

વિષયાનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧ કલ્પનિ અભિગુપ્તતા ધરી આનદથી	૬૦૧	૧૦ ૩૨ મી ઉડિઅન નેશનલ કોલેજ-કેલકત્તા	૪૨
જેમવા-આધીને-આમત્રણ	...	૧૧-વિવિધ નોંધ	...
૨ પ્રભુમય ચિત્તા ઉદ્ધાર	૪૦૧	૧૨-મરકીના અટકાવ સબધી સુચનાઓ	૪૩
૩ ઉત્પત્તિ દેવી રીતે વધ સકે ?	૪૦૨	૧૩ દેશમાં વપરાતી પરદેશી બહેર દવાઓની	...
૪ નુખ કા છે ?	૪૦૪	બનાવટો	...
૫ સનિ મુલેચના દેવી	૪૦૫	૧૪ બહાનુમતીની સ્થિતિ.	૪૩
૬ સ્વામી શી વિશુદ્ધાનદત્ત અસ્તિ	૪૧૩	૧૫ પતેમ અટકાવવાનો સરળ ઉપાય પપીતા	૪૩
૭ નવીન વિદ્યાની શોધના મોદમા કેટલીક	...	૧૬ પતેમ અને કોલેજો જેવા ઉડતા ચીજો-જેવી	...
પ્રાચીન વિદ્યાઓનો યજ્ઞેશ લેખ	૪૧૭	તમામ રોગ નાશ કરવાના ઉપાય	૪૩
૮ દરદ દિવ કોને કહિયે-૨૨૬ દિન	૪૨૧	૧૭ મરકી-પતેમ-આંસિરાદિબ્ધી.	૪૪
૯ પ્રામણિક વિચાર	...		

આહકોને સુચના.

આહકોને વિનિતિ-ભાગ્યોદયના નવિન આહક કરી નોકસવાનાં પોરટ કાઢે એ ના અ-
કમા દરેક આહક ઉપર મોકનવામા આપ્યા હતા, નો આ નવા વય આવતા છે કે હવે સત્વર
નવા એક બે આહકો વધારી તે કાઢે બરી મોકલશે

આગ્યોદયનું ૭૬૬ વર્ષ ફેબ્રુઆરી પછીથી શરૂ થયે તેનું વાર્ષિક સવાજમ રૂ ૨-૦-૦
બેટના પોરટના ૦-૨-૦ માથે રૂ ૨-૨-૦ છે આદીક્ર ખાને સવાજમ થી. ૪ છે સવાજમ
વર્ષનો સરખાને સેવામાં આવે છે

લાભકાંક સુચના-ભેટ.

આ વર્ષે આગ્યોદયના આહકોનો સર-રવિન્દ્રનાથ ટાગોર ફન-રાજર્ષિ નામનું અપુત્રમ-
પુત્રક ભેટ તરીકે આપવામાં આવશે

મર રવિન્દ્રનાથ ટાગોર કે જેમને ગીતાજલિ બનાવવાથી આખી દુનિયાના લેખકોમાં-
માન તેમને જ સત્તાશાળ રૂપિયાનું ઇનામ મળ્યું હતું તેવા સમર્થ વિદ્વાન લેખકના બગાળી
પુત્રકનું ગુજરાતીમાં ભાવાત્મક કરી આગ્યોદયના આહકોને આનવાતું નહીં કર્યું છે

આ પુસ્તકનું ગુજરાતીમાં ભાવાત્મક કરવા માટે અમને મર-રવિન્દ્રનાથ ટાગોરે જાતે પરા-
નગી આપી છે જેથી તેમનો ઉપકાર ખાનીએ છીએ

જેમનું પુસ્તક રાજર્ષિ-ફેબ્રુઆરીનો અક ખીયા પડી તરતજ રૂ ૨-૨-૦ નું દરેક આહક
કને વી પો કરીને મોકલવામા આવશે આપા છે કે તેનો સર્વ આહક અપુત્રના રિતકાર કરશે જ
બ્યવસ્થાપક આગ્યોદય-અમદાવાદ

નવીન આહકોને રૂ. ૨ સવાજમ ભરવાથી કેટલો લાભ મળે છે ?

જો માથે ૪૦ પાનાનું જનમ વલ્ચન ક્રિપાંત-રાજર્ષિ નામના પુસ્તક ઉપરાંત

	કીમત	આહકોને જોઈ કીમત.
ગીતિક સંદિતા	૫-૦-૦	૩-૦-૦
પુત્રો પદ્ય	૨-૦-૦	૦-૮-૦
નવ માને રેલ ભાગ ૧	૦-૧૨-૦	}
૧૦ માને રેલ ભાગ ૨	૦-૧૨-૦	
રિનોદાદ	૧-૦-૦	૦-૮-૦

મૂલના-કાપદાનો શિક્ષક નેવો પછ મરો છે કીમત રૂ. ૮ છે,

નગી-આગ્યોદય, અમદાવાદ

ભાગ્યોદય.

પૃષ્ઠ ૫ મું.

વિષયાનુક્રમણિકા.

વિષય

પાના

ધરના પ્રત્યેક સ્તુરજીને અનુસરનાર ઈશ્વરને પ્રિય હોય છે (શ્રી. ઉ.)	૮૧
જીને નિરંતર સમિધમાં અનુભવનાર વૃત્તિની ઉત્તા	૪૪૧
પ્રતિ અભિમુખતા ધરી આનંદથી ખેલવા માધુર્યને આમત્રણ (શ્રી. ઉ.)	૪૦૧
આતિ શિખરે કાઠ વિરમની સ્થિતિ હોય છે (શ્રી. ઉ.)	૧૨૩
ઉપદેશ. (શ્રી. ઉ.)	૩૨૨
નાંતર સાતીનો અનુભવ કરવા સુખેષ. (શ્રી. ઉ.)	૨૪૧
નિઃશ્ચય અટાળ કાટકા.	૩૨૨
જરે જવાનું, જરે જવાનું.	૪૫૯
જન્મ સાર્થક.	૪૮
સ્વપ્ન એજ સર્વોત્તમ સાધન છે (શ્રી. ઉ.)	૧૦
કૃત્તાનુભવ કાણ કરી શકે છે. (શ્રી. ઉ.)	૨૮૨
દીનધર્મી	૩૬૯
ધીરવીર પ્રતિ કર્તવ્ય સાસન. (શ્રી. ઉ.)	૧૬૨
નિરખાધિ પદમાં સ્થિત સાધકના ઉદ્ધાર (શ્રી. ઉ.)	૨૪૨
નન. વર્ષ સુચારક	૩૬૩
પરમાત્મ વિભૂતિ પ્રતિ આરબક જપ મનિ. (શ્રી. ઉ.)	૨૪૧
ચોતાના અતરયા રહેવા બળપ્રતિ લક્ષ કરાવનાર વચનો (શ્રી. ઉ.)	૧૦૩
ચોતાને પ્રાપ્ત નાના કર્તવ્યને કરનાર બ્રહ્મ સામર્થ્યવાન મનુષ્યનો જન્મ પણ માર્થક છે. (શ્રી. ઉ.)	૩૬૨
પ્રગટ સાંતિના અનુભવ કરનારના અનુભવોદ્ધાર (શ્રી. ઉ.)	૨૦૧
પ્રભુમય ચિત્તના ઉદ્ધાર (શ્રી. ઉ.)	૪૦૧
બલ જ્યોતિ દર્શન (શ્રી. ઉ.)	૨૮૧
બલ્લાનુભવીની સ્થિતિ (શ્રી. ઉ.)	૪૩૪
ભારતર્થ ઉચારો છે.	૨૨૪
મારે લીલા લહેર છે	૩૧
વાસ્તવ સત્ત્વના અનુભવ કાલે સાધકના ઉદ્ધાર (શ્રી. ઉ.)	૪૧
વિષય ચિત્તન ત્યજવા ચિત્તને બોધ. (શ્રી. ઉ.)	૧૨૧
વિચાર બેઠી ચિદ્ર ન પ્રકાશવા દિતરચન. (શ્રી. ઉ.)	૨૦૨
મરણ સુર સમદ	૧૫૬
સતકા	
સાધર્મ માત્રના મુખ્ય અંગને મેળા વિના સાધન સિદ્ધિ મળાતી નથી. (શ્રી. ઉ.)	૧
રોગમાં સર્વ કાળ છે (શ્રી. ઉ.)	૧૩

સ્વપ્ન. (શ્રી ઉ)	...	૧૨૧
સ્વપ્ન સાક્ષાત્કાર અર્થે સાધકનો યત્ન અને ઉદ્દેશ્ય.	...	૩૧૧
સ્વાશ્વત્તે ધારણ કરી પછી ઇશ્વરને સદાશ અર્થે વીનવનાર મનુષ્ય ઇશ્વરની સખળ	...	૧૬૨
સદાશ પામે છે. (શ્રી ઉ)	૩૬૧
સ્વાગત (શ્રી ઉ)	૧૬૧
શ્રી ઇશ્વર સન્નિહિત દર્શન (શ્રી ઉ.)	૨૮૨
શ્રી ભક્તિના અધ્યાનનો હેતુ (શ્રી ઉ.)

તત્ત્વવિચાર.

આત્મ સામર્થ્યનું મહાત્મ્ય.	...	૪
આત્મ સ્વરૂપ	...	૮૮
ઉત્કૃષ્ટ જીવન શી રીતે પ્રાપ્ત કરવું ?	...	૧૭૧-૨૪૭
ઉત્તરિના માર્ગે	...	૨૧૪-૩૨૪-૪૦૨.
ખરૂં આત્મજ્ઞાન	...	૩૩૩
ચિંતા અને નવીન યુગનો ભયકર વ્યાધિ	...	૩૬૮
નિઃશંકાની શી રીતે યવાય	...	૨૯
કુશળતા ત્યાગ શી રીતે યદ્ય શકે ?	...	૪૪૨
દેવી સ્તુતિ પ્રાપ્ત કરવાની કળા.	...	૧૬૩-૨૦૩
ધર્મ	...	૨૦૬
ના જાણકવાડ સરકારના સ્તુત્ય વિચારો.	...	૫૪
મહાવીર સ્વામીએ શ્રેણીક રાખેલા આપેલો ઉપદેશ	...	૧૩૫
મનુષ્યનું સામર્થ્ય	...	૨૮૩
મનનો સ્વભાવ અને તેની શક્તિ	...	૩૬૫
વ્યાપાર ધંધામાં વિજય મેળવવા માટે સકલપનો ઉપયોગ	૧૬-૫૫-૯૪-૧૩૦-૨૨૨-૩૪૮	
વિચાર સામર્થ્ય	...	૮-૫૧-૧૦૧
સુખ ક્યા છે	...	૪૨-૮૪-૧૨૪-૪૦૫
સસારમાં કુખ ઉપભવનાર શું છે ?	...	૨૪૩

શાસ્ત્ર

આત્મ જોષ	...	૨-૮૨-૧૨૨-૩૨૩
જૈન તત્ત્વ-મીમાંસા	...	૨૮૬
ભક્તિના અધિકારી કોણ ?	...	૬૬-૧૩૬
શ્રી સકરાચાર્ય કૃત નિર્વાણ પટકમ્	...	૩૬૪

ઘાતો.

અદ્ભુત યોગી.	...	૧૮
દરદ દિલ કોને કરીયેરે-દરદ દિલ	...	૪૨૧-૪૫૨
નરક-ગુહાભય	...	૨૬૩
બાલ સદચરી	...	૧૧-૬૪-૯૭-૧૪૧-૧૮૩
મહારાણા હમીરસિંહ	...	૩૮૭
આરી હેમ અધવા પેમે ક પ્રેમ	...	૩૦૩
મગધમિ	...	૨૧૭-૨૫૬

મુરારિય ચાંદ્રારયજી	૨૪
વીરજાના-તારા	૨૯૧
સતિ મુલોચના દેવી	૧૦૪-૧૩૨-૧૭૫-૨૨૫-૨૫૦-૪૫૬	

ચારિત્ર.

વિશ્વામિત્ર	૨૬-૧૭૯
શ્રી સ્વામી વિશુદ્ધાનંદજીનું જીવન ચરિત્ર	૪૬-૮૯-૧૨૭-૧૬૭-૨૦૯-૩૨૯-૩૭૧-૪૧૩-૪૪૫

વિદ્યા.

ખેતીવાડી	૩૦
ન્યાયી મળે ત્યાયી સત્ય યાન મેળવો	૩૫૦
નવીન વિદ્યાની શોધના મોહમાં કેટલીક પ્રાચીન વિદ્યાઓના થયેલો લોપ.	૩૪૨-૪૧૭

ઉપદેશ.

ક્રોધ	૨૬૧
જાત-મહેનત અથવા સ્વાશ્રય	૩૦૨
પૈસા વિના પણ પરમાર્થ મધ્ય થકે છે	૨૫૩
બોધાત્મક હાન્યમાણ	૧૮૫
શત્રુ	૪૫૪
વખતનો સફળપયોગ	૨૧
સનાતન ધર્મના કેટલાક સિદ્ધાંત	૪૪૯
સુખ દુઃખનો સાથી બનેલાજી છે.	૩
હિત વચન	૩૭
ક્ષમા	૨૯૭

સ્ત્રી ઉપયોગી.

પ્રેમ વિવાહ-અને શિક્ષણ	૨૩
સતિ જન્મ-મેહાહિની કેવીને તેના પ્રતિભા ઉપદેશ.	૪૮

આરોગ્ય.

તન-મનનું રક્ષણ શી રીતે કરવું ?	૨૫૬
તાવ ન આવે માટે શું કરવું ?	૨૬૬
દર્દી ખાવાના વિશેષ શોખથી થતા લાભ	૩૬
પાચનક્રિયા	૧૧૩-૧૫૦-૧૯૮
બાળકોની માવજત	૭૪
મરકટીના અટકાવ સબથી સચવાઓ	૪૬૦
મરકટી સામે રક્ષણ મેળવવા શું કરવું ?	૪૬૧
મેલેરીઅસ તાવના ઝેરી મચ્છર-સુક્ષ્મીક જલ	૨૩૧-૨૩૬-૨૭૯
ક્ષય રોગ ન પાપ તે માટે શું કરવું ?	૧૫૭-૧૯૧

દુન્નરકાળ.

ઉપયોગી દુન્નર દુયંકા.	૭૭
-----------------------	-----	-----	-----	-----	----

મીમોશન	૧૦૦
જર્મનીમાં રસાયણીક ઉદ્યોગો	૭૬
જાપાન ચીન સાથેના વેપાર કેમ ખીલવે છે?	૭૭
દેશમાં વપરાતી પરદેશી જાહેર દવાઓની બનાવટો	.	.	૩૦૬-૩૫૨-૪૩૩.	
રસાયન શાસ્ત્ર	.	..	૧૦૬-૧૬૦-૨૩૨.	
રંગનો કુન્નર	.	..	૧૧૧-૧૪૭-૧૪૯-૨૩૩.	

વૈદક

અર્થ-હરસ	૧૧૫-૧૫૩	
અમૃતા (ગોળા).	૧૬૩-૨૩૫	
હૃદય કૃમીરોગ-પટના છવડા.	.	.	૧૧૮-૧૫૬	
કોશેરાના ઉપાય	૨૩૬	
ત્રિદોષ	.	..	૨૭૨	
દુગધીના ગુણ	૩૮	
ધાપાણ બળ	૧૧૮-૩૬૦	
ધૂત વૈદ્યોની ધમાલ.	.	..	૪૬૪	
પીપીતા.	૩૫૩-૩૬૬-૪૩૫	
પ્રેમની દવા	૩૫૮	
પ્રેમની ઉપાય	.	..	૩૫૬-૩૬૦-૪૩૧-૪૩૬-૪૬૩.	
મરફ્ટ-પ્રેમ અગ્નિરોધીણી.	૩૧૨-૩૫૫-૪૩૬-૪૬૭	
મરફ્ટ-પ્રેમ-વિપજન્ય જ્વરર મધી.	.	.	૪૧૩	
રોગની અણવિધ પરીક્ષા.	૧૧૭	
વૈદ્યોના અનુભવી ઉપાય	૩૩-૭૮-૧૫૬-૨૩૪-૨૩૭-૨૬૮-૨૭૭-૩૧૮	૪૬૬-		
વૈદક દુચકા	...	૪૦-૮૦-૧૨૦	૨૦૦-૨૩૮ ૨૬૬	

મર્કાળ

અણમ વૈષ સમેલન	૭૨
આનન્દ કાવ્ય	૩૦૬
કેટલાક ગુરુઓ ખરાબ થઇ ગય છે તેનું કારણ શું ?	૧૦૭
માહકોને મૂચના	૨૪૬
જે ખરા બકતો હોય છે તેઓ પ્રજ્ઞાની બની શકે તેવા પદો કામ કરતા નથી	૨૮૬	
પ્રાસંગિક વિચાર	૩૮૫-૩૮૯-૪૨૫	
જનીસમી ઉદ્ધિગ્ન નેચનલ કોમેસ	૪૨૭	
ભારતિય વનસ્પતિની નવી ટપ સુખ્ય શોધબોળ કરવાની જરૂરીઆત વિષે	૪૭૦	
મદાત્મા મોહનવાદ કરમચદ ગાંધીજી બાણ	.	.	૩૭૬	
રેવન્યુ આતાના નોકરોની મુશીબતો	૪૭૮	
સદાચ પુરી થયા પછી ફરીપાલું બિચાર	..	.	૧૩૬-૧૮૮-૨૨૬-૨૬૫	
વિવિધ નોંધ	૪૨૬	
સ્વિકાર	૪૫૬	
સરગ અર્ધાત્ર માધન	૩૩	
શ્રીયુત્રાધી અને અત્મજો	૩૬૪	
દાસ્તરસ	૩૦૧	

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૫ મું. જાનેવારી સને ૧૮૧૮. અંક ૧૧ મો.

ઇષ્ટપ્રતિ અભિમુખતા ધરી આનંદથી खेलવા સાધકોને આમંત્રણ.

(દર્શન દેજોરે, એ લય.)

ખેલીએ ખેલીએ, આવો આજ આનંદે ખેલીએ
 જીવની સમીપ આજ યાચવાનું ઇચ્છી, પ્રભુ પાસે ટહેલીએરે,—
 ચિંતા ચિતા પર મુલુ ત્યજી મુખએ, પ્રભુપદ ટહેલીએરે,—
 આપણામાં જીવપણું લેળવણું ઇચ્છી, શિવપણું લેળીએરે,—
 પ્રેમના વિશાળક્ષેત્રે કરીએ વિહારને, કરીએ ન દ્રેષ નેળીએરે,—
 વિષયમાં વિસ્તાર પામેલી વૃત્તિઓ, પ્રભુમાં સંકેલીએરે,—
 અદ્વયતામાં હેળવેલા આ ચિત્તને, નૃહરિમાં હેળીએરે,—

શ્રી. ૭૦

પ્રભુમય ચિત્તના ઉદ્ગાર.

(હારે હું તો જાગીરે, એ લય.)

ચિત્ત પ્રભુ સંગેરે, રંગ્યું રંગે,
 પ્રભુપદ પડે, અત્યંતર અંગેરે,—
 અંતરમાં અર્થ્ય જ્ઞાનમાં હું મહાહુ,
 ઉપરથી દેખાતા હું ખના પ્રસંગેરે,—
 આજ પ્રભુ કરુણાથી ગિરિપર રાણુ,
 બાકી તો અદાય શી રીતે હું અપંગેરે,—
 શોક કલેશ કરી છાયા કદી આવે,
 તોય ઉરે રહું છું અદાય હું ઉમંગેરે,—
 કદી કદી દ્રહમાં પડયો મને લાગું,
 તોય મારી દૃષ્ટિ રમાડી મેં શૃંગેરે,—
 પરિણામે પ્રભુ કરુણાને હું પામ્યો,
 આજ શમ્યો નૃહરિમાં રંગે સંગેરે,—

શ્રી. ૭૧

ઉન્નતિ શી રીતે થઈ શકે ?

(અનુસંધાન અને હતા પાન ૩૨૮ થી)

જે મનુષ્ય પોતાના જીવનમાં વિજય મેળવવા ઇચ્છે છે તેઓએ જેથી શાંતિ, બળ અને વિજય પ્રાપ્ત થઈ શકે તેવાં આચાર્ય અને વિચારોનું સેવન કરવું જોઈએ પોતાના અંતઃકરણના પ્રત્યેક રાગના ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરવો એ મનુષ્યને પરમ ઉદ્દેશ અને જીવનના લક્ષ્ય રૂપ છે. એજ પરમાર્થ છે જગતના મહાન આત્મા અને ઉપદેશજીએ તેનેજ જીવનના મહાન આગમ્ય રૂપ બતાવ્યો છે માનવ સમાજની આધુનિક દશા જોરી યદ્ય રહી છે કે યજ્ઞાજ થોડા મનુષ્યો આ જયસ્થળને પ્રાપ્ત કરી શકે છે પરંતુ એ તો નહીંજ છે કે એક દિવસ સર્વને તે પ્રાપ્ત કરવુંજ પડશે જૂનઝાળમાં ધણા મહાત્માઓ યદ્ય ગયા છે કે જેમણે પૂર્ણતાને પ્રાપ્ત કરી હોય છે અને પ્રત્યેક યુગમાં એવા મહાત્માઓ થયાજ કરે છે મનુષ્ય હાય જીવન રૂપી પાઠશાળાના વિદ્યાર્થી છે, અને ધણા મનુષ્યો કેક સુધી વિદ્યાર્થી અવસ્થામાંજ જીવન વ્યતીત છે પરંતુ કેટલા મનુષ્યો એવા પણ હોય છે જે જીવનમાં પોતાના ઉદ્દેશ્યમાં દૃઢતાને લીધે અને અધિકાર, દુષ્ટ અને અજ્ઞાનતાથી ધોર મુદ્દ કરવાને લીધે જીવનનું યથાર્થ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને ધણાજ આનંદથી વિદ્યાર્થી અનુશ્યાને પાર કરી શકે છે આ જગતમાં મનુષ્યો હમેશા વિદ્યાર્થી મહેતાને માટે આવ્યા નથી, કે તે એક નિશાળના વિદ્યાર્થીની માફક મૂર્ખતામાં સડમાં કરે પણ જ્યારે તે ઇચ્છે છે અને મગજ ધમ્મકા કરે છે ત્યારે તે જીવન રૂપી પાઠોનું જ્ઞાન સારી રીતે મેળવી શકે છે અને મૂર્ખ બુદ્ધિમાન ને નિદાન થઈને જ્ઞાન અને શાંતિમાં વિચર્યા કરે છે ત્યારે અજ્ઞાન અને દુષ્ટ તેની પામે આવી શકતું નથી

જીવનમાં અનેક દુષ્ટ મનુષ્યને આવી મળે છે પણ તેનું મૂળ દારણ ગોધી પછીથી તેને મનુષ્ય ટાળી શકે છે મનુષ્ય પ્રકૃતિના મનોવરગો

અને આવેશ પોતાના અશાસિત અવસ્થામાં મનુષ્યને ધણાજ દુષ્ટ આપે છે પરંતુ તેને શાંત કરી શકાય છે, વશ કરી શકાય છે, બુદ્ધિપૂર્વક ચલાવી શકાય છે અને ઉત્તમ ઉદ્દેશને સિદ્ધ કરવાને ઉપયોગમાં લાઈ શકાય છે

મનુષ્યનું સપુર્ણ જીવન એ અભ્યાસોના યોગરૂપ છે તેમાંથી કાષ્ઠક દાનિકાગ્રંથ છે અને કાષ્ઠક લાભકારક છે સમજો અભ્યાસ વિચાર રૂપી અભ્યાસથી યદ્ય શકે છે વિચાર મનુષ્યને જનાવે છે જેથી જીવન વિચારનું સેવન કરવું મનુષ્યને મારે ધણુજ જરૂર છે મૂર્ખ અને જ્ઞાની મનુષ્યમાં એજ ભેદ છે કે મૂર્ખ મનુષ્ય પોતાના વિચારોનો તાબેદાર યદ્ય રહે છે જ્યારે જ્ઞાની મનુષ્ય પોતાના વિચારોને પોતેજ વશ વર્તાવી શકે છે એક જ્ઞાનવાન મનુષ્ય નિશ્ચય કરી શકે છે કે હું કેની રીતે વિચાર કરી શકીશ અને કયો વિચાર કરીશ તે પોતાના વિચારોને મુખ્ય લક્ષ્ય સ્થાનથી બહાર જવા દેતા નથી મૂર્ખ મનુષ્ય પ્રત્યેક પ્રકારના પશુત્વના વિચારોથી પૂર્ણ હોય છે કે જે બાહ્ય પદાર્થોથી તેમનામાં ઉત્પન્ન થાય છે તેમનું જીવન આવેશ અને ક્રોધાદિના અમ હાય થઈ રૂપ છે

અસાવધાનતા અને પ્રમાદ કે જોને આપણે વિચારજન્યતા કહીએ છીએ તે, અસજ્જતા, કુદૃષ્ટતા અને પાપનાં સર્વદાનાં સાથી રૂપ હોય છે કોઈ પણ પ્રાર્થના, કોઈ પણ પૂજા પાઠ, ચાત્રા, કે કોઈ મહા ભારી જ્ઞાન કુવિચારની ખામીને પુરા કરી શકતાં નથી સુવિચાર પદ્ય બ્રહ્મ જીવનને સુધારી શકે છે મનની યોગ્ય ગતિથીજ મનુષ્ય શાંતિ અને આનંદને પ્રાપ્ત કરી શકે છે તેમનુંજ જીવન વિજયી હોય છે કે જેનું હૃદય અને મસ્તિષ્ક હ્રિય આદર્શોપર સ્થિત હોય છે મનુષ્યે પોતાની વિચાર રેખા ન્યાયને અનુસાર બનાવવી પડે છે. તેણે પોતાના વિચારોને એક નક્કી કરેલા સિદ્ધાન્ત પર કેન્દ્રિત કરવા જોઈએ, અને આ

પ્રકારે જીવનને જ્ઞાન અને પ્રકાશના નિયમ ઉપર નિર્ભર કરવું જોઈએ તેણે માત્ર દયાળુજી જનવું જોઈએ એમ નહિ પણ જ્ઞાનરાત્ર અને દયાળુ જનવું જોઈએ. તેની દયાળુતા તેના સ્વભાવસિદ્ધ થવી જોઈએ. જેમ કોષ કે આવેશ વખતે જેમ ધણીની દયાળુતાનો લોપ થઈ જાય છે તેમ થવું ન જોઈએ. પણ તેના સદ્ગુણો, પ્રતિકુળ પરિસ્થિતિ, કષ્ટ અને ક્લેશના વખતે પણ અમલમાં જોઈએ.

હોડાની પ્રથમા કે નિંદાથી, અથવા તો કષ્ટ કે ક્લેશથી તેણે મનુષ્યતાના સ્વર્ગીય સિદ્ધાસન પરથી પાવું ન જોઈએ. સદ્ગુણ તો તેને સ્વભાવ સિદ્ધ થઈ જવા જોઈએ

સદ્ગુણ હૃદયની જ વસ્તુ હોવી જોઈએ એટલુંજ નહિ પણ મગજની વસ્તુ પણ તે હોવી જોઈએ ત્યાંસુધી મગજમાં સદ્ગુણો સ્થિર થઈ મક્કતા નથી ત્યાંસુધી હૃદયમાં સદ્ગુણો સ્થાયી થઈ શકતા નથી

જુદિયા પણ અન્ય આવેશોની ગાદક અર જીવ હોય છે. જેની રોતે કાચ વાર્તાતિક પ્રેમનો વિદોહિ છે તેની જ રીતે સંબંધભંગના નિરર્થક વાદવિવાદના પ્રશ્નો જુદિ અને મગજના વિદોહી છે

પોતાના વિચારોને દૂરો દૂર લઈ જાય. સદ્મગ્ધા સદ્મગ્ધ વિષયોમાં પ્રવિષ્ટ કરાવી દે, હિતોસોદ્ધીના ગદનમાં ગદન વિષયનો વિચાર કરે તો તમને લગેજા આનંદ ધરી પરતું જ્યાંસુધી તમે જીવો. સજ્જી સાધારણ બનાવોમાં સદાચાર અને ધર્મને લેડી રેશો નહિ ત્યાંસુધી તમારા આત્માને કાંઈ પણ સાતિ મળી શકશે નહિ

મનુષ્યે પ્રથમ મનુષ્યત્વને પ્રાપ્ત કરવાનું છે મનુષ્યત્વ પ્રાપ્ત કરવાને નૈતિક જગતી જરૂર પડે છે તે પ્રાપ્ત કરવાને માટે આસ્ત્ર, કપટ, મિથ્યા મિત્રાન, પાપક વિગેરેના પોતાના હૃદયમાંથી મગને માટે ત્યાગ કરવો પડે છે અને સદ્વિચાર તથા મન્યાસેનું એવન કરવાનું હોય છે

મનુષ્યની અદર જોઈ પ્રકાશની પણ શક્તિ હોય છે કે જે લગ્ના રૂપમાં લેવામાં આવે છે એવી પણ શક્તિને વશ થઈને જ મનુષ્ય આવેશ વખતે આધરો બની જાય છે અને પોતાની મનુષ્યતાને સમાધી આપી જાય અને એટલાને તિલાંશથી આપી દે છે પણ તેજ પરતું નહિવતે

પોતાને વશ કરી લઈને મનુષ્ય દેવિ શક્તિને મેળવી શકે છે કે જે શક્તિ વડે મદાન કાર્યોને સિદ્ધ કરી શકે છે

મનુષ્યે પોતાની અદરની આ શક્તિને વશ કરી જોઈએ અને પોતેજ પોતાના હૃદયના, પોતાના મનના અને પોતે પોતાના સ્વામી જનવું જોઈએ. મનુષ્ય જ્યાં સુધી પોતાના હૃદયની અદર હૃદયભાવોને બદલે નીચ ભાવોને સ્થાન આપે છે ત્યાં સુધી જ નિર્બળ છે તેણે પોતાની ધૃતિ-યોને પોતાની સેવક બનાવવી જોઈએ અને તેમની પાસે પોતાની આજ્ઞા પગાવવી જોઈએ.

મનુષ્ય કુદૃષ્ટ નથી, તેના શરીરનો કાંઈ પણ ભાગ અશ્રમ નથી, તેની છદ્વિયો રક્ષક નથી પણ તેને સત્ય માર્ગે ચલાવવી એ જુદિમતા, પવિત્રતા અને સુખકર છે અને તેને ખોટા માર્ગે વાળવી તે મર્ષતા છે, પાપ છે, અને દુઃખ છે.

મનુષ્ય પોતાના જીવનને કોષધી દેવધી, અને ક્ષણિક સુખકર પાપમય કાર્યોથી નટ કરી દે છે ત્યારે જીવનનું સ્વરૂપ જ દુઃખમય બનાવીને સંસારને વગાવે છે. પણ તેમ નથી, તેને દુઃખ પડનામાં તે પોતેજ કારણ રૂપ છે.

મનુષ્યે પોતાના આવેશને ખાળવા જોઈએ અને પોતાનું હૃદય વિશાળ બનાવવું જોઈએ. કોષધો ત્યાગ કરવો જોઈએ ખીન પ્રતિતા દોષને નિર્મળ કરવો જોઈએ. પણ વિના પ્રયોજન ખીનની વાતોમાં ઉપયોગ ન નાખવી, ખીનના પ્રતિ દેવ ન કરવો અને કોષધો પણ જીવ ન દુઃખરૂપ જોઈએ અને પોતે સાતિ જનવું જોઈએ એજ સુખનો માર્ગ છે

દામ્ય દયાવાળા હૃદયમાં જ અધીરત શક્તિ ભરેલી હોય છે તેવા મનુષ્યના માર્ગને કોષ રોડી થકું નથી તેઓ પોતાના આત્માની આજ્ઞાઓ પ્રમાણે જ આવે છે અને જીવનના કુટલ અને અધમ ભાવોથી પોતાના મનને હૃદય રાખી શકે છે

મનુષ્ય માત્રને હૃદય દશા જોઈએ છીએ. પોતાને સુખ મગે, સાતિ મગે અને આનંદમાં વિવસ બનિત થાય એની સર્વ દાઈને હૃદય હોય છે હૃદય દશા મેળવવાને માટે પોતાનામાં હૃદય મુગેને પણ કારણ કંઈ જોઈએ. હૃદય

શુભો કાષ્ટ સુખ માર્ગની તરફ જ લઇ જનાર છે એમ નહિ, પણ તે સાક્ષાત સુખ રૂપ છે કુદૃષ્ટ શુભવાળો મનુષ્ય ભાગ્યેજ દુઃખી હોઇ શકે સ્વાર્થની આહુતી આપવામાં આવે છે ત્યાં દુઃખ ટકી શકતું નથી ઇશ્વરીય શુભોમા સ્વાર્થની ગંધ પણ હોતી નથી અને તેની સાથે દુઃખ પણ હોતું નથી માટે મનુષ્યે ઇશ્વરીય શુભોને ધારણ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઇએ

દુઃખ એ પાપના ફળરૂપ છે. આ શુભ વિચારો અને અયોગ્ય વર્તનથી યાપ યાય છે અને મનુષ્યો દુઃખ હિતન થાય છે. કાષ્ટ પણ મનુષ્ય દુઃખને ઇચ્છતું નથી ત્યારે કાષ્ટ પણ મનુષ્ય એવું નથી કે જેને સુખની લાલસા ન હોય. મનુષ્ય માનને સુખની તો લાલસા હોય જ છે તેની પ્રવૃત્તિ સુખ મેળવવાને માટે જ હોય છે, પણ કેવા વર્તનથી સુખ મળી શકે છે તેનું વધાર્થ જ્ઞાન ન હોવાથી અયોગ્ય માર્ગે દોરણ જઇ મનુષ્ય કુકર્મ વિગેરે કરી અતે દુઃખનો અનુભવ કરે છે જ્યારે મનુષ્યનામાં તમોગુણ વધારે હોય છે અને આત્માના શુભોના વિકાસ થયેલો હોતો નથી ત્યારે તેની વૃત્તિઓ ખાપ મધ કાર્યો તરફ વળે છે અને તેથી જ તેના પરિણામ રૂપ દુઃખને ભોગવે છે

દરેક મનુષ્યે પોતાના વિચાર અને કાર્યોનાં યત્ન અને દરરોજ ક્ષણે ક્ષણે સાવધાનતા રાખ્યાં કરવી કે આપણે કાષ્ટ અશુભ વિચારના પાશમાં તો નથી રસાયા ? કે કાષ્ટ અયોગ્ય માર્ગે તો નથી વળ્યા ? તેણે દરેક વિચાર અને કાર્ય પૂર્ણ વિચાર કરીને કરવાં. જ્યાં સુધી તે અયોગ્ય કાર્ય કરવાની વૃત્તિને દબાવી શકતો નથી ત્યાં સુધી તેને ખરા આનંદનું ભાન થતું જ નથી

સર્વ પ્રકારનું દુઃખ મનની ખરાબ ભાવનાઓથી જ આવે છે જ્યાં મનની ભાવના શુદ્ધ રહે છે ત્યાં સુખ અને આનંદ જ હોય છે માનસિક શાંતિનું નામ જ સુખ છે, અને માનસિક અશાંતિનું નામ દુઃખ છે. જ્યાં સુધી મનુષ્ય મનની ખોટી વાસનાઓના હુલ્લે રહે છે, ત્યાં સુધી તેનું જીવન શુદ્ધ થતું નથી અને તે સદા દુઃખ માં જ રેવડાં કરે છે.

દુઃખ અજ્ઞાનતામાં જ ટકી શકે છે અને જ્યાં અજ્ઞાનતાને નિવૃત્ત કરી સત્ય જ્ઞાનને મેળવવામાં આવે છે કે પછી સુખજ મળે છે અજ્ઞાનતા યા મિથ્યા બ્રમ્હના ત્યાગ કરવો એ મનુષ્ય માનવું કર્તવ્ય છે જ્યાં સુધી મન શુદ્ધ થતું નથી, ત્યાં સુધી બંધન અને અશાંતિ રહ્યા જ કરે છે. જ્યારે મન શુદ્ધ થાય છે અને હૃદય પવિત્ર બને છે ત્યારે શાંતિ અને સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત થઇ જાય છે.

દેખ, કામ, લોભ, અભિમાન, અહંકાર, ણી જનનું ખરાબ ઇચ્છતું, સ્વાર્થમય જીવન ગાળવું, ક્રોધ, અયોગ્ય ઇચ્છા એ સર્વ મનની ખરાબ રિધતિનું પરિણામ છે અને આ પ્રમાણે મનની ખરાબ દશાનું પરિણામ પણ બપકર આવે છે

દેખથી પોતાનેજ નુકસાન થાય છે પોતાનેજ વિપત્તિ અને દુઃખ મળે છે કામથી પોતાની બુદ્ધિ બદલ થાય છે, પછીથી પશ્ચાત્તાપ, લજ્જા અને બળતો વિનાશ થાય છે. લોભથી ભય, અશાંતિ, દુઃખ અને હાની વેઠવી પડે છે અભિમાન અને અહંકારથી નિરાશા અને ક્રોધને સહન કરવો પડે છે અને આત્મજ્ઞાનથી દૂર રહેવું પડે છે. ખીજાનું ખરાબ ઇચ્છવા કે કરવાથી આ પછુને દુઃખ પડે છે અને અન્ય મનુષ્યો આપણી સાથે શત્રુતા રાખે છે સ્વાર્થમય જીવન ગાળવાથી ક્રોધ, વિચારબદ્ધતા અને અસમ્મતા આવે છે ક્રોધથી શક્તિ અને પ્રભાવનો નાશ થાય છે, અને અયોગ્ય ઇચ્છાથી, શોક, મૂર્ખતા, દુઃખ અને ચિંતા રહ્યાં કરે છે

અને તેથી મનની અયોગ્ય દશાને બદલવી જોઇએ હિતના અવશુભો જે મનુષ્યમાં હોય તે મજુ તેનો સત્તર ત્યાગ કરવોજ જોઇએ અને જે સુખને મેળવવુંજ હોય તો તેને બદલે મનની સારી દશાને મેળવવા માટે નિચેના શુભોને ધારણ કરવા જોઇએ

રાગ—જેથી નમ ભાવનાઓ, આનંદ અને સુખ મળે છે, શીલથી બુદ્ધિની સ્વચ્છતા, દર્શ, દક્ષતા અને વિશ્વાસ વિગેરે શુભો પ્રાપ્ત થાય છે નિસ્વાર્થતાથી સાદાસ, સતોષ, સુખ, બાહ્યતા પ્રાપ્ત થઇ શકે છે, નમ્રતાથી શાંતિ, સુખ અને સત્યનું જ્ઞાન થાય છે, મિત્રથી સમતા અને

સતોષ મળે છે, દૈવીજ્ઞાનાથી બીજાનો પ્રેમ પ્રાપ્ત થાય છે, બીજાનું કાલું ઇચ્છનાથી આનંદ થાય છે અને સફળતા પ્રાપ્ત થાય છે આત્મસંયમથી મનની શાંતિ મળે છે. વિચારસૂક્ષ્મતા, સ્વચ્છતા, સ્વાસ્થ્ય અને આદરમાન મળે છે. ધૈર્યથી માન સિક્ક સંક્રિત પ્રાપ્ત થાય છે અને વિસ્તરિત પ્રમાણ પડે છે. આત્મવિનયથી જ્ઞાન, પ્રકાશ, સૂક્ષ્મદર્શિ અને સાતિ પ્રાપ્ત થાય છે.

જે મનુષ્ય મનની શુભ વાસનાઓને ધારણ કરે છે તે વિનયી જીવન ગાળી શુભ અને શાંતિના અનુભવ કરી શકે છે. ખરાબ વાસનાઓના લુપ્ત થયેલા મનુષ્યને સારો પોતાનું જાન હોતું નથી, માટે દરેક મનુષ્યે પૂર્ણ વિચાર અને સાવધાનતાપૂર્વક પોતાનામાં કેવા ગુણો છે, પોતાનું મન કેવા વિચારોને સેવનારું છે તેમજ પોતે કેવા વર્તનને સેવનારો છે તેની તપાસ રાખતા રહેવું.

જે મનુષ્યને ઉચ્ચ જીવન પ્રાપ્ત કરવું હોય, અને જે જીવનના ઉદ્દેશને સમજવાની ઇચ્છા છે, તે મનુષ્યે તો પોતાના હૃદયની તમામ ખગમ વાસનાઓનો ત્યાગ કરવો જોઈએ અને નિરંતર સાદચાર અને શુભ વર્તનનું સેવન કરવું જોઈએ અને પોતાના હૃદયને સ્વચ્છ, સરળ અને પવિત્ર રાખવું જોઈએ આમ નિરંતરના અભ્યાસથી મનુષ્ય સુખી જીવન ગાળી શકે છે.

જે મનુષ્યને આનંદમય જીવન ગાળવાની ઇચ્છા હોય તેણે તો ટુરન ન પોતાના વિચાર અને વર્તનમાં ફેરફાર કરી કેવો જોઈએ અને કે રીતે તેને માટે સાવધાન રહેવું જોઈએ તેમજ નિયમસર પોતાનામાં ઇચ્છા ફેરફાર કરતા રહેવું જોઈએ.

સાચી પ્રાપ્તિને માટે આગમ રાખવાની જ રીત નથી જેને નિયેધી પર્વતના શિખર ઉપર જવાની ઇચ્છા હોય તેણે તો નિયેધી હવે દર રોજ નિયમસર ચઢવું જ જોઈએ હાથ આડે હોય છી રીતે જતારો એમ શકા કરી બેસી રહેનાર શિખર ઉપર પહોંચી શકતો નથી પણ હોમત રાખી સતત આગળ ચરનાર માણસ જ શોઝ વખતમાં તિખરે પહોંચી નકે છે તેની જ રીતે મનુષ્યે પોતાની દુષ્ક્રિયા સિધ્ધિ બદલવાને માટે દરરોજ નિયમસર પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે.

કોઈ પણ કાર્યમાં પ્રથમ મહેનત કરવાની હોય છે અને પછી જ ફળ મળવાનું હોય છે માટે પ્રયત્ન કરો અને ઉચ્ચ ગુણોને ધારણ કરી મનની પવિત્રતા મેળવી અતે ઉત્તમ જીવન, શાંતિ, આનંદ અને સુખનો અનુભવ કરો.

આપની

સુખ ક્યાં છે ?

(લેખક — મહીશાલ કૃષ્ણલાલ પરીખ)

પોતાના પુત્રનું ભક્ષ કરી નિશ્ચિત યતાજ મદનના પિતાએ સ્વર્ગ પ્રતિ પ્રયાણ કર્યું મરણ સમયે તેમની કંઈ જીવ જીવી મીતકત પણ ન હોતી સાત બળદ, જે દુઝણી ગાયો અને યોડીક જમીન એટલીજ મીતકત મદનને તેના પિતાના મૃત્યુ પછી મળી પશુ મદને પોતાની જાત ચહે- નતથી ઉત્તરોત્તર પોતાની સ પતિમા ઘણા સારા વવારો કર્યા. તે સુખી જોડુ-દેવની-સવાગથી ચોજ સુખી એક સરખો શ્રમ કરતું હતું મોટા મજાસકે બીજા લોભના ઉડતા પડેલા તેઓ ઉપના

હતા અને બધાના પછી છેતનાજ તેઓ પધારીમા પડતા હતાં આ પ્રકારના પરિશ્રમ આ ચોન વડે પ્રતિવર્ષે તેમની સપતિ વધમાં લાગી તેણે પોતાના ૨૫ મા વયે ૨૦૦ બાળદ, ૧૫૦ દુઝણી ગાયો, ૧૨૦૦ બેસો મેળવી હતી, ઉત્તરોત્તર ચાકર નોકરની સખ્યા પણ વધતા લાગી દેલ- નાર, દાણો ધાન મૂકનાર અને દુઝણી બ્યવસ્થા કરનાર નોકર ચાકરની લલી મોટી સખ્યા નથી ચર્ચાત દુઝણી દોરતુ પ્રયત્ન કારખાતુજ તેને ધેર ગાવુ ગયુ એમ કહિને તો સાચે અપાત

તેનું કારખાજ એક પ્રકારની ઉત્તમ નયુનેદાર ફેન
ફાર્મ (Cattle Farm) અને ડેરી (Dairy
Farm) ફાર્મ જેવું જાતી ગયું—અને
તેના પ્રેશના શ્રીમત લોક કહેવા લાગ્યા કે મદન
સરખો સુખી માણસ ખીલે કોઈ નથી હવે તેને
કોઈ પ્રકારની કમી નથી. પૃથ્વી પર તે સર્વેથી
સુખી છે

દેશના ઉચી પહિવાળા માણસોને પણ
મદનનું નામ સાંભળીને અને તેની સૌભાગ્યની
વાર્તા સાંભળીને તેઓ સુખે જાણવાનું મન થવા
લાગ્યું—ઉદાર પુરુષ તરીકે તેની ચારે દીશમાં
ખ્યાતી થવા લાગી તેની વ્યવસ્થાનું નીરીક્ષણ
કરવા અને તેની સુલક્ષણ કરવા માટે દૂરદૂરના
લોક આવવા લાગ્યા મદન પણ તેમનું મનુષ્ય કે
ગયી સ્વામીન કરવામાં પોતાની શક્તિ અત્યાર
મેટું અર્થ કરતો હતો તેમને આવવા બોલન
કરાવતો અને જાનાતા પ્રભાવે ચડા પાન વધેરેની
પણ ઉત્તમ સ્થિતિની વ્યવસ્થા ગમતો હતો

મદનને ત્રણ બાળક હતા જે પુત્ર અને એક
કન્યા તેમને શર્વાના દિવાલ હતી દીકરા હતા, પણ
તેના પુત્રો તેના જેવા ઉછેરમાં નિવડ્યા નહિ
સુગંધાન, જુગાર જેવાં બધાં વ્યવસાયોના ભોગ
મધ પડવાથી તે નિગિતે થઈ ગોટા અર્થ થરા લા
ગ્યો ગોટા પુનર્મેલણ થઈ અને તે તોડાન કરવા
લાગ્યો અને છેવટે તેનો તે દરદમાં જ અંત આ
પો. નાના પુત્રે એક રવેન્ડાગારી સ્ત્રી મારે
લખ ક્યું, અને પિતા પુત્રને જાનતું ન આવવાથી
તે જીવે મધ રહ્યો

પુત્ર જુરો થયો મદન તેને મદ્યથી મીઠકત
આપી આ કારણથી તેની આવક કમી થઈ તે
પછી યોગદાન દિવસમાં તેનાં જતાવરોગા રોગ
ફેલાયો અને મજા જતાવર મૃત્યુના મુખમાં
પડ્યો, તે પછી વળી પાક ફળ ગોટા થયો સ્ત્રી-
તાજામાં જાયેથી આપેથી પણ આ રાજ્યનું મુર
દેહનો ત્યાગ કર્યો અર્થાત્ જેને દેહમેલ હટ્યો
નહીં એવી પળીજ નાની સખ્યા જમી. ચોર
લોકને મોની કરવાનો પણ આજ પ્રથમ ક્રી
લાગ્યો. તેમજે જાગડ મોરી લીધા આ પ્રભાવે
તેનું અર્થ કમીએ તાજ પામવા લાગ્યું તેની
સાંકેતિક શક્તિ પણ દિવસે નિમ્ને કમી રહ્યો

લાગી. આખરે ઉદર નિર્વાહને માટે જામી રહેલા
જતાવરો, વરો વામણ કુમણ વગેરે પણ વેચ
વાનો વખત આવ્યો જામીન માત્રકારોના ખો
ળામાં જઈ પડી મદન તાજ ચોરેલાં થઈ
ગયો. કાંધી અને કેવી રીતે સારું અર્થ નહ
થઈ ગયું તેની કંઈ સમજ પડી નહીં લક્ષ્ય
ચયજ છે એવું જ્ઞાન, યતના પૂર્વેજ તે દરિદ્રી
જની ગયો આવી વૃક્ષવસ્થામાં તેને ઉદર નિ-
ર્વાહને માટે મોકરી સ્ત્રીકારવી પડવી મદનની
પામે અગવરતા વસ સિવાય માત્ર જીજી
કાઈ જ નહોતું તેની પણ તેજ અવસ્થા થઈ
હતી અને તે સ્વપ્ન છે આ સમયે તેની સ્ત્રી
પણ પરલોક ગમત હતી ગઈ હતી. નાનો દોકરો
પરેશમાં ગયો. ઊંચાથી આ વૃક્ષ-દપતી-જોડાને
સકાપ કરે તેવું કાંઈજ રહ્યું નહોતું

પરોપકારી મનુષ્યોમાંને આ દપતિને દુખ
જોઈને થઈ લાગી આવું તેથી તેમજે આ જો-
ડાને પોતાને ધે લાગીને રાખ્યું મનુષ્યોમાં જો
શ્રીમત નહોતા તેમ કંઈ દરિદ્રી-ગરીબ-પણ
નહોતા મધ્યમ પ્રકારે તે ચારી રીતે પોતાના
દિવસ કાઢતા હતા પણ તેમનું અંતઃકરણ થઈ
જ ઉદાર હતું મદનની પૂર્વની સ્થિતિ મનુષ્યમાં
જાળતા હતા તે દપતીનું દુખ જોઈને મનુષ્યોમાં
મેલવા-મ ન, તમે તમાર્ગ પત્ની સાથે ચારે ધેર
ગેવાને ચાગી શ્રીમત રત્નમાં મારા ખેતરમાં ફાર્મ
નિકળમે તે કરમે અને શીત કાળમાં મારા જ-
તાવરોની વ્યવસ્થા પર દેખરેખ ગમશે તમારો
પત્ની પરકામની દેખરેખ ગમશે તમારું પર મ
મળેજ તમારે કાળ કરવાનું છે આના બદ-
લામાં હું આપને જોઈને તેનાં કપડાં લવા આ-
પીજ જે હારાન આપને જે જેછે તે કહેના
એવે તમારો આપીજ તે મનથી કંઈ પણ સકા
ગણવાનું કાળ્ય નથી.

આ પ્રમાણે તે બન્નેને પોતાને ધેર રાખીને પોતાની પરાપકારી ઇતિનું દર્શન કરાવ્યું છે. એક સમયે અગ્નિપ્રાત્ર પ્રમ કરીને પોતાની ઉન્નતિ કરી લીધી હતી, તેને કામ કેમ કરવું, ક્યાં કેવી વ્યવસ્થા રાખવી એ બાબત કંઈ કહેવું પડે તેમ હતું નહિ. પ્રથમથી જ તે પતિપત્ની ચમકે નાસે તો હતાં જ બની શકે તેટલો ચમકે કરવાને તો તેઓ બિલકુલ આગસ કંટા નહીં. પરંતુ જે મન એક વખતે સુખગીરીના શીખર પર ગિરાજમાન થયે તો હતા તેજ મનને આજે કુદરતગત એવી ભયકર દરિદ્રતાની ખીલમાં પડેલાં જોઈને મનુષ્યદાસને પણ ધણું જ દુઃખ થતું હતું.

એક વખતે મનુષ્યદાસને કોઈ સ્નેહી ધણે દૂર દેશથી તેને મળવા માટે આવ્યો હતો—તેની સાથે તેના આચાર્ય પણ હતા. મનુષ્યદાસે મનને હિતમ પ્રકાશની બોજનની વ્યવસ્થા કરવાની સૂચના કરી સૂચના પગલે બાત પાતની સ્વચ્છ સામગ્રી તૈયાર થઈ અને તેઓ બોજન કરવા માટે બેઠા. કંઈક વાની લેખને ત્યાં મનને આવેલાં જોઈને મનુષ્યદાસે પોતાના સ્નેહીને કહ્યું—“તમે આ દેહ પુરવને પૂર્વ કદી જોયેલાં છે ?”

સ્નેહી—“હશે પણ તેમાં શી મોટી વાત છે ?”

મનુષ્યદાસ—“હો ત્યારે સતો, એક સમયે આ આખા પ્રદેશમાં તેમના, જેવે ઐશ્વર્ય મન પુરૂષ બીજાને કોઈ નહોતો. તેનું નામ મદન (પાલ) છે એ નામ આપે સંભળ્યું તો દુનિયા એ નામ મેં સંભળ્યું તો છે, પણ તેમને મેં કદી જોયેલાં નથી તેમના નામની તો આરે દિશામાં પ્રસિદ્ધી છે.”

મનુષ્યદાસ—પણ આજે તેઓ કોડી વિનાના બની ગયા છે આજે તેઓ જ મારે ધેર આવી કરીને પેટ ભરે છે તેમની પત્ની પણ આ પહેલે જે-તે છે.”

આ સંભગતમાં સ્નેહીને આશ્ચર્ય તો લાગ્યું જ પણ તે માથે દુઃખ પણ લાગ્યું—અર્થાત્ જે મરણ.

તે જોયો—“મનુષ્યનું ભાગ્ય ચક્રની આફક પગિર્નન કરનાર છે કોઈ આ લાગ્યવકતા સંપાદના આપીને ચૂરેચૂરા થઈ જાય છે છતાં

પણ આનંદમાં હસતો રહે છે. અને તેના સર્વ ઐશ્વર્યનો નાશ થઈ જવા છતાં પણ તેને તેનું કંઈ દુઃખ લાગતું નથી.”

મનુષ્યદાસ—તે કાઈ મારાથી કદી શકાય નહીં. તે સમુદ્ધે કામ કરે છે, અને પરિચય કરવામાં તો જગા પણ આજમ કરતા નથી.

સ્નેહી જોયો—“મારે તેમને કંઈ પૂછવું છે—પૂછ કે ?” હું તેમને તેમની દાનની સ્થિતિ માટે કૃતાર્થ પ્રશ્ન કરવા માગ્યું છું કીક છે. એમ કહીને મનુષ્યદાસે મનને હાક મારી અને આનો આપણે બધા સાથે જ ચડા પાળી પીડાએ એમ કહ્યું.

મદન પોતાની પત્ની સાથે ત્યાં આવ્યો અને પરાણા અને સ્વર્ગીનું સ્વાગત કરીને બારણા આગળ બેઠો. તેની પત્ની પડદાની પાછળ માલિકની પત્નીની પામે જ અન્નમયી બેઠી હતી.

સ્નેહીએ મનને પૂછ્યું—“આપની આ સ્થિતિ જોઈને મને ઘણું ખેદ થાય છે. આ સ્થિતિ જોઈને અને આપની પૂર્વની સ્થિતિના હેવાલ સાંભળીને તે બેઠાનું અંતર પણ માત્ર ચકાતું નથી. આ સ્થિતિ માટે આપને કંઈ દુઃખ નથી થતું ?”

મદન દારૂ વડેને જોયો—“સુખ શું ? અને દુઃખ શું ? એ જો હું કહેવા બેસું તો આપને આશ્ચર્ય લાગશે. આ બદન મારી પત્નીને જ પૂછો તો તે જી હોવાથી તેના વિચાર શા છે તે તો જુઓ. માટે આપને જે કાંઈ પૂછવું હોય તે સર્વજ્ઞ તેને જ પૂછો.”

સ્નેહી પડદા તરફ જોઈને જોયો—“બહેન તમારું પૂર્વનું સુખ અને દાનનું મારુપ્રાપ્ત દુઃખ તેમાં સારું કયું તમને લાગે છે વાક ?” પડદા પાછળ રહીને મદનની પત્નીએ ઉત્તર આપ્યો—“મારો મન શું છે તે સંભળો—મારા સ્વામી અને હું આજે પચીસ વર્ષથી સુખ શોધતા હતા. પરંતુ તેનો કંઈ પતો લાગ્યો નહીં. જે વર્ષથી અમે અહીં આવ્યા, ત્યારથી તે સુખનું રસો અમને દૃષ્ટિગોચર થવા લાગ્યું છે. આજ સ્થિતિમાં અમે સુખી છીએ.”

પરાણાને આ સાંભળીને ચમત્કાર લાગ્યો. મનુષ્યદાસ પણ વિસ્મય પામ્યા. તેણે ત્યાંથી ઉઠીને પડદો એકદમ બાજુએ કરી દીધો અને હસતે વડે મદનની સ્ત્રી તરફ જોવા લાગ્યો. એટલે

મદનની પત્ની બોલી ' હું કદમ્બ વાત સુષ ના-
ખતી નથી ખરૂં છે તેજ મેં કહ્યું છે 'સુખનો
શોધ' કરવામા અડધી સદી અર્થાત્ પચાસ વર્ષ
ગાળ્યા છે, પરંતુ મીઠત હોવા છતાં આમને તે
મધ્યુ નહોતું હાલમા અને નિરાધાર થઇ શ્રમ
કરીને પેટ ભરવા છતાં પણ તેના ચોડા ધણો
પરિચ્છ થયો છે હવે અહીં આમને કોઇ પણ
પ્રકારની ઉચ્ચ-કમી-જગ્યાની નથી "

પરોણા—પરંતુ " એટલું સુખ અહીં શી
રીતે મળ્યું ? "

ગદનની પત્ની — " અમે જે વખતે અધર્મ
સપત્ર હતા તે વખતે આમને એટલું મધ્યુ
કામ અને ચિંતા ગહેતી કે આમારાથી સરળ
તાથી વાત ચીત પણ થઇ શકતી નહોતી,
અર્થાત્ તેને ગાટે વખત જ મળતો નહોતો, પ્રશુ-
ની ઉપામના-પ્રાર્થના-કરવાનો પણ અવકાશ મ-
ળતો નહોતો મહેમાન આવા હોય તેના ખાનપાન
બગેરે વ્યવસ્થા કરવામાં, અને બક્ષીશ તરીકે યુ આ
પણ તેના વિચાર કરવામાં આમારો સપ્તજો વખત
ગાળતા હતાં કારણ કોઇ કેદાણે ન્યૂનતા જાણવા-
થી આપણી અપકીર્તિ થશે એવી ભીતિ લાગતી
હતી. મહેમાન ગયા પછી પુનઃ આમાં કામ તો
માથુ હોય જ કામ અને કાળજીમાંથી ગાયુ
ઉચ્ચ કરવાને આમને બિનકુલ વખત મળતો ન
હોતો યુ કરવાથી મોકર લોકને સુખ યાચ,
કયો કયો લાગકારી થશે, આપણે કરીએ છીએ
તેમાં કાંઈ જુલતા તો નથીને ? આવા આવા
વિચારમાં જ આપણા વખત બરોડા હતો આપણ
ગોમે આમાર પાપ ક્રમે ક્રમે શદ્ધિ પામના
લાગ્યું. આ સિવાય એકાદ વખત કોઇ હિમક
પણ આવીને કદમ્બ નુકશાન કરશે કે કેમ,
કિવા કોઇ ચોર ચોરી કરી જશે કે કેમ,
એવી ભીતિ લાગતી હતી અને તેને લઈને આ
મને આખી રાતભર નીગતિ ઉપ પણ આવતી
નહોતી સર્વ કાંઈ બરાબર છે કે નહિ, એ
જેના માટે વાર વાર બીજાનામાંથી ઉલ્લુ પડતું હતું
શીકર પરશીકર આ સિવાય મોટી મુશ્કેલત એ હતી કે
દરેક વાતમા આમારો બેમા ગનગેદ પડતો સ્વામીનો
ગત જુગે તો એકાદ પ્રસંગે મારો ગન જુગે
થતો. આથી ભારે નાસ થતો હતો દુઃ-
'એમ નહીં', 'આમજ થયું જોઈએ', એટલે 'તે

થયું જોઈએ', એટલે- તે તેઓ કલ્પન કરે જ
નહીં આ પ્રકારના મતભેદથી પણ ઉત્તરોત્તર પાપ
શદ્ધિ પામવા લાગ્યું, લોકની દૃષ્ટિમાં આમે સુખી
હતાં પરંતુ અમે પોતે તો તે વખતે ખરી રીતે
દુઃખમા જ હતાં "

" તો હવે કેમ છે ? "

" હવે ! હવે પ્રાત કાળે ઉઠતા બરોબર આમે
ઉભય એકમેકની સાથે પ્રેમથી બોલીએ ચાલીએ
છીએ હવે તો યુક્તળ શાંતિ છે વાતનું આગ
ગતમેલતુ તો હવે કદમ્બ કારણ જ રચું નથી મા
લીકતુ કામ ઉત્તમ પ્રકારે થી રીતે યાચ એટલેજ
માત્ર આમે આમારી કાળજીનો વિષય છે આ
સિવાય બીજી કોઇ પણ પ્રકારની કાળજી-ચિંતા-
આમને નથી બને તે કામ કરવું અને
માલીકને નુકશાન ન યાચ તેની કાળજી રાખતી
એટલે જાસ કામપરથી પેર આવતાની સાથે જ
સ્વય પાક-રસોઇ-તૈયાર હોય છેજ ચીત કાળમા
સવડીની પાસે બેસીને આનંદ કરીએ છીએ કપડાં
ઉત્તમ પ્રકારનાં હોવાથી પ્રકૃતિ કીક રહે છે અને
અમે ત્યારે પરમ કૃપાળુ પ્રશુનો પ્રાર્થના કરવાનું
બની શકે છે પચીસ વર્ષ સુધી અનુભવ લીધો
પરંતુ સુખ કાંઈ મળ્યું નહીં પરંતુ આ જે
વર્ષમાં તેનો અનુભવ થવા માંડ્યો છે "

પરોણા આ સાંભળીને હસવા લાગ્યો

મદન બોલ્યો—"મારા મહેરબાન ! હસો ના
આ ઉપદાસ કરવાનો વિષય નથી, પણ આમાં
જીવન ચરિત્રનો સાર બરોડો છે પ્રથમ મેં ધન
વેળવ મેળવવા માટે ધણી મહેનત કરી પરંતુ
હવે તે પરમ દવાધને આ માર્ગ દેખાડેલો
છે આ માલીકની પ્રસન્ન કરવા અગર તેની
સ્તુતી માટે બોલાવું નથી અર્થાત્ આ સર્વ
ખરૂં છે મુચુરોદાસનો મારા પર અનંદદ ઉપકાર
થયો છે "

આચાર્ય—ધણી સારી જ્ઞાનની વાત કદી
મદન જે કહે છે તે અક્ષરસા ખરૂં છે આપણા
ધર્મ ચાત્રોમાં પણ આ બાબતનો ઉલ્લેખ છે
પરોણાનું હસવું બધે ધમને આ બાબ
તપર તે ગડગીમાં ગબીરપણે વિચાર થવા
લાગ્યો—*

ધણી

સતિ સુલોચના દેવી.

પ્રકરણ ૬૬.

શોધા શોધ-પત્નો-અને નવી આદત.

(અનુસંધાન અક ૭ ના ૫૭૬ ૨૫૩ થી)

નવલના મરણની ખબર સાંભળીને તેમજ સુતોચનાના શુભ ધવાની ખબર સાંભળી આખા શહેરમાં શોધાશોધ આવી પશુ પત્નો ન ખાધી નવલની મા અને બાપના દુખનો પાર રહ્યો નહિ જે વહુને સતાવવામાં બાપી રહેતી ન-હોતી તેજ વહુના શુભ ધવાથી નવલની માને મધ્યજ્ઞ નિરાશા હપજ તેમાં વળી નવલના મરણની ખબર સાંભળીને, તો દુખનો પાર રહ્યો નહિ.

બીજે દિવસે સુતોચનાનો બાપ તથા નવલ કિશોરનો બાપ બંને જુલુ કિશોરગઢ જવા નીકળ્યા. ત્યાં જઈ સત્ય શુ છે તેની તપાસ કરી પછી કાંઈ નિષ્કંપ કરવો એવા વિચારથી બંને જુલુ ત્યાં જવા નીકળ્યા.

આ તરફ કિશોરગઢમાં પશુ રાત્રે કુમાર તથા નવલકિશોર ન આવવાથી હદ રાગને તથા જનાનખાનમાં રાણીઓને ફીકર થવા લાગી. અને શોધાશોધ થઈ રહી રાજ્યમાં ચારે બાજુ તપાસ થતા મંડી, દુર જગલોમાં શોધ કરી પશુ કાંઈ પત્નો ખાધો નહિ કેવટ મથી રાત થતા પછી જલમસિદ્ધ તથા તેના માણસો કે જે કુમારની શોધમાં રાગના હક અર્થી ગયા હતા તે આવ્યા અને સમાચાર જણાવ્યા કે આગળ ધણે દુર બંને જુલુના મરણ થોડા પડેલા જોયા અને ત્યાં સિંહનાં ધગધાં હતાં તેથી રાજકુમાર તથા નવલને કોઈ જગલી પ્રાપ્તિએ મારી નાખ્યા જણાય છે.

આ સાંભળી રાજ્યમાં સર્વત્ર શોક પ્રસરી

રહ્યો રાણીઓએ રકારોળ કરી મૂકી, રાગના દુખનો પાર રહ્યો નહિ વૃદ્ધાવધામાં એકના એક પાલવી કુમારના મરી જવાથી કોને દુખ ન થાય? આ વાત આખા શહેરમાં એકદમ પ્રસરી ગઈ, રાજ્યમાં પશુ આ વાત સાંભળી મર્વત્ર શોક પ્રસારી ગયો જેણે આ વાત સાંભળી તે સર્વ દુખી થતા મડ્યા.

જલમસિદ્ધ પશુ રાગના દુખમાં ભાગ લેવા મડ્યો તે પશુ આ બંનેના મરી ગયાના સમાચાર કહેતાં કહેતાં પોકેપોક રડી પડ્યો આમ સર્વત્ર શોક ફેલાઈ ગયો.

બીજે દિવસે જલમસિદ્ધની સહીથી નવલ-કિશોરના બાપને કામગીરી બખવામાં આવ્યો હતો અને તે વાત વાંચકોનાં જુલુવામાં છે.

રાજા પુત્રના મરણ શોકથી રાજદરબારમાં આવતા નહિ તેથી હવે સર્વ રાજદરબાર જલમસિદ્ધ ચલાવતો તેના મનમાં તો ચાતિ થઈ હતી તેને હવે કાંઈની કાંસ નહોતી. કુમાર અને નવલને તો જાણે હવે પોતે શુભ કેદખાનામાં નાખ્યા છે ત્યાંથી નીકળી સહે તેમ નથી અને ત્યાજ ભૂખ્યે તરસ્યે કાર થઈ જશે એટલે તેને તે તરફની ચિંતા નહોતી રાજા વૃદ્ધ હતો તેને નજીકના પિત્રાણ્ણો વારસ તો હતાજ પશુ તે સર્વને તેણે પોતાની સત્તાના બળે દબાવી દીધા હતા અને હવે ધીમે ધીમે તેમનો પશુ ધાટ ધડવાનો તેણે વિચાર કર્યો. જલમસિદ્ધનો રાજદરબાર, દાદ ફરિયાદ તો ધંધરનીજ પાસે એટલે પછી ત્રાસની તો વાતજ ચી? રૈયત પશુ

વિચારમાં પડી કે હવે જેની મધ્યે આજ રાખજો તેની રહેશે આમ રાખને સોકમાં અને જલમસિદ્ધને આનદમાં દિવસ જના લાગ્યા એવામાં સુરતથી નવલકિશોરના આપ તથા સસરાે ત્યાં આવી પહોંચ્યા તેમનો જનમમિદે યોગ સત્કાર કર્યો અને કુમાર તથા નવલના મરજીની વાત કહી તે પછી તેમને રાજ સાહેબની મુના કાત કરાવી તેમને જોડ રાખને પણ ધણું જુ બંધ થયું તેમજે પણ ધણી દિતગીરી બતાવી બનેને ઘોડા દિવસ ત્યાં રાખવા આગ્રહ કર્યો પણ તેમજે તે વાત નાકબુન કરી અને પછી નવલનો જે મામાન હતો તે લખ બને જેજે ઘેર જવાનો નિશ્ચય કર્યો ખીજે દિવસે બને જજી પોતાને ઘેર જવા નીકળ્યા ત્યાંથી ગોડેક દુર ગયા ત્યા બપોર યજ જવાથી નદી કિનારે આ વેલી એક ધર્મશાળામાં બને જેજે મુકામ કર્યો તે ધર્મશાળા ઉજ્જડ જ ગલમાં હતી ત્યાં વસિત બિતકુલ નહોતી છતાં ત્યાં એક ઝોરડીમાં એક સ્ત્રી તેમજા જેવામાં આવી આ સ્ત્રી આ બને આજણવા માણસને આવેના જોડ પોને હવાવા લાગી તે બહારથી પોતાની ઝોરડીમાં ગઈ અને આ નવા આવેલા માણસો અહીં થુ કરે છે તેની ચિહ્નિત્તા જેવા લાગી બને માણસો દુ ખીજ હતા એટલે તેમનાં મોં કરમાયલા હતાં અને

૧૧ મજબૂથી તેમના દુખને પાર રહો નહોતો તે બને જજી તેજ વાતો કરતા વિસામો સેવા ત્યાં જોડા આમ બને જજી વાત કરે છે કે બહારથી બે ઘોડેસ્વાર ત્યાં આવ્યા તેમના એકને આ લોહાએ ઝોળખ્યો. અને તેને જોતાંજ તેમના હાંડો પાર રહો નહિ તેજે પણ તેમના મામુ જોતાંજ તેમને ઝોળખી લીધા અને પો તાના મિતને ત્યાંજ ઉભો ગળી તેજે ઘોડા ઉપ રથી નીચે ઉતરી આ લોહાની સાથે સુખ દુખની વાતો કરવા માંડી આ બે ઘોડેસ્વાર તે ખીજ દોષ નહિ પણ નવન અને રાજકુમાર હતા અને તે સ્ત્રી તે ખીજ દોષ નહિ પણ જલમસિદ્ધના મહેલમાંથી નાસી છુટનાર અને નવલ તથા રાજકુમારને મરજીના મુખમાંથી છોડા વનાર બાળા મુપકુમારી હતી

આમ અચાનક મરી ગયેલો જોડેલો અને

માનેલો તે નવલકિશોરને જોતાંજ તના ગાપ તથા સસરાના હર્ષનો પાર રહો નહિ તેમજે રાજ્યમાંની વાત તેમને કહી સબળાવી તથા ઘેર સુમેચનાના ગુમ ધયાની વાત, પણ જજીની નવલકિશોરે પણ પોતાની સધળી વાત કહી સબળાવી અરરપસ સુખ દુખની વાત જોડી દુખ અને શોક અને ધવા લાગ્યાં સુમેચનાના ગુમ ધયાની વાત જોડી નવલને ધણું જુ દુખ થયું પણ તે પોતાના આપ ને સસરાના આગળ કાંઈ કહી ગયો નહિ તે હાંમતવાળો હતો ગુમ થઈ છે તો તે કોઈ વખતે પણ મજગે એવી રોને ખાત્રી હતી તેમ જ તેની ચાલચલતને માટે પણ તેને પૂર્ણ ખરાસો હતો તેથી તેવી પણ કાંઈ તેને શકા નહોતી

આ તરફ રાજ્યમાં બને જજીના મરજીના સમાચાર જલમસિદ્ધે ફલાવેલા જણ્યા, રાજ્યમાં જલમસિદ્ધનું જોર વધેલું જણ્યું, તથા રાજ રાણી તો દુખે મરવા પડ્યાં છે એ વાત જોડી બને જજી દુખી થયા, હવે સત્તર નિવેડો લાવવો એની એમને ચિતા થઈ

નવલકિશોરના આપ તથા સસરાે તે દિવસે તો ત્યાં રહ્યા અને ખીજે દિવસે વિદાય થયા નવલ તથા રાજકુમારે હવે જલમને ધાટ થઈ લાવો અને રાજ તથા રાણીયોને દિવાસો આપી શાંત પમાડવાનો વિચાર કર્યો

એક દિવસ બને જજી અજવાળી રાત્રે શરવા નીકળ્યા બને જજી વાતો કરતા કરતા ધણે દુર ચાલી નીકળ્યા અને પોતાના રહેવાના રથજથી ધણે દુર જગતમાં જઈ પહોંચ્યા આ બને મિત્રો વાતોમાં એટલા બધા મરજીલ યજ ગયા હતા કે તેઓ કયા જગ છે તેનું પણ તેમને જ્ઞાન રજી નહિ જ્યારે તેઓ આગળ ઘેર અર-પમાં જઈ પહોંચ્યા ત્યારે સામે એક પર્વત જજીયો અને ત્યાંથી જ આગળ જવાનો રસ્તો બધ થયેલો જજીયો. આ જોડ તેમની વાતો અટકી પડી અને પોતે વાતોમાં ને વાતોમાં કેટલે દુર નીકળી ગયા છે તેનું જ્ઞાન થવા લાગ્યું

ઘોડાનારે તેઓ ત્યાં શાંત ચિત્તે ઉભા રહ્યા, ત્યાં પવત ઉપરથી વૃત્ત અને ગામન થતું સબળાવા લાગ્યું આ સમિતી તેમજે વિચાર કર્યો

કે આવા વિકટ અરણ્યમાં આ પર્વત ઉપર કોણ
માતું હશે ? આવો ભેષજે તો ખરા કે શું છે ?
આમ વિચાર કરી બંને જણા પોતાના ઘોરા
ત્યા બાંધીને ઉપર ચઢવા માડ્યું માર્ગ ઘણો
વિકટ હતો પણ અજ્ઞાણી રાત હતી તેથી
તેઓ જમ તેમ કરીને શિખરે પહોંચ્યા. ત્યાં જઈ
જુએ છે તો સુદૂર નદનવન જેવો ભાગ જણા
યો 'હુદ્ધ યોગાન અને વચ્ચોવચ્ચ આવેલા વડ
નિચે એક પર્ણકુટી સિવાય ત્યાં બીજું કોઈ ન
જણાયું તેઓ આ જોઈ ત્યાંજ યોડીવાર ઉભા
રહ્યાં પણ કોઈ માણસ જણાયું નહિ આથી
તેમણે જાણ્યું કે નિચેથી જે ગાયન અને નૃત્ય
સંભળાતું હતું, તેમાંનું અહીં કેમ કંઈ જણાતું
નહિ હોય ? મળી યોડી વાર 'ધારજ' રાખી ઉભા.
તો પાછું જેવી રીતે નિચે ગાયન સંભળાતું હતું
તેથી જ-રીતે અહીં પણ સંભળાવા લાગ્યું નીચે
કરતાં અહીં ધણું જ રપટ સંભળાવા લાગ્યું
અવાજ સ્ત્રીઓનો હોય તેમ લાગ્યું, પણ તે આથી
સ્વર સંભળાય છે તે કાંઈ મર્મજી યમના નહિ

તેમણે આજુબાજુ ધણી તપાસ કરી આખા
પર્વત ઉપર આમતેમ રખડયા, પણ કોઈ પત્તા
ને ત્રાણો પર્ણકુટી ઉઠાડી અદર જોયું તો ત્યા
પણ કોઈ માણસ મળ્યું નહિ છેવટે શોધમા ને
શોધમાં રાત પુરી થઈ ને સવાર થયું અને ગાયન
પણ બંધ થયું તેમણે વિચાર કર્યો કે ગમે તે
વાર્ય પણ આ ગાયન ક્યા થાય છે તેની તો
તપાસ કરવી જ આજ અહીંજ રહેવું અને જો-
ઈએ કે કાંસે શું થાય છે ? એમ વિચાર કરી
બંને જણ આખો દિવસ ત્યા જ રહ્યા તે
પર્વતની એક બાજુએ નદી વહેતી હતી ત્યાં
જઈ તેમણે સ્નાન કર્યું અને આજુબાજુના વૃક્ષો
ઉપરથી ફળફૂલ વીણી લાવી કુધા નિગત કરી
દિવસે તેઓ આખા જંગમના અને પર્વતના
દરેક બામમાં ફરી વળ્યા આ પર્વત પણ તેમને
અત્યંત જ જણાયો ત્યાં ધણુ ભોવરાં તેમના જો-
વામાં આવ્યા અને તે દરેક ભોવરાના દાર આગ
ળ એક નાની સરખી પગલાટ પણ નદી તરફ
જવાની હતી અદર જતા અંધારું હતું તેથી
તેઓ અદર પ્રવેશી ચકતા નહિ આ ઉપરથી
તેમણે જાણ્યું કે આ સ્થળે મોગીઓને નિવાસ

હોય આમ જોતા જોતા તે બંને જણ પાછા
પર્વતની મધ્યે આવેલી પર્ણકુટી પાસે આવી
પહોંચ્યા. તેમણે પર્ણકુટી ઉઠાડી પણ ત્યાં કોઈ
માણસ નહોતું યોડી વારે આમતેમ કરતા તેમને
એક ખડેર જેવું જરા દુર જણાયું તેથી તે બંને
જણા ત્યાં ગયા આ ખડેર ધણું જ ઉગમજ
અને બંધાનક લાગ્યું પણ આ બંને જણ વીર
નર હોવાથી ખીકને તો તે ગણતા જ નહિ તે
આજુબાજુ ફરી જોવા લાગ્યા એમ કરતા કરતા
દહાડો મેળ ખેટો અને સદ્ર દર્શન થયાં આમ
બંને જણાએ ધણી તપાસ કરી પણ કાંઈ પત્તા
ન લાગવાથી હવે આ ગરે શું બંને છે. તે જોવા
માટે તે બંને જણા તે ખડેરમાં જ એક જોતરા
ઉપર બેઠા

યોડીક વાર થઈ હશે કે તરત જ પાછું ગઈ
રાતની મારફ આજે પણ ગાયન શરૂ થયું. ધણી
સ્ત્રીઓનો અવાજ હોય એમ અનુમાન થયું, આ
સામળી બંને જણ ઉડ્યા અને તે શોધવાનો
પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા તેમનાથી યોડેક દુર એક
મોટી ઘીસા પડી હતી તે ઉપર કુમારની દૃષ્ટિ
પડી તેથી તેણે તે શિયા ઉપાડવાનું નવધને
હજી, બંને જણાએ તે ઘીસા ઉથલાવી નાખી
તો અદર પોલાણ જણાયું, અને અવાજ પણ
પ્રથમ કરતાં વધુ સંભળાયો તેથી તેમણે જાણ્યું
કે, નક્કી આ શુદ્ધમાં જ કંઈ છે તેઓ અંધારે
અંધારે ત્યા ઉતર્યા યોડેક નીચે ઉતરતા પગથીયો
પુરા થયાં અને એક વિચાળ ઝોરડો આવેલો
જણાયો પણ તે ઝોરડામાં એક પણ ખારણું
હતું નહિ. નવધની પાસે ચોર ફાલસ હતું તે
સગળાવી ચારે તરફ તપાસ કરી પણ કાંઈ પત્તા
ન લાગ્યો આમ ખારણું શોધવામાં જ અડધી
રાત શુભાવી, આખરે એક યુજામાં એક નાની
સરખી ખીલી જણાઈ તે તરફ નવનું નજર
મેચાયું તેણે ત્યા જઈ તે ખીલીને આંધી પાડી
ધણી કરી પણ હાલો નહિ છેવટે તેણે એક મુચી
મારીને દબાવી, અને તે દબાવતાની સાથે જ એ
ઝોરડાની બીંતમાં એક મોટું બાકોડું પડ્યું તેથી
તે બંને જણ તેમાં થઈ અદર ઉતર્યા-યોડેક
પગથીયા અદર ઉતર્યા તે પછી એક નળા આવી
તે નળામાં તે બંને જણા આગળ આજ્યા આગળ

જતાં તે નળી પુરી યદ્ય પણ અદર જવાનો માર્ગ ન મળ્યો આગળ એક પર્યટની ભીંત હતી ધણી તપાસ કરી પણ કંઈ દલાજ નહોતી જડ્યો એમ કરતાં કરતાં સવાર ધઈ ગયું જેથી બન્ને જણ પાછા ફર્યા, અને પાછા પર્યટની પાસે આવ્યા

ગમે તેમ યામ તો પણ આ ચમત્કારી રથ બની તપાસ તો કરવીજ એવો બને જણાએ દૃઢ નિશ્ચય કર્યો પણ નવસે ક્યુ, કુમાર! આપણે તો અહીં રોડમા પણ ત્યાં બિચારી સૂઈ કુમારીનું શું ? વખતે જલમ આપણી શોધ કરતા કરતાં ત્યાં આવી પહોંચે તો તેની શી વસે ધરો ? માટે આજ ત્યાં ચાલો અને પછી તેને તેડી આવી રાત્રે પાછા અહીં તપાસ કરીશું એથી કુમારે પણ તે વાત ક્યુલ કરી, રાજકુમારનું મન તો સૂઈકુમારી તરફ ક્યારનુંય ગયું હતું પણ તે કંઈ ક્ષી ચકતા નહોતા. પણ નવસેજ જ્યારે તેને તેડી આવવાનો નિશ્ચય કર્યો, ત્યારે તેમણે ખુશી બતાવી બને જણા બોલિસે પર્વત ઉપરથી નીચે ઉતરી ઘોડા ઠોડી સ્વાર થયા અને પોતાને ઉતારે ગયા ત્યાં જઈ જુલે છે તો સૂઈકુમારી મળે નહિ. આજુબાજુ ધણી તપાસ કરી પણ તેનો કંઈ પતો ન લાગ્યો આથી બંનેને ધણુંજ દુઃખ લાગ્યું આ સ્થળ પણ જગલ હતું તેથી ત્યાં કોઈને પૂછવા જેવું નહોતું. તેમણે જણ્યું કે નક્કી આ સ્થળની વખતે ખબર પડેલી, અને તેજ સૂઈકુમારીને ઉપાડી ગયેલો હવે આપણે તેની પણ તપાસ કરવીજ જોઈએ.

તેમણે વિચાર કર્યો કે દિવસે સૂઈકુમારીની તપાસ કરવી અને રાત્રે પર્વત ઉપર જવું અને ત્યાં શું છે તેની પણ તપાસ કરવીજ તેમજ રાજમાં શું ખટપટ ચાલી રહી છે તેની પણ તપાસ ચલાવી જેમ બને તેમ તાકીદે જલમનો અત લાવવો

તેઓએ દિવસે ધણી તપાસ કરી પણ સૂઈકુમારીનો કાંઈ પતો ન લાગ્યો, જેથી રાત્રે પર્વત ઉપર ગયા અને તે રાત્રે ત્યાં શું થાય છે તે જોવા લાગ્યા ત્યાં જઈ જુલે છે તો પોતે જે ખડેરમાં યદ્ય ગયા હતા તે ખડેરમાં જ શુદ્ધ

ઉપાડી હતી તે શુદ્ધનું દાર ત્યાં જણાયું અને એવું મળ્યુંત પેક કરેલું હતું કે તે ઉપાડી શકે નહિ આ જોઈ તેમણે જણ્યું કે આપણી ખબર આ સ્થળના માણસને પડેલી હોવી જોઈએ અને તેથીજ તેમણે આ સ્થળ બધ કરેલું જણાય છે. રાત્રે તેમણે આ ખડેરમાં ધણી તપાસ કરી પણ કંઈ પતો ન લાગ્યો ગાયન તો ચાલુજ હતું. શોધતાં શોધતાં, તે બન્ને જણા તે ખડેરના એક ભાગમાં એક મેડી હતી ત્યાં ગયા ઉપર જઈ આજુબાજુ તપાસ કરવા લાગ્યા પણ કંઈ પારી ખારણું ન જણાયું ત્યાં તપાસ કરતાં કરતાં એક ભીંતમાં નાનું સરખું છિદ્ર જણાયું કુમારે તે છિદ્રમાં પીરતોલની નળી ધાલીને જરા આચકો ખાધો અને તે સાથેજ ભીંતમાં બે ચીરાડા પડ્યા તરતજ બંને જણા તેમાં આગળ ગયા ત્યાં પણ પગથીયા હતા તેથી બંને જણા નીચે ઉતર્યા આગળ જતાં એક ચોરડો જણાયો પણ ત્યાં ખારણું ન મળે ધણી ખારીકાથથી તપાસ કરતાં એક જગ્યાએ જમીનમાં જરા ખાડો જણાયો ત્યાં જોયું તો તેમાં એક ખટન હતું તે ખટન જોઈથી દબાયું કે તુરતજ અદર ખાડો પડ્યો અને માર્ગ જણાયો બંને જણા નીચે ઉતર્યા તો ત્યાં ધણીજ સ્પષ્ટ રીતે ગાયન સબળાવા લાગ્યું, અને જરા વેગળે ધણીજ પ્રદાસ જણાવા લાગ્યો બંને જણા ધીમે પગલે આગળ વધ્યા અને વેગળેથી જોયું તો ધણી સ્ત્રીઓ ત્યાં નૃત્ય અને ગાયન કરી રહી હતી સામે કોય ઉપર એક દિવ્ય પુરુષ બેઠેલો હતો. તેની બેઠેજ બીજા કોય ઉપર બે સ્ત્રીઓ ઉલાસ ચહેરે બેઠેલી દીકરી અને તેમની સામે કેટલીક રૂપવાન સ્ત્રીઓ અનેક પ્રકારના વસ્ત્રાશુભોધી સજ્જા યદ્ય તાલ, વાદ્ય સાથે નૃત્ય અને ગાયન કરવામાં મસ્તુલ યદ્ય ગઈ હતી

આ જોઈ બંને જણા તો દિગમ્બર બની ગયા નવસને આ જોઈ ધણીજ અર્ધ યથો કારણ કે તે પુરુષની પાસેના કોય ઉપર બેઠેલી સ્ત્રીઓ પેઠી એક સ્ત્રી સુયોચના જેવી જણાતી હતી. ધણી વખતે શુભ ધોષી સ્ત્રીને આવા અરુણમાં એક શુભસ્થાને બેઠેલી જોઈ તેને દર્પ અને આ સ્વર્થ થવા લાગ્યું. રાજકુમાર સુલોચનાને જોળ

ખતો નહોતો. પણ તેનો આ ભાષા દેખાવ જોઈ
આશ્ચર્ય પામના લાગ્યો કે આ ગુપ્તરથગર્ભા આ
શુ ? આ પુરુષ-કોણ ? આ ઊંચો કોણ ? આ
ખાસ અહીં શા માટે ભેગા થયા હશે ? એમ
વિચારવમળમાં શુભવાવા લાગ્યો.

આ બે જણ મધાને જોઈ શકતા હતા પણ
સામેનો પુરુષ કે ઊંચો તેમને જોઈ શક્યા નહોતા
કારણ કે તે બંને જણ અધારમાં ક્રમા હતા
સુસોચનાને જોઈ નવલને તેની પાસે જવાનો
વિચાર થયો અને તેની તપાસ કરવાનો નિશ્ચય
ધ્યો, તેણે રાજકુમારને તે વાત જણાવી. બંને
જણ હિંમત લાવી પોતપોતાની પીસ્તોલો સજ્જ
કરી આગળ વધ્યા.

આ સ્થળનો દિવ્ય પુરુષ અને તે ઊંચો આમ
અચાનક આવા એકાંત અને ગુપ્તસ્થળ કે જ્યાં મનુ
ષ્યનો પ્રવેશ યવોજ મુશ્કેલ છે, ત્યાં આમ અચા-
નક પુરુષોને આવેલા જોઈ અને એકદમ હિંમત

ખતી ગયા. નવલને સુસોચનાએ જોગખ્યો અને તેને
જોતાજ કોય ઉપરથી ઉડી દોડતી નવલતા પગમાં
જાંઘ પડી આથી આનંદમાં ભગ થયેલો જાણી
તે દિવ્ય પુરુષે પોતાના સામર્થ્યના પ્રભાવથી તે
બંને જણને ત્યાં મૂર્છિત કરી દીધા અને તેથી
નવલ તથા રાજકુમાર ત્યાં મૂર્છિત થઈ ધમ
દમને નીચે પડ્યા આ જોઈ સુસોચનાના હૃદયનો
પાર રહ્યો નહિ તે દિવ્ય પુરુષે ગાનતાન આગળ
ચલાવવાની તે સુંદરીએને આજ્ઞા કરી અને પ્રથમની
આજ્ઞા ગાયન હૃદય થઈ ગયું આ જોઈ સર્વેના
મનમાં એક તો ધવાજ લાગ્યો. સુસોચનાના
હૃદયનો તો પાર રહ્યો નહિ તેણે રૂદન કરવા
માંડ્યું. અને તે દિવ્ય પુરુષને કાલાવાલા કરવા
લાગી પણ તે એકનો બે થયો નહિ.

આમ અચાનક નવલ અને સુસોચનાનો
ભેળાપ તો થયો પણ તે વધુ વખત સખાકર ન
થતા હૃદયમાં થઈ પડ્યો અપૂર્ણ.

સ્વામીશ્રી વિશુદ્ધાનંદજીનું ચરિત્ર.

(અનુસંધાન ગયા અકના પાન ૩૭૫ થી.)

પ્રકરણ ૧૨ મું.

ગૌરવગામી-યા-સગવાનંદજીનું ચરિત્ર.

સ્વામી વિશુદ્ધાનંદ દલાણુથી જે
દિવસે આની નિકળ્યા હતા તેને
આજે દસ વર્ષ થઈ હતા. દસ વર્ષમાં તો તે
નાસિક વિદ્યુર અને હરિદ્વાર વિગેરે સ્થળોમાં ફરતા
ફરતા કાઠીએ આવી પહોંચ્યા તે વખતે દક્ષિ-
ણમાં ઉત્તર પ્રદેશના બધા પીરની વાતો થઈ રહી
હતી. પ્રતાપી મહારાજા ગુજરાતસિંહની દીર્ઘિ
દેલાઈ રહી હતી પ્રયત્ન વીર સિંહોને મિત્ર
બનાવવાની આગેને તજવીજ કરી રહ્યા હતા
પણ આ વખતે ઉત્તર પ્રદેશમાં પંજાબ કેશરી રજુ
હતસિંહ સ્વર્ગમાં મિલાવી ગયા હતા, અને

સિંહો પરસ્પરની હાટકુટને લીધે પોતાની સ્વ-
તંત્રતાને શુભાવી ખેડા હતા.

ગુજરાતના રવસેવમા સિંહોના સેનાપતિ
વીરવર ચેરસિંહ અને સરદાર મુનુચંદ્રનો પણ
બધ થઈ ગયો હતો અને સિંહ સરદારો અ-
ભેજ સેનાપતિને પોતાના સન્ને આપી દઈ તાબે
થયા હતા.

પંજાબ કેશરીનો કોહિનૂર મહારાણીની શોભા
વધારવાને માટે વિલાપત મોકલી આપવામાં
આવ્યો અને તેમના વારસ માટવી કુમાર દલી-
પસિંહને ગજપાટથી બદલ કરી ફતેહગઢમાં નગર-
કેદ રાખવામાં આવ્યો.

આ તરફ લખનૌના વાજીદ અલીશાહ-નૃત્ય ગીતમાં મગન હોને અને રાત દિવસ સારગી તખલા વાગ્યાં કરતા હતા અને જગતની કાઈ પણ ખબર તેને રહી નહોતી આ વખતે લોર્ડ ડેવહાઉસી આ સર્વ ખતાવે તરફ પોતાની દૃષ્ટિ રાખ્યા કરતા હતા

આ વખતે સ્વામિ વિશ્વદાનદ કાશીપુરીમાં આવી પહોંચ્યા ઉત્તર વાહિની ભાગીરથીનો પ્રવાહ, સુંદર શોભા, અને મદિરાના સમકતા સો નેરી કમરો, બેઠને સ્વામીજી આનંદ આનંદ લાગ્યા જગતના ઇતિહાસમાં એવાં નગર ધણાજ યોડાં મળી આવશે કે, આરભથી તે અત સુધી જોયે પોતાની સ્થિતિ જેવી ને તેવી જ જાળવી રાખી હોય. જે ઇતિહાસની દૃષ્ટિથી જોઈશુ તો પૃથ્વી તળ ઉપર કોઈ પણ નગરીએ સેકડો વર્ષ સુધી અત્યાચાર અને અવિચારનું સહન કરવા છતાં મજા પોતાની વિધાનું અક્ષત, અને પોતાના ગૌરવને જાળવી રાખ્યું હોવ તો તે નગર ભારતવર્ષની કાશીપુરી જ છે

અન્યથાં વિદેશીય લોકોના આક્રમણથી અસંખ્ય નગરીઓનાં રૂપાંતર થઈ ગયાં છે, છતાં કાશીપુરી આજ પણ તેવી ને તેવી જ છે તેજ “હર હર મહાદેવ” નો શબ્દ, તેજ વેદનો ધ્વનિ, અને તેજ સસ્કૃત વિદ્યાની ચર્ચા ધેર ધેર ન રહેલી છે

કાશીવાસિણે પોતાની સંપતિને અનેક વખત ગુમાવી બેઠા હશે, પણ પોતાના પવિત્ર સનાતન ધર્મ તથા આચાર વિચારથી ભ્રષ્ટ થયા નથી.

કાશીમાં આવીને સ્વામિ વિશ્વદાનદજીએ દશાધમેષ ધાટ ઉપર મુકામ કર્યો. તે દશાધ મેધેશ્વર મહાદેવની પાસે એક દેવાલયની નાની સરખી કોટડી - હતી ત્યાં મૂકામ કરવાનું કારણ એ હતું કે પ્રસિદ્ધ ગૌડ સ્વામીજી મહારાજ કે જેમની વિદ્યા અને સન્યાસની પ્રદક્ષા સર્વભાગી તેઓતે અહીં આગ્યા હતા તે પાસેની અદ્વયા બ્રાહ્મની ધર્મચાળામાં રહેતા હતા અને વિદ્યાર્થીઓને ભણાવતા હતા

તે ગૌડસ્વામીજી તેજ છે કે જેટલું વર્ણન નામિક જેતના વર્ણનના પ્રસંગમાં આવી ગયું છે. જે

નામિકમાં ‘પડિત સ્વામી’ના નામથી પ્રસિદ્ધ હતા અને અહીં ‘ગૌડસ્વામી’ના નામથી ઓળખાય છે તે ગૌડસ્વામિનું સક્ષિપ્ત ચારિત્ર આ પ્રમાણે છે

પંડાળમાં પતિયાલા રાજધોનીની પાસે જ ‘શનીવર’ નામનું એક ગામ છે ત્યાં પ્રુણાભા ગૌડસ્વામીજીને ગૌડ બ્રાહ્મણના કુળમાં જન્મ થયો હતો તેમના પિતા શ્રીમાન પડિત જયગોપાળ મિશ્રે પોતાના આ પુત્રનું નામ ‘ભગવાન દત્ત’ રાખ્યું બાલ્યાવસ્થામાં જ ભગવાન દત્તનું બજાવ તરફ મન હતું પણ પિતાની જ જાળથી તે ત્યાં વધુ બહુ શરૂ થઈ

પંડાળમાં માળાપનું વિશેષ લક્ષ્ય પુત્રને વિવાહ કરવાની તરફ રહે છે, અને બજાવવા તરફ ઓછું રહે છે. અને તે પોતાના બાળક પુત્ર, બાળ વધુની સાથે ધરની શોભાને વધારે તેવું ઇચ્છે છે અને તે બાનુસાર માળાપના લાડને લીધે બાલ્ય કાળમાં જ ભગવાન દત્તનાં બાર વર્ષની ઉંમરે જ લક્ષ થયાં,

વિવાહ પછી એક દિવસ છાત્રાભાના તે પોતાને ઘેરથી આવી નીકળ્યા, અને તેથી તેમનાં માળાપ ધણીજ ભભરાયાં પણ કેટલાક દિવસ પછી તપાસ કરતાં જણાયું કે પોતાનો પુત્ર તે ‘મદ્દો’માં વિદ્યાધ્યયન કર્યાં કરે છે હેશિયારપુર, જલ્દામાં એક ગટસકર નામના તાલુકામાં એક ‘મદ્દ’ નામનું નાનું સરખું ગામ છે, ત્યાં તે વખતે પડિત કેશવરામજી સારસ્વત બ્રાહ્મણ સારા વિદ્વાન રહેતા હતા તેમણે કાશીના સુપ્રસિદ્ધ મહા વૈપાકરજી ભૈરવમિશ્ર પાસે વિદ્યાધ્યયન કર્યું હતું તે એવા યગસ્વી હતા કે તેમની પાસે જે એકવાર આવતા તે પડિત બની જતા તેમના સિખ્ય મોટા મોટા પ્રસિદ્ધ ધુરધર પડિત થઈ ગયા છે. “વૃત્તિ પ્રમાદર” ‘વિચાર સાગર’ વિગેરે ગ્રંથોના કર્તા વિખ્યાત સાધુ નિશ્વરદાસજી, સુપ્રસિદ્ધ પડિત હરિયદરામજી, વિગેરે અનેક વિદ્વાનો આરભમાં તેમની જ પાસે ભણ્યા હતા લગ્ન દૂરના વિદ્યાર્થીઓ તેમની પાસે આવતા ત્રણ ચાર વર્ષનાં તો અનેક ગ્રંથોના અભ્યાસ કરીને ભગવાનદત્તજીએ બ્યાકરજીને અભ્યાસ કરવામાં તેમની અસાધારણ પ્રતિભાનો

વિકાસ થવા લાગ્યો. અને એ રીતે અભ્યાસ કરીને ભગવાનદત્તજી કાશીપુરીમાં આવ્યા અને ત્યાં આવી કાશીના વિદ્યાનો પાસે વ્યાકરણ, વેદાંત અને ન્યાય શાસ્ત્રનું અધ્યયન કર્યું અને સર્વ શાસ્ત્રોમાં અસાધારણ વિદ્વાન થયા.

કાશીથી જો પંદરો રાત્રીયાલામાં જતા તેમને ભગવાનદત્તજીના પિતા પડિત જ્યેષ્ઠ મિત્ર પોતાના વિદ્વાન પુત્રની ખબર અતર પૂછતા અને જ્યારે તેમણે પોતાના પુત્રની વિદ્યા અને વૈભવની વાત સાંભળી ત્યારે તે ધણા જ પ્રસન્ન થતા અને હવે પોતાના પુત્રને ઘેર તેડી લાવવાને માટે યુગ્મ મહત્તની વાત જોતા હતા.

ભગવાનની દયાથી માતા પિતાની તે ઇચ્છા પૂરી થઇ અને વધુ તો તેની બાળ વધુ પતિવતાના આનંદનો પાર રહેતા નહોતો. આજ આઠ દશ વર્ષ પછી વિદ્વાન પુત્ર ઘેર પાછો આવવાથી મામાપને ધણેજ આનંદ થયો. ભગવાન દત્તજીના આવવાથી શનીરરતા સર્વ સોંક પ્રસન્ન થયા અને ધણા દિવસ સુધી તો સોંકા તેમને મળવા આવવા લાગ્યા.

ભગવાનદત્તજી જ્યારે કાશીમાં બહુતા હતા, ત્યારે તેમના પિતા પતિયાલાના મહારાજા અને મોટા મોટા સરદારોને કલા કરતા હતા કે “મારો પુત્ર તો મહા વિદ્વાન થયો છે અને સર્વ શાસ્ત્રો મહુધી ચૂપો છે.” અને તે સાંભળી તેઓ પણ તેમને આશ્વાસન આપતા હતા કે “જરૂર તેને રાજ્યમાં મોટી પ્રતિષ્ઠા મળશે.” પુત્રનો પ્રતાપ જોવાને માટે અને પતિયાળો રાજ્યમાં પોતાની પ્રતિષ્ઠા વધારવાને માટે એ પ્રકારે-પ. જ્યેષ્ઠ ગોપાળ મિત્ર અતેક મનોરથો કર્યા કરતા હતા. એક દિવસ પોતાના મનોરથને મૂળ કરવાને માટે પુત્રને કલા કરતા હતા કે, બેટા! ચાલો સરદાર સાહેબને મળવા જઈએ જેથી તમારી ભાઓન્નતિ થાય અને વિદ્યાનું કાંઈ રજા પણ જોવામાં આવે.

તેજસ્વી ભગવાન દત્તજીને કોઈ સરદારની પાસે મળવા જવાનું કીક ન લાગ્યું જેથી તેમણે પોતાની અનિચ્છા દર્શાવી અને વિનિર્લભ માને કહ્યું કે, પિતાજી, ભાઓન્નતિ વિદ્યાતાના હાથમાં

છે અદ્યમા જે લખ્યું હશે તે યશે. વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવી એ મારો ધર્મ હતો, અને તેનો જે આતંદ એજ મધુર રજા છે, એ મિવાય બીજા કોઈની અને ઇચ્છા નથી મારી ભાઓન્નતિ તો, વિદ્યાનો પ્રચાર કરવામાં અને આપની સેવામાં તત્પર રહેવું તેમાં જ છે પછી અને કી જરૂર છે કે મારે રાજ દરબારમાં જઈ અને વિદ્યાનું અપમાન કરાવવું?

આ ઉપર ધણી વખત પિતા પુત્રને વાંદ ચાસતો પણ પિતાનો ધણો આમક હોવાથી ભગવાન દત્તજીએ એક દિવસ તેમની સાથે જવાનું કબજી કર્યું.

જેથી પિતાએ પ્રથમ મનથી પોતાના પુત્રને સાથે લઇ, અને જવા માંડ્યું. સાથે આશિર્વાદ આપતા માટે એક શીરજ પશું લીધું સર્વથી પહેલા તે એક સરદાર પાસે ગયા કે જે મહારાજાને ધણેજ પ્રીતિ પાત્ર હતો તેને વેદાન્ત બાણવાનો ધણેજ ધમન્ક હતો ત્યાં ગયા તો તે એક કોચ ઉપર બેઠો હતો તેણે પિતા અને પુત્ર બંનેને સાથે આવેલા જોઇને મદ હાર્યું કર્યું, અને પાસે પડેલી એક રોત્રજી ઉપર બેસવાનું કહ્યું કેટલીક વારે તે ત્યાંથી પોતાને જરૂરી કામ કરવાને માટે ચાલ્યો ગયો અને તેમને કહેવરાવ્યું કે, “હાથ મને ધુરસા નથી માટે શરી આવજો.”

આ પછી તે બંને જાણ એક બીજા સરદારની પાસે ગયા અને તેણે તેમને વેગળેથી જ આવવાની તા કહેવરાવી મત્રી અને મહારાજા પણ કોઈ જરૂરી કામમાં રોકાયેલા હતા જેથી કલાકના કલાક સુધી રાજદ્વાર પર બેસી રહ્યા, પણ તેમને મળવાને માટે જઈ શક્યા નહિ, અને કારણે રાજ દરબારમાં પેસવાનું દીધા નહિ અને જેથી પિતા અને પુત્ર બંને જાણ ચાલ્યાને ઘેર પાછા આવ્યા મહાનુભાવ ભગવાનદત્ત જીના માના પિતાની સાથે ચાલી આવ્યા અને પોતાને મનમાં અને મનમાં ધિક્કારવા લાગ્યા કે, “શા માટે વિદ્યાભ્યાસ કર્યો હતો? શું વિદ્યાનું આ રજા છે કે ઉદર ભરવાને માટે ચાતની માફક પ્રત્યેક દ્વાર પર ભંટકવું કરવું? જ્યાં સુધી ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીશ ત્યાં સુધી આમ ભંટકવું જ પડશે જેથી હવે ગૃહસ્થાશ્રમનો જ ત્યાગ કરવો જોઈએ ગૃહસ્થાશ્રમ જ લોભ અને મોહના

મળ રૂપ છે આ પ્રકારની ચિંતા કરતા તે પોતાની સ્ત્રીની પાસે ગયા.

સ્ત્રી તેમને ધણીજ બહાલી હતી. માતા પિતામાં જેવો તેમનો ભક્તિભાવ હતો તેવો જ સ્ત્રીમાં રહેલો હતો કેમકે છલકપટથી રવિત, સરસ અને શીત સ્વભાવની મૂર્તિ હતી તે યુજ્યવતીના રૂપ લાવણ્ય ઉપર ભગવાન દત્તજનો મોહ નહોતો, પણ તેના સ્વભાવ અને ચાલ ચલકત ઉપર મોહિત થયા હતા તેને અનેક પ્રકારે સમજાવીને તેમણે કહ્યું કે, “હું એક જરૂરી કામને માટે એક જગ્યાએ જઈ છું કોઈ પ્રકારે તારે ચિંતા કરવી નહિ, જ્યાં સુધી હું ન આવું, ત્યાં સુધી તારે મારા માળાપની સેવામાં તત્પર રહેવું જો તેમને મારો વિચાર જાણવામાં આવશે તો તે મને રોકશે અને મારા અગત્યના કામમાં વિધ્ન નાંખશે જેથી તારે કોઈને આ વાત કરવી નહીં” સરળ પતિવ્રતાએ કાંઈ પણ પૂછપરછ વગર આ વાતને માની લીધી.

તે દિવસે માળાપની ભગવાનદત્તે ધણી જ સેવા કરી, પિતા ધણા જ પ્રસન્ન થયા, અને કહેવા લાગ્યા કે, “બેટા, આજ મહુર્ત વગર રાજદરબારમાં ગયા હતા જેથી તેમની મુલાકાત પછં નથી હવેથી સારું મહુર્ત જોઈને જઈશું તો સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થશે.”

રાત્રે જ્યારે સર્વ ઉઘી ગયા ત્યારે તે પોતાની સ્ત્રીની પાસેથી ત્રણ પુરકત-અદ્વૈતસિદ્ધિ, ગૌડ બ્રહ્માનંદી અને શાસ્ત્રદીપિકા કે જે તેમને અત્યંત પ્રિય હતા તે લીધા, અને છાનામાના દક્ષિણ દિશા તરફ ચાલી નીકળ્યા સરસ હૃદયની બોળી બાળા ટક ટક જોઈ જ રહી.

જ્યારે પિતાને સર્વ વાતની ખબર પડી ત્યારે તેમણે ધણી શોષ કરાવો પણ કાંઈ પત્તા લાગ્યો નહીં.

સન્યાસ મંદણ કરવાની ઇચ્છાથી વિરક્ત ભગવાનદત્ત ધૈર્યથી બહાર નીકળ્યા વિચાર કર્યો

કે ક્યાં જવું? કાશી જઈશું તો ત્યાં કોઈ દક્ષિણી, ગૌડ બ્રાહ્મણને સન્યાસ નહોતો આપે તેમના આગળ તો ગૌડ બ્રાહ્મણ એ બ્રાહ્મણ જ નથી તે તો તુચ્છ માને છે. માટે ત્યાં જવું મિથ્યા છે માટે દક્ષિણ દેશમાં જઈ ત્યાં કોઈ મહાત્મા પાસેથી સન્યાસ મંદણ કરવો આ વિચારથી ભગવાનદત્ત નાસિક દેશમાં ગયા. અને ત્યાં વિદ્યાધિપોને બજાવા માંડ્યા થોડા જ દિવસમાં તો તે એક પ્રસિદ્ધ પડિત મનાવા લાગ્યા ત્યાં એક મહાત્માના સામળવામાં તે વાત આવી પડિત ભગવાનદત્તને સન્યાસ આપ્યો અને ત્યારથી ભગવાનદત્ત “તારક બ્રહ્માનંદ સરસ્વતી” ના નામથી ઓળખાવા લાગ્યા તથાપિ નાસિકના લોક તો તેમને ‘પડિત સ્વામી’ ના નામથી બોલાવતા હતા તે પછી તે વીસ વર્ષ સુધી નાસિકમાં રહ્યા, અને તે પછી તે પોતાના પુરાતન કાશી ધામમાં આવીને રહ્યા.

કાશીના પડિતાએ પ્રથમથી જ પડિત સ્વામીશ્રી નામ સાંભળ્યું હતું, પણ તેમને એ ખબર નહોતી કે તે આપણા પૂર્વ પરિચિત મિત્ર ગૌડ પડિત ભગવાનદત્ત જ હશે. દાવમાં તેમણે પોતાના સુયોગ્ય મિત્રને જગત્પૂજ્ય સન્યાસીના રૂપમાં જોઈને સર્વેએ સહર્ષ સ્વાગતપૂર્વક અતિ હર્ષ જાહેર કર્યો અને પોતાની અતઃકરણપૂર્વક સદાગુણી બતાવી. ગૌડ કલના સર્વથી પહેલાં આ સન્યાસી યથા તેથી તેમને સર્વ કાશીવાસીઓ ‘ગૌડ સ્વામી’ કહેવા લાગ્યા. સ્વામીશ્રીએ કાશીમાં આવીને અહલ્યાબાઈની ધમસાળામાં મુકામ કર્યો.

એ ધર્મશાળા દશાશ્વમેધ ધાટની પાસે ગંગા કિનારે દશ પશુ એક ઉત્તમ જગ્યા ઉપર છે મહાત્મા ગૌડસ્વામીશ્રીનો અમિત પ્રભાવ આ બાળીને આજે દર દેશથી ‘વિશુદ્ધાનંદ’ પણ અહલ્યાબાઈની ધર્મશાળામાં આવ્યા છે.

અપુર્ણ

જુલાઈની રખી-જેટલી ગોળા આવે તેથી ડબલ જુલાઈ થાય, ગરબરી બજે નહોતે કે વીણાચુટા થાય નહોતે સ્વાદિષ્ટ છે ૧૦૦ ગોળાની રખીની કી ૦-૮-૦ ત્રણ રખીની કી ૧-૦-૦

દિવે કેમીદલ વર્ડસ, અમદાવાદ

નવીન વિદ્યાની શોધના મોહમાં કેટલીક

પ્રાચીન વિદ્યાઓનો ચણલો લોપ.

(અનુસંધાન એક હ ના પૃષ્ઠ ૩૪૪ થી)

પ્રાચીન સમયમા પૃથ્વીની અદરતી વસ્તુઓને નાણી પાણીની વિદ્યા પણ પ્રચલિત હતી. પૃથ્વીમા ડારેલા અમુક અને કુખ્યાપ્ય પદાર્થોના પતો આ વિદ્યાથી મળી આવતો હતો. યુક્ષિયરના રાજમુક્ય યગ વખતે ને અનમોશ સુવર્ણ મકપ બાધ્યો હતો તેમા સુવર્ણ અને રત્ન વિગેરે સર્વ સામાન પૃથ્વીની અદરથીજ ખોદી આવ્યું હતું અને તેની શોધ આ વિદ્યાના પ્રતાપથીજ થઈ હતી.

સહઅ રાજની યરિત વાંચનાર નજીતાજ હશે કે મિસરના એક નાદુરને પોતાની વિદ્યાના બળથી નજીતુ હતું કે મીનમાં એક જગ્યાએ, પૃથ્વીની અદર એક એવો દડ રાખવામાં આવેલો છે કે જેને આધિન નજી પરાક્રમી દેવ છે ને મનુષ્ય તે દડને લાઇ ચકે છે તેને તે દેવ વચ થઈ નજ છે તેના પ્રભાવથી મનુષ્ય મન વાચિત વસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરી ચકે છે નાદુર તે દડની તપાસ કરવાને માટે મીન આવ્યો અને પૃથ્વીની અદર જ્યાં તે રાખેલો હતો તે સ્થળ શોધી મહત્વ ત્યાં તેણે એક દરજના બાળકને તે દડ લાવવાને તૈયાર કર્યો, અને તે બાળક પૃથ્વીની અદર ઉતર્યો. પરંતુ દુર્માન્યથી તે દડ તે બાળકના જ હાથમા રહ્યો અને તે નાદુર તે હાથ ખસતોજ રહ્યો. બાળક તેના પ્રભાવથી ધન સમ્પત્તિ-સખ થઈ ગયો.

આ વાતથી આ વિદ્યાના અસ્તિત્વનો પતો મળી આવે છે. ઇતિહાસ પુરાણોમાં શોધ કરવામાં આવે તો આ વિદ્યાનાં અનેક ઉદાહરણ મળી આવે તેમ છે. આ વખતે આ વિદ્યા સર્વથા નષ્ટ થઈ ગઈ છે અને તેથીજ હોકરને તેને માટે સંદેહ થાય છે કે એ ખોટી વાત હશે. પરંતુ એવાં અનેક પ્રમાણ છે કે જેથી તે વાત ખરી હોવાનું સિદ્ધ થાય છે.

પૃથ્વીમાંથી પાણી કઢાડવાની વિદ્યા.

પૂર્વોક્ત વિદ્યાના જેવીજ એક બીજી વિદ્યા પણ છે કે જેના દ્વારા નજી શકાય છે કે કયા સ્થાન ઉપર કુવો ખોદવાથી પાણી નીકળશે. તેના માનવાળા હાલ પણ કેટલાક જોવામા આવે છે. પરંતુ ઘણા સોદા તે માની શકતા નથી.

મારા મિત્રે એ સમયમાં એક સત્ય વાત મને કહી હતી કે, એક જગ્યાએ એક કૃત્રિમ કુવો (Artificial well) ખોદવામાં આવ્યો હતો છતાં પણ તેમાંથી પાણી નીકળ્યું નહીં, ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પણ તે સર્વ નિર્ફળ નિવડ્યા, જેથી ઇજીનિયરે નિરાશ થઈ તે કાળે છોડી દીધું અને કહ્યું કે અહીં પાણી નહિ નીકળી શકે કુવાની પાસેજ એક ગામમાં એક કુવો ખોદનારો રહેતો હતો. તેણે ઇજીનિયર પાસે આવીને પાણી કાઢી આપવાનું માથે લીધું. ઇજીનિયર સાહેબે પ્રથમ તો તે વાત ન માની પણ અનુભાવક તો કરીએ એમ ધારી તેને તેમ કરવાને કહ્યું. તે માણસે પ્રથમથીજ કહ્યું કે જે વખતે હું કુવામાંથી નીકળવાને માટે બૂમ મારું તેજ વખતે અને બેચી સેવા, નહીં તો પાણી એકદમ ભરાઈ જતાં હું કુળી જઈશ તે નીચે ઉતર્યો અને કુવાની અદર એક જગ્યાએ તપાસ કરીને ખોદવા લાગ્યો. થોડીજ વારમાં તેણે ઉપર આવવાને બૂમ મારી અને તેજ વખતે તેને ઉપર બેચી લીધો. ઉપર બેચી સેવાના વખતે તેણે પોતે નહીં કરેલી જગ્યાએ એવી રીતે જોરથી દાદાળો માર્યો કે તેમાંથી ઘણાજ વેગપૂર્વક પાણી કુવામાં આવવા લાગ્યું અને તે ઉપર પહોંચ્યો ન પહોંચ્યો તેવામા તો કુવો અર્ધા પાણીથી ભરાઈ ગયો. આ જોઈ ઇજીનિયર અને સર્વ માણસો આશ્ચર્યથી ગ્રસ્ત થઈ ગયા, અને તે માણસની પ્રશંસા

કરવા લાગ્યા તે માણસે કહ્યું કે પૃથ્વીના પશુ મનુષ્યના શરીરની માફક કેટલી રંગો હોય છે તે રંગોને ઝોળખનાર માણસ પૃથ્વીમાથી પાણી જઈ દીઁજ બહાર દાઢી શકે છે

પ્રાચીન સમયમા વિદ્યાનો ધણો જ પ્રચાર હતો હાલ પશુ ધણી જગ્યાએ કુવા ખોદનારા-ઝોને તેનું થોડું ધણું અંશે જ્ઞાન હોય છે તે સોફ્ટ પચીમ ત્રીસ રૂપિયામા આપેા કુવા ખોદી આપે છે પણ તેમની યોગ્ય કદર થતી નથી જો કે સોફ્ટને આ વિદ્યાનું પુરેપુરું જ્ઞાન હોતું નથી તથાપિ જૂદા માણસોની પરપરાએ થોડું ધણું જાણીને તેઓ અદ્યતન કાર્ય કરી ખતાવે છે

સામુદ્રિક.

સામુદ્રિક વિદ્યાનાં અનેક અંગ છે આ વિદ્યાથી મનુષ્યનું મો, હાય અથવા કાષ્ઠ પશુ અવ મવને જોધને તેના બવિષ્યનો સર્વ હાલ જાણી શકાય છે

પૌતાંદા મામાને ત્યાંથી અયોધ્યામા જતી વખતે આરતનું ડાણુ અંગ અને તેમ શરૂ કરવા માંડ્યા હતા, જેથી તેમણે જાણી લીધું હતું કે કાષ્ઠક અનિષ્ઠ થવાનું છે તો તેનું પરિણામ પિતાનું મૃત્યુ અને રામચંદ્રનું વનગા જવું એ આવ્યું

રામચંદ્રના હાય રાવણનો વધ કરતા પહેલાં કથા હતા, તે વિજયસૂચક ચિન્હ હતું

માકૂખના પગમા ચામ, ચક્ર અને ધ્વજ તથા હાથમાં ગદા, અને પદ્મનાં ચિન્હ હતાં તે જોધને ગર્ભાચાર્યે તેમનું નામ પાડ્યું હતું, એ પીજ રીતે બહારાખના ચિન્હ જોધને તેમનું પશુ નામ પાડવામાં આવ્યું હતું

વશિષ્ઠે પશુ સદમણના શરીરનાં ચિન્હો જોધને તેમનું નામ પાડ્યું હતું આ સર્વ જ્ઞાતાત ભાગવત અને રામાયણમા છે

સારી રીતે સામુદ્રિક જાણનારાઓનું અનુમાન ખૂંડે પડે છે. શરીરમાં એવાં અનેક ચિન્હ છે કે જે જોવાથી મનુષ્યની સ્થિતિ જાણી શકાય છે આ વિષયના પ્રમાણિક મેયો હાલ પશુ મળે છે તેની થોડી ધણી માહિતી હાલનાં પત્રોમાં પશુ આપેલી છે (આ વિષયનો અભ્યાસ કરવા માટે બવિષ્યવેતા-મગાવડુ કી. ૩ ૩-૦-૦) તે

વિદ્યાનો કેટલોક અંશ હાલ પશુ પ્રચલિત છે, અને તેના મોટા મોટા નિયમોનું કેટલાક પાશ્વિમાત્મ વિદ્વાનોએ પશુ જ્ઞાન મેળવ્યું છે તેનું રહસ્ય ગુપ્ત છે આ વિદ્યા શતાબ્દો પછી પરિશ્રમ, અને અનુભવ પછી પ્રાપ્ત થઈ હતી, પરંતુ દિલ ગીર છીએ કે આપણી જાણેલાકથી તેના મોષ થયો છે શરીર સખધી જેટલી વિદ્યાઓ છે, તે સર્વનો સખધ તેની સાથે છે

જ્યોતિષ

જ્યોતિષ વિદ્યાનાં બે ભાગ છે એક ગણિત અને બીજો શક્તિ ગણિત-જ્યોતિષને તો પાશ્વિમાત્મ વિદ્વાનો પશુ જાને છે અને તે વિષેના અનેક સરકૂત મેયોનાં અંગ્રેજીમાં ભાષાંતરો થઈ ગયાં છે. પરંતુ શક્તિ જ્યોતિષની તરફ આ વિદ્વાનોનું ધ્યાન હજી સુધી તો ગયું નથી કારણ હજી તે વિષેના સરકૂત મેયોનાં અંગ્રેજીમાં ભાષાંતરો થયાં નથી કમકે તેનું ભાષાંતર કરવું નિદેશી વિદ્વાનો માટે કાષ્ઠ સહેલું નથી.

પ્રાચીન વખતમાં એવી કાષ્ઠ સભ્ય જાતિ નહોતી કે જેનો થોડો ધણો પશુ પરિચય આ વિદ્યા સાથે ન હોય પરંતુ આજ દેશમાં આ વિદ્યાનો પૂર્ણ વિકાસ થયો હતો તે શીખવાને માટે ધણા દુર દેશોના સોફ્ટ અહીં આવતા હતા. આ વિદ્યાનો જે અંશ પાશ્વિમાત્મ દેશોમા ગયો હતો તે પૂર્ણ વિદ્વાનોને સમાધાન કરી શકે તેમ નહોતું એથી તે સોફ્ટની રચિ આ વિદ્યા પરથી ઝોછી થતી ગઈ કમકે પૂર્ણ વિદ્યા નહોવાથી સોફ્ટ છલકપટ કરવા લાગ્યા જે એ દેશોમા આ વિદ્યાનો પૂર્ણ વિકાસ થાત તો આજકાલના પાશ્વિમાત્મ વિદ્વાન પશુ તેને માનવા લાગત. પ્રાચીન ભારતમાં આ વિદ્યા છેક અંતિમ સીમા સુધી પહોંચી ગઈ હતી તેનાથી થતાં અનુમાન એટલા આશ્ચર્યજનક રીતે ખરાં પડતાં હતાં કે ધણા મનુષ્યો આ વિદ્યાને શીખવાની લાલસાથી ધણી જ મહેનત લાગે ધણે દુરથી અહીં આવતા હતા જે કે આ વિદ્યાની હાલ અવનતિ થઈ ગઈ છે અને મૂર્ખ તથા મૂર્ત સોફ્ટોએ એના નામથી જગ પ્રખ્યાત કરવાનું શરૂ કર્યું છે, તથાપિ ધણા એવા પશુ નિપુણ જ્યોતિષી મળ્યા આવે છે કે જે મનુષ્યની જન્મપત્રીકા જોતાં તેના જીવનના સર્વ

ખનાવોનો હેવાલ દેહી રાકે છે. પણા પણા ખનાવોનું ભવિષ્ય હિંદુસ્તાનમાં જ્યોતિષ દ્વારાજ દેહી રાકાય છે. તેના પુરાણ અને ઇતિહાસોમાં અનેક ઉદાહરણો મળી આવે છે. પરિતોએ રાંજ પરીક્ષિતનું નામ પરીક્ષા કરીનેજ રાખ્યું હતું. રાજા ભોજની જન્મપત્રીકાથીજ તેમના બાપી એમર્થ અને તેમનો હેવાલ જ્યોતિષિયોએ દેહી સમજાવ્યો હતો. રામચંદ્રના પાંચ મહા ઉચ્ચતા હતા રાજા રઘુના પાંચ ભાગ્યસ્યકે મહા ઉચ્ચ રેયાનમાં પડેલા હતા આ સર્વ હેવાલ ભાગવત, ભોજપ્રબંધ, રામાયણ, રઘુવંશ આદિ પુસ્તકોમાં છે. જગત્ શેઠના વિષયમાં કહેવાય છે કે તે પહેલાં મહારાજ, મરીમ હતા કોઈ જ્યોતિષીની પાસે પડી રહેતા હતા, તેમણે એક દિવસ જ્યોતિષીને કહ્યું કે, મહારાજ! હું તો હાલ મલોજ કુખી છું. કોઈ મુદર્ત બતાવો કે હું બહાર કાંઈ કમાવાને માટે જઈ શકું. પરિતોએ તેમને એક ઉત્તમ મુદર્ત આપ્યું અને કહ્યું કે, આજ મુદર્તમાં પરીક્ષા-તરફ તું સીધો ચાલ્યો જ તારા જાણ થશે પરિતોની આગા અનુસાર તેમણે પૂર્વ તરફ પ્રવાણ કર્યું ચાલતાં ચાલતાં એક જગત્ની નીચે તે સુધી ગયો અને યાકનો માર્યો ઉધી ગયો. જ્યારે જાણ્યો તો જોયું કે એક સાપ ફેણ માડીને તેના માથા પાસે બેઠો છે ત્યારે તેને મલોજ ભય થયો તે એકદમ છડીને ધર તરફ પાછો આવ્યો. પરિતોને તેણે કહ્યું કે, મહારાજ, આપે સારું મુદર્ત બતાવ્યું, મારો તો જીવજી ગયો હોત. પરિતોએ કહ્યું, આરે મર્ખ! તે કાંઈ ન કર્યું જો ચાલ્યો ગયો હોત તો તને ઘણીજ મોટી પદ્ધિ મળત હીક, હજુ પણ કાંઈ વધી ગયું નથી હજુ પણ આ મુદર્ત ઉત્તમ છે જ, પૂર્વ તરફ ચાલ્યો જ તે ફરી પૂર્વ તરફ ગયો, અને કલકતે પડેલો યોડાજ દિવસમાં તે મોટો માથુસ બની બેઠો અને તે એટલે સુધી કે જગત્ શેઠના નામથી પ્રખ્યાત થયો, એ સર્વ પ્રમાણ જ્યોતિષ અનુસાર મુદર્ત બતાવવાનો હતો.

હિંદુસ્તાનમાં લાખો મનુષ્યો પોતાના અતુભવથી જ્યોતિષના અતુભવોનું વર્ણન કરે છે. જ્યોતિષના એટલા બધા પ્રયોગ છે કે, કમરેશ પ્રયોગ છપાઈ ગયા છતાં પણ લખા પ્રયોગ છાપ્યા વગ-

રના પડીરલા છે જે કે આ વિદ્યાનો જન્મ આ દેશમાં થયો છે અને તેનો પ્રભાવ સમસ્ત હિંદુ નર-નારી-યોના ધરમાં આપન છે તથાપિ નવીન શિક્ષણના અનુભાવિઓ તેનો આ વખતે તિરસ્કાર કરે છે તેમની આ વર્તણૂક આ વિદ્યાની પરીક્ષા કર્યા પછીની નથી, પણ વગર પરીક્ષા કર્યે જ તેના પ્રેતિ તિરસ્કાર કર્યા કરે છે કેમકે નવીન સમ્મતાનું એ એક લક્ષણ છે કે જેવાત તેમના સંમર્જવામાં આવતી નથી તેનો તે સર્વથા તિરસ્કાર જ કરવા લાગે છે.

જ્યોતિષ વિદ્યા સખી અનેક વિષય છે, જેવા કે કેરલમત, પ્રશ્ન વિગેરે. તેના અનેક સમ-હારી રહસ્ય એવાં હતાં કે જે પ્રસ્તકમાં નહોતા, પણ પરિતોના કંઠમાંજ પરપરાથી આલ્યાં આલ્યાં કરતા હતાં તે ઘણા અતુભવથી આપાં યથેશ્વર હતાં ગુરુઓ તેવા રહસ્યો માત્ર શિષ્યોનેજ બતાવતા હતા. પરંતુ હાલ જુના રીવાજો કાયમ ન રહેવાને લીધે તે ચાન, નુંદ જેવું ઘણું ગયું છે. આ વિદ્યાના પ્રભાવથી મનુષ્યનાં જીવન અને ભવિષ્યનો હાલ જાણી શકાય છે કેટલાક વખતથી આ વિદ્યાનો પ્રવેશ અમેરીકામાં થયો છે કેટલાક પ્રસ્તકો અને પત્રિકાઓ 'પણ આ' વિષય માટે છપા છે, પરંતુ અમેરિકાવાળાઓને તો આ વિદ્યાના હજુ શ્રી ગણેશજી માલમખ પડયા છે. પૂર્ણરૂપે તો તે પાછી અહીંજ પ્રકાશિત થઈ શકે તેમ છે. જોયો તેની ઉન્નતિને માટે આપણે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. (જ્યોતિષ વિદ્યા જાણવાને માટે ભવિષ્યવેદના મંગલો કી ૩ ૩-૦)

સ્વરોદય

જે વિદ્યા નાકના માસે શાસના નિષખે સાથે સખધ રાખે છે તેને સ્વરોદય કહે છે. પ્રાચીન કાળમાં આ વિદ્યાની ધણી ઉન્નતિ થયેલી હતી તેની પરીક્ષાથી ભવિષ્યમાં શુભ કે અશુભ જે બતાવે બનવાના હોય તે જાણી શકાય છે. સ્વરોદય જાણનારાઓ સ્વરા (શ્વાસ) દ્વારા બતાવી શકે છે કે ભવિષ્યમાં શુ બનવાનું છે, અને તેમજ કરેલું અતુભાનું સત્ય પડે છે આ વિષયના કેટલાક અમુલ્ય પ્રયોગ કે જે હાલ પણ મળી શકે છે તે છપાયેલા નથી માત્ર સામાન્ય પ્રયોગ જ છપાયા છે આ વિદ્યા મુખ્યત્વે કરીને અખ્યાસ ઉપરજ આધાર રાખે છે ગુરુ શિષ્યને તેનો અખ્યાસ

કરાવ્યા કરતા હતા જ્વાલિયર રાજ્યના દિવાન સર રાવ રાજા દિનકરરાવને આ વિદ્યાનું પૂર્ણ જ્ઞાન હતું તે કોઈ પણ કામ સ્વર નેપા વગર કરતા નહિ. જે સ્વર બરોબર ન ચાલતો હોય તો તે ચાલતાં ચાલતાં અટકી જતા આ વિદ્યાનું આજ પણ ધણીને જ્ઞાન હોય છે. પણ તેનો હાલ ધણે ભાગે લોપ થતો જાય છે, અને જે તેનો પુનરુદ્ધાર કરવામાં નહિ આવે તો જે વિદ્યા યોગના વખતમાં લોપ થઈ જશે એમ લાગે છે આ વિદ્યા ધણીજ પરિશ્રમથી સિદ્ધ થઈ હતી. તેના લોપ થવાથી સસારની એક એવી અદ્ભુત વિદ્યા જતી રહેશે કે જે કોઈ પણ દેશમાંથી મળી શકવાની નથી. (સ્વરાદ્યનુ જ્ઞાન મેળવવું હોય તો ભવિષ્યવેત્તા મંગાવો.)

૧ યોગ

હવે અમે યોગની સાથે સંબંધ રાખનારી કેટલીક વિદ્યાઓનો ઉલ્લેખ કરીએ છીએ. યોગ વિષેનાં અનેક મથો છાપેલા તેમજ ધમર છાપેલા મળ્યા આવે છે અભ્યાસથી સિદ્ધ થતી તે ક્રિયાઓ, કે જેના વડે યોગના અમલકારનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે તે હવે ધણી જ ઓછી થતી જાય છે.

મનુષ્ય યોગવિદ્યાના પ્રભાવથી સર્વ પ્રાકૃતત્ત્વો ઉપર અધિકાર પ્રાપ્ત કરી શકતા હતા અને અનેક અમલકારો દેખાડી શકતા હતા તે દુરની વાત સાંભળી શકતા હતા. હજારો ગાંડ દુરની વસ્તુ જેમકે શકતા હતા, ખીજના મનના ભાવ જાણી શકતા હતા, સૂક્ષ્મ સરીર દ્વારા હજારો ગાંડ દુર જઈ પણ શકતા હતા, તેને દેશ કે કાળનો કોઈ પણ પ્રકારનો ભાષ નડી શકતો નહિ.

પાતજલ-યોગ સૂત્રના ત્રીજા અને ચોથા અધ્યાયમાં ધણીજ વિશ્વતિયોનું વર્ણન છે તે સર્વ વિશ્વતિયો યોગસાધનથીજ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે તે વિશ્વતિયો આ પ્રમાણે છે -

૧ જલ દાળતું જ્ઞાન થવું ૨ પશુ પક્ષિયોની ઓલી સમજવી ૩ પૂર્વજન્મનો હેવાલ જાણવો ૪ ખીજના મનનો હાલ જાણવો ૫ અદ્ભુત થઈ જવું ૬ મૃત્યુ આરે ધરી તે પકડેથી જાણી લેવું. ૭ સર્વ પ્રિય યવુ ૮ હાથીની મારક જળવાન

થઈ જવું ૯ ખીજથી ન દેખી શકાય તેવી વસ્તુઓ જેમકે શકવી ૧૦ સસાર બંદની વાત જાણી શકવી ૧૧ આકાશના સર્વ મહો અને તારાઓની ગતિ જાણી શકવી- ૧૩ બૂખ અને તરસને વશ કરવી, સરીરને હાથ પુછવાની લેવું અને દેવ દેખાવો જેવાની શક્તિ પ્રાપ્ત કરી લેવી. ૧૪ એક સરીર છોડીને બીજા સરીરમાં પ્રવેશ કરવો ૧૫ આકાશમાં હોંડવું ૧૬ પ્રકાશવાન થઈ જવું ૧૭ અપરિમિત અને અનન્ત અવજ્ઞ શક્તિ પ્રાપ્ત કરવી. ૧૮ રૂના જેવું સરીર હાલકું બનાવી દેવું ૧૯ સર્વ તત્ત્વોને પોતાને આધિન કરી લેવો. ૨૦ સર્વ ધન્યોને પોતાને આધિન કરી લેવી ૨૧ કાળ અને દેશાદિની આદ્યજ્ઞામાંથી પસાર થઈ જવું સર્વદર્શી થવું.

આ શક્તિયોને પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્નોના ધણી ઉદાહરણો પુરાણ અને ઇતિહાસમાં મળ્યા આવે છે. તેનાં ઉદાહરણો ઉદાહરણ તરીકે પ્રમાણ છે. આપિ યતા પદેસાં વિશ્વામિત્ર પ્રભાવશાળી રાજા હતા. તે એક વખત પોતાની અગણિત સેનાને લઈ વસિષ્ઠના આશ્રમ પાસેથી જતા હતા. વસિષ્ઠ તેમને જોઈને કહવાનું આમન થઈ કહ્યું તેમણે જવાબ આપ્યો કે, મહારાજા! મારી સાથે સેના ધણી છે. મારે તે સર્વને જમાડવા વગર હું શક્ય નથી શકું નહિ. જેથી વસિષ્ઠ મુનિએ કહ્યું કે 'સર્વ સેના' સદિતજ આપને નિમન થઈ છું જેથી રાજાએ તે સ્વિકાર્યું વસિષ્ઠ પોતાના યોગજળથી સર્વ સેનાને સોનાના પાત્રોમાં જોડીને કમળમાં આ અમલકાર જેમને રાજાને ધણીજ આશ્ચર્ય થયું તેજ દિવસથી યોગ જળ પ્રાપ્ત કરવાને માટે રાજ્યપાટને છોડી દીધું અને તપ કરવાનો આરંભ કર્યો. આ વાત રામાયણમાં છે.

આજ પ્રકારે બરહાજ શિવે બરતને સધળા અયોધ્યાવાસી સાથે જોડીને કરાવ્યું હતું એ વાત પણ રામાયણમાં છે રાજા ત્રિશંકુનું આકાશ અને પૃથ્વીની વચ્ચે લટકી રહેલું જે વિશ્વામિત્રના યોગજળનું પ્રમાણ છે આ કથા પણ ભાગવતમાં છે ગાંડ દિલીપને કોમપેતુએ ને શાપ આપ્યો હતો ને દિલીપ ન યાજ્ઞ્યો પણ વસિષ્ઠ યોગજળથીજ તે જાણી લીધું. અને તે

મણે રાજને આપની વાત કહી હતી. આ વાત રજુવરા કાચમાં છે મહાભારતમાં લખ્યું છે કે, વ્યાસે સનયને દિવ્ય દષ્ટિ આપી હતી અને શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને તેથી પણ વેધુ દિવ્ય દષ્ટિ આપી હતી આ સર્વ યોગનોજ પ્રભાવ છે

અમરિષ, બલિ, વિશામત્ર વિગેરેએ પોતાના યોગબળથી ઇન્દ્રાસન સેવાની ઇચ્છા કરી આ વાતને ઇન્દ્રે જાણી લીધી, અને તેમની મન-કામના પૂરી ન થતાં દીધી એ સર્વ કયા ભાગવતમાં છે

અવન રૂપિએ અધિનીકુમારને યદુમાં બાગ આપવાની ઇચ્છા કરી ઇન્દ્રે આ વાતથી કોપિત થઈને રૂપિનો વધ કરવાને માટે પોતાના અગ્ર ઉગ્રામાં અવન રૂપિએ પોતાના યોગબળથી ઇન્દ્રના હાથને તેલીજ રિપતિમાં સ્તબાવી દીધા અને તેથી હાથે જ્યાં હતા ત્યાંના ત્વાજ અટકી ગયા. આ વાત પણ ભાગવતમાં છે

આ દેશમાં યોગવિદ્યાનો મણીજ પ્રચાર હતો

ધણજ સાધુ મહાત્માઓએ યોગબળથી અનેક ચમત્કારો બતાવ્યા હતા આજકાલ હકી જલુ, પાણી વરસાવવું, કેદમાંથી અલોપ થઈ જવું એવાં અનેક કાર્યો કરી ચક્રતા હતા; મુસલમાની રાજ્ય વખતે પણ ઘણાં યોગીઓએ પોતાના યોગબળના ચમત્કારો દેખાડ્યા હતા. તે માત્ર પણ પુસ્તકમાં લખેલી જાણી શકાય છે અને જો તે સર્વ યોગ બળની ચમત્કારોની વાતો લખવામાં આવે તો એક આખું પુસ્તક બની શકે પ્રાચીન સમયમાં આ દેશના મનુષ્યોના હાથમાં યોગબળથી મહાન અભવ હતું. તેના પ્રભાવથી યોગીઓ મોટા મોટા દુસાધ્ય અને અદ્ભૂત કાર્યો કરી ચક્રતા હતા. આજકાલ જે વિજ્ઞાનિક કલ્પતિ યદ્ય છે તે યોગ વિદ્યાની બાગળ કાષ્ઠ ત્હિસાવમાં નથી યોગ વિદ્યાનો શોધ થયો એ સર્વ સમારને હાનિ કર્તા છે આ વિદ્યાને પુનર્જીવિત કરવી જોઈએ, અને તે દ્વારા મોટા સામર્થ્યનો અનુભવ કરવો જોઈએ.

દરદ દિલ કોને કહિયે-દરદ દિલ

(સેખક શીયુત ઉદયયદ લાસયદ પદિત)

સુ

વંતારામણના પ્રતાપથી સતંત્ર થયેલા સસાગને શાંતિમય બનાવવા માટે રજ નીકીએ હજુ પૂરેપૂરી સત્તા પ્રાપ્ત કરી નથી અશુભાલીના પ્રયત્ન બિબ્બે. હજુ અધી ભાગ દરજોયર થાય છે અણુહિરિના સુદ્રદ દર્ગની નીચેના એક ઝરણના ત્રટ ઉપર બેઠેલો રક્ત એકજ યુવક તે સુવર્ણમય બિબ્બની તરફ જોઈ રહ્યો છે તેના અનુપમ અને અલોકિક સૌદર્યનો અનુભવ કરી રહ્યો છે વચમાં વચમાં દર્ગના ઉપરના રાજમહેલની બારીની તરફ પણ જોઈ રહે છે અને પછી ઉપર-મથાળે-જણાવેલી પક્ષિ અસ્ફુટ સ્વરે ગતમાં ને મનમાં ગાય છે

ત્યાં બેઠાને તેને મણા કલાકો યદ્ય ગયા ત્યાં તેનું કંઈ પણ કાર્ય નથી અને જો હોય તો રક્ત એટલું જ હતું કે-તે રાજમહેલની બારી તરફ જ જોવાનું. અકસ્માત એક પ્રભાનો પ્રકાશ નીચેની

પહાડી બિમ ઉપર પડ્યો તેની સાથે જ એક જાતનો ચમ્પદ પ્રજ્વળ થયો; પરંતુ તે તરફ તે યુવકનું ધ્યાન નહોતું તે તો રક્ત તે રાજમહેલની બારીમાંથી એક મુદર અને સૌંદર્યસમ્પન્ન મુખ મુદ્રા શરીર જોવાની આશાથી તે તરફ જ જોતો રહ્યો, કે જે સુખમુદ્રાએ એકવાર તેને પોતાની ઝલક બતાવી મુખમુગ્ધ મણિધર જેવો બનાવી દીધો હતો.

બીજી તરફ જે પદાર્થનો અવાજ થયો હતો તે પદાર્થ-ત્યાં છુપાઈને ઉભેલા મનુષ્યે-લઈ લીધો અને ચાલ્યો ગયો ધીમે ધીમે રાજમહેલની ગભીરતા તે રીત-પહાડી-પ્રદેશમાં વધારે ને વધારે મબીર થતાં લાગી ઝાંડીની અદરના ભાગમાં શ્રીમાન અધકાર છુપાઈને બેઠો હોવાની એવો ભાસ થતો હતો. તે અધકાર બીર મનુષ્યને બધા પમાડવા માટે પુરતો હતો પરંતુ તેની તે

* દીંદી ઉપરથી.

યુવકને જરા પણ દરકાર કે ચિંતા નહોતી. જ્યાં સુધી તે રાજમહેલની બારીમાં પ્રકાશ જણાવે છે ત્યાં સુધી તે તરફ જોઈ રહ્યો હતો, અર્થે અસ્ફુટ સ્વરે ક્ષત પકિત બોલતો હતો.

જ્યારે તે પ્રકાશનો લોપ થયો ત્યારે તે યુવક ઉઠ્યો અને તે ઝરણાના તટ ઉપરથી બીજી તરફ ચાલ્યો ગયો અથવા અંધકારમાં અલોપ થઈ ગયો.

૨

દિવાકરના પહેલા કિરણનો જ્યારે ચળેલીની કળિયોને ચઢકા ધાગ્યો ત્યારે તેઓને તેટલું જણાયું નહિ કે જ્યારે એક યુવકના શરીર રૂપ સંધી તેઓને કપી જવું પડ્યું તે યુવકને કોઈ પણ જાતનું બાન નહોતું તે પોતાના માર્ગમાં આવતા કાઠાઓ અને માડીની કંઈ પણ દરકાર ટપાં વિના ચાલ્યો જતો હતો તે યુવક પુનઃ તે રાજમહેલની બારી સામે આવી પહોંચ્યો પોતાના પૂર્વપરિચિત્ત સિદ્ધાપટ્ટ-ઢંપર બેસી ગયો અને ફરી પ્રસ્તુત ક્રિયાનો પ્રારંભ થયો. થોડા વખત પછી ત્યાં એક સૈનિક પણ આવી પહોંચ્યો. તેણે તે યુવકના અધિ હાથ મુક્યો.

યુવક ચમક્યો અને કોપિત થઈ બોલ્યો—
“તમે કોણ છો?”

તે સંભળી આવતાર સૈનિક હસી પડ્યો. “બોલ્યો—“મારો પણ એજ પ્રશ્ન છે કે— તમે કોણ છો?” અને જા માટે આ બન્ન. પુગ્ની બારીની સામે બેસી રહ્યો છે તેમ જ આમ કરવામાં તમારો શો અભિપ્રાય છે?”

હું અહીં બધા કહું છું અને એજ માઈ નિવાસસ્થાન છે. હું અહીં બેસી રહું છું તેમાં મારો અભિપ્રાય એ છે કે—“મારો એક મિત્ર આ પ્રદેશમાં રહે છે તે ક્યારે ક્યારે તેના દર્શન પામી શકે છું અને તેથી માઈ ચિત્ત પ્રસન્ન થાય છે— અતઃકરણમાં શાંતિ અને સંતોષ જણાય છે.” યુવકે કહ્યું.

તે ઠીક છે; પરંતુ તમે એ નથી જાણના કે— “આ એક રાજમહેલ છે! તમને અહીં જમતા જોઈ-જોડા જોઈ-મહારાજ તમને શું કરશે? શું સમજી?”

‘તે મને તેમ દો પાટ મારો અભિપ્રાય

કંઈ અનિષ્ટ કે નીચ નથી કું. તો ફક્ત એક અઘોરિક અને અનુપમ રમણીય રૂપના દર્શનનો અભિલાષી છું. જે એ બાબતમાં મહારાજ મને કંઈ પણ પૂછશે તો હું ખરેખરો મારો જે અભિપ્રાય છે, તે-સંક્રમ્ય સહિત યથા-જણાવીશ.”

“જોના મનુષ્ય! તું જાણતો નથી કે—જે રૂપને તું જોવા માગે છે તે રૂપ એક રાજમહેલની રાજકુમારીનું છે—તે એક રાજકુમારી છે તે તને ખીલકુલ ચાહતીજ નથી માટે કું કહું છું કે—તમારો પ્રયાસ નિર્થક છે—આમ-ચર્માંથી પુષ્પ ક્ષતાગ્વા જેવો છે.”

“શું તે એક રાજકુમારી છે? તો શી ચિંતા છે. કંઈ પરવાદા નહીં કું તો ફક્ત તે-જીની રૂપ માણસીને જોવાનીજ અભિલાષા ધરાવું છું ખીલકુલ કંઈ નહીં. પરંતુ હું અજાણ્ય, ચાહું છું કે—આપે એ શી રીતે જણવું કે-તે મને નથી ચાહતી? તમારી પાસે તે સાબતનો કંઈક પુરાવો પણ દર્શો ખરો કે?”

“શું તમારે પ્રમાણની જરૂર છે? (એક પત્ર બતાવી) તો આ રજુ પ્રમાણ? જુઓ અને વિચારો!” એટલું કહી પોતાના હાથમાં એક પત્ર સૈનિકે તેના હાથમાં આપ્યો.

યુવકે તે પત્ર લીધો અને નીચે પ્રમાણેની દરકાર તે પત્રમાં જોઈ-જણી.

“યુવક! તમે શાં મારો નિર્ણયક પ્રયાસ કરી તમારો અમૂલ્ય સમય બ્યતીન કરો છો? હું ત મને કોઈ પણ રીતે-કોઈ પણ વખતે મળી શકું તેમ છે જ નહીં શું પાણીને વસોવી કોઈ મા-ખણ મેળવી શકું છે? તેણે જ તમારો પ્રયાસ છે. શું તે સરળ થઈ શકશે? શું તમારો પ્રયાસ તમને તમાગ મનોરથો સિદ્ધ કરી આપી શકશે? નહીં, નહીં.” યુવક તમે ખૂશો છો યથા મદિ-નાઓથી તમે અહીં બેસી રહો છો છતાં પણ તેણે તમને કંઈ પણ ફળ મળ્યું? ઉત્તરમાં કંઈજ નહીં તમારી આવી દયાજનક દયા જોઈ મને તમારી દયા આવે છે માટે હું તમને સવિનય સૂચના કર્યા વિના નથી રહી શકતી કે, તમે હવે તમારા નિર્ણયક પ્રયામને ત્યાગી દો! ખટ-સુમ-આવની તમારી પ્રતિભા છેડી દઈ કોઈ શરીર પ્રશ્ન કરવાની-પ્રતિજ્ઞા કરી પૃથ્વીમાં તમારું ધાપ

તેની પ્રવૃત્તિના માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરો. એમાં જ તમારું કલ્યાણ છે. વધુ શું લખું." સિ તેજ

ક

જેને તમે નિરંતર જોવા માગો છો."

૩

તે પત્ર વાંચી યુવક પોતા વખતને માટે સ્તબ્ધ થઈ ગયો. સૈનિક તેની સાથે જ હજો હતો. અત્યાર સુધી શિલાખંડ ઉપર બેઠેલો યુવક ઉભો થયો અને તે સૈનિકનો હાથ પકડી બોલવા લાગ્યો—

"મિત્ર! તમે મારી ઉપર એક ઉપકાર કરી શકશો? જો કશો તો તમને વિશેષ તરફી પડશે નહીં."

"કહો યુવક કહેા. કાર્ય શું છે? જો આ રાધી ખતી શકશે તો હું તે અવશ્ય કરીશ જ."

તરતજ યુવકે પોતાના હાથની એક આંગળી પ્રત્યક્ષી-કચરી નાખી, એક દારી ગયેલો વસ્ત્રનો કડકો લઈ—તે ઉપર એક તજખાથી ચાર પાંચ પકિતઓ લખી નાખી, તે વચ્ચેના કડકો સૈનિકના હાથમાં આપી તેને કહ્યું—

"જો આ પ્રપચમય જગતમાંથી હું ખાળ જગતમાં ચાલી જઈ એટલે તમે આ કડકો તે નિષ્કર હથેલી નારીના હાથમાં આપજો. જસ, એજ માફ કાર્ય આપને કરવાનું છે ખીજુ કંઈ નહીં."

એટલું કહી તે યુવકે તે 'વર્ષત' એક ઉપરથી જાપાત કરવા તૈયાર થયો. સૈનિક તેનો હાથ પકડી પોતાઓ-અટકાવેા, અને કહેવા લાગ્યો— "રસિક! જરા સખ્ત કર!" યુવક અવાક થઈ ગયો.

તરતજ ખીજ સાત આઠ સૈનિકો તેની આસપાસ વિરાટ થયા અને પહેલાંના સૈનિકને અડધી માન આપી ઉભા રહ્યા પહેલાં સૈનિક ખીજે કોઈ નહીં પણ અધુરુદિગિતો મહારાજ-સ્વામિ—હતો.

મહારાજ આગળ યથા અને વચમાં રસિક અને તેની પાછળ રાજના સૈનિકો સર્વે સિંહ-દાર તરફ ચાલ્યા આ નેહાનકડો સમુદાય કિસ્તામાં જઈ પહોંચ્યો. મહારાજ એ પ્રવૃત્તિ યુવકને

સાથે લઈ અતપુરમાં આવ્યા અને સૈનિકો પોતા પોતાના કાર્યમાં લાગી ગયા. મહારાજ એક ઉચ્ચાસન ઉપર બેસી ગયા અને પાસેજ તે યુવકને પણ બેસાડી લીધો. રાણી અને કુમારીને બોલાવી લાવવા એક દાસીને મહારાજએ આદા કરી.

દાસીના ચાલી જવા પછી તે યુવકને 'સ બોધી' મહારાજ કહેવા લાગ્યા કે—

"બલવત સિંહ કેમ છે? તમે આવી કવી શાયનીય દલા કરી લીધી છે કે—જે જોઈ મને તમારી ઉપર દયા આવે છે."

"મહારાજ! આપે માફ નામ શી રીતે બપ્તુ?" યુવકે આશ્ચર્ય ચકિત થઈ મહારાજ પ્રત્યે પુછ્યું.

"બલવત! હું તને બાળપણથી જ ઝોળણ છું અને તારા પૂર્વજોને પણ સારી રીતે જાણું છું."

વાંચકો! આપ જાણી ચૂક્યા હશે કે—અને જે અકિતને યુવકના નામથી સંબોધતા આવ્યા છીએ—તે એક શુરવીર ક્ષત્રિય બાળક છે (તેના પૂર્વજોનું વિવેચન કરવું, એ આ સ્થાને અમારું કર્તવ્ય નથી) અને તેનું નામ બલવત સિંહ છે.

બલવત ગુપ્ત થઈ ગયો. એટલામાં મહારાણી પણ રાજકુમારીને સાથે લઈ આવી લાગી તેણીએ પોતાના પતિને પ્રણામ કરી પ્રાર્થના કરી કે—

"પ્રભુ! આપની શી આદા છે?" સચ્ચો, બેસી એક વિશેષ વાર્તા કહેવાની છે તે સંમળો અને વિચાર કરી તેનો ઉત્તર આપો. તમારી સામે બેઠેલા આ એક યુવકને તમે જુઓ છો તે એક ક્ષત્રિય કુળના ઉત્પત્તિ પયેલો છે અને તેના પૂર્વજોને હું 'ધણીજ' સારી રીતે જાણું છું. આ આપણી પુત્રીના પ્રેમનો વાચક છે મારા પ્રમજા એવી છે કે—

"આપણે આપણી પુત્રી સાથે તેવું લઈ કરી દઈએ." રાજકુમારી કે—જેણે તે સ્થાનમાં આવતાં જ યુવકને જોઈ લીધો હતો અને તે સંકુચિત થઈ ને સમયે—મહારાણીની પાછળ ઉભી હતી તેણી એ મહારાજના વચનો સંભળી, તે વખતે સંકુચિત થઈ પરંતુ મહારાજના વચનો સાંભળતાં જ મહારાણી કોઈન યથા મંદ. તેણી

મુખ લાકડોળ ધમ ગયુ તે કોર રવરે બો-
લવા લાગી

“શુ મારી કુસુમ જેવી કુમારીને માટે પ-
તિની શોધ કરતાં આજ વર મળ્યો ? આસોસ
કે તમે એક કોર કટકસમ પુરુષ સાથે એક
કામળ કુસુમની કમનીય છળોને નોડવા માગો
છો ? કમાલને દબાવિધિ હોય નહિ વાંદરાના
કદમા લીરાનો દાર કેમ પહેરાવી શકાય ? શુ
એ બની શકે ? આપને બાન્તિ તો તથી થકને ?
આપ તરતજ આપને ધયેલા બાતિના રોમને
દૂર કરવા ઈષ્ટ મારા વૈષ પાસે ચિહ્નિત્તા કરાવો
તો સાઈ ? આ તે કેવી બપકર મસ્કરી ? પુત્રી,
ચાલો આપણે અદોષી જતા રહિયે ”

“નહો ! મહારાણી તમારાથી મારા પ્રકરને
કિતર આપ્યા વિના જામ શકશે નહો મે મારા
મનથી નહી કરી લીધું છે કે-હું આપણી ગભ-
કુમારીનો વિવાદ બજવતની સાથેજ ફરીયા
એમાં તમારે કોષ્ટ પજુ જાતની મસ્કરી માનવી નહો.”

મહારાજના મુખમાંથી ને ચબ્દો નિકળતા
હતા તે દ્રઢ અને કોર હતા કે-તેની પ્રતિજ્ઞાયા
તેમના મુખ ઉપર રમખપણે જણાતી હતી. તેથી
મહારાણીના ચિત્તને ઘોભ થયો મહારાજનો
નિમ્મ કદાપિ દૂર તેમ ન લાગવાથી તેથીએ તે
કાવતી સિદ્ધિ ન થવા દેવા એક ત્રીજીજ પુક્તિની
ચેત્વના કરવાનું નહી કર્યું

“મહારાજ ! કીક છે ને આપનો નિશ્ચયજ
હોય તો હું એક ચર્તે તેમ કરવા તૈયાર છું”

“તમારી રાન શુ છે તે જણાવો !”

“પરમુ તે ચર્ત પૂરી કરવાને આ પુવક
પાસેયા પૂર્ણ કરાવવાનુ વચન અપાવે અને
આપ પજુ તે ચર્ત તેની પાસેથી પગાવવા વ
ચન આપો !”

રાણીને મહારાજાએ અને પુવકે અનુક્રમે તેની
ચર્ત પૂરી કરાવવા-કરવા વચન આપ્યું

એક માણસ કહે, “બાધ મહારાજા ! આ સામે
ને પર્વત દેખાય છે ત્યાંથી નીચેના જરણા સુધી
જામ શકે એવો એક માર્ગ બતાવી આપવો ”

“પજુ તેની કદ મુદત ?” મહારાજાએ આ
કળા ધમ વચમાં પૂછ્યું

મહારાજા કતાવળા ન યાચો અને સત્તમેજા.
આજની રાતથીજ પુવકે પોતાનુ કાર્ય શરૂ કરી
સહવારમાં-કુકો બોલે તે પહેલાંજ પોતાનુ કાર્ય
પૂર્ણ કરવું પડશે. ને આ પુવક મારી જણાવેલી
ચર્ત પૂરી કરશે એટલે હું તરતજ મારી પુત્રીને
તેની સાથે ખુશીથી પરણાવી દેશ.”

મહારાજાએ પુવકની તરફ જોયુ કે ને નિ
સ્તબ્ધ બેઠો બેઠો મહારાણીના વચને સંભળી
રહ્યો હતો તે તરતજ હંમે ધયો અને બોલ્યો-

“મહારાણી ! તમારી પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરવા હું
તૈયાર છું પરમુ તે કાર્ય કરવાને ઘમતા જોજોરો
અને મહામાને માટે યોગ્ય વિષ-એગની જરૂર છે.

તે કાર્યને સિદ્ધ કરવા માટેની તમામ વ-
ચ્છાઓ અને એર તે પુવકને મળી ગયાં તરતજ
તે જરૂરા તરફ દોડ્યો અને એક સિલાખદ ઉપર
જામને બેસી ગયો તે પોતાના કાર્યની સિદ્ધિ મા-
ટેની પ્રતિજ્ઞા સામી ગયો. (અપૂર્ણ)

અગત્યની સૂચના.

ભાગ્યેયનુ વર્ષ ફેબ્રુઆરીમાં પુર થશે.

ભાગ્યેયનુ વર્ષ આ માસ પછીના ફેબ્રુઆરીના અઠ પછી પુર થઈ જશે. તે પછી માર્ગ
માસથી તેનુ છઠ્ઠ વર્ષ શરૂ થઈ જશે. મારે ફેબ્રુઆરી માસની શરૂઆતમાં માદકોને-બાબોદવની
છઠ્ઠ વર્ષની ભેટ લી પી કરીને મોકલવામાં આવશે. મારે જેમને માદક ન રહેવાની ઇચ્છા હોય
તેમને અમને આ અંક મળી જણાવવુ કે, તેમનુ નામ કયો કરીશુ અને લી કરવામા નહિ આવે.
ભેટ લી. પી. યમને જાણે ત્યારે રીડપુજ કરી અમને નાદક નુકસાન ન કરવા દરેક માદકને વિનવિ છે.

આવા ઠામોની અમ્ત મોલવાગીમા પજુ અને સવાજમ ન વધારતાં બોટ ખાકને પજુ
તેના તેજ સવાજમમા માદકોની સેવા જાળવીએ છીએ. અને તેથી આશા છે કે દરેક માદક
આવતા વરે કાપમ રહી અને અમારા કાષ્ટને સદાય કરશે એટલુંજ નહિ પણ નવિન માદકો
મેળવી આપી અમારા કલ્યાણમાં રહિ રહેશે.

તમારો ભાગ્યેયન, અમદાવાદ

પ્રાસંગીક વિચાર.

બા બોધયનું પાત્રમુ વર્ષ-દેશુઆરી મહીનામા પુરૂ થશે દેશુઆરી માસનુ માગીક ૧ સી તારીખે પોસ્ટમા પડશે અને તે પછી-માર્ચ માસથી બાગ્યોદયનો છઠ્ઠા વર્ષમા પ્રવેશ થશે દરેક આહકે આપેલું લવાજમ દેશુઆરી માસમા પુરૂ થશે અને તે પછી-જે આહકનું છઠ્ઠા વર્ષનું લવાજમ આવશે તેમનેજ માર્ચ માસનો એક ખીડાશે

બાગ્યોદયના આહકને આ વર્ષે અમે ધરમતુ વેદક દુયકઝોતુ પુસ્તક આપવાનુ નવેળર માસના અકમા જણાવ્યું હતું પણ તે પછી ધણા આહકોની મરણ કોષ્ટ નવમકયાતુ ઉત્તમ પુસ્તક બેટ તરીકે મેળવવાની થવાથી, અમે આ વર્ષે સગ રવિન્દનાથ ટાગોરકૃત ગજર્ષિ નામનું રસમય અને બોધક નવનુકયાતુ પુસ્તક બેટ આપવા ધાર્યું છે સગ રવિન્દનાથ ટાગોરને હીંદુસ્તાનના દરેક દરેક માણસે જાણે છે તેઓની લેખન શક્તિ ધણીજ પ્રભાવશાળી છે આખી દુનિયાના લેખકોની હરી-શામળા-ગીતાજલી બનાવી સવા લાખ રૂપિયાનુ નોનલ પ્રાધક મેળવનાર તે નરજ બાગ્યશાળી બન્યા છે. તેમના પુતકો દરેક પ્રજામા પ્રિય ધધ પડ્યા છે તેવા એક સમર્થ વિદ્વાનની કસમથી લખાયેલું ગર્જર્ષિ નામનું પુસ્તક ધણુજ બોધક, હવયોગી અને રસમય છે તેમા એક રાજા જનકવિદેહી માધક પોતાનુ કપિમય જીવન કેવી રીતે ગાળે છે, પોતાની દેયતને પોતાની પુત્ર-પુત્રી તુલ્ય થી રીતે ગણી શકે છે, અને પોતાના ભાઇના વર્તનથી કેવી રીતે પોતાનુ સધણુ રાજપાટ ખુશી યમને છોડે છે વિગેરે અનેક રસમય વર્તાત લગભગ સુવાળીમ પ્રકરણોથી મરપુર આપવામા આવશે

તેમા ત્રિપુરાના મહારાજ ગોવિન્દ માણિક્યની ઉદારતાનું વર્ણન વિશેષે કરીને કરવામા આવ્યું છે. ગોવિન્દ માણિક્ય રાજા હોવા છતા પણ તેમણે હંમેશાં રૂપિયાના જેવુ જીવન ગાળ્યુ છે જે હરી પણ રાજ્યમદમા સિદ્ધ થયા નથી. પ્રજા ઉપર ઉપકાર કરવો એજ તેનો હેતુ હતો તેણે પ્રજાનું બહુ કરવાને અનેક કાર્યો કર્યા છે તેમને એવી ઇચ્છા હતી કે પોતાના રાજ્યમાં કોઇ પણ મૂર્ખતા બરેલું કામ ન કરવુ, સર્વ લોક એક ખીલ સાથે બ્રાતૃભાવથી રહી સુખા ધામ અને સારા કાર્ય કરવામા વિન કનાર તરફ નેમની અપ્રીતિ રહેતી, મહારાજ ગોવિન્દ માણિક્યના પુરોહિત ધુષ્ણિત ઠાકુર તેમનાથી વિરુદ્ધ યમને રાજાને વિપદમાં લાવવા માટે કેવી કેવી પ્રાટપટ કરે છે અને તેનું કેવુ પરીણામ આવે છે તે સર્વ વાતોનો ઉદ્દેશ રસમય રીતે આ વાર્તામાં ગુચેતો છે આ નોવેલ એ હૃદયપ્રાના અગાનરૂપી તાળાને ઉઘાડવાની અમૂલ્ય કૃત્તી છે આ કોઇ સાધારણ નોવેલ નથી તેનો આશય અને હેતુ ધણુજ મોટો છે જેને સર્વ બંધુઓ મમજને ગાન મેળવી પોતાના દેસ અને ધર્મને સુધારી શકે તેમ છે આવી ઉપયોગી નવતકયાનો લાભ-બાગ્યોદયના આહકોને મજે તે અથે અમે સગ રવિન્દનાથ ટાગોર સાહેબને લખી તેમના આ પુસ્તકનુ ગુજરાતીમા ભાષાત્ કરવાની પરવાનગી મેળવી છે અને અમે આઘા રાખીએ છીએ કે તે પુસ્તકથી દરેક આહક બધુને સતોષ થશેજ

આ નોવેલ-રાજર્ષિ-નું બાપાત્ યમ ગયું છે જે છપાઇ થોડા વખતમાં બહાર પણ પડી જશે અને દેશુઆરી માસનો એક ખીડમા પછી તરતજ દરેક આહકને નવા વર્ષના લવાજમ રૂ ૨-૨-૦ માટે વી. પી હરીને મોકલવરમા આવશે અને અમે આઘા રાખીએ છીએ કે તેના દરેક બધુ સ્વિકાર કરશેજ

આ પુસ્તકનુ દદ લગભગ ૨૫૦ પાન થશે, તેના ૪૪ પ્રકરણ છે અને આ કાગળોની સખત મોઢવારીમાં-તેને છપાવવાનુ પણ ઘણું જ ખર્ચ આવી પડે તેમ છે અને દરમાસે પાત્ર કોર્મનું માસીક અને વળી બાગ મહીને અડીસો પાનની બેટનું પુસ્તક કાગળ અને છપામશી વીગેરે

ખચિત્તો હીસાબ મણુશે તો આપને સમજાવે કે ૩ ૨-૦-૦ જેવા નજીવા લવાજમમા અમને કાંઈ પણ શંકા નથી પરંતુ અમે જે આ માસીકદારા ઉચ્ચ વિચારે દેવાવી લોકસેવા કરવાનું જત આદ્યું છે તે જતને લત, મન અને ધનના બોલે પણ પાણનું એવા નિશ્ચયથીજ અમે અમારા આ સાહસને વચગી રહ્યા છીએ અને આશા મળીએ છીએ કે આવતા છઠ્ઠી વર્ષે આપ સર્વ આહક બધુઓ કારમ રહી અને અમારા આ ઉત્સાહમા જોડિ કરશેજા

આ પુસ્તકની છુટક કીમત રૂ ૧, છે નેથી નેઓ આહક નહીં હશે તેમને રૂ ૧. અને પોસ્ટલ ૦-૨ મળી રૂ ૧-૨-૦ નું વી પી કરીને મોકલશે

નવીન આહકોએ આ મામમાં જ પોતાનાં નામ નોંધાવવા, તેમજ દરેક આહકને અમારી બલામણુ છે કે, ખીચુ તો કાંઈ નહિ પણ દરેક અંકે જામે આહક વધારી અને અમારા આ સાહસને ઉત્તેજન આપના ચુકવું નહિ

આજે કાગળોના બાવ ઓટલા બધા વધી ગયા છે કે જે કાગળો ૩ ૩પીએ રીમ મળતા હતા તેના ૩ ૧૫ એક રીમના થયા છે અને એવા દરમહીને અમારે દર રીમ તો નોંધએ જ છતાં પણ જે વખતે કાગળો મોઢા હતા તે વખતે પણ અમે રૂ ૨, જ લવાજમ લેતા હતા અને હાલ કાગળોના પાય છ ઘણા બાવ વધી પડ્યા છતાં પણ-લવાજમ ન વધારતાં તેના તેજ લવાજમમાં-માસીક પુઝ પાડીએ છીએ તે ઉપરાંત-અમારે ઘણા માસીકવાળા ભેટ આપતા જ નથી અને મેલવારીમાં ભેટ આપરી પાવવેજ નહીં, તેમ છતાં પણ અમે અનીસો પાનનું દળ દાર પુસ્તક આપ બધુઓને ભેટ આપવાનું પણ નહીં જ કર્યું છે. અને તે આપને કેથુઆરી માસમાં મળી જશે તો દરેક આહક બધુ તેના દર વર્ષની મારફત આહકમાં કાયમ રહી-અને નવા વર્ષે એક બે આહકો વધારી અને અમારા ઉત્સાહમા જોડિ કરશે એવી આશા રાખીએ છીએ

રોટની નકલો આહકો નેટલી જ કદાવાની હોવાથી દરેક માણસે વર્ષની શરૂઆતમાજ આહક યવુ કે પાછળથી-ભેટ ખૂટી પડયે તેમણે નીરાય યવુ પડે નહિ

આસ સૂચના—કુટલાક આહકમણુ છેક છેવટ સુધી પોતે આહક રહેવામા છે કે નહીં રહેવાના તે અમને જણાવતા નથી અને પછી જ્યારે

રોટનું પુસ્તક ભેટ તરીકે લ્યાએ તેમને મોકલવામા આવે છે ત્યારે રીક્યુઝ કરી પાણુ મોકલી દેદુ અમને મહેનત અને ટપાલ ખર્ચના ૦-૨-૦ નું નુકશાન કરે છે તેવા આહકોને અમારી બલામણુ છે કે જેમને આવતા વર્ષે આહક રહેવાની ઇચ્છા ન હોય તેમણે આ અંક મળેથી તરતજ મહેજ્જાની કરી એક પોસ્ટ કાર્ડમા પોતાના ઉપર વી પી ન દરવા, ભેટ ન મોકલવા અને આહકમાની નામ કમી કર્યા લખી જણાવવાની મજબૂતતા પાતાવરી કે જેથી નાહક અમને મહેનત અને નુકશાન યતું બચે

વળી નવા વર્ષથી શુભરાતનાં બેળીતા લેખકોના લેખો આ માસીકમાં આવશે ઉપરાંત મહાન પુરોના જીવનચરિત્રો, વિદ્વાન લેખકોની વાર્તા અને નવલકથા, ઉદ્યોગ હુનરના, ખેતી વાડીના અને ઉપયોગી વૈદક લેખોની શરૂઆત થશે મારે આશા છે કે દરેક આહકમણુ આવતા વર્ષે પણ આહકમા કાયમ રહી અને અમે ભેટનું પુસ્તક રાજધિ જે તેમને રૂ ૨-૨-૦ નું વી પી કરીને મોકલીએ તેનો સ્વિકાર કરી અને અમારા સાહસને ઉત્તેજન આપશેજા

કાયદાનો નિર્દેશ—(ખીજ આદર્શ) બધાં પડી ગયો છે કીમત રૂ ૮-૦-૦ છે. જેની અદર દોનદારી રેવન્યુ અને દીવાની ૧૦૦ ઉપરાંત કાયદાઓનો સમાવેશ કરેલો છે

તેજ પુસ્તકના સળધમાં નામદાર મુળાઈ હામકોટનાં બડગ સાહેબ તેમજ પુતાના નાં મેમન બડગ સાહેબ, તેમજ પુણુ વિદ્વાન અમલદારોના અભિપ્રાયો મળ્યા છે જે આવતા અંકમા આવશે પુસ્તક તાંકી મંગાવી દેવું.

તાંત્રી લાગવૈદ્ય.

૬૨ મી ઇન્ડિઅન નેશનલ કોંગ્રેસ-કલકત્તા

આજી વર્ષની હોદી રાષ્ટ્રીય પરિષદ કલકત્તામાં ભીમીસ એનીમીસેન્ટના પ્રમુખપદમાં નીચે મળી હતી તેના પ્રમુખ મીસીસ એનીમેસ્ટ-મદ્રાસ એવમા તા ૨૪ મી ડીસેમ્બરે કલકત્તા પેહોન્યાં હતા તેમને સત્કાર મંગળના પ્રમુખ રાય વૈકુંઠનાથ એન જહાદુરે તથા કાર્યવાહકોએ એચન ઉપર અસાધારણ રીતે સત્કાર કર્યો હતો. તે પછી તેમને ૧૨ પોડાની ગાડીમાં બેસાડી સમ્પત્તના આકારમાં ઉતારે લઈ જવામાં આવી હતી

તા ૨૬-૨૭-૨૭ પહેલો દિવસ.

તે પછી તા ૨૬ મીએ લોકોના અપૂર્વ ઉત્સાહ વચ્ચે કોંગ્રેસ ભરાઈ હતી તેમાં લગભગ ૪૬૮૦ પ્રતિનિધીઓ હતા અને પ્રેક્ષકોની સંખ્યા અદ્યત્ત લોગણીમ હજારની હતી મહત્તમ માણસો ન ગાવાથી હચેક હજાર માણસને ખીજી જગ્યાએ બેસાડી ત્યાંથી સરોજની નાવકુ, મી ખાપડે વીગેરેએ સ્વરાજ્યને લગતા બાપણો કર્યા હતા કોંગ્રેસ મહત્તમાં નિચેના નામકિત ગૃહગ્યે આવેલા જણાતા હતા તેમાં કુચિદારના મહારાષ્ટ્રી અને ના ગાયકવાડ સર સયાજીરાવના પુત્રી સી ઇલિસરાજ, ન્યા મ સગ જીન પુરોષ અને લેડી પુરોષ, ન્યામર્મિ મી. ચીધરી, મેસુગના ન્યા મ મી. ગદ્દશેખર આયર, મદ્રાસના ન્યા. મ. મી સદાદીવ આયર, પ્રવાસ્યદ્રમિન, મી ખીપીનયદ્રપાલ, ડૉ નીલરત્ન સરકાર, નારોરના ના મહારાજા વીગેરે ખાસ જણીના હતા. મહત્તમાં પ્રમુખ મીસીસ ખીસ્ટ અગાડના પ્રમુખો વિગેરેના સમ્પત્તરે આવના તેમને અપૂર્વ કર્મ મર્જનાથી સત્કાર થયો હતો તેઓએ પોતાની બેઠક લઈ સર્વને વદનથી આજ્ઞા દર્શાવેલી હતી. તેમની ખુરશીની પાસે સ્વાગત કમીનીના પ્રમુખ રાય વૈકુંઠનાથ એન જહાદુર, બાણુ સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી, પડિત મદનમોહન માલવીયા, મી મદનમજીવી ઝીશા, મી વજીરહુસેન, ડૉ સર રવીન્દ્રનાથ ટાગોર, ડૉ તેજબહાદુર સમ્રુ, પડિત ગોધુનાથ મિત્ર, મદમુગખાદના મળ સાહેબ, મી હમનમજાગ, મી શી નિવાસ જ્ઞાત્રી, દિ બા. મોવિદ રાધવ આયર, લાલા હરજીસનતાલ, મીસીસ સરોજની નૈકુ, મી ખી પી. વાડીયા, મી અરન્ડેલ, સો મા. તીલક અને મી દાંદા-માહેમ ખાપડે વિગેરે બેઠા હતા

સાંત યતાં જગાળીમાં ગ્યાયલું મ મગ ગીત યા રાષ્ટ્રીય ગીત ગાયુ હતું પછી ડૉ સર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરે પોતાના મુરીસા મધુર અસાજીયો પોતે પ્રભૂની પ્રાર્થના ગાઈ હતી તે પછી સન્માનદારિણી કમીટીના પ્રમુખ રાય વૈકુંઠનાથએ બાપણુ કર્યું હતું તેમાં તેમણે સગકારની જાપ-તાની નીતિને વગર તપાસે ગોધતા, તેમજ મરકારના નગર કેદીએ તરફ અવાજાત અદ્યતિ વર્ત-મેને સખત રીતે ઉતારી પાડવા તરફ યોગ્ય રીતે બાર મકો હનો તેની ઉવટનો ભાગ આશા અને શ્રદ્ધાની પેરણા કરનારો છે તે પછી મીસીસ એની મિસેટને પ્રમુખપદ આપનાની દખાત બાણુ સુરેન્દ્રનાથ બેનરજીએ આપી હતી તેને મી હસન હમામ વીગેરેએ રોકા આપ્યો હતો, તે પછી મીસીસ બેસ્ટ પ્રમુખપદ લીધું હતું

તે પછી કોંગ્રેસના કાર્ય પ્રતિ સકાતુજીતિ ધરાવનાગ સદેશાઓના તાગ અને પનો કોંગ્રેસના સેક્રેટરીએ વાચ્યા હતા તે પછી

પ્રમુખ મીસીસ એનીમેસ્ટે પોતાનું બાપણુ આનદી મુખમુદ્રા સાથે મળીગતાથી ઉતા લઈ વાચ્યુ હતું તેમાં સોડના મન અને હવેના પ્રજા મયન ચનાવી રહેલા લગભગ સમજા મુદ્દાઓ સંબધમાં દેશ અને લોકની અરીજિયિતિ અને લોગણી દર્શાવનાર તેજજ તેના ખરા ઉપાયો રચવી હોમરૂની અગત્ય પ્રતિપાદન કરનાર મનન કરવા યોગ્ય વિગતો અને મુદ્દાઓથી ભરપૂર બાપણુ હતું બાદ સનજેક્ટ કમીટીના સભ્યો મુદ્દવાને પ્રજાધ દાની પહેલા દીવસનુ કામ આટોપાતાં સમે લનનુ કામ સુકનાર તા ૨૮ મી ઉપર મુલતવી રહુ હતું કોંગ્રેસમાં હાજરી આપવા જગાળાના

ગવરનું રોનદશીને, સત્કાર મહાના પ્રમુખે આમત્રણ કર્યું હતું ખજી તેમણે તેના અસ્વિકાર કર્યો હતો સત્કર્મક કમીડીના ધણેમાને હોમશ્વરોનું તત્વ વિશેષ હતું

તા. ૨૮-૨૯-૧૭ વીનિ દિવસ

તા. ૨૮ મીએ મદમદશ્યદીના ખાતુથી શ્રીમતી આબાદી ખાતુને સર્વ તરફથી આત્મત સત્કાર મળ્યો હતો અને પ્રમુખ એનીમેસટ સાથે પરિવહન આવતા તામીઆના મહામહાટવી મહા ગાજી રહ્યો હતો પ્રથમ પ્રમુખ સ્થાનેથી બે દરાવોમા મી દાદાભાઈ નવરોજી તથા અખલુદ રસુદના અવસાન માટે શોક પ્રદર્શિત કર્યો હતો, ત્રીજો દરાવ શ્રીમાન સત્રાટ પ્રતિ વરાદારી દર્શાવનારો અને ચોથો હોદી વજીર મી. મોન્ડેનને કોંગ્રેસે આવકાર આપનારો તથા તેમને હિદમાં સ્વરાજ્ય આપવાની અનિવાર્ય આવશ્યકતા જણાય એવી કચ્છ દર્શાવી હતી તે પછી મી તિલકે નજર ફેદી મેસર્સ મહામદશ્યવી તથા ચોકતઅધીને સત્કાર છૂટા કરવાની નિનતિ આ પરિષદ સરકારને કરે છે તેવો દરાવ મળુ કરી તેમણે સરકારના જાપતાની નીતિને વખોડી હતી અને શોક સાથે વિશ્વાસપૂર્વક કામ લેવાની નીતિ ચાલુ કરવાને આગ્રહ અધિકારીઓને કર્યો હતો આ દરાવને ટેકો મળતા તે પાસ થયો હતો જે પછી જે એન રોયે હોદીઓની લશ્કરી ખરતી કરવાને તથા અન્ય લશ્કરી હુકો આપવા સબધનો દરાવ મળ્યો હતો અને તે પાસ થયો હતો તે પછી કોનીકલના અધિપતિ મી હોર્નબિને પ્રેસ એકટ કાઢી નાખવાના સબધમા દરાવ મળ્યો હતો તેને ટેકો મળતાં પાસ થયો હતો, તે પછી મી ચોધરીએ નજરફેદ કરવાના કાખાને રદ કરવાની, અરજ કરનારો દરાવ મળુ કર્યો હતો, આ દરાવમા સર્વ રાજ્યકીય મુન્દેગારોને છૂટા કરવાનું હુકમો જનરલે કરવાની સરકારને નિનતિ કરવામા આવી હતી જેને ટેકો મળતા તે પાસ થયો હતો

તે પછી કોંગ્રેસના બધાજુમા સહેજ ફેરફાર કરવા સબધી, હધીઆર સબધીનો કામો રદ કરવા સબધી, હોદીઓના કાચમા કેંગવણીનો કાચુ સોપવાના, જુરી માર્ફેતે તપાસ ચલાવવાના, ન્યાય અને કારોબારી ખાતા જુદા પાડવાના, અને સુખ શાંતી પાછળ વધુ ધ્યાન આપવાના દરાવો પાસ થયા હતા તે પછી

તા. ૨૯-૨૯-૧૭ શાની.

વારે ત્રીજે દિવસે કોંગ્રેસ મળી હતી તેમા પ્રથમ ઓ. મી. મુરેન્દ્રનાથ બેનરજીએ “હોદાં જોખમદાર સરકાર સ્થાપવાને શહેનશાહી સરકારનો ઉદ્દેશ છે એ વાત શહેનશાહી સરકાર વતી જાહેર કરનાર ના હોદી પ્રધાન તરફ આ કોંગ્રેસ ઉપકારની લાગણી દર્શાવે છે આ કોંગ્રેસ હોદાં જોખમદાર સરકાર સ્થાપવા માટે પાવગિન્ટમા કામો જરૂરીયા દાખલ કરવા આગ્રહ કરે છે. અને જેમ અને તેમ વહેલી નુદતમાં સ્વરાજ આપવાની કામદામા ગોઠવણુ કરવી અને કેટલી મુદત તે પણ કાપદામા જ દરાવવી. આ કોંગ્રેસ જોખમદાર સરકાર સ્થાપવાના પહેલા પગલા તરીકે-કોંગ્રેસ અને લીગની તૈયાર થએલ યોજનાને અમલમા મુઠવી એવા ખાસ અભીપ્રાયવાળી છે” એવો દરાવ મળુ કર્યો હતો તે પછી બાપજી કરતાં સૂચના કરી હતી કે આ દરખાસ્ત અમલમાં મૂકવાને કાપદા કાપદામા મદદ માટે ઉગમડખાતે એક ડેપુટીએન મોકલવું, તે પછી ઓ. મી. ઝીજુએ આ દરાવને ટેકો આપી અને મરકારની યોજના જાહેર પાડવાની માગણી કરી હતી તેમજ મી. મોરેગુની યોજના જાહેર પાડમા પછી તરતજ કોંગ્રેસની એક બેઠક ખરતી જણાવ્યું હતું મી. ખીપીન ચક્રપાલે જણાવ્યું કે તેમનામા એની લાગણી ઉત્પન્ન કરવામા આવે કે તે શહેનશાહતના છે અને શહેનશાહત તેમની છે તો તેઓ શહેનશાહતને માટે મરવાને તૈયાર છે પછી મી. વાડીયા, મી. મીસ નામડુએ ટેકો આપ્યો હતો તેમજ પ્રકિત મદનમોહન માધવીયાએ ટેકો આપી જણાવ્યું કે સરકારી કારોબાર હોદાં લોકોને કાંઈ નવો નધો અને આજેના ને સ્વરાજ્ય આપવામા આવે તો તેને તેઓ લાગે છે ને પછી દરાવ ઉઘટમેગ પમાર થયો હતો તે પછી લો. ગા.

ગાંધીજી દક્ષિણ ને પૂર્વ આફ્રીકાના ખ્રીડીય હોદ્દાઓનાં કુખો કુ કરવાનો હંગામ ચૂક્યો હતો. ગીર-મીડનો કામદો રદ કરવાનો, તે પછી મો કે વી રગાસ્વામી આયગ્ની હજારાતથી કેએમ ખ્રીડીય પ્રત્ય સમક્ષ હોદ્દા માગણીઓ ગ્નુ કરવા માટે ઈંગ્લેન્ડ ખાતે એક ડેપુટીશન મોકલવાની સત્તા આપી હતી ત્યાર બાદ રાષ્ટ્રતાના સંખ્યાબધ દરાવો પાસ યયા હતા જેમા અગ્નુનલાલ શેડીતી બાબતમાં હોદ્દા સરકારને વચમા પાડવાનો તેથા તેમા આવતી કેએસતી બેઠક દીદહી ખાતે બગવાના આમતજુના સ્વીકારતો હંગામ પશુ હતો. તે પછી પ્રમુખનો ઉપકાર માન્યા પછી પ્રમુખે કેએમ વિસર્જન કરી હતી

મોરડીમ લીગની બેઠક.

કલકત્તામા તા. ૩૦ મી સ્વીચારે મહેમુદાબાદના રાજના પ્રમુખપણા નીચે મળી હતી. સુદી કાદેલા પ્રમુખ મી મહમદઅલી નજરકેદમા હોવાથી ન આવી શકનાથી તેમની ખુરશી ખાતી રાખી પ્રમુખનું કામકાજ મહેમુદાબાદના રાજએ ચંચાબું હતું તેમા પ્રથમ મી અબ્દુલ્લહીજી આહમદે આપકાર આપનાર બાપણ ક્યું હતું તેમા મીક્રીસ ખીસેન્ટ, પડિત મહનમોહન માલવીયા, મી ગાંધી, મી બમનજી વીગેરે પ્રતિનીધીઓ તથા મહમદઅલીની માએ પણ હાજરી આપી હતી. તેમા પ્રથમ મી મહમદઅલીને નજરકેદ કરવા સામે વાધો ઉઠાવવાના અને હથીવારના કાયદા સામે અને કલ્લામી કામને ચુટણીનો હક આપવા સબધી મુદ્દા બાપણમાં હતા તે પછી પ્રમુખે ઉર્દુમાં બાપણ ક્યું હતું જેમા પણ લડાઈ બધ યયા પછી તરતજ કેએસ-લીગની યોજનામા જણાવેલા સુધારાઓની માગણી કરવાના, વીગેરે મતવચ્ચ હતી

તેજ અરમામા સસાર મુધાગ પરીપદ પણ કલકત્તામા મળી હતી તેમજ ૩૧ મી શુક્ર-હમાન કેળવણી પરિપદ, સમસ્ત બારતી બાદીયા પત્રિપદ વિગેરે મળી હતી

વિવિધ-નોંધ.

આજકાલ લોક જગતિ વધી છે હિંદની તપાસ કરવા હોદ્દા પ્રધાન ઓનરેબલ સર મોન્ટેયુ સાહેબ વિધાયતથી હિંદમા પધાર્યા છે અને-પ્રજના આગેવાન પ્રતિનિધિઓના ડેપુટીશ-નની મુલાકાત લઈ તેમની હકીકત તેઓ સાહેબ તથા ના. વાઇસરોય સાહેબ સામળે છે તેમની ૨૪ મી ડીસેમ્બરે મુંબાઈમાં પધરામણી યત્રાથી ગુજરાતના યજ્ઞ ગમોના લોકોએ તેમને આવ-કાર આપનારા તાર મોકલ્યા હતા તેમજ તા ૨૬ મી ડીસેમ્બરે કલકત્તામા ૩૨ મી હિંદિઅન નેશનલ કોંગ્રેસ-મીસીમ ઓનીમીસેન્ટના પ્રમુખપદ નીચે શરાઈ હતી તેજ દીવમે યજ્ઞ ગામોમા પીસેન્ટ માતાનુ બાપણ વાયરામા આવ્યુ હતું અને કોંગ્રેસ અને લીગ-સ્વરાજ્યની ને યોજના વડી છે તેને ટેકા આપવાના-તાર હોદ્દા પ્રધાનને યજ્ઞ ગામોમાથી કરવામા આવ્યા હતા

X X X X X

મુંબાઈની ધારાસભા—ચાલુ ડીસેમ્બરમા મળી હતી તેમા ઓનરેબલ શ્રીમાન વિઠ્ઠલભાઈ પટેલનો પ્રાથમિક દેગવણીને લગતો ખરડો ત્રીજ વારના વાયરનમાથી પાસ યથો હતો, તે પછી મુંબાઈ અને ગુજાઈ ઇલાકાગાથી બીખારીઓનો ધધો અટકાવવા માટે અને સગીર બીખારીઓના અટકાવ માટે સૂચના ધધવા અને મિચાર ચલાવવા માટે કમીટી નીમવાનો, ખાતર બનાવવાના ધગખાનાંઓ વિષે સરકારે તપાસ ચલાવવાનો, વિગેરે હંગામો પામ યયા હતા

X X X X X

ઇંગ્લેન્ડમાં હોમરૂલનું ડેપુટીશન યયાય થમ ઉઠાવે છે મુંબાઈના હોમરૂન લીગના આગેવાન મી બેપ્પીરજીએ સ્પેટનકાગા ગુમારની કરી છે, અને ત્યાં તેમને લોગખના હેતુને પ્રજા

તરફથી માત્ર સન્માન મળે છે લક્ષ્મીના જાનેવારીમા મળનારી મનુર પદાની પરિપક્વા દિવને હોમરસ આપવાનો વિષય સ્વર્ગવાનો ધરતી રાખે છે

x x x x x

ખેડા જીલ્લાની જાગૃતિ—ખેડાજીલ્લામા આ વર્ષે પાક સાગે પામ્યો ન હોવાથી તેની તપાસ કરવા જાનરેબલ શ્રીમાન પારેખ તથા જી. શ્રી. વીરુતમાજી જે પટેલ સાહેબ દલસાલ, નડીઆદ વીગેરે સ્થળોએ પધાર્યા હતા અને તેમની આજેવાની નિચે જીલ્લાનું ડેપુટીમન કનેક્ટર સાહેબ પાસે જઈ ખેડૂતોને મહેસુલની છુટ તથા સુવતવી રાખવાની વિનંતિ કરી હતી અને તેથી કનેક્ટર સાહેબે આ સબધી તપાસ કરી ચોખ્ખા ન્યાય આપવાનું વચન આપ્યું હતું ખેડા જીલ્લામા નડીઆદ હોમરસ લીગ તરફથી તેમજ અમદાવાદ મુજરાત સમા તરફથી ઘણા ગામોએ ડેપુટી મનોએ જઈ હોમરસ સબધી ભાષણો કર્યા હતા ઘણા ગામોએ હોમરસ વીગેરે તરફથી દુધ-સ-ગાવાળાઓને ન આપવાના અને દુધ વેચવાથી માખણ, દહીં, ઘી અને છારા જેવા પૌષ્ટિક પદાર્થોના લાભ પ્રાપ્ત ન થાય શકે તે ન હોવાથી સંઘ કે-ડેરીવાળાઓને દુધ ન આપવાનાં ભાષણો ફેટલાક ગામોમાં થયા હતા

પાસદની જાગૃતિ—ખેડાજીલ્લાના વામન ગામમાં તા ૨૩ અને ૨૬ મીએ હોમરસની સભા થઈ હતી તેમા ના હોદ્દા પ્રધાનને આવકાર આપનારા તેમજ કૌન્સિલ અને લીગની સ્વરાજ્યની યોજનાને ટેકા આપવાનો દરખાસ્ત તે જાગૃતતા તાર ના હોદ્દા પ્રધાનને મુખ્ય કરવામા આવ્યું હતા

તા ૩૦-૧૨-૧૭ ના રોજ અમદાવાદના મુજરાત સમાના મ. ની મી. કૃષ્ણલાલ નગરીલાલ દેસાઈના પ્રમુખપણા નીચે અમદાવાદના પ્રસિદ્ધ બેરીસ્ટર મી. વલ્લભભાઈ ઝવેરભાઈ પટેલે વાસદમા સ્વરાજ્યની સમજણ એ વિષે એક અસરકારક ભાષણ લગભગ બે કલાક સુધી કર્યું હતું અને તેમાં સ્વરાજ્યની લીધવાય કરવી એ કાષ્ટ ગુન્હો નથી, જેમ આપણા ધરનો વહીવટ આપણે કરી શકીએ તેવી રીતે રાજ્યનો વહીવટ પણ આપણે કરી શકીએ તેવી તે માગણી છે અને જે ધારાસભામા રૂપતના નીમેસા પ્રતિનિધીઓનું પ્રમાણ વધારે હોય તે તે રૂપતના કુખ જાગૃતિ શકે અને મુલકાની જે કાષ્ટો ગઈ સાથ દાખલ થયો તેવો કાષ્ટો થવા પામે નહિ તેમજ તે રૂપતના કુખ ટાળી શકે અને તેમને સુખ ધાય તેવા દાખલ કરી શકે તેમજ તાલ જે રાજ્યપદ્ધતિથી ગાજ્ય થાય છે તેમા ફેરફાર કરવાની જરૂર છે અને તેને ખોટું કૌન્સિલ અને લીગ જે યોજના થકી છે તે પ્રમાણે આપણે સ્વરાજ્ય મેળવવા લીધાય કરવી જોઈએ વીગેરે લોકીક જણાવી હતી

+ + + + + +

મહારાજ પચમ જ્યોર્જના સંદેશો—આનું લગામ આપણે ફતેહ થાય તે અર્થે હથોડી પ્રત્યેતા ૬ કી જાનેવારીના દિવસે તમામ દેવળોમા પ્રાર્થના કરવાની આજ્ઞા કરી છે

ઉચ્ચકમા સીવીલીયન થવા ગયેના કૌન્સિલ સુરતના નામક ગૃહસ્થે ત્યાંની એક મહત્ત્વ માયે લગા કર્યાનું પેપરોદારા જણાવે છે

દીલ્લીમા રચાનિક મરકારે જાહેર સભાઓ નહિ ભગવાના દુકમ બદાર પાડ્યા છે.

દીલ્લીવજીને આપવાની સ્વગત્યની અ જ હવે ગુજરાતના વતનીઓની ૧૫ લાખ સહીઓ થઈ છે

જામીને કોનીકલ પત્રના પ્રસિદ્ધ કર્તા મી. હોમરિનને ગ્રેસ એક્ટની રૂબે ૩ ૨૦૦૦ ની જામીનગી આપવાનો દુકમ સરકારે કર્યો છે

લગામ—આનું લગામ હતું લગાવાજ કરે છે ગરિયા જામીની સાથે મલાલ કરવાની વાતો ચાલે છે, જેમને આપણે લીધું છે

ના, વધુ પ્રમાણે હાલની લડાઈ વિષે જણાવ્યું હતું કે હાલ મુખ્ય પ્રશ્ન ખોરાક અને વહાણવટાની મુશ્કેલીઓનો છે અને યુદ્ધસ્થળની સ્થિતિ છેલ્લા બે મોટા બતાવેલી ગંભીર થઈ છે. પ્રથમ ઈરાકીનો અજીબારેસો પરાજય અને બીજી રેલીયનોએ જાહેર કરેલો મુદ્દ વિરામ, સામાન્ય મુશ્કેલી મુળે કમતા વિગત મેળવવાની ખાસ જરૂર છે.

રૂશિયામાં લોકયુદ્ધ જાગ્યું છે મુશ્કેલ માટે જર્મન અને રશીયન વિશિષ્ટરો બેસ્ટલીટાવરક ખાતે, જેમાં ઘણા હતા આ વીટીમાં ભાગ લેવાને જર્મનોએ બધા લડનારા રાજ્યોના પ્રતિનિધિઓને બોલાવવાનું જણાવ્યું હતું જર્મનોએ “આલમા નહિ અને દડ નહિ” એવી રશીયનોની નીતિ વિવિધરવાની મંજૂર જાહેર કરી છે.

ઇટાલીની સ્થિતિ વિષે વિષે ગંભીર થતી જાય છે ઇટાલીયનોએ માકન્ટ એસોશન છોડ્યો હતો. પણ એશીયાઓના ઉચ પ્રેક્ષમાં તેઓની સ્થિતિ ભયંકર જણાવવામાં આવે છે. માકન્ટ આપા ઉપર મનુ છુટી પડવાની તૈયારીમાં છે.

જેસલેમ—બીટીસોના હાથમાં આવવાથી ના. પોપે પોતાની ખુશાલી જાહેર કરી છે.

મરફીના અટકાવ સંબંધી સૂચનાઓ.

(લેખક—રા. મોહનલાલ કરમચંદ ગાધી)

[નડીવાદ હોમરલ લીમ તરફથી પ્રકટ થયેલી આ પત્રિકા લોકની જાણ માટે પ્રકટ કરેલી છે.]

૧ મતુષ્યનું લોકીને રચના હોય તો રોગના હરેક જગુનો નાથ કરવાની શક્તિ ધરાવે છે.

૨ તેથી—જો આપણે આપણાં ઘરોર નીરાંગી રાખીએ તો એ ગમે તેવા ચેપી રોગોમાં પણ લોકીની સ્વચ્છતાને લીધે સુરક્ષિત રહી શકે છે.

૩ લોકી સ્વચ્છ રાખવાને સાર માણ્યો આહાર સારો, અભ્ય અને નિયમિત હોવો જોઈએ અતિશય ચરખીનાલો કે મોઢાસવાળો કરેલો મશાલાવાળો ખોરાક વખર્ચ છે સૂતાં પહેલાં જોખમાં જોખ ત્રણ દવાક સુધી માણ્યું હાથ ખોરાક ન લેવો જોઈએ હવા એ પંજુ ખોરાક છે, એથી સુતી વખતે પણ બારી બારણામાં ધરમાળ સુતુ જોઈએ તે ખુલા રાખવા જોઈએ અને માથા ઉપર મોઢાજી જોડીને ન સુતુ જોઈએ માથે ઠંડો લાગે તો ટોપી પહેરોને સુતું પણ મોઢું, મોઢાજી બહાર રાખવું જોઈએ મોઢું બધ રાખી નાકેથી આસ લેતા જરાએ ઠંડી લાગવાનો સભવ નથી પાણી પણ સ્વચ્છ હોવું જોઈએ હમેશાં ઉકાળી જાડા કપડામાં ગમી હુકુ કરીને પાણી પીવું, એ સરમ ગીવાજ છે મરણ હમેશાં ઘણી સભાળથી ધોવું જોઈએ તેમજ હાડો, ઘડો, છતાંદિ અદરથી હમેશાં બરાબર સાફ ધવા જોઈએ હમેશાં બે કલાક સુધી ચાલવાથી જોડલી કમરત ભરે છે તેડવી કમગ દરેક સ્ત્રીપુરુષે લેવાની જરૂર છે.

૪ શરીરને ઉપર પ્રમાણે નીરાંગી રાખતાં છતાં જો ઘર અને આસપાસનું વાતાવરણ સ્વચ્છ ન હોય તો પણ લોકી જગડવાનો સભવ છે ધરતા બારી, બારણા, છત, ભોવ, સીડી, દુકામાં દરેક ભાગ બરાબર સાફ રહેવો જોઈએ. એટલે ધોવાણક ભાગ બરાબર ધોઈ સુકવવો જોઈએ જાળો, ધુળ, ધાસ કે બીજી કચરો બરાબર ઘસીને હમેશા ધરમાંથી કાઢી નાખવો જોઈએ ધરમાં કોઈ પણ જગાએ ભેજ ન રહે તેવી ગોઠવણ કરવી. ચેતરછ, જળમ વગેરે દરેક ઉપાદાનો. કાયમ પાંચરેકા ન રાખવા. મરફી ચામડની મારફતે આવે છે, એમ ડાકટરો, કહે છે સ્વચ્છ ધરની અદર બધા પુખ્ત હવા અજવાળુ હોય છે ત્યાં માંચડ ભાગ્યેજ આવશે મરફી ઉદરની મારફતે પણ આવે છે, એમ ડાકટરો કહે છે તેથી ધરના ખુણાઓ, છો વગેરે તપાસી દર કપાચ ન રહે એવી ગોઠવણ કરવી જોઈએ અને આ કામ સહેલાઈથી વગર ખર્ચે યપ શકે એમ છે માન આપણા આગસે ઉદર આપણાં ઘરોની અદર દર કરી રહી શકે છે ધરની અદર ખીવાડીને પાળવાથી ઉદર આવતા અટકે છે.

૫ પશુ હિન્દુસ્તાનમાં દરદોનુ મોટામાં મોટુ દારણુ આપણી જગત જવાની ખોટી અને અતિ હાનિકારક ટેવ છે. પણા માર્થસો જહાર, જગત જાય છે મેલાને માટીથી કે ખીજી ગીતે ઢાકતા નથી, તેથી કરોડો માખી હમેશાં પેદા થાય છે અને તે માખી મેલા ઉપર ખેસીને આપણા શરીર, આપણા ખોરાક અને આપણા ટપડા ઉપર પશુ ખેસે છે એમાથી અનેક પ્રકારના ઝેરી વાસુ હમેશા પેદા થાય છે અને આમપાસતી હવાને જગાડે છે આમ જ્યાં માણસનો ઉત્તમમાં ઉત્તમ ખોરાક હવા હમેશા જગડ્યા કરે ત્યાં માણસોના શરીર આરોગ્ય નજ રહી શકે, એ દેખીતું છે આપણા પાપખાનાંનો મેલ એટલોજ અથવા વિશેષ હાનિકારક છે કેમકે તે તો આપણા ધરમાજ હોય છે એટલે જો આપણે જહાર જાણ્યો તો જેમ જાણ, મુલકની અદર માણસો ખાડો ખોદી તેમાં પોતાનું કાર્ય કરી મેલાને ધુળથી ઢાકે છે તેમ આપણે પશુ કરવું બંદે છે પાપખાનાની વ્યવસ્થા એવી હોવી જોઈએ કે જેથી દરેક વખતે વાપર્માં પછી તેની ઉપર ખરેખર દહાય તેટલી કોરી ધુળ આપણે નાખી શકીએ. પાપખાનું કાંઈ પણ વાસણની અંદર એકઠું થવું જોઈએ બોલ-ખાજનો તદ્દન ત્યાગ થવો જોઈએ. મોરી ગાત્ર જાંઘ થી જોઈએ પેશાબ અને પાણી એ પણ વામણની અંદર ઝીનાવા જોઈએ. જો આપણે મિથ્યા ધર્મનો વહેમ ન રાખીએ તો કોઈ વિષ નકે સમાન ગદછીની જરૂદાસ નજ કરીએ પાપખાનાની રચના એવી હોવી જોઈએ કે જ્યાં ભાગમાં બગી પ્રવેશ કરી શકે આ સુધારો થયા વિના હિન્દુસ્તાનમાં શહેરો કદી ચેપી રોગથી રહિત થવાના નથી.

૬ રસ્તાઓમાં ગમે ત્યાં પેશાબ કરવાથી, શુદ્ધવાથી, એકવાડ વગેરે ખીજો કચરો નાંખવાથી પણ હવા જગડે છે તમીખોએ સોધવું છે કે કેટલાક દર્દીવાળા જેમકે ક્ષયની વ્યાધિવાળા માણસો રસ્તામાં ચુકે તેમણી પણ ક્ષયના જાત્રુઓ પેદા થઈ ખીજાને ચેપ લગાડે છે આપણે કદ જગાએ આપણી કિંવાઓ કરીએ છીએ તેનો વિચાર અવશ્ય કરવો જોઈએ કરોડો માણસો આ દેશમાં ઉધાડે ખેડે આને છે આ માણસોને મેલા ઉપર ચાનકુ પડે, એ ઝોછી દુખદ વાત નથી આપણા રસ્તાઓ, આપણી ગલીઓ, આપણા આંગણા એટલા સ્વચ્છ હોવાં જોઈએ કે આપણે ત્યાં ખેસવું હોય ગાયવાં મુવું હોય તો પણ ન અચકાઈએ.

જે શહેરોમાં અગ્નેને વસે છે તે શહેરોમાં મગધનો ભારે ઉપદ્રવ હોવા છતાં અગ્નેજી હતા મુક્ત રહે છે તેનું કામજી ખૂબ વિચારવા જેવું છે કેવળ એ લતાને સ્વચ્છતા સિવાય બીજું કંઈએ નથી સ્વચ્છતા રાખવામાં પૈસાની જગ નથી, જ્ઞાનપૂર્વક કાળજીનીજ હાજત છે.

મરડી કેમ મટાડવી.

૭ જે શહેરોમાં ઉપરના નિયમો ખરાબ જળવાતા હશે, એ શહેરોમાં મરડી પ્રવેશ નહિ કરી શકે પણ જ્યાં તે દરે પ્રવેશ કર્યો હોય ત્યાં શુ કરવું એ હવે વિચારીએ પ્રથમ કાર્ય તો એ છે કે જ્યાં મરડી જોવામાં આવે ત્યાં તેનું કારણ સોધવું, ઉદરની ખોળ કરવી, મરેલા ઉદર હોય તો તેને ચીપીઆવતી પકડી દૂર લઈ જઈ ધાત્ર અને પામટેટ તેજનો ઉપયોગ કરી જાળી નાંખવા અથવા તો જ્યાં માણસોનો વસવાટ ન હોય તેવી જગ્યાએ દૂર ઉડાડે ખાડો કરી દાટી દેવા જે જગ્યાઓમાં મુએસો ઉદર ગળ્યો હોય તે જગ્યાએ ખગતી રાખ રાખવી, સુનાથી ધોળક, તે કોટડી તદ્દન ખાલી કરી માથ કરવી તેમાં લીંમડાની ધુમાડી દેવી અને જો ધોળવા લાયક થઈત હોય તો ખીંત ધોળવી ઉદરનાં દર હોય તો તે દરને ખોદી તેમાં મુએસો ઉદર નથી, એ નિશ્ચય કરી પૂરી દેવાં ધરમાં ખીજી જગ્યાઓએ દર હોય તો તેની પણ તેજ વ્યવસ્થા કરવી ખારી-ખારણા ખૂદા રક્ષી ખૂમ અજવાળું અને તડકો આવવા દેવાં, છાપરા ઉપર દેશી નળીઆં હોય તો ઉનારી કે વાટે પણ હવા-અજવાળું દાખલ કરવા.

અપૂર્ણ.

देशमां वपराती परदेशी जाहेर दवाओनी वनावटो.

(લેખક—આર્ચવેદ મમારમ સુદરજી, જોતપુર)

(અનુસંધાન અકાદેમી પૃથ ૩૫૪ થી)

તાવ માટે એચુમિદ્ય

વિનાયક સંદ્રાસ આસ ૧૧, ડિલ્યુટ સર્વપુરિક એમીડ આસ ૨, કાર્બોનેટ ઓફ સોડા આસ ૧૧, મેગ્નેશીયા સંદ્રાસ (વિલાયતી મીઠું) રતલ ૧૧, ઓષુ પાણી રતન ૧૧૧, એકવાક્ટર રતલ ૧૧ મીઠાઇનો લાલ રંગ (કાચો લાલ રંગ) નોંધએ તેટલો પ્રથમ કાર્બોનેટ ઓફ સોડા તથા મેગ્નેશીયા સંદ્રાસને પાણીમા નાખી ઉમરો આવતા સુધી ઉકાળવું પછી તેને એક દિવસ સુધી ઠરવા દેવું બીજો દિવસે ઉપરનું આછરેલું પાણી દલાયા વિના લઇ લેવું પછી કઠીનાઇન ડિલ્યુટ સર્વપુરિક એસિડમા પિગળાવી પછી ઉપરતી પાણી સાથે મેળવવું અને છેલ્લે કમ્પ્રેસ્ડ વોટર ઉમેરી છેલ્લે ૨૫ નોંધતો ઉમેરીને એક ખાટલો કરવો અને પછી નિગત સાથે વજનમર શીશીઓ ભરવી તે પછી તે ઉપર લેગલ અને પેટ્રોલ વિગેરેથી શોભાવવી

રીંગ્સ હાઇપોફોસ્ફેટ ઓફ લાઇમ

હાઇપોફોસ્ફેટ ઓફ કેલ્શીયમ ટ્રાઇ ૪, સાકર રતલ ૧, ઓઈલ (ડિસ્ટીલ્ડ વોટર) રતલ ૧૧૧, હાઇપોફોસ્ફેટ એસિડ મિનિમ ૧૫, કોગ્નીનીયસ આસ ૧૧ પ્રથમ હાઇપોફોસ્ફેટ ઓફ કેલ્શીયમને પાણીમા મેળવી તેને ગાળી લેવું. પછી તેમાં સાકર નાખી દેવતા ઉપર મુખી ઉકાળવું. તે મગ્ગત જેવું બહુ થાય કે નીચે ઉતારી, ઠરવા દેવું. પછી તેમાં એસિડ હાઇપોફોસ્ફેટ, ને કોગ્નીનીયસ મેળવી ખાટલીઓ ભરવી.

ગિમ્પલ સાઇરફ (સાફ સરખત.)

૧. સાકર ભાગ ૨, પાણી-ભાગ ૧ એકમ તાવકામાં નાખી ધીમા અગ્નિથી એક રસ કરવાથી સાફ સરખત અને છે પછી તે ઠરવા પછી તેમા નોંધતી સુગંધ તથા કીરમીજનું કે કેસ-રનું ટીકચર જુગ ૨૫ પકડે તેટલું નાખવાથી જે જાતની સુગંધી ને ૨૫ તે પ્રમાણે તે જાતનું સરખત કહેવાય છે

૨ સાકર ૩ ભાગ, ચોખા મીઠાનું પાણી ૨ ભાગ જનાવવાની રીત ઉપર પ્રમાણે.

ખનાવટી મધ ખનાવવાની કૃતિ.

સાકર ચોખા ૩ ભાગ, અને પાણી ૧ ભાગ ધીમા અગ્નિથી તેની એકતારી વાસણી કરવાથી તથા તેમાં શેર સાકર ૧ રૂપીયા બાર ફટકડી વાગેને અગ્નિ ઉપર હોય ત્યારે જવટે નાખી ઠારવાથી અસલ મધ જેવું ખનાવટી મધ બને છે આનું ખનાવટી મધ દેશમા ઘણું વેચાય છે.

શીલાજીતની ખનાવટ.

ઉંચો લોહમંદુર અથવા લોહાનો ઠાટ બહુજ બારિક કરવો અને તેથી બમણી સાકર લઇને તેને બારીક કરી મદુર કે પડસુરોને વા લોહઠાટ સાથે મેળવી તે એક લોહાના વાસણમાં અગ્નિ ઉપર મુખી તે મેલવણ રાત્રું કાળુ પછી જલ ત્યાં સુધી અધબળ્યા જેવી થાય તેમ સેકની. આમ કરવાથી ખનાવટી શીલાજીત બને છે તેમાં જરા પાણી નાંખી નરમ ગોળ પ્રમાણે બનાવી સેવાથી તેને શીલાજીતનું સર્વ કઢીને વેચે છે આવી ખનાવટા કરીને લોકો મજા પેસા કમાય છે. તેમા મંદુર કે લોહઠાટ હોવાથી તેનાથી રક્તનો તથા ધાતુનો ને જરનો પથ મુખારો થાય છે. વળી તેથી સ્ત્રી રોગ ને પુરુષ રોગ પથ મટે છે

ખનાવટી કાણુલી હોંગ.

૧. ચોખા અને ચણાનો સમભાગે જાસીક આટા શેર ૧ તથા ઉંચી રસની હોંગ ૩. ૨૫૫
આર તેને પાણીમાં પ્રથમ પ્રવાહી કરી પછી તેમાં આટાને આ રીતે બાંધવો. પછી તેના
કટકા કરી વેચે છે

૨. ઘઉંનો મેદો શેર ૧ અથવા બાફેલ ને. છાશ ઉતારેલ બટાટાનો ગર ૧ શેર તથા હોંગ
ચોખી ૩. ૨૫૫ માત્ર કૃતિ ઉપર મુજબ

ખનાવટી પળળી સાલમ.

બાફેલ ને છાશ ઉતારેલ બટાટાને વાટી તેના બટો રોટલો વણી તેમાં પગ્ગ હોં તેવા ધાર-
વાળા ખીખા (ગડીયા) થી કટકા કાપીને સુકવવા આવા કાપવાના નાનાં મોટા ત્રણ ચાર
ખીખા સાખવાં કે જ્યાં નાનો મોટો પગ્ગની ચીતલ તૈવાઝ ઘાય મેદાને ધીનું કે તાન્ન તેમનું
મોણુ દઈ પાણીથી બાંધી અગ્નિ ઉપર બાંધી પછી તેનો રોટલો વણી ઉપર પ્રમાણુ કૃત કરે છે
તે જરા મીઠો થવા તેમા જુગ માકર પણ મેળવે છે અને રગ માટે પાણીમાં જુગ કેમ
પણ નાખે છે

સુરાખારનાં આખમાં આંગવાની રાળીઓ

સુરાખાર ચોખો લેધ તેને લોદાના વાટકામાં નાખી અગ્નિ ઉપર મુકી તેનો ધગધગતો
રસ કડી તે ખીખામાં ઢાળવાથી કાચ પેડે ઢળાય છે, ને સળીના આકારના ખોદેલ ખીખા સામ
સાંખા મેળવવાથી તેમાં તે ઢળાય છે તે ઠરતાં મોકળાં દરવાથી સળીયો આખી નીકળે છે તેનાં
ઢેલા લીસાં દરવા દીવાની જોત પાસે ધરવાથી ઓગળીને મુવાળા થાય છે. સુરાખારનાં રમકડા
વેગાય છે તે પણ તેમજ ઢાળવામા આવે છે રગ અગ્નિમાં ટકે છે તે સુરાખાર સાથે મેળ
વવાથી તે રગના રમકડાં બને છે. તપાવેલ ખીખામા રસ રેડી ચારે બાજુ દેરવવાથી તેનાં પોલાં
રમકડાં થઈ શકે છે

વ્રહ્માનુભવીની સ્થિતિ.

બ્રહ્મા મતિ જેની રમે છે.

ઈતર કાલ પણ આસક્ષિતથી, તેને ન નયને જોણુ ગમે છે,—

સ્વર્ણ રૂપે તે આપે ચોલે, તેથી ધમણુ ન અન્ય ધમે છે,—

દુઃખને તે દુઃખ રૂપ ન ગણુતો, તેથી આવી પડે તે ખમે છે,—

અસજ રહીને સર્વ વસ્તુમાં, નિર્વચિતાથી તેહ લમે છે,—

બોધ્યા વિષુ પણ વાણીમાથી, તેની નિત્ય પિયુષ ઝમે છે,—

મત્યુ કે મહા આધિ વ્યાધિ, ત્રિકાળ પણ તેને ન હમે છે,—

નર હરિમય એવા પુરૂષોને, પ્રેમવડે મતિ મારી નમે છે;—

શ્રી. ઉ.

પ્લેગ અટકાવવાનો મરળ ઉપાય પૂખીતા અને તે મધ્યે વિશેષ ખુલાસા.

પપીત્વ.

(લે. ડાક્ટર-ઝવેરભાઈ નારાયણભાઈ દેશાઈ, L. M. & S. અમદાવાદ.)

(અતુસધાન ગયા અંકના પૃષ્ઠ ૩૫૪ થી)

પ્લેગ અટકાવવાને હજારો માણસો પપીતા બાધે છે ને તેથી ઘણા માણસોને પ્લેગ લાગુ પડ્યો નથી ગયા અંકમાં પપીતા બાધ્યાથી પ્લેગ કેવી રીતે લાગુ પડતો નથી તેનો ખુલાસો આપ્યો હતો આ અંકમાં પપીતા બાધવા સબધમાં તથા પપીતાના અર્ક તથા પપીતાના અંકની ગોળીઓ સબધી ઘણા માણસોની શકાઓનાં સમાધાન આપવામાં આવે છે

પપીતા બાધવા—પપીતાનો ઘણો બાગ ચરીતેને અડકે એ માટે ઉભા (લગ્નપુખી) શરાવવા ને બને તો ધોળા રેશમના દોરાથી ઓછામાં ઓછા એક પપીતાને હાથે, ગળે કે કંઠે બાધવા હાથે ને કંઠે બાધનારે એ ત્રણ દિવસે દોરો દોરો પડ્યો હોય તે સખત બાધવો ગળે બાધનારે પપીતા આમડીને રાત દિવસ અડકે એમ રાખવો સુવર્ણના અલકારની માફક લુગડા ઉપર રહે તો બરાબર રક્ષણ મળે નહિ એ સ્વાભાવિક છે

પપીતાનો અર્ક—પપીતાનો અર્ક ઇંગ્લેન્ડની ટીકચર ૬૪ પાવરનું વધારે સારી અસર કરે છે તેથી ૩૪ ને બદલે ૬૪ નું વાપરવું લાભદાયક છે હોમીઓપપીતા ગાનવાળા ડાક્ટરે ૩૦ (૬૩૪), ને ૨૦૦ (૪૦૦૪) ને વાપરીને આશ્ચર્યજનક લાભ પોતાના દરદીઓને પ્રાપ્ત કરાવે છે, પરંતુ સામાન્ય મનુષ્યોએ ૬૪ નું વાપરવું, તેથી ઘણા પ્લેગના દરદીઓ સાજા થયા છે

પપીતાના અર્કની ગોળીઓ—પપીતાના અર્કની ગોળીઓ પણ ૩૪ ને બદલે ૬૪ ની ઉચી પાવરની વાપરવાથી ઇંગ્લેન્ડની ટીકચરની પેઠે પ્લેગ લાગુ પડતો નથી ને પ્લેગનો રોગ લાગુ પડ્યો હોય તો મટે છે ટીકચર-સાઇલ્યુશન-અર્ક-કરતાં ગોળીઓ સાજા તથા માદા માણસોને આપવી ને ખાલી વધારે મુગમ પડે છે ને પપીતા કરતાં પ્લેગ અટકાવવામાં તથા મટાડવામાં ઘણી અકસી નીવડવાથી બહુ શોક મગાવે છે

અર્ક તથા ગોળીઓનાં શીશીઓ—ખીજ દવાઓ, હોંગ, કપુર, કાશી, કરતુરી, તબાક, અતર વિગેરે મુગધીવાળી વસ્તુઓથી તદન જૂદી જગ્યાએ રાખવી.

ખોરાક—બનતા મુધી પપીતાના અર્કની ગોળીઓને અર્ક લે તેજા દિવસ કોશી પીવી નહિ પ્લેગના દરદીએ સાણુઓખાની, મમરાની કે શેકેલા ચોખાનાં ભોટની કાજ લેવી, ખારે ખોરાક લેવો નહિ.

મુથના—પ્લેગની તથા તાવ વિગેરે રોગોની દવાઓ વેચનાર ત્રિકમ બજવાનની કમ્પની, ખાડીઆ, અમદાવાદ, પપીતાનો અર્ક તથા પપીતાના અર્કની ગોળીઓ ઉચી પાવરની ૬૪ની જ વેચે છે, ને બહાર ગામ પશુની થી થી મોકલે છે

બાલનાશક પાવડર—ખાણી સાથે મીઠા કરી વાળ ઉપર લગાવવાથી એક મિનીટમાં વગર બગતરા કે ઇર્લ યયા વગર વાળ ખતી પડે છે આમડી સુવાળી રેશમ જેવી નરમ રહે છે, ડાઘ પડતા નથી કે બગતરા બગતી નથી એક ડબીમાંથી એક ડઝન ઉપગત સાણુ બની શકે છે આખું વર્ષ ચાલે તેટલી દવા એક ડબીમાં આવે છે વળી વોછીના ડબ્બ ઉપર ચોપ ડવાથી ઝેર તરત કતરે છે એક ડબીની કીમત ૦-૮-૦, ત્રણ ડબીની કીમત ૦-૧-૦.

તાવનો પાવડર—મને તેવો શેનનો, ટાલીઓ, એકાતરીયો, ઝેરી, ચોધીઓ, તાવ એકજ દિવસમાં મટે છે માથુ કતરે છે ને શક્તિ આવે છે કી ડબી ૧ ની ૦-૮-૦, ત્રણ ડબીની કી. ૧-૦-૦

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

હેગ અને કોલેરા જેવા ઉઢતા વેપી-ફેરી તમામ રોગ નાબુદ કરવાના ઉપાય.

(લેખક ડા. સેવકલાલ માણેકલાલ એલ. એમ. એન્ડ એસ)

ફેરી તાવતુ કારણ—તમામ જાતના તાવતુ કારણ જીણા જંતુ “ બેક્ટેરીયા ” છે પૃથ્વી, હવા, અથવા પાણીમાં બેક્ટેરીયા ન હોય તો કોઈ જાતનો તાવ આવે નહિ

તાવમાધી આખા શરીરમાં બગાડ—આ ફેરી તાવમાધી મગજ, ફેફસાં, હાર્ટ, હોઝરી, લીવર, બરોળ, કીડની, આંતરડાં, ગર્ભાશય, આમડી વિગેરેમાં બગાડ કરી તેમને રોગી બનાવે છે એમાંથી કેટલાક રોગ મૃત્યુ છે અને કાયમના થઈ જાય છે

શરીરમાંના જંતુ ઝેર પેદા કરે છે—શરીરમાં જંતુ પેદા પછી એક બે અઠવાડિયામાં જંતુની સંખ્યા શરીરમાં વધી પડે છે તે જંતુમાંથી ઝેર “ ટોક્સીન ” પેદા થઈ શોહીમાં બીજી મગજે જાય છે, તેથી શરીરની ગરમી વધી જઈ તાવ આવે છે

વિરૂદ્ધ ઝેરને તાવ પેદા કરે છે—એ તાવને લીધે શરીરના ભાગમાં બીજા ઝેર “ એન્ટિ ટોક્સીન ” પેદા થાય છે એ બન્ને ઝેરની સામાસામી લડાઈ થતાં બીજા જાતનું ઝેર વધારે જોરવાર હોય તો દરદી બચે છે નહીં તો પહેલાં ઝેરનું જોર વધી જતાં દરદી મર્યા પામે છે કોઈ આવધ કવચિત લાગુ પડે છે

આવાં ફેરી જંતુવાળા તાવથી લાખો માણસો અને ઘોરો મર્યા પામે છે

તાવથી લાખો માણસ અને ઘોર મર્યા છે, ફેરી જંતુ શરીર બહાર કુદે રસ્તે નીકળે છે. બહાર નીકળી જંતુ કયા જાય છે, જીવાંનાં પેટમાં જંતુ પેમે છે, જીવડાં વિગેરેને જંતુ વળગી રહે છે—આ ફેરી જંતુની સંખ્યા માણસના અને ઘોરના શરીરમાં જીવતાં અને મરણ પછી વધ્યાન કરે છે. તે મગ, પેલામ, હલદી, પરસેવો, દુધ, યુક, બજામ દ્વારા શરીરની બહાર આવે છે. તે હવા, પાણી, પૃથ્વી, ગદડી, પાદડા, સાકાભાજી, કપડાં, ગોદડાં, લાકડાં, કાગળ, ચીંચરાં, ગરો, તળાવ, નદી, નાળાના પાણી વિગેરેમાં મળી જઈ ચારે બાજુ છે માકળ, મગ્ગર, ચીંચણ, જુ જુઆ, જાત જાતની માખીઓ અને એવાં ઉડતા જીવડાંને જંતુ વળગી રહ્યાથી જંતુનો ફેલાવો વધારે થાય છે તેમજ એવાં જીવડાં રોગીને ફેરવેથી જીવડાંના પેટમાં જંતુ જાય છે જુની અને નવી બાંતિ, બોપતળીઆના લીપણુ વિગેરેને પણ ચોટી રહે છે. આ જંતુ કોઈ પણ પ્રકારે માણસના શરીરમાં પેસી સંખ્યાબધ ફેરી રોગ પેદા કરવાનું સાબીત થયું છે

માણસ અને ઘોરના શરીર બહાર નીકળતાજ જંતુનો નાશ કરવો—આ જંતુનો શરીરની બહાર નીકળતાજ નાશ કરવામાં આવે તો પછી તેનો ફેલાવો અટકી શકે એમ છે

મેલુ અને છાણનો સત્કર નાશ કરવો—દરદી અથવા સર્ગા એક જુદા જુદા વાસ-જુમાં દરદીનાં ઉવટી, બજામ—ઝીલવા ધારે તો ઝીલી અને બજાવી શકે એમ છે તેમજ એવા દરદીનાં અને તમામ શોકાના મગ બગી લઈ જાય છે અને મળતી બનાવેડી ઉપેમા નાંખી આવે છે, ત્યાં બીજા મગ સાથે મળી ત્યાં તે જંતુની સંખ્યામાં વધારો કરે છે

લેવા જોગ ઉપાય.

મખત ગરમીથી જંતુનો નાશ જલદી થાય છે—તમામ વેપી રોગના જંતુનો નાશ સખત ગરમી લગાડવાથી થાય છે સખત ગરમી બજતા અગારાથી, સજ ગતા લાકડાથી, ચુકાં પાદડા—ચીંચરાં—કાગળ બાજવાથી અને ફેરેલીનથી થાય છે તેમજ વિજળીથી ચાલતા વનથી સખત ગરમી જંતુને લગાડી શકાય છે અને તેથી તેનો તાન નાશ કરી શકાય છે. જંતુનાશ માટે દા. વાગરવા જરૂર રહેતી નથી

ગામડાં માટેના ઉપાય.

“ મેલુ ” આડામાં નાંખી બાળી નાંખવું—ગામડાંની વસ્તીના પ્રમાણમા ગામની ચારે બાજુ ગામના ખરચે જમર બંધાવવા બેઠાએ, અથવા ખેતરમાંની જમીનમાં નાની ખાદ્યો આડામાં ફૂટથી એક ફૂટ ઉડી ખોદાવી તેમાર રાખવી તેમાં તમામ લોકો ઠાડે જવાથી તે ખાદ્યોમાં એકઠું થએલુ મળમુલ બગી પાસે વળાવી તેની પાસેજ એક વાગ લાખા, પહોળા, ઉંડા અને ગોળ ખાડા ખોદાવી તેમાં દેવતા સજગાવી તેના મળ મુત્રાદિ તેને તેજ વખતે નાખી બળાવી નાખવામા આવે તો જતુનો નાશ સહેલાઈથી થવા સમ્ભવ છે ગામડામા લાકડાં પુરતાં ન મળે તો ખેતરમાના સૂકા પાદડા બાળી શકાય ખરા એ પોદડા બગી બગાથી ચોખાસામાં ઓછા કહેવાણીથી મેશરિયા ઓછા યાય, અને રાખોડીતુ ખાતર યાય.

આરોગ્યતા વધારવા કસ્ટમા માટેના ઉપાય—સુશરાષ તરફથી બાગોળે જમર બાધવામાં આવેલા છે તેનીજ પાસે ઉપર પ્રમાણે ખાડા ખોદાવી તેમા દેવતા સજગાવી મળમુત્ર, ઉડાટી, બળગમ, બાળી નાખવામાં આવે તો જતુનો વરત નાશ થવા સમ્ભવ છે દરેક મહેલ્લામા ખુલ્લેખાયરે ખુલ્લી પડતર જગામા ખીલ જમર માટે ખાડા દરી શકાય ખરા.

મોટાં શહેરનો આરોગ્યતા વધારવાનો ઉપાય—ગામડાં તથા કસ્ટમા માટે જણાવેલી તજવીજ અથવા વિજ્ઞાનિક બાળથી કેરોમીન બાળવાના મસ્તીનની ઉપર પ્રમાણે મળમુત્ર પદ શકે ખરી કાયદા—દા.લ ૨૪ કલાકમા એકવાર જમર સાથે થાય છે તે એક દરતા વધારે વાર સાથે ચતુર રહેશે અને લોકોને નાશ થશે નહિ.

જતુની સંખ્યા ઓછી કરવાનાં આધનો, તીઠ કેવી રીતે ઓછા થતાં જાય છે, તાલીયા તાવના કારણનો નાશ—ગામડાના તજવના પાણીમાં એવા ઝેરી જતુ મળી જતાં અટકે છે, અને તેથી પીવાનાં પાણીમા કે ઉવામાં બળી શકતા નથી હાથુના ઉકરડા ગામડામાં ધણા હોય છે તેમા પણુ બળી શકશે નહિ ગાયો, બેસો, બજદ, ગકરા, પેડાં, જંટ, ઘોડા, ગધેડાં, વિગેરે જનવરોને રહેવાવાળી જમીન મળમુત્રાદિવાળી હોય છે તેમા પણુ બળી શકશે નહિ જતુની સંખ્યા ઘણી ઓછી થઇ જવા સમ્ભવ છે એવી રીતે કે તીડના ટોળા ક્યાથી આવે છે અને ક્યા જાય છે તેની નોંધ લેતા કાંઈ પદાર્થ, પર્વત કે જગલમાં તેની ઉત્પત્તિની જગા જડે છે, તેના ઇંડાનો નાશ કરે તેથી તીડનો નાશ થતો જાય છે તેમ આ જતુનો પણુ નાશ થાય છે ખીલે કાપવો તાવના મચ્છરનો છે પાણીની સપાટીમાં મચ્છર ઇંડા મૂકે છે તે પાણીમાં ઇંડા ફાટી તેમા પોરા, છવડા યાય છે તે આસ લેવા પાણીની સપાટી ઉપર આવે છે એવા પાણીમાં પ્રતેજા કાગળનુ પડ બધાય એટલુ કેરોમીન નાખવાથી તમામ પોરા આસાન, મહાસમાં હવાનુ “ઓક્સિજન” લઈ શકતા નથી અને તેથી મરણ પામે છે અને મચ્છર વધતા નથી અને તેથી “મેટરીયા” તાવનો અટકાવ યાય છે તેમ જમીથી ખીજ જતુનો નાશ થવાથી ખીલ તાવ પણુ અટકી જાય છે કસ્ટમા તથા શહેરોમા પણુ આ ઉપાયથી કાયદો થાય છે.

મોટા શહેર કે કસ્ટમા મેલુ રોગુ કરી શહેરને છોડે ધણે દુર લઇ જતા માણસ રોક્વા પડે છે તેના ખર્ચનો બચાવ યાય છે ટામથી લઇ જવુ પડતું હોય તો એવી ટ્રામનો ખર્ચ અને તેથી અવસ્થાનો ખર્ચ બચે છે.

જે દેશનો મેલુ નાખી દગલો કરે છે તે દગલાની આજુબાજુના લોકોને થતો નાશ અને રોગી તાવ બંધ પડે છે.

ઝેરી જતુથી ઉત્પન્ન થતા જાતજાતના તાવ અને ખીલ રોગ જમ પડના જન સુખકારી વધશે.

તાવ અને રોગ મટાડવા જે આપધનો ખર્ચ કરવો પડે છે તેનો બચાવ થશે, ઝેરી જતુનો નાશ કરતું સુતો, દારમોલીક એસીક, પોટાશ પરમેન્ગેનેટ, લાઇસોલ, રસકપુર, અને ઓત્રીજ ખીજ દવાઓથી ધરને ડીસઇનફેક્ટ કરવાનો ખર્ચ બચશે.

ક્ષય-રોગના જતુનો નાશ—ક્ષય રોગના જતુનો ફેલાવો દિવસે દિવસે વધતો જાય છે સો તે બળગમ, મેલુ, પરસેવો, મુત્ર, શુક્ર વગેરેમા ગતી દરીર જડાત તીકળી બાજી

હવા અને ગદ્દીના ઢગમાં બળી જઈ રોગનો વધારો કરે છે તે તેમને સખત ગરમીથી બાળી નાખવાથી ક્ષયરોગ ફેલાઈ વધતો અટકી જશે એવું બાળી નાંખવું અને કફવાળા ચીથરા, કાગળો વગેરે પણ બાળી નાખવાથી જન્મનો સત્વર નાશ થાય છે

દોરના ઝેરી રોગના ઝેરી જતુ—દોરના છાણમાં એવી ઝેરવાળા દોરના જન્મુ હોય છે એવા છાણનું ખાતર ખેતરમાં નાંખવાથી અને ઢગલા કરી મુકવાથી દોરના રોગ - શરી નીકળી લાખો દોરનો નાશ કરે છે અને તેથી કરોડો રૂપીઆનું નુકસાન થાય છે

ખાતરના ઢગલા, અનાજના પાકનો ખગાડ, ફાથા જેરફાથાની સરખામણી—એવા છાણવાળા ખાતરના ઢગલામાં કેટલાક જતુ થાય છે જે ચોમાસ, શીયાળો વગેરે, રતુમાં પાકેલાં અનાજ, ફેરી, તબાકુ, રોનડી, રૂ, જટારા વગેરે શાકભાજીનો નાશ કરે છે અને ઢગરો રૂપીયાનો પાક ખગાડે છે મળ અને છાણના ખાતરથી જે શાયદો થતો હતો તે લાખો રૂપીઆનું—માણસનું—દોરનું—અને બીજા જનવરોનો નાશ થઈ નુકસાન થાય તેના આગળ ક્ષયરો દિસાખમાં કાંઈજ નથી

બળતણ વધારવાના ઉપાય બળતણની અછત—સખત ગરમીથી જન્મવાળા મળ, મુત્ર, બળગમ, યુક, ઉલટી વગેરે માણસ અને જનવરોના તરીખમાંથી નીકળતાંજ તેમાંનાં જન્મનો નાશ કરવાનું કામ થઈ સહેલું અને ધણાજ યોગ્ય ખર્ચનું છે, ફક્ત બળતણની જરૂર પડે તે માટે જગેલીની જગા અને પડતર ખરામાંની જગામાં ઝાડ કટાકટ આપી ઉગાડવાથી બળતણની ખેટ પડશે નહિ ઝાડ ઉગાડવાની હાલ પણ જરૂર પડી છે વડોદરા શહેરમાં સાત રૂપીએ ફળશીના ભાવે લાકડા મળે છે પ્રમાણમાં તે ધણા મોલા છે

પ્લેગ અટકાવવાના ઉપાય—પ્લેગ અટકાવવાના હાલના આનું ઉપાય સેવા જરૂર પડશે નહિ પ્લેગ ના લાગે તેની રસી હાથમાં મુકાવવા જરૂર પડશે નહિ ટાઇફોઇડ, ડિફ્થેરિયા વગેરે રોમની રસી મુકાવવી પડશે નહિ

પ્લેગ પહેલો વડોદરામાં અને બીજાં કંઠાણે થયો ત્યારે, અને હાલ પણ, “નાઇટ્રીક એસીડ” ની બગીચો અને ત્રામાતા કટકાતો અને તેની રાત્રી ધુણી મહેસાનાં દેરવાનો ખર્ચ થતો હતો તેની જરૂર રહેશે નહિ

ઉદર મારવા જરૂર નથી. દુધ આપનારાં જનવરોને ક્ષયરોગ મૃત્યુ પ્રમાણ જનિક આરોગ્યતા.—ઉદરને મુલાઇની માફક મારવા પડશે નહિ લોકોને ધર છોડી ગામ બહાર જતુ પડશે નહિ. પ્લેગ વગેરેની રસી બનાવવાનો ખર્ચ લામશે નહિ ચોમાસમાં છાપરા ઉઠવી ગમવા પડશે નહિ સેમેગેસનથી યતાં હુકમ થશે તાહ પ્લેગ કેસો પકડના “સર્વ પાર્ટી” ગમવી પડશે નહિ પ્લેગવાળા દરદીને બીજા ઠેકાણે ખસેડવા પડશે નહિ રસ્તો અને કોલેનેમાં હડતાળ પડશે નહિ બહુતર ખમડશે નહિ દુધ આપનારાં જનવરોને ક્ષયરોગ થવા સંભવ રહેશે નહિ એટલે એ દુધ પીનારા માણસોને ક્ષય થશે નહિ મૃત્યુ પ્રમાણ ધણું ઓછું થઈ જશે કન્ટ્રીફીક્ષમ વોર્ડ્સ બાધવા પડશે નહિ સ્ત્રીઓને સ્વચ્છતા યશે નહિ. મેટર્નિટી વોર્ડની જરૂર રહેશે નહિ માખાપ મરતા પહેલાં જીવાન છોડરા આવા રોગથી મરશે નહિ જીવાન છોડરા મરે નહિ તો જીવાન વિધવાઓ પણ ઓછી થાય માનાય મરી જવાથી નાના બાળ બચ્ચા ગમી જશે નહિ પોતાનું ગામ ધર છોડી કોલેજ વગેરેમાં બહુતાગઓને અભ્યાસ છોડી કોલેજ છોડી-ધેર જવા જરૂર પડશે નહિ વ્યાપારીઓના ઓર્થોતા મરણ થવાથી તેમનો માલ નિધણીઆતો થઈ હુગઈ જાય છે તે હુદાય નહિ નિમા કંપની ઉપર વિમા ઉતરાવનાગના વાર સોના દાવા થાય નહિ સેનિટરિયનના નિમમ બહુ સ્વીકૃતથી પાગવા જરૂર રહે નહિ સર્ગી ઉપર થએલા જખમો ઉપર ઝેરી જતુ ઓળા યવાથી અસર કરી શકે નહિ એવા જખમો સહેલાઈથી મુધરી ડાઘવી રાકાય સાર્વજનિક આરોગ્યના ઘણી મુષરે, એકદરે વિચાર કરતા તમામ જનતા, રોમ અટકાવવા માટે માણસ અને જનવરોનાં મળને બાળી નાખી નાશ કરવો, એટલે તમામ જનતા રોગના જન્મ બળી જશે.

ગરફી-પ્લેગ-અગ્નિરોહિણી.

(લેખક વકીલ નદલાલ પ્રાગઝ)

(અનુસંધાન અંક ૯ ના પૃષ્ઠ ૩૫૭ થી)

૨ મુશાકની—મુશાકનીના પાન તોલો અરધો, સાકર તોલો પાચ, ઝેરી નાળીઝેર વાલ બે એ પ્રમાણે મેળવી દીવસમા ત્રણ ડોઝ આપવા મુશાકનીને ઉદગ્રસ્થી કરે છે લોકો તેને ડાળીવાના નામથી ઓળખે છે આ વનસ્પતી ઉદગ્રસ્થ વીધને તથા મેદેરીયા તાવને અને સધળા તાવને હણવામા ધૂણી-૪ મરસ છે

૩ ભોંઠી દરી—ઊદરીનો રસ તોલો ૧, સાકર તોલો પાચ, ઝેરી નાળીઝેર ૨ વાલ, કપુર વાલ એક મેળવી દીવસમા ત્રણ વખત ડોઝ આપવા ઉદરીને ભોંઠીદરી પણ કરે છે તે ઉદરના ઝેરને હણનાર છે તાવને હટાડનાર છે આ ડોઝથી લોઢી સુવરે છે નિદ્રા આવે છે સત્રીપાત તથા ઉદરીને દવાવે છે. વીશેષ ઝાડા યતા હોય તો તેને દવાવે છે

૪ મેદીનાં બા—મેદીના બી રોજ રોજ વધારે પ્રમાણમાં આપતાં જવા ઉદરના વીધને, હણવામા આ ઉત્તમ ઉપાય છે

૫ કુકડવેલ—કુકડવેલનું એક ડોઝનું રાત્રે પલાળી સનારે એક લુગડાથી પાણી ગળી લેવું આ પાણીમાથી એક પવાલુ પાણી સવારે આપવું એમ ત્રણ વખત આપવું ર્દીમા શક્તિ હોય તોજ આ દવા આપવી, કેમકે તે ઉલટી કરાવે છે કુતરા તથા શીવાળના કગડવાથી ચાલેલ હડકર્તા તથા સર્પ આદી તમામ ઝેરનો નાશ કરનાર છે

૬ કામેદી—કામેદીનો રસ તોલો અરધો, શીષબનો રસ તોલો અરધો, ઝેરી નાળીઝેર વાલ બે, કપુર વાલ એક, ડોઝ દીવસમા ત્રણ વખત આપવો.

૭ હુલહુલ (પીળાકલની તલવણી)—પીળા તનવણી તે ન મળે તો ઘોળા કુપની તલવણીને વાટી તેની લુગદી ખેંચે હાથના પહેલા પર જ્યાં અગુડાનું મળ આવ્યું છે ત્યાં એટલે ઘોળી નસ ને તાડી જોવાના કામમાં આવે છે તે જગ્યા તથા ગરદન પર બાંધી રાખવી તેમજ ગાંઠ ઉપડી હોય તો તે પર પણ બાધવી તેથી ખલીટરની માથે ફેલાડા ઉઠશે તે ફેાડી નાખવા ને તે પર થી લગાવવું આ ક્રીયાથી તાવ ઉતરી જાય છે

૮ મામેઝવો—મામેઝવાની લુગદીથી પણ ખલીટર ઉઠી તાવ ઉતરી જાય છે

૯ કમળનું શરબત—કમળનું શરબત (શરબતની દ્યુફર) આપવાથી થતી બળતરા થાત થાય છે ધલોજ ફાયદો કરે છે

૧૦ બરફ—માથે બરફની કાચળી ફેરવતા રહેવું તેથી સત્રીપાતમા ફાયદો થાય છે

૧૧ અળશીની પોટીમ—અળશી શેર અરધો તથા લસણ રૂપીયા પાચમાર ખાંડી ને બાળુના ફેફસામા વગમ યથો હોય તેપર મુકવી અને તે પર શેક કરવો અથવા બે પોટીસ બનાવી કપડામા ગોઠવી વારા ફરતો ગરમ કરી શેક કરવો ન્યુમોનીઆ યવાનું કારણ ફેફસામા થતો સોજો યાને વેરમ છે આર્થ્રાઈટિસ એવું છે કે અદરના કાષ્ઠપણુ બાગમાં સોજો કે વરમ યથ લોઢી જમતું હોય કે પાક યતો હોય ત્યારે તે જગ્યા પર ડામ દધ અથવા ગરમી આપી થતો પાક સોજો અટકાવવો લીવડ કે યકૃતમા સોજો કે પાક યાય છે ત્યારે તે ઉપર ડામ દેવાનો આલ પ્રયત્નિત છે અને તે પ્રમાણે ઉપર દાહ કરવાથી અદર યતો પાક કે સોજો મટે છે

૧૨ સરસડાની છાલ—સરસડાની કપરની છાલને બારીક વાટી તેની પટી બનાવી ગાંઠ ઉપર લગાવવાથી અંદજૂન ફાયદો થાય છે તેવોજ નુશુ તેના જીયામાં પણ છે સરસડા એ સર્વ વીળને હણવામા પ્રસીધ છે

ગન્ધસડાનાં બી—સરસડાનાં બી, કપુર, ઝેરી નાળીએર, દરડે, વગ દરેક વાલ વાલ લઇ સાકર સાથે આપવાથી આ દરદમાં અડધૂન શુષ્ક દર્શવે છે. આ ઇલાજ ખાસ અજમાવવાની બતામણુ કરનામા આવે છે ઇમનીથીયા દરેતાં પણ ઘણાજ સારો શુષ્ક ધરાવે છે.

શ્લોક—શસ્ત્રેણમંથો વિસ્ફોટય ગર્દમાક્રત્ય પક્ષીયત

તેન દુષ્ટસ્ય મુપક વિકૃતીઃ શાન્તીક્રિતઃ તતક્ષણાત્

૧૩ ઘોડાની લાટ- ચત્રથી ગાડને હેઠી તે હેઠમા ગધેડાની તાછ વાદ બરી પાટો ખાધવો તેથી ડાહરના વિપથી ઊપડેન ગાડનો રોગ તતક્ષણ મટે છે.

નોટ—ધણાજ પુરાતની અનુપાન મજરી નામના ગ્રંથમા ઉપર મુજબ પ્રયોગ બતાવેલો છે છતાં પરેશ ઇમ્પીતાલના ડૉ. થોમસન જણાવે છે કે “ગાડો પર બધી દવા અજમાવ્યાથી એમ માત્રમ પડ્યું છે કે તેમને હેડની નહીં” શ્રાવ્યગત રોગમાથી બચાવવા અર્થે ઉપરનો અખ્તરો ખાસ અજમાવવો ઉચીત છે

૧૪ મીઠું—આરીક ખડેલ મીઠાને તાવડીમા ધીમે તાપે બળી ગયેલ ફાકી જેવા રંગનું થાય ત્યાં શુધી મેકસુ તેગાથી એક ચમચો સવારમા પાણી સાથે આપવું તેથી મેસેરીયા તાવ-એકસ ઉતરે છે

૧૫ બીલાડીનું અરધી—બોહડીનો દાંત અથવા હાડકું સરસડાના બી સાથે પીસી ગ્રાહ પર પરી લગાવવાથી તથા પાવાથી આ રોગમા અવરજ શાયદો થાય છે

૧૬ ગાડનીયા ચુનાનું પાણી—કળાયુનો તોલા અડી અને પાચ તોલા ખાંડ બનેને એક ખાટલીમા એક પેન્ટ પાણીમાં પલાળવાં, બુચ મારી ૨-૩ કલાક દલાવી પછી એક જમ્પેએ સુકી રાખી નીનડે પાણી લઇ સેકું તે બુચરાળો ખાટલીમાં ભરી રાખવું આ પાણીમાથી ૩૦ થી ૬૦ ટીપાં દીવસમાં નજી ચાર વખત આપવાં આ પાણીની ચમચી એકમા ફુલદોર બે મેળવી આડ ભાગ કરવા. અઠોડો ભાગ દર નજી ત્રણ કલાકે પાવો. આ દવા સાધારણ છે પરંતુ તેનો શુષ્ક જાળ છે છતાંને રંગ મળો પડી તે સુકી પડી દોષ તથા હોઠ અને દાંત પર કાળું પડ બધાયું વ અને મત્તીપાત થયો હોય ત્યારે આ દવા જલદી મારક ગુણુ કરે છે શીદ અને એકવીશ મેસેરીયા ટાઇફોઇડ આની તાર પગ આ દવા અજમાવવાની ડૉ બાલગ્રા ખાસ બતાવ-ગણુ કરે છે.

૧૭ વગદિ સુર્જ—વગ તોલો ૦૧, અતીવીધની કળા બે આનીમાર, દરડે તોલો ૦૧, કપુર વાલ એક આરીક વાગી મોટા માણુસને પાવલીમાર દિવસમાં ત્રણ વખત આપવું તાવ સખ્ત હોય તો દર બે કલાકે આપવું આ સુખળી ટાઇફોઇડ, મેસેરીઆ અને શીદ તથા એકવીશ દિવસ મ્દેનાર તાવ, મત્તીપાત ન્યુમેનીઆમાં મજોજ શાયદો થાય છે અને એક અનુભવી ડોક્ટર આ દવા વાપગવાની ખાસ બતામણુ કરે છે

આગ લક્ષ આપવા યોગ્ય ચેતવણી—૧ દરને ખાટલામાં સુતો તે સુતો રાખવો, હઠ બેસ કરવા દેરી નહીં ૨ તાવ ઉતરી ૮૮ ડીગ્રી કે તે નીચે જવત્યાર પછી સ્થિતિ જણાયે ખાટલામા બેસવા દેવો ૩ મત્તીપાત થયો હોય તો માથા ઉપર બરડની કોથળી કેરવવાથી જલ્દી શાયદો જલ્પ છે ૪ ડ્રોમાઇડ પોરાસ આપવાથી નિદ્રા સારી આવી અજાળ જેવો ફાયદો થાય છે ૫ ઉચ્ચ પતી હોય તો મોર્શિયા આપવાથી જલ્દી ફાયદો થાય છે ૬ બગ્ગ ચુસવા આપવું તથા ચરબન મુર આપવું ૭ સ્થિતિ માટે સ્ટીમુલન્ટોઝ આપવા કરવો ૮ પુરુષ યોખી દવા અને તલન આરામ આપવો. ૯ ખોટાક તરીકે ફુલ માદરીવા ચુનાનું પાણી અને તે સાથે ગમદા આપવો આ પ્રમાણે સારવાર કરવા ખાસ લક્ષ આપવું

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૫ મું. ફેબ્રુઆરી સને ૧૯૧૮. અંક ૧૨ મા.

ઇષ્ટને નિરંતર સન્નિધિમાં અનુભવનાર વૃત્તિની ઉક્તિ.

(પ્રિયતમ મારે હૃદય કેમલ' લેડ' સખીરી, એ લય)

નિત્ય નિકટ નરહરિ પ્રભુ મારે, ન્યૂનતા પછી શી,

કહો મારે, ન્યૂનતા પછી શી ?

હસલાને મળ્યું માનમસર પછી, ઉણપ મેલીની શી,

દષ્ટિમા દિવ્ય પ્રકાશ આઘ્યા પછી, જરૂર જ્યોતિની શી,

પછી તેને, જરૂર જ્યોતિની ગી ?

નિત્ય૦

અર્થને અર્થની સિદ્ધિ થયા પછી, લાગે તેને ખામી શી,

પ્રેમીને પ્રીતિ પાત્ર મળ્યા પછી, તેને રહે કમી શી;

કહો તેના ઉરમા રહે કમી શી ?

નિત્ય૦

માગ્યા પેલા આપનાર મળે પછી, કાળજી કરવી શી,

અક્ષય પાત્ર મળ્યા પછી જાણી, કોઠી જાણી ગી,

નિરર્થક કોઠી જાણી શી ?

નિત્ય૦

નાખી રહ્યા અહો ! મુજપર પ્રિયતમ અમૃત દુષ્ટિ શી !

માત્રક કેવળ હું પર સ્વાતિ બિહુ-કરુણાની વૃષ્ટિ શી !

મન મળે દુષ્ટિ દુષ્ટિ શી ?

નિત્ય૦

શ્રી ર

ભાગ્યોદયનું પાંચમું વર્ષ પૂરું થયું છે

અને હવે માર્ચ માસની તેના છઠા વર્ષના પ્રવેશ થયો છે તેની છઠ્ઠા વર્ષની બેટ—
અર રવિન્દ્રનાથ ઠાકોરકૃત,

રાજર્ષિ

નામનું આયુષ્યતમ રમ્યમ અને જ્ઞાનથી ભરપૂર જમી દેવગત પાનનું નવલકથાનું પુસ્તક આ માસની તા ૧૫ મી પછીથી વી. પી. દ્વીને દરેક આદરને મોકલવામા આવશે જેનો વિચાર કરવા બહાનુ છે. છતાં આદર ના રહેવાની જે આદરની ઇચ્છા હોય તેમણે આ અંક મળેથી તુરતજ લખીદેવું કે વી. પી. દરવામા આવશે નહિ હા કે ના—નો જવાબ ન લખતા વી. પી. આવે, ત્યારે પાછું વાળવું એ ચરમ બરિદુ છે

તપ્તી ભાગ્યોદય—અમદાવાદ

દુઃખનો ત્યાગ શી રીતે થઈ શકે ?

મનુષ્યો-માનસિક દુઃખ અને હૃદયની અથ
મતાથી વ્યાકુળ થાય છે અને પોતાની
નિર્બંજતાને માટે ગે છે એથી એ દુઃખોના
ત્યાગ કરવો એ ખાસ જરૂરનું છે. વિજય પ્રાપ્ત
કરવો એ મહાન કાર્ય છે દરેક માણસે પોતે
પોતાના સ્વામી બનવું જોઈએ નિર્બંજતાનો ત્યાગ
કરવો, સ્વાધિક્ષણ છોડી ગાળવી નહીં નિર્બંજ
તાનું અને દુઃખનું કારણ પૂર્ણ તેજ છે. બીજાનું
બહુ કરવું તેને કર્તવ્ય માનો પોતાના વ્યભિચારી,
વિહારી અને અસ્વાભાવિક ધર્મ નિરૂદ્ધિ-દાઓ-
ના તાબેદાર ન બનો. તમને નિર્બંજ બનાવનાર
અને આત્માથી દુઃ રાખનાર વર્તનથી દંભેશ
દૂર રહો.

મનુષ્યે પોતે પોતાના અંતરને વશમાં રાખવું
જોઈએ અને પોતાની મરજીમાં આવે તેવી રીતે
તેના ઉપયોગ કરવો. પ્રાકૃતિક નિયમોનું ઉલ્લંઘન
કરવું એજ દુઃખ આપનાર છે તેવા મનુષ્યો,
મનુષ્યની ગાંધક દૃષ્ટતા કરે છે તે ધારે છે કે હું

નિયમો ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરું, અન્ય મનુષ્યોની
અજાણી ઉપર અધિકાર મેળવું, પશુ તે તેનીજ
કિંમતો નાશ કરનાર છે મનુષ્ય પ્રાકૃતિક નિયમો
ઉપર વિજય મેળવી ચક્રતા નથી પણ તે નિય
મોના ઉલ્લંઘન ઉપર, પોતાની મૃણતા ઉપર,
પાપઓ ઉપર, અદહાર ઉપર અને પોતાની
માનસિક અરાજકતા ઉપર જય મેળવી શકે છે
અને તેથીજ આત્મસંયમી બની શકે છે અને
તે આત્મસંયમથી જ તેનામાં વાસ્તવિક મનુ-
ષ્યતા અને પરમેશ્વરીય શક્તિ સ્થાપિત થાય છે.

જેવી રીતે પુત્ર પોતાના પિતાની આજ્ઞા
પાળી શકે છે તેવીજ રીતે મનુષ્ય પોતાના અંત-
રના નિયમોને મનજવાથી તેની આજ્ઞા પાળી
શકે છે તે પોતાના સ્મરણ કર્યો અને સંનિયો
ઉપર અિદામનારક યજ્ઞને તેમને પરીપાકરના
કાર્યોમાં ઉપયોગમાં લઈ શકે છે તેવા મનુષ્ય
અવગુણ, કુર્વ્યમન અને પાપને-દાતા શકે છે

અને હું ખતે જીતી શકે છે મનુષ્યને પોતાનામાં
રહેલી શક્તિ સક્રિયને સમજી શકે તો તે પ્રત્યેક
પદાર્થને વશ વર્તાવી શકે છે.

આત્મસંયમ ઉપર જેના દૃઢ વિશ્વાસ છે તે
મનુષ્યને પ્રમાણમાં આત્મસંયમનું સેવન કરે છે
તે પ્રમાણમાં નમ્ર અને મુદીલ બને છે મનુષ્ય
જ્યારે અન્ય મનુષ્યો પ્રતિ બળપૂર્વક દુર્કર્મ કર
વાનું કહે છે ત્યારે તે અદહારી બને છે, તેવા
મનુષ્યો પોતાના ઉપર અધિકાર મેળવી ચક્રતા
નથી. દદતાપૂર્વક આત્મસંયમી થઈને અને અન્ય
લોકો પ્રતિ સદ્ભાવ અને દયાભાવ રાખવાથી
જ મનુષ્ય ખરી રીતે મનુષ્યતા પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

મનુષ્ય માને છે પોતે આ સંસારમાં વિજય
પ્રાપ્ત કરવો હોય તો પ્રથમ તેણે સત્યવાદી, દૃઢ
અને સાચા બનવું જોઈએ કપટ કે શુદ્ધ પ્રય
ત્ન સેવન કરવું એના જેવું ખીજું પાપ નથી.
એ નિર્બંજતાનું કામ છે બીજાને હેતરવાની ઇચ્છા
રાખનાર મનુષ્ય પોતેજ હેતરાય છે. મનુષ્યે જીવ,
કપટ, અધમતા અને દગલગાજીથી દંભેશ દૂર
રહેવું જોઈએ અને પોતાના વર્તન ઉપર કાંઈ
રાખનાં ધીખવું જોઈએ. મન્ય વગરનો મનુષ્ય
ખાલી ધડા જેવો છે તે જે કાંઈ કરે છે તે
અંતર સંદિગ્ધ અને પ્રમાણસીન થાય છે.

ધણા મનુષ્યો જાણી જોઈને કપડાં બદલતા
નથી પણ અભિજ્ઞપદ્ધતિમાં કપડાં અને જીવ પ્રય-
ત્નો આશ્રય લે છે જેથી તેના મુખોનો નાશ
થાય છે અને તેની નૈતિક આચરણોની કોરી
દુરી જાય છે ધણા મનુષ્યો એવા હોય છે કે
જે દંભેશ દેવાલય, મંદિર કે મંજીરમાં જાય છે,
નિત્ય પૂજા, પાક, પ્રાર્થના કે સંધ્યા કરે છે પણ
જ્યાં તે કાર્યથી નિસ્થ થાય છે કે પછી બીજાની
નિંદા કરના મંડી પડે છે, એ બીજાની ખેલ-
કરવા મંડી પડે છે, બીજાને ગુસ્સાન કરવાની
નિયારો દેવા કરે છે તેમના સ્વભાવ જ એવો
પણ મહેસો હોય છે કે તે બોદુ. કામ કરે છે

તેનું તેમને બાનજ હોતું નથી એવા મનુષ્યનો કોઈ ખરો મિત્ર હોતોજ નથી. તેમના ઉપર કોઈ વિશ્વાસ રાખતું નથી.

સાક્ષ્ય, આત્માવલંબન, સત્પ્રિયતા, ઉદારતા, દયા અને સહિષ્ણુતાથીજ મનુષ્ય દૃઢ, બળવાન અને શક્તિશાળી થઈ શકે છે આ શુભો વગર મનુષ્ય પોતાની પરિસ્થિતિને બદલી શકતા નથી. દરેક મનુષ્યે આ શુભોનો સમય કરવો જોઈએ.

આવા ઉત્કૃષ્ટ શુભોથીજ ઉત્કૃષ્ટ અવરથા પ્રાપ્ત થાય છે અને જીવન આનંદમય બને છે એવા જ મનુષ્યો નિરતર સુખનો ઉપભોગ કરે છે, અને તે બાલક દુખ અને કષ્ટ કે જેને લીધે સાધારણ મનુષ્ય હમેશા દુખી રહે છે, તેના સુખમાં શ્રદ્ધા કરે છે કારણ કે તેનામાં ખીમતું, બલુ કરવાની તિમ ઇચ્છા હોય છે.

ઉત્કૃષ્ટ શુભોથીજ ઉત્કૃષ્ટ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે જે શાંત ચિત્ત છે, જેનું હૃદય વિશુદ્ધ છે અને દયાવાન છે તેવા મહાત્મા પુરોષોને તેવા શુભો થીજ સુખ મળે છે. ઉત્કૃષ્ટ શુભો માત્ર સુખ માર્ગ તરફ મનુષ્યને લઈ જાય છે એટલુજ નહિ પણ સાક્ષાત્ સુખરૂપ છે. ઉત્કૃષ્ટ શુભવાળો મનુષ્ય દુખી હોય એ સર્વથા અસંભવિત છે દુખનું કારણ સ્વાર્થ છે પણ જે માણસો સ્વાર્થથી ગ્રહિત છે તે દુખથી મુક્ત છે કદાચ શુભ હોય છતાં પણ દુખી હોય એવો મનુષ્ય મળી શકે ખરો, પણ જેનામાં ઇશ્વરીય શુભ હોય અને તે દુખી રહે એ અસંભવિત છે. માનુષી શુભોમા સ્વાર્થ બળેતો હોય છે અને તેથી દુખ તેમા બળી શકે છે પરંતુ ઇશ્વરીય શુભોમાં તો સ્વાર્થની ગંધ પણ હોતી નથી અને તેની સાથે દુખ પણ તેમથી નીકળી ગયેલું હોય છે.

કદાચ કોઈ મનુષ્યમા ખીમતના ઉપર આશ્રય કરવાને કે પોતાની રક્ષા કરવાને માટે સિદ્ધ જેની શક્તિ અને વીરતા હોય, પરંતુ તેવી શક્તિ હોવા છતાં પણ તેને શુખ મળી શકતું નથી કારણ કે તે શક્તિ માનુષી છે. પરંતુ જેનામા ઇશ્વરીય શુભો છે તેમા મનુષ્યની શક્તિ ઇશ્વરીય છે તે કદિનમા કદિન આપત્તિ વખતે પણ સુખી રહી શકે છે, અને તે ત્યાં સુધી કે કોઈ તેના

ઉપર આશ્રય કરે છે તો પણ તે વખતે શાંતિ અને સરજતાને સાચવી શકે છે. એટલું જ નહિ પણ તે પોતાની ઉત્કૃષ્ટતા અને કિંમતવાને લીધે પોતાના ઉપર આશ્રય કરનાર મનુષ્યના હૃદયમાંથી પણ કુ બાવતો ત્યાગ કરાવી શકે છે, અને તેથી માનુષી શુભો કરતા ઇશ્વરીય શુભો પ્રાપ્ત કરવા એ સુખ મેળવવાનો સારામા સારો રસ્તો છે.

સ્વર્ગ મેળવવાની કે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાની ખાતર મનુષ્યે ખીમતું બલુ કરવાની ઇચ્છા રાખવી એ પણ માનુષી શુભ છે કારણ કે તેમા પણ સ્વાર્થ રહેતો છે અને તેથી તે શોક અને દુખથી રહિત નથી ઉત્કૃષ્ટ શુભોમાજ હમેશા પરમાનંદ રહેતો છે અને તેમાં કોઈ પણ સ્વાર્થ વાળો બાવ હોતો નથી.

માનુષી શુભ અપૂર્ણ હોય છે તેમાં સ્વાર્થનો ખોટો મળ બળેતો હોય છે, માટે તેને દૂર કરવાની જરૂર છે ઇશ્વરીય શુભ પૂર્ણ વિશુદ્ધ હોય છે.

હાલ પ્રશ્ન એ રહે છે કે તે ઉત્કૃષ્ટ શુભ ક્યા છે કે જેમા પરમાનંદ રહેતો છે તેનો હવે વિચાર કરીએ.

સર્વ મનુષ્યોની સાથે નિષ્પક્ષભાવ રાખવો, પૂર્વ રૂપથી ન્યાય કરવો, કોઈનો પક્ષ લઈને ખીનતી વિશ્વ કાર્ય ન કરવું સર્વ જીવો ઉપર, પછી તે મનુષ્ય હોય કે પશુ પક્ષી હોય, ગમે તો તે મનુષ્ય હોય કે મિત્ર હોય તો પણ તેમના ઉપર પૂર્વ કૃપાદષ્ટિ રાખવી જોઈએ. દરેક પ્રકારની અવરથામાં, કદિનમાં કદિન આપત્તિમાં પણ સંતોષ રાખવો જોઈએ અત્યંત નમના રાખવી, સ્વાર્થનો ત્યાગ કરવો, આપણી વર્તણૂકથી ખીનતો હોતો કે દુખ ન થવું જોઈએ અને કોઈ પણ વર્તન કરતા પહેલાં, તેવીજ વર્તણૂક ખીનતો આણસ આપણા પ્રતિ ગમે તો આપણને કેવી અસર થાય તેના વિચાર કરીને પછી આપણે વર્તન કરવું જોઈએ.

મન અને શરીરને અત્યંત વિશુદ્ધ અને પવિત્ર રાખવું જોઈએ કોઈ પણ પ્રકારના ખરાબ વિચારને મનમા રથાન ન આપવું અને તેની કલ્પના પણ ન કરવી જોઈએ.

મનને દમેશાં રાત્ર ગમ્પુ જોષએ ગમે
 તો તમને ગમે તેટલો વેશ થાય, દુખ પડે,
 વિપત્તિ આવે તો પશુ તેવી દશામાં પશુ તમારા
 હૃદયમાં અચાતિ ન થવી જોઈએ મનમાં દમેશા
 ખીજનું બહુ કરવાની ઇચ્છા રાખવી કાંઈ પણ
 પ્રાણીને દુખ થાય તેવી વર્તણૂક અપાવવાનો
 વિચાર સરખો પણ મનમાં ન લાવવો દમેશા
 તમાગ વિચારો અન્યત્ર બહુ કરવા તરફ વ
 લેતા રાખો.

પ્રાણી માત્ર ઉપર દયા અને કરજી રાખો.
 તેમનાં દુખોને દૂર કરવા પાત્ર કરો અને નિર્બળ
 અને અનાથ પ્રાણી માત્રને મદદ કરતા રીખો
 રાત્રની પણ દુખ અને નિદ્રાથી રક્ષા કરો. સર્વ
 જીવાંની સાથે અપરિમિત પ્રેમ અને મદાનુભૂતિ
 રાખવી, તેમના સુખે સુખી અને દુખે દુખી
 થવું જે મનુષ્યો સુખી છે અને જેને મરજતા
 મળી હોય તેના દર્પથી હર્ષિત થવું અને દુખી
 મનુષ્યો પ્રતિ મદાનુભૂતિ ગમવી.

અર્થ વાતોમાં ચાતિ રાખવી અને અન્ય
 મનુષ્યોને પશુ સાતિ ધાય તેવો વલ કરવો જે
 દહેલી નિપમાનુસાર આ જગત્ત આસ્વા કરે છે
 તે નિષ્કોથી અપ્રમય ન થવું

એ સર્વ શુભો ઉત્પદ છે તેમાં સ્વાર્થની
 ગમે સરખી પણ નથી તેના શુભોને પ્રાપ્ત કરવા
 એજ સત્ત અને ઇશ્વરીય માર્ગને મદજુ કરવા
 તથા છે અને તેજ દુખ પ્રાપ્તિનો અમૂલ્ય ફ
 છે તેમજ વિનય મેળવવાનો પણ દેજ
 ા છે.

આજ શુભોથી મદાત્માએ વેતાના મનને વિખ
 ન રાખે છે, અને તેને જ લીધે તે સત્તા,
 ન, મોક્ષ, દુખ, સત્તાપ, કષ્ટ અને આપત્તિથી
 સુશિત રહે છે અને તે પરમ પવિત્ર આનંદ
 અને અપમ અનત સુખમાં મન રહે છે કે જેના
 મુખનુ સસારી, સ્વાર્થ મનુષ્યો અનુમાન પણ
 કરી શકતા નથી

આવા જાની મદાત્માએ વેસત્તાનો બિદ્ધ
 ત્યાગ કરેશા હોય છે અને દમેશને માટે ચાતિ
 પ્રાપ્ત કરી લીધી હોય જે જે પ્રાર્થ સમુખ
 તેજાન થતા તેની મોગી બજાર હોટે મો પર્વ
 તને મજાદારી શકની નથી, તેજ પ્રમરે આવા
 મદાત્મા દુરોના હૃદય પણ વામનાઓથી ચ
 રામમાન થતા નથી અને તે મદા અન્ય ચિત્ત
 અને રાત્ર દરપ તરી રાં છે તેમજ અપમ અનત
 સુખના લોગને લોગના કં છે

આજ ઉપાયથી મનુષ્ય દુખનો ત્યાગ કરી
 શકે છે તમારી વર્તમાન અવસ્થા તમને દુખ
 વજ જીતી હોય તો તેથી મસારાગો નહિ, તમને
 બ્યારથી તે દુખવાવજ જીજાય ત્યારથી જ તેને
 યાગવાનો પાત્ર કરો, અને તમારાગા ઉત્પદ શુભો,
 દેવિશુભોને અવિનાંવ થાય તે માટે કટિ કસી વલ
 કરવા મડી પડો તરતજ તમારી દયા બદલામો
 અને આ ઉત્પદ શુભોને આવિર્ભાવ થતા તમારી
 દુખદાયક દયા બદલાઈ જઈ તેને સ્થાને સુખ
 અને ચાતિનો અનુભવ કરી શકો.

જેમ ઉત્પદ શુભો પ્રાપ્ત કરવાને માટે સ્વાર્થ-
 મય ાતિનો ભોગ આપવાની જરૂર છે, તેમજ
 નિસ્વાર્થપણે અન્યનુ બહુ કરવાની ઇચ્છાને ભા-
 ગૃત કરવાની જરૂર છે તેને પણ ભયત કરાને
 તમે હાથ ગમે તે ધધો કે નોકરી કરતા હો, તો
 પણ જ્યા સુધી તમારા મનમાં ખીજનું બહુ કર
 વાની ઇચ્છા ભયન થશે નહિ, અને જ્યા સુધી
 તમે એવો વિચાર નહિ કરો કે, 'મે કેટલાનાં સુ-
 વન સુધાર્યા?' ત્યાં સુધી તમારી રિયનિ બદલા-
 વાની નથી એમ માનજો

તમે પૈસાવાગા હો તો તે પૈસાનો ઉપયોગ
 ખીજને દમાવવા કે તાણેદાર બનાવવા માટે ન
 કરતાં ખીજનુ બહુ કરવા માટે કરજો, તમે સત્તા
 ધારી અમલદાર હો તો, તે સત્તા કે અમલદારીનો
 ઉપયોગ ખીજને દમ બીડાવામાં કે ખીજને આ-
 નાવથી કચરી મારવામાં કે જોડુકમી અનાનવામાં
 ન કરશો. પણ તેથી તમારાગી બને તેટલો ન્યાય
 આગવવાગા, ખીજનો દુખો દૂર કરવામાં અને
 અન્યાયથી પીડાતા મનુષ્યોને મદદ કરવાગા તેનો
 ઉપયોગ કરજો તમે વેપારી હો તો, તે વેપારથી
 ખીજને ઉત્તરા કે હાજપ્રથમ કરી પૈસા કમાતા
 કરતા, મત્ત અને પ્રમાણિતપણે અન્ય ઉપર તમારી
 પ્રમાણિતપણાની અને સરગ હૃદયની છાપ પાડ-
 વામાં અને અન્યને ઉત્તરાતા બચાવવામાં તેનો
 ઉપયોગ કરજો આજ પ્રમરે તમાગ વર્તનને શુદ્ધ
 રાખતા રીખજો અને જેમ બને તેમ અન્યને
 સુખ આપવા, અન્યનુ બહુ કરવા તમારી ચત્તા,
 જગ અને પૈસાનો ઉપયોગ કરતાં રીખજો

આવા વર્તનથી જ તમાગમાં ઉત્પદ શુભો
 આપવામાં આવશે. અને ઉત્પદ શુભો આવતા તેની
 સાથે ચતિ, સુખ અને આનંદ પણ તમારામાં
 વાસ કરાંને દેશે કે જે આવતા નવાઈ જીવન
 બદલાઈ જશે અને દુખ જેની વજનુ પછી
 નહોતું જ નહિ

સ્વામીશ્રી વિશુદ્ધાનંદજીનું ચરિત્ર.

(અનુસંધાન મતાધી.)

પ્રકરણ ૧૩ મું

સંન્યાસ પ્રવૃત્તિ.

અહ્યાબોધની ધર્મશાળામાં ગયા પછી વિશુદ્ધાનંદજીએ જોયું કે અનેક આજ્ઞા કુમારો ઉચ્ચ સ્તરે વેદ પાઠ કરી રહ્યા છે અને ઘણા વિદ્યાર્થીઓ જુદી જુદી શાખામાં કામ કરી રહ્યા છે કૌંઠ પ્રશ્ન પૂછે છે તો કૌંઠ ઉત્તર આપે છે કૌંઠ તેજ બધ કરી પાઠ ગોખી રહ્યા છે અને આ પ્રકારે ધર્મશાળામાં વિદ્યાર્થીઓના સ્વસ્થી ધર્મશાળા ગાજી રહી છે

ખીખ ઘડર ઉપર દહી સંન્યાસીઓની મંડળી, વિરાજમાન છે, અને તે પ્રચાન્ત ભાવથી વેદાન્ત શાસ્ત્રની આલોચના કરે છે સર્વની વચ્ચે મહાત્મા ગોડ સ્વામીજી શોભી ગયા છે, અને તેમની આરે તરફ અનેક સાધુ સંન્યાસી બેઠેલા છે

ગોડ સ્વામીજી વૃદ્ધ હોવા છતાં તેમના હૃદયે પુણ્ય માસલ શરીરને જોઈને તેમને ત્રીસ આળીસ વર્ષ થયાં હશે એવું અનુમાન થઈ શકતું હતું તેમની ઉજ્જવળ દૃષ્ટિ, ઉન્નત મસ્તક, વિદ્યાલ વદસ્થલ, પ્રવચ્ચ ભુજ અને ગભીર વાણી તેમના પૂર્વ ચરિત્ર પ્રદર્શનનું જ્ઞાન દર્શવતી હતી

ગોડ સ્વામીજીની પ્રશાન્ત, અને ગભીર આકૃતિ માત્રને જોવાથી એમ જણાતું હતું કે તે સાતિના આધાર, ક્ષમા અને સતોપના આગાર, ધર્મના પ્રવર્તક, સત્યવાદા દર્શક અને સત્સ્વભાવના આશ્રય રૂપ છે

આજ સ્વામી વિશુદ્ધાનંદજીને અપાર આનંદ થઈ રહ્યો છે, જે પ્રકારે એક દિવસ દોરવકુમાર મહાવીર તપસ્વી દ્રોણાચાર્યને જોઈને પ્રસન્ન થયા હતા, જે પ્રકારે એક દિવસ મહારાષ્ટ્ર કેસરી

વીરવર શિવાજી, સ્વામી રામદાસજીનાં દર્શન માત્રથી પ્રપ્રસિદ્ધ થઈને પોતાના ચિરમુખ મતોરથીને સિદ્ધપાથ સમજ્યા હતા, જે પ્રકારે વૈદિક હુન્નર કુમારિક ભઈને જોઈને એક દિવસ મહાન મિથુનું મન પ્રસન્ન થયું હતું, જે પ્રકારે તત્વ દર્શી બગવાન ગોવિન્દપાદના દર્શનથી એક દિવસ સ્વામી રાઘવચાર્યજીને આનંદ થયો હતો, આજે તેજ પ્રકારે વિશુદ્ધાનંદના સુખની હદ રહી નહોતી જેને માટે મનમાં તે મનમાં અનેક પ્રકારના વિચાર થતા હતા અને કદવના કમી કરતા હતા, તેમની મધુર મૂર્તિના દર્શન કરીને આજે તે કુતાર્થ યવા, અને સાધ્યાં પ્રણામ કરીને વિનીત ભાવથી તે એક તરફ બેસી ગયા

આ વખતે ષડ્ઞ શૂનના શારીરક ભાગ્યનો પાઠ ચાલતો હતો ગોડસ્વામીજી બજાવતા હતા અને સર્વ લોક બજાવતા હતા જેથી તેમના પ્રજ્ઞામનો ઉત્તર સંસેપથી ચાલ્યો, તે પણ મુખથી નહીં, પણ માત્ર હાથથી જ પરંતુ તેમને હાથ હાલવાથી, સ્વામીજીના ચિત્તમાં જે મતોપ થયો તેવો બીજાને મોટા મોટા આત્મીવાદથી પણ બાંએજ થયો હશે

પાઠ પુરો થતાં ગોડ સ્વામીજીએ પોતાની પ્રસાદ દૃષ્ટિથી તેમની તરફ જોયું અને આદર તથા પ્રેમથી પૂછ્યું કે—“મહાત્માનંદ ! ક્યાંથી આવો છો ?”

ચિત્તથી વિશુદ્ધાનંદજીએ ઉત્તર આપ્યો કે, “હરિદ્વારથી”

ગોડ—અહીં સા માટે આવ્યા છો ?

વિન્—આપના દર્શન કરવાને માટે

ગો—મારા દર્શન કરવાને ! સિવ ! સિવ !
એવું કદી ન બોલશો. મારા-દર્શનથી શું યશો?
દર્શન તો ભગવાન વિશ્વનાથના કરવા જોઈએ
કે જોયી કલ્યાણુ યાપ

વિ—ભગવાન ! મારા વિશ્વનાથ ! મારા
કલ્યાણુ કર્તા ! કેવળ આપજ છો. આપને જ
માટે હું આટલે દુરથી ચાલીને આવ્યો છું

ગો—(દયા પૂર્વક) કેમ બાપ, મારી પાસે
આવવાનું શું પ્રયોજન છે ? તે કહો, મારાથી
બનશે તો હું તમારું તે કામ જરૂર કરીશ

વિ—મારા વિચારમાં એવી કાંઈ પણ વાત
નથી કે જે આપને ન કદી સહાય

ગો—તો ઝટ કહો કે તે શી વાત છે ?

વિ—દુઃખાસિધુ મારી માત્ર એક ઇચ્છા છે
છે કે આપ આ આશીર્વાદ આપના ચરણે લઈને
મન્યાસની દીક્ષા આપી કૃતાર્થ કરો.

ગો—સન્વાસ !—જો : સન્વાસ મદા દહિન
માર્ગ છે આ કલિમળમાં સન્વામાત્રમના નિય-
મોનું પાલન કરવું એ ધ્યેયજન દુર્લભ વ્યાપાર છે

વિ—મરી વાત છે. આ વખત સન્વામને
નથી, પણ—

ગો—કહો ! કહેતા કહેતા કેમ બંધ રહ્યા
પણ શું—

વિ—વિશે ! કાંઈ નથી 'કેવળ એજ કે
તે આપ કહો છો કે કીક નથી, કલિમલ
મન્યાસને અયોગ્ય હશે, પણ સ્વામી પીયરશ
માર્ગ પ્રભૂતિ મદાનુભાવોએ પણ આ કાળમાં
સન્વાસ કેમ લીધો ?

ગો—અથા, કયા ભગવાન બાધકાર અને
ક્યાં દુ ? ક્યાં ભગવાન વિશ્વનાથની અપૂર્વ વિ-
ભૂતિ અને ક્યાં જગતના જીવોથી ગુપ્તરૂપે
ક્યાં સર્વ કર્મ ફલ ત્યાગી સન્વાસી ચક્રામા-
નનો સન્વાસ અને ક્યાં ઉદર ભજી પરાવજી
અમારા લોકોની ભિન્ન લીલા, શું તેમની સાથે
આજકાલના લોકોની ગુણના પણ યાદ સકે તેમ
છે ? કેવળ કાળનો જ હોય નથી, પણ મન-
સને વધાર્ય પાત્ર પણ પ્રવિર્ભા બજાજી યોગ
મળી આવે છે.

વિ—પાત્ર અને ક્રાંધનનું જ્ઞાન શી રીતે
યોગ સકે ?

ગો—પરીક્ષાથી

વિ—તે પરીક્ષા કયા અને ક્યારે યાપ છે ?

ગો—સર્વદા અને સર્વત.

વિ—કેરી રીતે

ગો—એ જરા વિચાર કરવા જેવી વાત છે.

વિચાર કરીશું તો મનુષ્યની દરેક દિવા અને વ-
ર્તનથી પરીક્ષા યાદ સકે છે અને તો ભલે તેનું
સાધારણ લોકોને જ્ઞાન ન હોય, પરંતુ અત્યંત
પદમાત્મા અને યોગિજનો સર્વ રહસ્ય જાણી
સકે છે. બાપા, બાપજી, લેખ અને આકૃતિ
વિગેરેથી જો કે લોકો એક પ્રકારનો નિશ્ચય કરી
લે છે, પરંતુ જ્યાં મુખી એક જ સ્થળમાં કે-
લાક દિવસ સદવામ ન યાપ, ત્યાં મુખી કોઈના
સંબંધમાં કાંઈ કદી સહાય નહિ કે તે કેવો છે,
પાત્ર કે ક્રાંધન ? કેમકે જોના મધુર બાપજી અને
સુદર આકૃતિ માત્રને જોવાથી જોમ નિશ્ચય કરે
વાગા આવે છે કે તે ધ્યેયજન સારો છે, પણ
સદવાસ યતા તેનામાં વિપરીત યુગો જાણી શ-
કાય છે એથી જ્યાં મુખી હું પણ કોઈ પણ
માણસ જોગ રહી અને મારી રીતે તેની પરીક્ષા
ન કરી શકું ત્યાં મુખી કોઈને પણ મન્યાસી
બનાવી શકતો નથી તેમાં વળી તમે તો નવીન
વય અને સુદર સ્તરીરજાગા છે

વિ—તો શું ભગવાનને વારી જોગન
પરાવજી જોઈએ જ્ઞાપરયામાજ ભગવાનનું જાનન
અને પરમાર્થનું જિતન યાદ સકે છે જેમજે
યુવાવરયામા પ્રમુખ રમરણ કર્મ હોતું નથી તેઓ
રહ યવા પછી શું કરી સદવાના છે ?

ગો—સત્ય છે ભગવાનનું જાનન યુવાન-
રયામા તો શું પણ બાધાવરયામાં પણ કરવું
જોઈએ કામની કોને ખજાર છે કે કાલ શું
યરી ? ભગવાનનું રમરણ કરતી વખતે મનુષ્યે
એમ મમજી જોઈએ કે જાજે મનુષ્યે તેનો
કંઈ પરી ગળ્યો છે અને કળુ છે કે,

“શૂનીત ઇવ કેવેનુ મૃત્યુના ધર્મમાચરેત્.”

વિ—જ્યારે એમજ છે તો પછી આપ
દીક્ષા આપવામાં વિચાર્ય શા માટે કરો છો ?

ગો—દર્શિમજીગા મર્વ રતન છે, ને તો
સર્વ કોઈ મર્વ અવસ્થામાં કરી સકે છે પણ
અવસ્થા મર્વ કાંઈ જુદીજ વસ્તુ છે નેમા દેવ
કાયાદિનો વિચાર કરવા પડે છે.

વિગ-તે વિચાર આપ કરો, પણ મને નિગમ ન કરશે.

ગૌ-નહિ, એમ નહિ બને કે કાષ્ઠ અધિહારી પુરુષ કહી અર્હીથી નિરાશ થઈને આલ્થેભય તમે રોજ અર્હી આવો અને પાંઠ સામ-બ્યા કરો, અને વિદ્યાર્થીઓ પાસે શાસ્ત્રનું જિતન કયાં કરો કે જેથી તમારો સમય નકામો ન ભય જો તમે સન્યાસના અધિકારી છો એમ મને જણાશે તો પછી તમારા તે મનોરથ પણ પૂર્ણ થશેજ સ્વામીજીના શાસ્ત્રાનુકૂળ અને મધુર વાક્યોથી વિશુદ્ધાનંદજીના હૃદયક્ષેત્રમાં આશાનાં અકુર ઉત્પન્ન થયા, અને પ્રતિદિનના વધતા જતા આતરિક રોદનના સિઆવાથી તેને પશ્ચવિત કરી દીધા સદ્વાદીયોની કષ્ટ રહિત સરળતા પૂર્ણ સહાનુભૂતિમય વાતો અને આશ્વર્ય સન્યાસિયોના કૃપા યુક્ત, ઉદાગ ઉપદેશથી તેમનું ચિતિત મન, પ્રસન્ન અને પ્રકુલિત થઈ ગયું અને યોગજ વખતમાં તે પોતાની વિદ્યા અને તેજસ્વિતાથી એક વિશેષ વ્યક્તિ કહેવરાવાને તે સમર્થ થઈ ગયા.

તે વખતે કાશીમાં વ્યાકરણ શાસ્ત્રની વિશેષ ચર્ચા થઈ રહી હતી 'મીમાંસા અને વેદાંતના પહેલ પાઠનને આઠાણ લોકો ગૌણ સમજીને વ્યાકરણની પ્રક્રિયાઓને મુખ્ય માનના લાગ્યા હતા નાગેશ બટની પરિભાષેન્દુ રોષર અને શબ્દેન્દુ રોષરની નવી નવી દીક્ષા શિષ્યણીઓને લોક જમ ગઈ જોતા હતા, જેથી એમ જણાતું હતું કે કેટલાક દિવસ પછી ત્યાં કેવળ વ્યાકરણ શાસ્ત્રનું સામ્રાજ્યજય થઈ જશે એ કે હતું સુધી પૂર્વ મીમાંસાના અધ્યયન અધ્યાપનના અસ્ત થયો નહોતો, અને જો કે-હતું સુધી વેદ વેદાન્ન સામ્યયોગની કથા વાર્તા પણ ચલી હતી તથાપિ સર્વેનું વળજ વ્યાકરણની તરફ વળેલું હતું વ્યાકરણમાં જે નવીન કલ્પના કરતા તેમને કલ્પક અને પ્રતિભા સમ્પન્ન સમજવામાં આવતા હતા, અને વ્યાકરણમાં જેમને સમજણ ન પડતી તેમની પડિત હોવા જતા પણ ગણતરી ગણતરી નહોતી એવી રીતે એક બીજાનું જોઈને સર્વ કાષ્ઠ વ્યાકરણની પાછળ પડ્યા હતા.

ગૌસ્વામીજી વિદ્યાર્થીઓમાં ધણ પ્રિય થઈ પડ્યા હતા અને વિદ્યાર્થીઓ પણ તેમને પ્રાણાનૃતિક લાગતા હતા તેમના વિદ્યાર્થીઓમાં એક ગુણ એ પણ વધારામાં હતો કે તે કાષ્ઠ પણ બીજા અધ્યાપકની પાસે અધ્યયન કરવાને જતા નહો અને ન્યાય, વ્યાકરણ, સામ્યયોગદિ સર્વ શાસ્ત્ર તેમનીજ પાસે ભણતા હતા અને તેમને એ વાતનો ધર્મદંડ હતો કે પરમાત્માની કૃપાથી તે એક એવા અધ્યાપકના શિષ્ય છે કે જે સર્વથી વધુ વિદ્વાન છે.

વિશુદ્ધાનંદજીને કાશીમાં આવે છે માસ થઈ ગયા. એટલા વખતમાં સ્વામીજીને ઘણા લોકોનું જાળખાણ થયું હતું તેમની ઉત્સાહયુક્ત ચેષ્ટા અને પ્રશંસિત બુદ્ધિ જોઈને અન્ય વિદ્યાર્થીઓ અને પડિતો તેમનું સન્માન કરવા લાગ્યા પણ મહાત્મા ગૌડ સ્વામીજીએ હતું સુધી પોતાનો અભિપ્રાય પ્રકટ કર્યો નહોતો અને બ્યારે સ્વામીજી તેમને સન્માસની વાત પૂછતા ત્યારે 'હજુ હી હતાયજ છે' એમ કહી તેમની પાત માંડી વાળતા અને તે જ્ઞાનળા વિશુદ્ધાનંદજીને સતોષ યોતો નહો, અને આમ જમ જમ મહાત્મા વિલન કરતા તેમ તેમ તેમની ઉલ્કા વધતી જતી હતી.

સ્વામીજી દિવસે પરિશ્રમપૂર્વક અભ્યાસ કરતા હતા અદાપૂર્વક શ્રેય સેવા કરતા હતા અને પ્રેમપૂર્વક વિદ્યાર્થીઓને ભણાવતા હતા, પરંતુ રાત્રે પાઠશાળામાં તે રહી ચક્રતા નહોતા પાઠશાળામાં વિદ્યાર્થી અને સન્યાસી રહેતા હતા અને આવ્યા ગયા સારા માણસો રહેતા હતા, પરંતુ ત્યાં વિશુદ્ધાનંદજીને માટે જે ત્રણ હોથની જગ્યા મળતી નહોતી એ જોઈને તેમના સદ્વાદીઓ વિસ્મિત અને દુઃખિત થતા પણ સ્વામીજી કાષ્ઠ બોલતા નહોતા.

એક દિવસ એક દક્ષિણાસ પડિતે આવીને તેમને કહ્યું કે, "આપ આપના હાથે આપના કેમ તિરસ્કાર કરાવો છો ? કેમ કાષ્ઠ બીજા સન્યાસીના શિષ્ય થતા નથી ? આપના જેવા વિદ્વાનને તો સારા સારા મકધારી પરમદંસ પોતાની નોકરી ઉપર બેસાડી શકે. શિષ્ય થવું તો તેમના થવું જોઈએ." આ સાંભળી સ્વામીજીએ તેમને એવા

અનાબ્યા કે પછી તેમણે કોઇ વખત તેમને તેવી વાત કરી નહીં

જ્યારે આ પ્રકારે આગા મુઘલ વિશુદ્ધાનદજી ને ધણી દિવસ યદ્ય ગયા ત્યારે તે પોતાના મઠ પાલિયોને કહેવા લા પા કે "જે અમારે ઉદર નિમિત્ત સન્યાસ ગ્રંથણ કરવાનો હોત, તો તો મન્યાસીઓનો અભાવ નહોતો. મઠ અને ગાદી મેળવવાને અને લોભ નથી મક્કાનોનો લોભ કે લાલચ હોત તો હું માકે પોતાનું જીવન કેમ છોડન ? મારે ત્યાં શી વાતની ખામી હતી ? પણ તેમ નહીં, મારો ઉદ્દેશ જીવે છે હું સાગી રીતે જાણું છું કે મારા ગુરૂ મહારાજ બ્રહ્મ સ્વરૂપ છે, તેમની વિશ્વૃતિ આગળ આખા જગતની વિશ્વૃતિ દુરુદ્ધ છે જીવન પુરુષોના સંહાર કરતાં તેમનો તિરસ્કાર ઉત્તમ છે તેમ ગુરૂ મેલ છે કે જે શિષ્યની સાથે રહેત ક્રમ કરતાં તેમને ગુભ કર્મગાં જોડે અને કર્તવ્ય કર્મ શીખવાડે આ સમય પરીક્ષાનો છે. અને તેથી જ આવા કૃપાળુ ગુરૂ હોવા છતાં પણ મને પાકશાળામાં જગ્યા મળતી નથી. અને સન્યાસની દીક્ષા મળતી નથી" એ સર્વ વાતો દયાળુ ગૌડ સ્વામીજીના કાન સુધી પહોંચતા તેમને પેણે લાગ્યું કે પોતાનો એક કૃપાપાત્ર અને યોગ્ય વિદ્યાર્થી દુષિત થાય છે પણ જ્યાંસુધી તેમના કુલ અને ગોત્રની કોઇ પ્રમાણિક પુરુષની મારફત માત્રી ન મળી શકે ત્યાં સુધી પોતાની સમ્મતિ કટ કરવાનું તેમણે યોગ્ય ધાર્યું નહિ

તે વખતે કાદીમાં અદભુતજાણની ધર્મશા કાટજીવંદ નામના એક મહાત્મા સ્વામી રહેતા હતા. કહેવાય છે કે સાત્ત્વાર્થ વખતે તેમના એક પડિતનું અપમાન થઇ ગયું હતું અપમાનિત વ્યક્તિ એક પ્રતિષ્ઠિત પુરુષ હતા તે સાત્ત્વાર્થમાં તેમને પગલન કરી થકે તેમ નહોતું, તેથી તે ચિતાગસ્ત થઇ ગયા અને તે ચિતાથી જ યોડા દિવસમાં તે માણસનું મૃત્યુ થયું જ્યારે આ વાતની કાટ જીવંદને ખબર પડી ત્યારે તેમને પોતાના કૃત્યની ધણી નાનિ થઇ અને અનેક પ્રકારનાં શાન્નોક પ્રવચન કરીને અજ્ઞે સન્યાસી થઇ ગયા અને તે દિવસથી તેમણે

પણ લીધું કે કદી પણ કોઇની સાથે મારે વાદવિવાન કરવો અને કોઇનું ચિત્ત દુષિત થાય તેવી વર્તણૂક ન ચલાવવી તે દિવસથી તે રાત દિવસ જગવાનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા અને સર્વને પોતાના પ્રાણ સ્વરૂપ અને પૂજ્ય મમજવા લાગ્યા હરિકિર્તન કરતા ન હોય તે વખતે તે પોતાની જીભ ઉપર એક લાકડાની ટોડી ચડાવેલી ગમતા અને ઘણે ભાગે બોલતા પણ નહીં. જેથી તેમને લોકજીવંદ સ્વામી કહેતા તેમની પાસે વારંવાર સ્વામી વિશુદ્ધાનદજી બેસતા હતા

આ તરફ જ્યારે ગૌડ સ્વામીજીને એમ લાગ્યું કે જીવંદ બ્રહ્મચારી (વિશુદ્ધાનદ), એક સારા કુળના ધાકણ છે અને મન્યાસને પાત્ર છે, ત્યારે તેમણે તેમને પોતાની પાસે બોલાવીને કહ્યું કે યોડા દિવસ એકાન્તમાં જમને રૂદ્રાભિષેક અને પચાક્ષરો જપ કરો, જેથી તમારા મનોરથ સિદ્ધ થશે આ આજ્ઞા સામળીને વિશુદ્ધાનદજીને ધણે જ હર્ષ થયો, કેમકે તે સમજ્યા કે અભિધાપા પૂર્ણ થવાનો વખત હવે દૂર નથી, અને તેથી તે દુરતજ માકે પડેયમાં જમને શિવારાધનમાં તત્પર થયા અનુષ્ઠાન વખતે વચ્ચેમાં કૃપાળુ ગૌડ સ્વામીજી કોઇ કોઇવાર પોને અને કદી પોતાના શિષ્યો દ્વારા તેમની ખબર લેતા રહેતા. અનુષ્ઠાન નિર્વિઘ્ને પુરૂ થયું જે પછી પ્રસન્ન થઇને ગૌડ સ્વામીજીએ તેમને સન્યાસને યોગ્ય પાત્ર સમજીને સન્યાસ નિધિને સમ્પાદન કરવાને માટે એક ગુભ દિવસ નક્કી કર્યો

કાસીના અનેક પ્રસિદ્ધ પડિતો અને સન્યાસીઓને આગ્રજી કર્યું મરવની સામે આજે સ્વર્ગીય સમજાત અને યમુનાના આનંદવર્ધન પ્રિય પુત્ર અને આસાન્વિત સમસુખરામજીના બાલેજ જીવંદજીએ પુનેયજી, વિતેયજી અને સોકેયજી તથા વિખાસજીની સાથે પોતાના નામનો ધણ પ્રસન્નતાપૂર્વકે પરિભ્રમ કરી દીધો. અને પ્રેમમન્દોઆરણ્ય કર્યા પછી જીવન પણ પથઠાઇ ગયું આજ સુધી જીવંદજીના નામથી લોક તેમને બોલાવતા હતા તે ગુરૂ કૃપાથી આજે તેમનું "વિશુદ્ધાનદ સરસ્વતી" નામ રાખવામાં આવ્યું

અપૂર્ણ

સનાતન ધર્મના કેટલાક સિદ્ધાંત

(મણીલાલ કેશવજી પરીખ મુખ્ય)

મનુષ્ય પ્રાણીએ પોતાના કલ્યાણ માટે કેવા પ્રકારે વર્તન રાખવું જોઈએ તે વિષયનું જ્ઞાન પરમેશ્વર પ્રેરણાથી પ્રજ્ઞપતીને પ્રાપ્ત થયું. તેમણે તે સિદ્ધિઓને કહ્યું અને તેમણે અન્ય મનુષ્યોને તે આપ્યું. (આનો કુપોના કુપ્ત ચરિત્રોથી જ્યારે જ્યારે હોય થતા માટે છે. ત્યારે ત્યારે પરમેશ્વરે સ્વતઃ અવતાર લઈને અથવા પોતાના ઉત્તમ બંધુઓની દ્વારા તેનું રક્ષણ કરે છે આ પ્રકારના જ્ઞાનને જ ધર્મજ્ઞાન કહી શકાય (ધાર્યે તે ધર્મને સ ધર્મ) એટલે જોના પડે (કલ્યાણનું) કારણ થાય તેજ ધર્મ ધર્મ એકજ માનવ જાતિ માટે અભિનંદને કરીને એકજ છે, અને તે સનાતન એટલે અનાદી કાળથી ચાલતો આવેલો અને અવિભક્ત પણ શાશ્વત ચાલુ રહેવાનો એવા સ્થિતિ નિયમ રૂપ છે. (મનુષ્ય જાતના કલ્યાણને આધારભૂત એવા ને સ્થિતિ નિયમ તેનેજ સનાતન ધર્મ કહે છે) એવો સનાતન ધર્મનો સિદ્ધાંત છે

સનાતન ધર્મ શાશ્વત સ્થિતિ નિયમ રૂપ હોવાથી તે કોઈ એક વિશેષ કાળમાં સ્થાપન થયો એમ કહી શકાય નહીં વિશેષ એકજ પુસ્તકમાં તે સમાવેશો હોવો જોઈએ એમ પણ કહી શકાય નહીં, તેમજ એકજ પુસ્તકમાં તે હોશે અને બીજા કોઈ પણ પુસ્તકમાં નહીં હોય એમ કહેવું તે પણ ખૂબ બરેસું છે તેમજ એકજ ભાષામાં તે હશે અને બીજા કોઈ પણ ભાષામાં નહીં હોય એમ પણ કહી શકાય નહીં વળી તે એકજ વ્યક્તિને મળતો અને બીજાને નથી મળતો એવું સમજવું અને સમજવું નહીં એમ પણ ન કહેવાય આવો સનાતન ધર્મનો સિદ્ધાંત છે.

પરમેશ્વરની આજ્ઞાથી પ્રજ્ઞપતીએ સ્થિતિ નિયમનું આશ્રય લઈને મનુષ્ય સ્થિતિ ઉત્પન્ન કરી અને તેમને સુખી થવા માટે સનાતન નિયમ સમજાવી દીધા એજ ધર્મનું મત્ય સ્વરૂપ છે

ભિન્ન પરીસ્થિતીને હારે ભાષા ભિન્નતા અને રીતિ ભિન્નતા હોય તથાપિ આપણી ઉન્નતિ સમાન આપણે સુખી થવાના સ્થિતિ નિયમ સમાન અને આપણા કામના સાક્ષીભૂત અને કર્મના ફળ આપનાર પરમેશ્વરે નિમેશ દિવ્ય કાઠીના અધિ દારી પણ સમાન એમ સમજીને પૃથ્વી પરના સર્વ માનવોને સનાતન ધર્મના ઉત્તમ આશ્રય નીચે આહવાદથી અને આત્મત પ્રીતિથી વર્તીને જગતના સુખમાં શ્રદ્ધિ કરવી એ સનાતન ધર્મનો સિદ્ધાંત છે

જ્યારે જ્યારે ધર્મની ગાંઠી યાય છે ત્યારે ત્યારે પરમેશ્વર ધર્મ સંસ્થાપક ઉત્પન્ન કરે છે તે દેશકાળ પરિસ્થિતિને યોગ્ય એવી વર્તન પદ્ધતિ દ્વારા ધર્મ સંસ્થાપના કરે છે. તેને ધર્મ-પદ્ય કહે છે સર્વ ધર્મપદ્ય મનુષ્યને જે સમાન વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી આપે છે તેનું નામ ધર્મ. ધર્મ સંસ્થાપકો કંઈ ધર્મના કર્તા નથી, પણ દ્રષ્ટા અને પ્રકાશક છે ધર્મ સંસ્થાપકનું નામ ધર્મપદ્યને આપો અગત ન આવો પરંતુ ધર્મને તો નજર અપાય. તે પ્રમાણે નામ આપનારો સનાતન ધર્મના અભિજાતની કલ્પના ભાગી પડે છે અને અનેક ધર્મની કલ્પના યાય છે. જનસમાજ દબ અથવા દ્વેષથી ઘેરાઈ જાય છે, કલહ ઉભો યાય છે અને જગતનું સુખ કમી યાય છે એક ધર્મ સંસ્થાપકનું મહત્ત્વ વધારવા માટે બીજાની બાબતમાં અન્યાય કરવો એ ઈશ્વરનો અપરાધ છે. સ્વ ધર્મપદ્યથી દૂર એવા અન્ય ધર્મપદ્યના સોકને ધર્મજ્ઞાન આપવું હોય તો તે પણ તેમનો, પદ્ય દ્વારા શિખવવું કોઈ પણ માણસ પધાતક કરે એવી ઇચ્છા કરી પણ કરવી નહીં સર્વ ધર્મ-પદ્યના સોકોએ સનાતન ધર્મના ઉત્તમ આશ્રય નીચે રહીને શુદ્ધ અને પુરસ્કા દિશ્વથી પરસ્પર જીવદાર રાખવો જોઈએ એટલે પરસ્પર એક-મેકને જે કાપડો થયો જોઈએ તે સફળ થશે એવો સનાતન ધર્મનો સિદ્ધાંત છે

ધર્મનું સ્વરૂપ બે પ્રકારનું છે (૧) પ્રવૃત્તિ ધર્મ અને (૨) નિવૃત્તિ ધર્મ સત્તા, વૈભવ, કૃષ્ટિ, સપત્તિ, સમૃદ્ધિ, દયાયુગ્મ, ધૃત્યાદિ ઐદિક શુભની વાતો જોને જોઈએ તેણે તે પ્રાપ્ત કરવા માટે ધી રીતે વર્તવું જોઈએ તે મમળવનાર ધર્મનો જે ભાગ છે તેને પ્રવૃત્તિ ધર્મ કહે છે જેના મનમાં ઐદિક શુભ સંબંધી આચારો નહીં નથી, જોને દેહ રહીત, ભોગ રહીત, કેશળ આત્મવદ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા છે તે ધી રીતે પ્રાપ્ત કરી લેવું તે સમમળવનાર ધર્મના બાગને નિવૃત્તિ ધર્મ કહે છે એવો સનાતન ધર્મનો મિદાલ છે

જેના માનમાં ઇદ્રિયદ્વારા મનનાગ કોષ પશુ શુભની ઇચ્છા રહેલી નથી, જેઓ પોતાનામાં જ મદદ મતોથી ગદે છે, અને અમર સ્વરૂપી આત્મત્વમાં ગહેલુ એજ જેની દરજા હોય તેમણે મર્વ જન પ્રાણીને પોતાનાથી કોષ પ્રકારનો ભવ ઉપજાવ ન થાય તે પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ, તેમજ કોષ પશુ પ્રાણીથી પોતે જીવતું નહીં, બ્યવહારિક શુભ કુખનો સર્વ અનુભવ સમદૃષ્ટિથી જોવો, અતર્થાતિ સદા મજાજરી અને સનાતન પરમાત્મ વ્યવસ્થાના ધ્યાનમાં સુખ વૃક્ષ રહેવું તેજ તેનું કાલ તેને પ્રાપ્ત થશે અને આનેજ નિવૃત્તિ ધર્મનું પરમવદ પ્રાપ્ત કરી લીધું એમ કહે છે એ સનાતન ધર્મનો મિદાલ છે.

નિવૃત્તિ માર્ગનો સ્વીકાર કરનારી યોગ્યતા કોષક વખતે અને તે પશુ પક્ષીનાં વિરલે માણુ-સોમાં હોય છે જોને બ્યનદાગનાં કુટુંબ સુખ, સામાનિક સુખ, ગ્રામીય સુખ જોઈતાં હોય એવા જ માણસો ધણે ભાગે હોય છે આવા માણસો પરમેશ્વરને પમદ પડે તેવી ગીતે જગત દિતરર્થક કલોન કરે અને તે પશુ ચરણ બાવે અને પરમેશ્વર બંધિયી વર્તે તો તેમનો ગુભ હેતુ સરળ થાય આવા જે પ્રજોનો હેતુ સરળ થાય છે તે જો કે દેહ સ્થિતીમાં હોય છે તથાપિ તેમના સુખ નિવૃત્તિ માર્ગના પરમવદનો અનુભવ કરનારાના સુખ કરતા કોષ પશુ પ્રકારે કમી હોતા નથી આ ગીતે પરમેશ્વરની ભક્તિમાં રહીને તેને પમદ પડે તેવી રીતે વર્તીને પોતાનો ગુભ મનોરથ પૂર્ણ કરી લેવાનો જે મોર્ગ તેનેજ પ્રવૃત્તિ માર્ગ કહે તે આનો મનાતન ધર્મનો મિદાલ છે

પ્રવૃત્તિ માર્ગનું પરમવદ નિવૃત્તિ માર્ગના પરમવદ કરતા કોષ પશુ રીતે કનિષ્ઠ ન હોવાથી અને ઘણા ખરા માણુસોના મનનો સ્વાભાવિક ઓષ-વલણ પ્રવૃત્તિ માર્ગ તરફ હોવાથી જુદા જન સમાજને ઉદ્દેશીને લખેલા ધર્મ ગ્રંથો પ્રવૃત્તિ માર્ગ નિરૂપક હોવા જોઈએ એવો સનાતન ધર્મનો સિદ્ધાંત છે. (આ પ્રમાણેજ પ્રસ્તુત મથની રચના છે તે ધ્યાનમાં રાખવા જેવું છે).

સનાતન ધર્મનો જે ખરા પ્રતિષ્ઠાક છે તેના ઉપદેશમાં પરસ્પર વિરોધ કદી પણ હોતો નથી અને સારી વિશ્વતીના ઉપદેશમાં કોષક રથને એવો વિરોધ દેખાય તો તે કુષ્ટાએ કરેલા ઘોટાળોજ સમજવો. એવો સનાતન ધર્મનો સિદ્ધાંત છે

સનાતન ધર્મનું સત્ય સ્વરૂપ જેઓ જુમતા નથી, પરંતુ તેને મનમાં દક્ષતાથી જગૃત-જીવન રાખીને તેનો પોતાના વર્તનમાં મારે આશ્રય લે છે અને જગતનું કલ્યાણ વધારવા માટે બીજાને પણ પોતાના જેવા સુધીય બનાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે તેવાને માટે જ યોગ્ય એવું આર્થ નામાભિધાન છે એવો સનાતન ધર્મનો સિદ્ધાંત છે

પૃથ્વીપરની સર્વ માનવ જાતિ ન્યારે આર્થ જનશે ત્યારે જ સર્વોત્તમ મગ્ધ સમય ગણીશે સ્વત ધર્મશાલ રહીને જે જેટલું વધારે કષ્ટ હાવશે તે તેટલોજ વધારે પરમેશ્વરને પ્રિય બનશે અને ચિરકાળ પર્યંત ગુભ સુખોને ભોગ વશે એવો સનાતન ધર્મનો સિદ્ધાંત છે

(રાષ્ટ્રીય સનાતન ધર્મ પુસ્તક-જે અમારા તરરથી તૈયાર થાય છે તેમાંના પ્રથમ પુષ્પ સનાતન ધર્મના સિદ્ધાંતમાંના આ નમુના રૂપ ભાગ છે તે ઉપરથી આખા પુરનની ઉપ યોગીતાનો સદેજ ખ્યાલ આવી શકશે એટલે વધારે વિવેચનની આવશ્યકતા રહેતી નથી)

રાષ્ટ્રીય પ્રાર્થના-દે દવાણુ દેવા તું સર્વ, કષ્ટ જોઈ શકે છે તું મર્વ કષ્ટ જાણી શકે છે બજોને તું પ્રત્યક્ષ છે. અમકતોને તો નહીં જ સુખને તું સદા સર્વદા અનુકૂળ રહે છે દુર્ઘ-તોને તું સદા યાસન કરે છે ચરણાગતને તું હમેશાં સહકર્મા તારે છે તું જગતનો મિત્ર,

જગતનો તારક અને જગતનો શાસક છે તને અમે અનન્ય ભાવે શરણાગત થઈને પુન પુન નમસ્કાર કરીએ છીએ. તારી અમારા પર નિરતર કૃપા દ્રષ્ટિ રહે એજ અમારું પ્રાર્થના છે.

હે દયાળુ પ્રભુ! તારી ભક્તિ, જ્ઞાન, દયા, જ્ઞેય, તપ, સત્ય, ધૃતિ, શમ, અ-દ્વેષ, વિનય, ન્યાય; આ અગીઆર લક્ષણથી જે યુક્ત એવો સનાતન સાર્થક શાશ્વત ધર્મ એ તારજ સત્ય સ્વરૂપ છે આ સ્વરૂપ શરણે રહીને વર્તનાર તે તારો પ્રિયજન છે આ ધર્મનું જ્ઞાન જે અજ્ઞાનીઓને સિખવે છે અને યથા-મિયેત રીતે ધર્મ ન પાળનારને જે ધમોચરણમાં ધીર કરે છે તેને મહાન યોગ્યતા અને ચક્રિ-વાળો આત્મા મોકલીને ધર્મનું રક્ષણ કરે છે એવો જેનું ધર્મ ભૂતિ, ધર્મજોષા, ધર્મભિ-માની તેને અમે અનન્ય ભાવે શરણાગત થઈને પુન પુન નમસ્કાર કરીએ છીએ તારી અમારા પર નિરતર કૃપા રહે એજ અમારું અતઃકરણ પૂર્વક પ્રાર્થના છે.

હે દયાળુ પરમેશ્વર! અમે અનન્ય ભાવે તારે શરણે છીએ અમારા રાષ્ટ્ર પર તું કૃપા કર અમારા રાષ્ટ્રના ચુકરપ અને ચુકિણી પોતાના પરની કુટુંબ સબધી અને રાષ્ટ્ર સબધી જવાબ-દારી સમજીને હમેશાં આંસે અને અમારા રાષ્ટ્ર-માંનાં સર્વ કુટુંબો નીતિ શુદ્ધતા, તારી ભક્તિ, નિર્ભજ પ્રીતિ, શાન્તિ, શ્રુતદ્વા, ઉદ્ધાગ, વિવેક, રાષ્ટ્રભક્તિ ઇત્યાદિ સહગુણોના વિહાર સ્થાન બની રહે એવી કૃપા કરવા અમે તને પુન પુન પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

હે દયાળુ પરમેશ્વર! અમે અનન્ય ભાવે તારે શરણે છીએ કૃપા કર અમે તારણ છીએ આવશ્યમાં વિવેક જાગૃત રાખવો સહેત નથી એમ કહેવાય છે છતાં તારી કૃપા દ્રષ્ટિથી અમારો વિવેક રાખ જાગૃત રહે અને વિવેક પુર સર સર્વદા અમાર વર્તન રહે અમારાથી કાળનો દુરપયોગ ન થાય અને અમારા વિચાર અને આચાર સર્વદા તને પ્રિય અને શુદ્ધ રહે-અમારાથી તારી ભક્તિ ઉત્તમ પ્રકારે યથ રહે, તેમજ રાષ્ટ્ર સેવા ઉત્તમ પ્રકારે થાય અને ધર્મ સેવા પણ ઉત્તમ પ્રકારે થાય એવી અમારી પ્રાર્થના છે.

(આવા પ્રકારની રાષ્ટ્રના કલ્યાણ માટેની અનેક પ્રાર્થના અમારા તરફથી તૈવાર થતા સનાતન ધર્મ પુસ્તકના રાષ્ટ્રીય પ્રાર્થના નામના વિ-ભાગમાં સમ્રોધેલી છે જેમાંથી આ માત્ર સહેજ ખ્યાન આવવા માટે જ અમે રજુ કરવામાં આવી છે.)

૧ રાષ્ટ્ર સ્થાપના—રાષ્ટ્ર એ ધર્મરતી વિભૂતિ છે રાષ્ટ્રહિતનો ધાત એ ધર્મરતો મોટો અન્યાય છે રાષ્ટ્રહિતનો ધાત કરીને જે સ્વાર્થ-સાધનાની ઇચ્છા રાખે છે તે જન્મો જન્મ છીટની મોતીને પામે છે. રાષ્ટ્રહિતને આગળ કરીને, જે તેની આગળ કુટુંબહિત, અને સ્વરિત ગૌણ સમજીને આંસે છે તેની આગળ ધર્મી કૃપાના ઉત્કૃષ્ટ અને ઇષ્ટ-શુભ સુખો ખડાં થાય છે.

જગતના હિતને અનુકૂળ એવી જે રાષ્ટ્ર ભક્તિ ન હોય તે ખરી રાષ્ટ્રભક્તિજ ન હોય તે દુરદ્રષ્ટિથી જોતા રાષ્ટ્રનો એક પ્રકારનો ધાત જ હોય રાષ્ટ્રના હિતને અનુકૂળ એવી જે કુટુંબ ચિતા ન હોય તે ખરી કુટુંબ ચિતાજ ન કહેવાય. તે દુર દ્રષ્ટિથી જોતાં કુટુંબ પાતળ ગણાય. રાષ્ટ્ર હિતને અનુકૂળ જે આત્મચિતા ન હોય તે ખરી આત્મચિતા જ ન કહેવાય અર્થાત્ તે પરિણામે આત્મધાત જ નિવડે.

અમારા તરફથી તૈવાર થતા રાષ્ટ્રીય સનાતન ધર્મપુસ્તકાંતર્ગત 'રાષ્ટ્ર સ્થાપના' નામના પુસ્તકમાં આવી અનેક ઉત્તમ સૂત્રોનો સમ્રોધ કરવામાં આવ્યો છે આ માત્ર તેના નમુનારૂપ સૂત્રો છે જેથી તે આખા પુસ્તકનો સદજ ખ્યાન આવી શકશે આ વિભાગમાં કેટલાક પ્રકરણો પ્રત્યેકતરૂપે લખવામાં આવ્યા છે તેથી વાચકને શકા સમાધાનની મારફત પૂર્વ પક્ષ અને ઉત્તર પક્ષ બન્નેના વિચાર જણવાનો લાભ મળી શકે છે.

સૂચિબોધ—શિક્ષણ આપવાથી અજ્ઞાની પ્રાણી પણ માણસોની મારફત સાચા બને છે તે જ પ્રમાણે શિક્ષણ આપવાથી અજ્ઞાની રાષ્ટ્રી પણ ઉત્તમ રાષ્ટ્રની મારફત તૈવાર થાય છે.

રાષ્ટ્ર નિયમ કરનારા એકવાર પ્રભતા મન દુખવે છે પછી તે એ તેટલું સાર વર્તન જવાવે

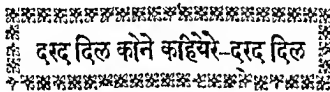
તો પશુ તેમના પર લોકનો વિશ્વાસ સહસા બે સતો નથી

સઘસકિત એ જ દુર્જનોથી પોતાનું રક્ષણ કરવાનો ઉત્તમ ઉપાય છે. જેમ ઝાઝી છાડીઓ સાપને તાણે એ ગામઠી કહેવત તેનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે.

પરતન યએલા હાથી સ્વતંત્ર હાથીને પકડી હાવવામાં મદદ કરે છે તેજ પ્રમાણે સ્વતંત્ર દાસ બનેતો માણસ ખીજના સ્વાતંત્ર્યનો નાશ કરવામાં મદદ કરે છે

એ પાણેલા હાથી 'પરતકમથી સરખાજ હતભાગી હોવાથી માલીકની ખીજવણીથી પરસ્પર મરતા સુધી યુદ્ધ કરે છે અને તેમનો જીવ તે માત્ર માલીકના મન રમત લાગે છે તેમ જ સંજોઈ પૂર્ત નિર્દોષના હાથમાં પડે છે તેમનો માત્ર ગમતનો ખાતર અને નિર્દયપણેજ નાશ કરે વામાં આવે છે

મુદ્દિખોધ વિભાગમાં આવા અનેક મુદ્દા પ્રજ્ઞાતર રૂપે આપવામાં આવ્યા છે. તે ખરેખર મનન કરવા જેવા છે તે તો માત્ર વાંચનારનેજ સમજાય કારણ આખા વિના સ્વાદની શી ખબર.

दरद दिल कोने कहिये-दरद दिल

અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૪૨૪ પી.

(લેખક થીયુત ઉદયચંદ લાલચંદ પડિત)

નિહાદેવી—રત્નની દેવીના અધકારે તે પર્વત પ્રદેશમાં પોતાની સત્તા જમાવેલી છે હાલમાં અર્ધ રાત્રિ વીતી ગઈ છે. ક્યારે ક્યારે તે અધકારમાં ફક્ત અસિરકુલિંગો-આગના તણખાઓથી જરા જરા-નહોં જેવો-પ્રકાશ પડે છે કે જે અનિહાદેવી બળવતના શસ્ત્ર પ્રહારમાંથી નિકળી જ્યાં છે ધડાધડ ધા પડી ગયા છે પર્યટને તોડનારા શસ્ત્રને અને બળવતને જરા પણ વિશ્રાંતિ નથી. બળવત પોતાના અનુદ બળથી કદિન પાપાણો ઉપર ધડાધડ-ઉપર ધડાધડ કરેજ નય છે એક ક્ષણને માટે પણ આમનેમ જેતો નથી તે જો કંઈ પણ જેતો હોય તો ફક્ત પોતાનો હાથ અને હાથમાં એભરજ એક હાથની એક આંગળી તો પહેલાંથીજ પોતે ચગદી નાખેલ છે અને ખીજી અવિરામ પરિશ્રમ એ બન્ને કારણથી રક્તના ટીપાઓ પડતા હતા પરંતુ વિશ્રાંતિ તો નહોતી તે પર્વતના વજ્રસખ પત્યેરા ઉપર યુવક પોતાના વજ્ર સગાન હાથોત્તરે સખત પ્રહાર કરી રહ્યો છે અને “દરદ દિલ કોને કહિએ” એ વાક્ય બોલી રહ્યો છે તેને ફક્ત પરિશ્રમજ યતો નથી પરંતુ તે પોતાનું કાર્ય પણ સિદ્ધ કરતો જાય છે કાર્ય પણ સફળ થતું જાય

છે. તેના એક એક ધામાં દસ દસ શેરના કદિન પાપાણના કટકાઓ ગઈ તીચે સમતન મુમિ ઉપર આવી આવી અધકારતા જાય છે અને નિદ્રાવશ થયેલા પરુઓને ગભરાવી દે છે

ફક્ત વાંચકો પૂછશે કે એ શું છે ? તો તેના ઉત્તરમાં અમે એટલુંજ કહીશું કે તે તેની તન્મયતા છે અને પ્રેમની પવિત્ર શક્તિજ તે કદિન પાપાણો તોડી રહી છે

પ

પુત્ર તેજ ધડાધડ થાય છે. યુવક એક સરખી રીતે વિશ્રામ ન લેતાં પોતાના કાર્યમાં જીન થયેલ છે ખીજી તરફ રાજમહેલની બારીમાંથી એક મુખ ડોહીયાં કર્યો કરે છે પરંતુ યુવકનું તે તરફ ધ્યાન નથી તે પોતાનું કાર્ય કરે જાય છે

વિવેક ઉદય પામનાને હજુ એક પ્રહાર બાખી છે, નીતજ વાયુ તે પ્રેશને વંતુ ને વધુ શીતજ કરેજ જાય છે તે સમયમાં અધરમાંત ‘તરુણ કુકકુનો કંકનાદ’ સમજાશે. તરતજ ઉક્ત ક્રિયા બંધ પડી તે પ્રેશ એકાએક ચત્ત્ય થઈ ગયો તે પ્રદેશમાં તેવો સ્પષ્ટ પણ સમજાતો નથી અને પત્યેરામાંથી ઉડતા અગ્નિકણો પણ જણાતા નથી.

આકરિમક રીતે રાત્રમહેલની બારીમાથી એક સુંદર સુખ નિકળ્યુ. તેણે કુવક તરફ દૃષ્ટિપાત કરતાંજ તેના હાથમા એક પાત્ર જણાયુ તે કંઈક બોલતો પણ હતો. તે શુ બોલતો હતો તે સ્પષ્ટ અને સમજાય તેવુ નહોતું તે સુવક હાથ-માના પાંત્રમાનો પદાર્થ પી ગયો અને યોડાજ સમયમા ચેતન્યહીન થઈ પાણીની શિલાપર પછડાઈ પડ્યો તે કશ્ચાન્નક દ્રશ્ય જોઈ તે બારીમા ડોકાયેલા સુખમાથી એક રાડ પડી બારી બંધ થઈ મધ કેવળ અધકાર ને અધકાર જ બાકી રહી ગયો.

૬

પ્રભાતકાલીન મલય-મરૂત તે અર્ધુદગિરિના કાનમા પહેલાંના જેવી ક્રીડા કરતો નથી. દિવા-કરનાં કિરણો પણ પ્રભાતના નિમિત્તથી કંઈ મલિન અને મદ જણાય છે બળવતસિંહના રાબની પાસેજ એક બળ્ય પુરુષ ઉભો છે. તેના સ્વામ કમળસમ નેત્ર હૃદયમાથી અવિરલ અશુધારાઓ વહી રહી છે તે પુરુષ બોલ્યો કે-

બળવન્ત ! આટલી બધી ઉતાવળ શુ હતી કે-“તમે આવો કુ બદાયક માર્ગ મેલ્યુ ક્યો ! આ અર્ધુદગિરિના પર્વત પ્રેશ તો યોડાજ સમય પછી આ દૃઢ ‘પુરુષ તમનેજ સોંપાનો’ હતો તમે તમારી ઇચ્છાનુસાર આ પ્રેશમાં ગમ તે સ્થળે વેમવ અને વિદ્યાસમય પર્યંક ઉપર રાચન કરી ચકત ! અરેરે બળવન્ત ! તને આ શુ સ્વ જયુ ? વત્સ ! આ તો ફક્ત તમારી પરીક્ષાજ હતી. તેમાં તમે આવું ભયકર પરિણામ લાવી મને દુઃખી કર્યો.” એટલું બોલતાં બોલતાજ તે દૃઢ પુરુષનુ અતઃસ્ફુર્ત શોકના આવેગથી બરાઈ મધુ” તે આગળ કંઈ પણ બોલે તેટલામાજ એક વિભક્ત કેતકા (જેના મસ્તકના કેશ છૂટા હોય) કુમારી ત્યાં આવી અને બળવન્તીના રા-બને જોઈ સ્તાબત થઈ ગઈ તે સ્ત્રી ત્યાંઉભેલા પુરુષ (કે જે મહારાજ પોતેજ હતા તેને રાજ-કુમારી જોળખી ચકી નહોતી) તેના ચરણમા મસ્તક નમાવી દુઃખિત દિલ બોલી-

“મહાત્મન ! આ વ્યક્તિ કે ને અત્યારે એક રામ થઈ પડેલ છે તેણે આપને મને આપના મારે કંઈ આપ્યુ છે અથવા મને કંઈ કહેવાનુ પણ કંઈ છે કે ? મને કંઈ કહેવાનું કંઈ હોય

તો કૃપા કરી કહો અને આપવાનુ કંઈ આપ્યુ હોય તો તે પણ આપો !”

મહારાજએ શુપશુપ પોતાની પાસેથી એક વચનો કટકો કાઢી તેણીને આપ્યો તેમા લાલ અક્ષરોથી કંઈક લખેલું હતું તે સુંદરીએ તે ક-ટકો જોયો અને જોઈને તે પુરુષને કહ્યું “કૃપા કરી આપજ વાંચી બતાવો તો માર ?”

મહારાજએ તે વચ્ચમાની હકીકત વાંચી તેમા લખ્યુ હતું કે “હું નહોતો જાણતો કે તમે આટલા બધા નિષ્કૃષ્ટ હૃદયનાં છો.” અસ્તુ હવે હું અર્ધાંજ રહોય પરંતુ તમે એટલુ તો અવસ્થ માદ રાખજે કે-હું અવસ્થ તમને મળીય, હું તમને નિવર જોવા માગુ છુ, પરંતુ એવા ધ્યાનમા જોઇય કે જ્યાં આખના પલકારાનો સંભવ નથી. બાળા ! પ્રથામ છે

સિ તમારો દર્શનાભિવાધી

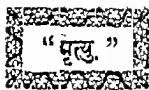
બળવન્ત-કેદે સક

આ વખતે ત્યા આવેલ બાળાએ મહારા-જને જોળખી લીધા અને ફરી તેમના ચરણ ઉપર મસ્તક રાખી બોલી-“ પિતાજી ! ક્ષમા કરજો !”

એટલુંજ કહી તે બાળાએ બળવતના હાથમાં રહેલું પાત્ર લઈ લીધું અને તેમાં ને કંઈ વધ્યુ હતું તે પી ગઈ યોડીજ વારમા તે લાલ કુચમાથી લવના આ હાનુમનશુર સંહિતો ત્યાગ કરી ગઈ પોતાના મનમા આની લીધેલા પ્રિય-પતિને બેઠવા પરસોકે પ્રવાણ કરી ગઈ છેલ્લી થડીએ તેણીએ ઘટક અવાજે પોતાના પિતાને સંબોધી કહ્યું-

“ પિતાજી ! મારા નિષ્કૃષ્ટ હૃદયા માતાને ક-હેને કે-તે સ્ત્રીપેશા કાર્યમાં તે ‘પુરુષ મદ્ય ન પર્તા ને માર્ગે તે પુરુષ સચરી ગયો તેજ માર્ગે તે પુરુષને મળવા-તારી પુત્રી મચરી ગઈ છે.”

“ પિતાજી ! આપ મને ક્ષમા કરજો. બળ વિડીન મીન ને દયાને પામે છે તેજ મારી દયા થઈ છે હું સુખ અને સતોષથી આ શોક છોડી જાઉં છુ. ક્ષમા વિ મા ,જી ક્ષમા ! જગદીશ્વર ! મારા પ્રિય પુરુષ પાસે મને લઈ જાજો ! પ્રજા જગન્નિયતા ક્ષમા

(લેખક — ઠાકોરદાસ નાથાલાલ દેસાઈ. બી. એ એલ્ એલ્ બી)

"To every man upon this Earth,
Death cometh soon or late"

"જન્યુ તે તો સર્વ જવાનું, હગરવાનો હધારો,
દેવ, ગાંધર્વ, રાક્ષસ ને માણસ, સહને મરણનો મારો"
(ધારો)

આ અમાર સ સારમાં મોટા વહેવા પ્રાણી માત્રને મરણ શરણ થવાનું છે સમય આવતા સર્વ કોષ મૃત્યુનો ભક્ષ થાય છે પછી બલે તો રાત્ન હો કે રક હો, વિદ્વાન હો કે મૂર્ખ હો, વીર હો કે બ્યહ્ગ હો, ગરીબ હો કે તવગર હો, સ્ત્રી હો કે પુરુષ હો, રોગી હો કે નિરોગી હો, સતી હો કે ચાખણી હો. બલે કોષ પર્વતશૃંગ પર જઈ બેસે કે ઉડા પાતાળમાં પેસે, અભેદ દુર્ગમાં સતાય કે ઉડી શુક્રમાં છુપાય, હોલીકાંડર તોપથી રક્ષાય કે લાખો સચ્ચ સેનિ કથી કરે ખયાવ, રાજ્ય, ધન કે જવાહીરની લાય આપે કે ગાદ અધિકારમાં પગ માપે તોપણ હોડરી નહિ તેને તે સર્વગામી મૃત્યુદેવનો વજ્ર ધાપો

જે જાણું તે જાણ, નથી રહેવાનું બેસી "

(રામલ)

મસારના આરમથી તે અત્યાર સુધી અવ હોડન કરે તો જણાઈ આવરી કે મૃત્યુ કોષને છોડતું નથી. મનુ, વસિષ્ઠ, મહામદ કે ઉદ્ધ જેવા સમર્થ મહા પુરુષો, કે જેમનાં નામ અત્યારે પણ માનપૂર્વક રગરાગ છે, તેઓ પણ મરણને ખાળી શક્તા નહોતા અર્જુન, ભીમ, કર્ણ, સીતર, હેનિ-બાલ, અંબીલા, અલેક્ઝાન્ડર, નેપોલીયન, પ્રતાપ ને કીચનર જેવા મહા યોદ્ધાઓ કે જેમની વીરતાથી જગત્ ચક્રિત થયું હતું અને જેમના બહા દુરી બર્મા કામો અત્યારની પ્રજા પણ આનંદ સાધે વાદ કરી મગર થાય છે તે ક્યા મયા તેનો ખતો પણ નથી. સંક્રિડીસ, વાલવસ્થમ, સોક્ષન, પ્લીની, ન્યુટન, બાસ્કરાયાર્થ અને મીચ જેવા કાલા પુરુષો અને સમર્થ વિચારસિદ્ધ નર જૂનની ઉડી ખીણમાં અદૃશ્ય થઈ ગયા છે બુદ્ધ, કાષ્ઠ્ય,

ચક્રાર્યાર્થ અને વસ્તુમાયાર્થ જેવા પ્રતાપી ધર્મ પ્રવર્તકો અને ધર્મચાર્યો કે જેમની જ્ઞા અને ધર્મ ઘોષણા દેશપરદેશ ગાજ રહી હતી તેઓ પણ નૈસર્ગિક નિયમને અતે તામે યથા હતા પૂતરાઈ, મુલિશ્વિર, ફેરરીક, શીલીપ, અશોક, વિક્રમ, અકબર અને બોન જેવા કુષ્ઠિત પણ હતા નવતા થઈ ગયા છે હોમર, કલિદાસ, કારલાઇલ, રોક્ષસપીઅર, ટેનીસન, શેલી, કીટમ, રોસ્કાઇ, રસો, લામલ, પ્રેમાનંદ, કલાપી, દયારામ જેવા પ્રખ્યાત અને પ્રભાવશાલી લેખકો ને કવિઓ કે જેમના કાળ ને લખાણ અત્યારે પણ પ્રેમમાયે વચાય છે તે પણ દરબારનો કોકો યતાં રવળે સીધાળ્યા.

"ચિરંજીવી નહિ કોષ ગયા અવિકારી ઉદ્ધ,

ચિરંજીવી નહિ કોષ ગયા સુરજ ચંદ્ર,

વળી ગયા રામ ને રાવણ, ગયા દેવ ને જાનવી,
સતવાદી સુમલજા મયા, કોણ માત્રમાં માનવી."

(રામલ)

જે માણસ આજે ખીલે છે તે કાલે કંઠાવ છે, જે મુંદર પછી આજે મધુર, ગાન કરી આનંદ આપે છે તે કાલે મૃત્યુનો શિકાર બને છે, જે મીઠું રજ આજે મોમાં પાણી લાવે છે તે કાલે જમીન દોળ થાય છે, જે વાદ ને સિદ્ધતી ખરડો આપ્યા રાનને ગળવી મૂકે છે અને સર્વત્ર આગળ પાછળ બચનો પડશે પાડે છે તે મમ જતા મરણ પગમાં હાન બેઠાલ વાય છે, જે લલિત લતનાનું લાવણ્યમયી મુખ આજે આગળ પાછળના સર્વ કોષની દ્રષ્ટિ પોતાના પ્રતિ બાકી છે તે કાલે ચિતામાં સૂએ છે, જે હુઝારા, લુચ્યા ને લદગા પોતાના કાળા કૃત્યથી જન સમાજને ત્રાદિ ત્રાદિ પુકરાવે છે તેઓ કાલે મરણનો ધાપો પડતાં ત્રાદિ ત્રાદિ પુકારી સસાર સપાટી પરથી સદાને માટે અલોપ થાય છે; કોઈમાં ન્યાયામને બેસી ન્યાય આપનારા, પોતાના બુદ્ધ અવાજથી મોટી સજાઓ ફાળવનારા, પોતાના ક્રોધ ને

મધુર કહ્યા આનંદની વેલછેન કરનારા, પોતાની
સુંદરતાથી મનુષ્ય હૃદયને મુગ્ધ કરનારા, પોતાની
મન્ય મુખમુદ્રાથી સામાના હૃદયમા પ્રભાવ પાડ
નારા ગયા, સદાને માટે યમ દળારમા કહેલા
કૃતનો હિસાબ આપવા ગયા

"Why, what is pomp, rule, reign,
but earth and lust,
And, live we how we can, yet
die we must"

મૃત્યુ ખરેખર નિષ્પક્ષપાતી, મમલાવી ને
ભાવી છે, તે શરમ નથી રાખતું કોઈની, કોઈ
નથી તેના કાર્યના રસ્તે, સાચ નથી લગવવાતી
તેની ફરજથી તેને, તે નીકરપણે પોતાની ફરજ
અસ્ખલિત રીતે બજાવ્યાં બાંધે છે અને પ્રાણી
આવતે તેની માફક પોતાનું કર્તવ્ય બજાવવા દર
હમેશ સૂચન કરે છે, અંગે ઉપદેશ આપે છે મૃત્યુ
આમળ લાગવગ, મમળો, મારકાંડ, રસ્ત, દોગ,
નાગાશ, કાલાવાલા, પ્રાચીના કે કોઈને સ્થાન
નથી. તે સદા અડગ નિશ્ચિત અને અચલિત છે

"મરણજી પગમા બળી જશે, જેમ કાગળને પાણી,
કાગળ વાડી તારી એમ કરમાશે, યજ્ઞ જશે ધૂળધાણી,
પાછળથી પત્તાશેરે, ચિથ્થા દહી માફ માફ—
(ધીર)

"મૈન માયાના કન્યાગરે જરી જોને નપામી તારી કાયા,
કામી છે કાયા ને માટીના ખેલ બનાયા—"
(કાવ્યમાલ)

"Dust thou art, to dust returnest"
(Longfellow)

મરણ નહી છે જન્મનું તે જવાનું છે મરણ

તે મનુષ્ય પ્રકૃતિ છે આમ છતાં દરહમેશ આપણે
આપણા કાર્યને કર્તવ્યથી વિમુખ થઈ કાળાં કૃત્ય
કરવા દોરાઈએ છીએ અને પાપધુન તૈયાર છીએ
છીએ મૃત્યુ કયા વખતે, કયા સ્થળે અને કય
સ્થિતિમા આવશે તે કળી શકાય એમ નથી તેના
બળુકારા દરધડીએ સબળામ છે. જે માણસ આ
જસમા સમય ગાળી, મોહ, મત્સર અને મદને
વરી સમય ગુમાવે છે અને આવતી જીવગી માટે
પાપનું બાધુ તૈયાર કરે છે તેનેજ મૃત્યુ આ
વતાં શોક થાય છે, દુઃખ દેખાવ દે છે અને દાપ,
દાપ દરી મરણ શરણ થાય છે પણ જે મનુષ્ય
મરણથી ને ડગતાં મરણ તો ગમે ત્યારે આવશે
તેમ ધારી પોતાની જીવન ધાત્રા સજા કરવા દરેક
પ્રયત્ન કરે છે અને ગમે ત્યારે મરણને ભેટવા તૈ
યાર રહે છે તેને નથી થતો શોક મરણ આવતા,
પણ તે હસતાં હસતાં મરણને શરણ થાય છે

"We need not fear to die when death
To us gives sign and warning,
For if we've bravely done our best,
Will pass from night to morning"

આ ઉપરથી સાર એટલેજ કે સદા જાગતા
રહી, મજબૂતી કરતાં, આપણું કર્તવ્ય બજાવવું,
મુકાબે કરી પાછળ સારા નામની સુવાસ મૂકી
જવા પ્રયત્ન કરવો સારા નામ ને કામની સ્મૃતિ
વિના આપણી પાછળ કંઈ રહેવાનું વધી

"Only the actions of the just
Smell sweet and blossom in their
lust"

સર્પકંડશના ઇલાજ.

- ૧ મોરધુધુની આશ કરી પામ તો સર્પવિષ જાય
- ૨ ટટકડી ટાક તથા ગૌમૂત્ર સાથે પામ તો સર્પવિષ જાય
- ૩ ટટકડી પાણી સાથે પામ તો સર્પ વિષ જાય
- ૪ ટકનખાં ટાક ૧ આકાશના કુલમા ધમી ૩ અપર લેપ કરે તો સર્પ વિષ જાય
- ૫ અરીઠા પાણી સાથે બીજવી પામ તો સર્પ વિષ જાય
- ૬ કપાસીઆ પાવ એક ખાટી જાય સાથે પામ તો સર્પ વિષ જાય
- ૭ ઘેંઘવાણી મુજ પાણી સાથે ઘસી પામ તો સર્પ વિષ જાય

સતિ સુલોચના દેવી.

(અનુસંધાન ગણ અઠધી)

પ્રકરણ ૭ મું.

જલમતું સપડાવું અતે યશવતસિ હલું ખુન.

કિ શેરગદમા-સર્વે રાજકારણાઃ જલમતું
સિદ્ધ યથાવતો હતો તેને હવે
કોઈનો જય રહેશે નહોતો ગળ
પ્રતાપમિદ્દ વૃદ્ધ યજ્ઞેશો હોવાથી ભવિષ્યમા રાજ્ય
ગાદી પણ પોતાની છે એમ જલમ જાણતો હતો
પોતાના અતન કારભારમાં તેણે જ્યાં ત્યાં જ
સુસૌ મૂકી દીધા રાણીઓના જનાનામાં પણ
પોતાના માણસો ગોઠવી દીધાં અને એ પ્રકારે
તેણે જનાનખાનામાં પણ શુ ખતે છે તેની તપાસ
રાખવા માડી હવે જલમને કોઈની કાંસ નહોતી
નેમ રાજાનું જોર તેના ઉપર ચાલી સકનાર નથી
પણ જાણતો હતો.

તે રાણીની સાથે બાધ બેનનો સળધ રાખતો
ટોવાથી જનાનખાનામાં જતાની તેને છુટ હતી
તે વારવાર જનાનખાનામાં જતો અને રાણીની
સાથે છુટથી વર્તતો અને કોઈ પણ રીતે તેનો
ગુમ વિચાર રાણીને પોતાના પગમાં ફસાવાનો
હતો તે ધારતો હતો કે જે રાણી પોતાના પ
ગમાં સપડાય તો પછી રાજાનું કાંઈક નક્કી કરી
દેવુ કે પછી રાજ્યનો માલીક પોને ખુશીથી બની શકે.

સાધારણ રીતે ગ્રવાડામાં પછી રાણીઓ
પરજીવાનો રીવાજ હોય છે તે પ્રમાણે પ્રતાપ
સિદ્ધને પણ ચાર પાંચ રાણીઓ હતી તેમાં
હેલ્લી વખત જેની સાથે હવન યજુ હતું તે રા
ણીની ઉમ્મર પચીસેક વર્ષની હતી, અને તેની
સાથે પોતે બેનનો મળધ રાખતો ટોવાથી તેની
પાસે તે વારવાર જતો આવતો અને કોઈ પણ
પ્રકારે તેને ફસાવી પોતાની બાજુ મિદ્દ કરવાનો
યત્ન કરતો.

જલમસિદ્ધ એક વખત યોડેસ્વાર યજ્ઞ બહાર
ફરવા નીકળ્યો જતાં જતાં તેનો ઘોડો છેક-નવધ
અને યશવતના હિતારાવાળા ધર્મશાળા મુધી જઈ
પહોંચ્યો જતેણે આવા અનુચ્ચમાં આ ધર્મશાળા
જોઈ તેથી ત્યાં કોણ રહે છે તેની તપાસ કરવા
તે અદ્દ ગયો અને તપાસ કરતાં ત્યાં કોઈ રહેતું
જણાયું અદરની જોરડીમાં આવી. તે ખાળાને
જોતા જ તેના હાથ અને ખેદનો પાર રહ્યો નહિ.
તેણે તેને જોઈ આચર્યથી કહ્યું, સૂર્યકુમા-
રી ? તુંજ કે ? ત્રિક સપડાઈ છે ? નવલ અને યશ
વતને છુટા કરી નસાડી ચૂકનાર પણ તુંજ કે ?
હીક, હું તારી તમામ કસુર માફ કરું છું. હવે
મારી સાથે આવ, અને આમ રખડવાનું મૂકી દે.
મે તને ખાળી પોપી મોટી કરી અનેક પ્રકારનું
સુખ આપ્યું તેનો બદલો તે મારા દુસ્ત્રમને છુટા
કરીને વાળ્યો, હશે ? ચાલ મારી સાથે તૈયાર થા.

સૂર્યકુમારીનો અચાનક જલમને અડી આવ-
વેલો જોઈ પણ જ દુખી થઈ, ન મળે નવલ
કે યશવત ? જોઈશે તે અત્યારે નિરાધાર થઈ
પડી હતી છતાં દિગતથી બોલી “જલમ ! કુલ
જલમ ! આળો હોય તે રસ્તે ચાલ્યો જા. હવે
હું તારા જેવા દુલ્હના પગમાં સપડાવા માગતી
નથી નવલ અને યશવતને મે છોડાવી પરોપ-
કારનું કામ કર્યું છે અતે તારા જેવા દુલ્હનો
નાચ જ થશે આ તો ઇચ્છનું રાજ્ય છે અને
સત્યનો જય છે એ નક્કી સમજવું.

જલમ-સૂર્યકુમારી, હું તારી ડાહી ઠાહી વા
તને સંભળવા માગતો નથી ચાલ મારી આમજ

તેવાર થા, નહીં તેને જાણીથી લઈ જતી પડશે
 સૂર્યકુમારીએ જાણ્યું કે, બીજે ઉપાય નથી,
 હશે જોઈ છુ કે એ યુ કો છે વળી જનમે તો
 કોઈએ ઉદ્ધાર થશે પણ ગણ ખુશીથી તો ન જાતું
 બને એમ વિચારી બેઠી, જલમ 'હવે આસા રા-
 ખતો નહીં. બે જીવવાનો અપ કરતો હોય તો
 આપ્યો જ, નહીં તો ગારેદાયેજ મૃત્યુ પામીશ "

જાતને જાણ્યું કે, સૂર્યકુમારી રજપૂતાણી છે
 તે દીકરા રાણખુશીથી તામે તો યશોજ નહીં
 માટે દવે તેની માથે નાહક વાતોમા સમય ન
 ગુમાવવો એમ ધારી તેણે એકદમ સૂર્યકુમારી
 પાસે જઈ બાથમા પડી લીધી. આપ્યા સૂર્યકુમારી
 ધાંજીજ ગડવા લાગી, પણ કાંઈ વચ્ચે નહિ અને
 જલમ તેને લઈ ઘોડા ઉપર બેસી પોતાના જગ
 લના બગલામા અને જ્યા કુમુદને પુરી હતી તેની
 જોડેની ઝોગડીમા તેને પુરી દીધી.

આ તરફ તે ધર્મશાળામા નવલ અને યશ-
 વત સવારમા આવ્યા હતા પણ સૂર્યકુમારીને જોઈ
 નહોતી તેથી તેની શોધ કરતા-રેત્રે પરંતુ ઉપર
 જઈ મદાતમાની શુશોમા સપડાયા હતા.

બીજે દિવસે જનમસિંહ પાછો તે બગલામા
 આવ્યો, સૂર્યકુમારી પાસે ગયો, પણ તેણે તો
 તેને પિંકારીજ દાડ્યો કુમુદ પણ તેને પિંકારી
 દાડતી, આમ જલમ તેમને રક્ષાવવા રોજ મળ
 કરવા લાગ્યો. બીજી બાજુ રાજાનું કાસળ દાડવા
 પણ મથતો

શહેરમાં જલમે એક પ્રકારનો ત્રાસ વર્તાતી
 મૂક્યો, ગમે તેની આગત બેચામા, પૈસા કઢાવ
 વાગા અને અનેક પ્રકારનાં કુકર્મો કરવામાં તે
 પાછી પાતી કરતો નહિ. રૈવત તેને રક્ષામ મુલ્ય
 માનતી હતી તેની સામે દાદ ફરીયાદ કોઇને કર-
 વાની નહોતી કારણ રાજા પ્રતાપસિંહ તો હવે
 નાખોજ રાજા હતો

એક વખતે એક ઘાઠ અરણ્યમાં નદીના
 કિનારે જનમસિંહે તપુ નાખીને પડાવ નાખ્યો
 હતો ઘરકરનો પણ સારો બહોખસ્ત હતો.
 ત્યાંથી થોડે દુર એક બીજે તપુ ભવ્ય શબ્દગા
 અને રાણનીથી શબ્દગાયો હતો. ત્યાં રાત્રે જલમે-
 બે ઓઝા સાથે ઉતારો થયો હતો આ બે ઓઝા
 તે કુમુદ અને સૂર્યકુમારી હતી જલમે તે બંને

ઓઝાને તે દિવસે પોતાને વચ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો
 હતો રાત્રે બારેક વાગ્યાને સુમારે તે તથાગીધી
 ચિંતિ પડી, " અરે ? દેવ ! આ-અમળાનું રક્ષણ
 કરનાર કોણ નથી ? આ ચડાગ એક આર્ય બા-
 જાના સતિત્વનો બગ કરવાને તેવાર થયો છે "

આ જૂમ પડી કે તરત જ બંધ થઈ ગઈ
 અત્યારે ધોર શુનકાર સર્વજ્ઞ બાપી રહ્યો હતો
 ત્યાં નદીની તેડે તેડે બે બહાદુર વીરો આ તપુ
 તરફ ચુપ ચુપ આવતા હતા તેમણે પોતાના ઘોડા
 ત્યાં એક ઝાડે બાંધી દીધા, હથિયારો સજ્જા કર્યા,
 અને તેગાંતો એક જણ નીચે નદીના કિનારે ઉભો
 રહ્યો, અને બીજે ધીમે ધીમે પગલે કોતર ઉપ
 રતા તપુ પાસે ગયો તેણે ધીમે ધીમે કેડમાપી
 કટાર કાઢી તપુને ચીરી દીધો અને છાને માને
 અદ્ય પ્રવેશ કર્યો પોતે કાળા વસ્ત્રો ધારણ કર્યા
 હતા, એક હાથમા ખીસ્તોલ હતી. બીજા હાથ-
 મા કટાર હતી અને કંઠે ઢાલ, તરવાર લિંગે
 હથિયારો લટકતા હતા. તેણે ત્યાં જઈ જોયું
 તો અદ્ય બે પક્ષો પડ્યા હતા વચ્ચે દિવાનો
 પ્રકાર ઝરહરી રહ્યો હતો અને વચ્ચોવચ્ચ જ-
 લમ ઉભો હતો બંને પક્ષોમાં બે ઓઝા હતી.
 તેમને પચગ માથે નક્કી લીધેલી હતી. તેમના
 મો કુઓ મારી બધ કરી દીધા હતા જલમ,
 સૂર્યકુમારીના પક્ષજ ઉપર જઈ બેઠો, સૂર્યકુમા-
 રીને ફરી પ્રેમથી વિનવવા લાગ્યો, પણ જવાબમાં
 બાજાની આખમાથી આંસુ ખળખળ વર્ષા કરતા
 હતા પ્રથમની જૂમ કુમુદની હતી આ તપુમા
 આવેશા કૃષ્ણ વજ્રધારી મનુષ્યને આ જોઈ- દયા
 ઉત્પન્ન થઈ, અને આ દુનિયામા આવ્ર પણ નગ-
 પિચાયો છે તે જોઈ ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો જલમ સૂર્ય-
 કુમારીના પચંગ ઉપર બેઠો અને જેવો તેની
 આગળનો બગ કરવા જાય છે કે, તરતજ સૂર્ય-
 કુમારી નિશ્વાસ નાખી પોતાની જીભ કસી પ્રાણ
 આપવાની તૈયારી કરે છે, કે ત્યાંજ પેતા કૃષ્ણ
 વજ્રધારી મનુષ્યે જલમની બેઠી પડી નીચે
 ગજડાવી દઈ અને છાતી ઉપર ચડી બેઠો તેમજ
 છાતી ચરસી પીગેલો ગળી ઘોડો પાડવાની
 તૈયારી કરતો હોય તેવો દેખાવ કર્યો. તેણે કહ્યું
 કે બે જરા પણ બોલીશ તો આ ઘોડો પાડતાંજ
 વાર છે, હ તો મરવાજ આવ્યો છુ પણ પ્રથમ

તને મારી અને પડી મરીય માટે જો જીવવાની આશા કરતો હોય તો એકદમ ઉભો થા અને મારી સાથે આવ

અચાનક મરણની અણી વખતે આ પુરુષને આવેલો જોષ સૂર્યકુમારીને નવું ચૈતન્ય આપ્યું. કુમુદની નજર પણ આ તરફ હતી, તેમજો ધાર્યું કે હમરજ આપણી સદાય માટે આવ્યા છે નહીં આ દુષ્ટતા કાળજી યરો જનેએ રડનાનું બધ કરી હવે શુ થાય છે તે જોવા માડ્યું

પેશા કૃષ્ણ વસ્ત્રધારી મનુષ્યને કાંઈ ઓળખી ચક્રુ નહિ કે તે કોણ છે જલભે જૂમ પાડવા પ્રયત્ન કર્યો, પણ જલસુ કે જો જૂમ પાડીય તો જીવ જશે, જેથી તે પણ બપોનો માથો શુ થાય છે તે જોતો ધુજવા લાગ્યો તણુથી થોડે દુર મૈનિકો પડેરાં ક્યાં કરતા ફતા, પણ તેમને અદર શુ થાય છે તેની ખજા નહોતી

તે કૃષ્ણધારી મનુષ્યે એક કાચે જલમનુ ગળુ નપકડ્યું અને ધીજી દાઢમાની પીરનોજ જલમની છાતી સરસી રાખી પોતે તેના ઉપરથી ઉતરી પડી, જલમને ઉભો કર્યો અને તેને લઇ પોતે જે રસ્તે યઇ આવ્યો હતો, તે રસ્તે યઇ ગયે ઉતરી પોતાના સાથી પાસે પહોચ્યો ત્યાં જઈ પોતાના સાથીને કહ્યું, મિત્ર આ ગણુએ તારે કગજે રાખ, જે તે છુટવા પ્રયત્ન કરે, કે જૂમ પાડવા યત્ન કરે કે તરત જ પીસ્તોલનો થોડો ફેવાવી તેનો પ્રાણુ લેજો દું દમજી જ પાછો આવુ શુ એમ કહી તે માણસ જલમને પોતાના મિત્રને મોંપી પાછો તણુ તરફ ગયો ત્યાં દણુ રત્નકાર જ હતું તેજો અદર જઈ સૂર્યકુમારી તથા કુમુદના બધન તોડી નાંખ્યાં અને જનેને પોતાની પાછળ આવવાનું કહી તણુમાંથી બહાર નીકળ્યો અને તે જનેને લઇને કૃષ્ણ વસ્ત્રધારી મનુષ્ય પોતાના મિત્રની પાસે આવી પહોચ્યો તે પછી આરે જણુ ત્યાંથી આગળ ચાલ્યા, અને થોડે થોડે છેટે જઈ પોતાના થોડા સજ્જત કરી, એક થોડા ઉપર પેતો કૃષ્ણધારી મનુષ્ય-જલમ ને લઇ બેઠો અને ધીજી થોડા ઉપર તેની મિત્ર અને સ્ત્રીએને લઇ બેઠો અને જેમ અને તેમ વેગથી પોતાના થોડા દ મારી મૂક્યા

દકાડો ઉગતા પહેલાં તો તે પોતાના મુકામે આવી પહોચ્યા ત્યાં જઈ એક ગુપ્ત સ્થાનમાં ઉતારો લીધો તે પછી બને જણે પોતાના કાળા વસ્ત્રો દકાડી નાખ્યાં તથા ફિનિમ વેશ બદલી નાખ્યો તેમને જોતાજ બને સ્ત્રીઓના દર્પને અને જલમના કુખનો પાર રહ્યો નહિ તે ધીજી કાંઈ નહીં પણ યજવત અને નવલ દના જન અને મકડી લાવનાર યજવત હતો આ બે દુશ્મનોને જોઈ જલમના સર્વ સુખનો નાશ થયો, તેજો ધાર્યું હતું કે નવલ અને યજવતનો પતો નથી, અને રાજનો પણ થોડા દીવસમા ઘાટ ધડી રાજ્ય ગાદી પચાવી પડીયુ, પણ તેની સર્વ આશા ધૂળમાં ગળી ગઈ અને હવે જીવનું પણ મુશ્કેલ યઇ પડ્યું

આ તરફ સવાર થતાં મૈનિકોએ જલમના તણુમાંથી કાંઈ બહાર ન નીકળતાં તપાસ કરી તો ત્યાં કાંઈ ન મળ્યું અને તણુ પાછાથી સ્ત્રી રહ્યો દેખાયો, તેથી તેમજો જલમની ધણી તપાસ કરી પણ કાંઈ પતો ન મળ્યો અને થાકી સર્વ સૈન્ય કિશોરબદમાં ગયું અને આ સમાચાર રાજને કલા.

જલમસિદ્ધના ગુપ્ત યવાની વાત જોતજોતામાં આખા રાજ્યમા ફેલાઈ ગઈ, જેથી પ્રજાને પણ સતોપ થયો અને જલમના સાથિતોને દુખ ચક્રુ જલમના ગુપ્ત યવાની વાત જાણી રાજએ પાછો રાજકારમાર પોતે ચલાવવાનો ચક્ર કર્યો

આ તરફ નવલ અને યજવત યોગીના પા ચમાં ફસાયા હતા, તે સવાર થતાં, સુશોચનાના કટલાક કાલાવાલાથી યોગીએ તેમને છુટા કર્યા હતા અને ત્યાંથી છુટા યઇ સૂર્યકુમારીની શોધમા ફરતા ફરતા, જલમના મુકામની ખજર પડી હતી અને તેથી તેને ફસાવવાની આ મુદ્દિ તેમજો રચી હતી સુશોચના યોગીની ગુપ્તમાં સદિસા-મત દોવાથી નવતરે સતોપ થયો હતો અને તે પછી યોગીનો આશિર્વાદ મેળવી બને જણુ સૂર્યકુમારીની શોધ નીકળ્યા હતા

જલમને તેમજો એક ગુપ્ત સ્થાનમાં ફે કર્યો, પણ તેને નાચવાની તેમને પામતી હતી જેથી બેમાંથી એક જણુ તેની પાસે રહ્યો, અને નવલકિશોર ગદમાં ગયો, ત્યાં જઈ રાજે મદા

રાજા પ્રતાપસીંહને જાણી સર્વ મંડીકત જણાવી
જેથી રાજા તથા રાણીઓ ઘણી જ ખુશી થઈ
ખીજે દિવસે સૈન્ય લઈ નવન પોતાના ગ્રામ
સ્થાનમાં આવ્યો અને ત્યાં જઈ જુલે છે તે
ત્યાં જાનમ, સર્મકુમારી કે કુમુદને લીડી નહિ
તેમજ કુમાર યશવંતસિંહને પણ જોયો નહિ
વધુ તપાસ કરતાં ત્યાં લોહીના ટીપાં સ્પર્શે

સ્પર્શે પડેલાં જણાતાં હતા વળી કેટલેક દુર જોતાં
ત્યાં યશવંતસિંહના ટપકાં લોહીથી ખરડાયતા
જિત મિત્ર સ્પર્શે તોના જોવામાં આવ્યાં ઓ
જોઈ નવલને દુખ થયું અને તેણે ભણ્યું કે
નહી જાણમના માથિતોએ આથી જાણમને મુકત
કર્યો હશે અને યશવંતસિંહનું ખુન કર્યું હશે
અપૂર્ણ

સ્વિકાર.

For matriculation or High
school students & side Reader
in History of England brought
upto 1916 કર્તો—રા રા નારાયણભાઈ
જે. મહેના ખી એ રે રસ્ટ્રકથાસ માટ-
સ્ટ્રેટોરસદ મુદ્દ ૦-૧૦-૦ આ પુસ્તક અમે
જોયું છે, અને તે મેટ્રીકયુસેશન અને હાઈસ્કૂલના
વિદ્યાર્થીઓ માટે ધણું જ ઉપયોગી છે આજ
છે કે હાઈસ્કૂલમાં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીને તે
પરીક્ષામાં પાસ થવાને માટે ધણું જ મદદ કરતાં
ધર્મ પદશે વળી કર્તાએ પોતાના બહેનના કામ-
માંથી આવા ઉપયોગી પુસ્તક લખવાને જે શ્રમ
લીધો છે તે પ્રશંસનીય છે

કાસબોધ—જનપતિ ચિંતાઈ મહારાજના
ગુરુ સ્વામી રામદાસે આપેલાં ઉપદેશનું અમૂલ્ય
પુસ્તક મરાઠીમાં છે તેનું ભાષાંતર કરાવી ગુજ-
રાતી ભાષામાં સરતી કીમતે આપવા આ પુસ્તક
અમદાવાદ સરતા સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયના
મંત્રી બિંહુ અખડાનદણએ પ્રસિદ્ધ કર્યું છે
પુસ્તક ગાનામૂતથી ભરેલું છે, અને દરેક સુરમા
રાખતો લાવક છે સરતા સાહિત્ય વર્ધક કાર્યા-
લયમાં અમદાવાદ લખવાથી મળશે આવાં ઉપ-
યોગી, જ્ઞાન રસથી ભરેલાં અને પ્રજાની નીતિને
સુધારે તેવા પુસ્તકો પ્રકટ કરવા માટે અમે સ્વામિ
અખડાનદણને ધન્યવાદ આપીએ છીએ

—“ જરૂર જવાનું, જરૂર જવાનું ”—

એક દિને આ વિશ્વ તણને, “ જરૂર જવાનું, જરૂર જવાનું ”
રોહી સબધી સર્વ જનોથી, “ દુર થવાનું, દુર થવાનું ”
ધરણી ધુજવતા રણધિરો, ઘણું જોકમા આવ્યા ગયા,
આ સાથે કુ જે, ગુજતા, ટકારે કિર્તીના રહ્યા,
કોઠે પ્રયત્નો સહુ નિઃશ્રુજ છે, “ જરૂર જવાનું, જરૂર જવાનું. ”
બહાલા શત્રુ સહુ તણ, લાગુ રે. . . પડશે,
‘ સરકયુલર ’ એ ઇંદો, ખાલ્યો ના ખળશે,
ધનહિત કે ધનવાન સહુને, “ જરૂર જવાનું, જરૂર જવાનું ”
... .. એક દિને આ વિશ્વ

જેથી ઇંદાલાલ હરિપ્રસાદ, આલુંદવાળા

મરકીના અટકાવ સંબંધી સુચનાઓ.

(લેખક — મહાત્મા મોહનલાલ કરમચંદ ગાધી)

આમ ધર સ્વચ્છ કરી, એ ધરતો ત્યાગ કરવો અને બની શકે તો ખુશ મેદાનમાં તથા તાણી અથવા કુપડી બનાવી રહેવું ગામના બીજા માણસોનો સ્પર્શ ન કરવો અને વસ્ત્રો વગેરે લેવા જતાં પણ સમાજપૂર્વક દુકાનદારની સાથે બ્યવહાર રાખવો. આમ ઘરતજ દયાળુ લેવાયો હશે તો મરકી આગળ નહિ વધે મરકીથી ચેપાએલાં કુટુંબ મારફતે મરકી એજ ગામમાં અથવા બીજા જગ્યાએ પણ પ્રવેશ નહિ કરી શકે આ પ્રમાણે એકનીસ દિવસ સુધી બહાર રહી બીજા કામ પણ ઠેકાણે ઉપદ્રવ ન થયો હોય તો, અને ત્યાગેલા ધરમાં મુએલા ઉદરો જેવામાં ન આવે તો તે કુટુંબ પાછું પોતાના ધરમાં નિવાસ કરી શકે છે.

૮ જે ગામમાં મરકી થઇ હોય તે ગામમાં માણસોએ પોતાના ધરો તપાસતાં પણ જલુ સામાન બધા બહાર કાઢી ઉદરોની શોધ કરવી. જે મુએલા ઉદર જેવામાં આવે તો ઉપર પ્રમાણે ધરતો ત્યાગ કરવો અને ઉપરની સ્થળના પ્રમાણે ગદાર જઇ રહેવું મુએલા ઉદર જેવામાં ન આવે તો પણ ધર ખૂંચ સાફ કરવું અને રાખલુ કળીયુના વતી ધોળાવવું હવાની આવજવના સાધન ન હોય તો ધરમાં તેડો સુધારો કરવો અને આસપાસ પણ પુરી સ્વચ્છતા રહી શકે તેવા ઉપાયો યોજવા પડોશીના ધર સાફ ન હોય તો તેમના ધર પણ સાફ થાય, એવી તજવીજ કરવી.

૯ દરદીને ગમરાવવો નહિ. તેની પાસે આવજત કરનાર સિવાય બીજા કામને પણ તેની પાસે જવા દેવા નહિ, તેને પુષ્કળ હવા અને અજવાળુ ભોળે એવી કાટડીમાં રાખવો. સાર્વજનિક ધરખીતાલ હોય તો ત્યાં લઇ જવો ખોરાક તદ્દન બંધ કરવો મરકીની ખબર પડે તેજ તે ખોરાક ન લીધેતો હોય અને ત્રણ કલાક વીતી ગયા હોય તો તેને પીયકારી આપેલી કા પાણીની અદર બે મિનિટ અથવા વધારે વખત સુધી પસંદ કરે તો પાંચ મિનિટ સુધી દીને ઠંડા પાણીની કુડીમાં ખેસાડવો; તે એવી રીતે કે તેના પગ અને છાતી વગેરે પાણી બહાર રહે અને દુદીથી જગ સુધીનો ભાગ પાણીમાં રહે તેમ ખેસાડવો દરદીને, તરફ લાગે તો ઉઠાવેલું, ગળેલું, કહું પાણી જેટલું જેમએ તેટલું આપવું આ મિલાય બીજા કામ પીવાનું પણ નહિ આપવું માથું ગરમ હોય તો તેની ઉપર માટીની કુપરી (પોટીસ) અથવા ઠંડા પાણીના પોતાં માથા ઉપર મૂકવા સંભવ છે કે આટલા ઇલાજથી દરદી મરજીના બચાયાથી બચી જશે બીજા દિવસ કાઢે અને ભુખ લાગે તો બીજા દિવસે મીઠા લીંચુનો કે તારગીનો રસ ગરમ ઉંજળતા પાણીમાં અથવા ઠંડા પાણી સાથે મેળવીને દરદીને પીવા આપવો. તાવ તદ્દન ક્તિયાં પછી દુધ ચક્ર કરવું ગાંઠ યથ હોય તો તેની ઉપર ગરમ પાણીની પોટીસ મૂકી અને તે વખતે વખત બદલવી બે વેત લામુ અને એક વેત પડોણુ જડુ ઠપકુ લઇ તેને ગરમ પાણીમાં બેગી મુકા રમાતની અદર નાંખીને નીચોવવું અને દરદી સદન કરે તેટલું ગરમ મોવડુ કરીને ગાંઠ ઉપર મૂકવું અને પાગ બાંધવો આ પોટીસ દર ત્રીસ મીનીટ ૧ ગાંઠાવની આ રોગમાં દરદીનું હદય બદ નમજી રહે છે માટે સંપૂર્ણ આગમ આપવો.

૧૦ આવજત કરનાર માણસે બીજાઓથી આગ રહેવું અને બીજા કામે જમા માણસોના સ્પર્શની જરૂર હોય તેને ત્યાગ કરવો અને પોતાના રસાયણે સાફ ખોરાક ધરો પગડી શરીર બરોગર જાળવવું ચિંતા મિલકુલ ન કરવી જે તેને દરત બંધ થયો હોય તો એનીમાં લઈ આતરકા સાફ કરવા અને માન દનાદાર કરવો.

૧૧. હરદોના કપડાં નદીમાં અથવા તો બીજાના કપડાં ધોવાતા હોય ત્યાં નહિ ધોવા. તેને ઉજળતા સાથે પાણીમાં ઘોળવાં અને પછી ધોવાં અતિશય મેલા હોય તો નહિ કરવો જોઈએ. અને જો સ્વચ્છ હોય તો આઠ દિવસ સુધી હરેશી તડકામાં સુકાવ્યા કરવા તે એવી રીતે કે બંને બાજુને તડકા મળે. જો બાળા નોખવાની શક્તિ હોય તો બાળા નોખવાં.

મરઠી સામે રક્ષણ મેળવવા સારુ શું કરવું ?

(લખનાર — મિ. લક્ષ્મણ પુરણોત્તમ ઠક્કર)

મરઠીના વખતમાં શું શું કરવું આવશ્યક છે, તેને લગતી ચર્ચા વાચનારને માટે બહુ ઉપયોગી હોવાથી તેમ કરવાનું યોગ્ય માન્યુ છે.

મરઠી સામે રક્ષણ મેળવવા સારુ ચર્ચા શરૂ કરતા પહેલાં વાચનારાનું નીચેના મુદ્દા ઉપર ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે —

(૧) પ્લેગ મુખ્યત્વે શા કારણથી થાય છે ?

(૨) પ્લેગ સામે રક્ષણ કેવી રીતે મેળવાય ?

(૧) પ્લેગ મુખ્યત્વે શા કારણથી થાય છે ?

જ્યારે હરદોમાં પ્લેગ જાગે છે, ત્યારે તેના ઉપરથી માણસને તે લાગુ પડે છે, હરદો ગરમ વગેરે કંઠાએ પુષ્કળ હોય છે અનાજવાળા વખારોમાં પણ તે પુષ્કળ હોય છે વિશેષ કરીને તે જમીનની ગલીઓમાં રહેનારા હોવાથી કાંઈ વેળાએ ગલીઓ તેમનામાં પ્લેગના રોગ પ્રકટાવે છે. મુખ્યમાં પ્રથમ મરઠી માડવીમાં થઈ એ વિભાગમાં અનાજની વખારો પુષ્કળજે તેમાં અનાજની સાથે હરદો પણ પુષ્કળ છે માડવી વિભાગ અમુખાકારીવાળા મહોદ્વા તરીકે ઓળખાતો હોવાથી તેમાં સફાઈ સ્વચ્છતાની ન્યૂનતા હોય એ સિદ્ધ છે આવા અમુખાકારીવાળા મહોદ્વામાં જમીનની ઝેરી ગલીઓમાં વસનારા હરદોમાં મરઠી જેવો રોગ કંચિત ફાટે એ સંભવિત છે ઇ. સ. ૧૮૯૬ માં મુખ્યમાં પ્લેગ થયો, ત્યારે વરસાદની પડતુ પણ બીનપ્રતિજ્ઞનીવડી હતી ચોમાસામાં કુદરતી વરસાદ જોઈએ તેટલો આવ્યો નહોતો પૂરતા વરસાદથી દા. સ્વચ્છ બને છે, અને ચહેરાની ગલીઓનું ઝેર ધોવાઈ જઈ તે બહુ ઓછી ત્રાસદાયક થાય છે એ સાદમાં એ લાભ મુખ્યત્વે જોઈએ તેવો મળ્યો નહિ. ચરદસ્ત્ર આવતા પહેલાં તો વરસાદ ક્યારેનોએ બધા યઈ ગયો હતો, અને લગભગ એક માસ સુકામણું ચાલી પછી બહુ સારો વરસાદ આવ્યા વગરજ ચોમાસું બધા યઈ ગયું હતું, એથી મુખ્યમાં ગલીઓએ વખતે વધુ ત્રાસદાયક બને એ સ્વાભાવિક છે.

હાલના મુદ્દારા વધાગના જમાનામાં કેટલીક ત્રાસદાયક ગલીઓ, ગરીબો માટે પૂરતી દવા ઉત્તમ વગરના મકાનો, ભેગમેળવાળો ખોરાક, જાતજાતના વ્યસનો, દવાના ગડા દીયવાની પેલણ, નાટક ચેટક પાછળ ચાલુ ઉત્તમગરા, પૂરતા વ્યાયામ વગરની બેઠકી જીંદગી એ સૌ કહેતી ઇપ યઈ પડ્યું છે, અને અત્યંત ત્રાસદાયક તે ધીમે ધીમે યઈ જાય એ સંભવિત છે આથી જીંદગી તકલ્લી બની ગઈ છે એક જોરા ચરદસ્ત્રની સાથે આપણો જીવન કરીએ તો આપણો દેશજન બહુ નજીક લાગે છે, તેનું મુખ્ય કારણ બાળકો તો છેજ, પણ નવી ખરાબીઓએ ધર લાધ્યું છે પણ હાલ તે સાથે આપણો સંબંધ નહિ હોવાથી હાલની ત્રાસદાયક ગલીઓ ઉપરજ વાચકનું ધ્યાન ખેંચીશુ ઇ. સ. ૧૮૯૬ માં કુદરતી નજીક સંભોગોએ ઝેરી ગલીઓમાં વસનારા હરદોમાં મરઠી પ્રકટાવી માંડવીમાં અનાજની વખારો પુષ્કળ હોવાથી એ ઉદ્દેશનું મીયપણું પણ મરઠી પ્રકટાવવામાં મદાયજન થયું હતું એ ઉદ્દેશ ઉપરથી સંખ્યાબંધ માણસો મરઠીથી પટકાઈને મરણ પામ્યા હતા, એ ખીના જાણીતી છે

પ્લેગના ઉદર ઉપરથી માણસને કેવી રીતે મરકી લાગુ થાય છે ?

પ્લેગવાળા ઉદરના તમામ ચાંચડો મરકીના જાણી શરૂ થાય છે પ્લેગથી ઉદર મરણ પામે છે, ત્યારે એ તમામ ચાંચડો ઉડીને ધરની હવામાં મળી જાય છે મરકીથી લાગેા ઉદરો મરકીની ભારે અસરમાં આમથી તેમ મોડે છે આ ધરમાથી ખીજા ધરમાં જાય છે, અને એ ધરના ઉદરોમાં મરકી પ્રકટારી ધરતુ વાતાવરણ બહુ દૂષિત કરી નાખે છે, પ્લેગદૂષિત લતાના ધરોના ઉદરોમાં મરકી ચાલુ થાય છે, અને અમુક દલાડામાં તે બધા મરણ શરૂ થાય છે. પ્લેગદૂષિત ઉદર મરણ પામે છે, એટલે તે ઉપરના ચાંચડો ઉડીને ધરની હવામાં મળી જાય છે અને માણસોને પોતાના ભોગ બનાવે છે તેમને ડખીને તેમના હોઢીમાં મરકીના જાણ દાખલ કરે છે મરકીને અને રાત્રીને વખતે શ્વાસ વાટે ફેફસામાં પેસી જઈને માણસમાં મરકી પ્રકટાવે છે મરકીવાળા લતાના એકેએક ધરના ઉદર પ્લેગદૂષિત સમજવા

(૨) મરકીથી બચવા શું કરવું ?

લતામાં થોડાક ઉદરોને મરકી યથા, એટલે તમામ ઉદરોને મરકી યતાં વાર લાગતી નથી એક ઉપરથી ખીજાને સપાટાબંધ મરકી થાય છે, અને મરી જાય છે પણ તે સાથે એ લતાના ધરો મરકીના ચાંચડથી શરૂ થઈ જાય છે. વિશેષ કરીને રાત્રીએ બધીઆર હવામાં સુનાર માણસ મરકીથી બચકર રીતે દૂષિત થાય છે એવા વખતમાં ધરની હવા બહુ બંધીઆર ન થઈ જાય, માટે (૧) ધરના નળીઆ નેટલા બની શકે તેટલા ઉખાડી નાખી ધરની અને બહારની હવા એકઠું કરી નાખવી, જેથી મરકીવાળા ચાંચડોથી શરૂ થઈ ધરની હવા બને નહિ મુનમ જેવા શહેરમાં એમ કરી રાકાય નહિ, પણ આખો દિવસ અને રાત્રી હવા આવવાની બારીઓ ઉખાડી રાખવામાં આવ, તો ધારેલો હેતુ થોડાક અંશમાં સિદ્ધ થાય. બારી બારણાં પૂરતાં હોય, તો તેને સતત ક્લેન્સ રાખવાથી ધરની હવાતુ બધી આરપણ થોડે કે ઘણે અંશે દૂર થશે, છતાં મરકીથી દૂષિત થયેલા લતામાં એકેએક ધર મરકીના ચેષવાણુ સમજવું, અને સમ્પ્રાબંધ ઉદરો ચાલુ ને ચાલુ મરકીથી મરતા હોવાથી જે લતામાં કી યથા હોય છે તે લતાની વાતાવરણ એકદમ બગડી જાય છે આથી (૨) એવા લતા એકદમ તથા દહ ખીજે રથજે રહેવા જવું અગર ગામ બહાર ખુદી હવામાં જઈ વસવું એ સહિસલામત રહેવાનો રામચાણુ ઉપાય છે એકાદ મહિનો તેમ દરાય તો ઘણી સજામતી મળે. એટલી મુદતમાં લતામાંના બધા ઉદરો મરી જાય છે અને બધા ચાંચડો નાશ થાય છે, માટે એવે સમયે પ્લેગ દૂષિત લતાના દરેક જણે એકાદ દોઢ મામ એ મરકીના ચાંચડોવાળુ સ્થાન તથા દેવું, તે અત્યંત સલાહ ભરેલું છે મરકીના ચાંચડો માણસને ડખે છે, વળી શ્વાસોચ્છ્વાસ વાટે એ હલકા મરકીના ચાંચડો ફેફસામાં જવાને ધણે સમય છે વિશેષ કરીને રાત્રીએ તેમ જરૂર બને, પછી મરકી થાય છે, માટે મરકીના ચાંચડોવાળુ વાતાવરણ ચાલુ ને ચાલુ ફેફસામાં રાત્રીએ ઊંધી ગયા પછી ન જાય માટે રાત્રીએ તો મરકીથી દૂષિત થયેલા લતામાં ન જ સૂવું સૂવું જ પડે, તો બહાર ખૂદી હવામાં પૂરતું ઝોડીને સૂવું, પણ ધરની હવામાં ન જ સૂવું, એ અચૂક માદ રાખવા જેવી બાબત છે ધરની બંધીઆર હવામાં કાંઈ ખાણ પીણ નહિ, એ પણ જરૂરની બાબત છે

પ્લેગના વખતમાં સરકારી કિનારાન પાસે ગમવું એ પણ આવડત હિતકર છે તાવની અસર જણાતાં જ પાય, પાંચ એન ત્રણ ત્રણ દલાકે ચારેક વખત લેવાથી સર્વજો દોષ રખી જાય છે વાગડ ગામમાં મારે હાથે પ્લેગના દરદીઓને એ એકલા એ જ ઉપાયથી ખાત્રીપૂર્વક સાજા કર્યા છે ગામડા ગામમાં ખીજા કશા ઉપાયની ગેરહાજરીમાં મ સરકારી કિનારાન જ પ્લેગના દરદીઓને આપવા માડ્યું હતું, અને વેળાસર ખમર આપનારા દરદીઓ એથી જ આરોગ્ય પામ્યા હતા. સરકારી કિનારાન પંચરાની દાખલમાં રાખવું, નહિ તો તે બગડી જશે, અને તેનો સારો ગુણ ધણે ઝોછો યથા જશે તાવની અસર જણાતા જ પાય એનની પડીધી તોડી છુટત જ મુખમાં નાખેની અને પાણી સાથે ઉતારી જવી

એમ એક જો અમર વશુ વખત જરૂર પ્રમાણે કરવું તાવની અસર જરા હોય, તો એકાદ વખત તેમ કરે એટલે મરજી સરે છે, છતાં કસર જણાય તો ખીંછ વેગા તે જરૂર લેવી એટલે મરઠી થવાની દશે તોપણ નહિ થાય આ અનુભવથી લખુ છું. મરઠીની ગાંઠ ઉપર પ્રેક્ષક ગજજરનો પ્લેગનો મનમ લગાડવો અમર લીમડાના પાદડાને વાડી ખદખદાવી તે ઉપર બાધવા લીમડાની અંતછાસને વાડીને તેનું પાણી બળે કવાકે આપવાથી પણ મરઠીનો એક કેમ મારો યથો છે, પણ સરકારી કિનારાઈન એક ખાત્રીપૂર્વક ઉપાય તરીકે મે અનુભવ્યું છે માટે ખાસ કરીને તેને માટે બલામણુ કુવાની આવશ્યકતા ધારૂ છું

સ્વચ્છતા.

એ વેળા સ્વચ્છતા ઉપર પૂરતું ધ્યાન આપવું. ઘર, ઘરમાનો ચોક વગેરે વાળી જાડીને સાફ રાખવાં આગણ્યમા અમર ઘરમા બેઠા થતા દેવો નહિ ધરની બીતો બની શકે તો ચૂનાવડે ધોળાવી લેવી, ધોળાવવાથી બીતો ઉપરનું ખરાબ વાતાવરણ નાશ પામે છે, અને હવા શુદ્ધ બને છે ભીંતો ઉપરના ખરાબ જતુઓ પણ એથી નાશ પામે છે, માટે એ વેળા ભીંતોને પૂરતી સ્વચ્છ કરવા ચૂના ધોળાવવાની શક્તિ ન હોય, તો ખડીથી પણ એ કામ હાર પાડવું ધરખધ કરીને સાંજ મવાર લીમડાના પાનની ઘુણી અદર કરવી, જ્યાં ઝેરી ચાંચડો નાશ પામે નવા નવા પ્લેગવાળા ઉદરો ઘરમા એક પછી એક અસ્તિત્વમા આવે છે, તેથી ગત્રી અને દિવસે ધરનું વાતાવરણ મરઠીના ચાચડાવાળું બની જતા પામ છે પ્લેગના ઉદર સપાટાખંધ મરે છે, અને ત્યાર પછી તે પરના તમામ મરઠીવાળા ચાચડો ઉડીને માણસ ઉપર હુમલો કરે છે, અને તેમનામાં મરઠી પ્રકટાવે છે મરઠીનાંજા લતામાના લાખો ઉદરો મરઠીથી મરી જતા હોવાથી એ લતા અને તેમા આવેલા મકાનો મરઠીના ચાચડોથી બરપુર અમુક દિવસને માટે બની જાય છે, તેથી એકાદ દોઢ માસ એ ધ્યાન અત્યંત બયકર સમજવાનું છે.

પ્લેગનો લતા ન હોય, ત્યાં લીમડાના પાનની ઘુણી ધારેલો હેતુ સિદ્ધ કરે છે, અને હવામા આવેલું દષિતપણું એવા લતામાં એથી સમી જમ એ સંભવિત છે.

બની શકે તો ત્રિલાડી પાળવી, એ પણ જરૂરની બાબત છે જ્યાં પાળેલી ત્રિલાડી હોય, ત્યાં ઉદરોનું અસ્તિત્વજ ન હોય, એથી ત્યાં કેટલેક અંશે સલામતી મળે એ સ્વાભાવિક છે, કાગણુ કે ઘરમા મરઠીને ચાચડો મારત હૃદરો લાવે છે વચ્ચે સ્વચ્છ હોવા નોંધએ અને તે ઉપર મરઠીના ચાંચડો બરાબ રહ્યા હોય, એ અમુક અંશે સંભવિત હોવાથી તડકામાં તેને દરરોજ સૂવવા, અને અમુક દિવસે અત્યંત ઊંના પાણીમા ધોળાવીને ધોવાવવા

માખી અને મચ્છરોથી એ વેળા પૂરતી રીતે સાવચેત રહેવું માખી એપ ફેલાવનારી હોવાથી અને ઝેરી મચ્છરો તાવ ઉત્પન્ન કરનારા હોવાથી તેની સામે બની શકે તેટલું રક્ષણ મેળવવું, એ અત્યંત જરૂરનું છે એ વધ પાછળ લખાઈ ગયું હોવાથી તે ઉપર વધુ વિવેચન નહિ કરતાં એટલું જ કહીશું ગલીચી, ધૂળ—એ મચ્છર, માકડ અને ચાંચડો માટે બહુ અનુકૂળ હોવાથી તે દૂર કરવી અને ઘર, ઘરનો ચોક, બહુ સાફ અને બેજ વગરના રાખવાથી એવા ખરાબ જતુઓનું અસ્તિત્વ બહુ ઓછું થશે અને કેટલેક અંશે રક્ષણ મળશે (અપૂર્ણ)

પ્લેગની દવાઓ.

૧ લીમડાના ૨૦૦ પાન અને ૨૦ મરી એકઠા વાડીને તેમા ૧ રોર પાણી મેળવીને ખસમાં ઘુટી પછી તે રસ લુગડે ગાળીને તે રસ શીશામાં ભરી લેવો તેમાથી દર અર્ધા અર્ધા કલાકે અધોર્ણ અધોર્ણ રસ રોજ પાવો તે પડી મટતા સુધી પાવો ને તેના કુચામા પાવલીભાર અશીશુ મેળવી ઘુટી લુગડી બનાવી તે ગાંઠ ઉપર ચોપડવું, તેથી પ્લેગ મટશે

વળી આ રસ પ્લેગવાળા સ્થાનમા સાંજે માણસ રોજ સવારમાં અધોર્ણ પીએ તેને પ્લેગ પતો નથી

ધૂત વૈદોની ધમાલ.

પેટન્ટ દવાનું પોકળ.

(લે વૈદ દુર્લભદાસ હરજીવનદાસ રાણપુરવાળા)

આપણી દુર્દશાનાં અનેક કારણોમાં દાબિક વૈદોની અવધારિક જાહેર ખર્ચોથી લેભાઇને દબ્યનો વિનાશ કરવાનું કારણ પણ અસાધારણ જણાઇ આવે છે, જાહેર ખર્ચો ઉપર કોઇ પ્રકારનો અકુશ નથી અને બે વૈદની યોગ્યતાની કસોટી જાહેર રીતે કરવાનાં કક્ષા સાધનો નથી, તેથી એ ઉદ્યોગ દિનપ્રતિદિન શક્તિ પામતો જાય છે અને તેથી ખર્ચારા ભારતવાસીઓ પાંચમાસ બની જાય છે એ કે તેમાં કેટલાએક સારા વૈદો પણ હોઇ શકે છે પરંતુ “હીરા સુખરો ના કહે લાખ હમારા મોલ” એ નિયમનુસાર સફવૈદોને તો લોકો ખૂણેથી પણ ખોળી કહાડે છે મુશીબત ખર્ચારા ઉપર વૈદોની છે, અને તેમને જ જાહેર ખર્ચ વગેરેનો આશ્રય લેવો પડે છે, કેકાણે કેકાણે દોડધામ કરવાનું પણ તેમનાજ નસીબમાં હોય છે ભવકાદાર ખોડો, અને અદ્ભુત વાક્ય રચનાવાળી લાખીલક્ષ જાહેર ખર્ચો એજ તેમનાં આજીવિકાનાં સુખ સાધનો હોય છે દબની સ્પર્ધાનાં એ સાધનો ખોળા હોય તેમ તેઓને પોતાના સાદા નામની પાછળ વખર અર્થના, “લીફ્ટી-લીફ્ટી” જેવાં એ-ખી-સી-ડી-ના ઇન્જાનુસાર અક્ષરોનો પણ આધાર લેવો પડે છે આવા વૈદોના સબધમાં નીચે બતાવેલી કંવાલી અરથાને નહિ ગણાય.

(કંવાલી.)

અમે ખોલ્યાં દવાખાના,	જગતના પ્રાણુ હરવાને,
લખીને નામ “ધર્મદા”	મગર પૈસા કમાવાને
ખર્ચ જાહેર વાચીને,	અગર કમ્પા-ઉન્ડર-પાઇને,
દવાનાં નામ જાણીને,	કરીશુ કામ વૈદકતુ
ગગાવી જોટલો સારી,	પિવિધ રાગી બરી વારિ;
મનોહર લેખરો મારી,	અનુપમ નામ આપીશુ
બલે હા વિપ્ર કે ગાધી,	બલે સુતાર કે સોની,
બને કુબાર કે મોચી,	બલે કા ચદ્ર માતિ હો.
બલે ના ચાન થયાનું,	અમારા શીરમાં હોયે,
ગણાવા વૈદરાજોમા,	અમર પટ્ટો અમારે તો
બલ હોઇએ અમે અધા,	ખીજને દેખતા કરીશુ,
ધરી એ કાચ ગાંભોએ,	દવા દેવા અમે કરીશુ
બલ હોઇએ અમે મુંગા,	ખીજને ખોલતા કરીશુ,
અમારા દાંબને માટે,	ખીજનાં વચ્ચે તો હરશુ.
અમારા તન તરફ દેખો,	બલે અસ્થિદોસે મોખખા,
અવરને પુછ કરવાને,	અમે તૈયાર થઇ બેઠા
અવરનું ખૂન કરનારા,	જન્મતમાં શક્તિએ જશે,
અમોને ખૂન કરવાનું,	સજા હકપત્ર છે પાસે.
અરે એ -ઉંટ વૈદો,	કદી તમ-આવશે વારો,
ગરેલાને નહિ મારો,	દવા દિધમાં જરા લાવો

આવા વૈદોને આજખરના મહાભારત પ્રયાસો કેવળ ખરી વૈદવિદ્યાના અભાવેજ કરવા પડે છે કેટલાએક અમુક ધધામા નહિ ફાવવાથી ખીજ ધધાની શોધ કરવા જતાં આ વૈદ તાત્કાલિક લાભકારક જણી પસંદ કરે છે “મરજવાને અમુક હોતી નથી” એજ ફલેવત

પ્રમાણે બીચારા ક્ષોણા અને મુઝાયલા દરદીઓ એવા આડબરથી ઠગાઇને તેવાઓના ખીસ્સાં તરફ હરે છે તેના પરિણામે દ્રવ્યના નાશ ઉપરાંત હાલ વૈદ્યાથી થતી ખરાબીના પણ ભોગ થઇ પડે છે. આપણામાં પ્રાચીન કહેવત છે કે “કુવૈદ્યાના હાથથી આગમ મેળવવા કરતા ખરા વૈદ્યને હાથે મરવુ સાફ” એનો હેતુ એજ છે કે એવી જાહેર ખમરી દવાથી કદાચ તાત્કાલિક આરામ સેકે એક બે કેમમાં માત્રુમ પડે તોપણ ભવિષ્યમાં તેની અમર ધણીજ ખરાબ આવવા સમ્ભવ છે તેથી અમારા બંધુઓને આવી દવાની જાહેર ખમરી જોતાં આંખો મીચી જવાની કદાચ અમે મનાહ આપીએ તો તે અનુચિત નહિ ગણાય એમ અમે માનીએ છીએ કેટલાક જાહેર ખમરીયા અને હનદરને ગાગડે ગાધી બની ગયેલા વૈદ્યાની પેટન્ટ તો અમને એ ધધાના ગાનને લીધે સારા અનુભવ છે અને અમે પોતે એકસ રોગોની જે પેટન્ટ દવાઓ વાપરી હતી અને જે અત્યારે દોડધમ મરનારા વાપરે છે તે જનસમૂહના હિત માટે અને તેમની પૈસાની ખરબાદી અટકાવવા માટે દેવત પરોપકારાર્થે અમે આ નીચે પ્રકટ કરીએ છીએ જો કે હાલ વૈદ્યાના ધધાને ધકેલાગવા સમ્ભવ છે પરંતુ લાખો મનુષ્યના હિતને ખાતર એવા અમુક વૈદ્યો ધી હાનિ કોષ્ઠ હીસાખમાં નથી વળી એ દાક્તિ દેશના બજારને માટેજ છે તેથી તેવા વૈદ્ય અમારી આ પવિત્ર પ્રશ્ન પ્રતિ કટાક્ષ નહિ કરે એવી અમે આશા રાખીએ છીએ દાખલા તરીકે સમઠણીની ખાસ દવા માત્ર પોતાનીજ પાસે હોવાના કેટલાક એવા વૈદ્ય ડોળ કરે છે અને બીજાને એ દવાની માહિતી આપવાથી પોતાને ઉદ્ધોગ તદ્દન ભાગી પડે એમ હોવાથી એની અદરની દવાઓ તન્ન શુભજ રાખેલી છે જે ખાસ દવા તેવાઓ વાપરે છે તે આ છે -

રસકપુર તો. ૧, સાકર તો. ૧, સુખડ તો. ૧, લવિંગ તો. ૧, કેરાં તો. ૧. આ વસ્તુ ઓતુ ચૂર્ણ બનાવી ધતૂરાના રમમાં ગોળીઓ મગ પ્રમાણે વાળવી તે ગોળી ૪ તથા નીચે લખેલું ચૂર્ણ.

બીલીગર્મ, કડાછાલ, ટકણસાર, ઉજ્જવ, લોહ, અખરખ, તામ્ર, આટલુ સરખે વગરને ચૂર્ણ કરી બે આનીભારની પડી નગ ૧ ગોળીઓ સાથે આપવાનું એક વખતનું છે અને તે ઉપર પ્રમાણે દીવસમાં બે વખત લેવું અને દૂધનો ખોરાક લેવો ફુટમાં પાપથયા અને દાઢમ ખાવા. આ દવા ધણીજ અકસીર છે, અને કેટલાક વૈદ્યાની ખાસ આજીજીથી અમે એ બનાવેલી છે અને તેનો ઉપયોગ પણ દવાઓને જાહેર કર્યાં સિવાય તેઓ કરે છે સઘળા વૈદ્યોને સમઠણી ઉપર આ દવા ખાસ વાપરવાની અમે આમંત્રણ સૂચના કરીએ છીએ એક ઠવિએ બ્યાજખી રીતે કર્યું છે કે -

“ખગ વૈદ્ય ખૂણે પડે, નાહ તપાસે નાહ,

એ રાજના રાજ્યમાં, ધોળે દહાડે ધાડ.”

એ અક્ષરશઃ ખડું છે ધોળે દહાડે ધાડ પાડનારા જે આ જમાનામાં કોષ્ઠ હોય તો તે આના કુવૈદ્યો જ છે અમે આગળ કહી ગયા તેમ તેમની એ પ્રશ્નને કોષ્ઠ અટકાવી રાકતુ નથી “એ, બી ડી” ના અક્ષરોની ૨૬ ની સખ્યામાંથી બે ચાર અક્ષરો લેઇ લેવામાં તેમને કંઈ ખર્ચ થતો નથી અને જાહેર ખમર લેનારા મિચારા પેપરવાળાઓ મેજ પર નાણાં પડયાં એટલે પૂછતા નથી કે બચ્ચા! તારી જાહેર ખમરમાં એક પણ અક્ષર ખરો છે કે નહિ? તેમને તો નાણા મળે અને પેપરનું પાનુ પૂરાય એટલે યશુ વાચકોનું ગમે તે થાઓ તેની સાથે એને કરો સખધ નથી ઉપરના દોહરામાં નાહ (વાહદ) ને અધમ વૈદ્ય ગણ્યો છે પરંતુ અમારા આ હાલ વૈદ્યો તો વાળદની પણ ખરાબરી કરી રાકે એવા હોતા નથી નાહી તે હાથની કે ચોરણા (પાયખમાં) ની તેનું તેમને જાન-હોતુ નથી ચિકિત્સાનો અર્થ પણ જાણતા નથી. વનસ્પતિને ઝોળખતા નથી માત્ર દવાની અદર મહાઓથી વસ્તુઓ હોવાનું લખવામાં અને દવાને મહાઓદુ જખરદસ્તુ નામ આપવામાં જ કૃતકૃત્યતા સમજે છે, અક્ષર એવા મનુષ્ય જાતની દુસ્મરોથી અમારા ભારતવાસીઓને ખયાલે

અસ્તુ!

મરકી, પ્લેગ “વિવંજન્ય જ્વરકર ગ્રંથી.”

(લે વૈદ્ય દુર્લભદાસ દરજવનદાસ પારેખ, રાણપુરવાળા)

૧ પ્લેગ, આ ભયકર રોગ આજકાલ ગુજરાત અને કાશ્મીરનાં રાજ્યના લગભગ ધણા ગામે, ધર અને વગડાના છાપરે પણ ગાસ વર્તાવી રહ્યો છે અને તેથી પ્લેગનો ભોગ થવામાં આવેલ કાંઈ શરેર અગર ગામ ખાલી રહ્યું હશે દરેકને આ કુટ રોગથી પોતાની જીવગણી બચાવવાની ઉપાધી યદ્યપી છે તથા ચોખ્ખામાંથી થયેલ અતિશયિની કારણે અમુક રથને દયરો, મગમગ અને પાણીનો જમાવ થયેલ તેથી અને તેના ઉપર સૂચનો તાપ પડવાથી શરૂ થયો કોલેરાથી દયા દુષિત (ઝેરી) યદ્ય તેથીજ પ્લેગના ફેલાવામાં અને લોકોની હાડમારીમાં વધારો થતો રહ્યો છે કે તેની ત્રાસદાયની ગિચ્છિતિની વાતો સાબળી શકાતી પણ નથી

પ્લેગનો દુર્લોક ઇતિહાસ

મરકીને અંગ્રેજીમાં બ્યુબોનીક પ્લેગ, મરકી કહે છે આર્યશાસ્ત્રમાં ગ્રંથીજ્વર, વિવંજન્ય જ્વર, ગ્રંથી, ઉપદ્રવ, ક્ષવાદિ અનેક નામ છે આગી પાસે “રાગવિનોદ” નામની હરત લિખિત ચોપડી છે જેની બાયા દુવર્ણીકૃત ગમાપણને મળતી, હુદા, ચોપાછની સીરકમવાળી દેથી આમ દારાદ કાગળ ઉપર ગાળગોધ લીધીમા લખેલ છે જેમાં પાના ૧૭૫ છે તેના લખનારનું નામ શ્રી પદ્મિત પદારગ શીખ ગમચદ્રખ આવેલું છે લેખકે પુસ્તકના મગગાયરણમાં “સત્ત નામ વર્ણવે ધર્મદાસકૌ વ્યા” લખેલું છે તેથી આ ચોપડી લખનાર કાંઈ કમીરપથી દોવો જોઈએ તે, “વિવંજન્ય જ્વરકર ગ્રંથી” ને માટે નીચેના ઉપાયો બતાવ્યા છે

૧ લીંગડાના પાન, લીંગડાને કોર, લીંગડાની છાલ, ત્રણે સરખે વગરને લેવાં મરી, પુઝર મગ, નેપાળો, ધમામો, ત્રાયમાણ, રાસના, સરખે ભાગે લાઇ લીંગડાનાં મળતો ઉકાળો કરી તેમા ત્રણ દિવસ ખરચ કરવું તેની ગોળી બેઆની ભાગ વાળવી તે ગોળી નગ ૨ ત્રણ વળત ખારી.

૨ ગાંઠ ઉપર લેપ—ચિત્રો, આકાશનું દુધ, લીંગડાનાં પાન, આદીજ, કમ્બુતરની હગાગ, આ સર્વે વાગી લેપ બીના મુઠા કર્યા કરવો તેના ઉપર રોક કરવો.

૩ ધુપ—લીંગડાના પાન, સસકપુર, મુખડ, અગર, ગોથ, સરખે ભાગે લાઇ બારીક ખાંડી સર્વે અગે ધુપ લેવો.

૪ અભ્યગ—શરીરે ચોળેવાને ગાંઠે લીંગોળીનું તેલ, રાઇનું તેલ, હુગળીનો રસ, લીંડુ પાણી સરખે ભાગે લાઇ શરીરે ચોળવું.

નોટ—આ અભ્યગ પ્લેગના વખતમાં ચોળી રાખવાથી પ્લેગના દુમલાથી બચી જવાનો સમય નહ છે.

ઉપર લખેલા ઉપાયો તે પુસ્તકમાં બતાવવામાં આવેલ છે. હાલ પ્લેગના ત્રાસનો સમય હોવાથી ખરેખર આ ઉપાયો અજમાવવા જોઈએ, જુદા વખતના આવા ઉપાયોની જો ખાતરી કરવામાં આવે અને ક્રોદમદ પુગાર યાચ તો જનસમાજને અનેક રીતે દિલકર થઇ પડે તેડુ ખારી ઉપરના ઉપાયો જાહેરમાં મુક્યા છે જેનો જરૂર પડતા ઉપયોગ કરી અતુભવ આ માસીક-હારા જીવનના વિનય છે.

સદાયક સ્થિતિમાંથી પરમાત્મા સર્વને વચાવો.

ગરેલાને

આવા વેદોને આજરના મેડા મગી કે લાલ દાદ આ દવા ગાવાવતાની સાથે જ મટે છે. જનના પડે છે. કેટલાએક અમુક મહામા આજ ૨૪ કલાકમાં જ રાખેલો થાય છે. એક વાર મઠવા પડે તો તાત્કાલિક લાભકરક જાણી પમદ કં ૦-૪-૦ તથા કમીની દો ૦-૮-૦

હેવે હેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

મરકી-પ્લેગ-અગ્નિરોહીણી.

(લેખક વકીલ નશ્રામ પ્રાગજી નાગેશી)

(ગતીકથી આણું)

સીરમની દવા—રસી મુકી પ્લેગ થતો અટકાવવા અને થવા પછી મટાડવાની રીતને સીરમની દવા કહે છે. પ્લેગની ગંડાભાથી બનાવેલી ડૉ હાફકીનની રસી પ્લેગ થતો અટકાવવા વધરાય છે અને ડૉ વરસીનની રસી પણ તે માટે વધરાય છે.

હાફકીનની રસી સતારાના સર્જન યોજાને વાપરી જોઈ પરતુ તેથી કશો ફાયદો થયો નથી અને ૧૮૯૮ ના જુન માસના ઇલકાના “ મેડીકલ જનરલ ” નામના માસીકા પ્રખ્યાત ડૉ. મોહન્દ્ર લાલા સરકારે આરસી માટે સારો મત જણાવેલો નથી. મતનજ રસીથી સતોપકારક પરીણામ આવેલું નથી. અને જુનાગઢના એક બાહ્યુશ અને પ્રખ્યાત ડૉ એન ઇ એ લોકોના હિતાર્થે આ રસીનો ખુદ પોતા ઉપર અપ્તરો કરતા તેમા તેનું બચીખ્ય મતેલું.

હોમીયોપથીક દવા—હોમીયોપથીકનો સિદ્ધાંત એવો છે કે “ વીપદ્ય વીપમૌપદ્યમ્ ” વિપનું આપધ વિપ છે.

લીકસકચુરલીકસ—તદુરત હાલતમા જે દવા વિશેષ પ્રમાણમાં આપવાથી જે જે ઇળ અને ચિન્હો થાય તેવા ચિન્હવાળા રોગપર તે દવા ધણી સુક્ષ્મ રૂપમા આપવાથી તે દરદ અવશ્ય મટે છે એવો સિદ્ધાંત રચાપન થયો છે.

પ્લેગ સખધમા લેવાયેલાં અનેક પગવા પરથી અને નામદાર સરકારી રીપોર્ટ પરથી ‘એલુ માલુમ પડે છે કે મરકીના રોગ પર કંઈ પણ સારી અમર કરી હોય તો તેમા પહેલો નજર મેળનના હોમીયોપથીક દવા છે.

પ્લેગ પર ખાસ રીતે અસર કરનાર નીચેની દવાઓ માલુમ પડી છે—૧ કોટેલસ, ૨ આસેનીક, ૩ એટાનાઇટ, ૪ કેવીફાસ, ૫ ફાસફરસ, ૬ ઇન્જીલીમાફિયા, ૭ કારબો એનીમે લીસ, ૮ બેડીગા, ૯ કારબોલીક એસીડ, ૧૦ પરકલોરાઇડ ઓફ મરક્યુરી, ૧૧ બરફની કોયળી, ૧૨ થોમાઇડ પોટાસ, ૧૩ લાઇકર મોર્ફીના, ૧૪ સ્વચ્છ દવા.

૧ કોટેલસે—નીચેના લક્ષણો જેવાં કે દર્દીની અસાધારણ હઠિતાઇ, મુખાઇ, મુઝા, સન્નીપાત, તક્ક, ધણીજ તાકાવતી, ચક્રી, માથાનો પુષ્કળ દુખાવો, આખો ને લમણાચા વિશેષ દુખાવો, મોતો ચહેરો મુકદા જેવો, વીરક્તપાણું, એકઠમે જેવું, આખો અર ખુદ્દી, ઓકારી યતી, પિત્તની દલદી, જીભ સુજેલી જાડી. મો બહાર રહેની, બંધકાઇ અથવા પાતળો ઝાડો, પુષ્કળ બેચેની, અતીથય તરસ, શરીરમા બળવા, દાદ, બીનકુવ પશ્ચીતો નહીં, પસીના વગરનો મુકો તાવ, નાડી તદન નજળી પણ ધણીજ ઉતાવળી, આંતરડા ફેરસા ને આખા શરીરમા લોહીનું વહેતુ, આસો આસ ઉતાવળા અને મુકેલીવાળા, જાગ જાગ વિગેરેમા ગંડો, આવા લક્ષણવાળો કેમ તદન જમડી ગયો નદી હોય તો આ દવાથી અવશ્ય સારો થવાનો જ એવી ખાની આપરામા આવે છે. હોમીયોપથીકની રીતે સીગંઝવડે આમડીમાં દાખત કરવાથી અત્ય્ શયદો થાય છે. માટે મ્હો વાટે નદિ આપનાં પીયઝારી (સીરિઝ) વડે આમડીમા લોહી માથે દાખત કરવી.

૨ આરમેનીક—એસ્ટ્રીક અથવા ઇન્ટેરગ્રાઇનત જાતના પ્લેગમાં આ દવા ખામ અપર કરે કે લક્ષણો—પ્લેગની ગંડો અને તાવ થવા પછી આ દવા નીચેના લક્ષણો ઉપર ધ્યાન આપી વાપરની નહીં છીપે એવી તરસ, અનેક રંગની દલદી તથા ઝાડો પશ્ચીતો વળે ત્યારે બારે તરસ, માથામા ધમકારા અને તેથી ઉપતો અમાવ, પેટમા દાહ વગેરે લક્ષણો ઉપર આ દવા વચી સારી અસર કરે છે.

૩ એકોનામટ—એચેની, ગભરાટ અને પહેલા તથા ખીજા દુગ્ધમાં તાવ સંખત હોય ત્યારે આ દવા આપવાથી જાડુની માફક અસર કરે છે, માટે અસલ રવચ્ચમાં આપવા ખાસ મંદા મણુ કરવામાં આવે છે. ડૉ. ડી. ઝેન રોય ખામ વાપરવા બલામણુ કરે છે.

૪ ફેલીફ્રેસ—આ દવાથી લોહી જલ્દી સુધરે છે અને ધણી જ ઉપયોગી દવા છે.

૫ ફ્રેસફ્રેસ—ન્યુમોનીયા (ફ્રેસાનો વ્યાધી) યથો હોય ત્યારે આ દવા ધણી જ સારી અસર કરે છે નીચેના લક્ષણો હોય ત્યારે વાપરવી ઉચીત છે સન્નીપાત, બકવાદ, બેપરવાઈ, કપડાં ફેંકી દે, ફાડી નાખે, ચાળા કરે, શરમ વગરનો નાચો થવા માગે, માથામાં દુખાવો, ચક્રી, આંખે દેખતો ન હોય, બેભાન, કાન, તથા નાક અને મોઢા તથા આંતરડામાંથી તથા ફ્રેસામાંથી લોહી જતું હોય, જીભ સૂજેલી કાળી લીખી કોરી હોય, જીભ ધણી લાગે અગર લાગે નહીં, લીવર વધેલું હોય, અગિવાયુ (પાંચ) ધણી છુટે, ઉવળી, ઝોકારી, ઝાકા, પેટમાં ગડગમટ, આંખે પેટમાં ટકે નહીં, જગમા ઝાકા, ડાખી બાજુ દુખાવો, દમ લેવામાં મુશ્કેલી, ઉવરસથી પર મુક અને લોહી નીકળવું, નાકી તદ્દન બારીક ધીમી ને કળાય તેવી, અગર પછી અગર સાંજનો દાઢ વાઈ તાવનું આવવું, પછી ઉનો તાવ, તરસ ધણી, તરસ મટે ત્યાર પછી ગરમી લાગે ને પસીનો આખી રાત આવે, ડાખી બાજુ મુક શકે નહીં તેથી જમણી બાજુનું સૂતો હોય, આવા લક્ષણો હોય ત્યારે આ દવા વધારે માફક આવે છે.

૬ ઇન્નીસીયા ફ્રેમા—પ્લેગના પહેલા દરજ્જામાં આ દવા જાડુની માફક અસર જણાવે છે. પ્લેગપર આ દવા અકસીર છે એમ ડૉ. હોનીન બર્નર જણાવે છે.

૭ કારબોએનીમેલીસ—આ દવા પ્લેગ અટકાવનાર મનાઈ છે અને ગાંઠો નીકળવી શરૂ થઈ હોય તેને બહુજ ફાયદો કરે છે.

૮ બેડીગા—ડૉ. હેરીંગ તથા રૂથમન, ડૉ. રોસન્ટી અને અક્ષયકુમાર દત્તે આ દવાની અભિમાન લખ જણાવે છે કે—“ આ દવાથી ગાંઠો જલ્દી ગળી જાય છે ” માટે તે અસ્ય રૂથમા (મધર ટીચર) આપવું.

૯ કારબોલીક એસીડ—પ્લેગના સર્વ લક્ષણોને મટાડે છે, માત્ર ગાંઠોપર અસર કરતી નથી.

૧૦ પરકલોરાઇડ ઓફ મરક્યુરી—ડૉ. ચોમસન જણાવે છે કે “ આ રસ દુરતું પ્રવાહી છુટ્યા મોટા દરદીને અરધો ઝામ બને કલાકે ચાર વખત આપવું અને પછી તેટલા જ વજનની આ દવા છ છ કલાકે આપવી આ દવાથી પ્લેગના દરદીઓનું મોટું આવતું નથી, ઉપ માટે લાઇકર મોર્ફિયા આખરની માત્રામાં આપતા આથી ધણી સારી અસર થાય છે.

મરક્યુરીઅસ ફેરાસીઅસ—ચોથા દરજ્જાના પ્લેગમાં લાયુ પડે છે, ગાંઠો મટે છે અને ઝેરી જાડુનો નાશ થાય છે.

૧૧ મરક્યુરી કોથળી માથા ઉપર ટ્રેન્વવી—આથી સન્નીપાતમાં ઘણો જ ફાયદો થાય છે. ચુસવા પણ દેવું.

૧૨ ઓલિવાઇડ પોટાસ—જીંધ સારી આવી દરદ દમાય છે દરદીને રાહત મળે છે.

૧૩ લાઇકર મોર્ફિયા—ઉંચ આવવા માટે તથા ઉઘડી માટે ધણીજ સારી જણાઇ છે.

૧૪ સ્વપ્ચ હવા—આ દરદીને ઘણો જ ફાયદો કરે છે.

ઉપરની દવાઓ જે ખાસ ફાયદાકારક માલુમ પડેલી છે તે શીવાય ખીજા નીચેની દવાઓ પણ ઉપયોગી જણાઇ છે.

૧૫ લીચેસીસ, ૧૬ કોલા, ૧૭ ઇન્ફસકોરેલીનમ, ૧૮ બેપીસીયા, ૧૯ આયોડાઇન,

૨૦ વીલામલી ગીડું.

૧૫ લીચેસીસ—લક્ષણો કોટેવસ મુજબ પરંતુ દેર એટલો છે કે -૧ લોહી વહી જવાનો સ્વભાવ થયો ચોડા, તાવની ઠંડી લાગતા લોહી કાઢ કાઢ વાર મઠાયેયુ, ઠંડી ને ગરમી વારા ફરતી લાગે છે, ઠંડો પરસેવો પુષ્કળ વળે છે. ઠંડુ પાણી પીવાથી શરીર ટાંઝ ચડતી, ઊંઘમાં હાથ પગના પોચા કરડવા, જમણી બાજુ ફુખાવો તેથી ડાબી બાજુ સંતુ, કોટેવસમાં પસીનો જોવો પડે છે આમાં પસીનો જોવા પડતો નથી. આ દવા વાપરતી વખતે દરેક સુધા કે સગડી પાસે બેસવા ઇચ્છા કરે છે. કોટેવસમાં આ લક્ષણ હોતું નથી આવા લક્ષણો જન્યાય ત્યારે વાપરવી સીરીઝ મારવાથી લીચેસ ફામદો જણાય છે

૧૬ કોષ્ટા—કોટેવસમાં જણાવેલાં લક્ષણો પરંતુ નીચેના ખાસ લક્ષણો પર લક્ષ આપી સીરીઝ મારવી.

માથાનો ફુખાવો, ખુશ્કી હવામાં સહત લાગે, ઉડ બેમ કે આલવાથી વધારો, તમાકુ પીવાથી નરમ લાગે, ને દારૂ પીધાથી તે ફુખાવા (માથાનો) તદ્દન મટી જાય એમ જણાય, થલુ નીરાશપણ, હૃદય દુઃખહતું જલ્દી ચાવતું, જીમ મો સુકાય છતાં તરસ ન લાગે, નાડીની ચાલ ઉતાવળી અનીયમીત, ટાંઝ તાવ વખતે અગ્નિ પાસે બેમત્રા બહુજ આતુર, આવાં લક્ષણો જણાવ ત્યારે વાપરવું

૧૭ ઇલેક્સકોરેલીનસ—લક્ષણો કોટેવસ મુજબ પરંતુ તેમાં દેર માત્ર એટલોજ કે, લોહી થલુ વહી જાય છે પણ તે કાળુ અને પાતળુ હોય છે

૧ કોટેક્સ, ૨ કોષ્ટા, ૩ લીચેસીસ, ૪ ઇલેક્સકોરેલીનસ, આ ચાર દવા મુખ વાટે નહીં આપતાં ચામડીમાં સીરીઝ મારવાથી વધારે અને જલ્દી અસર કરે છે

૧૮ બાપટીરીયા—પ્લેગમાં નીચેનાં લક્ષણો જણાય ત્યારે આ દવા વાપરવી આખા શરીરમાં તાવની ગરમી, પસીનો, ઝાડા અને ઠંડીમાં બેસવાની ઇચ્છા, ન્હાવાની, પગ ધોવાની, ખુશ્કી હવાની ઇચ્છા.

૧૯ આયોડાઇન—આયોડાઇનનું એક ટીપુ પાણીમાં મેળવી બન્ને કલાકે આપવું ને ગાંઠ ઉપર ટીપર આયોડાઇન લગાવવું. આ ઇલાજથી મુક્તિદેજનનાજાએ એકાવન કેસમાંથી પચાસ કેસ સુધાર્યા હતા ગાંઠ પર આયોડાઇન આપો વખત ધસવાનું ચર રાખવું

૨૦ વીલાયતી મીઠું—ગાંઠ દેખાય કે બે ઓસ વીલાયતી મીઠામાં ઉંચી જતો બાન્ડી એક ચમચી મેળવી પાવું

ગરીબોના ગામડીયા ઉપાય.

(ને વેલ ફર્લિમદાસ હરજીવન પારેખ, રાજપુરવાળા)

(અનુસંધાન અઠ ૮ ના ૧૪૫-૩૨૧ થી)

કેટલાએક વ્યાધિમાં ડામ દેવાની કૃતિ

ધખા અસાધ્ય, હઠીલા અને જડ ઘાલી પડેલાં દરદોખા દવાની અસર જ્યારે કાઢ જણાતી નથી ત્યારે ગામડાના લોકો ડામ દેખને તેવા રોગો નામુદ કરે છે

૧ દાઢનો ડામ—ગમે તે દાઢ ફખર્તી હોય ત્યારે મોઢુ ખરાબ પહોળું રખાવીને એક ખીલો ઉતારીને ઉપર ડામ દેવો, તેથી દાઢનું ફખ મટી જાય છે

૨ ખરોળની ગાંઠનો ડામ—ખરોળને બ્યારે દવાઓથી અસર થતી નથી અને અમાધ્યક્ય પડે છે તેવા દરદીને ડામ ખરોળ ઉપર સાત અથવા નવ દેવાથી મટી જાય છે.

૩ કાળજની ગાંઠનો ડામ—કાળજની ગાંઠને પણ ઉપર મુજબ ડામ દેવામાં આવે છે.

૪ વધરાવળ ઉપર ડામ—જે ભાગની વધરાવળ વધી હોય તેના સામા પગની ધુટીએ બે ડામ આપવા અથવા બન્ને ભાગની વધરાવળ વધી હોય તો બન્ને બાજુના પગની અદરની ધુટીએ પાસે ડામ દેવા.

૫ ઝામરવાનો ડામ—માથાના દરદોમાં બ્યારે ઝામર જેવો સખત દુખાવો થાય છે ત્યારે નેત્રના ઉપર એક તથા બન્ને બાજુ ત્રણ ત્રણ ડામ દેવાથી માથાના દરદો મટી જાય છે.

૬ રસોળા ઉપર ડામ—શરીરના કોઇ પણ ભાગ ઉપર બ્યા રસોળા દોષ અને તેની શ્લિથિતી હોય તો તેના ઉપર પાંચ અથવા ત્રણ ડામ દેવા.

૭ ખરડાના દુખાવાનો ડામ—ખરડાના કોઇ ભાગમાં દુખ થતું હોય (જેને ખરડો કહેવો કહેવાય છે) ત્યારે કમર ઉપરના ભાગમાં કરોડની બાજુએ બન્ને ડામ દેવા.

૮ સધિવાનો ડામ—જે ઠેકાણે વાથી સાધા દુખતા હોય અથવા વાથી રહી ગયેલ હોય તો દુખતા ભાગ ઉપર બે અથવા ત્રણ ડામ દેવા.

આ સિવાય બીજા ધણી દરદોમાં ડામ દેવાનો રીવાજ ગામડાઓમાં પ્રચલિત છે જો કે હાલના મુધરેલા નર્માનામાં તે ઉપાય રાક્ષસી અને ઉત્પેદા તરીકે ગણાય છે પરંતુ ડામ આપનાર અનુભવી હોય અને દરદને સમજીને ડામ દેવામાં આવે તો અવશ્ય ફતેહ મળીવડે છે.

જે ઠેકાણે ડામ આપવા તે ઠેકાણે પાણીમાં રાખ પનાળી અણાની ઢાળ જેટલું ટપક કરવું તે ઉપર એક લોખણ નેટસો લોટાનો સગીઓ અરધો તથાવો માલચોળ જેવો થાય ત્યારે દરદીને મુવાડી એકજ મીનીટમાં બધા ડામ આપી દેવા.

ભારતીય વનસ્પતિની નવી દ્રવ મુજબ શોધલેખ કરવાની જરૂરિયાત વિષે.

(લેખક શ્રીમુત અમૃતલાલ સુંદરજી પંડિયાર)

ભારતવર્ષનું વૈદકશાસ્ત્ર ઉત્તમમાં ઉત્તમ પ્રકારનું છે એ વાતમાં દ્વિતિયા ધણી લોકોને કમ પણ રાક્ષા નથી છતાં પણ હાલના વખતમાં પશ્ચિમની ડોક્ટરી વિદ્યાનું જોર વધતું જાય છે, અને દેશી વૈદક દવાનું જાય છે એવી દેશી વૈદકની અને દેશના લોકોની તંદુરસ્તીની ખૂબ ખરાબી થાય છે કારણ કે જે દેશમાં લોકો ઉત્પન્ન થયા હોય તે દેશની દવાઓ જે દેશના માણસોની પ્રકૃતિ ઉપર ખાસ વિશેષ અસર કરી શકે છે આવો કુદરતનો નિયમ હોવાથી બીજા કોઇ પણ દેશની દવા આપણને નેટસો કાયદો કરી શકે તે કરતાં આપણા દેશની ઓપની આપણને વધારે કાયદો કરી શકે તેમ છે અને તેમ છતાં અદ્યસોસ કે આપણું દેશી વૈદક શાસ્ત્ર ઝીંધુ પડતું જાય છે, દવાનું જાય છે અને મરતું જાય છે આમ યવાના ધણીએક કારણ છે, તેમાંનું એક કારણ એ છે કે ધણીએ દેશી વનસ્પતિની હાલના સાયન્સ પ્રમાણે શોધખોળ થયેલી નથી. તેથી ધણી વનસ્પતિઓ અતિશય ગુણવાળી છતાં પણ જેવા જોઈએ તેવા ઉપયોગમાં આવી શકતા નથી એમ યવાનાં ધણી કારણ છે જેમકે,

હાલના લોકોને પશ્ચિમના સાયન્સની ચાળણીમાં ચાળાયેલા માલ જોઈએ છે.

ઉમેજી લોકે આ દેશમાં આવીને લોકો ઉપર એક એવી જાતની અસર કરેલી છે કે ન્યાં

ચુંદી કોઈ પણ દવા સંગર્ભ ડાક્ટરોની સોધ જોગથી મિદ્ધ યાવ નહિ અને એ કડો ડાક્ટરો તેનો ફળો લાભ લે નહિ ત્યા સુધી કોઈ પણ અનુભવી વસ્તુઓ વાપરતી નહિ, પણ જે વસ્તુના ગુણ દોષ બરોબર રીતે જણાય તથા તે વસ્તુ ચર્મિકામાં ગયા પછી કેટલા વખતમાં શુ અસર ઉપજાવે છે તે જણાય અને એ અસરને રોગની હોય ત્યારે રોગી ચકાવ તથા એ અસરને વધારવી હોય ત્યારે તેને વધારી રાકાય અને એ અસરને નિર્મૂળ કરી ચકાવ તેની ખાતરી લાયક લાનના લોકોને જોઈએ છે અને આપણી કેટલીક વનસ્પતિઓ અતિશય ગુણવાળી હોય જેમકે કોઈ વનસ્પતિથી તુરત જ " મરડો " મગી જતો હોય, કોઈ વનસ્પતિથી "ખરજી" મગી જતું હોય, કોઈ વનસ્પતિથી " હરસ " મટી જતા હોય, કોઈ વનસ્પતિથી " મગદર " મગી જતું હોય, કોઈ વનસ્પતિથી " કંઠમાળ " મટતું હોય, કોઈ વનસ્પતિથી " ક્ષય " મટતો હોય અને કોઈ વનસ્પતિથી " કોડ " મટતો હોય, એવી યીને પણ આપણા દેશમાં મોટાં છે. પણ એવી યીનેના પકકે પકકા ગુણ દોષ માટે ખાતરી લાયક પુરાવા ધણા વૈદ્યોને લોકોને બનાવી ચકા નથી તેથી એવી કિમતી દવાઓ ઉપર પણ સુવેલા લોકોની શ્રદ્ધા બેસતી નથી એથી બહુ સડેલી દવા હોય, બહુ જ જલદીથી ક્ષયદોષ થાય તેવી દવા હોય અને તદ્દત નિર્દોષ વસ્તુ હોય છતા પણ તેને વાપરતા ધણા લોકો બહુ ડરો કરે છે કારણ કે આજના જમાનાની રીત પ્રમાણે આપણી વનસ્પતિઓના ગુણ દોષ નક્કી થયેલા નથી તેથી તેનો જેવો જોઈએ તેવો લાભ લેવાતો નથી માટે આપણે અમુક આપણીઓના વધારે વધારે લાભ લેવાય તે સાગ સાયન્સની આજ્ઞાથી આપણી કિમતી આપણીઓને આજની જોઈએ એવી સેવા કરવાથી દેશી વનસ્પતિની કિમત વધારી ચકાવ છે અને દેશી વૈદ્યશાસ્ત્રને ટેકો આપી ચકાવ છે

ઔષધીઓના ગુણદોષ જાણવા વિના લોકો તેને વાપરવા આહુતા નથી. ઇંગ્લેન્ડ વિધાએ લોકો ઉપર એવો છાપ બેસાડેલો છે કે આ શોષબોજનો જમાનો છે આ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણનો વખત છે, અને આ ખાતરી કરવાનો વખત છે એમને એમ જેમ આશ્ચર્ય તેમ ચકાવી લેવાનો વખત નથી એટલે અસલના વખતમાં જેમ " વાટકુ ઝાસક ને મોડો જોગી " એવી કોઈ જાત ભાત જોતું નહીં, તેમ હવેના વખતમાં ચાલવાનું નથી અસલના વૈદો પોતાના દરદીઓને શુ દવા આપે છે તે જણાવતા નહોતા માત્ર વૈદના બરોસા ઉપર જ દરદીઓ દવા લેતા હતા પણ આજે એવી રીતે દરદીઓને અધારામાં રાખવાનો વખત નથી, અને એવી રીતે અધારામાં રહીને દવા લીધા કરે એવા લોકો પણ નથી હવેના લોકોને તો ઓખખુ પ્રીસીપલ જોઈએ છે તમે અમારો રોગ માટે કષ્ટકષ્ટ દવા વાપરો છો અને એ દવાનો શુ-શુ ગુણ છે તે વૈદોની પાસેથી દરદીઓ તથા તેના સગાવહાલા જણવા છઠ્ઠે છે, અને જો એ બાબતમાં વૈદો દરદીના મનનું સગાધાન ન કરી ચકે તો દરદીઓ દવા લેતાં અચકાવ છે, પણ આપણા દેશની ઘણી જાતની અમૂલ્ય વસ્તુઓના ગુણ દોષ પણ હજી હાલની સાયન્સની રીત પ્રમાણે શોધાયા નથી એટલે ઘણી જાતની દવાઓ માટે સતોષકારક પૂરતા પુરાવા ધણા વૈદો આપી ચકતા નથી, જેમકે કોઈ વૈદ દુગધીના પાદકાથી ઘણી જાતના રોગ મટાડતો હોય તે વૈદને જો એમ પૂગવામાં આવે કે તમે અજીજ ઉપર દુગધી આપવાનું કહો છો, પણ દુગધી હોજરીમાં જઈને જરોગિન ઉપર શુ અસર કરે છે, આતંગડાં ઉપર તેની કેવી અસર થાય છે, લોહી ઉપર તેની કેવી અસર થાય છે, ફેફસા ઉપર તેની કેવી અસર થાય છે, એ તમે જાણો છો ? અને કહી તેની બહુ ટૂંગ અસર થાય તો તેનું નિવારણ કરવાની દવા તમારી પાસે છે ? એ દવા કદી તમારી પાસે હોય અને તે દવા આપો તો એ દવા શરીરની અદર જઈને શુ લાભ કરે છે, એ તમે સમજી શકો તેમ છો ? આ બધી બાબતોના જેવા જોઈએ તેવા પુરાવા ધણાએ દેલી વૈદો આપી ચકતા નથી કારણ કે નહીં દબ પ્રમાણે આપણી દેશી ઔષધીની જેની જોઈએ તેવી શોધ બોજ થઈ નથી. તેને લીધે આવી બાબતોમાં સામા માણસને સતોષ થાય

તેવા ખુલાસા આપી શકતા નથી અને એવા ચોખ્ખા ખુલાસા ન થાય ત્યાં સુધી ઉત્તમ ઉત્તમ દવાનો પણ દોષો છૂટથી લાભ લેતા નથી માટે ખુલ્લા “પ્રેસ્ક્રીપશન” લખી સફળ અને વનસ્પતિના ગુણ દોષ સમજાવી શકીએ એમ કરવાની ખાસ જરૂર છે

આપણી વનસ્પતિની દવાઓ બહુ ટુંક સુદૃઢતા બગડી જાય છે. તે ધણે વખત સુધી ન બગડે તેવી જાતની શોધ કરવી જોઈએ.

આપણી વનસ્પતિની ધણી જાતની દવાઓ ઉત્તમો ઉત્તમ છે એટલું નહિ, પણ બહુ બપ-કર હકીકા મેગો મટાડી શકે તેવી છે અને તે બધી વાતો માત્ર અથોમાં લખેલી છે એટલું જ નહિ, પણ સેકડો વેદો હજી સુધી પણ લાભ લીધા કરે છે વળી એવી કિમતી દવાઓ હમણા જ શોધી કાઢી છે એમ પણ નથી પણ છેક જૂનામાં જૂના ઝગવેદના વખતથી તે દવાઓ વપરાતી આવે છે આવી દવાઓમાં પણ આજના જમાનાની દૃષ્ટિએ જોતાં એક મોટા દોષ છે અને તે એકે એવી સરસમા સરસ દવાઓ પણ બહુ ટુંક વખતની અદર બગડી જાય છે જેમકે તેનો રસ કાઢેલો હોય તો તે થોડા કલાકોની અદર બગડવા માટે છે તેની ચટણી બનાવેલી હોય તો તે થોડા દિવસની અદર બગડવા માટે છે તેનો બૂકા બનાવેલો હોય તો થોડા મહીનાની અદર તેનો ગુણુ ઝાઝો થતો જાય છે અને તેની ગોળીઓ બનાવી હોય તો તે ગોળીઓ પણ એકાદ વરસની અદર હીનવીર્થ બની જાય છે મતલબ કે તાજી દવાઓ કામ લાગી શકે છે, અને તે વાત લાંબતા વખતના લોકોને પરવડે તેમ નથી કારણ કે લાંબતા પ્રતિતિના વખતમાં જ્યારે લોકોને આવાખીવાની કે ઉધવાની પણ પૂરી કુરસદ નથી, એવા વખતમાં લોકો જગલમાં નાજ દવાઓ તોડવા જાય અને તેને વાડી ઉઠાળા બનાવવામાં કપાકોના કતાકો કાઢે એ કાંઈ પરવડી શકે તેમ નથી માટે આપણી દેશી દવાઓની નવી રીત પ્રમાણે શોધખોળ થવી જોઈએ અને તેનું ઉપરનું સ્વરૂપ બદલાય છતાં પણ તેના ગુણુ કાયમ રહે એમ થવું જોઈએ એટલું જ નહિ, પણ જેમ અને તેમ વધારેમાં વધારે વખત સુધી તેના ગુણુ ટકી રહે તેમ કરવું જોઈએ. એ માટે દવાઓની અદર ખીજ તલો મેળવવા પડે તો તે મેળવવાં જોઈએ પણ એવાં તલો મેળવવાથી અમલ દવાના ગુણુમાં કંઈ ફેર ન પડી જાય તેની ખાસ બાળ રાખવી જોઈએ જે આ પ્રમાણે જ શોધ થાય અને આપણી દેશી વનસ્પતિઓની દવાઓના ગુણુ લાભો વખત સુધી ટકી શકે એવી સુક્તિઓ શોધાય તો દેશી વૈદકને બહુ મોટા ટેકા મળી જાય અને દેશને તથા વેદોને બહુ ફાયદો થાય માટે નવી દબ પ્રમાણે ભારતીય વનસ્પતિની શોધખોળ કરવાની જરૂર છે

જે દવા ફાયદાકારક જણાય તે થોડી દવાથી ચાલે તેમ નથી, પણ તેવી દવાની બહુ મોટા પ્રમાણમાં જરૂર પડે છે.

દેશી વૈદકને ખાલવવા માટે ભારતીય વનસ્પતિની નવી દબ મુજબ શોધખોળ કરવાની ખામ જરૂર છે એનું એક મુખ્ય કારણ એ છે કે આજ દિવસ સુધી દેશના જે ભાગમાં જે જાતની દવા ઉત્પન્ન થતી હોય તે ભાગના લોકો તે દવાનો લાભ લેતા હતા. પણ દેશના ખીજ ભાગોમાં એ દવા પહોંચતી વહેતી કારણ કે રેલવે, તાર, પોષ્ટ, આગબોટ, છાપાઓ વિગેરે આ-તાઓની સમવડો નહોતી, તેથી સારી સારી દવાઓ પણ માત્ર અમુક અમુક ભાગમાં રહી જતી હતી, પણ આજે એવો વખત નથી. આજે તો જે દવા ગુણુકારક છે એમ સિદ્ધ થાય તો તે દવા ખરીદવાને માટે આખી દુનિયાના લોકો તૈયાર છે અને થોડા દિવસોની અદર દુનિયાના દરેક ભાગમાં કોઈ પણ દવાને પહોંચાડી શકાય તેમ છે જેમકે કરીનાધવ માટે એમ સિદ્ધ થયું કે ધણી જાતના તાવ ઉપર તે બહુ સારું કામ આપી શકે છે. એટલે આખી દુનિયામાં તેની ખપત થાય છે અને ધણે વખત સુધી તે બગડે નહિ એવું તેનું રૂપ બનાવેલું છે એ રીતે જેને દેશી આપણી અતિશય ગુણુધારી હોય તે વસ્તુઓનો નવી દબ પ્રમાણે ઉપયોગ કરવો જોઈએ, અને તે આખી દુનિયાને પૂરી પડી શકે એવા ઉપાયો કરવા જોઈએ. જ્યારે એમ કરીએ ત્યારે જ

આપણે આપણા વૈદક શાસ્ત્રની સેવા બળવેથી ગણાય પણ જ્યાં સુધી આપણી વનસ્પતિની દવાઓને લાભો કાળ સુધી સાચવવામાં ન આવે ત્યાં જ્યાં સુધી બહુ મોટા પ્રમાણમાં જ્યાંમધ રીતે દુનિયાને દવા પૂરી પાડી શકીએ નહિ, ત્યાં સુધી કોઈ પણ વસ્તુથી કંઈ સગીન કાયદો થાય નહિ. બધે ગમે તેવી સારામાં સારી દવા આપણી પાસે હોય પણ જ્યાં સુધી બહુ મોટા પ્રમાણમાં તેના લાભ લોકોને આપી શકાય નહિ, ત્યાં મુની એ દવાથી કંઈ દુનિયાને સગીન લાભ મળ્યો ગણાય નહિ. અને ધણી જાતની વનસ્પતિઓ ચોક્કસ જાતમાજ થનારી હોય છે તથા ધણી જાતની વનસ્પતિ અમુક દેશમાજ થનારી હોય છે, દુનિયાના બધા ભાગમાં યદ્ય શકતી નથી, એવી જાતની વનસ્પતિની દવાઓને મોટા પ્રમાણમાં બનાવવાની તથા તેને જાગવી રાખવાની શોધખોળ કરવી જોઈએ અને એ કામ હાથના સાધનને બાજુમાં ગણ્યા વિના યદ્ય શકે તેમ નથી માટે હાલના રસાયણશાસ્ત્રની મદદથી, આપણે આપણા દેશની વનસ્પતિની મદદથી આપણે આપણા દેશની વનસ્પતિની કિંમત વધારી જોઈએ અને આખી દુનિયામાં તેનો ફલાવો થાય એવા ઉપાયો કરવા જોઈએ જ્યારે એમ ફેરીએ ત્યારે જ આપણે આપણા વૈદકશાસ્ત્રની કંઈક થોડી ધણી સેવા કરી કહેવાય.

આપણા દેશમાં ઉત્તમમાં ઉત્તમ વનસ્પતિ છે, હતા પણ તેનો જેવો જોઈએ તેવો લાભ લેવાતો નથી.

પરમકૃપાળુ પરમાત્માની કૃપાથી આપણા દેશના દવા પાણી એવા સરસ છે કે તેમાંથી કુદરતી રીતેજ દરસાસ અનેક જાતની મદદન કિંમતી આપણી યામાં જ કરે છે પણ અત્યારે આપણા દેશના લોકો એવા અજ્ઞાન બની ગયા છે, એવા બેદરકાર બની ગયા છે અને એવા નિર્બળ બની ગયા છે કે જે વનસ્પતિ દરસાસ કરોડો રૂપિયા અપાવી શકે તેની સામે પંચુ તેઓ જોતા નથી જે વનસ્પતિથી જગતના અનેક માણસોના બપોર રોગો મટી શકે તે આપણીની પણ તેઓ દરકાર કરતા નથી, અને જે વનસ્પતિ આખી દુનિયામાં ભારતને કીર્તિ અપાવે તથા તેના શોધકોનો મદિમા વધારે એવી નિર્દોષ, અમુલ્ય વસ્તુઓ સામે પંચુ તેઓ જોતા નથી અને તેને બદલે હીનશુલ્કવાળી, ચરીરમાં જાળને પાછળથી કાઢક વીકૃતિ કરનારી આપણા દેશના લોકો, કુદરતી રીતેજ સર્વ રીતે આદર ન આવે તેવી અને બહુ ખર્ચાળ પરદેશી દવાઓ વાપરે છે આમ થવાનું કારણ એ છે કે આપણા દેશની વનસ્પતિના શુદ્ધરૂપ હાલની શોધખોળ પ્રમાંજીયેલા નથી, તેથી પાસ ચણેલા ડાઁડરો તેનો છુટ્ટી ઉપયોગ કરતા નથી અને જે કાંઈ થોડા ધણા વૈદક કોઈ કોઈ જાતની વનસ્પતિ વાપરતા હોય, તે બીજાઓને બનાવતા નથી. અને તેઓ પોતાના બહુજ નાના સરકલની અદર કામ કરી કરે છે, એટલે તેની અસર દુનિયાના બીજા ભાગો સુધી પહોંચતી નથી. તેને હીંધે આપણા દેશની સારામાં સારી વનસ્પતિ પણ અધારામાં રહી જાય છે. યાદ રાખજો કે આપણા દેશની વનસ્પતિમાં શુદ્ધો ઓછા છે માટે તે અધારામાં રહે છે એમ નથી, પણ આપણા દેશની આપણીના શુદ્ધો હાલના સાધન પ્રમાણે શોધનારા માણસો નથી. તેને હીંધે જ આપણા દેશની ઉપયોગી વનસ્પતિ પણ અધારામાં રહી જાય છે.

આપણા દેશની વનસ્પતિ બહુજ સારી છે, એમ કંઈ માત્ર મોદેથીજ કહી દેવાની વાતો નથી. પણ આપણા વૈદકના અનેક મયોમાં તેના મદિમાના વર્ણનો છે એ સિવાય કોઈ કોઈ સાધુ સતને મોદેથી તથા ધરડા માણસોના મોદેથી યમકારિક વનસ્પતિની ધણી વાતો આપણે સાંભળ્યાં ફેરીએ છીએ. અને આપણી આસપાસના એવા કોઈ કોઈ કેસો પણ આપણે જોઈએ છીએ કે જેમાં તદન, નિર્દોષ એકાદી વનસ્પતિથી બહુજ બચકર રોગ મટી ગયો હોય, હતા પણ એવી અમુલ્ય આપણી તેના પુરેપુરા બહારમાં દુનિયાની હજારોમાં રજુ થતી નથી તેનું મુખ્ય

કારણ એજ છે કે હાલની રીત પ્રમાણે એ ઔષધીઓના તત્ત્વો શોધાયેલા નથી તેથી અનેક શુભ છતાં ઘણી જાતની ઔષધીઓ અધારામાં રહી જાય છે માટે એવી ઉપયોગી વસ્તુઓ ઉપયોગ વધારી તેમથી લાભ લેવા સાર તથા એ લાભ આપણા ખીજ બધુઓને અને આખી દુનિયાને આપવા સાર છેલ્લામાં છેલ્લી શોધો પ્રમાણે આપણી વનસ્પતિઓના પૃથક્કરણ કરાવવા જોઈએ. અને તેમાં શુ શુ તત્ત્વો રહેલાં છે અથવા શુ શુ શુઓ રહેલા છે તે સુધરેલા દેશના વિદ્વાન ડૉક્ટરોને બતાવી આપવું જોઈએ જે એમ કરીએ તો હાલના વખતમાં ડૉક્ટરો એટલા બધા જીજ્ઞાસુ છે, એટલા બધા શોધક જતિના છે અને એટલા બધા સમયસૂચક છે કે તેઓ લાભે લાભે અથવા ખીજ કોઇ પણ કારણોને લીધે તેનો લાભ લીધા વિના રહેશે નહિ. માટે આપણે આપણા દેશની ઉત્તમ ઔષધીઓની સાચ-સતી રીત પ્રમાણે શોધખોળ થામ તેવા ઉપાયો કરવા જોઈએ

(અપૂર્ણ)

રેવન્યુ खाताना नोंकरोनी मुशीवतो.

આજનીકા એ મતુષ્યનો મુખ્ય વ્યવસાય છે, અને જેમ વખત જાય છે તેમ આ વ્યવસાય દુર્લભ થતો જાય છે. રડીમર અને રેલ્વેને લેખને પૃથ્વીની મર્યાદા કેમ જાણે, સઠોચાતી યદ્ય હોય તેમ એક જગ્યાની ચીજ જ્યા વિશેષ જરૂર હોય ત્યાં ખીજ સવડ ને સત્વરતાથી ખસડી જવાના પરીણામે જે ચીજ પેદાશની જગ્યાએ પ્રથમ સોધી મળતી હતી તેજ ચીજ અત્યારે તેજ જગ્યાએ તેના કરતાં વધુ ગણી કીમતે પણ પ્રાપ્ત કરવી મુશ્કેલ છે. આ મુશ્કેલી વિશેષ કરીને હિંદુસ્તાન જેવા કેપળ ખેતી અને કામી ચીજો ઉત્પન્ન કરનાર દેશમાં વિશેષ પ્રમાણમાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે.

જે દેશના સાદા જીવનને જરૂરીયાત ચીજો પહોંચાડી કીમતે મળી શકતી હતી અને તેથી કરી સામાન્ય રિયતિના માણસ પણ પોતાની ટુકડી આવકમાં પોતાનું શુનરોન આચારીથી કરી શકતો હતો તેજ દેશમાં આજે પાશ્ચિમાત્મ સુધારાએ પગ પેસારો કરવાથી હાજરો વધવાની સાથે જીવનની જરૂરીયાતો મોંઘી થવાથી સારી કમાણીવાળાને પણ પોતાની રિયતિ બનુ સાર સ્વભાન સમાજીને રહેવું એ અતિશય કઠીણ યદ્ય પડ્યું છે.

ગૃહ વહીવટની ધરગણ ચીજો અને જીવન નીભાવનાં સાધનો જેવા કે અનાજ, તેલ, ધી અને બળતણ પણ છેલ્લાં ત્રીશ વરસની અંદર ગૂળ કીમતથી બમણી કીમતે પણ મળી શકતાં નથી.

દરેક માણસ જે ધધો કરે છે, તેનો મૂળ આશય તો પોતાનું અને પોતાના કુટુંબનો નિર્વાહ કરવાનો હોય છે, અને જો તે ધધાથી આ આશય ન સચવાય તો ઉત્તમ રસ્તો એજ છે કે તે ધધો છોડી દેવો, અગર તો એ ધધાની કમાણી વધારવાને પ્રયત્નશીલ થવું.

આજ સૂતને આધારે દરેક દેશની અંદર જ્યારે ત્યારે કેટલીક ઉપાધી ઉત્પન્ન થયેલી છે અને થાય છે દરેક દેશના મજૂર વગેરે આ દીશમાં સતત પ્રયત્ન કરી પોતાની આર્થિક રિયતિ સુધારવાને માટે પુરતા ઉપાયો યોજ્યા છે, અને તેમાં કોઈક અંશે ફતેહ પામ્યા છે તે પ્રયત્નનું અનુકરણ સરકારી નોકરીમાં રહેતા માસીક પગારદાર મજૂરો કરે તો તે સ્વભાવિક છે, અને આપણે જોઈએ છીએ કે તેમ કરવાની ફરજ અને જરૂર કેટલાએક ખાતાના કેટલાએક નોકરોએ જોઈ છે.

આ વાતાવરણ જ્યારે જેરબધ ફેલાતું ચાલે છે ત્યારે દરેક ખાતાના કાર્ય કરતા અધીક્ષીની ફરજ છે કે પોતાનું ખાતું આ વાતાવરણના વટાણીયામાં સપડાય તે પહેલાં ઘટતા ઉપાયો યોજી બલિષ્ઠની ઉપાધીને ટાળવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ જે તેમ ન થાય અને આગળ જતાં નાના નોકરોને પુરતો ન્યાય ન મળે અને તે મેળવવાને માટે અતીમ ઉપાયો તેમને યોજવાની

જરૂર પડે તો તેને વખતે આવી પડેલી વિષયિતે પહેલથી વગવામાં હમરો મુસ્કેલીઓ નડે છે તેવું તાત્ત્વજ્ઞ મુનમતા પોષ્ટમેનોની હડતાળે સાચીત કરી આપ્યું છે. આવે વખતે જે તજવીજને કરવામાં આવે છે તે આગ લાગે ત્યારે કુતો ખોદજ નેવી રીતે શ્વેતકમલ નીવડતી નથી 'અને તેના પરીણામે અનેક માણસોને તકલીફ ઉઠાવવી પડે છે સામાન્ય રીતે કસુગ તો આવે પ્રસંગે નોકરોનીજ કાલવામાં આવે છે જે કે અધીકારીઓને કાન ઉપર ભવિષ્યની મુશીબતનાં વાગ એક કરતાં વધારે વખત વગાડવામાં આવેલા હોય છે, અને તેમણે આખા આડા કાન કરવા-થીજ એવી મુસ્કેલીઓ ઉભી થઇ હોય છે

દાખલા તરીકે આપણે હાલ દુરત સરકારના મહેસુલી ખાતાની પરીસ્થિતીનું અવલોકન કરીશું તો આપણને જણાશે કે સ્થાનિક સરકાર અને મહેસુલી ખાતાના કરતા, કારવતા અધી-કારીઓ કેમ જાણે એમ સમજતા હોય કે હાલમાંની સ્થિતિ આજથી પચાસ વર્ષ પહેલાં હતી તેવીને તેવીજ કાલ છે

પચાસ વર્ષ પહેલાં ખાસ જરૂરીયાતની ચીજોના જે ભાવો હતા તે ભાવો આજે ત્રણ ગણા થઇ ગયા છે જીવન બ્યવસાય, મોંઘવારી, અને જાશ્વાત્ય કેળવણીને લેખને દોહડેલા થઇ પડ્યા છે છતાં પણ આ વાત મહેસુલી ખાતાના અધીકારીઓના લક્ષ ઉપર આવી નથી. યા તેમને તે લક્ષ ઉપર લાવવી નથી એવું આ ખાતાના નોકરોની સ્થિતિ, ઉપગ્રથી સ્પષ્ટ દેખાય છે.

જ્યારે દરેક ખાતામાં એક કરતા વધારે રીવીઝનો થઇ ખાતાના નાના મોટા નોકરોના પગારમાં પચાસથી સો ટકા જેટલો વધારો થઇ ગયો છે ત્યારે મહેસુલી ખાતાના નોકરોના પગારો સને ૧૮૬૬ ની સાલના જે જામાલમાં તેમાં ભાગ્યેજ જાણીતો જેવો સુધારો થયો હોય.

ચોડા વખત પહેલાં જ્યારે તલાટીઓએ પોતાની સ્થિતિ સમજાવવા પુખ્તજ ઉઠાવેા કર્યો ત્યારે તેમને કેવળ નજીવો લાભ આપી શકત કરવામાં આવ્યા હતા તેજ પ્રમાણે તેજ અરસામાં મામલતદારોએ પોતાની સ્થિતિ સરકારની તીષા ઉપર આણી ત્યારે તેમને ફક્ત નામનાજ મેઝી ટેડ જોશીસરની ગણનામાં આણી તેમને મળતું મેજિસ્ટ્રીરીયન એવાઉન્સ લઇ લેઇ તેને જદલે વચમાં એક મેડ, ધાલી જેમ બાળકને પાણીમાં ચડતું પ્રતીર્ષાન બતાવી પડાવામાં આવે તેમ મહેસુલી ખાતાના આ મહત્વના અધીકારીઓને દડા પાડવામાં આવ્યા હતા

કારકુને માટે જોઇએ તો એક વખત છેલી મેડ દરાની હતી તે મેડ પદરની કરવા થીવાય ખરી રીતે કશું કરવામાં આવ્યું નથી હાલ છેલ્લી મેડ વીસની કરવાનો જે પ્રયત્ન થાય છે તો તે એકના ભોગે ખીજને નામનો લાભ આપવા જેવો છે કારણ જીલ્લામાં પદરની જ આવ્યાં જોઈથી યાય તેના પ્રમાણમાં વીસનો પગાર ખીજને આપી સકાય છે અને તેથી જોઈથી માણસે વધારે કામ લેવાનું અખતરો કરી ખીજ કારકુનેને વગર વધારે કામના ખોળમાં દાલ-વામાં આવે છે અને ખીજ તરફથી સુધીરીયર મેડમાં જવાના દરવાજાએ અઘાપી પર્યંત ખુલ્લા હતા તેને સાકળ ચડાવી મહેરખાનીના માણસોને માટે ખુલ્લાનો કમ સર થયો, એટલે ખરી રીતે જોઇએ તો આ કહેવાતા રીવીઝનથી કારકુનેને કામ પણ કાયદો થયો હોય એમ કહેવાય નહીં

આ સ્થિતિમાં મહેસુલી ખાતાના નાનેથી મોટા જઘા નોકરો અમતુદ રહે એમાં નવાઇ નથી, અને આ અમતોય કેટલો વખત નમરો અને પરીણામે શેમા વીરામરો એ એક અગત્યનો સવાલ હોઇ અધીકારી મડળને ખાસ ધ્યાનમાં લેવા જેવો છે

અપ્રુફ.

અમદાવાદમાં સંખત પ્લેગના-ધૂણું દરદીઓ ઉપર અજમાવેલી

પ્લેગનો ત્રાસ ! પ્લેગથી બચવાનો

શું કોઈ ઉપાય નહીં જ હોય ?

જાણે ! ગમરાશો નહિ પ્લેગનો ત્રાસ આ વર્ષે મનુષ્ય માનને યથો છે 'આ પ્લેગનો અનુભવ યતા અમે ધણી માયાકુટ કરી, તેનો આ સંખત પ્લેગના અનુભવ કરી જાતે ખાત્રી કરી અને પ્લેગ ન યાય તેમજ યુથો હોન તો પણ તુરંતજ મટી જાય-તેની દવા શોધી કાઢી અને ધણી માણસોના-જીવ બચાવ્યા છે

પ્લેગ કીલર

આ દવાનો પ્લેગવાળી હવામાં રહેનારે રોજ ઉપયોગ કરવાથી-તેને પ્લેગ થતોજ નથી, તેમજ પ્લેગ લાગુ થતાં-આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી ચોવીસ 'દવાકર્મા જ કાયદો થઈ'જાય છે, અને પ્લેગ મટી જાય છે.

દરેક દરેક માણસે પોતાનો જીવ બચાવવાની ખાતર-આ દવાની ખાટલી હમેશા પાસે રાખવીજ નોંધજી પ્લેગથી નિર્ભય રહેવા માટે આ ઉત્તમમાં ઉત્તમ ઉપાય છે

કદાચ સહેજમાં તો ડોક્ટર કે વૈદની પણ સલાહ લઈ ચકાવ છે, પણ ગામડાના તો કે ડોક્ટરોનું કંઠાણું ન હોવાથી-પ્લેગ થતાં ધણી માણસોના જીવ જાળવ છે જેથી દરેક ઘેરે ઘેર દરેક માણસે-આ દવાની ૧ ખાટલી હમેશા પોતાના ખીરસામાં રાખીજ મૂકવી

અમને અત્યાર સુધી પ્લેગની દવા બહાર પ્રસિદ્ધિમાં મૂકવા ધણી માણસોની જવા-મણુ થતી, પણ જ્યાં સુધી અમે તેની ખાત્રી કરી અનુભવ ન કરી શકીએ ત્યાં સુધી તેવી દવા પ્રસિદ્ધિમાં મૂકી ચકતાં નહોતા આ વખત અમદાવાદમાં ધણેજ સંખત પ્લેગ યતા અમે તથા બીજા ધણીઓએ આ દવાની ખાત્રી કરી, જેમાં સેક્ટો ૮૦ થી ૬૦ ટકા કેસ સાત્ત થયા હતા જેથી અમારી દરેક માણસને બચાવજી છે કે-આ દવાની આંકેક ખાટલી હમેશા પોતાની પાસે રાખીજ મૂકવી

આ દવા પીવાથી પ્લેગ થતો નથી પ્લેગ લાગુ યતા આ દવા પીવાથી તેમ જાણ દવા ગાંઠ ઉપર ચોપડવાથી-પ્લેગ તુરંતજ મટી જાય છે તેનો ગરીબ અને તવગર દરેક માણસ સરખી રીતે ઉપયોગ કરી શકે તે માટે તેની કીમત માન અર્થ નેટલીજ રાખી છે.

કીમત ખાટલી ૧ ની રૂ ૧-૦-૦ તથા બા ની રૂ ૨-૧-૦ વેપારીઓને બંરપુર કમીશન

દેવે કેમીકલ વર્ક્સ-અમદાવાદ

ભાગ્યોદય.

સ્વામી વિવેકાનંદ.

અધિપતિ અને પ્રણયક,

જેઠાં. ૧૨ દેવશ કર દવે.

અમદાવાદ

વિધવાનુક્રમશિકા.

વિધવા.

પૃષ્ઠ

વિધવા.

પૃ

૧. દળને નિરતર સમિધમાં અનુસર્વનારિ
જાતની ઉક્તિ ૪૪૧
૨. દુખનો ત્યાગ શી રીતે થઈ શકે ? ૪૪૨
૩. સ્વામીથી નિરાશ્વાન દળનું ચરિત્ર ૪૪૫
૪. સનાતન ધર્મના કેટલાક સિદ્ધાંત. ૪૪૯
૫. દરદ દિલ કોને કહિયેરે-દરદ દિલ ૪૫૨
૬. મૃત્યુ ૮૫૪
૭. સર્પના ડાંગના પ્રયાજ ૪૫૫
૮. સતી સુશોચના દેવી ૪૫૬
૯. સ્વિકાર ૪૫૯
૧૦. જરૂર જવાનું, જરૂર જવાનું ૪૬૯
૧૧. મરણના અટકાવ સખધી
સુચનાઓ ૪૬૦

૧૨. મરણ સામે રક્ષણ મેળવવા સાર
શું કરવું ?
૧૩. પેગની દવાઓ
૧૪. ધૂનું વંચોની ધમાલ
૧૫. મરણ, પેગ-વિષમત્ત્ય-જ્વરકર
અધી
૧૬. મરણ પેગ-અગ્નિરોહીણી
૧૭. ગરીબોના ગામડીઆ ઉપાય ૪
૧૮. ભારતીય વનસ્પતિની નરી, દમ મુજબ
- શોષણેણ કરવાની જરૂરીઆત વિશે '૪'
૧૯. રેવન્યુ ખાતાના નોંધરોની મુશ્કેલીનો ૪

ગ્રાહકોને સુચના —

ભાગ્યોદયનું પૂર્ણમ વધુ પુર થઈ જવાથી દરેક ગ્રાહકને છઠ્ઠા વર્ષના લવાજમ માટે-એ/નું, પુસ્તક રાજપિં ૩ ૨-૨-૦ નું વી પી કરીને તા ૧૫ મી પછી મોકલવામાં આવશે. આશા છે કે દરેક સમજન તેનો સ્વિકાર કરી-અમારા આ' મોખવાગીમાં થતો - સાદમને ઉત્તજન મળશે.

જેમને નવા વર્ષે ગ્રાહક રહેવાની કમ્પા ન હોય તેમજે અમને આ અક મળેથી તનતમ જમ્વાવડ કે તેમના ઉપર વી પી કરવામાં નહીં આવે વી પી થઈ ગયા પછી તેને સ્વિમપડ એ દરેક મજનનો ધર્મ છે.

આ વર્ષે ભાગ્યોદયના ગ્રાહકોને સર-રવિન્દ્રનાથ ટાગોર કૃત-રાજપિં નામનું અત્યુત્ત પુસ્તક ભેટ તરીકે આપવામાં આવશે.

મર રવિન્દ્રનાથ ટાગોર કે જેમને જીતાજલિ જનાવરાથી આપી દુનિયાના લેખકોમાં- માત્ર તેમને જ સત્યાજીત રૂપિયાનું ધન્યમ મળ્યું હતું તેવા સમર્થ વિદ્વાન લેખકના બગ પુસ્તકનું ગુજરાતીમાં ભાષાતર કરી ભાગ્યોદયના ગ્રાહકોને આપવાનું નહીં ક્યું છે.

આ પુસ્તકનું ગુજરાતીમાં ભાષાતર કરવા ચોંટ અર્થને સર-રવિન્દ્રનાથ ટાગોર નોંધે પદના નગી આપી છે જેથી તેમનો ઉપકાર માનીએ છીએ.

ભેટનું પુસ્તક રાજપિં-તા ૧૫ મી ફેબ્રુઆરી પછી ૩ ૨-૨-૦ નું દરેક ગ્રાહકને વી પી કરીને મોકલવામાં આવશે. આશા છે કે તેનો સર્વ ગ્રાહક બધુઓ સ્વિકાર કરશે જ.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય-અમદાવાદ

નવીન ગ્રાહકોને ૩, ૨ લવાજમ લેવાથી કેટલો લાભ મળે છે ?

દર માસે ૪૦ પાનાનું ઉત્તમ વાચન ઉપરાંત- રાજપિં નામના પુસ્તક ઉપરાંત

	કીમત	ગ્રાહકોને યોગી કીમત	
ધાર્યક સહિતા	૫-૦-૦	૩-૦-૦	
ધર્મો વેદ	૨-૦-૦	૦-૮-૦	
વેદ માને વેદક ભાગ ૧	૦-૧૨-૦	}	૧-૦-૦
વેદ માને વેદક ભાગ ૨	૦-૧૨-૦		
વિનોદયદ્ર	૧-૦-૦		૦-૮-૦

સુચના-કાયદાનો શિક્ષક નવાર થઈ ગયા છે કીમત ૩ ૮ છે

નવી-ભાગ્યોદય-અમદાવાદ

પુસ્તક

ક્ર. ક્ર.

અંક ૧ લે

ભાગ્યોદય.

માર્ચ

મને

૧૯૨૮

પ્રણતિ.

(જીવ ભજીલે સદ્ગુરુ દાતાને, એ લય)

જય મકલ સિદ્ધિ પ્રદ વિશ્વપતિ !

વિશ્વપતિ ! કરીએ પ્રણતિ,

જય૦

આપ સ્મરણુ સજ્જ કણુ સાધે અમ, મગલ કં ઇષિત પ્રગતિ,
દોષ પ્રમાદાદિ દાગાને, પ્રખર પ્રકટ કરે ભગતિ

જય૦

આપ સમર્થ તણુ રક્ષણુમા, અમ હિતની હોય શાની ભીતિ,
પ્રાપ્તજ એતો સહજ સ્વભાવે, યોગીને જેમ ઉપરતિ.

જય૦

આપ ચરણુ છાયા અમ અંતર-આકિર અખંડિત રહીત રવી;
નિર્લયતા આનંદ હીયે જેમ, કુસુમને અર્પે ચન્દ્રદ્યુતિ.

જય૦

આપ ગરણુ અમ દંવી સપદ, એજ અમારી પરમગતિ,

જ્યા આવી ઠરતા પછી રહેવી ન, પામવા સરખી કોઈ સ્થિતિ

જય૦

કપ્રોદુષ્ટી કમરીએ મદ્દોદિત, આપ અપરિચિત હૃદયકૃતિ,

વંદન કરીએ સર્વોભાવે, નાથ નરહરિ । આપ પ્રતિ.

જય૦

શ્રી. ઉ

આ માસમાં ભેટનું પુસ્તક વી પી. થશે.

ભાગ્યોદયનું ૭૬ નંબર આ અટકી ગઈ થઈ ચલુ છે જેથી આ નક આપના હાથમાં આવ્યા પછી એમ અકાડીયામાં ભેટનું પુસ્તક મન સંવિનિતનાથ સંગોરક્ષક-

રાજર્ષિ

નામનું, -મનુષ્યોની ગાતાનું પુસ્તક તા ૧૫ મી માર્ચથી ૩૦ મી થી મોખવાનું હવે થશે નાશા છે કે દરેક માસક તેમાં વિચાર કુમેજ નથી.

આપને આપનો ઉદય શી રીતે કરવો ?

મનુષ્ય માનને પોતાનો ઉદય કરવાની ઇચ્છા હોય છે, અને તે રાત્રિ ૧૬મ પોતાનો ઉદય શી રીતે કરે તેના જ વિચારમાં અને પ્રયત્નમાં મગ્ન રહે છે એ પ્રકારનો ઉદય કરવાની તેને ઇનામ હોય છે એટલે તે બાંધાગને અને ખીંતે પરમાર્થનો વ્યવહારિત ઉત્તર કરવામાં મમારિક સુખો મેળવવાની લાલચ હોય છે અને પારમાર્થિક ઉદય કરવામાં આધ્યાત્મિક સુખો મેળવવાની લાલચ દેવા છે.

મનુષ્યે વ્યવહાર અને પરમાર્થ જાન માગતા પોતાનો ઉદય કેવળ જાણીને તેનો જન્મના હેતુ જ તે છે મનુષ્ય જન્મી અને માસારિક પાંચ મેળવવાની યત્ન મરણ સુધી જ રહેવા અને આધ્યાત્મિક જ્ઞાન મેળવવા તરફ લક્ષ્ય ન આપવું એ એક મોટી ભૂલ છે શરીરને સુખ મળે, તે આરામ્ય રહે અને શરીર રહે જે આધ્યાત્મિક જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ તે કરી શકાય તે માટે શરીર મરણાણ કરવાના સાધનો મેળવવા પ્રયત્ન કરે તે જોઈએ પણ તેની માથે માથે મનુષ્યના અંગ સ્વરૂપ જ્ઞાન મેળવવા માટે પણ પ્રયત્ન કરે તે જોઈએ.

પ્રથમ તે પોતાને પોતાની જે પ્રકારની ઉત્તરિ દરી હોય તેના ઉદયને નક્કી કરી પછી તે મનુષ્યના વિચારની એકાગ્રતા કરી જાણીને જે માન્યો એવા મહાન ઉદ્દેશને લક્ષ્યમાં રાખીને સામે નિયામ નરી, તેમજ પોતાના વિચારોને સામે વાળી અને તે પ રિતિ કરીને પ્રતિ વાળવા અને એવી રીતે ચચાળ વિચારને ચિત્ત અને કેન્દ્ર કરવાથી દુનિયા અને શક્તિનો વિકાસ થઈ શકે છે અને તેના વિકાસ થવા એવું કાંઈ કામ પછી કે જે મિત્ર ન થાય.

માનવાની અને પૈર્ષ્યપૂર્વક અભ્યાસ કરવાથી શાક્રિય નિર્મળતાઓ મનુષ્ય પોતાને અજ્ઞાન બનાવી શકે છે અને નિર્મળ વિચારોવાળા મનુષ્ય પોતાના વિચારોને ચિત્ત કરવાનો અભ્યાસ કરવાથી તેને અજ્ઞાન બનાવી શકે છે.

અત્ય ધીનતા અને નિર્મળતાનો ત્યાગ કરવાથી અને ચોક્ક ઉદ્દેશને ચિત્ત કરી લેવાથી મનુષ્ય શ્રેષ્ઠ પુરુષના પદને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, જે નિર્મળતાને પોતાની મહાતાના માર્ગ બનાવી શકે છે, પ્રત્યેક આત્માવસ્થાને પોતાના દામ જનારી લે છે, અને દુનિયાથી વિચાર કરે છે નિર્ભય ધર્મને યત્ન કરે છે અને વિજયીની માર્ગ દર્શાવે તે પોતાનો ઉદય કરી શકે છે.

એકદાર મનુષ્ય માટે પોતાને જે પ્રકારનો ઉદય કરવાની ઇચ્છા હોય તેના ઉદ્દેશને ચિત્ત કરીને પછી તેની શિક્ષિ કરવાને માટે એક નક્કી કરેલા માર્ગ પ્રદાન કર્યા કરવો પછી જમણી કે ડાબી તરફ જોવું નહિ તેમ જાણી અને લખવો તે તેજે શક્તિ કરી દેવો જોઈએ લખ અને શક્તિ એ ઉદ્દેશને મિત્ર કરવાના માર્ગમાં મદદ કરે છે તે જાણી અને મરણ માર્ગને ખરાબ બનાવી દે છે, અને તેના વિચારોથી બચી મનુષ્યના કાંઈએ પોતાના ઉદયને પ્રાપ્ત બનાવી તે અને દર્શાવે નિર્મળતાના લાભોને જોઈ લખ અને જાણીને પ્રવેશ થવાનું ઉદ્દેશ, શક્તિ, અજ્ઞાન અને દુનિયા વિશેષે મર્ણનાશનો નાશ ધર્મ જાય છે.

પ્રથમ પણ કામ કરવાની ઇચ્છા, કામ કરી શકવાના જ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થાય છે લખ અને શક્તિ એ જાણના મોટા શત્રુ છે અને જે માનસ બનાવે શત્રુઓના પાંચમાં સપાટાય જે તે પોતાના કાર્યમાં ડગલે ડગલે ઠોકરો ખાવા કરે છે.

જે મનુષ્ય લખ અને શક્તિ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરી શકે જે તે નિર્મળતા ઉપર પણ વિજય પ્રાપ્ત કરી શકે જે તેના પ્રત્યેક વિચારમાં શક્તિ લેવાથી છે અને તે સમસ્ત વિદ્યાની મામે રીંગાથી ટરી શકે છે, અને તેમનો શુદ્ધિ પરાવર્ત કરી શકે છે તેના ઉદ્દેશ ધીમે ધીમે કળીબૂત થાય છે.

ઉદ્દેશની માથે નિર્ભયતાના વિચારોને જોડી, જ્ઞાની એક મદદ ઉત્પાદક શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે,

જે મનુષ્ય આ વાર્તાને જાણે છે તે જાદોજ બગ નાન, શ્રેષ્ઠ અને યગજ્ઞી યદ્ય જાય છે તે પત્રી સચળ વિચારવાળા, અગિયર આવશ અને મિથ્યા સકલ નિકરોના પુતળાઓ બનીને રહેના નથી જે મનુષ્યો આ પ્રકારે હૃદયેને નક્કી કરી ને છે તે મનુષ્યો પોતાની આત્મિક શક્તિઓનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી તેના રસમી બની શક છે અને તે શક્તિઓ નહ તે પોતાના હૃદય કરી શક છે

કોઈ પણ વિષયમાં મનુષ્યે મગજના પ્રાપ્ત કરી ક ન કરી એ તેના જ વિચારનું ફળ છે આ નિયમબદ્ધ ક્ષણાક્રમા ત્યા જગ પશુ નિયમોષ્ઠ બનથી મર્યાદા યદ્ય જાય છે, ત્યા વ્યક્તિઓના જીવોની અનિચાર્ય અગત્ય છે મનુષ્યની નિર્જ- બના આ નબળાતા, શુદ્ધતા આ અશુદ્ધતા પણ તેના જ ઉપર આધાર રાખે છે તેને તેજ પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને તેજ બદલી શક છે તેની વર્તમાન દશા પણ તેના રિચાનુમાર જ હોય છે તેના સુખ દુઃખ પણ તેના જ કર્મના ફળ રૂપ છે જેના ને વિચાર કર છે તેના તે થાય છે અને જેના વિચાર રો નાક તે કરે તેની જ દશાને ભરિષ્ઠમાં પણ તે પ્રાપ્ત કરે

ત્યા સુધી નિર્જાળ મનુષ્ય બધાન મનુષ્યની મદદ મેળવવાને તત્પર હોતો નથી ત્યા સુધી તે તેને મદદ આપી શકતો નથી મદદ મેળવવાને મા- પશુ નિર્જાળ મનુષ્યે મમળ યત્ન લેદરજી પોતાના જ યોગથી તેણે તે શક્તિને ઉત્પન્ન કરી પડે છે જેની પ્રતિમા તે બીજાના આગળ કરી ગઈ છે તેની દશા તેના ધનગ બીજા કોઈ બદલી શકે તેમ નથી

“આમુઃ મનુષ્ય દમત્વમા છે કેમકે તેના ઉપર અમુક જીવન અને અન્યાય તરફ નિરંકાર બતા- વના વેદકે” આ પ્રકારના વિચાર કરવાની આધારણુ જ્ઞાન યદ્ય પડી છે, પણ બને નિર્જાતાના બદલની બધાયેના છે બાલ્યદિથી તો એક જાણુ બોલ્યાને દુઃખ આપે છે પરંતુ યથાર્થમાં બને પોતે જ પોતાની મેજે દુખને બોગવી રહ્યા છે પૂર્ણતાની અન્યાયના બાકા બનેવાને નિર્જાતાના મિદાનથી કાગ કરેલો જીવ છે અને ન્યાયીમાં સજાતાના દુઃખયોગ જાણાય છે પૂર્ણ પ્રેમી વ- નેના મર્યોથી દુખાની ઉત્પત્તિને જોઈને પ્રાપ્ત

પશુ નાતે કરવાનું હૃદયતા નથી પશુ પૂર્ણ દયા- શ્યાન અન્યાયી અને અન્યાયન મદન કરતાં જનન હૃદય માથે માથે છે જે મનુષ્ય નિર્મળતાને જીવી શીધી છે અને પોતાના સમન્ત આર્થોને નિના જીવી આપી દીધી છે, તે અન્યાયી અને અન્યા- યના બાકા બનેમાથી કાકના પણ પાપાની નથી તે મિત્રુન મનન છે

મનુષ્ય પોતાના જ વિચારન ઉપર કરવાથી પોતાની ઉન્નતિ કરી વિગથી યદ્ય ને છે અને સજાતાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે તેમ ન કરનાર દ- મેશા નિર્જાળ, દાસ અને દુષ્ટી જ ગટે છે

પ્રથમ પણ વિષય પત્રી તે મામાગિક વિષય હોય ક બીજો હોય તો પણ તેની મિદિને માટ મનુષ્ય પોતાની પારાવિર દશાઓના કામનમાથી છુટીને પોતાના વિચારોને ઉન્નત કરવા તદ્દય મગ- જના પ્રાપ્ત કરવાને માટે મનુષ્ય જ ન પડે નિ પડે જતિ અને માર્ગતા પૂરૂના વદાપિ ત્યાગ ન કરવા પડે, ન્યાયિ તેના થોડા વશા બચતો તો ત્યાગ કરેલો જ પડશે જે મનુ- ધ્યની મનોવૃત્તિ પશુઓના જેવી છે તે કોઈ વિચાર- ન નિયમ પૂર્વક અને નપટ રીતે સ્થિર રાખી શકતા નથી તે પોતાની શુભ શક્તિઓના નિ- કાગ કરી શકતા નથી તે પ્રતેક કાર્યમાં નિર્જા- થાય છે, પોતાના રિચાનની અન્યાય ન કર- વાથી નાઇ પણ મદરનું કામ ને કરી શકતા નથી તે એકજો પોતાના પણ ઉપર ઉભા રહી નહતો નથી પરંતુ તે જે વિચારોનું મનન કરવાનું હોય નથી તેના બધનમાં મપાઈ જાય છે

પ્રથમ આર્થનો ત્યાગ કર્યો નહતો નહ પણ પ્રકારની ઉન્નતિ અને કોઈ પણ પ્રકારની મળના પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી મનુષ્યના નમાગિક વિષ- યોમાં પણ આજ નિયમે તેને ફળ મળે છે જે પ્રમાણમાં પોતાના નિરંકારાળા, કામાડાળ ન્યા- ગચરસાળા પારાવિક રિચાનના નદાર કરના અને પોતાના મન પોતાના પ્રયત્નો અને ઉપાયો પર નિરંકાર કરના અને પોતાના ઉદનન વદના પૂર્વક રમગી રમગી ને જ પ્રમાણમાં તેના કાર્યની મિદિ યદ્ય નહતો જે મનુષ્ય પોતાના વિચારને જે પ્રમાણમાં ઉન્નત કરી શકે છે તેજ પ્રમાણમાં તે મનુષ્યના, વદના અને પમપાપના પ્રાપ્ત છે

યોગ છે, અને તેને મહાજ્ઞાના પશુ તેટલીજ મરણ
ગીતે મળી રહે છે એના શ્રેષ્ઠ મનુષ્યની ઉન્નતિ
ચિરકાળ સુધી ચિર રહે છે અને તેને ધન્યવાદ
પશુ મળે છે

તમે નહીં માનવને કે જગત્ લાક્ષણિક, અમ
ત્યનાદી, કપડી, ઇલાશુ, અને દુષ્ટને મદદ કરી
રાહતુ નથી. પણ જગત્ મત્યનાદી, ધાર્મિક અને
પરોપકારીનેજ મદદ આપે છે યુગ યુગાન્તરેના
મહાત્માઓ અને યોગિયોએ આ મિદ્ધાન્તની પુષ્ટિ
પુદા લુદા શબ્દોમા કરેલી છે અને તેથી દરેક
માણ્યે જાતે નિગતર પોતાના વિચારોની ઉન્નતિ
કરવાને માટે અને પોતાને ધર્માત્મા અને લોકાપ
કારી જનાવવાને માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ

શુદ્ધિમતા સી રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે વિદ્યા
તથા મનુષ્ય દ્યનન અને પ્રતિતા આદર્શના જ્ઞાનને
પ્રાપ્ત કરવાને માટે પોતાના સમૂહ વિચારોને
કેન્દ્રિત કરવા તે શુદ્ધિમતાનું કારણ છે કાષ્ઠકાષ
વખતે શુદ્ધિમતાની સાથે અહકાર, મિથ્યાલિમાન,
અને લાલ્ચના દર્શન થાય છે, પરંતુ જે શુદ્ધિ-
મતાનું કારણ છે તે તેનું કારણ નથી ધોર પરિ
શ્રમ, પ્રયત્ન અને શુદ્ધ તથા નિસ્વાર્થ વિચારોથી
જ શુદ્ધિમતા પ્રાપ્ત થાય છે

આત્મિક ઉન્નતિ કેવળ પવિત્ર તથા મહત્વા
કાશાઓથીજ થાય છે જે મનુષ્ય નિરતર ઉચ્ચ
અને ઉન્નત વિચારોમા ભ્રમણ કરે છે, જેના ઉદય,
આત્મા અને મનમા સર્વદા શુદ્ધ અને નિસ્વાર્થ
ચિંતાર લગેના ગ્રહે છે તે મનુષ્ય નિમ દેહ જ્યો-
ત્ના ન્યૂની માદક જ્ઞાન-તત્ત્વમાન અને પૃથ્વીમાના
ગન્ધી માદક આધુર્ય પૃથ્વી હોય છે તે જ્ઞાનજ્ઞાન
અને મદ્યાગી થઈને એવા જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરે છે
કે તે ત્યાથી આ મસારમા મોટા પ્રભાવશાળી
પ્રકાશ નાખી ને છે અને અમૃતના જાદુ નર-
સારી રહે છે

પ્રત્યેક પ્રકારની મહાજ્ઞાના એ પ્રયત્નો કરે
ઉપાયાનો જનાવેનો ગમગમુદ્ધ છે જેમા વિચાર
ગી ગત્તેની અનુપમ જ્ઞા ક્ષેત્રમાન મર્મરહે છે

આત્મસંયમ, દહના, ગુરુતા, પવિત્રતા અને
વિચારોને મત્ય માટે ચનાવનાથી મનુષ્ય ઉન્નત
અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી રહે છે ત્યાજ પશુના, પ્ર
માદ, અશાંત, દુષ્ટતા અને વિચારોની નિગ કુશાથી
મનુષ્ય અધોમતિને પ્રાપ્ત કરી રહે છે

મનુષ્ય મસારમા મહાન મહાજ્ઞાના પ્રાપ્ત કરીત
અને આત્મિક જગત્મા મતેચ્ચ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીત
પણ અભિમાની, સ્વાર્થી, દુષ્ટ, પ્રમાદી અને લોભી
વિચારોને વશ થવાથી નિર્જ્ઞાના અને દુષ્ટોના
ભોગ ઘર્ષ નીચે ગમડી પડે છે અને અતિ તેનું
અધ પતન થઈ જાય છે

મદ્વિચારોથી પ્રાપ્ત કરેના વિજ્ઞાન ના
શુદ્ધિ દ્વારા ગુણુ કરવાથીજ રજી ગરે છે ત્યા
એવા હોય છે કે જે વિજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા પછી જે
પગલાં ગણે છે અને પછીથી પાળ નિર્જ્ઞા
તાના દુષ્ટને મહાન કરે

આપાર, શુદ્ધિ, વિદ્યા અને આત્મિક જગ
તમાં પ્રાપ્ત કરેલી પ્રત્યેક પ્રકારની મહાજ્ઞાના નમ
માટે વાલેના વિચારોનાજ ફળરૂપ છે

જેને નાધારણુ ઉદ્દેશ્યમા મહાજ્ઞાના પ્રાપ્ત કરી
હોય તેણે આધારણુ સ્વાધીનો ત્યાગ કરવો પડે
અને જેને મહાન ઉદ્દેશ્યની મિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવી હોય
તેણે તો મહાન સ્વાધીનો ત્યાગ કરવો પડે
જેટલું હવે અનુ હોય તેટલી ઉચી નીડીની જરૂર
પડે છે તેમ જેટલી ઉન્નતિ કરી હોય તેટલાજ
નિસ્વાર્થી અનુ જોઈએ

મનુષ્ય માત્રે પોતાનો ઉદય કરવા જોઈએ
ઉદય કરવાથીજ તેને સુખ મળે છે અને તે સુખ
મેળવવાને માટે તેણે પ્રથમ પોતાના વિચારોને
સ્થિત કરી પછી એક ઉદ્દેશ્યને ચિન્ત કરી તેની
મિદ્ધિ કરવા માટે પ્રયત્ન કરવા જોઈએ

અનુસાર અને પરમાર્થ જાનના મિદ્ધિ કર
વાને માટે પ્રથમ વિચારોમા ફરફાર કરવા જોઈએ
અને જેમા પ્રકારની ચિન્તિ પ્રાપ્ત કરી હોય તે
અનુસારજ પોતાના વિચારો કરવા જોઈએ

આપણુ

પ્રાસંગિક ત્રિવેચન.

૬ અર ઇચ્છાએ આજે લાઝીમના પાચ વર્ષ પુરા થઈ તેનો ૭૫ વર્ષમા પ્રવેશ થાય છે જેમ દરેક માસિક અને પેપરને લાઝીમી અસર થોડે ધણે અમે પણ થઈ છે તેમ આ માગીડને પણ તેની અસર થાય તે સલાવિન છે

આવા કાગળોની અમલ્ય મોઘવારીમા પણ પોતાનો ટકાવ કરવો એ ધણજ મુશ્કેલીનું કામ છે અને તેથી જેમ કાગળોના છ માત ગણા લાવે તકી ગયા છે તેમ થોડે ધણે અરો પણ પોતાના પેપરનું લાઝીમ દરેક વર્ષમાન પત્રકારે વધાર્યું છે અને તે વ્યાજખીજ છે આવા વખતમા લાઝીમ રધાર્યો નગર છટકાજ નથી કારણ કે અમે લાઝીમીયનું જે નખને જેવું કાગળો માત ગીએ રીમ હતા અને ૨૬ કાગળો પણ રીમ રીમ હતા તે વખતે પણ એ રૂપીઆજ લાઝીમ રાખેલું હતું ત્યારે અત્યારે જેવું કાગળો પચી સધી થીસ રૂપીએ રીમ છે અને ૨૬ કાગળો મોળ અને સત્તર રૂપીએ રીમ વેચાય છે તે વખતે પણ અમે તો માન અમાગ માહફાની મેવા તેના તેજ લવાળને એટલે જો ઉપિગમામાજ અત્યાર સુધી ડેલી છે અને જે આ રૂપી પણ અમારા કદર દાન માહફા અમાગ માહફાને ઉતેગન આપશે તો આ વધ પણ તેજ લવાળને એટલે ૩ ૦—૦ માંજ માગીક આપરા અમારી ખુશી ગતવધના અ કામા ખતાવી છે જેમ દરેક માગીક ૨૪ જ ગળા વાપરના માણ છે તેમ અમે પણ ૨૬ જ ગળા ઉપર આજસુધી માગીકને નિલાવ્યું છે, પણ આ નુ માહફા તો અમે ૨૬ કાગળ ન વાપરતા જેવું કાગળો વાપરના નકી ક્યું છે અને ને પ્રમાણે આ અક પણ તેવાજ કાગળોમા કાઢેતા છે

૭મી આ વખતેનું પુસ્તક હિદુસ્તાનના એક પ્રખ્યાત કવિ સર રવિન્દ્રનાથ ટાગોરનું લખેલું છે, કે જેમની વિદ્વતા માટે આખા દેશની હરીશાહમા માન તેમનેજ મવા લાખ ગિયાનું ઈનામ મળ્યું હતું તેવા સમર્થ કવિ શિરોમણિ, દેશ

રતના હાથે લખાયના પુસ્તકના લખાવતર ૨૬ કાગળમા છપવું અમને થોડા ન લાખ્યાથી તે પુસ્તક પણ આ વખતેજમા કાઢ્યું છે આ પુસ્તકનું નામ રાજપિં છે કે જે મનુષ્ય માનને બોધ આપી તેની હદમીને મુવાગી દેવી સુંખ તરફ ધમકી જનાર છે તે પુસ્તક તવાર થઈ ગયું છે જે આ અક ખીલામા પંડી અકરાલીએ ની પા ૩ ૨-૨ નું કરી મોકતવામા આવશે આશા છે કે અમારા સુત્ર માહક બધું અમને આ કાગળની મોવવારીમા અમારા આ માહફાને ઉતેગન આપરા માટે તેનો પ્રિયકાર કરશે

બેઠની નકલો અપ પ્રતીજ છપાવથી જે મટિ નરીન માહફાએ તાકાને નામ મોધાવવા, નદિ તો તે ખૂટી પડેથી પાછળથી બેઠનું પુસ્તક તેમને મળી શકશે નહિ

દરેક માહક બધું વડુ નહિ તો આ નરીન વર્ષ અક જમે માહક અમને રધારી આપી અમારા આ માહફાને ઉતેગન આપશે એવી અમે આશા રાખીએ છીએ અને જે માહફાની સારી ગખ્યા નધે તો પડી અમે લાઝીમ વવારવાનો વિચાર મુવની રાખીશું નહિ તો ખચને પહેલો વળત્ર આર અંને આ મામિદને નિહારી ગખ વાની ખાતર પણ લાઝીમમા થોડા ધણે વધામે તો કરવોજ પડશે કારણ કે ૨૬ કાગળમા પણ એ રૂપીઆમા આ માગીકના વાર મામ સુધી ૬૦ મર્મા આપવા અને તે ઉપગત જેવું કાગળોમા લગલન પદરેક કાર્મની બેટ આપતા તેનું ખર્ચ પાલરી શકે નહિ એકદર ૭૫ કાર્મનું વાચન ૩ ૨ મા આપવું પોવાય નહિ છતા પણ ને અમાગ માહફા અમને મદદ કરી થોડા ધણા માહફા વધારી આપવાની તન્દી ને તો તેમ ખની મકે તેમ છે માટે હવે લાઝીમ રધાર્યું કે એમ તે માહફાના ઉપર અમે મકીએ છીએ અને આશા રાખીએ છીએ કે ને આ રૂપ પોતાનાથી ખતની મદદ જરૂર કરશે

स्वामीश्री विशुद्धनन्दजीतुं चारित्र.

(अनुमोदित गणाध्यायी)

प्रकरण १४ भु

તેણે પોતાની મદદમાં લગ્નર માગ્યું અને જે
દિવસે રાજકુવરીને યજ્ઞવાની હતી તે દિવસે તેને
જાવાનું બધું રાખી, તેજ દિવસે લગ્નર અમુક
અમુક જગ્યામાં રહી હુટારાઓ ઉપર શી ગીતે
જાવો મારવો તેની ગોડરણ કરી લીધી

વારલા દિવસે નનનકિંગોરે બે વાગે લસકરને
નડનાળા જગ્યાની આગે દિશામાં ગોડરી રાખ્યું
અને રાજકુવરી નવ છે તેવું જણાવા ખાતર
એક ખાલી મેનો, રથ, ખાલખી રિંગે માથે થોડક
સનિકા વિગેરે લાથી વાજતે ગાજતે નવ તેવો
પંદોઅમ્ત ક્યો તે પ્રમાણે ખાલી કાઠમાડવાળી
ચારી ત્યાં આવી એટલે હુટારાઓએ નવ્યુ કે
ગિઝર આવી ગયો છે તેથી એક જગ્યાએથી
તરુકું ડુકાયું. જે મીલણી આગે તરફથી વાટ જોઈ

જોના હુટારાઓ તેમના ઉપર તુડી પડ્યા, અને
જ્યાં બધા હુટારાઓ એક જગ્યાએ એકઠા થઈ
હુટ કરવાની રાજ્યાત કંઈ કે ક તેમને આગે તર
ફથી લસકરે ઘેરી લીધા હુટારાઓએ નવ્યુ કે
દગો થયો, કે તરતજ તેમણે નાવસાગ દરવા માડી,
પશુ લગ્નરનું જોઈ વધુ હતું તેથી તે મનને શરણે
જાવવાની ફરજ પડી પણ આ ઝપાઝપીમાં નવસે
નનનને ઝાળખ્યો અને તેણે નવ્યુ કે આ બધા
નવનનાજ કારસ્તાન છે માટે તેને તો દાર કરવો
એમ ધારી તે નનનના ઉપર તુડી પડ્યો તેણે
જીનાય ત્યાં મુઠી તો ટકર ઝીલી, પણ અતે તેને
એવો મખત ધા વાગ્યો કે તે તુરતજ મૂર્છા ખા
ઈને નીચે પડ્યો

અપભ્રંશ

ભગન્દર વીપમ.

(લેખક વૈદ્ય શાન્તિમાનવ વિ ઉપાધ્યાય)

હુડીગીત.

મળદારની બાલુએ તમુપર, એક ફોક્ષી થાય છે,
ફોક્ષી ડુટે ધણી તણુપ ઉડે, ભગન્દર કહેનાય છે.

કપાળામ્તિ બદુ દુખે, નનુર બળત્રા થાય છે,

પુર્વરૂપ છે એક તેના, ખાચ જનન ગણાય છે

લાવ રમે શીલુપુત્ર, ઉપ્પુ ધટ્ટ પડે પર,

ખારીક છીડો થાય છે, તેમણી તણુખાઓ બળે

કાંટાદો તીક્ષ્ણ વનુપી, યુદ્ધચાને જખમો થાય છે,

દરકાર નહીં કરવા યજી, મળદાર પર ફેલાય છે

ભગન્દર સર્વ જાતના, દુસાધ્ય તો લેખાય છે

(મન) વીર્ય કૃમીત્રા ૧ શ્રાવ થાયે, અગ્રાધ્ય તેહ ગણાય છે

ભગન્દર ઉપચાન. દોહરા

સપ્ત વીસંતરી ગુગળ અને, નારાયણ દર્શનપાય,

લંચનાર ગુગળ થકી, ભગન્દર દુર થાય.

તીખ્તન દન મેધરાદ, તેને ધાર લગાય,

લપ ખીડના ઝિયને, લનાન્તક દેવાય

રક્ત સુદ્ધિ ઉપાચને, તણુ ઉપાય દરાય,

ધાવ રૂઝાવનાગી દયા, ભગન્દરે યોગાય

એ મિત્રાય એમણે કેટલાય પુસ્તકો 'હિન્દી-ઈ લાપામા લખેલા છે એમના પત્રનમા આ નવી મળી ઉત્તરિ યદ, અને એમના વિચાર હાડ પળા મર્વ પ્રાન્તોમા ફેલાઈ ગયા

મન ૧૮૧૮ મા તેઓ મર્ગસમી થયા માત્રા (પીપનમરી) મા તેમની સમાધિ યદ મની પડી મહારાજ માહેળ પડિત લલમકર મેત્ર, એમ એ આચાર્ય પદિપર ખિરાલ્યા એ બનારસમા એક પ્રસિદ્ધ બ્રાહ્મણ કુળમા ન ૧૮૧૧ મા જન્મ્યા હતા તેમણે સન ૧૮૮૫ મા લુગુ-મહારાજનો સત્તમ કર્યો, અને તેમના શૈષ્ય ત્યા તેઓ પ્રથમ અલ્લાખાદમા રલા પડી હાડ દિનમ કરાવીમા, અને છેવટે બનારસમા સન ૧૯૦૭ મા તેઓ મર્ગસમી થયા તેમણે લખેલ પુસ્તક ' Discours on Radha-Krishna's Birth ' એકેડમા છે તેમની સમાધિ યદિ આગ, બનારસમા છે મહારાજ સાહેબના મર્ગયામ પડી આચાર્ય પદિપર મહારાજ કામતા માદ્ય બેમા તેઓ પશુ મર્ગવાસી થયા છે ત્યા તે પદિપર કોઈ નવી માલબુ છે કે, પળ-પમા કોઈ માહેળ પોતાને તે પદિતા અધિકારી ત્યાં છે પરતુ એ વાત સર્વ સપ્રાપ્તના અનુ-પ્રાપ્તોએ જીવ મણુર નથી

દવે આ મતના મોટા મોટા મિદ્ધાન્તોનું કર્ણન રિમામા આવે છે

પરમાત્મા અને સૃષ્ટિ વિકાસ.

પરમાત્મા મર્વ શક્તિમાન, સર્વજ્ઞ, જ્ઞાન-સ્મય અને ચૈતન્ય-શક્તિ-પ્રભા છે આ ચૈતન્ય શક્તિનો પરમાત્માના નિરતર વિકાસ થયે જાય છે ભૌતિક-શક્તિ-વિકાસ મુજબ આધ્યાત્મિક-શક્તિ-વિકાસનો પણ નિયમ છે શક્તિનો વિકાસ હોવામા બે વાત છે-એક તો કેન્દ્ર-જ્ઞાન કે ત્યાંથી શક્તિ નિકળે તેનો ઉત્કલન, બીજી શક્તિ-ધારાનો પ્રકાશ. પ્રથમ કેન્દ્ર-જ્ઞાનમાં કોલ થાય છે અને પડી તેનાથી શક્તિ-સ્ત્રોત અથવા ધારા નીકળે છે આ પ્રમાણે અવ્યક્ત શક્તિ વ્યક્ત થઈ જાય છે

જે ઉત્પત્તિ કેન્દ્ર અને ધારા ન હોય તો શક્તિ અવ્યક્ત રહે એ બન્નેને લક્ષને કાર્યની કાળ થાય છે પરમાત્મા દર્શ ઉપરાંત અધ્યા

ત્મ-શક્તિના લગાર છે તેજ આ શક્તિના ઉત્કલન-જ્ઞાન છે ઉત્કલન-જ્ઞાન હોવાથી તેમા પડેલા કોલ થયો અને પડી તેનાથી આધ્યાત્મશક્તિ નીકળી. ત્યાંથી તેમા કોલોદલન અને ધારા-નિકામન એ બે ન હોય ત્યા મુધી જલ્લુતુ જે ધમે કે પરમાત્મા અવ્યક્ત છે અધ્યાત્મ શક્તિ, મુજબ શક્તિના નિયમો મુજબ, નિયમ મુજબ કામ કરે છે અર્થાત્ જેટલામા તેનો પ્રભાવ ફેલાય છે, તે ક્ષેત્ર એક વૃત્તના રૂપમા યદ જાય છે આ વૃત્તનું કેન્દ્ર, શક્તિનું ઉત્કલન-જ્ઞાન છે જે ધારા-ઓ આ કેન્દ્રથી નીકળી તેની ચાડે જાણુ ફેલાય છે તે આ વૃત્તની પરિધિ છે

આથી મિદ્ધ થાય છે કે, કેન્દ્રથી ધારાઓ પલ્લેજ હર જાય છે પરતુ આ સર્વ ધારાઓની આકર્ષણ-શક્તિ કેન્દ્રમાજ રહે છે, અને તેની તરફ તેનો કુદ્રાવ થાય છે આ કેન્દ્રને પરમાત્મા અને ધારાઓને તેની શક્તિઓના કેવાનનાર માનવું

ત્યારે ઉદ્ગમ સ્થાનમાં કોલ થાય છે અને તેથી ધારાઓ નીકળે છે ત્યારે શબ્દ પશુ થાય છે, કોલ અને ધારા સળધી શબ્દ એક બીજાથી જિન છે આદિમ દારો શબ્દનો ઉચ્ચારણ રાધા છે અને તેના ઉત્કલન-શબ્દનો ઉચ્ચારણ મરામી છે જેથી રામા મરામી પરમાત્માનું નામ છે એજ સસારના અધ્યાત્મ તરવોનું મળ છે એ શબ્દ મમસ્ત સૃષ્ટિમા વિવિધાન છે, અને ગુપ્તમા ગુપ્ત મર્મ-જ્ઞાન કે ત્યા અધ્યાત્મ દારો કામ કરે છે ત્યા થયા કરે છે જેમ મર્મના પ્રત્યેક કિરણમા મર્મને બનાવનારી સર્વ ચીજોનો અત્ત વિવિધાન હોય છે, તેમ નાનામાં નાના જીવમા કોલ અને ધારાનો પ્રભાવ, જેનાથી સસાર બને છે, વિવિધાન છે, તેમ રાધાસ્વામી શબ્દ તેમા હોય છે અધ્યાત્મથી જેની શ્રવણ-શક્તિ નિકમિત થઈ ગઈ છે તેઓ એ નામને મ્પદ સાબળી શકે છે એ નામ રાધાસ્વામીના અવતારેજ પ્રકટ કરેલ છે

શક્તિ-વિકાસમાં બે જ્ઞાન-સીમાઓ હોય છે એક સત્તા પ્રધાન-જ્ઞાન અને બીજી મત્તા-રિક્ત જ્ઞાન ત્યાં શક્તિ નિરતર રહે છે ત્યાંથી નીકળી બીજી જન્મા પડે આવે છે તે મત્તા-પ્રધાન જ્ઞાન

હવે, તે જ્ઞાન અને માયાના નામથી કહેવાયેલી છે પરમાણુ હમણા ખેલા છે ત્રિકુટીથી નીચે ત્રણે ધારાઓ મળીને આવી જ્ઞાન અને માયાથી પણ તે ધારાઓ નીચે ઉતરી, ત્યાં એ એ ધારાઓ રહી તે સદૃશ્યનકમન કહેવાય છે આ આશ્રમથી માયા અને જ્ઞાને નીચે નારાયણ અથવા નિરજનનું રૂપ ધારણ કર્યું પહેલી ત્રણ ધારાઓ સદૃશ્ય કમન ઉપર ઉતરવાથી જે એક નાત બને છે તેને જ કહાય છે કે એ ત્રણ ધારાઓ સત્ત્વ રજઃતમન સુખમય છે પહેલી ત્રણે ધારાઓને, અને જ્ઞાન તથા માયાની ધારાઓને ત્રિકુટી ઉપર પાંચ સૂક્ષ્મ તત્ત્વ ઉત્પન્ન કર્યા જ્ઞાન ધારાથી જ્ઞાનતત્ત્વ તત્ત્વ બન્યું માયા ધારાથી અસિ તત્ત્વ થયું મનસુણથી ચાચુ તત્ત્વ, રમેણુથી જનનતત્ત્વ અને તમોણુથી પૃથ્વી તત્ત્વ થયા એ સર્વ સ હમન હમન પરત્ત ઉત્પન્ન થયા એ પાંચ તત્ત્વોમાં ત્રણ ગુણ તથા જ્યોતિ અને નિરજનના પૃથક્ પૃથક્ મળવાથી પચ્ચીમ પ્રકૃતિઓ બની સદૃશ્ય-કમન આદ્ય-દશ-કમન થયું કહે છે

હવે ત્રણ ગુણ આગળ વધ્યા અને નારાયણના ત્રણ પુત્ર કહેવાયા-અર્થાત્ જ્ઞાન, વિજ્ઞાન અને શિવ જેના નામના ત્રણ લોક થયા

આ પ્રમાણે જ્ઞાનના ૭ ખડ-૧ મેર, ૨ સુમેર, ૨ કૃષાસ, ૪ નિપડલોક, ૫. જ્ઞાનલોક અને ૬. શિવલોક છે ૧-૨-૩ ખડના રહેનારા હમન-મિણી કહેવાય છે એનામાં જાતિ ભેદ હોય છે જ્ઞાન ઉપર શ્રદ્ધાથી જ્ઞાનના ત્રિકુટી મુખી આશ્રમ-ધારા ઉત્કૃષ્ટાશ્રમની હતી ત્રિકુટીની નીચેની અને નુનાવશ્યાની થઇ મધ્ય કેમકે તેમાં સૂક્ષ્મપ્રકૃતિ જેને પ્રાણ કહે છે, તે મળી મધ્ય ત્રણે ધારાઓ જે ગન્ય પ્રદેશથી ચાલી હતી, તે સૂક્ષ્મ ધારાઓના રૂપમાં થઇ ઈદ્રિ, પિંગા અને સુષુમ્ના નામથી પ્રસિદ્ધ થઇ સુષુમ્ના ધારા રૂપમાં છે, ઈદ્રિ પામ લાગમાં અને પિંગવાદક્ષિણ ભાગમાં છે એ ત્રણે નાલોની માગ્ધત આશ્રમ-શક્તિ જ્ઞાનના નીચેના દિશ્માં આવે છે ત્રિકુટીથી નીચેના દિશ્માં ગદેનાશ્રાને પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિઓ પણ છે જેમકે જ્ઞાનના ઉપર મહાશય છે તેમજ જ્ઞાનના નીચે પણ ગન્ય પ્રદેશ છે પરંતુ તે તેનાથી નાનો છે તેમાં પણ થોડી સ્પષ્ટિ

છે તેની નીચેના ભાગમાં, અર્થાત્ ત્રીજો ભાગ પિડની સૌથી ઉપરના ભાગમાં એક છિદ્ર છે જે જ્ઞાનના પ્રદેશની તરફ ખુલ્લો થયેલ છે તેને ત્રીજો તીવ્ર અથવા નેત્ર કહે છે તેની મારફત જ્ઞાનના નીચેના ભાગને જોઈ શકે છે અને તેની મારફત આશ્રમ-ધારા જ્ઞાનથી પિડમાં આવે છે

૩ પિડ

તેમાં સૌથી ઉપર ભાગ અન્ડ લોક છે તેની મારફત આશ્રમ-ધારા નીચેના ભાગમાં ઉતરે તે એ લોક જ્ઞાનના નીચે અને અર્ધ લોકની ઉપર છે અર્ધ લોક પિડના બીજો ભાગ છે તેની નીચેના ૩, ૪, ૫ અને ૬ ભાગોના નામ-પૃથ્વી, બૃહસ્પતિ લોક, શનિલોક અને રાહુ લોક છે

જેમ પિડ જ્ઞાનના નીચે ફરે છે, તેમજ જ્ઞાનના ગુદ આશ્રમના નીચે ફરે છે એ બંને ખડોની સ્પષ્ટિમાં પ્રત્ય થાય છે આશ્રમના પ્રત્ય નથી થતો જ્યારે ત્રણે ગુણ પશ્ચિમ પ્રદેશ નિશ્ચેથી મળે ત્યારે ૮૪ ધારાઓ થાય, તેમાં ૭૫ ધારાઓ પ્રકૃતિઓની અને ૬ ધારાઓ શુદ્ધોની એ ૮૪ ધારાઓએ પિડમાં પ્રવેશ કર્યો તેને ૮૪ લક્ષ કહે છે. આ ખડના મર્મ મરાચર જીવ એનાજ બનેલા છે અને તેના ચાર પ્રકાર છે અર્થાત્ જરાધુર મોનિયી ઉત્પન્ન થવાવાળા જેવા કે, મનુષ્ય, પશુ વગેરે, અડ્ય-અડ્યી ઉત્પન્ન થવાવાળા જેવા કે પક્ષી વગેરે, સ્વેદજ પરમેવાથી ઉત્પન્ન થવાવાળા જેવા કે જૂ વગેરે, અને ઉત્કૃષ્ટ-શક્તિ-પૃથ્વી ફોડી ઉત્પન્ન થવાવાળા જેવા કે શ્વલ વગેરે એ ૮૪ ધારાઓ સિવાય જ્યોતિ અને નિરજનથી પણ ધારાઓ આવી, જે ઇન્દ્રિય અને મનના રૂપમાં પ્રકટ થઇ અને જે હૃદય ચક્રમાં પાસ કરે છે એનું સૂક્ષ્મરૂપ કહ્યું અને જ્યારે ચક્રમાં પણ છે નાલિમાં વિષ્ણુ, શિવમાં જ્ઞાન અને અપાનદ્વારમાં ગિવનુ ગ્યાન છે એ ખડના રહેવાવાળા પૃથ્વી તત્ત્વના બને છે તેના ત્રણ શરીર છે-પૃથ્વી, સૂક્ષ્મ અને કાગળ

ત્રીજો ખડ પિડની નીચે પણ ગન્ય પ્રદેશ છે, પરંતુ તે આશ્રમ-ધારા રહિત છે તેને નરક કહે છે એ ત્રણે સ્પષ્ટિ ખડોમાં પહેલા સર્વથી સપ્ત, અને અન્ય છે તે અત્યન્ત વિનુત પણ છે તેને

ભિન્ન—કલ્યાણ થાવ

મત્યમની—કલ્યાણ કાણુ કરો ?

ભિન્ન—હા પોતેજ પોતાનું કલ્યાણ કરી શકે છે

સત્યમની—તમારી પરામર્શ (મદદ) રૂપ યજ્ઞ લેવા ઇચ્છતી નથી

ભિન્ન—હું યજ્ઞ આપતો નથી પણ તન કરે છું.

હું જેહ છું કે આ વિનાશ રાજ્યમાં શક્તિ પૂરતી તૈયારી થઈ રહી છે કે જે ઘણીજ હિમ્મત અને વૃદ્ધિ છે આ સુધિની બાલ્યાવસ્થાની અજ્ઞાનજન્ય ક્રિયા મિથ્યા એમાં કાંઈ બીજું નથી આપ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરીને તેનો ત્યાગ કરો

પ્રજ્ઞાન મની બોલ્યો, “આ કાંઈ બૌદ્ધ ભિન્ન છે”

સેનાપતિ રૂનારાયણે કહ્યું કે—“તેને બાધીને બી ઉપર ચઢાવી દેવા બેઠો”

મત્યમની કોપથી શરૂએ થઈ લવા ચઢાવી બોલ્યો—“કાલી પૂજન કરે ચશેજ, અને તેમાં મેકરો તો તું પણ હજારો જીવનું બલિદાન આપવામાં આવશે શું તેથી તમને કાંઈ હાનિ છે ? અને તમારો જેવા મુદ્ધ પુત્રોમાં તેને ચઢવાની છે ?”

રાજા આ માલગી ધણે જ પ્રમત્ત થઈને તમારો લેધો માનતા હતા કે મત્યમની કાલી પૂજના વિષયમાં વિરાધ બદલે કરશે, પરંતુ બેસુ કે એકાએક આ માલગમના આવવાથી તેનો ચિયાર બદલાઈ ગયો તરણ કે એવી રીતે ઉન રાજા હુકમ કરવાનો મત્યમનીનો અભાવ હતો

ભિન્ન ધણેજ અભિમાનની સાથે હંચુ મત્તક કરીને મત્યમનીના પ્રતિવિત નેત્રાની તરફ ચિયરભાથી બેસા લાગ્યો અને બોલ્યો, “રાજા કુમારી આ વખતે હું તમને જ ત્રણી મમલુ છું કહો, કેટલા હજાર બલિદાનોથી તમે તૃપ્ત થશો ?”

મત્યમની—“તું જે દાવી અને દુરાચારી છે એવી પ્રથમ તો હું પહેલા તાર્જન બલિદાન લઈને તૃપ્ત થશો”

ભિન્ન—તે આ તુદ જીવના, બલિદાનથી તમારા અને તમારી પ્રજાના હૃદયમાં કચ્છાનો અઝાર મોટો રાવ તો હું નૈવાર છું. જે કે દુર્દ-

મનીય પ્રકૃતિની સહાર શક્તિને રોકવાનું બળ આ રાખા નથી, તો પણ જે પ્રકૃતિ ચાહે તો તે જાહે તેને રોકીને મસાગને આનંદમય બનાવી શકે છે, એથી જ હું તેને ઉત્તેજિત થા ઉદીપન કરાવે માટે તૈયાર છું

મત્યમની—“ક્યા ઉપાયથી ?”

ભિન્ન—જેવળ નિમિત્ત બનીને અર્થોત સેજ કરી, જ્ઞાનનો પ્રચાર કરીને અને મયમની શિષ્યા આપીને કુમારી, આ વિશાળ રાજ્ય પતનોનુષ્ઠ થઈ રહ્યું છે જ્યાં રાજ્યના હૃદયમાં દયા નથી અને તે કાંઈને પણ આત્મ ત્યાગ કરવાનું રીખ વાડતા નથી ત્યાં તમે નકીજ મમજ્જને કે એક રાજ્ય મટીને હજારો રાજ્ય થઈ જશે અને દેશમાં રાષ્ટ્ર વિખર થઈ જશે જ્યાં ધર્મની બળતી આગ રાજમિદાસનથી ભ્રષ્ટ થઈને અન્ય આધારને મહણ કરે છે અને આ મહાન વિખરવાની વખતે જ્ઞાણ, સ્નેહ, પરિવ્રતા, સામ્ય, શાંતિ અને પ્રીતિ આદિ સદ્ગુણો હોતા નથી, ત્યાં તેમાં સર્વ ભ્રમ થઈ જાય છે આ મહાન રાજ્યમાં પાપનો પ્રવેશ થઈ ચૂક્યો છે અહીં મદ્ય માસનું શ્રાદ્ધ અને સતીત્વ ધર્મનું સત્યાનારા કરવામાં આવે છે, તથા નિ સહાય અને મર્યાદા પ્રાણિયોનું અભિદાન આપીને પાપને ઉત્તેજન આપવામાં આવે છે કુમારી, કાલી પૂજની કેવી રીતે પ્રતિષ્ઠા કરી તે આ મર્વલોક સ્વર મમજે ધોર તામગિક વૃત્તિને પોતાની તરફ ખેંચવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે તમારે આ જીવ બચી જાવ્યાએ આત્મબલિની શિક્ષા આપીને પૂજ પ્રતિષ્ઠા કરીને બેઠોએ આત્મબલિ એજ ગાયો કાલી પૂજ છે આ બૌદ્ધ ભિન્ન પણ તમારી એ પૂજનો પ્રમાદ લઈને બોઈ શકશે.

આ વાત માલગતા સાલગતા ધણા લોકો ફરી ઉધસ લાગ્યા રાજા માહેબનો પણ તેમાં પડેલો નજર હતો સત્યમનીએ કહ્યું—“આ મા સુમ ગાંધ છે, તેને દેવદત્ત પુત્રનીના ધરમાં કેદ કરીને રાખો”

૩

૪૬ દેવદત્ત પુત્રની ધોર શક્ત મનનો હતો તેને એક યામનદામ કરીને પુત્ર હતો તેની ઉમ્મર લગભગ ૧૫ વર્ષની હતી તે એક બીવીના ઝાડ પાસે એમીને કેદ પાડ કરતો હતો તેની ૪૬ માન

હરિ નામની માળા જપ્યાં કરતી હતી યુગ્મરીના ધરમા આ ત્રણ જણે વગર એક સુલક્ષણા નામની છાંટી હતી

સુલક્ષણા દેવદત્તની કન્યા છે, પરંતુ કેની કન્યા છે, તેની કાઠને ખચર નથી કેટલાક લોક એવું કહે છે કે તે કાઠે દ્વિવિધની કન્યા છે તે બન્નારે નાની હતી ત્યારે દેવદત્ત તેને મિથિલાથી લઈ આવ્યા હતા કાઠે વળી એવું કહેતા કે એક વખતે દેવદત્ત માથે પશ્ચિમાના મેળામા ગયા હતા ત્યારે તેને ત્યાં ગંગા નદીના કિનારે એકલી પડેલી જોઈ ઉપની લાગ્યા હતા સુલક્ષણાની ઉમર તે વખતે સત્તર વર્ષની હતી

સુલક્ષણા ધણીજ સુંદર છે તેનું મુખ કમળ પ્રદીપ્ત રહે છે ધરના કામદાગમા પશુ તે ધણી ચતુર છે સેના સુઝ્યા કરવી એજ તેનું વન છે, તે વ્રતમાજ તેનું જીવન અને યૌવન વર્દિત અને પ્રાપ્ત થયું છે

મેનાપતિ રૂઢ નારાયણસિદ્ધ હાથમા ઉઘાડી તરનાર લઈને દેવદત્તને ઘેર પહોંચ્યા સાથે કેદી તરીકે લિમ્બુક પશુ હતો,

દેવદત્ત તેને જોઈને બહાર આગણામા આવી ઉભો રહ્યો

મેનાપતિએ કહ્યું કે, “રાજકુમારી સત્યમની એ હુકમ જ્યો છે કે આ બૌદ્ધ લિમ્બુકને આપને ત્યાં સાત દિવસ સુધી કદમા રાખવો”

દેવદત્ત—“તેને વાસ્તે કાઠ પહેરેદાર રાખશે ને?”

મેનાપતિ—“ના”

દેવદત્ત—“તો તો ધણીજ મુશ્કેલી પડશે કદી તે કઈ નાહી જશે તો ?”

મેનાપતિ—“જો નાહી જશે તો તેની માથે આપનું આ જટાધારી મસ્તક પશુ ચાલ્યું જશે તેથી તેને કાઠ પશુ રીતે આપના તત્ર મત્ર ખત થી બાધી ગંખજો”

એમ કહીને મેનાપતિ ચાલ્યો ગયો દેવદત્તે લિમ્બુકની તરફ જોયું તે દેવદત્ત પુદર સુલક્ષણા મિત્તિ જોઈને તેને વિશ્વાસ ખેડો કે આ લિમ્બુક નાહી જાય તેવો માણસ નથી તે મત્રી તેણે કાઠક વિચાર કરીને જીમ ખાડી કે,—“સુલક્ષણા”

મુનશણાએ જોખામા જોઈ ગદી હતી ?

મુનશણા બહાર આવીને માથું નમાવી બોલી, “કહે શી આજ્ઞા છે ?”

દેવદત્ત—“આ બૌદ્ધ લિમ્બુકને રાજકુમારીના હુકમથી સાત દિવસને માટે આપણે ત્યાં કેદ રાખવામા આવશે જેથી તેની દેખરેખ રાખનારો બાર હું તને મેણુ છું”

સુલક્ષણાએ હસીને કહ્યું,—“સાર, પશુ કદી નાહી જાય તો ?”

દેવદત્ત—“એ વામનદામના જેટલું દોડી શકશે નહિ, તેને જરા મારી પામે બોલાવ”

પિનાની આજ્ઞાથી વામનદાસે રાત્રે પડેરા રાખવાનું કથુન કર્યું, અને દિવસની દેખરેખને બાર સુલક્ષણા ઉપર રહ્યો

કાઠ અને ખેતને લિમ્બુકની દેખરેખને બાર સોપીને દેવદત્ત મન જપવાને માટે ધરમા ગયો અને વામનદાસ વેદ લખના ખેડો સુલક્ષણા હિમન રાખીને લિમ્બુકની મામે ઉભી રહી અને બોલી, “હું તમને શું કહીને બોલાવું ?”

લિમ્બુક—“કુમારી હું તારો હાથ જોયા છું છું”

સુલક્ષણાએ આદર પૂર્વક પોતાની હથેળી તેની આગળ ધરી લિમ્બુક તેને સારી રીતે જોઈને વિશ્વમ માથો જાણે તેને કાઠ જીતી વાત, કે જીતી મગાઈ કે કાઠ છુપી અમિત યાદ આવી ગઈ હોય તેમ જણાયું તેણે ધણીજ કુખ્ય પૂર્ણ મન રથી કહ્યું,—“અલિનાપ ?”

સુલક્ષણા—“તમે એ શું કહ્યું ?”

લિમ્બુક—“તમે મને સરણુ લેયા, કહીને બોલાવજો”

સુલક્ષણાએ આશ્ચર્ય પામીને કહ્યું, “શું તમે મારા સરણુ લેવાને આગળો છો ?”

લિમ્બુક—“કદી જાણુતો હોઉં તો શું આશ્ચર્ય છે ?”

મુનશણા—“હું તેને અવગમ જોવાં જઈ છું ગંગા નદીની ઉત્તરે કિનારથી દંડાયતું એક અરણ્ય છે સીનાનો જન્મ ત્યાં થયો હોતો તે વન ઘણું જ સુકામણુ છે ત્યાં મેનેરી પડી જ્યાં ત્યાં રહેશે ઉપર છીડી રહ્યા છે અને રૂપિયાના જેવા સરખ સ્વભાવના મનુષ્યો ત્યાં નિવાસ કરે છે તેમ જાણા માંગે ગંગા લેવા રહે ?”

કરવાનું તમારે પ્રયોજન નથી તમે ફક્ત એટલું જ જણાવો કે તમે કયાં કર્મ કરેલા છે, તમારું જીવન કેવી રીતે પસાર થયું છે ? સસારમાં કેવી રીતે રહ્યા છો ? આ બિના નહિ જણાવો તો તમારી માર ૨૫૫ સસારની ઓએનો ઉપકાર કેમ થશે ? આ પુણ્યમયી જીવન કથાથી-આ આદર્શચરિત ગાથાના અચારથી આપને તો હાનિ-હાલ નથી, પરંતુ સસારના સ્ત્રી-પુરૂષનો થોડો થણો લાલાલાલ છે, અને તમારો પણ હાની-લાલ કેમ નથી ? થશને અમૃત છે, અને યશન અવિનાશી છે થશને લીધે સ્ત્રી-પુ.પ મરી ગયેલા હોય તોપણ જીવતા જણાય છે કીર્તિ યુક્ત શરીરનું પવિત્ર, અવિનાશી અને સ્વર્ગીય છે જે સુલ, નિર્મળ અને અવિનાશી થશને નથી ચાહતા, તે ગૌર-શશ-સુહ-હીન, આ લોકની કામ વાસનાઓમાં મુગ્ધ સ્ત્રી પુરૂષનું જીવન તુચ્છ અને નિર્દેશ લાયક છે સાબળો દેવિ ! તમારા ચરિત્રની કથા સાબળવાને આજ સર્વ સતીઓ ઉત્કલીન ચર્ચિત્ર છે પદ્મણી, લક્ષ્મી અને રતિ સુદા ઉત્કલીન છે

શાહિલીએ જવાબ દીધો કે, હે પ્રિય વધની ! નિશક પ્રિય વચનને લઈનેજ તમે આ સ્વર્ગ-લોકને જીતી લીધેલા છે-આ સતી કુળમાં રહ્યા છો મારા તુચ્છ જીવનની હકીકત સાબળવા ધન્ય છે, તો માંભણ મેં ભારત-વર્ષમાં મુગ્ધ, સુલ, મતયજ્ઞ મીનય, આર્યાવર્તની ભૂમિમાં જન્મ લીધેલો છે સગર કુળને ઉદ્ધાર કરનાર ભાગીરથી સાથે બાળકપણ વિતાવેલું છે લરણુદાનીમાં પતિ દેવના ચરણકમળમાં મમ્તક રાખી નાશવત શરીરને ભાગીરથીએ સ્મશાનમાં રાખેલું છે હું

રિદ્ધિ બાહ્યજની સ્ત્રી હતી, જેની સકળ ધર્મનું અનુદાન તો આધીજ કરી શકું ? ગરીબ દરિદ્રોની સેવા કરવાનું સામર્થ્ય માંગમાં ક્યાથી હોય ? ગૃહસ્થના કામધંધાથી અવકાશ પણ મળતો નહિ જેથી ધર્મ-કર્મમાં મન ક્યાથી લગાવું ? એ પ્રમાણે મેં મારી શક્તિ પ્રમાણે પતિસેના પણ કરેલી છે, શરીર-મન અને વાણીથી એમના ચરણમાં મન રાખેલું છે એમના ગૃહસ્થને માથા પર રાખી, એમની મુખ સ્વચ્છ-સ્તાને મારા જીવનની માધના કરીને તથા એમના ચરણને ઘટ દેવનું મિદામન માનીને મેં મોગી જીવનવાચનો નિર્વાહ કરેલો છે

સુમનાએ કહેું કે, હે દેવિ ! નારી જીવનનો એ તો એટલો ધર્મ છે મતી સ્ત્રીને માટે પતિ, એ તો દેવતા છે પતિ સેવા એ તો તપશ્ચર્યા છે પતિને સતુષ્ટ રાખવા એ જીવનની સાધના છે, શરીર-મન અને વાણીથી પતિના ચરણમાં બાળ, રાખીને પતિના ગૃહસ્થાશ્રમનો ભાર પોતાને માથે લેવો, પતિના મુખ હુ ખમા ભાગ લેવો, એ તો સતીના ધર્મ છે બતાવો દેવિ ! તમે કયા પ્રકારે પતિની સેવા કરતા હતા ? કેવી રીતે સસારવાચનો નિર્વાહ કરતા હતા ?

શાહિલીએ જવાબ દીધો, કે હે આશ્વાસિની ! હું માથે જટા રાખી, ભગવાં વસ્ત્ર પહેરી, લખ્મ દગાની તપસ્વિની નહોતી બની ! પતિનું ધર એજ દેવમંદિર હતું પતિનું ચરણ એજ મારા માટે મોટું તીર્થ હતું, હું અન્ય દેવમંદિરને મોટું મંત્ર જતી નહિ, બીજા તીર્થ ધ્યાનપર જવાની મને વંચારે રૂચી નહોતી પતિજ મારા દેવના હતા, પતિજ માંડ સર્વસ્વ હતું, હું એ પતિરૂપી પરમેશ્વરનોજ સગ કરતી હતી પતિની શપ્થા મારા માટે સિદ્ધાસન હતું પતિનું રસોડું મારા માટે મધુવેદી હતું, પતિનો ગૃહસ્થાશ્રમ એજ મારા માટે સ્વર્ગ હતું, પતિનું ધનમાઝ કિંકમંદિર, ફરવાનો થોડો જીવો અને શાન્તિ મળવાનું કેકાણું હતું મનમાં, આહાર-વિહારમાં પતિનું બ્યાન એજ મારી જીવમાળા હતી પતિને મુખ, મંત્રોપ પહેવાઈ લાને માટે મારો દેહ, ધન્દિઓ અને પ્રાણુ હમેશા માવવાન રહેતા, પતિના પરિચારને હું પતિથી બ્રુદા સમજતી નહિ. માંડ મન હમેશા પતિનો ચરણકમળમાં લાગ્યું રહેતું હતું, પરંતુ બહારથી માંડ બ્યાન પતિદેવના સસારની ઉપર ગેરેટ હતું હું પતિદેવના બ્યાન અને આરાધનામાં આ તરિક દૃષ્ટિથી હમેશાં સહાય કરતી હતી, જેથી ગૃહસ્થના કોઈ કામમાં બેપરનાઈ અને અસાવધાની દેખતી નરોત્તી પતિ મંત્રોપ એજ મારા જીવનની સાધના હતી મામુ સમગ્ર, દેશભૂમિ જે દુષ્ટી, નયુદ્ધ, દિવર, છોકરા આદિને પ્રેસત્ર રાખવા એ પતિને સતુષ્ટ રાખવા બરાબર હતું પતિના માતા પિતા એજ મારા માતા પિતા હતા પતિના ભાઈ-મહેન એજ મારા ભાઈ-મહેન હતાં પતિના ગુરુ અને એલીજન મારા

પુત્ર અને ગ્નેહીજન હતા હું શાન્તિ અને પ્રેમ-
ભાવવાળા પત્નીની રાખવાનું પૂર્ણ પ્યાન રાખી
ગૃહસ્થાશ્રમને ચલાવતી હતી એ દીક છે કે હું
પતિના માનથી માનવતી, સ્વામીના મૌલાઅર્થથી
સૌભાગ્યવતી અને પતિ ભક્તિના યજ્ઞથી ભક્તિ-
વાળી હતી, પરંતુ તેથી હું માનની તરફ ઢળી
જતી નહિ, મારા મૌલાઅર્થની યજ્ઞ કરતી નહિ,
ભક્તિના અર્થથી હું મર્યાદા કરતી નહિ. સ્વામી
મારા પ્રત્યે પ્રેમ રાખના, સાસુ સમરા મને પો-
તાની દીકરી મમાન ચાહતા હું પણ તેમને તેમ
જ દેખતી હતી તેઓ સર્વ પશુ મારી સાથે
એવોજ વ્યવહાર કરતા હતા નજીક મને પોતાની
સખી મમાન પ્રેમભરી દૃષ્ટિથી જોતી હતી દિવ
ગને હું મારા-ભાઈઓથી પણ અધિક ચાહતી
હતી તેઓ મને ભાભી ભાભી કહી બોલાવતા
અને માતાથી પણ અધિક મારી ભક્તિ કરતા
બવાઈ જુગાઈ મર્વ મ્હારા ઉપર હતું પતિનો
પ્રેમ, સાસુ સસરાનો આદર, નજીકનો ચેત્ખળો
વ્યવહાર, દિયરાની ભક્તિ અને નાસ દામિયોની
મદદ એ સર્વ આપણા વ્યવહારને આલિન છે,
દર્પજીમાં મોઢું જોવાની સમાન છે હું જેવી દેખાઉં,
તેવાજ બીજા દેખે હું જેવો વ્યવહાર કદે તેવોજ
વ્યવહાર બીજાથી મળે એ મમારનો નિયમ છે

પતિ મારી પુત્રની મામછી હતા, જેનવામા
પ્રીતિવનાગે, પ્રેમના સખા, અને નારી જીવનના
માથી હતા એમના મુખે હું સુખી, અને હું જે
હું ખી હતી એમના જીવને સતોપ એજ મારા
જીવનની શાન્તિ હતી હું મારી સુખ શાન્તિને
કદી પતિની સુખ શાન્તિથી જુદી સમજતી નહિ
પછી માર તાર ક્યા ? આપણા વ્યક્તિત્વનો ત્યાગ
ક્યા વગર પતિના ચરણમા વાસ્તવિક પ્રાણ મમ-
ર્ષણ પણ થઈ શકતો નથી. ત્યાં સુધી સ્વાર્થનો
પુરેપુરો ત્યાગ ન થાય ત્યાં સુધી જી પતિ પ્રે
મની અધિકારી થતી નથી

કુટિલ ભાવનો આશય લઈ મેં ગૃહસ્થ ધર્મ
નું પાલન કરેલું નથી. હું ગૃહધર્મને અમલ
ધર્મની બીજા મૂર્તિ સમજતી માતાપિતાની સેવા
અને ભક્તિ કરતી એ સત્તાનનો મોટો ધર્મ છે
પતિની થઈ મેં તે મહાધર્મનું પાલન કર્યું હતું
મારા પતિદેવ આજીવિકા ઉપાર્જન કરનામા જ
મજબૂત રહેવા હતા ઘરડા માતાપિતા, બ્રી, નાના
નાના બાળક, અમહાથ નજીક, અસમર્થ દિયર
વગેરેની સલાજી રાખવાનો તેમને વખત નહોતો
તેઓ સર્વની મલાજી રાખવાનો મર્વ ભાર મેં
મારા ઉપર લીધો હતો સાસુસસરાને કાંઈ પ્રકાર-
નું કદ ન થાય, તેને માટે હમેશા હું આવધાન
રહેતી કાંઈ પ્રકારે તેમનું મન ન દુખાય, તેની
હું હમેશા કાળજી રાખતી

નજીકનો બહેનો સમાન સમજતી સખીની
માફક તેમને મનની વાત કહેતી ખુશમિજાજીથી
દાસીની માફક તેમની સંવચનતા મામરતી અતિથિ
બાલજી વગેરેનો આદર સત્કાર કરવામા મેં કદી
આજસ કરેલી નથી દેવપૂજામાં મેં કદી ઉદામી-
નતા અથવા અભક્તિ બતાવી નથી. પતિ મારા
પ્રત્યક્ષ જીવતા દેવતા હતા તેમનાથી જુદા માનીને
હું દેવમૂર્તિઓની પુજા કર્યાં કરતી હતી.

પ્રાત કાળમાં સ્વામી જગ્યા પહેલાં જાગતી,
પતિના ચરણની ગજ માથે જગાવી શયનગૃહથી
બહાર નીકળતી ધરના માણસોને હું સ્વામિની
બહારની જડમૂર્તિ સમજતી હતી તેમની સેવાથી
હું સ્વામિનીજ સેવા કરીનું સમજતી ધરના
માણસનું કામ તેજ પતિદેવનું કામ સમજી હું
ઉત્સાહપૂર્વક કરતી ધરમા કાંઈ જાનની ગરબડ
ન થાય, તેની હું જાડ વિચારપૂર્વક સલાજી રા-
ખતી જે ઓછો વિચારપૂર્વક ધર ખર્ચ ન કરે,
અને મલાજી ન રાખે તો ધરના માણસો લક્ષ્મી
વગરના થઈ જાય છે (અપૂર્ણ)

ઉપદેશ આશાધ્યાય દોહરો.

દર્શ થાય ઉપદેશનો, કરે ન મુખ ઉપાય
અત્યંત રતી સગથી, સોચ શિખ પર થાય
શરીર માંસ શિખ ગળે, અગ્નિ બહાર દેખાય,
કૂંડી ઉપદેશો થાય છે, અશાધ્ય તેહ ગણાય.

[જુલો પાન ૨૮]

ભોગ્યા છતાં મારીક દમ રૂપીયા મેગવચને પણ ભાગ્યવાળી નીકડતો નથી કારણ દમની જગ્યાએ ગણી ને ગાળી હોય છે અને તે ધણે લાગે તો હજુર ઓશીમના નમદીક રહેનારા પગલાવાળાઓ મારી નય છે ન્યારે બીજા બધા ખાતાવાળાઓને પોતપોતાના ખાતાનું કામ કરવાનું હોય છે અને પોતાના એક જ અધીકારીને રીઝવાનો હોય છે ત્યારે રાન્યુ ખાતાના પટાવાળાને તાનુકામા આવતા લિન્ન લિન્ન ખાતાના લિન્ન અબીરૂચીના અધીકારીઓ અને તેમના માણસોના હરેક રીતે મનરજન કરના પડે છે તદુપરાંત આ વ્યવમાધખાતાની લુદી લુદી પ્રવૃત્તિમાં પ્રસંગ પ્રમાણે યોગ્ય પડે છે

આવી સ્થિતિ છતાં આ ખાતાના આ નાના નોકરોનું ભાવી કેમ ખુનતું નથી તે એક પ્રશ્ન છે સામાન્ય મજુર કરતાં પણ તેમની મજુરી કમતી છે અને પરતવના વધારે છે

તલાટીની સ્થિતિ જોઈએ તો તેમના કામ અને જોખમના પ્રમાણમાં તેમને જે દરમાગો મળે છે તે કેવળ દુકાળના દર જેવા છે, તેમને મધ્યમ વર્ગની સ્થિતિમાં ગણેલું પડે છે છોકરાઓને કેળવણી આપવી પડે છે, આના મોઢવારીના વખતમાં વ્યવહારીક ખર્ચો ઉઘવવા પડે છે અને મણે ઠેકણે તો તાનુકે અને ગામ ઉપર બે ઘરખટલા નલાવવા પડે છે છતાં વખારમાં વધારે પગાર રૂ. ૨૦) એટલે કે એક કડીયા કે સુતારના મારીક ઉત્પન્ન કરતાં ઓધુ મળે છે આવી સ્થિતિમાં તેઓ પ્રમાણીક ગણે એ મલનીન નથી, અને છતાં આપણે તેમને બાલ દેખા દમ પ્રમાણીક માનના પડે છે જો ખાતુ તેમને અપ્રમાણીક માને છે એવું ખુલ્લું કહીને તો તેમનો પગાર વધારવો જોઈએ ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ પગારનો દર બેનીકના અને રાઉન્ડ ગાર્ડના દરથી પણ ઓછો છે, એમનો પગારનો દર હ્યાંને કંટલા એક દાયકા વીતી ગયા અને તે દરમ્યાન લોકોના વર્તનમાં અને જ્ઞાનમાં કેટલું એક ફરીવર્તન થઈ ગયું, વડેરીયાની ચીજોને વજ્રથી ચાર ઘણી મોટી થઈ ગઈ અને તેમના કામમાં ત્રણ ઘણો વધારો થઈ ગયો છતાં આ મહેસુની ખાતાના સ્વભાવ જોખમદાર નોકરોના પગારમાં મહેજ પણ વધારા થયા પામ્યો નથી એ તેમના ભાવોને માટે કેટલું આશ્ચર્યક છે તે જોવા જેવું છે

પ્રશ્ન એ ઉઠો કે આવી સ્થિતિ છે તો તેઓ શા માટે આ નોકરી પમદ કરે છે કારણ માન એટલું જ છે કે વચના વાધાના ઉગી કામના માણસોને માટે દાનના મળેગોમાં નોકરી શીવાય બીજો માર્ગ રૂચ્યો નથી જો હાલ તો આવા માણસો નવ રૂપીયાના નિશાળના માસ્તર તરીકે નોકરી લેવાને તૈયાર થાય નહિ

કારણક્રમની સ્થિતિ નિપાસીએ રો. રોમનું આપી. જે. સ્ટે. એ. પે. ૩. ૪૫) મા. જ. પ. એ. લુ. જે. ન્યારે ફોરેસ્ટ પોલીસ અને સીનીયરી કોર્પોરેશન ધ્યાનમાં ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ પગારો તેથી જમણા ને અડી ધણા છે જો કોઈ નરીગદાર હોય અને ઉપલી શ્રેણીમાં લેવાય તો તેને કોઈ લાભ મળી શકે ખરો પરંતુ દાવની સ્થિતિમાં તો આવા પ્રગણા બદુજ ઓછા જનનાનો મલક છે કારણ ખાતામાં જગ્યાઓ ઓછી થાય છે અને પ્રેમોચનની મામતનાંગ લેવાવાથી ઉગી શ્રેણી ખાલી પડતી જગ્યાઓ તેમને લાગે પડે છે

અપૂર્ણ

ભારતીય વનસ્પતિની નવી દ્રવ્ય મુજબ શોધ સ્તોલ કરવાની જરૂરીયાત વિષે.

અનુસંધાન ગતાર્થી

(લેખક શ્રીયુત અમૃતલાલ મુદરણ પદિયાર)

વનસ્પતિનાં તત્વો શોધવાની બાબતોમાં આપણું રસાયણ શાસ્ત્ર હજી અપૂર્ણ છે

બંધુઓ, હાલનું સાયન્સ બહુજ આગળ વધેલું છે અને ગ્રામ્ય શાસ્ત્ર તથા શોધખોળ કરવાના બીજા ધણા શાસ્ત્રો અને સાધનો આગળ વધેલાં છે છતાં પણ વનસ્પતિના ગુણ હોય જાણવાનું તેવા તેવા તત્વો સમજવાની બાબતમાં હાલનું યુરોપનું સાયન્સ હજી અપૂર્ણ છે. ધરણ્ય કે કઈ ઔષધીમાં રોગ સમાવનારા કયા તત્વો છે તે હાલના નિદાનો હજી ચોક્કસપણે કહી શકતા નથી જેમકે અખરખનો દાખવેલો લો-અખરખમાં શુ શુ તત્વો રહેલા છે તે વાત હાલનું સાયન્સ કહી શકે છે પણ એ તત્વો ખાસીને મટાડવામાં કેમ ઉપયોગી થાય છે તે તેઓ પૂર્ણ ખુલાસાથી સમજી શકે નહિ. તેમજ ઘણા દરદોમાં સોનાના વરખનો ઉપયોગ કરવાથી અગર મુન્સુલ્લરમ ખાવાથી ફાથો થાય છે. પણ મુન્સુલ્લરમ લોહી ઉપર અને રોગ ઉપર કેવી રીતે અસર કરે છે, તે વાત હજી હાલના ડોક્ટરો સમજી શકતા નથી. આવીજ રીતે ઘોળી પ્રોધી ક્ષયરોગ મટી શકે છે અમરવેદથી બાલ મોટા યદ્ય શકે છે દૂધેથીથી હરમ મટી શકે છે શેનવાંગીથી સંતાનની ઉત્પત્તિ થાય છે પીપવાની પેપડી ખાવાથી તોતડાં બાળક બોલનાં મારા થાય છે, અને તેમની જીભ અટકતી હોય તે મટે છે તુલશીના સેવનથી ઘણી જાતના રોગ મટી જાય છે. દુધ જેવા લયકર રોગને મટાડવામાં બાવળી ધણું સારૂ કામ કરી શકે છે. અને ઝાડો મટાડવા બીલી ઘણો ફાયદો કરી શકે છે આ બધી વસ્તુઓમાં એ જાતના રોગને અટકાવનારાં કયાં તત્વો છે, તેને કયા તત્વોથી એ રોગો મટે છે એ બધી બારીક વિગતો હજી હાલનું રસાયણ શાસ્ત્ર કહી શકતું નથી તેઓ તો માત્ર અમુક જાતના ક્ષાર, અમુક જાતના એસીડ, અમુક પ્રકારની દવા, અમુક પ્રકારની સાકર, અમુક પ્રકારનો રસ, અમુક પ્રકારના તેલ અને બીજાં અમુક અમુક તત્વો છે એટલુંજ કહે છે અને તેવા તત્વો દુનિયાની ઘણી ખરી વસ્તુઓમાં હોય છે એટલુંજ નહિ પણ તુલશીમાં જે તત્વો રહેલા છે તે તત્વો જુદાં પાડીને કોઈ ચોક્કસ રોગ ઉપર આપવામાં આવે અગર તુલશીમાં જે તત્વો રહેલાં છે તેજ તત્વો બીજી કાંઈ દવામાંથી કાઢીને આપવામાં આવે તો એથી તુલશી જેટલો ફાયદો થતો નથી. માટે તુલશી ચરીરમાં જાડીને કેવી રીતે કામ કરે છે, તે સખથી સપૂર્ણ ખુલાસો હજી હાલનું રસાયણ શાસ્ત્ર જેવો જોઈએ તેવો કરી શકતું નથી. તેને લીધે પણ કેટલીક જાતની દવાઓ માટે મારામાં સારા ડોક્ટરો પણ ચકાસપદ રહ્યા કરે છે

માત્ર અધોનો પુરાવો કઈ બમ નથી. હાલનાં લોકોને એક કરતાં કઈક વધારે પુરાના જોઈએ છે.

અસનના લોકો બહુ શ્રદ્ધાળુ હતા અને જોળાં તથા લગા હતા તેથી જ્યારે તેને કોઈ પણ દવાના ગુણ વિશે એમ કહેનામાં આવે કે આ વાત ચરકમાં લખેલી છે, મુદ્રુતમાં લખેલી છે, અગર આ પ્રયોગ વાગ્બટના, લાવપ્રકાશનો, શાગ્ગધરનો કે નાગાર્જુનનો કહેતો છે એટલે તે માટે તેઓ કઈ શકા રાખતા નહિ. પણ આજના વખતમાં એમ કહી દેવાથી કંઈ લોભને મતોપ થાય

નહિ “એ ખાત લાવ કીતાખે લીખા હય” એવું કંઈ આજના વખતમા ચાલે નહિ. આજે તો દરેક માણુમની ખાતરી યદ્ય શકે એવા પુરુષા તેઓને આપવા બેઠાએ, અને સુદ્ધિખગથી તથા હુન્નરકળાના નિયમોથી સમગ્ર શકે તેવા રસ્તાઓ તેમને ખતાવવા બેઠાએ ત્યારે એમ કરીએ ત્યારેજ લોકોની ખાતરી થાય છે અને એવી ખાતરી થયા પછીજ વનસ્પતિનો પૂરતો લાભ લેવાય છે માટે જે આપણી હારતીય વનસ્પતિને જગતમાં ફેલાવવી હોય અને તેના મહાન ગુણોનો લાભ અનેક દરદીઓને આપવો હોય તો છેલ્લામા છેલ્લી દબ પ્રમાણે આપણા દેશની વનસ્પતિની રોધખોળ કરવી બેઠાએ, અને પ્રથમ યુરોપ અમેરિકાના વિદ્વાન ડૉક્ટરોની ખાતરી કરી આપવી બેઠાએ કે દેશી વનસ્પતિની અદર ગમત્ય ગુણો રહેલા છે

ખધુઓ, સોનાને કંઈ એમ કહેવું પડતું નથી કે હું ચોખ્ખું છું, અને મને મહેરબાની કરીને લાવ, એમ કહેવાની સોનાને કંઈ પણ જરૂર નથી. જે સોનું ચોખ્ખું હોય અને તેનો પરિક્ષક ખરોખર હોય તો સોનાને તે ગોખ્યાજ કરશે. અને પોતાની પુગાથી તે સોનાની પાછળ પાછળ દરશે તેમજ યાદ રાખવું કે જે આપણા દેશની વનસ્પતિ માવવાળી હશે, અને તેનું ચોખ્ખું રીતે શોધન થશે તો સારામાં સારા ડૉક્ટરો એ વનસ્પતિની પાછળ લમરો, અને તેનો જેમ અને તેમ વધારેમા વધારે ઉપયોગ થાય તેમ કરશે માટે આપણે જે કરવાનું છે તે એજ કે આપણા દેશની ઉત્તમ ઉત્તમ આયુર્ધીઓના નમુનાઓ યુરોપમા વિદ્વાન ડૉક્ટરોને તથા બાહ્ય રજાવણુ શાસ્ત્રીઓને પૂરા પાડવા બેઠાએ તથા એ માટે આપણા જે જે અનુભવો હોય તે બધી વિગતો તેઓને ખરાખર રીતે જણાવવી બેઠાએ જે એટલું કામ કરીએ તો એમાંથી પણ આગળ જતા બીજું ઘણું કામ યદ્ય શકે તેમ છે માટે બીજું કંઈ વધારે હાતમા આપણાથી ન બની મોકે તો આટલી વાત તો જરૂર કરવી બેઠાએ

ભારતીય વનસ્પતિની નવી દબ મુજબ ગોધખોળ કરતી વખત ધ્યાનમાં રાખવા જેવી બાબતો.

આપણી ધણી જાતની વનસ્પતિની દવાઓને વાટવા માટે પત્થરની ખરબ નાખવાની રીતિ છે કેટલીક જાતની દવાઓને હાથથી ચોળીને તથા મગજાને તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે કેટલીક જાતની દવાઓને પાણીમા ભીંજવી લાઘાની રવાઈથી તેને વનોલી તેનું સત્ત્વ કાઢવામાં આવે છે આવા આવા દવા બનાવવાના ઘણા ઉપાયો છે તે બધી રીતે બદલીને દાહના વખતના સચાઓ દ્વારા કામ કરતા તેના ગુણોમાં ફેરફાર થાય છે કે નહિ એ ચાન પણ જોવાની છે કારણ કે દાહના સચાએ મારફત ઘણું કામ યદ્ય જાય છે બહુ જનદાઈથી કામ થઈ જાય છે, અને સફાઈદાર કચ્છાનિમા જે એમાં કંઈ રાક નથી પણ દવાની બાબતમાં કંઈ એક્સી બના રની મફાઈ રાંઓ ઓછી થાય દવાની બાબતમાં કંઈ બહુ જલદી કામ થઈ જાય છે તે માટે જોવાય ગઈઓ તેમને ભાગે પડે હખર્ચમા તથા બહુજ મહેવાઈથી ધણી દવાઓ બની જાય છે એટલા

હ જે કે એ બધી બાબતો પણ બહુજ જરૂરની છે અને આજના

જે બાબતો તરફ ખાસ લક્ષ આપવું બેઠાએ પણ તેમ જાનિતે બધી બા

કેલગની જલની બાબત છે તે કંઈ જુદીજ છે અને તે એકે દાહના

ગમ માટે ન થવો બેઠાએ આ મુખ્ય મિદાન ખ્યાનમા રાખીને પરી

જ નહી દબ પ્રમાણે દવાઓની ગોધખોળ થવી બેઠાએ અને મચાઓથી દવા કદી બહુ મુંદર

દેખાવની જાનની હોય, ચૂર્ણ બહુ બારીક થઈ દોષ, ઓળીઓ બધી એક મગખી થવી દોષ, અને કામ બહુજ અડધથી થતું હોય છતા પણ એમ કરવાથી જે દવાના ગુણમાં ફેરફાર જતો હોય તો એ ગોખ કંઈ બહુ ઉપયોગી યદ્ય શક્તી નથી માટે નવી દબ મુજબ દવાની ગોધખોળ કરવી વખતે તેના ગુણમાં કંઈ ફેરફાર ન થઈ જાય તેની ખામ નાખવીજ રાખવી જાય

• ધાતુઓની લભ્ય બનાવવા વિષે

સોનુ, તાણુ, જસત, કનક, રૂપું, સીસું, લોહુ ત્રિગેર ધાતુઓ તથા પારો, સોમંલ, હડતાલ, હોંગળોક વિગેરે ચીન્નેની લભ્ય બનાવવાની દેશી વૈદકશાસ્ત્રમા અનેક ગીતો છે તેમા કેટલીક રીતોમાં ખાસ ચાહીને એમ કહેલું હોય છે, કે અમુક પ્રકારની લભ્ય બનાવવા માટે ખદ્દારની અગ્નિ આપવી અમુક દવા બનાવવા માટે આમક પદ્ધતિની અગ્નિ આપવી અમુક દવા બનાવવા માટે પ્રથમ મદ અગ્નિ આપવો, પછી ત્રીજી અગ્નિ આપવો અને પછી અગ્નિને પાછો ધીમો પાડવો અમુક દવા બનાવવા માટે લખેલું છે કે કોઈને પીપળાના લાકડાનો અગ્નિ આપવો કોઈને બોરડીના લાકડાનો અગ્નિ આપવો કોઈને ખાવળના લાકડાનો અગ્નિ આપવો કોઈને ખાખરાના લાકડાનો અગ્નિ આપવો કોઈને આછપાં જાણીતો અગ્નિ આપવો, કોઈ દવાને ચુના ઉપર ચણવીને અગ્નિ આપવો અને કોઈ દવાને જ્યોતની અંદર આગે બોરી તેમા મૂકી અગ્નિ આપવો. એ મિવાય ખાટમા અગ્નિ આપવામાં આવે છે તેના પશુ ઘણા પ્રકાર છે જેમકે ગજપુટ, મહાગજપુટ વિગેરે ઘણા બેરો છે અને એ બધી વિધિ પ્રમાણે જે દવા બનાવવામા આવે તે દવા બહુ સાફ કામ આપે છે પશુ એ બધી વિધિઓને બાબતુએ રાખી એ દવાઓ આસપેટના સચાથી, આસથી અગર વીજળીથી બનાવી લીધી હોય તો તેથી એટલેજ ફાયદો થાય કે નહિ એ એક સનાય છે તેમજ અખરખને સોપુટ હજારપુટ આપવામા આવે છે તેને બદલે અતિશય અગ્નિના નેરવાળા મોટા-બાઈલરમા અખરખને થોડા દહાડા મૂકી રાખી હોય તો નાની નાની લડીઓ કરતા તેને કેટલો બધો અગ્નિ લાગી જાય, અને એથી કંઈ અખરખના ગુણમા ફેર પડે કે નહિ, તે પશુ વિચારવા જેવી વાત છે

ઘણી જાતની દવાઓ બનાવવા માટે અમુક પહેર સુધી ખરલમા ધુટવાનું કહેલું છે, પણ દાસમા સચાથી દળતારી ધડીઓમા તથા મચાથી ચાચી મીસોમા ખડુ જલદીથી દવા પીસાઈ જાય છે, પશુ એમ કરતા તેમા અતિશય ગરમી લાગી જાય છે, તેથી દનાતા ગુણમા કંઈક ફેર પડી જાય છે જેમકે હાથે ધડીથી દળાને જે લોટ બનાવ્યો હોય તે લોટના ગ્રાહમા અને ગુણમા તથા મચાથી દળાવેના લોટમા ને ગુણમા કંઈક તફાવત પડી જાય છે તેમજ હાથે કુટાવેલી દવાઓમા અને મચાઓથી તૈયાર કરાવેલી દવાઓના ગુણમા વધિક તફાવત પડી જાય છે માટે નવી દળ મુજબ સચાઓમા દવા તૈયાર કરવાથી તેના ગુણમા ફેરવો ફેર પડે છે તે પ્રથમ નક્કી કરવું જોઈએ અને પછી જે જાતનો ફેર પડતો હોય તે ફેર કાઢી નાખવા માટે ચુ ચુ ઉપાયો લેવા જોઈએ તેની શોધખોળ કરવી જોઈએ તેની અજમાયશો કરવી જોઈએ, અને તેના પ્રયોગો કરવા જોઈએ જે એ પ્રમાણે કરીએ અને નવી દળ મુજબ દવા બનાવના છતા તેના ગુણહોય કાયમ રાખી ઘટ્ટીએ તોજ દેશી વૈદકને ઘણે ફાયદો થઈ શકે, અને તોજ દેશી દવાઓ દુનિયાના બધા ભાગોમા ફેલાઈ શકે માટે નવી દળ મુજબ દવાઓ બનાવવાની જરૂર છે અને તેમ છતા તેના ગુણમા ફેરફાર થાય નહિ તે ધ્યાનમાં રાખવાનું છે જે કે આ કામ બહુ મુશ્કેલ છે છતા પશુ, અને આશા છે કે આજના જમાનામા એવા સારા સાધનો છે અને ઘણાએ વૈદકાનેમા એવી નવશક્તિ આપવી જાય છે કે તેઓ આ બાબતમા કંઈક પશુ કામ કર્યા વિના રહેશે નહિ અને તેમાંથી ધીમે ધીમે ઘણું કામ થઈ શકશે માટે આવી જાતના પ્રયોગો કરવાની તથા તેના અજમાયશો કરવાની ચર્યાત કરવી જોઈએ અને એ કામ જાણીતા વૈદક મહોનોએ ઉપાડી લેવાની મહેરબાની કરવી જોઈએ એક્ટ દારણ કે આવા મોટા કામ-કોઈ એકજ સાધુમથી બની શકે નહીં, પણ બુદ્ધ બુદ્ધ શોધકા બુદ્ધી બુદ્ધી લાકડાના બુદ્ધી બુદ્ધી અજમાયશો કર્યા કરે ત્યારેજ તેમાંથી આગળ જતા કાર્યકર્તા પરીણામ આવી શકે છે માટે એવી જાતના શોધકાને વૈદ મહોજ તથા ખીજ ગૃહઓએ ખામ ઉત્તેજન આપવાની મહેરબાની કરવી જોઈએ દારણ કે નવી દળ

મુજબ આપણી દેશી દવાઓની ગ્રામ્યબોજ ક્યાં નીના એ દવાઓ હાલના જમાનામાં બીજી પરદેશી દવાઓની સાથે લાભો વખત સુધી ટકી શકશે નહિ માટે એવી ગ્રામીણી તપાસની જરૂર છે

ખુબો ! આ સમયમાં હજી બીજી ધણુંએ કહેવાનું છે પણ બીજી ધણા નિબંધો વાચનાના છે અને થોડા દીવસની અંદર ધણું કામ કરવાનું છે એટલે હાલમાં આ બાબત આટલેથી બંધ કરૂં છું એને આરા રાખુ છું કે ઉત્તમો વૈદ્યશાસ્ત્રે આ અગત્યની બાબત ઉપર ધ્યાન આપવાની મહેનતખાતી કરશે, કારણ કે ખુબો ! વૈદ્યનું કાર્ક પશુ એકાદુ અગ માફ હોય તેથી કંઈ આખા વૈદ્ય શાસ્ત્રની ખીનવણી થતી નથી પણ જ્યારે વૈદ્યનાં બધા અંગો સારા હોય ત્યારેજ તેમાંથી કંઈક સગીન કામ થઈ શકે છે જેમકે, કાંઈ દવા કદી બદુ સારી હોય તો પણ તે દવા સૌ ઠેકાણે મળી શકે તેવી ન હોય, અગ્રીવાર સુધી સારી રચીતિમાં રહી શકે તેવી ન હોય અને અતીશય મોંઘી મળતી હોય તથા તેની બનાવટ બીજા માણુમે ન જાણતા હોય તો એ દવા શું કામની ? એવી દવા કદી બદુજ કીમતી હોય તો પણ જમતને તેથી ખરે લાભ થાય નહિ અને વૈદ્યશાસ્ત્રને તેથી મોટા ટેકા મળે નહિ. પણ એને બદલે જો કાંઈ દવા ઓછા કાયદાવાળી હોય છતાં પણ તે મૌ ઠેકાણે મળી શકે તેવી હોય, જલદીથી બગડી જાય નહિ તેવી હોય, સસ્તી કીમતે મળી શકે તેવી હોય અને તેની બનાવટ ધણા લોકો જાણતા હોય તો એવી દવા ધણું કામ કરી જાય છે માટે આપણી કીમતી દવાઓ મૌ ઠેકાણે મળી શકે, મસ્તી કીમતે મળી શકે, ધણા વખત સુધી બગડે નહિ એવી બની શકે અને જૂદા જૂદા કારખાનાવાળાઓ વેપારી દ્રષ્ટિથી નફો મેળવવા માફ તેને બનાવી શકે એમ થવું જોઈએ, કારણ કે ત્યારે એમ થાય ત્યારેજ દેશી દવાઓની ખરી કદર થઈ શકશે અને ત્યારેજ દેશી વૈદ્યની મદદતા લોકો સમજી શકશે. પણ યાદ રાખજો કે આ બધું કાર્ક જૂની ઢગ મુજબ દવાઓ બનાવ્યા કરવાથી બની શકે તેમ નથી પણ ત્યારે છેલ્લામાં છેલ્લી શાયે મુજબ કામ લેવાશે, નવામાં નવા યંત્રો વપરાશે અને સમયને અનુસરતી સફાઈથી તથા ઝડપથી દવા બનાવી શકીશુ ત્યારેજ દેશી વૈદ્યની ખરી કિંતેલ થઈ શકશે અને એ બધું કાર્ક નવી ઢગ મુજબ કામ લીધા પીના બની ગોઠુંતેમ નથી માટે હવે આપણે આપણા દેશની ઉત્તમ ઔષધીઓની નવી ઢગ મુજબ ગ્રામ્ય-બોજ કરી જોઈએ અને એમ કરવાની પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા શુદ્ધિ આપે તથા શક્તિ આપે એમ હું પ્રાર્થના કરૂં છું

ઉંદરનું વિષ અને અનુભવનો ઉપાય.

(લેખક—નંદ જડેજી કલેક્ટરિયલ વિભાગ)

ઉંદર એ પ્રાણી સર્વ જાતોએ હોય છે તેની ચાર જાતો થાય છે તેના રંગ પ્રમાણે જાતોએ ગણાય છે ધોળા રંગનો, કાળા રંગનો, ધુમ્બીઆ રંગનો (ધુમ), ઘેરી મજીઆ રંગનો, એ પ્રમાણે છે તે મદ્ય અથવા ને ખધુ પ્રાણી છે તે જુગમાં લતાં રીમેજે ચીંતેતો બદુજ રંગડ કરી નાખે છે તે સીમળા પણ બદુજ મોવ કે પાંડને નુકસાન કરે છે તેમજ માણસ, ઘેર કે જનવરને પણ કરડે છે તેમાં જો બૂગ રંગનો કે મજીઆ રંગનો કે ધુમ્બીઆ તે બદુજ એવી હોય છે જીવંત પણ ઉંદરની જાતીનું પ્રાણી છે, તેને મર્પ પણ અડગતો નથી. જો અડકે કે પડે તો આખે આપણે યાય, ને ગમે તો મર્પ પામે છે એમ માધારણ લોકોની કહેવન છે એ એવી પ્રાણીથી એટલે ઉંદરથી ધણાજ પ્રાણીના માન મોવનું નુકસાન થાય છે અને માણસને મદા બચક દરદા મપાવી દે છે ને ખતે મળજે શુભ પણ થાય છે વળી મમજ દુનિયામાં ધણાજ પ્રાણીઓને તેના બોએ ધાડજ નુકસાન વેવું પડે છે જેથી પડોપમર અર્થે આત્મ ઉત્તમ આ યોદ્ય જેઠા

મામિકમા તેના અનુભવનો ઉપાય લખી જણાવના રગ લઉં છું કે જેથી લાખા કે કરોડો પ્રાણી-
ઓને લાભ થાય, કેમકે લાગ્યોદય તે લાગ્યનો ઉદય કરે તેવા લેખો લખવામા ને સારા કાળજી
સારી છપાઇ રીગેરે ઉપર તેના તંત્રી માટેએ લાઠ આપી માહિત્યનો કેમ જણાવે દેવવા થાય
પોતાનુ ને પોતાના દેશનુ કયાણુ દે એવુ હેતુથી આનુભવોગ તેમજ દ્રવ્યનો ભોગ આપી સસ્તુ માસિક
ખહાર પાડી જનમેસા જનવ છે તે સાથે ભેટનુ પુનઃકે પશુ છતીલાસીક કે વૈષક સખધીનુ દળદાર
ગાથે છે આવા લક્ષાધના પ્રમગમા કાળજી વગેરેની મખત મોતવારી હોવા છતાં પશુ મામિકનું કદ
પટાડયુ નથી તો તેવા મામિકને કાણુ સુચજન આશ્રય આપેના વિના રહેશે? કારણુ જે
અમેરિકા જેવા સુધરલા દેશમાં આનુ મામિક ને ખહાર પડતુ હોય તો તેના હમરો આદક
ધધ ઉત્તેજન આપે ને પોતે મેજવે એવા શબ્દો કહેતા અતિશયોક્તિ નહિ જાણાય કેમકે
તેમના તરફથી આર પાય વરમથી પ્રકટ થાય છે ને તેના હમરો ઓહકે ચંદ વધાવી
વીધુ છે એ તેનુ ઉત્તમનાની માખીની જે ને વળી તેમા લોક મેવાના ને દેરમેવાના આખ્યા-
ત્વીક તેમજ વૈદીક લેખો ચર્ચાય છે તે સખધે નુકસાવથી લખવા એમુ તો વધારે લખત ને વધારે
જેનમા શેકાય એ હેતુથી “અકેચ દીમ આરમી” એ કહવન પ્રમાણે સર્વ આગળ દર્પણુ નકાસુ
છે એમ જણી પ્રતુત વિષય ઉપર આવીએ ઉદગના વિષ ઉપર લાખો ઉપાયો છે ને આયુર્વેદમા
પશુ ખતાવ્યા છે તે પ્રમાણે દરેક વર્ગને જાતાપણુ ચોકુ હોય છે તો તે પ્રમાણે માધારણુ વર્ગ
કે સહેજે ગામડામા ધધ થકે તેવા હોતા નથી ને હેતુથી મારા અનુભવેનો અનુ ક્તેહમદ પામેયો
અખનરો લખી મોકલું છુ તે પ્રમાણે ઉપયોગ કરી સો કાર્ષ મરખો લાભ લેજે એ હેતુથી આ લેખ
મામી જઈ તે પ્રમાણે તેના ઉપચાર કરશે તો નક્કી પરમાત્મા કૃપાએ પૃથ્થ મેજનરો કેમકે આપણા દેશમા
એક સાધારણુ વીહી કે-કાતખુખરા જેવાં પ્રાણી દશ કરે તો તેનો ઉપાય મધ જણુનું નથી ને
હેરાનગની ભોગવની પડે છે પશુ તેના માટે દરેક પેપર કે મામિકમાં તે સખધી વધારે અનુભવના
લેખો મખાય તો એ જેનુ એક ઉત્તમ પૂરણ નથી શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે-“પરોપકારાય
મનામ વિમૂલય” પરોપકાર એજ ખરી વિમૂલી છે ને વળી ઉત્તર દીનના પેપરના કે મામિકના
અધીપતીઓ ખુશીથી તેને જમ્યા કે સ્થાન આપી પોતાના માસિકમા પ્રકલ કરે છે તો દરેક
જનહિતેચ્છુ વર્ગને મારી અતિમ પ્રાર્થના છે કે એવો ક્ષુબ્ધ અનુભવો પોતાના જણીતા જરૂર
પ્રગટ કરશે ને પ્રાણીઓની આશીષ મેજનરો કેમકે એવા માધારણ ઉપાયોથી ને ધરગતુ માનતા-
થી દરેક તેનો ઉપયોગ કરી શકે છે

૧૬ દશ નવથી વૈષક ધધમાં જોડાયો છુ ને હજુ એ ધધાનો અખપાસી છુ માર્ગ પાસે એક
ગામડાનો માણુમ-દગ્દી આવ્યો તેને આખે શરીરે ચકરડા ચકરડા ને ચળ આવે, આખોએ અધારા
આવ, મુઝાં જેનુ જણાય, અન્ન પડ અડ્યી, કપાઈ પશુએનુ મન ચિયર રહે નહિ, ધડીકમા પગની
પીડીપડ મોત્તે ગે, અને ધડીકમા ગાતપર એમ મોજા આખા ગરીગપર ચડે ને કરતા રહે પેશાબમા
ખજગા, આખ મામે લીલા પીળા ચકરડા દેખાય, પેટપર કે હાયપરથી ચીત્રાની પેડે ચામડીની ફોતરી
ઉતરે એમ એના કહેસાથી માનુમ પડયુ ને વાન પશુ ખરી તો તેનુ નીદાન કરતા પ્રથમ તો વાતરકત
જલ્લુ ને તેના ઉપચાર પશુ તે પ્રમાણે કરવા માડયા પ્રથમ ઉપચારમા એગ ડીધુ રૂપીઆ અડી-
લાગ આપી ત્રીજે દહાડે સહામજીદાદી કચાય ને લધુ ચોગરાજ સુગળ શરૂ થયાં ને માથે ચદ્ર
પ્રમા પશુ ચામુ રાખી તેમ છતાં શરીરમા બેચાર દહાડા ઠીક જણાય ને પાછળથી હોય તેરી
ચિત્તિ જાણાય મારા ઉપર તેની પૂર્ણ શ્રદ્ધા હોયથી મારા કહેવા પ્રમાણે તે નર્વા લાઓ પશુ
તેનુ દરદ દે નહિ જેથી મારા મનમા એના તરફ પૂર્ણ લાગણી રહી. જેથી મે દરેક દરેક
ઉપાયો અજમાવ્યા પશુ તેનુ ખર નીદાન નહિ જણાયાથી તેનુ દરદ મટયુ નહિ ને હુ પશુ ધાક્યો
દને જગી પશુ દસ પીતે ચાક્યો છેવટ અમતવાદ વૈધરાજ જટાશકરભાઈ ત્રીમાધરભાઈની પામે
મોકનના નિર્ણય કયો પશુ તે અરમામા તેમના તરફથી જિંદી વૈધકમ્પતક મન ૧૯૧૬નો જુતાધનો

જાત આગ્યો ને તેના પૃષ્ઠ ૨૦૬ પર દિદી બાપામા “ચૂદકા વિષ” એ વિષય લેવામા આગ્યો ને તે પૂર્ણ વાગ્યો તો ઉપરના દરદને લગતુ કારણે જાણાયા ને તેમા તેનું નીધન નીચે પ્રમાણે યોજેલુ હોવાથી તેપર ધ્યાન ખેંચ્યુ

આહશાચ્છોણિતં પાટુ મળ્દલાનીંપરોડરુચિઃ ।

લોસહર્ષશ્વદાદશ્વાપ્પા શુદ્ધીવિપારિતે ॥

મૂર્ઝાડ્ઝશોય વૈવર્ણ્ય છેદશ્વદશશ્ચુતિ જ્વરાઃ ।

શિરો ગુરુત્ત્વ લાલામૃકૃચ્છર્દિશ્વાસાધમૂષિકૈઃ ॥

ભાવાર્થ—ઉપરના વિષથી લોહી શીઘ્ર રગનું નીકળે, ગરીરપર મડન (ચક્રરા) ઉપડે, નાવ આવે, આગકપર અગ્ની, રાગા ઉભા થઇ જાય, ગરીરમા દાહ કે દશમા દાહ, મૂર્ઝા, શરીરપર મોત્તે, સરીગના વર્ણની વિવર્ણતા એટલે રગ બદલાઇ જવો અદેગપણ, મોઢામાથી બાળ સીગે લક્ષણ થાય છે તેમા મૂર્ઝા અને દ્વેષપણ એ અમાધ્યના લક્ષણ છે

એ પ્રમાણે તેની ચિકિત્સા લખેલી હતી તેમા તેના ઉપાય માટે ઉદ્દેશ્યોનો રમ નેતેના જાણોતો ને તે સાપરવાની ઇચ્છા મચાવી રા ગ જલ્યદ્રુમગુલાઇ ઇન્દ્રિયન વનસ્પતિ દાત્ય પુન્નક પાના ૪૯૭ મે એ મળધી એટલે ઉદરકની મળધી માફ વિવેચન કર્યુ છે અને વિદ્વાન વૈદ્ય ગાન્ધેશ્વર નિરંદોના ભાષિત્રાય રાખ્યા છે ક્ષિતિમા કહ્યું છે કે, “મારી ચાપડીઓ મોલાય, તે દેખી હૈયુ ડગખાય, નીચે પગ નહિ મેરે ચિતાર, તે મગજે નહિ મળજો માર” એ “નપન”મના અક્ષરે અક્ષર મત્ત છે એમ જાણવાથી ઉદરકનીનો ઉપયોગ કરવા ઇચ્છા થઇ ને જે દરદ માત્રકન માન્યુ હતું તે દરદને ઉતર તપાન કરતાં તેણે જાણવ્યુ કે એ વાં પહેલા રાત્રીના વખતે મને પગે બમકુ દોષ પ્રાણી ભરી ગયુ હતું પણ તેની દરકાર રાખી હતી નહિ માત્ર પણ મળી ને ઉદરનો દમ માખીન થયો તો હવે તે દરદને આજ લગભગ પદર દ્વાડા થયા ઉદગ્ના રિપના ઉપાયો આપુ કરવા લાગ્યો આખા શરીરે દશાએપ ઉદરકનીના રમમા નટાનીને ચાપડા લાગ્યો ને તેનો ઉકાળો જરી આશેઅવર્ધની ગેળા મચાઈ એ ને માગે મડગાદી રાધર્મો યોગગજ યુગમ રાદે ક્યાં અપોરતી વખતે એ રીચાભાર રમ મચકિત આપવા લાગ્યો તેને પદર દ્વાડામા તો મારે લાભ જાણ્યો ને અનાજ પર રૂચી થતા લાગી, આગ ઉતરી ગયા, ગરીરમા નમ્મિ જાણવા બાગી ને ચક્રરા દરમાઇ ગયા ને નીન ચામડી જાણના બાગી છે ને દગ્દને મારી ઉચ પાણુ આવી જાય છે આગકમા ક્રમ લાન ને દુધ તે મિશ્રાય કાઠ નહિ દવ એન પુન્નો આરામ જાણાય ૪ કપાઈ પણ ચક્રરાનુ નામ નીધાન નથી આ ઉપરથી મને પૂર્ણ ખાતી થઈ કે આ પ્રયોગને કોઈક મારા માગીકમા કે પેપરમા જાણવા ઇચ્છા થવાથી મે આગ્યોદયના તત્ત્વ મારે નરક મોકની આગ્યો છે તે અગ્યાને નહિ ગણાય

અમુદ્ય પુન્નક વાચીને મનન કરવાથી ડેટલી હાલી અચાવવાનો દરેકને લાભ થાય છે એ આ ઉપરથી દરેકને જાણાશે કેમકે ધર્માર્થના નાટક ચક્રમા ને બીડી નમાકુમા દીવાય વિનાના નાખા ઉચી ૪૫ તત્ત્વો ને ધનનો વ્યય કરે છે પણ જેમા ખર્ચ મુખ મેળરાતાના માધનોને તેમા મધાળી થતો નથી. જન તેના બેમાળી થાય તો પોતાનું ને પોતાના રેનનુ અવશ્ય ભરું થાય ને વિદ્વાન ૫૫૦ પોતાની ગ્રાધખેળમા આગળ વચસ ઇતેન્નર રહે તો માર્થક કર્યુ મળાય.

આપના નાગરમા નેક વિષ ઉપરિપતા મહેલા ને જટ મળી નાક એવા ઉપાયો પોતાના જનના બોગે પેપરકાગ અર્થે પ્રસિદ્ધ કરેલા છે પણ તે વચમા કાળ વે કે અને જન ૫૫૦ નેવાય તેા ટેલુ ઉતમ કાર્ય કર્યુ જાણ.

ઉદરકનીના પ્રયોગો માગ વધારે અગમ્યવા છે જન તે નીચે ઓપી છે ને આપના રમમા મર્ડન કુદગતની કૃપાવડે જનમંદા અચાવવા લ્યા લેખણે ત્યા દાન છે ને તેને મો કાઇ

જાણે છે એટલે વધારે માહિતી આપવાની જરૂર નથી તેની દૈવ્ય ઔપધીઓ આપણી માનુષ્ય મિત્રો અમખ્ય ઉગી નીકળે છે તે તેના અનુભવા આ મામિલના તત્ત્વી માટે અનુભવના ગુપ્તતા કે વધી જનમેવા બનવે છે તે તે કાષ્ટ થોડા ઉપકાર ગણાય નહિ. તેનો બદલો વાળવા તે દરેક અસમર્થ છે પણ તેના માસિકના ગ્રાહકો યથા તેમાં હિચ કાટીના લેખો ના મફતાર્થ થવું એ પોતાનું, પોતાના લાભઓનું એવ કરવાનું મર્યાદા સાધન છે ઉદ્ધરકીનો વધારા અનુભવ દેવ પડી અત્માની મોહનીય ને ખીજા આરા મુરખી લાભઓ દેવે વનમ્પતિના પ્રયોગો અગર આની બદલો લાગે તો જનમમુદને મોટા લાભ થશે.

- મરફી સામે રક્ષણ મેઝવવા માટે શું કરવું ?

(અનુમોદન મતાકથી)

(વખનાર—શ્રી લક્ષ્મણ પુરુષોત્તમ દુરુ)

મનમાં લયના વિચારો આવવા દેવા નહિ, એ બહુ જરૂરની બાબત છે લયના વિચારોથી હાર્ટ ઉપર બહુ ખરાબ અસર થાય છે, કમજબાત થાય છે, આજ ખરાબર પચી મરફી નથી, કમજબાત થયાથી થોડી ફૂગિ થાય છે મગજ મમતોલ સ્થિતિમાં રહી શકતું નથી, અને હાથે કરીને અડધા મરવા જેવી સ્થિતિ ઉત્પન્ન થાય છે મરફી એવાને જાતી થાય છે મરફીના કેસો વધવાનું એક વાગ્યું લયના વિચારો છે જે લોકો શાન્તિના વિચાર સેવે, અને મન ઉપર કરી અમર થયા દે નહિ, તો મરફીના કેસ કેટલેક અશે ઘટી જાય, કારણ કે લયના વિચારોથી ઘેગથેડો માણસ ખગ ઉપાય લઈ શકતો નથી, અને લયને લીધે તેના શરીર ઉપર બહુ ખગળ અમર થતી હોવાથી તે પટકાઈ પડે એમાં તવાઈ નથી.

બધથી શરીર ઉપર કેવી ખરાબ અમર થાય છે, તે વિશે એક જોડી કાઢેલી દતકથા છે કે, મરફી હોગકોગમાં જતી હતી, ત્યારે એક વહાણવાળાએ પૂછ્યું કે, “તું ક્યા જાય છે ?” જવાબમાં તેણે જણાવ્યું કે “હોગકોગમાં કેટલા મનુષ્યોનો લક્ષ કરીય ?” એ મવાલના જવાબમાં મરફીએ જણાવ્યું કે પાંચ હજાર માણસોનો લય કરનાનો છે (હોગકોગમાં ૪ મ ૧૮૬૪ માં મરફી મર્ફી હતી, તેથી દન હજાર મનુષ્યોનો ભાગ વેચાયો હતો)

હોગકોગથી મરફી પાછી વળી ત્યારે વહાણવાળાએ પૂછ્યું કે, “હોગકોગમાં પાંચ હજાર મનુષ્યોનો લક્ષ કરનાનો જાહેર કરેલો, છતાં તે દન હજાર મનુષ્યોનો ધાણું કેમ કાઢ્યો ?” મરફીએ જણાવ્યું કે મેં તો પાંચ હજાર મનુષ્યોનો લક્ષ કર્યો છે, બાબીના પાંચ હજાર લયને લીધે માર્યા નયા છે આ ઉપરથી એટલુંજ મમજાનું છે કે લયથી મનુષ્યની સ્થિતિ વગલગ અર્થ ધેના જેવી યથા જાત જાતી રાગને શરૂ થાય, એવું કુદરતી રીતે જ બને, માટે તેના લયબીન માણસોએ મરફીનાજી આન એકદમ છોડી દેવું, અને ગામ બહાર ખુદની હવામાં અમર ખીજા વત્તા કે ગામમાં રહેવા જવું, નહિ તો તેઓ વગર મોતે માર્યા જાય, એવો સંભવ છે લયબીન મનુષ્યોએ જાણવું જોઈએ કે, પેંગના ઉદ્દેશવાળા આચાર્યશાળા શતાવરણમાં આવ્યા મિત્રાય મરફી મર્ફી નથી, તેથી તેમણે મરફીનાજી સતો તજ દષ્ટ દસમાં વમવા જવું, એટલે પડી તેઓ નિર્ભય છે મોત તો એવ વખત મરને માટે છે, માટે દખ્ખર ઉપર શ્રદ્ધા રાખીને તે રવાજ દગનાર પામજ છે, એમ માનીને ગળા પૂરતા ઉપાય દષ્ટ દિમત અને આનંદ રાખવા એમાજ મરફી છે લીચમરાપણથી હાલથી અકુદરતી અને અધાન બનાવ્યાથી તો ઉલ્ટો બેનડો જાય સામે રજુ થાય છે, અને હાથે કરીને મનુષ્ય માગી લેવા જેવું થાય છે, મોંકડી બનવું નહિ.

પેંગ ક્રમિશનની તપાસમાજ જાણાય હતું કે મુળમાં ભાવનગરમાં રહેનારમાજ મરકાના કેમા મિત્રો થયા પામે છે, તેથી ઉપના-માણમા ઓજા, એથી ઉપના માણમા વળી એથી પણ બહુ ઓછા-એમ એથે પાચમે માળે રહેનારને મરકાની અસર થઇ નથી, કારણ કે ભાવનગરમાં ઉદરોનું પ્રમાણ વધારે હોય છે, અને જેમ જેમ ઉપના માણમા જઈએ તેમ તેમ ઉદરોનું પ્રમાણ બહુ ઓછું આવતું જાય છે. આથી એથે પાચમે માળે રહેનારા માણમાં મરકાના કેમ થયા નહિ, તેમા કરી નાનાઇ નથી ઉદરના અસ્તિત્વ વગર મરકી હોઇ શકે નહિ. લયના વિચાર કરવા કરતા પ્લેગના ઉદર વગરના ગુદ પાતાવજીમાં વમરાતો માર્ગ તાજાં લેવો, અને પગી મેલુ ઉપર થઈ રાખી આનદી રહેવું, એ અત્યંત સનાહ લેવું છે. બે વેળાસર પ્લેગના ઉદરોવાળા પાતાવરજીમાંથી નીકળી જવાતો માર્ગ લેવાય, તો સજામતી સર્જિન છે, એમ ધારનામા અતિશયોક્તિ નથી. પૂરતી દવા ઉગ્રસ વગરના બધીઆર જેવાં વેરાં અનિશય લયકર છે, તેવું આન તત્ત્વા પગી અને પ્લેગના ઉદરોવાળા સાનાગજી મૂકી દીધા પગી લયવું કશું કારણ નથી. પૂરતી દવા ઉગ્રસ વગરના બધીઆર જેવા ધંગથી મરજીની મખ્યામા થોડો કે ઘણો વધારો થાય છે, અને મરકાના રખતમા તો પારજ રહેતો નથી.

ઓનક

કોનોઆરના શોવક મિ એડિસન કહે છે કે, જેટલું ખાતું જોઈએ, તેટલું જ ખાનાર તો કાર્ક કર છે. બાકી નાદના બળથી કેટલાંક માણમાં દોડ, કેટલાંક મરાયુ, એમ જોઈએ તે કરતા નાકે ખાનારા માણમાં ઘણાં છે, તેથીજ અત્યંત મૃત્યુ થાય છે. બે માણમાં પોતાને જેટલો જરૂરો હોય-પગી નીકે તેટલોજ ખોરાક ખાય, તો તે ખમો વરસ છતી શકે. મિ એડિસન પોતે મિતાહારી છે, અને તેથી તેઓ ખમો વરસ છત્યાની આગ રાખે છે. હાલ તેઓ રીતેર વર્ષે ઉપરાંતના હોવા છતાં એક લુવાન માણસ જેટલું જળ ધરાવે છે, અને આખી છટગીમા ત્રણેક વખત રાહજ તાવ તેમને આઓ હતો વધુમા તેઓ જણાવે છે કે, જરૂર જેટલોજ-પર્થે તેટલોજ ખોરાક બધા માણમાં લે, તો દુનિયામા મરજીની મખ્યા અડધો અડધ ધરી જાય. દેહ યન બગડનારું કારણજ રજુ પડતો ખોરાક છે, એમ તેઓ કહે છે. તેઓ પોતે સારી રીતે ચારીને પાણી જેવા કરીને અન્નનો દરેક આસ પેટમા જવા દે છે, અને પોલોગથી વધુ ખાતા નથી. બૂખ લાગી હોય, તોજ ખાય છે, નહિ તો કંઈ ખાતા નથી.

મિ મિકેલ જણાવે છે કે, કાર્ક ઉપાયથી મારો રોગ ગયો નહિ, પગી મે બધી દવા છોડી દીધી, અને બહુ થોડો ખોરાક લેવા માડ્યો. મારી રીતે ચારીને પાણી જેવા કરી બહુ થોડો ખોરાક ખાનારું પરિણામ એ આવ્યું કે, રજા વરગોથી જે રોગ જતો નહોતો, તે એકદમ દૂર થઇ ગયો, અને હું મપૂર્ણ આગવ્ય પામ્યો. આ પ્રમાણે કરનારને કાર્ક પગી રોગ કોનો રહે નહિ.

હાય મિ એડિસનના કહેવા પ્રમાણે નાદના કારણથી જરૂર હોય તે કરતા મરાયુ દોડ ખાનારા પુરજ છે, તેથી તેઓને જગત્તે અને દગમ નારે કાઇ કાઇ નગળી રિક્કિયાઆ મરી રમા થયાજ કર છે, અને કાકટગના નાનામા સ્ત્રીન આખુને આતુ તેઓ આપ્તેજ જાય છે, જેથી છટગી ખોરનાઇ જાય છે. મજા કાગજ-રજુ ખોરાક તત્ત્વા વગર અને મિતાહારી થયા વિના દવા ચુકે તાત્કાલિક કાઇ તાબ જેવો આત્મા આપીને પરિણામે ગેરફાયદાજ કે નુકસાન થાય છે, તેથી કટોકટી ખોરાક ને પગી મર નહિ, ને મરી જઈ લોદીમા ચૂમાલ નગળી રિક્કિયાઓ થોડા વગર મજા જનમા નાતુ થ' મર જોય છે. અને અધુરગા પૂકે દવા કાઢી સખતા આ લાસ આપીને ચરીરવતન પરિણામે નુકસાન કરતી હોય-એમ એવડા નુમાનથી માણન લગમજ પામ નમની ઉગ નમી જાય.

તે રિપય ઉદર વડુ રિપયન કન્યાનુ સન સુનારી નખી અંદલુજ કદામુ કે, મરકા જેવા કરોજી બાક ને. આતનો હોય તાં નો પોતે તેટલોજ ખોરાક મારી રીતે ચારી નામે

કાળાએ જમવા, અને ત્રાદીઆપણુ મૂકી દેણુ, કરણુકે ત્રાદથી કૃત્રિમ જૂખ લાગશે, અને તેથી ખે માત્રમ રીતે વડુજ ખત્રામે માગી ગતે ચાવીતે પદ્ધતી જેવા કરીતે નાનો કાળાએ ખાવાનુ ધોરણુ અગીકાર કરે, બહુ ત્રાદીઆપણુ ન રાખે, તોજ તે માણુમ મિતાહાગી ધવાની આગા છે

હાલ તો ખેાનુ છદ્મીમા કરેળ, ઘી વગેરે લારે અને કમળે કરે, એવા ખાનપાન હટથી લેવાય છે, વારનાર રેચદ દવાઓ તથા ખીજી દવાઓના રગડા પીતે આતરડા તથા જરૂરને નુકસાન પહોચાડાય છે આદ વગેરે કમજબાત કરનાર અને જરૂર બગાડનાર વ્યસનો ચાનુ હોય છે હોટેલોમા જઈ ગમે તે વખતે અનિયમિતપણે દેખીતા ચકચકિત પણ દાનિકારક ખારાક ખનાય છે, નાટક એટક પાછળ ઉભાગરા કરાય છે, અને એ બધાને લીધે થઈ ગયેની ચીડીઆ જેની હાલતથી ચારનાર ક્રોધ કરી મૌતે નામ અપાય છે આની છદ્મી મિત્રતા મુખમા હાલ જઈ પડે, માટે મરઝીના વખતમા તો ખાસ માવમની રાખી કુદરતી છદ્મી ગાળવાનુ વોગણુ ચાનુ કરવુ જોઈએ

મરઝી જેવા લયકર વખતમા ચીલડા વગેરે પેટમા વાણુ કરીને કમળે કરનાર પદાર્થને ખીનકુન તજ દેનાં ચીલડા બહુ કમજબાત કરીને માણુસને એકદમ નાવવી પડે છે એવા કમળે કરનાર પદાર્થના શાક પણ ન ખાવા દડોળ જુજ પ્રમાણમા ખાવા નામુ થઈ કમજબાત થતી હોય, તો કડોળ ખીનકુન ન ખાવા લેળસેળ વગરનુ નુકદ ધી મળે, તો તે બહુ મિત પ્રમાણમા નાખરવુ

ખાસ કરીને મરઝુ વગેરે ત્રાદ છોડી દેનાય, તો જરૂર અને આતરડાની શક્તિ ઘણી નવે, જેથી ખોરાક પણ પચી શકે અને મિતાહારી થઈ રાજાય આદ, વગેરે ખના જરૂર બગાડીને જૂખ ઓછી કરી નાખે છે, અને ઉધ પણ ઓછી કરી નાખે છે, માટે તેને તજ દેનાય તો ઘણું સાફ તમાકુ વગેરે જે જે જીવતા વળગાડ હાથે કરીને આડાડ્યા હોય, તેને એકદમ તજ દેનાની જરૂર છે

ત્રાદીઆપણુ ચાલું રહેશે, ત્મા મુધી જોઈએ તેટલુ ખાઈ ગજારોજ નહિ મનાયું દોડુ ખાનાનુ ચાનુજ રહેશે, અને વગર મોતે મરી જવાશે. બધુંરામાં પૂરે મરઝુ જરૂર અને આતરડાની શક્તિ પરિણામે બહુ ઓછી કરી નાખે છે, અને અનિયમિતપણે-પેટ વજો કાઢી હોય-તેમ જેને ખાનાનુ વોરણુ ચાનુજ હોય છે ચાવ્યા ગર લપવપાદ જેટલો બની શકે તેટલો ખોરાક પેટમા ભરી દેનાય છે, અને પછી ગેચક દવાઓ ગોધાય છે આવા માણુમે ખીલણુ, વહેમી અનાન અને કુદરતી આનદ ગરના થઈ જાય છે મરઝી જેવા વખતમા તેઓને મરવાનો લય વધારે લાગે, એ અભાવિક છે, તેના ધજાજ દુકા ને ટચ-સારી ગતે ચાવીતે પાણી જેવો કાળાએ કરીને પચે તેટલાજ ખોરાક લેવો એ છે, અને મરઝી જેવા વખતમા સરકારે જિનાઈન પાસે રાખી મરઝીનાજો લતો તજ દેવા ખાસ કરીને બધીઆર હવા એક દાણુ પણ ન લેવી એટલે તેમનો બચાવ થશે

શુક્રોપ ગરજ

શિક્ષકશ્ચિ પુષ્ટ થાવાને, કરે છે વીપમ ઉપચારો દોહી યાયે અરે તેથી, નથી વેપ મુણુ કરનારો ગાજાદશ નુકન્માધીથી, મનુખ બહુ પીડાયે છે શાય દોહી સ્પર્શ દાનિ, નણુ, અથી દેખાયે છે તમામા મામ પાકે છે, મરો ને માદી યાયે છે કૃષ્ણ લાન સ્વેન દોહીથી, શિક્ષ તવમા વેરાયે છે ત્રીદ યા દોહીઓ ચાતા, પીડથી જ્વર આવે છે દાદ મેળ વેદના અતીંગે, ખીંગ ઉપદન જણાયે છે

“વૈદ્યવિજય ગ્રંથાવલી” નામના પુસ્તક ઉપરથી.

(લેખક—વખીવ નદરામ પ્રાગજી નાગેશી)

અનેક ગદ્યહરી શુદ્ધીકા.

ફટકી પુલી નાગરજીગર લાઇ,
બગ આમળાં ત્રીકટક રેકશીયા,
લોદ કમળજીત શીતાજીત લાઇ,
એતના ગમકી ભાવન દીજે,
ફટક ભાવન સમ મમ લેગાઇ,
જીજીનપતરમ વેલુડી લાઇ,
પનામ પુ'પ કામ કે મુલા,
આનજ પુ'પ અરની રમ ચાઇ,
વિજયારમ અર દાર હવદી,

અનજમાખ ગળો મીની ચાઇ,
ત્રીકળા ઉમત્રી પડવામ પીમા
પીડજ યજ્ઞીપ સમ સમનાઈ
શીર શુદ્ધીકા કપુની સમ કીજે
ગોટીકા યોજ્ય અનુપાને આઇ
હીરવની કામોદી કુકરખાઈ ચાઇ
સાદીકા પાટ ઉદગર કુલા
વામા હડમચી મેદા મરખાઈ
છતના રસમે ચુરન મરદી,

ઉપયોગ.

શુદ્ધીકા જનન છટ્ટીમે ધર,
ભખુડા યાગા મીટ બાઇ,
ફટ મમે પેરે દીન ચારી,
એ બીધ લે કોઇ વામા ફરે,
બીરા પ્રકારકા પ્રમેહ યર્ધાઇ,
૧૦વાસારસ ૧૧નીશા અનુપાના,
કે વામા અમરવેલી રમે પાઈ,
હત મનાવરી બજીનરસ પાના,
ગોડી કદાર રસ મીચ આઇ,
કામોદી કદવી રમે પાઇ,
મદર કુટ વીરકોટક દારે,
આકાવ છાન કે શ્રી પખેખાના,
ક્યાનીયાંન દધી મગે ખાઈ,
મજો કપુર કે મગ પીતાના,
નામગ ૧૫ખાન્કુ ગમે પીતાના,
દમ, આસ, કકે, મમદની દાગે,
૧૭લક્ષાનક કે મગે ચડાતા,
મનેરાકા મીલ ઉપાઈ,
તપા, દાહ, કે લ ફુખ હાહી,
શીપખ આગેને ૧૮નૃપ્પો પાઇ,
લાલી, નજ, ચખાવરી પાના,
૨૧મન, રકન, બીજાગે દીજે,

પ્રદર ઉનચ પતમા હરે
અતી આર્તવકા ફુખ કટાઈ
પીયે ખાડ હીરવની-સારી,
ફટનાશ ગર્હ કદી ના વરે
ગળો લસદન આમળ ખાઇ,
રક્તપીનકા દર્દ કટાના
રક્તપીત અગ હડસા જાઇ,
જાડા મરડા રક્તાતીસાર જાના
ખટ પ્રકારગી ૧૨મનાનીર જોઈ
ત્વકુટાપ શીપ-અર્ધ પડાઇ
અખેલી રમ રાજ અતી સુસાગ
જ્યાવર-જગમ શીપ કટાના
ઝેર કકે ૧૩નાક પોમટિ કટાઈ
કે બખાનક ૧૪ચીચની ચડાના
શીપુચીકા ચમીટ ચલાના
શળ-પીડ, મદાની વીદાને
સપુ, નરદી, કા નગ નગ જાના,
નીચે કરી કે દેખીએ લાઇ
લે કમળ કે જગમે ગજદી
જ્યાવર જગમ શીપ પનાઈ
ઉન્નાદ, આગળી સાઇ નનાના
નન્નીપાન ઉન્નાદ, ધનુર, કટીજ

ઝેરી નીકળે 'કુરુરેપથ્યા પાના,
 મીઠુરમ, દંડી તેસે પાઈ,
 શીપખ પાન મગેપાતા,
 મીઠક આમચી મગે દેમા,
 શીપખ કે ગીર દંડાની પાઈ,
 અરુન નાકગ શુભકા ટારે,
 છરા કામોદી ચનુપે ધરે,
 ઉદકટામળ ખલુસગ ખાઈ,
 ક તુળીની બીજખલુકે ખવાઈ,
 નામદ મદ જોર જમાના,
 મટી વિગમો ગેવન જાને,
 મમે જગદયોગ્ય અનુપાને હરકો,
 ગામી પુત્રમે દેવપ પકાના,
 કાય, ખાસી, દમ, ખેન, કટાના,
 કન ઉકરમ અનુપાને ખાઈ,
 બેદક બગ્ગયા ગદ્દે જેતે,
 તામ ભગ્મની મમે ખાઈ,
 ગમ્નાલાક શુદીકા ગુન અપારા,
 નકલા અનુપાન રોગ હરી લેના,
 વાયુ કંદ ગરમ અનુપાના,
 અમીદીપન વટી કોલેરાદી વાયુ-સરદી, કંદે ઝાડા, ઉદરના રોગ
 કંદ, ઝાડા, સરદી, મદામી કહાઈ,
 તામે રોગ એમા નહી કોઈ,
 ભના તકસે એક નગ્દાઈ,
 ભીનામા તોલા એક લીજે,
 પીમી દોતુ ખારીક કીજે,
 દોનુ મમ આમવી ગીઝ ડાસે,
 મધુ ગકા મનમે નહી ધરના,
 દો તોલા ૧૦૫૫૫ રમે દીજે,
 કોલેરાકો મારી લકાવે,
 મુવાગેગ, અર્થ મઝદની જાઈ,
 મમેસાય નીતામકા ટારે,
 અનેક ખાર અગમોદા લીમાદે,
 મ મ્વાસકા રોગ કહાઈ,
 યાયુ, મ્હલ રોગ વીદાને,
 અનેક રોગ કાટાગન હારા,

વીયુચીકા વામીટ ચમાના,
 નીજે, દેવ દંદ કટાઈ
 બેલ, વટુકા દુખ જાના,
 મહની સુવાગેગ હરી લેના
 મળાવરોધ મોકે ઝમળા મર્ધ
 ગિદર આમ ગદ જડ નીકારે,
 નેન દુખ સમ નીજે હરે
 ધાતુ વહી નામરની જાઈ,
 પનાન્કુ ધનતવી ઉપર પાઈ
 બધ કાન્તી બધમીમ મમાના,
 તારુમ પ્રામ મમ ગદકા હરે
 વે મમનામુનમા ગેવન કરકો
 શુદીકા વે મુરન મગ ખાના
 તામે સનય જરા ન લાના
 દમ, સ્વામકા દંદ ટાઈ,
 સમકા ટારે ગનુ દુ કેતે
 દમ, સ્વાસ, જવર, શુમ્નમાઈ
 ગુન ગણના નહી આવે પારા,
 સગલીસાજન રોગ વધુ રેતા ?
 પીત-શીત અનુપાન મદ્દનાં.
 વાન વ્યાધી સમઢની હરમાઈ,
 જે વલકા તકસે રોગ ન સોઈ
 સમકા દેતા પય પાઈ,
 એક તોલા ચીતક ચહીજે
 અદકરમળી ભાવન દીજે
 બગ બોરસમ શુદીકા વારો
 વાજજી દર્શિયની મનમત ડરના
 દમ, મ્વામ, કંદ, મમ્મી દીજે
 નગજધ વાયુ મદામી જાને,
 વાયુ, વામીટ, કમ્મ તસાઈ
 ઝાડ, ગળ, પીઝ, કચર, રીદારે
 પ્રયોગ ખાલી ક્યુન ગયાદ
 કનકપાતરમ અનુપાને પાઈ
 તાક મજગેગ પય પધારે,
 ૧૧૫૫૫ રોગકાજનમે દીવા જિનારા

૧ ઝેરી નાળાંચર ૨ હરડે ૩ લીંબાનો રસ ૪ મેનરા ૫ રોગ ૬ ખકરી ૭ બેડા ૮ ધતુરો
 ૧ બીયામા ૧૦ આમવી માથે છે, તે ભીનામાનુ વાજજ હોવાથી કમી વિધ્યા થતી નથી ૧૧ કુળી
 ૧૨ મર્ચ નેગ રાજવાને જે ઔષધ મમર્થ છે તેવા ઔષધના મઝદના, અધીકારમાં આ
 પ્રયોગનો પણ ઉપાગ દોસ છે

અમદાવાદમાં સખત પ્લેગમાં-ધણા દરદીઓ ઉપર અજમાવેલી

પ્લેગનો ત્રાસ! પ્લેગથી બચવાનો

શું કોઈ ઉપાય નહીં જ હોય?

લાઇ! ગભરાતો નહિ. પ્લેગનો ત્રાસ આ વર્ષે મનુષ્ય માત્રને થયો છે. આ પ્લેગનો અનુભવ થતા અમે ઘણી માથાકુટ કરી, તેનો આ અખ્ય પ્લેગમાં અનુભવ કરી જાતે ખાતરી કરી અને પ્લેગ ન થાય તેમજ થયો હોય તો પણ તુરંતજ મરી જાય-તેની દવા ગોઠી કાઢી અને ઘણા માણસોના જીવ બચાવ્યા છે.

પ્લેગ કીલર

આ દવાનો પ્લેગવાળી દવામાં રહેનારે રોજ ઉપયોગ કરવાથી-તેને પ્લેગ થતોજ નથી તેમજ પ્લેગ લાગુ થતા-આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી આનીમ દવામાં જ કાયમી થઈ જાય છે, અને પ્લેગ મરી જાય છે.

દર દરેક માણસે પોતાનો જીવ બચાવવાની ખાતર-આ દવાની ખાટલી દમેશ પામે ગખરીજ જાહેર પ્લેગથી નિર્ભય રહેવા માટે આ ઉત્તમમાં ઉત્તમ ઉપાય છે.

રાત્રી શહેરમાં તો ડોક્ટર કે વૈદની પણ સતત લઈ શકાય છે, પણ ગામડામાં તો વૈદ કે ડોક્ટરનું ડેકાણું ન હોવાથી-પ્લેગ થતા ઘણા માણસોના જીવ જાય છે જેથી દર-ઘેર જે દરેક માણસે-આ દવાની ૧ ખાટલી દમેશ પોતાના ખીખામાં રાખીજ મૂકવી.

અમને અત્યાર સુધી પ્લેગની દવા બહાર પ્રગિહિમાં મૂક્યા ઘણા માણસોની લખા-મળ થતી, પણ ત્યાં સુધી અમે તેની ખાતરી કરી અનુભવ ન કરી શકીએ ત્યાં સુધી તેની દવા પ્રગિહિમાં મૂકી શકતા નહોતા. આ વખતે અમદાવાદમાં પ્લેગ અખ્ય પ્લેગ થતા અમે તથા ખીખા ઘણાઓએ આ દવાની ખાતરી કરી, જેમાં મેકેટ ૮૦ થી ૯૦ દલા કેમ મારા થયા દવા જેથી અમારી દરેક માણસને બચાવજી છે જે-આ દવાની ગેરકે ખાટલી દમેશ પોતાની પામે રાખીજ મૂકવી.

આ દવા પીવાથી પ્લેગ થતો નથી પ્લેગ લાગુ થતા આ દવા પીવાથી તેમજ આ દવા ગાંઠ ઉપર ચોપડવાથી-પ્લેગ, તુરંતજ મરી જાય છે તેનો અંગીકર અને તાત્કાલ દરેક માણસ મરખી રીતે ઉપયોગ કરી શકે તે માટે તેની કોમન માન અર્થ જેટલીજ ગખી છે.

કોમન ખાટલી ૧ ની ૩ ૧-૦-૦ રૂબ આ ની કો ૨ ૨-૧૦-૦ વપાગીઓને બચુર મનીમ.

દરે કેમીકલ વર્કમ-અમદાવાદ

પુસ્તક

૬ હે.

અંક ૨ બે

ભાગ્યોદય.

અંગ્રીસ

સને

૧૮૨૮.

હૃદયને નિર્મલ કરવા અર્થે સાધન સાધવા સાધકોને ઉપદેશ.

(જન્મ ધરીને આવો, ડોકરે, એ લય.)

આ હૃદયને નિર્મળ થાવારે, માધન સધળા,
સઘ સજો હો વીર ! ગુરુ કળથી રેણ
હૃદયનુ શોધન કર્યાવિણુ વીરો ! મેલ નિતાન્ત ન જાતોરેણ,
મેલ ગયા વિણુ ઉત્તમ જ્યોતિનો, રમ્ય પ્રકાશ ના મુહાતોરે, સાધન
સદ્ગુરુ શુશ્રુષા, શુદ્ધ કરે છે, હૃદયના મેલ રૂડી રીતેરેણ,
સર્વસ્વ અર્પીને સર્વ સ્વભાવવડે, પહેલી સેવા એ કરો પ્રીતેરે, સાધન
પછી ગુરુ બોધને આશ્રયપૂર્વક, કરવા શ્રવણ વિચારોરેણ,
જેનાથી ઉત્તમજન હૃદય વિષે ઉઠે, ઐયકારક સરકારોરે, માધન
બોધનુ ચિતન હરધડી કરતા, ગુરુ મત્ર મતત ઉચ્ચારોરેણ,
મત્રાનુષ્ઠાન વિણુ હૃદયની રમ્યતા-કેરો રહે છે ઉધારોરે, સાધન
વિરામશે નવ યતનથી બંધુ ! ચાતા મુખી મત્ર સિદ્ધિરેણ,
મત્ર સિદ્ધિ ચાતા પછી આવે, કર્તવ્ય માત્રનો અવધિરે, સાધન
સર્વ અશયી સદ્ગુરુ સબંધ, હૃદયની મલિનતા ટાળેરેણ,
ઉપેન્દ્ર પ્રભુકરેણા ભાગી જન, હૃદય સ્ફટિકવત ન્યાળેરે, સાધન
શ્રી. ઉ.

નામદાર ગવર્નરની ધારાસભાના મેમ્બર ઓનરેબલ, નામદાર ગોકળદાસ
કહાનદાસ પારેખ, યુ.બાઈથી લખે છે કે:—કાયદાનો શિક્ષક-એનામનું શુન્સાતી પુસ્તક
ધણા ઉપકાર સાથે સ્વિકાર્ય છે. પ્રજા મધ્યે દરેક માણસને સાધારણ રીતે કાયદા સંબંધીની
કેટલીએક માહિતીની જરૂર છે દરેક નાના મોટા સવાસના સંબંધમાં વકીલ પાસે સલાહ લેવા
જવું પડે તેમાં અત્યંત અગત્ય આવે છે તેમ મુજ કાયદા અંગ્રેજીમાં બંધાય છે અને ધણા
માણસોને તેના અંગ્રેજી લખાણની બારીકાઈ સમજાવ શકાય એટલું જ્ઞાન હોતું નથી રેવન્યુ
પોલીસ, આબકારી, ઓપીઅમ, ફોરેસ્ટ, દરમત વિગેરે ધણા ખાતાના નોકરોને દરરોજ કાયદાનો
અમલ દરવો પડે છે પણ તે કાયદો યુ તે બધાનો તેમની પાસે સાધન હોતું નથી તેથી મુખ્ય
લોકોપયોગી કાયદાનો સચદ્ધ કરી તેનું શુન્સાતી ભાષાનું પુસ્તક બહાર પાડી મધ્યમ કીમતે
પ્રજા આગળ રજુ કરી તમે શુન્સાતી ભાષાના જરૂરના પુસ્તકની મોટી ખોટ પૂરી પાડી છે,

કાર્યની સફળતામાં વિજય શી રીતે મેલવવો.

ૐ વન એ એક એવા પ્રકારની વસ્તુ છે કે તેનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું એ એક ધણીજ મુશ્કેલી છે જીવનમાં કદ વાત ઉચિત છે અને કદ વાત અનુચિત છે, ક્યા તેનું મળ છે અને ક્યા અત છે, એને મોટા મોટા જ્ઞાની પુરોષો પણ મમજી શકતા નથી કેટલાક વિક્ષાને તો તેના ભ્રમમાં પડીને નાસ્તિક થઇ ગયા છે એ કે નિ-ક્ષાનેએ આ વિષયનો વિચાર કરવામાં વર્ષોના વર્ષો વ્યતિત કરી દીધા છે, તથાપિ ધણી વાતો એની છે કે જેનો પત્તો તેમને પણ લાગતો નથી. માનવી ગોધને માટે લોકો ધણા કંઈ છે પણ એ તમામ ગોધના પરિણામમાં ખરે શું છે તેનો કાઢને પત્તો લાગતો નથી

મનુષ્યને ધણીવાર મોટી નિરાશા ઉપજે છે અને તેને લીધે આજે તરફ અધકાર જીજ્ઞાસ છે કદી કદી તો મદદ એટલે બધો થાય છે કે પના-થોના સ્વરૂપમાં પણ વિશ્વાસ તેમને રહેતો નથી અને તેમના મનમાં નાના પ્રકારના પ્રશ્નો ઉડવા લાગે છે તે કહેવા લાગે છે કે 'એ મર્ડ માયા જળ છે મોઢ જીવાત્મા નથી કે કોઈ પરમાત્મા પણ નથી, સ્વર્ગ નથી ને નરક પણ નથી. લોક, પરલોક એટલો મિથ્યા છે દયા અને ન્યાય પણ નકમાં છે મમાર આપ્તથી પૂર્ણ છે કોઈ સુખી છે તો કોઈ દુઃખી છે, કોઈ રાજા છે તો કોઈ રક છે કોઈ જુદું બોલે છે, ચોરી કરે છે જ્ઞા પણ મુખ એનથી ગ્રહે છે કોઈ માન્ય બોલે છે, પ્રમા-જિજ્ઞાસે વર્તે છે, છતાં પણ દુઃખને મહન કરે કે મારા માણસો તો જ્ઞાનીમાંજ ખપી જાય છે અને ખરાબ માણસો જુદા થવા જ્યાં પણ પુટ રહે છે માટે આ સમારમાં રહેવું અને ગમે તે કાર્ય કરવું તે કાશ છે " ખરી રીતે એ એવી વાત છે કે જેનો કાંઈ ઉત્તર મળતો નથી સમા-ગમાં જેટલા મન કે તે મર્ડ જુદા જુદા રૂપથી તેના ઉત્તર ગાપે છે અને તેજ દરજ્જાથી મમા-ગમાં એટલે મન દરિયાવર થઈ રહ્યો છે જેટલ નર સ્વેત્તાએએ તેના ઉપર વિચાર કર્યો છે તે

સર્વેએ જુદા જુદા રૂપે તેનો ઉત્તર આપ્યો છે અને પોતાના ઉત્તરને ગોખ્ય શુકિતોથી મિદ્ધ વર્ષો છે દરે અમાઈ એ મ છે કે તેમના સિદ્ધાંતો ઉપર વિચાર કર્યો જે વિચારને આપણે અન-રાત્મા નિવકાર કરે અને જે શુકિતમાંજો જીજ્ઞાસ તેના ઉપર વિશ્વાસ લાવીને જીવે કાર્યક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કર્યો જીવન નિસાર વસ્તુ નથી ધણીજ મુશ્કેલીથી મનુષ્યાવતાર મળ્યો છે, તેને નિરાશમાં ગુમાવી દેવો ન જોઈએ માટે તે મળેલા વખતનો સંકુપ્તોગ કર્યો અને હમેશા શકિતભર ઉદ્યોગ કરતા રહેવું એ દંડક માણસનું કર્તવ્ય છે દરેક મનુષ્યે એવું પણ લેવું જોઈએ કે " હું ઉત્તમ કાર્યો માટે યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરીશ " પોતાના હલ્લના પ્રકાશને મદદ યથારતો જલ્દા કદી કોઈ કાર્યમાં અને સિદ્ધિ નહિ મળે તો પણ હું તે કાર્યને નિરાશ થઈ જાડી નહિજ દઉં એ મારા માર્ગમાં ભય, દુઃખ અને મોઢ પણ જગાડી તોપણ હું અધીર નહિ થઉં કદિનાઈ અને આપ-તિની આગળ જે મનુષ્ય યથા શક્તિ પોતાનું કાર્ય કરતો રહે છે, અને જૂન ભવિષ્યની ચિંતા કરતો નથી તે પોતાના કાર્યના મારા કે ખોટા પરિણામને લીધે પોતાના માર્ગથી ભટક થતો નથી અને અતે તેજ મનુષ્ય પૂર્ણરૂપે સંતોષ્ય બોજ કરે છે તેને હમેશાં એ વાનની ચાતિ રહે છે કે હું મારી શક્તિ અનુસાર કાર્ય કરું છું, પડી જ લેને તેવું ગમે તેવું પરિણામ આવે.

' મારે તો પૂર્ણ બળથી પ્રયત્ન કર્યો જોઈએ ' તેને પોતાના જીવનનો આધાર બનાવીને તેના ઉપર મનુષ્ય પોતાનો મન યા દર્શન પ્રશિત કરી શકે છે માન જીવનને વાગતે જે મામમી એમનિત કરવામાં આવે તેમાં પોતાની શક્તિ અને અનુભવને પૂર્ણ રૂપે લગાવી દેવાં તેનીજ જરૂર છે એમ કરવું એ કોઈ પણ રીતે પ્રતિબંધ નથી જ્ઞા સુધી વિચારને કાપના કપમાં જાડી ન શકાય ત્યાં સુધી ખાલી વિચારો ક્યાં કરવાથી કાંઈ વળવાનું નહિ. મોઢપણ મનુષ્ય, મોઢપણ

નિયમને ત્યાં સુધી પોતાનો ખતાવી લેતો નથી કે તેનો વ્યવહારમાં ઉપયોગ કરી શકતો નથી ત્યાં સુધી તેને તે ઉપયોગી નથી ત્યાં સુધી વિચારણા પીઞ્જમાથી કાર્યરૂપી ફળ, ફલ ન નિકળી આવે ત્યાં સુધી વિચાર નહીંમાં છે આપણે એમ એમ વિચાર કરીએ કે શસ્ત્રને આવી રીતે વાપરવા જોઈએ પરંતુ તેને હાથમાં તો કદી લીધાજ ન હોય તો પછી મુદ્દ ક્ષેત્રમાં શી રીતે નિજમ મળી શકવાનો ?

જે મનુષ્ય સાચા હૃદયથી દરેક કાર્યને યથા શક્તિ ઉદ્યોગ પૂર્વક કરવાની ઇચ્છા રાખે છે તેના જીવનમાં એ વાત પગે પગે પ્રકટ થાય છે તુચ્છ કામ પણ પૂર્ણ રીતે અને ખતથી કરવું જોઈએ જેમ સૂર્ય મોટા મોટા પદાર્થો ઉપર જ પોતાનો પ્રકાશ નાખતો નથી પણ તાના નાનાં પાનાં ઉપર પણ તે તેની જ રીતે પ્રકાશ નાખે છે સમુદ્રના સપાટી જળમાં જે રસાયનિક શુદ્ધ છે તે પાણીના એક ટીપામાં પણ છે તેવીજ રીતે આપણે પણ કામ કરતી વખતે એ વિચાર ન કરવો જોઈએ કે આ કામ નાનું છે માટે તેમાં અધિક ધ્યાન આપનારી જરૂર નથી નાનાં કે મોટાં દરેક કાર્ય યથા શક્તિ ઉત્તમ રીતે કરવા જોઈએ નાના કામમાં પણ આપણે હૃદય બંદોષર કળાવીને તેને ઉચ્ચ પાનાથી લેવું જોઈએ

નાની નાની વાતોને અમાવધાનીથી છોડી દેવી એ કદાપિ પણ યોગ્ય નથી. જો નાના નાના કામોમાં અસાવધાની કરનામાં આવશે તો મોટા કામોમાં પણ સફળતા મળવાની નહિ મોટા કા-યોને ઉત્તમ રીતે કરવાની યોગ્યતા મેળવવા માટે પ્રથમ નાના કાર્યોને પણ ઉત્તમ રીતે કરતા શીખવું જોઈએ ત્યાં સુધી ઉત્તમપણે કાર્ય થઈ શકે નહિ ત્યાં સુધી સતુષ્ટ થવું ન જોઈએ જે કાર્ય કરવા યોગ્ય છે તે જરૂર સાંજે કરવું જોઈએ જે મનુષ્ય હમેશા યથાશક્તિ ઉત્તમ રીતે કામ કરનારો ઉદ્યોગ કરે છે તે તીક્ષ્ણ બુદ્ધિ, અને ચાલાક થાય છે તુચ્છમાં તુચ્છ વાતમાં પણ તે પોતાનું સપૂર્ણ ધ્યાન રાખે છે જગત મારા કામને જોઈને શું કહેશે તેની તેને દરકાર હોતી નથી પણ જે કામ તે કહે છે તે કાર્ય તેને કરવા યોગ્ય છે કે નહિ તેની તે પ્રથમ દરકાર

રાખે છે જે માણસો એમ ધારે છે કે બીજા મનુષ્યો મારું કાર્ય વખાણશે કે નહિ, તે માણસો કાંઈ પણ કરી શકતા નથી અને તેમને કદિપણ શાંતિ મળતી નથી ગમે તો સારામાં સારું કામ કરવામાં આવે તોપણ લોકો તેમાં કાંઈને કાંઈ દોષ તો જોવાનાજ કામ ગમે તેટલું મહાન હોય છતાં પણ તેમાં બીજાના વિરોધની તો મુશ્કેલી નડવાનીજ જો બીજાના વિરોધને માટે કાર્યનો ત્યાગ કરવામાં આવે તો કાંઈ પણ કામ થઈ શકશે નહિ એથી મનુષ્યે કામ સારું, ઉપયોગી અને યોગ્ય છે કે નહિ તેનોજ પ્રથમ વિચાર કરવો જોઈએ અને ત્યાં પોતાનો અતિશયતા એ વાતની સાક્ષી પુરે કે એ કામ સારું છે, કરવા યોગ્ય છે તો પછી જગતના લોકોની તેને માટે પરવા કરવાની જરૂર નથી નિશક થઈને તે કામ કરવું જોઈએ

ઝીણી ઝીણી બાબતોમાં ધ્યાન રાખવાથીજ મનુષ્ય મોટી મોટી વાતોમાં સાવધાન રહી શકે છે જે મનુષ્યનામાં દરેકજની વાતચિતમાં જો-પરવાઈ જણાય છે, જે જરા મરખી વાતમાં કંઈ છે અને જૂથો કરે છે તે કદાપિ ઉત્તમ કાર્ય કરી શકતો નથી જે મનુષ્ય પ્રત્યેક બાબત ઉપર ઉત્તમ પ્રકારે ધ્યાન આપે છે તેજ પોતાના જીવનને ઉત્તમ પ્રકારે વ્યવસ્થિત કરી શકે છે. જો કાંઈને મોટે એમ કહેવામાં આવે કે તે ઉત્તમ રીતે કામ કરતો રહે છે તો તેથી એ સમજવું કે તેણે પોતાની ચિત્ત ઇતિયોને મચામાં જોડી દીધી છે અને પોતાના જીવનને ઉપયોગી બનાવ્યું છે

શિક્ષણનો ખરો અભિપ્રાય માનસિક અને શારીરિક શક્તિયોનો સહુપયોગ છે તે મનુષ્યમાં એ બંને શક્તિયો પોતપોતાનું કામ બંદોષર કરતી રહે છે તે કેવળ કાંઈ વાતને જાણવાથીજ સતુષ્ટ થતો નથી પણ મારી બાબતનું અહણ કરીને સતુષ્ટ થાય છે

કેટલાક મનુષ્યો પોતે ફ્રેન્ચ-પ્રારબ્ધ ઉપર યોગ્ય વિશ્વાસ રાખીને પોતાને તુચ્છ અને અયોગ્ય બનાવી દે છે. તે એમ માને છે કે તેનું ભાગ્ય સાફ છે માટેજ તે આનંદમાં રહે છે તે જોતો કાંઈ ઉદ્યોગ કરતો નથી, પણ પોતે માને છે કે મારું ભાગ્ય મારું નથી તેથીજ મને મફત-

એમ ધારી માન આપતા હતા આ પ્રમાણે તેણે ત્યાના વિશાળ જગનમા મુકામ નાખ્યો તેમજ અસુર મત્તાર, કે રાત્રીના વખતે જતા આવતા માણસોને હુંડી તે ઉપર ચુજરાત ચનાવતો એક બે વખતે તો રાજના ઘરના માણસો ઉપર પણ ગયો મારી હુટ ચલાવેલી આથી હુંડીની જીમ ત્યાના નાજ પામે પહોંચી ગઈ જેથી રાજ્યે આ હુંડીરાએનો પતો મેળવી તેમને પકડવા ઘણા પ્રયત્નો કરવા માડ્યા, પણ તે પકડાતો નહિ.

જનમ ઘણીવાર કુમુદ પામે આવતા અને પોતાની અનીતિ લગેલી માગણી જણાવી કર દેખાડતો હતો પણ કુમુદને તો હવે તે રાજનું ધર્મ રહેલું હોવાથી ડગતી નહિ અને મરવાની બીક બતાવતી સુર્યકુમારી ઉપર પણ હવે તેણે દાનત બગાડી હતી તેની સાથે લમ કરવાની તેણે માગણી કરી પણ સુર્યકુમારીએ તો તેને ધિક્કારી કાઢ્યો યશવત્તમિહ તો બિચારો દુ ખમ નિરાત થતો કેદખાનામા સડવા લાગ્યો.

એવામાજ રાજની છોડરીને હુંડવા આવતી કાને મોગી તૈયારી કરવાની આવી અને તે દિવસે ધાડ પાડનાં જનમ અને તેના કેટલાક સામિતોને નવનની મદદથી રાજ્યના માણસોએ પકડી લીધા એ વાત ગત પ્રકરણમા વાચકોએ વાંચીજ દગે પણ તે ઝપાઝપીમા નવનને વાગવાથી તેનું લાન રહ્યું નહોતું તેથી તેને દવાખાનામાં લઈ ગયા અને તેની મારવાર કરી આ બાબતુ જલમ તથા તેના સામિતોને કેદખાનામા નાખ્યા.

સુતોચના જેને પાડોશના ગામમાં નનને મકી હતી તેને આ વાતની ખબર પડતા તે ધણી જ રોકડળ કરના લાગી પોતાના ઉપર એક પગી એક આદન આવવાથી તે ધણી જ દુ ખી થઈ નવનને વાગ્યાની વાત જાણીને હીમત રાખી રાજ્યમા જઈ નવનનો તપામ કરી તેની ધમ્મે ગઈ, અને તેની મારવાર કરવા લાગી નવનનું માન તે રાજ્યમા ધણું જ વધી ગયું અને રાજના મનમા પણ તેને માટે મોટું માન ઉપજ્યું નન માને ધણે એટલે નવને, જલમના બીજા માણસોની, કુમુદ, સુર્યકુમારી તથા યશવત્તની મોઘ

કરવાનો નિશ્ચય કર્યો, પ્રથમ તેણે જનમને પૂછ્યું પણ કાંઈ પતો તેણે બતાવ્યો નહિ. જેથી નવને જાતે જગલમા રખડવા માંડ્યું ઘણી શોધ કરી પણ કાંઈ પતો ન લાગ્યો.

રાજ્યમા નવનનું એટલું બધું માન વધી ગયું હતું કે તે કરે તેજ થવું તેને રહેવાને માટે એક રત્ન જ બગતો આપનામા આવ્યો હતો ત્યા હવે સુતોચના માથે તે રહેતો હતો, તેને હવે મ પૂર્ણ આરામ થયો હતો યશવત્તમિહનો પતો ન લાગ્યો ત્યારે તેણે નિશ્ચય કર્યો કે જનમના કથા વગર પતો મળવો મુશ્કેલ છે જેથી તેણે પ્રથમ તો ધણું મમળવળું પણ તેથી કાઈ જનમ માને તેમ નહોતું આખરે તેણે મુકમ કર્યો કે શહેર નજીક બાધીને તેને લઈ જાન અને વચ્ચે ખાડો ખોદાવી ઘડી ચારે બાજુથી તીંગથી તેને વીધી નાખો પણ જે તે કદાચ યશવત્ત અને કુમુદ તથા સુર્યકુમારીના પતો બતાવે તો તેમ કરવું નહિ આથી સિપાઈઓએ બાધીને તેને લઈ જવા માડ્યો જલમે જાણ્યું કે નકી જીવ જગે, તેથી કરના માર્ગો તેણે નવજનો કચ્છું કે ચાલો હું યશવતને બતાવું છું આથી જનમને લઈ નવ બીજા સૈનિકો માથે જગતમાં ગયો જલમે પોતાના રહેવાની જગ્યા બતાવી તો ત્યા એક બાજુ યશવત અને બીજી બાજુ સુર્યકુમારી તથા કુમુદને ભૂમે કડળના અને આજ મર કાલ મર એવી ચિંતિમા બેઠા તે જોઈ તેનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું અને જનમના દુષ્ટ કૃત્યો માટે તેના પ્રતિ તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થયો તેને આમ એકાએક આવેતો જોઈ યશવત હર્ષનો માર્યો તેને કોટે વગગી પડ્યો અને મિત્રો બેઠ્યા અને આનંદ માનના લાગ્યા સુર્યકુમારી તથા કુમુદ પણ નનને જોઈ હરખાયા આમ બધા એક બીજાને મળવાથી આ નંદ પામ્યાં તે પગી ગયાને લઈ પોતે પોતાને બગે ગયો. સુતોચનાએ તેમનો આદરસકાર કર્યો નવને તે મરને ઝાળખાવ્યાં અને તે દિવસે તો સર્વે આનંદ વાર્તા કરતા હર્ષથી રુખનો અનુભવ કરવા લાગ્યા.

મમત્વનો ત્યાગ.

નિશ્ચયમયી માયા દ્વારા દુરસ્ત કર્મ પાકિત પ્રજાતિ માર્ગમા પતિન ધરને ઝમના પરાયણુ હવ મસારથી અરણ્યમાં દમેશા પ્રમથ કરતો રહે છે પરંતુ કદાપિ યાદિ પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી આ શોગ અરણ્યમા પદ્ધિનિયમથી દસ્યુ મળપૂર્વક હવના ધર્મગી વનને લટ છે અને શિયાળ તુલ્ય સ્ત્રી પુત્રાદિમણુ ચાપ જેમ ધેડાના ઉપર તથા છે તેમ સમાગ મળે-મત હવને ચારે તરફથી આકર્ષણુ કરે છે તે હવ કોઇ કોઈ લગા, તથા ગુમાસ્ટારિત ઉડ તીવ દશનકારી માખી કે મચ્છરાદિના જેવા કામ કર્માદિ દ્વારા ગભીર અને મહાન મસારમા દુર્ગ-તો દ્વારા ઉત્પત્તિન ચાપ છે કોઈ કોઈ તો મધર્વપુરી દર્શનરૂપ અનાત્મીય દેહાદિકને સત્યરૂપે જુવે છે, અને કોઇ કોઈ તો અતિ વેગવાન ઉક્ષ-કર મહરૂપ મેનાને ઉપાદેયરૂપે જુવે છે નિવાસ આનંદ અર્થાદિમા આત્મશુદ્ધિ કરીને તેના મોહમા અદરનિરા સમારથી અરણ્યમા હવ રોડતો રહે છે કોઈ કોઈનાર પરમીનપ દુષ્ટરમમાં આસક્ત થઈને, જેમ મહના લોભથી મહિમના દશ ચાપ તેમ તે ત્રિભેના પતિઓ વડે હવ પીડિત ચાપ છે સ્ત્રી પુત્રાદિ દટ વસ્તુઓમા આસક્ત, ઝમ વિપાસાહાગ અતિ દીનલાન પ્રાપ્ત હવ મસાર બંધનમાં વિવશ રહે છે અને ગિરિગદર સ્થિત મત્યુ લયલીન વૃદ્ધ હનિના જેવા મેગાદિ દુ જો વડે જર્જરિત ક્ષેત્રર ધરને પ્રાચીન કર્મના આશ્રય લક્ષને ને અગ્ન્યમા દેવા કરે છે આ પ્રકારે ઘોર વિપતિઓમાથી કદાપિ ઉદ્ધાર થતા હતા પણ ચામના દ્વારા પ્રેરિત ધરને તે પુન વિપતિમળમા હવ જકાણ નય છે મોહમયી માયા દ્વારા પ્રજાતિ માર્ગ પતિન હવ આ પ્રકારે સમાર અરણ્યમા દિગ્બ્રાન્ત કદાપિ પરમાર્થ માર્ગને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. મહાભારતમા સખ્યુ છે કે—

પુત્રહાર કુટુંબેષુ સક્તાઃ સ્ત્રીદન્તિ જન્તવઃ ।
સરઃ પેક્ષાર્ણવે મય્યાઝીર્ણા વનગજાદૃવ ॥

નિવન્ધની રજ્જુરેપાયા પ્રામેવ સતોરતિ. ।
હિચ્ચેતાં મુકૂતો યાન્તિ નૈનાં હિદન્તિ દુષ્કૃતઃ ॥

સ્ત્રી પુત્ર કુટુંબમા આસક્ત ધરને હવપદ નિમજ્જ હર્ષ વાદન્તીની માફક સમાર પકમા બદ ધરને અત્યન દુખ પામે છે પ્રામનિવારી જનોની જે કામાદિ આશ્ય કર્મમા આમકિત છે તે બોધનકારક દોરડા તુલ્ય છે પુખ્ત્યાતમા મનજનો તે દોરડાને તોડી મે છે, પરંતુ દુર્ભાગ વિપત્તિ તેને લાપી શકના નથી, અને કેવળ ઝમગ નહિ પણ આત્મામા આત્મપ્રાપ્તિ ઉત્પન્ન થવાથી કોષ, મોહ, લોભ, અદકાર પિંગેરે સર્વ રિપુ વિપત્તિ હવને અત્યત કટ આપ્તા કરે છે સ્ત્રી ભગવાને ગીતાહમા-લખ્યુ છે કે, “કામાત્, ક્રોધોમિ જાયમ.” અર્થાત કામથીજ ક્રોધની ઉત્પત્તિ ચાપ છે ઝમનાની તૃપ્તિ ન થવાથીજ અત ક્રશ્નમાં ક્રોધનો ઉદય ચાપ છે અને સમારમા ન્યા મુધી કામનો અત નથી ત્યા મુધી ક્રોધનો પશ્ય અત જાવી શકતો નથી આ ક્રોધથી ઝેરને લીધે તે જર્જરિત હૃદય હવ લાલુભાવને માટે પણ શાન્તિ મેળવી શકના નથી ધુધવાયનો અગ્નિ જેમ લાટ ઝાલી અદર રહીને પણ તેને જાળી નાખે છે તેજ પ્રકારે શેષરિપુ પણ અત ક્રશ્નક્રમ રહીને. જ્ઞાનિ-ગી વૃક્ષના મૂળને જાળી નાખે છે સ્ત્રીપુત્રાદિના મોહમા મુગ્ધ ધરને મસારમા ઘણા હવો દુખ ભોગવે છે અવિદ્યાગ્રિણી રાત્રિમાં દુર્ભેષ મોહરૂપ પ્રમળ અધકાગ દ્વારા જ્ઞાનાવૈન આચ્છન્ન થઈ જવાથી મેન્ડો વિપવરથી વિકટ ચોરા વિવેકરૂપ રત્નનું હરણુ કરવાને માટે ચારે દિશાઓમા પ્રમથ કરી કરે છે પુત્રના પ્રતિ મોહ છે, તેની ચિત્તા રાતદિવસ લાગેતી રહે છે પરંતુ તે પુત્ર દુષ્-રિન નીકળ્યો તો જે આશાએ તેણે આટવો વધો પરિથમ કરીને તેને વિદ્યાવ્યામ કરાવ્યો હતો તે સર્વ વ્યર્થ નય છે અને તેજ પુત્ર નૃગમથરને માતા અને પિતાને મારે છે જેને માટે તન, મન અને ધનને ખેળ નદ સ્ત્રી દીધુ હોય છે-તેવ

પરિશ્રમ આણુ આવતા તેની ચિતામાં ક્ષણિક સ્મરણ રસાગ્નિ ઉદય થાય કે પરંતુ તેની ચિત્ત રતા કર્યા છે ? કરી તેને મોહનું મધુર હાથ મે મર્વ જૂથાની દેહે નવમન પુનને હમતો જોતા જનની સર્વ પ્રસવની પ્રજાળ વેદના જૂલી જાય છે પુનને દુખી જોતા માતા અહાર અને નિદ્રાનો ત્યાગ કરે છે, ચિતા ચિતાકાશને આગળ કરી રહે છે, જીવન ભારજન યદ જાય છે, કાષ્ઠ કાષ્ઠ વાર એ મર્વથી જુદા પડવાનું શાંતિપ્રદ જણાય છે, અને વેગાગ્નિની લીજી જ્યેષ્ઠિ ઉદય કરવાને લાંબુ કાલને માટે ઉદભવતિ જણાય છે, પરંતુ તેની સ્થિરતા ક્યા ? પુનનું હાથપૂર્ણ મુખ જોતાજ ન એ સર્વ જુદી જવાય છે એ ગહન મોહ મહિમા છે આ મોહમહિરાનું પાન કરીને સમગ્ર જગત ઉન્મેષ થઈ રહ્યું છે એની રીતે લોભરિપુ વડે આક્રાન્ત થઈને વિષયબદ્ધ ચિત્ત લોભની અવૃત્તિ વા વિષયની ક્ષણિક શુરતાને લીધે દરનિશ અનુત દુખને ભોગવી રહે છે

પણ આજ સુધી મોરાશી લાખ યોનીમાં જન્મ લઈને જુદા જુદા બનાવો બતાવ્યા છે તેથી જેમ મનુષ્ય સંજ્ઞાનો પાસેથી નટ ઇનામ મેળવે છે તેવી રીતે હે ભગવન ! જે તમે મારા દ્વારા ભજવાયના વેશને જોઈને સંતુષ્ટ થયા હો તો મન મારા દષ્ટિત મુક્તિરૂપ ઇનામ આપો અને જે માગ વેપથી તમને પ્રીતિ ઉત્પન્ન ન થઈ હોય તો કહો કે “ મારી પાસે આના વેશ કરીને ન ભજવો ” આ સર્વ વિષયો જીવને માટે અવગ્ય ભોગવના લાયક એ અતૈકિક દુખરાશિ છે હવે આ પ્રકારે વિષયો જીવને મૃત્યુકાળમાં તથા પરલોકમાં ગણ કાણુ દુખ પ્રાપ્ત થાય છે તે નીચે બતાવીએ છીએ

આખું જીવન વિષય ભોગવવાથી વિષય વાસના ચિત્તચાણે જીવ મૃત્યુ વખતે પુણુ તેની ચિતાને છોડી શકતો નથી કેમકે મૃત્યુરૂપ બીજા પરિવર્તનના ચક્રમાં પડીને માનવચિત્ત આભાવિ જન ગભરાઈને લઈને દુર્બલ થઈ જાય છે અને અત ક્ષણીક પ્રમૃત્તિ એની છે કે જે દુર્બલ ચિત્તમાં આખા જીવનના અભ્યાસથી જીવત્ત ય જેલી ચિતા વા કર્મમચ્છાર ઉદય થઈને પ્રાગ્જ

રૂપમાં મુચિત થાય છે એજ દારણથી વિષયો જીવ વિષય ચિતા કરતો કરતો તે ચિતાને મનુષ્યન ગતિને મૃત્યુ પછી પામે છે શ્રુતિમાં લખ્યું છે કે -
“ પ્રાણસ્તે જસાયુક્ત સહાત્મના યથા સંકલ્પિતં લોક નયતિ ”

મૂળમ શરીર, દારણ શરીર વા જીવાત્મા ચિત્તમાં મુચિત સક્રમ અનુસારજ પરલોકમાં નિર્દિષ્ટ ગતિને પ્રાપ્ત કરે છે

લોભાત્ક્રોધઃ પ્રભવતિ લોભાત્કામઃ પ્રજાયતે ।
લોભાન્મોહશ્ચ નાશશ્ચ લોભઃ પાપસ્વકારણમ્ ॥

લોભથી ક્રોધ ઉત્પન્ન થાય છે લોભથી કામ ઉત્પન્ન થાય છે, લોભથી મોહ ન નાશની પ્રાપ્તિ થાય છે લોભજ મર્વ પાપોનું ગરજરૂપ છે આ પ્રકારે દલ વ અલકારદ્વારા પણ જીવને મસારમાં પ્રાર્થજ કટ થાય છે મમારમાં પાગધિની જેમ જીવને દેખાવે છે તેમ અલકારજ જીવના અત દરજીમાં મોહિની માયાનો વિસ્તાર કરે છે અલકાર શાંતિ રૂપી અદને માટે રાહ રૂપ છે અલકાર મુખ રૂપ કમળના સમકને માટે તુપાર રૂપ વજ છે કેવળ અલકાર વડેજ આકૃષ્ટ ચિત્ત થઈને જીવ અનત જન્મ પર્યંત મસાર ચક્રમાં ધડીઆળની માફક કયા કરે છે અલકાર મમાર દુખના નિદાન રૂપ છે એ મર્વ આત્મામાં આત્મા પ્રાપ્તિ જનિત દૂરત્યય સસાર દુખ છે કે જેનો વેરાઅદ્વારા બદલ ભાવની મિથિતિનો અનુભવ કરતા પહેલાં જીવને હમેશા અનુભવ કરવો પડે છે આ મિથિત મસાર ગતિને જોઈનેજ કાઈ ભકતે કહ્યું છે કે —

આનીતા નટ વન્યયા તથ પુરઃ શ્રીકૃષ્ણ,
યા ભૂમિકા વ્યોમાકાશ સ્વ સ્વામ્વરાવિષ

વસવસ્તવ્ પ્રીતયેડધાર્વાય ।

પ્રીતૌ યદ્યપિતાઃ સમીક્ષ્ય ભગવન્, યદ્વાચ્છિત્ત
દોષમે નૌચેદ્ મૂઢિ કદાપિ માનય પુનર્મામી
દર્શી ભૂમિકામ્ ॥

હે ભગવન ! નટ જે પ્રકારે મામાટક જોનોને સંતુષ્ટ કરવાને માટે વિવિધ વેશ ધારણ કરે છે, અને તેમની મમ્મુખ વિવિધ બનાવોને રજુ કરે

છે, તેજ પ્રકારે તમજી પ્રીતિને માટે ગીતામા પણ
શ્રી ભગવાને કહ્યું છે કે—

यं यं वापिस्मरन् भाव त्यज्यन्ते कलेवरम् ।
तं तमै वैचि कौन्तेय सदातद्भा वभाविताः॥

જન જે ભાવેનું સ્મરણ કરતો કરતો મૃત્યુ
શરીરનો ત્યાગ કરે છે, તેજ ભાવે અનુભાર તે
જનને પરલોકમા ગતિ મળે છે વિષયની સાથે
-મગધ રહેવાથી મૃત્યુ વખતે જનને જેટલું ઘટ
થાય છે તેને ચાર ભાગેમા વિભક્ત કરી શકાય છે

પ્રથમ કંથેશનું નામ આભિનિવેશ અર્થાત મૃત્યુ
ભય છે યોગ દર્શનમા લખ્યું છે કે—

स्वरसवाही विदुषोऽपि तथा रुडोऽभिनिवेशः॥

અર્થાત જોના મગધ પૂર્વજન્મથી છે અને
જે વિદ્વા, અવિદ્વાન સર્વનો આશ્રય કરે છે એવો
જે મૃત્યુભય છે તેને અભિનિવેશ કહે છે

આ બાવ વૃદ્ધ યનિનામા મૃત્યુ ભય કમ થાય
છે? જે બાળક મૃત્યુના વિષયમા કાંઈ પણ સાલણી
ગમતું નથી તે મૃત્યુના નામથી કેમ કરે છે? તેનું
કારણ જોતા યોગ દર્શનાક્ત પૂર્વજન્મ સસ્કારજ
તેના હેતુ રૂપ જણાય છે મૃત્યુ સ્થૂન શરીરનુંજ
થાય છે આત્માનું મૃત્યુ નથી, અને શ્રુતિમા
“जीवापेन किलेद्विषयत न जीवांस्त्रयन”
જનાત્માનું એકે સ્થૂન શરીર ત્યાગ કરીને અન્ય
મૃત્યુ રૂપ ધારણ કરનાનો જે વ્યાપાર છે તેનેજ
મૃત્યુ ય પુનર્જન્મ કહે છે ગીતામા કહ્યું છે કે—

वासंस्ति जीर्णानि यथा विहाय नवानि

गृह्णाति नरोऽपराणि ।

तथा शरीराणि विहाय जीर्णान्पन्था नि-

सयाति नवानि देही ॥

જે પ્રકારે જુના ઇર્ષ્ય વસ્ત્રને ત્યાગ કરીને મનુષ્ય
વનન વસ્ત્રને ગ્રહણ કરે છે, તેવીજ રીતે જનાત્મા
પુરાતન ઇર્ષ્ય શરીરનો ત્યાગ કરીને નવીન શરીરને
ધારણ કરે છે જનાત્માજો જુના શરીરનો ત્યાગ
રેવો એજ મૃત્યુ છે અને નવીન શરીરમા જન્મ
થવો એજ પુનર્જન્મ છે મૃત્યુ વખતે જનાત્મા,
ધારણ શરીર ય સૂક્ષ્મશરીર ત્યારે પ્રાચીન દેહનો
ત્યાગ કરતા મરે છે તે વખતે જનને જે કષ્ટ થાય
છે તેના મસ્કાર મત્તમ શરીરમા રહી નવાથીજ

મૃત્યુના નામથી સમસ્ત જીવને તે સસ્કાર ઉત્કલિતે
ભયને ઉત્પન્ન કરાવે છે તેને યોગિરાજ પાત્તવિએ
અભિનિવેશ મા મૃત્યુ ભય કહ્યું છે અને તે ભય
એટલો ભીષણ છે કે શ્રી ભગવાન પત્તવિએ
સસારના પચ કંથેશનું વર્ણન કરતી વખતે તે
ભયને પણ જન રાજ્યનો હોમકથેગ કહ્યો છે

“ અવિદ્યા સ્મિતા રાગ દ્વેષાભિનિવેશઃ
પંચલેસાઃ ॥ ”

અવિદ્યા, અગ્નિતા, રાગ, દ્વેષ વ અભિનિવેશ
એ મસારના પાચ કંથેશ છે હવે તે કંથેશ જીવને
મરતી વખતે કેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય છે તે જના
પાંચે છીએ

મૃત્યુ વખતે મૃત્યુ શરીરની માથે સૂક્ત શરીર
કારણ શરીર ય આત્માનો વિચ્છેદ થાય છે જે
વસ્તુની માથે બહુજ દિવસો સુધી જે ઘાટ સમય
ગદે છે, તેની સાથે વિચ્છેદમા જરૂર હો ખતો અ-
નુભવ થાય છે દષ્ટાન એ છે કે જેમ કાગળના
બે ટુકડાને ચુદર ની મોટાદી દોષા પડી તેને
જુદા કરતા ધણીજ અડચણ પડે છે અને ધણી-
વાર તો તે કાગળને ફાડી ભય છે એવીજ રીતે
પચકંથેન્દ્રિય, પચગાનેન્દ્રિય, મન, શુદ્ધિ, ચિત્ત,
અહકાર અને આત્માને ત્યારે વિષયવાસનાથી
ચુદર દારા સ્થૂન શરીરની સાથે ધણી દિવસ સુધી
ફસેલા હતાં તે સ્થૂન શરીરની સાથેથી તેમને જુદા
પડતી વખતે જીવના અત કરણમા ભીષણ હો ખતો
અનુભવ થાય તેમાં શો સ દેહ? એ હો ખતો નામજ
મૃત્યુમાત્ર છે જેથી સમસ્ત જન ગરે છે અને
જેના પૂર્વજન્મનો મસ્કાર સૂક્ષ્મ શરીરમાં રહી
જવાથી જીવને મૃત્યુના નામથી ડર લાગે છે
જોજ મૃત્યુના સમયનું પ્રથમ હો ખ છે કે જે ધીર
યોગી સિવાય નિદાન, અવિદાન સર્વને થાય છે
ધીર ભક્ત યોગીના સૂક્ષ્મ શરીર ય આત્મા નિ-
યમવાસનારૂપ નિર્ધોમદ્વારા સ્થૂન શરીરની માથે
મગધ ન થતા પ્રેમ ભક્તિથી નિર્ધોમ દ્વાગ
ભયવાનના ચરણકમળની માથે લાગેલો રહે છે
જેથી મૃત્યુ વખતે તેને કાંઈ ઘટ થતુ નથી તે
ધીર થઈને ભગવત ચરણારવિદમા પોતાના મનો
મધુકરને વિલીન કરતા શરીરનો ત્યાગ કરે છે
એથી તેમને શરીર ત્યાગ કર્યા પડી ઉત્તરાયણ
ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે મૃત્યુની વખતે વિષયીમુક્તિ

ને માટે ખીજી દુષ્ટતા કરણુ મોહ છે જે પુનઃ જન્મના પ્રતિ આ જીવનમા મોહ હતો તે સર્વ ચાગે તરફથી વીટાઈ વળીને આર્તનાદ (રડવા) કરવા લાગે છે તે આતનાદને શ્રવણ કરીને મોહ ઝનન વિપયીના એટ કરણુમા ધણુજ દુષ્ટતા થાય છે “હાય, હવે હું મારા પ્રાણુગ્રિય મતાનોતો ત્યાગ કરીને કયા જઈગ, મારી પ્રાણુગ્રિય સ્ત્રી અનાથિનીની મારક રડી રહી છે તેનો સાગ કરતા માઝ હૃદય વિદોર્ણ થાય છે મારા મૃત્યુથી સર્વ અનાથ થઈને દુષ્ટ ભોગનગે ફેટલા કદથી હું આટલી બધી મન્યતિ ઝમચો અને મકાન બનાવ્યું હતુ, તેને હું ભોગની શક્યો નહિ હાય, હું બા બધાને છોડીને ક્યા જઈશ !” હસાદિ મોહશ્રવણ ચિંતાદ્વારા મુસર્પુ જીવન હૃદય વિદોર્ણ થવા લાગે છે એ ખીજી દુષ્ટતા છે

ભોગવનમા કહ્યું છે કે—

**एवं कुटुम्ब भरणे व्यापृतात्मा जितेन्द्रियः ।
अप्येते रुदतां खाना मुरु वेदनयाऽस्तधी ॥**

મુસર્પુ, વિપયી પુરુષતુ તૃતીય દુષ્ટ અનુતાપ જન્ય છે મૃત્યુ વખતે વિપયી જીવને પોતાના જીવનથી કુઝોર્તું ઝમરણુ થઈને અનુતાપ જનિત અત્યત દુષ્ટ પ્રાપ્ત થાય છે “હાય ! મે શાસ્ત્રની આજ્ઞા જાણી હતી પણ વિવિધ મહોન્મત થઈને કાર્ષ્ણ્ય ધર્માનુશાન કર્યું નહિ. સ્ત્રી પુત્ર નિક આશ્રયને માટે ફેટલા પ્રપચ વિગેરે કર્યા જે જેને માટે આટલું પાપ કર્યું હતું તે કાર્ષ્ણ્ય મારી માથે આવવાનું નથી ફેટલા માટે એકલાનેજ લી પણ નરકમા પતિન થઈને સમન્ત પાપોનુ ફળ ભોગનનુ પડશે હાય ! મે યોગન મહોન્મત થઈને ફેટલા વ્યભિચાર, મતીના મતીત્વનો નાત, વિગેરે લીપણ પાપ કર્યા છે એ મર્તિ આ રખતે યોગનમદને લીપ ચિત્તપર પ્રકાર પાડી રાકતા નથી, પરતુ હવે તે મેકડો વીંટીના ડખતી વદનાની માકકે મારા અત કરણુમા દારણુ જ્ઞેશ ઉત્પન્ન કરી રહ્યા છે કાણુ જાણે કે એ લીપણ પાપને લીધે મારા કેવાય નરકમા પડતુ પડશે ? યૌસ્નના અદકાગમા મુઝ્ય થઈને રમર્ગ, નરક અને શાસ્ત્રાન્તિને દની વ્હાડતો દતો અને શાસ્ત્ર વિરહ આ મરણુ કરવામા કુગિન થતો નહોતો, પરતુ હવ

મને તે સર્વ શાસ્ત્ર સન્મત વિપયોની સેલતાની જાણતો અનુભવ થવા માંડ્યો છે કે જેનાથી પૂર્વ કર્મ જન્ય દારણુ દુષ્ટ પ્રાપ્તિના લયથી ચિત્ત લયભીત થઈ રહ્યું છે ” હસાદિ પૂર્વ કર્મ કૃત અનુતાપના અગ્રિથી વિપયી મનુષ્યનુ ચિત્ત દબ્ધ થવા લાગે છે ઘણા વિપયીતો આ પ્રમરે દુષ્ટદ્વારા અભિમૂળ વવિરૂત મન્તક થઈને પોતાના પૂર્વ પાપોના વિદારની અવગ્યામા ભોલવા લાગે છે કે જેથી સમન્ત પરિવાર અલ્પન ત્રાસમુક્ત વ મર્મ બેદી દુષ્ટતા આપ્તુત થઈ જાય છે એ મરતી વખતનું વીજી દુષ્ટ છે

મૃત્યુ વખતનુ ચોથુ દુષ્ટ કાર્ષ્ણ્ય વ્યવૌકિક અને વિચિત્ર છે એ વાત વિચાર અને ગાત્ર મમત છે મૃત્યુ વખતે મનુષ્ય પ્રકૃતિ તે લોકાની માથે સમભાવાપન્ન થઈ જાય છે કે જે મૃત્યુ પડી લોકાને જીવના પોતાના કર્માનુમાર જાણાય છે એ પ્રકારે પ્રાકૃતિક મમભાવને લીધે તત્ત લોકના દશ્ય આ મનુષ્યના નેત્ર માર્ગમા મ્વન જણાવા માંડે છે આ સત્ય બનાવ અનુમાર પાપી લોક મરણુથી થોડીવાર પહેલાજ નરકી જીવોને જોવા માંડે છે અને પુણ્યાતમા લોક સ્વર્ગીય જીવોને જીવે છે મુન્ડકોપનિપદમા લખ્યું છે કે—

एवेहीती तमाहुतयः सुवर्चसः सूर्यस्य

रश्मिभिर्जमान वहन्ति ॥

मियां वाचमाभिवदन्त्योऽर्क्षयन्त्य एषवः

पुण्यं सुकृतो ब्रह्मलोक ॥

યમ ફળથી દિવ્ય લોકના મધિકારી મનુષ્યને ત્યોતિષ્મતી આદુતિગણ મૃત્યુ વખતે સમુખ આવીને ‘આવો આવો’ કહીને ખેલાવે છે અને સૂર્યરશ્મિદ્વારા તેને દિવ્ય લોકમા લઈ જાય છે તેમને મંદુર વચનથી મેભોધન અને અર્ચન પણ કરે છે એજ પુણ્યાતમા પુણ્યનું દિવ્ય લોકાગમન છે પુણ્યમા પણ અનેક જગ્યાએ પુણ્યાતમા પુર પને આ પ્રકારે દિવ્ય વિમાન પર ચડીને દેવગણથી વંદિત થઈને ઉર્ધ્વ લોકમા જવાનો માર્ગ મળે છે તે મર્તિ વિમાન ૪ દેવતાદિ પુણ્યાતમા પુણ્યને મૃત્યુ વખતે જોવામા આવે છે હવે, તેજ પ્રકારે પાપીને પણ અનુભવ થવાનું હવે લોકની બાજુ

કૃતિ અનેક છોડામે મૃત્યુ વખતે જોવામાં આવે છે શ્રીમદ્ભાગવતમાં કહ્યું છે કે—

યમદૃતૌ તદા માર્તો મૌમૌ સર મસેક્ષણૌ ।

સદૃશ્વૌ વસ્તઃ હૃદયઃ શકુન્મૂત્ર વિમુચ્ચતિ ॥

બીપણ્ય ક્રોધસ્ત લોચન યમદૃતોને મૃત્યુ વખતે જોવાથી ભયભીત થયેલો મનુષ્ય કડથી મયમનનો ત્યાગ કરી દે છે એ મર્ત્ય બોલો લોક મિથ્ય કહ્યું બીપણ્ય મૃતિંની સાથે પાપી મનુષ્યની મનુષ્ય બા-
પીને ઉભા રહે છે ક્રોધ ક્રોધ વિષ્ટ રૂપ બનાવે છે, ક્રોધ તો નરકનું બીભત્સ રસપૂર્ણ દેખાતું બનાવે છે, ક્રોધ યમદૃત દાયમા લાગે મતાવે છે, તેને બનાતકાર આકર્ષણ કરે છે જેથી તે પાપી અત્યંત ભયભીત થઈને મૂંઝો પાડી મર્ચિંત થઈ જાય છે એ વિપત્તિ મનુષ્યના ચોથા ક્રોધના લેવુ રૂપ છે

એ વાત તો નકીલ છે કે ધણેજ કહિત ક્રોધ થવાથી ઘણે ભાગે મનુષ્યને મૂંઝાં આવી

જાય છે ત્યાં સુધી મનુષ્યનો મનુષ્ય ન બાલિ માન ન્યૂત ગરીબી સાથે રહે છે, ત્યાં સુધી ઘણે ભાગે ક્રોધનો પ્રભાવ સ્થૂન ન સૂદન બને ગરીબ પર પડવાથી એક ગરીબ ઉપર ક્રોધની એટલી અધિકતા જણાતી નથી પરંતુ મૃત્યુ વખતે જ્યારે તમાનું અભિમાન સ્થૂન શરીરની સાથે નાંદ પ્રાય થઈ જવાથી ઉપર લખવા ચાર પ્રકારના ક્રોધનો પ્રભાવ કેવળ સૂક્ષ્મ શરીર ઉપરજ પડે છે જેની મનુષ્યનું સૂક્ષ્મ શરીર ઘણાજ ક્રોધના આઘાતથી વિઝમના પ્રાપ્ત થઈ મર્ચિંત થઈ જાય છે અને આ પ્રકારે મૂંઝાંભાવ પ્રાપ્ત સૂક્ષ્મ શરીરની અન-
ન્યાનેજ શાસ્ત્રમાં 'પ્રેતરૂપ' કહેવામાં આવે છે ઉપર લખેના મોહાદિ દુષ્ટાથી પૂર્ણ ગીતે અભિ-
જ્ઞત થઈને પ્રેત એક પ્રકાર અત્યંત મનદ ઉન્મા-
ની દશાને પ્રાપ્ત થાય છે ક્રોધ ક્રોધ રાત્રમાં એક પ્રમાણ મળે છે કે, જીવન પૂર્વે શરીરને ત્યાગ કરનાર બીજા શરીરમાં પ્રવેશ દે છે

સ્વામી શ્રી વિશુદ્ધાનંદજીનું ચરિત્ર

(અનુવાદ નર્મદાથી)

અકરણ ૧૫ મું

જળા, હવે આ શરીર વધુ દિવસ મુધી રહેવાનું નથી એથી જો કોઈપણ વિષયની તમને હજીમાં હોય તો પૂઝી લ્યો, એક ઘરનો ત્યાગ કરીને હવે હું બીજા ઘરમાં જઈશ તમારી સાથે પુનઃ તુમ્ય એક થયો છે પણ તે સંન્યાસીને યોગ્ય નથી કાઠનો દડ ધારણ કર્યો એટલાથીજ મંન્યાસી થઈ કાઠનું નથી મંન્યાસને માટે તો તિનિશા, ગાન, રૈરાગ્ય, શમાદિ, ગુલ ગુણોની જેવી આવશ્યકતા છે તેથીજ વિષય તામનાના ત્યાગની પણ જરૂર છે શ્રુતિ કહે છે કે,—

સર્વાન્કામાન્પરિત્યજ્ય અદ્વૈત પરમે સ્થિતિઃ ।
જ્ઞાન દન્ડો ધૃતોપેન એક દળડી સ યજ્યતે ॥
કાષ્ટ દળડો ધૃતોપેન સર્વાંગી જ્ઞાન વર્જિતઃ ।
તિનિશા જ્ઞાન ચૈરાગ્ય શમાદિ ગુણ વર્જિતઃ ॥
મિહા માત્રેણ યાજીવત્સ પાપી યતિ વૃત્તિદા ।
સ યાતિ નરકાન્ગોરાન્વદા રૌરવ સંસ્કિન્ના ॥

અર્થ—ન્યારે કામનાઓનો ત્યાગ કરીને જ્ઞાનરૂપી દડ ધારણ કરીને અદ્વૈત પ્રવેશમાં નિષ્ઠા રાખે છે તોજ 'દન્ડી' કહેવાય છે અને જે કેવળ લાક્ષણિક દડ ધારણ કરીને બહ્યાલક્ષ્મ્યને વિચાર છોડીને જ્ઞાન અને તિનિશાદિ શુદ્ધિથી લીન થઈને ક્ષિપ્ત માત્રથીજ હોય છે તે શાપી, યનિયોની વૃત્તિને નષ્ટ કરનારો 'મહારૌરવ' તમના ધોર નફમાં જાય છે "તમે સર્વ શાસ્ત્રને જાણે છો તથાપિ કહેવું પડે છે કે સંન્યાસ આશ્રમ ધણેજ કૃતિ આશ્રમ છે ન્યાસુધી ખતે ત્યાં સુધી તો વિષયોને પોતાની પામે આવવાનું ન દેવા બાંધએ જે ખાગે તે ભરગે એગ ભરેસેરહેવું નહિ' 'વિકાર દેતો સત્તિ વિક્રમ્યન્તે ઇપાં ન ચતા સિ ત એવ ધીરા. ।'

અર્થ—વિકારના હેતુ પાસે હોવા છતાંપણ જેનું ચિત્ત બગડતું નથી તેજ ધીર છે વાન સત્ય છે પણ ધણીજ વંધુ કે પુગલમાં વાચ્યું છે કે, મહાયોગીધર ભગવા । મિશ્વતાયજી પણ પોતાની મનોમોહિની માયા ઉપર મોહિત થઈ ગયા હતા ભગવાને ગીતામાં યથાર્થજ્ઞ કહ્યું કે,—

“યન તો દાપિ કૌન્તેય પુરુષસ્ય વિપશ્ચિત ।
ઇન્દ્રિયાણિ પ્રમાયોનિ હરાન્તિ પ્રસર્મં મનઃ ॥

હે કુનિનદન ! વિદ્વાન પુરુષની બગડેલી ઈન્દ્રિયા યાન કરવા છતાં પણ મનને બળોત્કારે બગાડી દે છે એક તો મન ચચગ અને બીજી લુબ્ધ ઈન્દ્રિયો મોક્ષ માર્ગ વિષમ છે અને ઈન્દ્રિયરૂપ ઘોડા બહુજ ગિવસથી બગડેલો છે, તેમાં મનરૂપી ભગામ લીની પડી ગઈ છે માટે જેને આવધાન થઈને આવવું ”

કર્મ કદિ જો પોતેપોતાની મેજ છુટી જાય તો કાઈ ચિતા નથી, પરંતુ જાણી છુટ્ટને નૈષ્કર્મ્ય મિહિના લોભથી શુલકર્મને ત્યાગ કરેલો એ નિરાવળ આકાશમાં લટકવા જેવું છે ભગવાનની ભક્તિ વગર નૈષ્કર્મ્યના ફળને કાર્મ મેળવી શકતું નથી અભિરામ એ ભગવાનની કૃપાનુંજ ફળ છે

હું તમને ફરી કહું છું કે કર્મના ત્યાગનું નામ સંન્યાસ નથી પણ ફળના ત્યાગનું નામ સંન્યાસ છે જો કાઈને ફળની વાસના ન છુટી જાય અને કર્મની છુટી જાય તો પણ કુખ છે ભગવાને ગીતામાં સ્પષ્ટ એને ધણુજ અનુભૂત કહેલું છે કે—

નેહિ દેહ મૃતા શક્ય ત્યક્તું કર્માણ્ય શેષતઃ ।
યસ્તુ કર્મફલ ત્યાગીસ ત્યાગીત્વમિધયિતે ॥

દેહ ધારિયોના મર્ન કર્યોતો તદન ત્યાગ નથી થઈ શક્યો તેથીજ કર્મફલ ત્યાગીનું નામ ત્યાગી છે પણ નિષ્કામ કર્મનું અનુષ્ઠાન કરવું એ કાષ્ટ સહજ નથી મોટીથી ગમે તેમ કહો કે હું કામના રહિત કર્મ કંડે છું, પરંતુ વિચારથી જણાશે કે કામનાનું સિદ્ધાસન અટન છે તેથીજ તે અમલન નથી પણ ધણુજ કૃતિ છે

ધર્મ અને મર્યાદાના રક્ષણને માટે ભગવાન બ્રાહ્મણને અનેક પ્રકારનાં કામ કર્યા છે, તેના કાર્ય નિર્દેશી પણ તે દરેકને માટે સાધ્ય પણ નથી ક્યુ કર્મ કરવું જોઈએ અને ક્યુ ન કરવું જોઈએ અને ક્યુ કર્મ કેવી રીતે અનુષ્ઠિત કરવાથી, કેવી ગતિ અને વ્યાવખતે એવગ્ન ચાય છે અને ક્યુ અ એવરકર ચાય છે, એ કર્મ મીમાન્સા ધણીજ કહ્યું છે

મને મારા આ જનનમાં જે તમારા કથ્યાબુ ના નાર્ગ મમનયો છે, તે શાસ્ત્ર મિદ્ધ અને મારા અનુભા મિદ્ધ છે તે એજ શ્લોકમાજ મક્ત શાસ્ત્ર તો માર છે, સાંભળો,—

સદ્ગ સર્વાત્મની ત્યાજ્ય સત્ત્વેત
ત્પક્તું ન શક્યતે ।

સ સદ્ગિ સદ્ગ કર્તવ્યઃ

સતાં સદ્ગો દિ મેપજમ્ ॥

કામઃ સર્વાત્મના હેયો હાતુશ્ચેત્કવ્ય તે ન સઃ
મુમુક્ષા પ્રતિ તત્ત્વ કાર્ય સૈવ તસ્યાપિ મેપજમ્ ॥

સગ બિલકુલ ત્યાજ્ય છે ને તેનો ત્યાગ ન કરવામા આવે તો સત્ત્વનોતોની સોખત કરી ને-
ધ્વજ, કેમકે મત્સ્યરોનો સગ ઓપધરૂષ છે
કામનાનો તો સપૂર્ણ ત્યાગ કરે એ નેધ્વજ
ને તેમ ન બની ગયે તો મુક્તિની કામના ગખવી
એ થાય છે

મગ કરવો તો સત્ત્વનોનો કરવો, ગમના
રાખવી તો મુક્તિની રાખવી અને જો કાર્ત્ત્વ પછી
ઉપદેશ લેનાની જરૂર હોયતો ભગવાન ભાષ્યકરના
પુસ્તકોમાથી લેવો એ પણ એક ઓપધરૂષ છે

સાભળો આ માગે છે એ ઉપદેશ છે અને
તમને કાર્ત્ત્વ ઉપદેશ મળી શકશે નહિ

વિશુદ્ધાનંદ । તમે થોડાજ દિવસમાં સર્વ
શાસ્ત્ર અને વિદ્યા ભણી ગયા છો, બુદ્ધિવત્તર
જન્મ લઈને જે કાંઈ બાળપણે લેઈએ તે સર્વ
ભણી લીધું છે તમારી આગળ અજ્ઞાન અને ઉ
પદેશ કાંઈ પણ નથી, પરંતુ સ્નેહને વડા થઈ
કલા વગર રહેવાતું નથી તમે જે પ્રકારે થોડાજ
દિવસોમા વિદ્યાના અધિકારી થઈ રહ્યા છો તેવીજ
રીતે મત્સ્ય તમે પ્રજુત અને વિજિતના પણ અ-
ધિકારી બની શકશો તમે વિજિતને છોડશો પણ
વિજિત તમને છોડવાની નથી ને ને પ્રજુતા
અને વૈભવ એ અતર્થના મળ રૂપ છે, અને અ
લકાર તેના અનુગામીરૂપ છે અલકારી પુરુષ,
મનુષ્યને મનુષ્યરૂપે માનતો નથી. તેનો સ્વભાવ
એવો ઉદ્ધર્મ હોય છે કે તે પોતાના મતથી વિપ
રીત વાત માંલગતાજ લાલચોળ બની જાય છે
ગમે તેમ હો અર્થગાળીને ઉપદેશ આપનાર
માઈ નિમ્બ-સેય છે નહિતો જે પ્રમટે શુકાની
પાસે અનાજ કરાથી તેમાથી પ્રતિધ્વનિ મળ્યાય
છે તેજ પ્રમટે તેની પાસે બેસનાર પણ દાઢ્ય
દા કરે છે આશા છે કે તમે આ સર્વ વાતો

ઉપર ધ્યાન રાખીને કર્તવ્યતુ પાલન કરોજ
અને વિશ્વરૂપ વિગેરે જેટલા તમારા સહનીર્ધી છે
તેમને આત્માત્ ગળુજો

ન તમારા ચિત્તમા પદોપકારની વામના હોય
તો તેમા આદિ શાસ્ત્રોનો પ્રચાર કરને કાન્યા કે
શાસ્ત્રોનો પ્રચાર એજ શાસ્ત્રોનું બળ છે, અર્જ
શ્વજ બળ એજ ચાતુર્યની સ્થિતિ છે ને કે
મન્યાસીઓને માટે અધ્યયનાધ્યાપન પણ નિષિદ્ધ
છે પરંતુ આ કવિદાસમા દુષ્કર્મોથી બચવાનો
ઔદી બીજો કાંઈ મારો ઉપાય પણ નથી મે
પોતે આ કાર્યને પ્રમત્તનાથી કર્યું છે અને તમને
તે કરવા દેવાની સમમિ આપુ છું અત વખતે
મર્વ પોતાના ઉત્તરગધિકારિયોને કાંઈક શુભનિધિ
આપી જાય છે, પરંતુ મારી પામે જે શુભનિધિ
હતી, તે તો હું પહેલેથીજ તમને આપી ચુકી
છું જે શુભનિધિની આમાર્થ પડે પડેથી આજ
સુધી રક્ષા થતી આવી છે તે મનુજ વિદ્યાનું
રક્ષણ કરતું મારો નિશ્ચય છે કે શ્રીધર પડિન
વિગેરે મારા અન્ય શિષ્ય અને તમે આ વિષયમાં
યથાસાધ્ય પ્રયત્ન કરશો ન્યા સુધી વિદ્યા દશે
સા સુધી મર્વ કાંઈ અચોજ તેના રક્ષણને માટે
હું પણ મદન કરવું પડે તો પણ તેને સુખજ
સમજવું નહ્ય

હું કહી ચુક્યો છું કે આ માગે અંતિમ ઉપ
દેશ છે લાલચગુર શરીરની ચિંતા કરવા કરતા
આની ચિંતા કરવી નેધ્વજ હવે જેટલા દિવસો
આપણો સમાગમ આદી છે, તેમા કેવળ પરમાર્થ
વિષયનુંજ ચિંતન થવું નેધ્વજ કાંઈ પણ પ્રકા-
રની કાયરતા વા પ્રાકૃત પુરોની માફક માગે શોક
કરવો એ મારા આત્માને કાંટ દેવા તુલ્ય છે તમે
ધીર છો પરંતુ વિશ્વરૂપને માઈ એજ કરવું છે
કે તેમણે સંન્યાસીની માફક ધીંગના બનાવી

ને કે માઈ હૃદય વળ જેવું હતું અને મારી
ધીરતાને મારાજે પણ વખાણ કર્યા હતા, હતા
પણ માઈ હૃદય આ વખતે ભરાઈ આવ્યું હતું
પરંતુ હું સ્વામીજીની સામે બેઠો હતો કારણ કે
મારી કાયરતાથી કદાચ તમને ક્યેવ ન થાય હું
તો ધૈર્ય રાખીને રહ્યો પરંતુ સ્વામી વિશ્વરૂપ કે
જેમને અદેવીને મદાગજ બે । હતા, અને જેમનું
મુખ મહાગજથી દેખાતું નહોતું તે પ્રથમથીજ

મે મતાડીને રડના લાગ્યા હતા પણ મહારાજના
અતના વાક્ય માલગીને તો તે ભુમ મારીન રડના
લાગ્યા અને તે જોઈને બીજાઓ પણ રડી ઉઠ્યા

આમીજીએ મર્વને ધમલાગ્યા અને અચી ઉઠાડી
મક્યા, અને મને કહ્યું કે વિશ્વરૂપને સાથે જોઈને
તેમને હિમત આપો મે તેમને તો મમળાને
જ્ઞાન ક્યો પણ આજે મારું હૃદય માગે હાથમા
ન રહ્યું જ્યારે મેરેશ્વરના શિવાનયમા જોઈને રડના
લાગ્યો કોણુ જોલો આજે જેને હું બૂલી ગયો
હોતો તે માતા, પિતા, મામા, મામી મર્વ યાદ આવ્યા

મહારાજની કાણે કાણે દના બદના સા માડી
જ્યારે આદાર ઠમી થઈ ગયો અને જ્યારે ઉડસા
એમવાની રક્તિ રહી નહિ, જ્યારે મર લગ
થરાનું જળાણુ, ત્યાર કોઈએ ગોડરનામીના ડાન
નની આના મૂખી દીધી પ્રથમ કહ્યુંજ છે કે આ
પથ ઉપર તેમની રૂચિ ન હોતી તથાપિ આ
વાર શિષ્યોના આગ્રહથી એક એ વંદોની ઔપધી
જપ્ત કરી પરંતુ વશાર્થી કાપો ન થયો આ
તરફ આજા મુખ શિષ્ય અનુદાનમા પણ તત્પર
હતા આમી વિશ્વરૂપ અને પડિન વિશ્વવરામ
મળુતિ તેમની આશાઅનાને માટે મોતર પાક કરતા
હતા વધ નાથજીના મંદિરમા રૂઢિભિષેક થતો હતો
વિશ્વનાથજીના ઉત્તરે લાગીલી પવોનો કેટલાક વિ
દ્યાથી તેમને અર્પા કરાવના હતા કે વખતે તેના
પર્યંથી તાવ મટી જાય પણ મર્વ મનોરથો
નિષ્ફળ ગયા

આમી વિશ્વરૂપ વિગેરે વારવાર પ્રાર્થના કરતા
હતા કે જ્યારે કોઈ વિદ્યાર્થી મંદિર થતો ત્યારે
તો આપ આપની અવ્યર્થ પ્રાર્થનાથી તેને માલે
કરી દેતા હતા તો આ વખતે એકવાર તો આપ
લગવાન વિશ્વનાથજીને નિવેદન કરા જ્યા સુધી
આપ જાતે સાજ નહિ થાવ ત્યાં સુધી બીજુ
કોઈ વ્યાધિનું નિવારણુ કરી શકો નહિ પરંતુ
તે વાતોને તે હસી ક્લાડતા હતા અને કહેતા કે
નરીર વિનાસી, અને મળમળાન્તિ લગર રૂપ છે
જેથી લગવાનને પ્રાર્થના કરે છું કે, શિર! શિર!
મારું મેદમળ નરીર શુ કામનું છે ?

એક વખત આમી વિશ્વરૂપ ઉઠાણો પીવરા
વના લાગ્યા તો તે તેમને પીધો નહિ ને કહ્યું કે
અહુ પીવો હવે બધ કયો, અને તેમનાં મજાળ

મેચોને જાણ કહ્યું કે, “વિશ્વ! ત્યા વિનાશી શરી
રમા આટલુ જાણુ મમતન કેમ ?”

વિશ્વરૂપ—જાણુતો નથી કે કમ મમતન
રહે છે ?

આમી—“એ કેવળવાન્તિ અને અજ્ઞાનનું જ
દારણ છે” યોડીનાર પછી તેમણે કહ્યું કે, “તમને
મારા દર્શનથી આનંદ થાય છે કે દુઃખ ?

વિશ્વ—પરમાનંદ થાય છે

આમી—જાતે અમારા “આનંદ લાલ”થી

વિશ્વ—ગલત આનંદ થાય છે

આમી—હીક હવે અમારે અને તમારા આનં
દનો મમય નજીક આવ્યો છે હું પરમ મુગ્ધના
દર્શન કરીતા અને તેથી તમને અલત આનંદ થશે

આમીજી એટલું કહીને નિવિષ્ટ ચિત્ત વિશ્વ
રૂપજીના હાથમાથી ઔપધ પીતે ગયડી પડ્યા આ
અપશુકનને જોઈ સર્વ કોઈ ગભરાઈ ગયા અને
મે નીચુ કરીને આસુ પાડવા લાગ્યા ત્યારે તે જોઈને
તેમણે કહ્યું કે, “આટલીજવારમાં સર્વ જુલો ગયા
રૂપ હો કેમ ?”

વિશ્વ—ક્યા ? એ તો હું રડતો નથી હું ધણું
જ ઈંધુ છું કે આપની આજા પાલન કરે પણ
એ તો મેં રડે છે

આમી—વિશ્વ! કાની ચિંતા કરા છે ? અ
નિસ આત્માની ચિંતા ? કે અનિસ શરીરની ચિંતા
રી ? કોઈ ગમે તેટલી ચિંતા કે તો પણ શરીરનો
તો અવસ્થ નાજીજ થાનો છે પરંતુ આત્મા
હમેશા અમર છે વત્તમ ! તેને તમે વિનાશી
ન સમજશે

“ન જાયતે ત્રિપતે વા વિ પશ્ચિન્નાય

કુતથિન્નમમૃત કથિત્ ।

અજો નિત્યઃ શાશ્વતોઽય પુરાણોન

હન્યતે હન્યમાન શરીરે ॥ ૧૮

(કાઠ ૧ । ૨)

બ્રહ્મનિષ્ઠ ! વિશ્વ ! તું શુ રમતું વિશ્વ
રૂપ છે ?

વિશ્વ—ના—“તત્ત્વમસિ ॥”

આ ઉપરના ગાંભીર્ય પછી આમી વિશ્વ પ
જીએ તેમની આગળ કદી પણ શોક પ્રગટ કર્યો

નહિ. પણ તે શાન અને ધીર બાવથી સેવા કરતાજ રહ્યા અને એ તે "ઔપચ જાનહરી તોય, હેલો નારાયણો હરિ" આ વાક્ય ઉપર વિશ્વાસ રાખ્યો.

પોત્ર સુતી પડવાની રાત્રે વ્યાધિનું બંદન થયું. એ તખનાની લક્ષણ જણાતા આમી મિત્રદાનદંત્રીએ પૂછ્યું "મદારાજ! તારીરે કંઈ થયું પીડા થાય છે?" તેમણે હામીને કહ્યું, "ધોળોળ પ્રમન્ન હું ફરી પૂછ્યું, "આપ કામીઆતો કેમ, કર્તવ્ય બતાવો, અને તેને પાળીશું કંઈ વાતની અલિનાયા લેયતો કહો તો તે આ વખતે જ પૂરી કરીશું" જવાબમાં આમીએ કહ્યું, "જે કહેવાનું હતું તે કહી ચૂક્યો છું, હું પશું કામદુ મને કોઈ વાતની ઈચ્છા નથી" "હું તત્સત્" આજ પાછળનું વાક્ય હતું તે પછી જ્યંકાગ મિત્રાય બીજા કોઈ પ્રશ્નનો ઉત્તર નહોતો.

પોપ નુદ બીજાના દિવસે વાતેવાત ધેરેધેર એક કુમ્ભમાથાર પહોંચી ગયા કે આજે નક્ષત્રી મન્પન હુલાઈ ગઈ, શાંતિના સાગર શુષ્ક થઈ ગયા સફરશોના માર્ગ ભમ થઈ ગયા વિદ્યાર્થીઓનું કમ્પન ફિત્ર થઈ ગયું પરિલાગતી કથા પૂરી થઈ, મન્પામની મોલા ફર થઈ, જલ્લવિદ્યા લુપ્ત થઈ, મીમાસા શુપ્ત થઈ, હા! ગૌડનામીના પરમ પદથી દને શીલ, સતોપની કથા બાકી રહી ગઈ.

આમીએના પરમપદને સવાદ સાલણી લોક દોડી દોડીને આવતા લાખ્યા નોનનેનામા કાલેશીના મોટા મોટા સન્પાસી, પડિન, વિદ્યાર્થી મર્વે અહ્યાઆપના ધાટપર આરી પહોંચ્યા કુચીન સ્ત્રીયો પણ પડદાનો લાગ કરીને આજે મહાપુરુષ ગૌડ આમીના દર્શનાર્થે રાજમાર્ગમાં આવી ઉભી છે.

મર્વે ગિજોએ મળીને ધીરતાની સાથે વૈદિક મનથી ગુરુદેના શરીરને સ્નાન કરાવ્યું સુદર કાપાવાજર પશ્ચિમ કરાની પુષ્પમાળાથી તેમનો કંઠ, વિશ્વત્રિથી અને મન્તક ચદનાદિથી અજ મહિન કર્યું. જો કે સ્વામીએનું શરીર કેટલાક દિવસોથી કૂશ અને શિથિન થઈ ચયું હતું, પરંતુ આ વખતે તેમનું મુખારવિન્દ, સ્નાન ચઘાથી એક પ્રકારની અપૂર્વશ્રીને ધારણ કરી રહ્યું હતું. આ વખતે મુખી તો મર્વે લોક મર્વેપૂર્વક કાર્ય

કરતા હતા. કંઈ ગિજ્યના સેવકો આસુ જણાતા નહોતા જાણે કે તેમના ગુરુદેશને માટે નિયુક્ત થયા નથી, પણ જાણે યાત્રા કરવા બંધ છે, કે જેની ત્યાગીમા મર્વે લોક મન્પા છે પણ અકસ્માન અવસ્થાનું પરિવર્તન થયું, ધીર સ્વામી મિત્રદાનદંત્રીએ કહ્યું કે, "હ્યા હવે વિનય ન કરો, શેષ પુષ્પાન્તરિ સમર્પણ કરીને મદારાજને મણિકર્ણિકા ના ધાટ પર લઈ ચાલો. આ સાલણી સર્વના હૃદય ભરાઈ જાય. ગુરુચરણારવિદ પર ગેષ પુષ્પાન્તરિ સમર્પણ કરતાની માથે એવા કાંઈ વિરત ભાગ્યેજ હશે કે પુષ્પોની માથે ઓખોનાં ચાસુ પણ નહિ ચડાવ્યા હોય ત્યારે સ્વામી મિત્રદાનદંત્રી ધીરતા પણ ન રહી તો બીજાની વાત જ શી! સલ છે" "મિયવધુ વિયોગત્વશોકામક ન તાપયેત" સ્વામીએનું વિમાન ભડોતોએ ઉપવ્યુ હરિનામ કિર્તન અને નોત્ર પામી માથેજ હાલકાગ થતા કાચો મુન્પાદિ વાઘની પ્વનિ નગરનિવાસિઓના હૃદય ઉપર આધાત કરવા લાગી વિમાનની માથે સાથે નક્ષત્રી દડિ, પરમ દસ, અને ઉદામીન વિગેરે વિરકા જાનો અને મારા સારા સુમતિદિન વિદ્વાન તથા અન્ય સર્વશક્ત્યો અને પાકશાળાઓના વિદ્યાર્થીઓ આત્મા રત્નામાં સ્ત્રી, પુરૂષ મર્વે નમી નમીને પ્રણામ કરવા જાયા અને કુલોથી વંશવા મડ્યા બ્યા વિમાન મણિકર્ણિકાના ધાટ ઉપર પહોંચ્યું સારે સાંધાથી બીડ જમી ગઈ.

કાલેશીને મર્વે મુક્તિપદ છે. જો કે દયા અમેષ ધાટની કાલીખડ વિગેરે પુરાણોમાં બીજા સેવકો કરતા કાંઈ એકાદી પ્રસાદ લખી નથી, તથાપિ ત્યાની ગીત એની છે કે ગમે તેવું મૃત્યુ ગમે ત્યા થાય તોપણ તેનો મન્પર તો મણિકર્ણિકા પર થાય શુદ્ધ્યોને અમિતસ્કા થાય છે, પણ મન્પાગિઓને તો પૃથ્વીમાં સમાધિરથ કરવામાં આવે છે વાતો જળમાં વહેવારે છે એથી શુદ્ધ્યોની માફક તેમને મણિકર્ણિકાના સ્મરણ સુધી લાવવાની વધુ જરૂર હોતી નથી તોપણ તેના મધુ મદાત્મ્ય ચવણથી મન્પાગિઓને પણ જલ પ્રવાહ ત્યા ન જવામાં આવે છે "મરિ કર્યાધિક ફલમ્"

પુરાણોમાં લખ્યું છે કે એક વખતે ભગવાન

વિષ્ણુદેવે પોતાના ચક્રથી એક પુ'કરિણી (તવાવ) ખોદાને તેના તીરે પાંચ હજાર ૪૫૦ મુથી રૂપિયાની આરાધના કરી હતી તેમની કલ્પિત તપશ્ચર્યાથી દેવાદિ દેવ ગ કરતી વિભૂતિ ભૂષિત મસ્તક કપિત થઇ ગયું અને તેમના જનમાની મણિ નીડળી પડી ગયા તે મણિ પડી તે પુષ્કરિણી પ્રથમ "ચક્ર પુ'કરિણી"ના નામથી પ્રસિદ્ધ હતી, પરંતુ ભગવાનની મણિકણિકા તેમા પડવાથી તે દિવ મધી તે 'મણિકણિકા'ના નામથી પ્રસિદ્ધ થઇ ગઈ છે

૫ળી વચ્ચુ છે કે, જ્યારે પાર્વતીપતિ, વિષ્ણુ-દેવની તપશ્ચર્યાથી પ્રમન થઇને તેમને વરદાન આપવા લાગ્યા ત્યારે લક્ષ્મીકાંતે કહ્યું કે, "મને એ વરદાન આપે કે જે મનુષ્યતા આદી પ્રાણુ વિગેજ બાંધ તેને તેજ વખતે મારા વૈકુઠમાં સ્થાન મળે" તે પછી ભગવાની ભાગીચીએ મર્ત્ય લોકમા અનન્ત લાઇને મણિકણિકા તો સગમ કર્યો વિગેરે અનેક ક્ષરણથી મણિકણિકા એ બહોતુ મર્ત્ય પ્રધાન નિર્થ છે મર્ત્ય મન્દ્રદાયના દિંદુ બહી સ્નાન દાન કરે છે

પત્યરના રાજમા ચ્વામીછને ખેસાડીતે ભાગી-રથીના અટન સ્પર્શ જળમાં મૂકી દીધા, સર્વના જોતાજ ચ્વામીથી ભિન્નની માફક જનની ગગાના ખોળામા જાળને ખિરાળ્યા મર્ત્ય શિષ્યો કટલીક વાર તો જાળજ ગલા પછી સ્નાન કરીને પોત પોતાને ડેઝાણે આલ્યા ગયા

શોડના દિવસે પહાડ જેના જણાય છે પરંતુ ભગવાનની વિશ્વખોદિની માયા એવી વિચિત્ર છે કે તેના પ્રતાપથી મુખે જાળે સર્વ સમય આલ્યો જાય છે તેના જાળ વખતે કૃષ્ણ તો વિગેજ થતા હતા મન્દ્રદાયછને નિવેદન કેદ યશોજ વિગેરના પ્રાણ માળ નહિ થાવ હ ચતુરના વિગેજથી શ્રીમદેવે નિવારણ કરી શુદ્ધિમા ન જતા મૂકી હારી તે દસી કપાડુ પ્રાણુ દેઈ દેના હતા પણ એ તપાશી, અને મે છે કે સર્વના પ્રેમી દ્વારથ અને મનને પ્રાર્થના પ્રાણુ વિગેજમા મરના નહોતા હોવા એવીજ રીતે આ પણ એક પછી એક દિવસે જના લાગ્યા અતે શોક મટી ગયો અતેક ગદગ્ય શિષ્યોના પ્રવનથી ચ્વામીછને ભડારો પણ ઉત્તમ રાતે થઇ ગયો

ગોડ ચ્વામીછ એક સૌચા મન્યામી હતા જે મદતોની માફક ગાદી બાદીને ગમેડો રાખત નહોતા એથી ગાદીની તેમને ચિતા પણ નહોતી જે હોત તો તે પોતેજ સ્પષ્ટ કહી જાત કે મ અને સન્મદાયની રક્ષાતે માટે ઘણાજ શિષ્યોમાથી એકતે મુખ્ય પ્રાણવાની જરૂર છે અને તે માટે કાશીના સન્યાસી અને પડિતામા એ વાતની ચચા આલી કે ગોડ ચ્વામીછની જગ્યા ચ્વામી વિશુદ્ધા નદ અતે વિશ્વરૂપજ એમાથી કાને આપરી ચ્વામી વિશુદ્ધાન દળએ કહ્યું કે એવો પ્રથમ કેમ કરો મા ? મારે મર્ત્ય પ્રધાને પૂજ્ય અને જ્યેષ્ઠ સ્વામી વિશ્વરૂપાન દળ હવે ખીજા-ગોડ સ્વામી છે અને તેમણે કહ્યું કે નહિ સ્વામી વિશુદ્ધાન દળજ ચોખ છે હુ આપુખમા મોટો છુ, અને સ્વામીછને પ્રથમ શિષ્ય પણ હુ છુ પરંતુ ધિદા અને જુલુમાં તો એજ મારાથી-મોટા છે હુ તેમની પામ્યો જાના વિદ્યાર્થીએને ભણાવ્યા કરીશ અને આજ પાખ્યા કરીશ તેમના આ ઉદાર અને સન્યાસીને ચોખ નાકય સાબળાને સર્વએ તેમની પ્રશસા કરી અને મર્ત્યની મરણ ચ્વામી વિશુદ્ધાન દળનેજ ગા દીએ ખેમાડવાની ચઇ, પણ તેમણે તેનો અસ્વિકાર કર્યો અતે કહ્યું કે, "પ્રથમના સ્વામી વિશ્વરૂપજ સર્વ પ્રધાને ગાદીના અધિકારી છે અને ખીજી રીતે તો મદારાજ પોતે પણ કહી ગયા છે કે, મારા પછી તેમને મારા સ્વરૂપજ સમજાવે એથી એમની આજા પ્રમાણે હુ કામ કરીશ જ્યેષ્ઠ પૂજ્યતા વ્યક્તિકમ જ્યારે ભરતાદિ રઘુવશિષ્યોએ કર્યો નથી તો હુ કામ કરે ? મદારાજ વિશ્વરૂપજ એલ્યા, "જે મારામા વિશ્વાસ અતે મદારાજની આજાથી મનેજ પોતાતો-ગણુતા હો તો મારે એવો વિચાર છે કે આપજ ગાદી ઉપર ખેસો જે મન્દ્રદાય અને મકના રહજુને માટે જરૂરના કામ છે તે દે કરીશ આસન ઉપર ખેસવું અને કાઠ આવતોર જનારની સાથે વાત કરવી એ મને ભાર પડવાને છે, માટે મારી પ્રસવતાને માટે પણ આપજ આસનને ચિત્રકાર કરો મદારાજે એવું કહ્યું નથી કે આમન ઉપર તમારે ન ખેસવું ને વિશ્વરૂપતે ખેમાડવો અતે તેથી ભરતની રાત આદી બધમેમની નથી આદી આમન ઉપર એમવાથી તો અમજ પૂર નિગેર બની શકશે નહિ પણ જન આપ મારા જે

હેવાનો અનાદર કરશે* તો અમળ પૂજનો પ્રત્યક્ષ પ્રતિક્રમ છે આવી ગીતે તેમના બહુજ કહેવાથી ત્રામી વિગુહાનંદજી પોતાના ગુરુના આસન ઉપર પરાન્ત્યા પેર તુ પ્રથમ જેમ પોતાના ગુરુની આજ્ઞાનું પાલન કરતા હતા તેવીજ રીતે મહાત્મા વિશ્વરૂપ-જી આજ્ઞા પણુ તે પાળવા લાગ્યા

કલિકાવમા સન્યાસ આશ્રમનું યથાચલ પા-લન કરવું એ ખાણની ધાર પર ચાલવા તુલ્ય છે. વસ્તુતઃ જીવતા જ પોતાને મારવા તુલ્ય છે. જીવના જ પોતાને મારી શકતો નથી. મન્યામી જીવતાનને પણુ મેળવી શકતો નથી. તેને તેનો સન્યાસ લેવો તે પણુ મિથ્યા છે. મન્યામીએ કેરી રીતે ત્યાગ શીન, દયાજી અને સાર્થપર રહેવું જોઈએ એ ગૌડ સ્વામીના ઉપદેશ અને અગ્નિત્રી માગી ગીતે શિક્ષણ મળે છે.

આત્મજીનું ધન, નહીં નહીં મનુષ્ય માત્રનું ધન વેણ છે, અને તેની પ્રાપ્તિ પણુ બાલ્યકાળથીજ શકિ છે. વિદ્યાથી ભલે મનુષ્ય ધન મેળવી શકે, પરંતુ તેના ખર્ચા કરીને કદી પણુ પામી શકતો નથી. જોડવામી નાનપણથીજ વિદ્યાના રમી હતા, વિદ્યાને માટે તે મા, બાપને છોડીને રાજ્યા ગયા હતા, રૂપરતિ પતિનનો પણુ ત્યાગ એ અને વિદ્યોપાર્જન કર્યું તે વડે તે ઇચ્છત હતા પણુ મેળવી શકત અને નામના પણુ કદાહી પકત પણુ તેમની તે તરફ પ્રવૃત્તિ થઈ નહિ. એક જીવનના નજીવા જીવવાથી તેનો વિચાર બદલ શકે ગયો અને આગા યુક્ત કુટુંબને છોડીને રીરક્ત થઈ ગયા પરંતુ આત્મ કાળમા ભલેતી વિદ્યા નહામી ન ગઈ વિદ્યાથી જ તેમને શક્તિ મળી, અને વિદ્યા દાનથીજ તે અત સુધી શાસ્ત્રજ્ઞોના ઉપકાર કરતા રહ્યા તે વિદ્યોપાર્જન કરત તો નિશ્ચ રૂપ, વિશુદ્ધાનંદ, શ્રીધર, હરજી-રામ, રામરામ અને રામરાવ વિગેરે વિદ્વાનોના દર્શન થાત કે નહિ તેમા પણુ સંદેહ છે એક નેદાનથી કેટલા વિદ્વાન થઈ શકે છે એ તેના અરિત ઉપર ધ્યાન આપવાથી જ નિહિત થઈ શકે છે.

૪૬ માતા, પિતા અને નિમત્તાન યુવતિ સ્ત્રીનો ત્યાગ કરીને આ પ્રકારે યુવાવસ્થામા

મન્યામી થવું એ કદાપિ વાયકાને ઠીક નહિ લાગતું હોય, અને તે વિચારતા હશે કે જો થોડા દિવસ માતા પિતાની સેવાથી અને પતિનને પુત્ર લાભ વા ગ્રેમથી મતુદ કરીને મન્યામી થાત તો તેમને વધુ ધર્મ લાભ થાત અને તેમને મતોપ મળત. તેમા મદેહ નથી કે એમ ખતન તો ઠીક થાત પરંતુ ગહસ્થમાં રૂપ્યા પત્રી પાછુ નીકળતુ સદજ નથી સમુદના તરગમથી કોઈ વસ્તુ બદાર તટ ઉપર આવી ગય તો આરી ગમ પણુ વચમાંથી નીકળતુ એ ધણુ જ દુઃસાધ્ય છે. અને તેથી શ્રુતિમા ક્લેષ છે કે “તદ્દહેરેવ ચિરજેત યદ્દહેરેવ પ્રવજેત” ! અર્થાત્ જે દિવસે વેરાન્ય ઉત્પન્ન થાય તેજ દિવસે સન્યામી થઈ જતુ તાત્પર્ય-એ છે કે કાલુ જાણે ફરી પાછુ વિદ્યા નહિ આવે ! વિધોની પામે રહેવાથી જેટલું તે આકર્ષણ કરે છે, તેટલું આકર્ષણ તે વેગથી કરતા નથી એથી નિર્વેદ દશમા જીવ પરિત્યાગ કરી દેવો એજ ઉત્તમ છે. પત્રી માતા, પિતા અને પતિનના સતોપની વાત જામી ગ્હે છે. જ્યા સુધી તેમને સતોપ થતો નથી ત્યા સુધી મન્યામી થવું ઉચિત નથી એ ઉપર વિચાર કરવાથી સિદ્ધ થાય છે કે માતા પિતાની નજીક પુત્ર હમેશા ખાતક છે અને પતિનની આગળ પતિ સદા યુવાન છે. પત્રી તે ગમે તેટલો ૪૬ થયો હોય તો પણુ તે મા, બાપ અને સ્ત્રી કદાપિ પણુ તેને જુદો પડવાને મિત્રકાર કરી શકે નહિ. આજ સુધી જેટલા મન્યાસી થયા છે તેમાંથી ઘણે ભાગે એવાજ છે કે જેમણે પોતાના કુટુંબને ગેતા છોડ્યા છે.

ધર્મ એ પ્રકારનો છે. પ્રવૃત્તિ લક્ષણ અને નિષ્ક્રિય લક્ષણ પ્રથમ જોણું છે અને બીજાનું મુખ્ય છે. પ્રવૃત્તિ લક્ષણ ધર્મમા પુરોત્પાદન દારા પિતૃ રજીની નિષ્ક્રિય કરવાને છટ માને છે પણુ નિષ્ક્રિય માર્ગને નહિ સિદ્ધાત એ કે, પુરોત્પાદન મોક્ષ નું નઈ અસાધારણ કારણ નથી, એવું દોત તો સત્તત્કમાર, નારદ, યત વંકય, બીમ અને રાક-શયાર્ય વિગેરે કોઈ પણ મોક્ષના અધિવાની ન થાત એ કેમજ પ્રવૃત્તિ લક્ષણ રૂપ ધર્મ હોવાથી અતકરણ શુદ્ધિ દારા મોક્ષનું સાધન છે. ધર્મ્યો દ્રેપ વા આજન્યાદિથી કોઈ કુટુંબ ત્યાગ કરે તે

પ્રત્યક્ષાથી યાય છે, નહિ કે જે પરમાત્મ દર્શન વા બ્રહ્મજ્ઞાનને માટે તેનો પરિત્યાગ કરે તેના પુત્રો પ્રત્યક્ષાથી યાય છે જગત પૂજ્ય ગ્રામી ગત્રાચાર્ય જે રહી પોતાની જગતનીને છોડતો તે એ ભગવાની ભારત ભૂમિના આસ હુંજીત એ મહાનિ નહોતું અને મહાત્મા ગૌડસ્વામીજી પણ પોતાના કુટુંબને નિરાધાર ન છોડતો તે ગૌડ જ્ઞાતિમા કુટુંબ પાશન સંદર્ભ આટલા પડિતો ઉત્પન્ન થાત એ સહવિન નહોતું મહા પુત્રોની પામે સ્વાર્થ હોતો નથી, પરમાર્થજ તેમને માટે સ્વાર્થ છે

નામિક અને કાશીજીમા તે જ્યાં સુધી સ્થાન ત્યાં સુધી નિરતર વિદ્યાર્થિઓને તે ભણાવતા હતા તેમજે એટલા વિદ્યાર્થિઓને ભણાવ્યા કે ધણા શુદ્ધ પડિતો મળીને તેટલા ન ભણારી રાજા વિદ્યા ભણાવવી એ મન્યાસીના ધર્મ ન હોવા છતાં પણ મરોપકાર વાસનાથી તે ભણાવતા હતા અને આ સમારની ખટપટથી અલગ રહેવાનો તે ઉપાય સમજતા હતા અને એની અવસ્થામા વિદ્યાજ્ઞાન કરવું એ પણ એમને પરમ ધર્મ હતો

ગૌડ અને દક્ષિણાત્મ, દાડિ અને પરમદમ સર્વ જ્ઞાન અને મુદ્રાઓના પુત્રોમા તે શ્રદ્ધા રાખતા હતા કારણ કે તેમને મમાન ભાવથી મન પર કૃપાદષ્ટિ હતી કુટુંબક કહેવું કે જ્ઞાનનો તિરસ્કાર કરવો એ તો એ સમજતાજ નહોતા પરમદમ લોકો, કુલના મહા પર્વ વખતે ડકા

અને નીશાનની સાથે પોતાની પહેલા, આચાર્યની મુદ્રા તેમને ઝાન કરાવતા હતા કેમકે વિખ્યાન અને વિદ્યાન પરમદમ કુટુંબ ગ્રામી અને આદિ તથિરી વિગેરે મહાવીરોમા તેમની પૂર્વ શ્રદ્ધા હતી અધ્યયનાર્થ માત્ર પથી માત્ર નિશ્ચયસક્ત અને જ્ઞાનવિદ્યાનો ઉપદેશ આપ્યા નહોતો, પણ તેમને શરૂ સમજીને કદી તિરસ્કાર કરતા નહિ તે આવતા તેમને કુરાળ સમાચાર પૂછો અને પ્રીતિથી વાત કરતા હતા તે દયાળુ એવા હતા કે રોગી વિદ્યાર્થીઓના માતાપિતા વગર પરદેશમા કદ બોગવવું પડતું નહિ તેમનું ઔપધ અને ચાલી બીજા પાસે કરાવતા અને પોતે પણ કરતા આ દયાળુતા માત્ર વિદ્યાર્થીઓનેજ માટે હતી એમ નહિ પરતું બીજા લોકો પણ તેમના તેજા કૃપા-પાત્ર હતા

મન્યાસી યથાની ખમર જાણીને તેમના પતિ નતા સ્ત્રી એક વખત કાશીમા આવ્યાં અને માણતાથના દર્શન કરીને પરમ મુખનો અનુભવ કર્યો તે પછી તે એક દિવસ દર્શન માટે આવ્યાં છતાં કેટલાક દિવસ પછી તે નત પરાયણ સતીનો કાશીમાંસ યથ ગયો

અરેખર, નિષ્પરિગ્રહ, શાન ગૌડ ગ્રામીજીનું જીવન અરેખર નિર્દોષ હતું તેમની ત્યાગશીલતા અને વિદ્યાતાની વાત તો પ્રથમથીજ કહી ચુક્યા છીએ

પુતાના એ રીડ્રીકટ અને સેસન્સ જડજ મે વિમનદાદ એન મહેતા એમ એ એસ એલ બી લખે છે કે નામાઈ પુસ્તક કાપદાનો શિક્ષ મળ્યુ તેમા વચામ ઉપધોની કાપદાઓનો સમાવેગ કરેલો છે તેમા હાઈક અને મુગલમાન લો પણ ઉ નેથી ગુજરાતી બજાનાર વર્ન માટે તમે એક લાખ વખતની મોટા પુરી પાગ અને મહાવનુ કાપ કર્યુ છે તે પુસ્તક ગુજરાતી બજાનારા, વણીઓ, મેલરોગે, દેવન્યુ આશીનરા અને જરોને અને કાદાના અબ્વાસીઓને ધણ વખતેજી ચક પડે એકલુજ નહિ પણ તે પુસ્તક મેટલુ બધુ ઉપધોગી છે કે તેને રેકરન્સ માટે દરેક કાપદા બજાનાર માણએ પોતાના ટેબલ ઉપર દરમેજ સખતુજ મેકએ હુ તમારા આ કાર્યના હમને ફેનદ મળે તેડુ છત્યુ છુ

સુખાઈ હાઇકોર્ટના જડજ નામદાર વનુભાઈ આગ્રાતામ રાહ એમ એ એલ એસ બી લખે છે કે નામાઈ પુસ્તક મળ્યુ છે તે પુસ્તકમા ધણા નાના તથા મોટા ગુજરાતી કાપદાઓનો સમાવેસ કરેલો અનુ કમ્પિટા ઉપરથી જ્ઞાન છે, અને આનો સમઢ ઉમેજ નહીં જ્ઞાનનાર કાપદાના કોઈ ગુજરાતી વિદ્યાર્થીને ઉપધોની યાય તે સ્વાભાવિક છે

સુખાઈ-રેમ્બલકોર્ટ કોર્ટના વડા જડજ નામદાર કૃષ્ણલાલ મોહનદાદ હવેરી લખે છે કે નામાદાનો શિક્ષા જે નામનુ પુસ્તક મળ્યુ છે એ એજીથી અબજ એવા ગુજરાતી માણને એ પુસ્તક ઉપધોની ચકે પડવાનો સબવ છે અને હુ ધાક ધુ ન ગુજરાત તથા બીજાનાના દેશી રાજ્યોમા એનો હાત સારો રેવાનો અને ચેવાનો એમએ

વિવિત્ર સ્વયંવર.

(અનુમધાન ગતાકથી.)

૫

તુરંતજ કિશનપ્રસાદને હાજર કરવામા આવ્યો સેનાપતિના ત્યાથી ગયા પત્રી રાજકુમારી મન્દાએ ગરજને કહ્યું કે—“કિશન પ્રસાદ, સાચું કહે, તે શા વિચાર કર્યો છે?” કિશનપ્રસાદે હાથ જોડીને કહ્યું કે—“રાજકુમારી, આપ માતા તુલ્ય છે, હું તો આપનો ખાજુ છું એથી હું આપનાથી કાંઈ જાતું રાખતો નથી. મુદસલ્લા ઉપર મારી પ્રીતિ છે, હું તેને હૃદયથી ચાહું છું. પરંતુ આપે તે ન જાણવાથી આ દરિદ્રના રત્નને કાંઈ શુદ્ધ ઉદ્દેશ્યથી ખીજના હાથમા આપ મનો સંપૂર્ણ કરી દીધો છે.”

સત્યવતી—પાપી, તું ચરિત્રહીન તરુર છે. તારા મોંમાંથી નીકળતી અનુરાગ અને પ્રેમની પાતો માંલજવા હું ઇચ્છતી નથી.

કિશનપ્રસાદ—(નિતી લાવથી) મેં ધાર ધાર મારૂં ચરિત્ર સુધારી દીધું છે હવે હું સુન લાજુની માથે લગ્ન કરી કાંઈ બીજા ગત્યમાં જઈને રહીશ.

સત્યવતી—વાહ, કેવો નિન્વાર્ય લાવ છે? અને કૃતક, તું રાજવંશના અંતથી પોપાઈને હવે શું વિદોહી બનવા ઇચ્છે છે?

કિશન—વિદોહી કેમ! મેં એવું શું કામ કર્યું છે?

સત્યવતી—તું લિલ્લુકને લવચાવીને બટ કરના ઇચ્છે છે અને તેને માટે અત્યંત નિદ્રા કામ કરે છે તેનું ક્ષણ એ આવ્યું છે કે દેશમાં બૌદ્ધ ધર્મના પ્રચાર વધવા માંડ્યો છે.

કિશન—લિલ્લુકનું હૃદય સુવક્ષણના ઉપરથી ઉઠી જઈને બીજી તરફ લાગે એ મિત્રાશ તેને લવચાવનાનો માગે બીજો ઉદ્દેશ નથી. આપ જ બૌદ્ધ ધર્મના પ્રચારની વાત કહ્યું છો, પણ તેતો લિલ્લુકને અહીંથી કહ્વાડી પ્રકાશથી સંધ્યો બળેડે મરી જશે. તેના જવાથી બૌદ્ધ ધર્મનું મૂળ પણ ઉપરી જશે હવું પણ વખત છે મારે આપ

કાંઈ ઉપાય કરો નહીં તો તે સુવક્ષણને લઈને ચાલ્યો જશે.

સત્યવતી—તું જુલું બોલે છે.
કિશન—નહીં, હું ખરેખર સાચીજ વાત કહું છું. સત્યવતીને અવાજ લયકવા લાગ્યો. જાતી પડેલા અગરાજ્યની રાજકુમારીના કંઠાર અવાજમા જી ફેફસાર થયો નહોતો.

સત્યવતી—કિશનપ્રસાદ, શું એ માન માચી છે?

કિશન—ખરેખર માચી છે, હું નાણા લિલ્લુકને પોતાનું હૃદય સોંપી ચૂકી છે.

સત્યવતી—અને લિલ્લુક?

કિશન—તે તો આરનોય મોંપી ચૂક્યો છે.

જેવી રીતે પત્રના તેજ જાણાથી વૃષમાંથી સમુદ્રમાં ફરતો અવાજ નીકળવા લાગે છે તેવીજ રીતે હું ખ લાગી અવાજથી મન્યવતીએ કહ્યું—
“શું સોંપી ચૂક્યો છે?”

કિશન—હૃદય.

સત્યવતી—પાપી શું તું જાણે છે કે હૃદય કેવી રીતે સોંપાનુમા આવે છે?

કિશનપ્રસાદે મનમાં વિચાર કર્યો કે, હાં, જાણું છું તો ખરેખર હવે સાત ઉપર નિઃશ્વર કામ સિદ્ધ થયું તે પત્રી કહ્યું—“રાજકુમારી, ત્યારે આજ કે કલેઃ આપ સાલગશો કે લિલ્લુક નામી ગયો, ત્યારે આપને મારી વાત ઉપર વિચાર બેસશે. હાલ આ મેંવડને શી માતા છે?”

સત્યવતી—મને તે મને મંદા અને બનેને ખાધીને લઈ આવો જરૂર હોય તો મેનાપતિની મન્દ લેવી. અગરાજ્યમાંથી એક કુમારીને લેઈને.

કિશન—નામનું.

સત્યવતી—એ મહા અપરાધ છે તેને કડિન શિક્ષા થવી જોઈએ.

કિશનપ્રસાદ ચાલ્યો ગયો.

અર્ધ રાત બીની છે, લિખુક દેવદત્તાના ઘરમાં ખાનમાં મગ્ન થઈ ગયા છે એવામાં સુલક્ષણાએ ધીરથી આનીને કમાડ ખોલ્યા, અને હુ ખીન સ્વરે કહ્યું, “શરણુલેયા ?”

લિખુએ આખો ઉઘાડીને કહ્યું, “કેમ સતી ?” સુલક્ષણા—શરણુલેયા, મે તમને એક વાત કહી નહોતી આજ કિશનપ્રસાદ મને તમારી પામેથી છીનાની લઈ જશે

લિખુક—(વિચિત્ર યદને) તેની તુ મતલબ ? એ હુ જાણી ગયો કે કિશનપ્રસાદ હુરાચારી પુરુષ છે પરંતુ તેને તમને લઈ જવાનો ગો અધિકાર છે ?

સુલક્ષણા—કિશનપ્રસાદ મારી સાથે લગ્ન કરવા ઇચ્છતા હતા, પરંતુ તેની એ ઇચ્છા પુરી ન થઈ, તેથી તે આજ રાત્રે મને જળરક્તથી લઈ જવા ધારે છે તે સંકટથી બચવા માટે આ દેખને ટોડી આપ્યા જવા સિવાય બીજો ઉપાય જણાતો નથી બાપ, આ દેશમાં ધર્મ નથી હુ તો સંન્યાસિની થઈ જઈશ, અને સુદ લગ્નવાનતુ શરણુ લઈને ઘેરેઘેર ભીંખ માગીને માફ જીવન વ્યતીત કરીશ

લિખુએ તે કોટડીમાંના ડગમગતા દીવાની નેત્રોને એક દીર્ઘ શ્વાસ લઈને કહ્યું, “શીક, માનની ઇચ્છા પુરી થાવ. મન્યાસિની બ્લેન્ટ, હવે તમે તૈયાર થઈ જાવ આપને ખબર હશે કે જગન મહા દુર્ગમ છે શુ તમે મારી સાથે કોટડી શકશો ?”

સુલક્ષણાના હૃદયમાં એક અવશિષ્ટ શક્તિનો મચ્છર થઈ રહ્યો હતો તેણે આનંદ અને ઉત્સાહથી કહ્યું, “જગન તો શુ પણ હુ નહીં અને પર્વતોને પણ સહજમાં પાર કરી શકીશ ”

આખું નગર ધોર નિદ્રામાં મગ્ન હતું ચાર તરફ અધકાર છવાઈ રહ્યો હતો રસ્તામાં એક પણ મનુષ્ય જણાતું નહોતું લિખુક સુલક્ષણાની માથે દેવદત્ત આની નીકળ્યો

૭

રાત પુરી થતા આવી ઈ રાજકુમારી મત્તલી ચમ્પાગદના સિદ્ધાર્થને પાર કરીને અદ્ય પછા તે એક સીંગામી ઘોડા ઉપર મચ્છર થઈ હતી અને હાથમાં ધનુષ્ય બાણ લીધી હતી તેણે

કુમાર નાયકસિંહને બોલાવીને કહ્યું, “કુમાર, આપ અગત્યના લુના મિત્ર છો આ વખતે આપે મારી એક વાત માનની પડશે ”

કુમાર નાયકસિંહે મસતતા પૂર્વક કહ્યું — “હુ આતા પાલન કરવાને માટે તૈયાર છુ ”

સત્યવતી—રાજવાનીમાંથી બહાર જવાને માટે માત્ર બેઝ રસ્તા છે હમણાં ઘોડીના ચાર ઉપર બૌદ્ધ લિખુક કુમારી સુલક્ષણાને લઈને નાસી ગયો છે તે ક્યે રસ્તે યદને ગયા છે તેની તો ખબર નથી, પરંતુ આ બે રસ્તામાંના એક રસ્તે યદને ગયા હશે હમણાં ઘડીનાર ઉપરજ કિશનપ્રસાદ મને તેની ખબર આપી છે જેથી રાજધર્મને અનુસાર તે બંનેને શોધવા એ માફ કર્તવ્ય છે એક રસ્તે તો મે કિશનપ્રસાદ ખજાનચી અને રૂનારાયણ મેનાપતિને ચાર હોળીનાર સૈનિકની સાથે મોકળી દીધા છે હવે આ બીજા રસ્તા બાજી છે આપની શરતીરતાની મે બહુ પ્રશંસા માંભળી છે, જેથી હુ અચ્છુ છુ કે આ બીજા રસ્તે આપ જાવ અને લિખુ તથા સુલક્ષણાને કેદ કરી લાવો આપ ઘોડા પર સવાર થઈને એકલા જ જાવ અને જરૂર હો તો હુ પણ આપને મદદ કરીશ

કુમાર નાયકસિંહે એડી માગતાજ ઘોડો ઘોડી ગયો સત્યવતીને ગભરાયલી અને ચિતિત નેત્રોને નાયકસિંહના મનમાં વારંવાર એ પ્રશ્ન ઉઠવા લાગ્યો કે, બૌદ્ધ લિખુકના માર્ગમાં સત્યવતી કેમ અડચણ નોખતી હશે ?

અધારી રાત છે પવન મદમદ ડુકાય છે, નારા જણાય છે પૂર્વની તરફના આકાશમાં વાદળોના સૈંદ દુકડા આગતેમ નિખરાવા મડ્યા છે

લગભગ એક ગાઉ ગયા પછી સુલક્ષણાએ કહ્યું, “શરણુભાઈ, આપણને પકડવા માટે પાછા જઈ ઘેરેઘેર મે આતા હોય એમ જણાય છે ”

લિખુક હસીને કહ્યું, “સુલક્ષણા, મે મારા જીવનમાં એવા ઘણા ઘેરેઘેર મેળ્યા છે તેમનો મને જરા પણ ડર નથી, પણ માત્ર એક તમારા સહજનોજ લય છે આ વખતે માત્ર આ એકજ ઉપાય છે કે આ હયા પર્વતની ડાબી તરફથી એક બીજા રસ્તા નીકળે છે, તે રસ્તે યદને તમે

નામના મોઝા કૃત્તે તે સર્વને દુર કરીને તમારી પાસે હમણાજ આવી પહોંચુ છું ”

સત્યવતી ભવની મારી કાઠ પાણુ બોલી શકી નહિ અને ખતાવેલા માર્ગ નાસવા મડી થોડીજ વારમા ચાર મવારો અને એનાપતિ રૂદ્રનારાયણે આવીને લિશ્તુકને ઘેરી લીધો માત્ર કિશનપ્રસાદજી યોગ ઉપર ચડીને એક તરફ ઉભો રહ્યો

પાંચે વારોએ તતવારો એવીને લિશ્તુકને પકડવાની તૈયારી કરવા માડી

એ વખતે કિશનપ્રસાદે શ્રુત પાડીને કહ્યું, — “સત્યવતી ક્યા છે ? તે જરૂર જીજ્ઞે રત્ને ચઢે નાસી ગઈ હશે ”

કિશનપ્રસાદને તે રત્ને જતા બેઠને લિશ્તુકે ગરજના કરીને કહ્યું, “ખમડદાર, પાપિષ્ઠ, ઉભો રહે, તારા હાથેજ તારા મોળને ન બોલાવ”

તે વખતે જોતજોતામા લિશ્તુકે ઝડપ દઈને એક થોડાની નયનાજ ખૂચાવી લીધી અને રહ્યું ચક્રમાં ખાડો થઈ ગયો પોતાના મિત્રજી હસ્ત કૌશલ અને અગમિય પરાક્રમથી તેણે ચારે થોડાઓને જોતજોતામા પરાન્ત અને નિરન્ત કરી દીધા ધરાશયી થોડાઓમાંથી રૂદ્રનારાયણમિત્ર લિશ્તુકની સામે ધણીજ નાર સુધી ટકી રહ્યો અને તેણે કહ્યું, “લિશ્તુ, તમારું વીરત્વ અને યુદ્ધ કૌશલ અપૂર્વ છે જોકે ધર્મને છોડીને જે તમે ક્ષત્રિય ધર્મને ત્રહણ કરશો, તો જરૂર કાંઈ વિચાર રાખ્યના સિદ્ધાન્તને પ્રાપ્ત કરી શકો તેમ છે ”

તેના ઉત્તરમા લિશ્તુકે કહ્યું, “હી, હું આ વખતે તો ધર્મના રક્ષણને માટે જરૂર ક્ષત્રિય છું, પરંતુ કાંઈ પાછો ગળીએ ગળીમા ભટકનારો લિખારી થઈ જઈશ આ વખતે હું તારાઓના હાથમાંથી આ લિખારીએ પોતાના એક ભાગ ધન

આજ વખતે અધકારમાંથી દોષ ઓતી નાજ મલજાયો લિશ્તુકે જોયું કે થોડક દુર રાજકુમારી સત્યવતી ધનુષ્ય બાણ લઈને ઉભેલી છે

સત્યવતીએ દોર રવરે કહ્યું — “લિશ્તુક, તારા ધન રત્નનો ઉદ્ધાર કરતા પહેલાં જ તું આ ભાગ બાણથી તારો પોતાનો ઉદ્ધાર કરવાને પ્રયાન કર, ”

મત્યવતીનું નિશાન અચૂક હતું તેનું તીક્ષ્ણ બાણ લિશ્તુકના ડાબા પગને વીધીને પાર નીકળી ગયું

આ વખતે આકાશમા વરસાદ ચઢ્યો હતો ધીરેધીરે પવન ખૂબ જોરથી ફુલાવા લાગ્યો અધકાર છવાઈ ગયો સામનતી લિશ્તુકને જોઈ શકી નહિ. તેણે એકવાર કેવળ એટલુંજ સાબળ્યું કે, “સુલક્ષણ, તું નિંદોષ છે તારે કંઈમાયું થાવ” લિશ્તુકનો આ અનાજ ઘણોજ કરણ અને દુષ્પૂર્ણ હતો

તેજ વખતે વીજળીના ઠંડાકથી વન પડત કંપી ઉઠ્યો સત્યવતીએ પોતાના ધનુષ્ય બાણને ફેંકી દીધું તે એવા ઘાત મધકારમા ગાડાની માફક બોલાવા લાગી કે, “તમે ક્યા છો લિશ્તુ, તમે ક્યા છે ?” પરંતુ લિશ્તુકનો કંઈ પત્તો ન લાગ્યો આ ચરમ્યમા તે પછી એજ પ્રતિપત્તિ સંભળાવા લાગ્યો, “લિશ્તુ તમે ક્યા છો ?”

કુમાર નાયકમિત્ર આકાશની અનુધા જોઈને થોડા ઉપરથી ઉતરી પડ્યો અને એક મોટા પત્થરને અડીગણુ દઈને ઉભો થઈ રહ્યો તે વખતે તેનું ચિત્ત ઉત્તમ હતું એટલામાં આકાશમા વિજળી ચમકવા લાગી તેમા તેમણે જોયું કે સુલક્ષણ તેની પાસે યદનજ નાશી જાય છે તેથી તે તેને રોકાવે બોલ્યો, “સુદી, મે એક નીર વશમા જન્મ લીધો છે, મારા જીવનમા મે મારા અને ખરાબ દિવસો, રણભૂમિ અને રંગ ભૂમિ સર્વ કાંઈ જોયું છે તેથી કહું છું કે આ અધારી રાત્રે આ કટકમય અને પથ્થરવાળા રસ્તા તારા જોડી અખળાઓને માટે ધરતુ આગણુ નથી માટે તું નાસવાનો પ્રયત્ન ન કર ”

કુમાર નાયકમિત્રને અગ દેરામા ધણે ભાગે સર્વ કાંઈ ઝોળખના હતા સુલક્ષણા પણુ તેને ઝોળખી ગઈ તેથી તે ત્યાં ઉભી રહી અને આબોમાં આસુ લાગીને હાથ જોડી બોલી, “કુમાર હું અનાથ છું, મને ભને કેદ કરીને લઈ જા, પરંતુ લિશ્તુ શરણુ લેવાને છોડી દે

કુમાર—તેને છોડી દેવાનો અધિકાર તો કુમારી સત્યવતીનો છે હા, હું તને છોડી શકું છું તને છોડી દેવામા મને દરકન નથી કેમકે તું નામી

જા સહુ તેમ નથી, પાછળથી કાઠએ કહ્યું “નહી
હો ન છોડી એ રમણી મારી પ્રણયિની છે”

લાલા કિશનપ્રસાદે યુદ્ધ સ્થળમા પોતાની બે
હાથુરીની હાથ બતાવવાને માટે થોડો દારૂ પીક
લીધો હતો તે તેની પામે જઈને બોલ્યો, સુવ-
લણ્યા, તારો દાસ તારી મામે ઉભો છે”

સુવલણ્યાએ જરણ અનાજે કહ્યું—“કુમાર
મને બચાવો”

“તને બચાવનાની પ્રાધનામા મક્કિ નથી”
એમ કહીને લાલા માહેને સુવલણ્યાનો હાથ પકડી
લીધો”

કુમાર નાયકસિંહે જાણ્યું કે, આવા વખતે
આની ગડદા પાટથીજ પૂળ કરવી વિશેષ શ્રેય
પ્રદ થશે, અને તેણે તેજ પ્રમાણે કર્યું

સુવલણ્યાને છોડાવીને કુમારે લાલસાહેબની
મારી રીતે પૂળ કરી અને તેણે તેને એક ઝાડની
સાથે ફપટ્ટા વડે બાંધી દીધો

મત્સ્યવતી ઝાડના ઓથે રહીને આ બધું જોતી
હતી એટલામા ચોડેજ વેગલેથી અચાજ સભળા-
યો કે, “સતી ! સતી !

સુવલણ્યાએ કુમારનો હાથ પકડીને કહ્યું
અને કહ્યું, “કુમાર આ મારા શરણુલાઇનો
નાજ હોય એમ જણાય છે તમે તેને બચાવો”

કુમાર નાયકસિંહે કાઠક આગળ જઈને ગ-
ભીર બાવથી પૂછ્યું “નમે ક્યા છો ?”

લિલુક પૂછ્યું, “નમે પ્રણુ છો ?”

કુમાર—બૌદ્ધ લિલુક, હું નાયકસિંહ ધુ
નમારે કાઠ પશુ જાતનો ભય ન રાખવો સુવ-
લણ્યા કુશળ છે, અને લાલા કિશનપ્રસાદને ઝાડની
માથે બાંધી દીધો છે

લિલુક નજીક આવ્યો અને નાયકસિંહનો
હાથ પોતાના હાથમા લઇને બોલ્યો, “લાલ, મને
યાદ દરો કે, મારા પિતા મહારાજ અજીતસિંહે
પાટલીપુત્રના યુદ્ધમા તમારા પિતાના પ્રાણને બચા-
વ્યો હતો, એથી હવે હું ધીરે ધીરે ચાલું છું
અને મદાર પર્વતની ધન શરીમાં એક કુટ્ટી છે,
ત્યા જઈને ત્રિશૂળ કરીશ કુમાર નાયકસિંહ, આ
વખતે તમે જે ગળાળાના ધર્મનું ગળણ કર્યું છે
તે સુવલણ્યા મારી નાની જોઈ છે કુલના મેળામા
તેને કાઠ હુલારા ચોગી વર્જી ગયા હતા તે પડી

લાલમાજ તેનો અત્તો મળ્યો છે હવે તું માવધાન
ગ્રહેજે, મિથિનાની રાજકુમારીને હું તારી પામે
મુકા જાઉં છું”

લિલુક આવ્યો ગયો સુવલણ્યા દોડીને પાસે
આવી પૂજના લાગી, “કુમાર, હું હમણા તમારી
પામે મારા શરણુલાઇ હતા” હાથ ! તે ક્યા
માથા ગયા ?”

નાયકસિંહે કહ્યું, “કુમારી સુવલણ્યા, જે યુદ્ધ
ભગવાને તમારા લાઇને આશ્રય આપ્યો છે, તેમ-
નુંજ શરણુ મે પશુ હવે લઈ લીધું છે તને હવે
કાઠ જાતની ખીક નથી તું હવે આ શિયા હિપર
જેસી જા, હું જરા આમનેમ જોઈ કે, શું બને છે”

મુશળધાર વરમાદ પડે છે અધાર એટલો
ગાદ હતો કે હાથેહાથ જણાતો નહોતો કુમાર
નાયકસિંહે વિજળીના પ્રકાશમા જોયું કે મત્સ્યવતી
ગાંડની માફક કર્યો કરે છે તેના નેત્ર એ સંધન
અધકારને બોહીને લિલુકનું અતુસરણુ કરી રહ્યા
છે નાયકસિંહને જોઈને તેણે પૂછ્યું, “કુમાર,
લિલુક ક્યા ગયા ?”

નાયકસિંહે ધીરથી પૂછ્યું, “કુમ ?”
સત્યવતી—નાયકસિંહ તમે પ્રેમને સુ જાણો

નાયકસિંહે કાઠક હમીને કહ્યું, પ્રેમનો પરિ-
ચય આપનાનો આ મમય નથી તેમ સ્થાન પશુ નથી
જે વાતને મે આજે લગભગ સાત વર્ષથી મારા
હૃદયમા છુપાવી રાખી છે, તે નાટકના અંતિમ
અકમા પ્રગટ કરવી એ ક્યા સુધી મોઝ છે કે,
અયોગ્ય

સત્યવતી—કુમાર હું તમારા પ્રેમને યોગ્ય
નથી લાઈ ક્યા કરી, આજે માફ નિર્મળ પાપાણુ
હૃદય ચૂર્ણ થઈ ગયું છે

સત્યવતી પોતે પોતાને જુની ગઈ તેણે પોતાનું
મુતક કુમારના વક્ષ ધ્યન પર મૂક્યું તેના પદ
જેતા વાળ અને વસ્ત્રોને જોઈને નાયકસિંહ કંપી
હડ્યો, તેણે અજ્ઞાપતિ કહ્યું, “કુમારી મન્દ્રા, તું
જલ્દીજ રાજમહેન્દ્રમાં પાછી જા”

“નહી લાઇ, મારા જીવનનો આ અંતિમ
અક છે મે જોને મારા જાણવી વિધિ છે તેના
જ અગ્નિનું હું હવે અનુમરણુ કરીશ મારે સમાર
અને નર્મ હવે તેનાજ પગ તજે છે” આમ
બોલના બોલના સત્યવતી રડી પડી

કુમાર નાયકમિહે ધીમે ધીમે કહ્યું, “ દીક સત્યવતી, જા, તમે તેને મદાર પર્વતની દક્ષિણની પર્ણકુટ્ટીમાં મેળવજો ”

એ સાંભળીને સત્યવતી તે ત્રિપ્ત માર્ગે ઉતાવળથી આલના મડી

‘વરમાદ વરસે છે, ચતુર્થીની પાછલી રાત છે સુવક્ષણા ધીમે પગે કુમારની પાસે આવીને બેઠી, “ કુમાર, આ હમણા તમારી પાસેથી કાઢ્યું ગયું ? ” સુવક્ષણા ભયથી કપની હતી નાયકમિહે કહ્યું, “ અગ રાજ્યની શક્તિ સત્યવતી ”

સત્યવતી—તે ક્યા ગઈ ?

નાયકમિહ—તમારા શરણુ ભાઈના ચરણે. ભુવો, ઉપર ધુલ શક્તિ છે અને નીચે પૃથ્વી તળમા ચળશક્તિ ! એ સર્વ તમારા ભાઈની જ લીધા છે સુવક્ષણા—“ કુમાર, શું તમે સત્યવતીને મ્હાવ છો ? ”

કુમાર—“ હા, પણ શું તમે અમારી બનેની પાન માલગી લીધી છે ? ”

સુવક્ષણા શરમાતી, શરમાતી બેઠી, “ હો, માલગી તો છે, પરંતુ કુમાર, હવે તમે શું કરજો ? ”

સુવક્ષણાને આરા બાલિકા સુવક્ષણા સંભળીને નાયકમિહની આંખોમાં પ્રેમના આંસુ ભરાઈ આવ્યા, તે બોલ્યા, “ કરીશ તો કાંઈ નહીં, પણ સંન્યાસ લઈ વર્ષા ”

સુવક્ષણા—“ નહીં, તમે મસારમા રહેા, જો કોઈ તમને મ્હાવે હોય તો ? ”

નાયકમિહે અભિમાનની સાથે કહ્યું, “ તો હું તમારી સલાહ માનવાને તૈયાર છું ”

૮

ધીરે ધીરે વાદળ ફાટવા મડ્યાં અને બધાં ત્યાં હજારો અને લાખો નાગ અમકવા લાગ્યા પર્વતની એક તરફ ગિરકુન નિર્જન નનમાં એક જુની અને જીર્ણ પર્ણકુટ્ટી છે ભિક્ષુ એ કુપડીમાં પાકડાની શય્યા ઉપર સુઈ રહ્યો છે તેણે પોતાના બાજુથી નિધાયતા પગને પત્થરના ઉપર મૂક્યો છે અને ડામા લાથને તટ્ટાચે બનાવી ઉઠી ગયો છે પગમાંથી દીપે દીપે લોધી ટપકાને પર્ણશય્યાને રંગી રહ્યું છે

હવે વ્યાર્ણા ૧૧ માં શોડીના છે ધણીજ

તપાસ ક્યા પછી સત્યવતીએ કુપડીના બાજુ આગળ આવીને જોયું તો ભિક્ષુ નિદ્રામાં અચેન થઈને પડ્યો છે

સત્યવતી તેના પગની પાસે જઈને એસી ગઈ તેણે જોયું કે તીક્ષ્ણ બાજુ મામની અદર મુઠી પેસી ગયું છે તેથી તેને ઘણીજ પીડા થાય છે તેણે પોતાના હોઠથી એક પ્રકારના આડતુ પાકડુ છોડીને અપડીમા મસળીને તેને ધા ઉપર ચોપડી દીધું તે પછી તેણે પોતાના સુંદર વાળને તવનારની ધારથી કાપીને તે ધાના ઉપર લગાડવા મડી અને તે પછી પોતાની રેશમી માડીને શાડીને તેના પાંદા બાંધી દીધો આજે ભિક્ષુના ચરણુનો સ્પર્શ કરવાથી તે પોતાને મહા લાભવતી સમજના લાગી તે વખતે તેના પ્રેમનો પ્રસાદ અરોહ હતો પોતાના મનમા ધારી મુકેના આંખોના ચરણુનું સુખન કરીને તે આંસુ વહેવરાવા લાગી તે વખતે ભિક્ષુએ આંખો ઉઘાડીને પૂછ્યું, “ તું કાણ છે ? ”

સત્યવતી—દેવ, હું આપના ચરણુની દાગી છું ભિક્ષુ—(વિગ્નિત થઈને) શું હું, અર્થનું નેત્ર રહ્યો છું

સત્યવતી—“ નાથ, આ રમ્પ નથી પણ સત્ય છે તમે મારા જીવનના દેવતા છો તમારા ચરણુને વિધિને હું આત્મમતિ અર્પી ચુકી છું ”

સત્યવતીને આ સંપર્કથી પ્રથમ પ્યાર મા આવું રાગ હતો આ વખતે તેના નેત્ર પૃથ્વીના પ્રત્યેક પદાર્થને પ્રેમ અને કૃષ્ણ પૂર્ણ જોઈ રહ્યા હતા

ભિક્ષુ ઉઠીને બેઠો થયો અને બોલ્યો,— “ મન્ત્રા, હું એક સાધારણ ગરીબ ધારી છવ છું દેવ નથી, હું મનુષ્ય છું, પરંતુ સંન્યાસી થઈ ગયો છું, એથી મસાર મારા માટે નિસાર અને શન્ય છે મારો માર્ગ બીજો છે અને તમારો બીજો છે તમે મસાર માર્ગમાજ રહેા અને આપના સુવશયો જાળવતો ઉત્તરન દગે કરી રમ્પન મગજો તો ન તમારો મનને નાનું જાળવના સત્યવતી, તમારા હજીમા જે અમીન કાગળોના ઉદય થયો છે, તે હું નહીં છું કે આ અગરાત્યમા મહત્ત્વ ધાગ્યોથી રહેા અને સર્વને માટે શાંતિ-પ્રદ થાવ ’ મત્યવતીએ લાય જોડીને કહ્યું, “ જીવનના નાથ, આપ મસારને છોડીને ન જાઓ મહાળી કાઢો કે આપ પ્રતિજ્ઞાથી બંધાય ગયા છો ”

લિલુ—કઈ પ્રતિજ્ઞા ? મને તો ગાદ નથી ગાવતી

સત્યવતી—દેન, તે દિવસે આપે જિન્દગી ક્યાં હતો કે હું આત્મજાતિ દઈને અગરાજ્યપા કરુ છાનો સ આર કરીશ એથી હવે આપ તે સત્ય પાશમાં બાધાઈને રહો લિલુ મહાશય, સમારમાં ન રહો, તેને ન છોડો આપને જોઈને હું ત્રી ખીશ અને મારા હૃદયમદિરમાં આપને રિરાજમાન કરીને આંખનીજ પૂગન કરીશ મને હવે આપ આપના ધર્મની દીક્ષા આપો લિલુરાજ, મને હવે જોઈ ધર્મ ધણેજ સારો લાગે છે

લિલુ—કુમારી, શું તમે મને સમારગ્રહમાં રાખવાને માટે તૈયાર છો ?

સત્યવતી—હા, સાગી રીતે લિલુ મહોદય, હવે આપ મારા હૃદયના દુકાડા કરીને ન જવું હું આ પ્રાણને આપના ઉપર ન્યોજાવર કરી ચુકી છું

આ ભુવન મોહન મુખની વિવાદમયી વાણી સાંભળીને લિલુ ઉઘીને ઉભો થઈ ગયો પોતાના પગમાં પડેલી આ રાજકુમારીને તે પોતાની રક્તિ ચાલિની ભુજાઓ વડે ઉઠાવીને કુડીરની બહાર આવ્યો

પૂર્વાકાશમાં ઉઘાના કિરણો આ ખંતના મુખ ઉપર પડીને એક અપૂર્વ ચિત્રની રચના કરવા લાગ્યા

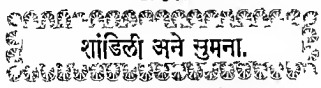
જોઈ લિલુએ મન્દાના નિષ્કલક અને પવિત્ર

મુખ ઉપર પોતાના બને નેત્રો સ્થાપિત કરીને કહ્યું, “ પ્રેમમયી, તું આટલી વ્યાકુળ કેમ થઈ નહીં છું ? જ્યારે મહાદેવ જેવા તપસ્વી પણ આ માયાના માનની રક્ષા કરવાને મસારી થઈ ગયા છે, તો મારે તો હિમાય ગો ? કુમારી હું હિંદુ ક્ષત્રિય છું તનનું નેત્ર અને જીવદત્તા દ્વાર કરવાને માટે જોઈ ધર્મની દીક્ષા લીધી છે પણ જોઈ હિંદુ ધર્મથી ભુતિ ધર્મ નથી. અને તેથી હું જોઈ હોના છતાં પણ હિંદુ છું પ્રિય, તારા પાશિમદહણી અભિનાયાથી તો મેં આને લક્ષ્મણ એક વર્ષથી મિચિતાવું મિહામન છોડી દિધું છે લિલુ વેપમાં છુપાવેના આ શરણુમિદ જગત અને પહોડામાં રહીને અને નગરમાં ફરીને જે રતને શોધી રહી હતો, તે તેને આજે મળી ગયું છે ”

સત્યવતીનું હૃદય ધડકના લાગ્યું આ વખતે તો તેનું પ્રત્યેક રક્તખિંદુ આનદથી નૃત્ય કરી રહ્યું હતું તેણે પોતાના પ્રેમપૂર્ણ નેત્રોને શરણુસિંહની તરફ ફેરવીને હતીને કહ્યું, “ હું તો પ્રથમજ સમગ્ર ગઈ હતી કે તમે મારા ટોળી તપસ્વી છે ”

શરણુમિદ—અને તેજ માટે તે આ બાણથી વિધિને અવધર કરવાની અદ્દશન સુક્ત રચી હશે

સત્યવતીને તેનો વાક ઉત્તર આપનાં મૂંઝો નહિ, તેથી તે ગરમાઈને ત્યાંથી તરત જ ખાસી ગઈ ન

શાંડિલી અને સુમના.

(અનુમધાન ગતાકથી)

મારા આમી ત્યાં બહારનું કમકાજ કરી વેગ આવના હતા ત્યારે હું હજાર મુખ તેમની મામે ઉભી ગઈ હતી, મધુર બાપ પૃથ્વી, પપ્પા નાખી તેમને નવેત પરિશ્રમ દર રતી હતી તે કાઈ વડિન પામે ન હોય તો તેમના પગ ચોઈ દુવા નથી માફ કરતી હતી એમ

કરવાથી મને જે મુખ થયું તે હું જી ગઈ નથી હું મારી જતે રમેષ જાનારી તેમને પીરમી જમાડતી હતી બોજનના વખતે હું એકાકી હાજર ગઈના ચન્ન કરતી જે જે પાનથો ખાવાની તેમની ઇચ્છા જાણા આપતી તે તે પદાર્થોજ હું બનાવ્યા કરતી હતી, દેવનાને બોગ પરવાને

છે, એમ વિચાર કરી બહુજ પવિત્રતાથી રસોઈ બનાવતી હતી તેમને સુખ જવાના વખતે હ પગ નાખતી અને બન્ને પગ દાળતી હતી, સત્રે કાંઈ વખત તેમના પગે તેન ચોળવાનું કુ કદી બૂનતી નહિ. સાસુ-સસરાના પગે તેવ ચોળવું, તેમજ તેમના જમવાના ટાંબે સામે બેસી રહેવું, એ માર કમેશનું કામ હતું.

મને કાંઈ માનસિક દુખ હોય તો પણ હુ કદી પતિદેવને કહેતી નહિ અને તે મારા મોરેથી પ્રગટ થવા દેતી નહિ તેઓ મારું દમ્પ્ત મુખ જોવા શરૂ હતા, જેથી હું મારા નજીક હુ ખતે નહિ. ગણકારતા, તેમના પ્રત્યે શરૂ રહેતી હતી ત્યાં તેઓ મારા પ્રકૃતિત મન જોઈ ખુલી રહેતા હતા તો હું શા માટે મારું ઉભય મન ખતાવી તેમને નારાજ કરું ? તેમના મુખ-દુખમા, સ-પત્તિ-નિપત્તિમા, હું જાણતી મારૂં રહેતી હતી તેમની પાસે રહેવું એજ મારું મન-ચર્ચા હતું એ મન-ર્ચામા રહી હું મસાગના તમામ દખતે બૂલી જતી હતી પતિની આજ્ઞાને હુ યુક્તી આજ્ઞા મમાન, દેવચાણી અથવા શાસ્ત્રોપદેશની સમાન પાળતી હતી તેમની ઇચ્છા અને તેમની આજ્ઞાનુસાર કાંઈ કામ કરવામા હુ આજ્ઞાસ કરતી નહિ. તેમના પગમા કોટી વોગનાથી માંડી હાથ દારી જવું હતું, તેમના હુ ખી મુખાર્ચિત્તે જોઈ મારા જીવ બળી જતો અને આગે બાળુ મને અધકાર જ જોવામા આપતો હતો મારાથી જેટલું બન્યું તેટલું મે પતિનું સુખ કાર્યજ કરેલ છે.

સુખનાએ કહ્યું, હે શાંતિની ! એ તો બતાવો કે, શુ શુ કામ પતિને પ્રિય અને શુ શુ કામ અપ્રિય હોય છે તે હું જાણવા ઇચ્છું છું.

શાંતિનીએ કહ્યું કે, શુ શુ કામ પતિને પ્રિય હોય છે, તે હું માધારણુ રીતે બતાવુ છું, પરંતુ દેશ, કાળ અને અવસ્થાના બેઠને લઈ સર્વને એકજ કામ પ્રિય નથી હોતું મનુષ્યોની ઇચ્છા બૂલી જૂદી હોય છે નાના પ્રકારની પ્રકૃતિઓ હોય છે સર્વની પ્રકૃતી પણ એકજ નથી હોતી કાંઈ સ્વામી અત્યંત લજ્જાવાળા સ્ત્રીને સારી માને છે, જેથી સ્ત્રીને પણ તેમજ બનવું પડે છે કાંઈ સ્વામી અત્યંત લજ્જાવાળા સ્ત્રીને સારી નથી માનતા તો તેની સ્ત્રીને તે પ્રમાણે વર્તવું પડે છે.

કલ્પ જો સ્ત્રીઓનો મુખ્ય ધર્મ છે તોપણ તેનું રૂપ અનેજ પ્રકારનું છે પતિ જે જે પ્રમાણે વર્તવાનું કહે, તે પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ જ પતિની આજ્ઞા શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ, મદાચાર વિરૂદ્ધ, શુભજનોને ખરાબ લાગે તેરી, અને આપણા સમાજની ઇચ્છાને નિંદા થાય હોય તો તે ન કરનાને માટે મીઠા વચનથી મમળતી પતિને પ્રાર્થના કરવી જોઈએ પતિની આજ્ઞા કદી મીઠા વચન-કહેવાથી પણ જરી રહે તો તે પ્રમાણે પણ વર્તવું જોઈએ પતિની આજ્ઞા ત્યાંતે અનુજી હોય યા ન હોય, તોપણ તેનું પાલન કરવું જોઈએ પરંતુ એનું તાત્પર્ય એ નથી કે, અતીતિનું કામ કરતી વખતે પતિને મારી સમીત દેનાનો અથવા કુદૃષ્ટથી શરૂ વાનો ઉલોચ ન કરવો અતીતિનું કામ કરતી વખતે અથવા અયોગ્ય આજ્ઞા કરતી વખતે પતિને, અવશ્ય વિનયથી સન્માનિ ઈર્ષ કુર્ચ કરતા શરૂ વાનો ઉલોચ કરવો જોઈએ.

જે પતિને વ્હાલી બનના ચાહે, તે સ્ત્રીએ પ્રથમ પ્રિયલાપિણી બનવું જોઈએ અપ્રિય લાપણુ કરવું એ સ્ત્રીઓનો મોટામા મોટો દોષ છે મા-સ્ત્રમા કહ્યું છે કે, અપ્રિય બોલનાર સ્ત્રીનો ત્યાગ કરવા જોઈએ ગમે તેટલું કષ્ટ હોય, પતિનું કૃત્ય ભલે પ્રિય લાગતું ન હોય તોપણ પતિને કશું સ્વન કદી કહેવું જોઈએ નહિ પ્રિય વચન સર્વને સાંડ લાગે છે, અને અપ્રિય વચન કાંઈને ગમતું નથી. પ્રિય વચનથી પતિદેવની પૂજા કરવી જોઈએ જૂઠી વાતો કરવી અને હામી મરઠરી કરવી એ પ્રિય વચન કહેવાતું નથી ક્રોધ અને અભિમાન તો હું કરતી પણ નહિ કદાચ જો અભિમાન કરતી તો તેવખતે કદી અપ્રિયવચન કહેતી નહિ.

હું પહેરવા ઓઢવાનું પતિની ઇચ્છાનુમાર કર્યું કરતી હતી. સ્ત્રી જો પહેરી ઓઢી મન્ય રહે તો, ધરમા થી-દશ્મનો વામ રહે છે પતિદેવને વીક લાગતું હતું જેથી હું મેળા હું માથાના ફેશને બાંધી મળતી હતી એમના ચણુમા માંડે યૌનન અને જીવન અર્પણ કરવામાજ હુ મારા જીવનની સાર્થ-કતા સમજતી હતી કેટલાય જીવોના યુગ્મથી હુ આ માંડે નાજવાન યૌનન અને જીવન પતિદેવની સેવામા અર્પણ કરી શકી છું પતિએ આદરપૂર્વક આપેલ પુષ્પમાળા આદિ હું પ્રમનતા પૂર્વક લીધા

કરતી હતી તેઓ જે જે વસ્ત્રો પહેરવાનું કહે તે તે હું પહેરી કરતી હતી તેઓએ પ્રીતિથી લાવી આપેન સાધાગણ્ય સ્વને પશુ હું જહુમ્મના આબુપણ નમાન સમજતી હતી. પ્રભુના પ્રમા-દની મારક શીર નમાની હું તે ગ્રહણ કરતી હતી મારી મરતુ મુજબ કોઈ વસ્ત્ર તથા આબુપણ લાવી આપના મળ્યા મે પતિ પાસે કોઈ દિવસ પ્રાર્થના કરેલ નહોતી આ લાવી આપો, એ લાવી આપો, એમ બોલવાનો મને અભ્યાસ પણ નહોતો.

ત્યારે મારા પતિ ઘેર ન હોય ત્યારે હું ધરેણા પહેરતી નહિ, શુગાર ધારણ કરતી નહિ, અને માથુ ઓળતી નહિ ત્યારે તેઓ ઘેર ન હોય ત્યારે હું શુગાર કાના માટે પહેરે ? જેના સુખને માટે, જેની મેંવા માટે મારો દેહ, જીવન અને યૌનન હતું તેઓ ત્યારે ઘેર નહિ ત્યારે શુ ગાર ધારણ કરવાનું કળ શુ ? માથુ ઓળતું, મુદર વસ્ત્ર પહેરના, અનકાર ધારણ કરવા એ સર્વ પતિદેને તમ કરના માટે છે દેવતાના ચરણુમા અર્પણ કરવાને તો સારી વસ્તુ નોંધએ, અને તે પણ સાક નોંધએ ઇષ્ટદેવ શુ ચાહે છે, તે વાતનો વિચાર કરવો નોંધએ જે વધ ચાહે, જે પ્રકારે ચાહે તે પ્રમાણે અર્પણ કરવું નોંધએ એમના સુખેન હું સુખી છું એમ વિચાર કરી હમતે સુખે અર્પણ કરવું નોંધએ આ દેહ-ગત ગરીર એમના ભોગની વસ્તુ છે, એનો વિચાર કરી તેને માટે પ્રયત્ન કરવા નોંધએ માફ માર દેખારો, મને લોહિા માગી કહેશે એવું મમતુ પોતાના વ રીસને કદી ગળાવાનું નહિ.

હું બહારના દરવાજા પર કદી ઉભી રહેતી નહિ, કદી નેરવી ખડખડાટ હમતી નહિ મારા ધરમાં નાના છોકરાઓ સિનામ ગ્રામીની પાછળ કોઈ પુરુષની સાથે જાન કરતી નહિ ગ્રામીની માથે સ્વામીની ઈન્દ્રિયનુસાર જે કાંઈ કરેલ છે તેનું કૃપાકળ મને નથી તો પગી હું તેનો વિચાર પણ ના માટે કરું ? ગ્રામીની આચાનુમાર હજી મે કદી ક્યાંય લગ્નન કમતી કરેન નથી તો તેમા માં નય શુ હતા ? પતિ સિવાય કોઈ પુરુષને મે જાણી નોંઈ નિહાળેન નથી, અજાણ્યા પુરુષ તરફ દ્રષ્ટિ કરવાની પણ મને ટેવ નહોતી. જેન તમાસા જ્યા ત્યા નેવા જવાતી મને ટેવ નહોતી,

હું મનમાજ સદા મતુષ્ટ, તમ અને સુખી રહેતી હતી મનમાં પ્રમત્ત રહેવું એ અમૃત તુલ્ય છે પ્રસન્નતા રૂપી ધનથીજ હું મને પોતાને ધનવતી સમજતી હતી પતિને હું રાગમહારાગની પણ અધિક સમજતી હતી તેમનો પ્રેમ એજ મારા જીવનની સાધના, પ્રાણની અભિવાદના અને ઈર્ષિ ઓતી તૃપ્તિ હતી હું - માત્ર તેમના આદરનેજ ચાહતી હતી તેમનો સ્પર્શ મને ચંદનથી પણ અધિક શીતળ લાગતો હતો તેઓ મને આદરથી બોલાવના એ સ્વર્ગમા અપ્સરાઓના ગંગાતા ગી તથી પણ વધારે પ્રિય લાગતું હતું હું પતિના પ્રેમની પ્રેમિકા હતી, પતિના સૌભાગ્યનો નર્ રાખતી હતી, હું સતીના તેજથી તેજસ્વી હતી તેમનો પ્રેમજ મને વિશેષમા અનન્યમન, રોગમા ચાન્તિ અને મૃત્યુનોક્રમા અમૃતની મમાન હતો તે પ્રેમ સિરસના કુલથી પણ વધારે કોમળ, યતના ક્રુમાડથી પણ વધારે પવિત્ર, અને ચન્દના ગિરણે સમાન પ્રિય હતો એ પ્રેમની સામે મણી, રત્ન, હીરા, આદિ સર્વ તુલ્ય હના ક્યાં પતિને નોંધય, ક્યારે તેમની અમૃતભરી વાણી સાંભળીશ એ બા બત વિચાર કરતા કરતા-મારા શરીરના ફાંદા ઉભા થઈ જતા તેમના પરિનારમા પણ હું તેમની જ મૂર્તિ જેતી હતી, ચરતુ તે મૂર્તિ છપી હતી, તો પણ તેથી મને સુખ તો મળતુ, પણ તે મારા મન-પ્રાણનું આકર્ષણ કરી શકતી નહિ, તેમજ જીવગીમા ગર્વસુખનો બોજ કરાવી શકતી નહિ.

આત્મ સમયમા હું બારામર-દાળજી રાખતી પતિનું કાંઈ કામ કરી તેમની પાસે બેગી જવાનું તેમજ તેમને કોઈ કામ માટે ઉભા રાખવાનું હું પમદ કરતી નહિ ત્યારે તેઓ વાવના હોય ત્યારે હું તેમની પામે જતી નહિ, ક્યાંય જઉં તો દર્શન કરી તુરનજ પાછી વળી જતી. રાત્રે તેમની પામે બેગી હું પણ મનમા વાન્યા કરતી અને છાની માતી તેઓ ન જાણે તેમ તેમની તરફ નોંઈ લેતી ધરના માણુઓનું કામકાજ કરના કરતાં મને નિદ્રા આવતી પણ તે હું દ બાવી દેતી રાત્રે એનીના સુવાથી ડર લાગતો પણ તે જાગને હું ગણાકરતી નહિ. બૂપ લાગે તે વખતે હું ખાવા બેગી જતી નહિ અભ્યામ પગથી શુ નથી જતી શકનું ? બધું મદન કરી

શકાય છે સહને કરવાની શક્તિ ન હોવાથી, મયમ ધારણ કરવાની દેવ ન હોવાથી મર્વથી નાનું કામ પણ બહુ બે ઠેક થાયક થઈ પડે છે દેવ પદી જવાથી જુખને છતી સકાય છે નિદ્રા છતી શકાય છે કામ-કોપને કાલુમા રાખી શકાય છે, અને મનને પણ છતી શકાય છે વધારે થુ કહું પણ હમેશની દેવથી મનુષ્ય આહે તે કામ સિદ્ધ કરી શકે છે

પતિદેવ પરિવારનું પાલન કરવાનો પ્રયત્ન કરતા હતા, તેમા હું ઝાઝપણ મંદારની ખામી ખતાની કે ગરમ કરી તેમને નારાજ કરતી નહિ હમેશા વધારે પરિશ્રમ કરવાની હું ના પાડ્યા કરતી હતી તેમનું મોહુ મિતાથી ઉદામ જોઈ મારું હૃદય કેપી ઉપરું હતું તે વખતે બે બરડ લાગતી તો હું તેમને હમારી સત્વર રાખતી હતી તેમના મનમાં ચિંતા થતી તેનો બાર મારા ઉપર આંવી પડતો હતો તેમની ચિંતાનું દારણ મમળ તેમને સારી સમતી આપી ચિંતા ઓછી કરવાનો પ્રયત્ન હું કર્યા કરતી હતી હસી પ્રેમના ખેલ કરી અને કદી તેમની સાથે સુષ જઇ તેમને સુખી કરતી હતી, પતિદેવની મારે હું કેટલાક બાળકા જેવા ખેલ કર્યા કરતી હતી, થુ કે મારા દેવતા હર વખત ભક્તિમતી સેવિકા ચાહતા નહિ, હરવખત ભક્ત શિષ્યા ચાહતા નહિ, વિનીત ચેલી ચાહતા નહિ, ખરી વાત એ છે કે, મારે કદી ભક્તિમતી સેવિકા કદી ભક્ત શિષ્યા અને કદી વિનીત ચેલી, કદી સુખ હુ ખમા ભાગ લેનાર બહુ, કદી ઉપદેશ દેનાર ગુરુ, કદી સમતિ દેનાર મત્રી, કદી રત્નેદ્રાણુ બાળક, કદી વિતા-મિની મુનની અને કદી લેખાલીન રમણી બનવું પડતું હતું

હું પતિદેવની ખાનગી વાત કદી કોઇને કરતી નહિ, તેમની આજ્ઞાને અવગચ માનતી હતી, તેમની પ્રશ્નમા મિત્રાય કદી નિદા કરતી નહિ. પતિની નિદા-કરવામા ગુરુ નિદાથી પણ અધિક પાપ લાગે છે ત્યા પતિદેવની નિદા થતી હોય-ત્યા નારી જીવનના એક માત્ર ગુરુદેવની નિદા થતી હોય ત્યાથી હું ચાલી આવતી હતી

તેમના કોઈ પ્રિય બન્ધુ પર આગળ આવતા તો હું મારા લાઇ માફક તેમનો સત્કાર કરતી

હતી, સાસુ-સસરાની મામે તેમની સાથે એટ બેથી વધારે વાત કરતી નહિ હા, ત્યા મુનની ખને ત્યા મુનની હું તેમનો આદર સત્કાર કરતી હતી પતિના ગુરુ એજ મારા ગુરુ, તેમના બન્ધુ એજ મારા બન્ધુ અને તેમના મિત્ર એજ મારા મિત્ર

દાસ અને દાસિઓનો હું લાઇ અને સખિ ઓ સમાન આદર સત્કાર કરતી હતી નીરન્દ્ર-રની વાત તો દૂર રહી પણ તેમને કદી અપ્રિય વચન પણ કહેતી નહિ હું રાત-દિવમ કામત-જમાજ લાગી રહેતી હતી મને એ પ્રમાણે બર્ધ કોઈ બાળક બનતા નહિ વધારે હું દામ-દાસિ-ઓને આદર સત્કાર કરતી ત્યારે તેઓ મારો કેમ ન કરે ? દાસ-દાસિઓને પણ પોતાના પરિવાર માફક મમજવું જોઈએ

મુનનાએ કહ્યું કે, વાર દેરી માડિની ! એક વાત વધારે પૂછુ છું કે, મારી સાધારણ જેને લખવા-વાચનાનું કહે છે તે તમે જાણતા હતા કે નહિ ?

રાણીએ કહ્યું કે, હા જાણતી હતી પોતાની લાપાને જાણતી એ સાચી શિક્ષાનું દાર છે લખના વાચતા આનંદ પા વિના જાણતું એ પૂર્ણ શિક્ષા નથી, લખના વાચના આવડ્યા વગર પણ થોડી ઘણી શિક્ષા પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, એ કીટ છે, પરંતુ હું લખવા વાચનાનું જાણતી હતી.

મુનનાએ કહ્યું કે, હે દેવી ! તમને લખના વાચતા કોણે શીખવાડ્યું હતું ?

રાણીએ કહ્યું કે, બાળપણમા પિતાજીએ અને કોઈ પ્રાઈ વખત માતાએ તથા લાઇઓએ બહેરોનું જાન કરાવેન હતું લખના વાચના પર માતા બહુ ધ્યાન રાખતા હતા, તેમનો નિશ્ચય હતો કે, લખના વાચના મિત્રાય ત્યા, ભક્તિ, રત્નેદ્ર અને ર્ત્વિય કર્મનું જાન બરાબર હોતું નથી તથા જુદિમા પણ વધારો થઈ શકતો નથી મારી માતાનો નિશ્ચય હતો કે, લખતું-વાચતું અને ગ્રંથક્રમક્રમ એ જે તે દિકરીઓને અવગચ જિખ વતુ જોઈએ, છોકરાઓને જેની શિખામણ માતા તરફથી મળે છે તેવી જીમ કોઈ તરફથી મળી શકતી નથી બાળક પહેલા માતાને જ જૂએ એ પ્રથમ માતાનું જ અનુકરણ કરે છે જે છોકરાઓને શિક્ષિત અને મનુષ્ય બનાવવા હોય તો પ્રથમ માતાને શિક્ષિતા બનાવવી જોઈએ

હે મારા લાઇઓ પાસે પણ લખ્યા કરતી હતી પત્રીવી માગ પીતાજીએ મને વાદ્યોદ્ધિ સમાયણ, મહાભારત, - ભાગવત અને યોગવાર્તિકાના સમૃદ્ધ મળના અર્થતુ જ્ઞાન આપ્યું હતું વિદ્યાર્થિ થયા પત્રી પણ હું પીયરમા માતાજી તથા અન્ય કુટુંબીઓથી શિક્ષા મેળવતી રહી માસરમા પણ મારા પરમ દેવતા નામી મને શિક્ષા દેતા હતા હું કંઈક કંઈક સાતો રાત્રે પુછી લેતી પ્રથમ મને શરમ આવતી હતી પરંતુ નવામીના મધ્યે આગ્રહથી તે લલ્લન ઓછી થઈ ગઈ પતિદેવ મને વિદ્યાસતી સામગ્રી ૨૫ નહિ બનાવના માગી અધીગના અને સહધર્મિણી બનાવવાને માટે પયુત્ન કરતા હતા માટે આ સતીકુળમા પદોચ્ચારીને દોષની શ્લોકના હોય તો તે મારા પતિદેવની જ છે હું તો માદીના લોભ મમાન છું મને પતિ જેવી બનાવ તેવીજ બનું

શ્રામી મને સ્ત્રી ધર્મના વિષયમા રાત્રની આજ્ઞાઓ સાચી સંભળાવ્યા મરતા હતા પત્રી હું પણ તે ઉપદેશ અનુમાર મારે જીવન વ્યતીત કરવા લાગી રાત્રમા જાઉં છે કે, લક્ષ્મીમા અને સ્ત્રીમા કોઈ ફરક નથી ઉત્તમ સ્ત્રી ધરતી લક્ષ્મી છે અને કુનડા સ્ત્રી ધરમા અમંગલરૂપ છે, અમતી,

દુરાચારિણી, દારૂ પીનાનાળી સ્ત્રી આ લોકમા અતેક કટ અને અપયગ પામે છે, અને પરલોકમા નુકસાધિકારી બને છે, અગર ગીદગની ચેતીમા અથવા વેસ્યાને ઘેર જન્મ લે છે સ્ત્રી બાળપણમા પીતાને આધિન, યૌવનાવસ્થામા પતિને આધિન, અને શ્રદ્ધાવસ્થામા પુત્રને આધિન છે સ્ત્રીએ કોઈ નખત પણ સ્વતંત્ર નહિ રહેવું બાળ્યે મુમતાએ હતું કે, પતિજ સ્ત્રીઓના પરમ દેવતા છે, પતિની સેવા એ પરમ ધર્મ છે, તો શુ બીજા દેવતાઓની પુજા અને ધર્મઓની મેવા નિષેધ છે ?

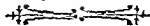
શાસ્ત્રીએ કહ્યું કે, સ્ત્રીઓના લભ એ મનો પવિત્ર મસ્કાર છે પતિમેવા એ તેમની હિંમત પામના છે, અને પતિદુળમા રહેવું એ શુદ્ધિમા રહ્યા બરાબર છે તથા પતિના ધરતું કામ એજ તેનું માયદાળ અને પ્રાત કાળનું અભિહોત્ર છે સ્ત્રી પતિની આજ્ઞા લઈને બીલુ ધર્મ કર્મ ફરી નથી છે પતિની આજ્ઞા વગર કોઈ ધર્મ કર્મ ફરવાનો અધિકાર સ્ત્રીને નથી પતિની આજ્ઞા લઈને સ્ત્રીને નત, નિયમ તથા અન્ય દેવતાઓનું પૂજા કરવાનો અધિકાર છે ?

ઉપદેશ (ચાંદી) સીફીલીસ ગઝલ

આગતુઝ પ્રકરના યોગે, દુષિત વારી વાપરવાથી,	આગતુઝ
અતીતની નન સ્ત્રી હોય, ગિમ્મ નદી ચોવાથી	આગતુઝ
ચાચે કે પાચ પ્રકટે ગમ, ઉપદેશ નામે ગોળખાંગે	આગતુઝ
પદ છે માનકે માહી, શરીરનું ગતન ગોપાય	આગતુઝ
સિમ્મ પર કાળી ફાલી યાચ, ગોચા તે માહી બોમચે,	આગતુઝ
કોડા કુટે સ્પરણુ યાચ, વાતોપદેશ કહેવાયે	આગતુઝ
ગીત કોશી જળચાને, ઘણુ પાણી ઝડે તેમા,	આગતુઝ
લાન કોશી છે રક્તની, પીડા અતી યાચ કે એમા	આગતુઝ
ક કોતી મોજ હોયે, નજર છુટે મોલે આવે,	આગતુઝ
પર ઘડ વહે થોડ તેમ, ત્રિવિધે બદ્ધર બદ્ધ આવે	આગતુઝ
બતી એ પાચ ઉપદેશી, વખત બનાજ શ્લોચે,	આગતુઝ
ઉપાયો નીધ લેવાથી, ચેપી ગમ નટ તો ચાચે	આગતુઝ

આતપવટી—આધુ ન પચવું, બૂખ ન લાગતી, ગાડાની કમજીયાત રહેતી, માથું ચડવું, બેચેની રીંગે મટાડી બૂખ ઉધાડે છે આધુ લગ્ન કરી દન માફ થાય કે મુખ સ્વાદિષ્ઠ થાય છે ચુકને બદલજમી મટે છે

હુંગરા દૂરથી રહીયામણા.

(લેખક—દેસાઈ શંકરદાસ નાથાલાલ ખી એ એલ એચ બી)

ઉપરોક્ત સત્રનો સાક્ષાત્કાર થતો આપણે દુનિયામાં જોતા આવ્યા છીએ અને જોઈએ છીએ તે વસ્તુ ન્યા સુધી દૂર હોય કે ત્યા સુધી તેના પ્રતિ આપણો મોહ, માન અને પ્રેમ હોય છે, પણ ન્યા તે વસ્તુના સંબંધમાં આવ્યા કે પ્રથમનો મોહ, માન ને પ્રેમ મમય જતા મળતા થાય છે અને અતે તેમનો લોપ થાય છે Familiarity breeds Contempt હુંગર દૂર હોય છે અને ન્યા આપણે દૂર રહી તેના પ્રતિ આપણે દ્રષ્ટિ નાખીએ છીએ ત્યારે તે આપણને રમણીય અને આકર્ષક દેખાય છે, તે કેવો દુરો તે વિચારે તેના પ્રતિ મોહ મટે છે પરંતુ ન્યા મમીપ આવી લાગ્યા કે સર્વ મોહ ને ત્યાં નટ થાય છે અને ફક્ત આતો એક મોટા માટીનો ઢગ છે એવું જણાય છે દૂર રહ્યા રહ્યા જે અભણીના દેખાવી હતી તે કયા ગઈ પામે આવતા, હુંગરના મળધેમાં આવતા પથમળી રમણીયના અદસ્ય થાય છે આરા હવેન જ્ઞાન આપણે સમાગમાં જોઈએ છીએ અને અનુભવીએ છીએ

દૂર રહેનાર, વખનાર કે જોછા મળધેમાં આવનારને અનુક વસ્તુ તરફ પ્રેમ, માન, આદર, મોહ, છતાંમા કે આકર્ષણ હોય છે, પણ અનુભવ લેતા, મળધે થતા, તે વસ્તુ નજરે જોતા કે તે જોગવતા પહેલાની મનમાં ને હૃદયમાં ઉડલવેલી વાગળી ને લાવ નાણુક થાય છે ને જંગમ જનમાં આગળપાછાની વસ્તુઓ કે જોના મળધેમાં આપણે વાર ધરીએ આરીએ છીએ તેની મોહ કે વસ્તુ માધાગળ ખતી જાય છે અકારમાં થી રણુછોડરાય ખીરાજે છે અને તેમના હર્ષનાથે હળમે ગાઉથી લાવિક લકતો આવે છે અને તેમના પુણ્યશાળી ચરણારવિંદમાં શીપ નમારી કૃતાર્થ થાય છે દૂર વખનાગમાં જે પત્યજાવ અને લક્ષ્મી થી મજુરોડરાય પ્રતિ જોનામાં આવે છે તેના અકારના રહીગેમાં જોનામાં આવતા નથી કશીલેખમાં પતિનપારની, પુણ્યપ્રદ ગગાછ આવી રહેતા છે તેની કીમત ત્યાના રહીગેને નથી, પણ દળરો ગાઉથી દળરો વાનાળુઓ નથી જઈ, ગગા-છમાં જ્ઞાન કરી પવિત્ર અને છે આગમહાનમાં આવેલા તાગમહાન કે જેની મુદ્રતા અને ગિ પત્રજાની ત્રીજુનદ માટે તે આખી આનમમાં મથદુર છે, તેવું અવગોક્ત કરતા અમેગીકાથી દળરો રૂપીયા ખરમી મુસાફરો આવે છે આ તાગમહાનના પ્રતિ આપણે રાદેરના લોકનો નટલો મોહ છે અને તેઓ તેની કેટલી કીમત આક છે, તેનો ખ્યાલ, પ્રિય નાવન, તુગ કરી લેજે વર્ષા જુ બેગી ગયા પડી ત્યારે લીકુ ધામ ઉગી પૃથિરીદેવી વિનૂયિત થાય છે ત્યાં આ ચિત્ર કેટલુ રમણીય અને મોહક લાગે છે અને આખને માન છે પણ આ દસ્ય ખનરમાં હરહમેગ ગમ કરનાર મૃગિકારને કાઈ હિમાખમાં નથી તેમજ તેના મનમાં તે કાઈ તરી વાગળી પેગ કરતુ નથી ધણા મોખી, મદન્ટ કે મદપુષ્પ ન્યા વખના રોય ત્યાના રહેનારા કે તેમના જાણુના મગમમાં આવ નારા માણુમેને તેમના પ્રતિ જોટલો દૂરના માણુમેનો મજલાવ ને પ્રેમ હોય છે તેટલા દોતો નથી દુનીયાના સુદર શહેર પેરીમ, લડન કે ન્યુયોર્ક જતે જોના આપણા મનમાં ઘણો ઉન્માદ ને છતાંમા છે, પણ ત્યાના રહીગે ને તેમ લાગતું નથી વડોદરાનો કીંગી બાગ ને ગાગમદેન જોના ધણા માણુમે દૂરથી રડોદર જાય છે અને ઉપરોક્ત અગ જર્ન જાનદ મગમમાં મુગક ખાય છે, પણ વડોદરાવાસીને આવા લાન મનમાં પેદા થતો નથી

આ બધાનું કારણ એટલું જ હશે કે તે વસ્તુના જાણુના સંબંધમાં આવતા, કે તે વસ્તુ જતે જોના કે અનુભવના આપણી જાનાગા શ્રુતિ જે પ્રથમ ઉમેગવેલી મેય છે તે તૂમ થાય છે, કમ્બુકે તે વસ્તુ હરધરીએ જોતા જોનાં તેના પ્રતિનો મોહ અને આકર્ષણ શિથિત થાય છે જેમ જેમ મમય નાય છે તેમ તેમ તે વસ્તુ એક માવાનું વસ્તુ ખતી જાય છે અને જેની આગળ

કરાવ રજુ કર્યો હતો પણ તે હડી ગયો હતો, તે પછી આન મી ચર્માએ-ધરદઈડિઆ રેવ આયેના કરાર ૧૯૧૯ ના ડીમેન્ડથી બધ કરી તે દીમથી તે રેવેનો વકીલટ સરકારે પોતાને હમ્તક લેવાનો કરાવ રજુ કર્યો હતો પણ તે પાછો ખેંચી લેવાયો હતો તે પછી હિદી સીપા ધમ્મો માયે ચત્રાવાતા દાવાઓ મોકુફ રાખવાના કાયદોના ખરડે રજુ થયો હતો તે પમાગ થયો હતો, પછી આ મુરેન્દ્રનાથ ખેનરજીએ હિદરમજુના ધારાની એ નમરકેદ કરવામા આવતા માણ-મોતી તપામ કરવા કમીટી નીમવાનો કરાવ રજુ કર્યો હતો, પણ પછી તે પાછો ખેંચી લીધો હતો તે પછી ખાણ મુરેન્દ્રનાથ ખેનરજીએ શાકી પરિપક્ષમાના હિદી પ્રતિનિધિની ચુટણી વડી ધાગમુભાના મળ્યો કે એવો કરાવ રજુ કર્યો હતો તે હડી ગયો હતો

અમદાવાદ મીન મજુગેતી હડતાળનો અત આગ્યો છે મીન માલીકા અને તેમની વચ્ચે રજા ટકા વધારે આપવાનું નક્કી કરી મમાધાન કર્યું છે

સુરતની મ્યુનિસિપાલીટીએ પ્રાથમિક કેળવણી મફત અને ફરજિયાત કરી છે

સરકારે નિયેના વર્તમાન પત્રો લેવાની મના કરેલી છે મરાઠા, મેમેજ, યગડિયા, ગુજરાતી, આર્ય પ્રકાશ, હિદિવિજ્યે વકાદરાવર્તમાન, હોડુતાન, કેસરી, મુમુક્ષુ વિગેરે,

મુખ્ય ઇનાકાની ધારાસભાની બેઠકના ગવર્નર લોર્ડ ત્રિનિગ્નના પ્રમુખ પણ નીચ મળી હતી, તેમા આ મી, છ કમ્પાયકનેસરવાયુ અને અદાજ પત રજુ કર્યું હતું તે પછી આ મી. ઉપામનીએ જગનખાતામાં કન્ઝરવેટર નિમવાનો રૂ ૨૬ હાનરનો ખર્ચ આજો કરવાનો કરાવ રજુ કર્યો હતો તે હડી ગયો હતો, આ મી પટેને ન્યાય ખાતાના મદદનીશ મેફેટરીના પગારમાં વધારો કરવા માટે ને વડુ રકમ મૂકવામા આવી છે, તે કાદી નાખવાનો કરાવ મૂક્યો હતો તે હડી ગયો હતો પછી આ મી. પટેલે ધાગ સભાના મમામદોના ઉપયોગ માટે એક લાયબ્રેરી સ્થાપના માટે રૂ ૧૦૦૦૦ ના ખર્ચની ગોઠવણ કરવાનો કરાવ મૂક્યો હતો તે પણ હડી ગયો હતો આ મી પટેને મહામજેશ્વર ખાતેના મુખ્ય મરકારના પ્રવાસના ખર્ચની ગોઠવણ બજેટમા કરવામા આવી છે તે પછી મૂકવાનો કરાવ રજુ કર્યો હતો, પણ તે કરાવ પાછો ખેંચી લીધો હતો તે પછી આ મી. પટેને-મુખ્ય શહેર માટે પોલીસ પ્રોસીક્યુટરો નીમવા માટે રૂ ૧૫૦૦૦ નો ખર્ચ કરવા ગોઠવણ કરવામા આવી છે તે પછી મૂકી એ કરાવ રજુ કર્યો હતો, પણ મન લેવાતા તે હડી ગયો હતો તે પછી મી-પટેને છુપી પોલીસના ખાતાના નિમાવ માટે ને રકમ મજુર કરવામા આવી છે તે ઉપરાંત રૂ ૧૦૦૦૦ નો ખર્ચ કરવાની બજેટમા ગોઠવણ છે તે પછી મૂકવાનો કરાવ રજુ કર્યો હતો પણ તે મન લેવાતા હડી ગયો હતો, આ મી ગોઠવણ કે પાડેખના મવાવનો જવાબમા ખેડા છૂલ્લા ને ગામોની મહેસુલ લેવાનું સુલત્તી રાખ્યું છે તેના નામ જણાવ્યા હતા એવન સર ઇશ્વાદિમ રહિમતુનાએ મુખ્ય ઇનાકાની કેળવણીના હિસાબ રજુ કર્યો હતો મને ૧૯૧૭-૧૮ ના વર્ષમા પ લાખ ખર્ચવાની મજુરી અપાઈ હતી અને નવા ૧૯૧૮-૧૯ ના વર્ષમા ૧ કરોડ ૬ લાખનો ખર્ચ કરવામા આવનાર છે મ્યુનિસિપલ હદમા ફરજિયાત પ્રાથમિક શિક્ષણ આપવા માટે વ્યવસ્થા કરવામા આવી છે ને મ્યુનિસિપાલીટીઓ આ ખાતે જેટલો ખર્ચ કરશે તેનો અર્ધો ભાગ સરકાર આપશે તે પછી આ મી પટેને ખેડા છૂલ્લાના ધારાળા, ટેડ અને વાધરી લોગની કેળવણી માટે ખાસ ગોઠવણ કરવાની માગણી કરી હતી પણ તેનો ખુવાસો થતા કરાવ પાછો ખેંચી લીધો હતો તે પછી મમ-એમીટિટ સર્જનો મેડીકન ટ્રીનિંગના મળ્યો થઈ શકે છે તેમ અહીં પણ થશે તેવો વૈદકીય ધારામાં મુશ્કેલી કરનાનો ખરડો પહેલીવારના ચાયનમાથી પમાર થયો હતો તે પછી મુખ્ય ઇનાકામાં કેવેઓ ને જમીન વાપરે છે અને જમીનો દેશી રાંત્યોની માવજાતી છે તે જમીનો મુખ્ય ઇનાકામાં ગમાતી હિદી મરકારે જેલેલી હોવાથી એ જમીન મુખ્ય ઇનાકામા લઈ લેવાને ખરડો રજુ થયો હતો તે કેટલીક ચર્ચા પછી પસાર થયો હતો તે પછી આ મી, ત્રિકુલસાઈ પટેલે ઇનાકાની પત્ર કરવી લોકનમોર્ડો અને મ્યુનિસિપાલીટીઓને પોતપોતાની હદમા દારૂની દુકાનો કલ્યા દેવાની સખ્યા અને રજા નક્કી કરવાની મતા આપવી એ કરાવ રજુ કર્યો હતો તેમા મરમરી પતના મળ્યોએ અને ના ગવર્નરે આ

પાછળની વસ્તુઓ આપણને ભામે છે તેવીજ તે વસ્તુ ભામે છે આ મૂળના આધારેજ જૂના નમયમા ગતઓ તે મોટા પુરો જોમ અને હોમ જનમનદ્રમા ઓછા દેખાતા હતા તે ઓછા મુખધમા આવતા હતા અત્યારે પણ જાણતો શહેનવાદ લોકોમા ઓછોજ દેખાય છે અને ત્યારે તે બહાર નીકળે છે ત્યાં લોકો તેને દેવતુલ્ય માની નમન કરે છે અને માન આપે છે અત્યારે રીતે ઉચ્ચેડો રાજા પનુલો આત્મ લોકોમા ગાદ મજબમા આવ્યો તે તેને લીધે તેની નમજાઈ તે હેટલાદ મેષ જાહેરમા આવ્યા કે જેથી કરી તેના પ્રતિનુ પ્રગતુ મોન ઓધુ થયુ તે અતે મીચીન ચાર જાગી આમ કાપમતો મજબ, અનુભવ, નિરીક્ષણ, ભોગ મોહની તે જગા માની શક્તિ લીની કરી તે રસ્તુ એક માધારણ વસ્તુ તરીકે આપણને જાતાવી આપે છે અત્યારે ગીતે ' હુમગ દુરથી રંગીયામણા ' તે સ્વયં વચાર્થ છે અને તેનો અનુભવ અવર નવર સર્વ કદને થયા હશે કે થશે.

પ્રાસંગિક-વિષય.

કરાવ રજુ કર્યો હતો પણ તે ઉડી ગયો હતો, તે પછી આન મી ગમાએ-ઇન્ટરિડિઆ રેલ્વે માથેના કાર ૧૯૧૯ ના ડીમેન્ડથી બધ કરી તે દીવમથી તે રેલ્વેનો વહીવટ સરકારે પોતાને હસ્તક લેવાનો કરાવ રજુ કર્યો હતો પણ તે પાછો ખેંચી લેવાયો હતો તે પછી દિદી સીપા ઇન્ફાન્ટ્રી માથે ચનાવાતા દાવાઓ મોકુફ રાખવાના કાયદાનો ખરડો રજુ થયો હતો તે પમાર થયો હતો, પછી આ સુરેન્દ્રનાથ બેનરજીએ હિદરસહુના ધારાની રૂએ નજરકેદ કરામા આવતા માથુ-મોની તપાસ કરવા કમીટી નીમવાનો કરાવ રજુ કર્યો હતો, પણ પછી તે પાછો ખેંચી લીધો હતો તે પછી આથુ સુરેન્દ્રનાથ બેનરજીએ શાહી પરિવહમાના દિદી પ્રતિનિધિની સુટલી વડી ધાગસત્તાના મળ્યો કે એવો કરાવ રજુ કર્યો હતો તે ઉડી ગયો હતો.

અમદાવાદ મીન મનુશીની હડતાળનો અત આગ્યો છે મીન માવીકા બને તેમની વચ્ચે રજા ટકા વારો આપવાનું નક્કી કરી સમાધાન કર્યું છે.

સુરતની મ્યુનિસિપાલીટીએ પ્રાથમિક કળાળી મફત અને ફરજિયાત કરી છે.

મરકારે નિચેના નર્મમાન પત્રો લેવાની મના જોડી છે મરાઠ, મેમેજ, યગદિયા, ગુજરાતી, આર્ય પ્રમગ, હિદિવગ્યે વડોદરાવર્માન, હાંદુસ્તાન, કેસરી, સુસુસુ રિગેર,

સુબધ ઇન્ડાકાની ધારાસભાની બેઠકના ગર્વર લોડ વિનિગ્ડનના પ્રમુખ પણ નીચ મળી હતી, તેમા આ મી, છ કાગમાયકે સરવાયુ અને બદાજ પત્ર રજુ કર્યું હતું તે પછી આ મી ઉપામનીએ જગનપાતામા કન્ઝરવેટર નિમવાતો કે કે હમરતો ખર્ચ ઓઠો કરવાનો કરાવ રજુ કર્યો હતો તે ઉડી ગયો હતો, આ મી પટેને નાથ ખાતાના મદદનીશ મેકેટરીના પમારમા વંચાગે કરવા માટે જે વડુ ગ્રમ મૂકવામા આવી છે, તે કાઠી નાખવાનો કરાવ મૂક્યો હતો તે ઉડી ગયો હતો પછી આ મી પટેને ધારા સભાના સભાસદોના ઉપયોગ માટે એક લાયબ્રેરી સ્થાપવા માટે રૂ. ૧૦૦૦૦ ના ખર્ચની ગોઠવણ કરવાનો કરાવ મૂક્યો હતો તે પણ ઉડી ગયો હતો આ મી પટેને મહાબલેશ્વર ખાતેના મુલક મરકારના પ્રાસના ખર્ચની ગોઠવણ બજેટમા કરામા આવી છે તે પડતી મૂકવાનો કરાવ રજુ કર્યો હતો, પણ તે કરાવ પાછો ખેંચી લીધો હતો તે પછી આ મી પટેને-મુબઇ શહેર માટે પોલીસ પ્રોસીક્યુટશ નીમવા માટે રૂ. ૧૫૦૦૦ તો ખર્ચ કરવા ગોઠવણ કરવામા આવી છે તે પડતી મૂકી એ કરાવ રજુ કર્યો હતો, પણ મત લેવાતા તે ઉડી ગયો હતો તે પછી મી-પટેને છુપી પોલીસના ખાતાના નિમાવ માટે જે રકમ મળુર કરવામા આવી છે તે ઉપરાંત રૂ. ૧૪૦૦૦ નો ખર્ચ કરવાની બજેટમા ગોઠવણ છે તે પડતી મૂકવાનો કરાવ રજુ કર્યો હતો પણ તે મત લેવાતા ઉડી ગયો હતો, આ મી ગોઠવણ કે પાગેખના સર્વાસના જવાબમા ખેડ છુદાના જે ગામોની મહેસુલ લેવાનું મુલતરી રાખ્યું છે તેના નામ જણાવ્યા હતા આન મર ઇન્સાદિમ રહિમતુલાએ મુગાઇ ઇન્ડાકાની કળાળીના હિસાબ રજુ કર્યો હતો સને ૧૯૧૭-૧૮ ના વર્ષમા ૫ લાખ ખર્ચાની મનુરી અપાઇ હતી અને નવા ૧૯૧૮-૧૯ ના વર્ષમા ૧ કરોડ ૬ લાખનો ખર્ચ કરવામા આવનાર છે મ્યુનિસિપલ હદમા ફરજિયાત પ્રાથમિક શિક્ષણ આપવા માટે વ્યવસ્થા કરામા આવી છે જે મ્યુનિસિપાલીટીઓ આ ખાતે જેટલો ખર્ચ કરશે તેનો બધો ભાગ મરકાર આપશે તે પછી આ મી પટેને ખેડ છુદાના ધારાળા, ટેડ અને વાધરી લોકોની કળાળી માટે ખાસ ગોઠવણ કરવાની ગામણી કરી હતી પણ તેના પુવાસો થતા કરાવ પાછો ખેંચી લીધો હતો તે પછી સજ-એગીસ્ટટ સર્જનો મેડીકલ કોન્સિલોના મળ્યો થર્મ શેક છે તેમ બહી પણ થશે તેવો વેદનીય ધારામા મુધારો કરવાનો ખરડો પહેલીવારના વાચનમાથી પમાર થયો હતો તે પછી મુબઇ ઇન્ડાકામા રેલ્વેઓ જે જમીન વાપરે છે અને જમીનો દેશી રાજ્યોની માનગી છે તે જમીનો મુબઇ ઇન્ડાકામા સમાની દિદી મરકારે ગણેવી હેવાથી એ જમીન મુબઇ ઇન્ડાકામા હાથ લેવાને ખરડો રજુ થયો હતો તે કેટલીક ચર્ચા પછી પમાર થયો હતો તે પછી આ મી, વિહૂતમાઇ પટેલે ઇન્ડાકાની પસંદ કરેલી લોકાઓરો અને મ્યુનિસિપાલીટીઓને પોતાપોતાની હોમર્મો દાઝની દુકાનો કદાના દેવાની સખ્યા અને રથો નક્કી કરવાની મળ આપવી એ કરાવ રજુ કર્યો હતો તેમા મરમરી પસના મળ્યોએ અને ના ગવરનરે આ

કરાવના વિરૂદ્ધ મન દર્શાવ્યો હતો, પણ મત લેવાતા ૧૭ મન તરફેણમાં અને ૧૬ મત વિરૂદ્ધ પાડના કરાવ પમાર થએલો બહેન થયો હતો તે પછી મી ગોડંગદાસ પાંચમે ૧૯૧૭ના મુખર્જના નીચળ ધારાની કનમ ૨૮૬ અનુસાર ફરમાવણ કે ૧૯૧૮ના લુટાઈની તા ૧૬ મી અને ડીસેમ્બરની ૩૧ મી હરમ્યાન ખડા છલાની હદમાંથી ૧૯૧૮ની નીપજના મહુડા ઉતરાવનાનો, વેચવાનો કે ખસાર મોકલવાનો પરવાનો અપાસે નહિ એવો કરાવ રજુ કર્યો હતો પણ તે ઉડી ગયો હતો તે પછી પાંચની આનાયારી કદવાની રીત વેનચુખાતાનાને બદલે ખેતીવાડીના નિયુઓદ્વારા કરાવવાની લનામણ કરાવનાનો કરાવ મી કામટે રજુ કર્યો હતો પણ તે ઉડી ગયો હતો પછી મી હરચદરાય વિલીન દાએ હૈદાબાદના વસાહતીઓના પરવાનાની ફદી સરળ કરવાની લનામણ કરવાનો કરાવ રજુ કર્યો હતો તે પસાર થયો હતો પછી મી ચુનીલાલ મહેતાએ નિશાળોમાં શારીરિક કૃતિશી આપવાની ગોઠવણ કરવાનો કરાવ રજુ કર્યો હતો તે ફેરફાર સાથે પામ થયો હતો. તે પછી મી ઉપામનીએ મેટ્રીકની પરીક્ષાને મરકારી નોકરી માટે લાયક ગણવાની લનામણનો કરાવ રજુ કર્યો હતો તે પસાર થયો હતો મી ઇબ્રાહીમ હાદન બહુજે અમદાવાદની ટ્રેનિંગ કોલેજમાં ઉર્ફુનો અભ્યાસક્રમ લખાવ કરવાનો કરાવ રજુ કર્યા હતા તે વડતા ફેરફાર સાથે પસાર થયો હતો,

લડાઈ પશ્ચિમ ગણભૂમિમાં જર્મનીએ ગ્રાઈ અને આઈઝ નદીની નજીક ૫૦ માઈનના મોટા મિનિતારના મોખરા ઉપર આક્રમણ સરૂ થયું છે તેમાં લડાઈ જોરમાં છે, જર્મનીના ડબ્લર ધણ નીકળ્યા થયો છે અને જર્મની કાળ્યા નદી રૂશિયાની રાજવાની પીત્રોગ્રાડ જર્મનીના હાથમાં એક બે દિનમાં જઈ પડવાનો મભવ છે રૂશિયાનો પત્રોગ્રાડ ખાની ઢરીને મોરકો ખાતે બરાબ છે મવાહ કરવા છતા જર્મની અને આસ્ટ્રીયના આક્રમણ કરતા હોવાથી રૂશિયન ચિતાંમાં છે અમેરીકન એન્યોને ફજ પાડવામાં આવે નહિ ત્યા સુધી મોરકો છોડી દેવાની અમેરીકન સરકારે ના પાડી છે પૂર્વ આફ્રીકામાં-મેટ્રોપોલીટાના કીનારાના પ્રદેશમાં વનુએ દેખાવ દીવો છે અને તેને હરા- અને પિટીંગ લશ્કર વધે છે જપાને સર્ધનીરીયામાં લશ્કર મોકલવું કે નહિ તે યાગતમાં મિતરાજ્યો દેશા ચાલે છે જપાન હજુ લડાઈમાં ઉતરવા નૈવાર નથી અને ઉતરશે તો રૂશિયાના તરીકે મધ્યનીરીયામાં જર્મની બે આવે તો તેઓને અટકાવવા માટે ઉતરશે રૂચ લોકોના ચા વેપારનધા માટે લઈ લેવાનો મિતરાજ્યોએ ધરાવ કર્યો છે ફ્રાન્સ-કેમ્બોર્જ ઉપર પરેવો આવ્યો છે મેટ કંવેન્ટન નજીક આપણી જમણી પાખ ઉપર જર્મનીએ આપણા લશ્કર ઉભારે જ્યાણ ચલાવ્યું હતું ફુરમનો પેરીસના પરાઓ ઉપર ગોળા ફેંકે છે

સદગુણો-કુરો.

મી શર્મએ મૂક્યા જનાગ ઓ હરુધ સપૂર્ણ રીતે પ્રાંતપ મદ્રા મત્તર્ય તો, હરાન કાઉન્સીને રિજમર્ગે હતો એ પડિન મદનગોદન માલવીજ્ઞા ઝગાકાવને-કાર્ય લાને બદલે ૨૧ થી ૨૩ સુધી માણુમોને સ્ત્રી કાપને, નફ કરવાનો એ દરાવો રજુ કર્યા હતા પણ તેઓ જાગે-કાર્ય પડ ધણી હતી તેમાં આપપત વેરાના કાપનાઆસને, જાની એ હતો તેમ્.જા, વખ જાના, ચોનો નો ચના-કાર્ય. ઉપાયો શીર લેવાથી, ચોનો ગય નટ તો મુધાગે મનો,

આન દવટી-ખાધુ ન પચવુ, જૂખ ન લાગરી, ઝાડાની કુ જાગ્યને ખેચેની ઝિંગે મરાડી જૂખ ઉઘાડે કે ખાધુ લજમ કરી મત માં ફેલો થશે-કાર્ય છે ચુકને બદલજમી મટ છે

પડયા

વૈદ્યવિજય ગ્રંથાવલી.

(લેખક પડીલ નદરામ પ્રાગઠ)

(અનુસંધાન ગતાઝથી)

તાવ.

અર્ધ રોગમા બહુ કરી,	સખજો તાવ ગણ્યામ,
તેથી પ્રથમ કહુ હવે,	તેના જોડ જિવાય
જનર જગતમે પચીશ પ્રકાર,	શીત તપ્ત તામે મુખ્ય ધારા,
આમ જિહ્વશીય હોત અથાઈ,	જનરકર જનુ મચ્છર જનાઈ,
દશ રક્તમે વિકૃત કરહો,	સોફ ફેફસા મીઠાપ જિયરહો,
મગજવર્મ સોફ રક્ત જમાવે,	તાતે સખીપાત ચેન જનાવે
મફત બરત વરમ હો જાઈ,	આધી વિશેષ એ તપ્તે જનાઈ
શક્તિ પ્રમાન લઘન ગહીમાઈ,	લઘન જવરે જીતમ ઉપાઈ
સમત દોષ આમ જહી જાઈ,	જહી જવર તણકે ચલ જાઈ,
તરન જવરે રેચ પ્રાયુ સમાતા,	શુર અન મત ઝેર સમજાના.
લઘન, રવેદ, મવાયુ, તીક્ત રસાઈ,	સમત દોષ એ મુખ્ય ઉપાઈ,
આયુર્વેદ ડીડીમ બળવે,	તાણા સજ્જન કે મન બાવે
આમોષ્ય કુપ્પ નહો લાગે,	દરદી અજાજ તાતે નહો મારે,
કુદરત કહેતી અન ન દેના,	ત્રોડી કાતુન કોપ ન લેના

સામ (સન્ધ્યામ) દોષ.

આમસહ દોષ તન બાપેલા,	વમન વિરેચન દ્યોમત ઘેલા,
કાચાફળગસ કથુન તીકરહો,	ફેગટ મહેનત ફત ખીગરહો.
કાચા આમ જો તૂટહો માઈ,	જમપુરે રાહ જન ચલ જાઈ,
દીપન, પાચન, રવેદ, રવેદ, કરાઈ,	પકવ આમ વમન વિરેચન ધાઈ

તાજ્ય.

તરન જવરે પય મત ન દેના,	જીરનજવરે કોઈ દોષ કહેના
------------------------	------------------------

સાધારનકોષા.

જનર આગમન જાનીએ,	કીયા સાધારન કીન,
તહો પવન બધ મદમદ ત્યા,	લઘન દોષે તીન

જવરઆદાન.

અજીરન જમે જિહ્વ પ્રકટાતો,	આમદોષ જવર મુખ્ય જાનો,
અન્યદોષ ગોણકે કારન,	જવરકરજનુ મુખક વીપ મારન.
અયીકજવર મુખક વીપ જાનો,	તામે સશય મન, મત આનો

જવરપરીક્ષા.

જમે કુપ્પ જનકી મર જાઈ,	જહરકે ખીચ બાર જનાઈ,
નલ કીન - કશ્ક દોષા,	અપકવ અદાર રસકા ધોવા.

વાયુજ્વર એ જાંતો સોઇ, સારક રેચક સે ગુન દોઇ,
જ્વર, ખાશી, જીખામ બસારા, અતીથેન ઘર કંક બીચાર્યા
કફજ્વરકા લછન એ બાઈ, વમન વાસા બ્યાધી હિયાઇ,
દુખત દેહસા રકધમે પીરા, કફજ્વર તમે પીછાનો પીરા
હોત બેતરી જ્વર નહો જાવે, બહુ મકૂત દોષ બતવાવે,
પેટ દાખી પરીછા કરતા, પરખી પુરન દવા આદરનાં.
યકૂત બરેલ દોષ મીટ જાઇ, જનક છોડી જ્વર ચસ જાઇ,
લાલ દ્રોગ તપા દાહ ધનેગ, તા તન પીત દર્જજ્વર હેરા

સત્રીપાત જ્વર લછન.

છીનમે આડા છીનમે દાહ મુક પીર નહિ હોય રનીવાહ,
સધી સધી હાડનમે પીર, નેનનમે બરી આવત નીર
ટેલી પલક નયન અતી લાલ, બરી રાખો હે માનુ ગુલાલ
કર્ણનાદ અર કાન પીરાઇ, કટક છુલ્કા કંઠ બરી આઇ.
તરા, મોહ, પ્રધાપ, પ્રકાશ, રવાસ, અરચી, અતી, હોય કાસા,
જીભ ખરખરી વેજરી સમાના, શીથલ અગ સખ હોઇ નીદાના
કંક લોહી-જીભને મુખ પીત, છુને શીશ દુખ પાવે ચીત,
આવે અશ્વ પસીના અગ, ઘોડી નીંદ મુત મળ સગ
દેહ દુખરી અધિક ન આઇ, યજન સમ કંઠ ધનો ઘેરાઇ,
દેહ દોરા કાસે લાપ, મકૂત હોય કે બડે બીશાલ
યકે કાન મુખ બેન ન આવે, અધીક જ્વરમે બોજ બતાવે,
ઝાડો લગે સમેદીન સોવે, અફે જગી સારી નીશી જોવે.
રાત દીનકો જાગત જાઇ, બોત પસીના કે નહિ આઇ,
હસે ત્રસે નચે ગાવે ગીત, લીલા નીરખી હોય મન બીત
બોતદીના રોગ પચી જાઇ, સત્રીપાત કે લમણ કલાઇ,
સત્રીપાતકા લછન જાનો, પુરાને બેઠકા બચત પ્રમાનો

જ્વર ચાકચાકું પ્રમાણ.

વાયુ જ્વર કે સમેદીન, દસ દીન પીત પીજાન,
કફકી દાદશ રાત્રી ગન, જ્વર પરીપકર પ્રમાન

જ્વરના દશ ઉપદ્રવ.

કાસ આસ પુત દોમાનો, હીચકી વમન દો પુત્રી પ્રમાનો,
ખાસ પત્ની જ્વરકી કાવે, આફરા તાદા સસુર કલાવે
અરચી બેન, અતીસાર બાતા, મળાવરોધ બાનેજ કલાતા,
મુત્રી દાસી પ્રવિદ કાવે, સગાસહોદર - સગે લાવે

લઘને ઐષ્ટ છ તરશ નીચે છે

ખામ બવાનક મોતકે, ખામ હરત હે પ્રાન,
ખામેકો જસ દીછએ, એલી ખાત પગમાન
મોદ ખામમ હોત હે, મોદ હરત હે પ્રાન,
તાતે પડીત કવન બીધી, જરજે જામકો પાન

જવરની પરેજ.

સમદીન બારે અજ ન ખાતાં, દસ દીન દધી દુગ્ધ નશક ન જના,
ખીસદીન ઘાત પેટ પુરન ન ખાધ, ખીની પરેજ જવર ફીર કર આધ

મુન રૂપ કહેવત

ધુરે લગત શીખ કે બચન, જનકે પ્રગટે પાપ,
દહુ આપધ લધનુ ખીના, દરે ન તનકો તાપ

જવર ચીકતસા (છલાજ)

જવરાંકુશ કુંડળીઓ

૧નદ ભાગ હરતાલ, રેનીમમ વ્યુક્તી કો ચુનો,
૪તીથ પચદ્ર ક્રીત પીસ, કુમારી રમદે ખુનો
ગજ પુટ અગી પકાય, રવંગ શીતળ એક ગુળ
ખાડ સગ લે ખાત, નાશ કરત જવર વ્યુળ
સ દુગ્ધ ક્રોધન ભોજન કરે, સખ જવર ૧૦સરવરી સુરહે,
કથ કચશ કેશવ ચને, સગ સખા અકરર હે

નોટ-શકા કાવ્ય રચનામાં તાવને ગત્રી જેવા અને જવરાંકુશને સુરવીર જેવો ગણેલ છે પરંતુ ચકા એવી કરવામાં આવી છે કે-સુરવીર હોય તે વળાવુ ને નહીં અને આ જવરાં કુશ ખાંડ સાથે ચલોડી બાર ખાયતો જવરને હટાવવા કહે છે માટે ખાંડ એ તેનું વળાવુ છે માટે સુરવીર ન કહેવાય

સમાધાન-ચીકત ભગવાન એકવાજ કથને મારી શકે તેના હતા છતા અકરરજને સાથે તેડી ગયા હતા કારણકે તે તેના સખા હતા તેમ ખાંડ એ સખારૂપ છે માટે સાથે લીધેન છે એકશે જવરાંકુશ પછુ તાવના દગધાને ટાળવા સમર્થ છે માટે આ ચકા વાસ્તવીક નથી.

જવર તામ્રરસ.

૧૧ટાક નવકી દ્યો ૧૨તામ્ર કટોરી ૧૩, થોધ ૧૪લોન નકમે ભોરી,
તીજે દીને નીકારી લીજે, તાકી જુગતી અમે મુનીજે
પારા ટાકત્રી મનથીલ ટાકા, દોનુ મીલાધ રગરો પોર પાકા
રસકારેલી સમ ભાવન લાધ, ફીર કર લીજે છાવ સુકાધ
ચુરન ધરના હડીખીચ કોરી, તાપર જીવડી વેતામ્ર કટોરી,
કટોરી મુખ કપડ મટી કરાધ, સુકે હડી સખ રે ૧૫ત ભરાધ
કોડીયા હડીમુખ મો ૧૬ ભરાધ, વે હડીને ચુતે ધરવાધ,
સો મહાલી જલી જખ જાધ, તામ પકવ શીત લેનાં સાધ
રસકારેલી ભાવન દીજે, ૧૭યા ૧૮મુગ સમ માત્રા કીજે,
સરજવ સમ માત્રા હે ચુન કરતા, દીધો આહીસો લેશ ન કરના,
પથ્ય દુગ્ધ કુરકા ૧૯કરના, તીન પાત્ર જોગીકા ભરના
સમ જવર સમીપાત જના, વામે સંચય જરાન લાના.

૧ નવ ભાગ ૨ જે ભાગ ૩ છીપ, ૪ મોરયુથ ૫ એક જોગ ૬ મીવતો જીવ, જેમ મળી જાય છે તેવી રીતે ૭ ખમણો ૮ દગતો ૯ ખાત ૧૦ રાત્રી ૧૧ પેસામાર ૧૨ તાખાની ૧૩ પાટકી ૧૪ મીઠું ૧૫ છાશ ૧૬ રેતી ૧૭ વરીયાળી ૧૮ લીતા ૧૯ મગ ૨૦ ખાત

કાસ ધાસ મ્મ, કાપ હરહી, નપુથકટારી વીજીવધી કરહી
વાયુ ગુદમ સીતાગનસતા, સુરન પુટ દોષ સમ જતા,
પુટી મદન કાજ શેવાઈ, તાક પુટ સુરનકા ચાઈ
ઔર કાજકો પુટ ન દેના, વામીટ વિરચન ગુન રહેતા;

નોટ—સુરશ્વેનો પુટ આ તાનમરમને આપવાથી વાન્તી પ્રાંતા ધિદોથ ટળે છે જરમ
ઊલટી પીતદોષ ટાળવા જરૂરની છે કારણકે “વૌષ્ઠ પ્રકોપ ઉવરો મમતી” માટે ધાતુધુટી
તેમજ મરદાઇ માટે વાપરવી હોય તેનેજ સુરશ્વેનો પુટ દેવો

જવરકુશ

કાપા શુધા ટકત રમન લેના, સમ ભાવન જગરાજ^૩ દેના,
હર્ષા મુગસમ ગોલી જના, મીશીહરેલે કુર પય ખાનાં.

જવરકુશ

જતાલ કહીયુના સમ કીજે, કુમારી રસ ત્રીડીન રગડીજે,
ગજપુટ જલાય ગોડીકા કરના, તીન પાત્ર જોમીકા ભરના,
મુગસમ ગોળી ગુમો ખાઈ, કુર પય પથ્ય સમેજવર જાઈ,

અર્ધનારી નાટ્યેર અજન

સાકાચાર ટાક મરી કાધી, જલે બોળિષ ગિતારો છાધી,
સચળ દોહુ ટાક મીતાઈ, કારેલી રસ ભાવન ચાઈ
એકસો અષ્ટ ભાવના બોધી, ગયનકે સમ કરનાં ગોળી
જલે ધરી ડ્રીમ^૫ અજન કરહી, અર્ધ અગ તે દીશ જવર હરહી,
દો નયના આજે જમ ભાઈ, સારા તનકા જવર તમ જતહી,
અર્ધનારી નાટ્યેર નામા, સમે જવર જવર આવન કામા,

અર્ધ નારી નાટ્યેર નાસ

કાવાં મુખાં સ્મિત્ત્વ વારાં, મૈવં સ્વ નરિજ સમજારાં,
સમ ચુગને રગડી મીલાઈ, લીલુ ગસ એક ભાવન ચાઈ
રસ નગડ ભાવન એક દીજે, ફેર ઉચ્છ્રક રસથી એક કીજે,
રાયન કે સમ ગોળી બનાના, ગોમુત્રે ધરી નાક મુધાના
નાશા સ્વર તે દીશાએ નાસા, તે દીશા અર્ધ અગજવર નાસા,
દોનુ સ્વર નાસમ એ જવર જાઈ, નીચે કરી કે દેખીઆ જાઈ

જવરહર વેચક ગુટીકા.

પારફ ગંધ શુદ્ધ કરી લીજે, લીમજ હરડે તાસગ દીજે,
ફળ દીવાની અકથ વક્રામ, ઉદાની રસ ગુટીકા ચાઈ.
વજન દોમામા નીત્ય લીજે, અર્ધવારી શીંગ તાપર પીજે,
ધાની, મીશી, કુર, દધી ખાઈ, યજન જુધામ સમે જવર જાઈ

ગીરમાળાદિ કથાથ

ગીરમાળા કહું મુસ્તાલાના, રેપટ ગણે કસતાય મીવાના,
હી મજ હરડે કીરાતા લીજે, વાસા પચાધી કસુરતરે ચહીજે
કાકા કરી કે પાના આઇ, અથી કમીતા સમે જવર જાઇ,

કલી ગાદિ ચુરન

કહું કીરાતા હીમજ પકલી ગા, કાઇ રેવતચીની લ્યો વહી ગા,
મીચ વસાગર ગોટા અતમીયા, સુરાખાર ઇદ્રાની પીસા
સતાપ સમગ સમે સમાના, ટાક બર ચુરન ઉચ્ચુગ્ય ખાના,
સમે જવરકા આને અતા, કાજ ચૈપધી ગુન અનતા

સોડા સપ્લીસાદિચુર્ણ.

તોલા બાર થ્યો "સોડા માલીસી" તાસમ પીસી,
કપુર કીરાતા થ્યો "કચીનાઇન" ગશીમત મમે સમ લાઇન.
તીન રતી જલકે સમ દીજે, હોત રેવદ તન શીતળ કીજે,

એચુમીક્ષર.

"કચીનાઇન" સવા ઓસ લીજે, ૧૦ કીશુટસધરીક દુગના ચહીજે,
સવા ઓસ "કારખોનેટ ઓફ સોડા" સવાર તન "મગીધીયા" જોડા
દોઢ રતન લેના રેન વોટર, આધા રતન "એકવાકેમ્પર"
સોડા મેગીધીયા જલ મેડારો, આત ઉશાના તમે ઉતારો
એકરોગ એકાતે ધરના, નીતરામત સીસામે ભરના,
આસીક બીચ કચીનાઇન ગારો, કરી ફીશર સીસામે ડારો
ફીર કેમ્પરવોટર મીવાના, મરજી સમ મીધા લાલ રંગ જાતા,
ફોફ્ટર કરીકે રંગ મીવાના, અત્યુત્તમ એચુમીક્ષર જાના

કચુનાઇન મર્દન

તીનબાગ "ગહીસરાઇન" લાઇ, એક બાગ કચીનાઇન મીલાઇ,
સીસેડારી યુચ મરાના, ગરમપાની કે બીચ ધરાના
એક ડ્રામ તન માલસ કરના, મીવત લોહીમે જવર બીરના
શીમત બાવક સજક બારે, બીતમ છલાજ હકીમકે દાવે,
કહું ઓપધસે કાપર હોઇ, તાકા મવાજ સુગમકે સોઇ

અપૂર્ણ કમસદ

૧ ચાર વાળ ૨ મોચ ૩ ખડમલીયો ૪ મીઠી ૫ ચારકુસી ૬ મોરીગડી ૭ દેવદાર ૮
૭૬જવ ૯ હીંગ ૧૦ કાંકચીયા

ખાસનાશકે પાચડર—પાણી નાથે મિથ કરી વાળ ઉપર લગાવવાથી એક મિનીટમા વગર
બળતરા કે ઇન્ફ્લેમ્પશ વગર વાળ ખરી પડે છે ચામડી નુનાળી રેશમ જેની નરમ ગહે છે ડાઘ
પડના નથી કે બળતરા બળતી નથી એક ડબીમાથી એક ડઝન ઉપરાંત માણુ બની શકે છે
આખુ વર્ષ ચાલે તેટલી દસ એક ડબીમા આપે છે વળી લીછીના ડખ, ઉપર ચોપડવાથી ઝેર
તરત બીજે છે ડી ૦-૮-૦ ૧-૦-૦-૦ દવે કેમીકલ વર્કન-અમદાવાદ.

અનુભવ સિદ્ધ ઉપચારો.

તાવ—મહાસુદર્શન ચુર્ણુ તો ૦૧ પાંચેર પાણીમા ઉઠાળી બે ચમચા પાણી રહે તે ગાળીને અદર દ્રાક્ષાસવ ચમચો ૧ મેળવીને તેમાંથી બે ત્રણ વાર રોજ પીવાથી તાવ મટે છે

સંત્રિહણી—પચામત પપટી વાલ ૧, કૃમિકુદાર રસ વાલ ૧, લાહીચુર્ણુ વાલ ૧, સર્વે એકત્ર મેળવી તેમા, ઘસમા શેરેલું અર્ધ તથા જરા દિગાંધક મેળવીને ૨ પડીકી આપવાથી સંત્રિહણી મટે છે (વૈદકક્રમતઃ)

બાળકોના મુખરોગ—રસવતીને મદમા દાવડી અગર દુધમા ઘસી ચોપડાથી મેલું સાફ થાય છે અને તેથી મોઢામાં પડેલાં છાના અને ફોલાઓ રૂઝાય છે

આંખ આવડી—રસવતી, અષીણુ, ફટકડી, સિંધાલુણુ, હીમજ એ.વીએને સાથે પા બીમા વાટી આંખના દુખાવા ઉપર લેપ કરવાથી મટે છે તેમજ રસવતીને દુધની અદર ઘસી આંખમા દીપુ નાખવાથી મટે છે

કર્ણઆવ—રસવતીનું દીપું કાનમા નાખવાથી કર્ણઆવ મટે છે (આયુર્વેદવિગ્નાન)

ચુક—એપો કળીચુનાને લીંબુના રસનો પૂટ આપી તેને છાંયે સૂકવેલો એના સાત પુ આપવા તેમા કાગી ફટકડી અને હળદર સરખા વજન મેળવી તેને ઘુદરના પાણીમા ચણા જેવડી ગોળીઓ કરવી તેમાંથી બે ગોળી એકી વખતે આપવાથી ચુક મટતા સુધી બંને કલાક ગોળીઓ આપવી દીવમમા ચાર વખત સુધી અપાય છે

પેટની ગાંઠ ગરોળ—મીઠું શેર ૨ સીધવખારે શેર ૧ બનેને વાટી લોડીમા બરી ૬ પડ માટી કરી ગળ પુટમાં બાળી હેલુ પછી અગ્રેશો શેર ૦૧ ખાડી વજ્ર ગાળ કરી તેમા મેળ વલો એમાંથી દમ આતી બાર ઉના પાણી સાથે ફાંકી જવાથી બરોળ કે પેટની ગાંઠ મટે છે તેમજ શેરડીના સરકામા અછર રોજ ખાવાથી, જુદામ ધાય છે તે બરોળ મટે છે

સીધ પ્રસુતિ થવાનો ઉપાય—સવા અને મેથી બંને પૈમાબાર લઘુ તેને અચ્છેર પાણીમાં ઉઠાળી પાંચેર પાણી રહે ત્યારે ઉતારી ખાવાથી તાકાળ પ્રસુતી થાય છે

ચોથીઓ તાવ—ખડીયોખાર ૨ માસા, સાકર ૩ ૧ બાગ માથે વાગીને ફાકવાથી મટે છે ફાકવા પછી બે કલાક સુધી પાણી પીવું નહિ એમ ચારથી આઠ રોજ ફાકવાથી મટે છે ખજુ પાણી પીવાથી ગુણ થતા નથી

પેશાબ વાટે લોહી પડવું—મેનીના પાનનો રમ માકર અને ઘી એજો ચાટવાથી લોહી પડવું બંધ થાય છે (ધનવતરી)

કર્ણ નાડી અથવા કાનનું નાસુર—કાનની અદર નાસુર થવાથી કાનમાંથી હમેશાં પડે વર્ષા કરે છે તે ઉપર નીચેનું તેવ ઉપચારો છે

આમતમારો ગધક ૧૧ મામા, મનશીત ૧૬ માસા, હળદર ૧૬ માસા, સરસીયું ૩૨ તોલા, ધતુરાના પચાગતો રમ ૩૨ તોલા, અને પાણી ૧૨૮ તોલા સર્વ એકત્ર કરી મદ મદ અગ્નિથી બે દિવસ સુધી બરોબર પકવવું પછી તેને વજ્રમા ગાળી બરી હેલુ. તે તેલ-કાનને પ્રથમ ફટકડીના પાણીથી ધોઈ નાખી દરરોજ ચાર પાચ દીપા કાનમા નાખવાથી કાનનું નાસુર મટે છે, ધજા વળેતા જુનો રોગ હોયતો ચાર પાચ મામ સુધી આ પ્રમાણે તેવ કાનમા પાડવો કરવું

ખાંસી—ઘવીગ, જવડી, જેઠસાગ આમળા, કપુર, તામમખ અને લીડીપીપર મવંને શરબે બાગે લઘુ નાગરેલના પાનના રમમા ઘુટી બંને રતીની ગોળીઓ બનાવવી એ ગોળી એના જેવનથી ખાંસી અને દમ મટે છે એક ગોળી સવારે અને એક ગોળી માંજે મદ કે આદાના રમ માથે ખાવી વંદએ આથી જડ મળથી ખાસી મટે છે

પ્લેગ—લીંબકાના કુમળાં પાન ૨ તોલા, મુક, મગી, પીપર, સીંધાલુણુ, કાશુમીઠું, ઝર અને કાળીછરી એ દરેક એકેક તોલો અને લીંબ ૬ મામા સર્વને એકત્ર ખાડી કાગડી લીંબુના રમમા ઘુટી નીલાં બેગના જેવડી ગોળીઓ બનાવવી આ ગોળીઓમાંથી રોજ ૩ ગોળી મવાર, અપોગ અને મોંજે ખાવાથી પ્લેગ મટે છે (વૈદ)

પુસ્તક

૬૬.

અંક ૩ નો.

ભાગ્યોદય.

૩

સને

૧૯૧૮.

હૃદય મંદિરમાં પ્રવેશી આત્માથી અભિનરૂપે અનુભવ કરવા
જીવને ઉપદેશ.

(તનું આ મંદિર વિશ્વનાથનુ રે,—એ લય.)

પેલુ શુ હિંચ સદન દીપતુરે ને ને ને,

પલટાવી તેને તું આજ, મહિ પ્રવેશીને,

આજ એ ધામ તું તમામ, જરી ને ને ને !

તાજ સમય છે એ બીતરે ત ને ને ને ! બહાર ભમે છે તે શુ કાજ,—

અલૌકિક વિભવો તો ત્યા રહ્યા તું ને ને ને ! લૌકિક વિભવો એ ત્યાજ,—

ખૂંદલો મૂક્યો ત્યા તારે અર્થ તે તું ને ને ને ! અનુભવ જ્ઞાન અથરાજ,—

હિંચ નાહ શ્રવણ કરાવતા તે ને ને ને ! વાગે ત્યા અદ્ભૂત આજ,—

પ્રાસવ્ય માત્રતુ એ ધામ છે તું ને ને ને ! તેમાં તું સ્થિર થઈ વિરાજ,—

અદ્વય અધીન થશે તને તું ને ને ને ! ધારી લે શિરપર તાજ,—

યદ્યથ અધિષ્ઠાતા સત્તા માત્રનો તું ને ને ને ! સિદ્ધ કરીશ તું સામાન્ય,—

અલેહ ક્યે (એ) હૃદય મંદિરે તું ને ને ને ! સર્વાત્મા નરહરિ મહારાજ,—

શ્રી. ૩.

વિપયી વૃત્તિ પ્રતિ તિરસ્કારયુક્ત વચનો.

વિષયી વૃત્તિ ! તુજને ધીક્કાર

ક્ષણ ક્ષણ અતાકરણ તણો તું, કરે નીચો અધિકાર,—

વિહિત ભોગ ત્યજ અવિહત ભોગે. જનું એ તુંજ વ્યાપાર,—

હાથ અનત સહે પલુ જાતી, તું તેને તે દાર,—

વિકારી ભાવથી નિરખે પરધન, પર સત્તા, પરદાર,—

અરે ! કુટ્યો નહિ કા તારા આ, ઉલય નેત્રના દાર,—

સાન ન આવે, કમ સત્તાનો, સહે અપરિમિત માર,—

આજ સુધી કહે શું ફલ કાઢ્યું, કરતાં અસહાયાર,—

અરજે નમવા યોગ્ય તને તે, કરતા (તુજ) તિરસ્કાર,—

(તું) ધારે ભોગે શમે રાગ તો, વ્યર્થ એ તુજ વિચાર,—

તુજ સ્વભાવ અગ્રહથી ન ત્યાગીશ, ત્યા લગી નથી છૂટેનાર,—

કાઠિનો તે થનો કાઠીનો, તુજને સ્વિકારનાર,—

વિશ્વે એકજ વિજયી તે જે, તુજ પરાસ્ત કરનાર,—

એક સમર્થ શ્રી સદ્ગુરુ શિશુ પ્રતિ, તાજ ન કશું વળનાર,— શ્રી. ૩.

મનુષ્યનો અન્ય ઉપર પડતો પ્રભાવ.

એ તો મનુષ્યને જ્ઞાન હોય કે ન હોય, પરંતુ તેનો પ્રભાવ ખીજા મનુષ્યના ઉપર હમેશાં પડ્યા જ કરે છે એકનો ખીજા ઉપર સ્વાભાવિક રીતે પ્રભાવ પડેજ છે પરંતુ આશ્ચર્ય એ છે કે મનુષ્ય એ વાતનો કદી વિચાર મરખો પણ કરતો નથી કે ખીજાઓના ઉપર મારો પ્રભાવ શાથી પડે છે, મારા સ્વભાવથી, મારા શબ્દોથી, મારા હસવાથી, મારા રડવાથી, ખીજાના જીવનમાં રો ફેરફાર થઈ રહે છે એ પ્રભાવ હમેશા ધીરે ધીરે અવ્યક્ત રૂપે પડતો રહે છે કે જેનો મનુષ્યને કદી વિચાર મરખો પણ આવતો નથી તેના પ્રત્યેક શબ્દ અને પ્રત્યેક કાર્યનો કાષ્ટ ને કાષ્ટ પ્રભાવ પડ્યાજ કરે છે જે નબળાને તે ગમે તે રીતે ખુખથી બોલી નાખે છે અને શરીરની જે પ્રતિભા તેની જાગૃત્તિ અને વગર વિચારે થયા કરે છે તેનો વિશ્લેષણ પ્રભાવ પડે છે એટલે પ્રભાવ ધ્વજા અને સકલ્પ કરવા છતાં પણ આ પણ આપણી પ્રતિભાથી પાડી શકતા નથી આખા દિવસમાં એક પણ પણ એવી જતી નથી કે જેથી મનુષ્ય પોતાના પ્રભાવથી સસારમાં કાષ્ટ ને કાષ્ટ પરિવર્તન કરી શકતો હોય, પરંતુ આ પરિવર્તન એવું ધીરે ધીરે થાય છે કે મનુષ્યને તેનો પત્તો પણ લાગતો નથી

તેજ, પ્રકાશ, વિદ્યુત, આકર્ષણ વિગેરે પ્રકૃતિની સમગ્ર શક્તિઓ હમેશા અવ્યક્તરૂપે પોતાનું કામ કરતી રહે છે આપણે તેને કદી પણ જઈ શકતા નથી આપણને તેની સ્થિતિ કેવળ તેના કાર્યો અને પરિણામથી જ જાણાય છે પ્રકૃતિના નજરે જાણતા પદાર્થોના પરિણામ, ન દેખાતા પદાર્થોની વૈભવની આગળ કાષ્ટ દિશામાં નથી સૂર્ય જેવામાં કેટલો મોટો છે, પ્રકાશ પણ તેનો વધુ છે, પરંતુ આ પૃથ્વીના જીવજતુઓ તથા વનસ્પતિ વિગેરેના જીવનના પાનને માટે સૂર્ય-માયી એકાધુ તેજ મળતું નથી આડંબી કરતા નહ

શરમી અને પ્રકાશને માટે આપણે તારાઓનો આશ્રય લેવો પડે છે જે પૃથ્વીથી લાખો માઇલ દૂર છે અને ધણાજ નાના છે કે જે પૂરા દેખાઈ શકતા પણ નથી એ પ્રકારે હજારો તરેહથી પ્રકૃતિ આપણને-ખતાની શકે છે કે જે પદાર્થો આપણને દેખાતા નથી તેની શક્તિ દેખાડનાર પદાર્થોની શક્તિ કરતાં કેઈક અધિક છે

દરેક મનુષ્યના હાથમાં સાર અગર ખોટું કરવાની અદ્ભૂત શક્તિ હોય છે એ શક્તિ એ, તેના જીવનમાં શુભ શુભ ન જાણનાર કે ન દેખાનાર પ્રભાવ છે મનુષ્ય વાસ્તવમાં કેવા છે, તેના અંતરમાં લાવ અને તેના વાસ્તવિક વિચાર કેના છે, તેનું તે પ્રતિબિંબ છે ગમે તો મનુષ્ય કાંઈ પણ કામ લહે ન કરતો હોય, તો પણ તે પોતાના જીવનદ્વારા સસારમાં હર્ષ યા શોક, આશા યા નિરાશા, ઉદારતા યા કૃપણતા, -શુભ યા દુષ્ટ વિગેરે શુભ કે અવશુભ ફેલાવતો રહે છે આપણા જીવનમાં હમેશા એ કાર્ય થયા કરે છે એક ખીજાના ઉપર આપણો પ્રભાવ પાડે એ અને ખીજા ખીજાનો પ્રભાવ આપણા ઉપર પડે એ એવી રીતે આપણો ખીજાના ઉપર અને ખીજાનો આપણા ઉપર હમેશા પ્રભાવ પડ્યાજ કરે છે

મમારમાં કેટલાક સ્ત્રી પુરુષો એવાં હોય છે કે કેવળ તેમની હાજરીજ હર્ષ અને આનંદના કારણરૂપ હોય છે તેમને જેવા માનથી અન્યને આનંદ અને પ્રેમદ થઈ રહે છે ચાંતિ જણાય છે અને ઘણું વારમાં એમ જાણી શકાય છે કે જાણે આખું જગત આનંદ અને આગાનું જ ન્યાન છે કેટલાક એવા પણ માણસો છે કે જેની કેવળ આકૃતિને જોવાથી જ અશાંતિનો અનુભવ થઈ શકે છે, અને જીવનથી મૂંઝા થઈ વાગે છે વિના કારણે તેને જેનાજ અન્યના હૃદયમાં ચિંતા અને ધમરાટ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે આરે તરફ નિરાશાજ જણાય છે, એક ધરી જતી નથી,

કાંઈ પણ વસ્તુ સારી લાગતી નથી, અને કાંઈ કામ કરનામા પણ ચિત્ત ચોટતું નથી.

ધણી મનુષ્યો એના હોય છે કે જે જીવન સ્થી સમુદ્રમા બરફના પહાડોની માફક તરતા ફરે છે તે કાંઈને દિનાસો આપતા નથી, કાંઈ તેમની પામે જતુ પણ નથી તે મર્જથી અતડા રહે છે. બે કાંઈ દેવથી તેની પામે જાંઈ ચડતું તો તેને ધણી પસ્તાવો થતો કે હું અહીં ક્યા આશ્યો અને બે તેમાંથી કાંઈ કદી કાંઈની પાસે થઈને જતુ તો તેમને પ્રિયાર થતો કે આ અહીં ક્યાથી આવ્યો આના મનુષ્યોનો કેવો ભયકર પ્રભાવ પડે છે, તે તમે જાતે જાણી શકો છો કહેવાની કાંઈ જરૂર હોતી નથી, એટલું તો કહેવું જ પડશે કે જે અભાગી મનુષ્ય તેની પાસે રહે - જે તેનું જીવન ધણીજ દુખમય બને છે અને જીવતા છતાં પણ તેને મરવા તુલ્ય લાગે છે.

કેટલાક માણસો એવા પણ હોય છે કે જે હમમુખા, પ્રમત્તનચિત્ત, ઉદાર અને યાન હોય છે વીરતા અને સહનશીલતા તેના મ્હેરા ઉપર જાગૃતી જાણીય છે તે પોતાના માર્ગ ઉપર આગ્રહ રહે છે અને નિર્ભયપણે તે માર્ગે આલ્સા ફરે છે કદી કદી કાંઈ કાર્યમા તેને વિઘ્ન જણાતા તેને તે પ્રમત્તનપણે સહન કરી અને નિર્મળ કરે છે તેના પ્રત્યેક શબ્દ અને કાર્યથી આશા અને આનંદનો નર્પાદ વરસી રહે છે જેવી રીતે સૂર્ય ઉદય થતા અધકારનો નાશ થાય છે અને પ્રકાશ થઈ રહે છે, તેવી રીતે તેમની દિવ્યમૂર્તિના દર્શનથી નિરાશા હનનગે માઉ દુર નાસી જાય છે અને દુખમા હુએનો મનુષ્ય પણ આશા અને ઉત્સાહથી સુખના માર્ગને પકડી ચડે છે.

કેટલાક મનુષ્યો મેરેરિયામસ્ય સ્થાનના જેવા હોય છે જેવી રીતે મરેરિયા તાવવાળા જગ્યાના સસર્જથી મેરેરિયા ઉત્પન્ન થાય છે અથવા જે ન્યાનમા મહામારી રિગેનો પ્રદાપ થાય છે તે સ્થાનમા રહેવાથી મહામારી (કોવેરા) લાગુ પડનાનો ભય રહે છે, તેવીજ રીતે તેવા મનુષ્યોની પામે રહેવાથી અને તેમના મમર્જવી બદ્ધ ભયાનક, ખરાબ, ગંદા અને ખેરી પ્રભાવ પડે છે એવા મનુષ્યો પોતાના ઘરમાં પણ રોગ અને ગોખરી ભરેલી જેવી લાગે દેવાની કે જે

બધા તે આવે છે કે જાળકો મનુ કુલુ છોડી દે જે હસવા રમવાનું જતુ રહે છે અને દેવકના મ્હેરા ઉપર ઉદારી જવાઈ રહે છે તેના માણસો હમેના જાણે પોતાના ઘરમા કાંઈ નિત્ય મરી જતું હોય અને તેના જાણે પોતાને બારે શોક હોય તેવી રીતે હમેશા મ્હેરા મોઝે બેઠેલા મનથી રહે છે તે કાંઈ પણ વખતે હસતા મુખે બેનામા આનંદ નહિ પણ બ્યારે બેઠેલા ત્યારે તેના માણસનું મોં ચરેલું અને આખો લાજ દેખાશે.

આવા માણસોથી પ્રતિકુલ માણસો પણ જાન્યતુમા ધણી મળી આવે છે કે જે હમેશા પ્રસન્ન રહે છે અને બીજાને પ્રમત્તન રાખે છે કાંઈ ગમે તેટલો ઉદાસ હોય તો પણ તેને જોનાજ તેની ઉદારી જતી રહે છે.

ધણી મનુષ્યો કપડી અને માયાગારી હોય છે અર્થાતિ તેમના મનમા કાંઈ હોય છે અને બહાર વર્તન જુલુ હોય છે તે કહે છે કાંઈ અને ફરે છે કાંઈ તે લોકોમા એ અવશ્ય હોય છે કે જે તેમને કાંઈ કામમા તમારી જરૂર પડી તો તે તમારી સાથે ધણીજ મેળાપ કરી દેશે અને પ્રીતિ અને સહાનુભૂતિ બતાવશે પોતાની ગરજ કે મતલબ વખતે તમારી સાથે રડના અને હસવાને માટે તૈયાર થઈ જશે તેમની બોલીમાં એવી મધુરતા આવી જાય છે કે જાણે તેનું દરેક વર્તન ખરા હૃદયનું હશે પરંતુ એ પ્રકારનું વર્તન હમેશને માટે ટકી શકતું નથી બહારનો દેખાવ એક વખત જતો રહે છે, અને તે ઉપરચોડીયા વ્યવહાર એક દિનમ પકડાઈ જાય છે તેના પાસના બોળા મનુષ્યો ફસાઈ જાય છે પણ કાંઈ બધા તેવા હોતા નથી દરેક મનુષ્યના અંતરમા એક છુપી એવી શક્તિ હોય છે કે જે તે મનુષ્ય પુર્ત અને કપડી છે તેવું તેમને જાણાવી દે છે એના મનુષ્યો બધા મુખી સ્વાર્થ હોય છે ત્યાં મુખી વળગ્યા રહે છે, પણ બધા કામ વર્ધ રજું કે પડી તેમનો બાવ પણ પૂજા નથી.

આ પ્રકારે મનુષ્ય માનવો મારે કે ખોટા કાંઈ પણ એક પ્રકારનો પ્રભાવ બીજા મનુષ્ય ઉપર જરૂર પડે જ છે બધા એમ છે તો મનુષ્ય માનવ કર્તવ્ય છે કે જેથી જગત ઉપર ઉપકાર થાય અને અન્ય મનુષ્યોનું ભયું થાય તેવા

દુઃખનો માર વીજાને શિર.

(લેખક શ્રીયુત મણિલાલ નથુભાઈ દાસી. ખી. એ)

જે મનુષ્ય પોતાના દુઃખો ખીજાઓને બેઠેથી આપવામાં બહુ ઉદાર હોય છે તેના જેવો માર્થી મનુષ્ય જગતમાં કોઈ પણ નથી તે પોતાનું કોઈ પણ દુઃખ પોતાને માટે રાખી મૂકતો નથી, પણ પોતાના મળવમાં આવતા દરેક મનુષ્યને તેના ભાગીદાર બનાવવાને ધણો તત્પર હોય છે તેની ચિંતા, તેના દુઃખો અને તેની કસોટીઓમાં ખીજા મનુષ્યો ભાગ લીધા વગર રહે એ તેને રચતુ નથી, તેથી તે જે કોઈ તેને મળે તેની આગળ પોતાના રોદધા રાખા કરે છે.

પોતાની જીવનની નેખમદારી પોતાને શિરજ હોની નેધએ આપણે ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ આનંદનો ઉડામાં ઉડા દુખનો આપણને એકલાનેજ અનુભવ થાય છે આપણી અંદર રહેલી નિષ્કળતા સાથે આપણે એકલાનેજ લડવું પડે છે આપણે મરીએ છીએ સારે પણ એકલાજ જઈએ છીએ જો જીવનના મોટા પ્રશ્નો આપણી ચિંતાઓ, આપણી નેખમદારીઓ, આપણી નિષ્કળતાઓ અને આપણા ભયો આ બધા પ્રશ્નો આપણે એકલાએજ અનુભવવાના હોય છે તો પછી આપણા દુખનો સાર ખીજાને શિર ટોળવાને પ્રયત્ન કરવો એ શું ફીરતવું કમ કંઠી સંકષ્ટ ?

આપણે ખરી રીતે તો ખીજાનું જીવન આ નદી બનાવવું નેધએ આપણા દુખો વીરતાથી મદન કરીને ખીજાને તેમની કસોટીઓમાંથી પસાર થવામાં આપણે ધર્મના નમુનારૂપ બનવું નેધએ, આપણે આપણી નિષ્કળતાનો વિચાર નહિ કરતા તેમાંથી મળતા અનુભવ માનનો વિચાર કરવો જગતમાં મળી આવતા અનેક પ્રકારના આનંદ આગળ આપણે આપણા દુખદ પ્રશ્નોને તુચ્છ ગણતા રીખવું નેધએ. આપણી ચિંતાઓ અને ભયનો ધ્યાનોને જૂઠાણમાં મૂકી દરરોજ નરીન પ્રભાતને એક વીર તરીકે બેઠવું નેધએ પણ આપણા દુખો અને ગોઠને આપણી મસાજમાં

પરચુરણ વેપારીની માફક બેઠેથી માપવાને આપણને ખીજાનું હક નથી.

જ્યારે મનુષ્ય પોતાનું જીવન ચરિત્ર પોતે લખે છે, ત્યારે તે પોતાની અને ખીજાઓની પાતચિતના વર્ણનથી અદ્દ તો નથી, પણ તે ધારવાર પોતાના હૃદયના ઉભરા કાઢે છે તે તે સૂક્ષ્મદર્શક યત્રવડે પોતાના જીવનના દરેક બનાવને તથાસતો લખે છે, અને તેથી તેના જીવનના નાના નાના પ્રસંગો પણ ઘણું વિગાળરૂપ ધારણ કરતા લાગે છે. કોઈક પોતાના જીવનચરિત્રમાં લખે છે કે “માખી રાત હતું ઉઘો નહિ, મેં ધડિઆળના ટકોરા દરેક કનાકે તાગતા સાલ્યા.” આ અને આના જેવા અનેક બનાવોનું ખારીક વર્ણન હોય છે આ પ્રકારનું કારણ એ છે કે મનુષ્યને પોતાનું દુખ ખીજાઓના દુખ કરતા ધણું મોટું લાગે છે.

આવા કોઈ મનુષ્યને જો તમે પૂછો કે “તમને કેમ છે ?” તો તે આઠ વર્ષનો હતો અને તેને પેટમાં આકડી આવી હતી લાથી શરૂ કરીને અસાર સુધીની તેની શરીરની સ્થિતિ તે વર્ણવી જશે. તમે તેને રમતામાં ભેગા થયા હો, અને તેની માનસિક સ્થિતિ વિશે પૂછ્યું હોય તો તેણે ક્યા ક્યા પુસ્તકો વાંચ્યા, ક્યા ક્યા ભાષણો સાંભળ્યા, અને કેવી રીતે તેનું મન ઘડાયું, એનો ઇતિહાસ આપવા મંડી જશે. તે પોતાના વીતંક ખીજાને જણાવવા તત્પરજ હોય છે.

કેટલાક પુરોનો અને મુખ્યત્વે કરીને સ્ત્રીઓને એવી આદત પડી ગઈ હોય છે કે તેઓ પોતાના નોકરો, ખાળકો અને કુટુંબના મનુષ્યો સાથે થયેલી સહેજ તકરાર કે અણમનાને મોટું રૂપ આપી તેમને મગવા આવનાર દરેક આગળ તે વાત ડેડવા કરે છે ત્યાં સુધી પોતાના દુખો ખીજા આગળ ન રહે, ત્યાં સુધી તેમને ચેન પડતું નથી. તેઓ જાતે તો દુખી હોય છે અને પોતાની ગેફજનક વાતો મલખારીને ખીજાને શોધાવું બનાવવાનો ધંધો ભેદી બેઠા હોય છે.

એક વેપારીને ઐધકાપતુ દરદ થયુ હતું તે પોતાની દુકાને બેમી સવારથી તે સાજ સુધી ને ધરાક તેની દુકાને આવે તેને તે દરદની વાત સલજાવ્યા વિના જવા દે નહિ પોતે માંઝે માટ આખી દુનિયાને તેના મદવાડના વિચારથી દુ ખી કરવાનો તેને શો હક્ક છે? આપણા મનની રિચતિ પણ યોગ્ય ન હોય તો તે વખતે મૈન ધારણ કરવું એજ આપણે વારતે ઐયરકર માર્ગ છે

ઠેટાકાક મનુષ્યો વાર નાર પોતાના શરીર તરફ નજર કરશે, અને પોતે આખી દુનિયામા સૌથી દુ ખી હોય એમ માનવા લાગશે તેઓને પોતાના દુ ખને મોટું રૂપ આપવામા મળ પડતી લાગે છે તેઓ ઘણીવાર એમ કહેતા સલજાય છે કે જૂન કાળમા તેના જેટલી અડચણો, સડો અને નિરાશાઓ કોઈએ પણ અનુભવી નથી

ત્યારે આવા મનુષ્યના ધરમા મૃત્યુ પ્રવેશ કર છે અને તેના નજદીકના સગાંધીને ઊપાડી લઈ જાય છે, ત્યારે તેનું જીવન નીરસ બને છે, આવા તૂટી જાય છે, અને જીવું પ્રયોજન વગરનું લાગે છે તેનામાથી પ્રેમ ચાલ્યો જાય છે, તે શન્ય ચમુથી ભવિષ્ય તરફ દ્રષ્ટિ કરે છે, પણ ભવિષ્ય તે જોઈ શકતો નથી. જીવની ખરમાદ ગઈ અને હવે તે જીવન અને મૃત્યુ એ બન્ને તેને સરખું જણાય છે

કાળ પોતાનું કામ કયે જાય છે, અને વખત જતા રતજનના મરણનો કારી ધા પણ જુલાવા લાગે છે, અને જીવનમા નાં પુષ્પો હોગે છે આપણે દુનિયાની વસ્તુઓમા ફરીથી રસ લેવા લાગીએ છીએ કેટલાક મનુષ્યોને એમ લાગે છે કે જીવનીની વસ્તુઓમા રસ લેવાથી તેઓ મરણ પામેના મનુષ્યો તરફ ઓછી પ્રીતિ ધરાવે છે, પણ આ માન્યતા જૂઠ્ઠાભરેલી છે કુદરત બહુજ હકાપણુ ભરેલી રીતે આપણને આશ્વાસન આપતા જણાવે છે કે, “ જો કાળક્રમમા દુ ખના ધા રૂ ઝાના હોય તો તે ધાને લ માની રાખવાનું કાંઈ કારણ નથી આત્માનો સ્વભાવ આનંદ રસપી છે માટે આનંદ ભોગવવામા આપણે કોઈ પણ આપણા પ્રિયજન તરફ ઓછી પ્રીતિ ધરાવીએ છીએ એમ કહવું નથી ”

આપણું દુ ખ અને ગાંઠ ગમે તેવા ભાગે હોય, જીવું તેને ખીખ પર દોળવાનો આપણને કાંઈ પણ અધિકાર નથી જીવું જીવું રંગની પાઘડીઓ પહેરીને, અથવા તો કાળી પટ્ટીઓ બોપ પર ચોટડીને, અથવા તો કાળી રેખાવાળા નોટપેપરો નાપરીને આપણા દુ ખમા ભાગીદાર ખીખને બ નારનાનો આપણને જરા પણ અધિકાર નથી

જો આપણું જીવન દુ ખરૂપ થયું હોય, જો આપણી સમૃદ્ધિ ચાલી ગઈ હોય, જો આપણું પ્રેમપાત્ર બેઠા નીવડયું હોય, અને જીવન દુ ખની ખાણુ કેપ થયું હોય કે જે ખીણમા ધઈને મરતા સુધી આપણે ચાલવાનું હોય તોપણ આવું વાતા વરણુ દરેક મધુજે ફેલાવવાનો આપણને જરા પણ હક્ક નથી અભિપ્રાય મનુષ્યોને આપણા જીવનની કમરોમા લઈ જઈને જૂનકાળના હાડકા બનાવવાથી કાંઈ પણ લાભ નથી આપણા શોકનો ખાલો ખીખને પારાનો આપણને જગા પણ અધિકાર નથી પણ જેવી રીતે મહાત્મા સોક્રેટીઝે જેરને ખાલો જાતે પીધો, તેની જ ઉમદા રીતે વીરતાથી, અને જરબડયા વિના આપણા શોકનો ખાલો આપણે જાતે જ પીવો જોઈએ

જો તમે જીવનના એક અનુભવમા પસાર થયા હો કે જો લીધે પુરૂષ અને સ્ત્રીના સરગળુ વિષે તમને શ્રદ્ધા ન રહી હોય, જો તમને એમ લાગતું હોય કે ધર્મ એ ધતીગ છે, અધ્યાત્મ એ દેશ છે, જીવન નીરસ છે, અને મૃત્યુ એટલે સર્વસ્વનો નાશ છે આવા અથવા આવી જાતના જૂઠ્ઠા ભરેલા વિચારો જો તમે સ્વીકારવાની જૂન કરી હોય તો પણ તેને ફેલાવવાના અને ખીખ-એને તેવા અનુભવદર્શી વિચારોના ચેપમાં ધમડવાના કામથી દૂર રહેજો. કાંઈ મનુષ્ય ધર્મની અમુક માન્યતાને આધારે પોતાનું જીવન ટકાવી રાખતો હોય તો તેની તે માન્યતાને ડગાવવા મથતા નહિ. જો કોઈ મનુષ્યને મનુષ્ય જાતિમા અને પ્રભુમા શ્રદ્ધા હોય તો તેની તે શ્રદ્ધા રહેવા દેજો તેની આગાના તત્ત્વોને તોડના નહિ અને તેની લાવનાઓ જમાતમક છે એમ કહેતા ના તમને તેમ કરવાનો શો હક્ક છે? તમારા નિષેધાતમક વિચારોનો પાથો જ કયા છે?

દષ્ટિમા બંધિતભાવ, બરીને વસતના રૂપની પૂજા કરવાને માટે આવતી હતી.

જે કે તે રૂપહીના, સક્રિયા અને સમ્પદ-શક્તિ વિરહિતાપર દષ્ટિ નાખવાના વસતને અવકાશ નહોતો. તેાપણ તે નેની નજરે એટલા માટે પડી હતી કે તે અન્ય મર્વ યુવતિયોની સાથે પોતાના જીવનના તારને ખતાવી શકતી નહોતી. અર્થાત્ તેા એ વિષમતાજ વખતની દષ્ટિ નિરોધપનું કારણ હતી નહિ તેા વસન્ત પોતાના રૂપનાં તરસ્યાં નેત્રોને તેના ઉપર કેમ નાંખત ? તે વખતે તેના યોવનનું તપ્તરક્ત રૂપના નિશામાં ચૂર થઇ રહ્યું હતું.

રૂપહીનાને આ રૂપની હુશનમાંથી ઠઠાડી મૂકવાનો કોઇ ઉપાય નહોતો, એથી વખત કેવળ સમ્યક્તાના નિયમનું પાલન કરવાના પ્રયાસથી અન્ય રાજકુમારિયોને માટે માલા મુલતા વધેના સુગંધ વગરનાં ફુલોની એક માળા બનાવી ગખતો હતો, અને તે યમુનાને જેમ રાગજ્યોના દાર પગે બિખારીયોને બિશ્વા આપવામાં આવે છે, તેવી અવગણનાની સાથે આપતો હતો.

પરંતુ યમુના તે માળાને દેવતાના પ્રસાદ સમાન મહાન શ્રદ્ધાની સાથે પોતાના ગળામાં પહેરી લેતી હતી જે વખતે કુમારી ઈન્દિરા એક વિશેષ પ્રકારની ક્રીડા બગ કરીને લીલાયુક્ત ક ટાક્ષથી મશકરી કરતી હતી, કુમારી શુકલા જતા જતાં ઘોડીવારે પાછી આવીને દ્વાપરક એક લેતી હતી, અને કુમારી આનંદિતા પ્રાણેને ઉન્નત કરનાર મધુર પરિહાસ કરી જતી હતી, તેજ દિવસે વસન્ત યમુનાને માટે એક સુગંધ વગરના અને કાળા રંગના અપરાજિતા નામના ફુલોની એક માળા બનાવી દેતો હતો વસન્તનો તે અપૂર્વ પ્રમાદ મેળવીને યમુનાનું મન આનંદ અને કૃતજ્ઞતાથી એટલું બધું ભરાઇ જતું હતું કે તેમા તેને પોતાની લજ્જાને રાખવાનું પશુ રથાન રહેતું નહોતું.

વસન્તનો બગીચો ઘરના ફુલોથી અને વનના ફુલોથી શાલી રહેતો હતો. ચંદ્રમાની ચાંદની અને રૂપની ચાંદનીથી નવ પલ્લવિત રહેતો હતો. પશ્ચિમોના કોમ્પાહલથી અને સુવાંતોના કવદાસ્ય કૌતુકથી ધનિત રહેતો હતો, કુમારોની અજસ

ધારાઓથી અને હૃદયની આજ્ઞા પ્રીતિથી સંચાલિત જતો હતો, અને મણિદીપકોના પ્રકાશથી તથા મોટી મોટી આજ્ઞોના ચિરંનયી ઉન્નત રહેતો હતો દિવસ પછી દિવસ તે રાત પછી ગત, સવાર પછી સાંજ અને સાંજ પછી સવાર એ પ્રકારે ધીરે ધીરે એક સુખના સ્વપ્ન માણક તે સમય આવ્યો જતો હતો તેમા તે યુવતિયોનું ટોણું વસતને ઘેરીને આનંદમગ્ન અને પ્રયત્નોન્મત રહેતું હતું.

વસન્ત કુસુમના ફુલોના ગાદ રમથી તેમની આંદરૂપી રમી દેતો હતો, રૂપ મહાલીના ફુલોને મસળીને ચરણ રમી દેતો હતો, મેદીના પાનના રમથી દાઢ રમી દેતો હતો અને મધુર દાસ્ય, પ્રિય વચન અને ચાહમર્મી ચિત્તનથી તેના હૃદય ને રમવાની એટલા કરતો હતો તે સુદરિયોના હૃદય તેથી રગાતા હતા કે નદિ તે કાણુ જાણે, પરંતુ તે યુવતિયોના અશીશુના ફૂલની સમાન લાવ, અને માદક એક, અનારના ફુલ જેવા ગાંધ, કુસુમ રંગના વસ્ત્ર અને મેદાથી રંગેલા ચરણો પોતાની સખળી લાલિમા એકત્ર કરીને વસન્તના કોમળ હૃદયને રૂધિરના રમથી રમી દેતાં હતા તરુણિયો વસન્તથી જેટલી અતરંગતા વધારતી હતી, તેટલીજ ચન્નતાને વસન્ત પોતાના અતરંગી મધ્વમા અનુભવ કરતો હતો, અને ધીમે ધીમે તે સખળી ચન્નતાને પૂર્ણ કરીને તે કોઇ એકને પોતાના જીવનમંદિરમાં કરવાને માટે અધિર થઇ જતો હતો.

૩

એક દિવસ જ્યારે સંધ્યાકાળે પ્રત્યેક વૃક્ષપર ફુલો ખીસવા લાગ્યા હતા, દક્ષિણ વાયુ ચિરં રહે જીતોના નિશ્વાસની સમાન રહી રહી ફુલોના વનમાં કપકપી ઉત્પત્ત કરતો હતો, ફુલોની સુગંધ થી ભ્રમ થઇને કોકિય અને પપૈયા પ્રવાપ કરતા હતા અને હજારો દીવાજોની શિખાઓની વચમાં ફુલોનું જગ હીરાની માળાઓની માણક પડતું હતું, ત્યારે વસન્તના પ્રેમ સંગીતને બધ કરીને રાજકુમારી ઈન્દિરા સાક્ષાત્ લક્ષ્મીની માણક તે સુપડીના દારપર આવીને ઉભી રહી વસન્ત તત્કાળ હડીને ઉભો થઇ ગયો અને ફુલોથી જ રહેલો એક કડીયો તેના ચરણની આગળ ઉભો

વાળી દહને બોલ્યો—ઈન્દરા, તું બહાગનાં કુશોને તો રાજ લઈ જાય છે, પણ મારા અતરના અતુલનીય કુલને શું તારા ચરણોમા સ્થાન નહિ મળે? અને આ કુશોનું વન વિવાહોત્સવથી શું વિશેષ રૂપે પ્રદુષિત નહિ બને?

આ સામગી કુમારી ઈન્દરા મોં ચઢાવીને અને કુશોને તિરસ્કાર પૂર્વક પગથી કચરી નાંખીને વિન્નળીની માફક કડક રીતે બોલી,—એક નિયમ માળીનું આટલું બધું સાહમ! શું તું મારા અનુકરને પ્રણય માને છે? તું એક રાગકન્યાને પોતાની જુ પડીમા રાખવાની ઇચ્છા રાખે છે શું તું તથી જળ્યુનો કે મારા પાણિ અહણને માટે તો કર્નાટક નરેશ જેવા મહારાજાએ માગણી કરેલી છે? તારૂં આ સર્વ સાદસ કાલે આ વખતે નષ્ટ થશે કે? ને વખતે રાજાની આગાધી તને થયી ઉપર ચઢાવી દેવામા આવશે

વસન્તના હૃદયમા આથી ને અપમાન જન્ય વેદના ઉત્પન્ન થઈ, તે થયોના આઘાત કરતા કાંઈ પણ કમી નહોતી ને ઈન્દરાના ધી ચરણોમા તે પોતાના હૃદય મહારના ષેષમાં શ્રેષ્ઠ બધું મન્ય અર્ધ એક પછી એક અર્પણ કરીને પાલી થઈ ગયો હતો, તે આજ તેને તુચ્છ સમજીને પગથી ઠોકર મારે છે સમારમાં શું પ્રેમ અને ભક્તિનો બદલો આ પ્રકારે આપવામા આવતો હશે?

વસન્તે ઈન્દરાના પગે પડીને કહ્યું,—ચલીપર ચઢાવવો હોય તો ચઢાવી દો નું રોકતો નથી પણ રાગકુમારી, વિચાર કરો, બહાગથી ગરીબ જણોનો દુઃ અતરમા ગરીબ નથી ને ઔર્ધ્વ મે તમારા ચરણોમા ખૂરવાન કરી દીધું છે, તેને તમે કોઈપણ મહારાજાના બહારમા પણ રોકતા મેળવી શકશો નહિ કગાલને સર્વ પ્રકારે કગાલ કરીને ન મારો

ઈન્દરા હસી પડી તેનો આ ઉપહાસ વસન્તના હૃદયને આ પારથી પેસે પાર સુધી ચીરીને ચાલ્યો ગયો. વસન્તે વિનતિની સાથે કહ્યું, મારી આટલા દિવસની વ્યર્થ પૂજને ઉપહાર સ્વરૂપ મારી એક અંતિમ ઇચ્છાને માની લેજો તો હીક યશે કાલ સત્તાર પહેલાં આ વાત તમારે કાંઈની આગળ પ્રકટ ન કરવી દુઃ એકનાર કુમારી શુકના

અને આનંદિતાની સાથે પણ ફરી વાર મારા ભાગ્યની પરીક્ષા કરવા ઇચ્છુ છું

ઈન્દરાએ ગવથી કહ્યું, હીક, તમારી પ્રાર્થના મનુષ્ય છે હું જાતેજ તેમને બોલાવી લાવુ છું, પણ હું એ પણ સાથે માથે કહી દઉં છું કે એ તમારી કેવળ દુરાસા છે, વિશ્વાસ રાખો, કોઈપણ ગમકુમારી માળીના ગળામા પ્રણયની માળા પહેરવી શકશે નહિ, અટલુગ નહિ પણ કાળા મસુના પણ નહિ પહેરાવે માળી મને તેટલો સુદર અને મનોહર કેમ ન હોય, તોપણ રાગકુમારિયો તેને પોતાનો પ્રણયી નહિ બનાવી શકે

ઈન્દરાએ આવીને શુકલાને મોકલી દીધી શુકલા પણ તેજ પ્રકારે વસન્તના પ્રણય નિવેદનનો તિગ્મકાર કરીને પાછી આવી તેની પછી આનંદિતા ગઈ અને તે પણ વ્યથિત માળીને જનાળામય શબ્દોથી વધુ દુખી કરીને ચાલી ગઈ આનંદિતા એ મસુનાને દસીને કહ્યું, અલી મસુના, મ તને વસત બોલાવે છે

વસત બોલાવે છે? અને બોલાવે છે? લ-જાગથી, સકોચથી, આશાથી અને આશંકાથી મસુનાનું હૃદય ધકકવા લાગ્યું તે પોતાની બહેનોની સામે જોઈ શકી નહિ તેણે તેના દૂર પરિહાસ હપર ધ્યાન ન આપ્યું તે તીર્થયાત્રી ભક્તની માફક પરગ આનંદી, પ્રથમ મેળાપ વખતે-ભયભીત નવોદાની માફક કરિત હૃદયથી, લજ્જાથી અને સકોચથી ધીરે ધીરે જઈને ઉભી રહી વસન્ત ને વખતે જમીન ઉપર પડ્યો પડ્યો રડતો હતો તેણે મસુનાની તરફ જોયું મણુ નહિ

વસતને રડતો જોઈ મસુનાનું હૃદય ફાટવા લાગ્યું તે સમજી શકી નહિ કે મારી નિર્મોહિની બહેનો વસન્તને કેવું દારણુ દુઃખ આપી ગઈ છે મસુના તે વ્યથિત વસતની તરફ સજળ અને ક્યા પૂર્ણ દૃષ્ટિથી જોતા જોતા કપિત સ્વરે શાન્તતા કરવાને માટે બોલી,—વસત!

વસન્ત ઉચ્છ્વિત ગર્જનથી બોલી, દુઃખ જા, જલ્દાદને બોનારી લાવ! કે તેમને દમણાંજ અળી ઉપર ચઢાવી દે -

લજ્જિતતા, વ્યથિતા, અને મિન બાધિસુ મસુના સજળ તેજોથી પોતાની વ્યર્થ માનવનાને જઈ ધીરે ધીરે ત્યાંથી ચાલી ગઈ નેને વસન્તનું

વેદના વસતથી પણ બમણી અધિત કરવા જાગી
જો તે પોતાની સધળી ચક્રિતા, સધળી શાંતિની,
સધળા ભાગ્યના અને સધળા સુખના બદલામાં
સસારને છોડીને વસન્તને શાન્તવના આપવી
પડત તો તે આપવાને તૈયાર હતી પરંતુ તેનું
કંઈ પણ સમ્માન નહોતું તે કદરૂપી હતી, પોતાની
અસમર્થતાથી તે પોતેજ પીડીત થવા લાગી.

સુંદર કુમારિયોએ હસીને તેને પૂછ્યું — “કેમ
યમુના, માગીએ તને શું કહ્યું?”

તે વાતનો ઉત્તર આ રીતે આપી.
શ્રદ્ધે? તેણે માત્ર માથું નિચું નમાવીને કહ્યું કે,
“કંઈ નહિ.”

સુંદરિયો પોતાના અદ્વિદાશ્યથી રજો પરના
પશ્ચિયોને બચાવીત કરતી બોલી, “વાહરે શોખીન
માણી, તને કાળી દુરુષા પસંદ ન પડી? યમુના,
તું અમારી બહેન છે અને સામાન્ય માણી પણ
તારા માટે ધૂણા કરે છે એ જાણી અમને શરમ
આવે છે અમારી પાછળ પાછળ હાયાની માફક
લાગી રહેનાથી તને શરમ નથી આવતી?”

આ અપમાનથી યમુનાને કાંઈ અસર થઈ
નહિ, કેમકે તે તો તેને દરરોજ મળતું જ હતું,
પરંતુ તેની બહેન જે વસતના દુઃખમાં હસતી
હતી, અને તેને પીડા આપવાને પરામર્શ કરતી
હતી, તેથી યમુનાના હૃદયમાં હજારો કાંટા લો
કાના જેવી પીડા યવા લાગી તે તેના અમાનુ-
ષિક આનંદને જોઈને જીવતા રહેવા કરતાં મરી
જવાને વધુ ઠીક સમજતી હતી યમુના જો કે
પોતાની શ્રેષ્ઠિતાશ્રુતિથી બિંમલપર્વા હૃદયથી રાહી
વસતને આ મહાન નિષ્કૃતાથી જ્યાંની ચક્રત
ખરી, પરંતુ શું કરે તે બિચારી અસમર્થ હતી

આ પુષ્પવનના મદમદ પવનથી પણ યમુ-
નાના હૃદય સરોવરમાં આજે જે ઉચી ઉચી
લહેરો ઊડતી હતી તે ધણીજ દુઃખમયી હતી
આજે આ બગીચાના જીવન સ્વરૂપ માગીની
વેદના જોઈને કુતોનું ખીલવું, પશ્ચિયોનું કવરવ
કરવું, શ્રમરોનું ગુજન કરવું, ચોરીનું ખીલવું
અને પવનનો પાને પાને ખડખડાટ કરવો એ
બહુજ અરામ લાગતું હતું યમુના પોતાના
આ નિષ્કૃત અને નિર્ભર બચવારને જોઈને
પાડાના કાળા પાંદો નાખીને રાત્રી માટે

ઢાળી ચક્રત તેને એવો ભાસ પડતો હતો કે આ
સધળો બગીચો મારી બહેનોના પદમત્રમાં શ્રમિત
થઈને વસતની વેદનાથી આનંદિત થઈ ગયો છે
આજ યમુનાની લજ્જા તેની વેદનાથી ચીરાપડા
હૃદયમાં નિદ્રા છરીની માફક લાગતી હતી

૪

શ્રીજી દિવસે સવારે રાજકુમારિયોએ રાગની
પાસે જઈને વસતની અવગાનું વર્ણન કર્યું અને
નિવેદન કર્યું કે આ અસભ્ય માગીને રાગો ઉપર
ચાલવેજો જોઈએ રાજકુમારિયોએ બહુજ દિવસથી
નરહત્યાનો દેખાવ જોયો નહોતો રાગની આ
ગાથી વસતને રાજસમામાં કેદ કરીને લાવવામાં
આવ્યો તેણે કાંઈ પણ આતાકાની વગર પોતાના
અપરાધનો સ્વિકાર કર્યો જો તે જુદા બોલીને
અપરાધનો અસ્વિકાર કરત, તો રાજસમામાં
આનંદ પાત, પરંતુ નહિ, વસત પોતાના આ
નિરાશાવાળા જીવન ક્રતા મૂલ્ય સાફ સમજતો
હતો જેથી તેણે કાંઈ પણ રીતે પોતાના અપ-
રાધનો અસ્વીકાર ન કર્યો વસતને ‘જોઈ કોર
વચને ધારણ કરનાર પકેરદારોને પણ આસુ આવી
ગયા વાહ? કેવું મુકમાર રૂપ છે? આ કોમળ
અને મધુર સ્વભાવના વસતને શું જાગી ઉપર
ચડીને પ્રાણ બોલો પડશે?

રાગજો રાજકુમારિયોને કહ્યું, બેઠિયો, એ
તો પામન છે. તેને કહો તો રાજધાનીમાંથી-દૂર
કરો! ખસ, એથી મર્વ તકરાર શમી જશે.

પરંતુ રાજકુમારિયો પોતાની પ્રતિષ્ઠાથી ન
હી નોકરના રક્તથી પોતાના નેત્રમાં આનંદનું
અજન જરર આજશેજ તેના હૃદયને ચૂર કરીને
તે પોતાના પગને રગ્યા વગર રહેવાની જ નહિ

અતે રાગજો ધણીજ કટ્ટથી આગા આપો
કે વસતને જીવન પર્યંત કેદમાં રાખવો

કુમારિયોએ કહ્યું, “જા કેદનીજ આગા છે,
તો તેને અતપુરના કેદખાનામાં રાખવો ત્યાં
રાખવાથી અમારો મમય આનંદમાં જશે.”

રાગજો કહ્યું, “લખું સાફ.”
અતપુરની દયામયી દેવિયોનો જોતા ઉપર
ક્રોધ થતો હતો તે અભાગિયાઓને મારે અત-
પુરમાં એક અધકારમય કેન્દ્ર આનું બનાવેલું હતું
તે દરરાત્રી પોતાના લોહના પાંદા રૂપી દાન

મેળવીને જેને ત્રાસ બનાવતું હતું તેને છૂટું
વાસતવદીન ક્યો વગર બહાર કઢાડતું નહિ તેના
પદામાં કંઈ પણ થોડો સરખો સાધો સરખો પણ
નહોતો કે જેમાંથી બહારનો થોડો ઘણો પ્રકાશ
અદર આવી શકે કેવળ થોડી સગળી હવા આ-
વવાને માટે દીવાલ અને છતનીની નેડે બે ચાર
નાના નાના છિદ્રો હતા અને ભોજન આપવાને
માટે એક પાત્ર જઈ શકે તેટલું નાનું સરખું
તાકું હતું જલ્દી મરી ન આવે તે માટે એવી
થોડી સરખી અનુકૂળતા હતી કાંઈ રોગીને આ
ગમ આપવા માટે નહિ દવામયી દેવિથોનો આગ્રહ
હતી કે પ્રકાશ, હવા અને ભોજન જેટલું જ
શકે તેટલું આ સર્વ દારૂમાંથી જઈ શકતું,
પરંતુ આગ્રહ યતા પણ તે દારૂમાંથી પ્રકાશ અને
હવા અમકાય બાવે જઈ શકતી નહોતી કેમકે
જે સ્થાનમાં છિદ્ર હતા, તેની આગળ એક પાત્ર
ગની ઉંચી દીવાલ ઉંચી હતી અને જે ભોજન
આપવાનું દારૂ હતું તેમાં એક સાધારણ વાડ
કાંથી બીજી કાંઈ મોટી ચીજ જઈ શકતી નહોતી
તેની અદર જે આમગી પહોંચી જતું તેને ધેરની
સાથે મરવાની વાટ ભેંસા કરવા સિવાય બીજી
કાંઈ રીતિનો ઉપાય નહોતો. ખાવા આપવાનું
દારૂ એટલું ઉંચું હતું કે તેમાંથી બહારનો મનુષ્ય
અદર, અને અદરનો મનુષ્ય બહાર નીકળી શકતો
નહિ, કેવળ હાથ ધાલીને ભોજન આપતું અને
જેવું એટલું જ ખની શકતું, ભોજનનું પાત્ર ખાલી
થતું નહિ, તે દિવસે એમ માનવામાં આવતું કે
કેદી પીડા પામતો હશે અને સાત દિવસ બરોજ
એજ પ્રકારે પાત્ર ખાલી ન થાય તો સમજતા
કે કેદી આજ ભવનનજીમાંથી મુક્ત થઈ ગયો છે.
વસતને આ બીજી કારાગરમાં રાખવામાં
આવ્યો તેની સઘળી આકાશોની જનની પૃથ્વી,
તેના પ્રેમના સ્થાન સમગ્રા સુંદર મુખ અને તેના
ચદ્ર, સુર્ય, પ્રકાશ, આકાશ, પુષ્પ, પવન આદિ
સર્વે ખારા પદાર્થ સદાને માટે સોદાની દિશા
સોની પાછળ હુમ્મ થઈ મવા બહારનો હજી
કાલાદન જે કે તેના કાનો સુધી પહોંચતો હતો,

પરંતુ તેની તરફ તેનું ધ્યાનજ મહેતુ નહોતું
તેણે પોતાના નિષ્કળ પ્રભુમતા શોકમાં આ પ્રકારે
મગ્ન રહેતો હતો કે તેનું આ કાલાકતની તરફ
સદૃશજ જતું નહોતું.

સુંદરી રાજકુમારિયો કારાગરની સમીપ આ
પોને તાકાની પાસે હસી હસીને કહેતો હતી કે,
“કેમ વર મહારાજ, સાસરામાં આજે કેવો
આનંદ થઈ રહ્યો છે ? રસીક માણી, અમે તમારે
માટે વરમાળા લખને આજે આવ્યા છીએ જ્યો
તેને મદદ કરો ! તે પછી તે કાઠાઓની માળા
જુનાવીને તેને વસતની આગળ ફેંકીને ખૂબ ખડ-
ખડીને હસતી હતી તેની તે કાંઠાથી પથ વનુ
લીખી માળા અને નિષ્કળ હસતું તે નેમનો પાછળ
રહેનારો યમુનાના હૃદયમાં જળીની સાદક મોટી
જતું હતું.

પરંતુ રાજકુમારિયોના આ દુર્બલકાર વસ-
તને વધુ પીડા આપી શકતો નહિ કેમકે, તેના
પ્રેમ બલકાર પણ એવો મર્મ બેદી થયેતો
હતો કે તેની પાછળનો આ મન વેદનાનો તેને
અનુભવજ થતો નહોતો.

વસત મધુજી વિનયથી પ્રાર્થના કરીને કેદ-
ખાનામાં પોતાની વીજાને પણ લેતો આવ્યો હતો.
અધકારમાં બેસીને જ્યારે તે પોતાની આ એક
માત્ર પ્રણયિનીને હૃદય સાથે લગાવીને તેના પ્રાયેક
તારની સાથે પોતાના હૃદયની વેદનાને વ્યક્ત કરતો
હતો, ત્યારે સમગ્રી રાજપુરી વિવાદ સાગરમાં
મગ્ન થઈ જતી હતી તે રાજમહેલમાં રાજકુમા-
રિયો પણ એવીજ હતી કે જે તે વખતે હસાહસ
કરતી કહેતી હતી કે, જુવે, વર મહારાજ આજે
સાસરામાં ગાયન ગાઈ રહ્યા છે.

રાજકુમારિયોના આનંદ અને ઉત્સાહ તો
બેજ દિવસમાં મદ પડી ગયો વસતની સાથેના
એકજ પ્રકારના આમોદ પ્રમોદથી હવે તેના જીવ
હી ગયો હતો જેથી તેમણે હવે નવા આમોદ
પ્રમોદનું અનુસંધાન કરવાને માટે કર્નાટક કસિ
આદિ દેશોના રાજાઓની તરફ પોતાની ચિત્ત-
વૃત્તિને બદલવા માડી.

અપૂર્વ

સતિ સુલોચના દેવી.

(અનુસંધાન ગાતાકથી)

નવલ અને યશસ્વતી બંને જણ બેગા બેગા વાથી હવે કાઢીને તેમને ડર રહ્યો નહોતો. હજી સુધી આ રાજ્યમાં નવલને તેમ યશસ્વતીસિંહને કાઢી બોળાવતું નહોતું માત્ર બુદ્ધારાને પડનાર બહાદુર તરીકે નવલને સર્વ બોળાવતા રાજ્ય તરફથી તેમનો માંગ આદરભર્યો થયો. થોડાક દિવસ આ રીતે પડી તેમણે ત્યાંથી જવાની રાજ્ય પાસે આજ્ઞા મળી રાજ્યમાં પોતાના રાજ્યમાં રહેવાને ધણો આગ્રહ કર્યો પણ તેમણે માન સહિત તેમને કહ્યું કે હજી અમારે ધણ કામ કરવાનું છે. માન તમે આ અમારા ઠેઠી જાવમ અને તેના સામિતોને ખગબર સાચવી રાખવો નાસી જાય નહિ તેની ચોખ્ખી વ્યવસ્થા કરશો અને અમે તમને જ્યાં જોવાનીએ ત્યારે તમે અમારે ત્યાં તેમને મોકલવો આ વખતે નવલકિશોર યતવત સિંહ એ કિશોરગઢનો પાટવીપુત્ર છે એ વાત જાહેર કરી આથી રાજાના હર્ષનો પાગ રહ્યો નહિ તેણે પ્રજો આગ્રહ કરી તેમને વડુ દિવસ ત્યાં રોક્યા.

સૂર્યકુમારીની માત તે રાજાજાણતો નહોતો તેમ સૂર્યકુમારી નાનપણમાં જન્મના કળબના પોલી હોવાથી તે પણ આ પ્રત્યક્ષ રહે છે તે જાણતી નહોતી એક વખત રાજા પોતે નવલના ખગબે મળવા માટે આવ્યો આ સૂર્યકુમારી તથા કુમુદને તેણે ત્યાં જોઈ સૂર્યકુમારીને જોતાજ કાંઈ બોળખી હોય તેમ પાછી તે વિચારમાં પડ્યો તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે “ તે અહીં ક્યાંથી નહોય ! પણ મો તેના જેવું જ છે ” આખરે તે બોલ્યો બાઈ નવલકિશોર આ બાળા કાણ છે ?

નવલ—તે અમારા રાજ્યમાં—આ કુટુંબના પડામાં સપડાયલી એક બાળા છે તેણે અમારો અને અમે તેના ઉદ્ધાર કર્યો છે જ્યાં અમે તેના

પાછા છીએ તે રજપુત બાળા છે વધુ અમે જાણતા નથી

રાજાએ સૂર્યકુમારીની સામે જોઈ પૂછ્યું— બાળા ! તારા બાપનું નામ શું ? તારું મામ કયું ? સૂર્યકુમારી—“ રાજા ! મારા બાપનું નામ માનસિંહ છે ” અને આ સાંભળતાં જ રાજાની કાંઈક ખાતરી થતા માડી, સાં પછી બોળખાયો, માત્ર ઉત્તમ યવાથી વધુ ખાતરી કરવાની જણાઈ તે વચમાં જ બોલી ઉઠ્યો ત્યારે તું અને બોળખે છે ?

સૂર્યકુમારી—“ ખરેખર તો નહિ, પણ મારા બાપના જેવું તમારું મો અને લાગે છે

માનસિંહ—“ કિશોરગઢના સેનાપતિ જલમ સિંહને ત્યાં હતી કેમ !

સૂર્યકુમારી—“ હા, હું તે કુટુંબના પડામાં સપડાઈ હતી, અને તેજ જલમસિંહ આજે તમારા રાજ્યમાં જલમ બુદ્ધારાના નામે કંઈ પડે છે

બેઠ જુલ્યો માનસિંહે નહીં માન્યું કે આ પુત્રી પોતાની જ તેણે હર્ષથી સૂર્યકુમારીને હંચરી લઈ છાતી સરસી આપી, આંખમાં હર્ષથી લાવી કહ્યું—“ બેટા ! તું જ મારી પુત્રી સૂર્યકુમારી માઈ નામજ માનસિંહ, તારી મા તો રડી રડીને યાત્રી, કિશોરગઢમાં ખમર રહવાથી પણ જવાબ આપ્યો કે જલમસિંહ અહીં નથી અને ધણી તમામ કરી પણ પત્તા લાગતો નહોતો આજે અચાનક તારો મેળાપ થતા અમારા બાગ્ય ફિરકામાં છે ચાલ બેટા, તું હમણાજ તારી મા પાસે આવ, તને જોઈ તેને આજે દર્પનો પાગ રહેશે નહિ કે દૈવ ! તારી ગતિ અકલિત છે, બાઈ નવલ કિશોર, તમારો હું કુટુંબ ઉપકાર માનું ખરેખર હું તમારા કાર્યનો બદલો વાળી શકવાને અસ-

મર્ધ હુ અત્યાગ સુધી બધુ બ્રમમાજ કુટાયા કર્યું
આહા ! આ આપણો છુટારો તેજ કશોરગદનો
જલમસિદ્ધ ! વાહ ! શી ખુશી છે હવે તો હું
તમને આહીથી જવા દઈશ નહિ

નવન—પૂજ્ય માનસિદ્ધ ! અમને પણ આ
બધી ગોંઠ ખુલ્લો થતા ધણેજ આનંદ લાગે છે
પ્રશ્નની શી ખુશી છે આપની પુત્રી સ્વર્ણકુમારીએ
અમારા કિષ્ક ધણા કિષકારે કર્યા છે અમને એ
તના પંડામાંથી તેજોજ છોડવા છે આપજ
તેના પિતા ! ખરેખર આપને પણ ધન્યગદ છે

રાજ—બાપ નવત્રિશોગ, ખરેખર આજે
મારા જાગ્યેના પાર રહ્યા નથી વળી કિશોગ
મના રાજપુત મારે ત્યાં આહી ચઢવતસિદ્ધ !
આપ તો મને જોળખતા નથી, પણ આપના
પિતાથી ને અમારે તો ધણા વખતનો સંબંધ
છે આપના પગલા અમારે ત્યાં યવાથી અમે
કૃતકૃત્ય થવા છીએ હવે આપ સર્વ ચાલો રાજ
દરબારમા મારી પુત્રીનો મેળાપ આજે ધણા વર્ષ
તમારા પ્રતાપથીજ થયો છે. બેન સ્વર્ણકુમારી આ
સર્વે મેમાનને તારે આમહથી આહી રોકી મારી
ઉમેદ બર લાવવી જોઈએ આમ વાત કરે છે
તેવામાં રાણીને ખમર મળતા તે પણ ત્યાં આવી
પહોંચ્યાં તેમજો ઉપર આવી તરતજ સ્વર્ણકુમારીને
જોળખી લીધી. સ્વર્ણકુમારીએ પોતાની માને પણ
જોળખી. બેને ધણીવાર સુધી એક બીજાને મેળીને
દિગમૂદ બની ગયા રાણીના હર્ષનો પાર રચ્યા
નહોતો. સ્વર્ણકુમારીએ તે પછી સુતોચના તથા
કુમુદનુ જોળખાણ પાડ્યું રાણીએ સર્વેને આમદ
કરી રાખ્યા તો પછી રાણી, સ્વર્ણકુમારી, કુમુદ
તથા સુતોચના મરે દરબારમા ગયા રાજ પણ
નવન તથા યશવતસિદ્ધ સાથે દરબારમા ગયા
આજે સર્વેને દરબારમાં જમવાનુ દણ જે નવ-
બને એક છુટારાને પકડનાર તરીકે સર્વે માનતા
હતા તેને આજે રાજપુતિનો પત્તો લાગી આપ
નાર માનવા લાગ્યા બિનના જતી રહી આ
રાજ્યકુટુંબની સાથે તેઓ હળીમળી ગયા

રાજ તથા રાણીએ સ્વર્ણકુમારીના કહેવાથી
સર્વે પાન સાબળી, તેમને પહેલા દુખથી તેઓ
દુખી થયા તેને નવને તથા યશવતસિદ્ધે કરેલી
મદદ માટે તેમને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા

સ્વર્ણકુમારીને હૃમ્મરે આવેલી જોઇ રાજ તથા
રાણીએ તેનો લગન યશવતસિદ્ધ સાથે કરી નાખ
વાનો નિશ્ચય કર્યો, આ વાત સ્વર્ણકુમારીના જાણ
વામાં આવતા તેના હર્ષનો પાર રચ્યો નહિ
મનના માનેવા પુરવ માથે લગન યવાની વાન
મામળતા કાને હર્ષ ન થાય

જોપારે જગી ગ્લા પછી રાજાએ નવબને
પોતાની પાસે જોસાગી યનવતસિદ્ધ સાથે સ્વર્ણ
કુમારીના લગન કરવાની વાત કહાગી નવને વિચાર
પૂરી જાણ આપવાનુ કહ્યું

તે પછી જગી પરવાગી નવન અને યશવત-
સિદ્ધ સર્વે પોતાને જગલે ગયા ત્યાં નવને યત
વતને એકાતમા જોસાગી પ્રશ્ન બાપ ! તમે તો
સારે નુકતે નિગળ્યા જણાવ છો ?

યશવત—મમ બાપ, સારે નુકતે નિગળતા
માટેજ આટલું બધુ દુખ પડ્યું હશે કે ?

નવન—બાપ ! દુખના અતેજ સુખ હોય
છે. જુવો સ્વર્ણકુમારી સાથે તમારા લગન યવાના
છે માનસિદ્ધજીએ મારી પરવાનગી માગી છે.
મે જગ તમારે કાને વાત નાખી જવાબ આપ-
વાનુ કહ્યું છે, કહો શું કરવું ?

યશવત—બાપ ! આજે હું રાજ અને તમે
એક બાહાણુ છો એવો આપણો સંબંધ નથી
હું તમારો નાનો બાપ હુ તમારી આજ્ઞા પાળવી
એ મારો ધર્મ છે આપને યોગ્ય લાગે તેમ કરો
નવન—બાપ ! વાત ખરી, પણ કૃત્ર વિગેરેનો
તો બાધ નથી ને ?

યશવત—ના

નવન—” તો હું હમણાજ જઈને હા કહી
દઉં છું સ્વર્ણકુમારીએ તમારે અને મારે માટે
કામ જોણુ દુખ સદન કર્યું નથી તેવી સુધીસ
અને દિમતવાન આજા તમને મજે તે જાણી મને
દર્શ થાય છે રીક જગ તમારી બાબીને પૂછી
લઉ ”

આમ વાત થાય છે તેવામાજ સુતોચના,
સ્વર્ણકુમારી તથા કુમુદે ત્યાં પ્રવેશ કર્યો સ્વર્ણકુમારી
એ કાદરે ચડતા વાત સાબળી લીધી તે તો
મનમાં દરબારમાં માડી, ગતમાં સ્વર્ણકુમારીએ
સુતોચનાને વાત કરી હતી જેથી સુતોચના પણ
ખુશી થવા લાગી હતી તેજે અદ્ય પ્રવેશ કરી

કથુ, કેમ શા વિચારમા છે પણ તમારો વર
મોડો ક્યારે કાઢો છે

નવવ—વાહ ! તે પણ વાત જાણી કે શુ.
તુ કહે ત્યારે કાઢીએ

સુનોના—હું તો ખુશી છું મશવત ભાઈને
મારું સ્વર્ગજાગાએ ધણું તપ કર્યું છે તે તપના
અતે તેમને સુખ મળવું જોઈએ અને ગણીછએ
પણ તે માત પછી છે મેં તો હા જ કહી દીધી છે
હવે તમે નક્કી કરો ત્યારે આપણે તૈયાર છીએ

આ વખતે બધા દુખ બુની ગમા દતાં
દર્પનો પાર ગ્હો નહોતો કોમને ધરખાગ પણ
સાબળતું નહિ આમે બધા આનંદનો અનુભવ

કરે છે, અને કાસે યોગ્ય જવાબ ગળછને
આપવો એવો વિચાર નક્કી કર્યો

સવાર થતા જેઠ તટયાની અને જાતમના
ગુમ થયાની વાત ફેલાઈ ગઈ રાજને પણ તેની
ખબર પડી. રાજ, મશવતસિદ્ધ અને નવન તે
જગ્યાએ ગયા તો ત્યાં પેરાવાળા બધુકો નાંખી
ચતાપાટ મરણ પથારીએ પડેલા છે જેઠમાં એક
પણ કદી નથી નાવ એકજ સિપાઈ કાર્કિ બાગુ
ટૂટ્યું બોલી શકે છે તેણે કથુ કે રાવે કેટલાક
માણસોએ આવી અમને માર મારી, જેન તોડી
નાખી અને છુટારાએને છુટા કરી નાસી ગયાં છે
અપૂર્ણ

મહાભારતના પ્રધાન પાત્રો.

(અનુવાદક-રા વાડીલાલ કાકુભાઈ સંધી)

સરકૃત સાહિત્યમા દત્તિકાસની દ્રષ્ટિએ કૃષ્ણ-દૈવાયત-વેદવ્યાસ-નિરગિત " મહાભારત " તુ
સિદ્ધાસન બહુજ હંચુ છે તેની કથાએ અતિસથ પવિત્ર, મનોહારિણી, હૃદયપ્રાદિહી તથા શિક્ષા
પ્રદાયિની છે તે વાંચવાથી મનુષ્યને બહુજ લાભ થાય છે કર્મકાંડ, નીતિ, ધર્મ, ભક્તિ, પ્રેમ,
નવરસ આદિ કેટલાય વિષય ધણી સુંદરતાની સાથે તેમાં લખવામાં આવેલા છે કથાની રચના
એવી મરસ છે કે પુરેપુરી વાંચ્યા વગર રહી ચકાતુ નથી સમસ્ત ઉપનિષદોનું મળતત્વ " શ્રીમદ્-
ભગવદ્ગીતા " થી આ અપનો મહિમા ધણેજ વધી ગયેલ છે. એમા જે જે મહારાષ્ટ્રોની કથાઓ
છે તે સવ પોતપોતાના વિષયમા અદ્વિતીય અને આદર્શ આજે તે મહાપુરુષોના વિષયમાં
કાંઈક લખવામા આવે છે

૧ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર—એમને પુરાણ-મતાવલમ્બી સોઠ પૂર્ણ પરબ્રહ્મ અને પદ્મચનના સમસ્ત
વિદ્વાન પ્રજ્વિતાર તથા યોગીશ્વર માને છે નાસ્તિક તથા વિધર્મી સોઠ પણ તેને મહાપુરુષ
તથા વેદાન્ત તત્ત્વજ્ઞ કહે છે ગમે તે હેઠ, તેઓ મહાપુરુષ હતા તેમાં કાંઈક સંદેહ નથી, તેમની
મહત્તા સવને કબૂલ છે

જો મહાત્મા શ્રી કૃષ્ણચન્દ્રનો જન્મ આ જૂમડગ પર ન થયો હોત તો ભારતવર્ષના ઇતિહાસ
કોમ જુની રીતથી લખવામા આવત. તેમની જ નીતિથી કૌરવોથી મર્વ પ્રકારે નિર્જળ પાડવોની
વિજયયોગપણ મહત જૂમડગ પર પ્રસિદ્ધ થઈ તેમની ચતુરાઈથી આબાલ શત્રુચારી દંડપ્રતિગ
લીભપિતામહ ધરાશાપી થયા, દ્રોણાચાર્ય માર્વા ગયા, કૃષ્ણ કિર્તિવ્યવિમહ ધર્મ બાણવિદ
થયા અને દુર્યોધન-દુ શાસન આદિ મહાવીરોના નાશ થયો તેમની સલાહથી યુધિષ્ઠિરે મિત્ર્યા
બાપણ કર્યું અશ્વમેધ સંસ્ત્યાગી ભીષ્મપિતામહ પર બાણોની વૃષ્ટિ કરી વિરક્ત કર્મ પર
બાણ-પ્રદાર કર્યો, અને યુદ્ધથી વિરક્ત થયા પછી પણ બારે વીરતાથી યુદ્ધ કર્યું

પોતે સગીતશાસ્ત્રના પણ પૂર્ણ જ્ઞાતા હતા નાયક, ગાક, નની, મૃદંગ આદિ વાગન
વગાડવું પણ સારી રીતે જાણતા હતા

તેઓ યોગિરાજ હતા યોગજળથી તેમણે કૌરવોની દગા જાળવી તેના વચ્ચે વધારી આપ્યાં
અને સખામા તેની લજ્જા ગામી તેઓ અદ્વિતીય વિદ્વાન હતા તેમણે " ગીતા " જેવા અદ્વૈત

મથની ચ્યના કરી આગતનર્થને વેદાન્ત તથા આત્મજ્ઞાનની ભૂમિ હોવાનું એવું ગૌરવ પ્રદાન કર્યું કે જે આ ભૂમડા પર કોઈ દેશને મળેલ નથી જીતાને આધારે લોકો એ કાવો કરે છે કે, પ્રાચીન સમયમા અમે પૂર્વે મળ્ય થઇ ગયા હતા તેમા શ્રી કૃષ્ણચરણએ ચાર વેદ, છ શાસ્ત્ર, સમસ્ત ઉપનિષદો અને નીતિ શાસ્ત્રોના બૃદ તત્વનો બૃદ જ સમાવેશ કરેલ છે. તેના અધિકારી સિદ્ધાન્ત સર્વમાન્ય છે દૂકામા ગીતા એ એક વિલક્ષણ ગ્રન્થ છે, અને તેથી શ્રી કૃષ્ણ એ પોતાનું નામ હમેશને માટે અમર કરેલ છે.

તેઓ રાજનીતિના અદ્વિતીય યાતા હતા જે નીતિનું અવતરણ તેઓએ કરેલ તે નીતિ અનુસાર આગકાલના પાશ્ચાત્ય રાજનીતિષ્ઠ આસે છે અને રાજ્યશાસન કરે છે દાખવા તરીકે તેમની બે-ચાર વાતો અદિ લખવામાં આવે છે કૌરવ અને પ્રાકવ બન્ને તેમના ક્ષમતા દીકરા ભાઇ થતા હતા અને બન્ને સરખા હતા. પરંતુ તેમણે પાડવોનો પક્ષ લીધો એમણે વિચાર કર્યો કે, કૌરવ બારે ભુદિમાન છે, તેઓ મારો અફરસત્કાર પૂરેપૂરી રીતે નહિ કરે, તેની પામે કંઈ જેવા આત્માશિમાની, ગૌની જેવા કાનાકૃમી કરવાવાળા અને મળ્ય જેવા બદુદકત મનુષ્ય વિગમાન છે, હુયોધન પણ ચતુર અને પરિજનોને શામ, દાન, દંડ, વિભેદ વગેરે અનેક ઉપાયોથી વશ કરવાવાળો, અને આત્મમજનો વિશ્વાસ રાખવાવાળો છે પાંડવ મીઠા, માદા અને ધર્મભીરુ છે, જે હું તેમનો પક્ષ લઉં છું તો મારું માદાત્મ્ય વધી જશે આ કામમા તેઓ અક્ષય થયા જ્યારે તેઓએ જાણ્યું કે, પાંડવ જ ભારતના રાજ થશે ત્યારે તેઓએ પોતાની બહેન સુભદ્રાના ત્રીજા પાંડવ અર્જુન સાથે લગ્ન કર્યા તેમની પ્રેમજ્વાલા ની બળદેવજીને અપિયો કારા, ભારત-યુદ્ધ વખતે ભૂમડળની પરિક્ષા કરવા માટે મોકલવામા આવ્યા તેમને ભય હતો કે, વખતે એમ ન બને કે, મારા મોટા ભાઇ બળદેવ આ બારે યુદ્ધમા હુયોધનની સહાયતા કરે, ત્યારે તો પાડવોનો વિજય થવો કહિન છે તેમની દૃઢનીતિથી મદયુદ્ધમા જીતના સન્ધ માયો ગયો

શ્રી કૃષ્ણચરણ પોતાનું દામ કાઢવામા પણ ભારે પ્રવિણ હતા જે વખતે કૌરવોએ લકાઇની અકબુત રચના કરી તે વખતે તેમા બરાબ જલુ એ મકા કહિન કામ હતું તે લકાઇના મોખરે મદાપલી દ્રોણાચાર્ય ઉભા હતા એને પરાજિત કરવો એ એક પ્રમરે અસમ્ભવિત નહોતું, પણ પાંડુ પરિશ્રમ-સાધ્ય તો હતું જ જ્યારે શ્રી કૃષ્ણ અર્જુનનો રથ લઇ ત્યા પહોંચ્યા ત્યાં દ્રોણા ચાર્ય કહ્યું “ મને પરાજિત કરી અથવા તમારી પીઠ બતાવો અથવા તમે મારાથી પરાજિત સ્વીકારી બુદ્ધમા પ્રવેશ કરી ચક્રો ” આ સામગી-અર્જુન ચૂપ રહ્યા પણ કૃષ્ણે કહ્યું “ અર્જુન ” ગુરથી પરાજિત થવું એ કોઈ અપ્રતિષ્ઠાની વાત નથી એથી અદિ તમારો પરિશ્રમ નકામો નષ્ટ ન કરો ” ગુરુને પીઠ બતાવી લકાઇની અદર પ્રવેશ કરો અને અન્ય રીતે સાથે યુદ્ધ કરો. તેમા તમારી બનાઇ છે ” છેવટે વાત પણ એમજ થઇ ધણી વખત તેમણે જાને યુદ્ધમા ભાગી પોતાની મતલબ મિદ કરી કાલવચનને મુચકું હાગ નિદત કર્યા શિશુપાલને મારવો એ એમનો વિચાર હતો જેથી તેને તેની માતાની પ્રાર્થના અનુસાર તેના બમા અવગાધ દામા કર્યા ગાદ પોતાના ગ્રહર્ષન ચક્ર વડે તેનું મન્તક કાપી નાખ્યું

તેમણે જે જે કામ કર્યું તે સર્વમા કામને કાઇ બૃદ રદસ્ત અવસ્ત હતું

- ૨. લીખચિતામહ—તેઓ અદ્વિતીય વીર હતા તેમણે એક વખત યુદ્ધમા પાંડુગમને પણ હરાવી દીધા હતા જે તે આન્તરિક હૃદયથી કૌરવોનો વિન્ય ચાહત તો નિ મન્દે કાં વોતી છત્ર યાન તેઓ બાગ જલ્મચારી હતા પોતાના પિતાના સમારિક સુખને માટે પોને જી હોમર જલ્મચારી થઇ રહ્યા તેમણે પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે, આ સરીગથી ૮ વસ નહિ કહી આ પ્રતિજ્ઞા પોને પોતાની વિમાતા યોગ્જ્વલગન્ધાના પિતાને સતોત્ર આપવાને માટે રકી દતી તેમણે બીખના પિતા માન્તવુંને કહ્યું હતું કે, “ મારી દીકરીના દીકરાને આપ મજાગારી આપ

માનુ વગન આપો તો જ હું મારી દીકરીની આપની સામે પરણાવું ” એવી નેની વારંવાર પ્રાર્થના આપું છું તો તેના જેવો વીર તે વખતે કોઈ નહોતો. એમ જણાય છે ભારતનું મહાપુરુષ આદર દિવસમાં સમાપ્ત થયું. તેમાં દસ દિવસ સુધી તો કલ્પ બીજમ્પિતામહ જે પ્રધાન મેનાપતિ બની ભારે વીરતાથી પાડવો સાથે સજ્યા તેની અઢીકિ વીરતા જોઈને પાડવો મદા દતાસ રહેતા હતા પરંતુ એ મદાપુરુષમાં એક મદારોષ એ હતો કે, દેખાવમાં તો તે દુર્યોધનની તરફ દતા, પણ ગુપ્ત ભાવથી પાડવોની દિત-ગિતતા કરતા હતા તેનું સરીર દુર્યોધન તરફ અને મન યુધિષ્ઠિર તરફ હતું. તેથી તો તેણે અર્જુનથી, કૃષ્ણની પામે પોતાના મન્યુનો ઉપાગ બનાવ્યો અને તે ઉપાયથી જ મન્યુનના યથા આ વાત બીજમ જેના ડિગ્ગુરૂને મોખા આપી નથી તેણે ખીનું અનુગિત કાય એ કહ્યું કે, જ્યારે દુર્યોધનની આગ્રાથી સભામાં દુરાસન પાડવીના વજ્રહસ્તી દરવા દારા ત્યારે તેણે કાંઈ પણ ન કહ્યું યોગ્ય તો એ હતું કે, દ્રાપદી અપમાન ન થવા દેવું જો દુર્યોધન ન માને તો તેણે નેનાથી જૂદ પડી જવું હતું જો તેને દુર્યોધનની સાથે પસંદ નહોતી તો તેણે તેને જાડી દઈ પાડવોના પગ કેમ ન લીધો ? શું પાડવો તેના સત્કાર ન કરત ? જો તે દુર્યોધનને છોડી દઈ પ્રત્યક્ષ ભાવથી પાડવોની સામે મળી જતો તો કોઈ કહેવાત દુર્યોધન પણ જેવો આ તરિક્ક પ્રેમ કહ્યું તથા શકુનિ પર ગબતો હતો, તેણે નેના પર રાખતો નહિ તે એ જાને સાથે ગુપ્ત વાતચિત કર્યા કરતો હતો, પણ ઉપરથી બતાવો માટે, અને પાડવો પર નિજ્ય મેળવવાની ઇચ્છાથી, તેનો પણ આદર-મહાદાર કરતો હતો.

તે ભારે નીતિનુ તથા ધર્મજ્ઞ હતો જે વખતે તે યગ્નભ્યા પર પડ્યો હતો તે વખતે એણે યુધિષ્ઠિરને ધર્મ તથા નીતિના ભારે ભારે ગૃહ તરવ બતાવ્યા હતા તે કૃષ્ણનો મોટો ભક્ત હતો તેના ચરિત્રમાં ગુણ વધારે મળી આવે છે જે જે હોય છે તે નહિ જેવા છે એવું તો ઇશ્વર સિવાય કોઈનું ગરિન નિષ્કસક નથી હોતું.

૩ યુધિષ્ઠિર—એમને લોગે ધર્મગાળ કહે છે તેઓ અધર્મથી બદ જ રતા હતા થી કૃષ્ણે બદ જ આગદ દરવાથી અને દારી જવાનો ડર બતાવવાથી એમણે એક વખત જૂદ વચન “ ન્યાયત્યાગા દત ” જોઈયા, અને “ કુજશે વા નશે વા ” ધીમેથી કહ્યું હતું.

તેમનામાં વિવેક કાંઈક જોડો હતો નીચ કર્મમાં વિજય મેળવવાની અપેક્ષાએ પગજવ મેળવવો અથવા તેમાં મોગ ન દેવા એ કાંઈ અપ્રતિષ્ઠાની વાત નથી એટલે, જે વખતે દુર્યોધનને નેમને જુગાર ખસવા બોલાવ્યા તે રખતે જો તેઓ ન જાત તો શું તેમને મદાપાતક યાત કે અપ્રતિષ્ઠા યાત ? જુગારમાં પાતાની ઓને દાવ પર ગણી દેવી અથવા તેના પર બાછ સગાવવી એ ક્યાંની ભુદ્ધિ ? મધ્ય સભામાં દ્રાપદને નમ કરવા માટે દુરાસન વચ બેગી રતો છે, દ્રાપદી ત્રાણ નાશ પોઠાર કરી ગઈ છે, અને પોતાના પંચે પતિ તરફ જોઈ જોઈને અવિદસ અદ્યુધામ દેવદાસી ગઈ છે, તે રખતે નાગી મદન કરી બેગી ગેટું, અને તેને અટકાવવા માટે તેવાર થયેલ જામ, અણુન આદિ ખાતાઓને રાગા, એ ક્યાંની વિવેકશીલતા ? નીતિ હયા રવગ્યા પોઠાર કરી કદી રદી કે કે એક દિન મમમમાં મમજનનને સિધિ કરી દેવું આપા તે દિગ્ગુરૂ કરતું અનુગિત નથી જે ગાજનીતિમાં ગૃહ તરવ નથી મમમતા તે કવી ગાજસામન મારી ગીતથી મધારી ગમતા નથી.

પ્રથમ તો તેમણે ભારે મરીઆઈથી ગાજનો અર્ધ જામ કોરવા પામ માગ્યો કૃષ્ણના ચિંતામયી ને અર્ધ જામ તેમને મળ્યો, તેને પણ તેઓ જુગારમાં દારી થવા દેવો નહિ માટે મુદ કગા તેવાર થવા માઈ યાત જો તેઓ જુગાર ન ખેલન અને પૂરા જુગારો માઈક જાત તો પર ન રાખત તો કોઈ યાત સગાઈમાં વિજય મેળવવા, હાં પજ, તેપની મનમ્પ દ્રાપદીના જે દરદા મધ ની તે જાગતની નિન્દા જોઈતી વધ નહિ અને તેમને દગિત્ર આદિ જરા મર્માત્મક મમજ સકતા નથી, અને એ પણ માદાવ નથી પાડતું કે, શું હમ પમ કગાથી તેઓ મર્મગાજ કહેવાયા ?

(અર્ધ)

રાધાસ્વામી સંપ્રદાય.

[ગતાક્રમી આધુ]

(૧) પિઠ

સ સાર-સંહિ	મનુષ્યનુ શરીર
ચન્દ્ર લોક	મમરચક અર્થાત્ અત્મા.
સૂર્ય લોક	કલ્પક અર્થાત્ વિશુદ્ધ
પૃથ્વી લોક	હૃદયચક અર્થાત્ અનર્હ
ગદ્ગરપતિ લોક	નાભિચક અર્થાત્ મણિપૂરક
ગની લોક	લિંગચક અર્થાત્ સ્વાધિષ્ઠાન
પરણ લોક	ગુદાચક અર્થાત્ આધાર

૨-અક્ષાંડ.

- ૧ મેર
- ૨ સુમેર
- ૩ કુંસાસ
- ૪ વિષ્ણુલોક
- ૫ બ્રહ્મલોક
- ૬ શિવલોક

મનુષ્યના માથાના અર્ધભાગમાં ૭ હિંદ્ર છે જેનો સબધ આ લોકોની સાથે છે એ અર્ધભાગ તે છે કે જેમાં રાજસિક તત્ત્વ (Grey Matter) પ્રધાન છે

૩-ત્રિપાણુ દેશ

- ૧ રાધાસ્વામિ ધામ
- ૨ અગમલોક
- ૩ અતપલોક
- ૪ અનામિલોક
- ૫ સત્પલોક
- ૬ બમરગુફા

મનુષ્યના માથાના બીજા અર્ધ ભાગમાં ૭ હિંદ્ર છે જેનો સબધ આ લોકોની સાથે છે એ અર્ધ ભાગ તે છે કે જેમાં માનસિક તત્ત્વ (White Matter) પ્રધાન છે

આ પ્રકારે જે જે લોક સંહિતો છે તેની સાથે સબધ ગણવાવાળું સ્થાન મનુષ્યમાં પામ્યું છે મનુષ્ય સંહિતો એક સૂક્ષ્મ નકશો છે એ સર્વ સ્થાનોમાં આત્મધારાને આવવા-જવાનો માર્ગ છે આ માર્ગ દ્વારા યોગ સાધનથી જીવ રાધાસ્વામીના ધામ સુધી ચલી શકે છે.

અવતાર

ઉપર આપવામાં આવેલ છે કે, દયાળુ દેવની નીચેના ખડો તરફ બ્રહ્માડ ખડોના જીવ પોતાના સ્થાનથી ઉપર ચઢી શકતા નથી જ્યારે કોઈ મદદાત્મા પુરુષનો જન્મ થાય છે ત્યારે તેમની સુક્તિ થઈ શકે છે તેની અતિરિક્ત નીચેના ભોકોમાં આત્મધારાની શક્તિ, મમય અપતીત હોવાથી, કમ થઈ જાય છે તેથી તેમાં અધર્મ અને દુષ્ટતા વધી જાય છે તેથી પણ અવતાર હોવાની આવશ્યકતા છે ત્રીજું, જીવને યોરામીના ચક્રમાંથી બચાવી મોક્ષ આપવો એ પણ અવતારનું કાર્ય છે એ બધા કારણોથી બ્રહ્મ અને ગદાસ્વામીનો અવતાર થાય છે અવતારનું મર્મની રચાવના કરે છે, અને મસારને સાગ માર્ગ પર ચડાવે છે તેના આવતા પહેલાં કોઈ સત્ લોક પૃથ્વીપર ઉત્પન્ન થાય છે અવતારને મોટે તે મ મારને તૈયાર કરે છે પ્રથમ કબીર સાહેબ, જે રાધાસ્વામિના પોતાના પુત્ર હતા, તેઓ આવ્યા તેમની પછી બીજા સન્ત થયા અધ્યાત્મ વિગય એટલો સૂક્ષ્મ છે કે જે કોઈ આલે કે માત્ર પુરતકો દ્વારાજ સમજી શકાય તે.

તે અસંખ્યવિત છે એવા સતોત્રી રદાવતાની બહુ જરૂર છે જીવતા જાણના મુશ્કેલી અવસ્થા છે તેનો નાશ સંગુરના મતસંગીજ યજ્ઞ કરે છે જ્યાં સુધી અવતાર સંસારમાં રહે છે ત્યાં સુધી તેમની અધ્યાત્મશક્તિનો પ્રભાવ ચોતરફ ફેલાઈ રહે છે જ્યારે તેઓ મસારને છોડી નીકળે છે ત્યારે જે વસ્તુ તેમના સમર્પકમાં આવી હોય તેનો સંચાર કરી રાખવો પડે છે કેમકે તેમાં પવિત્ર શક્તિ ભરી રહે છે સત અને અવતારમાં એ તથાવત છે કે સતની આત્મશક્તિ દમેશ્વર અબ્રામ દરવાયી વિકસિત હોય છે અને અવતારમાં એ સિદ્ધ જન્મથીજ રહે છે

સાધન

દેવે જે દ્વારા મુક્તિ મળવાનો સંભવ છે તે સાધનો જાણવું છે.—

- ૧ રાધા સ્વામીના નામનું મંજન
- ૨ ગદા સ્વામીના રૂપનું ધ્યાન
- ૩ આત્મધારા શબ્દનું સાંભળવું

એ ત્રણ સાધનોને સહ મહાગુરુની રદાવતાની બહુ જરૂર છે પૂજ્ય મહાગુરુ તેજ છે કે જે ગદા સ્વામી ધામથી પોતે જાણીતા હોય તેઓ મસારના કામ બંને કરે, પરંતુ તેનો શુદ્ધ આત્મા રાધાસ્વામી ધામમાંજ રહે છે મુમુક્ષુને એવા ગુરુની મારી રદાવતા મળે છે જે વસ્તુ એવા ગુરુના સમર્પકમાં આવી હોય તે પવિત્ર અને અદ્ભુત અધ્યાત્મશક્તિ પૂર્ણ થઈ જાય છે એવી વસ્તુઓના સેવનથી આત્મ શક્તિ વધે છે અને અન્યાસમાં સુવિધા ધામ છે રાધા સ્વામી મંદિરાવતા સર્વ આચાર્ય એવાજ થયા હ, અને આગીજ નદાનાં જો તો રાધા સ્વામીના અવતારના માનવામાં આવે છે. એ ત્રણ સાધન જનુ દાનેજીનો માથે મજાંધ રાખે છે અર્થાત્ ૧ પ્રવચ્છેદિય, ૨ ચમુ અને ૩ વાણી એ ત્રણ ઇન્દ્રિયોગ નરી ની નવ જરૂરીયાત પુરી પડે છે.

પહેલું સાધન.

પહોંચી ગયેલ છે, અને મૃત્યુની પાઠ યથા ગયેલ છે તે જ પૂર્ણ યોગી છે જે તેના ખીજ તથા ખડો સુધી, (જેને ત્રિકુટી કહે છે,) પહોંચી ગયેલ છે તે યોગીશ્વર છે, જે ત્રીજા ખડ સુધી, જેને અન્ય કહે છે, પહોંચી ગયેલ છે, તે સાધુ અથવા મહાત્મા છે, જે અક્ષાંશ પર શુદ્ધ-ચૈતન્ય-પ્રધાન પ્રદેશોમાં પહોંચી ગયેલ છે તે મન્ત છે જે અત્યંત દેશ સુધી પહોંચી ગયેલ છે, જ્યાં પરમાત્મા છે, તે પરમ મત છે એવા યોગીઓના મરતક પર અથવા તે પર અપાત્મ શક્તિનું ચિન્હ હોય છે તેને જોવાથી મરતોને વધારે લાભ થાય છે. એવા યોગીઓના મરત કામ તેની આધ્યાત્મિક ધારાઓની પ્રેરણાથી થાય છે જે પરમાત્માની નજીક સીધા આવે છે એથી સત્ અથવા પરમ મતના રૂપનું ધ્યાન કરવાથી આધ્યાત્મિક લાભ થાય છે જે કોઈ તેનું ધ્યાન કરે છે તે તે તુરંત જાણી જાય છે કેમકે તે સર્વજ્ઞ હોય છે અને મરતોના અભ્યાસમાં શુભ રીતે સહાયતા દે છે એ વાત અભ્યાસીઓથી જાણી શકાય છે અભ્યાસની વખતે એવા સન્તાનું ધ્યાન અવશ્ય કરવું જોઈએ.

મનસંગ

અધ્યાત્મોપદેશ અને અભ્યાસ-માધન એ સત્સંગનો શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે સત્સંગ વખતે ગુરુ ઉચ્ચ આસન પર બેસે છે જેથી તેમને જ્યાં જોઈ શકે તે વખતે સ્ત્રી-પુરુષ જે સુમુક્ષુ હોય તેઓ આસન મળેથી આવી શકે છે સત્સંગનો આરંભ બજનોથી થાય છે, જે સર્વ ગાય છે આ ભજન રાધા સ્વામીના દયા-ગાનની કૃતરતાને જોતક હોય છે સત્સંગની છેવટે પશુ ભજન થાય છે જેમા રાધા સ્વામી દયાળુ પ્રણે માત્ર પ્રાપ્તિ માટે પ્રાર્થના કરવામા આવે છે. વચ્ચા મતોની વાણી વાંચવામા આવે છે તેનો શુદ્ધ ભાવાર્થ બતાવવામા આવે છે ખીજા ખીજા રિપથો પર પશુ બ્યાખ્યાન આપવામા આવે છે એ બ્યાખ્યાન વખતે બહુ માણસો અભ્યાસ કરે છે અને ગુરુ તરફ જોઈ રહે છે, જેથી મનથી શુદ્ધિ અને મનન વાસનાઓની નિવૃત્તિ થતી જાય છે. સત્સંગમા જે આનંદ થાય છે તેથી કળીંગ સાહેબે કહેલું છે કે-મૂર્ખ જન કોઈ મર્મ ન જાને, સત્સંગમે અમૃત ખરસે—સત્સંગના આરંભમા 'કદી કદી સત્સંગને માળાઓ પહેરાવવામા આવે છે એ માળાઓ સત્સંગીઓને વહેંચી દેવામા આવે છે મીઠાઈ અથવા ખાવાની સર્વ ઓળે પશુ ગુરુના 'પરસાદ' દ્વારા પવિત્ર બતાવી વહેંચવામા આવે છે કોઈ સત્સંગી એ પશુ કરે છે કે, ગુરુના ખાધા પછી જે ભોજન વધે છે તેને પવિત્ર સમજી પોતે ખાય છે શુદ્ધે પહેરેલા કપડા, ગુરુને પગ ધોવાનું જળ આદિ પદાર્થો બારે પવિત્ર સમજવામા આવે છે એને ભક્તજન બારે માનથી કામમા લે છે ગુરુના ચરણમા માથું નમાવી પ્રણામ કરે છે, જેથી પગની પવિત્રતા તમા આવી જાય કદી કદી તેઓની તરફ જોઈ તેઓ ધ્યાન કરે છે અને તે તરફ જોઈ રહે છે આ વખતે પવિત્ર ભજન પશુ થયા કરે છે. ધ્યાન કરનારને મોટા લાભ થાય છે કેમકે ધ્યાનમા, ગુરુ પોતાની શક્તિનો પ્રવેશ કરાવે છે આ અભ્યાસનું નામ આગતી છે જેમ લીજળા બરેલ ચીજને અડકવાથી ખીજમા વિજળાનો પ્રવેશ થાય છે તેમ સદ્ગુરુ બડનોમા પોતાની પાવત્રતા પહોંચાડે છે.

ત્રીજી સાધન

ત્રીજી સાધન મનમા પવિત્ર નામનું સ્મરણ કરવું તે છે આત્મધારા મનુષ્યના માર્ગિક કદાનોમા શબ્દ કરતી રહે છે તેનું નામ રાધા છે તેનો જે ઉદ્દગમ-સ્થાન પરમાત્મા પશુ છે એથી રાધારામી નામ સર્વથી પવિત્ર નામ છે તેનો જપ કરવાથી અધ્યાત્મશક્તિ વધે છે જીવનો જપ દ્વારા આત્મધારાની સાથે મેળાપ થઈ જાય છે એ પ્રમાણે તેને ઉપર ચડનાની શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે.

પ્રવેશન ત્રણે સાધનનું સ્વરૂપ એ વખતે બતાવવામા આવે છે, કે જ્યારે મનુષ્ય સત્સંગમા પ્રવેશ કરે છે એવા યવાના વખત મિવાય, તેનું સ્વરૂપ બતાવવાની કોઈ ક્રિયા થતી નથી. એવાઓએ આ સ્વરૂપ શુભ રાખવું જોઈએ બહારના મનુષ્યોને ન બતાવવું જોઈએ.

અર્પણાર્થ ધર્મ.

મનુષ્યને એ સુ સાધન કરવું જોઈએ કે જેથી આત્મચક્રિનું આકર્ષણ બાલ પદાર્થ તરફ ન યાય, કેમકે તેથી રાગ-દ્વેષાદિ લક્ષણ થાય છે અને જીવની અધીગતિ થાય છે વિનય, ક્ષમા, શાન્તિ આદિ ગુણોનું સેવન કરવું જોઈએ જેથી મન ક્ષોભ ન પામે અને આત્મચક્રિનું આકર્ષન ન ભય. આત્મ-પારાની ગતિ અદ્યતી બાજુ છે તેમા જીવને મેળવી દેવો જોઈએ જે કામ આત્મચક્રિને વધારે છે તે સાફ ધર્મ છે જે તેથી વિપરીત છે તે ખગલ છે તેને ધુલ્લ-પાપ દે છે પોતે ખરાબ છે તે સસાગ્રા ખગલ છે જે પોતે સુખદાયી છે તે જીવને સુખદાયી છે. જેમ તમે પોતાને માટે ચાહો છો તેમજ જીવને માટે ચાહો માસાદાર અને મદિરાપાનનો ત્યાગ કરો કેમકે તે આત્મજળને કળી કરે છે રાધાસ્વામિ સપ્રદાયમા જનિ-બેદનો વિચાર નથી સર્વ અનુયાયી એક છે તેમા કોઈ ભૂતિગેહ નથી આ સપ્રદાયના વિચારાનુસાર જન-સ-મુદ્ધમા વ્યાખ્યાન આપવું અથવા રાષ્ટ્રિય વિષય પર જોઈએ એ ધર્મ-વિરુદ્ધ છે

વિધિ અથવા અનુદાન

દરેક વસ્તુ જેને ગુરુનો સ્પર્શ થયેલ છે, તે પવિત્ર છે અને યોગ સાધન માટે ઉપયોગી છે ગુરુનું પદોરેલ વસ્તુ, ગુરુનું એક બોજન, ગુરુએ પધિલ પાણી, ગુરુનું મરજોદક એ મર્વ વસ્તુઓ પવિત્ર માનવામા આવે છે બક્ત-જન બારે શ્રદ્ધાથી તેનું પાકન કરે છે ગુરુના નેત્રો તરફ જોવું અને બક્તિ પૂર્વક આત્મચક્રિ-ચોતક ભજન ગાવું એ સર્વનું કામ છે એ કામ મનને એકાગ્ર કરવાના અને જીવને ઉપર લઈ જવામા બહુજ ઉપયોગી છે

સાધુ

જોજો મુદરપાત્રમ છોડી દીધેલ છે, અથવા પોતાની જીવન-પાત્રાનો નિર્વાહ કરી ચક્રના નળી અને રાધાસ્વામિ મતના અનુદાનમાં પોતાનું આધુષ્ય વિનાશમા માટે છે, અથવા જે પ્રપત્નથી ખીજતા મતના સાધુ છે, તે રાધાસ્વામિ મતના સાધુ થઈ શકે છે સાધુઓને નીચેના નિયમો પાળવા પડે છે —

- ૧ નકામું ભ્રમણ ન કરવું
- ૨ જે કપાલ જવું પડે તો સત્સંગની આગાધી જવું
- ૩ સાધુઓને બહાર જવું હોય તો હાથે આગાધા સહને જવું
- ૪ કપીલા-પંથા ન લેવા
- ૫ જન કોઈ સત્સંગ તેને બોલાવે તો રસ્તાનું અર્થ નો રસ્તો ખાવા-ખીવાનું મદ્ય કરવું
- ૬ પ્રતિ દિવસ સૂત્ર ગીતા ગામે ૧ રહેવું
- ૭ પ્રતિ દિવસ જે વખત યોગાવશ્યમ કરવા
- ૮ મનમ સત્સંગી કામ કરવું
- ૯ પરીપાત્રી કામ રાગ બદલ ન જવું
- ૧૦ મુત્તાન અને તામ્ર ક્રમરિંગઓથી દૂર રહેવું
- ૧૧ ભગવા કૃપા ન પડે તો

જો કોઈ માણ તેથી વધારે શુદ્ધ કરે તો કાઠી મુક્તિમા આવે છે કેમકે તેની આત્મ ખરાબ થાય છે જે કામ ૭૮ સ્ત્રી કૃપા દોષ નો માપની થઈ શકે છે

ભાગ્યોદય પ્રી-ટીંગ પ્રેસ—અમદાવાદ.

આ નવખાનામા હાથમાં લેવાય કામ માફ અને મરજી કરી અપરાધમા આવે છે એ વાગ અનુભવ કરો ? ખાલીમા—અમદાવાદ.

સુંદરમા મંહાન સાયન્ટીસ્ટ પ્રોફેસર જગદીશચંદ્ર બોસ્ચનું માવણ.

જૈન તત્ત્વજ્ઞાનનો સાક્ષાત્કાર—પ્રથમ મી. તીલકે જણાવ્યું કે, છોડવાઓમા જીવન છે તે આપણે માત્ર કદવનાની મદદથી જાણતા હતા પણ સર જગદીશે તેનો પુરાવો આપણને નજરે પડતાવ્યો છે, છોડવાઓ અને ખીજ કેટલીક નીરજીવ માનવામા આવતી ચીજોમા પણ જીવ છે અને તેઓ સુખદુઃખની લાગણી અનુભવે છે એમ જૈન તત્ત્વજ્ઞાન આપણને કહેતું હતું પણ તે માત્ર એક ખ્યાલ હતો તેનો સાક્ષાત્કાર કરાવવાનું કામ સર જગદીશે પાર પાડ્યું છે અને તે પણ વિદ્યા-કળાની મદદથી અસરકારક રીતે તેમણે બતાવ્યું છે કે નિર્જીવ લાગતી ચીજોમા પણ જીવ છે, તેઓને લાગણી છે અને તે લાગણીઓમા ફેરફાર પામ છે એમ આપણે જાણવા મા શીએ તો જાણી શકીએ હમણા ફક્ત કલ્પના ગયો, હવે ત્યારે તેમના ઇનસ્ટીટ્યુટમા એ એક યત્ર જોયું હતું તે એટલું બધું નાજુક છે કે, અમેરીકન નિદ્રાનો પણ તેની નકલ કરી શક્યા નથી તે યત્રની મદદથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે છોડવાઓ અને ખીજ ચીજોમા જીવ છે, તેઓને લાગણી પામ છે અને સૂર્યનાં કીરણો તેમના ઉપર અસર કરી શકે છે

શોધખોળોનો વહેવાર ઉપયોગ શું છે ?—કાંઈ એવો સવાલ કરશે કે એ શોધખોળો અજાણી જેવી છે તે ખરું પણ તેનો વહેવાર ઉપયોગ શું છે ? મારે જણાવવું જોઈએ કે, વેદ-શાસ્ત્ર અને ખેતીવાડીને માટે એ શોધો અમૂલ્ય છે તેમની શોધથી તમો જાણી શકો છો કે, છોડવાઓ અમુક વખતે ઉષ્ણ વે છે અને અમુક વખતે જાડા હોય છે હવે એકજ છોડવાના બે જુદી જુદી ગિયતિ વખતે તેના ગુણોમા કાંઈ ફરક પડે છે કે કેમ તે નક્કી કરવાથી તમો વૈદકશાસ્ત્રને ધણી મદદ કરી શકો અને કષ્ટ વનસ્પતિ કયા વખતે બેગી કરી હોય તો તે વધારે શુભકારક નીવડે તે મનજીને તેજ વખતે તે ઉતારી શકો. ખેતીવાડીને માટે તેમણે દોઢમાથી ગેળવેનાં સાધનો વડે અને દોઢી, કીરીગેરાતી મદદથી તૈયાર કરેલું એક યવ એક છોડવાની ઉગવાની ક્ષમતા દશ લાખગણી વધારે ગતિવાળું બનાવી શકે છે અને તેની મદદથી તમો જોઈ શકો છો કે, એક સેકડમા તે કેટલો વધી શકે. પછી અમુક ખાતર તેને પુર પાડીને તમો જોઈ શકો કે તે ખાતરથી તેની વૃદ્ધિ વધી શકે છે કે કેમ અને જો તે પ્રતિકૂળ કે પૂરુ અનુકૂળ નહીં જણાય તો ખીજ ખાતર વડે તમો અખતરો અજમાવી શકો અને તે રીતે એક જાતના પાકને અમુક જાતની જમીન અને આબોધસાગમાં કયું ખાતર અનુકૂળ આવશે તે તમો નજરે જોઈને ખાતરી કરી શકો આવી શોધો દુનિયાનાં ઉપર મહાન ઉપકાર કરનારી છે ને શોધો દરજ્જા મૂલ્ય નથી યદ્ય પણ સમૂલ્ય યવાના માર્ગ ઉપર છે હવે માત્ર શરૂઆત યદ્ય છે એમજ તમો માનો અને તે શરૂઆત દોઢમા યદ્ય છે તે જાણીને તમો ખુશી યશો વનસ્પતિના જીવન વિશે દુનિયાને શિક્ષણ આપનાર ઇનસ્ટીટ્યુટ એકલાં દિદર્શન છે તે ખીજ પણ આપણને ખુશાવી ઉપજાવનારી છે

ગ્રા. મર જગદીશચંદ્ર બોસ્ચનું લાવણ—તે પત્રી સર જગદીશચંદ્ર બોસ્ચે જણાવ્યું કે વીના એક એવી વસ્તુ છે કે કોઈપણ પ્રજા તેનો ઇન્દ્રિય દ્વારા શકતી નથી પણ જો કોઈ તેની પાછળ ખતથી લાગે તે તેને પ્રાપ્ત કરી શકે છે પૂર્વેના સજ્જમા એરી ગાનપના સામાન્ય રીતે કેલા-મલી છે કે પુર્વની પ્રજાઓ માત્ર સિદ્ધાંતો અને કદવનાઓથીજ દેરવાહ છે પણ વહેવાર કર્તવ્યો માટે તે કાંઈ કરી શકતી નથી. પણ હમણા જનતા જાગૃતિ બતાવેલી જ્યારે તવાગીખમા નોખ છે વારો ત્યારે આ માન્યતામા ફેરફાર કરવાનો સમય આવી પડેયો દાદાબાઈ નવરોજી અને ગોખ લેએ દોઢની કન્નતિને માટે જે બ્વદાઈ સેવાઓ જમરી છે તે દરજ્જા તાજા છે દો નીં દરો-ગીક જીવનને ખીજી રહેલા શાસ્ત્ર સોદાગરોના વડીલોએ પુરાતન કાળમા દોઢના મહાન સસ્કારોનો પ્રસાર દીધેલ, અને તમો વજેરે દેશો આશરતે પરદેશોમાં કર્યો હતો, એક લગભગ વચ્ચે આ

ગાંધીજીએ સરકારાચાર્યે સામિક તત્વગાનનું કાર્ય માટે ગાંધીજીની ખતાવી હતી પ્રાચીન દાદિમા વિદ્યા કેટલી આગળ વધી હતી, તેની પુરાવા હવે મુખી જળવાઈ રહેતા તાકાતો ઉપર લખાયેલા શાસ્ત્રો રજૂ કરી શકે છે. આપણે અહીં હવે વરમના અંતર પડી દિલ દેવ પાછો જામત થયો છે અને તેનામાં નવું જીવન આવવા લાગ્યું છે તે નવા જીવનની જુદી જુદી જામ તિજો અને પ્રવૃત્તિઓના એક બાગ તરીકે મોંઝે હન્ડીટયુટ પશુ હમતીમાં આવ્યું છે, તેની શરૂઆત આશામદ એટલા માટે છે કે તે પ્રજા, તેમજ સરકારની એક સરખી આ સમસ્યાની દીક્ષાઓને પાત્ર નીવડ્યું છે પ્રજા જે પ્રમાણમાં તેને ટેકા આપશે તેવાજ પ્રમાણમાં સરકાર પણ તેને મદદ આપવાની ઇચ્છા જાહેર કરી છે.

પચીસ વર્સ મુઘી એકાંતમાં ફેરું કામ—જે હેતુઓ સિદ્ધ કરવા માટે આપણે રીટયુટ દાદિમામાં આવ્યું છે તે હેતુઓને માટે મેં પચીસ વર્સ મુખી એકાંતમાં ખત અને મીઠાઈની કામ કર્યું છે. મારે ક્યુન કરવું જોઈએ કે મારામાં શ્રદ્ધાની ખાત્રી હતી, કારણ કે જે ભેં મેં પ્રદા રાખીને માંડ કામ પ્રમિદિમાં મુક્યું કે તત્તજ અને અલ્પધારી મદદો મળી છે તે માટે પણ મોંઝી પડેલી તમારા શહેરમાંથી મળી છે અને તે પછી તત્તજ તેથી પણ વધારે મોટી રકમની મદદ તમારા શહેરના એક એવા માદ સોદાગર તરફથી મળી છે કે જેમને મેં દી નજરે પણ જોયા નહીં હતા. જે કામ મેં કરના માથુ છું તે આપણા દેશના લાભ માટેનું નહિ પણ દેશ પરિવેશના લાભ માટેનું, આપણી દુનિયાને કાયદાકારક થઈ શકે તેનું કરવા માથુ છું. જેમ માથું છું કે હિંદની એક ખાસીઆત એ છે કે તે એકમપેદું નથી.

હિંદની પચરગી પ્રજા—જે યુરોપ અને અમેરિકામાં બંધે ફર્યો છું, અને ત્યાં મેં જોયું છે કે ત્યાંની પ્રજાઓ એક ખીજા પ્રત્યે સારાં એમલાસ ધરાવતી નથી તેથી ઉચ્ચ ગીતે હિંદમાં બિન્ન બિન્ન પ્રજાઓ—એક જીનામાં સમાઈ ગઈ છે અને તેઓ સવળી માથે મળીને એક જ પ્રજા જની છે તમારા શહેરના પારસીઓને હિંદમાં ફરે સંસ્કાર મળ્યો છે તે એક જાણીતી તવારીખ છે. છઠ્ઠાગીઓ પણ હિંદનાં આસીને વસ્યા અને પોતાની સાથે જે જે પુખ્તીઓ લઈ આવી તે જાણી હિંદમાં આગે-પછ ગઈ છે અને તેઓ હિંદી પ્રજાના એક ભાગ રૂપે જવા છે તેજ પ્રમાણે જે પણ અર્થ પ્રજાઓ હિંદમાં આસીને મસવાતુ પર્મદ કર્યું છે તેમને દાદિ આપણાં આપણો છે અને તે જાણી પ્રજાઓની એક પર્વરગી પ્રજા તે આજની હિંદી પ્રજા છે, કે જેની પ્રજા-ખાત્ર કામ પણ દેશમાં તમારે નજરે નહિ પડે.

વિદ્યાની શોધખોળો પાછળ ફેરોનો અર્થ—આગળ સંજાવતા સર જમદીને જાણ્યું હતું કે દુનિયાના ઘણા ભાગોમાં તે ફર્યો છું અને મેં જોયું છે કે યુરોપ અને અમેરિકાના વિદ્યાને વિદ્યાની શોધખોળો પાછળ અત્યંત ખર્ચ કરે છે, મલખીઆની સુનર્ચિતી પાછળને વારસી-પાચ આઠ ફોટ રૂપિયા કરતા પણ વધી જાય છે. યુરોપમાં ફેરોનો ખર્ચ એક પ્રયોગશાળા નીભાવવામાં આવે છે જેમાં એક હવેર નિદાસે માત્ર નવી શોધખોળોના કામ પાછળ જ તાને છે આના જમનામાં આપણે દુક સાધના વડે આગ વધવા ખોળીએ છીએ છતાં નીમશાને તાર નહિ થતા ખત અને ધીરજથી કામ કરે જવાનું છે.

અગત્ય અનુભવ—પોતાનો એક અગત્ય અનુભવ જાહેર કરના સર જમદીને જાણ્યું કે શાકાહારમાં જીવ છે તેની ખાત્રી મને થવા પછી મેં તેને લખતું સાદીસ રોજલ હન્ડીટયુટ ઉપર મોકલ્યું હતું પણ તેમણે ને શોધને કાલ્પનીક ગણી કહાડી મારા ઉપર પાંચ મોઠાં હતું તેથી જગપણ નીમગ નહીં થતા મેં ને ગોપ અને તેને લખતું કામ ચાતુ રાખ્યું નો. પાર વસવા માગા પછી તેજ હન્ડીટયુટને એ ગોપ માટે મારે દુષકાર માનતાં જ જાણ્યો હતો જે તે નખારી પાસે ગયું કહ્યું છું (અને ને ગમત પડે સીનેમાંની તખતી ઉપર જનાવવામાં

આવ્યો હતો) આવા અનેક અનુભવો મને મળ્યા છે વાપરતે સ દેનાઓના મન ધમા મે કરેલી શોધના સળધમાં પણ તેજ પ્રમાણે થયુ છે

કાનના પરદા ઉપર અવાજના મોજા—અત્રે સર જગદીશ પોતાના વાગતા ચીત્રો એક પછી એક સીનેમાની ઉપર બતાવ્યા હતા કાનના પદ્ધતિ પર આવાજના મોજા કેવી રીતે અવધાય છે, તે મોજાઓથી પરદા ઉપર કેવી અચર યાચ છે તેનો આશાત ખ્યાલ તેમણે આપ્યો છે એક બનાવટી કાનનું ચીત્ર તખ્તી ઉપર લઇ તેની સાથે વીજળીક સળધ નીકી રાખીને એક નાની જુગળી તેમણે પેલેલાં વગાડી હતી, જેની તેના ઉપર કાંઈ અમર યદિનહાં હતી પછી એક મોટી જુગળી લઇને જેમ જેમ તેઓ વધુ ને વધુ મોટા અવાજ કરતા ગયા તેમ તેમ તેના ચીત્ર ઉપર મોજાઓનો કેરફાર વગેરે થતા લાગ્યો, જેથી મુઝક દાઢાએ તેમને તાળીઓના અવાજોથી વધારી લીધા હતા વનસ્પતીના છત્રને લગતાં, જોડ છત્રની ટમ્બુને લગતા અને ખીજ કેટલાક ગીનો બતાવ્યા પછી તેમણે ખતીયાડીને ઉપયોગી થનારું થા રજુ કર્યું હતું

છાડવાઓની વૃદ્ધિની યોજનાની મેળે થતી નોંધ—પછી મી. તીલકે યોના. જણાવેલું યવ ગ્યુ ક્યું હતું કે જે છાડવાઓની ગતીની નોંધ નજરે ખતાવી શકે છે એક યવ તે ગતીને દશ લાખ ગણી અને બીજી એક કરોડ ગણી ખતાવે છે તે યવનરૂં એક છાડવાની કદ-ગતીને વૃદ્ધિ, અમુક, આપણે આપવાથી તે વૃદ્ધિમાં થતો ઘટાડો અને બીજી રસાયણ આપવાથી થતો વધારો તેનો આમેદખ ખ્યાલ આપનારા ગણે તેમજે રશ્યુ ક્યાં હતા જે પછી એક કરોડ ગણી ગતી વધારનારા યવના પ્રતીગીએ ખતાવી ખેતીવાડીમાં વીજળીક મદદથી કેવું ફેરફાર થઈ શકે છે તે ખતાવ્યું હતું.

વીધાન વેચાણ થઈ શકે નહીં—છેવટમા તેમણે ન્યાયી કે આ બધી ગોઠવણોના વાળ આપી ફરીયાને મળે એમ હું ઈચ્છુ છું મારી કોષ્ટક શોધનું પેટનું હું સેવાનો નથી. ફરીયા આપ્યારે અબધી બુખે મરે છે અને ફેટલાક દેશોમા તો ખોરાકની ધણી મુશ્કેલી છે ફરીયા ક્યાર નેટું આતાન આપ્યારે કમાડી રાકાય છે તેથી જમણું ઉગારવું નેહએ અને તેમાં હું મારી શોધોદ્ધાર કાઢ દાખા આપી ચક્ર તો મારી બધી એકેનત સરળ થઈ માંતીય. અતમાં તેમણે મોતાઓનો કપકાગ માની બાવણ પતમ કર્યું હતું.

कसरतथी शरीरने मळती मजबुताई तथा निर्मूळ थता रोगो.

(વૈદ્ય દુર્જીભદ્રાસ દરબી)

જી ૥ જાણકાને જ્ઞેષ્ઠિ છીએ તો જગ્યાય છે કે મહા પજા આમ કમગત કરી ૧૨૦
તેમના શરીરના પ્રત્યેક અસ્યવો નિત્ય વૃદ્ધિને, પામે છે, તથા જરૂર મેન અસ-
યવો નિવશ પ્રમાણે કાર્ય કરે છે તથા તે આરોગ્યતા, અનુભવ કે છે તેમા કારણ એ છે કે મણે
ભાગે સુતા સુતા શરીરના કાષ્ઠને કાષ્ઠ ભાગને કમગત પડોયે તે પ્રમાણે હાથપગ હલ્લાવ્યા કરે છે
તમે નાના જાણકને જ્ઞેષ્ઠિ તો તે પધારીમા કે થોડીઆમા શાત મધ નહિ રહે, પણ હાથ પગ
હલ્લાવ્યા કરશેજ આ વેગ તેમનામા સ્વાભાવિક હોય છે અને તેથી તેમના અસ્યવોને સફળ કમ-
ગત થાય છે અને તેથી તે આરોગ્યતા અનુભવ કરે છે, આ પ્રમાણે જાણકાનુ અસ્યોગન કરીને
નીચે જગ્યાવામા આમતી કસરતો ખોળી કાઢી છે જે પધારીમા સુતા સુતા થઈ ને કે અન
શરીરના પ્રત્યેક ભાગને લાભકર્તા છે

ધણ મનુષ્યોને કસરત કરતા કરાળા આવે છે, એવા મનુષ્યોને માટે આ કસરતો ભીજી ઉપયોગી છે, કેમકે તે રમતની પેઠે પથારીમાં સૂતા સૂતા થઇ રહે છે. તેમજ ને મનુષ્યો શરીરે મામાન્ય ક્ષમિતિવાળા છે અને જે બીજી કસરત સ્ત્રી શક્યા નિશ્ચિતમાન છે તેમને માટે પણ આ

(૬) અથાણાં, તાક વગેરે થોડા દહાડા તથા દેશી કારણ કે એ પાચનક્રિયાને બોળવું છે
 (૭) દૂધ, ખીચડી અને થોડું ઘી એ 'ખોરાક તખીઅત' સુધરતા સુખી એટલે આશર
 પખનાડીઆ સુધી રાખવો દુધ પણ પાણેર દોઢ પાણેરજ વાપરવું
 (૮) ફક્ત એ વેળાજ ખાવું, કાચુ કોઈ ખાવું નહિ.

રોગના વિચાર કરી—નિદિધ્યાસન કરી—તેની સાથે તકીન ન થવું, એથી રોગ મનમાં
 વળગે છે, “વાદરતી ભાવના યસ્ય તાદરશી ભવિતવ્યતા” મનુષ્ય જેવા વિચાર કરે તેવું ફળ તેને
 અનાયામેજ મળે, એવો કુદરતી નિયમ છે, માટે રોગનો કાંઈ પણ વિચાર અગર વહેમ આપવા
 વગર ઉપર લખેથી આખત ઉપર ધ્યાન આપવું

ખડુ ગરમ ખોરાક ખાવાથી તખીઅત બગડી હોય, તો તે એકદમ છોડવો, એટલે તખીઅત
 કેકાળે આવશે

ચાહ વગેરે વ્યમનો પરિણામે કમજબાત બને છે ભુખ ઓછી કરે છે ગાનનુને નખળા
 પાડે છે, અને એ અકુદરતી બધા શરીરના સચાને ધીમે ધીમે ખોર વ્યાજ કરે છે, ન્યા સુધી
 ચાહ ન મળે, ત્યાં ચાહનો વ્યમની આધળા ભીત રહે છે તેને કામકાજ સજડું નથી. તેવું દરજ
 છે કે ચાહના વ્યસનની તેના ગાનતત્તુ નખળા પડી ગયેલા હોય છે ચાહ મળે એટલે તે કેટલું
 નજીકે તેજમાં આવે છે, અને પછી કામકાજમાં પ્રવૃત્ત થવાનું ગમે છે આ વગેરે કારણોથી
 મજબુત લવામણું કરી રાકાય કે ધની રહે ત્યાં સુધી રાખના વ્યસનો ફાળી વળગાડ છોડી
 દઈ સુખી થવું

ખડુ ખોરાકથી તખીઅત બગડી હોય, તો ઉપનાસ અગર થોડું ખાંઈ એક દાણું વરવું, નથી
 તે કેકાળે આવશે એ વેળા સારી રીતે આવીને ખાવાનો રિવાજ સામાન્ય રીતે ગખવો આખા
 કેળીઆગા પા કેળીઆ પછુ ન ચરાય, અને કાચું કોઈ ગમે ત્યારે અનિયમિતપણે ખવાય,
 જળી ખાંડ અને ચાહનો ઉકાળો જે હોજરીને અવશ્ય થોડું નુકસાન કરે છે, તે લેવાયજ
 નય, નાટક એટકમાં ઉભગરા ચાય, હોરોલોમા નઈ હોજરીના ઉપર અખત દવાણું કરવામા
 આવે, ત્યાં પછી રોગ સામાટે ન ચાય ? એવી વેળાએ ડાકટરની દવા ઉપડું નુકસાન કરે છે,
 કારણ કે દરદીની બપકર બૂન સુધર્મા વગર દવા શું કરે ? જે કારણથી દરદ થયું હોય, તે કાગણ
 દૂર થતા જ દરદ દૂર થાય છે મનુષ્ય ધારે તો તે કાર્મ પણ દવા વગર આખી જીદગી મુખ્યત્વ
 કરીને મિતાદારીપણે ખોરાક, દવા અજવાળાવાળું મગન, ભેજમેજ વગરનો ચોષો ખોરાક, વ્ય
 મન રૂઢિત છ'ંદગી, પૂરતી ઉષ્ણ, પરિમિત વિપચાતક્રિય, ઉદોગી, ગામકાજ અગર ખીજ મહેનતથી
 શરીરને યોગ્ય કસરત, તન, મન, અને ગહેણાણી રવચ્છતા—એ વગેરે ઉપર ધ્યાન આપીને
 સુખરૂપ ગાળી શકે

કમજબાત જણાતો ખોરાક ખાવો, એમ એક વિદ્વાન કહે છે, તે ખરું છે.
 ઉપરની બાજતો ઉપર ધ્યાન આપ્યા ક્યાર દરદીપણું કેવી રીતે વ્યય ? એજ કાગણથી દર
 દાંજો દરદ પ્રેતાત્મી મેજે ઉભુ કરેલું હોવાથી તે તેને માટે અપૂર્ણ રીતે જવાબદાર છે
 મુખ્યત્વે કદીને ખોરાકમાથીજ દરદ ઉભુ થયેલું તોય છે, એ રાત દરદીએ એકને એક,
 બેની પેઠે બોખી રાખવી લેકેએ

ગમે તે વેળા ગમે તે આખા કંરેલું, એ મનુષ્ય તરીકે દરદીને પશુ તરાકના દરદીના
 ઉતારી પાડના ચરણ કામ છે, અને મનુષ્ય જન્મ કાટ કરવા મરણ પશુ એ છે માન જે
 વેળાજ જન્મું લેકેએ ખોરાકમાં નિયમ નહિ રાખનારા મનુષ્યોના આતરણ મને જરૂર પરિણામે
 અવશ્ય બગડે છે ધારવાર લુનામ લેવાથી એ અસામાન્ય વધારા થાય છે, એના માણસો બધ
 તાગમી—કો ડી—યાગ છે, કારણ કે તેમના મગજ ઉપર નયમ ન રાખી નયમી અસર લાગુ પડે છે

પુનઃ

૬૬.

અંક ૪ થો.

ભાગ્યોદય

૯૭૧

સને

૧૯૧૮.

મનને પ્રોત્સાહક વચનો.

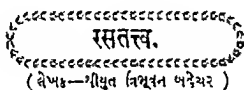
(ધન્ય મગત્ત દિન આજરે, એ લય.)

મન ! મિથ્યા શું મુઆયરે, શિર પ્રભુ-ગાળે છે
 શ્રગાતનો સ્વર શુભી સિદ્ધ શિશુ-થી શુ ગભરાવાયરે, શિર૦
 રણ તૂરથી પણ નવ ડરનારો, (તે) પિપુડી શુભી હરી જાયરે, શિર૦
 પોતાના ચીતરેલા ચિત્રથી, ભય શુ પ્રકટાવાયરે, શિર૦
 દુઃખ કલેશ તે ઉપજાવ્યા તે, ભેદને શીઠ અકળાયરે, શિર૦
 સિદ્ધનો વેશ ધરે તે શુ પોતાને કાઢી ખાયરે, શિર૦
 તુજ પર ઉપાધિ વેશ ધર્યો તે, (પછી) શીઠ કંપાવે કાયરે, શિર૦
 વેશ પલટીને તુજથી જ સજ્જ, મૂળ સ્વરૂપે અવાયરે, શિર૦
 તે સજ્જ તારૂ પ્રતિકૂલ સધળું, આકળસમ અળખાયરે, શિર૦
 નિહર રહે પ્રિય મન ! તુ મારા, લહી ઇશ્વરની રહાયરે, શિર૦
 પ્રભુ કરુણા યાતા તુજ સહજે, યોગ શ્રેમ સધાયરે, શિર૦
 પ્રભુ સ્મરી જગથી નિરપૃહી થાઓ, ધવાતુ હોય તેમ યાયરે, શિર૦
 થી. ઉ.

કૃપાની યાચના.

હું તો કરુણા ચહું છું એક તારી,
 જગમા હસાવો, જગમા રસાવો,
 તેનાપર દષ્ટિ નથી મારીરે, મારી,
 મારી, દષ્ટિ મારી; હું તો
 ચિ તયુ હું નહિ, કુલમાહિ રાખો કે,
 મારો સસારે ધાવ મારીરે, મારીરે,
 મારી, ધાવ મારી, હું તો
 અન્યના પુઠ્ઠાર કરતા પ્રિય ગણુ-તેને,
 તુ જો આવીને મૂકે મારીરે, મારીરે,
 મારી, ગળે મારી, હું તો

તારી કૃપામા મારા પ્રાણુ ! બધું રહ્યું,
 તારી કઠણાપર બાંધે વારીરે, વારીરે,
 વારી, બાંધે વારી, હું તો
 તારી કૃપા એ હું તો બાંધુ છું મારી,
 ઇચ્છિત માનની બારીરે, બારીરે,
 બારી, બાંધું બારી, હું તો
 છીનવી ભણે માફ સર્વ તું લે જે,
 રાખજે પરંતુ એક બારીરે, બારીરે,
 બારી, કૃપા બારી, હું તો
 શ્રી ડ.

(અનુસંધાન ગર્ભાધી)

કર્મની ઉત્પત્તિ કારણાધિન છે. કારણ અસત્ હોય તો તેથી સત્ની ઉત્પત્તિનો અસંભવ છે કારણ કે પરમાત્મા તો જ તેની શક્તિ (કાર્ય) અનુભવાય છે માટે જગતનું કારણ અસત્ હોય તો તેથી જગત કે કાર્ય ઉદ્ભવે નહીં જેમ કાચ કે પટ તેમા સુતર તે અમભાવી કારણ અને સુતરની મીલાવટ તે અસંભવાથી કાગળ, અને કાગળ તે નિમિત્ત કાગળ છે, તેમ કાચ કે માથા તે જગતનું સમભાવી કારણ છે અને માથાના આવરણમા માથા અને કાગળ તારાત્મ્ય તે અસંભવાથી કારણ છે અને શુદ્ધ ચૈતન્ય કે માત્રાવડે માથાની ઉત્પત્તિ તે જગતનું અભેદ નિમિત્ત ઉપાદાન કારણ છે માટે કાર્ય કે જે વિશ્વરચના તેના કારણકે નિયમા મર્યાદા સિદ્ધ છે.

યજ્ઞકિંચજગત્સર્વત્રયતેશ્વરતેપિવા અ-
 તર્વદિશતત્સર્વં જ્ઞાપ્ય નારાયણ સ્થિતઃ ॥ શ્રુતિ ॥
 જે કાલ જગત-દેવ અને શુદ્ધ છે તેમા
 જ્ઞાત અને જ્ઞાતર સર્વત્ર નારાયણ પ્રાપ્ત રહ્યા કે
 વાર્ધવાની કહે છે કે—અનુર્મ્ય મલુ મુ
 તેમજ સ્વતંત્ર મુખજાગ્યને ॥

“પૂરની, જલ, તેજ અને વાયુ એ ચાર મહાભૂતો એકજ પદાર્થો ચૈતન્ય ઉત્પન્ન થાય છે”

“સર્વ સૃષ્ટિ પરમાણુકેય છે અને તે પરમાણુઓ પરપર આકર્ષણ શક્તિથી મમિત્વ છે તેથી મર્ચ સ્પષ્ટપર શરીર દશ્યમાન થાય છે નષ્ટ થયા પછી શરીરના બિન્ન બિન્ન પરમાણુઓ વીલીનાસ્થાને પ્રાપ્ત થાય છે તે પ્રમાણે પરમાણુઓની સ્થિતિના ફેરફારો ઘળાઈ કહે છે તેમા જે જ્ઞાન છે તે વિચિત્ર શક્તિ છે ને વિદ્યુતશક્તિ નામ થયે પરમાણુકેય થઈ છેવટ કાલ રહેતું નથી”

તેમ માનવામાં આવે તો ધર્માધર્મની યોગ્યતા અસંભવ થાય પરંતુ તેમ નથી કારણ કે જે જે પદાર્થમા વિદ્યુત છે તે તે પદાર્થનો દેહ થયો છે તેનું પૃથક્કરણ થતા પરમાણુ ધર્મ કહી જાય છે પણ તે પરમાણુને વિદ્યુતનો ધર્મો જા ગવાથી શરીરની અંદરનું જ્ઞાન નષ્ટ થતું નથી. શરીરનો નાશ થયા પછી પરમાણુ બિન્ન બિન્ન થઈ ગયા અને જે જે પરમાણુ થયા તે બિન્ન બિન્ન પરમાણુમા વિદ્યુત બિન્ન બિન્ન પ્રકારે છે તો તે વિદ્યુતની મેડે જ્ઞાનભિન્ન બિન્ન પરમાણુમાં

રહેતું નથી આકર્ષણ શક્તિ યુક્ત જ્ઞાન તે વિદ્યુત નથી તે તો પરમાણુથી પર છે, જ્યારે જ્ઞાન એ વિદ્યુત અને પરમાણુની સાથે પ્રયકરણમાં આવી શકે નહીં

વિદ્યુત અને પરમાણુનો સંયોગ એક બીજાને ઊડતો નથી તો શરીરનો નાશ થયો, તો તેથી પ્રયકરણ થઈ જ્ઞાનનો નાશ સંભવે જ નહીં, જ્ઞાન મુલ્ય પછી પણ હાયમ રહે છે જેમ બીજાના વક્ષ રહેલ છે તેમ જ્ઞાન જન્મ પર્વત, શ્રાણ, મનન, વિચાર, અને શરીરનું અભિમાન રહેલું છે સુષુપ્તિ અવસ્થામાં જગત અને શરીરની સ્મૃતિનો અભાવ છે પરંતુ જગત અને શરીર બીજાનું ન્યાયથી પ્રતિષ્ઠિત છે

પ્રત્યેક શરીરધારક અજ્ઞાન જ્ઞાતમા-અમદિષ્ટ એન્યાકર્ષણ શક્તિ યુક્ત અગ છે તે અજ્ઞાન રૂપ જીવાત્મામાં આકર્ષણ શક્તિ છે તેથી શરીર ભરમ થતા જીવાત્માની આકર્ષણ શક્તિ રૂપ તવ બરમ થાય જ નહીં જૈન દશતિ પાત્રક ગીતા”

આકૃતિ પરિગ્રેયતા અને સદૃશ્ય ધર્માદિ ગુણોનો જે અવગ્રહ તે પરમાણુ છે તે પરમાણુમાં આકર્ષણ શક્તિનો ગુણ રહેલો છે તે આકર્ષણ શક્તિ બધા તત્ત્વનું મૂળ તરાર છે,

આકર્ષણ શક્તિ જે તત્ત્વની છે તે તત્ત્વ પરમાણુ નથી, પરંતુ પરમાણુનો હૃદય, રિયલિટી અને લયનું મુખ્ય કારણ શુદ્ધ ચૈતન્ય છે

ધર્મેયયા યોનિર્નિર્ગતસ્ય મુર્તિર્નિર્દશયતે

નૈન ચ લિંગ નાશઃ ચ્વે ઉપ

કારણ રૂપ અસ્થિમા રહેલ અમિતું સ્વરૂપ દશધર્મન નથી, પરંતુ તેથી સદૃશ તત્ત્વનો નાશ થતો નથી

જો એમ જાણ કે—સત્ પરમાત્મા નથી, તો શેતે પણ નથી અને છે, તો શેતે પણ છે માટે પરમાત્મા ન હોય તો પોતાનો આત્મા અસંભવ્ય છે.

“સયણ્ણોઽગ્નિર્મૈત્તાત્મ્યમિદમ્વૈતત્તત્ત્વત્ત્વમ્
આત્મા તત્ત્વમસિ શ્વેતેકતો । છાં. ઉપ

જે શ્વેત કેતુ’ જે સદ્ભાવ, તે આ સર્વ તદાત્મ છે તે સત્ રૂપે, તે આત્મા છે, તે રૂપ છે

સત્ એ ચેતન છે કદાપિ સત્ એ અચેતન-શબ્દવાચ્ય હોય તો તેથી ભોમ્બ વર્ગનું કારણ ઉપસ્થિત પણ નિર્લેપ તાત્ત્વ અવગ્રહ જ્ઞાનવામાં આવે

મનુષ્યના સુખ દુઃખનો આધાર.

મનુષ્ય માત્રને સુખ અને દુઃખના વાવગ વારવાર વાય છે ધણી વખત તે એવો આનંદમાં હોય છે કે કાંઈ કહેવાની પાત નહિ, તેમ ધણી વખત એવા આનંદનો એવો અપાનક ભગ થઈ જાય છે અને દુઃખ તેમ શોકનું નાદા નેના ઉપર એવું વર્ષા રહે છે કે તેના અર્થિજ જણાતો નથી આ પ્રમાણેની ઘટ માગ હમેશા આ સસારમાં આદ્યાજ કરે છે

જે માણસને પેમે ટકે સુખી જોઈએ છીએ, અને બહારથી ગાડી મોડે જગનાર, લાડીવાડી મા ગમનાર, રહેત બગીચામાં રહેનાર અને

એવો સુખી જણાય છે કે તે વખતે જોનારને એમ થતું હશે કે આના જેવો બીજો કોઈ સુખી જ નહિ હોય ત્યારે કેટલાક એના ચિયરે લાલ અને કમાવ જણાય છે કે જેને ખાવા પીવાના અને અન્ન વસ્ત્રના પણ સાક્ષી હોય છે તેના માણસોને જણાતા દુઃખથી જોનારને દાદ આપ્યા, વગર રહેતી નથી

— આ પ્રયાગે બહારથી સુખી જોનાર માણસને વૈભવો અને સુખ હોવા છતાં પણ એકા એક એક એક વાત તેને સાબળામાં આવે

કે તેને તે વખતે તે સર્વ વૈભવો દુખ નાશ થઈ પડે છે અને તેનીજ એવી દયામણી સ્થિતિ થઈ જાય છે કે તેના દુખ અને શેષકર્મો પારજ રહેતો નથી તેથીજ રીતે કમાઈ અને દુખી જણાતા મનુષ્યને કાંઈ વખતે એવો પ્રસંગ આવે છે કે તે વખતે તેના સુખ અને આનંદની સીમા રહેતીજ નથી.

આમ યવાનું કારણ શું હશે તેનો વિચાર કરવાની જરૂર છે મનુષ્યને બાહ્ય પદાર્થો સુખ આપનારજ હોય તો તેને ને એક વખતે સુખ અને એક વખતે દુખ આપનાર શી રીતે બની ગયે? નહિજ મનુષ્યને બાહ્ય પદાર્થો સુખ આપનાર નથી, તેમ દુખ આપનાર પણ નથી મનુષ્યના સુખ દુખનો આધાર તેની બાહ્ય દશા ઉપર નથી પણ તેની આત્મિક દશા ઉપર છે જે મનુષ્યનું મન સ્થિર અને હૃદય નિર્મળ અને પવિત્ર હોય છે તો તેવા માણસને ઘણે બાજે દુખ આવતુંજ નથી અથવા તો બહારથી જ છાતું દુખ પણ તેને દુખરૂપે પ્રતિત થતું નથી તેમજ મનુષ્યને બાહ્ય પદાર્થો ગમે તેટલા પ્રાપ્ત હશે તોપણ જો તેની આત્મિક સ્થિતિ અવ્યવસ્થિત હશે તો તેને તે પદાર્થો સુખકર્તા જણાવાના નહિ પણ ને હમેશા ચિંતા અને દુખ માજ સંસ્વાનો.

તમે ગૃહસ્થ હો કે ગરીબ હો, અમલદાર હો કે સાધારણ કારકુની કે મહેતાજીપણું કરતા હો, મેકીવા હો કે ગુમાસ્તા હો, તોપણ તે બાહ્ય વસ્થાથી તમારે પોતાને દુખી માનવાની જરૂર નથી તમને હાલ જે સ્થિતિ પ્રાપ્ત હોત તેજ સ્થિતિમાંથી ઉઘી અસ્થાએ પડેલી શકાને તમે સમર્થ છે જો તમારું હૃદય નિર્મળ હશે, મન શાંત અને સ્થિર હશે અને આત્મજ્ઞ પ્રાપ્ત કરવાને તમાગમાં ઉત્સાહ અને ઇચ્છા હશે તો જરૂર તમે ગમે તેવી સ્થિતિમાં હશે તોપણ દુખી યવાનાજ.

તમે જે સ્થિતિમાં હો તેનો સદુપયોગ કરવા ધી, અન્ય ઉપર રોષ અને દમામ મારવાનો છેડી દેવાથી, અને જેમ અને તેમ અન્યનું બહુ કરવાની ઇચ્છા રાખવાથી તમારું હૃદય નિર્મળ થતું

જશે તમારે જે કાંઈ મેળવવું હોય તે શુદ્ધ નિષ્કાંથી, અને બીજાઓને સુખી કરવાની ઇચ્છાથી મેળવવા પ્રયત્ન કરશો તો તે વસ્તુ તમને મળવાનીજ અને તેનો પ્રયત્ન કરાથી મન પણ નિર્મળ અને પવિત્ર થવાનુંજ.

તમે હાલ ગમે તેવી સ્થિતિમાં હો તેથી ગમરાઈ જઈ નામીયાત્ર યવાની તમારે જરૂર નથી પણ તેજ સ્થિતિને બદલવા માટે અને તમારે જેવી સ્થિતિની જરૂર હોય તે મેળવવાને માટે શુદ્ધ પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે અને તે પ્રયત્ન એવો હોવો જોઈએ કે જેની તમે પોતે લાભ મેળવી શકો અને અન્યને પણ તેથી સુખ આપી શકો તમારું હૃદય અશુદ્ધ થાય કે મન અન્યથ સ્થિત થઈ જાય તેવો પ્રયત્ન તમને કાર્યમાં નિષ્ફળતા અપાવે છે, અને જો તે દુખ તરફ ધસડી લાઇ જનાર હોય છે માટે તેવે રસ્તે જતાં અટકજો.

તમારા ધરમાં કલેશ કે કકાઈનો તમને અનુભવ થતો હોય, સ્ત્રી ધરેણા માટે સતાવતી હોય કે છોકરા પજવતા હોય, કદાચ કંટુષ મોડું હોય અને સ્ત્રીઓમાં પરસ્પર ઝઝડો થતો હોય તો તેથી જરા પણ ગમરાવાની જરૂર નથી તમારામાં અને તમારા કંટુષમાં જેટલી શાંતિની કે આસ રહે છે તેટલુંજ તમને કકાસ અને અપકારું બાન યાય છે તેવી સ્થિતિમાં જો તમે ફસારી તો તમારું મન અવ્યવસ્થિત થઈ જશે અને કલેશ વધતો જશે પરિણામ એ આવશે કે અતે તમારે ઓડીયા અવભાવતા થઈ તેમાં દાખલ થઈ પડશે પણ તેણે કરતાં ના, સ્ત્રીઓના કે બાળકોના કે તમારા બાઈ બાંડુના અચાનક પરિણામ તમારું સહન કરવાની જરૂર નથી તમારે તેમના અજાનમા જણાવાનું નથી પણ તે સર્વને તમારી શાંતિમાં ધસડી લાવવાની જરૂર છે જો તમે તેમના તમારા વાતાવરણમાં ધસડી લાવશો, અને જેમ જેમ તમે તેમને ધસડી લાવતા પ્રયત્ન કરશો તેમ તે તેઓ તમારા પ્રતિ આવતાં જશે. તમારા પ્રતિ પ્રેમ રાખતાં શીખજો અને અતે ધીમે ધીમે તમે તેમના વિચારોને ફેરવી શકશો.

પ્રથમ તમારે પોતે પ્રેમાળ અને શાંત યોગ્યજો અદેશો દસમુખો અને આનંદી રાખા.

નેમ્મએ જે પુરુષો ભરતા નેતા કે મુખ્ય મણ્ડા હોય તેમને માટે શ્રદ્ધાસમાગ ચલાવવાની મોટામોટી જવાબદારી છે જેવો તે પુરુષ હશે, જેવા વિચારોનો તે હશે, તેવું જ તેનું કુટુંબ ધરાવતું માટે પ્રથમ તેણે પોતે જ પોતાને માટે, તેમ પોતાના કુટુંબને માટે સુધરવું નેમ્મએ તેણે બે મુખથી રહેવું હોય, આનંદ અને શાંતિનું સામાન્ય સ્થાપન કરવા હોય તો પછી તેણે જાતે શાંત થવું નેમ્મએ અને આનંદને જરા પણ પોતાનાથી દૂર ગણવો ન નેમ્મએ

તેને જેની રીતે બહાર પૈસા ટકા કમાવામાં લક્ષ આપવાની જરૂર હોય છે તેવી રીતે પોતાના કુટુંબમાં શાંતિ પાથરવા અને આનંદ સ્થાપવા ની પણ જરૂર છે જે પ્રમાણમાં તેનું આગિય ઉચ્ચ થતું જશે, તે પ્રમાણમાં તેના ઘરમાં પણ શાંતિ સ્થાપન થતી જશે અને કલેશ ઓઠો થતો જશે

આપણે ઉપર જણાવ્યું કે મનુષ્યના સુખ અને દુખનો આધાર તેની સાક્ષ દશા ઉપર નથી પણ આતર દશા ઉપર છે તેજ પ્રકારે જેને સુખનો અનુભવ કરવો હોય તેણે પોતાની આત્મિક સ્થિતિને સુધારવા પ્રથમ પ્રયત્ન કરવો નેમ્મએ અને તેવી જ રીતે પોતાના કુટુંબની પણ આત્મિક સ્થિતિ ઉચ્ચ થાય તે માટે પ્રયત્ન કરવો નેમ્મએ

મનુષ્યની આત્મિક સ્થિતિ ઉચ્ચ હશે તો તેને પોતાના સહવાસમાં જે જે માણસો આવશે તે તે મનુષ્યો સુખ આપનાર યથા પડશે એટલું જ નહિ પણ તેનામાં એક એવું અદ્ભુત આત્મિકગુણ ઉત્પન્ન થાય છે કે તે પડે તે પોતાની બાહ્ય સ્થિતિ પણ સુધરી શકે છે

મનુષ્યે જે કરવાનું છે તે પ્રથમ પોતાની આત્મિક સ્થિતિને ઉચ્ચ કરવાની જરૂર છે અને તે ઉચ્ચ થતા જેમ તોદાયુ મક પતિ લોક આકર્ષણ આવે છે તેવી રીતે અન્ય બહારના ધન લેખો અને પદાર્થો તો તેના તરફ આકર્ષણ આપતા વાગ લાગવાની નહિ તેમજ તેના સંબંધમાં જે માણસો આવે છે, જે જે માણસો તેના સહવાસમાં રહી રહે છે તે તે માણસોની સ્થિતિ પણ સુધરતી જાય છે એવી આત્મિક સ્થિતિ સુ

ધાનના પોતાનું બનું કરતા જતા પારમાં પગ સાથે સાથે બનું કરનાર જાય છે એવી દરેક મનુષ્યે બે સુખી થવું હોય, આનંદ અને શાંતિનો લાભ મેળવવો હોય તો જરૂર સર્વથી પ્રથમ તેને મોટા પી આત્મિક સ્થિતિ સુધારવાની જરૂર છે

દરેક મનુષ્યે પોતે શાંત થવું નેમ્મએ મનની અન્યસ્થિત સ્થિતિ થાય છે તોજ શાંતિ ખોઈ બેસાય છે જ્યાં સુધી મન બાહ્ય થતું નથી અને તેની સ્થિતિ અન્યસ્થિત કેડામાડાળ થતી નથી ત્યાં સુધી મનુષ્યનું મન શાંત રહી શકે છે પણ તેમાં ફેરફાર થતાની સાથેજ તેની શાંતિને ગ્રાહ્ય ક્રોધ આવીને ખડો થઈ જાય છે ત્યારે એટલું તો નકરોજ સમજાવે કે શાંતિનું ફળ સુખ છે ત્યારે ક્રોધનું ફળ દુઃખ છે માટે ક્રોધ પણ માણસે એ તે વખતે પણ પોતાનામાં ક્રોધનો તો પ્રવેશ કરવાનું ન દેવો નેમ્મએ ક્રોધથી બચવાર અને પરમાર્થ બને બગડે છે તેનું સેવન કરનારા લાગ્યેજ સુખી હોય છે માટે મુખની અભિલાષા રાખનાર દરેક માણસે પોતે શાંત રહેવું નેમ્મએ, અને અન્યને શાંત બનાવવા નેમ્મએ

બ્યમની માણસ ખીંખને બ્યમની બનાવે છે ત્યારેજ એન પડે છે કારણ કે તેને સ્વેચ્છતની જરૂર હોય છે. તેવીજ રીતે શાંત મનુષ્યે પણ પોતાના સંબંધમાં જે જે માણસો આવે તેમને શાંત બનાવવા પ્રયત્ન કરી પોતાનું જરૂર વધારતા જવું કે જેવી વાતાવરણ એવું યથા જગે કે પછી તેને દુઃખ એવું બાનન ક્રોધ વખત થવાનું નહિ

દુખનું કારણ અજ્ઞાન છે અને અજ્ઞાનથીજ માણસોમાં પરસ્પર વૈર બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે અને જ્યાં વૈર બુદ્ધિ હોય છે ત્યાં શાંતિ કે સુખનું સ્વપ્ન પણ હોતું નથી. માટે બૈરે સુકે પણ તમારે તેના પાસમાં રસાવું નહિ તમે શાંત દશો, આનંદી હશો તો તમારો દાર્ઢ કરવાનું અદ્ભુત બળ ઉત્પન્ન થવાનું જે તમે મોઝી કરતા હશો તો તેથી તમારા ઉપરાંતી પ્રસન્નતાને મેળવી શકશો, અને જે તમે વેપાર ઉદ્યોગ કરતા હશો તો તમે તમારા આહોતી પ્રસન્નતા વધારી શકવાનાં, તેથી તમારો ઉદ્યોગ ખીસવાનો અને સ્થિતિ-ઉચ્ચ થવાની ઉપગત ધરમાં પણ તમારો

ત્રી છોકરા તમારૂં અનુકરણ કરતાં ધીખવાના અને તેથી ઘરમાં પણ કંટેશને સ્થાને આનંદનુ માતાપણ પ્રસરી રહેવાનું જેથી તમે સુખી થવાના અને અન્યને પણ તમારા આશિસ્તો લાભ આપી શકવાના

હવે જો તમને દુખ હોય, કંટાળો આવતો હોય કે હવે શું કરવું એવો વિચાર કરી ગમરાતા હો તો, આજથીજ તેનો ત્યાગ કરના માટે તમારામાં શાંતિને ધારણ કરતા શીખો મમે તેવો પ્રસંગ આવે તો પણ તમારા સુખને માટે તમારે શાંતિને ખોણ બેસવું નહિ અને જ્યાં એક બે પ્રસંગે સાવધાન રહ્યા તો પછી તમને આ કામ અર્ધું લાગવાનું નહિ માત્ર સાવધાન રહેવાનીજ જરૂર છે તેવા પ્રસંગો આવતાં જો અસાવધાન ગયા તો તરતજ મનની સ્થિતિ કામાડોળ થવાની કે પછી તમે ઉરકરાઈ જવાના અને શાંતિને ખોઈ બેસવાના માટે જેની રીતે ખીજી બામ સાવધાન રહો છો, નોકરી કરતા હો તો

તેની અપ્રસન્નતા યામ ન યામ તે માટે સા ન રહો છો, વેપાર કરતા હો તો બાવ તી વધારત ધતા ખોટ ન જાય તે માટે ચો અને માવધાન રહો છો તેવીજ રીતે આ રાખતમા પણ તમારે હ મેશાં સાવધાન રહેવાની જરૂર છે અને જેટલી કાળજી વ્યવહારમાં રાખો છો તેથી પણ વધુ કાળજી તમારી શાંતિને જાળવી રાખવાને માટે રાખજો

આ પ્રમાણે થોડો વખત કાળજી રાખતા છે વટે શાંતિ એ તમારે માટે રક્ષાવસિદ્ધ શુભ થઈ જશે. જેથી પછીથી વધુ કાળજી રાખવાની જરૂર ગહેરો નહિ અને અતે તમે હમેશા શાંત મદી ચક્રશે

તમે જ્યાં શાંતિને ધારણ કરી રાખતાં શીખશો કે તેની પાછળ તેનો પરિવાર, આનંદ અને સુખ તો આપોઆપજ આવી જવાના અને જ્યાં શાંતિ રિયર ધરો કે પછી તમારું મન પણ રિયર થવાનું અને મન રિયર થતા હદા પવિત્ર અને નિર્ગળ થવાનું અને હવે નિમજ થતાં

તેમા વિરાજેલ આત્મિક શક્તિ આપોઆપ તમારામાં પ્રકટ થવાની અને તેથી તમે મમે તેવું ક કિનમોં કકિન કાર્ય પણ રહેલાથી મિલક કરી શકવાના

આથી મનુષ્ય માને દુખનો ત્યાગ કરવા માટે અને તેને સ્થાને સુખ મેળવવાને માટે પ્રથમ પોતાની આતર સ્થિતિમા ફેરફાર કરવાની જરૂર હોય છે અને તેની આતર સ્થિતિમા ફેરફાર થતા તેને સર્વ સુખ આપોઆપ મળી જવાનાં આંતર સ્થિતિ ઉચ્ચ કરવાને માટે તેણે સર્વથી પ્રથમ માત્ર એક શુભ શક્તિને પોતાનામા સ્થાપન કરવી અને મનુષ્ય માત્ર ઉપર પ્રેમ રાખતા રીખવું તેજો દરેક માણસની સાથે પ્રેમથી વર્તવું, અને જેમ જેમ તેનામા આ શુભા ખીલતા જશે તેમ તેમ તેની આંતર સ્થિતિ સુધરતી જવાની

મનુષ્યની આતરિક સ્થિતિ સુધરતા પછી તેની બાહ્ય સ્થિતિ મમે તેની દુખદ હશે, મમે તેની કટાળો આપનારી હશે તો પણ તે આપો આપ પદતાઈ જવાની અને તેમા ફેરફાર થવાનો.

ધણા મનુષ્યો પોતાની પ્રાપ્ત સ્થિતિને માટે કટાળે છે અને તેને સુધારવા મમે છે પરંતુ તેમા કાઈ જાનતા નથી તેવું કારણ એજ છે કે તેઓ પોતાની તે સ્થિતિ કયા કારણથી પ્રાપ્ત થઈ છે તે તરફ લક્ષ આપતા નથી તેજ છે તેમની આતરિક સ્થિતિજ એવી હોય છે કે જેથી તેમને બાહ્ય સ્થિતિ પણ તરતજ પરજ મમેથી હોય છે જ્યાં સુધી આંતરિક સ્થિતિ સુધરતી નથી ત્યાં સુધી બહારની સ્થિતિ સુધારવા મમે તેટલાં કાકા મારવાં તે વ્યર્થ છે અને તેથીજ તેમની તે સ્થિતિમા તે ફેરફાર કરી શકના નથી અને કટાળે છે માટે માણસ માને જો પોતાની સ્થિતિને સુધારવી હોય તો સર્વથી પ્રથમ પોતાની અંતરિક સ્થિતિને ઉચ્ચ કરવા પ્રયાન કરવો જોઈએ આતરિક સ્થિતિમા ફેરફાર થતા બાહ્ય સ્થિતિમા એવી પ્રેમજ ફેરફાર થઈ શકે છે અને મનુષ્ય સુખી થઈ શકે છે

સતિ સુંલોચના દેવી.

(અનુમધાન ગત કથા)

પ્રકરણ ૧૦ મું.

આનંદમાલ ગ.

આખા સહેરમા છુટારાઓએ જેઠ તોડમાના સમાચાર ફરી વળ્યા રાત્રી તરફથી ચારે બાજુએ તેમની શોધ કરતા સૈનિકોને દોડાવવામા આવ્યા યથાવત તથા નવન પશુ તેમની તપાસે ગયા ધણી તપાસ કરી પશુ કાંઈ પતો ન ગયો.

ખીજે દીવસે રાત્રીએ નવનકિશોરને સર્વ કુમારીના લગ્નને માટે પૂજુ નવનકિશોરે તે સામળી કહ્યું.—અમારી સમિતિ છે પણ તે વિશે અમારા રાજાજીને પૂછાવવું હીક પડશે.

આ વાત માનસિંહજીને પણ ચોખ્ખી લાગી તેથી તેમજી ખીજે દિવસે કિશોરગઢ માણસ મોકલી સર્વ સમાચાર પૂછાવ્યા તે માણસ સાથે નવનકિશોરે પણ પોતે મતવતસિંહ સાથે અંત્રે છે અને જાલમ જુદારા તરીકે મહારજાદે ફરે એ વિગેરે હકીકત લખી જણાવી હવે ત્યાંથી જવાખ આવતા સુધી લગ્નની વાત ખુશતરી રહી.

નવનકિશોર તે પછી પોતાના જગલે આવ્યો અને સુતોચનાને સર્વ હકીકત કહી સમજાવી સર્વકુમારી પશુ ત્યાંજ હતી તેને આ વાત સાંભળી લગ્નમા વિલગ થતા જોઈ ચડપટ્ટી થવા લાગી. યથાવતસિંહને પણ તેમ લાગ્યું ખરું.

સુતોચનાએ પૂજુ—ત્યારે આપણે હવે કિશોરગઢથી જવાખ આવતા સુધી અહીં રોકાઈ રહેવું પડશે કેમ વાર ?

નવન—હારતો કિશોરગઢથી મહારાજાનીની પરવાનગી આવે ત્યા સુધી તો અહીં રહેવું જ પાડે.

સુતોચના—હીક, પણ આપણે હવે સુરત જ્યારે જઈશું.

યથાવત—સુરત અમને લઈ જશે કે એકલાજ જતું છે ?

નવન—વાહ, આપને મધ જવાના.

સુતોચના—અને તે વળી સમીકે લઈ જઈશું.

સર્વકુમારી—પશુ ખડેન, આ કુસુદ ખડેનની શી વસ્તે યશે ?

સુતોચના—આપણી વસ્તે તે તેમની વસ્તે.

સર્વકુમારી—કુસુદ ખડેનનું પણ હવે કાંઈ ઠેકાણું પાડવું જોઈશે જુઓને તેમના દુખની અવધિન નથી, એ બિચારા ક્યા જાલમના પાશમા સપડાઈ બેઠા ?

યથાવત—જાલમ, દુષ્ટ જાલમ તો જમાને ત્યા નહીં, કાણ જાણે કિશોરગઢની શી વ્યવસ્થા હશે હવે આપણે જેમ અને તેમ જોડેના કિશોરગઢ જવું જોઈએ.

નવન—માઈ, આપના લગ્ન યયાં કે તરતજ આપણે કિશોરગઢ જઈ પહોંચીશું પણ આપને તો ત્યા સમીકે લઈ જવાના છે તેથી જ વિલગ લાગે છે.

આમ આનંદ વાર્તા આવે છે ત્યા મહારાજા માનસિંહજી પધાર્યા. તેથી વાર્તામા ભગ પડ્યો.

માનસિંહજી—નવનકિશોર, હવે આપણે અંત્રે તે રીતે જાલમને તો પકડવોજ જોઈએ તેનો તો ક્યાય પતોજ નથી. અને એ દુષ્ટ છુટવાથી રૂંધ તને ધણી કનડગત થવાની.

નવલ—મદાગામ, એને પકડવો તે સ્થેમાં
વાત છે આપના એ હુલાગને પકડ્યા વગર અમે
અહીંથી જવાના જ નહિ

એમ વાનાં વિનાદમા રાત પડી ગઇ રાત્રી
ઘેર-પધાર્યા

આગ ભેયાર વિસ વડી ગયા પશુ કિંગ
ગગદી દાદ પત આગ્યો નહિ

રાહ જોતા જોતા એમ ધણુ દિવસ જતા
લાગ્યા જેથી નવલકિંગાર અને યશવતમિદને
ઉચાટ થવા લાગ્યો

એકાદ મહીના પછી એક દિવસે મધ્યગામી
ના મમ્મે સરેરમા માણસોના જમરો મનાદલ
થઇ રહ્યો એક બાજુ એક મકાનોની દારમાં
લાલની ધુમ પડી, લોમ ઘોડખડ ત્યાં એકાદ
થઇ લાલ્યો એલવના લાંબા, ખીંચ આગુએ
હુટતી ગમ પડી, આ વાતની રાત્રીએ જમર
પડતા સૈનિકો સાથે ત્યાં પરાધાં અને નવલ તથા
યશવતને પશુ ખમર મોકલી આપી નવવ અને
યશવત પશુ ઘેર ખદોમગત કરી ત્યાં ગયા.

લોકોનું લાલ્યો એલવવામાં દગલ છે, ત્યાં
કે આગુ હુટ આવતા લોકોના ધરમાર હુલાવા
માં આખા સરેરમા હાહાકાર મતાઈ રહ્યો છે
ધણુ હથિયાગમ ધ હુલાગ્યો આવેલા છે

આવા સંજોગોમાં યશવત અને નવલને ત્યાં
જોવાથી હુલાગ્યોમાંથી કેટલાક યશવત અને
નવલને ઉતારે ગયા ત્યાં સૈનિકોને માર મારી બે
માન કરી કેટલાક ઉપર ચઢી ગયા અને સૂઈ
કુમારી, કુમુ તથા સુતોચનાને આપડોદોમ ગું
ધારી બેમાન કરી લેધને આપના થયા, દષ્ટ દિ
યામા ગયા તેની કોઈને ખમર ન પડી તેમની
બહારે પશુ કાંઈ જઈ શકે તેમ નહોતું

તે લોકોના ગયા પડી યોડીવારે હુટ જવ
પડી ગઇ, અને સવાર થતા અગ્નિ પશુ એલ
વાઈ ગયો જેથી નવલકિંગાર તથા યશવતમિદ
પશુ પોતાને ઉતારે ગયા, રાત્રી પશુ દગ્ધ
રમા ગયા

નવલ અને યશવત પોતાને ઉતાર ગયા,
ત્યાં જોવાટ મચી રહેતો જોયો તેથી દાષક નવા
જુની છે એમ તેમને લાગ્યું તથામ કરતાં સર્વ
સૈનિકો બેમાન ગિયતિમાં પડ્યા છે આગુ હ-

ધાકા છે, અને અદર જઈ જોતા ન મળે મતો
યના, ન મળે સ્પર્કમારી, કે ન મળે કુમુ

આ જોઇ તેમના દુ ખનો પાર ગયો નહિ
તેમજે તરતજ આ વાતની મનર રાત્રીએ મો
કની તે સામગી યોડીવારે માનસિદછ પશુ ત્યાં
આગ્યા, અને સૈા ગમરાઈ ગયા

આ પ્રમાણે અચાનક પાંચે દુ ખનો દગ્ધો
એકદમ માથે આવી પડતાં કાણુ ગમરાઈ ન
જાવ તોપશુ નવલકિંગાર ઘણોજ દિમતવાન
હતો, તેજે સર્વને ધીરજ આપી અને કશુ શી
કર નહિ આ સર્વ તે દુષ્ટ જલમનાંજ કારસ્તાન
લાગે છે માટે હવે જ્યાં સુધી તે આ પૃથ્વી ઉ
પર હશે ત્યાં સુધી આપણને ચેત પડવાનું જ
નહિ માટે પ્રથમ તો આપણે તેને પતો લગાડી
તેને યોગ્ય બદલો આપવોજ પડશે, અને મને
દિમત છે કે, તે જ્યાં હશે ત્યાંથી હું તેને પ
કડી લાવી

યશવતમિદ પશુ કાંઈ ગમરાઈ જાય તેજો
જોતો એકે તેને લગના આનદમાં આવી પડેલું
વિદન જોઇ ધણુજ દુ ખ થયું. અને પ્રથમ તો
નિરાશ થઇ ગયો, પશુ પછીથી દિમત રાખી
બોલ્યો બાધ નવલકિંગાર ખરી વાત છે આ
સર્વ તે દુષ્ટ જલમનાંજ કારસ્તાન છે, તેને કા
કર્થ વગર આપણને ઝપ વગરોજ નહિ

માનસિદછ—અદાદુર રિરો, ધન્ય છે આના
દુ ખના વખતમાં પશુ તમે ગમરાઈ જતા નથી
તેથી તમને ધન્ય છે મારે લીધે આપને આત્મી
આશત સદન કરવી પડી છે જેથી સ્પિગીર પુ
હુ મારાથી જનતી સર્વ મદ તમને કરીશ અને
ગમે તે જોગે તે હુલાગ્યોને તો કાં કરવાજ
મિચારી બાળાઓની શી શુદ્ધગારી? નેમના દુ
ખનો એકો પાર હશે તે દુષ્ટતા પગામે સપ
કાચથી તેમની શી ગતિ થઇ હશે

નવલકિંગાર—હા, એ નગધમના દાપમાં
સપગ્ધવાથી તે આગાઓના દુ ખનો પાગલ નથી
પ્રથમ હવે આપણે તેમને મુક્ત કરવીજ જોઈશે
અને આજેજ અમે અહીંથી હવે તેની શોધમાં
જઈએ અમારી સાથે માત્ર એજ માણમની જરૂર
છે અને અમે વધારે મદ માનીએ ત્યારે આપ
મોકલવને દાવ તો અમે એજ જાણુ જઈએ

આમ વાત સાંચે છે ત્યાં નવલકિશોરની ઉપ-
રની બાજુ નજર પડી તો ત્યાં એક બાજુ મા-
નસિદ્ધ શયન કરીને એક માનસિદ્ધ એ તે
આગળથી તેને નિચે ઉતારી એક તો તેના શુ-
ભા કાગળોનું બહુ ભળી આવ્યું

આ માણસ જેને લગન માટે પરવાનગી મેળ
વવા કિશોરગઢ મોકલ્યો હતો તેજ દત્તો તેને
જાણ સર્વ કાંઈ ધણા દિવસોની થયા તેના શુભ
માથી કાગળ વધી નવને તપાસવા માડયા તેમાં
કિશોરગઢ લખેલા કાગળો એમને એમ પાછા
આગ્યા હતા

ખીજા બે પત્રો હતા એક નવલ અને યશ
વતસિદ્ધ ઉપર અને એક માનસિદ્ધ ઉપરનો
હતો. નવલ અને યશવતસિદ્ધના પત્રમાં લખ્યું
હતું કે “તમે મને ઘણું દુખ આપ્યું છે મારો
સર્વ વૈભવ અને આનંદ તમે દિનનિત્ય કરી
નાખ્યો છે જ્યાં સુધી મારા બોળાયામાં પ્રાણ છે
ત્યાં સુધી હું તમને સુખી થવા દેવાનેજ નથી
જાણ્યા, યશવત, તે અજ મારી કાંઈ બાકી રાખી
નથી કિશોરગઢનું શબ્દ હવે તારી નથી પણ
માફક છે સર્વક્રમારિને તું ભોગવુ છું કે હું તે
હવે તું જોઈને હજુ પણ ચેતી મારા પીછા લેને
છોડી દે નહિ તો હતા ન દતા યશ જરો
હજુ મને તમારા ઉપર દયા આવે છે મારો
આજે જીવતા છોડુ છું નહીં તો આ માણસના
જેવીજ તમારી વડે યાત.

લી જન્મ પોતેજ

આ પત્ર સામળી સવ આભાજ બની ગયા
ખીજે પત્ર માનસિદ્ધના ઉપરનો હતો તેમાં આ
પ્રમાણે લખ્યું હતું

“માનસિદ્ધ—તે પણ ગર્ભમાં કુલાઈ જઈ
મારી સાથે વૈર બાંધ્યું અને નવલ તેમ યશવતની
શિખરણી ચઢ્યો તેનું કાગળ પુરેપુરું હતું તને મળ્યું
નથી હવે મળશે તે યાદ રાખજો. આ તેની નિ-
શાની છે સર્વક્રમારિનું લગન મારી સાથે સજાદ
સ પથી કરવું હોય તો જ તું કાગળથી છુટરો નહિ
તો આ લોકોના જેવી જ તારી અને તારા રા-
જની વડે થશે

આ પત્રો વાંચી જલમની દુહા માટે ચેને

કેટલું ચઢ્યો, અને ગમે તે બોલે હવે તે બાળા
એને સુખ કરી જાનને પડવાનો નિશ્ચય કર્યો.

ખીજે દિવસે નવલ કિશોર તથા યશવતસિદ્ધ
બે માણસોને સાંચે લઈ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા તે
મણે રસ્તે મા, વનમા, ઝાડીમાં, અને જગતમાં ત-
પાસ કરતા માડી રાત્રે પડોડો શિખર ઉપર રહેતા
અને દિવસ આગળ આગળના ગામડામાં અને જગ-
લોમાં તપાસ ચલાવતા પણ કંઈ પત્રો લાગ્યા નહિ.

એ દિવસે અને મજા એક પર્વતના શિખર ઉપર
એક યોગાનમાં બેઠા બેઠા વાર્તાતાપ કર્યા કરતા
ઠેના તેમમાં એક બહુકની ગોળી પૂર્વેશિયામાંથી
આવી તે મરેજ લઈ નવલના કાન પામે યશ આની
મધ તે જોઈ જને જણ તરત જ સાવધ થઈ
દયિયારો મ આગળ મજા થયા તેવામાં જ ખીજી
ગોળી આવી તે પણ પગ પામે યશ આની મધ
આવી જને જણે જણ્યું કે નહીં અહીં કાંઈ દુસ્મન
છે, માટે આપણે હવે તે તરફ જવું જોઈએ તર-
તથી કાળી પીઝીડીઓ આડોલખ જને જન આડ-
દેશ તીકળા તે તરફ વળ્યા તો ત્યાં એક માણસ
જાડના ઓધે સતાઈ રહી જાળાઓ છોડતા
તેમને જણાયો

રાતના વખતે આ માણસ ત્યાં શુ કરે છે
અને પડી ક્યા જાય છે તેની ચર્ચા જોવા બને
જણ ત્યાંથી થોડેક દુર એક જાડને ઓધે ઉભા
રહી જોવા લાગ્યા

પેલા માણસે એક કલાક સુધી તો ત્યાં બેઠે
બેઠે જાળાઓ છોડી પણ કાંઈ જનામ ન આવવા-
થી લાંબી યાત્રીને પશિમ દિશા તરફ ચતાને
ચતાતો ચાલવા લાગ્યો આ માણસ ક્યાં જાય
છે તે જણવાસાર નવલ પણ તેની પાછળ પાછળ
ગયો આગળ જતા પેલો માણસ એક જાડ ઉપર
ચઢ્યો અને તેના યડ આગળ આવી તેના
પોનાજીમાં ઉતરી પડ્યો, નવલ તે જોઈ તરતજ
ચલવત પાસે પાછો આવ્યો અને બધી કંડીકત
કહી તેમણે જણ્યું કે તે જાડના યડમાંથી અદ્ધ
ઉતરવાની ગુલા હશે તેમાં યશ તે માણસ જાગ
આપવા ગયો દરો. નહીં જન્મ આજ ઠેકાણે
રહેતો હશે

તેમણે બન્નેએ તરતજ તેના પીછા લેવાને
વિચાર કર્યો પણ નવલે કહ્યું હું એકલોજ અદર

જઈશુ, અને તદ્દમે બહારના મ્હો અને મને ઘણી વાર થાયતો પગી માનસિદહજી પામે જઈ મદદ લઈ આવજો આથી યથવત બહાર રહો, અને નવવ સજ્જ થઈ અદર ઉતરો

નવલકિશોર - આડતી પોલમા ઉતરો એટલે તેને એક સાકડી ગલી જણાઈ તેમાં થઈ તે આગળ જવા લાગ્યો થોડેક દુર ગયો હશે કે તેને તે રસ્તો બધ ધયેશે જણાયો ત્યાંથી આગળ થી રીતે જવું તે તેને સમજનયુ નહિ, ત્યાં જ માણસોના ઘોષાટ સમજાવા લાગ્યો, એટલે તે જ રથને માણસો હશે તેમ તેને લાગ્યું તરત જ ત્યાંથી તે પાછો રથો અને ઉપર આવી યથવતને મળ્યો, અને બંધી હકીકત કહી

બીજો દિવસે પણ ત્યાં રહી સમજી ચર્ચા જેવી એમ કહી કરી તે વખતે તે તે બને જણ પોતાના મુકામે પાછા રથો અને બીજો દિવસે રાત પડતા પડેના જ તે જ વૃક્ષ ઉપર ગને જણ કાળો પીઠોડીઓ ઓઢી વચ્ચે સજ્જ થઈ મ્હડીને બેઠા

નવેક વાગ્યાના સુમારે તેજ પોલમાથી એકે એકે પચાસેક માણસો બહાર નીકળ્યા તેમા નવલમ પણ દીઠા તેમજે આજુબાજુ બેસું પણ કાઈ માણસ ન જણાવાથી મર્ત માણસો સજ્જ થયા અને આજે કરી શહેરમાં ઘાડ પાડવાની અને

માનસિદહજીને ખેરાગર ખમર આવવાની સર્વને ચેતવણી આપી અને સવારમાં ચાર વાગ્યા પડેલાં તે સંવેએ આ રથને આરીજ જવું એવી ચર્ચના કરી પગી તે પ્રમાણે સર્વ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા નવલમ પણ તેમની સાથેજ હતો

આ રથના એવું હતું કે ત્યાં ભાગ્યેજ કાંઈ માણસ આરી શકતો અને તેથી તે હુઝારાઓને માટે નિર્ભય હતું નવલ અને યથવતે આ બંધી દકીકત સાંભળી લીધી તેમજે પણ આજે હુઝારાઓના ત્રામમાંથી સહેરને બચાવવાનો નિશ્ચય કર્યો અને એક બાજુએ આ જગ્યાનો પણ આજે પત્તો લગાડી સર્વકુમારી સુશોચના અને કુમુદને મુક્ત કરવાનો નિશ્ચય કર્યો ઘોડી વારે નવલે કહ્યું, કહો બાઈ તમે કયું દામ માથે રાખો છો? શહેરને બચાવવાનું કે બીજાને મુક્ત કરવાનું?

- યથવતે કહ્યું, હું જે કહો તે કરવા તૈયાર છું સહેરને હુઝારાઓના ત્રાસથી બચાવવું એ માફ દામ તમે આ અમળાઓનો બચાવ કરો નવલે તે માન્ય કર્યું એટલે તરતજ યથવત ત્યાંથી નીચે ઉતરી હથિયારો સજ્જ કરી શહેર તરફ વળ્યો અને નવલ વૃક્ષના પોતાજમાં અમળાઓને મુક્ત કરવા ઉતર્યો

(અપૂર્ણ)

વ્રત્તચારી શ્રી સન્નિદાનંદજી.

આ જે અમ વાચકોને એક એવા તથો રત્ન, નૈદિય અચારી, અનુચિત શિવે પામક મહાત્માનું ચર્ચા જણાવીએ છીએ કે જેમની ઉમ્મર ૧૦૨ વર્ષની હોવા છતા પણ જેઓ યથાગ્રિધિ શિવારાધનામા અહોરાત્ર દત્તચિત રહે છે પોતાનું ગુણ નામ શ્રી સન્નિદાનંદ છે પોતે પોતાના પ્રિયમા કાઈ કંઈ દળીકત કરેના નથી

મયુજા પ્રાતમા ઉગા ૭ નામાં જાગતી લાગીરથીના તો ડોડિયાબેરા નામનું એક ગ્રામ છે, ત્યાં તેમનો ગુણ જન્મ, કન્યકુજ્જ આજાજુ કુટુમ્બા નિમ્મીય મવન ૧૮૭૭ ના મદ્રા મુદ વ

સત પચ્ચીને દિનમે પુષ્પ નક્ષત્રમા રથો હતો તેમના પિતામહનું નામ જીહરાખતવાલ અને પિતાનું નામ બન્દીપ્રમાદ હતું તે લોખ ડોડિયા બેરાની પામેના હિસ્તામપુર નામના ગામમાં રહેતા હતા અન્નચારીછતા કાકના પુત્રનું નામ શ્રીતા-રામ હતું અને તેમના કુટુબના માણસો હતું મુધી હિસ્તામપુરામાજ દને

અન્નચારીછનું નામ મધારીનામ રાજુ હતું કાક કાઈ તેમને માધુ પગ કહેતા, હતા પોતે પોતાના માણપને એકના એક ગુણ હતા પ ન વર્ષની ઉમ્મરથી તેમને વિદ્યાબ્યામ કરાવવા માડ્યો

ગામમાંજ તેમને શિક્ષણ આપવા માડયું, નાન પશુથીજ તેઓ જમ્યા પૂરે હમેશા શિવાલયમાં જઈને જળ, ધુપ, દીપ, નૈવેદ્યાદિથી શીશ્યોનું પૂજન કરતા હતા તેમની તેરી વૃત્તિથી ગામના બીજા લોકો તેમને માટે ઉભો મત બાધતા હતા

શ્વચ્છેષ્ટા ઘર્તાવસી-અનુમાર પોતાની ૧૨ વર્ષની કિશોર અવસ્થામાંજ તેમના પિતાનો દેહાન્ત થયો આ કોટા વજ્રપાતનો આવાત સહન કરના છતા પણ તે વૈર્ગપૂર્વક પોતે વિદ્યોપાર્જનમાં તત્પર રહ્યા અને કોષપણુ રીતે નિરાશ થયા પિતૃજ્ઞાને તેમણે જ્ઞેય કે હવે ડાહ્યાખેરામાં આગળ અભ્યાસ કરી શકાય તેવું સાધન નથી ત્યારે તે પોતે માતા અને કાકાની આજ્ઞા લઈને ૧૩ વર્ષની ઉંમરમાં કાશીએ ગયા નિઘાધ્યયનની માથે સાથે પોતે શિવોપામના તો હમેશાં કરતાજ હતા આ વાતને હવે ચાર વર્ષ થયા હશે તેવામાં પોતાની પૂજનીય માતાનો પણ સ્વર્ગવામ થઈ ગયો એ સમાચાર મોહળાને તે પોતે ઘેર આમ્યા. માતાના શ્રાદ્ધ વિગેરે દૈનિક સંસ્કારોથી નિવૃત્ત થયા તેવામાં તેમના પિતાની વાતચિત થરા લાગી આ બધન માથી છુટવાના ઇરાદાથી તેમણે ફરી પોતાના કાકા પાસેથી કાશીએ જવાની આજ્ઞા માગી તે મના કાકા નિહાન હતા તથા ગામમાં આગેચાન નરીકે ગણાતા હતા તેમને પોતાના ભત્રીજાને પોતાની પામેજ રાખવાની ઇચ્છા હતી જેથી તેમણે આજુ અવગુ સમજાવી આજ્ઞા આપી નહિ પરંતુ સચ્ચિદાનંદજીને કાંઈ એન પકડુ નહિ પિતાએ નક્કી થયાના મમાચાર સાલળીને પોતે છતા માના એક દિવસે ત્યાંથી નક્કી આજ્ઞા ગયા ત્યાં ૩૨ વર્ષ સુધી પતિતપાવની પુણ્ય સંવિના જાનંદ વીજના તટ ઉપર લગવાન ગ કરતી અનન્યોપાસના કરતા તેમણે વ્યાકરણ, જ્યોતિષ, વૈદ્ય અને મન તત્ત્વ શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કર્યું સન ૧૯૧૮ થી પોતે અન્ન ખાતાનું તથા દીધું ત્યારથી આજ સુધી પોતે કેવળ મિત્રીના ફળ અને દુષ્કનો અદાર કરતા હતા

નિમ્ન સવત ૧૯૨૨ મા હરદ્વારનો કુબા ગેવામાં કુંભજ્ઞાનાયકે પોતે ત્યાં ગયા ત્યાં તેમને મહાત્માઓનો સત્સંગ થયો ત્યાંથી પોતે ઉત્તરાખંડની યાત્રા કરી આ તપોભૂમિમાં પોતે એક

પણુ ઉપર ઉભા રહીને પાર્થિવ યાત્રાના અન્તે યજ્ઞેવિધિ પૂર્ણ કરતા હતા તે પછી વેદસારનો પાઠ કરતા હતા તે વખતે પોતાનું બોજન માત્ર એક શાકજ હતા આ પ્રમાણે ત્યાં રિતબક્તિ કરતા પોતે ત્રણ વર્ષ સુધી નિવાસ કર્યો અને મહાત્માઓના મતસંગથી ઝમકાડનું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કર્યું

મન ૧૯૨૫ મા પોતાને કાંઈ મહાત્મા દ્વારા ખખર પડી કે કાશ્મિરમાં દુગ્ધ ગંગા ઉપર પચાળ કેનરી મહારાજ રમ્યજીતસિદ્ધના દિવાન શુવાગસિદ્ધના મુકામ ઉપર એક બાલ બ્રહ્મચારી નિવાસ કરે છે જેમની ઉમર લગભગ ૧૫૦ વર્ષની છે તેઓ ઘણા કર્મિષ્ઠ અને યોગી છે ત્યારે પોતે કાશ્મીર ગયા અને એક વર્ષ તે યોગિસંજની સેવામાં રહીને મન તથા યોગની ક્રિયાઓ સિદ્ધ કરી તે પછી તે ત્યાંથી શ્રી અમરનાથજી ગયા

બ્રહ્મચારીજી મહારાજને કાશ્મીરની યાત્રાની ખહેલાનું વર્ણન કરનાનો આશ્રદ્ધ કર્યો તો તેમણે એક અઝોલિકે ઘટના આ પ્રકારે જણાવી.

અમરનાથજીમાં દુગ્ધ ગંગાની આમળ એક રમણીક પર્વતના નિખર ઉમર પ્રત્યેક પુર્ણિમાના દિવસે એક એન કપોતાનું જોડું આવે છે એક પુનમના દિવસે એ જોડું કે તે જોડું આજુ અને જે પ્રકારે દરખતી અન્યથાધન (એક બીજાની માથે ગાડ રાળીને) દઈને તીર્થસ્થાન કરે છે, તેજ રીતે તેમણે પોતાની પાઓને એકબીજાની માથે મેળવીને તેમણે દુગ્ધ ગંગામાં સ્નાન કર્યું, પછી ત્યાંથી ઉડીને તે પર્વતના શિખર ઉપર પોતાના સ્થાને જઈ એવ તે વખતે માત્ર મહાત્માઓ ત્યાં દર્શનાર્થે પધાર્યા હતા તે સર્વ એક પગે ઉભા રહીને રૂઢિ કરવા લાગ્યા પાઠ સમાપ્ત થતા જોડું ઉડી ગયું

તેમનું કહેવું એવું હતું કે એ કપોરોનું જોડું શિવ પાર્વતી રૂપે હતું તે પછી એક ગુફામાં પોતે લિમ્બિગનું દર્શન કર્યું તે ગુફામાં રાત્રિજિસ બરફનું પાણી ટપકતું રહે છે તે લિમ્બિગ પુર્ણિમાને દિવસે પૂર્ણ અને અમાનાસવાના મેજ લીજી થઈ જાય છે તે વખતે તે પોતે ચાર દિવસથી વ્રત રાખી રહ્યા હતા તેથી પારખ્યું

માટે તે ૬ માઇલ પાછા પૈનરણી નદીના કિનારે આવ્યા ત્યાં ઝાંઝક શાકનું ભોજન કરીને પછી ત્યાંથી પોતે ચાલી નીકળ્યા.

ગવળપિન્ડી, અમૃતમર વિગેરે અનેક સ્થાનોમાં ફરતા ફરતા પોતે મત્ત ૧૯૨૮ માં નર્મદાના તટે એકાદશસ્વરની મહારાધનામા સહમ થયા એક વર્ષ ત્યાં નિવાસ કરીને પછી મહુછાવણીની નજીક ઉજ્જરખેડા નામના ગામમાં ક્ષિપ્રા નદીના કિનારે રહેવા લાગ્યા ત્યાં રહે હજુ એક વર્ષ પણ થયું નહોતું કે એક દિવસ વર્તમાન ઇન્દોર નરેશના પ્રપિતામહ, મહારાજસર ખીજા તુકોછરાવ હોસ્કર સરકારના મહારાણી સાહેબ કે જે અહિં ચારીજના ભક્ત હતા અને દરરોજ દર્શનાર્થે આવતા હતા, તેમણે મહારાજ સાહેબને થયેના અસાધ્ય રોગ અને આસન્ન મૃત્યુ યવાના મમાર પ્રકટ કર્યો તે માલગી પોતે એક લખ્મની ચપડી તેમને આપી. તેનું સેવન કરતા જ મહારાજ સાહેબનો રોગ મટી ગયો અને આરોગ્ય પ્રાપ્ત થયું આ નવ છવનનો મરોતસવ ધણા જ સમારભ અને ડાક માંક સાથે દર રાત્રીમાં પાળવામાં આવ્યો તે વખતે જ પારીજને મહારાજશ્રીએ ઉત્તમવમા પવારનાને માટે નિશ્ચય રીતે આગ્રહ પૂર્વક પ્રાર્થના કરી હતી, કિંતુ અનુષ્ઠાન વ્રતને લીધે પોતે ગયા નહોતા.

સવત ૧૯૩૦ ના વૈશાખ માસમાં, ચંદ્ર ગ્રહજીવ પર પોતે ન્નાનાર્થે ઉજ્જન ગયા હતા આ તરફ ઇન્દોરથી મહારાજ તુકોછરાવ હોસ્કર પણ ત્યાં આવીને રતા હતા આલણોદારા ન્યારે ઇન્દોર નરેશને ખગર પડી કે અહિં ચારીજના પધારવાની ખગર પડી ત્યારે મહારાજ સાહેબ પોતે હાથી ઉપરથી ઉતરીને ઉઘાડા પગે તેમની પાંચે ગયા અને અહિં ચારીજ મહારાજના દર્શન કરીને પોતાના નેત્રાંચે મહુ છડ્યા.

અહિં ચારીજમાં પોતાની શ્રદ્ધાભક્તિ એટલી બધી વધી હતી કે પોતે તેમની નાના પ્રકારે સ્તુતિ પ્રાર્થના કરીને ગ્રહજીવ ન્નાનાર્થે ઉજ્જન જતા રાત્રી લીધા અને મેનાદિ રાત્રિનહેા માથે અહિં ચારીજને પોતાની માથે તેડી લાવ્યા.

ઇન્દોરથી ૧૦ માઇલ પર યદિનરેશ્વર મહા દેવનું અતિ રમ્ય પ્રાચીન સ્થાન છે ત્યાં મિત્રા નદીનો ઉદ્ગમ થયો છે. મહારાજ સાહેબે ૪ દિવસ સુધી તે સ્થાનપર અહિં ચારીજને રાખીને પછી

પોતાના પ્રખ્યાત લાંસ બાળના કાચ મહેલમાં રાખ્યા. તેમની પૂજન-અર્ચા, પ્રગાદ વિગેરના નિમિત્તક અર્ચને માટે પણ પોતાના રાત્રી તરફથી ચોગ્ય પ્રયત્ન કરી દીધો કે જે બાજુ સુધી ગયું. આલ્યા કરે છે એક વર્ષ પછી મહારાજ સાહેબે તેમને માટે લાંસ બાગમાં જ એક સ્વતંત્ર સ્થાન બંધાવી દીધું એ જ પ્રકારે શ્રીમાન મહારાજ શિનાછરાવ હોસ્કર તથા તેમની મહારાણીયોની પણ અહિં ચારીજ મહારાજ ઉપર પૂર્ણ ભક્તિ હતી અને વર્તમાન મહારાજ તુકોછરાવ ગદાદુર તથા સર્વ રાજકુટુંબ પણ આ તપસ્વી ઉપર સમુચિત ભક્તિ રાખતા હતા અને તેમના દર્શનનો લાભ મેળવના હતા. અહિં ચારીજ મહારાજના ધ્યાન પર પ્રતિ સિવ રાત્રે દ્રાહિણેક સુકા ગ કર પૂજન અહોરાત્ર કરવામાં આવે છે વેદ ધોષ થાય છે, અને રાત્રિમાં ભગ રણુ પણ થાય છે તેમના અનેક ભક્ત આ ઉત્તમ વમા અભિસિત થાય છે ખીજા દિવસે મધ્યા વખતે મહાપૂજ થયા પછી પ્રસાદ વહેવવામાં આવે છે શિવોપાસનાનો આ ઉત્સવ અદુર્ગ દર્શનીય છે.

દેનામ (મીનિયર) રાત્રીના વર્તમાન નરેશ જ્ઞાનકુસાવન મ મહારાજ મર તુકોછરાવ પનાર પણ અહિં ચારીજના મહાન ભક્ત છે રામપુર કાળીમાં અહિં ચારીજની અખડ શિવોપામના, રિશ પ્રેમ, શાંતિ તથા વૈરાગ્ય બેદને પોતાની શ્રદ્ધા એટલી બધી વધી ગઈ છે કે, ન્યારથી પોતે રાત્રી બ્યવસ્થા કરવા લાગ્યા ત્યાંથી દર ને, શ્રીકૃષ્ણ જન્મના મહોત્સવ ઉપર, મહાન ભક્તિ અને શ્રદ્ધા પૂર્વક પોતાના રાત્રીમદિરમાં અહિં ચારીજ મહારાજનું આ વાહન કરે છે ઉત્તમ ઉપરાન કેટલાક મહીના સુધી તો તે કેવળ જાતે અને રાજકુટુંબ પણ અહિં ચારીજની મેવાનો લાભ મેળવતા હતા, અને પોતાની પ્રજાને પણ તેનો લાભ અપાવતા.

આના વયોવૃદ્ધ, જ્ઞાનવૃદ્ધ, અને તપોવૃદ્ધ સર્વ રૂપના જીવનના ઉપરના બનાવો, બાગા છે કે વાયગ્રને પોતાના પ્રાચીન રૂપિયો, મુનિયો અને તપસ્વિયોની ઉજ્જન કરીને અને મહાતાનું મરણ કાવચી જ.

અહાત્માશ્રીનો દેહાંત તા ૧૧ ડીસેમ્બર મને ૧૯૩૦ ના રોજ નર્મદા તટ ઉપર યડાય નામના સ્થાનમાં હાલમાં થયો છે નારાયણપ્રમાદ.

વસંત યમુના.

(અનુમધાન ગીતાંથી)

હે રાજકુમારિયો ન આનવાયી વસંત પોતાના જીવનની આરે તરફથી કાંઈક પ્રમજ્જતાનો અનુભવ કરના લાગ્યો તેણે જોયું કે રાજકુમારિયો તો હવે આવતી નથી, પરંતુ તેના બોજનના બંને પાત્ર બંને વખતે નિયમિત રૂપે તાડામાં મૂકવામાં આવે છે જે તેને માટે અહાર લાવે છે, તેના હાથ સુકુમાર તથા કોમળ છે તે કોઈ કંજુશ્રી રમણી છે તે હવે એક કોરોને ભરીને કાંઈ લાવે છે અને ગુલામજી તથા દૂધમાં પનાળેથી તે કાંઈની નીચે નાના પ્રકારની વસ્તુઓ છુપાઈ રહે છે કોરોને એક સુગંધી ફુલોની માળાથી લપટાવેલો રહે છે તેથી વસંત સમજતો કે આ પાપાણુ હૃદય રાગમહેતરી અદર પણ એક પ્રમજ્જ હૃદયની વ્યક્તિ રહે છે ખરી તેના હૃદયમાં શબ્દ ઉત્પન્ન થવા લાગી કે એ કોમળ હૃદય કોણુ હશે ?

ક્રમે ક્રમે યમુનાનું હૃદય આ કરુણામયી સૈરિક્ષની તરફ આકર્ષવા લાગ્યું વસંત બોજન આપવાના દારની તરફ તાકી રહેતો હતો કે ક્યાં તે કંજુશ્રીના કોમળ હાથ બોજનનું પાત્ર મૂકવાને માટે આવે છે જોતા જોતા વસંતને તે દાયાના દર્શન કરવાનો સમય એક પ્રકારથી નિશ્ચિત થઈ ગયો. જે વખતે તાકાના મુખ ઉપર દીવાની છાયા કાઢી શીખી પડતી હતી, ધરતી અધકાર કાઢી કમ થતો હતો અને હવા આવવાના છિદ્રોમાંથી જ્યારે શ્વર્ગના યોડા સરખા કિરણો અદર આનવા હતાં, તે વખતે તે કંજુશ્રી મર્તિના આનિર્ભાવ ચતો હતો તે વખતે બહારની હવાનો મગસરાઈ, પાદ્મનો ખડખડાટ અને આવનાર જનાર બેઠોના પગનો ધણુમારો વસંતને હાથે હાથે આવતુર કરતો હતો તે વખતે તે પોતાના મવળા મનોયોગનું કેન્દ્ર જન અને આખા યનાનીને બેસી રહેતો હતો તે પડી જ્યાં તે રમણી અલ્પપૂર્ણાની માર્કે બોજનના કોરોને તાકામાં મૂકીને મુદ્દુ અને મધુર ટકી પોશકની હતી કે, 'વસંત !' તે વખતે વસંત બહુસિત થઈને એક જ ધરગથી નજીક જઈને બંને હાથે તે કોરો લેઈ

ઝટક, પરંતુ પોતાના તે અપરિચિત અને અદર્શિત પ્રેમીના હાથથી કોરો લેવામાં તેને ઘણું વખન લાગતો હતો.

તે હાથ વસંતના જીવન સર્વસ્વ હતા તેને તે પોતાની સમગ્ર આગાઓ અને આશાઓનું અવનમન સમજતો હતો અને તેના ભરીને તેને જોતો હતો તે હાથના વિશેષ આકારને, આગળીયોના વિશેષ ઘાટને, નખોની મુદરતાને, હથેળિયોની રેખાની રચનાને અને જમણા હાથના પોચા પરના એક નાના સરખા તંત્રને હમેતા જોતો જોતો વસંત એવી રીતે પરિચિત થઈ ગયો હતો કે હઝગિમાંથી પણ તે હાથોને ઓળખી શકે તેમ હતું તે હાથોની આગળીયોના સ્પર્શ માત્રથી વસંતના શરીરમાં જે રસ રેમાંચતો જનાર આવી જતો હતો, તે અપ્રકૃષ્ટ હોતો હતો કે જેની તે આગળીયો છે, તે તપ્તી લગ્નજની અને દયાળુ છે વસંત વિચાર કરતો હતો કે તે હાથ જે નરીરને અનુદત કરે છે, તે મન જે શરીરનું સચાલક છે અને તે દ્યાર્ કંકરવર જે શરીરનો ગુનાર છે, તે શરીર કોણુ જાણે કે કેટલુંપણ મુગ્ધ, કેટલુંપણ દિવ્ય અને કેટલુંપણ પ્રસન્ન નીવે હશે.

એક દિવસે વસંતથી ન રહેવાયું, જેથી તેણે તે બંને હાથને દવાનીને કહ્યું કે, દેવી, મારા ઉપર આ કાણુનો બોજો કેના તરફથી વધારવામાં આવે છે ? તું કાણુ છે, જે આ કેદીને એથી પણ વધુ બંધનોથી બાંધવા બેસી છે ? તું હું સજીવ થતો જતાનો ? અહીં તે તમણુ મુકવવાનો કાંઈ પણ ઉપાય જણાતો નથી.

મુખીએ સ્નેહપૂર્ણ સ્વરથી કહ્યું, માણી, તમે કરોશી નહિ. જે તમારા મહાભારે તમજી દયાઈ રહી છે, તેજ આ વખતે આપની કૃતગતાનો માન એક અસ જ પ્રકાશ કરવાનો પ્રયત્ન કરી રહી છે. વસંતે નિશ્ચિત થઈને પૂછ્યું-મારા કાણુથી દયાઈ રહી છે ? તું કાણુ છે ?

તરુણીએ કહ્યું-મારું નામ સુભદ્રા છે.

વમત નમ્ર ચરે બોલ્યો, ભદ્રે, તુ કાણુ કે,
એ તો હું જાણી શકતો નથી, પરંતુ તમારી
દયાને નબળે હવે મને ફરી નરસોકમા આન-
નાની ઇચ્છા થાય છે

તદ્દશીએ કાતર ખાધને કહ્યું, —હું જો મારો
પ્રાણુ આપીને પણ તમને મુક્ત કરી શકું તેમ
હોત તો જરૂર તમને મુક્ત કરન જ તદ્દશીનું
આ વાક્ય આમુઓથી ભીંન્નપણુ હતું વસતે
‘પોતાના હૃદયમા તેનું આર્દ્ર અને કમ્પમાન સ્પર્શ’
ક્યોં તેણે મુખ્ય યદને કહ્યું, —ગજકુમારિણે શુ
આ અભાગીનો કાષ્ઠ વખતે એકવાર પણ સ્મરણુ
કરતી નથી ?

નહીં વસત, તેમને એની તુચ્છ વાતોનો
વિચાર કરવાનો ક્યા અનકાશ છે ? ઈંદિરા, શકના
અને આનંદિતા ત્રણે કણાટક ક્રિયા અને મદ્ર-
દેશના મિહાસનને ભાગ્યશાળી ણનાવવાની ચિતામા
બ્યસ્ત થઇ રહી છે ”

“ અને રાજકુમારી યમુના ?

“ તે બિચારી સાહમલીન, શક્તિહીન અને
સ્પદીન છે, તેનું બહારનું રૂપ તો વિસાતાએ
ઢાંકી દીધું છે અને અંતરને તો તેણે જાનેજ
ઢાંકી રાખ્યું છે પણ તેનું ભાગ્ય એવું ક્યાંથી
હોય કે તમારી ચિતા કરી શકે અને જે અત-
પુરમા એક નિરપરાધી પુત્ર સન પત્નમા મૃત્યુના
ગુપ્ત તરફ જાય છે, તેને છોડીને તે કંઈ પણ
જીવ શકે તેમ નથી તેની બેનોએ જે પાપ કર્યું
છે તેનું પ્રાપ્તિન તો તેને જ ભોગવવું પડશે ”

વસતે વિચિત્ર થઇને કહ્યું, “ તો યમુના
માઝ સ્મરણુ કરે છે ? ”

“ વસત, તે સ્મરણુ તો શુ કરે પણ રાત
દિન તમારાજ નામની માળા જાપા કર છે તમે
તેને જે આદર દિશમ પુષ્પની માળાઓ બેટ
કરીને, ગાયન સાહસાવીને અને પ્રેમનો પાક
ભણાવીને મણુટ કરી છે, તે આજે શ તમને
નિષ્પત્તિનાં મુખમા નાખીને બૂલી જશે ? એટલું
મેહુ સાહમ કરવાની તો તેનામા યોગ્યતા નથી

વમત ગરમાધને બોલ્યો, —એ તો તેને કાષ્ઠ
પણુ દિશમ મણુટ કરી નથી. હું તો તેને રૂચ-
મુક્ત, સુગંધ સ્મરના કુલોની એકાદ બેડોળ માળા
જાનાવીને અનાદર પૂર્વક આખ્યા કરતો હતો

સુભદ્રાએ વિનયપૂર્ણ કહે કહ્યું, —ને તો
તેને મહા ભારે આદરથી પોતાને ગળે નાખતી
હતી તેણે પોતાના જીવનમા એથી વડુ માન કંઈ
મેળવ્યું નહોતું, જેથી તમારી પામેથી જે કાષ્ઠ
થોડું થયું મેળવતી હતી, તેને તે દશીજ પ્રસન્ન
તાથી પ્રદણુ કરતી હતી ’

જે એમ હતું તો તેણે માફ પ્રણય દાન કેમ
ના સ્વિકાર્ય ?

“ એથી તે હતભાગિની છે જે વખતે તે
આપની પામે આવી હતી, તે વખતે આપે તેને
કાષ્ઠ પણ કહ્યું નહોતું, કેવળ આપના દુઃખથી
દુઃખી થઇને તે વિદાય થઇ હતી

વસતનું મન સુખ અને દુઃખમા દુઃખ પ્રાપ્ત
લાગ્યું તેણે ઉત્તેજિત થઇ કહ્યું, તો તે વખતે
મને જોવાને મારે કેમ ન આવી ?

સુભદ્રાએ કાષ્ઠ ઉચે આરીને પોતાની ચ-
ચ અને મુંદર નગર તાકમા નાખીને કહ્યું, —
તે આપને જોવાને મારે ગજ આવે છે, પરંતુ
બિચારી ઘણી જ શરમાળ અને માહમલીન છે,
જેથી તે પોતે આપની આગળ પ્રકાશિત થતી
નથી હું તેની ઇચ્છાથી જ આપની સેવા કરું છું

વસતે પ્રવૃક્ષિત થઇને સુભદ્રાના હાથોને વધુ
દબાવીને કહ્યું—ભદ્રે, તમારી વાતો સાંભળીને મને
હવે ફરી જીવવાની લાક્ષણ થાય છે, કેમકે મમા
રની સરળા સ્ત્રિઓ ઇન્દિરા, મુક્તના, અને આન-
દિતાના જેવી નથી પણ તેમા યમુના અને સુભદ્રા
જેવી પણ છે ભદ્રે, મે યમુનાને તો સ્નેહ હતી
પરંતુ એમ નહોતો જાણ્યો કે તે આરી ઉત્તમ
સ્વભાવની હશે તમને જોયા નથી, તો પણ મર્મજ
મકાષ છે કે આપણ અંતર કટણ મુંદર છે “
મુનાનું કુપ્ત જ્વેષ્ઠને મે તેનો અનાદર ક્યો હતો,
આજે મને તેની બલજા તેની દયાને લીધે અમલ
થઈ પડી છે તમે તેના તે રીતોડુપનો અનિય-
ક્ષમા કરવાને મારે પ્રાર્થના કરજો અને ભદ્રે, તમે
જો મને પ્રદણુ કરવાની કૃપા કરો તો હું બગી-
સળીશ, અને તોજ હું આ અપાગી કાટડીમાવી
સહેજમા બહાર નીકળી ગાળીશ

સુભદ્રા બોલી, હું પણ યમુનાના જેવી જ
કુરુષ અને મીનિનીના છું

વસંતે ઉત્તેજન રસે કલ્પે, અરે, તમારું રૂપ
કાળું અને શોભા વગરનું હશે, તો પણ તે મારે
માટે તો નયનામિરામ થઈ પડશે જેને આના
દુઆપકારી હાથ છે, આવું સદૃશ હૃદય છે,
અને આવો વિનય ત્રિ મધુર કંઠ છે, તેના મૌન
ચંદ્રી સીમા નથી. તેની તુલના આખા જગતમા
પણ થઈ શકતી નથી.

સુલકાએ કલ્પે—તમે માંગે કાંઈ પરિચય તો
પૂછો જ નહીં.

વસંત—હવે તમારો કાંઈ પણ પરિચય
જાણુ તો માગતો નથી એકવાર આ બહારના
પરિચયના પ્રપચમા પડીને હું યમુનાનો અપ
રાધી પરી સુક્યો છું તમારો આતરતો પરિચય
જ મારે માટે તો ચો-પ છે એટલું જ જાણવું
ખસ છે કે તમે સુલકા છો, તમે મારા ઉપર પ્રેમ
રાખો, જો અને હું તમારા ઉપર પ્રેમ રાખું છું
જો અંતિમ પરિચય જ તમે મને આપો કહો,
બહે, જો હું અર્ધાંશી છૂટીને બહાર આવી શકું,
તો હું તમે રાજકુમારિણીનો સગ અને રાજ
મહેશનો અર્ધર્થ ત્યાગ કરીને મારી કુપરીમા રહે-
વાને માટે આવી શકશો? એક સાધારણ માણનો
હાથ તમે પકડી શકશો?

સુલકાને ઘણી જ ગરમ આંની ગઈ, તે
પોતાના મુખે ફરી રીતે કહી શકે કે હું તમને
પ્રાણપણથી ચાહું છું? તેનું હૃદય બહાર આવી-
ને કહેવા ધડકતું હતું કે હા, હું તમારા પ્રેમને
ચાહું છું મારું હાથ છોડીને હું તમારી કુપરીમા
મુખથી રહીશ તમને મુખી કરશું એજ મારું
પ્રેમ અર્ધર્થ અને અંતિમ આગમ છે પરંતુ
શરમથી મારી તે બોલી શકતી નહોતી તે દાન
સુધી જે આટલી બધી વાતચીત કરી રહી હતી
તેનું કારણ એ હતું કે વસંતની અને તેની
ચમા એક આડ હતી અને બીજું વસંતને તે
જાણખતી નહોતી, અપરિચિતા અને ભોતના
જાથમા હોના છતાં પણ તે મોટેથી કાંઈ રીતે
અનુચિતિવેદન કરી શકતી નહોતી.

ઉત્તર ન મળતા તસે ફરી કલ્પે—કહો મુ
લકા, કહો આ હવે લાગીનું સુખ, દુખ અને
જીવંત મરણનો તમારા ઉત્તર ઉપર જ આધાર
છે શું તમે આ એક સામાન્ય માણને મહણ કરી
શકો છો?

સુલકા શરમથી મંકાયાદને ઘણી જ કંઈ
નમ્રથી મૃદુસ્વરે બોલી, વસંત, જો તમે સામાન્ય-
માણસ છો તો કાંઈ હું અમામાન્ય માણસ નથી
નમે જો મને કાળી કુરપા જાણીને પણ મહણ
કરશો, તો તમારો કુપરી માવ માટે મહેન કરતા
પણ વધુ છે.

આ શોઝ મરખા વાળોને કહીને સુલકા પોતે
પોતાની મેળે શરમાઈ ગઈ

વસંતે તેના હાથ ડાબીને કલ્પે—સુલકા, હું
જીવીશ, તમારે માટે જ જીવીશ.

હવે તમે મારે માટે કાંઈક લખવાની વસ્તુ
લાવી દો, જેથી હું હવે મુખ થવાની તજવીજ
કરી શકું

રાત પડશે એટલે જાવી દમગ. એમ કહીને
સુલકા પોતાના પ્રેમીની અગ્ર મુખીને સિયિય ક
રીને અને તેમની પોતાનો હાથ છોડીને
આવી ગઈ

કેદીની આનંદ રાગિણીથી આજે સળો રા
જમહેવ એકએક અંકિત સ્તંભિન થઈ ગયો તે
મોદિની પત્નીથી પ્રયેક આનંદ હૃદયમા આન-
દની દ્રશ્ય ઉત્તર લાગી, પરંતુ યમુના એકાન્તમા
જઈને કાણુ જાણે કે કેમ રડના લાગી

વસંત હૃદય આજે પ્રેમના પ્રતિદાનથી આ-
નંદિન થઈ રહ્યું છે પ્યારીના કેમળ કર અપને
તેના સંપળા શરીરને પુતકિત કરી દીધું છે તે
વ્યાકુળતાથી રાત પડવાની વાટ જોઈ રહી છે તેને
એવો લામ થવા લાગ્યો કે આ અધકારાગ્રહના
લોહના મજબુત કમાડ બિંદુન ખૂની ગયા છે
અને હું આદનીના પ્રકાશમા પુષ્પ ગચ્છાપર બેગીને
સુલકાને કુલોથી શણગારી રહી છું

અધકારાગારના અધકારને માદ કરતી રાત
આવી પહોંચી, તે પડી ગાદ અધકારને એકએક
અમ્મ કરીને પ્રકાશમાન દીવાના સ્વર્ણમય કિર-
ણોએ જાણે કાળા રેશમની ઉપર જંગી ખનાવાનું
સર કરી દીધું બહારથી સુલકાએ ધીરેથી કલ્પે-
વસંત! વસંતે પ્રેમાશિત થઈને કલ્પે સુલકા!

સુલકાએ કાગળ, કલમ અને ખડીવાને તો
કામા મૂકીને કલ્પે—આ

(અપખર્ષ)

મહાભારતના પ્રધાન પાત્રો.

(અનુવાદક—ચાણીયાન કાકુઆઈ સઘવી)

[ગતાશ્થી ૨૨]

૪ દુર્યોધન—વળા બુદ્ધિમાન હતા પોતાનો માર્ગ સિદ્ધ કરવાને માટે લીધે, દ્રોણ, કૃપ, અશ્વત્થામા, કર્ણ, શાલ્ય આદિ વીર પુરુષોનો પોતે ધણેજ સત્કાર કરતા હતા તેઓ હમેશા સન્નિહાનો માણ કરવાનો ઉપાય ગ્રાહ્ય કરતા હતા તેણે પોતાના પરમ શત્રુ પાંડવોનો વિનાશ કરવામા કોઈ ચત્ત બાકી રાખ્યો નહોતો તે કોઈને પોતાના જેવી બુદ્ધિવાળો સમજતો નહોતો, જેથી લીંગમ, ધૃતરાષ્ટ્ર આદિ મના વરતા રહેના તો પણ પોતાનું જ ધાર્યું વરતો હતો તે પોતાના શુભેનો પૂરું સત્કાર વરતો હતો કર્ણને સાચો શુભચિન્તક સમજી તેને અંગનો રાજા બનાવ્યો તે પાંડુના મોટા ભાઈ નરાયણને પુત્ર હતો જેથી પોતાને પણ રાજ્યનો જીર્ણોદ્ધારી સમજતો હતો તે પણ લીંગમપીતા મહત્તા આન્તરિક વિચાર સારી રીતે જાણતો હતો જેથી તેણે ઘણી વખત બીજાને કહેલ કે—“તમે મન હાથને લગતા નથી, જેથી મારી મેનાનો હાસ

છે તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત તો તારા માટે બહુજ ધ્યાન રાખવું સિમ્મત થઈને કહ્યું, સભા બનાવી માંડ અમરણ કરે છે.”

“વસત, તે અમરણ તો ચુ કરે પણ રાત દિન તમારાજ નામની માળા જળા કરે છે તમે તેને જે બાટલા દિવસ પુષ્પની માળાઓ બેટ કરીને, ગાયન સાંભળાવીને અને પ્રેમનો પાક લજાવીને સંતુષ્ટ કરી છે, તે બાળે ચ તમને રિપતિનાં સુખમા નાખીને જુની જગે ? એટલું મોટું સાહસ કરવાની તો તેનામાયોગ્યતા નથી

વસત ગરમાઈને બોલ્યો—જો તો તેને કાઢ પણ દિવસ મેંતુષ્ટ કરી નથી. હું તો તેને સ્વેચ્છ સુક, સુખ ગરના કુલોની એનદ બેઠાજ માળા બનાવીને બતાવર પૂર્વક આપ્યા કરતો હતો

સમસ્ત કૌરવ અને તેના બીજા શુભચિન્તક નૃપતિગણ હતાત થઈ ગયા, પણ પોતે નિરાલ ન થયા તેણે દ્રોણને સેનાપતિ બનાવી યુદ્ધની તુરંતજ શરૂઆત કરાવી દ્રોણના મૃત્યુ પછી કર્ણને, અને કર્ણના મૃત્યુ પછી ગાંધર્વે પ્રમાણ સેનાપતિ બનાવી યુદ્ધ કરતા ગયા જ્યાં સુધી પોતાના રારી રમા ગ્રાણ હતા ત્યાં સુધી પોતાનું સાહસ છોડ્યું નહિ જે કે ઘણા ગ્રાણ્યો તેને નીચ અને પાપી સમજતા પણ દૂરદર્શી અને કુટનીતિન માણ્યો કદી નીચ સમજતા નહિ તેણે દરેક કામ પોતાના અભ્યુદયને લીધે કરેલ છે, તો પણ તેની બે ચાર વાતો—દ્રૌપદી—સ્ત્રદ્વલ, વિપ્રપ્રેયગ, લાક્ષગૃહદાહ, કપટદૂત આદિ અનુચિત જણાયા આવે છે પણ, એટલું તો ખરું કે જે તે છત્રજત તો મધ્યભારત—યુદ્ધ થાત નહિ મોટા મોટા વીર નકામા નટ ન થાત અને તેની માથે ધનુર્વિદ્યા તથા પ્રાચીન યુદ્ધ—કળાનો લોપ થાત નહિ હું યોધનો રતભાવ રાજ્યના સ્વભાવ માથે થોડા ઘણે મળતો હતો રિદા, બુદ્ધિ, પરાક્રમ, સાહસ, શત્રુનાશનો ધોગ, નિર્ભયતા, ધીંગતા, પરાકર્ષા સદિષ્ટતા આદિ સર્વ ગુણ રાજ્યની માફક હું સર્વજનમા હતા દુર્યોધન ગદાયુદ્ધમાં ઘણાજ નિશક્રમ છે કે આપ,

સુતાનું કુરુપ બેઠેને મે—એમનું શારીરિક બળ પ્રશસ આજે મને તેની વાત ૦ તેઓ ભારે પ્રતીજ્ઞ હતા થઈ પડી છે તમે તેના તે રૂને લીધેના ગદા—યુદ્ધ હાથ કરવાને માટે પ્રાર્થના કરી કહ્યું હતું કે—“ઈર્ષ્ય જે મને મદલ્યુ વરતાની કૃપા શિક્ષવાધિકર” ન શકીશ, અને તોજ હું આ અ અધિક ધારા, અને સહેજમા બહાર નીકળી શકીશ સમજી છું” સુભદ્રા બોલી, હું પણ જા ન હોત તો તે હું કુરુપ અને શ્રીનિદીતા છું ૧ લીમમેત ખરેખર

વીર પુત્ર હતા. યુદ્ધમાં પ્રાણ અર્પણ કર્યો કીક, પરંતુ પરાજિત થવું હીઠ નહિ, એમ સમજતા હતા. કૌરવોની લડાઈમાં ત્યારે દ્રોણાચાર્યે અર્જુનને અદર જના ન કીધા ત્યારે કૃષ્ણના કહેવાથી દ્રોણને પીક બતાવી અને તેનાથી પોતાને પગલિત સ્વીકારી અર્જુન ન્યુદમાં ધુસી ગયા. પણ ત્યારે ભીમમેને તે બ્યુદમાં પ્રવેશ કરવા દબ્યજ્યુ અને ત્યારે દ્રોણાચાર્યે પીક બતાવ્યા ત્યાર અદર નાખવ નહિ થયા કહ્યું, ત્યારે ભીમમેને કોધાવેગમા—“ એમ કહી નહિ જતી શકે ” કવી મોડા તથા મારથિ સહિત દ્રોણના રથને ઉઠાવી ધણેજ દર કેદી દીવો, અને દ્રોણનો રથ બ્યુદ—હાર પર આરી પહોંચે તે પહેલાં તેા ભીમમેને બ્યુદમાં ધુસી ગયા સાચા વીરગતુ લક્ષણ તેમનામાં પૂર્ણરૂપથી વિદ્યમાન હતું.

ભીમમેને, યુધિષ્ઠિરની અવતા નેઈ બંદુ જ નારાજ રહેના હતા તેઓ યુધિષ્ઠિરને કલા કરતા હતા કે, મારી હેવાની છતાં આપ આરી દીનાન સ્થામા કેમ પડ્યા રહો છો ? આપ આસા આપો, હું ત્વરાથી શત્રુઓનો સહાર કરું. તેઓ ભારે આતુ—અક્ત હતા ને કે ભુગાર ખેલયો, ભરી સલામા દ્રૌપદીની અપ્રતિષ્ઠા પોતાની સમક્ષ લેતી, અને અતતાવશ વીરના તણ કુખી થવું એ તેમને લેશ માત્ર પસંદ નહોતું. પરંતુ મોટાભાઈ યુધિષ્ઠિર તરફના સંકેતને લઈ તેમણે સર્વ દુખ મહન કર્યું પણ ને મોટા ભાઈ તરફનો સંકેત ન હોત તો નક્કી તેઓ પોતાના આત્મબળથી ભર સલામા દ્રૌપદીની લત્તળ જવા દેત નહિ. વખતે રખતે ઉભર થઈને તેઓ યુધિષ્ઠિરને દુર્વાક્ય પણ કહી દેતા હતા એવો કાણ આત્માભિમાની હોય કે નકામી અપ્રતિષ્ઠા સહન કરે ? ભીમમેનેને યુધિષ્ઠિરની દુર્બળતા અને અનુચિત સહનશીલતાથી બહુજ દોષ ઉત્પન્ન થતો અને દુખ થયા કરતુ હતુ તો પણ ભીમમેને યુધિષ્ઠિર વિરૂદ્ધ કદી કાંઈ પણ આચરણ કરતા નહિ. ભીમમેને સીધા, માદા અને માચા વીગ પુરુષ હતા. તેમને, જળ—પ્રપચ કરવો, દાવ—પેચ લગાવવો અને મમલની પ્રતીક્ષા કરવાનું આવડતું નહોતું. તેમના હૃદયમાં પોતાના બળનો પૂર્ણ વિશ્વાસ હતો જેથી તેમને રીગતાપર્વક નિષ્કપટ યુદ્ધ કરી વિજય મેળવવો

એજ કીક લાગતું હતું એથી ધણ લોકો તેમને આકૃષ્ટતાઈ કહે છે, પણ બમને તે યોગ્ય લાગતુ નથી.

૬ કહ્યું—તેઓ મોટા દાનવીર ગણાય છે ત્યારે તેમના માતૃશ્રી કુંતીએ તેની પામેનું અભેદ કવચ માગ્યુ ત્યારે તેણે વિના મંકાવ તે કવચ માતાને સોંપી દીધુ ને કે તેઓ જાણતા હતા કે આ કવચથી મારી પૂર્ણ રક્ષા થાય છે, અને તેના પર કાંઈ શસ્ત્ર લાગતુ નથી, તોપણ તેઓ એટલા ઉદાર હતા કે, માચકને પાછો જવા દીધો નહિ. ધિના પર દુર્યોધનનો આન્તરિક પ્રેમ હતો વળી દુર્યોધન તેની બહુજ પ્રતિષ્ઠા કરના હતા અને તેના પર મપૂર્ણ વિશ્વાસ ગણતા હતા. કર્ણ પણ તેના ઉપકારનો બદલો વાળવાને હમેશા તત્પર રહેના હતા એક રખત કુંતીએ તેને એકાનમા જઈ કહ્યું—“ તુ મારી કન્યાવરણાને પુત્ર છુ આવ, હવે પાંડવોને મળી જઈ કૌરવો સાથે યુદ્ધ કર. આશા છે કે તારો જીવ થશે. તુ આ સાંત્રાન્યનો સમય યજ્ઞ યુધિષ્ઠિર, ભીમ આદિ પાચ પાંડવો ત્હારે હામલત કરવા તૈયાર છે. તેઓ કદી ત્હારી ધન્ય નિર્ણય કાર્ય નહિ કરે ” જવાબમાં કર્ણે કહ્યું—“ માતા ! હવે તમે મારી કાંઈ પણ આશા ન કરશો. તમેજ મારી જન્મ કયા શુભ રાખી મને ગદ—પુત્ર પુત્ર—કહેવશઓ તમારે જ માટે ભરી મજામાં ધણી વાર મારે લત્તળથી નીચું બેવું પડ્યુ તમે મારી માતા નહિ, પણ શત્રુ છો. દુર્યોધને મારા ઉપર જે ઉપકાર કરેલ છે, તેનો બદલો હુ આ જીવગીમાં તો શુ પશ્યુ જન્માન્તરમાં પણ વાળી રાખીશ નહિ. અર્જુનને હમેશા મારા પ્રતિ દંદી રહ્યા છે. હુ તેને મારવાને માટે યથાશક્તિ ચેષ્ટા કરીશ ને હુ મરીશ તો તમારા પાંચે પુત્ર—યુધિષ્ઠિરાદિ જીવના રહેશે. અને ને અર્જુન મરશે તો પણ તમારા પાચ પુત્ર—મારા મહિન—જીવના રહેશે. દુર્યોધનનાજ અન્નથી મારું સગીર મયગાયું છે. મારું આ શરીર તેનુંજ છે જેથી તે તેનાજ કામમાં આવશે. ”

તે ભારે અસહિષ્ણુ હતો અર્જુનની પ્રતિષ્ઠા નેઈ હમેશાં તે બળ્યા કરતો હતો તે અદકારી પણ ધણોજ હતો પોતાની સામે કાંઈને તે દિ—સાબમા ગણતો નહિ. જા કે તે રખતે અર્જુન

ધનુર્ધરમા મર્વથી એટ માનનામા આરતો તો પણ કર્ણ પોતાને અર્જુનથી ઉત્તમ ધનુર્ધર બ મજતો હતો એટલુજ પણ, પન્ન પ્રસિદ્ધ, અને અદ્વિતીય વીર, આગાવ બ્રહ્મચારી, પ્રતિજ્ઞાપાવક, શ્રી ભીમપિતામહ, શસ્ત્રવિદ્યાના પ્રધાન આચાર્ય, વીર-બ્રાહ્મણ, ગુરુવર દ્રોણાચાર્ય અને વીરામ-ગવ્ય બ્રાહ્મણ કૃપાચાર્ય સુદાને પણ તે પોતાના જેવા વીર મગજતો નહોતો

૭. અર્જુન—તેઓ બાળવિદ્યામા સર્વથી એટ દત્તા તેમની આ નિપુણતાની પ્રથમા મર્વ વીર પુરોએ કરેલ છે દ્રૌપદી-સ્વયવરમા નિ' ચિત્ત "મત્સ્ય-દ્વય" બેદન કરવાનું કામ તેમનુંજ હતું ત્યા ત્યા પાડવોપર મઠટ આવી પડ્યુ ત્યા ત્યા તેમણેજ પોતાની નીરતા બતાવી તેમનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો યુધિષ્ઠિર તેના ભગેમેજ પોતાને તિર્જગ અને વિજગી સમજતા હતા અને હતું પણ તેમજ બ અર્જુન ન દોત તો મ્હી યુધિષ્ઠિરની જીન થાત નહિ તેમણે મોટી મોટી વંપ-

કરીને પાશુપતાસ્ત્ર, આંન્દ્રાસ્ત્ર આદિ અ મોઘ અસ્ત્ર પ્રાપ્ત કર્યા હતા

તેઓ કૃષ્ણચન્દ્રના મોટા ભક્ત હતા, અને હમેશા તેમની આજ્ઞામાજ રહેતા હતા કૃષ્ણને પગલા વગર કાંઈ પણ કાર્ય કરતા નહિ તેને પૂર્ણ વિશ્વાસ હતો કે કૃષ્ણચન્દ્ર ભારે શુદ્ધિમાન અને મારા નુભચિત્તક છે તેઓ દરેક કાર્ય પાડવોની ભક્ષાકષિ મારેજ કરતા જેથી તેઓ કૃષ્ણજની આગ્રાનુ પાત્ર નિના ચિત્તએ અને વગર વિચારે કરતા હતા ત્યારે તેના મનમા કાંઈ પણ મરેદ ઉત્પન્ન થતો ત્યારે કૃષ્ણજ પામે જઈને ખુલાસો કરતા મદાભારત યુદ્ધમા ભીષ્મ, દ્રોણ આદિ પોતાના પૂત્ર અને પ્રિય પરિજનો માથે યુદ્ધ કરતાની તેમની જગા પણ ઇજા તરોતી ત્યા સુધી કે તેમને શસ્ત્ર મદણ કરી વિનાષ કરવા ચરે કર્યો હતો પરંતુ મ્હી કૃષ્ણના માનોપદેશ-ગીનાતા કથનથી તેમને માયા-મોહ છોડી છઠ્ઠ ભાગે યુદ્ધ મર્વ કૃષ્ણનાજ કથાનાનુમાર બધુ કાર્ય કરવગથી તે મદાપદમા અર્જુનની જીન થઈ

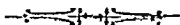
કૃષ્ણચન્દ્ર પણ તેના પર બંદુજ પ્રેમ રાખતા તેની ગ્હાને માટે તેમને મારથી બનવાનું મ્હી કાર્ય તેની ભગાધને માટે દુરોચરને પડવા બ્રહ્મજથી પોતે બનાવડી નિદ્રાને વ્વાધિત થયા બગીને તેમણે પ્રથમ અર્જુન માથેજ વાનચિત કરી અને યુદ્ધમા મામેન રહેલાનુ વચન આપ્યુ ત્યારે દુરોધને ક્રુધે "હુ અદિ પ્રથમ આવેશ હુ, જેથી આપે માર નિમત્રણુ મ્હીધારી મારી તરફથી યુધ્ધમા મામેન રહેવું જોઈએ" ત્યારે કૃષ્ણે જવાબ આપ્યો—"મે પ્રથમ અર્જુનનેજ જોઈએ છે, જેથી મે અર્જુનને વચન આપી દીધું. હવે બે બાળત છે—મારા બેમ્હીથી એક મને અને બીજે મારી નારાયણી મેાને સ્વીકારો પણ મે પ્રતિજ્ઞા કરેન છે કે, આ યુધ્ધમા મારે મજ્જ મદણુ ન કરેવું" દુરોધન નારાયણી મેના ને અને અર્જુન શ્રી કૃષ્ણને લઈ સત્વૃષ્ઠ થયા

કૃષ્ણે આન્તરિક પ્રેમને લાભેજ અર્જુન પોતાની બ્હાવી બહેન મુલનાનુ હરણ કરવાની આજ્ઞા આપી વળી કોમાન્ધીલુન મોટા ભાષ બળદેવજને અર્જુનની સાથે યુધ્ધ કરવાને મા' અરકાન્ના

અર્જુન ધજાજ રૂપવાન હતો તેથી તો તેને જોઈનેજ મુલના મોદિત થઈ ગઈ તેા અતિરિમ્મ મમય યર અનેક અપ્સરાઓ તથા અન્ના યુચનિથો પણ તેનુ રૂપ જોઈ મોદિન થયેન છે દ્રૌપદી પણ તેના રૂપથી મોદિત થઈ મર્વ પાડવોથી તેના પર વિશેષ પ્રેમ રાખતી હતી

અર્જુન પણ પરમ બાતુભવ દત્તા તેઓ યુધિષ્ઠિર નિરદ્ધ કાષ કાર્ય કરતા નહોતા જો કે તેમને યુધિષ્ઠિરના સિંહાન્ત મીક સાગતા નહોતા, તોપણ બાતુમીરવ પર ખ્યાત રાખી સર્વ કુખ મદા કરતા હતા તેઓ પોતાના મોટા ભાઈની આજ્ઞાનુ ચિન્તા રિલખે પાક્ત કરતા હતા

મદાભારતના આ માત્ર પુ ૫ પ્રધા ૧ છે જેથી તેમના મારે અને અમારે વિચાર પ્રનટ કરેન છે અક્ષયવદ્ર મિત્રના લીંગ લે. ઉપ થી

શોક વિજય.

(મેષકે — અધનિત્યાસ મંગળાજી આજી, ખી એ)

ખી ચીન શ્રાવસ્તી નગરીમાં એક ધનવાન કૃષણ વામ કરતો હતો તેણે જીવ તોડ મહેનત કરી અગણિત દોલત બેગી કરી હતી તે કૃષણના ધન બહારમાં અપરિમિત રતો હતા છતાં તેની ધનતૃષ્ણા થાત યદ્ય નહોતી એશ્વર્યનો ઉપભોગ કરવાની તેની ઇચ્છા નહોતી, પણ એશ્વર્યનો સચમ એજ ફક્ત તેના જીવનનો ઉદ્દેશ્ય હતો તેનું અટકાવ ધન કરી પણ કોઈ દરિદ્રનું રતિ પણ દુઃખ દૂર કરવાના ઉપયોગમાં આવ્યું નહોતું

જે ધન જોઈને તે કૃષણે આટલા દિવસ જીવન ખારણું કર્યું હતું, જે ધન રાશિ તેને પ્રાપ્ત કરતા પણ અધિક પ્રિય હતો, તેજ ધનરાશિ એકાગ્રિક દેવના કોપથી બળતા અગારનો ઢગનો થઈ ગયો, જે સોના રૂપાના ઢગની સમુજ્જવળ કાન્તિથી તે કૃષણનું સકીર્ણ હૃદય પ્રકાશિત થતું હતું, તે કાન્તિ એકદમ અતોપ થઈ ગઈ

ધનના શોકથી કૃષણનું જીવન શૂન્ય અને જીર્ણ અરણ્યના જેવું દેખાવા લાગ્યું આદાર નિદ્રા છાડી દેવાથી ધીમે ધીમે તે મરવા પડ્યો

કૃષણનાં સગાસબંધી તેની આવી અવસ્થા જોઈ ધણી દુઃખી થયાં તેઓ તેને દિવાસો દેનાં કહેવા લાગ્યા — “ તમે ધનને માટે આટલો શોક કેમ કરો છો ? તમારું અગાધ એશ્વર્ય પણ આ અગારની માફક નિરૂપયોગી જ હતું, કોઈ દુઃખીને એક પાઇ પણ દેવા તમે કદી હાથ લંબાવ્યો નથી, તો પછી એવા નિરૂપયોગી ધન માટે આટલો શોક કેમ કરો છો ? તમારું અપરિમિત ધન અગારના રૂપમાં કેરવાઈ ગયું છે છતાં સાધુ પુરોહિતે તો તે હજી પણ ધન રૂપેજ દેખાતું હોય જોઈએ તમે આ અગારને એકદો કરી બળરમા વેચવા જાઓ તમારા મૌભાગ્યથી જો કોઈ સાધુ પુરુષ ત્યાં મળશે તો તેના પવિત્ર સ્પર્શથી હજી પણ આ ઢગલો સોનાના રૂપમાં ફરી જશે ”

સગાં મબંધીની આ સલાહ સાંભળી કૃષણના હૃદયમાં ફરીથી આશાનો સચાર થયો સોબથી લતયાઈ કૃષણ અગાર એકડો કરી બળરમાં વેચવા લાઈ ગયો

(૨)

બળરમાં અનેક વ્યવસાયી જુદાં જુદાં પદાર્થો વેચવા માટે ભેગા થયા હતાં, કેટલાક ગાય ખરીદી, તો કેટલાક માત્ર વેચી ચાલ્યા જતા હતા, પણ કોઈએ કૃષણની વેચવાની ઝીજ તરફ અગાર તરફ-દષ્ટિ સુદા ફેંકી નહોં અહીં અગારના વેચનારાઓ મળી આવશે પણ ખરીદી કરનારા મળશે નહોં પોતાની ઇચ્છાથી અહીં કોણ છેનરાવા માને છે ? કોઈ કોઈ તો કૃષણની મજાક કરવા લાગ્યા છતાં ગભગમના દિના અગારનો ઢગલો મોઢા આગળ રાખીને બેસી રહ્યો તે મન સાથે વિચાર કરવા લાગ્યો કે કદાચ કોઈ ગરજક ઘરેલુ મળી આવશે, અથવા તો કોઈ સાબુ-પુરુષની કૃપાથી આ અગારની બારોબાર સોનું દૂં મેળવી શકીશ

એ વખતે કૃષ્ણજાતની નામની એક દરિદ્ર બાલિકા તે ઝરને ઘરને જતી હતી આખા વિશ્વમાં કોઈ તેનું અગુ નહોતું અનાય અને દુઃખીના આધાર સિવાય બાલિકાને ખીજ કોઈનો આધાર નહોતો બળરમાં ફરતા ફરતા કૃષ્ણ કૃષણના અગારના ઢગલા પાસે પહોંચી કેડુ આશ્ચર્ય દરિદ્ર બાલિકાને અપગ થતામાં જ એ અગારનો ઢગલો-સંપત્તિ રૂપ થઈ ગયો કૃષણના આનંદની અવધિ પડી નહોં તે ખૂબ મહાગર્થી કૃષ્ણને પોતાને ઘેર લઈ આવ્યો અને ધણી પ્રેમથી તેણે કૃષ્ણને પોતાના પુત્ર સાથે પરણાવી જે અનાય કૃષ્ણ જ્યાં ત્યાં બીજા મારાગતી ફરતી હતી, તે હવે ધનવાનની પત્ની બની મહા આનંદમાં દિવસ ગાગવા લાગી

(૩)

સાસરે—કૃષ્ણા પરમ સુખી હતી દારિદ્ર્યવતુ કઠોર દુખ દૂર થયું હતું. દામ્પત્ય પ્રેમના અમૃત મય રસસિન્ધુનથી દુખિનીનું હૃદય હૃદય પુનઃ સજીવિત થયું. ચાર વર્ષ પછી, દામ્પત્ય પ્રેમ બંધનની ગાંઠરૂપ એક પુત્ર થયો. તેના આનન્દની સીમા રહી નહીં. સંસારમાં સર્વત્ર તેને સુખ, સુખને સુખજ દેખના લાગુ જે સસારમાં આટલું સુખ છે તેમાં લોકો દુઝારો પછે કરી આટલા દુખી શા માટે થાય છે? આ સસારમાં ભિખારણુ રાગની રાણી બને છે, અને વળી તેજ ગણી પુત્ર પ્રાપ્તિથી અક્ષય સુખ અનુભવે છે. મ્હારા સુખની સીમા નથી.

(૪)

આરી રીતે કૃતલોક કાળ વ્યતીત થયો. કૃષ્ણાનો પુત્ર શુકલ પક્ષના ચંદ્રની પેઠે દિનદિન વધતો ચાલ્યો. છોકરો પડતો, આખડતો, ચાલતો, એ જોઇ, છોકરાના કાલાકાવાબોલ સાંભળી, નિષ્પ્રયોજન હાસ્ય અને રૂદન જોઇ કૃષ્ણાનો આનન્દસાગર હલકી જતો.

(૫)

પરંતુ કોઇના પણ દિવસો એક સરખા જતા નથી જેવી રીતે એક દાસ્યમાં વાવાઝોડું વિ મળ કોમુદીમય પ્રકૃતિના સૌંદર્યનો નાશ કરી નાખે છે, તેવીજ રીતે મનુષ્યનાં સુખરવ્ધિના પણ એકાએક નાશ પામે છે. કૃષ્ણાના સુખના દિવસો પૂરા થયા. કૃષ્ણાના જીવનનું સુખ, આશાનો પ્રકાશ, પ્રેમનું પૂતળું—તે બાલક એકાએક જનનીનો રનેહપાશ કાપી અનન્ત લોકમાં ઉડી ગયો. પુત્રના મરણથી માતા ગાંડી બની ગઇ. પુત્ર શોકથી ઘેવી બનેલી માતા, સખને છાતી સમુદ્ધાપી, દેશેદેશમાં, નગરે નગરમાં, ગામે ગામમાં, ધરેવર મૃતસજીવની આપધની શોધમાં ફરવા લાગી.

દરેક રસ્તે કૃષ્ણાની કારમી ચીસો સભળાવા લાગી. હવે તેનામાં આગળું લાવણ્ય રહ્યું નથી. સૌંદર્યને મદલે ઠરણ, શોક અને વિષાદની દાક્ષિણી દેખાવા લાગી.

કૃષ્ણા જે મને તેને હોતી —“ મને મૃત સજીવન આપધ આપો ” જગતમાં જેનું અસ્તિત્વ નથી તે કૃષ્ણાને કાણુ દઇ શકે એમ હતું ?

કલ્પાત કરતી કૃષ્ણા રખડતી હતી તેવામાં એક બૌદ્ધ બિમ્બુ તેની નજરે પડ્યા. કૃષ્ણાને લાગુ કે આ મહા પુરુષ મ્હારા પુત્રને જીવનો કરી શકશે. તે બિમ્બુને પગે પડી અને પુત્રને પુનઃ જીવન આપનારી આપધી માટે પ્રાર્થના કરવા લાગી. તેને દુખી જોઇ બિમ્બુને બહુ કટ થયું. આજી “દાસ્યમાં બદલે તે રમણીની રોને બદલે દાસ્ય આપી બિમ્બુને કૃષ્ણાને કહ્યું —“ દાસ્યથી ” મ્હારામાં એવી શક્તિ નથી કે મુએલા માણસોને દુઃ જીવતાં કરી શકું છું. બુદ્ધદેવની પાસે જા, તે મહાત્મા તને યોગ્ય આપધ આપશે.”

બૌદ્ધ બિમ્બુની સલાહ સાંભળી કૃષ્ણાના રોમાંચ ખડા થયા. ગાંડી મૃતપુત્ર ફરીથી જીવતો થશે એ આશાથી આનન્દિત બની, અને હતાવરે પગને બુદ્ધદેવ પામે પડેથી.

(૬)

કૃષ્ણા બુદ્ધદેવને પગે પડી તેમને અનેક પ્રકારે વીનવવા લાગી. મૃતપુત્રના પ્રાણની યાચના કરવા લાગી. કરણ સ્વરે, આશુથી ઉભગઇ જતી આખે, ગદ્યમ્ વચને તે બોલી —“ દેવ ! મને મૃત સજીવન આપધ આપો કે જેથી મ્હારો પુત્ર જીવતો થાય.”

બુદ્ધદેવે જવાબ આપ્યો —“ વત્સ ! આપધ કેમ જનાવતું એ દું જાણું છું, પણ ત્હારે બધા ઝોસડીયા બેમ કરી આપવા પડે તે પોડી રાઇ સત્રઆવ એટલે દું તને આપધનેવાગ કરી આપીશ.”

સાધારણ રાઇ આપવાથી મરી ગયેલો પુત્ર જીવતો થશે એ વાત સાંભળી કૃષ્ણા આનન્દમાં આવી. જઇ નાચવા લાગી. મહાત્મા બુદ્ધદેવે કહ્યું —“ જે ઘરમાં કદી કોઇ મરી ગયું હોય ત્યાંથી પોડી નાઇ લાવ, એટલે ત્હારો મૃતપુત્ર જીવતો થશે જાણુ.”

કૃષ્ણા મૃતપુત્રને છાતી ઉપર ધારણ કરી, મૃદસ્થીના ધરોહર કરવા લાગી. પરંતુ જ્યાં મૃત્યુનો અધિકાર પહોંચ્યો હોય ત્યાં એવું એક ઘર તેના નિર્વાણ આપ્યું નહીં જ્યાં કહેવા લાગ્યા કે કુટુંબમાં કોઈનું કદી મૃત્યુ હોય નહીં એવું ઘર તને કયા મળવાનું હતું ? જગતમાં મૃત્યુનું સ્વાભાવિક છે. મુએલાંઓની સંખ્યાનું અહીં વધારે છે, જીવતાઓની સંખ્યા અહીં ઘણીજ ઘોડી છે. મૃત્યુના પાળમાંથી કદી કોઈ બચી શકતું નથી -

ધીમે ધીમે સંધ્યા થવા આવી છેવટે કૃષ્ણાનું આશાથી ઉદ્દીપ્ત હૃદય નિરાશ થવા લાગ્યું. નિરાશ હૃદયે યાદીને લોથપોથ થઈ ધીરથી નગરની બહાર આવી ત્યાં એસી દત્તમાગિની ઉદાસ હૃદયે શોકસાગરની લહરીઓ ગણવા લાગી

(૭)

થોડા વખત પછી સૂર્યનો અસ્ત થયો આરે દિશામાં ગાંઠ અધાડું છવાઈ ગયું. ગગનપટમાં એક પછી એક નક્ષત્ર ફૂટવા લાગ્યાં આરે દિશામાં શાંતિ હતી નિસ્તબ્ધતા હતી કૃષ્ણા પ્રકૃતિના આ શોકમય નગરમાં એસી તેડી સાથે પોતાના હૃદયની સરખામણી કરતી હતી

એટલામાં દૂર નગરની અંદર દીવાઓ ઝમકવા લાગ્યાં કૃષ્ણા બળતા દીવાઓની જ્યોતિ એકામ અને નિર્વાણ લાગી કમે કમે રાત્રીએ ગભીર સ્વરૂપ ધારણ કર્યું કમે કમે તે દીવાઓ પથ્થુ બનીવા લાગ્યા

તે વખતે તેજોરાશિ બુદ્ધદેવ કૃષ્ણાની ખાસે આવ્યા વાદ ' ચંદ્રના પ્રકાશમાં નાથે જ્ઞાન મર્તિ ઉભી હોય નહીં ! સામે મૃતપુત્રને વક્ષ પર ધારણ કરી મારા રડતી હતી ઘણું મુદ્ર દર્શ ' પ્રકૃતિ એકાદે તે અપૂર્વ દસ્યુ નેવા લાગી આવા શોકમય ગભીર સમયે મામા અને જ્ઞાનના અપૂર્વ મિશ્રનથી કેવું અમૃતમય દત્ત ઉત્પન્ન થાય છે તે પ્રકૃતિ એકામ ચિત્તે નિરખવા લાગી

રાત્રીની નિસ્તબ્ધતાનો ભગ કરી બુદ્ધદેવ બોલવા લાગ્યા - " જો, નગરમાં ઘેર ઘેર જે દીવા અત્યાર સુધી બળતા હતા, તે હવે ફરી ગયા. કૃષ્ણાણી ! માનવ જીવન પથ આ દીવાઓની પેઠે કાંઈ સ્થાયી છે મનુષ્યો થોડા વખતને માટે જગદ્ગે છે, થોડા વખત પ્રકાશ દેવાની છેવટે ધૈર અધકારમાં ડૂબી જાય છે આજ માનવ જીવનનું ગૂઢ ગહરૂપ છે "

કૃષ્ણાને જ્ઞાન થયું બુદ્ધદેવના ઉપદેશથી તેનો મોહ સરી ગયો મૃતપુત્રને અરણ્યમાં ફેંકી દઈ, બુદ્ધદેવની શિષ્યા મધ અને નિર્વાણ પ્રાપ્તિને માટે પ્રવૃત્ત કરવા લાગી

એક દિવસ જના પર શોક વિજય મેળવ્યો હતો, તેણે જ્ઞાનપીર બુદ્ધદેવની સંકાપતાથી આજ શોક ઉપર વિજય મેળવ્યો *
(બગાળી ઉપગ્રી અનુસદ)

અમારી પાઠશાળા.

(૮૦૦૧)

કરોડો આમથી મોટી અમારી પાઠશાળા છે
શિશુઓ કોલેજોથી જ્યાં અતિ ઉત્તમ શિક્ષણ છે
શિષ્યો છે શિશુથી વૃદ્ધો લગી મરતા સુધી એમાં,
નથી કો જાનમાં જાન્યો શિષ્યો નહિ જીવતી ભરમાં
મુણ્ય નિરખ્યુ નહિ કો દીન અનુભવમાં કદી આપ્યું,
મને અદ્ભૂત એક જ્ઞાન લીધે જે દીનને કાપ્યું,
નથી ત્યાં પડિતો કાઠી પુરાણી સામ્રાજ્યો,
સુરસાની મહર્ષીની નથી ઉપદેશની વાતો
હજારો ઠોકરો ખાઈ કુટાઈ લીધે થયા થાતા;
જગત જન છે પડે શિષ્યો અજાણ આલમ શાળાના

ક્ષયરોગ ને વલુનની હવા.

(લેખક—વેદ કલેભદાસ હરજીવન પારેખ—અડાતળ.)

ક્ષયરોગીને શુદ્ધ હવા વલુનદ્વારા પુરી પાઢવાની યોજના

ખરી હવાથી કેરા અનુપમ લાભ થાય છે તથા આરોગ્ય માટે તેની કેટલી અગત્ય છે, એ આજે કેળવણીનો વર્ગ જાણે છે. માનવ મનુષ્યો ઇચ્છા યતા પુત્રી હવાનો લાભ લઈ શકે છે પણ માદા મનુષ્યોને તે બહાર ફરવા જઈ શકતા ન હોવાથી શુદ્ધ હવાની અડચણ પડે છે. સ્ત્રીમાન મનુષ્યો કદાચ ગાડીમાં બેસીને બહાર ફરવા જઈ શકે છે પણ મરવને તેની મગવડ હોતી નથી એટલે તેમને ઘરમાં જ પુરાઈ રહેલું પડે છે.

શુદ્ધ હવાની જેટલી અગત્ય અન્ય રોગીને છે તેના કરતા ક્ષયરોગીને વિશેષ છે. ક્ષયરોગીના ફેફસામાં (Tubercles) 'મ્યુક્સ' નામનો સ્કેમ જેવો નકામો પદાર્થ ભરાઈ રહેતો હોવાથી તેનાથી જોઈએ તે પ્રમાણમાં પુરતી હવા અદર લઈ શકાતી નથી. આ ક્ષયરોગના મનુષ્યને ઘણાજ ત્રાસ પડે છે, અને તે માદા કદપ્રદ છે તેની બુદ્ધિશ વધનાં તે અસાધ્ય અટાય કે અને તેવા રોગીને મરણ ચરણ જુ પડે છે. આ રોગ અસાધ્ય છતાં પશ્ચિમના બુદ્ધિમાન મનુષ્યો તેને સાધ્ય કરવા અત્યંત દલા છે. યત્ન, બુદ્ધિ, પ્રયોગ, આશ્રમ અને આરામને કદાચ અસાધ્ય નથી જો ક્ષય રોગી પૂરા દૃશ્તા બરીને હવા લઈ શકે તો તેને જની આરામ થાય છે તથા તેને તેનું કદ જાળીતું નથી. આવા ક્ષયરોગીને પ્રસંગે પતત ઉપર કે ટેકરી ઉપર કે જે જગ્યા ઉંચી હોય ત્યાં જઈને રહેવાની બતામણ કરવામાં આવે છે જેમને પેશા વગેરેની સંવડ હોય છે, તે આ પ્રમાણે પતત ઉપર કે ઉચી જગ્યામાં જઈને રહે છે. પૃથ્વી પરની હવામાં 'ઓક્સીજન'નું પ્રમાણ ઓછું હોય છે તથા તે ઉંચેની હવા કરતાં ગાડી હોય છે તેથી ક્ષયરોગીથી તે બરાબર શ્વાસમાં લઈ શકાતી નથી, પરંતુ ઉંચેની હવા પાતળી હોય છે તથા તેમાં ઓક્સીજનનું પ્રમાણ પણ વધારે હોય છે તેથી તે ક્ષયરોગી શુભપૂર્વક દેશમાં લઈ શકે છે અને તેથી તેને જલદી આરામ થાય છે.

ક્ષયરોગીને હવાખાનામાં બૂદા ઓરડામાં રાખવામાં આવે છે. માનુષ્યાશુ ઓરડામાં ભાગમાં તેમને રહેવાનું મહાન બાધવામાં આવે છે તથા તેમને જાનતા સુધી બહાર ઓરડા ઉપર સુવાડવામાં આવે છે. કદાચ રોગી જનુ ત્રિમાસ હોય છે તો તેને અદર સુવાડે છે પણ એ તેટલી ટાલ હોય તો પણ બારી બારણા ખુલ્લા રાખવામાં આવે છે.

ક્ષયરોગીઓને એક દબાર કે બે દબાર 'કુદ' ઉંચે રાખવામાં આવે તો તેમને જાનતા આરામ થઈ જાય છે, પણ તેમને એટલે ઉંચે હમેશા થી રીતે ગમવા એ સંશય બરેલું છે. તેથી તેમને માટે નીચે પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરવાનું સ્પષ્ટ નોંધકો યોગ્ય બને છે.

એક બાલુનને દબાર બે દબાર કે જેટલી ઉંચાઈએ ગદાયનું હોય તેટલી ઉંચાઈએ ગદાયનું અને ત્યાં તેને ત્રણ કરી ગળી મનુ પછી તેને લાખી લખી કતાન કે પીળા કપડાની નળીથી લગાડવી અને તે જે ઓરડામાં ક્ષયરોગી હોય તે ઓરડામાં દબારની પડી જવા વડે ઉપરની શુદ્ધ તથા પાતળી હવાને પેશા ઓરડામાં ભરતી કે જે વડે ને રોગીઓ દબાર કે બે દબાર ૫૦ ઉંચેની હવાનો લાભ જાળીને ઉપર સુનાં સુનાં લઈ શકે.

સભવ નથી કદાચ ઉપરથી ધણી પાતળી હવા નીચે ખેંચાશે તો પણ તેની માથે નીચેની નદી દના મળશે એટલે તે આસમા લઈ શકાય તેરીજ થઈ રહેશે હવાને માપનાર યન પણ બલુનમા સાથે રાખવામા આરે છે જેથી કેટલે ઉચે બલુન લઈ જઈને લગર કરવુ તે પણ બાણી શકાશે આ પ્રમાણે યવુ કાંઈ વિશેષ કડિન નથી પણ આ બલુનની નળીઓ બાંડે પણ મળી શકે અને જે માલ મનુષ્યના ઓરડામા હોયતી વિશુદ્ધ હવા બેઠતી હશે તે વેચારી મળી ચડે અને આજે જેમ શહેરમા પોતાના યગમા બેઠા બેઠા ફરતા તળાવ કે નીનું પાણી નજરડે મનુષ્યો મુખેથી પી શકે છે તેમ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે હવાની નળીઓ વડે હવા કે બે હવા 'ફુ' ઉચેની કિમતી હવા મનુષ્યો ધરમા બેઠા બેઠા લઈ શકે

અરેતુ

લાલસા અને સંયમ.

(જયન્તિલાલ મગજી એજા, બી, એ)

મયુરા નગરીમા વાસવદત્તા દરીને એક પરમ રૂપવતી વેસ્યા રહેતી હતી વિવાસ લાલસા જ તેના પાપમય જીવનનું એકમાત્ર મત હતું, ઇન્દ્રિય સેવામા જ તેનું જીવન વ્યતીત થતું હતું આ સુખદુઃખમય વિચિત્ર જગતમાં વિવશવાસના સિવાય બીજી કંઈ તેને વાઙ્મનીય લાગતું નહોતું, નિપવનાયમા સિવાય બીજી કંઈ તે જાણતી નહીં, બીજી કંઈ તે આહતી નહીં

આ યવશાત્ એક દિવસ તે વેરયાએ ઉપયુક્ત નામના યુદ્ધવેના સિધ્ધને રાજમાર્ગ ઉપર જતા દેખ્યા ઉપયુક્તનું સંદર્શ અપૂર્વ હતું માનસિક સૌંદર્યને લીધે તેની શરીર-કાન્તિમા કંઈ અસૌકિક હોયેરા થયો હતો આ નરીન સંન્યાસીની ધર્મોજ્જ્વલ મધુર મૂર્તિ જેણે વાસવદત્તાના પાપપૂર્ણ હૃદયમાં પાપનાસના જન્યત થઈ સૌંદર્ય લાલસામા અધે જની તે પાપિણીએ ઉપયુક્તના પ્રણયની બિના માટે તેની પાસે એક દૂતી મોકલી

યુદ્ધવેના લાલક સિધ્ધ ઉપયુક્તે ધીરતાથી વાસવદત્તાની પ્રાર્થના સામળી છેવટે તે આત્મજયી બ્રહ્માચારી બોલ્યા — “ અત્યાગે હું વાસવદત્તાનું નિમત્રણ ક્ષુબ્ધ કરી ચકું એવી રિયતિમા નથી વાસવદત્તાની પાસે આવવાનો યોગ્ય સમય હજી થયો નથી ”

આ હતરથી વાસવદત્તાનો અદમનીય લાલસાજોત અટક્યો નહોતો વિશેષ આવવાથી તેનું હૃદય વિશેષ ઉત્તેજિત મન્યું, કામનાની ગતિ વિશેષ બલવતી થઈ તેણે વિચાર્યું કે ઉપયુક્તે યોગે વખત સપુરી પડવાનું કહ્યું છે, તેથી યોગે યોગે આંતરે વારવાર તે પાપીયસી ઉપયુક્તની પ્રણય બિંદા માટે દૂતી મોકલવા તાગી, પણ ઉપયુક્તે એક વખત પણ તેનું નિમત્રણ સ્વીકાર્યું નહોતું.

(૨)

આમ યોગે દિવસો પમાર થયાં આ અગામાં એક દિવસ પૈસાની લાલચે વાસવદત્તાએ પોતાના એક યારના પ્રાણ લીધા તેનું પાપકાર્ય શુભ રહી શક્યું નહીં છેવટે અપાલનમા ધ માંદ થતા તેનો પ્રાણ લેવાનું નહીં હ્યું તે ઝુંદરીના દરેક સ્વરૂપવાન અવયવોને કાપી નાખવાનો અધિ કારીઓએ હુકમ કર્યો હતો તે હતભાગિનીના હાથ પગ કાપી નાખવામા આવ્યા, અને તેનું શરીર ઉબું જમીનમા દાટવામા આવ્યું આ વખતે અપૂર્વ કાલિત્રાજા ધર્મરૂપી મનરાગા ઉપયુક્ત તે જગ્યાએ પહોંચ્યા

પરંતુ તે વખતે પણ દત્તાગિનીની સૌંદર્ય વૃષ્ટિ અને નિષય લાલસાનો નાશ થયો હતો નહીં, તે વખતે પણ વાસવદત્તા ઉપયુક્તને બૂની ન્હોતી, મોતને વખતે પણ તેના પાપી હૃદયમા ઉપયુક્તની પ્રણય પ્રતિમા વગાડતી હતી પરંતુ પહોંચવાને યોગે જ સમય બાકી હતો એવા

આશાની માયાજાળ તે કાપી રાહી નહીં ઉપશુભનો આગમનથી તેની દારણુ 'ધનજી' દૂર થઈ, પૂર્વની વાત ધીમે ધીમે યાદ આવી તેણે ઘસીએને આગા કરીકે મ્હારા કાપી નાખવામા આવેલાં આવયો વસ્ત્ર વતી ઢાકી ઘો ઘસીએ તેની આશાનું પાલન કર્યું ઉપશુભ વાસવદત્તાની સમુખ કમા રહ્યા.

વાસવદત્તા એકીટએ ઉપશુભ સામું બેઠ રહી તેનું સામું હૃદય પ્રેમ, આનન્દ, આવેશથી પરિપૂર્ણ બન્યું હતબાગિનીના અતુર્ભા પ્રેમાત્મ ભગણા, શરીર પર રોમાચ ખડા થયા તે કહેવા લાગી — “ઉપશુભ ! જ્યારે આ મ્હારા શરીરમા પદ્મની મુગધ હતી, જ્યારે આ મ્હારા શરીર પર મણિ મુક્તાના હારો હતા, ત્યારે મ્હે તમને મ્હારા હૃદયનો પ્રેમ ઉપકાર તરીકે આપ્યો હતો. આત્મારે મ્હારે હાથ નથી, પગ નથી, મ્હારું શરીર શોભીથી રંગાયુ છે, કાન્દમા સડખડે છે ભમા માણુસ ! તમે આવે વખતે આવ્યા ? ”

પ્રશાન્ત વદને ઉપશુભે જવાબ આપ્યો — “બગિની ! ખોટા સુખની આશાથી, અથવા મિથ્યા આમોદના લોભથી હું ત્હારી પામે આવતો નથી સૌદર્થની પિપાસાથી હું બાન બૂટી જાઉં એવો નથી શારીરિક સૌદર્થ તદ્દન અસાર છે વામવદત્તા ! જો, વિષયવાસના જ ત્હારી આ વિપત્તિનું કારણ છે જો તું લોભને વશ થઈ ન હોત, જો ત્હે અહકાર છૂટ્યો હોત, જો ત્હે ઓગોનું પ્રધાન બુદ્ધિ-લગ્ન ન હોયું હોત, જો કામનેવાડે ત્હે સૌદર્થ સેવા ન કરી હોત, જો ત્હારું સૌદર્થ બહાર દેખાડવાને માટે ત્હે જીવતોડ પ્રયત્ન ન કર્યો હોત, તો આજ ત્હારી આવી કુદંતા થઈ ન હોત. તું પરમ સુખમાં સસારની શાન્તિ ભોગવતી હોત વિચાર કર, વિષય તૃપ્તિજનક હારો ભણા હુ ખોનું કારણ નથી ? ”

વાસવદત્તાએ જોને પાપપૂર્ણ જીવન અર્પણ કર્યું હતું તેણે આજ તેને નવું જીવન આપ્યું હતબાગિની ઉપશુભનો આ દર્પેશ સાંભળી ઠેકાણે આવી, તેના હૃદયમા નવા પવિત્ર ભાવો જામી ઉડ્યા, મગજની છેલ્લી ધડીયે તેના હૃદયમા ધર્મ જાવનો ઉદય થયો. અન્તિમકામે વાસવદત્તા સસાર મુખરૂપી મગજજની અનિયતા મમજ અને પરતોડ પડેલી !

આ વાસવદત્તા એ મનુષ્યોની ગમમથી લાયસા, અને ઉપશુભ એજ રત્નગતિ વિરાગધન મયમ *

કમાયેલાને સાંત્વન

(કગાલી)

પ્રથમ માની પરિક્ષાનો કરી વિશ્વાસ મૂક્યો છે,
પછી દીલ બાળવાનું કર્યા કમળી ન્યાય અન્યાયે
બહેને શીર કાપે એ રહે તમા બોલવાનું શું ?
થઈ જ્યા બૂત પોતાની પછી મારે મરે તો શું !
નથી એણે ધણું વચનું હૃદય મુરકેલ પારખનું
પણુ વર્ગો ગ્યે ભેગા તથાપિ છે અતિ અધર્મ
કમારા છે કમાયા જામ દુનરો માનવી મોદી
કમાગને સદા આનન્દ કસોટી જ્યા થતી ખોટી
ખરા ખોટા વિઝૂંધે તર્ક કરી મામા મુઝારો નહિ
જગ્યાજ જ્યા તો ત્યાથી સગડ દો ગાદની આંટી

‘મદાચારી.’

આપણા દેશની સ્થિતિનું અવલોકન.

[અનુવાદક—દિલ્લી નદલાલ પનેચંદ]

આપણો વ્યવહાર.

સારતબુમી ધનની ખાણ છે એમા નાના પ્રમાણના બેની ખનિજ અને ઉદ્યાગ માટે કુદ-
ગતી આપેલા છે ઉત્તમ કોયલા છે ઉષ્ણ ખાડીનું તેજ-વાસનેત-એ લોદ અને લાક
કાની ઉત્તમતાથી પશ્ચિમ વારીઓના મ્હોમાં પાણી છુટે છે સોનું, ચાંદી, તાંબુ, ટીન તથા અ્ય
અનેક રતનોની કમી નથી. છતાં ભારત બુખે મરે ?

હિંદુસ્તાનની હ્યોલોજીકલ સર્વેના ડીરેક્ટર જનરલ મી હોલેન્ડનું કહેવું ખરૂં છે કે "ભાર-
તવર્ષ ખનિજના કામોગા સાબકારી ઉદ્યોગનું અખરિમીન સ્થાન છે પ્રકૃતિએ આ દેશને સર્વ કષ્ટ
આપ્યું છે આ પદાર્થો દ્રવ્ય આ દેશમાજ પુરતા નથી બલકે મસારના સર્વ જગરોમા સુનિઘા
અને લાભ સાથે તેથી શકાય તેમ છે પણ જ્યાં સુધી આપણે આવા ઉચ્ચ આનાવાળા નવ
પુત્રક રતને પેદા ન કરીએ તે વર્ષાલાત અને નોકરીના ધંધા માફક આ ઉદ્યોગમા પણ નબમ
થાય ત્યાં સુધી આ ભારતનું અમીમ ધન યુગ્મજ રહેશે

મી હોલ્ડનું કહેવું છે કે જો ભારતવર્ષને સસારના ખીલ દેશોથી જુદું પાડી દેવામા આવે
કે એની ઉપજની રક્ષા સમ્ય જતીની સર્વ આવશ્યકતાઓ ભારત પોતાની અદરનીજ ઉપજથી
પુર્ણ કરી શકે તેમ છે

ભારતનો પણ તે મમમ કે દિવસ હતો કે જ્યારે તેનો શિક્ષ-સામાન, રોમ, સુનાન,
મીસર, કરાન, અરબ અને જપાન, ચીન અને ઇંગ્લાડમાં ધાધક જતો હતો તે સમયે આ
દેશમાં કુષ્ઠાળની અધીકતા ન હતી આ દેશ લક્ષ્મીથી પરિપૂર્ણ હતો પણ ભારતે સમય વર્તી
કામ ન લીધું આશરકામા હીતા પડવાથી મુમનમાની ગજબમા એના વેપારને ધક્કો લાગ્યો અને
પશ્ચિમ વારીઓનો પ્રવેશ થતાં ભારતના વ્યાપારમા બપકર પરિવર્તન થવું સહ થયું ભારતની
અધકારમય અર્જતાથી આ દેશના વ્યાપારના યુગમા સખત ધા લાગવા મોંઘવા, કપા, કૌશલન,
ઉદ્યોગધંધાની સાથે સાથે લક્ષ્મી ખસી જઇ, બીજે પ્રદેશે પડેલી તોપજ જગના છતાંયે દલ
આજસ મરોડવા કરે છે

સાચું તો આ છે કે ભારતનો કુલ વ્યાપાર વિદેશીઓના હાથમા છે રેલ્વે, ત્રામ, તાર,
કપાલ, સોના, ચાંદી, આદિ ખાણો, ધાસનેલના કાગખાના, કોયલા, શણ, કૃન, ગળી, ચવા, કાશી,
કાગળ આદિ ગર્વ કારખાનાઓના માલેક પશ્ચિમરામીઓજ છે ભારતવાસી કોનો એજન્ટ છે કે
હોતો દલાલ છે, આટો પીસલો, ર દલાલજ એ આપણું કામ છે અને તેમથી લાભ કાઢવો એ
પશ્ચિમવામીયોને શોભે ગયું છે નિએતા કાકા ઉપરથી તે જાખતની પુગતી ખાતી ધરે

મુખ્ય વ્યવસાયીના માલીક.

બંગાલ દેશના કારખાનાઓ.

કારખાનાઓ	ભારતના હાથમા	વિદેશીઓના હાથમા
ચાના ખેતર અને કારખાનાઓ	૩૬	૨૪૦
શણના કારખાના	૦	૫૬
શણ દલાલવાના કારખાના	૫૨	૫૭
કલાની વર્કશોપ	૭	૩૦
કોયલાની ખાણો	૪૯	૬૦

પાટીદાર ખેડૂતની સ્થિતિ

ઉમર વર્ષ ૩૫ જેતી કરે છે સાગો હમેશાં કરજ કરી અદા કરે છે અને અપ્રીયતા આગ ઉપર રૂપિયા મળતા તેથી તે કરજ અદા કરે છે પાંચ વર્ષ પહેલાં તેણે એક વાર બનાવી હતી સારી પેટે તદુરસ્ત છે અને પહેલા નબરનો ખેડૂત ગણાય છે અગદને ઘણા કાંધ નથી આપતો ? કદી કદી પૂછતાં જવાબ દીધો કે માણસને અનાજ જ્યાં મળે નહિ ત્યાં જાગદને ક્યાથી ?

કલવાર ખેડૂતની સ્થિતિ

કોઇ ગરમ કપડું નથી કહે છે કે દીવસના ઘણું કરી કુખ્યો રહું છું અને રાત્રીના પેટ ભરી જમું છું

એક વાસી ખેડૂતની સ્થિતિ.

ચોટાદાર કે સાથી નથી કોઇ ગરમ કપડું પાસે નથી, કહે છે કે ૧૦ મણુ ગદવાનો ખરચ મારે છે અર્થાત આવક કરતા ખરચ તેને ત્યાં વધુ છે

ચમારની સ્થિતિ

ચમારનું કામ અને જેતી ઉમર વર્ષ ૫૦ છ પેટી યર્ષા તેજ ગામમા જેતી કરે છે આજ કાલ પેટ ભરી ખાવાનું એ નથી મળતું પાક લણવાની બે મહીના પહેલાંથીજ ખાવાની તગી ચાલુ થાય છે કુખી અને દરીદ્રી દેખાય છે

આ રીતે ૪૦ ખેડૂતોની તપાસ કરતાં ૨૨ ખેડૂત ૫૬૭ રૂપીયાના કરજદાર નીકળે છે આ ઉપર બાજ ૩ ૨૦ (અર્થાત ૧૬ અસલ અને ૪ બાજ સવાયા થયા) એમના કુટુંબની આવક મેળવી પ્રમાણ કાઢતા સાલના ૧૦ રૂપિયા પ્રતિ જણે આવે છે ૧૭ કુટુંબોમા કાંઈક અચૂત થાય છે અને ૧૩ માં ખાવાની તગી પડે છે આવી સ્થિતિ આપણા દેશના ખેડૂતોનું તથા જમીનના ખનિજ પદાર્થોના વેપારનું અવલોકન કરતા માહુમ પડે છે. આ ઉપરથી આપણો ખારતોથ વ્યાપારમા, દુલરમા, અને જેતીમા (રૂપીકાપમા) કેટલો બધો પહાત પડેલો છે તે કેટલું બધું ગોચનિય છે

મરડો, અતિસાર, અને કોલેરાનો અનુભવી ઉપાય.

(લેખક—વૈદ્ય જ્યોતરામ પ્રાગજી ત્રવાડી)

- ૧ વરીવાળી ૨ ૧૧૧ બાર, પાણી રોર એક મુઠ્ઠી ઉઠાળતી પાણી રોર ૦૧ ગ્લે ત્યારે ચણાની ઘણ પ્રમાણ વડાગઈ મીઠું નાંખી પાણુ તેથી મરડો મટે
- ૨ મોચરસ, સરગવાનો યુંદર સરખે વજને ૬૬૦ સાથે પાવો
- ૩ પોશના ડોડાનું સત્ત એક ઝેન તથા મોરચુયુ એક ઝેન મધમા જોળી વાળાને આપવી
- ૪ પોશના ડોડાનું સત્ત ઝેન ૩૦, કર્પૂર ઝેન ૬ તે સર્વની જોળી નેગ તણુ કરવી દિવસમા ત્રણ વખત આપવી
- ૫ પોશના ડોડાનું સત્ત ઝેન ૧, શુદ્ધ ઝેરકોચલું ૨ ઝેન, સુંઠ ઝેન ૩ તે સર્વ માત્રા દર બળ્ખે કલાકે આપવાથી મરડો તથા અતિસાર મટે છે
- ૬ લવંગ ટા ૨, એલચી ટા ૨, જલશળ ટા ૨, કકોળ ટા ૨, અરીણુ ટા ૨ ગરમ જળમા દેવુ માત્રા બે ઝેન તેથી મરડો અતિસાર કોલેરા ઉલટી ઇ. રોગ મટે

માર્ચીસ (દીવાસળી) બનાવવાની હાલની રીત.

Modern Match Manufacture

એક ઠાંડી (દીવાસળી)નું બાકસ કેમ બનાવવામાં આવે છે તેની થોડી માહિતી હું જણાવું છું. આ ચીજ મર્વેને ફેટરી ઉપયોગી છે તે માટે થોડા જથ્થાએ એજ વીચાર કર્યા હશે. આપણને ઠાંડી વગર ચાલતું નથી તે જ ચીજનો આપણે આટલો બધો ઉપયોગ કરીએ છીએ તે કેમ બને છે તે પણ આપણે જાણવું જોઈએ.

સાધારણ “એસપન” અથવા “પાઇન” નામના લાકડાની મેચીસની ડબીઓ અને ઠાંડી એ બનાવવામાં આવે છે.

લાકડાના છાંય સાથેના દીમંડાને સધાડના ધાટના મધીન પર ચડાવવામાં આવે છે તે મધીનને એક બાજુ સ્વીલનું ધારવાળું પાનું લગાડેલું હોય છે જેટલા ઇંચ પાનું લાંબુ હોય છે, તેટલા ઇંચ લાકડું લાંબુ હોય છે ત્યારબાદ તે લાકડું શરવા મરે છે, અને પાનાની ધારને લાકડાને લગાડી રાખવામાં આવે છે અને આગળ વધતી જાય છે, તેથી તે દીમંડામાંથી (ઠાંડીના બાકસ જેવું) આવી જતલું પાતડું પાડીયું બને છે જેમ કાપડના તાકામાંથી કાપડ બેચીએ બેચી રીતે બને છે.

ત્યારબાદ તે પાટીયું બીજા મધીન પર આવે છે તેની અદરથી પટ્ટીઓ દાખીને બનાવવામાં આવે છે, તેને રંગીને દાખડી બનાવવાના સમ્પામાં સુકવામાં આવે છે, જ્યાં તેના પચ વડે ટુકડા પડે છે, અને તે દાખડીના ધાટમાં ફેરવાઈ જાય છે, અને ત્રીજા મધીન પર તેના ઉપર કાચના પોતાની મેજે સચાની મદદથી ચોટે છે ત્યારબાદ ફેટલાઈ વીલીનો પર ચાલતી જળા મારફતે તેઓ સુકવવાના ઝોરડામાં આવે છે અને સાર પછી તે કવરો ઉપર ઠાંડી સગાવવા તો મગાફેટ લગાડવામાં આવે છે તે અમાસાની અદર (rough parts of amorphous phosphorus to fine parts of sulphide of antimony.)

આક બાગ એમોરફસ ફોસ્ફરસ તથા નવ બાગ સલ્ફાઇડ એફ એન્ટીમોની નાખવામાં આવે છે.

આવા એક મુશીનમાં એક સેકન્ડમાં ૧૬ નજ એટલે એક મીનીટમાં ૯૬૦ બાકસો તૈયાર થાય છે.

આવીજ રીતે દાખડીનું ટાકણ અને દાખડી બને છે.

હવે આપણે ઠાંડીઓ કેમ બને છે તે ઉપર આવીએ ઠાંડીઓની સગીઓ પણ હું જણાવી ગયો તેવા પણ જરા જાડા પાટીઆમાંથી એજ સારમાં કપાય છે, ત્યારબાદ તે મજગી ન હોય માટે એમોન્યમ ફોસ્ફેટમાં બોળી કાઢવામાં આવે છે, અને એક ગોળ ફગના વાસણમાં તેને સુકવવા નાખે છે.

ત્યારબાદ દરેક ઠાંડીને સમ્પાજન “ક્રીવર બ્લેસો” ઉપર શરતા લગભગ ૨૩૦ વાગ લાંબા વગર સાધાના પટાની અદર (મધીન વડે) બોસવામાં આવે છે એ પટા માફતે તેઓ ગરમ પગેટ પર ઘણી જીલ્ના ગરમ ગોલ્ડસનમાંથી પચાર થાય છે જ્યાંથી કીપીંગ મેલર પછી ઘણી કીપીંગ કમ્પોઝીશનમાં બોળાય છે આ કીપીંગ કમ્પોઝીશન ત્રી રેની જથ્થાનું બનાવવામાં આવે છે.

Chlorate of potash	32	parts
Bichromate of potash	12	"

Red lead	32
Sulphide of Antimony	24

ફોસ્ફરસ બે જાતના છે 'પીળુ અને લાલ, પીળુ ફોસ્ફરસ હવાના કોન્ટેક્ટમા આવે છે કે દુરત સળગી ઉઠે છે, અને લાલ જ્યારે ઉપર જલ્દેથી દવાઓના કોન્ટેક્ટમા આવે છે ત્યારે જ સળગે છે. ગંધકની કાઢીઓ પીળા ફોસ્ફરસની બનાવવામાં આવે છે. તે કાઢી ધસવાથી તેના ઉપરનું પારનીશ ધસાઈ જતા ફોસ્ફરસ હવાના કોન્ટેક્ટમા આવવાથી દુરત સળગે છે.

ત્યારબાદ તેઓને એક કલાક સુકવવામા આવે છે બાદ તેને પદા મારફતે ડબ્બીઓમા ભરવાના મશીન આગળ તેઓ આવે છે જે મશીનની મદદથી તેઓ ડબ્બીમા 'ગોલ્ડસ સમ્પામા' બરાબ છે તેવી ઉપરનું લાકણ ત્યાજ પોતાની મેથે લાગે છે આવી રીતે તૈયાર થએલી ડબ્બીઓ પેકેટ બનાવવાના મશીન પર જાય છે. જ્યાં તેના ડબ્બનના પેકેટ બની તૈયાર થાય છે.

આવા એક મશીનનાર આઠ છોકરીઓ દેખરેખ રાખે છે અને એક દીવમના ૧૦૦૦ એક હજાર ઓસ બાકસો તૈયાર થઈ નીકળે છે.

દરેક કાઢીના માદસમા અસલ આશરે ૫૦ થી ૬૦ કાઢીઓ આવતી હતી હાલ થોડી આવે છે કાઢીઓ બનાવવાનું મોટામાં મોટું કારખાનું અમેરીકામા છે અને તેનું નામ -

Diamond Match Company of America છે જે ૧૮૮૧ ના સ્થાપવામાં આવી છે.

પીળા કારખાના સ્વીડનમા (Sveoden) જોન કોપીંગ (Jonkoping) ગામમાં ધણી આવેના છે આપણા દેશમા આશરે ૧૩ થી ૧૪ માચીસ બનાવવાના કારખાના ૧૯૧૩ ની સાંનમા હતા હાલ કેટલા છે તે ચોક્કસ જામર નથી.

Ahmedabad - The Gujarat Islam Match Mfg Co

Calcutta - Indian Match Mfg Co

„ - The Oriental „ „ „

Howrah - Bengal Safety „ „ „

Berar - Biral „ „ „

Hafizabad } Ranbir Match factory
of Punjab }

Kota - Amrit Match factory

Amritsar - Bilaspur „

Poona - Deccan Glass Match factory

Calcutta Bande Matram Match factory

Yeola Dt Nasik - Yeola Swadeshi Match mfg Co

Dharwar - Karnatic match mfg Co

Ahmedabad - Mehta Brothers match mfg Co

Mr Robert Boyle નામના મદરસે ફોસ્ફરસ શોધી કાઢ્યું છે અને Mr Godfrey Hankwitz ચોક્કસે હેન્ડ ક્વીટ નામના મદરસે સને ૧૮૮૦ ની સાંનમા કાઢી શોધી કાઢી છે.

બ્રીટીશ એમ્પાયર અને કોરેન કંટરીઝમાંથી જુદા જુદા વરસોમાં હીન્ડુસ્તાનમા નીચે મુજબની કીમતમા માચીસના બાકસો આયાત કરવામા આવ્યા હતા.

સને ૧૯૦૭-૮ પાઉન્ડ ૪૬૧૭૮૫ ૩ ૭૩૭૬૮૩૫

૧૯૦૮-૯ „ ૪૬૬૬૭૧ ૩. ૭૪૫૮૦૫૫

”	૧૯૦૯-૧૦	”	૫૮૩૬૮૮	૩	૮૧૫૧૨૧૦
”	૧૯૧૦-૧૧	”	૫૫૮૪૧૧	૩	૮૩૮૧૧૬૫
”	૧૯૧૧-૧૨	”	૫૮૩૮-૮	૩	૮૭૫૮૨૬૦

આ પરથી આપણે જોઈ શકીએ કે દર વર્ષે ૩ (૮૭૫૮૨૬૦) ના અને તેથી વધારે કીમ તના કાંડીના બાકસો આપણા દેશમાં વપરાય છે

એક વીંદાને એવું જાહેર કયું છે જે સુધરેલા મુઝકોમાં દર માણસ દીઠ દરરોજની ૮ આંક કાંડીના વપરાય થાય છે

એક માણસના ચરીરમાં એટલું બહુ ફેસફાસ છે કે તેથી ૮૦૬૪ કાંડીની પેટી બનાવી શકાય. અમલ કાંડીના બાકસમાં ૮૦ થી ૧૦૦ કાંડીઓ આવતી હતી અને હવે આશરે ૪૦ મોડી આવે છે તો આશરે ૨૫ થી ૫૦ ટકા ઘટી ગઈ. વાઘ છાપના બાકસોમાં બધારે કાંડી ટોળાથી તથા તેની બનાવટ સારી હોવાથી તે મોઢી મળે છે

હાલના જમાનામાં આટલી બધી મોઢવારી છતાં કાંડીના બાકસોમાં આવ કેમ બહુ વધી જતો નથી તેનું કારણ ઉપર જણાવ્યું તેમ બાકસમાં કાંડીઓ ઊંઘી બરવાથી કાગળનાવાળા એને તે તેટલી સસતી પડી અને તેથી તેઓ બાકસની કીમત ન વધારતા તેની અદરની કાંડીની સખ્યા ઘટાડી અને પોતાનું નાજવું બરાબર રાખ્યું

હાલ જપાનમાંથી ઘણી કાંડી આવે છે

આપણે ઇચ્છીએ કે આપણો દેશ પોતાના વપરાશની કાંડી પોતાને ત્યાં બનાવવા સક્તિવાન થાય.

લી. ત્રીભોવનદાસ પ્રાગઠ

સર્પ હંશનો ઉપાય.

જી કાંડીના કતારા, મેઘી, અને કોઈ કોઈ વાડ ઉપર એક જાતની વનસ્પતિ થાય છે જેને એક જાતના પાદડા આવે છે અને ત્યારબાદ થોડી યુલ્તે તેની ઉપર ફટકડી આવે છે જે ફટકડી પકવ યથા સુકાય છે, અને ત્યારબાદ તેને તોડી યુલ્ત વતી બીંબની સુઈ સામે ધરી તાપ લગાડવા દઈએ તો તે તરત ફરી જાય છે, અને અદરથી બીંબાં ઉડી જાય છે આવી રીતે ફુટતી હોવાથી તેને ફટાકડી કહી છે આને વનસ્પતિ ઝોળાખવાની નીકાની છે

કોઈને માપ કરડે તો આ વનસ્પતિના પાદડાં લાવી તેમાંથી માત્ર પાદડાં વાડી અદર ગોળ મેળવી તેની સાત ગોળા વાળી અને દરેક ગોળા જેને સાંધ કરડયો હોય તેને એક બે મિનિટને આનરે ખવડાવવી અને નાના બાળકને સાડાત્રણ પાદડાંની ઉપર મુજબ ક્રિયા કરી ખવડાવવી જેથી સર્પદંશ નાશ પામી જાય છે આ ઉપાય ઘણાખરા ઉપર અજમાવેલ છે જેમાં ફતેહગદ થયા છે

વૈદક દુચકા-સંચક.

ધાતુ પૌષ્ટિક—કડયા, એખરો, અથેડાના ખી, જવ, અડદ મવે મગધે બાને ખાડી તે બધાની બરાબર સાકર મેળવવી તે ગાવના દુધની સાથે શાકવાથી પાણું કાગોત્તેજક અને તીર્થવધક છે

ધાવણ વધારવું—માણુ ચોખાનો જૂકા દુધ સાથે આપવો અથવા વિતારીકદનો જૂકા દુધ સાથે અંકેક તોતો મવાર સંજ આપવાથી ધાવણ વધે છે

રક્તપ્રદર—જળદાખાનું મળ ચોખાના ધાવણમળમાં વાગી પીવાથી મટે છે

શીનજા નીકળે નહિ તેનો ઉપાય—આમલીના પાન ૧ તેલામાં બે તોતો દળાવ ન ખી પાણીમાં વાડી પાવાથી શીનજા નીકળશે નહિ

અધુરે મદિને કમુવાવટ ન થાય તેનો ઉપાય—રીમામખીનું મળ, મેમળાનું મળ, ખાવડીના ફુલ, કાણુ કમળ સરખે ભાગે ખાંડવા મવારમાં તેમાંથી રાશ તેલા બેઠે મદયાથે ચાગી ઉપર આપવું દુધ પીવું અને રાંડે પાણીએ ન્હાવું જેથી અધુરે મદિને ગર્ભ પામે નહિ

ચંપક વૃક્ષના ઔષધી ગુણો.

[લખ્યાર—આર્યવેદ ચાર્યશામ સુંદરજી.]

સંસ્કૃતનામ—ચંપક, સુકમાર, સુતભિ, શીતલ, ચામ્પેય, હેમપુષ્પ, કાચન, પદ્મદાત્રિય, હેમાદ્ય, મુલગ, શીતળમહદ, કુસુમાધિપ, વરલખ, ઉચ્ચગંધ, કટુ, નાગપુષ્પ, ભૃગમાદિ, દીપપુષ્પ, વનદીપ, આનાદ અને ગિયર પુષ્પ છે

હિદીમાં—ચંપક, આકાન દેવ બગાળીમાં—ચાદા મરાઠીમાં—ચાદા શુ ચપો કર્ણાટકીમાં—પસગે તૈલગીમાં—ચપગી પુવલું તામીલમાં—ચવકતુ ચપેડા શેટીનમાં મિચેવીયા ચપેડા

વર્ણન—ચ પાની ઘણી જાતો છે જેમ કે મોતચપો, રામચપો, સોનચપો વિગેરે તે દરેકના શુષ્કને દેખાવે કાષ્ઠ કદ દેર પશુ પત્રાદિકથી મળના આવે છે તેમાં સ્વેત ચપાનું જાડ બીજ ચપાથી મોટું થાય છે પાન લાખા ખાટી ગદાના પીંજને મળતાં અને તે તોડવાથી તેમાંથી દુધ (ચીર) નિકળે છે, ફૂલ ઘોળા અને થોડાક ભાગમાં ઘિણા હોય છે વિશે ચપો મધ્યમ કદનો, પાનકા રામકળના જાડના જેવા અને ફૂલ નિતા રંગના થાય છે તેને નાગકેસર કહે છે

શુષ્ક—તેના શુષ્ક આર્યવૈદ્યમાં નીચે મુજબ છે

ધેતચંપકઃ મોક્તઃ સરઃ સ્તિક્તઃ કટુઃ સ્મૃતઃ ।

તુવરોષ્ણઃ કુપ્તફંડુ વ્રણશૂલ કફાપહઃ ॥

વાતં ચોદરરોગથ આધ્માનં ચૈવનાશયેત્ ।

નાગનામા ચમ્પક સ્તુવર્ણ્ય ચોષ્ણકટુઃ સ્મૃતઃ ॥

વ્રણ રોષણ કારીચ ચશુષ્યઃ કફવાતહા ॥

વ્રસ્ત્રંતરસ્પ સયોગાદગ્નિ સ્તમ કરોમતઃ ॥

ધૃમિજશ્વપકં ચોષ્ણઃ કટુઃ શોષરુજાપહઃ ।

ગલ ગદ વ્રણથૈવ નાશયેદિતિ કીર્તિતમ્ ॥ નિ૦ રુ ॥

અર્થ—સૂદૃઢ ચપો (સારક કાષ્ઠક, દરત લાવનાર) કડવો, ચરપરો, તુરો, ઉચ્ચવીય છે અને તેના શેવતથી તથા લગવવાથી કુષ્ઠ, કટુ, મૃશુ, શૂલ, કફ, વાયુ, ઉદરરોગ અને આધ્માન (આરો) રોગને મટાડે છે નાગચપો પાન ઉજવળ કરનાર, ગરમ, ચરપરો, મથુરોપક, નેત્રને દિતકારી, તથા કદ અને વાયુ નાશ કરનાર છે અને વરતુના સયોગવડે અગ્નિ સ્તમક છે બોચપો ગમ્મ, ચરપરી, તથા શોભ, ગળગડ (કદમાળ) અને વૃણ રૂળવનાર છે

પ્રયોગ—ચંપકવટી—ચ પાની છાલ પ્રથમ હાથે સુકવી પછી છેવટ તડકા ખવરાવી તેને ખાડી ચુશ્ક કરી જીંજી વાળાની ચારણીથી કે કપડાથી ચાળીને તૈયાર કરવું અને નિખગળો કાળા પેટે વાંતરી સુકવી ખાડીને તેવું પશુ ચાળીને ચુર્ચ કરવું પછી ખેલ ચુરણો સમાન ભાગે લદ્ધ ઉદરકર્તના ઉકાળાના પાણીમાં લદી તેની કુચી જનાવી તેની વામ વાલની ગોળીઓ કરવી, ને હાથે કે મદ તડકે સુકવી ૧ ડાકે શીશામાં ભરી રાખવી તેમાંથી દરદના જોર પ્રમાણે બધે પહેરે કે સત્તાર સાજ ૧ થી ૨ ગોળી દુધ કે પાણીવડે સેવન કરાવવી તેથી ઉપર દર્શવિયા બધા દર્દ જલદી ને જડમળથી મટે છે તથા ચકિત આવે છે આ ગોળીના સેવનથી ૧ સપ્તાહમાં નવિન અને જીર્ણ તાવ, તથા નમળાષ અને નામદાંષ દૂર થાય છે દિરડીરીયા રોગ તથા વાદને મટાડે છે મનના ઉદ્વેગ, હનમાદને કમ કરે છે ને મટાડે છે તથા મનને આનંદમગ્ન કરે છે કદમાળ, ને રજાદિકમાં તેની છાલ જળમાં કે દુધમાં વાટીને ચોપડાય છે કાષ્ઠ તે સાથે તલ વાટી પછી તેનેચોપડે છે

ચ પાને માટે લોકોક્તિ એવી છે કે—

ચ પા તુજમાં તિત્ત શુન, રૂપ રંગ આજ્ઞાસ,

એક અવશુન તુજમાં વરી, જમર ન આવે પાસ ૧

અપકરણી—(ચપાતી ઉપર કદી ગોળીઓ) મૂક માગના રોગને પચુ મગડે છે કેવળ, ગ્રામદોષ, હૃદયરોગ, કફ, મધીવા, પ્રમેહ, પ્રદત્તી ગરમીને તથા વાયુને પચુ દૂર કરે છે રોગરોગ, નેત્રરોગ અને નાલી રોગ આદિ ઉપર પચુ ઉત્તમ છે ક્રમજ મતના, યકૃત પિત્ત, કમ્બો, પાકુ અરચી, મદાગ્નિ, ચુક, ગળ, ટૂંકી, અને બેન્ડેના તથા રોગમના દરદ પચુ મગડે છે માગ સાથે એક એક ફળ બંને પોતે ૩-૪ દિવસ ખાવાથી વિશિષ્ટવૃત્ત મટે છે

રોગોના સંબંધમાં દરદીની જવાબદારી કેટલે અંશે છે ?

(લખનાર—લક્ષ્મણદાસ પુરપોત્તમ હકુર)

(અનુસંધાન, પૃષ્ઠ ૧૧૨ થી)

ક સાપચ નિયમ, નીતિ કે નિયમ પાળવાના બળ વગરના પચુ એથી વધુ પડે છે, માટે તેવા માણસોના અનુષ્ઠાન જોએ જાય છે, અને કુદરત તેમજ શરીર વિરુદ્ધ ગમે તે ઠાકમે ગમે તે અવિદ્યારીપણે ખાઈ લેવાના બળકર પાપથી તેઓ આ જન્મમાં અનારોગ, અને ખાખ મિજાજથી રિમાય છે, અને આવતા જન્મમાં ક્ષત્ર્ય મિષ્ટકારો અવગ્યા તેમને જેની પડે છે ખોરાકનો ખોટો ઉપયોગ દુરત વિરુદ્ધ વાયુ ને સાધુ ક્યાંથી ખાવાનો અકુરની જુરમો પેદા થાય છે, તે નહામે જુરમો મીઠા જન્મમાં પચુ માથે જાય છે બૂખડી બાગમ પેડે ખોરાકને ચામજી પેડે વળગી રહેતા રિજાઈ રિજાઈને કમોને મરે, એ કુદરતી છે, નિત્ય મતારમાં દરદ સાફ ઉતરે, ત્યાં સુધી ખોરાક પચે અને માફક આવ્યો ગણાય આનરકામાં દુર્ગંધીવાળો વાયુ થાય, માફ દરત ન ઉતરે, મતારમાં દરત થયા છતાં શરીર બારે બારે મે, એ જર્ણો ખોરાક ખાતર નદિ પચવાનાં ચિન્હો છે એવી વેગાએ સતત ચેતીને ખોરાક ચાવીચારીને ખાવા કપર પ્રથમ ધ્યાન આપવું નાને ડાળાએ પાણી જેવો કોળાઓ ક્યાં પડી જડગમાં કિનારાય, તો હોમ રીનું કામ ધણું દલક થાય, અને ઝોછા ખોરાક વધુ લોદી શરીરમાં બગાય

ગમે તેટલું આખુ પાણુ લપટપાટ ખાઈ લેવાથી પૂનું પોગણ મગનું નથી નદિ ચાલેયુ આખુ પાણુ અનાજ લોદીતા રૂપમાં ફેરવાઈ રહે નદિ, અને જરૂર તથા આતરકાને મગડવાનું કારણ કિયત્ત થાય બહુ ખાનાર આતરકાતિક પુરો બળકર પાપ વહોરે છે ગમે તેટલો ખોરાક અને ગમે તે ખાઈ શરીર અગાડવાની અનીતિ કરવાની સત્તા ડાહને કુદરતે આપી નથી, તેને માટે આ જન્મ અને બીજા જન્મમાં મજાત સગ છે

મિ મિકેર કહે છે કે બળકર રોગમાંથી મોઢ ઉપાયથી દૂં સારો ન થઈ શક્યો માન કુદરતે ગારી આપ્યા છે ત્યાંપછી જ્યાં ઉપાય પડતા મુદી મે મારો ખોરાક ખાઈ એકો કરી નાખ્યો, અને તે સારી રીતે ચારીને પાણી જેવો કામ કરીને મોઢ કિનારવા લાગ્યો ગમતાં એ છે કે એથી પટેજ દડાં મને શાયે જાણ્યો, અને પગિયાં મારો રોગ મગી ગયો, એટલું નદિ, પચુ મને બહુ સાગી તન્કુસ્તી પ્રાપ્ત થય

કાકર એકેકાદર દેને ધણા જમાપ્ય દરો એ રીતથી અથવા મોડું ખાઈને દરદ એકાજાથી મગડના છે કોનાચારના રોમક મિ એકિમને શોધી દરદ્ય છે કે, ધણા માણસો ખાનુ નેકેએ તે કમ્બા દોડ એ ધણુ ખાય છે, એજ જ્યાં દરોનું કારણ છે દાડકાનો મોઢ અને બળકર બગદર નેતા દરો પચુ ચિતપણે કમ્બા એકાજામાંથી મગી ગયા છે

દવે મતારને છે કે તમારે તન્કુસ્તી નેકેએ છીએ ૭ નેકેની દોષ, તો આજ્યા નિયમ કરો કે બૂખ વમર ખાનુ નદિ, અને જમ એ વેગાજ ચાવી ચારીને પાણી જેવો કોળાઓ કરીને જમનુ, અને તે જાં ચિતપણે જમનુ સમારનું ખાં નુખ ચાખવું દોષ, તો કપરની મુચના ધ્યાનમાં લો

પુસ્તક

ક્ર. હું.

અંક ૫ મા.

ભાગ્યોદય

જુલાઈ

સને

૧૯૧૮.

પરમાત્મ વિભૂતિ પ્રતિ આરંભક જયધ્વનિ.

જય જય પરમાત્મ વિભૂતિ ! સાધક સૌ આરાધતા,
અગમ્ય પદમાહિ વિરાજી, જગજીવનું હિત સાધતા
ત્યજી બધો, આજ રમતા તત્ત્વમા

‘સૂક્ષ્મ’ સમા ગગને વિદ્યસી, તિમિર હૃદયનું બાધતા,
આપ રમીકૃપ સૂત્રનો, ગ્રહી સખલ આધાર,
કરીએ આજ નૃહરિ વિષે, પ્રનમતિ જોશકાર,

આપ પ્રભુરૂપ સ્પર્શી પામીએ પ્રભુત્વને;—

મર્યાદિત છે શક્તિઓ, આ અંતરની માઘ,
અમર્યાદ તેને થવા, ગ્રહીએ આપની સહાય,

રાખીને છવત્ત આજ, પામીએ વિભુત્વને

શ્રી. ઉ.

સ્વરૂપાનુભવ કરનાર સાધકના ઉદ્ગાર.

(પ્રભુએ હાથ-ગ્રહો, હું સનાથ થયો,—એ લય.)

પ્રભુએ કરુણા કરી, મતિ-સ્વરૂપે કરી, શુદ્ધ પદમા શમી રહ્યો આજ
સુખ શું શુદ્ધ હૃદયરી, કહી શું શકે વૈખરી, અનુભવમા રમી રહ્યો આજ
ઉરમા-હવે ન ઉઠતા, વિધ વિધ વિપરીત ભાવ,
સ્વસ્ત્ર સૂક્ષ્મ શ્રવણે, રમે ન જોતા દાવ.

અંતર્મુખતા સજી, બહિર્મુખતા ત્યજી, લકષ્યે મન સયમી રહ્યો આજ.

જે અનુભવ હોતા શમે, વાણીના વ્યાપાર,
અવર ઇન્દ્રિયો પશુ નહિ, દાખવી શકે વિકાર,

જેવી સ્થિતિમા રહી, સઉથી પાર વહી, ચિતિતત્ત્વે વિરમી રહ્યો આજ.

ભાવાભાવ ન જ્યા રહ્યા, જ્યાં ન ગ્રહણ નવ ત્યાગ,

હું તું તે પશુ જ્યા નહિ, જ્યા નવ દેષ ન રાગ,

તત્ત્વ મધુ જ્યાં રહ્યું, જય પિયુષ વહ્યું, આ મન ભ્રમર ત્યા ભ્રમી રહ્યો આજ.

સ્વરૂપ અમલૃતિ રૂપ લહું, જગના સર્વ પ્રસંગ,

ઉપજે અંતર અણુછતા, સ્વરૂપાનુભવ તરંગ;

(એ) કરુણા પ્રભુની લહી, પ્રભુને શરણે રહી, નરહરિને નમી રહ્યો આજ.

શ્રી. ઉ.

વર્તમાન સ્થિતિમાં ફેરફાર કરવાનો ઉપાય.

કો

ઈ પણ વસ્તુ મેળવવાની ઇચ્છા મળી છે તેને પ્રાપ્ત કરવા તુલ્ય છે આકાશ રાખવી તે તેને મેળવવા તુલ્ય છે મનુષ્યની પાત-વિક ઇચ્છાઓ પૂર્ણ થાય અને પવિત્ર આકાશો પૂર્ણ ન થાય એવો વિચાર કરનાર માણસ મત્ય સિદ્ધાંતને સમજી શકતો નથી. મનુષ્ય જેવી ઇચ્છા કરે છે, જે મેળવવાની તેની ઇચ્છા થાય છે તે ઇચ્છા જો નિવરિત્ત હોય છે તો તેને તે વસ્તુ મળે જ છે.

આજે જગતમાં જોને જોને જે જે વસ્તુઓ મળેલી હોય છે તેને તેમની ઇચ્છાનુસાર જ મળેલી હોય છે. કદાચ કોઈને કોઈ વસ્તુ ન મળેલી હોય તો તેને મેળવવાની તેણે ઇચ્છા જ કરેલી ન હોય. આથી તે તેને મળી નથી જગતમાં ધણી મનુષ્યો ન સુખી અને આનંદી જણાય છે ત્યારે ધણાને જગતમાં સુધી દુઃખતા શ્રદ્ધા રહતા જોઈએ છીએ આમાં તેઓ પોતાને પ્રાપ્ત સ્થિતિને માટે પોતે જ જવાબદાર છે તેમને તે તે સ્થિતિ તે મની ઇચ્છાનુસાર જ મળેલી હોય છે.

કોઈ પણ વસ્તુ મેળવવાની ઇચ્છા તથા તે વસ્તુ સંબંધી મનમાં કંપના થાય છે, અને તે કંપનાનુસાર તે વસ્તુ બાહ્યરૂપમાં પ્રકટ થાય ત્યા સુધી જો માણસ તે કંપનાને વળગી રહે તો જ ફર તેને તે વસ્તુ મળે જ છે તમારી બાહ્ય વસ્તુ તમારા અનુકૂળ ન હોય તો તેથી ગમરા-વાની જરૂર નથી તેનો ત્યાગ કરી અનુકૂળ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાને માટે તમારે એક મદાન ઉદ્દેશને નક્કી કરી તેને પ્રાપ્ત કરવાને માટે તમારે સતત પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

કોઈ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રથમ તેના ઉદ્દેશ અને કંપનાને મનમાં સ્થિર કરવાં જોઈએ જે મનુષ્ય ઉચ્ચ આદર્શને અને મંદર રાજ્યને મનમાં સ્થિર રાખે છે, તેઓ એક દિશા જરૂર તે આદર્શને પ્રાપ્ત કરે છે જુદા ભવચાત્રે નિ-શ્ચય સૌ દર્શ, પૂર્ણ શાંતિ, અયાગ દયા અને

અકથનીય એમનું જ રવખ જોયું હતું તે જ પ્ર માણે તેમને પ્રાપ્ત પણ થયું શકે પૂર્ણ શાંતિ, પૂર્ણ મોગ, અને પૂર્ણાનંદનું સ્વપ્ન જોયું હતું. તેમને પણ તે પ્રાપ્ત થયું.

જો તમારે ઉન્નતિ કરની હોય તો તમારા સ્વપ્ન યા કંપનાને પુરું કરો, તમારી મદાન આ કાક્ષાઓનું પોષણ કરો, તમારા હૃદયની મધુર ઇ-ચ્છાઓની તરફ ધ્યાન આપો, તમારા મનના સૌ દર્શને જોતા રહો, તમારા શુદ્ધ વિચારોમાં પ્રેમના અકુરોને સંચિત રહો, જેથી તમને આનંદદાયક બાહ્યવસ્તુઓ પ્રાપ્ત પ્રાપ્ત થશે અને તમે સ્વર્ગીય નિઃશ્ચયોથી પવિત્ર ધર્મને નિર્ભય થશો તમે તમારા હૃદયના જગત્વી-સાથે સત્ય વ્યવહાર કરો તો જાણી તેમને બાહ્ય જગત પણ સત્ય પ્રતીત થશે.

કંપના કરો, શ્રેષ્ઠ કંપના કરો. જેની કંપના કરશો તેવા બનશો. મનુષ્યોને માટે મોટામાં મોટા અને કલિન-કાર્યો પ્રથમ એક દિવસ અમરુત સ્વર્ગ થઈ કંપનાર્થે હતાં, તેને સિદ્ધ કરતા પરદેશ ધણી લોકોને શ્રદ્ધા થતી કે તે ગિદ્ધ થશે કે કેમ તે જ કાર્યો આજે સિદ્ધ થયેલાં જણાય છે આ-જણા કામોમાં ધણી જગ્યાએ દેવોના આશર્વક રતિ અમરકારો, વિમાનોમાં બેગી ફરવું, પાતાળમાં જવું, સમુદ્રમાં ફરવું વિગેરે વાતો આપણે ત્યારે ચાંચિતા ત્યાં તેને ધણી અતિશયોક્તિ માનતા અને કહેવા કે એ તો મહત્ત્વ વધારવાની વાતો. એમ તે કદી હશે પણ તેની તે જ વાતો, તે જ વિમાનો, સમુદ્ર ઉપર, સમુદ્રના તળાવે ફરવું, તાર અને ટેલીફોનથી એક બજાર બીજી જગ્યાએ તુરંત પહોંચાડવી, ત્યાર બગદે કે વગર થોડે રસ્તે કે મોટા સપાટી વિગેરે આજે ત્યારે આપણે નજરે જોઈએ અને સામગ્રીયે છીએ ત્યાં પૂર્વની વાત સત્ય જ હતી એમ ખાતરી છીએ જે વાત એક વખત માનમાં આવી નહોતી તે જ કાર્યને આપણે દાસ નજરે જોઈએ છીએ તેની જ રીતે મનુષ્ય પોતે જે વસ્તુ મેળવવાની ઇચ્છા કરે તેને તે મેળવી શકે છે એ પણ મનુષ્ય છે.

પણ મોટું ઝડ તેના એક નાના રાઈના દાણા સરખા ખીજની આદરથી ઉગી નીકળે છે પછી ઘાંટાની, આદર રહે છે, તેની જ રીતે આત્મા રૂપી ખીજકમા વાવેતા કલ્પનામય ખીજકોથી મહાન કાર્યો સિદ્ધ થઈ શકે છે કોઈ વસ્તુ મેળવવાની કલ્પના થવી, કલ્પ થવી કે સ્વપ્ન બેલુ એ એક ધ્વનિય-પ્રેરણા છે. કલ્પના યાને વિચાર જ આ જગતના ખીજ કે છે

૧. તમારી બાહ્યવસ્તુ કદાચ તમને હું ખકર લાગતી હોય તો તેને તમે બદલી શકો તેમ છે તમારા વિચાર અને કલ્પનાને બદલો અતઃ અવસ્થા પશુ બદલાશે અને તમને અનુકૂળ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થશે. તમારે માત્ર કોઈ પશુ એક મહાન ઉદ્દેશને સમુપધારણ કરી રાખવાની જરૂર છે અને તેને સિદ્ધ કરવાને તમારા તમામ બળો તમા ઉપયોગ કરવાનો છે તમારા મનમા વિચારો ઉદ્ભવ્યાં કરે અને તમે બહારથી, બિદકુવ નિષેષ્ટ અને અકર્મણ્ય બની રહો એમ કદાપિ બની શકતું નથી એક મનુષ્ય દીનતા અને હુ.ખમાં ફસાતો કોઈ કારખાનામાં કડિન મહેનત કરી રહ્યો હોય, હુમાડીને જીંધે અને કલાકોના કલાકો સતત મહેનત કરવાથી તેનું શરીર બગડી બચુ હોય, તો તે કોઈ પશુ રીતે કોઈ પશુ પ્રકારની વિદ્યા કે સંબંધતાને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી તે સર્વ મુશ્કેલી યો હોવા છતાં પશુ તે મનમા સુંદર અને સુંદર સ્વપ્ન જોયા કરે છે. તેના વિચારોમા જ્ઞાન, સંબંધતા, મધુરતા, અને સૌંદર્યના તરંગો ઉદ્યા કરે છે તે પોતાની છુદ્ધિને સત્ય માર્ગે વાળીને પ્રયત્ન કરે છે, તે પોતાના જીવનને આદર્શ બનાવવા ઇચ્છે છે, વધુ સ્વતંત્રતા અને વિસ્તીર્ણ જંગલને માટે બેચેન રહે છે, તે બેચેની તેને કાર્યના વિશાળ માર્ગમાં દોરી લઈ જાય છે, ત્યાં તે પોતાની અવકાશને સદુપયોગ કરે છે, હાં તે પોતાની થોડી સરખી શક્તિનો પૂરેપૂરો ઉપયોગ કરે છે અને થોડા જ દિવસમા તેના વિચાર અને અવહાર એવા બાહ્ય જાય છે કે તે કારખાનામા તે ટકી શકતો નથી તે પોતાની બાહ્ય અવસ્થાને, જેમ સાપ કાચળા ઉતારી દે છે તેમ છોડી દે છે અને પછી તે પોતાની વંધતી શક્તિઓને યોગ્ય વિસ્તીર્ણ જગત અને અધિક અવસરોને પ્રાપ્ત કરે

રીતે તે નવી બાહ્યવસ્થાઓને પ્રારણ કરી શકે છે. તેમ મનુષ્યને આપણે કેટલાક વર્ષો પછી બ્રેકએ છીએ તો તેની આનંદિક અને આધ્યાત્મિક શક્તિઓ ખીલેલી જણાય છે અને જોતાં વડે તે સંસારમા અદ્ભુત પ્રભાવ પાડી શકે છે અને અદ્ભુત શક્તિનો પરિચય કરાવી શકે છે તે પોતાના હાથમા મોટા મોટા કાર્યોની લગામ રાખે છે, તે બેચેનને માટે ઉભો થાય છે અને જોતજોતામા હજારો મનુષ્યોની જીવન બદલાઈ જાય છે અનેક નરનાગીચો તેના શબ્દો ઉપર મરી મૃત છે અને એકેક મનુષ્યોના જીવન તેના હાથમાંની કાષ્ટની પુનર્જાણની માફક બની રહે છે આવા મનુષ્યોએ પોતાના નાનપણના સ્વપ્નને સત્ય કરી બતાવે છે અને તે તથા તેના આદર્શ એક રૂપ બની જાય છે

આ રીતે જ્યમ મુખ્ય ન સમજાશે વિચારો રાખો કે આ બહારના સત્ય છે ઇતિહાસ તરફ નજર નાંખો કે મોટા મોટા મહાત્માઓ જુને મહાપુરુષોએ એના અંતરોને જોયાં હતાં તેમ પશુ તમારા વિચારોમારે સ્વપ્નને સત્ય બનાવી શકો છો પછી તે સ્વપ્ન બાંધે દેશો કે ગમે તો ઉત્તમ દેશો, તમારા જીવનનો માર્ગ જે તરફ તમારે હૃદય જ્યજશે તે તરફ ઢળશે તમારા વિચારોનું બેળ મેળવવું એ તમારા જ હાથમાં છે જોને માટે તમે યોગ્ય છો તે તમને મળશે તમારી આ પ્રખતની બાહ્યવસ્થા ગમે તેવી હોય તોપણ તમે તમારા વિચાર, ઉદ્દેશ અને આત્મસિક સ્વપ્ન અનુસાર વધી શકો, નિમે પડશે, ચદશે કે ઉતરશે તમારે તમારા વિચારોનુસાર સંકીર્ણ થઈ શકો અને તમારા સ્વપ્ન માફક વિસ્તીર્ણ થઈ શકો.

તમારે તમારી બાહ્ય અવસ્થાને બદલી દો, સુખી થવું હોય, આમ સ્થિતિને મેળવવી હોય તો તમારે તમારા હૃદયમા હમેશા તેવા જ વિચારો કરવા, તેની જ કલ્પના ધારવી, અને તેથી થોડા જ દિવસમાં તમારા હૃદયના દરનાળ ખુલશે અને તમારે તમારા ઉદ્દેશને સિદ્ધ કરવાનો માર્ગ જણાશે, અને તેને સિદ્ધ કરવાને માટે તમારા હૃદય મહિરમાંથી પરમેશ્વરીય પ્રેરણાના ઉદ્ગારો નીકળશે. પછી તમે ગમે તેવી સ્થિતિમા હશે તેની ચિંતા નહિ ગમે તો વેપાર કરતા દેશો કે નોકરી કરતા

હરો કે મંજુરી કરતા હશે, તોપણ બે તેમા પશુ
તમે તમારા શુદ્ધ વિચારો અને ઉદ્દેશને ધ્યાન
રાખી શકશો તો થોડા જ દિવસમાં તમારી તે
સ્થિતિ પંદરઘ બશે અને તમારે ભાગ્ય ઉદઘશે

વિચારશન્ય, મૂર્ખ અને પ્રમાદી મનુષ્ય જે
કેવળ પંદરઘોના બાહ્ય સચાલનને જુએ છે, પરંતુ
તેની વૈસ્તવિક સ્વરૂપને જોઈ શકતા નથી. તેવા
માણસો દુર્ભાગ્ય, દીનતા, ખરાબ અવસ્થા અને
ક્રિતિ બાહ્ય અવસ્થાને માટે રડયા કરે છે એવા
મનુષ્યો કોઈને ધનવાન થએલો જોઈ કહે છે કે,
“વાહ! આ કેવો ભાગ્યશાળી છે, કેમ ન હોઈ,
ભાઈ તેની બાહ્ય અવસ્થા પશુ તેની જ હતી.”
કોઈ મનુષ્યને જીવિમાન જોઈ કહે છે કે, “પરમે
શ્વરની તેના ઉપર કૃપા છે” કોઈને ધર્મપરાયણ
અને લોકપ્રિય જોઈને કહે છે કે, “તેને કેવા
કેવા સંજોગો મળી આપ્યા છે.” એવા મનુષ્યો,
ઉન્નતિશીલ મનુષ્યોના પ્રયત્નો, નિષ્ફળતા, મુશ્કે
લીઓ અને કુખો કે જેને તેમણે સહન કર્યા છે
તરફ નજર નાખતા નથી. તેણે કરેલા સ્વાર્થ
ગતિ, વાત તો તે જાણતાજ નથી. તેમના

પ્રયત્ન અને અટલ વિશ્વાસ કે જેને લીધે
તે એટલે ઉચે ચઢી શક્યા હોય છે, અને પો
તાના હૃદયના સ્વપ્નને સસ કરેલું હોય છે તેનું
તેવા માણસોને જ્ઞાન હોતું નથી. તેવા માણસો
ઉન્નતિશીલ મનુષ્યોના જીવનના અપ્રસન્ન ભાગને
જોઈ શકતા નથી, તે તેમની હૃદય દેવના તરફ
નજર નાખતા નથી. તે તો માત્ર તેમના પ્રત્યક્ષ

એને આનંદમય જીવનને જ જુએ છે અને કહે છે
કે એ સર્વ તેમનું ‘ભાગ્ય’ છે. તેમના ક્રિતિ
પ્રયત્નને ન જોતાં કહે છે કે, “તેમના ઉપર તો
પરમેશ્વરની કૃપા છે” તેમણે કરેલી ઉન્નતિના
માર્ગને જોતા નથી પણ માત્ર તેના ફળને જુએ
છે અને કહે છે કે—તેને તો “અક્રમાત મળી
ગયું છે”

મનુષ્ય જીવનમા સમસ્ત વ્યવહારોમા પ્રયત્ન
અને ફળને ઘાટ સંબંધ છે પ્રયત્નોની દૃઢતા તેને
મજાના ફળથી જાણી શકાય છે ‘અક્રમાતવાદી’
પ્રયત્ન અને ફળને ઓળખી શકતા નથી કોઈ
પણ કાર્ય પ્રયત્ન વગર સિદ્ધ થતું નથી, અને
પ્રયત્ન કર્યા વગર તેનું ફળ મળતું નથી જે મા-
ણસને જેવા ફળને મેળવવાની ઇચ્છા હોય તે
અનુસાર પ્રયત્ન કરવાની તેને પ્રથમ જરૂર છે
જે પ્રમાણે તમારી કલ્પના કે જે પ્રમાણે તમારા
વિચાર અને ઉદ્દેશને નક્કી કરશો તે અનુસાર ત
મારાથી પ્રયત્ન થઈ શકશે, અને પ્રયત્ન કરતાં ફળ
ન મળે તેવું બની શકતું નથી

હાલ તમારી સ્થિતિ સારી ન હોય તો તેને
બદલવી તે તમારા હાથમાં છે અને તેમાં પડી
રહેલું એ પણ તમારા હાથમાં છે તેને બદલવા
માટે પ્રથમ પોતાને કેવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવી છે
તે નક્કી કરવું જોઈએ અને તે અનુસાર વિચાર
કરી કલ્પનામા તે સ્થિતિને પ્રથમ ધારણ કરી
રાખવી જોઈએ અને પછી તે મળે ત્યાં સુધી
સતત પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. એ કોઈ પણ કાર્યને
સિદ્ધ કરવાની સરળ કુચી છે

સ્વરૂપ સાક્ષાત્કારાર્થે ધૃતિની પ્રાર્થના.

(રાગ—કૃષ્ણ ભાજન, છંદ—કરવા દે.)

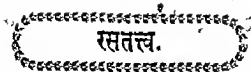
હરી વરી તું આજ ગ્રેમથી, રૂપ કુજમાં રમવા દે,
કુજે કુજે નવના કુસમો, ગ્રેમે પરિમળ લેવા દે
બહા કુજની અમૃત આરો, ગ્રેમ ધરી મોહા છે જે,
બહા વિષ્ણુ મુરવર નરવર, તે કુજે રસ લેવા દે.
ત્રિવેણી ત્રટ ઘટ રોડીને ગગન ચુહાએ ફરવા દે,
તાન ત્રિપુટીનું ટળી ગંગાં, મુજ સ્વરૂપે ભજના દે
મુથી અભિન હુ હું પ્યારા, પૂર્વ મિતિ મન સ્મરવા દે,
ભેદ ભાવ ને સર્વ નિવારી, નિજ સ્વરૂપે દરવા દે.

હરી૦

હરી૦

હરી૦

હરી૦

રસતત્ત્વ.

(લેખક—શ્રીપુત ત્રિભુવન ખડેચર.)

(અનુસંધાન ગતાડથી.)

કોઈ બે વસ્તુના સયોગથી ત્રીજી વિવેકશક્તિ
 વસ્તુ ઉત્પન્ન થાય છે, એવી માન્યતા
 પણ અસંભવ જ છે હજાર અને ચૂનાના સયો-
 ગથી કાલ રંગ ઉત્પન્ન થાય છે, તે કાલ રંગ
 સંયોગો ઇજા છે અને તે જાણના રૂપી જ્ઞાન પણ
 છે. હવે જુઓ કે—હજાર અને ચૂનો જડ છે
 અને તેનો સયોગ થવાની જડરૂપ સયોગી ઇજા
 ઉત્પન્ન થયું અને તેને જાણના રૂપી જ્ઞાન પણ
 જડ છે મ્હારે તત્ત્વમા ચૈતન્ય હોય તો જ તેના
 સંયોગથી ચૈતન્યની ઉત્પત્તિ છે જડ અને ચૈત-
 ન્યના સ્વરૂપનો નિર્ણય શાસ્ત્ર દ્વારા “યતોવાચો
 મિવર્તન્તે, અપ્રાપ્યમનસાસહ” એ શ્રુતિથી સિદ્ધ
 કરેલ છે. તેમ પણ વર્તમાન, ભૂત અને ભવિષ્ય
 એ ત્રણ કાળમા અવિદ્યત, નિત્ય જ્ઞાતા, શુદ્ધ ચૈત-
 ન્ય સ્વરૂપ છે તે જ્ઞાતાની સત્તાથી જડ અનુસ-
 વાય છે ચૈતન્યથી લિન્ન જડ નથી

જડ—ચૈતન્ય હિભ્યાત્મક સંસ્થિતું, અદ્વિતીય
 પ્રતિપાદક અનેક શ્રુતિથી ચિત્તવન કરતાં ત્રિકાલા-
 ખાધ જ્ઞાતા, એજ સત્ નિત્ય છે. તે સત્ વસ્તુનું
 સ્વરૂપ સચ્ચિદાનંદ છે, સત્, ચિત્, અને આનંદ
 આ અશ નિરવયવસા બેદ છે, સત્ એ ચિદા-
 નંદથી લિન્ન નથી, લિન્ન હોય તો ઘટાદિની
 પેઠે જડ અને નાશવત થાય, એટલે સત્તો અ-
 ભાવ અને અસત્પણું પ્રતિપાદન થાય, ચિત્—
 સદાનંદથી લિન્ન હોય તો અનિત્ય અને વિકૃત
 અને આનંદ, સત્—ચિત્થી લિન્ન હોય, તો
 પણ તે અસત્ આદરણ્ય રૂપ થાય, મારે સત્—
 ચિદાનંદથી લિન્ન નથી, ચિત્ સદાનંદથી લિન્ન
 નથી, અને આનંદ, એ સત્—ચિત્થી લિન્ન નથી,
 પરન્તુ અખડ—એકરૂપ—તાદાત્મ્ય છે, નિરવયવ
 વસ્તુ સાવયવ હોય જ નહીં મારે મત્ વસ્તુના
 ચેતનરૂપ અવયવ ઘટે જ નહીં, તેથી સત્—ચિત્-
 અને આનંદ એ સત્ વસ્તુનું સ્વરૂપ છે

સત્—એ નામ—રૂપથી લિન્ન છે, નામ રૂપ
 ભાસે તો તેના નામ—રૂપ એવા અવયવ હોવા

નોકળે, અથવા તેનાથી વિવેકશક્તિ, અથવા તો
 કઈ તેના જેવું, એવી રીતે ત્રિવિધ બેદયુક્ત સત્
 મનાય, પણ તેમ નથી. તે પ્રમાણે માનવામાં
 આવે તો—સ્વગતિભેદ—એક જ્ઞાતિના બે પદાર્થનો
 બેદ જેમ પીપળા અને વડ જ્ઞાતિ વૃક્ષ છે
 મરન્તુ તેમાં બેદ છે વિગતિભેદ—અન્ને ‘જૂદી
 જૂદી જ્ઞાતિના પદાર્થનો બેદ, પીપળા અને પત્થર,
 તેમાં પીપળા એ વૃક્ષ છે અને પત્થર એ ધનુ
 પદાર્થ છે અંગત-ભેદ—એક જ્ઞાતિનો બેદ જેમ
 પીપળા, તેના પત્, પુષ્પ અને ફળનો જે બેદ,
 એ રીતે ‘બેદયુક્ત સત્ અસંભવ છે

સંસ્થિતિ એ જે પદાર્થો છે, તે સર્વ ‘પદાર્થ-
 થોમા અસ્તિ, માતિ, પ્રિય, નામ, અને, રૂપ,
 એ પાંચ અશ પ્રતિત થએલા છે. તેમા પ્રહેજા
 ત્રણ અશ પરમાત્માના અસરૂપ છે, અને ખાકીના
 બે અશ કલ્પિત જગત્ રૂપ છે અસ્તિ, માતિ, અને
 પ્રિય, એ ત્રણ અશ વિષ રચનામા એક સરખી
 રીતે વિવેચાન છે એવો કોષ્ટપણ પદાર્થ નથી કે
 જેમાં આ ત્રણ અશ પ્રતિપાદન ન થાય. અને
 નામ, રૂપ એ બે અશ, ઘટ, પટાદિ, સર્વ પદાર્થ-
 મા છે, પરન્તુ તેમા એક સરખી રીતે વિચ-
 માન નથી, એક પદાર્થના નામ, રૂપ, આકૃતિ,
 પરમેયતાદિ ગુણો ખીજા પદાર્થમાં નથી, જેમ
 ‘પટનું નામ રૂપ પટ, આદિના નામ રૂપ નથી—
 તેમ પટ, આદિનું નામ ઘટ, આદિમાં નથી, તેથી
 અસ્તિ, ભાતિ, અને પ્રિય, એ ત્રણ અશે દરી
 પરમાત્માનું સર્વાત્મપણું સિદ્ધ થાય છે જેમ
 ઘટોસ્તિ—ઘટ’ છે, એટલે અસ્તિ—સત્તા કહેવાય છે
 તે સત્તા સત્ રૂપ અસ્તિ અશ સર્વ પદાર્થમા
 વિવેચાન છે “एकमेवा द्वितीयं ब्रह्मणेह नाम
 स्ति किंचन, ॥ શ્રુતિ ॥ અને ઘટોમતિ—આ ઘટ
 ભાસે છે, પ્રકાર છે, ચિત્ રૂપ ભાતિ અશ સ-
 વર્ણમા પ્રકાશક છે “यस्यभासा सर्वाभिर्द्वि-
 भाति ॥ શ્રુતિ ॥ અને ઘટઃ પ્રિયોસ્તિ—ઘટ પ્રિય-
 આવદરૂપ છે તે આનંદરૂપ પ્રિય અશ અજ્ઞાન

કે જે મહાપુરુષોના દૃઢ નિશ્ચયની જડને જરા પથ્થુ હસાવી શકે ?

આ ભયકર વાતરોળીયા અને વરસાદની કાષ્ઠ પથ્થુ પરચા ન કરતા પેતો પૂર્વ પરિચિત રાજકુમાર નક્કી કરેલી તીથિના રોજ તે પવિત્ર યાનમાં આવ્યો અને શુદ્ધ મહાત્માને સાક્ષાગ્ર પ્રણામ કરીને બોલ્યો,—

“ભગવન્ ! હું ઘણી જ ઉત્ક્રાંતી આજના દિવસની વાટ જોઈ રહ્યો હતો મેં અત્યેક રાત્રિ અને દિવસની ગણના કરી છે ત્યારે કદાચ ઇચ્છિત સમય મળ્યો છે મને વિશ્વાસ છે કે હું આપની પરીક્ષામાં પાસ થઈ ચૂક્યો હશે આપની ક્ષેત્રીમાં માફ ચરિત્ર “સો ટયુ સોનુ” સિદ્ધ થઈ ગયું હશે મેં મારો જીવનક્રમ ઘણો જ પવિત્ર રાખ્યો છે ઇન્દ્રિય સુખોની પરચા ન કરતાં મેં ચિરકાલ સુધી ધ્યાન, ધારણા, પ્રાણાયામ વિગેરે કર્યું છે વૈભવનો તિરસ્કાર કર્યો છે અને સર્વ પ્રકારનું શારીરિક અને માનસિક કટ સહન કર્યું છે હવે તો આપ મને આપનો શિષ્ય બનાવવાની કૃપા કરશો ?”

ઉત્તર મળ્યો—“નહી”

આ ઉત્તરથી ખિન્ન થઈને રાજકુમારે, પોતાનું મોં ફપદાવડે ઢાંકી દીધું રોકીને તેનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું નેત્રોમાં આંસુ આવી ગયા અને ઘણા વખત સુધી તેના મુખમાંથી એક શબ્દ પથ્થુ નિકળ્યો નહિ. નિદાન બોખરા કંઠે તેણે કહ્યું,—
“ભગવન્ ! શું આપ આ દામની સાથે કોઈ નાતોપાપ કરવાની કૃપા નહિ કરો ? અને શું આપ એ પથ્થુ નહિ બતાવી શકો કે આપ મને આપનો શિષ્ય કેમ નથી બનાવતા ?”

શુદ્ધદેવે ધ્યાનનું વિસર્જન કરીને કહ્યું.—તેજસ્વી રાજકુમાર, બાહ્યદિની પરીક્ષામાં પાસ થવાથી કોઈ દીક્ષાના અધિકારી થવાનું નથી મેં તમને સ્થિતોત્તર તથા બીજા આનંદદાયક સુખોપભોગનો ત્યાગ કરવાને માટે કહ્યું નહોતું. પૂર્વજન્મપ્રભુસાર જે પરીક્ષામાં કે જે ક્ષેત્રીમાં તમારે પાસ થવાનું છે, તે તમારા વ્યભાવની પરીક્ષા છે અને તેમાં તમે નિષ્ફળ-અનુભવી થયા છો તમે હવે તમારા રાજમહેનમાં પાછા જવ અને સદગુણી, સદાચારી જીવન વ્યતીત કરતા શક્તિ સુ-

ખનો અનુભવ કરો શિષ્યનું જીવન પારણકાવાની દાઢ તમારામાં યોગ્યતા આવી નથી.”

રાજકુમારના મુખ ઉપર કાષ્ઠ દિશ્વોરીની ચિન્હ જણાવા લાગ્યા તેમણે દરણુ સ્વરે કહ્યું—
“જે પ્રસંગોમાં મને નિષ્ફળતા મળી છે અને હું પાસ થયો નહિ, તેને કૃપા કરીને આપ બતાવશો ! જે કે તે પ્રસંગોને જાણવાથી મારે શરમાવું પડે, તોપણ તેને સાબળવાની મને તિવ્ર ઉત્ક્રાંતી છે”

ભગવાન શુદ્ધદેવનો દિવ્યવર્ણિ થયો—“સા ભણો, હું તે પ્રસંગોનું વર્ણન કરું છું. તમારી પ્રથમ પરીક્ષા લોક નિન્દાની મહન શક્તિ છે, રાજકુમાર, એક વખત તમારા પિતાના દરબારમાં તમારા ઉપર એક એવો અપરાધ મકવામાં આવ્યો હતો કે જે ખરી રીતે ભૂંડો હતો તે તમને વાદ હશે ખરી હકીકત શી છે તેનું જ્ઞાન છેત્રે લો જાને થાય જ છે, પરંતુ તમારામાં એટલી ધીરજ રહી નહિ. કર્મવશાત્ માનભગ થવાનો જે ઉગ્ર પ્રસંગ તમારા ઉપર આવી પડ્યો હતો. તે તમારે સહન કરવો હતો, પરંતુ દોષ મુક્ત થવાને માટે અને તમારી નિર્દોષતા સિદ્ધ કરવાને માટે તમે બધાકુળ થઈ ગયા અને તેને માટે તમે શબ્દ સહી પથ્થુ હાથમાં લીધાં એ રીતે એ પ્રથમ પરીક્ષામાં નમે નાપાસ થયા”

રાજકુમારે કહ્યું—“જે મેં અપરાધ કર્યો હોત તો તેનું પરિણામ સહન કરવાને હું નૈષ્ઠ્ય હતો પરંતુ હું તો નિર્દોષ હતો”

શુદ્ધ ભગવાને કહ્યું—જે સમજન અને સદાચારી છે, તે પોતાની નિર્દોષતા મિદ્ધ કરવાને માટે પ્રયત્ન કરેજ છે અને તેણે તેમ કરવુંજ જોઈએ, પરંતુ જે માગે શિષ્ય થવાને ઇચ્છે છે, જે આત્માસુધાનના માર્ગમાં પ્રવેશ કરવાની ઇચ્છા રાખે છે, અને જે આત્મસ્વરૂપના સંશોધક થવાનું ઇચ્છે છે, તેણે તો લોકનિદાથી - દરેક નહિ જોઈએ કદાચ કોઈએ દોષ મૂક્યો હોય તો તેને તેણે ધીરજથી મહન કરવો જોઈએ પોતાના સર્વ ચારત્રી માખીતિ કરવાને માટે તેણે એક શબ્દ પથ્થુ બોલવો ન જોઈએ અને તેણે તો નિદા તથા સ્તુતિમાં સમજુદિ રાખવી જોઈએ”

રાજકુમારે માથું નિચું નમાવ્યું

ખુબજ માન હતું તે ધણેજ પ્રાચીન વસા હતા. તેના પૂર્વજો જાપાનના પ્રાચીન સમ્રાટ સૈવમ (Seiwas) ના સતાન માનવામાં આવતા હતા.

ચોશિયો મારકીનો એક પહાડી ગામમાં જન્મ્યો હતો તે ગામની ચારે બાજુ લીલા ધાસથી અનેક ઘાટ ખુબજ સુંદર દેખાવ આપતો હતો. પરંતુ પર કાળાહન કરતા નાના નાનાં નાળાં અને પહાડના શિખર પરથી પડતા પાણીની ઝરણાં, આ ઘટના સૌંદર્યમાં ચારગળો વધારો કરી રહ્યા હતા. બાલ્યાવસ્થામાં આવ્યા રમણીક સ્થાનોતુ દરમ સ્મૃતિપટ પર જે અસર કરે છે, તે સસારની ધોર તથા કાચુ ઘટનાઓથી પણ કદી ખૂસાતું નથી.

ન્યારે મારકીનો ઉમર લાલક થયો ત્યારે વિદેશ-ભ્રમણ કરવાને આતુર થયો. એક દિવસ સાંજ કાળે ધરમાંથી નજીવો મામાન લઇ, માતા-પિતાની આજ્ઞા વગર ચૂપચાપ ચાલ્યો ગયો તેની પાંખે પૈમા પથુ ચોડાજ હતા ન્યારે તે જહાજ પર ચડવા લાગ્યો ત્યારે વિદેશમાં લોગવલુ પડતું કષ્ટ તથા આપત્તિઓનું દરમ તેની આખ આગળ તરવરવા લાગ્યું નહિ કોઇ મિત્ર, નહિ કોઇ સખધી, નહિ પાસે પુરતા પૈસા, નહિ કાઈની સિફારસ, આ બધું તે નવા પુરકને નિરાશ કરવાને માટે પુરતું હતું પરંતુ વચાભિમાન પણ કોઈક વસ્તુ છે તે વખતે તેને એક નાની કવિતા યાદ આવી તેના આશય એ હતો કે, ન્યારે એક રમજૂન (સેમુરો) મુન્કે કરચી જાહાર જન્મને નિશ્ચય કર્યો ત્યારે પોતાની મનોકામના સિદ્ધ કરી વગર પાછુ ફરવું, તે કરતા મરવું બહેતર છે તેને શૈલક શાનો તેના દેહ કંઈ જગ્યાએ પડશે તેની ચિંતા શા માટે? કેમકે જ્યાં તે જશે ત્યાં કોઈ ને કોઈ હરીપહાડી તેને મળી જશે.

આ પ્રમાણે તે મનને સમજાવી અમેરિકા પહોંચ્યો ત્યાં મહેનત કરી થોડા ધણા રૂપિયા કમાયો ત્યાં તેનું કામ ફક્ત ખડકીયો સાફ કરવી, એક વાસણ માંજવા વગેરે હતું તે કામ કરી તે ખુબજ મુશ્કેલીથી રહેતો એક ઉચ જાતિના પુરકને માટે ાવુ કામ નિન્દનીય મમજવામાં આવે છે જેણે પ્રથમ આશમથી દિવસો નિર્જનન કરેલ દોષ છે તેને એકાએક આવુ કષ્ટમય જીવન

પસાર કરવું ખુબજ મુશ્કેલ માંગે છે, પરંતુ તેણે તો આના કષ્ટ તરફ બિલકુલ લક્ષ્ય ન આપ્યું.

તેની ઈચ્છા અમેરિકામાં કવિતા કરવાની અથવા લેખક બનવાની હતી પરંતુ કેટલાય માણસોએ તેને સમજાવ્યો કે, વિદેશી ભાષામાં કવિતા કરવાનો અથવા લેખક બનવાનો ઉદ્દેશ કરવો એ માત્ર સમય ગુમાવવા જેવું છે આથી તેણે ચિત્ત કાર બદલાવું ધાર્યું અને તેનું જાન મેળવવા માટે એક મૂલ્યમા દાખલ થયો દિવસે તો તે ખુબજી કરતો અને સાંજ કાળે સૂલમાં જઈ ચિત્રકારનો અનુભવ લેતો પરંતુ તેની થોડી સારખી કમાણી સૂલની શી બરવામાં આવી ગઈ બોજનને માટે પથુ તેની પાસે કોઈ ન રહ્યું બૂખથી ત્યાકુજ થવાથી, સુવર્માં ફાટી ગયેલ નકશા તથા ચિત્રો સાધવાને માટે જે જે ચરોટી આપવામાં આવતી હતી, તે છૂપી રીતે ખાવા લાગ્યો, અને ત્યારથી તે હમેશાં તે રોટી પર જ ગુળરો કરવા લાગ્યો આ વાત કોઈના જાણવામાં ન આવી. નહિતો તુરત તેને સૂલમાંથી કાઢી મુકવામાં આવત.

જે વખતે મારકીનો અમેરિકા પહોંચ્યો તે વખતે અમેરિકાના લોકો જાપાનીઓ સાથે જરાબર સંવાહસપ ધરાવતા નહોતા તેઓ તેમના પ્રત્યે દેશની દ્રષ્ટિથી જોતા હતા આ બાબત મારકીનોએ જાણે તેણે ધણીતાર અનુભવ કર્યો હતો દ્રામગાડીમાં અમેરિકન ઓરતો તેની તરફ દીર્ઘ દીર્ઘને જોતી, અને જો તે કદાચ કોઈ ઓરત પાસે બેસે તો તે ઓરત કોઈથી કાઢી પાળી યદ ત્યાંથી ઉડી જતી. એક દિવસ તે રસ્તામાં ચાલ્યો જતો હતો. તે વખતે, તેની સાથે સૂલમાં બજારી છોકરી કે જેની સાથે તેને સારો સખધ હતો તે મળી મારકીનોએ થોપી ઉતારી તેને સલામ કરી, ત્યારે તે છોકરીએ આંકુ જેઠ સલામ સ્વીકારી નહિ ખાજે દિવસે સૂલમાં તે છોકરીએ કહ્યું કે, “સમા કરજો તમને સામી સલામ ન કરવી એવી મારી ઈચ્છા નહોતી, પરંતુ જો હું તેમ કરત તો સર્વ કોઈ મારા પ્રત્યે ધી દારની નજરથી જોવા લાગત અને એક જાપાનીને સલામ કરી એમ કહી બહુ

જોશીના જોતોને રખડાના કાણે પ્રધાન કરવામાં આવે છે, અને તેની રખડાથી પણ વધારે સફાઈ બનાવે છે.

જ કોવાયમાન થાત" જ્યારે મારકીનો રસ્તામા ગલીઓમા થઇ નીકળતો ત્યારે લોકો તેના ઉપર ઈટ, પથ્થર, અને કાકરા ફેંકતાં ધણીવાર ફેટતાય લોકો તેના પર યુક્તા બગીચાઓમા તથા ખીજી રમણીય સ્થાનોમાં તે બીકને લીધે જતો નહોતો કેમકે ત્યાંના લોકો જાપાનીઓ પ્રત્યે બહુજ દ્વેષ-ભુદ્ધિ રાખતા હતા એક દિવસે મારકીનોએ જાપાનેસ રૂપીયામાથી ચિત્રકારનો થોડો ઘણે સામાન—રંગી ડબીઓ, ચનાકા, ચિત્રપટ ઇત્યાદિ—ખરીદ્યો, અને સમુદ્રના કિનારા પર એકાંત સ્થાનમા ખેસી ચિત્ર આલેખના લાગ્યો તે વખતે ચાર-પાંચ અમેરિકન છોકરાઓ તે તરફ નીકળ્યા તેઓએ તેને એકાંતે અને જાપાની બધી પકડી લીધી, એક જણે ડબીના રંગથી તેનું મોઢું રંગી દીધું, બીજાએ ચિત્ર પટને ઉપવી લઇ દરીઆમા ફેંકી દીધું, ત્રીજાએ શલ્કાકા લાગી નાખી અને ડબી એને પશુ પાણીમા ફેંકી દીધી આ પ્રમાણે કરી તેઓ નાસી ગયા બિચારો ચોશિયો એકીતો થુ ૩૦ તેની ફેટલાય માસની કમાણી અને પરિશ્રમ જીજ્ઞાસા એક ક્ષણમા નષ્ટ થઈ ગયું ધણીવાર જુની તે રડ્યો, પરંતુ રહેવાથી થુ વળે ૧ રડતો રડતો ઘર તરફ આવ્યો તેણે અમેરિકા છોડી દેવાનો નિશ્ચય કર્યો, પરંતુ જાપાન તરફ પાછા ફરવાનો વિચાર હજી પશુ તેના મનમાં ઉદભવ્યો નહિ

એક ચિત્ર તરફથી ફ્રાંસના એક સોદાગરના નામનો પત્ર લઇ તે અમેરિકાથી રવાના થયો જ્યારે તે રવાના થયો ત્યારે તેની પાસે—એક ઝાંગ, ત્રણ કોલર, એક ખમીસ, એક નેક ટાઈ, બે નોડ મોજા, બાઈમલ, બૌદ્ધધર્મનું એક પુસ્તક અને ૨૪ રૂપિયા હતા તે રહેલે બાકુ તથા સ્લીમરની ટીકીટથી જૂઠાં હતા પરંતુ, જુઓ, જ્યારે તે ફ્રાંસ પહોંચ્યો, અને તે સોદાગરની તપાસ કરી ત્યારે માલૂમ પડ્યું કે તે સોદાગર ફ્રાંસથી ક્યાંય ખીજો ગામ ગયેલ છે મારકીનો ફ્રાંસીસી ભાષા બોલતો નહોતો, જ્યાં તુરત જ તે ફ્રાંસથી ઇંગ્લેન્ડ જવા રવાના થયો, તે વખતે ઇંગ્લેન્ડમાં જાપાન-સરકારના એક અમલદાર જાપાન માટે એક જગી જહાજ બનાવવાવાતા હતા તેમની ઓફીસમાં જાપાની

લેખકોની આવશ્યકતા હતી જ્યારે મારકીનો તેમને મળવા ગયો ત્યારે મારકીનોને તેમણે નોકરીમાં રાખી લીધો, પરંતુ મારકીનો પોતાના જીવનના આદર્શને જૂઓ નહિ તે નોકરીપર સાવધાન સંધી કામ કરતો અને રાત્રે સૂઈમાં જઈ ચિત્રકારનું કામ શીખતો આખા દિવસના પરિશ્રમને લઈ ધણીવાર પેનસીની કાગળ પર, ચિત્ર આલેખના આલેખના ચોશિઓ નિત-દેવિને સ્વાધિન થઈ જતો હતો. તોપણ તેણે પરિશ્રમ ઉપવાસનું છોડી દીધું નહિ તેની આવી મહેનત જોઈ તેના માસ્તર તેના પર બહુજ પ્રમત્ત થયા.

થોડા વખત બાદ જહાજ બનાવવાનું કામ સમાપ્ત થતા આવ્યું જાપાની ઓફીસર જાપાન તરફ પાછા જવા લાગ્યા તેમણે મારકીનોને પોતાની સાથે આવવા સુચવ્યું, અને ત્યાં આવતા મુઘીનું તમામ ખર્ચ આપવા કહ્યું લડન જેવા શહેરમા ફક્ત ચિત્રકારીના ભરેંસા પર રહેવું એ મૂર્ખતા છે તેમણે મારકીનોને તે જાખત વિચાર કરી જોના માટે એક અકવાડીયાની મુદત આપી મારકીનોને માટે આ વખત બહુજ કંઠ્યુ હતો જો તે આ અમલદાર સાથે ઘર તરફ પાછો ફરત તો નિસંદેહ તેનું જીવન આરામથી બનીત યાત, પરંતુ મનકામના પૂર્ણ કર્યા વગર પાછું ફરવું, એ તેને અપમાન-સૂચક જણાયું તેણે પોતાના માસ્તર તથા અન્ય વિદ્યાર્થીઓને પોતાની રામ કદાપ્તી જણાવી સલાહ પુછી, સર્વે કહેવા લાગ્યા કે, ચિત્રકારીના ભરેંસા પર રહેવું એવું નથી આથી તેનું મન બહુજ ચચળ બની ગયું વિચારોની ધારા ચાલ્યા લાગી, આખી રાત્રિ એજ વિચારમાં મગ્ન રહેતો જ્યારે સપ્ત જતો ત્યારે સ્વપ્ન પડ્યું તેવું જ જોતો—કદી તે જાપાન પહોંચી જતો અને કદી લડનની ગલીઓમાં ઠોકર ખાતો ફરતો. જ્યારે છેલ્લો દિવસ આવ્યો ત્યારે તે અમલદારે ફરી તેને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે, જો, લડનમાં ૧૦,૦૦૦ થી પશુ વધારે ચિત્રકાર જીવન-વૃત્તિ માટે દોડધામ કરે છે વિચાર કર કે, અહિં રહેવાથી તારી થુ ગતિ થશે મારકીનોએ જવાબ આપ્યો કે, જો માણસ ગલરાઈ નવ તો કાષ્ઠપશુ કાર્યમા સફળતા મેળવી શકે નહિ આપની મારાપર કૃપા છે, જ્યાં

હું ઘણોજ આભારી છું, પરંતુ હું માગે નિશ્ચય ફેરવી શકતો નથી તે દિવસથી મારડીનો પર દુખ, ક્લેશ, અને મુશ્કેલીઓનો પહોંચ દૂરી પડ્યો ત્યારથી પૂરા આઠ વર્ષ સુધી તેનો ચહેરો કદી ખુશમીનજ નોચામાં આવ્યો નહિ.

તેનું સ્વતંત્ર જીવન પ્રથમ અમેરિકાથી શરૂ થયું. રૂપિયા બચાવવાને માટે તેણે સસ્તાભાડાના મકાનમાં રહેવા ઇચ્છ્યું, પરંતુ નવા મકાનમાં મામાન લઈ જવાને માટે ગાડી આદિના ભાડાનું ખર્ચ કરવાને ચાહતો નહિ તેની નાનીસી બેઠ પશુ ટૂટી ગઈ હતી તોપણ તેણે ખિસ્તરની ચાદરમાં બેઠું સહિત થોડા સામાનની એક ગાંસડી બાંધી, ને તે ગાંસડી પોતાની પીડપર લઈ નવા મકાનપર ગયો લગ્નનવી ગલિઓના લોકોએ બાણેજ આવે દેખાવ કદી નોયો હતો. પરંતુ મારડીનોએ તે લોકોના અચળા તથા ઉપહાસ તરફ જરા પણ લક્ષ આપ્યું નહિ.

તેના માસ્તરે તેને સારા સારા ગૃહસ્થોપર ચિટ્તીઓ લખી આપેન, પરંતુ ક્યાપથી તેને કામ મળ્યું નહિ તેણે જૂના જૂના માસિક તથા સાપ્તાહિક પત્રો માટે નાના પ્રકારની તસવીરો બનાવી. ગરમીના દિવસોમાં તે પ્રાતઃકાળે ચાર-પાંચ વાગે ઉઠી કાર્યનો આરંભ કરતો, પછી ૬-૬૫ વાગ્યા બાદ તેને વેચવાને માટે લગ્નમાં જગ્યાએ જગ્યાએ ધૂમતો, પરંતુ આખો દિવસ ફરવાથી પશુ કંઈ મળતું નહિ છેવટે ચાકીને ઘર તરફ પાછો ફરતું પડતું આ પ્રમાણે તે હંમેશા ફરતો ધીમે ધીમે જે રૂપિયા આજ સુધી તેણે બચાવ્યા હતા તે સર્વ વપરાઈ ગયા.

જે ઘરમાં તે રહેતો હતો તે ઘરની માલિક બહુ પવિત્ર હતી મારડીનો પામે મકાનસાફ આપવા જેટલા પૈસા નહોતા તોપણ તેને ઘરથી બહાર કાઢ્યો નહિ સપાદકો, દુકાનદારો તથા જાખવાનાવાળાઓ પામે તે જતો ત્યારે તેની તસવીરો જોઈ તેઓ મસ્કરી કરતા અને કહેતા કે, “ધનવાદ, પરંતુ અમને તેની જરૂર નથી” આ દિવસોમાં, આખા દિવસની રખડપટ્ટી બાદ, તે જૂઓ સૂઈ જતો પરંતુ જૂખ્યા માણસથી નિદ્રા-દેવી પણ રિસાઈ જાય છે મારડીનોને રાત્રિ-દિવસ દુખદાયી થઈ ગયા એવી અવસ્થામાં

મનની ગતિ વિચિત્ર થઈ જાય છે રસ્તાપર આક્રમક-કાળા પશુ તેનાથી સારા હતા, કેમકે તેમની પામે કંઈક કામ તો હતું.

મારડીનોને સિગારેટ પીવાનો બહુ જ શોખ હતો પશુ હાલ કેટલાય મહિનાથી સિગારેટ પશુ તેના નવીનમાં નહોતી એક દિવસ તે હાઇડ-પાર્ક (Hyde-Park) પામે થઈ ચાલ્યો જતો હતો તે વખતે એક બધા માણસે અડધી સિગારેટ પી ને ફેફા ટીધી. તે અડધી સિગારેટ જોઈ મારડીનોનું મન લલચાઈ ગયું તે સિગારેટ લેવાને જોયો વોકો વળ્યો કે તુરત જ એક કડક અવાજ આવ્યો—“એક રજૂપૂત સુવક થઈ આવું નીચ કાર્ય” આ અવાજથી તે સિગારેટને ઉઠાયા વગર ત્યાંથી એકદમ પમાર થઈ ગયો.

આવી રીતે કદ ઉઠાવના ઉઠાવતા મહીના પર મહીના પમાર થઈ ગયા, પશુ કદી સફળતા પ્રાપ્ત થઈ નહિ. આથી એટલી બધી નિરાશા ઉત્પન્ન થઈ કે, છેવટે તેણે આત્મઘાત કરવાનો નિશ્ચય કર્યો આત્મ ધરાદાયી તે ટેમ્સ નદી તરફ જવા નીકળ્યો. ૨૦ મ્તામાં જતાં જતાં વિચાર થયો કે, આત્મઘાત કરવો એ મહાપાપ છે વળી તે ધર્મ વિરુદ્ધ નહિ પરંતુ કાળજી વિરુદ્ધ છે ત્યારે આવું કુખમય જીવન કેમ પસાર કરવું? તેના મનમાં ભારે વેગથી આત્મ વિચારોની લડાઈએ ઉગ્રતા વળી તેણે વિચાર્યું—“આત્મઘાત પાપ નથી, પણ આત્મઘાતને આત્મ દારણ કુખમય જીવનથી અચર્યાના પુજાને છે, નિરાશા અને નિષ્ફળતાની સંરથો ઉત્પન્ન ઓપધિ છે કદી કોઈ ઠેકાણે ધર્મમાં પણ પ્રાણ-ત્યાગને માટે આવ્યા છે જાતિ માન-પાપી પ્રાણોથી પશુ ઉચ્ચતર છે.”

આ પ્રમાણે અનેકાનેક વિચાર ફરતો ફરતો તે ચાલ્યો જાય છે જતા જતા રસ્તામાં એક સાપ્તાહિક પત્રની ઑશીસ નજરે પડી. તેરત જ તેના મનમાં આશાની ઝનક ઉત્પન્ન થઈ, અને છેવટના વખતે ત્યાં પશુ જઈ આવવા ધાર્યું કદાચ સફળતા નહિ ‘મગે તો ‘ટેમ્સ નદી તો ક્યાઈ મળે નથી.’ એમ વિચાર્યું ‘તે પોતાની તસવીરોનું બહુ હાથમાં લઈ તે ઑશીસમાં ગયો, અને સપાદકને મળવાની ઇચ્છા જણાવી પ્રથમ કનાર્ડ આવ્યો અને તે તેની તસવીરો સપાદક

પાસે લઈ ગયો ચોડીવાર પછી સપાદક નોતે
તેની પાસે આપ્યા. સપાદકની 'હા' અથવા 'ના'
પર મારકીનોનું જીવન અવલંબી રહ્યું હતું તે
દાણુ તેને એક યુગ સમાન જણાઈ, તેનું સદૃશ
'અન્નિન' મારક ધડકી રહ્યું હતું આવી
સ્થિતિમાં તે પોતાના કિસ્મતનો ફેસલો સાંભળ-
વાતે માટે રાહ જોવા લાગ્યો સપાદકે પ્રથમ
તેના કાદા તુટ્યા કપડા પર દષ્ટિ ફેંકી તેના છુટ
બિલકુલ ધસાઈ ગયા હતા. તેનો ચહેરો શીઠો
અને તેજસ્વિન થઈ ગયો હતો. ભાગ્યશી આંખો
ઉદાસીનતા અને નિરાશાની મુર્તિ બની રહી
હતી થોડો વખત આ અદ્ભુત દશ્ય તરફ નજર
કર્તા બાદ સપાદકે તેની તરફીરો ખરીદ કરવાનો
વિચાર કર્યો આથી મારકીનોનું હૃદય હર્ષથી
ઉભરાઈ ગયું, આશાસ્પી લતામાં નવા નવા અકુરો
ઉત્પન્ન થયા ઉન્નતિ અને સફળતા રૂપી કળિયો
ખિનતી જણાવા લાગી, નવા ઉડસાહેબો મિલનથી
જીવનમાં એક જાતનો નવો રસ ઉત્પન્ન થઈ
જાય છે

મારકીનોનું ભાગ્ય ક્યું તે દિવસથી તેને
ઠાઈ ને ઠાઈ કામ મળવા લાગ્યું, અને ધીમે ધીમે
ઉન્નતિ કરવા લાગ્યું પરંતુ હજી દુખનો અંત
આગ્યો નહોતો ઇંગ્લેન્ડમાં ઠંડી બહુજ પડતી હતી
મીનો પાસે ધરમાં તાપ કરવાને માટે ઢાંચા
ઓ નહિ દિવસમાં ઘણી વખત હાથ ગરમ કરવાતે
એક પ્રિયારીમાં જવું પડતું, કમકે કામ કરતાં
નામનો પત્ર હાથ ઠાકાર થઈ જતા તે વખતે
ન્યારે તે સાથે તેને પ્રેમ બંધાયો, તે તેને ગિર-
એક બંગ, નવા ચાહતી હતી પરંતુ મારકીનોને
ટાઈ, બે જોડ અને તે પોતાની પ્રિયતાને ના
એક પુસ્તક કરવા ચાહતો નહોતો. ન્યારે તેણે
તથા સ્ત્રી-યુક્તિ શોધી કાઢી બાઈબલની મોટી
સાથ તેણે ઉખાડી ફરી ચિત્ર બેચ-
વારી પોતાની કાપી તેમાં રાખી અને તે યુવતી
માથે તે ગિરજા ચાલ્યો ગયો ન્યારે, સર્વ લોક
પ્રાર્થના આદિમાં મગ્ન રહેતા ત્યારે તે ધીરે ધીરે
પોતાનું કામ કરતો બાઈબલની જિજ્ઞાસા હોવાથી
માથે તેના પર સદેશ રાખ્યો નહિ. પરંતુ એક
દિવસ તેની પ્રિયતાએ કાપી જોઈ તે નિવસથી
તેની મિત્રતા દૂરી ગઈ.

મારકીનો એક પત્થરવાળાને ત્યાં નોકર રહ્યો,
ત્યાં કમરોના પત્થરો પર ફિરસ્તાના ચિત્ર બનાવ
વાનું કામ કરતો પરંતુ પ્રેમના રગમાં તે રગાઈ
ગયો હતો, ન્યારે ન્યારે તે ફિરસ્તાના ચિત્ર બ
નાવવા બેસતો ત્યારે પોતાની પ્રિયતાને જોઈ શિક્ક
બની જતી. તેને એક બે વખત બતાવવામાં આ
બુ કે, ફિરસ્તા પુરુષાકાર હોય છે, પરંતુ ન્યારે
ન્યારે તે પુરુષાકાર ફિરસ્તા બનાવવા બેસતો ત્યારે
ત્યારે તેના મનમાં વસી રહેલ પ્રિયતાને જોવાજ
ચહેરો બનાવતો, પરિણામ એ આવ્યું કે, મા-
રકીનોને તુરંતજ તે કામ છોડી દેવું પડ્યું. આ
પ્રમાણે તેની જીંદગીમાં ઘણા ફેરફાર થયા વખતે
વખતે તે શુદ્ધ-ધર્મ પર બાંધણું આપતો તેના
પિતા મીની લાખા તથા બીજા—યાપના સારા પ-
ડિત હતા બચપણમાં મારકીનોએ તેના પિતા
પાસેથી થોડું ઘણું જ્ઞાન મેળવ્યું હતું તેની બીજા-
ધર્મનું તેને સાફ જ્ઞાન હતું વખતે તે જાપાની
નાટકો બોલવામાં કંપનીઓની મદદ કરતા વખતે
તે જાપાનના વિષયમાં પત્ર-પત્રિકાઓમાં નિબંધ
લખતો, પરંતુ પોતાના ચિત્રકારીતા કામમાં બરા-
બર લક્ષ્યપૂર્વક ચરિત્રમ લેતો તેનો પરિશ્રમ કેવો
હતો, તેનો એક દાખલો સાંભળો—

જાપાની મિત્રાએ તેને જાપાની શરાબની ધ
બાટલો બેટ કરી રાત્રે ભોજન ઉપરાંત તે થોડી
શરાબ પી લેતો પરંતુ એમ કરવાથી તેને જલ્દી
તિલા આવી જતી ન્યારે રાત્રે તે થયેલ કામ
કરી શકતો નહિ. કેટલાય વખતે તેને શરાબ ભળી
હતી. એવી અણુભોલ વસ્તુને તે ફેંકી દઈ શકતો
નહિ, તેમ પી પછી શકતો નહોતો એક રાત્રે જે
સાત બાટલો વધી હતી તે બધી એકી સાથે પી
જવાનો નિશ્ચય કર્યો. પી લીધા બાદ શરીર ક-
પવા લાગ્યું છતાં વખતે નીચે આવે, વખતે ઉપર
ગઈ પ્રથમ એક લેગ્ગ હતો પછી હવે સેકેડો
લેગ્ગ જણાવા લાગ્યા સમુદ્રની લહેરોમાં તે ગોથા
ખાવા લાગ્યો બીજે દિવસે ન્યારે ઝાડુ કાઢનારી
તેનું મકાન સારું કરવા આવી ત્યારે ખિસ્તરા
ઉપર છુટ-સ્લીપર અને પાંચ છ બાલો બાટલો
સાથે મારકીનોને બેઠુક પડેલો જોયો. પરંતુ
તેણીએ મારકીનોને પ્રતિ દિવસના નાશ થવાવાળા
સમયમાંથી બચાવી લીધો

શુદ્ધરે હરી કહેવા માંડ્યું—“અને અમુક અર્થાત્ ધર્માને લીધે તું ખીજ પરીક્ષામાં પણ ના-
પાસ થયો છું તમારા એક પ્રાણપ્રિય મિત્ર હતો,
તમારે ખતને ગાંઠ મૈત્રિ હતી તમારા પિતાના
દરજામાં કોઈ એક નવીન પુરુષ આવ્યો અને તે
પોતાનો કાંઈક સ્વાર્થ સાધવાને માટે તમારા તે
મિત્રનો પ્રેમ સપાદન કરવાને પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો,
પરંતુ તેનો તે પ્રયત્ન તમારાથી સદન યથ રાક્ષ્યો
નહિ અને તમારા હૃદયમાં ધર્માના અકુરે ઉત્પલ
થયા તમે તે, નવીન પુરુષને પોતાના મિત્રના
પ્રેમના લાગણીદાર ન થયા હતા મારે છત્ર માટે
પ્રયત્ન કર્યો અને તમારા હૃદયમાં કોઈની ધારા
જેવા લાગી.”

રાજકુમાર બોલ્યો—“ત્યારે મારા જાણુ-
વામાં આવ્યું કે એ નવીન પુરુષને કેવળ પોતાનો
સ્વાર્થ જ સાધવો છે, ત્યારે મારા મિત્રને તેના
કપટ પ્રપચમાં ન રસાવા દેવાનો પ્રયત્ન કરવા
એ શું મારે કરવું નહોતું ?

શુદ્ધરે કહ્યું—“તે સ્વાર્થપરાયણ મિત્રતા
શું પાછળથી ખવિત્ર અને સ્વાર્થહીન બની રાક્ષી
નથી ? તમને શું તે વાતનો પાકો વિશ્વાસ હતો
કે તે મિત્રતા કોઈ પણ વખતે વિશુદ્ધતામાં ન
બદલાત ? તે સિવાય સમારી સંજ્ઞાન પુરોષો બને
પોતાના મિત્રના રક્ષણ અને શત્રુના પ્રયત્ન નિષ્ફળ
કરવાને માટે મને તે પ્રયત્ન કરે, પરંતુ મારા
શિષ્યે તો તે માર્ગનું અવનબન કરવું ન જોઈએ.
તેણે પોતાના હૃદયમાંથી ધર્મા અને અહતાને દુર
કરી દેવા જોઈએ અર્થાત્ પોતાના મિત્રની અને
કપટ પ્રપચ રચનારાની સાથે પણ ધર્મી, મનુષ્ય
લિંગે ન કરવા જોઈએ રાજકુમાર, તારા પિતાની
સંપત્તિમાં કે વૈભવમાં તને પ્રેમ નથી, દન્ડિય સુખ
પણ તને પોતાની તરફ આકર્ષિત કરી રાક્ષતા
નથી, એ સર્વ ઠીક છે, પરંતુ ત્યારે માત્રી ત્યાગ
દત્તિનો અનસર આવ્યો, ત્યાગે તારાથી ધર્મ ન
રખાયો અને તારા હૃદયમાંથી મનુષ્યકાર કર
વાની આશા નિરોધ ન થઈ.”

રાજકુમાર માથું નીચું કરીને હનપ્રાય
થઈને બોલ્યો—“ભગવાન ! મને સર્વ તરફ અ-
ધાર અને અધકાર જ જણાય છે મારા હૃદ-
યના અધકારની આગળ રાક્ષિતા અધકારની પણ
કાંઈ મજૂરી નથી.

શુદ્ધરે કહ્યું—“ત્રીજી વાત—તમે પ્રેમહીન
અને કષ્ટાહીન બન્યા છો તમારી નદા નામની
સ્ત્રીએ અનીતિનું પર્વન કર્યું, જેથી તમે તેને
રાજાદેવતાથી અલિપ્ત કરી દીધી, તેના અપાન
અને યૌવનનો તમે વિચાર ન કર્યો, તેના ઉપર
તમને દયા ન આવી.”

રાજકુમારે પૂછ્યું—“ભગવન ! આપજ બ-
તાવો કે તેવા વખતે મારે શું કરવું જોઈતું હતું ?
મારી અને મારા કુટુંબની માનમર્યાદાનું રક્ષણ
કરવાનો શું મારો ધર્મ નથી ? અપરાધિની અને
અચળચિત્તવાળી સ્ત્રીઓના સમાગમમાં રહેવું શું
હિચિત છે ? તેના અપરાધની શિક્ષા કરવામાં જો
મે યોડી ઘણી પણ આનાકાની કરી હોત તો શું
મારા ઉપર એ દોષ ન આવત કે આ દેશમાં
આચાર ઉપર જરા પણ ખ્યાન અપરાધમાં આ-
વતું નથી ?

શુદ્ધરે કહ્યું—ઉદાર રાજપુત, તમને મારે
વારવાર એ વાત કહેવી પડે છે—કે સત્સાર યજ્ઞ
દરતારા સર્જન પુરોષો બને પોતાની ઇજ્જત આપણ-
અને માન મર્યાદાના રક્ષણને માટે મને, તે પ્રયત્ન
કરે, આપ કરે, શિક્ષા કરે, કે દેવનિકાશ કરે;
પરંતુ સાધુ પુરુષોને તેમ કરવાની જરૂર નથી,
તે વસ્તુતરત્વ જ નિરીક્ષણ કરે છે અને તેને
લીધે તે પ્રાણીમાત્રને ક્ષમા અર્પે છે. અપરાધની
શીકષા કરવા કરતા અપરાધ કેમ થયો છે, તેને
શીકષી કાઢવાનેજ વધુ પરિશ્રમ કરે છે. સમુદ્રની
કહેરની ગળુત્રી યજ્ઞ શીકે છે, પરંતુ તેની હૃદય-
વર્તી, દયા—મૃદુતા સાગરના તરંગોની ગળુત્રી યજ્ઞ
કહેર છે હૃદયમાંથી દુર રહેવું એ કાંઈ મહા ભારે
સાધુજી નથી. માધુ પુરુષો તેને કાંઈ મહત્ત્વ કાર્ય
માનતા નથી તેના વિચારથી કદી કદી એ પાછાં
વિશુદ્ધિજન ઉન્નતિના માર્ગમાં વિમુક્તતા યથ પડે
છે, કેમકે જન વિશુદ્ધિની સાથે વસ્તુતરત્વ જાન
ન હોય, અત શુદ્ધિ ન હોય. તો નિષ્કુસ્તા અને
અભિમાન ઉત્પલ થયા વગર રહેતા નથી. અને
અતે જોગો તો વિશુદ્ધિની જગ્યાએ કેવળ તેની
અધાજ રહી જાય છે યુવરાજ, તમે કદી તમારી
સુમારજીમાં અધાજ વખતે દિશામય પર્વતના શિ-
ખરી તરફ નજર નાખી છે ? પરદેશી આચાર-
દિન શિષ્યજ ઉપર ત્યાગ કેવળ અન્યાય હિચિત-

ચંદ્ર થાય છે, ત્યાં હૃદય અને તેજોને આનંદિત કરનારાં સોમેરી રંગનાં કિરણો કદી જોવા છે ? બાલશુદ્ધિ એ પ્રકારની છે ”

રાજકુમારની આંખોમાંથી આંસુ વહેવા લાગ્યાં તેણે બુદ્ધદેવને સાદાગ્ર પ્રશ્નિપાત કરીને મંદ સાદે કહ્યું - “ પ્રભો ! આપની સમીપમાંથી મને દૂર ન કરો આપનો શિષ્ય થવાને માટે મને ફરી એક વાર પ્રયત્ન કરના હો આપના શિષ્ય થવાની યોગ્યતા કેવી રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, તેનું હવે મને સારી રીતે જ્ઞાન થયું છે ”

બુદ્ધદેવે કહ્યું, “ ઠીક જાઓ, તમારી પ્રાપ્તિના કષ્ટ થયે છે, ” રાજકુમાર પોતાના સાથીઓને લઈને તેજ વખતે ત્યાંથી આલ્થો ગયો

૩

રાજકુમાર જૈનસિંહે પોતાના રાજ્યમાં પહોંચતાં પોતાના પિતાના શ્રત્યુતા સમાચાર સાંભળ્યા રાજ્યનો સઘળો કારભાર તેને માથે આવી પડ્યો, ન્યાય નીતિથી પ્રજાનું પાલન કરવાને લીધે પ્રજાજિવિસેમાં તે ન્યાયી અને પ્રજાપ્રિય રાજા ાણુવા લાગ્યો

તેણે પ્રથમ પોતાના મિત્રને માટે અને તેની માથે મિનતા કરવાની ઇચ્છા કરનારા ઉપર જણાવેલા નવીન પુરૂષને માટે જોડાજોડ બે મહેલ બંધાવી આપ્યા અને ચોતે અદિાકૃત કરેલી સ્ત્રીને પણ ફરી પાછી પોતાના રાજમહેલમાં બોલાવી મંગાવી આથી રાજાની ધણી નિદા યત્ર લાગી તેના પિતાના વખતના જે રહ સેવકો હતા તે અપ્રસન્ન થયા ઘેરે ઘેર તેની વાતો યત્ર લાગી તેની સમુચિત સુધારણામાં લોકોની સ્વેચ્છાચારિતાની દુર્ગંધિ આવવા લાગી,

પરંતુ તેથી રાજા વિચલિત ન થયો તેને પુણ્યસત્યા અને કટકશત્યા બંને એક સરખી જણાવા લાગી કયન કે કાચ, મહેલ કે મંત્રાન, ધનવાન કે નિર્ધન અને જીવન કે મરણમાં તેની મમદષ્ટિ થઈ ગઈ તેણે લોકોની નિંદા કે સ્તુતિની તરફ નજર સરખી પણ ન કરી તે તો પોતાના કર્તવ્ય માર્ગ પર બરાબર આરૂઢ રહ્યો

રાજાને એક નાનો લાઇ હતો તે પોતાના મોટા લાઇની આવી વર્તણૂકથી અપ્રમત્ત થઈને તેનો મનુ બની ગયો તેણે રાજાની વિરૂદ્ધ એક

ભારે પડપંતની રચના કરી જેનો ઉદ્દેશ રાજ્યના પિત્રારતુ પરિવર્તન કરી દેવાનો હતો એક દિવસે રાજા જૈનસિંહને કોઇએ ખબર આપી કે તમારો વધ કરવાનો ગુપ્ત યત્ન કરવામાં આવ્યો છે, પરંતુ તેથી રાજા જુરા પણ લયભીત ન થયો તેને પોતાનું રક્ષણ કરવાની જરા પણ ચિંતા નહીં પોતાના પ્રાણ જીવાની સંકળી તે બ્યાકુળ ન થયો

એક દિવસે તેણે પોતાના એકાન્ત આનંદમાં જોયું કે એક અપરિચિત પુરૂષે તેનું કામ ખતાસ કરવાને તત્કાલર ઉગામી છે, તે તત્કાલર તેનાં ગળાં ઉપર પડતાજ તેના કેટલાક મિત્રોએ લાં આવી પહોંચતાં તેને વચમાં રોકી લીધો અને મારનારાઓને તેણે તેજ વખતે કેદ કરી લીધો મારનાર માણસ એક દ્વિવિપ હતો રાજાએ પૂછ્યું કે, “ તું શો માટે માંડે ખૂન કરવાની ઇચ્છા રાખે છે ? ”

તેણે કહ્યું કે, “ તું રાજ્યનું સલાનાશ નાજનાર છે તે માટે તારાં વર્તન અહીંના પ્રથમના રાજાઓ કરતાં ઉલટું છે તું જેટલો મુશ્કેલ કરે છે તે સર્વ પરિણામમાં રાજ્યનો નાશ કરે તેમ છે ”

જૈનસિંહે વિચાર કર્યો, કે અપરાધી અત્યંતી જણાય છે, જેથી તેને છોડી દેવા જોઈએ તેણે પોતાના સેવકોને કહ્યું કે, - જો કે આ માણસે મારો વંશ કરનાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો, પરંતુ તેનો ઉદ્દેશ ઉત્તમ છે, એથી તેને છોડી દે અને તેને એકલાને માત્રી પાસે આવવા દે અને તમે સર્વ બહાર આલ્યા જાવ

સેવક આશ્ચર્યચકિત થઈને બહાર આલ્યા ગયા રાજાના સહસને માટે તેમને તે વખતે કંઈક લખ થયો આરાદ બેપરવાઈથી રાજાની સામે જોવા લાગ્યો, પરંતુ રાજાએ તેની મુખમુદ્રા ઉપર કાંઈ પણ ધ્યાન ન આપ્યું, આરાદે જોયું કે રાજાના મુખ ઉપર દયા, પિત્રાર અથવા વિજયની છાયા પણ નહીં તે, લગતાન બુદ્ધદેવના “સતપુરૂષો અપરાધની શોધ કરતા કરતા અપરાધ કેમ થયો છે તેને જોણી કાઢવાને માટેજ વધુ પરિશ્રમ કરે છે ” આ ઉપદેશ અનુસાર પૂર્વ કર્મોનું નિરીક્ષણ કરવાનો પ્રયત્ન કરતો હતો તે તે કર્મોની મિમંસા કરી રહ્યો હતો કે જેને માટે આરાદે તેને માર-

વાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો અને તે જાતે મરતો મરતો જાયી ગયો હતો એકાએક તેની મુદ્રા પડ્યામ ગઈ. તે પોતાના દિવ્ય ચક્ષુઓથી આ પ્રભાણે જોવા લાગ્યો કે જાણે ગુરૂદેવેને તેના અતઃકરણના દાર ઉઘાડી નાખ્યા છે વગ્નુતુ રહસ્ય તેના સમજવામાં આવ્યું તે માણસનાં પૂર્વ કર્મ તેની દૃષ્ટિની સન્મુખ જણાવા લાગ્યાં.

તેને ખમર પડી કે વિધુતતાની માફક આરાદ્યુ સ્પન્ડપ-ક્ષણ ક્ષણમા પરિણમન કરી રહ્યું છે અત્યંતથી અને તેને લીધે બાધેના પાપકર્મોથી પ્રાણિયોને ને ને કષ્ટ સદન કરવા પડે છે, તેનું સાક્ષાત્ સ્વરૂપ તે વખતના યાનનો વિષય થઈ રહ્યો ! યોડીજ વારમા જેમ કોઈ સ્વપ્નથી જાગૃત થાય છે, તેજ પ્રકારે રાજાએ સચેત થઈને તે માણસને કહ્યું — “ભાઈ, તારા સંબંધમા હું એટલું જ જાણું છું કે તું મારા ભાઈ છે મારા અને તારા સ્વરૂપમાં કાંઈ જાતર નથી. હું અને તું બંને એકજ માર્ગના મુસાફર છીએ આવ, હું અને તું હવે મિતાવીને મળીએ અને તે માર્ગને જ ફરી પુરા કરવાનો પ્રયત્ન કરીએ

ધણે મમય થઈ જવાથી રાજાના અગરક્ષકોને ભય થયો તેમણે અદર જઈને જોયું તો,

આરાદ્ય જૈત્રસિદ્ધના ખમે માથુ રાખીને રડ્યા કરે છે અને જૈત્રસિદ્ધ એક અપૂર્વ આધ્યાત્મિક તેજથી દીપ્તિમાન થઈ રહ્યો છે ।

X X X X
ભગવાનુ શુદ્ધેન પૂર્વે વર્ણવેના ઉપનનમ્રાજ વિરાગ્નમાનુ થઈ રહ્યા છે પ્રભાતનો સમય છે સપ્તદેન ધામે ધામે ઉપર આવી રહ્યા છે કોઈ મનુષ્યના આવવાનો ધણુસારો મળવાના લાગ્યો ભગવાનુ શુદ્ધેવે તેજ ઉઘાડ્યા તો સામે રાજા જૈત્રસિદ્ધ નમસ્કાર કરીને ઉભો થઈ રહ્યો છે

આ વખતે રાજાની સાથે કોઈ પણ પુરૂષ નથી. તેણે ભિન્નભિન્ન વેપ ધારણુ કરી લીધો છે તેની મુખમુદ્રા ઉપર એક અપૂર્વ શાંતિ વિરાગ્નમાન થઈ રહી છે શુદ્ધ ભગવાને તેને આશિર્વાદ આપ્યો અને કહ્યું—મેટા, તું હવે મારી પરીક્ષામા પાસ થયો છું હવે પ્રસન્નતાની સાથે દીક્ષા ગ્રહણુ કરીને તારું અને અગણિત સસારના હુ ખમન્ન પ્રાણિયોનુ કથ્યાણુ કર

તે પગી શુદ્ધેવે તેને મત્રોપદેશ આપ્યો. આ વખતે મુગધિન મદ પવન આવી રહ્યો હતો. ચારે દિશામાં દિવ્ય શાંતિ પ્રસરી રહી હતી અને પ્રભાતકાલની રમણીયતા અસૌકિક જણાતી હતી X

અમેરિકા અને યુરોપમાં એક જાપાની મુસાફર.

(અનુવાદક—વાડીયાવ ફાકુમાઇ સધરી)

અમેરિકાના પ્રધાન મિ મિલ્ડ ફિલ્મોરે (Millard Fillmore) જાપાન-સરકાર પાસેથી બ્યાપાર સંબંધી કાંઈક રસત્વ પ્રાપ્ત કર્યોને સમગ્રગ સાંઠ વર્ષ થયાં વિદ્યમ સ વત ૧૮૦૮ પહેલાં જાપાની લોકો પરદેશિઓને પોતાના દેશમાં આવવા દેતા નહોતા યુરોપની જૂદી જૂદી જાતિઓએ જાપાની લોકો સાથે બ્યાપાર કરવાને ધણેજ પ્રયત્ન કરેલ, અને કોઈ કોઈ વખતે તેમને યોડી ધણી સફળતા, પણ મળેન, પરંતુ ઇસાઇ લોકોએ કાંઈક જાપાનમાં ઉપદ્રવ

કર્યો હતો આથી જાપાનિઓએ સર્વ પરદેશિઓને ત્યાંથી કાઢી મૂક્યા તે વખતે જાપાની-સરકારની આજ્ઞા નીચે લખ્યા સપ્તદેશમાં અપાઈ હતી —

“જ્યાં સુધી સર્વ ભગવાનુ પૃથ્વીપર ગરમી પહોચ્યાડે તમા સુધી કોઈ ઇસાઈ જાપાનમાં આવે નહિ મરવેન ચૂસના આપવામા આવે છે કે, જો સ્પેન દેશના રાજા અથવા ઇસાઇઓના પોપ (Popo) અથવા તેમના મર્વથી મોટા પરમાત્મા પણ આ આજ્ઞાનુ વિલ્લધન કરશે તો તેને પણ દેહાન્ત દડની શિક્ષા કરવામાં આવશે.”

જાપાન સાથે વ્યાપાર કરવાને માટે અમેરિકા યુદ્ધ આતુર હતું જ્યારે જાપાન-સરકારે અમેરિકાનું માન્ય નહિ, ત્યારે અમેરિકાના પ્રધાને વિક્રમ સંવત ૧૯૦૬ માં કોમેડર પૅરી (Perry) ને જાંગી જહાજોના એક ખેડાની મથે જાપાન મોકલ્યા. તે વખતે જાપાન દુર્બલ-શક્તિ વગરનું હતું જાંગી ખેડાને મુકાબલે તે કરો શકતું નહિ જેથી અમેરિકાના વ્યાપારિણે માટે જાપાનની ખેડિયો તુરત ખુલી ગઈ, અને થોડાજ વખત બાદ યુરોપની જાતિયોએ પણ તેવું જ સ્વલ્પ પ્રાપ્ત કરી લીધું જાપાની લોકો વિદેશિયોને હામે-સાથી સંદેહની દૃષ્ટિથી જોતા હતા તેની જરા પણ પરવા ન કરતાં, જાપાનિયોની ધૃત્તિ વિરુદ્ધ વિદેશી લોકો, માત્ર પોતાના બાકુબળથી જાપાનમાં આવ્યા જાપાનિયો પર તેમના જાંગી જહાજોનો બહુજ પ્રભાવ પડ્યો અને લાવિષ્યમાં સ્વ દેશની રક્ષાને માટે તેવું જ જહાજ ખતાવવાનો ખૂબ નિશ્ચય તેમણે કરી લીધો.

વિદેશી વ્યાપારિણોને મળવાથી તેઓ યુરોપ અને અમેરિકાના નિવાસિઓથી વિદ્યા તથા કળા-કૌશલમાં કેટલા પગલ છે તે તેમના જાણવામાં આવ્યું હતું વિદેશિયોની સધ-શક્તિ અને મજા હોને જોઈ તેઓ વિસ્મય થયા જાપાનિયોમાં આ શું રવાબાવિક છે કે જ્યારે તેઓ કાઈ એક કલા, વિદ્યા અથવા વ્યાપાર કષ્ટાઈ જુલે છે ત્યારે તુરં તે શીખી લે છે, અને તેના પ્રયોગ પોતાને શિખરાડનારથી પણ મારી રીતે કરે છે જાપાનિયો આજ સુધી સસારની કાઈ નવી વિદ્યા શિખેલ નથી તેઓ હમેશા બીજાની પામેથી શીખતા આવ્યા છે દિસોસદી અર્થાત દર્શન-સાહ્યમાં કાઈ નવો વિચાર તેમણે જાણવે નથી ધર્મના વિષયમાં તેમણે કાઈ નવી સત્યતાનો અનુભવ કરેલ નથી સાહિત્ય, કવિતા, નાટક આદિમાં પણ વિશેષ રસ નાઓનો પ્રાદુર્ભાવ તેમણે કરેલ નથી, અને પ્રતિના નિષ્ક્રિયા વિષયમાં તેમણે કાઈ નવી શોધ-ખોળ કરેલ નથી તેમના સ્વભાવ ઉત્પાદક (Productive) નહિ, પરંતુ પ્રાપ્તક (Receptive) છે બૌદ્ધ સંબંધનાની ચર્ચા જ્યારે મમારમાં થઈ સારે જાપાની બૌદ્ધ ધર્મ ગયા હવે પશ્ચિમીય મન્યનાનો સ્પર્શ પોતાના પ્રચલ પ્રતાપથી જાગી

રહ્યો છે, સારે જાપાની 'Ring out the old ring in the new' એ કહેવત પ્રમાણે અર્થદ્રવી રવા છે પરંતુ તેમાં એક વાત પ્રશ્નસનીય એ છે કે જે કાંઈ પણ તેઓ બીજાની પામેથી શીખે છે તેનો એવો સારો ઉપયોગ કરે છે કે શિખવાડનારા પણ વિસ્મય થાય છે આથી જાપાની લોક અંગ્રેજો સાથે થોડાકલા મળતા છે ઈંગ્લેન્ડનું રાજ્ય સસારના એક ધણાજ મોટા વિકાસ પર છે સંસારની સર્વ જાતિઓના અગ્રણી ઈંગ્લેન્ડનું દરિયાઈ બળ-એક છે આથી ઈંગ્લેન્ડને સમુદાય પૂર્ણ અધિકાર છે પરંતુ આજ સુધી જહાજ ખતાવવા તથા નવી નવી જાતના હથિયાર તૈયાર કરવા, ટારપીડો તથા સેબમૅરીન નિર્માણ કરના આદિમાં જેટલું અનુસંધાન તેઓ આવિષ્કાર થયેલ છે તેમાંનું એક પણ ઈંગ્લેન્ડ કરેલ નથી જ્યારે બીજાઓ શોધખોળ કરી નવી નવી મુક્તિઓ શોધી કાઢતા સારે ઈંગ્લેન્ડ ચૂપચાપ જોઈ રહેતું, અને જ્યારે કાંઈ કુન્નર ઠીક થતો ત્યારે ઈંગ્લેન્ડ તુરત તેનો પ્રયોગ કરી લેતું અને તેનો પ્રથમ અનુસંધાન કરવાવાળાથી એક પ્રગામ કરી ખતાવતું.

પૅરી (Perry) ના જાંગી જહાજોના આગમનથી જાપાનને બહુજ અસર થઈ, તુરતજ તે ખતાવવાની વિધિ શિખવાને માટે જાપાની લોકો વિદેશ જવા લાગ્યા - વિદેશ-આત્રાને માટે દરેક યુવક બાકુલ થતા લાંગ્યા પોતાની હીન દશાને સુધારવા તથા જાતીય સમ્માનની રક્ષાને માટે પુરુષાર્થ, પરાક્રમી અને સાહસી જાપાની યુવકો યુરોપ અને અમેરિકા તરફ ગયા જેમ હિમાલયની કદરાઓમાં યોગી લોક આત્મ-સાક્ષાત્કારની પ્રતિજ્ઞા કરે છે, જેમ વૃદ્ધ માતા લાંબા વયવધી વિદેશ ગયેલ યુવતી પાછા આવવાની રાત્રિદિવસ પ્રાર્થના કરે છે, તેમ અમેરિકા તથા યુરોપની યાત્રા કરવાને માટે જાપાની યુવકો એવા હિસાબે હતા કે ક્યારે વખત મળે અને ક્યારે આપણી અભિલાષા પૂર્ણ થાય.

તેમાંના એક યુવકનું નામ થોશિઓ આ-સ્કાને હતું તે જાપાનની કૃત્રિમ-જાતી મેમુરાઈ મા ઉત્પન્ન થયો હતો તેનો વશ ગેગીનસનના નામથી પ્રસિદ્ધ હતો મેમુરાઈઓમાં એ વચન

કરેલ કર્મ કરી નિષ્કળ જતાં નથી કાષ્ઠ ન
કાષ્ઠ વખત તેનું ફળ અવસ્ય મળે છે જ. આ
પ્રમાણે કષ્ટ સહન કરવાથી અને પુણ્યાર્થ કર
વાથી પરિણામ એ આવ્યું કે, મારફતો તે વખતે
ચિત્રજીવોમાં સર્વથી શ્રેષ્ઠ ગણવા લાગ્યો તેના
ઉત્તમ કાર્યની લોકો બહુજ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.
તેને ધનની પુષ્કળ પ્રાપ્તિ થવા લાગી ઇચ્છેકથી
તે ફરી ક્રાન્સ ગયો ત્યાં પણ તેણે સારી નામના
મેળવી. ક્રાન્સ થોડા વખત રહી તે ઇટાલી ગયો
અને થોડા માસ રોમમાં રહી કેમકે રોમ ગયા
વગર કોઈ પોતાના ધધામાં પ્રવીણ કહેવાતો નથી
આ પ્રમાણે આ દેશમાં કાર્તિ મેળવી મારફતો
સુખે દિવસ નિર્જનન કરવા લાગ્યો તેનું નામ
પ્રખ્યાત થઈ ગયું, અને જે પ્રમાણે તેણે ધાર્યું હતું
તે પ્રમાણે કરી બતાવ્યું.

મારફતોનો આદર્શ લેતે નાતો હોય કે
મોટો હોય, પરંતુ જે પ્રમાણે તેણે પોતાના

આદર્શની મુર્તિને માટે પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો, તે વિના
મદદે પાર ઉતાર્યો મરદેશમાં—સામાન, ધન, મિત્ર
નથા વિશેષ વિદ્યા વિના, અને હનરો ચિત્રકરો
હોવા છતાં ન ગભરાવું, કેટલાય મહિના સુધી
પેટભરી ભોજન ન મળતું, કેટલાય વર્ષો સુધી
નિરાશા મળવા છતાં હિમ્મત ન હારતી, આપત્તિ
અને મુશ્કેલીઓથી મેરાઈ રહેવા છતાં, નિર્જન
અને નિષ્કેષ્ટ ન થતું, અને ઉચ્ચ કુળમાં જન્મ
લીધા છતાં અથાગ પરિશ્રમ વેડવો—આ બધા
શુભેષે તેને ઉન્નત બતાવ્યો, જે જાતિના બ્ય-
ક્રિતઓને પોતાની જાતપર ભરાસો છે, જેનામાં
ઉત્સાહ છે, ભુજામાં બળ છે અને મનમાં જાતીય
અભિમાન છે, તે જાતિના ભવિષ્યની ખિલકૂવ
ચિન્તા નહિ, અને તે જાતિના ગૌરવ તથા સ-
ન્માનની રક્ષાને માટે કાષ્ઠ જાતના આકબરની
પણ જરૂર નથી.

[લક્ષમણ રત્ન એમ એ ના હોતી બે ઉપરથી]

વસંત યમુના.

(અનુસંધાન ગતાકથી.)

વસંતે આનંદિનં ચક્રતે તાકામાંથી જરા
સરખા આવતા પ્રકાશના આધારે ઘણી
જ મુશીબતે કાગળ લખ્યો, અને પડી કહ્યું,—
ભદ્રે, પ્રતિજ્ઞા કરો કે આ ચિઠ્ઠી તમારે વાંચવી
નહિ અને યમુનાને પણ બતાવવી નહિ જે દશ
લાવીને તમે તેને અવનિત રાજ્યના મંત્રીની પાસે
મેકેની આપશો તો હું આ કારાગૃહમાંથી સહે-
લથી મુક્ત થઈ શકીશ.

સુભદ્રાએ કહ્યું, હું મોગનપૂર્વક કહું છું કે
તમારી આજ્ઞાનું હું અક્ષરજ પાલન કરીશ.

તેજ રોજે એક ફત્ત- ચિઠ્ઠી લઈને અવનિત
રનાના મધ ગયો.

ફત્તને અવનિત જઈને પાછા આવનામાં જે
વિવજ કાગળે તેનું વસંતે મનમાં ને મનમાં જ
અનુમાન કરી લીધું અને તેના સુભદ્રાને પૂછી
પૂછીને દિવસો ગણવા લાગ્યો.

એક દિવસ સુભદ્રાએ આવીને કહ્યું કે, વસંત
આજે અવનિત રાજ્યના મંત્રી મેના સાથે આવી
પહોંચ્યા છે પણ તે તો તમારો ઉદ્ધાર કરવાનો
કાષ્ઠ પણ પ્રયત્ન કરતા નથી.

વસંતે હસીને પૂછ્યું, તો તે શા મોટા આ-
વેશ છે ?

“તે તો વિવાહનો સંબંધ બાધવાને માટે
આવેલા છે !”

“કોનો ?”

“ગજકુમારી યમુનાની સાથે અવનિતના મ-
હારાજના લાઇને અને મહારાજની સાથે.”
સુભદ્રાએ તે પડી કાંઈ કહ્યું નહિ પણ શરમથી
તેના મોઢામાંની વાતો હોડમાં અટકી પડી.

સુભદ્રાને શરમાઈ ગયેલી જાણી વસંતે હસીને
પૂછ્યું કે, અને અવનિતના મહારાજની સાથે કોનો
વિવાહ કરવાનો છે ?

સ તિ સુ લો ચ ના દે વી.

(અનુમધાન ગાતાઠી)

પ્રકરણ ૧૧ મુ.

હુંદારાઓનો પરાજય અને મુખ.

શ શહેરમાં મર્વન શાંતિ પ્રમરી રહી હતી ધણી જગ્યાએથી પુરુષો હુંદારાની વાતો કરતા હતા. માનસિ હજી આજે મોઢું ચના સુધી રાજકાર્યમાં ગયાયા હતા તેઓ કામકાજ કરતા પણ જીવ રેકલે નહોતો માનસિ હજી પોતાના ગજ માથી મોડી રાતે પરવારી ચાનાના અતરમાં જતા હતા ત્યાં એકાએક એક ઘોડે ર દોડતો જ તો તેમને જાણ્યો તેને આવતો નોંધ પોતે ઉભા રયા ચોડીવારમાં ઘોડેસ્વાર આવી પહોંચ્યો તેને તુરત જ રાજાએ આગળથી લીધો. રાજાએ કહ્યું યશવત્તમિ હજી શુ સમાચાર લાગ્યા છે ?

યશવત્તસિ હજી—આજે જ હુંદારાઓને પકડવાના મમાચાર લાગ્યો શુ આપણા સેનાપતિને એકદમ ખોસાવો

રાજાએ કહ્યું—કેમ ? શુ કરવું છે ?

યશવત્ત—તે પછી, પશુતમે હમણાં જ તમારું મૈત્ર્ય એકઠું કરો નહિ તો આજી જાગડી જશે ? આ માલગી રાજાએ તુરત જ પોતાના મેનાધિપતિને ખોસાવી મૈત્ર્ય એકઠું કર્યું

યશવત્તમિ હે કહ્યું—હુંદારાઓએ આજે આપણા મહેરમાં હુટ અને લાજ કરવાનો વિચાર કર્યો છે તે સર્વે જાલમની આગેવાની નીચે અહીં આવવા નીકળી પડ્યા છે અને તેમનું રક્ષણ ગોધી કદાડ્યું છે નવવ ત્યાં છે અને હું બીજા રસ્તે ચાલુ આપને ખબર આપવા અને હુંદારાઓના ગ્રામથી શહેરને બચાવવા ગાંડી આજી શુ રાજા—એમ ! તો હવે આપણે શુ કરવું ?

યશવત્ત—જ્યાં દરવાજામાંથી માત્ર એક દર

વાજો પશ્ચિમ ભણીનો ઉઘાડો રાખી બધા બધ કરવા અને દરેક દરવાજો શુભ ચોક્કી પહેરા ને ડેના વગેરી અદર છુપાવી રાખવા

આપણું ફેટલુક મૈત્ર્ય પશ્ચિમ ભણીના દરવાજા સામેની ઝાડીમાં સતાડી રાખવું અને જોવા હુંદારાઓ શહેરમાં પ્રવેશ કરે કે તરત જ દરવાજો બધ દરી તેમની પુક પકડરી દરવાજામાં જોવા હુંદારા પેરી તેવા જ આઝા અવજા જઈ શો નહિ તે માટે બધા રમતા બધ કરવા અને દરવાજા મામેનો માત્ર એક જ માર્ગ ઉપાડી રાખવો અને તે માર્ગ એક યોગાનમાં પડે તેમ રાખવું તે યોગાનમાં હુંદારાઓ આવે કે તરતજ આજે જાણુ રાખવા મૈત્ર્યે તેમને ઘેરી લઈ પકડી લેવા પણ તે લોહિા અદર પ્રવેશ કરે ત્યારથી એક કલાક સુધી બરાબર શાંતિ જાળવી રાખવી.

બીજા આઝા અવજા રમતાઓના નાંકે પગ શુભ રીતે સૈનિકોને તૈયાર રાખવા કે તે લોખ આવે કે તરતજ પકડી લેવા

રાજા—કીક, ધણેજ શુભ ઉપાય હું પાર્ડ શુ કે આમ કરવાથી હુંદારાઓનો ત્રાસ સમુગ્રમાં જશે રાજાએ યશવત્તમિ હતા દેવરા પ્રમાણે તમામ યોજના કરી અને પશ્ચિમનો દરવાજો ઉઘાડો રખાઓ સૈનિકોની પણ તેજ પ્રકારે બધા રખાવી મલતત ફેટલાક સૈનિકો લખને પશ્ચિમ ભણીના દરવાજા તરફની ઝાડીમાં મતાર્ક ગયો

તે પછી મર્વન શાંતિ પ્રમરી રહી જાણુ શહેર ભર નિદ્રામાં પડ્યું હોય એવો ભામ થવા લાગ્યો અધારી રાત હતીને મર્વન શન્ય કાર જાણું હતું

રાતના બાર વાગ્યા પછી કાંઈ જણાયું નહિ. આ તરફ સૈનિકો ગુપચુપપણે હુલારાઓને આવવાની રાહ ભેંતા હતા રાજા માનસિંહજી પછી થી ખમર આવે છે તે સાંભળવાની ઈતેમરી રાખતા હતા ભેંતખેતામાં એક વાગ્યો હુલારાઓ પછી તૈયાર થઈ ચારે દરવાજા તપાસી વળ્યા એક દરવાજા ઉઘાડો ગયો ત્યાં ચોકીવાળો ભર-નિદ્રામાં પડેલો હોય તેમ જણાયો. તે દરવાજા થઈ પ્રથમ એક માણસ દાખલ થયો તે થોડેક દુર ગયો હરો તેવામાં તો ખીજ ચાર જણ દા-લખ થયા એમ એક પછી એક નમામ હુલારા-ઓ અંદર દાખલ થયા બીજા પછી અંદર જ હતો

આજે હુલારાઓએ રાજદરવાજામાં લાલ લ ગાડવાની અને રાજાના જનાનખાનામાં હુલ કર-વાની ઈચ્છા રાખી હતી જેથી જેવા દરવાજામાં પેલા કે તરતજ ગુપચુપ, ગુપચુપ મર્વે રાજમહેલ તરફ વાળ્યા.

આ તરફથી યશવતિસિંહની યોગ્ય પછી તેમની પાછળ તેજ દરવાજામાં પ્રવેશ કરી દર-વાજા બંધ કર્યો અને પુરતા ચોડી પેગ ચોકની દીધા અને હુલારાઓને ઘેરી લેવા તેમની પાછળ કેટલેક દુર રહી જતાં લાગ્યો

હુલારાઓએ ગસ્તે જતાં ચાર રસ્તા આગળ ઉભા રહી કાલક મંકેન કરી ચારે દીશામાં થોડા થોડા વહેચાઈ ગયા આજે તેમને સપાળે શુન્ય જણાયું કાંઈ માણસ કે સૈનિક તેમને જાગતો જ-ણાયો નહિ તેથી તેમને લાગ્યું કે આજે સારો સાગ આગ્યો છે તેમને ક્યારથી ખજર કે આજનો દિવસ તેજ હોતો છે એ દિવસ છે

તેમના એક જણે એક દિશામાં જઈ અગ્નિ મળાવવાની શરૂઆત કરી અને જ્યાં એક ઘ-રમાં લાલ સળગાવી પોતે નાસવા લાગ્યા કે તુર-તજ પાછળથી આવી તેમને સૈનિકોએ પકડી લીધા અને તુરંતજ લાલ હોળવી નાખી.

ખીજ બાજુ પછી તેવો જ રંગ જાળીએ એક જણે જઈ રાજમહેલમાં અગ્નિ મળાવ્યો અને તેની ખજર પડતા તેને હોલવી તેમને તરત જ પકડી લીધા

હવે સીધે મોઢાંજે હુલારા જતા હતા તે આવવા યોગાતમા જઈ પહોંચ્યા અને ત્યાંથી હવે શુ કરવું તેના વિચારમાં હતા તેવામાં ચારે

બાજુના સૈનિકોએ તેમને ઘેરા અને પકડી લીધા. આ ભેંધ બંદમ અને ખીજ એક બેએ પાછા નાસવા માંડ્યું પછી તે યશવતિસિંહની યોગ્યના પંડામાં સપાઈ ગયા

આ પછી તમામ દરવાજા ઉઘાડી નાખ્યા અને તેમાંથી નાસવા માણસને પકડવાની ગોડવણ કરી એટલે થોડા ઘણા રહ્યા હતા તે પછી પકડાઈ ગયા. માન એક જણ બચી ગયો અને તે ત્યાંથી બધાની નજર ચુકવી જીવ લઈને નાઠો.

બીજા વિગેરે તમારા હુલારાઓને પકડી એક બધારા ભોવરામાં કેદ કરી રાજાને પુરતી સંભાળ રાખવાનું જણાવી પોતે નાતવું શુ થયું તે ભેવા માટે પેના વડ પાસે ગયો. સાથે થોડાક સૈનિકો પછી રાખ્યા હતા

હુલારામાંના નાઠોમાં માણસ દોડતો દોડતો વડ પાસે પહોંચ્યો તેવામાં પાછળથી યશવતિ તેને ભેંધ ગાળા છોડી એટલે નીચે પડ્યો, અને ખીજ-એ તેને પકડી લીધો યશવતિ તેને વડનો ભેદ ખુરેલો કરવાને કહ્યું પછી તેણે કાંઈ માન્યું નહિ. જેથી તેને બહાર રાખી બેઠેક સૈનિકોને તેની સભાળ રાખવાનું કહી તે વડના પોલાણમાં ઉતરી પડ્યો હવે તે ભેલઈ જાન્યો હતો. તેને કાંઈના લય રજો નહોતો તે અંદર જઈ નીચેની નળી-માં આગળ વધ્યો તો ત્યાં એક યોગાન અને ખંડેર જણાયું તે તે ખંડેરમાં ગયો તો ત્યાં મર્વન સુનું હતું અને બારણા જેવું કાંઈ જણાયું નહિ. જેથી તેણે એક બાજુ ખુટી જેવું જણાયું તેમાં લાન મારી કે તરત ભીંતમાં ચીરાડો પડ્યો. અંદરથી પાંચ દશ માણસો હથેલીવાર મંધ આવી તેના ઉપર તુટી પડ્યા પછી યશવતિ તેમને એક પછી એક ગોળાથી સુવાડી દીધા આવો બનાવ જાન્યોની અંદરના ખડમાં ખજર પડતા બે યુવ-તિઓ એકદમ અંદરના ખડમાંથી બહાર આવી. યશવતિસિંહ તેમને ઓળખી કુશળ સમાચાર પૂછ્યા અને નવન કર્યા છે એવો પ્રશ્ન કર્યો.

આ યુવતિઓ સુયોચના અને સુપ્રમારી હતા સુયોચનાએ કહ્યું-તમારા લાલને તો આ દુષ્ટ લોકોએ આ ખડમાં કેદ કર્યો છે તરતજ યશવતિ તે ખડને ઉઘાડી તપાસને બહાર કાઢ્યો, અને પછી કુશળ સમાચાર કહી હુલારાને પક

સુધરે, અને તેમના ગૃહસ્થાશ્રમેમા તેમને અર્ચાય
સુધનેા અનુભવ થાય તે માટે ધણી જગ્યાએ
શાળાઓ સ્થાપી અને ઉચ્ચ શિક્ષણનો પ્રચાર કર્યો
યશવત્સિહ અને નવલે પણ પોતાના દેશમાં
હુનર ઉદ્યોગના જ્ઞાનનો વધુ ફેલાવો થાય તે માટે
પોતાના ખર્ચે ઘણા વિદ્યાર્થીઓને વિદેશ મોકલી
ત્યાની વિદ્યાનો અહિ પ્રચાર કરવા સારૂ ધણી
કોલેજો સ્થાપી અને પોતાના દેશમાં ઘણા હુનર
ઉદ્યોગના કરખાના ખોલ્યા.

નવલકિશોરે ધર્માંદ્ર અર્ચમાં ધણી સખાવતો
કરી તેથી સરકારે પણ તેને ઘણા હક્કો આપે અને
માન આપ્યા અને સુરતમાં તો શુ પણ આખા
દેશમાં તેનું નામ ઘેરે ઘેર ગવાવા લાગ્યું.

આ પ્રમાણે તેમણે પોતાની પાછળની છદ્મી
લોક સેવામાં ગાળી અને પોતાના જીવનને સાર્થક
કર્યું જાનમ અને તેના આગ્રીતો જન્મારા મુખી
કદમા જ સહયા કર્યા અને તેમના અર્ચનો બદલા
તેમને ખર્ચ પુરેપુરા મળી ચૂક્યો.

મંત્રવલની એક અદ્ભુત શક્તિનું દૃષ્ટાન્ત.

(દેસાઇ ગોતીનાલ મયુરભાઈ મહુધાવાળા),

મરવાડમાં ધુણી નહિના કિનારા ઉપર
ખેરગઢ નામનું એક ગામ આવેલું છે
જે ગોહીન લોકોનું જીવન સ્થાન કહેવાય છે, અને
ત્યાંથી સેગટજી ગોહીન સૌરાષ્ટ્રમાં આવ્યા હતા
તે ખેરગઢ (કેટલાએક તેને ખેડગઢ કહે છે) માં
એક, શ્રી શકરનું અને બીજા શ્રી આદિનાથનું
એમ બે દેવાલય હતા શ્રી શકરના દેવાલયના
ગોસાંઈઓ અને શ્રી આદિનાથના દેવાલયના ય
તિઓ પુનઃગી હતા સદરહુ અને દેવગોત્રે ખેરગ-
ઢથી અકબધ ઉપાડી-ઉખેડી-નારતાઇ પાસેના પ
ર્વત ઉપર સ્થાપવામાં આવ્યા હતાં તે વિશે નીચે
પ્રમાણે દત્તકથા આવે છે

“એકવાર યતિઓ અને ગોસાંઈઓ વચ્ચે
“પોતપોતાના મનજીની શક્તિ માટે વાદવિવાદ
“આરંભ્યો, અતે એવું કહ્યું કે ખેરગઢમાંનું જૈન
“મંદીર તથા શીવલય એક રાત્રીની અંદર,
“મંત્ર શક્તિવડે ઉપાડીને અરણ્યમાં પહોંચી નાર-
“લાઇ લાવે અને તેમાં જ પડેલા લખને પડેલો
“તે પોતાના દેવગનું શીખર ઉપર સ્થાપન કરે;
“અને જે મોઝ પડેલો તે, મંદીરનું સ્થાપન
“નિર્ણય કરે. એવી મરન કરાવી યતિઓ આદિ-
“નાથનું દેવગ અને ગુમાઇઓ મહાદેવનું દેવગ
“મંત્ર શક્તિવડે ઉખેડીને નારતાઇ લાવ્યા પણ
“ગુમાઇઓ પ્રથમ આવી પહોંચ્યા તેથી તેમણે

“શકરના દેવગની, પહાડના શીખર ઉપર તત્ત
“શળ આપના કાંધી અને ગોરજીઓ આદીના-
“યનું દેવગ લઇ પર્વત ઉપર ચઢવા આવના
“હતા એટલામાં ગુસાઇઓએ કુકડાના સરખો
“અવાજ કર્યો, તેથી ગોરજીઓ સમજ્યા કે વ
“હાલું વાયુ માટે હવે આપણને ત્યાં શીખર
“ઉપર સ્થાપન કરતાં ગુસાઇઓ અટકાવશે એમ
“ધારી (આદિનાથ) દેવની આપના નીચેકરી”

આ દત્તકથાના સમર્થનમાં એક દોહરો
આવે છે :-

સંવન દય દાવોતરો, વહીયા ચોરાથી વાદ,
ખેડ નગરથી લાવીઓ, નારલાઇ પ્રાસાદ.
આ બાબતનો લેખ—(નારલાઇના લેખ)
નારલાઇ ગામના પશ્ચિમ પાદરમાં શ્રી આદિનાથનું
જૈન મંદિર છે તેમાં છે તે લેખમાં લખે છે કે—

સંવત ૧૬૪ (૯૬૪) યશોમદ્ર સૂરી મંત્ર
શક્તિ સમાનીતાયા”

ઉપરના દોહામાં બતાવેન મવન ૧૦૧૦ અને
લેખનો સવન ૯૬૪ છે તેથી ૪૬ વર્ષનો ફેર છે
તેનું કાગળ ગમે તે હોય પણ ઉપરની દલીલ
તાજીથી પમાડનાર છે તેથી અને જાણી છે
આ દલીલ બાવનેગર પ્રાચિન શોધ બાગ ૧ માં
બતાવી છે

વર્ષાદની આંગાહી.

(સ પાદક-દેસાઇ મોતીલાલ મયુરભાઈ-મધુધાવાળા)

ગુજરાતના સુવર્ણન મહારાજ બેગડા (ઇ સ ૧૪૫૮-૧૫૨૧) એ પોતાના અમલદારમાન જગન (દારકો) ઉપર-કીચરી સન ૮૭૭ (ઇ સ ૧૪૭૨) ના ઝીલ્લો મહીનાની મતરથી તારીખે ચાલ કરી તેની હકીકત મિરાતે મીક દરીમા આપી છે દારકોના વર્ણન માટે થોડી હકીકત લખ્યા પછી દારકોની નવાઈ લખતા લખે છે કે —

“ જે જગ્યાએ સુવર્ણના તલુઓ નાખવામાં આવ્યા હતા તે મધ્યે માપો એટલા ઉતરાના હતા કે કોઈની હીમત, સુધ જવા, આવી નહીં એવો એક પણ તલુ નહીં હશે જેમાં સાપો દાખલ થયા નહીં હોય. રાતના ખુદ સુવર્ણના તલુમાં માત્રે માપ મારી નાખવામાં આવ્યા હતા ”

વર્ષાદ આવવાની આમણી માટે ત્યાંના લેણી એક પક્ષી ઉપરથી નક્કી કરતા કે વર્ષાદ કેટલો યશે તે વિશે તે લખે છે કે —

“ વર્ષાદ રૂતો આરબ યતાં અપાડ માસની અગીઆરસથી પુનેમ સુધીના દિવસોમાં એક વિચિત્ર પક્ષી દરીમા તરફથી આવે છે તે એવું તો વિચિત્ર હોય છે કે તેના જેવું બીજું કોઈ પક્ષી કદી કોઈના જોવામાં આવેલું નથી આ પક્ષી મંગલોર પ્રગણના ગામ મોજે માધુપુરના એક મુર્તિના હોરા ઉપર આનીને બેઠે છે ત્યાંથી લોકો તેને સાવચેતીથી પકડી આવે છે, અને તેના શરીર ના રંગ ઉપરથી વર્ષાદના શુકન (વરમાદ કેટલો આવશે તે) જોવામાં આવના.

જે સદરકુ પક્ષીની પૂઠડી અને માથું વધારે કાળું હોય છે અને મધ્ય ભાગ મરદ હોય છે તો તો તેઓ એમ અટકળ કરે છે કે વર્ષા રૂતની શરૂઆતમાં અને આખરના ભાગમાં વરસાદ વધારે પડશે, અને મધ્યમાં ઓછો પડશે. જો તેના મધ્ય ભાગનો રંગ કાળો હોય અને બે બાજુ સફેદ હોય તો તે એમ સૂચવે છે કે મધ્ય ભાગમાં વર્ષાદ સારો યશે અને શરૂઆતમાં તથા આખરમાં ઓછો યશે. વળી બે બાજુએ કાળાચ વધારે હોય તો વર્ષાદ વધારે યશે એમ અનુમાન કરતા અને બે બાજુએ ધોળાસોતો ભાગ વધારે હશે તો વર્ષાદ ઓછો યશે. જો તમામ રંગ કાળો હશે તો આખી વર્ષારૂતમાં વરસાદ યશે અને તમામ રંગ સફેદ હશે તો વર્ષાદ પડશે નહીં. સદર પક્ષી દરેક વર્ષામાં વર્ષાક્રતુમાં આવના આ - પક્ષીઓ બે ત્રણ ધડીથી વધારે જીવતા નહીં જે સાક્ષમાં મિરાતે સીકદરી લખાઈ તે સાક્ષમાં પણ મંદર પક્ષીઓ પાટળ, દીવ અને દારકોના મદીરો ઉપર આવી બેઠતી હતા.

સંતાન પ્રાપ્તિ કરવા ઉપચાર.

(લેખક-કીરચદ કે મોદી)

શ્રી રજસ્વલ યામ ત્યારે ત્રણ દીનસ નીચેની દવા પીવે તો ગર્ભાસ્થાન ખુદ્દુ થયા વિના કદી રહેશે નહિ.

૧. ગુદ બાવળનો ચોખ્ખો શેર ૦૧ તેને રાત્રે ગાયતા ચોખા દુધ શેર ૧ મા પમાળેલો તેને સવરિ દતાવી એકરસ કરી નાખવો તેમા સાકર શેર ૦૧ ખાડીને તથા ઘી ચોખ્ખુ ગાયનુ શેર ૦૧ ખાશેર મેળવી મીકચર કરી દેવુ, પછી ત્રીએ અટકાવના દિવસમા પી જવુ અને જે દીવસે સ્ત્રી ન્દાય તે દિવસે રાત્રે પોતાના પ્રણનો ભંગ કરે તો દદાડા રદી જાય. કદાચ આશા ન રદી તો બીજી વખત તેજ દવા પીવાથી (અટકાવના દિવસોમા) કદી સંતાન પ્રાપ્તિ થયા વિના રહે જ નહિ. દવા નેટલા દીવસ લેવામાં આવે તેટલા દિવસ પરદેજ બરાબર પાળવી

તેન, મરચુ, ખટાર, આમની તથા નીમક ખાવુ નહિ. નીમકને બદલે મીધાકુણ અંગર ખારો ઉપયોગમાં લેવો.

લોરાક અને સ્વભાવ.

(લખનાર - મિ. લક્ષ્મણદાસ પુરપોત્તમદાસ ઠંકર.)

ખો રોક ઉપર સ્વભાવ ધણે અશે આધાર રાખે છે પ્રગતિના છતાંસુઓ માટે એ સવાલ જેમ વધુ ચર્ચાય તેમ વધુ લાભ છે, એમ ધારી એ સંબંધમાં કાંઈક લખુ છું.

સ્વભાવ ખોરાક ઉપર આધાર રાખે છે, એ મુરો વિવેચનમા લાવનાં પડેલા વાચકોએ જાણવું જોઈએ કે સ્વભાવ વિષયાસક્તિ ઉપર પણ ધણો આધાર રાખે છે જે માણસ બહુ વિષયી હોય, તેનો સ્વભાવ તામસી થયા વગર રહેતો નથી, કારણ કે વિષયથી જ્ઞાનતત્ત્વો નગળા પડી જાય છે, તેની સદનગતિમા ઘટાડો થાય છે, અને ઉચ્ચરાઈ જના નાર લાગતી નથી.

પૃથ્વીરાજ ચોદાણુ બહુ વિષયથી ઝેટલો તામસી ધર્મગ્યો હતો કે, ચામુંકરાય જેવા નીમક-હલાવ સરદારને નહવા કારણમર ક્ષેત્રી શિક્ષા કેળાં સારાસાર વિચારનું જ્ઞાન રાખી શક્યો નહોતો છદ્મીના પાછા લાગમાં તે એક કોધી અને અવિચારી રાજ્યકર્તા તરીકે નિદાણી શક્ય છે. તેનું એક કારણ તેની અતિ વિષય પ્રીતિ હતી.

એક યુરોપીયન ડાક્ટર કહે છે કે હનીમુન મ પૂર્ણ થયા પછી સ્ત્રી પુરુષ નચે તકરાર થાય છે, તેનું એક કારણ અતિ વિષયથી જ્ઞાનતત્ત્વો નગળા પડી ગયા હોય છે, એ છે.

વિષય પ્રીતિને અગે અવિચારીપણું અને ચીડીઆપણું એવું વર્જન છે કે તે કોઈ દાખલામાં ખોડ પડી શકે નહિ.

શિશુલુદાસા જેવા રાજ્યકર્તા અતિ વિષય સેવનથી અવિચારીપણું, ચીડીઆપણું એ વગેરે નગળા દુર્ગુણોમા વધારો કરી પાપમાતીને પામ્યા, એ વાત હનિદાસના વાચકોથી અજાણી નથી. અતિવિષયથી અને વીર્યક્ષય પદાર્થો ખાવાથી આંતરગ્રાના જ્ઞાનતત્ત્વો વધુ નગળા પડી જાય છે, તેથી થોડે કે વધુ અશે કમજબાત કાળે કરીને પ્રાપ્ત થાય છે. કમજબાતથી મખ્ત ચીડીઆપણું આવે છે.

મોગલ શાહશાહ મહમદશાહ વગેરે જે જે રાજ્યકર્તાઓ અતિવિષયી નિદાણાય છે તેજ પ્રમાણમાં તેમની મગજશક્તિમા ન્યૂનતા, અવિચારીપણું, ચીડીઆપણું વગેરે પણ નિદાણાય છે. ચીડીઆપણાથી પાચનક્રિયા અને આંતરગ્રાની મજિતે ભારે દાનિ પડેલે છે, એથી સખ્ત ચીડીઆપણું આવે એ સર્વનું મળ અતિવિષય પ્રીતિ હોય. ખરખર જન તેમજ હોય, તો મનુષ્ય તરીકેના ઉચ્ચ દરજ્જે જાળવવા સાર, અને એક સારા અને ડાણા માણસ તરીકે ગણાવવા સાર એ કુરેવ એકદમ દૂર કરવી જોઈએ.

સ્વભાવ ખોરાક ઉપર કેટલે અગે આધાર રાખે છે ?

નહિ માફક આવના પદાર્થો ખાવાથી ચીડીઆપણું આવે છે એક નમળી પાચનક્રિયાવાળો માણસ નહિ માફક આવે એવા પદાર્થ ખાય તો તરત તેના કોષમાં વાયુ થાય અને એ વાયુ અને કમજબાત તેના સારા સ્વભાવને બગાડી નાખે છે એક માંદો માણસ ચીડીઓ હોય, તેનું મુખ્ય કારણ એ છે કે, તેની જઠર અને આંતરગ્રામાં બગાડની અસર હોય છે, અને તે તેના મગજ ઉપર આવું નબળી અસર કરતી હોય છે.

યાદ પીવાથી ખાડ જેવો દાનિમરક પાર્થ રાજ ગેજ મતારમાં પડેવતુડેલો કાદમાં દાખલ થાય છે સાથે યાદમાનું રેનિનગ્રેર પણ દાખલ થાય છે, પરિણામે યાદ પીનારાની જૂખ ઝાણી થઈ જાય છે. તેઓ વધુ ખાવા જાય, તો કોષમાં ખરાબ વાયુ થયા વગર રહે નહિ, અને તેની અસર મગજ ઉપર પણ થયા વગર રહે નહિ. યાદ પીનારની જૂખ અને ઉપ ઝોડી થાય.

છે જ્ઞાનનુભવો નબળા પડતા હોવાથી ચાલુ ખીચા વગર કઈ કામ ચાલતું નથી, એ વગેરે દાનિઓ લખવાનું સ્થળ આ નહિ હોવાથી માત્ર એટલું જ કહીશું કે ચાલુથી શરીર ઉપર જાણવેલી અને પરિણામે કમજોરતા વગેરે ખીટી માદા અમરો થતી હોવાથી ચાલુ ખીચાર માણસ મજબૂત સમતોલપણું સદાક્ષણ જાળવી રાખતો નથી, અને પ્રમથ મજબૂત ઉદ્ધારક બન્યો છે. સૌજન્યવાળી ઉમદા માણસો પણ ચાલુના નકારા પરિણામના ભોગ થયા વગર રહેતા નથી. તેઓ ધર્મનીતિને બ્રહ્મ કરનાર કોઈને તિરસ્કારતા હોવા છતાં પ્રમથ મજબૂત કોઈથી યથા પ્રેરે છે.

ન પંચે એવા ભારે ખોરાકથી અને ચાલુને ચાલુ કમજોરતા રહેવાથી સ્વભાવ ધણો ચીડીઓ બની જાય છે દિવાના થવાનું કારણ દારૂ વગેરે ખરાબ વ્યવસાય, પાચનક્રિયામાં ખમોડા, બધકાશ વગેરે હોય છે.

ગોળ, ખાડ સાકર વગેરે શરીરમાં એકત્રી ગરમી કરનારા પદાર્થો વધુ પ્રમાણમાં ખાવામાં આવે, તો ધાતુકાયનું દરદ લાગુ થાય છે તબીબગરમી પણ થાય છે, એકત્રી ગરમી કરનારા પદાર્થો ધાતુ ઉપર એકદમ અસર કરે છે, અને તેને પાતળી બનાવે છે, માટે સવારમાં નરણે કાંડે ગોળ, ખાડ, માકર વગેરે પદાર્થોમાંથી એકે પદાર્થ બની શકે ત્યાં સુધી ઓછા પ્રમાણમાં પણ ન ખાવો ધાતુ પાતળી કરનારા પદાર્થો ખાવાથી ચીડીઆપણું આવે છે એવા પદાર્થો રોજરોજ વધુ પ્રમાણમાં ખવાય તો પરિણામે અવસ્થ કમજોરતા થાય છે.

શરીરનો રાગ વીર્ય છે તે ચાલુને ચાલુ પાતળું થઈ પેશાબ માર્ગે ન માત્રમ પડે એવી રીતે જવાથી શરીર ટીકું ટીકું ઉત્તમાહ વગરનું બની જાય છે કામ કરવાની શક્તિમાં પણ એ કારણથી ઘટાડો થાય છે, માટે ગોળ, ખાડ, સાકર વગેરે શરીરમાં એકત્રી ગરમી ઉત્પન્ન કરનારા પદાર્થો જેમ ન્યૂન પ્રમાણમાં ખવાય, તેમ સાકર, અને ધાતુને પ્રુદિને આપનારા પદાર્થો બહુ વગેરે ચોખ્ખા પ્રમાણમાં આડવાડીઆમાં એકાદ બે વાર દાળના સ્વરૂપમાં બાત સાથે ખવાય તો ઘણો લાભ થાય. “અતિ સર્વત્ર વર્જયેત” એ નીતિ સુધે પ્રમાણે એ દાળ પાચનક્રિયાના પ્રમાણમાં જ ખાવી, આથી કામ કરવાની શક્તિ, ઉત્તમાહ વગેરેમાં વધારો થાય છે, અને ધાતુને બળ મળવાથી મન શાંત રહે છે કમજોરતા પણ ઓછી થાય છે.

જે માણસો નાનપણમાં ધાતુ સમયે કુદેવના ભોગ થઈ પડ્યા હોય, તેમણે સવારમાં ગરમ ગરમ દવાઓ ગોળ વગેરે ગરમી પેદા કરી ધાતુ પાતળી કરનારા પદાર્થો કદી ન ખાવા કારણ કે ધાતુને પાતળી કરનાર દવા પણ એવા માણસો ઉપર બહુ મુશ્કેલી અમર કરે છે એવા માણસોએ મરચું પણ ન ખાવું ખાવું પડે તો ન્યૂન પ્રમાણમાં જ તે ખાવું કે જેથી શરીરના રાગ વીર્ય ઉપર નબળી અસર થાય નહિ. પુરતી જૂખ લાગ્યા વગર ખાવાથી સ્વભાવ ચીડીઓ બની જાય છે, કારણ કે પુરતી જૂખ તાજા વગર ખાવાથી અપચત થઈ જેની વાસુ કાઢમાં પેદા થાય છે, અને તે મગજ ઉપર મુશ્કેલી અમર કરી ચીડીઆપણું પેદા કરે છે.

ચીડીઆપણું અને પચનાવો

ઘણા મારા માણસો ચીડીના હોય છે મજબૂત સમતોલપણું તેઓ જાળવી રાખતા નથી, અને પ્રમથોપાત ઉદ્ધારક બન્યો છે ખોરાકની માદા અમર દર થયા પછી પચનાવ છે કે આ નામોશી આપનાર ચીડીઆપણું મારામાં ક્યાંથી આવ્યું ?

માણસ જ્ઞાન અને આનંદ સ્વરૂપ પરબ્રહ્મના અસ્વરૂપ હોવાથી તેનો મૂળ સ્વભાવ આનંદ રૂપ હોય છે જે નાના બાળકને ધાવણું અને એકલા ગુદા દ્વય ઉપર જ ઉડેલામાં આવે છે, તે બાળકો બહુ આનંદી સ્વભાવના હોય છે, તેનું મૂળ કારણ માણસનો મૂળ સ્વભાવ આનંદ સ્વરૂપ છે શ્રી હરિશ્ચંદ્ર, શ્રી ગમચંદ્ર જે રે પરમાત્માના સિદ્ધિએ પડેલા મહાત્માઓ જ્ઞાન અને આનંદ સ્વરૂપ ઇનિદ્રાસમાં માત્રમ પડ્યા છે આત્માનો પૂર્વ વિકાસ થયા પછી ચીડીઆપણું

ઓમા પણ બહુ જોવામાં આવે છે. તે જો બુદ્ધિ દે તો ઠીક કારણ તેનેથી કાંઈ દુખ દરદે સારાં થતાં નથી તેમજ તમારા ધણી કે ધણીઆણી તમારા સુખમાં થઈને રહેવાના નથી. એ જોય દરે હોડી દઈ પોતાની કેળવણીને ન ખરાબ લગાડતા એવાં વહેમી ચેટકા જે લગાડે તેને હમી કાઢી ખાલી પઈસાની ખરબાદી તેમજ હાલની ખુશી કરતાં અટકા તો તમારો સસાર સુખી રાખવાનું તમારા પોતાનાજ હાથમાં છે. હાલની ચાર જુદી જુદી રીતે લાંબી ચર્ચ થઈ છે તે દુકામ હવે આપણે જોઈએ.

૧-જીવનશક્તિ વધારવાથી, ૨-બદનના લાગેને મજબુત કીધાથી, ૩-જીવનશક્તિના ખપનો અટકાવ કરવાથી, ૪-સ્વચ્છ ને તાજે તથા હળમ થાય એવા ખોરાકની પુરણી કીધાથી.

૧-જીવનશક્તિ શા શા ઉપાયોથી વધારવી-એજ એક મોટામાં મોટો સવાલ છે કેટલાકા મોતી, માણેક, હીરા, પ્રવાલ વગેરેના ખાંડા ખાઈને જીવનશક્તિ વધારવાની કાશીશ કરે છે ત્યારે કેટલાકા આખે હાથિયાત (Elixir of Life) અથવા કીમીઆ અકબર (Philosopher's Stone) વાપરી જીવનશક્તિ વધારવાની કાશીશ કરે છે કેટલાકાનું એવું મત છે કે એ આખોને યોક્ષ મેલવણીથી કાતું ન્યારે સોતુ બને છે સારે શુ આપણા શરીરને એવો વખતાર કરવાથી નવી હાલોનું અમરત શુ કહી મેળવી શકાય? પણ જેવો એવું ધારતા હોય તો તેઓનું એ ધારવું ધણુંજ સુલભર્થ છે કારણ શુ આપણે આપણા શરીરના વધારણ કરતાં પણ હાલનાર તાકાત કે જીવનશક્તિ લઈ શકીશું કે નહીં. જોએ એવા ઉપાયો ઉપર આધાર રાખતા હોય તેઓ ખરેખર દુઝાયા છે એવી દવાઓ હમેશા ગરમ હોય છે ને આપણા શરીર કરતાં વધારે પાવરની હોવાથી તે જીવનશક્તિ મેળવવા કરતા ઉનટા ઉરકેરે છે ન્યારે જીવનશક્તિ ઉરકેરાય છે ત્યારે તેઓ એમજ જાણે છે કે હા હવે તો અમારા આગમાં તાકાત જેવું ધણું સાફ લાગે છે પરંતુ તેઓ એમ નથી સમજતા કે જીવનશક્તિને આપુ ઉરકેરો કરવાથી હાલોની પુરણી જાલથી ધરી જાય છે અને તેજ કારણથી હાલો દુધી થાય છે કેટલીક તાકાતની દવાઓમાં દારૂનો ભાગ વિશેષ જોવામાં આવે છે અને કેટલીક શક્તિની દવાઓમાં તો અરીજી, કાકન કે એકચોના વગેરે વગેરે ગરી દવાઓ આવે છે તેથી ફરી શરીરની ગતી વધે છે, ન્યારે ગતી વધે છે સારે ખપ પણ વધારે થાય છે તેથી ફરીને બદનના લાગેને જાલદી કમનાકાત ખનાની દે છે કેટલાકાનું એવું માનવું છે કે વીજની, યોદ્યુબકને ઝાસીજીન ગેસ હાલોને વધારનારો છે પણ તે પણ તેઓનો વિચાર જુનઝોઈ છે, કારણ પેહેલું ઝાસીજીન ગેસ જુસ્સાથી આદમીના હમમાં જાય તો જીવનશક્તિને ઉરકેરે છે તેથી તેઓની ગતી જાલદી ખપી હાલો દુધી થાય છે, ધારો કે એવી એવી શક્તિની દવાથી જીવનશક્તિ ઘણી વધતીથી હોય તો તેઓને દરજીયાત પડુ મોજમજમાં કે બીજી બીજીઓમાં તેના ખપ વધારે કરવાનું પડે છે તેથી પણ હાલો દુધી થાય છે કારણ કે ગરમ દવાઓથી બદનના નાલુકે લાગે સુકાઈ તથાબને નાલના ગતી જાય છે અને પાછળથી કામ કરવાને અસક્ત થાય છે ઉપમા બધાને હોડી દઈ જો જીવનશક્તિ તમે તમારા બદનમાં વધારવા માગતાજ હો તો તે વગર પૈમે આપણને મળી શકે એમ છે તે ચામોથી મેળવી શકાય? સમજે, ભાઈ બહેનો, ને એવાક આપણે ખાઈએ છીએ, ને દવા આપણે દમગા લઈએ છીએ, તથા ને પાણી આપણે પીએ છીએ એ તમેમાથી જ આપણે શક્તિ લઈ શકીએ અને એ સૌં કુદરત પોતે આપણે ખાસગાન છે તો તેને હોડી શુ કામ આપણે બીજા લાડુની રસ્તા લેવા નેઈએ?

હાલોનો મુખ્ય આધાર શા પાયો બદનના સધગા લાગેને જુદથી કાલન ચાલન ફરી સો તેવા નેઈએ તથા સધગા રમ ફરી શકે તેમ હોવું નેઈએ મચ્છી જેવું મામ નમ્મ હોય છે તેને મારે કહેવામાં આવે છે કે તેની હાલો બીજા જાનરંગના માંમ પડે હોય છે તેનાં કરતાં જામી હોય છે

આ દુનિયામાં આપણને કાંઈ ખાલી ખાવાપીનને ઉંચવા માટે સરખ્યા નથી. આપણને આ દુનિયામાં સારા કામોમાં એકબીજાને બનતી મદદ કરવાને માટે સરખાવેલાં છે, કે જેથી આ દુનિયામાં આપણી કરજતી ફરજ અદા કરી સારી કીર્તિ તે અમર નામ મુકી જવા માટે સરખાવેલાં છે, કે જેથી કોઈપણ આપણને મરણ પામેલા ન ધારતો? સુસ્તી કે આળસાઈમાં વખત ગુજરવાથી જીદગી વધવા કરતા જીદગી દુનિયામાં થાય છે ને તેથી ઉપદ્રુ મહેનત અને કસરતથી આપણે સારી તદુરસ્તી તથા લાંબી જીદગી ગુજરવાને શક્તિવાન થઈએ મુરતી એ એક જાતનું ધીમું ઝેર છે. જો આપણને જીદગી લાંબી કરી જ હોય તો ખપમાં ધટાડો ને પુરણીમાં વવારો થવો જોઈએ તે માટે બદનમાં પેવશ થયેલી નકામી ચીજ નીકળી જવી જોઈએ તે તે માટે મહેનત ને કસરતની ખામ જરૂર છે અને કુદરતી રીતેજ આપણું શરીર એક મોટી મીઠા માફક રાત ને દીવસ ચાલુ જ રહે છે તેથી તેને ખપજોગો ને પોપણ માટે કોલસા રૂપી ખોરાકની પુરણી કરવી પડે છે પણ જો આળસ રહેવામાં આવે તો પુરણી મનમાનતી કરી શકતી નથી તેથી જ આપણને હમેશાં આપણા શરીરને કોઈપણ કામકાજના રોકાવના રાખવાથી ખપને કચગે કાઢી નાંખી નવો ખોરાક પોપણ માટે પુરવો જરૂરનો છે.

આપણા શરીર માટેનો જીવનશક્તીનો લડાર હમેશાં પુરતો હોવો જોઈએ તે વધારે હોવો ન જોઈએ પણ ખપજોગો હોવો જોઈએ કે જેથી બદનના અદરના તેમજ ખાહેરના ભાગોને સહેલાઈથી કઢિવત આપી દાકવી રાખી ગકવાને શક્તિવાન હોવા જોઈએ તે નીચની ખાજોપર આધાર રાખે છે -

- ૧ તાકાતવાલી પેદાશનો શરીરમાં ઉમેરો કરવો
- ૨ ચોખા હજા, ચોખુ પાણી ને સારો ને હજમ થાય તેવો ખોરાક
- ૩ ફેફસા, હોજરી ને ચામડીને હમેશાં તદરોસ્ત ને સારી હાલતમાં રાખવા કે જેથી જેરી ચીજ ખાહેરની કે અદરની બદનમાં જાય તો તેઓ બરાબર રીતે તેને ઇનસાફ આપી શકે અને બરાબર સચાઓ કામ કરી હજમ કરી શકે
- ૪ શરીરના દરેક ભાગમાં અને દરેક કણમાં એવી જીવનશક્તી હોવી જોઈએ કે જેથી તેઓ પોતાનું કામ બરાબર કર્યા જાય જો વધુ યા ઓછા હોય તો શરીરને મોટી તુકરાની યા માદગીમાં લાવી મુકે, તે માટે હમેશાં એ શક્તી શરીરમાં પુરતી ને સમધાર લાવવા માટે બદનના દરેક ભાગ અને દરેક કણોને કસરત આપવી જોઈએ અને એ કમરત આપવાથી (ફરવાથી) બદનને માલીસ કીધાથી કે તરવાથી મળી શકે છે

૫ બદનના ભાગો હમેશાં મજબુત ને ચીવટ ગખવા જોઈએ. એ મજબુતાર્થ તથા ચીર ટાઇ બદનને કમરત આપવાથી થાય છે તે ઉપરાંત પોપણ કરતા ખોરાકથી હોજરી ને આંતરડામાં તાકાત આવે છે પરંતુ એ કસરત ને ખોરાકમાં હમેશાં નીપળીત રહેવું

૬. જેમ બને તેમ પુષ્કળ પાણીવાળા ખોરાકથી તથા દારૂ તેમજ ખીજ બદી તથા ગુસ્સાથી નીરાળા રહેવું

૭ દીનગુરદને તથા લોહીને કદી પણ નરમ ખોરાક તથા દારૂ તેમજ ખીજ બદી તથા ગુસ્સાથી ઉચ્કેરવા નહીં.

૮ યાદ રાખવું કે જેમ તાવ આવવાથી નાડી ઝડપથી (ઉતાવળથી) ચાલે છે તેમ ગુસ્સાખાજ તથા દારૂડીવાની પણ નાડી ઉતાવળથી ચાલે છે. જેથી કરી બદનના ભાગોને જલદીથી નબળા પાડી નાખે છે

૯ ધણો વિચાર કરવાથી કે મગજપર ભાર લાગવાથી તબીબતમાં ધણેજ બગાડો થાય છે તે ઉપરાંત મનના ખોળાથી આપણી હોજરી કામ કરી શકતી નથી જેથી કરીને શરીરમાં ખોરાક રૂપી કાયવો હોજરીમાં જરા છતા પોપણ ન મલવાથી અજીર્ણ થઈ શરીર બગડે છે

- ૧૦ ધર્મનું મંથન થાને જગ ઉપરોત્ત વધારે કઠોરો કામદાન કરવાથી તત્પ્રીયને તુરં
ચાની પહેાચે છે
- ૧૧ હમેશા ચાતુ ખીનો રવાથી તત્પ્રીયન બગડે છે
- ૧૨ કમજબીત ને ચાતુ રહે તો તત્પ્રીયન બગડે છે
- ૧૩ ચાતુ લુવાળ લેવાથી પણ તત્પ્રીયત બગડે છે
- ૧૪ ચાતુ સંગેખમ રહેવાથી પણ તત્પ્રીયન બગડે છે
- ૧૫ ચાતુ તાવ રવાથી વધુ તત્પ્રીયન બગડે છે
- ૧૬ ચાતુ ખાસી રવાથી તત્પ્રીયન બગડી હાથ (ખડી) થવાનો મભવ રહે છે
- ૧૭ ધર્મનું દસ્તાન તથા લોહી જવાથી પણ યા વારવાર જલ્દ જવાથી પણ તત્પ્રીયનગા
બગાડો ગાય છે (જીદગી દુખી થાય છે)
- ૧૮ હદખહાર મરચાની કે મશાલેદારનીને ખાતી નહી.
- ૧૯ જે ખોરાક શરીરને ચાતુ ઉરેકયાં કરે તેવાથી દુર રહેતુ
- ૨૦ જે ખાજકો મગજને હમેશા ઉરેકયાં કરે તેથી પણ દુર રહેતુ
- ૨૧ મનને હમેશાં ખુશાત તથા સાંન રાખી હમેશાં મગજની લગામ તમારા કાણુમાં રાખજો.
- ૨૨ ચાતુ ને સખત ગરમીની તુમા રહેવાથી તત્પ્રીયન બગડે છે
- ૨૩ બચપણમા ને ચાતુ બદનને થલ્લુ ગરમ રાખવામાં આવેતો આગળ ચાતુનાં ખરીનો
રોગ થવાનો સભવ છે
- ૨૪ આપણા બદનનાં ભાગોને હમેશા તદગેરન, કઠિનતમદ, ને ચાલક રાખવા નેહએ
કે જેથી પુરણી એવી થાય કે શરીર કામો વખત ટકી રહે થાને લાંબી જીદગી થાય.
- ૨૫ આપણે ખોરાક ને પાણી લઇએ છીએ કે જેમાંથી શરીરનું પોષણ થાય છે તે
ચોખ્ખાં હોવા નેહએ
- ૨૬ ખોરાક પીટીક ને થોડો ગરમ હોવો નેહએ કે જેથી પાચનશક્તિમા ઉમેશ થાય
- ૨૭ જે હવા તમો દમમા ટો તે હમેશા ચોખ્ખીજ હોવી નેહએ

વૈદ્યક ટિપ્પણ સંગ્રહ.

- ગર્ભધારણ ઉપાય—૩૫ વખતે સ્ત્રીએ કાળા નાગેમરને જૂદા તોતો ગા થીમાં મેળવી
ચાટવો અને ગાયના દૂધનો ખોરાક ખાવો એ પ્રમાણે પાચ દાનસ કરવાથી ગર્ભધાન થાય છે
- નામુર—કાંઠાના મૂળને જૂદા કરી મચાર સાન અર્થો અર્થો તોતો જૂદા અરક તોલો
માકર સાથે ખાવાથી ૧ મહીનામા નામુર રૂઝાય છે
- વાચ્યાનો ધા રૂઝવયો—ધીમાં કપુર મેળવી ધામા પુરવ અને મજબુત પાચે બધી દેવો
એટલે ૫૩ કે ૫૬ થયા સિવાય ધા રૂઝાઇ જશે

છાપવાનું કામ—સાર અને મુદતસર

ભાગ્યોદય ત્રીન્દીગ પ્રેસ

અમદાવાદ

મોજ થાય છે સુસ્ત, દીલ, નુગળાની, અગ્રેજ તમામ ભાષાના પુસ્તકો, ભરેરખચરો, કાંડે,
કર, મેટપેપર તેમજ રંગીન નેજવર્ક ઉત્તમ કરી આપવામાં આવે છે એક વખત કામ પડી
ખાતી કરો ભાવ ધજા ગમ્તા અને મમ મુદતસર મગે.

સંકલ્પ વિકલ્પથી રહિત રહેવા મનને ઉપદેશ.

કરે મન ! શાને કરે દે,
વિવિધ સંકલ્પ વિકલ્પે અરે ! (૩)
કરી કા હાથે કરી તું મરે,

કરે.

આ જગતનાં બાધન તે સઘળા, છે સંકલ્પાધીન,
ખીજ રૂપ સંકલ્પ ન ત્યા છે, ખાલી જગત જમીન,
ભલે બાળના હંભર મહોરા, પણ ન અલાવણ હાર,
તો પછી દોના કયા મહોરા, પામે જમ કે હાર,
ભલે ઇંદ માટીનું સાધન, પણ નથી જો અણુનાર,
વિવિધ પ્રકારે ક્રિયા થઈને, ઘર શી રીતે થનાર,
થતા એક સંકલ્પ પ્રકૃતિમાહિ પ્રકૃપ થાય,
જે પ્રકૃપ પરિણામે કરીને, સ્વરૂપે દેખાય, કરે.
જેમ જેમ વધતા સંકલ્પો, તેમ વધે ઉપાધિ અનેક,
ઉપાધી વધતા ઉપભવે છે, વિધ વિધ દુઃખો દ્રેક, કરે.
આ વિચારે દુઃખનું કારણ, તુને તુજ સંકલ્પ,
તે ન છુટયા, ત્યા લગી તું ન છુટીશ, ભલે જય શત કલ્પ, કરે.
હે મન ! જો તું ચુરુકળ પામી, સ્વરૂપ ત્રિપે જ શમાય,
તથા નિત્ય નિર્લેપ રહે તો, આ બાધનથી છુટાય; કરે.
તારાપણુ તુ શમાવી સ્વરૂપે, થઈ રહે નિ સંકલ્પ,
અનુભવિશ જીવનમા સહેજે, સમાધિ નિર્વિકલ્પ, કરે થી-૩

વિચારને અનુરૂપ જીવન ઉપર થતી અસર.

“મુજ જીવન છે દુઃખરૂપ”

જ્યા આપુ તમથી કહેવાતું, ત્યા જીવન દુઃખ કિશુજી થાતું,
દુઃખ વધે જેમ જેમ બોલાતું, “મુજ.—”
તમ જીવન જેની સાથે મળે, તે પણ દુઃખેથી મહા પ્રજળે,
તમે આવી કહો જવ દુ ખતળે; “મુજ.—”
તમે એવા આહોલન કરતાં, જેથી મુખ ભસ્મીભૂત થતાં,
થતું જીવન શુષ્ક યદા વદતા, “મુજ.—”
હું ખતો વિચાર ત્યાં ત્યાં કરીને, દુઃખ ગાડાં લાવે ભરી ભરીને,
જ્યાં બોલ્યા તમે ફરી ફરીને, “મુજ.—”

નુકસાન પહોંચાથી - તેની માનસિક શક્તિઓ પ્રકટ કરવાની ક્ષમતા થોડીવણી નહ નહ જાય છે

નાનું મગજ અબુદ્ધિ પૂરક કામ કરનારા બાલકો અને અને મન તથા શરીરની ક્રિયાઓને નિયમમાં રાખીને તેનું રક્ષણ કરે છે અનાયિષ્ટ મનનું આન પશુ તેજ છે તેથી સર્વથી વધુ યુક્તિ સિદ્ધિ આન એજ પ્રતીત થાય છે કારણ કે અનાયિષ્ટ મન હમેશા અબુદ્ધિ પૂરક કામ કરનાર છે જે તેની અનુયાયી પ્રકટ થવાની ન હોય તો જગત્વી મધ્યથી ઇચ્છા રક્તિ પશુ તેને પ્રકટ કરી શકી નથી

ત્રીજો મસ્તિક સેતુ છે અને તેની નીચ અધિપતિ છે તેની વધુ જરૂર હોતી નથી, છતાં પશુ તેનું કામ ધણું મહત્વનું છે જે અધિપતિને નહ કરવામાં આવે તેજ પ્રકટ થતું થાય છે

વિવ્યક્તિ માનસિક એકાગ્રતાથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે માનસિક એકાગ્રતા કરવાને માટે વિચારને ચિત્ત કરવાની જરૂર છે, અને વિચારને સ્થિર કરના માટે વિચાર વ્યાપી ઉત્પન્ન થાય છે તે સ્થાનના જ્ઞાનની જરૂર પડે છે. મગજમાંથી દરેક પ્રકારનો વિચાર ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી મગજનું શુ શુ કામ છે તેનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની જરૂર છે

મગજની નીચેની બાલુથી સાતસો નાડીઓના બાર લેડા નીડે છે તેને અગ્રેજીમાં કેનિષ્ઠ નર્વજ્ઞ અર્થાત કપાળની નાડીઓ કહે છે દરેક લેડું શરીરને કાષ્ટક ત્યાં આવે છે એ જ્ઞાન મગજથી થતુમા જેમ વીજળીના પાંખાથી ઊંચાની ધારાઓ ઉત્પન્ન થાય છે તેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય છે નાડીઓની એક લેડા મુંડવાનું લાગ કરાવે છે.

સહજમાં બાળકોને હવાને છે, છે શું જે સમજવતી તથા, નીચાં છે છઠ્ઠું લેડું સર્વત્ર દરેક છે સાતમું લેડું દર્શની છે. જેની મદદથી આપણે મુજથી તે કંઈ પશુ નાડીઓ મદદવતી મિશ્રિ નાડીના, હવ્ય, આમાશય છે. રાગિયારનું લેડું

મઆલક નાડીઓનું છે તે મદનને વધુ બળ આવે છે બારમું લેડું હલને બળ આવે છે હવે આ પશુને વિચાર થતુ સ્પષ્ટ જ્ઞાન થઈ ગયું આ રહમાં આ જ્ઞાનની ખામ જરૂર છે, કેમકે કોઈ પશુ ઇંછનિયર કોઈ જોના થતને ચનાવવાનો ચલ કરતો નથી કે જેના વિષયમાં તે સર્વથા અનુજ્ઞા હોય માનસિક એકાગ્રતા જેને માનસિક ચિકિત્સા કહે છે તે શરીરને કેવી રીતે પ્રભાવિત કરે છે, તેમજ કોઈ-સમુદાયને કેવી રીતે મરામત કરી શકે છે તે વાત મસ્તિક કેન્દ્રની સાથે આ પ્રત્યક્ષ વ્યવસ્થાથી ઘણી સ્પષ્ટ થઈ જાય છે નાડીઓનું પ્રત્યેક લેડું મગજે મોકલેલા સંદેશને લઈ જાય છે રૂળ ગળાનું એ સ્વભાવિક રીતે તે મદદશ ઉપર આધાર રાખે છે

જે થત વડે આપણે કામ લેવાનું છે તે આપણી પાસે છે તેના વૈજ્ઞાનિક અંગોને આપણે મારી રીતે સમજી ગયા છીએ હવે આ નેત્રોને કે વિચાર કેવી રીતે કાર્ય માનસિક એકાગ્રતાથી વિચાર આવે છે

છઠ્ઠાનું યથાર્થ રથા પ્રાપ્ત કરવાની જરૂર છે તેની વધુ જરૂર છે, કેમકે નને એકાગ્ર કરી શકેતા

રૂપી કળાની આમિની છે. વાતે માટે સર્વથી મારી યુક્તિ શક્તિને વિચારમાં માનની એ વિચાર (અર્થ) યા ઇચ્છા રક્તિ મગજને ગતિ આવે તે એ વાતનો નિશ્ચય કરે છે કે ઉત્પાદિત વિચારનું શું પરિણામ આવશે અને તેમાં કેટલું સામર્થ્ય હશે પ્રત્યેક જન્મમાં આપણે કેટલી ઉત્તિની રૂપી સમીપ્ત તેનો નિશ્ચય કરે છે જેને આપણે ધારીએ તો વિચારમાંની મદદથી આપણે આ એક જ જન્મમાં એટલી બધી ઉત્તિ કરી શકીશું કે જેટલી બીજી રીતે મેકડો વર્ષમાં પશુ કરી શકાતી નથી

છઠ્ઠા અથવા સહજ શક્તિનું સ્થિતિ સ્થાન, કોઈ પણ અડચણ વગર નાડીઓના તેજસ્વી જ્ઞાનની અદર નિમિત્ત કરી શકાય છે કે જે મગજથી મર્વ તરફથી પેગપડું છે

વિચારનું ચથાર્થ તરત આજ સુધી પૂર્ણ રીતે કદી પણ પ્રકટ કરવામાં આવ્યું નથી જો કે વિચારની ઉત્પત્તિ પરમાણુમધી છે જ તેમ ન હોત તો પ્રકૃતિના નિયમાનુસાર તે અત્યંતશક્તિમા એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ કેવી રીતે જઈ નકે ?

આકાશ (ધર) મા વિચારની ક્રિયાનો ખ્યાલ કરતી વખતે આપણે આકાશને આપણાથી બહારની વસ્તુ સમજવી જઈએ આકાશ આપણા આખા શરીરમાં વ્યાપ્ત છે એ અદ્ભૂત અને અદ્ભૂત માધ્યમ દ્વારા વિચાર, મુખ્યક શક્તિ, અને એજ પ્રકારની અન્ય જ્ઞાત વસ્તુઓ (વસ્તુ પ્રકાર) માંથી દ્રવ્યોને આપણી પાસે આકર્ષણ કરી શકે છે

જેટલી શક્તિ વિચારમાં છે તેટલી બીજા કશામાં નથી સસારનો કોઈ પણ પદાર્થ તેના આકર્ષણને શક્તિ શકતો નથી તેનું કારણ એક શબ્દમાં બતાવી શકાય છે તે શબ્દ યાદર છે તે પ્રકાશ તરંગોને બેરોને માટે કેન્દ્રસ્થાનનું કામ કરે છે જે અત્યંત દૂરના લોકો રિધર તારા ગણામાંથી નીકળે છે તે લોક એટલા દૂર છે કે ત્યાંથી આપણી પૃથ્વી સુધી પહોંચવાને માટે પ્રકાશને દસ વરસ લાગે છે તેજ આકાશ આપણા વિચારને ચતારનાર કેન્દ્ર છે તેના વડે આપણે વિચારને ગમે તો પૃથ્વીની બીજી તરફ, માટે અજબપણા પ્રદેશના કોઈ અતિ દૂર સ્થાનમાં, ગમે તો ચિરકાળના ખૂનેતા ભૂતમાં પાછળનો તરફ અને ગમે તો એના વિષ્ટૂત ભવિષ્યમાં આગળની તરફ જ્યાં કાવે લા મોકલી શકીએ છીએ

આકાશ યા ધર એક અદ્ભૂત માધ્યમ છે તેના વડે આખું અતિગત લેરેલું છે, અતિરિચ માંથી પ્રકાશનાં આવામમનને માટે વિસ્તારિયોએ તેને એક જગરની વસ્તુ માની છે કે એક ત્યા પનન વિગેરે પ્રાણીઓ સાધારણ માધ્યમ હોય નથી

વૈજ્ઞાનિકો તેને એક સાદું અને ગાદારસ જેવું પદાર્થ બતાવે છે શાંક્રસ્થન લોકો તેને એક સજીવ અગ્નિ રાખા સમજે છે શાંક્રસ્થન એ તરવેતાઓનો એક ગુપ્ત સપ્રદાય છે તે લોક પોતાને પ્રકૃતિના રહસ્યોના જ્ઞાતા અને અમાધારણ શક્તિયોવાળા બતાવે છે.

જે તેજેમય ધર હલેવામાં આવે છે તેના વૈજ્ઞાનિક મળ યા નિર્દિષ્ટ સ્થાનની સાથે આપણે સબધ છે શન્ય દેશને લરવાને માટે કોઈ વસ્તુ હોય પરમોવચક છે નહીં તો સૂર્ય, ચંદ્ર, અને દૂરના તારાઓનો પ્રકાશ આપણા સુધી પહોંચી શકે નહિ.

પ્રકાશ ધર (આકાશ) માંથી હેરોદ્વાગ આવે છે નાના નાના પરમાણુ, યા કણ, શન્ય દેશમાં એકજ કેન્દ્ર વાળી તરંગમાળામાં ચાલે છે દરેક કણ પોતાની પાસેના કણને ગતિ આપે છે અને પછી તે પોતાની સાથેના કણને ગતિ આપે છે એ પણ યાદ રાખવું જોઈએ કે પ્રત્યેક કણ, યા પરમાણુ, પોતાની હદમાં હોયતું એક કેન્દ્ર બનીને હેરો પેદા કરવા લાગે છે એ હદરીયોની લગાઇ અત્યંત નાની હોય છે અને તે અમિત વેગથી ચાલે છે જેમ જળમાં પ્રત્યેક નાખવાથી તરંગો ઉત્પન્ન થાય છે તેવીજ રીતે, આ હદરીયો વડે પ્રકાશ આવી શકે છે

પ્રકાશધરમાંથી હદરીયો યા તરંગોદ્વારા આવે છે. એ હદરીયો બહારની તરફ નિરતર ફેલાતી રહે છે પ્રકાશનાં કિરણો એ વાસ્તવમાં કોઈ વસ્તુ નથી પ્રકાશ અતી સદમકણોમાં એક સ્થાનમાંથી બીજા સ્થાનમાં ગય છે વિચાર પણ પ્રકાશની માફક ધર અને શન્ય દેશમાંથી મોકલવામાં આવે છે

મગજને એક કાવનમો જેવું છે તેમાં બેદ એટલો છે કે મગજ બીજા સર્વ જ્ઞાનમત્રોથી વધુ શક્તિ મુખ્ય અને વધુ સૂક્ષ્મ ગ્યનાવાળું છે મનુષ્ય જ્ઞાતિ રૂપથીજ હમેશા આ કળાની શક્તિનો થોડો ઘણો અદાજ કહાડી શકે છે કારણ કે તે એવી પ્રયત્ન શક્તિને કંપનામાં પણ લાવી શકતો નથી

મગજના કેન્દ્રસ્થાનમાં ગતિ બહુજ પ્રયત્ન છે પરંતુ ત્યાં તે સ્થિર સરખું જણાય છે તે કેન્દ્રથી વિચાર એવી રીતે બહારની તરફ નીકળે છે કે જેમ આપણી શક્તિના કેન્દ્રસ્થાન સર્વમાંથી પ્રકાશ વિસ્તાર પામે છે

પ્રથમ વિચારને પેદા કરનાર વસ્તુ વર્ણન કર્યું છે, પછી તે માધ્યમને દર્શાવ્યું છે, જેમાંથી વિચાર મુમકળના એક સ્થાનમાંથી બીજા સ્થાન સુધી જઈ શકે છે.

વિચારતરુ અદ્ય છે ચર્ચયનુજ્ઞાદારા તે બોધ શકાતુ નથી પરંતુ વિચારી શક્તિ આપણા રોજના જીવનમાં પગલે પગલે પ્રકટ થયેતી હોય છે

વિચારની ઉત્પત્તિ પરમાણ્વમય માનનામા આવે છે સાથે આકાશ (ધર) એ એક સાથે અને ગાઠ રચના જેના પદાર્થમય છે આકાશમા પરમાણ્વો અને અણુઓના સ્વયં દેશમાંથી બીજાણુ જીવેલાની સાથે એક આનમાંથી બીજા આન સુધી મોકલનારો વિશિષ્ટ ગુણ છે વિચારના પરમાણુ એટલા સૂક્ષ્મ છે કે તેનાથી બીજા પણુ ઘાઇ વધુ વેગવાળી વસ્તુ નથી કેમકે જેમ પરમાણુ નાનું તેમ તેના વેગ વધુ હોય છે

ત્યારે કોઈ બાંધત કાંઈ તુચ્છમા તુચ્છ વિષય પર પણુ વિચાર કરના એસે છે ત્યારે તેના વિચારના પરમાણુ એકદમ આકાશમા સાંભળ પેદા કરના લાગે છે તેથી તેની ચારે તરફતુ મહાન ક્ષોભિત થઇ રહે છે જે વિચાર નિર્ધારણ હરો તે ક્ષોભ કેવળ સોમન્યાન સુધીજ રહેતો અને કોઈ બીજા ઉપર તેના પ્રભાવ પડી શકેતો નહિ પણ જે તેમાં કોષ, અશાન્તિ, યા ઉદ્વેગ ભરેલો હોય તે, વિચાર કરનાર ઉપર માડી અસર કરે છે એના વિચાર આકાશને ઉત્કટ પત્તી દે છે તે અસ્તિષ્ઠમાંથી પાણુ અદરની યામિક રચનાપર પદાર્થને પાણુ માનસિક ક્રિયાની માફક ઘાઇ પેદા કરે છે, તેનાથી માત્ર પ્રાણજીવ ધર્મોપેના માન ઉપરજ અમર થાય છે એટલેજ નહિ પણ આપણા શરીરની રચનાને કણાત્મક તેજમહાનવી ઘેરી છે તેથી પ્રેમ અને ઉત્તમ વાતની દ્વેષ નહિ થઇ જાય છે અને તે વ્યક્તિ તેનાથી વંચિત રહી જાય છે આ અવસ્થાઓનો ઘણીજ નીકટના બીજા લોકો ઉપર પણુ હવળ ગમર થાય છે તે લોકો ઉદ્વેગ અને ઉદાસીનતાનો અનુભવ કરના લાગે છે પરંતુ ત્યાં સુધી મનુષ્ય આ પ્રકારની વિચાર પ્રવૃત્તિનો નિરતર અભ્યાસી ન બને, ત્યાં સુધી એ વિચાર એટલા અસંધાતિત રહે છે કે તેનું કોઈ સ્થાપી કૃષ્ણ હોતું નથી

વિચારક વગર એ કોઈ પણુ બીજા વ્યક્તિને હાનિ પહોંચાડતુ નથી તેનાથી તેની જઠરાગ્નિ મદ પડી જાય છે રાત્રે તેને નિદ્રા આસી નથી રહેતો શીઘ્ર પડી જાય છે, કષાગ ઉપર કરચલી થો પડી જાય છે, અને કોઈ પણ રાત્રમા તેને અપાનદ પડતો નથી આકાશમય પદાર્થોના ક્ષોભના એ મર્મ આપણી પરિણામ છે

જીવનમા સફળતા મેળવવાને અને બીજાઓને મહાવના આપવાને માટે હાન મર્મ કોઈ ઉત્સુક હોય છે પરંતુ જીવન સાધ્યતાનો આધ્યાત્મિક સફળતાની સાથે એવો પૂર્ણ મયોગ હોયો જોઈએ કે જાણે એ બને જોઈએ છે નહીં તે કોઈ એક પણ ચિરમ્વાચી થયે નહિ વિચાર તરંગોનો એવો નિયમ છે કે પ્રથમ એ ઉચ્ચ વેગમાંથી ધીમે નીચા વેગ સુધી પહોંચે છે કરી ત્યાંથી તે વેગ બમણો થતા લાગે છે વિચાર એક મુખ-માર્ગ ગતિનું અનુસરણ કરે છે અને જે મદેશાને માટે તે જાય છે તેને સાથે લઈને તે પાળે આવે છે

આપણી માનસિક આકાશમા જેટલી ઉચ્ચ હો તેટલોજ વધુ અને રમ્ય તરંગોનો વેગ પણ હોવાનો જે આપણે મદા સ્થાનમા રહેતા હોઈએ તે આપણે મેલ કાર બીજા કોઈ વસ્તુ આકર્ષણ કરવાની આતા રાખી રાખી નહિ, પરંતુ જે આપણે પ્રકાશમા રહેનારા હોઈયું તે આપણા શરીરની ચારે તરફ પ્રકાશ રહી શકે અને જે પદાર્થોના આપણે અધિકારી હોઈયું તે મર્મને આપણી પામે ખમી રાખીયું

વાચકોને હવે સમજાયું હશે કે મનજનુ કેન્દ્ર સ્થાન એ જીવનમોના જેવું થતું છે તે વિચારને ઉત્પન્ન કરે છે જદા એટલો છે કે તે બીજા સર્વ યત્રો દરતા નહુ શક્તિશાલી છે

મસ્તિષ્ઠકના કેન્દ્રપર એટલું પ્રયત્ન બળ છે કે તે ઘણે બાજે ચિયર અને શાન પ્રતીત થાય છે આ ચિયર કેન્દ્રથી વિચાર મહાસ્ત્રી તરફ ફેલાય છે આ વિચારની રાગિમા નિબ્યસકિત પેદા કરનાર થત છે ઉત્પન્ન કરવાની ક્રિયા મનુષ્યના અમર લાગ અચાનુ ઈચ્છા કે વિષાદમાનો નમળ મયોગકારા થાય છે, શુદ્ધ રીતે શ્વાસપ્રશ્વાસની ક્રિયા કરવાથી આ સયોગને ઘણું કમીને વડુ મદદ મળે છે શુદ્ધ રીતે શ્વાસ લેવાથી વિચારની એકાગ્રતા ઉપર મહા અદ્ભુત પરિણામ આવે છે

વિચારનો સમગ્ર ગતિશાસ્ત્રથી ચાતો બેગ વિજ્ઞાનની સાથે છે જે વસ્તુના ઉપર ધ્યાન લગાવવામા આવે છે તેની તરફ બળમુત અને ઉન્નત ઈચ્છાના નંદરથી વિચાર સીધો ચાલ્યો જાય છે તે ધ્યાન જેટલું વધુ પ્રયત્ન હોય છે તેટલોજ વડુ વેગથી સીધા અને સીધો વિચાર ત્યાં પહોંચે છે અને જેમ જેમ આ પ્રમાણે એકજ વિચાર ઉપર મનને નેડી રાખવામા આપણે સફળ થતા જઈએ છીએ તેમ તેમ આપણામા દિગ્વનકિત થાને મદ્યપ્રશસ્તિ ખીની જાય છે, આપણું,

ગીતામાં અન્ય શાસ્ત્રોના સિદ્ધાન્તોનો સમાવેશ.

(અનુવાક - વાલીલાલ કાકુભાઈ મ. પ. વી)

સદૃષ્ટિ અને લય, આત્મા અને પરમાત્મા માથે સમગ્ર રાખવાવાળા મમત્ર જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરવી તે જ્ઞાનાર્જનની પરાકાષ્ટા છે એટલે જ સદૃષ્ટિ-અર્થે એટલે વ્યાપક છે કે, જડ-ચેતન, જે કાંઈ જ્ઞાનેન્દ્રિયોનો વિષય છે, તે મર્યાદા તેમા મમ વેગ થઈ જાય છે તથા લાચી વધતે પર્વત સુધી, કીડીવી લાંબે મોટા હાથી સુધી, તારાથી લાંબે સર્પમંડળ સુધી મર્યાદાના અન્તર્ગત છે છતાં જ્ઞાન પશુ મર્યાદાથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું જ્યાં મનુષ્યને અમમ્બન છે ત્યાં જ જ્ઞાન વિશ્વનું યથાર્થ જ્ઞાન તે દેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકે પરંતુ તેની પ્રાપ્તિને માટે પવન કરવો એજ મ. પ. જ્ઞાન-મની સાર્થકતા છે કેમકે ઈશ્વર જ્ઞાનમય છે અને મનુષ્ય ઈશ્વરનો જ અંશ છે મનુષ્ય જ ક્યા પશુ જ્યાં જ્યાં જ્ઞાનનો અંશ-અને અપહોય-મળી આવે છે ત્યાં ત્યાં, સર્વત્ર, ઈશ્વરાનું અન્તિતન મમજનું હૃદયે, એટલે આપણા જ્ઞાન દ્વલવના કારણ અથવા આકર, જ્ઞાન-પી જગત-શ્વરના જ્ઞાનને માટે-તેમા પોતાના આત્માના વધને માટે-અપવન કરવો, એ મનુષ્યનું જ્ઞાન કર્તવ્ય છે. સદૃષ્ટિ-અર્થે આદિના નિયમ સમજવાને અને તે દ્વારા જ્ઞાનના અન્તિતનની બાવના દત્તપત્ર પર અક્તિ કરવાને માટે જ્ઞાન-પ્રાપ્તિ સિદ્ધાન્ત અન્ય કાંઈ માધન નથી પ્રકૃતિના નિયમોના જ્ઞાનને હમેશા એક સરખી મત્યનાનો મનુજન થાય કે જ્ઞાન અને સત્ય પ્રાય પર્યાયવાચી શબ્દ છે કેમકે પ્રાકૃતિક નિયમોમા સત્યનો અનુભવ થતા એજ જ્ઞાનનો અનુભવ થયો હોવાય છે કે કામ-મત્યની ઉપનિષદ એજ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ છે કાંઈ પશુ નિયમ સાથે મળક રાખી સત્યનો અનુભવ થયો એટલે જ તેને જ્ઞાનનો અનુભવ કહેવાય છે જે કાંઈને સમજી પ્રાકૃતિક નિયમોની સત્યતાનું જ્ઞાન થાય તો સમજવું કે, તેને કાંઈ જાણવાનું આવી રહ્યું નથી એટલે અમત્યના આનંદને દૂર કરી-

જ્ઞાનના અધનને તોડી નાખી-તે મુક્ત થઈ ગયો તે જ્ઞાનમય ઈશ્વરની મદનતાને પહોંચી ગયો, અને તે પોતે જ ઈશ્વર થઈ ગયો.

ભારતવર્ષના જ્ઞાની મુનિ-મુનિઓ હમેશા જોવાજ-સત્યની શોધમા રહેતા હતા તેમણે જ્ઞાનનો શોધ કર્યો અશ પ્રાપ્ત કરી લીધો હતો જેના હૃદયમાં મત્ય-જ્ઞાનના અશનો જેટલો અધિક હતો તેમણે હતો, તેટલા વધારે તેઓ ઈશ્વરની સમિપ પહોંચી ગયા હતા તે જ્ઞાનિયોના પ્રથિ પરથી તેઓના જ્ઞાનને અનુસરજ સત્યની ઉપ-સમિપ થાય છે.

આ સર્વ જ્ઞાન-વેધિયેની જ્ઞાન-પ્રાપ્તિનો માર્ગ ધણે ભાગે જૂઠો જૂઠો હતો તેનું કારણ મિત્ર મત્સ્ય અને મમજની વિચિત્રતા મિત્રાવળીનું કાંઈ નથી જેને જે માર્ગ સાથે લાગ્યો તેણે તે માર્ગથી પોતાની અનીષ્ટ સિદ્ધિને માટે ઉલોમ કર્યો એકથી અધિક શાસ્ત્રોના નિમ્મોજન એજ કારણ છે પણ શાસ્ત્ર ગમે તેટલાં હોય પણ મર્યાદા ઉદેતા સરખા છે, અને તે, સત્યની ઉપ-સમિપ-સાથ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિને છે કેમકે જ્ઞાન-મની માર્થકતા અને પરમ-પુરુષાર્થની સિદ્ધિ તે પરજ અનન્યગત સમજવામા આવતી હતી અને દાવ પણ તેમજ સમજવી જોઈએ.

પરંતુ જ્ઞાન અને ઉપનિષદોનું સાધ્ય એજ છે તે મર્યાદા મત્યની શોધખોળ, સત્યનું જ્ઞાન, અને મત્યની પ્રાપ્તિ સાધનોનું નર્ણી. વિજ્ઞાન વિજ્ઞાન રીતે છે પ્રાણિશાસ્ત્ર, શરીરશાસ્ત્ર, વનસ્પતિ શાસ્ત્ર, અને માનવશાસ્ત્ર આદિ જેટલા જ્ઞાનની શાસ્ત્ર છે, તે સર્વનું પ્રવાન માધ્યમ હોય નથી, પરંતુ તે પણ સત્યની શોધખોળ અને ઉપનિષદનું સાધન આદિનું જ વર્ણન કરે છે અને મત્ય હમેશા અવ્યવિચારી છે દેવ, કાચ અને પાન-મેહનું કારણ તેમા એજ ધર રહેતો નથી પુરોષ, અગ્નિ, ગિદ્ધા, મીન અને જાપાનના ચિનાવાન વિદ્યાનો પણ સત્યની શોધખોળ કરતા જ્ઞાન તે મિદ્યાનો.

પર પહોંચ્યાં છે કે ત્યાં ભારતના દાર્શનિક વિદ્વાન અને અન્ય સિદ્ધાંતના જાણુ પડિન પહોંચ્યા હતા, એ પણ કારણ છે સત્ય હજી અજ્ઞાપિયારી ન હોત-જાનતુ હજી એકજ રૂપ ન હોત-તો એ વાત કદાપિ ન જનત ભારતીય વિદ્વાનોના મિદ્ધાન્ત છે કે આકાર અનન્ત છે તે નિર્ણય સત્ય છે એથી ભિન્ન ભિન્ન દેશના સત્ય ગ્રામિક વિદ્વાનો પણ એ પરિણામ પર પહોંચ્યા છે પદાર્થોના દમ્ય આકાર ભિન્ન ભિન્ન છે તો પણ તેની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને સહિતિનો નિયમ એકજ પ્રકારનો સત્ય-મૂલ્યથી અનુરૂપ છે આથી વિદ્યાનાચાર્ય સર જગદીશચન્દ્ર વસુ જેઓ વનસ્પતિનાં મૂળથી ગ્રામ્યભોજ દરના લાભો તો તેઓ પ્રાણીશાસ્ત્ર, શરીરશાસ્ત્ર અને માનસશાસ્ત્ર સંબંધમાં પણ જાણીતા થયા ત્યાં તેઓએ જાણ્યું ત્યારે પરીક્ષાદ્વારા મર્વને જતાવ્યું કે, મર્વ જડમાં એકજ મત્ય વિષમભા છે, મર્વના નિયમન અને મહરજુ એકજ પ્રકારના નિયમો ા યા છે, એ ત્યાં તપાસ કરો, સત્ય જાન એક સરખું જ મળી આવશે

શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાં જે જાનતુ નિરૂપણ છે તે જાને શ્રીકૃષ્ણજી, જાને વ્યાસજી, અથવા ખીજા કોઈનું દેવ હોય, તેનું નિરૂપણ દરનારને કે પૂર્વ જાની નહીં, તો ભારે સમય જાના અવસ્થા હતા તેમજે ગીતામાં પોતાના વજનના જાણીતા, તે મર્વ માર્ગોનો નિર્ણય દરેક છે અને ખતાવે છે કે, માર્ગ ભિન્ન હોય પણ સાધ્ય સર્વનું એકજ છે માર્ગ-મેદ દુકન અધિકારીજેતો મરજે છે અનુરૂપને ગીતાકાર નિર્ણય કર્મના અધિકારી સમન્તા, તેથી તેમજે અનુરૂપને તે માર્ગથી પોતાની કાંટ-મિદ્ધા કરવાને જગ આપ્યું પણ માર્ગ તેમજે અન્ય માર્ગોનું પણ નિરૂપણ કરી દીધું એટલા માટે કે, મત્ય જાનની પ્રાપ્તિને ખીજા રાજમાં મુકિત અથવા મોક્ષ પણ દની શકે છે-ખીજા માર્ગથી પણ થઈ શકે છે પણ ઉપધિન અવમર અને જાન-વિગ્રહના વિચારથી અનુરૂપને માટે તેમજે અન્ય માર્ગોના અવગતની જરૂર ધારી નહિ તેને માટે કર્મ-ગોળ નામના માર્ગશીખ પોતાનું નામ્ય મિદ્ધા કરવાનું તેમજે ગોમ્ય ધાર્યું.

ઉપનિષદ, ન્યાય, મીમાંસા, વેદાન્ત અને યોગ-શાસ્ત્રોની આયોજના, અને ગીતા નિરૂપિત મિદ્ધાન્તોથી તે શાસ્ત્રોના સિદ્ધાન્તોનો તુલના કરવાથી સિદ્ધ થાય છે કે સર્વનું માધ્ય એકજ છે, ન્યુનાધિક માત્રમાં સત્ય જાનની ઉપધિન સર્વમાં એક સરખો છે. જન એમ ન હોય તો તે તે શાસ્ત્રોમાં પ્રતિપાદિત સિદ્ધાન્ત ગીતાના સિદ્ધાન્તો સાથે એટલા ન મળત પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો દ્વારા નિર્મિત શાસ્ત્રોના સિદ્ધાન્તોના મજાગથી પણ આ વાત ધણે ભાગે પ્રમાણિત થાય છે ભિન્ન ભિન્ન દેશોમાં, ભિન્ન ભિન્ન સમયમાં, ભિન્ન વિન દરિજો પણ એ શાસ્ત્રમંત્ર, અનેકાંશમાં તે પરિણામ પર પહોંચે છે કે જે પરિણામ ગીતા ન્યા અન્ય ભારતીય શાસ્ત્રોની સપદા છે, જે મત્ય હમેશા અપાઘ ન હોત તો આ વાત કદાપિ મજાવિત નહોતી

પરદર્શન, ઉપનિષદ, અને પાશ્ચાત્ય શાસ્ત્રોના મિદ્ધાન્તોમાં ગીતાના સિદ્ધાન્તોથી કોઈ કોઈ ઠેકાણે જે જે મજા આવે છે તેનું કારણ છે જાનની માત્રા સર્વમાં એક સરખી નથી હોતી. જાનાશની કષ્ટતાને અનુસાર જ મસતી ગ્રામ્યભોજમાં મનુષ્ય કૃતકાર્ય દોષ શકે છે આ દયામાં ત્યાં ત્યાં બેદભાર થવો મલવિન છે જાના સિદ્ધાન્તોમાં કેટલો અને કયા કયા ભમ અથવા પ્રમાદ છે, એ જતાવવાનું વિદ્યાનાચાર્યોનું જ કામ છે સમજવિત છે કે આ શાસ્ત્ર મનુષ્યોની ભિન્ન ભિન્ન રીત, અવસ્થા, શિષ્ટા અને મજાકારનાં વિચારથી રચાયેલ હોત, એ દેવે જે બેદ અને વિગ્રહાગમ જેવામાં આવે છે તે વાસ્તવમાં અધિકારી-જેનો સૂચક માન

ગીતામાં પ્રાય મર્વ શાસ્ત્રોના જાનનું મજા ન્યય જેક દહેતુ પડે છે કે, જાના-વેપિયોના પરિચીનને માટે તેથી અધિક ઉપયોગી અન્ય ખીજો નથી. શ્રીકૃષ્ણે દહેય છે કે —

સર્વધર્માર્વા પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં ઘન ।

જનમમુદાપતે અમાગી પ્રાર્થના છે, કે —

અન્વ જ્ઞાનં પરિત્યજ્ય ગીતાજ્ઞાનં ત્વમાપ્નુશિ ।

પુષ્કરજી અને ત્યાંનો મેઝો

૨ જુતાનામા અજમેરથી ૭ માઇન દૂર વાવ્ય પૂણામા પોખર યા પુષ્કર નામનો એક નાનો સરખો કસ્બો છે ત્યાં દર રોજ એક મેઝો મેજા ભરાય છે તે એક રમણીય ધ્યાન છે અને ઉત્તમ નિર્ધ ગાનુય છે ત્યાં બ્રહ્માજીની મૂર્તિ છે. સાબળવા પ્રમાણે બ્રહ્મદેવીની મૂર્તિ આખા હોડનાનમા આ એકજ છે, બીજો દોષ જગ્યાએ નથી અને કિંદુઓની દરિયા આ બહુજ પવિત્ર ધ્યાન છે, તેની પુરાણિક કથા આ પ્રમાણે છે—

બ્રહ્માજીએ વેદવિહિન યજ્ઞ કરવાનો વિચાર કર્યો પણ ક્યા યજ્ઞ કરવો તેનો તે નિષ્ઠ્ય ફરી ચક્રા નહિ કેમકે દોષ જગ્યાએ તેમની મૂર્તિ નહોતી તેમજ દોષ તીર્થ કે મંદિર પણ તેમના નામનું નહોતું ત્યારે તેમણે વિચાર કર્યો કે ત્યાં મારા હાથમાંનું કમળપુષ્પ પડે ત્યાં યજ્ઞ કરવો. પત્રી તેમણે કર્મજી પૂઠિ ઉપર નાખ્યું તે જમીન ઉપર પડીને ત્રણ વાર ઉછળ્યું ત્યાં ત્યાં તે પડ્યું ત્યાં ત્યાં અંક તળાવ યો મરોવર બની ગયું અને બ્રહ્માજીએ તે ત્રણેના નામ અનુક્રમે જેષ્ઠ પુષ્કર, મધ્ય પુષ્કર અને કનિઠ પુષ્કર એના શાખ્યા તેમાંથી પ્રથમ સરોવર હાલમા 'મોટું પુષ્કર' કહેવાય છે અને ત્રીજું 'ચઢ પુષ્કર' કહેવાય છે પાછળથી મોટા પુષ્કરમા બ્રહ્માજીએ મંદિર બાંધ્યું કેમકે તેમણે ત્યાજ્ઞ ચક્ર કર્યો હતો શુદ્ધ એકાદશીને રાજ યજ્ઞનો પ્રારંભ થયો

સર્વ દેવતા અને રૂપિ ત્યાં હાજર થયા દેવકે જુદું જુદું કામ સોંપ્યું બ્રહ્માજી ભાતે અમૃતનો ઘડો પોતાને માથે લઇને ઉભા થયા પ રતું યજ્ઞકર્તાની પત્ની પણ યજ્ઞ કરતી વખતે જગર હાજર રહેતી નોંધ્યો, એ શાસ્ત્રનું વચન છે, પણ કરવું શું સાવિત્રીજી તો ગેરહાજર હતા તેમને ખોસાવા મોકલ્યું પણ તેમણે તો આરવાને માટે માંસ ના પાડી. તથી બ્રહ્માજીના ક્રોધની ચીમા રહી નહિ, અહીં તો સર્વ માયા ઉપર અમૃતના ઘડાના ભારથી દગાઇ જતા હતા અને આ તરફ યજ્ઞમા વિદા પાડતું નોંધ સર્વ ગભરાઇ ગયા અને બ્રહ્માજીએ આજ્ઞા આપી કે મારે માટે

એક કન્યા તોધી લાવો, હું તેની સાથે વિવાહ કરીશ તે આજ્ઞા તેમણે દેવોના અવિપતિ ઇન્દ્રને આપી આજ્ઞાનુસાર સુરપતિ કન્યાની શોધમા નિકળ્યા બહુ જ શોધતા તેમને એક ગુજ્જરની કન્યા મળી તેને તેમણે ગાયતા મમગધી પવિત્ર કરી અને બ્રહ્માજીની પાસે લાવીને સર્વ હપ્તકત કહી સભાગારી તે સાંભળી નિહાળ લગ પાંન બોલ્યા કે, 'બ્રહ્માજી અને ગાય એક જ છે જેથી તેને ગાયના પેટમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી મમગધી નોંધ્યો' શિવજી બોલ્યા— 'તે ગાયથી ખેન થયેલી છે, જેથી તેને ગાયની કહેતી નોંધ્યો' ખસ, પત્રી બાકી શું 'બ્રહ્માજીની પાસે ગાયની જીને બેસાડી દીધા

યજ્ઞનો પ્રારંભ થયો પરંતુ એક દિગ્ગજ મનુષ્ય યજ્ઞમા ખોપરીયો નાખવા લાગ્યો યજ્ઞમા પાછું ફરી વિદિ આપ્યું આખી યજ્ઞ શાળાઓ ખોપરીયો ભરાઈ ગઇ, જેથી શિવજી મહારાજ બોલ્યા કે હું આ વિદ્યને કાલુ માત્રમાં દૂર કરી શકું છું, સંગત એ કે એક મંદિર માં પશુ પુષ્કરજીમા બનાવવું ખરી હપ્તકત એ હતી કે હવન કરાવનાગ પડિતોએ સર્વ દેવતા નામની આપ્તિયો તો આપી, પણ મહાદેવજીને તે જુવી ગયા હતા જેથી ભેરવનાથનો દોષ અગ્નિની નાકન નજાની ઉડ્યો અને નવાં જીને લાં. ખોપરીયો જગ્યાવા લાગી તે પત્રી બ્રહ્માજીએ એક શીવજીનું મંદિર પુષ્કરમા બનાવી, દીધું એટલું જ નહીં, પણ તેમણે આજ્ઞા આપી કે આ ખોપરીયોના વર્ષાદની યાદ દાગ્તીમા હને પત્રી નેટવા મત યામ તે સર્વમા માટીની એક ખોપરી યજ્ઞમા હોમની યજ્ઞ વખતે અનેક કોઠના ગંગવાળા અને બીજા ગંગીયો પણ ત્યાં આવ્યા હતા તેમણે ત્યાં પુષ્કર મરોવરમાં સ્નાન કર્યું કે લાંજ તેઓ નિરાગી બની ગયા તેમનાં રૂપ રંગ પરમ મુંદર અને દર્શનીય થઇ ગયાં તે પછી બ્રહ્માજીએ વરદાન આપ્યું કે જે દોષ અહીં સ્નાન કરતે તે સધળા શારીરિક ગંગધી તેમજ મનગા ખપોથી પણ મુક્ત થઇ જશે આ વરદાનની યાદ

ગીરીમાં ત્યાં એક ખામ ઘાટ છે જેને “રૂપ-
તીર્થ-ઘાટ” કહે છે અને જે હાલ “સ્વરૂપઘાટ”
ના નામથી પ્રસિદ્ધ છે.

બાગશના રોજ ગનારમા યજ્ઞ કરનારા આ-
લ્લો અલ્લાહની પાસે આવીને ઉભા રહ્યા અને
તેમને પૂછ્યું કે અમારે ક્યા સ્નાન કરવું ? અલ્લા-
હએ કહ્યું કે:—“પ્રાચીન મરસ્વતી” નામની ન
દીમાં એ નદી પુષ્કરણથી ૬ માઇલ દુર છે
આલ્લો ત્યાં પહોંચ્યા તો ત્યાં તેમને મળ્યું ના
મના રૂપિ મળ્યા રૂપિગળ ત્યાં તપસ્વી હતા
દર્શ તોડતાં તેમની એક આગળી જરા કપાઈ
ગઈ, પણ તેમણી લોહી નીકળ્યું નહિ. પણ પાણી
નીકળ્યું આ અદ્ભૂત બનાવને જોઈને રૂપિથર
આનંદમત્ત થઈને નાયવા લાગ્યા. આનાચે ગ-
યેના આલ્લો પણ તેમને નાયતા જોઈ નાયવા
લાગ્યા, અને પાછા પુષ્કરણ જવાનું બુદ્ધી ગયા
ત્યારે ધબીવાગ થઈ અને તે પાછા ન આવ્યા
ત્યારે અલ્લાહએ એક ફત ત્યાં મોકલ્યો તે પણ
ત્યાં નાયમા સામેય થઈ ગયો આ નાયતે પ્રભાવ
જ કાંઈ એવો હતો કે જે કોઈ ત્યાં જવું તે ના-
યવા લાગતું આ ખમર અલ્લાહને મળી ત્યારે
તેમણે આ નાયને રોકવાની ઇચ્છા કરી. તેથી
તેમણે શિવજીને ત્યાં મોકલ્યા શિવજીએ ત્યાં જઈને
મકલું રૂપિને ખતાવી આપ્યું કે તેમની તપશ્ચર્યા
રૂપિના કરતા વધુ છે ત્યારે રૂપિના હોરા ટેકાણે
આવ્યા અને તે નાય સદાને માટે બધ થઈ ગયો
રૂપિએ તકરની ઘણી સ્તુતિ કરી, જેથી તે ખુશ
થયા અને આ બનાવની યાદગીરીમાં રૂપિનું એક
મંદિર ત્યાં બધાવ્યું તે હાલ મકલેથરના ના-
મથી પ્રખ્યાત છે

પ્રાચીન મરસ્વતીમાંથી આલ્લો પાછા આવ્યા
પછી યતનું કામ થવા લાગ્યું પરંતુ વચમાં એક
બીજું વિધન ઉપસ્થિત થયું બદ્દ નામના એક
આલ્લો બૃહરૂપિના પુત્રને શાપ આપ્યો હતો કે
તુ સાપ થશે. તે બદ્દએ આ વખતે આલ્લોની
વચમાં એક સાપને નાખ્યો તે બૃહના ધરીરમાં
લપેટાઈ ગયો. ત્યારે બદ્દજીને અલ્લાહએ કહ્યું કે
આપ માફ કરો આ સર્પ બૃહગોની નવી કૈણી
ઉત્પન્ન કરનાર થશે ત્યારે તેમણે તેને ‘નાગ
પદ્મા’ ઉપર જવાની આજ્ઞા કરી તે ત્યાં “નાગ-

કુન્ડ” નામના સ્થાનમાં રહેવા લાગ્યો. ત્યાં શ્રા-
વણ સુદ પચમીના રોજ પૂજા થાય છે આ
લેસવને લોહી હાલ ‘નાગપચમી’ કહે છે

‘મોદશીના રોજ આલ્લોને’ નદાસરસ્વતી’
માં સ્નાન કરવું પડ્યું તે દિવસે આન અને યજ્ઞ
નિર્વિઘ્નતાથી મમાત્ત થયું

મયુદેશીના રોજ અલ્લાની આજ્ઞાનુમાર આ-
લ્લોએ આજ્ઞાધમા આન અને પૂજા કરી તે
પુષ્કરણથી નવ માઇલ દુર છે

પૂનમના રોજ પૂવોક્ત ત્રણે મરોવરની પાંડ-
કમાં અને ગમાફપમાં આન કરવાની આજ્ઞા આલ્લ
હીને મળી. ગયામાં આન કરવાથી જે કળ મળે
છે તે ગમાફપમાં સ્નાન કરવાથી મળે છે, તેથી
તેનું નામ ગમાફપ પડ્યું છે

પુનમના રોજ સાવિત્રીજી કોધથી ધુન્ન થવા
મર્મ ત્યાં અલ્લાહની પાસે આવ્યા તેમને પોતાનું
અપમાન અસલ થઈ પડ્યું અલ્લાહએ તેમને
કોય ગાન કરવા માટે ઘણી રીતે તેમને સમજા-
વ્યા પણ તે મર્મ બર્થ ગયું એ તે લ્હી કળ
ડીને સાવિત્રીજી સાગરની ઉત્તરની પટ્ટી ઉપર
પંચાગી ગયા, ત્યાં તેમનું મંદિર હજુ પણ છે.

છો દિવસે અલ્લાહએ અવબૂધ સ્નાન કરીને
યતની પૂર્ણાદતી કરી તે દિવસે બીડ ધબીગ
હતી જેથી તેમણે ઇચ્છે હાથી ઉપર બેઠીને
આ બીડમાં મૃગચર્મ વડે યતના પવિત્ર જળને
છાટવાની આજ્ઞા આપી આ ગીન હાલ પણ ત્યાં
ચાલે છે આ આનને મૃગચર્મ સ્નાન કહે છે

અલ્લાહના પ્રભાવને લીધે પુષ્કર એટલું ગંધુ
પવિત્ર થઈ ગયું કે મહાન પાપીયો પણ ત્યાં આન
કરીને સ્વર્ગમાં જવા લાગ્યા, અને વૈકુંઠ ભરાઈ
ગયું ત્યારે દેવોએ અલ્લાહને દરિયાદ કરી કે
મહારાજ, મૃત્યુ લોકના મર્વ મનુષ્યોને સ્વર્ગમાં
મોકલવા એ હીક નહિ. જેથી અલ્લાહ બોલ્યા
“હીક, તો આ તીર્થ કાર્તિક શુદ્ધ એકાદશીથી
પુનમ સુધીમાં પૃથ્વી ઉપર રહે, અને બીજા વખ-
તમાં તે અતરિક્ષમાં રહ્યા કરે” ત્યારથી પુષ્કર-
જનું મહાત્મ્ય માત્ર ‘પાય દિવસને માટેજ’ રહ્યું,
અને સ્વર્ગમાંની બીડ ઝોડી થઈ

પુષ્કરમાં અલ્લાહ, સાવિત્રીજી, બદરીનારા-
વજીજી, વરાહજી અને અદમ્યશરજીનાં મંદિર છે

એ સવ હાલ તો નરા છે જુના મદિરા તો મુગન પાદચાહની કૃપાથી જમીનદોસ્ત મર્ધ ગયા છે ત્યાં કેશવરાવનું પણ એક મદિર છે તેને તોડીને તેની જગ્યાએ ઔર ગજેબની એક મસ્જીદ બનાવવામાં આવી છે જે હતું સુધી ત્યાં વિદ્યમાન છે

અહાલનું મદિર અગ્નિચરના એક ગ્રામ વાળ વાણીયાએ બંધાવ્યું છે, તેના પુતળી પુરી નામના ગોસાઈ છે. સાવિત્રીજીનું મદિર પુષ્કર-જયી ઉત્તરમાં છે. મારવાડ નરેરા મહારાજ અજી-તસિહના પુરોહિતે તે બંધાવ્યું છે કાકિર સા હેમે ખારવા અને બદરીનારાયણજીનું મદિર બંધાવ્યું છે તેને લગભગ ૧૦૦ વર્ષ થયા હોય વરાહજીનું મદિર જહાગીરે હતું ન હતું કરી દીધું હતું તેમનું હાલનું મદિર જોધપુર નંગે નીમાન અમ્તરસિહજીએ તૈયાર કરાવ્યું હતું. મરાઠાના મુખેદાર ગોમારાવે અટમદેશ્વરના મદિરને કરી બંધાવ્યું હતું

આ મદિરો ઉપરાંત ત્યાં શિવજી અને વિષ્ણુ લંગવાનાના મદિરો પણ છે જેને રજપૂતાનાના રહીશો અને શેડ શાહુકારોએ બંધાવ્યાં છે તેમાં શ્રી રંગજીનું મદિર ઘણું પ્રાંમક છે એ મદિર નગરની વચ્ચેવચ છે અને ઘણીજ જગ્યા રોકેલી છે

નગર ત્રણે તરફ પહાડીયોથી ઘેરાયેલું છે સંગવરના તટ ઉપર પ્રાકાર ઘાટ બંધાવેલા છે અને રજપૂતાનાના દેવતાક ગજાઓ અને શેડ શાહુકારોના મોટા મોટા મકાનો પણ છે. ત્યાં જયપુરના મહારાજા માર્ગસિંહજી, મહારાણી અહલ્યાબાઈ, ભરનપુરના રાજા જવાહિરમલજી અને મારવાડ નંગે મહારાજા વિજયસિંહજીના મહેનો ઘણા મોટા અને જોવા લાયક છે

ગ્રામીન મન દો અનુસાર પુષ્કરજીની હાલમાં કાષ્ઠપણ પ્રકારની જીવહિસા મની નથી. પુષ્કર-જીનો મેળા અક્ટોબર થા નવેબરમાં ભરાય છે

ધર્મ સમ્બંધી અને મેળા વખતે વજાન વ્યાપાર ત્યાં ઘણું ચાલે છે મેળા વખતે ખખરમાં ઉભા રહેવાની પણ જગ્યા મળતી નથી. રાતદિવસ બેલ તમામાં આય છે. સેકડો દુકાનો ઘણું દુરથી ત્યાં આવે છે અજમેરની પોલીસ ત્યાં સારો બ દો-બસ્ટ રાખે છે

નગરની બહાર થોડુંક વેગલે હાથી, ઘોડા, ઉટ, બળદ, ખચ્ચર વિગેરે વેચવાને માટે ત્યાં આવે છે સરકાર સારા સારા ઉટા અને ઘોડા-ઓને ત્યાં દોડાવે છે અને ઇનામ પણ આપે છે ખેતીવાડીનું પ્રદર્શન પણ ત્યાં ભરાય છે. ત્યાં મેળા વખતે લગભગ એક લાખ માણસો ભરાય છે.

સને ૧૮૧૧ ના મેળામાં ૧૪૫૪૩ બળદ, ૪૬૦૭ ઉટ, અને ૬૭૦ ઘોડા આવ્યા હતા તે-માંથી ૬૨૪૩ બળદ, ૨૬૪૬ ઉટ અને ૪૬૨ ઘોડા વેચાયા હતા

મેળાના દિવસે રાતદિવસ રત્તામાં માણસો ચાલ્યા કરે છે અજમેરની પોલીસ ત્યાં બ દોબ-સ્ટ ઘણું સારો રાખે છે. ચોરી ખીંકુત થતી નથી. પગી ભવેને યાત્રાળુઓ સોનું ઉછાળતા જાય તોપણ તેમને ખીંક રહેતી નથી

માધુઓની મણીયો પણ મેળામાં આવે છે અને દરેક ઘાટે ઘાટે પોતાનો જડા ગોળીને રામ નામ જપ્યા કરે છે

પુષ્કરજીની વચમાં એક સુદર છત્રી બનાવેલી છે ત્યાં મોટા મોટા મહારમજી વિગેરે જળચર પ્રાણી પડી રહે છે યાત્રાળુઓએ ન્હાતી વખતે ઘણી સાવધાની રાખવી પડે છે કારણકે તે જાતુઓ જળની અંદર છાનામાના આવીને અત્યવધાનના ઠરનારને પકડી લઈ જાય છે. તે જળચર પ્રા-ણીયો રાત્રે બહાર ઘાટની ઉપર પણ આવતી પડી રહે છે આ પ્રમાણે પુષ્કરજીના મેળાનું મહાત્મ્ય છે, અને તેથી લાખો લોકો ત્યાં જના કરવા માટે દર ર્ષે જાય છે

[જગાધર ગર્માના હાંદી લેખ ઉપરથી].

મ નો હ ર-કુ મા રી.

પ્રથમ પરિચ્છેદ.

કુમારીનું પાણીમાં હાથવું.

સુ મેરપુર નામનો એક નાનો નગરો હતો. એ અનેક સારા માણસો ત્યાં રહે છે. વસ્તી ઝાઝી નથી તેમ થોડી પણ નથી. બે હજાર માણસોની વસ્તી છે. આ ગામમાં સો એક ઘર બ્રાહ્મણોના છે, વીસ પચીસ ઘર વાણી-યાજ્ઞોના બાકીના પાટીદાર વિગેરે અન્ય જાતિના ધરો છે થોડી ધણી મુસલમાનોની વસ્તી પણ ત્યાં છે.

માધારજી ગીતે સર્વ લોકનું શુભરાત બેતી ઉપર આવે છે ગામમાં એક પ્રાથમિક અંગ્રેજી સ્કૂલ છે ગામ પાસે કોઈ નદી નથી પણ કુદરતી તળાવ છે. બેતર વૈશાખમાં તે તળાવનું પાણી મુક્તિ જાય છે. એ મિત્રાય એક બે મોટા અને નાના તળાવ પણ છે જેમાં તે વખતે પાણી હોય છે પણ તે પાણી એટલું ખરાબ થઈ જાય છે કે પીવાના કામમાં આવતું નથી.

ચૈત્ર વૈશાખમાં મુમેરપુરના રહેઠાણીઓને પાણીની ધાની જ અડચણ વેકરી પડે છે. ગામથી લગભગ એકાદ માઇલ ઉપર એક ઉત્તમ તળાવ છે, તે તળાવનું પાણી પીવાના કામમાં આવી શકે છે તે તળાવનું પાણી ચોખું, ઉડું, અને કમળના પુલોથી ભરેલું હોય છે તળાવની આ તરફ, નારિયળ, આપા, લીમડા વિગેરેના ઝાડ રોપેલા છે. ત્યાં આમનુદરનો એક નાનો સરખો જળીયો પણ છે. ત્યાંના મર્મ પુત્ર દેવ મેવામાં જાય છે, સ્વામનુદરનો ત્રામ એવો છે કે કાષ્ઠપણ માણસ તેના ખગીયાના કાળ પુલને તોડી શકતું નથી.

વૈશાખ મહિનો જાય છે ચારે તરફ પાણીની તાણ છે મુમેરપુરમાં તો આ દુષ્કાળે હાથવું છે એથી એમન પાણીનું દુષ્કાળે જાય જાયું નથી.

કારણ કે તેનો તેમને અભ્યાસ પડી રહ્યો છે અભ્યાસ થી મર્મ માણસો મર્મ કાંઈ સહન કરી શકે છે ચારેક વાગ્યાનો સમય છે જ્યાં જુલોનો ઇચિ પડ્યો છે. ગરમ જળીન કાષ્ઠે કડી પડવા લાગી છે. સ્વામનુદરના તળાવનું પાણી દક્ષિણ તરફ પવનથી ધીમે ધીમે ઉઠવા લાગ્યું છે. તળાવની ચારે તરફ યાજ્ઞોમાં છુપાયના પક્ષી કાષ્ઠ શાંતિ જણાતા કોલાહલ કરવા લાગ્યા છે.

આ વખતે મુમેરપુરની સ્ત્રીઓ એક ટાણે આસીને તળાવમાં પડેલું લગભગ દસ ચારેક સ્ત્રીઓ હતી. એ સર્વ સારા ધરતી હતી. ધણું કરીને બ્રાહ્મણ અને વાણીયાના ધરતી જણાતી હતી. સ્ત્રીઓમાં જીવાન, કુલ, શ્રોટ અને બાળીકા પણ છે. આ સર્વ આ વખતે સુખ્યા કાળે નહાવા માટે ત્યાં આવી છે.

તે સ્ત્રીઓમાંથી કોઈ ત્યાં મો ધોવા લાગી, કાષ્ઠ ગરીરનો મેત સાફ કરવા લાગી અને બે ઝાકરીઓ ધડ લઈને થોડા પાણીમાં તળાવ પડી એક બાળીકા જેને મુચ્ચિને કહેવામાં કાષ્ઠ અડચણ નથી તે તરવાને માટે હડક કરવા લાગી. તેની ઉત્તર તરેકે નર્મની જણાતી હતી. તેનું નામ સુકુ મરી હતું પણ 'સુ' અક્ષરનો ત્યાગ કરીને 'મર્' કાષ્ઠ તેને કુમારી કહેવા લાગ્યા.

કુમારી જરા સ્વામ, પણ રહેપવાન હતી. તેના આમ શરીરમાં મુદરનાની બધા વિકસવા લાગી હતી. પોવનની મંદુરતા જણાતી હતી.

કુમારીએ પોતાની માના હાથમાંથી ધણે લઈ લીધો તેની મા તેને ના કહેતી જ રહી પણ કુમારીએ તો હમવામાં તેનું કાંઈ માન્યું નહિ.

હસતી હસતી તે ધડો લઇને રાજદ્વિભિનીની માફક તરતી તરતી સર્વની આગળ તીકળી ગઇ.

તેના પગનો ધગધગાર સાલળી એક મોટો મચ્છ ઉછળેો મારીને પાણીની સપાટી ઉપર આવ્યો, તેથી પાણી એકદમ ઉછળ્યું, તે જોઈ કુમારી ભયભિત થઇ અને એકદમ ત્યાંથી પાછી વળી આ વખતે એક કમળની ડાખળી તેના પહેરાવા લુગડામાં વિરાઇ વળી, જેથી લપને લીધે બાલિકાના હાથમાંથી ધડો છુટી ગયો - જેથી બચવાની આશા રહી નહિ કુમારીએ ધગળાજ તરફીમાં માથો પશુ ઈંધ વચ્ચે નહિ, અને તે પત્રિ મુર્તિ તે સ્વચ્છ પાણીમાં લીન થઇ ગઇ.

આ જોઇ કુમારીની મા અને બીજી સ્ત્રિયોએ એકદમ બ્રૂમો મારવા માંડી, પણ તેને બહાર કુટ્ટાવાની ડોહએ હિમત ન કરી જો કે તેમાં એક બે જણને સારી રીતે તરતા આવડતું હતું પણ માનતા હતા કે તળાવમાં એક બલ રાક્ષસ રહે છે તેણે જ કુમારીને ખેંચી લીધી છે જેથી તેમાં પડવાની ડોહએ હિમત ન કરી. સર્વે દોહ બ્રૂમો પાડ્યા સાથે અને ડોહએ કઇ કઇ જોતરા માંડ્યું, એક પગમાં અહીં આવે અંદર જનાન બની ગયો તેમના ગડા અને શુભો પાડવાનો અવાજ ધણે દૂર સુધી સભળાવા લાગ્યો.

પાસે જ શ્યામસુંદરના બગીચામાં આમાના હડા ઊંધાની નીચે એક યુવક બેસી હતો. યુવકનું નામ મનોહરલાલ હતું તેની ઉમ્મર લગભગ વીસેક વર્ષની હતી શરીર ઘણું જ પુષ્ટ અને બળવાન જણાતું હતું. તેવું શુભ પ્રમન્ન હતું મનોહર જાતે બાલક હતો અને તે પશુ સુમેરપુરમાં જ રહે છે.

આ પ્રમાણે તળાવ ઉપર સ્ત્રિયોની ને કક્ષ થતી સાંભળીને મનોહરલાલ તીસની માફક લાથી દોડતો તળાવના કિનારે આવી પહોંચ્યો. ત્યાં આવતા જ તેને સર્વ-દશીકત જણાઇ ગઇ, જેથી એક મિનિટ પશુ વાર ન લગાડતાં તે પાણીમાં કુદી પડ્યો અને જલદીથી તરતો તરતો સ્ત્રિયોએ ખતાવેલી, કુમારી ત્યાં જુબી હતી તે જગ્યાએ પહોંચી ગયો અને આંખો ઉઘાડી આગે તરફ જોવા લાગ્યો તો તેને તળાવે એક ધણે પડેલો જણાયો અને સ્વચ્છ કાચના સરખી સાફ જમીન જણાવા

લાગી, મનોહરલાલે જોયું કે હીરાથી જડેલી સોનાની મુર્તિ કુમારી પશુ પાણીની નીચે સુઇ ગઇ છે તેણે તરતજ કુખળી મારી અને તેને જમણા હાથે પેટડીને ઉપર આણી, અને ડાયા હાથમાં ધડો પકડી પગ વડે તરતો તરતો તે કિનારે આવી પહોંચ્યો કિનારે આવનાર સર્વેએ કુમારીને ઉચળી લઇ એક ઉચી જગ્યા ઉપર મુકાડી.

દ્વિતીય પરિચ્છેદ.

મનોહરલાલની સહાયતા.

મનોહરલાલે તેને કિનારા ઉપર મુકાડીને નાકે આગળ હાથ મૂક્યો, અને 'જેથુ કે તેનામાં પ્રાણ છે કે નહિ' તે વખતે કુમારી સંગ્રાહીન હતી, શ્વાસપ્રશ્વાસ પણ બંધ હતો. કુમારીની મા તેને જોઇ રડવા લાગી, બીજી સ્ત્રીઓ પણ રડતી હતી તે જોઇ મનોહરલાલે કહ્યું કે, "તમે વડો નહિ, કુમારીને બચાવના ઉપાય કરો કે તે જીવી શકે."

કુમારીની મા જો ઉપાય જણતી હોત તો તે સર્વે દરમિયાન તૈયાર હતી બાળકને માટે મરવાને પણ મા તૈયાર હોય છે રડતાં રડતા તેણે તે વાત જણાવી અને બીજી સ્ત્રિયોએ તેની હાથે હા લાગી. તે વખતે મનોહરલાલે કહ્યું, જલદીથી કોઈને ઘેર મોકલીને હીરાને બોલાવો, પણ વાર ન થાય અને સાથે ડાકટરને કહેવરાવો કે ગરમી પહોંચાડનાર કોઈ જરૂરી ચીજોને લઈ જલદી આવે. સાથે શુક્ર કપડા અને ૨ સિંગેર પણ જલદી લેતા આવે.

મનોહરલાલની વાત પુરી થતાજ એક સ્ત્રી દોડતી હીરાને બોલાવના માટે ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

પાણીમાં રહેના માણસને ત્યાં રીતે બચાવવો તે વાત મનોહરલાલ જાણતો હતો. પેટનું પાણી ધણીજ સારી રીતે બહાર કઢાડી નક્કય છે કુમારીને બેચાર વાર ઉ-એમ કરાવી, આડીઅવળી ફેરવી મનોહરે થોડું ઘણું પાણી તો કુમારીના પેટમાંથી બહાર કઢી નાખ્યું. પણ તેથી શ્વાસ આવતો જ ન થયો મનોહરલાલ જાણતો હતો કે શ્વાસ બચાવવાના એક ઉત્તમ ઉપાય છે, ડાકટર લેકા તેને (Sylvestor's Method) 'સીલ્વેસ્ટર્સ મેથડ' કહે છે મનોહરલાલે તેમ કરવાનું

સાર ક્યું તેણે કુમારીની માને કહ્યું, “તમે કુમારીના મોમાં મો અડાડીને જોરથી ડુક માંગો, અને હું હાથ ઉઘા નીચા કરું છું.”

માએ-રડતાં રડતાં કહ્યું, “હું ગભરાઈ ગઈ છું અને આખોમા આંસુ વસા કરે છે તેથી મને નહિ કાવે.”

તે પછી ઘણાં એ કામ કરવાને માટે તેણે કહ્યું, પણ જેને કહ્યું તેણે મેં મો અડાડીને ડુક મારવા માટે ના પાડી તે સમયે નક્કી ધાર્યું હતું કે કુમારી મરી ગઈ છે, જેથી મરણ માણસના મોમાં મો અડાડીને કેવી રીતે ડુક મારાય ? એથી એ કામ કરવા કોઈએ હા ન પાડી.

એક કહ્યું, “મોમાં ડુક મારતા તો મને નહિ કાવે પણ બીજા જે કાંઈ કરવાનું કહેા તે હું કરીશ.”

મનોહરલાલે વારવાર તેમ દરવાને ઘણાં સમજાવ્યું પણ સર્વેએ નાજ પાડી. ત્યારે મનોહરલાલે એક શુચિત્તે કહ્યું, “તમે ધીરે ધીરે કુમારીના બે હાથ ઉપર ઉઘા કરો અને હું ડુક મારું છું, પછી એવીજ રીતે બંને હાથ નીચા મૂકો.”

જે સ્ત્રી તેના હાથ ઉઘા નીચા કરવાને માટે તૈયાર થઈ હતી તે એક યુવતિ હતી, અને તેણી નામ તરના હતું તરલા કુમારીના કાકાની છોકરી બહેન થતી હતી.

તરલાએ સાવજાનીથી કુમારીના બંને હાથ પકડ્યા અને મનોહરલાલે તે સુતેલી મગાડીને દેવકન્યાના મો આગળ પોતાનું મો રાખીને જોરથી ડુક મારી, તરલાએ ધીમે ધીમે બંને હાથને નીચે કર્યા અને પાછા તેવીજ રીતે ઉપર લીધા મનોહરલાલે ફરી ડુક મારી, તરલાએ ફરી હાથ ઉઘા કર્યા, મનોહરલાલે ફરી ડુક મારી, “ફરી નીચા કર્યા, પાછા ઉઘા કર્યા અને મનોહર ફરી ડુક મારી આમ બે ક્યાક સુધી કર્યા કરતાથી. આસ ચાલવો સરુ થયો કુમારીએ ધીમે ધીમે આંખો ઉઘાડી, ધીરે ધીરે કાંઈક જાન આવવા લાગ્યું. જોયું તો મનોહરલાલ. મનોહરે ફરી પણ એકવાર મોં માથે મોં અડાડીને જોરથી ડુક મારી. તે તેજી સારી નહિ, બંને આંખો બંધ કરી.

આ વખતે ડાક્ટર, કુમારીના બાપ રામચરણ, અને એક પાવખી લાઇને ચારે ભોઈ આવી પ્રહો. આ ડાક્ટરે આવીને ચરમાગેટરથી કુમારીના શરીરની ગરમી માપી, અને પોતાની બેગમાંથી કાંઈક દવા કઢાડીને તેને આપી ફરી એક વાર, ફરી બીજી વાર, એમ ત્રણ ચાર વાર આપી ધીરે ધીરે કુમારીના શરીરની ગરમી વધવા લાગી પ્રથમ કરતા કાંઈક વધુ જાન આગ્યું ત્યારે મનોહરલાલે કહ્યું, “આવી ખુદશી જગ્યા અને પાણીના કિનારે તેને જાડુ વાર સુધી રાખનાની જરૂર નથી હવે ઘેર લઈ જાવ.”

ડાક્ટરે પણ તેરીજ સલાહ આપી ત્યાર સર્વેએ કાંતાને પાવખીમાં સુવડી અને ધીમે ધીમે તેને ઘેર લઈ ગયા અને બીજા લેકો પોતપોતાને ઘેર ચાલ્યા ગયા.

તૃતીય પરિચ્છેદ.

પ્રેમાભાષ.

રાત પડે એકાદ કપાક થયો હશે, આજે કૃષ્ણપક્ષની તૃતીયા છે ચંદ્રમા પોતાનાં સંકેદ કિરણોથી સમારને સંકેદ આદર પહેગવતો પૂર્વ દિશામાં ઉગ્યો છે ચંદ્રમા ઉગતાંજ અવધાર શરમાળ વલુની માફક શરમાળને ઝાડે અને મક્કા નોના આથે પેસી ગયા છે.

કાતાના બાપ રામચરણ મિથની હાલત કાંઈ બહુ સારી નથી ચારેક કાયા મક્કનો છે તેને બેએક એતર છે, ત્રણ ચાર માણસો જેનીને માટે નાકર રાખેના છે કેટલીક ગાયો, બેસો, જગદ સિંહે છે તેના મક્કનની સામેજ ગામના છટ દેવના હરદેવ રાગનો ચોતરા છે તે ચોતરા ઉપર દીવો સળગાવીને રામચરણ કાંઈક લખ્યા કરે છે તેની પાસે ખેડુતોમાથી એક બે સુત રહેના છે અને કોઈ વાતો કથી કરે છે.

આ વખતે ત્યાં મનોહરલાલ આવી પહોંચ્યો. સાથે એક નોટર હતો, તેના હાથમાં એક લાકડી હતી તેનું મક્કન ત્રણ માળનું હતું. ગામમાં મનોહરની અનાજ વિગેરેની આડન-પણ હતો, વળી તેની પાસે રાંધે નાણું પણ વધુ હતું તેને બાપ નોટોતો પણ માતા દયાત છે. બે ભાઈ અને બે

બહેનો છે તેમાંથી એક બહેન વિધવા છે, અને બીજી કુટુંબને ત્યાં પરણી છે પણ તે સંધ્યા છતાં વિધવા જેવી છે મનોહરના ઉત્તમ શુભોચી ગામમાં તેની આગર પણ સારી છે

મનોહરને જોઈને રામચરણ ઉભો થયો અને ધણાજ માનથી તેને પિંજાના ઉપર બેસાડી બોલ્યો કે, “જો તમે આટલી મહેનત અને ઉપાસ ન કર્યા હોત તો આજે જરૂર કુમારી જીવન નહિ.”

મનોહરણાલે વિનયપૂર્વે કાંઈક હસીને કહ્યું કે, “તમા આભારની કાંઈ વાત નથી એવા મોતના વખતમાં શું કાંઈ જોઈ રહે એમ હતું ? એક મનુષ્ય તરીકે ફરજ છે તે ફરજ બજાવવા સિવાય મેં કાંઈ બીજું કંઈ નથી હું કુમારોને હવે કેમ છે તે જોવાને માટે આવ્યો છું

રામચરણ—“અહર જઈને જુઓ, હાલ તો થઈ સાઈ છે”

મનોહર—“હા જાઉં, મેં વૈદ્યક પુસ્તકોમાં જોયું છે કે ખાણીમાં કુબેતા માણસની ગરમી ઓછી ન થતી જોઈએ, અને ગરમી વધે તેવા ઉપાય કરના જોઈએ

રામચરણ—હા ખરી વાત છે આપ અહર જઈને જોઈ આવો હું જરા કામ કરે છું, નાંહ તો સાથે આવત, તમારા પેચા મુકદ્દમાતું શું થયું ? તેની કાંઈ ખચ ન મળી, તેની અમે તો સર્વ રાહ જોઈએ છીએ ?

મનોહર—હાલમાં તો કાંઈ જણાયું નથી, પણ ફાજદાર સાહેબે કહ્યું છે કે એક હજાર ૨ પિયા પહોંચાડનાથી સર્વ કાંઈ ઠંડુ પડી જશે તે પિયા પણ કેટલાક નોકરોને, કેટલાક બીજાને અને કેટલાક પોતે લેશે.

રામચરણ—“તમે તેને માટે શા વિચાર કર્યો ?”

મનોહર—“વિચાર તો કર્યો છે નથી આપના પગે.”

રામચરણ—“જુઓ કાંતી આશ્વ કનિ માથે આવે છે.”

મનોહર—“એ કાંઈ કાંઈથી અજાણ્ય છે”

મનોહરણાલ પ્રથમથીજ અનાજ વિગેરેનો વેપાર કરે છે થોડા દિવસ પહેલાં એક માણસે

મો મણુ અનાજ તેને વેચ્યું હતું, બિચારા મનોહરને વધે પણ ખ્યાલ નહોતો કે એ ચોરીનો માલ હશે ? તેણે તે શહેરમાં વેચવાને માટે મોકલી દીધો, શહેરમાં તે માલ તેના ધણીને ત્યાં ગયો કે કાણુ જાણે શું થયું, પણ પોલીસ દ્વારા સર્વને ખચ પડી કે તે અનાજ બીજા ગામના જમીનદારની ચોરીનું છે તેની મર્વ જવાબદારી મનોહરવાનને માથે આવી પડી. તેને માટે-હવે થા કરવું તેની સલાહ લેતા મનોહર બીજો ગામ ગયો હતો અને આવતી વખતે થાક-ખાવા માટે ગ્રામમુંદરના બગીચામાં બેઠો હતો અને તેવામાંજ કુમારીના કુખમાંથી બાળક બન્યો હતો

રામચરણે કહ્યું—“તો આપ એકવાર અહર જઈને કુમારીને જાણ આવે.”

મનોહર ઉઠીને અહર ગયો, તેના નોકર હો-થમાં લઈ લઈને મહાદેવ રામના ચોતરા ઉપરજ બેસી રહ્યો

મનોહરને જોઈને કુમારીની મા ધણીજ પ્રસન્ન થઈ

જે ધરમાં કુમારી સુઈ રહી હતી તે ધરને બધારીને કુમારીની માએ મનોહરને અહર જવાનું કહ્યું

એક સાક અને નરમ બિંજાના ઉપર શાન અને ડાંગ ઉપરથી દુટેના પ્રસન્ન મારજ કુમારી પડી છે, કુમારી સુઈ ગઈ છે તરફ તોના માથા આગળ બેસી છે એક દીવો બળી રહ્યો છે એ મકાનમાં મનોહરણાલ પેડો તરફ કાંઈક શરમાઈને એક બાજુ ખસી ગઈ, મનોહર પણ કાણુ જાણે કે કેમ ત્યાંજ અચરજ બોલે બોલવાને માટે માન ન નીકળ્યો, અને ગળુ લગાઈ ગયું. થોડીક વારે તેણે કહ્યું “કુમારીને કેમ છે ?” કુમારી સુઈ રહી હતી, તરફાએ કાંઈ જવાબ ન આપ્યો. મા તેનાથી પણ ઉત્તર આપી શકાયો નહિ

મનોહરે ધીમેથી કુમારીના શરીરે હાથ અડાડીને જોયું તો શરીર ગરમ છે, તાવ આવ્યો છે તેણે કહ્યું—“કુમારી”

કુમારીએ ધીમેથી આંખ ઉઘાડ્યા વગરજ કહ્યું—“હા.”

મનોહરે કહ્યું—“જો, એકવાર આંખ ઉઘાડ.”

કુમારીએ આપ ઉઠાડના માંડી પણ ઉધડી શકી નહિ, નાવ ઘણેજ જોરમા હતો મનોહરે ફરી કહ્યું—“કુમારી જો હું શું કહું છું?”

કુમારીએ ધીમેથી કહ્યું—“હા”

મનોહર કુમારીના સગધમા કાષ્ઠક વાત તરલાને કહેવા ઇચ્છતો હતો પણ કહી શક્યો નહિ. તરલાની તરફ જોતાજ ચારે આખો ભેગી થઈ યુવક યુવતિની આંખે આખો ભેગી થતા કેવા અપૂર્વ આનંદનો જન્મ થાય છે! ખતેના હૃદયમાં કેવો વિજળીના જેવો કપાનો થાય છે, તેવો જ તેમને થવા લાગ્યો. ખતેએ પોતપોતાની નજર પાછી ફેરવી દીધી

આ ખતાવ કાષ્ઠ ૧ હેયજોનોજ ખતેનો હતો એમ નહોતું. જ્યારે કુમારી પાણીમા ડૂબી ગઈ હતી અને યુવક મનોહર ત્યાં આંખો હતો, ત્યારે પણ આજ પ્રમાણે યુવક યુવતિની આંખે આંખોનો મેળાપ થયો હતો તે વખતે ખતેના મન ખતેના અપસાગરમાં ડૂબી ગયા હતાં તો કુમારી પાણીના છત્તી ન નીકળી હોત તો આ ખતે યુવક નતીની આંખો ફરી અપસાગર યા પાપસાગરમાં જત કે કેમ તે અમે કહી શકના નથી.

પણ મનોહરે પ્રથમથીજ તેના તરફથી પોતાના મનને પાછું ખેંચી લીધું હતું, કારણકે તરલાનું લગન થઈ ચૂક્યું હતું મનોહરનાન સમ જતો હતો કે જેની સાથે હું વિવાહ કરી શકું તેમ નથી. તેની માથે પ્રેમ રાખરો એ કેવળ નિંદાજનક છે તરલા પણ તેમ માનતી હતી એથી મનોહરવાદની તરફ જોતાજ તે અચકાઈ જતી હતી. તે એટલીજ શરમાઈ જતી હતી તે ઉપરાંત તે પોતાના પાન મિત્રાવ બીજા દાષ્ટની સાથે પ્રેમ કરવાથી આ લોક અને પગેક ખતે માં દીમાં મળી જાય છે એવું સમજતી હતી.

આ યુવક યુવતિ ૫ હૃદય-પ્રત્ય વખતે કુમારીની મા ધરમા આવી, તેના હૃદયમા એક વાસ-જમાં થોડીક મીઠાઈ હતી તે ખાવાને માટે તેણે

મનોહરને આમ્રહ ક્યાં. પ્રથમ તો મનોહરે ના પાડી, પણ કુમારીની માએ ઘણો આમ્રહ ક્યોં તેથી તેને તે ખાવી પડી. તે પછી તે મનોહરને પાન વિગેરે આપવાનું કામ તરલાને મોંપીને બહાર બીજા ધરમાં ગઈ તરલાએ એક-ઉત્તમ પાનનું, બીડું જતાવ્યું અને તે બીડું મનોહરને આપવા ગઈ પણ આપી શકી નહિ હવામા પાતણ તણ બધું હાલે તેમ તેનું શરીર કપી ઉડ્યું જેથી પાન લાથમાંથી જમીન ઉપર પડી ગયું એવું તો તેનું કમળ મરણ મુખ પીડું પડી ગયું છે, હરિણી જેની ચચળ આંખો કાષ્ઠક સ્થિર થઈ ગઈ છે, મનોહર તે પછી ત્યાં ઉભો ન ગયો, તે તરતજ લાથી બહાર નીકળી ગયો

તે પછી તરતજ તરલા કુમારીની પાસે આવીને સુધ ગઈ તે મનમા વિચાર કરતાં વાગી કે, મને આ શું થઈ ગયું! હું પરણી છું, માં મેં મોનાના ચક્ર જેવો પતિ છે, છતાં મારી બુદ્ધિ આવી કેમ થઈ? હે પરમેશ્વર! હે પિતા! મને સન્મતિ આપો હું પરણેથી છું મારો ધર્મ, માન, સુખ સર્વ કાષ્ઠ જતું રહેશે, હાથ! પ્રભો! ત્યારે મારી પાસે શું રહેશે? પાપ”

તરલાને આટલો બધો મોહ પેન થવાનું કારણ એ હતું કે તે ઇન્દ્રિયોની લાનસા અને રૂપનો મોહ છોડી નહીં નહોતી હૃદયનો પ્રેમ કાષ્ઠ જુદીજ વસ્તુ છે રૂપને જોઈને જે પ્રેમ અને ઉન્માદ થાય છે તે રૂપનો પ્રેમ છે અને ઘણી મુશ્કેલીથી પણ દમાતો નથી જીમ જેમ કડવા મીઠા સ્વાદને માટે એકદમ લોભપક્ષ થઈ જાય છે, તેમ આ પ્રેમ પણ તેવીજ રીતે પેદા થાય છે એવી જ રીતે મુદરતાનો પ્રેમ એકદમ ઉત્પન્ન થઈને અનિવાર્ય થઈ રહે છે તરલાને પણ રૂપનોજ પ્રેમ ઉત્પન્ન થઈ ગયો છે. તેના હૃદયમાં તે અગ્નિની માફક સગળી ઉડ્યો છે. રૂપનો મોહ એવો જ છે

અપૂર્ણ

હરસ—નારથા સ્વામીનારાયણના મંદીરના, કારભારી મી. લક્ષ્મીલાલ લખે છે કે તમારી દવાથી મને પચીસ વર્ષના જુના હરસ મટ્યા છે થોડી પડતું દુરત બધ થયું છે આ દવાથી મનેતેવા હરસ મટે છે કો ૩ ૩-૦ અનુપાનના ૩ ૨-૦ મળી ૩. ૫

દેવે કેમીકસ વર્ધસ-સામ્રામદાવાદ

કાંતિલાલની કારકિર્દી.

૧

૬ શ્રી આજ શો કરે, રકને રાખ અને રા-
ખતે રક બનાવી દેતાં પણ તેને વાર લા-
ગતી નથી એજ પ્રમાણે હાલ ક્રાંતિલાલને પણ
નોકરી કરવાનો વારો આવ્યો છે કારણકે તે કાંઈ
મરીજનો પુત્ર નહોતો, તેનો આપ મોટા જમીનદાર
હતો, ઘેર-નોકર ચાકરો પણ હતા પૈમે દરેક પણ
સુખી હતો, ગામમાં આખરે પણ સારી હતી.
તે સાધારણ રીતે ગામમાં પૈસાદાર ગણાતો, તેના
ઠાકરાં નોકરી ન કરે તોપણ સુખેથી ખાઈપી
મઝા કરી શકે તેમ હતું

તેના આપનું નામ મણિલાલ હતું તેને એ
વખત લગ્ન કર્યા હતા કાંઈ પ્રગ્ન નહોતી. જોયી
તેણે ત્રીજી વાર લગ્ન કર્યું હતું તેને ઉત્તરઅવ-
સ્થામાં એક પુત્ર થયો, તેનું નામ ઝવેરીલાલ
પાડયું પોતાની કિતારાનસ્થામાં પુત્રનો જન્મ થ-
વાથી તેના હર્ષનો પાર રહ્યો નહિ. શી વાત કે
છોકરો ! તેને ધણીજ લાડમાં ઉછેર્યો છોકરો પણ
મોટો થતાં ખાતપાન અને રમત ગમતમાં પો-
તાના દિવસો વિતાવવા લાગ્યો થોડું મલું ભણ્યો
ન ભણ્યો અને સ્ફુલ્લમાંથી ઉઠી ગયો આપે ધાર્યું
કે ભણીને ક્યાં નોકરી કરવા જવું છે ? નહિ ભણે
તોપણ સુખેથી દહાડા કઢાકી શકે તેટલું આ-
પણી પાસે છે કાંઈ વાતે ઝવેરીલાલનું મન દુલ્લાય
તેવું તેમના આપ કરતો નહિ. છોકરો મોટો થતા
આખરે જોન્નદારની શોખતમાં પડ્યો અને તેમાં
ધીમે ધીમે નાચગાન, પતંગબાજી, અને બ્યસન
વિગેરેમાં પણ તે ફસાવા લાગ્યો માથાપનો લા-
ડીલો પુત્ર એટલે પૈસાટકા વાપરવાની તેને ના
પાડી શકાય નહિ ગાડીચોરો ગમે ત્યાં ફરે અને
ગમે ત્યાં જામ છતાં કદી તેને કહેવાય નહિ આવી
રીતે ઝવેરીલાલનો ઠાક થયો.

મણિલાલની નવી ઓળે તે પછી થોડાક વર્ષ
બીજા પુત્રનો જન્મ થયો તેનું નામ ક્રાંતિલાલ
રાખ્યું. તેની જોકે વર્ષની હિમર થઈ હશે તે
વખતે મણિલાલનું મૃત્યુ થયું. એટલે તેના આપની

મર્ચ મિલકત હવે તેના મોટા ભાઈ ઝવેરીલાલના
કબજામાં આવી ઝવેરીલાલ દિવસે દિવસે પૈસો
બહુ ઉઠાવવા લાગ્યો, ધણીવાર મુજબ જતો, કમ-
કસે જતો અને ત્યાં પૈસા ઉઠાવી આવતો ધીમે
ધીમે સંતા અને જુવારમાં પણ તે પડવા લાગ્યો
મુજાઈ જેવી મોહમયી નગરી, પૈસા ટકાવી ખાતી
નહિ, પૈસા શી રીતે પેદા થઈ શકે છે તેનો અ-
નુભવ નહિ, એટલે તેને પૈસાની શી પરવા રહે !
જ્યાં સુધી પૈસા ટકા હોય ત્યાં સુધી ખાલી ભાઈ
બધો પણ મજાનાજ અને પૈસો વાપરવાના
હમરો દાર બતાવી આપવાના

જુવાન ઝવેરીલાલ, મોહમયી નગરી, વચ્ચા-
ઓતો તો ત્યાં પાર નહિ એટલે તે હવે
મહીનો મહીનો ત્યાં રહેવા લાગ્યો લક્ષ્મી ચમળ
છે તેને જતાં વાર લાગતી નથી તે પ્રમાણે મણિ-
લાલે કુખ વેડી, ભૂખ વેડી, મહેનત કરી, પેટ
પાચા ખાધી, પેશ કરેલી લક્ષ્મી ધીમે ધીમે આ-
લવા માંડી

પૈત્રી કમન નહિ અને ઘડીની નનરાશ નહિ
ઝવેરીલાલની સ્થિતિ થઈ લાંબને ગાડીચોરો
કરવા નેપછે નાટકમાં તો રોજ જવુજ ને
છબે એકન અને ફરકનાસ વગર ભાઈની
ચડકનાસમાં તો બેસાય નહિ વળી મુજાઈમાં
ગીરગામમાં વેચાઓના લતામાં નાટકશાળાઓ
એટલે ઝવેરીલાલને જુવાનીમાં પૈસાની બરબાદી
કરવાને વાર લાગી નહિ.

પિતા ગયા, માતા તો અણસમજી, લાઇ
નાનો એટલે તેને હવે બીજી કાંઈ કહેનાર ન હોય
ત્યાં જામ અને ફાવે ત્યાં રહે અને ફાવે તે કરે,
જામની મરજી પડે તેમ એન્યાજી ઉઠાવે

આ પ્રમાણે ઝવેરીલાલ કુસગમાં પડી ગયો
પૈસો ખૂટ્યો એટલે જમીન મૂકતા માડી અને
અતે કુસગતો ચરકો એટલો બધો વાઓ કે
આખી મિલકત અને ધરનાર ગીંગ મૂતી દીધા,
છતાં પણ તેની આંખ ઉઘડી નહિ. છેવટે પૈસા
ખૂટ્યા. રોજના રિવાજ પ્રમાણે ખર્ચ કરવા તો

જોઈએજ, પૈસા ટકા વગર ભાઈમધો ભાઈમધી રાખે નહિ, રહેવા સેકન્ડ કે ફર્ટ્ક્લાસમાં બેસવા ચારધણા દામ જોઈએ જેથી તેણે હવે ધીમે ધીમે દેવું કરવા માંડ્યું બાપની આજ્ઞા હતી જેથી લોકોએ થોડાક દિવસ તો બાજે નાણા આપ્યાં, પણ મુદતસર પાછાં ન મળવાથી સર્વેને તેમના ગુણની ખબર પડી ગઈ હવે પૈસા મેળવવાની એક પણ બારી પોતાને માટે રહી નહિ છેવટે તેમણે ધીમે ધીમે ચોરીઓ કરવા માંડી પ્રથમ તો તે સગાં બહાવને ત્યાં જાય અને સડો મારી આવે. મગા બિચારા ચોરી માં ઢાપીમાં મૂકે ધાલીને રડે તેમ થવું તેને તો કાંઈ કહેવાય નહિ એટલે ધીમે ધીમે તેમને આત્તા અટકાવ્યા.

અવેરીલાલની પામે પૈસા ખૂટ્યા એટલે બાહ્ય બધા દોષ્ટદારો કમી થઈ ગયા તેમના પુત્રોરો આજે તેમનો ત્યાગ કર્યો એટલે બાહ્ય પકડ્યા એકલા એટલે ચોરાની ભાઈમધી દરી અને ચોરી કરવાનો ધધો લાઇ બેઠા એક વખત ગામમાં ચોરી થઈ અને તેનો મુદા માલ તેમને ત્યાં પકડાયો જે કેસમાં તેમને ત્રણ વર્ષની સજા થઈ.

અવેરીલાલ જેલમાંથી છુટીને ઘેર ન આવ્યો. આજરોજ માણસનો પુત્ર, પૈસા ટકાવાળી ભોગવેથી તે હવે ગામમાં આવીને શું મહાં બતાવે ? કોણ જાણે કે તે જેલમાંથી છુટીને જાય જતો રહ્યો કે તેના પત્નોજ ન મળ્યો.

ગામના સર્વ માણસો તેથી ખુશી થયા અને જાણ્યું કે સુખે ગયો તો એક દુખ ગયું પરંતુ તેની માને તેથી ધણજ દુખ થયું પુત્ર ગમે તેવો હોય છતાં પણ માને તે તે બહોળા લાગે છે અને એવીજ રીતે અવેરીલાલનો પત્નો ન આવવાથી માત્ર તેની માનેજ દુખ થવા માંડ્યું અને તેને માટે તે રાતદિવસ રડવા લાગી.

આ વખતે આખા ધરનો ભાર કાંતિલાલને માથે પડ્યો તેની ઉમ્મર હાલ ઘણીજ નાની હતી. તે સસાર વ્યવહારનાં કામકાજને શું સમજ શકે ? બે વખત આવતી વાત તો બાપુ ઉપર રહી પણ તેને પણ મુકીને ઉઠા રહેવાની પણ ત્યાં જત્યા નહોતી તેથી તેને હવે નોકરી શોધવાની જરૂર પડી. નેકે તેણે કાંઈ મેટ્રીક કે હાઇનકની પરીખા તો પાસ કરી નહોતી તેથી તેને સરકારી

નોકરી તો મળી શકે તેમ નહોતું તો પણ તેને પોતાના ગામથી ધણે દૂર આવેલા એક ગામમાં નોકરી મળી તે પોતાની મા અને બહેનને ત્યાંજ મુકીને નોકરીને માટે ચાલ્યો ગયો જતી વખતે તેની માએ તેને કહ્યું કે, “ બેટા, મોટા બાહનો પત્નો ગમે તેમ કરીને પણ મેળવવાનું બૂધનો નહિ હાય. મારો બહુવો પુત્ર ક્યા ગયો હશે ?” એટલું કહેતા કહેતા તે તેની આંખોમાંથી આંસુની ધારા વહેવા લાગી કાંતિલાલે તેને શાંત પાડી કહ્યું — “ મા, ચિન્તા ન કરીશ હું બાહને જરૂર જોઈશ કદાચીશ, અને અહીં તેડી લાવીશ ”

કાંતિલાલે તે વખતે તો પોતાની માને તેવું કહી શાંત પાડી, પરંતુ બાહનો પત્નો મળવો મુશ્કેલ હતો દારણ કે તેની નોકરી એવી હતી કે તેને આખો દિવસ કામકાજમાં રોકાય રહેવું પડતું, પછી ક્યાંથી પોતાના બાહનો શોધ કરે ? ધણી વાર તેને કાંઈ કાંઈ વખત પોતાની માના ગ્રાહકી મનમાં ચિંતા થતી હતી, પરંતુ કરે શું ? નિરપાય હતો ઘણીવાર તેને વિચાર થતો કે, જો ધરને એવો દિવસ લાવે અને કદી બીજાની નોકરી ન કરવી પડે તો જરૂર બાહનો પત્નો મેળવીને મારી માને સુખી કરું, નહીં તો આ જન્મમાં તો કાંઈ બની શકશે નહિ.

કાંતિલાલનો શેક તેના ઉપર ખરાબ પડ્યો. થી પ્રીતિ રાખતો હતો એક સાગ કુટુંબનો છોકરો દુખમાં આવી પડના પોતાને ત્યાં નોકરી કરના આવ્યો છે, એવો વિચાર શેડના મનમાં થતા તેના ઉપર તેને દયા આવતી, અને સર્વ રીતે તેના ઉપર મહેરબાની રાખતો, ઘણીવાર તો તે તેની કામગિરી ઉપરાંત જે બીજું કામ કરતો તેનું તેને જુદું મહેનતાણું આપતો તે ઉપરાંત પણ વિચારાદિ સારા પ્રમંથે તેને બીજા નોકરો કરતા કાંઈક વધુ ધનામ મળતું એવી રીતે તેની આવકમાં વધારો થતાં તે પોતાની મા અને બહેનને ખાવા પીવાના ખર્ચ જેટલી રકમ મોકલી આપીની રકમ બચાવ્યાં કરતો.

કાંતિલાલે દિમાખ ગળીને જ્યેષ્ઠ તો—એક દવર રૂપિયામાં તેની રહેવાની જગીર અને મકાન ગીંગમાંથી છુટી શકે તેમ હતું અને તેટલી રકમ એકઠી થયા પછી નોકરી કરવી નહિ પડે પો.

તાની જમીનની આવકથી જ તે પોતાનું શુભરાત સારી રીતે ચલાવી શકે અને પોતાના લાઘવના પતો પણ મેળવી શકે તેમ હતું. તેણે ધાર્યું કે જો હું મારી જમીન, ઘર અને લાઘવે પાછા મેળવી શકું તો, ખીજી શું જોઈએ ? મારી મર્વ અભિલાષાઓ પુર્ણ થાય.

એ દહર રૂપિયા ક્યારે અને કેટલા દિવસે એકા યાદ રાકરો તેના તે રાત દિવસ વિચાર કરતો આવદાની વધુ નહોતી, જેથી થોડી થોડી રકમ પ્રત્યાવીને ધણા દિવસ સુધી એકઠી કરી પડશે. એની જગ્યાએ જો કાંઈ ખીજો માણસ હોત તો જરૂર તેને અસહવિત માનીને છોડી દેત, પણ તે તો કહેતો કે દીપે દીપે સરોવર ભરાય છે ક્રાંતિ લાલ ધૈર્યથી આ અસહ્ય વાતને પણ સાધ્ય કરવા માટે માંગ્યો રહ્યો તેને તેમ ક્યાં વગર છુટકાજ નહોતો.

ધણા દિવસ સુધી એવી રીતે મગ્ન કરવા માડ્યો. અંતે તે શુભ દિવસ આવી પહોંચ્યો તેણે હિસાબ ગણ્યો તો ખસ આ મહિનાનો ખજાર મળતાજ તેના દહર રૂપિયા પુરા થઈ જશે. ક્રાંતિલાલના આનંદની આજે સીમા ન રહી કારણકે તેના જીવનની સઘળી ઇચ્છાઓ પુરી થવા આવી છે.

ક્રાંતિલાલ જે કાંઈ પ્રયાસો તે તેના શેકને ત્યાજ જમા મૂકતો જે દિવસે એક દહર રૂપિયા પુરા થયા તેજ દિવસે તે પોતાના ગેઝની પાસે રળ લેવાને માટે ગયો. તે તેની સર્વ હકીકત સાલળીને ખુશી થયો ક્રાંતિલાલના હાસત્યના દિવસો પુરા થયા જાણી રોક પણ ખુશી થયો.

ક્રાંતિલાલ હવે ત્યાં વધુદાર રહી શકે તેમ નહોતું આટલા દિવસ ધીરજ ગમી પણ હવે તેને જરાપણ ધીરજ રહી નહિ. તેજ વખતે તેણે રૂપિયા લઈને પોતાને ઘેર જવાની ઇચ્છા બતાવી. તેના શેડે કહ્યું, “હીક, તમારે જવું હોય તો લોને ભાવ, પરંતુ આટલા બધા રૂપિયા તમે એકલા આજે ન લઈ જશો કારણ કે રસ્તા સારા નથી ચોર અને હુડારાઓની રસ્તામા બીક છે આજા થોડા ધણા રૂપિયા સાથે લેતા ભવ અને કમી આવીને પાછા થોડા લઈ જાવો. એમ થોડે થોડે કરીને બધા રૂપિયા લઈ જાવ.”

ક્રાંતિલાલ હવે જરાવાર પણ રાકાર્થ શકે તેમ નહોતું. આટલા બધા દિવસ રાકાર્યો હવે શી રીતે રાકાય ? તેણે કહ્યું, “કામા કરો, કાંઈ બીક નથી હું ધણી જ સાવધાનીથી રૂપિયા લઈ જાઉં” શેડે ફરી પણ એકવાર સમજાવવાનો ચત્ત કર્યો ક્રાંતિલાલ પહેલા કદિપણ તેના શેડને બોલ ઉઘામતો નહોતો તે બળુતો હતો કે તે જે કાંઈ કહે છે તે મારા બવાને માટેજ કહે છે, પરંતુ આજે તો તે પોતાની અધીરતાને દાખી ચક્ર્યો નહિ. જેથી તેના શેડે તેને મર્વ રૂપિયા આપી દીધા રૂપિયાને હાથમા લેતાજ બાણે તેને પૂર્વપરિચિત લાઈ હોય તેવું તેને લાગ્યું. તે રૂપિયા મળતાજ જેમ ધણા દિવસના વિચોગના અંતે પોતાના બહાલા લાઘવે મળવાથી જેવો આનંદ થાય તેવો તેને રૂપિયાને જોઈને આનંદ થયો તે રૂપિયાને ખરેખર માનવાનીથી પોટલીમાં બાંધી તે રાતેજ તે પોતાના ઘર તરફ જવા તૈયાર થયો સવાર સુધી રાહ જોતાતું તેને અસહ્ય થઈ પડ્યું જતી વખતે તેના શેડે તેને કહ્યું — “લાઈ ! તું તારી સાથે એક હથિયાર રાખજે. કારણ કે કાણુ જાણે છે કે આદત આવશે કે નહિ એમ કહી શેડે એક મારી તદવાર કહાડીને તેને આપી.

ક્રાંતિલાલ તેજ રાતે ઘેરથી નીકળ્યો જતાં રસ્તામાં પોતાના જોળખાણુવાળાં જે મળતાં તેની રજ લેતો લેતો તેણે રમ્તો કાપવા માડ્યો.

૨

ક્રાંતિલાલ ઘેર જતા જતા વિચાર કરવા લાગ્યો કે હું ઘેર જઈને મારી માને શું કહીશ ? તે કાંઈ રૂપિયાની આજ્ઞા રાખીને તો બેઠી નથી એને જોઈને ખૂશ કે લાઘવે જાણા લાગ્યો ? તે તો તેનીજ વાટ જોઈને બેઠી છે ! કાંઈક આગળ જતા વળી વિચાર આવ્યો કે—ખેર ! આટલા દિવસ વળી વધારે, ઘેર જઈને તરતજ લાઘવની શોધ કરી લાવીશ.

આમ મનમાં મનમાં વિચાર કરતો કરતો તે ચાલ્યો જાય છે, ગામ પાછળ રહી ગયું આગળ એક મોઢુ ભયાનક જગલ આવે છે, ત્યાં આવ્યો. જગનની વચ્ચેવચ્ચ એક રસ્તો છે, તે રસ્તે ચાલે તે જાય છે જન જોતામા અર્ધી રાત વીની

કરે છે હિમાલયની અવકાશીની વચ્ચેના કુબેરના હાથ નીચે મોટા અધિકાર ઉપર એક વડા હતો, તેણે પોતાની સ્ત્રીના મોહમાં પડીને પોતાના અધિકાર ઉપર (પોતાના કામમાં) ધ્યાન આપ્યું નહિ. જેથી અત્યંત ક્રોધી બનેના કુબેરે તે વચ્ચેની સ્ત્રી વગર એક વર્ષ સુધી દેશપાર કર્યો. જેથી તે પોતાની કાન્તાને વિયોગી બની, જે પર્વત ઉપર ધસી સમય રામ અને સીતા રહ્યા હતા, અને સીતાએ પ્રતિદિવસ ગ્લાન કરી જે પર્વતના જળાશયોને પવિત્ર કર્યા હતાં, તથા જે પર્વત ઉપર ધારી છાયાવાળા-નગરે વૃક્ષો સગડ મગડ ઉગેલા હતા તે રામચરિત-ચિત્રદૂત પર્વત ઉપર આવીને આશ્રમભારે એક વર્ષ સુધી રહ્યા હતા આમાં ચિત્રદૂત ઉપરના આણીને રામના સ્નાન કરવાથી પવિત્ર થએલા ન જણાવતા સીતાના સ્નાન કરવાથી પવિત્ર થએલાં જણાવ્યા છે, તેમાં આ વચ્ચેની પેઠે રામ જે કે દેશપાર થયેને આ ચિત્રદૂત ઉપર રહ્યા હતા તોપણ તે સીતા સાથે (પોતાની કાન્તા સાથે) હતા, જેથી વચ રામથી પણ અત્યંત દુઃખી હતો એમ જણાવવાનો કવિને હેતુ હોય એમ જણાય છે, અને તેથી રામે હનુમાન સાથે સીતાને મોકલેનો સ દેશો ધ્યાનમાં લઈ કવિએ આ મેધસંદેશો કર્યો છે, એમ કેટલાક કહે છે

આમાં “ વિમનલ ” નામનો યુગાર રસ છે અને તેમાં પણ નાયકની ઉન્માદવચ્ચા છે આ કાવ્યમાં આદિથી અંત સુધી મદ્યકાન્તા રસ છે. તેના પ્રત્યેક અર્થમાં મ, મ, ન, સ, ટ, ગ, ન, એ રીતે ૧૭ અક્ષર આવે છે. ૧

તસ્મિન્નદ્રો કતિચિદવલાવિમયુક્તઃ સં કામી

નીત્વા માસાન્કનકવલયન્નંશરિકમકોષ્ઠઃ ।

આપાદસ્ય મયમદિવસે મેઘમાશ્નિષ્ઠસાનું

વપક્રીદાપરિણતગજમેસળીયં દર્શ ॥ ૨ ॥

અન્યપૂર્વક પદો—૧ તસ્મિન્ ૨ અદ્રી ૩ અવલાવિમયુક્તઃ ૪ કનકવલયન્નંશ-
રિક્તમકોષ્ઠઃ ૫ કામી ૬ સ, ૭ કતિચિત્ ૮ માસાન્ ૯ નીત્વા, ૧૦ આપાદસ્ય ૧૧
મેઘમાદિવસે, ૧૨ આશ્નિષ્ઠસાનું ૧૩ વપક્રીદાપરિણતગજમેસળીયં ૧૪ મેઘ ૧૫ દર્શ.

અર્થ—૧ તે (ચિત્રદૂત), ૨ પર્વત ઉપર, ૩ કાન્તાના વિયોગવાળો (અને તેથી અત્યંત દુઃખી થવાને લીધે), ૪ કનકવલય (મેનાનું કંકજ-કંડુ) નીચેની પડવાથી ખાલી-શૂન્ય દેખાતા હાથના કાંડાવાળો, ૫ કામી, ૬ તે-અર્થ, ૭ કેટલાક ૮ માસ, ૯ વીનાડી (વીત્યા પછી), ૧૦ આપાદ માસના, ૧૧ પડેના દિવસે, ૧૨ પર્વતના સિખરને ટાંકી દેના (અને તેથી), ૧૩ દત્ત રાજા મારીને પથ્થરો ઉગેડી નાખવાની ક્રીડા કરવામાં આકાશવાળા દનુષ્યસેના પ્રકારે ક્રીડા હાથીના જેવા શોભના, ૧૪ મેઘને, ૧૫ દેખતો હશે

૧ જાનનું રક્ષણ કરવામાં (નવવત્સામની કાળના પ્રભાતે) ૨ વારે માસ એક જ આશ્રમમાં ન રહેના કારણે સમય એક આશ્રમમાં થોડો સમય નીચે આશ્રમમાં એક વડા મુદા આશ્રમમાં રહ્યો હતો કારણ કે કાન્તાના વિયોગે ૩ અને લીધે તેનું બિન અસ્વસ્થ હોય ૩ મિ સિવકાંઠા અનેક ૪ આ ચિત્રદૂત પર્વત નાથિક વચ આશ્રમ-ગોદાવરીના મૂળ આશ્રમ ૫ એમ કહે છે ૬ આપાદ માસ કારણ આશ્રમ ઉપર મિથ્યા શ્રેણે ૭ મામા “ શોવાન્માસાનામવચતુર ” એવેબાણીના માર માસ વીના, એમ ૮ ૭ ૮ ૫ આ રીતે ઉપમાર્થકે રસ રાખે ૭ મ દેવાથી સુસોપના ૭

અર્થાત્—તે ચિત્રકૂટ પર્વત ઉપર રહેતો તે યજ્ઞ દામી એટલે કાન્તામા જ ચિત્રવૃત્તિવાળો હતો તેથી કાન્તા વિયોગના અત્યંત દુઃસહ કબેશથી તે ધણો કૃશ-દુબળો પડી ગયો હતો, અને તેથી તેના ઘાંડે પહેરેલું મોનાનું કંડું નીકળી પડ્યું હતું એવી સ્થિતિમાં તેણે લગભગ આઠ માસ કાઢ્યા પછી આપાઠ છૂટી પડવાને દિવસે તે પર્વતના શિખરને દાઢી દેતો મેઘ ચઢી આવેનો હોયો તે મેઘ પર્વતને દૃવશ્ચળો મારવાની કોણ કરતા હાથી જેવો તોમ્રતો હતો. ૨

તસ્ય સ્થિત્વા કપમપિ પુર, કૌતુકાધાનહેતો—

રન્તર્વાપ્તશ્ચિરમનુચરો રાજરાજસ્ય દ્વયૌ ।

મેયાલોકે ભવતિ મુલિનાઽપ્તપ્તભાટ્ટાત્ ચૈતઃ

કળ્ઠાશ્લેષમણિયાનિ જને કિં પુનર્દ્રસસ્યે ॥ ૩ ॥

અન્વયપૂર્વક પદો—૧ રાજરાજસ્ય ૨ અનુચરઃ ૩ અન્તર્વાપ્તઃ ૪ કૌતુકાધાનહેતોઃ

૫ તસ્ય ૬ પુરઃ ૭ કપમપિ ૮ સ્થિત્વા ૯ ચિરમ્ ૧૦ દ્વયૌ. ૧૧ મેયાલોકે ૧૨ મુલિનઃ ૧૩ આપિ ૧૪ ચૈતઃ ૧૫ અન્યથાટ્ટાત્ ૧૬ ભવતિ ૧૭ કળ્ઠાશ્લેષમણિયાનિ ૧૮ જને ૧૯ દ્રસસ્યે ૨૦ કિં ૨૧ પુનઃ

અર્થ—૧ રાજના રાજનો (રાજ—યજ્ઞના રાજ ધનાધિપત્ય—કુમેરનો), ૨ અનુચર—સેવક (તે યજ્ઞ), ૩ અતરમા અટકારી રાખેલા અશ્વવાળો, ૪ કૌતુકને—અભિપ્રાયને ઉત્પન્ન કરવાના કારણ ૫, ૫ તે (મેઘ) ની, ૬ આગળ—સામે, ૭ ધણો મોટા પ્રપત્તથી (પરાણે પરાણે), ૮ ઊભો રહીને, ૯ ધણા વખત સુધી (મનોવિકાર શાન્ત થયા સુધી), ૧૦ વિચાર કરવા લાગ્યો (મનોવિકારનો હેતુ જણાવતા કહે છે કે) ૧૧ મેઘનાં દર્શન થતાં, ૧૨ સુખી (પ્રિયજનનાં દિના મયોગવાળા) માણુમના, ૧૩ પશુ, ૧૪ ચિત્ત, ૧૫ બીજી વૃત્તિવાળાં (વિકારવાળાં), ૧૬ થાય છે (મૂળ પછી) ૧૭ પ્રિયાના કંડનું આલિંગન કરવાની ઇચ્છાવાળો, ૧૮ માણસ, ૧૯ (પ્રિયાથી) દૂર રહેણો હોય (તેવે તેમ થાય) તેમાં, ૨૦ કહેવું શું ?

અર્થાત્—મેઘને ભેળને સુખી માણુસનો કામ શદ્ધિ પામે છે, તો આ યજ્ઞ તો ધણા વખતથી પોતાની સ્ત્રીથી વિયોગી બની દૂર પડેલો હોવાથી ધણો જ દામી બને જ બને અને તેથી તેના અતરમા પોતાની સ્ત્રી સમક્ષી અનેક વિચારો ઉપરાઉપરી આવે, અને તેથી જગમગો થઈ જાય, અને તેથી તે મેઘના સામે ઊભો પશુ પરાણે રહે એ બધું બનવા ભોગ છે. ભાવાર્થ કે વિયોગીઓનો કામ મેઘદર્શનથી ધણો શદ્ધિ પામે છે.

આમા અર્થાન્તરન્યાસ છે પ્રથમ સહેજ પ્રસ્તુત વસ્તુ જણાવીને પછી સામાન્ય વસ્તુથી વિરોધનું સમર્થન કરવામાં આવે, ત્યાં અર્થાન્તરન્યાસ કહેવાય ૩

હવે મનોવિકાર શાન્ત થયા પછી તેણે શું કર્યું તથા તેને ગા મનોવિકાર થયો તે જણાવતા કહે છે કે—

પત્યાસન્ને નર્મસે દયિતાગીવિતાલંબનાર્થી ।

જીમૂતેન સ્વકુશલમર્પી હારાવેર્પન્નમ્ન્રાત્તેમ્ ॥

૧ પુનર્મીઆ મહિના એમ અજ્ઞાત આપાદતો પહેલો દિવસ તે જેઠ વડી પડેલો અજ્ઞાત. ૨ ધીરોદાન નાથક, દોષવાથી આવતા અશ્વને અગ્રાવતો

૧ પ્રત્યગ્રૈઃ કુટજકુસુમૈઃ કલ્પિતાર્ધાય તસ્મૈ ૧૨

૨૫ ૧૩ ૧૪ ૧૬
પ્રીતઃ પ્રીતિપ્રમુલ્લવચનં સ્વાગતં વ્યાજહાર ॥ ૪ ॥

અન્વયપૂર્વક પદો—૧ સ ૨ નખસિ ૩ પ્રત્યાસન્ને ૪ દયિતાજીવિતાલંબનાર્થી,
૫ જીમૂતેન ૬ સ્વકુશલમયી ૭ મટાં ૮ દારાયિષ્યન્, ૯ પ્રત્યગ્રૈઃ ૧૦ કુટજકુસુમૈઃ ૧૧
કલ્પિતાર્ધાય ૧૨ તસ્મૈ ૩૩ પ્રીતિપ્રમુલ્લવચન ૧૪ સ્વાગતં ૧૫ પ્રીતઃ ૧૬ વ્યાજહાર.

અર્થ—૧ તે યશ, (જે બહુ વખત સુધી વિચાર કરતો બેઠો હતો તે) ૨ શ્રાવણ માસ,
૩ ખેસતાં, ૪ દયિતાના-સ્ત્રીના ઈશ્વરના આત્મનવાળો બની, (એટલે શ્રાવણ માસ કે જેમાં
વિરહ દુઃખ ઘણું લાગે છે તેમાં પોતાની સ્ત્રીને જીવનની રાખવાની ઉત્કટ ઇચ્છાવાળો યશ) ૫
મેઘવડે, (મેઘદારે) ૬ પોતાની કુશળતામય, (કુશળતાદિ) ૭ વાર્તા-ટૂટાન્ત, ૮ મોકલવા
ઇચ્છતો, (ભાવાર્થ કે-જીવન ટકી રહે તેવું કર્મ કરવું તે જીવનદાન આપ્યા બરાબરનું કર્મ
છે), ૯ નવા-કુમળાં, ૧૦ કુટજનાં-કાનારે પુષ્પોવડે, ૧૧ જેને અર્ધ આપ્યો છે, ૧૨ તેને
(તે મેઘને), ૧૩ ધણી પ્રીતિ જણાવવા વચનવાળુ, ૧૪ સ્વાગત, ૧૫ ખુશી, યતો (મેઘનાં
દર્શનથી ધણેજ આનંદ થયો હોય તેવું જણાવતો), ૧૬ ખોતતો હવે, (કુશળાગમન પૂરતો હવે)

અર્થાત્—મેઘને જોઈને તેને વિચાર આવ્યો કે, આ આપાઠ માસ પછી શ્રાવણ માસ
આવશે તેમાં તો આગતા કરતાં પણ વધારે દુઃખ વિરહીએને થશે. અને તેમ ધનાં મારો વિયોગી
પ્રિયા નિશ્ચય મરણ પામશે. તેમ ન બને તેવો કંઈ ઉપાય કરવો જોઈએ, વિયોગીએને એક
ખીભની કુશળતાના સમાચાર એક ખીભને મળે છે તો તેથી તેમને ધૈર્ય પ્રાપ્ત થાય છે. માટે હું
પણ જો મારી કુશળતાની ખબર મારી પ્રિયાને મોકલીશ તો તેને પણ ધૈર્ય પ્રાપ્ત થશે, જેથી તે
પોતાનું જીવન વર્ષાઋતુમાં પણ ટકાવી રાખે. હવે પોતાની કુશળતાના સમાચાર દેખી સાચે
મોકલવા તેને વિચાર કરતાં એ મેઘજ ઉત્તર દિશામાં જાય છે તો તેની સાથે મારા સમાચાર
વગેરે મોકલું. એ મેઘ મારા સંદેશ લઈ પણ જગે દારણ કે, એ મહાપરોપકારી છે આવી
અનુકુળના જોઈ પ્રસન્ન થયો અને તે મેઘ પણ પ્રસન્ન થઈ તેના સંદેશ સારી રીતે તેની સ્ત્રીને
પહોંચાડે માટે તેને દટજ પુષ્પથી વધાવી નીચે પ્રમાણે મધુ વચનથી તેનું સ્વાગત કરવા લાગ્યો ૪
અપૂર્ણ.

નિર્ભય ઔપધી.

(લેખક—વૈદ્ય જેષ્ઠરામ પ્રાગજી ત્રિવેદી)

૧ કલ્પો તે ઔપધી જન્ત વિખ્યાન છે તેના સત્ત્વની માત્રા દરદી જે ૨ થી ૧૦ ગ્રેન,
વા તરિક માત્રા ૨૫ રા ભારથી ૫ ભાર, અર્ધ તરિક માત્રા ૫ થી ૨૦ વાય

૨ ગુણ—જ્વરાગ્નિ પ્રદિપ્ત કરનાર, અને પૌષ્ટિકતા ઉત્તમ છે દીપન, પાચન કરી વાયુ
તથા ચુકનો નાશ કરે છે કટુ પૌષ્ટિક હતા જલદી અગ્નિવર્ધક છે

૩ કટુ દવા જઠર રસને વધારે છે, શક્તિ આપે છે, ગમે તેટલી નયળાઈવાળા તથા મ-
દાગ્નિવાળા દરદી આ દવાને સારી રીતે જીરવી શકે છે

૪ ઉપયોગી—સામાન્ય નયળાઈ, વધી યજ્ઞેષ અજર્ણ, જઠરનો ભોળો, ગર્ભાગ્નિ સ્ત્રીની
હતદી, વધી ગજ્ઞેષ અતિસાર તથા મર્યાદા પાચનશક્તિ મુધારે છે

વિવિધ નોંધ.

આજકાલ ચાલુ રાજસી લગાઈએ હવે ધીમે ધીમે પોતાના મહામીપજાનો ભાગ ભજવના માટે છે વિવાદમાં કાનસની રજુઆત ઉપર માણસોનો જગી યાદોમ ચાલે છે અમેરિકાથી મદદ આવી પહોંચી છે અને હવે આપણે દુશ્મનોને હરાવી તેમણે લીવેલી જગ્યા લેવા માંડી છે ઇટાલીએ પણ ઑસ્ટ્રિયાનો નમાડવા માડ્યા છે ફિશિયાના જાગે ગાળીમારથી હાર કુવામાં આવ્યો છે ફિશિયાએ ઇલાવદી સલાહ કરવાથી દુશ્મનો ફિશિયામાં થઈ ખુચ્ચાનનને રસ્તે થઈ હિદમાં આવે એવો ભય હોવાથી ના વાંધસગેયે હીદના બચાવ માટે કાનસની ભરી નાણા અને માણસોની મદદ માગી છે હીદના બચ્ચાન માટે લગભગ પાંચ લાખ માણસોને પુરા પાડવાની માગણી કરી છે વૉર લેનમાં અપાટનપે રંગો ભરાવા માંડી છે

લગાઈને લીધે પરદેશી માત્ર ધક્કો જોડો આવતો હોવાથી હીદમાં દરેક પ્રકારની મોઢવારી થઈ પડી છે અનાજ પણ ચાર અને પાંચ રૂપિયા મળે થયું છે લુગડા પણ ધણા મોના થઈ જવાથી વગર દુકાણે દુકાણ કરતાં પણ કોડી સ્થિતિ યર્ષ છે આજકાલ મીસોમાં કમાણી વધી ગઈ છે અને તેમણે વધુ નફો બ્લેચવા માડ્યો છે આ વખતે દેશી કપડા તેમણે સખી કીમતે વેચી ચોડો નફો મેળવ્યો નેહાં અને ગરીબ માણસોના આશિર્વાદ મેળવવા નોંધાં

x x x x

મોઢવારીને લીધે ન્યાતવરા બધા કરવાનો ગાયકવાડ સરકારે કાયદો કર્યો છે આથી ન્યાત ના બંધનમાં રહેનાર માણસોને ધણી અડચણ પડે છે જો કે ગાયકવાડી રાજમાં ન્યાતવરા બધા તેમને ખીજે ગામ જઈ ન્યાતોતો કરીજ પડે છે અમારા મત પ્રમાણે ન્યાતના રીતરિવાજોની વચ્ચે પડવાનો કાયદો રાજ્ય કરી શકે નહિ 'ખાલુ અને ખવરાવલુ' એ પ્રકારના ન્યાતના રીરાજને

જે માણસ બધા કરે તેને નાત ન્યાત બ્હાર મેંચે અને જો તે નાત બ્હાર રહેતો હોકરને કન્યા, ને કન્યા ને વર મળે નહિ જો રાજ્ય તેના નાત બ્હાર રહેનારને વર કે કન્યા તેની ન્યાતમાંથી મેળવી આપવાને મદદ કરી શકે તો અડચણ ન આવે પણ તેમ બની શકે નહિ તો પત્ની આવા કાયદો ગાયકવાડે સરકારથી થઈ શકે નહિ ન્યાતવરા બધા કરવા એવો કાયદો ન્યાત બાધી શકે તોજ ત્યાહી શકે આશા છે કે આવા ન્યાતના ગીન ગીચાંનેમાં માથું મારવાનો ગાયકવાડ સરકારે ઇરાદો નજ રાખવો નોંધાં

x x x x

નોર્થનડીવીઝનના ખેડા, અમદાવાદ, પચમદાસ, સુરત, ભરૂચ અને થાણા જિલ્લાના તલાટીઓએ પોતાના પગાર વધારવા ઉપરી અમલદારોને ધણી અરજ તલાટીઓની હડતાલ. જો ફરી છતા પગાર ન વધવાથી હડતાલ પાડી કામ કરવું બધા રાખ્યું છે આ લેખના પગારનું બધારણ ધણા વર્ષ પૂર્વે રચાયું છે જે વખતે રૂપિયાનું આ ગેર કે પાંચ ગેર થી મળતું, પેસે શેર દુધ મળતું અને રૂપિયા કે બાર બાને મળે અનાજ હતું તે વખતે તેમના પગાર તાંકી કરેલા ત્યાર પછી લગભગ બધા ખતાઓમાં રીવીઝન થયું પણ આ મિયારાઓની દાદ કાઢીએ સામગી નહિ. આ વખતે એક મજુર જે પહેલાં ૭ પૈસામાં મળતો તે રાજના બાર આના લે છે તો તેવે વખતે માર રૂપિયા નો તલાટી જેને મેળના ૭ સાનઆના મળે તે પોતાનું પોતાના સ્ત્રી છોકરાનું પોષણ શી રીતે

કરી ગઈ? બુધ્ધિ ક્યાથી પહેરાવે અને છોકરાને લજ્જાવી પથ્થુ રી રીતે રોકે? આ લોકોને ૧૨, ૧૪, ૧૭ અને ઘરડો થાય ત્યારે ૨૦ રૂપિયા પગાર મળે છે તે ધણેજ ઓછો છે જનાબદારી ધણી, ૨૪ કલાકની નોકરી, રવીડારે પથ્થુ રજા નહિ છતા નાણા ઉધરાવી સરકારને આપે તેની નોકરી છતા પગાર જુજ. આશા છે કે નામદાર સરકાર આ લોકોનો પગાર વધારી આપજે તેમનો પગાર ઓછામાં ઓછો ૨૦, ૨૫, ૩૦, ૪૫ અને ૪૦ નો તો હોવો જોઈએ તોજ કાષ્ટક તેમનું પુરૂ થાય. આ બાબત જલ્દીથી સમાધાનીથી કામ લેવાની જરૂર છે અને સરકારની ત્રીજેરી હમાના વખતમાં તર કરનાર આવા નીમકહવાળા કમાઉં દીકરાઓ નરક મરકાર ઉદાર દૃષ્ટિથી જોવે

~ x x x x

નામદાર-વી-જે-પટેલ-વાઈમરોયની ધારાસભામાં જવાથી તેમની જગ્યાએ અમદાવાદના વકીલ રા. સો. હરિલાલ દેસાઈભાઈ બી. એ. એન. એવ. બીની

રા. સો. હરિલાલભાઈ સુટણી યદ છે તેઓ અમદાવાદની મ્યુનિસિપાલિટીમાં પ્રજા તરફથી ધણુ ઉત્તમ કામ કરે છે તેઓની સુટણી યવાથી પ્રજામાં હાર્દ ફેલાયો છે અને તે નામદારને અલિનદન આપીએ છીએ અને આનંદ પટેલની બાધી પડેલી જગ્યા તેમના જેવી બાહોશીથી આનંદ મી. દેસાઈ પુરી શકશે એવી આશા છે

x x x x

હોમરૂફ લીગ ફોર ઈડિયાના પ્રમુખ ડૉ. સુબ્રહ્મન્ય આયર, માછ હાઇકોર્ટ જડજે મદ્રાસથી અમેરીકાના પ્રધાન ઉપર હિંદુસ્તાનને સ્વરાજ્ય અપાવવા સંબંધી એક પત્ર લખ્યો હતો તે લાખી મુદતે પ્રકટ થયો છે તે પડી હીંદી પ્રધાન ના - મોન્ટેયુ હીંદમાં આવી દરેક રચળની અને પ્રજાના આગેવાનોની મુનાકાત લેઈ પાછા વિલાયત ગયા અને

**રાજકિય મુદારાની
યોજના.**

ત્યાંથી હાથમાં હીંદી રાજકિય મુદારાની યોજના બહાર પડી છે જેમાં કેન્ગ્રેસ લીગે ઘડેલી યોજનાનો અસ્વિકાર કરેલો છે આ યોજનાનો સાર એ છે કે—હીંદી વજરનો પગાર ઇન્ક્રેડની તીજેરીમાંથી આપવો, હીંદ માટે પ્રીવી કાઉન્સિલ સ્થાપવી, ગવર્નર જનરલની હાલની ધારામથાને બદલે 'કાઉન્સિલ ઓફ સ્ટેટ' સ્થાપવી તેમાં સંખ્યા ૫૦ રાખવા તેમાંથી ૨૧ ની સુટણી ચાપ અને ૨૯ ની નીમણુક ગવર્નર જનરલ કરે તેમાં ૪ બીન અમલદારો રહેશે તેના પ્રમુખ ગવર્નર જનરલ રહેશે આ કાઉન્સિલની મુદત ૫ વર્ષની રહેશે બીજી ધારાસભા ૧૦૦ સંખ્યાની બનાવવી તેમાં બે તૃતીયાશ સુટાયતા અને એક તૃતીયાશ નીમાયતા જેમણે નીમાયતામાં ત્રીજા ભાગના બીન અમલદાર હોવા જોઈએ પ્રમુખની નિમણુક ગવર્નર જનરલે કરવી સરકારી ખરડાઓ ધારાસભામાં દાખવ કરવા અને તેમાં પસાર કરવા, અને પસાર કરેલા ખરડા કાઉન્સિલ ઓફ સ્ટેટ એટલે રાજ્યદારી મડળને મોકલવા, ખાનગી ખરડાઓ જેમ્મરો રેલુ કરી શકશે અને તે ધારાસભામાંથી પસાર થયા પડી બીજા મડળને મોકલી આપવા તેમાં મતભેદ પડે તો સંયુક્ત સભાએ નીકાલ કરવો કરાવો માત્ર બતામણો તરીકે લેખાગે. ગવર્નર જનરલ અને તાજના હાથમાં મજુરી, મોકુરી કે બરતરશીની સત્તા રહેશે

પ્રતિકાકારોબારીઓ—એક ઇન્ક્રેડની સરકાર, કારોબારી મડળ, ધારાસભાના સુટાયતા સંખ્યામાંથી ગવર્નર નીમે તેવો વજર અને એક વધારાનો સમ્મ એટલાની બનતો કારોબારી મડળ બે સંખ્યાનું બનશે તેમાં એક હીંદી રહેશે. ધારાસભા દરેક પ્રાતમાં મગીન સુટાયવી બદુમની સાથે વધારિસા વિસ્તારવાળી ધારાસભા આપવી

દેશી રાજ્યોની એક મત્ર મડળી સ્થાપવી, હાંદી સનદી નોકરીઓમા ઉચ્ચ અધિકારવાળી જગ્યાઓમા ૩૩ ટકા જેટલો ભાગ હાંદીઓને આપવો કમીશન તપાસ ચલાવે તે સુધીમા દર વરસે દોઢ ટકાનો તેમા વધારો કરવો. કમીશન ખાર વર્ષે નીમલુ ધારાસભાનો પ્રમુખ ગવર્નર રહેશે-કારોબારી સભા સાથે સબધ ધરાવનારા પ્રધાનોને, ગવર્નર ધારાસભામાથી ચુટાવના મહાસભેમાથી નીમશે.

આ યોજનાને સરખુપેન્ડનાયમાસુ, સર મત્યેન્દ્રપ્રસન્નસિંહ વિગેરેએ સારી ગણેલી છે ત્યારે મીસીસ ખીસેન્ટ વિગેરેને તે અધુરી લાગે છે

x

x

x

x

રાજકીય મુદ્દારાની યોજના—તા. ૨૦ એપ્રિલ ૧૯૧૭ ના રોજ આપવામા આવેલા વચન અનુસાર હિંદુસ્તાનની રાજ્યશાસન પદ્ધતિમાં મુદ્દારા કરવાની યોજના બહાર પડી છે તે યોજનાને કોઇ પણ પક્ષ તરફથી સંપૂર્ણ અનુમોદન મળ્યું નથી સ્વરાજ્યવાદી પક્ષને તેમાં લોકશાસન પદ્ધતી જણાતી નથી માધ્યમિક પક્ષે તેમાં જેટલાક મુદ્દારા વધારા સાથે તે પદ્ધતી સ્વીકારવા ઇચ્છા બતાવી છે અમારા માનવા પ્રમાણે તા ૨૩ મીના વચનથી સામાન્ય જન મસુદમાં જે આશા બધાઈ હતી તેને આ યોજના મતોપ આપી શકતી નથી વળી લોકશાસન પદ્ધતિની જે રીતી દાખલ કરવામા આવી છે તેથી બ્યુરોક્રસીની સત્તાઓમા ઘટાડા થવાને બદલે વધારો થાય છે અને જે નાયકો 'મીનિસ્ટર' થશે તેમને નવા કર નાખવા પડે એવા ખર્તા તેમને સોંપાય તેથી તેઓ પ્રગમના ધણા અજાણ્યા થશે, અને કદાચ પ્રગ આલુ સ્વરાજ્ય નથી જોઈતું એવો પોતાને મોઢે નકા પાડશે અને ખાર વરસે ખારલાએન્ટની રીવીઝન કમીટી કારણે ત્યારે સદરહુ ખાતા પાછાં બ્યુરોક્રસીના સ્વાધીન થશે. હિંદુસ્તાન સ્વરાજ્યને માટે લાયક છેજ નહીં એવું આપણી પાસે કશુંવ કરાવવાની આ બાજુ હોય એવું અમને તો લાગે છે

x

x

x

x

x

x

સ્પેશીઅલ કોન્ગ્રેસ—આ બાબતપર હિંદુસ્તાનના સમગ્ર રાજ્યદારીઓના મતઠેવા છે અને લોકનાયકો તથા જનસમાજનો મત ઠેવો છે તે સમજવા તથા તે અનુસાર કાર્ય કરવાની ખાસ જરૂર ટોવાથી ચાલુ માસમા કોન્ગ્રેસની ખાસ બેઠક મુમાઢ ખાતે મળશે તેના પ્રમુખ કોણુ થશે એ હજી નક્કી નથી. પણ કોઇ મુસલમાન અંગ્રેસરના પ્રમુખપણુ નીચે કોન્ગ્રેસ લગાય તો ઘણું સારું એમ અમારું માનવું છે

x

x

x

x

x

x

લશ્કરી સનદી નોકરીઓ—આખરે નામદાર સરકાર કંઈક જતગી અને કાળા લોકને માટે લશ્કરી સનદી નોકરીઓના દરવાજા જરાક ઉઘાડ્યા પણ કાર ધણું મોડું ઉઘડ્યું છે હિંદુસ્તાનના સૈનિકોએ પોતાની વીરતા હાલના પ્રયત્ન સુદમાં દાખવી અને તે સરકાર તથા જર્મન વીગેરે દુશ્મનોને પણ કશુંવ કરવી પડી, છતાં તેની જુવના બ્રીટીશ સરકારની ન્યાયી હાથે ધણી જીજ યદ છે તે દીક્ષીર ચવા જેવું છે સચાવ એ છે કે આમાં આશ્ચર્ય કોનો માનવો ? જહાલ કે મવાલ પક્ષનો ? કે બ્રીટીશ ન્યાય વૃત્તિનો કે દુશ્મનની દુશ્મનાવટનો ? હિંદુસ્તાનની બ્યુરોક્રસીનો કે ગ્રેટબ્રીટનની વૌર કેબીનેટનો ?

x

x

x

x

x

x

મહાત્મા ગાંધી તથા સત્યાગ્રહ—ગઇ સાલ ખેડા જીલ્લામા અનિ વૃટ્ટીથી ઘણો થોડો પાક થયો તેથી મહેસુલ મુસ્તવી રાખવા પ્રગએ નામદાર સરકારને ઘણી અરજીઓ કરી. પણ તે સર્વે ઉપરથી નામજુર થઇ ત્યારે પ્રગને આત્મજ્ઞાન કરાવવા તથા સરકારની પણ કોઈક દષ્ટિ ઉઘાડવા માટે મહાત્મા ગાંધીએ ખેડા જીલ્લાની પ્રગ પાસે સત્યાગ્રહની શરુઆત કરાવી સરકારે પણ હરેક પ્રકારે હપતો વસુવ લેવા તજવીજ કરી જોઇ. છેવટે પ્રગના સત્યાગ્રહનો વીજય થયો

છે અને સરકારને પ્રગતી માગણી વ્યાજખી માનવી પડી છે સતી માવિત્રી સત્યાગ્રહથી પોતાના પતીને સાક્ષાત્ યમદેવતા પામેથી છોડાવી લાવી હતી તો હિંદુસ્તાનની પ્રગતિ સત્યાગ્રહ આગળ ન્યાય સાક્ષાત્ હજાર થાયજ પણ ન્યા હથીઆર ઘણું લપકર છે તથા તેનો સચોટ ઉપયોગ કરતાં અને ઘાળી લેના આવકલુ નેધએ મહાત્મા ગાંધીને આ વિજ્ય માટે અને ધન્યવાદ આપીએ છીએ, અને પ્રગતિ સત્યાગ્રહ તથા અમાન શીખવા સાથે માથે લલામણુ કરીએ છીએ

+ + + + +

મહાત્મા ગાંધી અને રેક્રુટીંગ—સત્યાગ્રહી કર્મવીર મહાત્મા ગાંધી મુજરાત પ્રત્યે રેક્રુટીંગ માટે અપીન બહાર પાડે એ મુદ્દા દષ્ટીએ સરકારને મળી ગયા જેવું જણાય. પણ સૂક્ષ્મ દષ્ટીથી પીચાર કરતા સ્વરાજ્યનો રસ્તો વીરપુરુષોના અતીત્વથી ઘણો સુલભ થાય છે પોંચ કે દમ લાખનું લગ્નકર તૈયાર હોય તો આંખણી વ્યાજખી માગણીઓ બાબતે કોઈથી ના પાડી શકાયજ નહીં તેમજ સ્વરાજ્ય મળ્યા પછી તે દાસીનાશવાની મોટી પતીત ફરજ પ્રગ પર આવી પડે છે, તે અદા કરવા માટે પણ લસ્ટરની જરૂર છે અને આધુનીક યુદ્ધકળા કે જેથી આપણે ધણા વરસોથી અભણ છીએ, તે શીખવાનો આ પ્રસંગ અનાયાસે આવ્યો છે તે સર્વેએ અભીનદનથી સીકારી લેવો નેધએ અને માતૃભૂમીના માથા સેન હોય તેમણે હવે યુદ્ધકળા શીખવીજ નેધએ અંગેજ નરકાર આ પ્રસંગે યુદ્ધકળા શીખવશે. ફરી આવો પ્રમગ આવશે નહીં.

કેટલાક કહે છે કે જીન સરતે શા માટે લસ્ટરમાં જવું ? અમારો જવાબ એવો છે કે જે વિદ્યાર્થી આપણે અભણ હોઇએ તે શીમદલગવડગીતા પ્રમાણે 'સેવાકૃતીથી પણ શીખીએ તે સારું છે અને આવા મહત્વના પ્રશ્ન બાબત સરતો કરવા બેસીએ તો આપણને શીખનારાઓને અપદ્ધા કે સંશય થાય, અને કદાચ આપણને તે વિદ્યા ન પણ શીખવે. માટે

તદ્વિદિ પ્રાણપાતેન પરિપ્રક્ષેન સેવયા.

આ બાબત મહાત્મા ગાંધીના મત પ્રમાણે પ્રગ તથા યુવાનકર્મ આપમે તો ધણો જ કાપદો યશે

x x x x

ગામેગામ સ્વયં મેવક મડળની જરૂર—હાલની પરિસ્થિતિ તથા મેંધવારીને લીધે જન-માલ તથા સ્ત્રીઓની લલજન જળવવાનું કામ ઘણું મુશ્કેલ છે અને મરકારથી પણ યુદ્ધમા તે રોકાયેલી હોવાથી આતરીક વ્યવસ્થા પર જરાબર લક્ષ ન આપી શકાય એ સ્વાભાવીક છે હાલમા ધાડ પડનાની તથા હદ ઉપરાત ખુનો થયાની હકીકતો કુર્જગોચર થાય છે તેથી ગામે ગામ સ્વયં મેવક મડળની ખાસ જરૂર છે દરેક ગામે ઓછામા ઓછ સો યુવકો કવાયત વીગેરે શીખી તૈયાર થાય અને દીવસતા તથા પોલીસની મરજથી રાત્રે પોતપોતાના ગામોની રક્ષા કરે તો ઘણું માંડ આવુ મો માણસનું મડળ દરેક ગામે ગામ તૈયાર છે એમ જણાશે તો ધાડ પાડુઓના હાજનગ ગુગડી જગે, અને પ્રત્યક્ષ લડવાના પ્રમગ ધણા થોડા આવશે.

મુંદરી સાધી—કી ૩. ૧) સ્ત્રીઓના પ્રદેગ અને લોહીના મટાગી શક્તિ આપે છે તે મળ'ધી—ગજકાટથી ધોયન માનસગચ લારાજી લખે છે કે—મુંદરી સાધી ધણી સારી છે તે વાપરી છે માટે ખીજી તથા ખાટલી મોક્ષગા.

અનારાથી નેધનારામ બગવાનદામ—મુંદરીમાધીની દવાની ખાટલીઓ બે વખત મગાવી તેથી ધણાને આરામ થયો છે માટે ખીજી તથા ખાટલી મોક્ષગા

દવાની કી. ૩ ૧) ત્રણની કી. ૨-૧૦-૦ દવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

ગ્રંથ સત્કાર.

ફ્રાન્સનો વ્યાપાર અને વૃત્તાત—અમદા શુરોચિતનોત્તો પૂર્વ પ્રદેશ આદિ સાથે વ્યાપાર—
ભાંગ પ મો રમી પ્રસિદ્ધ કરનાર દિવાન બહાદુર રણજીડભાઈ ઉદયરામ ન્યુ ગામ દેરી, વાચ્છા
ગાંધી રોડ મુનાઇ મલ્ક ૩ ૫-૦-૦ પૃષ્ઠ ૯૨૨. એક કાગળો, ભાષા શુભરાતી, લીપી બાળભાષા
આ પુસ્તકનો આભાર સાથે સ્વિકાર કરવામાં આવે છે.

આ પુસ્તકમાં ફ્રાન્સના પૂર્વ પ્રદેશ સાથે વ્યાપારનું સારી રીતે વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે
ફ્રાન્સમાં ઘણી રાજકીય ઉચતપાચ વ્યવસ્થા છે, અને તેના ઇતિહાસનો સમય આખા શુરોચિત
દેશ સાથે જોડાયેલો છે તેનો ઇતિહાસ વિશેષે કરીને આ ભાગમાં દર્શાવ કરેલો છે ફ્રાન્સ નેવા
દેશમાં રાજ્ય અને પ્રજાવિપક્ષ નાના પ્રકારના ફેરફારો કેવી રીતે થયા અને હાલમાં આસતું પ્રજા-
સત્તાક રાજ્ય કેવી રીતે અમલમાં આવ્યું તેમજ સ્થિતિ હિંદ સાથે ફ્રાન્સનો વ્યાપાર વિગેરે
ઘણાજ મનન કરના યોગ્ય હેતુઓનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે હાલના રાજકીય ચળવળના
વખતમાં દરેક મનુષ્યે આ પુસ્તક વાંચી જ્ઞાની ખાસ જરૂર છે દિવાન બહાદુર રણજીડભાઈ
પેતાની ઉત્તરાવરચામાં પેતાના સમયને આરી રીતે વીકારે જ્ઞાન આપનારા પુસ્તકો લખવામાં
વિનાવે છે તે જાણી ખરેખર આનંદ થાય છે આશા છે કે આ પુસ્તકનો સારો ફેલાવો થશે

૧ દેવી ભાગવત—શુદ્ધ શુભરાતી ભાષાતર—પ્રસિદ્ધકર્તા સરજી વાચન પ્રચારક સભા અમ-
દાવાદ આ પુસ્તક અમદાવાદના સપ્રસિદ્ધ શુકેશ્વર મહાદેવ રામચંદ્ર જાગૃદેના પુત્ર રા. ગોવિંદ-
રાવે ભાષાતર કરાવી પ્રસિદ્ધ કર્યું છે પૃષ્ઠ ૮૮૧ કદ ગોળ આક પેજ પાકુ પુકુ, એક કાગળો
છતાં કીમત માત્ર ૩ ૨-૮-૦ સસ્તા સાહિત્યે મસ્તી કીમતે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કર્યા પછી તેનું અનુ-
કરણ ઘણા માણસોએ કરવા માંડ્યું છે તેમજ મોટા પુસ્તકો સસ્તી કીમતે પુરા પાડવાની શ્રેય
રા ગોવિંદરાવે કરવા માડી છે તે જાણી આનંદ થાય છે પુસ્તક વાંચવા નેવું અને ઉત્તમ છે
દરેક ભારી દેવી ભાગે અવસ્ય આ પુસ્તક ધરમાં રાખવુંજ નેહ્યે. આવીજ રીતે ઉપયોગી
પુસ્તકો સસ્તી કીમતે પુરા પાડવા એ જનમમાજની સેવાજ છે અને તે માર્ગ રા ગોવિંદરાવે
મહાજ કરેલો નેહ્ય આનંદ થાય છે આશા છે કે લોકો તરફથી આ પુસ્તકનો સારો સત્કાર થશે.

શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ—તેમનું વિસ્તૃત સચિત જીવન ચરિત ૭૫૦ ઉપદેશામૃત સાથે
લેખક રા ગ હાલાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા મણદક મસ્તી વાતામાળા દાણપીડા નવો વામ
અમદાવાદ પૃષ્ઠ ૭૮૪ એક કાગળો કદ સુપગોળ ૧૬ પેજ, પાકુ પુકુ મલ્ક ૩ ૨-૮-૦ આ
પુસ્તક મજાવનારને શ્રીમદભગવદગીતાનું પુસ્તક ભેટ આપે છે આ પુસ્તક પ્રકટ કરવા માટે
આણંદ નિવાસી રા જગન્નાથભાઈએ કે ઉત્તમરામ નંદતમદાસ ભટ્ટના કૃપાએ એક હજાર રૂપિ-
યાતી સહાય આપી છે અને તે ઉપરાંત તેમના ઉપદેશામૃત છપાવવા વિગેરેનું ખર્ચ પશ્ચ
તેમજેજ આપેલું છે

આ પુસ્તકમાં શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ કે જે પ્રસિદ્ધ સ્વામી વિવેકાનંદના શરૂ થતા હતા તેમ-
નું વિસ્તૃત જીવન ચરિત આપેલું છે મહાપુરુષોના જીવનચરિત વાચવાથી મનુષ્યની જીવંતી સુધરી
જાય છે આ પુસ્તકથી સાહિત્યમાં એક અમૂલ્ય વધારો થયો છે આ પુસ્તક કેટલાક બગાળી
પુસ્તકોના આધારે લખવામાં રા હાલાભાઈએ ઘણો ગમ લીધેલો જણાય છે, આ પુસ્તક વાચ-
વામાં મન તરફીન થઇ જાય છે અને વાગવાર વાચવાનું મન થઇ જાય છે આશા છે કે જન-
મમાજ તેનો મારો રીતે લાભ લઇ લેખકના કાર્યને ઉત્તેજન આપશે

સસ્તા સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય તરફથી મળેલા પુસ્તકો, ઉત્પત્તિ સ્થિતિ અને લેખિય-
અથવા સસ્તા સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયની સ. ૧૯૭૨ સુધીનાં દસ વર્ષનો અહેવાલ અને હિસાબ-
એક ભગવા વસ્ત્ર ધારી સંપાસી સમારોનો ત્યાગ કર્યા છતાં પણ જનસમાજ ઉપર ફેટનો, અધો
ઉપકાર કરી શકે છે તે આ પુસ્તકથી સહજ સમજી શકાય તેમ છે આ મર્યાદા મત્રિ બિંદુ
અખડાનદણએ ગુજરાતીમાં સસ્તી કિંમતે ઉત્તમોત્તમ પુસ્તકો પુરા પાડવાની પ્રથમ શરૂઆત કરો
છે અને તેમાં તેમણે દસ વર્ષ સુધીમાં શુ શુ કાર્ય કર્યું છે, ક્યા ક્યા પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કર્યા, તે
પુસ્તકોનાં અર્થ અને મૂલ્ય, તેમજ અત્યાર સુધીમાં શુ શીટીક છે તેનું સંવિસ્તર વર્ણન આ
પુસ્તકમાં કરવામાં આવ્યું છે દરેક અથ પ્રકાશકને આ પુસ્તક વારંવાર મનન કરવા જેવું છે
આજે ઘેરઘેર મસ્તા સાહિત્ય અને બિંદુ અખડાનદણનું નામ જાણીતું થઈ ગયું છે તેમણે
ભાગવત, યોગવસિષ્ઠ જેવા ગ્રંથોના નજીવી કીંમતે પ્રજામાં ફેલાવો કર્યો છે સ્વાર્થથી તો સર્વ
કોઈ કાર્ય કરી શકે, પણ નિસ્વાર્થપણે જનસમાજની મેવા થી રીતે કરી શકાય છે તેનું અરે-
ખણ વર્ણન આ પુસ્તકમાં છે મૂલ્ય ૦૮ પાન ૩૭૨

રામકૃષ્ણ કથામૃત—ભાગ્યોદય પાન ૫૮૭ મૂલ્ય ૦૧૧. પ્રકાશક બિંદુ અખડાનદણ સસ્તુ
સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય અમદાવાદ વિવિધ ગ્રંથમાળાના ૮ મા વધતું આ પુસ્તક છે રામકૃષ્ણ
પરમહંસના શિષ્ય શ્રી મહેન્દ્રનાથ ગુપ્તે બંગાળી લખેલા પુસ્તકનું આ ભાષાંતર છે તેમાં શ્રી
રામકૃષ્ણ પરમહંસનું મહિમિત વૃંદાવનચરિત્ર આપવામાં આવ્યું છે અને તે પછી તેમણે આપેલા
ઉપદેશોનો ૫૮૬ પાનમાં સમાવેશ કર્યું છે અખાતમજાનથી ભરપુર આ પુસ્તકનો દરેક માણસે
લાભ લેવો જોઈએ

રણુદેવો રજપૂતો યાને સતીઓનું ગુરાતન—લેખક મજસાહ જાદવજી દસર, પ્રકાશક
પટેલ કચ્છાભાઈ વનમાળીદાસ પટેલ અમદાવાદ ૪૫૨ ૦૩ મૂલ્ય ૧-૮-૦ આ નરનકયા, સુપ્રસિદ્ધ
અથ યોગજ્ઞસ્થાનમાંની એક સામાન્ય રસિક ઘટનાને અનુસરી લખાયેલી છે. તેમાં બહાદુર રજ-
પૂતોનું શૌર્ય અને રજપુતાણીઓના ગુરાતનનું વર્ણન કરેલું છે વાર્તા રસીક અને વાચકો યોગ્ય છે

હરસના ઉપાયો.

(લેખક—વૈદ્ય જેઠાશામ વિ પ્રાગજી ત્રિવેદી.)

અરુચિ જડમુળથી નારા કરનાર તંત્ર.

૧ અશીલોના લેપ અર્ચની આસપાસ કરી, કાનકડીઆની હગારની ધુણી દેવી તેથી
અર્ચ જાય

૨ કમળરસ ટા ૬, ગળિયા ટા ૬, દિસમા બે વખત પાવુ, દિન સાત. તેથી અર્ચ મટે છે

૩. ગેડાની જાવતી ધુણી દિન સાત દેવી, અને એકચીના ફેતરાં ને ખરાસ વાટી ચોપડવું

૪ કાળા મુગથી ગૌમુત્રમાં દિન સાત પીવાથી અર્ચ નાશુદ થાય છે

૫. તીડની વિષ્ટાનો અર્ચની આસપાસ લેપ કરી રંગિલોના બી, પાનનો ૩૬, તેની ધુણી
માસ એક દેવાથી અર્ચ નાશુદ થાય છે

૬. આનાના પાદર્ડ પીળા ખાંડી હોકામાં દિન સાત પાવા, અને કાકચીના બી, ઝેરકાચનાં,
મારવુયુ, શેકેલ આમલીઆ વાટી અર્ચ ઉપર ચોપડવા.

૭. દેવગરી વનસ્પતિના ડાઢર્ડ તોલો ૧, માવના રીંગણના છોડ તોલો ૧ દાનનો જીરા
તોલો ૧, સફેતો તોલો ૧, લીંમડાના પાન તોલો ૧, લીંબાગર તોલો ૧, તેને ખાંડી ધુમાડી
દેવાથી તમામ પ્રકારના અર્ચ મટે છે

વૈદ્યક ટુચકાં સંગ્રહ.

ઉદરસ—પા પા તોલો ખેઠાંનું ચુર્ણ મદ સાથે ચાટવાથી શ્વાસ અને ઉદરસ મટે છે.

ઝાડ', મટાડવા—કુણી વડવદને ગાયત્રી હામમા વાટીને પાવાથી તરતજ આડાખંધ થાયછે.

શુળ—સચળ, હિંગ, સુક સર્વે સરખે ભાગે લઈ ખાટી તેમાંથી છ આની હાર ખૂંક દસ તોલા પાણીમાં ઉકાળી પીવાથી કમરતું, વામાતું અને હૃદયનું શુળ મટે છે.

શરદીનો તાવ—સુંક, જવાસો, અરડુગી અને મોચ સર્વેનો સરખે ભાગે ઉકાળો કરીને પાવાથી શરીરનો તાવ મટે છે.

આંખનાં યડુળ અને કમળો—દુઆનાં પાન ચોખાના ધોવણુમા વાટી કપડે ગાળી નાકમા ટીપા નાંખવાથી યડુળ ઉતરી જાય છે. તેમજ તે રમ આંખમાં આંખવાથી કમળો મટે છે.

કાનના રોગો—પાકેલા આકડાના પાન ૪ લેવા તેના ઉપર ઘી ચોપડી દેવતા ઉપર તપાવવા પછી તેનો રસ કાઢી કાનમાં નાખવાથી બધી જ્વનના કાનનાં દરદ મટે છે.

પેમાએ જતી ધાતુ અટકાવવી—કવચાના બી ૪ તોલા અને તાલીમખાના ૪ તોલા ખૂંતને વાટી કપડે ચાળી તેમાંથી ૧ તોલો ચુરણ ૧૦ તોલા સાકર સાથે મેળવી રોજ સવારમા ખાધ જવુ અને ઉપર શીશુચાણુ અર્ધો શેર કુધ પીવુ તેથી પેમાએ જતી ધાતુને અટકાવ થશે. ૧૫ દીવસ દવા કરવી. તેન, મરચુ ને ખટાઇ ખાવી નહિ.

ખંધેરા અને પેટના નળ સુક જવાથી ખવાય નહિ તેનો ઇલાજ—૪ તોલા કડુ, ૪ તોલા પીપરીમળ, ૪ તોલા ગરમાળાનો ગોળ, ૪ તોલા મોચ અને ૪ તોલા હરેદળ (ખીયા, કાઢી નાખવા, પછી તેના ગર્ભનું ચુર્ણ કરવુ) એ મર્વેને ખોખરાં કરી તેની ખૂંકના ત્રણ ભાગ કરવા તેમાંથી ૧ ભાગને ૧ શેર પાણીમા ઉકાળો ૧૦ ગર પાણી રહે ત્યાં ઉતારો ગાળો લઈ તે દહાડામા ૩ વખત પીવુ એથી એક એ ગ્રાહ થશે એ પ્રમાણે ત્રણ દીવસ દવા ચાલશે. ચોડા જ વખતમા નળ ખુલના થશે, ખૂબ ઉવડશે ને ખાધુ પચશે.

વાને લીન સાધા દુપવા—૨ તોલા ગુગળ, ૧ તોલો સીંધાલુચુ, ૧ તોલો ખગડી ખાર, ૧ તોલો વડાગર મીઠુ, ૧ તોલો સચળ અને ૪ તોલા આમલીની ઉપરનાં છોતરાંની રાખ એ સર્વને વાટી લીણુતા રસમાં ૧ દીવસ ધુટી, રાખી મૂકી બીજે દીવસે કપડે ગાળી રસ કાઢી નાખી તે ખૂંકમા ૧ તોલો ગેંઠી હાંગ મેળવીને ખલમા ધુટવુ પછી તેમાં ૧ તોલો મરી, ૧ તોલો પીપરીમળ અને ૧૦ તોલો શુદ્ધ કરેલો ગધક સર્વેને વાટી કપડે ચાળી પેના ખૂંકમા નાંખી ધુટવુ ને તેમા આદાને રમ નાખતા જવુ ને ધુટતા જવુ એ પ્રમાણે આખો દહાડો ધુટી વાલ વાલની ગોળ એ વાળવી અને તે ગોળા રોજ ૧ સવારે અને ૧ સાંજે પાન સાથે ખાવાથી વાને લીધે સાધામાં કે શરીરે થતું કગતર મટે છે.

વાળો—નીકળવો—દરદીને જણાવ્યા વગર ખાટલામાંથી ૩ માકજુ લઈ ૧૦ તોલા ગોળમાં મેળવી ગોળા વાળી દરદીને તે ગોળા ચાખ્યા વગર ગળાવી દેવી, પછી બીજે દીવસે ગોળમાં ચાર માકજુ મેળવવા ત્રીજે દહાડે ચાર એમ પાંચ દીવસ ખવરાવ્યાથી વાળો ખેસી જાય છે.

(૨) સાદ કરેલો નસાગ વાને વિતાવતી એમોનીયા કલોરાઈડની ખૂંક એક છી કણીની ચપડી જેટલી લઈ વાળાના મો ઉપર રોજ મૂકવા કરવાથી વાળો જહાર નીકળી જાય છે.

વીંછીના ડાખ—પીપતા (જે પડમ વખતે હાથે બાધરા કામ આવે છે તે) ઘસીને ડાખ ઉપર ચોપડવાથી તરત વીંછી ઉતરી જાય છે.

હીસ્ટીરીયા—પીપગાના ઝાડની કુમળી તાંછે વડવદઆ ૨ તોલા લઈ તેના ત્રીણા કટકા કરી ધુટી નાખી તેમા ૧ તોલો જવત્રી નાંખી ખલમા ધુટી પછી તેમાં ૨ આનીબાર કસ્તુરી મેળવી ત્રણેને બરાબર ખલમાં ધુટી પછી મગના દાણાં જેવડી ગોળાથો કરવી. તેમાંથી રોજ ત્રણ વખત એકેડી ગોળા કડા પાણી સાથે ગળાવવી ને ગોળી આધા પછી અર્ધા કલાકે થોડુ કુધ પાવુ એ પ્રમાણે ત્રણ ચાર દહાડા દવા કરવાથી હીસ્ટીરીયા મટે છે.

અપરિચીત વનસ્પતિ.

સ્વરસુંદ.

(લે-વૈદ્ય ઉમીયાગાંકર આપુભાઈ મહેતા.)

ખરખૂદ એ અપરિચિત વનસ્પતિ છે મુંક, મગી, પીપર ત્રીગર ખીછ ધણી વનસ્પતિઓ દરેક માણસને ઉપયોગી છે, અને તેને આપણા તમામ લોકો તેમજ બાળકો સરખા પણ જાણી-ઉપયોગ કરે છે, તેવી જાણીતી વનસ્પતિ ખરખૂદ નથી એટલુંજ નહિ પણ વૈદ્યોનો અમુક ભાગજ માત્ર તેને જાણતો હશે આજકાલ આપણા માર્ગશિક્ષા જાણીતી વનસ્પતિનાં વર્ણન લખવામા આવે છે, તેને જાણે હું આ એક અજાણી વનસ્પતિ માટે લખુ છું જે ઉપર વિદ્વાન વૈદ્યો અને અનુભવી સર્વગૃહસ્થો પ્રકાશ પાડશે તો આપણા આયુર્વેદ ઉપર અજવાણ પાડ્યું ગણાશે

વર્ણન—આ ખરખૂદના છોડના આશરે એક ફૂટ ઉંચાઈના થાય છે, તેને ડાડી (યડ) હોતી નથી પણ પાદડાનો ગુચ્છો હોય છે પાન દ્વિતી પદર સુધી થાય છે પાનનો આકાર ચોરના પાન જેવો હોય છે, અને ચોરના પાન તોડતા દૂધ નીકળે છે, તેમ આમાંથી પણ દૂધ નીકળે છે. ચોરના પાન કરતા આ પાન મોટાં હોય છે મૂળ (કદ) એક ફૂટ કે તેથી સહેજ મોટા હોય છે પાનથી સવા અંગર દોઢગાજ મૂળ લગાઈમા હોય છે મૂળને કાપતા સફેદ દૂધ નીકળે છે અને અદરનો કદ પોચો હોય છે મૂળની ઉપરનો ભાગ જૂખરો પણ અદરથી તદ્દન સફેદ છે હાથના કાંડા જેટલું મૂળ જાડું હોય છે આ છોડના મૂળ અગર પાનને અડકનાથી થળ ઉત્પન્ન થાય છે તે બાળત સાવચેતી રાખવી જોઈએ

ઉપયોગ—મૂળ (કદ) ને પાણીમા થોડા મીઠા સાથે વાડી ખદખદાની કાંઈ પણ જાતની ગાંઠ ઉપર લેપ કરવાથી આરામ થાય છે પ્લેગ, બદ ત્રીગેની ગાંઠો ઉપર આ મૂળ ઘણું ઉપયોગી છે આ કદનો ઘણા ગામડીઆ લોકોએ ઘણા કેસોમાં ઉપયોગ કર્યો છે, અને પ્લેગ તેમજ એક-દમ થઈ આવનારી કાંઈ પણ જાતની ગાંઠોનો રાગગણ ઉપાય છે

સ્થળ વર્ણન—આ છોડ મે રેવાકાળ એજન્સીના દેવગઢવારીઆ સ્ટેટના સાગરાલી મા-લાલના ગામડામાં પુષ્કળ જોવા છે, અને ત્યાના ગામડીઆ લોકો એઓ વનસ્પતિ મળ્યાથી ખપ પુરતું થોડું પણ ખર્ચ માન જાણે છે, તે લોકો પાસેથી ગુણદોષ મે જાણી લીધા છે હું ક્ષીર કે આપણા જેવા તે “ રત્નું ગજ ” અને “ કામનો વાધ ” બનાવે તેવા નથી, તેમ તેની રીત પણ તે જાણતા નથી. ટુકડા હું હવે પછી થોડું થોડું કાર્ષિક અપરિચીત વનસ્પતિ ત્રિપે જાણીય અને તે મે સદરહુ દેવગઢવારીઆ સ્ટેટમા પ્રત્યક્ષ જોયેની તેમજ કેટલીક મે અનુભવેલી તેની વનસ્પતિનું વર્ણન લખીશ કે જેના ગુણદોષ સમઢી રાખવાનું ખરે માન અને વનસ્પતિનાં નામ માત્ર પણ સાચવી રાખ્યાનું માન સદરહુ ગામડીઆ બધુએનેજ ધટશે

આ અને આનીજ ખીછ કેટલીક ગ્રીષ્મીઓ જેના માન પ્રાંતીક નામ હું જાણી શકુ છું, તેના શાસ્ત્રીય નામ શું હશે તે જાણતો નથી, પરંતુ જે ગુણદોષ લખવામા આવશે તે ખરેખર હશે તેટલુંજ લખાશે આ વનસ્પતિ ચોમાસાની ચોસમમા થાય છે અને ભાદરવો આસોમા મળી શકે છે આ બાળત વૈદ્યો અગર અનુભવી સર્વગૃહસ્થો પેતાનો અનુભવ આ માર્ગશિક્ષા જાણેરમા મૂકશે તો આપણને દરેકને ધણે લાભ થશે એવી મારી વિનતી છે

જીવન—માટે ભોરમદના મે રેસીડેન્ટ શ્રી કા. આછરદે સાહેબ મે નારાયણમુકજ મહેતા બી. એ. લખે છે કે,—આપનો જીવનનો કાળ નારી જીવન, મારક આગ્ય છે અને જીવન તે કેવળ જીવન જ છે તે ઉપયોગી અને સ્વાસ્થ્ય આપણ છે, તેનાં શક નહિ. આવા કાળની વધારે છે અને જીવજીત ઉપર મારો કાચુ રાજ છે,

જીવનની કીમત રૂ. ૧-૮-૦ ત્રણની રૂ. ૪-૦-૦ હવે કેમીકલ વર્કસ-અમદાવાદ,

પુસ્તક

ક્ર. ક્ર.

અ.ક. ૭ મો.

ભાગ્યોદય

સપ્ટેમ્બર

સને

૧૯૧૮.

હૃદયમાં જડ વિવિધ અનુભવ લેવા મનને ઉપદેશ.

(ગાન મધુરાં કંઈ ગા, એ લય)

હૃદયસરે જઈ નહા, પ્રિયમનવા ! હૃદયે સરે જઈ નહા,
 એ સરવરના જલ અતિ મીઠા, નોંમા રમખમ થા —
 કમલ સુકોમલ ત્યા કંઈ ખીલ્યા, જળે ગદ્ય શ્રેણી, —
 ચિત્તાકર્ષક ગાન થતુ ત્યા, ધર તું તન્મયતા, —
 દ્રઢ આલિંગન દે જે પ્રીતે, સુન્દર સ્વરૂપ છે ત્યા, —
 વિષય ભોગિ ! તુજને ત્યા મળશે, ભોગો ભોગવવા, —
 ભોગ રહિત પરિણામે થઈશ ને, હૃદયે ધરીશ સ્થિરતા, —
 સમિધન પ્રભુ ત્યા છે તે થું, એક રૂપ થઈ જા, —
 શ્રી. ર.

આંતર જ્યોતિના રશ્મિ ફીલવા નિમંત્રણ.

(મારી કચારીમાં મ્હેક મ્હેક મ્હેક, એ લય.)

મારા અંતરમાં જ્યોતિ એક ભાગી, સુભાગી કોઈ,
 રશ્મિ ઝીલો—રશ્મિ ઝીલો.
 જેની હીમ્મતી માયા દુર ભાગી, સુહાગી કોઈ,
 રશ્મિ ઝીલો—રશ્મિ ઝીલો.
 રશ્મિ એ અલૌકિક, જીવનને ઉજાગતી,
 અંતરના તિમિરને તે સહજમાં ટાળતી,
 પૂર્ણ પદ્મે તેમાં અનુરાગી, મહાભાગી કોઈ,
 રશ્મિ ઝીલો—રશ્મિ ઝીલો.
 જે કાઈ જેવું છે તેવું બતાવતી,
 જ્ઞાતને ટાળીને સ્વરૂપને જણાવતી,
 અન્ય સર્વ આસક્તિ ત્યાગી, વિરાગી કોઈ,
 રશ્મિ ઝીલો—રશ્મિ ઝીલો.
 પૂર્ણ અભિમુખતા એ રશ્મિને ઝીલાવે,
 તન્મયતા થાતા હૃદય જ્યોતી તે જગાવે
 સિદ્ધિ સધાવે મો ભાગી, અસાગી કોઈ,
 રશ્મિ ઝીલો—રશ્મિ ઝીલો.

શ્રી ર.

શ્રી મહાકવિ-કાલિદાસ વિરચિત

મેઘદૂતનું

મૂલસાહિત ગુજરાતી માપાન્તર.

(અનુમધાન ચર્તાકથી)

(લેખક—શ્રીમુત હરિલાલ નૃસિંહરામ)

એ તો ખરું, પણ ચૈતન્યથી બની શકે તેવું સંદેશાનું કાર્ય અચૈતન્ય દ્વારા કરાવવા એ વાક્ય કેમ પ્રવૃત્ત થયો? એ પ્રશ્નના નિરાકરણમા કવિ કહે છે કે—

ઘૂમજ્યોતિ સલિલ મરુતાં સંનિપાત^૧ ક મેઘઃ^૨

સંદેશાર્થઃ^૩ ક પટકરણૈઃ^૪ પ્રાણિભિઃ^૫ પ્રાપ્તનીયાઃ^૬ ।

૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫
ઇત્યૌત્સુકયાદપરિગણયન્નુદ્યક્તૈઃ^{૧૦} યયાચૈ^{૧૧}

૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦
કામાર્તો^{૧૭} હિ પ્રકૃતિ કૃપણાથેતનાચેતને^{૧૮} પુ ॥ ૫ ॥

અર્થ—૧ ઘૂમ, જ્યોતિ—તેજ સલિલુ—પાણી, અને વાયુનો ૨ સમૂહ ૩ મેઘ ૪ ક્યાં (એ સર્વે અચૈતન હોવાથી સંદેશો લઈ જવાને યોગ્ય જ નથી, અને ૫ સમર્થ ધ્વનિયો વાળા ૬ જોણીઓ વડે. ૭ પહોંચાણી કક્ષાતઃ. ૮ સંદેશો રૂપી અર્થો ૯ ક્યાં. ૧૦ એ. ૧૧ હિતુકતાને લીધે (મ દેશો મોક્ષવાની મોટી આતુરતાને લીધે, ૧૨ ન વિચારતો, ૧૩ ગુભક—યક્ષ, ૧૪ તેને (તે મેઘને), ૧૫ યાચતો હવે, ૧૬ તેજ રીતે, ૧૭ કામાર્તો—મદનાતુરો, ૧૮ ચેતન અચેતનના સમ્બધમાં, ૧૯ પ્રકૃતિથી કૃપણ—મદ્દ હોય છે

અર્થ—૧ ઘૂમ, જ્યોતિ—તેજ સલિલુ—પાણી, અને વાયુનો ૨ સમૂહ ૩ મેઘ ૪ ક્યાં (એ સર્વે અચૈતન હોવાથી સંદેશો લઈ જવાને યોગ્ય જ નથી, અને ૫ સમર્થ ધ્વનિયો વાળા ૬ જોણીઓ વડે. ૭ પહોંચાણી કક્ષાતઃ. ૮ સંદેશો રૂપી અર્થો ૯ ક્યાં. ૧૦ એ. ૧૧ હિતુકતાને લીધે (મ દેશો મોક્ષવાની મોટી આતુરતાને લીધે, ૧૨ ન વિચારતો, ૧૩ ગુભક—યક્ષ, ૧૪ તેને (તે મેઘને), ૧૫ યાચતો હવે, ૧૬ તેજ રીતે, ૧૭ કામાર્તો—મદનાતુરો, ૧૮ ચેતન અચેતનના સમ્બધમાં, ૧૯ પ્રકૃતિથી કૃપણ—મદ્દ હોય છે

અર્થ—૧ ઘૂમ, જ્યોતિ—તેજ સલિલુ—પાણી, અને વાયુનો ૨ સમૂહ ૩ મેઘ ૪ ક્યાં (એ સર્વે અચૈતન હોવાથી સંદેશો લઈ જવાને યોગ્ય જ નથી, અને ૫ સમર્થ ધ્વનિયો વાળા ૬ જોણીઓ વડે. ૭ પહોંચાણી કક્ષાતઃ. ૮ સંદેશો રૂપી અર્થો ૯ ક્યાં. ૧૦ એ. ૧૧ હિતુકતાને લીધે (મ દેશો મોક્ષવાની મોટી આતુરતાને લીધે, ૧૨ ન વિચારતો, ૧૩ ગુભક—યક્ષ, ૧૪ તેને (તે મેઘને), ૧૫ યાચતો હવે, ૧૬ તેજ રીતે, ૧૭ કામાર્તો—મદનાતુરો, ૧૮ ચેતન અચેતનના સમ્બધમાં, ૧૯ પ્રકૃતિથી કૃપણ—મદ્દ હોય છે

૧ અનર્થ થયા પછી તેનો પ્રતિકાર—અટકાવ કરવો તેના કરતા અનર્થને યતો જ અટકાવવો એ સાર એમ મતજ, પ્રથમથીજ પ્રિયાનો જીવ ટકાવી રાખવાનો ઉપાય થોજતો ૨ શિરિમદ્વિદ્યાના ૩ તમાજ આશ્રમન

જાતં વૃક્ષે^૪ ભુવનવિદિતે^૩ પુષ્કરાવર્તકાનાં^૨

જાનામિ^૬ ત્વાં પ્રકૃતિપુરુષં^૫ કામરૂપ મધોનઃ^૭ ।

તેનાર્થિત્વ ત્વાયિ^{૧૦ ૧૫ ૧૪} વિધિવશા^{૧૧} દૂરવન્નુગતો^{૧૨ ૧૬ ૧૭}ઽહ

યાજ્ઞા^{૧૮ ૧૯} મોઘા^{૨૦} વરમધિગુણે^{૨૧ ૨૨ ૨૩} ના ધમે^{૨૪} લઘ્વક્રામા ॥ ૬ ॥

અનવય પૂર્વક પદો—૧ ત્વાં ૨ ભુવનવિદિત ૩ પુષ્કરાવર્તકાના ૪ વૃક્ષે
૫ જાતં ૬ કામરૂપ ૭ મધોનઃ ૮ પ્રકૃતિપુરુષ ૯ જાનામિ ૧૦ તેન ૧૧ વિધિવશાત્
૧૨ દૂરવન્નુ ૧૩ અહં ૧૪ ત્વાયિ ૧૫ અર્થિત્વ ૧૬ ગતઃ ૧૭ અધિગુણે ૧૮ યાજ્ઞા
૧૯ મોઘા ૨૦ વરમ્ ૨૧ અપમે ૨૨ લઘ્વક્રામા ૨૩ ન.

અર્થ—હે મેઘ, ૧ તને, ૨ ભુવનોમા પ્રસિદ્ધિ પામેલા, ૩ પુષ્કરાવર્તકાની, ૪ વરામાં, ૫ જન્મેતો, ૬ ક્રમશઃ પ્રમાણે રૂપ-સારીર ધારણ કરનારો, ૭ ઈંદ્રનો, ૮ પ્રાંત પુરુષ ૯ હું જાણું છું ૧૦ તે કારણથી, ૧૧ વિધિવશાત્-દૈવજ્ઞાને, ૧૨ જેનો બધું ભાગ્ય દૂર છે એવો, ૧૩ હું ૧૪ નારે ગિયે, ૧૫ અર્થપાત્ર, ૧૬ પામ્યો છું. (આપનો અર્થો બન્યો છું) ૧૭ અધિક ગુણ-વાળા (પુરુષ) ના સળધમાં (કરેલી), ૧૮ યાચના, ૧૯ નિષ્પૂજ (ગને તોપણ તે) ૨૦ ઠીક છે, (પણ) ૨૧ નિર્ણય (પુરુષ) ના સળધમાં (કરેલી) યાચના, ૨૨ સફળ થાય તોપણ તે ૨૩ (ઠીક) નથી

અર્થાત—પ્રથમ મેઘને કહે છે કે-હે મેઘ, તું ત્રણે ભુવનોમા પ્રસિદ્ધિ પામેલા, સર્વ મેથોમા શ્રેષ્ઠ ગણાતા પુષ્કરાવર્ત નામના મેઘના વચમાં ઉત્પન્ન થયેલો (મહા કુવવાન) છે, અને વળી ઇન્દ્રનો પ્રધાન પુરુષ-માનીતો છે, એ હું જાણું છું તેથીજ મારા હૃદયે મારી પ્રિયતા વિશેષી બની દૂર દેશમાં પડેલો હું તમારી પાસે યાચના કરું છું ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે તમે શ્રેષ્ઠ ગુણોવાળા હોવાથી વખતે મારી યાચના નિષ્પૂજ જશે તોપણ તેથી મને મોનાની જાળ પાણીમાં નાખ્યા જેવી હલકાશ આવવાની નથી, કારણ કે અધિક ગુણોવાળા પુરુષની પાસે કરેલી યાચના ધણું કરીને સફળ થાય છે, અને વખતે આજ યાચ તોપણ સારી છે એટલે યાચકને બહુ કલેશકારક નથી અને અધમ-નીચ પુરુષની પાસે કરેલી યાચના વખતે સફળ થાય તે પછી જોડી કારણ કે, ન્યારથી યાચકને અધમની પાસે યાચના કરવાનો (મોનાની જાળ પાણીમાં નાખવાનો) વખત આવ્યો ત્યારથીજ યાચકને ચોટાતો અધમપણાનો ખેદ થયા કહે છે, અને તેવી કરેલી યાચના નિષ્પૂજ થવાનો સહન વધારે હોવા છતાં વખતે સફળ થાય તોપણ તે પદ તો મટતો નથીજ સારાશ કે ચોટ્ય પુરુષને કરેલી યાચના સફળ થાય કે આજ યાચ પછી તે સારીજ છે, અને અગાઉને કરેલી યાચના બેઉ પ્રકારે જોડીજ છે

આમા અર્થાન્તરન્યાસ યુક્ત પ્રેય નામનો અવધાર છે તેને માટે દંડિ કવિએ કહ્યું છે કે—
“પ્રેયઃ પ્રિયતરાહવાનમ્ । એટલે ન્હાં ધણુજ પ્રિય આખ્યાન હોય ત્યા પ્રેય અસકાર થાય છે ” તે આ નાકતા પહેલા નજી ચારણોમાં છે, ને ચોથા ચરણમા અર્થાન્તરન્યાસ છે ।

સતસાના ત્વમસિ^{૩ ૨ ૫} શરણ તત્પયોદ^{૪ ૬ ૧} મિયાયા^{૧૦}

સદેશ મે^{૮ ૯ ૧૧} હર ઘનપતિકોધાવૈ^૭શ્લેષિતસ્ય ।

ગન્ત્યો^{૧૮ ૧૭} તે વસતિરલકા^{૧૬ ૧૩ ૧૪} નામ યજ્ઞેશ્વરાણાં^{૧૫}

માથોઘાનસ્થિતહરશિરશ્ચાન્દ્રિકાપૌત્રહમ્યા^{૧૨} ॥ ૭ ॥

અન્વય પૂર્વક પદો—૧ (હે) વયોદ ૨ ત્વમ્-૩ સંતપ્તાના ૪ શરણં ૫ અસિ
૬ તત્ ૭ ધનપતિક્રોધવિશ્લેષિતશ્ચ ૮ મે ૯ સંદેશં ૧૦ મિયાયા: ૧૧ હર ૧૨ વાણો
દ્યાનસ્થિતંદરાશિરચંદ્રિકાર્થોતહર્મ્યા ૧૩ અલકા ૧૪ નામ ૧૫ યક્ષેશ્વરાણા ૧૬ વસતિ:
૧૭ તે ૧૮ ગન્તવ્યા.

અર્થ—૧ હે પયોદ-જળદ, ૨ તું ૩ સતાપવાળાનો (તાપથી ધણા તપેનાનો, અથવા
પ્રવાસ વિયોગથી થતા સતાપવાળાનો) ૪ શરણુ-રક્ષક ૫ છે ૬ તેટલા માટે ૭ ધનપતિના-
કુબેરના ક્રોધથી મિયા વિયોગી બનેનાનો ૮ માગે ૯ સંદેશ ૧૦ મિયાની પાસે ૧૧ લઈ જા
(તે મિયા ક્યે દેકાણે છે, તથા તે દેકાણે પણ ક્યા છે તે જણાવના કહે છે કે) ૧૨ બહાર
ઉઘાનમા-વાડીમાં રહેલા દરના-શિવના શિર ઉપરના ચંદ્રની ચંદ્રિકાથી ધોળા દેખાતી હવેલીઓનાળી
૧૩ અલકા ૧૪ નામે (પ્રસિદ્ધ) ૧૫ યક્ષેશ્વરાનું ૧૬ સ્થાન (અવધાપુરી) ૧૭ તારે ૧૮ જવા યેઅ છે

અર્થાત્—યક્ષ કહે છે કે, હે જતદ, તમે તાપથી તપેનાને શાન્ત કરનારા-ટાઢા પાડનારા
હોવાથી તથા પ્રવાસ વિયોગીઓને તમે સ્વસ્થાન પ્રતિ જવાની પ્રેરણા કરવારૂપ તેમના પણ
વિયોગ સતાપને દૂર કરનારા હોવાથી અત્યેક સતાપવાળાનું રક્ષણ કરનારા છો તે કારણથી,
કુબેર લગરીના ક્રોધથી પ્રાપ્ત થયેલા મિયાના વિયોગ રૂપી તાપથી તપેનાનો-મારો સંદેશ મારી
મિયાને કહો એટલે સંદેશો લઈ જઈ અમારા પણ સતાપ દૂર કરો સંદેશો લઈ જનારને
પરાપર દેકાણું ખતાવવું નેહ્યો, તે પ્રમાણે દેકાણું જણાવના કહે છે કે-મારી મિયા યક્ષેશ્વરની
કુબેરની અલકા નામની નગરીમાં રહે છે તે નગરીની હવેલીઓ બહારના ઉઘાનમા રહેલા શિવના
માથા ઉપરના ચંદ્રના ચ્વેત કિરણોથી અત્યત ચ્વેન દેખાય છે, હા તમારે જવાનું છે ૭

વળી મારે માટે જતા તને પ્રવાસીઓની સ્ત્રીઓને આશ્વાસન મળવારૂપી જોડે બીજો લાલ
પણ થશે એમ જણાવતા કહે છે કે—

શ્રીસદ્ગુરુ શરણ પ્રયત્નના માર્ગને સુગમ કરનાર છે

પ્રયત્નના પથેરે, નિરાશાના ખડક ધણા,
દૂરથી દેખાયેરે, ડુંગર એતો રળીયામણા.
ઉપરથી દેખાય સરલ પણ, એતો વસન્તીવાટ,
આગળ વધતા કહી કહા તો દે-ખાય ન ઘર કે ઘાટ,
આસપાસ ત્યાં જોતો રે, દુઃખમા રહે ના મણા, પ્રયત્નનાં
“હમણા સિદ્ધ કરીશ આ યત્ન હું,” પહેલાં લાગે એમ,
પણ ડગલા જેમ જેમ આગળ લરીએ, સમજાયે તેમ તેમ,
કામ ન સહેલુ એ તોરે, ચાવવાના લોહના ચણા, પ્રયત્નનાં
દેખાયે કંડપના નેત્રથી, સઘળી વાતો રહેલ,
પરંતુ વાસ્તવ યત્ન નથી એ, મન રજનના ખેલ,
એતો દળવાના રે, શીના ઘઉંનાં દળણા, પ્રયત્નનાં
મેળવવા પારેથી સિદ્ધિ, પ્રથમ જણાય નજીક,
પણ કટિ કસીને જેમ જેમ ઘાયે, પ્રયત્ન અધિકાધિક,
તેમ તેમ દૂર બાસે રે સિદ્ધિ સદિર આગણાં, પ્રયત્નનાં
સદ્ગુરુ અનુચ્છેને સદ્ગુરુકળ, પણ જો હોયે પ્રાપ્ત,
મહજ પ્રયત્ને સિદ્ધિ મળતી, ઇંડા હોય કપ બ્યાપ્ત,
માટે અનન્ય ભાવેરે, રહેવું શરણે નૃહરિ તણા, પ્રયત્નનાં

ઉત્તરિ પ્રાપ્ત કરવાના માર્ગો

૧

દિવ્ય ઇચ્છા.

મનુષ્ય માત્રને મહાન થવાની ઇચ્છા હોય છે. ગરીબને ધનની જોટલી ઇચ્છા થયા કરે છે, તેથી પણ વધુ ઇચ્છા ધનવાનને તેની યામ છે. મનુષ્ય માત્રને પોતે જે સ્થિતિમાં હોય છે તે કરતાં ઘણું ઉચ્ચ સ્થિતિ મેળવવાની અભિલાષા હોય છે. આ અભિલાષા મિદ્ધ કરવાને માટે તે રાત દિવસ પ્રયત્ન કરે છે. જોને જે રસ્તો સુઝાયો તે રસ્તે તે ચલ કરે છે. મનુષ્યનો સ્વભાવ જ એવો છે કે જ્યાં સુધી તેનો પૂર્ણ વિશ્વાસ થતો નથી ત્યાં સુધી તેને ઉચ્ચ અને ઉચ્ચ જવાની આશા રહ્યા જ કરે છે.

આવી અભિલાષા તે પોતાની મેળે કંઈ છે એમ નહિ પણ તેનામાં એક જોડી શક્તિ રહેલી છે કે જ્યાં સુધી તે શક્તિનો સાક્ષાત્કાર તે કરી શકતો નથી ત્યાં સુધી તેને આગળ અને આગળ જવાનો વેગ પ્રકટે જ છે. આ વેગ અનુસાર તેની અભિલાષાઓ વધતી જાય છે અને તેને પોતાની સ્થિતિમાંથી ઉચ્ચ સ્થિતિમાં જવાનું મન થાય છે. તેના હૃદયમાં આ પ્રમાણે જે આશાના અકુરો રોજ ઉડતા હોય છે તે સર્વ કાષ્ઠ મૃગજળવત મિથ્યા હોતા નથી તે અકુરોના પ્રતાપ-ચીજ તેને હાલની-વર્તમાન સ્થિતિ પ્રાપ્ત થયેલી હોય છે તે અકુરો છવનપ્રદ છે, સત્ય છે, પ્રજ્વળ છે, પ્રભાવને ઉત્પન્ન કરનાર છે, આપણી ધારેલી ઇચ્છાને સિદ્ધ કરાવનાર છે, મગ્નસુત ઉગા છે, અને આપણા ઉદ્દેશની ઉચ્ચતાને મધાવનાર છે.

આપણા હૃદયમાં જોની ઇચ્છા થયા કરે છે, આપણને જે કાર્યમાં સિદ્ધિ મેળવવાની ઇચ્છા થયા કરે છે, જે વસ્તુને મેળવવાની આપણે અતઃકરણપૂર્વક ઇચ્છા રાખીએ છીએ તે જરૂર આપણને પ્રાપ્ત થાય જ છે. જે પહેલાં આપણા મનમાં, વિચારમાં અને આશામાં હતું તે આજે આપણને મળ્યું છે, અને હાલમાં આપણે જે વસ્તુને શુદ્ધ અતઃકરણપૂર્વક ઇચ્છીશું, મન, વચન, અને કર્મને એકાગ્ર કરીને જોને સિદ્ધ કરવાની અભિલાષા રાખીશું તે હવે પછી જરૂર આપણી આમળ સત્યરૂપે પ્રકટ મળશેજ.

આપણે ત્યારથી જે પદાર્થની અભિલાષા કરીએ, અને ત્યારથી આપણે મન, વચન અને કર્મથી તેની પ્રાપ્તિને માટે પ્રયત્ન કરવાનો વિચાર કરીએ છીએ તેજ વખતથી આપણે તે વસ્તુની સાથે આપણો સંબંધ બાંધીએ છીએ. તે વસ્તુની સિદ્ધિને માટે આપણા અતઃકરણમાં જે પ્રમાણમાં તિવ્ર ઇચ્છા પ્રકટેલી હશે અને જે પ્રમાણમાં આપણી આત્મિક લાગનાઓ સુદૃઢ હશે તેજ પ્રમાણમાં આપણો તેની સાથે સંબંધ ગાઢ થતો જશે.

આપણી ઇચ્છા જે પદાર્થોને મેળવવાની હોય છે, તે પદાર્થો ધણીયાર આપણને મળતા નથી તેનું કારણ એ છે કે, આપણે જે વસ્તુને મેળવવી હોય છે તેના ખર્ચ સ્વરૂપે આપણને લાન હોતું નથી. તે વસ્તુને મેળવવા માટે ખર્ચ અતઃકરણથી મન એકાગ્ર કરીને ખ્યાન આપવામાં આવતું નથી પણ જો આપણે મન વચન અને કર્મને તે વસ્તુની સાથે એકાગ્ર કરીને તેની સિદ્ધિ કરવા ચલન કરીએ છીએ તો જરૂર તે વસ્તુ આપણને મળે જ છે.

કાંઈપણ વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવાને માટે પ્રથમ તેનું ચિત્ર મનમાં કલ્પવું જોઈએ અને તે કલ્પિત ચિત્ર આપણને ખરા રૂપે ન મળે ત્યાં સુધી તેને મેળવવાને એકાગ્રતા પૂર્વક ચલન કરવું જોઈએ. જેમ કેમકે મહાન જનાવવાનું હોય છે તો પ્રથમ તે મહાન કેવું અને કેવા ઘાટનું, કેટલા માપનું તે કેની જાળી જાગીએવાળું જનાવતું છે તેનું એક ચિત્ર આપણી કલ્પનામાં ખડું કરી તે અનુસાર

નકશા બનાવવો પડે છે અને તે પછી તે નકશાને ધ્યાનમાં રાખીને મકાનના પાયા વિગેરે બોદી તે મકાન નકશા અનુસારજ થાય તે પ્રમાણે બંધાવવામાં આવે છે તેવી રીતે પ્રથમ દરેક મનુષ્યે જેવા ચતુ હોય કે જેવી સ્થિતિને મેળવવી હોય તેનું પ્રથમ કલ્પનામાં એક ચિત્ર દર્શવું અને તે પછી તે સિદ્ધ થાય તેવો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

જો આપણને એવી ઈચ્છા થાય કે આપણે નુદર 'બનવું' તો પ્રથમ મુખમકલ પર મુખ સૌંદર્યનો દિવ્ય પ્રકાશ ઝલક્યા કરે તે માટે આપણા આત્માના સૌંદર્યના મોખ મરોવરમાં સુખેથી રનાન કરવું જોઈએ તેવીજ રીતે જો આપણે વૃદ્ધ હોઈએ અને યૌવન જેવા બનવું હોય તો આપણા મનને યૌવનના સુખદ વિચારોના આનંદસમુદ્રમાં દહેરો ખવરાવી જોઈએ આવી રીતે આપણે જેવા ચતુ હોય તેના ચરિત્રને મનમાં અક્ષિત કરી તે અનુસાર વર્તન કરવું જોઈએ.

આત્મામાં રમણ કરવાથી શારીરિક, માનસિક અને ભૌતિક અપૂર્ણતાઓ નષ્ટ થાય છે. મનો રથ સૃષ્ટિમાં દરેક વસ્તુ સુંદર અને પૂર્ણ હોય છે પરિનતા અને પૂર્ણતા પ્રતિ તે આપણી શ્રદ્ધાને વધારે છે. આજે જેના જેવા આપણે ચરાની ઈચ્છા રાખતા હોઈએ તેના ચિત્રને હમેશાં આપણી સન્મુખ રાખવું જોઈએ ઇશ્વારસંધાન કરતી વખતે ઇશ્વરની મૂર્તિ આપણી મામે રાખવાનું તેજ દારણું છે. દારણું કે આપણે જેનું ધ્યાન કરીએ છીએ તેના જેવા યવાની ઈચ્છા રાખીએ છીએ અને તેથી ધ્યાનમાં ઇશ્વરી મૂર્તિ જતા તેમના મામથોઈ અને ગુણોના પણ સાથે સાથે આપણામાં પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. આપણે બિવહારમાં પણ જો સિદ્ધિ મેળવવાની ઈચ્છા રાખતા હોઈએ તો તેમાં પણ આપણે જેના જેવા યવાની ઈચ્છા રાખતા હોઈએ તેના ચિત્રને મનમાં સ્થિર કરવું જોઈએ સાથે સાથે આપણામાં પૂર્ણતા અને કાર્ય કરવાની અમેધ શક્તિ છે તેમ માની તેમાં પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ. મનમાંથી દોષ વાનની અગત્યના અને ન્યૂનતાના વિચારોને દેશનિકાલ કરવા જોઈએ દોષપણ વખતે આપણા મનના દ્વારમાં નિર્જળતા, ન્યૂનતા અને અવિજ્ઞાના વિચારોને પ્રવેશ કરવા ન દેવા જોઈએ તે પછી આપણે આપણા કલ્પેતા ચિત્રમય સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાને એકામતાપૂર્વક પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, આથી જરૂર આપણા કાર્યમાં વિજય મળવાનો જ.

આશાજનક વિચારોમાં વિનશ્વર શક્તિ ભરેલી છે તમારે હમેશા તેવાજ વિચારોનું સેવન કરવું જોઈએ બૂલેચુકે નિરાશાજનક વિચારમાં ગુચાઇ જવું ન જોઈએ મનુષ્યને આશાજનક વિચારો, અને ઉત્સાહજ આગળ વધારનાર છે તેની સર્વ અભિનાપાઓ તેથી મિદ્ધ થાય છે તેનાં મુખ્યત્વે આશાના સ્વપ્નાં સત્ત્વ થાય છે કાર્ય સિદ્ધ થાય છે નિષ્કળના આપણી પામે આવી શક્તિ નથી આપણે માટે જે કાર્ય બનશે તે સારું જ બનશે.

આ પ્રકારના દિવ્ય અને આશાજનક વિચારોનો આપણી શારીરિક, માનસિક, આધ્યાત્મિક અને સામાજિક ઉન્નતિ પર દિવ્ય પ્રભાવ પડે છે આ વિચારોનું સેવન કરવાનો ટેા પાડી તેવાથી આપણી જેવી સરળતાથી ઉન્નતિ થઇ શકે છે તેવી ધીમ્ન કથાથી ચતી નથી.

મનુષ્યે પ્રથમ તો પોતાના અત કરણમાં એવી શ્રદ્ધાને દઢ કરવી કે જે કાર્યને માટે હાથ પોતાને ઉત્પન્ન કર્યો છે તે કાર્યને અવશ્ય હું પૂર્ણ કરીશ જ અને તેને માટે પોતાના અત કરણમાં જરૂર પડે તે રાખવા કદાચ જો અશય ઉત્પન્ન થાય તો તેના ત્યાગ કરવો માત્ર જે હિનકર હોય તેનાંજ વિચારો સેવન કરવું અને જેવી સ્થિતિને તમારે પ્રાપ્ત કરવી હોય કે જે કાર્યને સિદ્ધ કરવું હોય તેનેજ તમારે કલ્પનામાં સ્થિત રાખો આ હિન કર્તા, સત્તાથી, નિરાશાજનક અને ઉત્સાહથી વિમુખ કરનાર વિચારોને અત કરણમાંથી ત્યાગ કરી દો નિષ્કળના જગ્યા પનાર કે દુઃખની સ્થિતિ આપનાર પદાર્થોના પણ ત્યાગ કરવો જનક.

તેમને ગમે તે કામ કરે તે દરેક કામમાં તમારે આશાપૂર્ણ અને શુભ ભાવના રાખવી જોઈએ એમ કરવાથી તમારી કાર્યશક્તિ વધશે અને સાથે સાથે તમારામાં ફેરફાર થયે તો પણ જાણીશો તમે જ્યાં તમારા મનોમદિરમાં આનંદ, સૌભાગ્યલાદી, અને શુભ વિચારોત્પાદક ચિત્રો જોવાની ટેવ પાડી દેશો કે તે પછી તેથી વિગદ વિચારો તરફ તમારે મન દોડી શકશો નહિ અને આળોકને નાનપણથી જ આ આશા શુભ વિચારોનું મેરુત કરવાની ટેવ પાડવામાં આવે તો તે ભવિષ્યમાં કઠિનમાં કઠિન ધાર્યો પણ સાધી શકે તેવા ધર્મ શકે છે.

આપણા મનને આપણે જ્યાં આવી રીતે ઉચ્ચ વિચારોનું મેવન કરવાની ટેવ પાડી દઈશું તો પછી આપણી શાંતિ, સુખ અને શક્તિને નષ્ટ કરનાર હજારો યતુઓ ઉપર પણ વિજય મેળવી શકીશું મનુષ્ય માને ગૃહસ્થાશ્રમની શરૂઆત કરતા પહેલાં મન, વચન અને કર્મથી એવી દૃઢ પ્રવિણ રાખવી કે, “મારું ભવિષ્ય પ્રકાશમાન થશે, હું ઉત્તરિણી થઈશ, અને સર્વ પ્રકારની આનંદમય સામગ્રી મને મળશે ” આવા ઉત્તમ વિચારોને મનમાં સ્થિર કરી પછી સસારમાં પ્રવેશ કરવાથી તેનો વિજય જ થાય છે.

ધણા યતુઓ પોતાની ઈચ્છાઓ યાતો પોતાના આશામય તર્કોને દૃઢ રાખવાને બદલે શિ-યિલ કરી નાંખે છે તે એમ સમજતા નથી કે આપણી અભિલાષાઓની મિદ્ધિને માટે જ પ્રમાણમાં આપણે દૃઢ ભાવ, અને અવિચલ નિશ્ચય રાખીશું તે જ પ્રમાણમાં આપણે તેને મિદ્ધ કરી શકીશું આપણી આશાઓને કાયમ રાખવાનો સતત પ્રયત્ન કરતા રહેવાથીજ આપણે તેને પ્રત્યક્ષ પ્રાપ્ત કરવાની શક્તિને મેળવી શકીએ છીએ.

ઉચ્ચ અભિલાષાઓ ભલેને આપણને કઠિન જાણાતી હોય તોપણ જો આપણે એકાગ્રતાથી તેને પ્રત્યક્ષ કરવાને પ્રયત્ન કરતા રહીએ છીએ તો જરૂર તે ધીમે ધીમે આપણને પ્રત્યક્ષ થાય છે જ પણ માત્ર મનમાં ને મનમાં વિચારોના ઘોડા દોડાવવાથી, મંકલ્પ વિકૃત કરવાથી, અને માત્ર માનસિક અભિલાષાઓનું મેવન કરવાથી તે અભિલાષાઓ મિદ્ધ થતી નથી. અભિલાષાનુસાર મન, વચન અને કર્મને એકાગ્ર કરી ઉત્સાહથી તેનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવા જો આપણે સતત પ્રયત્ન કરીશું તો જ તે સિદ્ધ થશે, પણ વગર પ્રયત્ન કરવાથી જો આપણે મનમાં ને મનમાં જ મંકલ્પ નિકલ્પો કર્યા કરીશું તો તે અભિલાષાઓ મનમાં જ રહી જાય છે.

જ્યારે વિચારોનુસાર કાર્ય કરવામાં આવે છે ત્યારે જ તેનું ફળ પ્રત્યક્ષ મળી શકે છે અભિલાષાઓ, પ્રમાણે ધર્મ કરવાનો દૃઢ નિશ્ચય થવો જોઈએ જ્યારે અભિલાષા પ્રમાણે દૃઢ નિશ્ચય કરીને કાર્ય કરવામાં આવે છે ત્યારે તે સિદ્ધ થાય છે.

આપણે હમેશા આપણા વિચારની મનોભાવનાની તરફ ધ્યાન દર્શાવવાના ગુણ પ્રકૃતિ અનુસાર આપણી કાર્યોત્પાદક શક્તિને વધારી ઘટાડી શકીએ છીએ જો આપણે હમેશાં પૂર્ણતાનું ચિત્ર આપણા મનમાં રાખ્યા કરીએ અને આપણે સર્વ શક્તિમાન પરમાત્માના અશ રૂપ હોવાથી આપણે પૂર્ણ છીએ એવા દૃઢ નિશ્ચયને સ્થિર ગમ્યા શકીએ તો આપણને આરોગ્ય અર્થનાર શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે અને જેથી આપણા મનમાંથી રોગ સુગંધી વિચારોનો નાશ થાય છે.

જો સત્ય હોય તેનો જ વિચાર કરો અને તેનું જ મેવન કરો ધણા માણસો કામ કરતા કરતા કહે છે કે ભાઈ! હવે તો હું થાકી ગયો, હેરુન થઈ ગયો હવે તો પરમાત્મા આ દુઃખ માથો બચાવે તો સાર, વળી તે ઘણીવાર રડતા રડતા કહે છે કે હું તો અભાગીયો છું કમનસીબ છું મારે ભાગ્ય કુટી ગયું છે હવે મારી વિરુદ્ધ છે, હું દીન છું, ગરીબ છું મેં ઘણી મહેનત કરી પણ મારો દહાડો ન વળ્યો, મારું ભાગ્ય જ એવું છે કે મને જેને તે કામમાં નિષ્ફળતા જ મળે છે આ અને આવા પ્રકારના અધિકારમય, નિરાશાજનક વિચારો રાખવાથી અને આ પ્રમાણે ગદગદ રડવાથી આપણે, આપણે કાંઈ જ દુઃખ તરફ ધમકાઈ જઈએ છીએ અને ભવિષ્યમાં

ચનાર ઉત્પત્તિને રાકીએ છીએ તે એમ નથી જાણના કે આ પ્રકારના અશુભ વિચારો આપણી શાંતિ, સુખ અને વિજયના ધોર થતુ છે આવા વિચારોને તો આપણા મનમાંથી દેશનિ કાઢ કરી દેવા જોઈએ આવા વિચારોથી મનુષ્ય પોતે જ પોતાના પગ ઉપર કુહાડી મારી પોતાની પડતી કરે છે કોઈ પણ વખતે તમારે તમારા મનમાં એક પગ પણ આપણે અશક્ત છીએ, મારાથી આ નહિ બને, આ કામ અશક્ય છે ને એવા વિચારોનું સેવન ન કરવું આવા વિચારો કરવાથી આપણે આપણી મેળેજ નિષ્ફળ થઈએ છીએ

મનુષ્યે જે પોતાની ઉન્નતિ કરવી હોય, પ્રાપ્તિ ગ્થિતિમાંથી ઉચ્ચ ગ્થિતિમાં ગ્થિત થવું હોય તો ઉચ્ચતાના, મહાનતાના, પવિત્રતાના, સત્યના, ઉત્સાહના અને એના જ શુભ વિચારોનું સેવન કરવું જોઈએ એવા વિચારોથી જ આત્મપ્રદા પ્રાપ્ત થઈ શકે છે એવા વિચારોથી જ આપણને સહાયતા કરનાર અને ઉચ્ચ સ્થિતિમાં લઈ જનાર સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે અને ઉચ્ચ ગ્થાન પ્રતિગમન કરી શકાય છે

મનુષ્ય માત્ર પોતાના કરતા ઉચ્ચ ગ્થિતિના મનુષ્યોનું અનુકરણ કરે છે તેના જેવું જ પોતાનું ચરિત્ર થાય તેવી રીતે તેના વર્તનનું, વિચારનું અને સ્વભાવનું અનુકરણ કરે છે તમારે જેના જેવા થવું હોય તેના ચરિત્રનું પ્રથમ મનન કરવું જોઈએ, તે હયાત હોય તો તેના સ્વભાવની પડિલા કરવી જોઈએ અને જેમ બને તેમ તેના સદ્ગુણોમાં વધુ આવડું જોઈએ જેના જેવા થવાની આપણને ઇચ્છા થાય છે, જેવો આપણો હૃદયનો ભાવ હોય છે, જેની આપણી માનસિક અભિલાષાઓ હોય છે, તે અનુસાર જ આપણા મુખમંડલ ઉપર ભાવ જણાય છે જેવા વિચાર તેવું વર્તન એ અનુમાર મનુષ્ય જે પ્રકારના વિચારોને સેવનારો હોય છે તે વિચારોનુસાર તેના મુખમંડલ ઉપર ભાવ જણાય છે ચોખ્ખી પરીક્ષા દોષ પણ મનુષ્યના મુખ સામું જોઈને તેના મનમાં તે શું વિચાર કરે છે તે જાણી શકે છે દાખલા તરીકે જો તમે આનંદમાં હોશો તો તમારા મુખ ઉપર મદ સ્મિત અને આનંદ હલકાઈ આવશે જો તમે ઉદ્વેગના ક્રોધના કે દુઃખના વિચારોનું સેવન કરનારા હોશો તો તમારું મુખ ક્રોધ, ઉત્તરી ગયેલું અને નિરાશાજનક જણાઈ આવશે જેથી આપણે હમેશાં આપણા મનોભાવને, આપણા વિચાર પ્રવાહને ક્રેટતા, અને દિવ્યતાની તરફ ધ્યાન રાખવા જોઈએ આપણે મનમાં દૃઢ નિશ્ચય કરી રાખવો જોઈએ કે નિષ્ફળતા દીનતા, નિર્મળતા, દુઃખ, દરિદ્રતા અને અજ્ઞાન એ આપણને દુઃખમય સ્થિતિમાં લઈ જનાર છે. માટે તેનું કદાપી પણ સેવન કરવું ન જોઈએ વળી સાથે સાથે એ નક્કી કરી રાખવું જોઈએ કે આપણે હાથે હમેશા સાર જ કામ થવું જોઈએ કદાપિ પણ ખરાબ કામ નહ થવું જોઈએ

જે આપણા આત્માને વાસ્તવ રીતે ઉચ્ચ ગ્થિતિએ લઈ જાય છે, જે અધ્યાત્મજ્ઞાનના પવિત્ર માર્ગે ચલાવે છે અને જે ઉચ્ચ પ્રદેશમાં પહોંચાડી શકે છે તે કંઈ વસ્તુ છે તેના જ પ્રભાવથી આપણામાં દિવ્ય આદર્શ ઉત્પન્ન થાય છે, તે તેજ જ્યોતિ છે કે જે આપણા નિર્મળ અત કરણમાંથી નીકળીને આપણા જીવનને પ્રકાશિત કરી શકે છે તેજ આપણને દરેક કાર્યમાં મદદ કરી શકે છે આપણાં સમગ્ર કાર્ય સિદ્ધ કરનાર તે જ શક્તિ છે આ દિવ્ય જ્યોતિ જ આપણને હમેશાં આગળ અને આગળ વધવાનું આવાહન આપે છે અને નિરતર આપણી અભિલાષાઓને ઉચ્ચ અને ઉચ્ચ માર્ગે પહોંત કરાવે છે

મનુષ્યને હમેશાં ઉચ્ચ સ્થિતિનું જ્ઞાન કરાવનાર, ચાર ચાર અનેક અલભ્ય વસ્તુઓને પ્રાપ્ત કરાવનાર આજ શક્તિ છે. તેનું મનુષ્ય માત્રે અવલમ્બન કરવું જોઈએ અને પોતાના નિર્મળ અને પવિત્ર હૃદયમાંથી ઉદ્ભવી ઉચ્ચ અભિલાષાઓને પૂર્ણ કરવાને માટે આગ્રહ પ્રદા, પૈર્થ અને ઉત્સાહથી રોજને રોજ આગળ વધવા પ્રયત્નશીલ થવું જોઈએ

યજ્ઞોપવિતનું રહસ્ય.

(લખનાર—હરજીવન કાલીદાસ મહેતા.)

પ્રાચીન કાયમાં બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રીય અને વૈશ્ય ત્રણે વર્ણો યજ્ઞોપવિત (જનોઘ) પહેરતા હતા અને શામવેદી સીત્રાવતા સંધ્યા દિવે શ્રાવણી પુર્ણિમાને દીવસે યજ્ઞોપવીત બદલાવતા હતા. આજે પણ સંધ્યાની જાતીના બ્રાહ્મણો અને કેટલાક ક્ષત્રિયો અને વૈશ્યો તેમજ કરે છે પરંતુ તેનું રહસ્ય સમજનાર અને સમજાવનાર આજે બહુજ થોડા મળે છે તેથી લોકોની યજ્ઞોપવીત પરતી અઢા બહુ ઓછી થઈ ગઈ છે કેટલાક લોકો તો તેનો ઉપયોગ માત્ર આવી બાધવા પુરતો જ કરે છે અને કેટલાક તો તેને શ્રાવણી પુર્ણિમાએ બદલાવવાની કશી જરૂર જોતાજ નથી. આવે પ્રસંગે યજ્ઞોપવીત એટલે શું ? તે કેમ બને છે ? તેનો અર્થ શું છે ? તેને ઉપયોગ કેમ કરવો અને તેને શ્રાવણી પુર્ણિમાએ બદલાવવામાં શું રહસ્ય રહેલું છે તેના મથામકિત વિચાર કરવાની ખાસ આવશ્યકતા છે.

યજ્ઞોપવીત એટલે શું ?

સંસ્કૃતમાં “ ઇ ” શબ્દનો અર્થ “ જડ ” થાય છે “ ઘત ” એટલે ગયેલો, અને “ વીત ” એટલે વધારે ગયેલો “ ઉપવીત ” એટલે વધારે પામે ગયેલો અને યજ્ઞોપવીત એટલે યજ્ઞની યજ્ઞરૂપ પ્રશ્નની વધારે પામે ગયેલો. એવો અર્થ થાય છે પણ બીજો તેનો રૂઢ અર્થ એવો થઈ ગયો કે યજ્ઞની પ્રાસે લઈ જવાની ક્રિયા કરતી વખતે જે સુત્ર આપવામાં આવે છે તે “ યજ્ઞોપવીત. ” આ ક્રિયા થયા પછી અને આ સુત્ર મળ્યા પછી બાલક “ ક્ષીમ કહેલ્ય છે—તેનો બીજ વખત જન્મ થયો હશેવાય છે પહેલો જન્મ તે ચરીરનો અને હવે વેદમત્ર અને ધર્મક્રિયાથી થયો તે જન્મ આત્માનો એટલેકે આ સુત્ર ધારણ કર્યા પછી માણસે દેહભાવે નહીં પણ આત્મભાવે રહેવાનું છે.

યજ્ઞોપવીત કેમ બને છે ?

યજ્ઞોપવીત સુત્રનું બને છે જમણા હાથની આગળીઓના મુળની જીનુવાર લખાઈતા ત્રણેક સુતરને ધીરે તેને કાપી બાબુનો વળ દેવામાં

આવે છે પછી તેને ત્રણેક જમણી બાબુનો વળ દેવામાં આવે છે પછી પ્રથમ ત્રીજી પાડી બ્રહ્મ ત્રીજીથી યજ્ઞોપવીતને પુર્ણ કરવામાં આવે છે યજ્ઞોપવીત આ રીતે બનાવવામાં પણ આપણા પ્રાચીન, રીયમુનીઓએ કંઈ શુદ્ધ અર્થ રાખેલો હોય એમ જણાય છે.

૧. યજ્ઞોપવીતને સુત્રનું બનાવવા માટે એક ઉપવીત ૫૬ કહે છે કે—

“ સુત્ર એ પરબ્રહ્મનું નામ છે. અને યજ્ઞોપવીત સુત્રદ્વારા જે માણસ વ્યાપક સુત્ર તે પરબ્રહ્મ છે પ્રથમનો ત્રણ અને કાપી બાબુનો વળ તે પરબ્રહ્મની મુળ પ્રકૃતિ અને તેના મત્ત રજસ અને તમસ એ ત્રણ ગુણોનું સુચન કરે છે પછી તે ત્રણ અને જમણો વળ તે પરબ્રહ્મના પુરુષ અને તેના ત્રણ ગુણો સત્, ચિત્, આનંદનો બોધ કરે છે પછીની ત્રણેસેરોને પુરુષ અને પ્રકૃતીથી ઉત્પન્ન થયેલી જગતની સંધ્યા ત્રીપુનીઓ, ત્રણેક વગેરે રૂપ છે પ્રવરણી ક્રમા રૂપીદારા, બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર થાય તે બાબી શકાય છે અને ઉત્પત્તી બ્રહ્મ ત્રીજી અને ત્રણેસેસેસ, બ્રહ્મ સાક્ષાત્કારની બોધક છે હુકમાં યજ્ઞોપવીતની બનાવટમાં રૂપીઓએ વિશ્વનો આખો વીકામક્રમ મીત્રોએ છે જગતની ક્રિયાવિત્તિ વળતે પરબ્રહ્મમાંથી પુરુષ અને પ્રકૃતિ એવી ત્રણ ગુણવાળી બે શક્તિઓ પ્રગટ થાય છે તેઓના સાથે મળવાથી ત્રીગુણાત્મક જગત ઉત્પન્ન થાય છે અને જ્યારે કોઈ માણસ પોતાના ગુરુદ્વારા જ્ઞાન પામી જગતની ત્રીપુનીઓના પર વિજય મેળવે છે, ત્યારે બ્રહ્મજૂત—બ્રહ્મરૂપ થઈ જાય છે અને પોતાનો વિદ્યાસક્રમ પૂર્ણ કરે છે યજ્ઞોપવીત આ વીકામક્રમ સમજાવનાર સંકેત સૂત્ર છે.

કાપે ખબે શા માટે ?

યજ્ઞોપવીત જમણે ખબે નહીં પણ કાપે ખબે રાખવામાં આવે છે એનો અર્થ એ છે કે યજ્ઞોપવીતદ્વારા જે બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર કરાવે છે તે પ્રાણી માત્રના હૃદયમાં છે અને હૃદય કાપી બાબુએ આવેલું છે જે કાપે ખબે યજ્ઞોપવીત

રેખાય તોજ તે હૃદય ઉપર રહી શકે અને ત્યા
હમેશાં રાત્રીદિવસ રહી પ્રભુમય જીવન ચુગરવાનું,
પહેરનારને યાદ આપી શકે

જમણે કાને ચઢાવવાનો હેતુ શુ ?

કુદરતી દ્વારે જાતે જાતી વખતે યજોપવીતને જ-
મણે કાને ચઢાવવાનું કહેલું છે તે એમ સુચવે
છે કે જ્યારે માણસ પોતાના શુભ અંગો ભુલે ત્યારે
તેણે કોઈ પણ જાનનો અપવિત્ર નિચાર કરવાનો
નથી પણ પોતે દેહ નહીં પણ આત્મા છે અને
જમણી બાલુ સૂચક પુરુષનો દેહી સ્વભાવ ખીવતી
ખરા દિગ્ગજ જ બનવાનું છે

યજોપવીત તુટી જાય તો ?

યજોપવીત તુટી જાય તો નવું પહેર્યાં વીના
આગળ પગલું બરડું નહીં એમ જે આત્મા કર-
વામાં આવે છે તેનો અર્થ એવો છે કે યજોપવીત
હેતી વખતે બાદમ બાદમ ખોરી જે પ્રતીતિઓ
લીધેલી છે તેમાંથી એક પણ પ્રતીતિનો લગ
થાય તો તેને માટે ખગ દીનથી પશ્ચાતાપ કરી
તેનો ફરીથી લગ નહીં કરવાની પ્રતીતિ લીધા
પછીજ આગળ વધવું-પછીજ ખીલું કામ કરવું માત્ર
સુત તુટવાથીજ યજોપવીત તુટી જાય છે એટલુંજ
નહીં પણ ઉચ જીવનની કોઈ પણ પ્રતીતિનો ભગ
આવળે જેથા ને તોરું ગણાય છે આ જમા
ની તરફ ધુકાંની રાખવા જેને પગલે, શરીરથી,
દીનતા, નિર્જાનતા, કષ્ટ, દુઃજીવનની પ્રતીતિઓ
માટે તેવું કદાચી પણ મેવન કંપનીન તુટી જાય
આપણે તાયે હમેશા સાંત જ કાળ તો સાથે જ

જે આપણા આત્માને વાસ્તવ જન્ય તો તે
માર્ગે ચલાવે છે અને જે ઉચ્ચ પ્રદેશમાંજ જન્મે
આપણામાં દિવ્ય આદર્શ ઉત્પન્ન થાય છે, તે તો
માંથી નીકળીને આપણા જીવનને પ્રત્યક્ષ કરી શકે
શકે છે આપણાં સમગ્ર કાર્ય સિદ્ધ કરનાર તે જ શક્તિ છે આ
મેશો આમળ અને આમળ વધવાનું આવાદન આપે છે અને નિતર
ઉચ્ચ અને ઉચ્ચ માર્ગે વદન કરાવે છે.

મનુષ્યને હમેશાં ઉચ્ચ ધિનિનું જ્ઞાન ફેલાવનાર, વારંવાર અનેક
કરાવનાર આજ શક્તિ છે તેવું મનુષ્ય મારે અવલગન કરે તેમજ
પવિત્ર હૃદયમાંથી ઉત્પત્તિ ઉચ્ચ અભિવાધાઓને પૂર્ણ કરવાને માટે આજ શક્તિ
સાજને સાજ આગળ વધવા પ્રયત્નશીલ થવું જોઈએ

ગૃહસ્થે જે પહેરવાનાં છે.

અદ્યથે ખીલું યજોપવીત તેની સીને બંને
પહેરવાનું છે એમ કહેવામાં આવે છે તે નક્કી
ખોટી વાત છે આગળના મમપમા દ્વિજ સ્ત્રીઓ
પણ યજોપવીત પહેરતી હતી અને વેદાભ્યાસ કરતી
હતી ગૃહસ્થે પોતાના શરીર, વાણી અને મનને
તો સ્વભાવથીની માફક શુદ્ધ રાખવાજ પણ તે
ઉપરાંત તેણે તરીકથી વેદ સેવા, પ્રભુમેવા, વા
સ્તીથી પ્રભુભક્તિ અને મનથી પ્રભુનું જ્ઞાન
હમેશા પ્રાપ્ત કરતા રહેવું એ તેના જે યજોપવીત
નો અર્થ છે

વાનપ્રસ્થે ત્રણ પહેરવાં,

વાનપ્રસ્થે, સ્વભાવથીની ત્રણ શુદ્ધી અને ત્રણ
સ્થાની કર્મ, જ્ઞાન અને ભક્તી ઉપરાંત જીવનમાંથી
ત્રણ શક્તિઓ જ્ઞાન, ઇચ્છા અને ક્રિયા ખીનસ્થ
ની છે અને તે એકાત્મ્યમાં ખીલતી તેનાથી
આખા જગતની મેવા કરતા માટે “સ્વયંસેવક”
નો મન્યાસ લેવાનો છે એમ પણ યજોપવીત
સુચવે છે

સન્યાસીએ ચાર પહેરવાં.

આજકાલ સપગાજ સન્યાસીઓ યજોપવીત
અને દડનો લાગ કરીને ફરતા જોવામાં આવે છે
પરંતુ ખરી રીતે તેમની કુટિચક, જદુદક અને
હસ એ ત્રણ દીક્ષા મુખીના સન્યાસીઓએ ચાર
યજોપવીત પહેરવાના છે સન્યાસીએ સ્વભાવથીની
શરીર, વાણી અને મનને તીમદ અને શુદ્ધી રા
ખવાનાં છે ગૃહસ્થનાં પ્રભુની મેવા, ભક્તી અને
જ્ઞાનને ચાતુ જળવચનાં છે વાનપ્રસ્થની જ્ઞાન,
ઇચ્છા અને ક્રિયા શક્તીને ધારણ કરી રાખવાનાં
છે, અને તે ઉપરાંત આત્માના સ્વભાવ રૂપ સત,
ચિત્ત અને અનંદનું જ્ઞાન કરી તે રૂપે રહેવાનું છે

યજોપવીતનો ત્યાગ કરવો

ક્રમમાં આગળ વધી ત્યાગ

મારે ત્યારે તેણે બદલના

રવાનો છે કારણ કે આ

યજોપવીત રૂપ એટલે

વેદ-સત્યનું ચક્ર જાય

ન હમર પરાયણ ન

આવર્યના છે પરી

તે જરૂર નથી તારા પારીવ્રજકાપનીયદર્મા કહ્યું છે કે—

યોગને જાણનાર તત્ત્વદર્શી યોગી, માણના મણુકામા જેમ એક સુત વ્યાપી રહેત છે, તેમ આખા વિશ્વમા જે મુત્રાત્મા એતરેત રહ્યો છે, તે વ્યાપક બ્રહ્મને-વ્યાપક સુતને પોતાના હૃદયમા ધારણ કરે છે ” આ ઉત્તમ પ્રકારના બ્રહ્મયોગમાં ચિત્ત યથેતો વિદ્વાન પુરુષ બહારના યજોપવીનનો ત્યાગ કરે છે અને જે આ બ્રહ્મ ભાવરૂપ સુતને ધારણ કરે છે તેજ ખરે એતન છે-ગમ્યત છે, સાક્ષી છે, અને જ્ઞાની છે

આવણી પુર્ણિમા.

આત્માર મુધી આપણે યજોપવીત પહેરવાની અને હેવટનો ત્યાગ કરવાની વાત કરી હવે આપણે તેના વાર્ષિક અથર્વ ઉત્સવનો વીચાર કરીએ રૂઝ, યજુર અને અથર્વવેદના હીન્ને પોતાનુ યજોપવીન મોટે ભાગે શ્રાવણી પુર્ણિમાને દીવમે શરણુ નક્ષત્ર મા બદનાવે છે આખો શ્રાવણ માસ મહાદેવના પુજન માટેનો છે તેથી શ્રાવણી પુર્ણિમાને આ કામને માટે પસંદ કરી જણાવે છે આગળના વર્ષનમા ઉપર જણાવેલા હીન્ને આ દીવમે પોતાના ગુરૂ પાસે જતા, ગુરૂપુજન, રૂપીપુજન અને ઇશ્વર પુજન કરના આખા વર્ષમા પોતે તોડેલી પ્રતિ-જ્ઞાઓ પચાતાપ માથે ગુરૂ પામે કહી દેતા અને શ્રાવણી પુર્ણિમાથી શરૂ થતા નવીન વર્ષમા તે પ્રતિજ્ઞાઓનો ભગ નહીં કરવાનો દંઢ નિશ્ચય કરતા આમ દરવર્ષ કરી, થોડા વર્ષમા પોતાની આસુરી પ્રકૃતિ બદેનારી દેતા અને એટલાજ માટે યજોપ

વીન બદલવાનો વાર્ષિક દીવમ રાખેલો હતો આજે પશુ જે આ પ્રમાણે સાચા ગુરૂ ન મળે તો પોતાના અતરણીની માથે દરેક શ્રાવણી પુર્ણિમાએ પોતાનુ યજોપવીન આપણે બદલાવના રવીએ તો ખરેખર મોટો ક્ષાયને થાય અને આપણે ખરા યજોપવીની થઈએ

યજોપવીત ધારણ કરી જે આપણે ખરા હીજ થવા ચાહુ પ્રયત્ન ન કરીએ તો યજોપવીત પહેરનાર અને નહીં પહેરનાર વચ્ચે ઝાઝો તફાવત રહે નહીં પોતાનુ હીજત્વ માદ કરી માણુસ પરીત છૂત્તન ગુજાગે અને પ્રભુપરાવણુ થાય એ યજોપવી તેનો હેતુ છે જે તેમ ન થાય તે યજોપવીન ધારણ કરનાર માણુસ પ્રભુ પાસે ખરેખરો હીજ નથી, અને યજોપવીત વીતાનો પરણ પોતાના શરીર, વાણી અને વીચારનો નીમ્મડ કરી તેને શુદ્ધ બનાવનાર અને ત્રણેને ભોક્ષેલા અને પ્રભુમેવામાં વાપરનાર માણુસ પ્રભુના દરબારમા અદ્વિજ નથી કામણુ કે પ્રભુ બહારની કીયા અને બહારના વેપથી કંઈ હેતરાઈ જતા નથી પણ અતરના છવનનેજ છુવે છે અને તેજ પવિત્ર છવનવાળાને જ તે “ હીજ ”નો માનવતો ઇશ્કાજ આપે છે એકે રથળે કહ્યું છે કે—

“ મનુષ્ય જન્મથી તો માન શુદ્ધ મમાન છે ઉપનયન મરકાર થયા પછી તે દ્વિજ કહેવાય છે. વેદના પક્ત પાકનથી તે વિદ્વાતને પામે છે, અને જ્યારે બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર કરે છે ત્યારે તે બ્રાહ્મણ થાય છે

જીવન—માટે બોરમદના મે રેસીકેન્ટ શ કા માચરટ્ટેટ સાહેબ મે નારાયણમાઇ જ મ્હેતા બી કા લખે છે કે;—આપનો જીવનનો ડોઝ વાપરો જીવન મારક આબુ છે અને જીવન તે કેવળ જીવન જ છે તે ઉપયોગી અને સ્વાર્થિય ચાટણ છે તેમાં શક નહિ ખાવાની રૂચી વધારે છે અને કબજીયત ઉપર સારો દાણુ ગળે છે,

જીવનની કીમત રૂ ૧-૮-૦ ત્રણની રૂ. ૪-૦-૦ હવે કેમીકલ વર્કસ-અમદાવાદ.

દિવ્ય શક્તિ યાને સંકલ્પ શક્તિ.

અનુમધાન ગતાકથી

દરેક મનુષ્યના મનમાં અનેક પ્રકારના વિચારોના તરંગો થયા હોય છે જે વખત અનેક પ્રકારના વિચારોના તરંગો ઉત્પન્ન થાય છે તે વખતે વિચાર ક્ષેત્રની શક્તિ એકાગ્ર થઈ શકતી નથી કારણ કે જે ક્ષેત્રમાં તે ફેલાય છે તે અધિક વિસ્તૃત થાય છે વિચારક્ષેત્ર વિસ્તૃત શક્તિઓના પરિણિત ચુબ્બીય ક્ષેત્રની માથે ધણુજ મળતું હોય છે પરંતુ સુવ્યવસ્થિત માનસિક ક્રિયાના પ્રસારથી તેની પ્રત્યેક રેખા લક્ષ્ય સ્થાન મુઠી પડેલી શકે છે

જે વખતે મનુષ્ય સાધારણુ ધ્યાનમાં બેસે છે અને તેના મનમાં કોઈ એવા શુભ પદાર્થને મેળવવાની કામના યા આશા હોય છે કે જે તેને આકાર કે પ્રકૃતિ સમર્પિત રૂપથી તેને મળી શકે છે હોય છે પરંતુ તે પદાર્થના તરફ તેનું ધ્યાન રાખતું હોતું નથી કારણ કે જેમ સૂર્યમાંથી દરેકો સીમાં નીકળેલો પૃથ્વી ઉપર પડે છે તેવી રીતે તે મનુષ્યે ચોતાના ધારેલા પદાર્થને મેળવવા માટે વિચારને તેના પ્રતિ રીતો એકાગ્ર કરેલો બેઠેલો વિચાર જે પદાર્થ ઉપર જઈને ચોટી છે તેને વિવરણુ જણાતા ચોગોથી તે કેન્દ્ર શક્તિની પામે બેઠી જાય છે વિચાર ગમે તો વ્યવહારની સિદ્ધિના હોય કે પરમાર્થની પ્રાપ્તિને માટેના હોય તોપણ તેને એકાગ્ર કરવાથી ફળ મળી શકે છે

પણ માનુષ્યોને માનસિક અને આધ્યાત્મિક જાતના અધ્યયનથી અથવા તો દેવપૂજા કે માળા ફરત્યા કરવાનાં પશુ કાષ્ટ ફાયદો થયોજે જણાતો નથી પણ માનુષ્યો બાલાડ જરૂનું મેવન કરી રોજ પાડપૂજા કરે છે ગાયત્રી વિગેરે મંત્રોના જપ કર્યા કરે છે, પણ દેવમેવ કરી આરતી પુષ્પાગલી દે છે નાં પશુ તેમાના પગાતી રિથિને હોય છે તેવીને તેવીજ દેય છે કારણ કે તેમની તે ક્રિયાઓ વિચારને વસ્તુ માથે એકાગ્ર કરી વગરની હોય છે મોટે મત્ર જગદના કરી માળા મળુમ ફરવે

છે અને ધ્યાન તો પુત્ર, સ્ત્રી, વેપાર કે ધનમાંજ હોય છે. અને તેથીજ તેમને ચોચ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી

અતિમાં ક્રિયા અને પ્રતિક્રિયા એ બે પ્રકારના બળ હોય છે જેમ રબ્બરનો દોડી ભીંતે અશળ વાધી સામે ઉછળી તે નાખનારના તરફ પાછો આવે છે, તેને જેટલા જ જોરથી નાખ્યો હશે તેટલાજ જોરથી તે પાછો આવે છે. તેવી રીતે આ નિયમ દરેક પદાર્થને લાગુ પડે છે. જેવા બળથી પ્રકૃતિ કે તમે તેને મોકલો છો તેવાજ બળની સાથે તે પદાર્થ તમારી પાસે પાછો આવે છે

વિચારોને ત્યારે આકાશમાં સીધા બળપૂર્વક મોકલવામાં આવે છે ત્યારે તે જેવા બળપૂર્વક બહાર મોકલ્યાં હોય છે તેવાજ બળપૂર્વક પાછો ચોતાના કેન્દ્રસ્થાન (મગજ) તરફ આવે છે એ નિયમાનુસાર વિચાર ચોતાના કર્તવ્યને લઈને બહાર જાય છે, અને જે તે સંજિત યા તો એકાગ્ર થિતે મોકલવામાં આવે છે તો ચોતાનું કાચ કરીને તે મૂળસ્થાન પ્રતિ પાછો આવે છે વિચાર કામ કરવાની ઇચ્છાથી બહાર જાય છે, અને જે વસ્તુ ની ઇચ્છાથી તમે તેને બહાર મોકલો છો તે વસ્તુને લઈને તે તમારી પાસે આવે છે વિચાર એ તમારો સેવક છે જે તેનો ચોચ ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તો તેને જે વસ્તુને માટે તમે મોકલો છો તેને જરૂર તે તમારી પાસે લાવી શકે છે

તત્ત્વવિદ્યાના ક્ષેત્રમાં જે માનસિક શક્તિઓને મનુષ્ય પ્રયોગ કરે છે તે ધણે બાને એ નિયમોનું અનુસરણ કરે છે કે જેને આધિન પ્રાકૃતિક યા અસ્તત ભૌતિક જગત છે પણ માનુષ્ય આ નકરવાના રહસ્યને ન સમજતાં આ નિયમોને તે બહાર રોષમાં કરે છે શુભ વિદ્ય એટલી મરજ છે કે અલ્લીના સાધારણુ મનુષ્ય પણ તેને તુરંત મમત્ત છોડી દે છે તે આ રહસ્યને તે ન્યાં નથી તેની જગ્યામાં ખોલે છે જીવનના મર્મ રૂપ સાદા

છે. તે એક જીવન, એક નિયમ, અને એક શબ્દને અધીન છે. વિષય જટિલ નથી પણ તેના માર્ગો જટિલ છે એથી તેના માર્ગોને સરળ બનાવવાને, માટે બે કાંઈ પણ કામ કરી શકાય તે ધણેજ કાયદો યવાનો સભવ છે

“આ ચિન્હથી તારો વિજય થશે” આ એક ખલુજ પ્રાચીન અને ઉત્તમ વાક્ય છે ક્રીમેશન અને બીજાં વાર્ષિક અને તાર્કિક સપ્રત્યાવધાન તેના પ્રયોગ કરે છે શુભ સલાઓમા અને ક્રીમેશનની સમાજોમાં કંઈ આ વાક્યનો અભિપ્રાય હસાધ્યોની અલીસ (સૂણી) મમજવામા આવે છે પણ તે સૂણી આપણને વિજયી શી રીતે બનાવી શકે ? તેનો વાસ્તવિક અર્થ એ છે કે સૂણી નહિ પણ ઇષ્ટ આપણને મદદ કરી શકે છે આપણા હૃદયમા જ તે સામર્થ્ય છે પરંતુ જ્યાં સુધી આપણે આપણા હૃદયમા વસેલી આ મહાન શક્તિનો અનુભવ કરીશું નહિ ત્યાં સુધી આપણે કંઈ પણ વિજય મેળવી શકીશું નહિ જે અનુભવ યાત્રિક વિદ્યાઓને સિદ્ધ કરીને કાર્યની સિદ્ધિ કરવાની ઇચ્છા રાખે છે તેમને માનસિક રીતે મદદ કરવાથી તે આપણા મુખ્ય કર્તવ્યથી આપણને ઇષ્ટ કરે છે તે આપણને બહાર રહેલી મહાન શક્તિનો અનુભવ કરવામાં ધણી અડચણ કરી શકે છે માટે સત્ય માર્ગે દિવ્ય શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા-વાળાઓએ તો તે તરફ જવું ન જોઈએ તેમણે સમજવું જોઈએ કે આપણામાંજ રહેલી આત્મ શક્તિમા કોઈ વાતની કમી નથી.

- 'શારીરિક જડતા માનસિક અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિના માર્ગમા વિધન નાખી શકે છે જે કે શરીરની ખાસ જરૂર છે પણ અતિશય માન શરીર તરફજ વધુ કાળજી રાખના અને તેની જાળવણી રાખવાનું આપણું મુખ્ય કર્તવ્ય નથી તમારે હમેશાં તમારામાજ રહેલી મહાન આત્મશક્તિનો અનુભવ કરવા માટે તમારા વિચારને તેમા એકાગ્ર કરવો અને તે માટે તમારે “હું પ્રેમ સ્વરૂપ છું” શક્તિ સ્વરૂપ છું” એ સત્ય બાવનાનું મેરન કરવું જોઈએ આ નુહ આશયને મમજી શકવાથી તમને જ્ઞાન થશે કે “તમારા આખા શરીરમા એવા આકાશ તરંગ બ્યાપ્ત છે કે જે અનન્તમાથી મર્ડ

વસ્તુઓને માટે કેન્દ્રસ્થાન તરીકે કામ કરી શકે છે તમેજ પ્રેમ સ્વરૂપ છો યા શક્તિ સ્વરૂપ છો એ વિચારને જે તમે બંધનમર મમજી શકો તે પ્રેમ અને પ્રેમજ સમયે બ્યાપ્ત બેવાથી કોઈ પણ વસ્તુ તમને હાનિ કરી શકશે નહિ તમારું શરીર એ એક સચેતન સુચક છે અને જે સ્થાન આ વાયુમણ ધેરી શકે છે તે પણ તેનીજ રીતે મહાન આકર્ષણ કેન્દ્ર બની શકે છે

“હુંજ શક્તિ સ્વરૂપ છું, હુંજ જીવનનો નિવાસ છું મારામાજ સર્વશક્તિ છે તેના હું બંધારે ધારૂં ત્યારે યથેચ્છ ઉપયોગ કરી શકું તેમ છું” આવી જાનના દિવસમાં પચાસ-એક વાર કહ્યા કરો, અને તેના સામર્થ્યનો વિચાર કર્યા કરી તેમા એકાગ્ર થાવ. પરિણામે તમે તમારામા દિવ્ય શક્તિ ઉત્પન્ન થયેની જોશો

શબ્દમા મહાન બળ છે એનો અર્થ એવો નથી કે શબ્દમા કોઈ બળ છે જ્યારે તમે પ્રિણીપ રીતે શબ્દમાં તમારું ધ્યાન જોડો છે, ત્યારે તે શબ્દ તમારા મગજ રૂપી યત્રતે સમગ્રવે છે તમે, જ્યારે હું પ્રેમ સ્વરૂપ છું” એવી બાવના કરો છો ત્યારે તે શબ્દ તરતજ એક પ્રિણીપ વિચારને પેદા કરે છે અને જ્યાં તમે તેના વિચાર કરો છો કે તરતજ કંઈ પેદા થતા માંડે છે, એ કંઈ યા મોજા હમેશા બહારની તરફ કેવાય છે અને તમારે માટે સમારમા જે સર્વોત્તમ પદાર્થ છે તેની માથે તમારો માનસિક મસર્ગ પેદા કરી દે છે તે સર્વોત્તમ પદાર્થ ગમે તો સ્ત્રીઓ અને પુરોનો સર્વોત્તમ કાગ હોય કે ગમે તો ઉત્તમ બનિજ પદાર્થ, પરંતુ કે વનસ્પતિ હોય, કે ગમે તો તે આધ્યાત્મિક જગત અને તમારા વ્યક્તિત્વની સર્વોત્તમ વસ્તુ હોય, તોપણ તેની માથે તમારો માનસિક મસર્ગ થાય છે

તમે પોતેજ તમને પોતાને પ્રેમસ્વરૂપ બનાવી શકો છો, અને એ તે તમે પ્રેમરૂપ બની જાવ છો. જે પ્રકારે સૂર્યનો તાપ કે અગ્નિ પોતાના પ્રખર કિરણોને, માટે તરફ દેવાની શકે છે તેવી રીતે તમે પણ તમારા પ્રેમના કિરણો તમારી આગે તરફ દેવાની શકો છો એને માટે તમારી સુદ્ધ ધર્મ અને સુચિતિને માટે તમારો સાંકેતિક શબ્દ “હું

પ્રેમ છુ માફ આપું શરીર પ્રેમથી પરિપૂર્ણ થઈ રહ્યું છે ” એવો હોવો જોઈએ... આથી કદાચ તમને કોઈ ભૌતિક લાલ ન પણ થાય તોપણ આ પ્રકારની ભાવનાનો અનુભવ તમારે કરવાની જરૂર છે આથી તમે જે મનુષ્યને મળશો તે તમારા પ્રેમના બદલામાં તમારી સાથે ઘણો પ્રેમ રાખશે. જે ઉદ્દેશ્યોદય પ્રેમ શબ્દથી થાય છે તે તમારા માનસિક શરીર તરફનો માત્ર પ્રત્યુત્તર જ છે, પછી માનસિકમાંથી ભૌતિક શરીર સુધી જવું એ માત્ર એક પગથીયું જ છે આ પ્રકારે તમે એક

નાનામાં નાના સંબંધોના અર્થને મોતંબિક રીતે તો શુ પણ ભૌતિક રીતે પણ પ્રત્યક્ષ કરી શકાશે. આમા વિચાર કેવી રીતે ચાલી શકે છે અને શુ કરી શકે છે તે બનાવવામાં આવ્યું છે વિચાર એ મનુષ્યનો સાચો સેવક છે માત્ર તેને યોગ્ય કેળવણી અને તાલીમ આપતા સસારમા ખરા મદદવાર થઈ શકે છે મનુષ્ય માવને પોતાનામા રહેલી દિવ્ય શક્તિ માથે વિચારને એકાગ્ર કરી અને-પછી દૃઢ નિશ્ચયપૂર્વક જે કામ કરવાની ઈચ્છા થાય તે કરવામા માદમ અને ધૈર્ય રાખી પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે

શ્રી રામાવતાર રહસ્ય,

[અનુવાદક —વાલીલાલ કાકુભાઈ સર્ધવી—અમદાવાદ.]

ભગવાનના દસ અવતારમાં સાતમો અવતાર તે શ્રી રામચંદ્રજીનો છે પરંતુ રામાવતાર પછી સદ્ગત પ્રકૃતિમા આ અવતારને પ્રકટ થવાની ધુણી જરૂર હતી જેથી રામાવતારદ્વારા જગતમા જે આદર્શ જીવનનું દર્શાવ રચાવિત થયું છે તેથી મનુષ્યોને અનતકાલ સુધી અનેક પ્રકારનો ક્ષાયદો ધરી

રામાવતારમાં શ્રી ભગવાન વિષ્ણુ કેસી રીતે ચાર ભાગમાં પ્રકટ થયા હતા તેનું આ પ્રમાણે વર્ણન છે

અયોધ્યા પતિ મહારાજા દશરથને ત્રણ ઝીઝો હતી તેમાંથી કૌશલ્યાથી દિવ્ય લક્ષ્મણાજી રામ ચંદ્રજીનો જન્મ થયો જે વિષ્ણુ ભગવાનના અર્ધા અશરૂપ હતા બીજી ઝીઝી કૈકેયીને સત્યવિક્રમ, મર્વ ગુણસમ્પન્ન ભરતનો જન્મ થયો જે વિષ્ણુ ભગવાનના ચતુર્થાંશ રૂપ હતા અને ત્રીજી રત્નો મુમિત્રાને વીર, સંકલ અસ્ત્રકુશલ લક્ષ્મણ અને હનુમંત નામના બે પુત્ર જન્મ્યા જે વિષ્ણુ ભગવાન ના અષ્ટમાંશ હતા આ પ્રમાણે રામાવતારમાં અધીશ, ચતુર્ધાંશ અને બે અષ્ટમાંશ મળીને વિષ્ણુ ભગવાનનો પૂર્ણ રૂપે અવતાર થયો માથા એ પર માત્રામાં નિલ સહયગી છે એથી મહામાયાએ પણ ગીતાદેવી રૂપે નારી જીવનનો પૂર્ણ આર્થ

સસારમા પ્રકટ કરવાને માટે શ્રી ભગવાન રામ ચંદ્રજીના અર્ધાંગના બની અવતાર ધારણ કર્યો

પરમાત્માજી શ્રીરામના સાનિધ્યથી જગદાધારભૂત સૃષ્ટિ ત્રિયિતિ પ્રત્યક્ષરિણી શૂનપ્રકૃતિરૂપ શ્રી મીતાંત્રી છે રામાવતારમા નરદેવરૂપરી ભગવાનનો અવતાર આદર્શ ગાનવ જીવન બનાવવાને માટે, અને નરદેવીરૂપથી પ્રકૃતિ માતાનો સીતારૂપ અવતાર આદર્શ નારી જીવનનું દર્શાવત મમાગમા ગ્રાપન કરવાને માટે થયો હતો જેથી ગમનન અશાવતારોમા રામાવતાર મુખ્ય છે અને તેથીજ સસારમા રામાવતાર નર્ધારે પૂજનીય ગણાય છે જે વખતે શ્રી ભગવાન રામ રૂપે પ્રકટ થયા હતા તે વખતના દેશકાળ પર વિચાર કરવાથી રામાવતારની અવગતતા સમ્યક્ પ્રતિપાદિત થાય છે પૂર્વસંસ્કાર પરશુરામદ્વારા એકતીમ વખત પૂરી નિર્દયિય થઈ હતી જેથી સમારમાં દ્વિય શક્તિ નો સમ્પૂર્ણ દામ થઈ ગયો હતો સસારમાં બધા શુધી જ્ઞાતશક્તિ અને દ્વિય શક્તિની વચમાં મામજગતની રક્ષા થાય છે, ત્યાં શુની ધર્મની ત્રિયિતિ અને સદ્ગત પ્રકૃતિમાં નિયમનુ બન રહી શકે છે પરશુરામના અવતાર વખતે દાનનક્રિયા અત્યાચારથી એ સાન્ન્ય બગડી ગયું હતું, જેથી શ્રી ભગવાને પરશુરામ રૂપથી દાનશક્તિ નિર્વ

કરી, તે વખતને માટે બન્ને શક્તિઓની વચ્ચે સામન્વય વિધાન કરવું પડ્યું પરંતુ જો કે તે પ્રમાણે જ્ઞાનશક્તિ નાશ થનાથી તે કાલને માટે બ્રહ્મક્ષત્રિય બન્ને શક્તિઓમા સમતા સ્થાપિત થઇ, તોપણ પરન્તર્થી કાલમા ક્ષત્રિયના નાશના કારણે જ્ઞાનશક્તિ ધીમે ધીમે બળકીન થવા લાગી જેથી સસારમા ધર્મરક્ષા કાર્યમા બહુજ દરકન થવાથી શુભાનુકૂલ ધર્મનો હાસ થયો. અન્ય પક્ષમા ધર્મરક્ષક જ્ઞાનશક્તિના નાશથી બ્રહ્મશક્તિ બહુજ અમથારૂપથી વર્ણવા લાગી, જેથી બ્રહ્મણ્ય વચમા પણ રાવણ જેવા અભ્યાચારી પાપ પરાયણ દુર્દાન્ત ગતિમ ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા આ કારણથી તેના યુગના તે કાળમા બ્રહ્માપ્ત પ્રકૃતિ તરફથી એની પ્રેરણા ઉત્પન્ન થઈ કે, એથી કોઇ અઘોષિક ભગ વત્ શક્તિ અવતાર રૂપે પ્રગટ થાય કે જે બધા હીન ક્ષત્રિય જમિને પુનરુજ્જીવિત કરી ક્ષત્રિય દ્વલસા એક આદર્શ માનવચરિત્ર સ્થાપન કરી શકે અને અન્ય પક્ષમા અસુર તથા રાક્ષસીભીનાપન્ન બ્રહ્મણ્ય શક્તિને નષ્ટ કરી જ્ઞાનશક્તિની સાથે બ્રહ્મણ્યશક્તિના ધર્માનુકૂલ સામન્વય વિધાન કરી શકે આ બન્ને ઉદ્દેશોની પૂર્તિને માટે શ્રી ભગવાન રામરૂપે ક્ષત્રિય વગમા પ્રકટ થયા મહા માયાનું પશુ મીના રૂપમા અવતીર્ણ હોવાનું કારણ અતિ મહાન છે દુર્દાન્ત કામઠ રાવણના અભ્યાચારથી અનેક મતી સ્ત્રીઓ બદ થઈ રહી હતી, પાનિ-ત્રત્યેનો પરમ આદર્શ સસારમા પ્રાપ્ત હુમ થઈ રહ્યો હતો, સતી સ્ત્રીઓના મર્મબેદી આર્તનાદથી ગગન મહાન ગાણ રહ્યું હતું જેથી તે વખતે બ્રહ્મા પ્રકૃતિમાં એ આવસ્યકતા ઉત્પન્ન થઈ કે, એવી એક આદર્શ મતી ઉત્પન્ન થાય કે જેના આદર્શ નોર્ષ મતીઓના ચિત્તમા મળેનો સચાર થાય, મતી ધર્મનો આદર્શ સ્થાપન થાય, સતીવતા પ્રતાપનો નિદર્શન સ્થાપન થાય, કે જેના પ્રતાપથી રાવણ જેવા પ્રતાપી રાક્ષસ પણ અગ્નિમા પત ગની માફક ભસ્મીભૂત થઇ શકે, અને રમણીય પાનિત્રત્યેનો આદર્શ ભવિષ્ય કાળમાં પણ સસારની નરનારિ-ઓને માટે કલ્યાણકારી થઇ જાય બ્રહ્મા પ્રકૃતિ-ના બત દરજમા ઉદય થયેની આવી પ્રેરણાને ચરિ-તાર્થ કરવાને માટે મહા માયાનો સીતારૂપે અવતાર

થયો હતો, દુર્દાન્ત રાવણકારા સતી સ્ત્રીઓ પર કેવો કેવો અભ્યાચાર થયો હતો તેનું વર્ણન રામાયણના ઉત્તરકાંડમા છે

હિગિગ્ન્ય કરી પાછા ફરતી વખતે દુરાતમા રાવણ રસ્તામાં દેવકન્યા, ઋષિકન્યા, દાનવકન્યા અને ગન્ધર્વાઓને જોઇ દરણુ કરવા લાગ્યો કન્યા એથવા સ્ત્રી જે સુદર જણાય તેના કુટુંબી-ઓને મારી સ્ત્રીઓને પુષ્પક વિમાનમા અવરૂદ્ધ કરવા લાગ્યો આ પ્રમાણે રાક્ષસ, અસુર, મનુષ્ય, પન્નગ તથા દાનવ કન્યાઓને પોતાના વિમાનમાં રાખના લાગ્યો અપહૃતા સ્ત્રીઓ દુ પથી મર્મ-બેદી આત્મનાદ તથા અશુધારાઓને વિમર્જન કરવા લાગી તે શોકાનલ અને ભયસમ્ભૂત નેત્રગળ અભિભળની માફક હિંચુ હતું સ્ત્રીઓએ વિનાય કરતા કહ્યું કે, “અહો ! તે દુર્દાન્ત પરાધારાવ મર્મજુરૂપ પાપકર્મ કરેતા થઇ પણ પોતાના આત્માને નિનિદત સમજતો નથી કેમકે તે રાક્ષસ ધમ પારકો સ્ત્રીઓમાં યથેચ્છ રમણુ કરે છે, જેથી આ દુર્મતિ, સ્ત્રીઓના કારણેજ વિનાયને પ્રાપ્ત થયે ” આ પ્રમાણે અપહૃતા સ્ત્રીઓએ અભિસમ્પાત કર્યો એટલુંજ નહિ પણ જેથીર-મા મહામાયાનો અથ લઇ સીતાદેવીનો અવતાર થયો હતો, તેના વેદવતી નામના પૂર્વ ચરિત્રની સાથે પણ બળતકરોચી હોવાથી વેદવતીએ પણ પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે, “આગળના જન્મમા હું તમને વધના ક્રરણરૂપ બનીશ.” સીતાદેવી પૂર્વ જન્મમા વેદવતી નામના સ્ત્રી હતા તેમણે નારા યજુની પતિરૂપમા પ્રાપ્તિ થવાને માટે ધીર તપશ્ચર્યા કરી હતી કોઇ વખત પૃથ્વિમાં ફરતા ફરતા હિમાલય પ્રદેશના અરણ્યમા રાવણે વેદવતીને જોઇ તેને કહેલ કે, “હું લકષ્મી દયાનન છું તમે મારી સ્ત્રી બની યથેચ્છ ભોગ ભોમવો ” ત્યારે વેદવતીએ કહ્યું કે-

“નારાયણ મારા પતિ છે તેમના સિવાય કોઇ મારા પતિ થઈ શકે તેમ નથી તેમને પતિ રૂપે મેળવવાને માટેજ હું ધીર તપશ્ચર્યા કરી રહી છું ”

વેદવતીનું આ પ્રમાણે કહેવું સાંભળી રાવણે વેદવતીના કેશનો સ્પર્શ કર્યો આથી વેદવતીએ ક્રોધથી પોતાને હાથે કેશનું છેદન કર્યું પાતિત્રત્ય

અને તપોબળથી તેના હાથ પશુ આગની માફક
બની ગયા જેથી રાવણ પશુ કેશપાશ છિન્ન થઈ
ગયો. વેદવનીએ અગ્નિમા શરીર ત્યાગ કરવાને માટે
અગ્નિમા પ્રવેશ કર્યો, અને કોષાગ્નિથી રાવણને દગ્ધ
કરતી કહેવા લાગી કે, “હે અનાર્થ! તે મને
સ્પર્શ કર્યો જેથી હું આ શરીરને તારી સમક્ષ
અગ્નિમા જ્વનન્ત કરી ચાલી જઉં છું કેમકે
તે પાપહૃદિથી મારો સ્પર્શ કરેન છે, જેથી હું
તારા વધને માટે ફરી જન્મ ધારણ કરીશ
ને મે કાંઈ પશુ દાન, તપ કરેલ હરો તો તેના
ફળ તરીકે કોઈ ધાર્મિક મહાત્માની કન્યા બનીશ.”
આટલું કહી વેદવનીએ અગ્નિમા પ્રવેશ કર્યો અને
ઝળઝળાટી પુષ્પદ્રષ્ટિ થવા લાગી તે વેદવની જન્મ
રાગની દીકરી તરીકે સીતારૂપે મહામાયાની સાક્ષાત્
શક્તિને લઈ પ્રકટ થઈ અને સાક્ષાત્ સનાતન
વિષ્ણુધી રામચન્દ્ર તેના પતિ થયા આની પૂર્વ
જન્મની ઘટનાનુસાર મીતા રાવણની નાશકારિણી
બની અને સતીત્વના પ્રભાવથી સસારને આવે
મન કરી દીધું થી ભગવાનને રામાદિરૂપે અને
આપાને સીતારૂપે અવતાર ધારણ કરવાનું આજ
ધારણ છે.

રામાવતાર ચરિત્ર શિક્ષાનો બહાર છે વિષ્ણુ
ભગવાનના અસોત્પન્ન રામ, લક્ષ્મણ ભરત અને
શત્રુઘ્ન એ ચારે ભાઈઓએ પોતપોતાના ચરિત્રા-
થી સનાતનમા અપૂર્વ આદર્શ સ્થાપન કરેલ છે
રામચન્દ્રના ચરિત્રમા પૂર્ણ માનવનો આદર્શ અને
માતા સીતાજીના ચરિત્રમા પૂર્ણ નારીનો આદર્શ
પ્રકટ થયેલ છે જેથી ક્રમશઃ તે ચરિત્રોની સમા-
લોચના કરવામાં આવે છે પૂર્ણ માનવ કોણ છે
કે જેના આદર્શને જઈ દરેક ગૃહસ્થ પોતાના
જીવનને પૂર્ણ જીવન બનાવી શકે છે તથા દરેક
ક્ષત્રિય નરપતિ પોતાના રાજધર્મના પૂર્ણાનુજન
દ્વારા આ લોક અને પરલોકમા કૃત્યકૃત્ય થઈ શકે
છે, આથી મહામુનિ વાલ્મીકિદ્વારા જિજ્ઞાસુ બની
દેવર્ષિ નારદે શ્રીભગવાન રામચન્દ્રનું જીવન
પૂર્ણ માનવના આદર્શ રૂપથી વર્ણન કર્યું હતું.
કલ્પાકુ વરાહા જગત્ પ્રસિદ્ધ શ્રીરામચન્દ્ર
ઉત્પન્ન થયા હતા. તેમનામા પૂર્ણ માનવ સુન્દર
સમસ્ત શુભ વિભાન હતા તેઓ મહાવીર્યવાન
કાન્તિમાન, ધર્મિમાન, શુદ્ધિમાન, રાજનીતિ આદિ

સમ્યક્ જ્ઞાતા, શત્રુઓના નાશકર્તા, મંદ્રાબાહુ,
મહાધનુર્વર, શત્રુન્મનકારી, પ્રતાપવાન, લક્ષ્મીવાન
શુભ લક્ષણ, ધર્મજ, સત્ય પ્રતિષ્ઠ, પ્રખ્યાતપરામણ
કીર્તિ સમ્પન્ન, શૌર્ય સમ્પન્ન, બાહ્યાબ્યન્તર શુદ્ધ,
મિત્રવશીલ, ઐશ્વર્યવાન, પ્રભાવોપણ સામર્થ્ય યુક્ત,
જીવેના રક્ષક, સ્વધર્મના રક્ષક, સ્વજનોનાં રક્ષક,
ધનુર્વેદોના સામ્યકૃતાતા, શ્રુતિ, સ્મૃતિ આદિ
સકળ જ્ઞાનોના તત્ત્વજ્ઞાતા, સમુત્પત્તિ પેટે જાતીર્ણ-
યુક્ત, વિષ્ણુતુલ્ય, વૌષેયુક્ત, ધનદાનમા કુમેરતુલ્ય,
અને મલ પાળત્રામા સાક્ષાત્ ધર્મરાજ તુલ્ય હતા.
એટલા શુભ એકધારમા હોવાના કારણે જ શ્રીરામ
ચન્દ્રજી સમસ્ત મનુષ્ય, સમસ્ત ક્ષત્રિય સમસ્ત નૃપતિ
તથા ગૃહસ્થ માત્રના પૂર્ણાદર્શ સ્વરૂપ હતા, ક્ષત્રિય,
રાજનું જીવન ચાર્યક ત્યારે થાય છે કે જ્યારે
તેમના સાસનમા પ્રજા સર્વ પ્રકારે સુખી હોય,
શ્રીરામચન્દ્રજીના રાજ્યમા આ આદર્શનો પૂર્ણ
વિશ્વમા થયો હતો રામરાજ્યમા પ્રજા જેવી સુખી
હતી, તેવી કોઈ વખત નહોતી, અને કોઈ વખત
હોવાની આશા પશુ નથી રામરાજ્યત્વના વિષયમાં
દેવર્ષિ નારદે મહર્ષિ વાલ્મીકિને રામાયણ રચતા
પદેતાજ ભવિષ્ય સૂચના કરી દીધી હતી.

શ્રીરામચન્દ્રજીના રાજ્યકાલમા પ્રજા સતુષ્ટ,
પુષ્ટ અને સુધાર્મિક થશે. સર્વ આધિ બ્યાધિ,
દુર્ભિક્ષ લયચર્ગત અને નિરાશય રહેશે કોઈ પિતા
પુત્રનું મૃત્યુ જોઈ શકશે નહિ. કોઈ સ્ત્રીને વૈધવ્ય
દુઃખ જોવું નહિ પડે. દરેક સ્ત્રી પતિવ્રતા બનશે
અગ્નિ, જળ, વાયુ, જ્વર, હુધા અને ચારનો ભય
કોઈને રહેશે નહિ. સમસ્ત રાજ્ય અને નગર ધન
ધાન્યથી પૂર્ણ બનશે. સમસ્ત મનુષ્ય સત્યયુગની
માફક નિલાનદમા મગ્ન રહેશે શતશત અશ્વમેધ
યજ્ઞ કરીને તથા વિદ્વાન બ્રાહ્મણોને બહુ સુવર્ણ,
કોટિ કોટિ ગાય અને વિપુલ ધન દઇને શ્રીભગ-
વાન રામચન્દ્રજી રાજ્યરોની શતશુભ વૃદ્ધિ કરશે.
બ્રાહ્મણોએ ચાર વર્ણને પોતપોતાના ધર્મમાં નિ-
યમન કરશે. અને એ પ્રમાણે એકાદશ સદ્ગુણ વર્ષ
પર્યન્ત રાજ્ય કરી બ્રહ્મરામને પ્રસ્થાન કરશે.
દેવર્ષિ નારદજીની આ ભવિષ્ય વાણી રામરાજ્યમાં
અસરશ બરી પડી અને તે પ્રમાણે રામાયણના
મુદ્ધકાંડમા એવંતના ભાગમા બતાવવામા આવેલ છે.
[અપૂર્વ.]

કાંતિલાલની કારકિર્દી.

(અનુસંધાન ગતીકપી)

હું હારાએ કાંતિલાલને ગડદા પાટુ મારવા માથા કાંતિલાલ એટલો બધો યાકપી લોથપોથ થઇ ગયો હતો કે તે હુંદારાની સામે ટક્કર ઝીલી શકે તેમ નહોતું હુંદારાએ તેના સર્વ રૂપિયા લઈ લીધા તેના કપડાંય તો ઉતારી લીધાં અને એક ફાટક કપડુ પહેરવાનું આપીને તેને બહાર કાઢી મૂક્યો કાંતિલાલે કંઈ પણ આનાકાની વગર તેને સર્વ સોપી દીધું જેથી તેને જીવસો જવા દીધો.

કાંતિલાલ નિ સહાય અને સર્વસ્વ હીન થઇને રસ્તામાં ઉભો છે, તેની તબવાર પણ હુંદારાએ લઇ લીધી. રસ્તા-ભયકર અને જગલી પશુઓનો ભય હોવાથી કાંતિલાલે હિમત લાવી તે હુંદારાને નરમાશથી કહ્યું કે, “મારી સર્વ વસ્તુઓ આપે છીનવી લીધી છે પણ મારી તરવાર તો ન જ લેશો આ વિકટ જગનમાં જગવી પ્રાણીયો અને મારી નાંખશે માટે મને મારી તરવાર પાછી આપવા કૃપા કરો.”

આ સાંભળી હુંદારાને કાંઈક દયા આવી જેથી તરવાર તેને પાછી આપવા માડી, પણ અધારામાં તરવાર કાંઈક ચમકવા લાગી તે જોઇ તેણે કહ્યું કે, “વાહ ! આતો બિલકુલ નવી જ-ણાય છે ઠીક, ઉભો રહે, હું તને એક ખીજ તરવાર આપુ છું.” એમ કહીને ધરમાંથી એક જુની તરવાર લાવીને તેણે કાંતિલાલને આપી.

ખીજે દિવસે સવારે કાંતિલાલ ઉદાસ ચિત્ત અને મલિન મુખે પોતાના શેડને ત્યાં જઈ ઉભો રહ્યો શરમતોં માર્યો તે અદર જઈ શક્યો નહિ ધણી દિવસના કડિન પરિશ્રમથી પ્રાપ્ત કરેલા રૂપિયા જવાથી બે કે તેને ધણું જાડુ બન્યું હતું, પરંતુ પોતાના શેડનું કહ્યું ન માનવાથી પોતાની આ દુર્દશા થઇ છે એ વાત તેના હૃદયમાં તેના કરતાં પણ વધુ દુઃખ આપતી હતી. શેડને એ

બતાવતાં પણ તે હવે શરમાવા લાગ્યો કેટલીક વારે શેડ મકાનમાંથી બહાર આવ્યા અને જોયું તો કાંતિલાલ ઉતરી ગયેલા મોટા નીચુ ધાસીને ઉભો છે તેને જોઇ શેડને ધણું આશ્ચર્ય થયું તેને એમ થયું કે, કાંતિલાલ તો કાલે મારી રજા લઇને દેશમાં ગયો છે અને બહી ક્યાંથી ? તેની અવસ્થા જોઇને શેડને દયા આવી અને તેનો હાથ પકડીને અદર લઈ ગયા.

કાંતિલાલે રાત્રે બેઠેલી સર્વ હકીકત શેડને કહી સંભળાવી તે સર્વ શેડે સાંભળી તેનો જરા પણ તેમણે તિરસ્કાર ન કર્યો કાંતિલાલ જેની રીતે આગળે દિવસે જે કામ કરતો હતો તે જ કામ આજે પણ તેણે કરવા માડ્યું રાત્રે બેઠેલી વાત તેને માટે એક સ્વપ્ના જેવી થઇ પડી.

હુંદારાએ જે જુની તરવાર કાંતિલાલને આપી હતી, તેને તેણે પોતાના મુવાના ખડમાં એક હાંતિ લટકાવી દીધી હતી. તેને જોતા જ કંઈ સતની સવળી હકીકત તેની આંખો આગળ પ્રત્યક્ષ જણાવા લાગી આખો દિવસ કામ કરીને રાત્રે જ્યારે તે ઘેર આવતો હતો, ત્યારે રૂપિયાનો શાક તેને સાંભળી આવતો અને નિરુત્સાહ બનાવી દેતો. તે વિચાર કરતો કે, “શું હવે ગીરો મૂકેલી જમીન છોડવી શકાશે ? હવે શું બાંધવું પતો-મેળ પામે માના રોકને મટાડી શકાશે ?” તેની સંવળી આશાઓ માટીમાં મળી ગઈ તે રાત્રે બેઠેલા બનાવને બૂલવાને માટે તો ધણી અપત્તન કરતો હતો પરંતુ પેલી તરવાર તેને બૂલવા દેતી નહોતી.

હુંદારાના ધરની સ્ત્રીની વાત જો જાણતે તેને યાદ આવતી ત્યારે તેનું મન ફતવતાથી ભરાઇ આવતું તે બિચારી અમળાએ માંડે રક્ષણ કરવાને માટે ફેટકા દુઃખ સહન કર્યું હતું શું તેના ખર્ચને હું આ જગતમાં નહિ ચૂકવી શકું ? નિર્દય હુંદારા રાત્રે ત્યાં પણ આવી દયામયી દેવી ક્યાંથી હશે ? મારો બચાવ કરવા તેણે કેટલો માર આપ્યો પણ

એક અક્ષર ન કહો ! આ સ્ત્રી કેના સમીક્ષામાં ત્યાં અપકારી ગઈ હશે ! ખરેખર તેનો બેદ તેા ઉકેલવો જ નોંધએ

અતે તેને તે તરવારને પોતાની પાસે રાખવી અસંભવ વધ પડી પ્રથમ તેણે વિચાર કર્યો કે આ તરવારનો માર રો ઉપયોગ કરવો, પરંતુ પાછળથી તેને વિચાર સૂઝ્યો કે તેને જીવી વસ્તુઓની દુકાને વેચી દેવી નોંધએ ગામમાં થોડેક દૂર એક જીની ચીજોની દુકાન હતી એક દિવસ તે ત્યાં તે તરવારને લઈને ગયો દુકાનદાર વૃદ્ધ હતો, તેની આખે થોડું દેખાતું હતું જેથી તે તરવારને પોતાની આખ પાસે રાખીને ખરોખર જોવા લાગ્યો જોતા જોતા તેની નજર ન્યાયે એક જગ્યા પર પડી ત્યાં તે ચમક્યો અને બોલ્યો કે, “આ વસ્તુ તો બહુ કીમતી છે !”

ક્રાંતિકાલ કાર્ત બોલ્યો નહિ. દુકાનદાર ફરી કહ્યું કે, “આના પર ખાદ્યાહની છાપ છે—આ કીમતી તરવાર છે !”

ક્રાંતિકાલે પૂછ્યું, “કેટલા રૂપિયાની છે ?”
“દોઢ હજારની”

દોઢ હજાર ! ક્રાંતિકાલ તો ચમકી જ ગયો જો એમ હોય તો તેનું સંધળુ કુખ જતું રહ્યું દોઢ હજાર રૂપિયા મેળવીને ક્રાંતિકાલના મનમાં અનેક તરેહના તરંગો ઉઠવા લાગ્યા તેમનાં ને મનમાં વિચાર કરતો હતો કે વખત આવે હું તારાની સ્ત્રીનું દેવું ચુકવી દેશ આ વખતે તે કહેવા લાગ્યો કે આજ સમય છે મારે તો એક હજાર રૂપિયાની જરૂર છે બાકીના પાંચમો રૂપિયાથી તો સહજમાં તેનું દેવું વળી જશે અને આ પાંચમો રૂપિયાને મેળવીને તે પણ તે હું તારાના હાથમાંથી હમેશને માટે છુટી શકશે તે જરૂર કાંઈ તેની વેચાતી રાખેલી દાસી હતો આ વાંતો મો તે જેમ જેમ વિચાર કરવા લાગ્યો તેમ તેમ તેની દેવું ચુકવી આપવાની ઇચ્છા પ્રજાળ થવા લાગી એ વાત તેના મનમાં વારંવાર આવવા લાગી કે જો હું તે સ્ત્રીનું દેવું ન વાળું તો મારા જેવો બીજો કાંઈ પાળી નહિ

તેણે પોતાના શોને સાં એક હજાર રૂપિયા જમા મૂક્યા અને પછી માથે પાંચસે રૂપિયા લઈને

તે ચાલી નીકળ્યો તેણે નિશ્ચય કર્યો હતો કે આ રૂપિયા તે સ્ત્રીને આપીને ઘેર જઈશ અને રગતમાં જે ગામ મળશે ત્યાં મારા ભાઈની પણ ખબર કહાડીશ તેને વિશ્વાસ હતો કે, મારા ભાઈ અડી આટલામાં જ કાંઈ ગામમાં છુપી રીતે રહેતો હતો અને શરમતો માર્યો પોતાના ગામમાં પાછો નહિ આવતો હોય.

ક્રાંતિકાલ કારતો કે હવે માફ કુખ ગયું છે અને સુખના દહાડા આવ્યા છે માન—એક જ કુખ છે અને તે એ કે મારા ભાઈનો પત્તો મેળવ્યા વગર જો હું મારી માની પામે જઈશ તો શું જવાબ આપીશ ?

૪ -

- આ વખતે તે ઘેરથી એવા વખતે નીકળ્યો હતો કે સૂર્ય આચમ્યા પહેલાંજ પેતા જન્મને તે વટાવી ગય. પરંતુ જે વખતે તે પેતા હું તારાને ત્યાં પહોંચ્યો, તે વખતે સૂર્ય આચમવા આવ્યો હતો ક્રાંતિકાલ તે હું તારાના ઘર આગળ આવી પહોંચ્યો તેને હું તારાની સ્ત્રીને જાનેમાને રૂપિયા આપવાની ઇચ્છા હતી કેમકે જો હું તારાને તેની ખબર પડે તો તે તેની પાસેથી રૂપિયા લઈ લેશે એવો વિચાર કરીને તે કાંઈ કલાકમાં વગરજ એક તરફ ઉભો રહીને તે સ્ત્રીને બોલાવાની વાટ જોવા લાગ્યો દિવસનો પ્રકાશ ધીમે ધીમે મદ પડવા લાગ્યો અને બુધકારનો વધારો થવા લાગ્યો, એટલામાં તે હું તારાના ઘરમાં એક દીવો બળતો જણાયો વધુ રાહ ન જોતાં તે તરતજ તે ઘરની અદર આવ્યો જોયું તો એક લાગાતુરના ખાટલામાં હું તારા સ્થિરપણે પડેલો છે અને તે સ્ત્રી તેના માથા આગળ દીવો સળગાવીને બેઠેલી છે તેને જોતાજ તે શ્રી વિશ્વિત થઈને ઉભો થઈ ક્રાંતિકાલે તરતજ તેના પગ પાસે રૂપિયાની થેલી મૂકી અને કહ્યું, “આ હોય, તે રાત્રે તમે મારે માટે જે કાંઈ કુખને મહત્ત્વ કર્યું હતું તેનો ખલો હું કાંઈ ગીતે વાળી શકું તેમ નથી”

રૂપિયાને જોઈને તે સ્ત્રીના મોંદા ઉપર જે ઉદાસી જવાબ ગઈ હતી તે એકાએક દૂર થઈ ગઈ, તે ગદગદ કંઈ બોલી—“આજ આપે અમને

પ્રાણદાન આપ્યું છે, અને જૂને મરવા પડ્યાં છીએ ”
રૂપિયાની ચાત સાલળાને હુદારો પશુ ખેડો
યઈ ગયો ક્રાંતિલાલ જતો હતો પશુ હુદારે તેને
પાછો ખેલાવ્યો તે ધીરે ધીરે તેના આટલા આ-
ગળ જઈને ઉભો રહ્યો

હુદારાનું હૃદય ફટવનાથી ભરાઈ આવ્યું તે
એક તો રોગથી પીડાતો હતો અને તેમા વળી
જૂને મરવા પડ્યો હતો આ નિર્જન વનમા તેને
કાંઈપણ આશાનું ચિન્હ જણાતું નહોતું પશુ આ
શું ? એક દિવસ તે જોને મારી નાંખવાને તૈયાર
યઈ ગયો હતો, તેજ માણસ આજે તેને જીવન-
દાન આપવાને માટે આવ્યો છે. તેની આંખોમાથી
આસુ જવા માડ્યા ક્રાંતિલાલના અને હાથને
પોતાના હાથવડે પકડી અને તેને પોતાના હૃદયે
ચાંપવાને તે તૈયાર થયો પશુ તેમ ન યઈ શક્ય
તે શિથિલ યઈને પથારીમા ગળડી પડ્યો

ક્રાંતિલાલ સ્થિર ચિત્તે તેના હૃદયોમાસને જોઈ
રહ્યો હતો તેનું હૃદય પશુ ક્રવિત યઈ ગયું તે
હુદારાના ખાટલા ઉપર બેસી ગયો હુદારાએ
ફરી તેના હાથ પોતાના હાથમા લીધા તેના મ
નમા અનેક વાતો ઘોળાવા લાગી, પશુ તેનાથી
બોલી શકાય નહિ

તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે, —જે લોકોને માટે
મે મારા દુખને ગણ્યું નહોતું, જેમનો પ્રાણ
ખચાવવાને માટે મે મારા પ્રાણને મૃત્યુના મોંમા
નાખતા જરા પશુ આનાકાતી કરી નહોતી, તેજ
મારા અનુચરોએ આજે મારી આવી દુખમય
અવસ્થામા મારે સર્વસ્વ લઈ જઈને મને મૃત્યુના
મોંમા હાડમેવી દીધો છે, અને જોને હું જીવથી
મારી નાખવાને માટે તૈયાર યઈ ગયો હતો, તેણે
આવીને આજે મારા પ્રાણનું રક્ષણ કર્યું છે આમ
વિચાર કરતા દરતાં તેનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું
“ હાથ હામ કરવા લાગ્યો તેણે કપતા અવાજે
કહ્યું— “ હાથ ! હું મહાન પાપી છું ! ”

આ પછી ફેટલીક વાજે તે હુદારો છાનો રહ્યો
પછી ક્રાંતિલાલના મોં સામું જઈને તે ધીમે ધીમે
બોલ્યો “ મારા જેવા પાપી આ સસારમા બીજો
ભાગ્યેજ હશે મે મારા બાપની મિત્ર મોજ-
શાખમા અને ભાઈજી ઘેટસ્તદારાની સાથે ચેન
બાજી ઉડાવામાં ઉડાવી નાખી, મા અને ભાઈને
રક્તગતા મૂક્યા, ચોરી કરી છતાં પુર ન થયું તો
ગરીબ અને નિરપરાધિ મનુષ્યોને હુલ્લવાનો ધંધો
લઈ ખેડો તેનાજ પાપ અને લાન્ડા અને આ દણ
આવી છે હું નરાધમ છું ” તે પછી તેણે તેની
પોતાની જુની સર્વ કંપીકત ઝીંસભગાવી ક્રાંતિ-

લાલ તે મર્વ સાંભળા લાગ્યો જેમ જેમ રાત વિતવા
લાગી તેમ તેમ ધરમા અધકાર વધવા લાગ્યો
હુદારો પોતાનું જતાત કહેતો હતો અને ક્રાંતિલાલ
એકામ ચિત્તે તે સાંભળતો હતો

તેનું હૃદય વિદોર્ણ યઈ રહ્યું હતું જે રખતે
હુદારો પોતાના નાના બાઈ અને માની વાન
કહેતા કહેતા રડી પડ્યો તે વખતે ક્રાંતિલાલ એક-
દમ ચમકી હડ્યો અને હુદારાની છાતી સરસો
વળગી પડી તે રડતા રડતા બોલી ઉઠ્યો—

“ ભાઈ ! મોટા ભાઈ ” હુદારો પ્રથમ તો વિ-
સ્મિત યઈને ક્રાંતિલાલના મોં સામું તિલ્લું નજ-
રથી જોવા લાગ્યો, પરંતુ તત્કાલજ બપાકુળ યઈને
તેણે પોતાના બને હાથ તેને ગળે નાખીને તેને
પોતાના હૃદયે આંખો એકબીજાનું ઝોળખાણ પડ્યું

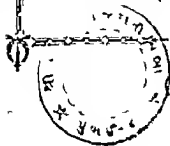
ક્રાંતિલાલે કહ્યું, ભાઈ, મોટા ભાઈ ! તમારી
આ સ્થિતિ ! મા તો તમારે માટે મોંમા જીભ
ધાલતી નથી, અને રાતદિવસ રડવા કરે છે ઈશ્વર
તમને સંદેશ આપો, અને હવે અમને સુખી કરો

આ હુદારો તે બીજો દ્રષ્ટાંત નહિ પશુ
જીવાતીના છકમા છાકી ગયેનો આપણે અવેરી
લાલજ હતો કેદમાંથી છુટ્યા પછી બીજા કેદી-
ઓના ટોળા સાથે તેણે અહીં આવી હુદારાનો
ધંધો કરવો શરૂ કર્યો આ સ્ત્રી તે બીજી દ્રષ્ટાંત
નહિ પશુ તેની સ્ત્રીજ હતી તેણે તેને સુધારવા
ધણી યત્નો કર્યાં પશુ તે સર્વ વ્યર્થ ગયા હતા
ધણી વખત તો ક્રાંતિલાલની માફક ખિચારા જ
રીમ મુસાફરો તેની જાળમા સપડાય નહિ તે માટે
તેમને તે હુદારાની ગેરલાજરીમા આગમ્યવળા
કહાડી મૂકતી તે પતિવ્રતા અને દયાવાળી હતી
પશુ દુટ્ટ હુદારાના પડે પડવાથી હીરા કોલ
સાની ખાણમા દકાઈ ગયો હતો

તે પછી ક્રાંતિલાલે થોડા દિવસ ત્યાં રહી
પોતાના ભાઈની આકરી કરી તેને સાંભળે કર્યો
ત્યાર પછી પોતાના રોડેને ત્યાંથી હાનર રૂપિયા,
લઈ આવી તે પોતાના મોટા ભાઈ અવેરીલાલ
તથા તેની સ્ત્રીને લઈને પોતાને ગામ ગયો ત્યાં
તેની મા પોતાની ગુમ મયેના મોટા પુત્ર અવેરી
લાલને જોઈ સુખી યઈ

ક્રાંતિલાલે પોતાની જમીન તથા ધર મૂકાવ્યું
અને અવેરીલાલને પશુ સારા ધંધે વળગારી થોડે
દહાડે જો પૈમા કમાઈ સર્વે સુખી થયા.

મ નો હ ર-કુ મા રી.

અનુસંધાન ગતાડ્યી.)

ચતુર્થ પરિચ્છેદ.

લગ્નની વાતચિત.

તરનાના વિચારે મનોહરના મનમાં પણ
ધુમવા લાગ્યા રત્નામાં જતાં જતાં પણ
તેના મનમાં તરનાનાના વિચારે આવસા લાગ્યા
હૃદયમાં અનેક પ્રકારના ભાવ ઉત્પન્ન થયા લાગ્યા
ધેર જાણ અને શય્યામાં સુવા છતાં પણ તેને વિ-
ચારોએ ઉધવા ન દીધો પણ વિચારના અતે
મનોહરે નકી કર્યું કે તરનાના પાશમાં સપડાવુ
નહિ. કેમકે તે પરજોવી છે તેની માથે પ્રેમ રા-
ખવો એ પાપમાં ફાળવો જેવું છે મમારમાં દલગી
થઈને જવું તેના કરતાં મરવું સારું છે આ
જગતમાં મનુષ્યને જન્મ પોતાના પ્રેમના કાર્યો
ગોઠવા માટે છે નહિ કે વ્યભિચારાદિ દુર્ગુણોમાં
ફસી પાપમાં ફાળવો માટે દુનિયામાં વ્યભિચાર એ
મોટામાં મોટું પાપ છે સ્ત્રીઓના રૂપ અને લાવ-
વ્યને જોઈ પુરોગો તેના પ્રતિ આકર્ષાય છે અને
વ્યભિચારાદિ દુષ્કર્મોમાં ફસાઈ અતિ મલક દુખના
બોક્ષા થાય છે અભુચિત પ્રેમથી કદી પણ દલ-
વમાં સતોળ થતો નથી તેના અતે દુખજ પડે
છે પણ મન તેના પ્રતિ આકર્ષાય છે કેમ ?
કારણકે મનને સ્વભાવજ એવો છે સાગી જાણી
વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવાને તેને મોહ થાય છે અને
તેથીજ તે દુષ્કર્મો કરવા આકર્ષાય છે તેને વચ
રાખવું એ આપણું કામ છે જેણે મન જાણ્યું તેણે
સારું જાણ્યું છે આમ પડ્યો પડ્યો મનોહર વિ-
ચાર દરવા લાગ્યો તરવાની તરફ જતાં મનને
દલેથી દુ રોગીશ તેના માથું પણ નહિ જેવું તે
જાણે મને પચ્ચર જેવો કોરો માને, પણ દલેથી
માન સાવચેત રહેવુંજ જોઈએ જે દુ તેની તરફ

પ્રેમી નજરથી જોઈશ તો આગની ચીજુમારીની
માફક ફરી પાછો પ્રેમાગ્નિ મળગી ઉડવાને તેનો
મારા પ્રતિ પ્રેમ છે એવી જો તેના સ્વામિને ખ-
બર પડશે તો તેને તે જન્મારા શુધી બોલાવશે
નહિ, કેમકે પ્રેમના બંધનને તોડનાર માનસ કેદ
યાને વ્હેમજ તિશ્નું હથિયાર છે. જો તેમ જાને
તો પછી તેના દુખની સીમાજ ન રહે, તેની
આખી જીદગી દુખમાં જાય, તો પછી પ્રેમનું
શુ પરિણામ ? જેની જ્ઞાથે પ્રેમ કરવામાં આવે
તેની ઉન્નતિ ન થાય, તેને શુધી ન દરાય તો
પછી તે નાશગોજ છે પ્રેમ એ એક જીદગીજ વસ્તુ
છે, અને આ તો ઇન્દ્રિયોને તૃપ્ત કરવાની માત્ર
લાન્માજ છે.

હા, કુમારી રાકપવાન છે, તેવું મુખ કેવું
મુંદર છે જાણે વગર ખાતેડી કમલિની હોય નહિ
તેવું તેવું રૂપ છે તેનો વિચાર હજી થયો નથી
જો રામચરણ મિત્ર કુમારીનો વિવાહ મ્હારી સાથે
કરી શકે તો પ્રેમના ખરા રહસ્યનું ફળ મળી શકે
આમ વિચાર કરતા કરતાં ઘણી રાત વિતી ગઈ.
અતે તેને ઉઘ યાપી ગઈ.

આ પ્રમગને ચિત્તે એક અવાડીયું યથ ગયું
છતાં મનોહર તરવાના પર તરત ન ગયો તેવું
મન ઘણું આકુળ વ્યાકુળ થયા લાગ્યું એકવાર
એ તેમ કહીને પણ તરવાને મળી આવવાની
હમ્મજ થઈ પણ ફરી પાછી તેને જતા પ્રેમની
ચેન્દામાં ફસાઈ ન જવાય તેની તેને ચિતા થતી
છતાં પણ તેને ત્યાં જવાની હજી પ્રવળ વેગમાં
થવા લાગી એક દિવસે તે રાતમાં એકી જાણ

બપોરનો રામચરણમિશ્રને ત્યાં ગયો તે વખતે રામચરણ ઘેર નહોતો તેથી બહાર ન ઉઠી રહેતા તે ઠેક ધરમાળ ગયો

હિમરા ઉપર પગ મૂકતાજ મનોહર સામે જોયું તો તરલા ઉભી છે મનોહર તેજ સ્થળે અચ્ચકો, તરલા પછુ જ્યાં ઉભી હતી ત્યાંજ સ્થિર લાવથી ઉભી રહી થોડીવાર પગી કાઢક સ્વસ્થ થઈને મનોહરે પૂછ્યું કે, “કેમ કુમારીને મર્યું ?”

તરલાતું મો લાવ થઈ ગયું તેણે, જરા મોં ફેરવી કષિત સ્વરે કહ્યું, “હા, હીક છે રસો ડામાં છે”

મનોહરનો સાદ સાલળી કુમારીની મા અદરથી તરત બહાર આવી, અને મનોહરને બેસાડી કુમારીને છુમ મારી કુમારી હસતી હસતી ત્યાં આવી પહોંચી તેની સાથે એક દર અગીયાર વર્ષની બાલિકા હતી તેનું નામ સુશીલા હતું

મનોહરને જોઈને સુશીલાએ હસતા હસતા કહ્યું, “મનોહર કાકા, તે દહાડે તમે કુમારીના મોમા ખાં ઘાસ્યું હતું ખરૂં કે ? કેમ છે ?”

કુમારી પછુ હસવા લાગી તેના શરીરમાં યૌવનની નવીન મધુર છાંટ જણાતી હતી તેના ઉપર સૂર્યોદય વખતે ખીલેલા કમળના જેવી લાલાશ જણાતી હતી. કુમારી મદ હાસ્ય કરતી સરલ લાવથી અને સરલ મનથી મનોહરલાલની તરફ નિહાળી રહી હતી બાલિકાના હૃદયનો પ્રેમ, મનોહરલાલ તરફ ઢળતો હતો

તેની માએ પૂછ્યું, “કુમારી ?”

કુમારીએ જવાબ આપ્યો, “હા”

તેની માએ કહ્યું, “મનોહર લાઈ તારી ખમર પૂજવા આવ્યા છે કે હવે તને કેમ છે ?”

કુમારી—“હીક છે, હવે મઝી ગયું છે”

આ વખતે એક ડોશી લા આવી તે ડોશીનું ઘર મનોહરની પડોશમાં જ હતું. મનોહરની તો નાત રીતે કાકી થતી હતી પણ માધારણ રીતે તેને આપુ ગામ કાકી કહેતું હતું ડોશીએ મનોહરને ત્યાં જોઈ હસીને કહ્યું, “કેમ લાઈ, અહીં કેમ વિવાહનું નક્કી કરવા આવ્યા છો કે ?”

કુમારીએ હસીને ડોશીના બંને હાથ પકડીને કહ્યું, “કેમ કાકી, કોની સાથે ?”

ગામના લોકો આ ડોશીનું માન રાખતા હતા, તેનું કહેવું મર્વ કાંઈ માનવું હતું. ડોશી સર્વને ક્ષણની વાત જણાવી રાજી કરતી હતી સાથે મરઝરી કરવામાં પણ તે એકા જ હતી. તેની વાતો કમ્પાની ટેવ અને ચાલાકીથી સર્વ કાંઈ દીંગ થઈ જતા વિશેષે કમીને લુલ્લાન વડુઓ તો તેના વચનોને ગ્રેહાન્વિતના ભાષણના જેવા રસથી સાલળતી હતી

કુમારીની વાત સાલળીને તે ડોશીએ ગબીર હાસ્ય સાથે કહ્યું કે, “કોની તે વળી તારી માથે”

કુમારી આ સાંભળી મુપ જ થઈ ગઈ

તરલાએ કહ્યું, “કોની સાથે કાકી ?”

ડોશી—“કેમ વળી આ આવે છે તેની સાથે”

તેણે કહ્યું “કેમ, ના કેમ થઈ શકે ? કુમારીના વિવાહ પણ થયો નથી અને મનોહરલાલ પણ કુવારા જ છે, બંને થોડા છે ને તેમ થઈ જાય તો કુમારીના પણ ધનલાભ !”

કુમારી આ વાત સાલળી શરમાઈને ત્યાંથી ચાલી ગઈ

મનોહરે વિચાર કર્યો, “હીક, વાત તો થઈ, નેજાએ કે તેનું યુ પરિચામ આવે છે ?”

છેવટે કુમારીની માએ તે ડોશીને બેસાડીને કહ્યું કે, “કાકી ! અમેકે એવું બાઈય ક્યાથી કે મનોહર સાથે કુમારીનો વિવાહ થાય ?”

ડોશીએ કહ્યું, “આ તમારી કુમારીનું કેપન એવું છે કે તેને નેજા તેની સાથે લઈ કરવાનું તેને મનજ થવાનું”

મનોહરલાલ હવે ત્યાં વડુ વખત ન બેસતા જવાને માટે ઉભો થયો. જતી વખતે તેણે તરલા આડું જોયું, તરલા પણ તેની સામે બાંડી આંખે જોઈ જ રહી હતી.

૫૧ બચ્ચાને ખોરાક ક્રૂટા ૧ જ વાર આપવો

૫૨ બચ્ચુ બે વરસનું ચાચ નદી ત્યા લીની તરફરી તથા કૂટ આપવું નહી

૫૩ બચ્ચાને પેટની કમઝમાત માટે એરડ તેવ કે રૂખાર્જનો લુવાખ કદી આપવો નહી કારણકે લુતાખથી ઝાડા આવે ગયા પડી પાણુ વધુ ઘાગ્ર થાય છે એવી વખતે સ્વીટ એમ-સનો નહી તો એકએકટ કાસકારા મેગરેદાનો લુતાખ આપવો

૫૪ બચ્ચાઓને હુર્ખિંગ-કક (કુડીયા કે દહીલી ખાસી) બહુ સનાવે છે દવા કીપાથી બી મચક નથી આપતો તેનો મહેસો ઇલાજ દ્રીયા માછડ દવા માટે દવા ફેરફાર કરવા લખજવો

૫૫ ઘણા ખરા બચ્ચાઓ આંતરડા તથા હોજરીના બગાડથી મરણ પામે છે માટે સાવ એન રહેવું ને ત્યાગે બચ્ચા પગ ઉચા (વાળી) રાખ્યા કે ત્યાગે તુરત દવા થા ઇલાજ કરાવવો

૫૬ બચ્ચાઓને ઢાઇ પશુ દીનમ કાન પર કે ગાવ પર ત્રમાયા મારવા નહી તથા ઢાઇ-પશુ વખત માથા પર લાકડી કે દશાથી મારવું નહી તેથી બચ્ચુ ઢાઇ વાર જન્મનું કુખી થઇ જાય છે

૫૭ બચ્ચાને ઝાડા છુટી જવાનો મરગ ધણેજ સાધારણ છે માટે તુરત સભાળ લેશો
૫૮ બચ્ચાને સર્વથી મોળે ને દરદ વગર ચાચ એવો લુવાખ આપવો તે નીચે મુજબ છે
આ લુતાખનું ૧ પડીકુ પાચ વરસના બાલક માટે છે

કેનોમેય ઝેન ૨, જેનપ ઝેન ૪ થી ૬

૫૯ બચ્ચાનો ઢાઇપશુ ભાગ દાઝી ગયો હોય તો તુરત બનગીનું તેન ને લાઇમ વોટર સરખે ભાગે મેળવી દનાવી ચોપડવું

૬૦ હમેશાં બચ્ચાઓથી ઝેરી દવાઓ કે બીજી દવાઓની નીકીઓ દુરજ રાખવી

૬૧ નખળા બચ્ચાઓને આંખમા અસરનંસાર આજણી ચાચ છે તે માટે ચકીનો સાથે ને મોળે ખોરાક આપવો તથા ઢાડલીવર ઓછનું ઇમનશન આપવો તો મદી જશે

૬૨ બચ્ચાઓને ગળામા ગાડ ચાચ છે જો થયા હોય તો કદાવી નાંખશો નહી તો ગલામાં બહેરાપણું લાગુ પડશે

૬૩ પ્રખ્યાત ડો. જોન કટર દહી ગયા છે કે જો તદુરસ્ત બચ્ચુ પેદા કરવું હોય તો પેટ પુરતું કુધ, પેટ પુરતી ઉધ, ને ફાનેનના ગગમ કપડાં એ ત્રણ ચીજોને નીચમિત કરશો તો બચ્ચુ તદુરસ્ત થશે

૬૪ ઢાઇ પશુ દરદ ચાચ તો ચાપાવવું નહી. તુરત ઇલાજ કરવો

૬૫ ખરાબ દવા દહાખી દમગા લેવી નહી કે તેરી જગ્યાપર કદીની રહેવું નહી

૬૬ દદબહાર ચાને બુખ ઉપરાત આપવું નહી.

૬૭ દાર કીમી પીવો નહી અગસ જગ્યાય તો તેનો દવા તરીકેજ ઉપયોગ કરશો તથા મળે ચોડાજ પીવો

૬૮ મનના લુસ્મા ને બદ લીચારો દમગા મગજમાથી કાઢી નાખવો

૬૯ ઢાઇ પશુ નેક કામમા આજણાઈ કદીથી કરવી નહી

૭૦ ઝેરી ચીજોથી હમેશા દુર રહેવું

૭૧ ઉડના રોગો માટે હમેશાં ચાવચેન રહેવું

૭૨ લુવાનીનો સદ ઉપયોગ કરવો.

૭૩ યરીને હમેશાં ચાલાક ને મહેનતું રાખવું

૭૪ મોટી ઉમ્મર મુખી કુવારા નહી મહેવું

૭૫ ગામડાંમાં રહેવાથી તખીવન કીક રહે છે

૭૬ વરમમાં એક વખતની દવા ફેરફાર કરવા જવું કે જોથી તદુરસ્તી માગી રહે

૭૭ રોગીઓની પામે થા નાચે કીમી નવું નહી

૭૮ એક રક્ષાબીમા રોગી ૮ સાથે આપવી નહી.

૭૯ દાન હમેશા માફ રાખવે એતો તદુરસ્તીનો ભોમીયો છે

વિવિધ નોંધ

શે. મા બાલગંગાધર તીલકને ડીફેન્સ ઓફ ઈન્ડિયા એક્ટ મુજબ કોઇપણ જગ્યાએ બાપણ કરવાની સરકારે મનાઇ કરી છે. માત્ર આ ટ્રેડિંગમાં બોલવાની તીલકનું માત્ર બંધ હુકમ અપાઇ હતી.

ખેડા જિલ્લાની સત્યાગ્રહથી લડતમાં સરકારે ન બરે તેવા ખેડૂતોની આડી મુશ્કેલી રાખવાનો હરાવ કર્યો પછી હાલમાં લડાઇ માટે રેક્રૂટોની ભરતી કરવાનું કામ પુર જોડામાં ચાલે છે આ કામમાં સતત પ્રયત્ન કરવાથી મદદરતી મોકલવામાં ગાંધી હાલ મદવાડ ભોગવે છે હાલ જો કે સ્થિતિ સુધારવા ઉપર છે ઇશ્વર તેમને જલ્દી આરામ કરો એવી આશા છે ત્યાં ખેડા જિલ્લામાં

આ સાથે કોઇ વખતે ન સાબળેથી હુલ્લટ અને ધોડા પુશ્કળ ચાલે છે કેટલાક નાના ગામે હુલ્લા-યાની વાત જાણી છે એક ગામથી બીજા ગામ જતા રસ્તામાં હુડી મે છે આ પ્રમાણે હુલ્લારા અને ચોર લોકોના ઉપદ્રવે કાળના બુધમાં વધારો કર્યો છે સરકારે પશુ વધુ પોલીસ બોલાવી બંદોબસ્ત કરવા માંડ્યો છે, અમે ગયા અહીં સૂચના કર્યો પ્રમાણે ગામે ગામ સ્વયંસેવક મંડળ ઉચ્ચ કરવું જોઇએ સરકારે હુડીથી હથિયારોના પરવાના સ્વરક્ષણને માટે આપવા જોઇએ અને ગુન્હેગારોને પકડવા અને પુરતી શિક્ષા કરાવવા ખાસ વક્ષ આપવું જોઇએ તેમજ મહાત્મા ગાંધી જેવાઓએ હવે આ હુલ્લટ બંધ કરવા જોઇએ બંદોબસ્ત કરી લોકોને ફગવવા જોઇએ

ઉત્તર ભગમજના તલાટીઓએ પગાર વધારવા માટે હડતાલ પાડી હતી તેઓ હવે નોકરી ઉપર જોડાઇ ગયા છે. તેમને ૫૦ ટકા વૉર એડાઉન્સ આપવાનું સરકારે હરાવ્યું છે અને પગારમાં કુનો વધારો કરી આપવા મનામણ કરી છે અને તે મુજબ થઇ છે એવું સાંભળવામાં આવ્યું છે

દિલ્લી હોમરૂલ લીગના સેક્રેટરી મી. અસદુલ્લાહ બેરીસ્ટર અને નેકોડામ શર્મા ઉપર મનાઇ છતાં જાહેર સભામાં બાપણ કરવા માટે ડીફેન્સ ઓફ ઈન્ડિયા એક્ટ પ્રમાણે અસદુલ્લાહી છુટયા કામ ચલાવ્યું હતું તે કામમાં તેમને છોડી મુકવામાં આવ્યા છે

હાલમાં ઇન્કમટેક્સના નવા કાયદા પ્રમાણે વેપારીઓને તેના શરમો ભરી મોકલવા માટે આપવામાં આવ્યા છે આ શરમો ભરી ન શકાય તેવા વેપારીઓ ધારે ઇન્કમટેક્સનાં શરમો છે અને તેથી તે કાયદામાં સુધારા કરી આ શરમો ભરવાનો કાયદો રદ કરવા મુખ્ય, અમલવાદ વીચેરે શહેરોના વેપારીઓએ પ્રોટેસ્ટ ઉઠાવ્યો છે

લડાઇની બાજી અમેરીકાની મદદ આવી પહોંચતાં ધણીજ સુધરી ગઇ છે આપણે દુશ્મનો ઉપર વળતા હુમલા કરી તેમને પાછા હઠાવવા માંડ્યા છે તેમના લશ્કરીઓને કેદ કરવા માંડ્યા છે અને વલણ આપણા લાગમમાં ફેરવાયેલું જોઇ

જર્મનીને જલ્દી હાર આપી લડાઇનો જલ્દી અંત આવે તેમ જણાય છે

અહમદનગર જિલ્લાના આકોલા ગામે તા. ૧૦ મીએ ત્યાંના મામલતદાર મી પીરમહાતે કોળી લોકોએ કુર રીતે મારી નાંખ્યો હતો આ બનાવનું કારણ રેકર્ડો મામલતદારનું ખુન ગને લગતું હતું એક બીધ બીજાને સ્વેચ્છા સૈનિક તરીકે મામલતદાર પાસે લઇ જતો હતો તેવામાં બીજા કેટલાક બીધોએ આવી ભાગ મારી કંગા માંડી જેને પરિણામે આ બનાવ બન્યો હતો પોલીસ અધિકારીઓ તપાસ કરવા ત્યાં જઇ ચકયા હતા

તા ૨૫ મી જુલાઇના રોજ પુનામાં ધારા સભા બરાબ હતી તેમાં ડો. મી બેદીએ મેસુરમાંથી કાનરાજીલામાં હા. ડો. માટે પુરોના પ્રજાના જવાબના સંર-મુખ્ય ઇલાકાની કારે જણાવ્યું કે ૫૦ થી ૬૦ હાથીઓ ત્યાં છે નેને પકડવાની રીત માટે તપાસ ચાલે છે ડો. મી બુરજુની ના સલામતના જવાબમાં તાલુકા શેકલ ખોડી માટે બીજા અમલદારી ઉપપ્રમુખો અને તેટલા નીમાય તે લી નાજીજ

રખાય છે દાહોહની ખોડી બીજા અમલદાર ઉપપ્રમુખનો સૂચના પાછી વાળી છે મરન પામેની મુસલમાન ઓઓની લાસ મરદ ડોહટરો ચીરે છે તેથી તે કોમની ધાર્મિક લા. હી દુ. ખાવ છે એવી અરજીઓ મળી નથી જ્યાં સુધી જી ડોહટરોની સંખ્યા ઘણી મોટી વધે નહીં ત્યાં સુધી

રહિમાં ફેરફાર કરવો મુશ્કેલ છે. મુખ્ય ધર્વાકમાં નજર કેદીઓ કેટલા છે તેની માહિતી પ્રકટ કરવી લોકહિત ખાતર યોગ્ય નથી, ઓ. મી. ગોકેળદાસ પારેખના સલાહના જવાબમાં ખેડા જિલ્લામાં મોમમ પુરી થયા પછીની શરૂઆતમાં ૮૪૧ મહુડાં રાખનારા ઉપરકામ ચલાવ્યાં હતાં તેમાં ૮૩૯ ને શિક્ષા થઈ હતી, ગોવા લોટરીઓ માટે મરકાર તપાસ ચલાવશે કક્ષાલ ગામે મુખીએ ગામના એક હજમને કુબાર સાથે વેઠ કરાવવા માટે ગેરવર્તન ચલાવવાની સરકારને ખબર નથી. ભાડબૂતના મેળા વખતે નર્મદા નદીમાં ઘસેલી ભોટોની હોનારત ફરીથી ન બને તે માટે સરકાર નવાસ ચલાવે છે તલાટીઓની હડતાલ સળધી ચોકસ માહિતી આપી શકાય તેમ નથી. ઓ. મી. ઉપાસનીના સલાહના જવાબમાં રેવન્યુ ખાતામાં ૧૦ થી ૧૨ વર્ષની નોકરી કરનારા કોન્ટ્રાક્ટોને હજુ મોમવતદારની પદ્ધતિ ચલાવ્યા નથી પરંતુ તેથી દરેકજણ મામનતદાર માટે લાયક છે તેમ પ્રશ્નિત થતું નથી.

રજીસ્ટર્ડ વાયાનાલયોમાંથી—મરાઠા, મેસેજ, યમ ઉડિયા, આર્યપ્રકાશ, ગુજરાતી, હિંદુજન્ય, વડોદરા વર્તમાન, હિંદુસ્થાન, કેસરી, મુમુક્ષુ, પ્રકાશ, સદેશ, હિંદુવાસી, લારકાના ગેઝેટ, સિંધ પત્રિકા, ન્યુટાઈમ્સ, હોમરૂલર, સિંધીએક્સ, અનેન્-હોઈ એ પત્રો રજીસ્ટર લાયબેરીઓમાંથી મુદ્ર કરવા ફરમાનો કાઢ્યાં છે.

તે પછી ૧ લી અગસ્ટના રોજ ફરી ધારાસભા મળી હતી તેમાં ૧૦૦૦ માણસોની વસ્તીવાળા ગામોમાં પ્રાથમિક શિક્ષણની શાળા ખોલવાનો સિદ્ધાંત સ્વિકાર્યો હતો અને ધંમે ધંમે ૫૦૦ની વસ્તીવાળા ગામોમાં સરકારવામાં આવશે ને તે પછી નાના મોટા દરેક ગામમાં શાળા ખોલવાનો ધારો જાહેર થયો હતો હાલમાં ૧ હજારની વસ્તીવાળા ૧૧૦૪ ગામોમાં બીલકુલ શાળા નથી તેમજ ૫૦૦ થી ૧૦૦૦ ની વસ્તીવાળા ૪૪૦૦ ગામોમાં પણ શાળા નથી સરકારે આ ગામોને મદદ કરવાની પોતાની રાજનીતિ રાખી છે.

ઓ. મી. કામટે વૈદ્યકીય શાળામાં—કેટલાક નાના વર્ગો ખોલવાની અને વૈદ્યકનું જ્ઞાન માત્ર બાપા દ્વારા આપવાની માંગણી કરી હતી પણ તેમાં છેવટની માંગણી વાળો ભાગ પાછો ખેંચી લીધો હતો. ઓ. મી. ઉપાસનીએ છલાશના દરેક પ્રાંતમાં ખેતીવાડીની ઓછામાં ઓછી એક શાળા સ્થાપવાની બલામણી કરી હતી સરકાર તરફથી મી. કામટે જણાવ્યું કે હાલમાં ચાર શાળાઓ છે ને ચાર વધુ ખોલવાની ગોઠવણ કરી છે દરેક પ્રાંતમાં અંકેક શાળા ખોલાય તે માટે દર વર્ષે એક બે શાળા ખોલવાનું ધોરણ સરકારે રાખ્યું છે, મી. કામટેએ રોકા આપ્યા પછી આ કારાવ પાસ થયો હતો.

તા ૨૮ મી જુલાઈએ હોદી વજર મી. મોન્ટેગુએ કેમ્બીજની લીબરલ એસોસિએશન સમક્ષ બાપણ આપ્યું હતું તેમાં જણાવ્યું હતું કે આપણો હેતુ એ છે કે ના મોન્ટેગુનું વિ-હોદને જેખમદાર રાજતત્ત્વની દિશામાં કમલ આગળ લઈ જવું અને એક લાયકતામાં લાયક વખતે તેને સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા આપી બ્રિટીશ સામ્રાજ્યના સરખા કડો આપવા એજ માટે હું હિંદુસ્તાન ગયો હતો.

દાદાના એક વૈદ્ય ઉપર આસવો વેગવા માટે કોર્ટમાં સરકાર તરફથી ફરીઆદ થઈ હતી પણ તેમાં પાછળથી સરકારે તે ફરીઆદ પાછી ખેંચી લીધી હતી અને આયુર્વેદીય દવા ત્યાંની સરકારે આયુર્વેદીય દવાઓને આપકારી એક્ટમાં આવતી હોય તો ઓનો ઝગડો તેમાંથી ખાતલ કરી તે કાયદો સગાડવો નહિ એવો સુધારો કર્યો છે.

પાલોમિન્ટમાં મી. રામ્સેએકેડેમીએ હોદી પ્રધાનને ખેડા જિલ્લાને લગતા પહેલા સલાહના જવાબમાં જણાવ્યું કે બનેલા બનાવ વિષે મારી પાસે આવેલી પ્રેસ નોટની નકલ હું તમને પુરી પાડીશ મારી જાણ મુજબ તેનો છેડો આવ્યો છે હોદી સરકારને પ્રાંતીક લેજિસ્લેટીવ કોન્સીલોની મુદ્દામાં જે ગેરરીતી વાપરવામાં આવે છે તેને અટકાવનાર બીલ હોદી સરકાર તરફથી ક્યારે લાવવામાં આવશે એવા ફરનલચેટના સલાહના જવાબમાં હોદી પ્રધાને જણાવ્યું કે પ્રાંતીક સરકારો પાસે તે વિષેના વિચારો જાણવા માંગ્યા છે.

ફરનલ વેજેડે હોદી પ્રધાનને પૂછ્યું કે હોદી ઉપરનો પરદેશી બંધ વધતો જતો હોવાથી હથીયાર બંધીનો કાયદો કાઢી નાખવાપર વિચાર ચલાવવા માટે તે તૈયાર છે કે નહિ તે સંબંધમાં મી. મોન્ટેગુએ કહ્યું કે જાત પરજાતનો તણવત દુર કરવા માટે હથીયાર બંધી કાયદાના શીડ્યુલમાં સુધારો કરવા હોદી સરકાર વિચાર ચલાવે છે.

પાલોમિન્ટમાં હોદના પ્રશ્નો ને ગેરરીતી વાપરવામાં આવે છે તેને અટકાવનાર બીલ હોદી સરકાર તરફથી ક્યારે લાવવામાં આવશે એવા ફરનલચેટના સલાહના જવાબમાં હોદી પ્રધાને જણાવ્યું કે પ્રાંતીક સરકારો પાસે તે વિષેના વિચારો જાણવા માંગ્યા છે. ફરનલ વેજેડે હોદી પ્રધાનને પૂછ્યું કે હોદી ઉપરનો પરદેશી બંધ વધતો જતો હોવાથી હથીયાર બંધીનો કાયદો કાઢી નાખવાપર વિચાર ચલાવવા માટે તે તૈયાર છે કે નહિ તે સંબંધમાં મી. મોન્ટેગુએ કહ્યું કે જાત પરજાતનો તણવત દુર કરવા માટે હથીયાર બંધી કાયદાના શીડ્યુલમાં સુધારો કરવા હોદી સરકાર વિચાર ચલાવે છે.

मुंबाइमां चालु मासमां भरायली ३३ मी स्पेशल हिंदी नेशनल काँग्रेस.

મોડરેટો જુદા પડયા—હિંદી પ્રધાન મોડે મો-ટુએ અને ના વાઇસરોય લોર્ડ ચેમ્સ-ફોર્ડે હોદ્દાને માટે ઘડેલી હોદ્દી રાજકીય સુધારાની યોજના ઉપર મત દર્શાવવાને સ્પેશ્યલ કોમેમ મુંમાઈ ખાતે ભરવાનું નકી થયું હતું તે કોમેમ-આ યોજનાને સ્વીકારશે નહિ, અથવા બ્લેમથી જ્ઞાન. સર. હિન્સાહ એદલજી વાચ્છા, સર ચદાવરકર, મી સમર્થ, આ મી સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી અને જ્ઞાન મી શ્રીનિવાસશાસ્ત્રી વિગેરેએ પોતાની જુદી મોડરેટ કોન્ફરન્સ ભરતી અને આ કોમિ-સમા જુવુ નહિ એવો નિશ્ચય કરી તેઓ કોમેમથી જુદા પડયા છે અને આ યોજના સબધી પોતાનો મત જાહેર કરવા અઝોડામ્પર માસમાં મોડરેટ કોન્ફરન્સ ભરનાર છે

૧૬ ફરેસ્ટાનમાં કુસપ થવાથી જ પડતી આવી છે એ સર્વનાં જાણવામાં છે આવા વખતે એક સપત્તી અને એકત્ર મતની ખાસ જરૂર તે વખતે આ સર દિનસાહ વાઝા, અને જોન મી મુરેન્નાય જેના કેમિસના ચુસ્ત બકતોએ કેમિસથી જુદા પાવાનો નિશ્ચય કર્યો એ એક પ્રકારની તેમની ગેર મમજીની જ અખતે તો જણાય છે જો મી મકનમોહન માનવીયાએ મોડરે ટોતે એકત્ર કરવા બહુ કયું, એક દિવસ કેમિસનો દિવસ ચુસ્તની રાખ્યો પણ તેઓ એકત્ર ન જ થયા અને છેવટે તા. ૨૯-૮-૧૮

ના રોજ ગુણાધમા ચર્ચગિટ રેલ્વેના પાસેના કોંગ્રેસના ખાસ મંડપમા ૧ વાગે કોંગ્રેસ ભરાઈ હતી તેમા મોડરેટોમાંના પશુ ધણા આવતા હતા તેમા એા મી લગુમાધ સામળદાસ એા મી મુનીલાલ એા, તેમજ સર દીનચાલ માણેકજી પીટીટ બેરોનેટ પશુ આવ્યા હતા તે ઉપરાંત મી, દલ્લી, એા મી અમટ, મોતીલાલ થોસ, એા પડીત મદનમોહન માલવીયા, ડો. અનસારી, પડીત મોતીલાલ નેર, એા મી ભરગુરી, ત્રિગેરે ગૃહસ્થો હાજર હતા મંડપમા કોંગ્રેસના પ્રમુખ મી હસન હમામ બેરીસ્ટર એટલે, મીસીસ એનીમીસેન્ટ, મીસીસ સરોજની નાયક આવ્યા પહેલ્યતા તાલીઓના મડગડાટ વચ્ચે વધાવી લેવામાં આવ્યા હતાં સરૂઆતમા ગાંધી મહા વિદ્યાલયના પ્રિંડિતની આગેવાની હેઠળ ગુજરાતી, દક્ષીણી, પારસી, બંગાળી તે પંજાબી બાલુઓએ હારમોનિયમ સાથે 'વહેમાતરમ' અને 'હોંદ અમારા દેય હય' એ ગીત ગાપાં હતા મંડપમાં ૮ થી ૧૦ હજાર માણસ જણાતું હતું જેમા લગભગ ચારેક હજાર ઉલ્કીગેટા હતા-

૩૨આતમાં રીસેપ્શન કમીટીના પ્રેસીડેન્ટ ઝૉ. મી. વીઠ્ઠલભાઈ ઇવરભાઈ ખટલે—પોતાનું બાપણ રાઈ કર્યું હતું તેમણે જણાવ્યું કે કેવીગિટ બપુઓ, અને ખહેના હું તમને સ્વાગત કમીટી તરફથી દીસોજની ભયો આવકાર આપુ છુ આને આપણે હિંદુ સ્તાનના વૉઈસરાય અને હીંદી પ્રધાને હીંદુસ્તાનના રાજકારોબારના સુધારા માટે ને રીપોર્ટ કર્યો છે તેના ગુપ્ત હોયતી તપાસ કરી ચુકોદો આપનાર ન્યામાધીય તરીકે એકઠા થયા છીએ અને આપણી આગળ ને મોટો સવાલ રજુ થયો છે તેની ગભીરાઈ અને અગત્યતા સમજીશુ તો આપણે આપણા લોકો તરફની ફરજ અદા કરીશુ યોગ્ય આગેવાનો અને કોંગ્રેસમેનોએ આજની કોંગ્રેસથી અલગ રહેવોના ઠરાવ કરવાથી આપણે દીલગીર છીએ તેઓએ માની લીધુ છે કે “આજની ખાસ કોંગ્રેસની બેઠક રાજકીય સુધારાની યોજના બાગી પાડવા માટે બોલાવવામાં આવી છે” તમે લાગી મુસાફરી કરીને આ યોજનાનો નુકશ કરવા આવ્યા નથી સુધારાની યોજના જન્મ છે તેમજ સ્વિકારી લેવી, કે તે પૂર્ણ છે એવું કે, પૂર્ણ છે હજુ કહ્યું નથી તે યોજના ઉપર ટીકા કરવાની અને તેમા સુધારો કરવાની યોજના ધકન - રાજ્યાએ પણ છુટ આપી છે આથી કોંગ્રેસ એ યોજના માટે શુ સુધારા સંચયરો તે પ્રથમથી માની લેવું ન જોઇએ હવે જો યોગ્ય માણસોએ પોતાની પીઠ ઉપરનો બોલો ઉચકવા ના પાડી છે તો હવે આપણે વધારાનો બોલો ઉપાડી લેવો જોઇએ અને ચહેનશાહતમા રહીને સપૂર્ણ (પ્રમતે) જોખમદાર રાજ્યશાસન મળે તે રસ્તે કુચ કરવી જોઇએ આને આપણે ને બેઠક ભરી છે તે કાંઈ ઝાંચીતી ભરવામાં આવી નથી કારણ કે જ્યારે હાંદી પ્રધાન અને લોર્ડ ચેમ્સફર્ડ હીંદુસ્તાનના સંપળા વર્ગના પ્રતિનિધીઓની મુલાકાત લેતા હતા તે વેળાએ જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે તેઓ ને રીપોર્ટ કરે તે ઉપર વિચાર ચલાવવા માટે કોંગ્રેસની ખાસ બેઠક

ખેલાવવામાં આવશે તે વખતે સવ એક મત હતા અને કોઇને ખ્યાલ પણ નહોતો કે તેજ રીપોર્ટ આપણા વચે મનભેદ ઉત્પન્ન કરી આપણામાં તક પડાવશે.

મેન્-ગુ-એમ્બ્રડની યોજનાની કૃત્તિ કોએમ-લીગની યોજનામાંથી ઉત્પન્ન થઇ છે. તે યોજનામાં આખા દેશનું મત સમાવેલું છે રીપોર્ટમાં માત્ર પ્રકરણમાં કોએમ લીગની યોજનાની તપાસ લેવામાં આવી છે તેમાંના કટલાક નિયમો આ યોજનામાં સ્વિકાર્યા છે અને બાકીના રદ કર્યા છે. તેમાં જે અગત્યના બાગો છે તે રદ કરવામાં આગ્યા છે ને ખીન અગત્યનાને કબુત રાખવામાં આવ્યા છે જે વખતે હીદી વજર અને વાયસરોયની તપાસ ચાલતી હતી તે વખતે આ સર દીનશાહ વાઘા અને ખીજ નવ ગૃહસ્થોએ કોએમ લીગની યોજનાની પ્રુટીમાં યાદી રજુ કરી હતી કોએમને લીગની યોજના સાથે મળતો યાવ તેવો રીપોર્ટ હતો તો આખો દેશ તેને સ્વિકારત પણ તેવો તે નથી પણ આપણી સન્મુખ જે યોજના છે તેમાં મોટા અને ધરખમદેરકારો કરવા જોઇશે.

આ યોજનાએ દેશને સતોપ આપ્યો નથી પ્રજાને જોખમદાર રહે એવા શાસનની શરૂઆત માટે પહેલી સરત એ છે કે પ્રજાને જગાતનું છુટાપણ મળવું જોઇએ.

વળા પ્રજાને જોખમદાર રહે એવા કારેખાર માટે પ્રતિતે પસદ કીધા છે તેમાં હીદુસ્તાન ની સરકારની પાલિમેન્ટ તરફની જોખમદારીના સુધારો પ્રતિભા અને વડી સરકારમાં એક ખીજની સાથે અને એકીજ વેળાએ થવો જોઇએ.

પ્રતિતેની ધારાસભાએ આઠ કમીટીની ગોઠવણી સપળા ખરી સત્તા જોઇ બેસશે જે આઠ કમીટીમાં સરકારની બહુ ગતી રહેશે અને બેવાર રીતે હીદી સરકારની કાઉન્સીલ એક રેટના જેવી તેની મત્તા રહેશે.

આ યોજનામાં આગળ વધેલા પ્રતિતે સપૂર્ણ જોખમદાર કારોખાર સોપવો જોઇએ અને ખીજ પ્રતિતેમાં સરકારને હસ્તકનાં રીઝર્વ ખાતા ઝોછા રાખવાં જોઇએ.

હીદુસ્તાનની સરકારમાં જોખમદાર કારોખારની એક ધરખમ શરૂઆત તુરત જ થવી જોઇએ અને દશ વર્ષથી ઝોછી નહીં એટલી મુદતે પસદ કરેલા કમીટીને આ કારોખારની તપાસ કરવી જોઇએ. હીદુસ્તાનને સપૂર્ણ પ્રજાદીય કારોખાર માટે વખતની હદ બાધવી જોઇએ તે મુદત ૧૫ થી ૨૦ વર્ષ કરતાં વધારે ન જોઇએ. આ અને ખીજ જે દેરકારો કોએમ તરફથી સુચનવામાં આવે તે સરકાર કબુલ રાખે તો પ્રજાને જોખમદાર રહે એવો કારોખાર સ્થાપવા સ બધમાં એક ધરખમ પગલું ભરેલું હોવાશે આ બીજેરે કહી તેમજે પ્રમુખની સુટણી કરવાની બહાલી આપી હતી.

જો મી. પટેલના ભાષણ પછી મીસીસ એનીમીસેટ પ્રમુખ મી હસન ધમાને કોએમનું પ્રમુખપદ લેવાની દરખાસ્ત સુકી હતી તેને મેરસેમલીગના પ્રેસીડેન્ટ બહુમુદાબાદના રાજ સાહેબ આ, પડિતે મેનમીહન માલવીયા, દી, બા હરચંદ્રાવ વીસનદાસ, મી અક્બર્તી, મી ગોવીંદરાધવ આ મર, જો મી. જીનાદ, અને જો મી ખાખડેએ ટેકા આપ્યો હતો પછી ખુશાલીના ભારે પો-કારો વચ્ચે મી હસન ધમાને પ્રમુખપદ સ્વિકારી પોતાનું ભાષણ શરૂ કર્યું હતું. તેના સારાંશ આ પ્રમાણે છે.

ડેકાગેટ બહુઓ, બાનુઓ અને ગૃહસ્થો.

કોએમની આ ખાસ બેઠક અસાધારણ અગત્યની છે એક વાપસરોય અને હીદી વજર તરફથી બહાર પાડવામાં આવેલા રાજ બધારજીના સુધારા પર આપણે ચર્ચા ચલાવવાની છે એટલે આપણું કામ જોખમ ભરેલું છે, ખીજ ધીટીય ચહેનશાહતના જેવા જ ચહેરીપણાના હક હીદુસ્તાનને પણ મળવા જોઇએ એમ તે કબુલ કરે છે, તેમજે આપણી માગણીઓને વજન આપ્યું છે, આપણી માગણી ૧૯૧૭ ના બહેરનામાંથી ખરી કરાવવામાં આવી છે આપણી માગણી ખરી છે એમ જાહેર કરવાથી સતોપ યાવ નહિ, આપણે આશા રાખવા જેવી ખરેખરી સુધારાની યોજના તેઓએ ધડી નથી તોપણ આપણે ઉતાવળથી યોજના તરછોડી કાઢવી નહીં જોઇએ, આપણી માગણીએ એકત્ર હોદ્દાની માગણી છે.

હીદી ધારાસભાને બદલે (૧) આશરે ૧૦૦ મેમ્બરોની ધારાસભા (૨) આશરે ૫૦ મેમ્બરોની રેટ ટ્રોસલ રચવામાં આવશે. ધારાસભામાં કે સુટાયલા સમાસદોની વધુમતી રહેશે પણ તેને કંઈ મત્તા નહીં રહે અને કારોખાર ઉપર ફક્ત "અસર" કરવાથી તેને સતોપ પકડવો પડશે તેને ખંન અ-રમરક કચ્છન રેટ કાસિલ રચવામાં આવી છે તેમાં સરકારીને સરકારે નીમેલા મેમ્બરોની બહુમતી રહેશે તે સર્વાપરી ધારા બાધનારી સત્તા ગણ્યારો ત કાસીય ધારાસભાને હકાવી શકરો તેથી તે ગોઠવણ વાંધા ભરી છે. પ્રજાની ખરજીને પ્રાતીક ને વડી સરકારો અનુસરે.

એવી આપણી માગણી છે પણ તેને બદલે આપણને આગળ કરતાં પણ વધુ આપણુક સત્તાવાળી વર્ગી સરકાર આપવામાં આવી છે રીપોર્ટમાં નવમા પ્રકરણમાં હીદી સરકાર અગાઉ લોકપર ધણી આપણુકને જુદામાટનું કારણ હતી એમ તેમણે જણાવ્યું છે - કોંગ્રેસલીગની યોજના અબ્દેવાર જણાવી તરછોડી કાઢી છે પણ તેના મુખ્ય મુદ્દાઓ સ્વીકારી રીપોર્ટમાં ઉમેરીને કાઉન્સિલ ઓફ સ્ટેટ ઉપરાંત રાજકર્તાઓની ક્ષીય શિદની પ્રવૃત્તિ કામમાં વચ્ચે પડવાની સત્તા આપવાની પણ હું વીરુદ્ધ છું નાણાની સત્તા સબધી બજેટ ધારાસભામાં ચર્ચા સાર જુદા યશ પણ ધારાસભા તેમાં મત આપશે નહિ પણ તે સામે આપણે ગ્રેટરેસ્ટ છે

ગવર્નર જનરલની એક્ટ્રીકયુટીવ કૌસિલમાં પ્રક્ટ બે જ હીદીઓની કરવામાં આવેલી નીમ લુક્યી-અવીશ્વાસમાં વધારો થાય છે આપણી માગણી એ છે કે એક્ટ્રીકયુટીવ કૌસિલમાં અર્થો અર્થ સભાસદો હીદી જોડાએ

હીદી સરકારના બધારણ કરતા પ્રાંતીક સરકારોના કારોબારમાં કંઈક અશ વધારે લાભ હાયક ફેરફારો કરવામાં આવ્યા છે પ્રાંતીક સરકારી કારોબારને બે ભાગમાં વહેંચી નાંખ્યા છે જે ચોક્કસ ભાગ પ્રજા માટે ને ચોક્કસ ભાગ અમલદારો માટે એક્ટ્રીકયુટીવ સરકાર પણ ઉપર પ્રમાણે બે ભાગોની બનશે માફ માનવું છે કે પ્રાંતીક સરકારોના કારોબારમાં યોજના વડે ધણી સગીન સુધારો કરવામાં આવ્યા છે કે જે અમલમાં આવતા ધીમે ધીમે પ્રાંતો સ્વરાજ્ય ભોગ વર્તા થઈ શકશે પ્રાંતીક સરકારની બે શાખાઓ સબધમાં નાણા સબધી જે ચોક્કસ કરવામાં આવી છે તે મહેને પ્રેરેપુરી અસતોષ ઉપજાવવાની જણાય છે તેમાં ધણી સગીન ફેરફારોની જરૂર છે, પ્રધાનોની નિમણૂકના સબધમાં ધારાસભાના યુટી કમડામત સભાસદોમાંથી પસંદગી કરવાની સત્તા ગવર્નરને છે કારોબારી સરકારના હીદી સભાસદોની યુટી કૌસિલ કરવી એવી આપણે બમામણ કરીએ છીએ, હું એવી સુચના કરું છું કે પ્રધાનોની નીમણૂક થતી વખતે ફરીથી યુટી કહાડવાની તેને માથે ફરજ નાંખવી જોઈએ અને પ્રધાને ધારાસભાને વિશ્વાસ મેળવી રહ્યું જોઈએ અને જે ધારાસભા પોતાના અવિશ્વાસ જાહેર કરે તો તેણે પોતાની જોડાટ રાજીનામું આપવું એ સરને હોવી જોઈએ પ્રધાનોને કારોબારી સભામાંથી બાતલ રાખવાના સબધમાં લોકો તરફથી નાપસંદગી જણાઈ આવે છે ત્યાં તેમને કારોબારી સભામાં દાખલ કરવા જોઈએ, જે ગવર્નરની મરજી હોય તો કારોબારી સભામાં ખાસ સભાસદો નિમંત્રણ મળે વાધો જણાવે તો નથી હોંદુસ્તાનની આર્થિક ચિંતિને મજબુતી આપવા માટે તેમજ નવા હંકો જોખમોને માટે લોકોને વધારે હાયક બનાવવા માટે હોંદુસ્તાનની આર્થિક બીલવણી આગળ વધારવાની અસત જરૂર છે

જાહેર નોકરીમાં નાન જાતના અકુચ કહાડી નાખવો ને હાલમાં જે નોકરીઓની ઇગડમાં ભરતી કરવામાં આવે છે તેની હોંદમાં ને ઇગડમાં ભરતી કરવી અને તેમાં હોંદમાંથી ૩૩ ટકા જેટલી ભરતી કરવી અને તેમાં દર વર્ષે દોઢ ટકા જેટલો વધારો કરવો આ રૂઢી ઉંચી ચક્રવર્તી છે હું પોતે આ સુચવેલા ફેરફારોને આવકાર આપું છું લશ્કરી નોકરીઓમાં હીદીઓને દાખલ કરવાની સુચનાની ગોંધ લેતા સતોષ ઉપજે છે

ઉપરમાં હું મારા દેશી ભાઈઓને જણાવીશ કે તમારે તમારી માગણીઓ ચાલુ રાખવી જોઈએ અને તે માગણીઓ વાજબી હોવાથી તેનો સ્વિકાર યશ જ એ પમાણે પોતાનું બાપણ પુરું કર્યું હતું

તે દિવસે સપ્ટેમ્બર ૬ કમીટી નીમાધ કોંગ્રેસ બીજા દિવસ ઉપર મુક્તવી રહી હતી

તા ૩૦-૮-૧૮

જોજ સપ્ટેમ્બર ૬ કમીટીનું કામ પુરું થતાં ફરી ૩ વાગે કોંગ્રેસ મળી હતી તેમાં દર આ તમા પ્રમુખે જણાવ્યું કે સપ્ટેમ્બર ૬ કમીટીએ મુસલમાન લીગની કોમિટ સાથે મળીને ૩ ઠરાવો પસંદ કર્યા છે જે નીચે મુજબ છે, પહેલો ઠરાવ હું મહેલુ છું તે એ છે કે,—

“ના શહેનશાહ તરફ કોંગ્રેસ વશદારી જાહેર કરે છે અને બોટન અને મિત્ર રાજ્યોની ફતેહ હિંદ છે કે જે લડાઈમાં તે સ્વેદ શાંતિ અને મુન્દરીય હકની લડતમાં ઉતર્યું છે”

બીજા ઠરાવ એ છે કે,—કોંગ્રેસ લીગની હોમરૂલની યાજના આ કોંગ્રેસ પસંદ કરે છે અને હોંદ સ્વરાજ્યથી કાઢ પણ આપણી સતોષ પામશે નહિ એમ જાહેર કરે છે આ બેંદ ઠરાવો પસાર થયા હતા

તે પછી મીસીસ એનીબીસેટ ત્રીજે ઠરાવ આ પ્રમાણે રજુ કર્યો હતો :

(ક) આ કોંગ્રેસ જાહેર કરે છે કે હિંદુસ્તાનની પ્રજા જોખમદાર સરકાર - મેળવવાને લાયક છે અને હોદી રાજદ્વારી સુધારાને, લગતા રીપોર્ટમાં આવી ઉલટી રીતે બતાવવામાં આવેલી ધારતીનો ઇન્કાર કરે છે

(ખ) આ કોંગ્રેસ મજબૂર રીપોર્ટમાં સમાવવામાં આવેલી રીત સાથે બીજુલ એક મત ધતી નથી પ્રાંતો સુખ્ય સ્થળ છે કે જેમાં જોખમદાર સરકાર સ્થાપવાના પગલા જાહેર કરવાં જો-
છએ અને અગત્યની બાબતોમાં પ્રાંતોની અદર દાખલ કરવામાં આવનારા ફેરફારોના, પરીણામોના અનુભવ મળતાં હોદી સરકારનું હાલનું રાજ્યધારણ કાયમ રાખવું જોઈએ પ્રાંતોની હકુમત અને હોદી સરકારના રાજકારભાર બનેલા એકીબેળાએ અને એક સરખો સુધારો વધારો કરવો જરૂરનો છે

આ ઠરાવના ટેકામાં મીસીસ બીસેન્ટે કહ્યું કે આપણે સ્વરાજ્ય ચલાવવાને લાયક થયા છીએ માટે હવે અમને સ્વરાજ્ય મળવું જોઈએ આ ઠરાવને મી જમનાથ મજસુદાર, ખાન બા સરકારજીખાને વીગેરે ટેકા આપતાં ઠરાવ પસાર થયો હતો ત્યારબાદ કોંગ્રેસ બીજા દીવસ ઉપર મુક્તવી રહી હતી

તા ૩૧-૮-૧૮

આજે ૨૧ ૧૧ વાગે કોંગ્રેસ બરાધ હતી અને પ્રમુખ, વીગેરે આવી પહોચતા તાળીઓના અવાજથી વધાવી લેવામાં આવ્યા હતા તે પછી ઝા પડીત ગોકર્ણનાથ મીએ નીચેનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો

“ હોદી સરકારની એકલી વહીવટી સત્તા નીચલા અપવાદને આધીન દેશની મુલક શાંતિ અને રક્ષણ સબંધમાં સીધી રહેશે હોદીઓના પાલમિટે હડો જાહેર કરનારા કાયદામાં હોદી-
ઓને બીટીશ શહેરીઓ તરીકેના નીચલા હડો આપવાનું જાહેર કરવું —

(અ) નામદાર ચહેનશાહની બધી હોદી પ્રજા અને જેઓ હોદી પ્રજા તરીકે વસવાટ કરી રહ્યા છે તેઓ બધા કાયદાની નજરમાં સરખા છે અને હોદીઓને જુદા મહુનારો કાઢ બી કાયદો અમલમાં હોવો ન જોઈએ

(બ) નામદાર ચહેનશાહની કાઢ બી હોદી પ્રજાને કાયદાની અદાલતે સખ કરવા સિવાય અને કાયદેસરની ખુશી તપામ વિના, છુટાપણું, જાદગી, મીઠકત, બાબજની અથવા લખાણની સ્વતંત્રતાની બાબતમાં કાઢ બી સહન કરવું પડે નહિ

(ક) હોદી પ્રજાને ડ્રેટબીટનની માફક લાઇસન્સથી હથિયારો રાખવાનો હક મળવો જોઈએ અને ન્યાયની અદાલતની સખ સિવાય હક કાઢ બી રીતે લઇ લેવાનો ન જોઈએ

(દ) બીજા બીટીશ પ્રજાઓના જેવા સજેગો સિવાય બીજા સજેગો સિવાય બીજા સજેગોમાં કાઢ બી હોદી પ્રજાને મોતની સખ ન થવી જોઈએ

આ દરખાસ્તના ટેકામાં તેમજો ઇસિઅન ડિરેન્સ એક્ટ, હથિયારનો કાયદો અને ગ્રેસ એક્ટ ૨૬ યવા જ જોઈએ વીગેરે વીવચન કર્યું હતું તે પછી મીસીસ સરોજની નાયકું, મી રામબજ દત્ત ચોધરી, મી જમનાદાસ દારકાદાસે વીગેરેએ ટેકા આપ્યા પછી ઠરાવ પસાર થયો હતા તે પછી મી પી રામસ્વામીઆયરે નીચેનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો

“ કોંગ્રેસનું મજબુત મત છે કે હોદી પ્રજાના બવા ખાતર હોદી ધારાસભાના બીટીશ સરધાનો જેવું જગત સબંધી છુટાપણું બસવું

આ ઠરાવને મી. અબ્દુલ કાસીમ મી મનસુમેદાર વીગેરેએ ટેકા આપતાં તે પસાર થયો હતો તે પછી કોંગ્રેસ બીજા દીવસ ઉપર મુક્તવી રહી હતી

તા ૧-૯-૧૮

આજે કોંગ્રેસનું કામ શરૂ થયું હતું તેમાં પ્રથમ ઝોનરેખા મદન મોહન માલવીયાએ નીચે પ્રમાણે ઠરાવ મૂક્યો હતો

આ કોંગ્રેસ હિંદુસ્તાનમાં જોખમદાર સીસ્ટમ સ્થાપવા માટે ઝા મેકેટરી ઝાફ સ્ટેટ અને ના વાઇસરાય તરફથી કરવામાં આવેલી ‘કાશીશની પીજાન કરે છે અને કેટલીક લનામણો હાલની સ્થિતિમાં સુધારો કરનારી છે તોપણ કોંગ્રેસ જાહેર કરે છે કે યોજનામાં કરવામાં આવેલી લનામણો નીરાશી ઉપજાવનારી ને અસંતોષકારક છે અને જોખમદાર સરકાર લણી એક ધરખમ પગલુ આગળ વધવાને નીચલા સુધારો કરવો તદ્દન અવશ્યનો છે

હીંદી સંસ્કારના બધારણમાં થવા નોંધતા સુધારા—(૧) પ્રાંતીક સરકારો માટે મુચ્ચ પ્રમાણે રીઝર્વ અને ટ્રાન્સફર્ડ બાબતોની સીસ્ટમને સરકાર માટે અખતાર કરવી (૨) રીઝર્વ તરીકે પરદેશખાતાને લગતા હીંદી રાજકર્તાઓ સાથેના સંબંધો, હસ્કર, દરિયાઈ કાફલા ને આદેશની મુલેહશાંતિ તથા બચાવ સાથે નીધી સંબંધે ધરાવતી બાબતોને ગણવી, ન્યારે બીજા બાબતોને ટ્રાન્સફર્ડ બાબતો ગણવી (૩) રીઝર્વ બાબતો માટે નોંધતા એલોટમેન્ટને મહેસુલ ઉપર પ્રથમ કાબુ આપવો (૪) કાંતો માટે જે ધોરણ મુકરર કરવામાં આવ્યું છે તેજ ધોરણ ઉપર ખજેટ બહાલ રાખવા માટે રૂઢી અખતાર કરવી (૫) સંઘના કાયદાના બીજા લેજિસ્લેટીવ એમેન્ડમેન્ટોમાં દાખલ કરવા (૬) કાઉન્સિલ ઓફ સ્ટેટ સ્થાપતી નહિ તે જે સ્થાપનામાં આવે તો અર્ધો મેમ્બરો સુદી કઠાયના તેમાં રાખવા (૭) રીઝર્વ બાબતોને માટે એક્ટ્રીક્યુટીવ કાઉન્સિલોની અર્ધી સંખ્યા હીંદીની રાખવી (૮) તે લેજિસ્લેટીવ એમેન્ડમેન્ટોમાં મેમ્બરો ૧૫૦ રાખવા તેમાં ૬૬ મેમ્બર સુદાયવા રાખવા (૯) તેમાં પ્રેસીડેન્ટને વાઇસ પ્રેસીડેન્ટને એસેમ્બલીએ સુદી કઠવા, (૧૦) લેજિસ્લેટીવ એસેમ્બલીને કામકાજ ચલાવવાના પોતાના કાનુનો ધરાવતી તે સુધારવાની સત્તા આપવી (૧૧) કાઉન્સિલને એસેમ્બલીની સલાહો આંતરે આંતરે બોલાવવી (૧૨) કાયદો પસાર કરી એવી ગેરરી આપવી કે મૂર્ખ નોંખમદાર મરકાર આપ્યા બીટીશ હોડિસતાનમાં ૧૫ વરસની મુદતની અદર સ્થાપવી

પ્રાંતીક સુધારા—એક્ટ્રીક્યુટીવ ગવર્નમેન્ટના કાષ્ટપણ વધારાના મેમ્બરને પોટ ફેલીયો વગર રાખવો નહિ (૨) કોસિલને સરઆતથી જ મીનીસ્ટરોની નોંખમદારી પણ ચાલુ થવી નોંધએ (૩) મીનીસ્ટરોના દરજ્જે અને પગાર એક્ટ્રીક્યુટીવ કાઉન્સિલના મેમ્બરોના જેવા જ રાખવા (૪) રીઝર્વ બાબતોમાં એક્ટ્રીક્યુટીવ કાઉન્સિલોની ઓછામાં ઓછી અર્ધી સંખ્યા હીંદી રીવાજોની રાખવી (૫) ખજેટ ઉપર ધારા બાધનારોનો કાબુ રાખવો. નવા કરો નાખવાની જરૂર પડે તો ટ્રાન્સફર્ડ ને રીઝર્વ બને બાબતો માટે સામટી પ્રાંતીક સરકાર તરફથી તે કરો નાખવા નોંધએ

પ્રાંતીક સ્વરાજ્ય—આ કોંગ્રેસ એવો અભિપ્રાય ધરાવે છે કે સંપૂર્ણ પ્રાંતીક સ્વરાજ્ય ચલાવવા લોકો તૈયાર છે તે પણ કોંગ્રેસ સુધારા અમલમાં મેનવાની ખાતર ન્યાય ને પોલીસખાતા ૬ વરસની મુદત માટે સંઘના પ્રાંતોમાં એક્ટ્રીક્યુટીવ ગવર્નમેન્ટના દ્વાયમાં મેનવાને તૈયાર છે કારોબારી ને ન્યાયખાતા દુરત જુદા પાડવા (૨) પ્રેસીડેન્ટને વાઇસ પ્રેસીડેન્ટને કાઉન્સિલે સુદી કઠવા (૩) ગ્રાડ કમીટી નીમવાની મુચ્ચ પડતી મૂકી જે ગ્રાડ કમીટી નીમવામાં આવે તો તેમાં અર્ધી સંખ્યા લેજિસ્લેટીવ કોસિલે સુદી કઠવી (૪) લેજિસ્લેટીવ કોસિલમાં સુદી કઠાયવા મેમ્બરોનું પ્રમાણ ૬૬ નું રાખવું (૫) લેજિસ્લેટીવ એસેમ્બલી કે કાઉન્સિલ ઓફ સ્ટેટ કે લેજિસ્લેટીવ કોસિલ બરખાસ્ત કરવામાં આવે ત્યારે ગવર્નર જનરલે કે ગવર્નર જરૂરનોગી સુદાયમાટે હુકમો બહાર પાડવાનું ને ત્રણ મહીનાની અદર તેમને ફરી બોલાવવાનું ફરજિયાત રહેશે

પાર્લામેન્ટ ઇંડિયા ઓફીસ—કાઉન્સિલ ઓફ ઇંડિયા કહાડી નાખવી અને હિંદી વજરને મદદ કરવા જે તાબબ વજરો નીમવા તેમાં ૧ હીંદીવાન હોવો નોંધએ (૨) ઇંડિયા ઓફીસનો ખચ બીટીશ આવક, જવકના અડસટમાં દાખલ કરવા (૩) રીઝર્વ બાબત સંબંધે ધરાવતી નાણાં સંબંધ કે કારોબારી સત્તાઓ પ્રાંતીક સરકારને ટ્રાન્સફર કરવી (૪) ઇંડિયા કાઉન્સિલનું હાલનું બધારણ તપાસવાને નીમવામાં આવનારી કમીટીમાં પુરતું હીંદી તત્ત્વ રાખવું

આ કાવના ટેકામાં ઓ. મી. પડીતે કહ્યું કે આ કાવ પસાર કરવો નોંધએ હીંદી સરકારનું ધોરણ ચોક્કસ રીતે ગોઠવવાની બાબત ઉપર સંઘની પક્ષ ને પાર્ટી એકમત થઇ છે. તે કાવને સરદીનશાહ પીટીટ, મી. જમનજી, મી. તીલક, મી. અખાસ તૈયબજી, મી. બીપીન ચંદ્રપાલ અને મીસીસ બેસન્ટે ટેકા આપ્યા પછી કાવ પાસ થયો હતો

ત્યાર પછી લેજિસ્લેટીવ કોસિલને એસેમ્બલીમાં મેહોમેદનનું પ્રમાણ જાળવી રાખવાનો પ્રયત્ન કરાવ મૂક્યો હતો. તે પછી મીસીસ સરોજની નાયકીએ “આયોજનામાં મરદો માટે જે લાયકાતો દરસાવવામાં આવી છે ત્યાં તે લાયકાતો સ્ત્રી જાતીને સંબંધે બીનન્યાયક જાહેર કરવી નહિ, તેને બીઅનુસુયા સારાલાઇ, મીસીસ રમીયાઇ કામદાર વીગેરેએ ટેકા આપ્યો હતો. પડીત મદન મોહન માલવીયાએ વીરહ મત આપ્યો હતો છતાં પાછળથી વધુ મતે કાવ પાસ થયો હતો. તે પછી “અજમેર, મેવાડને હીંદીના એક પ્રાંત બનાવવાનો કાવ” પાસ થયો હતો તે

પછી હોદીવાનોને લશ્કરમાં ૩૫ ટકા કમીશન આપીને ૧૫ વર્ષમાં ૫૦ ટકાની સંખ્યા કરવી તે હરાવ પામ થયો હતો પછી રોનેટ કમીટીની ભનામણે વખોડી કઢાડાવ્યાં તે પછી લેજિસ્ટ્રીવ એસેમ્બલીમાં ૧ સમામત પ્રેર્યો, ૧ ને મોસ્લેમ લીગે સુદી કઢાડવાનો હરાવ પામ થયો હતો તે પછી પ્રમુખનો ઉપક્રમ માની કોએમ બગ્યાસન થઈ હતી

આવતી કોએમ માટે બોમ્બે પ્રોવિન્શન કોએમ કમીટીએ હો. મા બાલગગાધર તીતકને સુદી કાઢ્યા છે

મુબાઇમાં તા ૩૧ અને ૧ લી મપ્ટેબરના રોજ મહુમુદાબાદના રાજા બો. સર મહમદગઢવી મદમદખાન બહાદુરના પ્રમુખપણા નીચે આપ ઇડિયા મોસ્લેમ લીગ મળી મોસ્લેમલીગ હતી તેના રીસેપ્શન કમીટીના પ્રમુખ બો. સર હાજતમાઇ કરીમખાઇએ આનકાર આપનારું કર્યા પછી પ્રમુખે લાયણ કહ્યું હતું તે પછી હોદી પ્રધાન અને ના વોયસમેયે ધોડવી યોજનાના મુખ્યમા કરાવે કર્યા હતા તેમાં હોદીને રવરાજ્ય બસવાનો, નાણા મળ્યા ને હથિયાર સમઘી છુટાપણું આપવાનો, અને કોએમ લીગની યોજનામાં લેજિસ્ટ્રીવ એસેમ્બલીને કાઉન્સીયો મળેનું મોહમદેનેનું મખાણ બાગરી રાખવાના વીગેરે કરાવે થયા હતા આ કરાવેમાં કેટલાક કોએમ ધોડા કરાવેના જેવીજ મતનમના હતા

વૈદ્યક હુકા.

સાપનો ઉપાય—અમરેલીથી એક જણ લખે છે કે અત્રેની કબુલખતે સાપ કરડવાથી જીવતા રસમાંથી દોઢ ગેર પાણી પાછ શરીર ઉપર ટાંચ પાણીનો દોઢ લ્હાક છટકાવ કરી બેસાડી રાખી હતી જેથી તે બેશુદ્ધ ને મરણપ્રાય સ્થિતિમાં છતાં બચી ગઈ છે

કોલેરાનો ઉપાય—અભાતથી ડૉ. મહસાલ ગુજરાતીને જણાવે છે કે, કોલેરા ઉપર Lique Hydrogen Peroxide (oxygenated water) લાયકર હાઇડ્રોજન પર ઓક્સાઇડ ઓડો ઉધળી થતાં જ દુધ દીપાં અધીળ પામીમાં દરદીને દર ક્લાકે પાવાનો પ્રયોગ કરવાથી બે કે ત્રણ ડોઝ આપતા જ કોલેરા મટે છે બોરાક આપવો તહિ, જરૂર હોય તો દુધની કોપી થોડી આપવી નાનાં બચ્ચાંને રૂપીઆભાર પાણીમાં ત્રણ દીપા આપવા

ચામડી ઉપરના મસા અને તલ માટે બીમરાઇન ૧ ઓસને લેકીક એસીડ ૧ ઓસ, ઓસ ગુલાબજળમાં મેળવી લગાવવાથી મટે છે

પીથુષધારા—અજમાનાં દુધ, પીપરમીટ ને દેલી કપૂર મળે ભાગે લઈ એક ખાટલીમાં ૧ લ્હાક રહેવા દેવાથી અર્ધ પરી તે અજીર્ણ, પિત્તવિહાર, ઉગ્ગસ, મુખપાક, કોલેરા, વિગેરે મટાડે છે

ક્ષય—હોડીપીપરને બારીક ઘુટી નાગરવેનના માનની સાત અર્થવા તો એકવીસ ખાવેના આપી તે સુધી ૧ માસો અરહુસીના પાનનાં રસ અને મદમાં મેળવી સાંજે ૧ માસો દૈનિક રોજ આટવાથી ક્ષય મટે છે

મઝહુણી—દસ તોલા શુદ્ધ ગધકને બે તોલા શુદ્ધ પારાની કજ્જલી કરી તેમાં સાત તોલા કોડીઓની બખ, શુદ્ધ વજનાગ ૧ તોલો, સુંઠ, મરી, પીપર એ ત્રણ ત્રણ તોલા, બે તોલા કઢાની ઊલ, ૨ તોલા કુલાવેસા ટકલુખાર, પાંચ તોલા શખખખ એ સર્વ ઓષધો બારીક વાટી સુધી કરી અને કજ્જલીમાં મેળવી ઘુટવા પછી તેમાં ચાર તોલા અરીજ મેળવી ઘુટવું પછી તે સર્વ આપણીના વજન નેટલું જ ધવત્તાના બીની ચીખે મેળવી બારીક ઘુટી આદાના રસમાં આઠ પહોર પવાળા રાખી પછી આઠ પહોર તે રસમાં ઘુડી તેની મગના દાણા જેવડી ગોળાઓ બનાવવી તેમાંથી સવાર, બપોર ને સાંજે ત્રણ ત્રણ ગોળાઓ ખાસનો સાથે ખાવી તરસ લાગે તો પણ હામ પાવી, શૂખ લાગે તો પાણી હાસ પાવી, મોઢ વસ્તુ કે અનાજ ખાવું નહિ, આ પ્રમાણે ૩૧ દિવસ દવા કરવાથી સમઢણી રોગ મટે છે. ૩૧ દિવસ પછી દલકો પથારી, દાળ, આત વિગેરે થોડું થોડું ખાવું

વિષમન્દર—ધવત્તાના મૂળની ઊલ ૧ મ્તી, દાળ મરી ૧ રતી અને તુગમીનાં પાન ૧ રતી સર્વેને બારીક ઘુટી તુકમીના પાનના રસમાં ઘુટી ગગ જેવડી ગોળાઓ બનાવવી તે તાવ આપતા પહેલાં અકે ગોળા ખાવાથી તાવ મટે છે

પુસ્તક

૬૬.

અંક ૮ મો.

ભાગ્યોદય

આંકડો ૨૭૨

સને

૧૯૧૮.

અંતરમાં દર્શન દેવા इष्टप्रति आर्द्रभावे प्रार्थना.

(મારે મદિરે પધારો યોગિરાજ. એ લય.)

મારે અતરે પધારો અધિરાજ ! જરી આજ,

બિનતિ રવીકારી આ હીનની,

રનેહજલમા ખીસેલું મનસરોજ આ,

આપ જામર તેને ગ્રહણ કરો આજ આ,

હું તો ભાવ વડે અર્પું રક્ષરાજ !—

જરી

સુગુણ શૃંગારે હૃદય આ દીપાવીયું

માહિ ભક્તિનું સિંહાસન સ્વપાવીયું;

ત્યા વિરાજે મુજ સર્વસ્વ હૃદયરાજ !—

જરી

મારા ઉરમા ન દુષ્ટ કોઈ સચરે,

મારા સર્વાથ આપને અનુસરે;

કરો એટલું જય તી હવનરાજ,—

જરી.

શ્રી જ. દેવો.

સંયમાંજન આંજવા મનને સુગ્રોધ.

(સંતન મન બરીયાં મળાજોરે, એ લય)

અજનન મન ! અતર આજી, તું નિત્ય નિરજન ન્યાણ,

નયનથી નિત્ય નિરંજન ન્યાણ !

બંધપણનું બંધન ત્યજવા, મદમજન પ્રભુ સેવ,

મનરજન ભયભજન પ્રભુએ,

સ્થા હૃદય તુજ રાજી, તું નિત્ય નિરજન ન્યાણ,

લેશ ન અતર છે અવ્યતર, તુજમા તુજ પ્રકાશ,

નિરખ નિરતર મત્ર જીપીને,

હેખાતા વાર ન થારો ઝાઝી, તું નિત્ય નિરજન ન્યાણ,

થાય બહિર્મુખ જેમ જેમ તેમ, પડળ અધિક બધાય,

અતર્મુખ થાતા આવરણો,—

ટળતા, પલટાશે તારી બાજી, તું નિત્ય નિરજન ન્યાણ,

રજતમપટ લેરી તું જેમ જેમ આગળ આગળ જઈય,

પરિણમે નરહરિપદ પામી,

તેમા તું રહીશ અખંડ વિરજી, તું નિત્ય નિરજન ન્યાણ

શ્રી. જ.

વગર કાંઈ મળતું નથી એ વાત ખરી છે પણ પ્રયત્ન કરતા પહેલા શાની શાની જરૂર છે કે તેથી પ્રયત્ન સહેવાઈથી સિદ્ધ થઈ શકે તે કહેવાનો અમારો આશય છે દોઢ પણ કાર્યને સિદ્ધ કરવા પહેલા તે કાર્યને કેવી રીતે સિદ્ધ કરવું તેના નિર્ણય કરવાને માટે વિચાર કરવાની ખાસ અગત્ય છે ડામાડોળ વિચારથી દોઢ પણ કાર્ય સિદ્ધ થતું નથી ધડીમા આ કર કે તે કર, ધડીમા આમ કરવાથી પૈસા મળશે, વળી વિચાર કરે ને તે પ્રયત્ન પડતો મૂકી વળી વિચાર આવે કે આમ કરવાથી સત્તર સિદ્ધ થશે, આવ્યાને આવ્યાજ પ્રકારના ડામાડોળ વિચાર કરવા, અને કાંઈ એક ઉદ્દેશનો પ્રથમ નિર્ણય કર્યા વગર પ્રયત્ન કરના મડી પડવું એ વખતને ગુમાવના જેવું છે માટે જે કાર્યને સિદ્ધ કરવું હોય તે સંબંધી પ્રથમ વિચાર કરી તેને સિદ્ધ કરવાના માર્ગનો ચોક્કસ નિર્ણય કરવો જોઈએ અને તે પછી તે વિચારનાનુસાર તે કાર્ય સિદ્ધ કરવા ઉત્સાહ અને શ્રદ્ધાપૂર્વક પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે ધણી માણસો માત્ર કલ્પનામય વિચારજ કર્યા કરે છે અને તે પછી તે કલ્પનાને સિદ્ધ કરવાને માટે પ્રયત્ન કરતા નથી તેમને નિષ્ફળતાજ મળે છે પણ પ્રયત્ન કરનાર તો તે કલ્પનાના ચિત્રને પ્રત્યક્ષ ખાંડું કરી દે છે કાંઈ કામ કરતા પહેલા તે કામ કરવાની પ્રથમ મનમા દૃઢ ઈચ્છા રાખવી અને તે ઈચ્છાની સિદ્ધિને માટે મમત્ર વિચારશક્તિયોને એકાગ્ર કરવી જોઈએ અને એકાગ્રતાપૂર્વક પ્રયત્ન કરવો જોઈએ આ માર્ગ યોગ્ય અને પ્રાપ્ત થઈ શકે તેવા કાર્ય સિદ્ધ કરવાને માટે છે અયોગ્ય અને નિષ્ફળિય કાર્યો મિદ્ધ કરવાને માટે આ શક્તિનો ઉપયોગ કરવાથી હાનિજ સહન કરવી પડે છે, જેથી અન્યાય માર્ગે દોઢ પણ કાર્ય સિદ્ધ કરવાની ઈચ્છા રાખવી નહિ

કાંઈ પણ કાર્યને સિદ્ધ કરવા માટે પ્રથમ કલ્પનામય ચિત્ર રચવાની ખાસ જરૂર છે જેમ કાંઈ પણ મકાન કે કાર્ય કરવા માટે તે કરતા પહેલા તે કેવું તથા કેવી રીતે કરવું તે જાણવા માટે તેના નકશો અને એરદીમેટ કરવામાં આવે છે અને તે પછીજ તે કાર્યનો આરંભ થાય છે તેવીજ રીતે મનુષ્ય માત્રે પોતાની વર્તમાન સ્થિ

તિમાં જે જે કાર્ય સિદ્ધ કરવાનાં કે જે જે વસ્તુઓ મેળવવાની હોય તેવું પ્રથમ કલ્પનામા ચિત્ર અકિત કરવાની ખામ જરૂર છે, પછી આ કલ્પનામય ચિત્રને પ્રત્યક્ષ કરવા માટે પ્રયત્નનીજ માત્ર અપેક્ષા રહે છે, અને જેમ એકવાર રેલ્વેના પાટા નાખ્યા પછી તેના ઉપર રેલ્વે ગાડી કપાટાખ ધારેલે સ્થળે જઈ પહોંચે છે તેમ મનુષ્ય પણ આ રેલ્વેના પાટાની માફક પ્રથમ નો પોતાના મનમા પોતાને જે પદાર્થની જરૂર હોય તેવા કલ્પનામય ચિત્રને અકિત કરે છે તો તેને તે વસ્તુ સત્તર મળે છે

આ જગત તો સુ પણ સર્વ પદાર્થો કલ્પના પ્રમાણેજ ઉત્પન્ન થયેલા છે પ્રથમ કલ્પનાને ચોક્કસ કરી પછી તે કલ્પનામય પદાર્થને પ્રત્યક્ષ મેળવવાને માટે શ્રદ્ધા અને ઉત્સાહપૂર્વક મતલ પ્રયત્ન કરવાથી તે પદાર્થ સત્તર પ્રત્યક્ષ આવીને ઉભો રહે છે

આ જગતમા જે જે મનુષ્યો મહાન થયા છે, તે મર્ચેએ પોતાની તે સ્થિતિ પ્રથમ કલ્પનામાજ ઉત્પન્ન કરેલી અને તે પછીજ તેમને તે પ્રાપ્ત થયેલી છે, તે કલ્પનામય ચિત્રને પ્રત્યક્ષ કરવાને માટે જેટલી સ્પષ્ટતાથી, જેટલા આગ્રહથી અને જેટલા ઉત્સાહથી પ્રયત્ન કરવામા આવે છે તેટલી જ સત્તર તેની સિદ્ધિ થાય છે

તમારે અત કરજુ કણુ જરૂં હોય પણ તમને અસહયિન લાગતું હોય તેવું કાર્ય સિદ્ધ કરવાની તમારે ઈચ્છા થતી હોય તો તેથી તમારે નિરાશ થવાની જરૂર નથી તમારે તેવું પ્રથમ કલ્પનામા ચિત્ર અકિત કરવું અને તે પછી તે સિદ્ધ કરવા માટે તમારી સંપૂર્ણ શક્તિનો દૃઢ મનથી ઉપયોગ કરવો અને તેમા જરા પણ અશ્રદ્ધા સંશય કે ધીક ન રાખવી, પરંતુ હમેશા તે કાર્ય સિદ્ધ થશેજ એવા આનંદમય વિચારથી તમારા પ્રયત્નમા મુક્રમ રહેવું અને આવા કાર્યને સિદ્ધ કરવાને માટે તમારા ઉત્સાહને નિધારનારજ પુસ્તકો વાંચો, અને જેમણે આની રીતે પોતાના કાર્યને સિદ્ધ કર્યો હોય તેવા મનુષ્યોના સંસર્ગમા આવો અને તમારે કાર્ય સિદ્ધ થાય ત્યાં સુધી તે પ્રયત્નને અસ્થિર વિશ્વાસ અને ધૈર્યથી વળગી રહો, અતે તમારો વિનયજ છે

તમને તમારી હાથની સ્થિતિ દુ ખદ કે ક-
 ઠાણાલરી લાગતી હોય, તમારી કમાણીથી તમને
 સંતોષ થતો ન હોય, અને તેમાથી ઉદ્ધરવાનું
 તમને એક પણ આશ મળતું ન હોય છતાં પણ
 નિરાશ ન થશો તમારી પામે એક એવી દિવ્ય
 શક્તિ છે કે જે તમે તેનો આશ્રય લેતા શીખશો
 તો તે તમારા મહાન સક્રિયતાને કાલુષ્યવારમા દૂર કરી
 તમારા કર્મના સુખમય ચિત્રને તમારી પાસે રજુ
 કરી દેશે જમતમા ધણા મહાન પુરુષો તમારા
 જેવીજ સ્થિતિમાથી મહાન પદને પામ્યા છે અને
 હાલ પણ ધણા જે અત્યારે કલ્યાણ અને સત્ક્ર-
 વાન જણાય છે, તે પૂર્વે તમારા જેવીજ સ્થિતિ-
 માં હતા, છતાં પણ આજે તેઓ આજ રીતે
 આગળ વધી તમારી દૃષ્ટિએ મહાન જણાય છે
 તમે પણ જો આ માર્ગનું અવગમન કરશો તો
 ભવિષ્યમા તમારે પણ દુ ખતા રોડા રડના નહિ
 પડે. પણ તેની સાથે સર્વ ગુણો ઉપરાંત સદા
 સત્યને સ્થાન આપવું પડશે આ દિવ્ય શક્તિ તમા
 હોય છે ત્યાજ કરવું થાય છે અને પો-
 ના ઉપાસકને મહાનમા મહાન સ્થળે પહોચાડી
 શકે છે

દરરોજ થોડો થોડો વખત આ શક્તિની રૂપા
 મેળવવા માટે યાતો આ શક્તિનો તમારામા પ્રાદુ-
 ભાવ થાય તે માટે તમારે તેના સમાગમમા આ-
 વનાની જરૂર છે તમારે તેના સમાગમ માટે જ્યાં
 એકાગ્ર ચિત્ત, અને અવ્યવસ્થિત કે ગમાડોળ વ
 ગરની સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી શાંતિથી તમારા વિચા-
 રને એકાગ્ર કરવાની જરૂર છે પ્રાતઃકાલે ઉઠો તે
 વખતે જ કે સાત ગાગે રનાન વિગેરે કાર્યથી પ
 વિત્ર થઇ, અને રાત્રે સુતા પહેલાં શાંતિપૂર્વક બે
 સીને મનને એકાગ્ર કરવું, મન શાંત અને એકાગ્ર
 થાય અને તેમા ખીન્ને એક પણ વિચાર ઉત્પન્ન
 ન થાય તેની સ્થિતિ થાય તે પછી તમારામા તે
 દિવ્ય શક્તિનો પ્રાદુભાવ થાય છે અને, તે શક્તિ
 તમને તમારા દરેક કાર્યમામદદ કરવાનીજ છે એવી,
 દૃઢ શ્રદ્ધાપૂર્વક માનીને કેટલોક વખત તેની સાથે
 એકાગ્ર થાવ તે પછી શાંતિપૂર્વક તમારા કર્મના
 ચિત્રની કલ્પના કરો અને તે કલ્પનામય ચિત્ર ત-
 મને જાણે પ્રત્યક્ષ જણાવું હોય તેવી તેની ભૂતિને
 થોડોક કાળ જોઇ રહો, અને તે જાણે તમને પ્ર

ત્યક્ષ પ્રાપ્ત થઇ છે એવા નિચારમાં આનંદમય
 થઇ થોડોક કાળ એટલે આવી સ્થિતિ ત્યાં સુધી
 ટકી રહે ત્યાં સુધી તેમા એકાગ્ર થાવ અને આ
 કલ્પનામય સ્થિતિ તમને પ્રાપ્ત થઇ છે અને તે
 પ્રાપ્ત થવામાં તમને તેની પાછળ રહેલી અનેક
 અર્થશક્તિ પન્ન દૈવીશક્તિ તમને વારંવાર મદદ
 કરે છે, યાતો તે સ્થિતિ તમારી પાસે તે ધમટી
 લાવે છે એમ માની તેરીજ અવસ્થામા થોડો
 કાળ એકાગ્ર થાવ આ દૈવી શક્તિ તમને સાવા-
 રજુ પ્રતિભામ પન્ન પુરુષ બનાવી દે છે અને આ
 ખરાબ દશામાથી દિવ્ય આનંદમય સ્થિતિમા
 લાવી મોકલે

આ પ્રમાણે દરરોજ સાત થઇ એકાગ્ર થતાં
 શીખો અને જેમ જેમ તમે વધુ એકાગ્ર થતા
 જશો અને શાંતિને જેમ જેમ વધુ વખત ટકારી
 રાખશો તેમ તેમ તે દિવ્યશક્તિના સામર્થ્યનો ત
 મારામાં અનિર્ણય ધરો અને તેમ તેમ તમે ત-
 મારી ધારેલી અમાધારજી સુખદ સ્થિતિને પ્રાપ્ત
 કરી શકશો.

કાર્યને સિદ્ધ કરવાને માટે આ ઉત્તમ માર્ગ
 છે આ કાંઈ મિથ્યા કલ્પનામય રચન નથી,
 કે તમારો વખત ગુમાવનાર માર્ગ નથી. ખરેખર
 ઉત્તમ અને કાર્યની સત્ત્વર સિદ્ધિ કરવા માટે દૈવી
 મદદ મેળવવાનો ઉત્તમમા ઉત્તમ માર્ગ છે હજી
 પણ ધણા માર્ગો ખતાવવાના છે તે સર્વ અચૂક
 અને કાર્યને સિદ્ધ કરાવનાર રામબાણુ ઉપાયો છે
 તે પ્રતિ અશ્રદ્ધા કે સંશય રાખવાની જરૂર નથી
 તે માર્ગ સિદ્ધ કરવાને માટે જો તેમા જરા પણ
 સંશય કે અશ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થશે તો તેમા વિજય
 નહિજ મળે એ પણ મારે ત્રયમજ તમને જણાવી
 દેવું જોઈએ

આ અને એવાજ દલુ ખીજ અનેક માર્ગો
 તમને જાતવવાના છે પણ તે માર્ગોનું અનુકરણ
 કરશો તોજ તેમાના મત્વ રહ્યમને મેળવી શકશો
 માથે સાથે કાંઈપણ કાર્યને સિદ્ધ કરવાની ઇચ્છા
 થતા સત્ત્વ વૃત્તને ધારજી કરવાનું પણ તમા
 રે જૂનવાનું નથી ત્યાં સુધી તમે સત્યને
 મેળનારા દશો ત્યાં સુધી આ માર્ગે પ્રવૃત્ત
 કરતા દૈવીશક્તિ તમને મહાપતા આપી

ચક્રો પશુ જે અમરું અવનમી કરજે તો પછી જેમ તાડના ઝાડ પર ચઢતા નધન થયી જ માણસ પડે અને તેની જેવી સ્થિતિ થાય તેવી તમારી સ્થિતિ થશે. માટે કોઇ પણ કામને આ માર્ગે સિદ્ધ કરવાની ઇચ્છા થતા પ્રથમ તે કાર્ય પ્રમાણિકપણે અને સત્ય માર્ગે સિદ્ધ કરવાની તમારી ઇચ્છા હોવી જ ઇચ્છે 'એ પશુ પ્રથમજ બાણી લેવું જ ઇચ્છે

આજે જગતમા ઘણા મનુષ્યોને દુખી ન હોય છીએ, કોઇને પૈસે ટકે દુખી તો કે ઈ પ્રાણી દુખી, તો કોઇને વળા સ્ત્રી કે અન્ય કામની ખામી થી દુખ હોય છે આ બધામાં કેટલાક દૈનિક વાક કહાડે છે પશુ તેમ નથી, તે સર્વ દુખ સ્થિતિ ઉત્પન્ન કરી લેનાર પે તે જ છે તેમના કરેલાં કર્મનું ફળ તે ભેગવે તેમા દેવના, મારજ્ઞનો કે કોઇનો વાક નથી પણ માત્ર તેમનો પોતાનો જ વાક છે અને તે વાક એ છે કે તે મણે પોતાના વ્યવહાર અને વર્તનમાની સત્યનો ત્યાગ કરેલો હોય છે. અને જ્યાં સત્યનો ત્યાગ ત્યાં સુખનો પણ ત્યાગજ સમજ લેવો ઉપરની તો આ મનુષ્યો ભગત જેવા જણાય છે, વાન કરવામા કહારા હાકવામા, શીત્લના હોય વેવામા અને શીખામણ દેવામા તે સત્યનિષ્ઠને પ્રમાણિક હોય તેવા બીજાને લાગે છે પણ તેના વર્તનનું બારીકાઈથી અવલોકન કરતા તેમણે સત્યનો ત્યાગ કરેલો જણાય છે બોલતું કાંઈ અને ચાલતું કાંઈ, વ્યવહારમા વિશ્વાસ રાખનારને છતાં પ્રપ થયી છેતરવો અને ગમે તે ગતે પૈમા પેટા કરવા એ તેમનું સુત્ર હોય છે, અને તેની જ તેઓ દુખમા રચ્યા કરે છે, પૈમા મળે છે તો પુત્ર જાય છે કે વેપારમા મોટી ખોટ જાય છે પણ આખો દિવસ તેમનું અત કરણ દુખથી જાળ્યા કરતું હોય છે તેમને દૈવ શક્તિની તો ખબરજ હોતી નથી

ઘણા એવા હોય છે કે દેવ દર્શન જાય છે, વરમા સ્ત્રીઓ અપવાસ કરે, પોતે દેવ માદિરે જાન અને બહાર સારા કે મહેતા જણાતા માટે ધર્મ-દાની દીપો પણ બગી આપે છે છતાં પણ તેમને માથે અચાનક આફત આતી પડે કે અને દુખમા રચ્યા કરે છે તેનું કારણ પણ એજ છે કે

તેમણે પેનાના વ્યાપાર અને વર્તનમાથી સત્યને તિનામતી માપી દીધી હોય છે.

તમારે પણ જે તમારી ધામણ પ્રમાણે ઉચ્ચ સ્થાનેને પ્રાપ્ત કરવી હોય તો તેજ ઇચ્છાની સાથે સદા મત્યનું અવલોકન કરવાની પણ પ્રતિજ્ઞા લેવી પડશે અને એ નક્કી જાણવું કે જ્યાં સુધી મત્યને વળગી રહેશે ત્યાં સુધી તમારા કન્યાની નાડે કે ઇપણ આવનાર તથા અને સત્તન ધારણ કરી પડીજ આ માર્ગે દેવે શક્તિની મદદ માગશો તો તે મદદ જરૂર તમને આપશે, અને આશ્ચર્ય કારક રીતે તમે ઉન્નતિના માર્ગમા રચાશો

તમને તમારા કાર્યને સિદ્ધ કરવાના આ માર્ગે અત્યાર હસતા જેવા બને જણાતા હોય, તોપણ જે અગ માર્ગ કે તેજ મારે તો તમને બનાવવાનો છે અને જે અદ્ભૂત અને દૈવ શક્તિ સંવત તમને આગળ વધવાને માટે દલા કરે છે તે દૈવશક્તિ સમીપ તમે શી ગતે જઈ શકો અને તમારા વ્યાહારના કાર્યોની સિદ્ધિ કરવાને માટે તેની મદદ શી ગતે મેળવી શકો તેજ મારે તમને જણાવવાનું છે

પ્રવત્ત કરો અને પડીજ તમને આ વાત ખરી કે ખોટી જણાશે. આજ માર્ગે વગસથી હમરો માણ્યો સુખી થતા છે અને તમે પણ થશો નમે હાન ગમે તેવી સ્થિતિમા અપાવશા દુરો, મમે તો એક માધારણ મહેતાઈની કે ત લાડીની નોડી કરતા હશે, કે ગમે તો વાણીયાને ત્યાં કે વગનાને ત્યાં ગુમાત્તી કરતા હશે, કે ગમે તો મેજ દેટ, જડજ કે મેટો અચનદારીનો શોકો સંમતા હશે, કે મમે તો મહાન સંપત્તિવાન હશે, તોપણ નમે તમારી પ્રાપ્ત ગિતિમાંથી ઉન્નત સ્થિતિમા જઈ શકશો ન તે આજ માર્ગે ગમે તેવી દુખ સ્થિતિને બદલવાનો આજ માર્ગ છે. અને પ્રાપ્ત સુખી સ્થિતિને ટકાવી રાખવાનો પણ આજ માર્ગ છે

આ માર્ગને જાણ્યા પડી પણ તમે પ્રવત્ત ન કરો અને તમારી વર્તમાન સ્થિતિને ન બદલી શકો તો નેમા તમારોજ વાક છે અસારજ પ્રવત્ત કરો, શંકા ન રાખો, અને તમને સુખદ સ્થિતિ શી રીતે મળશે તેની ચિંતા ન રાખો, તે માગ

ખતાવનાર અને અશક્ત ને શક્ત કરાવી અતાવનાર દેવી શક્તિનોજ નમારે આર્થ્ય લેવાનો છે, અને જેમ જેમ તમે તેની નિકટ જના જશો તેમ તેમ તેજ તમને તમારા ઉદ્ધારનો માર્ગ બતાવશે તમારે તો માત્ર તે માર્ગે ઉત્સાહ, શ્રદ્ધા અને સૈર્વધી પ્રપન્ન કરવાનો છે અને કાર્યની નિષ્ઠિ કરાવનાર તો તેજ છે પણ સાથે સાથે આ રાખજ કે ગમે તેવા સકટ કે વિધિ જણનાં તમારે આ માર્ગથી બ્રહ્મ ન થવું શકાશેત ન થવું કોઈ ગમે તેમ કહે તોપણ મનને ડગાવવું નહિ, માત્ર કૃષ્ણ મળશેજ અને દેવી શક્તિ તમારી પાંખે

ઉભીજ છે એવી હદ પ્રાપ્તિ પ્રપન્ન કર્યા કરવો આ મરે તમને વિજય મળે પણ વાદ રાખજે કે આ પ્રપન્ન ખામતી ધાર ઉપર કરાનો છે ગમે તેવી વાત મળે, ગમે તેવા અધ્યાત્મ લાભ મળવાના પ્રમગ આવે, તોપણ તમારે સત્પથી બ્રહ્મ થવું નહિ જ સત્પથી બ્રહ્મ થયા તો તરતજ તમારી પાંખે ઉભેલી દૈવી શક્તિ પનાવન કરી જશે અને તમારે શાકુ અપાયજ રખાશે, અને અતો બ્રહ્મ તનોત્ર જોડી તમારી સ્થિતે થઈ જશે, માટે ગમે તેમ થાય તોપણ સત્પનો ત્યાગ નજ કરવો એ પણ સાથે સાથે લક્ષ્મી રાખશો

શ્રી રામાવતાર રહસ્ય.

(અનુવાક - વાડાલાલ કાકુભાઈ સધા.)

(અનુવાન ગત કથા)

શ્રી રામચંદ્રજીના વખનમા સ્ત્રીઓને રૈધવ્ય બંને પડતું નહોતું જાણે મર્ષનો તે-
શારીરક કુખનો ભય નહોતો ચોરનો ગિન-
ફૂલ અપ્યાચાર નહોતો અને વૃદ્ધ માતા-પિતાને તેમની દૈવાનીમાં મૃત પુત્રનું શ્રાદ્ધ કર્મ કરવું પડતું નહોતું સર્વ લોક આનંદમય અને ધર્મપરાયણ હતા. શ્રી રામચંદ્રજીની ધાર્મિકલાનના ગંધ કોઈ પણ પરસ્પર હિસામા વિષ્ટ રહેતા નહોતા. મનુષ્યો હજારો પુત્ર સહિત હજારો વર્ષ સુધી નિરામય અને શોકચિન્ત્ય બની જીવતા રહેતા હતા કાઠ હમેશા કૃષ્ણ-રૂપથી મુશીલિન રહ્યા કરતા હતા ઇચ્છાનુમાર વરસાદ આવ્યા કરતો અને શીતલ મન્દ મુગધ-મુક્ત સુખસ્પર્શ પવન પ્રવાહિત થતો હતો પ્રજા પોતપોતાના કાર્યમા તત્પર રહેતી. સર્વ લોક ધર્મપરાયણ હતા અને ક્યામ પણ મિથ્યા વ્યવહારનો પ્રચાર નહોતો સર્વ શુભ લક્ષણ અને સ્વધર્મથી વિશ્વસિત હતા આ આદર્શ નરપતિ શ્રી રામચંદ્રજીના પુણ્યબળથી રામરાજ્યમા પ્રજા સુખની પરાકાષ્ટાનું અપૂર્વ દ્રષ્ટાન્ત છે પ્રજાપાલન તથા પ્રજાનરજનાર્થ માટેજ અહ લોકપાલોના અંશોથી રાજાનો જન્મ થાય છે દુક્રમા પ્રજાનરજન પરાયણ રાજાજ દેવતા

છે પ્રજાપીડક રાજા અસુરાગથી અથવા રાક્ષસાં સંધી ઉત્પન્ન થાય છે એવા શાસ્ત્રો સિદ્ધાન્ત છે પ્રજાગતનાણુ રાજાનુંજ જીવન યથાર્થ છે, બાકી રાજા તરીકે જીવન ધારણ કરવું નિરર્થક છે આ પરમ ધર્મની પૂર્ણતા શ્રી રામચંદ્રજીમા હતી શ્રી રામચંદ્રજી પરમ પ્રજાનરજન હતા પ્રજાનરજન એજ તેમનું એક માત્ર નત જુ પ્રજા સુખને માટે જ તેમનું જીવન હતું અને સમારમા એવું એક પણ કાર્ય નહોતું કે જેથી તેઓ પ્રજાનરજનાર્થ કરી શકતા નોંધ તેમનો મમસ્ત પ્રાણુ તેમનું સમસ્ત સુખ, પ્રજાનરજન રૂપી હોમાબાજમા પવિત્ર દ્યુતની માફક આદ્યુતરૂપ બની ગયું હતું સસારમા એવો નરપતિ કોઈ નહિ મળે કે જે માત્ર પ્રજાનરજનને માટે પોતાની પૂર્ણ નિદોષ, પરમપ્રિયા, પતિવ્રતા સ્ત્રીનો પણ પરિવાગ કરી શકે પરંતુ શ્રી રામચંદ્રજીના જીવનમા એવું પણ જાન્યું હતું તેમણે પરમ મતી, પરમ પ્રેમવતી નિર્દોષ સીતાને પૂર્ણ પવિત્ર જાણુના હતા છતા પણ માત્ર પ્રજાનરજનને માટેજ રાજ્યથી દૂર થઈ હતા. તેમના પ્રત્યે પ્રજાની સમર્પિત દેવી છે, કોઈવાતનો આલોપ તો થતો નથી પ્રજાને કોઈ જાનનું કષ્ટ તો નથી, તે બાગત છપા જગસસ મોકલી ગોતે તપાસ

કરના, અને દરેક માણુમની સર્વ વાત જાણી તેનો ગોચ જવાબ આપતા એક નિસ બદ નામના ગુપ્તચરને, શ્રી રામચન્દ્રએ રાજ્યના નિયામક પ્રમતી મમ્મતિ કેવી છે તે બાબત પૂછ્યું તેના જવાબમાં ભદ્રે નીચે પ્રમાણે ઉત્તર આપ્યો—

હે રાજા! મામતો, આપની બાબતમાં લોકો કહે છે કે—“ દેવ જાનવાથી પણ અધિક, મનુષ્ય પર સેતુબન્ધનરૂપ બન્ધનનું કાર્ય શ્રી રામચન્દ્રે કરેલ છે દુર્લભ રાગનો સર્વસ્વ નાશ કર્યો, વાતર તથા રાત્રીને વશ કર્યા એ પણ અપૂર્વ કાર્ય છે પરંતુ રાવણને મારી, સીતાને ઉદ્ધાર કરી, રાવણચૂર્ણક મીનાસ્પર્શનનિત કોરને જીતી જઈ કરી મીતાને પોતાને ત્યાં લાવ્યા તેથી મીતા મગન-ય મુખ રામને કેરી રીતે મળત ? પ્રથમ બળાહાર કરી રાવણ સીતાને લકામાં લઈ ગયો, ગંગાકરનમાં મથા દિવસ સુધી રાખી અને રાત્રીને આરિન ક્રોધ, આમ ક્રોધ સીતા સાથે પુત્ર સમય કરવામાં શ્રી રામચન્દ્રને લજ્જા નહિ આવતી હોય ? હવે અમારે પણ સ્ત્રીઓની બાબતમાં આમ મદન કરવું પડશે. કેમકે પ્રજા રાજના આચરણનું જ અનુર્તન કરે છે ” ગુપ્તચરના આવા રાજકો માલગી શ્રી રામચન્દ્રે હુમિત થયા અને શ્રી લક્ષ્મણજીને બોલાવી કહ્યું કે—

મારી બાબતમાં અયોધ્યાપુરીની ગદ્ગદ થોડા અપરાધ અને નિન્દા કેનાઈ રહી છે, જેથી મારા હૃદયમાં ખુબ દુઃખ થાય છે લક્ષ્મણ ! કેરી રીતે રાવણે સીતાને દાક્ષરણ્યમાંથી ચોરી લીધેલ અને મેં કેરી રીતે રાવણને મારી મીતાને ઉદ્ધાર કર્યો તે તમે જાણો છો સીતાના ઉદ્ધાર બાદ મારા હૃદયમાં, મીતાને કેરી રીતે મદન કરરી એરી મિન્તા ઉત્પન્ન થઈ હતી મારા આ વિચારથી સીતાએ અગ્નિમાં પ્રવેશ કર્યો હતો, અને તે પણ તમારી નજરે જોયેરી મિના છે કે, અગ્નિએ સીતાને ઉતરી આપ્યો આવશ્ય દીધી નહોતી, અને સમસ્ત દેવતાઓની મમન સીતાને પૂર્ણ નિષ્ઠાપ દીધી અને ગોપવામાં આવેલ. તારી પત્નીના દર્પ બાદ હું સીતાને તઈ અયોધ્યા આગેલો હતો, પણ હવે તમે આવતી કાલે પ્રાતઃકાળમાં સુમન સારથીની

માથે મીતાને રથમાં બેસાડી અયોધ્યાની બહાર જંગલમાં મુંગ આપો.

સીતા ! તું મારું જીવન છે, દ્વિતીય હૃદય છે, મારી આંખોમાં ચન્દની જ્યોત્સ્ના અને મારા અગમાં સુશીતન અમત રૂપ છે એવું કહી રામચન્દ્રે અકસોમ કરતા હતા મેં તને આજ માત્ર પ્રચરજન રૂપી કર્તવ્ય પાલનને માટે જ નિષ્કર બની વનવાસિત કરેલ છે આથી વનવાસી વામન્તીએ શ્રી રામચન્દ્રની બાબતમાં કહ્યું હતું કે—

જેવું હૃદય વજીરી પણ કોર અને કૃત્રી પણ કામગ છે એવા લોકોતર ચારિત્ર પુરુષોનાં ચિત્તને કાણ જાણી શકે છે ? શ્રી ભગવાન રામચન્દ્રનો અવતાર મર્ષાદામુનક હતો જેની લોભ મર્ષાલની ગ્યા તથા મોકાપનાદ દૂર કરવાને માટે તેમને આ પ્રમાણે અનેક આચરણ કરવા પડ્યા હતા શ્રી રામચન્દ્ર નહોતા જાણતા કે સીતા સ્વમમાં પણ દોષિત અને તેમ નથી ? તોપણ લોક મર્ષાની રક્ષાને માટે જ, જે પ્રમાણે અગ્નિમાં તપાવવાથી મીતાની શુદ્ધતા પ્રમાણિત થાય છે, તેમ લકામાં સીતાને ઉદ્ધાર કરી અગ્નિ પરીક્ષા દ્વારા મીતાની પવિત્રતાને જગજગતોની સામે પૂર્ણ રૂપથી પ્રમાણિત કર્યા આ સીતાને તેમજ મદન કરેલ જે વખતે અગ્નિ દેવે મીતા માતાને બેઠા કરી શ્રી રામચન્દ્રના દાયમાં સોંપ્યા અને તેની નિર્દોષતાની બાબતમાં સોગન ખાધા ત્યારે શ્રી રામચન્દ્રએ કહ્યું હતું કે—

લોકમર્ષાદાની રક્ષાને માટે મીતાની અગ્નિ પરીક્ષા અન્ય કરવાની જરૂર હતી કેમકે રાવણના ચ્ચાતમાં સીતાને ઘણો વખત રહેવું પડ્યું હતું જે હું આ પ્રમાણે ન કરત તો મોકા મને કામ-પરાધણ અને બવદારગાન શૂન્ય જાણુન વનવાસ બાદ મહર્ષિ વાલ્મીકી સીતાને મારી પામે લાવેલા અને તેમજ મેગન ખાધા હતા કે, “ સીતા પ રમ પવિત્રા છે, તમે તેને મદન કરેલ જે મીતામાં કામ દોષ હોય તો મારી તપમર્ષા નિષ્કળ થઈ જાય ” આ વખતે પણ મેં સીતાને મદન કરેલ નહિ અને મમસ્ત જગન સમક્ષ સીતા પોતે પોતાની શુદ્ધતા બતાવી આપે એરી મ્મ્મ મેં જાણવી હતી, જેથી સીતાએ પાતાતમાં પ્રવેશ કર્યો હતો

આ સર્વ શ્રી રામચન્દ્રના જીવનમાં અનન્ય મનોનિ-રથાપન-પરાધણતાનું જ દ્રશ્યન્ટ છે.

મ.નો હર કુમારી.

(અનુમધાન ગાથા.)

મનોહર યોડી વાર મુપગલો પાડે આમ
તેમ જોઇ બોલ્યો—“કેમ કુમારીનો ? ક-
મારીને ને માટે શું”

ડોશી—“ભરેને તું ઉપગોડીયુ માયુ હ-
લાન્ના કરે પણ મનની રાત કાઢ છાની રહેતી
નથી તે તો જણાવજ છે કેમ કુમારી ઉપર તું
આટલો બધો કેમ કસાઇ ગયો છે”

મનોહર—“તમે એવું શું જોયું ?”

ડોશી—“તારો તો તું આટલો બધો વખત
ત્યા જ આવ કેમ કરે છે ?”

મનોહર—“તમે ક્યારે આવજા જવાનું જોયું ?”

ડોશી—“રાત જતા દે અને ખરી રાત કહે
કુમારીની સાથે લગ્ન કરે, બારિકા મુંદર
દરિયુના જેવી તો તેની આખો છે કમળના
મુખ છે જલે કે સોનાની મૂર્તિ

મનોહર—“ગળાએને ત્યાંના દાંથીયોડાની
ધણીજ માણખી છે પણ તે ઉપર કાંઈ આપણે
અધિકાર ચાલે કા ?”

ડોશી—“પણ તેમાથી રાગ આપણને આ-
વજા હજી રાજે તો ?”

મનોહર—“તો પછી બીજું શું જોઇએ ?”

ડોશી—“તે તું કુમારી સાથે વગ કરવા
હજીતો હોય તો રામચરણને તે મનુર છે પણ
તે તને પહેરામણીના ખસે ચારસે રી વચાડે રૂપિયા
આપી શકે તેમ નથી.”

મનોહર—“રૂપિયાની સાથે તો વિચાર નથી
થતો ને ? તેનો તો બીજોજ રસ્તો છે”

ડોશી—“તો વગર રૂપિયા વિચાર કરવાની
હજી હશે તો કુમારી તારીજ આ થઈ સમજાવે.
છોડી ધણીજ મુંદર છે”

આ મામળી મનોહરના હૃદયમાં ફેલે
પ્રેમન થયો. હૃદયમાં ધણી વાર ન્યો. તેજે વિચર
કર્ષો કે આ ડોશી મને મુદરનાનો લોભ બતાવે
છે મેં શું કુમારીને જોઇ નથી. રાતદિવસ તો
હું તેનુંજ ચિત્ત હૃદયમાં બોધા કરું છું”

મનોહરે કહ્યું—“કાકી ! જો તમારો વિચાર
રૂપિયા વગરજ વિચાર કરવાનો થાય તો ભરે તેમ
કરજો મને અડચણ નથી તમારી મરજી પ્રમાણે
નક્કી કરજો.”

ડોશી પણ આ માણખી ખુશી થઇ તે તેજ
વખતે ધર બધ કરીને રામચરણને ત્યા ગઇ અને
મનોહરના પગે બીજી તરફ ચાલ્યો ગયો.

પ્રથમ પરિચય.

મનોહર અને કુમારીનું લગ્ન.

કમારીની મા આ રાત સામગી ધણીજ
ખુશી થઇ વગર રૂપિયા આપવા આમરદાર,
કુપિયાન, વિવેગ અને મરજીવાન જમાઇ

મગવાથી કોને આનંદ ન થાય ? ગમચરણને પણ
આનંદ થયો તેજે નિર્ધાર્યું કે, વગર રૂપિયા મનો
હરનાથે વગ કરવાનો વિચાર કર્યો તેનું મરજી તો
કુમારીનું રૂપ મૌર્ત્યજ છે માટે હવે વિદાય કર-
વાની જરૂર નથી, વખતે ધડીમા વિચાર બદલાઇ
જાય. તેજ તરતજ મૂર્ત્ય નક્કો જોવાનું મનો
હરને પણ તેથી આનંદ થયો તેને પણ જેમ
જો તેમ જલ્દીથી કુમારીને મેગવાવાની હજી હતી
આ વખતે એક હજાર રૂપિયા ખર્ચાને પો

તાના ઉપરના કેસને પણ માડી વળાવ્યો, મનોહરની
માએ પોતાના પુત્રના લગ્ન વખતે બેઠગર રૂપિયા
ખર્ચ કરવાને જણાવ્યું સર્વ બ દોષસ્ત થઇ ગયો

વિવેકનો દિવસ આવી પહોંચ્યો. ત્રીજા પહે-
રાનીજ મા. રાતને ત્યાં તેના મગજાવા ગાવજા
લગ્યા રાગ રાગના માણ રાત પડતાં જતા
વાગને આગને કમળને મંડરે મહ કુમારીનું
મગન જામેજ હતું જેથી થેડી વાગમા સર્વ ત્યા
પહોંચી ગયા. વરત માડવામાં ખેસાડયો આ વખતે
સર્વના મુખ ઉપર હર્ષ પ્રકટી રહ્યો હતો.

લગ્નનો સમય થયો, કન્યા અને વરને વિવાહ મંડપમાં પવરાનાં વાગ વાગવા માંડ્યા વેદધ્વાન થવા લાગ્યા અને લામધુમયી કુમારી તથા મનોહરનાં લગ્ન થયાં લગ્ન થયા પછી વર-કન્યાને ધરમાં ગણપતિ પૂજન માટે લઈ ગયા. આ વખતે ધરમાં માત્ર સ્ત્રિયોજ ભરાય છે અને અનેક પ્રકારનું બિહતમ ગાણુ ગાય છે મનોહરને પણ મસ્કરી હાથમાં ઉઠાવના માંડ્યો.

તે મર્વ સ્ત્રીઓ ભેગી તરલા પણ હતી તે આમાં આગેવાની લયો ભાગ લેતી હતી વાર વાર મનોહરના સામે તે જોતી હતી જ્યારે મનોહર તેના સામું જોતો ત્યારે બનેલી દૃષ્ટિ એક બીજા સાથે મળતી હતી મનોહર આ જોઈ નીચું ધાલતો અને શરમાતો, પણ તરલાને જરા પણ કાચ થયો નહિ.

તરલા હવે વિચાર કરતી કે હજી મનોહરની સાથે મસ્કરી કરવાની ઇચ્છા તૂટ કરવાનો મારો અન્નમર મળશે કેમકે આટલા વખત તો કાંતો કર લાગતો-પણ હવે તો તે ધણીવાર આવશે અને તેની સાથે એક્કી બેસી ધરમાં વાતચિત કરીશ તો પણ કોઈને કશો બેઝ નહિ આવે, કારણ કે હવે તો તે મારા બનેલી થયા છે આમ તરલા વિચાર કરવા લાગી.

લગ્ન મહારાજ પૂર્ણ થયો બીજો દિવસે વર-કન્યાને વળાવ્યા.

સમ્પન્ન પરિચ્છેદ.

હરી અંકુર.

લગ્ન થયા પછી ચાર પાંચે દિવસ પછી મનોહર પોતાને સાસરે આપ્યો એક એકાદ અ-ગાશીમાં તે મેઘ છે, બીજી તરફ તરેલા બેડી બેડી કાઈક કામ કરી કરે છે આ જગ્યાએ બીજી કાંઈ નથી. આ વખતે પ્રેમમતી માફક તરલા સ-કાચાતી નથી કે શરીર કંપનું નથી આ વખતે તેના પ્રાણુ ચચળ અને હૃદય સાતમા ઇન્દ્રિયથી ભરેલ છે તે મો ફેરવી, આખો નીચી ઢાંગી મનોહરની સાથે વાતો કરે છે મનોહર તેની વા-

તોથી તેના હૃદયનો લાવ જાણી શકે છે તરલાએ કાઈક આખા ફેરવીને કહ્યું કે—“કેમ મનોહર-લાવ તો દિવસે કુમારીની માદલીમાં તેના મુખને સુખન કરીને પ્રેમી ચંદ્ર ગયા. પણ તેથી કેટલા સુખી થયા હો તે તો કાંઈ જાણતું નથી ?”
માયુ ખળેજતા મનોહરે કહ્યું—“કાંઈ નહિ.”
તરલાએ હસીને કહ્યું—“કંઈ નહિ કેમ ? ખરું કહે તે ?”

મનોહર કાંઈક હસ્યો, પણ જગ્યાએ ન વાળ્યો તરલાએ કહ્યું—“કેમ, કુમારી તમને ગળી નહિ કે શું ?”

આ વાત પણ મનોહરે હસીને છાપી દીધી તરલાએ ફરી કહ્યું—“સમજી, સમજી, તે તો હાલ બાળક છે તમને તે કેવી રીતે રાજી શખી શકે ?”

મનોહરતાજને આ વાતથી કાંઈ વધુ અચ્ચો ન થયો તે તરલાના મનના ભાવને ધ્યાન દિવસ પહેનાઈજ જાણતો હતો તેણે ધીર અને મંભિર ભાવથી કહ્યું—“જેન, તમને હું એક વાત કહું છું કે, આ સસારમાં પાપન અનન્ત નરક અને અનન્ત દુખનું મૂળ છે સ્ત્રીયોને માટે તેના પતિનું તેના દેવ છે પતિને છોડીને બીજા કોઈ પુરુષની પાસે જવાથી તેને આ લોકમાં કંઈક, લગ્નબંધને અપમાન ભોગવવું પડે છે ઉપરાંત પરતોકમાં ન-રકનાં દુખ ભોગવવા પડે છે શું તમે કદિ પણ એવું સાહમ્યુ છે કે; કોઈ પણ સ્ત્રી પરપુરુષના પ્રેમમાં પડીને સુખી અને આનંદી થઈ હોય ? પાપમાં જરા પણ સુખ નથી તમારા ચિત્તે તેજ તમારા હૃદયે વેવતા છે. તેમનીજ તમારે મન, વચન અને કર્મથી ભક્તિ ફેરી નોખાએ તમારા હૃદયમાં જે કાંઈ પ્રેમ છે તે મર્વ તેમના ચરણે અર્પણ કરી દો જેથીજ તમને મત્ત મુખ મળશે.

આ સાંભળી તરલા કાંઈક હસી. આ તેનું હસવું ખરા મનનું નહોતું વરમાદ વગ્ની ગયા પછી જેમ વીજળીનો ધમકારો શીક જણાય તેવીજ રીતે તરલાનું હસવું પણ શીક પડી ગયેલું હતું ચતુર તરલાએ હમના હસના કહ્યું—“નાહ, નમે તો વેશગી થઈ ગયા હો એમ જણાય છે, હું કાંઈ તમારી પાસે કંઈ સાહમ્ય આવી નથી, હું તો

એમ કહ્યું છું કે, જો તમને કુમારી પમદન પડતી હોય તો હું તૈયાર છું આપની ઇચ્છા પુરી કરનાર છું.

મનોહરનાં ધાતું કે આટલું મમજાવવા છતાં તરલાના માનવામાં કાંઈ આવડતું નથી. જરૂર તેની પડતી જ છે. એવો વિચાર કરીને બોલ્યો “જહેન, ફરી કેમપણ દિવસે તમારે મને આવી વાત ન કરવી. તમે કુમારીની મોટી જહેન છો તેથી મારા પણ્ય એન છો. વળી એ સગાઈથી હું તમારાથી નાનો છું આપણો પવિત્ર સબંધ છે માટે મને ક્ષમા કરો.”

આ બંનેની વાત એક બક્તિ બીજા ખડખડાં રણે રણે સાંભળતી હતી. તે તરલાની મા હતી કુમારીની મા સાંભળતી હતી કે જોઈ જમાઈ કેવા હોશિયાર છે એ હેતુથી જહેન ઉમે ઉમે તે બંનેની વાતો માંભળતી હતી પણ તેણે જો કાંઈ માંભળ્યું તેથી તેના કંઈપણ વિચાર ન રહી પોતાની પુત્રીનું ચરિત્ર તેના સમજવામાં સારી રીતે આવડ્યું. તે વખતે ત્યાંથી બીજા ખડખડાં આવી ગઈ બીજા માથાસ પાસે તરલાને, બેવાવરાની, કે તરના આવી ત્યારે તેની માએ તેને તે તે તો કાંઈ ન કહ્યું પણ બીજા કામમાં વળી પડી મોજે તેને એકથી બેવાવી બધી વાત.

બીજા કાંઈ આપ્યો તરલાએ કહ્યું એ સર્વ જુદું છે તને એવી વાત કહેવું કરતી તેની માએ તેને કહ્યું કે મને કુમારીએ જ સર્વ કહ્યું છે અને વાત સાચી છે એમ કહી તેને ઘણાજ કાંઈ આપ્યો. “આથી તરલાએ કુમારી ઉપર વેર લેવાનો નિશ્ચય કર્યો.”

પરિવેશ આકર્ષો.

સંમારનાં દુખ.

કુમારીનું લગ્ન થયા પછી તે સાક્ષરે રહેવા ગઈ કુમારી અને મનોહર એકબીજાની સાથે એવેથી વર્તતા જતા. પણ કુમારીને જોણુ આવે તેવી રીતે મનોહરનાંસ વડતો નહિ. કુમારી પણ આ શી વાત કે પોતાના પતિ, પતિ એજ મારા મનુ છે તેનું હૃદય પતિપ્રેમથી ભરપૂર રહેતું હતું, ફરતા, કામ કરે. આખો દિવસ અને રાત તેનું મન મનોહરમાં જ રહેતું જેવી રીતે મનોહર

પ્રસન્ન રહે તેવી રીતે તે વર્તતી કોઈ પણ વખતે પોતાના પ્રતિનું મન ઉઠાસ રહે કે પોતા પ્રતિ તે અજુગો બતાવે તે તેનાથી સહન થતું નહિ. ધર ના કામકાજમાં પણ તે પૂરેપૂરું લાત આપતી મ વારમાં તે સર્વના પહેલા ઉભી ધરને વાળી બુટી વાલણુ વિગેરે ઉટારી નાખી પાણી મૂકતી પે તે સ્નાન કરી પતિની સેવા કરતી રાત્ર પણ તેજ કરતી. સામુ, નજુદ અને દીપેરની સાથે પણ મા નથી વર્તતી તેમની આસા તે નરોજાર પાળતી અને કાંઈનું મન હુલાય તેમ કરતી નહિ.

મનોહર દિવસે પોતાના કામકાજમાં રોકાતો અને રાત્રે પોતાની પતિની સેવાથી આનંદનાં રહેતો. તેણે તે પછી કુમારીને શિશુ આપવો વિચાર કર્યો કુમારીનો અભ્યાસ થોડો જો તો પણ મનોહર તેને રાજ રાત્રે થોડું થડું શીખવતો જુદાવધાર સમજી સન આપતો, સારા પુરતો વચાવતો અને મમજાવું પાડતો. દિવસે નવરાત્રનાં વખતમાં કુમારી જોએ ને વચાવ સાચક પુરતો વાંચતી, અને તેમાં ન મમજાવું પડે તો રાત્રે મનોહરને પૂછી તેની પાસે સમજ લેતી આ પ્રમાણે પતિપતિ આનંદમાં પોતાનો જુદાવધાર ચલાવવા લાગ્યા.

થોડાજ વખતમાં કુમારીએ સર્વનાં મન જીતી લીધાં. તેની માત્ર પણ શરમાતમાં તો આ ગી વાત કે છોકરી વડ, તેને શું જોઈએ, વખતે પીપેરમાંથી પારકા ધરમાં આવી છે ને અમુકાની તો નહિ હોય, એમ માની તે પ્રસન્ન રહે તેમ કરતી કુમારી પણ પોતાની માના કરતાં પણ તેનું વધુ માન વળગતી અને રોડથી વર્તતી દીપેરને પોતાના ભાઈ જેટલું માન આપતી તેના પ્રતિ એક જહેન પોતાના ભાઈ ઉપર જેટલો રોડ રાખે તેથી પણ વધુ રોડ રાખતી.

આજ કાલ ધણી સ્ત્રીએ પોતાનાં માગાપ, ભાઈ, કે પીપેરનાં સગાં પ્રેમ જેવો પ્રેમ અને વ્હાવ રાખે છે તેવો પ્રેમ પોતાના સામગ્રી કે પતિનાં સગાં ઉપર રાખતી નથી. પણ કુમારી તો પોતાના પતિના સગાં પેતાનાં અનરતા ત્રણી તેમની સાથે એવેથી વર્તતી, આ પ્રમાણે પહેલો વારના આખે કુમારીએ સાક્ષીતાનાં મન જીતી લીધાં અને જેને પરિણામે સર્વ તેના પ્રેમ રાખતાં.

મનોહર આખા દિવસના કામકાજથી કંટાળીને ઘેર આવે તેને કુમારી આરામ આપતી ગરે લેને હતી તેની એવી સેવા કરતી કે આખા દિવસનો તેનો કટાણો તે ભૂરી જઈ આનંદમાં ચટકાવ થઈ જતો રાત્રે પતિ પતિને જે વખતે એકંતમાં હોય ત્યારે કુમારી પોતાના પતિને તેમણે દિવસે કંઈકા કામની માફતી પૂછતી અને વેપાર શેઠગાર કેમ ચાલે છે, આપણને શું કાંઈ છે તે પણ પૂછતી અને આવી રીતે તેણે ધીમે ધીમે આ વિષયમાં પણ માથું મારવા માંડ્યું.

કુમારી તે પછી થોડાક મહિના સાસરે રહી પાછી પીયેર ગઈ ત્યાં તરલા તેના પ્રતિ દેવ રાખતી પણ કુમારીને તે યાથી આમ કરે છે તેની ખબર પડતી નહોતી હવે તે પીયેર રહેવા કરતા સાસરે રહેવાનું વધુ પસંદ કરતી, અને જેમ અને તેમ પોતાના પતિના સહવાસમાં વધુ આનંદ ભોગવાય તેમ તે હમ્મતી એટલે પીયેરમાં થોડાક દિવસો રહી પાછી સાસરે આવતી.

કુમારી ઉપર ધરના બધા માણસોનો પ્રેમ થતા મર્દ કોઈ કુમારીને જ માન આપતાં સાસુએ પણ પોતાનું ધરકારભારનું ધણુંખરું કામ કુમારીને સોંપ્યું હીયેર પણ કામકાજ સંબંધી કુમારીને પૂજા, આ પ્રમાણે થોડે દિવસે કુમારી પોતાનો ધરકારભાર સ્વતંત્રતાથી ચલાવા લાગી આમ ધીરે ધીરે તેણે સર્વનો વિશ્વાસ મેળવી લીધો.

મનોહરની બે બહેનો પણ તેને ત્યાજ રહેતી તેમાં એક બિધવા હતી અને એકને તેના પતિ તેડતો નહોતો તેથી તે પણ પીયેરમાં જ રહેતી. કુમારીના કારભાર ધરમાં થતા અને સર્વ કોઈ કુમારીને પૂછી વાત કરતા, તે આ બે નજીકથી મહત્ત્વ યતું નહિ કુમારી નહોતી ત્યાજ આ બે નજીક પોતાની મને જેમ કહે તેમ ધરનો કારભાર ચાલતો. હવે તો મનોહરની માએ પણ આ બે દીકરીઓને ન પૂજતા કુમારીને પૂછી વાત કરવા માડી, અને તેથી તેમનું માન ઓછું થઈ જતા તેમનો કુમારીના ઉપર દેવ ઉત્પન્ન થયો તરના ઘણીવાર કુમારીની ખખટ જંગલને જહાને અહીં આવતી અને વખત આવે તો મનોહરને મળી પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ કરીને મંથરી અને તેથી નિરાશ થતા કુમારીની નજીકની સાથે તે કનાકના

કલાકે સુધી વાતો કર્યા કરતી તેનાથી પણ કુમારીનું સુખ બંધ રાકાતું નહોતું તેથી તે પણ કુમારીની નીંદા કરવાનું ચૂકતી નહીં. આથી આ બે નજીકે હવે કુમારીના દોષ જોવા માંડ્યા અને પોતાની માને ભભેરવા માડી.

ધણી સ્ત્રીઓની શુદ્ધિ, કાન પણ સાંન નહિ એવી હોય છે કાંઈ પણ વાતને કોઈએ કહી તો તેનો પાકા નિશ્ચય કે તેના ખરાખોટાની તપસ કરવા જેવી તેમની શુદ્ધિ હોતી જ નથી અને તે વાતને ખરી જ માની બેસે છે ભણેલી ગણેલી જ જોતી, હમ્મરે આવેની અને અનુભવી સ્ત્રીઓ પણ આવી જ હોય છે તેમના ને કોઈ કાન ભભેરે તો તે ખરજ માની બેસે છે અને પત્ની તેમના બહેનના કાંડ વધવા માંડે છે જે આખરે ઝેરી ફળ ને ઉત્પન્ન કરે છે.

ધણા ધરમાં કલકલિય સ્ત્રીઓ હોય છે કેટલીક સ્ત્રીઓ પોતાના પતિને પોતાની નજીક અને સાસુના છિન્ને ગાંધી, મ્હને આમ કહ્યું ને મ્હને તેમ કહ્યું એમ જ્યારે તે ગાંધીપાત્રી ઘેર આવે ત્યારે રાત્રે જાગાવે છે અને વિશ્રાંતિ અને આનંદ આપવાને બદલે તેના કટાળાને વધારે છે ઘણી સ્ત્રીઓ જે પીયેરમાં રહેતી હોય છે તે વળી પોતાનું સામાન્ય સ્થાપવાની ખાતર, એટલે ધરમાં પોતાનું ચનણ થાય તે માટે પોતાની માને પોતાના પદમાં લદને ભોગવતી વિરૂદ્ધ ભાઈને ભભેરે છે ને કોંગે કરાવે છે આ પ્રમાણે સ્ત્રીઓનું અજ્ઞાન પુરુષોને કલેશથી બાબ્બા કરે છે.

સ્ત્રી એ વિશ્રામ અને આનંદ આપનાર છે તે ને દેજવાયથી સ્ત્રી હોય તો તેના સ્વાદ પોતાના પતિને અને ધરના માણસોને ચખાડે છે જ્યારે અજ્ઞાન સ્ત્રીએ કોંગે કરાવવામાં પણ પાછી પાતી કરતી નથી તેની ગીત મનોહરની બે બહેનો એ પણ ધરમાં પોતાનું ચનણ ઓછું થતા પ્રથમનો પોતાની માને પોતાના પશ્ચાત્ત લઈ ભોગવે કુમારીની વિરૂદ્ધ ભભેરવા માડી અને કહ્યું કે, કુમારી તો ભાઈને મ્હોદિ જમારી નિંદા કરે છે. જોને જોણે પીયેરથી મહા દેવતા લાંબે આવી હોય તેમ અમારો પણ હિસાબ ગણતી નથી અને તું એને જાપરે ચઢાવે છે તે તારા માથે પણ જાણ્યા ચાપ્યા આજકાલની કુમારી તે ધરમાં કરે તે ચાપ,

અને તામે કાંઈ જાન પ્રજા ન પૂછે તેને કાલે કુમારીનું આજ્ઞાને બધું પણ અમને ધમકાવતા હતા, આમ તેમણે વાર વાર પોતાની માના કાન લએગા માડયા.

માને હમેશા દીકરીઓ ઉપર વધુ 'એક હોય છે અને તેમા આ બને દીકરીઓ અનાથ, એક વિધવા અને બીજી સધવા છતાં પણ વિધવા જેત્રી, અને, જેમનું સામગ્રીમાં ઠેકાણું નહિ, તેથી તેમના ઉપર મનોહરની મા વધુ એક ગમતી અને સ્ત્રી વાત કે દીકરી, તેમનું મન ફુલામ કે તેમને ઓછું આવે તેમ તે કતી નહિ. આ બંને જોઈને એ પછી વાર વાર રડી કઢળી, અમારે કાંઈ નહિ લાગે અને તમારે ત્યાં ઠેસલા ખાવા તે ભોળાઈનું અર્થ ઉતરું' મન જતા અહીં રહીએતે, આમ કહી પોતાની માને વાર વાર કુમારીની વિરહ બરતી આશી કુમારને માટે તેની સામુને પણ જોડે બેઠેમ બરાર્થ ગયો અને તેથી હવે તે કુમારી ઉપર સ્નેહને પ્રિતિ રાખવાને બદલે તેને વાર વાર મળતી અને તેના જોતરણી જોળતી.

મનોહરના ધરમાં કુમારીના આબ્યા પછી ર સુધી જે આનંદ જનાયો હતો તે આ- અને નિર્મૂળ દરનાર કોયેનું સામ્રાજ્ય આ બે બેનોએ હવે સ્થાપી દીધું આજો દિવસ મનો- હર બહાર રહે અને ધરમાં સામુ તથા નથુ કુમારીના ઉપર ગાળોના પત્તાર પાડે બે કુમારીથી કાંઈ ઢળા ગયું કે પુટી ગયું હોય તો તેની બાકીજ ન રહે અને એવી રીતે હવે કુમારીને કુખ આપના માટે બને નજીકે કમર ન્સી છર્ના પણ કુમારીએ તે સહન કરવા માડયું.

કુમારી એક વખત પાછી બરવા ગઈ હતી ત્યારા માથે બેઠું સર્વ આનતી હતી તેમાં એક બીજો રસ્તેથી બે સાદીઆ વડના વડના તેના ત ગઈ આન્યા અને તેથી કુમારી ગભરાઈમાં પડી નાસવા જતા ઠેમ વાવતાં ઉઘે માથે પડી ગઈ અને માથા ઉપરનું બેડું પડી તે પુટી ગયું. આથી કુમારી મણીજ રડના લાગી. તે રડતી રડતી ઘેર ગઈએટલે તેની સામુએ પૂછ્યું કે છે શું? જેથી તેણે સર્વ વાત જણાવીને બેડું પુટી ગયાનું કહ્યું આટલું કહેનાજ બે નજીકે આવું તો તેના ઉપર બિનમી મર્યા નજીકે કહ્યું કે, “રાડ

ને પાછી બરવા જતું પડે છે તેના આ મધા ચારા છે બે આનાનું બેડું જાણી જોઈને ફોડી નાખ્યું બે આ! એના જેવી ચરિત્રવાળી કાંઈ જોઈ, જાણે એના બાપ આપણે ઘેર નાખી મયો હોયની તેમ પાછી મામુ કેવી જોણે છે?”

બીજીએ કહ્યું, ખરી વાત છે આ! આવી રાડ બાંધે ક્યાંથી મળી, આતો ધર ના પોકે, બે ને કેટલું તુકલાન કરે છે? કાને ધરમાં ફોડી ને ફોડી માટતી પગતી ઠેસ મારી ફોડી નાખી અને આજે વળી આ દેવાને કયો?” આ સાંભળી કુમારીની સામુનો પીતો ખસ્યો ને તેણે ગાળોના વરસાદ વરસાવવા માડયો તેની સાને ને તેના જાપને પણ સાથે ઘણી માગો ભાડી અને કહ્યું કે જા રાડ તારા બાપને ત્યાં જાહેને રહે કાને મારા મનોહરને ફરી પરજાવીય.

આમ રોકડા ને ગાળોના વરસાદ કુમારીના ઉપર વરસી રહી હતો તેવામાં કાંઈ કારણસર મનોહર ઘેર આવ્યો તે અત્યાર સુધી કુમારીને આવું કુખ દેવામાં આવતું હતી તે જાણતો નહોતો પણ આ પ્રત્યક્ષ જોઈ મનમાં ઘણો અમુકાયો તેને આવતા જોઈ તેને પણ તેની માથે બે ચાર વાત કહી નાખી ને કુમારીના વાંક જણાવ્યો.

મનોહરે કહ્યું, “આ! તું પણ ગાડી જાણાય છે બાવી રીતે તેને વાળ્યું તેની તો તને કથા આવતી નથી અને બે આનાનું બેડું કાડ્યું તેમાં તેના ઉપર આટલો બયો ત્રામ!”

મા—“તું પણ જાણ્યો બની ગયો, તારી બામડીનું જ તાણે છે અને બે કહીએ તે બેડું તે ધરમાં રાત દહાડો તુકલાન કરે તેને મારાથી નહિ વેશાય.” એમ કહી રડના મડી મનોહરે કહ્યું—તેનો વાંક છે તો જરૂર તું તેને સીધી કરીય, પણ તારે આમ કાકાસ ન કરવો એમ કહી તેને રાત પાડી, કુમારીને પણ ધરમાં જવાનું કહ્યું આમ લગાઈ પનાવી પાડો મનોહર બહાર ગયો.

જે ધરમાં કાકાસ અને કુવેશ થયાં કરે છે તે ધરમાં લદમી રહેતી નથી એ શાસ્ત્રનું વચન છે, અને જ્યાં રાત દિવસ આવી ગીતે કલેશ કાકાસ થાય ત્યાં અનેક પ્રમરના દુખો આવે છે અને તે માણુમના ઉપર અને આક્રોશ આવે છે તેરીજ ગીતે મનોહરને ત્યાં પણ જ્યારે આનંદ

અને પ્રેમ હવાયે રહેતો, સર્વ એક બીજા પ્રતિ રહે રાખતાં ત્યારે તેના વપાર રોજગારમા પણ પરત રહેતી. ને માન પ્રતિમા વસારે થયે હતો. જેના ધરમા સ્ત્રી કુખી રહે છે, મારવાર કલેશથી પ્રજાવ્યા કરે છે, તેના ઉપર અનેક । ફોતો આવી પડે છે તેરીજ રીતે મનોહરના ધરમા પણ હવે રાનિવિમ કલેશ અને કુખનું સહ્ય ન્ય પ્રતી રહ્યું હતું અને અચાની સુમીન, પાવન હન્યવાળી નક્ષ અને શાન કુમારી આ પ્રમાણે પોતાના માસુ અને નજરોના જામથી રાત દિવસ કુખમાં છુપાઈ કન્ટી હતી તેથી તે કલેશના પરેશ્વારને મનોહરના ઉપર પણ એક મહાન આફત આવી પડી.

મનોહર રાત્રે યાદી પાડી 'રે આયે' ને જામી પરવારી પોતાની મેડીએ સુગમ્ય ત્યારે કુમારીને તેની હાલકત પૂછતો પણ કુમારો ધણી સનજી હતી તેથી આજા ધરના કલમની વાત તેમને કહેનાથી તે પણ કુખી થાય એવ સમજી કાઢ કહેતી નહ ન ચાલેજ કાઢ વખત કાઢ કહેતી કુમાર સમજતી કે પનિ પોતાના વેપાર રોજગારથી થાકી ગયા હશે, અનેક માથુસોના મજામ આવતા, અનેકના નયન સહન કરતા કન્ટી ગયા હશે. અને જેથી અત્યારે તેમને 'તે થાક અને કંટાળો ટળવો અને સુખ આપવું તે મારું કામ છે અત્યારે તેની સાથે બે ધડી આનંદ વાર્તા કરવાની તે માખા દીવસનો માક જૂતી ગય છે માટે ધરની વાત તો કહેરીજ નહિ અમ માની જાણે કશું બન્યુંજ ન હોય તેમ પાતને જે રીતે સુખ આપ અને તેમના આનંદમાં નવારો થાય તેરીજ આનંદ વાર્તા કરતી.

આ વખતે અને નજરો તેની મેડીની ખારી પાસે તે વરતે થી લરવે છે તે સાલગના માટે લખતે હોતી રહેતી. અને કાઈ ન સલગાય તો કડ હાતેમને આપણી વાત કરતી હશે, એમ માની પોતાની માને કહેતી કે આજતો કુમારી અમારે માટે આવું કહી જાણના કાન લભેરતી હતી.

આ પ્રમાણે મનોહરની બે બેતોએ કુમારીને કુખ દેવા માંડ્યું અને મનોહરના ધરમા રત દિવસ કલેશ થયા માંડ્યો મતાવડુ પણ સમજ્યો કે આજકાલ આ ખારી બે બેતોએ મારા ધરમાં

પૂરેપૂરે કલેશ પ્રવર્તાવવા માંડ્યો છે અને ગુણને બદલે અનુભવ કરવા માંડ્યો છે આજકાલ દયાનો પોગે નથી એવું કહે છે તે ખોટું નથી મે આ બે બેતોની દયા જાણી તેમને કાંઈ આજુ ન આવે અને મારે ત્યા રહી સુખથી જીવતી વીતાવે માટે તેમને મારે ત્યાં રાખી, ત્યારે મારજ મૂલો ખોદવા મડી છે અને મારોજ સસાર ધૂળ મેગના બેગ છે

એક વખતે તેણે કુમારીને ધણા આમહથી તેના સુકાતનું કારણ પૂછ્યું કુમારી ચિંતા અને દુખમાં દહાડે દહાડે સુકાતી હતી, તેનું શરીર ધણુ દુઝળું પડી ગયું હતું તેને ત્યારે ધણે આમ કહી પૂછ્યું ત્યારે તે ધણું રડી પડી અને સવળા હતી ત કહી સલગાની. આથી મનોહરને પણ પોતાની બેતોને માટે ધણુજ લાગી આવ્યું જેની તેણે કશું કે આ પ્રમાણે દયા કાઢ્યું ને ખાધ તેના કરતા તો બહેને તે તેમને ઘેર જાય, કાલેજ તેમને કંટુ કે તમે તમારે ઘેર ચાલી જાય, નાહક મારા ધરમા કલેશ કરો છો તે મને પસંદ નથી, આ સાલગી કુમારીને પોતાની નજરો પ્રયે પાછી દયા આવી અને કશું કે, નહિ, અમિનાય । એમતો ન બને, આપણે તેમના જેવું ન થવું તે બચાવ છે વળી અનાથ છે સાસરે તે મનો મમામ થાય તેમ નથી અને ત્યાં આપણે અહીંથી કાઢી જાયું તો પાછી તેમના કુખને પાર નહિ રહે માટે તેમ કહેવું અને કીક કાગતું નથી અને અમારા લાખા બોગની લાઈથું અને આજર્થા હું કોઈપણ રીતે મનમા આજુ લાવીશ નહિ

મોઝક દિવસ પાછા એમને એમ ચાલ્યા ગયા. કુમારીએ જેમ તેમ સહન કરવા માંડ્યું પણ નજરો અત્યારે તો મોટી ખીર બની બેડી હતી. તેની માને કહે તેમજ કરતી અને વારવાર વડુ કુમારી તો જાણે પોતાની ગુલામ હોય તેમ તેને હુકમ ઉપર હુકમ બેડા બેડા કર્યા કરતી આ રીતે બને બેતો અને માએ મળી કુમારીને સતાવવામા કાંઈ બાકી રાખી નહિ. અને દહાડે દહાડે ધરમાં કલેશ વધવા માંડ્યો અને રાતદિવસ એક બોમનની મન કનેતથી સતમ થયા મડયા

જેના ધરમા કલેશ હમેશા થયા કરે છે ત્યાંથી આનંદ, શાંતિ અને સુખ ચાલ્યા ગય છે લક્ષ્મી

પણ કદાચ અને કોરાથી તારી નારી મળે છે
અને આખરે તે કુટુંબ દુખમાં ફરી પડે છે તે
વી રીતે સનન આનંદ કદાચનું દુઃખ જોવારા ન
નોહરને પણ ભોગવવાનો વખત આવ્યો.

એક દિવસ સવારે મનોહર, ધરમા પો
તાના બડમાં કુમાર સાથે મેળી પાંચીમાં ગા-
તાંચાઈ કરતો હતો તે જખરે કુમારીની ફરિયાદ
લઈ અને નજીકે મનોહર સાસ માઈ અને કુમા-
રી તો હવે હાડી છે, તમે એને બહુ ચલાવી છે
આખો દહડો કુનરા બિનાડાં મેળે અને આ
જો બાડમાં કર છે માટે જ તમેજ તેને તેમ મા
જો બાડવાનું શીખાડાં છે તો અને ગમાન ચાલી
જઈએ "આમ રહતા રહતા રાંદા રહી હતી
તે સાસા નીચેરી કાઢએ બૂમમા. જે રી મનોહર
વાન પડવી મૂળ નીવ ગયા

નીચે જતા બે પોલીસ હાથ કડી બંધને કે-
મેના જણાયા, સાથે તેના જમાદાર પણ પડે

જમાદારે કહ્યું કે મનોહરની તમારે નામ કેરું મ-
નોહર હા કહેના જ તમણે તેના હાથે બેડીઓ નાખી

મનોહરને બેડીઓ પડી તે ભેદ કુમારીના
દુખનો પાર રહ્યો નાંહ તેની મા અને બેનો પણ
કે તાલવ કરવા મડયા શું છે તેને ક્યાં લઈ જાવ
છે એન પૂછ્યું પણ પોલીસાળાએ કાઈ સીલો
જામ ન આપતા તરતજ મનોહરને લઈ
વાતમાં થયા

કેરી માફત કદાચના પરિણામે મનોહરને
જેવમા જાતો જખર અને મુખનાથી દુખમાં
થતવું પડ્યાં જવું. કેવું દુખ તેની નાહાન
બેતાએ માત્ર નજીક રહેતા મહતર મુખી અને
વાનદી કુટુંબને દુખમાં રાંદાવી દીધું. કેવી દયા-
જનક રચત? ક્યાં કદાચ અને, કહેણ હમેશા
થવા કરે છે ત્યાં આમજ અને છે

અપૂર્ણ

આજ ક્ષણે.

મહત્ કાર્ય કઈ કરવાનું છે? તો તે કરી લો આજ ક્ષણે,
કઠિન જણવું હોય પરંતુ તે બાનરી લો બાજ ક્ષણે,
કાલ તમારું વિશ્વાસ ર કર્યા, આજનું કરી લો બાજ ક્ષણે,
આજ મુધાર્યે કાલ મુધરશે, શુભ કાંઈ સ્મરી લો આજ ક્ષણે
મુગીત કષ્ટ બાલાનું હોય તો, તે ગાઈ લેજો આજ ક્ષણે,
મલિન વાતાવરણ એ રીત, મુધારી દેજો આજ ક્ષણે
કોઈને કઈ શુભ વચનો કહેવા, હોય તો કહેજો આજ ક્ષણે,
કાલ થતા કહેવાય ન તેથી, કહી તે દેજો આજ ક્ષણે
પ્રેમ તણો એક ગ્રંથ હોય પણ, તેને કહી દો આજ ક્ષણે,
પ્રેમી કાલ લકી ન મળ્યા કરી, માટે વધી લો આજ ક્ષણે
સ્મિત વદન દર્શાવવું હોય તો, દર્શાવી લો આજ ક્ષણે,
એ રીતે નિજનાને મુખી કરી, હજારવા લો આજ ક્ષણે,
સ્નેહી અંબધી સર્વ પ્રતિ કઈ, પ્રીતિ બતાવો આજ ક્ષણે
સર્વ પ્રતિ સદ્ભાવ તમારો, તમાજ જણાવો-આજ ક્ષણે
મુખજનક શુભ જે કઈ હોય તે, વિચારી લેજો આજ ક્ષણે;
મૂકજો આજ ક્ષણે આચાર, આજ ક્ષણે તે આજ ક્ષણે.

શ્રી. ડ.

ગુરુ ગોવિંદસિંહ.

ગુરુ ગોવિંદસિંહનો જન્મ પટનામાં સન ૧૭૨૩ ના પે ૫ ચુદ ૧૭ ને શુક્રવારના રોજ થયો હતો તેમના પિતાનું નામ ગુરુ તેજમહાદેવ હતું તે શાનાના નામના ગુરુ હતા, શિષ્યાના

મુગી ગુરુ નાનક

થયા નાનકનો જન્મ સન ૧૭૨૬ ની સાનમાં ગામધર જીવાના તત્તરની નગરમાં કાદરામ ખતીને ત્યાં થયો હતો આ વખતે હિંદુ ધર્મની ધણી દુર્દશા હતી ધર્મ, અથ અને મરેશ્વર પરમાત્મને પણ જાણે પુરોહિત કેતવે ખરીદ કરી રાખ્યા હેય તે ન તે વખતે ધન લઈ રોકુડો પાળાપણા ધતે બદલે મનુષ્યને મારવો કે છાડવો એ સારા દામ પુરોહિતો ચતાવના મા મારી દુર્દશ ગુરુ નન કથી ન દેખી શકાઈ તેમની ખુદ લીન હતી તેમનામાં આત્મભગ હતું, અને ઈશ્વરના શક્તિ હતી તેમણે હિંદુ ધર્મને ફેર કરવું નીકું કરવું

આણી માત્રે સમદર્શી થતુ, પરમા મની ભક્તિ કરતી મત્યનું અનુભવ કરતુ એ એમની શિષ્યાનું સત્ત હતું તે ભગવા કપડા પહેલી ત્યાની ચાં એકાન્તમાં બેસી રહેતા વિનધી હતા તેમનો ઉપદેશ શાતમય, સર્વ પ્રાન અને મના ગના લોકોને માટે કલાયુ કરનાર છે તેમના પત્રી

બીજા ગુરુ અમરદાસ

ગાદીએ બેઠા, તેમણે શિવ મસુદાવને દહ કરાને અનેક ઉપાયો કર્યા જેમાં ગુરુ મુખી અસરોનો અવિચાર કરી ગુરુ નાનકનું જીવન ચરિત્ર પ્રદ કર્યું અને અલક્ષેત્ર સ્થાપ્યા તેમના વર્તનથી પુરોહિતોનું બળ દૂટયુ ને ગુરુ નાનકની શિક્ષા પ્રતિશિવ મસુદાવની ભક્તિ વધી. તેમનો ઉપદેશ શાંતિ, પ્રેમ, અને એકના વધારનાર હતો તેમના પત્રી

ત્રીજા ગુરુ અમરદાસ

માની ઉપર બેઠા તે ગુરુ અગના માર્ગે હાર આયા અને શિવ મસુદાવને દહ પનાગો તેણે શિવ મસુદાવની રર શાખાઓ સ્થાપી દરેક સ્થાન

પોતાના પ્રાનિધની નિમણૂક કરી. તેના વખતમાં શિષ્યાનું જે રકમ તેમના પત્રી

ચોથ ગુરુ રામદાસ

ગાદી ઉપર બેઠા તેમણે અકબર સાથે મૈત્રિ કરી અને તેમના મુખ્યથી શિયાની જડ મજબુત થઈ તે જાને આશ્વાસ પાસે તેમના અનુભવ મેળવવા થયા હતા પણ તેમના મજાબને જાણીકર માદરાદ અને તેમની પાસે ગાંધ્ય અને તે નું મનાન જાગ્યા કે લી જાગીર પત્ર તેમને ખસિસ રાખી તેણે લરકારી નત્રાએ જર્મ ત્યા જે માણુમ હીડ પા સંપ્રેઓ કરે નેચાતો હતો તે મધ કનાગો આજસુતી તે માની જે ચોગ્ય શિવ દેવ તેને મળી, પણ ગુરુ રામદાસે તો પે માની પુત્ર ઉપર પ્રમત્ર થઈ તેના જાણેજને ગાદી ગાપરનું ચતન માધ્યુ જેથી તેમની પત્રી તેમના બા જ

પાંચમા ગુરુ અનુતરદેવ

ને સન ૧૬૬૫ માં ગાદી મળી તેમના વખતમાં ગિમ્મત પ્રદાય થાણો ને ચે મ ધર્મ થાણો તે કવિ મતવાન ને રજા લીવિત હતા આમના વખતમાં શિયા ઉપર મુગલોએ અત્યાચાર કરતા માડના પત્ર આ પ્રારના અત્યાચારના વિનાશ અને પ્રગતો વચગ કરનાર થઈ પડે છે જ્યાં મુખી મનુનામાં ઉચ્ચ અભિનાયઓ અને મહોદયમ શીખ અનરત્ન તા દહ માત્રમળન હેય ત્યાં સુધી રાજનૈનિક ઉભાન થતી મુશ્કેલ છે રાજનૈનિક ઉદ્ધાને માટે કર્મીર ચવાની ઈચ્છા અને આત્મભગની અનિર્વાય જરૂર છે

ગુરુ અનુતરદેવે મમૂરમરના મદિર બંધાવ્યું અને તેથી માવદની રૂપી તેનના કહેવાથી અકબરે તે પ્રાનો એક વર્ષનો કર માફ કર્યો અકબર મણુ તેમના પ્રાન ભક્તિ રાખતો જેથી શિવમપ્રદાય થયો ને ધન પણ એકુ થયા માંડ્યું, નેમણે, ૨ શાખાએ સ્થાપી ગુરુને શું બેટ અપત્રી તે પણ તેમણે શિષ્યાની સમયે મળાનિ નક્કી

ગુરુ તેજબહાદુરનું પ્રાણદાન.

ઔરંગઝેબના વખતમા હિંદુસ્તાનમા મલીએ ગયીએ મુઘા એક હાથમા તજવાર અને બીજા હાથમા કરાન લઈને ફરતા હતા અને કનગો કે ગોન બેમાથી એટલા સ્વિકાર કે એરી ખરી ભારત મા ગુજતી હતી ત્યારે કેટલાક માણસો કાશ્મિરમાથી નાસીને ગુરુ તેજબહાદુરના ગરબે આ આ અને તેમણે તેમને પોતાને ગરબે રાખ્યા શરણાગતોની વાત સાંભળીને ગુરના નેત્રામાથી નાંસુ બહેવા લાગ્યાં અને કહ્યું કે “ જ્યાં મુઘી કોઈ ધ્રુવરેતા લાઇ જાયશે નહિ ત્યાં મુઘી ધ્રુવ ગની પ્રજા ઉપરજો આ ઘેર સત્તાપ મરશે નહિ. આ વાત સાંભળી આખો દરબાર અવાઝ થઇ ગયો પિતાના બોળામા ૯ વર્ષનો ગાળજ ગોવિંદ બેઠો હતો, તેનાથી આ સાંભળી ગેસી ન રહેવાય. તે તરત જ બોળામાથી ઉઠીને પિતાને દડન કરી સામે બેગ અને બોલ્યા, “ પિતાજી આપ ધર્મના અવતાર રૂપ છો આપજ આ હુખિયોને માટે પ્રાણ આપો, બીજા કોણ આ લોકોને યથાવરશે.”

આજકે ગોવિંદની વાત સાંભળી આખો દરબાર દગ થઈ ગયો અને કોઈ ગુરના મો મામે તો કોઈ વીરપુત્રની સામે બેવા લાગ્યા વીરગુરુ તેજબહાદુર અગાધારણ પુરુષ હતા તેમનો જન્મ હિંદુઓને માટેજ થયો હતો તેમણે ઘણીજ વીરતાની સાથે કાશ્મિરો લાલબોળે આજ્ઞા આપી કે, “ કીક બાદશાહને લખો કે જો હિંદુઓને તેના ગુરુ તેજબહાદુર કનમો પદશે તો અમે મર્ તેમની પાછળ દલમો પડીએ નહીં તો અમે અમારા ધર્મનું પાલન કરવા દો.”

લોક મમળ્યા કે ગુરુ મહારાજ પોતાના પ્રભાવથી બચી જશે અને આપણને પણ અમારી લેશે તોપણ તેનો પત્ર લખવાને માટે મંજૂર્યા લાગ્યા ત્યાં ગુરુ મહારાજના શનું સોડી લોકો પણ

હતા તેમણે પડિતોને પત્ર લખવાને સમજાવ્યા બીજી તેમણે ઔરંગઝેબને તેનો પત્ર લખ્યો

પત્ર વાંચી ઔરંગઝેબે કાજ અને મુદનાની મજા ભોવાડી અને તેમની સામેજ આ પ્રમ મુખો મજાના નિયમ અનુમાર ગુરુ તેજબહાદુરને દિંદી બોલાવવામાં આવ્યા તેમણે આજકે ગોવિંદને સર્વ કામ કાજની સમજણ પાડી અને પોતે દિંદી ગયા.

ગુરુ માહેવ ઘણી જગ્યાએ ધર્મોપદે કરતા કરતા કીમે કીમે જતા હતા આ તરફ ઔરંગઝેબે તેમને શોધવાને ચારે તરફ માથુસો મોકલી દીધા જતો ચાવતાં તે પોતાના શિબોના આમહથી ગાળજે ગયા ત્યાં એક ગરીબ મૈયદે પ્રાર્થના કરી કે આપ આપની જતે હાજર ન થતા મારા બંધનમા મડી આવો કે મને ઔરંગઝેબ ધનામ આપે જે પછી ગુરુ તેજબહાદુરને આમગતી પામેતા એક બાગમા કેદ કરવામા આગ્યા અને ત્યાંથી દિલ્લી લાવનામા આવ્યા તેમને દિલ્લીમા એક ખેડેર ઘરમા ઉતારી આપ્યો જેમા બેતો વિગેરેનો ડર હતો અને તેમા ધણી માણસો મરી ગયા હતા પણ ગુરુ સાહેબને ત્યાં કંઈ દુખ પણ નહિ. બીજે ત્રિસે તેમને બાદશાહના દરબારમા બોલાવ્યા અને બાદશાહે તેમને બાદશાહી મહેસી કુવરીની સાથે લઇ કરવાની, પંજાબના સુબા બનાવવાની, અને આખા ભારતના મુસલમાની ધર્મના મદત બનાવવાની વિગેરે લાલચો આપી અને કહ્યું કે આપ મુસલમાન બનો

આ સાંભળી ગુરુમાહેબે ગભિરતાપૂર્વક ઉત્તર આપ્યો કે “ પરમાતમા પક્ષપાતી નથી તેમને હિંદુ અને મુસલમાન બને બરાબર છે ધાર્મિકતા મનુષ્યના વર્તનમા હોય છે મુખથી કાંઈ ધર્મને માનવામા નથી ” સાથે સાથે બીજા પણ અનેક ઉપદેશ આપ્યો પણ ઔરંગઝેબ તે સાંભળજ શુ કરવા તેને શારીરિક તિશ્તા કરી જે રીતે વશ થાય તેમ કરવા હુકમ કર્યો.

અપૂર્ણ

ફલ ક્યારે મળે ?

માણુમે ધણુ વાચે છે, ધણુ જાણે છે, છતાં પણ તેમને નવું જાણવાની છતાસા રહે છે કેટલાક કથા વાર્તા માલજવા દેખાદિરે જાય છે કેટલાક પુરાણી પામે કે વ્યાસજી પામે કથા સ્તબજે છે કેટલાક સસાહ જેસાડી લાગવતું પારાયણ કરાવે છે એવી રીતે કાંઈ નવું નવું જાણવાની માણુમમાનને ઈચ્છા થાય છે ને માણુસો સમજે અને વાચે છે કે જાણે છે એટલું વર્તનમા ઉતારતા હોય, તેપછી તેમને કાંઈ કરવાનું કે જાણવાનું બાકી રહે નહિ. કેટલાક માણુસો જાણે છે કંઈ અને વર્તે છે કંઈ, કેટલાક જોલે છે કંઈ અને વર્તે છે કંઈ, આ પ્રમાણે વિચાર તેવું વર્તન લાગેજ કાંઈનામાં હોય છે.

મત્તની કાઠી કાઠી વાતો કરનારા ધણુ જોયા છે, એક જ વચન રાખવું અને એકજ ને પાળવું એવું જોલનારા ધણુ જોયા છે, પણ તેમાંના ધણુ તે પ્રમાણે વર્તતા નથી જોજે ઉપદેશ દેનારા ધણુ મળ્યા આવે છે, પણ ન્યારે તેમના વર્તનની બારી-કાંઈથી તપાસ કરવામાં આવે છે ત્યારે તેમાંનું કાંઈજ જાણીતું નથી, બીડી ન પીચાને ઉપદેશ આપે તે નકામો છે સત્યનું ન પાલન કરનારા સત્યને ન પાળે તો તેના ઉપદેશ શ્રોતાઓ ઉપર અસર કરી શકતો નથી, પણ ન્યારે તેઓ જે પ્રકારનું વર્તન રાખવા માટે ઉપદેશ આપે છે તેનાજ પ્રકારનું તેમનું વર્તન હોય છે તો તેની સાલજનાર ઉપર ધણીજ અસર થાય છે આથી માણુસ માત્રે પ્રથમ જેટલું જાણ્યું કે વાંચ્યું હોય તેટલું પ્રથમ પોતાના આચારમાં ઉતારવું અને તેના ફળને મેળવવું તે પછીજ બીજાને ઉપદેશ નીકળવા જવું જોઈએ.

જેમ નિશાળના ગુજરાતી પુર જાણેજો હોય તેજ જાણપોથી કે પહેલી ચોપડી ભણાવી શકે

છે, મેટ્રીક કે ફાઇનવમા પાસ થયેજોજ અંગ્રેજીનું જિજ્ઞાસુ આપી શકે છે અને ગ્રેજ્યુએટ થયેજોજ કોલેજમાં બી એ નો અભ્યાસ કરાવી શકે છે તેમ મનુષ્ય માત્રે પ્રથમ પોતે પોતાના વર્તનમા સફળજોને ઉતારવા અને પછીજ ઉપદેશ આપવો કે જેથી વાંચકો અને શ્રોતાઓ ઉપર તે ઉપદેશની અસર થઈ શકે.

આજે ધણુ માણુસો વેદાતનાં, પુરાણનાં અને ઇતિહાસના અનેક પુસ્તકો વાચે છે, અને તે માં બધી મોટી મોટી તત્ત્વજ્ઞાનની વાતો પણ કરે છે છતાં તેમના વર્તનમાં તો આમળા જેવું જ મીઠું હોય છે. અને તેથી તેમજોજે કાંઈ વાંચ્યું હોય છે તેવું યથાર્થ રજા તેમને મળતું નથી. ફળની ઇચ્છા રાખનારાજે જેટલું વાંચ્યું કે જાણ્યું હોય તેટલું આચારમા ઉતારવું જોઈએ જેમ ફેરીનો ગોટલો વાવવાથી તેમાંથી આલો થાય છે અને તે આપાને મીઠી ફેરીઓ થાય છે, આ વાત જાણી પણ ત્યાં સુધી તે ગોટલો રાપી આલો ઉઠેરતો નથી ત્યાં સુધી ફેરીના મીઠ સ્વાદનો અનુભવ કરી શકતો નથી. તેવી જ રીતે મનુષ્ય જાણ્યું આચારમા ઉતારતો નથી ત્યાં સુધી તેને તેનું ખરું રજા મળતું નથી.

વિચાર તેવુંજ વર્તન રાખતા માણુસો શીખવું જોઈએ અને તેના ફળને પ્રપત્તથી પ્રત્યક્ષ મેળવવું જોઈએ આજે ધણુ માણુસો બહારથી કાઠી કાઠી વાતો કરવા છતાં પણ તેમાંનું તેમને કાંઈ પ્રાપ્ત થયેલું હોતું નથી તેવી રીતે મનુષ્યે પણ વિચાર જેવુંજ વર્તન રાખવું જોઈએ પ્રપત્ત કરવા યીજ વિચારનું ખરું ફળ મળે કે મનમા તે મનમા વિચાર કરવાથી કાંઈ વળતું નથી જાણ્યું તેટલું પ્રપત્તમા ઉતારવાથીજ તેના ખરા ફળને મેળવી શકાય છે.

આને ધણા માણસો નિરાશ થતા અને હાસ મોઢે ફરતા જણાય છે જાણે એકદમ વગર પ્રયત્નને કાંઈ મળી જાય તો લાડવો ખાઈ લઈએ એવા વિચાર ક્યાં કરે છે કદાચ કોઈ રસ્તો તે જાણે છે તો તે રસ્તે પ્રયાણ કરવામાં કાર્ય સિદ્ધ થશે કે કેમ તેની ચકા રાખી ભવતા માર્ગો પ્રયત્ન કરતા નથી અને તેથીજ તેવા માણસો આખી જીંદગી એવા ચકાસીત વિચારમાં જ ગુમાવી દે છે અને કાંઈ પણ ફળને મેળવી શકતા નથી.

આને જેને સુખી નોંધએ છીએ તે સર્વેએ તે સુખ પ્રપત્તિથી મેળવેલું હોય છે પ્રપત્તિથી શુ મિદ્ધ થતું નથી ઉત્સાહપૂર્વક પ્રયત્ન કરવાથી ન ધાગેલી વસ્તુ મળી શકે છે. મનુષ્યનું જીવન પ્રયત્ન કાર્યથીજ ખીલી તીક્ષ્ણ છે માટે મનુષ્ય માત્રે દરરોજ પોતે જે કાંઈ જાણ્યું હોય તે આચારમાં ઉતારવાનો પ્રયત્ન કરવો. હવે શુ કરે, આ જામ કેમ બને, ક્યાણું વાંચુ, કે કીક્યા પાસે જઈ પૂછી આવુ આવા ચકાસીત વિચારો ન રાખનાં પોતાના જાણવામાં કે વાચવામાં જે જે આવે તેને વર્તનમાં ઉતારવું નોંધએ. જીવનમાં કાંઈ પણ મનુષ્ય હમેશા એકજ સ્થિતિમાં રહી શકતો નથી.

જે મનુષ્ય પ્રપત્તિથી આગળ વધતો નથી તે આજસુ થઈ પાછો ખમે છે એથી આજસુ થઈ ગ્રામ સ્થિતિમાંથી નીચી સ્થિતિમાં જવા કરતાં મનુષ્ય માત્રે પ્રયત્ન કરવો અને તેમાં આવી પડતાં વિધોને દૂર કરીને ઉચી સ્થિતિને ગ્રામ કરતી નોંધએ નાનું બાગક જન્મે છે ત્યારથીજ પ્રયત્ન કરે છે. રમતમાં પણ તે કાંઈને કાંઈ રીતે છે પડનાં આપડતા તે માલવા શીમે છે હાદરથી એકવાર પડી જાય છે તો બીજવાર ચડે છે પણ બીજી માર્ગ કાપર થઈ તે પ્રયત્ન છોડી દેતું નથી તેની રીતે મનુષ્યે પણ પ્રયત્ન કરના વિધિ આવે તો તેથી ડરી જતું ન નોંધએ પણ ફરી દૃઢ થઈ તે પ્રયત્ન કરવો નોંધએ અને જ્યારે તે સિદ્ધ થાય ત્યારેજ નિરાશ લેવા નોંધએ વિધિ આવવા એતો આપણને પ્રયત્નમાં દૃઢ કરનાર છે તેથી આપણામાં તે વિધિને ટાળવાની શક્તિ વધે છે આવાં વિધિ આવે અને તેનું મનુષ્યો સંકલ

હરી તેને દૂર કરે તોજ તે સાદમી થાય છે માન વિચારો કરવા અને એકી રહેતું તેથી ઉન્નતિ થતી નથી પણ તે વિચાર પ્રમાણે ક્રિયા કરવામાં આવે છે ત્યારેજ માણસને તેનું વધાર્ય ફળ મળી શકે છે.

વિશ્રાંતિનું ખરું સુખ પ્રપત્તિ વગર મળતું નથી. અનિશ્ચય અગ્ર ઉપરાંત કામ કરવાથી મનુષ્યનું મન સિથિત થઈ જાય છે મનને ખીચવા માટે, ઉત્તમોત્તમ શક્તિઓ વધારવાને માટે અને જીવનના વાસ્તવિક સુખનો ઉપભોગ કરવાને માટે પ્રયત્ન કરવો એ આવશ્યક છે હુદ્દિમાન મનુષ્યે પોતાના ખનમાં કોઈ પણ એક પ્રકારના ઉત્તમ ફળને મેળવવાની કામના રાખતી નોંધએ અને તેને પોતાનું લક્ષ્યસ્થાન બાંધી તે મેળવવા પ્રયત્ન કરવો નોંધએ. તે સિવાયનાં કાર્યોને ગૌણ માનવા અને તે જોમ જોમ વખત મળતો જાય તેમ તેમ કરના એ મનુષ્યને આગળ વધવાનો ગર્મ છે તે પ્રમાણે વિધોથી ન હતા દરરોજ પોતાના ધાગેલા રથને પહોંચતા સુધી નિયમસર પ્રયત્ન કરવો નોંધએ.

આ સંસારમાં મનુષ્યનું જીવન ધણે ભાગે પ્રયત્ન કરવાને માટેજ છે માધારણ રીતે દરેક મનુષ્યે દરેક દિશામાં પ્રયત્ન કરવો નોંધએ જેને મનુષ્ય કહેવામાં આવે છે તેણે તો હમેશા પ્રયત્ન કરવાને માટે તૈયાર રહેવુંજ નોંધએ પ્રમાણિક અને મહેનત મનુષ્યને આગળ વધારનાર છે મનુષ્ય પોતાના ગુન્દાનને માટે પ્રયત્ન કરે એમાં નવાઈ નથી. પરંતુ ખરી રીતે સર્વ દિશામાં અને સર્વ અવસ્થાઓમાં પ્રયત્ન કરવો એ મનુષ્યને માટે ખાસ જરૂરનું છે.

કામ થાને પ્રયત્ન એ મનુષ્યનો ઉત્તમ શિસ્ત છે કેમકે તે ખીજ મનુષ્યો અને પદાર્થોના સાદ્ગર તરફ કરાવે છે જીવનચરિત્રોના અવલોકનથી જાણાય છે કે જેટલા મહાન પુરુષો થઈ ગયા છે, તે સર્વ પોતાના કામમાં મહેનત કરતા હતા અને ધણા દૃઢ તથા કાર્યકુશલ હતા આગકા નજાતમાં જેટલું જ્ઞાન, જેટલી વિદ્યા, જેટલી ઉન્નતિ, અને જેટલી મહત્વના વસ્તુમાં આવે છે તે સર્વ ધણે ભાગે મનુષ્યોના હાથ અને મગજના કાર્યોનાં ફળરૂપ છે.

અત્યેક કિ મરી પદાર્થનું મધ્ય પ્રપત્તિ છે પ્રયત્ન વગર કાર્ય બની શકતું નથી કદિન પરિવ્રજ

અને ઉદ્યોગથીજ મનુષ્યો મહાન બને છે પછી તે ગમે તેટલા હુદ્દિમાન અગર પ્રતિભાશાળી ભવેને હોય, તોપણ તે સર્વને પ્રયત્ન તો કરવોજ પડે છે. આશા અને ઉત્સાહપૂર્વક કામ કરવાથી ઘણી પ્રમત્તતા થાય છે. એક મહાપુરુષે કહ્યું છે કે, એવું કાંઈ કામ નથી કે જે પ્રયત્ન કરવાથી સિદ્ધ ન થાય જે મનુષ્ય પોતાના હૃદયને કાંઈ મહાન અને શ્રેષ્ઠ કાર્યને માટે અર્પિત કરી શકે છે અને હુદ્દિપૂર્વક પોતાના કર્તવ્યને નક્કી કરે છે તે પુરુષને ધન્ય છે.

પ્રયત્ન કરવાથી જેટલા મમયમા તમે કાર્ત્ત ધન એકદુ કરી શકશો તેથી અર્ધા વખતમાજ તે ધન આળસુ બેગી રહેવાથી બોઈ બેસશો. હૃદયના પરિશ્રમ ન કરવો તેનાથી બીજી કાંઈ વખતે હાનિકારક વસ્તુ નથી.

ઘણે ભાગે યુદ્ધા પરિશ્રમ-સાધ્ય કાર્યોથી કરે છે અને તે ન કરવાનું ઈચ્છે છે, પણ તેવા લોકોને કોઈ પણ પ્રકારનું સુખ યા આનંદ પ્રાપ્ત થઈ નથી. તેમને માટે હમેશા નવગશજ હોય.

અને તેમને માટે વિશ્રામ લેવાનો વખત હોતો નથી એવા લોકોથી કદી કાંઈપણ કાર્ય બની શકતું નથી એવું વિદ્વાને કહ્યું છે કે, “કશું કામ ન કરવું એ હૃદયના મરવા જેવું છે.” જે મનુષ્ય ઇશ્વર યા અન્ય મનુષ્યને કાર્ત્ત ઉપયોગમાં આવતો નથી તે મુલા જેવો છે સમારતી આવસ્થામાં જો અને પરિવર્તનોની માથે તેને કાંઈ સખધજ હોતો નથી તે કેળા પોતાના સમય નહ કરે છે અને ધાગાજ નિદનિયકરે સમારતી ઉપજ આવે છે મૃત્યુ આવતાં તે મરી જાય છે અને પોતાના હૃદયમાં કાંઈ સાક કામ તે કરી શકતા નથી કનાય કાંઈ કામ કરે છે તો તે નિરર્થક કે હાનિ કારક હોય છે માયુ કદીએ તો અકર્મણ્યતા જગતમા સર્વથી વંચનાશક છે.

મહાન પુરુષોના કયાનાસાર પ્રયત્ન ન કરનારા મનુષ્યો ઘણા મહાન અપગામી યા ને હુદારા છે. જે મનુષ્ય પ્રયત્ન કરે છે તે કોઈ પણ અપરાધ કે અનુચિત કાર્ય કરી શકતો નથી નારી માણસ હમેશા કુર્મ કરે છે અને કદાચિત તે કુર્મ ન કરે તોપણ શુ ખાલી બેગી ગદેવું એ કાર્ત્ત કોઈની ખ

શક્તી નથી? એવા મનુષ્યો નિંદાને પાત્ર છે. કોઈ કામ ન કરવું અને સ્વાર્થી બનીને આનંદ માનવો એના જેવું બીજું કાંઈ અપરાધ કામ નથી. આ ભગોપણથીજ નીતિ અને મનુષ્યત્વનો નારા થાય છે અને એવા દોષોની સદિ હોય છે કે જેનો નાશ મૃત્યુની પહેલો થતો નથી.

વિદ્વાનેનું એવું માનવું છે કે સર્વ પ્રકારના કુષ્કર્મો જેતા સુખદાયક જણાય છે, અને તે આળસુ માણસોને પોતાની તરફ આકર્ષણ કરે છે તેમજ વળી આળસુ માણસો જાતેજ કુષ્કર્મો ની તરફ વળે છે પણ જે મનુષ્ય કેવળ આત્મ પોષક કરતો કુષ્કર્મોમાં પ્રવૃત્ત રહે છે, તેની પાછળ પાછળ હમેશાં દુઃખ ફરતું રહે છે, અને અતે તેને ધોર દુઃખ પડે છે અકર્મણ્ય આળસુ મનુષ્ય સિત્ત પ્રમત્ત રહેતું નથી, તેમ શરીર પણ સ્વસ્થ રહેતું નથી.

જે મનુષ્યો સમયનો સદુપયોગ કરે તો તેને એવા ઘણા અવસરો મળી શકે છે કે જેમાં તે પોતાના સુખની ઘણી વૃદ્ધિ કરી શકે તેમ છે જે થોડા ઘણા વખતનો આપણે સદુપયોગ કરી શકીએ તો તેથી મળતાં મુંદર પરિણામોને જોઈ આપણને આશ્ચર્ય થાય છે.

મહેતા વખતનો સદુપયોગ કરવો જોઈએ નહિ તો ગઈ તક પાછી મળવાની નથી યુવાવસ્થાના દિવસ સોનાના સમાન, પ્રોદાવસ્થાના દિવસ ચાંદીના સરખા અને વૃદ્ધાવસ્થાના દિવસો મીઠાના સરખા છે જે મનુષ્ય વીસ વર્ષની અને ત્રીસ વર્ષની ઉંમરે કાંઈ કામ કરી શકતો નથી તે ચાવીસ વર્ષ પછી કોઈ પણ કરી શકતો નથી.

સર્વ અવસ્થા અને મર્વ દિશાઓમા આપણે મમય માટે પુરેપુરું ધ્યાન આપવું જોઈએ અને દરેક કામ નિયમમગ કરવું જોઈએ. જે મનુષ્ય નિયમમગ કામ કરતો નથી તે મદ્ય પિંચિત, દુષ્ટ અને ચિન્તિત રહે છે ત્યાં સુધી મનુષ્ય ઇચ્છા કરતો નથી ત્યાં સુધી તેનું હૃદય નહ થતું નથી. જે આપણે ઇચ્છીએ તો આપણી પણ ઉત્તરિ કરી શકીએ છીએ અને સાથે સાથે બીજાને પણ ઉન્નત કરી શકીએ છીએ આપણે પોતે શ્રેષ્ઠ બની શકીએ છીએ અને ગામે બીજાને પણ શ્રેષ્ઠ બના

વી શકાયે છીએ. પણ તેને માટે આપણે વિવેક અને જ્ઞાનનો ધૈર્યપૂર્વક ઉપયોગ કરવો જોઈએ. પ્રજા મનુષ્યોમાં અનેક પ્રકારની ચોંટાટો અને શક્તિઓ હોય છે, પણ તે સર્વની ઉપયોગ કરવાને માટે ધૈર્યપૂર્વક શ્રમ કરવાની જરૂર હોય છે. રાજા રામમોહનરાય, ગાંધી વિવેકાનંદ, જર્જિસ રાનડે, શ્રીયુત ગોખલે વિગેરે પોતાના જીવનકાળમાં જેટલો આધારણ મળુર કે મહેનત લોકો શ્રમ કરતા હતા તેટલોજ શ્રમ કરતા હતા. બધા સુધી મનુષ્ય ધૈર્યપૂર્વક અને નિરતર શ્રમ મહેનત નહિ કરે ત્યાં સુધી તે વિજ્ઞાન, રાજનીતિ અને સાહિત્ય વિગેરેમાં કદી પારગત થઈ શકતો નથી.

મહાન યુરોપમાં સર્વથી મોટા શુશ્રુષ્ટ એ હોય છે કે તે ધણાજ ધૈર્યવાળા અને પ્રયત્નશીલ હોય છે તે પોતાના કાર્યથી કદી કટાળતા નથી તેમ જાણતા પણ નથી. તે દરેક કાણેનો ચોખ્ખો ઉપયોગ કરે છે જે મનુષ્ય ધૈર્ય અને વિચારપૂર્વક પ્રત્યેક વસ્તુનું નિગૂણ કંઈ છે અને તેના મધ્યથી મર્મ પાતોતું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે, સાથે તે મક્કા આવિ-જનરક થઈ જાય છે. પ્રત્યેક મનુષ્યે એવી રીતે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કે જેથી તે જાણ પણ પાતને જોઈને તેના મજાતરને જાણી શકે.

એક વિદ્વાનનો મત છે કે આપણું શરીર એ એક બાગ છે અને આપણું ઇચ્છાશક્તિ એ તેના માળીશ છે.

જો આપણે તેમાં બાવળ વાવીશું તો કાટા હોયો અને ફેરીનો ગોટલો વાવીશું તો આંખો ઉગરો કે જેથી માંસ જળ પ્રાપ્ત થશે. જો આપણે આળસ અને સુસ્ત થઈશું તો તે જમીનને ખરાબ કરી દઈશું અને મહેનત કરીશું તો ખાતર વીગેરે નાખીને તેનો કસ વવારી શકીશું એ સર્વ વસ્તુ આપણી ઇચ્છાશક્તિ ઉપર આધાર રાખે છે. જો કે ઇચ્છાશક્તિ એની વસ્તુ છે, તો પણ તેને માટે ધૈર્ય અને સાહમની આવશ્યકતા છે. જે વખતે વિદ્વાન આવી પડે તે વખતે દહતા પૂર્વક પોતાના કામમાં મડ્યા રહેવાની જરૂર હોય છે. જેને આપણે ખંત કહીએ છીએ. કાર્ય કરવાની શક્તિનો નિરતર ઉપયોગ કરવો એનું ના-

મજ ખત છે અને જો ખરાબર ખંત પૂર્વક પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો તેજ આગળ જતાં પ્રતિજ્ઞાનું રૂપ ધારણ કરે છે જેમ જેમ આવી પડતા વિદ્વાને દૂર કરીએ છીએ તેમ તેમ આપણામાં બળ વધતું જાય છે. ખીન મનુષ્ય કરતાં આપણું ને આપણી શક્તિ એકી જગ્યાતી હોય તો તેને વવારવાને માટે આપણે આપણી શક્તિનો વધુ ઉપયોગ કરવો જોઈએ. જીવનના આરંભમાં મનુષ્યને પોતાની પ્રતિજ્ઞાનું જ્ઞાન હોતું નથી અને ખીન લોકો પણ તેને જાણખતા હોતા નથી પણ જ્ઞાનનાગટ અનેકરૂપ પ્રયત્ન કરવાથી તેને જણાય છે કે હું બધુકે કામ કરવાને ચોખ્ખું છું જે જો એકલા પહાડપરથી માત્ર એક પાતળીધારાના રૂપમાં નીચે છે તેજ કેવળ સદા દહતા પૂર્વક આગળ વધતો રહેવાથી પછી નદી અને તે પછી આગળ ચાલના ભારે નદી અને તે પછી આગળ જતા અધાગ સમુદ્રના એક અગરૂપ ખની જાય છે.

વધુ લોકો એની મુશ્કેલીથી ગભરાઈ જાય છે કે જે અનેક વખત ખરી રીતે તેમને મદદ આપનાર થઈ પડનાર હોય છે તે આપણને અનુભવ કરાવે છે અને દહતા પૂર્વક કામમાં મડ્યા રહેવાને ઉત્તેજન આપનાર હોય છે કેવળ સમ્પન્નતાને લીધે જ ધણા લોકો વિગેરે ચોખ્ખું થઈ શકતા નથી તાત્પર્ય કે સર્વ કામ કેવળ ઇચ્છાશક્તિ થઈ શકે છે કામ કરવાને માટે ઇચ્છા થઈ કે પછી તેને સિદ્ધ કરવાને માટે ઉપાયોની ખામી રહેતી નથી.

હાઇપનુ માણસ જીવનમાં સદા એકસ્થાનપર રહી ગયો નથી જે મનુષ્ય આગળ વધતો નથી તે જરૂર પાછો ખતે છે જેથી ચોખ્ખું તો એ છે કે ભવેને માર્ગમાં વિદ્વા જણાય તોપણ તેને દૂર કરીને પણ સાચાસે ચાલવા વસ્તુ જોઈએ.

ધણા લોકો એવા હોય છે કે જેમની સર્વોત્તમ શક્તિઓનો વિકાસ કેવળ વિદ્વાનો માંમે થવાથી જ થયેલો હોય છે. કાર્યમાં અડચણ આવવી થાતો વિદ્વા આવતું એ મનુષ્યને માટે જરૂરનું છે કારણ કે તેથી શક્તિ અને આચાર બળને ઉત્તેજન મળે છે જેથી મનુષ્ય સાહસી બની શકે છે. ખંત વગર સાહસનું મહત્ત્વ ઘણું જ ઓછું છે.

શ્રી સ્વામી મગનીરામજી.

[હરિનારાયણ શર્માના હિંદી લેખ ઉપરથી.]

મહારાજ મગનીરામનો જન્મ જ્યુપુર જિલ્લાના લાલસોટ નામના ગામમાં ગૌડ-બ્રાહ્મણ કુળમાં થયો છે. બાલ્યારંભમાં જ તેમના પિતાનો દેહાન્ત થયો. ત્યારે પોતે ચારવર્ષના થયા ત્યારે તેમને વિદ્યાભ્યાસ કરવાની ઇચ્છા થઈ જેથી તે ઘેરથી બીજા કોઈ સ્થળે છાનામાના ચાલી નીકળ્યા.

તે પોતે પોતાની માતાને ઘણું મ્હાતા હતા અને તેમની સેવા ઘણી કરતા હતા. આમ છતાં માતાનો ત્યાગ કરી ચાલ્યા જવાથી તેમને માતાનો વિયોગ સહન થઈ શક્યો નહિ અને માર્દર્શન કરવાની ઇચ્છા થઈ જેથી તે પોતે જા ઘેર આવ્યા. ઘેર આવ્યા પછી તેમની માતા પોતાના એકના એક પુત્રને પરણાવવા માટે રીત કરવા માડી મહાત્માએ સન્મની વાત જણી તરતજ તે રાતની રાતમાં ઘેરથી નીકળી પોતાના ગુરૂની પાસે ચાલી ગયા.

ગુરુજીએ તેમની સમગ્રી વાત સાંભળી તેમને કહ્યું કે સર્વ છોડી જણો અને ઇશ્વરનું ભજન કરો, પરંતુ તેમણે કહ્યું કે જ્યાં સુધી મારી મા છવે છે ત્યાં સુધી બીજી જામ કરી શકીશ નહિ. તે વખતે એક શિવાનંદ નામના સન્વાસી પણ એકા હતા તેમણે કહ્યું કે, સ્વહત્યારી, તમારે તમારી માતાને બિનારાયણનાં દર્શન કરાવવાં જેથી તેમને મોક્ષ થાય, એ તમારી ખરી માતૃસેવા છે. કેટલાક દિવસ પછી પોતે પોતાની માને બહારી નાગાયણના દર્શન કરવા માટે તેડી ગયા, અને ત્યાં દર્શન કરાવ્યા.

પછી પોતે કાશીએ આવ્યા ત્યાં તેમણે ઘણું અધ્યયન કર્યું અને વૈાન્તશાસ્ત્રના પ્રગટ પડિત થઈ ગયા, તે પછી પોતે ઉપનિષદ અને સ્વહત્યાર વિશે વેદાન્તના અનેક ગ્રંથોને વીસ વીસ સન્વાસિયો અને સ્વહત્યારીયોને શાળ લખાવ્યા.

લાગ્યા તેમનો આખો દિવસ વિદ્યા લખવા અને લખાવવામાં જ વ્યતીત થતો.

પોતે ખરા સાધુ છે કહ્યું છે કે, -કર્મણ્યેક મનસ્યેક વચસ્યેક મહાત્માનામ પોતાનામાં એ વાત અક્ષરે અક્ષર ખરી પડે છે પોતે હલુસુધી પણ જનમાધારણ ઉપર પોતાની સિદ્ધિ મંદ કરી નથી. પોતે પોતાના સંસ્કર્મોદ્ધાર સ્વહત્યાર્યાવસ્થામાં જ સન્વાસિયોના કંઈ પડકારના હવે તેમણે સન્વામ મહણ કર્યો છે. દ્રવ્યનો ત્યાગ તો પોતે સ્વહત્યાર્યાવસ્થામાંથી જ કર્યો છે. કલ્પિત કાષ્ટ દર્શન કરવા આવનાર નો કાષ્ટ હક કરીને કાષ્ટ અર્પણ કરે તો તે ત્યાંનું ત્યાજ પડી રહેતું એ ને ગમે તે કાષ્ટ બ્રાહ્મણ આવે તે લઈ જતો.

સાંભળવા પ્રમાણે પોતાના અનુગ્રહથી એક મારવાડીનો મનોરથ પૂર્ણ થયો છે તેણે કંઈ હજાર રૂપિયા લાખીને પોતાને અર્પણ કર્યા. તે રૂપિયા પોતાને વિપધર સાધુ જેવા લાગ્યા, પરંતુ મારવાડીએ હક કરવાથી પોતે આજ્ઞા આપી કે સારસ્વત અને ગૌડ વિદ્યાર્થીઓને માટે તો અત્ર સેત્રો છે પણ સરથુપારી ને કાન્યકુબ્જને માટે નથી તેમને માટે આ રૂપિયાથી કાષ્ટ બંધાવત કરો.

પોતે ધારત તો ઘણા મઠ અને સ્થાપિત કરી રાકત, પણ તેમને તે વાત ગમતી નહિ પોતે ખરા ત્યાગી છે. પોતાની પૂર્ણકુળના કૌપીન અને પુત્રોદ્ધ સિવાય કંઈ પણ રાખતા નથી. સાંભળના પ્રમાણે એક વખતે એક ચોર તેમની કુટિમાં પેડો લેતો ત્યારે કંઈ ન મળ્યું જેથી મહાત્માએ ચોર ને કહ્યું કે, તે મહેનત તો ઘણી કરી પણ કાષ્ટ મળ્યું નહિ જેથી લે, આ થોડા પ્રસાદના પતાસા છે તે લઈજા ચોર આ સાંભળી પનાવન થઈ ગયો. મહાત્મામાં કોઈ પણ પ્રકારનો આડખર ન હોતો સ્વામીજીએ કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ,

માર્ત્ય, સંવતે છરી લીધા હતા શાત તે એવા હતા કે ને તેમને શાંતિરમના અવતાર જ્ઞેનામા આવે તો કાષ્ઠ અતિસંયોજિત નથી તેમના દર્શન કરવાથી હૃદયમાનો રજસ્તમમાય જતો રહી તેની જગ્યાએ સત્વગુણો સચાર પાપ છે પોતાની વાણી મધુર અને ઉપદેશ આકર્ષક હતો પોતાના ઉપદેશમા કાષ્ઠ પણ શાન્ત કે મનથી વિરૂદ્ધતા જણાતી નહિ.

વધુ ધનવાનોએ તેમની પાસેથી ઉપદેશ લેવાની ઇચ્છા કરી પણ તેમણે કાષ્ઠને પોતાનો

શિષ્ય બનાવ્યો નથી પોતે કાઠીથી ખીજી કાષ્ઠ વધારે પવિત્ર તીર્થ છે એમ માનતા નથી તેમની પશુકુટી કાઠીમા અસ્તી-સગમની પાસે મોતીરામ ના બાગમા છે ત્યાં ઘોડાજ દિવસોથી પોતાના નામથી મગનીરામ પાકાણા આવે છે, ઉત્તમ વિદ્યાર્થીઓને અન્ન પણ આપાય છે તેવું ખર્ચ ક્ષયતાના મારતાડી નિનાસરાય ત્રિગેરે ઉપાડી લે છે પાકાણાના અધ્યક્ષી પડિત વિનુદત ધક્ક આરીજ છે કે જે ધણા સારા વિદ્વાન છે

રાણી ઇન્દુમતી.

(લેખક શ્રીયુત ઉદયચંદ લાલચંદ પડિત.)

રાઠોડ ! શુ કાળ જરી ન આવી ?

ક્રાંતિ ઉભાય કુદ તણી ચુમાની

શુ ક્રાંતિથી દેહ વધુ વિચારો ?

કસક લેતા ક્યમ ના વિદારો ?

* * * * *

જાઓ ફરી સિદ્ધ રવે મિધાવો,

પાછી ફરી પીઠ ન મ્હો ખતાવો

નથી તમે યગ, ગયા, ચિયાળ,

રાઠોડ ! છે જન્મથી સિદ્ધ બાધ

“કેમ ત્યારે નક્કી લગાઈ જાગશે ?” રાણી

ઇન્દુમતિએ પોતાના પતિ જસવતસિંહને પૂછ્યું

“હા મલત છે ખરો ઔરગજેમ .

“પેનો કપટ કરીને જોવાળકડા ઉપર ચડી

ગયો હતો તેજ ઔરગજેમ કે ?” રાણીએ વચ-

માજ પુન પ્રશ્ન કર્યો

“હા એજ શાહજહાનનો ફુલ પુન ! તેની

તો એવીજ મહત્વાકાંક્ષા છે ક્યારે મારા સર્વ

લાઇખાંડુઓને મારૂં અને રાજ પચાતી પડું”

“પરંતુ શહેનશાહ શાહજહાન હજી જીવે

છે ને ?”

“અરે તેમને ગણે છેજ કાણુ ? કાણુ કાનું

સાંભળે છે કે ફરકાર કરે છે હાલ તો સર્વ રાજ

મેળવવા તલપાપડ થઈ રહ્યા છે સહુમા ઔરગ-

જેમ લુચ્છો અને ચાલાક છે બગલા લગતની

પેડ, છાનોમાનો ખેડ છે અને જાણે ફકાર બનીને

કાલેજ મીધો સડકે જતો ગ્હેરો એમ ખતાવે

છે પણ તેના મૂળ ઉડા છે હું તેના સર્વ અરિમ

જાણું છું પાપડ પીજાણું છું”

“એટલે શુ મુરાદ અને ઔરગજેમ મળી

ગયા છે ?”

“હા તે બે હાલ એક છે”

“ત્યારે તો કટાકટીનો મામનો જાગશે ખરો.

સારે મુદ્દ બનાવું” કહી રાણી ઇન્દુમતી હસવા

લાગ્યા

“કેમ હમણુ શાતુ આવ્યું ? અહિં હસવાની

શી વાત પડે ?”

“કાણુ જાણે કેમ ! પણ મને મુદ્દની વાતથી

વલોગ આનંદ થાય છે”

શા માટે આનંદ ના થાય ? રાણા ઉદયસિંહ-

ની પુત્રી છેને, મુદ્દ ક્ષત્રાણી.” રાજ જસવત-

સિંહે પોતાના પ્રેમપાત્રનો હાથ પકડ્યો અને

પ્રશ્ન સા કરી

“પણુ સારે આપ પણ રાઠોડ રાજનિલક”

વાક્ય પૂર્ણ થતા પૂર્વેજ દાસીએ પ્રવેશ કર્યો

અને એક પત્ર રાજના હાથમા મૂક્યો પત્રવાચ્યો

એકત્વાર ઔરગજેમજ જણાયો

“હું મારા પિતા સાથે મગી જવા માગું

છું.” નોંધુ ? કેવી ચાલાકી અને પ્રપચ ખેતવા

માગે છે એમ મીઠી મધ જેની વાતો કેવી કરે

છે ? પણ હું એનો જરા કરડો જવાબ આપુ

છું” પત્ર વાંચી રાજાએ ઉદગાર કાઢ્યા

ઈન્દુમતિ કરી આનંદથી હમી ગગન જસનત
સિંહે પત્રનો ઉત્તર લખી દારીના હાથમાં મૂક્યો

“યુદ્ધ હવે થશે એવાત ચોક્કસ” ગગનએ કહ્યું

“પ્રાર્થના ! મને આપ સાથે લઈ જવાના કે ?”

“શુ હું અવગણિત બન્યો છું કે શુ સહોદ-
વન નહીં થયો છે ?” ગગનપુત્રિ ! ગભરાયો નવો

કાલે તમારા આગળ મનુનું શીર રત્નુ કરીશું

રાણી ઈન્દુમતિ આ માંઝણીને ફરી હમી અને
કહેવા લાગી—“ધન્ય રાજકુમાર ! પણ રહોડો-
ની સુનંદા ફોજ લઈ જતો રણુવિરમિહને જરૂર
માથે રાખતો એણે કંઈ યુદ્ધ જોયા છે આપના
સસરા-તેને બહુજ માનતા”

“હો, હવે મારે જવું જોઈએ યુદ્ધની નૈમારી
કરી જોઈએ”

“પણ પાન તો ખાતા જાઓ”

“હાલો”

“એમ નહીં, તમે મ્હો ઉધાડે હું ખરાવું”

હમતો હસતા રાજાએ મ્હો ઉધાડ્યું અને
શુભે પોતાના ઢામળ હાથથી મ્હોમાં બીકું
દીધું જનવતસિંહ પછી જ્યાં ખુરશી ઉપર-
ની તલવાર ઉઘાડી બાંધવા બધ છે તેવેજ અપાટ-
ન રાણીએ તે લઈ લીધી અને પોતે તેજથી
બાંધવા લાગી આ વખતે રાણીનું મ્હો ધણુંજ
જવળ અને અદર દેદીપ્તમાન જણાતું હતું

“હવે રહેવા દો તત્તાર બધાં ગઈ
રાજાએ કહ્યું

જતી વખતે ઈન્દુમતિની આંખોમાંથી અશ્રુ-
ધારા વહેતી રાજાના જોવામાં આવી પૂછ્યું—

“આ શું ?”

“કંઈ જ નહીં”

મહારાજા જસવીરસિંહ સિધાબા

૨

ગગની મોસમ, તાપ કહે માર કામ, જગ-
લમાં જીવો જનવરો તૃપાના મારી વિદ્યુત જની
ગયા છે, નર્મદા જેવી લારે નદીમાં પણ પાણી
ઓછા થઈ ગયા છે આ વખતે ધુળ ઉડતી જ-
ણાં રાજા જસવતસિંહ, માથે રણુવિરસિંહ અને
માથે પોતાનું લશ્કર છે

રણુવિરસિંહ ! તમે અમારી સાથે રહો તમે
કાશિમખાં ! ફોજને કાળુમા રાખો વાહનાં જુઓ

ઔરંગઝેબ પણ સૈન્ય સાથે આવતો જણાય છે
જસવતસિંહ, રણુવિરસિંહ અને કાશિમખાં
ત્રણેયે પોતાની સમગ્રો જોયી અને આપના
શત્રુનો સંસ્કાર કરવા તૈયાર થઈ ગયા

જનવતસિંહ પાસે આદેશ હમર માણસ
કુન હશે, શત્રુ દળમાં પણ લગભગ એટલા જ હતા
શત્રુએને જોતાજ રજપૂતોનું લોહી ઉછળવા લાગ્યું
નર્મદા ઉતરીને સ્કામેપાર શત્રુને બેટવા આમળ
વધ્યા વાતવાતમાં આકાશ તીરો અને ધુળથી
છવાયુ ચારે તરફ અધકાર ફેલાયો ચારે બાજુ
મારો માગેના શબ્દોજ મલગાતા ઢાંઢની તરંગ
તટી, ઢાંઢના લાલો, ઢાંઢના હાથ તો ઢાંઢના પગ
તરીથી છુટા પડ્યા, ઢાંઢનાં ગિર ધડથી અનન
થઈ ગયા.

જસવતસિંહની ગભીરતા અને ધીરતા જોઈ
રહોડ મીધાઈઓ પ્રાણુ તોડીને લડતા હતા ઔ-
રંગઝેબ પણ કંઈ સમય તો વીરતાથી લડ્યો
પણ તેના મિધાઈઓ રજપૂત વીરો સામે લડના
ગભરાઈ ઉઘ્યા ઔરંગઝેબનું સૈન્ય નામલાગની
તૈયારીમાંજ હતું એવામાં એકએક મુશળધાર
પાણી પડવા લાગ્યું યુદ્ધ કંઈ સમય માટે બંધ થયું
વરસાદ પડતો હતો તે વખતે ઔરંગઝેબ પો-
તાના નામતા સૈન્યને એકઠું કરવામાં રોકાયો હતો
જેની વૃદ્ધિ બંધ થઈ કે તરત તેણે પાણુ યુદ્ધ
આરંભ્યું આ વખતે યુદ્ધ એક લારે રાજદની નાદ
માથે શરૂ થયું એક બળતો અગારો ઉડતો
આવીને જસવતસિંહની સેનાના હૃદયમાં આવી
પડ્યો પડતાજ ફાટ્યો અને તેમા રહોડ સૈન્યનો
ફટલાએ માણસો ધામન થયા અને મરાયા

જસવતસિંહે આશ્ચર્ય ચકિત થઈને રણુવી-
રમિહને આનુ કારણ પૂછ્યું. રણુવિરસિંહે જ
જણાવ્યું કે—મહારાજા ! ખાતમીદાર એવી ખજાર
હમણુ લાગ્યો છે કે, મુરાદ એક લારે સૈન્ય સાથે
મુરતથી આવી પોતાના લાંબને મળ્યો છે તે
પોતાની સાથે કાન્સીઓનું તોપખાનું લાગ્યો છે,
તેનોજ આ એક ગોળો ઉડ્યો આગ્યો તોપણ
જસવતસિંહે વિના ગભરાયે લડ્યાજ ક્યું હમરો
રજપૂતો બાંધને પોતાની સામે લડવા લાગ્યા
લોહીની નળ વહેવા લાગી

આઠ હજારમાંથી સાગ-હજાર મૈન્વ ખાધી
મધુ વળી ખખર મળી કે જાશીમાંથી મુદમા
ન ટકી શકનાથી તે પત્તાપન કરી ગયો છે

“હવે શું કરવું ?” એમ પ્રશ્ન રાજાએ રણ-
વીરમિત્રને કર્યો.

“કાલેથી મુદમાથી પાછું ફરવું જોગ્ય છે”
રણવીરસિંહે ઉત્તર વાળ્યો.

૩

રાજા જસવત્સિંહ નર્મદા તટની લડાઈમાં પરા-
જય પામી પાછા આવે છે એ વર્તમાન ગણી
મન્દુમતિને પહોંચતાંજ તે રડતા લાગી આપુ સ-
ત્રીર તેનું કોષથી કપ્પુ દામી વર્તમાન કહી પાછી
વળી અને તે પ્રભુતરફ હાથ લેડી દેવા લાગી -
હે પ્રભુ ! તે આ શું જોગ્ય કર્યું છે ? શું

મારા પતિ-મારા સ્વામી મુદમા હાથ ? શું તે
મણે પીડ દેખાડી ? નહીં, નહીં, આમ ખનવું ન
જોઈએ શું ત્રિશ્વેશ રાજા ઉન્મસિદતા જમાઈ
ગરોડરાજા આમ પીડ દેખાડે ? હે પ્રભુ ! આ
નર્તા તમે ન્યાજ તેમને સ્વર્ગમાળ કેમ ના આ-
સપી ! કે જેવી તે સ્વર્ગમાળત અને હું પણ
પાછળ મતી ખની તેમની સાથેજ વૈકુન્ઠવાસિની
ખનત અરે આ શું ? શું હું ગાડી ખની છું ?
મારા પરમ શુરુ, મારા પરમેશ્વર, મારા પતિને
માટે આવા અમંગળ વાક્યો હું કેમ બોલુ છું ?
હવે તેમના દર્શન વિના એક ક્ષણ પણ હું નહિ
જીવી શકું અર્ધપુત્ર રાઠોડ પુત્રને કાંઈ બોલાવો
અરે મુદમા તેમની કેવી દયા થઈ હશે ? કોણ
જાણે કેટલાએ ધા લાગ્યા હશે ! અરે રાજકુમાર
તમે ક્યા છો ? તમારું મુખકુ નિસ્તેજ થઈ ગયું
હશે ! કેમ ના થાય ! કેટલાએ દિવસથી નહીં
મળ્યું હોય આવતું કે નહીં સમયસર પીચાતું વળી
મૂંચાતું તો શાનુંજ મળે ! પરંતુ બ્યારે મારા
પિતા મુદમાથી પાછા આવતા ત્યારે પ્રગ્લેન વદન
અને પ્રમત્ર ચિત્તથી પાછા આવતા અને તમે
તેનાજ નમાત હોવા છતાં તમારી આવી દયા
કેમ ? હાં હાં હું સમજી એ હંમેશા વિજય મેળવી
આવતા તમે પરાજય પામી આવો છો પણ ત્યારે
શું હું વીરશ્રેષ્ઠ રાજાની પુત્રી આવા પરાજય પામેલા
પતિને મહેનમાં પ્રવેશ કરાવી શકું કે ? હું તેમને
મળી શકું કે ? નહીંજ નહીંજ હાથ હવે મોક
હાથ કેવું શાન્ત થાય છે હું દીનમનુષી ! દીના-
નાથ ! તું મને આ જગનમાંથી ઉઠાડી વર્ષ જ.

રાણી મન્દુમતિ હાથો એક કાગળ ઉપર
ઉત્તાવળમાં કાંઈ લખ્યું અને દામીને તે આપી
કહ્યું - “જાઓ, જાઓ, આ પત્રને દરવાજા
ઉપર ટીંગાવો અને પહેરાવાળા તમામને આજ્ઞા
કરો કે રાઠોડ રાજાને અદર આવવા ન દેશો.”

દામી આમનો અમલ કરવા વિદાય થઈ
આમથી રાજા જસવત્સિંહ દરવાજે આવ્યો
તો તે બધ દોડી બંધે આખા બેડે શોકનાં
ચિન્હો ધારણ કર્યા હોવાની ! એવો દેખાવ દેખા-
યો લટકતા પત્ર તરફ નજર મઠ તો વાચ્યું કે -

રાઠોડ ! શું લાજ જરી ન આવી ?
કીર્તિ ઉભય કુળવણી ગુમાવી
શું કીર્તિથી દેહ વધુ નિચાયો ?
કવક લેના ક્યમ ના પિદાયો
અમો ફરી શિખર રણે સિધાવો,
પાછી કરી પીડ ન મેઠો બતાવો
નથી તમે શ્રગ, શય્યા, શિયાળ,
રાઠોડ ! છો જન્મથી સિદ્ધવાન

પત્ર વાચતાજ રાજા સ્તબ્ધ થઈ ગયા માથું
નીચું નમાયું મહારાજાની આવી દયા જોઈ રણ-
વીરસિંહે કહ્યું - “જો આપની આજ્ઞા હોય તો હું
દરવાજે તોડાવી નાણુ આપની આજ્ઞા તેજ
આજ્ઞા, આપ સમક્ષ મહારાણીની આજ્ઞા કેવી ?”

નહીં રણવીરસિંહ, નહિ ! તમે નથી સમજ્યા
દરવાજે તોડવાની શું જરૂર ? મારી આજ્ઞા કાંઈ
હોયે તેમ નથી એ વાત સત્ય પથ, પથ હું પાપી
હું ધણેજ ડોર ચિતવાળો છું કે હજી હું જીવતો
છું એ દેવી છે એને મને શિશુ વચનો પ્રેર્યા
છે. જસવત્સિંહ ત્યાજ મૂર્છિત થઈ પડ્યા

આ ખખર જોવી મન્દુમતિની માતા પાસે ગઈ
તેનીજ તે બહુ દુખી થઈ અને પુત્રીની પાસે
જઈને પૂછ્યું - “મન્દુ ! તને ખખર છે કે મહા-
રાજાને કેમ છે ?”

“તે જીવે છે”
“કદાચ મૃત-અવસ્થામાં છે”
આ સંભળતાજ વળી મન્દુમતિ એકવાર ફરી
હસી માતા આશ્ચર્ય પામી અરે આ શું ? મન્દુ
શું હું ગાડી ખની ગઈ છે ? હું તારા પતિના
મૃત્યુના સવાદ પર હસે છે હવે તને હું શું કહું ?
તારી, સાથે શી વાત-અરે ગાજ સાથે વાત શી ?
મારું હવે કોણ માળજે ? હું જાતેજ દરવાજે ઉ-
ઠાડાની આજ્ઞા આપુ છું”

મન્દુમતિની માતા આમ કહી ચાલ્યા ગયા,
માના ગયા બાદ ફરી મન્દુમતિએ શાવા અને
ઈશ્વર આરાધન કરવા માંડ્યું

૪
“શું હું એટલો પ્રધો પતિત થઈ ગયો છું
કે તમારી સાથે વાર્તા કરવા ખજી જોગ્ય નથી”
જસવત્સિંહે રાણી મન્દુમતિને પૂછ્યું

“અરેરે હું શું કહું ?”

“પણ કંઈ તો બોલો”

“ચતુર શિર ક્યાં છે?”

“ચતુરના શિરને સ્થાને માંડ શિર તૈયાર છે”

“પણ આપ મારા ચતુર નથી”

“તો દેવે તું દોષ્ય છું?”

“જે પ્રથમ દત્તા તેજ”

“ચતુર શિર પણ તું લાડીસજ”

“આ વખતે યુદ્ધમાં વિજય કેમ ન મળ્યો?”

“દારગોળા સામે રાજપૂતો ચુકરી શકે?”

વશાજ માણસો ખાપી ગયા છે માત્ર થોડાજ બચ્યા”

“અને બચેલામાં તમે પણ એક”

“મને પણ બે તું મરેલોજ બોલો સાહની

હોડ તો તું અપટ હૃદયથી કહ્યું છું કે આ મારી

તાનાર લે અને તારા કાયર પતિને પૂછે કરી

નાખ્ય ગાળએ પોતાની જાતી આગળ ધરી

રાણી ગભરાઈ થોડીસાં પડી તે બોલી—

પ્રાણ આપવાનું કામ આવું મરણ મણા છે તો

જીના હાથે મરવા શું કામ આવ્યા? ચતુરને

શું કામ મતાવી? ત્હાજ મરવું હતું અગરે

|| ગરમતી વાત || બે યુદ્ધમાંજ તમે ખાપી ગયા

જાત તો જગતમાં સર્વત્ર નામ પ્રસિદ્ધ યાત અને

તું પણ મતી બની લાખ્યાળી ગણાત આમ

મારે રોના વખત ન આવત પણ અરે એવું

એવું માંડે ભાગ્ય ક્યાંથી? હવે શીકર ન કરજો.

ગભરાશો નહિ હવે તું હમણાજ જાડ છું તું
તમને શું માંડે? તું એક વીર બાળા છું અને
મારી જાનેજ મારું છું” હિન્દુમનિએ એક ખરી
કાઠી અને જેની તે પોતાના હૃદયમાં એસવા નય
છે તેનીજ તેની માતા જે સતાપ સર્વ મામળો
રહી હતી તેણે એકાએક આવી પુત્રીને હાથ પક
ડ્યો આ દશ્ય બોધ જસવતમિદ તો કિર્ત્ન-
વ્ય વિશુદ્ધ થઈ ગયા

“પુત્રી! માતાએ કહેવા માડ્યું—તારી વીર
તા બોધને મ્હાર કહેવું હજી આવ્યું છે પરંતુ આ
ત્મહત્યા તું કેમ કરે છે? તું જાણતી નથી કે
તેમાં મહા પાપ છે, વળી તારા શરીર ઉપર
તાજે શો અધિકાર છે? તે તો તારા આ
મીનું છે તું તેમની વસ્તુને તેમની અનુમતિ
શિવાય કાંઈ પણ પ્રકારે તુક્ષ્ણન કેમ કરી શકે!
જસવતમિદને યોગ્ય શિક્ષા મળી છે એ તું તારી
માતા છું માંડે કહેવું તારે માતૃજન બોધએ ઉડ
હાથ મ્હોળે ધો અને શરીર મલાળ પતિનું
પણ પડ અને તેમની ક્ષમા માગ તે જે આજે
કુલવચનો કહ્યા છે તે માત્ર દુષ્ટને વગ યજ્ઞ વર્ષ
કહ્યા છે પણ પતિને તે એવા વચન કહેવાતા
હશે? અને જસવતમિદ તમે પણ નમારી ધર્મ
પતિને આદરથી રાખવાને એ પ્રતિજ્ઞા દેશે કે
ફરીથી ઔરંગઝેબ સાથે યુદ્ધ કરીશ

જસવતમિદે તુરંતજ પ્રતિજ્ઞા કરી રાણી
હિન્દુમનિએ પણ માતાની આજ્ઞા પાલન કર્યું

વૈદક દુચકા.

ચક્રી આવવી—ઈન્દ્રામણના મૂળને રમ

હમેશા બંધે તોના પીવાથી ચક્રી વાયુ મટે છે

ચન્દ્રી ઘટાડવી—વાવડીંગ, મુઠ, જલપાર,

લોદભામ, જલ અને આમળા સરખે ભાગે લાંબ

ચૂર્ણ કરી તેમાંથી ગેજ વાત વાત મન્ડે મદના

પાણી માથે ખાવાથી રાગરમા વધેની ચરખી મટી

જગાઈ જોડી થાય છે

વાળો—ધમાસાને પાણી માથે પીસી ચોપડ

વાળી વાળો મટે છે

લોહીવા—સ્ત્રીઓને લોહીવા થયો હોય તો

તેને સરપખાના મૂળને ચોખાના ધોવરામળમાં ૫

સીને એક તોલો ગેજ ખવાથી લોહીવા મટે છે

કોલેરા—નવમાર ૩ તોલો, ખાંચને ૨ સુનો

૫ તેવા બંનેને ૨૫ ગેર પાણીમાં ભેળવી દેખ એ

દ્રવ દગ્ધ પછી તેમાં ૧૦ મેટાં કાઠડી લીણનો

૨૫ નાચોવી લુગડે ગળાને ભરી ગમવું તેમાંથી

ત્રણ તોલા ૬૦ તરૂ ત્રણ દવાકે ખાવાથી કોલેરા

મટી જાય છે

મીઠી ઘેગામ—જમના અમાઉ સોખાનના

કુલ ૧ થી બે લાકડા લેવા ખાંડ ખાંડી નહિ

જેથી મીઠી પેસાળ મટે છે

પરમીયો—જુના પ્રમેદ ઉપર લોધર ૧

તોલો મદ સાથે ખાવાથી મટે છે

અદીજીવું ઝેર—કુબીની બાહ્યોને ૨૫ ૧૦

તોલા પીવાથી અરીજીવું ઝેર ઉતરે છે

બગેસ—કુવાવેરી કુટકડી ૧ ભાગ, ૨ ભાગ

જલપાર, ૨ ભાગ કુવાવેરી નવમાર, ૮ ભાગ

મુરોપાર, ૧ ભાગ સીધવ એ મરેનું ચૂર્ણ ગળા

વવું તેમાંથી ૧થી ૩ વાત બૂકા પાણી માથે પીવાથી

બગેસ મટે મટે છે

હરસમસા—મુરોપાર, જલપ ૨, કુજપાર,

સીધવપાર દરેક પા પા તોલો દર્દ એકદમ ફરી ૭

ભાગ કરવા, તેમાંથી ગેજ ૧ ભાગ પાણી સાથેની

માત દિવસ ખાવાથી મટા મટે છે

વિવિધ નોંધ.

બીજી ગુજરાત રાજકિય પરિષદ—
નવેબર મહિનાની તા ૮-૯-૧૦ શુકર, શની,
અને રવિવારના રોજ નડીઆદ ખાતે મળશે. સ્વા-
ગત મહાજના પ્રમુખ દેશાધ ગોપાળદાસ વિહારી-
દાસ નીમાયા છે પ્રતિધીની શ્રી ૩ ૩ છે પ્રમુખ
નરીકે આ મી વીકનલાઈ ઝંવરભાઈ ખેલ બેગી
રટર એટ લો નીમાયા છે આ વખતે તા ૧-૭-૮
ના રોજ મહાત્મા ગાંધીના પ્રમુખપણા નીચે
રહે પરિષદ પણ ત્યા ભરાવાની છે

કલકત્તામાં તોફાન—કલકત્તામાં મુસલમાનો
ની એક સભા ભરાવાની હતી પણ તે સભા રમ-
ખાણ થયે એમ માની બગાળ મરકારે ભરતી
અટકારી હતી તે માટે આગેવાન મુસલમાનોનું
ડેપુટેશન ગવર્નર સાહેબને મળવા ગયું હતા તે
દનામા તા ૧૦ સપ્ટેમ્બરના રોજ ફેટલાક મુસલ-
માનોએ દુકાનો ઉપર પથરા દેખ્યા હતા. પોલીસે
ઉપર પણ પથરા દેખ્યા માણ્યા હતા હમ્મરે દુ-
લ્લખોગે બેગા મળ્યા હતા, દુકાનો હુલ્લું હતી
મણા પોલીસે તેમ જ દુલ્લખોગે ધવાયા હતા
બખેડામા ૪૦૦ જણ પકડાયા છે

વરસાદે અત્યાર સુધી લોકોને રાહ
નોવરાવી છેવટે જન્માટી ઉપર થોડા રર-
સાદ પડ્યો, પણ તે
મોઘવારી અને હુટ પડી પાછા દુકાનના જ
ફાટ-દુકાળ.

અને વરસાદે ઉચાળા
ભયો હોય એમ લાગે છે લગાદને લીધે પરદેશી
વસ્તુઓ મોઘી થઈ છે તે તો જાણે દીક, પણ
આપણા દેશમા ઉત્પન્ન થતા પદાર્થો પણ મોઘા
થઈ પડ્યા છે અન્ન અને વસ્ત્ર વગર માણસને
ચાલે જ નહિ તો તેની પણ અમલ મોઘવારી થઈ
પડી છે જ માત રૂપીએ બાજરી, ઘઉં કે ઝોખા
મળે, આક દસ રૂપિયે થેપાડાને જોડો મળે એ
શુ જોડો જુનમ કે પેશા ઘટની ગઈ, હવે ગરીબ
અને મધ્યમ વર્ગના માણસો કયાથી પૈસા લાવ
વાના કે જેથી પોતાનું કે પોતાના કુટુંબનું ભરણ
પોષણ કરી રાકવાના આજ કાલ નોકરીના પતન
કુટાયો છે, પણ પગાર પ્યાર, પદર કે નીમમા આ
મોઘવારીમા કુટુંબનું શી રીતે પોષણ થવાનું ?
બગાળામા ટપકાને દુકાળ પડ્યો, અહી અનાજ
નો પડ્યો અને મદાસમાં પણ તેડીન ગિચ્તિ થઈ
પડી છે આપણે દેશ ખેતી પ્રધાન છે એક
વર્ષે પાક્યુ તો સુખી અને એક વર્ષે ન પાક્યુ
તો દુખી તેમા લગાદનો મળેગ એટલે દુખમા

કમી રહી નથી હવે શુ થશે, એમ ન્યા ત્યાથી
સંભળાય છે ખેડા જીલ્લામાં હુલ્લુદાદ થવા માડી,
કલકત્તામા પણ થઈ અને મદાસમા પણ તે જ
સ્થિતિ થઈ સરકાર ને કેસાગે બદોબસ્ત રાખે
છે પણ તેનું સવળું વધણું અત્યારે લગાઈ જતવા
તરફ છે મદાસની હુલ્લુદાદમાંથી ૨૦૦ માણસો
પકડાયા છે ખેડા જીલ્લામાંથી પણ સો દોઢસો
માણસ હુલ્લુદાદનું પકડાયુ છે અત્યારે થની હુલ્લુદાદ
અટકાવવા માટે દરેક ગામેગામ સ્વય મેવક મકળ
ઉશ્મ થઈ તેમણે સરકારના આશરો હેઠળ બદો-
બસ્ત જાગવવાની જરૂર છે ધધર ? જરૂરી આ
લગાઈ અને, દુકાળના મકદમાંથી દિદુસ્તાનને
ખચાવો એજ આર્થના છે

સીમયામા મધ તા ૪ થીના રોજ વડી ધારા
સભા ભરાઈ હતી તેમા શકેઆતમા નસ મળેવાની
વકાદારીની પ્રતિજ્ઞા લેવાયા પછી કેટલાક પ્રતિ-
તરો થયા તે પછી ના. વાઘસરાયે બાપડ કરતા
જાણીવ્યુ કે, હોળી લરક
ના વાઘસરાયની રમા પાંચ લાખ સૈનિકો
વારા સભા ઉમેવાના છે તેમા હાલ
૬૭૦૦૦ લગાય સૈનિકો

અને ૮૫૦૦૦ બીનન્યાયક રીકુટો મેળવ્યા હતા.
સરકારે નેની પાટણે ઉત્તી કરવા માડી છે લગા-
ધનો આવાર જન-વન-ના બગા ઉપર છે દેરી
રાત્રીએ પણ તેમા મારી મદદ કરી છે ખીજી
બેરબોનમા અમે ૩૦ કરાડ રૂપિયાની ધારણા
રાખી હતી પણ તેમા ધારવા કરતા વધુ નાજા
ની સહાય મળી છે કાપડની મોઘવારીથી જરીમો
મા વાઘ દેવાયો છે રૂનો લાવ વધ્યો છે પણ
તેના સખધર્માં ગરીબ પ્રજા માટે દીંદમાં બનના
કાપડના લાવ કરાવવાને તેવો માન તૈયાર કરાવી
અણક અકુશ નીચે વેચવાનો ઉપાય મરકાર પો-
તાના હાથમા લેશે નોટના ચલણ માટે કેટલીક
ગપો ચાલી હતી ને ધાતુના ચલણની જરૂર પડી
હતી માટે અમેરીકાથી ચાદી મેળવવી પડી હતી.
નેકેટકસાળમા હાથમા મેકડ નાણા ઉપરાત મેકેરો
પણ પાડે છે. મુતારાની યોગતા મી મોટેયુની
પોતાની ઉપજની કહાડે ની નથી પણ બીમાન સ-
માટની સરકારના હુકમને લીધે જ થઈ છે, તેમાં
હાનિકારક ફેરફાર કરવામા આવશે નહિ આ યો-
ગના અમે પૂરો વિચાર કરી સત્તર ગળણે ગળાને
જ બહાર પાડી ડે, લગાધના વિગતી અત ઉપર
જ સમસ્ત વિચના જણાવણુનો આધાર છે

વનોપધિ વિવેચન.

(લેખક - ભીષમ્વર દેશનાથ ઝીશુરામ વૈદ એ એ એન એમ, પ્રેક્ષક પ્રભુરામ આયુર્વેદીક કોલેજ)

આકારકરમ (અક્રવકરો)

અક્રવકરના જુદી જુદી ભાષામાં નીચે પ્રમાણે નામો આપવામાં આવ્યા છે ગુજરાતી અક્રવકરો, સંસ્કૃત-આકારકરમ મરાઠી અક્રવકરો, હિંદુ, સ્થાની અક્રવકરો, પીપર

અક્રવકરના ઝડો નાનાં થાય છે અને તે મની ઉચાઈ આસરે હાથથી સવા હાથ જેટલી હોય છે એ ઝાડોને પીળા ફુલો આવે છે, અને એને પશુ મોઢામાં રાખવાથી મૂળાં આ પ્રમાણે તમતમારી છુટે છે અહુધા અક્રવકરની ઉત્પત્તિ ધરાન, અર્જસ્તાન, સીરીયા, કેનોબીયા, અવશ્ચ-રીયા, અને મીસર દેશમાં થાય છે અને લાથીજ તે મોટે ભાગે આપણા દેશમાં આવે છે

ઓપધીમાં અક્રવકર ના ફુલોની કળાઓ તથા મૂળાંઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે એના મૂળ ત્રણ ચાર ઈંચ લાંબા, ટચલી આગળા જેવા જાડા-ઉપરથી કાળા છુરા રંગનાં પળાયા પડેના તથા ભાગી જોનાં અદરથી મેલા પીળા રંગના દેખાય છે, તેને સુધતાં કિચીત તીળી અને મહુરી સુગંધી આવે છે અને ચાખી જોતા મુખમાં તમતમારી થઈને પાણી વહુ છે

અક્રવકરો-નીર્વધી ઉષ્ણ છે શરીરમાં રક્તુર્નિ આરે, બળ, આરે છે ક્ષર, એલ, અને વાતુ અને કરે છે

અક્રવકરના જુદી જુદી ગીતે કરવામાં આવતો ઉપયોગ.

૧ ખાસીના દરદથી પીડાયના દર્દને ખાસી તુરતજ અટકાવવા માટે પાનની પટી માથે અક્રવકરના ફુલો ખવરાવવાથી ખાસીના દુઃખનો તેજ વખતે નરમ પડે છે

૨ દાંતના દુખાવા માટે અક્રવકરો અને કાંઠાશેગિયાના પાંદડાંને એન્ન વાટી દુખાવે થતો હોય તે અગર રાખવાથી તેજ વખતે દુખાવો નરમ પડે છે

૩ જીન્દા રુદીકરજી-માટે અક્રવકરને ડાઠની નીચે રાખી જલને તેનો અર્ધ થવા દેવાથી ઘણીજ સારી ગીતે જીન્દા રુદી થાય છે

૪ સીંદરના વિષનો નાશ કરવા માટે અક્રવકરો અને વજ એ બંને વસ્તુઓને કાથ રીતીએ ઉકાળી આપવાથી સાગે ગુણ થયેલો જન્યવામાં આવેલો છે

૫ આક્રવકરની કપાય, (કાંઠો) અક્રવકરો, એરડાના મૂળ, તુખીનો પાવો, જેડિમ્બ, લીલી પીપર, લવંગ, સુક, ગોખરનાં મૂળ, પાપાજીમેદ, કમઘના મૂળ, નગોડ એ વસ્તુઓનો કાંઠો કરી તેમાં એનગી ઘણાના ભુખની ચપટી નાખીને તે માત દિનમ પીરથી અત્યંત પીશકારક પથરીનો રોગ સારા થાય છે તેમજ મુત્રની સાથે જ્વરાના રોગે તુરંત નાશ પામે છે

૬ આક્રવકરની ચૂર્ણ અક્રવકરો સંધિવ ચીત્ર કમુળ, આમળા, મરી, પીપર, અજો, અને ૬ ર્ડાં એ પ્રત્યેક એકએક ભાગ અને સુક એ ભાગ એ સર વસ્તુઓનું ચૂર્ણ કરી તેને ખીજોરાના રસની લાવના આપી ગોળાઓ કરી અથવા પાણી સુકવીને ચૂર્ણ કરી ઉપયોગમાં લેવું, આ ચૂર્ણને આક્રવકરની ચૂર્ણ અથવા અમૃતપ્રસા ચૂર્ણને નામે રેંચ લોકો આગળે છે

ગુણ-મદમી, કાસ, વસાસ, અરુચી, ગંદ રોગ, પીત્ત, ક્ષ, વાઈ, ઉન્ન, અને મત્રીપાત પત્યદિ અર્ધપીએ ખા ઉપેયોગી છે

૭ અક્રવકરો એકલાનું ચૂર્ણ, મરની માથે અક્રવકરનું ચૂર્ણ આપવાથી અપરમાર (ફેફસે) ના રોગમાં થલો સાગે કાપે થાય છે

૮ આક્રવકરની ચૂર્ણ-ગકનમરો, સુક, મરી, કાંઠાન (અણકામ) કેમર, પીપર, જાય ફળ, લાંચ તથા ઘોળી મુસળી એ મળી વગ્નઓ એક એક તેલો અને અરીજી ચાર તેલ ઘુટીને વજગળ ચૂર્ણ કરવું માત્ર ૧૦ થી ૧ શ્રેન રાત્રે મધમાં ચાટવું ગુણ ઉપરના પ્રયોગથી વીર જ્વલન થાય છે, જલ્લી ઘાતુ અટકે છે એ રીસાય અક્રવકરો, તીક્ષ્ણ અને લેખન ગુણરાજો દેવાથી આર્યવેદો બીજી બીજી દવાઓની માથે મેળવવાથી પત્તાપાત જેવા મદાન વાધીમાં પશુ મોત્ર વાહી તર્કિક વાપરે છે, માધારજીને એકના અક્રવકરની માત્ર ૫ થી ૨૦ શ્રેન સુધી આપી દખાય

સર્પ ડંસનો ઇંસાજ—રાજકોટથી રા ગો-
કુળામ નાનગાંધી ગાંધી જણાવ છે કે, નીચે
વર્ણિત અઝોમ્બુર ક્ષેત્રને મારા જાણુચામા આપ્યા છે

૧ માણસોના મુત્રરૂં માણસનું તથા માય
જલદ, બેમ, વગેરેનું એ ઉતરે છે પરંતુ જે
માણસને મર્પ કરડ્યો હોય તેનું મુત્ર ઉપયોગમાં
લેવું નહીં પણ બીજા માણસોનું મુત્ર એમ્બુ ક
ગત જે માણસ કે પશુને મર્પ કરડ્યો હોય તેને
પાવાથી સર્પનું એર ચડતું નથી અને એર ચડતું
હોય તો તે ઉતરી જાય છે આટલું જાણુ મનુષ્યનું
મુત્ર ઉપયોગી છે જેમ મુત્ર એકઠું થતું ત્યજ
તેમ તેમ પાયા કરતું હળહળ પીણ રૂપીઆલાર કે
તેથી વધારે મુત્ર પાછું દેવું દેરાને એથીએ વધારે
એટલે એકાદ શેર મુત્ર પાછું દેવું ડોગ નીચે પડી
ગયું હોય તો વામની નળી વડે પેટમાં ઉતારવું
પેટમાં ગયા પછી એર ઉતરી જાય છે એ પ્રમાણે
દુધાના દગ્ધાર વૈષ અને લક્ષ્મણ રાજા રવાણ
ગોવિંદજીએ પોતાના બળને સર્પ કળો કરડ્યો
હતો અને બળ પડી ગયો હતો તેને માણસનું
મુત્ર ચાર નાળ પાઈને બેઠો હતો માટે દર
કોઈ માણસ કે જનાવરને સર્પ કરડે તો તેને મા
ણસનું મુત્ર પાઈ દેવું આ ઇંસાજ અઝોમ્બુર છે
મનુષ્યના મુત્રની આટલી બધી કિંમત છે તો મ-
નુષ્યની કિંમત કેટલી? ૨ બોડી અધેરીના મૂળને
વાડી તેનો રસ કેળના રસ સાથે મેગરીને પાવા
થી પશુ મર્પનું એર ઉતરી જાય છે બોડી અધે-
રીના મૂળને બાળી કાઢવા જેવી કરી વાડી તેની
શુદ્ધિને કેળના રસમાં મેગરીને પાવાથી પશુ ગમે
તેવો મર્પ કરડ્યો હોય તો તે ઉતરી જાય છે

ઈન્દ્રધ્યુએન્ડા તાવ.

હાલમાં ઇન્દ્રધ્યુએન્ડા તાવ ધણે ચાલે છે
અમદાવાદમાં આ તાવ ઘેર ઘેર બમે ચચાર મા-
ણસોને આવે છે તેવીજ ગતિ દરેક ગ્રામમાં આ
મામમાં તેની જમ છે આ રોગ એથી છે તે
વાયુ પડના સળેખમ ને તાવ આવે છે તેમાં નાક,
ગરદન અને શ્વાસનળીમાં સોજા આવે છે

ઉપાય—જાની પર ટરપેન્ડાઇન યોગી રોક
દરવો, ગરમ પાણીનો નાસ આપવો, દલકો ખો-
રાક આપવો અમૃતજીવન, જાનીએ ભરવાથી
જાનીનો ને શ્વાસનળીનો મોજાં મટે છે આંતરડાં
સાફ થયા માટે હલકા—ગીતાવતી મીંગતો લુગામ
આપવો જીરૂર પવું ગરમ રક્ષા દિવમમાં ત્રણ
ચાર વખત પાવો, પેશાબનો ખુતાઓ રહેવો નોંધએ
તેવ મર્યા બધ કરવા રેવંચીનો ગોળ થોડો

આપવાથી લુગામ ચાલે છે મુદ્દર્શન ચૂર્ણ ના
તોડા અરકુસીના રસ માંધે મચાર સાજ આપ-
વાથી મટે છે સવાર બપોર ને સાંજે ચાર ચાર
મેન કીનાઇન આપવું

૧ વા તોલો મરી તથા તેટનીજ સાકર તાવ
આવવા પહેલા ચાવી જવાથી તાવ મટે છે

૨ નોનાચુખી એક તોલો, ૧ તોલો કરીલાતું,
૧ તોલો કકું, વા તોલો પીપરીમૂળ એકત્ર ખાડી
ત્રણ પડીકા કરી સવાર સાજ એકેક પડીકું પાણી
માથે લેવું તેથી મટે છે

૩ ગળો, કરીલાતું, લીમડાની અતરજાલ,
કઠાજાન રાત્રે પાણીમાં પલાળી સવારે ચોળી નાખી
તે પાણી ગળો લખ તે પીવું તેથી મટે છે

૪ મું, મરી, પીપર, મોથ, હરડાં, જહેડાં,
આમળા, રૂના લીમડાની અતરજાલ, પોદા, કકું,
ઈન્દ્રજીવ, કરીલાતું, ગળો દરેક એક એકનોશો લઈ ૩
લાગ કરી ૧ લાથનો ઉઝળો રોજ સાજ સવાર
ત્રણ દિવસ સુધી પાવાથી મટે છે

કરીલાતું, અતિવિપ, ઈન્દ્રજીવ, ગળો, ઘાણુ,
અને વાળો દરેક એકેક તોલો લઈ તેનો કવાથ
કરી બે દિવસ પાવાથી મટે છે

આ દરમ્યાં ઉપવાસ કરવાથી વધુ ફાયદો
ચાલે છે મચેરીયા તાવના જેવો આ તાવ છે
આ તાવમાં માથું દુખે છે ત્યારે ૨ દ્રામ નવ-
સાર અને ૧૦ આંસ ગુતામજ્જા મેગરી તેમાં
ક્રમાંત બોળી માથા ઉપર મૂકવાથી મટે છે તાવ
ઉતરી ગયા પછી કિંનાઇન શરૂ કરવાથી તાવ
અટકે છે,

આ રોગમાં અમારી જનરહુર ગુટિકા.

ધણું સારું કામ કરે છે અને તાનના ઘણા
દરદીઓ ઉપર તેને અજમાવી છે, તેમાં તેણે
બહુધ અસર કરી છે દર બમે ગોળી આપવાથી
એકજ દિવસમાં ઇન્દ્રધ્યુએન્ડા નો તાવ મરી જાય
છે અને દવા માણુ રાખવાથી ફરી આવતો નથી
જાતીએ જલરામજી ચાલે છે તેમાં અમારી અમૃત-
જીવન યોગીની આ તાવની ગોળીઓનો હાલમાં
ઘણા માણસોએ અનુભવ કરી નોંધ્યો છે અને
તેથી તેનો રોક પશુ એકદમ ખૂટી પડે છે
૧૦૦ ગોળીની, ડોઝી ૧ નો ૩ ૧-૦-૦ જે
અમૃતજીવનની ડોઝ ૩ ૧ છે

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

તંદુરસ્તી માટે સુલ્લસાંતીના ઉપાયો.

(લેખક ડૉ. એફ. એમ. ગેકા)

૮૦, હમેશા ખોરાક અગમર ચાવીનેજ ખાવો.

૮૧ હમેશા પરોપકારી રહેવું

૮૨ ગીચ વસ્ત્રો કદીખી રહેવું નહી

૮૩ હમેશા કમજીવાત જોએને ગંદની હોય તેઓ માટે નીચલી ગોળીઓ છે જે બનાવી એક એક દેની તેની ફાયદો થશે

મીઠાતેરી એટલીએ એન ૧૨, એકએક આમોસાયામમ એન ૩, કરીનાઇન મતેકેટએન ૬, સલ્ફેટ ઓફ આર્ચન એન ૬ એની ખાર ગોળીઓ બનાવવી

૮૪ ચીતા, ધાસની ને દીનગીરી હમેશા દુરજ રાખવી કારણ એ ગીએ શરીરને કાતરી ખાય છે એ પર, કાકટરોના ધનાને ફાની શકતા નથી

૮૬ ખાધા પછી એ કનાકની અદર નહાવું નહી

૮૭ ઘણી મહેનત કે થાકતા શરીર કે ચાની આપીને તુરત નાહવું નહી

૮૮ નહાયા પછી કદીખી થડા પવન શરીર પર લેવો નહી.

૮૯ તદ્દરેશન આદમીઓ માટે નાહવાનો વખત સમારનો છે

૯૦ પાણીમાં પડ્યા પછી વાઓ તખત પાણીમાં તરવું નહી

૯૧ તગ્ન રતે પાણીમાં મેગ્નેશી થડી વાગે એમ માન્ય પડે કે તરત બહાર આવવું

૯૨ દુગીયા કે નદીમાં ભરતી વખતે કદીખી નહાવા ઉતરવું નહી

૯૩ દીવસમાં એકથી વધુવાર નહાવું નહી.

૯૪ તરનાર કે નહાવા ઉતરનાર માટે પહેલા માથું પાણીમાં ઓળવું યા ભીજવવું

૯૫ જોએને ફેર યા ગમ્મર આવતા હોય, હાર્ટ ડીઝીઝ હોય, તેમજ જાતીના ધમકરા યતા હાય તેઓએ કદીખી તરવા જવું નહી ને જવું તો દાકટરની સલાહ લઇ જવું

૯૬ હમેત વખતે સ્ત્રીએ પોતાની તબીબત ધણીજ સલાહીને રાખવી હમેશા મગજ શાન રાખી ખુશાલ રહેવું

૯૭ ન્યારે બી કહિવતની દવા હ્યો ત્યારે દાઢ બીનકુધ લેવો નહી

૯૮ સવારના ભુખે પેટે રૂઝા આઠ કદી બી પીશા નહી

૯૯ જો દાઢ પીવાની આદતજ હોય તો હમેશા થોડેને એકજ વાતનો દાઢ પીવો દાખલા તરીકે કાઢી પીનારે હમેશાજ કાઢી પીવો

૧૦૦ આજે બનતા સુધી ધણીજ કમતી પીએ તેની તુરતની બનાવેનીજ પીશા

૧૦૧ કાઢી પીવી બહુજ નુકશાન કરતા છે એ માટે દાકટર મારડીન જણાવે છે કે તબા કુમાંથી જે દવા તેઓના ફેફસામાં જાય છે તે દવા તેઓ ધણીજ મોજથી દમમાં લે છે પરંતુ એ ધુમાડામાં જેરી હાઓ આવે છે જેમાં ગુખ કરો કારમોનીક આમીડ સયક્યુરેટડ હાઇડ્રોજન અને હાઇડ્રોસાયાનીક એસીડ અને એ મીચાય બીજ જેરી હવાઓ આવે છે, એમાંથી પહેલી દવા આપણે આપણા દમમાંથી બહાર કાઢીએ છીએ. દજ દવા સડેથી વનસ્પતી અને ખાતી કુમાંમાં પેલા થાય છે ને ત્રીજી દવા કડી બદામના તેલમાં જે એડેરી વસ્તુ હોય છે તેવી છે આવી જેરી દવાઓથી ધુમાડા બનેનો હોય છે તે કદીખી સારા ગુણુ ધરાવી શકે કે તે સમજવું હવે પીનાર નાજ હાથમાં મોપીએ છીએ

૧૦૨ તમાકુ દોને પીવી જોઈએ ? જેને પોતાની ભુખ ઓછી કરવા ગમતી હોય તેને, જેને સદાનું અજીર્ણ પેલા કરવાની ખાસ હોય તેને, જેને કોડાને બગાડવાની મરજી હોય તેને તમાકુ પીવી, જેને નરમને ધુગરા મીઠાજના ચબુ હોય તેને, જેને આખે અધારા અને ધુગતા હાય પણ કરવાની ઇચ્છા હોય તેને, તે સીવાય શરીરમાં બીજા દુશ્મનો દાખલ કરવા હોય તેને તમાકુ પીવી કે ખાવી

૧૦૩ દાઢ કદી વધુ પીશા ના, કારણ એ એક આદતમાં નાખી દેનારી યા આદત તી આ ગાદી, આપનારી, ભુરી બદી છે

પુસ્તક

૬૬

અંક ૯ મો

ભાગ્યોદય

નંબર ૨૦

સને

૧૯૨૮

આંતર પ્રદેશનો ઉદ્યાન.

(મારો બહાલો કરવાનો મિથુ, એ લખ)

કેવો અભ્યતર^૧ ઉદ્યાન^૨ ખીંટ્યો,
કરી અતદ્દિ તે નિરખી લો
પેલા સરોવર માહિ પદ કેવા,
આર હથ બાર પાખડી ખીંટેલા
તેમા જીવ આ ભે જમર બની ભતો,
છટી જીવ પદેથી શિવ પદે સોફાતો
જીવો ખીલ્યામાનુ પેલુ ઝરણું^૩ કેલું,
મધ સાવધ એ અમૃત પી લેલું.
જીવો કેવી વીંટાણ પેલી વેલા,^૪
જેના ચિખર ઉપર એક કળી^૫ ખીંટેલી
મન એહ વેલી મૂંઝાથી પેલી,
ચંદે ઉપર (તો) પ્રભુમા રૂં પ્રવેશી
કેલું^૬ પદ પેલુ બાળુનુ ઉગેલું,
મધ કલિમા કઈ રૂપ અભિલેલું^૭
કહે આશ્રય પુષ્પ વાત મિથવા,
પદ્ય અહિ આ તે ચાત ઠીસે સત્યા
મુહોશ્રય માહિ હિંચ પદ બાળો,
વસે જેમા પ્રાણિ માત્ર તણે વહાલો.
આવા દેવી ઉદ્યાનમાહિ મહાલો,
આ સમાન અન્ય દેશ ના રસાળો
ગુરુ સાધનથી મુગમ માર્ગ આળો,
ગુરુ અનુમદથી સુરત તેનો આળો
ત્યા પ્રવેશી કરી સાર્થક જન્મારે,
રમરી સતત જ્યતીધર ઉપકારે,

થી જ દેવી

નૂતનં વર્ષાભિનંદન.

૧૮૭૭-૭૮

તોટક

અભિનંદન નૂતન વર્ષ તર્ણ,
અતિ પ્રેમ થકી તમને અરપુ
મન વાંછિત ઇચ્છિત કાર્ય ફળો,
સુખ શાંતિથી આપ સદાય રહો
શુભ આશીર્વાદ આશીરવાદ મહો,
“ચીર આયુ રહો !” “ચીર આયુ રહો !”
અતિ પ્રેમથી આપ સુમિત્ર ખરે,
અભિનંદન રનેદથી આ અરપે

દોહરો—પત્ર પાઠવું પ્રેમથી, રહો સુમારક આપ,
અરજ ઇશને એટલી, સદુને સુખમાં રાખ,

મનુષ્યનું બ્રહ્મરૂપ મહાસાગર મળી પ્રયાણ ને તેને તેની પ્રાપ્તિ.

લેખક—અલ્પાનિષ્ઠ મહારાજ શ્રીમનયુરામ શર્મા

અહમરૂપ સુખધન, મધુર ને શીતલ મહા-
સાગરથી બહુ દૂર રહેલો કોઈ સસારરૂપ
દુઃખપૂર્ણ જાણતો વિશાળ રેતાળ પ્રદેશ છે તે
રેતાળ પ્રદેશમાં વમનારા મનુષ્યોને ત્રિવિધ દુઃખરૂપ
અસલ પ્રખર તાપ નિરતર તપાવ્યા કરે છે તે
રેતાળ પ્રદેશમાં ત્રિવિધ દુઃખરૂપ તીખા તાપથી
નિરતરે તપના કોઈ સુભાગી મનુષ્યના પૂર્વના
અનેક જન્મોનાં શુભ કર્મોના પરિપાક થવાથી તેના
અતઃકરણમાં આવેલાં એમીટ, ઉત્પત્તિ યજ્ઞ કે ‘હું
મહામર્મ’ થઈ જાણી જાણી જાણી મહારૂપ પ્રદેશમાં કેમ પડી
રહ્યો છું ?’ નીજ દુઃખ કડી જે, એવું દુઃખ
દવાઓધકર, ને અનેકો હોય છે તે કદાચ પાપથી
નાજ હાથમતા સંજો છોએ
૧૦૨ તે અનેકો પીવી નોઈએ ૧૧ શા-
જેને સદનું અજ્ઞાન કરવાની ખાસ હોવાતા
પીવી, જેને નરમને હું મીઠામીઠા થવું હોય
પણ કરવાની ઇચ્છા હોય તે, તે સીવાય કશું
પીરી કે ખાવી

જાળનારા અનુભવી ને દયાળુ પુરુષને મળી, તેમને
વિનયપૂર્વક તે અતીક્રિક મહાસાગરનો માર્ગ પૂછી,
તેમણે જણાવેલો માર્ગ સારી રીતે રમરણમાં રાખી,
તથા માર્ગમાં કોઈપણ સ્થને નિરર્થક નહિ અટકી,
પરમારૂપ પૂર્વક ઊતાવળે, ચાલવા માંડે ”* આવો
આવો શુભ વિચાર કરી, તથા આવા શુભ વિચાર
વડે પોતાના અતઃકરણને કાંઈક અરો તાપરહિત
થયેલું અનુભવી, તે મનુષ્ય અહમરૂપ સુખધન, મધુર
ને શીતલ મહાસાગરમાં રહેવાથી અતિ શીતલ
અતઃકરણવાળા થયેના, ને તે સુખધન, મધુર,
શીતલ મહાસાગર ભણી જવાના સરલ, કેમ,
ચાલનારને નિરર્થક બહુ શ્રમ ન પડે એવા, ને
રમણીય માર્ગને મારી રીતે જાળનારા મહાપુરુષને
યથાયોગ્ય શોધ કરીને પશ્ચાત તેમની સમીપ યથા
શક્તિ ભેટ લઈને વિનયપૂર્વક ગયો પછી તેમની
આગળ વિનયપૂર્વક સાથે આવેલી ભેટ મૂકી, તથા

૧૦૩ દારૂ કદી વધુ પીગો ના, કારણ એ એક આશ્વ
ગાદી આપનારી સુરી બદી છે

તેઓથીને સર્વ પ્રકારના ગર્વની નિવૃત્તિ કરવા માટે માણગ દડવત નમસ્કાર કરી, તેમની તે પરમપ્રીતિની નીચે પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો —

“હે પ્રભો ! હું આ દુઃખમય પ્રદેશમાં ત્રિવિધ દુઃખરૂપ અસહ્ય પ્રયત્ન તાપથી નિરતર બહુ તપુ છું હું આ દુઃખમય પ્રદેશમાંથી નીકળી પરમ સુખમય શીતલ પ્રદેશરૂપ મહાસાગર બાણી જન્મા છું છું હે સર્વદા ! આપ મને તે સુખધન, મધુર ને શીતલ મહાસાગરની શીઘ્ર ને સુખપૂર્વક પ્રાપ્તિ થાય એવો સરલ માર્ગ બતાવવાની, આપના અકારણ દયા કરવાના ઉદાર સ્વભાવને અનુસરી દયા કરો.”

ત્રિવિધ દુઃખરૂપ પ્રખર તાપથી તપેના ને પરમસુખરૂપ શીતલ મહાસાગર બાણી જન્માની નીવૃત્તિવાળા તે દુઃખી ને વિનયી પુરુષમા વિનયવાળા વચનો સ્તોત્રણી પોતાના અત કરણી શ્રુતિવડે નિરતર તે પરમાનંદરૂપ શીતલ મહાસાગરમા રહેનારા ને આ મનુષ્યના મહાપુણ્યથી તેને પ્રીતિ થયેલા તે પ્રાત સ્મરણીય પૂજ્ય મહાપુરુષે દયાથી બીજાનેલા-હૃદય વડે તેને નીચેનાં વચનો કહ્યા —

“હે સુખેચ્છા ! જેમ સૌકીક શીતલ સાગર થી દૂર રહેવા કાષ્ઠ હૃદયપ્રદેશમા રહેનારા માણસ પોતાના શરીરને લાગતો તાપ શમાવતા માટે શીતલ સાગર પરના પવનની શીતલ લહરીઓનો અનુભવ લેના શીતલ સાગરનો માર્ગ બહુનારા પુરુષની પાસે જઈ, તેમને સાગરનો માર્ગ પૂછી તે પુરુષનાં વચનોને સાગી રીતે સમજી, તેને પોતાના અત કરણીમાં સારી રીતે ધારણ કરી, માર્ગમા કાષ્ઠપણુ રથલે નિરર્થક નહિ રોકાતાં જો તે શીતલ સાગરબાણી આદર રાખીને નદીઓ, ટેકરાઓ ને કાંઠાવાળી ઝાડીઓથી કટાંબ્યા વિના સતત ચાલ્યા કરે, તો તે શીતલ સાગરના તટપર પહોંચી, ત્યાંના શીતલ વાયુની લહરીઓવડે તાપના અનુભવની નિવૃત્તિપૂર્વક પોતાના શરીરને શીતલતાજન્ય સુખનો અનુભવ કરાવતા બાગ્યગાળી થાય છે તેમ અર્ધિ ત્રિવિધ તાપરૂપ પ્રખર તાપથી તપતા તમારે જો પરમાનંદરૂપ, મધુર ને શીતલ મહાસાગરની પ્રાપ્તિ થાય તે શુભેચ્છા હોય તો તમે પણ હવે પછી નિવૃત્તિપૂર્વક સારી રીતે સુચિત

કરી, પછી માર્ગમાના કાષ્ઠપણુ સ્થળમા કાષ્ઠપણુ સમયે રાગદ્વેષવડે કે ભયવડે નહિ રોકાઈ, આદર-પૂર્વક લાગી સમય નિરતર લેલ પણુ કટાંબ્યા નહિ લાવનાં સતત ચાલ્યા કરશો તો તમે પણ તે પરમાનંદરૂપ, મધુર ને શીતલ મહાસાગરના પરમ ગમણીય તટપર પહોંચી પરમાનંદનો અનુભવ કરવા મહાભાગ્યવાળી થશો એટલું જ નહિ પણ તમે તે મહાસાગરમા પ્રવેશ કરી, આગળ વધતાં તે રૂપજ થઈ જશો.

પરમાનંદરૂપ, નિર્મલ, મધુર ને શીતલ જગતથી અલેલા એ અગાધ ને અવિનાશી મહાસાગરને પ્રાપ્ત કરનાની શુભેચ્છાને તમારે તમારા અત કરણીમા સર્વદા વેગવાળી રાખવી, કાષ્ઠપણુ કારણથી ક્યારેય તમાગ અત કરણીમાં તે વેગને લેશ પણ મદ ખડવા દેવો નહિ તમારે નિત્ય આદરપૂર્વક તે મહાસાગરબાણી ચાલ્યા કરતુ માર્ગમા કાષ્ઠ પણુ સ્થયે અસાધારણ કારણીના તમારે લેશ પણ અટકતુ નહિ. તમે તમારા અત કરણીને સર્વદા પ્રીતિપૂર્વક તે શીતલ મહાસાગરની અભિમુખ રાખ્યા કરશો, તેને કાષ્ઠપણુ પ્રકારના રાગદ્વેષવડે વા મશય વડે તેનાથી વિમુખ થવા નજ દેશો, એ પરમાનંદ પરમશીતલ મહાસાગર બાણી દરો દિશામાંથી જે અધિકારી પુરુષને જવુ હોય તે નાથી જઈ શકાય છે, ને જેમ જેમ તેની વધારે સમીપ જવાનું જાય છે તેમ તેમ તે જનારને વધારે શીતલતાનો ને તાજગ્ય નધારે સુખનો અનુભવ થતો જાય છે પરમાનંદરૂપ પરમશીતલ મહાસાગરને પ્રાપ્ત કરવા હૃદયનારને ચાલવાના દિવ્ય માર્ગમા લોકપ્રસિદ્ધ પગો ચાલી શકતા નથી, પણ માત્ર તેનું પવિત્ર, એકામ ને સુદૃઢ થયેલું અત કરણી ચાલી શકે છે જો અસૌકીક મહાસાગરને પ્રાપ્ત કરવાની તમારી વિચેક્રવાળી અડગ હૃદય હોય તો તમે હવે લેશ પણ વિલંબ ન કરતા તે અસૌકીક મહાસાગરપ્રતિ પહોંચાડનારા એ તમારા ક્ષનમા કહેલા દિવ્ય માર્ગ પોતાના અત કરણીને નિર્ભય ને પ્રસન્ન રાખીને જતી શકે તેટલા ઉતાવળા ચાલો.”

પરમાનંદરૂપ પરમશીતલ મહાસાગરના સ્વરૂપનો, તથા તેને પ્રાપ્ત કરવાના દિવ્ય માર્ગનો અને તે દિવ્ય માર્ગ ચાલતાં રાખવી નેહતી

સાધનતાનો માત્ર દયા નહીં તે અઘોષિક મદા-
સાગરના માર્ગને પૂજાર તે ત્રિવિધતાપથી પી
ડિત મનુષ્યને ઉપદેશ કરી જે સુભાગી મનુષ્યોના
શુભ પ્રારબ્ધકર્મોના તેમના બધી ગતી પામેલા
શરીરવાળા તે મહાપુરુષ તે સુભાગ્યવાળા મનુ-
ષ્યોના નિવામસ્થાનો બાપી ચાલવા લાગ્યો, પછી
તે બામ્પચાલી મનુષ્ય તે મહાપુરુષને પરમપ્રેમથી
સાટાગ પ્રણામ કરી, તથા પેનાને સુભાગી મની
પોતાના અત કરણને અડગ સાત્ત્વિકી શ્રદ્ધા ને
દૃઢ ઉત્સાહથી અતકૃત કરી તે ઉપદિટ માર્ગને
સ્મરણમા રાખી, પરમાનદરૂપ પરમશીતલ અઘો-
ષિક મદામાગરજાણી ચાલવા લાગ્યો, ચાલતા
ચાલતા તે અઘોષિક મદામાગરના સ્વરૂપનો, ચાત
વાના માર્ગનો, તે માર્ગમા રાખી જોઈતી અ-
ગત્યની સાવધાનતા તે વારવાર આદરપૂર્વક
વિચાર કર્યા કરતો હતો *

જેમ લૌકિક સમુદ્રજાણી ચાલનાર મનુષ્યને
ચાલતા ચાલતા જેમ જેમ સમુદ્રનું દૂરપણું દૂર
થઈ તેનું સમીપતણું પ્રમ થતું જાય છે તેમ તેમ
તેના શરીરની ત્વચાને તે સમુદ્રપરથી પોતાના
શરીરજાણી આવના શીતલ વાયુના સ્પર્શવડે કાંક
શીતલાનો ને તત્જન્ય સુખનો અનુભવ થવા
માટે છે, તેમ પરમાત્માનદરૂપ પરમશીતલ અઘો-
ષિક મદામાગરજાણી ચાલતા આ મદા ભાગ્યશાળી
પ્રવાગીના અત કરણમાં કાંઈક શાનિરૂપ શીતલ
તાનો ને તત્જન્ય નિરરહિત સુખનો અનુભવ
થવા માડ્યો જાત અનુભવથી તેના અનર-
ણમાં સાત્ત્વિકીશ્રદ્ધાને તે ઉત્સાહનો વેગ વધ્યો,
ને તે પોતાના અત કરણને બીજા નિરર્થક વેગથી
મોડ્યું કરી તથા બીજા ચામતાઓના વેગને
દમાડી, એક તે રમનદ્રુપ પરમશીતલ અઘો-
ષિક મદામાગરના વિચારમાજ તેને વેગાળ્યું કરી,
તે નહીં તેની મ્યુના ને ચચનનાને નિટત કરીને
તે તે ॥ સ્વદમાના ને એક પ્રનામા ઉત્તરોત્તર
વચાંગ કરવા લાગ્યો * જેમ લૌકિક સાગરની
વધારે વધારે સમીપ આવવાથી તે વધારે સમીપ
આવાસા મનુષ્યને તાપી ન્યુનતાનો ને પના

શીતમતાનો તથા તત્જન્ય ને સુખનો અનુભવ
થાય છે, તેમ આ પરમાનદરૂપ પરમશીતલ અ-
ઘોષિક મદામાગરના વધારે સમીપ આવવાથી તે
વધારે સમીપ આવેલા મનુષ્યને તેના અત કરણ
માંના રસજાણી ને તમેગણી બલહીન થઈ જઈને
તેની અગોચર ચચનના ને મદતા દૂર થઈ જવાથી
ને તેના અત કરણમા સત્ત્વજાણી બલ વધવાથી તેનું
અત કરણ કુખની ન્યુનતાનો ને શાંતિનો તથા
તત્જન્ય નિરુપાધિક ને ગ્વાભાવિક સુખનો વધારે
અનુભવ કરવા ભાગ્યશાળી થયું.

જેમ લૌકિક સાગરના મનોહર તટપર પહોં-
ચવાથી તે પહોંચનાર મનુષ્યની તાપજન્ય પીડા
ત્યાના શીતલ વાયુ વડે દૂર થાય છે, ને તેને બહુ
શીતલતાનો ને તત્જન્ય બહુ સુખનો અનુભવ
થાય છે, તથા તે મનુષ્ય જ્યારે લૌકિક વિશાંસ
સાગર બાપી પોતાની દિટિ કરે છે ત્યારે તેને
અપાર અગાધ જતથી ભરેલા શીતલ સમુદ્રનું
માન દર્શન થાય છે, ભુમિપરની અન્ય વસ્તુ
ઓનું દર્શન થતું નથી, ને જ્યારે તે ભુમિજાણી
પોતાની દિટિ કરે છે ત્યારે તેને નશર પર્વત ને
જલદિ દેખાય છે તેમ પરમાનદરૂપ ને પરમશી-
તલ અઘોષિક મદામાગરની સમીપ શીતલ અઘોષિક
મદામાગરની સમીપ જ્યારે તે મનુષ્યના પવિત્ર
એકાગ્ર સૂક્ષ્મ, અનર્થજ, પેનાના સમર્થ સદ્ગુ-
રની કૃપાને પ્રાપ્ત થએલા, ને વેદાનના સમ્પ્રકાર
વાળા અત કરણની વૃત્તિ જ્યારે અલ્પાભિમુખ
હોય ત્યારે ને માત્ર સંચયદર્શક સ્વભાવવાળા
સ્વપ્રકાશ અલ્પનેજ નિરાવરણ, અનુભવ કરવા
લાગી, અને પ્રારબ્ધના વેગને વશ થઈ જ્યારે
તે વૃત્તિ દરબલજાણી વેગવાળી થાય ત્યારે તે વૃત્તિ
નામ, રૂપ ને ક્રિયાવાળા દમ્યરૂપ સસારનો તેના
મિથ્યાપણના, નિશ્ચયમહિત અનુભવ કરવા લાગી,
અર્થાત તેના અત કરણની વૃત્તિ દમ્યરૂપ સસા-
રને પૂર્તી પેટે સાધ્ય, પે ન જોવા લાગી, પણ
અનાદિ અજ્ઞાનતા ને વામતાના લેશડે પ્રતીત
થતા દમ્યને અલ્પમા દહિવડ, પે-મિથ્યા, પે જોવા
લાગી. દરે તેનું અત કરણ પોતાના અધિષ્ઠાનરૂપ

* જાનની માંન જુ મદામાની અલ્પાવસ્થા વિચારમાં પ્રવૃત થોના મનની વીચારના નામની
બીજા ભુમીકાનું આ સ્વરૂપ છે * જાનની સાત ભુમીકામાંની મનની સુવર્ણનાવાળી તનુમાનસા
નામની ત્રીજા ભુમીકાનું આ સ્વરૂપ છે

અસંગ આત્માના નવ પ્રકરના તાપમાના ક્રોધ
પણ પ્રકરતા, તાપને. લેશ પણ અનુભવ કરતું ન
જણાય, પણ તે દેહતા ને મચત્તાથી રહિત
પરમ શાંત ને પરમશાંતથી અનુભવતા તિરુપા
ધિક ને રાસાનારિક પરમાનંદનો અનુભવ કરતા
લાગ્યું x x જેમ ભૌતિક સમુદ્રના તટપર પહોચ-
વાથી સમુદ્રના તટપર પહોચવાની ઈચ્છાવાળા
મનુષ્યનું સમુદ્રની પ્રાપ્તિ માટે સન્નિવૃત્તિ આપવાનું
કર્તવ્ય સમાપ્ત થાય છે તેમ આ અલૌકિક મહા-
સાગરની પ્રાપ્તિ થવાથી તે પ્રાપ્ત કરનારને પેતા
ના સર્વ દુખાની અત્યંત નિવૃત્તિ થયેલી તે પર
માતની નિત્ય પ્રાપ્ત થયેલી અનુભવાર્થ, તેથી
તેને કાર્પણ્ય કર્તવ્ય અવશી રહેતું ન જણાય.
કેમકે તેને છેદનામાં છેલ્લું પ્રાપ્ત થયેલું ને ઠેઠામાં
છેલ્લું જાણવાયેલું સ્પષ્ટ રીતે ગ્વરલું જગાયું.

જેમ ભૌતિક સાગરના તટપર રહેતો માણસ
જો કુતરૂદ્ધને વણ થઈ નવારે ચાલતો અનુ-
ભવ ક્રોધ સામા પાણી સુધી તે સાગરમાં ભરેના
જલનું, તે જગતી શીતલતાનું ને તત્કાલ સુખનું
વચારે ભાન થાય છે, અને બુધિપર રહેતા ગરેશ
પરિતો ને વૃક્ષાદિનું, તાપનું તથા તત્કાલ દુઃખનું
તેને નહિ જેવું ભાન થાય છે તેમ અતૌકિક
મહાસાગરરૂપ આત્માથી અલિન ધ્વજની સમીપ
આવી તેના સ્પર્શ અનુભવ કરતારી મહાપુરણના
અત કરજીની વૃત્તિ પ્રારંભરૂડે વેગ પામી જા-
ન્યુકિતો વિવરણ અનન્દ અનુભવગતા વગરની
થઈ, જા ત અલૌકિક મહાસાગરમાં કેટલીક મ
ચોંદા સુધી પ્રવેશ કરી અત કરજીની મુદતા ને
મચતતાનો તથા દૃષ્ટની વામનાઓનો વિરોધ
નાશ કરે તો તે મહાપુરણના અત કરજીની વૃ
ત્તિને પરમાનન્દ સ્વભાવવાળા પરમશીત્ર આમ-
રૂપ અતૌકિક મહાસાગરનો અનુભવ વધારે રહે
છે, ને દૃષ્ટનો, ગાનાં ને ગાનાંથી ઉપજતા
સર્વ દુઃખાને તે વૃત્તિને નહિ જેવો અનુભવ
બાધ પામીને થાય છે આવી ગિયતિ પ્રાપ્ત થયે
તેમનું અત કરજી પોતાના અધિભાવરૂપ ધ્વજની

વિનિવૃત્તિ આત્માના ગ. લગત રહિ છે જેનું અ-
ત કરજી આત્માના જેટલે અસંગ ગ. લેલું હોય
તેટલું અસંગ તેઓ સર્વ પ્રકારના દુઃખથી અત્યંત
રહિત શાંતપ્રકાશસમ ચેતનરૂપ, અદ્વિતીય, પરમા
નન્દરૂપ, રમણરૂપથી તથા તમેગુરૂથી રહિત, આ
કાંઈ ને માયાથી પણ બહુ સક્ત, વ્યાપક
સ્વરૂપના અનન્દ ભાવે વસે છે, જેમતા અનન્દ
રજીની આવી સ્થિતિ થઈ હોય તેમને આ લોકના
વિષયમાં તથા પરલોકના વિષયમાં દંડ તૃષ્ણા
રહેતી નથી * આ અલૌકિક મહાસાગરના તટપર
પહોચેલા મહાપુરુષે પણ આ અલૌકિક મહાસાગ
રમાં પ્રવેશ કરી ઉપર જણાવેલો સર્વ અનુ-
ભવ કયો

જેમ ભૌતિક સાગરમાં પેડેતો મનુષ્ય જ્યારે
કેટલામાં પાણીની ગળામાં પાણીમાં જાય છે
ત્યારે તેને સર્વ જાણુએ જગતી પ્રીતિ થાય છે,
ને ક્યારેક કોઈ અસાધારણ નિમિત્તથી બુધિપર
તેની દૃષ્ટિ જાય છે ત્યારે તેને નગરોતો ને પવના-
ગિતો જામો દેખાવ અસ્પ સમય દૃષ્ટિએ પડે છે,
તેના તાપનું શમન થઈ વચારે થાય છે, ને તેને
શીતલતાનો તથા તત્કાલ સુખનો ખણે વધારે
અનુભવ થાય છે તેમ પરમાનન્દરૂપ પરમશીત્ર
અતૌકિક મહાસાગરમાં જેમના અત કરજીની વૃત્તિએ
નિત્ય પ્રવેશ કરેતો છે તેમના અત કરજીની વૃત્તિ-
ને તે અલૌકિક મહાસાગરનું દર્શન થઈ વધારે
રહે છે, ક્યારેક નેમના કે અન્ય મનુષ્યના પ્રાર-
ભના વેગરૂપ પ્રેરવત કોઈ મનુષ્ય તેમના અત કર-
જીની વૃત્તિને યતની બદિર્મુખ કરી જ્યારે દૃષ્ટમાં
પડે છે ત્યાર તેમના અત કરજીની વૃત્તિ અદ્વિતીય
દૃષ્ટનો જામો અનુભવ કરે ને, ને પુ. તે વૃત્તિ
તે અલૌકિક મહાસાગરના નીચીને જેની થઈ જાય
છે જે મનુષ્યના અત કરજીની આવી સ્થિતિ થાય
છે તે મનુષ્યના અત કરજીને ત્રિવિનતાપને લગારે
અનુભવ રતો નથી, ને મખડ જાનિ તથા પર
માનદથી તેમનું અત કરજી બહુ રહે છે કોઈ
પણ મહાપુરુષના મન કરજીની જગત આવી સ્થિતે

x x આ મત્રાપતી નામની જાનની ચોથી
સત્તની એટલે સત્તાજાની (આત્મની તથા
આ જુમીકને સત્તાપત્તી કહેવામાં આવે છે
પાંચમી જુમીકનું છે

જુમીકા જણી આ જુમીકમાં અત કરજીને
સક્ત અત કરજીની પ્રમો થયેલી હોય છે તેથી
* આ નીરૂપણ અસસકીકો નામની શાંતની

થાય છે ત્યારે તે મહાપુરુષના અત કરણી વૃત્તિને પોતાની મેળે દૃશ્ય પદાર્થોનું જ્ઞાન થતુ નથી, પણ દૃશ્ય પદાર્થોના અભાવનાળા અદૃત સ્વરૂપનું જ તેમ મતત સ્વરૂપ થયા કરે છે x આ અધૈયિક મહા-સાગરમાં વધારે કુબેલા આગળ દહેલા મહાપુરુષને પણ આવેળ અનુભવ થયો

જેમ લૌકિક સાગરમાં પ્રવેશ કરી જે મનુષ્ય મસ્તકપર્ચ ત કુબેલો છે તેને દશે દિશામાં એક સા-ગરના જલનું જ જ્ઞાન થાય છે, જ્યોત્સ્વરના નગ સદિનું તેને હવે પોતાની મેળે કે અન્ય મનુષ્યના પ્રવલનથી જ્ઞાન થતું નથી, તેના તાપજન્ય દુ ખનું સ પણ સમન થાય છે, ને તેને પરમશીતવતાનું ને તજ્જન્ય ધણા વધારે મુખનું જ્ઞાન થાય છે, તેમ પરમાન દરૂપ પરમશીતલ અલૌકિક મહાસાગ રમાં જે મહાપુરુષના અત કરણી વૃત્તિ સર્વાંશે નિમગ્ન થઈ જાય છે, તેમના અત કરણી વૃત્તિ સર્વત્ર પરમાન દરૂપ અદૃત સ્વરૂપના અનુભવ કરે નેમના અત કરણી વૃત્તિને પોતાની મેળે કે

પ્રમથ પ્રવલનથી પણ દૃતરૂપ દૃશ્યન લેશ ન થતું નથી એ વૃત્તિ પોતે પણ ગવિન મરૂપ થઈ જાય છે અર્થાત તે વૃત્તિ શા-શાંતિ તજ્જન્ય શાશ્વત મુખમાં અમેદ ભાવે થઈ જાય છે, પુન બ્યુત્થાનને પ્રાપ્ત થતી

નથી. મ્યુલ શરીર, મુદમશરીર ને કારણ શરીરથી લિન્ન વા અત કરણી નમન, અપ્પને મુખિ એ ત્રણ અવસ્થાઓથી લિન્ન આત્મા તુર્ચ વા તુ-રીય દહેવાય છે કાર્પણ મહાપુરુષના અત કરણને ઉપર જણાવેલી સ્થિતિની પ્રાપ્તિ થાય ત્યારે તે મહાપુરુષના અત કરણી પરમયવિત્ર, પરમએકાગ્ર ને પરમસૂક્ષ્મ વૃત્તિ સર્વતોભાવે તુર્ચરૂપ આત્માથી અલિન્ન સ્વભામાં ફરી તે ઉત્થાન ન પામે એવી રીતે વિલિન થઈ જાય છે, x x ઉપર જણાવેલા મહા ભાગ્યવાન પુરૂષને પણ આ અધૈયિક મહા-માગરમાં સંપૂર્ણ કુબી જવાથી એવેળ અનુભવ થયો

વિશ્વમાના યોગ્ય અત કરણવાળા સર્વ પ્રાણી-ઓ પોતપોતાના સ પાદન કરતા પુણ્યો વડે પવિત્ર અત કરણવાળા, સાન્નિધી શ્રદ્ધાવાળા, ને અસ્ખ લિન્ન ઉત્સાહમુક્ત હૃદયવાળા થઈ આ પરમાન દરૂપ, પરમયવિત્ર, મહાવિશાલ ને પરમશીતલ અતૈકિક મહાસાગરવાળી ચાલવાના નિશ્ચયવાળા થાઓ, અ રૂપ ઉત્સાહપૂર્વક તે અધૈયિક મહાસાગરવાળી તેઓ ચાલવા લાગો, માર્ગમાં વિપવતૃષ્ણાઓ, સંદેહો, વિપરીત ભાવનાઓ ને મિથ્યાભિમાન તેમને ન શેદા, તે સૌ મુખપૂર્વક તે મહામાગરના તટપર પડેઓ, તેમાં પ્રવેશ કરો, ને પરમસુખરૂપ થઈ કર્તવ્યના અવરિને પાગો છતિ જે *

નૂતન વર્ષાભિનંદન

અંબુ !

આપની આ નવિન વર્ષમાં વધુ ઉન્નતિ થાય, વ્યવહાર અને પરમાર્થનાં ઉચ્ચિતમુખો પ્રાપ્ત થાય અને દિવસે દિવસે ઉન્નતિ થાય.

સ્વધારણા યોગમાં આ રોગને ઉપદ્રવ વધુ હોય છે અને તેમાંથી રક્ષણ થાય તે માટે ત્રાવણ્ય રુદ પૂજિમાના રોજ રક્ષાબંધન-વાને રાખડી બાંધવાને રીવાજ છે આસો માસની વિજ્યા-દશમીના રોજ રોગચારામાંથી બચવાની ખુશાલીમાં રાખડી સમીપૂજન ત્યા

અને આસો વદ અમાસ એટલે દીવાળી પછી રોગને ઉપદ્રવ તાત થાય છે જેથી વિક્રમના નવા વર્ષમાં જેણે પ્રવેશ કર્યો તે નવી જીવંતી પામ્યો એમ મનાય છે અને તેની ખુશાલીમાં આજે બેસતા વર્ષને દિવસે એક ખીમને અલિ નદન આપવાની અભિનંદન પત્રિકાઓ લખાય છે

બીજી ખુશાલી મામની ત્રીજી

બીલાલીની દહેવાય છે તેનું છે x x જ્ઞાનની સીમમાં મદી ઉપરથી

તેમા નવા વર્ષમા પોતપોતાના મિત્રો અને સખા સખધીનુ દીર્ઘાયુષ્ય ઇચ્છી તેમને યશ, સુખ અને વ્યવહાર તથા પરમાર્થ સર્વોત્તમપણે સંધાય તેવી સુલાશિષ અર્પવામા આવે છે

આ નિયમાનુસાર અમે પણ આપનુ દીર્ઘાયુષ્ય ઇચ્છીએ અને આપને આ નવા વર્ષમા શ્રીપુત્રાદિ મુખથી વર્ગની ઉન્નતિ થાય, આપના વ્યવહાર અને પરમાર્થ ઉભય સર્વોત્તમ પણે સંધાય અને આપની દીવમે દીવમે ઉન્નતિના માર્ગમા પ્રગતિ થાય એવી શુભેચ્છા રાખીએ તો તેમા કાંઈ નવાઈ નથી

આ નવીન વર્ષના આરંભમા વ્યમાસ ઉપર અનેક અભિનંદન પત્રિકાઓ આવે છે તે સર્વને જુદી જુદી પત્રિકાઓથી અભિનંદન આપવાને બદલે અમે અમારા આહુકમધુઓની આ માસિક દ્વારા ઉન્નતિ ઇચ્છીએ છીએ અને દીવાળીમાં ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરાવનાર લેખોથી ભરપુર વાચન પુક પાડીએ છીએ

* અભિનંદનની સાથે આ નવીન વર્ષે કાંઈક અમે અમારા આહુકમધુઓ પાસે માગણી કરીએ તો તેમા કાંઈ નવાઈ નથી અને એ માગણી દરેક આહુકમધુ સ્વિકારી શકે તેમ છે અને ખેસતા વળે તેની ના પણ પાડી શકે તેમ નથી

જ્યારે દરેક માંગીકનુ લગભગ વધુ છે ત્યારે ભાગ્યોદયનું વધુ નથી અને કાગળોની સખ્ત મોઢવારીમાં તેના બહોળા ખર્ચને પોતી વળતા માટે દરેક આહુકને એક બંને આહુકો આ નવીન વર્ષે વધારી આપવાની અમે કલામબુ ફરીએ છીએ અને આશા છે કે આ બક્ષામણી મા આપ સ્વિકાર કરશેજ

ઇશ્વર આપને અને આપના રનેહી સખધીને આ નવીન વર્ષમાં ધન, ધાન્ય, પુત્ર, પરિવાર અને વ્યવહાર તથા પરમાર્થના સર્વ સુખો પ્રાપ્ત કરાવે એજ શુભેચ્છાપૂર્વક વિરમાય છે

આંતરિક ઇચ્છાશક્તિનો ઉન્નતિમાં ઉપયોગ.

મનુષ્ય માત્રના મનમાં અનેક ઇચ્છાઓ ઉત્પન્ન થાય છે ઇચ્છા યા વિચારતરંગ ચાલના ન હોય તેવો એક પણ માણસ મળી શકશે નહિ. તે ઇચ્છા યા વિચાર જેના મનમા અનેક ઉત્પન્ન થતા હોય છે તેનાથી કાર્ષ્ક કાર્ષ્ક યથાર્થ ગતે સાધા શકાર્થ નથી તેવી મનુષ્ય પોતાની ઉન્નતિ કરવાને માટે જેમ અને તેમ પોતાના મનમા ઝોછા અને મહત્વના વિચારો ઉત્પન્ન થાય તેમ કરવું વધુ વિચાર પ્રવાહને રોકવા માટે કાંઈ એક લક્ષ્યમા વિચારને એકાગ્ર કરવા

માણસ માત્રને પોતાની ઉન્નતિ કરવાની ઇચ્છા ચલા કરે છે કાંઈને આર્થિક ઉન્નતિ ધાય તેવી ઇચ્છા હોય છે તો કાંઈને પારમાર્થિક ઉન્નતિ કરવાની ઇચ્છા હોય છે તેમાથી પ્રથમ પોતાને કેવા પ્રકારની સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય તેવા વિચાર કરવામા પોતાના મનને જેમ અને તેમ પરોવેલું રાખવું જેમ જેમ અનેક વિચાર ઝોછા થઈ

એક વિચારનેજ વગળી રહેવાની ટેવ પાડે તેમ તેમ કાર્ષ્ક સિદ્ધ કરવાનું બળ વધતું જશે. જે મનુષ્યના વિચાર શુદ્ધ અને પવિત્ર હોય છે તે મનુષ્ય વ્યવહારિક અને પારમાર્થિક કાર્ષ્કો સત્વર આપી શકે છે જે મિથ્યાતરંગો ઉત્પન્ન થાય છે તે નકામા છે પણ જે સ્થિર વિચારો અને અભિલાષા ધણીવાર મનુષ્યના મનમાં પેદા થાય છે તે આપણા જીવનને દિવ્ય અને મહાન બનાવી શકે છે તે આપણને ખરાબ પરિસ્થિતિમાંથી બહાર કાઢીને આપણા કલ્પનામય સુંદર આદર્શોને પ્રત્યક્ષ કરાવી શકે છે

આપણી અભિલાષાઓની પાછળ ઐશ્વર્ય સન્નત ઇશ્વરત્વ રહેલું છે અને તેજ આપણામા ધારવાગ હૃદય અભિલાષાઓને ઉત્પન્ન કરે છે આ અભિલાષાઓમાંથી જે આપણને હૃદય અને ઉન્નતિકારક જણાય તેનો સ્વિકાર કરવો જોઈએ જે અભિલાષા આપણને પૂર્ણતાએ પહોંચાડી શકે અને આત્મવિકાસ કરવામા મેદાન્યાર થઈ શકે તેવી

આનન્દનો માર્ગ.

(લેખક - જયતિલાલ મગજીજી ઝોઝા ખી એ)

ઓ ગણીમતી શતાબ્દિમાં થઇ ગયેન પ્રમિદ રાજનીતિય બિસ્માઈ એક વખત કહ્યું હતું કે મને મારા આખા જીવનમાં એક દિવસ પણ આનન્દ મળ્યો નથી. પરંતુ સુધી ધનધાન્ય, આદર માન, બળ, લક્ષ્મી, કીર્તિ, વૈભવ વિગેરે સર્વ પ્રકારનું સુખ હોવા છતાં એક દિવસ પણ મિ સ્માર્કને ખરા આનન્દનો અનુભવ થયો નહોતો.

આનન્દ ખરેખર પ્રકૃતિની એક વિવેકશક્તિ જ છે, તેને માટે કોઇ એક સ્થાન મુકર કરવામાં આવ્યું નથી બધાં સ્થાનોમાં અને બધી સ્થિતિમાં આનન્દ મેળવી શકાય છે કેટલીક વખત તો એવી જન્માભાવી તેની પ્રાપ્ત થાય છે કે ત્યાંથી આપણે તેને મેળવવાની જરા પણ આશા રાખી ન હોય, અને કેટલીક વખત ત્યાંથી આપણે આનન્દ મેળવવાની સંપૂર્ણ આશા રાખી હોય ત્યાંથી પણ એ મળતો નથી કેટલીક વાર યશી ઉપર ચડતા માણસને એ આનન્દનો અનુભવ થાય છે કે જે મોટા મોટા રાજમહારાજઓ પણ અનુભવી શકતા નથી કીર્ણ વિચાર કરતાં કહ્યું પડે છે કે આનન્દ બહારની વસ્તુઓ પર આધાર રાખતો નથી હૃદયની આંતરિક ગતિ પર તેના આધાર છે, અને તેનીજ બહાની ગિતિ પ્રતિ ફળ હોવા છતાં આનન્દ મેળવવો હોય તો મેળવી શકાય છે આનન્દની ઉત્પત્તિ હૃદયમાં છે, અને હૃદય તેનું મૂળ સ્થાન છે જેની રીતે સૂચનો પ્રકાશ બધા પદાર્થો ઉપર પડે છે તેનીજ રીતે આનન્દનો પ્રભાવ પણ બહારના પદાર્થો પર પોતાની મેળેજ પડે છે બધા માણસો આનન્દની શોધમાં હોય છે, પણ આનન્દ એવી વસ્તુ નથી કે જે અમાનક મળી જાય, મનુષ્યોનો મોટો ભાગ જે વસ્તુઓમાં આનન્દનો અભાવ છે, તેમાંજ તેની શોધ કરે છે મનુષ્ય ધારે છે કે ધન સંપ-

તિમાં આનન્દ છે, અમુક વસ્તુ મળવાથી આનન્દ મળશે. પરંતુ આ તેમનો જન્મ છે વાસ્તવમાં આનન્દ કોઇ પણ સ્ત્રીમની પ્રાપ્તિ અથવા અપ્રાપ્તિ પર આધાર રાખતો નથી પણ હૃદયની શાંતિ પરજ તેનો આધાર છે. આનન્દ ભોગવવા માટે કોઇ પણ પ્રકારના આડઅરની જરૂર નથી ચિત્તની શાંતિ અને એકાગ્રતાનું નામજ આનન્દ છે આ ઉપરથી માલુમ પડશે કે દરેક મનુષ્ય આનન્દનો અધિકારી છે માણસ જે વસ્તુઓ એકઠી કરે છે તેની સાથે આનન્દને બિંદુવ મનુષ્ય નથી, મનુષ્યના આત્માની ઉન્નતિ અને અવનતિ પર સંબંધ ખતો આધાર છે

કેટલીક અવસ્થાઓ એવી છે કે જે સ્થુભ દષ્ટિએ જોતાં આનન્દ જેવી લાગે છે, પણ ખરી રીતે એ આનન્દ નથી એક એવી અવસ્થા છે કે જેમાં મનુષ્યને પોતાની ઇચ્છાનુસાર પદાર્થો મળી જાય છે અને માણસ તેને આનન્દ સમજવા લાગે છે પણ આ આનન્દ અપૂર્ણ છે થોડા ઘણો આનન્દ તેમાં આવી જાય છે ખરો, પણ આપણે તેને પૂર્ણ આનન્દ કહી શકીએ નહીં બીજી અવસ્થા એવી છે કે જેમાં આપણી ઇચ્છાઓ અને આપણો ઇચ્છિત પદાર્થ લગભગ એક જોડા બની જાય છે આ અવસ્થાને પણ પૂર્ણ આનન્દની અવસ્થા કહી શકાય નહીં ત્યાં સુધી એ બન્નેમાં પૂર્ણ એકતા રહે છે ત્યાં સુધીજ આ અવસ્થા ટકી શકે છે મનુષ્યની ઇચ્છાઓમાં હમેશા પરિવર્તન થવા કરે છે એક વસ્તુ મેળવ્યા પછી બીજી વસ્તુ મેળવવાની ઇચ્છા થાય છે, હજી એક છ છા પુરી થઇ નથી ત્યાં તો બીજી નવી ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે, પણ ઇચ્છા પૂરી પડવામાં જરાયે વખત લાગ્યો કે આનન્દને જાણે અસાન્તિનો અનુભવ થાય છે, પદાર્થોનું મગતું તે દર રહ્યું, પણ સસારના બધા પદાર્થો આપણી પાસે હોવા

છતાં, આપણે આનન્દથી વ્યથિત રહીએ છીએ તેવું કારણ માત્ર એટલુંજ કે આનન્દ આત્મિક મુખ્ય નામ છે માનાસિક અને શારીરિક મુખ્યથી એ આનન્દ હજારો ગાઉ દૂર છે.

સાધારણ રીતે માણસો સતોષને આનન્દ ગણે છે, પણ સતોષનું સ્વરૂપ આપણે જેવું ધારીએ છીએ તેવું નથી. સતોષમાં થોડીધણી નિરાશા અવસ્થા અસ્તિત્વ ધરાવે છે. સતોષ રાખવાથી મનુષ્યોને અસહનને બદલે નકલમાંજ સતોષ માનવો પડે છે. સતોષી મનુષ્યને દુઃખને બદલે હાશ આપેલાં તો તે હાશ પાને દુઃખ પીધું હોય તેવો પ્રસન્ન દેખાશે જ્ઞાતકાળની આનન્દદાયક વસ્તુનું સ્મરણ કરીનેજ સતોષી મનુષ્ય પોતાને પ્રસન્ન માને છે. સતોષથી મનુષ્યની માનસિક અને નૈતિક શક્તિઓ નિર્બળ બને છે અને તેથી માણસ હવે ચક્રવાતો પ્રવલ્ન કરતો નથી. સતોષ એ ખરેખર ઉત્તમ ગુણ છે તેની મનુષ્ય માત્રમા આવશ્યકતા છે, પણ એ આપણી ઉન્નતિના પાલક બનવો જોઈએ નહીં. માણસે પ્રતિદિન આગળ વધવું જોઈએ એક વસ્તુ મળી કે તરત તે વખતે અવસ્થા સતોષ થઈ જવો જોઈએ, પરંતુ તેથી એમ નથી માનવાનું કે હમેશને માટે સતોષ રાખવો અને સદાને માટે એકજ અવસ્થામાં પડ્યું રહેવું જે વખતે આપણી પાસે જે હોય તેમાં આપણે સતોષ માની લેવો એ ખરું પણ હરહમેશ તેમાં વધારો કરવાનો પ્રયત્ન કરવો. ધન ધાન્યના સંબંધમાં સતોષ ધારણ કરવો એ ઠીક છે, પણ શુણ્ણપ્રાપ્તિ અને આત્મોન્નતિના સંબંધમાં કદી પણ સતોષ ધારણ કરવો નહીં. પ્રત્યેક મનુષ્યે હમેશા પોતાના ગુણોમાં ઉમેરો કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ અને તે એટલે સુધી કે માણસ અનન્ત પ્રકારના ગુણોને ધારણ કરે.

આ ઉપરથી મમનશે કે સતોષને અથવા પ્રસન્નતાને આનન્દનું નામ આપી શકાય નહીં. પ્રસન્નતા થોડો વખત ટકી શકે છે, ત્યારે આનન્દ હમેશને માટે રહેનારો છે.

ખધા જીવોમાં મનુષ્યજ એવો જીવ છે કે જે આનન્દ મેળવી શકે છે. આખા જીવધારીઓ ઉપર જીજીવેલી અવસ્થાઓમાં રહે છે ખરો આનન્દ એ છે કે જેમાં જીવન અને જીવનના ઉદ્દેશ્યોમાં સંપૂર્ણ સમતા હોય. સ્વાર્થવૃત્તિનાં બાહ્ય આ આનન્દ મેળવી શકતો નથી. કોઈ વ્યક્તિ મમતા રહિત થઈ પરમાર્થ કાર્યોમાં પોતાનું જીવન વ્યતીત કરવા લાગે છે કે તરતજ તેને આનન્દની પ્રાપ્તિ આપોઆપ થઈ જાય છે. આનન્દ એ આત્માનો ગુણ છે. પરંતુ કોઈ પણ મનુષ્ય કેવળ પોતાના આનન્દનેજ પોતાના જીવનનું લક્ષ્ય સ્થાન બનાવે તો તેને આનન્દની પ્રાપ્તિ થતી નથી. જેને વાસ્તવિક આનન્દ મેળવવાની ઈચ્છા હોય તેણે પોતાના ઉદ્દેશ્યોને ઉઘાડી બનાવવા જોઈએ, ખીજના આનન્દને પોતાના આનન્દ કરતા અમર્યાદિત રૂપે જોઈએ, પરંતુ તેને માટે તેણે પોતાના સ્વાર્થની આહુતિ દેવી જોઈએ. ધનની મદદથી પ્રસન્નતા મેળવી શકાય છે, સતોષ પણ મેળવી શકાય છે. પણ આનન્દ એવી વસ્તુ નથી કે જે ખરીદી શકાય શુદ્ધ જીવન ગાળવા ચીજ આનન્દની પ્રાપ્તિ થાય છે. આનન્દ શક્તિના બહાર છે અને નિરાશાયુક્ત પ્રવૃત્તિથી દૂર નહાય છે. આનન્દનો આધાર એવી વસ્તુઓના પ્રેમની ઉપર છે કે જે વસ્તુઓ સ્વાર્થની સીમાની બહાર છે. આનન્દનું ગમે તે ઉદ્દેશ્ય લે, અને તેનું પૃથક્કરણ કરે તો માલૂમ પડશે કે તેમાં સદા પ્રેમનું તત્ત્વ અસ્તિત્વ ધરાવે છે. પછી તે પ્રેમ માતાપિતાનો બાળક પ્રત્યેનો પ્રેમ હોય, અસ્પૃશ્ય સ્ત્રીપુરુષનો પ્રેમ હોય, કે પછી માનવ જાતિ પ્રત્યેનો પ્રેમ હોય.

જે મનુષ્યને આશા છે, વિશ્વાસ છે, જે મનુષ્યમાં નિસ્વાર્થો દૃઢ પ્રેમ છે તેજ મનુષ્ય આનન્દ મેળવી શકે છે. નિરાશાવાદી અથવા નીચ વિચારવાળો મનુષ્ય કદી આનન્દનો ભોક્તા થઈ શકતો નથી. તે તો હમેશાં પોતાની નીચતા તરફ જ નેચા કરે છે અને એમ સમજે છે કે આખા જગતમાં નીચતાજ ભરી છે.

જ્યાં વિશ્વાસનો અભાવ છે ત્યાં પણ આનન્દનો અભાવ છે. જે માણસ ખીજ પર વિશ્વાસ નથી રાખતો તે ખીજને ભૂલ્યા સમજે છે અને પોતાનેજ સાચો જાણે છે. ઔરંગઝેબ મહાપ્રતાપી મોગલ સમ્રાટ હતો, પણ તેને કોઈનો જરા જેટલો વિશ્વાસ હતો નહિ, ખીજની વાત તો એક બાજુ રહી પણ પોતાના પુત્રોનો પણ વિશ્વાસ કરતો નહોતો.

નહિં ! આ અવિશ્વાસને લઈને તેને આખી જીવનની જાણ પશુ આનન્દ મળ્યો નહિ ! જેમજેમ મરણ નજીક આવતું ગયું તેમ તેમ તેને ચમત્કારોનો ભય લાગતો ગયો ! આ અવશ્યજ્ઞને લઈને તેનું જીવન પશુ નિરાનન્દ હતું.

આનન્દ પ્રાપ્તિ માટે કદાચ યોગ્યતાની આવશ્યકતા છે !

પ્રથમ તો આનન્દાભિલાષી મનુષ્યે પોતાના જીવનનો ઉદ્દેશ્ય ધર્યો હોયો રાખ્યો અને તેને નિસ્વાર્થ લાવથી લોકાક્રેવા અને પરોપકારમાં યોજ્યો જીવન એવી યોગ્ય નથી કે તેનો મોટે ભાગે દુરુપયોગ કરી શકાય. દરેક મનુષ્ય જો ધારે તો પોતાની જીવનમાં પોતાના ઉદ્દેશ્યની પ્રાપ્તિ કરી શકે છે મનુષ્યદેહ આપણને શિક્ષા તરીકે આપવામાં આવ્યો નથી કે જેમ તેમ કરીને તેનો છેડો આણીએ એમ સમજવું જોઈએ કે આ તો આપણને અત્યુત્તમ તક મળી છે, તેનો જોઈએ અને તેટલો સાચો ઉપયોગ કરવો જોઈએ મનુષ્ય જન્મ ચિંતામણિ રતનના જેવો દુર્લભ છે જો તેને બચાવે જવા દેશે તો હાથમાં આવેલો હીરા શુભાખ્યા જેવું થશે પૈસા એકઠા કરવો એ જીવનનો ઉદ્દેશ્ય નથી. જો મનુષ્યમાં સ્વાર્થની ગંધ નથી. જેનું અત કરણ પ્રેમભીતું છે, જો પારકાનું દુઃખ દૂર કરવા તન, મન અને ધનની આકૃષ્ટિ આપવા તૈયાર છે તેજ માણસ આનન્દના માર્ગ પર છે એ માર્ગ પર ચાલનાર પથિક આનંદી ઉત્સાહી અને સાહસિક હોય છે, અને કરી પશુ બંધીક વિના પોતાના ઉદ્દેશ્યને અતુલ્ય કાર્ય કર્યા કરે છે.

આનન્દની ઉપલબ્ધિ માટે મનની એકાગ્રતાની પણ જરૂર છે તેની મદદથી મનમાંથી નકામી અને ખોટી વાતો નીકળી જાય છે આપણા મનમાંથી આપણે ચિંતા, ભય અને પશ્ચાત્તાપને એકદમ રજા આપવી જોઈએ કારણ તેઓ શારીરિક, માનસિક અને નૈતિક બળનો નાશ કરે છે. જીવનનો એવો ઉદ્દેશ્ય શોધી કાઢવો જોઈએ કે જેની પૂર્વિદને માટે આપણી બધી શક્તિઓ એકત્રિત થઈ જાય અને તેમાં મન એટલું મજબૂત થઈ જાય કે સુખ દુઃખ બધું ભૂલી જવાય. આમ કરવાથી મનને એકાગ્ર કરવામાં બહુ સહાયતા મળે છે જેમ મુદમાં શે-

દાને શરીર પર ધરેલા જખમનું લોન રહેતું નથી તેમ માણસ પણ પોતાના ઉદ્દેશ્યમાં એટલો મજબૂત થઈ શકે છે કે બીજા બધી વાત ભૂલી જવાય છે.

એક બીજા શુભની પણ આવશ્યકતા છે જો કોઈ ખરાબ દેવ પડી હોય તો તેના પર વિજય મેળવવો જોઈએ સમારમાં માથા એટલે કે લક્ષ્મીની ચાહના માણસને બહુ સતાવે છે જ્યારે માણસ જીવે છે કે દુનિયામાં સાચા માણસો દુઃખી છે, નિર્ધન છે અને પુતારાઓ આનન્દ કરે છે ત્યારે તેનું મન ઝગમગ થવા મટે છે, પણ આ તેની ખરીકા છે, જો એ વખતે પાડ્યો તો પછી તેના ઉઠવાની આશાજ નથી, પણ જો એ વખતે બહારના લાભની પરવા ન કરે અને સતતની ખાતરજ ગ્રહણ કરે તો અચૂક તેને આનન્દની પ્રાપ્તિ થાય છે માણસોનો મોટો ભાગ "દુનિયા કંઈ મકરસે ચીર રાટી આવે રાકરશે." એ કહેવતને માનનારો છે પણ તેનું નામ આત્મનિર્ભજતા છે. દુનિયા પર વિજય મેળવવો હોય તો પહેલાં પોતાની જાત પર વિજય મેળવવો જોઈએ પોતાની ઈન્દ્રિયો ઉપર વિજય મેળવવો અને પોતાની ઈન્દ્રિયોનો નિરોધ કરવો તેનુંજ નામ ખરો વિજય છે પ્રવાહની સાથે તો નિર્નય પણ તથાઈ જાય છે, તેમાં કઈ બહારની જરૂર નથી ખરી બહારની તો પ્રવાહની પ્રતિકૂળ જવામાં છે સસારના ઝગઝાઓ મનુષ્યને બહુ સતાવે છે, જ્યારે જીવે ત્યાં છર્પા, દોષ આદિ તિરસ્કાર કરવાયોગ્ય મનોવૃત્તિઓ જોવામાં આવે છે, પણ આપણે આવી મંડિત વૃત્તિઓને તાબે થઈ આપણા જીવનનો નાશ કરવો ન જોઈએ એવી રીતિ પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ કે જ્યાં છર્પા, દોષ આદિકની આ પછી ઉપર સુદૃઢ અસર ન થાય આ ખરો વિજય છે અન્યાયથી, અનીતિથી અથવા જીવજપટથી ધનની, યશની અને સફળતાની પ્રાપ્તિ થતી હોય તો પણ તેને ક્ષાત મારો લાખને ખાખ સમજો, લોકોને પાસે ન આવવા દો અને તમારા સિદ્ધાન્તો દૃઢતા સંહિત પાળો.

વિવેક શક્તિ પણ આનન્દ પ્રાપ્તિમાં સહાયક છે જ્યારે મનુષ્ય કોઈ અનુચિત કાર્ય કરવાને તૈયાર થાય છે ત્યારે તેનું હૃદય કંપે છે, તેનો

અતરાતમા તેને એ કામ કરવાની ના હશે છે અન્તરાતમા સદા માણસને સત્ય માર્ગપરજ લક્ષ જાય છે

મનુષ્યને મનુષ્યને દુષ્કાર તરફ ધસડે છે. ત્યારે માણસને કાંઈ વસ્તુ મેળવવાની ઇચ્છા થાય છે ત્યારે તરતજ માણસ તે વખતે આનન્દરહિત થઈ જાય છે ઇચ્છાઓના પશુ જે પ્રકાર છે, એક સેવાની ઇચ્છા, બીજી દેવાની ઇચ્છા પહેલા પ્રકારની ઇચ્છામાં આનન્દનો અભાવ છે પણ બીજા પ્રકારની ઇચ્છામાં આનન્દનું અસ્તિત્વ છે ત્યારે માણસ આનન્દાવસ્થાને પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે તેનામાં દુષ્કારો અથવા પશુ રહેતો નથી મનુષ્યને ને વારતાવેક આનન્દનો ભોગ કરવો હોય તો

તેણે બીજાને આનન્દિત કરવાનો, બીજાનું દુષ્કાર દૂર કરવાનો અને બીજાના હૃદયને પ્રશુષિત કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

જો મનુષ્યને ખરા આનન્દની અભિલાષા હોય તેણે હમેશા નવીન શક્તિ અને ઉત્સાહ સહિત આનન્દિત કરવાનો વિચાર અને પ્રયત્ન કરવો જોઈએ બીજાનું ભલું કરવાની શક્તિ અને ઇચ્છાને હમેશાં સતેજ રાખવી જોઈએ. જો દેશની વિવિધ સરમાઓ આ ઉદ્દેશ્યથી કામ કરે, સ્વાર્થપરતાના ત્યાગ કરે તો જરૂર ધેર ધેર આનન્દની ભેરી વાગવા મટે અને આખી દુનિયા આનન્દ મેળવવાના ઉદ્દોગમાં લાગી જાય *

ૐ શાન્તિ શાન્તિ: શાન્તિ

દીવાળી.

(લેખક-દક્તરી નદલાલ વનેયક.)

દીવાળી' એ આનન્દસચ્ચ શબ્દ છે અને દીવાળીના પ્રસંગમાં આનન્દ અનુભવવાનું મન થાય એમાં કાંઈ નવાઈ છે? ધનતેરશથી કાર્તિક સુદ પદવા સુધીના ત્રિવિંશતી દીવાળીમાં ગણાય છે દીવાળીના તહેવારમાં મિત્રો સાથે નગરચર્યા જોવાની નિષ્ક્રિયા થતાં દિવસ તેમજ રાત્રીએ ગામમાં ફરવા છે, પણ શુભુ તેમજ અનુભવાની દુકાને જઈ ફટકા, ધમાં કદી પણ સતોષ ધારણુ, દુષ્કારી રેટા, મનુષ્યે હમેશા પોતાના ગુણોમાં છુટું લીધું આટલા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ અને તે એટલું મિત્ર માણસ અનન્ત પ્રકારના ગુણોને ધારણુ રેલી ઉઠે આ ઉપરથી સમજશે કે સતોષને! ફટકા પ્રસન્નતાને આનન્દનું નામ આપી રાકામાં વીસ પ્રસન્નતા થોડો વખત ટકી શકે છે, ત્યારે આનન્દ હમેશાને માટે રહેનારો છે

પણ જોવામાં મનુષ્યને એવો જીવ છે કે જ્યાં આનન્દ મેળવી શકે છે બાકીના જીવધારીઓ ઉપર જ્યાંવેલી અવસ્થાઓમાં રહે છે ખરો આનન્દ એ છે કે જેમાં જીવન અને જીવનના ઉત્તર

રત્ને દહાડે પછર પછર વીસ વીસ રૂપિયા ખરચો પણ બચ્ચાને માટે ચાર રૂપિયા ખરચનાં વિચાર કરો છો? આ જવાબથી મ્હારો મિત્ર સુપ યર્ધ ગેયો અને અમે ચાલતા માડયું એક એક લુમ ફટકાની અને બધે કુલકણી આપીએ ફટકામાં ન કામ પૈસા નાખી દેવા? છોકરા તો રહ્યો નહીં મ્હારા મિત્રના આ રાખેના ઉત્તરમાં મેં એટલું જ કહ્યું કે અર્થશાસ્ત્રના આધારે આ પૈસા અનુભાદક માનતા હશે પરંતુ હું તેને ઉત્પાદક માનું છું બાલકોને ન્હાનપણથી જબીર બનાવવાથી શરીર તથા મન વિકાસ પામતા નથી. માટે આનન્દ રમત ગમતની જરૂર છે તદ્દમને જેવી સગીત પાર્ટી, નાટક, લેડુજ બાળકોને દારૂખાતું તે રમતો એ દારૂ એમના શરીર અને મન વિકાસ પામે છે અને જીવન બચ્ચાર સારી રીતે ચલાવવા સંશક્ત થાય છે ગિચ્તિ અનુસાર આવો આનન્દ આપવો એ પ્રત્યેક માઆપની ફરજ છે આમ વાતો કરતા જતા ફટા લા એક ખાચામાંથી કં

ઈક લગ્નની સંભારણી આપો નહોતો હતો અને રસ્તા ઉપર અવર જવર નહોતી. લગ્ન સાલજી વાનું મન થતાં જરા ઉભા રહ્યા.

“ત્યારે તો બારે દહાડા સરખા, આજ દીવાળીને દહાડે પશુ ઘરમા ન રહેવું.”

‘તું સહજે જ નરિ દીવાળી નિમિત્તે આજ પાર્ટી છે. ગમત છે તે જયુએ પડે રાતના બાર એક થશે.’

“તમે ત્યાં ગમત કરો ને અમે અહીં ગો ધાર્ધ રહીએ દીવાળીના દીવઓમાં થે ગમત હોય કે બહાર ? પછી કહેશે કે બાપડીઓ કેમ સુધી રહેવી નથી ત્હમારે જયુ હેય તો બાપડો અ માઈ શુ આવે ?

‘આ લગ્નમાં કાઈ અર્થ હશે દીવાળી જેના શુભ અનસરે રનેહાળ પત્ની પતિના સહવાસની શુખી હોય, પતિ સાથે આનંદલાપ કરવા ઉત્સુક હોય, એમાં શુ આશ્ચર્ય ? પતિ પત્નીનો ઉપર અચિત્, કસદ સાલજીના મ્હારો મિત્ર દસ્તો અને બેલો ‘શી કુનવા છે ? અહિ પતિને રાખવા આજીજી થાય છે ત્યારે મ્હાર પડોશમાં દરમયદને ત્યાં ઉધું જ છે દાવાળી આવી છે તેથી ઘરમાં રાજ લગ્ન થાય છે અને કાસર્યા તે મુંઝવે જતો રહેવા પારે છે ને બાપડીના મનમાં કે જાયતો મુખે રહીએ નિરાતે ઉધાર લાવી ખાઈજ પીઈજ પરગ્યા છે તે ઘણુએ રૂપીઆ આપશે. આપશે નહિ તે ક્યા જશે ?

બીજે દીસે અમે પાછા સંજીવના તીકળ્યા અમારા ઘરની બહાર ચકલું છે ત્યાં બે વાણીયા આ ચોપડા લઈ એક ગૃહસ્થને ત્યાં શુભાશુભ કરતા હતા, લોક મેળા થયા હતા પ્રજ્ઞતાં ખજર પડી કે એક કાપડીયાનો શુમાગતો હતો અને બીજો દાણાવાળો હતો અને દીવાળીને લીધે રૂપીયાની ઉધરે લી કરતો હતો પોનો ગૃહસ્થ જેમ જેમ ધીરે ધીરે મમજવતો હતો તેમ તેમ આ વાણીયામાં જોર આવતું હતું અને પેતા ગૃહસ્થને કાઈક આ જાખતા હતા તેથી તેમની પાસે ગયા ને પૂછતાં જવાબ મળ્યો કે લાઈ ! આ બે જણા રૂપીયા માંગે છે તે વાત ખરી મહિના ઉપર મારા એક મીત્રની સાથે એમની દુશને ગયો હતો ત્યારે કેટલો કેટલો આજીજ કરી, “આરેમ, રૂપીયાને કાંઈ

પુકે છે ત્યારે વળે આપજોને ? કાણુ તમારે ત્યાં ઉધરણીએ આવે છે” એના મીઠા મીઠા શબ્દો કહી માલ આપો ને હવે જુઓ. આપણે રજા સરકારી નોકર પહેલી પાંચ તારીખે રાગ ને દા-લમાં સડા નથી મારે આવતે મહિને આવજો એમ હતું એટલે ન બેલવાનું બોલે છે માંડ માંડ ન કાઈ પની અમે આ લગ્નમાંથી સાર એટલો જ લીધો કે જાતે દુખ મેળાવવું એ વાત ખરી, પશુ મમા ભાઈને ત્યાંથી પશુ ઉધાર ન લેવું.

આજ દીવાળી દોચાથી સરે આનંદમાં હતા ‘માત્ર અમારા પડોશમાં એક ડોશી માંદી હતી તેથી તેના કુટુંબના માણસો દિવગીર હતા ડોશીના મ-રણુ દગ્તા દીવાળીના મોજશાખ જ્ઞમ એ બહીકે વેધારે દીવગીર હતાં બપોરે ખાઈ, અમે બહાર નીકળ્યા રસ્તામાં સ્વદેશીહત પત્ની કાપી મળતા સ્વદેશી વસ્તુ અને બેલોકાટની વાતો આવી એટ-લામાં રજામેથી પાંચ શ્રીઓનું ટોણુ લબકબર કપડા પહેરીને આવતું દેખાયુ આ જાંતાં જ મ્હારા મીત્રે કહ્યું કે “જંચુ કે ? તે દિવસ બજલગની મીટીંગમાં જાનવાન શેઠે ધરેથી માલ વાપરવા ના સોગત ખાધા હતા, તેમની પત્ની પેમાં વચ મા છે તેમણે દરીમાઈ મેળાતી માડી પહેરી છે ને સાયકબની બગીચો પહેગી છે સ્વદેશી મા-લનો પ્રચાર દિવ્દમાં કરવો હોપતો પુરેમાં કરતા શ્રીઓએ માથે લેવું જોઈએ જ્યાં સુધી શ્રીઓ કેળવાએલી નથી અને સ્વદેશી વસ્તુનું રહસ્ય સ-મજી નથી ત્યાં સુધી તમે કઘાપી દેરાની ઉત્તની કરી શકવાના નથી મારા મીત્રનું આ કહેવું વચાર્ય લાગ્યું કારણુ અમને રસ્તામાં જોટલી શ્રીઓ-ક-ન્યાઓ મળી તેમના દરેકના શરીર ઉપર વિશા-યતી વસ્તુ સિવાય કાઈ નહોતું મોન ધરેણું દેશી સોનીએ ધડેલા હતાં રાખ્યાકળનો સમય થતો ગયો તેમ નવચંદુઓના ટોળા સામરે જતા દેખાવા માડયા અમે પશુ ઘેર આવી ચોપડા પુજાને કરવાની તૈ-યારી કરી ચોપડો તો રાખતા નથી કાગલુકે ૮ મારો હીદ દેત એટલો તવજર છે કે એ નોંધ વાની કાણુ માથાકુટ દરે આજને ગાંઠે એક પૈ-સાનો ચોપડો લાવી અમદાવાદી ક્રાંતિ ઉપર વિ-લાયતી શહી, વિગામની હોદ્દર અને વિગામતી સ્ત્રીય પેનથી ચોપડામાં જમે બાજી રા ૧૦૦૦૦૦૦૦૦

લખ્યા ને કે ચોપડી લાવવાને પૈસા મ્હારા મીત્ર
પાસેથી લીધો હતો જેમ તેમ લક્ષ્મી પૂજન કર્યું
મેરમેરેલા ચર્ચા કીકાએ કટાક ફેડ્યા મારો મીત્ર
ને હું કીકાને લઈ દીવા નેવા ગયા મીકાઈવાળાની
દુકાને દીવાઓ કર્યા હતા રમકડાં સુક્યા હતા ર-
સ્તામાં ફેનોઆમ-આમેફોન ચાલતા હતા અને
એક ઠેકાણે નાટકના સુબઈના રાગમા હામોનીયમ
તબલા સાથે રામકડા પજુ ચાલતી હતી મીકાઈ-
વાળાની દુકાન કરનાં બીડી સીગારેટ, ચાર્જિરમ,
વાળાની દુકાને મારી રેરાની કરી હતી એટલું જ
નહી પરંતુ લોકોનો જમાવ પજુ સાંગે હતો આર્થ
મરજુ મુખત્ત મ્હારા મીત્રે જલ્દાથી આપો કે હિ-
દના લોકોને તેમાં જુવાનીઓએ પરદેશી ખાંડની
મીકાઈ ખાઈ વિલાયતી માલને વિતેજન આપવા
કરતા દેશી આલ્ફાળીયા બીડી, દેશી તમાકુ, ગા-
સ્પદેશી સીગારેટ, વાપરી છાતી બાળવાનું વધારે
પસંદ કરે છે એ પજુ અત્મભોગ છે હીટસન
લાઈટના દીવા હતા એથી લાઈટ સારું પડતું પ-
રંતુ હાંડીયો કોડીયા કે વ્હાસના દિવાનો શાન્ત
રમ્ય દેખાવ નજરે પડતો નહી દેશી ત્રણરોતુ
તેમ વાપરે એના કરનાં વિદેશી ગ્લાસિતેન યુ જોડુ.

બીજો દીવસે એટલે બીજાના દીવસની રમ
હતી દીવાળી ગઈ ને હું તો મીત્ર સાથે માતાએ
ગયો ત્યાં આવળે લાઈ ! માતાના અત્તકૂટમાં નામ
લખાવો ! છુમ આવી એટલામાં એક ગાંડીઆ
વાડી વદ માથુસ દર્શન કરીને નીકળ્યો ને અન્ન
કુટ ખાતે નામ લખવાનું દેહેતા તે ચઢાડી ઉઠ્યો
હમચુતિ હવન ખાતે ઉધરાણું કર્યું હતું ને પાછો
અન્નકુટ રોતો ? અમે તો આવડા મોટા થયા પજુ
માતા-મહાદેવનો અન્નકુટ તો સાંભળ્યો નથી વં
ચ્છવ મદોગમાં અન્નકુટ હોય બધાને ભેગા થઈ
પૈસા ખાવા, આમજ માથુસની પ્રદા જતી રહે
છે આ બોલની સાથેજ ટીપ કરનાર બોલી ઉઠ્યો,
જવ લાઇ જન ? માતાજી વસે તો આપવાનું છે
અમે વાતો સાંભળવા ઉભા હતાં વાત પુરી
ચર્ચને છુટ પેહેરવા ગયા ત્યાં અમારા બન્નેના
છુટ ગેપ ? ગઈ કાલ સવારના પહેરમા અમારા
પહેરાનીની દુકિત જરા પસંદ પડી તેના બદલામાં
અડી રૂપીયાની ઉઠી અને ઘેર આવ્યા મોઝી નવા
છુટ તૈયાર કરી આપે ત્યાં સુધી દમ રૂપીયાની
પાઘડી સાથે ઉધાડે પગે ફરવાનું નહીં કર્યું અ-
મારી દીવાળીતો ચર્ચ.

મ નો હ ર કુ મા રી.

અનુસંધાન ગતિપ્રી.

મનોહરલાલના ઉપર ને ચોરીના માલ રાખ્યા
બાબતનો આરોપ મુક્યો હતો તે દાલમાં
નવો માજસ્ટ્રેટ આવના પાછો કરી નીકળ્યો હતો
ને માથુસે લાંચ લીધી હતી તેની બદલી ચર્ચ ગઈ
હતી આ કેસની તપાસ નવા મેજસ્ટ્રેટે કરવા
માટે મનોહરના ઉપર વોરંટ કાઢ્યું હતું અને તે
વોરંટની રૂયે મનોહરને પકડી લઈ ગયા હતા
આ બાબતુ કુમારીએ પોતાના પંડિત પકડી
લઈ જવા માંડ્યો કે તરતજ ખેત્તાન ચર્ચ છતાં
પાટ પડી ગઈ અને રડવા માંડ્યું મનોહરની મા
અને તેની બેને પજુ આ નોઈ રડવા માંડ્યું
મનોહરની બેને કંથુ કે, ને મા ! આ ગંડાની

પગલાજ સારા નથી એ આવી કે લઈને કેદમા
જનુ પડ્યું તેની માએ પજુ કુમારીનોજ દોષ
લદ્યો આમ સર્વેએ કુમારીનોજ વાક કહાડ્યો.
મનોહરને પકડી લઈ જવા માંડ્યો તે વખતે
તેણે પોલીસવાળાને કહ્યું કે હું જામીન આપુ છું.
માટે મ્હને છોડો કરો પણ પોલીસવાળાએ કંઈ
માન્યુ નહિ અને કચેરીમાં લઈ ગયા ત્યાં
માજસ્ટ્રેટ પામે મનોહરના વગ્રસે તેને જામીન
ઉપર છોડવા અરજ કરી જેથી મનોહરને જામીન
ઉપર છોડ્યો ક્યો અને કેસની મુદત પડી.
મનોહર થોડાજ વખતમાં પાછો ઘર આવ્યો
જેથી સર્વેને મતોપ થયો પજુ કુમારીના મનમાં

તો પોતાની પીઠ સાથે પતિનું દુખ જોતા બ-
લુજ લાગતું હતું મનોહરે ઘેર આવી ડેઘની
કુદત પડ્યાની અને પોતે જામીન ઉપર છૂટી
થવાની વાત કહી

હવે પ્રથમ કરતાં પણ કુમારી ઉપર તેની
સાસુની વધુ કરડી નજર ચર્ધ તેણે જાણ્યું કે
તકી, આ વહુનાં પગલાથીજ મારા છોકરાના
ઉપર આક્રમ આવી તેણે તથા કુમારીની નજુ-
દોએ ભ્યા ત્યાં આ વાત ફેલાવી અને કુમારીના
દોષની કુચલી આડોશીપાડોશીને મોટી પણ કરવા
મંડી. આવી રીતે ઘણી બહેનોએ પોતાના વાલ
ઓના ધરમસારને ધૂળમા ઝાડી દીધા છે વહુ
જોડેયે તેતો જાણે મર્યાની આકર, તેની સાસુ
તાબેદારી કરાયે તે જુદી, નજુદોને પણ કુકે પડે
તો ભોગ મજે આવી રીતે ઘણા કુટુંબોમા વહુઓ
ઉપર જુલમ થાય છે તેમા તે ગામરી બની
જાય છે મા અને બેનતો કષ્ટગાટ તથા વહુ
દોષ સંભળી ખરાબોરાને વિચાર કર્યા વગર
ઘણા પુરો પોતાની પતિને દુખ આપે છે અને
જહ સસારને ધૂળમા મેળવી દે છે.

એક દિવસ રાત્રે કુમારી તથા મનોહર બને
પોતાની મેડીમાં વાતો કરતા હતા. તે વખતે કુમા-
રીને રડતું આવ્યું તે જોઈ મનોહરે કહ્યું, કેમ
તું રડે છે ?

કુમારીએ આસુ લોહી નાખ્યા અને કહ્યું,
શુ કંઈ. આજ મહને ઘણું જાણુ આવી ગયું.
આપના કેશનું શુ થશે તેની મને ચિંતા થાય
છે તેમાં તે કેશ જાણે મારે લીવેજ ઉત્પજ
થયો હોય તેમ, બેન અને બા બધાં મહને કનડે
છે અને કહે છે કે તારા પગલાથીજ મારા
છોકરા ઉપર આક્રમ આવી છે અને મારા મા-
માપને પણ ગાળો ભાડે છે આજે તેજ વાતમા
મહને બને બેનોએ આડી પાડીને માર માથે
શુ કંઈ. હવે મારાથી સહન થતુ નથી હું આ
વાત આપને ન જણાવુ એમ થાય પણ ન
થાને કહેશાઈ ગયું છે હવે શુ કરવું તે પણ
કાંઈ સુઝ પડતી નથી.

મનોહર—અરે ! આટલો બધો જુલમ ?
મે તહને તે વખતેજ કહ્યું હતું કે, આનો ઉપાય
હીએ, પણ તે માન્યુ નહિ. તો આટલું સહન

કરવું પડ્યું. ખેર ! હું કાલે સવારેજ મારી બને
બેનો ને કહી દહિ છુ કે, આમ કરવું હોય તો
તમે તમારે ઘેર જાન, તેમને અહી રહી મક્કતુ
ખાઈ માફ થર ધૂળમા મેળવવું છે જ્યારે ઘેર
જશે ત્યારેજ ખખર પાગે કે થર કેમ ચલાવાય
છે ? આમ જી તેણે કુમારીને છાતી સરમી
આપી અને છાતી રાખી.

કુમારીએ ઉડી મો ધોઈ નાખ્યું અને
કહ્યું, “ના, પ્રભો હજુ પણ હું સહન કરીશ
મહને તેમની દયા આવે છે તે ત્યા જઈ શુ
ખાશે ?” અને ક્યા રહેશે ? માટે તેમને મોક્ષવાને
વિચાર ન કરશે તેથી મારે માથે પડશે અને
મહને નિસાસો નાખશે, જેમ આપના ખાપતું
આ થર છે તેમ તેમના ખાપતુ પણ છે તેમને
ત્યા કેઠાણુ નહિ ત્યારેજ અહી રહેને ? હશે,
મારો લાઆ હું બોગવીશ, પણ તમે તેમને રંગ
ન આપશો વળી તેમના જન્મથી માને પણ મોક
લાગશે માટે એ વિચારતો માડીજ વાળા.

કુમારીની હલુ પણ આવી વાત સંભળી
મનોહરને તેના ઉપર ઘણાજ પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો.
અને આટલું દુખ બના પણ સાસુ નજુદ ઉપર
તે કેવો પ્રેમાળ ભાવ રાખે છે તે જાણી તેને
હર્ષ થયો તેણે કુમારીના ગાલ ઉપર હાથ રાખી
મો પોતાના સામે ફેરવી કહ્યું, “તો તને દુખ
આણુ રહેજે, હું તારું દુખ શી રીતે ટાળી
ચકાશ ?”

કુમારી—બીને એક ઉપાય છે
મનોહર—શો ?
કુમારી—આ કેશનું પતી જામ તે પછી
તમે બહાર ગામ જઈ કાંઈ ઉલોગ કરો
મનોહર—તેથી તારું દુખ કેવી રીતે જાણુ
યશે ?

કુમારી—ત્યા આપણે બંને સાથે રહીશુ.
જ્યારે હું તમારી સાથે આવીશ ત્યારે તે મહને
કેવી રીતે દુખ દેશે ?

ચોડીવાજ વિચાર કરી મનોહરે કહ્યું—આ
કેશનું પતી જશે કે તરત એ પ્રમાણેજ કરીશુ
તારી મવાહ મને ઠીક લાગે છે તે પછી કેટલીક
આન દવાઓ કરી અતે બને જશુ બવિધ્યની
આશા આંધી નિદ્રાવસ થયા.

પરિચ્છેદ નવમો.

મનોહરનો કેમ કેટલે.

આજે મનોહરના કેશની મુદત છે આખા ગામમાં આજે આ કેશનીજ વાતો ચાલી રહી છે આ સુકરમો નરા મેઝરડેટ પામે ચાતનાનો હતો, તે ધણે કડક હતો આજે શુ થશે, તેની મનોહરને ચિતા થયા હતી હતી કુમારીને પણ ચિતા, સનાવની હતી તેણે જે દિવસથી આ કેશ ફરી નીકળ્યાની વાત જાણી ત્યારથી તે ચિતામાંને ચિતામાં સુકાર્ધ અર્ધી થઈ ગઈ હતી, આજે મનોહરને ઘાટમાં જવાનું હતું તેથી તે રડયા કરતી હતી તેને બેઠું મનોહરે કહ્યું, “આમ ગભરાય છે કેમ ? આશુ લુછી કુમારી બોલી—“પ્રિયતમ ! મને આ કેશમાં શુ થશે તેની ચિતા થાય છે એકા કહે છે કે મેઝરડેટ કડક છે અને કાઠને છોડતો નથી જેવી મદદ હવે અર્ધી બની ગયું છે,” એમ કહેતાં તો ત્યાં બેઠાં માર્યાં

મનોહરે તેને છાતી સરસી ચાપી રાખી કહ્યું “ની શામાટે ગભરાય છે ? શુ ઈશ્વર આપણી લાજનહિ રાખે. સાચું હોત તો તો ડર હતો પણ આતો કાંઈ દુરમનોની સળાથી લુઠો કેમ બોલો કયો છે એટલે બીક રાખવાની જરૂર નથી તારે ગભરાવું નહિ, આપણે બે હોશિયાર હાઈકોર્ટ વડીત રાક્યા છે તેમને શી પણ વધુ આપી છે તે કહે છે કે આ કેશમાં કાંઈ નથી સાક્ષીઓ પણ આપણા સારા ઉતરશે પછી ગભરાવાની શી જરૂર છે ? જરૂર આ કેશમાંથી હું છુટી જશય,”

કુમારીએ કહ્યું—ગાપ છુટી જવ એવુંજ હું ઈચ્છું છું ઈશ્વર આપણી લાજ રાખશે પણ આતો ઘાટનાં કામ, બેધારી તનવા જેવું, જતાં એ બેઠે અને આવનાએ બેઠે. સાચા લુઠાનું શુ રહ્યું ? સાક્ષીઓ ઉપર આખા કેશનો આધાર કેશ સાચો હોય અને સાક્ષીઓ ફરી નબ તો તે લુઠો હરે અને કેશ લુઠો હોય અને સાક્ષીઓ કહે કે સાચી વાત છે તો સાચો ફરે, એ તો સાક્ષી ઉપર આધાર ! શે ઈશ્વરે ધાર્યું હતો તે યજે પણ કદી કાંઈ બચવું થાય તો મારું શુ કરવું ?” એમ કહી પાછી કુમારી રડી પડી

મનોહર—ગભરાવાની જરૂર નથી મસારમાં મનુષ્યને કુખતો હે પણ છે. રામચંદ્ર જેવા ઈશ્વરાવતારને અને સાંતે સિતા જેવી દેવીને પણ કુખ બોધુ પડ્યું છે ? પાડવા અને દ્રોષદિતા કુખનો કાંઈ પાર રહ્યો હતો ? તો આપણે તો પામરજીવ છીએ કુખ આપે તો ધીરજથી સહન કરવાથીજ તે ટળે છે પણ ગભરાઈ જવાથી તેમાં વધારો થાય છે માટે તારે ગભરાવું નહિ એમાં છે શુ ? હવે છુટીને પાછો આરીય તારા સુધી તારે ધીરજ રાખવી

આ સામળી કુમારીથી ન બેઠાંયું તે વળી રડવા લાગી, તેણે કહ્યું ! હાલ ત્યાંનું કુખ આપનાથી શી રીતે રહેવાશે ? મેં સામળ્યું છે કે જે લગ્ન તો ધણું કુખ છે હે પરમાત્મા ! અમને કુખમાંથી બચાવો ! એમ કહી કુમકે ને કુમકે તે નાથી રડી જતાય

મનોહરે તેને ધીરજ ગાળી, અને છાતી રાખી, ઘાટમાં જવાનો વખત થયો મનોહરના સાક્ષીઓ પણ તૈયાર થઈ તેની પાસે આવ્યા મંગલ તો મગાબ્દાતપણ તેના સાથે ઘાટમાં આવવા માટે તૈયાર થઈ તેની પાસે ગામ્યા મનોહર પણ તૈયાર થયો અને પોતાના ઘરમાં કેસેવાની એર ડીમા જઈ એક ચિત્રે આ નિષ્ક્રિયાથી છુટવા બગવાનનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો

તે પછી મનોહર અને તેના બીજા સાક્ષી મો વિજેટ ઘાટમાં ગયા સાથે તેના બે ભાઈ. તેના સમગ્ર રામચંદ્ર પણ ગયો ઘેર કુંતારી તથા મનોહરની મા અને મેનો તહી આ વખતે કુમારીને રડવું આવ્યું તેણે રડતા રડતાં કહ્યું, “હે દયાળુ ! દિનકસન પ્રભો ! આ જગતમાં તમારા વગર મારું કુખ જનનનાર બીજું કેઈ નથી મારું દયાળું કરનર પણ તમે જ છો. હે પ્રભો ! અમને આ કુખમાંથી બચાવો ! બચાવો !”

આમ કહેતા કહેતાં તે બેભાન થઈ છતાં પાટ પડી.

પરિચ્છેદ દશમો.

મનોહરને કેદની રજા

એક ગામના સમય છે કયોઈ બરોડા મઠ છે તમામ વડીત મુખવારો આખા છે મેઝરડેટ

કડક મિલનમાં ખૂરશી ઉપર બેઠો છે મનોહરનો કેસ નીકળ્યો. મનોહરનો પોકાર યત્ન તે હાજર થયો અને પાઞ્ચરામા ઉભો રહ્યો મનોહરના બે વકીલો પણ ત્યાં હાજર છે વકીલો હાઈકોર્ટમાંથી આવ્યા છે જેથી મેજસ્ટ્રેટના રાંપથી દખાતા નહોતા અને વારવાર તે મેજસ્ટ્રેટની સામે બોલતા હતાં મેજસ્ટ્રેટ ધારતો કે હું તો આ ગામનો મોટો અમલદાર છું બાધવા ધાકે તો બાંધું ને છોડવા ધાકે તો છોડું અને ધાર તે કહે અત્યારે ન્યાય આપવો એ માટે કામ છે. તહોમતદારને છોડી મૂકવો કે સજા કરવી એ મારી મરજી ઉપર છે અત્યારે તો પ્રગનો રાજ ન હું છું વકીલો બંધેને ગમે તેવા હોય તેની મને શું પરવા છે અને તેટલા વકીલ હોશિયાર હશે પણ કરવું મારા મનનું ધાર્યું છે ને ? જેલ છું કે હાઈકોર્ટના હોશિયાર વકીલો તહોમતદારને શી રીતે છોડવે છે ? આવો વિચાર કરીને તે ન્યાયાધિશની ઉમી ખૂરશી ઉપર બેઠો છે અને પોતાના મનના ધાર્યા પ્રમાણે કેશ ચલાવે છે.

હાઈકોર્ટમાંથી આવેલા વકીલો ધારતા કે અમે તો હાઈકોર્ટમાં પ્રેક્ટીસ કરનારા છીએ અને આતો એક સાધારણ માજસ્ટ્રેટ છે એટલે તેનો હિમાય શો નોંધએ છીએ કે તે કેવી સજા કરે છે ? એ વિચારથી તે મેજસ્ટ્રેટનું સન્માન કરતા નહિ અને ઘણીવાર મેજસ્ટ્રેટને પણ ધમકાવવા જેવો ડાળ કરતા કેશ ચાલતાં તેઓ પોતાની પદ્ધતિ ખ્યાલ રાખીને બોલતા હતા અને મેજસ્ટ્રેટનું બરોજર માન સાચવતા નહિ આમ વકીલ અને મેજસ્ટ્રેટ બેની ખટપટમાં મિથાસ મનોહરને કુખ બોચવવા વખત આવ્યો.

પાછળથી ઘણા કહેતા કે બે વકીલોની કોર્ટનો વકીલ ક્યો હોત તો જરૂર મનોહર છૂટી જત પશુ આતો મોટા વિદ્વાન એલ. એન. શી વકીલોએ આવીને મેજસ્ટ્રેટના સામા થઈને મનોહરનું બગાડ્યું ને વકીલ વારવાર મેજસ્ટ્રેટને “માય લોર્ડ” કે “જ હજુર” વિગેરે વાક્યો કહી તેની મરજી પ્રમાણે ચાલતો તે જતતો હતો પણ આતો હાઈકોર્ટના વકીલો એટલે તેને આ સાધારણ મેજસ્ટ્રેટનો હિમાય શો હોય કે તે ખુશામત કરે ? મેજસ્ટ્રેટ ધાર્યું કે વકીલ ગમેતેવો તોપણ મારી

સામે આવીને ઉભો રહે છે સત્તાતો મારા હાથમાં છે ને ? જેલ કે કા કેસ છૂટી જાય છે ? આમ બંનેની ખટપટમાં મનોહરને જેતમા જવાનો વખત આવ્યો.

બે વાગે કેસ પુરો થયો મેજસ્ટ્રેટ હુકમ કર્યો કે “ગુન્હો સાબીત થાય છે માટે હોમનદારને છ મહીનાની સખત મજુરીની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવે છે

આ સાંભળી સર્વ લોક આલા ખાલી ગયા. કેસમાં હોમનદારને મળ્યા થાય કે છૂટી જાય તેની પળીતોને શી પરવાહ ? તેતો મનમાની શી પ્રથમથીજ લઈને પછીજ કોર્ટમાં લડવા આવે છે. મનોહરને સજા થઈ તેથી વળીતોને શું ? તેતો કામદા અને ફેસવા બતાવી શકે જૂન થી હેય તોતે ન થયા દે. સાબીતોની ઉનટ પાતલ જુવાનીઓ લેવડાવે. ખીજુ શું કરે ? પણ મેજસ્ટ્રેટ ને ફેસનો આપે તેમાં કાંઈ તે આધુપાધુ કરી શકે નહિ. અને કરેતો એ કે તહોમતદારને કહે કે “નકમ લઈ અપીલ કરો” અમલદાર ગમેતેવો તોપણ જેલમાં મોકલનાર કે છોડી મૂકનાર તો તેજને ?

માજસ્ટ્રેટ હુકમ કરતાંજ બે પોલીસવાળાએ આવી મનોહરને પકડી લીધો અને જેલમાં જઈ કપડા ઉતરાવી ચરદી પહેરાવી દઈ કોર્ટનીમાં પુરી દીધી આ નોંઈ તેના બે ભાઈઓ અને રામચરણ તો રડવા લાગ્યા વકીલોએ તેને અપીલ કરવાની સલાહ આપી અને તરતજ ચાલતા થયાં

મનોહરને જેલમાં મોકલો કેટલો ભયાનક દેખાવો તે કેવું ભયાનક રચાન હતું ત્યાં મનોહરના જેવા ઘણા કેદીઓ હતા, કોઈ માટી ખોદતા હતા, કોઈ દળતા હતા અને કોઈ પાણી બરતા હતા આ સર્વ નોંઈ મનોહરના અતરસામાંની અતલ્લવાંવા મળગવા લાગી.

ધીરે ધીરે સાજ પડી. મનોહરનો લેલની જાળીવાળી ઓરડીની બદર બેસીને માથે હાથ મૂકી ચિતામાં પડ્યો આકાશ, પાતાળ અને તમામ વિશ્વભ્રમણ તેની નજરમાં કાળભેરવ બનીને ખડું થઈ ગયું તે મનમનિ મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે હાથ ! માટે શું થઈ ગયું ? હે જગદામર, મેં શું ચાપ કર્યું હતું કે તેનું આ દળ મળ્યું ?

ધીમે ધીમે ચિતાની તીક્ષ્ણ છરી મનોહરના હૃદય પર આઘાત કરવા લાગી સ્વાર્થ રહિતા વિપ્રાદમ્ભી, કુમારીનું સરળ મુખ, તેનાં આંસુ, રહી રહીને ડમકાં ભરવાં, એ સર્વ તેની નજર આગળ જ-ણાઈ હોળીની માફક ખાળવા લાગ્યા કુમારીની શી વહે થશે ? બિચારી ગરીબ ગાય જેવી 'કુમારીના દુખનો પાર રહેશે નહિ ! હે ભગવાન ! આ શુ થયું ! આવા વિચારમાં તેના દુખનો પાર રહ્યો નહિ.

સવારે જ્યારે મનોહર ઘેરથી આવ્યો હતો ત્યારે કંઈ હવું કે, કેશનો નિકાલ થયે ઘેર જઈશ ત્યારે તેને અપાર આનંદ થશે તે નિર્દોષ બાલિકા આખી રાત રડરડ કરતી હતી હે પરમેશ્વર ! આજે તેની શી દશા થશે ? આજે તેને કાણ ધીરજ આપશે ? આજે તેનાં આંસુ કાણ લુંછશે ? હાથ ! તેના હૃદયની વેદનાને કાણ સમજ શકશે ? આમ સલાળતા સલાળતા તેને રડવું આવી ગયું તેનું હૃદય ચિતા અને શોકથી ભરાઈ ગયું

આ વખતે જોવા પેરાવાળાએ આવી કંઈ, બાણ ! અદર જન ! દરવાજો બંધ કરવો પડશે”

સીપાઈએ કાંઈક સમ્પત્તાથી કંઈ તેનું કારણ કે રામચરણ તેનું મન પતવ્યું હતું અને જોઈમાં મનોહરને દુખ ન પડે તેની કાળજી રાખવાનો બદોબસત ક્યો હતો

મનોહર ખીજું શું કરે, તે બીલા મુખે અદર ગયો. ત્યાં બીજા ઘણા કેદી હતા, તેમની બેઝો

તે પણ એક કેદી તરીકે જઈ બેઝો જોવાનાં બારણાં બંધ થયાં મનોહર નરકાગારના એક ખૂણમાં જઈ આંસુ પાડતો બીત સાથે માથું દબાવેલો

આ તરફ મનોહરની સાથે આવેલા માણસો દિલગીર થઈ ઘેર ગયા મનોહરને તેમની સાથે આવેલો ન જોઈને તેની મા છાતીફટ રડવા લાગી રામચરણ મિત્ર તેને ઘણી સમજાવી અને કંઈ કે મનોહરને લાં કંઈ દુખ નથી, અપીલ કરીશ તેમાં છુટી જશે વળી જોઈમાં તેને દુખ ન પડે તે માટે મે સર્વ બદોબસત ક્યો છે માટે છાંતાં રહે અને ધીરજ રાખો તોપણ તેવો રડતો છાતી રહીજ નહિ તે જોઈ કુમારી રડવા લાગી અને ઘરમાં રોકકળ થવા લાગી મનોહરનું મકાન આ વખતે શોકાગાર જેવું બની ગયું એમ રોકકળ કરતા રાત પડી અને કાંઈએ આંધુ પીધું પણ નહિ.

ન્યાં ઘરમાં ઓનું સન્માન હોવું નથી અને સાસુ, વડુ અને નણીદોનો રોજ કક્કાટ થયાં કરે છે ત્યાં આવી અચાનક આફતો આવી પડે છે પણ અચાનક સ્ત્રીઓ સમજતી નથી અને નજીવી વાતોને માટે આનંદની જગ્યાએ કલેશનાં મૂળ વાવી દે છે અને પછી તેના દુખમય ફળને ભોગવે છે તેવીજ રીતે મનોહરના આનંદી ઘરમાં પણ સાસુ, વડુ અને નણીદો તકરારો અને કલેશથી આજે શોકાગારરૂપ થઈ પડ્યું. અપૂર્ણ

પ્રમુને હૃદય મંદિર વધારવા પ્રાર્થના.

(દેસાઈ મોતીલાલ મયુરભાઈ મહુધાવાળા)

(ગગ-મહેમાન યયાં તમે માહરા)

પ્રભુ રૂપ વિરાજે મારા, પૂરી કૃપા દર્શાવિ,
આનંદ અતિ ઉર લાવી, પૂરી કૃપા દર્શાવી

૮૬

શુભ કર્મે હૃદય સુધાર્યું,

શ્રદ્ધા ભક્તિથી શયુગાર્યું,

ને છે પ્રભુ મન પ્યાર

પૂરી કૃપા દર્શાવિ

આં પ્રભુ

તમ વિના નહીં સાર જણાયે,

તવ દ્રષ્ટે અર્થ સધાયે,

તે આનંદ ના વણુગિ

પૂરી કૃપા દર્શાવિ.

આં પ્રભુ

શ્રી ગુરુ ગોવિંદસિંહ

(અનુભવવાનું ગતિપત્ર.)

પ્રકરણ બીજું.

ગુરુ તેજબહાદુરનું ખુન.

બીજવાર પાછા ગુરુ સાહેબને દરબારમાં બોલાવી અને ઔરંગઝેબે 'મિથ્યા ધર્મ' તો ત્યાગ કરીને 'સત્યધર્મ' ઇસલામ ને મહશ્વ કરવાનું કહ્યું એથી ગુરુએ મદન ધર્મોત્થા દીવાન શ્રી મતિરામને કહ્યું કે, — "મુસલમાન ધર્મ મિથ્યા છે, સિખ ધર્મ મિથ્યા નથી ને પરઆત્મા ઇસલામને ઉત્તમ સમજતો મનુષ્યને મુસલમાની કરીને પંડીત જન્મ આપતો." આથી નારાજ થઇને ઔરંગઝેબે સત્યવાદી મતિરામના ડુકડે ડુકડા કરાવી નાખ્યા તે જોઈ માનની શ્રી દયાળુ દેવથી રહેવાયું નહિ તેથી તેમણે ઔરંગઝેબને કહ્યું, અત્યાચારી અને નિર્દયી કહીને શ્રાપ આપ્યો કે "હે કુટ્ટ, તારા રાજ્ય અને કુળને સત્વર નાશ થશે." આથી ઔરંગઝેબના ગુસ્સાને પાર રહ્યો નહિ. જેથી તેમને પણ કહાડી તેમની કહાઈમાં નખાવી મારી નખાવ્યા અને ગુરુમહારાજને વિચાર કરવાને માટે ત્રીજવારનો સમય આપ્યો અને કહ્યું કે ને તમે મુહમ્મદી ધર્મનો સ્વીકાર નહિ કરો તો ને દયા આ બેની ચર્ચ તેજ તમારી પણ થશે.

ગુરુદેવ તેના હાથમાના અત્યાચારથી પૂર્ણ ખડગને જોઈ ચૂત્યુની વાટ જોતાં હિરણ્યકંબુ કરવા લાગ્યા, એક દિવસ ગુરુમહારાજના ઉપર એવો મિથ્યા ઓશાપ મૂક્યો કે તે બાદશાહના અનુપ્રેરણા તરફ જોવાં કરે છે ગુરુએ હિતર આપ્યો કે "એ વાત જુઠી છે પણ હું દક્ષિણ દિશા તરફ જોઉં છું કે ન્યાયી સમુદ પાર થઈને સંદેહ રંગના માણસો આવીને મુગજોની

માદી ઉપર અધિકાર મેળવીને રાજકીય અતપુરતું અભિમાન દૂર કરશે," આ બાવિધ વાણીથી ગુરુએ મદન કુટ્ટ ઔરંગઝેબે ગુરુસાહેબને આદતી ચોકમાં હિત કરીને તેમનું માથું કપાવી નાખ્યું માથું જ્યાં દૂર જઈને પડ્યું કે તેને સાહસીબાઈ જોઈને ઉગરીને આનંદપુર મોકલી દીધું અને ત્યાં દહન ક્રિયા કરાવી અને ધડને સાયંગસે સિખસોફાએ હિતવી જઈ ત્યાજ અમિસસ્કાર કર્યો સવન ૧૭૩૨ ના માગસર શુદ્ધ પાચમના રોજ ગુરુમહારાજની મરણતિથિ લારતના ઇતિહાસમાં ગિરજાલ સુધી રક્તાક્ષરથી અક્ષિત થઈ રહેશે.

ગુરુ તેજબહાદુરના ઉપર જે અત્યાચાર થતા તેની ખબર આનંદપુર પહોંચતી હતી ગુરુદેવ તથા બે વીર ધાર્મિક શિષ્યોની આદતિના સમાચાર જ્યારે માતાશ્રી નાનકાદેવીને મળ્યા ત્યારે તે પુત્રસનેહથી વિદ્યગ થયાં પણ આપણા ચારિત્ર નાયકો પોતાની હાદીને મમગળ્યુ કે આપને તો હરો સતોષ થવો જોઈએ કે આપના પુત્ર ચૂત્યુથી ઉત્તમ ઉચ્ચગતિને પામ્યા છે, આથી વાયકો સમજશે કે આપણા ચારિત્ર નાયક કેવા ઉત્તમ હતા એકતો પવિત્ર, વિરાતમ, વગી ગુરુ તેજ બહાદુરના પુત્ર અને યવનોના અત્યાચાર પૂર્ણ સમયમાં ઉત્પન્ન થએલ વીરગૌવિદ્ય પોતાના પીતાની સાથે અત્યાચાર કરનારાઓને બદલો લેવાને માટે વધુ ઉત્સુક થઈને સવન ૧૭૩૩ ના વૈશાખ વદ પચાસને રોજ સિદ્ધાસના રૂઢ થયા

મકરણ ત્રીણુ. ગિળ્યોની પરીક્ષા.

ગુરૂમહારાજ ધણજ સમણુ હતા પોતે સમજતા હતા કે હું જાણક છું અને બહોલો લેવાનું કામ વણુજ કહીને છે માટે ઉતાવળ કરવી ન જોઈએ પોતે વિદ્યાબ્યાખ્યાનો આરભ કરી દીધો તેમને વિદ્યાને ઉપર પ્રેમ હતો. વીસવિદ્યાન દરબારમાં રહેતા હતા અને ખીજા અનેક કવિઓ ગુરૂના દરબારની ચોભામાં વૃદ્ધિ કરતા હતા. ધણા મનુન મથિાનુ તેમણે ભાષાતર કરાવ્યું ગુરૂગોવિંદ સનારમાં જપ, પાઠ અને ધર્મશિરો પાસન ક્યાં પડી આવેલા ભક્તોને મળતા તે મને ભોજન કરાવતા અને તે પછી ઘરમાં જતા.

તેમણે ગુરૂ દુરગોવિંદના વખતના વીરોને બોલાવ્યા અને દરબારમાં ઉચ્ચસ્થાન આપ્યું તેમણે પડી દરબારમાં મોટાં મોટાં કામ ક્યાં સાર્વકાસે પણ ગુરૂગોવિંદ ગુરૂદારે જતા અને ખીજા દિવસે કરવાના કામ નક્કી કરતા અને માંડી રાત સુધી ત્યાં રહેતા ગુરૂગોવિંદ સાચા રાષ્ટ્ર નિર્માતા હતા તેમની કવિતા ધણી ઓજ સ્વનો, ભાવપૂર્ણ, અને પ્રતિભાવળી હતી. તેમની વાણી યોતાઓને ઉત્તેજન કરતી એટલુંજ નહિ પણ તેમનામાં ઉચ્ચ વિચારોના સચા કરતી હતી.

વૈશાખના એક ઉત્તમ ઉપર જુખારા અને કદકારના શિષ્યોએ કુનીચદની મારફતે એક હનતો શામીવાનો મોકલ્યો જેની તુલના કરી શકાય નહિ તેવો તે કિમતી હતો કામરૂપના ગંગા રતનરાય, રાજા રામરાય, ગુરૂતોજગદુરના શિષ્યના પુત્ર દીપમાલિકાને દીસે ગુરૂને બેટ આપવા જતે આશ્રમમાં આવ્યા હતા કહે છે કે ગુરૂસાહેબના આશિરવાદથીજ રામરામરાયને ત્યાં જન્મ્યા હતા તેમણે ગુરૂને એક ધોળા માથાનો મોયો દાખી બેટ આપ્યો. જેનું નામ પરશદી હતું.

ગુરૂગોવિંદના વખતમાં મહોતી દશ્ય બગડી ચર્ધ હતી. મનના ગ્વામીઓ કે જેમની 'ગુરૂના પ્રતાપથી મર્જન પુનઃ થતી હતી, તેમણે મુખમાં ગરક થકને પોતાની દૂરનાથી પ્રજામાં અગ્રિયના મેળવી હતી. પરંતુ તે દહીકન કાર્પણ માજસ

ગુરૂદેવની આગળ દહેવાની હિમ્મત ધરતું નહિ. એકવાર દરબારમાં ભવાઇઆ આવ્યા અને તેમણે વખત જોઈને મહા પેટેલા બગાડનું ચિત્ર ગુરૂની સામે ખુલ્લું કરી દીધું એક મહધારી પોતાની વેશ્યાને સર્ધને શિષ્યને ત્યાં ગયો અને ત્યાં ધણીજ નિતજપણે વ્યવહાર કર્યો આની નકલ તેમણે ભવાઈમાં ઉતારી જે સામળી ગુરૂગોવિંદનું વૌર, ધાર્મિક અને ન્યાયશીન હૃદય કપેલી ઉચ્ચ ગુરૂતજ તેમણે સમા બરખાસ્ત કરી અને આ જુમ મોટલી તે મહધારીઓને બોલાવી મગાવ્યા, અને જેઓ દુરાચારી હતા તેમને સજા કરી અને નિર્દોષને છોડી મૂક્યા.

આ વખતે લોકોમાં ધર્મને નામે ધતિજ આણતું હતું જેમ કસાઇજોનો પોપને ધન આપી વૈકુઠ ખરીદવાનો વિશ્વાસ હતો તેમ બહી ખાલણ વિગેરેને સર્વસ્વ આપી વૈકુઠ મજે છે એવી માન્યતા હતી. ખીજા તરફ મુસલમાનો હિંદુઓને વરલાવવા કરના અને મંદિર બધાવવું, તિલક કરવું અને પૂજા પાઠ, કરવા તે તેમને અન્યાયી જણાતું મુગલોએ એવી જક પકડી હતી કે તમવારના જોરથી હિંદુઓને મુસલમાન બનાવોને જગરદસ્તી સ્વર્ગમાં પહોંચાડવા એ જ અમારું કર્તવ્ય છે.

આ વખતે શિખ લોકોના સિદ્ધતિને એક પ્રકારે હિંદુઓથી જુદા સમજવામાં આવતા હતા પણ શિખ હિંદુજ છે.

એક દિવસ મહાભારતમાં હવન કરવાનું ધણું મહાત્મ્ય છે એમ વાંચ્યું પડિન કેશવગસ કયા વાચતા હતા અને તેથી તેમણે મીઠું મરસુ બ બરાવીને ઠંધું કે કાળી માતાને હવનદારા પ્રસન્ન કરી આગહન કરે તો કાલીનો સાસાત્કાર ચર્ધ શકે છે અને તેના અનુમદથી મર્વ મનોરથ સફળ થઈ શકે છે આથી ગ્રોતાઓએ ગુરૂસાહેબને હવન કરવાનો આગ્રહ કર્યો. ગુરૂસાહેબ આવી વાતોને માનવા નહોતા, જ્યાં શિષ્યોને ગણ શિષ્ય બનાવવાને માટે હવનની ધણી મોટી તૈયારી કરાવી અને ધણી ધામડુમથી હવન કરાવા માં ગયો. પડિન કેશવદેવ મુખ્ય પુરોહિત બન્યા આ વાદીયા સુધી હવન આવ્યા પણ કદિ કાલીદેવીના પ્રત્યક્ષ દર્શન ન થયાં ત્યારે ગુરૂ સાહેબે પુરોહિ-

તને કહ્યું કે કેમ ? ત્હમે કહેતા હતા કે કાલી દેવી પ્રત્યક્ષ થશે પણ કેમ ન જણાયા ? પુરોહિતે કહ્યું કે, ધાર્મિક પુરુષોનું બલિદાન થાય તો કાલી જરૂર પ્રકટ થાય. ગુરૂ મહારાજ આ છાત્ર પ્રપચને સમજી ગયા અને કહેતા લાગ્યા કે પુરોહિતજી ! તમારાથી બીજો કોણ વધુ ધાર્મિક મ્હને મળવાનો છે ? જેથી આપનુંજ બલિદાન આપવાનો મારો વિચાર છે

ગુરૂગોવિંદજીનું આ વાક્ય સાંભળી પુરોહિતજી તો ગભરાઈ ગયા અને રત્નેજ છાત્રામૃતના આલીંગના. ગુરૂગોવિંદે બીજો દિવસે તેની શોધ કરાવી, પણ પત્તો ન મળ્યો તે પછી તેમણે પોતાના શિષ્યોને આવા લોકોની વાતોમાં વિશ્વાસ ન રાખવાનું જણાવ્યું અને સાંજે હરન કરવા જે સામગ્રી બધી હતી તે સર્વે કુડમા હોમાવી પૂર્ણાંકુતી કરાવી આથી એકદમ ધી અગ્નિમાં પડનાથી અગ્નિની જ્વાળાઓ નીકળવા માડી, જેથી પહાડી ગામોવાળા સમજ્યા કે કાળાદેવી આવી તેનો આ પ્રકાશ છે જેથી સર્વે કોઈ ગુરૂદેવની પાસે દોડી આવ્યા બીજો દિવસે હજારો શિષ્યો અને હિંદુઓ એકઠા થયા તેમને ગુરૂદેવે કહ્યું કે એતો હરનનો પ્રકાશ હતો કાલીદેવી કાંઈ આવ્યાં નથી.

આ પછી ગુરૂદેવ ઉદાસ રહેતા લાગ્યા અને સર્વે કામ છોડી ઈશ્વરપ્રાર્થના કરતા લાગ્યા એક દિવસ ગુરૂદેવના મનમાં એક એવી ઈશ્વરી પ્રેરણા થઈ કે પોતે ઉઘાડી તલવારે બહાર નીકળ્યા અને ન્યા લોકો એકઠા થયા હતા ત્યાં આવી બેઠ્યા કે, “હવે જીવો સાચી કાલી આવી છે તે બતાવુ તમારામાંથી કોણ ગુરૂદેવ નિમિત્તે, જાતિના ઉત્કર્ષને માટે અને દેશ ધર્મને માટે પોતાના પ્રાણનું બલિદાન આપે છે ? આ સાંભળી આખો શિષ્ય સમુદાય અચાક્ર યજ્ઞ ગયો સર્વના મો ઉતરી ગયા આસની સુધે જતી રહી આથી ફરી ગુરૂ બીજી વાગ પ્રક્રમ પૂછ્યો એ વખતે વીર દયારામ ક્ષત્રીએ ઉઠીને પોતાનું માથું આપવાનું કહ્યું કહ્યું, ગુરૂ દેવે તેને લઈ જઈને તથુમાં બેસાડ્યો અને એક બકરાને જેઠી તલવાર મારી જેથી બહાર જાય છે તેનું માથું ઉઘાડી દીધું. તે પછી બહાર નીકળી તેજ પ્રક્રમ પૂછ્યો આ વખતે ધર્માનંદ તૈ માર થયો અને તેની પણ દયારામ જેવી ઋતિ

થઈ અને લોકોની ધારા તંજુની બહાર નીકળી આ તરફ પદમટ થયેલા મગધિશો દોડીને ગુરૂદેવની માતા પાસે ગયા અને કહ્યું કે ગુરૂદેવ તો ગાંડા થઈ ગયા છે બે મનુષ્યોનાં માથા કાપી નાંખ્યા અને હવે કેટલાના કાપશે તે સમજાવું નથી. ન્યા સુધી માતાજીનો ફન આવે તેટલામાં ત્યાં બીજા તથુ જણની પણ એજ દશા થઈ.

દશ મિનિટ પછી પાંચે વીર નવાં વંજ ધારણ કરીને તથુમાંથી બહાર નીકળ્યા તે જોઈને સર્વે લોક દોગ થઈ ગયા કે આ સુ ? ગુરૂએ કહ્યું કે જીવો, ગુરૂને તો આવા શિષ્યોની આવશ્યકતા છે આ શાય શિષ્યો ક્ષતિહાસના બૂલચુરૂપ થયા છે તે પછી તેઓ ગુરૂની બરાબર જમણા પડખે બેસતા હતા ગુરૂદેવ સમજતા હતા કે મારા શિષ્યોમાં આવા અનૈક વીર છે કે જે ધર્મને માટે પ્રાણ આપવો તેને રમત સમજે છે સુનારો ન્યારે ગુરૂને ફરી પૂછ્યું કે ‘અમારી સાથે સુ અમારા શિષ્ય છે’ સમુદાયે ઉત્તરમાં “સતશ્રી અખિષ” નો ધોર પ્વનિ ગુજ રહ્યો આવી રીતે શિષ્યોનો અભિનવ શ્રી ગુરૂગોવિંદદેવજીના હાથે થયો જેમણે ક્ષતિહાસમાં પેતાનું નામ અમર કયું છે હિંદુ ધર્મની રક્ષાને માટે તેમણે પ્રણામ કયું છે

પ્રકરણ ૪ થું.

શિષ્ય ધર્મનું નવું રૂપ

સ વન ૧૭૫૬ ના વૈમાખ માસમાં ગુરૂદેવે એક દરબાર લયો તેમાં પ્રજા શીખ લેકા એકઠા થયા ગુરૂદેવ ધોળાં વજ્ર પહેરીને ગાદી ઉપર નિરાળ્યા અને પોતાના પાંચે લાડિતા શિષ્યોને બોલાવીને આઠા કરી કે, પરમાત્માપ્રતિ મન એકાગ્ર કરીને તથુ વાર “વાહ ગુરુ, વાહ ગુરુ, વાહ ગુરુ” કહો તે પછી એક લોકોના વાડકામાં મરજત બતાવીને મગાવ્યું ગુરૂદેવે પોતાના કાખા હાથમાં ખાલો રાખીને જમણા હાથથી સરજત હવાથી ઈશ્વરની સ્તુતિ કરી એવી રીતે સરજતનું આમૃત તૈયાર કરી પાંચે શિષ્યોને પીવરાવ્યું તે શિષ્યોએ “વાહ ગુરૂજીની ખાડસા” ની પ્વનિની સાથે “શ્રી વાહ ગુરૂજીની ક્ષેત” બોલ્યા તે પછી જાન ગાયાં અને પ્રસાદ લીધો આ અમૃત

પીવામાં તે પ્રસાદ લેવામાં કાંઈ જાનનો પકિર્તોદ રાખ્યો નહોતો એવી રીતે શુદ્ધોવિદે પામે શિષ્યો મારફતે શિષ્ય સપ્રદાયનું પરિન નામ ચનાયું અને નાતજાનનો ભેદ તોડી સાચો લાઈ ચારો વધાર્યો. એવી રીતે જે લોકોએ શિષ્ય ધર્મનો અગીયાર ક્યો તેમને અમૃત પીવડાવી શિષ્ય બનાવ્યા આ રિવાજ હજુ પણ શિષ્યોમાં ચાલે છે.

શુદ્ધોવિદસિદ્ધની ધાર્મિક શિક્ષા આ પ્રકારની હતી. પરમાત્માનીજ ઉપાસના કરવી અનાદિ અનંત, દયાળુ, ન્યાયી, સર્વશક્તિમાન, સર્વવ્યાપી અને સર્વ મુક્તિ પરમાત્માજ છે તે અજ્ઞા છે અવતારી નથી શુદ્ધસાહેબે પોતાના શબ્દોમાં નિચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે

ખિન કરતાર ન કૃત્રિમ માનો,

આદિ અથોનિ અનામય માનો.

કહેા ભયો જે આન જગતમે દેશક અમુર દરધાયે,
ખડુત મપય લગાય સમનજા આપહી બલ કદાયે.

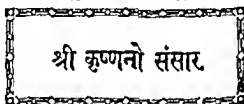
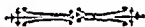
જક કૈસે તોહિ તારિ હૈ આપ હમે લવમામર
કાકશમમે છૂટને ચાહો જવ શરય જગનામર

શુદ્ધોવિદેવના રહેલા હટો બદુજ છે તેમા તેમણે પોતાનો એક સાચો ઇશ્વરપ્રેમજ બનાવ્યો છે તેમણે મન્યાસી યજ્ઞ આજ્ઞા એસી રહેનારની ધણી નિદા કરી છે પોતે જેના કર્મચોગી, વીર અને માચા ધર્મનિષ્ઠ હતા તેવું જગતને બતાવવાને માટે શિક્ષા આપના.

શ્રી ભગવાન કૃષ્ણચંદ્રની એકજ શબ્દની આ-
ગતુસાર શુદ્ધનાનક અને શુદ્ધોવિદજની એકજ
શિક્ષા આ પ્રમાણે છે

“કર્મોના ફળની વામના છોડીને સંસારમા
પોતાની સ્થિતિ અનુમાર કર્તવ્ય કર્મને કરતા
ઇશ્વરાધીન કરવું એજ ધર્મનો મર્મ છે”

અપૂર્ણ.

લેખક-અબેશાલ સવરામભાઈ દેસાઈ

ગીતાનો પાઠ વાંચવા જેવું અત કરજી ત-
ત્પર હોય તેણે ગૃહસ્થર્થ કર્તવ્ય સમજવું
અનિષ્ટ નથી. બવડાર માટે એ શિષ્યજી લેવું જરૂરનું
છે “સંસારના તાપથી હું બાહુ તપ્યો છું.”
એવું મર્મ લોક કહે છે, પરંતુ એકવાર પણ કાંઈ
ચિંત્યાર કરી જોતું નથી કે “એવું આપણે શા માટે
કરીએ છીએ, અને એવું ધાય છે કેમ ? આપણા
એટલે હિન્દુના સંસાર સરખો કમિષ અને મર્મ-
વ્યાપી સંસાર જગતમા કાંઈ પણ દેખાણે નથી
અને તેથીજ આ સંસારનું પતન ધાર્મિક પશુ
યજ્ઞ અશક્ય છે એ અસમ્ય વિષ્ણુઓના વાદ-
જામા પણ અચળ રહેશે. ત્યારે આપણે એમક-
ણાએ છીએ કેમ ? એનો ઉત્તર એવો અપાય છે
કે “જે ગૃહસ્થ સંસારમાં નિર્મળ હોય છે
તેના મુખમાંથી ઉપર પ્રમાણેના નિરાશાના

ઉદ્ગાર નીકળે છે” તેને સંસાર સંગતા આવ-
ડવું નથી, એમજ કહેવું પડે છે વ્યાસ વાલ્મીકી,
આદિ આર્ય સપિઓએ જે પદ્ધતિએ મંસાર ર-
ચનાનો પાથો અર્યો છે તે પદ્ધતિ છોડી દેવાથી
આજનો હિન્દુ સંસાર કુખમય બને છે હિન્દુ
મંસારમા જે કાંઈ ચિંત્ય મળે છે તેવું વિશ્વ
વિદ્યાવયમાં પણ સપાદન કરી શકાય નથી. અને
તેથીજ હિન્દુ સંસાર એક વિશ્વ વિદ્યાવય રૂપ મનાય
છે કારણ એ વિશ્વ વિદ્યાવયની ગ્રાપના કરનાર
આર્ય સપિનિઓ હોવાથી તેમાં જે કાંઈ ચિ-
ંત્ય મળે છે તે ધર્મના મૂળનું હોય છે એ
વિશ્વ વિદ્યાવય પ્રથમથીજ અનુપાતે અનુભવ પ્રાપ્ત
કરાવે છે અને તેવું શુદ્ધ પ્રાણજી હો છે
આજ પ્રાણજી પોતપોતાનો ધર્મ અને પોતાનો
કર્મ છોડી નાનાવિષ પન્યો મઝજી કે છે, અને
વજોપવિન સિવાય પ્રાણજીનું કમ પણ જિન

તેમની પાસે રહેલું નથી તો પણ તે આર્થ ન-
ધિઓના વચન છે જે પ્રયત્ન ધર્માગિ ભગ્ન
ખજાનો હતો, તે આજ મદ ગતિથી ક્ષીણ થવા
માડ્યો છે, અને હાલ ક્રૂર તેની ભગ્નજ શિષ્ય
રહેલી છે પણ એજ ભગ્ન કાળ પ્રસાદે જલ
તેજને પ્રગટિત કરશે અને તેજ જ્વાલણ ક્રમિ
ત્વ મેળવશે. ધર્મધર્માટ સુસ્તિગ્ધ ધર્મપ્રવાહ વહેવા
માંડશે. તેનીજ રીતે વશિષ્ઠ અને અમર-પત્ની જેવાં
પણ ઉત્પન્ન થશે. અને જો આ લિન્ગ લિન્ન કાર
જીવી ઉન્નત થઈ, ધર્મ કર્મ વિસરી આડે
માર્ગે જાય છે, તે જ્વાલણમાં ગુરુત્વ આવશે અને
ધર્મ પત્ન્યને પ્રદર્શક શ્રી કૃષ્ણ જગતમાં
અવતરશે.

શ્રીકૃષ્ણ આદર્શ કૌટુંબિક હતા તે આશ્રિ-
તોના આધાર, અનાયના નાય, અને પ્રજાના પા
લક હોવાથી ગૃહસ્થાશ્રમના મર્વ કર્તવ્ય મપ્પા-
દન કરી પોતાની ઉમરના ૧૨૫ મા વર્ષે નિજ
ધામમાં ગયા તેમણે પોતાના મિત્ર માટે હાથમા
વસ્ત્ર ન ધારણ કરવાની પ્રતિજ્ઞા તોડી હતી પો-
તાના આશ્રિત માટે ઉપવાસ પણ કર્યા હતા, ન
વ્રવાના કામો કર્યા, કુટુંબનો ભાર વહો, વડી
લની આગા ન તોડતા તેમને જે છટ લાગ્યું તે
કહ્યું સમુદ્રના અને વત્સનાના વિવાહ એ તેના
હાથથી ચપેલું કાર્ય અતુલરણીય નથી એવું કાણ
કહેશે ? તે એક આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમી હતા એટ-
લજ નહી પણ તેમની પત્ની રૂકિમણી પતિભક્તિ
ના પ્રભાવે ગૃહસ્થની પત્નીના કર્તવ્યને જાણતા
હતા. કૃષ્ણે પુષ્કળ સ્ત્રીઓ સાથે લગ્ન કર્યા
પણ પટ્ટરાણીનું માન એક રૂકિમણીનેજ મળતું હતું
શ્રી કૃષ્ણ પરિપૂર્ણ ગૃહસ્થ હતા મુદામાના તથા
મૂડી તાન્દુલથી સંપૂર્ણ થઈ તેમણે તેને પોતાનાં
મુખથી શ્રીમત બનાવ્યો વિદ્યાર્થી દશામ્બાના ગ
રીબ શ્રીમતી સભાજી લેનાર કેટલા ધનિકે નીવ-
ળશે ? શ્રી કૃષ્ણનું કુટુંબ આખા જગતમાં પ્રમ-
ગેલું હતું. તેમના ઉદાર વ્યવહારથી તેમના અનૈક
ભક્ત અથવા શિષ્ય થયા હતા અને તે સર્વમાં
નારદને શિષ્યોત્તમની પદ્મી આપવામાં આવી હતી
શ્રી કૃષ્ણ કર્મગોગી હતા તેમણે યતુને પૂર્ણ પલે
વચ કર્યા હતા પરમાર્થી હોવાથી તેમણે કાઈ દિવસ
ઉદાસિમતા ધારણ કરી નહોતી તેમનું મામર્થ પણ

અત્યંત હતું, તેમણે જરામધ સરખા વીર પુરુષને
યુક્તિથી માર્યા હતા ભીષ્મ, દ્રોણાચાર્ય સરખા
ધનુષ્યધારીને કપટનીતિથી સ્વર્ગમાં મોકલ્યા હતા.
કેસને તો પોતેજ મમયોદમાં મોકલ્યો હતો સલ-
ના તે પક્ષકાર હતા. સત્ત્વની તેમને અત્યંત કદર
હતી અતિથિને તેમણે કદી પણ વિમુખ કાઢ્યો
નથી એના સર્વ ગુણોથીજ આજ મર્વ લોક તેમના
દસ જન્યા છે એટલે ગૃહસ્થાશ્રમના કર્તવ્યો
કરીનેજ તેમણે લેહિને પોતાના તરફ આકર્ષ્યા છે,
મમારમાં રહીને પરમાર્થના લાભ મેળવ્યો, તેઓ
સમારથી કટાલ્યા નહોતા એટલે “સસારના
તાપથી તપ્યા નહોતા” તેમને અનેક આચરણો
આવી અનેક સાથે તેમને કપટ નીતિના દાવો
ખેલવા પડ્યા તેમને મત્ત માટે લાડાઈઓ કરવી
પડી અને તેથીજ સર્વ લોક આજ તેમને માટે
માન ધરાવે છે તેમણે મનુષ્ય યદ્ય દેનત્વ પ્રાપ્ત
કયું આજ તેમની ધેર ધેર પૂજા થાય છે તેનાં
સ્મરણથી અનેક લોક તરી જાય છે તેના
આદર્શથી . . .

“યુગાયતં નિમિષેનચક્ષુસા માનુષાયિતમ્ ।

શૂન્યાયિતં જગત્સર્વં ગોવિન્દ વિરહેનમે ॥”

જો નિમિષિત હતી ગોપિકાને તેનું ગાંડપણ
જ લાગેલું હતું તેઓ તેની શોધ કરતાં કરતા
કુરુક્ષેત્રમાં આવી પહોંચ્યાં અને તે કેકાણે તેનું
દર્શન થતાં જ તે બોલી -

“આહુય તે નલિનનામપદારવિદં

યોગશ્વરેદાદિ વિચિન્નવમગાધરૈધેઃ ।

સંસારરૂપપતિતોત્તરણાવલમ્બં

નેદં જુપામપિ મનસ્યુદિયાત્ સદા નઃ ॥”

ભાગવત ૧૦-૮૨-૪૯

દારણ સસાર કેમ ચલાવે એ તેનાથી
કેવી રીતે તરવું એ તે સાચી રીતે જાણતા હતા
તે પોગી હતા. કર્મ વીર હતા, દારસ્યમી હતા,
ચિનાસી હતા, જાણાર હતા, કર્તવ્યને જાણનારા
હતા, મમય સ્વકતા જાણવાવાળા હતા, પદાદર
હતા, મુત્સદી હતા તે સર્વ કર્મી હતા, અને
ગૃહસ્થ પણ તેવાજ હતા

રૂકિમણી સરખી સુન્દર, ચતુર, સુચીત,
પતિપર નિસ્તીમ પ્રેમ કરનારીગૃહિણી શ્રીકૃષ્ણને

મળવાથી તેમનો શુદ્ધચાત્રમ યોગ્ય વૈલક્ષ્યથી અને સુખાનંદથી આપુ થયો. ઉત્તમ શુદ્ધચાત્રમ કેવી રીતે ચલાવવો તેનું ઉદાહરણ લેના માટે શ્રીકૃષ્ણનું આયુષ્ય છે. બાલપણે કેવી રીતે ગાળવું, અને સર્વને કેવી રીતે પ્રિય થવું. શરીર-શક્તિ કેવી મેળવવી તેનું ઉદાહરણ દેવાને શ્રીકૃષ્ણનું ગોકુળ-માનુ બાળ ચરિત્ર છે, યુવાન વય એટલે ૧૬ થી ૨૪ વર્ષ પર્યંત મનુષ્યે વિદ્યા સપાદન કરી, પોતાનું પગક્રમ, નિર્વાહનું સાધન, અને સ્વાતંત્ર્ય કેવી રીતે સપાદન કરના તેનું નિર્ગર્શન તેમનાં મધુરામાના ચરિત્રથી માણુમ પડે છે તેજ પ્રમાણે ૨૫ થી આગળની વયમાં શુદ્ધચાત્રમનો

ઉપભોગ મનુષ્યે કેવી રીતે લેવો એ દાખવનારું તેમનું દ્વાન્વિક્રમાનુ ચરિત્ર રમણીય છે તેમનું લક્ષ્ય પન્થીશ્વરે વર્ણે થયું હતું. રૂકિમણી લક્ષ્ય વખતે ૧૮ વર્ષની હતી, ભારતનાં મહાયુદ્ધ વખતે શ્રીકૃષ્ણની ઉંમર ૮૩ વર્ષની હતી અને અર્જુનની ૬૫ વર્ષની હતી.

શ્રીકૃષ્ણે જન્મ લઈ અર્જુનને ગીતા મળાગી મનુષ્ય જાતિનું કોટી કલ્યાણ કર્યું છે. શુદ્ધચાત્રમમાં સસાર ચલાવતાં પરમાર્થ કેવી રીતે સાધવો એ તેમણે શીખવાડ્યું છે. અર્થાત્ સસરના સુખદુઃખનું કરણ મનુષ્યાવિન નથી એવું જાણુ કરે.

તમે જેવો આચાર રાખશો તેવુંજ

તમારાં છોકરાં શીખશે.

(લેખક-દેસાઈ ભોતીલાલ મધુરભાઈ મહુધાવાળા.)

એક બીડી પીનાર બાપને ચક્રમ પીનાર છોકરાને ચક્રમ પીના વારવારો ગો હક છે ? એક દુષિત મન્ય વાંચનારે અને પોતાની પૂર્વનિ ધર માં પડેલાં પુસ્તકો વાંચવા નેવાં નથી, તું મોટી થાઉ ત્યારે વાંચજો ” એમ કહેવાનો શો હક છે ?

“ નેવું દેખે તેવું શીખે. ” એ વર્થાર્થ મુજ છે બાળકનો અભાવ બનુકરણ કરવાનો હોય છે. ને માખાપ સદાચારી હોય તો બાળકો સદાચરણી થાય છે. ને તમે તમારાં બાળકોને સદાચરણી કરવા માગતા હો તો તમે સદાચરણી થાઓ. ને તમે તેમને નીતિમાન કરના માગતા હો તો તમે નીતિવાળું વર્તન રાખો, ને તમે તેમને આસ્તિક કરવા માગતા હો તો તમે આસ્તિક થઈ તેમને તેનું દર્શન કરાવો, અને તમે આસ્તા રાખો.

ને તમે પ્રજા કિર્તન કરશો તો તે પ્રજા કિર્તન કરશે, તમે નાટકના નકામા રામજા ગણશો તો તે તેવું શીખશે. “ પેતે સુધરવું એ છોકરાંને સુધારવાની કુળી છે ” છોકરાં કેટલા ચપલા

અને અકષણવાળા હોય છે કેટલું જલદીથી અનુકરણ કરે છે તેને માટે એકજ દ્રષ્ટાંત અને આપવા જેવું છે.

મી હેરનના સગમાતીએનું દષ્ટાન્ત આપેલું છે.

“ એક દુષ્ટ પુરુષ પેતાના વૃદ્ધ પિતાને ઓઠ

અને સડેલું માસ ખાવા આપતો, અને ગદા અને ગલીય ઓગડામાં તેને રાખતો. ગુણ પાટના નાનાં કપડાં પહેરવા આવતો, અને પોતે તથા પોતાની ઓ અને પોતાના છોકરાં મોજ શીખથી રહેતાં. સાડ સાડ ખાતા, સાગ સારાં કપડાં પહેરતાં વૃદ્ધ યોસો સમજી હતો તે પોતાના કુટીલ પૂત્રનું વર્તન સમજતો પણ સમજને બાળખી ચાન્તીથી સર્વ સદન કરતો હતો.

એક વખત ડોસાને પહેરવાનાં બદન કરવા તે જાડા ગુણપાટનો કટકો લાઓ. તેમથી બદન કરનાં એક કટકો વધ્યો તે પેલા યુવાન પુરુષનો દીકરો ઊપાડી ગયો અને સતાડી રાખ્યો. યોગ દિવસ પડી તેના બાપે પૂછ્યું કે, કટકો તું લઈ

ગયો છે? છોકરે ઉતર આપ્યો હા, તેના બાપે પુછ્યું તું એ કટકાનેયુ કરો? છોકરે ઉતર આપ્યો કે "તમે વૃદ્ધ થશો અને ધરડા, બાપા જેવા ધરો-સાકડીના ટેકથી ચાલશો. ત્યારે એ કપડુ તમારા ઉપયોગમાં આવે તે માટે મેં સા-

ચી રાખ્યું છે" તે યુવાનને ડેકલે લાવવા આટલા સંપ્તો બસ થયા તેણે પોતાના પાપક-મંત્રો પ્રથાતાપ કર્યો અને તે પછી પોતાના વૃદ્ધ પિતા પ્રતિ અતિ નમ્ર અને પ્રેમભર્યું વર્તન રાખવા લાગ્યો.

ઇન્ડિયન-ગ્રાસુ ઝેરી તાવ.

(અનુસંધાન ગતિકથી.)

આ ગ્રાસુ ઝેરી તાવે તો ગળજી કરવા માંડ્યો છે એક એક શહેરમાં અને ગામડામાં પણ તેનો પ્રવેશ થઈ ચૂક્યો છે ઉદરસ અને તાવ આવી તેમાં મૂકારો યર્થ જતા વાર લાગતી નથી અને તરત ખીજે ત્રીજી દીવસે માથુસ મરી જાય છે દર વર્ષે કરતાં મરણ પ્રમાણ પણ આ સાથ વધતું જાય છે આ રોગચાળો અટકાવવાને વૈદ્ય કે ડોક્ટરો હજુ કાંઈ કાબો નથી જોને જે ઉપાયો શકે તે ચોજે છે તો પણ સાધારણુરીતે દરદીને દસ્તનો ખુનાસો રહેવો જોઈએ તેને કાંઈ પણ કામ કરવા ન દેતા પધારીમાં સુવાડી રાખે. ઘણા તાવમાં માથે બરફ મૂકવો અને છાતી-એ તથા બરડે અરકુડીનો રસ કે બીજી દવા ચોપડી શેક કરવો.

દરદીને ખીસ્કુત ખાવા આપવું નહિ કુદ આપવાને હમ્મત નથી અથવા તો સાશુ ચોખ્ખાની કુદમાં કાંઈ થોડી થોડી આપવી. જરા પણ અનાજ ખવરાવવું નહિ અને ઉપચારો જે અમે ગયા અહમાં આપ્યા હતા તથા આ અહમાં આપીએ છીએ તે કરવા.

શહેરમાં તો ડોક્ટર ને વૈદ્યની તાત્કાલિક મદદ મળી શકે છે પણ ગામડામાં જ્યાં ડોક્ટર કે વૈદ્ય કાંઈ હોતું જ નથી ત્યાં તેને મટાડવા માટે આવા ઉપાયોની ખાસ અગત્ય છે હવે કેટલાક ગામડાં એનાં હોય છે કે જ્યાં ગાંધીની દુકાન પણ હોતી નથી તેમનાથી પણ બની શકે તેવી દવાઓ આ નીચે બતાવીએ છીએ તેનો ઉપયોગ કરવો.

આ તાવમાં તાવ આવે કે તરત દરદીને સુવાડી રાખવો ને ખાવાનું બધું કરી માથુ ચોખ્ખાની કાંઈ રૂચી પ્રમાણે આપવી છાતીએ શેક કરવો

અને બરફ ન મળે તો કંડા પાણીનાં પોતા માથે મૂકવાં.

આ દરદમાં કરીવાતુ, કંકુ, ઈંદ્રજવ, વીમ-જાની છાલ મળો વીજેરે દવાઓ ઉત્તમ છે વળી દરદીને લીબડાની છાલ, અતરવેદ, કરીવાતુ ને ઈંદ્રજવ થોડા પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીનો નામ (વરાળ) લેવાવવો જોઈ પડેવો વળી તાવ ઉતરી જશે અને તાવ ચઢવા દેશે નહિ ખાસીને માટે જોઈ મદતુ લાકડું મોમાં રાખી રસ ઉતારવો જોઈ ખાસી નરમ પડશે ને આસનળાનો સોળો મટશે.

આ દરદ ઉપર આયુર્વેદની-દેશી દવામાં મહા સુદર્શન ચૂર્ણ પણ ચુલ્કારી નીવડયું છે તેની યનાવટ નીચે પ્રમાણે છે.

મહા સુદર્શન ચૂર્ણ—દરડે, બહેડાં, આ-બળાં, હળદર, દારૂહળદર, ઉમીને બેડી ભોંયરી-ગણી, ખડસ-સીધો, મોથ, ત્રાશમાણ, નેત્રવાળો, લીબડાની છાલ, પુષ્કરમૂળ, જોડીમદ, કડાહાલ, અજનોદ, ઈંદ્રજવ, ભારમૂળ, સરગવાનાં બી, કુલાવેલ દુટકડી, વજ, તળ, પત્રક, વાળો, સુખડ, અતિવિષ, બહા, સાદવણુ, પીડવણુ, તગર, વાવ-ડીંગ, ચિત્રક, પટોથ, ચવક, દેવદાર લસીંગ, કપ-લાક, જવક, ધોણુ કમળ, વાંસકપુર, જાવત્રી, ત-માલપત્ર, કમિલી, પીપર, મુંક, મરી, તાલીસપત્ર, ધમાસો, ગજો, પીપરીમૂળ, મોરવેદ, ક્યોરો અને કંકુ એ સર્વેને સરખે વજને લઈ તેનું બારીક ચૂર્ણ કરી વજની ચાળી નાખવું તેનું જોઈ વજન થાય તેમની અર્ધા વજને કરીવાતુ લઈ તેનું ચૂર્ણ કરી ઉપરના ચૂર્ણમાં ઉમેરવું તે તમામ ચૂર્ણને હુગડે ચાળી ઝીલું બારીક કરી તેમાંથી ૧૦ ભોજી કંડા પાણી સાથે દર બધે ક્યાંક આપવાથી ગમે તે

પ્રકારનો તાવ મટે છે મુઝારો મટે છે, ઈન્દ્રિય ઝેન્ડા મટે છે આ ચુર્ણ તાવ ઉપર પણ શુષ્ક-કારી છે.

આ ચુર્ણ તાલુ હમણાજ નતે સર્વ વન સ્પતિઓ જોઈ ખાત્રી કરી અને ખનાવ્યું છે સા ધારણ માણસને આટલી મધી વસ્તુઓ મેળવતા અડચણ પડે તેમ છે તેથી હાથ આ ઝેરી તાવને માટે અને આમ પડતર જેટલી ઓછી ધીમતે આ ચુર્ણ મોકલી વખાણુ ૧ ડબીના ૩ ૦-૮-૦ ને ત્રણના ૩ ૧-૦-૦ પ્રમાણે લેવાશે. મામટી ડબી બધ લેનાર કે ધર્માદા આપવા લેનારને સ્પેશ્યલ ડાવે અપાશે

આ ચુર્ણમાંથી અઘોળ ચુર્ણ ૧ શેર પાણી માં ઉકાળી નવટાંક પાણી રહે ત્યાં ગાળી લઈ તેમાંથી દીવસમાં ત્રણ ચાર વખત પીરાથી તાવ મટે છે તાવ હોય તો પણ આ દવા લેવાય, ન હોય તો પણ તાવ અટકાવવા લેવાય, ને ઉકથાન કાર્ષિ પણ થતું નથી

ચાલુ ઝેરી તાવમા આ ચુર્ણ અને અન્ય આવવાથી ફતેહ મળી છે ગામડામાં કે ત્યાં વૈદ ડાક્ટરની મદદ મળે તેમ નથી ત્યાં જરૂર આ દવા દરેક ધરમા રાખી મૂકવી જોઈએ તેથી ઉદરસને તાવ મટે છે સાળ માણસ સંવારમાં રોજ પાવલીભાર ફરે તો આ રોગ તેને લાગુ પડતો નથી

અમે ચાલુ ઈન્દ્રિયઝેન્ડા માટે ઉપરના સુદર્શન ચુર્ણ ઉપરાંત ઠટીક અનુભવસિદ્ધ ઓ પધીઓનું ચાલુ રોગ અનુસાર મિશ્રણ કરી તેના મત્વમાંથી ઈન્દ્રિયઝેન્ડા મીઠ્ઠીયર નામની પ્રવાહી દવા તૈયાર કરી છે તે બાટલીથી ઈન્દ્રિય ઝેન્ડા તાવ મટી ગયાનો અમને અનુભવ થયો છે મૂઝારો તેનાથી મટે છે અને તાવ આળ્યો કે તરત આ દવા આપ્યાથી મુઝારો થસા દેતી નથી. સાધારણ રીતે સનારમા આ દવા થોડા પાણીમા નાખી ઘરનાં સાળ માણસને થોડી થોડી પાચથી ફાર્ષને આ ઝેરી તાવની બીક રહેતી નથી કારણ કે તાવ આવતો નથી.

આ તાવે તો હા કરી છે મનુષ્યને હતું ન હતું કરી મૂકતાં તેને વાર લાગતી નથી માટે આ વખતમાં ખાવાપીવાની દરેક માણસે સલાહ રાખવી.

આ તાવમાં અમારી અમૃતજીવન ની દવા છાતીએ તથા બરડે ચોપડી શેક કરવો અને વચ મા ત્રણ વખત તે દવા બળે દીપાં પાણી સાથે પાવી તેથી ઉદરસ અને દમ મટશે, અને દર બળે કનાકે અમારું ઈન્દ્રિયઝેન્ડા મીઠ્ઠીયર પાણી સાથે પાવાથી તાવમા બીક રહેશે નહીં અત્યાર સુધી તો સોએ સો ફરા સુધર્મા છે આ દવાઓ ધર્માદા વહે ચવા માટે જથ્થાબધ મુગાવનારને ઓછી ધીમતે મળશે તે ઉપરાંત તાવ હોય તો દીવસમાં ત્રણ વખત અમારી જ્વરહર શુટીકામાંથી બળે ગોળા પાણી સાથે આપવી એથી જરૂર તાવ મટશે

અને મુઝારો થવાની કે રોગ વધી જવાની ધાસ્તી રહેશે નહિ.

અમે અમારા ઘરમાં ધણા સજ ધીએને ઈન્દ્રિયઝેન્ડા લાગુ પડતાં આ દવા આપી હતી તેમને બળે ત્રણ ત્રણ દિવસમાં આરામ થઈ ગયો હતો તે પછી અમારા બહારના માલ્લોને પણ આપી અને અત્યારે અમદાવાદના ને બહાર ગામના સેકડો દરદીઓમા અજમાવી જોઈ છે તેમાં તે ખાત્રીકરેલી નીવડી છે

ભાગ્યોદયના માલકને માટે આ દવાઓ સ્પેશ્યલ ઢાવે આપીશું તેમને ત્રણ બાટલી ઈન્દ્રિય ઝેન્ડા મીઠ્ઠીયર, ત્રણ અમૃતજીવન, અને ત્રણ બાટલી જ્વરહર શુટીકાની મળી ૯ બાટલીના ૩ ૬ યાં છનાં ૩ ૬-૦-૦ માંજ આપીશું પણ પોસ્ટેજ ખર્ચ ૩ ૧ તેમજ આપવો પડશે આ લાભ માત્ર આ ઈન્દ્રિયઝેન્ડા માટે ત્યાં સુધીજ મળશે. હમેશને માટે નથી અને દરેકની અંક બાટલી મુગાવશે તો ત્રણે બાટલી માત્ર ૩ ૨-૪-૦ મા મળશે. પોસ્ટેજ ૦-૮-૦ થશે

ચાલુ તાવમાંથી બચવા માટે ને પોતાના સજ બધીઓને બચાવા માટે દરેક ધરમાં આ ત્રણે દવા રાખવાની જરૂર છે આ લાવે અમારા એ જટો-આપી શકશે નહિ કારણ માત્ર ભાગ્યોદય ના માલકને અમારી ઓપીસ મારફતેજ આ લાભ મળશે.

આ ઉપરાંત ઈન્દ્રિયઝેન્ડા માટે બીજા દેશી અને નિંદેશી ઉપાયો આ નીચે આપ્યા છે

ઈશ્વર આ કાળરૂપ મેગના પાઝામાંથી જન્મ તેને બચાવે એજ પ્રાર્થના છે.

ઇન્ફલ્યુએન્સા તાવના ઉપાયો.

મુંબઈ મ્યુનીસીપાલિટી તરફથી મફત અપાતું ખાસ મીઠુચર-મુળના આરોગ્ય ખાતા તરફથી તૈયાર કરવામાં આવેલી દવા અને મીઠુચરનાં ત્રણ મીસ્ટીપકેટો (એક ભાગ માટે દિવસમાં ત્રણ વખત) નીચે મુજબ છે -

નં ૧ જનરલ-સામાન્ય-પોટ નાઇટ્રસ ઐન ૫, પોટ કયોરસ ઐન ૫ કુઇનન, સલ્ફ ઐન ૩ એમીડ નાઇટ્રો હાઇડ્રોક્સોરીક ડાઇફ્લુટ દીપા ૧૦, મેગ સલ્ફ ડ્રામ ૧. સીરપ સીમ્પ્લેક્ષ ડ્રામ ૧ એકવા સીનેમોનીઅડ ઔસ ૧

એક ભાગ માટે દીવસમાં ત્રણ વખત આપવું
નં ૨ સ્ટીપુલન્ટ એસપેક્ટોરન્ટ એમ કાર્બ ઐન ૩ દીં સ્ટીલા દીપા ૧૦ લીક એમ એસેટ ડાઇફ્લુટ ડ્રામ ૧ દીં ડીએલીસ દીપા ૫ દીં ન્યુસીસવોમીકાર્બ દીપા ૫ સ્પીરીટ કેમ્ફર દીપા ૧૦ એકવા સીનેમોનીઅડ ઔસ ૧

એક ભાગ માટે દિવસમાં ત્રણ વખત આપવું
નં ૩, સ્ટીમયુલન્ટ સ્પીરીટ એમ ઓરોમેટ દીપા ૨૦ દીં ડીએલીસ દીપા ૫ દીં ન્યુસીસ

વોમીકાર્બ દીપા ૫. સ્પીરીટ કેમ્ફર દીપા ૧૦ એકવા સીનેમોનીઅડ ઔસ ૧

એક ભાગ માટે દીવસમાં ત્રણ વખત આપવું
વાપરવાની સૂચના-ઉપલી ત્રણ દવાઓનાં પ્રોસ્ક્રીપ્શનો તખીમોની નજી માટે આપવામાં આવ્યા છે દરદીએ કે જીમ અધક્ષકોએ તે પોતાની સમજ પ્રમાણે જનાવતાં કે ઉપયોગમાં લેવાં નહીં. નં ૨ અને નં ૩ માં કેટલીક ડ્રેરી દવાઓ છે માટે તે તખીમોની સનાહ પ્રમાણે લેવી એઈએ નં ૧ મીઠુચર એક સામાન્ય દવા છે, તેમાં કવીનાઈન પરસેવો લાવવાની અને નરમ જીભાખની દવાઓ છે, અને માત્ર તાવ માટે જ છે નં ૨ અવગમ (કફ) છૂટા પાડનારી અને ફેફસાને ફાયદો કરનારી દવા છે, તે કીલને મજબુતી આપે છે તે તાવ અને ખાસીમાં આપવામાં આવે છે જે થયું ખઈ ન્યુમોનીયા (મુઝારાના) નાં મિહનો બતાવે છે, નં ૩ ફૂંશીયારી આપનારી દવા છે. જ્યાં તાવ અને ન્યુમોનીયા હોય છે ત્યાં વારાફરતી નં ૧ અને નં ૨ દવાઓ કેટલીક વખતે આપવામાં આવે છે

ઇન્ફલ્યુએન્સા-તાવના જુદા જુદા ઉપાયો.

જો સુસ્તમજબૂતી ચાંદુભાઈ આ. રોગ સમયમાં જણાવે છે કે

મુંબઈ શહેર તથા દેશવરોમાં હાલ ફાટી ની કળેનો નવો ભયભીત રોગ દહાડે દહાડે એક જાતના ત્રાસ વર્તાવી રહ્યો છે દરરોજ સેકડો માણસોનાં મર્થ નોષાય છે અને ખુદ મુઠ્ઠાં શહેરનું મર્થ પ્રમાણ હેરત ઉપજાવનારું થઈ પડ્યું છે, તે વેળાએ મારા અતુલવમાં આવેલી થોડીક સૂચનાઓ ઉપયોગી થઈ પડશે અને જે જે મારા ઘરોડા અને દોસ્તો તે પ્રમાણે ચાલેવા છે, તેઓ અને તેઓના કુટુંબો ઈશ્વરકૃપાથી હજી સુધી તાવથી મોકળાં રહ્યાં છે અને આવા ઈલાજોની પૂરતી ખાતરી થવાથી લોકોના હાલ માટે જાહેરમાં મુંબાઈ મુનાશીય સમજી છું

રોગની શરૂઆત-પણા લોકો તેમાં કેટલાક

ઠાકટરો પણ એમ માને છે જે ઈન્ફ્લુએન્સા અને ન્યુમોનીયા એકીજ વખતે અને એક સપાટે લાગુ પડે છે પણ તેમ મુદ્દ નથી જો પૂરતી કુનેહ અને કાળજીથી તપાસ કરવામાં આવે તો તેઓને માલમ પડશે કે દર્દી બિજાને પડ્યો તેની પાંચ સાત દહાડા આગમ્યથી તેની તખીયત નરમગરમ હતી એટલે કે ઈન્ફ્લુએન્સા તો આગમ્યથી લાગુ પડી ચુક્યો હતો પણ તે એટલો નરમ પ્રકારનો હતો કે દર્દીએ તેને સાધારણ તાવ સમજી તેની કાર્બ પણ પરવા કીધી નહિ દરેક માણસ આજ કાલ પોતાના કામધધામાં એટલો ગુચાવલો રહે છે જે તે આવા થોડા થોડા તાવની મુદ્દ પરવા કરતો નથી અને જ્યાં સુધી ખસડા ત્યાં સુધી

ખસડી અથગન બની ખાટલે પડે છે સારેજ તેની માદગી શરૂ થયેલી સમજે છે અને ધણીઓ તેમાં ખાસ કરી ગરીબ વર્ગના લોકો ન્યુમેનીયા થાય સારેજ ખાટલે પડે છે, અને થોડાજ વખતમાં મર્થુ પામે છે એવા કારણને લીધે ધણીઓ એમજ સમજે છે, કે ઈન્ફલુએન્ઝા તથા ન્યુમેનીયા એકજ વખતે થયો અને દર્દી એક બે દિવસમાં જ મરી ગયો.

હુમલો કેમ થાય છે?—આ રોગ કેમ હુમલો કરે છે તેની સમજ—પહેલાં માણસને જરા સુસ્તી જેવું દેખાઇ આંતરમાં લખલખુ અથવા ઠંડી ભરાઇને તાવ આવે છે કેટલાકને બહુ જોરમાં આવે છે અને ધણીઓને નરમ પ્રકારમાં દેખાવ દે છે અને તે એક બે કલાકમાંજ જરા પસીના થઈ પોતાનીજ મેજ ઉતરી જાય છે અને કાંઈ બન્યું જ નહીં હોય તેમ તે માણસ કામઘરે લાગી જાય છે વળતો દિવસ મળતો જાય છે, વળી ત્રીજે એથે દિવસે ફરી તાવ આવી જાય છે અને તે વખતે દર્દીને જરા ચાક અથવા નળજાઈ જેવું માલમ પડે છે પણ તેનામાં પૂરતી શક્તિ હોવાથી ધારા પ્રમાણે પોતાનું કામકાજ કર્યો જાય છે આવા માણસને ખાવા પીવાની રૂચિ લાગતી નથી અને અનેકવાર ઠંડુ પાણી પીવાનું મન થાય છે, જેથી શરીર થવાનો સંભવ વધે છે આવા કટા-બેલી અને નર્ખાઈ ગયેલી હાલતમાં જ્યારે તાવનો પાછો સપાટો (જેને આપણાં લોકો “ઉચ્છો” કહે છે) લાગે છે ત્યારે દર્દીમાં તે સપાટો સહન કરવાની સુદૃઢ શક્તિ રહેલી ન હોવાથી ન્યુમેનીયા સહેલાઈથી લાગુ પડે છે અને દર્દી ખાટલે પડે છે અને તે વખતથી તે અને તેનાં સર્ગાવહાલાંઓ તેની માદગીની શરૂઆત થયેલી સમજે છે દર્દીમાં રોગની ટક્કર જીલ્લાની શક્તિ એકદમ ઓછી થવાથી તાવ પહેલેજ દરેક ૧૦૫ અથવા ૧૦૬ સુધી જાય છે, જેથી અશક્તિમાં બહુજ વધારો લાગે છે અને નળજી યથા ગયેલું હૃદય આ બધું કામ કરવાને શક્તિવાન ન હોવાથી બંધ પડી જાય છે અને માણસ જલદીથી મર્થુ પામે છે.

જો દરેક માણસ આ બીના યાદ રાખે કે ઈન્ફલુએન્ઝા લાગુ પડ્યા પછી બેદરકાર રહ્યાથી ન્યુમેનીયા (મુઝારો) લાગુ પડવાનો સંભવ છે અને

શરૂઆતના તબક્કામાં પૂરતી સલાહ અને આસાયેક્ક નહીં હોવાથી આવા ગંભીર પરિણામ આવે છે, તો મારી ખાતરી છે જે આ છુટો રોગ બહુજ ઓછા પ્રાણધાતક નીવડે અને મ્યુનીસીપાલિટી તથા ઇક્ટરો આ મારા વિચારોની પૂરી માદગી પોતાના ઘરોમાં તથા લોકોમાં ફેલાવશે તો આ દર્દી જલદીથી નાશુદ ધરો એટલુંજ નહીં પણ લોકો “ઉપાય કરતાં આટકાવ બનો” ની દહેવત પ્રમાણે હમેશાં બીજા રોગો સામે પણ સાવચેતીના ઇલાજો પહેલેથીજ લેતાં શીખશે અને પોતાને તથા દેશને હાથકો કરશે.

ઈન્ફલુએન્ઝાથી બચવાના ઉપાયો—૧ ક્વીનાઈન વિષે—હાલના ઉપદ્રવમાં તંદુરસ્ત માણસે આટકાવ તરીકે રોગ સવારના બે ઐન ક્વીનાઈન અથવા ટીકયર—ક્વીનાઈન કે એમોનાઈટ ૩૦ ટીપ્પાં, થોડા પાણીમાં નાખીને નાસ્તા પછી લઈ લેવું અથવા તો કરીઆતું તોલા ૦, તુલસીનાં પાન તોલા ૦, દાહમીની વાહ ૧, પાણી તોલા ૪ માં ઉઘાળી પાણી ૩ તોલા રહે સારે ઠંડુ કરી સવારના નવણે ઠાંઠે પી જવું. બે ઐન કરતાં વધારે ક્વીનાઈન લેવું હું ખબદ કરતો નથી, કારણ કે કેટલાકને તે ગરમ લાગે છે, ચક્રર આવે છે અને એક જાતનું ધુગરાપણ માલમ પડે છે.

૨ પેટ રોડે—બની રોકે ત્યાં સુધી પેટ સાફ આવે તેમ કરવું કહેલું બરાબર કામ કરતું રહે. રોજ પાચનશક્તિ, સારી રહેશે અને પેટ પોતાની મેજ સાફ આવશે. એમોનીયા ક્યોરાઈડ ઐન ૧૫ થોડા પાણીમાં નાખી તે દિવસમાં કાઈ પણ વખતે એકાદ વખત લઈ લેવું.

૩ આરામ—શરૂઆતનો તાવ ઉતરી ગયા પછી જ્યારે શરીરમાં નળજાઈ જેવું વધારે લાગે કે તરતજ બીજાને પડી રહી બે ત્રણ દિવસ આરામ લેવાની અવશ્ય જરૂર છે કે જેથી શરીરનાં બધાં અવયવો તથા હૃદય પોતાનું અસલ કીવન મેળવી પાછાં ઉચ્છો મારતાં તાવ સામે ટકી શકવાને શક્તિવાન થાય. અલખત હું સમજું છું જે આવી ઠરાકડી અને હરીફાઈનાં વખતમાં બે ત્રણ દિવસ પેર રહેવાનું બહુ મુશ્કેલ છે પણ તે વગર છુટકો નથી મરવા કરતાં ઓછું કામ બધું.

૪ સ્ત્રીઓ વિષે-હાલમાં યતાં સે કડો મણીમાં આપણે જાણીએ છીએ કે સ્ત્રીઓ મોટા પ્રમાણમાં મરે છે. તેનું મૂળ કારણ એ છે જે તેઓ અને તેમાં ખાસ કરીને વગર કેળવાયેલી હિન્દુ અને મુસલમાન સ્ત્રીઓ આપણા દેશી રીવાજ પ્રમાણેના સાજા અને શરમના કારણે સાસુ, નણદ તથા ધણી આગળ પોતાની નરમ કે ગરમ તખી-મતની વાત કરતી નથી અને જેમ તેમ કરીને રસોડા કરવી, પાણી ભરવું, છુગડા ધોવા કડ પાણીએ નહાવું વગેરે ચાલુજ રાખે છે અને જ્યારે નૃત્યીજ યર્થ શકતું ત્યારેજ સખ્ત તાવ અથવા તો ન્યુમોનીયાને સાથે લાગેજ ખાટલે પડે છે અને એકાદ બે દિવસમાં મોતને આધીન થાય છે હવે આ જુનો રીવાજ કંઈ એક દહાડામાં સુધરે તેમ નથી. પણ આવી સ્ત્રીઓના ધણીની ફરજ છે કે મરતી સ્ત્રીઓ પર ખ્યાન રાખી તખી મત નરમ લાગે કે જરા તેઓને આચાર્યસ આ પવાની તજવીજ કરે

૫ શરદીથી બચા — અગ ઉપર પરસેવો હોય ત્યારે શરીરપર સીધો પવન લાગે નહિ તેની સલાહ લેરી, વારેઘડીએ કંડાં પાણી પીવાથી દૂર રહેવું. બિજળાક પખા નીચે બની શકે તેટલું ઓછું બેસવું, તખીમત સારી નહિ હોય તો કડા પાણીથી નહાવું નહિ, કોઈ પણ ભતતું કુટ ખાધા પછી તરતજ પાણી પીવું નહિ, અને સી તાજા તથા લીલી દ્રાવ્ય મુદ્દસ ખાવી નહિ

૬ સાદો ખોરાક લેવો — શરૂઆતના તાવ આભ્યા પછી અને શરીરમાં નખજાઈ જેવું લાગતું હોય તો વખતે ખોરાક હલકો અને સાદો લેવાની અગત્ય છે એમાં વાંકે દર્દીને નથી, પણ મરના માણસો અણધરતા પ્રેમને લીધે પોતાનાં વહાલાઓને તાકાત જલ્દી આપજો, એમ સમજીને સેરવો, બદામ, પીસ્ટાની કાણ, હદ કરતા વધારે દુધ, પેચી, પૂરી, ટોકર્ડા વગેરે ખવડાવાની બેહિશ કરે છે, તેમ મુદ્દસ થવું નોંધજો નહિ.

તાવમાં સપડાયા પછીની સારવાર

૧ દર્દીને જિજાને સુવડાવવી તદ્દન અપ્રાપ્ય મળે તેમ કરો અને ડાક્ટરને બોલાવવો, જો ગરીબ માણસ હોય તો તમારા રોકને ખર્ચ કરો અને જરૂર તેને ક્યા આવી તમેને મદદ કરશે અથવા તો

કોઈ પણ મ્યુનીસીપલ હોસ્પિટાલની મદદ મેળવો ૨ તાવ વધારે હોય તો તરતજ ખરૂં લેવો ન પોસાય તો અર્વો સરોઢા અને અર્ધ પાણી મેળવીને તેના પોતા માથે મેલવો

૩ જ્યારે પણ ખાસી થતી હોય તો તરતજ અલસીની પોટીસ છાતીએ અને પીઠ ઉપર આપ્પી ફરતી મુકો. પોટીસ કરનારે કોઈ નહિ હોય તો એન્ટીફોલોજીન નામનો મલમ આવે છે તે વાપરો

૫ તાવમાં ઉઠતી તથા ઓઠારી બહુજ થાય છે અને દર્દી બહુજ કટાણી જાય છે તેવા ખતમાં બહુ જલદ અને સ્ટ્રોગ દવા આપવાથી સામે ઉઠતીમાં વધારો થાય છે અને દર્દી વધારે બેચેન બને છે, તેવા વખતમાં ડાક્ટરો સાદી અને સીપલ દવાઓ બની શકે ત્યાં સુધી આપવાની તજવીજ કરશે તો દર્દીને તથા પોતાને બેહીને લાલ કરશે, એવું મારું માનવું છે

૫ ન્યુમોનીઆચળા તથા ઘોડી ધણી ખાસી-વાળા દર્દીઓ માટે નીચેના પ્રીસક્રીપ્શન અને બહુ મનમાનતું લાગ્યો છે અને પ્રથા ખરા દર્દીઓને આરામ થયો છે

લાયક ૨ એમોનીયા એસ્ટેટીસ ૧ ઓ.સ. પોટાસ સાયડસ ૧૧ દ્રામ, પોટાસ નાયટ્રસ ૧ દ્રામ, ટીચરસીલા ૧ દ્રામ, ટીચર સીનીધા ૨ દ્રામ ટીચર સ્ટેઈનયાઈ ૧ દ્રામ, સીરપ ચેલુ ૨ દ્રામ, પાણી સાદુ ૬ ઓ.સ. એમાંથી છઠ્ઠો ભાગ કરેક ૨ ક્ષણે આપવો

૬ દર્દીને બહુ નખજાઈ હોય અથવા તો ન્યુમોનીઆ હોય તો એક નાની ચમચી (ટી સ્પુન) ઘોડી બે તોલા પાણી સાથે અવારનવાર આપવી એટી વખતે એક ચમચી કરતાં વધારે આપવી હું પસંદ કરતો નથી

આગા છે જે ઉપર લખેલી વિગતો ખ્યાનમાં રાખવાથી લોકને સારો લાભ છે

બીજા ઉપાયો

તેજ જ્યારેકર હર્ષશ કર જણાવે છે કે,— લીજડાનાં પાન ગો મૂતમાં પવાળી સુકવી એરંડીયા તેવમા શેકડાં તળાઈને તેવાર થાય ત્યારે તેમાં વીશમે ભાગે તીખાં અથવા દશમે ભાગે મૂક

નાંખી ખાંડી વજ્રાગળ ઠરી લીધુના રસના પુટ આપી ગોળીઓ ખનાવવી અથવા ચુરણ ઠડા પાણીમાં લેવું પણ તે સાથે જીવતી સ્થિતિનો ખ્યાલ કરવો વારવાર ચાહ અથવા એવા ઉઠાળા કે કાફી શરબતો શરીરને તુકશાન કરતાં છે તેમજ એવાં પીણાં પરિણામે ઝેરરૂપ થઈ શરીરને તદન ઝેરરૂપ રાગી બનાવી જીવગીનો નાશ કરવા સદાયમૂત ધાય છે તેનો ભાગ કરવો અને ખરેખરા સ્વાત્માનુભવિ અને સ્વાશ્રયી બનવું.

વૈદ જીવજુરાંમ માણેકરામ ઓઝા જણાવે છે—(૧)અરુચો તોલો ૬, કાલબો તોલો ૧, ક-રીયાતુ તોલો ૧, પીપરીમૂળ તોલો ૧, પીત્તપા-પડો (ખરસાણીઓ) તોલો ૧ ગજો તોલો ૧, સુગંધી વાળો (વીરજીવાળો) તોલો ૧, મુંક તોલો ૧ આ આઠ યીને ગાંધીને ત્યાંથી લાવી અથ ખાખરી કરી પાંચ ભાગ કરવા. દરરોજ એક ભાગ એક શેર પાણીમાં ઉકાળી અડધો શેર પાણી રહે ત્યારે ગાળી લઈ થીથીમાં ભરી મૂકવું દરરોજ દિવસમાં ત્રણ વખત અઠક ભાગ આપવો દરદી ને જેમ બને તેમ શર્દધી દૂર રાખવો માથા ઉપર ભરત ન મૂકતા શુભાખજળ અથવા ઠડા પાણીનાં પોતા મૂકતાં ખાવામાં ફક્ત ભાતની ધાણીની અથવા મોળા મમરાની કાંઈ મીઠું નાંખી આપવી એ સીવાય બીજું કંઈ આપવું નહીં એનાથી ત્રણ દિવસમાં તાવ, ખાસી, ઉલટી સરદી વિગેરે નાશુદ થઈ જશે. દરદીને સારી રીતે આ રામ થયા પછી અનાજ ખાવા દેવું આ ઉપાય તરત ચાલુ કરવાથી ત્રણ દિવસમાં આરામ થાય છે અને રોગ આગળ વધવા પામતો નથી.

આમદ હુસેન ચરામાવાળા મીઠું મહમદ હુસેન જણાવે છે કે, મારી પાસે નીચેના એક દરવેશનો પુનાતી તુરકો છે એ તુરકો ને પોતે જાતે કેટલાક દરદીઓ ઉપર તેઓની હાલત તપાસી અજમાવી જોયો છે બાર વરસની ઉંમરનાં દરદીઓ માટે તુરકો લેવાનું પ્રમાણ નીચે મુજબ છે—૩; ચકીના પાલા (કુમળાં પાંદડાં) નો રસ તોલો ૩, મધ ઓળો તોલો ૧) ઉપર જણાવેલી બે જણે સાથે મીઠાવી દિવસમાં ત્રણ વખત સરખે ભાગે લેવી (પીવી) અને ખાર વડતથી નાની ઉંમરવાળાને ઉંમરના પ્રમાણમાં આપવું અને મોટા મા-

ણસને અથવા બચ્ચાને છાતીમાં દરદ દિવસ તે ઉપાય બીજો—પાનમાં ખાવાનો ચુનો તેમાં તેટલું જ મધ મેળવી લેપ કરીને છાતી ઉપર લગાડવો સાત્રી ત્રિભુવન ચમજી રામાં જણાવે છે જે ત્રિભુવનકીર્તિ તથા મુર્દારનાદિ દવાનો બોહોળો ઉઘવ દરેક કાર્મસીમાં થાય છે તે તાવને માટે તથા નિદ્રાપને માટે સારો ઉપાય નીચડો છે ઉપચારમાં લીમડાનું દાતણ કરવું બારીમારણે લીનો લોમડો તથા તુલશીજી બાંધવા. લીમડાના મુકાં પાંદડાં, ઇસેસ, તથા ચદનતી ધુમાડી દેવી કરીઆતુ કડુ, અતિવિપત્તી કળી, ફટકડી ફુલાવેલી, મરી, પીપર, તથા ઇરાની સાતરા, કરીઆતુ તથા દદગ્ગવ, ક્રીકચ, તથા વાવડીંગ, એ ત્રણ દવા સમાન ભાગે સેકવી ઉપરની દવા સમભાગે લઈ ખાડી કપડાં જાણ કરીને દુધરીના રસમાં વડાણા પ્રમાણે ગોળી ઠરીને મોટા માણુ છુને દિવસમાં ત્રણ વખતે દૂધ અથવા ચા સાથે ત્રણ ત્રણ લેવી ખાળકને દિવસમાં ત્રણ વખત આપવાથી કુમલો અટકે છે.

દા ચદુલાલ અખાલાલ દેસાઈ, આસીસ્ટન્ટ સર્જન જણાવે છે કે, મેં આજ સુધી હજારો દર્દીઓ ઉપર આ રોગ અટકાવવાના ઉપાય તરીકે તેમજ પીમારી રમ્યાન નીચેની દવાઓનો લગ ભોટ મહિનો ઉપયોગ કર્યા પછી જણાવવાની રજ લઉં છું દરેક માણુને સવારના પહોરમાં કઈ પણ ખાધા સીવાય અથવા છેવટે ચદા પણ પીધા સીવાય કોઈ પણ દર્દીને જોવા જતું નહિ. સામસામ્ય મેં કરી તેનો સીધો ત્યાસ આપણાં ગોમા આવે નહિ તેવી રીતે બેસવાથી આ રોગનો એપ આવવાનો સંભવ ઘણો જ ઓછો છે દરોઠ વાચ્યાના ગુમારે ફક્ત એકજ ઝેન કરીનાઈન (જે પોરટમાં મળે છે તે અથરા વેચાતું લાવી) અને ફક્ત એક જોન ફેરીન સાઈટ્રેટ એ બેનુ એક પડીકું કરી ઠડા પાણી સાથે પી જવું બ્યારે બ્યારે જરાક ગ્લાનિ લાગે, હાકાં સુસાય, ગળામાં, જાતીમાં લદાય બળે કે તગતજ એક ઉપરતુ પડીકું લઈ લેવું કે તરતજ સાઈ લાગશે. કોઈએ પણ કવીનાઈન કે ફેરીન વધુ લેવાનો લોભ કદી પણ કરવો નહિ. એમ મારો અનુભવ કહે છે આ દવા ઘણી સોઢી પડશે. ને તેથી પાચ, પચાસ

પડીકા સાંધે રાખવા તે સવાહ બરેલુ છે. પછી કલોમલની એક ગોળી બે ક્રેનની લીધા પછી નીચેનું મીઠ્યર લેવાથી બીજે દિવસે ઘણું કરી તાવ ઉતરી જાય છે -

એમોનીયા કલોરાઇડ પદર ક્રેન, એક્ટ્રેક્ટ ગ્લોસ્ટ્રાઇડ લીક્રીડ બે દ્રામ, વાઇન એન્ડી મોનીયાલીસ પદર રીપા, પોટાસ નાઇટ્રેસ પદર

ક્રેન, પોટાસ સાઇટ્રેસ પદર ક્રેન, લાયકર એમોનીયા એસીટીસ ચાર દ્રામ, પાણી પારેર

આ બધું ભેળું કરી ચાર ભાગે દર પાચ કલાકે પીવું, અડધે બરાબર સાંધ નહિ હોય તો દવામાં સોડા સંધ્ છે દ્રામ ઉમેરવું. આશા છે કે અટકાવ તરીકે ખતાવેલા ઉપાયનો ઉપયોગ કરવાથી જરૂર ફાયદો થશે.

વિવિધ નોંધ.

માનુ, માસમાં લગાઈ અને મુલેહુ એને માટે લોકો દેવેગર બન્યા છે. લગાઈ અને મુલેહુ લગાઈમાં હવે મિત્રાભ્યો તે વિગત સંભળાય છે. જર્મનેને ધીમે ધીમે ક્રાન્સમથી હાકવા માગ્યા છે અને જ્યાં ત્યાં મિત્રાભ્યો જીવતા જણાય છે તે દુરમીયાન સુલેહને માટે પ્રેસીડેન્ટ વીન્સને લખેલા પત્રનો જવાબ હવે કરી વળ્યો નથી આ માસની અધ્યક્ષમાં જર્મની સરણે થયું છે અને હા વીન્સનની સરણે કચ્છ કરી હાન લગાઈ મુલતરી રાખી સુલેહ કરવા તત્પર થયું છે એવો ગપગોળા આવ્યો હતો પણ તે વાત પાછળથી ગપ કરી હતી. તો પણ જર્મનીનું બળ હાન થઈ જાય છે એટલે તેને સુલેહ ક્યાં વગર છુટકા નથી બહોરીઆએ છુટી સવાહ કરી છે હવે અન્ડ્રીયા અને તુર્કી પણ બે જર્મની નહિ માને તો તેમ કરવાનો સંજય છે અમેરીકાની મદદ આવી પહોંચ્યાં આપણા બળમાં વધારો થયો છે અને હવે સુલેહ હાથ લેવામાં થશે એમ મનાય છે.

પ્રગ ઉપર એક પ્રકારનો દૈવિરોપ હોય તેમ હાલનો જમાનો જોના જ દૈવી રોપ કે શું ? જ્યાં છે એક બાળુ લગાઈ અને લીધે તમામ ચીજો મોઢી ચર્ધ પડી, તેમાં દુકાળે વધારો કર્યો. એટલે અનાજ પણ મોઢુ ચર્ધ ગયું ગરીબ અને મધ્યમ વર્ગના માણસોના દુખ વધ્યાં વરસાદ પાછળથી વરસાશે એમ જગતું પણ તે તો જન્માત્રી ઉપર વરસી અયોપ ચર્ધ ગયો એટલે હવે લગાઈનો કળ પડ્યો તેમાં ગંધે સાત પ્લેગે માણસોને હેરાન કર્યા અને આ વર્ષે ઇન્ડિયન એન્ડા આવ્યો પ્રથમ મુંબાઈમાં જણાવ્યો ને ધીમે ધીમે તેનો પ્રવેશ ગામે-ગામ અને શહેરોશહેરમાં થયો છે અને પેગ દરતા પણ વધુ માળુઓ મરે છે આ પ્રકારે લગાઈની મોંઘવારી દુકાળ અને રોગચાળાથી માણસો હેરાન હેરાન થઈ ગયા છે અને તલ્લે પ્રલયકાળ હોય નહિ તેની રીતે મનુષ્યોના મકરનો પાર રહ્યો નથી.

આ સકરોને ટાળવા માટે મુંબાઈમાં કડો થયાં છે, અને અમદાવાદમાં જુજરાત સભાએ ઇન્ડિયન એન્ડા રીપીક કમીટી નીમી ઘેરઘેર મફત દવાઓ આપવાની યોજના કરવા માંડી છે અને દુકાળને માટે પણ તપાસ ચાલે છે તો પણ દૈવિ રોપ આગળ મનુષ્યનું શું ચાલે ? હવે તો ખતલા ઉપાયો લેવા અને ઇશ્વરનું આરાધન કરી સકરોને ટાળવા પ્રાર્થના કરવી એજ અગત્યનું છે.

આ મહિનામાં કુટકાટની છુમ નથી ગયા મહિનામાં ખેડા જીલ્લામાં લૂટકાટ તથા બીજા સ્થળોએ જે કુટકાટ ચાલતી હતી તે

સગ્રાએ એકદમ બંદોબસ્ત કરી મટાડી છે આજુબાજુમાં પોલીસપોર્ટી મૂગી લૂટારોએને જ્યાં મળે ત્યાં પકડી યોગ્યશિક્ષા કરવા માંડી છે. જ્યારે તેની તો ચાલિત થઈ છે એટલે એ એક દુખ તો ટલ્ક છે હવે દુકાળ સામે રક્ષણ મેળવવા, રોગ ચાળો મટાડવાના ઉપાયો લેવા સરકાર બંદોબસ્ત કરી રેવતને સુખ આપશે એવી આશા છે.

આવતી ક્રોચિસને માટે મો. મા. તિતકની સુટલ્લી ચર્ધ હતી પણ તેઓ ક્રોચિસના પ્રમુખ વિદ્યાવત ગયા હોવાથી તેમનાથી હાજર થઈ શ-

કાશે નહિ તેથી બીજા પ્રમુખ સુટલાનું જણાવ્યું છે પડિત મદનમોહન માલવીયા સુટાય તેમ લાગે છે કારણ કે મી. મોતીલાલ તહેરે અને સર રવિન્દ્રનાથ ટાગોરે પ્રમુખપદ સ્વિકારવાની ના પાડી છે. જુજરાત રાજકીય પરીષદ તા. ૮-૧૦-૧૦ નવેમ્બરના રોજ એ મી.

રાજકીય પરિષદ વીકલસાર્ધ પટેલના પ્રમુખ પદે નડીઆદ ખાતે ભરાશે.

આ પરિષદ મુખતરી રાખવાનો બચ્ચનો મત હતો પણ વધારે મતે પરિષદ ભરવી એમ નક્કી થયું છે. મુંબાઈના લોકપ્રિય ગવર્નર-ના લોર્ડ વીન્સનની મદાસ ખાતે જાય છે અને મુંબાઈના ગવર્નર તરીકે કેપ્ટન-જ્યોર્જ લોર્ડ નીમાયા છે.

શાંતિ અને સ્થિરતા ન અપડે તેમે,

વિન્ધમા ઠોધની કદી ટકાવતા;—

આમ છતાં 'કરુણાનિધિ,' કહે છે સર્વ સમાજ,
એનો હેતુ મુજ ઉરે, એકજ દીસે આજ,
દો દો ગમે તે પણ સઉમાથી અતમાં,
સઉનો પરિણામ પ્રભુ સારો લાવતા,
પ્રભુ આપ તો દયાના નિધિ તેથી કહાવતા.

શ્રી. ૪

બ્રહ્મ બુદ્ધિનું માહાત્મ્ય.

(પતિવત્તા નારી, પાતે હે પતિ તગદીરસે, એ લય)

અનુભવી જન કેરી, શુદ્ધ સત્વા હું પ્રદા બુદ્ધિ છું.
સમગ્ર વિશ્વતણી હું પોતે, પ્રણાશ ઉત્પત્તિ સ્થિતિ છું;
પદાર્થ પ્રાણી માત્ર તણું મલ, ગત ભાવિ તે સપ્રતિ છું,
તો એ નિત્ય નિર્વિકાર હું, નિઃસંગી રહું,
મુજમા ન હોનિ દે વૃદ્ધિ લહું,

સર્વ સામર્થ્યમય સમૃદ્ધિ છું,

અનુભવી.

અગમ્ય જ્ઞાન સ્વરૂપા એવી, અકલ સકલ વેદ શ્રુતિ છું;
મત્સરકાર સમન્વિત જનની, જગત વિષે હું સત્કૃતિ છું.
આદિ અત રહિત વિભુ હું, સઘળે વ્યારત છું,
સત સિત આનંદકી વૃત્તિ છું,

સઘળી પ્રવૃત્તિ ને નિવૃત્તિ છું,

અનુભવી

જે દૃષ્ટિમા વર્તુ હું તેને, કરાવું સૌ શુભ પ્રતીતિ હું;
જે દૃષ્ટે મુજ જ્યોત તેમા સદા સ્ફુરણ સન્મતિ હું;
સામર્થ્યો કેરો મહા સિધુ, બલનો રાશિ હું;
દેવી અજરા મરતાનીરસિ છું;

પ્રાપ્ત્ય માત્રની સંતૃપ્તિ છું,

અનુભવી

મુજમા જે અસિમાન વિલાવે, તેને સઘળી ઉન્નાત દઉં,
તરવ રહસ્ય ખતાવી જણાવું અદ્ભુત રૂપે અચિતિ હું,
અહંશો ઠોધ મુજને તેને જીવન દેઉ હું,
આધી સર્વાંગ તેની શુદ્ધિ હું, કરાવીશ સર્વાર્થ સિદ્ધિ હું;—

શ્રી. ૪.

આકર્ષણ શક્તિ યાને દૈવી વળ.

મનની એકાગ્રતાદ્વારા વિચારનો માર્ગ મર-
ળ બનાવવાથી અને તેને બલિષ્ઠ બનાવવાથી વિ-
ચારની ગુઢ, શક્તિઓ કેટલી મહાન થઈ જાય છે
તે વાત સ્પષ્ટ સમજી શકાય છે, તેમજ ભૌતિક
અને અતૌકિક નિયમોનો એક બીજા સાથે ચો-
સબંધ છે તે પણ સમજી શકાય છે 'દૈવીબળ'.
યાને વિચાર ક્ષેત્રોના ક્ષયોના ઉત્તેજ કરતા પહે-
લાં એ સમજી લેવું યોગ્ય છે કે દૈવીબળ કનિ-
કહે છે અને ક્ષેત્ર એ કંઈ વસ્તુ છે

'અથમ તો બળનો અર્થ એ ગતિથી જિન્ન
છે એમ સમજવું બળ એક પરિભાષા છે તેનો
પ્રયોગ આપી કોઈ વસ્તુની સાથે થાય છે કે જે
આલતા આલતા બમારે કોઈ એક વસ્તુ બીજી વ-
સ્તુની સાથે અથડાય છે ત્યારે તે પણ માનવા-
લાગે છે અથમ વસ્તુની જે શક્તિ બીજી વસ્તુને
હલાવી શકે છે તેનું નામ બળ કહેવાય છે તેનો
અઘન તેના આલવા ઉપરથી જણાય છે કે જે
બળને ઉત્પન્ન કરી શકે છે

દૈવી બળ પણ એક પરિભાષા છે જેનો
પ્રયોગ પણ કોઈ એવી વસ્તુની સાથે થાય છે કે
જેમા એક પ્રકારનું બળ હોય છે જે બળ વાધુ
મંડળ યા તે વસ્તુને ચારે તરફથી ઘેરી લેનાર મ-
ધ્ય સ્થાનને આપી શકે છે કે જે વેગથી તે બળને
બીજા સ્થાનમાં મોકલી શકાય છે, તેના સંધર્ભ
આધાર માધ્યમના બળને મોકલવાની શક્તિ ઉપર
છે કોઈ બળ એકના ઉપર નથી

આ પ્રકારે વિચારના પરમાણુઓ અને આ-
કર્ષણી માધ્યમમાં પૂર્ણ સંકલ્પશક્તિ છે ક્વિટ
વિચારની લહેરોને લઈ જવાને માટે આકર્ષણ એક
આદર્શરૂપ મધ્યસ્થાન છે

કોઈ વસ્તુ યા પિન્ડ જે આ પ્રકારે દૈવી
બળનો પ્રસાર કરી શકે છે તે પ્રકૃતિના બીજા

પિન્ડોમાં પણ ગતિ પેદા કરી શકે છે વિચારનો
અચરત થવાનો ધર્મ એ અમારા કહેવાનો એક
આવશ્યક ભાગ છે એવા તરગ-યા ગતિયોને
આકર્ષણ મીધી રેવાઓમાં મોકલે છે તે અનિયત
હદ સુધી જઈ શકે છે પરંતુ જે વાત ઉપર
તમારે જવાનું છે તેને વૈજ્ઞાનિક પરિભાષામાં
ક્ષેત્ર કહે છે

કેન્દ્રસ્થાનમાં એક પિન્ડ હોય છે કે જેમા
દૈવીબળને વહેવવાની શક્તિ હોય છે આ પિ-
ન્ડમાં વસ્તુની બહારના સર્વજ્ઞ સ્થાનને, કે જ્યા
સુધી પિન્ડને આ પ્રકારે બીજી વસ્તુઓપર ક્રિયા-
કરીને, અર્થાત તેને પોતાના જેવી અવસ્થામાં
લાવવાનું સામર્થ્ય છે, તેને વૈજ્ઞાનિક શોધ ક્ષેત્ર
કહે છે બીજા શબ્દોમાં પિન્ડની ચારે તરફ અને
સામેના શન્ય દેશ એ ક્ષેત્રના વિસ્તારનો સંધર્ભ
આધાર પિન્ડની શક્તિ યા બળ ઉપર છે તેનામાં
જેટલી વધુ શક્તિ હશે તેટલા જ વધુ વિસ્તૃત
ક્ષેત્રમાં તેનું બળ પહોંચી શકશે જેમકે સસારમાં
મહા મગજનાગા મનુષ્યો પોતાના પ્રભાવનો આ
પણને કેવો અનુભવ કરાવે છે, યા તો વિચાર
કરો કે સર્વનું બળ આ વિસ્તૃત શન્યમય અવકાશ
માં, કે જે તેની અને આપણી પૃથ્વીની વચ્ચે
આવેનું છે છતાં કેવી રીતે ફેલાઈ રહ્યું છે

વિચારબળને માટે સર્વથી ઉત્તમ દૃષ્ટાત સર્વ-
રૂપી સુબક્તનું આપણું સંભવિત છે આ દૃષ્ટાતથી
એ સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે, ઉત્પાદક સુબક્ત
Incoming magnet યા વિજ્ઞાનીની ધારા વગર
સુબક્ત ક્ષેત્ર થઈ શકતું નથી દરેક સુબક્તને એ
'ધ્રુવ' હોય છે આ પરિભાષા સુબક્તના બને
જોડાઓને માટે પ્રયુક્ત હોય છે તેમાંથી એક છે 'સ-
ધન ધ્રુવ' અને બીજો 'રૂઝ ધ્રુવ' કહેવાય છે
વાચકોમાંથી કેટલાક આ સુબક્તશાસ્ત્ર યા આકર્ષણ
શાસ્ત્રથી અજાણ્યા હશે તેથી તેનું સ્પષ્ટીકરણ

કરવાની જરૂર છે સાધારણ સુબક યા સુબક પથર એશિયા માઇનરની અદર ઐગનેશિયા અને ભુમગળના બીજા ભાગોમાંથી મળી શકે છે તેનામાં ધમધાન અને લોહના દુકાઓને પોતાના તરફ ખેંચાનો યા આકર્ષણ કરાનો અને હમેશાં ઉત્તર તથા દક્ષિણ દિશાઓને ખતાવતા રહેવાનો ગુણ છે ધસપાતના દુકાઓને સુબક-પથર ઉપર ધસવાથી મૃત્તિમ રીતે તે સુબક ખતી શકે છે તેથી લોહ સુબક-પથરના ગુણને ગ્રહણ કરે છે ધરતીમન ૧૬૦૦મા ડે ગિલ્મર્ટ જણાવ્યું હતું કે તાના આગરવાળા સુબકમાં આકર્ષણ શક્તિ તેના બંને છેડા ઉપર રહેલી જણાય છે તે બંને છેડાનું નામ ધ્રુવ રાખવામાં આવ્યું હતું એવી સુમ્મકના ધ્રુવ, પૃથ્વીના ધ્રુવની માફક સુબકના બિંદુઓમાંથી એક બિંદુ થાય છે, તેમાંથી એક ધ્રુવ તો ઉત્તરની તરફ અને બીજું દક્ષિણની તરફ રહે છે ધણું કરીને ધ્રુવ સદા છેડાઓ ઉપર હો છે. સુબકનો વચ્ચેનો ભાગ જે ધ્રુવોની વચ્ચે આવેલો છે સ્વા આગળ ઓછી આકર્ષણશક્તિ છે તે ભાગ ભરેલી આકર્ષણ કરી શકતો નથી કદાચ બંને ધ્રુવોની વચ્ચે તો આકર્ષણ શક્તિ નથી પણ હોતી

સુમ્મક શાસ્ત્રનો પ્રથમ સિદ્ધાંત એ છે કે "એક મરખા સુમ્મકીય ધ્રુવ એકબીજાથી દૂર રહે છે, પણ લિન્નલિન્ન સુમ્મકીય ધ્રુવ એકબીજાનું આકર્ષણ કરે છે" એવી રીતે ઉત્તર તરફ રહેનાર બે ધ્રુવ પ્રથમ રૂપે એક બીજાથી દૂર રહે છે અને બીજી દક્ષિણ તરફ અર્થાત એક 'ધન ધ્રુવ' અને બીજી 'રણુ ધ્રુવ' એક બીજાને આકર્ષણ કરે છે

પૃથ્વી જતે સુમ્મક ૩૫ છે તેમાં બે ધ્રુવ છે એક ઉત્તરની તરફ રહે છે અને બીજી દક્ષિણની તરફ રહે છે મનુષ્યમાં પણ એક સુમ્મક છે વાસ્તવમાં પ્રકૃતિના સર્વ જીવ જીવંત રૂપ અને નાના આકાર સુમ્મકોથી બનેલા છે પ્રત્યેક પરમાણુ અને અણુમાં ઉત્તર અને દક્ષિણ ધ્રુવ વિધમાન છે

માનવ મસ્તિકાનાં પણ ધનાત્મક અને રણાત્મક રૂપ છે તેમાં ધન ધ્રુવ મોટા મસ્તિકામાં અને રણુ ધ્રુવ નાના મસ્તિકામાં છે હવે આપણે તાત્કાલિક વિષય વિચારની તરફ આવીએ વિચાર-ક્ષેત્ર સુમ્મકીય ક્ષેત્રની રીતિયોનું કેવા પ્રકારે અવસરણ કરી શકે છે તે વાત હવે મારી ગીતે સમજાવશકી. શિવિયજને વહે ચલાને માટે કાંઈ વસ્તુ મા પ્રકૃતિના પિન્ડનું હોવું જરૂરનું છે જ્યાં સુધી ક્ષેત્ર બનાવવાને માટે, આ ક્ષેત્ર ગમે તો સુબકનું હોય કે, ગમે તો વિન્નળાનું હોય કે ગમે તો સાસાધનિક હોય, કે ગમે તો ધાનિક, અને ગમે તો વિચારક્ષેત્ર હોય તોપણ 'કાંઈ' વસ્તુ થા શક્તિ ન હોય તો કાંઈ ક્ષેત્ર થઈ શકતું નથી.

વિચારક્ષેત્રની દશામાં બળનું ઉત્પન્ન થવું થા ક્ષેત્રને ઉત્પન્ન કરનારી શક્તિ થા પ્રકૃતિનો પિન્ડ મસ્તિકામાં હોય છે નિર્જળ અને અસ-શક્તિ મસ્તિકામાં આ ક્ષેત્ર દુર્બળ રહે છે અને તેના પ્રભાવ પણ ધણાજ પરિમિત રચાત સુધી થાય છે પરંતુ જોટલી વધુ આકર્ષણ શક્તિ હો, જોટલું વધુ બળવાન અને મજબૂત મજબૂત હશે તેટલી હદ સુધી આ કિરણો ફેલાશે, એટલુંજ વધુ વિસ્તૃત તેનું ક્ષેત્ર થશે, અને તેટલુંજ વધુ ચિર-જ્યાથી તેનું પરિણામ આવશે વિચાર શક્તિ, થા મન કે જેનું વર્ણન પ્રથમ આવી ગયું છે, તે જ્યારે કાંઈ મનુષ્યમાં ઉત્પન્ન થાય ત્યારે તેણે સમજાવેલું. જોઈએ કે તે કાંઈ મદાન પુરૂષ બની શકે તેમ છે તેનું તે મદાન પદ તેના પ્રપત્ન અને તેની આસક શુદ્ધિના અનુરૂપ થશે.

આ પ્રકારના ઐષ્ટ પુરૂષોમાં ભુદ, ધ્રુ, વિશેષણ મહાત્માઓ થઈ ગયા છે કે જેમનામાં લિન્નલિન્ન ગુણો હતા, જનાં પણ પ્રત્યેક યુગ યુગાન્તરમાં કાલમ રહેતાના બળને પેદા કરવાની તેમનામાં યોગ્ય શક્તિ હતી.

જ્યારે મન સંયોગ થા ચિકિત્સાના ઉદ્દેશથી એ મસ્તિકા એકાં કાર્ય કરે છે ત્યારે તેમનામાં થી એકનું ધનાત્મક અને બીજાનું રણાત્મક હોવું છે પરસ્પરની સહાનુભૂતિદારા તે આકાર

ઉપર દર્શાવ્યું ચલાવે છે અને વિચાર ક્ષેત્રમાં એ પ્રકારે લામ કરે છે કે તે ઉપરી અવસ્થામાં નીચે ડાળાઈને ઓઠકા અને સમુક્તા થઈ જાય છે તેના તેમ કરનાથી આકર્ષણ પેદા થાય છે તે પોતાના બળનો પરિવર્તનમાં બદલો કરી લે છે તે બળને હમેશા વધુ વેગવાળા પામેથી કમવેગ વાળાની તરફ થાય છે આ પ્રકારે એક મનુષ્ય સત્તારડતુ અને બીજાને ગ્રાહકતુ કામ કરે છે તેમાંથી એક ધનાત્મક છે અને બીજાને રૂણાત્મક છે નહીં તો આકર્ષણ કરવાના ગ્યાનમાંથી તે એક બીજાથી દુર રહે છે કેમકે 'સરખા ચુમ્બકીય ધ્રુવ એક બીજાથી દુર નાસે છે, પણ એક ધનધ્રુવ અને બીજું રૂણધ્રુવ એક બીજાને આકર્ષણ કરે છે આ પ્રકારે સરખા મન એક બીજાથી દુર રહે છે અને બસમાન મન એક બીજાને આકર્ષણ કરે છે બીજા ચુમ્બકીય કહીએ તો બળવાન મન નિર્બળ મનને અને નિર્બળ મન બળવાન મનનું આકર્ષણ કરે છે.

જે ગુણ આખા પિન્ડમાં હોય છે તે ગુણ તેના પરમાણુમાં પણ હોય છે અર્થાત્ પ્રત્યેક પરમાણુમાં તે સર્વ વાતો જણાઈ આવે છે કે જે તેના મૂળ પિન્ડમાં હોય છે મસ્તિષ્કના ઉપાદાન અને વિચારના પ્રત્યેક પરમાણુ પોતાના પડોશના પ્રત્યેક પરમાણુ ઉપર જેમ એક મસ્તિષ્ક બીજા મસ્તિષ્ક પર ક્રિયા કરે છે તે પ્રમાણેની ક્રિયા કરી શકે છે આ ક્રિયા અપરિહિતરૂપે જારી છે તે લાં સુધી કે વિશ્વવ્યાપકતાની અદર પ્રત્યેક વસ્તુ પોતાની આમપાસના દેશને વિવિધ પ્રકારે પોતાના તાપથી, આસપાસના પ્રદેશ પર પોતાના કાર્યોથી, પોતાના આકર્ષણ યા વૈદ્યુતિક ગુણોની સાથે અને વિચારની દશામાં, પોતાના આધ્યાત્મિક, ભૌતિક, ઉત્તમ અને નિધ્યા ગુણોથી નિરતર પ્રભાવિત જી રહી છે વિચારમાં તાપ છે શીત ગ્રાહક મનુષ્યને તેની ઉગ્રતા, શીતતા યા સ્વાભાવિક અવસ્થાને અનુભવ ઝટપટ થઈ જાય છે માત્ર એવું જાણવું છે કે થોડા વખતમાજ એક એવું મન બંનેને કે, જેથી લોકોના વિચારોની અર્થાનો પત્તો લાગી શકશે

વિચાર અને તેની રામ્યતાઓની વિશાળતાને હીવેજ તેના નિયમોનું અધ્યયન એવું મનોરંજક અને એટલું જરૂરિય થઈ રહ્યું છે કે, મનુષ્યના પોતાના શરીરને હવાવવાથી આકાશની ગિચ્છિતિમાં એકદમ ફેરફાર થાય છે અને દર્શાવ્યું યા જાર ઉત્પન્ન થઈ જાય છે, પરંતુ જ્યારે મનુષ્ય વિચાર કરે છે ત્યારે તેથી પણ વધુ દર્શાવ્યું પેદા થાય છે જ્યારે આપણે કાંઈ એકાદ મનુષ્યના વિશેષ વિચારની રીત ઉપર વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આપણા સમજવામાં આવે છે કે તે કુબ્ધ સમુદ્રમાં ક્યુંહીન નૌકાની માફક કેમ કે એમ જણાય છે કે તે મનુષ્ય પોતાની ચાલ તરફ સર્વ પ્રકારની પ્રતિકુળ લક્ષણો પેદા કરે છે તેનું પરિણામ એ આવે છે કે તેનું જીવન કુ બમણું બને છે ત્યારે એક નકી કરેના વિચારાનુચાર માનસિક શક્તિથી કામ લેનામાં આવે છે ત્યારે તે એક સરખું દર્શાવ્યું ઉત્પન્ન કરે છે, તેની નૌકાને એકજ તરફનો વાયુ વહેવા લાગે છે, અને તેથી તેની નૌકા પોતાનીજ ઉત્પન્ન કરેલી પ્રતિકુળ લક્ષણો અને ઊંચોથી કુબ્ધી જતી નથી જે મનુષ્ય પોતાને સ્વર્ગમય બનાવવાનું ઇચ્છે છે, તે જાણીજીતે કેમ નરકમય બનરાનો ચત્ન કરે તે મમજી શકાય તેમ નથી બીજાના વિચારોનો આપણા ઉપર કેવો ઉડા પ્રભાવ પડે છે તેને માટે નિચેનું ઉદાહરણ બ્લસ થશે 'એક ચતુર નરી પોતાના ક્રોધ વર્જને હસાવી શકે છે, ડરાવી શકે છે અને રડાવી પણ શકે છે તેને માટે તેણે કેવળ પોતાની માનસિક દશાનેજ ઉત્તેજિત કરેલી હોય છે, પરંતુ તે વર્ષતે સાલિળનારની ઘણી સખ્યા પોતાની સામે ની આ સામે ધણે લાગે એકામચિત્ત થઈ ધ્યાનપૂર્વક બેઠા રહે છે. એથી જે મનોવેગ તે બતાવે છે તે સર્વ તેમનામાં પ્રવેશ કરે છે

• એથી જ મનુષ્યે પોતાનો જેના ઉપર વધુ પ્રેમ હોય તેના ઉપર ધ્યાન લગાવવું જોઈએ એજ કારણથી જેમ નવ-વિચારનો આપય લેનાર મનુષ્ય શરીરની કાંઈ બીજી વ્યાધિ કરતા દરિદ્રતાને ઘણીજ જલ્દીથી દૂર કરી શકે છે, કારણ કે તેને રોગ વિગેરેની તો કાંઈક ટેવ હોય છે, પરંતુ તે

દરિદ્રતાની ધટી દબા કરવાથી સતુષ્ટ થતો નથી
જો તમે તમારામાંથી પેમના કિરણોને પ્ર-
સારગો તો ઉદ્ભવેથી થોર અધકાર એકદમ
નાશ પામશે જો તમે માન સર્વમિહિનું જ
ચિતન કરશો તો તેને તમે પ્રાપ્ત કરી લેશો પર-
તુ જો તમે આ મનુષ્યોને તમારું હૃદય ચોપી
દેશો તો તમારી દૃન કાર્યતા માત્ર થોડા સમયને
માટેજ રહેવાની. યાદ રાખશો કે આત્માની આ-
ચાર પાનન કરવું એ પણ આવશ્યક છે ત્યાં
સુધી આધ્યાત્મિક અને ભૌતિક અને પ્રકારની
વાતોમા મમાન ઉન્નતિ ન થાય, ત્યાં સુધી લો-
કિ- આનંદ પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી

મનુષ્ય એ જીવનનો દાસ છે વિશેષ જ
વરથા સુધી તેનો વિકાસ પણ સ્વમાયને અધીન
અશુદ્ધિ પૂર્વકજ થાય છે પણ તે પત્રી મનરૂપી
મનુષ્ય પૂર્ણ પ્રભુત્વ બની રહે છે તે વખતે આ
પણે જે કાંઈ આપણા મનમા છુટા રાખતા
હોઈએ છીએ તે સ્વરૂપ બની શકીએ છીએ તે
વખતે જે આપણી સત્તાના અસ્વરૂપ છે અને
સર્વત્રિક વિકાસને માટે બનેલી છે તેની પ્રભૂતિના
નિષ્ફોળને અધીન થઈ રહીએ છીએ માનસિક
વિજ્ઞાનની પ્રતિજ્ઞા છે કે, આપણે પાપનો ત્યાગ
કરીને તેનું સ્થાન પુણ્યને આપી શકીએ છીએ
પરતુ પ્રભૂતિના નિષ્ફોળમાંથી આપણે કદી મુક્ત થઈ

શકતા નથી આપણી શુભોજ આપણો
વિકાસ કરનાર મુખ્ય કારણ બન છે

મનુષ્યમાત્રમા જે શક્તિ છે તે તેની અન-
ચીત્ર બહાર જગ્યાય છે તમારા ભૌતિક શરી-
ર અદર સર્વ માનસિક શક્તિઓ ભરેલી છે. તમારું
આધ્યાત્મિક અને સૂક્ષ્મ શરીર પણ તેની અંદર
છે. જીવન તથા કથન, માન મત્યુત્ત, પ્રેમતુ, સ-
ત્યતુ, શક્તિતુ અને જે બીજાન પ્રથમ બન-
દોષ તેનું મધ્ય ગુણ, અને આ માતાં મધ્ય
શિષ્યો બુદ્ધાબની સ્મૃતિમા બધ છે એ સર્વ
આપણે જાણીએ છીએ પૂર્વ જન્મના સ્મૃતિ
તાળાને ઉપાડવાનીજ માત્ર વાર છે તેને ઉપાડવા
જ તમે તમારી સામે એક એવા જ્ઞાનનો બચાવ
લેશો કે જેનો સબંધ હોવાની કલ્પના પણ તમે
પ્રથમ કરી નહિ હશે

કેટલીક દંડ સુધી આપણે અદ્યતને સ્વાધિન
પણ છીએ પણ ત્યાં સુધી પ્રત્યેક જન્મની સા-
ધારણ બાબતોનો સંબંધ છે ત્યાંસુધી તેને માટે
આપણે એકનાજ ઉત્તરદાતા છીએ પ્રત્યેકની અને
પુરુષ એક જ શક્તિ છે તેની અદર દેવત્વની સપ-
ળી ગમ્માવના છે તેનો પ્રકાશ કરવાને માટે
બહાર ગોધ કરવાની કાંઈ જરૂર નથી તે સર્વ
તેની અદર મોહુદય છે અને જેથી પોતાની
અંદરના આ શક્તિની શોધ કરવાથી તે મન-
સે તેમ છે અપૂર્ણ.

સ્વરૂપે-સ્થિતિ યથા પ્રોત્સાહન.

(લેખક - રંગાઈ મોતીલાલ મધુલાલ મધુધાવાળા)

(રાગ-અરજ સ્વરગમે રમેડી યામળીયા)

નિજ મન રોડી ચહળે ગગનમા, જ્યા છે અસય પદ દાતાદે;
પ્રેમે લોટી સ્વરૂપ નિહાળો જે છે જગના ત્રાતાદે નિજ.
ત્રિવેણી તટ ઘટ ફેડીને, મોઠા સીધી સુદૃતાદે;
તાન વિષ્ટીલું ટળી જાયે, લોટી રહો હુખ હતાદે નિજ
અર્ધમે પદુ અહીંયા ગળી જાયે, અનહદ નાહ મુષાતાદે;
સ્વરૂપ વિષે અહીં સદૃશ સમાયો, સહેજે જીવત્વ દલાતાદે નિજ.
પરમાનંદની પ્રાપ્તિ પમાયે, સહેજે જ્યોત ભોતામાદે,
અનવધિ કલેશ જીવનનો દેશ ટળે સ્વરૂપે સમાતાદે નિજ.

શ્રી રામચંદ્રના લૌકિક વ્યવહારોનું અલૌકિક રહસ્ય.

[અનુવાદ - ગ્રામીણાલ કાકુભાઈ સઘવી.]

શ્રી ભગવાન વિષ્ણુનો અવતાર થવાથી પણ શ્રી રામચંદ્રના જીવનમાં પ્રા-
કૃતજનોની મારફત અનેક આચરણ બોધ
લોભા સંશયયુક્ત યર્થ જાય છે, દૃષ્ટાન્તરૂપથી
સમગ્ર રાકાષ છે કેલકાપુરીમાં અગ્નિપરીક્ષાદ્વારા,
સમરત દેવતાઓની સન્મુખ, સીતા પૂર્ણ પવિત્ર
છે, એ વાત સિદ્ધ થવા છતાં, ફરી સામાન્ય પ્ર-
જાની મિથ્યા વાતોથી મામાન્ય કીર્તિને માટે નિ-
રપરાધિ સીતાજીને ગર્ભવતી અવસ્થામાં વનવાસનું
કુખ દેવુ એ ધણી બે મર્મભેદી ઘટના પ્રતીત
થાય છે આ કરતાં તો તે મિથ્યા દોષારોપ કર-
વાવાળી પ્રજાને બેલાવી, લકાપુરીની ઘટના બરા-
બર સમજાવી હોત તો ફીક થાત. ખીજી વખત
કેલકાક વર્ષ વનવાસ રહ્યા બાદ ન્યારે મહર્ષિ
રાષ્ટ્રાભીકિ સીતાજીને ઘર્ષ રામચંદ્રજી પાસે આવ્યા
અને કેલકાક કહ્યું સોગન આપી સીતાને ફરી
અદૃશ્ય કરવાને તેમણે રામચંદ્રજીને કહ્યું, તેથી પણ
રામચંદ્રજી સતુષ્ટ ન થતા સમરત સમારના લોકોની
રૂપરૂ સીતાને ઉભા રાખી સોગન ખાતા કહ્યું આ
વાત હૃદયને ચોકાવનારી જણાય છે તે સિવાય
લક્ષ્યમણ તથા સીતાને માટે પ્રકૃતજનોની મારફત
રચ્યા કરવું, અને પોતાનું સ્વરૂપ પૂર્ણતથાથી બુદ્ધી
જવું. તથા જ્ઞાતા પ્રત્યે પોતાના સ્વરૂપના નિષ્-
યમાં જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા કરવી, એ સર્વ
વાંતો મનુષ્યના ચિત્તને સંશયયુક્ત કરે છે જેથી
ક્યા ક્યા પૂર્વના દેવ કારણથી આ બાબતની ઘટ-
નાઓ મળે તે કમરા જણાવવામાં આવે છે શ્રી
રામાયણમાં લખેલ છે કે, કોઈ વખત મહર્ષિ દુ-
ર્વાસાને મહારાજા દશરથે પોતાના વચના વિષ-
યમાં પ્રશ્ન પુછેલો જવાબમાં મહર્ષિએ કહેલું કે -
“ પૂર્વ કાલમાં દેવસુરના સંગ્રામમાં અસુરગણ દેવ
તાઓ દ્વારા પરાસ્ત થઈ બૃહપત્નીને ગરબે
આપેના અને તેમના દ્વારા અલભ્ય પ્રાપ્ત થવાથી

નિઃસકાય ત્યા રહેવા લાગ્યા પરંતુ સુરપતિ
વિષ્ણુએ બૃહપત્નીને અસુરોને આશ્રય દેવા વાળા
દુષ્ટી તીલજીવારના ચક્રથી તેનું માથું કાપી નાખ્યું
મહર્ષિ બૃહુ પોતાની પત્નીની આ ગિચ્છિત બેઠે
કોમાપમાન થઈ ગયા તેમણે વિષ્ણુને શાપ દિયો
કે - “ તમે મારી નિરપરાધિ પત્નીને મારી નાખી-
છે, તો તમારે પણ મનુષ્યલોકમાં જન્મ અદૃશ્ય
કરી અનેક વર્ષો સુધી સ્ત્રી-વિયોગનું કુખ ભોગ-
વવું પડશે. ” મહર્ષિ વાક્ય સત્ય કરવાને માટે
શ્રી ભગવાન વિષ્ણુને શાપ મહાજી કરવો પડ્યો
અને તેનું તેમણે રામાવતારમાં સાર્થક કરી બ્ર-
તાવ્યું સીતાના વનવાસ વખતમાં લક્ષ્યમણ મતિ
રામે કહેલું કે -

મીતાના પરિત્યાગનું મૂળ નારણ એ છે કે,
પૂર્વ કાલમાં હું, વાસ્તીકિ અને જુગદ્વારા શ્રાપિત
થયેલો છું જેથી મારે સ્ત્રી વિયોગ કુખ સહેવું
પડશે. લોકાપવાદ તેનું ખાસ કારણ નથી
જન્મન્દરની પત્ની ધૃત્વાએ પણ વિષ્ણુને શાપ
આપ્યો હતો તેથીએ કહેવ કે, ‘ તમે મારી સાથે
જન્મ-કપટ કરેલું છે જેથી તમારે સ્ત્રીવિયોગનું કુખ
સહેવું પડશે ”

દેવદત્તની સ્ત્રી યુસિદ વેશ ધારી વિષ્ણુને બોધ
ખીકરી મરી ગઈ હતી. તેથી તેણે શાપ આપેલો
કે, [“ હે વિષ્ણુ ! તમે જે પ્રકારે
અને સ્ત્રીવિયોગનું કુખ દીડું છે, તે પ્રકારે તમારું
પણ સ્ત્રીવિયોગ કુખ સહેવું પડશે ” બાલિપત્ની
તારાએ પણ આ પ્રમાણે શાપ આપ્યો હતો, જે
સુમાપણમાં વિનુત રૂપથી વર્ણવવામાં આવેલું છે
આમાં અનેક પૂર્વ દેવી મમન-પ્રજા કરણેજ નિર-
પરાધિ સ્ત્રીતાદેનીની શ્રી રામચંદ્રજીને વિયોગ થયો
હતો. પૂર્ણાવતાર સદિન માથે અશાવતાર સદિનનો
એક ભેદ એ છે કે, પૂર્ણાવતાર ભાવાનીન થયા
કરે છે અને અશાવતાર કાષ્ટ એક ભાવને મુખ્ય

કોધી મનુષ્ય પોતાના સ્વભાવથી અન્યને હા-
ની કરે તે કરતાં પોતાની જાતને વધારે હાનિ કરે
છે કોધ પોતાને-આશ્રય આપનારનેજ બાળે છે
કોધીની ઇન્દ્રિયો ચપલ અને વ્યાકુળ રહે છે, મન
નિરતર મતોપયુક્ત રહે છે કોધીને સાસાસાર-
હિતાહિન, અને સ્વ-પરતા વિચાર રહેતો નથી.
વિવેક શુદ્ધિ કોધના પ્રગટ થતાની સાથેજ નાશ
પામી જાય છે કોધનું ઔષધ ક્ષમા છે સુરવિ-
રતાનું લક્ષણ કોધને વિદારવાસા છે શુદ્ધિની કે-
શમતા કોધ મમ્મે ક્ષમાનાવિચાર કર્તવ્યમાં છે.

ક્ષમા ધારણ કરવામાંજ મનુષ્યનું જીવન છે
ક્ષમાવાનનું એક ઉચ્ચ ઉદાહરણ મનનીય છે-

એક ધર્મોપદેશક એક રાજમાર્ગથી પસાર
થતા હતા રસ્તામાં એક ઉદ્ધત-કોધી-મનુષ્યના
આચરણથી ધર્મોપદેશક ખીન્ન થયા અને તેના
હિન માટે તેને સુમોઘ આપણ સામ્યા તે પ્રતિ
લક્ષુ ન આપતા તે ઉદ્ધત કોધી મનુષ્યે તેમનું
હરેક રીતે અપમાન કર્યું તોપણ ધર્મોપદેશક
પોતાનું કાર્ય ચાલુજ રાખ્યું રસ્તે જનાર એક
સત્જનને તે ઉપદેશકને કહ્યું કે આવા ઉદ્ધત દુરા
મદી અને કોધી મનુષ્યે પ્રતિ આપ શા માટે
આપનો અમુલ્ય વખત ગુમાવો છો? વિનયદીનને
બોધ આપવો એ જગમાં ઉત્તમ લેખ લખવા
જેવું છે તે સાબળી ધર્મોપદેશકે ઉત્તર આપ્યો કે

વિવેકી, સદાચરણી, અને મિનયીને સુધાર-
વામાં ધર્મોપદેશકના કર્તવ્યની અવધિ નથી પણ
અવિવેકી, ઉદ્ધત અને દુરામદીને સુધારવો એજ
ધર્મોપદેશકનું ખરું કર્તવ્ય છે તે ઉદ્ધત, દુરામદી
પોતાનો સ્વભાવ જાળવતા જોડેથી થમ કરે છે
તેથી સહઅચરણ થમ લેવો એજ મારું કર્તવ્ય છે.
જ્યારે સામેા માણસ કોધી હોય અને સહ-
જમાં પોતાનો સ્વભાવ પ્રગટ કરે ત્યારે આપણે
ક્ષમા ધારણ કરી એજ મુલ્યવસ્તુ છે દુર્જનને
ક્ષમાથી શાન્ત કરવો પણ કોધથી ઉત્પન્ન કરવો
એ સંજ્ઞાનનું કર્તવ્ય-મૂલ્ય નથી-કારણ કે વિના

પ્રયોજન કોષનું શુદ્ધ કરવું એ દુર્જનનો સ્વભાવ
છે અને જ્યારે તે સ્વભાવથી કોષનું હિત કરે,
તો, તેવે પ્રમતે દુર્જનનો કોષ ન જોતા તથા
તેના પ્રતિ કોષ ન કરતા-ક્ષમા દ્રષ્ટીથી જોવું ઉ-
ચિત છે એક પ્રત્યક્ષીન દ્રષ્ટાંત આ મ્થળે અન્યાને
નહી મણાય

કોઈ એક ગામના શરીયામ વસ્તા ઉપર આકુ
કાનનાર બગી જાતની સ્ત્રી પોતાનું કામ કરતી
હતી તે રસ્તે થઈને એક કોધી મનુષ્ય જતો
હતો વાળનાર સ્ત્રીની દ્રષ્ટીમા તે નહી હોવાથી તે
પોતાનું કામ કરે જતી હતી તેણીના પ્રતિ અજ-
ણીત અવરિત ચબ્દપ્રહાર કરી પુષ્કળ કોધથી
તે કંઠેજ લાગ્યો કે દુષ્ટા દુર ખમ, તારા બોળા-
થી હું અભકાઈશ તે સાંભળી તે નિય જાતની-
પણ ક્ષમાવાન સ્ત્રીએ ઉત્તર આપ્યો કે-તમારું
કહેવું મિથ્યા છે, ધર્મશાસ્ત્ર અને નિતિશાસ્ત્ર
પ્રમાણે તો વખતે તમારાથી હું અભકાઉ એમ
છું તેણીનાં આ વચન સાંભળી કોધી મનુષ્યનું
લોડી તપી આવ્યું અને ઘણા માણસો ભેગા થયા
અને તે હરીકતથી વારંશ થયા તે સર્વના કેખનાં
સીએ કહ્યું કે જો માણસ કોધ કરે છે તેના શરી-
રમાં “ભગી” દાખન થાય છે તો વાસ્તવિક
રીતે આપ ન્યામ કરશો કે કોણ કોનાથી અભકામ
તેમ છે?

કોધ એ મંદ્ર નિમ છે તે જ્યારે આગમા
પ્રગટે છે ત્યારે અતિ નિય કાર્ય કરતા મનુષ્ય
અચક્રાંતો નથી,

કોધને જીતનારે-અપૂર્વ જીત મેળવી કહેવાય
છે કોધીઓનો સ્વભાવ જ એવો હોય છે કે
તેઓ નીચપ્રયોજન કોષ કરે છે એક કોવી
મહારાજ (આમ થનાના ઘણા દાખનામાં-કારણ
પ્રતિ લક્ષ કરતાં કોધ, સુખ્ય છે) એક લાગોળ
પર આવેલી મુપડીમા રહેતા હતા એક વિચાર
શીન મનુષ્યે તેમના સ્વભાવની પરીક્ષા અર્થે
પૂછ્યું કેમ બાવાજી આગ બામ છે કે ?

બાવાજીએ ઉત્તર આપ્યો—ક્યા આંખસે અધા હે ? દીખના નહી હે ?

મનુષ્યે પૂછ્યું—અરે બાવાજી કારેલી જણાય છે ને ના કેમ કહો છો ?

બાવાજી—ટેસા મૂર્ખ હે, અકલ સે બી ખ્યાલ નહી કર શકના હે કે, આગ નહી હે એમ કહી આજે અને મ્હોએ ગુસ્સો દર્શાવ્યો

મનુષ્યે—અરે બાવાજી કુમાડો નીકળે છે ને ? ના કેમ કહો છો

બાવાજી—અમે ગડુ હે કે કયા ? અત ભગવાન હેવાન ભોત બકવાદ કરેગા તો માર ખાખગા મનુષ્ય—અરે બાવાજી હુ તો ગણો છુ, આવડો બડકો થયો અને વળી કહો છો કે આગ નથી એ શુ ? એમ કરીને ચાલી ગયો

કોધી માણસ ભાગ્યેજ સમજે છે કે મને કોધ થાય છે પણ જ્યારે કોધનું વિપરીત પરિણામ અનુભવે છે ત્યારે પચાતાપ થાય છે તે પ્રમથે થએલા પચાતાપનું સ્મરણ ને નિરતર રહે તો કાળે કરીને તે કોધી સ્વભાવ ટળી જાય છે,

દામાના ઉચ સદ્ગુણ માટે પછાં દ્રષ્ટિતા છે એક નાથ સ્વામિ ઉપર એક પવન ૭૧ વાર ચુક્યો અને તેમણે ૭૧ વાર સ્નાન કર્યું ભગવાનની છાતીમાં લાત મારનારનું બ્રહ્મ ભગવાને તો હિતજ કર્યું વશિષ્ઠનું અને વિશ્વામિત્રનું જગપ્રસિદ્ધ દ્રષ્ટાંત કાણુ નથી જાણતું

એક ઉમરાવ રાજદ્વારમાથી પરમારી પોતાને ત્યાં ઘેર જતો હતો તે વખતે એક રીસે જળના મનુષ્યે તેને પૂંઠેથી અનેક ગાળો દીધી અને તે ઉમરાવ પોતાનાપર રામીપ આવ્યો ત્યાં સુધી તે મનુષ્ય ગાળો દેતો તેની પૂંઠે પૂંઠે આવ્યો પડી વરમાદ પણ થોડો થોડો આવતો હતો તેથી પેલો માણસ

ઉમરાવના જગ નીચે ઉગો રહ્યો. ઉમરાવે ધરમા જઈ પોતાના નોરને દુકલ કર્યો કે એક જગી તથા જ્ઞાનમ લઈ આ બહાર ઊભો અતિથિતિ તેને ઘેર સુધી મુકી આવ—દામાના દ્રષ્ટાંત પ્રતિ દ્રષ્ટી કરતાં તેવા વિરળ પુરો અનેક છે

એક મહાત્મા એકાંત સ્થળમાં નિવાસ કરતા હતા ત્યાં એક અવિચારી કોધી ઉદત મનુષ્ય જઈ ચડ્યો અને કહ્યું કે, અરે બાવાજી જરા ખાવાનો ચપડી મુકો આપો. અને જો હોય તો છીંકણી આપો—તે સાંભળી બાવાજી એ ઉત્તર આપ્યો કે ભાઈ એ બનેમાંનું એક પણ નથી તેથી લાચાર છુ તે સાંભળી પેલા મનુષ્યનો મીઠાજ છે—ને પાટને ગયો અને અનેક તિરસ્કાર મુકત વચન કર્યા અને કહ્યું કે સાધુ મર્યાદે તમાકુ રાખતા નથી તો જગનમા હુ પડી બાધી તે તાકામતી ? કોઇ વેરમાર્ગની કાજત પૂરી ન કરી શકે તો સાધુ શાના—મહાસ્થાત્રમીઓથી પોસાવાનું સાદ લાગે, અને તેમને કોઇ મીઠાની અરપમમાં પડે અગત્ય તો, “લાચાર” કહી બતાવતુ ઠીક ટોળ લઈ બેઠા છો આ વીગેરે અનેક વચનો કલા માધુ મહારાજ શાન્ત ચિતે સાંભળી હરિસ્મરણ કરતા હતા શેઠીવાર થઈ એટલે વેરમાર્ગને પાણી પિવાનું મન રહ્યુ તેથી બોલ્યો કે પાણીનો લોટો મળશે કે તે પણ “લાચાર”

બાવાજી એ પોતાના શીખ્યને કહ્યું કે આ ભાઈ હમણાં બોલીને ચાકી ગયા છે માટે પાણીમાં થોડી સાકર નાંખી રાખત બનાવી આપો એટલે ઠીક પડ્યો.

આપકાર ઉપર ઉપકાર—અવગુણ ઉપર ગુણ કરનારની જ જગમાં બીનીદારી છે

કોધ જત્યો તેણે જગત જત્યુ

અનાદિ સત્ય,

(લેખક—દેમાઇતોતીજાલ મયુગમાઇ)

માયાના મોહ અધકારમાં છપાતું, બદના મર્વ પ્રદેશમાં પથરાતું ત્રિકાળમાં એક સરખું મનાતું, જે અનેક અર્થથી વાદ્યથી વદાતું સર્વ પ્રજામા સરખા મનથી મનાતું, જ્ઞાન ગુચ્છની છેડી ગાડમાં વમતું તે જ્ઞાની, વેદાન્તિ, ભાગ અને ‘ત્રેમા’ પુરા અને શ્રીદેવ દાનવ સર્વથી.

સપ્રેમ વદાતું.

ત્રિકાળમા મનાતું, ધનાદિ સત્ય તેજ મેય, ધેય અને સર્વનું સર્વસ્વ છે

સફલતાનું રહસ્ય.

૨૪ વં મનુષ્યો પોતપોતાના ધર્મામા વિજય મેળવવાની આશા રાખે છે પરંતુ તે ધર્મામાં વિજય શી રીતે મેળવવો તેનું ગાન ધણા થોડાને જ હોય છે ધણા માણસો પણ પ્રયત્ન અને માયાકુટ કરવા છતાં પણ ધણીવાર પોતાના ધર્મામાં નિષ્ફળ નીવડે છે. આમ નિષ્ફળતા મળતા પોતાના ભાગ્યનો વાક કાઢી નિરાશ થઈ જાય છે તો શું આવા માણસોમા પોતાનું કાર્ય કરી શકે તેવી શક્તિ નથી એમ માની ચકાવ ? શું તે મમારના કાર્યો કરવાને અયોગ્ય છે ? ના, તેમ નથી આ જગતમા દરેક મનુષ્યને પોતપોતાની યોગ્યતાનુસાર કાર્ય કરી શકે તેવી શક્તિ પરમાત્માએ આપેલી છે ત્યારે મનુષ્ય પોતાની પ્રકૃતિને અનુકૂળ કામ કરે છે ત્યારે પ્રકૃતિ દેવી જરૂર તેનું કાર્ય સિદ્ધ કરાવે છેજ.

પ્રકૃતિની ખાસ દૃષ્ટીથી મનુષ્યના મગજમા અનેક કેન્દ્ર બનેલા છે મનની શક્તિયો પોતપોતાના કેન્દ્રમાં હમેશા સમઘન કરી કરે છે સચરતનનો પ્રમાણ મનુષ્યના કાર્યોમા પડે છે માણસના માથામા કેટલોક ભાગ ઉઘો અને કેટલોક નીચો દેખાય છે તે ઉપરથી તેનામાં કઇ કઇ માનસિક શક્તિયો પ્રમળ અને કઇ કઇ નિર્ણય છે તે નક્કી થાય છે

માનસિક શક્તિયોને અનુકૂળ કરવામાં આવેલો ઉદ્દેશ ઉત્સાહવર્ધક અને આનંદ જનક છે. આ નિયમનો ભંગ કરવાથી પરિણામ પણ વિપરીત આવે છે

આથી કાર્યની સિદ્ધિ માટે મૂળ રહસ્ય એ છે કે જે કામ મનુષ્યે કરવું તે પોતાની માનસિક શક્તિયો અને જ્ઞાને અનુકૂળ કરવું એવું એક પણ મનુષ્ય નથી કે જે જગતમા કાંઈ કાંઈ ઉપયોગીને લાભકારક કામ ન કરી શકે અને એવું એક પણ મનુષ્ય નથી કે જેને માટે જગતમા કાંઈ એક યોગ્ય સ્થાન ન હોય, જોથી પ્રત્યેક મનુષ્યને પોતાની માનસિક શક્તિયોને

અનુકૂળ સ્થાન મળેલું કરી લે તો પછી તેને બીજાના કરતાં વધુ પરિશ્રમ કરવો પડે છે છતાં નિષ્ફળતા મળે છે એવું કહેવા વખત ન આવે, પછી અશક્તિ અને કલહનો સંભવ પણ રહેશે નહિ, કેમ કે જીવનના નિશ્ચિત કરેલા કાર્યમા ત્યારે આનંદ પ્રાપ્ત થવા લાગે છે ત્યારે તેથી બીજા કાંઈ પણ વિષયની તરફ મનુષ્યનું ધ્યાન દૂડી પણ આકર્ષાતું નથી.

સર્વની માનસિક શક્તિયો કાંઈ એક સરખી હોતી નથી કાંઈમા કાંઈ શક્તિ વધુ હોય છે. તો કાંઈ જોછી હોય છે જેમ દરેક મનુષ્યના રંગ, રૂપ અને શરીરના આકારમા તફાવત હોય છે તેમ માનસિક શક્તિયોમાં પણ તફાવત હોય છે આ સિદ્ધાન્તને સમજ રાખીને જે જીવનનું કાર્ય સંપાદન કરવામા આવે તો જગતમાંથી દુઃખ માનવો નાશ થઈ જાય. આ સિદ્ધાન્તને અનુકૂળ પોતાની સમગ્ર શક્તિયોને જે કાંઈ ઉદ્યોગમા જોડી થાય તો સફળતા જરૂર પ્રાપ્ત થવાનીજ

માતાપિતા પોતાનાં બાળકોને માટે નાનપણથી અનેક વિચાર કરી મૂકે છે કાંઈને પોતાના પુત્રને વધીન બનાવવાનો, કાંઈને વેપારી બનાવવાનો અને કાંઈને અમલદાર બનાવવાનો વિચાર થાય છે આ પ્રકારે પોતાના બાળકને માટે નાનપણમાંથી માતાપિતા અનેક દ્રષ્ટનાઓ કરી મૂકે છે અને તે પ્રમાણે બાળકોને મહાન બનાવવા માટે યોગ્ય ઉપાયો પણ લે છે, છતાં પણ ધણીવાર તેમના ધાર્યા પ્રમાણે બાળક નીસરતો નથી. ત્યારે તે દેવનો દોષ કહાડે છે આમા તેમની ભૂલ છે બાળકોને માટે નાનપણથી તેમની પ્રકૃતિ જોઈ અને તે પછી તેમના બંધનિયો વિચાર કરવો જોઈએ

સરીરની પુષ્ટિને માટે ભોજન ત્રિગેરની તો વીશી સદીના વૈજ્ઞાનિકોએ જોડી જોડી વાતો થઈ છે અને ધણા નિયમો પણ ક્યાં છે પોતાની પ્રકૃતિ અનુસાર ભોજન કરવાને અને પ્રકૃતિથી વિપરીત કાંઈ પણ ન ખાવાને પણ જણાવ્યું છે પણ પ્રત્યેક મનને માટે કેવા પ્રકારનું ભોજન યોગ્ય છે તે હજી સુધી જણાવ્યું નથી

ધણા વિજ્ઞાનવેત્તા પંડિતોનો મત છે કે થોડે પણે અંશે મનુષ્યનામાં સર્વ શક્તિયો હોય છે તે પોતાની અલ્પ શક્તિયોને ઉન્નતિની પરાક્રમ્ય સુધી લઈ જઈ શકે છે સસારમાં કેમકે એવું કાર્ય નથી કે જે તેનાથી સિદ્ધ ન થઈ શકે ધીરે ધીરે સાધનાનીથી પ્રપત્ન કરવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થઈ શકે છે મનુષ્યનું પોતાનું લાઘ્ય પોતાના જ હા-યમાં છે લાઘ્યના હાથમાં મનુષ્ય નથી. અત્યુક્ત મનુષ્ય કેવું કામ કરી શકે છે, તેનું ચિત્રિત્ર કેવું છે, તે સુધરી શકે છે કે નહિ, કેવું કાર્ય તેને માટે યોગ્ય છે, કેવું અયોગ્ય છે, કેવી રીતે તેની માનસિક શક્તિયો પોતાના પૂર્ણ રૂપમાં વિકસિત થઈ શકે છે, જગતમાં તેને સફળતા થી રીતે મળી શકે તેમ છે, વિગેરે સર્વ ઉપયોગી વાતો મસ્તિક વિજ્ઞાનથી બાકી શકાય છે એ વિજ્ઞાન કાર્યજનક અને સાર્વ ભૌમિક છે પ્રત્યેક માન, નગર અને દેશમાં તેની સદાયતાથી કાર્ય થયું નિષ્ફળે તે અનુમાર કાર્ય કરવાથી કદાપિ પશુ નેપ્ત્યના મળતી નથી,

જગતની સામગ્રિક ગતિને જોતા સ્પષ્ટ જણાય છે કે પ્રાકૃતિક નિયમાનુસાર કાર્ય ન થવાથી જ મહાન ઉપદ્રવો થાય છે, મહાન હાનીયો પશુ થાય છે, મસ્તિક વિજ્ઞાનના નિયમ સરળ અને અટલ છે, પ્રત્યેક જીવન કામમાં અને વસ્તુને કરીને સિ-દ્ધાણ કાર્યમાં તેની મહાયતાથી મનુષ્યને ચમત્કા-રીક લાભ થાય છે,

અગ્રેગીકાએ કેટલેક અંશે પોતાની શિષ્ય પ્ર-જ્ઞાલી આ વિજ્ઞાનના નિયમાનુસાર રચાયેલી છે અને તેથીજ તે હાવવધુ લાભ મેળવે છે

માયુ એ મનની દ્રિષ્ટિ છે, તેની અંદર રહીને મન પોતાનું કામ કરે છે મનની અનેક શક્તિયો છે તેમાંથી પ્રત્યેકને માટે માયાની અંદર જુદા જુદા સ્થાન નક્કી કરેલાં છે, જ્યારે મનની કોઈ વિશેષ શક્તિ કાર્ય કરે છે ત્યારે તેના માયાની અંદરના સ્થાનમાં એક પ્રકારનું સમયન થવા મારે છે, જેથી તે કાર્ય કરવાની હમનાનો પ્રાક-ભાવ થાય છે, ગારીરિક કે માનસિક એવું કેમકે કાર્ય નથી કે જે આ સમયન દ્વારા ન સિદ્ધ થાય, મ જ્ઞાનતુઓનો સુખ ધરીની સર્વ નયોની સાથે રહે છે, મન જ્યારે કોઈ કાર્ય કરવું કે કરાવવું ધાં છે ત્યારે તે પ્રથમ મજ્જનતુઓમાં ગતિ ઉત્પન્ન કરે છે આ ગતિથી આજ્ઞા કરીને

સ્નાયુઓમાં ગતિ ઉત્પન્ન થાય છે, આ ગતિ જ્યારે સ્થિતર થાય છે ત્યારે સર્વ કામ કરવામાં આનંદ મળે છે. અને સફળતાની અવસ્થા જણવા મારે છે સ્થિતિ ઉત્પન્ન થવા વગર ગતિની સફળતા કે આનંદની પ્રાપ્તિ શકિત છે તેને જ સફળતાનું રહસ્ય સમજવું

નેપોલીયન બોનાપાર્ટે કહ્યું હતું કે જગતમાં કોઈ પણ કાર્ય એવું નથી કે જે મનુષ્યથી ન થઈ શકે. પશુ તે કામ કરવાની શક્તિ હોવી જોઈએ.

મગજની અંદર નીચે પ્રમાણે શક્તિયો રહેતી છે મગજની અંદર કાનની પાછળ ૧ જીવન પ્રેમ, તેની નોડે ૨ કાર્ય પરતા, તેની નોડે કાનની આગળ ૩ પદાર્થોથી પ્રાપ્ત થતા આનંદનું જ્ઞાન, તેની ઉપર ૪ પ્રાપ્તિની ઇચ્છા એ ચાર શક્તિયો રહેતી છે

૨ કાનની બીજી પાછળ ૫ સ્ત્રીપુરુષો પર-સ્પર્શનો પ્રેમ, તેની ઉપર ૬ પ્રેમ પરાયજ્ઞાન, તેની પાછળ ૭ રસ, તેની ઉપર ૮ દેશ પ્રેમ, તેની નોડે ૯ મિત્રતા અને તેની ઉપર ૧૦ વિચરના એ શક્તિયોનાં રચાન રહેવા છે

૩ કાનની ઉપર કાર્ય પરતા શક્તિની ઉપર ૧૧ સાહમ, તેની ઉપર ૧૨ રહસ્યરક્ષા, તેની ઉપર ૧૩ સાધનાની અને તેની નોડે ૧૪ સૌંદર્યપાસના એ શક્તિયો રહેતી છે

૪ સૌંદર્યપાસનાની નોડે ૧૫ આવિષ્કાર, તેની નીચે ૧૬ નિર્મોહ ક્રોધ, તેની ઉપર ૧૭ નકલ એ શક્તિયો રહેતી છે

૫ આંખની બમરની ઉપર ૧૮ મનિજ્ઞાન, ૧૯ અક જ્ઞાન, ૨૦ કાર્મ વ્યતન દારણ જણવાની ઉત્ક્રાં, ૨૧ વર્ણજ્ઞાન, ૨૨ આકર્ષણ જ્ઞાન, ૨૩ આકારજ્ઞાન, ૨૪ રૂપ ભેદ અને આંખના ખૂણા ઉપર સુદર વાણી એ શક્તિયો રહેતી છે

૬ નાકની ઉપર કપાળની મધ્ય રેખામાં ૨૬ જ્ઞાન, તેની ઉપર તાત્કાલિક જ્ઞાન, તેની નોડે સ્થાન જ્ઞાન અને તેની નોડે કાલજ્ઞાનની શક્તિયો રહેતી છે

૭ તેની ઉપર ૩૦ વિચારભેદ જ્ઞાન, તેની ઉપર ૩૧ કારણ જ્ઞાન, તેની નોડે ૩૨ માદસ્ય જ્ઞાન અને તેની ઉપર ભવિષ્ય જ્ઞાન એ શક્તિયો રહેતી છે,

૮ તેની ઉપર માયાના મધ્ય ભાગે દયા, તેની નીચે ૩૫ નમસ્કાર, તેની નોડે ૩૬ અધર્મિયામ, તેની નોડે ૩૭ આશા અને તેની ઉપર ૩૮ માયાના મધ્ય ભાગમાં શ્રદ્ધા એ શક્તિયો રહેતી છે

૯ માયાના પાછળ ભાગની ઉપરના ભાગમાં

હલ બુદ્ધિ વિવાદ, તેની જોડે ૪૦ ખરાખરી કર-
વાની કમ્પા, તેની ઉપર આત્મ સમ્માન અને
તેની જોડે ૪૨ દલ સંકલ્પ શક્તિ એ શક્તિયો
રહેલી છે

આ શક્તિયો કેટલી મહત્વપૂર્ણ છે, કેટલી લાભ
દાયક છે, અને તેના વિકાસથી જાતનું કેટલું
કમ્પાણી થઈ શકે તેમ છે, તેને વિચારશીલ પુરુષો
સહજમાન સમજી શકે છે તેનો વિકાસ નવજન-
નો સચાર કરીને જાતીય પ્રેમ, જાતીય બળ
અને જાતીય સમ્માન વિગેરે ગુણો ઉત્પન્ન કરીને
મુખ્ય અને આનંદની એટલી સામગ્રી એકઠી કરે
છે કે જેનો હિસાબ નહિ.

આ પવિત્ર ભૂમિની સામ્પ્રતિક રીતિ એ કમ્પા
છે કે, સત્યવત, દલ સંકલ્પ, લગવત પરાયણ,
કૃપાલુ અને કર્મવીર પુરુષોનીજ આ વખતે ઘણી
જરૂર છે

જાતમાં ઘણા મનુષ્યો ખીમના આશ્રિત તરીકે
રહે છે. દુકાનદાર, મજૂર, વજીન, જેરીમટર, લેખક
કે અમે તે ઘણા કરતા હશે તે પણ એક ખીમ
પાસેથી કાઢીને કાંઈ લાભ મેળવે છે સર્વને એક

ખીમની જરૂર પડે છે આવી પરસ્પરના પ્રેમની
આવશ્યકતા છે જ્યાં સુધી દરેકના મનમાં પ્રેમ
ન સમજવામાં આવે કે આપણને એક ખીમની
જરૂર છે અને આપણને એક ખીમનો ખર્ચ પડશે
ત્યાં સુધી પ્રેમ અને સહાનુભૂતિની ઉત્પત્તિ થશે.
ત્યારે એના પાસેજ એક ખીમને મદદ કરવાની
કમ્પા થવાની.

પ્રકૃતિ હમેશા ઉન્નતિ શીન છે તેની ગતિની
સહાયતા કરવી એ કમ્પાણીકર અને તેના રાધ
કરવો એ હાનિ કારક છે એથી મનુષ્ય માત્રનું
કર્તવ્ય છે કે તેણે હમેશા અબુદ્ધ અને ઉન્નતિ
તરફ લક્ષ આપવું જોઈએ મસ્તિક વિચારના
સિદ્ધાન્તો સફળતા અને આનંદ લાવના સૂચક છે
સામાજીક સામ્પ્રતિક રીતિનીથી એ જણાય છે કે
યથાર્થ માનુષિક શક્તિયો ક્યા સુધી ક્ષીણ થઈ
ગયા છે અને ક્યા ક્યા દુર્ગુણો મનુષ્યોમાં આવી
ગયા છે પ્રાકૃતિક નિયમો અનુસાર શિક્ષણ પ્રાપ્ત
કરીને જો આપણે સફળતાના રહસ્યોને કાર્યમાં
ઉતારીએ તે ખરાબ સ્થિતિ પડાઈ મુખ્યસ્થિતિ
પ્રાપ્ત થવા વાર લાગતી નથી

પ્રભાત શોભા.

(લેખક—જેશાળ મોતીલાલ મધુરભાઈ મહુધાવાળા.)

હજો કદ પુર્વમાં રસીલો પ્રભાત,
જાણે જાણાવે જગને, નિજનો પ્રભાવ,
છાઈ તમામ ભૂમિને નવના સુ રંગે,
જાણુ પ્રકાશીત પૂરે નિજ રૂપ દાખી. ૧
પક્ષી ગણે જાણવતાં સ્વારી ઉવાળી,
મીઠા મધુર ગિતકાં ગાઈને મઝાના,
શીનળ સમિર સ્વાળી, કરી રસિકાગી,
મીઠી મુગધિવાળો પ્રસારે છે મદ. ૨
મેઠી તિમિર પડેને કીણાં ઝરતાં,
જાણે દીપા દપકતા વરસાદ ફેરા,
જે તેજ મુજ હજવે હજવે પડે છે,
દાખી પ્રભાવ નિજને સિંહિતને બેઠે છે ૩
બાકાંડ રમ્ય પ્રભૂની લીલા જાણામે,
આછેડ અગ રચિતુ ચડી તુડી આવે
જે માનવો જીવન વર્ષિક પ્રાણ દાતા,
સીચે જીવન મધુરો ધીમાં મઝાના. ૪

આંતરિક ઇચ્છા શક્તિનો ઉન્નતિમાં ઉપયોગ.

(અનુસંધાન ગતાર્થી.)

મનુષ્ય માત્ર પોતાની ઉન્નતિ કરવાને માટે શક્તિમાન છે તે દરિદ્રતાના દુઃખમય આઘાતમાં પડી રહેવાને માટે સરળપણે નથી પણ સસારમાં જે સર્વોત્તમ વસ્તુઓ છે તેને તેમજ ઉચ્ચ સુખને મેળવવાને માટે તે લાયક છે ઘણા માણસો પોતાની ઉન્નતિ કરી શકતા નથી, અને જેની સ્થિતિમાં જન્મથી મૂકાયા હોય છે તેનીને તેનીજ અથવા તેા તેથી પણ નીચી સ્થિતિમાં મરણ પર્વત પડી રહે છે તેવું કારણ એ છે કે, તે હંમેશાં નિસ્ત્યાહી રહે છે આગળ વધવાની તેને હોંમત જ રહેતી નથી તેની આલુમાલુના મનુષ્યો પણ એવા હોય છે કે જે તેના ઉત્સાહનો ભગ કરે છે અને આગળ જતો અટકાવે છે તે કારણ છે કે આપણુ શું ગળું ? આપણી શી યોગ્યતા ? નાહક સમય સુમાવી લોકોની આંખે ચડવું મળ્યું છે તેજ સારું છે આખો લાડવી લેવા જતાં વખતે આ અર્ધી મળ્યો છે તે ન જતો રહે, એમ માની ઘણા આ ધુસો પ્રાપ્ત સ્થિતિથી તસુ પણ આગળ વરવાને માટે લામ્બગાળી થઈ શકતા નથી.

તેમને એક લગ્નરતો છોકરો મોટા દુનિયાને ધુમ્મસનાર વીર મેષોવીપત્ત ચયો હતો, એક માધારણુ ભગ્નારતો છોકરો અમેરીકાના મોટા પ્રેક્ષી ડેન્ટ ચયો હતો, એની એની વાતો અશક્ય લાગે છે પણ તેમણે સમગ્રજીવે જ્યાં સુધી આપણી પ્રાપ્ત સ્થિતિથી આપણા અતરાત્માને સંતોષ થાય નહિ ત્યાં સુધી હંમેશા ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાને માટે કમર કપી પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે તે જ પરમાર્થની ઉત્તિ સાધવામાં પણ કામ આવે છે અતરાત્માની મુશ્કેલી સામગ્રી કામ કરે, તમારો અતરાત્મા વારંવાર તમને જોવા થવા

ની ઇચ્છા કરાવે તેવા થવાને માટે ઉત્સાહ અને ધૈર્યથી પ્રયત્ન કરો અને આ જગતના સર્વોત્તમ પદને પ્રાપ્ત કરો તમારા અતરાત્મામાંથી ઉત્પત્તિ ઇચ્છાઓની સિદ્ધિને માટે તમારે ઉત્સાહિત થવું જોઈએ અને ધૈર્ય નથા શ્રદ્ધાથી પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

ઉન્નતિ દરેક માણસની યાવ છે મનુષ્યે આજગ વધવું વાતો પોતાને પ્રાપ્ત સ્થિતિમાં પડ્યા ન રહેના દિન પ્રતિદિન સર્વોત્તમ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરતા રહેવું એ ઇશ્વરીય નિયમ છે જેને પોતાનું કાંઈ માન નથી તે તરફ લક્ષ આપે, નાનામાં નાનું બીજ કે જે જાળીનમાં નાંખના એક છોડ રૂપે ઉગી નીકળે છે, તે તેનીજ સ્થિતિમાં ન રહેના દિવસે દિવસે ઉંચું વધી મોટા વૃક્ષ રૂપે યાવ છે તેમ જ એક નાના બાળકને જુવો, તેનામાં પ્રયત્ન કરવાની કેટલી ઇચ્છા હોય છે તેનામાં જ્યાં જે અક્ષરો જોતી નથી તે કુદરતી તિથિમાં નુશાર હંમેશા આગળ વધવા પ્રયત્ન કરે છે બીજા બાલકોને જોનાં જોઈ ધીમેધીમે બોમકુ, તોતકું, આ ચા, બા, વિગેરે કહી જોતનાં શીખે છે, તે આપણને આજના જોઈ અખણતું પછડાતું ચાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે ઉમ્મ થાય છે ને પડી જાય છે, તો પણ તે ફરી પડવાની બીકે કંઈ ને ભેસતું નથી, પણ ફરી ઉંચું થઈ ચાવવા લાગે છે, ઘણા બાળકો આપણને દાદરે ચડતાં જોઈ દાદરે ચડવા મડે છે ત્યાંથી પડે છે, તેને વાગે છે ને લોહી પણ નીકળે છે છતાં પગ તે ડરતું નથી કે ફરી પડવાની બીકથી નિસ્ત્યાહ થતું નથી પણ પાડુ ફરી ચડવા જાય છે આ શું બનાવે છે ? એજ કે કુદરત તેને આગળ વધવા પ્રેરણા કરે છે અને તે નિયમાનુસાર તે મોટું થાય છે આપણે પણ આ દૃષ્ટી લક્ષમાં રાખી આપણી

બ્યવહારિક અને સાંસારિક ઉન્નતિ કરવી જોઈએ તેમા વિષ્ણુ આવે તો તેથી ડરી જઈ નિરાશ થવાની જરૂર નથી, કારણ કે તમને ઇશ્વરીય શક્તિ જ આગળ લઈ જવાની ઇચ્છા રાખે છે તે તમને એક વખત વિશ્વોદી નિષ્કળ થશે તો બીજાને ખમણું બળ આપશે માટે ન્યા સુધી તમે સુખી સ્થિતિ ન પ્રાપ્ત કરો ત્યાં સુધી કોઈ પણ પ્રકારનો ભય રાખ્યા વગર પ્રયત્નના માર્ગમાં આગળ વધો.

ધણા માણનો ભણેના ગણેના હોવા જના સાત આઠ રૂપીનાના પગારમા નોકરી કરી કરે છે જેમા તેમનો પગાર વધવાનો સંભવ હોતો નથી હવે તે તેના શી રીતે આર્થિક ઉન્નતિ કરી શકે ? પણ તે ન્યા સુધી નિરાશ થઈ, પોતાની તેથી વધુ ચોગ્યતા નથી, એમ માની તેમાં પડી રહે ત્યાં સુધી તેની જરૂર થતા સુધી તે સ્થિતિ ક્ષવમ રહે તેમા નવાઈ નથી તેણે જે સ્થિતિને પકડતી હોય તો તરતજ કોઈ લાભ પ્રદ ધર્મો શોધી કાઢે જાણ્યે તરત ધર્મો ન જડતો હોય તો પોતાનો અનરુચિ ને માર્ગે જવાની સૂચના કરે તે માર્ગે જવું.

અનરુચિની ઇચ્છાને યોગ્યતા શીખવું અને દરેક કાર્યમાં ઉત્સાહ અને ધૈર્ય રાખી પ્રયત્ન કરવો.

ન્યારે આત્મચરિત્રને યોગ્યતા તે અનુસાર પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે ત્યારે આનંદ, તૃપ્તિ અને સંતોષનું જ્ઞાન થાય છે, પ્રયત્નમાં ઉત્સાહ થાય છે અને આત્માનો વિકાસ થાય છે,

મનુષ્યને ત્યારે સમગ્રમ છે કે મારામાં આ મળ વધવાની ઇચ્છા સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાની શક્તિ છે મનુષ્યનામા એક એવી અસૌકીક શક્તિ છે કે જેની સહાયથી તે આ જગતમાં મહાન પદને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

મહાન અને દિવ્ય વસ્તુઓ મનુષ્યને મારેજ ઇશ્વરે બતાવી છે અને તેથી તે પ્રાપ્ત કરવાને માટે લાયક છે, તે કોઈ જન્મારા સુધી પ્રાપ્ત સ્થિતિમાં કે દરિદ્ર અવસ્થામાં પડી રહેવા માટે લાયક નથી દરિદ્રતા એ મનુષ્યની દૈવિ પ્રકૃતિને મનુકુળ નથી પણ દૈવી ખજાનો માત્ર પોતાનામાં રહેતી દૈવી શક્તિ ઉપર મનુષ્યને શ્રદ્ધા નથી અને તેથીજ તે પોતાની દરિદ્રતા દૂર કરી ઉચ્ચ સ્થિતિ એ જઈ શકતો નથી તેને પોતાની દૈવી કૃપાને

તૃપ્ત કરવાને માટે પોતાની આત્મિક ઇચ્છાને મુક્ત હૃદયથી પ્રકાશિત કરવી જોઈએ અને વગર શક્ય એ તેની પૂર્ણતાને માટે પોતાના આત્મા ખાસે યાચના કરી જોઈએ કે જેના ઉપર આપણે સ્વાભાવિક રીતે અધિકાર છે.

આપણે હૃદય વસ્તુઓની ઇચ્છા રાખીએ છીએ અને તેને મેળવીએ છીએ અને તેની રીતે આપણી ઇચ્છાઓને આપણે જિજ્ઞાસુ બની જઈ દઈએ છીએ અને જે દૈવી ખજાનો આપણે માટે સુરક્ષિત રાખવામાં આવેલો છે તે સમુચિત કરી નાખીએ છીએ આપણે આપણી આત્મિક અભિલાષાઓની યાચના ન કરતા આપણા મનોમંદિર ના મહાન અને દિવ્ય ઉપયોગી વસ્તુઓના પ્રવેશ કરવાના દારને બંધ કરી નાખીએ છીએ આવી રીતે આપણે આપણા માનસિક ક્ષેત્રને એવું સમુચિત કરી દઈએ છીએ અને આપણો આત્મવિકાસ એટલો દબાઈ જાય છે કે આપણી કુદૃષ્ટતા અને સંકીર્ણતા આગળ આપણને કાંઈ સંસ્કૃત નથી.

આપણે વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ કે પરમાત્માનો સ્વાભાવ આપવાનો છે અને આપણી હૃદયની અભિલાષાઓને પરિપૂર્ણ કરવાનો છે આપણે કોઈ વધારે પડતું માર્ગીએ તો તેથી તેમનો ખજાનો ખૂટી પડવાનો નથી શ્રદ્ધાળુ કુલ સૂર્યના માર્ગ ચોક્કસ પ્રકાશની યાચના કરતું નથી, પણ સૂર્યનો સ્વાભાવિક ગુણ એવો છે કે તે પોતાના પ્રકાશને પૂર્ણ રીતે તેના ઉપર તેમજ અન્ય સર્વ પદાર્થોની ઉપર ફેંકે છે એક મીચુબતી સળગતી હોય ને તેમાથી કલય બીજા મીચુબતી સળગાવવામાં આવે તો તેથી કરીને પ્રથમની મીચુબતી કાર્મિ ઓછી થઈ જતી નથી કે તેને કાંઈ દાગિની થતી નથી. આપણે એક બીજા સાથે મૈત્રી બાંધ રાખવાથી આપણે આપણો મૈત્રી લાવ અને તે સળધી ચોગ્યતાના વધારો કરીએ છીએ કાંઈ ખેડાત નથી તેવીજ રીતે આત્મવળના ખજાનામાંથી આપણે જેટલું બળ લેવાય તેટલું લઈએ તો તેથી આત્મસામર્થ્યનો જે અપૂર્વ ખજાનો છે તે ખૂટી જવાનો નથી માટે આપણે આપણા હૃદયનો વિકાસ કરી આપણા આત્મ સામર્થ્યને આપણામાં જ્યાં સુધી પ્રકાશવતા નથી ત્યાં સુધી જ દરિદ્રતા વિગેરે દુઃખ સ્થિતિ રહે છે તેનો ત્યાગ કરવો અને સુખી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવી એ આપણા જ હાથમાં છે.

મનુષ્ય માત્રે જાણવું જોઈએ કે તેણે પોતાના જ્ઞાનના અવાકિક રહસ્યનું જ્ઞાન દેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ અને તેણે દેવિ સક્રિયાના પ્રયત્ન પ્રસાદને દેવી રીતે પોતાની તરફ પહોંચાવવો જોઈએ અને તેના દેવી રીતે ઉપયોગ કરવો જોઈએ જો મનુષ્યને તે દેવિ તત્ત્વનું જ્ઞાન થઈ જાય તો તે પોતાની કાર્ય ક્રિયાતાને હજારો ગણી વધારી શકે છે કેમકે તે પરીથી ઐશ્વર્ય-વિશ્વનિતા સંકલ્પોગીને દિવસેદાર બની શકે છે

ત્યારે આપણે અનંત મામર્થ્ય સંપન્ન પણ માત્માની સાથે એકામતા સાધીએ છીએ, આપણા આત્માને મન્દ્રીત કરતા માટીએ છીએ, અને આપણી અપ્રમાણિકતા, સ્વાર્થ અને અપવિત્રતાના દુર્ગંધમય કચરાને આપણા હૃદયમાંથી બહાર ફેંકી દઈએ છીએ, ત્યારે તે વખતે આપણને તે દોષોથી રહિત શુદ્ધ પરમાત્માનાં દર્શન થાય છે અને આપણને ઈશ્વરની એટલા જણાવા લાગે છે તે પછી આપણે એટલાને મમજતાં ચીખીએ છીએ અને પવિત્રતાના ઉપાસક બનીએ છીએ, તેજ મનુષ્ય ઈશ્વરના દર્શન કરી શકે છે કે જેનું અંત કરણ શુદ્ધ નિર્ભજ અને પવિત્ર છે

ત્યારે આપણા જ બહુમુલ્ય મનુષ્યોની પાછેથી સ્વાર્થયુક્ત નીચ લાકડાથી ઢાંચ લેવાનો વિચાર આપણા આત્મામાંથી નીકળી જાય, ત્યારે આપણે ઈશ્વરની એટલા સનિષ્ઠ પહોંચી શકીશું કે તે પછી વિશ્વની તમામ ઉત્તમ વસ્તુઓ આપણી તરફ આકર્ષાઈ આવશે, પરંતુ લાવો એટલો જ છે કે, આપણે આપણા જ કુટુંબો, નિચ લાકડા અને અનુભવ વિચારોથી તે દેવી પ્રસાદના માર્ગમાં વિચન નાંખ્યા કરીએ છીએ કે જે આપણા આત્માની તરફ આવી રહેલા છે કોઈ પણ અજ્ઞાન કાર્ય આપણી આંખો આગળ નાખવામાં આવેલા કાળી શાદી જેવા પદ્ધતિ સમાન છે અથવા તો જાણે તે આપણી આંખો ઉપર આવેલા પડળ જેવા છે કે જેથી આપણે ઈશ્વરને દેખી શકતા નથી. અને એટલાને મેળવી શકતા નથી પવિત્ર અને નિર્ભજ હૃદયવાળો મનુષ્ય જ ઈશ્વરને જોઈ શકે છે હુદ કાર્ય, ઈશ્વરથી આપણને વેળા ગળનાર છે

ત્યારે આપણે વિદ્યાજ દિશી જોતા ચીખી શું, ત્યારે આપણે સક્રિય વિચારો કરવાનો ત્યાગ કરીશું, ત્યારે આપણે આપણા જ સક્રિય વિચારોથી આપણા જ પગ ઉપર કુદાડી

મારવાનું છોડી દઈશું, ત્યારે આપણને જાણશે કે, તે પદાર્થ કે જેની આપણે શોધ કરીએ છીએ તે, આપણને શોધ્યા કરે છે અને તે આપણને અધવચ જ મળી રહેશે.

કોઈ પણ દિવસ એવાં શેઠાં ન રહેશે કે અમુક વસ્તુ કે જે બીજાની પાસે છે તે મારી પાસે નથી તેથી હવે શું કરીશું. આવા વિચાર કરવાથી તમે ભવિષ્યમાં કુષ્ઠ અને અધકારને જ વહેરી લો, છો જ્યાં સુધી તમે તમારા કુદૈવના વિચારોમાં મગ્યા રહેશો, ત્યાં સુધી તમે તમારી નિષ્ફળતાના અનુભવ ઉપર આધાર રાખીશો ત્યાં સુધી તમારામાં થોડી ઘણી રહેવી આત્મ જ્યોતિષ પણ છુટાઈ ગયેલી જ રહેશે અને તે તમારા ઇન્દ્રિય પદાર્થોને આકર્ષિત કરવામાં હમેશાં અમર્થ રહેશે તે તમારી ખરાબ દશાને કદી પણ સુધારી શકશે નહિ.

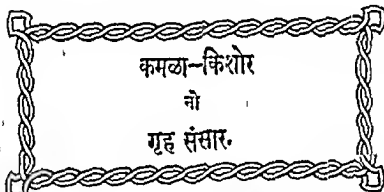
આપણો માનસિક ભાવ, આપણા ઉચ્ચ આદર્શ, જેની આપણે શોધ કરીએ છીએ તે સત્વની સમાન જ હોવો જોઈએ ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાના યાત્રા સમૃદ્ધિશાળી યવાના અકુરો પહેલ વહેતા આપણા મનમાં જ ધ્રુવે છે અને પછી જ આમ તેમ ફેલાય છે. દરિદ્રતાનો ભાવ રાખીને આપણે સમૃદ્ધિને આપણા માનસિક ક્ષેત્રમાં ફેરી રીતે આકર્ષી શકીએ કેમકે આવા દુર્લાભને લીધે જે વસ્તુની આપણે ઇચ્છા રાખીએ છીએ તે એક કચડું પણ આપણા તરફ આવતી નથી. કોઈ એક વસ્તુને મેળવવા માટે કાર્ય કરવું અને આશા રાખવી બીજી વસ્તુની એ ફેરી રીતે બની શકે કે મનુષ્ય ગમે તેટલો સમૃદ્ધિની ઇચ્છા રાખતો હોય પણ તેનું કુદૈવના ગરીબીના વિચાર, સમૃદ્ધિને આ વચનાં દ્વારને બંધ કરી નાખે છે સીત્તામય અને સમૃદ્ધિ દરિદ્રતાના અને નિરત્નારી વિચારોના પ્રવાહદારા આવી શકતાં નથી માટે પ્રથમ તેને માનસિક ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન કરતા જોઈએ જે આપણે સુખી, આનંદી, શાંત અને સમૃદ્ધિશાળી થવું હોય તો આપણે તે અનુમાર આપણા વિચારોને ગોઠવવા જોઈએ પ્રથમ વિચારદ્વારા માર્ગ સરળ બનાવી વિચાર અને ઉદ્દેશનુસાર જો વર્તન કરવામાં આવે તો પછી સમૃદ્ધિ કે સુખ વેરડું નથી

ધણા માણસો આ વિશ્વની અદ્ભુત દરિદ્રતામાં સહતા જોવામાં આવે છે, ધણને હવે શું કરીશું કદી માથે હાથ મૂકી નિવાસ મુકતા જોવામાં આવે છે અને ધણા માણસો પોતાનો આશ્રય

તિમાંથી શી ગીતે ઉદ્ધાર કરવો તેની ચુચ્ચક્ષુમા ધુઆયા કરે છે, આના માણસોના વિચારો કંઈ હોય છે અને વર્તન કંઈ હોય છે વિચાર અને વર્તનમાં આકાશ અને પાતાળ જેટલું અંતર હોય છે અને તેથી જ તેમને ધાર્યું ફળ મળતું નથી. ઘણી વાર મનુષ્યોને ધાર્યું ફળ મળતું નથી ત્યારે દેવનો દોષ કાઢે છે પણ તેમા તેમની ખૂલ છે તેમાં તેમનો પોતાનો જ દોષ છે અને જો તે દોષને શોધી કાઢી તેને યાજનાનો યત્ન કરતા હોય તો ઘણા જ દુઃખ વખતમા તેમને ધારેલી વસ્તુ પ્રાપ્ત થાય છે અપભ્રંશી જગત્સા ગમે તેરી અસાધ્ય વસ્તુ સાધ્ય થાય છે પણ જો વસ્તુ જોઈ પતી હોય તે વસ્તુ મેળવવાની ઉંધી દિશામાં

અપભ્રંશ કરવામા આવે તો કાષ્ટ વળતું નથી, પણ તેની ચોખ્ખ દિશામા અપભ્રંશ કરવામા આવે તો જરૂર તેને દર્શિત વસ્તુ મળવાની જ, એકાગ્રતા પૂર્વક કરેલા અપભ્રંશને ધૈર્યથી અને ઉત્સાહથી સતત ચાલુ રાખવામા આવે તો ગમે તેરી વસ્તુ પણ મનુષ્યને મળી શકે છે.

ગ્રાચક ! તમારે પણ જો તમારી પ્રાપ્ત સ્થિતિની કાંઈક ઉચ્ચ સ્થિતિએ જવાની ઇચ્છા હોય તો તમે પણ તમારા અંતરાત્માની અભિલાષાનુસાર મતલ ધૈર્યથી ચોખ્ખ દિશામા અપભ્રંશ કરજો તો જરૂર તમને મુખ્ય સ્થિતિ પ્રાપ્ત મળવી જ.

મકરણ પહેલું

અનાથ કમળા સનાથ બની.

સોજામાં જાણીતા પાટીદાર કુટુંબમાના વરુણભાઈ આજે મુંબાઈમાં મોટો શેરદારના ધધો કરતા હતા તે કુટુંબી ધરના, જમીનદાર અને આમરદાર હતા. સોજામાં તેમના ધરજાર તથા જમીન હતી તેમજ મુંબાઈમાં પણ ધધો મારો ચાલતો હોવાથી એકાદ માળો વસાવ્યો હતો ઘેર ચાડી થોડો, નોકર ચાકર અને અનેક પ્રધરની સાક્ષી હતી.

તેમને પ્રગમ જો પુત્રીઓ હતી જેમાંથી એકી પુત્રીનું નામ કમળા હતું અને નાનીનું નામ

દીવાળી હતું, તે અને દીકરીઓ વસ્ત્રવબાધને ત્યાં લાડમા સંજીવી હતી.

માણુમનો સદા સર્વદા એક વખત રહેતો નથી વડીમાં રાય બને છે અને ધડીમા રક પણ બની જાય છે તેમા સંજીવી ધધો એવો છે કે આજે જેવી સ્થિતિ છે તે કાલે રહેશે કે નહિ તેનો મૂખ્ય સવાલ રહે છે વસ્ત્રવબાધ પણ દલાનોતો ધધો કરતા કરતા થોડો માથાનો પણ ધધો કરતા હતા, અને ધીમે ધીમે સદો પણ કરવા લાગ્યા. તેમા તે ધધુ ઝમાયા અને જેથી વગર મહેનતે પૈસાદાર થઈ જવાનો તેમને પણ રમ પડ્યો. જેમ જેમ લાભમા સોદા થતા મડયા તેમ તેમ તેમણે પણ ધધો વધારવા માડ્યો.

દૈવ યોગે એકદમ ભાવ બેસી ગયા અને ચાર લાખ રૂપિયાની વસ્ત્રવબાધને ખોટ આવી પાડી.

દાર લોકો સ્વાભાવિક રીતે સરળ હૃદયના હોય છે તેમજ આવક પ્રમાણે કાંઈક ઉદાર પણ હોય છે. વસ્તવભાષ્યે કમાયા તેમ વાપર્યું તે વાણીયા જેવા ગાંડ કરનારા નહોતા તેથી તેમને ચાર લાખ રૂપિયાની ખોટ એ એક મહા સકટ તુલ્ય જણાઈ તેમને આવી વિપત્તિ એકદમ આવી પડશે તેનો ખ્યાલજ નહોતો, જેથી તેમની મુખી જીદગીમાં આ સકટનું વાદળ એવી રીતે અચાનક તેમના ઉપર તુટી પડ્યું કે તે સહન કરી શક્યા નહિ. મુંઝામુંઝા માલો વેચાઈ ગયો, મિલકત રેંદે રેંદે થઈ ગઈ અને છેવટે મોજાના ધરબાર ને મિલકત પણ વેચી દેવી પડી આવી રીતે જે એક વખતતા વસ્તવભાષ્ય કે જે 'વસ્તવ બાપા' ને નામે ઓળખાતા તે એકદમ નિરાધાર થઈ ગયા.

હમણાં બાપાર કરનારે લવિષ્યનો વિચાર રીતેજ પોતાનો વ્યાપાર ખીતવો બેઠાં. અને મેલા 'અગમ ભુદ્ધિ' વાપરી કામ કરવું બેઠાં. જુ. મારવાડીઓ કે મુંઝામુંઝા શેડીઓને પણ ની રીતે સટાના ધધામા દેવાળાં દાદવાં પડે છે પણ તે પોતાની બહોજલાલીમાં સારી મિલકત પોતાના ભેરી કે છોકરાને નામે ભુદી કરી દે છે જેથી માગનારાઓ તે મિલકતમાંથી કંઈ લઈ શકતા નથી અને તેનો તેજ માણસ એક વાર દેવાળું કાઢી ખાણે છોકરાને નામે કે કોઈ બીજાને નામે ફરી વેંદી ચલાવે છે આવી રીતે વસ્તવભાષ્યે કાંઈ કર્યું નહોતું અને એકદમ અણુધારી ખોટ આવી જવાથી તેમની જટીલ મિલકત કોર્ટે હરાજ કરીને માગતાવાળાઓનાં દેવા ભરી.

આ પ્રમાણે વસ્તવભાષ્ય પોતે એક વખતના 'રાજ' કહેવાતા ચિથરે હાલ ને બિખારીબની ગયા.

આમ નિરાધાર બની ગયા પછી વસ્તવભાષ્યને મહાન આઘાત થતા તે ખાટલે પડ્યા અને ચિંતામનિ ચિતામા જ મગજને ગરજી થઈ. વસ્તવભાષ્યની ખાસે છેવટે રહેવાને માટે એક ઘર અને તેમની થોડી ધણી જમીન રહી હતી અને જે કાંઈ થોડા વજા પૈસા રહ્યા હતા તે તેમના મદવાડમા દવા દારૂમા વપરાઈ ગયા! તેમની પત્નિ

પણ તેમની પાછળ જુ. બધી રીવાજને છેવટે બે અનાથ બાળાઓને મૂળી સ્વર્ગવામ થઈ ગઈ.

માતાપિતા મરી ગયા પછી વસ્તવભાષ્યને બે પુત્રી કમળા અને દીવાળીને તેમની 'ફાઈ ગંગા' મોજાજેથી નડીઆદ લાવી 'અને સાં તે બંને બાળાઓ તેમની ફાઈ પાસે રહેવા લાગી.

નડીઆદમાં દેશાધવગામા કમળા અને દીવાળીની ફાઈ ગંગા રહેતી હતી. ગંગાને કાંઈ પ્રભ નહોતી તેથી તેણે આ બે બાળાઓને પોતાની પુત્રીઓની માફક પાળી પોષી મોટી કરવા માંડી. જ્યારે વસ્તવભાષ્ય ગુજરી ગયા ત્યારે કમળાની ઉંમર ચૌદ વર્ષની અને દીવાળીની ઉંમર 'બાર' વર્ષની હતી.

વસ્તવભાષ્ય પોતે પોતાની બહોજલાલીમા આ બંને પુત્રીઓનો વેવાઈશાળ કરવાને ઉત્સુક હતા પણ વરતી શોધમનિ શોધમા તેમણે વખન ગુમાવ્યો. અને અચાનક લક્ષ્મીપતિના લક્ષ્મીલીન થઈ ગયા જેથી થોડા વર મળી શક્યા નહિ 'અરે' તરમાં બાર ગામના પાટીદારો સાધારણ રીતે કળવાન ગણાય છે. અને તેમાં વરને પૈકણ આપે તો તે કન્યાનો સ્વિકાર કરે છે જેમાં જેનું જેનું કળ તે પ્રમાણે કન્યાના બાપે વરતા બાપને પાચ' હજાર, હજાર, પાંચસો કે જેવી જેવી લાખકાત તે પ્રમાણે પૈકણના રૂપિયા આપવા પડે છે આ પ્રમાણે મોજાના વસ્તવભાષ્ય પોતેના મનમા પણ આ બંને પુત્રીઓને માટે સારી પૈકણ લગી કાંઈ સારી જગ્યાએ પુત્રીઓને દેવાય તો સાફ એવો વિચાર હતો. પરંતુ તેમનું ધાર્યું કાંઈ બન્યું નહિ અને ખોટે નિરાધાર થતા છોકરીઓ કુવારી રહી અને છેવટે તેમને પણ નિરાધાર મૂકી પોતે યાદતા થયા.

કમળા અને દીવાળીની ફાઈ ગંગા એ બંને બાળાઓને પોતાને ઘેર લાવી પોતાની પાસે જે કાંઈ થોડી ધણી પુણ હતી તે વડે પોતાનું ગુજરાન ચલાવવા માંડ્યું.

કમળા હાલ પદર વર્ષની થઈ ગઈ હોવાથી હવે તેને પરણાવવા વગર છટકા જ નથી તેવું શરીર ગૌર અને રૂપમા અદ્ભુત બન્યું.

મુખ, મધુર હાસ્ય, અને શુદ્ધાત્મી ગાલ બનત્યાના મનને ચલિત કરે તેવા હતા આ નેષ્ઠ ગગાને ઘણી ચિંતા થઈ પણ તેની પાસે એટલી પૂજા નહોતી કે તે પૈકણ ભરીને સારે ઘેર તેને પરણાવી શકે, અને ઉચ્ચ કુળના પાટીદારથી ગમે તેમ થાય તોપણ હલકા કુળમાં તો કન્યા અપાય નહિ. ધરમા ખાવા ન મળે તો જમીન જાગીર વેચીને, દેવું કરીને કે ગમે તેમ કરીને પણ દીકરી તો સારે ઠેકાણે પરણાવવી જ નેષ્ઠએ એવો બાર ગામના પાટીદારોનો રીવાજ, એટલે કરે શું ?

આ પ્રમાણે ગગાને ક્રમજાના લગ્નની ચિંતા થવા માંડી અને શુ કરવું તેનો ઉપાય શોધવા ઘાગી ગગાની પોળમા જ એક સોમાભાઈ કરીને પાટીદાર રહેતા હતા. સોમાભાઈ દેવાઈ કુટુંબના, જાગીરદાર અને આમરદાર ગણાતા હતા. તેમની વર્તણૂક ચાત, અને સામા મનુષ્યને પ્રેમથી આ-કર્ષણ કરનારી હતી. વળી તેમનો સ્વભાવ ઉદાર અને મરીય ઉપર દયા ભાવ ખતાવતો હતો તે પોતાની શક્તિ પ્રમાણે મરીમોનાં મકોડા ફર કરવા પ્રયત્ન કરતા હતા. પાટીદારોની ત્યાગતા છોકરાના પૈસા લઈ કન્યા લાવવાના રીવાજને તે ધીક્ષરતા હતા. તેઓ પહેલા વડોદરા રોડમાં સારી નોકરી ઉપર હતા પણ ઘાત ચેન્નઈ ઉપર રીટાયર થઈ પોતાને વતન નડીયાદ આવીને રહેતા હતા તે વિચાર રીત, કાર્યકુળ અને ધણા દરેક હતા જેથી અધિકારી વર્ગની પણ તેમના ઉપર સારી કૃપા રહેતી હતી

સોમાભાઈને પ્રજામા માત્ર એક જ પુત્ર હતો તેનું નામ કિશોરભાઈ હતું સોમાભાઈ તેને ભણાવવાની ખામ કાળજી રાખતા હતા પોતાની ખતથી અને પિતાની કાળજીથી કિશોરભાઈએ બી એ ની પરીક્ષા પાસ કરી હતી અને તે પછી નોકરીમા ન જોડાતા કાયદાનો અભ્યાસ કરી એલ. એલ. બી. ની પરીક્ષા પણ પાસ કરી હતી. કિશોરભાઈએ એલ. એલ. બી. થઈ પ્રથમ નડી-આદર્શ વડીલાત કરવા માંડી આ વખતે તેમની ઉમર ૨૫ વર્ષની હતી. કિશોરભાઈ હજુ મુંધી લગ્ન થયું નહોતું સોમાભાઈ કુળવાન, દેસાઈ કુટુંબના અને હજુ મુંધી છોકરા કુવારો

કેમ રહ્યો હશે તેની ચાંકા ધણીને થાય એ સ્વાભાવિક છે આજકાલ દસ બાર વર્ષના બાળકોને જ પરણાવી દેવામા આવે છે તેમા વળી કુળવાન પાટીદારને તો કન્યાની ખોટ નહિ, પૈસા અને કન્યા બંને મળે છતાં કિશોરભાઈ ૨૫ વર્ષ સુધી કુવારા રહે એ અસ્વભાવિક લાગે તેવું છે પરંતુ ખરે કારણ એવું છે કે સોમાભાઈના પુત્રના માગા તો ધણાં આવેલાં પરંતુ સોમાભાઈ પુત્રને નાની ઉમરમા પરણાવી દેઈ શુદ્ધ સંસારી બનતી દેવાનું કમ્મતા નહોતા, કારણ કે તેઓ બાલ વિવાહના સખ્ત વિરોધી હતા બીજું તેમનો એવો મત હતો કે જ્યાં સુધી પુત્ર ભણી ગણીને પોતે પોતાનું શુજ્ઞાન નિભાવી શકે તેટલું ધન કમાઈ શકે નહિ ત્યાં સુધી તેનું લગ્ન કરવું ન જોઈએ. ત્રીજું તેમનો સિદ્ધાન્ત એવો હતો કે બાળક વિદ્યાર્થી અવસ્થામા હોય ત્યારે તેને પરણાવી દેવાથી પડી તેનો જીવ ભણવામાં ચોટતો નથી. જેથી તેમણે પણ હજુ મુંધી કિશોરભાઈનું લગ્ન કર્યું નહોતું.

તેમને ત્યારે કિશોરના લગ્નને માટે પૂછવામા આવતું ત્યારે તે કહેતા કે -“ ભાઈ શી હિંતાવળ છે ? નાનપણમા બાળકોને પરણાવના એ ઘણાજ ખરાબ રીવાજ છે બાલ્યાવસ્થામાંથીજ સંસાર ચક્રમાં બાળકોને નાખી દેવાથી તેઓ પોતાની ઉન્નતિ કરી શકતા નથી અને પુખ્ત થય થયા વગર તેઓ સંસારમા પડતા વીર્યધીન બની નથી છે અને તેમનાથી જે પ્રજા થાય છે તે પણ નિર્માલ્ય થાય છે અને બાળકો જે વખતે ઉત્સાહી બળવાન, ધૈર્યવાન અને મજબૂત સ્તરીના થયા નેષ્ઠએ તેને બદલે તેઓ બાળકવત્તના પ્રતાપથી સિમિત, રોગી, ઉત્સાહહીન અને નિર્બળ ગ્રહે છે જેથી તેઓ જગતમા કાંઈ પણ મહાન કાર્યને કરી શકતા નથી. અને નાનપણમાંથીજ તે નિર્માલ્ય છોકરા છોકરીઓને મેળવી શકેલ્યની જગ-ળમા દુસાઈ જાય છે “ માટે મારે તો કિશોર પુખ્ત થયેનો યશ ત્યારેજ તેને પરણાવવો છે ”

આ વખતે કિશોરભાઈ વજીયાત કરતો હતો સોમાભાઈ જે ધરમા રહેના હતા તેની સામેના જૂ મરમો ગગા પણ રહેતો, તે વિધવા અને

આધેઃ વયની હતી. કમળા અને દીવાળી પણ તેની સાથે જ રહેતી હોવાથી ઘણી વાર તે જણે જાણી સોમાભાઈને ત્યાં જતા આવતા પાટીદારોના પથ પકડતો રીવાજ છે એટલે દિવસે પૈરા બહાર નીકળતાં નથી ધરતું કામ કાળ કરવા કે પાણી ભરવા પણ દિવસે ન જાય પણ રાત્રે કામ કરે. તે પ્રમાણેના રિવાજ ગંગા ને પણ પાળવો પડતો પણ કમળા અને દીવાળી તો છોકરીઓ હોવાથી તેમને ઝોઝો વખત પકડાઈ એટલે ધરમા શરમાઈ ખેંસી રહેવાનું નહોતું સોમાભાઈની વહુ હતાના જુના વિચારની પણ ઠીંદલ અને શાત હતી તેની ખામે ઘણીવાર ફેઈ બનીજીઓ આવી મુખ દુખની વાતો કરતી કમળાનું રૂપ એવું હતું કે તે બલ બલ્યને મોહ પમાડી કે તેમ હતું, છતાં વળી કલાગરી, ડાહી અને વેરીને પણ વસા કરી શકે તેના સ્વભાવની હતી હતા તેની ઉપર ઘણી જ મમતા રાખતી કિશોર પણ કમળાને સારી રીતે ઝાળખતો અને તેના સ્વભાવનો પણ ઘણા સસર્ગથી ભોમીયો થઈ ગયો હતો કમળા, પોતાની ફેઈ ગંગાને ત્યાં આવી નિશાળે બસવા પડી અને ખાય છ મોપડી ગુજરાતી ભણી હતી. કમળાને કાઈની લાજ કાઢવાની નહોતી તેથી તે સોમાભાઈના ધરમા છૂટથી ફરતી અને વાતચિત પણ કરતી ઘણો વખત તે ખીજ પકોડીને ત્યાં ન જતા સોમાભાઈને ત્યાં જતી સોમાભાઈની વહુ હતાને પણ તે ઘણી બહાલી લાગતી તેથી તે પણ તેને વાર વાર બોલાવતી.

કમળા મોટી થતા તેના લખની ચિતા તેની ફેઈ ગંગાને થવા માડી પણ પૈસા વગર શું કરે? એક વખત તેને આ વાત દયાળુ સોમાભાઈ પટેલને કહેવાને વિચાર થયો અને તેથી તેણે વાતની વાતમાં સોમાભાઈના પતિ હતાંબાની પાસે કમળાના લગ્નને માટે શું કરવું તે વાત જણાવી અને પોતાના દુખનાં સદર્દા કહેતી રડી પડી હતાંબા પણ દયાળુ અને પર દુઃખ લગ્નન હતો.

તેનાથી ગંગાનું રડવું સાંખી રાકવું નહિ બેથી તેણે ગંગાને ધીરજ આપી. ખીજે દિવસે હતાંબાએ પોતાના પતિ સોમાભાઈને સર્વ હકીકત કહી, અને કહ્યું કે વલ્લભભાઈ જેવા કુળવાન અને એક વખતના ધનાઢ્યની પુત્રી આ પ્રમાણે નિરાધાર થતાં કુવારી રહે કે નીચ કુળમા જાય તે કેવું ખરાબ? ધૈર્યે વારા ફેરા બધાના છે હતાંબાએ તેજા અને હાલ તેની જ આ અનાથ બાળા સારું, જેતાં આપણું હૃદય પ્રીતી જાય છે ત્રિચારી ગરીબ ગંગા ક્યાથી પૈસા લાવશે. અને તેને પરણાવશે છોકરી ભણેવી, હોશીવાર ને કુળ દીપાવે, તેવી છે બે આપની મરજી હોય તો કિશોર સાથે ઘાટ બેસાડીએ, આપણે પહેરામણી નથી બેઠતી, આપણને પરમેશ્વરે ક્યાં નથી આપ્યું! માટે આ પની શી ઇચ્છા છે?

સોમાભાઈ પણ આ સર્વ હકીકત જણતા હતા. વળી વલ્લભભાઈને પણ સારી રીતે ઝાળખતા હતા બેથી તેમને આ છોકરીની દયા આવી તેમણે કહ્યું, “બહાલી, બે તારી તેરીજ મરજી છે, તો બલે કિશોર હવે પચીસ વર્ષનો થયો છે અત્ર ધધો પણ કરે છે અને પરણાવવા યોગ્ય છે આપણે પહેરામણીનું શું કામ છે? છોકરાને લાયક તે કન્યા છે અને આપણી આબરૂ પ્રમાણે આપણો ગૃહસ્થ સાર ચલાવે તેની તે જણાય છે, માટે ખુશીથી તારી મરજી હોય તેમ કર.”

આમ નિશ્ચય કરી ગંગાની સાથે નક્કી કરી ઘણી ધામધુમથી ગંગાએ કમળાને કિશોરભાઈ સાથે પરણાવી. સોમાભાઈએ એક પાછ પણ પૈસા લીધી નહિ અને પાટીદારોના પૈસાના રીવાજને તોડ્યો આથી બે કે તેમના ભાગના કેટલાએ તેમની અદેખાઈ કરી પણ મુધરેલા જગાનામાં અને જગતપલા વર્ગમાં તેમના પ્રશસા થઈ પેપરેમાં પણ તેમની વાહ વાહ કહેવાઈ અને આવી રીતે અનાથ કમળા સનાથ બની અને કિશોરભાઈ, માથે પોતાનો ગૃહકારભાર ચલાવ મડી અપણી.

બાળકોની બુદ્ધિ અને યાદદાસ્તી વધારનાર

મેમોરાઈન.

શિયાળામાં બાળકોને ખાસ ખવડાવવા લાયક છે. આ દવાથી બાળકો ચાલક ને બહુવામાં હોશિયાર થાય છે તેમની બુદ્ધિ વધે છે આખોનું તેજ વધે છે, અગ્નિ ચક્ર આપે છે, અને શરીર પુષ્ટ થાય છે કી ફર

મોરજાથી—શિવેશ્વર ભીખાશકર—જણે છે કે મેમોરાઈથી અમારા મિત્રના પ્રતને ફાયદો થયો છે, તે તદ્દન ડોહને ગુજરાતી ત્રીજ ધોરણમાં બે વરસથી નપાસ થયો હતો તે તમારી દવાથી હાલ ગુજરાતી પુઝ કરી ટેનીંગ કોલેજમાં દાખલ થયો છે, ને હોશિયાર બુદ્ધિમાન થયો છે તેમના પ બીજો ફરે કેમીકલ વર્કસ—ગમદાવાલ.

વજનાં પહાડીસ્થાન.

૧ કામવન

કામવન મથુરાથી ૩૯ માઇલ દૂર છે ગો-
વર્ધનથી ૬૧ મીલ યથા તે ત્યાં જવાય છે
કામવન કામવેન રાજ્યને વસાવ્યું છે તેનો બધા
વેલો, એક જીર્ણ કિલ્લો પણ ત્યાં છે કામેશ્વર મ-
હાદેવનું મંદિર જે ત્યાં છે તેની સ્થાપના પણ તે
રાજ્યને કરેલી હતી. વલ્લભકુળના ગોસાવજીએનું એક
મથાન ત્યાં પણ વસાવેલું છે તેમના આરાધ્યવ
શ્રી ગોકુલચંદ્ર છે ત્યાંના પ્રદેશમાં, વિશેષ કુળિ
વૈશ્ય મંદિરોમાં તે મંદિર પ્રસિદ્ધ છે પૂર્વેક
મંદિરમાં સ્થાપેથી દેવમૂર્તિ પ્રથમ ગોકુળ-
માં હતી. મુસલમાનોના અત્યાચારના ભયથી
ભક્તો તેને જયપુર લઇ ગયા હતા ધણી વખત
સુધી તે મૂર્તિ ત્યાં રહી હતી પૂજા સામગ્રીને માટે
રાજ્યમાંથી રકમ મળતી હતી પણ તે પથના
કેટલાક સિદ્ધાંતો મહારાજને ન ઠાવવાથી તેમની
ચક્ષુ ઝાંઝી થઇ ગઇ તેથી પૂજાધિકારી ગોસાવ
તે મૂર્તિને કામવન લઇ ગયા, ત્યારથી તે ત્યાં છે.
ગોસાવજી પણ ત્યાં વસ્યા તેમના આવ્યા પછી
કામવનની આનંદ વધી ગઇ છે

વૃન્દાવનની વૃન્દાદેવીની મૂર્તિને પ્રથમ એક
શિંખરવાળા મંદિરમાં સ્થાપેથી હતી તે મંદિર
જુના ગોવિંદ મંદિરની ડાબી તરફ છે સાંભળ્યું
છે કે તે દેવિની મૂર્તિ પછું હાલ કામવનમાં
વિરાજમાન છે કામેશ્વરી દેવીનું પણ ત્યાં એક
મંદિર છે

લોકો ત્યાં કામવનને ઘણે ભાગે “કામ” કહે
છે સાંભળવા પ્રમાણે નહતું પણ કેટલાક દિવસો
સુધી કામવનમાં હતું તેથી ત્યાંના કેટલાક સ્થાન
શ્રી નગરાજ કુમારની ગાલલીલાના સ્મારક
તરીકે કહેવાય છે

વેરાહ-પુરાણાનુસાર મથુરા મહાત્મ્યમાં કામવન
માટે અને ત્યાંના વિમલકુન્ડમાં સ્નાન કરવાનું
ઘણું મહાત્મ્ય લખેલું છે કામવનના પ્રસિદ્ધ મંદિર
અને પવિત્રસ્થાન આ ગ્રામાણે છે

દત્તાત્રયારની મૂર્તિ, ધર્મરાયજીનું મંદિર, પંચ-
તીર્થ, મનોકામના તીર્થ, ચક્રતીર્થ, મહોદધિતીર્થ
નન્દો વડ, ધર્મ કુન્ડ વિમલ કુન્ડ, યજ્ઞોદા
કુન્ડ, લકા કુન્ડ, પદ્મકુન્ડ, સતાકુન્ડી કુન્ડ, સુરબી
કુન્ડ, વારાહ કુન્ડ, અને માનસી કુન્ડ

ઘણે ભાગે જ્યાં કૃષ્ણ ભગવાને રામલીલાનો
ગેજો ભર્યો હતો અને સેતુ બાંધ્યા હતા ત્યાં
લગ્ન કુન્ડ છે અને જ્યાં નંદ ઉપનંદ, ભગવા
નને ખાળામાં લઇને જે વડ નીચે બેસતા હતા
તે નંદ વડ છે તેમના નામનો એક કુન્ડો ‘નંદ
કેપ’ પણ ત્યાં છે અથાસુરની ચુકા અને સતા-
કુન્ડી રમવાની કદરાઓ યાત્રાળુઓને વિશેષ કરીને
ખતાવવામાં આવે છે નાનપણમાં જ્યારે શ્રીકૃષ્ણ
આખા મીચામણની રમત રમતા હતા ત્યારે આ
કદરાની અંદર સતાઇ રહેતા હતા અને કહે
છે કે ખોતાના મિત્રોને ચકવવાને માટે તે ચુકાતી
અંદર પેસી જતા અને પર્વત ઉપર પ્રકટ
થતા હતા

કામવનમાં એક શિવ છે તેનું નામ જમિસ-
લની સિના છે શ્રીકૃષ્ણ તેના ઉપર ચઢીને ખસી
પડતા હતા. ચિત્રચિત્ર નામની એક બીજી શિવા
પણ ત્યાં છે તે ગ્રીષ્મઋતુમાં પુણ્ય મિહિરોને બેસ-
વાની જગ્યા છે એસ્થાન ભોજન કરવાનું પણ
છે તેને ભોજન થાની કહે છે તે એક ખત્તર છે
કે જેને યાજ્ઞીની માફક કાતરેલો છે એક ચરણ-
પહાડી છે જેના ઉપર પગલાના ચિન્હ છે મુક-
નદરાની કદમ ખડી, હીડોળાનું સ્થાન, રાસ
મંડળનો ચણતરો, અને કુજમાં જળશ્યા નિગેર
સ્થાન પણ જોવા લાયક છે

કામવનથી થોડે દૂર આદિવંશી છે, તે પહાડી
જગ્યા છે તે ખિલકુન જગલમાં છે કામવન
ચક્રને ત્યાં જગામાં સુગમતા પડે છે તેની આમ
પાસ કાર્ષ સહીસામતી નથી આદિવંશી ઘણી
પહાડીની વચમાં છે તે ધણું રમણિયસ્થાન છે
વર્ષાઋતુમાં ત્યાંની શેઠા ઘણીજ રણીયામણી લાગે
છે એકાંત વાસની ઈચ્છા રાખનાર વિરકન જનોને
માટે તે સ્થાન ધણુંજ ઉત્તમ છે ત્યાં એક પત્ત-
માનંદ ભગવાનનું મંદિર છે કહે છે કે ત્યાંથી
જન્મ એકનાગ્રી શ્રી કૃષ્ણની ગાયો ચોરી ગયા હતા.

આ બનાવને યાદ દેવડાવનાર ઇન્દ્રજી અને ઇન્દ્ર
કુન્ડ પશુ ત્યાં છે

નદગામ

નદગામ એક પહાડ ઉપર વસેલું છે મધુ-
રાથી તે ૧૪ ગાઉ અને ખરસાનાથી ૨૫ ગાઉ
છે નદગામની નોખત ખરસાનામા તે ખરસાનાની
નોખત નદગામમા સભગાય છે નદ ગામનું
જીવું નામ નદીશ્વર ગામ છે પુરાણોમા નદ
ગામના પહાડનું નામ નદીશ્વર છે વ્રજના ત્રણ
પ્રસિદ્ધ પર્વત-ગોવર્ધન, નદીશ્વર અને ખરસાના
એ ત્રિદેવતા નામથી વિખ્યાત છે જાણુવા પ્રમાણે
એ ત્રણે પહાડોમા ઘણા, વિષ્ણુ, મહેશ એ ત્રણે
દેવતાઓની ઉપાસના થતી હતી તેથીજ ગોવર્ધન
વિષ્ણુનો, નદીશ્વર મહાદેવનો અને ખરસાનાને
ઘણાનો પહાડ કહેવામા આવે છે જ્યાં શ્રીકૃષ્ણના
પાળક પિતા શ્રી નદરાય રહેતા હતા તેજ ગામ
આનંદ ગામ છે પહાડના સર્વથી ઉચ્ચા શિખર
ઉપર નદરાયજીનું મંદિર છે ઘણે ભાગે આ મ-
ંદિરના જેવાજ મંદિરો આજકાલ વ્રજમા બનાવ-
વામા આવે છે

ઈસ્વીસન ૧૭૫૦ ના અરસામા આ મંદિર
ખતેલું છે તેમા એક તરફ સેજ મહેલ અને બીજી
તરફ રસોડું છે આગલા ભાગમા જગમોહન છે
મંદિર બે શિખરોવાળું છે ઉચ્ચ શિખર દિશા-
લોના વેશનાવાળું છે ખુણા ઉપર ઘુરજે છે
ઘેરાવાને લીધે મંદિર બહારથી ખૂબ મોટું જ-
ણાય છે

બીજી પ્રસિદ્ધ મંદિર શ્રીયશોધનદજીનું છે
બંને મંદિરની બનાવટ ઘણે ભાગે એક સરખી
છે અને બંને મંદિર એકજ વખતે બંનેવાં હોય
તેનાં જણાય છે

આ ગામની અદર પશુ નાનાં નાનાં કેટ-
લાંક મંદિર છે જેનાં કે શ્રી નસિદજીનું, શ્રીગિરિ-
ધારીજીનું, શ્રીરાધામોહનજીનું, શ્રીગોપીનાથજીનું
અને શ્રીનૃત્યગોપાલજીનું એ મંદિરો છે,

પદ્માડીની નીચે એક ચોખ્ખું ઘેરાવાની અ-
દર ઘણી ઇમારતો છે તેમા દુકાનો પશુ છે અને
મુસાફરોને ઉતરના માટેની ધર્મશાળાઓ પશુ છે.

તાથી કેટલેક દૂર પાવન-સરોવર છે
વ્રજના ચાર પ્રસિદ્ધ સરોવરમાં આ સરો-

વરની ગણતરી વાય છે કહેવાય છે કે, શ્રીકૃષ્ણ
પોતાની ગાયોને આ સરોવરમાં પાણી પીવડાવતા
હતા તેથી તેનું નામ પાન સરોવર કહેવાય છે.
બાકી બીજા ત્રણ સરોવર આ પ્રમાણે છે -

૧ ગોવર્ધનની પાસે વરમોની ગામમાં ચંદ્ર
સરોવર છે ૨ ખરસાનાની પાસે ગાજપુરમાં ત્રેમ
સરોવર છે અને ૩ જીં માટની પાસે માનસરો-
વર છે

સને ૧૭૪૭ માં બર્દવાનની એક રાણીએ
પાન સરોવરને પાકુ બધાંબુ હતું તે નિર્મળ
જળથી ભરેલું રહે છે તેના ઘાટ યુદ્ધ છે બ-
નાવટ વહાણના આકાર જેવી છે ઘાટ ઉપર
વિહારીજીનું એક મંદિર છે તેના દરવાજા ઉપર
એક શિલાલેખ કાતરેલો છે તે આ પ્રકારનો છે

“શ્રી રાધાગોવિંદ, શ્રી બહાધર ચૈતન્ય શ્રી પા-
વન સરોવર કુન્ડ શ્રીમતી રાણી રાજેશ્વરી, રાજની,
રતિચંદ્રી માતા શ્રી રાજા વિલોચનચંદ્રી દાસીજી રાજ
શ્રી બાહ્ય બર્દવાન શ્રી સનાતન ૩૫મી તબક્કા
બનાવી.”

આ લેખનો સવન ૧૮૦૫ છે

કહે છે કે નદ ગામમા ૫૬ તીર્થ (કુન્ડ)

છે પશુ હાલ તેનો પતો લાગતો નથી

નદગામની આબાદી સારી છે તે રેતાળ
ભૂમિ ઉપર વસેલું છે ત્યાં કંઈક પાળી ઇમારતો
પશુ છે વસ્તીના મંદિરોમાં મનસાદેવીનું મંદિર
વિશેષ પ્રસિદ્ધ છે ગામની પાસે એક જગ્યાએ
કદમ્બનાં ઘણાં આડ છે લોકો તેને ઉદવળનો
જ્યારો કહે છે

નદ ગામનો રસ્તો ખરસાન એકર અને

મહેસુલ ૫૬૨૨ નું છે પુનરીથોની પાસે એક
સનદ છે તે શાહ આલમના નખતની છે તેના
દ્વારા પરમાનંદ અને રામકિશન પુનરીથોને તે
ગામ બહીસ આપેલું છે પશુ હવે ત્યાંના માલીક
લાલાગણુના વારસો છે તે તે કનકતામાં રહે છે
નદગામનો પહાડ ગોધાવીને તેણે નિરક્ત સાધુ
ઓને મુખ્ય કર્યાં હતા, પણ લોકોની અરજીઓથી
સરકારે તે કામ અટકાવ્યું હતું ત્યાંનાં કેટલાક
ગ્રામીન મંદિરોને ઓગળાવે તોડી નાંખ્યા હતા
તેની ચરામત કચેલી જણાય છે

મનોહર કુમારી

(અનુસંધાન ગતાકથા.)

પ્રકરણ અગીઆરમું.

મનોહરના કુટુંબનો.

મનોહર કેદમાં પડ્યો તેને ઘેર શોક છવાઈ રહ્યો કુમારીના દુખનો પાર રહ્યો નહિ રામચરણે મનોહરને માટે સેસનકોર્ટમાં અપીલ નંધાવી અને તેને જામીન ઉપર છોડાવા અરજ કરાવી પણ મનોહરને જામીન ઉપર છોડ્યો નહિ અપીલ નંધાવાથી મનોહરને ઘણી કેદમાં રહેવું પડ્યું અને અપીલની મુદત પડી.

ધરમાં ધીમે ધીમે શાંતિ છવાઈ આ જગતમાં મર્વ મહન ચાલે શકે છે પોતાના હૃદયના પ્રાણ પુનઃને યમના હાથમાં સોંપીને જેવી રીતે સ્નેહમયી મા પ્રાણી થોડા દિવસ પછી હસી જાય છે, પતિના પરલોકગામ પછી પતિલક્ષ્મી કામિનીના મોં ઉપર પણ થોડો દિવસ પછી હસવું તરી રહે છે તેવીજ રીતે જેમ જેમ દિવસ જતા ગયા તેમ તેમ ધરમાં શાંતિ છવાઈ આ જગતમાં કોઈપણ શોક કે દુઃખ હોવું નથી કે જે સદાને માટે પ્રાણ સના ઉપર અસર કરી શકે માયામય સસારનો એજ નિયમ છે મૃતિનો એજ ખેન છે

દિવસ ઉપર દિવસ જતા ગયા તેમ તેમ અપીલની મુદત પાસે આવતી ગઈ મુદતને દિવસે સુનાવણી થઈ તેમાં મનોહરને છોડ્યો નહિ. અને નીચલી કોર્ટના ચૂંટાઈે બહાલ રહ્યો તે ઉપર હાઇકોર્ટમાં અપીલ નંધાવી અને તે કોર્ટ મનોહરને જામીન ઉપર છોડ્યો મનોહર જામીન ઉપર છૂટવાથી ઘેર આવ્યો તેના આવવાથી ધરમાં પાણુ શોકનું વાદળ વિખરાઈ આવનદ છવાઈ રહ્યો.

કુમારીને મનોહર આવવાથી કાર્ષિક શાંતિ વળી પણ હજી અપીલમાં જ શાય તે ખરું બીજેજ દિવસે મનોહરને તે અપીલ સળ પી કામમાં મુકાઈ જવાનું હતું અને ત્યાં બીજી કોર્ટમાં કામ કાઢેલું હોવાથી કેટલાક દિવસ રહેવાનું હતું તે વાત સાંભળી કુમારીને ધણેજ ખેદ થયો. અને તેના

હૃદયની દુખની જગ્યા પાંડી સળગવા લાગી, બીજે દિવસે મનોહર મુકાઈ ગયો અને ગઈ કુમારીએ રડવા માડ્યું. આમ કુમારીએ કેટલાક દિવસો રડી રડીને કહાડ્યા તેને ધણી પીરજ આપતાં પણ તે જાતી રહેતી નહિ. તેના નિરંતર રડવાથી સાસુ અને નણદ તેને ધમકાવા લાગ્યા. તેની નણદ કહેતી કે, “આટલા બધા ચાળા શું કરે છે? તનેજ તારો વર બહાલો હશે કેમ? તારા કરતાં મને કાંઈ મારો બાઈ જોજો બહાલો નથી. નાહક રાઈ રોઈને કતવા શું કરે છે?” આમ જ્યારે તેને વારવાર કહેવામાં આવતું ત્યારે કુમારી કહેતી કે — “મારું મન કશાથી માનવું નથી હું શું કરું? કાવ! અપીલમાં શું થયું, તે ક્યારે આવશે?”

એક દિવસે કુમારી એક પડોસણ સાથે વાત કરતાં કરતાં રડી પડી, તે વખતે ત્યાં બીજી કાંઈ નહોતું, પણ તેમાં તેની નણદ ત્યાં થઈને નીચળી પડોસણને વાત કરતાં જોઈને નણદે કહ્યું કે — “બધી શું સાંભળે છે? એનો એમ રોજ છજ કરી રહી છે તું પણ એના જેવી નવરી ક્યાથી તેને તો આખો દિવસ એજ ધસો છે એમ કહેતાં કહેતાં તે ઘેર ચાલી ગઈ પડોસણે કુમારીને કહ્યું — “શું કહ્યું?” કુમારીએ ઈસારાથી જણાવ્યું કે — “ખેન રોજ ધરમાં આમ ચાલ્યાજ કરે છે.”

આ વાત કુમારીની નણદે સાંભળી અને તરતજ બહાર આવી “અલી શું કહ્યું?” આમ કહી જનમ મારી ગિચારી કંઈથી રીમાતી કુમારીના માથામાં એક ચપ્પા મારી તેના હાથમાં છરી હતી તે કુમારીના કપાળમાં વાગી અને લો-લીની ધાર આવી કુમારી ગિચારી ગમરાઈ જઈ ધમ દમને નીચે પડી ગઈ ધબકા યતાં તેની સારું ત્યાં દોડી આવી તેણે કુમારીને પડેલી જોઈ અને માથામાંથી લોહી વહેતું જોઈ પાણી લાવી માથું ઘોઈ નાખ્યું મોં ઉપર પાણી છોટ્યું તે પછી કેટલીકવાર કુમારીને બાન આપ્યું અને હઠી બેસી યઇ

આભુઆભુ ખૈરાં બરાબ ગયાં તેમણે હકીકત કહી પશુ પોતાની છોકરીના વાંકે માના મનમાં ન વચ્ચો તેણે ધાર્યું કે જો છોકરીને કહીશું તો કદાચ વધશે માટે વહુનો વાંકે કહાડવો વાંચ્યો તેણે કહ્યું આ વહુ આવી છે ત્યારની રોજ આ પ્રમાણે કૃતવા કર્યાજ કરે છે તેને એવું કહેવાની શી જરૂર હતી મનોહર તારો તો વર થાય છે પણ તેને તો લાઇ થાય છે તેને કાંઈ બહાલો નહિ હોય! હાં, આમ રોજ ધરમાં કંકળાટ થુ કરે છે "કુમારી આ સાલળી રડતી બધે યાઈ, પશુ લોહી હળુ બધે થયુ નહોતું કુમારી લાઈપશુ બોલ્યા આલ્યા વગર ધરમાં ચાલી ગઈ અને ધરમાં જઈ પોક મૂચી રડવા લાગી

આમ મનોહરના ધરમાં રોજ ખટપટ ચાલુજ હતી, સાસુ નણુદ અને વહુનો અદરે અદરનો કંકળાટ હોવાતો નહોતો આ તરફ મનોહરની અપીલની મુદત આવી જડનેએ વધીલોનો તકરાર સાંભળી મનોહરને નિર્દોષ ઠરાવી છોડી મૂક્યો મનોહર તેજ દિવસે ઘેર આવવા નીકળ્યો અને ખીજે દિવસે ઘેર આવ્યો મનોહરના આવવાથી ગામમાં સઘળે આનંદ જવાઈ રહ્યો. કુમારી તો આનંદની તો હવે અવધીજ નહોતી

આમ વળી થોડા દિવસ મનોહરના કુટુંબમાં આનંદ જણાવા લાગ્યો પરંતુ કુમારી અને તેની નણુદ વચ્ચે જે પાડાખાર પડ્યા હતા તે તો આલ્યા જ કરતા અને મનોહરની ગેર હાજરીમાં કુમારી ઉપર સાસુ નણુદ ગણોતો પરતાર પાડતાં પશુ કુમારી હવે એની સહન શીવતા વાળી અર્ધ ગઈ હતી કે તે સઘળું સહન કરી જ કરતી.

પ્રકરણ બારમું.

તરલાનું કપટગાજ

તરલાના મનમાં કુમારીનું વૈર લેવાની ઇચ્છા પ્રબળ થઈ હતી, આ જગતમાં જે વર્ગના લયથી પછીના નથી તેઓ લોકનિદાને લીધે જ કદાચ ખરાબ કામથી રૂંદે છે તરવા પશુ તેવા જ સ્વભાવની હતી ધર્મ થુ તેની તેને ખમર નહોતી તેણે પોતાની ખેનને કુખ આપી પોતાની દાઝ ઓલવવા ધાર્યું મનોહર પોતાને કંઈ ન આવ્યો અને તે વાત કુમારીએ ઉઘાડી પાડી તેથી તરલાને ધણુ લાગી આવતું નથી કુમારીને ક્લક બસાડવા માટે તે લાગ શોધ્યાં કરતી હતી

આ વખતે મનોહરને કંઈ વેપારના ઝામ પ્રસંગે રજુન જવું પડ્યું, અને તેથી હવે કુમારી એકની છે એમ માની પોતાના વિચારની સિદ્ધિ માટે તે પ્રયત્ન કરવા લાગી તરલાને ત્યાં એક વૃદ્ધ દાસી હતી. તરલાએ તેને ચાર ઘડી રાત જતાં બોલાવી અને પૂછ્યું કે, કે "હમણા તારો રાગો કયા છે?" દાસીએ કહ્યું— "ઘેર છે"

તરલા— "કાલે તેને મારી પાસે મોકલજો."

દાસી— "કેમ ?"

તરલા— "મારે કામ છે"

દાસી— "થુ કામ છે તે તો કહો બહેન"

તરલા— "મારે તેને કાંઈ આપવું છે"

દાસીએ ધાર્યું કે મારા રામાની ઉપર તરલા

ગોહિત થઈ લાગે છે. હવે જે કામ દશે તે ખરું, પશુ કાંઈ આપશે તો ખરીને ? એમ મનમાં વિચાર કરી તેણે કહ્યું કે— "થુ આપશો ?"

તરલા— "મારે તેને કાંઈ કામ સોંપવું છે અને તેની મહેનતના પાત્ર રૂપિયા આપવા છે"

દાસી પાત્ર રૂપિયાના વાત સાંભળી ખુશ ખુશ થઈ ગઈ અને બોલી— "કયારે મોકલું ?"

તરલા— "પરમ દિવસે સાંજે માછળના નેરે જામાં તે આવે તેવું કહેજે હું તેને ત્યાં મળાશ."

દાસીના મનમાં આ સાંભળી હવે થકા નાંરહી તેણે ધાર્યું કે મારો રાગો ધણુજ રૂપિયા છે

ભલભલા માણસો પશુ તેની આગળ આખા પડી જાય છે હશે એમ વિચાર કરતી તે તો ચાલતી થઈ.

રામાની ઉમ્મર સત્તરેક વર્ષની છે, શરીર થ જીજીત અને રંગ કાળો મેથ જેવો છે અવાજ બેસના જેવો, દાંતિક અને ગામમાં નેત્યાં લકાઈ ટોટા થાય ત્યાં તે હાજર જ હોય, કોઈનું અપમાન કરવું હોય તો તૈયાર, સતિ ઝિયોને ફસાવવામાં તૈયાર, આવી રીતે રામો એ આ ગામમાં પડાતો માથુસ ગણાતો હતો ભલભલા માણસો તેનાથી પછીતા હતા. રામો માત્ર મનોહરવાના થીજ રડતો હતો મનોહરને જોતાજ તેવું નિઃકર

હૃદય કપી ઉડતું ગામના ટંડા શીસાદ બધે કરવાને માટે મનોહરે તેને ધણીવાર માર માર્યો હતો અને તેથી તે આખા ગામમાં માત્ર મનોહરથીજ પછીતો હતો

મનોહરને સજ્જ થવાની વાત સાંભળી રામાના આનંદનો પારે રહ્યો નહોતો ત્યારપછી તેવું

તેલાન વધી ગયું હતું, જે કોઈ તેની સામે થતું તેના ધરમાં રાત્રે દેવતા મૂચી આવતો અને તેથી સર્વ કોઈ તેનાથી ડગાઈને ચાલતાં હતા હાલ મનોહર પરદેશ ગયેલો હોવાથી ગામમાં તેને કા

ક્રોધે ઝડપે આજે તેથી તે મનમાં આવે તેમ વર્તેતો

તરવાની વૃદ્ધ દારી બેર આવી અને રામાને બોલાવી તરવારે કહેતી સર્વ વાત કહી સભાગથી રામા તરવાને ઓળખતો હતો તેની સુંદરતા ઉપર મોહિત થયો હતો પણ લાગ શોધતો હતો તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે “જેવી રીતે મારા મનમાં તેને મળવાનો વિચાર હતો તેવી જ રીતે તે મારા ઉપર મોહિત થઈ ગઈ જણાય છે મારા ભાગ્યને પણ પાર નહિ, હું પણ કાઝ ઓછા સુધર છું ભત્રમલી સ્ત્રીઓ મારાથી મોહિત થઈ જાય, તો તરવાને શોધીશો.”

શ્રીજી દિવસે તેને તરવાનાજ વિચાર આવ્યા ક્યાં અને મહા મુશીબતે તે દિવસ કાઢ્યો અને ત્રીજે દિવસ થયો આજે માંને તરવા મળશે એવો વિચારમાં તે કાઢ્યો કુદરતે મદમન થઈને ફરતો ત્યારે સાજ પડી ત્યારે સાજથી એક ધોધ સડ કરી માથું હોળી તેવ અતાર લગાવી, સાડે તરવાનું થયેલું દીવ્ય સુધી નીચું પહેરણું પહેરી લીધું, તે પછી હાથમાં એક મોટો ગણિવાળો વાસનો નાડો કડો લઈ રામા ઘેરથી બહાર નીકળ્યો વખત પણ થયો હતો તે ધોમે ધોમે ઘોર અધારી રાત્રે નક્કી કરેલા નવેળા પાસે આવી પહોંચ્યો ત્યાં આવી અધારામાં તે આમ તેમ જોતો તરવાની વાટ જોવા લાગ્યો

ચોડીવારે તેજ સ્થળે પાપિણિ તરવા આવી પહોંચી, તે વખતે તેના પગ ચમકી હતા, આંખો ચારે તરફ ફરતી હતી અને ચરીર કપલું હતું તે રામાથી કાંઈક જેવળા ઉભી રહી રામાએ પાતાના નાડા અવાજથી કહ્યું—“કેમ આવી કે?”

તે ગમે તેવી પણ તરવા સ્ત્રી જાતિ, પ્રપચમાં ન ફેસેતી અને ઉચ્ચકુળની હતી, તે આ અધારી રાત્રે આ રાક્ષસ જેવા કદના રામાને જોઈ અને તેને કોર ખોટા સામગ્રી થયરવા લાગી, તેનું હૃદય કપી ઉડ્યું પણ તરતજ સાવચાન થઈ હોમતથી બોલી—“હા આવી તો ખરી, પણ રામા તું જાણે છે કે તને શા માટે બોલાવ્યો છે?”

રામાએ હસીને કહ્યું—“ના બાઈ, તે તો હું જાણતો નથી.”

તરવા—“હીક, જો સાલગ મારે તારું એક ખાસ અગત્યનું કામ પડ્યું છે તે કામ તું કરીશ ખરે, કે?”

રામાએ ધાર્યું કે વળી બીજું શું કામ હશે? હું કાઈ છું તેજ કામ હશે, જોઈ તો ખરે કે શું કહે છે, એમ વિચાર કરી તે બોલ્યો—“શું કામ છે કહે, મારાથી જ્યાં સુધી જનરો લા સુધી તો તારું કામ જરૂર કરીશ જ, અને તે કરવા માટે જ હું અડી આવ્યો છું.”

તરવાએ ચોડીવાર આમ તેમ જોઈ કહ્યું—

“રામા તું કુમારીને ઓળખે છે કે?”

રામા—“કુમારી ક્યાં?”

તરવા—“મારી મોટી માની પુત્રી, મારી

બે. કુમારીને તું ઓળખતો નથી?”

રામા—“હા મનોહરવાનની નહીં” તેને તો ઓળખું છું.”

તરવા—“તેને તું ક્યાંથી પકડે ખરે કે? તે જોઈતો હતોજ કેરી રૂપાળો છે?”

રામા—“હા, રૂપાળી તો છે પણ પમપમ ની રીતે.”

તરવા—“હું તને તેને ઉપાય ખતાવીશ અને મદદ પણ કરીશ તારે તેના ધરમાં પેસી જવું.”

રામાનું હૃદય મનોહરનું નામ સામગ્રી કપી ઉડ્યું. તે મનોહરથી ખસીતો હતો, તેણે ધાર્યું કે જો તે ઘેર આવીને જાણેતો જીવતાજ ન રહેવા દે પરંતુ બીજીજ લાગે તેના પાપી હૃદયમાં કુમારીના રૂપ સૌંદર્યની લાવખાતો ઉદય થયો તરવાએજ જ્યાં મદદ કરવાની કહી છે તો પછી આવેતો લાભ કેમ જના રહે? હશે મનોહર જાણશે ત્યારે સહિ થઈ રહેશે આમ રામા વિચાર કરતો હતો તે જોઈ તરવાએ વિચાર કર્યો કે વખતે રામા ખસી જશે, તેથી તેણે તરવાએ કે, જો હું મારું આપણું કામ કરીશ તો તને એરી રૂપાળી કુમારી મળશે અને હું પણ પાછળથી તું જો કહીશ તે પ્રમાણે કરવા કશું હું.”

રામાએ ધાર્યું કે, “આતો સારો લાભ, મારા નમીનમાં વગર માથાકુટે જે બાપડીઓ, અને વળી આવી રૂપાળી! એમ વિચાર કરી તેણે હસીને કહ્યું કે,—“પણ તારી મદદ વગર મારાથી કશું જનરો નહિ.”

તરવા-ઉપાય હું તને ખતાવીશ તું કહે માંને ઘેર આવજો રૂપિયા પણ હું તને તે વખતે આપીશ

રામાએ તેની વાત કશું ન કરી, તે પછી તરવા ચાલી ગઈ રામાને તો હતું પણ વડુ આશા હતી, પણ તરતજ તરવા જતી રહી જોડેને તે પણ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો અને રામડા આતો ગાતો મસ્ત બની ઘેર ગયો અપૂર્ણ.

પુત્રોત્પત્તિ તંત્ર.

(લેખક — વૈદ્ય જ્યોત્સનામ પ્રામણ ત્રિવેદી)

૧ પારો, ગંધક, તેની કઠજથી કરી નાંદન વનના રમમાં બે પહોર ખલી વાલુકાયવદારા એક દિન પકાવી કાઢી લેવું તે માના માસો એક દ્વપમા પાવાથી જીવદત્તસા સ્ત્રી પુત્ર જન્મે છે
૨ સમજ પચ સર્પાક્ષિ, રવિવાર સમજાધર એક વર્ષુ ગવાક્ષિરે, કન્યા હસ્તેન પેરથેત

અર્થ—સર્પાક્ષિનાં મૂળ રવિવારે લાવી એક વર્ષુ ગાયનાં ધીમા કુવારી કન્યાના હાથે પૂજ્ય નક્ષત્રમાં મર્દન કરાવી યોગ્ય સમયે ઉપયોગમાં લેવશવવાથી વધ્યા સ્ત્રીને પુત્રોત્પત્તિ થાય છે
૩ દ્વજ્જટા ગાયના ધી સાથે યોગ્ય સમયે સેવન કરવાથી વધ્યાને પ્રત્યોત્પત્તિ થાય છે

આર્ય વનસ્પતિની કેટલીએક રહસ્યતા.

વિવિધ પ્રકારના ગુલકદા અને તેના લેહો.

વૈદ્યકીય વિગ્યથી અત્યંત સમુદાયમાં ધણા મોટે ભાગે “ગુલકદ” દેહન ગુનાખના કુલોતોજ ખનાવવામાં આવે છે એવી માન્યતા ચાલી આવે છે પરંતુ ગુલકદ, વિવિધ પ્રકારની વનસ્પતિઓના કુશળ વેધો ખનાવી નાના પ્રકારના જડ ઘાલી રહેલા દરદોને નાણુદ કરવાને એક આશિર્વાદ સમાન ઉપચાર થોડા કદાડે છે, એટલે ‘ગુલકદ’ ખાવામાં સ્વાસ્થ્ય હોવાથી લાંબા વખતથી નાના પ્રકારના ઔષધો લેઈ લેખને કેટલાક દરદી કટાળા ગમેલા હોય છે તેવાઓને આ ઔષધ અતિ શ્રેયસ્કર થઈ પડે તેમ છે જેથી ઔષધ અને દરદીનો એક તાર સંબધ કરવાને આ રીત અતિ ઉપકારક ગણાશે.

લીંબડાનાં કુલનો ગુલકદ.

૧ લીંબડાના કુવ (ઝીર) શેર ૩, ત્રિકટુ (મુક, મરી, પીપર) તો ૨ા, કુઓ તો ૨, પિત્તપાપડો તો ૨, પકવેલો મુરખાર તો ૫, ત્રિકુળા તો ૨ા, લોહ તો ૨, ઇદ્રવર્ણના મૂળની ભુકી તો ૨ા, સ્વર્ણમાક્ષીક તો ૨ા, વિદારીકદ તો ૨ા, લોગજીની ભુખી તો ૨ા, ખાપરીયો તો ૧, મરખખાના મૂળની ભુકી તો ૨ા, માકર તો ૬૦ આ સર્વ વસ્તુઓને ભેગી કરી એક કાચની રોપક બરણીમાં ભરી પહરથી વીસ ત્રિસ સૂર્યના તાપમાં રાખવી અને તે બરણીમાં ત્રણ ચાર દિવસે હલાવ્યા કરવું તે સર્વ

વસ્તુઓ પીગળા જાય એટલે પેક કરી રાખી મુકવું આ રીતેએ મર્વ ગુલકદ ખનાવવા

ગુલુ-રોહા, એકાતરીઆ, તરીઆ, ચોથીઆ, તેમજ વિપમજ્જર, સતતજ્જર જીર્ણજ્જર હમેશનો હાડીજ્જર વિગેરે, જ્જરોમાં તે આવતા પહેલાં બે ત્રણ વાર એક એક તોલો ખાવાથી અટકે છે પિત્તજ્જર અને સતત જ્જરમાં તાવ બરેલો હોવાથી “કવીનામન” અથવા જીજી દવા આપી શકાતી નથી ત્યારે આ ગુલકદ નિશ્ચય પડે આપી શકાય છે એટલુંજ નહિ પણ ખીજ કેટલાએક વ્યાધિ થયા પછી જે નજળાઇ આવે છે તે આ ગુલકદના સેવનથી નિવૃત્ત થાય છે તે ધાતુવર્ધક છે અને અનાગતુ સારી રીતે પાચન કરે છે ઉવડી, મોજ શરીરમાં રહેલી ખોટી મરખી મગજની નજળાઇ, આંખની ગ્રામ્, ઉચ્ચતા મારી ને આવતો તાવ આ ગુલકદના સેવનથી આ રામ થાય છે તાવને લીધે જ્યારે બરોજ વધે છે, ત્યારે લોહની સાથે મેવાથી ધણોજ શયદો થાય છે ગ્રીષ્મ શુભા કુળી નીકળતા ઝોરી, અજખમ, માતા, તુરખીની વિગેરે ત્વકલેષમાં જ્યારે કાષ્ઠ જાતની દવા અવાતી નથી અને તેથી તેની ભયકર વેદના ભોગવવી પડે છે ત્યારે આ ગુલકદ ધણું સાઈ કામ કરે છે મદરદુ ઝોરી મટી મવા પછી મામ બે માસ શરીરમાં પિત્તનો પ્રકાપ રહે છે, અને આખે શરીરે ગુમડા

કુટી નીકળે છે તે પ્રસંગે આ ગુણક ધણેજ અકસીર ઉપાય માલુમ પડશે છે એના ચાલુ સેવનથી ગળન કુટ, વાતરકત, આમડીના દર્દો કૃમિનો બોળા વિગેરે નાશ પામે છે કમળાના દરદમાં ભારે પીળાશ હાતી નથી તેવા સમયમાં આ ગુણક હતુ ચાલુ સેવન થયું હિતકારક છે એથી હૃદય ખરાબર કામ કરે છે જ્વરમાં જ્વારે આમાતિસાર, ઘર્ષ આવે છે ત્યારે બે ત્રણ દિવસ એનું સેવન કરવાથી આરામ થાય છે. વાત બાધિમા શરીરના જુદા જુદા ભાગમા સોજે રહેતો જણાય છે તેને પણ આ ગુણક દવાયે છે રતન, મુળસુષુ તથા સુખપાકમા એનું સેવન કામદાકારક છે એ રીતે જાતના રૂઢોપને દુર કરે છે, સુરક્ષના અને પ્રમેહના દરદમા અતિશય પર નીકળતું ફોય અથવા કાષ વખત લોહીની ધાર થતી હોય અને ઇન્દ્રિય બદલી માલુમ પડતી હોય ત્યારે આ ગુણક દવાક કલાકને આંતરે બન્ને તોલાનાં પ્રમાણમા ખાવાથી તેની નિશ્ચિત ધાય છે અર્થે માસ બે માસ સેવન કરવાથી એ રાગો બહુમોળથી નાશ પામે છે અને ગ્રીબ રૂઢમાં તાપની અને શરદરૂઢમા મેસેરીઆની હવા એનો અસર કરતી નથી વળી ખેગના સમયમાં આ ગુણક હતુ સેવન તેના હૃમલાથી નિશક પ્રયાવ કરે છે અને એ રીતે વાત, પિત અને દહના પ્રકાપથી બચવાને અથવા તેની નિશ્ચિતિ માટે આવા ગુણકનો છુટથી ઉપયોગ કરવો આવરવક છે

આવળનાં ફુલનો ગુણકદ.

૨ આવળના ફુલ શેર ૧ તથા સોભાગ્ય સુંદરીના ફુલ શેર ૦૧ સાકર શેર ૧ ચણકઆળ તો ૨ કુતરી ધાસના ખીજ તો ૨ ગળાની ભુરી તો ૨ કપુરકાચવી તો ૧ એતવી તો ૧ આખ કુટામચીના ફળનો ગર્મ તો ૨૧૧ સુખડ તો ૧ કેસર તો ૦૧ આ સર્વ વસ્તુઓ એકઠી કરી ને ઉપર બતાવ્યા મુજબ ગુણકદ બનાવવો ગુણ-આ ગુણકદ આખને હિતકારી છે તે પ્રદર, પ્રમેહ લોહીના, ઉનવાં, સુખપાક, પેશામની બળતરા, તથા, દાદ અને પિત્ત રામન કરે છે જંઠરમા ભારે વરમ થાય છે ત્યારે તે ભાગમાં દાદ અને ઉધડી લખલખાગે થાય છે તે સર્વે ઉપર ધણી સારી અસર કરે છે

આવળનાં ફુલનો ગુણકદ.

૩ આવળનાં ફુલનો ગુણકદ પણ ઉપર મુજબ બની શકે છે અને તે પણ ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે બનાવાય છે તેમ ગુણમાં મળતો છે

આકડાનાં ફુલનો ગુણકદ.

૪ આકડાનાં ફુલ તો ૫૦ સાકર તો ૧૦ વસતોચન તો ૧ ધંતુરાનાં પાનની ભુરી તો ૧ ૨૧૧ જોડીમદનો શીશ તો ૧ કાકડાશીંગિ તો ૨ લોખાન તો ૧ તજ તો ૧ જવખાગ તો ૧૧ અધિડાક્ષર તો ૧૧ હલદર તો ૧ પ્રવાહ તો ૧ હાથીઆથોરનો અડવાનો રસ તો ૧૦ સર્વ મેળવી ૧.૧મા બતાવ્યા ગુણકદ પ્રમાણે બનાવવો ગુણ—ખાસી, દંભ, ઊધરસ, અને કકનાં બાધિવાળાને હિતકારી છે. ધાતુપ્રીક છે

હાથીઆથોરના ફુલનો ગુણકદ.

(૫) હાથીઆથોરના અડવા ઉપરનાં ફુલનો ગુણકદ બને છે તે ત્રણે સરસ થાય છે પણ તે બેગા કરવામા ખુબ મુશીબત છે

દારૂડીના ફુલનો ગુણકદ.

(૬) દારૂડીના ફુલ તો ૪૦ કુકડવેલનાં ફુલ તો ૫૫ સાકર તો ૩૦ બોલર તો ૨ ત્રિકાં તો ૨૧૧ મરમાજો તો ૨૧૧ કડ તો ૨૧૧ ત્રિકડ તો ૨ હીમજ તો ૨૧૧

ગુણ—રેચક છે અને કૃમિ ખરજ, બધકુબ્ધ, જોઢર આદિ કમળો, સોળ વિગેરે ઉદરનાં બાધિવાળાને હિતકાર છે

ખાખરાનાં ફુલનો ગુણકદ.

(૭) ખાખરાના ફુલ (કમુડા) તો ૪૦ ખપાટનાં ફુલ તો ૫ સાકર શેર ૧ કરીઆત તો ૧ ચણકઆળ તો ૧ જવપાક તો ૨ ૫૩ વેલો સુરોક્ષર તો ૨ કુલાવેલો ટકણ તો ૨ બહુશળી તો ૨ આ ગુણકદનો ઉપયોગ—તોહીપરના જાડા, સુખપાક સુદોષ દરસ, પ્રદર, તાવની મરમી કંદમાં પડતુ લોહી તથા પરમો અને પેશામના અનેક રોગ ઉપર પ્રયત્ન છે,

કેરડા રાઈ સરગવાનાં ફુલનો ગુણકદ.

(૮) કેરડા રાઈ, મગગો ત્રણેના ફુલો શેર ૨ સાકર શેર ૦૧૧ ત્રિકડ તો ૨૧૧ ગોચર કાર તો ૨૧૧ પચકાર તો ૨૧૧ અન્નમો તો ૨૧૧ ગુણ—પૌષ્ટિક અને પાયક છે બરોળ,

અનુચિત જલોદર, વાતરોગ-દમ, યજ્ઞ. સહિવા
વિગેરે દરો ઉપર હીતકારી છે

કેટલાએક દરદી વાચે રહી જાય છે ત્યારે
ઉપરનાં કુલોનું સાક કરી કોષ વખત ખાય છે
આમલીનાં કુલોને શુલકંદ.

આમલીના કુલ (ઘોર) શેઠ ૧ તેને પ્રથમ
મીઠું તોલા ૨૥ સાથે યોળી સૂકવી નાંખવો પછી
ઉપયોગમા લેવો અજમો તોલા ૨૥ મિત્રક તો
૨૥ ઝેરકાચવાની કુચી તોલા ૧ ત્રિકટુ તો ૨૥
સિંધવદાર તોલા ૨૥ આ સર્વ ભેગુ કરી સાકા
ગી ચામણી કરી તેમા નાખી દેવું

શુભ્ર — દીપન પાચન છે પેટચુક અને આક્રો
મટાડે છે અને રૂચી ઉપજાવનાર છે અથ
ર્જામા આ શુલકંદ ધણી ઉપયોગી છે અને
અનાજનું સારી રીતે પાચન કરે છે તથા પચ-
નની છુટ સારી થાય છે. એનાથી વાતજન્ય
દોષ શાન્ત થાય છે

પ્લેગની અજમાવેલી ગોળીઓ.

ત્યા વીશેષ પ્લેગ હોવાના કારણથી મોટાપર
ઉપકાર થાય અને અર્થ પ્રાપ્તિ પણ થાય એવા
હેતુથી પ્લેગની મારી ખામ અજમાવેલ અસરકાર-
ક દવાની કૌમત આપને ધનાયન કરે છે તે તે
બનાવી ગરીબોને મદદ અને પૈસાપાત્રને પૈસા
લભ આપવા અને મરણપત્રી સપાદન કરી
પરીણામ જાણાવશે (વખીસ નદરોમ નાગેસરી)
ધનીશીયા (પખીતા) તોલા ૪ એળીયો
તોલા ૪ વછનાગ તોલો ૧ કડુ તોલા ૨ કાળી
છરી તોલા ૨ સમુદરોપનાં પી તોલા ૨ ખીપર
તોલા ૪ કપુર તોલા ૪ પારદગધકવી દમળી
તોલા ૨ સોમક તોલો ૦ બધાને ધતુરાના અગર
બાગના રસમાં વાટી ગોળીયો ચણેલીથી નરો
ગોદી મટાણા જેવડી દરવી દિવસમાં ૩-૪ ગોળી
દેવાથી ફેર ચકર બકવાદ નવર સતીપાત માયાનો
દુખાવો ધત્તાદી જાડુ મારક સમી જાય છે.

વિવિધ નોંધ

આજુ માસમાં રાક્ષસરૂપ ધારણ કર્યા પછી
પાંચ વર્ષે લગાઈ બધ થવાના
લગાઈબધ સમાચાર તમે સામળ્યાજ દરો
પ્રથમ બલોરિયા પડયું પછી
તુર્કિયાએ થયું અને છેવટે જર્મની પણ થયે
આ-યુ અમેરીકાની મદદ આવી પહોંચતા બાજી
પશ્ચાત્ત અને મિત્ર રાજ્યોની જીત થવા મીડી,
ફરમો પાછા હઠવા મડયા અને છેવટે મધાઈ
કરવાની તેમને ફરજ પડી હાલ લગાઈની સુતેલ
થવાના તદનામા ઉપર સહી થઈ ગઈ છે અને
જેથી લગાઈ બધ પડી છે, જર્મન કેસરે ગાદીનું
ગણનામું આપી દીધું છે અને સત્તા ખોલ બેઠો
છે દવે સુલેહની સરનો નક્કી કરવા માટે તમામ
રાજ્યોના પ્રતિનિધીઓ એકઠા થઈ બલિબર્માં
લગાઈ ન થાય તેની સગો નક્કી કરી દે એટલી
જ વાત છે તેમાં રતતત્ત્વનો દિમાયતી અમેરી-
કાનો પ્રેસીડેન્ટ પણ જશે હીદના પ્રતિનિધિ ત
રીકે સર-મલેન્દ્રપ્રસન્નજિદા અને બિઝાનેરના
ના-મ્હાગમને આપણી સરકારે મોકલ્યા છે
અ મિંદા અને ૧૯૧૬ ની સાલમા મુબાઈની

કોશિમના પ્રમુખ હતા અને આઠા રાખીએ છીએ
એકે દવે કાયમતી સુલેહ થઈ દેસમા પણ સુલેહ
શાંતિ પથારો અને વેપાર ઉદ્યોગ વચરે.

સુતેહની વાત સામગી કાપડ બજારના શેર
બજારના, અને ખીજી ધણી વસ્તુ
ભાવનો એના ભાવ ઉતરી ગયા છે, અને
ધટાડો નેતા સદાથી ભાવ વધ્યા હતા.
તેથી ચીજોના ભાવ બેસી ગયા છે

જેમા ધણી વેપારીઓને ખોટ ખમવા વખત આ
બો છે લગાઈની અસલા મોઘવારીથી પ્રગ્વર્તમ
ગમી ગયો હતો કાપડ તો શુ પણ દરેક ચીજ
એટલી મોંઘી થઈ ગઈ છે કે તેનો ગરીબ વરે
શી રીતે ઉપયોગ કરવો એ અમલ થઈ પડ્યું
છે હવે પણ મૂજબ ભાવ થશે કે કેમ તેની
કેટલાકને ચકા રહે છે કાગળોના પણ એટલા
બધા ભાવ વધી ગયા છે કે આમાગી મગજ વિ
રૂઢ પણ હલકા ટાગળો પચીમ રૂપીએ રીમના
વાપરવા પડે છે કે જે એ રૂપીએ રીમ મગતા
હતા દવે મથરે દવાદહી કરી છે અને તેની જ
માથે લગાઈ બધ પડી છે તો ભાવ નાલા થયો.
એવી આશા છે.

કાળેર વર્તાવી રહેતો પેલો ઇન્દુએકાનો ત્રાસ પશુ ઝાઝો થયો છે, અને ગયા અકર્મા કરેલી પ્રાર્થનાનો ઇશ્વર સત્કાર કર્યો હોય એમ લાગે છે, અને અમે આરા રાખીએ છીએકે યોગ્ય વખતમા મુદેહસાંતિ પથરાઇ, મોક્ષવારી ઝાઝી થશે.

આજી સામે દુષ્કાળનો ત્રાસ વધતો જાય છે એટલે અનાજ, ધી, તેલ, કૃષ્ણ દુષ્કાળ વિગેરે ખાવાની વસ્તુઓનો મોઢી જ રહેવાનો સંભવ છે. અને હવે અમારા ધારવા પ્રમાણે આજી સાથે પછી સર્વ રીતે રાજ અને પ્રજા ઉપર આવેલું દુષ્કાળ ને સંકટનું વાદળ વીખરાશે અને આવતી માસે સવ પ્રકારે લીલાદહેર થશે સુરક્ષાને પશુ આ ચાર વર્ષથી લડાઇમા પેસાટકા પૂરક વેરવા પડ્યા છે અને આ સામે દુષ્કાળમા વેરી ગરીબોને બચાવવા પડશે અને આરા રાખીએ છીએ કે સરવર સર્વત્ર શાંતિ સ્થપાય એવી ઇશ્વર કૃપા કરશેજ

આજી મામમાં રાજકીય પરિવર્તન નડીઆદમા ભરાઇ હતી તેની સાથે રહેને પરિવર્તન, રાજકીય સંસારનો સુધારો કરનારી પરિવર્તન વડા અને અત્યંત (ડિઝા-સ ગી)નો ઉદ્ધાર કરનારી પરિવર્તન પશુ ભરાઇ

હતી. જેમા પહેલી અને છેલ્લી પરિવર્તન પ્રમુખ આ. મી વીકલભાઈ ઝવેરભાઈ પટેલ હતા રહેને પરિવર્તન પ્રમુખ કોનીકવના તત્રી મી હોર્નિંગેન હતા અને સંસાર સુધારાની પરિવર્તન પ્રમુખ નાજીતીના સુધારક રા. આ. રમણભાઈ મહીપતરામ નીલકંઠ હતા પરિવર્તનમા ભાષણો યથા, ઠરાવો મયા, હજારો રૂપિયા ખર્ચાયા, અને ત્રણ દિવસ રહી સવે વેરાઈ ગયા રજા શું થયું તે તો હવે પછી જણાશે.

રાજકીય પરિવર્તન

રાજકીય પરિવર્તન પ્રમુખનું ભાષણ લખ્યું હતું અને રાજકીય બાબતોમા આગળ લઈ જનાર હતું તા ૧૬ મીએ આ. મી વીકલભાઈ મી હોર્નિંગેન, અને રા. આ. રમણભાઈ સર ધસ કહાડ્યું હતું. ૧૨ વાગે પરિવર્તન ભરાઈ હતી જેમા પ્રથમ વેદમાતરનું ગીત ગાયા પછી સ્વાગત કમીટીના પ્રમુખ મી ગોપાળદાસ પિઠારી દાસ દેસાઈનું ભાષણ થયું હતું તેમાં તેમણે ધારાસભાની સીધી ને બહોળી ચુટણીનો પ્રશ્ન, કોમવાર પ્રતિનિધિતત્વ અને જમીન મહેસુલ ને જમીનને લગતા સવાલો ચર્ચા હતા. તેમજ

એકતી રિયલિટી સુધારવા સબધી, મહેસુલમાં યોગ્ય ઘટાડો કરવા સબધી, તેમજ ગુજરાતમા દુષ્કાળાદી ખડતાં સંકટોથી બચવા માટે નહેરો વીગેરેનાં બાંધકામ કરવાના, રેલીનો ધધો બધ કરવાના વિગેરે વિષયો સારી રીતે ચર્ચા હતા

તે પછી પરિવર્તન પ્રમુખપદ આ. મી વીકલભાઈ પટેલને આપવાની રા. આ. રમણભાઈ દરખાસ્ત મૂકી હતી તેને યોગ્ય ટોકા મળતા તેમણે પ્રમુખપદ લઈ પોતાનું ભાષણ વાંચના માડ્યુ તેમાં પરિવર્તન, ઉત્પત્તિ, વિશિષ્ટતા અને ઉપયોગીતા વિષે, ગુજરાતમા પડેલા દુષ્કાળ, જમીન મહેસુલ અને ખેતીવાડી વિષે, મુખ્યમંત્રી મહેસુલી રોજનીતિનો ક્ષતિકાસ, આપ ખાતા સબધી, મોન્ટેગુ-ચેમ્બર્લેની સુધારાની યોજના સબધી ધારાસભાનું જધારણ, કોમવાર પ્રતિનિધિ તત્વ, સ્ત્રીઓના હક સબધી અને બીજી મહત્વનું વિષે ચર્ચા કર્યું હતું

૧૭-૧૮-૨૮.

બીજો દિવસે પરિવર્તન ભરાતા પ્રથમ ઠરાવ મી સોરાબજી અડાજીયા, મી કાછીયા અને ગુજરાત સમાના મત્રી રા. શીવાભાઈ મોતીભાઈ પટેલના અવસાન માટે શોક પ્રદર્શિત કરનારો અને શ્રીમાન સન્નાટને વિજય માટે આનંદ દર્શાવનારો ઠરાવ સર્વાનુમતે પસાર થયોહતો પછી ૨ સુચેક અને સાંત્રાનપની પરિવર્તન કોમિસ અને મોરનેમ લીગની કાર્યવાહક કમીટીઓએ ચુટણી હીલ્લ પ્રતિનિધિઓ દેવ જોઈએ. (૩) લડનમાં કોમિસ અને લીગની ખાસ બેકકો નીદ નો પ્રજામત ઉઠાડી પ્રજા આગળ જહેર કરવા માટે ભરવા બલામણ કરવાનો (૪) કોમિસ અને લીગના પ્રતિનિધિઓને સુધારાની યોજના વિષે સચ્ચાઓનો મત સ્પિટિસ સરકાર અને પ્રજા આગળ રજુ કરવા ઇચ્છેડ જવાની પરવાનગી આપવાની સરકારને વિનંતી કરવાનો ઠરાવ રજુ પુસાર હતો (૫) તે પછી મી એમ આર બમનજીએ કોમિસના સ્વરાજ્ય વિષે ઠરાવોને અનુ મોદન આપતા ૧ લખાણ દરખાસ્ત મૂકી હતી તે સર્વાનુમતે પસાર થઈ હતી તે પછી (૬) મુખાઈને સપૂર્ણ સ્વરાજ્ય આપવાની મી જમનાદાસ દારકાદાસે દરખામ મૂકી હતી જે સર્વાનુમતે મજુર થઈ હતી (૭) તે પછી વિષય રિભાજ

અને મતાધિકાર સબધી રીપોર્ટ કરવા સરકારે જે કમીટીઓ નીમી છે તેમા કોએમ અને લીગના પ્રતિનિધિઓ નીમ્યા નથી તે માટે વધી દર્શાવ નારો ને ક્યાં ખાતા સરકારના હાથમાં રાખના અને ક્યાં પ્રગ્ને સોપવા તેનો વિચાર કરી રીપોર્ટ કરવા અને કમીટીઓનું કામકાજ જાહેર રીતે કરવા વિષેનો હરાવ મી મનસુખનાથ આત્મારામ ખાસ્તરે રજુ કર્યો હતો જે સર્વાનુમતે પસાર થયો હતો, તે પછી (૮) જીલાવાર ચોકાના ચુટાયલા સભાસદોનું એક મંડળ નીમવા કે જે મની મલાહ વગર અગત્યના વહીવટી કુક્રમે થઈ શકે નહિ તેવી મતલબનો સરકારને બહામણુ કરવાનો હરાવ તેમજ (૯) મતાધિકારની કમીટી સમક્ષ, ધારાસભાના બધારણુ વિષે યોજના રજુ કરવા એક કમીટી નીમવાનો હરાવ થયો હતો. (૧૦) તે પછી ફજા કરોડ રૂપિયાનો નવો બેાળ દિદ ઉપર નીખવાના વડી ધારાસભામાં પસાર થએલા હરાવ સામે વાધો જાહેર કરવાનો હરાવ યોગ્ય હતો અને તે પછી બીજા દિવસ ઉપર દાન-રત્ન યુક્તવી રહી હતી

(તા ૧૮) બીજે દિવસ-પ્રારંભમાં વહેમા તરમું ગીત ગવાયા પછી રા. સા. દાદુભાઈએ (૧) જમીન મહેસુલનો આકરો ઝોઝો કરવાનો હરાવ રજુ કર્યો હતો જે સર્વાનુમતે પસાર થયો હતો. તે પછી (૧૨) તળાવા, નદી કે કુવાના પાણીના ઉપયોગ માટે હિમાયત આકારવામા આવેશે છે તે કર પાણી ન મળવા છતાં પણ સેવાય છે આકાર બધ કરવાનો હરાવ રજુ થયો હતો જે પ્રસાર થયો હતો તે પછી (૧૩) મી જમનાદામ દારકાંદાસે મી વીઠ્ઠલભાઈ પટેલે વડીધારાસભામાં કોષ જુદી જુદી જનના બેદિ દુરિ-પુરુષનુ લખ તે જુદી રાતિના હોવાથી એકાધ દેસર ગણાવુ ન જોઈએ એવો જે ખગડો રજુ કર્યો હતો તેના સિદ્ધાંતને સ્વીકારનારો અને તેમા સુધારો કરવા માટે રીપોર્ટ કરવા કમીટી નીમવાનો હરાવ રજુ કર્યો હતો જે પમાર થયો હતો તે પછી (૧૪) ખેડૂત, દુશનદારો અને વસવાયા પામેથી જે વેડ કરાવવામા આવે છે તે ગેરકાયદેસર છે તેવો પ્રગ્નમત ફેળવી તે બધ કરવાનો હરાવ મી. વલ્લભાઈ ઝવેરભાઈએ મૂક્યો હતો

જે પસાર થયો હતો તે પછી (૧૫) વગસાદન વરસવાથી પાક નિષ્પન્ન થયો છે તો સરકારે કુ-કાજ દુરતજ જાહેર કરવાનો, મહેસુલ મુક્તથી રાખવાને આદ કરવાના કુક્રમે આવતા માસની ચર્યાતમા બહાર પાડવાના, તમાની આપવાના, ધાસ માટે કુવા માટે, ને ખી માટે તમાની આપવાના, કાપેલા જંગલોમાં ફેગેને ચરવા જતા દેવાની, પડતર કીમતે ધાસ વેચવાની, હવાડા કરાવવાની, કોત આપવાની, કુકાળનાં કામ ઉધાડવાની, અનાજ ને ધાસ સસ્તે ફરે વેચવાની સરકારે તજવીજ કરવી જોઈએ તેવો હરાવ પસાર થયો હતો તે પછી (૧૬) ગામમાં ને થડો બહાર રહેવા જનાર માણસોની પામેથી મકાન બાંધવા માટે જમીન મહેસુલ ઉપરાત હડને ભાડૂ સેવાય છે તે ન સેવા માટેનો હરાવ મી ગોકર્ગદામે રજુ કર્યો હતો જે પસાર થયો હતો તે પછી (૧૭) મુનીસીપાલીટીના સભાસદોને સરકારે એથ મે છરટેટ નીમવાનો હરાવ પસાર થયો હતો તે પછી (૧૮) ઉન્કમટેક્સનાં નવા ફોર્મમાં શુ સુધારો કરવા ની જરૂર છે તેનો વિચાર કરી રીપોર્ટ કરવા અ મલદારને પ્રગ્નના પ્રતિનિધિઓની કમીટી નીમવાનો ને તે રીપોર્ટ ઉપર વિચાર કરી નવો ખરડો આવતી વડી ધારાસભામાં મૂકવાનો ને ત્યાં સુધી નવાં ફોર્મો ફરજીઆન ન બરાવવાને તે મંજૂરી ફોજદારી કામ ન ચલાવવા માટે કુક્રમે કાઢવા સર કાગે વિનતિ કરવાનો હરાવ મી માલેકલાલ હરિલાલે રજુ કર્યો હતો જેને મા જેઠાલાલ દેવચર દેવેએ ટેકા આપવાથી તે હરાવ પમાર થયો હતો તે પછી (૧૯) દરેક ગામમા ગોચરો માટે જમીન છૂટી મૂકી ગખવાનો (૨૦) જે હપતેથી જમીન મહેસુલ સેવાનો (૨૦) નવી સત્તા પ્રકારે ધારણુ કચેલી જમીન લેમ સેવામાં આવે છે માટે તે નવીન પદ્ધતિ બધ કરવાની અને (૨૧) રેરેના ત્રીજા વર્ગની હાડમારીઓ દુર કરવા માટે ધટતા પગલા બગવા એક દાર્બવાદી કમીટી નીમવાના હગવ પમાર થયા હતા તે પછી પ્રખુખ્તો ઉપકાર માની આવતી પરિવદ મુરત બરવાના આમન નુને કચુત રાખી ખગિદ વિસ-જન થઇ હતી.

નદીઆદમાં તા ૧૭ મીના રોજ રહેલી
પરિષદ બરાબ હતી જેમાં પ્ર
રેદેવે પરિષદ થમસ્વાયત કમીટીના પ્રમુખ
મી ગોકળદાસ દારદાસ તથા-
દીએ ભાષણ કર્યા પછી પરિષદના પ્રમુખ મી. હોની-
મેને પોતાનું ભાષણ વાંચ્યું હતું પછી રહેલા પડતી
હાડમારીઓ સમઘી દરારો પસાર થયા હતા
તા ૧૮ અને ૧૯ મીએ નદીઆદમાં મસાર
મુધારા પરિષદ બરાબ હતી
મસાર મુધારા જેમાં ગ્વાગત કમીટીના
પરિષદ પ્રમુખ મી ચંદ્રદાસ નર્મદા
ચંદ્ર ૫૬માએ પોતાનું ભા
ષણ વાંચ્યું હતું જેમાં એ મી પટેલે વિનિતિ
લગનનો જે ખરડો વડી ધારાસભામાં રજુ કર્યો
છે તે મંજૂરી ઓળોની સ્વતંત્રતા માટેના વિષયો
મંજૂરી હતા તે પછી પરિષદના પ્રમુખ રા બા
મજુમાઈ મહીપતરામે પોતાનું ભાષણ વાંચ્યું
હતું જેમાં વિધવાવિવાહ સબધી, પરદેશમનની
હુદ આપવા સબધી, જાનિમેદ ન રાખવા સ
બધી, એ મી વીદ્યમાઈ પટેલે જાનિમેદ વગરના
લગ્ન કાપેસર દરાવના માટે વડી ધારાસભામાં
રજુ કરેલા બીજા સબધી મિગેરે રિપયા ચર્ચા હતા
તે પછી શ્રી અનસુયા બહેન સારાભાઈએ
બીજા મજુરોને બ્યાજમી રોજ મગરા માટે તેમના
કામ કરવાના કલાકો કમી કરવાનો દરાવ રજુ
કર્યો હતો જે પસાર થયો હતો
તે પછી બીજે દિવસે સામાન્ય તરફ
પદાદારી પ્રદર્શિત કરવાનો, એ મી
વીદ્યમાઈએ વડી ધારાસભામાં "કાષ
પણ હિંદુ બ્યક્તિઓનું લગ્ન તે બ્યક્તિએ એવું
ગીતિની નધી એથી ગેરકાયદેસર ન ગણાવુ એમ
એક જે બીન રજુ કર્યું છે તેના આશયને સંજો
આપવાનું તે તેમાં મુધારા કરવાનો દરાવ મી
વિભાકરે રજુ કર્યો હતો જેને સો વિદ્યામૌરી
નીલકંઠે રોકા આપ્યા પછી પાસ થયો હતો તે
પછી (૩) ગાંધીજીના મેદાબેદોનો વર્ણુ વ્યવસ્થાને
નામે જાચાવ કરવો વાસ્તવિક નવી તબો અને
ગાંધીમધનો દુર કરવા, પેદા નાનો એકત્ર કરવા
એવળ વ્યવહાર હોય ત્યાં લગ્ન કરવાનો સમા-
જને બનામજુ કરવાનો દરાવ પસાર થયો હતો
તે પછી (૪) ઓળોની પોતાની શક્તિઓનો

સપૂજ્ય વિકાસ કરવા માટે પુરોષોના સમાજ તકો
મગવા ઓળોની સ્વતંત્રતા વધારવાના, અને
હિંદુ શ્રીમદળ જેવી સંસ્થાઓ સ્થાપવાનો દરાવ
પાસ થયો હતો તે પછી, (૫) મી મગનભાઈ
ચતુરભાઈએ બીન વગના સમાજ તકો અલગીને
મગવા માટે અને તેમને સ્થાપી અસ્પર્શતાના
કલક્યાથી મુક્ત કરવાનો દરાવ રજુ કર્યો હતો
જે પાસ થયો હતો તે પછી (૬) જે વિધવાઓને
પુનર્લગ્ન કરવાની મરજી હોય તેમને તેમ કરવા
હુદ આપવા ને જે વિધવાઓને પુનર્લગ્ન કરવા
ધમ્મ ન હોય તેમને વિધવાવિધાઓ દ્વારા આલો
દાર ને સમાજસેવાની તકો આપવાનો દરાવ પાસ
થયો હતો પછી (૭) બાળકગનનો રીવાજ બંધ
કરવાનો, બીજી પલિન પરજુવાના રીવાજને નાબુદ
કરવાનો અને કન્યાવિક્રમ અને વસ્ત્રિકવની શિલ્પ
ઓને નાપસંદ કરી તે બંધ કરવા હિંદુસમાજને
બનામજુ કરવાનો દરાવ સો વિદ્યામૌરી નીલકંઠે
રજુ કર્યો હતો જે પસાર થયો હતો (૮) ૫૨
દેશમનના પ્રતિષ્ઠા દુર કરવાનો, (૯) ૫૬નો
રીવાજ રોવાકુટવાનો રીવાજ, શુભ પ્રસંગોએ
વધુ ખર્ચ કરવાનો રીવાજ બંધ કરવાનો દરાવ
પાસ થયો હતો તે પછી (૧૦) તે પછી દરેક
મ્યુનીસીપાલિટીને પોતાની હદમાં પ્રાથમિક કેળવણી
ફરજીયાત કરવા વિનિતિ કરવાનો અને બેનીવાડીને
હુદર ઉલોમની કેળવણીનો વધુ પ્રસાર કરવાનો
સરકારને વિનિતિ કરવાનો દરાવ પાસ થયો હતો
(૧૧) કન્યાઓને પ્રાથમિક શાળાઓની મંખ્યાના
વધારો કરવાનો, મહિલા વિલાલથોની નાલ લે-
વાનો દરાવ પાસ થયો હતો તે પછી (૧૨)
અગ્રાવ મરજી અટકાવવાના ઉપાય કરવાનો, (૧૩)
ગામેશામ સમાજસેવાના મહો સ્થાપવાનો અને
કાપવાહક મહા નીમવાના દરાવ પાસ થયો હતો
તે પછી પ્રમુખનો કપકાર માની પરિષદ વિસર્જન
થઈ હતી

અત્યંત (દેશ) ની પરિષદ :

તા ૧૮ મીએ રાત્રે એ મી. વીદ્યમાઈ
પટેલના પ્રમુખપણા નીચે અત્યંતની પરિષદ બરાબ
બરાબ હતી અને તેમાં તેમને કેળવણી આપવા
માટે, કેટલાક શિષ્યાની લખણી પણ થઈ હતી.

ભાગ્યોદય.

અમેરિકામાં જન્મ મહેના કરી યુનિવર્સિટીની પ્રદ્ધિ મેળવનાર સ્વામી શ્રી અત્યંતર

અધિપતિ અને પ્રધાન,

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૬૬

એપ્રિલ સને ૧૯૧૮,

અંક ૨ નો

વિષયાનુક્રમણિકા.

હરપતે નિમજ્જ માસ અર્થે સાધન સાધવા સાધકાને ઉપદેશ ..	૪૩
કાર્યની સફળતામા વિજય થી રીતે મેળવવો ..	૪૪
સતિ સુભોચનાદેવી ..	૪૫
મનના ત્યાગ ..	૪૫
આશીર્વાદી વિનુદાનદેવનું ચરિત્ર ..	૪૭
વિચિત્ર સ્વપ્ન ..	૬૧
જાહનવી અને સુમના ..	૬૬
ઉપદેશ ..	૭૦
કુમાર દરશી ગ્ણાયામણી ..	૭૧
પ્રાચીન વિષય ..	૭૭
સત્કાર્ય કરો ..	૭૪
વિદ્યવિજય મ યાવળી ..	૭૫
અનુભવસિદ્ધ ઉપચારો ..	૮૦

અધિપતિ અને પ્રકાશક,
જોડાસાલ દેવશંકર દવે.
અમદાવાદ.

સૂચના.

ભાગ્યોદયનું નવું વર્ષ માર્ચ માસથી શરૂ થાય છે. માટે નવીન આલોકનો તારો નામ તોધાવવા દરેક અંક દર મામની ૧ લી તારીખે નિયમમર બહાર પડે છે શિરનામ બદલાવનારે પોતાનો આલોક નંબર જરૂર લખવો

ભાગ્યોદયના આલોકને આ વર્ષે રાજ્યપિ નામની અલગ ઉપયોગી નવલકથાનું પુસ્તક મેટ મળે છે અને તે નવા સુધી ગ્રાંટીમાં દશે લા સુધી મળશે તેથી નવા આલોક થનારે તુરતજ નામ તોધાવી તે છુક મગાવી લેવી કામગીરી અસલ મોઢવારી છતાં ભાગ્યોદયનું લવાજમ હવે પણ રૂ ૨-૦૦ રાખ્યું છે અને ભેટના પોસ્ટેજ ૦-૨-૦ સાથે રૂ ૨-૨-૦ તું લવાજમ ભેટનું પુસ્તક વી પી ફરીને દરેક આલોક પામેથી વસુલ કરનામા આવે છે તેના આલોક થનારને નીચેના બીજા સામો મળે છે

	કોમત	આલોક પાસે
શ્રી ચરકસંહિતા—વૈદકનો અમૂલ્ય ગ્રંથ	૫-૦-૦	૪-૦-૦
વિનોદચંદ્ર—રસમય નવલકથા	૧-૦-૦	૦-૧૨-૦
વૈદ્ય માને વૈદક ભાગ ૧ લો—વતસ્પતિ વિભાગ	૦-૧૨-૦	૦-૮-૦
વૈદ્ય માને વૈદક ભાગ ૨ જો (રસાયન પ્રકરણ)	૦-૧૨-૦	૦-૮-૦
ધર્મો વૈદ્ય—વૈદ્યનું ઉપયોગી પુસ્તક	૨-૦-૦	૦-૮-૦

ભાગ્યોદયના આલોકને, અને નવા આલોક થનારને સર રવિન્દ્રનાથ ટાગોરકૃત ગાજાપ નામનું લગભગ બેમા પાનનું વાર્તાનું પુસ્તક કે જેની છુટક કોમત રૂ ૧ છે તે મળત મળે છે ને ઉપરાંત ઉપરના પુસ્તકો આપી કોમતે સરતા મળે છે જેથી લવાજમ રૂ ૨, તો ભેટના પુસ્તકોમાજ વળી જાય છે અને માસિક તો મળત તરીકેજ મળે છે માટે દરેક આલોક અંકે બળે નવા આલોક તુરતજ ફરી મોકલવાં

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

કાયદાનો શિક્ષક. (બીજી આવૃત્તિ.)

બહાર પડી ચુકી છે તેવી અદર ફેજાદારી, દેવન્યુ અને દીવાની નાના મોગા ધણી કાયદાઓનો સમજાવે છે કોમત રૂ ૮-૦ છે તે પુસ્તકના સબંધમા વિદ્વાન અમલદારો રૂ ૬ છે તે વાગી ખાતી કરે

વડોદરા રાજ્યના-ન્યાયમંત્રી મે. રા. બા. ગોવીંદભાઈ દાથીભાઈ દેશાઈ બી. એ એલ. એન. બી. લખે છે કે-રા રા જેઠાલાલ દેવશંકર દેવકૃત "કાયદાનો શિક્ષક" એ નામના પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તિ મારા જોવામાં આવી હતી તેમ હાલમા સને ૧૯૧૭ આખર સુધીના સુધારો વધારા સાથે નવીન આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થઈ છે, તે પણ મારા જોવામાં આવી છે આ પુસ્તક દરેક માણસને કાયદાની સાધારણ રીતે વ્યવહારોપયોગી માહિતી મેળવવાનું એક સારું સાધન પુરું પાડે એવું છે, અને તેથી તે દરેક જણે પોતાના ઘરમા રાખવા જેવું છે એકજ પુસ્તકમાં દિવાની, ફેજાદારી તથા મુલકી સબંધી તમામ માહિતી મળે એવું ચુજરાતી ભાષામાં આ એકજ પુસ્તક છે અને સાધારણ જામનોમાં વધીકને મેર જવાની તરીકે ન લેતાં દરેક માણસ જરૂરની કાયદા સબંધી માહિતી તેમથી મેળવી શકે એવું ઉપયોગી છે

ભાગ્યોદય એપ્રિલ-અમદાવાદ

ભાગ્યોદય

પુસ્તક ૬ કું

મે અને ૧૯૧૮,

અંક ૩ ને

વિષયાનુક્રમણિકા.

૧	શ્રદ્ધ મંદિરમાં પ્રવેશી આત્માથી અગ્નિભર્યે અનુભવ કરવા અવને ઉપદેશ	૮૧
૨	વિષયીવૃત્તિ પ્રતિ તિરસ્કાર મુખ વચનો	૮૧
૩	સ્મૃતિ	૮૧
૪	મનુષ્યનો અન્ય ઉપર પાતો પ્રભાવ	૮૮
૫	કુળનો બાર ધીમ્મને ગિર	૯૦
૬	વચન ધમ્મના	૯૬
૭	સતિ શુદ્ધિનાની	૯૬
૮	મહાભારતના પ્રધાનપાત્રો	૯૮
૯	રાધારામી સંપ્રદાય	૧૦૧
૧૦	શ્રી જગદીશચંદ્ર મોહન સાંખ્ય	૧૦૧
૧૧	સ્વચરતથી શરીરને મજાતી જન્મનાશ અને નિર્મળ પતા રોગો	૧૦૭
૧૨	અહિંસા સામાજ્ય	૧૦૬
૧૩	રોગોના સમઘમા દરદીનોની જવાબદારી કહેલે અંગે ને	૧૧૧

અધિપતિ અને પ્રકાશક,
જેઠાલાલ દેવશંકર દવે,
અમદાવાદ.

સૂચના.

ભા.ગો.દયનુ નવું વર્ષ માયે માસથી શરૂ થાય છે માટે નવીન આહકોએ તાજાં નામ નોંધાવવા દરેક એક રૂ. મામની ૧ લી તારીખે નિયમનુર બંધાર પડે છે શિરનામુ બદલાવનારે પોતાનો આહક નંબર ૧૩૭ લખવો.

આફ્રીકાના જે આહકોનું લવાજમ પાડી છે—તેમણે તુરતજ શી ૪ નો પોસ્ટલ ઓર્ડર મોકલી બેટ મગાવી લેવી, નહિ તો બેટ ખૂબી પડેથી મળી શકશે નહિ.

ભા.ગો.દયના આહકને આ વર્ષે રાજધિ નામની અત્યંત ઉપયોગી નવલકથાનું પુસ્તક બેટ મળે છે અને તે જ્યાં સુધી શીટીકમા દશે ત્યાં સુધીજ મળશે તેથી નવા આહક યનારે તુરતજ નામ નોંધાવી તે છુક મગાવી લેવી કાગળોની અસલ મોઢવારી છતાં ભા.ગો.દયનું લવાજમ હજુ પણ ૩ ર-૦ જ રાખ્યું છે અને બેટના પોસ્ટલ ૦-૨-૦ સાથે ૩ ર-૨-૦ નું લવાજમ બેટનું પુસ્તક વી પી કરીને દરેક આહક પાસેથી વસતુ કરવામા આવે છે.

તેના આહક યનારને નીચેના જીજ લાભો મળે છે

	કોમ્પ	આહક પાસે
શ્રી ચગતસંહિતા—વૈદ્યકનો અપ્રદ્ય ગ્રંથ	૫-૦-૦	૪-૦-૦
વિનોદવ્યંદ્ર - રમય નવનકથા	૧-૦-૦	૦-૧૨-૦
વૈદ્ય યાને વૈદ્યક ભાગ ૧ લો—વનસ્પતિ વિભાગ	૦-૧૨-૦	૦-૮-૦
વૈદ્ય યાને વૈદ્યક ભાગ ૨ જે (રમાયન પ્રકરણ)	૦-૧૨-૦	૦-૮-૦
ધરનો વૈદ્ય—વૈદ્યકનું ઉપયોગી પુસ્તક	૨-૦-૦	૦-૮-૦

ભા.ગો.દયના આહકને અને નવા આહક યનારને સર રવિન્દ્રનાથ ટાગોરકૃત રાજાધિ નાનું લગભગ બેઠા પાનનું વાર્તાનું પુસ્તક કે જેની છુટક કોમ્પ ૩ ૧ છે તે મલત મળે છે. ઉપરાંત ઉપરના પુસ્તકો ઓછી કોમ્પને સસ્તાં મળે છે જેથી લવાજમ ૩ ર, તો બેટના પસ્તકોમાજ વળી જાય છે અને માસીક તો મફત તરીકેજ મળે છે માટે દરેક આહકે અંકેક બળે નવાં આહકો તુરતજ કરી મોકલવા.

વ્યવસ્થાપક ભા.ગો.દય—અમદાવાદ.

સુંદરી સાથી—શ્રીઓની શક્તિની ખાસ દલા છે કો ૩ ૧-૦-૦ તથા પાટલી-ની ર્કમિન ૩ ૨-૮-૦ નહિ પણ ૩ ૨-૧૦-૦ મળી કે દેવે રેખીકન નર્દમ અમદાવાદ.

કાયદાનો શિક્ષક. (બીજી આવૃત્તિ)

બંધાર પડી ચુકી છે તેની અદર ફાજદારી, રેવન્યુ અને દીવાની નાના મોગ ધણી કાયદાઓનો અશલુ કરેલો છે કીમત ૨ ૮-૦ છે તે પુસ્તકના સંબંધમા વિદ્વાન અમલદારો શુ કહે છે તે વાચી ખાતરી કરો.

વડોદરા રાજ્યના ન્યાયમંત્રી મે ગે જા ગોર્ધાદભાઈ કાથીભાઈ દેશાઈ ખી એ એવ એન ખી લખે છે કે--રા રા જેઠાલાલ દેનરાઠર દવેકૃત "કાયદાનો શિક્ષક" એ નામના પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તિ મારા જોવામાં આવી હતી તેમ હાલમા સને ૧૯૧૭ આખર સુધીના સંધાગ વધારા સાથે નવીન આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થય છે, તે ખુબ મારા જોવામા આવી છે આ પુસ્તક દરેક માણસને કાયદાની સાધારણ રીતે વ્યવહારોપયોગી માદિતી મેળવવાનું એક મારૂ સાધન પુરૂક પડે એવું છે, અને તેથી તે દરેક જણે પોતાના ધરમા રાખવું જેવું છે એકજ પુસ્તકમાં દિવાની, ફાજદારી તથા મુલકી સંબંધી તમામ માદિતી મળે એવું યુગરાતી ભાષામા આ એકજ પુસ્તક છે અને માધ્યમજી બાબતોમા વધીવતે રેર જવાની તરફી ન લેતા દરેક માણસ જરૂરની કાયદા સંબંધી માદિતી તેમાથી મેળવી શકે એવું ઉપયોગી છે.

ભા.ગો.દય ઓફીસ—અમદાવાદ

સુચના.

ભાગ્યોદયનું નવું વર્ષ આરંભ માસથી શરૂ થાય છે. માટે નવીન આલોક્યે તોજીદે નામ નોંધાવનાં દરેક એક દર માસની ૧ લી તારીખે નિયમસર બહાર પડે છે સિગ્નામું બદલાવનારે પોતાના આલોક નંબર જરૂર લખવેલું.

આફ્રીકાના જે આલોકોનું લવાજમ બાકી છે—તેમણે તુરતજ થી ૪ નો પોસ્ટલ ઓર્ડર મોકલી બેઠ મગાવી લેવી, નહિ તો બેઠ ખૂટી પડેથી મળી શકશે નહિ.

ભાગ્યોદયના આલોકને આ વર્ષે રાજધિ નામની અત્યંત ઉપયોગી નવલકથાનું પુસ્તક બેઠ મળે છે અને તે જ્યાં સુધી શીલીકમાં હશે—ત્યાં સુધીજ મળશે તેથી નવા આલોક ધનારે તુરતજ નામ નોંધાવી તે બુક મગાવી લેવી કાગળોની અસહ્ય મોઢવારી છતાં ભાગ્યોદયનું લવાજમ હવે પણ ૩ ૨-૦ જ રાખ્યું છે અને બેઠના પોસ્ટલ ૦-૨-૦ સાથે ૩ ૨-૨-૦ નું લવાજમ બેઠનું પુસ્તક વી પી કરીને દરેક આલોક પાસેથી વસુલ કરવામાં આવે છે—

	દીર્ઘમત	આલોક પાસે
શ્રી ચમુક્સંહિતા—વૈદ્યકનો અમૂલ્ય ગ્રંથ	૫-૦-૦	૪-૦-૦
વિનોદચંદ્ર રમય નવલકથા	૧-૦-૦	૦-૧૨-૦
વૈદ્ય ચાને વૈદ્યક ભાગ ૧ લો—વનસ્પતિ વિભાગ	૦-૧૨-૦	૦-૮-૦
વૈદ્ય ચાને વૈદ્યક ભાગ ૨ જો (રસાયન પ્રકરણ)	૦-૧૨-૦	૦-૮-૦
ધરનો વૈદ્ય—વૈદ્યકનું ઉપયોગી પુસ્તક	૨-૦-૦	૦-૮-૦

ધનવાન—સુધારા વધારા માટેની બીજી આવૃત્તિ બહાર પડી છે કાગળોની મોઢવારીથી બુક નક્કો બની છે માટે તોજીદે મગાવી લેવી કો ૩ ૫-૦

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

સુંદરી સાથી—ત્રીજીની શક્તિની ખાસ દ્રશ્ય છે કો ૩ ૧-૦-૦ તથા બાટલીની દીર્ઘમત ૩ ૨-૮-૦ નહિ પણ ૩ ૨-૧૦-૦ રાખી છે

ફર્મે કેમીકલ વર્કસ અમદાવાદ.

કાયદાનો શિક્ષક (બીજી આવૃત્તિ)

બહાર પડી ચુકી છે. તેની અદ્ય દેશદારી, એવન્યુ અને દીવાની નાના મોગા ધણા કાયદાઓનો સમાવેશ કરેલો છે દીર્ઘમત ૩ ૮-૦ છે તે પુસ્તકના સખધમાં વિદ્વાન અમલદારો સુધે છે તે વાંચી ખાતરી કરો

વડાદાર રાજ્યના ન્યાયમંત્રી મે ગ બા ગોવિંદભાઈ હાથીભાઈ દેસાઈ બી એ એન એન બી હળે છે કે—રા ગ—જેઠાવાલ દેવચંદ્ર દેવેશ “કાયદાનો શિક્ષક” એ નામના પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તિ મારા જેવામાં આવી હતી. તેમ હાલમાં સને ૧૯૧૭ આખર સુધીના સુધારા વધારા સાથે નવીન આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થઈ છે, તે પણ મારા જેવામાં આવી છે આ પુસ્તક દરેક માણસને કાયદાની માધારણ રીતે વ્યવહારોપયોગી માહિતી મેળવવાનું એક સાફ માધન પુર્ણ-પાઠે એવું છે, અને તેથી તે દરેક જણે પોતાના ઘરમાં રાખવા જેવું છે એકજ પુસ્તકમાં દિવાની, દેશદારી તથા મુલકી વ્યવહારની તમામ માહિતી મળે એવું ગુજરાતી ભાષામાં આ એકજ પુસ્તક છે અને માધારણ બાબતોમાં વધીલને યેર જવાની તરફી ન લેતા દરેક માણસ જરૂરની કાયદા સખધી માહિતી તેમાંથી મેળવી શકે એવું ઉપયોગી છે

ભાગ્યોદય ઓફીસ—અમદાવાદ

વર્ષ

૭૬.

શારીરિક માનસિક અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ કરાવનાર

માસિક.

અંક

૫ મો

ભાગ્યોદય

વિષયવાનુક્રમશિક્ષા

વિષય	પૃષ્ઠ
૧ પરમાત્મ વિભૂતિ પ્રતિ આરબ્ધ વર્ણવતિ	૧૪૫
૨ સ્વરૂપાનુસર કરનાર સાધના ઉદ્દ્યોગ	૧૮૫
૩ વર્તમાન સિધ્ધિમા ફેરફાર કરવાનો ઉપાય	૧૪૬
૪ સ્વાપ્ન સાક્ષાત્કારો વનિગી પ્રાપ્તિના (મો મ દેશાઈ)	૧૮૮
૫ રૂઝના	૧૮૯
૬ શિષ્ય પરીક્ષા	૧૫૦
૭ અમેરિકા અને યુરોપમા નવાની મુસાફર,	૧૫૫
૮ વસતિ યમુના	૧૬૧
૯ સતિ સુનોચના દેવી	૧૬૪
૧૦ મત્રજાની એક અદ્ભુત સંજિવન દૃષ્ટાન	૧૬૮
૧૧ વર્ષદની આશા	૧૬૮
૧૨ ખોરા- અને સ્વચ્છતા	૧૭૦
૧૩ તન્દુરસ્તી માટે સુખસાધના ઉપાયો	૧૭૪
૧૪ વૈદ્ય દૃષ્ટા	૧૭૪

ગુણાર્થ.

મને ૧૯૧૮

અધિપતિ અને પ્રગણક,
જેઠાલાલ દેવશ કર દલે.
ભાગ્યોદય ઑફીસ.

, અમદાવાદ.

વાર્ષિક

લિપાગ્રમ

રૂ ૨-૦-૦

ભાગ્યોદય ગ્રેમ—અમદાવાદ

હિંદુસ્તાન

પ્રાદ્ય

શીલીંગ ૪.

સુચના.

ભાગ્યોદયનું નવું વર્ષ આરંભ થાય છે માટે નવીન આદર્શોએ તાજી નામ નોધાવવા દરેક આદર માસની ૧ લી નાનીએ નિયમમર બહાર પડે છે શિરનામું બંદ શાવનારે પોતાનો આદર નજર નરર લખવો.

આફીકાના જે આદરોનું લેવાનું બાકી છે— જે તુરતજ ગી ૪ નો પોસ્ટલ ઓર્ડર મોકલી બેટ મગાવી લેવી, નહિ તો બેટ ખૂટી પડે” મળી શકશે નહિ.

ભાગ્યોદયના આદરને આ વર્ષે રાજધિ નામની અલગ ઉપયોગી નવમકયાનું પુસ્તક બેટ મળે છે અને તે જ્યાં સુધી શીતીકમાં હશે ત્યાં સુધીજ મળશે. તેથી નવા આદર યનારે તુરતજ નામ નોધાવી તે ખુદ મગાવી લેવી કાગળોની અસંખ્ય મોંઘવારી છતાં ભાગ્યોદયનું લવાનું હવે ૫૫ રૂ ૨-૦ ના ગ્રાન્યુ છે અને બેટના પોસ્ટલ ૦-૨૫-૦ સાથે ૩ રૂ-૨-૦ નું લવાનું બેટનું પુસ્તક વી પી કરીને દરેક આદર પાસેથી વસુલ કરવામાં આવે છે.

તેના આદર યનારને નીચેના બીજા લાભો મળે છે

	કિંમત	આદર પાસે
શ્રી ચરકમંદિતા—વૈદ્યકનો અમુલ્ય મધ.	૫-૦-૦	૪-૦-૦
વિભોદય દ્વ—રસમય નવસકથા	૧-૦-૦	૦-૧૨-૦
વૈદ્ય યાને વૈદ્યક ભાગ ૧ લો—વનસ્પતિ વિભાગ.	૦-૧૨-૦	૦-૮-૦
વૈદ્ય યાને વૈદ્યક ભાગ ૨ જે (રમાયન પ્રકરણ)	૦-૧૨-૦	૦-૮-૦
પરનો વૈદ્ય—વૈદ્યકનું ઉપયોગી પુસ્તક	૨-૦-૦	૦-૮-૦

ધનવાન—સુધારા વધારા સાથેની બીજી આશ્ચિત્તિ બહાર પડી છે કાગળોની મોંઘવારીથી જુજ નમ્નો છપાવી છે માટે તાજીદે મગાવી લેવી કો ૩ ૫-૦

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ

સુંદરી સાથી—સ્ત્રીઓની શક્તિની ખાસ દ્રશ્ય છે કો ૩ ૧-૦-૦ ત્રણ ખાટનીની કિંમત ૩ રૂ-૪-૦ નહિ પણ ૩ રૂ-૧૦-૦ ગણી છે

ફ્રે કેમીક્સ વર્ક્સ અમદાવાદ.

કાયદાનો શિક્ષક. (બીજી અવિષ્કિત.)

બહાર પડી ચુકી છે. તેની અલગ રજીસ્ટ્રારી, રેવન્યુ અને દીવાની નાના મોટા ધણ કાયદાઓનો સંબંધ કરેલો જ કિંમત ૬ ૮-૦ છે તે પુસ્તકના સંબંધમાં વિદ્વાન અમલારો ચુકે છે તે વાચી ખાતરી કરે.

વડોદરા રાજ્યના ન્યાયમંત્રી મે. રા. બા. ગોવિંદભાઈ હાથીભાઈ દેવાઈ બી એ એસ એલ. બી લખે છે કે—રા રા જોડાવાલ દેવચંદર દેવેન “કાયદાનો શિક્ષક” જે નામના પુસ્તકની પહેલી આજી મારા જેવામાં આવી હતી તેમ. હાલમાં સને ૧૯૧૭ વ્યાખર સુધીના સંધારા વધારા સાથે આશ્ચિત્તિ પ્રસિદ્ધ પદ છે, તે પણ મારા જેવામાં આવી છે આ પુસ્તક દરેક માણસને કોર્ટની સાધારણ રીતે વ્યવહારોપયોગી માહિતી મેળવવાનું એક સારું સાધન પૂરું પાડે એવું છે, અને તેથી તે હોદ્દા જણે પોતાના ઘરમાં રાખવા જેવું છે. એકજ પુસ્તકમાં દિવાની, રજીસ્ટ્રારી-તથા મુલકી સંબંધી તમામ માહિતી મળે એવું સુજારાતી બાબમાં આ એકજ પુસ્તક છે અને સાધારણ જાણનામાં વધીયને મેર જવાની તરફી ન સેતાં દરેક માણસ જરૂરની કામદા સંબંધી માહિતી તેમથી મેળવી શકે એવું ઉપયોગી છે

ભાગ્યોદય ઓફીસ—અમદાવાદ

વર્ષ

છંદુ.

ગ્રંથ

૬૬૧

ગાંધીયોગ્ય અને આધ્યાત્મિક ઉત્થાપનકાર

ભાસિક.

ભાગ્યોદય

વિપયાનુક્રમણિકા

વિષય

પૃષ્ઠ

૧ સકલ વિગ્રહી રતિન રહેવા માટે ઉપદેશ	૧૭૭
૨ વિગ્રહને અનુરૂપ છવન ઉપર થતી અસર	૧૭૭
૩ દિવ્ય શક્તિ યાને સકલ શક્તિ	૧૭૮
૪ ગીતામાં અન્ય શાસ્ત્રોના સિદ્ધાન્તોનો સમાવેશ	૧૮૩
૫ પુષ્કાલ અને ત્યાગ મેળો	૧૮૫
૬ મનોહર-કુમારી	૧૮૮
૭ મન્તિવાદની કામગીરી	૧૯૩
૮ મેધદૂત કાપાળાર	૧૯૭
૯ તિર્ત્થ યાત્રા	૨૦૦
૧૦ વિવિધ મોષ	૨૦૧
૧૧ મંચ સમાર	૨૦૫
૧૨ હાસના ઉપાયો	૨૦૬
૧૩ વેદ દુષ્ટા મંત્ર	૨૦૭
૧૪ અપરિચિત વનસ્પતિ	૨૦૮

અધિપતિ અને પ્રકાશક,

જેઠાલાલ દેવશ કર દત્ત.

ભાગ્યોદય ઓફીસ,

અમદાવાદ.

વાર્ષિક

લેવાજમ

રૂ. ૨-૦-૦.

ભાગ્યોદય પ્રેસ-અમદાવાદ

લિટ્ટરેટાન

બહાર

શીલી જ. ૪.

સુચના.

ભાગ્યોદયનું નવું વર્ષ માર્ચ માસથી શરૂ થાય છે માટે નવીન પ્રકરણો તારીખે નામ નોંધાવવા. દરેક એક દર માસની ૧ થી તારીખે નિયમમર બહાર પડે છે

આફ્રીકાના જે આફ્રીકાનું લવાજમ બાકી છે—તેમણે તુરતજ ચી. ૪ મોકલવા
ભાગ્યોદયના પ્રાહરને આ વર્ષે રાજધિ નામની અત્યંત ઉપયોગી નવલકથાનું પુસ્તક ભેટ મળે છે ભાગ્યોદયનું લવાજમ હજુ પણ રૂ. ૨-૦ ની રાખ્યું છે અને ભેટના પોસ્ટેજ ૦-૨-૦ સાથે રૂ. ૨-૨-૦ નું લવાજમ ભેટનું પુસ્તક વી. પી. કીને વસુલ કરવામાં આવે છે

તેના પ્રાહર ધનારને નીચેના બીજા લાભો મળે છે	કૌમત	પ્રાહર પાસે
શ્રી ચરકમહિતા—વૈદ્યકનો અમૂલ્ય મથ	૫-૦-૦	૪-૦-૦
વિનોદચંદ્ર—રસમય નવલકથા	૧-૦-૦	૦-૧૨-૦
વૈદ્ય યાને વૈદ્યક ભાગ ૧ શો—વનસ્પતિ વિભાગ.	૦-૧૨-૦	૦-૮-૦
વૈદ્ય યાને વૈદ્યક ભાગ ૨ જે (રમાયન પ્રકરણ)	૦-૧૨-૦	૦-૮-૦
ધરનો વૈદ્ય—વૈદ્યકનું ઉપયોગી પુસ્તક	૨-૦-૦	૦-૮-૦

ધનવાન—સુધારા વધારા સાથેની બીજી આવૃત્તિ બહાર પડી છે કાગળોની મોઢવા-
નીથી જુન નકલો છપાવી છે માટે તારીખે મગારી લેવી કો રૂ. ૫-૦

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

સુંદરી સાથી—સ્ત્રીઓની શક્તિની ખાસ દ્રશ્ય છે કો રૂ. ૧-૦-૦ પણ ખાટલી-
ની કીમત રૂ. ૨-૪-૦ નહિ પણ રૂ. ૨-૧૦-૦ રાખી છે
હવે કમીકય વર્કસ અમદાવાદ.

કોજાદારી રેવન્યુ અને દિવાની તમામ કાયદાનું એકજ પુસ્તક
કાયદાનો શિક્ષક. (બીજી આવૃત્તિ.)

ખાલી જવા આવી છે કી રૂ. ૮-૦-૦ પોસ્ટેજ ૦-૮-૦ જેના સળધમા પુનાના
લીસ્ટ્રીક્ટ અને સેમન્સ જડજ મે ચિમનલાલ એન મહેતા. એમ એ એલ એલ બી
લખે છે કે,—તમારું પુસ્તક કાયદાનો શિક્ષક મળ્યું, તેમાં તમામ ઉપયોગી કાયદાઓનો સમાવેશ
કરેલો છે તેમાં લોડ અને મુમલમાન શો પણ છે—જેથી ગુજરાતી જજનારા વર્ગ માટે તમે
એક લાખા વખતની ખોટ પૂરી પાડી અને મુકલતનું કાર્ય ઘટ્ટું છે તે પુસ્તક ગુજરાતી જજનારા,
વકીલો, મેજિસ્ટ્રેટો, રેવન્યુ ઓફીસરો અને જડજને અને કાયદાના અભ્યાસીઓને ઘણું જ ઉપ-
યોગી ધષ પડશે એટલું જ નહિ પણ તે પુસ્તક એટલું બહુ ઉપયોગી છે કે તેને રેફરન્સ માટે દરેક
કાયદા જજનાર માણને પોતાના ટેમલ ઉપર દરરોજ રાખવું જ જોઈએ હું તમારું આ કાર્યમાં
તમને શુભેક મળે તેવું ઇચ્છું છું

મુબાઈ હાઇકોર્ટના જડજ નામદાર લખુભાઈ આચારામ શાહ એમ એ એલ એલ
બી લખે છે કે,— તમારું પુસ્તક મળ્યું છે તે પુસ્તકમાં ઘણા નાના તથા મોટા ગુજરાતી
કાયદાઓનો સમાવેશ કરેલો અનુક્રમણિકા ઉપરથી જણાય છે, અને આવો મમદ ઈચેજ નહો
જણનાર કાયદાના કોષ ગુજરાતી વિદ્યાવિનિ ઉપયોગી થાય તે અસાધ્ય છે

મુબાઈ-સ્કૉલકાઝ હોર્ટના વડા જડજ નામદાર મુજુલાલ મોહનલાલ ઝવેરી લખે છે
કે,— કાયદાનો ચિપક એ નામનું પુસ્તક મળ્યું છે અગ્રેજીથી અનલજ એવા ગુજરાતી માણને
એ પુસ્તક ઉપયોગી ધષ પડવાનો મમલ છે અને હું ધારું છું કે ગુજરાત તથા કાગીલાવાડના
દેશી રાજ્યોમાં એનો લાભ સામે લેવાશે અને એનાનો નોંધેલો. ભાગ્યોદય એડીટર—અમદાવાદ.

વર્ષ

ક્રમ.

શારીરિક માનસિક અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ કરાવનાર

માસિક.

અંક

૭ મો

ભાગ્યોદય

વિષયાનુક્રમણિકા

વિષય

પૃષ્ઠ

- ૧ ક્રમશઃ ૪૮૬ વિવિધ અનુભવ લેવા મળતે ઉપદેશરૂપે
- ૨ આનંદ ન્યાયિના સરિમજીવવા નિમત્ત
- ૩ મેપદ્મનુ સાધનાત્મક
- ૪ શ્રી સદ્ગુરુ શાસ્ત્ર પ્રવલના માર્ગને મુજબ
- ૫ કવિત પ્રાપ્ત કરવાના માર્ગ
- ૬ વ્યવસ્થાપિતનું સ્વરૂપ
- ૭ દિવ્ય યજ્ઞિ યાને સર્વ યજ્ઞિ
- ૮ શ્રી શામળાનાર સ્વરૂપ
- ૯ કાનિશ્ચાવતી કાઠીદી
- ૧૦ મનોહર-પુમારી
- ૧૧ તદ્વસ્તી માટે મુખ્યશાસ્ત્રીના ઉપાયો
- ૧૨ વિવિધ નોંધ
- ૧૩ મેઘનંદ સંચિત
- ૧૪ વૈદ્ય દુષ્કા સમદ

૨૧૦

૨૧૨

૨૧૬

૨૧૭

૨૨૧

૨૨૨

૨૨૪

૨૨૬

૨૩૧

૨૩૩

૨૩૪

૨૪૦

અધિપતિ અને પ્રકાશક,

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે

ભાગ્યોદય પ્રાંત્રીસ,

અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય પ્રેસ—અમદાવાદ.

મજાખર

મનોરંજક

વાર્ષિક

સવાનમ

રૂ. ૨-૦-૦.

હિંદુસ્તાન

બહાર

ગીલી ગ ૪.

ભાગ્યોદય.

અભિનંદન.

આજ પુ'પે વધાવુ બધુ ભારાને,
 બંધુ ભારાને, પ્રાણ પ્યારાને,—
 જેને શાવે તે છા લુએ નગરાને,
 મુગ બધુમા નોંધ એક સાતને;—
 દાહ નોંધ રાજ માય ચંદ્ર તારાને,
 રાજ્યાકે ભાળી બધુ એક ધારાને,—
 જે બાંજાવે ડખ ૧૨ કુલુમ ક્યારાને,
 જે પામે ગુર નાવે ભવ કિનારાને;—
 ત્યજ ચિતાના સ્થળા ધખારાને,
 પ્રભુમાદિ વગની દદ બગાવનારાને; નોંધ પુ'પે વધાવુ
 નિજ કાજ સદે કષ્ટતયા ભારાને,
 પ્રભુ કાજે સર્વજ્વ અર્પનારાને, નોંધ
 અસન શ્રદ્ધાનો દડ પદ્મનારાને,
 તરી પોતે બીજાને તારનારાને, નોંધ
 નોંધ આપ હરે ચિતિ ઝગમગને,
 આપુ આનિગત હૃદય તમાગને. આજ

સુખવાહી જીવન.

(તત્ત્વતથ્થા દેહ ચિંતને, એ લય)

હાલતાં ચાલતાં ફીટ્યો, કંઈ સહ સાથે સુખની-વાતરે,

દધ્યો, સુખને સદૈવ વર્ણી.

નિજ મૂલને સુખ જાણ્યો, જાણ્યો મુખે સંસાર;

આપણો ને ખીજા સર્વનો, કરી સુખમય આ અવતાર રે,

દધ્યો.

માન્યા જેની વાત આ, ભણે ન લાગતી હોય,

સુખ સુખ સુખને સુખતણી વાતો કરતો તોય;

કુખનાં રડ્યાણાં સદા, ગાયે ધણીએ લોક,

સુખ તણી સુસ્વર કાઢતા, એવા વિરહાળન પુણ્યલોક રે;

દધ્યો.

જે જે ક્ષણ આઘ્યા કરે, વાતનો અવસર સે'જ,

બસ પૂર્વક ગદ્દા બરી, સુખની એની એજ;

વાતો ક્યાં કરતે અને, મનથી નષ્ટ માનો એજ,

કલ્પનામાં (જે) રચે સુખ સ્થિતિ, પામે પ્રકટ તે જન સુખને રે;

દધ્યો.

આજ તમને લાગતું, સો ગાઉ તો સુખ ફરે,

પથ તે છેડું ભાગતું, સુખ સ્મરીએ જન ઉર,

સુખશરી વાણી બોલીએ, સુખમથી લાવિની વાત,

કરતાં જીવનને ફીટ્યો, આજ સુખ સ્વરૂપ સાક્ષાત રે.

દધ્યો.

શ્રી. ૩.

સાધકરૂપ પદ્મીઓને શ્રેષ્ઠ સાધનરૂપ ગગનમાં વિહાર કરવા પ્રવૃદ્ધ.

(અગમ ઉદારીનો લય)

ગગને અમન કરો પાંખાળાં પખિયાં !

દિવ્ય દેશ એ વચ્ચાનું તમ ધામ ને;

બુધિમાં બરખી રાને અરવાઓ છે,

ગગને.

ચીદ સદૌ છે પૃથ્વી તમનો ધામ ને;

પ્રાણુની સાથે પ્રભુએ પાંખો છે દીધી,

પાછા વળી નેન નોતાની મિથિ ને;

આસપાસ એ બાલુએ એ શોભતી,

જેનો આશ્રય પારી ઉમે જવાય ને.

ગગને.

નીચેની ભૂમિ તમ કાજ છે નહિ,

ત્યાં તો ભમતી પ્રીતિદિકની ભાત ને;

વળી પારથી ત્યાં જગ પાથરી બેસતા,

સમજે છે, નથી કંઈ તમને અજાત ને.

ગગને.

બીજા સાધનથી તેવું સુખ ના મળે,

જેવું મળતું ઉડતાં ગગનની માંદિ ને;

ત્યાં પ્રેનિષંધો શોધ્યા પથ જરૂર નથી,

આવડે ત્યાં કંઈ કહેતાં નથી કંઈ ને.

ગગને.

અનંતાવધિ એ દેશે અવકાશ છે,
 અનુભવનો ન્યાં વાંતો સારો સ્વરૂપ નો;
 નાદ નથી ન્યાં યાતા કદી બીજામથા,
 ન્યાં ગુરુગર્જન^૨ ગાળે છે ગંભીર નો. ગગને

ન્યાં બંધાતી નથી આસક્તિ સ્વરૂપમાં,
 આત્મ દૃષ્ટિ ન્યાં પ્રસરી રહે સર્વત્ર નો;
 તત્વાકાર મતિ યદ્યં શમતી તત્ત્વમાં,
 સમાધિ અનુભવ થતો વહે મન ધન^૩ નો. ગગને.

પરિચ્છિન્નતા 'હું આ તે' ની ત્યાં નથી,
 મેરકાશે કેરું ન્યાં નથી પ્રાપ્ત્ય નો;
 અવિદ્યા નિશા કેરું તિમિર ત્યાં છે નહિ,
 આત્મ રવિનો પ્રકાશ ન્યાં જ્ઞાનવદ્ય નો. ગગને.

ચક્રે મોહિ ગગનને મુદ્દા જાણ્યો,
 ભક્તિ વિશે એ. પ્રભાભક્તિ કહેવાય નો;
 રાજ્યોગ (શાસ્ત્ર)ના સંજ્ઞામાં નો બોલીએ,
 યોગ અર્થપ્રત્યાવ જ. એક ગણાયને. ગગને.

વિચાર પ્રધાન માર્ગ વિશે હો પૂછતા,
 ગગન રૂપ કહેવાયે તત્ત્વ વિચારને;
 ભૂમિકા વિશે ગગન, તુરીયા ભૂમિકા,
 બ્રહ્મવિદ્યા છે, વિદ્યા માત્રમાં સારને; ગગને.

કર્મ માત્રમાં જોઈ કર્મ નિષ્કામ છે,
 કર્મ માર્ગમાં તેજસ ગગન ગણાયને;
 પ્રેમ માર્ગમાં પ્રભુ પ્રતિનો પ્રેમ તો,
 ગગન સમા ને સર્વોત્કૃષ્ટ લક્ષાયને. ગગને.

આ વિધિ રચાનક ગગન સમાન ગણાયને,
 પ્રિય પંખિઓ ! તમને તે ન અજાણ્ય નો;
 આગ્રહને બક્ષપૂર્વક પાંખો વાપરી,
 તેહ પ્રદેશે કરને શીઘ્ર ઉડાણને. ગગને.

સક્રિયા તથા ગુરુ કરૂણા રૂપી મળી,
 તમને સમજી ને દૈવી બે પાંખને;
 તેને આધારે નિર્ભયતાથી ઉડો
 ગંતવ્ય દેશે સખી સુસ્થિર આંખને. ગગને.

સદગુરુ સદાયે નિર્વિઘ્ને સહ સંચરો,
 ગગન માર્ગનો સાર્યક થને પ્રવાસને;
 ગગને ગરજી નિશ્ચય માળા બાંધને,
 કરી રહેને ત્યાં પંખિ ! નિત્ય નિવાસ નો. ગગને.

પોતાનો યોગિક પ્રભાવ મનુષ્યના અંતઃકરણ ઉપર છોડી જાય છે અને યોગિક પ્રભાવના સંગતનું નામ મનુષ્યનું આરિય છે. જે આપ કાંઈ બક્ષિત વિશેષના આરિયનું નિરક્ષણ કરશે. તો આપને જણાશે કે તેના આરિય સિવાય તેની અંતઃકરણની ટીકણો અને વાસનાઓની રાહી સિવાય ખીલું કાંઈ નથી. તેને મંદને તમે સારી રીતે સમજ જશો કે આ આરિયને જાનાવવામાં પુષ્પ, પપ, ગુલ, અશુભ, અને સુખ દુઃખ એ સર્વેએ બરાબર લાગ લીધેલો છે. પરંતુ વિશેષ દશામાં સુખ કરતાં દુઃખે આરિય સંગતમાં સાચા રહેકેનું કામ કર્યું છે.

સંસારમાં જોડના પ્રસિદ્ધ મદાપુરુષ ધમ્મા છે તેમનાં ધ્યાન દ્વાને જે હંવન આરિય વાંચશે તો તમને જણાશે કે દુઃખજન વિશેષ કરીને તેમના જીવનનો ઉદ્દેશ અને ઉદાર જાનાવવામાં બહુજ મોટું કાર્ય કરેલું છે. દુઃખે મુખ્ય કરતાં તેમને ઉત્તમ શિક્ષણ આપેલું છે. નિર્જનતાએ સંધનતા કરતાં તેને પરિશ્રમ અને સહનશીલ જાનાવ્યું છે. નિંદા અને અનાદારની ચપ્પડો એજ પ્રશંસા અને આત્મપ્રાપ્તિ કરતાં તેની છુપાયેલી આત્મિક ગોખતાને અધિક ઉલ્લાસવાનો અવસર આપ્યો છે.

એ જ્ઞાન, એ વિવેક, એ વિદ્યા, મનુષ્યમાં કાંઈ બદોરથી જોવાયેલી હોતી નથી. મરતુ તેનો આત્મા પોતે જ જ્ઞાનના આધાર રૂપ છે. સર્વ કાંઈ તેમાં ભરેલું છે. મનુષ્યના આત્મામાં સંપૂર્ણ વિદ્યાઓ અને કલાઓનો કોય છુપાયેલ છે. તેને શિખેલું એટલે વાસ્તવ રીતે, તે ઉપરનાં આવરણોને દૂર કરવાં એજ છે. જેમણે આત્માના આ પ્રકારને ઠાંધી દીધેલો કોય છે, તેમણે આત્માનાં આવરણોને દૂર કરવાં કે નથી જ્ઞાનની ન્યોતિ પ્રત્યક્ષિત જણાઈ આવશે. શીખનું ભણવું વિશેષ પારિભાષિક રાજ છે. જે કાંઈ જ્ઞાન સંસારમાં ફેલાઈ રહ્યું છે તે સર્વ મનુષ્યના આત્મામાંથી નિકળ્યું છે. મનુષ્યનું ઉદયજ સદિના અસંખ્ય પદાર્થોનો અપરિમિત કોય છે. બાહ્ય જગત એ કેવળ સક્રિય છે. તેના સંકેતોને મેળવીને તમે તમારા અંતઃકરણની પરનાજ કરવા લાગો છો. તમારું અંતઃકરણ વાસ્તવમાં તમારા શિક્ષણનું પુસ્તક છે. જસુન પ્રત્યેક જ્ઞાન મનુષ્યના અંતઃકરણમાં છે. કેટલાક મનુષ્યોમાં તે દંકાયલ રહે છે તેનું આવરણ જરૂરી ઉતરતુ નથી. જ્યારે તે આવરણ ઉતરવું જાય છે ત્યારે કહેવાય છે કે અમે શીખીએ છીએ. મનુષ્યની જ્ઞાનાભિતામાં ઉત્તરોત્તર આ રહસ્ય કામ કંપા કરે છે. જે મનુષ્યનું આવરણ ટુટી જાય છે તે તત્વજ્ઞાની અને વિવેકી થઈ શકે છે અને જેનાં આવરણ ટુટી શકતાં નથી તે અજ્ઞાની અને મૂર્ખ કહેવાય છે. જેનાં સમસ્ત આવરણ ટુટી ગયાં છે તે સર્વજ્ઞ બની શકે છે. સંસારમાં એવા પણાયે સર્વજ્ઞ થયા છે અને હાલ પણ ઉપજા ચાપ છે.

જે પ્રકારે પથરમાં અગ્નિ રહે છે તેજ પ્રકારે અંતઃકરણમાં જ્ઞાન રહે છે. જેમ બહારથી અયગ્રવવાથી પથરમાં અગ્નિ ઝરે છે તેવીજ રીતે બાહ્યકર્મના સંધર્શણથી જ્ઞાનાગ્નિ પ્રદીપ્ત થાય છે. તથા શિક્ષણ અને ઉપદેશ રૂપિ જગતશુદ્ધિ વધતો જાય છે. સધળા મેરકારો, કમો અને વાસનાઓમાં આજ નિયમ કામ કરે છે. હર્ષ અને રોષ, નિંદા અંશુનિ, સુખ અને દુઃખ ગુલ અને અશુભ જે કાંઈ પણ પરિણામ થાય છે તે સર્વ આ નિયમની સત્યતાને પ્રકટ કરે છે. જે આપણે તનિક મંદીર દરિયા આપણા સ્વરૂપ રોષ કરવા લાગીએ તો આ બેઠું ખુલ્લી જાય કે સર્વ રમનાઓ બાહ્યસંકેતોથી ઉદ્યોગ

મંદને આપણી અંદરથીજ નીકળી છે. જેનું પરિણામ આપણી વર્તમાન અવસ્થા અને વર્તમાન જીવનજ છે. આ સર્વના સમૂહનું નામ કર્મયોગ છે.

આ બાલમંદન, જે આપણા આત્માના ઉદ્યોધક છે, તે વાસ્તવમાં કર્મજ છે. આપણે ત્યાં સુધી જીવીએ છીએ ત્યાં સુધી કંઈને કંઈ કર્મ કરીએજ છીએ, બીજા સાથે વાતચિત કરવી એ પણ કર્મજ છે. સાંભળવું એ પણ કર્મજ છે શ્વાસ લેવો, શ્વાસવું, ફરવું, બોલવું એ સર્વ કર્મજ છે. જે કંઈ આપણે કરીએ છીએ, જે કંઈ આપણે વિચારીએ છીએ, જે કંઈ આપણે સંભવુંએ છીએ, એ સર્વ કર્મજ કહેવાય છે. અને એ સર્વ કર્મ આપણી સ્મૃતિના પ્રભાવથી એ જ્યાંમાં છોડી જાય છે છીએ. કાંઈ કાંઈ કર્મ એવાં છે કે જે ઘણાં અને જુદાં જુદાં કર્મોના સમુદાય હોય છે. આપણે સમુદ્ર તટપર ઉભા રહીશું તો આપણને સમુદ્રનો ધુધવાટ ભગાશે. તે ધુધવાટ એકજ લહરીનો હોતો નથી પરંતુ અગણિત નાની નાની લહેરીઓ એકત્ર થઈને થયેલો હોય છે. ત્યાં સુધી એ સર્વ લહેરો એકત્ર થઈને ધુધવાટ કરી શકતી નથી ત્યાં સુધી આપણે તેનો અવાજ સાંભળી શકતા નથી. આજ દરમિયાન આપણા હૃદયના ધબકારાની છે. તેમાં પણ કર્મોના સમુદાયનો પ્રભાવ કામ કરી રહ્યો છે, ઘણાં કર્મો કે જે નાનાં નાનાં કર્મોના સમુદાયી બને છે તેને અમે અનુભવ પણ કરીએ છીએ. જે તમે કાંઈ મહાન પુરુષના વર્તનને જાણવા ઇચ્છતા હો તો તેનાં મોટાં મોટાં કાર્યોને ન જાણો. મૂર્ખમાં મૂર્ખ અને નિર્જીદિમાં નિર્જીદિ મનુષ્ય પણ કાંઈ વખતે મહાન અને જીદિમાન બની જાય છે. આપણે મનુષ્યનાં સાધારણ કાર્યોને જોવાં જોઈએ. પ્રત્યેક હસકામાં હવકાં અને તુચ્છકાર્યોને જોવાથી તેનું વર્તન જેવું છે તે જાણવામાં આવે છે. કેમકે એ કામજ તેની માનસિક વૃત્તિયોને બનાવી શકે છે. કાંઈ કાંઈ વખત એવું પણ જાણીએ આવે છે કે હસકા મનુષ્યો પણ સમય આવતાં મહાન બની શકે છે. યથાર્થમાં મહાન પુરુષ તો તેજ છે કે, જે પ્રત્યેક દશામાં મહાન છે અને તેને જ્યાં જ્યાં જે જે સ્થિતિમાં મૂકવામાં આવે ત્યાં પણ તે મહાન કાર્યો કરી શકે છે.

મનુષ્યના વર્તન ઉપર કર્મોના બહુજ મોટો પ્રભાવ પડે છે. એ પ્રભાવ એવો બસિષ્ઠ હોય છે કે, જેને શકવો એ યજ્ઞજ કઠિન કાર્ય છે. આ સંસારમાં મનુષ્ય એક કેન્દ્ર છે. કે જે સંસારની સઘળી શક્તિયોને પોતાની તરફ ખેંચી શકે છે. અને આ પ્રમાણે સર્વ શક્તિયોને પોતાના તરફ આકર્ષિત એકત્ર કરી તેને બારે લહરીના રૂપમાં બહાર ફેંકી શકે છે. મનુષ્યમાં બળ અને જ્ઞાન છે કે જ્યાં તે સંસારને પોતાની તરફ ખેંચી શકે છે. પુણ્ય પાપ, સુખ દુઃખ સર્વને પોતાની તરફ ખેંચે છે. એ સાધનોથી તે પોતાની માનસિક વૃત્તિયોનાં તરંગોને બનાવે છે કે જેને અગ્નિ કહે છે. અને પછી તેને ચરિત્રદાર બહાર લાવી શકે છે. તેનામાં અંદરની તરફ આકર્ષવાની શક્તિ પણ છે અને બહારની તરફ ફેંકવામાં પણ તે કુશળ છે. સંસારનો સમસ્તવ્યવહાર, મનુષ્ય સમાજનો સંપૂર્ણ કાર્યભાર, અને આપણી આસપાસ જે કંઈ ચંદ્ર રહ્યું છે તે સર્વ મનુષ્યના વિચારનું કળ અને માનસિક શક્તિનો ચમત્કાર છે. યંત્ર, હથિયાર, શહેર, વિગેરે સર્વ દૈન્ય પદાર્થ મનુષ્યની વિચારશક્તિથીજ ઉત્પન્ન થયું છે. એ વિચારશક્તિ ચારિત્ર્યથી બને છે અને ચારિત્ર્યને ઉત્પન્ન કરનાર કર્મ છે. જેવું કર્મ હશે, તેવુંજ ચરિત્ર બનશે અને જેવું ચરિત્ર હશે તેવીજ માનસિક શક્તિયો ઉત્પન્ન થશે.

અપૂર્ણ.

સ્વર્ગિય સુખના ઉપાયો.

આ સંસારમાં સર્વ મનુષ્યો મુખ્ય મંથે તેવી ઇચ્છા રાખે છે. શાંતિ અને આનંદમાં હંમેશાં સ્થિત થવાય તેવી આકાંક્ષા રાખે છે. બળ, આરોગ્ય, કિર્તિ, ધનપ્રાપ્તિ, સંપત્તિ અને અનેક પ્રકારના વૈભવોને ઇચ્છે છે. પરંતુ મુખ્ય, શાંતિ, બળ, આરોગ્ય અને કિર્તિ વિગેરેને મેળવવાને માટે જે સર્વોત્તમ ઉપાયો છે તે ઉપાયોના અસાધનને લીધે ધણા મનુષ્યો સુખ મેળવવાને બદલે ઉંડા દુઃખરૂપ ખાડામાં પડે છે. કે જેમાંથી તેઓને નીકળવું મુશ્કેલ પડે છે. જેથી દરેક મનુષ્ય મુખ્ય, શાંતિ અને આનંદને સંપ્રદેશી પ્રાપ્ત કરી શકે તે અર્થે જે જે સરળ ઉપાયો છે તે ઉપાયોની સિદ્ધિ કરી પ્રાપ્ત મુખ્યને મેળવવું જોઈએ.

પોતે દાસ જે રસ્તે પ્રયાણ કરતા હોય તે રસ્તે પ્રયાણ કરતા હતાં જે મુખ્ય અને શાંતિ ન મળતી હોય તો સમજવું કે તે રસ્તે સર્વોત્તમ સુખપ્રાપ્તિને માટે નથી. મારે જે રસ્તે જતાં સુખ મળી શકે તેવા રસ્તે પ્રયાણ કરવું જોઈએ. આ જગતમાં સર્વ વસ્તુઓ જેની વડે ઉત્પન્ન થયેલી છે અને ઉત્પન્ન થયા કરે છે, જે પ્રાણી માનવ પ્રાણીધાર રૂપ છે, જે હંમેશાં આ જગતના સર્વ પદાર્થોદ્ધાર પ્રગટ કર્યા કરે છે તે અનન્ત જીવન પરમાત્મા અને અતીત મૈત્ર્ય શક્તિ સર્વના આધારરૂપ છે. ત્યારે આ સંસારમાં વ્યક્તિગત જીવન છે તો તેનું એવું કોઈ અનન્ત મુખ્ય પણ હોવું જોઈએ કે જેની વડે આ જીવન પ્રગટ થયેલું છે. ત્યારે આ જગતમાં પ્રેમનો યુગ જ્ઞાપ્ય છે તો પ્રેમનું અનન્ત મુખ્ય પણ જરૂર હોવું જોઈએ. ત્યારે આ જગતમાં જ્ઞાન જ્ઞાપ્ય છે તો એવા કોઈ જ્ઞાનનું અનન્ત મુખ્ય હોવું જોઈએ કે જેની તે પ્રગટ થયું છે. આ પ્રકાર અને આજ નિયમ બળ, શાંતિ, ધનવંદ મુખ્ય, અને જગતની જડ વસ્તુઓમાં પણ એક સરળો સાધુ પડે છે. આથી એ મનુષ્યને કહી કે સર્વની સાથે અનન્ત બળ અને જીવનવાણું આપતત્વ છે કે જે સર્વનું મુખ્ય છે. જે મહાન શક્તિયો અને અચલ નિયમ આ વિશ્વમાં વ્યાપ્ત થઈ રહેલ છે, તેનીજ શક્તિયો અને નિયમોનીદ્વારા આ અનન્ત શક્તિમય જીવન પ્રગટ થાય છે, કામ કરે છે અને વ્યવસ્થા કરે છે. આ સંસારનું દરેક કામ આજ મદાન નિયમો અને શક્તિયો અનુસાર થાય છે. જાગમાં ઉગનાર ટૂલ આજ નિયમો અનુસાર વધે છે, ખીલે છે અને ફરમામ છે. ખરફ આજ નિયમો જામે છે, ગરે છે, જળાઈમ થાય છે, પરાગરૂપ થાય છે, વાદળ રૂપ થાય છે અને પાણી બરફરૂપ બને છે. આ સર્વ ક્રિયાઓમાં પણ આજ અમળ નિયમોનો હાથ છે. એક તરફથી જોઈએ તો આ સંસારમાં નિયમ સિવાય બીજું કંઈક નથી. અને જો એ વાન સત્ય છે તો આ નિયમોને જાનાવનાર તેના કરનાં પણ કોઈ મોટી શક્તિ અથવા તો કોઈ તત્ત્વ હોવું જોઈએ. આ શક્તિને અથવા આ તત્ત્વને આપણે હૃદયની સંજ્ઞાથી ઓળખીએ છીએ, પછી તેને જમે તો વિશ્વંતર કહેા, જગદીશ્વર કહેા કે પરમાત્મા કહેા, પરંતુ ત્યાં સુધી આ શક્તિના આ તત્ત્વના સ્વરૂપના વિષયમાં તમારો અને અમારો એક સત છે ત્યાં સુધી તેનાં જુદાં જુદાં નામ રાખવા હતાં પણ કોઈ અડચણ નથી. આ અનન્ત શક્તિરૂપી પરમાત્મા સવશા વિશ્વમાં વ્યાપ્ત છે. તેનાથી સર્વ ઉત્પન્ન થયું છે, તેમાં સર્વ રહે છે અને તેથી અન્ય કંઈક છેત નહિ. વસ્તુતઃ આપણે પરમાત્મામાંજ રહીએ છીએ ફરીએ છીએ અને તેનામાંથીજ આપણું જીવન પ્રાપ્ત થાય છે. તે આપણા જીવનનું જીવન

છે. ખરી રીતે તેજ આપણું જીવન છે. આપણને એજ પરમાત્મ જીવનમાંથી આપણું જીવન પ્રાપ્ત થયું છે અને એજ પ્રકારે હંમેશાં પ્રાપ્ત થતું જાય છે. આપણું જીવન એ પરમાત્મ જીવનનો અંશ છે. આપણે વ્યક્તિરૂપ છીએ અને પરમાત્મા અનંત જીવન છે. કે જેમાંજ આપણુ સર્વે સમાઈ શકીએ છીએ. પરમાત્મ જીવન અને આપણું વ્યક્તિગત જીવન મૂળ સ્વરૂપમાં એકજ છે. તેના શુભમાં અને સ્વરૂપમાં ભેદ નથી. ભેદ માત્ર પરિમાણમાંજ છે.

આપણા તત્વગાનીઓ પણ એવું માને છે કે, આપણને આપણું જીવન પરમાત્મ-જીવનના દિવ્ય પ્રવાહદ્વારાજ પ્રાપ્ત થયું છે; કેટલાક સત્પુરુષોનો એવો મત છે કે આપણા જીવનની પરમાત્મ જીવનની સાથે એકતા છે; અને તેથી મનુષ્ય અને પરમાત્મા એકજ છે. હવે જેવું જોઈએ કે આ બેમાં કોનો મત સત્ય છે. વિચાર કરતાં બંનેનો મત સત્યજ છે. એટલુંજ નહિ પણ બંને એકજ વાતને બિન્ન બિન્ન રીતે પ્રગટ કરે છે.

સર્વ દસ્ય વિશ્વની સાથે અનંતજીવન રૂપ પરમાત્મા વિષમાન છે, જે સર્વના જીવનના જીવન રૂપ છે, અને જેમાંથી સર્વ ઉત્પન્ન થયું છે. આપણુ સર્વને આ વ્યક્તિ-ગત જીવન તેજ દિવ્ય પ્રવાહદ્વારા પ્રાપ્ત થયું છે. જે આ વાત સત્ય છે તો પછી આપણું વ્યક્તિગત જીવન અને પરમાત્મ જીવન બંને શુભ ધર્મમાં એકજ પ્રકારનાં હોવાં જોઈએ. અને અંતર હોય તો તે માત્ર પરિમાણમાંજ ટાંચું જોઈએ.

અને આથી મનુષ્ય જોડેલો આ પરમાત્મ જીવનની તરફ ટુકે છે તેટલોજ તે પર-માત્મજીવનની નજીક જ તો જાય છે. અને તેટલીજ પરમાત્માની શક્તિયો તેનામાં પ્રગટ થવા લાગે છે. જે ધૈર્યશીલ શક્તિયો અસીમ અને અનંત છે તો તેનો અનુભવ કરવામાં મનુષ્યોને જે વિધન જણાય છે તે વિધનને ઉત્પન્ન કરનાર પણ તે પોતેજ છે. કેમકે ઉપર કહેલા સત્યનું તેને જ્ઞાન ટાંચું નથી.

પરમાત્મા સર્વની પાછળ રહેલા અનંત જીવનવાળો આત્મા છે કે જેમાંથી સર્વ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે. આપણું વ્યક્તિગત જીવન અનંત જીવનમાંથી દિવ્ય પ્રવાહદ્વારા નિરં-તર વહાં કરે છે. આપણો વ્યક્તિગત આત્મા આ પરમાત્માના અંશરૂપ છે. તો પછી આપણું વ્યક્તિગત રૂપમાં પ્રગટ થએલ જીવન પોતાના મૂળ અનંત જીવનના જેવુંજ થઈ શકે છે. જેમ સમુદ્રમાંથી લીધેલું જળ સ્વરૂપમાં અને લક્ષણમાં પોતાના મૂળ સમુદ્રના જેવુંજ હોય છે તેવીજ રીતે આપણું વ્યક્તિગત જીવન અને અનંત જીવનના વિષયમાં, સમજવું જોઈએ, જો કે પરમાત્મ જીવન અને વ્યક્તિગત જીવન સ્વરૂપમાં એક સરખું છે. વૈષાધિ અનંત જીવન વ્યક્તિગત જીવન કરતાં એટલું ઉત્કૃષ્ટ છે કે તેમાં સર્વનો સમાવેશ થઈ શકે છે. સ્વરૂપનો વિચાર કરતાં તો બંને એક રૂપ છે પણ શક્તિના વિકાસનો વિચાર કરતાં બંનેમાં અસીમ અંતર દેખાઈ આવે છે.

આ વિશ્વમાં જે પ્રકારનાં મનુષ્ય છે; એક આશાવાદી અને બીજા નિરાશાવાદી, આશાવાદી પણ સાચાં છે અને નિરાશાવાદી પણ સાચાં છે. જો કે બંનેમાં પ્રકાર અને અંધકારમાં જોડેલો અંતર છે તેટલોજ અંતર છે; પરંતુ બંને સાચાં છે. પ્રત્યેક પોતપોતાની દૃષ્ટિથી સાચાં છે અને દ્રષ્ટિ પ્રત્યેકના જીવનનો નિયામક રૂપ છે.

મનુષ્યનું જીવન શક્તિમાન છે કે શક્તિહીન છે, શાંતિમય છે કે શાંતિહીન છે, વિજયી

છે કે પ્રચલિત છે, એ સર્વ વિષયોનો આધાર કેવળ આ દષ્ટિ ઉપરજ છે. આશા વાંદિ-
યોમાં એક એવી શક્તિ છે કે તે વસ્તુઓને તેના સંપૂર્ણ સ્વરૂપમાં વંદ્ય શકે છે અને તેને
યોગ્ય સંબંધ દરી શકે છે. નિરાશાવાદીઓ વસ્તુઓને સંકુચિત દ્રષ્ટિથી અને કાંઈ વિશેષ
અપેક્ષાથી જોઈ શકે છે. અને તેથી તે વસ્તુઓના યોગ્ય સંબંધને પૂર્ણ રીતે ભણી શકતા
નથી. આશાવાદીની જ્ઞાતિય શક્તિ જ્ઞાનના પ્રકાશથી પ્રકાશિત રહે છે અને નિરાશાવાદીની
જ્ઞાતિય શક્તિ અજ્ઞાનાવસ્થાથી આંધારિત રહી છે. પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાની સર્વ પોતાના
આંતરિક વિચારોની અનુસાર જનાવતો રહે છે. અને જોવા તેના વિચાર હોય છે તેરીજ
હમારત તે જનાવીને જોઈ દરી શકે છે. આશાવાદી પોતાના જ્ઞાનના પ્રકાશથી અને પોતાની
આંતરિક પ્રતિભાથી પોતાને માટે સ્વર્ગ જનાવે છે અને જે પરિમાણમાં તે પોતાને માટે
સ્વર્ગ જનાવે છે તેજ પરિમાણમાં તે સપજા વિશ્વને માટે સ્વર્ગ જનાવવામાં સહાયક બને
છે. તેથી વિપરીત નિરાશાવાદી પોતાના સંકુચિત વિચારોને કીધે પોતાને માટે નરક જનાવે
છે અને જે પરિમાણથી તે પોતાને માટે નરક જનાવે છે તેજ પરિમાણથી તે સપજા
વિશ્વને માટે નરક જનાવવામાં મદદગાર થઈ શકે છે.

પ્રત્યેક મનુષ્યમાં પછી તેનામાં આશાવાદીના શુભ વિશેષ હોય કે નિરાશાવાદીના વિશેષ
હોય આથી સ્પષ્ટજ છે કે તે સ્વર્ગ યા નરક પોતે પોતાની મેજેજ જનાવે છે. અને જે
પરિમાણથી પોતાને માટે સ્વર્ગ યા નરક નિર્માણ કરે છે તેજ પરિમાણથી સપજા વિશ્વને
માટે સ્વર્ગ યા નરક નિર્માણ કરવામાં સહાયક થાય છે. આશાવાદી મનુષ્ય આ જગતમાં
મુખ, શક્તિ અને આનંદ જોગવવાને માટે અધિગ્રી છે, અને તેનેજ તે અગી શકે છે.

આ અનંત જીવનની સાથે જ્ઞાનપૂર્વક સંબંધ જોડવો અને તેના હૃદયીય પ્રવાહની
તરફ મનુષ્યે પોતાના અંતઃકરણને પૂર્ણરૂપથી ઉઘારી દેવું એજ આપણું કર્તવ્ય છે. મનુષ્ય
જીવનનું ઉત્કૃષ્ટ તત્વ એજ છે. કેમકે તેમાં ખીજ સર્વ વાતોનો સમાવેશ થઈ જાય છે અને
સર્વ વાતોની એથી સિદ્ધિ થાય છે. આપણે આ અનંત જીવનની સાથે જ્ઞાનપૂર્વક જોડવા
એકબેનો અનુભવ કરીશું, આપણા અંતઃકરણને આ દિવ્ય પ્રવાહને મદદ કરવાને માટે
જોટણ યોગ્ય જનાવીશું તે પ્રમાણમાંજ હૃદયીય શક્તિયો આપણામાં પ્રગટ થશે.

ત્યારે આપણે આપણા સત્ સ્વરૂપને જોગણી રાખીએ છીએ અને ત્યારે આપણી
હૃદયીય શક્તિયો આ નિયમોની સાથે એકત્ર થાય છે ત્યારે આપણામાં પણ સંસારન
મદદ પુરેગો, અતુલ પ્રતાપી તત્વદષ્ટાઓ અને ઉદારકોના જેવી હૃદયીય પ્રેરણાઓ ઉત્પન્ન
થાય છે. જોટણ આપણે આપણા સત્ સ્વરૂપને જોગણી રાખીએ છીએ, અને આપણી
આ અનંત જીવનની સાથે એકત્રતા કરી રાખીએ છીએ તેટલીજ હૃદયીય શક્તિયો આપણા
દ્વારા પ્રગટ થાય છે, અને ગર્વ સિદ્ધિનો અનુભવ દરી રાખીએ છીએ.

આપણે આપણા અજ્ઞાનને કીધેજ આ હૃદયીય પ્રવાહ અને દિવ્ય શક્તિયોથી પરાંમ
મુખ રહીને તેને આપણા અંતઃકરણમાં પ્રગટ થવાને રોજીએ છીએ. ધણી વખત તો
આપણે ભણી જોઈએ આ હૃદયીય પ્રવાહ અને દિવ્ય શક્તિયોના સંચારથી આપણા હૃદય-
મંદિરને બંધ કરી દઈએ છીએ. જેનું પરિણામ એ આવે છે કે, આપણે એ શક્તિ-
યોથી આપણને વિદીન કરી દઈએ છીએ. કે જેના આપણે દકદાર છીએ. એ ઉપરાંત
ત્યારે આપણે આ અનંત જીવનની સાથે એકબેનો અનુભવ કરીએ છીએ, ત્યારે આપણે

તે દિવ્ય પ્રવાહને આપણા અંતઃકરણમાં સંચરિત થવા દઇએ છીએ ત્યારે આપણામાં ઉચ્ચતમ શક્તિયો અને ઇશ્વરીય પ્રેરણાઓ પ્રગટ થવા લાગે છે, કે જેથી આપણે દિવ્ય મનુષ્ય બની શકીએ છીએ. મનુષ્ય હોવા છતાં પણ જેનામાં ઇશ્વરીય શક્તિયો પ્રગટ થયેલી હોય છે તેને આપણે દિવ્ય મનુષ્ય કહીએ છીએ. આ પ્રકારના મનુષ્યની સીમા કંઈ પણ નિર્દિષ્ટ થઈ શકતી નથી. ઘણા માણસોની શક્તિ આજે તો એટલી બધી મર્યાદિત અને સંકુચિત થઈ રહી છે કે તેનું કારણ એ લોકોનું અજ્ઞાનજ છે. અજ્ઞાનને લીધેજ માનવ સમાજના વિકાસમાં અનેક પ્રકારનાં વિઘ્નો આવે છે. અજ્ઞાનને લીધેજ લોકો પોતે વચાળ જીવનના સાચા અધિકારી છે તે બૂઝી જાય છે. એથીજ તે સંકુચિત હૃદયવાળા થઈને દુઃખમય, અશાન્તિમય, રોગમય અને સ્વાર્થમય જીવન વિતાવ્યાં કરે છે. તેમણે આજ સુધી પોતાના સત્ય સ્વરૂપનો વિચાર સરખો પણ કરેલો હોતો નથી.

ઘણા મનુષ્યો પોતાનું સત્ય સ્વરૂપ પરમાત્મજીવનની સાથે સંબંધ રાખે છે તે જાણતા પણ નથી. તેમણે પોતાના અજ્ઞાનને લીધે આ ઇશ્વરીય પ્રવાહની તરફ પોતાના અંતઃકરણને ખેંચ્યું નથી કે જેથી તેમાં ઇશ્વરીય શક્તિયોને પ્રગટ થવાનો માર્ગ રોકાયેલો છે, જે આપણે આપણને કેવળ મનુષ્યજ માનીશું તો આપણી શક્તિ સામાન્ય મનુષ્યો કરતાં અધિક નહીંજ હોવાની, પણ જે આપણે આપણને દિવ્ય મનુષ્ય માનીશું અને તે અનુસાર આપણે વર્તન કરીશું તો આપણે પણ દિવ્ય મનુષ્યોની માફક મહા-શક્તિને પ્રાપ્ત કરીશું. આપણે આપણું અંતઃકરણ આ ઇશ્વરીય પ્રવાહની તરફ જેમ જેમ ઉઘાડતા જઈશું તેમ તેમ આપણે સામાન્ય મનુષ્યોની કાટિમાંથી દિવ્ય મનુષ્યોની કાટિમાં જઈ શકીશું.

જે પ્રમાણમાં આપણે અનંત જીવનની સાથે ઐક્ય કરીને સંબંધ જોડીશું, જે પ્રમાણમાં આપણે એ દિવ્ય પ્રવાહને ગ્રહણ કરવાને માટે આપણા હૃદયનાં દાર ખોલીશું, જે પ્રમાણમાં સર્વ ઐશ્વર્ય, સર્વથી અધિક, શક્તિમાન અને સર્વોપરિ સુંદર તત્ત્વની સાથે એક રૂપ થઈશું તેજ પ્રમાણમાં આપણે ત્યારે તરફથી જીવન પ્રવાહને રેલાવી શકીશું. એટલુંજ નહિ પણ જે આપણા સંબંધમાં આવશે તે સર્વને આપણે તેનો લાભ આપીશું. આપણે અનંત જીવનની સાથે એકતા કરવામાં આજસ રાખીશું અને દિવ્ય જીવનના પ્રવાહની સામે હૃદયનાં દારોને બંધ કરી લઈશું તો આપણે એવી સ્થિતિમાં આવી જઈશું કે આપણને કંઈ પણ સુંદર અને સામર્થ્યવાળું તત્ત્વ મળવાનું નહિ અને એવી દશામાં જે કાંઈ આપણી પાસે આવે છે તેને પણ કાંઈ રીતેનો લાભ થતો નથી. પણ હાનિજ થાય છે. આપણી ઈચ્છા અનુસાર દિવ્ય જીવનના પ્રવાહને માટે પોતાના હૃદયનાં દારોને ખોલો દેવાં યા બંધ કરી રાખવાં એ આપણી મરજીની વાત છે. મનના બળ અને વિચારના બળથી આ શક્તિ આપણામાં વિકાસને પામે છે.

અનંત જીવનથી આપણું આ આત્મજીવન બિંધાયેલું થયું છે. અને તેથી અનંત જીવનની સાથે તેનો સંબંધ છે. એવી રીતે આ સ્વૂક્ષ્ણજીવનનો પોતાની આસપાસના જડ અને દ્રવ્ય જગતની સાથે સંબંધ છે. વિચાર તેને પરસ્પર જોડી દે છે. આત્મજીવન અને સ્વૂક્ષ્ણજીવનને જોડનાર મન યા વિચાર છે અને એજ આ બંનેની એકતતા કરી શકે છે.

વિચાર પણ એક પ્રકારની શક્તિ છે. એ વાત હવે વિજ્ઞાન પણ સ્તિહાર કરવા

લાગ્યું છે. વિચારોને આકાર, સ્વરૂપ, અને શક્તિ હોય છે. વિચારોનું પણ એક જુદું શારણ છે. જોને માટે આજ્ઞા કાલે ધણીજ ઉદાપોદ થઈ રહેલી છે. આપણી વિચાર રૂપી શક્તિ વડેજ આપણામાં ઉત્પાદક શક્તિ પ્રગટ થાય છે. તે ઉત્પાદક શક્તિ નામ માત્રનીજ નહીં પણ વાસ્તવિક છે.

આપણી આસપાસ દેશાચેલી જડ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ વિચારોથીજ થયેલી છે. જડ સૃષ્ટિને સ્વરૂપ પ્રાપ્ત થયું છે તે વિચારોનુંજ ફળ છે. પ્રત્યેક જડ વસ્તુની ઉત્પત્તિ પ્રથમ તેના કર્તાના મનમાં વિચાર રૂપમાં થયા પછીજ તેનું બહાર દૃશ્ય સ્વરૂપ પ્રાપ્ત થયેલું હોય છે. આ સંસાર પણ સર્વ વિશ્વના આધાર અને આદિ બીજ પરમાત્માના વિચારોનું જ ફળ છે. જો આપણે અગાધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ દર્શનના અંશ રૂપ છીએ ત્યાં તેનું અને આપણું એકત્ય છે તો જોડસો આપણે તેની સાથે એકતાનો અનુભવ કરીશું તેટલીજ આપણામાં આત્મિક આંતરિક દારા ઉત્પાદક શક્તિ પ્રગટ થાય છે.

પ્રત્યેક પદાર્થ દૃશ્ય જગતમાં પ્રગટ થતા પૂર્વે અદૃશ્ય જગતમાં પ્રગટ થાય છે. અને તેથી અદૃશ્ય જગત સત્ય, કારણરૂપ, અને સનાતન છે. અને દૃશ્ય જગત મિથ્યા, કાર્ય રૂપ અને અસનાતન છે.

સાબિતક શક્તિ અથવા યન શક્તિ વૈજ્ઞાનિક રીતે સત્ય નસિદ થઈ છે. વિચારોના પ્રભાવથી આપણામાં ઉત્પાદન શક્તિ પ્રગટ થાય છે. એ વાત પ્રથમ આંતરી ગઇ. આપણે જોને સખ્ત કરીએ છીએ તે વિચારરૂપી શક્તિનો મનથી બહાર નિકળતી વખતે ધારણ કરેલું. ઉદ્વિગ્ધોચર સ્વરૂપ છે. વિચારરૂપી શક્તિને એક કેન્દ્રમાં સાતીને તેને સુબ્યવસ્થિત કરવાનું કામ શબ્દોદારાજ થાય છે. વિચારરૂપી શક્તિને બહિર્ગત કરવાને માટે શબ્દોત્તી આવશ્યકતા હોય છે.

હવાઇ કિલ્લા બનાવવાની વાત આપણે ધણી સાંજળીએ છીએ, અને હેટલાક લોક આવી વાતોને હસી કઢાડે છે. પરંતુ એ વાત યાદ રાખવી કે જમીનપર કિલ્લા બનાવવાને માટે આકાશમાં કિલ્લા બનાવવા પડે છે. અથવા તો કોઇ વસ્તુને દૃશ્ય જગતમાં પ્રગટ કરતા પૂર્વે તેને મનોરાજ્યમાં પ્રગટ કરવી પડે છે. હવામાં કિલ્લા બનાવવા ત્યાં મનોરજ્યો-કરે એ કાંઈ બોલુ નથી. પરંતુ મનોરાજ્યની-મનઃસ્થાની-કે હવાઇ કિલ્લાની ઉત્પત્તિ અને લય મનમાં કે હવામાંજ કરી દેવો એ બોલું છે.

લો. મા. દાદાભાઈ નવરોજી.

મી. દાદાભાઈ નવરોજીનો જન્મ ૪ મી સપ્ટેમ્બર સંતે ૧૮૨૫ ના રોજ મુંબાઈમાં થયો હતો. પોતાના વંશગે છ પેઢીથી પુણેદિતનું કામ કરતા હતા. માત્ર દાદાભાઈએજ તેને છોડીને રાજ નૈતિક ક્ષેત્રમાં પગ પેસારા કર્યો છે. અને જોયી આજે દાદાભાઈની કીર્તિની વિજયપતાકા સંપૂર્ણ દિશ્માં દેશાચેલી છે. એટલુંજ નહિ પરંતુ વિશ્વવિતમાં પણ તેમનું નામ ધણે ભાગે દરેક શિશુને સ્ત્રી પુરોમાં અભિપ્રય રજુ નથી. તેમને હાલમાંજ મુંબાઈ યુનિવર્સિટી તરફથી એમ. એમ. ડી.ની પદ્ધિ આપણ કરવામાં આવી છે, જોયી તે

વખતે પોતે મુંબાઈ પધાર્યા હતા. તે વખતે મુંબાઈની પ્રજાએ તેમને ધણેજ ભારે આવ-
કાર આપ્યો હતો.

દાદાભાઈ જે વખતે ચાર વર્ષના હતા તે વખતે તેમના પિતાનો દેહાન્ત થઈ ગયો હતો. જેથી તેમને શિક્ષણ આપવાનું તથા પાવન પોષણ કરવાનો ભાર તેમની માતા ઉપર પડ્યો હતો. જો કે તેમની માતાની પાસે કાંઈ જાદુ મિલકત નહોતી તથાપિ દાદાભાઈને સુશિક્ષિત બનાવવાને માટે તેમણે કાંઈ કસર રાખી નહોતી, તેમની માતા પોતે કાંઈ જાદુ ભણેલાં નહોતાં તોપણ વિદ્યાના લાભોને તે સારી રીતે જાણતાં હતાં. અભણ હોવા છતાં પણ તે સ્ત્રી શિક્ષણને લાભદાયક સમજતાં હતાં. દાદાભાઈને વિદ્યાભ્યાસ કરાવવામાં તેમની માતાને વધુ અનુકૂળતા એ હતી કે તે વખતે શિક્ષણ મફત આપનામાં આવતું હતું. આ-
જની માફક તે વખતે જાદુ શ્રી આપવી પડતી નહોતી તેમજ પુસ્તકોમાં પણ જાદુ રકમ ખર્ચની પડતી નહોતી ખાવા પીવાની વસ્તુઓ પણ ઘણી સસ્તી હતી. મતલબ કે દાદા-
ભાઈને શિક્ષણ આપવાને માટે તે વખતે અનુકૂળ હતો.

વિદ્યાધ્યયન.

કેટલોય વખત તેમણે એક સરકારી પાઠશાળામાં શિક્ષણ લીધા પછી તેઓ એલફિ-
સ્ટન ઈન્સ્ટીટ્યુશનમાં કે જે હાલ એલફિસ્ટન કોલેજના નામથી પ્રસિદ્ધ છે તેમાં દાખલ થયા. આ પાઠશાળામાં દાદાભાઈએ પોતાની તીવ્ર જીદ અને પરિશ્રમનો સારો પરિચય જતાવ્યો. દાદાભાઈએ અનેક ધનામો અને સ્કૉલરશિપો મેળવી. પોતે હમેશાં કલાસમાં સર્વથી પહેલા રહેતા હતા. વીસ વર્ષની ઉંમરમાં દાદાભાઈની વિદ્યા અને યોગ્યતાની કીર્તિ આખા મુંબાઈ પ્રજાકામાં ફેલાઈ ગઈ. મુંબાઈ હાઈકોર્ટના ચીફ જસ્ટીસ તે વખતે સર એર્મસ્ટ્રોન્ગ પેરી હતા. જે શિક્ષા સમ્મતિના પ્રમુખ પણ હતા. પોતે દાદાભાઈની યોગ્યતા ઉપર એવા પ્રસન્ન થયા કે તેમને બારિસ્ટર બનાવવાને માટે અર્ધું ખર્ચ પોતે આપવાને તૈયાર થયા. તથા અર્ધું ખર્ચ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પાસેથી અપાવવા કહ્યું પરંતુ સર જમશેદજી જીજીભાઈએ ધારું કે દાદાભાઈ વિદ્યાવત જાહેને પોતાના બાપદાદાના ધર્મનો ત્યાગ કરી દેશે તેથી દાદાભાઈને વિદ્યાવત જનાનું બંધ રહ્યું. એ એક રીતે સાંઝે પણ થયું. કેમકે ૭૦ વર્ષ સુધી હિંદની આવી સેવા પછી કોણ કરત ? તે પછી દાદા-
ભાઈની એલફિસ્ટન સ્કુલમાં આસિસ્ટન્ટ માસ્ટર તરીકે નિમણૂક થઈ. સને ૧૮૫૪ માં પોતે તેજ કોલેજમાં ગણિત અને વિજ્ઞાન શાસ્ત્રના પ્રોફેસર નિમાયા જે તે વખતે એક માનનિય પદ ગણાતી હતી. કારણ કે તે વખતે અંગ્રેજ સિવાય તે પદ કોઈ હિંદુસ્તાનીને આપવામાં આવતી નહોતી. તરણ દાદાભાઈના જીવનમાં આ પદ ઘણું જ ગૌરવ અને અભિમાન અર્પનાર હતું. ત્યારથી પોતે ' દાદાભાઈ પ્રોફેસર ' ના નામથી પ્રસિદ્ધ થવા લાગ્યા. ઘણા વખત સુધી વિદ્વાનો તેમને તે નામથી બોલાવતા હતા. પરંતુ દાદાભાઈ આ પદિયોજ સતોષ નહતા. તેમનામાં ઉત્સાહ જારીજ હતો. તેમણે કાંઈને કાંઈ કરવું એવોજ તેમનો નિષ્પ હતો. મુંબાઈમાં તેમણે અનેક અગત્યજો આવ્યા છતાં પણ સ્ત્રી પાઠશાળા ખોલા તેમાં પોતે વખત કાઢીને જાતે અભ્યાસ કરાવવા જતા હતા, તે સિવાય તેમણે સાહિત્ય અને વૈજ્ઞાનિક સભા, મુંબાઈ એસોસિએશન, ઇરાની ફંડ, પારસી બ્યાયમ મુલ, પુનર્વિવાહ સભા, વિક્ટોરિયા તથા અલબર્ટ નામનું અગત્યજ ધર જોત્યું. સને

વડોદરાના દિવાન તરીકે.

સને ૧૮૭૪ માં પોતે વિલાયતથી પાછા આવ્યા તે વખતે વડોદરા રાજ્યની ગાદી ઉપર મહાવરાવ ગાયકવાડ હતા કે જેમને પાછળથી ગાદી ઉપરથી ઉઠાડવામાં આવ્યા હતા. વડોદરા રાજ્યમાં તે વખતે ધણીજ ગડબડ મચી રહેલી હતી રાજ અને રેસીડેન્ટમાં હંમેશાં ખટપટ ચાલ્યા કરતી હતી. ખીજી તરફ રાજ્ય ખટપટ અનેક પ્રકારની ચાલતી હતી. પોલીસની રિયાત પણ સારી નહોતી. મતલબ કે આખા રાજ્યમાં અશાન્તિ હતી. પરંતુ સારા નસીબે તેમને એવા સમયે દાદાભાઈ જેવા બાહોશ દિવાન મળ્યા કે જેમણે થોડાજ સમયમાં પોતાની જુદી, વિદ્યા તથા સાહસથી સર્વ અશાન્તિને જડમૂળથી ઉખેડી નાંખી, અને તેનું પરિણામ એ 'આવ્યું' કે આજે વડોદરા રાજ્ય ન્યાય, વિદ્યા-પ્રચાર, સામાજિક સુધારા વિગેરેમાં સર્વ રાજ્યો કરતાં વધી ગયું છે. પરંતુ સારા કાર્યોમાં હંમેશાં વિઘ્ન આવ્યા કરે છે. દાદાભાઈની વાતો સ્વાર્થિ અને ખુશામતિયાઓને પરદ ન આવી જેથી તેમણે ઘણે પ્રકારે ઘટપટ કરવા માંડી, પરંતુ તે સર્વ દાદાભાઈની ચતુર નીતિની સ્પાગળ માથી ન શકી. દાદાભાઈની નિમલ્લંક તે વખતના ગવર્નર લોર્ડ નાર્થલ્લુકે કરી હતી જેથી શત્રુઓ તેમને કાંઈ કરી શક્યા નહીં. પોતે રિપોર્ટ અને પુસ્તકોદ્ધારા સર્વ વાત જણાવી અને તેમાં અંતે પોતાની જીત થઈ અને શત્રુઓ નિષ્ફળ નિવડ્યા. આ સેવાની કૃતજ્ઞતાના જલ્દમાં ના. ગાયકવાડ સરકાર આજસુધી દાદાભાઈને પેન્શન આપ્યાં કરે છે.

અપૂર્ણ.

પતિની પ્રત્યે પત્નિનું કર્તવ્ય.

આ સંસારમાં પતિજ સ્ત્રીનો સાચો સદાયક, સાચો મિત્ર અને સાચા આશ્રયસ્થ છે. પતિ અખળા-સ્ત્રીનું જળ છે, તે સુખ અને દુઃખમાં સંપત્તિ અને વિપત્તિમાં હંમેશાં પોતાની સ્ત્રીનું રક્ષણ અને તેનું પાલન પોષણ કરે છે. સ્ત્રી પતિના સુખથી સુખી અને તેના દુઃખથી દુઃખી થાય છે; પતિનાં જીવનથી તે પોતાને જીવતી અને તેના મૃત્યુથી પોતાને મરેલી સમજે છે. એ સ્ત્રીનું કર્તવ્ય છે, તેના ધર્મ છે કે તેણે પોતાના પરમહિતૈયિ પતિદેવના ચરણોની તન અને મનથી સેવા કરવી. સંસારમાં સ્ત્રીઓની જે નિષ્ઠા મહત્તા છે, જે કાંઈ પ્રતિષ્ઠા છે, તે તેમાં છે કે તેણે પોતાના પતિને હંમેશાં પ્રસન્ન અને સુખી રાખવો. ભગવાન મનુ કહે છે કે—

ન સ્ત્રીणां पृथग्यज्ञं न व्रतं नाप्युपोषितम् ।

पतिं सुश्रुपये घन्नुते न स्वर्गं महोयते ॥

સ્ત્રીઓને મટિ કાંઈ જુદો યજ્ઞ નથી, કે જુદું વ્રત નથી અથવા તો કાંઈ પણ પ્રમારના ઉપવાસદિ નિયમ નથી કે જે વડે તે સ્વર્ગમાં જઈ શકે. જે સ્ત્રીઓ પોતાના સ્વામિની સેવા કરે છે તેજ સ્વર્ગમાં સન્માનને પાત્ર થાય છે.

રામાયણમાં સખ્યું છે કે—

एकै धर्म एक व्रत्तनेमा, काय वचन पतिपद मेमा ॥

એથી શુદ્ધ ચિત્તે પતિની સેવા કરીને તેને સુખી રાખવા એ સ્ત્રીઓનું પ્રધાન કર્તવ્ય છે. એ તકની સમજાવે કે સંસારમાં પતિ સેવારૂપી મહાપદમાં પોતાના તન, મનની આત્મનિ આપ્યા વિના સ્ત્રીઓનું જીવન કાઠી કામનું નથી. પતિ ગમે તેવો મૂર્ખ; નિર્ધન, રાગી કે ગમે તેવો દોષ તો પણ સ્ત્રીએ તેને સન્માન આપવું જોઈએ. પતિ સ્ત્રીની પ્રત્યેક અવસ્થાનો સ્વામિ છે. ભગવાન મનુ કહે છે કે સ્વામિ ગમે તેવો દુરાચારી અને શુચીદીન કેમ ન હોય તો પણ સાચી સ્ત્રીએ માટે તો તે પૂજનીય જ છે. ખરી વાત એ કે સ્વામિ ગમે તેવો દોષ તો પણ તેમાં સંતુષ્ટ રહેવાથી સ્ત્રીએ આ લોકમાં સુખ, સન્માન, અને પરલોકમાં પરમ શાંતિ મળે છે. સાત્ત્વમાં લખ્યું છે કે, “સ્ત્રીએનો પતિજ ધર્મ, પતિજ ગતિ, અને પતિજ તેના સુખ અને સાચા સૌભાગ્ય રૂપ છે. પતિજ તેનું બુદ્ધિ અને સૌંદર્ય છે. સર્વ દીન મંસાર અને પતિ દીન સ્ત્રી જાને અધિકારમય છે. જે સ્ત્રીએ એવા પરમ પૂજ્ય પોતાના પતિ રૂપ દેવતાનો અગાર કરે છે, મનથી તેની સેવા કરતી નથી, તેથી સંતુષ્ટ રહેતી નથી તે અતિથય નીચ અને પાપિણી છે. સંસારમાં તેને સુખ અને શાંતિ મળી શકતાં નથી. સર્વ લોક તેને ખરાબ સમજે છે. એથી સ્ત્રીએ ખરેખર સ્ત્રી કુત્તરે કલંકિત કરે છે.

જેથી પતિ સુખી અને સંતુષ્ટ રહે, જેથી તેની ઉન્નતિ થાય, સારી સ્ત્રી હંમેશાં એવાજ કામોમાં પ્રીતિ રાખે છે. તે મરનાં સુધી પણ પતિનાં હિન સાધનમાં કદીપણ આનાકાની કરતી નથી. જે કામોથી પતિ અપ્રસન્ન થાય તેનાથી તેણે હંમેશાં દૂર રહેવું જોઈએ. ભગવાન મનુ કહે છે કે, જે સ્ત્રી સ્વર્ગના સુખની ઈચ્છા કરે છે તેણે પતિને અગ્રિય માગે તેવું કાંઈ પણ કામ શૂંચે શૂંચે પણ કરવું નહિ. સ્ત્રીએ જાણ્યાની માફક પતિને અનુકૂળ વર્તવું જોઈએ અને તેણે હંમેશાં પ્રસન્ન મનથી પતિના મનને અનુકૂળ કામ કરવાના ઉપાયો કરતાં રહેવું જોઈએ. પતિને પ્રિય દોષ તેવું વર્તન કરવું, અને અગ્રિય જણાય તેવા વર્તનથી દૂર રહેવું એજ સાચી પતિ સેવા છે. સ્ત્રીએ કદી પણ પતિની આજ્ઞાનો ભંગ કરવો જોઈએ નહિ. તે જે કામ કરવાને કહે અને જે ઉપદેશ આપે તેનો પ્રસન્ન ચિત્તે સ્વિકાર કરી સેવા જોઈએ. દદાપિ કાર્ય પતિ પોતાની પત્નિ સાથે કાંઈક કારણ નિમિત્તે અયોગ્ય વર્તન મટાવે તો તે તેનું અજ્ઞાન સમજવું પણ તેને અદ્વેષો સેવા સ્ત્રીએ તૈયાર થવું એ અયોગ્ય છે. જે સ્ત્રી, પોતાના સ્ત્રી સ્વભાવને અનુકૂળ સરજતા, સદનસીવતા, ક્રમજતા, દયા, ભક્તિ, અને પવિત્રતા વિગેરે ઉત્તમ ગુણોવડે પતિના દુઃખાગે અને દુર્લ્લોભને દૂર કરાવી શકતી નથી તો પછી તે પતિના સૌભાગ્ય અને હિત-કારક કાર્યોમાં કેવી રીતે મદદ કરી શકવાની? જે વખતે પતિ કોઈ ચાહે કડવાં વચન કહે, યા ખોટો વ્યવહાર કરે તો તે વખતે સ્ત્રીએ મુખ રહેવું જ યોગ્ય છે. કેમકે ધન્યરે સ્ત્રી જાનિને ક્રામજ સ્વભાવની જ બનાવેલી છે. જેથી તેણે કોઈ ચાહે પતિના અયોગ્ય કાર્યોનો અદ્વેષો સેવા સામે થવું એ ધણું જ ખરાબ છે. સ્ત્રીએ પતિની સામે થવું એ ધણું જ નિર્દનય છે. મૂર્ખ સ્ત્રીએજ એવા કુકર્મ કરવાને માટે સાદસ કરે છે, પણ છુદિ-વાળી અને સમર્થ સ્ત્રીએ એવો નિષ્કાર વ્યવહાર કદાપી પણ કરીને પતિના ચિત્તમાં વિશેષ પહોંચાડતી નથી.

આજના સમયમાં પતિ-મહિના જેવા સ્વર્ગીય માગે વળવું એ સ્ત્રીઓને ધણું જ કઠિન થઈ પડ્યું છે. હાલનાં નવા શિક્ષણથી અને રહેવાતા સુધારાના સંસર્ગથી કેટલીક નહું

શિક્ષણ લીધેલી યુવતિયો પતિને પોતાના સમાન હકવાળો સમજે છે. તે પોતાના પતિની સાથે સાચો પ્રેમ રાખતી નથી તેમજ પતિએ સ્ત્રિયોને દેવતુલ્ય પૂજનિય છે, એ, તેમના માનવામાં આવતું નથી. તે પતિની સાથે પ્રીતિ રાખવાનું ઇચ્છે છે, પરંતુ તે ઠેકઠાચી બોલી દેવતામાં અમ્મર સવાર ભટકવાનું પસંદ કરે છે, પણ પોતાના પતિદેવની પૂજા કરવાનું તેને યોગ્ય લાગતું નથી. પતિને દેવતુલ્ય સમજવો, તેની આજ્ઞાને વશ થઈને રહેવું, તેની સેવા કરવી વિગેરે તેને ધણુંજ અપ્રસન્ન લાગે છે. એ પ્રમાણેનું વર્તન રાખવું તેને દુઃખ-જનક લાગે છે. આ સ્ત્રિયોની ધણીજ અજ્ઞાનતા છે. સ્ત્રિયોએ એકા દ્વિપિત વિચારથી હંમેશાં દૂર રહેવું જોઈએ. ધણી સ્ત્રિયો એવી નીચ અને હવડા હદયની હોય છે કે જે પતિનો જરા સરખો હોય મા બૂમ જોતાં એકદમ તેની સામે ગુસ્સો થઇ જાય છે. અને જેમ મનમાં કાંપે તેમ પતિની સામે બોલીને તેનું અપમાન કરે છે. અને તે વખતે તેને કાંઈ પણ બોલ્યા બરાનું જ્ઞાન રહેતું નથી. ધણી સ્ત્રિયો તો ધણીવાર આવી પતિની જૂન કે દોષને લીધે ઘરમાં કલેશ અને કંકાસ કરી મૂકે છે. અને સાત આઠ દિવસ સુધી રડતી કકળારી રહે છે અને ખાવાપીવાનો પણ ત્યાગ કરી પતિને નાદક કલેશમાં કુખ્યાવ્યાં કરે છે. એ ધણીજ અયોગ્ય વર્તન છે. ધણી સ્ત્રિયો તો એવી અપણ સ્વભાવની હોય છે કે જે પોતાના પતિના હોય બીજાને માટે કહેવામાં જરાપણ મંકાય ધરતી નથી. સ્ત્રિએ પોતાના પતિના હોય બીજાના આગળ પ્રગટ કરવા એ ધણીજ અયોગ્ય કામ છે. પરંતુ તેણે તો તેના દોષને છુપાવવાને માટે હંમેશાં કાશિય કરતા રહેવું જોઈએ.

પતિના હોય જોઈને તેની સાથે કેવો વ્યવહાર કરવો જોઈએ તેનું ધણી સ્ત્રિયોને જ્ઞાન હોતું નથી. અથવા તો જે જાણે છે તેણે તે પ્રમાણે વર્તન ચલાવતી નથી. પતિના હોય દૂર કરવાને માટે પ્રથમ તેને નમ્રતા પૂર્વક મીઠાં વચ્ચોટી તે દોષને લાગ કરવાને માટે વિનંતિ કરતી જોઈએ. અને તેમ છતાં પણ જો તે પોતાના દોષનો ત્યાગ ન કરે તો તેણે તેના ખોટા પડીને પણ વારંવાર પ્રાર્થના કરતી જોઈએ, અને જ્યાં સુધી તેનામાંથી તે દોષ દૂર ન થાય ત્યાં સુધી તેને વિનય પૂર્વક વિનંતી કરતી જોઈએ. પતિ ગમે તેવો કઠિન હૃદયનો હશે તોપણ આ પ્રમાણેનું પોતાની સાપ્ત સ્ત્રીનું વર્તન જોઈ તેની આવી નમ્ર-પણે કંઈક પ્રાર્થનાના સ્વિકાર કરવાનોજ અને તેનું હૃદય જરૂર પીગળવાનુંજ. પતિને અવળે રસ્તે આમતો જોઈને તેની સ્ત્રીએ પોતાની તમામ શક્તિથી તેને યોગ્ય માર્ગ લાવવાને માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. ઉદાસ થઈને બેસી રહેવું એ યોગ્ય નથી. જ્યાં સુધી તે પોતાના પતિને સુમાર્ગમાં સ્થાપિ શકે નહીં ત્યાં સુધી તેણે દિતકારક મિત્રની માફક વિનય પૂર્વક નમ્ર વચ્ચોટી તેનાં સપ્રજાં અયોગ્ય કર્મોથી ઉત્પન્ન થનાર પરિણામનું વર્ણન તેના આગળ વારંવાર વિનય પૂર્વક જણાવવું જોઈએ. સ્ત્રી પોતાના દુરાચારી પતિને જેવી રીતે સંવર્તનશાળી બનાવી શકે છે તેવી રીતે બીજાનું કાર્મ પણ બનાવી શકતું નથી. યથાર્થ રીતે પતિ ઉપર સાચા હૃદયથી પ્રીતિ રાખનારી સાખિ સ્ત્રીજ પાપરૂપી રોગમાં કુબેલા કોરે સ્વભાવના પતિની રામચાણુ દવા છે.

પતિની હાજરીમાં સ્ત્રીને પોતાની ઇચ્છાનુસાર કાંઈપણ કાર્ય કરવાનો અધિકાર નથી. તે પોતાના પતિની આજ્ઞા મા સમ્પત્તિથીજ પોતાનાં ઇચ્છિત કાર્યોને પૂર્ણ કરી શકે છે. જે કાર્યથી પતિ અગતુષ્ટ હોય મા જે કાર્યથી પતિને અસંતુષ્ટ થવાનું કારણ હોય તેને કદાપિ

આપવામાં આવી છે. ઇશ્વરનું ઐશ્વર્ય ભોગવવા સારૂ ઇશ્વરે પોતાના વારસદાર બાળકો તરીકે આપણને સર્જી મોકલેલા છે. જગતની અનેક વસ્તુઓનો ખુબ લાભ લઇ શકાય તે સારૂ પરમકૃપાળુ પરમાત્માએ બુદ્ધિની બક્ષીસ કરેલી છે. અરરપરસ એક બીજાને મદદ કરીએ અને એક બીજાની મદદથી આગળ વધીએ તથા સુખી થઇએ તે સારૂ પ્રભુએ પોતાનો સ્નેહ આપણને આપેલો છે. મુશ્કેલીઓની સામે થઇ શકીએ, ખરેખરા બળથી કામ કરી શકીએ તથા ફરતે બચતી શકીએ તે સારૂ આપણમાં પ્રભુએ પુરુષાર્થ મૂકેલો છે. માણસોને આનંદ મળે તે સારૂ જુદી જુદી વસ્તુઓમાં જુદી જુદી જાતના સ્વાદ રહેલા છે. માણસો નવી નવી ગોઝાનાઓ કરી શકે તે સારૂ તેને કલ્પના શક્તિની બક્ષીસ થયેલી છે. અને માણસો, અનંતકાળનાં અખંડ મોક્ષ સુખ મેળવી શકે તે સારૂ તેઓને મનુષ્ય અવતાર આપવામાં આવેલો છે. અને તેમ જતાં-આટલાં બધાં સાધનો જતાં માણસો દુઃખી રહે તો એ શું પાપ નહીં કે? એટલું, ઇશ્વરની હજુરમાં તે બહુ મોટું પાપ છે. વિદ્વાનોની નજરમાં તે બહુ મોટું પાપ છે, અને આત્માની મદાન શક્તિઓ સામે જોતાં પણ તે બહુ મોટું પાપ દેખાય છે. કારણ કે શરીર આરોગ્ય હોય, ખાવા પીવાનાં સાધનો સારાં હોય, તથા બીજી પણ અનેક જાતની સગવડો હોય જતાં પણ જો કોઇ માણસ આપવાન કરતા ઈચ્છે, તથા તે સારૂ લાંબણ કરે, કુવામાં પડે, લાંચપાર ભોંદે, ઉંચેથી કુદેા મારે અથવા એવી બીજી કોઇપણ રીતે મરવાની કાંચિસ કરે તો તે માણસ જેમ શુભેચ્છા ગણાય છે, તેમજ જતાં સાધનોએ જે માણસ સુખી ન રહે અને સુખનું ખૂન કરી દુઃખી થાય તે માણસ પણ ખરેખરા પાપી ગણાવો જોઇએ. કારણ કે પ્રભુએ જીંદગીના દોષ જતાં તેને તોડી નાખવી ને મોતને પસંદ કરવું એ જેમ પાપ છે તેમજ જુ. સુખ આપવું દોષ જતાં તેને તોડી નાખવું ને દુઃખ ભોગવવું એ પણ પાપ છે.

બંધુઓ! આપણું જલદીથી કલ્યાણ થઇ શકે અને બહુ ઉત્સાહ, પૂર્વક આપણે આપણી ફરતે જગતની શકીએ તથા આગળ વધી શકીએ તે સારૂ હવે આવી નવી જાતનાં પાંચ સમજવાની જરૂર છે. એવાં પાંચો જાણવાથી આપણી લાંબાંઓ શુદ્ધ થાય છે, રિશાળ થાય છે, અને ઉચે ચડી શકે છે. માટે કાયદો ન કરે, ઉપયોગમાં ન આવે અને માત્ર "લાલકિત્તો" લીખ્યા હૈ" એવીજ પાપ પુણ્યની બાબતમાં નહીં પડ્યાં રહેતાં જે-પાપ પુણ્યની જાતના જીંદગીને સુધારવામાં મુદતજ મદદ કરે છે તેવી જાતનાં શકીઓ. પાપ પુણ્ય સમજતાં શીખો, અને તેના ઉત્તમ સિદ્ધાંતો સમજી તે પ્રમાણે વસ્તવાની કાંચિસ કરો, એટલે જાદુ સહેલાઈથી સુખ મેળવી શકશો. કારણ કે સુખ મેળવવું એ જીવાત્માનો સ્વભાવ છે અને સુખ આપવું એ પરમાત્માનો સ્વભાવ છે. તથા જગતની દરેક વસ્તુઓ કોઇને કોઈ પ્રકારનો આનંદ આપવા માટેજ ઉત્પન્ન થયેલી છે, અને તેમ જતાં પોતાના અજ્ઞાનપણને લીધેજ વિનાશરણે દુઃખ ભોગવ્યાજ કરવું એ પાપ છે, બહુ મોટું પાપ છે. માટે એવા પાપમાં ન પડ્યા રહેવાય તે સંભાળજો, અને જેમ અને જેમ વધારેમાં વધારે સુખી થવાય એવી તજનીજ કરજો, એજ ઈશ્વરી ઈચ્છા છે, એજ શાસ્ત્રની આજ્ઞા છે, અને એજ જીવાત્માને ગમતી વાત છે. માટે કોઇપણ જાતનાં દુઃખમાં નહીં પડ્યા રહેતાં સુખ મેળવવાની કાંચિસ કરો; સુખ મેળવવાની કાંચિસ કરો.

સદ્ગુણી શશી.

(લેખક:-શ્રીધૃત વેણુ વિહારી.)

(અનુસંધાન ગતોક્તી).

પ્રકરણ ૧૨મું.

ગરીબાદ.

પ્રિય વાંચકશ્રેષ્ઠ! પેણુ સામું નાનકડુંશું ધર કાનું દેખાય છે વારું? તમે તેને પીંજાની શકશો કે? શું કહ્યું? 'નથી ઝોળખતા!' તે કાનું ધર છે તે શું તમે જાણી શકા તેમ છે. આ આટલી મોટી મુંઝાણ પુરીમાં એવા ગરીબના ધરનો લખ લાગ્યો છે ત્યાં તમે એ ધરને ક્યાંથી જાણી શકા; તોપણ તે ધરમાં વસ્તાં માણસો ખાસ તમારાં પરિચિત છે તેમનાં નામો જાણાવવા કરતાં આમેા આપણે સવળા તે ધરમાંજ પ્રવેશ કરીએ. પણ સેજ થોભો, પેટી લુઓ. એક તરણી બાહેર આવી 'કાનું' કામ છે એમ આપણને પુછે છે; અરે આ તો શશી! અરર! કેવા તેના હાલ થયા છે. મુખપરની પ્રયમની લાલી અને તેજ તફન કરમાઇ ગયું છે, પ્રીય વાંચકા! કેમ? હવે તો જાણવામાં આવ્યું કે અંદર કાણુ રહે છે ?

છોટુભાઇના મરણ પછી શશીએ તેમના લેણદારોને પૈએ પૈ ચુકવી આપવાનો નિશ્ચય કર્યો, અને તેથી ઘણા ખરા દાગીરાઓ, રાગ ગ્રીહો વેચી નાંખવું પડ્યું. સરળાનું દેવું પતાવતાં સાતસો આઠસો રૂપીયા બાકી રહ્યા. વિપત્તિમાં દિવસો ગાળવાને માટે સામેજ હિંમતવાનજ જોઇએ, શશીએ આ ચાર માસ ઘણાજ ઈર્ષ્યાથી ગાળ્યા, માટે તેનાં જીવનનાં વખાણુ કરીએ તેટલાં થોડાંજ છે. માધુએ આ વખતે તેને વીતાડવામાં કંઈજ બાકી રાખી નહોતી. છતાંએ તેણે તેની ખાસેથી મફત કાંઈ પણ લીધું નહિં. આટલો આટલો માધુને તેણે નાઉમેદ કર્યો તોપણ તેણે પોતાના યત્નો પ્રયત્નો નવીજ રાખ્યા હતા, શશી વસ થવાને હવે એકજ સાધન બાકી હતું અને તેની ખાતી હતી કે આ સાધન વડે ને શશીને સ્વેચ્છે વસ કરી શકે. રમીજ રેણુ નવી ખાતી જાળમે પૂરું કરવાનો સ્વયંદો સ્વસ્તજોતલો.

હવા ખાવા જવા માટે આજે માધુ ગારી મોકલવાનો હતો. પણ બહાર જવું કે કેમ એ એક પ્રશ્ન નવાં મા આગળ ઉપરિચન થયો હતો. તેમણે શશીને સાથે આવવાનું કહેતાં તેણે તો સ્પષ્ટ નકારજ વાળ્યો, પાંચ વાગે માધુની ગારી આવી, નવાંમા એકનાંજ ફરવા ગયાં. હવે ધરમાં શશી એકલીજ રહી. નવાં સાને ગયે ઘણા વખત વીતી ગયા. શશીએ બહારનું બારણું વાણી દીધું હતું તેને કાઢ્યે ધકિલવાનો અવાજ થયો. પ્રામ તો ફરવાજો ધકિલનાર માધુજ છે એવો તેને લાગ્યો હતો, હશે જે થશે તે ખડે એવો નિશ્ચય કરી બારણું ઉઘાડ્યું અને લુએ છે તો માધુને બહારે વિનું !

અંદર આવ્યા પછી શશી તરફ જોવાની પણ છાતી વિનુને ન થઇ. લગભગ એ વર્ષો વિત્યાં હશે, વિનુ શશીને મળ્યો નહોતો, કાણુ કે વારતુના દિવસે મોટાએ જે રાજ્જો કહ્યા હતા તે હજુપણ વિનુ વિસર્જો નહોતો પણ શશીએ માટાની માગણીનો નકાર કર્યાની વાત થોડા દિવસે તેના જાણવામાં આવી હતી. અને તેમાં વળી તેમના ઉપર આવી બધંદર

આપત્તિ આવી જેથી એક વખત આપણે તેમને જઈ મળવું એ પોતાની દરજ્જા આજે તેમને મળવા આવ્યો હતો.

વિનુ જેવો સરી તરફ જુએ છે કે તેણે સશીનાં નેત્રો પાણીથી ભરાયેલાં જોઈને તે બોલ્યો “સશીગૌરી, હવે દુઃખ કરવાથી શો ફાયદો થવાનો છે. મનુષ્યની ખરી તેજ છે કે ઈશ્વર તેને ચોતરફથી દુઃખ અને સંકટોથી ઘેરી લે છે અને તેમાં તે ન યામ અને પોતાના સદ્ગુણોથી ન ડોળે તોજ તેને પાછી સુખ અને સમૃદ્ધિ આપે. આટલું દુઃખ અને આપત્તિથી ડરવું એ કંઈ માણસનાં લક્ષણ ન કહેવાય. આટલું દુઃખ પર પૂર્ણ બરસોં ગણો કે જેથી તમને દુઃખ અને સંકટો સામે થવાને માર્ગ મળે.”

સશીએ ત્યારે કંઈજ જવાબ ન દીધો ત્યારે વિવિધ બદલવાને કારણે વિનુએ પૂછ્યું “નવી મા કેમ દેખાતાં નથી?”

“નવી મા, ફરવા ગયાં છે.” સશીએ ધીમેથી જવાબ દીધો.

ધરમાં ઢાંઢપણ મોટું માણસ ન હોવાથી પોતે ત્યાં વધારે ચોંટાળી પોતે ન ધારી લે બોલ્યો “સશીગૌરી, ધીરજ રાખ. આ પછી દીવસો ચાલ્યા જશે, સુખનો અનુભવ થશે છે હવે દુઃખનો પછી લેવોજ નોંધ્યો. વાઈ ત્યારે હવે હું રજા લેઈ છું.” એમ કહી પિંડી જવા ઉભો થયો. સશી લેવડ ગયેલે વદને બોલી “વિનુ! નવી મા આવે ત્યાં સુધી મારી નેડે બેસોને! હું એકઠી છું મને પેલા મા-માધુનો ધણોજ ડર લાગે છે.

“જાનો ડર લાગે છે?” વિનુએ એકદમ પુછ્યું.

“જાણતા નહિ.”

“ના—હમણાં તમે માધુનું નામ લીધુંને?!”

“વિનુ જવાબની રાહ જોતો સશીના મુખ તરફ જોવા લાગ્યો. થોડાક વખત સુધી તો તે મુખજ રહી પછી તેને એકદમ દુઃખો ભરાઈ આવ્યો અને ડસકાં લેતી લેતી તે બોલી “શું કહું! પેલા માધુ મને એક સરખો સતાવી રહ્યો છે.”

“તો તમે તેને આવતો બંધ શા માટે કરતાં નથી?”

“હું તેને અટકાવનાર ઢાણ! નથી માને કહેતાં તેનો પક્ષ. લે છે, કારણ કે માધુ હમણાં તો તેના કલા મુજબ વર્તે છે. તેમને જોઈતાં સાધનો પુરાં પાડે છે. વિનુ કોને હવે મારે શું કરવું? દીનવદને આર્તસ્વરે સશી બોલી.

આ તેના રાખેલાં સાંભળી વિનુને વિચારાવું થવા લાગ્યો. હવે શો જવાબ દેવે એનીજ વિવંશનામાં તે પડ્યો. કંઈક વિચાર કરી તે બોલ્યો. “જો તમને માધુ ન લાગે તો હું કંઈ કહું—”

“કંઈજ માધુ નહિ લાગે—કંઈક તો ઉપાય જતાવો!”

“માધુ ધરખર્ચ માટે પેલા આપતા દરો અને તેથી નવી મા તેમની તરફ કરતાં દરો—”

“ના રે ના, માધુએ હજી સુધી એક પૈ પછી આપી નથી, અને તેમની એક મલમ સંખ્યા હમારે જોઈની નથી—”

“પણ તે પૈસા આપે છે કે કેમ તેની તમને કંઈ રીતે જાણ થાય તેમ હતું. જે આપની ઇચ્છા હોય તો હું મહત્ત્વ આપતા ધણીજ ખુશીથી તૈયાર છું અને જે અપૂર્વ આનંદ—”

“વિનુ આપ દયાળુ છો—પણ પૈસાની મુદ્દાએ જરૂર નથી. તેમ તો મારી ચાસે શીલકે સાનમે આહસે રૂપીયા છે.”

“શશીગૌરી, તે કેટલા દિવસ પહોંચશે?”

“પહોંચે તેટલા દિવસ તો ખરા. પછી ભરત અરવું શીવું વગેરે—”

“ના, ના તે કદાચ સાધ્ય છે—”

“શું મારાથી તે કામ નહિ થાય એમ તમારું ધારવું છે?”

શશીના આ નિશ્ચયાત્મક જવાબથી વિનુને ભરૂંસો પડ્યો કે ગમે તેવાં કશી સદ્ગત કરવામાં શશીગૌરી પાછી પાની કરે તેમ નથી. અને વળી વખતની ખસીહારી છે.

“મારું કહેવું કંઈ એવું નથી—પણ તમે શું મને બીજતાથી બાળો છો? તમારાં સંબંધોના પુરૂષ પ્રતાપે હવે મારા દિવસો સારા—”

“વિનુ હવે વધારે ન કહો, તમારો સ્વભાવ ધણીજ દયાળુ છે.”

“ત્યારે તો તમે મારાથી ભુલાર્થ રાખો છો?”

“ના, મુઝાસે નહિ.”

આ વાર્તાયાપ ચાલી રહ્યો છે એવામા ગદાર ગાડી ખડી રહી, નવી મા નીચે ઉતર્યો.

“શશી, હજી દીવો નથી સ્ત્રાગાળો કે કેટલું મોડું સમું—પણ આ કેણું?”

“વિનુ”

“કેણુ માધુના—” આગળના રાજ્દો અપૂર્ણ રાખી તે ઘરમાં ચાલી ગઇ. વિનુએ જે ચાર દિવસે મળતો રહીશ એવું લગ્ય આપી શશીની રમ લીધી.

“વિનુના ગયા પછી નવી મા શશીને પુછવા લાગ્યાં.—

અહીં શશી પેલો વિનુ અહીં શું કરવા આવ્યો હતો, તેને ઘરમાં આવવાની મનાઇ કરી હતીને? એવા માણસની મોખતે—”

“પણ નવી મા, માધુ કરતાં તેમની વર્તણૂંક સો ધણી સારી છે.”

— “શશી, આ વાતની માધુને જાણ થતાં તે—”

“તેઓ શું કરશે? તેમની સાથે મારે શો સંબંધ છે. વિનુ ખચારા નમ્ર સ્વભાવના નીતિમાન હોઇ તેના વિષે તારો આવો અભિપ્રાય કેમ? આ માધુએજ તેમને ખાડામાં ઉતાર્યો છે. આ માધુનેજ લીધે તેમની આવી દયા થવા પામી છે.” શશી જરા ઠંડચીજ મોતી પણ આ સમગ્ર સાંભળવા નવી મા ત્યાં ક્યાં હતી. તે તો ત્યાંથી કપારનાં ચોખ્ખા ગણી ગયાં હતાં.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

કપરજાળ.

જે ચાર દિવસે વિનુ અને શશીની મુલાકાત થાય છે. એ વાતની માધુને જાણ થતાં તેનું મોઢી ઉઠ્યું હતું. તે સંબંધે તેણે ધણા ધણા વિચારો દોડાવ્યા પણ કંઈ ચુકિત

સુત્રો નહિ, શશી માધુને વારંવાર તરછેડતી, જ્યેથી નવી માના તરથી તેને સપડાવવાનો વિચાર કર્યો અને તેજ ઉઘોગે તે લાગ્યો.

માધુનું મીત હવે પેટીપર મુદ્દસે નહેતું, જ્યેથી વેપારમાં ખોટ આવવા શાગી વળી દીવસે દીવસે તેને પોતાને પણ નવાં નવાં વ્યસનોએ ઘેરવા માંડ્યો હતો. પૈસાની અડચણને ઘટ્ટને ઘોડાજ દિવસોમાં નવા બનાવટી વીજળે જાહેર કરવાનો તેણે કરાવ કર્યો.

પ્રીય પારક, આજો જલદીજ આપણે પેલા ગ્રામ જોરડામાં જઈએ કારણ કે ત્યાં નવીમા અને માધુ વચ્ચે કંઈક વિચાર તો ચાલી રહ્યા છે તે આપણે પણ જાણીએ.

“ વિનુને તો હું એવો પાંસરોદાર કરી દઉં છું કે ન પુછા બિચ્ચની ! પણ મારા કહેવા પ્રમાણે તમારા તરથી. ”

“ માધુલાલ, તેની તમારે જરાપણ શીકર ન કરી. ”

“ તો હું હવે રમ લઉં છું. પણ શરીરને એક વખત મળીને. ”

“ હમણાં તેને ન મળતા, તે બહાર ચોપડી વાંચતી બેઠી હશે. હવે તો તમે રીવાજો. ”

“ વારં તો હું હવે રમ લઉં છું. ”

વહાલા વાંચકા ! તમે ધણુંજ માઠું કર્યું. નહિ તો આપણે તેમની કપડાગળથી જાણીતા થયા હોત. જો આપણા જાણવામાં તે વાત આવી હોત તો આપણી નીતિને અગ્રત કરત. કારણ કે તેમણે કંઈક બચાવ રૂપ કરવાનુંજ યોજ્યું છે એમાં તો હૃદય સંદેહ નથી, એર ગર્ભ વખત જાણણું પણ ન વાગે.

ખીજે દીવસે નવી મા મુદ્દસે ખીજાના પરથી ઉઠ્યાંજ નહિ, તે આજો દીવસ શરીરે નવી માની સારવારમાં ગાલ્યો, ગરીઆઈ અને તેમાં મંદવાડ પછી શું બાત. આ વાતનો અનુભવ આપણા વાંચકામાંના ધણીને દશેજ. આ એક દિવસમાંજ શગી થાકી ગઈ. નવી માનું માથું દુઃખનું હતું અને બેચેની જણાતી. શરીરે શુંક ધરી માથે ચોપડી, પણ તે પોતેક નિનિદામાં નવી માએ લુછી નાંખી. શુંક મને સહન થતી નથી એમ તેઓએ જણાવ્યું.

“ નવી મા, પેટરડો બોલવાવા પોતેકીત રોમાને મોઢલું કે. ” બોલતી રહેતી વચ્ચે આટોપી શરીરે નવી મા પાસે આવી પુછ્યું.

“ ના, માધુ ડોકટરને મોકલવાના છે. ”

“ માધુ મોકલવાના છે ? તું સીક છે એ તેમને કેવી રીતે માલમ પડ્યું ? સવારથી કંઈ માધુ તો આવ્યાજ નથી ! ”

શરીરે આશ્ચર્યતાથી પુછ્યું, તેનો જવાબ આપતાં નવી મા સેજ ગુંચવાયાં અને પછી બોલ્યાં “ કાલે માધુ આવ્યા ત્યારનું મારું માથું ગડ્યું છે અને તે મેં તેમને કહ્યું ત્યારે તેઓએ કથું હતું કે હું કાલે ડોકટરને મોકલી આપીશ. ”

પંદર દીવસો વીતી ગયા, હજી નવી માને આટલામાંજ, હવેર મારે સમુદ્ધિનારે લેધ જાવ તો જલદી આરામ મરે એવો ડોકટર પોતાનો અભિપ્રાય કાલેજ જણાવ્યો હતો. શરીર હવે તેજ વિચારમાં હતી. આ પંદર દિવસમાં નવીમાની માંદગીએ પોણોસો રૂપિયા

ઔદિયાં ક્યાં અને હવે દરિયાકાંઠે તેમને ચોપાટી પર લઇ જવા એ તો તે કરતાં વધુ ખર્ચની વાત ! આ વિવેચનમાજ તે હતી. શું કરવું, કેમ કરવું, પામેની શીલક પણ હવે લગભગ યઇ રહેવા આવી, આવા વીચારે તે ગભરાઇ જતી અને પછી તેને વિનુનું સ્મરણ થતું અને તે વખતે જરા શાંતિ પ્રાપ્ત થતી આમ થવાનું કારણ શું ? એની તેને કંઈજ સમજણ પડતી નહિ.

ઔશીસમાં કામ વધારે હોવાથી વિનુ બે દિવસ આવી સકયો નહિ જેથી શશીને ભુલ ભુલવણી થતી. જેમ જેમ સંધ્યાકાળ થતી આવી તેમ તેમ તે ઘણીજ આતુર થવા લાગી. છેવટે દીવા વખત થઇ, આજ સુધાં વિનુનો આવવાનો વખત વિની મથો જેથી તે નિરાશ થઇ, નવી માને દવા પાછ શશી રસોડાના બારણા આગળ બેઠી, પાસે લીલો કુતરી હતીજ, તેને પોતાના ખોળામાં લઇ બોલી “ લીલો, આજે પણ વિનુ તો નજ આવ્યા ? આ તેના પ્રશ્નનો મુંઝ પ્રાણી શો પ્રત્યુત્તર આપે તેમ હતું ! જવાબના બદલામાં લીલો શશીનો પાછળ એકી નજરે જોવા લાગી જેથી શશીએ પાછું વાળી જોયું તો પોતાની પાછળ ચોરની માફક માધુને ઉભેલા જોયા જેથી તે એકદમ ઉભી થઇ, માધુ ખોલ્યા, ”

“ શશી, હમણાંજ નવી મા કહેતાં હતા કે, ડોક્ટરે દરિયાની દવા બદલ કરવા જવા કહ્યું છે, તો તેમને માટે હું દગણાં જઇ બંગલો ખાલી કરાવું છું, આવતી કાલે તું અને નવી મા તૈયાર રહેજો હું મારી ગારી મોકલતી આપીશ, ” આટલું કહી જવાબની પણ અપેક્ષા ન કરતો તે ત્યાંથી પસાર થઇ ગયો.

માધુના ગયા પછી શશી નવી માની પાસે જઈ પુછવા લાગી “ નવી મા માધુને તમે કંઈ કું ? ”

“ શું વાર્ ? ”

“ બંગલા માટે ? ”

“ હા, તેઓ કહેવા લાગ્યા કે મારો એક બંગલો ચોપાટી પર ખાલી છે. તો તમે બંને તબીબત સુધરે ત્યા સુધી વાપરો અને કાલે તેઓ ગારી પણ મોકલવાના છે. ”

શશી-કોઈજ ન બોલી તે કંઈક વિચાર કરતી હતી. નવી માએ પાછું ખોલવું શકે કહ્યું, “ કાલની આપણી આ પરિસ્થિતિમાં આપણાથી એટલું બધું બાકું ક્યાં ખરચાય તેમ છે. માટે માધુએ આ એક આપણા પર મોટોજ ઉપકાર ક્યો ગણાય પણ તને કંઈ તેનો વિચાર છે, તે તારી સાથે ફરવા પ્રેમથી. ”

આ છેવટના શબ્દોએ શશીના કાનમાં પ્રવેશ કર્યાની સાથે તે પોતાના વિચારોમાંથી જાગૃત થઇ સેજ કરાડીમાં બોલી “ નવી મા ? ”

બીજે દિવસે માધુએ મોકલેલી ગારીમાં શશી અને નવી મા તેમના ચોપાટી પરના બંગલે ગયા.

સરળ સ્વભાવની નિર્દોષ શશીને માધુએ નવી માની સહાયતાથી વાપરેલી આ કપટ જાળમાં ફસાવાની સુદૈવ જાણ નહોતી.

પ્રકરણ ૧૪. સુ.

શરીરના હાગળ.

માધુને બંમસે આવ્યાને આજે મધુ દીવસો થયા હતા. નવી માની તખીયત હવે ધણીજ સુધરી ગઇ હતી. હવા ફેરનું આ પરિણામ એવું તેઓ વારંવાર યચીને કહી સંભળાવતા, પણ યચીની રિયતી તેથી ઉઘડીજ હતી, રહી રહીને તેના હૃદયમાં ધડકા થતો અને પોતાની ઉપર કાંઇ બયંકર સંકટ આવી હાગશે એવી તેની ધડીપે ધડીપે ધારતી રહેતી. ગઈ બે રાતો તો તેણે આ વિચારે બીન નિદ્રાએ ગાળી હતી. પોતાને વિનુનો મજસુત હાથો છે, એમ તે ધારતી પણ હવે તે પણ તેને અધામત બાસવા લાગ્યો.

યચી એકઠી લીલીને રમાડતી બેઠી હતી ત્યાં નવી મા આઘ્યાં અને બોલ્યાં “શરી, આજે રાતના વાણુ ઠરવા માધુ અદિયાં આવવાના છે, આપણે આ તેમનો બંગસો વાપરવા આપ્યો તેના ઉપકાર નિમીત્તે આજે મેં તેમને આમંત્રણ કર્યું છે.”

“ ઠીક કર્યું ” શરીએ એકજ નવાજ આપ્યો.

રાત્રે સુષમાંએ વાણુ કર્યું. શરી, નવી મા અને માધુ-દીવાનખાનામાં બેઠાં હતાં.

“ નવાં મા, અદિ આવવાથી તમારી પ્રતિ સુધરતી જાય છે તે જોઈ મને ધણીજ આનંદ થયો છે—પણ યચી તારો અદેરો આમ દીલગીર કેમ દાસે છે વાઈ ? મારી સાથે આમ રીસામણાં લેવા જેવું મેં તારૂં શું અદિત કર્યું છે ? ” માધુએ આવો પ્રશ્ન કર્યો પણ પ્રત્યુત્તર કંઈજ ન મળ્યો, માધુએ નવાં માને કંઈક નેત્ર સંકેત કર્યો જેથી તેઓ ઉઠી બીજા ઓરડામાં ગયાં માધુએ આગળ ચલાવ્યું. “ યચી, તારા કોધનું કારણ તો મને જણાવ. ” માધુએ પોતાની ખુરશી વળી યચીની ખુરશી નજીક બેઠી. પાછું બોલવું શરૂ કર્યું. “ યચી, હજુ તને મારી દયા આવતી નથી ને ? ” આટલું બોલી તેણે યચીનો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો. યચી તેનો હાથ તરછેડી બોલી “ માધુ તમે મારો કેરો છો મારે લો છો ? આવું કરવા મારેજ શુ આપે અમેને અદિયાં આપ્યાં છો ? ” તમારા પ્રાંતોના એક વખત ચોખે ચોખે જવાજ આપી દીધો છે તો પછી વળી વળીને તેજ પ્રાંત કરવાનું શું પ્રયોજન છે ? ”

“ યચી, આમ નશણી ન યા. તારાં મારે મારા હૃદયની શી હાલત થઇ છે તેની સેજ કંપના કર. તું જે દુકમ ફરમાવે તે ઉઘાવવા હું તૈયાર છું—”

“ તૈયાર છો ? તો મારો કંડો મુઠા. હું ફરી ફરીને એજ કંટું છું કે છવ જતાં પણ તમારી વાત હું કશુય કરનારી નથી તે નથીજ—માટે વધારો. ” યચીએ કોધમાંજ જવાબ દેઇ દીધો. માધુને એથી ધણીજ રીસ થઈ, તે પગ પછાડી ઉભો થયો અને જવા લાગ્યો. જતાં જતાં તે બોલ્યો “ યાદ રાખજે યચી ! હું સારી રીતે જાણું છું કે આ સપણું મૃત્યુ પેશા નીચ વિનુનુંજ છે. જેઈ લઈ છું કે વિનુ હવે તને કેમ મળી શકે છે તે. ”

માધુના ગયા પછી યચીને તેની ધણીજ ધારતી લાગવા લાગી. એક પછી એક માહા વિચારોની રેટમાજ તેના હૃદયમાં શરૂ થઈ. હવે આ બંગલામાં એક રાજુ પણ ચોખનું જોખમ ભર્યું બાસવા લાગ્યું. સુષમાં બેઠાં હતાં તેમાંથી એકાએક નવાં માનું બકાઃ જવું તે વાત હવે તેના રમરણમાં આવી અને તેથી તેને નવાં માનો આ બાળનમાં

સંસાર આવવા સાચો. આમ વિચારે પર વિચારે કરતાં હવે તેની ખાતરી થઈ ચુકી કે નવાં માનો મંદવાડ પણ કૃત્રીમ હોવો જોઈએ. હવે તેનું હૃદય ખીકથી ધડકવા લાગ્યું. નવાં મા પણ કારસ્થાનમાં સામીલ છે એવો વ્યારે તેને સંસાર આવ્યો ત્યારે તેને પાકી ખાતરી થઈ ચુકી કે ધરમાં આપણે મદદ કરનાર કોઈ પણ નથી અને એ વિચાર આવતાંજ તેના નેત્રોમાંથી ચોધારે આંશુ ચાલવા લાગ્યાં. ત્યાં તો તેના હૃદયપટ પર વિનુની મર્તિ ખડી થઈ અને જેમ રૂકમણીને થી કૃષ્ણનું સ્મરણ થતાં દિંમત આવી હતી તેવીજ તેને પણ આવી. હવે જેમ રૂકમણીએ કૃષ્ણને વારે-બોલાવ્યા હતા તેમ હવે સસિએ પણ પોતાનું મનોગત વિનુને જણાવી આ સંકટમાંથી મોનાની મુક્તતા કરાવવાનો હૃદયમાં નિશ્ચય કર્યો.

ધણા ધણા વિચાર કર્યો પણ તેને માધુના પંજામાંથી છટકવાને એકે પણ રસ્તો જણ્યો નહિ. અતે તે હડી અને ગીરળ ડાસીની આરડીમાં ગઈ. તેને જોતાંજ ડાસી બોલી—
“ શું જોઈએ છે મોટાં બેન ? ”

“ મારે તમારું કાંઈક કામ પડ્યું છે, કરશે કે ? ”

“ હા, કરતા જેવું હશે તો—”

“ વાણ, હું એકે પુણું તેનો જવાબ આપશો ? તમેને આ ધરમાં રહાને કેટલાં વર્ષો ગયાં હશે વાણ ? ”

“ મને કે ? થયાં વીરોહ વર્ષો—કેમ વાણ ? ”

“ સહેજ ! આજે મારું દીલ જરા હિંમત થયું છે. ઉધવા ગઈ પણ નિંદા ન આવી મારે કશું ચાલે જરા તમારી સાથે વાર્તાલાપ કરીએ. ”

“ મારા જેવી ડાસી સાથે તે વાર્તાલાપ યાનો ! પણ મોટાં બહેન કામ શું કરેલાં હતાં ? ”

“ ક—હું છું પણ વિ—વિનુ કાણ ? ” સસિએ અચકાતાં અચકાતાં પુછ્યું.

“ વિનુભાઈ કે ? ખીચારાની ધુળધાણી કરી નાખાને શું ! ”

“ કાણે ? ”

“ કાણે એટલે માધુભાઈએ ! ”

“ એટલે ? હું કંઈ ન સમજી ? ”

“ તમારા જાણવામાં ક્યાંથી આવે. સાંભળો તે સઘળી વાત હું તમને કહી સંભળાવું છું. ”

ડાસીએ અથડી ધતિ સુધી વિનુનું સઘળું ચરિત્ર કહી સંભળાવ્યું. તેમાંથી વીલમાં વિનુને અડધી રોટતો વારસ ગણ્યાની એક નવીજ પાતમી મળી. કારણકે વિનુએ જણાવેલી હકીકતમાં વીલ સખધેતો મુદ્દો તદ્દન ઉઝાડી મુક્યો હતો. પણ આજે દુતેને સઘળી ખરી બાબતનું ખ્યાન સાંભળી વિનુએ સહન કરેલા કષ્ટનો પુરેપુરો ખ્યાલ તેના ખ્યાનમાં આવ્યો જેથી તેને ધણુંજ માફ લાગ્યું અને તેના અમુચો અમથી ભરાઈ ગયાં. આ જોઈ ગીરળ ડાસી બોલી—“ મોટી બહેન શું તમને પણ આ સાંભળી માફ લાગ્યું ? સ્વભાવિક છે—એમ થવુંજ જોઈએ, વિનુભાઈના ગુણોનાં રડાં વખાણ કરવાં ! ”

“ હવે હું મારું કામ કરું છું કરશોને ! મને હવે તેમની—વિનુની પાસે લેઈ આવો

હું તમારે પાસે પકુ છું મને હવે આ ઘરમાં રહેવામાં લગ્નીન ધારતી ઉત્પત્તિ થઈ છે.”
આમ કહી તે ગળગળા યઈ ગઈ.

આ સાંભળી ગીરજા ડોરડી પણ ભ્રમિતમાં પડી. તે બોલી “કમ ! કમ વા-ર ?”

“કમ ? કમ શું પુછા છે ? મારા જેવી નિરાધાર બાળાનું તેમની પાસે શું કામ રોકે શકે ?”

હવે કંઈક ગીરજા ડોરડીના હૃદયમાં પ્રકાશ પડ્યો. તેણે પ્રેમમય દ્રષ્ટે સચી તરફ જોયું. સચીએ પોતા પ્રત્યે માધુએ ચક્રાવેલી વર્ણલુકનો આજ મુધીના હેવાલ કહી સંભળાવ્યો તે ઉપર વિચાર કરી ડોરડી બોલી:—

“મોટા બહેન હવે તમારે ચિંતા કરવાનું કંઈજ પ્રયોજન નથી. આરહી મોટી રાત્રે વિનુ પાસે જઈને સ્નેહમ ભર્યું છે. તમે એક કામ કરો, તેમને કાગળ લખી અહિંયાં તેડા પાત્ર તે આ-વશે. દા-આવશે, તેવીજ મતમગનો કાગળ લખો પછી આપણે તે સંબંધનો પાકો વિચાર કરીશું.”

સચીને પણ આ વીચાર ગમ્યો. સચીએ ખીજે દિવસે વિનુને એક કાગળ લખ્યો.

વિજ્ઞપ્તિ.

(૧)

મુકુન્દજી ! માધવજી ! મુસરી !

કરો સર્વ જૂથો કામા અમારી;

નથી તમ પ્રેમના પાત્ર થઈએ,

અધિક તમ ચરણમાં નિલ પડીએ.

(૨)

પ્રભો ! એવી શક્તિનું કરો પ્રદાન,

જેથી સારાસારનું થાય ભાન;

તેનાન તેનાવગાને તેજ પ્રાપ્ત કરવાનું

પણી અદ્યક્ષને દૂર દરવા,

કરને કૃપા ને તવ ભક્તિ વરવા.

(૩)

હરી ! અમારી શક્તિઓને,

આરા તણા પાશથી છોડવોને;

સડે, ગાનના માગને સે સ્વિકારી,

એકત્વનો મન રહે પૂકારી.

(૪)

અવનનો ખરો અનુભવ અમેને,

કરવને પ્રભો ! નથીએ તમેને;

આપે અસૌકિક એવી શક્તિ,

દલે સર્વ ભમ ને મજે આપ ભક્તિ.

(રજી.)

હિંદુ લોકનો પ્રાચીન અને અર્વાચીન જિવનક્રમ.

(લેખક-મણીલાલ દેસાઈલાલ. પરીખ. અમદાવાદ.)

(૧.) વેદક કાળ (ઈ. સ. પૂર્વે ૨૦૦૦-૧૫૦૦)

ધર્મ પ્રાચીન કાળમાં આર્ય લોકનું જીવન-રહેણી કેરણી ધણીજ સાદી હતી. જન જાતર. પત્ની-સગર : મોટાં મોટાં ટાળાં પાળીને ખેતી કરતા હતા. Plain Living and High thinking-સાદુ જીવન અને ઉત્તમ વિચાર ઐણી એજ તેમના જીવન ક્રમનું સ્વરૂપ હતું. માત્ર નવ બીનકુલ નહોતો. આર્ય અને અનાર્ય કિંવા મૂળના રક્ષાશી એજ બે ભેદ તેઓ માનતા હતા. તેમના ઘર અખંધી રીત રીવાજ વંશપર પરાગત દક વિગેરેના કાયદા કંઈક પગે આજના જેવાજ હતા. સ્ત્રીઓનો દરજ્જો હાવના કરતાં ઘણો ઉંચો માનવામાં આવે અને પકડાતી કિંવા ઓઝોને પુરૂષ સમાગમની તત્કાલ જુદી રાખવાની રીત પ્રજામાં નોતી તેઓ પોતેજ ધર્મવિધિ અને ધાર્મિક કૃત્યો કરતી હતી અને વેદમંત્ર પણ જાણતી હતી. શુદ્ધકાર્યમાં આર્ય શુદ્ધિણી ધણીજ દક્ષ અને ચતુર હોય છે કન્યાનાં સમ મોટી પડે કરવામાં આવતાં હતાં અને વિધવા વિવાદને પણ કંઈ પ્રતિબંધ નહોતો. સતીનો આન પણ પ્રચારમાં આવેલો નહોતો. ધર્મ એટલે ઈશ્વરના અસ્તિત્વમાં શ્રદ્ધા અને નિર્ભય-ધર્મ, વરૂ, સર્વ, વીગેરેની પૂજા એટલુંજ માનવામાં આવતું હતું—

(૨) રામાયણ મહાભારતકાળ.—(ઈ. સ. પૂર્વે. ૧૫૦૦-૧૦૦૦)

બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિ, વૈશ્ય અને શૂદ્ર આ પ્રમાણે ચાર જાતી નિર્માણ થઈ. કન્યાનાં સગન મોટી ઉમર થતાં હતાં. બાળવિવાદનો રીવાજ પ્રચારમાં નહોતો. વિધવા વિવાદને પણ કંઈ પ્રતિબંધ નહોતો, કાયદા અને રીતમાં પણ સ્ત્રીઓને પૂર્વવિવાદ પૂર્ણપણે મંજૂર હતો. સતીનો આન પણ તે સમયના લોકની જાણમાં નહોતો.

શિક્ષણ પદ્ધતિ હાલના કરતાં તદ્દન જુદાજ પ્રકારની હતી. જલ્પચર્ચામનો સ્તીકાર ક્યો પડી વિવાદો શરૂરહે રહેતો હતો. બૌદ્ધિક શિક્ષણની સાથે નૈતિક શિક્ષણ પણ આપવામાં આવતું હતું. અને મોદાના ઉપદેશની સાથે વર્તન આચાર સાથે બોધ આપવામાં આવતો અર્થાત Example is better than precept નું સૂત્ર તેઓ સમજતા હતા. પાઠ્યના જીવનક્રમમાં ઉપયોગી થઈ પડે તેવા ધરસંસાર સંબંધી તેમજ ધર્મ સંબંધી સંચુલનો પાઠ તેમને આજ દેકાણે મળતો હતો. વંદીતને મારે પૂજ્યભાવ, અતિથી તકાર અને સાદુ જીવન તીગેરે હાલના શિક્ષણથી દુર્લભ થઈ પડેલા સંચુલોને આ શિક્ષણથી ઉત્તમ પોષણ મળતું હતું.

દાન એ તેમનો મુખ્ય અને અસામાન્ય ગુણ હતો. સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્ય અગ્રાધિન પણ

શ્રી કે. સી. કલ્યાણ B. A. B. L. ના ' ઇન્ડિયનરીવ્યુ ' માં આવેલા એક લેખમાં આપા. આ લેખની મોજના કરવામાં આવી છે આમાં આપેલા કાળ વિભાગ તથા જનનેય સર્વ માન્ય છે એવી તો નથીજ પણ લેખ મનનીય અને બોધપ્રદ હાથવાથી અગ્રે વળુ કરવામાં આવ્યો છે.

હતું અને પુરુષની માફકજ સ્ત્રીઓને પણ શિક્ષણનો પૂર્ણ લાભ મળતો હતો. લોપામુદ્રા, ગાર્ગી, મૈત્રેયી વગેરે મહાન સ્ત્રીઓને વૈદિકરૂપિ પ્રમાણેજ માનવામાં આવતી હતી તે સમયની નાની મોટી પાઠશાળામાં મોટા મોટા અધ્યાપકોની જગ્યા પણ સ્ત્રીઓજ સુશોભીત કરતી હતી સામાજિક સમારંભોમાં અને વિદ્વાનોની સભામાં ધાર્મિક અને વાગ્મય વિષયોના વાદવિવાદમાં પણ સ્ત્રીઓ પ્રપૂર્ણ છૂટથી ભાગ લેતી હતી.

ધાર્મિક કલ્પનાની બાજતમાં પણ આ વખતે કાંઈ ફેર પડ્યો નહોતો. ધર્મવિધીમાંની ઇશ્વરની એક ચિત્તલી અને ઉત્સાહયુક્ત પ્રાર્થના સિવાય ધર્મવિધનના બાહ્ય તરફ નાની નાની વાતો તરફ વધારે ધ્યાન આપવામાં આવતું હતું.

(૩) તર્ક પ્રામાણ્ય પ્રાધાન્ય કાળ.—(ઇ. સ. પૂર્વે ૧૦૦૦-૨૬૦)

આ સમયમાં આર્યમંત્રણ ધર્મીજ પૂર્ણવસ્થાએ પહોંચી હતી. ગ્રીક પ્રવાસી મેગાસ્થિનિસ લખે છે.—“ તેમની કંટોળી રહેણી સાદી અને કરકસરવાળી હોવાથી તેમનો જીવનક્રમ ધણોજ સુખાસ્પ છે. પ્રસંગ સિવાય તેઓ મધને સ્પર્શ પણ કરતા નથી. ચોખ્ખા એજ તેમનું મુખ્ય અન્ન છે. તેઓ ન્યાયમંદિરને પગથીયે કરચિતજ ચરે છે આ ઉપરથી તેમના કાયદા કાનૂન અને કરારપદ્ધતિ તદ્દન સુલભ સરળ હોવાનું સિદ્ધ થાય છે. અનામત, ધરેજો, મહેસી રકમો, પત્ર, પત્રો વિગેરેની દરિયાદો તેમનામાં ઉત્પન્ન થતી નથી તેમને સાક્ષીદાર અગર સદીશિક્ષકની જરૂર હોવાતી નહીં. અર્થાત તેઓ માત્ર પરસ્પરના વિશ્વાસ ઉપરજ પોતપોતાનો વહીવટ કરતા હતા.”

ધર્મવિધીમાં પૂર્વના કરતાં ધણોજ ફેરફાર થઇ ગયો. આ પ્રકારની પુષ્કળ ધર્મવિધીમાં પુષ્કળજ પૌત્ર અને ગૃહ અર્થ ભરેલો છે—બાહ્ય તરફ નજર કરીયે તો તે માત્ર અધ્યધ્યા પૂર્ણ, નિર્ચયક અને રમત જેવું લાગવાનો સંભવ છે. શાક્ર વિધી કરતી વખતે અગર ઇશ્વરને ઉત્તમ ઉત્તમ પદાર્થો અર્પણ કરતી વખતે હિંદુલોક પોતાના પૂર્વજ કિંવા દેવ પ્રત્યક્ષ આ અન્ન વગેરેનો સ્વીકાર કરે છે એમ બીજકુલ માનતાજ નથી. એકાદ વિદ્વાનને જેમ એક ગ્રંથ અર્પણ કરવામાં આવે છે તે પ્રમાણેજ આ પણ ત્યાગનો એક પ્રકાર છે.

પોતાના વડીલ, ગુરુ અને દેવતાને અર્પણ કર્યા વિના, નૈવેદ્ય કર્યા વિના, અન્ન મહત્વ ડરણું એ સ્વાર્થી વસ્તુનું અને તેમના વિષયે અપૂર્ણ અર્પણ હોવા છતાં એમ તેઓ સમજે છે, તેજ પ્રમાણે વડીલ વર્ગ આ લોક છોડી ગયા છતાં તેમના વિષયો પોતાને પૂર્ણ બાવ બિલકુલ કબી થયો નથી અને તેમના કૃપા પ્રસાદની તેઓ હજી પણ અપેક્ષા રાખે છે અને સારા સારા પદાર્થોના ઉપભોગ કરતી વખતે તેની કૃપાથી તે જનમયો, મેટિા થયો, અને સુખોપભોગ મેળવી શક્યો તેમને બૂઝી જવાનું શક્ય નથી એમ તેઓ ગતાવે છે.

અર્થ શાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ નહિતો રાષ્ટ્રધ્ય અને સામાજિક દૃષ્ટિએ ધણા મહત્વના નવીન ઉત્સવો અને તહેવારો આજ કાળમાં પ્રચારમાં આવ્યા. શત્રુભાવ બૂઝી જવાને, હમેશનું મુખ્ય દુઃખ બાલુએ મૂકીને ઇશ્વર ઇન્દ્રામાં મગ્ન થવાને, સમાજિક ઐક્ય વધવા માટે અને બીજા અનેક પ્રસંગનીય અને અત્યાવશ્યક, સામાજિક સુરિયતીને જરૂરની વિચાર પ્રવૃત્તીની વૃદ્ધિ કરનારા અનેક સાર્વજનિક તહેવારો આ કાળમાંજ પ્રચારમાં આવ્યા. આજ સમયમાં ગૌતમ બુદ્ધનો જન્મ થયો અને તેજી ઇ. સ. પૂર્વે પદરના વર્ષમાં પોતાના નવીન

ધર્મનું નિશાન દરઝવ્યું. સમતા, ખંધુલાય અને પવિત્રતા આ આળતોનો પ્રસાર કરવો એજ તેનું અવતાર કાર્ય હતું અમર્યાદ વિષયોપભોગ અને તીવ્ર શરીર દૃષ્ટપદ તપશ્ચર્યા આ જન્મે અમર્યાદાનો તેણે નિરોધ કર્યો જતી બેઠું બળ ધણજ નમણું હતું તેનો પણ તેણે નિરોધ કર્યો

કર્મ તત્ત્વને ગૌતમ બુદ્ધે પ્રાધાન્ય આપ્યું મનુષ્યની મુક્તિ—નિર્વાણ—એ ધર્મ વિધિની કવાયતપર અવલગન ન રાખતાં પોતાના કર્મપર—હમેશના આચરણપર આધાર રાખે છે એ તેણે લોકને જણાવ્યું પણ યાગનું મહત્ત્વ કમી કરીને અને ઇશ્વર અને સામાન્ય મનુષ્ય એમની વચ્ચે દલાની—વકીનાત કરનારા ઉપાધ્યાયનું પ્રાબલ્ય કમી કરીને લોકને તેણે ધર્મ સ્વાતંત્ર્યનું દાન કર્યું પાપપ્રશાનન કિંવા પૂર્ણત્વ પ્રાપ્તિ એ કાંઈ ઉપાધ્યાયની ઇચ્છા પ્રમાણે પ્રાપ્ત થનારી વસ્તુ નથી પણ તે પોતાના જતી પ્રયત્નથીજ મેળવવી જોઈએ તે તેણે સ્પષ્ટ જણાવ્યું.

પ્રાતઃકાળની શુભાશિષ્ય.

(ડૉ નટવરલાલ જગન્નાથ ગૌતમી.)

(આ પ્રૌઢ વિચાર ભરેલી અસખ ઇંગ્રેજ કવિતા Mrs Barbauld નામે એક જાણીતી તખ્તેલી છે આ કવિતા વાંચી કવિ Wordsworth બોલ્યો હતો કે —“ એક સાલ આજી મારે કાંઈની પ્રશંસા કરવામા મ્હને કોઈ પણ પ્રકારનો વાધો નથી પરંતુ હું છું કે આ કવિતા ને પોતે જનાવી દોત તો કેવું ! ”)

શિખરણી.

૧.

ત્હને ના જાણ્યું હું, નવ વર્ષો ચક્ર કાણુ જ નવું ?
પરંતુ હું, ઉભય મળી છૂટા પડી જવું !
મન્યાતાં દેવાં ! મ્યાં ! સુખ મિલન ક્યારે પ્રિય થયું ?
પુષ્પ આ સકેનો, મગદ ઝંઘિના હું કરી શકું !

૨.

શશાદી જ્યોત્સ્નામા, નિમિરમય રાત્રે વિહરતા,
સદા મન્ને સાથે, દિવસ બહુ ગાળ્યા વિરમતા,—
હવે થા ! વસુંખી, સુચન પણ આપ્યા વગર તું !
વિશેષે જાણ્યું હું, દ્રવિત અતિ થાગે હૃદય તું !

૩.

વિશ્વેશ્વર થા ! તો, વળન પણ ના તું જણાવજો !
મ્હને ના તું તહારી, રજનિ શુભ આશિષ ઇચ્છજો,—
પરંતુ તેજસ્વી, સુખાકર પ્રદેશ વિરમીને,
મ્હને પ્રાતઃકાળે, નવન શુભ આશિષ ઇચ્છજો !

શરીરના વેગને રોકવાથી થતાં દરદો.

(લેખક વૈઃ જનાર્દન ભીખાભાઇ.)

(અનુસંધાન ગતોકથી.)

૭. ભુખતા વેગને અટકાવવાથી થતી નુકશાની અને તેના ઉપાયો—પ્રણાં ગરીબ વિચારાં સ્ત્રીખારીઓ, અને તપસ્વીઓ અપવાસીઓ વિ. આ દરદથી બળ્લીતાં હશે. કુધાના રોધથી અંગ ભાગે છે, અરુચી થાય છે, ગૂઝાતી, કૃષ્ણતા, શયન અને ભ્રમ (ચક્ર) આવે છે. ઉપાયમાં હસકું, સ્નિગ્ધ, ઉષ્ણ અને થોડું ભોજન આપવું, અને તો દરરોજ નિયમિતજ નમવું, આ ઉપરથી એમ ના સમજવું કે અપવાસ ન કરવા. જેના જે નિયમો છે તે ચાલુજ રાખવા, અત્રે તો જેઓ હમ્મેશાં નિયમિત જમનારા છે તેઓ ને અનિયમિત થઈ ખોરાક લેવાના ટાઈમમાં ફેરફાર કરે છે અથવા ઘણીવાર બળ્લી દંત ધુમ્પા રહે છે તેમનેજ આ મુશ્કેલી છે.

૮. ઊંઘ અટકાવનારાઓને થતી ખરાબી અને ઉપચારો—નાટકો, નાચ, ભવાઈ, આદિ તમાસનાં શોખીન માણસો નાછટકુટીના સરવન્તસો, એક્ટરો, અને ધગા જાકી વિદ્યા ધિંઓને આ દરદો લાગુ પડે છે. જેવાં કે નિંદ્રાના રોધથી મોઢ થાય છે, આંખમાં તથા માથામાં લાગેપણું થાય છે, સદાય શ્લેષ્મ (સ્રોષ્મ) રહે છે. આખો દિવસ આલસ્ય, આવી અંગ ભાગે છે, માથાના જ્ઞાતતંતુઓ અને આંખનાં દરદથી પીડાય છે અને આંખમાં ઊંઘ લેવી અને પગચાળી કરાવવી, રાત્રીએ સુતી વેળાએ તળીયામાં તેલ ધસાવવું, ગટ્ટાગ અને ગોળની ગોળા કરી મેંસના દૂધ સાથે ખાવી, ના પહેલાં ત્રણ કલાક અગાઉ “ભાંગ, આસવ કે ખપે તેને મદીરા પીવી.” કેરી પીણું પીવા મારે હમેશા લગભગ કરતા નથી પણ ઊંઘ લાવવાના ઉપાયમાં છે તેથી જાણવીએ યોગ્ય. બાકી તો સહેલો અને સારો ઉપાય એ છે જે “સુતા પહેલાં સ્નાન કરીને પગનાં તળીયામાં તેલ ધસાવવું અને પગચાળી કરાવવી અને તો મેંસનું દૂધનું રાત્રે વાળના બદલે પીવું. જેથી ઊંઘ આવશેજ.

૯. ઊધરસનો વેગ અટકાવનારને થતાં દરદો અને ઉપચાર—જે એનુષ્ણોને ઊધરસ ચર્ષ હોય, જતાં ચરમથી, બ્લીકથી, કંટાળાથી આવતી ઊધરસને અટકાવ છે તેથી તેઓને નીચેનાં દરદો લાગુ પડે છે. ઊધરસની જુદી (વધારો) થાય છે અરુચી થાય છે. હૃદયરોગ થાય છે. એટલે જાતીમાં અનેક જાતનાં દરદો થાય છે તથા હેઝી થાય છે. ઉપચારમાં કદી પણ ઊધરસના વેગને રોકો નહિ, બહુજ ઊધરસ આવતી હોય અને કંટાળ્યા હો તો રાત્રીએ સુતી વેળા દૂધ શેર ૦, પાણી શેર ૦, ઘી રૂ. ૧ ભાર અને હળદર ૦ રૂ. ભાર એ બધાને ઉકાળવું, ત્યારે પાણી બળી નખ ત્યારે રહેલું દુધ ઊનું ઊનું પીવું જેથી ઊધરસનો અટકાવ થશે. આ ઉપરાંત યાત્રમાં જાણવેલા પ્રયોગો જેવા કે સિંતોપલાદી લવંગાદિ, મરિચાદી, દ્રાક્ષાવલેહ વિગેરે ધરગથ્ય પ્રયોગો કરવા, પહેલાંની જાત મોઢામાં રાખવી, મીઠું મોઢામાં રાખવું, અરદસનો રસ મધમાં, આદુનો રસ મધમાં નાખીને આપવો, ખોરાકની પાન વાદી સિંધવ અને ધી સાથે રોજીને આપવા, પીંપરનું ચુર્ણ મધમાં ચાટવું, જેની મધનું ચુર્ણ મધમાં ચાટવું, પાનમાં સેન સેનની ટીકડી ખી ખાવું. વિગેરે.

૧૦. શ્વાસને અટકાવવાથી થતી તુકરાની અને ઉપચારો—ઘણાં છોકરાંઓ અને કસરતી માણસો અથવા કુટુમ્બીક મનુષ્યો બહાદુરી બતાવવા માટે કસરત અથવા મહેનતનું કાર્ય કર્યા પછી મહેન શ્વાસ નથી એમ જણાવવા શ્વાસને રોકી રાખે છે. જેથી તેઓને શ્વાસ અધિક થઇ શ્વાસનું દરદ લાગુ પડે છે. ગુસ્સો, હૃદયરોગ અને સંમોહ થાય છે. ઉપચારમાં વિશ્રામ લેવો અને વાતહર ઉપાયો કરવા કાંઈપણ દિવસ બહાદુરીના બહાને શ્વાસને કદી રોકવો નહિ. શાસ્ત્રીય ઔષધો પોતાના વૈદ્ય કે ડોક્ટરની સલાહ લઇને કરવાં જેવાં કે “સિતોપલાદિ, વાસાયલેહ, દ્રાક્ષાયલેહ, હરડેનો અવલેહ દ્રાક્ષાસવ,” વિગેરે. શ્વાસના રોગમાં ધરગથ્ય ઉપાયો કાર્ય કરી શકતા નથી. કલ્પ કરે તો એકાદ દિવસ.

૧૧. બગાસાના વેગને અટકાવવાથી થતી વ્યાધિ અને તેના ઉપચાર—બગાસુ રોકવાથી, હિંકનો વેગ રોકવાથી જે દરદો લાગુ પડે છે તેજ દરદો થાય છે. ઘણાં રમતીમાણ બાળકોને બગાસુ ના રોકવા સૂચના આપવી કારણ કે બાળકો ધણીવાર સામાસામી સરત ઉપર આવે છે. અને જાણીજોઈને બગાસુ અટકાવે છે. વળી ભજન તથા કિર્તન આદિ વિ. મંડળીઓમાં ઘણાં માણસો બગાસુ અટકાવે છે. માટે તે બધાંયને હમો અત્રે બસા-મણુ કરીએ છીએ જે ધર્મશાસ્ત્રમાં પણ શરીરના ૧૪ વેગને રોકવા ના પાડી છે માટે વેગો તે તો કદી પણ રોકવા નહિ. પાપ, તો નથી લાગતું પણ ઉલટું દરદ પેદા થાય છે ઉપચારમાં વાતહર વિધી કરવો; અને આરામ લઇ આમતેમ આજોટનું.

૧૨. રડવાનું રોકવાથી થતાં દરદો અને તેના ઉપાય—બાળકોને ધમકીથી છાનાં રાખવાથી, રડતાં માણસને તુકમથી છાનાં રાખવાથી, લાગણીથી આવતુ રડવું અટકાવી રાખવાથી, હું સહનશીલ છું એમ બતાવવા જાણીજોઈને આવતું રડવું અટકાવવાથી, પીનસ (સગેખમ) આંખ અને માથામાં પીડા, જાતીમાં પીડા થઈ હૃદયનો રોગ થાય છે, ડોક ઝલાઇ જાય છે. અચ્ચી બ્રમ, અપરમાર, હિન્દા અને ગુસ્સારોગ થાય છે.

ઉપચારમાં—આવેલા રડવાના ક્યૂરાને એકાંતમાં જઇ ખૂબ જોરથી રડીને કાઢી નાંખવો, પછી નિંદ્રા લેવી. દ્રાક્ષાસવ કે લાંગ પીવી. વડીલવર્ગ પાસે જઇ ત્રિપ કથા અને શ્રીય વાતો સાંભળવી. સંગીતનો શોખ હોય તો ગાવું-ગાનવું અને સમાન મિત્રો સાથે દરી દરી આનંદ લેવો.

૧૩. ઉલટીનો વેગ રોકવાથી થતી બીમારી અને ચિકિત્સા—ઘણાં માણસો ઉલટી થી કાપર હોય છે. જ્યારે તે મનુષ્યોને કુદરતી રીતે ઉલટી શરૂ થાય છે. ત્યારે તેઓ મુખત્રાસ આદિ કેટલીક વસ્તુઓ ખાઇ ઉલટી બંધ કરે છે પણ તે તેમની બૂઝ છે કારણ કે તેમ કરવાથી નીચેનાં દરદો લાગુ પડે છે. ઉલટીનો વેગ રોકવાથી, વિસર્જ, કાઠ, આંખમાં રોગ, ખરજ, અને પાંડુ રોગ, તાવ, ઉધરસ શ્વાસ, હવાસ, ઉપસ્થિતવમન. બયંગ, અને સોજો થાય છે. ઉપચારમાં ગંદુષ ધૂમ લેવો. કાંઈ ખાવું નહિ રૂક્ષપદાર્થ ખાઇને તેની ઉલટી કરવી કસરત, લોહી કઢાવવું, વિરેચન અને ક્ષારવાળુ તેલ હોય તેનો અભયંગ કરવો એ હિતરૂપ છે. ધરગથ્ય ઉપાયમાં ઉલટી થતી હોય તો સિંધવ મિત્ર ગરમ પાણીપીને ખાસ જાણી જોઈને ઉલટી કરી નાંખવી; પછી સિંધવ ધીમાં ચટાડવો, મધપૂડાનું મીચું મધમાં પાતું કરડેલું સુઈ મધમાં આપવું અને આ નિચેનો મસાલો દવામાં તથા ખોરાક તરીકે લેવો.

નેત્રરોગ ચિકિત્સા.

(લેખક:—આર્ષવૈદ મયારામ મુંદરજી, જેતપુર.)

આંખના રોગના ૧૦ દશ પ્રકાર મુખ્ય છે. જેમકે ૧ બાળક જન્મતી વખતે આંખે આવે છે તે. ૨. શીળી કે ઓરી નિકળવા વખતે આંખો રોગી થઈ આવે છે. ૩. ચાંદી, પ્રમેહ વડે આંખોમાં ગરમી થઈ આવે છે. ૪. જીનાં તપોડીઆં (ખીક) વડે આંખોમાં વાવલાં, પુલાં થઈ આવે છે. ૫. કોઈ કારણથી આંખને ઝોકા કે માર પડવાથી આંખમાં રક્ત જમાવ કે દરદ થાય છે. ૬ આંખમાં પરવાળાં ધસાવાથી આંખમાં દરદ થાય છે તે વાવલાં કુલાં ડાળ વિગેરે થાય છે. ૭. આંખનો ગેરઉપયોગ કે અતિ ઉપયોગ થવાથી દરદ થાય છે. ૮. આંખમાં ડાળ કે વેલ થવાથી દરદી આંખ બને છે. ૯. ચરમાની જરૂર હોય છતાં તે ન બરવાર ન લેવાથી આંખનાં દરદ થાય છે. ૧૦. રૂપાના ક્ષાર (હ્યુનર ક્યારટીક) નાં ટીપાં ધણી દિવસ નાખવાથી શતું છારીનું દરદ આ શિવાય મોતીઆ ને ઝાંમર વડે થનાર આંખ ને ઝાંખને અંધાપો વિગેરે.

૧. જન્મ વખતે થતી બાળકને આંખની બ્યાધી—જન્મ પછી તુરતજ, ચાંદી તથા પ્રમેહના દરદવાળી તેની માતાના શુભ ભાગનો બાળકની આંખોને ચેપ (રોગરસ) લાગવાથી આંખો ઉડી આવે છે. આમ બનેલું જણાય તો બાળકની આંખો ઉના, સહેતા પી વડે સારાએ ઘોતા રહેંચી અને તે પાણીમાં ૧ ઐંસમાં ૧ વાલ ખોરાસીક ઓશીડ ન ટંકણુખાર નાખવો. અને આમ આંખો ઘોયા પછી અર્ધા ચોખાપુર કપાલો મેલ ચે. આમ સવાર સાંજ એક એકવાડીયું કરવાથી, બાળકની આંખે અંધાપો આવનારાં બધા મટીને પુનઃ આંખો આરોગ્ય ને નિર્મળ બને છે. તેમજ બાળકની માતાને પણ લોહી સુધારનારી દવા આપવી. તે માટે અલ્પવજને રૂઝે ચેન રસકર્પૂર અને સારસાપરીલા (ઉપદ્ર સરીસત્વ) અનુપાત સાથે અપાય છે. સુયાણીના હાથને પ્રમેહનો ચેપ લાગેલ હોય ને તે હાથ બાળકની આંખે લાગવાથી પણ બાળકની આંખો થઈ આવવાનો તુરતો સંભવ છે. માટે તેમ ન બનવાનું ધ્યાન રાખવું. જો આપનાર માતાને પ્રમેહ કે પ્રદરનું દરદ હોય તો તેના શુભ ભાગને ગાણી વડે દિવસમાં બે-ત્રણ પ્રસાવન કરી-ઘોઘટ સાફ રખાવવો. એક ઐંસ પાણીમાં સુગરલેહ ૫, ચેન પ્રમાણે મેંજતી શુભ ભાગ ઘોવવાથી તે બધા ઓછો થાય છે. આટલાજ વજને દરદી કે પરમાંગેટ પોટાસ મેંજતીને પણ શુભભાગ સાફ કરી રાકાય છે. તેટલા વજને, ઉપરની દવાને બદલે ટંકણુખાર પણ ચોટ રાકાય છે. કપડાં સ્વચ્છ રાખવાં. તેમજ સુપાણીના હાથને તેનાં કપડાં પણ જથ્થતર કરાવવા વખતે ઉપરના કોઈ પણ પાણી વડે કે એચ. પી. લોશન વડે ઘોવવાથી સ્વચ્છ રાખવાની જરૂર છે.

નવા જન્મેલા બાળકની આંખે હમેશાં ત્રણ વખત ગરમ પાણીથી ઘોવી. ચોખા મેલેમલેનો કટકો ગરમ પાણીમાં બોળી આંખો ઉપર પાણી ટપકાવવું; અને સારી રીતે દશ મિનિટ સુધી ટપકાવવાથી આંખોનો વરમ ઓછો થાય છે. પાંપણો ચોટી જતી હોય તો તેમને ઉપર મુજબ ગરમ પાણીના સેક કરવાથી આંખો તુરતજ ઉઘડશે. આંખો ઉપર, ગરમ પાણીમાં કપડું બોળી એક કલાક સુધી રોક કરવાથી રોગને ને પીકા કમ થાય છે. આંખોની બન્ને પાંપણોને ધીરથી છુટી પાડવાની આમ અવસ્ય તજવીજ કરવી. એથી

આંખનો અંદરનો ભાગ ઘોષ તથા જોષ રક્તય છે. આંખો ઉધાડે એટલે ગરમ જળનું સેવન કરવું. એથી અંદરનો મેષ તુરત ધોવાઈ જાય છે. ઉપર કહ્યું સર્વ કામ બાળકને અંધારામાં રાખીને કરવું, કે જેથી તેમને તેજ પ્રકાશનો ક્ષોભ થાય નહીં. તે માટે મીથુનથી તથા ધીનો દીવો વાપરવો. ત્યારબાદ કપાના ક્ષાર (ક્રમાસ્ત્રીક) નાં એક ઔષધ વર્પાદના પાણીમાં કે ડીસ્ત્રીકવાટર (વરાળના પાણીમાં રાા અઢી ઘઉંમાર મેળવણીનાં ટીપાં બમે ત્રણ ત્રણ નાખવાં. અને તે બમે પોરે નાખવાં. અથવા ઉપરની દવા હાજર ન હોય તો મોરચુ ૨, બે ઘઉંમાર લઈ તે અઢી તાલા (૧ ઔસ) વર્પાદના પાણીમાં કે તેટલા ગુણાજન્યમાં મેળવી ઉપર સુગંધ વાપરવાં. ઉપરનાં બન્ને પ્રવાહી કાચની સ્વચ્છ શીશીમાં શુચ દબને રાખી. ધંતુરાના તાજા પાનને વાટી તેની લુઢી આંખ ઉપર લુગડાના પાટાના બેડમાં રાખીને અમુક વખત સુધી મુકવી. તે પ્રમાણે કરવામાં કરી હરકત માનવી નહીં. આંખને કાયમ પાટા ન બાંધી રાખવો કેમકે તેથી આંખોમાં લોહી ભરાય છે. બાળકને અંધારામાં રાખવું કે જેથી તેજ પ્રકાશનો તેને ક્ષોભ ન થાય. આમ એક અડવાડીયું કરવાથી આરામ થાય છે. આંખો ચોટે નહીં તે માટે ગાયનું ઘી અથવા વેરીલીન જરા જરા પાંપણોની વચ્ચે રાતરે લગાવવું.

૨. શીળી અગર ઓરી વડે આંખોનું દરદ થઈ આવે છે.—અને તેમાંથી ત્રાવધાં (ચાંદાં), કુક્કાને ડયો થઈ આવવા મોટા જાય છે. આમાંથી આંખો ઘણાં આવે તો પ્રથમ એક ઉકાળો સાફ કરેલ (વિલાયતી) એરંડીઆનો કે હીંમજનો જુલાખ દેવો. દેશી ઉકાળાને કાઢેલું એરંડીયું પણ વાપરી રક્તય છે. પણ પીલેલું કાચું. એરંડીયું હરગીજ વાપરવું નહીં. કેમકે તે ઝેરી હોય છે. શીતળ જુલાખ વડે ગરમી ચાંત થાય છે. દરદીની આંખો ગરમ પાણી વડે ધોઇને સાફ કરવી ને તેથી ઉધડે એટલે આંખ અંદર કાંઈ ગરમ પાણી ટપકાવી ધોવાથી તે સાફ થાય છે. તથા ગરમ પાણીના એક વડે તેની ગરમી તથા સોજો વિગેરે કમ થાય છે, ત્યાર પછી બોરીક એમીડની બારીક બુરી અથવા કટકડી, એ બેમાંથી એકને ૫ ઘઉંમાર લઈ અઢી તોલા પાણીમાં એક શીશીમાં મેળવી તેનાં ટીપાં આંખમાં નાખવાં. એ પ્રમાણે હમેશાં સરખે અંતરે ત્રણ વખત દવા નાંખવી જરૂરી રાખવી.—રાતરે પાંપણોની ડરે ગાયનું ઘી કે વેરીલીન લગાવવું. આવી રીતે શીળી કે ઓરી મટે ત્યાં સુધી વર્તન રાખવાથી આંખોને કુલુ ડયો કે અંધાપા વગેરે ઉપાધી થવા પામતી નથી. આંખો ધોવાના પાણીમાં બોરાસીક એસીડ ન મળે તો એક ઔષધમાં ૧ ઘઉંમાર મોરચુ મેળવવું. અથવા બોરાસીકને જદેલે ટંકણખાર વાપરવો. કટવીકવાર બહુ પીઝ હોય તો પોષગેડાનું. (અરીચના ડેડવાનું) ઉકાળેલું ગરમ પાણી ઉપર પ્રમાણે વાપરવું. અને આંખો ધોયા બાદ અને દવાનાં ટીપાં નાંખ્યાબાદ જરા જરા કપાલો મેષ પણ અંગત છે. કે બોરીકએસીડનાં ટીપાં નાંખાય છે.

૩. ચાંદી પ્રમેહવડે થનાર આંખનું દરદ. ચાંદીથી આંખનું દરદ થઈ આવે તેને બોરાસીક એસીડ ૫ ગ્રેન અકોદક એક ઔષધના ગરમપાણી વડે આંખો ધોઈ પછી તે ટ્રારી થયે આર્થ્રાઇટાઇસ, દરેક આંખમાં સવાર-સાંજ આંજવાથી એકાંદ અકવાડીઆમાંજ આંખોની ગરમી વિગેરે મટે છે. જો આંખના કાળા ભાગમાં દરદ પ્રસરેલું જણાય તથા તેથી તેમાં અક્ષર (વાવડું-કુડું) થએલું જણાય તો ધંતુરાનાં લીવાં પાન ૧ થી ૨ લઈ તેને અઢી તોલા પાણીમાં યોગી તે પાણી ગળી લઈ તેમાં ટંકણખાર ૧ થી

૨ રતી મેળવી ૧ શીદીમાં ભરી છુરે દઈ સાચવી તેમાંથી ત્રણ ત્રણ ટીપાં આંખમાં નિત્ય બળે પહોરે નાંખવાં, અને ઉપર- મુગજ જરાજરા કપાસોમેલ પણ આંખમાં રહેવું. પ્રમેહ પ્રદરનો ચેપ આંખને ન લાગે તે પ્યાનમાં રાખવું. પ્રમેહ પ્રદરવાળાં કપડાં સાફ કરવાં અને તે આંખને ન લાગે તેમ વર્તવું. અને ઉપર ઝાંઝી માટે કહેલા ઉપાય કરવા. ને આમ ન બને તો આજક અંધ થવાનો સંભવ છે.

૪. આંખના ખીસ અગર તાપોડીઆનું દરદર—આ ખીસ અગર તપોડીઆનું દરદર આંખની પાંપણની અંદરની ખાલમાં દાણા દાણારૂપે થાય છે, અને તે ખીસોખીસ હાય છે. શરૂઆતમાં માત્ર રતાસ હોય છે, પણ બેદરકારીથી વધે છે. અને આંખના કાળા-લાગને લોભ ને ચેપ લાગવાથી તેનું ચાંદું ને છેવટ કુણું થાય છે. તપોડીઆનો રોગ ચેપી છે. તે એકના સંસર્ગથી ખીખને થવા સંભવ છે. કેટલાક કુટુંબમાં આમ ધણીને તે થાય છે. નિરાશમાં તેના ચેપ થતો અટકાવવા માટે નિરાશનાં તેવા અભ્યાસીને તેના ઉપચાર માટે દરજ પાડવાની જરૂર જણાય છે. તેના નિવારણ માટે સારી દવામાં રહેવાની પણ જરૂર છે. તથા હુંવાડાથી દૂર રહેવાની પુરી અગત્ય છે. આંખો ચોળવાની ટેવ ન રાખવી. કાઈ પણ વસ્તુને મેલ ન લાગવા દેવો. એવા દરદવાળાના સ્પર્શથી દૂર રહેવું. તેવા દરદીના હવાસ, રમાસ કે કપડાં ન વાપરવાં. ઉપાયમાં પોપચાં ઉલટાવી તેને ગરમ જળથી હમેશ બે વખત ધોવાં, પોપચાં ઉલટાવવાની રીત સહેલી એ છે કે ડાળા હાથની ગિળી અને અંગુઠીથી પાંપણને ધીરથી પકડી જરા ખેંચવી અને પછી પોપચાં ઉપર ખેપમાં એક પીતળની સળી અગર પેન્સીલ જરા દાગવી એટલે પોપચું તુરત ઉલટશે, તેને છી ગરમ પાણીમાં મલમલતો કટોકો ભોળી પેતાની આંગળીને લપેટી તે કપડું જરા ટાં તાપોડીઆ ઉપર ધકકવું, અને પછી મોરચુથાનો કટોકો લગાડવો એટલે કે તેનો ફક્ત એક ધસારો અથવા લીસોટો કરવો, બહુ ધસવાની જરૂર નથી, જ્યો અશુદ્ધની માફક બહુ ધસવાથી ઉલટી ઉપાધી થાય છે તેમ થવું નથી. અથવા મોરચુથાનું પ્રવાહી ઉપર પ્રમાણે કે રૂપાનાખાર (કાર્બીક) નાં ટીપાં ફક્ત બે ઉલટાવેલા પોપચા ઉપર નાંખી આંખો બંધ કરવી. કાંઈપણ પ્રવાહી વધારે નાંખવાથી તો ઉલટી ઇજા થાય છે તે પ્યાનમાં રાખવું. મોરચુથું ફક્ત બે ધકકાર (અર્થાત્ ૧ રતી) અને મધ બે તોડા સાથે ગરાગર—મેળવી તેનાં બે ટીપાં હમેશ આંખવાથી ગળા સારો ચુકુ થાય છે. કાંઈને મોરચુથું લગાવવાથી વધુ પીડા જણાતી હોય તો ઉલટાવેલી પાંખના અંદરના ભાગને તે લગાડવા બાદ ૧ રૂપી-યાભાર એરંડેલ તેલમાં કે ગ્રીસરીનમાં ૧ રતી કાઢીન મેળવેલ હોય, તે જરા આંગળી ટેરવાને લગાડી તે આંગળી તે ઉપર ફેરવવી કે જ્યો તરત પીડા ઠમ થઈ જશે. પરંતુ પીડા સહન થાય તેજી કાઢીન ન લગાડાય તેમ હીક. કેમકે કાઢીનથી આંખ કાંઈ પ્રચરત થાય છે તેમ ન બનવા પામે.

૫. આંખને ઝાંકો કે માર (તાડકો) લાગવાથી થતું દરદર—આંખને ઝાંકો કે માર લાગવાથી થતું દરદર તેમાં લોહી જમાવ વિગેરે થઈ આવ્યું હોય તેને માર ગરમ પાણીનો સેક કરવો. આંખની અંદર મોરાસીક એસીડ ૫ ગ્રેન અને ઝાંકોટ કે વર્ષાદનું જળ ૧ ઓંસ એકત્ર મેળવી, તેનાં દિવસમાં ત્રણ વખત ત્રણત્રણ ટીપાં પાડે જવાં તથા પીડા થતી હોય તો અશીલુનાં ડાહડાં (પોપ) જળમાં ઉકાળી તે પાણીમાં મલમલતું

સ્વચ્છ કપડું બોળીને કલાક કલાકવાર નિત્ય પોરેપોરે સહેતો સેક કરવો. તથા અરીજીના પાણીમાં હળદર ઘસીને બાહેર આંખને ફરતી લગાવવી. અગર અરીજીના કસુંબામાં દારૂદ-જાદર ઘસીને આંખને ફરતી બાહેર લગાવવી. અને જલુ હોય તો વૈદ કે દાકતરની સલાહ લેવી. દારૂડીનો રસ કે તેના રસનો ધન પશુ લગાડાય છે તથા જરા જરા આંખમાં છે. ઇત્યાદિ, આમ ઉપચાર જારી રાખવાથી હળવે હળવે આંખમાં જામેલું રક્ત શોષણ થતું રહી આંખ સુધરી જાય છે. અને એનાથી અવસર કે કુલું થઈ આવેલ હોય તો તે પશુ મટે છે.

૬. આંખનાં પરવાળાં થવાથી થતાં આંખનાં દરદ—આવાં આંખનાં થતાં દરદ દૂર કરવાને પ્રથમ તેનું મુખ્ય મૂળ જે આંખની પાંપણોના ધસાતા વાળનું નિવારણ કરવાની જરૂર છે. કાર્ક તેને ચીપીઆ વડે ચુરી કાઢે છે ને તેથી એ પાછા ન ઉગે ત્યાં સુધી આરામ જણાય છે. પરંતુ પાંપણના વાળ આંખના ડોળામાં ન ધસાય તેમ તે અધર રહે એમ પાંપણને દાકતરો અસ્ત્રથી કાપી ફાંચે છે, તે ઇલાજ સર્વથી જલુ ઉત્તમ છે. શિવાય વિજળીના તારવડે પાંપણના વધુ વાળના મૂળને દહન કરવામાં આવે છે અને તેથી સાં ફરી વાળ ઉગતા નથી તેનો ઉપચાર પશુ થાય છે. આ કામ સરજનના હાથથી થાય છે. પરવાળાના વાળ લાગ્યા હોય તો ચુદર વડે પાછા વાળવાથી ઘણા ધસાતા નથી; પરંતુ આવા ઉપાય કોઈનેજ લાગુ પડે છે. પરવાળાં ધસવાથી આંખમાં વાળનાં કુલાં ફાગડાં, રતાસ વિગેરે થઈ આવેલ હોય તો તે, તેને દરદને અનુસરીને ઉપાય કરવા, દારૂડીનો રસ કે તેનો રસ ગળી તડકે કાંસાની થાળીને ઘી લગાવી પંજી તેમાં નાંખી તડકે સુકવી, તે સુકાતાં ચેપથી વગે તેવો થતાં તેને ઉમેડી ચેપથી બનાવી તે ચેપથી ઉપર બીની આંગળીનું ટેરવું ધસવું નથી તે આંખનું પેડે જરા ચોટે એટલે તે નિત્ય સવારે ને સાંજે આંખવાનું જારી રાખવાથી વાવઝાં, કુલાં, ડોળ વિગેરે મટે છે. તેમજ ધંતુરાના પાનનો ઉપર કહેલા પ્રયોગનાં ટીપાં નાંખવાથી પશુ મટે છે. લુનાં કુલાંને ડોળ મટવાને માટે ઉપર કહેલ મોર-ચુલાવાણું ટીપું કે અંજન પશુ વપરાય છે.

જાશના ઉપયોગથી થતા લાભ.

વૈદક શાસ્ત્રમાં જાશના ઘણા ગુણ લખ્યા છે. ગાયના દુધની જાશ સર્વ પ્રકારના રોગોનો નાશ કરે છે. તાજી જાશ ઘણીજ પૌષ્ટિક છે.

જાશમાં જે ક્ષાર રહેલો છે તેથી તૃણ છીપે છે. જાશમાં જે પોષક તત્વ છે તે સામાન્ય નારતા કરતાં અધિક પોષક છે. નળળા લોહી વગરના, અથવા જગડેલા લોહી વાળા, અજીર્ણ વાળા એ વિગેરે રોગવાળા મનુષ્યોને જાશના ઉપયોગથી ઘણાજ લાભ થાય છે.

સખ્ત ગરમીના વખતમાં ગરમીમાં કામ કરનાર મનુષ્યો યાત્રી જાય છે અને તેમને વખતો વખત પાણીનો સોસ પડે છે અને હંડાં પીણાં આઈસક્રીમ, સોડા, લેમન વગેરે પીએ છે પરંતુ તેથી ખરી તૃણ શાન્ત થતી નથી આવા વખતે એક પ્યાલો જાસ પીવાથી તરસ છીપી શાન્તિ મળે છે અને શરિર તથા મનને સાક પોષણ મળે છે.

જાસ આંતરડોળિં અંદર થતા દોષો તથા આંતરડાના વીકારોને દૂર કરે છે. ગાડા આમ અને અંમરડીના દરદીઓને જાસનો ઉપયોગ ખાસ ફાયદા કારક છે.

એક પવાલાથી એટલે પાણેર અઘેરથી વધારે જાશ પીવી નહીં અને બનેલાં સુધી

તે તાજ અને ઠંડી ગોળીમાં રાખેલી હોય તેવી ઝાસ પીતી, તેમાં મીઠું અગર છૂંદે નાંખ્યા સીવાય અને સાથે કાંઈ પણ પદાર્થ લીધા સીવાયજ એકઠી વાપરતી.

ગામડાઓના રહેવાસીઓ કે જેઓ રૂઝપુઝ અને નીરાળી જીવન ગાળે છે તે આનોજ પ્રતાપ છે.

“ મહુધા નિવાસી ”

કેટલાંક અનુભવી પ્રયોગો.

ઢાઢર—ઉપર ચિત્રકમળ ધસીને ચોપડવાથી ત્યાં લાલ વળી ફાલેલો થતા કે તે જગ્યા સુજી જઈ થએલી ઢાઢર મટી જાય છે. પરંતુ આ મૂળ કાંઈ સુવાળી કે કંથોલી જગ્યાએ લગાવતું નહિ.

ધા ગુમડું કે નામુર પાછી તેમાં જીવ પડ્યા હોય તો ખાટખટમડાની ગાંડને પાંચર ઉપર ધસી તેનો લચકો ફના પેસ ઉપર મૂકી તે પેસ પાકેલાને જીવ પડેલા ભાગ ઉપર તળે દવાને ઉપર ફરેલે તેમ મૂકવું. દસગાર મીનીટ પછી પેસ ઉખાડી લેવું જેથી તે પેસમાં જીવ આવીને ચોટી જશે તે ઠંડી નાંખવા એમ એ ત્રણ વાર કરવાથી તમામ જીવતા જીવડા તમામ નીકળી જશે ને આરામ થઈ જશે. આ ગાંડ તાજ વાપરતી. ખાટખટમડાના વેસા વાડોએ ચોમાસામાં પુષ્કળ થાય છે.

રાત્રેનો ધા—ફટકડીને વાડી થીમાં મેળવી તેનો લચકો ધા ઉપર મુકીને તે ઉપર રૂંડું પેસ મૂકી પાટો બાંધવો. તે પેસ ઉપર રાજ ઉર્ડું થી મૂકી ફટકડી મુકાવા દેતી નહીં જેથી ધા પાક્યા સિવાય જલ્દી રૂઝાય જાય છે અને ભોંપ આવી નથી ચામડી આવી જાય છે.

માટીનો પાટો—વાગવા ઉપર કે ગુમડું ઉપર ગોરમટી-માટીને પત્તાળી તેનો પાટો બાંધવાથી મટી જાય છે, એવું લોક. મા. શ્રીકૃત ગાંધીએ એક વખત આ તંત્રીને કહ્યું હતું અને તેનો તેમણે ઘણે પ્રસંગે અનુભવ પણ કર્યો છે.

હાથની ગતિ બંધ થાય તો તેનો ઉપાય—અધિક રક્તશ્રાવથી કે એવાંજ દારૂઓથી હાથ પીંડી શક્તિ નષ્ટ થઈ તેની ક્રિયા બંધ થાય છે. તે વખતે માથા ઉપર ગરમ પાણીની ધારા કરવાથી હાથની ક્રિયા ફરી ચાલુ થાય છે.

હીચકી-હોઠકી—ઘણી વખતે હોઠકી ધગા ઉપાયો કરતાં મટતી નથી પરંતુ ચોડા વખતથી ઝં લેતાં અને તેનો અડસિર ઉપાય શોધી કાઢ્યો છે. તે એ છે કે, હોઠકી આવતી હોય તેની જીભને જરા જોરથી બહાર ખેંચી અને મૂકી દેવા અથવા હોઠકી મટી જાય છે. તે ઘોંટદાર હાય જેવા અસાધ્ય રોગમાં યોગેલી હોઠકીને પણ આ પ્રયોગથી મટાડી છે.

રસોપધો. ૭

તાવ.

હિંગુલેધરસ—પીપર, હીંગ, વચ્છનાગ એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ ખતમાં એક મહીનો ધુંટી તૈયાર કરવું પછી તેમાંથી બે રતી દવા મદની સાથે આપવાથી વાત જવર મટે છે.

શિતભંદુરસ—પારો, હીંગ, ગંધક, નેપાળો એ સર્વ સરખે ભાગે લઈ દંતીમૂળના ઉકાળામાં ૩ દિવસ સુધી ધુંટી તૈયાર કરવું તેમાંથી ૨ રતી દવા આદાના રસ સાથે આપવાથી નવીન જવરને એક પહોરમાંજ મટાડી શકે છે. તેના ઉપર ઠંડુજળ, શેરડીનો રસ, મગનું ઓસામણ પીવું સારું છે. આ રસથી સર્વ પ્રકારના તાવ મટે છે.

તરણુ જવરારિ રસ—નેપાળો, ગંધક, પારો, વચ્છનાગ એ સર્વેને સરખેભાગે લઈ કુંવાર પાદાના રસમાં ધુંટીને પછી બે રતીભાર રસને ખાંડના સરખતની સાથે પાવાથી તરણુ જવર મટી જાય છે. આ રસને પાંચમે દે છઠે દિવસે ફરી આપવો. આ દવાથી જુલાબ થાય છે. અને પછી તાવ રહેતો નથી. મગ ઓખાની ખીચડી ખાવી.

નવ જવરેભસિહ—પારો, ગંધક, સુંઠ, મરી, પીપર, લોહ, શીસુ અને તાંબાની ભખમ, એ સર્વે સરખ ભાગે લઈ અને વચ્છનાગ તે સર્વના વજનથી અર્ધો વજન લેવો. પછી તે સર્વને ખતમાં બે દિવસ સુધી ધુંટી તૈયાર કરી તેમાંથી બે રતીભાર આદાના રસની સાથે આપવાથી ભયંકર નવ જવર, ધાતુજવર, મંદ્રહયો, અને સર્વ પ્રકારના તાવ મટે છે.

ત્રિપુર લેરવરસ—વચ્છનાગ, ટંકજીખાર, ગંધક, હીંગ, નેપાળાનાં બી સર્વને એક કરતાં બીજું બમણું એ પ્રમાણે અનુક્રમે લઈ દંતીમૂળના ઉકાળામાં એક પહોર ધુંટી તૈયાર કરવો. પછી તેમાંથી ૨ રતીભાર દવા સુંઠ, મરી અને પીપરના ચૂર્ણની સાથે અથવા તો આદાના રસની સાથે કે સાકરની સાથે આપવાથી નવીન જવર; મંદાંત્રિ, આમવાત, સોજન, આઠ પ્રકારનાં શળ, આદરો, હરસ, કૃમિથી થનારા રોગ સર્વેને નાશ કરે છે, આ દવા ઝાસની સાથે ખાવી જોઈએ.

જવરધુમકેતુ—પારો, સમુદ્રપીણુ, હીંગ, ગંધક એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ એક મહીનો ધુંટી પછી બે રતીભાર આદાના રસની સાથે આ દવા આપવાથી ત્રણ દિવસમાં નવીન જવરનો નાશ કરે છે.

સુધી ધુંટીને મળના દાણા જોઈ જોળી બનાવવી. આ જોળીઓને મદની સાથે ચટાડવાથી સર્વ પ્રકારના તાવ મટી જાય છે. અને દહીંના પાણી સાથે ખાવાથી વાતજ્વર મટી જાય છે અને આદાના રસની સાથે ખાવાથી લમ્પટર-ત્ત્વિષાત રોગ નાશ પામે છે. ખીજોરાના રસની સાથે ખાવાથી અર્ધજ્વર મટે છે અને છાશ તથા જોળીની સાથે ખાવાથી વિપમ જ્વર મટે છે. તે કોંઈ જુવાન માણસને ઘોર અર્ધજ્વર આવ્યો હોય તો પૂર્ણ માત્રા અથવા ચાર જોળી આપવી જોઈએ અને અતિ ક્ષીણ વૃદ્ધ માણસ, નાની ઉંમરનું બાળક એ સર્વને એક જોળી આપવી જોઈએ, આ દવાથી એક પડોરમાંજ નવિન જ્વરનો નાશ થાય છે. પરંતુ ક્ષીણરોગી, કફ રોગને અને દાંડ રોગમાં તથા વાત પિત્તમાં સાકર અને નારીયેળના રસ સાથે આપવી જોઈએ. આ મૂલ્યંજયરસ સર્વ જ્વરોનો નાશ કરે છે, અને અનુપાનના બેદથી સર્વ રોગનો નાશ કરે છે.

સર્પદંશ અને કેળના રસનો ઉપયોગ.

ધી કવીન્સલેન્ડ એમીકલયરસ અને ધી ટ્રાપીકલ એમીકલયરીસ્ટ નામના માસિકમાં સર્પદંશ ઉપર ઢેળના રસના ઉપચાર સંબંધી યત્નોપયોગી સમાચાર પ્રકટ થયા હતા. એ ઉપચાર ધણોજ સારો અને સરસ હોવાથી સરેલાઈથી અમતમાં લાવી શકાય એવો છે, અને તેની અજમાયશ હિન્દુસ્તાનમાં પણ પ્રસંગે કરવાની આવશ્યકતા છે, કારણ કે હિંદમાં સર્પદંશથી ઘણાં મરણ થાય છે. સને ૧૯૧૮ માં સર્પદંશથી ૨,૨૦,૦૦૦ મરણ થયેલા જાણવામાં આવ્યા છે.

આફ્રીકામાં મોટોશિસોના વતની મી. એલ્ફ. એન. પેસ્ટન એ બાબત નિચે મુજબ પોતાનો અનુભવ દર્શાવે છે:—

મોટોશિસેરીમાં એક હિન્દી સીપાઈને પગ ચેરેઓહા નામનો ઝેરી સર્પ ડંર્યો હતો. તેના અવાળામાંથી લોહી વહેવા લાગ્યું, શરીર કુલી ગયું અને લગભગ આખર અવરથાને પહોંચી ગયો હતો. તેને ઢેળના ઘડનો રસ કાઢી પીવડાવવામાં આવ્યો, અને ત્રણ દિવસમાં તે સારી રીતે દરતોદરતો થઈ ગયો. તેનીજ રીતે એક બાળકને એ ઉપચારથી સારું કરવામાં આવ્યું હતું. એક બળદને સર્પ ડંરડ્યો હતો તેના 'ગળામાં' ઢેળનો રસ વેડવામાં આવ્યો હતા, તે બીજે દિવસે તે અત્યંત સારું હતો.

રાજગીરી (કાલંબો)માં મી. ડાનલ્ડ ઓએસીકરીએ ઢેળના રસના કરેલા ઉપચારો નિચે મુજબ વર્ણવે છે.

એ શરૂરથે પોતાના વ્હાલા કુતરાને નાગ (Cobra de Capello) પામે છલ અને પગ ઉપર ચારેક જગ્યાએ ડંસાવ્યો હતો. કુતરો એકદમ ગાત્રમંગ થઈ બેઠાન પડ્યો હતો તેને ઢેળના ઘડનો રસ બે ગ્લાસ ભરી પીવડાવવામાં આવ્યો, અને અડધા કલાકમાં તે કુતરો ચાલતો થયો તે એક કલાક પછી દરેક મુજબ પોતાનો બોરાક લીધો.

ના મી. ડા. જી. એ. પ્રાચીન કહેવું છે કે, એક કુલીને લીલો ટીક (Tic)

યથા બાદ તે ચાલતો ગયો. તેવીજ રીતે જ્ઞાતીન સ્ટેટસમાં ડીન્યુતા મીં ૩૨, નોરમને એક ખુલીનો જન બચાવ્યો હતો. એક યુરોપીયન પેન્ટર પણ એ ઉપચારથી બચવા પામ્યો હતો એવું કોલંબોના મીં મેલનું કહેવું છે.

સને ૧૭૪૬ માં યુનાઇટેડ સ્ટેટસના કેરોલીન ગ્રેટમાં સર્પદંશ ઉપર એક ઈલાજ એ બાબત પ્રકટ થઈ હતી તે બાબત ડો. સ્પાઇસીજર નીચે મુજબ કહે છે:—

એક હબસી ગુલામે સર્પદંશનો એક અકસીર ઈલાજ શોધી કાઢ્યો હતો જેના બદલામાં તેના માલિકે તેને છંદગી સુધી છુટાપણું અને આઠવિકા માટે પેન્શન વધ્યું હતું. તે ઈલાજ ફળના અથવા હોરહાઉન્ડ (Horsehound) ના મૂળીઆનો રસ છે. મૂળીઆને ખસમાં છુંદી પછી તેને નિચોવી રસ કાઢ્યો અને જેને સર્પદંશ થયો હોય તેને એક મોટા ચમચો વારી પાછ દેવો. થણે બાજે એકજ વખત પાવાથી સાર થાય છે પરંતુ કદી પીવડાવ્યા પછી એક કલાકમાં આરામ નહી જણાય તો બીજો ચમચો પાવો, અને તેથી જરૂર સાફ થાય છે. મૂળીઆં સુકાં દોષ તો તેના ઉપર છુદતી વખતે થોડું પાણી જાટવું. દંશવાળી જગ્યા ઉપર સારા તંબાકુના પાંતરાને રમ (rum) નામના દારૂમાં બીંબવી બાંધવું.

હોરહાઉન્ડ નામની વનસ્પતિને હિન્દુસ્તાનમાં શું કહે છે તે ખબર નથી, પરંતુ તે દંડ પ્રદેશમાં ઉગે છે. કાશ્મીર, ગેરીવાલ વિગેરે જગ્યામાં તે બેવામાં આવે છે. તેને વનસ્પતિશાસ્ત્રમાં મેરુબીયમ વલગેર (Marrubium Vulgare) નું નામ આપવામાં આવ્યું છે. તુલસીના ઝાડને તે મળતુ છે, અને તેની માફક તે શરી, ખાંસી ઉપર પણ દામ લાગે છે.

વિવિધ વિષય.

માર્ચની ૧ લી તારીખે દિલ્લીમાં ધાગ સભાની બેઠક ના. વાઈસરોય હોંડ નવું સરકારી હોર્ડિંગના પ્રમુખ પણ નીચે મળી હતી તેમાં નિચે પ્રમાણે નવું બબ્બે. ગજેટ રજુ થયું હતું.

પરજોસો, ઉમરે આવેલી કળાવાવેલી સ્ત્રી તથા યુવકમાંનું જંગમ પગેરોળો બેસી જતાં લાલ-
ચર્મા પડી. આ બાવાએ પોતે તેજ આઠાણુ છોકરાને નામે ધુસી જતાં ધોધું અને પુછ-
ગાછથી સંકીર્ત મેળવી. વીરપુરમાં બીજા ઉધરાવી આઠણુને લાકું જમાડી ત્યાંથી સુસ-
રામપુર ગામે જઈ પોતે ધીંગાડ આઠાણુ છે. એથી વાતો કરવા માંડી; અને વાતો
ચર્ચાતાં નારી જનાર નાથજીની મા વગેરેને ખજર ચર્ચ કે મારા છોકરા જેવો એક સાધુ
આવેલો છે જેથી તે ગર્ધા સુધ ગયા અને પુછપરછ કરતાં પેલાએ જતાં બેંદરેકારી
જણાવી પણ ખાત્રી થાય તેવા સંદેશ જવાબ આપ્યા. ઉપર તેણે કહ્યું નાથજી વધ્ધની-
રામ આઠાણુ છું. આખા ભરતખંડમાં ફરેલી મુસાફરીથી તથા લીંગડો વધારે પીવાનાં
વ્યસનથી મારા સરીરમાં ફેરફાર થયો છે. બાળપણમાંથી પુણ્ય વધમાં આવેલો છું એટલે
તુર્તજ ઓળખી સજાડે નહીં. આ ઉપરાંત તેણે સંસારમાં પડવા છતાં નથી એ પણ
તુચ્છાથી જણાવ્યું; આજ સંગોવડામાં આવડ હરી તેને પેર લાગ્યાં. સાત્તાધારે પ્રાપ્તિ
વગેરેથી તથા ન્યાતિ જમણથી પાવન થઈ તે ઘરમાં રહ્યો. રિવાજ પ્રમાણે સ્ત્રીને સાસરે
વસાવી સીમંત ચંદુ; પુત્ર મળે એ વાતે તે હાલ જે સંધાં એ વરસનો છે અને
સમાત છે.

આ બાવો મજાકુર સ્ત્રી માંધ રહતો હતો તે દરમ્યાન કઈ સંજોગે મુળાધારી દેસાં
તર ગમેલો મજા નામજી જે પણ અંમેજી બહોસો કોઇ, દોશીઆરં ધમેલો હતો તે આવી
થયો. આથી પ્રથમનો વેરાધારી પાંત નહો, વાત ઉપર દાંડીપીટાડો કરવાની આજ્ઞાથી
લીતઆતે તેને જવા દીધો, કનીવા, કરી નહી. પરંતુ આ વાતની ચર્ચાથી ગોધરાનાં ફાજ
મોટીલાલ એ કાકર આવ. બામલ વેપધારીને પડકી નવાયે પહોંચાડવા તપાસ શરૂ
કરી તેને પકડ્યો એટલામાં શંભે તે કાઠણથી પાછળથી આવેલો ખરો નામજી પણ કપોડ
ચાલ્યો ગયો. પુરવો મેળવવા મદદ રહી નહી તો પણ ફોજદારે નિરાશ ન થતાં વાતે
મંદાસ હલાકામાં જઈ તપાસ કરી તો જણાઈ કે મજાકુર વેપધારી મદાસ ઈલાકાનો
મજાગાર પ્રાંતમાં કાસીકટ છાત્રાના વસાવનાડ તાલુકા કાશીરંગોત્રા આમનો રૂઢીરા જતો
પેરનેસંગ (મજાગારમાં શુદ) જત છે તેનું નામ કુંજની કૃષ્ણ છે. જેનાં સર્ગવંશજાં
માં છે. તે નાનપણમાં માગાપ મરી જતથી વરગાર દેવામાં જતાં બીખારી તરીકે ગુજ-
રાનમાં આવ્યો હતો અને પેરસદ તાલુકાના બોજકુવા ગામે ગોસાઈ પાસણપુરી તરીકે
રહેતો હતો. ત્યાં રહી તેણે ગુજરાતી ભાષા તથા ગાથ રીવાજની આદિની મેળવી છે.
ત્યાંથી આ તરફ આવી રવી મીલકતના લોભે વંદ શયો હતો. આ દુકીર્ત પછી તેવા
ઉપર પોતીસે કેસ નૈયાર કરી કનીટ કર્યો. ગોધરાના સેસન્સ જડજ મી. તાલીઆરખાને
સજત મજુરી સાથે જુદી જુદી સામન્ય વરસની શિક્ષા તેને કરી તેમાં બળાદારની સ્વત-
વરસની શિક્ષામાં ખીજી શિક્ષાઓ સાર્થે બોગતવાની કરાવી. ખરો નાથજી ચાલ્યો ગયો છે
અને મજાકુર રવી, તેનું કુંજ જાદિ નાતમતા સંસર્ગના પ્રેમ સંવધર્મ સંચયજીની

દવે કેમીકલ વર્ક્સ, અહમદાવાદ.

પ્રોપ્રાયટર

જેઠાલાલ દેવસંકર દવે તંત્રી ભાગ્યોદય, અમદાવાદ.
આ ફાર્મસીમાં ખતતી દવાઓને સરકારમાં રજીસ્ટર થયેલ

પોતાને, પોતાના સ્ત્રી છોડીને સખધીઓને માટે પણ રાગ થયો. (૧૫, વૈદ્ય અને ડાક્ટરોની દવાઓ છતી કરીને થાક્યા છતાં પણ કશું ગુણુ થયો ન હોય, અને જાહેર ખર્ચો વાંચી દવા મગાવી પૈસાની જ-માદી કરી હાથ ધરાવે પણ નગ ન મટતો હોય તો જમરાકુ નહિ, હિંગત દારી જવી નહિ પરંતુ પોતાના તે તમામ દરદની દવાકત અમને લખી જણાવે કે કયી અમે જે દરદ મટે તે સલાહ અપને ઉપાયો થેર એમાં મફત લખી મોકલીશું.

સ્ત્રીઓનાં કે પુરુષોનાં યુદ્ધ દરદો વિષે અમને લખી જણાવતાં કાં પણ ચકા કરી નહિ, કારણકે તે પત્રો બે આસ ખાતગીજ સખવામાં આવે છે અને તેના અસરકારક ઉપાયો ખતાવવામાં આવે છે.

આ ફાર્મસીનાં ઔપધો સર્વત્ર લોકપ્રિય થયાં છે

JIVAN. જીવન જીવન

॥ यस्य योगात् च्यवनोऽमृतं पुनर्युवा ॥ ચરક

“જે ઔપધના સેવનથી જુદા ચ્યવનમુનિ જીવાન જેવા બળવાન થયા હતા”

તે નીચેનાં કારણોથી સર્વોત્તમ હોવાનો દાવો કરે છે.

- ૧ આ જીવન જીવનથી ગણતી ઉત્તમ દેવી વનસ્પતિઓનું બને છે
- ૨ આ જીવન એક વધુ મુદ્દસાનકારક વસ્તુ રહિત હોવાનો દાવો કરે છે
- ૩ આ જીવન વ્યાદિત હોવાની સાથે નિર્લયપણે વાપરી શકાય છે
- ૪ આ જીવન પુરુષો, સ્ત્રીઓ, તેમજ બાળકો સર્વને ગુણુ હોવાવાળું છે
- ૫ આ જીવન ધીજીથી સેવવાથી તે રામ મટાદી આનંદ આપે છે

કુકામાં શરીરનાં બુદ્ધ બુદ્ધ વિકાસ પર અસર કરવાની દવાઓ તો ઘણી છે, તથાપિ શરીરના મુખ્યમુખ્ય વિકાસને નિયમમાં લાવવામાં, શરીરના નિરોગીપણાના તત્વો સ્થાપવામાં, પ્રકૃતિને સમાન યોગમાં લાવી, લોહી, વીર્ય તથા શક્તિ બંધવામાં, અને નળગામ, પાંચ, ખામી, હાથ,

ગરમીના રોગો માટે અદરશી

માસાપરિલા

આ દવા દુધ સાથે પીવાથી ગરમીના રોગો મંદગી લોહીના મુદારે થઈ લોહીની રૂદ્ધિ થાય છે. કી. ર. ૧.

કફસીરપ

ઉદરસ, કફ અને દમને મટાડે છે, દવા દુધ સાથે દિવસમાં ત્રણ વખત પીવી. કી. ર. ૧

ઝેનોક સીરપ

મંદવાડની અશક્તિ પછી આ દવા પીવાથી શરીરમાં શક્તિ આવી, શરીર પુષ્ટ થાય છે. કી. ર. ૧.

ઉદરસની ગોળી

આ ગોળી મોંમાં રાખવાથી ગમે તેવી ઉદરસ એકજ દિવસમાં મટશે, મોં સ્વાસ્થ્ય થશે મોંની ગરમી મટશે. આવેલું મોં મટી જશે. કી. ર. ૧.

આસવો

દ્રાક્ષાસવ

ક્ષય જેવાં, જુનાં ધાસણીનાં દરોમાં, જઠ માંચુઓની ઉંચના નારામાં, અરિમાં, મૂત્રમાં, ઉદરસમાં, અત્યંત નમળાઈમાં, તીવ્ર દરોલી અશક્તિમાં અને કોઈપણ જાતની મહેનતથી થાક લાગ્યો હોય ત્યારે આ આસવ ઉપયોગી છે. માથા ના થી ૨ ઓસ દિવસમાં બે વખત જમ્યા પછી લેવો. એક રત્નલની આ. ની. કી. ર. ૧-૮-૦.

વાલામુ

ગળી જતી, વિગેરે હો તેજને વધારે છે.

આળસના તમામ રોગો, રૂ. ૧ ઉપર કરે છે. રોજ બપોરે ગોળી સોને અને સમાં બે વાર દુધ સાથે ૫ રામપુરાથી મથુર નાથો તમારા આસામતથી અમારા પાંચદો થયો છે. માટે બે સ્ત્રીને પ્રગળી. પી. થી મોકલશે. ૩ પછી પ્રગળી. ૫ અને આ રૂબરો રોગોની માત્ર એકજ બુ થાય છે.

અમૃત-જીવન

આ દવા જુદા જુદા અવુપાન પાસમ માત્ર એજ દીપા આપવાથી તમામ પ્રકારની રોગો મટાડે છે. શરીરની અંદરના દરો ઉપરાંત બહારના આમડીનાં દરો દવા લગાવવાથી મટી જાય છે. આ. ૧ ની કી. ર. ૧. આંખલીવારના કોઠાર સાહેબ જોરાવરસીંદ જ સખે છે કે અમૃત જીવનની અજમાયશ દરેક જુદા જુદા રોગ ઉપર બહુ ખાતરીથી ભરૂંસાપાત્ર અને થયું ઉપયોગી દવા નીકળી છે.

દશમૂલારિષ્ટ

મદહુ, અરુચી, શ્વાસ, ખાંસી યુક્ત, લગ્નદર, વાત વ્યાધિ, ક્ષય, ઉલટી, પાંડુ, કમળા, આમડીના રોગ, હરસ, પ્રમેહ, મંદગિ, ઉદર રોગ વિગેરે દરોમાં ખાસ ગુણ કરે છે, વધ્યા સ્ત્રીને મલ આપે છે. સ્ત્રીઓના રેતુદોષ અને મુલાવરના રોગો મટાડે છે. માત્રા ગાંધી ૨ તોલા દિવસમાં બે વખત લેવો. રતલ ૧ ની. કી. ર. ૩.

દરેક આદક બંધુ ઓછામાં ઓછું એક આદક વધારી આપશે એવી આશા છે.

ભાગ્યોદયનું વર્ગ માર્ગે માસથી ચાર ધામ છે. દરેક અંક મહીનાની રાશ્ત્રમાત્રમાં બહાર પડે છે. અને આદકને ભેટની બુક પરિચિત નાદરસ એક અત્યંત રસીક, બોધક અને સમકારીક-અરેખીય નાદરસ જેવીજ વાતોના સંગ્રહનું પુસ્તક, ભેટ તરીકે અપાય છે. જેની જુદી કીમત રૂ. ૧ છે. ભાગ્યોદયનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦ જ છે. ભાગ્યોદયમાં આવતા વિષયો ઉપરાંત-ભેટનું પુસ્તક અને નિયેના લાભ મળે છે.

૧ ભાગ્યોદય ઝોરીસ તરફથી બહાર પડેલાં પુસ્તકોમાંથી સાંમથી રૂ. ૧૦ નાં પુસ્તકો મંગાવનારને તે રૂ. ૮ મળે છે.

૨ એક વખતે પાંચ આદક કરી મોકલનારને ભાગ્યોદય બાર માસ મુધી મળત મળશે.

૩ ભાગ્યોદય ઝોરીસમાંથી પ્રથમ બહાર પડેલ પુસ્તક-તેના આદકને ઝોરી કીમતે એક માસ મુધી મળે છે.

૪ જે આદક ચરક સંહિતા આ મહિનામાં મંગાવશે. તેમને તે માત્ર રૂ. ૪ મળે.

૫ દરેક ક્રમીકલ વર્કસમાં બનેલી દવા જે આદક સામંત્રી રૂ. ૫ ઉપરાંતની મંગાવશે. તે દર રૂપિયે ચાર આના કમિશન મળશે. આ લાભમાંજ લવાજમ તો વળી જાય છે.

વળી આ વખત કાગળની મોંઘવાંરીને લીધે આદકની સંખ્યા જેટલાજ અંકો, કદા-કદાનો વિચાર હોવાથી હાલમાં આદક ન યનારને ભવિષ્યમાં પાછલા અંકો મળશે નહિ.

સુચના—અમે અમારા આદક બંધુઓને આ અંકમાં લખેલા પ્રથમ લેખમાં કરેલી માગણી ઉપર ધ્યાન એવીએ છીએ. આશા છે કે તે પ્રમાણે દરેક આદક ઝોછામાં ઝોછા પાંચ અને છેવટે કાંઈ ન બની શકે તો માત્ર એકજ આદક કરી મોકલવા કૃપા કરશે.

તંત્રી ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

આયુર્વેદ ચરક સંહિતા.

મૂળ સંહિત ગુજરાતી ભાષાંતર-પ્રથમ ભાગ-વૈદકો પ્રાચિન મહત્વનો ગ્રંથ આ છે. આં પુસ્તકની ઉપયોગીતા એટલી જાણી છે કે જેમાં હાલમાં-નવી ગણાતી-વગર દવાઓ રોગો મટાડવાની વિદ્યાઓનો પણ તેમાં સમાવેશ થયેલો છે. દરેક વૈદ, ડોક્ટર, હકીમ અને સરીરને નિરામય રાખવા ઇચ્છનારે આ ગ્રંથ ખરીદવાનું જોઈએ. કી. રૂ. ૫. વધુ મુદત લાભ-આદકને તે માત્ર આસ મુધી જ હજી રૂ. ૪ માં આપવામાં આવે પછી તેની કી. રૂ. ૫ થી ઝોછી પડશે નહિ. માટે તત્તર નાનાની મેનું. વળી જુદાં કોઈ કોઈ હોવાથી તે ખુરી ગમે આવું ઉપયોગી-પુસ્તક કરી મળવું મુશ્કેલ છે.

વ્યવસ્થાપક-ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

ભવિષ્યવેત્તા—જેણે આજીવન પણ ખર્ચી જતા આવી છે માટે આજે મોઢવેલો તેમાં આદક બની મોકલી પી. પી. થી મંગાવી લેવો કૃપા કરવી.

ભાગ્યોદય.

પૃ. ૪.]

એપ્રિલ ૧૯૨૬.

[અંક ૨.

અંતરમાં અલંદ પ્રસન્નતા સેવવા સુવોધ.

(પહેરે પોપટ રાગ રામ નામ, એ લય)

પ્રસન્નતા નવ છોડીએ, રિયતિ આવે ગમે તે,
સમય વિચારી સાધીએ, પ્રાપ્ત કર્તવ્ય હેતે,—
ચાલ સુકો દુઃકરો મળે, ચાલ પડે ઉપવાસ,
પથ તેથી નવ ત્યાગીએ, મુખનું મધુરું હાસ્ય;—
આનંદે જામે ચાલ તો, માગી લાવીને સીધું,
આનંદે મુંપડીમા રહેા, વાળા હાથે વાસીદું;—
બોજન વિષુ ચવાવળે, ચત્રવિષુ ચલવળે,
ચાલ તેરા પશુ કારણે, ઉર નવ ખેદે બેળવળે,—
કાટિ મંપતિ મળે, ચાલ જતાં વાટે,
પગ તે સંધરગો ન લે, આપે આનંદ સાટે;—
આનંદ કેરો વાસ છે, ન પદાર્થદિ માંહી,
આપણા આનંદથી દીમે, સર્વ આનંદદાયી;
આનંદને તમે જાળવળે, નિત્યસ્વયં પ્રકાશ,
પદાર્થ આદિમાં પડે, તેરા માત્ર આજ્ઞાસ;—
શિર સવામત રાય તો, પધડી બોલેરી આવે,
આનંદ લે છે ઉર વિષે, ધાર્યું મુખ એથી લાવે;—
આનંદ જુનું નંદિ-મળે, મગસો સંપદ અનંત;
માટે સર્વ પ્રપત્નથી, રહી રહેલે આનંદ;—

(શ્રી. ક)

સ્વર્ગિય સુલના ઉપાયો.

(અનુસંધાન મતાંકથી.)

મનુષ્યમાં પોતાના મનની પ્રકૃતિના જોવાજ વિચાર આકર્ષણ કરવાની શક્તિ હોય છે. “સમાનક્ષીણ વ્યસનેષુ સહ્યમ” અર્થાત સરખે સરખાની સાથે મિત્રતા થાય છે. એ નિયમ જેમ અન્ય પદાર્થોને લાગુ પડે છે તેમ વિચારોને પણ લાગુ પડે છે. આ નિયમ પ્રમાણે કાર્ય હમેશાં ચર્ચાજ કરે છે. તેનું જ્ઞાન હોય અથવા ન હોય તોપણ આપણે સર્વ મનુષ્યો વિચાર રૂપી સક્ષમ મહાસાગરમાં રહેનારા છીએ એનું કહેવામાં કાંઈ પણ અતિશયોક્તિ નથી. આપણા દ્વારા થનારા વિચાર રૂપી અમૃતપ્રય લહરીઓ આ મહાસાગરના તળીયા સુધી આમતેમ વ્યથાયાં કરે છે. ગમે તે સમજવામાં આવે કે ન આવે તો પણ આ વિચાર રૂપી લહરીઓની અસર દરેકના ઉપર થોડા ધણા અંશે અવરજવાય છે જ.

કેટલાક લોક એવા હોય છે કે જેમની પ્રકૃતિ ક્રોધજ હોય છે, અર્થાત તેમનું મન તેમના કાષ્ટમાં રહી શકતું નથી એવી ખીજઓના જેવા તેવા વિચારો તેમના ઉપર અસર કરી શકે છે. અને કેટલાક માણસો એવા દૃઢ મનના હોય છે કે જે સાવધાનતા રાખે છે કે પોતાના મનમાં બહારના વિચારો કેમ આવી શકે. તે માત્ર શુદ્ધ વિચારોનેજ પોતાના મનમાં પ્રવેશ કરવા દે છે, અને અશુદ્ધ વિચારો પોતાના મનમાં પ્રવેશ ન કરી શકે તે માટે મનનું દ્વાર બંધ રાખે છે.

માનસિક શક્તિની ક્રોધજતાવાળા મનુષ્યોના મન ઉપર બહારના વિચારોની અસર ઝડપથી થઈ શકે છે. આંતરિક આત્માની ઉચ્ચ પ્રેરણા અને બહારની ઉચ્ચ અનેક શક્તિયો ગ્રહણ કરી શકે તેવી અનુકૂળ પ્રકૃતિ હોવી એ લાભકારક છે. તો પણ મનુષ્યનો પોતાના મન ઉપર એટલો અધિકાર હોવો જોઈએ કે તે ઉચ્ચ પ્રેરણાઓ અને વિચારોને ગ્રહણ કરી શકે તોજ તે લાભકારક છે. અરાકિતને મનુષ્ય પ્રાપ્ત કરવા ધારે તો તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે. આ શક્તિને પ્રાપ્ત કરવાને માટે મનુષ્યે મનમાં દૃઢ નિશ્ચય કરીને પોતાના મનની વૃત્તિયોને આ વિચારોથી ઉત્સાહિત કરવી જોઈએ કે-“સર્વ પ્રકારના અશુદ્ધ વિચારોની વ્યાગળ હું મારા મનના દ્વારોને બંધ કરું છું, અને સર્વ પ્રકારના ઉચ્ચ વિચારોને ગ્રહણ કરવાને માટે મારા મનોમંદિરનાં દ્વારોને ઉઘાડાં રાખું છું.” આ પ્રકારનો અભ્યાસ કરવાથી, થોડાજ સમયમાં મનની ટેવ પણ આ પ્રકારનીજ થઈ જાય છે. એવી વૃત્તિ કરવાના પ્રયત્નમાં મનુષ્ય સચ્ચી તે આખર સુધી વળ્યો રહે તો તેનામાં એટલી શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે કે તેની ઇચ્છેલી વસ્તુ તેને તુરંતજ મળી શકે છે. આ પ્રકારનો અભ્યાસ કરવાથી મનુષ્ય દશ્ય અને અદશ્ય સંસારના નીચ અને અનિષ્ટ વિચારોથી દૂર રહી શકે છે, અને સર્વ પ્રકારની હિંસા અને ઇર્ષ્ય પ્રેરણાઓ આમંત્રણ ગણવા તેમાં સમાઈ જાય છે.

અહીં કદાચ એ પ્રશ્ન થાય કે અદશ્ય જગત એ શું છે? વિશ્વના જે ભાગમાં વિચાર, ઇચ્છાઓ, અને પ્રેરણાઓ પ્રગટ થાય છે તેને અદશ્ય જગત કહે છે-આ વિચારોને આ ઇચ્છાઓને સચું જૂતન પર રહેનારા કેવલતાં કહેવારાવનારા મનુષ્યો પણ ઉત્પન્ન કરી

છો છે, અને મૃત્યુથી જેમનું ભૌતિક શરીર નષ્ટ થઇ ગયું છે તે ભિન્ન પ્રકારના દેહધારી જીવો પણ ઉત્પન્ન કરી શકે છે.

મનુષ્યના વ્યક્તિગત જીવનનો આરંભ આ સ્થૂલ ભૂવન પરજ થાય છે. જેમ જેમ તેનું દિવ્ય જીવન અને શક્તિયો વ્યક્ત થતી જાય છે તેમ તેમ તે સૂક્ષ્મ ભૂવનમાં ઉપર અને ઉપર ચડતો જાય છે. જે પ્રકારે પ્રત્યેક સ્થૂલ શરીરની સાથે અને ઉપર સૂક્ષ્મ શરીર છે તેવીજ રીતે પ્રત્યેક સ્થૂલ ભૂવનની સાથે અને ઉપર પણ સૂક્ષ્મ ભૂવન છે. એ સૂક્ષ્મ શરીર તો એવું જણાય છે કે જેમ આ સ્થૂલ ભૂવન પર સૂક્ષ્મ શરીરનું જાણે પ્રતિબિંબિત હોય. સૂક્ષ્મ ભૂવનથી લઇને જ્યાં તરતના મરેલા જીવ રહે છે-આત્મિક ભૂવન સુધી, જેનો ખ્યાલ કરવો પણ કઠિન છે, ત્યાં અનેક ભૂવન અને સ્થિતિયો છે. આ રીતે મનુષ્ય શરીરના બે વિભાગ કરવામાં આવે છે, એક સ્થૂલ અને બીજો સૂક્ષ્મ. સ્થૂલ શરીરની અંદર સૂક્ષ્મ શરીર એવીજ રીતે રહે છે કે જેમ છાતરાની અંદર અનાજ મા ફળ રહે છે. અને જેમ અન્ન અથવા ફળના પાકી જવાથી ઉપરનાં છોડાં નકામાં થઇ જાય છે તેવીજ રીતે સૂક્ષ્મ શરીરના પૂર્ણ થઇ ગયા પછી સ્થૂલ શરીર નકામું થઇ જાય છે. આ સૂક્ષ્મ શરીરના ભિન્ન ભિન્ન વિભાગ ભિન્ન ભિન્ન ભૂવનોની સાથે સંબંધ રાખે છે. એથી આત્મા પણ તેની દ્વારા ભિન્ન ભિન્ન ભૂવનોની સાથે સંબંધ રાખે છે, અને તેની શક્તિયો વ્યક્ત થઇ જાય છે.

આહે તે રૂપમાં જીવન પ્રકટ થયું હોય તો પણ તે સનાતન અને નિત્ય છે. બાહ્ય આકારના બદલાવાથી તેના અમરત્વમાં કાંઇપણ પ્રકારનો ફરક પડતો નથી. જીવન વિશ્વનું એક નિત્ય તત્વ છે, કે જે આકારો દ્વારા તે પ્રકટ થાય છે અને બદલાવા છતાં પણ તેમાં કાંઇ પણ પ્રકારનો ફેરફાર થતો નથી. જીવ કાંઇ સ્થૂલ શરીરનો ત્યાગ કરીને નીકળી જાય છે તો તેથી એમ ન માનવું કે તેનું અસ્તિત્વ નથી. સૂક્ષ્મ શરીરમાં તેના જીવનનો આરંભ થવો એમ કહી શકાતું નથી કારણ કે પ્રથમ તેનો અંત થયેલો નથી. પણ એટલું તો ખરું કે જ્યારથી તેણે તે રૂપનો ત્યાગ કર્યો ત્યારથી તે બીજા રૂપમાં પ્રગટ થઇ ગયું છે કેમકે અખિય જીવન એ નીસરણીનાં પગથીયાં રૂપ છે. જીવન ક્રમશઃ વિકસિત થાય છે. એક એક પગથીએ ધમ્મને ચઢે છે, અને દિવ્યતા પ્રાપ્ત કરતું જાય છે. નીચેની દશાઓનો ત્યાગ કરીને એકદમ ઉચી દશાઓમાં પહોંચી જાય છે, અથવા તો નીચેના પગથી-એથી કુદો મારીને છેક ઉપરના પગથીએ પહોંચી જાય છે એમ બની શકતું નથી.

જે પ્રકારે આ સ્થૂલ ભૂવન ઉપર મનુષ્યનું જીવન છે તેજ પ્રકારે સૂક્ષ્મ ભૂવનોમાં પણ સૂક્ષ્મ આકારોમાં ભિન્ન ભિન્ન સ્થિતિયોમાં જીવોનું આસ્તિત્વ હોય છે. દરેક માણસ પોતાના વિચારોના જેવા વિચારોને અદૃશ્ય જગતમાંથી હંમેશાં પોતાની તરફ આકર્ષી કરે છે. બહારના વિચારોની પોતાના ઉપર અસર થવા દેવાનું ધણા લોકો ઇચ્છતા નથી. પરંતુ જરા વિચાર કરતા જણાશે કે, આપણે સર્વે એક બીજાની સાથે સાંકળની કડીયોની જેમ જોડાયેલા છીએ, અને તેથી આપણે-જેવા-વિચાર કરીશું તેવાજ વિચારો આપણા પર આવશે.

પરંતુ આપણે કેવા વિચાર કરવા જોઇએ અને બહારના કેવા વિચારોનું અદૃશ્ય કરવાને અનુકૂળ થવું જોઇએ એ વાત પોત પોતાની માન્યતા ઉપર છે.

માઝી પનાઇ-હોડીનું સૂકાન પોતાના હાથમાં ગળે છે અને કયે રસ્તેથી જવું છે, કયા

રાકની છે, કેવી રીતે નાવને ચલાવવું છે હસાદિ વાતોનો ખ્યાલ રાખીને તે નાવને પોતાના ધારેલા સ્થળે લઇ જાય છે. અને જો તે પોતાના હાથમાંથી સુકાન છોડી દે, અને દોડીને તેની ઇચ્છાનુસારે જવા દે તો દોડી તોફાનની ઝપાટામાં જશે ત્યાં આવી જાય છે. એવોજ પ્રકાર આપણા મનનો પણ છે. જો આપણે આપણા મનનું સુકાન-ચાવી આપણા હાથમાં રાખીએ તો આપણે આપણા વિચારોને અનુકૂળ વિચારોને સઘળા જગતના મહાન પુરોગામી પાસેથી આકર્ષિત કરી શકીએ છીએ. આપણે ગમે ત્યાં હોઈએ અને ગમે તે કરતા હોઈએ, તોપણ એ બળ તો આપણા હાથમાં જ હોય છે, અને તેથી આપણે ખૂબ આનંદ માનવો જોઈએ.

આનંદકાલ લોકો પોતાના જીવનનું રહસ્ય જાણવાને માટે બહુજા ઠાસિય કરે છે. અનન્ત જીવનની સાથે પોતાને કેવો સંબંધ છે એ વાત જાણવાની અત્યંત ઉત્કંઠા પ્રદર્શિત કરે છે. ચાર તરફ આધ્યાત્મિક ઉત્કર્ષ જોવામાં આવે છે. ઓગણીસમા સદીનાં ગયાં થોડાં વર્ષોથી ઉત્કર્ષનાં ચિન્હ જોવામાં આવે છે. પીસમા સદીમાં તો તેનું વિદ્યાળ રૂપ આપણા જીવનમાં આવશે. મહાન દાર્શનિક એમસ્ટન કે જે પોતાના સમયમાં બહુજા આગળ વધેલો હતો, જેણે આત્મિક ઉન્નતિને માટે ઘણીજ શ્રદ્ધાની સાથે નિર્ભય રીતે ઘણાજ વખત મુઠી પ્રયત્ન કર્યો હતો, તે જો આ રીતિ જોતાં સુધી જીવતો હોત તો તેને આનંદ થયા સિવાય રહેતજ નહિ. જેમણે આ વિશ્વમાં લોકોના કલ્યાણને માટે કામ કર્યું છે તે સ્વપ્ન જીવનમાં રહેવા છતાં પણ તે કામ કરીજ કરે છે.

હાથમાં સાયન્સ એ વાતને સિદ્ધ કરી રહ્યું છે કે, પોતાની સ્થુલ ઇન્દ્રિયોથી આપણને જેટલા પદાર્થોનું જ્ઞાન થઈ શકે છે તેથી અનન્ત ગણા પદાર્થો ઇન્દ્રિયોને અગોચર છે. જે મહાન શક્તિને લીધે આપણા હાથથી મોટાં મોટાં કાર્ય થઈ શકે છે તે શક્તિ આપણને અદૃશ્ય જગતમાંથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. અને તેથી તેનું જ્ઞાન આપણને આ સ્થુલ ઇન્દ્રિયો દ્વારા થઈ શકતું નથી. ચાલે તેનું જ્ઞાન થાય ત્યાં ન થાય, પરંતુ એ વાત તો નિર્વિવાદ છે કે દૃશ્ય જગત કાર્યરૂપ છે. અને અદૃશ્ય જગત કાર્યરૂપ છે. વિચાર એ એક પ્રયત્ન શક્તિ છે. અને આપણા શારીરિક અથવા મોટા વિચારોમાં એ શક્તિ છે કે જે પોતાના જીવન વિચારોને બાહ્ય જગતમાંથી આકર્ષિત કરી શકે છે. એથી એ વાત સ્પષ્ટ છે કે પોતાના જીવનને ઉન્નતિના માર્ગે વાગવું યા અવનતિના માર્ગમાં લઈ જવું એ આપણા વિચારો ઉપર આધાર છે. આધ્યાત્મિક અને ભૌતિક પદાર્થોમાં એકજ નિયમ વર્તમાન છે. તે એ કે, “ જે નિરંતર ઉદાસ રહે છે-નિરાશમાં મગ્ન રહે છે તેવા ઔદાત્તીન્ય પરિપૂર્ણ અને નિરાશાભિપૂર્ણ તત્વોને પોતાની તરફ આકર્ષિત કરતા રહે છે, અને જેને વિજયમાં અશ્રદ્ધા રહે છે, તે કદાપિ પણ વિજય પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. તે બીજાઓને બોળ સરખા જણાય છે. ઉત્સાહિ, શ્રદ્ધાવાળા અને આનંદી પુરોગામી નિરંતર વિજયના તત્વોને પોતાના તરફ આકર્ષિત કરે છે આ મનુષ્યનો સ્વભાવ આનંદી છે કે દુઃખી છે તે વાત તેની પડોશના આગળ પાછાં વાનાવડાને જોવાથી પણ જાણી શકાય છે. સ્ત્રીના પોશાકની તરફ નજર નાંખવાથી તે માનસિક સ્થિતિ જાણી શકાય છે. દુઃખ સ્ત્રીના મનમાં નિરાશા, દુઃખ અને અવ્યવસ્થાની પ્રધાનતા હોય છે. શાસ્ત્રી ચિંધરૂ અને મેલ સરીર ઉપર જણાતા પડેલાં વિચારમાં અદૃશ્યરૂપે પ્રગટ થાય છે. જે વિચારને પ્રગટ કરવાને માટે બહુજા પ્રયત્ન કરવામાં આવે

છે તેજ વિચાર સ્પષ્ટ તથા પ્રગટ થઇ જાય છે. એક તાબાનો કકડો રસાયનિક પ્રયોગથી ન દેખાય તેવા તાત્કલિન આકર્ષિત કરી લે છે અને તેને દ્રવ્ય રૂપમાં પરિવર્તિત કરી દે છે. એજ રીતે એક વિચાર બાહ્ય પરમાણુઓને આકર્ષિત કરીને તેને દ્રવ્ય રૂપમાં પ્રગટ કરી દે છે.

જેનું મન હંમેશાં ઉત્સાહિ, આશાવાળું, ધૈર્યશાળી, અને દૃઢ રહે છે. તે તેજ ચલોને અનુકૂળ તત્વો અને શક્તિઓને આકર્ષિત કર્યાં કરે છે.

તમારા દરેક વિચારની તમારે માટે અક્ષરસઃ કિંમત છે. તમારું શારીરિક બળ, તમારા મનની શક્તિ, તમારા કાર્યમાં થયે, તમારી સંગતથી બીજાઓને મળનારો આનંદ ઇત્યાદિ સર્વ વાતોનો આધાર કેવળ વિચારજ છે. જે દિશાની તરફ તમે તમારા મનને પ્રવૃત્ત કરો છો, તેજ દિશામાં તમારો આત્મા, પોતાની માનસિક દશાને અનુકૂળ અદસ્ત તત્વોને પોતાની તરફ આકર્ષિત કરે છે. આ જે પ્રકારે રાસાયનિક નિયમ છે તેવોજ આધ્યાત્મિક પણ નિયમ છે, જે પદાર્થોને આપણે આ મ્યુલ નેત્રોવડે જોઈ શકીએ છીએ કેવળ તેમાંજ રસાયન શાસ્ત્રબદ્ધ નથી, જે પદાર્થોને આપણે આ મ્યુલ નેત્રો વડે જોઈ શકીએ છીએ, તેનાથી દસ હજાર ગણા એવા પદાર્થો છે કે જે આપણી રચુલ દૃષ્ટિને અજાણ્ય છે. મહાત્મા ઇશાની આશા છે કે, જે તમારું જૂંકું કરે તેનું પણ તમે ભણું કરો, આ વાત શાસ્ત્રીય નિયમને અનુકૂળ છે. શ્રી બુદ્ધ દેવે પણ કહ્યું છે કે:—

નહી વેરણ વેરાણી સમ્મન્તીય કુદાચન ।

અવેરણ ચ સમ્મન્ત ઇ સ ધર્મો સનાતનો ॥

“ વેર કદાપિ વૈર્યી શાન્ત યતું નથી, પરંતુ પ્રેમથી તેની શાંતિ થઈ જાય છે, એવો સનાતન નિયમ છે. સાદું કામ કરવું એ પ્રાકૃતિક શુભને અને શક્તિઓને પોતાની તરફ આકર્ષિત કરવા જેવું છે. અને તેથી ઉલટું ખરાબ કામ કરવાથી, ખરાબ તત્વોને પોતાના તરફ ખેંચવા જેવું છે. બપોરે આપણી આંખો ખુલી જશે, આપણને સાચું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થઈ શકશે ત્યારે આપણે આપણી રક્ષાને માટે ખરાબ વિચાર કરવો બંધ કરી દઈશું. જે સત દિવસ દ્રેષ્યાનું રહે છે તે દ્રેષ્યાનું મરે છે, જે વશ વૈરાગિક રીતે સિદ્ધ થઈ ચૂકી છે.

એ વિષયમાં એક અનુભવી વિજ્ઞાનીકનું કથન છે કે,—આકર્ષણનો નિયમ પ્રત્યેક જૂતન પર એક સરખોજ હોય છે. “ જેની મનુષ્ય ઇચ્છા કરે છે, અને ભરોસો રાખે છે, તેને તે પોતાના તરફ આકર્ષિત કરતો રહે છે. જો તે ઇચ્છા એક વાતની કરે અને ભરોસો બીજાનો રાખે તો તેની દશા, મનઃસ્થિતિ કુટુંબના અંદર અંદરના ઝગડા જેવી થાય છે. તેથી દરેક માણસે જાણવું જોઈએ કે, તે જેની ઇચ્છા ગખતો હોય તેનોજ ભરોસો રાખવો. જ્યાં સુધી તમે આ વિચાર પર કાયમ રહેશો ત્યાં સુધી જાણતાં અથવા તો અજાણતાં નિમિત્ત તમે તમારા વિચારોને અનુકૂળ તત્વોને એક સરખી રીતે ખેંચી શકશો. વિચાર ઉપર આપણો ખાસ આધાર છે. આપણે તેને નિયંત્રિત કરી શકીએ છીએ, તાબામાં રાખી શકીએ છીએ, આ વાતનો વિચાર કરીને આપણે આપણા વિચારોને આપણી ઇચ્છાનુકૂળ બનાવી લેવા જોઈએ.

મનની આકર્ષણ શક્તિના વિષયમાં આપણે વિચાર કરી ગયા છીએ. જેના વિચાર

મદુજ પ્રયત્ન ઇચ્છાવાળા હોય છે અને એ ઇચ્છાના પૂર્ણ થવામાં જેને અવિચલ આસે થાય છે, તેની તે ઇચ્છાનેજ 'શક્તિ' કહે છે. જે પરિમાણથી એ ઇચ્છા અથવા શક્તિ કામ કરે છે અને જેટલું તેમાં આચારથી જળ મળે છે તે પરિમાણથીજ તે અભિદ પદાર્થોને આકર્ષિત કરી શકે છે અને તેને જરૂર દરમિયાનમાં પ્રગટ કરે છે.

સંકલ્પશક્તિ બે પ્રકારની છે. માનસ સંકલ્પશક્તિ અને દૈવિ સંકલ્પશક્તિ અને ઉપર કીધી ગયા હીએ કે, આપણી એક પ્રકૃતિ અસનાતન-અનિત્ય છે, અને બીજી ઇશ્વરના જેવી સનાતન-નિત્ય છે. જે મનુષ્યોને પોતાની ઇશ્વરના જેવી પ્રકૃતિનું જ્ઞાન નથી, જેનું વિશ્વ કેવળ મર્માદાવાળું ઇન્દ્રિયગોચરજ છે, જેટલાનો ભૌતિક ઇન્દ્રિયો અનુભવ કરી શકે તેટલું જ તેનું સુખ છે, અને એવા સુખની પ્રાપ્તિ કરી એજ જેનો અભીદ છે, તે મનુષ્યોના સંકલ્પોને માનસ સંકલ્પ કહે છે. અને તેથી ઉદ્ધતું જેને પોતાની ઇશ્વરના જેવી પ્રકૃતિનું જ્ઞાન છે, જેને વિશ્વની મહાન શક્તિનો અનુભવ થઇ ગયો છે, જેને પરમાત્મા સાથે પોતાની એકતાની પૂર્ણ પ્રતીતિ થઇ છે, કામ વિદ્યાસને હીએ જેની ઇન્દ્રિયોની શક્તિ બહુજ પ્રમળ થઇ ગઇ છે, વિશ્વ સુખના કરતાં જેને અત્યુત્તમ સનાતન સુખની વિશેષ રૂચિ છે, તે મનુષ્યોના સંકલ્પોને દૈવિ સંકલ્પ કહે છે.

માનસ સંકલ્પ મર્માદાવાળું છે, તેની શક્તિ નિશ્ચિત છે, ઇશ્વરીય સંકલ્પ અમર્યાદિત-અમીમ છે. તે સર્વતોભામી અને સર્વ સાધક છે. તેથી માનસ સંકલ્પોને જેટલું દૈવિ સંકલ્પોનું સ્વરૂપ આપવામાં આવે છે તેટલાજ તેનામાં સર્વતો ગામિત્વ અને સર્વ સાધક-ત્વના શુભ પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્રત્યેક જીવનની શક્તિ-પ્રત્યેક જીવન જેની સાથે સંબંધ રાખે છે તેના અનુસાર-હોય પરમાત્મા વસ્તુતઃવિશ્વવ્યાપી છે અને વિશ્વાતીત છે. તે પ્રથમની માફક આજ પછી પેક મનુષ્યના જીવનમાં કામ કરે છે, અને રાત્રી કરે છે. આપણે તેને જેટલા વિશ્વ-વ્યાપી-વિશ્વાનિન સમજીશું તેટલાજ પ્રમાણમાં આપણે તેમના જીવનમાંથી અને શક્તિમાંથી દિશ્સો લેવાને સમર્થ થઇશું. આપણે પરમાત્માને જીવન અને શક્તિનું મૂળ માનીને જેટલો તેમની સાથે આપણે સંબંધ વંદીશું તેટલાજ આપણે તેમના જીવનના દિશ્સેદાર બનીશું. અને તેના શુભ આપણામાં પ્રગટ થશે. જેમ જેમ આપણે આ વિશ્વવ્યાપી અને વિશ્વાનિન જીવન પ્રવાદને પ્રવેશ કરવાને માટે આપણા દ્રવ્યમંદિરનાં કમાડોને ખોલીશું તેમ તેમ આપણે એક આકીરૂપ જનના જટલું કે જેથી તેમાં અનંતજ્ઞાન અને બળ આપણામાં આવીને એકલું થતું જશે.

મનરૂપી સાધનવડેજ આત્મા અને દ્રવ્ય જીવનનો સંબંધ થાય છે. અને આત્મિક-જીવન, સૂક્ષ્મજીવનદારા પ્રગટ થવા મારે છે. મનને દમોશાં આત્મિક પ્રકાશની આવરૂપના રહે છે. જે પરિમાણથી આપણે મનરૂપી સાધનદારા દૈવીતત્વની સાથે એક જ અનુભવ કરીએ હીએ તે પરિમાણથી એ પ્રકાશ આપણામાં સરે છે, કેમકે પ્રત્યેક આત્મા દૈવી તત્વના હુદા હુદા બાહ્યિગન રૂપ છે. એથી આંતરિક પ્રતિભાવ વધે છે. એ આત્મિક શક્તિ છે, કે જેનાદારા મનુષ્ય પરમાત્માની સાથે સંબંધ કરી શકે છે, અને તે વિષયનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જીવન અને પ્રકૃતિનું રક્ષણ આ શક્તિની આગળ પ્રગટ થતું જાય છે. એ એક આત્મિક હુદિ છે કે જેનીદારા દૈવિ સ્વભાવનું પ્રસન્ન જ્ઞાન થઇ

જાય છે અને તેને એમ જણાવા લાગે છે કે જાણે તે ઇશ્વરનો પુત્રજ છે. આ પ્રકારે પ્રાપ્ત કરેલી આધ્યાત્મિક શક્તિ અને પ્રકાશ આન્તરિક દૃષ્ટિથી ખીલે છે. એવા મનુષ્યનું લક્ષ્ય જે વસ્તુની તરફ જાય છે તે વસ્તુના સ્વભાવ, લક્ષણ અને ઉદ્દેશ્ય તેને જ્ઞાનગમ્ય થઈ જાય છે. જે પ્રકારે સૂક્ષ્મ ઇન્દ્રિયો બહિર્મુખ રહે છે તેજ પ્રકારે આન્તરિક પ્રતિભા પણ અન્તર્મુખ રહે છે. જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાને માટે બાહ્ય સાધનોના સિવાય સત્યની પરીક્ષા કરવાની શક્તિ આ આન્તરિક પ્રતિભામાં રહે છે. સર્વ પ્રકારનું પ્રેરિત શિક્ષણ (Inspiration-teaching) અને આધ્યાત્મિક ઉદ્ગાર આત્માની અપૂર્વ શક્તિનાદ્વારા પ્રગટ થાય છે. એવીજ રીતે તે અનંત જ્ઞાનમય દિવ્ય શક્તિની સાથે પોતાનો સંબંધ કરી શકે છે. તેની પ્રેરણા મહત્ત્વ કરી શકે છે, અને ખુદ જ્ઞાની અથવા દૃષ્ટા બની શકે છે.

આ દશામાં મનુષ્યનું મન બંધન રહિત થઈ જાય છે, અને નિષ્પક્ષ થવાથી સત્યનું મહત્ત્વ કરી શકે છે. જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાનાં બાહ્ય સાધનોની આવશ્યકતા રહેતી નથી. તે સર્વ મનુષ્યોની તરફ દિવ્યદૃષ્ટિથી જુલે છે, અને સર્વજ્ઞતાને ક્ષીણે તેને સર્વ કાંઈ નજરે જણાઈ શકે છે. આન્તરિક પ્રતિભાને ક્ષીણે તેને ઇશ્વરીય યોજનાનું જ્ઞાન યઈ જાય છે, અને તેની સાથે તન્મય થયા વિના તે રહી શકતો નથી.

કેટલાક લોકો આ આન્તરિક પ્રતિભાને આત્માના સ્વરૂપ કહે છે, કેટલાક તેને ઇશ્વરીય ધ્વનિ કહે છે, અને કેટલાક તેને જીહ્વી ઇન્દ્રિય પણ કહે છે; પરંતુ આ આન્તરિક-આધ્યાત્મિક ઇન્દ્રિય છે. જે પ્રમાણમાં આપણને આપણા મૂળ સ્વરૂપનું જ્ઞાન થશે અને જેટલો આપણે અનંત જીવન-પરમાત્માની સાથે એકતાનો અનુભવ કરીશું અને દિવ્ય પ્રવાહની તરફ આપણું યત્નકરણ જોલીશું તેજ પ્રમાણમાં-તેટલીજ આ આત્મિક-ધ્વનિ-આ ઇશ્વરીય નાદ અને આન્તરિક પ્રતિભાનો અવાજ સ્પષ્ટ થવા લાગશે, અને તેને સાંભળીને આપણે તદનુસાર જે પ્રમાણમાં આપણું આચરણ બનાવીશું તેટલોજ તે અવાજ અધિક સ્પષ્ટ થશે, અને યંત્રમાં તે આપણા જીવનના આર્ગ દર્શક દીપકરૂપ બની શકશે.

અપૂર્ણ.

કર્મનો મનુષ્યના ચારિત્ર્ય ઉપર પ્રભાવ.

(અનુમેધાન ગતાંકથી.)

સંસારમાં બળવાન અને પ્રભાવશાળી તેજ લોક છે કે જે મોટાં મોટાં કાર્ય કરનાર છે. તેમની માનસિક શક્તિ પણ વિચિત્ર હોય છે. શું જુદાંજુદાં જોઈ બ્યક્તિઓની માનસિક શક્તિ એક જન્મના કર્મનું ફળ હતું? નહીંજ. જુદાંજુદાં બાપ કેવા પ્રકારનો મનુષ્ય હતો, તેનાથી પણ માણસ એમ બતાવી શકતો નથી કે તેના બાપે તેના જીવનમાં એવું કાંઈ પણ કર્યું કે તેને મનુષ્યની બલાઈને માટે કશું હોય. જુદાંજુદાં પિતા શુદ્ધીદન કે જે કપિત્ર વસ્તુનો એક માનસિક રાગ હતો, અને તેની રાણીનું-જુદની માનું નામ માયાદેવી હતું. તેના જોવા લાખો મંડલેશ રાગજો આ પૃથ્વી ઉપર થઈ ગયા છે. જે એમ કહેવામાં આવે કે મનુષ્યમાં માનસિક શક્તિ માતા-પિતાના અંશમાંથી આવે છે એ આપણે કેવી રીતે સ્વિકાર કરીશું

૧ છુદના જેવી પ્રવચ માનસિક ચક્તિ એક સાધારણ રાગના અંશમાંથી હિનરી હતી.
 જ્યારે પ્રમાણે તો તેના સ્વરૂપ ૧ ચાકર મોઢ પજુ તેમની આત્માનું પાલન કરતા નહોતા,
 પરંતુ અહીં જેવાં તેના પુત્રનો પ્રતાપ અને મૌરવ વિશ્વશ્રુત હતો. આજ સુધીમાં
 અર્ધો મંસાર તેના નામની ઉપાસના કરી રહ્યો છે, સુરમાં એ પ્રવચ માનસિક ચક્તિ
 દર્શાવી આવી? પિતૃઓના ગંદથી હી પજુ આ પ્રવચનું સમાધાન થઈ શકે નથી
 વળી અપોઝ પિતાઓથી યોગ્ય પુત્ર અને યોગ્ય પિતાઓથી અપોઝ પુત્ર ઉત્પન્ન થયા છે,
 ત્યારે આપણે પૈતૃક અંશને કોઈ રીતે એનું દારણ શકી શકીએ. એ દાર્ઢ એક જન્મનું
 દામ નથી, પરંતુ તે ચક્તિના વિદાસને માટે, તો હજારો જન્મ લીધા કરો, લાખો વર્ષ
 સુધી કમચ: તેની ઉત્તતિ થતી રહી હશે, અન્તે છુદના રૂપમાં આ સંસારને તેનો પરિવચ
 મળ્યો અને મેંદો વર્ષ વિત્યા છતાં પજુ દણ સુધી તેનો પ્રભાવ તેજોજ છે.

અને એ સિદ્ધિ ત્યાગથી પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ જ્યાં સુધી દાંપ પાસે ન હોય, તો
 પછી મોજ રાનો ત્યાગ કરે! અને તેથી ને મનુષ્ય કમાઈ કરશે નથી, તો તેને દાંદ રમું
 મળતું નથી. આ ગ્રંથિનો નિયમ છે અને એજ નિયમ સર્વત્ર દામ દર્શી રહ્યો છે.

ચોટ તેને વારંવાર લગાવ્યા કરવી કે જેથી તે આજસ અને નિંદ્રાનો ત્યાગ કરી કર્મ કાંડામાં પ્રવૃત્ત થાય.

મનુષ્ય કાંઈને કાંઈ પ્રયોજનને આગળ રાખીને કર્મ કર્યાં કરે છે, કાંઈપણ કર્મ એવું હોતું નથી કે જેનું કાંઈ પ્રયોજન ન હોય, જે કીર્તિના ભૂખ્યા છે તે પ્રસિદ્ધિ-નામનાને માટે કર્મ કરે છે, જે ધનને ઇચ્છે છે તે ધનની પ્રાપ્તિને માટે કર્મ કરે છે, જેને અધિકાર કે સત્તાની ભૂખ હોય છે તે તેને માટે કર્મ કરે છે. કાંઈ સ્વર્ગની ઇચ્છા રાખે છે તો તેનાં કર્મ સ્વર્ગ પ્રાપ્તિને માટે થાય છે. કાંઈ મનુષ્ય ચીનાઓની માફક પોતાની પાછળ પોતાનું નામ છોડી જતું ઇચ્છે છે. ચીનમાં એવો રીવાજ છે કે મરી ગયા પછી તે મનુષ્યને પદ્મિ આપવામાં આવે છે. ચીનાઓમાં જે કાંઈ સાઈ કામ કરે છે તો તેના મુઠ્ઠાને બાપ-દાદાની પદ્મિ આપવામાં આવે છે. કેટલાકની એવી કામના હોય છે કે, મરી ગયા પછી તેની કબર ઉપર વિશાળ મંદિર બનાવવામાં આવે અને એટલા સાઈ તે કર્મ કરે છે. કેટલાક પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાને માટે કર્મ કરે છે. પ્રથમ ખરાબ કામ કર્યાં પછી એક મંદિર બનાવી દીધું, પૂજારીને કાંઈક બેટ બાપી અને સ્વર્ગના અધિકારી બની ગયા ! એની રીતે કર્મ કરવાનાં જુદાં જુદાં અસંખ્ય પગરણો હોય છે.

પરંતુ સર્વથી ઉત્તમ વાત તો એ છે કે, મનુષ્યે કર્મને કેવળ કર્મ સમજીને જ કરવું. અત્યેક દેશમાં એવા ધર્માત્મા પુરુષો હોય છે કે જે કીર્તિના કે સ્વર્ગની ઇચ્છાના પશુ ભૂખ્યા હોતા નથી પરંતુ કર્મ ખરાબર કર્યાં કરે છે. કેમકે તે જાણે છે કે, નિષ્કામ કર્મનું ફળ હંમેશાં સાઈ જ મળે છે. એવા મનુષ્યો પણ સંસારમાં વિદ્યમાન છે કે જે પવિત્ર અને ઉચ્ચ ભાવોને ધારણ કરીને ગરીબોની ઉન્નતિ અને પરાપકાર કરવામાં જ પોતાના જીવનને વિતાવે છે અને એજ તેમના જીવનનો ઉદ્દેશ હોય છે.

જે લોક પ્રસિદ્ધિ અથવા તો મોટાપને માટે કર્મ કરે છે તેમને કર્મનું ફળ વિલંબે મળે છે. ઘણે જાગે મોટાઈ અને નામના તો લગભગ વૃદ્ધાવસ્થામાં મળે છે. આપું જીવન કીર્તિને માટે કર્મ કર્યા કરવા છતાં અંતે ઘણાજ થોડો લાભ ચપેસો જણાય છે. જ્યારે કાંઈપણ ફળની આશા રાખ્યા સિવાય કરવામાં આવેલા કાર્યનું ફળ અનન્ત ગણું અને કાયમી મળે છે. પરંતુ જે કરેવામાં આવે કે જ્યારે ફળની ઇચ્છા સિવાય કાર્ય કરવામાં આવે તો ફળ પછીનું મળવાનું, તે કહેવાનું કે તે કર્તાની ફળને માટે આશા નહિ હોવાથી કાંઈ કર્મનું ફળ નિષ્ફળ જતું નથી. પણ ફળની આશાથી જે કાર્ય કરવામાં આવે છે તેના કરતાં નિષ્ફળ કર્મમાં હજાર ગણું ફળ આપવાની શક્તિ આવે છે. પણ વાંધો એ આવે છે કે મનુષ્ય અધિકારી બની જાય છે, અને જેથી શ્રદ્ધા પૂર્વક એક નિષ્ઠાથી કર્મ કરી શકે તો નથી. મનુષ્યની આધ્યાત્મિક દશાના ઉપર નજર નાંખતાં પણ નિષ્કામ કર્મનું મૂલ્ય અધિક જુગલુપ્ત છે. પ્રેમ, સત્યતા અને લાગ એ આત્માનાં કેવળ બાહ્ય અંગ નથી પરંતુ વાસ્તવમાં આપણા જીવનનાં સર્વથી ઉચ્ચ આદર્ય રૂપ છે. તેને ધારણ કરવાથી હૃદયના ભાવ શુદ્ધ અને માનસિક શક્તિ પ્રબળ થાય છે. જે મનુષ્ય નિષ્કામ કર્મ કરે છે અને મનને વશમાં રાખે છે તેનાં કર્મ ધણાજ પ્રભાવશાળી હોય છે. કેમકે આત્મ-મયમ મંપૂર્ણ બાહ્ય ક્રિયાઓથી અધિક મહત્વ રાખે છે. જે મનનો નિરોધ કરવામાં આવે છે તો આત્માની

શક્તિ વધે છે. નિષ્કામ કર્મ કરવાં એ મધ્યાર્થમાં મનને રોકવા તુલ્ય છે. આ પ્રસારના પ્રથમથી આત્મા સુશિક્ષિત થાય છે અને ભુદિના જેવી પ્રયત્ન માનસિક શક્તિ રાખનાર વ્યક્તિઓ પ્રકટ થાય છે. સાધારણ માણસો આ રહસ્યને સમજી શકતા નથી પરંતુ તેમને અન્ય મનુષ્યો ઉપર અધિકાર ચલાવવાની અને સત્તા ચલાવવાની ઈચ્છા રહ્યાં કરે છે. થોડો વખત ધિરજ રાખીને આ બાજુ અધિકારની વાસના કે જે તમને પ્રાપ્તિમાં નાંખે છે. તેને રોકો, અને જ્યારે તમે તમારી આ ઈચ્છાને રોકવામાં વિનયી નિવડશો ત્યારે તમે પ્રસારના ઉપર તમારો અધિકાર મેળવી શકશો. મનુષ્ય પોતાના થોડા ધણા સ્વાર્થની ખાતર લોકોને હાથે છે અને અનર્થ કરે છે. પણ જો તે થોડોજ વખત પોતાને પોતે પ્રથમમાં રાખી શકે તો સધળા પ્રસારને પોતાની તરફ આકર્ષિત કરી શકે છે. પરંતુ આપણે સર્વે જૂઠા બાંધે છીએ, આપણામાંથી ઘણા મનુષ્યોની દૃષ્ટિ ધોળાજ વર્ણોથી આગળ જતી નથી. જેમ પશુઓ પોતાની આગળ પાછળની થોડીજ જગ્યાથી વધુ દેખી શકતાં નથી તેવીજ આપણી દશા છે. આપણો પ્રસાર ધણેજ સાંકડો અને આપણા વિચાર અત્યંત ક્ષુદ્ર હોય છે. આપણી આત્મીયતા કેવળ આપણા કુટુંબજ અથવા તો વધારામાં વધારે પોતાના સંબંધિયો સુધીજ પ્રસારેલી હોય છે. એથી અધિક નેવાની આપણામાં શક્તિ નથી, અને શુદ્ધ પણ નથી, અને એજ કારણથી આપણે દુરાચારી અને કુશ્ચરિત બની જઈએ છીએ.

નાનામાં નાનું કામ પણ તુરંત દૃષ્ટિથી જોવું નહીં જોઈએ. જે મનુષ્યના પ્રસારના સારા હોતા નથી, તેણે કિતિને માટે યા તો કાંઈ પણ કારણને માટે કર્મ કરવાં, પણ આગળથી ધ્યાને લેવાનું નહિ. દરેક માણસે એ સમજણમાં રાખવું જોઈએ કે આપણા ઉદ્યોગનું કાંઈ આગળની તરફ વધારતા જવું અને કર્મ કરતા રહેવું. અને પોતે તેના તાવને પણ સમજતા જવું કે કર્મ શું છે અને તેનું પ્રયોજન પણ શું છે. અને એ વાત પણ આપણે જાણી લેવી જોઈએ કે કેવળ કર્મ કરવાનોજ આપણને અધિકાર છે પણ તેનું ફળ આપણી ઈચ્છાનુસાર મેળવવાનો આપણને અધિકાર નથી જેથી ફળની ઈચ્છાનો ત્યાગ કરવો. હદી કાંઈ મનુષ્યને સદાચતા આપવાનો અવસર તમને મળે તો તે વખતે એ વાત જાનમાં ન લાવવી કે તેનું તમારી સાથે જેવું વર્તન હતું. જો તમે કાંઈ ઉત્તમ યા મદાન કર્મ કરવાનું ઈચ્છતા હો તો એ કર્મનું ફળ તમારે અનુકૂળ આવશે કે પ્રતિકૂળ તેની ભૂલેથી પશુ ચિંતા ન કરો.

ધર્મના ઉચ્ચ આદર્શ સુધી પહોંચવું એ એક દિગ્ગિ કામ છે. સર્વથી પ્રથમ અભ્યાસની આવશ્યકતા છે. માટે આપણે હંમેશાં તેનો અભ્યાસ કરતા રહેવું. કાંઈ પણ મનુષ્યે એક દાનુભર પણ કર્મ કર્યાં સિવાય રહેવું નહિ. જેને શાંતિ અને શુષ્ક દેહવામાં આવે છે તેને સમજવું એ કાંઈ સહેલ નથી. એક મનુષ્ય પ્રવૃત્તિ માર્ગના આદોષનમાં હાથ પગ પહોંચતાં ત્યારે હદી સામાજિક જીવનના ગળિર ભમરમાં પડે છે. ત્યારે કુળવા માટે છે અને બીજાને માણસ જે નિરર્થિ માર્ગનો આશ્રય લઈને પ્રસારને ત્યાગ કરવાનું પણ કરે છે, ત્યારે તેને પ્રયેક વસ્તુ તુરંત અને સ્પષ્ટ જણાય છે. પરંતુ આ બંનેમાંથી કાંઈપણ આદર્શનું કામ કરી શકવું નથી. જે કાંઈ અયોગ્ય મનુષ્ય જુદા ત્યાગ અને પેશાબનું

બાનું લઈને ત્યાગી કે વેરાગી બની જાય તો તે કાંઈ વખતે સંસારવર્તની લહેરાની અંધારામાં તેના પર પડવા લાગતાં તે એકી વખતે ક્યારાઈ જાય છે. જે માહત્તીયો સમુદ્રના તળમાં રહે છે તે કદી જૂલે ચૂકે પણ ઉપર ચાલી આવે છે તો સમુદ્રની ઊંડાણના તમાચા આઈને તેના ટુકડે ટુકડા થઈ જાય છે. કે તેનો કાંઈ પત્તો પણ મળી શકતો નથી. એજ પ્રકારે જે લોક હંમેશાં એકાન્તમાં રહે છે, અને કર્મ કરતા નથી તેઓ જ્યાં સંસારની સાથે તેની મુક બીડાઈ ગઈ-અર્થાત પતિત થયા કે પછી ધોળીનો કુતરો નહિ ધરતો કે નહિ ધાટતો એવી તેની દશા થાય છે.

એજ પ્રકારે જે રાત દિવસ સાંસારિક આન્દોલનમાં મસ્ત રહેતા હોય છે તે પણ કદી એકાન્ત સેવનના અધિકારી હોતા નથી. સાચા અને સિદ્ધાન્તિ પુરૂષો તો તેજ છે કે જે સુપચાપ એકાન્તવાસ કરવા છતાં પણ કર્મ કરવાથી કદી પણ ઉપરામ પામતા નથી. અને રાત દિવસ સાંસારિક આન્દોલન અને દિમાઓમાં તત્પર રહેવા છતાં પણ જમનો નિમઠ અને આત્મ મુયમ દ્વારા યચાર્યમાં એકાન્ત સેવન કરે છે કેમકે જેનું મન એકાન્ત રૂપ થઈ ગયું છે તેને સ્થાનની એકાન્તતા તેના હૃદયમાં વિધન નાંખી શકતી નથી. જેણે પોતાના મનને એકાગ્ર કરી લીધું છે, તેણે જગતને છૂટી લીધું છે એમ માનજો. તે જનસમુહમાં રહેવા છતાં પણ જ્યાં લેકિના કલકલાટના શબ્દો સાંભળવામાં તેના કાન બહિરા હોય છે અને શાંત ચિત્તે રહી શકે છે, તેનું મન યોગીની ગુફા જેવું છે, કે જ્યાં કાંઈનો શબ્દ પણ પહોંચી શકતો નથી. તે એ દશામાં પણ કર્મથી વિમુખ હોતા નથી. એજ કર્મ યોગનું સ્વરૂપ છે. જો તમે આ આદર્શને પ્રાપ્ત કરી શકશો તોજ તમે કર્મના રહસ્યને સમજી શકશો.

પરંતુ આપણે પ્રથમથીજ જુદાં જુદાં કાર્યો હાથમાં લઈને ઉન્નતિ કરવી છે. જેમ ધીરે ધીરે આપણે આગળ ચાલ્યા જઈએ છીએ. તેવીજ રીતે દિન પ્રતિદિન આપણે ઉદાર અને સંયમી બનતા જઈશું. જે કાર્યનો આપણે કર્તવ્ય યા આપણી દશાને અનુકૂળ સમજીને સિવકાર કર્યો છે, તેને દલતા અને પ્રયત્નની સાથે આપણે વિશ્વાસ પૂર્વક કર્યાજ કરવું. આ પ્રકારે નિમમ પૂર્વક કાર્ય કરવાથી એક વર્ષની અંદર આપણી દશા ઘણીજ બદલાઈ જશે, જે કાંઈ સ્વાર્થના સંસ્કાર આપણા મનમાં હશે તે અવમાસ રૂપી અગ્નિમાં બળી જશે અને થોડાજ દિવસો પછી આપણે નિષ્કામ કર્મના મહત્વને સમજી જઈશું. કદાચ જો સ્વાર્થ છુદ્ધિ ઉત્પન્ન થશે તો પણ આપણે તેને સહેલથી દબાવી શકીશું. જો આ પ્રકારનું કામ થતું રહેશે તો જેમ ગહુજ નદી નાળાં સમુદ્રમાં પહોંચી જાય છે તેવીજ રીતે આપણા જીવનમાં પણ એક એવો સમય આવશે કે આપણે બિરુદ્ધ શાંત અને નિષ્કામ થઈ જઈશું. અને જ્યારે આપણામાં કામવાસના રહેશે નહિ તો પછી આપણા સંપૂર્ણ સંસ્કાર અને શક્તિઓ બહાર ફીણુ ન થતાં આપણી અંદરજ મંચિત થતી જશે. અને ત્યારે આપોઆપ આપણા હૃદયમાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ થશે અને આપણે સત્ય સ્વરૂપ પરમાત્માનાં દર્શન કરવાને લાગ્યરાણી થઈશું.

લો. મા. દાદાભાઈ નવરોજજી.

(અનુબંધાન ગતાંકથી.)

મુંબાઈ કોરપોરેશનના સભાસદ.

પરોઢરાથી પાછા ફર્યા પછી પોતે બે વર્ષ સુધી મુંબાઈ કોરપોરેશનના મેમ્બર રહ્યા હતા. તે વખતે લોર્ડ લીટન હતા પણ તેમની બદલી થઈ લોર્ડ રીપન વાર્ષિકરૂપ તરીકે આવ્યા. તે વખતે પાછા દાદાભાઈએ ફરી કોરપોરેશનમાં પ્રવેશ કર્યો અને તન મનથી કામ કરવા લાગ્યા. તે વખતે કોરપોરેશનમાં ધણે જગજગટ ચાલતો હતો. દિસાબ કિતાબમાં પણ તે વખતે ધણે ગોટાળો ચાલતો હતો. તે વખતે પોતે સધળે દિસાબ બારીક નજરથી તપાસ્યો અને કોરપોરેશનને લાખો રૂપિયાનો ફાયદો કર્યો જેથી સધળા લોકો ખુશી થયા. તે વખતે મુંબાઈના ગવર્નર લોર્ડ રે હતા. તેઓ દાદાભાઈના કામથી ધજાજ પ્રસન્ન થયા અને તુરતજ તેમણે તેમને પોતાની કૌંસીલના મેમ્બર બનાવ્યા. તેમણે ત્યાં ધણી પ્રયત્નસાધાઈ કર્યો કર્યો તે વખતે કૉંગ્રેસની બેઠક મુંબાઈમાં હતી તેના પ્રમુખ તરીકે મી. ઝાવડુ રી. બેનરજી હતા. તે કૉંગ્રેસમાં દાદાભાઈએ ધણુંજ સારું કામ કર્યું.

ત્રીજવાર વિલાયતની યાત્રા.

સને ૧૮૮૬ માં દાદાભાઈ ફરી વિલાયત ગયા. આ વખતે તેમણે પાર્લામેન્ટના ને. ને. થવાને માટે પ્રયત્ન કર્યો. ઉદાર દમવાળાઓએ તેમને ધણી સહાયતા કરી, પરંતુ અવશ્ય તે વખતે લેબર્ન વોર્ડની તરફથી ત્રણ ઉમેદવાર હતા તેથી તેમની ચુંટણી થઈ શકી નહિ. તો પણ તેમને ૧૯૫૦ વોટ મળ્યા હતા. જે એક દિંદુસ્તાનીને માટે ચોખા જીરવની વાત નથી. ત્યારે એ વાત પ્રસિદ્ધ થઈ કે પાર્લામેન્ટના મેમ્બર થવાને એક દિંદુવાસી પણ ઉમેદવાર હતા ત્યારે લોકોને ધણુંજ આશ્ચર્ય થયું. લોર્ડ આલ્સબરી કે જે તે વખતે સંકીર્ણ હજના નેતા હતા, તે એક દિંદુવાસીની આવી અસાધારણ સફળતા જોઈ ધજાજ આશ્ચર્ય પામ્યા. તેણે પોતાના એક બાપજીમાં તેમને 'બેલ્ક મેન' અર્થાત કાળા આદમી કહ્યું, આ અસહ્ય સજ્દ પર ઉદાર હજના સમાચાર પત્રોએ સારી ટીકા કરી હતી. બીજામાં પણ ધણેજ કાલ્લાહન મગી પડ્યો હતો. મી. ઝવેરન આ વખતે મુખ્યમંત્રી હતા. તેમણે લોર્ડ આલ્સબરીને કહ્યું કે યથાર્થમાં મી. નવરોજજી તમારા કરતાં પણ ગારા છે. આ પછી લોર્ડ આલ્સબરીએ મારી માગી હતી. સને ૧૮૮૬ માં મી. દાદાભાઈ બારનર્સમાં પાછા આવ્યા અને કલકત્તા કૉંગ્રેસ વખતે તેમને પ્રેસીડેન્ટ તરીકે ચુંટી દાવ્યા હતા. પાછા ફરી સને ૧૮૮૭ માં પબ્લિક સર્વિસ કમીશનનાં સાદી આપીને લંડન પાછા ગયા હતા.

ચોથીવાર વિલાયતનો પ્રવાસ.

લંડન ગયા પછી પોતે ફરી પાર્લામેન્ટમાં પ્રવેશ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો. પરિણામ એ આવ્યું કે પાંચ વર્ષ પછી અર્થાત સને ૧૮૯૨ માં પોતે મેંટ્રેસ દિન્ડુવાસી વોર્ડની તરફથી ધણીજ ધામધુમની સાથે પાર્લામેન્ટના મેમ્બર તરીકે ચુંટાયા. આ અસાધારણ

વિજય માટે ભારત વર્ષ અને વિજ્ઞાપનમાં પણ ઘણીજ ખુશી દેવાઈ. પાર્લામેન્ટમાં પોતે ભારતની લગ્નાઈને માટે અનેક ઉત્તમ કાર્ય કર્યાં, કે જે હંમેશાં સર્વને યાદ રહેશે. પોતે ઈંગ્લિયન સિવિલ સર્વિસની પરીક્ષા હિંદમાં લેવાનો કરાવ રજુ કર્યો હતો, પરંતુ શાકની નાત એ યદ કે તેનો સ્વિકાર થયો નહિ. પાર્લામેન્ટમાં તે વખતે મિ. ફેન અને સર વિલિયમ વેડર 'બર્ન' જેવા ભારત હિંદેથી સલાસદ હતા. તેમની સહાયતાથી પોતે પાર્લામેન્ટરી કમિટી સ્થાપિત કરી. સને ૧૮૯૫ માં એ કમિટીના આંદોલનથી હિંદના અર્થની તપાસ સંબંધી કમીશન નિમવામાં આવ્યું. તેમાં મિ. દાદાભાઈ તથા બીજા મેમ્બરોએ હીક મત આપ્યો હતો.

સને ૧૮૯૩ માં પોતે ફરી હિંદમાં પાછા આવ્યા, અને લાહોર કોંગ્રેસના પ્રેસિડેન્ટ ચુંટાયા. તે વખતે પંજાબી ભાષાઓએ મિ. દાદાભાઈના સ્વાગતમાં જે ઉત્સાહ બતાવ્યો હતો તે કદી પણ બૂલી શકાય તેમ નથી. તેમની ગાડી ખુદ પંજાબીઓએ ખેંચી હતી. કહે છે કે એટલું બધું માન કોંગ્રેસના કોઈ પ્રેસિડેન્ટને આપવામાં આવ્યું નહોતું. પ્રખ્યાત ઇતિહાસવેત્તા સર વિલિયમ ડન્ટને તેને શાહિ સ્વાગત કર્યું હતું.

પાંચમીવાર વિજ્ઞાપનનો પ્રવાસ.

લાહોર કોંગ્રેસના પ્રેસિડેન્ટ થયા પછી પોતે લંડન પાછા ગયા, અને સને ૧૯૦૫ માં નોર્થ લેમબેથ મહેલાની તરફથી પ્રતિનિધિ થવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો, પરંતુ અભાવવશ ઉદાર દસવાળાઓમાં ક્રુદ્ધ થઈ જવાથી ત્રીજે ઉમેદવાર ઉભો થયો અને તેથી મિ. દાદાભાઈને ઓછા વોટ મળ્યા જેથી તે પાર્લામેન્ટમાં પ્રવેશ દરી શક્યા નહિ. આ વખતે વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે તેમની તણિયત બગડવા લાગી જેથી ડાક્ટરોની સંમતિથી સને ૧૯૦૭ માં તેઓ હિંદમાં પાછા આવ્યા.

ઉપસંહાર.

મિ. દાદાભાઈએ બાળપણથી વૃદ્ધાવસ્થા સુધી પોતાના દેશની સેવા કરી છે. તેમની વર્તણૂક અનુકરણીય છે. પોતે હાલ એકલા છે. સ્ત્રી, પુત્ર, પુત્રી કોઈ નથી. હાલ મિ. દાદાભાઈ મુંબાઈ નજીક વેસાવામાં રહે છે. તા. ૪ સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૫ ના રોજ તેમની ૯૦ મી વર્ષગાંઠ હતી. આટલા વૃદ્ધ હોવા છતાં પણ તે હાલ તંદુરસ્ત છે જગતનો હિવાસ બજાવા માટે તે રોજ વર્તમાનપત્રો વાંચે છે. તેમની વાત સરકાર અને પ્રગતિ સર્વ માન્ય રાખે છે. તેમની વર્ષગાંઠ ઉપર ના. વાઇસરોય, ગવર્નર અને રાજ્ય મહારાજાઓ પણ તાર મોકલે છે. ગઈ સાલ ના. વાઇસરોય તેમને મળવા માટે વેસાવે ગયા હતા. તેમણે 'પાવર્ટી એન્ડ અન ઓરિજિનલ ફ્રમ ઇન્ડિયા નામનું' અંગરેજી પુસ્તક બનાવ્યું છે. હાલમાંજ તેમને મુંબાઈ મુનિવર્સિટી તરફથી એલ. એલ. ડી. ની પદ્ધિ આપવામાં આવી છે. ઇશ્વર તેમને દીર્ઘાયુ રાખે એ ઇચ્છાસ્થલ વિરમાય છે.

પ્યારેલાલ મિત્ર.

યોગિવર શ્રી સ્વામી ચમ્પાનાથજી.

નેપાળ રાજ્યમાં દાંગઘોષરી નામનો એક પ્રદેશ છે. આ પ્રાંત કાશ્મીરના અનન્ત નાગ અને માર્તન્ડ ક્ષેત્રને મળેલો છે. દાંગ ઘોષરીના એક ભાગમાં ચૌધરા નામના યોગિયોનો આશ્રમ છે. આ આશ્રમની સંપૂર્ણ સ્થાવર જંગમ વિભૂતિ નેપાળની મહારાજાની આપેલી છે. યુગ્મનો રિવાજ જુદોજ છે. તાલ સ્વર સહિત ધંડા નાદ સહિત પૂજા થાય છે. પુનર્ગતિ સવારે ૩ થી ૭ વાગ્યા સુધી, તથા બપોરે ૫ થી ૭ વાગ્યા સુધી મોંઢે પટ્ટી બાંધીને એક પગ ઉપર ઉભું રહેવું પડે છે. આ આશ્રમનો એક મોટો વિચિત્ર રિવાજ એ છે કે, દર વર્ષે મહન્ત, પુનર્ગતિ અને કાશ્મીરી વિગેરે બદલી નાખવામાં આવે છે. પૂજની મૂર્તિ ૬ મહીના સુધી ચૌધરામાં અને ૬ મહીના સુધી સ્વારી ઠાટમાં રહે છે. એ સ્વારી ઠાટ સ્વામી ચંપાનાથજીની જન્મભૂમિ છે.

યોગિવર ચંપાનાથજીનો જન્મ સંવત ૧૮૭૧માં થયો હતો. તેમની માતાનું નામ પાર્વતી અને પિતાનું નામ મહેશનાથ હતું. તેમનાથી એક મોટી બેન જન્મી તથા મોટા ભાઈ લાલનાથ એટલાં ભાંડે હતાં. તેમના થી ગુરૂ માહારાજ શિવનાથજી અલમોડા જીજ્ઞાસના રહેવાસી હતા. તે ફરતા ફરતા નેપાળ-રાજ્યમાં આવી પહોંચ્યા ત્યાં ચંપાનાથે તેમના શિષ્ય બની ઉપદેશ લીધો. ચંપાનાથ નાનપણથીજ ધણા ચંચળ હતા. પોતાની શુદ્ધિ પણ ઘણી તીવ્ર હતી. પોતે જે કંઈ લખતા તે તેમને ઝટ યાદ આવી જતું. પોતાનાં અનોહર મુખ, તરલાયત લોચન તથા સુંદર આલપર સર્વ ગુણ થતા હતા. ત્યારે પોતાના દેશ ભારત વર્ષમાં આવવા લાગ્યા ત્યારે તેમણે પોતાની સાથે તેમને લેવાનો વિચાર કર્યો. પરંતુ માતા પિતાની અધિક મમતાને લીધે ચંપાનાથ ગુરૂજીની સાથે હિંદુસ્તાનમાં આવી શક્યા નહિ.

ચંપાનાથના ગુરૂ નેપાળની હદમાંથી પાટણ સુધી પણ પહોંચ્યા હોય તેવામાં સ્વારી-ઠાટમાં ચંપાનાથના પિતાનો સ્વર્ગવાસ થયો. વૈધવ્ય દશાને પામેલી તેમની માતા પણ જેમ તેમ કરીને જ્યન્તીનું લગ્ન કર્યા પછી સ્વર્ગવાસને પામી. માતાના સ્વર્ગવાસ પછી લાલનાથ અને ચંપાનાથ પોતાના દિવસ ગમે તેમ કરી ગુનરવા લાગ્યા. જોતજોતામાં મોટા ભાઈ લાલનાથે પણ પરલોક લાણી ફૂચ કરી દીધી. એથી ચંપાનાથે પોતાની બેનને ઘેર પિઠ્ઠાન જવાની તૈયારી કરી. ચૌધરા અને સ્વારીઠાટથી પિઠ્ઠાન ૩-૪ દિવસનો રસ્તો છે. પિઠ્ઠાન એક નાની સરખી ડાલણી છે. ત્યાં તેમનો બનેલી નોકર હતા, પિઠ્ઠાનની ચારે તરફ મોટા મોટા ઉંચા ઉંચા પહાડો છે. તેની પૂર્વે ગિરિશન-શિખરપર નેપાળના મહારાજાનો એક કિલ્લો છે. કિલ્લાની અંદર બંદુક, ગોળા વિગેરે બનાવવાનાં કારખાનાં છે. પિઠ્ઠાનની મધ્યે ભગવતી શ્રી ભદ્રકાળીનું એક મંદિર છે. મંદિરનો અધિ-પતિ મહંત પણ યોગીજ છે. મંદિરમાં સર્વ કાષ્ઠને સદાશ્રી મળે છે, અને તેથી બહાર ગામના સાધુ-મહાત્માઓ હંમેશાં આ મંદિરમાં આવ્યાં કરે છે. ચંપાનાથ આ મંદિરમાં આવ્યા ત્યાર પછી દૈનિક દિવસે તેમની બેન બનેલીને ખગર પડવાથી તેમને પોતાને ઘેર તેડી ગયા. ચંપાનાથ થોડાક દિવસ તો બહેનને સાં રસા પણ તેના બનેલીના ચિરિયા સ્વભાવથી તે વધુ વખત ત્યાં રહી શક્યા નહિ.

ચંપાનાથે ત્યાં સાંભળ્યું કે પાસેના જંગલમાં લૈરવનાથ નામનો વનખંડી બાવો રહે છે અને તે અધોર કિયાની સાધના કરે છે એ કિયાની સિદ્ધિને માટે તે દારૂ, માંસ, તો શું પણ હાથ આવી જાય તો મનુષ્યનું માંસ પણ ખાઈ જાય છે. એથી તેની પાસે કોઈ પક્ષી સરખું પણ જતું નથી. પરંતુ આ જનવાયકા સત્ય નહોતી. વનખંડી બાવો અધોર કિયાનો ઉપાસક નહોતો તેમ મઘમાંસનું બક્ષણ પણ કરતો નહોતો. તે તો પરમ વૈષ્ણવ અને સિદ્ધ યોગી હતા. હક યોગની સંપૂર્ણ કિયાઓ તેમના હસ્તાક્રમલવત હતી. કાશી, કાશ્મીર, આદિ તિર્થોમાં પોતે ફરી આવ્યા હતા. તે પોતે હંમેશાં તપસ્વી વેશમાં નજર રહેતા હતા તથા કદી કદી તો સ્મશાનમાં પણ તપની કિયા કરતા હતા, અને તેથી કદાચ તેમને આ વેશમાં નેર્ધ લોકોએ અધોરીમાં ગણી કાઢ્યા હશે.

ચંપાનાથે ધાર્યું કે ચાલો વનખંડી બાવાનું સરણ લઉં. જો તે મને અધોર કિયાની સાધનામાં ખાધ જશે તો પણ હું સંસારના નાના કલેશોથી મુક્ત થઈ જઈશ. એમ ધારી ચંપાનાથે પિલ્લડાનથી નીકળી વનખંડી બાવાની શોધમાં જંગલમાં ભ્રમવા માંડ્યું. એક દિવસ ચંપાનાથને બાવાજીનાં દર્શન થયાં. જો કે વનખંડી બાવાનું રૂપ ઘણું જ ભયાનક હતું. તથાપિ ચંપાનાથે તેમને સાક્ષાત્ સુર ગોરખનાથ જેવા માન્યા.

ચંપાનાથે વનખંડી બાવાની એવી સેવા કરી કે તે તેના ઉપર પ્રસન્ન થઈ ગયા તેમણે ચંપાનાથને હકયોગની સંપૂર્ણ કિયાઓમાં પ્રવિષ્ટ કરી દીધા, અને તેથી તેમને કાર્મિક આત્મ સાદાકારની ઝાંખી થવા લાગી. પરંતુ વનખંડી મહારાજ ન્યારે કાશી, કાશ્મીર વિગેરે સ્થળોની કથા સંભળાવતા ત્યારે ચંપાનાથનું અંતઃકરણ ચ્ચિત્ત થઈ જતું અને તીર્થ યાત્રા કરવાને માટે પ્રાર્થના કરવા માંડતા જેથી મહારાજે તેમને દેશ-યાત્રા કરવાની અનુમતિ આપી.

પોતે શુદ્ધ પાસેથી વિદાય થયા પછી ૧૨ વર્ષ સુધી નેપાળના પહાડોમાં ભ્રમણ કર્યું. ત્યાં તેમણે ખૂબ યોગાભ્યાસ કર્યો. જેથી તેમની કિર્તિ સર્વત્ર ફેલાવા માંડી. સાંભળવા પ્રમાણે નેપાળના કેટલાક ઉચ્ચ અધિકારીઓ પણ તેમનાં દર્શન કરવાને કેટલોક વખત ભ્રમણ કરતા હતા. ૨૨ વર્ષની ઉંમરમાં પોતે નેપાળની દરને છોડીને પાટનના મેળામાં આવ્યા.

પાટન એક નાનું ગામ છે. ત્યાં શ્રી પાટશ્વરી દેવીનું મોટું વિશાળ મંદિર છે. આ મંદિરની વિભૂતિ કમ નથી. મંદિરનો મહત્ત્વ પણ યોગીજ છે. જો કે પાટન ખ્રિસ્તી રાજ્યમાં છે તથાપિ તે મહારાજા બલરામપુરને કબજે છે. ચૈત્રી નવરાત્રીમાં ત્યાં ઘણો જંગી મેળો ભરાય છે. આ મેળામાં મહારાજા બલરામપુર પણ આવે છે. દેરા દેશાંતરથી વિદ્વાન પંડિત, સાધુ મહાત્મા પણ એકઠા થાય છે. પાટનમાં બલિદાનનો રિવાજ છે અને નેપાળની માફક પાટનના સાધુ સન્યાસી પણ માંસહારી છે. સ્વામી ચંપાનાથજી સુર ગોરખનાથના મતાનુયાયી વૈશ્વવોગી હતા. તેમણે આ ખરાબ રિવાજની સામે ઘણાજ આક્ષેપ કર્યો તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે વિરોધિઓએ તેમને ચાંપીયા વડે ખુબ માર માર્યો. ચંપાનાથજીએ આ દારૂણ વેદનાને સદન તો કરી પરંતુ મરતાં સુધી તેમણે તે સમુદાયના સાધુઓની વિરૂધ્ધ આક્ષેપો કરવા ચાલુજ રાખ્યા હતા. ચંપાનાથજીએ - પાટ-

નથી વિદાય થઇને હિંદના પ્રસિદ્ધ પ્રસિદ્ધ તિથીમાં બ્રમણ કર્યું. એક દિવસ પોતે અકસ્માત નર્મદાના કિનારે એક યોગગડમાં આવી પહોંચ્યા. મહાધિશ સ્વામી આનંદગિરી ખરેખર મહાત્માજી હતા. પોતે ઘણા વિદ્વાન તથા રાજયોગી હતા. તેમની પાસેથી ચંપાનાથ થોડી ઘણી યોગની ક્રિયાઓ શિખ્યા અને થોડો મલો સંસ્કૃતનો અભ્યાસ કર્યો. ચંપાનાથ હકયોગમાં તો પ્રવિણજી હતા હવે તે રાજયોગમાં પણ પારંગત થઇ ગયા. કેટલોક વખત વિત્યા પછી પોતાના હૃદયમાં કાશ્મીર તરફ જવાની ઇચ્છા થઇ. એથી પોતે સંવત ૧૯૨૫ માં જમ્મુ થઇને કાશ્મીરમાં ગયા.

કાશ્મીરમાં અમરનાથ મહાદેવનું ધામ ધણુંજ પ્રસિદ્ધ છે. ત્યાં જવાની ઇચ્છાવાળા મહાત્મા અને ભકતોથી દર વર્ષે કાશ્મીરનું શ્રીનગર ખીચોખીચ ભરાઇ જાય છે, તેમના ભોજન વિગેરેનો બંદોબસ્ત કાશ્મીર દરબારની તરફથી બે માસ સુધી કરવામાં આવે છે. અમરનાથ ગદવાસનું બદરીનાથ ધામ નથી કે ચાર માઈલ ચાલે અને ઝટ કોઈ ચટાઈઉપર આરામ કરવા માંડે. અહીં ચટાઈઓ હોતી નથી, અને એક બે જગાળુઓ એકલા પણ જઇ શકતા નથી. પ્રથમ શ્રીનગરમાં કંઇ દુબરો જગાળુઓનું ફળ એકઠું થાય છે. તેમના ભોજન, વસ્ત્ર તથા કોપણ સુધીનો બંદોબસ્ત ત્યાંથી કરવો પડે છે. કેમકે રસ્તામાં બરફ સિવાય બીજું કંઇ હોતું નથી. આવણુની પૂર્ણિમાથી ૭ સાત દિવસ સુધી શ્રીનગરમાં આ દસ ઘણીજ ધામ ધૂમથી ખીજ બિહારી, અનન્ત નાગ, માર્તંડુ, પહલગાંવ, મન્દનવાડી, શેષનાગ, પંચતરણી થઇને શ્રી અમરનાથ પહોંચે છે.

સ્વામી ચંપાનાથજી પૂર્વેકત ચંદન વાડીમાં ૭ ૭ મહીના સુધી તો ધણીવાર તમા વરુષામાં રહેતા. તે વખતે કાણુ જાણે કે પોતે કેશી બૂટીનું સેવન કરતા હતા, કેમકે ચંદન વાડીથી સોળ માઈલ સુધી એક પણ ઘર નથી. આ જગ્યા ધણીજ ભયાનક છે. અહીં કંઇ પણ ખાવાની વસ્તુ મળી શકતી નથી.

કેટલાક લોકોનું કહેવું એવું છે કે, ચંપાનાથજી પહેલાં જન્મ હતા પોતાના પાળ ઘેળા થઈ ગયા હતા પણ બ્યારે તેમણે અમરનાથના અમર તળાવમાં-કે જેને દાલ હત્તાર તળાવ કહે છે. અને જેની પાસે પશી પણ ફરકી શકતું નથી. અને જેનું જળ બરફથી ઢંકાયેલું રહે છે. તેમાં સ્નાન કર્યું ત્યારથી તેમનું શરીર બદલાઇ ગયું અને પોતે જીવાન જીવ્યા હાથ્યા.

કેટલાક માણસો વળી એમ પણ કહે છે કે ચંદનવાડીના ઉપત્તમકાના ગદન વનમાં એક અમર ફળ છે. તેના જળના સ્પર્શથી મનુષ્યનું શરીર બદલાઈ જાય છે. અને સ્વામીજી તે રૂવાના જળના પ્રભાવથી નવમૂવક જેવા બની ગયા છે.

કેટલાક લોક કહે છે કે—

“અપાન મૂર્ધ્વમુત્યાપ્ય માળં કળ્થાદધોનયેત્તં ।

યોગી જરા વિમુક્તઃ સન્ પોડશાન્દવયો ભવેત્ ॥”

(હટ પ્ર.)

યોગાભ્યાસથીજ સ્વામીજી સોળ વર્ષના જીવાન જેવા બન્યા છે, પરંતુ ખરું કારણ હમે કહી શકતા નથી. મરતા સુધી તેમની કાન્તિ ૨૫ વર્ષના મુવક જેવીજ રહી હતી.

સ્વામીજી કદી કદી જન્મની આસપાસના પહોડા ઉપર પથ્થુ, વિશેષ કરીને પરમંડલ તીર્થમાં યોગાભ્યાસ કરતા હતાં એથી તેમની તપશ્રયોની કીર્તિ કાશ્મીરમાં સર્વત્ર ફેલાઈ ગઈ, અને તેથી કાશ્મીર નરેશ સ્વર્ગવાસી મહારાજ શ્રી રણવીરસિંહજીને પણ તેમના દર્શનની ઇચ્છા બળિલાપા થઈ જેથી ધણીજ પ્રયત્ને તેમને સંવત ૧૯૩૨ માં જન્મના શ્રીગદાધર મંદિરમાં સ્વામીજીનાં દર્શન થયાં સાંભળવા પ્રમાણે મહારાજાજી અનેક પદાર્થો તેમના ચરણમાં સમર્પણ કર્યો પરંતુ પોતે તે તરફ નજર સરખી પણ નાંખી નહોતી. કારણ કે યોગિજન સિદ્ધિયો અને ધનધર્મની વિશ્રુતિયોને વશીભૂત થતા નથી. બગવાન પતંજલિનો ઉપદેશ છે કે—

સ્થાન્યુપ નિમન્ત્રણે સક્લ સ્મયાઝ્કરણં પુનરનિષ્ઠ મસંગાત્ ।

સ્વામીજીના હૃદયમાં એ લાલસા ઉત્પન્ન થઈ હતી કે ઇન્દ્રેશ્વરમાં પોતાનો મુખ્ય યોગાશ્રમ બનાવવો. અને તે પ્રમાણે તેમણે સંવત ૧૯૩૪ માં ઇન્દ્રેશ્વરમાં પોતાનો મુખ્ય યોગાશ્રમ નક્કી કર્યો. પોતાની યોગસિદ્ધિયો ઇચ્છતીજ હતી કે તેઓ પ્રવૃત્તિ માર્ગમાં ફસાપ તો સારું, તે આમ તેમ એથી જવાની એટલા કર્યોજ કરતી હતી, અને એ તેનાજ પ્રભાવ હતો કે કાશ્મીરના હાલના મહારાજાજી સર શ્રી પ્રતાપસિંહ સાહેબ બહાદુરજીના હૃદયમાં પોતાના દર્શનની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થઈ અને તેથી તેઓ પોતાના બંને નાનાભાઈયોને—રામ રામસિંહ સાહેબ, અને રામ અમરસિંહ સાહેબને સાથે લઇને સંવત ૧૯૩૬ માં જન્મથી નીકળી ઇન્દ્રેશ્વર આવી પહોંચ્યાં, અને પોતે અન્ય અનેક પદાર્થો સહિત ઇન્દ્રેશ્વર સર્વતની આસપાસની સંપૂર્ણ ભૂમિ પણ સ્વામીજીના નામ પર કરી આપી. આશ્રમમાં નાના પ્રકારના ફળો અને ફૂલોની વાડી બનાવવાનો પ્રયત્ન પણ કરવામાં આવ્યો અને યોગાજી દિવસમાં ઇન્દ્રેશ્વર ચર્યાર્થમાં ઇન્દ્રેશ્વરજી બની ગયું.

ધીરે ધીરે સ્વામીજીનો વેશ બદલાઇ ગયો. જડી ભૂટી ખાવાનું બંધ કરી દીધું અને બહુ મૃદુપવાન વસ્ત્રો ધારણ કરી શરીરની શોભા વધારવા માંડી. સોનાનાં રત્ન જડિત આભૂષણો ધારણ કરવા માંડ્યાં, અને તરેહ તરેહનાં પકવાનો પોતે જમવા લાગ્યા અને અપૂર્ણ રીતે તેમણે યોગસિદ્ધિયોનો સ્વાદ લેવા માંડ્યો.

જીવન દીપ.

(મારે મન એ ન અધિક, એ લય.)

તમ જીવન છે એક દીપ.

કતિા તેથી ગૃહ ઉગ્મળો, કતિા તેનાથી ગૃહ બાળો,

એ એવું ઉભય કરવાવળો;—

કાં તેમથી તે જસ કહાડો, કતિા તેથી કાજળ પાડો,

સારું કે ખોટું દેખાડો;—

સૌદર્થ જણાશે એનાથી, દેખાશે કુરૂપતા તેનાથી,

જુઓ રેશમ, કતિા જુઓ કાથી;—

એનાથી જવાશે સન્માર્ગે, એનાથી જવાશે ઉન્માર્ગે,

એ દોરી જશે તરફ, સ્વર્ગે;—

એ દીપથી કતિા પ્રભુ બાળો, કતિા કાષ્ઠ ચપતાન નિહાળો,

(એ) બતલાવે, જેવું ભેવાવાળો;—

એ દીપકથી જેવું શું શું, એ દીપકથી ભૂવું શું શું;

એ કામ હું તમને મોખું છું.—

(શ્રી. ક.)

સદ્ગુણી શશી.

(લેખક શ્રીયુત્તમ વેણુ વિહારી.)

(અનુસંધાન ગતિકથી.)

પ્રકરણ પંદરમું.

અરધું કામ પાતું.

‘ પ્લેગ સીઝન નજદીક આવતી હોવાને લીધે ખંગલો જલદી પુરો થવો જોઈએ ’ એવા આશયનો કાગળ ભાટીયા તરફથી આવતો વિનુની દેખરેખ આગળ બંધાતા માફ- માના બંગલાનું કામ ધમધોધાર ચાલી રહ્યું હતું. આ પંદર દીવસમાં તો કામનો બોળો એટલો બધો વધી પડ્યો હતો કે વિનુને જમવાને પણ વખત મળતો નહિ. રિમ્મ સાહેબના માફંગાના કાન્ટ્રાક્ટનાં ધણાં અંશ કામોં પુરાં થયાં હતાં.

સંખ્યાકાળના ચારેકના આશરે ઓશીસમાં પોરટમેને વિનુના હાથમાં એક કાગળ આપ્યો. કોનો કાગળ હશે એનો તેને કંઈજ તક યદ્ય રાક્યો નહિ, કારણ કે તે કોઈનીજ સાથે મુદ્દે પત્ર બ્યવહાર કરતો નહિ. તેણે તે કવર ફાડ્યું. કાગળ વાંચતાંજ તેના મુખપર કંઈ વિશ્વસ્યુજ તેજ જણાવા લાગી. વાંચકોને આવા તે જલ્દી પત્રમાં શું લખ્યું હશે તે જાણવાની વિશેષ ઉત્કંઠા યદ્ય હશે તો તે કાગળ નીચે મુજબનો હતો.

ચોપાટી.....૧૬.....

વહાલા વિનુ:—

અનેક દંડવત, પત્ર લખવાનું કારણ એજ કે, આજ સગલજ આઠ દીવસથી આપની દશે મુલાકાત યદ્ય રાખી નથી, આપ ઘેર ગયા હશો પણ રૂમને તાણુ જોઈ આશ્ચર્યમાં પડ્યા હશો તેમાં વળી આજના આ રચના પત્રે વિશેષજ ઘોટાળો ઉદ્ભવશે; મને માધુએ- કપટ ભજમાં ફસાવી અહિંયાં આણી છે. હું હવે કંઈજ વધારે લખી શકતી નથી આજ સુધી આપથી છુપાવેલા ભાવને હવે હું પ્રગટ કરું છું કે આ દેહ મેં આપના ચર્ણ અર્પણ કર્યો છે હવે મારો સઘળો આધાર કેવળ આપ પરજ છે. વધારેમાં શું લખું—

આપના ચરણની દિનદાસી.

શશી.

‘ તા. ૬.—આજે રાતના જરૂર પધારશે. ગીરજા ડાશી મોટા દરવાજા આગળ આપની રાહ જોતી હશે. વધારેમાં મુલાકાતે.

શશી.

‘ ચરણની દિન દાસી ’ વિનુએ આજ વાઝપની મનમાં ને મનમાં ફેટલીક આટ- સિયોપર આટિયો કરી. પોતાનું સ્વપ્ન સાચુ પડશે ? શશી પોતાની ચશે ? એનીજ સત્યતા જોવાની ઉત્કંઠાએજ જણે તે વાઝ વારંવાર વાંચતો જણાયો.

માધુના નીચ વર્તનનો વિનુને હવે ઘણોજ કોષ ચડ્યો. તેણે તે કાગળ પાછો પર- ખીટીધારમાં ધાલી પોતાના મુંઝામાં મુક્યો. દમેશના કરતાં વિનુએ આજે વહેલીજ ઓશીસ છોડી.

જેમ જેમ સાંજ પડવા લાગી તેમ તેમ શશીને વધારેજ ચટપટી થવા લાગી. કાળજી વિનુને મળ્યો હશે કે કેમ ? પોતાને માટે તેઓ વિચાર કરશે કે કેમ ? પત્રને એશરમાધ તો નહિં ગણે ! આવા તેને વિચારે આવતાં વિનુના ઉદાર ચરિત્રનું સ્મરણ ચતુ અને પછી તેની મનોદેવી તેને એમજ કહેતી કે વિનુ અવસ્ય આવશેજ.

આવા વિચારમાંજ તે હતી એવામાં ગીરજાડોશી તેની પાસે ક્યારે આવી તે પણ તેના ભણ્યામાં આવ્યું નહિં. તેને જોઇ શશી બોલી “ આવ્યા કે ? ”

“ હા. ”

• ગીરજાડોશીએ વિનુને પોતાની ઓરડીમાં બેસાડ્યો હતો.

શશીની પ્રથમ મુલાકાતે પ્રથમ દ્રષ્ટિમિલને જે નવિન અંકુરો તેના હૃદયમાં ખીસ્યા હતા તેજ મનોવિકારોને શશીના પત્રે તેજ અંકુરો પ્રકુલિત બનાવ્યા હતા.

- શશી ગીરજાડોશી સાથે બારણા સુધી તો આવી પણ હવે તેના ચરણો લગ્નગદી વારે થયા. આમ થવાનું શું કારણ હશે વાર ? કેટલીક વખત તેણે વિનુ સમક્ષ વાતો-ચીતો કરેલી છે પણ આજે તેને વિનુએ અટકાવી ગીરજાડોશી પાછળજ હતી તેણે તેને ધીમેથી અંદર ધકો માર્યો. તે અંદર તો ગઈ પણ પવન આમળ પિંપળપાન જેવી ગત યદ્ય. આનંદ, લય અને લગ્નજે તેના મુખપર સ્પર્શ તાણું માર્યું. વિનુએ ઉભા થઈ તેનો હાથ પકડી તેને ઉત્થાપન આપ્યું. તે એકદમ ગભરાઈ ગઈને તેની છાતી ધડકવા લાગી.

“ શશી. ”

વિનુના મધુરા શબ્દે તેના શરીરપર પ્રેમ રોમાંચ થયું. તેનું મસ્તક જમણ કરવા લાગ્યું અને તેવીજ સ્થિતિમાં તેણે પોતાનું ડાક વિનુના આધિ મુક્યું. અને પ્રેમમાં લીન થઈ ગયાં.

વિનુએ શશીની હૃદયની પકડી મોં ઉંચું કર્યું તો તેના નેત્રોમાંથી અશ્રુપ્રવાહ વહેતો હતો આ રસ્તે તેણે શશીનો હાથ પોતાની છાતી સરસો માધ્યે અને તેના નેત્રોમાંથી પશુ પ્રેમાશ્રુ વહેવા લાગ્યાં. તેઓનાં હૃદય બરાબ આવ્યાં, કંઈ રૂપાંચો. પ્રેમનું પ્રેમથી મિલન થયું. આરતે આરતે શશીએ સઘળી વાત વિનુને કહી સંભળાવી તે સાંભળી વિનુ બોલ્યો “ હવે કાળજી કરવાનું કંઈજ પ્રયોજન નથી. હું કાલેજ સઘળો બંદોબસ્ત કરી કાલે રાત્રે આજ વખતે તને તેડી જવાની વ્યવસ્થા કરીશ. ” આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં વિનુએ શશીની રજા લીધી.

રાત્રે વિનુ શશીને મળવા આવ્યો હતો એ વાતની માધુને જાણ થતાં તેના શરીરમાં જીત સંચાર થયો. વિનુ રૂપી કાંટાને પોતાના માર્ગમાંથી દુર કેમ કરેલો એનો તેણે ધણે ધણે વિચાર કર્યો અને તેને એક મુક્તિ સુઝી આવી, તે ત્યાંથી ઉડી નરીમા કે જે હમણાંજ ઉડ્યાં હતાં તેમની પાસે જઈ કંઈક સંકેતો કરી ગાડીમાં બેસી પોતે બાહર પધાર્યા. નરીમા જલદીથી વિધી આટોપી ઉપરના દિવાનખાનામાં ગયાં અને શશીને ઉપર બોલાવી પોતાની સ્થિતિની વાતોમાં રાખી.

• એક કલાકમાં માધુ નાથક સાથે કેટલાક કેન્ડેબલને લઈ આવ્યો. દિવાનખાનામાં આવી બેસતાં નાથક પુછ્યું “ કેટલાની ચોરી થઈ છે ? ” •

“આશરે સાત આઠ હજાર” માધુએ જવાબ દીધો.

“સી શી વસ્તુઓ ચોરાઈ છે?”

“મારા અંતર્માનુ સોનાનું ધડીપાળ, જે હીરાની વીંટીઓ ગુંગામાં ખુદશી તે અને બીજું રોકડ નાણું.”

“ચોરીને દિવસે કપડાં ક્યાં મુક્યાં હતાં? રોકડ કેટલી હતી?”

દીવાનખાનાના ખુણામાં આંગળી ખતાવી માધુભાઈ બોલ્યા—“કપડાં ત્યાં હતાં, કાલે પેડીપરથી આવ્યો ત્યારે મારી પાસે સવા પાંચ હજારની નોટો હતી.”

“નોટોના નંબર ટાંકી લીધા હશેજ?”

“ના, દરેક નોટ સો સોની હતી ધણુંખરૂં એવી નાની નાની નોટોના નંબરો હું ટાંકતો નથી.”

“તમારો બહેમ ઢાનાપર છે?”

“બહેમ—સાહેબ; બહેમ ઢાનો રાખવો?” માધુએ ઘોઠાળાબરો જવાબ આપ્યો.

“તમારા સઘળા નોકરોને મારી સામે જરા હાજર કરશો?”

ઘોઠાવાળો, નોકર, રસોઇયો, વગેરે સઘળા ધરના સ્ટાફને દીવાનખાનામાં ઊભા કરવા માં આવ્યા. સાહેબે એકેએકે જાણતી લેવા માંડી, ઘોઠાવાળાની જુભાનીમાં તેણે જણાવ્યું જે “ગઇ કાલે રાતના દસ વાગે વિનુભાઈ અહીંયાં આવ્યા હતા.”

“કાણુ વિનુભાઈ! રાત્રે આવ્યા હતા? ક્યારે?” માધુએ આશ્ચર્યના ઉર્ગારે પુછ્યું.

“વિનુભાઈ કાણુ છે? સાહેબે પુછ્યું.

“આ માણસને અમારા બાપાજીએ આશરો આપી ઉછેર્યો હતો, પણ અમારા બાપાજીના સ્વર્ગવાસ પછી તેની વસ્ટી ફેરફારને લીધે મેં તેને ધરમાંથી રજા આપી છે.”

વિનુની વિરૂદ્ધ જટલ ક્વી રકાય તેટલું તેણે સાહેબ આગળ બેરબું. અને સાહેબની પણ એવીજ ખાતરી ધઈ કે ચોરાયેલી રકમ વિનુએજ લીધી હોવી જોઈએ. નોકરોનાં નામ નોંધી લેવામાં આવ્યાં. સાહેબ જતાં જતાં બોલ્યાં “શરૂ તમે બેરીફરે રહો, ચોરી હાથ લાગશેજ એમાં મુદ્દલે મંરાય જેવું નથી. આજેજ વારંટ મેળવી ચોરને કબજામાં લેઈંધું.”

સાહેબને ‘સેક્રેટરી’ કરતાં કરતાં માધુએ કંઈક કાગળનું ચુંચણ તેમના હાથમાં આપ્યું અને બોલ્યા:—“હવે આ સમયે હું કંઈજ કાળજી કરતો નથી પણ ચોર ધણેજ અટક છે. આ કામમાં ચાર પાંચ હજાર સુધી ખર્ચવામાં હું પાછી પાની ફરૂં તેમ નથી પણ તેને યોગ્ય શિક્ષા થવી જોઈએ.”

“વારૂં વારૂં કંઈ કાળજી કરશો નહિ.”

સાહેબનું લશ્કર જતાં માધુ આનંદેજ સ્વગતજ ગણગણ્યા ‘કંઈ હરકત નહિ, ચાર પાંચ હજાર જશે તો’ પણ-પણ તેને તો હવે હું કેંડ પહોંચાડીશ. હવે તો ટેરી મારીજ થશે. જોઈં છુ કે હવે તે રૂમ નથી વધ થતી તે’ એવામાં નવીમા દિવાનખાનામાં આવ્યાં તેમના તરફ સ્મિત કરતા બોલ્યા “અધી હાડતો જાયો, વિનુને વચર બાડાની તો દેખાડીજ સમજો, હવે ફક્ત મારી-એ-આને સાંજરે ખીજો પ્રયોગ.”

પ્રકરણ સોળમું.

આ શુ! વીલ!!

વિનુ ઉપર ઉદ્ભવેલા સંકટની શશીને કદપનાએ નહોતી, સંકટ સમજવાને બારી હોય ત્યારે ને? અને તેટલાજ સાર નવીમાએ તેને ઉપર લઈ જઈ વાતે વળગાડી હતી. બપોરે જમ્યા બાદ નવીમા માધુને પેડરોડપરને અંગલો જોવા ગયાં. જતી વખતે શશીને તું આવે છે કે એમ પુછ્યું પણ તેણે ચોખ્ખી ના પાડી.

નવીમાના ગયા પછી શશી, બાપુ જે ઓરડામાં બેસતા હતા તેજ ઓરડામાં બેઠકી બેઠી હતી. આજે પોતાની સંકટમાંથી મુક્તતા થશે એજ મીઠા વિચારોમાં તે મશગુલ હતી. તેની નજર એક સરખી જુના કાળા લાકડાના કબાટપર ઠરી હતી, લીલી કુતરી કબાટના પુણાઓ સુંઘતી હતી. એવામાં એક નાની ઉંદરડી તે કબાટ તળે પડી જેથી શશીએ 'હુ' કર્યું. ઉંદરડી પકડવાની લીલી ધમપછાડ કરવા લાગી. મહા મહેનતે લીલીએ પોતાનું અડધું અંગ કબાટની તળેની પોલાણમાં ધુસાડ્યું અને સંતાયેલી ઉંદરડી પર પોતાનો પંઝો એક સરખો આપટવા લાગી. લીલીના પંઝાના આધારે કબાટ પાછળ પડેલ ધુળમાં લોટપોટ થયેલ એક કાગળનું ચુંચળું બાહર ધસી આવ્યું.

શાનું ચુંચળું હશે તે જોવા માટે શશી ખુરશીપરથી ઉભી થઈ તે પડીકું હાથમાં લીધું, હાથમાં લેતાંજ તે ચુંચળું કંઈપણ મહત્વનું હોતું જોઈએ એવું તેની મનો દેવતા કહેવા લાગી કારણ કે તેનાપર સીલ કરવામાં આવ્યું હતું. વળી તેની ચોતરફ રાતી દોરી વિંટાળી હતી. અંદર શું લખ્યું હશે તે જાણવાની શશીને સહેજ ધમિજા થઈ. તેણે તે દોરી છોડી કાગળ ઉઠાવ્યો, પહેલી ચાર પાંચ ઓળો વાંચતાંજ તેના મુખમાંથી 'આશ્ચર્યોદ્ગાર બાહર પડ્યો 'આ શુ! વીલ!! ગીરજા ડાશી કહેતી હતી તેજ આ વીલ હોતું જોઈએ.'

બાપુએ જે વીલ કર્યું હતું તે આજ! બીજા પ્રકરણમાં માધુ જે વીલ માટે નિરાશ બની હતો તેજ આ વીલ!! વિનુનો સ્ટેટપર અડધી હક સાબીત કરનાર તે વીલ આજ!!

સઘળું વીલ વાંચી જોતાં શશીને પાર પીનાનો આનંદ થયો. તેણે જમ્મદી જમ્મદી તેની બેવડાળા તેણે તેને પોતાના લુગડાની બેવડામાં છુપાવ્યું. હવે ક્યારે વિનુ આવે અને આ તેને બતાવું એમ શશીને યર્ષ થયું. આ આનંદના ઉમળકામાં તેણે લીલીને બોળામાં લઈ તેને હાથે બચાવે કરી, નરીમા હજુ આવ્યાં નહોતાં જેથી શશીનો વખત ક્રમે કર્યો જતો નહિ. છેવટે તેણે સહેજ બહાર ફરી આવવાનો વિચાર કરી કપડાં પહેરી, થોડા વાળો તેની રાહજ જોતો હોતો. તેને કપડાં પહેરેલાં જોઈ તે બોલ્યો-" બેન ફરવા જવું છે કે ?" શશીએ કહ્યું "હા"

ગાડી દરવાજા આગળ આવી ખડી થઈ. શશી ગાડીમાં બેસતાં ગાડી ચાલવા લાગી. તેણે પોતાની પાટલીમાંનું વીલ છે કે કેમ તે તપાસી જોયું.

મહાલક્ષ્મી ઝેટરી આગળ બે કપાક સુધી દવા ખાઈ ગાડી પાછી વાળવાનો હુકમ થયો. ગાડીવાળાએ એક લાંબુ સરકત લેઈ એક ત્રણ માળની હવેલીના બગીચા વાળા ચો-

માનના દરવાજા આગળ ઉભી કરી. વીરમગ્ન શરીને જલદી ઘેર :આવ્યાની ખાન્તિ થઈ ગાડીમાંથી ઉતરી તે ગંગામાં ગઈ. તે અંદર જતાંજ પાછળથી દરવાજા ધડ દબને બંધ થયો. દરવાજા બંધ થતાં શરીના હૃદયમાં ધ્રાસો પડ્યો. તેણે પાંધું વાળી જોયું તો તેની પાછળજ દારૂ વધને માધુને ઉભેલો જોયો.

માધુને જોતાંજ તેના હૃદયમાં કેવો આઘાત થયો હશે? જે સંકટ માટે તે ડરતી હતી તેજ મૂર્તિમંત સંકટ તેના સામે ખડુ થયું તેના શરીરે પચીનો પચીનો થઇ ગયો, હાથ પગ થર થર ધ્રુજવા લાગ્યા, છાતી ધડકવા લાગી, મોર્મા સોજ પડ્યો. પણ માધુએ તે તરફ મુઠ્ઠે 'ધ્યાન આપ્યું' નહિ. તે સ્મિત કરી બોલ્યો “કેમ શરી, હવે તું ક્યાં છટકશે? કેમ સંજ્ઞા દેસાવીને. વારં શરી, હવે તું તારો ઠાક તજો છે કે નહિ.” જો આજ કેટલા દિવસથી હું તારું એક સરખુ ભજન કરું છું પણ તારે તો તેનો કંઈ હીસાજો નથી? તને આમ દુઃખમાં દિવસો ગાળવા કેમ ગમે છે? માંફે કશું માન એટલે હું તને મારી ઈસ્ટેટની અને દેહની સ્વામીની બનાવીશ. કંઈક વીચાર કર આવી જીવ લેશુ હકીલાંઈ ન કર! હવે હું તારે શરણે આવ્યો છું, શરી!”

માધુના એક પણ વાક્યનો બોધ શરીને ન થયો, તે કાવરી બાવરી થઇ ગઇ હતી. માધુ બોલતો બોલતો પાસે આવ્યો અને શરીનો હાથ પકડી તેનું ચુંબન લેવા પોતાનું મુખ પાસે લીધું એવામાં શરીને ધણોજ ક્રોધ ચડ્યો, અને તેણે તેના શ્રીમુખમાં એક ફટકાવી. માધુ તો સંજ્ઞા થઇ ગયો. શરીના મુખ તરફ જોતાં તેને તે મહાકાળી રૂપ લાસી જાણે તેનાં નેત્રોમાંથી અજિજન ન વરસતો હોય એવો તેને ભાસ થયો. માધુ ગભરાયો તેણે એક પગલુ પાછળ ભરવા માંડ્યું. જતાં જતાં તેણે કહ્યું. મારું કહેવું સ્વિકાર્યો શિવાય તું અહિંયાંથી છુટી શકે તેમ નથી એટલું માત્ર પાકું ‘ધ્યાનમાં’ રાખજો.

માધુના ગયા પછી ઘોડાવાળે આવી કહ્યું “ જોન ઉપર ચાલો. મારે હુકમ પ્રમાણે. નીચેના સપળા દરવાજા વાસવા જોઈશે.”

શરી આજે પોતાની સંકટમાંથી મુક્તતા કરી લેવાની હતી તેના બદલામાં ઉસરી. માધુના કારાગૃહમાં આવી દેસાઈ.

પ્રકરણ સત્તરમું.

એક વ્યક્તિ માટે બે પત્રો.

તે આખી રાત શરીએ રૂદન કરવામાંજ ગાળી. આ એક રાતમાંજ તેનો પ્રકુક્ષિત ચહેરો કેટલો બધો લેવાઈ ગયો હતો! વિનુ આવ્યા હશે અને ત્યાં ઢાંચને ન જોવાથી તેઓને શા શા વિચારો આવ્યા હશે! માધુના કૃષ્ણ કારસ્થાનોમાં નથી માની પૂર્ણ સહાયતા છે એવી હવે તેના મનની દૃઢ ભાવના થઈ. તેમના પ્રત્યે તેને હવે પૂર્ણ તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થયો. તેને પોતાની પૂર્વ સ્થિતિનું સ્મરણ થયું અને એકદમ ડસકાંપર ડસકાં આવવા લાગ્યા. રડી રડીને ત્યારે તેનાં આંસુઓ પણ ખુટયાં ત્યારે સેજ તેને કંઈક કીક લાગ્યું. અઠાઠા! રડવામાં કેટલું બધું સુખ છે!! જગતની સઘળી સંપત્તિ અને સ્વર્ગનાં સઘળાં સુખોની ખરી યોગ્યતા દુઃખી જનોજ જાણે છે” એમ જે એક કવીનું કવણુ છે તે કંઈ ખોટું નથી.

બપોરના બારતા સુમારે ઘોડાવાળાએ બારણું ઉઘાડ્યું અને એક રસોઇએ બાણું અંદર સાવી મુક્યું. સવારથી તેણે દાતણ સરખું કર્યું નહોતું તો પાછી રનાનાદિકની વાતજ્ઞ કયાંથી હોય ? પાછો જ્યાં દરવાજા બંધ કરવા ગાડીવાન જતો હતો તે જોઇને બોલી "બાઈ, પેલો દરવાજો જરા ઉઘાડી આપે તો હું દાતણ પાણી કરી લેઈ." પણ ગાડીવાન કંઈજ બોલ્યો નહિ. શું કરે બિચારો, તેને તેના શેકનો તેવોજ હુકમ હતો. શશીએ જ્યારે ઘણીજ આજીજ કરી ત્યારે તેણે બારણું ઉઘાડી આપ્યું. શશીએ પોતાનો સઘળો વિધી આરોપ્યો અને પાછી દીવાનખાનામાં આવી. ગાડીવાને પાણું બારણું બંધ કરી દીધું અને બાહરથી સાંકળ વશી.

કમાડવાથીને ગાડીવાનના ગમ્યા પડી શશી ખુરશી ઉપર જઈ બેઠી. બાણું તદ્દન હરી ગયું હતું પણ તે તરફ તેનું ધ્યાન નહોતું. શશીએ ટેબલનું ખાતું ઉઘાડ્યું. તો તેમાં લખવાનું સઘળું સાહિત્ય માલુમ પડ્યું, તેમાંથી તેણે કાગળ અને એક પરખીટીનું લીધું વિદ્યુને આ સઘળા ખીના લખી જણાવવાનો તેણે વિચાર કર્યો. બે ચાર કાગળો બગડ્યા પછી તેણે નીચે પ્રમાણેનો એક કાગળ લખી તૈયાર કર્યો.

પેડરૅડ... ૧૯...

વહાલા વિતું પ્રત્યે,

સેવામાં વિનંતી વિશેષ:—

હું ક્યાં અને કેવી સ્થિતિમાં છું તે આપને આ કાગળપરથી જણાશેજ. ગઈ કાલે સાંજે માધ્યમે મને એકલીને ફસાવી આ બંગલામાં આણી ગોંધી મુકી છે; બીજાની સહાયવિના અહીંથી છુટકા થવો કેવળ અશક્ય છે. કારણકે દરવાજાપર પદેથીયોનો પેરા મુકવામાં આવ્યો છે. બાપુએ અંત સમે કરેલું વીસ કાલે અચાનક મારા હાથમાં આવ્યું છે, તેપરથી એ સિદ્ધ થાય છે કે માધ્યમે જે વીસ થોડા દિવસો પૂર્વે પ્રગટ કરેલું હતું તે તદ્દન બનાવટી છે; હાલ તે વીસ મારા કબજામાં છે, મને તે વીસ ફરી રીતે મળ્યું તેની વિચિત્ર વાત સુલાકાતે જણાશેજ. હવે એક ફાળુનો પણ વિલંબ ન કરતાં મારી અધિયાંથી જેમ બંને તેમ જલદીથી મુક્તતા કરવાની ત્વરીત પેરરી કરશો.

જો મારી મુક્તતાની જલદી તળવીજ નહિ ચામ તો આપને શશીનો કાપમનો વિયોગ સમજી લેજો. વધારે શું લખું એજ.

— સંકટમાં સપડાયેલી

આપની

શશી.

શશીએ કાગળ લખી બીડ્યો પણ હવે તેને પોસ્ટ ટાણું કરે તેમ હતું, એકજ સુકિત બાપી હતી કે ગાડીવાનને લાલચમાં લપટાવી કાગળ નાંખાવે. ચાર વાગ્યા પણ ગાડીવાનનો પતોજ ન મળે. હવે શું કરવું એનીજ વિવેચનામાં પડી. રસ્તાપર જનારને બારીમાંથી કાગળ નાંખી પોસ્ટમાં નાંખવા કહેવું પણ પેડરૅડ જેવા એકાંત રસ્તાપર પગરવ ઘણીજ થોડી ! અત્યાર સુધીમાં તે રસ્તે બેચાર માણસો ગયાં ખરાં પણ પરખીએ પર પુરેપ સાથે કેવળ અભણા આદમીને બોલાવેલો એ હિંદુ રીત રીવાજને ન બાજતી વાત, તેમાં વળી આ કુમારીકાને પુરો સાથે બોલવા આવવા સંભંધે ઘણીજ થોડા રીવાજ હતા. એટલે શરમની મારી તે કંઈપણ કરી ન શકી, સાંજ પડી અંધારું થવા લાગ્યું એવામાં તે રસ્તેથી

એક સાહેબ ધીમે પગલે તે તરફ આવતો જણાયો. પાછળ પાછળ એક બે ઘોડાની આલી ગાડી પણ ધીમી ધીમી ચાલી આવતી જણાઈ. આ જોઈ તેને વિચાર રુપો કે હિંદુઓ કરતાં યુરોપીયનો ધણા દયાળુ અને સારા સ્વભાવના હોય છે અને જો આ કાગળ તેમના હાથમાં જાય તો અવશ્ય તેઓ પોસ્ટમાં નાંખશેજ. તેણે તરતજ ખીનું પરખીડીયું લીધું અને તે પર ઉતાવળે ઉતાવળે નીચેના અક્ષરો લખ્યા. “કૃપા કરી અંદરનું કવર પોસ્ટ કરશો, તો આપનો આ અનાથ પુત્રીપર અગણીત ઉપકાર થશે” અને તે પરખીડીયામાં વિનુનું પરખીડીયું નાંખી બંધ કર્યું. સાહેબ બારી આગળ આવતાંજ તેણે ‘સં સં’ કરી સાહેબને બોલાવ્યા. સાહેબે ઉભે જોયું, તરતજ સદીએ પોતાના હાથમાંના કાગળ બારી વાટે નીચે ફેંક્યો. કાગળ બીંતપર પડ્યો, સાહેબ ઉભા ઉભા આ સમજી જોતા હતા, ઘોડાજ વખતમાં તેમની ગાડી પાસે આવી, ડ્રાયમેનને કહી પેલો કાગળ મંગાવ્યો, કાગળ વાંચતાંજ તેમને સંશય આવ્યો અને તેમને પણ આ કંઈક બેદ લયું ભાસ્યું. તેમણે ઉપરનું કવર ફેંડ્યું. તેમની દ્રષ્ટિ પેલા કાગળના એકેસપર પડી તેઓ એક દમ આશ્ચર્ય પામ્યા એવામાં તો તેમનીજ આશીસ્તો એક પટાવાળો દમભેર આવી હાથમાં એક કાગળ લેઈ ઉભેસો જોયો.

પટાવાળાની હાથ ચાલપરથી તેના હાથમાંના કાગળ ધણેજ જરૂરનો હોય એમ જણાતું હતું, અને તેમ હતું પણ ખરું કારણ કે તે કાગળની બાજુમાં રાતા અક્ષરે ‘ધણે જરૂરી’ એવા ચબ્બો હતા. ઉતાવળે ઉતાવળે સાહેબે તે કાગળ ફેંડ્યો. કાગળ વાંચતાંજ મને વળી વિશેષજ આશ્ચર્ય પેલા થયું કારણ કે એકજ બક્ષિતના સંબંધના તેમના હાથમાં બે કાગળો આવ્યા.

સાહેબને મળેસો આ ખીનને કાગળ અમે વાંચકોને વાંચી સંભળાવીશું જોયી સાહેબના આશ્ચર્યનું શું કારણ? સાહેબ કાણ? કાગળ કોનો? વગેરે સમજી ખીના વાંચકોના આનમાં આવશે.

કુંગરીનું જોલખાનું.....૧૯.....

મહેરમાન સાહેબ ।

આજે સવારે હું માડુંગાની આશીસ્તમાં કામપર બેઠો હતો ત્યાં બે કોન્સ્ટેબલો અને બે પોલીસ સીપાઈએ આવી તેઓએ મને પકડવાનું વારંટ બતાવી મને આ સ્થળે આજીવામાં અડ્યો છે. આ હજારની ચોરીનો આરાપર આજ સુકવામાં આવ્યો છે. ફર્માઈ કાણ છે તે મને જણાવવામાં આવ્યું નથી. અતિ લયકર સંકટમાં છું. સાહેબને યોગ્ય જણાય તેમ કરશો; પણ હું સોગત પૂરંક કહું છું કે, આ કામમાં હું કેવળ પૂર્ણ નિર્દોષ છું. એજ વિનંતિ.

આપનો,

આસાંકિત નમ્ર સેવક,

વિનુ.

બંને કાગળો ગુંઝામાં નાખી રિમ્મ સાહેબ ગાડીમાં બેઠા અને ડ્રાયમેનને કહ્યું “ચલાવ કુંગરી.”

અપૂર્ણ.

આપણા માઈ બ્હેનોને સુધારવાની કળા.

(લેખક:—વૈદ અમૃતલાલ સુંદરજી પઢીયાર.)

બંધુઓ! આ જગતની રચના એવાજ પ્રકારની છે કે, જગતમાં વિવિધતા તો હોય જ, પણ અફસોસની વાત એ છે કે, વિવિધતામાંથી વિરોધતા પેદા થાય છે. કારણ કે દરેક માણસોના સ્વભાવો જુદા જુદા હોય છે. દરેક માણસોની આસપાસના સંજોગો જુદા જુદા હોય છે. દરેક માણસોના પુર્વતા સંસ્કારો જુદા જુદા હોય છે. દરેક-માણસો-ને મળતા શિક્ષણમાં થોડો ધણો ફેર હોય છે, અને દરેક માણસોની અંદર કાંઈક ખાસ ખુશી તથા કાંઈક ખાસ ખામી હોય છે. તેથી કોઈ પણ માણસોને એકબીજાની સાથે અતિશય બની શકતું નથી, અને તેમાં વળી દરેક માણસોના સ્વાર્થો જુદા જુદા હોય છે. આમ હોવાથી વારંવાર ઠેકાણે ઠેકાણે કલેશ થવા કરે છે, અને જ્યારે એવા પ્રસંગો આવી પડે ત્યારે આપણે આપણાથી નાના હોય તેની દયા ખાધે છીએ, અને તેઓને સુધારવા માટે ઘણા લોકોને એકજ મતની મદદનત કરતાં આવડે છે અને તે એ કે, શિક્ષા કરવી પણ યાદ રાખજો કે, શિક્ષા કરવી એ તો છેવટનો ઉપાય છે, એ તો સામારીનો ઉપાય છે, એ તો દિયગીરીબરેલો ઉપાય છે અને એ તો રાજનીતિનો ઉપાય છે. એ કાંઈ દરીજ-નોનો ઉપાય નથી.

માણસોને સુધારવા માટે રાજનીતિમાં શિક્ષા કરવાનું કહેલું છે, પણ ત્યાં પણ એવી રીતે કહેલું છે કે પ્રથમ સામ, પછી દામ, પછી બેદ, અને એ ત્રણે ઉપાયથી કામ ન થાય તો પછી છેવટ દંડ, એમ ચાર ઉપાયો બતાવેલા છે. તેમાં પ્રથમ સામ, એટલે સમજાવવું. પછી દામ એટલે લાલચ આપવી, તેમ છતાં ન માને ત્યારે ત્રીજો ઉપાય એ કે સુક્તિ, પ્રયુક્તિ કરવી અને તેમ છતાં પણ ન માને ત્યારે દંડ આપવો. આ પ્રમાણે રાજનીતિમાં કહેલું છે. પણ યાદ રાખજો કે, ધર્મશાસ્ત્રના નિયમોમાં અને રાજનીતિના નિયમોમાં ઘણો ફરક હોય છે. કારણ કે ધર્મનીતિ સત્ત્વ ગુણ ઉપર રચાયેલી હોય છે. અને રાજનીતિ રજેગુણ ઉપર રચાયેલી હોય છે. એટલે રાજનીતિના બધા નિયમો કાંઈ દરીજ-નોને કામ લાગે નહિ, અને તેમ છતાં આપણે આપણાં બાઈ બહેનોને સુધારવાની બાબતમાં એવી બચકર ભુલ કરીએ છીએ કે, રાજનીતિની પણ જે છેલામાં છેલી બાબત છે તે આપણે પહેલામાં પહેલી જ અજમાવોએ છીએ? અને તેમ છતાં આપણે આપણને પોતાને ધર્મવાળા સમજાવા કરીએ છીએ! પણ એ ધર્મ તે કયા પ્રકારનો એ જરા વિચાર તો કરો? આનું પરીણામ શું થાય છે? એ તમે જાણો છો? એનું પરીણામ એજ થાય છે કે, આપણા જે બાઈ બહેનોને સુધારવા માટે તેઓને વારંવાર શિક્ષા કર્યા કરીએ છીએ તેઓ ઉત્તરા નંદાર બની જાય છે, અને શિક્ષાને લીધેજ ઉત્તરી તેઓની ખરાબી થાય છે, કારણ કે શિક્ષા કરવાથી તેઓમાં કડોરતા આવતી જાય છે. શિક્ષા ખમવાથી તેઓની લાગણીઓ ખુરી થતી જાય છે. શિક્ષા કરવાથી તેઓની કામગીરી ઓછી થતી જાય છે. શિક્ષા કરવાથી તેઓની અંદર વૈરભાવની વૃત્તિ મજબુત થતી જાય છે શિક્ષા કરવાથી તેઓના દૈવિ ગુણો દબાતા જાય છે. અને શિક્ષા કરવાથી તેઓની અંદર રહેલી આસુરી વૃત્તિને ખુશી મળતી જાય છે; તેથી જે માણસને વારંવાર શિક્ષા

કરવામાં આવે છે તે માણસ સુધરવાને બદલે ઉઘટા નડાર ખની જાય છે, માટે આપણા બાઈ બહેનોને સુધારવા સારૂં એવો રાક્ષસી ઉપાય ન વાપરવો જોઈએ, પણ એને બદલે આપણા બાઈ બહેનોને સુધારવા સારૂં શાન્તી રાખવી જોઈએ. કારણ કે માણસોને જે રેવો પડેલી હોય તેટલો કાંઈ એકદમ બદલી શકાતી નથી, જે જે વિચારો પોતાને સારા લાગેલા હોય તે વિચારો કાંઈ એકદમ બદલી શકાતા નથી, અને આસપાસના સંજોગો પણ કાંઈ આપણી ઈચ્છા પ્રમાણે બદલાઈ જતા નથી, અને આ બધી બાબતોમાં ફેરફાર થાય નહીં ત્યાં સુધી કાંઈપણ માણસ પુરેપુરું સુધરી શકતું નથી. માટે યાદ રાખજો કે, આપણાં સર્ગા વંશજાનિ, આપણાં છોકરાં અને આપણા સ્ત્રિયોને તથા બીજા કોઈને પણ સુધારવાનું આપણે ચાહતા હોઈએ તો, તે સૌને સુધારતાં કેટલોક ટાઈમ લાગી શકે તેમ છે, માટે એવો ટાઈમ પસાર થાય એટલો વખત આપણે શાન્તી રાખવી જોઈએ. પણ આ બધી બાબતો બુદ્ધિમાનિ એવે વખતે શાન્તી રાખવાને બદલે આપણે શિક્ષા કરવા મંડી પડીએ છીએ એથી જેને શિક્ષા કરીએ તેનું તથા આપણું બનેનું હુરું થાય છે. માટે આપણા બાઈ બહેનોને સુધારવા સારૂં આપણે પ્રથમ શાન્તી રાખતાં રીખવું જોઈએ.

આપણા બાઈ બહેનોને સુધારવા માટે બીજો ઉપાય એ છે કે, તેઓની સાથે હમેશાં દરેક પ્રસંગે જેટલી બને એટલી વધારેમાં વધારે બહાઈ રાખવી. જેમકે બેલવામાં બહાઈ, ચાવવામાં બહાઈ, આપવા લેવામાં બહાઈ ખાવા પીવામાં બહાઈ, અને બીજા દરેક બાબતમાં એટલી બધી બહાઈ, રાખવી કે એ બહાઈથી ખુશી થઈને આધિન થયા પીતા તેઓથી રહી ચકાવજ નહિ. આવી રીતે બહાઈથી પોતાના રનેલીઓને વશ રવા અને તેઓને સુધારવા એ હરીજનોનું કામ છે, શિક્ષા કરીને—પોતાના બાઈ બહેને કડાર ખનાવવા એ કાંઈ હરીજનોનું કામ નથી.

કેટલીક વખત એમ પણ બને છે કે, શાન્તી રાખ્યા છતાં અને બહાઈ દર્શાવતાં પણ કેટલાક નફર માણસો સુધરી શકતા નથી, એવી વખતે શું કરવું? એમ કેટલાક હરીજનો સ્વાલ પૂછે છે, તેના જવાબમાં સંતો કહે છે કે, એવે વખતે પરમ કૃપાળુ પરમાત્માની ખરા હીલથી પ્રાર્થના કરવી કે, હે પ્રભુ! આ માણસને તું સંસ્કૃતિ આપ. હે પ્રભુ! આ માણસનું કલ્યાણ થાય તેમ કર. હે નાથ આ માણસ સાચો માર્ગ સમજી શકે એવી તેના ઉપર દયા કર, અને હે નાથ! તેની ઉપર દયા કર-દયા કર-દયા કર-આ પ્રમાણે વારંવાર પ્રાર્થના કરવાથી ધીમે ધીમે તે માણસ સુધરી જાય છે, અને પ્રભુના રસ્તામાં આવી જાય છે. માટે હે હરીજનો! તમારા બાઈ બહેનોને સુધારવા માટે ઉતાવળા થઈને શિક્ષા કરવાનો કનિષ્ઠ માર્ગ લેશોમાં, પણ શાન્તી, બહાઈ, અને પ્રાર્થનાનો ઉપયોગ કરજો, એટલે તેઓ સુધરી જશે, અને એથી પરીણામે તમને તથા તેઓને બંનેને બહુજ ફાયદો થશે. પણ એને બદલે જે ઉરકેરાઈ જતાં તમે વારંવાર શિક્ષા કર્યા કરશો તો તેઓ ઉદ્વેગ વધારે વધારે નડાર ખનતા જશે, અને પછી તેઓને સુધારવા ઉમટા વધારે મુશ્કેલી થઈ પડશે. માટે એવી ભુલ ન થાય એ સંભાળજો. અને બંને બાજુને પાછળથી હીલગીર મળું પડે એવા રાક્ષસી ઉપાયો ન લેવાય એ સંભાળજો; એજ અમારી વિનંતી છે.

દમ્પત્તિ પ્રેમ.

સ્ત્રી અને પુરૂષનો પવિત્ર બાવ વાળો જીવન પર્યંતનો મંબંધ તેને વિવાહ કહે છે. ત્યારે સ્ત્રી અને પુરૂષ વિવાહ-સૂત્રથી બંધાઈ જાય છે, ત્યારે તેમના પ્રાણ અને હૃદય પરસ્પર મળીને પ્રેમ ઉત્પન્ન કરે છે. ત્યારે જાનેની એકજ આશા, એકજ ખેય, એકજ ધ્યાન, જ્ઞાન અને દરેક વાતની એકતા યર્ષ જાય છે, સ્ત્રી પતિમાં અને પતિ સ્ત્રીમાં મળી જાય છે; જાનેનાં જુદાં જુદાં શરીર મળીને એક નવિન, પ્રિયદર્શી યુગલ મૂર્તિનું રૂપ ધારણ કરે છે, ત્યારે આ પ્રકારના નિર્મળ અને મધુર મિલનને દામ્પત્ય (પતિ પત્નીનો) પ્રેમ કહેવાય છે. આ પ્રેમ અને આત્માત્મિક આત્મા સંજ્ઞાથી મિલનનો બાવ બહુજ ગંભીર છે; તેનો ઉદ્દેશ્ય બહુજ ક્ષેત્ર હોય છે. એના મૂળમાં પરમેશ્વરનો જે ગૂઢ અભિપ્રાય ગુપ્ત રહેલો છે તેના કાર્યમાં પરિણત કરવો એજ દમ્પતિના નિર્મળ પ્રેમનું પરમ ગૌરવ યા અંતિમ ઉત્તતિ છે. સ્ત્રી પુરૂષે એકી સાથે, એકજ મતથી, અને એકજ ઇચ્છાથી એક બીજાના આધારે પરમેશ્વરના પ્રિય કાર્યોની સાધના કરવી એ પ્રેમનો સુખ્ય ઉદ્દેશ્ય છે. એનેજ માટે સ્ત્રીને સહધર્મિણી કહેલી છે. આ લગ્નચાવનાર સંસારમાં ગમે તો સ્ત્રી યા પુરૂષ કાષ્ટપણ એકતા રહીને પોતાનું રક્ષણ કરી શકતું નથી. અર્થાત વિષય વાસનાઓથી પોતાને બચાવી શકતું નથી એનેજ માટે આ પવિત્ર યુગલ-મિલન છે. જે સંસારમાં આ પવિત્ર સ્ત્રી પુરૂષનું મિલન પ્રચલિત ન હોત તો આજ સુધીમાં સમાજ નષ્ટભટ્ટ યર્ષ જાત અને મનુષ્યોના હૃદયમાં દયા, સ્નેહ, બીજાના દુઃખોમાં મદદ કરવી અને ધર્મ પ્રસાદિયુતા આદિ ઇશ્વરીય બાવને કદી પણ રચાન ન મળત. મનુષ્યનું હૃદય વિષધર સર્પની આવાસ શૂંમિ બની જાત અને આ સંસાર રહેવા ચોખ્ખી રહી શકત નહિ. આ દોષોથી બચવાને માટેજ દામ્પત્ય પ્રેમની સૃષ્ટિ કરવામાં આવેલી છે. જે દામ્પત્ય પ્રેમ ન હોત તો મનુષ્યોમાં મનુષ્યપણું પણ ન આવત. મનુષ્યનું હૃદય મરૂભૂમિની માફક ઉત્તરક અને દોષોથી ભરિત યર્ષ જાત. બગવાનની એવી અપૂર્વ માયા છે કે તેમણે મનુષ્યને મનુષ્ય બનાવવાને માટે, પાપ, દુઃખ, બિચાર વિગેરે વિષયો બચાવવાને માટે, અને તેને સ્વર્ગીય સુખના અધિકારી બનાવવાને માટે સ્ત્રી પુરૂષના હૃદયમાં દામ્પત્ય પ્રણયનો સંચાર કરી દીધો છે.

પતિ પત્નીનો પ્રેમ સર્વ સુખ અને ઉન્નતિનું મૂળ છે. પરંતુ દમ્પતિના હૃદય અને ચરિત્ર ઉપરજ તે સુખ અને ઉન્નતિનો પૂર્ણ આધાર છે. સ્વામિ અને સ્ત્રીના વ્યવહાર દોષથીજ આ સુખમાં જલ્દી વિષ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે. પરંતુ દમ્પતિનાં પરસ્પર એક મન અને એક પ્રાણથી અનુરક્ત થવાથી તથા પોતાનાં કર્તવ્ય સમજીને કામ કરવાથી તેમને એટલું સુખ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે કે, જેટલું એક અતુલ વૈભવશાળી રાજાને પણ મળી શકતું નથી. દામ્પત્ય પ્રણય અર્થાત પતિ પત્નીનો પ્રેમ ધણોજ નિષ્કલંક અને મધુર છે. તેનો હિપોગ્રાધ ધણીજ સાવધાનીથી કરવો જોઈએ. અનેક સ્ત્રીઓ આ વાતોને

ખિન્નકુલ જાણતી પણ નથી અને એજ કારણથી અનેક પતિ પત્નીઓમાં હમેશાં મનો-
માર્શિન્ય અને અસંતુષ્ટતા જણાઈ આવે છે. તે પરસ્પર એક બીજાંથી સુખી થઈ શકતાં
નથી. ધણે ભાગે તો અનેક પુરોહિતો પરમાં સત દિવસ કલેશ કંઠાય થવાથી અને સ્ત્રીના
અરાધ્ય અવહારને લીધે, પરમાં કાંઈ સુખ નથી એમ કહીને સ્ત્રીઓના ક્રમણથી કંઠાયી
તથા ગૃહસ્થ ધર્મને છોડી દે છે. ધણા તો આત્મહત્યા કરતાં પણ કરતાં નથી અને આ-
ત્મીજ રીતે સ્ત્રીઓ પોતાના સ્વામીના હૈયથી જન્મભરતીજ દુઃખ ભોગવીને શરીરનો ત્યાગ
કરે છે. જે કે દામ્પત્ય પ્રણય લંગ થવાનું મૂળ કારણ સ્ત્રી અને પુરુષ બંને હોય છે,
તથાપિ આપણા હિંદુ શાસ્ત્રોમાં અને દેશના રીતરીવાજ અનુસાર આ વિષયમાં સ્ત્રીને
સંપૂર્ણ હોવાવાળી કરાવેલી હોય છે. જે સ્ત્રી પોતાના સ્વામીના પ્રેમના પ્રમાણમાં તેટલોજ
પ્રેમ બદલામાં બતાવવાનું ઇચ્છે છે તે અભાગિણી છે. પુરોહિતના હૃદયમાં સ્વાભાવથીજ
કલિનતા અને સ્ત્રિયોનામાં ક્રોધજનતા હોય છે. સ્ત્રીના પ્રેમરૂપી જળના સિંચનથી પુરોહિતનું
હૃદય હૃદય આદ્ર થઈને તેનામાં દયા, મમતા વિગેરે શામળ વૃત્તિના અંકુરો ઉગી નીકળે
એવી વિધાતાની ઇચ્છા છે. જેથી સ્વામીની વર્તણૂક ઉપર ખ્યાન ન આપી તેના કંઈજ
અવહાર એવા કરતાં પણ સ્ત્રીએ પોતાની સહનશીલતા છોડવી નેહએ નહિ. પરંતુ
સ્નેહપૂર્વક હંમેશાં તેને પ્રસન્ન રાખવાની કાશિય કરવી નેહએ, સ્વામિ ગમે તેવો નિષ્કુર
અને કલિન હોય તો પણ તે સ્ત્રીની નમ્ર વર્તણૂકથી તેનું હૃદય સ્ત્રીના તરફ ઝુક્યા સિવાય
રહેવાનુંજ નહિ. ગંભિરતા અને અટકના સિવાય દમ્પતિ પ્રેમ સ્થાપી ટકી શકતો નથી,
ગૃહસ્થોના સુખના મૂળરૂપ પતિ પત્નિનો પ્રેમ છે. દામ્પત્ય પ્રેમના અભાવથી મધુર ગૃહ
સુખ ચિરકાળ તક દુખમાં બદલાઈ જાય છે. પુરોહિત ગૃહસાધ્વી-સ્ત્રીની કૃપાથી જેનું
વિભગ સુખ મેળવી શકે છે તેનું અન્યથી મેળવી શકતા નથી. જે પરમાં પતિ પત્નિનો
પરસ્પર ગંભિર પ્રેમ અને અટક રહેલો હોય છે, તે ધર ખરી રીતે આનંદનું ધામ છે.
ભગવાન મનુ પણ કહે છે કે, જે ધરમાં સ્ત્રી યશી પતિ અને પતિનાથી સ્ત્રી સંતુષ્ટ રહે
છે તે ધરમાં હમેશાં આનંદનો વાસ રહે છે. પતિપત્નિમાં અવિચળ પ્રેમ અને દૃઢ અનુ-
રાગ ન હોવાથી નાના પ્રકારનાં દુખ, ઉપદ્રવ અને અસાંતિ ઉત્પન્ન થઈને ધર દરેક ધર્ષ
જાય છે. વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી જાણી શકાય છે કે, પતિપત્નિમાં દૃઢ પ્રેમ ન હોવાથી તેમનાથી
ભગવાન, શુદ્ધિમાન અને શાંત સ્વભાવનાં બાળકો પેદા થઈ શકતાં નથી. તેથી જો આ
સંસારમાં સુખ મેળવવાની ઇચ્છા હોય, પાપ, દુઃખ, બલિચાર વિગેરે રોગોના કરાવ
ગ્રાસમાંથી બચવું હોય, નિરાશ, ચાન્ત, શુદ્ધિમાન અને સુંદર સન્તાનનાં સુખ જોઈ
પોતાનાં હૃદય અને નેત્રોને શાન્ત કરવા ઇચ્છતા હો તો જેથી પતિ પત્નિનો અટક પ્રેમ
રહે એવી બાબતો ઉપર હંમેશાં ખ્યાન રાખજો. દામ્પત્ય-પ્રેમના મૂળમાં ભક્તિ અને શ્રદ્ધા
નું રહેવું એ પરમ આવશ્યક છે. જે પ્રેમમાં ભક્તિ અને શ્રદ્ધા હોતાં નથી, તે પ્રેમ, એ
પ્રેમ નથી એવા પ્રેમથી સુખની આશા કરવી એ નહામી છે.

પતિનો આન્તરિક્ષ સ્નેહ પ્રાપ્ત કરવો એજ પતિનું સૌભાગ્ય છે. એ સ્નેહ કેવી રીતે
પ્રાપ્ત થઈ શકે છે? ધણી સ્ત્રીઓ કહેશે કે હૃત્તમ સ્વરૂપ વિના પતિના ચિત્તને પોતાના
તરફ ખેંચવું એ કલિન છે. રૂપથીજ પતિ વશ કરી શકાય છે. જે આવા કુવિચારને વશ
થઈને પોતાના રૂપ અને સૌન્દર્ય વડેજ પતિના હૃદય ઉપર અધિકાર મેળવવાનું ઇચ્છે છે

તે-ઝીઝો મૂખ અને અભાગિયુ છે. આ પ્રકારે સ્ત્રિયો પતિના સાચા પ્રેમની અધિકારિણી થઈ શકતી નથી. ન્હાં સુધી રૂપ છે ત્યાં સુધીજ તેનું સૌભાગ્ય છે, સમય જતાં ન્હાં તેનું રૂપ નષ્ટ થયું ત્યાંજ ધીરે ધીરે પ્રેમ પણ ઠંડા પડી જાય છે. જે સ્ત્રી પતિને સુખી કરીને સુખી થાય છે, જે પતિના પગની રુજને માથે ચઢાવી પોતાને ધન્ય સમજે છે તેજ પતિના આંતરિક સ્નેહને મેળવી શકે છે. એટલી સ્ત્રિયો હવેર પતિ હમેશા સંતુષ્ટ રહીને તેના હવેર હૃદયથી પ્રેમ રાખે છે અને તે પ્રેમ, રૂપના ગોહતી આફક જલ્દીજ નષ્ટ થઈ જતો નથી. કેટલીક સ્ત્રિયો પતિનો પ્રેમ પોતાના હવેર ન જોતાં તેના હવેર પોતે પણ પ્રેમ રાખવો ઇચ્છતી નથી, અને અભિમાનથી ચૂર રહીને પતિનાથી એટલી બધી વિરક્ત અને અપ્રસન્ન રહે છે કે તેના નામથી પણ તે બળમાં કરે છે. એવી સ્ત્રિયો કદી પણ પતિના પ્રેમનો સ્વાદ મેળવી શકતી નથી. જો તમારા હવેર પતિ પ્રેમ ન રાખે તો વાંધો નહિ, પણ તમારે તેના હવેર જરૂર પ્રેમ રાખવો જોઈએ; કેમકે તે પતિ એજ તમારું સર્વસ્વ અને આશ્રયદાતા છે. જો તમે તમારા પતિ હવેર સાચો અનુરાગ રાખશો તો તે પણ તમને પોતાનું હૃદય સમર્પણ કર્યા વિના રહી શકશેજ નહિ. માનો કે તમારો પતિ તમારા હવેર પ્રેમ ન રાખે તો હોય અને હમેશાં વિરક્ત રહેતો હોય, તેમ છતાં પણ જો તમે તેના હવેર હૃદયથી પ્રેમ રાખશો, તેને માટે તમારો પ્રાણ આપશો તો એવું નહીં બની શકે કે, તે તમારા હવેર કાંઈ પણ સ્નેહ ન કરે, કાંઈ પણ એક દિવસે તે તમારે માટે જરૂર દુઃખી થશે. તમારા સદ્વ્યવહાર અને ઉચ્ચ હૃદયને જોઈને તેનું મન જરૂર કંવા ભાગશે, અને જો દહાડે જરૂર તે તમને પ્રીતિપાત્ર ગણશેજ.

પતિની ઇચ્છાનુસાર ચાલવું એજ તેના પ્રીતિ પાત્ર બનવાનો મુખ્ય ઉપાય છે. ગમે તે ચાલુ તેપણ પતિના મનને અનુકૂળ બનવું જોઈએ, પતિનો સ્વભાવ ગમે તેવો હોય, તોપણ સ્ત્રીએ તો તેને અનુકૂળજ સ્વભાવ રાખવો જોઈએ એમ ક્યાં સિવાય તેના મનને મેળવવું એ અસંભવિત છે. છતાં પણ તમારે એમ ન સમજવું કે, કદિ પતિનો સ્વભાવ, નિન્દનીય અને ચરિત દૂષિત હોય તો પત્નીએ પણ પોતાનો સ્વભાવ અને ચરિત તેવાજ રાખવાં જોઈએ. જો પતિની રેવો ખરાબ હોય અને આલસ્યવ્રત ખરાબ હોય તો ત્યાં સુધી બની શકે ત્યાં સુધી સ્ત્રીએ તેની રેવો અને આલસ્ય ચરિત સુધારવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. કેમકે પતિ—પતિનો એક લાવ ન હોવાથી તેમની વચ્ચે પરસ્પર વિવાદ અને ઝગડો પેદા થવાનો સંભવ રહે છે જેથી પતિ પત્નિ બંને દામ્પત્ય સુખને ખોઈ ખેંચે છે. એથી સ્ત્રીનું યોગ્ય કર્તવ્ય તો એજ છે કે કાંઈ પણ પ્રકારના બનાવટી હિંસાકાંક્ષા લીધા સિવાયજ પોતાના પતિના મનને અનુકૂળ બનવું જોઈએ. દામ્પત્ય પ્રણય—પ્રેમના અનેક શત્રુ સ્ત્રિયોના હૃદયમાં વાસ કરે છે. તેનું હવે સંક્ષિપ્ત રીતે વિવેચન કરીએ છીએ:—

૧ અભિમાન યા રીસાવું—કેટલીક સ્ત્રિયો એવી હોય છે કે તેમને અભિમાનથી રીસાવું બહુજ ગમે છે. તે એવું સમજે છે કે ન રીસાવાથી પતિની આગળ રાજ નવું નવું સન્માન મેળવવું કઠિન છે. તેથી તે વાત વાતમાં રીસાય છે અને હમેશાં પતિની પાસે મનામણાં કરાવ્યાં કરે છે, અને જો મનાવામાં વિવંચ થાય છે તો તેને મર્માન્તિક કષ્ટ થાય છે, અને પાછી સ્વામિના યોગજ આદરને જોતાં આનંદમંજ થઈ જાય છે.

પરેખર આ એક મહાન દોષ છે. એથી સ્વામિ સંતુષ્ટ નંયતા ઉદ્દેશ તેના ઉપર અપ્રિતિ રાખે છે. અભિમાની સ્ત્રિયોને રીસાવાની ટેવથી સાચા રનેહનું સુખ મળતુ નથી. તેના પ્રણયના મૂળમાં દંભેય સંકીર્ણતા બની રહે છે. તે પતિના હાર્દિક પ્રેમની અધિકારિણી થઈ શકતી નથી. જે સ્ત્રિયો પતિના મરણોમાં અભિમાન—રીસાવાની ટેવને દોષી રહે તેજ પતિની પદિને યોગ્ય છે.

૨ કપટ યા માયા—સરજ, વર્તણૂકનો અભાવ એ પતિ પતિની પ્રેમમાં મૂખ્ય કંટા-રૂપ છે. કપટ એ મનની ઉદારતાને નષ્ટ કરે છે અને હૃદયને કઠિન બનાવે છે. જે પ્રેમમાં સંરળપણાની કમી હોય છે તે પ્રેમ સુખદાયક નિવડી શકતો નથી. જો સ્ત્રી સ્વામિથી દિલ્લ ખોલીને પોતાના મનનો ભાવ પ્રકટ ન કરે, અને જે કહે તે સાંભળી મનમાં અમુગ્રાણ્ય પણ તેને પતિના હૃદયનાં કમાડ ખોલીને સરળ મનથી ન કહે, તો નિમ્ન માન્ય છે. એવી સ્ત્રિયો ઉપર સ્વામિનો સાચો અનુરાગ થઈ શકતો નથી.

પતિએ પોતાના સ્વામિથી છુપાવવા યોગ્ય કંઈ વાત છે કે તેથી તેણે અમુગ્રાણ્ય પતિ પતિ અને એકજ હૃદય અને એકજ મનરૂપ છે, તેમની વચ્ચે કપટ રાખવું એ ઈશ્વરના નિયમોને તોડવા તુલ્ય છે. એથી પતિની આગળ સર્વ પ્રકારના કપટ—વ્યવહારનો ત્યાગ કરવો એ સ્ત્રીનો પરમ ધર્મ છે.

૩ પોતાનો દોષ કચ્છલ ન કરવો—અનેક સ્ત્રિયો પોતાની બૂલને પતિ આગળ પ્રકટ કરતી નથી એ તેની પ્રણીજ બૂલ છે. તે કદાચ એમ સમજીને કહેતી નથી કે વખતે પતિ જાણી જશે તો અપ્રસન્ન થશે; પરંતુ જ્યારે તે દોષ—બૂલ પાછળથી તેના જીવનમાં આવે છે ત્યારે તે પ્રથમ કરતાં પણ તેના ઉપર અધિક અસંતુષ્ટ અને ક્રોધિત થાય છે. તેમાં કંઈ સંદેહ નથી. બૂલ કરી અને પછી તેને છુપાવવી એ યજ્ઞીજ મૂર્ખતાનું કામ છે. સરળ મનથી પોતાની બૂલને જાહેર કરી દેવાથી યોગ્ય સમયે તેનો સુધારો કરી શકાય છે. એમ કરવાથી પછી આગળ જતાં બીજા કંઈ હાનિને સહન કરવી પડતી નથી. એક દોષને છુપાવવાને માટે અનેક લુકી વાતો બનાવવી પડે છે કે જેથી તેમાં કસુરની માંચા વધ્યાં કરે છે. દોષોથી જયવાને માટે પતિની પાસેથી ચિદ્વશ ન લેતાં જો તેને સ્ત્રીયો પોતાના હૃદયમાં પોષણ કરતી જાય છે તો અંતે દોષનો એક નાનામાં નાનો અંશ પણ વધીને તમારું સર્વ નાશ કરી નાંખે છે. એથી સ્ત્રીને માટે તો યોગ્ય એ છે કે પોતાના દોષો સ્વિકાર કરીને પતિની ક્ષમા માંગવી જોઈએ. એ પ્રકારે સ્ત્રીએ પોતાના અસ્તિત્વનાં સ્વરૂપ કરીને પતિને સમજવું જોઈએ. એમ કરવાથી તમારું પતિ પ્રેમનું બંધન પાકે અને સદેજમાં તમેજો પતિના હૃદય ઉપર અધિકાર જમાવી શકશો.

કુટુંબીયોનાં અરાધ્ય વર્તન રાખવું—પતિનાં માતા, પિતા, બહેન, ભાઈ વિગેરે કમરો કરવાથી અરાધ્ય વર્તન રાખવું એ એક બહુજ ભારે દોષ છે. તેની સાથે લગાઈ નથી એથી સ્ત્રીએ સવિનયથી વર્તવાથી ઠી પણ પતિની સ્ત્રીના ઉપર પ્રસન્નતા રહેતી હોય તેની સાથે તેના પતિ પરમાં જેની સાથે જેવા પ્રકારનો સદ્વ્યવહાર રાખતો હોય, જેના ઉપર રનેહ અને મમતા રાખતો હોય, જેની બાંધ અને આજ્ઞા રાખતો

હોય તેની સાથે સ્ત્રીએ પણ તેવોજ ભય, પ્રેમ, ભક્તિ અને સન્નિવૃત્તતાનો વ્યવહાર સેવો નોંધ્યો.

૫ સ્વાર્થ પરતા—જે સ્ત્રી સત દિવસ પોતાના સ્વાર્થમાંજ મગ્ન રહે છે તે પતિને સુખી કરી શકતી નથી તેમજ પોતે પણ સુખને મેળવી શકતી નથી. જે સ્ત્રી પતિના સુખને માટે પોતાના ભોગોની ઇચ્છાનું દમન કરતી નથી તેને પતિ સેવામાં કંઈ પણ સુખ મળતું નથી અને તે હૃદયથી પતિના ઉપર પ્રેમ પણ કરી શકતી નથી, સ્વાર્થ પરતા એ પ્રેમનો મહાન શત્રુ છે. પતિના ચરણોમાં તેને વિસર્જન કર્યા વિના કલ્યાણ નથી એ વાત યાદ રાખજો કે જો તમે સ્વાર્થને છોડીને સ્વામિને આત્મદાન દ્વારા સુખી કરશો તોજ તમે પણ સુખી થઈ શકશો.

૬ ક્રોધ—પ્રેમના જોડલા શત્રુ છે તેનામાં ક્રોધ સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે. જે સ્ત્રીએ સહેજ સહેજ બાબતોથી ક્રોધિત થઈ જાય છે, જેને ક્રોધ કરવાનો સ્વભાવજ પડી ગયો છે તે પોતાના સ્વામીને પ્રેમ રૂપી અમૃતનું આસ્વાદન કરી શકતી નથી. જે સ્ત્રીને સ્વામિના સેંકડો દ્રવ્યોથી પણ ક્રોધ મડતો નથી, માન જતું નથી, વિરક્ત હોતી નથી અને જેના ભક્તિ પૂર્ણ પ્રેમમાં શિથિલતા થતી નથી, પરંતુ જેને પોતાના હોષોને દૂર કરવાની પ્રમત્ત ઇચ્છા છે તેજ પતિના પ્રેમ રાજ્યની યથાર્થ રાણી છે. પતિના પ્રેમને તેને બોલાવવો પડતો નથી પરંતુ પ્રેમજ તેને ખેંચી રાંધે છે.

૭ વિલાસિતા—વિલાસિત સ્ત્રીએ હંમેશાં મહિન વિલાસ વાસનાઓને માટેજ પતિને હંમેશાં પીડ્યા કરે છે. જે સારાં સારાં કપડાં અને ધરણીની પાછળ ગાંડી બની રહે છે તે પતિના અમૂલ્ય પ્રેમના બદલામાં કેવળ સાધારણ કપડાં લતાં અને ધરણીજ મેળવે છે. તેના ભાગ્યમાં પતિ પ્રેમનું સુખ લખેલું હોતું નથી. સ્ત્રીએ પોતાના શય્યાગારને માટે પતિને દુઃખ ન આપવું નોંધ્યો એમ કરવાથી તેમની અપ્રસન્નતાનું કારણ બનવું નોંધ્યો. જો કે પતિ ખુશીથી તમને ધરણી વિગેરે આપે તો તેનો અનાદર ન કરવો નોંધ્યો કેમકે વસ્ત્રાભૂષણોની તૃષ્ણા વિલાસિતા સ્ત્રીઓને એક ધણીજ અવગણ્યકર્તા થઈ પડે છે. અનેક સ્ત્રીએ વસ્ત્રાભૂષણોને માટે પતિને હંમેશાં દુઃખી કર્યા કરે છે. જ્યારે કે એવી સ્ત્રીઓને હૃદય છે કે નહીં તે સમજાવતું નથી. પતિની કઠિનતાઓની તરફ તેનો કંઈ ખ્યાલજ રહેતો નથી. પતિ સત દિવસ પરિશ્રમ કરીને મથૂની કઠિનતા-ધથી પૈસા પેદા કરતો હોય છે, વિશ્રામ લીધા સિવાય અખંડ પ્રયત્ન કરીને તેના શરીરના લોહીનું પાણી થઈ જાય છે તેના ઉપર કંઈ પણ ખ્યાન ન આપતાં સ્ત્રી તેને સત દિવસ વસ્ત્રાભૂષણોની ધુનમાં મસ્ત રહે છે.

અનેક સ્ત્રીએ પોતાની હાલતનો કે ધરની સ્થિતિનો વિચાર ન કરતાં ધરણીને માટે પતિને દેવારૂપી ભાગમાં ફસાવી દે છે. એવી પતિહિતૈર્વિણી સ્ત્રીએ પતિના સર્વ નાશનું મૂળ કારણ થઈ પડે છે.

ધણી જગ્યાએ અને ધણી કુટુંબોમાં સ્ત્રીએ ધણીજ શગર પ્રિય પ્રમ ગયેલી હોય છે. અને ધરણી વસ્ત્રોમાં ધણીજ રૂપિયા ખરબાદ કર્યા કરે છે. વળી કેટલીક જગ્યાએ તો વિવાહ વાજનમાં કે પર્વના તેહેવારોમાં નવાં વસ્ત્રાભૂષણો પતિની પાસે સ્ત્રીએ કરાવે છે

શ્રીગણેશાયનમઃ શ્રી સત્યનારાયણની કથા.

મંગળાચરણ.

ચોપાદ.

- પ્રભુનું નારાયણને શીલ, નમું નરોત્તમ નરે નંગહીસ;
સરસ્વતી દેવીને નમું, જ્ય જ્યકાર પછી ઊચર. ૧.
મંગો પણ વાચાળજ ખને, પંચ પણ ગિરિ ચઢી હિતરે;
જેનો કૃપાએ, હું તેહને, નમું માનવ પરમાર્નદને. ૨.

ઢાહરા.

- ૨૪૬ પુરાણ વિષે કહે, રેવાખડે વ્યાસ;
તે હું તમને કહું કથા, લોક તણી સુખ રાસ. ૧.
શૌનક આદિ ઋષિ મુનિ, હરિહરનાં આખ્યાન;
સુણવાની ઇચ્છા ધરી, આવી મળ્યા વિદ્વાન. ૨.
નેમિધ્યારણ્યે સહિ, સભા રચીને સાર;
ખેલા કરતા જ્ઞાનની, ગોપ્ટી ત્યાં સુખકાર. ૩.
વ્યાસ સમે સહ શાસ્ત્રનો, જ્ઞાતા પૂર્ણ પવિત્ર;
આવી સુણાવે જો બધાં, હરિહરનાં સુચરિત્ર. ૪.
તો આપણુ યદ્યપે અહી, કૃતાય અતિ નિર્ધાર;
એમ વિચારી પ્રાર્થના, પ્રભુની કીધ અપાર. ૫.
એવે પ્રભુ ઇચ્છા થકી, સત્ પુરાણી આપ;
તીર્થોટન કરતાં ત્યહાં, આવી ચર્યા નિખાપ. ૬.
દેખી દુરથો આવતા, ઋષિયો પામી હર્ષ;
પ્રસન્નિત થઇ બોલ્યા બધા, સત્ જીવો બહુ વર્ષ. ૭.
નમન કરી અતિ માન દે, શુભાસને તત્કાળ;
ખેસાડી મન કામના, દર્શાવી તે વાર. ૮.
શિષ્ય તમે છે વ્યાસના, છે વ્યાસજનું રૂપ;
માત્ર પુરાણો કો' અને, હરિહર કથા અનુપ. ૯.
એ ઇચ્છાથીજ પ્રાર્થના, સર્વે પ્રભુની કીધ;
પ્રભુએ તમને મોકલ્યા, કૃપા કરી શુભ વીધ. ૧૦.
સત્ કે' ને પુછશે તમે, કહાશિ યથામતિ તેહ;
શ્રદ્ધાથી પુછનારને કે'વું ધર્મજ એહ. ૧૧.
પછી શૌનક આદિ ઋષિ, પુછવા લાગ્યા જેમ;

શ્રુત કે'વા માઝા કમે, સમજે સપણા તેમ.	૧૨.
જાજે પુરાણ ચરિત્ર ને, આખ્યાનો સુ અનેક;	
હરિહરની પૂજા વિધિ, આદિ કહે સુવિવેક.	૧૩.
અમિધારા સતવદનથી, અખંડ વેંતી જાય;	
જાપિઓ પરમાનંદથી, પીતા નાજ ધરાય.	૧૪.
તે અમૃતરસ પાનથી, કૃપા તૃપા ને યાક;	
ઉંધ ન પીડે કાષ્ઠને, પાગ્યા સુખ અચાક.	૧૫.
કાળ વદન થાએ ધણો, પણ કોને ન જણાય;	
મખ્યા સમય ચુકે નહિ, નિલ કદી ન ભુલાય.	૧૬.
એમ વિલા દિન કેટલા, એક દિવસ તે ઠામ;	
જાપિ મુનિ મોનક આદિઓ, સતને પુછ્યું આમ.	૧૭.
કાયા મત તપથી બધાં, મનવાંચિત ફળ યામ;	
તે સહ સુજવા ઇચ્છિએ, તે કા' હે મુનિરાય.	૧૮.
સત કે' પૂર્વે નારદે, શ્રીપતિ પ્રમુને એજ;	
પૂછ્યું કતું કશું તેમણે, કહું હું તમને તેજ.	૧૯.

હરિગીત.

મ્હા યોગી નારદ એક હી પર અતુમલ કરવા ચહી,	
ફરતા વિવિધ લોક પધામાં મૃત્યુ લોક વિષે સહી,	
ત્યાં સર્વ જનને વિવિધ કલેસાર્થી મુક્ત હોઠા સૌ રચે,	
યોની? અનેક વિષે જનમી નિજ કર્મના દુખથી બજે.	૧
કીયા ઉપાયે આ બધાનાં દુઃખ નાશ જ થાયરે,	
એવું વિચારી મન, ગયા તે વિષ્ણુ લોક વિષે ખરે;	
ત્યાં દેવ નારાયણ ચતુર્ભુજ શુકલ વણે છે મહા,	
મુખ રાખ ચક્ર ગદા પદ્મ વનમાળથી શોભી રહ્યા.	૨
તે દેવના ઇશ દેવને દેખી સ્તુતિ નારદ કરે;	
નમું વાણી મનથી અતિત કે'પ યક્તિ અનંતવતા હરે;	
આદિ અને મખ્યાન્ત દિન નિર્મુણ ગુણાત્માને નમું,	
સર્વોદિ જૂત ભક્તાર્તિ નારક આપને હું નમું નમું.	૩
એવી સ્તુતિ સુણીને પછી કે, વિષ્ણુ નારદને તહી,	
નારદ પધામાં કેમ મનમાં ચો વિચાર કરી અહીં;	
મ્હા ભાગ જે જે પૂછશે તે સર્વ તમને કહોરા હું,	
નારદ કહે જન સર્વ મૃત્યુ લોકમાં દુખીઆ લહુ.	૪
વિવિધ જાતીમાં જનમો દુષ્કર્મથી પીડાય છે,	
કો વંદ્ય, કો રોગી, ગરીબ કો નરકમાંહી રોગાય છે;	

પાથે જામી આજીવન તે પૂછે, કર્યું ત્રત આં ફળ તેનું શું છે ?
 કહો વિસ્તારથી મહારાજ ત્યારે બોલ્યા પોતે દિન રાજ. ૧૫
 ત્રત સત્યનારાયણનું છે સર્વ ઇચ્છીતદાતા ધણું છે,
 મને સર્વ આ ઐથીજ મળીયું, ધન ધાન્ય ધર્મ દુઃખ ટળાયું. ૧૬
 જાણી ત્રત વિધિ પરસાદ લીધો, ખાણી પી ભારો લે આલ્યો સીધો,
 “ કાષ્ટ વેચતાં મળશે ને ધન, તેથી દેવનું કરોશ પુનઃન.” ૧૭
 ઐવો સંકલ્પ કરીને પગાયો, કાષ્ટ વેચતાં બમણું કમાયો,
 તેથી હવે પાકાં ફળો લે ને દુધ લી ખાંડ ધઉં લોટ મહીને. ૧૮
 સવાયું સૌ ભેયું કરીને. ઘેર આવી સગાં મેળવીને,
 બચ્ચા ભાવથી ત્રત વિધિ કીધ, દુઃખ વેચી સદા સુખ લીધ. ૧૯
 અહીં ધન પુત્રવાળો ગણાયો અંતે વૈકુંઠમાંથી સવાયો.

દોહરો.

ઐવો રંધે પુરાણના, દેવાખંડનીમાંય;
 કયા સત્યનારાયણે, છે બીજો અખ્યાય.

શ્રી સત્યનારાયણ દેવકી ને.

અપૂર્ણ.

સંહિત ધરી ધર્મ મહા બકિતને,
 તમે શ્રી સત્યનારાયણનું જન્મ ને તે દિને;
 પૂજન કરી નૈવેદ્ય બકિતથી ભક્ત્ય ઉત્તમ મૂકશે,
 કદળા ફળાદિ મીઠ ફળ શુભ લાવો ભાવ બતાવશે.

દોહરો.

ખાંડ ઘી ધઉતો લોટ ઐ લેઇ સવાયાં સર્વ,
 કરવો શીરો ફલથી ભાવ ધરી શુભ પર્વ.
 ધઉતો લોટ મને ન તો ઐખાતો સેવાય,
 ખાંડ ન મળતાં ગોળ લે ભાવ ન ઐછો માય.
 તેમ રસોઇ સર્વનું કરે મહા નૈવેદ્ય,
 કયા સુણીને દક્ષિણા દે આજીવન વેદ.
 બંધુઓને આજીવો જમાડવા શુભ ન્દેય,
 લેવો દેવો સર્વને પ્રસાદ ને ને હોય.
 મૃત્યુ ગાંતાદિ કરી સુખે લાંચી જહું નિજ ઘેર,
 કરતાં નારાયણતણું સમરણ બળન શુભ ઘેર.

૧ મારા ઉપર. ૨ તારા. ૩ સરોવર-તળાવ. ૪ સમુદ્રને કાંઠે.
 ૫ ને ધર બાહાર જમીને પૂજન કર્યું હોય તે.

તેમની વાપરા વાઈ રહ્યા છે ! પરંતુ કુદરતમાં જે જોડણું સંભવે તેટલું જ હોય છે. ખાતુના કાંઈ હવામા બરાતા નથી કે ઝરા છુટતા નથી. તે કેવળ ધતિંગ છે, અને વિષમતા ભૂખ્યાં તેવા ધતિંગોમાં લેવાય ને છેતરાય છે.

૮. આંખમાં ડાળ કે વેલ થવાથી થતું આંખનું દરદર—જો આંખમાં ડાળ થઈ આવે તો તે માટે મોરચુયાના, ઉપર કઢા મુળ્ય કાંઈ દિવસ ટીપાં નાંખવાથી તે મટે છે, દારૂડીના રસ ધનના અંજનથી પણ યુષ્ઠ યતો જણાય છે. અને વેલ વધી હોય તે તેથી દષ્ટી આડે અડચણ થાય તેમ જણાય તો ચન્નવૈદ (સર્જન દાકતર) પાસે તે કપાવવાથી મટે છે. અને થોડીજ હોયતો મોરચુયાનાં પ્રવાહીનાં ઉપર કઢા પ્રમાણે ટીપાં કે અંજન કાંઈ સમય જારી રાખવાથી મટે છે. તેને માટે ચંદ્રોદયાવર્તિ પણ કાંઈ સમય આંખમાં આવે છે. જરા જરા રાખને નિર્મળી ધસીને પણ અંજન છે, ને તેથી ડાળ આછા થાય છે.

૯. ચરમાની જરૂર છતાં ન લેવાથી થતું આંખનું દરદર—ચરમાની જરૂર હોય છતાં આંખને ખેંચ્યા કરી ચરમા ન લેવાં એ પણ આંખને બગાડવાનું એક કારણ છે. માથુસ દર ન જોઈ શકતો હોય અથવા વાંચન માટે જોને પુસ્તક ધણું નજીક રાખવું પડતું હોય તેણે તુરતજ આંખોની તપાસ કરાવી જોઈતાં ચરમા મેળવવાં એ ઉત્તમ છે. મીથા દાર્ષણિકાં પુસ્તકો વાંચવાં નહિં, આંખોને ચોળવી નહિં. મેલ લાગવા દેવો નહિં. ઠંડા પાણીથી આંખોને હમેશા ધોવી. વાંચન માટે સ્થિર પ્રકારવાળો દિવો વાપરવો અને તે દષ્ટિએ ન પડે તેમ ડાખી બાલુએ રાખવો મીથુજતી અગર કાપરેલ તેલ, આસલેટ તેલ કરતાં ધણું સારાં છે. સુવાના ઓરડામાં સુતી વખત અંધારું રાખવું. અતિ તેજ અને તડકામાં રહેવાનું થાય તો ધુમાડીઆ રંગનાં ચરમાં વાપરવાં. રજ કે પવન આંખને ન લાગે તેવી કાળજી રાખવી. કદિ લાગે તો ચોખા પાણીનું સિંચન કરવું. કદિ અતિ ધુસો કરવો નહિં. બહુ રડવું કળકળવું નહિં. ઝામરવાનું દરદર મોટી અવસ્થામાં થાય છે તેનું તત્કાળીક કારણ કાંઈ કંકાચ, કે રડવાથી આંખને જોર પડવાથી બને છે એમ પણ માલમ પડે છે. જાંટવૈદ્યોથી આંખને વ્યથા થાય છે તેના દાખલા ઉપર આપેલા છે. માટે અંજનથી દવા આંખમાં નાંખવી નહિં. ધણીવાર આવેલી આંખમાં મીઠાનું, સૈંધવનું કે મીઠા વાળા ચીમેડનું કારણ ભરવાથી કાયદાને બદલે ગેરકાયદા થતા જોવામાં આવેલા છે. માટે તેવા ચિઘ-ણીયા ઉપાય કુશળ વૈદ, દાકતરને પુછ્યા શિવાય ન કરવા.

૧૦. રૂપાના ખારનાં ટીપાં ઘણા દિવસ નાંખવાથી થતું આંખનું હારીનું દરદર—રૂપાના ખાર (સુનર ક્યારટીક)નાં ટીપાં લાંબા વખત સુધી નાંખવાથી એક પ્રકારની, આંખની અંદર હાંપ આવે છે. તે કેટલાક ખીચારા તપોડીઆના દરદરના અનુભવીઓ જણતા હોય છે. માટે એ દવા લાંબા વખત ન વાપરવી. પરંતુ મોરચુયાના હલકા પ્રમાણના પ્રવાહીને તેને બદલે વાપરવું. અથવા ઉપર દર્શાવેલ વજને મોરચુયાનો કંકરો કે તેમનું, મધમાં મેળવેલાનું ઉપર દર્શાવેલું અંજન વાપરવું, તે લાંબી મુદત વપરાય તો પણ એથી કશી હરકત થતી નથી.

આ સિવાય મોતીયા ને ઝાંમરનું દરદર થાય છે તેને માટે જીજ કહીને આ નેત્ર ચિકિ-

રસાનો વિષય પુરો કરીશું. જે વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે જે આખમાં મોતીઓ થાય છે તે શસ્ત્ર-ક્રિયાના યોગ્ય ઉપાયથી કઠાવતાં તેનાથી ચમ્પેલો અંધાપો દૂર થાય છે. આ સ્થળે તે માટે કેટરેકેટોડાઇન વિગેરે મોતીઆની પેટન્ટ દવાઓ મોતીઆને આખમાંથી કાઢ્યા વગર તેવી દવાનાજ ઉપયોગથી તે શોશાવાની જે બચાઈ કરવામાં આવે છે તેની નોંધ લેવાની અત્રે જરૂર છે. તેવી દવાઓથી આખની કાંઈ વિસ્તૃત (પખતી) કરવાનો શુભ હોયને, કાચા મોતીઆવાળી આખમાં નાખવાથી થોડોક વખત વધારે દેખાવ રહે છે તે ખરું છે; પરંતુ મોતીઆ ઉપર તેની કાંઈ પણ અસર થતી નથી. માટે એવા પાંપળાં તરફ ન દોરાવું જોઈએ. તેનીજ બીજી બાજુપર માટકુટીઆ પાસે આખનો મોતીઓ ઉતરાવવા (દેખાવવા) ની તજવીજ કરવી તે પણ જોખમ ભરેલું છે. કદી એવાથી કોઈ કેસ સાફ થાય છે, પણ તે પાછળથી બગડે છે, અને આખમાં વરમ થાય છે માટે તેવા જંગલી પુરાતની ઉપાયને ન સ્વિકારતાં શાસ્ત્રીય શસ્ત્ર ક્રિયાનો ઉપાય કુશળ શાસ્ત્ર વૈદક (સરજન દાકતર) પાસે કરાવવો તેજ અતિ ઉત્તમ છે. મોતીઓ ગળાને શોષણ થઈ જાય તેવી કોઈ પણ દવા દહુ વિદ્વાન વૈદ, દાકતરોમાં માન્ય થઈ નથી. જેમ કાચાખીટીશ (મધુ પ્રમેહ) માટે કોઈ ચોક્કસ ઉપાય નથી જડયો; તેમજ મોતીઓ શોષણ થવાને માટે પણ નથી જડયો. નિર્મળી, સર્પની અરખી ને સંખ સુરજની મેળવણીથી તેવો શુભ થાય છે એમ જુના આર્ય વૈદક (વાકબટના ચિકિત્સાસ્થાન) માં મોતીઆ માટે અંધાપો મટવાનું કહે છે; પરંતુ તેની આજના આર્ય વૈદો ને દાકતરોએ દહુ પરિક્ષા લઈ તેનો ઉવાસ કે અનુભવ પ્રસિદ્ધ કરેલો નથી, ત્યાં સુધી તેને માટે અનુભવ લીધા વિના સ્પષ્ટ મત બાંધી શકાય નહિ.

છેવટ જામરવા માટે પણ કોઈ ચોક્કસ ઉપાય દહુ જણાયો નથી. તેની પીડા શાંતિ આપવા માટે જામરવાની નાખવાના સત્વ (ઇસરિન) નાં ટીપાં કુશળ દાકતરના હાથથી નખાય છે તથા કોફીનનાં પોતાં બાહરે લમણ ઉપર મુકાય છે અને તેથી વેદના કમ થાય છે. પરંતુ એનાથી ખાસ તે મટતો નથી. ને જામરવા નેત્રના પાછલા પડદામાં પાણી ભરાવાથી થાય છે તે પાણી શોષણ કરે તેવી દવા આજવાની કે ખાવાની નાંત્યાં સુધી ગ્રાસ નથી થઈ ત્યાં સુધી તે, દવાથી મટવો દહુ અસક્ય લેખાય છે. જામરવાનું જામેલું પાણી કુશળ સરજન દાકતરના હાથથી સરસ કિમી કરાવવાથી દૂર થાય છે; પણ તે પાણી ભરાવા લાગે છે. તો વળી પૂર્વવિત પીડા ઉપડે છે.

આયોડીન પોટાશ નામનો ખાર અમુક મુદત મધ્યમ વજને આપવાથી અથવા રસકપુરનું પ્રવાહી મધ્યમ વજને કાંઈ સમય, કુલ મોઢું આવે તેમ આપવાથી વખતે જામરનું આખ અંદર જામેલ પ્રવાહીનું શોષણ થાય છે તેમ અમુક દાકતરોનું વદનું છે; પણ દહુ તે સંપૂર્ણ ચોક્કસ કરેલ નથી. છેવટ દેહેવાનું એ છે કે આખ જેવા રત્નની જાળવણી માટે તેના દરદોની ખેપરવા ન રાખવી તેમજ તેને માટે ઉંટ વૈદ ન કરતાં—કરાવતાં કુશળ વૈદ, દાકતરનીજ યોગ્ય દવા કરવી—કરાવવી; કે જેથી તેને હાની ન પહોંચતાં તેનું રક્ષણ થાય. આખના દરદોને માટે પારદવાળો સુરમો આર્ય વૈદકમાં દર્શાવેલ છે તે ઠીક જણાય છે, પરંતુ ઉંટ વૈદોના વેચાતા સુરમાથી નહીં.

મીઠી પીશાબની ફાયદાકારક દવા.

(લેખક:-વૈદ્ય અમૃતલાલ સુંદરજી પઢીઆર.)

મીઠી પીશાબનો રોગ બહુ સખ્ત છે. કારણ કે એ રોગ નાશુદ્ધ ચાપ તેની ખાત્રી-લાયક દવા હજી સુધી મળેલી નથી, એટલે જને મીઠી પીશાબનો રોગ બરોબર રીતે લાગુ મઠી જાય તેમ તેમ શરીરની શક્તિ ઘટતી જાય છે, ને દરદી નબળો પડતો જાય છે, તેથી અંતે હાલ જી નોખમમાં આવતી જાય છે.

એક તરફ મીઠી પીશાબના રોગની ખાત્રીલાયક દવા મળી નથી તેથી એ રોગની ખાબતમાં બહુજ સંભાળીને ચાલવું પડે છે, ત્યારે બીજી તરફથી બહુજ દિલ્લગીરીની વાત એ છે કે, એ લાયકર રોગ આપણા દેશની અંદર દર સાલ વધતો જાય છે. માટે એને અટકાવનારા અગર તેને કાણમાં રાખનારા ઉપાયો શોધવાની જરૂર છે. તેવા યોગ્ય ઉપાયો કેટલીક શોધખોળથી ને ધધર કૃપાથી મારા અનુભવમાં આવેલા છે. તે ઉપાયો જાણવાથી એ જાતના ઘણા દરદીઓને તથા કેટલાક પૈદ તથા ડાકટરોને ફાયદો થશે એવી ધનિષ્ઠાથી તે પ્રયોગો જણાવવાની રજા લઉં છું.

૧ મીઠી પીશાબના રોગમાં જંગમમાં ચરવાવાળી બકરીનું દુધ પીવાથી ઘણો ફાયદો ચાપ છે. દરરોજ ચાલીસ તોલાથી માંડીને ટાંઢસો તોલા સુધી પોતાની જઠરાગ્નિના જોર પ્રમાણે બકરીનું દુધ પીવું જોઈએ. એ દુધ કાંઈ એકજ વખતે પીવાનું નથી. પણ ત્રણ ત્રણ કલાકે પાંચેર, અડધો શેર, કે શેર દુધ પોતાની રૂચિ પ્રમાણે પીવું જોઈએ. જેમ છુટથી દુધ પીવાય તેમ વધારે ફાયદો ચાપ છે. વધારે દુધ પીવાથી ખોરાક ઓછો ખવાય તો કાંઈ ફીકર નહીં. જે જંગલોમાં જુદી જુદી પ્રજા જાતની વનસ્પતિ થતી હોય તે જંગલમાં ચરનારી બકરીનું દુધ પીવાથી ઘણો વધારે ફાયદો ચાપ છે.

૨ મીઠી પીશાબના રોગ માટે ઘણો ફાયદો કરનારી બીજી દવા એ છે કે, લસણનું સેવન કરવું. એ માટે ચાકભાજીમાં દાળમાં, અટણીમાં ઝિજોરે વસ્તુઓમાં હમેશાં લસણ વાપરવું જોઈએ, એ લસણ કાચું નહીં પણ ઘોમાં અગર તેલમાં તળી નાંખેલું હોવું જોઈએ, અને દરરોજ અરધા તોલાથી એક તોલા સુધી લસણની કળીઓ ખોરાકમાં લેવી જોઈએ. લસણ એવી જોરાવર વસ્તુ છે કે તેથી મીઠી પીશાબના રોગ ઉપર તુરત અસર ચાપ છે, અને થોડા દિવસમાં તેનો ઘણો ફાયદો જણાય છે.

૩ ઇંગ્રીયોને સંસ્કૃતમાં 'ઇચુદી' કહે છે. હિંદમાં 'હિંગાટ' કહે છે. મરાઠીમાં તેને 'હીંગણુ બેટ' કહે છે. બંગાળીમાં તેને 'ઇંગાટ' કહે છે અને ઇંગ્લેન્ડમાં તેને 'ડીલીસ' કહે છે. તે ઇંગ્રીયોના પાકેલાં ડુલ લાઇ તેની ઉપક્રી જાલ કાઢી નાંખવી. એ પછી તે ફળને ત્રણ દિવસ સુધી પાણીમાં બાંજવવા, ત્યાર બાદ તેને ખુબ ઓળી નાંખવા, એટલે તેની ઉપરનો ગરમ પાણીમાં મળી જશે અને હળીયા જુદા પડી જશે, પછી તે પાણીને કપડાંથી ગાળી લેવું, અને તેને ઉકાળવું. પાણી જ્યારે બળી રહેશે ત્યારે તેનો ગરમ જામી જશે, અને દુધમાંથી જેમ માવો નીકળે છે તેમ ઇંગ્રીયોના પાણીમાંથી માવો જોવા લેવાય કરવો. પછી તેની ત્રણ ત્રણ શેનના વજનની ગોળીઓ વાળવી. તે ગોળી દરરોજ એક

સવારે, એક બપોરે, એક સાંજે ને એક રાતે એમ દિવસમાં ચાર ગોળી ખાવી. તે પ્રમાણે કરવાથી એક પખવાડિયાની અંદર મીઠી, પીશાબના રોગમાં ઘણો ફાયદો થાય છે.

૪ મીઠી પીશાબના રોગોને ચોથો અનુભવી ઉપાય કેસુડાનો અર્ક છે. એ અર્ક બનાવવાની રીત નીચે મુજબ.

દશ રતલ તાળાં કેસુડાનાં ફુલ સઘ તેને દશ રતલ પાણીમાં એક દિવસ નીંજી રાખવાં. પછી બીજો દિવસે તેને ચુલા ઉપર મુઠી ખુબ ખાટી નાખવાં. બફાઇ ગયા પછી ઠંડાં પડે ત્યારે તેને ખુબ ચોળી મસળીને નીચોલી લેવાં. એ પછી તે કેસુડાના પાણીને કપડાંથી ગાળી લેવું, અને એ પાણીને અર્ક બનાવવાના વાસણમાં ભરી તેમાંથી અર્ક ખેંચવો. તે અર્કના શીશા ભરી રાખવા તેમાંથી દરરોજ એકથી બે ઓંસ સુધી અર્ક દીવસમાં એ વખત સવારે તથા સાંજે પીવો. તેથી એક અડવાડિયાની અંદર મીઠી પીશાબવાળાઓને બહુ ફાયદો જણાય છે.

કેસુડાં એટલે ખાખરાના વૃક્ષનાં ફુલ, ખાખરાને સંસ્કૃતમાં 'પલાશ' કહે છે, 'બ્રહ્મવૃક્ષ' કહે છે. અને 'રક્ત પ્રપ્પક' કહે છે, હિંદીમાં તેને 'હાઠ', ટેસુ, કેસુ તથા પલાશ' કહે છે. બંગાળામાં તેને 'પલાશ ગાછ' કહે છે. મરાઠીમાં તેને 'પળસ' કહે છે, અને હિંમચલમાં તેને 'ડાહની પ્રાન્ય ઇંમુદીયો' કહે છે, તેના ફુલનું નામ કેસુડાં છે. એ ફુલ શિયાળામાં પોપ, મહા, ફાગણ મહીનામાં થાય છે. તેનો રંગ વૈષ્ણવોના મંદિરમાં દોળીના દિવસોમાં વાપરવામાં આવે છે. તે કેસુડાંને ઉપર મુજબ અર્ક બનાવવો. કહી તાળાં કેસુડાં ન મળે તો સુકરી રાખેલાં કેસુડાં ગાંધીની દુકાને મળે છે તે સઘ તેનો અર્ક બનાવવો, એ કેસુડાં દશ રતલમાં વીસ રતલ પાણી નાખવું ને ઉપર જણાવેલી વિધિ મુજબ તેનો અર્ક ખેંચવો. તે અર્કથી પણ એવોજ ફાયદો થાય છે, પણ તાળાં કેસુડાંનો અર્ક વધારે ફાયદાકારક છે.

આ ચારે જાતની દવા મીઠી પીશાબના રોગમાં અજબ જેવો ફાયદો કરે છે. જો કે એ દવાથી મીઠી પીશાબનો રોગ તદ્દન મટી જશે એવી ખાત્રી હું આપતો નથી, પણ એ દવાઓથી એ રોગ વધતો અટકી જશે તથા ઓછો થઈ જશે, એ નહીં વાત છે. જુદી જુદી પ્રકૃતિના દરદીઓ ઉપર તેની જુદી જુદી અસર થાય તેમાં કંઈ નવાઈ નથી. એટલે દરદીની પ્રકૃતિ પ્રમાણે તથા રોગના બળ પ્રમાણે ઠાપને ચાર આના ફાયદો થાય, ઠાપને આઠ આના ફાયદો થાય, અને ઠાપને બાર આના ફાયદો થાય છે.

આ બધી દવાઓની બીજી મુખ્ય ખુબી એ છે કે, તેની અંદર કંઈ પરેહજ, પાળવાની નથી. સાકર ખાવાની પણ રગ છે, અને મીઠાં ફળ ખાવાની પણ છુટ છે. પણ તેમ છતાં મીઠી પેશાબના દરદીઓને એટલી સૂચના કરવાની જરૂર છે કે, ચોખ્ખા તથા સાકર જેમ ઓછા પ્રમાણમાં ખવાય તેમ સારું. બાકી બીજી કંઈ જાતની પરેહજ રાખવાની જરૂર નથી. એટલુંજ નહીં પણ થોડા થોડા દિવસે થોડું થોડું પોતાને મનગમતું મિષ્ટાન્ન ખાસ ચાદીને ખાવું જોઈએ અને બની શકે તેવું સેજ ખટાસ વાળાં ને મીઠાશવાળાં નારંગી જેવાં રસદાર ફળ હમેશાં વાપરવાં જોઈએ. ને હમેશાં ન બની શકે તે ત્યારે તક મળે ત્યારે પ્રમાણસર વાપરવાં જોઈએ, વધારે પડતું ન ખવાય તે ખાસ સંભાળવું.

બંધુઓ, આજના હુદિબળના અને અનેક જાતના સાધનોવાળા જમાનામાં " અમુક

દવા સારી છે " એમ કહેવાથીજ કાંઈ માની લેવાનું નથી, પણ એ માટે મંપૂર્ણ ખાતરી કરવી નોંધવું. એ ખાતરી કરવાની રીતી એ છે કે, દવા શરૂ કરવાને આગળે દિવસે કાંઈ હોશિયાર ડાક્ટર પાસે પીશાળની તપાસ કરાવવી, અને તેમાં કેટલા ટકા સાકર છે તે જાણી લેવું, એ પછી દવા શરૂ કરવી. દવા ખાધા બાદ પંદર દિવસે પાછો પીશાળ તપાસાવવો, અને તેમાં સાકરનું પ્રમાણ બટયું છે કે નહીં? તે તપાસવું. એ સિવાય દવા શરૂ કરવાને દિવસે પોતાના શરીરનું વજન કરાવવું, અને એક મહીના બાદ પાછું વજન કરાવવું. તે તેમાં કેટલા રતલનો વધારો થયો છે તે જોવું, એ સિવાય દવા શરૂ કરવા અગાઉ બની શકે તો શ્રીમંત દરદીઓએ પોતાનો ફોટો પગવવો, અને મહીના કે બે મહીના દવા ખાધા પછી પાછો પોતાનો ફોટો પગવવો, અને એ બંને ફોટા વચ્ચે ચહેરામાં કેવો ફરફાર ચાય છે તેની તપાસ કરવી. એ સિવાય દવા લેતી વખત શરીરમાં કેટલી રકુરતી રહે છે, કેટલો ખોરાક લેવાય છે, કેવી ઉંધ આવે છે, સ્વભાવ કેવો રહે છે, અને કેટલી વખત પેશાબ કરવા જવું પડે છે. તેની તોંધ રાખવી. આ પ્રમાણે આન રાખીને તપાસ કરવાથી ખાતરી થઈ શકશે કે, એ દવાથી અમુક ટકા સુધારો થયો છે.

એ ચારે દવાઓ દેશી વૈદકમાં તથા ધરણુ પ્રયોગોમાં એવી જાણીતી છે કે તે વાપરવામાં જરા પણ ડરના જેવું નથી. એ ચારે જાતની દવાઓ નાનાં બાળકોને પણ આપી શકાય છે તેમજ એ નિર્દોષ દવાઓનું સાંભો વખત સેવન કરવાથી પણ કાંઈ નુકસાન થતું નથી, અપ્રીણ, ઝેરકાયલાં, વછનામ વિગેરે ઝેરી દવાઓનો ઉપયોગ કર્યા કરતાં આવી સાદી ધરણુ વંશપરંપરાથી આપણા દેશમાં જુદા જુદા રૂપમાં વપરાતી દવાઓનો ઉપયોગ કરવો એ વધારે સારી વાત છે.

આ ચાર પ્રયોગોમાંની કોઈ પણ એક પ્રયોગ કરવાથી મીડી પીશાળવાળાઓને ખચિત થોડા ધણા ફાયદો થાય છે, પણ એક દવાને બદલે બે બે દવાનો પ્રયોગ સાથે આવે તો ધણો વધારે ફાયદો થાય છે. જેમકે, ઇંગોરીયાની ગોળીઓની સાથે બકરીનું દુધ પણ લેવાય તો તેથી ધણો ફાયદો થાય છે, અને કેસુડાના અર્કની સાથે ઇંગોરીયાની ગોળીઓ અગર કસ્ટુરિનું દુધ લેવાય તો તેથી રજુ રજુ ફાયદો થાય છે. રજુ જનને દવાઓ ગુપ્ત ને ગુપ્ત એકજ વખતે લેવી નહીં, તેની વચ્ચે ઓછામાં ઓછું એક કલાકનું અંતર રાખવું. બે દવા કરતાં વધારે જાતની દવા એક દિવસમાં નહીં વાપરવી નોંધવું.

આ ચાર પ્રયોગો સિવાય મીડી પીશાળના રોગનો પાંચમો કુદરતી ઉપાય એ છે કે, એ જાતના રોગવાળાઓએ પોતાના શરીરની ચકિતના પ્રમાણમાં કસરત કરવી નોંધવું, અને તેમાં પણ ખાસ કરીને બે ત્રણ માઇલ પગે ચાલવાની કસરત કરવી નોંધવું, પગે ચાલવાથી મીડી પીશાળના રોગમાં ધણો ફાયદો થાય છે. તેમજ કળા બદલાવાથી અને મુસાફરી કરવાથી પણ મીડી પીશાળના રોગમાં બહુ જલદીથી ચમત્કારિક અસર થાય છે. માટે એ દરદવાળાઓએ જેમ જન તેમ પગે ચાલીને મુસાફરી કરવી નોંધવું. ખાવાપીવામાં બહુ સખ્ત પરેહી ન પાળવી નોંધવું પણ સાધારણ પરેહી તો રાખવીજ નોંધવું, અને જેમ જન તેમ આનંદમાં રહેવાય તેમ કરવું નોંધવું, તથા એ રોગનો બંધ મનમાંથી ઓછો થાય તેવા ઉપાયો કરવા નોંધવું. ને તેવા બિચારામાં મનને રોકિયું રાખવું નોંધવું. બે એ પ્રમાણે કરવાની સગવડ હોય ને એ પ્રમાણે કરતાં આવડે તો મીડી પીશાળનો

મંદાન રોગ કાષુમાં આવી જાય છે, અને તે રોગ દુઃખ દષ્ટ શકતો નથી. જોકે તે તદન નાશુદયતો નથી, છતાં પણ તેમાંથી ઉત્પન્ન થતી નળનાઈ મટી જાય છે. બેચેની મટી જાય છે, અને તેનો ભય ઓછો થઈ જાય છે, તેથી સુખ પૂર્વક જીવંતી ભોગવી શકાય છે. અને એવા ભયંકર દરદમાં એટલો કષ્ટો યામ એ કાંઈ નાની મુની વાત નથી. મારે આ સહેલી, સાદી, અને આપંણા દેશમાં હજારો વરસ થયાં વપરાતી દવાઓનો લાભ લેવા હું એ જાતના દરદીઓને ભલામણ કરું છું.

કાંઈ પણ સાહેબોએ એ જાતની દવાઓ મારી પાસે મંગાવવાની તસ્દી લેવી નહીં. કારણ કે દવાઓ બનાવવી ને વચવી એ મારું કામ નથી. નવા નવા પ્રયોગો શોધવા ને જાહેર કરવા એ મારું કામ છે. દવાઓ મારે તો કાંઈ જાણીતાં ખાતાઓની મદદ લેવી જોઈએ. આ દવાઓ સંબંધી કાંઈ દરદીને કાંઈ વિશેષ ખુશાસો પૂછવો હોય તો ખુશીથી એ ખુશાસો કરવામાં આવશે, એ મારે કાંઈ પણ પૈસા લેવામાં આવશે નહીં.

મીઠી પીણાખના કાંઈ દરદીઓને અમર કાંઈ વેદ ડાકટરને આ જાતના દરદમાં ઉપદ્રી ચાર દવાઓનો ઉપયોગ કરવાં સંબંધી કાંઈ વધારે માહિતી હોય તે જો આ માસિકદ્વારા પ્રજાને જણાવશે તો ઉપકાર થશે.

ઘગથુ દેશી ઓશડીઆં.

(દર્શાવનાર-આર્યવેદ મયારામ મુંદરજી.)

સિંબડા—લીંબડાનાં વૃક્ષને સર્વ કાંઈ જાણે છે. લીંબડાનાં પાન ૨૧ અને તિખાં (મરી) ૨૧ જળમાં વાટી મેળવી ગળાને સવારે સાંજે ૩ દિવસ પાવાથી સર્વ પ્રકારના તાવ મટે છે. સિંબડાનાં પાન ૨૧ એકલાં ઉપર મુજબ વાટીને અમુક મુક્ત પીવાં જરી રાખવાથી બગડેલું લોહી મુખે છે અને કુદ તથા ઉંદરવા મટે છે, લીંબડાની સિંબોળીનાં મીંજ જળમાં વાટી પોટીશ પેઠે મુકવાથી વજ્ર હરસ મટાડે છે. લીંબડાનાં પાનડાં લટી શુંબડા ઉપર બાંધવાથી શુંબડાને પકવે છે, પકિલાતું શોષન કરે છે અને શોષન ચએલાને રૂનવે છે. સિંબડાની સિંબોળીની મીંજ ૩ ને અપીચુ ૧ રતી એકત્ર જળમાં લટી હરસ ઉપર લગાવવાથી હરસની મુજતથા પીડા, શ્રાવ વિગેરે મટે છે. સિંબડાની સિંબોળીનાં મીંજ તલના તેલ સાથે લટી મેળવી લગાવવાથી ખસ, લુખસ, ખરજ, શીજસ વિગેરે મટે છે. તેમજ ૩-૩મીંજ સવાર સાંજ જળમાં લટી, તેટલાં તિખાં તે સાથે વાટીને પાવાથી તાવ વિકાર ને ત્વચારોગ, શીજસ, ને ઉંદરવા વિગેરે મટે છે. બચ્ચાને તેની ઉંમર મુજબ વિભાગ કરીને પવાય છે.

કીડામારી—કીડામારી ચોમાસામાં ખેતરામાં થાય છે. તે આસો માસમાં બેળી કરી સુકવી ખાંડી તેનું ચુરણ કરવું. તે ૩ થી ૪ દિવસ મુધી બબે પહોરે બબે વાલ પાણીમાં પાવાથી તે વડે સર્વ પ્રકારના તાવ મટે છે. નાની ઉંમરનાને ઉંમર મુજબ દર વર્ષે એક એક ધઉંબાર લેખીને આપવું. આ ચુરણ સાથે તેટલું મરીનું ચુરણ ઉમેરી ઉપર મુજબ દેવાથી વધુ શુણ કરે છે, કીડામારીને આકડાનાં પાન વાટી, શરીરે ખરડ કરવાથી પણ તેવો ૧ ખરડ નિત્ય કરવો. તેવા ૪ ખરડ શરીરે કરવાથી પણ તાવ મટે છે. આ ખરડ ૧ થી ૨ પહોર રાખી પછી ઉના પાણી વડે રનાન કરે તોય ઠીક છે.

અન્નમા—અન્નમા ૩. ૧ ભાર પાણીમાં, રાતરે પલાળવા અને તે સવારે તેજ પાણીમાં યોળવા, પછી તે સાથે ફરીની ગાંધી નેટલો ગોળ. મેળવી ગળીને તે પાણી સવારમાં તાવ વાળાને પાવું. તેમ ૩-૪ દિવસ પાવાથી સર્વ પ્રકારના તાવ મટે છે.

કલુંસો—કલુંસાનાં પતિમાં બળરે ગાંધીને ત્યાં મળે છે. તે બહુ ઠંડો હોય છે. તે સોલો ન હોય તેવો તાળો લેવો. તેને તાવડી ઉપર રાખી સેકવો. પછી તેનું ચુરણ કરવું. અને તેના નેટલાં સાજાનાં ફુલ (આષકાભેનિટ ઓફ સોડા) મેળવવા. આ ચુરણ બળે પહેરે દુકાની બાર જળ વડે આપવાથી તાવ, મોળ, ઉલટી, પિત્ત વિગેરે મટે છે, કુખ લાગે છે તે તાવ વિગેરેથી યજ્ઞેડી મંદાગ્નિ તથા નબળાઈ વિગેરે લાખડતોળ મટે છે. કરીયાતાના, ગોળાના, સિંબડાના અને અતિ વિષના પશુ આવાજ ગુણ છે.

દારૂડી—દારૂડીના છોડ તળાવ અને ખેતરોમાં ચોમાસા પછી શીયાળામાં થાય છે. તેને ડોડવાં ન આવ્યાં હોય ત્યાંજ કુણી લાવી ખાડણીમાં સાંભેલા વડે કચરી નીચેવી ગળી તેનો રસ બકડીયામાં પકવી માવો (ધન) કાઢવો. તે સવાર સાંજ વાલ વાલ મધમાં ચટાડવાથી પેશાબનાં સર્વ દરદ બનવા, દાઢ, અને હરસ વિગેરે મટે છે, ઝાડો સાફ આવે છે. કબજીઅત મટે છે. ઇચ્છુ તાવ દૂર થાય છે. સિવર (યકૃત) સુધરે છે, કમળો મટે છે. આ માવો ૧ ઘઉંબાર દુધના ૧ ટીપા સાથે મેળવી આંખમાં જરા જરા આંજવાથી તથા બાહર આંખને ફરતો ચોપડવાથી આવેલી આંખ તથા વાવણુ ને દૂધ મટે છે. ગુંદ-ડીઆં ગુંબડાં ઉપર તથા સિલાં ખરજવાં ઉપર ચોપડવાથી તેને સુકવે છે ને મટાડે છે. ત્વચા રોગને કુખ પશુ મટે છે. દારૂડીનાં બીજ તેલમાં વાટી ચોપડવાથી કુખરા અને ખસ મટે છે. સિંછુ રસમાં વાટી ચોપડવાથી દાદર ને ખર્જવાં તથા રવેત ને કરોળીઆ અને ગુંદરીયા ગુંબડાં વિગેરે મટાડે છે.

કોરીંગણી—આ વનસ્પતિ પશુ દારૂડીની પેઠે ચોમાસાની આખરે ને શીયાળામાં થાય છે. કોરીંગણીના ડોડવાનો રસ લરનિંગળ ગુંબડાને લગાવવાથી તેને રૂજવે છે, કોષ્ઠ તેને મધ સાથે મેળવીને લગાવે છે. કોરીંગણીના ડોડવાના રસ સાથે પાંચ દાણા મરીના અને તેનાથી ત્રમણું મધ મેળવી તે આંગળી આંગળી ચટાડવાથી કફના મુંઝારાનો ચિકણો કફ મોક્ષો કરે છે ને બડખાડે બાહર કાઢે છે. કડરીંગણીનાં મૂળ ને તિખાં વાટીને પાવાથી તાવ તથા કફ મટે છે.

દંદગજ—આ દવા ગાંધીને ત્યાં મળે છે. તે ગીરમાં કાળા કડાની કડાણી નામની સિંગોનાં બીજ છે. તે જરા સેકી ચુરણ કરી રાખવું. તે ૩. ૦૧ ભાર, સવાર સાંજ ઘાસવડે કાંઈ દિવસ લેવાથી કબજીઅત, હરસ, મંદાગ્નિ, મરડો-સંમહશી અને તાવ મટે છે. શીંગસ પશુ મટે છે. કોષ્ઠ દહો સાથે મેળવીને ખાય છે.

અતિવિષ—આને કોષ્ઠ અતિવિષની કળી એમ પશુ કહે છે તે ચંપાની જાતિના છોડનાં મૂળ છે. ખેતરાવ મોથની પેઠે વિદેશમાં (કોસ્મીર, નેપાળ, વિગેરેમાં) થાય છે. તે પડતર રહેતાં સળી (સડી) બળે છે. જેથી તેની અસર રહેવા તેને ટંકણખારના પાણીમાં બોળી સુકવી પછી તાવડીમાં જરા સેકી લેવી. જેથી તે સડયા (સળ્યા) વિના લાંબો વખત અવિદૂત રહે છે. આ બાળક માટે માત્રા જેવી છે. તે ચણા ચણા નેટલી સવાર સાંજ બાળકને પાવાથી તેના તાવ, કઢાકા, મરડા, કરમ, વાયું ને નબળાઈ વિગેરે મટે છે.

અપૂર્ણ.

રસૌષધો.

(અનુસંધાન ભાતિકથી).

શ્રી રામરસ—ગંધક, પારો, નેપાળાના મીઠા એ ત્રણે શુદ્ધ કરતાં સરખે ભાગે લેવાં અને તે સર્વની બરાબર મરી લેવાં એ સર્વને દંતિમૂલના ઉકાળામાં એક પહેર સુધી ઘુંટી તૈયાર કરવું પછી તેમાંથી બે રતીભાર આપવાથી થળ, આફરો, આમજ્વર એ સર્વને જ્વર મટાડે છે.

નવજ્વરાકુશ—પારો, ગંધક, હીંગ, નેપાળાના ખી એ સર્વને એક કરતાં ખીભું બમણું એ પ્રમાણમાં લઇને દંતિ મૂળના ઉકાળામાં ઘુંટીને તૈયાર કરવું પછી તેમાંથી પાણી અથવા સાકરની સાથે એક રતી ભાર દવા દિવસે આપવાથી નવજ્વર તરત આવેલા તાવને મટાડે છે.

પ્રવંદ રસ—પારો, ગંધક અને વજનાગને સરખે ભાગે લઈ બે પહેર સુધી ઘુંટીને નગોડના રસની એકધીસવાર ભાવના દહીં તૈયાર કરવું તેમાંથી એક તલપુર દવા આદાના રસ સાથે આપવાથી નવજ્વરને મટાડે છે. અને જો આ દવા ખાધા પછી અમુકજી થાય તો રોગીના માથા ઉપર તેલ અથવા ઊંચ ચોળવી.

વૈષ્ણવાયવદો—ગંધક ૪ માસા, પારો ૪ માસા એ બંનેને ઘુંટી કળાવી કરી કઢવું. સુઈ ૧૦ માસા મેળવીને સર્વને ઘુંટી નાનાં-વાડકારેલાના રસની અથવા ત્રિફળાના ઉકાળાની ભાવના દહ મગ મગ જોડી ગોળાઓ બનાવવી. પછી દોષવું બળ જોઈ કારેલાના પાનના રસની સાથે એકથી ચાર ગોળા કમથી આપી ઉપર ગરમ પાણી પાવાથી થળ, નવજ્વર, પાંડુ, અરુચિ, સોજા, વિગેરેને મટાડે છે. જુલાબ લાગે તો દહીંને ભાત ખાવો.

અગ્નિકુમારરસ—મરી, વજ, કક, નાગરોધાય એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ તેની બરાબર વજનાગ લઈ આદાના રસમાં ઘુંટી રતી રતીની ગોળાઓ બનાવવી. પછી તેમાંથી એક ગોળા, સુંઠને મદમાં ધસીને તેના અનુપાતથી ખાવાથી આમજ્વર મટે છે. આદાનો રસ અથવા નગોડના રસ સાથે ખાવાથી કક જ્વર મટે છે અને આદાના ઉકાળા સાથે ખાવાથી સજેખમ મટે છે, હર્વાંગ સાથે ખાવાથી મંદાગ્નિ અને દસ મૂળની સાથે પીવાથી સોજા મટી જાય છે, સુંઠની સાથે ખાવાથી સંગ્રહણી, નાગરોધાયના ઉકાળા સાથે ખાના અતિસાર-ઝાડા, ધાણા અને સુંઠના ઉકાળા સાથે ખાવાથી આમાતિસાર અને ઈન્દ્રજ્વરના ઉકાળામાં મદ નાંખી તેની સાથે ખાવાથી પકવાતીસાર, પીપરને આદાના રસની સાથે ખાવાથી સંધિપાતજ્વર અને બેડી ભોંય રીંગણીના રસની સાથે ખાવાથી ખાંસી, તેલ અને ગોળની સાથે ખાવાથી ચિત્ત સ્વસ્થ થાય છે અને રોગોનો આમ દોષ શાંત થાય છે. આ અગ્નિ કુમાર રસ જડેલી અગ્નિને વધારે છે.

રતનગિરી રસ—પારો, ગંધક, તાંબાની બમ્મ, અક્ષક બમ્મ, સોનાની બમ્મ સર્વે સરખે ભાગે લઈ તે સર્વના વજનથી અર્ધાવજને લોહ લખ્મ લેવી અને લોહ બમ્મથી અર્ધાવજને વૈદાન્ત બમ્મ લેઈ બાંગરાના રસમાં ઘુંટી પર્પટી રસની માફક પકાવવી અને સુઈ કરેલી વસ્તુઓને જુદી જુદી ભાવના આપવી, પછી સરગવો, અરકુસી, નગોડ, વજ,

ચિત્રક, બંગરો, ગોરખ મુઠી, બેયરીંગણી, ગળો, અરણી, અગધીઓ, બાહરી, (ભરમી) કક, અને કુંવારતું પાકું એઓના રસોમાં જુદી જુદી તથ્ય તથ્ય બાવના આપીને પછી વાસણમાં ધાલી લધુ પુટમાં વાલુકાયત્ર દ્વારા ચંત્રમાં બંધ કરીને પકવીને ઠંડુ થયે કઢી ચુર્ણ કરવું તેમાંથી અડદના દાણાના પ્રમાણથી નવજવરમાં આપવાથી નવ જવર મટે છે. પીપર ને ધાણાના ચુર્ણની સાથે ખાવાથી એ કઢીમાં નવજવર મટે છે. આ રત્નગીરી રસ યોગવાદી છે.

મતાપ મર્તિન્દ્ર રસ—વજનાગ, હીંગ, નેપાળો, ટંકણ એ સર્વ એક પછી એક ધુંટી એકત્ર કરી ધુંટવાથી બને છે. એની માત્રા ૧ રતીની છે તેને ખાવાથી દુરતજ જવર ઉતરે છે.

વન્દ્યેશ્વર રસ—પારો, ગંધક, વજનાગ, તાંબાની બખ એ સર્વને આદાના રસમાં એક પહોર સુધી ધુટી પછી નગોડના રસમાં સાતવાર ધુંટી પછી તેમાંથી એક રતીભાર રસ આદાના રસની સાથે આપવાથી કણ્થારમાં વાતજવર, કફજવર, પિત્તજવર, કન્દ-જવર, સન્નિપાતજવર એ સર્વનો નાશ થાય છે. એ દવા ખાધને ઠંડા પાણીમાં નદાતું નોખે અને તરસ લાગે તો દુધ કે અજળાનો રસ પીવો અને સુખટ તથા અગરનો લેપ કરવો એકાએક આ દવા સર્વ પ્રકારના તાવને મટાડવામાં ઉત્તમ છે.

વૈદક દુચકાઓ.

ત્રોદા ઉપરના ખીલ નાથુદ કરવાના ઉપાયો.

૧ પોટાસ કારબોનેટના કડકાને ગુલાબજળમાં નાંખી રાતે છાપરા ઉપર અગર તો અગાસીમાં હવામાં ખુલ્લ રાખવા. સવારમાં તેમાં બદામતું તેલ સદરકુ મીઠાણ સફેદ રંગતું દુધ જેવું થાય તેટલા પ્રમાણમાં નાંખવું. આ મિશ્રણને મ્હોડા ઉપર લગાવવાથી જીવાનીમાં જ્વા ખીલો નાથુદ થાય છે.

૨ મકના લોટને શીરકામાં મેળવી પાતળી લાદી જેવું એકરસ કરી મ્હો ઉપર સ-આવવાથી ખીલ મટી જાય છે.

ત્રોદર માટે અકસીર ઉપાયો.

૧ દારશીંગરના કુસ જેને પરિગતકને નામે ઓળખે છે તે આડના પાંદડા લેધ તે પાંદડાનો નીચેનો ભાગ જે બરછટ હોય છે તે પાંદડા દાદર થયેલા ભાગ ઉપર ઘસવા અને તેનો રસ હાથવડે પાંદડા મસળાવે કઢી દાદર થએલા ભાગ ઉપર ચોપડવો. આ રીતે કરવાથી દિવસ વધુમાં મટી જાય છે.

શરીર ઉપરના વાળ નાથુદ કરવાના ઉપાયો:—*

૧ કળીચુનો અને શદ્દચુરેટ ઓફ પોટાસ એ બન્નેને સરખે ભાગે મેળવી પાણીમાં

* શરીર ઉપરના વાળ નાથુદ કરવાના ઘણા ઉપાયો છે પરંતુ તેમાંના ઘણા ખરામાં કસ્ટાલ જેવી ઓળેનો ઉપયોગ થતો હોવાથી ડાઘ પશુ જાતની તેવી નુકસાનની ધાસ્તી રાખ્યા શીવાય તેવા ઉપાયો જાહેરમાં મુક્યા છે.

તેની પાતળી લાદી જેવું મીઠાણું બનાવી તે મીઠાણું શરીર ઉપર લગાવવાથી ફક્ત થોડી જ મીનીટમાં વાળ ખરી પડે છે.

૨ સલ્ફ્યુરેટ ઓફ બેરીઅમને પાણીમાં સારી રીતે ઓગાળી તે પાણીમાં થોડું મેંદા નાંખી તેનું લાદી માફક પાતળું મીઠાણું કરી શરીર ઉપર લગાવવું આથી પણ જુદા મીનીટમાં વાળ ખરી પડે છે.

સાપના એરના સરસ અને અકસિર ઉપાયો:—

૧ કાચા કદાને હુંદી નાંખી તેમાં પુષ્કળ ખારં ચામ ત્યાં સુધી મીઠું નાંખીને કે ચુમરની લુગદી સાપના ડંસ ઉપર બાંધવી. એક લુગદી લીલા રંગની યર્ષ નળ એટલે તે કાદી નાંખી ઉપર પ્રમાણેની બીજી લુગદી તૈયાર કરી બાંધવી તે પણ લીલા રંગની યર્ષ નળ એટલે કાદી નાંખવી. આ પ્રમાણે તે લીલા રંગની યર્ષ નળી બંધ ચામ ત્યાં સુધી વખતો વખત લુગદીઓ મુક્યા કરવી આથી સાપ કરેલા માણસને અવશ્ય ફાયદો થશે.

૨ સાપના ડંસ ઉપર કૃષ્ણ તુળસીના પાનનો રસ નવટાંક સુધી પાવો તથા કૃષ્ણ તુળસીના પાન ચરણવાર્ષા—દાંત સ્વચ્છ થોડી ગયા હોય તો નાકે વાટે કૃષ્ણ તુળસીના પાનનો રસ પાવો, અને હાથ અને પગનાં તળીયાં ઉપર કૃષ્ણ તુળસીના પાનનો રસ ચોપડવાથી સાપ કરેલા આદમીને સારો ફાયદો થશે.

કોલેરા તથા ત્વેના જેવા પ્રકારના ઝાડા ઉઘટી ચામ ત્યારે કરવા યોગ્ય તોટાક્ષીક ઉપાય:—કુંગળીનો રસ ૩ ગા ભાર, કપુરનો અર્ક ટીપાં ૨, આદાનો રસ ૩: ૧ ગા ભાર આ મીઠાણું તૈયાર કરી દર અડધા કલાકે થોડા પ્રમાણમાં આપતા જવું. દરેક ઘટ્ટાં ચામ એટલે દવાનો વખત લંગાવી પ્રમાણ કમી કરતા જવું આથી અવશ્ય સારો ફાયદો થશે. લીંગનો અર્ક ન મળે તો ચોખ્ખી લીંગ ચોખાના દાણા જેટલી ચાલશે.

મદુધા નિવાસી.

ફાય—કંકમાળ પ્લેગ—આ રોગ ઉપર લસણની કળીયો તો ૧ થી ૨ ભાર સુધી પીમાં તળીને ખાવાથી મટે છે. કંકમાળની કે પ્લેગની ગાંઠ ઉપર લસણનો રસ ચોપડવાથી મટી જાય છે. (એક અમેરીકન પ્રેક્ટર).

સાપના ડંખનો અનુભવી ઉપાય—એક માણસને મોટા કાગાતરો એરી સાપ કરડ્યો હતો અને એર ચડતું હતું. તેને ડંખ આપી પછી અર્ધ કલાકે વાંકણી કંટોલીને કંદ આથરે દોઢેક તોલા જેટલો પાણીમાં વાટીને પાઈ દેવાથી બે ત્રણ મીનીટ સખત ઉઘટી યર્ષ, પછી બીજી ઉઘટી યર્ષ અને દરેક મીનીટમાં સાપનું એર ઉતરી ગયું.

વળી સાપના એર ઉપર કાપીનદનો દહી વાટીને જેથી ચાર તોલા સુધી પાવાથી, તે અંકોલીનાં મૂળ વાટીને પાવાથી સાપનું એર તુરત ઉતરી જાય છે. તેમજ ખાખરાનાં મૂળ ઉપરની હાત્ર વાટી તેના તાંબે રસ ચારથી દસ તોલા સુધી પાવાથી સાપનું એર ઉતરી જાય છે. (પરીવાર).

ત્રિકાળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની ઉત્તમ તક, પહેલી આવૃત્તિ ખપી ગઈ.

બીજી આવૃત્તિ ધોડાજ વખતમા બહાર પડશે.

ભવિષ્યવેત્તા.

તમારે જૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની દરકાર જાણવી હોય, કાળ ફાળ, અના-
જના ભાવ, વરસાદ વરસસે કે કેમ ? દરેક માણસની જીંદગીના સુખદુઃખનો અહેવાલ, ક્ષેત્રો
ધોધો કરવાથી કાયદો થાય વિગેરે દરકાર જાણવાની જાણતાં શીખવું હોય, ન્યોતિષ શાસ્ત્ર
સામુદ્રિકશાસ્ત્ર, સ્વરોધ્ય શાસ્ત્ર, અને રમણ શાસ્ત્રમાં નિપુણ બનવું હોય તોજ આ મંગલો.

આ પુસ્તકનો દરેક માણસ લાભ લે. તેટલા માટે પુસ્તકના કદ, કાગળ, બાઇન્ડીંગ
અને પુસ્તક બનાવવામાં ચયેલી તન, મન અને ધનની મહેનત તથા ખર્ચ સામું
ન જોતાં માત્ર કીર્તિ ૩. ૩-૦-૦ રાખી છે પો. ૦-૩-૦ ગ્રહ. પો. સોનેરી પૃષ્ઠ.
જડા ગ્લેઝ કાગળ.

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે.

અવરથાપક. લાગ્નેય રીસીસાઇ—અમદાવાદ.

રૂ. ૨૫ ખર્ચતા ન મળે તે પુસ્તક માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ માંજ તૈયાર છે.

સરવૈ, રેવન્યુ અને ફોજદારી કાયદાનું જીથ.

બીજી આવૃત્તિ.

આ પુસ્તકમાં ઇંડીઅન પીનકોડની અગત્યની કક્ષો. ફોર્મીનલ પ્રોસીજર કોડ, ડી-
અઇટ પોલીસ એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, ડાયા એક્ટ, લેન્ડરેવન્યુ કોડ, તે ઉપર ચયેલી
રૂલ, મામલતદાર કોર્ટ એક્ટ, રેકર્ડ એક્ટ રાઇટસ એક્ટ, ગામના નમુના, તાલુકાના નમુના,
સરવૈની રૂલ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરની રૂલ, અરીજનો એક્ટ, આમદારી એક્ટ, મીઠાનો
એક્ટ, વતન એક્ટ વિગેરે ૨૦ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે. દરેક માણસે હાથમાં
પાસે રાખવા લાયક અને ઘણું જ ઉપયોગી છે. જેના સંબંધમાં સેક્રેટરી વિદ્વાનોનાં
સર્ટીફિકેટ મળ્યાં છે.

જો અભિપ્રાયો રમણ સંકોચથી આપી શક્યા નથી. પુસ્તકની કિંમત રૂ. ૧-૮-૦
પો. રૂ. ૦-૩-૦ જેઠાલાલ દેવશંકર દવે. અ. અમદાવાદ. (અનુરાત)

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ લો અને ૨ જો.

આ પુસ્તકો હાલમાંજ બહાર પડ્યાં છે છતાં તે એકદમ યોગ્ય વખતમાં ખપી
જવા આવી છે તેજ તેની લોકપ્રિયતા અને ઉત્કૃષ્ટ સિદ્ધ કરી બતાવે છે.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે એવા ઔષધો આપવામાં આવ્યા છે. આ ઔષધો
અક્ષરી વનસ્પતિમાંથી તે શી રીતે બનાવતાં તથા કઈ દવા કયા કયા રોગ મટાડે છે તે
તથા લાખો, માતાઓ, ગુટિકાઓ વિગેરે દવા કઈ કઈ વનસ્પતિની કેવી રીતે બનાવવી
તે દરેક સમજી શકે તે ગમગે જુજરાની ભાષામાં ચરક, સુશ્રુત, વાગબટ, ચારમ્બર,
ભાવપ્રકાશ અને નિર્ઘટ જેવા મહાન ગ્રંથોમાંથી લખવામાં આવ્યું છે. આ પુસ્તક રૂ. ૫)
ના વૈદક પુસ્તકની બરાબરી કરી શકે છે. પુસ્તકની કિંમત દરેક ભાગની માત્ર રૂ. ૦-૧૨-૦
પો. રૂ. ૦-૩-૦ બંનેની સાથે રૂ. ૧. ૧.

વૈદક ભાગ ૧ મંગલો તે વાંચી જેનાં વૈદક સંબંધી તે ઘણું સારું જ્ઞાન આપે છે
અને આ ૫૪ વર્ગી તેનો બીજો ભાગ એક નકલ વી. પી. થી મોકલશે.

લી. રમણ દરજી મ. નાગવપુર-કચ્છમહાર.

લખો—જેઠાલાલ દેવશંકર દવે—અમદાવાદ.

માસ્ટર ઑફ નોલેજ.

આ નામનું પુસ્તક ચોડાજ વખતમા જહા પડશે, તે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ સારી રીતે વખતાં વાંચના આવડે તેવું ઈંગ્રેજી, મરાઠી, હિંદી, ગુજરાતી, બંગાળી અને સંસ્કૃત થીબી શક છે ગમે તેવા માણસ હશે તો પણ આ પુસ્તક ઉપરથી માત્ર ૭ માસ-માસ ઉપરની ભાષાઓનું જ્ઞાન સારી રીતે મેળવી શકશે, માસ્ટરની જરૂર પડતી નથી. તેની કીમત માત્ર રૂ. ૫૦, પણ અગાઉ નામ નોંધાવનારને માત્ર રૂ. ૩૦ પડશે.

અમારા તરફથી ચોડા વખતમાં આ ઉપયોગી

સીહિતશિક્ષા

નામનું એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક પ્રગટ થશે.

આ પુસ્તકની અદર સીઓનું કર્તવ્ય સુ છે, સીઓની માતા, પિતા, ભાઈ, પતિ, અને બાળકો પ્રત્યે શી થી ફરજ છે, સીઓએ ગૃહમાંજ સ્વર્ગનું સુખ અનુભવવું હોય પોતાના બાળકના અને પતિના રોગો તમામ સીઓનું જ્ઞાન તે દર કરવાના રહેલા ધરણી ધ્યાને ઉપરાંત અનેક વિષયોને આ પુસ્તકમાં દાખલ કરેલા છે. તેના દરેક મનુષ્યે આકલક ધર્મ પુસ્તક પોતાની પાસે રાખવું જોઈએ તે દરેક મનુષ્યને પુરૂષ અને સ્ત્રી ગમે તેને ધણુંજ ઉપયોગી અથ પડશે તેની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ પો. ૦-૩-૦ પણ અગાઉથી આકલક યજ્ઞ હાલ માત્ર નામ નોંધાવનારને તે માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ માત્ર મળશે

અધિપતિ ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

દેવે કેમીકલ વર્કસની કિમતી દવાઓ.

ગરીબ અને તનગર તમામને ખર્ચ પુરૂષત્વ દેનાર.

રાજવંશી યાકુતી—રાજ રજવાડા અને ધનવાન માણસો માટે શક્તિના અમુલ્ય દવા જેની કીમત દસ દશ, પદર પદર રૂપિયા કેટલાં વર્ષો લે છે તેજ યાકુતી શુદ્ધ વનસ્પતિનીજ બનાવી અને ડબ્બી ૧ની માત્ર રૂ. ૫૦૦ દિરત નથી છે, ધાતુગતના તમામ રોગ મટાડી ખર્ચ પુરૂષાતન આપે છે આ મુળધમા ૬ જનરો સરદારશહેરો મળ્યા છે. માત્ર વાપરી ખાતી કરવા લલામણ છે, ગમે તેવા નપુલકપણને પ્રાપ્ત પુરૂષ ખર્ચ પુરૂષત્વ મેળવી યુવાની બોગવે છે

નપુલકવારી છેલ્લ—ગુલ્મ બાગની કમજોરી દુર કરી નપુલકપણ મટાડી ખર્ચ પુરૂષાતન આપી અખુટ શક્તિ આપી પુરૂષત્વ પ્રાપ્ત કરાવે છે. ડબ્બીની કી. રૂ. ૨-૦-૦ પો. ૦-૪-૦ હજારો દરદીઓએ પ્રયોજી મેળવ્યો છે માટે ખાતી કરવા લલામણ છે.

વન્ય રોગ નિવારણ ગુટિકા—મગાવી ઉપયોગ કરો, માત્ર એકવાર દર્મ ધરી અઢા રાખી આજેજ વન્યગુટિકા મગાવી, અને વાપરો. નિરાશ ન થાવ એકવાર અનુભવ તો કરો. આ અનુલવ સાચાજ પડશે અને આ વન્યગુટિકા થી અવશ્ય તમારી સ્ત્રીને પ્રત્ય ચગે આ એક નિર્મોલ્ય વાત ગણી કાઢી નાંખશો નહિ, જે કારણથી સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરી શકતી નથી તેને આ દવા મટાડીગર્ભ રચાન મર્ભ ધારણ કરી શકે તેવું બનાવે છે ડબ્બી ૧ ની કીમત રૂ. ૪-૦-૦ પો. ૬-૪-૦

લુલાખની ગોળી—માત્ર બે ગોળી ખાવાથી લુલાખ થાય છે. જેટલી ગોળી ખામ તેથી એક વધારે જોટલા લુલાખ થાય, ગળધરી બળતી નથી, સુખ સ્વાસ્થ્ય થાય છે. પેટમાં અમળાટ થતો નથી નાના બાળકને ૮ ગોળી ૭ ના ગોળીથી સુખ લુલાખ થાય છે ડબ્બીની કી. ૦-૮-૦.

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

તમામ રોગને મટાડી અખૂટ શક્તિ આપનાર.

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા.

યી તમામ રોગ મટે છે એટલુંજ નહિ પણ તે નપુષકને ખરૂં પુરુષાતન આપી પહેલવાન અને પુષ્ટ બનાવી વિષની વૃદ્ધિ કરી વિજળીક શક્તિ આપે છે. એ ઉપરાંત આ દવાથી તમામ ભાતના રોગ મટે છે. કેઈ પણ રોગ થયો કે માત્ર બે ગોળી તેની સાથેના છાપલા અનુપાન સાથે આપી કે તુલતજ તે રોગ મટે છે. અનુભવ સિદ્ધ અને અકસીર છે. કી. ડબ્લી ૧ ના ૩. ૩ પો. ૦-૩-૦

નપુષકને ખરૂં પુરુષાતન આપનાર આ એકજ દવા વિજળી નીવડી છે.

આપની સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા મેં ખાધી છે અને તે ધણીજ સારી છે અને તે તમામ રોગને મટાડે છે તેવો મેં અનુભવ કર્યો છે તે દરેક માણસે એકેક ડબ્લી ધરમાં રાખવાથી દાકતર કે વૈદની જરૂર પડતી નથી. શીવરાહર કાશીરામ-સીંગાપોર.

પત, વિષ્ફોટક જેવા ગરમીના તમામ રોગ મટાડી પુષ્ટ કરનાર

વિષ્ફોટક મસા ચાંદી પીલ્સ.

આ દવાથી ખરાબ રસ્તે જવાથી કે એવાજે ખીજા કારણથી પુરુષ તેમજ સ્ત્રીને લાગુ થતો વિષ્ફોટક તથા પત રોગ કે જે અસાધ્ય ગરમીનો રોગ મનાય છે તે જે રોગથી આખા શરીર ઉપર ચક્રામા પડી રસી વધા કરે છે અને હાથ પગનાં ટેરવાં ખરી જાય છે જે ધણી ધણી દવાઓ થયા છતાં મટતો નથી તે રોગ તેમજ ચાંદી, ટાકી, ઉપદશ, નાસુર, પત, કંઠમાળ વિગેરે ગરમીના તમામ રોગ એકદમ મટે છે ધણી માણસોના અસાધ્ય રોગો આ દવાથી મટ્યા છે. જેણે હળવો દરદીઓને કાપડો આપ્યો છે તેવી આ એક અનુભવ કરેલી વિષ્ફોટક ગુટિકા એકવાર અનુભવ કરવા મનાવા અને રોગને નિર્મૂળ કરો. પંદર દિવસમાં આરામ થાય છે, ડબ્લીની કી ૩ ૨-૦-૦ પો. ૦-૪-૦

કામરસ ગુટિકા—આ દવા કે જે નાણુક સ્ત્રીઓને વારંવાર મર્લ રહેવાથી શરીરનો બાધી અસાધ્ય થઇ જાય છે અને તેથી મર્લખાત જેવા મહા બચકર દુ.ખ તથા શરીરને મરણુ વૃત્ત પીગા આપે છે તેમજ માટે બનાવી છે. આ દવાનું સેવન કરવાથી પોતાના ધણી સાથે સંભોગ યવા છતાં પણ સ્ત્રીને મર્લ રહેતો નથી, અને તેથી પોતાનુ નાણુક શરીર મજબુત રાખી શકે છે કી. ૩ ૫

જય ગુટિકા—આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી સ્ત્રીઓના સુખ રોગો મટાડી અટકાવ લાવે છે. એટલે જે સ્ત્રી રજસ્વળા થતી ન હોય તેને તેમજ જેને બધે ત્રણ ત્રણ માસ સુધી અટકાવ આવતો ન હોય તેઓ આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી રજસ્વળા થાય કી. ૨-૧).

ખરજવાનો મલમ—ખરજનુ અને હાડગલીર મુળમાંથી મટે છે સાચુથી ઘોઈ આ મલમ દિવસમાં ત્રણ વખત લેવો કી. ૦-૮-૦. દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

આનંદવટી—જો તેણુ અજીરણ, ચુંક, ખાધુ ન પચ્યુ, બાકરો, નળખા વાધુ અને જોતો મટાડી ખાધુ પચાવી જઠરાગ્નિ પ્રદિપ્ત કરી ઝાડો ખુલાસે લાવે છે આ. ૧ની કી ૩. ૧-૦-૦.

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

દરેક ઘરમાં એક ઉપયોગી વસ્તુ તરીકે રાખવા લાયક.

વૈદક શિક્ષક.

આ નામનું એક ઉપયોગી પુસ્તક અમારા તરફથી યોગ્ય વખતમાં બહાર પડશે. આ પુસ્તક ગરીબ અને તવગર દરેક માણસને ઉપયોગી માય અને નુકસાન અને ખર્ચથી દરેક માણસ ખચે તે અર્થેજ લખવામાં આવ્યું છે.

આયુર્વેદ વૈદક સંબંધના શ્રી ચરક, સુશ્રુત, વાગભટ્ટ માધવ નિઝાન, નિષંદ, શાર-મધર, ભાવપ્રકાશ, યોગ રતનાકર, રસ રત્નસમુચ્ચય વિગેરે અનેક ઉપયોગી અને મહત્વના ગ્રંથો છે. આ ઉપરાંત વૈદકનાં યુનાની પુસ્તકો કે જે હુઈ હીપીગો લખેલાં છે અને તેમાં ઉપયોગી વૈદક દુયકાઓનો સંગ્રહ હોય છે તેનું તેમજ પાશ્ચિમાત્ય વૈદક વિદ્યા કે જે આજે પણ ભાગે પ્રમાણભૂત ગણાય છે. ડોક્ટરો તેજ દવાથી પોતાના સંપૂર્ણ કારભાર ચલાવી દરદીઓને સાજા કરી શકે છે. તે વિષેનાં મેટરીઆ મેડિકા જેવાં ઉત્તમ પુસ્તકોનું દોહન કરી તેમની એલોપેથી, હોમીયાપેથી, બાયોકેમીક વિગેરે સર્વની એકત્રતાનું વર્ણન કરવા અંકજ વૈદ હકીમ કે ડોક્ટરને ત્રણ વિદ્યાનું જ્ઞાન થાય એટલુથી આ પુસ્તક બનાવ્યું છે.

ઉપરાંત દરેક રોગ, તે ઓળખવાની રીત રોગની પરિક્ષા, તે રોગ ચલાવનાં ધારણા અને તેમાં સપ્રમાણ આયુર્વેદી, યુનાની અને અંગરેજ ઔષધો આપવામાં આવ્યા છે.

ઉપરાંત આયુર્વેદિય ક્વાથો, સુર્લો, ગુટિકાઓ, લખો, રસો, શુંગળ, આસવો, અવ-લેહો, પાકો, મુરખ્યા, અન્નનો, તૈલો, ધૂતો અને યુનાની નુરખાઓ. ઈંગ્લીશ ટીચરો, એસેન્સો, એરીકો, અને ઓકો ઉપરાંત ધણી અંગ્રેજ દવાઓની બનાવટો અને રોગવાર પ્રીક્ટીપશનો આપવામાં આવ્યાં છે. આમ, આયુર્વેદી, યુનાની અને ઈંગ્લીશ દવાઓનું એકત્રપણું બરાબર રીતે વણવવામાં આવ્યું છે.

આ એકસુંજ પુસ્તક ખરીદવાથી આયુર્વેદના તમામ પુસ્તકોનું જ્ઞાન યુનાની વૈદક વિદ્યાનું અને પાશ્ચિમાત્ય વૈદકનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન યઈ શકે છે દરેક મનુષ્યે આ પુસ્તક ઘરમાં રાખવુંજ જોઈએ. દરેક વૈદ ડોક્ટર અને હકીમે જો સંપૂર્ણ જ્ઞાન મેળવવું હોય તો તેમણે આ પુસ્તકના આદક ચતુર જોઈએ. આ પુસ્તકની કીમત રૂ. ૪ છે, પો. ૦-૮-૦ છે, છતાં પણ તેના અગાઉથી આદક ચનાર પાસેથી રૂ. ૪ લેવામાં આવશે.

દ્રવ્યવાન થવા ઇચ્છનાર સજ્જનો આટે યોગ્ય વખતમાં બહાર પડશે.

ધનવાન.

આ નામનું પુસ્તક મંગાવો. જે યોગ્ય વખતમાં બહાર પડશે. જે વાંચી તે પ્રમાણે અનુભવ કરવાથી અવરમ તમે ધનવાન થશો. આજેજ આદકમાં નામ દાખલ કરાવે.

તેની અંદર દરેક માણસ ધનવાન શી રીતે થાય, ગમે તો ગરીબ હોય કે તવગર હોય તોપણ તે પૈસા શી રીતે મેળવી શકે તે આટે અનેક ઉપાયો યોગ્યવામાં આવ્યા છે.

તેમાં હજારો હજારો, હુન્તર કળાઓ કે જે ઘેર બની શકે તેવા જુદી જુદી જાતના વ્યાપારો કેવી રીતે કરવા, ધંધો કેવી રીતે વધારે વધે અને તેવાજ હજારો વિષયો ઉપરાંત મંપૂર્ણ હકિકતો તેમાં દ્રષ્ટાંત સહિત આવશે. તેની અંદર જે જે ઉપાયો સેવવાથી આજે મનુષ્યો ધનવાન થયા છે તે તે તમામ ઉપાયો તેમાં સરળ રીતે આપવામાં આવ્યા છે, અને તે દરેક માણસ સરળ રીતે અનુભવમાં ઉતારી શકશે કે જેથી કરીને અવરમ ધનવાન થશે કીમત માત્ર રૂ. ૩-૦-૦ પાકું પુકું, એક કાગળો અને સુંદર પાઈન્ડીંગ અગાઉથી આદક ચનાર પાસેથી માત્ર રૂ. ૨-૦-૦ લઈશું.

જોડાણા દેવરાંકર દવે—અમદાવાદ

વધરાવળ ગુટિકા—આની દરોજ બમે ગોળા દીવેલ રા. ૧) ભાર સાથે ખાવી. સવાર તથા સાંજ બે વખત આ દવા આધારી વધરાવળ, અંતરડાનું ઉતરવું અંતરગળ અને સંરક્ષ ગાંઠ મટે છે. ઘણી અકસિર છે ડબીની કી. ર. ૨) ચોપડવાનો મલમ કી. ૦-૮-૦. સવાર સાંજ આ દવા ચોપડવી. કી. ૦-૮-૦.

બરોજ નિવારણ ગુટિકા—પેટનું કુલી જવું, બરોજની ગાંઠ, પાંદુરાગ કમળો અને કમળો મટાડી લોહી શુદ્ધ કરે છે. સવારમાં બે ગોળા ખાવી. ડબીની કી. ર. ૧)

દમ યાસ નિવારણ ગુટિકા—દમ, યાસ, કફ અને ઉદરસ ઉપર અકસિર નીવડી છે. રોજ સવારમાં બે ગોળા મદ તથા સાંજ સાથે ખાવી. ડબીની કી. ર. ૩)

કોઠ નિવારણ ગુટિકા—આ દવાથી ધોળા કોઠ મટે છે. બે ગોળા સાંજે ગળે તથા ખાવગીના રસમાં ખાવી. મરચાં, તેલ, આંબલી ખાવી નહી. ડબી. ૧ ની. કિ' ર. ૩). પા. ૦-૪-૦. ચોપડવાનો મલમ—ડબીની કી. ૦-૮-૦.

ધા તેલ—વામવાથી ચપેલો ધા અને ચાંદા તથા ગુમડાં મટી રૂઝ લાવે છે. આ તેલ વાગેલા જખમ ઉપર લગાવી ઉપર રૂ દાખી ખરો બાંધવો. બા. ૧ની કી. ૦-૪-૦.

પેન હર બામ—આ દવાથી માથાનો દુઃખાવો, વા, હાથ પગના સજ્જા, સંધિવા, કળાર અને ગુળ મટે છે. દુઃખતા ભાગ પર ધસવું. બા. ૧ની કી. ૦-૮-૦.

મુરમો—આંખના તમામ રોગ મટાડી તેજ વધારે છે, ફુલ જારી અને રતધિળા પછું મટે છે. તોલાની કી. રા. ૧)

આંખના ટીપાં—આમ્મોરોસ—દુઃખવા આવેલી આંખો મટે છે. કી. ૦-૪-૦.

દવેતું બાલમૃત—બાળકોના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે. રોજ બે ટીપાં દિવસમાં ત્રણ વખત નવટાંકથી પાંચેર દુધ સાથે પાવા. કી. ૦-૮-૦.

નેત્રકુલ નિવારણ ગુટિકા—ત્રણ વરસ સુધીનું કુલ આ ગોળા આંખવાથી મટે છે. સવાર તથા સાંજ બે વખત ગોળા પાણી સાથે ધસી આંખમાં આંખની. વળી જાંખ, જારી અને પડળ મટે છે. ડ. ની. કી. ર. ૧).

મમેહપીલ્સ—દરોજ બે ગોળા મદ સાથે ખાવાથી તમામ પ્રકારના પ્રમેહ, પથરી, મુત્રના રોગો મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે કી. ર ૨-૦-૦

હરસ નિવારણ તેલ—હરસ ઉપર લમાવવાથી વગર ઈજાએ હરસ ખરી પડે છે. રૂઝ દિવસ સુધી આ દવા રૂઝ ગુમડાં મેળા હરસ કમળોગળી જોડી બળાત્ર બળાત્રી નથી અને પંદર દિવસે હરસ ચીમળાઈને ખરી પડે છે. એક અળખળી પમાડે તેવું તેલ છે. બા. ૧ ની કી. ર. ૧. અને હરસ ગુટિકા ખાવાથી હરસ મટે છે. કી. ર. ૩

દીલ પસંદ વોટર—મુખ ઉપર જીવાનીમાં ચતા ખીલ, મસા, અને કરોળીઆ મટાડી મુખનો મ્દેશ આકર્ષક અને શુભાખી બનાવી સૈદ્ધર્થતા આપે છે. કી. ર. ૦૧

દવેનો દાદરનો મલમ—બમે તેવી દાદર લાલ કે કાળી મટે છે તે શરી મતી નથી દાદરપર મલમ રોજ ધસવો. ડબીની કી. ૦-૪-૦.

દવેતું એગ્યુમીક્ચર—તમામ પ્રકારના તાવને માટે અકસિર ધક્કાજ સવાર બપોર અને સાંજ ત્રણ વખત પાણી સાથે ચમચી ચમચી દવા પીવી. રમે તેવો તાવ મટશે. બા. ૧ ની કી. ર. ૦-૧૨-૦ ડઝન બા. ની કી. ર. ૭).

દવેતું કંદુ સોરપ—દમ, યાસ, ખાંસી, કફ અને ઉદરસ મટાડે છે. રોજ ત્રણ વખત અર્ધી ચમચો દુધ સાથે પીવું. કી. ર. ૧

માથાનો પાવડ—માત્ર બે ચપટી મુખવાથી માથું હનરી જાય છે. ડબીની કી. ર. ૦૧
દવે દેમીકલ વડેસ—અમદાવાદ.

JIVAN

જીવન

जीवन

તે આજ છે કે જે ઔપધના સેવનથી રૂઢ અવન રૂપિ જીવાન બન્યા હતા.

તે હતામ દેશી વનસ્પતિનું બને છે. તેમાં એક પશુ તુકશાનકારક વસ્તુ આવતી નથી. તે સ્વાદિષ્ટ અને નિર્ભય છે, તે પુરુષ, શ્રી અને બાળક સર્વના રોગોને જલમૂળથી મટાડે છે. નખળાઈ, પાંડુ, ખાંસી, ક્ષય, સંઘ્રહણી, મરડો, અસ્થિપિત્ત વગેરે દોષ, નયુષકપણું તથા ધાતુવિકારના દરદો મટાડી વિધ્ અને રક્તિ આપનામાં તે આ એકજ દવા સર્વોત્તમ અને નિર્ભય નિવડી છે. મગજનું કામ કરનારા માટે તે એક ઉત્તમ રસાયન છે. બુદ્ધિ, યાદશક્તિ અને ક્રાંતિને વધારે છે. ડાયાની કી. રૂ. ૧-૮-૦ એક વાર વાપરી ખાતી કરવા બલામજુ છે.

રકત શોધક—દેશીસારસાપરેલા.

આ પ્રવાહી દવા દેશી તાજી વનસ્પતિમાંથી બનાવવામાં આવે છે. લોહી બીગીડ તથા ચામડીના તમામ દર્દોમાં આ દવા અકસીર નીવડેલ છે. ઉપદ્રવ એટલે ગરમીના અને લોહી બીગીડના અનેક વિકારોને મટાડી લોહી સુધારે છે. ઉપદ્રવના સાંધા, ગળાની ગાંઠો, નાસર, બગાંદર, વિરોધક, ચાંદી, ચાંદી, મજુ વગેરેને મટાડી રૂઢ લાવે છે. કિંમત યીથીનો રૂ. ૧.) ચાર ખાટકીના રૂ. ૩-૦-૦

દ્રાક્ષાસવ—આ 'દ્રાક્ષાસવ' તે ખાસ ગુણ પામનદ્રિયા, લોહી તથા રક્તિ વધારવાનો છે. અતિ ક્ષીણ યક્ષેલા દરદોને આપવાથી તે એકદમ કુશીઆરીમાં આવે છે. લોહીની મઠ પડેલી ગતિને વધારી છાતીને જોર આપે છે. છાતીનો દુઃખાવો, હૃદયનો રોગ (કિંમત), ખાંસી તથા ક્ષયમાં સારી મદદ કરે છે. શ્વેત, સુક, ઉષ્ણ, આદ્રો, ગોળો, અને ઝાડનો કબજો વગેરે પામનની વિક્રિયાના દરદોને મટાડી ખોરાકને પચાવે એનકીલર અને પોટવાઇનની બરાબરી કરનાર આ એક જ દેશી દવા છે. તેમાં બીલનિશો આવતો નથી. આ દ્રાક્ષાસવ દારૂના વ્યસનમાં કુબળા અને ક્ષીણના પામતાં લુસોને બચાવી તેમને તદુરસ્ત બનાવે છે. રતલ ૧ નો રૂ. ૧-૮-૦

દેવેનું વાલવિનાશક તેલ—આ એક અનુપમી પમાડે તેવું તેલ છે. તેનાથી બળતી નથી, ચામડી કાળા પડતી નથી તેમજ ખરાબ વાસ આવતી નથી, પરંતુ વાળ કાઢવાની જગ્યા ઉપર લગાવવાથી તે જગ્યાના વાળ વગર અડચણે એક મીનીટમાં ખરી પડે છે, અને ચામડી સાફ જણાય છે. ઉપરાંત લીંછી ઉતારે છે, ખસ દાદર અને ખરજીનું મટાડે છે. બા. ૧ની કી. ૦-૮-૦ ત્રણ બા. ૧ની કી. ૧-૪-૦ પો. ૦-૪-૦.

ક્ષય નિવારણ મુદિકા—ક્ષય એટલે શરીર ઘસાતું આશુ હોય તે ઘસારાને અટકાવી શરીરમાં દોષત બરવા માટે આ ગોળાઓ ઘણીજ અકસીર બાલમ પડેલી છે. તેની સાથે તે નીચેના દરદોને મટાડી રહે છે.

છાતીની નખળાઈ, હૃદય એટલે હાર્ટનો ચડકો, ફેફસાંની નખળાઈ, શ્વાસ તથા ખાંસી, જીર્ણાવ તેમજ ક્ષય સાથેના તાવ, મગજની અશક્તિને મટાડી જ્ઞાન તંત્રોને જોર આપે છે. સામાન્ય રીતે શરીરના ત્રણે દોષને સમાનનામાં લાગીને ઘણાંક દરદોની સાતિ કરે છે. કિંમત ગોળા ૧૦૦ ની ડાયાની રૂ. ૩-૦-૦

હૈર ગ્રો ઓઇલ—રાજને મજાન બનાવી લાંબા વધારે છે. માથાના ખોડાથી ઉંડરીથી કે ટાલથી વાળ ન કમતા હોય તે આ તેલને ઉપયોગ કરવાથી વાળ હોગે છે, ફાટી મુજુ જ્યાં વાળ ન ઉગતા હોય ત્યાં આ તેલ લગાવવાથી વાળ હોગે છે. લાંબા અને કાળા બમર જેવા સુવાળા અને નરમ રેશમ જેવા વાળ વધારવાની પ્રચ્છા રાખનાર શ્રી પુરુષ આ તેલનો અનુભવ કરવા ખાસ બલામજુ છે. તેની બનાવટ ગાસતેલીઆ તેવની નથી પણ ચોખ્ખા તલના તેલની છે જેથી માથામાં તુકશાન ન કરતાં ઠંડક આપે છે. વળા સુખ-ધર્મમાં પણ બરપુર છે. બા. ૧ની કી. રૂ. ૧-૦-૦. દેવે કેમીકલ વર્ક્સ—અમદાવાદ.

દવે કેમીકલ વર્ક્સ. અહમદાવાદ.

પ્રોપ્રાયટર

જેઝાલાલ દેવશંકર દવે તંત્રી ધામ્યોદય. અમરાવાદ.

આ ફારમસીમાં બનતી દવાઓનો સરકારમાં રજીસ્ટર થયેલ

પોતાને, પોતાના સ્ત્રી છોકરાંને કે સબધીઓને કોઈ પણ રોગ થયો હાય, વેદો અને ડોક્ટરોની દવાઓ કરી કરીને ચાકવા છતાં પણ કોઈ શુભ થયો ન હોય, અને જાહેર ખર્ચે વાંચી દર્દી મગાવી પૈસાની ખર્ચાદી કરી હોય છતાં પણ રોગ ન મટતો હોય તો મહારાણુ નરિ, હિમત દારી જતી નરિ. પરંતુ પોતાના તે તમામ દરદની દવાકલ અમને લખી જણાવવી કે જેથી અમે તે દરદ મટે તેની માલુમ અને ઉપાયો શ્રેષ્ઠ એમાં મફત લખી મોકલીશું.

સ્ત્રીઓના કે પુરોના યુગ દરદો વિશે અમને લખી જણાવતા કાંઈ પણ શકા કરવી નરિ. ફારમસી તે પત્રો અને ખાસ ખાનગીજ સંખવામાં આવે છે અને તેના અસરકારક ઉપાયો બતાવવામાં આવે છે.

આ ફારમસીનાં ઔષધો સર્વત્ર લોકપ્રિય થયાં છે

JIVAN. જીવન જીવન

॥ यस्य प्रयोगात् च्यवनोऽमृतं पुनर्युवा ॥ चरक

જે ઔષધના સેવનથી વૃદ્ધ અવનમુનિ જીવન જેવા બળવાન થયા હતા

તે નીચેનાં કારણોથી સર્વોત્તમ હોવાનો દાવો કરે છે.

- ૧ આ જીવન જીવનથી મજબૂતી ઉત્તમ દેવી વસ્ત્રપ્રતિજ્ઞાનું બને છે
- ૨ આ જીવન એક પણ નુકસાનકારક વસ્તુ રહિત હોવાનો દાવો કરે છે
- ૩ આ જીવન આદિત હોવાની સાથે નિર્ભયપણે વાપરી શકાય છે
- ૪ આ જીવન પુરુષો, સ્ત્રીઓ તેમજ બાળકો સર્વને શુભ કરવાવાળું છે.
- ૫ આ જીવન ધીરજથી સેવવાથી તે રોગ મટાડી આગમ્ય આપે છે.

નુકસાન શરીરના જીવ જીવ વિગરો પર અસર કરનારી દવાઓ તો ઘણી છે, તથાપિ શરીરના મુખ્યમુખ્ય વિકારોને નિયંત્રિત કરવામાં શરીરમાં નિરોગીપણાનાં તત્વો વધારવામાં, પ્રકૃતિને સમાન યોગમાં લાવી, શોષી, વીર્ય તથા શક્તિ ભરવામાં અને નબળાઈ, પાંડુ, ખાસી, કાશ, સંઘર્ષણી, મરો, અમ્લપિત્ત વધારો, નપુસકત્વ તથા ધાતુવિગરના દરદો મટાડવામાં

આ જીવનની ખરેખરી કરનાર એક પાણુ દવા નથી.

કિંમત—૧—૨૦૦૦ રૂપિયા ૧—૮—૦ ચો ૦—૫—૦

અમદાવાદથી વકીલ મી બાઈસાલભાઈ એમ. બી. એલ. એલ. બી. લખે છે કે જીવન પણ પૌષ્ટિક છે

અરો (સીધ) થી કામેદાર નયુરાંમ લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી ફાયદો થયો છે. મુખ્યપૌષ્ટિકી જી. એન. દીવનાલાલ લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી મારું શરીર રક્ષણ થયું છે આવા અનેક અભિપ્રાય મળ્યા છે

દવે કેમીકલ વર્ક્સ—અમદાવાદ

विस्फोटक पील्स.

આ ગોળાઓથી વિશ્વોદક, મસા, ચાંદી સરીર પર ગરમીના ચક્રમાં પડી જવા, ઉપદંશ અને ગરમીના તમામ ગેર તથા ખન પશુ મટે છે. અમે તેવી દવા કરી કરીને ચાક્યા છતાં ન મટે તો તુરત મંગાવો. હજારો દરદીને ફાયદો થયો છે. ડબ્બી ૧ ની કી. રૂ. ૨.

સચારમાં બે ગાળા મદ સાકર સાથે ખાવી.

મુંબઈથી મુથાર મકન વહેલ
લાખે છે કે, મને થયેલ ગરમીને રાત્રિ વિ-
શ્રાંતક પડી દવાઓ કરવા છતાં ન મટ્યો
તે તમારી દવાથી મટ્યો છે માટે ૧ પીછ
૩મી વી. પી. થી મોકલો.

प्रमेह पील्स.

આ દ્વારા ત્રીજા જાનના પરમીયા,
અને સાકરીઆ-મીટા-મનેદ પશુ મટે છે.
ઉપરાંત પેશામના દરદો, મૂતકચ્છ, મૂત-
ધાત, પેશામે ધાલ બગરી, પેશામે ધાતુ
જની, કાંકરી અને પચરી પશુ મટે છે.
ક્રમી ૧ તી કી. ૩. ૨.

સવારમાં બે ગેંગા મદ સાકર સાથે
ખાતી. ગરમ પદાર્થો ન ખાવા.

ખડે (સીંધ) થી કામેશર નયુરામ
સખે છે કે, આપની પ્રમેદ પીત્તથી બુનો
પ્રમેદ મટયો છે ઘણી દવાઓ દસ્તાથી
નિસ્સર થયેલા અને પસા છુટી પડેલા પજુ
આ દવાથી આરામ થયો છે મા'ે ખીજી
ડબ્બી વી. પી. થી મોકલે.

प्लीहा पील्स.

આ દવાથી બરોમ, પાકુમેગ સરીર
પીગું પરી નર્મ યોગી પુણી જેવું થવું, ક-
મજો, કમળી, દરેગમા ચપલા લોડીનો
નમાવ, મંદામિ, અને કમેગના બીજ દોડો
તથા દાયપગને પેટના યોગ મટે છે. માત્ર
૧ થી ૪ ગોળી દુધ સાથે કે, સાયોડીના
ઊંઘાસાથે દિવસમા બે કે ત્રણ વખત લેવી.
૩ બી ૧ ની ડો. ૩. ૧)

दम-निवारण गुट्टि.

હમનો રોગ આ દવાથી મટે છે. અને
લેલી અસાધ્ય દમ, ઉદરસ, ખાસી, હેઝી,
અને શ્વાસ ઉપર આ દવા અસિર છે.
૨૫ની ૧ ની કી. ૩. ૩. દરરોગ સવાર,
બપોર અને સાંજે એકથી ગોળી મદ સાથે ખાવી.

શોલાપુરથી નારવુલ ત્રીકમલ હામે
 છે કે આપની દમની દ્વાથી મને થયેલ
 દમનો વ્યાપિ નિર્મૂળ થયો છે તેથી હ-
 પકાર માનીએ છીએ.

हरस नाशक गुटि.

અમે તેવા મુકા કે દુઝા કરસ, જુના
કે નવા હોય, બહુ બહુ ઉપાયો કર્યાં ન
મટના હોય તો આ દવા જરૂર વાપરો
આ દવાથી તમામ પ્રકારના કરસ મટે છે .
અનુભવ સિદ્ધ ઉપાય છે, ૬થી ૧ ની ડી. ૩. ૩.
સ્વાસ્થ્યમાં બે ગોળી છાસ સાથે ખાંડી.
જરમ પદાર્થો ન ખાવા.

હાલ તેજ-આ તેજ દરમિયાન ઉપર સમા-
વવાથી દરમિયાન વચ્ચે જાય, વચ્ચે બગત-
રાએ પંદર દીવસે ખરી પડે છે. બાટલી
૧ ની દી. ૩. ૧.

દેવામાંથી દેશરમણ મેળખાય અને હો
કે, અને યોગ દરમિયાન દરેક પક્ષ ઉપાધ
કરવા છતાં ન મટવાથી નિરાશ યોગી
પણ, તમારી દવાથી નિર્ભર થયું છે તેથી
ઉપદેશ માનું ખું.

प्रदर पील्स.

શ્રીચોને ગુણ ભાગભાષી, પાત જની,
પામ્બો વરેલું કે લોહી વરેલું, લોહી ના,
ચપો દોષ તે તેને તથા રક્તપ્ર-૨ તથા શ્વેત
પ્રદરને આ દવા ખાનીથી મટાડે છે. ડોઝ
૧ ની કી. ૩. ૨.

સવારમાં ચોખાના ઘેવર્ગમજૂ બને
સાદર સાથે બે ગોળા ખાવી

મુળાધારી દેવવજ્ર નાસ્ત્રવજ્ર લખે છે કે, જા દવાથી મારી સ્ત્રીને થયેલ લોહિત્વા, પ્રદર જન્ય દવાઓ કરતા જ્યાં ન મરતે હતા તે મરી ગયો છે માટે ઉપકર સા- નીએ હીએ.

ક્ષય નિવારણ ગુટ્ટિ.

શરીરમાં કયેલ અસાધ્ય ગણાતો ક્ષય રોગ આ દવાથી મટે છે. શરીર સુકાઈ મળું હોય, ખવાતું ન હોય અને દહાડે દહાડે શરીર મળતું હોય, અશક્ત થતું હોય, જાતીની, હલ્કની, દેહસાની નળખાઈ, શ્વાસ, ખાંસી, જર્ણુ તાવ અને ક્ષયને મટાડી કાવત આપે છે. ૩મી ૧ ની કી. ૩ ૩

૩વાથી નારણ ઉકા લખે છે કે, આપની ક્ષયની દવા થઈ અકસિર નીવડી છે જેથી હું આભાર માનું છું. અને એ જાળવત હું મારા મિત્રને લલામણુ કરું છું.

રજવંશી યાકુતિ.

ધાતુગત તમામ રોગો મટાડી, ખરૂં પુરુષાતન અને શક્તિ આપી, વીર્યને વધારે કરી, શુભે દિવની શિથિલતા મટાડી સતેજ કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ છે નપુષકપણાને પ્રાપ્ત મનુષ્યોને આશિર્વાદ સમાન છે. ૩મી ૧ ની કી. ૩ ૫.

નપુષકત્વારિ લેપ.

આ લેપ શુભ ભાગ ઉપર લગાવવાથી શુભે દિવ સતેજ થાય છે અને નપુષકપણુ મટી ખરી જીવાની પ્રાપ્ત થાય છે.

૩મી ૩મી ૧ ની ૩. ૩.

સંગ્રહણી પીલ્સ.

આ દવાથી મંઝરણી મટે છે, વારંવાર આડા થવા, ખાધું ન પચવું, અગ્નિ, શરીર જળી જવું, વિગેરે દરદો મટાડી, સંધરણીને નાશ કરી શક્તિને આપે છે. તમામ પ્રકારના ઝાડા મટાડે છે ૩મી ૧ ની કી. ૩ ૨-૦-૦

યેવતમથથી ખોળા જમાલ અબ્દુલ્લા લખે છે કે, મારા એક મિત્રને મંઝરણીનો રોગ થયો હતો, અને પાણી ધાવ્યું હતું તે આપની દવાથી મટ્યું છે

વાતહર પીલ્સ.

ગમે તેવો વા, મેં પવા, પક્ષાઘાત, હાથ પમડું રહી જવું, સજીકા નાંખવા વિગેરે ત

મામ પ્રકારના વા આ દવાથી મટી શકે છે. સવારમાં બે ગોળી દુધ અને દીવેલ સાથે ખાલી. ૩મી ૧ ની કી. ૩ ૨.

વાતારિ લેપ.

વા ઉપર આ લેપ ચોપડવાથી વા મટી જાય છે. ૩મી ૧ ની કી. ૩. ૦૧.

વધરાવલ પીલ્સ.

સારથુ ગાંઠ, વધરાવળ, આંતરડું ઉતરવું, અતરણ-આ દવાનો આલુ ઉપયોગ સખવાથી ૧ માસમાં મટે છે

રોજ સવારમાં બે ગોળી દીવેલ અને દુધ સાથે લેવી ૩મી ૧ ની કી. ૩. ૨.

વધરાવલ લેપ.

આ લેપ વધરાવળ કે સારથુગાંઠ ઉપર ચોપડવાથી મટે છે ૩મીની કી. ૩ ૧)

ટોનીક પીલ્સ.

ધાતુગત વિકારો મટાડી, વીર્યની વૃદ્ધિ કરી, પુરુષત્વ આપે છે હાથ મળતું કળતર, માથાનો દુ.ખાવો, કેડો ફાટરી અને ઇંદિયની શિથિલતાને મટાડી યુવાન જેવું બળ આપે છે ૩મી ૧ ની કી. ૩ ૧

સવારે ૧ ગોળી દુધ સાથે, ખપેરે ૧ ગોળી જમ્યા પછી અને સાંજે એક ગોળી સુતી વખતે ખાઈ ઉપર દુધ પીવું.

ફીવર પીલ્સ.

ગમે તેવા, ટાંટીઆ, ઉનીઆ, એકાંતરીઆ, રોજનો, અને ચોથીઆ તાવને માટે આ દવા ઉત્તમ છે

ગમે તેવો જીનો અગર નવો તાવ આ દવાથી મટી જાય છે

માત્રા ૧ થી ૪ ગોળી સાકર સાથે દર ત્રણ ત્રણ કલાકે લેવી. ૩મી ૧ ની કી. ૩. ૧-૦-૦

ઉન્માદહર પીલ્સ.

ગાંડપણ, વાર્ન, ચકરી, મૂગીવાયુ, અપ્રમાદ, મૂર્છા ફિટ્ટીરીઆ વિગેરે દરદો આ દવાથી મટે છે

સવાર સાંજ બે ગોળી દુધ સાથે ખાલી. ૩મી ૧ ની કી. ૩. ૨

કોલમ્બોધી મહેમતુલા અમૃત
 લખે છે કે, આરા લાઇ ગઈ. યજ ગયેલો
 તેને આપની ઉન્માદર પીલ્લથી કાયદો
 થયો છે.

કુદર પીલ્સ.

આ દવાથી કોલ મટે છે ધોળા કે સાલ
 કોલ મરી આમડી આપી લાય છે સવાર-
 સાંજ બે ગોળા દૂધ સાથે લેવી. ૩થી ૧ની
 કી ૩. ૩

કુદર લેપ.

આ લેપ કોલ ઉપર ચોપડવાથી ધોળા
 કોલ મરી આમડી આવે છે. કી. ૩. ૧.

ગુલાબની ગોળી.

આ ગોળીઓથી ગળામાં લાલ કે
 મરધરી બળની નથી, પીણાચુંડા થતા નથી
 અને બેચેની વગર જેટલો ગોળી ખાય તેથી
 બમણા પુલાખ થાય છે. અને મળ સાફ
 થાય છે. માત્ર ૧ થી ૪ ગોળી પાણી સાથે
 આપવી નાનાં છોકરાને ૧ થી ૨ ગોળી.
 ૩થી ૧ની કી. ૦-૮-૦.

સાચા મોતીનો સૂરમો

આખરું તેજ વધારી આંખોનો દરદો
 મટાડી આંખોમાં કંટક આવે છે. તોલા ૧
 ની કી. ૩. ૧.

માયાનો પાવડર

આ પાવડરથી દુખવા આવેલું માથું,
 આંધામીમી અને મગજનો તપાસ માત્ર
 એક ચપટી મુંઝવણની સાથેજ મટે છે. ૩થી
 ૧ની કી. ૦-૮-૦.

સરજવાનો મલમ.

મગે તેવું મુકું કે વીખું ખમખતું મગે
 તેટલું લુટું દર્દો તો પળું તે તણ લાડમ-
 બીર આ દવાઓ મટે છે. ખમખવાની દવા
 કરી કરીને થાકેલા દોષ તેમને અજમાવવા
 બલામજુ છે. ૩થી ૧ની કી. ૦-૮-૦

આ કમનવાસ જેવું એકાદથી લખે
 છે કે તમારી ખમખવાની દવાથી મારું ખ-
 મખતું મટી ગયું છે. માટે બીજી વાડખ
 મોકલો.

વીંછીની દવા.

મગે તેવો વીંછી કરડયો તરો તો પળું
 આ દવાનું એક ટીપુ ડંખપર મુંઝવણની
 સાથેજ વીંછી ઉતરી જાય છે. ૦-૪-૦

મરડાની ગોળી.

ઝાડો અને મરડા આ ગોળીઓથી
 મટે છે. મગે તો લોચી કે પડ ઝાડે પડું
 દરો કે પાળા ઝાડા થતા હશે તોપણ આ
 દવાથી પુરતજ ઝાડા અને મરડા મરી જાય
 છે. માત્ર ૨ થી ૩ ગોળી દીન સાથે ખાલી
 ૩થી ૩થી ૧ની કી. ૦-૮-૦

આઈ દ્રોસ.

દુખવા આવેલી આંખોને આ દવા
 એકજ દિવસમાં મટાડે છે. ૩થી ૧ની કી.
 ૦-૪-૦. મગેટીમાં આંખમાં નાંખવી.

દંત મંજન.

દંત દુખવા દોષ, દાવડા દોષ, દંતમાં
 સળકા નાંખવા દોષ, અચાળું પ્રહુ દોષ,
 અને દંત વરેલા પડી જતા દોષ તો આ
 દંતમંજન દાવજુ કરી વખતે દંતે ધસ-
 વાથી દંતનાં તણામ દરો, સળકા અને
 અચાળાં મટાડી. દંતને ગમજુન કરે છે.
 ૩થી ૧ની કી. ૦-૮-૦

દાદરનો મલમ.

મગે તેવી, પાવ કે કાળી તાલ, પળું
 પલું હિલકા કરડયો તરો તો પડી કોષ તો
 પળું તે આ મલમથી માત્ર એકજ દિવ-
 સમાં મટે છે આ મલમ દરો મટે તમ-
 બાણ છે, લામ કે જગાસા તમગી નથી કે
 તમગી દાળો પડી નથી તમગે ચોપડ-
 ડાથી કંડક વગે છે કી. ૦-૪-૦

સોનમદથી ધોખતમ રિતસાંજ લખે
 છે કે તમારી દાગની દવાથી તમારે મરી
 ગયું છે માટે બીજી ૩થી ૧. પં. થા મોકલો

લસની દવા.

મગે તેજ ખમ કોળા અને મુખમાં આ
 દવા ચોપડવાનું મરી જાય છે, ૩થી ૧
 ની કી. ૦-૪-૦

આનંદવટી.

ખાધું ન પચતું, અટકતું, બૂખ ન લાગતી, અગ્નિ, આદર, ગોગા ચઢવો, છાતીએ બળતરા, તળમધે વાયુ, બંધાય, વિગેરે દરદી મટાડે છે. બખતે ઉપાડે છે, ખાધું પચવે છે. અને દસ સાદ અને નિયમસર થાય છે. ડબી ૧ ની દી. ૩. ૧

સવારમાં ૧ ગોળી પાણી સાથે ખાવી બપોરે અને સાંજે જમ્યા પછી એકેડી ગોળી ખાવી.

અફીળનાશક ગુટિ.

અફીળીઓને આ દવા એક માસ ખાવાથી અશીજ છોડાવે છે કેમી દવા કે અફીજ ખાવાની જરૂર નથી. અફીજમાં પેસા બરમાદ કરી સર્ગરને તુકટાન કરવા ઇચ્છતા મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી અશીજ છોડાવ લવાય છે. ડબી ૧ ની દી. ૨.

ખીજવાડાથી ગમઅવતાર વખતગમ લખે છે કે આ દવાથી દસ વરમનું અશીજનું બધાનું મા. પચીસ દીવસમાં છુટીયું છે.

જય ગુટિકા.

આ દવાથી જે સ્ત્રીઓને રૂતબાવ-અટકાવ ન આવતો હોય, તેને અટકાવ આવે છે. અનિયમિત અટકાવ આવતો હોય, અને વખતે ૬ થી ૮ દિવસ ને નિયમસર અટકાવ લાવે છે. અને પીડા મટાડે છે. ડબી ૧ ની દી. ૩. ૫

કોલેરા પીલ્સ.

ગમે તેવો કોલેરા, ઝડે, ઉલટી, અને ગોટલા ચઢવા હોય, મળાનું ધકું હોય, તેને આ દવા તુરંત મટાડે છે.

આ મળા ૧ ગોળી દર ગમે દસકે આઠના રસમાં આપવી ડબી ૧ ની દી. ૩. ૧

નેત્ર ફુલહર પીલ્સ.

આંખના પેડુ, યુમ, ઝાખ, ઝારી, પડગ પરગળા, રાધમાપડા અને મોતીઓ પડો હોય તે ને વરસ વાદળાં આ મોતીઓ આગળ મટે છે.

આખના કેમી પછુ રોજ, ખીસ પડવા,

દેવે કેમીકસ વર્કસ—મજાવાદ.

આંખ દુઃખવી, પાંપણે ગળી જતી, વિગેરે વ્યાધિ આ દવાથી મટી તેજને વધારે છે. ડબી ૧ ની દી. ૩. ૧

પાણી સાથે ધમી ૧ ગોળી સાંજે અને સવારે આંખમાં આંખવી.

વંચ્યા પીલ્સ.

ગમે તેવી વંચ્યા સ્ત્રીને-જે સ્ત્રીને પ્રગ થતી ન હોય, એકવાર પ્રગ થઈ પછી પ્રગ થઈ છત્તી ન હોય તેવી વંચ્યા સ્ત્રીને આ દવાનું ગેવન કરવાથી મર્મ ધારણ થાય છે અને પ્રગ થાય છે તે દીર્ઘાયુ થાય છે. ડબીની દી. ૩. ૪

પ્રાંતીજતી મોતી દસમુખરામ અનયાગમ લખે છે કે તમારી વંચ્યા પીલ્સથી મારી સ્ત્રીને બીતકુલ પ્રગ થતી નહોતી તે તમારી વંચ્યા પીલ્સથી ધર્મ છે તેથી તમારા આભાર માનીએ ઝીએ.

કામરસ ગુટિકા.

જે સ્ત્રીને વારંવાર પ્રગ થવાથી, તદુર-સ્ત્રીની હાનિ થતી હોય તેની સ્ત્રીને આ દવાને ઉપયોગ કરવાથી પોતાના પતિ સાથે સંવોમ કરવા છતાં પણ ગર્ભ રહેતો નથી અને પ્રગ થતી નથી.

ડબી. ૧ ની દી. ૩. ૫

પ્લેગ કીલર.

આ દવા દર બએવાટે એકેક ચમચી પાણી સાથે પીવાથી પ્લેગ મટે છે. દી. ૩. ૧

પ્લેગહર લેપ.

આ લેપ-પ્લેગની ગઠપર ચોપડવાથી પ્લેગની ગાંઠ બેસી જાય છે. અને દરદી આગે ધર્મ જાય છે. કાં ૧. ૧

મગંદર લેપ.

આ લેપ ચોપડવામાં મગંદર અને નામુર મટે છે. દી. ૩. ૧

દીલરંજન હેર ઓઈલ.

આ તેલ અનંત ખુશમોહાર રોવાથી માથામાં નાખવાથી તેની મુર્મમાં બે ત્રણ દિવસ સુધી જતી નથી, વાળ ચીકણા થઈ નથી પરંતુ માથામાં ઠંડક વળે છે. દી. ૩. ૧.

ચંદ્રકા હેર ઓઈલ. ૦-૫-૦

હેરગ્રો ઓઇલ.

આ તેલ તલના તેલમાં દેશી વનસ્પતિની દવાઓ નાખી બનાવેલું છે. અત્યંત સુગંધદાર હોવા છતાં તે લગાવવાથી, વાળ ખરી પડતી નથી, વાળ કાળા થાય છે, વાળ ન ઉગતા હોય તો, ઉગાડી લાંબા વધારે છે.

વલ્લસાડથી પ્રેમચંદ્ર દલપતરામ લખે છે કે તમારી હેરગ્રો ઓઇલની ત્રણ બાટલી વાપરવાથી ફાયદો થયો છે માટે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી થી મોકલો.

બા ૧ ની ડી. ૩. ૧.

ધા તેલ.

વાગવાથી કે પડી જવાથી જમે તેલો ધા પડ્યો હોય, લોહી બંધ ન થતું હોય અને અત્યંત વેદના થતી હોય તો આ તેલનો પાટો બાંધવાથી લોહી બંધ થઈ જઈશે બોધ આવી જાય છે. બા. ૧ ની. ડી. ૦-૮-૦.

સુખશાંતિ લેપ.

જમે તેલું ગરુગુડ, ભરનીંગળ ચયુ હોય, ટથાથી ન મટતું હોય તો તુરંતજ લેપ મંગાવો તેનાથી જમે તેલું ગુમડાં અને હાથપગનું પાકવું તુરંતજ મળી જઈશે બોધ આવે છે. ડબી ૧ ની ડી. ૦-૮-૦ ડઝનની ડી. ૨. ૫.

એડનથી લાલુચ સાધવજી લખે છે કે તમારી સુખશાંતિ લેપથી ફાયદો છે માટે ફરી બા ડઝન મોકલો.

મોહિની હેર ઓઇલ.

આ પણ સુગંધદાર તેલ છે. માથા-પાં નાંખવાથી તેની સુગંધથી માથુ ઠંડું થીમ જેવું લાગે છે. વાળ ચીકણા પડતા નથી કે ઘસ પડતા નથી ડી. ૦-૮-૦.

ગાંતા હેર ઓઇલ ૦-૪-૦.

દીલપસંદ વૉટર.

આ સુગંધીદાર વૉટર મુખ પર લગાવવાથી, મોં ઉપરના ખાંસ, કરોળીઆ વિગેરે મટાડે છે, અને મુખની કાળારા મટાડી ખુબસુરત લાવાશ આપે છે. બા. ૧ ની ડી. ૦-૮-૦.

ડઝન બાટલીની ડી. ૨. ૫.

ભરવેલીથી અમૃતચાલ પી. ત્રીવેદી લખે છે કે આપની દીલપસંદ વૉટરની દવા વાપરવાથી મારા મોંપરના તમામ ફેલાઓ અને ખાંસ જઈદીથી નાશ થયા છે. એ મને અનુભવ થાય છે.

આધિર્ય તેલ.

કાનના તમામ દરદો, કાન પાકવો, સ-જીકા નાંખવા, ગણગણાટ થવો અને બ્લે-સપલ્સ આ તેલનાં જમે ટીપાં કાનમાં નાંખવાથી મળી જાય છે. બા ૧ ની ડી ૩.૧.

આંખનાનું તેલ—આખા તેલમાંથી બનાવેલું ૦-૪-૦.

ડઝન ૧ ની ડી. ૦-૮-૦.

બાલનાશક તેલ.

વાળ ઉપર આ તેલ લગાવવાથી, વ-ગર ધન્યજે વાળ એકજ મીનીટમાં ખરી પડે છે, બળતરા બળતી નથી કે ચામડી કાળી કે ખરસટ થતી નથી પણ વાળ નીકળી જઈ ચામડી સુંવાળી અને ઠંડી થાય છે. બા ૧ ની ડી. ૦-૮-૦. ડઝનની ડી. ૩. ૫.

બાલનાશક પાવડર—આ પાવડર પાણી સાથે મિશ્ર કરી વાળ ઉપર લગાવવાથી તુરંતજ વાળ ખરી પડે છે. બળ-તરા બળતી નથી. ડી. ૦-૧-૦ ડઝનના ૦-૮-૦. ડુસ ૧ ની ડી. ૩. ૪-૦-૦.

બાળારોગ્યવટી.

નાના બાળકોને ચર્તા દરદો, ઝાડો, ઉ-લટી, તાવ ઉદરસ, દમ, સસરી, વરાધ અને મચ્છારખી વિગેરે બાળકોને તથા તમામ દરદો આ ગોળી મદ સાથે ચટાકવાથી મટી જાય છે. દરેક ઘરમાં ૧ બાટલી રહે-વીજ જોઈએ ડબીની ડી. ૦-૮-૦. ૧.

અમૃત પાન.

આ દવાથી ગરમીના રોગો મટે છે. અને લોહીની શુદ્ધી થાય છે અને તાવ, ઉનવા, ખસ વિગેરે ગરમીના રોગો મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે. ડી ૩. ૧.

પ્રકાશથી દાંડોદાંડાસ રવાદાસ લખે છે કે, આપની અમૃતપાનની બાટલી ઘણી અદસિર છે. તે તેના નામ પ્રમાણેજ શુદ્ધ કરે છે તેથી હું ઉપકૃત છું.

ગરમીના રોગો માટે સ્વદેશી

સારસાપરિલા.

આ દવા દુધ સાથે પીવાથી ગરમીના રોગો મટાડી લોહીનો મુદારો થઇ લોહીની વૃદ્ધિ થાય છે. કી. ૩, ૧.

કફસીરપ.

ઉદરસ, કફ અને દમને મટાડે છે. દવા દુધ સાથે દિવસમાં ત્રણ વખત પીવી. કી. ૩, ૧.

દોનીક સીરપ.

મંદવાડની અશક્તિ પછી આ દવા પીવાથી શરીરમાં શક્તિ આવી. શરીર પુષ્ટ થાય છે. કી. ૩, ૧.

ઉદરસની ગોળી.

આ ગોળી મોંમાં રાખવાથી ખમો તેવી ઉદરસ એકજ દિવસમાં મટશે, ખોં સ્વાદિષ્ટ થશે મ્હોંની ગરમી મટશે. આવેલું રહેલું મટી જશે. કી. ૩, ૧.

વાલમુત.

બાળકોના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે. રોજ બે દીપા દવા દીવસમાં બે વાર દુધ સાથે પાવું. કી. ૦-૮-૦. રામપુરાથી મયુર નાચાભાઈ લખે છે કે તમારા બાલમૃતથી અમારા બાળકને ઘણો જ ફાયદો થયો છે. માટે બીજી બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

દબરો રોગોની માત્ર એકજ દવા.

અમૃત-જીવન.

આ દવા જુદા જુદા અનુપાત સાથે માત્ર બેજ દીપા આપવાથી તમામ પ્રકારના રોગો મટાડે છે શરીરની અદરના દરદો ઉપરાંત બહારના આમડીનાં દરદો દવા લગાવવાથી મટી જાય છે આ ૧ ની કી. ૩, ૧. આંબલીવારના કાંકાર સાહેબ જોરાવરસીંહ જી લખે છે કે અમૃત જીવનની અજમાયશ કરતાં જુદા જુદા રોગ ઉપર બહુ ખાતરી થી ભરેસાપાત્ર અને ધણું ઉપયોગી દવા નીવડી છે.

આસવો.

દ્રાક્ષાસવ.

શાય જેવાં જુના ધાસણીના દરદોમાં, પૃથ્થ માથુસોની ઉંઠના નાશમાં, અરચિમાં, મૂર્છામાં, ઉદરસમાં, અત્યંત નબળાઈમાં, તીવ્ર દરદોની અશક્તિમાં અને કાષ્ઠપણુ જાતની મહેનાથી થાક લાગ્યો હોય ત્યારે આ આસવ ઉપયોગી છે.

માત્રા ના થી ૨ ઓસ દિવસમાં બે વખત જમ્યા પછી લેવો.

એક રતલની બા. ની. કી. ૩, ૧-૮-૦.

લોહાસવ.

પાંદુમાં, મોખમાં, બરોગના રોગોમાં, સાધારણ નબળાઈમાં, અને ધાતુની નબળાઈમાં આ આસવ ગુણુ કરે છે.

માત્રા ના થી ૨ તોલા દિવસમાં બે વખત જમ્યા પછી લેવો.

એક રતલની બા. ની. કી. ૩, ૨.

દશમૂલારિષ્ટ.

અહણી, અરચી, આસ, ખાંસી ગુલ્મ, ભગંદર, વાત વ્યાધિ, શય, ઉલટી, પાકુ, કમરો, આમડીના રોગ, હરસ, પ્રમેહ, મંદામિ, ઉદર રોગ વિગેરે દરદોમાં આસ ગુણુ કરે છે વંધ્યા સ્ત્રીને ગર્ભ આપે છે સ્ત્રીઓના શતુદોષ અને સુવાવડના રોગો મટાડે છે.

માત્રા ના થી ૨ તોલા દિવસમાં બે વખત લેવો. રતલ ૧ ની. કી. ૩, ૨.

કુમાર્યાસવ.

ઉદરસ, દમ, હન્સ, આંધ્રો, અને પેટના રોગોમાં, જુની કન્યાઓમાં અને સ્ત્રીઓના રક્તગુલ્મમાં આ આસવ ગુણુ કરે છે માત્રા ના થી ૨ તોલા, જમ્યા પછી દિવસમાં બે વખત લેવો.

એક રતલની બા. ની કી. ૩, ૨.

દવે કેમીકલ્સ વર્કસ અમદાવાદ.

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા.

થી તમામ રોગ મટે છે એટલુંજ નહિ પણ તે નપુવકને ખડે પુરપાતન આપી પહેલવાન અને પુછ બનાવી વિધની વૃદ્ધિ કરી વિજ્ઞાનીક શક્તિ આપ છે. એ ઉપરાંત આ દવાથી તમામ જાતના રોગ મટે છે. થોડાં પણ રોગ થયા કે માત્ર એ ગોળી મદ સાથે ખાવી કે તુરંતજ તમામ જાતના રોગ મટે છે. અનુભવ સિદ્ધ અકસીર છે હમણે દરદીને કાપેદો સ્થા છે તેનાથી જેની તાવ, તાવ, ટાઢીઆ, એકાંતરીઆ અને મલેરીયા વિગેરે તમામ પ્રકારના તાવ, ઝાડો, મરજા, સંઘ્રણી, અજીર્ણ, મંદાગ્નિ, દરરુ, સંનિષાત ભખમરોગ, ખાંસી, કફ, ઉઠાંટીઆ, ક્ષય, દમ, સાદ બેસી જવો, પાંક, કમળો, અગ્નિપીત, અરુચી, ઠલડી, દાહ, કૃમી, આકરો, સોજા, વાઇ, ફેફસે ગાંઠપણ સ્ફરી, મૂર્ખા, વા, આમવાત, વાતરુક્ત, પન, શીજસ, ચરદી, મદરોગ, રક્તપીત, રુખ, સુંકે, ગોળા ચઢવો, બરોળ, ઉદરોગ, મોઢાના રોગ, દાંતના રોગ, કંઠરોગ, કાનના રોગ, ગુમડાં, કંઠમાળ, ઉપદંશ, પ્રમેહ-પ્રદર, સ્ત્રીના આર્તવ (દસ્તાન) ના રોગ. મૂતકચ્છ, પથરી, કોઠ, રતવા, જેર, ધાતુક્ષય વાતપીત, કફપીત, વીંછી, અરુચિ, સર્પવિષ, કોલેરા, અંતરમગ, જઘંદર, ઉદરોગ, ભગંદર, આળરોગ, બંધકાચ, ફેફસાનો ગિગાડ કંઠમાળ, વિરેકાટક, મેધિવા, મલદાન વિગેરે તમામ પ્રકારના રોગ મટાડી પુરપોતા ધાતુજાતના અને સ્ત્રીના આર્તવના તમામ રોગ મટાડી સરીર પૂછ કરી અખુટ શક્તિ આ એકલીજ દવા આપે છે માત્ર વનસ્પતિત્રીજ આ દવા છે કી. ડબી ૧ ના રૂ ૩, પો. ૦-૩-૦ નપુવકને અર પુરપાતન આપનાર આ દવા છે.

આ એકલીજ દવા પાસે ઢોલ તો પછી દવાખાનાની ડોક્ટર કે વૈદની જરૂર પડતી નથી. થોડાંક સરરીરીકે અને આખાં છે તે વાંચી ખાત્રી કરો.

સીંગાધારથી નેજુસી લધા લખે છે તમારી વ્યાધિહર ગુટિકા ખી. શીવચંકર કારીરામ પર આવેલી તેના ચમત્કારો જોઇ આપને ધન્યવાદ થશે છે. તે દરેક રોગને માટે અકસિર ઇલાજ જણાઈ છે માટે તેજ દવાની ડબી તથા સંજલની શુદ્ધિ તુરંત મોકલો. મુરતથી-કંસારા રણુહોડ ખુશાલ લખે છે કે સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકાથી તમામ રોગ મટે છે તેના અભોગે ખાત્રી કરી છે માટે બીજી ડબી ૧ વી. પી. થી મોકલો.

સુઆઇથી-રામનરાયણ શીવલાલ લખે છે કે આપની સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકાની તારીફ વાંચી ખાત્રી કરવા અમ એક ડબી મંગાવેલી અને તે અસાર સુધી એક એક રોગ પર વાપરતાં અકસિર ગાવમ પડી છે. માટે બીજી બે ડબી વી. પી. થી મોકલો.

આ સિવાય ધણાં સરરીરીકે મળ્યા છે જે સ્વયં મોકલ્યેથી આપી શક્યા નથી. હવે કેમીટલ વડેસ-અમલવાદ.

વિનોદયંદ્ર.

એક અનિ રસમય અને બોધક વાર્તા. આ પુસ્તકમાં સત્યનો જ્ય અને અસત્ય, પ્રપંચ, વ્યભિચારાદિ દુર્ગુણોના એવા ચિનાર આપનામાં આવ્યો છે કે અરેખર વાંચનાર મનુષ્ય ગમે તેવા દુર્ગુણી હશે તોપણ તેને સદ્ગુણી થયા સિવાય છુટકાજ નથી. એકવાર પુસ્તક લાંબમાં લીધા પછી ફરી તેને પુઝ વાંચ્યા સિવાય મુશ્કેલી ગમે તેમ નથી. એકવાર વાંચ્યા પછી વારંવાર વાંચવાનું મન થઇ આવશે. કી. રૂ. ૧-૦-૦ પો. ૦-૨-૦.

વૈદો ડોક્ટરો, હકીમો અને દરેક માણસને ઉપયોગી.

ઘરનો વૈદ્ય-યાને-ફેમીલી ડોક્ટર.

આ એક અનિ ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે. જેના દસ ભાગ છે. તેમાં લગભગ ૫૦૦ પ્રકરણો છે. જેમાં ચારીરનું તેની અંદર આવેલા અવયવોનું જ્ઞાન, ઇન્દ્રિયોનું જ્ઞાન, અને તેની ક્રિયા, વનસ્પતિકાષ, કુદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણ, લક્ષણ અને તેના ઉપાયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થયો છે. કી. રૂ. ૨-૦-૦ પો. ૦-૨-૦.

જેઠાલાલ દેવરૂર દવે, અધિષ્ઠિત બાગેચાલ-અમલવાદ.

ભાગ્યોદય.

રાગદ્વંપવિયુક્તેષુ વિપયાનિર્દિયંધરન્ ।

આત્મવચ્ચવિવેચાત્મા પ્રસાદપથિર્ગચ્છતિ ॥ ૬૪ ॥

રાગદ્વંપથી રહિત અને આત્માને આધીન એવો પુરુષ, મનને વશ કરીને ઇન્દ્રિયોત્તર વિપયોમાં રમીને જતાં પશુ શાન્તિને પામે છે. ૬૪(બ-ગી)

વિપયાનુક્રમણિકા.

૧. સ્વકલ્યાણ ન સાધતાં ખી- લ્યોના કામમાં માયુ માર- નાર પ્રભાદિ સાધકને ચાલક વચન	૨૭	૭. સ્ત્રી સત્વનાશયજ્ઞની કથા.	૧૧૦
૨. સર્વોત્તમ ચક્તિ પ્રાપ્ત કર- વાની કલા.	૬૮	૮. વ્યોતના સુધારા.	૧૧૮
૩. નિશ્કામ કર્મનું મદદર.	૧૦૦	૯. પ્રાસંગિક વિચાર.	૧૧૬
૪. મનની શરીરના આરોગ્ય રૂપર ચત્રી અસર	૧૦૩	૧૦. સદ્ગુણી શરી.	૧૧૮
૫. ચોક્ષિવશ થી સ્વામિ ચર્યા- નાયક	૧૦૬	૧૧. ચક્તિમારતમાં આયુષ્યેદનો અ- ર્થ અથવા મદદાભ્ય.	૧૨૩
૬. ક્રીને સનિષ્ઠ એજ ખરેખર- મુખજ છે	૧૦૮	૧૨. હીન વચન.	૧૨૬
		૧૩. રત્નોદય.	૧૩૦
		૧૪. રૂપયોગી દુષ્કા.	૧૩૧
		૧૫. ધરત્યુ દેશી આપણાઓ.	૧૩૧
		૧૬. ધરત્યુ દુષ્કાઓ.	૧૩૫
		૧૭. આજરોજ.	૧૩૧

અધિપતિ અને પ્રકાશક,

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે.

ભાગ્યોદય ઓફીસ-અમદાવાદ.

સૂચના

આ માસિક પુસ્તક માસથી વારં વાર આવે છે. દરેક અંગરેજી માસના આખરે તે બહાર પાડે છે. માટે તે માસિક બીજા માસની ૧૫ મી સુધીના ન મળે તો અમને જ જાણ થાય જરી મોટલીયું. માસિક પુસ્તક લવાજમ રૂ. ૨-૦ છે. હિન્દુસ્તાન બહાર રી. ૪ છે. એટલે પછી અન નાઈટમ અને નવી સાવનું પગામ મળે છે. એટલા પોસ્ટેજ ૦-૨ આપે નહીં થનારા આદકને માર્ગ માસથી આજ સુધીના અંકો અને એટલું રૂ. ૨-૨-૦નું વી. પી. જરી લવાજમ વસુધ કરવામા આવે છે. પાછલા અંકો રીતીક દરે ત્યાં સુધીના આપારો માટે નવિન આદકોએ વેળાસર આદક થવું

પર વ્યવહાર કરનારે પોતાનું પુરેપૂરું શિરનામું લખવું જોઈએ. જવાબ માટે રીપ્લાય કાર્ડ કે ટ્રીકીટ સિવાય જવાબ આપવામા આવતા નથી

શિન્નામુ બદલવા માટે આ. નંબર જરૂર લખવો. કુદરિ મુદત માટે શિન્નામુ ન બદલાવવું જોઈએ.

આદકોને પાછલાં વૉલ્યુમો યોડાજ રીતીક છે તે ત્યાં સુધી દરે ત્યાં સુધીના નિચે પ્રમાણે બાધના વૉલ્યુમો મળશે. ખૂટી ગયા પછી મળી શકશે નહિ. વળી પાછલા વૉલ્યુમો તમામ વિષયો આ વર્ષમાં પુરા કરવામા આવશે. કમલનયનીની વાર્તા કે જે ૧ લા વર્ષથી રહ ચક્ર છે. તેનાં વૉલ્યુમો કાલ ન મળાવનારને પાછળથી મળી શકશે નહિ

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૧ લું બાધલુ રૂ. ૨-૦-૦

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૨ લું બાધલુ રૂ. ૧-૮-૦

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૩ લું બાધલુ રૂ. ૨-૦-૦

વિષ્ણુના વૉલ્યુમો હવે યોડાજ રીતીક છે. કારણકે પાછલા અંકો ખૂટી પડવાથી વધુ રીતીકમા નથી માટે સત્વર મગારી લેવાં.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય,

અમદાવાદ.

બળીયાનાં આકાં જવા માટે

સૈદ્ધ્ય તેલ

મજારો. આ તેલ બળીયા નીકળેલા માણસને સરીરે ચોળી તેજ નહાવાથી બળીયાના આકાં તન મટી જઈ જરી અસર ચામડી જેવી ચામડી થઈ સૈદ્ધ્યતામાં વધારો કરે છે. અનુભવ સિદ્ધ છે કેથી એક પળુ ચાદ ન રહેતા સરીરે ગોળ અને ખુબ સુંદર બન્યાશે. અને જલ્દીથી કલ્પા લવાની જોઈ મળશે આ. ૧ ની કી. ૩. ૨-૦-૦

ફે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

—૬૩૬ આયુર્વેદ ચરક સંહિતા. ૬૩૬—

મુજ સહિત યુગ્મસાની બાધાત-પ્રથમ બાગ-૧-૬નો પ્રાચિન અને મદતનો અર્થ આવે છે. આ પુસ્તકની ઉપયોગીતા એટલી બધી છે કે જેમાં કાલમાનની ગણતરી-૧૨૦ દાહમે મેસો મગડવાની વિધાઓનો પણ મનાવેલ થયેલો છે દરેક પૈવ, રોગ, દર્દી અને મરીને નિનામય ગણાયું છે. આ પ્રથમ બાગના જોઈએ. કી. ૩. ૫

તંત્રી ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

भाग्योदय.

पृ. ४.]

मे १८१६.

[अंक ३.

स्वकल्याण न साधतां बीजाओना कामसां माथु मारनार
प्रमादि सावकने बोधक वचन.

સર્વોત્તમ શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની કળા.

ધમ્મર અનન્ત શક્તિમય છે. જે પ્રમાણમાં આપણે તે શક્તિ સાગર પરમાત્માની તરફ આપણા અંતઃકરણનાં દારને ઉઘાડાં રાખીશું તે પ્રમાણમાં તેમની શક્તિ આપણામાં પ્રકટ થતી જશે. ધમ્મરને માટે સર્વ કાંઈ મંલિત છે, અને તેથી તેમની સાથે એકતા ચલાવી આપણામાં પણ કાંઈ પણ કામ કરવાનું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. અગાધ શક્તિરૂપ પરમાત્માની સાથે સંબંધ કરવો એજ પરિપૂર્ણ શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાનો સર્વોત્તમ માર્ગ છે. આ માર્ગનું જ્યાં આપણને જ્ઞાન થયું કે ત્યાં આપણી શક્તિની સીમા રહેવાની નહીંજ.

અને તેથી શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાને માટે આમતેજ કાંઈ મારી વ્યર્થ સમય વિતાવવાની શી જરૂર છે? તે પ્રાપ્ત કરવાને માટે આજે વચ્ચે કાંઈ પ્રયત્ન કર્યો તો કાલે બીજો કર્યો એમ કરવાની કાંઈ પણ આવશ્યકતા નથી. સર્વ ધર્મ પુસ્તકોમાં મનુષ્યને જે સર્વથી અધિક મેષ્ટત્વ અને સર્વોપરિ પ્રભુત્વ જણાવ્યા છે, તેનું દારણુ તેમની પણ પ્રકૃતિ નહિં પણ દેવી પ્રકૃતિજ છે. એવાં ધણાં પશુઓ છે કે જેને માણસ જાળથી વશ કરી શકતો નથી, પરંતુ પોતાની માનસિક શક્તિથી કે જે તેને ધમ્મરની તરફથી મળેલી દોષ છે તેનો ઉપયોગ કરવાથી તેમના ઉપર પોતાનું સર્વોપરિપણું પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

જે કામ શારીરિક શક્તિયોથી સિદ્ધ થઇ શકતાં નથી તે માનસિક શક્તિયોથી સિદ્ધ થઇ શકે છે. જે માણસ જેટલું વિશેષ પોતાના સત્ત્વસ્વરૂપ આત્માનું જ્ઞાન રાખે છે અને તે અનુસાર પોતાનું વર્તન રાખે છે તે મનુષ્ય શક્તિમાં એટલોજ આગળ વધેલો જણાશે. જેને પોતાના જડ શરીરના સિવાય સત્ત્વસ્વરૂપ આત્માનું કાંઈ પણ જ્ઞાન હોતું નથી તેના કરતાં આત્મજ્ઞાનવાળો મનુષ્ય દુનિવે દરજ્જે વધુ શક્તિમાન છે.

સર્વ વ્યાપી, સર્વજ્ઞ અને સર્વ શક્તિમાન પરમાત્માની સાથે જેમણે પોતાની એકાગ્રતા કરી લીધી છે, તે મહાત્માઓને અનેક પ્રકારના ઇશ્વરીય નિયમ અને શક્તિયોનું જ્ઞાન થાય છે. અને તેઓ તેનો ઉપયોગ પણ કરે છે. જેમની શુદ્ધિ અદ્ય છે, જેમની શક્તિ સીમાવાળી છે, તે લોકો ત્યારે આ મહાત્માઓને ઉચ્ચ ઇશ્વરીય નિયમોનો અને શક્તિયોનો ઉપયોગ કરતાં દેખે છે ત્યારે તેમને આશ્ચર્ય લાગે છે, અને પોતાની શુદ્ધિથી અગમ્ય તે તે મહાત્માઓના કાર્યોને તે ચમત્કાર રૂપે ગણે છે. અને તે ચમત્કાર કરનારાઓને તે મહાપુરુષ તરીકે માને છે. પરંતુ આ લોકો પણ જો પોતાની આંતરિક શક્તિયોની દારા આ અદ્ભૂત ચમત્કાર કરનારા દિવ્ય મનુષ્યો કરતા દોષ તેવા નિયમોનું અનુકરણ કરે તો તે પણ તેવાજ અસાધિક કામ કરી શકે છે.

વિદ્યારમ્યને અનુસાર મનુષ્ય નીચી દશામાંથી ઉઠી દશાને પ્રાપ્ત થાય છે, બૌદ્ધિક દશામાંથી આધ્યાત્મિક દશામાં પહોંચે છે અને આવીજ રીતે જે શક્તિ એક મનુષ્ય પ્રાપ્ત કરી શકે છે તે બીજાઓને પણ પ્રાપ્ત થઇ શકે છે. પ્રત્યેક જીવનમાં એકજ નિયમ વર્તમાન છે. આપણે ધારીએ તો શક્તિસાગી થઈ શકીએ છીએ અને ધારીએ તો શક્તિહીન પણ થઇ શકીએ છીએ. ત્યારે મનુષ્યને આ વાતનું જ્ઞાન થશે કે તે પોતાની ઉન્નતિ કરીને જેવી સ્થિતિએ પહોંચી શકે છે ત્યારે તે જરૂર તે સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરી શકશે.

હૃંમી સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવા હૃંબુજનારે સંકારીય થવાની જરૂર નથી. આ કામમાં જ્યારે મગ્ન છે કેમ એવો હથુપત્તુ વિચાર કરવો એ આત્મ સોમશ્ચે ઉપર અવિચારસત્ સૂચવે છે. જેમ જેમ આપણે આપણામાં રહેલી આત્મસ્વરૂપ અને આત્મ શક્તિયોને ઓળખતાં શીખીશું તેમ તેમ તે દાનિકાદિક પ્રકૃતિયો નષ્ટ થતી જવાની. ઘણા લોકો એવા છે કે જે ઘણુંજ નિષ્કર્ણ જીવન વ્યતિત કરે છે, તેનું કારણ એજ છે કે તેમણે પોતાના વ્યક્તિ સ્વાતન્ત્ર્યને બીજાના હાથમાં સોંપી દીધેલું હોય છે. જે તમારે શક્તિમંત્રણ થતું હોય તો તમારે સાદસતો માર્ગ પ્રદર્શ કરવો જોઈએ. તમે તમને સાધારણ મનુષ્યમાં ન ગણો અને એમ ન કહો કે અમે તો હલકા છીએ. આના આગળ તો આપણો રોહિસાચ, એ ક્યાં અને અમે ક્યાં, આવા નિરાશાજનક ઉદ્ગારો ન કાઢો. તમારા આત્મામાં જે જે સર્વોત્કૃષ્ટ તત્વો છે તેના ઉપરજ આધાર રાખો, તમારું વ્યક્તિ સ્વાતન્ત્ર્યજ તમારી શક્તિનું સર્વથી મોટું કાર છે. તેને છોડીને આવા નિરાશાજનક ઉદ્ગારોને વશ ન થાવ. તમે જે આજ નિશ્ચયને વળગી રહી શુદ્ધિમતા અને સાવધાનીથી કામ કરશો તો તમે તમારા પ્રભાવ અને શક્તિની દ્વારા ખેસારમાં હિમ્મત બનશો અને આરોગ્ય-સાળી દયાને પ્રાપ્ત કરશો અને તેથી સર્વ લોક તમારું સન્માન રાખતાં શીખશે.

જ્યારે આપણે ઈશ્વરીય હૃદય અસ્તિત્વના અભિમુખ થઈએ છીએ, જ્યારે આપણું જીવન એક આત્મતત્ત્વ ઉપરજ અવલગ્નિત રહે છે, ત્યારે આપણે માટે લોકો શું કહે છે તેનો ડર રહેતો નથી. આપણને પૂર્ણ શ્રદ્ધાજ છે કે ઈશ્વર અમારી સદાયતા કરશેજ. ત્યારે આપણને આપણા આન્તરિક રાજ્યનો પત્તો મળી આવે છે, જ્યારે આપણે અનન્ત જીવનમાં મળી જઈએ છીએ ત્યારે આપણે પોતેજ આપણા સદાયક રૂપ બની શકીએ છીએ. ત્યારે આપણે કેન્દ્રને જાગી શકીએ છીએ ત્યારે તે સર્વોત્તમ શક્તિ કે જે મહાપુરુષોના વ્યક્તિગત ગુણ રૂપે તેમની પામે જાદુઈ શક્તિનું કામ કરાવે છે તે આપણા જીવનમાં આવી શકે છે.

સર્વોત્તમ શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાનો મંત્ર એજ છે કે, બહારનાં કાર્યોની સાથે અંદરનાં કાર્ય કરનારી શક્તિનો સંબંધ કરવો. જે પ્રેરણાઓ તમને તમારા આત્મા દ્વારા થાય છે તેજ સર્વોત્કૃષ્ટ છે. એથી બીજી કોઈ સારી પ્રેરણા નથી કે જેથી તમે કોઈ સ્વરૂપમાં તેને સ્થાપી રૂપમાં પ્રકટ કરી શકો. પોતાના આત્માની સર્વોત્કૃષ્ટ પ્રેરણાના પ્રવેશને માટે આપણા હૃદય મંદિરનાં દાર ખોલીએ છીએ ત્યારે તે જરૂર તેમાં પ્રકટ થાય છે. અને તે અનુસાર આપણે જે કાર્ય કરીએ તે સિદ્ધજ થાય છે.

પરમાત્મા અદ્વિતિ અને નવનિધિના સ્વામિ છે. આ જગત્તી વસ્તુઓને દશ-રૂપમાં પ્રગટ કરનાર પણ તેજ છે. એવા અનંતશાળી પરમાત્માની સાથે જેની એકમ પ્રતિ-તિ યદ્ય ગયેલી હોય છે તે જેમ હોદ્દયુબક લોહાને પોતાના તરફ આકર્ષિત કરી શકે છે, તેમ જગત્તી કાવે તે વસ્તુને પોતાના તરફ આકર્ષિત શકે છે. પણ જેના મનમાં કંઈશાં દરિદ્રતાના વિચારો આત્મા દરે છે તે પૂર્ણ દરિદ્રીજ રહે છે. અને તેને તેવાજ કાર્યો કરવાનું મન થયાં કરે છે, પરંતુ જે તેના મનમાં સમૃદ્ધિશાળી વિચારોનો પ્રવાહ વહેતો રહેતો તે સમૃદ્ધિપ્રદ વિશ્વની મહાન શક્તિ તેને અનુકુળજ થાય છે અને તેને તેની સદાય-તાથી આજ નહીં તો કાલે પણ જરૂર સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છેજ. આકર્ષણનો નિયમ

પ્રધાન સદાયવા છે. જે મનુષ્ય આ પ્રકારની આત્મિક મદદ ખીળને કરી શકે છે તે મનુષ્ય સમાજનો સાચો મિત્ર અને સાચો ગુરુ છે. ઇતિહાસ આપણને જણાવે છે કે જે મનુષ્યોએ અન્યની આત્મિક જરૂરિયાતોને પુરી કરવાનો પ્રયત્ન અને યત્ન કર્યો છે, તેજ મહા પ્રભાવશાળી પુરૂષો થયા છે. વાસ્તવમાં આત્મિકતાજ આપણા જીવનના સઘળા કર્મોની કુચી છે.

આત્મિક બળવાનો પુરૂષ ધારે તે વિષયોમાં અસાધારણ સફળતા પ્રાપ્ત કરી શકે છે. સાંસારિક શારીરિક જરૂરીયાતો આત્મિક બળ સિવાય પુરી પડી શકતી નથી. આત્મિક સદાયતાની પછી શુદ્ધિ અને મનની સદાયતા છે. વિશ્લેષ અને જ્ઞાનની સદાયતા, ભોજન અને વસ્ત્રની મદદ કરતાં વિશેષ છે. એ પ્રાણરક્ષણ અને જીવનદાનથી પણ અધિક આવશ્યક છે કેમકે મનુષ્યના જીવનનો વાસ્તવિક ઉદ્દેશજ વિદ્યા અને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરવી એ છે. અજ્ઞાન એ મૃત્યુ છે અને જ્ઞાન એ જીવન છે. જે મનુષ્ય અજ્ઞાનને લીધે અંધારામાં ભટકતો ફરતો હોય તો તેનું જીવન વ્યર્થજ નહીં પણ દુઃખદાયક સમજાવું. એ પછી શારીરિક મદદનો નંબર આવે છે. એથી બીજાઓને મદદ કરતી વખતે આપણે કદી એ ભૂખ ન કરવી કે માત્ર શારીરિક મદદ કરવામાંજ સર્વનો સમાવેશ થાય છે. શારીરિક મદદ તો સર્વ કરતાં ઊતરતી છે. કેમકે એથી કાયમી સુખ મળી શકતું નથી. ભૂખનું દુઃખ આવતું આવતી જ્ઞાન થઇ જાય છે, પરંતુ થોડા વખત પછી પાછી ફરી ભૂખ લાગે છે. આપણને શાંતિ યા મંત્રોપ ત્યારેજ થાય છે કે જ્યારે હંમેશને માટે આપણી જરૂરીયાતો પુરી પડે છે. અને તે માત્ર આત્મિક જ્ઞાનથીજ મળી શકે છે. એથી જ્ઞાનની સદાયતા સર્વ કરતાં ઉત્તમ છે.

સંસારનાં દુઃખ માત્ર શારીરિક મદદ કરવાથી છુટી શકતાં નથી. જ્યાંસુધી મનુષ્ય પોતાને મનનો મંથન અને ઇન્દ્રિયોનો નિયંત્ર કરતો નથી, ત્યાંસુધી તેને શારીરિક આવશ્યકતાઓ હંમેશાં સતાવ્યાંજ કરે છે અને તે કલેશોથી પીડિત રહ્યાંજ કરે છે. ગમે તેટલી તેને શારીરિક સદાયતા આપવામાં આવે, પરંતુ તેનું દુઃખ દુર થતુ નથી. અજ્ઞાનજ સઘળા દુઃખો અને પાપોનું મૂળ છે. અવિદ્યાના અંધકારને દૂર કરવાને માટે આત્મિક બળ પ્રાપ્ત કરો, જે મનુષ્યને ઉત્તમ પ્રકારનું શિક્ષણ આપવામાં આવે અને તેના આત્માને શુદ્ધ અને બળવાન બનાવવામાં આવે તો પછી કોઈ રીતે તેને દુઃખ આવી શકશે નહિ. ભૂખને માટે સદાયત્વ અને રોગિયોને માટે ઔષધાલય બોલવાં એ ધર્મનું કામ છે. પરંતુ જ્યાં સુધી મનુષ્યને સાચું શિક્ષણ આપવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી તેની ભૂખ અને રોગ હંમેશને માટે મટવાનાં નહોંજ.

ભગવદ્ગિતામાં વારંવાર એજ ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે કે નિયમિત રીતે નિરંતર કર્મ કરવાં જોઇએ, પરંતુ એવું એક પણ કર્મ સંસારમાં નથી કે જેમાં ધર્મ અને અધર્મ બંને જોડાયેલાં ન હોય. કોઇ કર્મમાં ધર્મ અધિક હોય છે તો કોઈમાં અધર્મ કમ હોય છે. કોઈમાં એક કમ હોય છે તો બીજું અધિક હોય છે. કોઈપણ શુભ કર્મ એવું નથી કે જેમાં પાપનો અંશ પણ ન હોય તેમ કોઈપણ અશુભ કર્મ એવું નથી કે જેમાં પુન્યનો અંશ ન હોય. દરેક કર્મમાં પાપ અને પુન્ય બંને મિશ્ર તો હોયજ છે.

ત્યારે તેમાં વિવેકની આવશ્યકતા છે. વિવેક વડે શુભ કર્મમાંથી અશુભને દહાડી નાખવું. યા અશુભમાંથી શુભને જોઈ ધારણ કરવું. એવુંજ નામ પાંડિત્ય યા બુદ્ધિમતા છે. શુભ કર્મનું ફળ ધ્રુવ અને અશુભ કર્મનું ફળ અનિષ્ટ છે. અને એ બંને આત્માના બંધનનાં હેતુરૂપ છે. ભગવદ્ગિતામાં આ બંધનમાંથી છુટવાને માટે જે ઉપાયો બતાવ્યા છે; તે એ છે કે, જો તમે કોઈ કર્મથી પોતાને બાંધી લેના નથી તો તેનું ફળ તમને બંધન કરતું નથી. ગીતામાં કહ્યું છે કે કર્મ કરો, પરંતુ કર્મ યા તેના ફળમાં અનાસક્ત રહો. અથવા નિષ્કામ કર્મ કરો.

જે કર્મ આપણે કરીએ છીએ તેનો મન ઉપર સંસ્કાર પડે છે, અને આ સંસ્કારો અનુસાર મન કર્મ કરે છે. આ રીતે મનુષ્યના જેવા સંસ્કારો-(પૂર્વ સંચિત કર્મોના પ્રભાવનો સમુદય) હશે, તેજ અનુસાર તેનું ચરિત્ર હોવાનું. જે મનુષ્ય ખરાબ વાતો સાંભળ્યાં કરે, ખરાબ ભાવનાઓ મનમાં કરે, અને ખરાબ કર્મ કરે તો, તેનું મન ખરાબ સંસ્કારોથી ભરેલું રહેવાનું, અને તેનાથી હંમેશાં તેવાંજ કર્મ અને સંકલ્પ પ્રકટ થતા રહેવાનાં, અને તેની પ્રવૃત્તિ પણ તેવીજ રહેવાની. એજ પ્રકારે જો કોઈ મનુષ્ય સારી ભાવનાઓ મનમાં રાખે છે, વાણીથી મિત્ર વચનો બોલે છે, અને શરીરવડે ઉત્તમ કાર્યો કરે છે તો તેના સંસ્કારો પણ તેવા સારાજ પડવાના અને તે તેને ખેંચીને પુણ્યને રસ્તે લઈ જવાના. જો તે બુદ્ધિ યુક્ત પણ પાપ કરવા ઇચ્છે તો તેના મનમાં એક પ્રકારનો ક્ષોભ ઉત્પન્ન થવાનો, કે જેથી તેનાથી પાપ કરવાનું સાહસ થઈ શકવાનું નહિ. જ્યારે શુદ્ધ ભાવનાઓની ધારણાથી શુભ કર્મ કરતાં કરતાં તેની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ થઈ જશે તો પછી તેનાથી પાપકર્મ કરવાની શંકા પણ મટી જવાની. તેનું મન પછી પાપકર્મની તરફ જુલે યુક્ત પણ નહીં જવાનું. તેના હૃદયમાં શુદ્ધ સંસ્કાર જાગૃત થવાના કે જે તેના જીવનને ધર્મના સાંચામાં નાંખીને ધ્રુવની માફક અચલ બનાવી દેશે.

જેમ કાચબો પોતાના હાથ, પગ, અને માથાને અંદરની જાણમાં સંકોચી લે છે તે પછી તેની પીઠ ઉપર ગમે તેટલો ભાર પડે તો પણ તે માથું બહાર કાઢતો નથી. એજ પ્રકારે જે મનુષ્યનું ચરિત્ર બનેલું હોય છે અને જેણે પોતાના મનને વશ કરી લીધું છે, તે કદી પણ મર્યાદાથી બહાર પગ મૂકતો નથી. તે પોતાના સમસ્ત આંતરિક ભાવો ઉપર અધિકાર રાખે છે. કાષ્ટિય પ્રકારનો લોભ તેને ઝગાવી શકતો નથી. નિરંતર શુભ સંકલ્પોની ભાવના અને શુભ કર્મોના અભ્યાસથી તેના સંસ્કાર પવિત્ર બની ગયેલા હોય છે. આ પ્રકારે જ્યારે મનુષ્યનું ચરિત્ર પવિત્ર થઈ જાય છે ત્યારે તેનાથી કોઈ પણ પ્રકારનો અનર્થ યા અનિષ્ટ કર્મ થતું નથી. એવા મહાત્મા પુરોહિત પુણ્યની મુગધી સમાન હોય છે, કે જે પોતાના પ્રભાવથી દુર્જનોને પણ સન્મગ્ન બનાવી શકે છે. એવા જ ધર્મોત્તમ પુરોહિત ઝગાસ તથા મુમુક્ષુ બની શકે છે.

મનની શરીરના આરોગ્ય ઉપર થતી અસર.

પરમાત્મા અગાધ જીવનના પ્રાણ છે. આપણે સર્વે તે અનંત જીવનના અંશ છીએ, આ ધૃત્વિય પ્રવાહની તરફ આપણા અંતઃકરણનાં દાર ઉઘાડવાની શક્તિ પૂર્ણપણે આપણામાં વિદ્યમાન છે. આ ધૃત્વિય ચૈતન્યને સ્વભાવિક રીતે ઢાંધ પણ રોગ થતો નથી, કેમકે ચૈતન્ય નિત્ય છે અને રોગ અનિત્ય છે. આ ધૃત્વિય નિયમનું આપણે ભણીબૂઝીને અથવા તો અજ્ઞાનતાથી ઉલ્લંઘન કરીએ છીએ, જેથી તેના ફળરૂપે આપણને શિક્ષા થાય છે તેજ રોગ છે. અને તે રોગ ધૃત્વિય ચૈતન્યને કદી પણ થતો નથી. એ ધૃત્વિય જીવન આપણા શરીરમાં ફરતું રહેશે તો આપણું શરીર નબ્લી આરોગ્યરૂપ મહાસાગરમાં એતપ્રેત થઈ જશે. સજ્જિમાં આપણા જીવનની પ્રવૃત્તિ બહિર્મુખ છે અર્થાત જીવન પ્રવાહ દંમેશાં અંદરથી બહારની તરફ વ્યવસ્થા કરે છે એ વાત જ્ઞાનમાં રાખવી જોઈએ. જેવું અંદર તેવુંજ બહાર એવો સર્વ માન્ય નિયમ છે. એથી જેવું મન તેવુંજ શરીર, મન કારણ છે અને શરીર તેનું કાર્ય કરનાર છે. આપણા શરીરનો આધાર આપણા મનની જુદી જુદી દશાઓ, જુદા જુદા વિચારો અને જુદા જુદા મનોવિકારો ઉપર છે.

મનનો પ્રભાવ શરીર ઉપર પડે છે એનો ઘણાને અનુભવ થયેલો છે, અને તેની વધુ ખાત્રી નિચેનાં ડ્રાંતોથી થશે.

એક માણસ ઘણાજ આનંદથી અને સર્વ પ્રકારના સુખમાં પોતાના દિવસો વિતાવે છે. તેને કોઈ રીતે દુઃખ નથી એવામાં તેના ઉપર તેના બહારગામ ગયેલા એકના એક પુત્રના મૃત્યુ થયાનો તાર આવે છે. આ તાર વાંચતાંજ તેના દુઃખનો પાર દેખાતો નથી. તેનો સર્વ આનંદ અને સુખ આ દુઃખરૂપ સ્થિતિમાં પડરાઈ જાય છે. તેના આનંદમય મુખનો ચહેરા ચિંતા અને શોકમય થઈ દિલો પડેલો જણાય છે, અને એવીજ રીતે તેના દુઃખનો પાર રહેતો નથી. આનું કારણ એજ છે કે આ દુઃખની અસર પ્રથમ તેના મન ઉપર થાય છે અને પછી મનનાદ્વારાજ તેનું શરીર આ દુઃખમય દશાને પ્રાપ્ત થયું છે.

વળી તેવીજ રીતે એક માણસ ધારો કે આનંદથી સુખમાં દિવસો વિતાવે છે. ઘેર ગોડી ઘોડો તેમ જ ચાર લાખ રૂપિયાની પુંજ પણ છે. નોકર ચાકર, પુત્ર પુત્રાદિકનું પણ સુખ છે. છતાં તેની તમામ પુંજ વ્યાજ ખાવાની ક્ષત્રિએ બેંકમાં પડી છે. એક વખત તે ધાના અર્થે બહાર ગામ નીકળ્યો હતો. ત્યાં એક વખત એ સુખ પૂર્વક મિટાળા જમવા બેઠો હતો, તેવામાં તેને તેના એક નોકરે આવી અધુરું જમ્યો ન જમ્યો અને એક તાર આપ્યો. તેણે તરતજ તાર વાંચ્યો અને એકાએક જોભાન થઈ મૂર્છાવશ થઈ ગયો. જમવાનું જમવાની જગ્યાએજ રહ્યું. આમ એકાએક દુઃખી ચવાતું કારણ બીજું કંઈજ નહોતું પણ તેની પુંજ જે બેંકમાં હતી તે બેંક દેવાળું દાટ્યું હતું અને તેમાં તેની તમામ મિલકત ગુમ થઈ હતી. આ મતઘખનો તાર વાંચતાંજ તેની અસર તેના મન ઉપર થઈ અને તે મનદ્વારા શરીર ઉપર થવાથી તેની સુખમય સ્થિતિ દુઃખમાં પડરાઈ ગઈ. આવીજ રીતે ધણી બધાનાં બને છે, અને તેથી શારીરિક દુર્બળતાનું કારણ પણ માનસિક દુર્બળતાજ હોય છે.

ગમે તેવું બળવાન અને પુષ્ટ શરીર હોવા છતાં પણ આવીજ રીતે કાંઈ આકસ્મિક વિપત્તિ આવી પડે છે ત્યારે તે ભયથી વ્યાકુળ થઈને ધરધર કંપવા લાગે છે. તે નિષ્કેષ થઈ જાય છે. અને એથીજ જણાય છે કે શરીર એ મનનેજ વશ છે. શરીર એ મનના દાસરૂપ, અર્થાત શરીરની સારી કે ખોટી અવસ્થા એ મનના ઉપર આધાર રાખે છે.

હલેથી અને આડીયા સ્વભાવવાળા માણસોની પ્રૃતિ નીચેગી પાતી નથી, તેમજ તેઓ સશક્ત, ઉત્સાહી, અને આનંદી હોતા નથી. ભય અને ચિન્તાથી શરીર ઉપર એવું અસાધ્ય પરિણામ થાય છે કે નાશિયોમાં વહેનારી જીવનશક્તિ ધીમી અને મંદ પડી જાય છે; પરંતુ આદ્યા અને શાન્તિનું પરિણામ તેથી વિપરીતજ હોય છે. અર્થાત નાશિયોમાં વહેનારી જીવન શક્તિ એટલા દેરથી પ્રવાહિત થાય છે કે તેને રોગ થવા પામતોજ નથી.

મન એ શરીરનું પ્રાકૃતિક સંરક્ષક છે. કાંઈ વિચાર, કાંઈ ભયંકર રોગ મા ફુર્જસ નની કદપના મનમાં જ્યાં ઉત્પન્ન થાય છે કે તત્કાળજ તેનું માનસિક ચિત્ર બની જાય છે. અને પછી તે રોગ, ફુર્જસન, વિગેરેનું કાંઈ ધારણ કરીને આપણા શરીર ઉપર અસર કરે છે. ક્રોધથી આપણા મુખમાં ઉત્પન્ન થતી લાળ જીવનને નષ્ટ કરનાર વિષ દ્રવ્ય થઈ જાય છે. આકસ્મિક પ્રજા મનોવિકાર હૃદયને એટલું દુર્ગંધ કરી દે છે કે તેથી ઉન્માદ રોગ થઈને અંતે તે મનુષ્ય મૃત્યુના આસરૂપ બની જાય છે. ભયંકર અપરાધ કરવાથી જેનું હૃદય ધડક ધડક થઈને કરે છે તે પાપીના અને એક નિરપરાધી મનુષ્યના સ્વાભાવિક પરસ્પરમાં, ધ્વજકરણ કરી તપાસવાથી ધજોજ તફાવત જણાશે.

ભયરૂપી શાસક હજારો મનુષ્યોને આવી ગયો છે, અને તેથી વિપરીત સાદસ રૂપી દેવતાએ હજારો મનુષ્યોના પ્રાણ બચાવ્યા છે. પ્રચંદ ક્રોધ અથવા ભયથી પાન્ડુરોગ થાય છે, ભયંકર ક્રોધથી મૃગી રોગ થવાનો અને ધણાનાં મૃત્યુ યથાનાં ઉદાહરણ જણાયાં છે. એકજ રાતમાં ધીર માનસિક વ્યથાથી જીવનનો નાશ થયેલો જણાયો છે. દુઃખ, નીર્ધ દેવ અને નિરંતર ચિન્તાથી ગદગદ લાકો ગાંઠ જન્મ્યા છે. રોગના વિચારો અને અસ્વસ્થ મનોવૃત્તિ એજ રોગનું ધર છે.

નાના પ્રકારની માનસિક દયાઓનો અને લુહા લુહા મનોવિકાસની અચર શરીર ઉપર જરૂર થાય છે. અત્યંત ક્રોધી મનુષ્યના શરીરનાં પોષક, સંવર્ધક અને આરોગ્યદાયક પરસ્પેવો, રસ, અને ધાતુ પૂર્ણ રીતે બગડીને દાનિકારક અને ઝેરી થઈ જાય છે. અને તેથી તે શરીરનું પોષણ, સંવર્ધન અને આરોગ્ય આપવાનું કાર્ય કરી શકતાં નથી પણ ઉલટાં શરીરને નાશ કરવાના કારણ રૂપ બની જાય છે. વારંવાર ક્રોધ કરવાથી શરીરના રસ, ધાતુ અને પરસ્પેવો બગડીને દાનિકારક અને ઝેરી થાય છે. તે દાનિકારક ઝેરી તત્વો શરીરમાં ફેલાવાથી રોગની ઉત્પત્તિ થાય છે. અને રોગ રથાથી થઈ જાય છે. એવીજ રીતે ક્રોધથી પ્રતિકુળ પ્રતિનું પરિણામ શરીર ઉપર ઉલટુંજ થાય છે. ખીનના ઉપર સ્નેહ ભાવ રાખવો, તેનું કદમાજ્ય ધ્વજનું, તેના ઉપર પ્રેમ રાખવો તેનું બહુ કરવાની ધ્વજા રાખવી, વિગેરે સાત્વિક મનોવૃત્તિયો શરીરના રસ અને ધાતુઓને ઉત્તેજીત કરીને સ્ત્રીશોષિત કરે છે, અર્થાત તેને બળવાન બનાવીને નિર્મળ કરે છે. અને તેથી તેનાથી શરીર પોષણ કરવાનું અને સંવર્ધન કરવાનું કામ સારી રીતે થવા લાગે છે. તેથી શરીરની સર્વ રક્તવા-

હીનિયો પ્રદુષિત થાય છે. જેથી શરીરમાં પ્રવાહિત થનારી શોદીતી, ધાતુની અને શરીરની મંવર્ધક શક્તિની ગતિ એટલી તીવ્ર થઈ જાય છે કે તે વિરૂદ્ધ પરિણામ વાળા રોગોના ખીજોતો નાશ કરીને શરીરને નીરોગી અને સુદૃઢ બનાવે છે.

વૈદ્યનું પ્રયત્ન મુખ્ય અને આનંદમય સ્વભાવ તથા મીઠી મીઠી આયાજનક વાતો રોગીના ઉપર આરોગ્યતાની વર્ષા કરે છે. વૈદ્યે પોતાની આનંદ પૂર્ણ અને આત્માદિક વૃત્તિથી સેનાની આશા, હિમ્મત અને ધીરજશી ઔષધિ રોગીને પાત્રી જોઈએ કે જેથી રોગીનું મન સુધરતું જાય અને તે ધીમે ધીમે સારો થવા માડે. જેવી વાતોથી આશા હિતવન્ન થઈને મન જેટલું દૃઢ થાય છે, આનંદી અને હિતસાહી થાય છે તથા નિશ્ચંત અને ધૈર્યશાળી થાય છે તે વાતો શરીરને એટલીજ લાભકારક છે. દૃઢ આશા અને અચૂલ હિમ્મતને મંજૂરતી ઔષધિ કહેવામાં કાંઈ પણ અતિશયોક્તિ નથી. તેનો મન ઉપર અને મનનો શરીર ઉપર થનારો પ્રભાવ અત્યંતકારક છે.

મહાત્માઓનાં દર્શન અને તેના શબ્દો આરોગ્યદાયક છે. એમ મનુષ્યના મનનો ખીજા મનુષ્યના મન ઉપર સારો વા ખોટો વિચાર જેની દ્વારા પ્રગટ કરી શકાય છે તે પ્રેરણા શક્તિનો અભ્યાસ આજ કાલ ધણેજ મનોરંજક અને આશ્ચર્યકારક થઈ રહ્યો છે. તેની દ્વારા જલ્દી આશ્ચર્યજનક અને પ્રમળ શક્તિ ઉપયોગમાં લાવી શકાય છે.

વિજ્ઞાનિકો કહે છે કે મનુષ્યના શરીરનું હાડ, માંસ, સ્નાયુ એકદમ બદલાઈને રૂપાંતર થવામાં પુરે એક વર્ષ પછી લાગતું નથી. મનુષ્યના શરીરનો કેટલોક ભાગ તો દસ પંદર દિવસમાં અથવા માસ બે માસમાંજ બિલકુલ બદલાઈ જાય છે.

શરીરમાં થતા સર્વ રોગ આંતરિક શક્તિદ્વારા પૂર્ણ રીતે સારા થઈ જાય છે. રોગોને સારા કરવાનો સર્વોત્તમ અને સ્વાભાવિક નિયમ તો એજ છે. વનસ્પતિ, રસાયન શર્ષપ્રયોગ વિગેરે બહારના ઉપચારોથી રોગો સાગ કરવાની પદ્ધતિ કેવળ અસ્વભાવિક અને કૃત્રિમ છે પરંતુ આંતરિક જીવનશક્તિદ્વારા રોગ સારા કરવાની પદ્ધતિ સાત્ય, સા-ન્નિધિ, અને સ્વાભાવિક છે. માનસિક શક્તિથી રોગને સારા કરવાની પદ્ધતિ કાંઈ નવિન નથી. સર્વ ધર્મ પુસ્તકોમાં આ પ્રકારે રોગને મટાડવાની ન્યાં ન્યાં વિધિ લખેલી છે. મનનીવડે રોગ દૂર કરવાની શક્તિ આપણામાં આજે પણ વિદ્યમાન છે. જે મહત્ શક્તિ અને નિયમેને પ્રાચિનકાળમાં લોકો અનુસરતા હતા તેને આજે આપણે જેટલા અનુસરીશું તે પ્રમાણમાં તે શક્તિ આપણામાં પ્રાપ્ત થશે.

એ પદ્ધતિ અનુસાર એક મનુષ્ય બીજા મનુષ્યના રોમને મટાડી શકે છે. પરંતુ રોગીએ પૈણ આ પદ્ધતિ ઉપર વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ. જો રોગીને તે ઉપર વિશ્વાસ ન હોય તો પછી વૈદ્યની ધણી મહેનત હોવા છતાં પણ રોગી સારો થતો નથી. સર્વ રોગ ઈશ્વરીય નિયમ ભંગ કરવાથી થાય છે. પછી તે નિયમ બદલીને કે અન્યથે ભંગ કર્યો હોય. ન્યાં સુધી પાપ પ્રવૃત્તિ બની રહે છે ન્યાં સુધી વ્યાધિ અને કલેશ રહે છે. એ ઈશ્વરીય નિયમ છે.

અપૂર્ણ.

યોગિવર શ્રી સ્વામી ચમ્પાનાથજી.

(અનુમેધાન ગતાંકથી.)

કાશ્મીરમાં, માંસ ભક્ષણનો ધણોજ પ્રચાર છે. મોટા મોટા વિદ્વાન પંડિતો પણ માંસ ખાય છે. સારા લોકો દેવકાર્ય તથા પિતૃકાર્યના ખાલ પદાર્થોમાં પણ માંસનેજ પ્રાધાન્ય સમજે છે. એ જોઈને પરોપકાર મૂર્તિ શ્રી સ્વામી ચમ્પાનાથજીના હૃદયમાં એ ભાવ ઉત્પન્ન થયો કે આ પવિત્ર ભૂમિ કાશ્મીર દેશમાં અહિંસારૂપી દૃષ્ટપદ્મના અંકુરો ઉગાડવા જોઈએ અને તેથી વખતે હિંસા થતી બંધ થશે, આથી પોતે સંવત ૧૯૫૫માં યોગાશ્રમ ઇન્દ્રેશ્વરથી કાશ્મીરની તરફ વિદાય થયા. ત્યાં જઈ તેમણે શ્રીનગરના રામચાગમાં પોતે સર્વ કાષ્ટને માંસ ભક્ષણનો નિગેધ કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો. પોતાના ઉદાર ઉપદેશનું એ કૃણ આશ્ચર્ય કે કાશ્મીરના બ્રાહ્મણોએ માંસ ભક્ષણ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી દીધી. પોતે ધણા શાસ્ત્રોમાં નિપજ્ઞ હતા તથાપિ પણ યોગશાસ્ત્રમાં તો પોતે ખડોજ સારી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી હતી. અને હઝોગમાં તો પોતે ધણાજ કુરાળ હતા. હઝોગની સંપૂર્ણ ક્ષિયાઓની એકેએક વાત પોતે જાણતા હતા. પોતાની આ ક્ષિયાઓનું નિરીક્ષણ કરીને મોટા મોટા વિદ્વાનો પણ ચકિત થઈ જતા હતા. યોગથી અતિરિક્ત સાંખ્ય તથા મીમાંસામાં પણ પોતાની ગતિ પહોંચેલી હતી. જન્દશાસ્ત્રનું પણ પોતાને જ્ઞાન હતું એ સર્વ વાતો તેમના અષ્ટાંગયોગ, જ્ઞાનયોગ, યોગ વાર્તિક નામના પુસ્તકોથી પ્રગટ જણાય છે. તેમણે અહિંસા સંમદ નામનું એક પુસ્તક બનાવ્યું છે. જેમાં શ્રુતિ, સ્મૃતિ, પુરાણો, ઇતિહાસાદિકાનાં પ્રબળ પ્રમાણોથી માંસભક્ષણનો નિગેધ કર્યો છે, આ પુસ્તકો કદજ સુધી પણ ધર્મોદા વહેંચવામાં આવે છે !

હિંદીના પણ તે પ્રેમી છે. તેમના યોગાશ્રમમાં અનેક સામાયિક પુરાણોની સાથે દૈનીક આઠવાડિક અને માસિક પત્રો પણ આવજ સુધી આવે છે.

સ્વામીજી ધણાજ ઉદાર હતા. પોતે સંવત ૧૯૫૦ તથા ૧૯૫૬માં, આશ્રમની સંપૂર્ણ વિભૂતિ, પરમંદ્રલ, ઉત્તરવેની તથા જંજુના બ્રાહ્મણોને આપી દીધી. ધ્રોમતી ધરણી, સાલો, ચાંદીનાં વાસણો, મોનાનાં આભૂષણો, ગાયો, બેસો, વિગેરે કંઈ પણ પોતે ન રાખતા અનેક ગરીબ બ્રાહ્મણોને આપી દીધું હતું.

તેમનામાં એક વિશદાજ્ઞતા એ દની કે તેને કેટલાક દોષ સમજતા હતા. તે પાત્રે શુદ્ધિના ધણાજ પક્ષપાતી હતા. તેમની આંતરિક બાવના એ હતી કે જ્યાં સુધી કાષ્ટ પોતાના સમ્પ્રદાય પદ્ધતિને અનુકૂળ શિષ્ય ન બને ત્યાં સુધી તે તેને યોગ શિક્ષાને પાત્ર સમજતા નહોતા. અનેક સાધુ અને ગૃહસ્થ યોગ શિક્ષાની શાલસાથી તેમના આશ્રમમાં રહેતા પરંતુ તેમને ઉપરના કારણથી પાછું જતું પડતું હતું. તેઓ સ્વદાર ચરિતાનામું વસુધૈવ કુટુમ્બકમ્—નું અનુસરણ કરીને સાચા જ્ઞાનસુઓનેજ યોગક્ષિયાઓ ધીખવતા હતા. ધણા વખતથી તેમની ઇચ્છા હતી કે કાષ્ટ ઉત્તમ જ્ઞાતિનો જાગૃક મજા તો તેને યોગ શાસ્ત્રનું કૃણ સંસ્કાર કરાવીને તથા સામાયિક શિક્ષણ આપીને તેને ઇન્દ્રેશ્વર આશ્રમની સંપૂર્ણ સ્થાવર જંગમ સમ્પત્તિનો અધિકારી બનાવ્યો દોષ તો નીક. તેમની આ ઇચ્છા પૂર્ણ થઈ. તેમને એક વિધવા બ્રાહ્મણીએ પોતાના બે પુત્રોને આપી દીધા, અને તે આ

પણુ ઇન્દ્રેશ્વરમાં રહેલા હાગી. સ્વામીજીએ ગંગત ૧૯૬૨ માં આ બંને બાળકોને શિષ્ય બનાવીને તેમને જોળાનાથ અને ઇન્દ્રનાથ આ નામથી વિજીપિત કર્યાં. તેમાં જોળાનાથ ચોડાક વખત પછી આશ્રમમાંથી કાંઈક કારણ વણાત ચાલ્યો ગયો, અને હાલ તેમની ગંગપતિનો ઉત્તરાધિકારી માત્ર ઇન્દ્રનાથ એકલોજ છે, તે હાલ રાજવાની જમ્મુમાં સામાયિક શિક્ષણની સાથે સંસ્કૃત પણ ભણે છે.

સ્વામીજીએ કેટલાંક વયોથી મુસાફરી કરવી બંધ કરી હતી, અને પોતે જમ્મુ સુધી જતા પણ નહોતા. ગંગત ૧૯૭૧ માં સ્વામીજી જમ્મુમાં ગયા અને ત્યાં વેદ ભગવાનના મંદિરની સ્થાપનાની સાથે સાથે યોગાશ્રમ, ગોશાળા, ધર્મશાળા, અને એક વિશાળ પુસ્તકાલય સ્થાપવાનો વિચાર કર્યો, તેથી કાશ્મીર-જમ્મુના શ્રીમન્મહારાજધિરાજે ૩૦ વીંત્રાં જમીન વેદમંદિરની સ્થાપના કરવાને માટે આપી, ગોશાળાને માટે પણ એક સારું જંગલ આપ્યું એ ઉપરાંત એક સારી રકમના દાનનો પણ માનસિક સંકલ્પ કર્યો. અને આ રકમમાંથી ઉપરની ગંરથાઓ ચલાવવાનો વિચાર કર્યો. શહેરમાંથી પણ ૧૨ હજાર રૂપિયા મળ્યા. તેમાં કેટલીક રકમ બાકી હતી. આથી સ્વામીજીએ વેદમંદિરનું કાર્ય આરંભ્યું અને તૈયાર થતાં ધણીજ ધામધુમ સાથે વેદ ભગવાનના મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. તેના રક્ષણને માટે એક કમીટી નીમંચામાં આવી, જેમાં શ્રીમન્મહારાજ સર પ્રતાપસિંહજી, શ્રીમાન રામ સાહેબ બળદેવસિંહજી તથા શ્રીમાન રાજકુમાર દીકા હરીસિંહજી તથા દીવાન બદાહુર અમરનાથજી વિગેરે છે.

યોગાશ્રમ તથા ગોશાળા વિગેરેનું કાર્ય અપૂર્ણ હતું એવામાં સ્વામીજીએ સર્વની આગળ કહ્યું કે મારે આ દેશને છોડીને મહારાજ નયપાલના શરણમાં જવું છે, આ વાક્યોનો શુદ્ધ ભાવાર્થ કોઈ સમજ્યું નહિ. મંદ્રતમાં દેશનામ શરીરનું પણ છે, અને નયનામ મજૂનીતિ યા મર્પાદાનું જ છે. જે મર્પાદાનું પાલન કરે છે તે નયપાલ છે, મનુષ્યમાં હંમેશાં રખસન રહ્યાંજ કરે છે, અને તેથી નયપાળ એ સન્નિધદાનંદ પરમેશ્વરનુંજ નામ છે. જેની મર્પાદા હંમેશાં અચળ છે. સ્વામીજીના કથનનો ભાવાર્થ એ હતો કે, આ પાંચ ભૌતિક શરીરને છોડીને સન્નિધદાનંદ પરમેશ્વરના શરણમાં જવું છે. અર્થાત મારું મૃત્યું નજીક છે.

આ પછી સ્વામીજી જમ્મુથી ઇન્દ્રેશ્વર પાછા આવ્યા ત્યાં આવીને તળાવમાં ખૂબ સ્નાન કર્યું, અને તે વખતે પોતે કહેતા હતા કે હવે આ દેશને છોડીને મહારાજ નયપાલના શરણમાં જવું છે. એક વખત સ્વામીજીના રાધામાં કાંઈક સાધારણ વેદના થઈ પરંતુ પોતાની મુખમુદ્રા પૂર્વવત પ્રકુલિતજ હતી. કોઈને એ જ્ઞાન ન થયું કે તેમની કવન લીલા પૂર્ણ થનાર છે. સ્વામીજી હંમેશાં ઉપઃકાલમાં દિવસે ૧૦ વાગ્યા સુધી પોતાની બંવર શૂકમાં સમાધિસ્થ રહેતા હતા. ગંગત ૧૯૭૧ના અષાઢ મુદ ૧૪ને સ્વીવારે સવારના ૬ વાગે તેમણે ઇન્દ્રનાથને જૂમ પાડી. ઇન્દ્રનાથ દોડીને શૂકની અંદર ગયે છે તો શ્રી સ્વામી ચંપાનાથજી થી સન્નિધદાનંદના શરણમાં.

મૌક્તિકનાથ યોગવિશારદ.

સ્ત્રીને સતિત્વ એજ સરું આમૂપણ છે.

આજકાલ સ્ત્રીઓ પોતાના શરીરને કપડાંવસ્ત્રોથી અને સુવર્ણાદિકના દરદાગીનાઓથી શોભાનવાને માટે રાતદિવસ જાણે એજ કર્તવ્ય ન હોય, તેમ તેમાંજ પોતાના સમયનો ભોગ આપ્યાં કરે છે. આ એક પ્રકારનું તેવું અજ્ઞાનજ છે. ગરીબ ઘરમાં રૂપારેખી સ્ત્રીઓ આવાં કપડાંવસ્ત્રોના વાદ કરી પોતાના પતિને ઘણીવાર સતાવે છે, અને જો દરદાગીના કે કપડાંવસ્ત્રો ન મળ્યાં તો પતિને ક્રોધીને બેસવા પશુ-દેતી નથી. તેવીજ રીતે ધનવાન કુટુંબોમાં પણ આવાંજ કારણોને લઈને પતિનું સ્ત્રી ઉપરથી અને સ્ત્રીનું પતિ ઉપરથી મન ઉઠી જવાનાં ઘણાંજ ઉદાહરણો છે. પતિવ્રતા સ્ત્રી કદાપિ પશુ આ પ્રમાણે કરતી નથી. તેવું લક્ષ્ય સ્થાન મન, વચન અને કર્મવરે પતિ સેવા કરવી એજ હોય છે. વસ્ત્રાદિકથી શરીરની શોભા વધારવા કરતાં હૃદયની પવિત્રતાથી શરીરની શોભાને વધારવી એજ ખરું સૌંદર્ય છે. જે સ્ત્રીનામાં હૃદયની પવિત્રતાથી શોભા હોતી નથી તે સ્ત્રી પછી ભણેને હજારો રૂપિયાના દરદાગીના વિગેરે પહેરે છતાં પણ તે ઇન્દ્રવરણની માફક જહાડથી સુંદર રૂપાવા છતાં અંદરથી દુઃખીજ હોય છે. હૃદયની પવિત્રતાનું બીજું નામ સતિત્વ છે. સતિત્વ એ સ્ત્રીઓનું જીવન અને સ્વર્ગીય રત્ન છે. આ રત્ન એજ તેમને ગાદે સંસારમાં અમૂલ્ય અલંકારરૂપ છે. સતિત્વ એજ સ્ત્રીઓનું ચિરપૂજ્ય પરમ મન છે. તેને કેવલવાધીજ સતી સ્ત્રીઓ સંસારમાં પ્રાતઃસ્મરણીય અને પૂજ્ય યર્ષ થકે છે. જેવી રીતે અંદ્રમાની રાત માંદનીથી પૃથ્વી પ્રકાશિત થઈને શીતળતાનું ભાન કરાવે છે તેવીજ રીતે સતી સ્ત્રીઓના હૃદયના સૌંદર્યથી સમસ્ત સંસાર પ્રકાશમય અને ઉત્તમ થઈ શાંતિનો અનુભવ કરી શકે છે.

પતિવ્રતા સ્ત્રી એ ધરની પૂર્ણ લક્ષ્મી છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, સતીત્વના સંખ્યું રત્ન અને સતીના સમાન બીજું કોઈ રૂપી નથી. આનંદ ઉપભવનાર, મધુર વાણી બોલનાર, પતિવ્રતા અને સ્વામિની યથાર્થ રીતે સેવા કરનારી સતિ સ્ત્રી જે જગ્યાએ નિવાસ કરે છે, તે સ્થાન સંસારમાં નંદનવનના સરખું સુખ અને શાંતિનું જૂરન બની જાય છે. પતિભક્ત પ્રાણુતોષિની સતિના પવિત્ર મુખમંડળને જોઈને સ્વામીના સમસ્ત રોગ અને શોક દૂર થઈ જાય છે, તેનાં મધુર અને શાંતિદાયક વાક્યોથી પતિનાં દુઃખગ્રસ્ત હૃદય શીતલ થઈ જાય છે. દરિદ્રની કુપડીમાં રહેવા છતાં પણ સતી પોતાના પતિને સ્વર્ગનો આનંદ આપી શકે છે. સંસારમાં એવું એક પશુ કાર્ય નથી કે જે સતિ સ્ત્રી પોતાના પતિને માટે ન કરી શકે. તેની પતિ સેવા પવંત સિખરની માફક ઉચ્ચ અટલ અને અચલ હોય છે. સ્વામી સતીના સદ્વાસણી જે નિર્મળ અને મધુર સુખનો ઉપભોગ કરે છે તેની તુલના સંસારમાં અન્ય સાથે થઈ શકતી નથી.

સતિ સ્ત્રીઓ પોતાના પતિને પોતાના પ્રાણ કરતાં પણ અધિક પ્રિય અને સ્વર્ગથી પણ ઉંચો સમજે છે. જે સ્ત્રી પતિની સાથે દ્વેષ રાખે છે, તેનું મુખ જોવું સતિ સ્ત્રીને ગમતું નથી. પતિનાં ચરણોની સેવાથી સતી સ્ત્રીઓ જેવા દુર્લભ સુખનો ઉપભોગ કરે છે તેવું સુખ બીજાને મળી શકતું નથી. સતિ સ્ત્રીઓ પોતાના પતિને દિતકર્તા કાર્યમાં પોતાનો પ્રાણ પણ અર્પી શકે છે. તેનું મન પતિના ચરણોમાં અને નેત્ર પતિના મુખ-

કમળની શોભા જોવામાં તસ્લિવ રહે છે. સાધ્વિ ત્રિયો પતિની પ્રસન્નતા જોઈને જે પ્રકારે સુખી અને મંતુષ્ટ થઈ શકે છે તેવીજ રીતે પતિના મહિન મુખને જોવાથી તેના દુઃખનો પાર રહેતો નથી.

જે સતિત્વના જળથી મંસારમાં મનુષ્ય હોવા છતાં પણ દેવી બનીને પુત્ર્ય બની માનની દૃષ્ટિથી સ્ત્રિયોને જોવામાં આવે છે, તે અમૂલ્ય સતીત્વ રૂપી મનનું રક્ષણ કરવાને માટે તેણે હંમેશાં યતનવાન રહી સાવધાન રહેવું જોઈએ. આગળ આપણે પતિદાસમાં જોતાં ત્રણી સ્ત્રિયોએ પોતાના સતિત્વનું રક્ષણ કરવાને માટે પોતાના પ્રાણ આપવાનાં દ્રશ્યો મળ્યાં આવે છે. સતિત્વ એ એવું સ્તન છે કે તેને માટે સતિ સ્ત્રિયો પ્રાણને પણ તુલ્ય સમજે છે.

એ સતિત્વ ધર્મનું અવિરતપણે રક્ષણ કરવું એ સ્ત્રિઓનો મુખ્ય ધર્મ છે તેનાં રક્ષણને માટે સ્ત્રિયોએ અગુહ વિચારો અને મહિન કન્યાઓને પોતાના હૃદયમાં સ્થાન ન આપવું જોઈએ. કારણ કે મહિન બાવનાને એક ક્ષણ પણ સ્થાન આપવાથી સતીત્વમાં ક્ષતિ લાગતાં વાર લાગતી નથી. સતીત્વ એ એવી પવિત્ર વસ્તુ છે કે તેમાં એક જરા સ્પર્શ પણ દોષ લગનાથી તે કલંકિત થઈ જાય છે. દરેક પ્રકારે પતિને સંતુષ્ટ નાખવો એ સતિત્વનું લક્ષણ છે. પતિની સાથે જરા પણ અપ્રસન્નતા, કે ખરાબ વર્તન યા અશુભનાર નાખતો એ સતિત્વને નષ્ટ કરનાર છે. પતિની ગેરદાજરીમાં આવે કોઈ પણ પ્રકારના આનંદ ઉત્સવમાં સામેલ થવું એ અનુચિત છે કેમકે એ અધર્મ છે.

પતિ પતિન પરમ્પર એક બીજાની ખસેથી ધર્મપૂર્વક જે મેળવવાને અધિકારી છે તેને કોઈપણ રીતે બીજાને સ્વાધિન કરવું એજ વ્યભિચાર છે. પરપુરૂષને દીઠ પણ સતિ સ્ત્રિએ પોતાના પતિ કરતાં ક્રોધ ન માનવો બીજાનાં સુખ સૌભાગ્ય તથા સૌંદર્ય જોઈને પતિને તુલ્ય સમજવો અનુચિત છે. જે સ્ત્રી આ પ્રમાણે કરે છે તે યથાર્થ સતિ હોતી નથી. પોતાના પતિનાં અયોગ્ય કર્મોથી ક્ષમ્ય તેને દુઃખ વેઠવું પણ તે એવા વખતે ઘણી સ્ત્રિયો હોય છે કે જે માટે તેની સાથે મંબંધ ન થયો હોત યા તો એથી હું વિધવા થઈ હોત તો સાહે, કે આજ આટલું દુઃખ તો ન સહન કરવું પડત, આપું વર્તન સંખતારી સ્ત્રિયો દલાપિ પણ સતિ થઈ શકતી નથી.

સ્ત્રિયોએ એવા દોષોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. અયોગ્ય મોજમજા ને દીઠ પણ હૃદયમાં સ્થાન ન આપવું જોઈએ. જે સુખની અસિદ્ધાપાથી ધર્મબ્રષ્ટ થવાનો મંભવ હોય તે સુખને સતિ સ્ત્રિયો ઇન્કતી નથી. કેમકે એ સર્વ સુખની અભિલાષાઓ યા મહિન ભાવનાઓજ મનુષ્યને કુમાર્ગચામી બનાવીને દારણ દુઃખ આપ્યાં કરે છે. ઘણી સ્ત્રિયો અનેક દુરાચારી અને પાતિષ્ટ લોકોની જાળમાં ફસાઈને પતિત થઈ જાય છે એવા નરાધમોનું પવિત્ર યુવતિઓએ મુખ પણ ન જોવું જોઈએ. કારણ કે એવા લોકોજ ભોળા સ્ત્રિયોના સર્વ નાશના કારણરૂપ થાય છે. હંમેશાં યાદ રાખો કે એવા નરપિશાચોનાં હૃદય સાક્ષાત નરક કુંડ જેવાં હોય છે. તેનાથી હંમેશાં દરતા રહેવું જોઈએ એવીજ રીતે ઘણી દુષ્ટ સ્વભાવની કસટા સ્ત્રિયો પણ હોય છે તે નાની વડુ દીકરીઓની સાથે ઘણી મળી જઈ લક્ષ્યાવી તેમના સર્વ નાશનું કારણ બની જાય છે એવી સ્ત્રિયો ઉપરથી જોતાં ગંદી અને

સારી જણાય છે પરંતુ ખરી રીતે તેનું હૃદય ઘણું જ ભયંકર હોય છે. ઐવી સ્ત્રિયોની સાથે સારી સ્ત્રીઓએ કદી વાતચિત પણ ન કરવી જોઈએ. સાધ્વી સ્ત્રિઓએ દુરાચારિણી સ્ત્રિઓને વિષની માફક ત્યાગ કરી દેવો જોઈએ.

ઈન્દ્રિયસંયમ અર્થાત ઈન્દ્રિયને પોતાના વશમાં રાખવી એ ધર્મ રક્ષણનો મુખ્ય ઉપાય છે. જની ઈન્દ્રિયો વશમાં હોતી નથી તેનું અધઃપતન જરૂર ચાય છે જ. તે પાપના આઝમાં ડુબી જાય છે. ઈન્દ્રિયોની અંચળતા મનુષ્યોને પણ બનાવી શકે છે. તમે તમારી મનોવૃત્તિઓને પવિત્ર રાખીને ચરિત્ર ઉપર તીક્ષ્ણ દષ્ટિ રાખનાં શીખો કે જ્યો તેમાં કોઈ પણ પ્રકારના દોષનો સંશય થવા ન પામે. પરમેશ્વરમાં અટલ ભક્તિ રાખો અને પોતાના તથા પતિના ચરિત્રની મંગલ કામનાને માટે ભક્તિ ભાવથી હૃદયની આરાધના કરતા રહો. પોતાના દોષોને કદી પણ પતિથી છુપાવો નહિ. પરંતુ તેમાંથી બચવાને માટે હંમેશાં પતિની પામેથી શિક્ષણ લેતા જવું અને આવા કામમાં લજ્જા કે સરમ રાખો નહિ. સતિ સ્ત્રીએ વિચારમાં અને આચારમાં પતિમય હવન ગાળવું, પતિની જાયા રૂપે વર્તવું એજ સર્વોત્તમ રહેતો છે. પોતાના સતિપણને જળવધાને માટે મન, વચન અને શરીરથી કદી પણ પતિથી અલિન ન રહેવું. અને આ પ્રમાણે જ્યારે પતિની સાથે એકતાનો અનુભવ થતો જશે ત્યારેજ યથાર્થ સતિત્વપણું જોઈશે તે સતિ સ્ત્રીને મળ્યા સિવાય રહેવાનું જ નહિ. સ્ત્રીએ કુદ વસ્ત્રાલંકારથી પોતાના શરીરને શયુગારવા કરતાં આવા સતિત્વ રૂપિ અમૂલ્ય રત્નથી હીપાવું એ ખરું સૌંદર્ય અને શોભા છે. અપૂર્ણ.

શ્રી સત્યનારાયણની કથા.

(લેખક:—શ્રીયુત હ. ન. વ્યાસ.)

અધ્યાય ૩ ને.

હરિગીત.

એત કે' મુજો મુનિસત્તમો, આગળ વળો હૃદ્યું છું કથી,
પૂર્વે હતો નૃપ એક ઉદ્ધામુખ, નામે સુભ મતિ.
તે સત્યવાદી ને હૃતેદ્રિય, રોજ મૂલ દેવાણ્યે,
જે પન ધણું દે વિખેને, સંતુષ્ટ કરતો અતિશયે.
તેની હતી સ્ત્રી કમલવદના સર્તી મહા મુવતી અતિ,
તે સાથ બદરશીલા નદી તટ, તત-કરે તે જૂપતિ,
એવે સમે ત્યાં એક આળ્યો, સાધુ નામે વાણીઓ,
વેપાર માટે જાડુ ધનધો, વાણી ધણી બરી લાખીઓ.
તે વાણી છોપી નદી તટ નૃપતિ સમીપ પોતે ગયો;
પ્રત્યક્ષ જોઈ જૂપને વિનયેથી પુછવડ લાગીયો,
કે' સાધુ નૃપ આ-શું કરો છો? ભક્તિમય ચિત્તે કરી,
તે સર્વ રૂપદ કહો તમે મુજવા ચડુ હું આ પસી;
નૃપ કે' પૂજન આ યાય છે તેજસ્વિ અનુસિત વિશ્વનું;

- પુત્રાદિ પ્રાપ્ત થવા સ્વજનસહ મત કરે છું તેમનું,
એ વચન સુણી નૃપનું વઘો આદર્યો સાધુ તે સમે ;
વિસ્તારથી ઢા' રાય રે હું કરીશ જે ઢ'શો તમે. ૪
- મારે હા પણ મંતરિત નથી નહી ઘણે એ મતથી ;
પછી વણજથી નિવૃત્ત થઇ નિજ ગૃહ ગયો આનંદથી ;
તે મંતરિતદાયક બધું મત સાધુએ સ્ત્રીને કહ્યું,
“ જો મંતરિત યુજને યશ તો મત કરીશ ” એ પણ કહ્યું. ૫
- તે સર્વ સત્જન સાધુએ નિજ સ્ત્રી લીલાવતીને કહ્યું,
પછી એક દીવમે તેની સ્ત્રી લીલાવતીને સુખ થયું ;
સ્ત્રી ધર્મમાં તે આવતાં આનંદમાં પતિનગથી,
યજ્ઞ ગર્ભવતી તે સ્ત્રી પછી થી સત્યદેવ પ્રસાદથી. ૬
- દશમે મહીને તેહને શુભ રત્ન સમ કન્યા થઇ,
સુદ પક્ષમાં જ્યેમ ચંદ્ર ત્યમ તેમ તે દિન દિને વધતી ગઇ ;
તેથી કહ્યું તે પુત્રીનું શુભ નામકરણ કલાવતી,
ત્યારે મધુર વચનેથી જેણે સ્વામીને લીલાવતી. ૭
- જે ક્યમ નથી કરતા તમે મત પ્રથમ સંકલ્પીત કહ્યું,
જે સાધુ એના લગ્નમાં કરીશુ પ્રિય મત જે મમું ;
કહ્યો એમ સમજાવી સ્ત્રીને રણવા ગયો પર નગરમાં,
પછી તે કલાવતી પુત્રી વધવા લાગી પિતૃ મંદિરમાં. ૮
- તે મણી વરે આવતાં સખી સાથ તનુજ જોઈને,
વર યોગ્ય વય વિચારી ઝટ જોડાવી તેણે દૂતને ;
“ શુભ જોઈ વર લાવો તમે ” એ સાધુની આગ્રા થતાં,
કાંચનપુરે તે દૂત આવ્યો એણે વર અતિ શોધતાં. ૯
- ત્યાંથી વણિક સુત એક લઈતે દૂત પાછો આવીઓ,
શુભ યુગ્ય ને અતિ રૂપથી તે સાધુને મન ભાવીઓ ;
શુભ લગ્ન લઈ યાત્રી સર્ગસહ સાધુએ અતિ હર્ષથી,
તે વણિક સુતને દાન કન્યાનું દોષું શુભ વિધિથી. ૧૦

ઢાહરા.

- મત ઉત્તમ આ સમય સહુ જૂઠ્યાં બાગ્યવશાત,
તેથી તેઓ ઉપરે રહ્યા પ્રભુ સાક્ષાત. ૧
- વેપારે કુશળ હતો સાધુ તેહ અપાર,
ચાલ્યો લેઈ જમાઇને ઝટ કરવા વેપાર. ૨
- સુંદર નિધિકાઠિ હતું રત્નસાગર પુર જ્યાંય,
કરવા લાગ્યા વણજ જે સાધુ જમાઇ ત્યાંય. ૩

વેપારે ખડુ ધન મળ્યું સુખ ત્યાં સારું જોય,
 પશુ વ્રત નારાયણ તણું મંભાઈ 'નંવ દાય. ૪
 તેથી પ્રભુએ તેવને, સાપ દીધો તે વાર,
 "જૂના સાંધુને યજ્ઞ દારણ કુઝ અપાર".
 તેહ નગરનો તુંપ હતો અંદ્રકેતુ શુણુ ખાણુ,
 તરફર તેવના મેલમાં પેલા લેવા લાંણુ. ૬
 માત્ર ઘણો સઘ નીકળ્યાં ચેત્યા મોટાદાર,
 નાદા મોરો પાછળે મોટાદાર ખજાણ. ૭
 મોંઘા ગમરાઈ ગયા નાંખી દીધો માત્ર,
 સાધુ જેના ખાસણે તેહ પડ્યો તરફાળ. ૮
 મોટીદારો માત્ર તે પકડી અતિ દરખામ,
 મોંઘા તો નાંધી ગયા પશુ તે ધર ખોળામ. ૯
 તે ધરના જે વણિકને બળી. ચોર જરૂર,
 ખાંધીને તે જોઉને લાંબા રાય હજુર. ૧૦
 મોટીદારો દર્શાવી બોલ્યા રાય પાસ,
 પકડી લાંબા ચોર એ આસા આપો ખાસ. ૧૧
 રામની આસા યકી ફોગે તરફાળ,
 તે જોને દંડ ખાંધીને નાંખ્યા કારાગાર. ૧૨
 તે જોની કંઈ વાન પશુ નુપે સણી ન લગાર.
 સત્ય પ્રભુ કોપ્યા ન્યદાં કોણ કૃપા કરનાર. ૧૩
 રામએ તે જોઉના ધરતું સૌ ધન લીધ,
 ખંડીખાને તેમને કુઝ ધણેર દીધ. ૧૪

ચોપાઇ.

પ્રભુ કોપે જેના પર અર્પિત, તેની સાધન માડી ગતિ,
 સાધુનાં સ્ત્રી પુત્રી જેહ, ઘેર યયાં કુઝાંઆરાં તેહ. ૧
 ખાનર પાડી ચોરો ખડુ, લેઈ ગયા ધરમાં જે હતું,
 ઘેરાયાં આધિઆધિયર, હિચમ કાયર યાંધ ન રતી. ૨
 જૂખ્યાં તરસાં ધરધર દૂર, પેટ પરાણે ભીખી ભર,
 કલાવની કન્યા પશુ સદા, બટકી વેઠે અર્પિત આપદા. ૩
 એક દિવસ જૂખી ખડુ થઈ, ખાલણ એકતણે ધર ગઈ,
 લાં વ્રત નાનાયણનું નેઈ, ખાવાનું દેશે અહીં કોઈ. ૪
 એ આશાએ ખેડી તકી, કયા મુણી વર મનમાં લકી,
 પ્રસાદ બક્ષણ કરીને ઘેર, મોટી રાતે ગઈ તે વેર. ૫
 મા તેની જોતી હતી વાટ, વાર થતાં કરતી ઉચ્ચાટ,
 કલાવતી આવી નેટલે, બોલી મા પ્રેમથી તેટલે. ૬

આટલી વાર સુધી રાતરે, ક્યાં ગૈ હતી કશું મન ના કરે,	
વિનય થઈ પુત્રી તત્કાલ, મા પ્રત્યે બેસી ધરી બહાલ.	૭
ભૂખ અતિ લાગી હતી મને, શું કહું મારૂં અરે હું તને,	
બ્રાહ્મણ એક તણે ધર મર્ધ, ભીખવા વાર બહુ ભીં યધ.	૮
મન વાંચિજત સિધિ દે જોહ, મા મેં ત્યાં દીધું મત તેહ,	
મા જો એ આપણથી થાય, તો નહીં સર્વે દુઃખ ભય.	૯
લીલાવતિને સાંભર્યું તેહ, સ્વામીએ પણ કર્યું જોહ,	
વાત બધી પુત્રીને કહી, મત કરવા બે તત્પર થઈ.	૧૦
વેંશા ઊઠી નીમ લે ત્યાં, ભીખવા નગર વિષે બે મયાં,	
તે દિવસે બહુ મધ્યું બેઝને, મત કીધું અતિ દર્ષિત મને.	૧૧
મધું સ્વજન સાથે મત કરી, આતમ્યા બેઠિએ દરિ,	
ધણી જમણ ઝટ આવે ઘેર, પ્રભુ કરે એવી ગુજપેર.	૧૨
ધણી જમાણના અપરાધ, ક્ષમા કરે સર્વે જગનાથ,	
એ રીત માદીકરીએ સાર, યામ્યા પ્રભુને વારંવાર.	૧૩
એ મતથી તુઠ્યા અતિ તેહ, સત્મજ નારાયણ પ્રભુ જોહ,	
સાધુનો મોરો અપનાથ, ક્ષમા કર્યો એવા જન તાત.	૧૪

દોહરા.

ચમણ આપી રાયને, પ્રભુએ જણ્યું એમ,	
વણ વાંકે બે વણિકને, જદ ક્યાં છે કેમ ?	૧
છોડી દે જ સવારમાં, ધન દે પાછું સર્વ,	
નહિ તો તવ ધન પુષને, રાજ્ય હરીશ આ પર્વ.	૨
અંતરખ્યાન થયા પ્રભુ, વૃષને કહ્યો તતકાળ,	
ઉઠી પ્રભાતે કરી સમા, સર્વ કંઈ નરપાત.	૩
મેવકને કરી આગન્યા, મુકત કરી મહાજન,	
બેને ત્યાં બોલાવોને, જોત્યા તે રાજન.	૪
દેવેન્દ્રાથી દુઃખ બહુ, વેકયુ તમે આવાર,	
પણ નિર્દાયાથી હવે, જોગવળે સુખ સાર.	૫
ક્ષૌરાદિક કરાવીને, દીધ વજ્રાનંકાર,	
ખાન પાત સન્માનથી, મેતોખ્યા જ અપાર.	૬
અમણું ધન આપી વણ, રાજન રૂડી પેર,	
જાવ તમે સાધુ હવે, સુખેથી નિજ ઘેર,	૭
સારે બેઠ રાયને, પ્રભુમી વાગવાર,	
"કૃપા કરી બહુ" એમ કહી, આગ્યા ધર તતકાળ.	૮
એવો રૂઢ પુરાણના, રવાખંડની માંધ,	
કથા સત્યનારાયણે, છે તીલે અપાય.	૯

શ્રી સત્યનારાયણ દેવકી જે.

ન્યાતોના સુધારા.

આજે સુધારાને નામે કુધારાનો પગ પેસારો કરી ચાલતી ચાલેલી રહીનું સત્યાનાથ વાળનાર અને અયોગ્ય આચાર વિચારમાં ફેરવાવનાર કેટલાક માણસો પોતાનું તેજ અંદર આતું માનનારા હોવા થયા છે, અને આવા કહેવાતા સુધારાવાળાઓ નાતોનું નિહંદન કાઢવા પછી પોતાનાથી બને નેટસો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા છે; આ વંદ્ય ગમે તેવા સુસ્ત સનાતની હિંદુનું દોષ દુઃખ્યા સિવાય રહેવાનુંજ નહિ.

નાતોને તોડી પાડી સુધારો કરવા ઇચ્છનારાઓએ પોતાનું બળ નાતોને તોડી પાડવાના દામમાં વ્યર્થ ગુમાવવા કરતાં નાતોને સુધારી સારા ખાવા ઉપર લાવવા પોતાના બળને ઉપયોગ કરવા વંદ્યો.

બ્રાહ્મણ, દાસ્ય, વૈશ્ય અને શુદ્ર આ પ્રમાણે મૂળ ચાર ન્યાતો છે, અને તેમાંથી ધંધા પ્રમુખે દરેક ન્યાતમાંથી જુદી જુદી પેટા નાતો ઉત્પન્ન થયેલી છે. આમ જુદી જુદી નાતોથી અસારે હાંદુમાં અમંજ્ય નાતો થઈ ગઈ છે, અને તે બધી નાતોને તોડી પાડવાને માટે જે પરિશ્રમ કરેલો તે વ્યર્થ છે. ઘણા કાળના મંદકામીઓ જામી ગયેલા બળવાળા નાતોને તોડી પાડવા મથનાર પોતેજ પોતાનું બળ ગુમાવે છે અને, 'અતો ભૂટ, તતો બદ' થઈ રહે છે.

આમલજ્ઞ સર્વ સુતેષુ આ રૂપનો આધાર સર્વ કેટલાક માણસો સર્વ પ્રાણી માથે પોતાના આત્મારૂપ માનવા વંદ્યો અને તેથી લિંગ ભાવ ન જાણતો એ બદલિ એક બીજાની સાથે ખાવા પીવામાં વાધા નથી, આમ માને છે અને બીજાને મનાવવા વ્યર્થ પ્રયત્ન કરે છે. પરંતુ આનાં પછી અધિકાર બેદરોય છે એ વાત તેમના મગજમાં ફેરેલી રહી નથી. નાતો અધિકાર બંને લીધેજ પડેલી છે, અને તેથી જેમ મોટા અમલદારો અને મોટર ચાકર વંદ્યે તકાવત રહ્યાં જ કરે છે, તેમ આ નાતોમાં પછી તેવા તકાવત તો રહેવાનોજ નથી. જેમ કે બ્રાહ્મણના અધિકાર કરતાં કાતીના ગોણુ દોષ છે, કાતીના કરતાં વૈશ્યના ગોણુ દોષ છે અને વૈશ્ય કરતાં શુદ્રના ગોણુ દોષ છે જે આચાર વિચારનું ગુરુ સેવન કરે છે, તેનું વૈશ્ય અનુકરણ કરતો નથી, વૈશ્યના આચાર વિચારનું કરતાં અનુકરણ કરતો નથી, અને કાતીના આચાર વિચારનું અનુકરણ બ્રાહ્મણ કરતો નથી તેમ કરવાથી ઉંચી ગતિને પ્રાપ્ત કરવાને બદલે તે નિચી ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે.

અને આજકાલનો મુખના અને સુધારો તો પોતે હૃદયથી નીચે પડ્યા જેવા આચાર વિચારનું સેવન કરે છે અને બીજાને તેમ વર્તવાને માટે બોધ આપે છે, પછી તેમની ઉન્નતિ થવાને બદલે અધોગતિજ થવાની અને તેની વિશેષ ખાતરી નીચેના દર્શનાતોથી થઈ જશે.

એક બીજાની સાથે વર્ણાશ્રમનો બેદર ભાવ રાખ્યા સિવાય જમણું આ રીવાજ શુદ્ધમાં ચાલે છે અને વંદ્ય ઉચ્ચ વર્ણનો માણસ આ પ્રમાણે કરે છે તો તેને નાતવાળાઓ નાત બદલ મૂકે છે. જેથી તેને શુદ્ધત રહેવું પડે છે અથવા તેને શુદ્ધ જેવો બીજાઓ ગણે છે.

પુનર્જન—ફરી લક્ષ કરવું તે. સૌ એકવાર વિધવા થયા પછી ફરી બીજા પુરુષ

સાથે સજા કરે છે તેને પુનર્જન્મ કહે છે. અને આને આપણે કેટલાક લોકો નાતરૂં કહીએ છીએ. આ રીવાજ શુદ્ધ જાતિમાં જ છે, અને તેમાં પણ જે ઉચ્ચ કન્યાના મથે છે તેઓમાં આ નાતરૂં કરવાનો રીવાજ હોતો નથી. વળી આ રીવાજ વૈશ્યોમાં પણ કેટલીક ન્યાતોમાં છે પણ તે ન્યાતો તેમની ખીચી ન્યાતો કરતાં દુનંદી ગણાય છે. દાખલા તરીકે પાટીદારોમાં હિંચા કુળરાનોમાં આ રીવાજ હોતો નથી, બધારે તેમાં કેટલાક તેથી ઉન્નતા કણુથી શ્રેયમાં આ નાતરૂં કરવાનો રીવાજ હોય છે, અને આવીજ રીતે શુદ્ધ વર્ગમાં પણ નાતરૂં નહીં કરવાના કુળચત્ર અને કરનારા ઉન્નતા ગણાય છે.

હવે વિચાર કરવો પડે છે કે આપણા સુધારાવાળા લોકો વર્ગાશ્રમનો ભેદ દાઢી નાંખતા અને પુનર્જન્મ કરવાનો રીવાજ પાડવા મથે છે, અને આજ ધોરણે તેઓ હિંચેથી નિચે જાય છે કે નિચેથી ઉચે જાય છે તેનો વિચાર વાચકોને કરવો પડે છે.

આ લોકો ખરી રીતે વંદતાં પોતે બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રીય કે વૈશ્ય હોવા છતાં આ પ્રમાણે શુદ્ધતા આચારનિયાનાનું મયન કરવા મથે છે અને તેથી તે પોતાની ઉત્તમિ કરી રાકતા નથી પણ ઉન્નતા 'અતો ભટ તતો ભટ' બનીને વર્ણચક્ર પ્રગટે ઉત્પન્ન કરે છે. આથી તેમણે જાત ખરાજ સુધારો કરવો હોય તો ન્યાતોને તોડી પાડવાનું મયન કરવા કરતાં ન્યાતોમાં જે સારું પડે હોય તેનું દુર કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

એક પ્રાણુકથી જે નથી બનતું તે નામ આખી ન્યાતો ધારે તો કરી શકે તેમ છે. હાલ કેટલીક નાતોમાં જુના વિચારના કરતા કારવતા હોય છે અને તેઓ નાદક અંદરે અંદર એક પીગળના દોળો જતા ફરી નાનોના વિધ્નો નાખી લડી પડે છે અને નાતોમાં તરો પાડવા તૈયાર બની જાય છે. આમાં નાજા વિધ્નનું કારણ પણ નજરે પડે છે. આ પ્રમાણે એક બાળના દોષ બંધાના નુકી ઈર્ષ દરક ન્યાતે એક મપી બની પાતાની ન્યાતને સુધારવા માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

દરેક નાતમાં ફેરૂં તો હોય છેજ તે કેટલો ગેરમાજાથી ઉપયોગ ન કરતાં તે ફેરૂંમાં વધારો કરી તે પડે નાતનાં જાળકોને હિંચી કેળવણી આપવામાં મદદ કરવી જોઈએ. મોટી નાત હોય તો આને માટે એક બુદ્ધજ્ઞ ફેરૂંકનું અને તે ફેરૂંકમાં જે ગરીબ છાતરાઓ પૈસાની તાણને લીધે ન જાય શકતા હોય તેમને મદદ કરી આગળ ભણારી હિંચી કેળવણી આપવી જોઈએ.

વળી કેટલાક કદંગા રીત રીવાજો દાઢી નાંખી તેને અદલે હાથતા જમાનાને અતુલ સરના રીવાજોનું સ્થાપન કરવું જોઈએ, કેટલીક ન્યાતમાં ચૂંટા પાછળ પુષ્કળ ખર્ચ કરવાનો રીવાજ હોય છે, અને આવાં ખર્ચોમાંજ કેટલાક લોકો પાપમાય થઈ મથેલા જાય છે આ ન્યાતમાં આવાં નકારાંખર્ચો કરતાં અટકવું, અથવા તો જોઈ વિચારીને પોતાના ગત પ્રમાણેજ ખર્ચ કરવું.

કેટલીક ન્યાતોમાં કન્યાવિક્રયનો ખાસ રીવાજ હોય છે, અને આથી જે ન્યાતોમાં કન્યાવિક્રયનો રીવાજ હોય છે તે ન્યાતોની ઉત્તમિ કાપિયું કાગે થતી નથી. કારણ કે કન્યાના પૈસા લેવા એ પૈસા ગૌરવ જવા છે, અને તેથી તે નડપા સિવાય રહેતાજ નથી. જે પુત્રીના પૈસા લેતે તે કહી પણ પૈસાવાળો દુષ્કાણું જણાય નથી. ઉપરો તે હંમેશાં

બીજારીજ રહે છે, અને તેથી જો દરેક ન્યાતે પોતાની ઉત્તતિ કરવીજ હોય તો કન્યાવિક્રય કરવાનો રિવાજ નાશુદ્ધર દરેકો જોઈએ.

વળી આ કન્યાવિક્રય કરવામાં કેટલાક લગ્ન વખતે ખર્ચ થાય છે તે ખર્ચનું બાનું કાઢી માંડવા ખર્ચની રકમ લઈએ છીએ એમ માને છે. પણ આ તેમની માન્યતા જૂન બરેલી છે. આવા કામમાં કન્યાને વેચી તેના પૈસાથી ન્યાતનું ખર્ચ ઉદાર દીક્ષથી કરવું અને વાહવાહ કહેવરાવવી એ મૂર્ખતાજ છે.

સાધારણ રીતે કન્યા પરણાવવામાં જો ખર્ચ વધારે પડતું હોય તે કઢાડી નાંખવું અને ન ચાહે તેટલુંજ ખર્ચ કરવું કે જે કન્યાના આપને બારે પડે નહિ, અને કન્યાવિક્રય કરવાનો રિવાજ કઢાડી નાંખવો.

ન્યાતમાં એક સહકારી મંડળ સ્થાપવું જોઈએ કે જેથી આવાં ખર્ચો કરવાં બારે પડે નહિ, અને આ રીવાજથી એક બીજાને મદદ કરવી જોઈએ. ઘણી ન્યાતોમાં એક બીજાને ત્યાં પ્રસ્તુત સમયે ચાંદસો કરવાનો રિવાજ હોય છે. આ રિવાજ ઘણાજ ઉત્તમ છે. જોને ત્યાં કોઈપણ ખર્ચ આવે તો તેને દરેક ન્યાતના માણસે ચાંદસો રૂપિયો કે બે રૂપિયા જે રિવાજ હોય તે કરવો અને તેની પાસેથી કોઈ પણ વળતર પાડું લેવું નહિ, આજે ઘણી જગ્યાએ ચાંદસો ક્યાં પછી રૂપિયો ચાંદસો ક્યો હોય તો દોઢ-૩ બે રૂપિયા તેનાં વળતર તરીકે પાછા લેવાનો રિવાજ છે તે રિવાજ કાઢી નાંખવો એટલે જોને ત્યાં ખર્ચ હશે તેને ત્યાં આ પ્રમાણે ચાંદસાની રકમ મળવાથી ખર્ચમાં ઘણી સારી મદદ થઈ પડશે અને તેથી જે ખર્ચ તેને બારે પડતું હશે તે નહીં પડે અને આ પ્રકારે ખર્ચના પ્રસંગે એક બીજાને મદદ થઈ શકશે.

આ પ્રમાણે ન્યાતોને સુધારવા માટે તેમજ ન્યાતના દરેક માણસની ઉત્તતિ થાય તે અર્થે દરેક માણસે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ અને સામાસામી નાહક ડબ્બા ઉત્પન્ન કરી વિખવાદને ઉભો કરતા કરતાં જેમ જો તેમ એક બીજામાં સંપ વધે તેવે રસ્તે જવું એજ ખર્ચ સુધારો છે.

આ પ્રમાણે જો દરેક ન્યાતમાં સુધારો થઈ શકે તો મહત્ત કેળવણી આપી શકાશે અને ન્યાતના આગેા કેળવણા પછી પોતાની અને પોતાની ન્યાતની ઉત્તતિ પશ્ચ કરી શકશે.

પ્રાસંગિક વિચાર.

પ્રિયમંધુ ! આપ જણો છો કે માસિકનો આધાર તેના માદરો ઉપર છે. તેનું કાર્ય આપની સેવા કરવાનું છે અને તે યથાશક્તિ જળબાં કરે છે અને જળવસીજ. માણસ માગેને સુખ, ગતિ અને આનંદ મળે, અને આજે રથને રથને જે કહેવું અને કંઠાસના અખાણ તરીકે કેટલાક કુટુંબો ગણાય છે તેઓ સુખી અને આનંદી ગણાય તેના લેખો લખવા એ તેઓ ઉદેશ છે.

ભાગ્યોદય પોતાના માદરોની આર્થિક અને શારીરિક ઉત્તતિની સાથે માનસિક

અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ યાવ ત્રેવું ઇચ્છે છે, અને તેને માટે તે તેનાથી બને તેવો પ્રયત્ન કરી રહ્યું છે.

હાલ અમે જે કાગળો વાપરીએ છીએ તે કાગળો સાત રૂપિયે રીમ બળતા હતા તેના સત્તર રૂપિયા રીમના ખર્ચતાં પણ મળી શકતા નથી. હવે તે વખતે પણ બેજ રૂપિયા લવાજમ લેતા હતા અને હાલ પણ બેજ રૂપિયા લઇએ છીએ તો તેથી અમારે કેટલું સહન કરવું પડતું હશે તેનો વિચાર વાચકોજ કરી લેશે.

આથી જેમ આહકો વધારે ચાવ તેમ અમને ખર્ચમાં કાંઈક ઓછું ચાવ તે હેતુથી અમારા માનવતા આહકોને વધુ નહિ તો છેવટે એક એક આહક કરી દેવાને માટે એક વખત આગ્રહ કરી સુકયા છીએ છતાં હજી કેટલાક સજ્જનો તરફથી તેનો અમલ થયેલો જણાતો નથી. અમે આશા રાખીએ છીએ કે દરેક બંધુ અમારી આ માગણીનો સ્વિકાર કરશે અને અમને વધારે નહિ તો માત્ર એક આહક કરી મોકલી યોગ્ય સહાય આપશેજ.

પણ આશુભો નુકશાનકર્તા બ્રહ્મચારી, મહા-ગ્રીડી-તમાકુ વિગેરેમાં બાર મહીને બે રૂપિયા તો ચું પણ દર મહીને બે અથવા રૂપિયા ખર્ચો પોતાની હોજરીને લક્ષ્મીભૂત કરવા તૈયાર હોય છે, પરંતુ આવા આખા કુટુંબને સુધારી સુખ અને શાંતિનો અનુભવ કરાવનાર લેખોવાળા મારીકને માટે બાર મહીને બે રૂપિયા જેવી નજીવી રકમ ખર્ચવા જીવ ક્યારેય છે, એ ધણું જ દીલગીરી લેવું છે.

પણ કહે છે કે અમને વાંચવાની કુરચ્છદ નથી, પરંતુ તેઓ એમ વિચાર કરતા નથી કે તે જો દર માસે આવતું હશે તો કાંઈપણ વખતે વંચાશે. વળી જી અને બાળકો વાંચશે તો તે પણ આગળ ઉપર પવિત્ર જીવન ગાળનારા બનશે તો આ બે રૂપિયા તો - કયાંય મળી જશે.

વળી આવી મોંઘવારીમાં પણ આસિદ્ધાએ અને વર્તમાન પત્રોએ પોતાનાં કદ ઘટાડી નાંખી રહી કાગળો વાપરવા માંડ્યા છે, વળી લવાજમમાં પણ વધારો કર્યો છે. અમને પણ અમારા કેટલાક આહકો લવાજમમાં વધારો કરવા જણાવે છે પણ અમે તેમ કરવા અચ્છાધ્યે છીએ. કારણ કે આજે વધુ લવાજમ આપી આહકો કામમ રહેવા સુરક્ષિત છે. વાંચનમાં પૈસા ખર્ચવા એ તેમને ધણાજ બારે પડે છે. આથી અમે લવાજમમાં ફેરફાર કરી શકતા નથી. પરંતુ જે દરેક વખતે ચિત્રો આપતા હતા તે ચિત્રો તથા દર માસે એક દોઢ કમી કરવા ધારીએ છીએ, અને તેથી હવેથી બાગ્યોદય દરેક માસે ૭ દોઢને બદલે ૫ દોઢનું નીકળશે, અને આમ હોવા છતાં પણ તે બીજાં આસિદ્ધા કરનાં સરવજી ગણી શકશે. કારણ કે બીજાં સારી પદ્ધતિનાં ગણાતાં માર્ગદર્શક પણ ચાર-પાંચ દોઢનાં હોવા છતાં બે અડી રૂપિયા લવાજમ લે છે છતાં આ મોંઘવારીને લીધે કામગીરી રૂઝ વાપરે છે, સારે અમે તો ત્યાં સુધી બની શકે ત્યાં સુધી હાલ વપરાતા કાગળો જ વાપરવા નિશ્ચય કર્યો છે.

આથી આવા મોંઘવારીના સમયમાં આહકોએ આ આસિદ્ધાને આહકો વધારી આપવાની બનતી તજવીજ કરવી જોઈએ અને ઓછામાં ઓછું એક આહક દરેકબંધુ વધારી મોકલશે એવી આશા રાખીએ છીએ.

સદ્ગુણી શશી.

(લેખક—શ્રીયુત વેણુ વિહારી.)

(અનુસંધાન અત્યાધી.)

પ્રકરણ અદારમું.

દિવ્ય સંસાર.

સ્મિથ સાહેબ વિનુને ધક્કો જ ચલાતા. બાકિન સાહેબના વિજ્ઞાપત ગયા પછી નાનું મોટાં ધણાંખરાં ને ખમનાં કામો વિનુજ ચલાવતો. સ્મિથ સાહેબે કુંઝરી પર જઈ વિનુની મુલાકાત લીધી, સાહેબે વિનુને કહ્યું “આમાં કંઈ પણ ભુલ થઈ દશે, બીજાને જાણે તને પકડવામાં આવ્યો દશે, તું તદ્દન બે શીકર રહે, હું એનો મંદોગસ્ત કરી છું. અરે હા પણ તારા નામનો આ એક કામળ છે, હું સાંજે પેટર રોડ પર ફરવા ગયો હતો ત્યાં પેદોવાળા છોકરાના બંગલેથી એક છોકરીએ મેડેલી બારી વાટે મારા ઉપર આ એક કામળ નાંખ્યો.”

“એક છોકરીયે!” વિનુએ આશ્ચર્યથી પૂછી કામળ લઈ દેડ્યો. કામળ વાંચતાં સ્મિથ સાહેબ એકાદસે વિનુના મુખ નરક જેવું દેખાતા હતા. આપણે ધારતા હતા તેવું જ કંઈ ભરમ ભર્યું તે કામળમાં દોહડું જોઈએ એની તેમની ખાત્રી થઈ. તેઓએ પુછ્યું “વિનુ એ કોનો કામળ છે?”

વિનુએ હુંકાણમાં શશીની સધળી વાત કહી સંભળાવી. તે સાંભળી સાહેબ બોલ્યા “જેવું, તારી ધારણા પ્રમાણેનો દાક્ષિણી જમાનો નથી. જે તને અનુભવ મળ્યો. મારા કહેવા પ્રમાણે માથુને કાર્ટ માર્શલ થોડા સાસન અપાવ્યું કોતરતો આજનું આખું પરિણામ ન આવત. ભાઈ આતો દિવ્ય સંસાર! વિશ્વાસપાત, દ્રેપ, કપટ, લોભ, વ્યભિચાર આ આખા જગતમાં ફેલાઈ ગયો છે, આપણે વિશ્વાસ નાખ્યો કે આપણે ધાત થયો સમજવો” આટલી વાત થયા પછી સાહેબે જોરને બોલાવી ફરીવાર કોણ છે એમ પુછ્યું.

“માધવલાલ દિવલાલ પેદોવાળા” જોરે કહ્યું? સાહેબ બોલ્યા, “સાંભળ, વિનુ સાંભળી લે. કેમકે દવે તો તારી પુરી ખાત્રી થઈને આ સધળું બનાવટી છે એ વાંખું જણાય છે. તું મુઠ્ઠે શીકર કરીય નહિ, દમભૂંજ કમીરનરના બંગલે જઈ તને સ્વપ્ન કરવાની મોહવળ કરેછું અને શશીને છોડાવી તેને મારા બંગલે મડમને સ્વામીન કરેછું.” એટલું કહી સાહેબ ઉડ્યા.

રાત્રે આઠ વાગ્યાના સુમારે માથુ નવી માને મગી જંગલ તરફ નિહાળ્યો જે શશી સામ્રોપચારે સમજે તો કીડ જ છે નહિતો આજેતો અનેક પ્રવર્તે તેને ક્યુપ કરાવરીજ એવો તેણે પોતાના મનમાં દ્રઢ મંકલ્ય કર્યો. મધુ બંગલે જઈ ગાડીવાનને મળ્યો તેણે કહ્યું કે “બંને વખતના ભાણુને બેન મુઠ્ઠે અડક્યાં પણ નથી. કાલ સાંજથી માંડીને તેમના પેટમાં મુઠ્ઠે અલ ગયું નથી.”

“વારૂ, ભલે જોઈએ છીએ કેટલા દિવસ નથી ખાત્રી તે, બેન દિવસ ને ત્રીજે દિવસે તો પોતાની મેલે માગશે.”

માધુ ઉપર ગયો ત્યારે શશી ખુરશીપર માથે હાથ દબાવેલી હતી. બારણું ઉઘડતાંજ શશીએ પાછું વાળી નેધું. માધુને જોતાંજ તેની સાથે વાદ માટે તૈયાર હોય તેમ ખુરશી પરથી ઉઠી ઉઠી થઈ

“શશી, બાણ મોકલ્યું તું કેમ ન જમી?”

“મારે નથી જમવું.”

“ક્યાં સુધી?”

“જીવ જાય અગર તો અદિવાસી છુટકો થાય ત્યાં સુધી.”

“એમ કે? જો હવે ડાહી હોય તો મારું સાલજી—”

“માધુ દુર ઉભા રહે અને તમારે જે કાંઈ કરેલું હોય તે કહો.”

શશીએ કઠોરતાથી જવાબ આપ્યો, પણ તે તરફ માધુએ જરાએ ધ્યાન આપ્યું નહિ. શશીના ઉપર પ્રભાણેના જવાબથી તેને એમજ લાગ્યું કે આ બળજબરી સીવાય વરા થાય તેમ નથી જાયો તેણે નિર્વજતાથી તેનો હાથ પકડ્યો. શશીએ હાથ છોડવવા માણાંજ ફાંકાં માર્યા પણ વ્યર્થ, માધુએ તેની કમરે આંડી નાંખી તેનું સુબન લેવા પ્રયત્ન કર્યો. શશીએ ધણું જોર કર્યું પણ આખા દિવસનું ઉપોષણ હોવાથી તેનું કંઈજ ન આવ્યું. માધુ વિપરીત જાણ્યો. અંતે શશીએ એક મોટી ચીચીઆરી પાડી એવામાં ધણું દહને બારણું ઉઘડ્યું અને નિમિષ સાહેબ અને તેમની પાખળ પોલીસ કમીશનર સાહેબ અંદર દાખલ થયા. નિમિષ સાહેબે જોરથી માધુની કડપર છુટ સહ લાત મારી તેના તરફ તિરસ્કારથી જોતા બોલ્યા “તું કેવળ નરપશુ છે, અનાથ સ્ત્રીપર બળાત્કાર કરતાં તને કંઈ તો શરમ આવતી જોતી હતી.” કમીશનર સાહેબ તરફ વળી તેણે બોલ્યા “આપને આથી વધારે પુણ્યાની જરૂર હોય એમ હું ધારતો નથી.”

કમીશનર બારેર ઉભેલા એક પોલીસ અમલદારને અંદર બોલાવી માધુના હાથમાં બેંડીયો નાંખવા લુકમ કર્યો.

“શશી, તે મને ઝોળખ્યો નહિ હોય? મારું નામ સ્મિય. વિનુ મારી દેખરેખ નીચે કામ કરે છે. આજે મધ્યા કાળે બારીમાંથી જે તે કાળ નાંખ્યો હતો તે કાળજ મેં વિનુને કેદખાનામાં”

“ક્યાં?” ખરડાતા અવાજે શશીએ પુછ્યું.

“વિનુ હાલ કેદખાનામાં છે.” માધુ તરફ આંખી કરી તે આગળ બોલ્યા “આજ રાત્રીએ તેના ઉપર ચોરીનું ખોટું નહોમત મુક્યું છે.”

‘વિનુ હાલ કેદમાં છે.’ આ નિમિષ સાહેબે ઉચ્ચારેલા શબ્દો માત્ર તેણે સાંભળ્યા, જેત જોતામાં તે બેશુદ્ધ યર્ષ જમીનપર પડી.

માધુને પેલા પોલીસ અમલદારે જોરથી ધક્કો મારી દિવાનખાનામાંથી બાહર ખેંચ્યો.

પ્રકરણ એઝાણીસમું.

હાત ધર્યો, હવે શું કરવું!

શશીને બંનેએ ઉચ્છ્રા ગાડીમાં સુવાડી. ગાડીવાન અને પેરાવાલા બંને બંધાને પણ કેદ કરવામાં આખા અને બેંચલાને સીલ કરવામાં આવી.

સ્મિય સાહેબની વાટ જોતાં મડમ બાહેર જોઈ હતી. દસ વાગે સાહેબની ગાડી આવી. મડમ આગળ આવી જોઈમાં “આજે વાર લાગવાની હતી તો કરી મોકલવું હતું, હું અહિં ક્યારની ચીંતા કરતી બેસી હતી.”

“આમ આવો, પડોશના ડોક્ટર ઘરમાં હોય તો તેમને પણ જસદી બોલાવો.” સ્મિય સાહેબે ગાડીમાંથીજ જવાબ દીધો.

ગાડીમાં કાંઈ ખીલું છે એવું તેમણે જોયું, આ શો ખનાવ છે તે તેમના કેમે ક્યો ખાનમાં ન આવ્યો, તેમણે જસદીથી ડોક્ટર ડીમકને બોલાવ્યા. તેમને રાજ સંભળી ડોક્ટર પણ ઉતાવળે નીચે આવ્યા. ત્રણેએ મળી સરીને દિવાનખાનામાં લાવી એક કોચપર સુવાડી. ડોક્ટર ડીમક તેની નાડી વગેરે તપાસી જોઈ કહ્યું—“આજે કંઈ પણ ખોરાક આખા દિવસમાં લીધેલો હોય એમ જણાતું નથી, તે અચકતાથી અને તેને કંઈક દુઃખનો લાગે છે આઘાત થયેલો હોવાથી આ બેશુદ્ધી આવેલી છે.” આટલું કહી તેમણે નોકરને બોલાવ્યો, અને પોતાને ત્યાંથી ચાલતી નળી મંગાવી, સ્મિય સાહેબને દુધ આજુવા જણાવ્યું.

ડોક્ટરે નળીની સહાયતાથી સરીના પેટમાં પાશરક દુધ દાખલ કર્યું. સ્મિય સાહેબે તેઓને સરીની સઘળી હાકલત કહી સંભળાવી તે સંભળી મડમના હૃદયને ધલ્લુંજ માડું લાગ્યું. તેઓ ઉઠ્યાં અને પ્રેમથી સરીને એક ચુંબન કર્યું.

સરી ખીન્ને દિવસે પણ બેમાન અવસ્થામાંજ હતી. ડોક્ટર ડીમક વારંવાર આવી સમાચાર લેઈ જતા. સ્મિય સાહેબનાં મડમ આજો દિવસ તેની આગળથી ખસ્યાં જ નહિં. તે એક સરખાં સરીના સૌંદર્ય તરફ જોઈ રહેતાં તોપણ તેમની તૃપ્તિ થતી નહિં. “તે મુદર અને કામસ અવપલો જોઈ તેઓને પોતાની ખુશ્મસ્તીનું અભિમાન ઉતરી જાય. તે દિવસે સ્મિય સાહેબનાં મડમે પણ ધણી ઉપચારો કર્યા પછી સરી શુદ્ધીમાં આવી. તેને જે અસહ્ય દુઃખ થયું હતું તેના આધારે તેને ઘણીજ નખજાઈ આવી ગઈ હતી.

સંધ્યાકાળે સઘળાં સરીના બીજાનાની આસપાસ બેઠાં હતાં. સ્મિય સાહેબ બોલી બોલ્યા—“વિનુ નીર્દોષ છે એવી સઘળાને ખાતરી થઈ છે હવે તો યોગજ વખતમાં અહિંમાં આવી પહોંચશે.”

આ સ્મિય સાહેબનું વાક્ય સંભળી સરીનું હૃદય આનંદે ધડકવા લાગ્યું. તેના કપોલ પ્રદેશપર ધર્મ બિંદુઓ ચમકવા લાગ્યાં. તેને સ્પુરેણુ ચડ્યું. તે બેસી થવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગી. જેથી સ્મિય સાહેબની મડમે તેને બેસાડી. સરી બેસી થતાં પોતાની પાટલીમાંનું એક કાગળનું ગુંથણું મડમના હાથમાં મુક્યું; તેણે પૂછ્યું “આ શું છે?”

“વીલ” સરીએ જવાબ દીધો, એવામાં દરવાજા આગળ પગથી સંભળાઈ, સ્મિય સાહેબ ઉઠી બાહેર ગયા, તેઓએ મડમને પણ બોલાવ્યાં. સાહેબે અપણા માટે આટલો અમ લીધો જેથી તેઓના વિનુપ્રત્યેના અલોપ્ત પ્રેમનો સરીને પૂર્વ લાગેલો પડ્યો. હવે તેના આનંદની સીમા ન રહી, તે આનંદ ઉદ્ધીમાં તરંગવા લાગી, હવે વિનુ અને પોતાની સઘળા કાંટાઓ દુર થયેલા લાગ્યા. તેણે સામે બારણા તરફ દ્રષ્ટિ કરી તો ત્યાં પ્રકૃતવદને વિનુની મૂર્તિ દેખાઈ.

આ સ્વપ્ન કે સત્ય-એનીજ તેને જાતિ થવા લાગી. તેણે પોતાનાં નેત્રા મીંચ્યાં. આ કંઈ સ્વપ્ન કે વિદિગ્ધતા નહોતી પણ સત્યજ દ્રષ્ટિ ગોચર થતું હતું. વિનુએ તેને હૃદયે ચોંપી. તે આશ્ચિંચનથી સશીનું તત્પર હૃદય શાંત થયું. વિનુનો અને તેનો આસા-આસ મળ્યો. આ સ્પર્શે યરયર મુજતી સંડા શૂન્ય થઈ.

પ્રિય વાંચક! આ પ્રશ્નથી યુગ્મને આપણુ અહિંવાંજ આનંદમાં રહેવા દેઈ આલો માધુની સુલાકાત લેઈએ. આજ કાલ કરતાં બે દિવસો પીતી ગયા, આવા સનનની અવસ્થા સુલાકાત લેવી જોઈએ, કેમ ખરે ?

પેલું જુઓ પગમાં બેડીયોવાળું ત્યાં કાણુ બેઠું છે વાં ? અરે, એ તો આપણો પ્રતાપી આધુ. સાંભળો સાંભળો. તે શું કહે છે તે.

“ વાત થયો, પ્રશ્ન દેવે મારે શું કરવું—”

“ શું કરવાનું લલાભાષ ‘હસતાં કર્મ કરવાં, ભોગવતાં રડવું એજ પરિણામે’ પ્રશ્ન બોલવો દેવે નિરાંતે કરેલાં કર્મનાં ફળો.”

પ્રકરણ વીસમું.

કરણી તેવી પાર ઉતરણી.

વિનુ અને સશી પ્રેમાલાપ પૂર્ણ થતાં વિનુ બાહર આવ્યો તેને જોઈ સાહેબ બોલ્યા “ વિનુ તું તો ભાઈ લક્ષાધિરા છે. ”

વિનુને સાહેબના કહેવાનો ભાવાર્થ કંઈજ સમજાયો નહિ. તોપણ તે બોલ્યો “ આપ-આપ સાહેબની કૃપા મુજેજ સાહેબ ”

“ મારી કૃપા કંઈ નહિ. એનો સઘળી તારી સશીની કૃપા ” એમ કહી તેઓએ વિનુનાં હાથમાં વીલ મુક્યું. વિનુએ તે ઉકેલ્યું. વીલ વાંચી રહેતાં તેનો ચહેરો પ્રકુલીન જણાવા લાગ્યો. સઘળાં પાછાં ચંદર ગયાં. સશીનું સશીપ્રભા જેવું પ્રકુલ વદન જોઈ મઝમ સાહેબે સપ્રેમ તેના તરફ જોઈ એક સુંબન કર્યું. યાસે બેઠાં અને બોલ્યા “ સશી, વીલની વાત અમોને કહી સંભળાવ જોઈએ. ”

સશીએ સઘળાં તરફ જોઈ રિમત કર્યું અને વીલની કહાણી કહેવા લાગી “ તે દીવસે મેં-મેં-એ-એમને કામજ લખ્યો ” સશી વિનુ તરફ જોવા લાગી.

“ એમને એટલે કાને ? મઝમે વિનોદ કર્યો. ”

વિનુનું નામ લેતાં તેને લજ્જા ઉત્પન્ન થઈ. દરેક પ્રેમ યુગ્મને આવુંજ કાંઈક ચાપ છે.

“ બોલો જોઈએ, એમને એટલે કાને ? ” મઝમે પાછો વિનોદ કર્યો. સશીએ જલ્દી ઉતાવળે ઉતાવળે ‘વિનુ’ આટલાજ શબ્દો ઉચ્ચારી નયનો નીચાં ઢાળ્યાં.

“ દુરે-દુરે ! પતીનું નામ લીધું. ” મઝમે વિનોદમાં કહ્યું. સઘળા આ હાસ્યમ્વની સાંભળી દીવાનખાનામાં આવ્યા અને સર્વજ હાસ્યમ્વની ફેલાયો.

“ વાં પછી ? ” મઝમે પુછ્યું.

“ એ તે રાત્રે આવ્યા હતા. બીજે દીવસે હું તને અહિંથી તેડી જઈએ એવું મને

વચને આપી ગયા તે રાત મેં ઘણી મુશીબતે ગાળી. બીજી દીવસે સવારે નવી મા અને હું ઉપરના દીવાનખાનામાં બેઠાં હતાં તે વખતે એક સાહેબ અને બે સીપાઈને નાચેના દીવાનખાનામાં આવતા મેં ઉપરની બારીમાંથી જોયા. પથુ તે તરફ મેં મુઢસે ખાંન આપ્યું નહિ. બપોરે નવીમા માધવલાસને બંગલો જોવા માટે જવા લાગ્યાં. 'તું આવે છે કે' એવું જતાં જતાં તેઓએ મને પુછ્યું. મેં ના પાડી. તેઓના ગયા પછી હું નીચેના ઓરડામાં એકલી બીચાર કરતી બેઠી હતી. એવામાં એક ઉદરડી સામેના કપાટ નીચે ગઇ. મારી કુત્રી તેને પકડવાનો ચત્ન કરવા લાગી. અને મારા મનમાં પથુ લીંડીએ તેને પકડવી એમ હતું જેથી મેં તેને 'હુ હુ' ક્યું. લીંડીએ ચત્ન કરી પોતાનું અડધુ સરિર કપાટ નીચે ધુસાડ્યું. થોડા વખતમાં લીંડીએ પોતાના પંઝાથી એક કાગળનું પડીકું બહાર ધકેલી મુક્યું. પડીકું શાનું એ જોવાની ઉત્કટ ઇચ્છાએ મેં મારા હાથમાં લીધું. "

શરણે નખળાઇ વધવાથી શ્વાસ ભરાઈ આવ્યો જેથી તેણે થોડાક વીસામાં બીધો.

"તેજ આ વીસ દશે ! વિતુ તું ધણો ભાગ્યશાળી જણાય છે. તેજ વખતે જો તે માધવલાસને જડ્યું હોત તો તેણે તે ફાડી ફડકા કરી આખી નાંખ્યું હોત. પથુ 'સત્યનો બેલી પ્રભુ છે' વાકું પછી !" સાહેબ બોલ્યા.

"વીસ છે એવું મારી જલ્મમાં આવતાંજ મેં તેને મારી પાટલીમાં ધુપાડ્યું. ઘણાં વખતં મુધી હું એ વીસ વિષે વિચાર કરતી બેઠી હતી પછી હું ત્યાંથી ઉઠી બાહરે આવી. મારું ચિત્ત દયાપરે ચોટતું ન હોવાથી સેજ ગર્ગાચામાંજ આમ તમ કરવાના ઇરાદે કપડાં બદલાં એટલામાં "બાહરે જવું છે કે ! " એવું કાચમેને પુછ્યું. તે તે સમયના તેના આ કપડ નોટકની મને કળ્પનાએ નહોતી. બાહરે આવતાંજ દરવાજા આગળ ગાડી તૈયારજ હતી, હું ગાડીમાં જઈને બેઠી. તે દીવસે હું ક્યાં ફરવા ગઈ હતી તેનું મને મુઢસે સ્મરણ નથી, કારણ કે મારું મન વિચારમાંજ રોકાયેલું હતું. ગાડીવાનને મેં ગાડી પાછી ફાંકવા કહ્યું તેણે ગાડી ચલાવી અને એક દરવાજા આગળ આણી ઉભી કરી. હું નીચે ઉતરી બંગલામાં ગઇ. બંગલામાં પેસતાંજ બંગલાનું બારણું બંધ થવાનો અવાજ મેં સાંભળ્યો કે જો અવાજની સાથે મને ભાન આવ્યું. હું પાછું વાળીને બેઠું છું ત્યાંને માધવલાસ મારી પાછળ ઉભા હતા. તેઓ મારી પાસે આવી મારી છેડતી કરવા લાગ્યા. મેં રીસમાં ને રીસમાં તેમના શ્રીમુખમાં એક ચડાવી દીધી."

"શાઆસ ! પછી તેણે શું ક્યું ? " મેડમે ઉત્સુકતાથી પુછ્યું.

"ત્યાં શ્રીમુખમાં એક લાગી ગઈ, ત્યાં તેઓ અમચાર્યા. તેમણે ગાડીવાનને ફાંક મારી બોલાવ્યો, અને તેને કંઈ કહી ચાલતા થયા. ગાડીવાને મને ઉપર જવા જજાવી નીચેનાં સઘળાં બારણાં બંધ કર્યાં. તે રાત મેં ઘાન પાણી સીંચાય મહા વિપદમાં અંધારામાં ગાળી. બીજી દિવસે બાળ આવ્યું. હું તેને અડકાએ નહિ. બપોરે સુબાગે મને લખવાનું સાર્વત્ર્ય મળી આવ્યું. મેં એક કાગળ લખ્યો અને આપને બોલાવી બારીમાંથી નાંખી દીધો તેતો આપ જલ્લો છોજ. રાત્રે પાછા માધવલાસ આવ્યા તે સમયે તદ્દન તૈયાર થયેલા જણાયા હતા, આવતાની વાંતજ તેઓએ મારા જતે હાથ પકડ્યા અને મેં એકદમ મોટેથી જીમ પાડી એવામાં દરવાજો ઉઘાડી આપ આવ્યા. પછીનું તો આપને વિદિતજ છે."

મેડમે પ્રેમથી તેમનાં આવારણાં લીધાં “તે ચંદ્રાણે મારી લાડીલીન ધણું જ સતાવી, પરમાત્મા તેને તેના પાપનું ચોગ્ય પ્રાપ્તિત્ જલદીજ આપશે !” તેમણે પ્રેમે સુંવળ લીધું.

કોર્ટમાં માધવલાલ પર કેસ ચાલ્યો. કોર્ટે તેમનાપર ત્રણ કેસ નોંધ્યા. તેમને સાત વર્ષ સખ્ત મજૂરીની શિક્ષા થઈ. જોડું વીલ કરવામાં સમીક્ષા તેમના કસાકંને બે વર્ષ સખ્ત મજૂરી અને ઘોડાવાળાને એક વર્ષ આસન કેદની શિક્ષા થઈ.

પ્રકરણ એકવીસમું.

હેવટ.

પ્રિય વાંચકો ! અમારી વાર્તા અદિવાસી પૂર્ણ થાય છે.

માધવલાલને શિક્ષા થયા પછી બીજો દીવમે શશી અને વિનુ મોપાટીના બંગલે રહેવા ગયાં. શશી આવતાજ નવીઆએ પોતાના સખગા અપરાધો કલુષ કર્યા અને તેઓની ક્ષમા યાચી શશીએ પણ ઉદાર અંતઃકરણે તેમને ક્ષમા આપી. ત્યારપછી બે માસ વીતતાં વિનુ શશીના ભારે ભપકામાં લગ્ન થયાં. રિમય સાહેબે શશીના લાયમા માંદવા તરીકે કંઈક કામગીરું પડીકું આપ્યું. તે કામગીરો વાલકેશ્વરમાં રાધીના પીતાએ બંધાવેલા બંગલાનાં ખત ખતો હતો.

શશીના પીતાના સ્વર્ગવાસ પછી આ બંગલો રિમય સાહેબે લીલાહિમાં ખરીદ્યો હતો. તેજ બંગલો શશીને ચાંદસા તરીકે પાછો બક્ષવામાં આવ્યો.

આ બનાવને એક વર્ષ વીતતાં લાલિન સાહેબ વીલાયતમાં મર્જી પામતાં રિમય સાહેબે વિનુને પોતાનો ભાગીદાર બનાવ્યો. કેટલાક ચોક્કસ માર્ગસૂત્રો તરફથી એમ અંભણાય છે કે આ આનંદી યુગ્મ હવે પોતાના દિવમે આનંદમાં નિર્ગમન કરે છે. અને વળી આનંદમાં વધારો કરતાર એક કાકા અને એક કોકી લીલી કુતરી સાથે દમોશાં જગમાં રમતાં જણાય છે. ગીરજા ડોસી તે બાળકોને મુદ્દે વીત્યાં મુકતી નથી. ઘરમાં કામકાજ કરવા એક બાઇને રોકવામાં આવી છે, અને રેખરેખનું કામ ગીરજા ડોસી કરે છે. શુભ બનતું !

મહાભારતમાં આયુર્વેદનો અર્થ અથવા મહાત્મ્ય.

(લેખક:-શ્રીયુત ઉદયચંદ સાવચંદ)

શ્રીમદ્ ભાગવતના ઉપક્રમાત્મક મંદલમાં ભગવાન વેદવ્યાસે કહેલું છે કે—“મારત મ્વપદેતેન જ્ઞાન્નાવાયેષ્ઠ દર્શિત.” મહાભારતની રચના કરી સર્વ વેદોના અર્થો મેં પ્રકટ કરેલા છે અર્થાત્ જ્ઞેમ કોષ કાવ્ય વિગેરે મધોના અર્થો સમજાવવા માટે ટીકાકારો અનુક્રમથી રાખે રાખેનું વ્યાખ્યાન આપે છે તેમ વેદોના રાખે રાખેનું—અક્ષરશઃ વ્યાખ્યાન આપવા માટે ભારતની પ્રજા નથી પણ ચાર વેદોમાં અને ચાર ઉપવેદોમાં પુરુષાર્થ સાધક ઉપાયોના જે જે વિષયો સૂક્ષ્મ તેમજ ગૂઢ પણ કહેવા છે તેઓને—તેવા

તેવા-અધિકારીઓ અવલંબી ઇતિહાસ રૂપે પ્રકટ કરેલી દલીલોથી ઉપરોક્ત રૂપે બતાવવામાં આગ્યા છે. ખરી રીતે જોતાં મહાભારતની પ્રવૃત્તિ પુરુષાર્થ સિદ્ધિને માટે છે અને પુરુષાર્થ સિદ્ધિનો મુખ્ય આધાર સજીવ શરીર ઉપર છે. આ સોક અને પર લોક સંબંધી કથાઓની સાધના કરવા માટે સજીવ શરીરની ઉપયોગિતામાં ઉત્તમ, મધ્યમ અને અધમ કોટિમાં આવેલા કાષ્ઠપણુ મનુષ્યો વિપ્રતિપત્તિ એટલે વધી કે તકરાર ઉઠાવે એ સર્વાનુભવ મુજબ વિરૂદ્ધ છે. નારિતક સોકા કે જેઓના મોટા મોટા ન્યાઓ આ સમયમાં સ્થળે સ્થળે દષ્ટિગોચર થાય છે, તેઓ પણ શરીરને સર્વ મુખોના ઉપયોગને માટેનું અત્યંત ઉપયોગી અને અંતરંગ સાધન માને છે. શરીરને સુખ સંપન્ન રાખવા માટે “આયુર્વેદની મુખ્ય પ્રવૃત્તિ છે!” તેથી જે મનુષ્યો આયુર્વેદના આધારને લુપ્તો આધાર માને છે અને જીવન કાળાદિક નિમિત્તોની ઉપર આધાર રાખે છે તેઓ આરોગ્યાદિક ઇષ્ટ મુખોના પાત્ર થતા નથી. અર્થાત્ તેઓ શરીરની તંદુરસ્તીની જાળવતમાં દરિદ્ર રહે છે. એવા અભિપ્રાયથી વેદ વ્યાસે ‘પુજની’ (એક સમજીની જાતનું પક્ષી) અને રાજા બ્રહ્મદત્તનો સંવાદ રૂપે-શરીરના સંરક્ષણ માટે આયુર્વેદનું મુખ્યપણું દર્શાવેલું છે. તે નીચે પ્રમાણે—

દરિંદ્રશ નામના ગ્રંથમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પાંચાળ દેશના દક્ષિણ ભાગમાં કાપિલ્ય-પુર નામના નગરમાં બ્રહ્મદત્ત રાજા રાજ કરતો હતો.

તે સમયે તેના રાજ્ય મહેલના અને જુદાજુદા પ્રદેશના એક ખુણામાં પુજની જાતની પક્ષિણી રહેતી હતી. તે સર્વે પક્ષિઓના અવાજને ઓળખનારી અને પૂર્વ જન્મના કાષ્ઠક પૂણ્ય કર્મના પ્રભાવે-ઉત્તમ સંસ્કારને લીધે મનુષ્ય જેવા જ્ઞાનાદિક ગુણોએ કરીને યુક્ત હતી. તે છાં પોતાને માટે માલો બાંધી ધણી સમયથી નિવાસ કરી રહી હતી. તેણીને અમુક સમય પછી મર્લ રહ્યો, અને સમય પ્રાપ્ત થતાં એક પુત્રને જન્મ આપ્યો.

તે સમયે દૈવની ઇચ્છાના અનુકર્ષપણાને લીધે કહો કે ગમે તે કારણે કહો, બ્રહ્મદત્ત રાજાની રાણીએ પણ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. તે જન્મે પક્ષી કુમાર અને રાજકુમાર સમય વ્યતીત થતાંની સાથે દિન પરદિન વધવા લાગ્યા.

પુજની પક્ષિણીએ પૂર્વ જન્મમાં પ્રાપ્ત કરેલા વૈદ્યક શાસ્ત્રના અખંડ સંસ્કારોને લીધે તથા પક્ષિ જાતના જાતિ સ્વભાવને લીધે પ્રાપ્ત થતા કળ-કલ વિગેરે ઔષધિઓના ગુણ દોષોના જ્ઞાનને લીધે-સમુદ્રના કિનારા તરફ જઈ એક આરોગ્ય દેનાર વૃક્ષના બે ફળો લાવી. તે ફળોનો પ્રભાવ એવો હતો કે, તે ખાવાથી-પાળક શરીરે નીરાગ રહે, સર્વે રોગો તેથી દૂર રહે અને ચિત્તને આનંદમાં રાખે. તેમજ તે અમુકાદિ ઉદ્રિયોને સારી રીતે શક્તિ દેનાર હતાં.

પક્ષિઓમાં અને પશુઓમાં ઘણું કરીને વૃક્ષ, તેનાં મૂળ-ફળ-પત્ર અને છાલ વિગેરેના ગુણદોષો જાણવાની-ઓળખવાની સ્વાભાવિક શક્તિ હોય છે. તેઓ ઉદ્રિયોની સોલુપતામાં તણાઈ પોતાને નુકસાન કરે તેવા પદાર્થોની તૃષ્ણામાં તણાતાં નથી. પરંતુ ખરે-ખરે અકુસોસ તો મનુષ્યોને માટે થાય છે કે, તેઓ પશુ-પક્ષી કરતાં પણ વિશેષ જ્ઞાન-વાળા હતાં પણ વિપયોમાં લંપટ-લુબ્ધ બની જઈ જાણતાં હતાં પણ અયોગ્ય અદાર-વિદારની ભાસ્યમાં અપદાઈ રોગને રહેવાના વિશામરમાન જેવા બની જાય છે.

તે પશ્ચિમીએ તે જ્ઞાનો ઉપયોગ પોતાના પુત્રને અને રાજકુમારને કરાવ્યો. એ પ્રમાણે તે જ્ઞાનો ઉપયોગથી રાજકુમાર અને પશ્ચિમી અર્ખંડ આરાગ્યની સાથે વધવા લાગ્યા. રાજકુમાર સદૈવના સદૈવસને લીધે તે પશ્ચિમીએ પોતાના હાથમાં લઈ રમાડતો અને રમતો. એવી રીતે કેટલોક સમય વ્યતીત થયો. કેટલાક વિદ્વાનો કહે છે કે—

“આપદ માયતિ સ્થાનાં, રોગાણામિ યયા વિનામ્ ।
બુદ્ધિ દૌષ્યં પૂર્વરૂપમ્ દેહ દૌષ્યમિવ ધ્રુવમ્ ।”

“પણ” કરીને જે મનુષ્ય પર આપદ આવવાની હોય એટલે તે દુઃખી થવાનો હોય, ત્યારે શરીરમાં જેમ ત્વર-વિગેરે રોગો પ્રકટ થનાર હોય, ત્યારે પ્રથમ ગાત્ર ભંગ વિગેરે તે તે રોગના પૂર્વરૂપો દેખાવ દે છે. તેમ મનુષ્યની બુદ્ધિ બગડવા માંડે છે ત્યારે તે દયા, વિનય, લક્ષ્મ અને ચોચાચોચનું ભાન ભૂલવા માંડે છે.”

એ અભિયુક્ત લોકોના વચન પ્રમાણે તે રાજકુમારની બુદ્ધિ બગડી, તેણે એક દિવસ રમતાં રમતાં તે નિર્દોષ પશ્ચિમીએ ગરદન મરડી મરણને શરણ ક્યો.

કેટલાએક ગર્વથી મતો અને ગર્વ મુખી મનુષ્યો ખીજી લોકોની કંગાળ હાલતનો અને વધ, અંધારિકા શારીરિક દુઃખનો કાર્ષ્ણ્ય પશુ વિચાર કરી શકતા નથી. તેથીજ કહેવામાં આવે છે કે—“અનુભવ વિના સ્મરણ થતું નથી !”

એ પ્રમાણે તે પશ્ચિમીની ગેરતાજીમાં—પુત્રને માટે ફળ લઈ આવેલો—પશ્ચિમીને તે દુઃખદાયક અને સંતાપ કરનારી ખજાર પડી, પોતાના પ્રિય પુત્રના શબને જોઈ તે અપાર શોક સાગરમાં ડુબી ગઈ. પુત્ર પ્રેમમાં ગાંડી અને દુઃખી થઈ ગઈ. તેમજ કુપાત્ર ઉપર કરેલા ઉપકારને માટે પથાપાપ કરવા લાગી.

સર્પને પાવામાં આવેલું દૂધ ફક્ત તેને પુષ્ટિ આપીનેજ અટકતું નથી પરંતુ સર્પ પ્રાણીઓને મરણનો ભય આપનાર વિષધને પુષ્ટિ આપે છે. પોતાના પોષાકના તથા ખીજી લોકોના મરણ ત્રાસને વધારે છે.

એ પ્રમાણે વિચાર કરતાં તે પશ્ચિમીએ નીચે પ્રમાણેનો વિચાર નક્કી કર્યો કે—

“જેમ શારીરિક અને માનસિક તેમજ આગંતુક રોગોને અટકાવવા માટે પહેલાંથીજ, કોઈ પ્રત્યાપરાધારિક કારણોથી રોગોત્પત્તિ થઈ જાય તો રોગોત્પત્તિ થયા પછી પણ તેઓને નાશ કરવા માટે આયુર્વેદમાં જેમ તે તે ચિકિત્સારૂપ પ્રતિક્રિયાઓ કહેવી છે, તેમ ચયેલા મરણને માટે પ્રતિક્રિયા થતી નથી. પ્રત્યાસાભાવ (લાંગી જતું) ને પામેલી માટીના ઘડાની માફક મારા પુત્રને થયેલો પ્રત્યાસાભાવ કોઈ કાળે પણ હવે તે ભાવ દશાને પ્રાપ્ત થવાનોજ નથી ! કારણ કે તે સાદિ અનંત છે. માટે મારા પુત્રને મરણને શરણ કરનાર રાજકુમારને જીવનાં છતાં મૃત્યુ પામેલાના જેવો કરી નાંખી વેર વાળવું. જો કે એ મહાદુષ્ટ કર્મ છે છતાં પણ દુષ્ટને દોષ દેવાથી કેવળ વેર વાળવાના રૂપમાંજ એક જનનું હુદ ફળ મળશે એમ નથી પણ ખીજી દુષ્ટ લોકોને એક દુષ્ટને આપેલી સખન શિક્ષાથી એક સારો દાખલો મળશે, તેમજ કદાચિત્ તેઓ દુષ્ટ કર્મ કરતા અટકશે અને જો તેમ ધરે તો સનજનોના સરદાણ રૂપ ઉત્તમ જ્ઞાની પ્રાપ્તિ થશે, એ ન જનવા જોગ નથી. એવી

પોતાના આત્માને જાણવા માટે સ્ત્રી, ધન, પ્રાચીન સમયના પોતાના નિવાસસ્થાન રૂપ જન્મભૂમિ અને દેશનો ત્યાગ કરવો પડે. તેમ કરવામાં કાંઈ પણ અડચણ નથી. એ પ્રમાણે આપ્ત જનોએ દશાવેલાં આર્યવંશીના વચનો પણ આયુર્વેદના સિદ્ધાંતોને અનુસરે છે.

जीवन्नरो मद्र ज्ञतानि पश्येत्

જો પ્રાણી જીવતો હોય તો કાંઈ પણ સમયે પોતાના દશ્યાણુ કારી કાર્યની સાધના કરી શકે છે. અનુભવિ અને ગાની જનોના આ કથન પ્રમાણે ચાલવાનો નિશ્ચય કરી તે પૂજની નામક પદ્ધિથી બ્રહ્મદત્ત રાજના અંતઃપુરમાંના પોતાના નિવાસ સ્થાનનો ત્યાગ કરી ચાલી ગઇ-હી ગઇ.

એ પ્રમાણે મહાભારત ઉક્ત દશાંતથી આયુર્વેદના સિદ્ધાંતોના, અર્થો અને પ્રકાર જણાવે છે.

એજ મહાભારતના ખીલ પ્રદેશમાં વૈષ હોયો જોઇએ ? એ જાણતમાં જણાવે છે કે—વૈષ તમેજળવાળો હોય તો રોગથી પીડિત થયેલા મનુષ્યને રોગથી મુક્ત કરી શકે છે.

औपधान्यगदारीनि क्रियाश्च विविधास्तथा ।

तपस्यैवही सिद्ध्यन्ति तपो मूलं हि साधनम् ॥

યમ અને નિયમ રૂપ તપ યોગનું એક અંગ હોવાથી અને વચ્ચે જ્ઞાનમયંતરે આ શ્રુતિ પ્રમાણે ઉત્તમ જ્ઞાનરૂપ તપ, યોગની સિદ્ધિ સ્વરૂપ હોવાને લીધે તે મનુષ્યમાં કાંઈ દિવ્ય ચંદ્રકારની રચિતિ કરે છે, તેજ મનુષ્ય યોગી કહેવાય છે. ખરી રીતે જોતાં-તેજ મનુષ્ય—વૈષ—ઔપધિઓના ખરા સ્વરૂપને, ગુણ અને દોષોને—અમુક અમુક ઔપધાનાં સંયોગ અને વિયોગથી તથા ગુણદોષોને—સારી રીતે જાણી શકે છે એવી જાતના તમેજળવાળા સદૈવો કહેવાય છે અને તેઓ રોગી જોને રોગ મુક્ત કરી શકે છે.

તેની સાથે મહાભારત એમ પણ જણાવે છે કે—તેના તમેજળવાળા વૈષમાં સત્ય પણ હોવુંજ જોઇએ. સત્યના*ગુણ વિનાનો વૈષ રોગીના પંજમાંથી છોડાવી શકતો નથી. સસ ગુણ જ વૈષમાં હોય તેજ રોગથી પીડિત થયેલા મનુષ્યને રોગથી શાંતિ અને સુખ આપી શકે છે.

અપૂર્ણ.

* સત્યના તેર પ્રકાર કહેલા છે—તે નીચે પ્રમાણે:—

૧ સમતા—૨ લોભનો નિગ્રહ—૩ સંશય સ્વભાવનો અભાવ—૪ પરોત્કર્ષનું સહન
૫ ક્ષમા—૬ નીચ કર્મથી શરમાળ સ્વભાવ—૭ તિતિદા—૮ અગ્રણ્યનો અભાવ—૯ યથા-
શક્તિ દાન—૧૦ પરમાત્માનું ધ્યાન—૧૧ આસ્તિકપણ—૧૨ ધીરજ અને ૧૩ સર્વે
પ્રાણીઓની ઉપર દયાવૃત્તિ અર્થાત્ અહિંસા શુદ્ધિ.

હિત વચન.

(સંશોધક:—વાડીલાલ કાકુભાઈ સંપત્રી,—અમદાવાદ.)

સંત પુરોનાં 'નીચેનાં આત્મહિતાર્થ' વાક્યો દરેક મંધુએ અવશ્ય મનન કરવા યોગ્ય છે:—

૧. સદ્ગુણ રૂપી મહા રસાયનથી આત્મભજન વધારવા માટે પ્રથમ હૃદયમાંના મદ, મત્સરાદિ મજા દૂર કરવાની ખાસ જરૂર છે.

૨. પોતાનું તથા પરનું ખરેખર કલ્યાણ કેમ થાય તેનો વિચાર રાખીને વિવેકપૂર્વક કોઈ પણ પવિત્ર કામ કર્યાંથી ધટ ફળ મળે છે.

૩. માતા, પીતા, શુરુ વગેરેની આસાનો અનાદર, એ ઐદિક અને પારલૌકિક ઉન્નતિનો શાધક છે.

૪. વડિલજનો તરફથી પ્રાપ્ત થએલી શુભાશિષ્ય નિંદગીને ઉન્નતન બનાવે છે.

૫. શુરુ પાસેથી માત્ર શીખી જતાનો જ સ્વાર્થ રાખે તે પહેલાં શુરુ સેવાનો વ્યાજબી દક-શુભાવવાની સુખાંધ કરવી નહિ.

૬. વૃદ્ધાવરથા મહત્ કાર્યો કરવા માટે નથી પણ જુવાનીમાં કરેલ અનેક ભૂલો અને પાપ ક્રોધોના પરતાવે તથા પ્રાપ્તિ કરવા માટે છે.

૭. મધ્યાન્હનો સર્વ જેમ નેત્રનેતામાં નથી જાય છે, તેમ જુવાનીનો સમય પણ અનેક અભિલાષાઓમાં વહી જાય છે માટે જુવાનીની પુરતી કીંમત આંકી અને તેટલો તેનો સંદુર્ધેયોગ કરી લાભ લેવો આવશ્યક છે.

૮. ધન ગમ્યું હશે તો ઉદ્યોગથી મેળવાશે પણ તન-મનને બગાડનાર અલસ્યર્થ નષ્ટ થશે પછી કોઈ મેળવાતું નથી.

૯. દરેક ખરાબ વિચાર, એ સામા મનુષ્ય પર ઉગામેલી તરવાર છે.

૧૦. નીતિમાન થયા સિવાય કોઈ પણ કાર્ય સિદ્ધ થનાર નથી એ ચોક્કસ સમજવું.

૧૧. બહારથી એક જાતનો દેખાવ કરવો અને અંદરથી બીજી જાતનું એટલે ઉલટું આચરણ કરવું એ અધમતાનું જ લક્ષણ છે.

૧૨. પ્રાણી માત્રનું બહુ ઇન્દ્રિય તથા જને તેટલું કરવું એ સ્વ પુરપતું મોટામાં મોટું કર્તવ્ય છે.

૧૩. નાના અવસુલો સમય જતાં મોટું રૂપ પકડે છે, અને નાના દેખાતા શુભ પાછળથી પણ મહત્વના થઈ પડે છે.

૧૪. યાદ રાખજો કે જેનામાં જેટલી અકલ હોય છે તેવીજ તે વાત કરે છે, માટે મોંઘના માઠા વચન તરફ બહુ ધ્યાન આપવું નહિ.

૧૫. મોટા માણસ સાથે નમીને વાત કરવાથી તમારી ગરજ સમજાશે, પણ ગરીબ-કંગાલની સાથે તેમ કરવાથી તમારું ક્રોધપણ સિદ્ધ થશે.

૧૬. સ્વભાવને જેમ વાળીએ તેમ વળે છે, માટે સત્સંગ કરીને સ્વભાવને ઉત્તમ દાળમાં દાળેલાં તેજ તે ફળદાયક નીવડશે.

૧૭. અશ્વીન ભાષા હદિ વાપરવીજ નહિ, કારણ કે તેથી નીતિની છાપ જુસાવને અનીતિ ગોઠવાઈ જાય છે.

૧૮. સાર્વ કામ કરવું એ, કુદરતમાં રહેલાં શુભ અને શક્તિમાન તરવોને પોતામણી આઠર્પવા બરાબર છે.

૧૯. જે મનુષ્ય આદાર અને વિહાર, વિચાર અને વાણી, કૃતિ અને મતિ સંબંધે કુદરતના નિયમ પ્રમાણે વર્તે છે તે સુખી થાય છે.

૨૦. કાંઈ પણ જૂઠા જીજ્ઞાતાં તેને નજર સામે રાખી, સ્થાનમટ કરવા સુકતા નહિ.

સૌપવૌ.

૩૩ ઉદકમંજરી રસ—પારો, ગંધક, ટંદણ, મરી, એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ અને તે સર્વના જેટલાજ વજને ખાંડ લઈ પછી તેને મચ્છના પિત્તાની સાથે ત્રણ રાત્રિ સુધી વારંવાર ભાવના દઈ પછી તેમાંથી બે રતી બાર આદાના રસની સાથે ખાવાથી હિમ આમન્યરતો નાશ થાય છે. જે આ ખાવાથી દવાય મરમી જણાય તો ચોખાના ધોવરા મણીમાં છાસ મેળવીને પીવી અને માયા ઉપર ઠંડું પાણી રેડવું. વંતાકનું સાકાન ખાવું.

મોહાંઘ સૂર્ય રસ—ગંધક અને પારો બંનેની દળજીરી કરી લસણના રસમાં એક પહેર સુધી ધુંડી પાણીમાં મેળવી સુંઘવાથી સન્નિપાતેની મૂર્છા મટે છે.

કુલ વજુ રસ—શુદ્ધ પારો, શીયાની ભૂમ, તાંબાની ભૂમ, મનશીસ, મોરંધુધુ, એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ ઇન્દ્ર વરણાના રસમાં એક દીવસ ધુંડીને ચણાના પ્રમાણની મોળા બનાવી તેને પાણીમાં ઘસીને સુગવાથી દારણ સન્નિપાત મટે છે.

સૌમાય વટી—સિંદુર, વજનાગ, છૂર, પંચલવજુ, સુંઠ, મરી, પીપર હરડે, બહેડાં, આંબળાં, ચંદ્રિકા રહિત અષ્ટક ભૂમ, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ પારો, એ સર્વને કાળી નગોડ, ઘોળાનગોડ, ભાંગરો, અરકસી, વીજેરના પાનના રસમાં ધુંડીને ગોળાયો બનાવવી. તે ગોળા ત્રીદિપતે મટાડનાર છે. અને ચળ આસ, કંક, ખાંસો, અરચી, તૃષા અને તાવને મટાડી મુત્યુને દગાર છે.

વૈતાલરસ—પારો, ગંધક, વજનાગ, મરી એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ પત્થરના ખસમાં કાળું કાળજ જેવું થાય ત્યાં સુધી ધુંડી તૈયાર કરવું. તેમાંથી બે રતી પ્રમાણથી ખાવાથી જીવંદ સન્નિપાત અને દારણ સન્નિપાત મટે છે.

જકીરસ—પારો, ગંધક, વજનાગ, ધંતુરો, મરી શોધેલ હરતાલ, સોના મુખી એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ દંતીમૂળના ઉકાળાની ત્રણ દિવસ ભાવના દઈ ચકીરસની એક રતીના જેવડી ગોળાયો બાળવી તે આદાના રસ સાથે ખાવાથી તેર જાતના સન્નિપાત જલ્દી મટી જાય છે.

જકરસ—વજનાગ, મરી, હરતાલ, પારો, ગંધક, નેપાળાની મીંગે, દંતી મૂળ, પીપર એ સર્વે સરખે ભાગે લઈ ધુંડી તૈયાર કરવું. તેમાંથી એક રતી બાર આ રસ આદાના રસ સાથે ખાવાથી તેર પ્રકારના સન્નિપાતો મટે છે.

ઉપયોગી ટુચકા.

વિસાંચતિ યુક્તામજ્જના,—અર્થો શ્રામ ઓટો ડી. રામ, અને એક ઓસ મેઝેશીયા મિશ્ર કરી તેમાં અર્થો ગેસન ડીસ્ટીલ્ડ વૉટર (વંચથી ગાળેલું પાણી) મિશ્ર કરી તેને બ્લો- ટીંગપેપર વડે ગાળી સધ ભરી લેવાથી તૈયાર થશે.

લવંડર વૉટર—૨ દ્રામ ઉત્તમ લવંડર તેલને ઝેક્ટીકાર્બ ર્પીરીટ ૨૫ ઓંસમાં મેળવી તેમાં ૪ દ્રામ પરીમનું તેન, ૨૫ ગ્રેન કસ્તુરી, અને એક ઓસ ઉકાળાને વંચથી ગાળેલું પાણી મેળવવું પછી તેને આઠ દિવસ સુધી એક બાટલીમાં ભરી બંધ કરી રહેવા દેવું પછી તેને ગળા ઉપયોગમાં લેવું.

ઝેરોજ વૉટર,—(નારંગીનું પાણી) ૩૦ ટીપાં નીરોલીનું તેલ અને ૧૫ દ્રામ મેઝેશીયા મિશ્ર કરી તેમાં ૧૫ ગ્રેન ડીસ્ટીલ્ડ વૉટર મેળવવું જેથી તૈયાર થશે.

ફવદેશી મેથોલ—૨૦ તોલા કાકના તેલને કલાકના વાસણમાં મંદાગ્નિથી ગરમ કરી તેમાં ૧૦ તોલા ઉત્તમ મીઠુ મેળવી એક છવ યાગે નિચે ઉતારી ખસમાં નાંખી તેમાં દોઢ તોલો કુદોનાનાં કુસ (પીપરમીટ) ૭ માસા તગનું તેન, ૩ માસા કપુર, ૩ માસા લવંગનું તેલ, ૩ માસા લવંડરનું તેલ મેળવું પછી તેને છુટી એકત્ર કરી બાટલીથી ભરી તૈયાર કરવું. આ મેથોલ માથું ચઢ્યું હોય કે દેર ચઢનાં હોય ત્યારે માથે અને કાનપટી આગળ લગાવવાથી મટી જાય છે. શીથીનું મોં બંધ રાખવું.

મેથોલનો અર્ક,—એક બાટલીમાં ૧૮ તોલા ઝેક્ટીકાર્બ ર્પીરીટ નાંખી તેમાં ૨૫ તોલા પીપરમીટ, સવા તોલો તગનું તેન ૩ માસા લવંગ અને ૧ તોલો કપુરનો અર્ક મિશ્ર કરી મુખ બંધ કરી આઠ દિવસ રાખવું અને દરરોજ હલાવતા રહેવું એટલે મેથોલ અર્ક તૈયાર થશે. આ અર્ક માથું ચઢ્યું હોય તે વખતે તેમાં રૂવું પુમકું બોળી માથે ચોપડવાથી ઉતરી જાય છે.

ધરગથુ દેશી ઓપડીઆ.

(દર્શાવનાર—આર્ય વૈદ્યમયારામ સુંદરજી).

કાંકચીયા—આને મરાઠીમાં સાગરગોટા કહે છે. (ગુજરાતીમાં કાચકાં કહે છે.) તે સમુદ્ર કાંઠાના પ્રદેશમાં આ દેશમાં ધણુ થાય છે અને લુગ્ગ મધ્ય દેશમાં પણ થાય છે. જોનાં મીઠાં સેકીને સુરણ કરવું, અને તેમાં ત્રીજે ભાગે તિર્પાનું સુરણ મેળવવું, તે તાવ અને યજ્ઞ તથા કૃમીરોગ ઉપર ગુણ કર્તા છે. આ સુરણ મોટાંને બળે આની ભાર, અને નાની કમનાંને વર્ષડીકે ઘડે ધરે ભાર લેખાને જગવડે લેવરાવાય છે. કાંકચીયાનાં પાન વાટીને જળમાં મેળવી ગળીને પાવાથી પણ હ્રિપર મુજબ ગુણ થાય એ.

મોથ—મોથ બે જાતની થાય છે એક નવોમાં નૈયા થાય છે તેમાં કાન, તેને ના- ગરમોથ કહે છે અને ખેતરાવ મેવાનાં મૂજરપ મોથને બદ્રમોથ કહે છે. ગુણ બેઉનો મગજગ સરખોજ છે. મોથ કાઢી મુઠવી ખાંડી તેનું સુરણ કરવું. તે સુરણ અર્ધાથી ૧

દ્રામ અર્થાત ૩. ૦ ૦ બાર સાકર દહીંમાં મેળવી સવાર સાંજ પાવાથી તાવ, અર્થતાવ, ઝાડો, મરડો, સંમદણી, દરસ, પ્રમેદ, પ્રદર વિગેરે મટે છે. આ મોય ને વ્યાખ્યા જળમાં વાટી દૂધમાં તળવાથી તેને મોઢીયું તેલ કહે છે. તે માથામાં નાખવાથી વાળ સુંવાળા ને મોઢળા રહે છે, ને વધે છે. પરદેશી મોંઘાં તેલ ન વાપરતાં આ તેલ વપરાય તો ફાયદો થશે.

વજ—વજ પશુ વાળાની પેઠે એક જાતના ખાસનાં મૂળીયાં છે. તે દુધીઆ વગર ગંધનો અને બીજો ગંધીલો વજ, એમ એની બે જાત છે. દુધીઆવજ જરા જરા બાળકને દુધમાં ધસીને પાપ છે તેથી બાળક બરાણું હોય તે મોઢળું થઈ આરોગ્ય ને નરતું બને છે, અને ગંધીલો વજ જેને કેટલાક ઘોડાવજ પણ કહે છે. તેનું ચુરણ બને આની બાર, સવાર સાંજ મધમાં મેળવી અંમુક મુદત ચાટવાથી તેવડે અપરમાર (વાઈ) હિરટીરીઆ વિગેરે મટે છે. વજની કેટલી મુખમાં રાખી રસ ગળે ઉતારતા રહેવાથી તેનાથી કફલોન્ઝેલીંસના જેવું—કફ મોઢળો પાડવાનું તથા કમ કરવાનું કાર્ય કરે છે. બે આની બાર મધમાં ચાટાવાથી ઉપડેલ દમ, તથા હિરટીરીઆને શાંત પાડે છે, તગર ગંઠોડા (વલેરીયન) નો પણ આવોજ ગુણ છે. વજને અનુપાન પણ વજ પ્રમાણેજ તગર ગંઠોડા એ હિરટીરીઆની સઘ ફવા છે.

જુવારો અજમોદ—આ ફસરૂપે ને દાણારૂપે બજારમાં ગાંધીને ત્યાં વેચાય છે. આ માંથીજ સેન્ટોનાઈન દવા સત્વરૂપે કાઢવામાં આવે છે. તે અને ગોળ કરમની ખાસ દવા લેખાય છે. આ દવા નિત્ય ન પાવી. વજન બાળકની ઉંમર પ્રમાણે ૧ થી ૨ વાલ, મધ ૩ ગોળ સાથે મેળવીને અપાય છે. તેનું સત્વ સેન્ટોનાઈન ઉમર પ્રમાણે ૧ થી ૨ રતી (૨ થી ૪ ગ્રેન) સાકરના ખુકા સાથે રાતરે અપાય છે ને સવારે એરંડીયાનો જુલાળ લેવાથી દરમ શુદ્ધવાટે બાહર પડે છે.

જેઠીમધ—આનો ધન (શીરો) સગીરૂપે આવે છે. તે જેઠીમધનો ઉકાળો પકવીને બનાવાય છે. આ દેશમાં જેઠીમધ યાય છે તે શુદ્ધ જેઠીમધની જાત છે. તેના મૂળમાં ~~સત્વ~~ નથી જામતું. અને જે ધરાન વિગેરે દેશોમાંથી તેનાં મૂળ આવે છે તેમાં સત્વ પણ નિકળે છે. જેઠીમધ મુખમાં રાખી તેનો મિષ્ટિકત રસ ગળે ઉતારતા રહેવાથી મુખપાક, ગળાનો દુખાવો, ઉધરસ ને કફનાં દરદ મટે છે. વજન—ચણા ચણા જેટલો કસાકે બે કસાકે મુખમાં રાખી ચુસાય છે. જેઠીમધનું ચુરણ અને સત્વ, ઘણીએક દવાના સ્વાદ સુધારવા અનુપાનરૂપે વપરાય છે, સારસાપરેલાઆદિમાં તેનાથીજ મીઠો સ્વાદ કરવામાં આવે છે.

બીલીફળ—બીલીનાં ફળને બીલાં કહે છે. તે બહુ કાચાં કે બહુ પાકાં ન હોય તેવાં હોય ત્યાં ઝાડ ઉપરથી ઉતારી તે બાંભી તેમાંથી ચરખાવડે ગર્લ કાઢી સુકવી ખાંડી ચાળી લોટ જેવું ચુરણ કરી બંધ જીવની શીશીમાં ભરી રાખવું. તે સવાર સાંજ ૩. ૦ ૦ બાર દહીં સાકરમાં પાવાથી લોલીખંડ ઝહાડો, મરડો, સંમદણી, દરસ ને ઘતો કાય તથા પ્રદર, પ્રમેદ મટાડે છે.

બીલીવાદિ ચુરણ—બીલીનો ગર્લ, ચુંક, મોય, કાથો ને અજમો સમાન લઈ ચુરણ કરવું. તે ૩. ૦૦, ૦૦ બાર, દહીં સાકરમાં મેળવી સવાર સાંજ પાવું. તેથી પંદર

વીસ દીવસમાં, ઉપરનાં જીર્ણ દરદ હશે તોય મટે છે. કાષ્ઠ આ સુરણ સાથે એક એક રતી વિન્યા (ભામ) પણ નાખે છે, તેથી વધુ શુણ કરે છે.

ઉચ્ચુ છરૂ—આ વગડામાં એક જાતના ખડ છોડવાનાં બીજ થાય છે, આને ઈ-શમ્બગુલ પણ કહે છે. તે પ્રથમ ૧ ઉકાળેલ એરંડીયાને જીલ્લા દીધા પછી ૩. ૧ બાર નિત્ય સવાર સાંજ દહીં તથા સાકર સાથે મેળવીને પાવાથી મરડો તથા ઝઢાડો, રક્ત આમ મટે છે. ઇચ્છેલા દવા ખીરમથસખનાદુદ્ધાસના જીવેજ આમાં ઉપદેષક ગુણ છે.

તકમરીઆં—આના વગડામાં ખેતરોમાં છોડ થાય છે. તેની મંજરીઓ, પાકતાં એકડી કરી સુકવી ખાંડી આ તકમરીઆં કાઢવામાં આવે છે. તકમરીઆં બે ચાર રૂપીઆ બાર શેર પાણીમાં પલાળીને તે સાથે સાકર મેળવી ઉપવાસ કરનાર બપોર વખતે પીવે છે. તેથી ઉપવાસની કે દિનાળાની ગરમી લાગતી નથી તેમ યંદક થાય છે. તકમરીઆં ૩. ૧ થી ૨ બાર, તેટલાજ થીણા ધીમાં તથા સાકરમાં એકત્ર મેળવી તથા તે સાથે એલચીના ૧૦ ડોડવાના દાણા વાટી મેળવી પછી તે સવારે અને સાંજે ૩ દિવસ ચટાડવાથી સખત ઝઢાડો મરડો, રક્ત આમ હોય કે પ્રદર, પ્રમેહ હોય કે હરસની પીડા હોય અગર કમજ્યત હોય તોય તે મટે છે. નેત્રને પણ હિતાવહ છે.

ચંદનકાષ્ઠ—આની બે જાત છે. એક શીખી સુખડ અને બીજી પુરી પાકેલી તેલીઆ સુખડ. જો મહીયાગરી સુખડ પણ કહે છે. હસીણ હિંદના પ્રદેશમાં તે બહુ કરી થાય છે. તેમાંથીજ સુખડનું તેલ (અત્તર) કાઢવામાં આવે છે. તે ઉર્ધ્વનળીકાપંચ (રટીસને સર્પોસ) વડે કઢાય છે. સુખડનું તેલ (અત્તર) કાઢવાનું મહીસુરના રાજ્યમાં હમણાં કારખાનું ખોલ્યું છે. જોયું તે સરતુ તે શોભું મળે તેમ બનવા સંભવ છે. કેમકે ત્યાંજ અસલ સુખડનાં વન ધણાં છે. તેલીઆ સુખડ ઓરસીઆ (છીપર) ઉપર ધસી તેનું ચંદન ઉતારવું. તે ૩. ૦ થી ૧ બાર, સાકરના પાણી સાથે કે મધ સાથે મેળવીને પાંચ સાત દિવસ, સવાર સાંજ આપવું. તેથી પુરસ્કતવાળો પ્રમેહ ને પ્રદર તથા તેનો દાદ તાપડ લેખ મટે છે તથા ખસ અને હરસના વધુ ઉપર ગાવવાથી તે પણ રૂબાય છે. કાષ્ઠ માંખણ કે દહીં સાથે મેળવીને ચંદન લગાડે છે. તેથી ગરમીનું માયું દુઃખનું હોય તો તે પણ મટે છે. આના લેપથી કમવા પણ મટે છે.

હુજીદર—આનું સુરણ બંને વાજા મધમાં ચટાડવાથી અગર દુધ સાકર સાથે મેળવીને ગરમ ગરમ પાવાથી સરદી, ઉધરસને દમ, કફ, સમે છે ને મટે છે. મુંઢમારઉ પર બરવાથી જામેલું લોહી ઓગળી મુંઢમારનો દુઃખાવો, કળતર વિગેરે મટે છે. કાષ્ઠ સાથે આવળ પણ યોગ્ય છે.

એળીઓ—કુંવારના છોડનાં પાન કાપવાથી જે પાનમાંથી રસ ટપકે તે ઝીલી એકત્ર કરવાથી જોયું છે તેને કાળો એળીઓ (બાર બોઝા આલોઝ) કહેવામાં આવે છે. તે ૧ રતી, બે આની બાર રાંકના જુકા સાથે કે વરીયાળી કે શુવાના જુકા સાથે રાતરે સુતી વખતે મેળવી જળ સાથે લેવાથી સવારમાં, કમજ્યત મટીને સાફ ઝઢાડો આવે છે. માત્ર હરસના દરદ વાળીને તથા સગર્ભાં જીને તે અપાય નહીં. નાના વજનને (૦ થી ૧ ક્રોન) દેવાથી તે રૂબીકર, જકરા પ્રદિપક અને કામોત્તેજક છે. હિરડીનીઆના

દરદીની, વાયુને કમજબતની વ્યાધિ દર યવા માટે, એળીઓ અને ચોખી હિંગ સમ ભાગે લઈ, ૧ વાલની ગોળી દરીને રાતરે એક એક આપવામાં આવે છે. આથી બીજી દરેક કમજબત મટે છે. એલીઆ સાથે હિંગ લગવાથી પેટમાં ધુમરડા (વિટ) ન થતાં કમજબત દર થાય છે તે ગ્રહોડો એકાદ સાફ આવે છે.

હિંગ—ચોખી હિંગ ૧ વાલ, ચીણા ઘીમાં બેળવી, ચાટવા (ગળવા) થી પેટમાં થએલો પવન, આદરો ને પેટનો દુખાવો, તે વડે ગુદાવાટે પવન સરવા લાગી તરતજ આરામ થયો વર્તાય છે. હિંગનો ધુપ દેવાથી હિરદીરીઆનો નેસ કમ થાય છે તે મટે છે. હમેશ સવાર સાંજ વાલ વાલ ચોખી હિંગ ચીણા ઘીમાં બેળવી લેવરાવવાથી બે ચાર અઢવાડીઆમાંજ દમ, કષ્ઠ હેડકી અને હિરદીરીઆ કમ થઈ જઈ મટે છે. આમ શોધન કરવાથી વાળાનું દરદ તથા ચોથીઓ તાવ પશુ મટે છે.

એરંડીયું—દીવેલ—આ પિલેલું કાચું કોઢેરી છે. તેનાથી ગભનીમય ઉલટી ગાડો થાય છે અને કાસેરાના જેવા ચિન્હો ઉદ્ભવે છે. માટે તેવું કાચું એરંડીયું રેય માટે ન દેવું. પશુ જળ સાથે ઉકાળેલું દેશી કે વિલાયતી એરંડીયું (તેલ) રેય માટે વાપરવું. એરંડીયા નો જીવાળ દેવાથી ગાડની કમજબત, મરડો મળના જામેલા ગાંઠા વિગેરે દર થાય છે તે આંતરડાં સાફ થાય છે. અગત્યની કમજબત માટે એરંડીયુંજ નિર્ભય ઉપાય લેવાય છે. તે કુષ્ઠ કે ચાહા સાથે અગર સુવાના પાણી સાથે એથી અઢી રૂપીયાભાર અપાય છે. આળકની કમજબત ઉપર, ઉપર મુજબ નાની ચમચી કે ગોટી ચમચી—સુરા કે વરીવાળીના પાણી સાથે મેળવીને આપવામાં આવે છે. એરંડીનાં મીઠું તથા ગુકરાનું બાળેલું હાડકું સમભાગે સાથે વાટીને ભરનિંગળ, નાળ (નાડીવણ, બગદર ઉપર ચોપડવાનું જરી રાખવાથી તે વડે એ ચોક્કસ મટે છે. હાડ ગંબીર પશુ આનાથી મટવાનાં દાખલા મળ્યા છે.

તુણશી—તુણશીનાં પાન અને માંજર રૂ. ૧૧ ભાર વાટી દહીંમાં મેળવી પાવાથી શરદી, સળેખમ, દમ, હેડકી, ઉધરસ, કફ, તાવ, અજરણ, આદરો, પેટનો દુઃખાવો, બેચેની, મંદાગ્નિ, અરચી, પ્રમેહ વિગેરે મટે છે. ઉપર મુજબ વાલથી બે વાલ પાન, બોળેને પાવાથી તથા તેનો છાતીએ ખરડ કરવાથી આળકની ભરણી, સસણી-શરદી સમે છે તે સજ મટે છે. આનાથી મહેરીયલ તાવ પશુ મટે છે. તુણશીનાં પાનનો ચાહ બહુજ સારો પાને છે. તેમાં વપરાતા ચાહાના જેવો કસો અવગણ્ય થતો નથી. તુણશીનાં બીજોનો પાક દરીને પાવાથી શક્તિ આવે છે. તુણશીનું મૂળ પોચી કાકરી-સાથે ચાવવાથી કાકરીને, સાંઠોડીનાં મૂળ સાથે ચાવવાથી ગળી જાય છે. તેમજ તે ગળી જાય છે. આમ બેતાં તેથી પાણી પશુ ગળવી જોઈએ. તથા તેથી એ ગળે છે કે નહીં તેવો અનુભવ લેવાની પથ જરૂર છે.

દાણા અસેળીઓ—જેને હિંદુસ્તાની ભાષામાં હાલો કહે છે તે ઘઉં, વાડીના વાવેતરમાં પાકે છે. તેના રાષ જેવા તિખા, રાતા લંજુડા દાણા હોય છે. તેને ખાંડીને સુરણ કરવું. તે રૂ. ૦૧ ભાર નિત્ય મધમાં કે દહીં સાકરમાં મેળવીને આપવાથી ખરડ ગાંઠ મટાડે છે તથા કામોતેજ્ય શુણ્ઢી દર્શાવે છે. મુંઠમારના જામેલા લોહીને તથા તેના દુઃખાવા અને કળતરને, તે ઉપર મુજબ પાવાથી તથા જળમાં પલાળી દુઃખતા, બામ

●પર ભરવાથી મટાડે છે. ઠાંઈ તે રૂ. ૧૧ વાર દુધમાં ખીર કરીને ઘી સાકર મેળવીને ખાય છે. આ અસેળીયાના દાણાં જેટલો ગોળ લઈ તે એકત્ર મેળવી તેવા ગોળનાં આટલોં ગોળ પકવે છે. ત્યાં ભરી લે છે; પછી આવો અસેળીયાનો ગોળ રૂ. ૧ ભાર નિત્ય ઉપર કલા દરદને મારે ખાય છે. કેટલાક મદાંબની કમતાઈ દૂર થવા માટે પશુ ખાય છે. તે ગર્ભાં જણાય તો ઘી ઠાંઈ વધુ ખાયું.

રાઈ—રાઈ ન ફોતરી કરી ખાંડી ખારીક સુરણ-રૂપે કરીને મંધ ભુચતી શીશીમાં ભરી રાખવી. તે જળ સાથે કાલવી મોળવાળા અને દરદવાળા ભાગ ઉપર લગાવવી. તેથી વા, દુઃખાવો, ગળાનો અને ફેફસાં તથા કાળજી (હિવર) નો સોજો, બરલ વિગેરે મટે છે. માથાનો દુઃખાવો, આધાશીશી, ચરકા, કળતર વિગેરે દૂર થાય છે, બળે પહોરે બળે આતી ભાર ધીજી ધીમાં કે દહીંમાં મેળવીને દેવાથી અછરણ તથા બરલ મટે છે, તથા જડરા મદિત થાય છે. દહીં સાથે મેળવવાથી તેનું રાઈતું બને છે. તે પશુ રૂચીકર, પાચક ને ઉત્તેજક છે. નાની ઉમરનાને ૧ થી ૨ વાલ પર્યંત દે છે.

અપૂર્ણ.

ધરગથુ દુઅકાઓ.

ઉદરસ,—જેઠીમધ, સાકર, કડાચો ગુદર, બાવળનો ગુદર, દરેક બળે તોલા, મરી રૂ. તોલા, કેસર રૂ. તોલો, અને મઉનું સત્ત ૪ તોલા સર્વેને મિશ્ર કરી ઘુંટી બળે વાસતી ગોળીયો બનાવી મોમાં રાખી રસ ઉતારવાથી ઉદરસ મટે છે.

ચુંક,—પક્ષાધાત, સુંક, મરી, પીંપર, સીંધવ, શુદ્ધ ગંધક, કુલાવેલી હીંગ અને દરેક સર્વે સરખે ભાગે-લઈ તેનાથી ૧૧ ભાગે મેરકચોલને શુદ્ધ કરી કરેલું ચૂર્ણ લઈ વાટી ઘુંટી ચણા જેવડી ગોળીયો કરવી દીવસમાં બે ત્રણ ગોળી ખાવાથી ચુંક, વાયુ, ગોગો અને બુનો પક્ષાધાત મટે છે.

દાદરની ગોળી,—ટંકણખાર, કાચો, ગંધક, દસેલ, કુંવાડીયાનાં બી, મોરચુચું સર્વે સરખે ભાગે, કપુર અર્ધો ભાગ સર્વેને વાટી લીજુના રસમાં ઘુંટી ગોળીયો વાળી તે ગોળી ખસીને દાદર, ખસ અને ખરજવા ઉપર લગાડવાથી મરી જાય છે.

ભૂખ ઉઘડે ને દસ્ત સાફ થાય,—પીપરીમૂળ, પીંપર, સીંધવ, ચવક, ચીત્રક, સુંક, લીંમજ એ સર્વેને સરખે ભાગે લઈ વજગળ ચૂર્ણ કરી લીજુના રસમાં ઘુંટી ચણા જેવડી ગોળીઓ વાળવી. તેમાંથી એક બે ગોળી રાત્રિ પ્રમાણે ખાવાથી જડરાગિન ઉઘડે છે. અને ખાધુ પચિ દસ્ત સાફ આવે છે.

હરસ,—સાકર અને માંખણની સાથે ૧૧ દ્રામ નાગકેસરનું ચૂર્ણ ખાવાથી હરસ મટે છે.

૧. સોજા—વેંસનું ડાણુ નીચોતીને તેનો રસ પીવાથી તથા મોળ ઉપર ચોપડવાથી સોજા ઉતરી જાય છે.

૨. રાજ-મોળ, એગીઓ, બાવળનો ગુદર, ગુગળ, લોખાન એ બળે તોલા અને સરેશ ૪ તોલા અરીણ અને અરીડાં એક તોલા સહને પાણીમાં ઘુંટી સર્વે એકજવા થાય તો મુખી અગ્નિ ઉપર પકવી તૈયાર કરી સોજા ઉપર ચોપડવાથી વાયુના મોળ અને ગોગો મટી જાય છે.

કોલેરા—શુદ્ધ ગંધક, કુલાવેલી લીંગ, સીમવ, સંસંજી, છર, સુંડે, મરી, પીપર સર્વેનું સરખે ભાગે ચૂર્ણ કરી બીડીના ગર્ભ અથવા લીંબુના રસમાં ઘુંટી વાલ વાલની ગોળીઓ કરવી. જેમાંથી જે ગોળી દર તથા કસાદિ લીંબુના રસ સાથે ખાવાથી કોલેરા મટી જાય છે.

વાલ્ક રોગ.

૬ દૂધી—વાવડીંગ. ધ્રિજળ, કાકચીઓ (કાયકા). રોચકુંદર, અતિવીરની કળી, જાંબ. રૂંગ, સંચંગ, સરખે વજને લઘ ગાયના દુધથી સોગડી વાળવી તેથી પેટના દૂધી મટે છે અને અશ્વેષ કે, બાળ ગોળીની જરૂર પડતી નથી સોગડીનો પ્રસાર પાવે.

૨ સસણી (વરાધ કે ભારાઇ જલું).

૧ સીતાખના પાંદ ૩ મરીદાણા ૨ તે વાડીને પાવાથી ભરાઇ ગયું જમ્સું સાર થાય છે.

૨ પાતાળ ગુંગરી, ઢેશર, વાડી પ્રસાર પાવે તથા માંથે જાતીએ લાંચે પડે સગાડવાથી ધજો ફાયરો થાય છે.

૩ પીપળાની વડવાઇ ભરાઈ ગયેલા જમ્સાને, કરતુરી જેટલું કામ કરે, છે. પણ મળવી મુરેકસ વેદ, ડેકનરો પામે વળતે મળે.

૩ પારોધસો—સગર્ભા સ્ત્રી હોય અને જમ્સું ધાવણું હોય તે જમ્સાને પારોધસો લાગે છે. એટલે સુંઝાઈ જાય છે અને ધાવણુ ભારે હોવાથી પચનું નથી તેથી ઝાઝ થાય છે. તે ઝાઝની દવા કુણ્ડભારે. (આરાઈટ, સીંગાડનો સોટ, અખીલ, તવખીર) તેના આટલા નામ છે તે દીવસમાં જે વખત દુધમાં પાવાથી ઝાઝ મટે છે અને તન્દુરસ્ત થાય છે.

જમ્સાનું મોડું આપણું.—કુલાવેલ ટંકજીખાર તથા મધ લગાડનું. ખદા અને સાર વાડી મોંમાં બમરાવવી અગર રેશમી લુગડું બાળી રાખ મોંમાં લગાડવાથી મોડું સાર થાય છે.

દાંત આવવાથી.—જમ્સાને ઝાઝ તાવ આંખ તથા આંચકી આવે છે.

૧ ઝાઝનો ઉપાય—આદ, કપુર, જાંબજી, તન્ન, એલચી, સાકર, (દેડાઆરોમેટીક) સર્વે વાડી એકત્ર કરી તેમાંથી આનીઆર આપવાથી ઝાઝ બંધ થાય છે.

૨ ખજખજના ચિત્તથી ઝાઝ તથા ગરડો મટે છે.

૩ જાંબજી, જાંબજી, નાગરેક્ષના પાનના રસમાં આપવાથી સાર થાય છે.

તાવ ૧—પુરાણની અન્નમોદ એક વાલ.

૨ ઉધાઈલીનો ઉકાળો ૩. ના ભાર.

૩ અગર ખજજીઓ પીત પાપો આપવાથી મટે છે.

આંચકી—ટંકજીખાર ટુકારી ૧ વાલ માના ધાવણમાં આપવાથી મટે છે.

દાંત પેદા ઉપર આંચકીથી ધસનું તેથી સરેલાઈથી દાંત આવે છે.

આંખ આવી હોય તો—ગાડના દુધનાં પોનાં આંખ ઉપર મુકવાં તેથી મટે છે.

દાં. ત્રીજોપન રાવજી મોદી.

સંવત ૧૯૭૨ સને ૧૯૧૫-૧૬ ની સાલનું

શુદ્ધ ગુજરાતી પંચાંગ.

કાયદાનો શિક્ષક.

કે જેની તમામ કોપી ખપી જવા આવી છે. દરે જુજ કોપી શીલક છે, તેમાં દીવાની, ફાજદારી અને રેવન્યુ તમામ (મુકદ્દમા) કાયદાઓ આવી ગય છે. વળી જે કાયદામાં પ્રિંસિપલ અને અનુસૂચી વિદ્વાન અમલદારો અને સત્તરનોના હયા અધિપ્રાથે ધરાવે છે. કાયદા ગ્રંથવાની દરેક માણસની ફરજ છે, કાયદાનું અગ્નિ એ દેખીતી આખે અંધાપા જેવું છે. અને આ પુસ્તકથી દરેક માણસ તમામ કાયદાનું જ્ઞાન મેળવી શકે છે. જુદા જુદા કાયદા અને તે આ પુસ્તકમાં આવેલા તમામ જુદા ખરીદવા ગય તો રૂ. ૧૦૦ ઉપરાંત ખર્ચ થાય તેમ છે. અને વળી તેમાં ગુજરાતી ભાષામાં કેટલાક કાયદા તો મળતા પણ નથી. જેથી કરીને આ પુસ્તક ધણી નડતી કિંમતમાં અમુલ્ય કામ બનવે છે.

મુખર્દી ગવર્નમેન્ટના માણ ઓરીએન્ટલ ફાન્સલેટર અને હાલ ધુળીઆના કચેકટર સા. મે ખાનમદાદર સેફ સમસુદીન સેફદમીયા કાદરી સાહેબ લખે છે કે:—

(અધિજનું ભાષાંતર) તમારૂં પુસ્તક નામ કાયદાનો શિક્ષક ધણુંજ ઉપયોગી છે. મને લાગે છે કે તે લોકપ્રિય થઈ પડશે, તેની ગુજરાતી ભાષા પણ સાદી અને સમગ્રજ તેની સરસ છે, અને તેમાં ધણા ઉપયોગી કાયદાઓનો સમાવેશ કરેલો છે.

તેમાં નીચે પ્રમાણે ૯૫ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે.

ફાજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—કીમીનલ પ્રોસીજર કોડ, ઇન્ડિઅન પીનલ કોડ, ગોડ માણસના આશય રથાન બાબતનો એક્ટ, ફટકાની તિક્ષા બાબતનો એક્ટ, જુમારનો એક્ટ, એક્સટ્રાડીટીયન એક્ટ, મુવાઇનો આબકારી એક્ટ, અપીલ બાબતનો એક્ટ, ગીદા બાબતનો એક્ટ, કારીગર અને મજૂર બાબતનો એક્ટ, રેલ્વેનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, રેલીમાફ બાબતનો એક્ટ, પોન્ડ એપ્રીસીતો એક્ટ, પોરટની રૂલ, સેરીઝિસ બેંકની રૂલ, ઝેરી જાણસો બાબતનો એક્ટ, રાજદ્રોહી સજા અટકાવવા બાબતનો એક્ટ, નાટકના ખેલ બાબતનો એક્ટ, નિધિનિલેપ એક્ટ, ભોગ્ય એક્ટ, કપા એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, રીસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ એક્ટ, વિગેરે.

રેવન્યુ (મુલકી) તથા સરવર્ધના વિષયોને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, લેન્ડ રેવન્યુ કોડ કા. ૨૧૩ ઉપર ચપેલી રૂલ, લેન્ડ રેવન્યુ કોડ કા. ૨૧૪ ઉપર ચપેલીરૂલ, રેકર્ડ ઓફ રાઈટસ એક્ટ અને તે ઉપર ચપેલી રૂલ, જમીન ઉપરનું દકનું પત્રક તૈયાર કરીને રાખવા બાબતની સમજુતી, તાબુકાના નમુના, માસના નમુના, માગસતદારોની કોટોનો એક્ટ, સર્કલ મુન્સીફેટરની રૂલ, માપજૂની સમજુતી, ઓરીજનલ સરવેની રૂલો, વિગેરે.

દિવાની વિષયોને લગતા કાયદાઓ—સીવીલ પ્રોસીજર કોડ (નવો) વારસાનું સરટીફિકેટ લેવાનો એક્ટ, સગીરની જાત તથા મિલકતના વાદી નીમવા બાબતનો એક્ટ, કોર્ટ ઓફ વોર્ડસ એક્ટ, દક્ષિણી રીલીફ એગ્રીકલ્ચર એક્ટ, હિંદુ પુનર્ધર્મ બાબતનો એક્ટ, ગોડા માણસની માલ મિલકતની સંભાળ કરવા બાબતનો એક્ટ, પારસી લેડિના લગ્ન તથા તમાક બાબતનો એક્ટ, વસિયતનામું કર્યા સિવાય મરનાર પારસીઓના વારસા બાબતનો એક્ટ, કોર્ટ ષી એક્ટ, હિંદુસ્તાનો પુરાવાનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો દારટમાં સ્ત્રી બાવા બાબતનો એક્ટ, કરારનો એક્ટ, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, વહેંચણ કરવા બાબતનો એક્ટ, ટ્રાન્સફર પ્રોપર્ટી એક્ટ, પુરોપાધન વેચનગી એક્ટ, સીવીલ કોટોનો એક્ટ, પ્રોબેટ તથા વદીવટ ચલાવવાની સનદો આપવા બાબતનો એક્ટ, નાદારીનો એક્ટ, મુદત બાબતનો એક્ટ, વારસાનો એક્ટ, હિંદુ લો, વારસોને કરજમાથી છોડવા બાબતનો એક્ટ, મુસલમાની સરદ. સરીદદારી વિષે, સરીફના દક બાબત, રાઈમ્પ એક્ટ વિગેરે. જુઓ પાન ૩.

ખાવી પ્રસીદ્ધ કરનાર—જેઠાલાલ દેવરાજર દવે. અધિપતિ આગ્રોધ્ય—અમદાવાદ.

અમદાવાદ ખાતે પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં પ્રેસમાં ગોતીલાલ કાળીદાસે પ્રિંટ કરે પાનામળની જાતીમાં અમદાવાદ.

પરચુરણ વિષયને લેતાં કાયદાઓ—તજાનીનો એક્ટ, સને ૧૮૮૩નો ૧૬, ખો તમાનીનો એક્ટ, સને ૧૮૮૪નો ૧૨ માં, લોકલ રૂન બાબતનો એક્ટ, ઇનકમ ટેક્સ એક્ટ, મનાદાર એક્ટ, ગુજરાતનાં તાલુકદારનો એક્ટ, બંદોબાસ બાબતનો એક્ટ, વહાણો બાબતનો એક્ટ, નરવાનો એક્ટ, મ્યુનિસિપાલ એક્ટ, જમીન લેવા બાબતનો એક્ટ, સુતરાઉ માલ ઉપર જકાત લેવાનો એક્ટ, જમીની પછી તથા શિકારના રક્ષણ બાબતનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો ચસણી નાણાં બાબતનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો તારીફનો એક્ટ, જળમાર્ગની કરત-મતી ડ્યુટી લેવા બાબતનો એક્ટ, જંગલનો, વતન બાબતનો એક્ટ, ઈરીગેશન એક્ટ, શિતળા કાઢવાનો એક્ટ, જન્યવર તરફ કાતકીપણ અટકાવવાનો એક્ટ, સેનીટરી એક્ટ, છાપવાના પ્રેસો તથા વર્તમાનપત્રો અને છોકા તેધિવા બાબતનો એક્ટ, વર્તમાનપત્રો એક્ટ, હથિયાર તથા પુઠ સામગ્રી બાબતનો એક્ટ, ફટકાની શિક્ષા કરવા બાબતનો એક્ટ (નવો) વિગેરે વિગેરે.

અમદાવાદના મે. ડીસ્ક્રીક્ટ હીપાટી કલેક્ટર સાહેબ અને સબ. ડી. કે. કલાસ માણસેસાહેબ મેં નર્મદાનાંકર દેવરાંકર મહેતા બી. એ લખે છે કે:— મી. જેઠાલાલનું 'કાયદાનો શિક્ષક' એ નામનું પુસ્તક કે જેમાં કાયદાઓ અને રીતોનો સમાવેશ કર્યો છે, તે તમામ ગુજરાતી બહુનારા મુખત્યાગે તથા રેવન્યુ દિવાની અને પોલીસ ખાતાના સંઘના સરકારી નોકરોને લખુંજ ઉપયોગી થઈ પડશે. અને તેમાં અત્યાર સુધીના સુધારા વધારા દાખલ કરેલા છે, તેના કાગળો દાખલો અને બાંધણી પોગેરે વખાણવા લાયક છે અને અને ખાતરી છે કે આપણા હાલના જમાનામાં ગુજરાતી બહુનારા શુદ્ધિચાળી વર્ગની તે ધણી લાંબા વખતની ખોટ પુરી પાડશે.

આ સિવાય અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે. પુસ્તકની કીં ૩. ૫) પૈ. ૦-૭-૦.

અમારા તરફથી હાલમાં નવાં બહાર પડેલાં પુસ્તકો. ત્રિકાળ દર્શક દર્પણ અને પ્રેતાવાહન વિદ્યા

આ નામનું એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક હાલમાંજ બહાર પડ્યું છે. જેમાં ભૂત ભ-વિષ્ય અને વર્તમાન ત્રણે કાળનું જ્ઞાન દર્શાવનાર દર્પણ, ચમત્કારિક વિદીયો વિગેરે બનાવનાના તેમજ પ્રેતાનું આવાહન કરી તેની સાથે વાતચિત કરવાની વિદ્યા ઉપરાંત ત્રિકાળક્રમ, મેરમેરીક્રમના પ્રયોગો સિદ્ધ કરવાના રહેલા અને સરળ ઉપાયો, બુદ્ધિના આશ્ચર્યજનક ખેલો કરવાના સહેલા અને સુરત બની શકે તેવા ગ્રંથ પ્રયોગો, કેટલીક ગ્રંથ ત્રિવિદ્યા ઉપરાંત અનેક ચમત્કારિક વિદ્યાઓ આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ વિદ્યાને સિદ્ધ કરનાર માણસને ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન થાય છે. ઉપરાંત અન્ય જોતો ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન થાય છે. ઉપરાંત અન્ય જોતો આજળ મોટા સિદ્ધ અને ચમત્કારિક પુણ્ય તરીકે લેખાય છે. આવા ઉપયોગી પુસ્તકની કીં. રૂ. ૨-૦-૦ પૈ. ૦-૪-૦ પાકું સોનેરી પુઠ, જાડ ગ્લેઝ કાગળો.

પરસીયન નાઈટસ.

ગૃહસ્થો, આપે અરેબીયન નાઈટસ તો વાંચીજ દશે. તે જેમ આરબોની વાર્તા છે તેમ આ પરસીયન વાર્તા છે અરેબીયનનાઈટસ જેવીજ રસીક અને બોધક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં છે. અરેબીયનનાઈટસમાં જેમ એક બાદશાહને ઓથો પ્રતિ તિસ્તકાર ઉત્પત્ત થામ વાર્તાઓ સર થાય છે તેમ આ પુસ્તકમાં એક શાહનુદીને મુરૂયો ઉપર તિસ્તકાર લેવાથી તે લમ કરતી નથી. અને ન્યારે તેને તેની જદ દાસી અનેક વાર્તાઓ કહી પુરૂયોની સહદયતા અને પ્રેમનું વણન કરે છે એટલે તેનો ભાવ બદલાય છે. અને વિવાહ કરે છે. પ્રણીત મેનારંજક વાર્તાઓનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. જેનાં હીંદી, બંગાળી અંગ્રેજી વિગેરે ધણી ભાષામાં ભાષાંતરો થઈ ચુક્યાં છે. એકવાર હાથમાં લીધા પછી વાંચ્યા સિવાય છુટકાન થતો નથી. પાકું પુઠ, જાડ ગ્લેઝ કાગળો. આવા મેનારંજક અને દળદાર પુસ્તકનો દરેક માણસ લાભ લે તે અર્થે તેની કીમત માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ પૈ. ૦-૨-૦ રાખી છે.

જેઠાલાલ દેવરાંકર દવે. બવરમાપક, સાઓદ્ય—અમદાવાદ.

શું તમારે ગરીબ મટી લાખો અને ફેરોડા રૂપિયાના માલીક બનવું છે ? તો હવે,

ધનવાન

આ નામનું એક અતિ-ઉપયોગી પુસ્તક હાલમાં જ બહાર પડ્યું છે તેના બાર ભાગ છે. ઉપરાંત બેસો પ્રકરણ છે. જેમાં વગર મુડીએ અને વગર ભણેલા પણ ધનવાન થઈ શકે તેના અસંખ્ય ઉપાયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. કે જે ઘેર બેઠાં ગમે તેવો માણુષ ગરીબ શકે તેમ છે તેમાં જે વિષયો આવ્યા છે, તેના દુક સાર નિમે વાંચી ખાતરી કરો.

ભાગ ૧ લો—ધનનું મહત્વ જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ જો—જેમાં ૩૦ પ્રકરણ છે જેમાં ધનવાન થવાને કેવી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી તે છે. ભાગ ૩ જો—ધંધાની શોધ અને ક્યા ધંધાથી ધનવાન થાય છે તે વિષ. ભાગ ૪ જો—જુદા જુદા પ્રકારની તોફરી કેરી રીતે પ્રાપ્ત કરી તે વિષે. ભાગ ૫ જો—વેપાર—જુદી જુદી જાતના વેપારો. ધનવાન થઈ શકાય તેવા. ભાગ ૬ જો—જેતી—જમીનનો દસ શી રીતે વધારવો, ખાતર ક્યા પ્રકારનું કઈ જમીનમાં કેટલું નાખવું વિગેરે ઉપરાંત વરસાદ, પાણીની નંગાસ શી રીતે પુરી પાડી, જુદી જુદી જાતનાં અનાજ, તથા મરી મસાલા વિગેરેનું વાવેતર ક્યારે કેવી રીતે કરવું કે જેથી પેદાશ દર વરસ કરતાં દસ કે પીસ ધણી વધી શકે વિગેરે. ભાગ ૭ જો—ખેતીનું પદ્ધતિથી ધનની વૃદ્ધિ—સોનું, રૂપું વિગેરે ધાતુ અંબધી પ્રયોગો. ભાગ ૮ જો—ગ્રેસાતનો વેપાર, હીરા, માણેક, મોતી વિગેરેનો વેપાર. ભાગ ૯ જો—હુન્નર ઉદ્યોગ—રંગનો ઉદ્યોગ, કાગળનો, કાચનો, સાબુ બનાવવાનો, મીઠાબત્તીનો, ફોટોગ્રાફરનો ઉદ્યોગ, સીમેન્ટનો, વાર્નિશનો, લાખનો, દાહીનો, બદનનો, દીવારાળીયોનો ઉદ્યોગ, એનું અને ૩૫ બનાવવાના, બનાવડી, કાંસુ, પીનળ વિગેરે જુદી જુદી જાતની ધાતુ બનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના કાયા મેલ કાઢવા, ધાતુ ઉપર ગીવેટ કાઢવા, વીજળીની બેટરી બનાવવી, લાકડાં રંગવાનો, છવ જંતુઓ, સાપ, ગાંકડ વિગેરે અનેક જંતુઓ દુર કરવાના, કપડાં, ધાતુ, કાગળ, કાચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી કાપ કાઢવાના, ભેગ પારખવાના પ્રયોગો, અગરમતી, સુગંધી બનાવડો, કંકુ વિગેરે પરચુરણ વસ્તુઓની બનાવડ, બનાવડી પદ્ધતિ, દારૂદાંત, આમડાં, હીરા, મોતી, માણેક, પોષણજનક, દીંગ, કેસર, કસ્તુરી વિગેરે બનાવડી. સરિસે સુંદર બનાવનાર પ્રયોગો, આઈસક્રીમ બનાવવા, શરબતો, અતર બનાવવા, સુગંધી તેલો, હેર ઝોપડો બનાવનાં, લવંડર, મેલનવોડર, ગુલાબજળ વિગેરે બનાવનાં, મોઝા, લેમોનેડ નીચે બનાવવાં. ખીરકીટ છીંક-શુભી, મીઠું કાપક બનાવવું, પેન્સીલ બનાવવી, ફોડનાનું દારૂખાનું બનાવવું, દારૂનું ધન શોધી કાઢવું, અમદારીક પ્રયોગો, બનુઈ પ્રયોગો, કેટલાક ઉપયોગી હુન્નરો, બચ, ગેમના રીવા, વીજળીનું તારીજ, કપુરની માળા, ખાલા, ગંધક અને પારાના ખાલા, ચીકરી સોપારી, મોના ચાંદીના વરખ, દંતમંજન વિગેરે બનાવવું. ભાગ ૧૦ જો—વેદક વિદ્યાગ—અંગ્રેજી દવાઓ, જુદી જુદી જાતના ઔષ્ઠો અને એસેન્સ બનાવવા, અંગ્રેજી પેન્ટ દવાઓ જેવી કે, ક્રોએનિટ ઔદ્ર એમોનીયા ગીક્યર, નાઇટ્રેટ ઔદ્ર આયર્ન પોટાસ, કીનાઇન આયર્ન મીક્યર, આકસાઇઝ ઔદ્ર કાપર, પેનકીલર, ક્રોડોડાઇન, સાઇટ્રીક એસીડ, ક્રાઇક્રીમ, નાઇટ્રીક એસીડ, ફેલુઆરીક એસીડ, ફોસ્ફરસ, એન્ટીકામીયા, ડેગીયાના ટોનીક પીલ્સ, ઇસ્ટેન્સ પીન-સીરપ-સારસાપરીયા, બાલામન, લાઇમ્બુસ, મેથાઇલ, હેસ્ટાઇ, બાલનાથક સાબુ, તેલ, અર્ક, પાવડર વિગેરે દાદરનો મયમ, ક્યોરોફોર્મ, કીનાઇન, આયર્ન પીલ્સ, કોમ્પાઉન્ડ આયર્ન કીનાઇન ગોળી, સીરક આફ હાઇપોફોસ્ફેટ ઔદ્ર લાઇમ, વિગેરેની બનાવડ. જુદી જુદી જાતના મલમો. દેશી શાસ્ત્રોક્ત દવાઓ—કવાથો, સુર્ણો, ચુરિકા, ગુણેગ, અવલેન, આસ્વ, ગરીષ્ઠ, પરચુરણ ઉપાયો, પાકો, શાર, મુરંગા, અથાગી, મીઠાઇ વિગેરે ભાગ ૧૧ જો ધન પ્રાપ્તિના આધ્યાત્મિક ઉપાયો, ભાગ ૧૨ જો ગરીબમણી ધનવાન થનારા પુણીનાં જીવન ચરિત્રો. વિગેરે ધણા પ્રયોગો અને ઉપાયો છે. ગરીબ માણુસ પણ ધનવાન થયા સિવાય રહેવાનો નહિ. પુસ્તકની કી. રૂ. ૫-૦ પો. ૦-૧-૦

ભવિષ્યવેત્તા (બીજી આવૃત્તિ.)

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા.

આ પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિ થોડાજ વખતમાં ખપી જવાથી તેની બીજી આવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવી છે.

ભૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જાણી શકવાને માટે અત્યાર સુધીમાં પૂર્વ તથા પશ્ચિમમાં જે જે વિદ્યાઓ પ્રકટ થઇ છે તે તે તમામ વિદ્યાઓનો, જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો, અંગ્રેજી જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો, સામુદ્રિક, સ્વરોદય. અને રમણશાસ્ત્રનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે, અત્યાર સુધીમાં બહાર પડેલા તમામ પુસ્તકો કરતાં આ પુસ્તક અધિક ઉપયોગી થઇ પડ્યું છે તે તેની બહેળી માગણી ઉપરથીજ જાણી શકાય છે.

તેમાં નિચે પ્રમાણે ૪૮ પ્રકરણો છે.

પ્રા. ૧-૨-સંવત્સર, શક, માસ, અયન, રાશી, અહો, નક્ષત્રો, યોગ, કરણ ચંદ્ર વિગેરે જાણવાની રીત. પ્રા. ૩ તે દરેકમાં કરેલાં શુભા શુભ કર્મોનું ફળ, પ્રા. ૪ થી ૯, મેટોની ફળ, નાની મોટી પનોતી, અશુભ અહો, મહાદશા, દિનદયા વિગેરે જાણવાની રીત પ્રા-૧૦-૧૧ તમામ પ્રકારના મહુરનો જાણવાની રીત, પ્રા-૧૨ લેણાદેણી, તારા, નાડી, યોગી, ગણ વિગેરે જાણવાની રીત, પ્રા-૧૩ ચોરાયલી વસ્તુ જરૂરી કે કેમ તથા તે ક્યાં ગઈ છે તે જાણવાની રીત, પ્રા. ૧૪ કાર્ય સિદ્ધી માટે પ્રયત્નો જાણવાની રીત પ્રા. ૧૫, જન્મ માસ ત્રીગેરેનું ફળ, પ્રા-૧૬ અહો, અને રાશી, શુભાશુભ, રૂપ, રંગ, મેત્રી વિગેરે જાણવાની રીત, પ્રા. ૧૭-૧૮ જન્મોત્તરીની કુંડળીઓ બનાવવાની તથા જાણવાની રીત, ૧ હાથી બારે ભાવનું, અહોનું રાશી વાર ફળ, દ્રષ્ટિનું ફળ, ગંગિજી રીતે ફળ, પ્રા. ૧૯ બારે ભાવોનું મિત્ર-ફળ, ભાગ્યોદય, દાસપત્ન્ય, બંધિખાતું, રોગ, સ્ત્રી સુખ, લગનું સુખ, પ્રગતું સુખ, છ-હળીનું, શરીરનું સુખ, અકસ્માત ધન પ્રાપ્તિ, રાજ્ય લક્ષ્મી, વાદનનું, મહાનનું, માળાપત્નું, વિદ્યાનું, વંશનું મિત્રનું, નપુયકપણાનું, મુસાફરીનું, વ્યાપાર, નોકરી, ધનમંપત્તિનું, સુખ દુઃખ બારે મળે વિગેરે જાણવાની રીત. પ્રા. ૨૦ અહોની દ્રષ્ટિનું ફળ, પ્રા. ૨૧ સ્ત્રીની જન્મ કુંડળી ઉપરથી સ્ત્રીનું, તેના પતિનું, પ્રગતું, સધવા કે વિધવાનું, સુખ દુઃખ જાણવાની રીત, પ્રા. ૨૨ થી ૨૭ હોર, દશકાલુ વિગેરે કુંડળીઓ જાણવાની રીત, પ્રા. ૨૮ મું જોધાન બાબત, સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરે કે કેમ, સ્ત્રી પ્રશ્નનું મૃત્યુ, ગર્ભવંતીને થું જન્મશે, હાથ પગ વગરનું બાળક અવતરવા બાબત, પ્રા. ૨૯-જન્મ વખતે અંધારું હતું કે દિવો હતો વિગેરે ખાતરી કરવાની રીત, પ્રા. ૩૦-રાજ્યોગ અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૧ થી ૩૩ નાહસ, પ્રવન્ના, ચંદ્ર વિગેરે યોગો અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૪. બાળકનો રીટ યોગ જાણવાની રીત, પ્રા. ૩૫-૩૬. આયુષ્ય જાણવાની રીત, ક્યારે, ક્યાં મારણથી મૃત્યુ થાય વિગેરે જાણવાની રીત, પ્રા. ૩૭-૩૮, વર્ષફળ જાણવાવાની રીત. પ્રા. ૩૯ શરીરપરની રેખાઓ, તખ, નસ, માંસ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવાની રીત; પ્રા. ૪૦-સ્વપ્ન ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવાની રીત પ્રા-૪૧ મું હસ્તાક્ષરો ઉપરથી ભવિષ્યજાણ, પ્રા. ૪૨ મું વરસાદ વરસશે કે કેમ. ક્યારે વરસશે અનાજના ભાવતાલની વધઘટ, સુકોળ કે દુકોળ વિગેરે જાણવાની રીત. પ્રા. ૪૩ મું નાસિકાના સ્વર ઉપરથી ભવિષ્યની વાત જાણવાની રીત. પ્રા. ૪૪ મું. રમણ શાસ્ત્ર ઉપરથી મારેલી ઇન્ચા પુરી થશે કે કેમ, જરા મળશે કે કેમ, ધંધામાં લાભ થશે કે કેમ વિગેરે ભવિષ્યની વાત જાણવાની રીત.

ઉપર પ્રમાણે અનેક વિષયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. પહેલી આવૃત્તિ કરતાં આ આવૃત્તિમાં ઘણાજ સુધારો વધારો કર્યો છે. પાકુ ખાઈ-ડીજ, છતાં કંઈમત માત્ર ૩. ૭) પે ૦-૪-૮ રાખી છે. તેની પેલી આવૃત્તિના સંબંધમાં અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે.

વેદ ઉમીયાશંકર બાપુભાઈ મહેતા—વિરગગામથી લખે છે કે,—આપનું ભવિષ્ય-વેદ નામે પુસ્તક જોતાં જોતિષવિદ્યાના અભ્યાસી, જ્યોતિષ જોનાર બ્રાહ્મણો અને જ્યાતિષ વિદ્યાને માન આપનાર કોઈ પણ સંસ્થાનને આ પુસ્તક અગિ ઉપયોગી છે એમ માઈ માનવું છે

જોડાસાસ દેવશંકર દવે. બવરયાપઝ ભાગ્યોદય, રીચીરોડ—અમદાવાદ.

[illegible]

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

01121 5th Cir. 6-2-21

दयादरा प्रो. पं. १३-३ पञ्जी
 येंददर्थनं मु. १५ पञ्जी
 भनिष्ठाई: ००८१ी. पपप ३मि.
 वना ४ती. २४-२०भीनेशुङ्क
 पं. ४४-८मंभी, वसतपयारी
 मारेवर. धयाड २५
 रंयल गन्नादि प१ न. यमधं.
 दुर्गा ८ भीभा ८. प६ नं. य.
 कुंभाई: ३४-१८ मु. ४पकु. अ.
 दयादरा समाप्ति: [६०
 न्या ११ती. १३-१५ अमध. ८
 यमपं १८ लु. छि. पूरं पञ्जी
 प्रतीय: कशादि २१ नं.
 ल. म. १६-२८ अम. २६
 ल. नि. ३०-४७ मयु ३१
 मापस्तानसमाप्ति: भाजी १७.
 म. प्र. ३३-६ [४-३७
 व्यासार्थी ४ यं. छि. कं. ४मि.

[illegible][illegible]

શ્રી ચરક સંહિતા.

આયુર્વેદનો પ્રાચિન અને જુનામાં જુનો સર્વથી ઉપયોગી અંશ સ્લોક અને ચુજશતી ભાષાનાર સહીત તૈયાર થવા આવ્યો છે. કી. રૂ ૧૦-૦-૦ હાલ નામ નોંધાવનાર પામે રૂ ૧૦-૦-૦

સરવૈ, રેવન્યુ અને ફેજદારી કાયદાનું જુથ.

બીજી આવૃત્તિ. — આ પુસ્તકમાં ઇંડીઅન પીનકોડની અમલની કલમો, ફીમીનલ પ્રાસીજર કોડ, ડીઝીકટ પોલીસ એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, લેન્ડરેવન્યુ કોડ, તે ઉપર થયેલો ફેલ, મામનનાદાર કોર્ટ એક્ટ, રેકર્ડ્સ એક્ટ રાઈટસ એક્ટ, ગામના નમુના, સરવાઈની રૂલ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરની રૂલ, અફીસનો એક્ટ, આબકારી એક્ટ, મીઠાનોએક્ટ વિગેરે ૨૦ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે. દરેક માથેસે દર્શાવેલા પાસે રાખવા લાયક અને બલ્ડન્ગ ઉપયોગી છે. જેના સંબંધમાં સેક્રેટારી વિદ્વાનોનાં સર્ટીફિકેટ મળ્યાં છે રૂ. ૧-૮-૦ પા. ૩.)

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ હો અને ૨ જો.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે એવાં ઓપધો આપવામાં આવ્યા છે એ ઓપધો અકસીર વનસ્પતીમાંથી તે સ્ત્રી રીતે બનાવવાં, તથા કષ્ઠ દવા કયા કયા રોગ મટાડે છે તે, તથા દવા કષ્ઠ કષ્ઠ વનસ્પતીની કેવી રીતે બનાવવી તે, તથા દરેક ધાતુ તથા વિષનું શોષન કરી બળો બનાવવાની રીત, તથા તેની બનતી માત્રાઓ, અવલેહો, ધૂનો, તેઓ તથા આસવે વગેરે બનાવવાના પ્રયોગો દરેક માથેસે સમગ્ર રીતે પ્રમાણે ચુજશતી ભાષામાં ચરક સુશ્રુત વાગભટ, સારંગધર, ભાવપ્રકાશ અને નિષંદ જેવા મહાન ગ્રંથોમાંથી લખવામાં આવ્યું છે, આ પુસ્તક રૂ. ૫) ના વૈદક પુસ્તકની બરાબરી થઈ શકે છે. પુસ્તકની કિંમત દરેક ભાગની માત્ર રૂ. ૦-૧૨-૦ પા. ૧. -૧૬-૦ અને સાચની કી. રૂ. ૧-૪-૦ પા. ૦-૪-૦

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે, અધિપતિ. ભાગ્યેદય. — અમદાવાદ.

મફત હાખલ મળતું દર માસે ૫૦ પૃષ્ઠ સચિત્ર માસિક.

ભાગ્યેદય.

ભાગ્યેદયના ગ્રાહક થવાથી મળતા લાભો.

લેખો:—મનુષ્યની શારીરિક, માનસિક, અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ યાચ, મનુષ્યાવતાર-મોજા સ્વર્ગનાં સુખ અને આનંદનો અનુભવ યાચ સ્ત્રીઓ અને બાળકોની ઉન્નત યાચ, આર્થિક ઉન્નતિ યાચ અને ગમે તેવા દુઃખદ પ્રયોગોનો સત્વર ત્યાગ યાચ તેવા ઉપયોગી વિષયોને આ માસિકમાં ચર્ચવામાં આવે છે.

તત્વજ્ઞાનના લેખો, મહાત્મા પુરોનોનાં જીવનચરિત્રો, નવલકથાઓ અને વાર્તાઓ ઉપરાંત વૈદકશાસ્ત્રના વિષયો, જુદી જુદી વનસ્પતીના ગુણો, તેનો ઉપયોગ, અનુભવસિદ્ધ વૈદક દુચકાઓ, આરોગ્યપ્રાપ્તિના કુદરતી ઉપાયો, ઉપરાંત વૈદકના માચીન અંશ શ્રી ચરક મંહિ-તાનું ચુજશતીમાં ભાષાંતર આપવામાં આવે છે, એવીજ રીતે અંગ્રેજી ભંગાળી, હિંદુ અને મરાઠી માસિકોમાં આવતા મનુષ્યની ઉન્નતિ યાચ, તેમ આનંદ અને સુખપ્રાપ્ત યાચ તેવા વિષયોને સુંદી કાઢી તેનું ભાષાંતર આ માસિકમાં આપવામાં આવે છે.

દર માસે જુદાં જુદાં ચિત્રો આપવામાં આવે છે, બહા ઝલેઝ કાગળો ઉપર મોટા ૫૦ પાન દર માસે આ માસિકમાં આવે છે.

દર વર્ષે એક ૨૦૦ પાનની બેટ, નવ પંચાંગ વિગેરે ભેટો મળે છે

લેખાનુમ રૂ ૨-૦-૦, બેટનું પોસ્ટેજ ૦-૨-૦ નમુનાની નકલ ૦-૩-૦ની રીપ્રીટ બીડી સંગ્રાવી ખાતી કરી. જેઠાલાલ દેવશંકર દવે. અધિપતિ ભાગ્યેદય-અમદાવાદ.

[illegible][illegible][illegible]

વૈદક શિક્ષક.

આયુર્વેદ વૈદક સંબંધના શ્રી ચરક, સુશ્રુત, વાગભટ, માધવ નિદાન, નિધંટ, સારંગધર, ભાવપ્રકાશ, યોગ રત્નાકર, રસ રત્નસમુચ્ચય તેમજ યુનાની પુસ્તકો અને મેટ્રીશ્યા મેડિકા જેવાં અગ્રેણ ઉત્તમ પુસ્તકોનું દોહન કરી તેમના એલોપેથી, હોમીઓપેથી, ખાપાકેમીક વિગેરે સર્વાની એકત્રીય વસ્તુન કરી એકજ વૈદ હકીમ કે ડોક્ટરને ત્રણે વિષયનું જ્ઞાન થાય એ હેતુથી આ પુસ્તક ખતાવ્યું છે.

ઉપરાંત દરેક રોગ, તે જોળખવાની રીત, રોગની પરિક્ષા, તે રોગ થવાનાં કારણો અને તેનાં સમજાણ આયુર્વેદી, યુનાની અને અંગ્રેજ ડોપધો આપવામાં આવ્યા છે.

ઉપરાંત આયુર્વેદિય ક્વાથો ચૂર્ણો, સુદિઘઓ, ભાખો, રસો, શુગળ, આસવો, અવ-લેહો, પક્ષી, મુરબા, અંજનો, તૈલો, ઘૃતો અને યુનાની તુગ્ધાઓ, ઇંગ્લીશ ટીચરો, એ-સેન્સો, એસીડો, અને અંકો ઉપરાંત ઘણી અંગ્રેજ દવાઓની ખતાવટો અને ગ્રામવાર પ્રી-રહીપરાનો આપવામાં આવ્યા છે. આમ આયુર્વેદી, યુનાની અને ઇંગ્લીશ દવાઓનું એક-ત્રપણું બરોબર રીતે વર્ણવામાં આવ્યું છે. કી રૂ. ૪) પણ હાલ મગાવનાર પાસે રૂ. ૩)

જો તમારે વગર મારતરે, વગર મહેનતે અને વગર ખર્ચે હીંદી, મરાઠી, ખંગાળી, ઉર્દુ, ગુજરાતી, સંસ્કૃત, અને ઇંગ્લીશ શીખવુ હોય તોજ

માસ્ટર ઓફ નૅલેજ.

મગાવજો આ નામનું પુસ્તક આવતા માસમાજ મદાર પડશે, તે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ સારી રીતે લખતા વાચતા આવડે તેવું ઇંગ્રેજ, મરાઠી, હિંદી, ગુજરાતી, ખંગાળી ઉર્દુ અને સંસ્કૃત શીખી શકે છે. ગમે તેવો માણસ હરો તે પણ આ પુસ્તક ઉપરથી જાન છ માસમાજ ઉપરની કાપાઓનું જ્ઞાન લખતા વાચતા અને બોલતાં સારી રીતે મેળવી શકશે. માસ્ટરની જરૂર પડતી નથી. દબરો રૂપિયા ખર્ચતાં ન મળે તે હાલ ધેર બેઠાં આજ મફત લખણ મળે છે તેની કીમત માત્ર રૂ. ૫), હાલ નામ નોંધાવનાર પાસે રૂ. ૪) લેવાશે,

અમારા તરફથી થોડા વખતમાજ શ્રી ઉપયોગી

સીહિતશિક્ષા.

નામનું એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક પ્રગટ થશે.

આ પુસ્તકની ગદર સોયોનું કર્તવ્ય શુ છે, સ્ત્રીઓની માતા, પિતા, ભાઈ, પતિ, અને આગળ પ્રત્યે શી કરજ છે, સ્ત્રીઓએ શુદ્ધગાંજ સ્વર્ગનું સુખ અનુભવવું હોય, પોતાના, માળકના, અને પતિના રોગો, તમામ સ્ત્રીરોગોનું જ્ઞાન, તે દુર કરવાના રહસ્યા ધરગતુ ઇલાજ, ઉપરાંત અનેક વિષયોને આ પુસ્તકમાં લખણ કરેલા છે. તેનાં દરેક ગતુખ્યે આદક થઈ પુસ્તક પોતાની પાસ રાખવું જોઈએ તે દરેક મતુખ્યને પુરુષ અને સ્ત્રી ગમે તેને ધણુંજ ઉપયોગી થઈ પડશે, તેની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ પો. ૦-૩-૦ પણ અગાઉથી આદક થઈ હાલ માત્ર નામ નોંધાવનારને તે માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ માંજ મળશે.

વૈદો ડોક્ટરો, હકીમો અને દરેક માણસને ઉપયોગી.

ઘરનો વૈદ-પાને-ફેમીલી ડોક્ટર.

આ એક અતિ ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે. જેના દસ ભાગ છે તેમાં લગભગ ૫૦) રકરણ છે જેમાં સારીશું તેની ગદર આવેલા અવધોનું જ્ઞાન, ઇદ્રિયાનું જ્ઞાન, અને તેની ક્રિયા, વનસ્પતિકોષ, કુદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણ, લક્ષણ અને તેના ઉપાયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે કી રૂ. ૨-૦-૦ પો. ૦-૨-૦.

એકાલાલ કેવશંકર અધિપતિ ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

JIVAN. | જીવન | જીવન

॥ વસ્તુ પ્રયોગાત્ જ્યવનોઽમૃત્ પુનર્યુવા ॥ ચરક

“જે ઔષધના સેવનથી વૃદ્ધ વ્યવનમુનિ જીવાન્ જેવા બળવાન્ થયા હતા.”
તે નીચેનાં કારણથી સર્વોત્તમ હોવાનો દાવો કરે છે,

૧. આ જીવન જીવનીય ગણની ઉત્તમ દેશી વનસ્પતિઓનું બને છે.
૨. આ જીવન એક પણ નુકસાનકારક વસ્તુ રહિત હોવાનો દાવો કરે છે.
૩. આ જીવન સ્વાદિષ્ટ હોવાની સાથે નિર્ભયપણે વાપરી શકાય છે.
૪. આ જીવન પુરુષો, સ્ત્રીઓ, તેમજ જ્ઞાનકો સર્વને ગ્રાહ્ય કરવાવાળું છે.
૫. આ જીવન પીરજથી સેવવાથી તે રોગ મટાડી આરોગ્ય આપે છે.

દુકામાં શરીરના જુદા જુદા વિદારો પર અસર કરનારી દવાઓ તો ઘણી છે; તથાપિ શરીરના મુખ્યમુખ્ય વિકારોને નિયમમાં લાવવામાં, શરીરમાં નિરોગીપણાનાં તત્ત્વો વધારવામાં, પ્રકૃતિને સમાન યાગમાં લાવી, શોષી, વીર્ય તથા શક્તિ બરવામાં, અને નબળાઈ, પાંડુ, ખાંસી, કાશ, સંઘર્ષણી, મરોહા, અસ્થિપિત્ત, વંધ્યાદોષ, નમુસ્કત્વ તથા ધાતુવિકારનાં દરેકો મટાડવામાં

આ જીવનની ખરોખરી કરનાર એક પણ દવા નથી.

કિંમત—નં ૧—રૂ.૧૦૦ ૩. ૧-૮-૦. પો ૦-૫-૦

અમદાવાદથી વકીલ શ્રી. લાઈલાલભાઈ એન. બી. એ એસ. એસ. બી. લખે છે કે જીવન ધણું પૌષ્ટિક છે.

ખડેરો (સીંધ) થી કાચેશ્વર નથુરાંમ લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી કાચેરો થયો છે.

મુખ્યાઈથી જી. એન. હીવનાલા લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી માફ શરીર શુદ્ધ થયું છે. આવા અનેક અભિપ્રાય મળ્યા છે.

કોઈ પણ રોગનાં સલાહ મંજૂત આપવામાં આવે છે. જ્ઞાન માટે દીકાટ ખીડી.

જીવાનની ગોળી ૩ બી ૧ ની કી. ૦-૮-૦	સુખશાંતિ સેપ (ગડગુમક મટે) ૦-૮-૦
માથાનો પાવડર (માથુ ઉતારે છે.) ૦-૮-૦	દીલપસંદ વાટર (મુખપરના મસામટે) ૦-૮-૦
ખરજવાનો મધમ, ૦-૮-૦	જાળા રોગ્ય વરી. ૦-૮-૦
વીંછીની દવા, ૦-૪-૦	ખાવામૃત. ૦-૮-૦
આંધ્રોપ્સ, ૦-૪-૦	ખાધિય તેજ (હાનના રોગ મટે) ૩ ૧-૦-૦
દંતમંજન (દાંતના તમામ રોગ મટે) ૦-૮-૦	ઉંદરસની ગોળી ૩ બી નો ૩ ૧-૦-૦
દાદરના મધમ (ગમેતેની દાદર મટે) ૦-૪-૦	મદાસવ રતલ ૧ ની કી. ૩ ૧-૮-૦
ગસની દવા ૦-૪-૦	કુમારોસવ રતલ ૧ ની કી. ૩ ૨-૦-૦
સાચા મોતીનો સુરો તો. ૧ ની કી. ૧-૦-૦	સુવર્ણ માક્ષિક લખમ તો ૧ ની ૩ ૨-૦-૦
અથક લખમ તો. ૧ ની કી. ૩. ૧-૦-૦-૦	સાબરસીંગ લખમ તો ૧ ની કી. ૩ ૧-૦-૦
સોહ લખમ તો. ૧ ની કી. ૩. ૫-૦-૦-૦	કલાઈની લખમ તો. ૧ ની કી. ૩ ૫-૦-૦
મરાસ લખમ તો. ૧ ની કી. ૩. ૨-૦-૦-૦	સાચા મોતીની લખમ તો ૧ ની કી. ૩ ૩-૦-૦
મંકુર લખમ તો. ૧ ની કી. ૩. ૨-૦-૦-૦	

સુવર્ણ પસંત માલતી-કાશ અને દગ અર્ચુજ્યેર મટાડી પુષ્ટ કરી ધાતુ વૃદ્ધિ કરે છે. તો ૧ ની કી. ૩. ૨-૦-૦.

આ સિવાય તર્મતમ પ્રકારની તમામ રોગની દવાઓ, લખમો રસો, આસવો અને શુદ્ધિકાઓ અગારે આથી મળી શકશે ના આનાની દીકાટ ખીડી માલસની અંગાનો.

જેઠાલાલ દેવશ કર દેવે

તંત્રી લાગ્યેદય અને પ્રેમપ્રાપ્તર દેવે કમીક્ષ વર્કસ—પાંચકુવા—અમદાવાદ.

ક્ષય નિવારણ ગુદિ.

શરીરમાં કોવેલ અસાધ્ય ગણાતો ક્ષય-રોગ આ દવાથી મટે છે. શરીર સુકાઈ ગયું હોય, ખરાબ ન હોય અને દંડાડે દંડાડે શરીર ગળતું હોય, અગ્રજત ચતુ હોય, જી-તીની, હૃદયની, ફેફસાંની નયપાપ, આસ, ખાંસી, શ્વેત તાવ અને ક્ષયને મટાડી દેવાત આપે છે. ડબી ૧ ની કી ૩ ૩.

દવાથી નારણુ દંડા કષે છે કે, આપની ક્ષયની દવા ધણી અકસિર નીચડી છે જેથી તે આભાર માનુંછુ. અને એ આપત હું મારા મિત્રને બતાવેછુ કચ્છ.

રાજવંશી યાકુતિ.

ધાતુગત તમામ રોગો મટાડી, ખર પુરપાન અને શક્તિ આપી, વીર્યનો વ ધારો કરી, શુભેદિયની સિધ્ધિતા મટાડી સતેજ કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ છે. નપુષ્કણને પ્રોત્ત મનુષ્યોને આસિવાદ સમાન છે ડબી ૧ ની કી. ૩. ૫.

નપુષ્કણારિ લેપ.

આ લેપ શુભ લાગ ઉપર લગાવવાથી શુભેદિય સનેજ થાય છે અને નપુષ્કણ મટી ખરી જીવાની પ્રાપ્ત થાય છે.

કી ડબી ૧ ની ૩. ૩

સંગ્રહણી પીલ્સ.

આ દવાથી ગ્રંથહીન મટે છે, વારંવાર ઝાડા થવા, ખાધુ ન પચતુ, અરચિ, શરીર ગળી જતુ, વિગેરે દરદા મટાડી, ગ્રંથરણીનો નાશ કરી શક્તિને આપે છે. તમામ પ્રકારના ઝાડા મટાડે છે ડબી ૧ ની કી. ૩-૦-૦

યવતમતથી ખોળા જમાવ અપ્પદસા લખે છે કે, મારા એક મિત્રને ગ્રંથહણીનો રોગ થયો હતો, અને પાણી નાગ્યુ હતું તે આપની દવાથી મટ્યુ છે.

વાતહર પીલ્સ.

ગમે તેવો વા, યંધિયા, પક્ષાઘાત, દાઘ યાનું રક્તી જતુ, સજ્જા નાખવા વિગેરે ત-

મામ પ્રકારના વા આ દવાથી મટી શકે છે સવારમાં બે ગોળી દુધ અને દીવેલ સાથે ખાતી ડબી ૧ ની કી. ૩. ૨

વાતારિ લેપ.

વા ઉપર આ લેપ ગોપડાથી વા મટી જાય છે. વા ૧ ની કી ૩ ૫.

વધરાવલ પીલ્સ.

સારણુ ગાંઠ, વધરાવળ, આંતરડું કિત રતું, અંતરણી-આ દવાનો ગાતુ ઉપયોગ સખરાથી ૧ માસમા મટે છે.

રોજ સવારમાં બે ગોળી દીવેલ અને દુધ સાથે લેવી ડબી ૧ ની કી. ૩ ૨.

વધરાવલ લેપ.

આ લેપ વધરાવળ કે સારણુગાંઠ ઉ પર ચોપડવાથી મટે છે ડબીની કી. ૩. ૧)

દોનીક પીલ્સ.

ધાતુગત વિકારો મટાડી, વીર્યની વૃદ્ધિ કરી, પુરપાવ આપે છે દાઘ ખાનું કળ-તર, માથાનો દુઃખાવો, કંઠો કાઠી અને ઈદિયની સિધ્ધિતાને મટાડી સુવાન જેલુ ખળ આપે છે. ડબી ૧ ની કી ૩. ૧.

સવારે ૧ ગોળી દુધ સાથે, બપોરે ૧ ગોળી જમ્યા પછી અને સાંજે એક ગોળી સુતી વખતે ખાઈ ઉપર દુધ પીતુ.

ફીવર પીલ્સ.

ગમે તેવો, દાંડીઆ, ઉનીઆ, એકાન-રીઆ, રોજના, અને ચોથીઆ તાવને મારે આ દવા ઉત્તમ છે

ગમે તેવો ગુનો અગર નવો તાવ આ દવાથી મટી જાય છે.

માત્ર ૧ થી ૪ ગોળી સાકર સાથે દર ત્રણ ત્રણ કલાકે લેવી. ડબી ૧ ની કી. ૩. ૧-૮-૦

ઉન્માદહર પીલ્સ.

ગાંધણ, વાઈ, ચકરી, મુગીરાયુ, અ-પરમાર, મૂર્છા, ટિલ્દીરીઆ વિગેરે દરદા આ દવાથી મટે છે

સવાર સાંજ બે ગોળી. દુધ સાથે ખાતી. ડબી ૧ ની કી ૩ ૨.

આનંદવદી.

ખાધું ન પચાતું; અછરણ, બૂખ ન લાગવી, અરુચિ, આંદોશ, ગોળો મટવો, છાતીએ બળતરા, નળનંધ વાયુ, બંધકાચ, વિગેરે દરદો મટાડે છે. જખને ઉઘાડે છે, ખાધું પચાવે છે. અને દસ્ત સાથે અને નિયમસર ચાય છે. ડબી ૧ ની કી. ૩. ૧

સવારમાં ૧ ગોળી પાણી સાથે ખાવી બપોરે અને સાંજે જમ્યા પછી એકેકી ગોળી ખાવી.

અફીળનાશક ગુટિકા.

અફીળીઓને આ દવા એક માસ ખાવાથી અફીળ છોડાવે છે કરી દવા કે અફીળ ખાવાની જરૂર રહેતી નથી અફીળીમાં પેસા બરબાદ કરી શરીરને તુકશાન કરવા ઇચ્છના મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી અફીળ છોડવા બહામણ છે. ડબી ૧ ની કી. ૩. ૨

ઝીંઝુવાડાથી રામઅવતાર વખતરૂમ સમયે છે કે આ દવાથી દસ વરસનું અફીળીનું બંધારણ માત્ર પચીસ દીવસમાં છુટીગયું છે.

જય ગુટિકા.

આ દવાથી જે સ્ત્રીઓને રૂઝાવા-અટકાવ ન આવતો હોય, તેને અટકાવ આવે છે. અનિયમિત અટકાવ આવતો હોય, અને વખતે દુઃખ થતું હોય તેને નિયમસર અટકાવ લાવે છે. અને પીડા મટાડે છે. ડબી ૧ ની કી. ૩. ૫

કોલેરા પીલ્સ.

ગમે તેવો કોલેરા, ઝાડો, ઉલટી, અને ગાટલા ચઢતા હોય, માતાનું થયું હોય, તેને આ દવા તુરતજ મટાડે છે.

આ માત્રાથી ૪ ગોળી દર જામે કલાકે આદાના રસમાં આપવી. ડબી ૧ ની કી. ૩. ૧

નેત્ર ફુલહર પીલ્સ.

આંખમાં પડેલું, ડુલ, ઝાંખ, છારી, પડાં ચરવાળાં, રતાંધળાં પડાં અને મોતીઓ પડેલો હોય તો તે વગર વાટકાપે આ ગોળીઓ આંજવાથી મટે છે.

આંખનાં દોષ પશુ રોગ, ખાંસ પડવા, આંખ દુઃખવી, પાંપણો ગળી જવી, વિગેરે

આપિ આ દવાથી મટી તેજને વધારે છે ડબી ૧ ની કી. ૩. ૧

પાણી સાથે ધસી ૧ ગોળી સાંજે અને સવારે આંખમાં આંજવી.

વંચ્યા પીલ્સ.

ગમે તેવી વંચ્યા સ્ત્રીને-જે સ્ત્રીને પ્રગ્ન થતી ન હોય, એકવાર પ્રગ્ન થઇ પડી પ્રગ્ન થઇ જીવતી ન હોય તેવી વંચ્યા સ્ત્રીને આ દવાનું સેવન કરવાથી ગર્ભ ધારણ થાય છે અને પ્રગ્ન થાય છે તે દીધાંયુ થાય છે ડબીની કી. ૩. ૪

પ્રાંતીજથી સોની દસસપ્તરામ અમઘારામ સમયે છે કે તમારી વંચ્યા પીલ્સથી મારી અને ખીલકુલ પ્રગ્ન થતી નહોતી તે તમારી વંચ્યા પીલ્સથી ઘર્ષ છે તેથી તમારો આભાર માનીએ છીએ.

કામરસ ગુટિકા.

જે સ્ત્રીને વારંવાર પ્રગ્ન થવાથી, તંદુરસ્તીની હાનિ થતી હોય તેવી સ્ત્રીને આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી પોતાનું પતિ સાથે સંયોગ કરવા છતાં પણ ગર્ભ નહોતો નથી અને પ્રગ્ન થતી નથી.

ડબી. ૧ ની કી. ૩. ૫

અમૃત પાન.

આ દવાથી મરમીના રોગો મટે છે. અને લોહીની શુદ્ધી થાય છે અને તાવ, ઉનવા, ખસ વિગેરે ગરમીના રોગો મટાડી શરીર યુષ્ટ કરે છે. કી. ૩. ૧

પ્રકાશથી દામોદરદાસ ગેવાદાસ સમયે છે કે, આપની અમૃતપાનની બાટલી ઘણી અકસિર છે. તે તેના નામ પ્રમાણે જ શુભ કરે છે તેથી હું ઉપકૃત છું.

અમૃત-જીવન.

આ દવા જીવદ જીવન અનુપાન સાથે માત્ર એજ દીપાં આપવાથી તમામ પ્રકારના રોગો મટાડે છે. શરીરની અંદરના દરદો ઉપરાંત બહારના આમડીનાં દરદો દવા લેવાવાથી મટી જાય છે બા. ૧ ની કી. ૩. ૧ આંમલીયારાના ઠંડાગ સાથે જનરાવરસી દુઃખ સમયે છે કે અમૃત જીવનની અનુભવ કરતાં જીવદ જીવદ રોગ ઉપર બહુ ખાની થી ભરૂંસાપાત્ર અને ઘણું ઉપયોગી દવા નીવડા છે.

[illegible]

A decorative diamond-shaped frame containing the numbers 1 through 12 arranged in a circular pattern, with the word "Rat" at the bottom.

[illegible][illegible]

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા.

થી તમામ રોગ મટે છે એટલુંજ નહિ પણ તે નપુપકને ખરૂં પુરુષાતન આપી પહેલવાન અને પુરુષનાની વિધની થદિ કરી નિવળીક શક્તિ આપ છે. એ ઉપરાંત આ ક્ષાથી તમામ જ્વરના રોગ મટે છે. કાષ્ઠ પણ રોગ થયા કે માત્ર એ ગોળી મટ સાથે ખાતી કે તુરંતજ તમામ જ્વરના રોગ મટે છે. અનુભવ સિદ્ધ અક્ષીર છે હજારો દરદીને ક્ષયિદો થયો છે તેનાથી જેરી તાવ, તાવ, ટાંઢીઆ, એકાંતરીઆ અને મહેરીયા વિગેરે તમામ પ્રકારના તાવ, ઝાડી, મરજ, સંમદણી, અગ્નિ, મંદગ્નિ, હરસ, સન્નિપાત લક્ષ્મરોગ, ખારી, કફ, ટાંઢીઓ, ક્ષય, દમ, સાદા બેગી બેગી, પાંક, કચ્છો, અમ્લગ્નિ, અશ્મી, કેલરી, દાદ, કૃમી, આફરો, સોજ, વાઇ, ફેફસે, ગાંઠપણ ચકરી, મર્છા, વા, આમવાત, રાતરફત, પત, શીળસ, શરદી, મદરોગ, રૂઠપીત, ગળ, ચુંક, ગોળો ચઢવો, બરોળ, ઉદરોગ, મોઢાના રોગ, દોતના રોગ, કંઠરોગ, કાનના રોગ, શુભડાં, કંઠમળ, ઉપદંશ, પ્રમેદ-પદર, સ્ત્રીના આર્તવ (દસ્તાન) ના રોગ, મગજરૂ, પથરી, ડોઢ, રતવા, એર, ધાતુક્ષય રાતપીત, કફગ્નિ, પીંછી, ખરજતુ, સર્પાવધ, કોસેરો, અંતરગળ, જમંદર, ઉદરોગ, ભયં-દર, બાળરોગ, બેદરશ, ફેફસાના પિગાક દંઢમાળ, વિરોદક, મંધિવા, પક્ષધાત વિગેરે તમામ પ્રકારના રોગ મટારી પુરુષના ધાતુગતના અને સ્ત્રીના આર્તવના તમામ રોગ મટારી થારીર પૂરૂ કરી અખૂટ શક્તિ આ એકલીજ દવા આગે છે માત્ર વનરપતિનીજ આ દવા છે. કી. કી. ૩ થી ૧ ના રૂ ૩, પા. ૦-૩-૦ નપુપકને ખરૂં પુરુષાતન આપનાર આ દવા છે.

દેવે કેમીકલ વર્કસમાં બનેલી દવાઓ વાપરનારા શું કહે છે ?

રામપુરાથી મયુર નાથભાઈ લખે છે કે, આપે બાલોમૃતની બાટલીમાં મોઢલી તેજા ઉપયોગ કરતાં સારો ફાયદો થયો છે તે આપની દવાના સેવનથી અમારો બાળક આરોગ્ય છે.

રૂવાથી નારણજી ઉશ પટેલ લખે છે કે, —અગાઉ આપની ક્ષયને માટેની દવા મંગાવેલી હતી તે થયેલીજ અકસિર નીવડી છે. જેથી હું આપનો મહાન આભારી છઉં. વળી હું એ બાળનમાં મારા મિત્રોને બલામણુ કરૂં છું. દાસ મુંદરી સાધીની ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોઢકશો.

અમલેશ્વરથી કથાબુક્કીદજ પ્રભાતસિદ્ધજી લખે છે કે આપની સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા અને વાપરી તેથી થલો ફાયદો થયો છે. મારે બીજી વ્યાધિહર ગુટિકાની એક કી. ૩ થી વી. પી. થી મોઢકશો.

મુખાધથી પરસોતમ લલ્લા લખે છે કે મુંદરીસાધીથી અમારાં માતૃથીને તથા કુટુંબની એક સ્ત્રીને સારો ફાયદો થયો છે. મારે બીજી ના રૂઠન બાટલી વી. પી. થી તુરંત મોઢકશો.

બારડોલીથી મગનલાલ જીવણજી લખે છે કે, આપના તરફથી આવેલ મુંદરી-સાધીની એક બાટલી અને મંગાવેલી તેથી આરામ છે. મારે બીજી બાટલી વી. પી. થી મોઢકશો.

નીચોલધી સુનીલાલ રણછોડ રાણાના મહેતાજી લખે છે કે તમારા તરફથી મુંદરી સાધીની એક બાટલી અને મંગાવેલી તેથી પાંચ છ માસનો લોહી વા તદન મરી ગયો છે મારે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોઢકશો.

કરાંચીથી ડા કેરાવજી નથુલાલ જુઝેવર લખે છે કે, તમારી દવા મુંદરી સાધીથી અરામ છે મારે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોઢકશો.

શાહપુરાથી, પા ધનજીલાલ અબાઈજી લખે છે કે, મુંદરી સાધીની દવા અનેની એક બાઈને કસુવાવડ થઇ છે તેને પાચથી આરામ થયો છે.

મુંજીથી પા પરસોતમ રણછોડ લખે છે કે, મુંદરીસાધીની ૧ બાટલી પાવાથી સાગેં ફાયદો થાય છે ને તાટાલીક શુષ્ક આપેલો છે. મારે હવે બીજી બે બાટલી વી. પી. થી મોઢકશો.

ભાઈદર બી. ભદરાપા લખે છે કે, તમારી મુંદરીસાધીની દવાથી ફાયદો છે. મારે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોઢકશો.

દવેનું સુંદરી સાથી. ૨૯૨૮૬ છે.

મંગાવો—તે સ્ત્રીઓના તમામ રોગોને માટે અકસિર નીવડ્યું છે. સ્ત્રીઓનાં કોષાષ્ણુ દરદ જેવા કે, લોખીવા, પ્રદર, રક્ત અને શ્વેત જેવી મુશ્કેલીઓમાંથી સ્ત્રીઓની, પટ્ટી, પીળી, ધળ સુગળી અગર લાલ રંગની લોહી જેવી સ્ત્રીઓમાં ફર છે, પેશાબે અગત મળે, દાય પગના તળીઆમાં, કેરોમાં, માથામાં અને કોષ વખતે આખા શરીરમાં સણકા મારે, કાટ, મુઠ્ઠા અને કળતર થાય, ઝીણા તાવ દર્શાવે, જાંબુ, શરીર સુકાઈ પોળી પુણી જેવું થાય, અગ્નિનું તેજ કમી થાય, દિવસે નિવસે શરીર સુકાઈ પેદાલ થાય, અસંકલિત આવે અને કામ ધર્મ શેકે નહિ, આખો નિવસ કેટલે અને માથું કાટ્યાં કરે, તાવ ઉષ્ણ, દમ, ખાંસી મોળ, ઉલટી, અરગી, માસિક અટકાવ—સ્ત્રીના સગંધી તમામ રોગ ગર્ભાશયની પીડા કમુચાવડ, સુવારોગ મિગેરે, તમામ રોગ અને આર્થ અનેક દોના સમુદને આ સુંદરી સાથી એકદમ મટાડી શકે છે.

આ સુંદરીસાથી બાળ સુવાન અને શુદ્ધ દરેક સ્ત્રીએ દર્શણ વાપરવા લાયક છે જેથી સ્ત્રીઓના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ છે સ્ત્રીઓના નોગ દવા પામતા નથી અને ભારિયને ગર્ભ ધારણ કરી શકે તેવું બનાવી પ્ત વગે ગર્ભ ધારણ થાય છે. પીવામાં લાદિષ્ટ છે. બાટલી ૧ ની કીમ ૩ ૧) મણ બાટલીના ૨ ૨-૪-૦ પોટ ૮-૭-૦

સુંદરીસાથીના ખાસ ગુણ.

૧ નાની બાળકીઓને પાવાથી શરીર પુષ્ટ રાખી સુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે આધી થવા દેતું નથી

૨ સુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના વ્યાધિમાંથી બચાવી ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભ ધારણ કરી શકે તેવું બનાવ છે

૩ ગર્ભ વખતે પીરાણી અથુરે મામે ગર્ભ પડતો નથી, ગર્ભનું પોષણ કરી પૂર્ણ માસે વિના કષ્ટ પ્રસવ થાય છે

૪. સુવાવડ પછી પીવાથી સુવા રોગ પતો નથી. બાળકને પુષ્ટ દરે તેજ તદુરસ્ત થાવળુ બનાવે છે અને બાળકનું શરીર પુષ્ટ કરે છે.

૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મટાડે છે દર્શણ પીવાથી સ્ત્રી તંદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વિગેરે વ્યાધી થતા નથી.

૬ વૃદ્ધાવસ્થામાં પીવાથી શરીર પુષ્ટ અને તંદુરસ્ત સુવાન જેવું રહે છે, અને વૃદ્ધાવસ્થાને અટકાવે છે

દરેક સ્ત્રીએ બાળકીથી વૃદ્ધ થતા પર્ણ આ બાટલી પામે રાખીજી નોંધજી.

સુંદરી સાથીના મળધમાં

નમાબશાદથી એન્ડનીયર કંદ્યાણુ અરજી લખે છે કે, આપના તરફથી સુંદરી સાથીની બાટલી ૬ મંગારી અમારી સ્ત્રીને પીવરાવી છે. તેમાં સર્દે પ્રદરની તમામ શાંતિ થઈ છે દવે શરીરમાં તાકાદ આવી છે, અનેક દરદ એથી શાંત થયા છે સુંદરીસાથીની દવાના જે ગુણ આપે દર્શાવ્યા છે તે પ્રદરના કાયદાકારક છે. હું તનમનથી સસ્તીરીકિટ આપુ છું કે આવી દવા આપ ખરા ગુણવાળી ને દૈશરી સત્તાવાળી દવા બનાવી છે. હજી મારા મિત્રોને બચામણુ કહે છું

ખરવામાંથી મેલામાઈ ઝીરજીશંકર લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથી દવા મેં મંગારી વાપરી હતી તેમજ તેના સારા ગુણોની વિશેષ દર્શકત ન્નસમુદને સમજાવવામાં આવે છે.

મુંબાઈથી ત્રવાડી રતીનાલ પ્રસારાંકર લખે છે કે તમારી સુંદરી સાથીની બાટલી મોકલી તેથી આરામ છે તેથી બીજી ત્રણ બાટલી પી. પી થી મોકલ્યો દવા મળીજી સારી અને ઉત્તમ છે

નાંદાદશી ઝણીલાલ દ્વાકાંદામ લખે છે કે, આપની સુંદરી સાથીની દવાથી અમારી ઘેરીને દરદનું આરામ છે. માટે તુરત બીજી ૩ બાટલી પી. પી થી મોકલો રોગ મટવાથી તમારા દરદમાં દુવા દર્શાવે છીએ.

આખીઅલીયાથી મેન જી બાટલીઆ લખે છે કે, હાલમાં સુંદરી સાથીનો સારી રીતે ઉદ્ધાવ છે અને ઘણા તરફથી તે બાબત ધન્યવાદ મળ્યો છે

દવા દિવસમાં ત્રણ વાર અર્ધો અર્ધો ચમચો ચોખાના ધાવરાંમણ સાથે પીરી. અળી કાંઈ નહિ.

દવે દેખીકલ વર્કસ—અગદાવાદ. પાચકવા ચાર ગ્રતા ઉપર.

નહાના છોકરાંઓની તાકાત વધારનારી
જાણીતી દવા.

ડો ગેરે નું

બાલામૃત

પીવામાં મીઠું હોવાથી છોકરાંઓ ખુશીથી પીએ છે.
શીશી ૧ તા ૧૨ બાના. દવાલ ખર્ચ ૪ બાના
કે ટી ડોંગરેની ક, ગીરગામ—મુંબઈ.

શ્રીમાન ડોયાલાલ જીવનલાલ

(વ્યવસ્થાપક મહાકાળ)

રચિત

અલૈકિક નસપૂર્ણ વાર્તા

ચોગિની કુમારી.

કી મત ૧—૪—૦ પોસ્ટ પેગ, વી, પી, ખર્ચ ૦—૪—૦

શ્રી મહાકાળ નૌસિકર્મા આ વાર્તા પ્રકટ થઈ ત્યારે તે માસિકના હજારે માલકો
વધારનાર નીવડી હતી અને તેવીજ રીતે જનસમુદય તરફથી વારંવાર માગણી થતાં તે પુસ્તક
૩૫૦ પ્રકટ કરવામાં આવી છે, સાંસારિક, દૈનંદિનિક, વ્યવહારિક, તાજાં વિજ્ઞાનવિદ્યા વગેરે
વિષયોની શુભચી સાથે ધારીરિક, માનસિક, આર્થિક અને આધ્યાત્મિક અભ્યુદય કરવામાં
મિત્રરૂપ નીવડેલી સરન બાવામાં લખાયેલી અખખસિત રસપૂર્ણ નવનમ્યા આ એકલીજ છે

અમારે ત્યાંથી દરેક જાતનાં પુસ્તકો મળશે.

એવ સાધક અધિકારી વર્ગના તમામ પુસ્તકો અમારે ત્યાંથી મળશે

તાશદિ સંગે —આયુન દુડીંગ કંપની મુંબઈ નં. ૨

લુકસેનર્સ, પબ્લીશર્સ કમીશન એન્ટસ વગેરે પ્રીન્સેસ્ટ્રીટ, મુંબઈ નં. ૨

પાતાળનો અવાજ.

અમૃતધારાનું મેં બોરા કુટુંબમાં સેવન કરાવ્યું, હું અંતઃકરણથી અનુભવીરૂઢિમાં હું કે, જે રોગોનું વારસે લખ્યું છે એ લાભકામક પ્રમાણિક છે. મીઝીસ એચ પેટરસન, સાહિબા, નં. ૧૨૬૨, એકેડી, અમેરીકા.

એક અન્ય બાઇની સમતી.

મારી પુત્રીએ અમૃતધારાની શીશી આપની પામેથી ગામ મ સર્મા ખરીદી હતી, હું આપને લખું છું કે, એ બહુજી અદભૂત વસ્તુ છે, અને મનુષ્ય જાતિને માટે એક ન્યામન છે, હું કહું છું કે કદી હું તે સિવાય રૂઢી શકીશ નહિ, કારણ કે તે સર્વ રોગ મટાડનાર છે જે મને તેની પહેલાં ખગર હોત તો મારા પ્યારા પતિનો જીવ તેથી બચી જત અમૃતધારાની પુરી પ્રસંશા ચેઈ શકેતી નથી, કોઈ અન્ય ઔષધ તેની સાથે મુકામલો કરી શકશે નહિ છ, જોહનસન, ચુનાર.

કવિ વિનોદ વૈઠ ભૂપણ પં. ઠાકુરેલ્લ શર્મા, વૈધની દલા

અમૃતધારા દરરોજ પાસે રાખો.

જે એકજ દવા કે જેની માત્રા ૨-૩ ટીપાં છે, તે સર્વભગ સર્વ રોગોને, જે લગભગ ૧૦૦ વૃદ્ધો, બાળકો, બુવાનો, સ્ત્રીઓ અને પુરોનો થાય છે, તે સર્વનો રામભાણુ સાજ છે ખાવામાં તેમ ચોપડવામાં બંનેમાં કામ આવે છે કોઈ અચાનક દુખ થાય તો અચાનકજ દુર કર છે, મહિનાના રોગો દિવસના રોગો કઠાકોમાં, કઠાકોના મિતીમાં દુર થઈ જાય છે; એકવાર નિમજ્જાવો, સ્વૈચ્છિકમોથી જુઓ અને અસખત ખરીદો. રોગોનાં નામ કે જેને અમૃતધારા દુર કરે છે

દરેક પ્રકારની માથાની પીડા, દમ, કાસ, પાચનશુભ, સ્વેપ્ન, અપચો, કોલેરા, અરુચિ, આક્રોશ, ગડગડાટ, પરિણામ, શૂન, મેમ્બ્રેની, અતિસાર, વમન, અપત્તમાર (મુઝી) દંતપીડા, વગેરે દવાના સર્વ રોગ, નાકનાં સર્વ રોગ, મુંખનાં સર્વ રોગ, ફોદલા, દાદર સોળ, દાદ, માખી, મીઠી, સર્પ, હાકાસ કુતરે, ઉદર વિગેરેના દખ, સર્વ પ્રકારનાં મોળ, ઉપદસ, કાઝતું દરદ, આંતરિક વ બાહ્ય પીડાકરસ, નોટ, દુર્બળતા પ્લેગ, અસુત પ્રદર, સોમરોગ, પાંડુરોગ, ક્ષય, તબ્યદુષ્ટા, બગેલા, વાપાનો ગોળો, ગણગડ, કંઠમાળા, સનિપાત, બાલરોગ, હૃદયરોગ, મુતજ્વળ, નાસિક બંધ, વાતરોગ, અદોળ વાત, રક્તપીત દર્દકમર, કાઝતું, પિત્ત, ઉન્માદ, ગળુ પંડુ અવાજ બેસી જવો, મુંઝાસય, કસેળાનું દરદ, માથું, ગતી, ફેફસાં, આંતરડાં વિગેરેના રોગો ઈત્યાદિ સર્વ રોગોને મટાડે છે કી મત મોગી શીશી ૩ રા, અર્ધી શીશી ૩ ૧, નમુનાની ટી ૦ ૦-૮-૦

જેમત મોટી મોટી ૪ રા, અર્ધીની ૪ રા, મેમ્બાની કી ૦-૮-૦ જે પત્રવ્યવહારને માટે લખો અમૃતધારા (અંચ) હાથોર

આધિ હજાર પચ્ચ આપક એક. ખીરસામાં દવાખાતું ડોક્ટર અને વેદ.
સવ ગાંધ એકજ ખીરસામાં એટલે દુગ્ધરો વ્યાધિને માત્ર એકજ દવા-

અમૃત જીવન. (૧૭૨૮૬)

એ ખરેખર અમૃતજ છે જેમ અમૃતના જે દીપાથી મૃત માણસ સર્જવન થઇ જાય છે તેમ આ અમૃત જીવનના માત્ર એજ દીપા કોઇ પણ રોગ ઉપર માત્ર પાણી કે દુધના દિવસમાં ત્રણ વખત આપ્યા કે શરીરની અદરના તમામે રોગો મટે છે, તેમજ શરીરની બદાગના રોગો ઉપર માત્ર એજ દીપા લગાડવાથી બદાગના આગડીના રોગો તથા જે કોઈપણ મટાડે છે બારલી એકની કી ૧-૦-૦ પો. ૦-૪-૦

આ દવાથી તાવ, દમ, ઉધરમ, જાડા હલ્લી, ચુક, સળેખમ, માથુ ચડવું, વા ખાવવો, સળકા, કોલેરા, અહરણુ, આધરો, અમુજણુ, હીરગીરીઆ, મૂગી-વધ આવવી, સચ્છણી જેરી ડખ, સોન, મુમડાં ખસ, દાદર, પ્લેમ, પાહુગણ, ક્ષય, વાયુમો ગોળો, કદમાળ, સધિવા ઉન્માદ રોગ, છાતીનો દુખાવો વિગેરે અનેક રોગો મટે છે છતાં કીમત માત્ર ૩ ૧ ત્રણ બારલીની કી. ૩ ૨-૪-૦ લાગે સરગીશ્વરોમાંથી માત્ર એકજ વાગે — આખસીઆરાના ના ડોક્ટર સાહેબ જેરાવરસિંહજી—અમે છે કે તમારી અમૃતજીવન ઉપર મને પૂરેલી તો બરોસો નકોતો પણ અનભાયશ કરતા જુદા જુદા રોગોજીવન ખાનીથી મગડે છે અને તેથી તે બહુસાધન અને ઉપયોગી જણાય છે

જુની દમ અને ખાંચીનો ખાત્રીવાળો મુલાવ

હરીતકયાવલોહ.

આ દવાથી ગમે તેરી ખાસી હશે, કઠ્ઠ ઉદરસ, દમ, તાવ જાડાની કબજાત ખાળ કોની વરાધ, સચ્છણી વિગેરે છાતીના અનેક રોગો છે દમની દનાઓ વાપરોને કટાણના-એએ આ શાખ સિદ્ધ અમે અમારી લાખા વખતની અનુભવ કરી સેકડો દરદીને આરામ આપેલી આ દવા મગાવી ખાત્રી કરના બલામણુ છે કીમત રતવ ૧ ના ડખાની ૩ ૦-૦-૦

મંદાગિન.

જાણું ન પચવું ખાવા ઉપર અચ્છી થયી, બૂખ ન લાગવી, ખાત્રી બાવે નહિ, બૂખ મરી જવી, બધકોસથી જાડો ખુલામે ન થવા મેદ વાયુથી શરીર કુલેલુ જણાઇ અશક્તિ વધારી ને હાથ ચડવો, વિગેરે દરદોમાં અમારી આનંદવટી આ દવા વાપરવા બતામણુ છે તેથી બૂખ ધણી લાગશે જઠગાગિ પ્રદિત્ત યશે, પાથેલુ પચશે, જાડો ખુલાસે આપશે, મેદ ઝોઝો થઇ, વીર્ય અને શક્તિને વધારશે બા ૧ ની કીમત ૩ ૧-૦-૦ ત્રણ ખાત્રી કી ૨ ૨-૪-૦

વરાધ.

નાના બાળકો મેંડે પોણેસો દમ આ જીવલેણ રોગથી મરી જાય છે દરેક બાળ કવાળા કુટુંબમાં અમારી વગધની શુટિકાની ૧ ડખી રાખવા બલામણુ છે ગમે તેરી જમી ગયેલી વગધ પણ આ ગોળી ૧ કમીને માત્રથી મરી જશે. સે મ્હો બાળકોને માત્ર દમનું વખત અનુભવ કરી જેપેરી જે બાળકવાળા દરેક કુટુંબમાં અકેક ડખી હોવીજ નોંધાએ કીમત ૧ ડખી ૧ ની ૧-૦-૦ પો. ૦-૪-૦

દવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ

દશ્યનું વિનાશિત્વ જોઈને તેમાં વિરાગ પ્રકટાવવા આસક્ત જીવને ઉપદેશ.

(હજી કંઈ જ્ઞાન ના આવે, એ સમય.)

હજી વૈરાગ્ય શું ના'વે ? હજી વૈરાગ્ય શું ના'વે ?

પ્રીતિ, શો સ્વાદ પ્રકટાવે ?

આજ સુધી તેં તો ગણી, જે જે વસ્તુ નિત્ય;

આ ક્ષણુ તુજ આગળ ચર્ષ, નહિવત્ તેહ પ્રીતિ.

છતાં ઉર શું ન ધુળવે, છતાં ઉર શું ન ધુળવે,

નિરસતા શું ન ઉપજાવે ? હજી.

એનાંબ્યાં બોલે લાભ, જેને ધરી ઉઘાસ;

પોતાનાં જાણ્યાં છતાં, રહ્યાં ન આજે પાસ.

પ્રભંગ શું એ ન કંપાવે ? પ્રભંગ શું એ ન કંપાવે ?

ન દસ્યાસક્તિ ભૂવાવે ? હજી.

દહ આશિંગન પ્રેમનાં, જેને દીધાં કાલ;

પરવશતાથી યષ્ટ રહ્યાં, ન્હારાં જો ? તે કાલ;

ન બોલાવ્યાં ફરી આવે, ન બોલાવ્યાં ફરી આવે,

ન શું એ ક્ષોભ ઉપજાવે ? હજી.

ચરણો જેનાં ચાપતો, કાલે ધરી અનુરાગ,

આજે તુજ હરતે મૂકે, તેના મુખ પર આગ;

દિયા શું એ ન ચરકાવે, દિયા શું એ ન ચરકાવે ?

જગે શું સાર દર્શાવે ? હજી.

(જેણે) કાલ સુધી તો સાચવ્યાં, ફરીને યત્ન અગાધ,

સર્વજ્ઞ પ્રેમ વિચારિનિ, તેજ ચઢાવી કાંધ,

સ્મશાને આજ તે લાવે, સ્મશાને આજ તે લાવે,

મુખે વળી અગ્નિ મૂકાવે; હજી.

વડિલ સમાં જેને ગણ્યાં, માન્યા સ્વજન સમાન,

ગુરુજન જાણ્યા તેહ પશુ, આત્મા સર્વ સ્મશાન;

અચક્ષતા કયાં રહી હાવે ? અચક્ષતા કયાં રહી હાવે ?

અનિશ્ચિત વિશ્વ જ્યાં કહાવે; હજી.

પ્રકટે તો પ્રકટાવજે, દહ આ દસ્યે વિરાગ,

અંતરથી નિર્લેપ રહી, પ્રભુમાં ધર અનુરાગ;

પછી કદી કલેષ નહિ લાવે, પછી કદી કલેષ નહિ લાવે;

નહરિ પ્રભુ જો ઉર લાવે; હજી.

(ખી જ.)

ભાગ્યોદય.

૪.]

છુન. સને ૧૮૨૬.

[અંક ૪.

શ્રી ઇષ્ટાશ્રિત સાધકો શ્રી ઇષ્ટાશ્રયથી નિરંતર નિર્ભય રહે છે.

(માલિકના બાગદ સૌ મલિક,—એ સ્વ.)

નિર્ભય પ્રભુનાં બાગદ નિર્ભય રહે સંસારે સ્વસ્થ,
પ્રભુ અનુગ્રહથી તેનો સ્વીએ, વાકો વાગ ન વાગ;—

ભલે કોટિલા કદ આવે,

કુદ કુર્ન ન હો કસાવે;

પણ પરિણામે પ્રભુનાં જરી હોનાં આંચ ન વાગ;—

આપિ બપાપિ ઉપાપિ આવે,

મૃત્યુ હો રોગા કસાવે,

પણ પ્રભુના બાગદનું મુખ તો તે જોઈને સ્વસ્થ;—

હાનિ જોઈ નવ કસોઈ કરે,

ગોઠ કુન્ન સિંતા ન ધરે,

જાણે, જડ ચેતનનાં દરે આવે ને અગપાપ;—

ભય ધરે ન કસાવી બંધુ !

સિર ઉપર છે કૃપા સિન્ધુ,

તેની તમપર નહેતી જાણે, વસન્તવતની જાય;

નિર્ભય રો સંસારે સ્વસ્થ.

ભય કેરી કંપારી થયા ના દો કદી તમ જાતમાં,

જાણે પ્રભુ પ્રજાની નહા, આ તમના અણમાતમાં.

(શ્રી ૪.)

દશ્યનું વિનાશિત્વ જોઈને તેમાં વિરાગ પ્રકટાવવા આસક્ત જીવને ઉપદેશ.

(હજી કાં જ્ઞાન ના આવે, એ લખ.)

હજી વૈરાગ્ય શું ના'વે / હજી વૈરાગ્ય શું ના'વે ?
પ્રીતિ, શો સ્વાદ પ્રકટાવે ?

આજ સુધી તેં તો ગણી, જે જે વસ્તુ નિત્ય;
આ ક્ષણુ તુજ આગળ યઈ, નહિવત્ તેહ પ્રતીત.
છતાં ઉર શું ન મુળવે, છતાં ઉર શું ન મુળવે,
નિરસતા શું ન ઉપજવે ? હજી

ખેલાવ્યાં ખોળે લધ, જેને ધરી ઉલાસ;
પોતાનાં જાણ્યાં છતાં, રહ્યાં ન આજે પાસ.
પ્રસંગ શું એ ન કંપાવે ? પ્રસંગ શું એ ન કંપાવે ?
ન દશ્યાસક્તિ બૂઝાવે ? હજી

દદ આલિંગન પ્રેમનાં, જેને દીધાં કાસ;
પરવશતાથી યધ રહ્યાં, ન્યારાં જો ? તે હાસ;
ન ખોલાવ્યાં ફરી આવે, ન ખોલાવ્યાં ફરી આવે,
ન શું એ ક્ષોભ ઉપજવે ? હજી

ચરણો જેનાં ચાંપતો, કાલે ધરી અનુરાગ,
આજે તુજ હસ્તે મૂકે, તેના મુખ પર આગ;
ક્રિયા શું એ ન યરકાવે, ક્રિયા શું એ ન યરકાવે ?
જગે શું સાર દર્શાવે ? હજી

(જેણે) કાસ સુધી તો સાચાં, કરીને યત્ન અગાધ,
સધજો પ્રેમ વિસારીને, તેજ ચઢાવી કાંધ,
સ્મશાને આજ તે લાવે, સ્મશાને આજ તે લાવે,
મુખે વળી અગ્નિ મૂકાવે; હજી

વડિલ સમાં જેને ગણ્યાં, માન્યા સંવજન સમાન,
ચૂરજન જાણ્યા તેહ પણ, આલ્યાં સર્વ સ્મશાન;
અચક્ષતા ક્યાં રહી હાવે ? અચક્ષતા ક્યાં રહી હાવે ?
અનિશ્ચિત વિશ્વ ન્યાં ઠહાવે; હજી

પ્રકટે તો પ્રકટાવજે, દદ આ દશ્યે વિરાગ,
અંતરથી નિર્મોખ રહી, પ્રભુમાં ધર અનુરાગ;
પછી કદી કલેશ નહિ લાવે, પછી કદી કલેશ નહિ લાવે;
નહરિ પ્રભુ જો ઉર લાવે; હજી

(ખી જ.)

નિષ્કામ કર્મનું મહત્વ.

(અનુસંધાન ગતોક્તી.)

પ્રત્યેક યોગનો ઉદ્દેશ મોક્ષ મેળવવો એજ છે. પછી તે કઈયેમ હોય કે જ્ઞાનયોગ. મનનું ક્ષણ અને લક્ષ્ય સ્થાન એકજ છે, કર્મ કરવાથી પણ મનુષ્ય એ પદને પ્રાપ્ત કરી શકે છે કે નો સુદ્ધ ભગવાને ધ્યાનથી અને હિતૃષ્ટ પ્રાર્થનાથી પ્રાપ્ત કર્યું હતું. પૂર્ણ સ્વાધીનતા એનુંજ નામ મોક્ષ છે અને તે સ્વાધીનતા શુભ અને અશુભ એ બેનેથી પર છે. તેને પુણ્યનું પણ બંધન નથી તેમ પાપનું પણ નથી. ધારો કે આપણને એક કાંટા વાગ્યો હોય તો પછી તેને કઠાડવાને માટે આપણે બીજા કાંટા લઈએ છીએ અને પછી વાગેના કાંટા નીકળી જતાં બંને કાંટા ફેંકી દઈએ છીએ, કારણ કે પછી તેને રાખવાની જરૂર રહેતી નથી. તેજ પ્રકારે શુભ સંસ્કારોથી અશુભ સંસ્કાર, તથા પુણ્ય વૃત્તિથી પાપવૃત્તિ દબાઈ અને મટી જાય છે. જ્યારે બરાબ સંસ્કાર ડગાઈ જઈ મટી જાય છે ત્યારે પછી શુભ સંસ્કારોને પણ ડગાવી દેવા જોઈએ તેને માટે કેવળ એકજ ઉપાય છે કે જેથી આપણે કર્મ કરતા રહેવા છતાં પણ તેના પ્રભાવથી નિર્તપ રહેવું જોઈએ. કર્મ અવરમ ક્રમે, લલ-રીયો આવવા પણ દેવી અને જવા પણ દેવી, પરંતુ સાવધાન રહેવું કે તે કર્મ તમારા મન ઉપર દંડ સંસ્કાર જમાવી ન શકે, મગજ અને મનમાંથી મોટા મોટા વિચાર અને આલિષ્કાર ચતા રહે, પરંતુ સાવધાની રાખવી કે આત્માના ઉપર તેના પ્રભાવ પડવા ન પામે. આ શી રીતે બને? આપણે પ્રત્યક્ષ જોઈએ છીએ કે આ કર્મના પ્રભાવ, કે જેની સાથે આપણો ઘાટ સંબંધ હોય છે, અને જે આપણા મન ઉપર શેષ રહ્યાં કરે છે, તેનાથી શીરીતે બચવું!

દિવસે આપણે હજારો મનુષ્યોને જોઈએ છીએ અને જેની સાથે આપણો સ્નેહ હોય છે એવા મનુષ્યોને ભગવાનો પણ આપણને સંયોગ પ્રાપ્ત થાય છે પછી ત્યારે રાત્રે એકાન્તમાં જઈ અને આપણે જેને દિવસે જોયા હતા તે માણુઓનું ધ્યાન કરીએ છીએ ત્યારે કેવળ જેના ઉપર આપણો સ્નેહ હોય છે તેનુંજ આપણને સ્મરણ થાય છે. એક દાણુ વારને માટે આપણે તેમને જોયા હોય છે તો પણ સ્નેહ યા પ્રેમના સંબંધને લીધે તેમનો પ્રભાવ આપણા મન ઉપર શેષ રહી જાય છે, અને બાકીનાં બીજાઓનું વિસ્મરણ થઈ જાય છે. જેની સાથે જેનો અધિક સંબંધ હોય છે તેટલોજ અધિક તેના પ્રભાવ મન ઉપર પડે છે. જો કે મન ઉપર સર્વ આકૃતિઓનું પ્રતિબિમ્બ એકજ રીતનું પડે છે, તથાપિ મૂર્તિ તો તેનીજ સાફ રહે છે કે જેનો મનની સાથે કાંઈક સંબંધ હોય છે. ગમે તો તમે તમારા કોઈ પ્રિય મિત્રને ઘોડીજ વાર સુધી જોયા હોય છે તો પણ તમે તેને જૂઠી જતા નથી અને જેની સાથે તમારો સંબંધ હોતો નથી તેની સાથે ધણીવાર સુધી સંબંધમાં આવવા છતાં પણ તમે તેને જૂઠી જાવ છો, તેને જોવા કે ન જોવા બંને બરાબરજ છે. જેમ રેલ્વેટ્રેનમાં મુસાફરી કરતાં પાસે બેઠેલા મનુષ્યો બધે ત્રણ ત્રણ કલાક સુધી સાથે બેસી વાતો કરે છે તો પણ જો તે ફરી મળે છે તો આપણે તેમને ઓળખી શકતા નથી તેવીજ રીતે કર્મનું પણ છે. જો તમે ક્ષણની વાસના રાખીને કર્મ કરશો તો તમે કોઈ પણ વખતે તેના બંધનમાંથી મુક્ત થઈ શકશો નહિ. અને કર્તવ્ય સમજીને

નિષ્કામ ભાવથી ગમે તો રાત દિવસ તમે કર્મ કરતા રહેશો તો તેનો તમારા ઉપર કાંઈ પણ પ્રભાવ પડી શકશે નહિ.

એથી જો તમે સ્વાધીનતાને ઇચ્છતા હો તો નિઃશંક બનો, મગજને કામ કરવા દો, મનને રચના રચવા દો, અને શરીરને રાત દિવસ કામ કરવા દો, તો પણ એ વાત ઉપર ધ્યાન રાખજો કે સંસારની એક પણ લહેર મનને ચંચળ અને વિવશ ન કરવા પામે. અતિથીની અવસ્થામાં કર્મ કરો. રાત દિવસ કર્મ કરવામાં તત્પર રહો, પણ સંસારની કોઈ પણ વસ્તુની સાથે તમારો સંબંધ ન થવા દો. કેમકે બંધન યા અધિનતા આત્માને માટે જોવી અપ્રિય છે તેવી બીજી કોઈ વસ્તુ નથી.

આ સંસાર આપણે રહેવાની જગ્યા નથી, પરંતું આપણા વિશ્રામને માટે એક મુસાફરખાના જેવી ધર્મશાળા છે. સાંભળો સાંખ્ય શું છે? “ પ્રકૃતિ આત્માને માટે છે, આત્મા પ્રકૃતિને માટે નથી. ” એ સાંખ્ય યોગના શિક્ષણનો સાર છે. પ્રકૃતિની વિવિધતા દેવળ આત્માના શિક્ષણને માટે છે. તે સિવાય તેનું કાંઈ પણ પ્રયોજન નથી. પ્રકૃતિ તેને માટે છે કે, આત્માને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને તેમાંથી મોક્ષપદને પામે. જો આપણે આ રહસ્યને સદા સ્મરણમાં રાખીશું તો પ્રકૃતિ કદી પણ આપણા બંધનનું કારણ થઈ શકશે નહીં. આપણે સારી રીતે સમજવું જોઈએ કે, પ્રકૃતિ આપણા સ્વાધ્યાયને માટે એક પુસ્તક છે કે જેનું આપણે અધ્યયન કરવાનું છે. અને જો આપણને વિદ્યાની પ્રાપ્તિ થઈ ગઈ તો પછી પુસ્તકનું કાંઈ પ્રયોજન રહેતું નથી. પરંતું આપણે જ્ઞાતિમાં પડીને આપણને પોતાને આપણે પ્રકૃતિ સમજી લઈએ છીએ. આપણે વિચારીએ છીએ કે આત્મા પ્રકૃતિને માટે છે અને તે માંસ અને આમગ્રાથી વિદ્યુત યોગ પિન્ડ છે. જીવનું ખાવાનું માટે છે અને ખાવું એ જીવવાને માટે નથી. આ પ્રમાણે રાત દિવસ જ્ઞાન્તિમાં પડ્યા રહીએ છીએ, અર્થાત આપણે આપણને શરીર અથવા પ્રકૃતિ માની બેઠા છીએ અને એજ કારણથી આપણે બંધનથી છુટી શકતા નથી. પરંતું તેમ નથી. જ્યારે આપણે તેના દાસ કે સેવક બનીને તેને અનુસારજ કામ કરીએ છીએ ત્યારેજ છુટી શકીએ છીએ. વેદાન્તની શિક્ષાનો સાર એ છે કે તમે સ્વામી અને સ્વાધિન બનીને સ્વામીત્વ અને સ્વાધિનતાની દશામાં કામ કરો, પણ પ્રકૃતિના સેવક અને ઉપાસક ન બનો. કર્મ હંમેશાં કરો, પરંતું તે અધિનતાથી ને કરો, કેમકે જે લોક દીન યા અધિન થઈને કામ કરે છે, તેના કામમાં સ્વાર્થની માત્રા અધિક હોય છે. કામ સ્વાધિનતા અને પ્રેમની સાથે થવું જોઈએ. જ્યાં સુધી સ્વાધિનતા ન હોય ત્યાં સુધી સાચો પ્રેમ હોઈ શકતોજ નથી. નોકરમાં કદી સાચો પ્રેમ હોતોજ નથી. તમે તેને બંધનમાં નાંખીને કામ કરાવશો તો તે કામ તો કરશે, પરંતું તેનું કામ પ્રેમ પૂર્વક થવાનું નહિ. એજ પ્રકારે જ્યાં સુધી આપણે અર્થોના દાસ બનીને અને મન અને ઇન્દ્રિયોને આધિન થઈને આપણે માટે કામ કરીએ છીએ, ત્યાં સુધી સાચો પ્રેમ અને વિશ્વાસ આપણા હૃદયમાં ઉત્પન્નજ થવાનો નહિ. એવીજ રીતે જે કામ આપણા સંબંધીએ અને મિત્રોને માટે કરવામાં આવે છે, તેમાં પણ સ્વાર્થજ છે. અને જ્યાં સ્વાર્થ છે ત્યાં બંધન અને દુઃખ છે. કેવળ નિષ્કામ કર્મમાંજ સાચો પ્રેમ રહે છે, અને જ્યાં સાચો પ્રેમ છે, ત્યાં સાચું સુખ અને સાચી શાંતિ છે. વાસ્તવિક જીવન, વાસ્તવિક જીવન અને વાસ્તવિક પ્રેમનો પરસ્પર નિત્ય સંબંધ છે. અને સત્ય રહીએ તો એ ત્રણ

એકજ છે. જ્યાં એકની સ્થિતિ હોય છે. ત્યાં બીજું પણ અવશ્ય હોય છે. યથાર્થમાં એ ત્રણે એકજ વસ્તુનાં ત્રણ અંગ છે. તેને સત, ચિત્ત, અને આનંદ પણ કહે છે. આપણું જીવન છે, ચિત્ત તેમાં માન છે અને આનંદ એજ પ્રેમ છે, જેનો આપણું હૃદય અનુભવ કરે છે. જ્યાં ઈર્ષ્યા યા દુઃખ છે. ત્યાં સાચો પ્રેમ કદાપિ રહેતોજ નથી. ધારો કે એક મનુષ્ય પોતાની સ્ત્રી ઉપર આસક્ત હોવાથી તે ઈચ્છે છે કે તે સ્ત્રી તેના સિવાય બીજા કોઇને પણ જીવે નહિ. આ પ્રકારની ઈર્ષ્યાનો અગ્નિ તેના હૃદયમાં ઝગઝગતો રહે છે. તે સ્ત્રીને પોતાને આધિન રાખવાને ઇચ્છે છે, અને તેથી તે પોતે પણ તેના દાસ બને છે. અને એ સ્ત્રીને પણ પોતાની દાસી બનાવવા ઇચ્છે છે. આ પ્રેમ નથી. આ દાસની પત્નીય અને સ્વાર્થમયી વાસનાનું ફળ છે. એથી પ્રેમની હાનિ થાય છે. જો તે તેની ઇચ્છાની અનુસાર કામ કરતી નથી તો તેને દુઃખ થાય છે. પ્રેમમાં દુઃખ ક્યાં ? પ્રેમમાં તો આનંદ અને આનંદજ હોવો ધટે છે. જો પ્રેમમાં આનંદ નથી તેને કદી મૂલે ચૂકે પણ પ્રેમ ન કરી શકાય. પ્રેમના વિષયમાં સંસારમાં ધણીજ ભ્રાંતિ ફેલાઇ મઈ છે. જ્યારે તમારે તમારી પત્નિ અને, પતિ કે પુત્ર મિત્રાદિ ઉપર પ્રેમ રાખવામાં દુઃખ યા ઇર્ષ્યા ઉત્પન્ન ન થાય અને સ્વાર્થનો લાવ મનમાં ન આવે, ત્યારે તમારે સમજવું કે તમારો સાચો પ્રેમ છે. અને તમે નિઃશંક અને સ્વાધિન બની શકો તેમ છો.

કૃષ્ણભગવાન ગીતામાં કહે છે કે--હે અર્જુન ! જો હું થોડીવારને માટે પણ કર્મ કરવું છોડી દઉં તો આ જગત્ ઉત્સન્ન થઈ જાય, નેકે મારે કાંઈ કર્તવ્ય કે પ્રાપ્તિય નથી, કેમકે હું આપ કામ છુ. કર્મ કે તેના ફળમાં મારી વાસના નથી. તથાપિ હું કર્મ કરું છું, કેમકે મને જગત્ ઉપર પ્રેમ છે. અને એ પ્રેમથીજ સાચો ત્યાગ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે." જ્યાં ભૌતિક મંથન થાય છે ત્યાં મનુષ્ય સાંસારિક વિષયોમાં ક્ષિપ્ત રહે છે ત્યાં કેવળ શારીરિક સંબંધજ રહે છે. શરીરના પરમાણુઓમાં આકર્ષણ ઉત્પન્ન થાય છે, જેનું કારણ બે જુદાં જુદાં શરીર થોડીવારને માટે એક બીજાને મળે છે અને જો તેનો મેળાપ નથી થતો તો દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે. પણ જ્યાં સાચો પ્રેમ છે, ત્યાં ભૌતિક સંબંધનો કાંઈ પણ પ્રભાવ પડતો નથી. સાચો પ્રેમ રાખનારાં મનુષ્યો મને તો હજારો ગાઉ દુર રહેતાં હોય છે, તો પણ તેના પ્રેમની દશા એક સરખી રહે છે. એવો પ્રેમ કદી નાશ પામતો નથી. પછી મને તો શરીર બહેને નાશ થઈ જાય, તેમજ તેમાં દુઃખનો કિંચિત્ પણ પ્રવેશ થતો નથી.

((અપૂર્ણ.))

નિઃકામ ભાવથી ગમે તો રાત દિવસ તમે કર્મ કરતા રહેશો તો તેનો તમારા ઉપર કાંઈ પણ પ્રભાવ પડી શકશે નહિ.

એથી જો તમે સ્વાધીનતાને ઈચ્છતા હો તો નિઃકાંક બનો, મગજને કામ કરવા દો, મનને રચના રચવા દો, અને શરીરને રાત દિવસ કામ કરવા દો, તો પણ એ વાત ઉપર જ્ઞાન રાખજો કે સંસારની એક પણ સહેર મનને વ્યંચન અને વિવશ ન કરવા પામે. અતિથીની અવસ્થામાં કર્મ કરો. રાત દિવસ કર્મ કરવામાં તત્પર રહો, પણ સંસારની કોઈ પણ વસ્તુની સાથે તમારો સંબંધ ન થવા દો. કેમકે બંધન યા અધિનતા આત્માને માટે જેવી અપ્રિય છે તેવી બીજી કોઈ વસ્તુ નથી.

આ મંસાર આપણે રહેવાની જગ્યા નથી, પરંતુ આપણા વિશ્રામને માટે એક મુસાફરખાના જેવી ધર્મશાળા છે. સાંભળો સાંખ્ય શું છે? “ પ્રકૃતિ આત્માને માટે છે, આત્મા પ્રકૃતિને માટે નથી. ” એ સાંખ્ય યોગના શિક્ષણનો સાર છે. પ્રકૃતિની વિવશતાને કવળ આત્માના શિક્ષણને માટે છે. તે સિવાય તેનું કાંઈ પણ પ્રયોજન નથી. પ્રકૃતિ તેને માટે છે કે, આત્માને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ યાવ અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને તેમાંથી મોક્ષપદને પામે. જો આપણે આ રહસ્યને સદા સ્મરણમાં રાખીશું તો પ્રકૃતિ કદી પણ આપણા બંધનનું કારણ થઈ શકશે નહીં. આપણે ધારી રીતે સમજવું જોઈએ કે, પ્રકૃતિ આપણા સ્વાધ્યાયને માટે એક પુસ્તક છે કે જેનું આપણે અધ્યયન કરવાનું છે. અને જો આપણને વિદ્યાની પ્રાપ્તિ થઈ ગઈ તો પછી પુસ્તકનું કાંઈ પ્રયોજન રહેતું નથી. પરંતુ આપણે બ્રાહ્મીમાં પડીને આપણને પોતાને આપણે પ્રકૃતિ સમગ્ર લઈએ છીએ. આપણે વિચારીએ છીએ કે આત્મા પ્રકૃતિને માટે છે અને તે માંસ અને આમગ્રથી વિદિત થયેલ પિન્ડ છે. જીવનું આવડે માટે છે અને ખાનું એ જીવવાને માટે નથી. આ પ્રમાણે રાત દિવસ જાનિતમાં પડ્યા રહીએ છીએ, અર્થાત આપણે આપણને શરીર અથવા પ્રકૃતિ માની બેઠા છીએ અને એજ કારણથી આપણે બંધનથી છુટી શકતા નથી. પરંતુ તેમ નથી. જ્યારે આપણે તેના દાસ કે સેવક બનીને તેને અનુસારજ કામ કરીએ છીએ ત્યારેજ છુટી શકીએ છીએ. વેદાન્તની શિક્ષાનો સાર એ છે કે તમે સ્વામી અને સ્વાધિન બનીને સ્વામીત્વ અને સ્વાધિનતાની દશામાં કામ કરો, પણ પ્રકૃતિના સેવક અને ઉપાસક ન બનો. કર્મ હંમેશાં કરો, પરંતુ તે અધિનતાથી ને કરો, કેમકે જે લોક દીન યા અધિન થઈને કામ કરે છે, તેના કામમાં સ્વાર્થની માત્રા અધિક હોય છે. કામ સ્વાધિનતા અને પ્રેમની સાથે થવું જોઈએ. ત્યાં સુધી સ્વાધિનતા ન હોય ત્યાં સુધી સાચો પ્રેમ હોઈ શકતોજ નથી. નોકરમાં કદી સાચો પ્રેમ હોતોજ નથી. તમે તેને બંધનમાં નાંખીને કામ કરાવશો તો તે કામ તો કરશે, પરંતુ તેનું કામ પ્રેમ પૂર્વક થવાનું નહિ. એજ પ્રકારે ત્યાં સુધી આપણે અર્થોના દાસ બનીને અને મન અને ઇન્દ્રિયોને આગિત થઈને આપણે માટે કામ કરીએ છીએ, ત્યાં સુધી સાચો પ્રેમ અને વિશ્વાસ આપણા હૃદયમાં ઉત્પન્ન થવાનો નહિ. એથીજ રીતે જે કામ આપણા સંબંધીએ અને મિત્રોને માટે કરવામાં આવે છે, તેમાં જન સ્વાર્થજ છે. અને ત્યાં સ્વાર્થ છે ત્યાં બંધન અને કુંભ છે. કેવળ નિઃકામ કર્મમાંજ સાચો પ્રેમ રહે છે, અને ત્યાં સાચો પ્રેમ છે, ત્યાં સાચું સુખ અને સાચી જાનિ છે. વાસ્તવિક જીવન, વાસ્તવિક જ્ઞાન અને વાસ્તવિક પ્રેમનો પરસ્પર નિત્ય સંબંધ છે. અને સદા દેહીએ તો એ જાણ

એકજ છે. બધાં એકની સ્થિતિ હોય છે. સાં બીજું પણ અવશ્ય હોય છે. યથાર્થમાં એ ત્રણે એકજ વસ્તુનાં ત્રણ અંગ છે. તેને સત, ચિત્, અને આનંદ પણ કહે છે. આપણું જીવન છે, ચિત્ તેમાં જ્ઞાન છે અને આનંદ એજ પ્રેમ છે, જેનો આપણું હૃદય અનુભવ કરે છે. બધાં ઈર્ષ્યા યા દુઃખ છે. સાં સામો પ્રેમ કદાપિ રહેતોજ નથી. ધારે કે એક મનુષ્ય પોતાની સ્ત્રી ઉપર આસક્ત હોવાથી તે ઈચ્છે છે કે તે સ્ત્રી તેના સિવાય બીજા કોઇને પણ જુલે નહિ. આ પ્રકારની ઈર્ષ્યાનો અગ્નિ તેના હૃદયમાં અગ્રગતો રહે છે. તે સ્ત્રીને પોતાને આધિન રાખવાને ઇચ્છે છે, અને તેથી તે પોતે પણ તેના દાસ બને છે. અને એ સ્ત્રીને પણ પોતાની દાસી બનાવવા ઇચ્છે છે. આ પ્રેમ નથી. આ દાસની નીચ અને સ્વાર્થમયી વાસના છે. આ પ્રેમ નથી. આ પ્રેમ થાય છે. ને તે તેની પ્રજ્ઞાની અનુસાર કામ કરતી નથી. આ પ્રેમ યશોજ્ઞ એવી દૃઢ શ્રદ્ધા રાખી નહિ કરવાની વાત છે. અને આનંદજ પણ નિકટના હથેલી નહિ, પણ પૂર્ણ આશા અને ઉત્સાહથી શ્રદ્ધાને મનુષ્ય કરતી નોંધાયે. આ પ્રકારનું બધાં આપણું વર્તન દૃઢ ભાવથી યશો કે પછી જેમ હોય તેવું બધું લોહને આકર્ષિ શકે છે, તેજ પ્રમાણે આપણે લોહચુંબક જેવા થઈ સમૃદ્ધિ અને સામર્થ્યને આપણા તરફ આકર્ષવાના અને તે જરૂર આપણા તરફ આકર્ષાઈ આવવાનીજ. જે વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવાની આપણી અભિલાષા હોય તે વસ્તુ મળશેજ એવી દૃઢ ભાવના પૂર્વક ઉદ્ગારો કહાડવામાં કોઈ પણ પ્રકારની શંકા કરવી નોંધાયે નહિ, કેમકે આ પ્રમાણે પોતાની ઇર્ષ્યસત વસ્તુના દૃઢ ભાવના પૂર્વક ઉદ્ગારો કહાડી અને તેનું મનન કરવાથી આપણી વિચાર સૃષ્ટિમાં તે ભૂતમાન યદને હવે રૂપે આપણને પ્રાપ્ત થાય છે, અને તેમ કરવાથી આપણી આશાને સફળ કરવાને માટે સક્ષમ અને પ્રયત્ન શક્તિનો આપણે ઉપયોગ કરીએ છીએ.

અમુક વસ્તુની આપણને ખાસ જરૂર છે અને તે વસ્તુ પ્રાપ્ત થવાથી આપણી શારીરિક, અને માનસિક ઉન્નતિ કરવામાં તેમજ બીજાઓની પણ તેવીજ ઉન્નતિ કરાવવામાં આપણે વિશેષ યોગ્ય થઈએ એવી આપણી અંતઃકરણ પૂર્વક અભિલાષા હશે તો તે વસ્તુ યોગ્ય રીતે આપણને જરૂર મળવીજ નોંધાયે.

મનની ઉન્નતમ શક્તિથી મને તે પ્રકારનાં કામ સિદ્ધ થઈ શકે છે, કેવળ ભાગ્યને! ભારેસો રાખીને હવે આવું તે ભોગવવુંજ પડશે અથવા તો પડી તે ભોગવવીજ પડશે, નસીબમાં લખ્યું હશે તે થશે, આવા ઉદ્ગારો કાઢવા અને એસી રહી વિટંબનાને સહન કરવી, પણ તેને નિવૃત્ત કરવાને કાંઈ પણ પ્રયત્ન કરવો એ અયોગ્ય છે. પરંતુ તેમ ન કરતાં ઇશ્વરીય મહાન શક્તિયો કે જે આપણને પ્રાપ્ત છે તેનો ઉપયોગ કરીએ તેવી આવી પહેલી વિટંબનાને પણ ત્યાગ કરવા પ્રયત્ન કરવો એ માણસ માત્રનો ધર્મ છે.

જે વખતે જે કામ કરવાનું આવી પડે તે વખતે તે કામ શુદ્ધ અંતઃકરણથી કરવું નોંધાયે. ને તેથી કોઈ મહત્વનું કાર્ય કરવાનું આપણે ઇચ્છતા હોઈએ તો મનની તેવી દૃઢ પ્રવૃત્તિ કરી લેવી નોંધાયે કે તેજ કામ આપણને મહત્વનું કામ કરવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરાવશે. જગતમાં સર્વોત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવી હોય તો પ્રથમ પોતાના મનને આ સ્થિતિના વિચારથી વેશિત કરી લેવું નોંધાયે. આપણે જેવી સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવી હોય તેવી

દૃઢ શ્રદ્ધા રાખવા કરતાં નિરામય ધૃશ્વરીય ચૈતન્યની સાથે યનારા આપણી એકાગ્રતાની અતીતિથી આપણામાં ધણુંજ જલ્દીથી આરોગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે, એનું કારણ સ્પષ્ટ છે. આ નિઃસીમ ચૈતન્યના સાચું રોગ નોઈ શકતો નથી. તો પછી તેમાં તેનો પ્રવેશ થવો કે રહેવું એ અસંભવિત છે. તે રોગાતીત ચૈતન્ય અને તમારા શરીરનું ચૈતન્ય એકજ છે એ વાતના ઉપર વિશ્વાસ રાખીને આ નિરામય ચૈતન્યનો પ્રવાહ તમે તમારા શરીરમાં બેધડક વહેવા દેશો તો તમારી આ બાધિ સંપૂર્ણ રીતે નષ્ટ થઈ જશે.

આ રોગાતીત ધૃશ્વરીય ચૈતન્યની જેની સાથે એકાગ્રતા થયેલી હોય છે તેના રોગ માત્ર હંમેશને માટે તેનામાંથી દૂર થયેલા હોય છે. રોગ દૂર થવામાં સમય વધુ યા થોડો લાગવો એ ધૃશ્વરીય ચૈતન્યની સાથે એકાગ્રતાની થયેલી દૃઢતા અથવા તો શીથીલતા ઉપર આધાર રાખે છે. આ ઔક્યની સિદ્ધિ અને રોગ દૂર કરવાની ઇચ્છામાં, ભય, ડુંધય અને ગભરાટને પ્રવેશવા દેવા ન જોઈએ, પરંતુ તેમાં દૃઢ શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ કે શાંતિ, સ્વચ્છતા અને ધૈર્ય અવશ્ય પ્રાપ્ત થશેજ.

નિમેષતાવેલી ભાવના રોગને નિવૃત્ત કરવામાં દરેક માણસને સારી મદદરૂપ થઈ પડશે અને તેથી ધણાના રોગ સંપૂર્ણ રીતે દૂર થઈ શકશે. આ ભાવના કરવાને માટે પ્રથમ મનને શાંત રાખી એકાંત સ્થળે સર્વ પ્રતિ સમાન દૃષ્ટિ રચાવી, આનંદિત થઈ દૃઢ શ્રદ્ધા રાખી અને બેસવું જોઈએ અને પછી શાંત ચિત્તે નિમેષ પ્રમાણે વિચારોનું મનન કરવું જોઈએ.

“ સર્વ પ્રાણિમાત્રના આધારરૂપ પરમાત્માની સાથે મારો સંબંધ છે. તેજ મારા જીવન છે, અને તેથી હું પણ ચૈતન્ય સ્વરૂપ છું.”

ચૈતન્ય દિવ્ય રૂપ છે, તેમાં રોગને થવાનો સંભવજ નથી તો મારી પ્રકૃતિ પણ દિવ્ય છે. અને તેથી મારા સત્યસ્વરૂપમાં રોગ પવાનો બિલકુલ અસંભવજ છે. પરંતુ મારા આ અનિલ જડ શરીરમાં રોગ થયો છે. અને તેથી અગાધ ચૈતન્યના પ્રવાહનો મારા શરીરમાં પ્રવેશ થાય એ ઇચ્છાથી હું મારા આખા શરીરનાં દ્વારોને આ પ્રવાહની તંરફ ઉઘાડું છું જેથી તે પ્રવાહ જોટલા જોરથી મારા શરીરમાં વહેવા લાગશે તેટલાજ જોરથી રોગ એકદમ બહાર નીકળી જઈ શરીર નિરામય થઈ જશે. ”

આ વચનો માત્ર મોટે બોલીનેજ કહેવાનાં નથી, - પરંતુ તેમાં દૃઢ એકાગ્રતા કરીને અને આ પ્રમાણે બનેજ છે એવી દૃઢ શ્રદ્ધા રાખીને આ ભાવના કરવી જોઈએ. આ પ્રમાણેની દૃઢ શ્રદ્ધા ન્યાં તમારા અંતરાત્મામાં થઈ કે, પછી તરતજ તમારા શરીરમાં પ્રકુલતા અને સ્ફુર્તિ આવવા લાગશે. તમારા રોગ સારા થવા લાગશે એટલુંજ નહિ પરંતુ તમે કાયમનું આરોગ્ય મેળવી શકશો. પરંતુ જો તમે આ ભાવનામાં દૃઢ શ્રદ્ધા રાખશો અને તેમાં જરા પણ ડુંધયને પ્રવેશ કરવા નહિ દો તોજ તેનો ખરા લાભ મેળવી શકશો.

કેટલાક લોકો એવા સંચયી હોય છે અને માને છે કે જે આપણે ઇચ્છીએ છીએ તે આપણને મળતું નથી; અને એથી આવા માણસોના શુભ ઉપર વિશ્વાસ રહેતો નથી પરંતુ અશુભપર રહે છે. અને તેથી તેના લોકો ધણે પ્રમંથે બાધિઅસ્ત રહ્યા કરે છે. ઉપર ગતાવ્યા પ્રમાણે જેના મનની પ્રવૃત્તિ અને દૃઢ શ્રદ્ધા પૂર્ણ રીતે થઈ જાય છે તેને

તે પ્રમાણમાં આરોગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે કે જે જોઈ તેને પોતાને પણ આશ્ચર્ય થાય છે. પરંતુ તેમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું કંઈજ નથી કારણ કે રોગને નિવૃત્ત કરનારી શક્તિ તેજ દેવી શક્તિ છે.

શરીરના કાંઈ એકજ ભાગમાં રોગ થયો હોય તો ઉપર ખતાવેલી ભાવના તે ભાગને માટે વધુ રૂપથી કરવી જોઈએ, એમ કરવાથી તે ભાગમાં છત્રનશક્તિનું જોર અને પ્રકૃ-
ષ્ઠતા પ્રાપ્ત થશે અને તે રોગ સારો થવા લાગશે. પરંતુ યાદ રાખવું કે, જે તમે ધમ્મર-
ના અક્ષય નિયમને જાણી જુઝને તે પ્રમાણે વર્તન નહીં કરો તો પાછો ફરી રોગ થવાનો
સંભવ રહેશે. ધમ્મરીય નિયમનું ઉલ્લંઘન કરતું એજ રોગ થવાનું કારણ છે. જે કાર્યનો
ન્યાયજ કરવો હોય તો કારણનો પણ નાશ કરવો ઉત્તમ છે, અને તેથી નિયમનો ભંગ
કરવો નહિ, તેનો ભંગ ન કરવાથી રોગ પણ થતો નથી.

આપણે જે ભાવના અને એકાગ્રતાનો અનુભવ કરવાનો વિચાર ઉપર કર્યો તે દ્વારા
રોગી શરીર નિરોગી થઈ જાય છે, અને નિરોગી શરીરમાં વિશેષ ઉત્સાહ, વિશેષ શક્તિ
અને વિશેષ પ્રકૃષ્ઠતા પ્રાપ્ત થાય છે.

દયા, સ્વસ્થપ્રયોગ વિગેરે બહારના ઉપચારોથી કાંઈ પણ સહાયતા લીધા વિના સર્વ
દેશોમાં અને સર્વ વખતે અનેક રોગિયોના રોગ કેવળ મનની શક્તિથી સારા થયાનાં અ-
નેક ઉદાહરણો છે. રોગ સારા કરવાની આ પદ્ધતિને જુદી જુદી જગ્યાએ, જુદા જુદા
વખતે-જુદાં જુદાં નામ આપવામાં આવ્યાં છે. તો પણ આ પદ્ધતિનું મૂળ તત્ત્વ એકજ છે.

જ્યારે પહેલાં આપણા પૂર્વજોમાં આ પદ્ધતિથી રોગ સારા કરવાની શક્તિ હતી ત્યારે
તેજ શક્તિ તેમના વંશજ આપણામાં હાલ કેમ ન હોવી જોઈએ? સૃષ્ટિનો નિયમ પહેલાં
જેનો હતો તેવોજ હાલ પણ છે. તેમાં કાંઈપણ તફાવત પડેલો નથી. પરંતુ હાલમાં આ
નિયમોનું રહસ્ય ધણાજ થોડા માણસોના સમજવામાં આવે છે. અને તેજ કારણથી આ-
પણામાં હાલના વખતમાં આ શક્તિનો અભાવ છે; પરંતુ હાલ પણ જે લોક આશક્તિના
રહસ્યને સારી રીતે સમજી શકશે તો તેમને આ શક્તિ હાલમાં પણ જરૂર પ્રાપ્ત થવાનીજ.

આજ સુધીમાં જેને જેને આ શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ છે, તેમણે તેના રહસ્યને પૂર્ણ રીતે
સમજીનેજ તેને પ્રાપ્ત કરી હતી. પોતે પ્રાપ્ત કરેલી તે વિદ્યા તેમણે ખીજાઓને આપી રાખી
છે. તેમની સત્તા કેટલી હતી? તેમને અતુલિત પ્રતાપ કેટલો હતો? એ તેમના ઉચ્ચા-
રેલા પ્રત્યેક શબ્દથી અને તેમનાં કરેલાં પ્રત્યેક કાર્યથી જાણી શકાય છે.

ધણા પ્રકારના રોગ અને તેથી ભોગવવા પડતા દુઃખનું મૂળ કારણ મનની ખગડેલી
દશા અને દુષ્ટ મનોવિકારજ છે, એ વાતો હાલ આપણા સમજવામાં આવે છે, અને આ
વાતમાં હાલમાં આપણે અધિક પ્રમાણમાં વિશ્વાસ વધતો જાય છે.

જ્યાં આપણો દૃઢ વિશ્વાસ થયો કે અમુક કામ ઉપર આપણી સત્તા અવશ્ય ચાલ-
વીજ જોઈએ અને તેથી ત્રણ કાળમાં પણ અમારું નુકશાન થાય તેમ નથી ત્યાં
ખરેખરી રીતે આપણી સત્તા તે કામ ઉપર ચાલી શકે છે અને તેથી આપણને કાંઈ પણ
અકારતું નુકશાન પહોંચી શકતું નથી.

આપણે આપણા શરીરમાં કોઈપણ રોગને મારે જ્યારે જગ્યા ખનાવી આપીએ છીએ

ત્યારે તે રોગ ત્યાં આવીને આપણા ઉપર અધિકાર જમાવી દે છે. આપણે જેને જરા પણ ઈચ્છતા નથી તેવી દુર્દશા આપણી થાય છે, તેનું કારણ એજ છે કે તેને અનુકૂળ સ્થિતિ કરી આપીને આપણે તેને બોલાવીએ છીએ.

ત્યારે કોઈ મુદ્દશા યા દુર્દશામાં આપણે પડ્યા હોઈએ ત્યારે તેનું કારણ બહાર ન બોળતાં આપણા અંતરમાંજ બોળવું જોઈએ. જ્યાં તેનો પતો આપણને ઝડ જણાશે અને આપણે તેને દૂર કરવાને સમર્થ બનીશું. આપણે આપણી ઇચ્છાનુકૂળ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય, અને સુદશા તથા દુર્દશા પર આપણો પૂર્ણ અધિકાર થાય આ સ્વાભાવિક પ્રાપ્ત થયેલા અધિકારોને આપણે આપણી અજ્ઞાનતાથી બોધ નાંખીએ છીએ અને આપણે ઉલટા આપણી સ્થિતિના દાસ બની જઈએ છીએ. (અપૂર્ણ.)

આયુર્વેદ અને યુરોપિયન વૈદ્યકની સરસામળી.*

(ડૉ. વામનરાવ દેસાઈ એલ. એમ. એન્ડ એસ.; એમ ડી.)

આયુર્વેદની હું નિષ્કારણ સ્તુતિ કરીશ નહિ તેમજ યુરોપિયન વૈદ્યકની હું નિંદા પણ કરીશ નહિ. પરંતુ આજે ૧૮ વર્ષ મુધીમાં વૈદ્યક સંબંધી મને જે અનુભવ થયો છે તે સંબંધીજ આજે હું આપને કાંઈક કહીશ. મુસલમાની હાજોએ આર્થ વૈદ્યકમાંથી કેટલાંક મુખ્ય મુખ્ય તત્ત્વો લઇને યુનાની વૈદ્યક બનાવ્યું છે, તેજ પ્રમાણે અંગ્રેજોએ આર્થ અને યુનાની વૈદ્યક સંબંધી ચોક્કસ કરવાને માટે અને ૧૮૪૦ ના અરસામાં પોતાના દેશના વિદ્વાન ડૉક્ટરોનું એક કમીશન નીમ્યું હતું. આ કમીશને હીંદુસ્તાનમાં પુષ્કળ જોગી ઔષધો છે, અને હિંદી લોકોને માટે યુરોપમાંથી ઔષધો આણવાની શ્રીલક્ષ્મી જરૂર નથી એવો મત આપ્યો હતો. મુસલમાન, ઈંગ્રેજ, ફ્રેંચ, અમેરિકન, જર્મન આ સર્વેના ઔષધી સંગ્રહના અંગે (ફાર્માકોપીઆ) જાણે કે આપણું ચરકજ હોય તેવા છે. ચરક, સુશ્રુત, માધવનિદાન, ચક્રદત્ત, ભાવપ્રકાશ, રાજનિધંટ, શારંગધર એ આર્થ વૈદ્યકના મૂળ અંગે છે. વૈદ્યકિય રસાયન શાસ્ત્રનો આપણા વૈદ્યોને પૂર્ણ અનુભવ હતો એવા અનેક પ્રમાણો દેખાય છે, બંને વૈદ્યક (આયુર્વેદ અને પાશ્ચિમાત્મ વૈદ્ય)ની યોગ્ય તુલના કરવાને માટે તેનો અભ્યાસ કરવાને સાર ઇંગ્રેજ અને ઐરકૂત બંને ભાષાનો ઉત્તમ અભ્યાસ કરેલો હોવો જોઈએ. યુરોપિય વૈદ્યકનો અભ્યાસ કર્યા પછી આયુર્વેદનો અભ્યાસ કરવો ધણોજ સરળ લાગે છે.

કફ, વાત, પિત્ત આ ત્રણ ઉપરજ આયુર્વેદનો સર્વ આધાર છે. આ જાણી હસનાર (મરકરી કરનાર) લોકો વૈદ્યકના તત્ત્વોને સમજેલા હોતા નથી એવો મારો મત છે. આર્થ લોકોને શીઘ્રચોક્ષોજ (શારીરશાસ્ત્ર) નું જ્ઞાન નહોતું એવો તેમના ઉપર કેટલાક આશ્લેષ કરે છે. પરંતુ ચામડીની એટલે રક્તાભિસરણનાં તત્ત્વ છે એ આર્થ લોકોએ આજથી એક હજાર વર્ષ પહેલાંથી જાણી કાઢેલ છે. મનનતંત્રમાં વાયુ રહે છે, અન્નાશય (હોજરી) માં અન્ન ગયા પછી તેમાં પિત્તના યોગથી લુહ લુહ રૂપાંતરે ફેની રીતે થાય છે વિજે

વાતાનું આર્થ લોકોને સંપૂર્ણ જ્ઞાન હતું એવું ચરક વિગેરે ગ્રંથો ઉપરથી જાણી શકાય છે. નાગરિક સંરક્ષણ (Hygiene) ગ્રંથોમાં આર્થવૈદ્યમાં આપેલી દિનચર્યા, જાતિમેદ, સુનાવડ વિગેરે ગ્રંથોમાં નિયમ સર્વોત્કૃષ્ટ હોવાથી યુરોપિયન ડૉક્ટરો પણ હવે તેને માનવા લાગ્યા છે. વૈદ્યકનાં લુહાં લુહાં શાસ્ત્રો અને ઔષધિ પદ્ધતિ આ ગ્રંથોમાં આર્થવૈદ્યકને પૂર્ણ માહિતી હતી. સુનાવડમાં ગભીરાય દાખીને પ્રસવ કરાવના એવું ચરક કહે છે. ત્યારે આ વાતનો શોધ ૧૫૦ વર્ષ પહેલાં એક જર્મન ડૉક્ટરે કરવાથી તેની વાદવા કરવામાં આવી હતી. સુનાવડ વખતે સુનાવડી સ્ત્રીને અરપર્શ કરાવેલી છે. અને એક ઘરની મુથળુને બીજા ઘેર જવા દેતા નથી, આ આર્થવૈદ્યકની વાર્તા ઘણીજ સારી છે એવું યુરોપિયન લોકો હવે માનવા લાગ્યા છે. સર્પના ઝેર ઉપર મુથળું એ સ્ત્રી ઉત્તમ ઔષધ છે. આ વાતનો શોધ ગયા વર્ષ એક બે ઈંગ્લેન્ડે કર્યો છે. ત્યારે તે વાતનો શોધ તો હજારો વર્ષ પહેલાં આર્થવૈદ્યકોએ કરેલો છે, અને એ વાત ચરકમાં પણ છે. તેથી જ રીને સર્પના ડંઠ વખતે મજાનુ દોરી બાધી, જખમ મોટા કરી લોહી વહેવડાવવું. જખમ ઉપર કામ દેવા આતો શુ પણ એવી ૧૦૦ રીતો ચરકમાં કહેલી છે પરંતુ આપણું લક્ષ લાંબતપ તેવું આપણું લાગ્યું ક્યાંથી ? સંઘર્ષી રોગ કૃમિજન જાણીને આજે એક હજાર વર્ષ પહેલાંથીજ તે ઉપર દહીં અને પાસા વાપરવામાં આવે છે. કાલેજા ઉપર આયુર્વેદનાં ઔષધો અંગ્રેજી ઔષધો કરતાં ઘણાજ ઉત્તમ ગુણકારી છે. મધુમેદ ઉપર ઇંગ્રેજ વૈદ્યમાં ગિલકુલ ઔષધ નથી, પણ આયુર્વેદમાં તો આ રોગ ઉપરનાં ઉત્તમ ઔષધો છે. એક જર્મન વૈદ્યે આ રોગ ઉપર સાતુ-કાંજ ખાવી એવો શોધ કર્યો છે. પણ એ ઔષધ તો ચરકે બતાવેલુંજ છે. મૂત્રપીડના રોગ ઉપર મીઠાઈ આપવી નહિ એવું એક જર્મન વિદ્વાને સિદ્ધ કર્યું છે. પરંતુ અમારાં વૈદ્યો તો આ રીતનો આજે કેટલાંય વર્ષથી ઉપયોગ કર્યા કરે છે. ક્ષય રોગ ઉપર બંકેરીનું મૂત્ર આપવું અને બકરાંના વાડામાં રહેવું એવો આર્થવૈદ્યકોનો મત છે. આ આર્થવૈદ્યકની રીતોને માટે યુરોપિયન ડૉક્ટરો અને તેમના એજાઓ મરકરી કરે છે. ત્યારે બે જર્મન અને અંગ્રેજ ડૉક્ટરોએ આ રીતોનો અનુભવ કરી પોતાનો અનુકુળ મત આપવાથી આજે આ લોકોનાં મુખ બંધ ધણ ગયાં છે. જખમ ઉપર મૂત્રનો ઉપયોગ કરવો એ વાત આપણા વૈદ્યો હજારો વર્ષ પહેલાંથી શોધી કાઢી છે ત્યારે પાશ્ચાત્ય ડૉક્ટરોને તો તેની ખાતરી થાતુ સદાઈમાંજ ચલેલી છે. અને આજે ત્યાં આ રીતનો જોરથી ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. મોજો ચરે તો તેને પોટીસ બાંધીને પકડવો કિંતા સચવડે દેહાંતી એ સિવાય બીજા ઉપાય યુરોપિય ડૉક્ટરોના જાણવામાં નથી. પરંતુ રોગન ઉપર વજનાગ, પાસા, નજોડ, લીમડો, સાટોડી વિગેરે વનસ્પતિ ઘણુંજ ઉત્તમ કામ કરે છે એનો મને અનુભવ છે. નવિનજવરને માટે તો જંતે રીતિ સરખીજ છે. પરંતુ જુના તાવની પરીક્ષા કરવાનું કામ આયુર્વેદમાં ઘણુંજ ઉત્તમ છે. જુના રોગીના તાવમાં (૮૫) થી આપવું એવી ચરકની આજ્ઞા છે ને તે યોગ્ય છે. પાંકુરોગ ગ્રંથોમાં ચરકમાં જો ઔષધો છે તે કરતાં જાસ્તી ગ્રંથ અઘારિપ સુધી જણાઈ નથી. મન્યતંતુના રોગો ઉપર લસણ, વાવડીંગ, પાસા, મોનું વિગેરે ચરકમાં આપેલાં ઔષધો ઉત્તમ છે, એવું ગયા ૨૦-૨૫ વર્ષ ઉપર જર્મન અને અમેરિકન ડૉક્ટરોએ કજીરૂ કર્યું છે. કૃમિજન (Antisoptics) જાણીને યુરોપીય લોકો રસાયન સિદ્ધ કરીને વાપરે છે પણ તેથી રોગનો અટકાવ થાય છે. સ્પીરીટ

(દાર)માં દવાઓ તૈયાર કરવાથી ઔષધોનો ગુણુ કમી થાય છે એવું તેમના સમજવામાં આવ્યાથી આપણી રીત પ્રમાણે તેઓ હવે કવાય વિગેરે વાપરતાં શીખ્યા છે. કાળગ્નના રોગો સંબંધી બંનેની રીત સરખી છે. ફેફસાના સોજા ઉપર તથા જુની ઉધરસ ઉપર યુરોપીય ઔષધો કાંઈ ગુણુ કરતાં નથી જ્યારે ગામડી ઔષધો આ ઉપર ઘણુંજ સાફ કામ કરે છે. ઔષધો આપવાની રીત બંનેમાં સરખી છે. આર્થવૈદ્યો સર્વ પ્રકારની શસ્ત્રક્રિયા કરતા, નવિન નાક કિંવા કાન ચોટાડવાની રીત યુરોપિયન લોકો આર્યો પાસેથીજ શીખ્યા છે. કાળગ્નના રોગ ઉપર અર્જુનસાદ્ય એ વનસ્પતિ ઉત્તમ કામ કરે છે. (કવરે)

નોટ—આ લેખથી ડૉ. દેશાઈ એમ. ડી. ચરક વિશે ઘણેજ સારા અનુભવ ધરાવે છે એ માન્યા સિવાય ચાલે તેમ નથી. આયુર્વેદમાં—ચરક જેવો સર્વોત્તમ ગ્રંથ બીજો નથી એવું આપણા આર્થ વૈદ્યો, તેમજ યુનાની હકીમો અને વિભાષતના એમ. ડી. ડૉક્ટરોના અભિપ્રાયો છે. આ ચરક મૂલિનાનું અંગ્રેજી, મરાઠી, હિંદી, બંગાળી વિગેરે સર્વ ભાષામાં ભાષાંતર થઈ ગયેલાં છે. બીજાં અન્ય તમામ વૈદ્યકનાં પુસ્તકો આ પુસ્તકના આધારેજ રચાયેલાં છે. આવા ઉપયોગી વૈદ્યક ગ્રંથની આપણી ગુજરાતી ભાષામાં ખોટ હતી નથી તેનું ભાષાંતર કરી અમે ગુજરાતીમાં આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે.

વળી ગ્રંથ મોટા હોવાથી ખર્ચ વધી જાય તે માટે જુજ કાપીજ છપાવેલી છે. માટે દરેક વૈદ્ય ડૉક્ટર અને હકીમો તેને ખરીદવોજ જોઈએ.

આજ કાલ નવિન શોધો તરીકે ગણાતી ધણીજ શોધો આપણા આયુર્વેદમાં તો હજારો વર્ષ પહેલાંજ થયેલી છે. અને તેની ખાત્રી ચરક વાંચ્યાથી થઈ જશે.

વળી આરોગ્યના સંરક્ષણને માટે દરેક કુટુંબમાં એકેક પુસ્તક રાખવાની ખાસ જરૂર છે. તેના પ્રથમ ભાગની કીંમત રૂ. ૫ ચોરસેજ ૮—૮—૦

તાંત્રી ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

શ્રી સત્યનારાયણની કથા.

(ગતીકથી ચાલુ.)

અધ્યાય ૪ થો.

દોહરા.

શૌનક આદિ ઋષિઓ, બોલ્યા હે સૂત આજ;

હીક કથા કીધી તમે, આગળ કહો મહારાજ.

સૂત કે સાધુએ પછી, સ્વસ્તિવાચન સાય;

આજણને ધન દાન દણ, વાંચુ ભયો સુખદાન.

નિજ નગર ભણી ચાલ્યાં, હવે સાધુ જમાણ;

સ્ત્રી પુત્રી પર મન વસે, અન્ય ન ધારે કાંઈ.

ત્યારે શ્રી નારાયણે, જેવા સાધુ ભાવ;

સન્યાસી થઈ પૂજીયું, વાંચે શું લખે જાવ.

૧

૨

૩

૪

ત્યારે બે મહાજન વધા, મસ્કરીયા કરી હાસ્ય;	
દંડી કયમ પૂછો તમે, છે ધનની કંઈ આસ.	૫
છે વેણા ને પાંદડાં, વાંછુ વિથે નર્થો ગર્થ;	
કુટ વચન સુણી તવ વચન, સલજ યાચો તર્.	૬
એમ વદી ઝટ દંડી તે, ત્યાંથી થોડે દુર;	
સિંધુ કાંઠે જમ રસા, કોધ થયા બરપુર.	૭
દંડી ગયા પઠી સાધુએ, નિલ ક્રિયા કરી સાર;	
વાંછુ ઉંચો તરતાં લઢી, વિસ્મિત થયો અપાર.	૮
જોઈ લતા ને પાંદડાં, પડ્યો ખમ મૂર્ખાય;	
મૂર્ખા વળતાં વણિક તે, ચિંતાતુર અતિ થાય.	૯
ત્યારે બોલ્યો તેહનો, જમામ ધરોને હામ;	
શોક કરો શું ! દંડીએ, શાપ દોષો આ હામ.	૧૦
એ દંડી બધું કરી ચક્ર, ચક્ર તેમાં નર્થો નામ;	
ચરણે જતાં તેમને, થાય સફળ મન કામ.	૧૧
સુણી વેણુ જમામનું, સાધુ દંડી પાસ;	
જમને ભક્તિથી નમી, બોલ્યો યધને દાસ.	૧૨

હરિગીત.

અપરાધ મમ કરજો હામા, તમ પાસ હું જે બોલોંઓ,	
કહો એમ વારંવાર નમોને શોકથી આકુળ થયો;	
વિમાપ કરતા સાધુને દંડી કહે "ના રડીશ તું,	
સુણ વચન મુજ મારી પૂજથી બદીર્ઘ્ય થયો છ તું.	૧
દુર્લ્લભિ તું હું; ખ પામીઓ બહુવાર મમ ઇચ્છાવડે, "	
એ વાક્ય પ્રભુનાં સાંભળા, નમો પાપ સાધુ સ્મૃતિ કરે;	
બ્રહ્માદિ દેવો સર્વ તવ માપાર્યો મોહિત થાય છે,	
તેથી ન જાણે પેપ ગુણો તવ એ પ્રભુ આશ્ચર્ય છે.	૨
મોહિત તવ માપાર્યો મૂંઢ હું આપને હવમ ઝોળખું,	
માટે પ્રસન્ન જ યાચો તમને યથાશક્તિ પુછય હું;	
તવ ચરણ આગ્યો છું પ્રભુ મુજ વાંછુ પેંસાં રામ કરો,	
ભક્તિ સહિત સુણી પ્રાર્થના રાજ થયા પ્રમુખ અહો.	૩
વાંછીત વર દઇ સાધુને હરિ ત્યાં અસોપ જ યઇ ગયા,	
પઞ્ચ વાંછુ વિત્તથી જોઇ બરપુર બેઠ અતિ રાજ થયા;	
શ્રી સત્યદેવતણી કૃપાથી સજળ ઇચ્છા મુજ થઇ,	
વહો એમ સ્વજનો સાચ પૂજ ત્યાં યથાવિધિથી કરી.	૪

પછી સત્યદેવ પ્રસાદથી અતિ હર્ષથી ભરપુર થઈ,
 નિજ દેશ જાવા વા'ણુ હંકાર્યાં અતિ યત્ને કરી;
 સાધુ જમાઇને કહે જો રત્નપુરી મમ આવી જો,
 નિજ વિત્ત રક્ષક હૂતને પછી સાધુએ ત્યાં મોકલ્યો. ૫
 એ નગરમાં તે દૂત જઈ સાધુની સ્ત્રીને જોઈને,
 બોલ્યો વચન મુખકાર નર્મોને હાથ બે ત્યાં જોડીને;
 આ નગર પાસ જમાઇ સહ સાધુ વણિક આવે અહી,
 છે સાથ શંદુ વર્ગ ને વર્ણી દ્રવ્ય અતિ લાભ્યાં સહી. ૬
 હૂત મુખથી મુણી વચન સતિને હર્ષ અતિ વ્યાપ્યો ઉરે,
 શ્રી સત્યદેવનો દરો પુનઃ ઝટ પુત્રોને કે'છે અરે;
 હું સાધુ દર્શન કાજ જહીં આવું મુજ પાછો,
 માનું વચન મુણી પુત્રીએ દીધે વ્રત સમાપ્ત જ તે પજો. ૭
 પરસાદ ખાવાનું લુકી પતિ પાસ તે આવી ગઈ,
 તેથી રૂક્યા શ્રી સત્યદેવ જ તે પરે ક્રોધી થઈ;
 તેના ધણીને વા'ણુ ધન સહ પાણીમાં ધાલી દીધો,
 તેથી કલાવતી આવો પશુ તેણે પતિને ના દોઠા. ૮
 મ્હા શોકથી તે રૂદન કરતી ત્યાં પડી પૃથ્વી પરે,
 બૂડ્યાં જમાઈ વા'ણુ ને કન્યા અતિ દુઃખ મન ધરે;
 આ જોઈ ઓચિન્તું લપથો સાધુ અતિ વિરમય થયો,
 કારણ તણો મન બહુ વિચાર કરી રહ્યા સૌ નાવિકા. ૯

ચોપાઠ.

કલાવતી માતા તે ધડી, કન્યા જોઈ વિહ્વલ થઈ;
 કરતો વિલાપો અતિ દુઃખથી, ને સ્વામીને કે'તી હતી. ૧
 નૌકા સાથ જમાઈ અરે, લુપ્ત થયો જોતામાં અરે;
 કાયા દેવતણે અપરાધ, યાતાં આમ બની ગઈ વાત. ૨
 તે મુજને સમજાતું નથી શું કરવું હાલે હે પતિ;
 સત્યજ દેવતણે મહિમાય, પણ જ્ઞાનાર્થી, જ્ઞાણી શકાય. ૩
 વદતી એમ વિલાપો કરે, સ્વજનો તે સાથે સૌ રહે;
 કન્યાને જોળે લઈ માત, કરેતી રૂદન પછાડે જાત. ૪
 કલાવતી કન્યા ત્યાં ધણી, સ્વામી નહિ યત્ન કુખી બની;
 તેણે પતિ પાંચડીઓ લઈ, સતી થવા તૈયારી કરી. ૫
 કન્યાની તૈયારી લહી, સાધુ વણિક લય પામ્યો તહી;
 અતિ શોકે તપોને તે વારે, ધર્મજો મન કાષ વિચાર. ૬

૧ પૂજા કરી એટલે પરસાદ લઈને, અર્થાત્ મા દીકરી જુદી જુદી પૂજા કરતાં કહે.

૨. ગુમ-અદર્શ. ૩ દેહ.

શુ આ કંત દેવે કહ્યું હશે, કે મુજને કમથી આ દિએ,	
સત્ય પુખ્ત હું કરીશ જ આર, મારા વૈભવને અનુસાર.	૭
મનમાં એક મનોરથ થયો, (તે) સૌને ભેગા કરીને ઠણી;	
પછી સાધુએ પૃથ્વી પડી, કીધા દંડવતો ઘડી ઘડી.	૮
તેથી તૃપ્ત્યા સત્ય જ પ્રભુ, પાનક દીનતણા છે વિભુ;	
ભક્તપરે વત્સન્તા વાન, કૃપા કરી બોદ્યા ભગવાન,	૯
“તજ પ્રસાદ મુતા તવ અહીં”, પતિને મળવા આવી સહી;	
તેથી તેનો પતિ આ દાર, થયો અદર્શ વણિક નિર્ધાર.	૧૦
માટે નો ધર જઇ પરસાદ, ખમ્મ આવે પાછી હે સાધ;	
તો સ્વામી વાળી તે યશે, શક તેમાં લેશે ના વસે.”	૧૧
યજ્ઞ આકાશી વાણી એમ, કન્યાએ પણ સાંભળી તેમ,	
તેથી તે ઝટ દોડી ઘેર, પ્રસાદ ભક્ષ કર્યો શુભ પેર.	૧૨
પછી પાછી આવી તત્કાળ, સ્વમ્મન પતિ દીકા તેવાર;	
પછી તે બોલી આપની માથ, ચ લો ઘેર ત્વરાથી તાત.	૧૩
સાંભળી વાક્ય મુતાનું એક, હખ્યો અતિજ સાધુ તેડ;	
પૂજા દેવની કરી તે દાર, વિધિથી સાધુએ તે વાર	૧૪
પછી તે સૌ સાથે હર્ષથી ઘેર ગયા મુખ પામ્યા અતિ;	
પુનઃ અમાસ અને સદાત, કરતો પુજન તજ મન ભાત	૧૫
આ લોકે સુખીઆશ થયો, ને ન્યતે સ્વર્ગે જઈ રહ્યો,	
પૂર્ણ થયો મોથો અધ્યાય, સુશૃતા સર્વે દુ ખ પગાય	૧૬

દાહરો.

એવો સંઘ પુત્રજના, રેવાખંડનો માય;

કથા સત્યનારાયણે જ મોથો અધ્યાય

૧

શ્રી સત્યનારાયણ દેવકી જે.—

અધ્યાય ૫ મો.

અનુક્રમ.

સુત કે'જ હને બીજું, સાંભળો હે કપિનરા,

અગમ્યન હતો રાજા, મન્દપાનનમા શુને

૧

પ્રસાદ સત્ય સ્વામીનો, તજ દેતા દુ ખ થયો,

એક દી ને રતે તેણે, નાશ પડી રૂંડતો કરો

૨

દાહરો.

એક હતો વડ તે તને, આવી બેઠો રાય;

ત્યા મોથો ક'ના હતા, સત્યતણી પૂજાય

૧

રાયે જોયું દૂરથી, પણ ગર્વથી તે કાર;	
ગયો નહીં તેમજ વળી, નમ્યો નહીં જ સગાર.	૨
ગોવાળો પરસાદ શુભ, મુઝી રાખતો પાસ;	
પાછા આવીને જમ્યા, યથેચ્છ ધરો ઉદ્ધાસ.	૩
રાત્રિ ધર આશ્યો ગયો, મુઝી ત્યાંજ પ્રસાદ;	
તેથી તે દુઃખી થયો, રૂપા પ્રભુ સાક્ષાત.	૪
ઓ પુત્રા ધન ધાન્ય સહુ, નારા થયું તત્કાળ;	
દેવે આ મમ સૌ હણ્યું, સમજ્યો મન ભૂપાળ.	૫
તેથી તે પાછો ગયો, વડ આગળ તત્કાળ;	
બેઠો ગોવાળો વિષે, દેવ પૂજા કરો સાર.	૬
લક્ષિત થઈ ચુકત યાદ, શુભ વિધિથી તે કાર;	
પૂજન કરો પરસાદ લઈ, પ્રભુઓ વારંવાર.	૭
ત્યારે દેવ પ્રસાદથી, ધન પુત્રાદિ વાન;	
બનીને અહીં સુખો યર્ષ, ગયો અંતે સ્વર્ગ નિવાન.	૮
આ અતિ દુર્લભ સત્યવત, જેદ કરે ધરો પ્રેમ;	
ફલદ પુણ્યમય સાંભળે, કથા લક્ષિતએ તેમ.	૯
તેને સત્ય પ્રસાદથી, ધન ધાન્યાદિક ચાય;	
દરિદ્રિ ધન પામે અને, બંધાયો મૂકાય.	૧૦
બીનેલાનો ભય ટળે, નહીં શકે ન જરાય;	
ધમ્મીત ફળને ભોગરી, અંતે સ્વર્ગે જાય.	૧૧
સત્યજ નારાયણતણ, ત્રેન મેં હણું ઋષિરાય;	૧૨
જે દરિને સૌ દુઃખથી, માનવ ચુકાજ ચાય.	૧૩
સત્ય પુણ્ય કલિયુગમાં, વિશેષ ફળપ્રદ ચાય;	
પણ થઈ લક્ષિતતણી, કલિમાં ખોટ જણાય.	૧૪

દરિગીત.

દરિને કહેશે કાળ, કાઈ સત્ય કે ઈશ કેહશે;
 રિંછે સત્યનારાયણ કહે કોઈ સત્યદેવ જ બોલશે;
 લાગી હદે દરિ પ્રેમ એવાં ત્રિવિધ રૂપ ધરો ભક્તનાં,
 લઈ ભાવ સૌ દુઃખ ટાળો મન ધમ્મીત ફળ દેશે ખર્જાં.

હોદરો.

નહીં કલિમાં સત્યવત, રૂપે પ્રભુ રંશેજ;	
રતિથી જે આ વાંચશે, ને નિત્યે સુજારો જ.	૧
સિદ્ધર્થી જન્મ શિયાળવાં, રંછે દરને દર;	
દરિ પૂજનથી તેમ રં સહિ દુખ દર જર.	૨
રાજ યર્ષ સહિ પાપને જાગે સત્યજ દેવ;	

મતિ તેની થઇ શુદ્ધ ને, સ્વર્ગ જશે તતપેવ.	૩
વ્યાસતણા એ શિષ્ય કે' મુનિસત્તમ આ વાર;	
સર્વ કથા મેં કરી હવે, બોલો જય જયકાર.	૪
એવો સ્કંધ પુરાણના રેવાખંડની માધ;	
કથા સત્યનારાયણે છે પંચમ અંધ્યાય.	૫
લક્ષિતલાવર્યો વાંચશે, સાંભળશે જન જોડ;	
નકી હરિનો ઘાસ કે, મુખીઓ યાશે તેહ.	૬

અમ્યુત કૃશવં રામનારાયણ,
કૃષ્ણ દામોદરં વાસુદેવં હરિ ।
ધીધરં માધવં ગોપિકાવલ્લભં,
જનકી નાયકં રામચંદ્રં ભજે ॥

શ્રી સત્યનારાયણદેવકી જે.

સમાપ્ત.

પ્રાચીન હિંદુની સમ્યતાનો વિચાર.*

પશ્ચિમીય દેશોના ઇતિહાસજ્ઞો, પુરા વસ્તુવેત્તા, અને પારદર્શી વિદ્વાનોએ અમાન્ત પ્રમાણે અને પ્રમળ મુક્તિયોથી સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે કે, પૃથ્વી મંડળ પર વિદ્યા, જ્ઞાન, કળા, કીશત્ય, અને સમ્યતાના જન્મદાતા હીંદુ છે. જેમણે પ્રાચીન સમયમાં અનેક દેશ દેશાન્તરોમાં જઈને ત્યાં સમ્યતાને ફેલાવી છે તેઓ ભારત વાસિયોના જ મતાનો હતા. પ્રાચીન ભારત નિવાસિયોએ જ આ મહાન અને પ્રભાવશાળી સામ્રાજ્યોની સ્થાપના કરી હતી, કે જેના ગૌરવનું વર્ણન પ્રાચીન ઇતિહાસનાં પાનાં ઉપર લખ્યું નથી; પરંતુ તેનાં સ્મારક ચિન્હ એશિયા, યુરોપ, આફ્રીકા અને અમેરિકામાં આજ સુધી પણ વર્તમાન છે. એ સ્મારક ચિન્હ પ્રાચીન હિંદુ જાતિનાં મહાન અને અદ્ભુત કાર્યોનાં પ્રમાણ રૂપ છે.

જૈનસંજ્ઞામાં નામનો વિદ્વાન પોતાના પુસ્તક ચિઆગની ઓફ ધી હિન્દુઝમાં લખે છે કે, આર્યવર્ત દેવળ બ્રાહ્મણોના ધર્મ એકવાનુજ જન્મસ્થાન નથી, પરંતુ હિંદુ જાતિની ઉચ્ચ અને પ્રભાવશાળીની સમ્યતાની ઉત્પત્તિ અને ઉદ્ભવનું તે સ્થાન છે કે, જે વારંવાર પશ્ચિમમાં મિસ્ર અને શીનીડીયામાં—પૂર્વમાં સીયામ, ચીન અને જાપાન દેશોમાં, દક્ષિણમાં લંકા, જાવા, સુમાત્રા આદિ દ્વિપોમાં, અને ઉત્તર—પશ્ચિમમાં કાશ્મીર, કેલચિન અને હિસાનમાં થઈને યુનાન અને રોમમાં ફેલાઈ ગયું છે.

કર્નલ આલ્ફ્રેડ લખે છે કે, ભાષાઓની મેળવણી કરવાથી એ વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે, બેબિલોનિયા, મિસ્ર, યુનાન, રોમ અને ઉત્તરી યુરોપનાં દર્શન શાસ્ત્ર અને ધાર્મિક સં-

અદ્યયો, આર્યાવર્તના વિચાર અને વિદ્યાઓથી પરિપૂર્ણ છે. પેથેગોરસ, સાક્રેટીસ, પ્લેટો, અરિસ્ટોસ, ઝનો, હોમર, હીસિયસ, સિસરો, વર્જિલ, આદિ પૂર્વોક્ત દેશોના સિદ્ધ વિદ્વાન અને જ્ઞાની મહાત્માઓના વિચારની તુલના; કપિલ, મનુ, વેદવ્યાસ, ગૌતમ, વાલ્મીકિ, કણ્વાદ, જૈમિનિ, નારદ, મરીચિ, આદિ ભારત વર્ષના દાર્શનિક વિદ્વાનો અને કવિયોના વિચારોથી કરતાં તત્કાલ જળાય છે કે પશ્ચિમાત્ય દર્શન શાસ્ત્રોનો આધાર પૂર્વાધર્શન શાસ્ત્રોજ છે. ભારત વર્ષ અત્યંત પ્રાચીન દેશ છે. યુનાન અને રોમ તેના કરતાં તો તેના બાળક રૂપ છે. શું ટાઈ કહી શકે છે કે, હીંદવાસિયોએ યુનાન અને રોમના વિદ્વાનોના ગ્રંથોના આધારે પોતાના ગ્રંથો રચ્યા છે? નહીં. એમ કદાપિ પણ કાંઈ કહી શકશે નહિ. સત્ય વાત તો એજ છે કે યુનાન અને રોમવાળાઓએ ભારત વર્ષ પાસેથીજ અનેક વાતો શીખી લીધી છે. એક પશ્ચિમીય વિદ્વાન મૉન્સીયર ડેલ્લેસલ્સે છે કે, ભારતમાં હજારો વર્ષ પહેલાં જે સભ્યતા ફેલાઈ રહી હતી તેના પ્રભાવ અમારી આરે તરફ વિદ્યમાન છે. તે પૃથ્વી મંડળના દેશ દેશાંતરોમાં વ્યાપ્ત થઈ રહી છે. તે અમેરિકા અને યુરોપમાં 'સર્વત્ર જણાઈ' રહી છે, અને તે તેજ 'સભ્યતા છે કે જેનું' જન્મ સ્થાન પવિત્ર ગંગાતટ છે.

ભારતના ઇતિહાસમાં મહાભારતનું યુદ્ધ ઘણીજ અપૂર્વ ઘટના છે. એ યુદ્ધ ઇસ-યુગના પ્રારંભમાં અર્થાત ઈસ્વીસન પૂર્વે ૫૦૦૦ વર્ષ પહેલાં થયું હતું. એ યુદ્ધથી ભારતની સભ્યતા, તેના ગૌરવ અને તેના ઐશ્વર્ય ઉપર વજ્રપાત થયો. આ મહાભારતમાં કેવળ ભારતના મહા પરાક્રમી, અસ્ત્ર, શસ્ત્ર, વિદ્યાવિશારદ યોદ્ધા એકલાજ માર્યા ગયેલા છે, એટલુંજ નહીં, પરંતુ, તે પ્રભાવશાળી સભ્યતા અને અદ્વિતિય કળા દૌશલ્ય કે જે તેમના વર્ણોના અવિરામ પરિશ્રમ અને કૃત્યથી પ્રાપ્ત થયેલી હતી, તેને ધણોજ ધક્કો લાગ્યો છે, અને એક પ્રકારે જોતાં તેનો તો નાશજ થયો છે. ઈશ્વરની ઈચ્છાએ એવી હતી, તેમાં મનુષ્યનું શું સામર્થ્ય કે તેને રાક્ષી શકે. એ યુદ્ધમાં અનેકાનેક વીર, કળા કુશલ, અને ધુરંધર વિદ્વાનો માર્યા ગયા હતા, ઘણી જાતિના લોકો આ દેશને છોડી અને અન્ય દેશમાં આસી ગયા હતા, અને તેઓ ભારતની સભ્યતા, કળા દૌશલ્ય અને વ્યવસાય રહસ્યને પણ પોતાની સાથે લેતા ગયા હતા, અને તેથી આ દેશને ઘણીજ હાનિ વેઠવી પડી છે. પરંતુ તેથી જીવન દેશને તો ધણોજ લાભ થયો છે.

કારણ કે તેમનાથી તો તે દેશોના ગૌરવની વૃદ્ધિ થઈ છે. પેટ્રોક નામનો એક લેખક પોતાના એક પુસ્તક ઈડિયા ઇન્ટ્રોકમાં લખે છે કે રોમમાં ભારતીય યુદ્ધના જેની ખીજ ટાઈ ખીના બની નથી. કે જેથી આવું ભયંકર પરિણામ આવ્યું હોય. આ બનાવથી અગણિત ભારતવાસિયો આ દેશને છોડીને આસી ગયા. વિદેશ જનારાનાં એવા મનુષ્યો હતા કે જે પ્રાચીન સભ્યતાના અદ્વિતિય જ્ઞાતા હતા, જેટલા એવા પણ હતા કે જે ઉચ્ચ દરજ્જાની દ્વંસ વિદ્યામાં સિદ્ધ હસત હતા, તેઓ ઉત્તરમાં હિમાલય પર્વતથી પણ આગળ આસી ગયા. દક્ષિણમાં લંકામાં જઈ વસ્યા, અને પશ્ચિમમાં સિંધની આગળ આસી ગયા. તેજ લોકોએ પશ્ચિમમાં સભ્યતા, કળા દૌશલ્ય અને વિદ્યાનની ચર્ચાના શ્રી મણેરા બેસાડ્યા. ગંગાજલી દહને જોજાંથી તે તે લોકો ત્યાં મુઘી આસી ગયા કે સમસ્ત પશ્ચિમીય, એશિયા, અને યુરોપમાં જ્યાં જ્યાં તેજ જણાવા લાગ્યા.

ચીન, પ્રયાન્ત મહાસાગરના દ્વીપ, તુર્કસ્તાન, આર્ધએરિયા, રૅન્ડમેરિયા, જર્મની, ગ્રેટબ્રિટન, ઇરાન, પૂતાન, રોમ, આફ્રિકા, આફ્રિકાના પૂર્વ કિનારાના દેશ, મિસર, અસીરિયા, અમેરિકા વિગેરે દેશોએ વિદ્યા અને સમ્પત્તી ભારત વર્ષ પામેથી પ્રાપ્ત કરી છે, તેમાંથી અનેક દેશોમાં દેવી દેવતાઓની કથાઓ હિંદુઓનાં પુરાણોમાંથી લઇ લીધેલી જણાઇ આવે છે.

સર વાટર રેલે કહે છે કે, હિંદુસ્થાનમાંજ સર્વથી પહેલાં મનુષ્ય જાતિએ જન્મ ગ્રહણ કર્યો હતો, એજ મનુષ્ય જાતિનું પહેલું જન્મ સ્થાન છે. મનુષ્ય જાતિએ પોતાની ઉન્નતિનો આરંભ પણ અહીંથીજ કર્યો છે. આર્થ જાતિ મધ્ય એશિયામાંથી નીકળીને દેશ દેશાન્તરોમાં ફેલાઈ છે. એ વાત અસત્ય જણાય છે. કેમકે જે ગણિત અને જ્યોતિષ વિદ્યા ચીન અને ભારત વર્ષમાં આ વખતે છે તે આ પ્રાચીન વિદ્યાઓનો શેષ ભાગ છે. તેના આરંભિક વિકાસ નથી. જે લોકોને એમ ખ્યાલ છે કે આર્થ જાતિ મધ્ય એશિયામાંથી મંસારમાં ફેલાઈ છે. તેમણે એ પણ માનવું જોઈએ કે બહુજ પ્રાચીન કાળમાં કોઈ ઉત્કૃષ્ટ સમ્પત્તિ સમ્પન્ન જાતિ જરૂર હોવીજ જોઈએ. ભારત વર્ષ અને ચીનના સાહિત્યમાં તેની ઉર્લભાવિત વિદ્યાઓનો શેષ ભાગ મળે છે. તે ક્ષત્ર જાતિ હતી કે જે હિંદુઓ, ચીનીઓ અને ઇંગ્લિશોની પહેલાં થઈ ગઈ હતી. તેના હજુ સુધી પત્તો નથી. તે ઉપરાંત હિંદુઓનું સાહિત્ય તેમનું વિજ્ઞાન તેમની વિદ્યા અને તેમની કળાઓ ગંગા અને યમુના નદીઓના તટો ઉપરજ પૂર્ણ વિકાસને પ્રાપ્ત થઈ હતી તે વાતને સર્વ વિદ્વાનો મંમતિ દર્શાવે છે. હિંદુઓએ ઉચ્ચ શ્રેણીની સમ્પત્તીમાં જે ઉન્નતિ કરી છે તે પણ ભારત વર્ષમાં છે. આ સમ્પત્તી વાતોનો વિચાર કરતાં જણાશે કે આર્થ જાતિ મધ્ય એશિયામાંથી નીકળીને દેશ દેશાન્તરોમાં ફેલાઈ નથી પરંતુ તે ભારત વર્ષમાંથીજ ફેલાઈ છે.

આર્થ જાતિના નિકળવાના અને દેશ દેશાન્તરોમાં ફેલાવાના વિષયમાં અનેક વિદ્વાનોની અનેક સમ્મતિઓ છે. કોઈ કહે છે કે આર્થ જાતિનો જન્મ સ્થાન મધ્ય એશિયા છે, કોઈ અફઘાનિસ્તાનના ઉપરના ઉચ્ચ ગ્રામોમાંથી તેની ઉત્પત્તિ સ્થાન બતાવે છે. કોઈ કેન્દુચ નદીના તટ ઉપરથી, કોઈ ઉત્તર ધ્રુવની પામેથી વિગેરે અનેક મત છે. પરંતુ ગંભીર વિચાર કરતાં અને પ્રાચીન પ્રમાણોને જોતાં સિદ્ધ થાય છે કે આ ભારત ભૂમિમાંજ આર્થ જાતિની ઉત્પત્તિ થઈ હતી. અને અહીંથી જ તે દેશ દેશાન્તરોમાં ફેલાઈ અને સંસારની સમ્પત્તીના આરંભ રૂપ બની ગઈ છે.

કેટલાક લોક કહે છે કે હિંદુઓએ સમુદ્ર યાત્રા કરવી નહિ, અટક નદીની પાર જવું નહિ, એવી મનાઈ કરેલી છે. પણ તે વાત પ્રમાણ રહિત છે. હિંદુ ઇતિહાસ અને સાહિત્યમાં તે વિષય ઘણા પ્રમાણે મળી આવે છે. જેમાં કે.

સમુદ્રઙ્ગ્ચ સ્વાહા અન્તરિક્ષઙ્ચ સ્વાહા દેવસવિતારઙ્ગ્ચ સ્વાહા ॥

યજુર્વેદ, અધ્યાય ૬, મન્ડ ૨૧.

સમુદ્રયાનકુશલા દેશકાલાર્થદર્શિનઃ ।

સ્થપયન્તિ તુયાં વૃત્તિ સાતત્રાધિગમંપ્રતિ ॥

મનુસ્મૃતિ.

પ્રથમના પ્રમાણમાં સમુદ્રમાર્ગે જવાની અનુરૂપ છે ત્યારે બીજા પ્રમાણમાં કે સમુદ્ર યાત્રા પ્રથમ થતી હતી.

આ પ્રમાણે સિવાય એવી કેટલીય કથાઓ છે કે જેથી ભારત વર્ષના મનુષ્યો અને મહાત્માઓનું અમેરિકા જતું સિદ્ધ થાય છે. મહર્ષિ વ્યાસજી શુક્રદેવજીની સાથે અમેરિકા ગયા હતા અને ત્યાં કેટલોક વખત રહ્યા પછી હતા. શુક્રદેવજી યુરોપ, (જેને પ્રાચીન આર્ય હીરેશ કહેતા હતા) ઇરાન અને તુર્કસ્તાન યાત્રા કર્યા હતા. આ યુ-સાફરીમાં ત્રણ વર્ષ લાગ્યાં હતાં. આ વૃત્તાંત મહાભારતમાં, શાન્તિ પર્વના ૩૨૬ મા અધ્યાયમાં લખેલું છે. બીજા દેશોમાં જે વખત પાંડવોના જવાની વાત પછી મહા ભારતમાં છે. પ્રથમ વખત તે બ્રહ્મદેશ, શીયામ, ચીન, દીમેટ, મંગોલિયા, તાતાર અને ઇરાનમાં ગયા હતા અને દિરાત, કાથુલ, કન્દહાર, અને બલુચિસ્તાનમાં યાત્રા અને પાછા આવ્યા હતા. તેમની બીજવારની યુસાફરી પશ્ચિમની તરફ યાત્રા હતી. તે લંકાથી પ્રસ્થાન કરીને અરબસ્તાન, મિસર, જાહાગર અને આફ્રિકાના બીજા ભાગોમાં ગયા હતા. આ વૃત્તાંત મહાભારતમાં સભાપર્વના ૨૬-૨૮ મા અધ્યાયમાં લખેલું છે. આ યાત્રા વખતે માર્ગમાં તેમણે અગસ્ત્ય તીર્થ, પુદ્યતીર્થ, સુભદ્રા તીર્થ, કરન્ધમતીર્થ, અને ભારદ્વાજ તીર્થ જે-જેનાં હતાં. સગર રાજાની પૃથ્વી વિજયની કથા પછી પુરાણમાં છે, રાજા ધૃતરાષ્ટ્રે અશ્વ-ગાનિસ્થાનના રાજાની પુત્રીનું પાણીગ્રહણ કર્યું હતું. અશ્વને અમેરિકાના કુરુરાજાની પુત્રીની સાથે વિવાહ કર્યો હતો. શ્રી કૃષ્ણે પોતાના પુત્ર અનિરુદ્ધનો વિવાહ શુન્દ (મીસરદેશ) ના રાજા બાણની પુત્રી ઉપાની સાથે કર્યો હતો. મહારાજા અશોકે બાણવના રાજા સિંધુ-કસની પુત્રીની સાથે વિવાહ કર્યો હતો.

ઇસુકના જન્મની પહેલાં હજારો હિંદુ, તુર્કસ્તાન, ઇરાન અને રૂશિયામાં રહેતા હતા. મનુસ્મૃતિના દશમા અધ્યાયથી જણાય છે કે હાત્રિયોની કેટલીય જાતો આજીવોનાં દર્શન ન થવાથી પતિત થઈ ગઈ હતી, તે નિચેના પ્રમાણથી જણાયો.—

શનકૈસ્તુ ક્રિયાલોપાદિમાઃસત્રિય-જાતયઃ ।

વૃપલત્વ ગતો લોકે વ્રાહ્મણાદર્શનેનચ ॥

પૌન્દ્રકાશ્ચૌન્દ્રવિહાઃકાન્વોજા યવનાઃશકઃ ।

પારદાઃપહ્લવાશીનાઃકિરાતા દરદાસશાઃ ॥

મનુસ્મૃતિ, અધ્યાય ૧૦

અર્થાત્ નીચે લખેલી હાત્રિય જાતિયો આજીવોનાં દર્શન ન કરવાથી અને ધર્મ ક્રિયાઓ લોપ થવાથી પતિત થઈ ગઈ છે.

૧ પૌન્દ્રક. ૨ ઓન્દ્ર ૩ દ્રાવિડ, ૪ કાન્વોજા, ૫ યવન, ૬ શક, ૭ પારદ, ૮ પહ્લવ, ૯ ચીન, ૧૦ કિરોત, ૧૧ દરદ, ૧૨ અશ.

આ જાતો સિવાય નીચે લખેલી જાતો પછી વૃપલત્વને પ્રાપ્ત થઈ ગઈ છે.

મેકલાદ્રવિહાલાઃપૌન્દ્રાઃકોન્વશિરાસ્તથા ।

શૌન્દિકા દરદા દર્વાશૌરા શર્વર વર્વરાઃ ॥

કિરાતા યવનાથૈવતાસ્તાઃસત્રિયજાતયઃ ।

વૃપલત્વ મનુષ્યાસાં વ્રાહ્મણાનામર્પણાતે ॥

મહાભારત, અનુશાસન પર્વ.

અર્થાત—૧ મેકલ, ૨ લાટ, ૩ કોન્સિર, ૪ ચૌન્ડક, ૫ દર્વ, ૬ ચૌર, ૭ સર્વર, અને ૮ બર્ખર.

આ સિવાય બીજી પશુ જાતોના ઉલ્લેખ છે. એથી જણાય છે કે, પેદલાં એ સર્વ લોક હિંદુજ હતા. દેશદેશાંતરોમાં વાસ કરવાથી અને સ્વદેશમાં પાછા ન આવવાથી તેનો નાશ થયો છે એમ સમજવામાં આવ્યું.

હવે જે દેશોમાં હિંદુજનો જન્મને વસી હતી તેની હકીકત સાંભળો.

એશિયા.

એશિયાનું પ્રાચીન નામ જંબૂદ્વીપ છે. એશિયા નામ પશુ હિંદુઓએજ રાખેલું છે. આ વિષયમાં કર્નલ રોડ કહે છે કે, ઇમિદા અને લાજસ્વના સંતાનોમાં ઇન્દુ (ચંદ્ર) શીય 'અશ્વ' નામની એક જાતિ હતી. આ અશ્વજાતિના લોક સિંધની ખંને તરફ ફર જઈને વસ્યા હતા, આ કારણથી આ પૃથ્વીના ભાગનું નામ એશિયા થયું. એશિયા ખંડમાં કેટલાય દેશોમાં હિન્દુ જાતિ ફેલાઈ ગઈ હતી. તેમાંથી કેટલાક દેશોનો સંક્ષિપ્ત ઉલ્લેખ નીચે કરવામાં આવે છે.

અફઘાનિસ્તાન.

પ્રાચીન ભારતમાં અપવંશ નામની નાજ જાતિ હતી, તેમાં અપગણુ નામનો એક મનુષ્ય થયો. આ અપગણુના સંતાનો અફઘાનો કહેવાયા. પ્રાચીન કાળમાં હિંદુસ્તાન અને અફઘાનિસ્તાનનો ઘણો સંબંધ હતો, તેના ઘણા પ્રમાણો છે. રાજા ધૃતરાષ્ટ્રનો અફઘાનિસ્તાનના રાજાની પુત્રી ગાંધારીની સાથે વિવાહ કર્યો હતો. મહાભારતમાં લખ્યું છે કે જે વખતે પાન્ડવ દિગ્વિજય કરવા ગયા હતા તે વખતે તે કંન્દહાર અર્થાત ગાંધાર દેશમાં રાજા ધૃતરાષ્ટ્રના સસરાના મહેમાન થયા હતા. હિરાત નગર હરિના નામથી પ્રખ્યાત થયું છે, જૌદ રાજાઓના સમય સુધી અફઘાનિસ્તાનને હિંદુસ્તાનનોજ ભાગ સમજવામાં આવતો હતો, કર્નલ રોડ લખે છે કે, જૈસલમેરના ઇતિહાસથી જણાય છે કે વિક્રમ સંવત્થી ઘણાજ વર્ષ પહેલાં આ ક્ષત્રિયજાતિનું રાજ્ય જાળીથી સમરકંન્દ સુધી ફેલાય્યું હતું. આ રાજ્ય મહાભારત યુદ્ધની પછી સ્થાપિત થયું હતું. ગાંધારી-નગર એ લોકોએજ વસાવ્યું હતું.

તુર્કસ્તાન.

તુર્કસ્તાનમાં પણ હિંદુ જાતિનું રાજ્ય હતું. તત્કાલે જુન તમક હિંદુ પુરાણોમાં તરિક્ક નામથી પ્રખ્યાત છે. અખ્યાત મેકસમુવર લખે છે કે તુર્કો અને તેનાં સંતાનને શાપ થયો હતો. ભારતનો સાગ કરીને ચાલી જવાનું તેને એ કારણ હતું કે તેને પોતાનું પૈતૃક ધન મળ્યું નહોતું. કર્નલ રોડ પોતાના પ્રખ્યાત ગ્રંથ રાજસ્થાનમાં લખે છે કે, જૈસલમેરના પ્રાચીન ઇતિહાસથી જણાય છે કે, યદુવંશ અર્થાત ચંદ્રવંશની યદુ અને વાહ્લીક જાતિએ મહાભારતના યુદ્ધની પછી પુરાણમાં રાજ્ય કર્યું. મુનાની ગ્રંથ-કર્તાઓએ તેને ઇન્ડોગીદિવન કહ્યો છે, આ જાતિયોના સિવાય કુરનાં સંતાનોમાંથી પશુ કેટલાક આસપાસના દેશોમાં જઈ અને વસ્યા હતા. પુરાણોમાં આ લોકોના પ્રાન્તનું નામ ઉત્તર કુર લખ્યો છે.

સૂર્ય અને ચંદ્રવંશના લોકો આ દર દેશોમાં હમેશાં જઈને વસતા રહેતા હતા.

અપૂર્ણ.

હૃદય પરિક્ષા.

(અનુવાદકે ત્રીયુત જ્યોતિષાલ એમ. એચ. બી. એ.)

ધેર આવતા રોગીઓને તપાસીને તેઓને પ્રિફિક્શન લખી આપ્યા પછી ડાક્ટર સુશીલકુમારે કોઈ બદામના રોગીને લેવા જવાની તૈયારી કરતા હતા, એટલામાં તેના મોઢા સાળા આવી પહોંચ્યા. સુશીલ તેમને લેઢને બોલ રહ્યા. યોગેન્દ્રજીએ બોલ પછી જરા શુદ્ધતા સહિત ડાક્ટરે તેમને આવવાનું કારણ પૂછ્યું. યોગેન્દ્રજીએ કહ્યું: “આજ કેટલાક દિવસથી સરલાની તબીબન ખરાબ છે. એના કાળજીમાં દર્દ થઈ રહ્યું છે, તેથી શ્રાવ્ય લેવામાં વાંધો આવે છે.”

વાતને અટકેથીજ અટકાવીને સુશીલકુમારે કહ્યું:— “હરેન્દ્ર જીજ્ઞાસુની દવા તો આજી છેજ ને ?”

હસતાં હસતાં યોગેન્દ્રજીએ કહ્યું— “વાદ ભાઈ, તમને ખજર મળી સુધી છે ને શું ?”

સુશીલે કહ્યું:— “ખજર કેમ ન મળે. પણ એમ ન ધારણ કે તમારા ઘરના દાદાએ ખજર આપી છે.”

યોગેન્દ્રજીએ હસીને બોલ્યા:— “ઠીક ભાઈ, હવે હું તમને કહું છું કે તમારે તમને અવકાશ મળે ત્યારે એકવાર એમને તપાસી આવજો.”

સુશીલે કાંઈ જવાબ આપ્યો નહીં; સામેના મેજ પર પડેલા સમાચાર પત્ર પર ટ્રિ નાંખી.

યોગેન્દ્રજીએ બોલ્યા:— “હવે મારે કચેરીએ જવાનો વખત થયો છે. હું જાઉં છું. તમે ત્રીજે પેઢારે આવશોને ?”

સુશીલે ઉત્તર આપ્યો:— “સાંજજો, જ્યાં સુધી મને ખામર નહીં પડે કે આપ મને ક્યા લાવથી જવાનું કહે છે, ત્યાં સુધી હું આ જાગતનો કાંઈ પણ જવાબ નહીં આપી શકું. બેં આપ સગાઈની સરને જવાનું કહેતા હશે તો કદાપિ હું જાઉં નહીં. પણ, બેં એક સાધારણ ડાક્ટર જાણીને આપ મને જવાનું કહેતા હશે તો હું મારા ધંધાને અંગે જરૂર જાઉં.”

આ પછી સગમત આવ્યા દલાલ સુધી જાને સાળા જાને પદપર વાલવિવાદ કરતા હતા. એવરે-સગાઈની સરને નહીં પણ ડાક્ટરી ધંધાને અંગે જાણ. આ પોતાની દડ સુશીલે પકડી રાખી. આથી યોગેન્દ્ર જીજ્ઞાસુ જરા ખીલકે બોલ્યા:— “ઠીક, હું પણ તમને એક સાધારણ ડાક્ટર જાણીનેજ કહું છું કે તમે રોગીને લેવા મારે ધેર આવજો” આટલેથી જ સુશીલકુમારને સંતોષ ન થયો. તેણે ફરી પૂછ્યું:— “ક્યે વળતે આવું ?” યોગેન્દ્રે કહ્યું:— “તોજે પેઢાર પંચ વાગતાં” આમ કહીને તેઓ ચાલ્યા ગયા.

યોગેન્દ્રજીજીના ત્યાં પછી સુશીલને પોતાના ઉદત આચરણનો કાંઈક પરનાયો થયો. સાળાની સગાઈ દેવાથી શું થયું ? ઉમ્મરમાં યોગેન્દ્રજી સુશીલથી જમણા હતા. તેની સાથે આટલી ઉદતાઈ ઠીક નહીં.

આની પેઢાં જે પડતા જની ગઈ હતી તે ચાલી લખવાથી સુશીલની આ ઉદત

વર્તણૂકનું થોડું અંશે સમર્પન થશે. થોડા દિવસો પહેલાં એક તુરંજ વાતને માટે સુશીલ પોતાની સ્ત્રી સરલા ઉપર નારાજ થઇ ગયા હતા. આ સ્થિતિમાં એક દિવસ પોતાના સહપાઠી મિત્ર ડાક્ટર હરેન્દ્રનાથ તરફથી તેને ખબર મળી કે સરલાનું સ્વાસ્થ્ય ખરાબ છે અને હું તેનો ઉપાય કરી રહ્યો છું. પણ આ વિષય મંબંધી નહોતો સરલાએ પોતે કંઈ લખ્યું, કે નહીં તેના સસરાના ધરના કોઈએ કંઈ ખબર મોકલી. સુશીલે ધાર્યું કે આ બધું કારમ્યાન સરલાનું છે. સાત આઠ દિવસથી સુશીલ અભિમાનનો માર્ગો મનમાં ને મનમાં બળી રહ્યો હતો, એટલામાં જ યોગેન્દ્ર બાણુ તેને મળવાને આવ્યા. થયું, બધો બદલો તેણે બહેનને બદલે લાઇ પામેથી જ સુકલી લીધો. કોષામિ શુદ્ધ્યા પછી સુશીલનું હલ્ય ભૂતારે કાર્ગક રાંત પડ્યું ત્યારે તેને પોતાની વર્તણૂકની ઘરમ લાગવા માંડી. તેણે વિચાર્યું, “હીક, જે થયું તે ખરું, ત્રીજો પ્લોર જઈને મારી માગવાથી બધો મામલો શાંત પડી જશે.”

(૨)

કચેરીએથી પાછા આવીને યોગેન્દ્ર બાણુએ ઘેર સુશીલબાણુ મંબંધી બંધી હકીકત કહી સંભળાવી. ધરનાં બધાં માણસોએ ગળીને મેકફપ કયો કે આ નિર્લજ્જતાને માટે સુશીલને કંઈ શિક્ષા અવશ્ય કરવી નેહ્યે. સરલાની મ્હોટી બહેન તરવા બોલી:- “મ્હોટા જાણી! આ કામ તમે અમારી ઉપર રાખો. અમે ડાક્ટર સાહેબને ખૂબ બનાવીશું.”

ન્હાની બહેન રામળા બોલી:- “હું દીનનો ડબ્બો કાપીને ચાર રૂપીયા બનાવીશ, અને શી તરીકે ડાક્ટર સાહેબને આપીશ.”

યોગેન્દ્રબાણુ આ સંભળીને બોલ્યા:- “દીનના નહોં. આથી તેમને યોગ્ય શિક્ષા મળશે નહોં. તેમને તો સાચેસાચ ચાર રૂપીયા આપશું. ભૂતારે એ ડાક્ટર બનીને આવે છે ત્યારે તેમની સાથે ડાક્ટર જેવું જ વર્તન રાખવું નેહ્યે; ભૂતારે એ સરલાને પોતાની પત્ની તરીકે ગણ્યા નથી માગતા ત્યારે હું પણ મ્હારી બહેનને એમની સામી ઉભી રહેવા દઈશ નહોં. સરલા પડદાની ઓચમાં રહેશે.”

આ વાત સંભળીને બધાં ખુશી થયાં. કેમકે આથી ડાક્ટરને શિક્ષાની સાથે થોડી ધનુક સજા પણ મળી જશે એમ બધાને વાગ્યું.

આખું ઘર ભૂતારે આ નિશ્ચય સાથે સમ્મત થઈને ખુશી થઇ રહ્યું હતું ત્યારે બી. ચારી મરલા ધગા ગલારાટમાં હતી. તે મનમાં જ વિચાર કરી રહી હતી કે “મ્હોટા જાણના અપમાનનો બદલો તો લેવાશે, પણ મ્હારે માટે આનું પરિણામ સાફ નહોં આવે. બહેન બહેનને મરકરી કરવાનો હીક અવસર મળી આવ્યો છે, પણ તેને માટે એ મનેજ અપરાધી દરાવશે.”

આ વિચારથી સરલાને બહુજ બીક લાગી. તરલાને તે અત્યંત વીનવીને કહેવા લાગી:- “બહેન, તમે આ શું કરી રહ્યાં છો? હું પડદાની ઓચમાંથી નાડી નહોં બતાવું.” તરલા બોલી:- “શું પડદાની ઓચમાંથી ઘરમ લાગશે? તો પછી સામે આવીને ઉભી રહેજે.”

“આ વાત હીક નથી થતી”

તરલા જમર ચટારીને બોલી:- “એમણે તો મ્હોટા જાણની વાત પર કંઈ પણ આપન આપ્યા વિના પોતાની જ હડ પકડી રાખી; આ તો તને હીક લાગતું હશે કે? પણ અમે બધાં બનેલીની જરા મરકરી કરીએ એ ત્હાત્તથી નથી અમાનું.”

“તમે બધા ગમે તે કરો. પણ મને આ જાણેલામાં નાંખશો માં. એ તો ખુસેરીજી ન્હારી પર ચુસે છે અને આ વાતથી વધારે નારાજ થઈ જશે. આવી રીતે જાનથી નેમને કંઈ ખોંચાઈનું એ મ્હારે માટે યોગ્ય નથી.”

તરત્રા કાંઈ વિચાર કરીને બોલી:—“એ વાત તો ખરી. હીક, તો ત્હારે કાંઈ ન કરવું: મુંજ પડવાની ઓયમાં ત્હારે જલ્દી રહીય, પણ ડાકટરને તો ચોક્કસ જનાવીશ.”

સરલા દસીને બોલી:—“બગડેલી વાત પણ તમારેજ સુધારવી પડશે.”

“હા, હા. તું તારે બે ખટક રહે છેવટે એક સંયોગાન્ત નાટક રમી દઈય.”

અપૂર્ણ.

સ્ત્રીને સતિત્વ એજ સ્વરૂં આભુષણ છે.

(અનુસંધાન ગતિકથી.)

સતી સ્ત્રીઓનું પરાક્રમ અપાર હોય છે અને સતીત્વનો મહિમા અપૂર્ણ હોય છે. સતિ સ્ત્રીઓની દ્રષ્ટિમાં અમૃત અને અગ્નિ બંને રહે છે.

મદાભારતમાં લખ્યું છે કે, ત્યારે નિર્ભજ હવ્યા સતી દમયન્તિ વ્યાકુળ થઈને રહતી કકળતી વનમાં એકથી પતિને શોધતી રહતી હતી, તે વખતે એક પાપી શિકારી કે જે ખરાબ અભિપ્રાયથી ત્યાં તેની સામે તેના પતીરૂપને સાંકળ લગાડવાના ઈરાદાથી આવ્યો. ગાંજ દમયન્તીની અગ્નિમયી દ્રષ્ટિથી તે બગાડે લાગ્યો યઈ ગયો હતો, સતિ સ્ત્રીઓની પવિત્ર દ્રષ્ટિ પણ એવીજ હોય છે. સાવિત્રીએ સતીત્વના તેજોમય પ્રભાવથી પોતાના મૃત પતિને જીવતા કર્યો હતો, સતિત્વનો આવો અગ્રૂત મહિમા છે. સતિ સ્ત્રીઓમાં આવો અપૂર્ણ પ્રભાવ હોય છે. સેંકડો જીવ વડે પણ સતી અને સતીત્વના શુભોત્ત્વ વર્ણન થઈ શક્યું નથી. સતી સ્ત્રીઓ કેવી રીતે ઘેર વિપત્તિઓ અને લાલચોથી પોતાની પવિત્રતાની રક્ષા કરી શકે છે. એ વાત સીતાના રૂતાંતથી સારી રીતે જાણી શકાય છે. સીતાએ પદમ પશુક્રમી રાવજીના વશમાં પડ્યા છતાં પણ પોતાના સતીત્વ ધનની પૂર્વે રક્ષા કરી હતી. રાવજીના દગ્ગમે પ્રકારે સપ્તવશા છતાં, બધા જતાવશા છતાં, વિનય, તિરસ્કાર તથા ક્રોધ કરવા છતાં, તે જરા પણ વિચલિત થઈ નહોતી. સીતાએ રાવજીના અતુલ ચૈત્તર્ય, પ્રજ્વળ પરાક્રમ, અને દેવોને વશીકૃત કરનાર પ્રભુત્વને પણ એક પણ સમાન ગણ્યું હતું તે સારી રીતે જાણતી હતી કે પતિ એટલું છે, બીજાં રોષ શેજ નહિ, આત્મદાન એકવાર ક્યાં પડી ફરી બીજાને આપી શકાયું નથી. તે સમજતી હતી કે સતીત્વ સ્ત્રીઓનું જીવન અને તેની સ્વર્ગી સંપત્તિ છે. સતિત્વ ધનને જોઈને જીવતા રહેવા કરતાં મરવું એ વહેજ દરજ્જે સારું છે. જે રસોનું સતીત્વ પ્રાણોથી પ્રિય, પૂજ્ય, આદરણીય અને અમૂલ્ય છે તે સતી પાપી અને દુરાચારિણોના વશમાં રહેવા છતાં પણ પવિત્ર અને નિષ્કલંક રહી શકે છે. શુદ્ધ આચરણ કરનારી સતી સ્ત્રીઓનાં મન બહુજ સ્થાય અને સ્થિર હોય છે, તેનું તત્ત્વ સમુદ્રની માફક મંલીર, આકાશની માફક ચાનન્ત, પ્રલયની માફક શેષભય તથા સતીત્વનું નશ્વર કરવામાં વળ્યેલી પણ અગિય કહિન હોય છે. તેના સ્પર્શની શીમા દોળી નથી. પર્ષ અને વિપત્તિ મરત પતિનું રક્ષણ કરતા.

ને માટે તેનું સાહસ બહુજ દૃઢ અને પ્રયત્નનિય હોય છે. સત્સાહસના પ્રભાવથી સીતા અને દ્રૌપદી પોતાપોતાના પતિને ચતુર મંત્રીના જેવી ઉત્તમ સલાહ આપ્યાં કરતી હતી. જેવી રીતે સતિસ્ત્રિયો પોતાની પવિત્રતાને નિઃશંક રાખીને, સાચું સુખ અને ભગવાનને આશિર્વાદ મેળવે છે. સર્વ લોકોની પ્રીતિભાજન બનીને પતિ સેવાથી આ લોકમાં પ્રાતઃસ્મરણીય થઇ જાય છે, અને પરલોકમાં અક્ષય સુખની અધિકારિણી બને છે, તેવીજ રીતે, કુલટા સ્ત્રિયો હીંકતાં આસતાં તિરસ્કાર અને દારણુ આપતિ ભોગવીને જીવતાંજ મરવા જેવી વિટંબનાને સહન કરે છે, લોકોના તિરસ્કાર અને ધિક્કારથી અધિર થઇને સંસાર તેને અધિકારમય દેખાવા લાગે છે, પુરાણોમાં લખ્યું છે કે, દુરાચારીણી સ્ત્રિયો નરક રૂપ ભયંકર અગ્નિમાં પડીને અત્યંત કષ્ટને ભોગવે છે. સતી સ્ત્રિયો સ્વર્ગની માફક ઉચ્ચ, પવિત્ર અને પૂજનિય હોય છે. કુલટા સ્ત્રિયો નરકના કીડાઓ કરતાં પણ તુરંત, અપવિત્ર, વ્યભિચારિણી અને સંસારના કાંટા રૂપ છે એવી સ્ત્રિયોથી સમાજને જે હાનિ થાય છે. તે ઘણીજ ભયંકર છે. સંસારમાં સતીની તુલનાજ નથી, અતંત કાળ સુધી તેનો મહિમા ગાય તોપણ પણ ઓછો છે, સાધ્વિ સ્ત્રિયોનું સુખ, સન્માન, અને શાંતિ અટક છે, કલ્પિતી હંમેશાં દુઃખ, અનાદર અને અશાન્તિમાં જીવન ગાળ્યાં કરે છે. સતિ સ્ત્રિયો સેંકડો ગાંઠો વાળેલું જીર્ણવસ્ત્ર પહેરનાર બિખારી પતિની ધાસની ઝુંપડીમાં રહેવા છતાં પણ પવિત્ર સુખનો ઉપભોગ કરે છે.

દુરાચારિણી સ્ત્રિયો મનોહર હંચા મહેલોમાં રહી અને સુવર્ણનાં રત્ન જડિત આભૂષણોને પહેરીને સર્વ પ્રકારના ગજસી સુખને ભોગવવા છતાં પણ તે સાચા સુખનું સુખ પણ જોવા પામતી નથી. સતી સ્ત્રિયો દેવીની માફક પૂજનીય અને અસતી કિંવા કુલટા સ્ત્રિયો કુતરીની માફક તિરસ્કારને પાત્ર છે તેના દુઃખ અને આપતિની સીમા હોતી નથી. તેનો વિશ્વાસ પણ રાખી શકાતો નથી કારણ કે હસતાં હસતાં પણ પોતાના પતિને મરણને ચરણ કરી દેતાં તેને વાર લાગતી નથી. સંસારમાં એવું કોઇ પણ કુકર્મ નથી કે જેને તે ન કરી શકતી હોય. નીતિકાર આણકયે લખ્યું છે કે, જે ઘરમાં સાપ રહે છે તે ઘરમાં રહેલું અને કુલટા સ્ત્રીના પતી થવું એ બંને સમાન છે. હમરો પ્રકારની સાવધાની રાખવા છતાં પણ એક દિવસ પ્રાણને ગુમાવેલો પડે છે.

પવિત્રતાજ સ્ત્રિયોનું જીવન છે. પ્રાણ જાય તેની જિંતા નહિ પણ સતી સ્ત્રિયો પવિત્રતાનો ત્યાગ કરતી નથી. સતીએ અનેક કામમાં પવિત્ર રહેવું ઉચિત છે. પવિત્રતા રહિત સ્ત્રી અને પ્રાણ રહિત શરીર બંને એક સરખાં છે. પરમેશ્વર સ્ત્રિયોને એવી સુશ્રુદ્ધિ આપે કે તેનું મન પવિત્રતાને લીધે હંમેશાં સ્વચ્છ રહે, એક વાત એ કે જે હંમેશાં પોતાનું નક્ષત્ર કરવાનું જાણે છે તેજ સુરક્ષિતા છે, નહિતો આ સંસારમાં કોઇ પણ તેનું નક્ષત્ર કરી શકતું નથી. ભગવાન મનુ કહે છે કે, "વિશ્વાસી અને હિતકારી લોકોથી રક્ષિત ઘરમાં પણ સ્ત્રી સુરક્ષિત રહી શકતી નથી. જે પોતેજ પોતાનું નક્ષત્ર કરી શકે છે તેજ સુરક્ષિતા છે માટે દરેક સ્ત્રીએ પોતાની પવિત્રતાનું નક્ષત્ર કરવાને સાવધાન રહેવું જોઇએ અને તેનું નક્ષત્ર કરવાને માટે દરેક સ્ત્રીએ પોતાનું જીવન જત એવું ઉત્તમ પ્રકારનું રાખવું કે જેમ અગ્નિમાં કોઇ પ્રવેશ કરી શકતું નથી તેમ તેની સામે કોઇ દુરણ પણ મારી શકે નહિ.

હીત વચન.

(સંશોધક:—વાડીપાલ કાકુભાઈ સંધવી,—અમદાવાદ.)

અંત પુરુષોનાં નીચેનાં આત્મહિતાર્થ વાક્યો દરેક ધંધુએ અવશ્ય મનન કરવા યોગ્ય છે.

૧. અયોગ્ય ખાનપાનથી, દુષ્ટાચરણથી કે દુર્વ્યસનથી એકવાર શરીર બગડ્યા છતાં પુનઃ તે કાર્યમાં પ્રવૃત્ત થવું એ પોતાને હાથે પોતાનું મૃત્યુ માગી લેવા જરાબર છે.

૨. મનુષ્ય જન્મમાં જે કર્તવ્યની સિદ્ધિ કરી લેવામાં આવતી નથી તો પછી હાથ-માં આવેલો હીરો શુભાવવા જેવું થાય છે.

૩. અંતર સામર્થ્યને ગ્રહણ કરવાની ઇચ્છા રાખનારાઓએ હંમેશાં અધિવિચારનું જ ચિંતન કરવાની જરૂર છે.

૪. વ્યાપારમાં, નોકરીમાં, કે કાષ્ટપણુ ધંધામાં સત્ય અને પ્રમાણિકપણે વર્તનારા ભાગ્યેજ નાસિપાસ થાય છે.

૫. ધન મેળવવું એટલામાંજ મનુષ્યજન્મની સાર્થકતા માની લેવી એ અયોગ્ય છે.

૬. ચિર શાન્તિ, પરમ પવિત્રતા અને દુઃખનો અખંડ નાશ કરવાની ઇચ્છા હોય તો તત્ત્વજ્ઞાનદ્વારા મોક્ષ પદ્ધિના મુસાફર બનો.

૭. માનવ જન્મની મહત્તા વિશ્વપતિને વિશ્વાસથી વળગી રહેવામાંજ સફળ થાય છે.

૮. અમુક દામમાં જ્ય મળશે કે કેમ એવો ટચુપસુ વિચાર કરવો એ આત્મ સામર્થ્ય ઉપર અવિશ્વાસજ સૂચવે છે.

૯. કર્મ કરો, પરંતુ કર્મ યા તેના ફળમાં અનાસક્ત રહો.

૧૦ આ નાશવંત પંચભૌતિક દેહની દ્વારા દુઃખ ભોગવ્યા સિવાય મુખ પ્રાપ્તિની આરા કરવી એ મૂર્ખતાજ છે.

૧૧. કોઈથી આપણા મુખમાં ઉત્પન્ન થતી લાગ જ્યનને નષ્ટ કરનાર વિપતુલ્ય ઘટ નય છે.

૧૨. વસ્ત્રાદિકથી શરીરની શોભા વધારવા કરતાં હૃદયની પવિત્રતાથી શરીરની શોભાને વધારવી એજ ખરૂં સૌંદર્ય છે.

૧૩. જેમ જેમ આપણે આપણામાં રહેલ આત્મસ્વરૂપ અને આત્મશક્તિએને ઓળખતા શીખીશું તેમ તેમ તેમાંની હાનિહારક પ્રતિભા નષ્ટ થતી જશે.

૧૪. આપણે એક મનુષ્ય પ્રત્યે ખરાય લાગણી દર્શાવી, તો આપણા વિરુદ્ધ તેટલીજ ખરાય લાગણી તેનામાં ઉદ્ભવશે, એ ખચીત સમજવું.

૧૫. જે મનુષ્યો ગન, વાચા અને ક્રિયામાં ભિન્નભાવ રાખે છે, તેમને માટે વિશેષ સુરક્ષેલી છે.

૧૬. સ્વાર્થાં પ્રેમનું નિઃસ્વાર્થાં પ્રેમમાં જટલે અંશે પરિવર્તન થશે તેટલા અંશે લેણા તમારાપ્રતિ વધુ પ્રેમ રાખનાં શીખશે.

૧૭. અમુક કાર્ય વધારે અનુકુળતા મળ્યે કરીશ, એવા વિચારો કરી કાર્ય મુગ્ધતા રાખવાથી ઇચ્છેલી અનુકુળતા કદી મળતીજ નથી.

૧૮. ત્યાં સુધી શુભાશુભ કર્મનો કાલ ન થાય, ત્યાં સુધી મેકડોના? દેહ ધારણ કરવા હતા પણ જીવની મુક્તિ થઈ શકતી નથી.

૧૯. મોહનો નાશ થવાથી ઈચ્છા અને દ્વેષનો પણ નાશ થાય છે.

૨૦. જો શુદ્ધ ચિત્તથી પ્રભુનું સ્મરણ કરવામાં આવે તો અવતારની ઉત્પત્તિ અને સાર્થકતા થાય છે.

લોર્ડ કીચનેરનું જીવનવૃત્ત.

ઈંગ્લેન્ડનો મહાન યોદ્ધા.

હાલના યુરોપીય વિગ્રહમાં સમગ્ર વિશ્વનું ધ્યાન ખેંચી રહેલા ઈંગ્લાન્ડના આ મહાન યોદ્ધાના જન્મવાસથી આખા બ્રિટિશ સામ્રાજ્યમાં શોક રૂપ અધકાર ફેલાઈ રહ્યો છે. લોર્ડ કીચનેરનું જીવન, સાહસ, અને બહાદુરીનાં કામોમાં વ્યતીત થયું છે. અને પોતાના એ બે ગુણોથી તેણે હાલના વિગ્રહમાં શુદ્ધ ખાતાના પ્રધાન તરીકેનો માનવંત ઝાંખો મેળવ્યો હતો.

લોર્ડ કીચનેરનું આખું નામ હોરેસીઓ હર્બર્ટ કીચનેર હતું તેમનો જન્મ આયર્લેન્ડના ટ્રેલી પાસે ગન્સમગે હાઉસમાં સને ૧૮૫૦ ના જુન માસની તા. ૨૪ મીએ થયો હતો. લોર્ડ કીચનેરના પિતા એક આદરિય મિનકતદાર હતા અને તેમના માતા કેથ હતા.

જીવનનાં પ્રારંભનાં વર્ષો.

લોર્ડ કીચનેરનું ૧૩ વર્ષનું વય થતાં, તેમને લેકે એન્ડ જીનીવાના પૂર્વ ભાગમાં આવેલી વિનેન્સુવની શાળામાં કેમરમી માટે મોકલવામાં આવ્યા હતા અહિંથી તેઓ ચોક્કસ વર્ષમાં લંડનમાં ભણવા આવ્યા ૧૭ વર્ષની ઉંમરે તેઓ હુનવિચની રાયન મિનિસ્ટરી એકેડેમીમાં દાખલ થયા ૧૮૭૦ ની સાલમાં એટલે તેમની ૨૦ વર્ષની વયે પ્રશિયાએ ક્રાન્સ ઉપર ચર્ચા કરી ત્યારે આ યુગ્મમાં પોતાના પિતાની સમતિ વિના તેઓ ફ્રેન્ચ લશ્કરમાં એક સિપાહી તરીકે જામેન થયા, પણ તે લશ્કરમાં ન્યુમોનીઆનું દર્દ થતા તેમને એ મોકળી મૂકરી પડી બાદ તેઓ રાયન એન્જીનીયર્સમાં બદલી શાખામાં નોંધાયા અને રાજ્યેતનું તારખાતું, જીપી પાસાનું કામ, માફી જે ને લાઇન બાંધવાનું કામ, વગેરેનું શિશુ મેળવું એ પછી તેમણે પોતાની કીર્તિવંત કારકિર્દીની શરૂઆત કરી.

૧૮૬૯ માં મુએક્કી નેરનો દિલ્લમાં જવાનો ટુક દિગ્માઈ માગે ખુદો મૂકાયો. સિરિયા અને ફ્રિંચ બ્રિટન નામો ત્યાં અમલવા લાગ થઈ થયા આ બંને તેઓ જનરલ નેન્જેના લાઇ નીચે ૧૯ મેમ્બરીની ટુકીમાં એ-ગન્કરી તરીકે નોંધાયા ૧૮૭૦ માં તેઓએ પશ્ચિમ પેનેટલાનમાં માફીના કામ ઉપર મેન્ડ કાન ના લાય નીચે કામ કરવા માંડ્યું. એ મુજબ દેલીઓ સામેની ઝગાઝગીમાં તેમણે લાગ નીચે હતો, ૧૮૭૭ માં પેનેટલાનની ઈન્ડિયા ખાજ ફતી વખતે કોન્સ્ટીટુશન, ગેટીઆનો ૧૧, ગોલાયા વગેરે ગેટીની તેમણે મુજબ લીધી હતી અને તુર્ક લશ્કરી સ્થિતિનો દંડ અનુસર પ્રાપ્ત કર્યો હતો. એ પછી તેઓ સાઈપ્રસની માફીના કામમાં રામાયા તેમણે એ દાખુનો

નકશો તૈયાર કર્યો. તેઓ સાબરમતીમાં હતા તે દરમ્યાન એશીઆ માર્શનરમાં અર્જન્ટિના ખાતે વાઇસ કોન્સલ તરીકે નીમાયા, અહિં તેમણે આરમો, તુર્કો અને ગ્રીક લોકોની ભાષાઓ અને રીતભાતનું જ્ઞાન ગેળગ્યું. ૧૮૮૨ માં તેઓ અલેક્ઝાન્દ્રીયા ગયા. તેઓ ત્યાં ગયા તે વેળા તે શહેર ઉપર તોપોનો મારો ચલાવવાની તૈયારીઓ ચાલતી હતી. તેઓએ એ મારા દરમ્યાન એક વકાલુમાં આશ્રય લીધો હતો.

ઇજિપ્ત અને મીસરમાં બજાયેલી સેવાઓ.

૧૮૮૨-૮૪ માં તેમણે ઇજિપ્તન ધોડેસ્વાર લશ્કરની સરદારી કરી હતી. ૧૮૮૪ ના વર્ષમાં તેઓએ નાઇલની ચડાઈમાં ભાગ લીધો હતો અને જનરલ ગોર્ડનના બચાવ માટે પાયલન લશ્કરની એક હુકડીની યોજના તેમણે ઘડી દાદી હતી. પણ તે એ યોજના નકામી ગણાઈ હતી. ૧૮૮૪ ના ફેબ્રુઆરીમાં તેઓ ખાર્ટુમ જઈ પહોંચ્યા હતા. એપ્રિલમાં ખાર્ટુમ ઉપર ઘેરા લાગવામાં આવ્યો અને કર્નલ રુડઅર્ટ તથા મી. પામર સાથે ગોર્ડન એ શહેરમાં ઘેરાઈ ગયો ત્યારે લોર્ડ પુલ્સ્લીના હાથ નીચે ખાર્ટુમને છોડાવવા માટેના કામમાં લોર્ડ કિચનેરે બહાદુરી બરેલો ભાગ ભજવ્યો હતો. તેઓ આરબના વેશમાં ડાનગાલા અને તેની પેઢી બાજુના ભાગોમાં નીકળી પડ્યા હતા અને ત્યાંના તાલુકાવાળાઓને પેશવરનો ખોટો દાવો કરનાર મહદી સાથે નહિં જોડાવને સમજાવ્યા હતા. અલ-ટોબર માસમાં પુલ્સ્લી વાડીલાલ્લા ખાતે જઈ પહોંચ્યો અને લોર્ડ કિચનેર જનરલ રુડઅર્ટ સાથે ડેબુટી એસીરન્ટ એન્જીન્ટ તરીકે જોડાયા. જોકે જનરલ રુડઅર્ટ અમુકકની લગાઈમાં જીવ્યો પણ તે ચઢાઈ નિષ્ફળ નીવડી. ગોર્ડન માર્યો ગયો અને એ વખતે લોર્ડ કિચનેરની ઉંમર ૩૪ વર્ષની હતી. બ્યારથી લોર્ડ કિચનેરે ઇજિપ્તન લશ્કરી ધોડેસ્વારમાં મેજર નીમાયા ત્યાર પછી ૧૮૮૮ સુધી તેઓ ઇજિપ્તમાંજ રહ્યા હતા. ૧૮૮૨ ની સાલમાં જનરલ સર ક્રાન્સીસ ગ્રીન્ડેલની ઇજિપ્તન લશ્કરના જનરલ તરીકેની જગ્યા આવી પડી. આ વખતે લેફ. જનરલનો ઓધો લોર્ડ કિચનેર ભોગવતા હતા. તેમને લોર્ડ ક્રામરે સરદાર તરીકેનો ઓર્દો આપ્યો. આ ઓર્દો તેમને અપાયલો સફળ નિવડ્યો, કેમકે એ દરમ્યાન તેમણે મુદાન મેળવ્યું હતું. ૧૮૮૬ માં દરવીશો સામે તેમની સરદારી નીચે ચઢાઈ લઈ જવાઈ હતી અને તેમાં તેમણે બતાવેલા પરાક્રમના બદલામાં તેમને મેજર જનરલ બનાવ્યા હતા. ૧૮૮૮ ની સાલમાં અનબર ખાતે તેમણે શત્રુઓનાં ૨૦,૦૦૦ ના લશ્કરને હાર આપી હતી. એ લશ્કર અમીર મહમદ અને ઉસ્માન દીંગાની સરદારી હેઠળ હતું.

ખાર્ટુમની છત.

એ લગાઈમાં છેવટની મોટી ફતેહ તેઓએ ખાર્ટુમ કબજે કરીને મેળવી હતી. એવી મોટી લગાઈ કરતાં તેને ૧૨ વર્ષ લાગ્યાં હતાં અને એ છતથી ઇજિપ્તની સરહદમાં શાંતિ ફેલાઈ હતી તથા બ્રિટિશ રાજને ઘણો લાભ થયો હતો. ૧૮૮૮ માં ખાર્ટુમની ચડાઈમાં બહાદુરી મેળવવા માટે પાર્લામેન્ટ તરફથી તેમનો આભાર માનવામાં આવ્યો હતો અને એજ વર્ષમાં તેમને 'લોર્ડ' બનાવવામાં આવ્યા હતા. તેમને ૩૦,૦૦૦ પૌંડની રકમ ઇનામ દાખલ અપાઈ હતી તેમજ "ગ્રાંડ કમાન્ડર ઓફ ધી બાય"નો માનવંત ઇત્યાદિ તથા ખેડીવનો ચાંદ અપાયો હતો. મેચર્સ નેશનીલ અને કેપની તરફથી 'કિચનેર ઓફ

ખાદુમ' કરીને એક પુસ્તક પ્રકટ કરવામાં આવેલું છે, તેમાં આ લગાઇ સંબંધી અને આ યોદ્ધાની વીરતા મંબંધી સારું વર્ણન છે,

દક્ષિણ આફ્રિકાની સેવાઓ.

ઉપરની છત પછી તેઓ ઇંગ્લેન્ડમાં હતા તે દરમિયાન બોઅર લગાઇ જાગી, અને કેટલાંક મોટાં મથકોએ બ્રિટિશ લશ્કરને દાર મળવાથી ઇંગ્લેન્ડમાં ઘણી ચર્ચા જાગી. આથી ૧૮૯૯ ની સાલમાં ડીસેમ્બરની તા. ૧૮ મીએ લોર્ડ રોબર્ટ્સને દક્ષિણ આફ્રિકામાં મોકલવામાં આવ્યા અને લોર્ડ ક્રિચનેરને તેમના સ્થાનના વડા તરીકે નીમવામાં આવ્યા. આ લગાઇનો વિસ્તાર વિશાળ હોવાથી તેમજ દક્ષિણ આફ્રિકામાં લશ્કરી બંધારણ બરોબર રીતનું ન હોવાથી એ લગાઇમાં લોર્ડ ક્રિચનેરને ઘણું સુરક્ષક કામ બજાવવાનું હતું. અને જનરલ ફ્રેંચ લોર્ડ રોબર્ટ્સ વગેરેની મદદથી તેમણે તે પાર પાડ્યું હતું. લોર્ડ રોબર્ટ્સે ૧૯૦૦ ની સાલમાં આફ્રિકા છોડ્યા પછી લોર્ડ ક્રિચનેરને સેનાપતિ નીમવામાં આવ્યા. એ જોખમદાર ઓહો તેમણે એથી કુશળતાથી અને વિજયભરેલી રીતે બજાવ્યો હતો કે આજ તેનાં વખાણ ચાલુ છે. ૧૯૦૨ માં બોઅર સાથે સંધિ મધ અને એ પછી ના. રાહેનરાહ એડવર્ડે તેમને વાઇસરોયના ખિતાબ આપ્યો હતો અને પાર્લામેન્ટે રૂ. ૭,૫૦,૦૦૦ નું ઇનામ આપ્યું હતું.

લોર્ડ ક્રિચનેરની હિંદની સેવાઓ.

૧૯૦૨ ના નવેમ્બરમાં જનરલ ચર પામરની હિંદી સેનાપતિની ખાલી પડેલી જગ્યાએ લોર્ડ ક્રિચનેરની નિમણૂક થઈ હતી અને એ ઓહો ઉપર તેઓ ૧૯૦૬ ની સાલના સપ્ટેમ્બર માસ સુધી રહ્યા હતા. એ દરમિયાન તેમણે હિંદમાં બ્રિટિશ અને હિંદી લશ્કરનાં બંધારણો નવેસરથી રચ્યાં હતાં અને એ મોટા લશ્કરી સુધારાની યોજના હિંદી અને બ્રિટિશ સરકારને સંતોષ આપનારી થઈ પડી હતી. આ યોજનાથી હિંદી સરહદ ઉપર લગાઇ જાગતાં ત્યાં મોટું લશ્કર જલદીથી રવાના થઈ શકે છે તેમજ વિદેશમાં લગાઇ જાગતાં મોટી હિંદી ફાજ હિંદથી ઘણી જલદીથી રવાને કરી શકાય છે. આ અગત્યના લશ્કરી સુધારા આ મહાન યોદ્ધાએ ફક્ત ૭ વર્ષના હેંકે અરસામાં કર્યાં હતા.

લોર્ડ કર્ઝન સાથે તકરાર.

હિંદમાં તેઓએ લશ્કરી સુધારાઓ લખાવ કર્યાંથી, ખર્ચને લગતી તથા બીજી બાબતોમાં હિંદી વાઇસરોય તથા હિંદી સેનાપતિની સત્તા સંબંધી મોટો પ્રશ્ન ઉભો થયો હતો. લોર્ડ કર્ઝન અને લોર્ડ ક્રિચનેર બંને વચ્ચે આ બાબતમાં સખ્ત ચક્રમક ઝરી અને આખરે તેમાં આ યોદ્ધાના પક્ષનો વિજય થયો. જોથી લોર્ડ કર્ઝનને રાજીનામું આપવું પડ્યું. લોર્ડ કર્ઝન અને લોર્ડ ક્રિચનેર વચ્ચે આસતી ચક્રમક વખતે હિંદી પ્રજા લોર્ડ કર્ઝનથી નાખુશ થયેલી હતી. લોર્ડ કર્ઝનની સ્વચ્છંદી પ્રકૃતિને લોર્ડ ક્રિચનેરના લબ્ધ દંડ પ્રાપ્તોને પરિણામે ધક્કા પહોંચાથી પ્રજાને કંઈક આનંદ થયો હતો.

ઓસ્ટ્રેલીઆના લશ્કરી સુધારા.

હિંદના સેનાપતિ તરીકેના ઓહો ઉપરથી નિવૃત્ત થવા પછી ઓસ્ટ્રેલીઆના લશ્કરી બંધારણને તેમણે નવેસરથી રચી આપ્યું હતું. ૧૯૦૬ માં તેમને 'ફિલ્ડ-માર્શલ'ની પદવી મળી હતી. એ પછી તેમણે ઇંગ્લેન્ડમાં 'જુમ પાર્ક,' ખરીદી હતો. એ વખતે તેમને ડ્યુક

ઓફ કોનોટની જગ્યાએ મેડીટરીઅનના સેનાપતિ અને હાઇ કમિશનરનો ઓફીસ આપવામાં આવનાર હતો પણ તેમણે ના પાડી હતી. ૧૯૧૦ માં તેઓ 'સ્ટેનયાદી સંરક્ષણની કમિટી'માં જોડાયા હતા.

ઇજ્જતના હાઇ કમિશનર.

૧૯૧૧ ના સપ્ટેમ્બરમાં તેમને ઇજ્જતના બ્રિટિશ હાઇ કમિશનર અને એજન્ટ તરીકે નીમવામાં આવ્યા હતા. એ વખતે તુર્કી અને ઈટાલીઅનો વચ્ચે લડાઈ જંગી હતી અને લોર્ડ કિચનેરનું કામ મુશ્કેલ દેખાતું હતું પણ પોતાની બાહોશીથી તેમણે ઇજ્જતમાં શાંતિ જળવતી હતી. ફ્રેંચ લોકો સાથે સાંઠા સંબંધ રાખી તેમને ઇજ્જતમાંના અમલ-સરમળનાઓ હતા ઇજ્જતમાં દરેક ખાતામાં ખેડીવ સાથે મળીને તેમણે ઘટતા મુધારા વધારા કરાવ્યા હતા. નહેરોનાં કામોથી ઇજ્જતની આબાદી વધારી હતી અને ઇજ્જતના ખેડૂતોને ધારા બાંધનારી સભા મારફત સારા અને લાભકારક દર અપાવ્યા હતા. ઇજ્જતમાં તેમણે કેળવણી વિષયક જાળવોમાં પણ પ્રગતી દીક પ્રગતિ કરી હતી. એક બાહોશ રાજદારી તરીકે ઇજ્જતમાં તેઓ સારી રીતે કાવ્યા હતાં.

લડાઇ ખાતાના પ્રધાન તરિકે મદદાન સેવાઓ.

હાલનો વિમલ જગતમાં તેમના આગળના અનેક અનુભવોને પરિણામે તેમને બ્રિટિશ લડાઈ ખાતાના પ્રધાન તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યા હતા અને તે પછી આજ મુખી બ્રિટિશ લશ્કરની અનેક પ્રકારની વ્યવસ્થાઓ અને બીજા બાજતો જોતાં એ ઓછા ઉપર રહીને તેમણે બ્રિટિશની મદદાન સેવાઓ ગળતી છે, એ સાબિત થયું છે, હાલના વિમલમાં ૪૦ થી ૫૦ લાખનું નવું સૈન્ય ઉભું કરવામાં તેમણે ભારે પ્રયત્નો કર્યા છે અને બ્રિટિશ સૈન્યની અને બ્રિટિશ સાધનોની સેવાઓ બીજાં મિત્ર રાજ્યોને અપાવી છે, આથી એક બતાવુર સિપાહી જોવા માટે બ્રિટનને સંતાપ થાય એ કેવળ સ્વાભાવિક છે.

તેમનું સાંચારિક જીવન.

લોર્ડ કિચનેર ૬૩ વર્ષની વયે મળું પામ્યા છે તેઓની સાંચારિક જીંદગી કુવારા-પરજામાંજ ગઇ છે. તેમનો ચંદેરા વાન્ય, ૬૬ ઉંમરું અને એક મુસા સિપાહીને ખાનગું તથા બોલવા આલવાની છટા પ્રભાવ પાડે એવી હતી, લોર્ડ કિચનેર સ્વંચ્છો તરફ બેપરના જતાવતા એમ એક વખત સ્વર્ગચ્છ રહેવાણીના દરબારમાં ગયાં થઇ હતી. તે વખતે તે રહેવાણીએ કહ્યું હતું કે—“એ સાંચારીને દુઃખજન થાઉં છું; કેમકે મારી આંખેની વાત-ચિત્તમાં તો તેઓ હમેશાં મળી રહ્યાથી વર્તે છે.” તેમનો ખિતાબ તેમના મોટા બાઇ કર્નલ હેન્ડી એલીઅટ રોબીન્સનર કિચનેર બોજાયો.

સુન્દરાની.

જાળદના મોવાસાના ઉપાયો.

આ મોવાસાને જાણ કરીને થાય છે. મળી જગ્યાએ 'મોવાસા'ને નામેજ-ઓજગ્યા છે. ઉપાયમાં (૧) જગ્યાને આવજના મળતી પત્તી ખસાવવી. જે 'મોવાસા' આજ મુકામ-એમ નવી રેલ્વે લે લેને વડીને ઝીંકી કરીને પણ લેવાવર્તે આજ-વતી. (૨) તુવેરનું ધારનું ઉઘાળીને જગ્યા વતી પાવાયી પણ કાપેલા થાય છે. (૩) સરવ જગ્યાના લોકો જગ્યાને તાલના મળેને રૂઝ તારી પણ એ રેલ્વે ઉપર પુકડળ પાવ છે. ધારજ એવી રીતે પકડી થાય છે.

દીનુલાહ બે. પાટા.

મહાભારતમાં આયુર્વેદનો અર્થ અથવા મહાત્મ્ય.

(લેખક શ્રીયુત ઉદયચંદ્ર લાલચંદ.)

(અનુબંધાન ગર્ભાધી.)

ઔષધિઓના વિષમમાં પણ કહેવામાં આવ્યું છે કે-જંગમ પ્રાણીઓના શરીરમાં રોગની ઉત્પત્તિ થઈ જાય છે ત્યાર તેઓ પોતાનું કાર્ય કરવામાં નાવાયક થઈ જાય છે. તેની જ રીતે વૃક્ષ અને વનસ્પતિ વિગેરેમાં પણ અમુક અમુક મંચેઓને લીધે રોગની ઉત્પત્તિ થઈ જાય છે. મતલબ કે, રોગી થયેથી વનસ્પતિઓ ચિકિત્સાના ગભીર કાર્યમાં ઉપયોગી થઈ શકે નહીં એટલું નહીં પણ તેની ઔષધિઓ વડે-લાભને માટે થતી-ચિકિત્સા ગે-વાલ દરે છે. એવી રીતે વૃક્ષ અને વનસ્પતિની ઔષધિઓ પણ સાર્વાત્રિક વિષયોને મદદ કરી શકે છે. એ વિષયના મંદર્ભમાં મહાત્મા ન જાણી જ રાખવાથી વિવેચન દરે છે.

મનુષ્ય પ્રાણીઓના શરીર-માં કયાં કયા તત્ત્વો છે અને તેઓ શુ શુ લાભ કરે છે ? એ વિષયના વિચારને આયુર્વેદમાં મુખ્ય ધ્યાન આપવામાં આવેલ છે અને તેનું વિવેચન શરીર-ધ્યાન તરીકે કરેલ છે.

સચેતન—સજીવ શરીરમાં પૃથ્વી, જળ, તેજ, વાયુ અને આકાશ એ પાંચ તત્ત્વો રહેલા છે તેઓમાં ત્વચા-ચામડી, માંસ, અગ્નિ, મન્ન અને રનાયુ એ પાંચ પદાર્થો પૃથ્વી તત્ત્વના છે. તેજ એટલે પ્રમા કોષ, મનુ, ઉશુના અને આહારને પચાવનાર જઠરાગ્નિ એ પાંચ પદાર્થો તેજસતત્ત્વના છે, શ્રોત્ર (કાન), નાસિકા, મુખ, હૃદય અને ક્રોમાનો ભાગ એ પાંચ પદાર્થો આકાશ તત્ત્વના છે. કફ-પિત્ત-પરમેવો-વચા અને રુધિર એ પાંચ પદાર્થો જળ તત્ત્વના છે. શ્વાસની પ્રવૃત્તિ કરાવનાર પ્રાણ મહાદિકે નીચે લખે જનાર અપાન, કાર્યશક્તિ દેનાર વ્યાન, હૃદય અથવા નાભિમાં રહી જીવનને ટકાવી રાખનાર સમાન અને ઉચી ગતિ આપી વચનાદિ વ્યાપાર કરાવનાર ઉદાન એ પાંચ તત્ત્વો-વાયુતત્ત્વના છે.

પ્રાણીઓ જુદા જુદા મંચોને જાણી શકે, તે દેહમાં રહેલા પૃથ્વીતત્ત્વનો પ્રભાવ છે. અનેક જાતના રંગોને જાણી શકે તે જળતત્ત્વનો પ્રભાવ છે. વિવિધ પ્રાર્થના કરીને એટલે નીચ, પીતાદિક વર્ણોને તેમજ ભિન્ન ભિન્ન આકૃતિઓને જાણી શકે છે, એ તેજસ્ તત્ત્વનો પ્રભાવ છે. ઉના, ઠંડા, કેમળ કઠોર એ પદાર્થો શરીર સાથે અથડાવાથી જે લાભ થાય છે—પ્રતીતિ માય છે, તે વાયુ તત્ત્વનો પ્રભાવ છે જેનો અર્થ ન સમજી શકાય એવો ધ્વન્યાત્મક શબ્દ અને જેનો અર્થ સમજી શકાય એવો સ્પષ્ટ શબ્દ જાણવામાં આવે એ આકાશ તત્ત્વનો પ્રભાવ છે ઈદ-અનિદ-મધુર-નિર્દાની (ધણે દૂર સુધી પહોંચનાર—સદન ગિરજ-રૂક્ષ અને વિશદ એવી રીતે-નવપ્રમર-પૃથ્વી સંમધી ગર્વ છે.

મધુર-ઘવણો-તીઓ-ગાગે, તુરો અને કડવો એ મુજબ જગત્ત્વ સંમધી છે પ્રકારનો રસ છે. હલ્કુ-ઘાણુ-મલુ-ચોરસ-ગાળ-ધોણુ-કાણુ-રાતુ-ગીણુ-અરણુ-કેનિ-ચીકણુ-સુદર, તાંતણા ચાલે તેનું અને દારણુ એ પ્રકારે તેજસ્ તત્ત્વના સોળ પ્રકારના રંગો છે. ઉનો-ટાકો-મુળામરી-દુખમરી-રિનંધ વિદ્ય-કામળ-કેનિ-સુદર-દમકા અને ભારે એ પ્રમાણે વાયુતત્ત્વ સંમધી અગ્નાર પ્રકારનો સ્પર્શ છે પડળ-કપમ-ગાધાર-મધ્યમ-ધવલ પચમ અને નિવાદ એ પ્રમાણે આકાશ તત્ત્વસંધી સોત પ્રકારનો સ્પર્શ

છે, દેશ વગેરે વાજીઓમાં તથા સાવકા પદાર્થોમાં પણ શબ્દ અનેક પ્રકારે રહેલો છે. આ પાંચે તત્ત્વો નાં સુધી-દેવ-કાન અને પ્રકૃતિને સાત્ત્વ અર્થાત્ અનુકૂળ હોવાથી અદાર-વિહારના સેવનથી અગ્નિદાહત એટલે અગ્નિવિત્તિમાં રહે છે, ત્યાં સુધી શરીર અખંડિત આરોગ્યતાનો અનુભવ કરી શકે છે. ત્યારે પ્રકૃતિને પ્રતિકુળ થાય તેવા આદાર-વિહારથી શરીર ખાધિત થાય છે ત્યારે તે (શરીર) માં મોટા રોગો ઉત્પન્ન કરી દે છે અને દુઃખદાયકતામાં લાવી શકે છે. તેજસ્વ તત્ત્વ મસ્તકમાં રહી શરીરનું પોષણ કરે છે. પ્રાણવાયુ મસ્તકમાં અને શારીરાગ્નિમાં રહી શરીરને હ્રસ્વ-યત્નનની ક્રિયામાં પ્રવર્તીવે છે. (અપૂર્ણ.)

સ્વદેશી રંગો.

લાલ રંગ.

મચ્છક (Rubia Cordifolia)-કાપડ ઉપર સારી રીતે ભળીતા પુર્ણ લાલ રંગને માટે ભળીતા 'એન્ડ્રીઝીરીન'ને બદલે ઘણીજ સારી રીતે વપરાય છે. મચ્છકના કેટલાક નમુનાઓમાં પીળા રંગવાળી ચીજ લગેલી હતી, પરંતુ જો ભૂરાશ મારતો રાતો રંગ જોઈતો હોય તો આ રોગ કાઢી નાંખવો પડે છે. મચ્છક સારા જગ્યામાં મળે એમ છે.

પતંગ-(Sappan)-નું લાકડું-સપળી ભતના રેસા ઉપર આ ચીજ લાલ રંગની ઉત્તમ હાથ આગે છે. આ લાકડું મોટા જગ્યામાં મળે છે. ફટકડીની મદદથી અગત્યના રાતા રંગની ઘણી ઘણી હાથાઓ નીપજે છે.

અંગોતો (Morinda Citrifolia)-રાના રંગ માટે ધણીજ ભળીતો છે. ફટકડીની મદદથી લાલચોળ રંગ નીપજે છે.

કુમ્ભુઓ-કાપડ ઉપર ધણી સારા રંગ નીપજાવે છે; પણ તે ટકાઉ નથી.

રેડાંજલિ-(red sanders)-આ ભતનું લાકડું દક્ષિણ દિશામાં મળે છે; રાતા રંગ માટે ધણીજ ઉચી કીસમનું ગણાય છે. ફટકડી સાથે વપરાય.

પીંપળો અને આમુદ્રો, જેનું નામ પીપળાના મૂળ અને આમુદ્રા અને જેનું નામ હાથ પણ લાલ રંગ માટે કામ આવે છે, પરંતુ એ ઝાઝી અગત્યની ચીજો છે, કારણ એથી ભૂખરા રંગ ઉધડે છે.

લાખ-હિન્ અને રેશમ ઉપર લોહી જેવા લાલ રંગ માટે ઘણીજ ઉપયોગી ગણાય છે. શીરગાદીમાં મોટા જગ્યાઓમાં મળે છે.

પીળો રંગ.

કાઠમની હાલ-નસપત્ર અરકુસો કથવ (Kathal), જંગલી નીસ, સરખંગો, આ સર્વ ચીજોમાં પીળા રંગનાં તત્ત્વો હોય છે અને તે સપળા રેસાઓ ઉપર સતેવકારક પીળા રંગની હાથા આપે છે. કાપડ માટે ફટકડી કે કથવ વપરાય. સામાન્ય રીતે રંગના રંગાટમાં લગાર સરેશ નાંખવાથી 'ટેનીન' તત્ત્વ રેડું બેસે છે અને બીજી અશુદ્ધિઓ જતી રહે છે એટલે વધારે ચોખ્ખી હાથા મળે છે.

સુસરતી-પીળા રંગ માટે આ એક કીમતી ચીજ છે. દારૂ દળદરમાંથી આ ચીજ કઠાય છે. રોહી કે કમીલ (Kamila) બૂઝા રેશમ માટે આ કીમતી પીળા રંગ છે.

હાદરસીંગરનાં કુલ-સપળા રેસાઓ ઉપર કીમતી રંગ માટે વપરાય; પણ આ રંગ ઉડી જાય છે, ફટકડી, દસદર કે આમલી સાથે ઉમદા પરિણામ આપે છે.

તેમુ-ધાક, પાળરો ઘુન-આપણ પીળા રંગ માટે ઝાઝી અગત્યની ચીજો છે. મીઠા કામ માટે તે ઉપયોગી છે.

આસમાની રંગ.

ગળી-આ એકજ ચીજ આ રંગ માટે મળી આવે છે; તેની ઉપયોગિતા સારી રીતે જાણીતી છે.

ભૂરો કે ખાળી રંગ.

ખેર, ખાવળીચો, અખરોટ-ખેર કાપડ માટે, અને અખરોટ ઉન માટે ખાસ કીમતી છે. જાને રંગ સધળી જાતની હાયાઓ આપે છે. તે ઉત્તમ રીતે ચીકટાઈ રહે છે, આ જાને ચીન્ને પુષ્કળ મળે છે.

મિશ્રિત રંગ.

ઉપરના રંગોની મીલાવટો, ફટકડી આદિ જુદી જુદી જાતના પદાર્થોની મદદથી કોઈ રંગની ધારેલી છાયા આપી શકે છે. રાતા રંગ કલ્પની મદદથી હોતાં લોહીવાળો રંગ આપે છે, ફટકડી સાથે કીરમજ, લોહા સાથે ભૂરા અને 'કામ' સાથે ચોકલેટ રંગ આપે છે. પીળા અને રાતા રંગની મીલાવટથી નારંગી રંગ મળે છે, અને આસમાની તથા પીળાની મીલાવટથી લીલો રંગ આપે છે. કાળો, પાનખડીનો રંગ, વગેરે 'ટીનીન' અને ફેરસ સફેદની મદદથી આપે છે. આમા ગળી બેળવર્તા ઘેરો કાળો રંગ તૈયાર થાય છે.

રાતો-૧. મંદક. ૨ પતંગ ૩. લાખ. પીળો-૪. તેલ કુલ. ૫. દાઝમની છાલ. ભૂરો-૬ કચ ૭ ડનકોર.

સમુદ્રકળનો ઉપયોગ.

(લેખક-ત્રિભુવન સવજ મોદી. મુ-વેરાવળ.)

સમુદ્રકળને નવ દિવસ નગોડ (સંભાળુ) ના પાંદડાંના રસમાં પસાળી રાખી, સાત દિવસ હાથે સુકવી નીચે દર્શવિજા ઉપાયોની સાથે સાત દિવસ વાપરવાથી ફાયદા જણાય છે.

૧. ખજુર તો. ૧, જેહીમધ તો. ૧૦, જયકળ તો. ૧૦, સમુદ્રકળ વાસ ૧ સાત દિવસ ખાવાથી ધાતુક્ષીણતા મટી પુર્યાતન પ્રાપ્ત થાય છે.

૨. કોળું તો. ૪ સમુદ્રકળ વાસ ૨ ખાવાથી સાત દિવસમાં ગમે તેવડી મોટી જરો-જાને સારી કરે છે.

૩. દૂધ શેર ૧, સમુદ્રકળ વાસ ૧ એ પ્રમાણે સાત દિવસના ઉપયોગથી સંધીવા તથા જલોદર મટે છે.

૪. સાકર તો. ૨, સમુદ્રકળ વાસ ૧, ખાવાથી ગરબીનો તાવ જાય છે.

૫. દહીં તોવા ૪, સમુદ્રકળ વાસ ૨, ખાવાથી કષ્ટાતી ત્વનિ તરત છુટાછેડ (પ્રસવ) થાય છે.

૬. દહીં તોવા ૫ સાથે સમુદ્રકળ વાસ ૧ એમ સાત દિવસ ખાવાથી મરદાઈમાં જેલદ વૃદ્ધિ કરે છે. (શુક-ધાતુ) વધારે છે અને શરીર પુષ્ટ થાય છે.

૭. તુવરી પત તોલા ૨, લવંગ તોલા ૧, સમુદ્રકળ વાસ ૫, પાચ દિવસ ખાવાથી વાઘ (ફેફસ) ની ગરબી મટે છે.

૮. સમુદ્રકળ તમાકુ તરીકે ઝીણું ખાંડી સુંઘવામાં આવે તો માયાનો કરો (દુખાંત) ધૂળી છી કે આવવાથી મટે છે.

આરોગ્ય વિષે સામાન્ય જ્ઞાન લાગ ૧ લો તથા ૨ જો—લેખક, લો. માન્ય શ્રી-યુત મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી સત્યાગ્રહોત્તમ અમદાવાદ. પ્રકાશક સન્તુસાહિત્ય કાર્યાલય તરફથી શ્રીયુત લિલુ—અખંડાનંદ, કાલ્યાદેવી, મુંબાઈ અને અમદાવાદ. વિવિધ ગ્રંથમાળાનું ૭૩૧ વર્ષનું ૬૪ મું પુસ્તક છે મૂલ્ય ૦-૪-૦ કદ સોળપેજ, ૧૩૮ પાન. આ પુસ્તક શરીરને નિરામય રાખવાની ઇચ્છા રાખનાર દરેક માણસને ઉપયોગી થઈ પડ્યા સિવાય રહેવાનું નહિ. તેમાં ૧ લા ભાગમાં કુદરતી રીતે—હવા, પાણી, ખોરાક, કસરત, પોષાક વિગેરેનો શરીરને નિરામય રાખી શકે તેવો ઉપયોગ, અને બીજા ભાગમાં—કેટલાક ઉપ-ચારો તેમાં, હતા, પાણી તથા માટીના ઉપચારો, તાવ, કબજિયત, ચેપી રોગો, સુવાવડ, બચ્ચાંની માવજત વિગેરે વિષયો છે. વિષયો ઉપયોગી, સરળ અને ઉપયોગ કરી શકાય તેવા છે. પુસ્તક ધણું જ ઉપયોગી છે.

લઘુલેખ સંગ્રહ—ભાગ ૨ જો. અનુવાદક—રા. કલ્યાણજી વિદ્યજીભાઈ મહેતા. અને રત્નચિંદ દીપચિંદ પરમાર, પ્રકાશક સન્તુ સાહિત્ય કાર્યાલય મુંબાઈ અને અમદાવાદ. આ પુસ્તકમાં જર્મનનગસુસની આત્મકથા, દિલ્હી દ્વીપમાં ૨૧ વર્ષ, તથા કેટલાંક મહાન યુધ્ધ આ-નંદ્ય લેખોનો સંગ્રહ છે. મૂલ્ય ૦-૮-૦ પાન સોળપેજ કદનાં ૩૨૭. વિવિધ ગ્રંથમાળાનાં ૬૨ વર્ષ ૧૫૦૦ પૃષ્ઠની ભૂંડો ૩. ૨—માં મળે છે. પુસ્તક વાંચવામાં રસીક અને જાણવા યોગ્ય વાતોનો તેમાં સમાવેશ યથ જાય છે.

શ્રી યોગ વાસિષ્ઠ—મહારામાયજી ભાગ ૨ જો. નિર્વાણ પ્રકરણનું શુદ્ધરાત્રી ભાષાંતર. મૂળ. ભાષાંતર કરાવનાર વેદ ધર્મ સત્તા—મુખાર્જી. બીજી આદૃતિ અસિદ્ધ કરનાર, સસ્તું સાહિત્ય વર્ષિક કાર્યાલય તરફથી મંત્રી લિલુ અખંડાનંદ, કાલ્યાદેવી મુંબાઈ. કદ રોમન આદ પેજ મોટા ૧૦૬૭ પાન, પાકું બાઈન્ડીંગ કોમ્પટ માત્ર રૂ. ૩. આ ગ્રંથના ૧ લા અને બીજા બંને ભાગની પ્રથમ આદૃતિનું મૂલ્ય રૂ. ૧૯ હતું. છતાં સસ્તા સાહિત્ય કાર્યાલય તરફથી યોગનાને લીધે બંને ભાગનું મૂલ્ય રૂ. ૬ રાખેલું છે. વેદાન્ત સંપ્રદી ઉત્તમ અને કીમતી પુસ્તકો આ કાર્યાલય તરફથી આવી નજીવી કીમતે બહાર પડે છે, તેનો શુદ્ધ-રાત્રી પ્રમણે લાભ લેઈ પોતાના આત્માનું શ્રેય કરવા યત્ન કરવો જોઈએ, આવા ઉપયોગી ગ્રંથોનો દરેક માણસે સંગ્રહ કરવો જ જોઈએ એવો અમારો અભિપ્રાય છે. પુસ્તક છપા-વવા વિગેરેમાં યોગ્ય કાળજી લીધેવી જણાય છે.

સૌકેટીય—અને તેના છેલ્લો સંવાદ. અનુવાદક શ્રીયુત જીવનલાલ અમરશી મહેતા અમદાવાદ તથા રા. જેઠાલાલ હરિજીવ શાહ. પંડેહરા. મૂલ્ય ૦-૮-૦ ૫૫૫ જ્ઞાનવર્ષિક પુસ્તક માળાના આદ્યક પાસે ૦-૪-૦. આ જ્ઞાનવર્ષિક પુસ્તકમાળાનું ત્રીજું પુસ્તક છે. આ પુસ્તકનું મરાઠીમાંથી ભાષાંતર કરેલું છે આ પુસ્તકમાળાના આદ્યક યનારને આવા ઉપયોગી પુસ્તકો અર્થિ કિંમતે મળે છે.

સત્યભામા—પ્રાંચ આંકી સચિત્ર નાટક. જ્ઞાનવર્ષિક પુસ્તકમાળાનું ચોથું પુસ્તક મૂલ્ય રૂ. ૧, પાણ આ માળાના આદ્યકને ૦-૮-૦. આ પુસ્તકે મુજ વધુપરીક્ષા નામના મરાઠી પુસ્તકનું ભાષાંતર છે. આ નાટક ગમ્મત સાથે જ્ઞાન આપનાર છે. ભાષા સરળ અને રસિકર છે.

ચોખેરવાલી—એટલે આંખની કણી ભાષાન્તર કરતાં રા. ધનશંકર હીરાશંકર ત્રિપાઠી મુંબઈ, પ્રકાશક જીવનલાલ અમરશી મહેતા. મુદ્રા. રૂ. ૧ જ્ઞાન વર્ષિક પુસ્તકમાળાનું

આ પાંચમું પુસ્તક છે. તે ગંગકવિવર ડા. સર સ્વીન્ડનાથ ટાગોરજીનું ચોગેરવાળી નામના પુસ્તકનું ભાષાંતર છે. પુસ્તક બોધક વિષયોથી ભરપૂર અને રસિક છે જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળાના આદકને ૦-૮-૦ માં મળે છે.

પશુમાંથી દેવ—ભાષાંતર કરનાર રા. મોહનલાલ વિલ્લહાસ ગાંધી બી. એ. એચ. એચ. બી. પ્રકાશક રા. હવનલાલ અમરથી મહેતા, મેનેજર જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા, અમ. દાવાદ મુલ્ય ૦-૮-૦, પશુ આ ગ્રંથમાળાના આદકો પાસેથી ૦-૪-૦, મહાત્મા જેમ્સ એક્લન દ્વારા From Passion to Peace નામના પુસ્તકનું ભાષાંતર છે. ભાષ્યથી મોહનલાલની આવા ઉપયોગી કાર્યમાં ચમેલી પ્રવૃત્તિ જોઈ હર્ષ થાય છે. હવનને આદર્શ રૂપ બનાવવા માટે આ પુસ્તક મનન કરવા યોગ્ય છે.

વાઢરોગ.

(ગતોંક ૫૯ ૧૩૬ થી ચાલુ.)

આમણ નીકળવી—ખચ્ચાઓ જાડે ફરતાં ખચ્ચુ કણસે છે. (જોર કરે છે) જેથી આમણ બહાર નીકળે છે. ઉપાય—૧ પડવાસ પેપડીનો ભૂંડો કરી. આમણ ઉપર છાંટવો અને બે હાથના અંગુઠા વતી બેસાડી દેવી.

૨. શુદ્ધ કરેલ ગંધક, તો. ૧, કીમ ઓફ ટારટર તો. ૦૧, દાડમનું સરખત તો. ૨, મેજથી ચાટણુ કરવું તે સવાર સાંજ મળી ૩: એક ભાર ચટાડવું (કનકેક્સન સત્કાર) આ દવા હરસને માટે પણ બહુ ઉપયોગી છે.

ખચ્ચાની વધરાવણ—૧. કાનની સિરા વિષેની. વાંસામાં ખખા નીચે ડામ. દેવો તથા પેડુમાં ડામ દેવાથી ફાયદો થાય છે. (આ ડામ અનુભવી વિના કરાવવું નહિ.)

૨. રોસગુંદર, કાંકરીઓ, ઝેર, સુડીઆનાં મુળ, એરંડીમાંજ બધી જાણીસો સરખે વજન લેવી. કાંકરીઓ શેકવો. ખાંડી ભુકો કરી ૦૧ રા. ભાર વાડી પાવાથી ફાયદો થાય છે.

૩. ખચ્ચાનું મુતર (પોતાનું) થોડું પાવાથી પણ પેટપીડ તથા વધરાણ મટે છે. ખાળશાપ—જાડા ચપ ખચ્ચાનું સરીર ગળી જાય છે. ફક્ત દાડપીંજર રહે છે. ડાક નમી જાય છે. માથામાં ખાડો પડે છે.

ઉપાય ૧. ડાક ઉપર પાટો બાંધવો. (ટંકણ, ગોળ, મધ) ગળીઅથ ભુગડામાં નાંખી ગળે બાંધે છે. ૨. માથામાં ખાડો પડે છે. તેમાં રાજ તથા ઉમરડાનું દુધ મુકવાથી ખાડો પુરાઈ જાય છે. ૩. તાળવામાં ગોળ આંગળી વતી દાખવાથી તાળવું તીચે ઉતરે હોય તે ઉપડે છે.

કખ્ખા—પડખામાં, વાંસામાં, કેફિ, પાણી ભરેલી શીળીના દાણા જેવી ચળકતી પાસે પાસે ઘણી ફેફાલી થાય છે. અને તે ફટવાથી જ્યાં તે પાણી અડે છે ત્યાં બીજી ઘણી થાય છે. ઉપાય—૧. ગળી પાણી સાથે લગાડે છે. ૨. સોનાગેર, કાંસાજી, કાકમની સાથે લગાડવાથી તરત ફાયદો થાય છે. તેમજ સાકર કરવામાં કાકમ પત્તાળી પાણી વાપરવું.

ગરલપચોડા—ગાસ તથા ગરદન ઉપર સોળે આવે છે. અને ચુંક ઉતરી ચકવું નથી. ઉપાય—૧. દુધમાં થોડું વાડી લગાડવું. તથા જરબ (જરાફ) નાં લીંડાં લગાડવાથી આરામ થાય છે.

ખાળાગોળી—વજ, ખુસાચાની અમ્મોદ, વાવડીંગ, હંદ્રજવ, રોસગુંદર, કાંકરીઓ, હીંગ, સુંવળ, ખસખસ, નવંત્રી, નવફળ, લીંગ દરેક જાણીજાતા વજન લેવું. વાવડીંગ, દંદ્રજવ, હીંગ, ગંચળ, કાંકરીઓ, અર્ધદંધ (અર્ધાં રોકવાં) ખાંડી કપાડાજી કરી ગાવના દુધમાં ગોળી વાળવી. મગ મગ જેવડી ગોળી સવાર સાંજ એક એક આપવી. પેટમાં હવસન થશે નહીં. ચુસાની તીંડા આવશે. આડાની કે કાકમજી વગરની ફરીયાદ રહેશે નહીં.

હૂન્નર દુવકા.

ખંડુખંડકશાહી—મોટી હરડે ૧ ભાગ, ૧ ભાગ બેડા, આંબળાં ૧ ભાગ, માયાં ૩ ભાગ, હીરાકસી ૪ ભાગ, પાણી ૧૦ ભાગ આ સર્વ ચીજોને ખાંડી બૂકા કરી એક કદા-ધમાં પાણી રેડી તેમાં નાંખી ત્રણ દિવસ સુધી પલાળી રાખવી, પછી અગ્નિ ઉપર ચઢાવીને ગરમ કરવી અને પછી ગાળી બાટલીમાં ભરી લેવી. ખંડુ સાહી થશે.

કાળીશાહી—માયાને વાટી પાણીમાં નાંખી ગરમ કરી પછી તેમાં હીરાકસી મે-ળવવી પછી થોડી ફટકડી નાંખવી, ત્યાર પછી થોડાં લવીંગ નાંખવાં પછી અધુરું પાણી ખળી ગયે ઉતારી ગાળી લેઈ શીથીમાં ભરી લેવી. કાળી શાહી બની જશે.

લાકડાપર ચઢાવવાનું વારનીસ—આપણે રેટીફાઇડ સ્પીરીટમાં નાંખી ચાર પાંચ દિવસ સુધી બંધ કરી રાખવું. પછી હવાની લાકડાની પેટી વિગેરે ઉપર ચ-ઢાવવું. રંગ કરવો હોય તો તેમાં જેવો રંગ કરવો હોય તેવો થોડો રંગ પ્રથમથીજ નાંખવો. જેથી રંગીન વારનીસ થશે.

નમક મુલેમાની—પંચતવણ પા પા શેર, કાળાં મરી, હર, સુંકે, અજમો, જ-વખાર, સમુદ્રીણ, પ્રુલાવેલો ટંકણખાર, અજમોદ, ચીત્રકમળ, મોટી ઇલાયચી, વાનમીંગ, લીંદી પીંપર સર્વે ચીજો છ છ ટાંક લેવી પછી સર્વેને ખુબ ઝીણું વાટી લુગડે ચાળી ખ-લમાં ઘુંટવું, પછી તેમાં અધોળ પ્રુલાવેલો નવસાર, હર, અને પ્રુલાવેલી હીંગ ચાર રતી તેમાં નાંખી ઘુંટી તૈયાર કરી લીંછુના રસમાં ઘુંટી ચણા જેવડી ગોળીઓ વાળવી જેવી ખાધું હજમ કરે છે. ભુખ લાગે છે. (આ નમક મુલેમાનીની હીંદી પૈલો મોટી મોટી બહેરખચરો આપી ત્રીસ કે બત્રીસ ગોળીઓનો રૂપિયો રૂપિયો લે છે.)

વૈદક નુસ્ખા.

તાકાત ગોળી—અજમોદ ૨ માસા, જવંત્રી ૩ માસા, જયફળ ૩ માસા, ખુરા-સાની અજમો ૩ માસા, સર્વેને બારીક વાટી કપડે ચાળી તેમાં ત્રણ વર્ષનો જુનો ગોળ ૧ તોલો નાંખી બારીક ઘુંટી ૨૮ ગોળીઓ બનાવવી. સાંજ સવાર એકેક ગોળી ખાધને ઉપર અર્ધોશેર તાજુ દુધ પીવું. તે પછી પાન ખાવું. ઘી, રેટલી, ખીચડી, અને દાળ સિવાય દવા ખાતા સુધી કંઈ ખાતુ નહિ. જેથી શરીરમાં તાકાત આવે છે.

ખરોળ—શીવલીંગીને બારીક ઘુંટી બકરીના ઘીની સાથે ગોળીને રાજ ત્રણ માસા ખાતી. ચાલીસ દિવસ ખાવાથી ખરોળ મટે છે.

પ્રસુતિકા—રોગ અને વાકુ-શુદ્ધ વજનાળ, હીંગ, મોટી ઇલાયચી, કેસર, જયફળ, કાળાંમરી, જવંત્રી, એક એક તોલો અને શુદ્ધ ઝેરકમોક્ષાં ૪ તોલા લઈ નાગરવેલના પાનમાં ઘુંટીને વાલ વાંસની ગોળી વાળવી, તેના સેવનથી પ્રસુતિકાના તમામ રોગ—સુ-વારોગ, વાકુથી થનારી શરીર પીડા વિગેરે મટે છે.

હરસ—મરી ૧ તોલો, પીંપર ૨ તોલા, કડાજાલ ૩ તોલા, હરડે ૪ તોલા, વજ ૫ તોલા, સુંકે ૬ તોલા અને ચિત્રકમળ ૭ તોલા તે સર્વેને ખાંડી કપડે ચાળી, ગરમ પાણી અથવા હાસની સાથે અર્ધો તોલો સવારે અને અર્ધો તોલો સાંજે ખાવું તેથી હરસ મટે છે.

(૨) વળી જટા લાવીને ઘેડીના કુધની ૨૧ બાવના આપીને ચુર્ચુ કરવું, તેને રાજ સવાર સાંજ ચાર રતીથી ૧ માસા સુધી માંખણ સાથે ખાવાથી હરસ મટે છે.

(૩) ગળ્લીપર, શીલાચત, લોહું, મનરીવ, અને પારો આ ચીજોને વાસી પાણી ધરીને રોગ દરસ ઉપર લગાવવાથી મટી જાય છે.

સ્તંભન દવા—૩ માસા અરકરો, ૨ તોલા તુકમરીપાં, પોણા બે તોલા ઘોળી કુંગરી, સર્વને ખાંડી ચાળી ત્રણ માસાની ગોળી બનાવી બે દલાક પહેલાં ખાવાયો પાતુ સ્પષ્ટિત થતી નથી. ખટાશ ન ખાવી. ગરમીના રોગ વાળાએ આ દવા ન ખાવી.

દાદરની ગોળી—આંમતસારો ગંધક, રાગ, ટંકણુ અને માયાં સર્વને સમાન લાખ લઈ ખાંડી કપડાન કરી બકરીના દુધમાં ઘુંટી ગોળી બનાવવી અને લીંબુના રસમાં ઘુંટી દાદર ઉપર ત્રણવાર લગાવવાથી દાદર મટે છે.

વાળ ન ગરવા—ત્રણ માસા ટંકણુ, અને છ માસા કપુર એક ઝેર પાણીમાં પકાવીને વાળ ધોવાથી માથામાં જોડા થતા નથી, અને વાળ ગરી જતા દોષ છે તે ને ગરતા નથી.

વીંછી—૧ શાકર એમોનીયા સુગંધવાથી વીંછી ઉતરી જાય છે. (૨) મદ, સુને અને ઘી ત્રણેને એકત્ર ઘુંટી ડાંખ ઉપર ચોપડવાથી વીંછી તુરત ઉતરી જાય છે.

રક્તપ્રદર—૧ તોલો લાખ, ૬ માસા આસોપાલવ-(અશોક)ની જાલ, ૬ માસા શીમળાનો ઘુંદર (મોચરસ) સર્વને અર્ધાંશર પાણીમાં ઉકાળવાં, જ્યારે નવટાંક પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી અને ગાળી દેવું, પછી તે ઉકાળામાં ગાયતું દુધ નવટાંક તથા ૩ તોલા સાકર નાંખી એકત્ર કરી પી જવું. આ પ્રમાણે દિવસમાં બે ત્રણ વાર પીવાથી રક્તપ્રદર જાદી મટી જાય છે.

વા-તેલ—૧ તોલો ધંતુરાનાં જી, ૧ તોલો ઝેરકચોલાં, ૬ માસા અરીજુ, અને ૧ તોલો માત્રકંકણી, આ સર્વને ખાંડી ચાળી, અર્ધાંશર ગાયના મૂત્રમાં નવટાંક તેલ નાંખી પકવવું. જ્યારે ગાયતું મુત્ર જળી જાય અને માત્ર તેલજ બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને ગાળી લેઈ પછી ઠંડુ રહે વા ઉપર લગાવવાથી વાની પીડા જાદી મટી જાય છે.

અજીર્ણ-મંદાગ્નિ—હાંચીનામાંથી કાઢેલો પારો ૧ તોલો, શુદ્ધ આમતસારો ગંધક ૧ તોલો, બંનેને એકત્ર ઘુંટી રુબરૂ કરી પછી તેમાં કાળાં મરી, પીંપર, સુંકે, હરડે અને લીંબુકુણુ દરેક અડધે તોલો તથા ગૌમુત્રમાં શુદ્ધ દરેલાં ઝેરકચોલાં ૭ તોલા લઈ સર્વને એકત્ર ખાંડી ચાળી લીંબુના રસમાં સારી રીતે ઘુંટી બંને રતીની ગોળીઓ બનાવી રોગ એક બે ગોળી ખાવાથી મંદાગ્નિ મટે છે, જ્યૂબ કંકડીને લાગે છે. વળી અગ્નિ, કૃમિ, અને સ્નાયુની કુર્બળતા વિગેરે મટે છે.

માધવપુરાથી સવસંગજી શુભાનસંગજી લખે છે કે,—

સર્પદંશનો ઉપાય—એક જાતનું ઘાસ કુતરી, કુકડી કે કુતરો એ નામનું થાય છે તે ચોમાસામાં ઉગે છે તેનો રસ સુગંધવાથી તથા અંજન કરવાથી તથા સર્પદંશ ઉપર ચોપડવાથી તે પાણી સાથે પાવાથી તુરત સર્પનું ઝેર બે ત્રણ દલાકમાં ઉતરી જાય છે.

આંદી, ટાંકી, ગરબુંમર આંદાં વીગેરેનો ઉપાય—અનુભવ સીદ્ધ—ચોમાસામાં જ્યારે વરસાદ પડે છે ત્યારે બીજાડીનો ટોપ અથવા કાગડાની છતરી એ નામનો રોપો ગંદાડામાં થાય છે એ પાકે ત્યારે તેમાંથી નવખુડાના રંગની લુકી નીકળે છે એ લુકી દરેક વાળાં જગ્યા ઉપર ઘુંકે મુકી ઉપર દાગવાથી બે ત્રણ દિવસમાં મટી જાય છે.

સંવત ૧૯૭૨ સને ૧૯૧૫-૧૬ ની સાલનું

શુદ્ધ ગુજરાતી પંચાંગ.

કાયદાનો શિક્ષક.

કે જેની તથામ કોપી ખપી જવા આવી છે. હવે બુદ્ધ કોપી શીલક છે, તેમાં દીવાની, ફોજદારી અને રેવન્યુ તમામ (મુલકી) કાયદાઓ આવી જાય છે. વળી જે કાયદામાં પ્રશ્ન અને અનુભવી વિદ્વાન અમલદારો અને સંબંધોના હયા અભિપ્રાયો ધરાવે છે. કાયદા જાણવાની દરેક માણસની ફરજ છે, કાયદાનું અજ્ઞાન એ દેશીતી આપે અંધારા જેવું છે. અને આ પુસ્તકથી દરેક માણસ તમામ કાયદાનું જ્ઞાન મેળવી શકે છે. જુદા જુદા કાયદા અને તે આ પુસ્તકમાં આવેલા તમામ બુદ્ધ ખરીદવા જાય તો રૂ. ૧૦૦ ઉપરાંત ખર્ચ થાય તેમ છે. અને વળી તેમાં ગુજરાતી ભાષામાં કેટલાક કાયદા તો મળવા પશુ નથી. જેથી કરીને આ પુસ્તક ધણી નહીં કિંમતમાં અમુલ્ય કામ બનવે છે.

સુબર્ષ ગવર્નમેન્ટના માઇ ઓરીએન્ટલ ટ્રાન્સલેટર અને હાલ ધુળીઆના કલેક્ટર સા. એ આનંદપદાદુર સૈયદ સમસુનીન સૈયદમીર્ઝા ઠાકરી સાહેબ લખે છે કે:— (અંગ્રેજીનું ભાષાંતર) તમારું પુસ્તક નામ કાયદાનો શિક્ષક ધણું જ ઉપયોગી છે. મને સાગે છે કે તે શોભિય ધર્મ પારો, તેની ગુજરાતી ભાષા પશુ સાદી અને સમજાય તેવી સરલ છે, અને તેમાં ધણા ઉપયોગી કાયદાઓનો સમાવેશ કરેલો છે.

તેમાં નીચે પ્રમાણે દૃષ્ય કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે.

ફોજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—ક્રીમીનલ પ્રોસીજર કોડ, ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ગાંડા માણસનો આશ્રય સ્થાન બાબતનો એક્ટ, ફટકાની શિક્ષા બાબતનો એક્ટ, બુગારનો એક્ટ, એક્સ્ટ્રાડિશન એક્ટ, મુંયાઇનો આબકારી એક્ટ, અરીજુ બાબતનો એક્ટ, મીઠા બાબતનો એક્ટ, કારીગર અને મજૂર બાબતનો એક્ટ, રેલવેનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, ટેલીગ્રાફ બાબતનો એક્ટ, પોસ્ટ ઓફીસનો એક્ટ, પોસ્ટની રૂલ, સેર્વિસ બેંકની રૂલ, ઝેરી જથ્થો બાબતનો એક્ટ, રાજકોષી સભા અટકાવવા બાબતનો એક્ટ, નાટકના ખેલ બાબતનો એક્ટ, નિધિનિલોપ એક્ટ, બેઝબ એક્ટ, ડબ્બા એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, ડીસ્ટ્રીક્ટ પ્રેલીસ એક્ટ. વિગેરે.

રેવન્યુ (મુલકી) તથા સરવર્ધના વિષયને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, લેન્ડ રેવન્યુ કોડ કા. ૨૧૩ ઉપર યોગી રૂલ, લેન્ડ રેવન્યુ કોડ કા. ૨૧૪ ઉપર યોગી રૂલ, રેકર્ડ ઓફ રાઇટ્સ એક્ટ અને તે ઉપર યોગી રૂલ, જમીન ઉપરનું દંકનું પત્રક તૈયાર કરીને રાખવા બાબતની સમજૂતી, તાલુકાના નમુના, ગામના નમુના, મામલતદારોની કોર્ટોનો એક્ટ, સર્કલ મેન્સફેક્ટરની રૂલ, માપજૂની સમજૂતી, ઓરીજનલ સરવેની રૂલો, વિગેરે.

દીવાની વિષયને લગતા કાયદાઓ—સીવીલ પ્રોસીજર કોડ (નવો) વારસાનું સરદીશીફ્ટ લેવાનો એક્ટ, સગીરીની જાત તથા મિલકતના વાલી નીમવા બાબતનો એક્ટ, કોર્ટ ઓફ વોર્ડ્સ એક્ટ, દક્ષિણ રીલીફ એક્ટિવર એક્ટ, હિંદુ પુનર્જન બાબતનો એક્ટ, ગાંડા માણસની માલ મિલકતની મેલાજ કરવા બાબતનો એક્ટ, પારસી લેડિના હમ તથા તલાક બાબતનો એક્ટ, વસિયતનામું કર્યો સિવાય મરનાર પારસીઓના વારસા બાબતનો એક્ટ, કોર્ટ શી એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો પુરવાનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો કોર્ટમાં સમ ખાવા બાબતનો એક્ટ, કારારનો એક્ટ, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, વહેંચણ કરવા બાબતનો એક્ટ, ટ્રાન્સફર પ્રોપર્ટી એક્ટ, યુરોપીયન વેઇનમી એક્ટ, સીવીલ કોર્ટોનો એક્ટ, પ્રોબેટ તથા વલીવટ ચલાવવાની સહી આપવા બાબતનો એક્ટ, નાંદરીનો એક્ટ, મુદત બાબતનો એક્ટ, વારસાનો એક્ટ, હિંદુ લો, વારસાને કરજમાથી છોડાવવા બાબતનો એક્ટ, મુસલમાની શરહ સરીલદારી વિષે, સરીલના હક બાબત, સ્ટેમ્પ એક્ટ વિગેરે.

જુઓ પાન ૩.

છપાવી પ્રસીદ કરનાર—જેઠાલાલ દેવશંકર દવે. અધિપતિ બાગોદાય—અમદાવાદ.

પરચુરણ વિષયને લગતા કાયદાઓ—તગાવીનો એક્ટ, સને ૧૮૮૭નો ૧૯, ગ્રી તગાવીનો એક્ટ, સને ૧૮૮૪નો ૧૨ મો, સ્લોકમ ૩૨૩ બાબતનો એક્ટ, ઈન્કમ ટેક્સ એક્ટ, મતાદાર એક્ટ, ગુજરાતનાં તાલુકદારનો એક્ટ, બંદરા બાબતનો એક્ટ, વહાણો બાબતનો એક્ટ, નરવાનો એક્ટ, મ્યુનીસીપાલ એક્ટ, જમીન લેવા બાબતનો એક્ટ, સુતરાઉ માલ ઉપર જકાત લેવાનો એક્ટ, જંગલી પક્ષી તથા શિકારના રક્ષણ બાબતનો એક્ટ, હિંદુ-સ્તાનનો અક્ષયી નાણાં બાબતનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો તારીફનો એક્ટ, જળમાર્ગની કર-મની ડ્યુટી લેવા બાબતનો એક્ટ, જંગલનો, વન બાબતનો એક્ટ, ઈરિગેશન એક્ટ, સિતળા કાઢવાનો એક્ટ, જનાવર તરફ ધાતકીપણ અટકાવવાનો એક્ટ, સેનીટરી એક્ટ, જાપવાના પ્રેસો તથા વર્તમાનપત્રો અને છોકા નોંધવા બાબતનો એક્ટ, વર્તમાનપત્રનો એક્ટ, હથિઆર તથા મુઠ સામગ્રી બાબતનો એક્ટ, ફટકાની શિક્ષા કરવા બાબતનો એક્ટ (નવો) વિગેરે વિગેરે

અમદાવાદના એ. ડી.ટી.કેટ ટીપાટી કલેક્ટર સાહેબ અને સબ. ડી. ૨. કલાસ માલસેટસાહેબ એ નર્મદાદાકર દેવરાકર મહેતા બી. એ લખે છે કે—**મી. બેઠાલાલ** 'કાયદાનો શિક્ષક' એ નામનું પુસ્તક કે જેમાં કાયદાઓ અને કોનો સમાવેશ કર્યો છે, તે તમામ ગુજરાતી બાણનારા મુખ્યત્વારે તથા રેવન્યુ દિવાની અને પોલીસ ખાતાના સહજા સરકારી નોકરોને ધણ જ ઉપયોગી થઈ પડશે. અને તેમાં અત્યાર સુધીના સુધારા વધારા દાખલ કરેલા છે તેના કાગળો દાખલો અને બધીશી વીગેરે વ્યાખ્યાવા લાયક છે અને મને ખાતરી છે કે આપણા હાલના જમાનામાં ગુજરાતી બાણનારા શુદ્ધિશાળી વર્ગની તે ધણા લાંબા વખતની ખોટ પુરી પાડશે.

આ સિવાય અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે પુસ્તકની કી ૨, ૫) પૈ. ૦-૭-૦.

અમારા તરફથી હાલમાં નવાં બહાર પડેલાં પુસ્તકો. ત્રિકાળ દર્શક દર્પણુ યાને પ્રેતાવાહન વિદ્યા

આ નામનું એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક હાલમાં જ બહાર પડ્યું છે જેમાં ભૂત લ-વિષ્ય અને વર્તમાન ત્રણે કાળનું જ્ઞાન દર્શાવનાર દર્પણો, અમત્કારિક વિંટીયો વિગેરે બનાવનાના તેમજ પ્રેતાનું આવાહન કરી તેની સાથે વાતચિત કરવાની વિદ્યા ઉપરાંત દિવ્યોત્ક્રમ, મેરમેરીકમના પ્રયોગો સિદ્ધ કરવાના રહેલા અને સરળ ઉપાયો, બહુધર્મના આશ્ચર્યજનક ખેલો કરવાના સહેલા અને તુરત બની શકે તેવા ગ્રંથ પ્રયોગો, કેટલીક ગ્રંથ વિદ્યા ઉપરાંત અનેક અનત્કારિક વિદ્યાઓ આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે આ વિદ્યાને સિદ્ધ કરનાર માણુસને બૂન, લવિષ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન થાય છે ઉપરાંત અન્ય જનોને લવિષ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન થાય છે ઉપરાંત અન્ય જનો આગમ મોટા સિદ્ધ અને અમત્કારિક પુરુષ તરીકે લેખાય છે આવા ઉપયોગી પુસ્તકની કી ૨-૦-૦ પૈ ૦-૪-૦ પાકુ સોનેરી પુક, બજા ગ્રેજ કાગળો

પરસીયન નાઈટસ.

ગૃહસ્થો, આપે નરેખીયન નાઈટસ તો વાંચીજ દગે તે જેમ આરખોની નાર્તા છે તેમ આ પરસીયન વાર્તા છે અરેખીયનનાઈટસ જેવીજ રસીક અને બોધક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં છે અરેખીયનનાઈટસમાં જેમ એક બાદશાહને ઓળો પ્રતિ તિસ્કાર ઉત્પન્ન થઈ વાર્તાઓ શરૂ થાય છે તેમ આ પુસ્તકમાં એક શાહબદીને પુરૂષો ઉપર તિસ્કાર હોવાથી તે લગ્ન કરી નથી અને ન્યારે તેને તેની જુદી દાસી અનેક વાર્તાઓ કહી પુરૂષો-ની સહાયતા અને પ્રેમનું વલન કરે છે એટલે તેનો લાભ બદલાય છે અને વિવાહ કરે છે. ઘણીજ મનોરંજક વાર્તાઓનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. જેનાં હીદી, બંગાળી અંગ્રેજી વિગેરે ઘણી ભાષામાં ભાષાંતરો થઈ ચુક્યા છે. એકબાર હાથમાં લીધા પછી વાંચ્યા સિવાય છુટકોન થતો નથી પાકું પુકું, બજા ગ્રેજ કાગળો આવા મનોરંજક અને દળદાર પુસ્તકનો દરેક માણુસ લાભ લે તે અર્થે તેની કીમત માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ પૈ ૦-૨-૦ રાખી છે

બેઠાલાલ દેવરાકર દ્વે બ્યવરચાપક બાબોદય—અમદાવાદ.

શું તમારે ગરીબ મરી લાખો અને કરોડો રૂપિયાના માલીક ખનડું છે? તો ક્યો,

ધનવાન.

આ નામનું એક અનિ ઉપયોગી પુસ્તક હાલમાં જ બહાર પડ્યું છે. તેના બાર ભાગ છે. ઉપરાંત બસો પ્રકરણ છે. જેમાં વગર મુરીએ અને વગર ભણેલા પણ ધનવાન થઈ શકે તેવા અસંખ્ય ઉપાયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. કે જે ઘેર બેઠાં ગમે તેવા માણસ કરી શકે તેમ છે તેમાં જે વિષયો આવ્યા છે, તેનો હું કે સાર નિવે વાંચી ખાતરી કરે.

ભાગ ૧ હો—ધનનું મદત્ત જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ જે—જેમાં ૩૦ પ્રકરણ છે જેમાં ધનવાન થવાને કેવી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવી તે છે. ભાગ ૩ જે—ધધાની શોધ અને કયા ધધાથી ધનવાન થવાય છે તે વિષ. ભાગ ૪ થો—જુદા જુદા પ્રકારની ટ્રેડરી કેરી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષે. ભાગ ૫ મો વેપાર—જુદી જુદી જાતના વેપારો. ધનવાન થઈ શકાય તેવા. ભાગ ૬ ઠો ખેતી—જમીનનો કસ શી રીતે વધારવો, ખાતર કયા પ્રકારનું કંઈ જમીનમાં કેટલું નાખવું વિગેરે ઉપરાંત વરસાદ, પાણીની તંગાશ શી રીતે પુરી પાડવી, જુદી જુદી જાતનાં અનાજ, તથા મરી મસાલા વિગેરેનું વાવેતર કયારે કેવી રીતે કરવું કે જેથી પેદાશ દર વરસ કરતાં દસ કે પીસ વધુ વધી શકે વિગેરે. ભાગ ૭ મો—ખતીજ પદાર્થોથી ધનની વધિ—સોનું, રૂપું વિગેરે ધાતુ સંબંધી પ્રયોગો. ભાગ ૮ મો—ઝવેરાતનો વેપાર, હીરા, માણેક, મોતી વિગેરેનો વેપાર. ભાગ ૯ મો—હુબર ઉલોગ—રંગે ઉલોગ, દાગળે, દાચનો, સામુ બનાવવાનો, મીણખતીનો, ફોરાકારનો ઉલોગ, સીમેન્ટનો, વાર્નિસનો, લાખનો, શાદીનો, બટનનો દોવાસળીયાનો ઉલોગ, સેનું અને રૂપ બનાવવાના, બનાવટી, કાંસુ, પીત્તળ વિગેરે જુદી જુદી જાતની ધાતુ બનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના ઠાધા મેક કાઢવા, ધાતુ ઉપર ગીસેટ કરવો, વીજળીની બેટરી બનાવવી, લાકડાં રંગવાનો, જીવ જંતુઓ, સાપ, માંકડ વિગેરે અનેક જંતુઓ દુર કરવાના, કપડાં, ધાતુ, દાગળ, કાચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી રાધ કાઢવાના, લેંગ પારખવાના પ્રયોગો, અમરમતી, સુખંધી બતાવે, કંકુ વિગેરે પરચુરણ વસ્તુઓની બનાવટ, બનાવટી પથ્થર, દાંથીદાંત, ચામડાં, હીરા, મોતી, માણેક, પોખરાજ મંદ, હીંગ, કેસર, કસ્તુરી વિગેરે બનાવવી. ગરીબો સુંદર બનાવનાર પ્રયોગો, આર્થિકકોમ બનાવવો, ઘરબતો, અતરો બનાવવા, સુખંધી તેલો, હેર ઓધલો બનાવવા, લવંડર, કોલનવોલ્ટર, મુશાબજળ વિગેરે બનાવવા, સોડા, લેમોનેડ પીગેરે બનાવવા. ખીરકીટ છીંકણી, મીઝ કાપડ બનાવવું, પેન્સિલ બનાવવી, ફોડવાનું દાઢખાનું બનાવવું, દાટ્યું ધન શોધી કાઢવું, ચમત્કારીક પ્રયોગો, જાદુઈ પ્રયોગો, ટેલકા ઉપયોગી હુબરો, અસ, ગેસના દોવા, વીજળીનું તારીજ, કપુરની માળા, ખાલા, ગંધક અને પારાના ખાલા, ચીકણી સોપારી, મોના ચાંદીના વરખ, દંતમંજન વિગેરે બનાવવું. ભાગ ૧૦ મો—વેદક વિસાગ—અંગ્રેજ દવાઓ, જુદી જુદી જાતના ઔષ્ઠો અને એસેન્સ બનાવવા, અંગ્રેજ પેટન્ટ દવાઓ જેવી કે, કામેનિટ ઔષ્ઠ એમેનીયા ચીક્યર, નાઇટ્રેટ ઔષ્ઠ આયર્ન પોટાસ, ક્વીનાઇન આયર્ન મીક્યર, ઔક્સાઇડ ઔષ્ઠ કોપર, પેનસિલ, ક્વોરોડાઇન, સાઇટ્રીક એસીડ, કોલકીમ, નાઇટ્રીક એસીડ, ફેલ્યુઆરીક એસીડ, ફોરફોસ્ફ. એન્ટીકામીયા, ડેમીયાના ટોનીક પીલ્સ, ઇસ્ટન્સ પીલ-સીરપ-સારસાપરીલા, બાલાચુર, લાઇમમલ્ટ્યુસ, મેથોલ, હેટ્રાઇ, બાલનાથક સાણ, તેલ, અર્ક, પાવડર વિગેરે દાદરનો મલમ, ક્વોરોડાઇન, ક્વીનાઇન, આયર્ન પીલ્સ, કોમ્પાઉન્ડ આયર્ન ક્વીનાઇન ગોળી, સીરફ ઔષ્ઠ દાઇપોફોસ્ફેટ ઔષ્ઠ લાઇમ, વિગેરેની બનાવટ. જુદી જુદી જાતના મલમો. દેશી શાસ્ત્રોક્ત દવાઓ—કવાયો, સુર્વો, ગુટિકા, મુગળ, અવલેદ, આસવ, અરીજ, પરચુરણ ઉપાયો, પાંકા, ક્ષાર, ગુરખના, અથાણા, મીઠાઇ. વિગેરે. ભાગ ૧૧ મો ધન પ્રાપ્તિના આધ્યાત્મિક ઉપાયો, ભાગ ૧૨ મો ગરીબોથી ધનવાન થનારા પુરોવાં જીવન ચરીત્રો. વિગેરે ઘણા પ્રયોગો અને ઉપાયો છે. ગરીબ માણસ પણ ધનવાન થયા સિવાય રહેવાનો નહિ પુસ્તકની કી. ૩. ૫-૦ પે. ૦-૧-૦૦

જેઠાલાલ રવશંકર દવે. અધિપતિ ભાષ્યોદય—અમદાવાદ.

ભવિષ્યવેત્તા (બીજી આવૃત્તિ.)

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા.

આ પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિ શેઠાજી વખતમાં ખપી જવાથી તેની બીજી આવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવી છે.

જૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જાણી શકવાને માટે અત્યાર સુધીમાં પૂર્વ તથા પશ્ચિમમાં જે જે વિદ્યાઓ પ્રકટ થઇ છે તે તે તમામ વિદ્યાઓનો, જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો, અંગ્રેજી જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો, સામુદ્રિક, સ્વરોહ્ય, અને રમણશાસ્ત્રનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે, અત્યાર સુધીમાં બહાર પડેલા તમામ પુસ્તકો કરતાં આ પુસ્તક અધિક ઉપયોગી થઇ પડ્યું છે તે તેની જોડાણી માગણી ઉપરથીજ જાણી શકાય છે.

તેમાં નીચે પ્રમાણે ૪૪ પ્રકરણો છે.

પ્રા ૧-૨-મંવત્સર, શક, માસ, અષાઠ, રાશી, મહો, નક્ષત્રો, યોગ, કરણ ચંદ્ર વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૩ તે દરેકમાં કરેલાં શુભા શુભ કર્મોનું ફળ. પ્રા. ૪ થી ૯ મહોનાં ફળ, નાની મોટી પનોતી, અશુભ મહો, મહાદશા, દિનદશા વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા-૧૦-૧૧ તમામ પ્રકારના મંદુરતો જોવાની રીત, પ્રા-૧૨ લેણદેણી, તારા, નાદી, ચોની, ગણુ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૩ ચોરાયલી વસ્તુ જડશે કે કેમ તથા તે ક્યાં ગઈ છે તે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૪ કાર્ય સિદ્ધી માટે પ્રયત્નો જોવાની રીત, પ્રા ૧૫, જન્મ માસ રીગેરેનું ફળ, પ્રા-૧૬ મહો, અને રાશી, શુભાશુભ, રૂપ, રંગ, મૈત્રી વિગેરેજોવાની રીત. પ્રા ૧૭-૧૮ જન્મોતરીની કુંડળીઓ બનાવવાની તથા જોવાની રીત, ૧ લાથી બારે ભાવનું, મહોનું રાશી વાર ફળ, દ્રષ્ટિનું ફળ, અંગ્રેજી રીતે ફળ, પ્રા. ૧૯ બારે ભાવોનું મિત્ર-ફળ, ભાગ્યોદય, દાસપણું, બંધિયાનું, રોગ, સ્ત્રી સુખ, લગનું સુખ, પ્રજાનું સુખ, છંદગીનું, શરીરનું સુખ, અકસ્માત ધન પ્રાપ્તિ, રાજ્ય લક્ષ્મી, વાહનનું, મકાનનું, માથાપનું, વિદ્યાનું, વંશનું મિત્રનું, નપુલકપણાનું, મુસાફરીનું, બાપાર, નોકરી, ધનપ્રાપ્તિનું, સુખ દુઃખ ક્યારે મળે વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૨૦ મહોની દ્રષ્ટિનું ફળ, પ્રા. ૨૧ સ્ત્રીની જન્મ કુંડળી ઉપરથી સ્ત્રીનું, તેના પતિનું, પ્રજાનું સહવા કે વિષવાનું, સુખ દુઃખ જોવાની રીત, પ્રા. ૨૨ થી ૨૭ હોરા, દર્શણુ વિગેરે કુંડળીઓ જોવાની રીત, પ્રા ૨૮ મું બોધાન બાબત, સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરે કે કેમ, સ્ત્રી પ્રસવનું સુખ, ગર્ભવતીને થું જન્મશે, હાથ પગ વગરનું બાળક અવતરવ બાબત. પ્રા ૨૯-૩૦-૩૧ વખતે અંધારું હતું કે દિવો હતો વિગેરે ખાત્રી કરવાની રીત, પ્રા. ૩૦-રાજયોગ અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૧ થી ૩૩ નાભસ, ગ્રાવળ્યા, ચંદ્ર વિગેરે યોગો અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૪. બાળકેતા શીટ યોગ જોવાની રીત, પ્રા. ૩૫-૩૬. આકુષ્ઠ જોવાની રીત, ક્યારે, ક્યાં મરણથી મૃત્યુ થાય વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા. ૩૭-૩૮, વર્ષફળ બનાવવાની રીત. પ્રા. ૩૯ ચરીરપરની રેખાઓ, નખ, તલ, માંસ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત, પ્રા ૪૦-સ્વપ્ન ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવાની રીત. પ્રા-૪૧ મું હસ્તાક્ષરો ઉપરથી ભવિષ્યફળ, પ્રા. ૪૨ મું વરસાદ વરસશે કે કેમ. ક્યારે વરસશે અનાજના ભાવતાંબની વધઘટ, સુકાળ કે દુકાળ વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૪૩મું નાસિકાના સ્વર ઉપરથી ભવિષ્યની વાત જાણવાની રીત. પ્રા. ૪૪ મું રમણ શાસ્ત્ર ઉપરથી ધારેલી ઇચ્છા પુરી થશે કે કેમ, જરા મળશે કે કેમ, ધંધામાં લાભ થશે કે કેમ વિગેરે ભવિષ્યની વાત જોવાની રીત.

ઉપર પ્રમાણે અનેક વિષયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. પહેલી આવૃત્તિ કરતાં આ આવૃત્તિમાં ઘણાજ સુધારો વધારો કર્યો છે. પાકુ બાઈન્ડીંગ. ૭૮૧ કીમ્સ માત્ર ૧. ૩) પો ૦-૪-૦ રાખી છે. તેની પેલી આવૃત્તિના સંબંધમાં અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે.

વૈદ ઉમીયાશંકર બાપુભાઈ મહેતા—વિરમગામથી લખે છે કે, આપનું ભવિષ્ય-વેત્તા નામે પુસ્તક જોતાં જોતિષવિદ્યાના અભ્યાસી, જ્યોતિષ જોનાર ધાઠાણો અને જ્યોતિષ-વિદ્યાને માન આપનાર માર્ક પણ સજ્જનને આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી છે એમ માર્કે માનવું છે.

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે. ન્યવરથાપક બાગેરોદય, રીચીરોડ—અમદાવાદ.

શ્રી ચંદ્રક સંહિતા.

આયુર્વેદનો પ્રાચિન અને જુનામાં જુનો સર્વથી ઉપયોગી ગ્રંથ શ્લોક અને ગુજરાતી ભાષાતર સહીત તૈયાર થવા આજ્યે છે. ક્રી. ૧૦-૦-૦ હામ નામ નોંધાવનાર પાસે ૧ ૭-૦-૦

સરવૈ, રેવ-યુ અને ફેાજદારી કાયદાનું જુથ.

બીજી આયુષ્કિ. — આ પુસ્તકમાં ઇડીઅન પીનકોડની અગત્યની ઠઠથો, ક્રીમીનલ પ્રોસીજર કોડ, ડીલીક્ટ પોલીસ એક્ટ, વિસેજ પોલીસ એક્ટ, લેન્ડરેવન્સ કોડ, તે ઉપર થયેલો રૂલ, મામલતદાર કોર્ટ એક્ટ, રેકર્ડ ઓફ રાઈટસ એક્ટ, ગામના નમુના, સરવાઈની રૂલ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરની રૂલ, અરિજુનો એક્ટ, આજદારી એક્ટ, મોકોનો પ્રેક્ટ વિગેરે ૨૦ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે. દરેક માણસે દરેકમાં પાસે રાખવા હાયક અને ઘણું જ ઉપયોગી છે. જેના સંબંધમાં સેંકડો વિદ્વાનોના સર્ટીફિકેટ મળ્યા છે. રૂ. ૧-૮-૦ પા. ૩.)

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ હો અને ૨ જો.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે જોવા ઓપધો આપવામાં આજ્યા છે આ ઓપધો અકસીર વનસ્પતીમાંથી તે શ્રી રીતે બનાવવા, તથા કષ્ટ દવા કષ્ટ દવા રોગ મટાડે છે તે, તથા દવા કષ્ટ કષ્ટ વનસ્પતીની કેવી રીતે બનાવવી તે, તથા દરેક માત્ર તથા વિષનું શોધન કરી લખ્યો બનાવવાની રીત, તથા તેની બનતી માત્રાઓ, અવલેહો, પુતો, તેલો તથા આસલો વગેરે બનાવવાના પ્રયોગો દરેક માણસ સમજી શકે તે પ્રમાણે ગુજરાતી ભાષામાં ચરક સુચુત વાચક, ચારંબધર, ભાવપ્રકાશ અને નિષંદ જેવા મહાન ગ્રંથોમાંથી લખવામાં આજ્યું છે, આ પુસ્તક રૂ. ૫) ના વૈદક પુસ્તકની બરાબરી થઈ શકે છે. પુસ્તકની કિંમત દરેક ભાગની માત્ર રૂ. ૦-૧૨-૦ પા. ૧. ૮-૦ અને ભાગની કી. રૂ. ૧-૪-૦ પા. ૦-૪-૦

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે, અધિપતિ ભાગ્યોદય. — અમદાવાદ.

મફત દાખલ મળતું દર માસે ૫૦ પૃષ્ઠનું સચિત્ર માસિક.

ભાગ્યોદય.

ભાગ્યોદયના ગ્રાહક થવાથી મળતા લાભો.

લેખો: — મનુષ્યની ધાર્મિક, માનસિક, અને આધ્યાત્મિક ઉત્તિ થાય, મનુષ્યાવતાર-માર્ગ સ્વર્ગની સુખ અને આનંદનો અનુભવ થાય, સ્ત્રીઓ અને બાળકોની ઉત્તિ થાય, આર્થિક ઉન્નતિ થાય અને ગમે તેવા દુઃખદ પ્રયોગોનો અત્વર ત્યાગ થાય તેવા ઉપયોગી વિષયોને આ માસિકમાં ચર્ચવામાં આવે છે.

તત્વજ્ઞાનના લેખો, મહાત્મા પુરુષોનાં જીવનચરિત્રો, નવલકથાઓ અને વાર્તાઓ ઉપરાંત વૈદકશાસ્ત્રના વિષયો, જુદી જુદી વનસ્પતીના ગુણો, તેના ઉપયાગ, અનુભવસિદ્ધ વૈદક દુગ્ધકાઓ, આરોગ્યપ્રાપ્તિના કેદરતી ઉપાયો, ઉપરાંત વૈદકના પ્રાચીન ગ્રંથ શ્રી ચંદ્રક મંહિ-તાનું ગુજરાતીમાં ભાષાતર આપવામાં આવે છે, એરીજ રીતે અંગ્રેજી બંગાળી, હિંદુ અને મરાઠી માસિકમાં આવતા મનુષ્યની ઉન્નતિ થાય, તેમ આનંદ અને સુખ પ્રાપ્ત થાય તેવા વિષયોને સુંદરી કાઢી તેનું ભાષાતર આ માસિકમાં આપવામાં આવે છે.

દર માસે જુદાં જુદાં ચિત્રો આપવામાં આવે છે, જાડા ગ્લેસ કાગળો ઉપર મોટાં ૫૦ પાન દર માસે આ માસિકમાં આવે છે,

દર વર્ષે એક ૨૦૦ પાનની બેટ, નવું પંચાંગ વિગેરે બેટો મળે છે.

લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦, બેટનું પોસ્ટેજ ૦-૨-૦. નમુનાની નકલ ૦-૩-૦ની ટીકીટ બીડી મંગાવી ખાત્રી કરી, જેઠાલાલ દેવશંકર દવે, અધિપતિ ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

[illegible][illegible][illegible]

JIVAN. | જીવન | જીવન

॥ यस्य प्रयोगात् ज्यवनोज्ज्वलं पुनर्ज्वा ॥ चरक

“જે ઔષધના સેવનથી વૃદ્ધ વ્યવનમુનિ જીવાનું જેવા બળવાનું થયા હતા.”

તે નીચેનાં કારણોથી સર્વોત્તમ હોવાનો દાવો કરે છે,

૧. આ જીવન જીવનીય ગણતરી ઉત્તમ દેશી વનસ્પતિઓનું બને છે.
૨. આ જીવન એક પણ નુકસાનકારક વસ્તુ રહિત હોવાનો દાવો કરે છે.
૩. આ જીવન સ્વાદિષ્ટ હોવાની સાથે નિર્જંઘપણે વાપરી શકાય છે.
૪. આ જીવન પુરૂષો, સ્ત્રીઓ, તેમજ બાળકો સર્વને ગુણ્ય કરવાવાળું છે.
૫. આ જીવન ધીરજથી સેવવાથી તે રોગ મટાડી આરોગ્ય આપે છે.

કુકામી શરીરના જીદ જીદ વિકારો પર અસર કરનારી દવાઓ તો ઘણી છે, તથાપિ શરીરના મુખ્યમુખ્ય વિકારોને નિયમમાં લાવવામાં, શરીરમાં નિરોગીપણાનાં તત્ત્વો વધારવામાં, પ્રકૃતિને સમાન માત્રામાં લાવી, હોઠી, વીર્ય તથા શક્તિ લાવવામાં, અને નબળાઈ, પાંડુ, ખાસી, ક્ષય, સેમહણી, મરડો, અસ્થિપિત્ત, વંધ્યાદોષ, નપુસકત્વ તથા ધાતુવિકારનાં દરદો મટાડવામાં

આ જીવનની ખરેખરી કરનાર એક પાણુ દવા નથી.

કિંમત—તં ૧-૨૮લી ડબાની રૂ. ૧-૮-૦. પેા. ૦-૫-૦

અમદાવાદથી વકીલ મી. બાઈલાલબાઈ એન. બી. એ. એલ. એલ. બી. લખે છે કે જીવન મણું યોદ્ધિક છે.

ખડરો (સીધ) થી કામેદાર નથુરાંમ લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી કાયદો થયો છે મુખ્યાર્થી હ. એન. દીવવાલા લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી મારૂ શરીર “શુદ્ધ થયું છે. આવા અનેક અભિપ્રાય મળ્યા છે.

કેાઠ પછુ રોગનાં સલાહ મફત આપવામાં આવેછે. જ્વામ માટે દીખટ બીડી.

જીવાબની ગોળી ૩થી ૧ ની કી.	૦-૮-૦	મુખપ્રાતિ લેપ (ગડગુમડ મટે)	૦-૮-૦
મામાનો ખાવડર (માથુ ઉતરે છે.)	૦-૮-૦	દીલપસંદ વોટર (મુખપરના અસામટે)	૦-૮-૦
ગરજવાનો મસમ.	૦-૮-૦	બાળા રોગ્ય વડી.	૦-૮-૦
વીંછીની દવા,	૦-૪-૦	બાલામન.	૦-૮-૦
આઈડુપ્સ.	૦-૪-૦	બાધિયં તેલ (કાનના રોગ મટે)	૩ ૧-૦-૦
દંતમંજન (દાંતના તમામ રોગ મટે.)	૦-૮-૦	ઉદરસની ગોળી. ૩થી તો ૩	૧-૦-૦
દાદરના મસમ (ગમેતેરી દાદર મટે.)	૦-૪-૦	કાક્ષાસવ રતલ ‘૧ ની કી’	૩ ૧-૮-
ખસની દવા.	૦-૪-૦	કુમાર્ધાસવ રતલ ‘૧ ની કી’	૩ ૨-૦-
સાચા મોતીનો ગુરમો તો. ૧ ની કી’	૧-૦-૦	સુવર્ણ માક્ષિક લખમ તો ૧ ની	૩ ૨-૦
અખક લખમ તો. ૧ ની કી. ૩.	૧-૦-૦	સાખરસીંગ લખમ તો ૧ નીકી’	૩ ૧-૦
લોહ લખમ તો. ૧ ની કી. ૩.	૫-૦-૦	દલાઈની લખમ તો. ૧ ની કી.	૩ ૫-૦
ખવાલ લખમ તો. ૧ ની કી. ૩.	૨-૦-૦	સાચા મોતીની લખમ તો ૧ ની કી. ૩૦)	
મંદુર લખમ તો. ૧ ની કી. ૩.	૨-૦-૦		

સુવર્ણ વસંત માલતી—શુધ અને દમ જીર્ણીતર મટાડી પુષ્ટ કરી ધાતુ વૃદ્ધિ કરે છે. તો. ૧ ની દિ. ૩. ૨૦.

આ સિવાય તમામ પ્રકારની તમામ રોગની દવાઓ, લખમો રોગો, બાસવો અને ગુટિકાઓ અમારે સાચી મળી ઘટશે. ના આનાની દીખટ બીડી પ્રાપ્તસદીર મંગાવો.

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે.

તંત્રી બાગ્યોદય અને પ્રોપ્રાયટર દવે કેમીકલ વર્કસ—પાંચકુવા-અમદાવાદ.

[illegible]

ક્ષય નિવારણ ગુટિ.

શરીરમાં થોડા અસાધ્ય ગણાતો ક્ષય-રોગ આ દવાથી મટે છે. શરીર સુકાઈ ગયું હોય, ખરાબું ન હોય અને દહાડે દહાડે શરીર ગળતું હોય, અસક્ત થઈ હોય, છાતીની, હેઠ્ઠાની, કેઠ્ઠાની નમણાઈ, શ્વાસ, ખાંસી, હાથ તાવ અને ક્ષયને મટાડી દેવાનું આપે છે. ૩ની ૧ ની ડી. ર. ૩.

ફવાથી નાનું છઠ્ઠા લખે છે કે, આપની ક્ષયની દવા થઈ અદ્યક્ષિર નીચડી છે. જેથી હું આભાર માનું છું. અને એ ખાખત હું મારા મિત્રને લોકામણ કરું છું.

રાજવંશી યાકૃતિ.

ધાતુગત તમામ રોગો મટાડી, ખરૂં પુરૂષાનન અને સક્રિય આપી, વીર્યનો વ-મારો કરી, નુબેલિયની પ્રિયિયના મટાડી સતેજ કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ છે. નપુયકપણને પ્રાપ્ત મનુષ્યોને આશિર્વાદ સમાન છે. ૩ની ૧ ની ડી. ર. ૫.

નપુયકત્વારિ લેપ.

આ લેપ શુભ ભાગ ઉપર લગાવવાથી શુભોદ્ધિ અનેજ થાય છે અને નપુયકપણ મટી ખરી જુવાની પ્રાપ્ત થાય છે.

૩ની ૧ ની ર. ૩.

સંગ્રહણી પીલ્સ.

આ દવાથી મંદરૂપી મટે છે, વારંવાર ખાંડ થતા, ખાધું ન પચતું, અશ્મિ, શરીર ગળી જતું, વિગેરે રોગો મટાડી, મંદરૂપીનો નાશ કરી શક્તિને આપે છે. તમામ પ્રકારના ખાંડ મટાડે છે ૩ની ૧ ની ડી. ર. ૨-૦-૦

યવતમસાંથી યોગત જગાએ અઠ્ઠાસ લખે છે કે, મારા એક મિત્રને મંદરૂપીનો રોગ થયો હતો, અને પાળી લાગ્યું હતું તે આપની દવાથી મટ્ય છે.

વાતહરપીલ્સ.

ગમે તેવો વા, મંથિવા, પક્ષાઘાત, હાથ પગતું રેવી નહતું, સણકા નાંખવા વિગેરે વ-

મામ પ્રકારના વા આ દવાથી મટી શકે છે. સવારમાં જે ગોળી દુધ અને દીવેલ સાથે ખાવી ૩ની ૧ ની ડી. ર. ૨.

વાનારિ લેપ.

વા ઉપર આ લેપ ચોપડવાથી વા મટી જાય છે. ૩ની ૧ ની ડી. ર. ૦.૧.

વચરાવલ પીલ્સ.

સારણ ગાંઠ, વધનાનળ, આંતરડું ઉતરકું, ગંતરગળા-આ દવાનો ચાતુ ઉપયોગ રાખવાથી ૧ માસમાં મટે છે.

રોજ સવારમાં જે ગોળી દીવેલ અને દુધ સાથે ચેવી ૩ની ૧ ની ડી. ર. ૨.

વચરાવલ લેપ.

આ લેપ વધનાનળ કે સારણગાંઠ ઉપર ચોપડવાથી મટે છે ૩ની ૧ ની ડી. ર. ૧.)

ટોનીક પીલ્સ.

ધાતુગત નિકારો મટાડી, વીર્યની વૃદ્ધિ કરી, પુરૂષાન આપે છે. હાથ પગતું કળતર, માથાનો દુઃખાવો, કેડો ફાટી અને ઈલિયની શિથિલતાને મટાડી સુખાન જેવું બળ આપે છે. ૩ની ૧ ની ડી. ર. ૧.

સવારે ૧ ગોળી દુધ સાથે, બપોરે ૧ ગોળી જલ્લા પાકી અને સાંજે એક ગોળી સુતી વખતે ખાઈ ઉપર દુધ પીવું.

ફીવર પીલ્સ.

ગમે તેવો, ટાઢીઆ, ઉનીઆ, એકાંત-વીઆ, રોજના, અને ચોથીઆ તાવનેગાટે આ દવા ઉત્તમ છે

ગમે તેવો મનુનો અગર નવો તાવ આ દવાથી મટી જાય છે.

માથા ૧ થી ૪ ગોળી. સાકર સાથે દર ત્રણ ત્રણ કલાકે લેવી. ૩ની ૧ ની ડી. ર. ૧-૦-૦

ઉન્માદહર પીલ્સ.

ગાંડપણ, વાઈ, અકરી, મૂગીવાધુ, અ-ખમાર, મૂર્છા, દિરૂદીરીઆ વિગેરે રોગો આ દવાથી મટે છે.

સવાર સાંજ બંને ગોળી. દુધ સાથે ખાવી. ૩ની. ૧ ની ડી. ર. ૨.

આનંદવટી.

આધુ' ન પચવું, અશ્વજી, ભૂખ ન લાગવી, અશ્વિ, આશ્વેરો, ગોળા ચઢવો, છાતીએ બળતરો, નળગંધ વાયુ, બધકાથ, વિગેરે દરદો મટાડે છે. શૂખને ઉઘાડે છે, ખાધું પચાવે છે. અને દસ્ત સારે અને નિયમસર ચાપ છે. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૧

સવારમાં ૧ ગોળા પાણી સાથે ખાવી બપોરે અને સાંજે જમ્યા પછી એકેકી ગોળા ખાવી.

-અફીળનાશક ગુટિકા.

અફીળીઓને આ દવા એક માસ ખાવાથી અશ્વજી ઠોડાયે છે ફરી દવા કે અફીળ ખાવાની જરૂર રહેતી નથી. અશ્વજીમાં પેસા બરમાદ કરી શરીરને નુકસાન કરવા પ્રયત્ન મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી અશ્વજી ઠોડવા કાલામણુ છે. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૨

કીમ્બાકાથી રામઅવતાર વખતરૂમ લખે છે કે આ દવાથી દસ વરસનું અશ્વજીનું બધાનુ માત્ર પચીસ દીવસમાં છુટીમણું છે.

જય ગુટિકા.

આ દવાથી જે સ્ત્રીઓને શુભાવ-અટકાવ ન આવતો હોય, તેને અટકાવ આવે છે. અનિયમિત અટકાવ આવતો હોય, અને વખતે કુખ યતું હોય તેને નિયમસર અટકાવ લાવે છે. અને પીડા મટાડે છે. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૫

કોલેરા પીલ્સ.

મગે તેવો કોલેરા, ગાડો, ઉલટી, અને ગોટલા ચળા હોય, માનાડું થયું હોય, તેને આ દવા તુરંતજ મટાડે છે.

આ માત્રાથી ૪ ગોળી દર બેબે કલાકે આદાના રસમાં આપવી. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૧

નેત્ર ફુલહર પીલ્સ.

આખમા પડેલું, ફુલ, કાખ, છારી, પડખ પચાવણી, રેતકથાપણું અને મોતીઓ પડેલો હોય તો તે વગર વાઢકાપે આ ગોળીઓ આજવાથી મટે છે.

આખના કોઈ પણ રોગ, ખાસ પડવા, કાખ કુખવો, પાંપણો ગળી જતી, વિગેરે

બાધિ આ દવાથી મટી તેજને વધારે છે. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૧

પાણી સાથે થરી ૧ ગોળી સાંજે અને સવારે આખમાં આજવી.

વંન્ધ્યા પીલ્સ.

મગે તેવી વંન્ધ્યા સ્ત્રીને-જે સ્ત્રીને પ્રજા થતી ન હોય, એકવાર પ્રજા થઈ પછી પ્રજા થઈ જવની ન હોય તેવી વંન્ધ્યા સ્ત્રીને આ દવાનું સેવન કરવાથી ગર્ભ ધારણ ચાપ છે અને પ્રજા થાય છે તે દીર્ઘાયુ થાય છે. ડબીની કી. રૂ. ૪

પ્રાંતીનથી સોની દવસુખરામ અમથારામ લખે છે કે તમારી વંન્ધ્યા પીલ્સથી મારી સ્ત્રીને થીલકુલ પ્રજા થતી નહોતી તે તમારી વંન્ધ્યા પીલ્સથી થઈ છે તેથી તમારો આભાર માનીએ છીએ

કામરસ ગુટિકા.

જે સ્ત્રીને વારંવાર પ્રજા થવાથી, તંદુરસ્તીની હાનિ થતી હોય તેવી સ્ત્રીને આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી પોતાન પતિ સાથે સયોગ કરવા છતાં પણ ગર્ભ રહતો નથી અને પ્રજા થતી નથી

ડબી. ૧ ની કી. રૂ. ૫

અમૃત પાન.

આ દવાથી ગરમીના રોગો મટે છે. અને લોહીની શુદ્ધિ થાય છે. અને તાવ, ઉત્તવા, ખસ વિગેરે ગરમીના રોગો મટાડી શરીર સુખ કરે છે. કી. રૂ. ૧

પ્રકાશથી દમોદરદાસ રેવાદાસ લખે છે કે, આપની અમૃતપાનની ખાટલી ઘણી અકસિર છે. તે તેના નામ પ્રમાણેજ ગુણુ કરે છે તેથી હું ઉપકૃત છું.

અમૃત-જીવન.

આ દવા જુદા જુદા અનુપાન સાથે માત્ર બેજ રીપાં આપવાથી તમામ પ્રકારના રોગો મટાડે છે. શરીરની અંદરના દરદો ઉપરાંત બહારના આમડીનાં દરદો દવા થ આવવાથી મટી જાય છે. આ. ૧ ની કી. રૂ. ૧ આખલીપારાના કોઢાર સાથેજ નોરાવરસીન છ લખે છે કે અમૃત જીવનની અજમાયશ કરતાં જુદા જુદા રોગ ઉપર બહુ ખાત્રી થી બહેસાપાત્ર અને ઘણું ઉપયોગી દવા નીવડા છે.

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા.

ધી તમામ રોગ મટે છે એટલુંજ નહિ પણ તે નપુષકને ખરું પુરુષાત્વ આપી પહેલવાન અને પુરુષ બનાવી વિધ્ની પ્રદિ કરી વિજ્ઞાની શક્તિ આપે છે. એ ઉપરાંત આ દવાથી તમામ જાતના રોગ મટે છે. કાષ્ઠ પણ રોગ થયા કે માન કે ગોળી મદ સાથે ખાવી કે તુરંતજ તમામ જાતના રોગ મટે છે. અનુભવ સિદ્ધ આશ્ચર્ય છે હજારો દરદીને કાષ્ઠો પ્રયો છે તેનાથી ઝેરી તાવ, તાવ, ટાલીઆ, એકાંતરીઆ અને મલેરીયા વિગેરે તમામ પ્રકારના તાવ, ઝાડો, મરજ, સંઘ્રહણી, અજીર્ણ, મંદાગ્નિ, હરજ, સંનિપાત લાગમકરોગ, ખાંસી, કઠ, ઉર્ડાડીઓ, ક્ષય, દમ, સાદ બેગી જવો, પાંક, કમળો, આશ્મીત, અરુચી, ઉલટી, દાહ, કૃમી, આશ્વરો, સોજા, વાઇ, ફેફર, ગાંડપણ ચકરી, મૂર્છા, વા, આમવાન, માતરકા, પત્ત, શીજસ, શરદી, મદરોગ, રક્તપીત, રજા, સુક, ગોળા મડવો, બરોળ, ઉદરોગ, મોઢાના રોગ, દાંતાના રોગ, કંઠરોગ, ધાનના રોગ, યુગ્મકા, કઠમળ, ઉપદંશ, પ્રમેદ-પદર, સ્ત્રીના આર્નવ (દસ્તાન) ના રોગ, મૂત્રક્રમ, પથરી, કોઠ, રતવા, ઝેર, ધાતુસૂચ રાતપીત, કફપીત, વીંછી, ખરજીવ, સર્પાવિષ, કાલેરા, અંતરગળ, જલંદર, ઉદરોગ, લગ્ન-દર, આળરોગ, બંધકાશ, ફેફસાના ગિગાક કંઠમાળ, વિદ્યોટક, મધિવા, પક્ષવાન વિગેરે તમામ પ્રકારના રોગ મટાડી પુરુષોના ધાતુગતના અને સ્ત્રીના આર્નવના તમામ રોગ મટાડી તરીર પુરુ કરી અખુટ શક્તિ આ એકલીજ દવા આપે છે માન વનસ્પતિનીજ આ દવા છે. કી. ડી. ૩૧ ૧ ના ૩ ૪, પા. ૦-૩-૦ નપુષકને ખરું પુરુષાત્વ આપનાર આ દવા છે.

હવે કેમીકલ વર્કસમાં બનેલી દવાઓ વાપરનારા શું કહે છે ?

રામપુરાધી મયુર તાયાલાલ લખે છે કે, આપે વ્યાલામુતની બાટલીઆ મોકલી તેનો ઉપયોગ કરતા સારો ફાયદો થયો છે ને આપની દવાના સેવનથી અમારો બાળક આરોગ્ય છે. **રૂવાધી-નારણજી** ઉકા પેસ લખે છે કે, —અગાઉ આપની ક્ષયને માટેની દવા મંગાવેલી હતી તે ઘણીજ અકસિર નીવડી છે જેથી હું આપનો મહાન આભારી છઉં. વળી હું એ બાબતમાં મારા મિત્રોને ભમામણ કરું છું. કાલ સુંદરી સાથીની ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

અમલેશ્વરથી કમાણસીદંડ પ્રભાતસિંદંડ લખે છે કે આપની સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા અમે વાપરી તેથી પણ ફાયદો થયો છે. માટે બીજી વ્યાધિહર ગુટિકાની એક ડોઝ વી. પી. થી મોકલશે.

સુઆઇથી પરસોતમ લખા લખે છે કે સુંદરીસાથીથી અમારાં માતૃશ્વરે તથા કુટુંબી એક સ્ત્રીને સારો ફાયદો થયો છે. માટે બીજી ના ડોઝ બાટલી વી. પી. થી તુરંત મોકલશે.

બારડોલીથી મગનલાલ જીવજી લખે છે કે, આપના તરફથી આવેલ સુંદરી-સાથીની એક બાટલી અમે મંગાવેલી તેથી આરામ છે. માટે બીજી બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

ત્રિયાલથી સુનીલાલ રજીસ્ટ્રાર સાળાના મહેતાજી લખે છે કે તમારા તરફથી સુંદરી સાથીની એક બાટલી અમે મંગાવેલી તેથી ખાંચ જ માસનો લોહી વા તદ્દન મટી ગયો છે માટે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

કરંચીથી ડા કેમવજી નંદુલાલ શુક્લેશ્વર લખે છે કે, તમારી દવા સુંદરી સાથીથી આરામ છે માટે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

શાહપુરાથી, પા ધનજીલાલ અંબાઈદાસ લખે છે કે, સુંદરી સાથીની દવા અંગેની એક બાબતે કસુવાવડ થઇ છે તેને પાતળી આરામ થયો છે.

સુઝથી પા પરસોતમ રજીસ્ટ્રાર લખે છે કે, સુંદરીસાથીની ૧ બાટલી પાવાથી સારો ફાયદો થાય છે ને તાત્કાલીક શુણ આપેલો છે. માટે હવે બીજી બે બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

ભાઈદર બી. ભદરાપા લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાથીની દવાથી ફાયદો છે. માટે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

હવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

દવેનું સુંદરી સાથી. ૨૭૨૬૬ છે.

મંગાવો-તે સ્ત્રીઓના તમામ રોમને માટે અદમિર નીવડ્યું છે. સ્ત્રીઓનાં કોષપથુ રહે જેવાં કે, લોહીવા, પ્રદર, રક્ત અને સ્વેદ જેથી ગુણરચાનમાંથી ત્રીકની, વાટી, પીળી, મળ ગુમળી અગર લાલ રંગની લોહી જેવી રસી વર્ણાં કરે છે, પેશાબે અગન બને, કાથ પચના તળીઆમાં, કેટામાં, માથામાં અને કોષ વખતે આખા શરીરમાં સ્પષ્ટકા મરે, રૂદ, યુક્ત અને કળતર થાય, ઝીલે, તાવ દર્શેલાં આવે, શરીર સુકાઈ ધોળી પળી જેવું થાય. અગ્નિનું તેજ કમી થાય, દિવસે શરીર ર-સુકાઈ બેલાલ થાય, અસ્મિત આવે અને મમ થઈ શકે નરિ, આખો દિવસ રોડ અને માયુ દાટ્યાં કરે, તાવ હાવરા, દમ, ખાંસી મોગ, હસડી, અડની, માસિક અવધાન-સ્તાન સંબંધી તમામ રોમ ગળાગળની પીડા કમુ-શાવડ, સુવારોગ વિગેરે, તમામ રોગ અને આવાં અનેક દર્શના સમાને આ સુંદરી માથી એકદમ મટાડી ને છે.

આ સુંદરીસાથી જાળ પુવાન અને રૂદ રોડ સ્ત્રીએ દર્શેલાં વાપરના લાયક છે જેથી સ્ત્રીઓના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુટ કરે છે હસ્તાનના રોગો થવા પાચના નથી અને ગર્ભાશયને ગર્ભ પાંદળ કરી શકે તેવું બનાવી પુખ્ત વયે ગર્ભ પાંદળ થાય છે. પીવામાં ત્વાદિ છે. બાટલી ૧ ની કોમન ૩ ૧) ગણ બાટલીના ૨. ૨-૪-૦ પેટ ૮-૭-૦

સુંદરીસાથીના ખાસ ગુણ.

૧. નાની બાળકીઓને પાળાયા શરીર પુટ રાખી પુવાન અવરયામાં પ્રદર વિગેરે આથી થવા દેતું નથી.

૨. પુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના વ્યાધિ-માંથી બચાવી ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભ પાંદળ કરી શકે તેવું બનાવ છે.

૩. ગર્ભ વખતે પીવાથી અંકુર મામે ગર્ભ પડતો નથી, ગર્ભનું પોષણ કરી પૂર્ણ માસે વિના કષ્ટ પ્રસવ થાય છે.

૪. સુવાવડ ધારી પીવાથી સુવા રોગ પતો નથી. બાળકને પુટ કરે- તેવું તંદુરસ્ત થાવળુ બનાવે છે અને બાળકનું શરીર પુટ કરે છે.

૫. સ્ત્રી રોગ તમામ મટાડે છે. રોગોમાંથી સ્ત્રી તંદુરસ્ત કરી શકે છે. પ્રદર વિગેરે વ્યાધિ થતા નથી.

૬. પુલાવરયામાં પીવાથી શરીર પુટ અને તંદુરસ્ત પુવાન જેવું રહે છે, અને પુલાવરયાને અટકાવે છે.

દરેક સ્ત્રીએ બાળકીથી રૂદ થતા પર્વત આ બાટલી પાસે રાખીજ નેહ્યો.

સુંદરી સાથીના સંબંધમાં

નવાબસાહુથી એન્જીનીયર કડવાણુજી અન્જળુ લખે છે કે, આપના તરફથી સુંદરી સાથીની બાટલી ૬ મંગાવી અમારી સ્ત્રીને પીવડાવી છે. તેમાં સફેદ પ્રદરની તમામ શાંતિ થઈ છે. દવે શરીરમાં તાકાદ આવી છે. અનેક દર્દ એથી શાંત થયાં છે. સુંદરીસાથીની દવાના ને ગુણ આંખ દરવાઆ છે ને ખરેખર ફાયદાકારક છે. હું તમામથી સરસીશિદ આપું છું કે આવી દવા આપ ખરા ગુણુ-ઓ ને કશરી સત્તાવાળી દવા બનાવી છે. હજી મારા મિત્રોને બાલાગજુ રૂ. છું.

અરવાસાથી પેલાસાઈ ઝીરજાશંકર લખે છે કે. તમારી સુંદરીસાથી દવા મેં મંગાવી વાપરી દની તેમજ તેના ઘાસ ગુણુની વિશેષ દીક્ષત વનસપુદને સમન્વવવામાં આવે છે.

મુંબાઈથી ત્રવાડી રતીલાલ પ્રભાસંકર લખે છે કે તમારી સુંદરી સાથીની બાટલી મોકલી તેથી આરામ છે તેની બીજી વજી બાટલી પી. પી. થી મોકલો. દવા પડીજ સારી અને ઉત્તમ છે.

નોરોડથી મલીલાલ દારકાંદાર લખે છે કે, આપની સુંદરી સાથીની દવાથી અમારી બેરોતિ દરદનું આરામ છે. માટે તુરંત બીજી બાટલી પી. પી. થી મોકલો. રોગ મટાડી તમારા રક્ષમાં દવા દઈએ છીએ.

આખીજાલીયાથી ગોન. છ. બાટલીઆ લખે છે કે, લાસમાં સુંદરી સાથીનો સારી રીતે ઉકાવ છે અને ધણુ તરફથી તે આખત ધનવાદ મળ્યો છે.

દવા દિવસમાં ત્રણ વાર અર્ધો અર્ધો ચમચો મેળાના ધાવરાંજી સાથે પી. મળી કંઈ નરિ.

દવે દેખીકલ વર્કસ-અમદાવાદ. પાંચડવા ગાંઠ રમ્ભા ઉપર.

નહાતી છોકરાંઓની તાકાત બધારનારી

અણીતી થવા.

ગરેનું

ખાલામૃત

“પીવામાં મીઠું હોવાથી છોકરાંઓ ખુશીથી પીએ છે.”

શીશી ૧ તા ૧૨ આના.

૨માસ અર્થ ૪ આના

કે. ટી રોંગરેની કં., ગીરગામ—મુંબઈ.

શ્રીમાન હોદાલાલ જીવનલાલ

(બ્યેન્સથાપક મહાકાળ)

રચિત

અલૌકિક રસપૂર્ણ વાર્તા

ચાગિની કુમારી.

કીમત ૧-૪-૦ પોર્ટ પોર્ટાંગ, વી, પી, અર્થ ૦-૪-૦

શ્રી મહાકાળ માસિકમાં આ વાર્તા પ્રકટ થઈ, ત્યારે તે માસિકના હુજૂરે આહો વધારનાર નીવડી હતી અને તેવીજ રીતે જનસમુદાય તરફથી વારંવાર માંગણી થતા તે પુસ્તક રૂપે પ્રકટ કરામા આવી છે, સાંસારિક, કૌટુંબિક, વ્યવહારિક, રાજકીય વિજ્ઞા (વિજ્ઞા) વગેરે વિષયોની મુશ્કેલી સાથે શારીરિક, માનસિક, આર્થિક અને આધ્યાત્મિક અભ્યુદય કરવામાં મિતરૂપ નીવડેલી સરલ ભાષામાં લખાયેલી અગ્રણિત રસપૂર્ણ નવલકથા આ એકલીજ છે

અમારે ત્યાંથી દરેક જાતનાં પુસ્તકો મળશે

એવ સાધક અધિકારી વર્ગનાં તમામ પુસ્તકો અમારે ત્યાંથી મળશે

તાજિ લખે—ખાચુન દેવીંગ કંપની મુંબઈ નં. ૧

જુકસેનર્સ, પબ્લીશર્સ, કમીટન એજન્ટસ વગેરે પ્રીન્સિપલ્સ, મુંબઈ—નં. ૨

ડાક્ટર એન. હાલની જગતપ્રસિદ્ધ દવાઓ.

ડાક્ટર એન. હાલનું-હેલ્થ ટોનર. કિ. રૂ. ૨-૦-૦.

એન. હાલની કંપની, મીડરોડ-અમદાવાદ.

આ શીર્ષા...
એન હાલની કંપનીમાં દરેક કુટુંબમાં રાખવા લાયક બુદ્ધિ દવાઓ બને છે. એન હાલની સી. રપ.

૧ (સીરપ) આ કોઈપણ સ્વસ્થતામાં આ કોઈ લાભમ) જાતીના દરેક માટે કિ. રૂ. ૧-૪-૦

૨. એન્ટી-મેલેરીઆ દરેક જાતના તીવ્ર વની અકસીર દવા. કિ. રૂ. ૧

અમદાવાદના સોલ એન્ટી-ગી. ભુનીલાલ મયામદયરમાવાળા તથા દરવાજા અમદાવાદ.

The bottle should be kept well corked and in a cool place.

DR. N. HALL'S HEALTH TONER.

TRADE MARK

BEFORE AFTER

DOSE.-For an Adult one Dessert spoonful half a wine glass of water after each meal.

Prepared at TWO LONDON PATENT DRUG & CHEMICAL CO.

NONE IS GENUINE UNLESS SIGNED

Dr. N. Hall

For Particulars Apply to DR. J. M. BHADHASS PRAKCHOND, Bombay and Ahmedabad.

૩ પેન-કેવલર દરેક જાતના કુખવા માટે કિ. રૂ. ૨-૧-૦

૪. સારસોડાઇડ લોહી સુધારક, કિ. રૂ. ૧. ૧.

૫. કોલેરા-કેમ્ફર કોલેરા માટે કિ. રૂ. ૧-૦-૦.

૬. કોલેરા રક્ષક વોર્મર કિ. રૂ. ૧.

૭ પેલેગ કિલર. રૂ. ૧. ૧. ૧.

ને. ચાટકાવતાર રૂ. ૧. ૧. ૧.

આયુ દવા, કિ. રૂ. ૧.

એન્ટી લોધ એ વધુ વિગત માટે એને સરનામે લખો અથવા મળો:-

ભાગ્યોદયના ગ્રાહકને રૂ. ૧ ઉપસ્તક રૂ. ૦-૧૦-૦ માં

ખલોડનાં અદ્ભૂત પરાક્રમ.

આ એક ઉત્તમ રસમય વાર્તા છે જેને ધનિયમ તથા લાયબેરી માટેના ગાયકવાડ સરકારે મંજૂર કરેલું છે. જેના સંપૂર્ણ વર્તમાન પત્રોએ ઉત્તમ અભિપ્રાયો આપ્યા છે. એકવાર તાંચવા છતાં વસિ. ચતી. તથા એવી રસમય છે. જેની કીમત રૂ. ૧ છે. છતાં ભાગ્યોદયના ગ્રાહકને તે માત્ર ૦-૧૦-૦ માં મળી શકશે.

લેખક-મણીલાલ કેશવલાલ પરીખ.

ડૉ. શીશીરાડ-અમદાવાદ.

સચ્ચના.

જાતાવ્યા મુજબનો શિક્ષક અને અમારી શીલ તપા-
સીને લેજો. ૧૨૦૦ ગોળીની બોટલીની કિંમત.

૧૨-૦૦ રૂ. મુ. ૫૦૦

પણી દેશણે વેચાય છે. જતાં તમેને ન મળે તો
સખો નીચેને સરતામે.

સોલ એજન્ટ.

એચ. એમ. શુક્લ

આણંદ.

B. B. & C. I. Ry.

કલિયુગની કામધેનુ.

દરેક યુગમાં કામધેનુ જેમ ધનિષ્ઠ ધનને આપે છે તેમ કલિયુગમાં "મદનમંજરી" ગોળીઓ "સી પુરોષોને રોગરહિત કરી ધનિષ્ઠ ધનને આપે છે" તેથી તેને કલિયુગની કામધેનુ એકું નામ મળેલું છે.

મદનમંજરીના મુખ્ય ગુણો.

લોહી મુધારી તેમાં વધારો કરે છે. કબજાઓ તોડી દર્દ સાફ થાય છે. વીરુ વધારી ધન કરે છે, પેશાબ અને સ્વપ્નાવધારમાં જતી ધાતુને બંધ કરી વીર્યવિકારના તમામ રોગો નાબૂદ કરે છે, ગ્રામતત્ત્વને મજબૂત કરી શરીર દેહાવર બનાવે છે, યાદશક્તિને અને પાતલશક્તિને વધારે છે, કલ્પકર્મ અને તેવા બીજા દોષોથી આત્મે કમળેરીની નાશ કરી ખર્ચ અને કાપમનું પુરવચ બને છે, વિગેરે, વિગેરે.

દીમત—૪૦ ગોળીની બોટલી માત્ર રૂ. ૧૨૦૦
પરુ માદિની માટે, તદન મહેતુ મળુનું વખાર "વૈધવિદ્યા" નામનું આપણે દીમ
પુસ્તક મંગારી વાંચો.

રાજવૈધ નારાયણજી કેશવજી,

જામનગર—કાઠિયાવાડ,

અથવા આદિસ, નં. ૧૮૭—કાલબાદેરી રોડ, અંબાલ.

જે તમે ધણા ધણા ઇલાજે કરાવી નાહિમેદ થયા હો તો આ જરૂર વાંચો

મુડદાંઓને જીવતાં

કરવાની દવા.

જો લોકો અંધપણમાં નાદાનીથી પોતાનાં કંઠકવતનો નાશ કરે એટલે, કુટુંબ અથવા ખીલ ખોટા કરેથી તસોને કમજોર કરી નાખી છેવટ જીવાનીનો લાભ સર્જી શકતા નથી અને પછી ખરેખર, વખત પૂરે આપવાત કરવા જેવા ખોટા વીચારો ઉપજાવે છે અને એમને સમજે છે કે, આવા જીવવા કરતાં તો મરણ જ બહેતર છે. આવા જીવતાં જીવ મુડદાંઓને જીવવા કરવા માટે અમો ધણી મહેનત અને કાશોરથીજ એક સેપ તકવાર કરી છે, જેની કીમત મહેનત અને કામદાના પ્રમાણમાં રૂ. ૨૫ રાખીએ તો પશુ વાપ નાર તો સસ્તીને સમજે પણ ગરીબ અને અમીર સરખા લાભ સર્જી શકે તેટલાજ માટે રૂ. ૩૦ ૧-૦-૦ કીમત રાખી છે. ફક્ત એકજ સીસી વાપમાંથી સમજી તસો મજબૂત થઈ જાય છે અને ગ્રેયેસી શકતી પાછી આવી મજે છે.

હવે જેઓને હકીમો અથવા ડોક્ટરને પોતાની હાલિત કહેતાં શરમાંથી પડે છે તેવા નીરાસ થયેલા દરદીઓને માટે અમોએ નાદુર્ઘ જોખીઓ તકવાર કરી છે જેની ફક્ત એકજ સીસી જેમાં ૪૦) આસીસ જોખીઓ છે તે વાપરવાથી સમજી જાતના ગંભીર નુકસાનો દુર કરી પોતાનો નાદુર્ઘ ચંમતકાર દેખાડે છે. આ જોખીઓ તાકાદ વધારે છે, યાદશક્તિને તેજ કરે છે, ખોરાકને હજમ કરે છે, પેટના કોરમોનો નાશ કરે છે, કમરમાં દુખાવાને મટાડે છે, ચક્ષુના કાકી પડેલા રંગને ગુલાબી બનાવી દે છે. આ જોખીઓમાં કંઈ વધુ રક્ષાપન નાખી નથી. આ જોખીઓ જન્મના કમકઠિવત સીવાય ગમે તેવો કમકઠિવત હોય તેને ખરેખર નાદુર્ઘ ચંમતકાર દેખાડે છે. એના ચંમતકારોની વાપરવાથી ખાત્રી થશે એકવાર મંગાવો અને ખાત્રી કરો કીમત રૂ. ૩૦ ૧-૦-૦ પાંચ રૂપીઆની દવા, મંગાવનારને જોખીઓની બે સીસીઓ મહત મોકલવામાં આવશે અમારે ત્યાં દરેક જાતની દવાઓ તકવાર મજે છે.

નોટ—આફ્રિકાનાં મોહાંજી દેવાની કીમત ઉપરાંત પારસલ ખર્ચ માટે રૂ. ૦-૧૪-૦ મોકલવાનાં વધુ મોકલવાં પૈસા બીટીસ પોસ્ટ ઓફિસથી મોકલવા.

મળવાનું ઠેકાણું:—

એમ ઈ. હકીમ.

સુ. સીધપુર (નોથ ગુજરાત)

શોકીનોની અડચણો દૂર !

ધનામમાં આપીએ છીએ ! ધનામમાં આપીએ છીએ ! ધનામમાં આપીએ છીએ !
આઠ દિવસની આવીવાળી ખીસ્સા ધડીયાળ પાંચ વર્ષની ગેરંટી સાથે હાથે પહે-
રવાની રિસ્ટવોચ ગેરંટી ૩ વર્ષ, રેસ્ટોપ સિસ્ટમ ખીસ્સા ધડીયાળ, ૩ વર્ષની ગેરંટી,
દેશ બહાર એક્ઝિલિ વિચિત્ર ખુશખોદાર.

ધનામ કેને મળશે !

બાલ જતા રહે પણ ફરી ઉગે નહિ—બાલ ઉઝાવવાનો ખુશખોદાર સાથુ એને
કહ છે, ખુશખોદાર રમેશ સાથુ ને ૨-૪ મિનીટમાં બળતરો કયાં સિવાય વાળને ઉઝાવી
ચામડીને રેશમતા જેવી મુવાળી અને ચમકદાર બનાવે છે.

રમેશ સાથુ—મા વિજ્ઞાનિક રીતે ને વસ્તુઓ મેળવવામાં આવે છે ને ને નેતામાં
જુનામાં જુની, ખસ અને ડેરી જનવરોના ડંખને દૂર કરે છે. કીમત ત્રણ સાણના ખૂબ-
સુરત બોક્સની રૂ ૧૧૧) ચાર બોક્સ ખરીદનારને એક શીશી ફ્રાયહાર આપેલ, આઠ
બોક્સ ખરીદનારને રેસ્ટોપ સિસ્ટમ ખીસ્સા ધડીયાળ, ચાર બોક્સ ખરીદનારને રિસ્ટવોચ,
અને સોળ બોક્સ ખરીદનારને આઠ રોજની આનિતું વૈચ ધનામમાં મળે છે. પી. પી.
ખર્ચ જુદો.

મનમોહન વટિકા.

“શોકીન” મિઝાજ તપબુદ્ધ ‘ફરમાયે’ છુદે જવાનીકા ઉઠાયે”

આ એ ચીજ છે કે જેની શોધમાં વૃદ્ધ અને યુવાન રાત્રિદિવમ કયાં કરે છે અને જેને
પ્રાણી માનના શરીરમાં પરમાત્માએ પેદા કરી છે તેને ક્રાન્તના એક ડોક્ટરે દુનિયામાં પેદા
કરી બતાવી છે. તેની પ્રત્યેક વટિ ત્વાહિરથી પણ વધુ કીમતી છે થોડો વખત વાપર-
વાથી તે શરીરને પોલાદ જેવું મજબૂત બનાવી દે છે મનુષ્ય ગમે તેવો સુસ્ત અને નબળો
હોય પરંતુ એક ગોળી દુધ સાથે ખાધાથી અડધા કલાકમાં એક વૃદ્ધ પણ યુવાન માણસને
હઠાવે એટલી તાકાત ધરાવે છે આ વટિનું એક બાક્સ ચોવીસ વખત આસે એટલું હોય
છે. કામદો ન થાય તો બમણા પૈસા પાછા આપવામાં આવે છે આવી ચમત્કારિક છતાં
એક બાક્સની કી. રૂ ૧૧૧ અને ત્રણ બાક્સ સાથે લેનારને રૂ ૪૭ રાખવામાં આપી છે.

ચંદ્રમુખી-કરણ.

આ દવા વિશામતી ખુશખોદાર પુલીની રૂ છે ચાહાજનદા પ્રિન્સ એક વેલ્સની સીકા-
રસથી ડોક્ટર લગવીદ, સાહેબે મસુરના મહારાજન માટે તૈયાર કરી છે સાત દિવસ શરીર
અને ચહેરા ઉપર મસુરના નહાવાથી સ્થામ વર્ષુ પણ ચલાખતા પુલના જેવી સુરેખ અને
સફેદ તેમ, માખણના જેવો સુતાયળ યર્ષ બધ છે, જેમાંથી ખુશખોની ચીડી ચીડી લહેરો
નીકળવા માંડે છે શીતળાના આઠા આખો અને ગાંધપરના કાળા ગર્ધ કાંઈ, છીપ, મુરિયાં,
મુદાસે વગેરેને મટાડી એની તો ખુશસુરતી આરો છે કે ચહેરા ચંદ્રની પેઠે ચમકવા માંડે
છે. ખુખી એ છે કે એનાથી ને રંજત અને ખુશસુરતી પેદા થાય છે તે હમેશાં કામમ
રહે છે કેમકે આ તે પાઉડર નથી કે ને બળદે આરતો લગાડી ચામડીને ધડી બ ધડીને
સફેદ કરી લે છે. કીમત એક શીશીનો રૂ ૧૧૧ પારસલ ખર્ચ ના—આના ત્રણ શીશી
સાથે લેનારને પારસલ ખર્ચ માફ.

કેશવહાર ઑફક.

આ તેલ તલના તેલમાં દેશી વનસ્પતિ નાંખીને બનાવેલું છે અત્યંત સુગંધીદાર હોવા
છતાં તે સ્નાનવાથી વાળ ખરી પડતા નથી, વાળ કાળા થાય છે વાળ ન ઊમતા હોય
તો ઊંચે છે અને લાંબા વધે છે માથામાં નાંખવાથી તેની સુગંધી બે ત્રણ દિવસ સુધી
જતી નથી. કી ૧૧૧ આઠ આંત્રા ત્રણ શીશી લેવાથી ટપાલ ખર્ચ માફ.

પતા. રમેશચંદ્ર એન્ડ કો. સ્વામીવાટ (પ્રાંચ. નં. ૪૧) મધુરાં.

અમૃતધારાનું મેં મારા કુટુંબમાં સેવન કરાવ્યું, હું અંતઃકરણથી અનુભવીદન આપું છું કે, જે રોગોને વારસે લખ્યું છે એ લાભદાયક પ્રમાણિક છે. મીસીસ એચ. વે. ટરસન, સાહિબા, નં. ૧૨૪૨, જોહાનસ, અમેરીકા.

એક અન્ય પ્રાઇવી સંમતી.

“મારી પુત્રીએ અમૃતધારાની શીશી આપની પાસેથી ગયા માસમાં ખરીદી હતી, હું આપને લખું છું કે, એ બહુ જ અદભૂત વસ્તુ છે, અને મેનુષ્ય જાતિને મોટે એક ન્યામત છે, હું કહું છું કે કદો હું તે સિવાય રહી શકીશ નહિ, કારણ કે તે સર્વ રોગ મટાડનાર છે. મેં અને તેની પહેલાં ખબર હોત તો મારા ખારા પૃતિનો જીવ તેથી બચી જાત. અમૃતધારાની પુરી પ્રસંસા થઈ શકતી નથી, કારણ અન્ય ઔષધ તેની સાથે મુકાબલો કરી શકે નહિ. ઇ. જોહનસન, સુનિાર.

કવિ વિનોદ વૈદ લૂપણ પં. ઠાકુરજી રામી વૈદની દવા.

અમૃતધારા દરરોજ પાસે રાખો.

જે એકજ દવા કે જેની માત્ર ૨-૩ ટીપાં છે, તે લગભગ સર્વ રોગોને, જે લગભગ પરામાં વૃદ્ધો, બાળકો, જુવાનો, સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને થાય છે, તે સવની. રોગબાજી ધરાવે છે. આત્મામાં તેમ જોડાવામાં બનેલા કામ આવે છે. કોઈ અચાનક દુઃખ યાચ તો તેને અચાનકજ દુર કરે છે, મરિનાના રોગો દિવસમાં, દિવસોના રોગો કલાકોમાં, કલાકોના મિનીટોમાં દુર થઈ જાય છે, એકવાર અજમાવો, જુદી નકલોથી બચો અને અસહને ખરીદો. રોગોના નામ કે જેને અમૃતધારા દુર કરે છે. દરેક પ્રકારની માથાની પીડા, દમ, કાસ, પાચનશુભ, સળેખમ, અપચો, કોલેરા, અરુચિ, આફરો, ગડગડાટ, પેડિન્ટમ, શુભ, સંઘર્ષણી, અતિસાર, વમન, અપરમાર (મુંગી) દંતપીડા, વગેરે દાંતોના સર્વ રોગો, નાકના સર્વ રોગ, મુખના સર્વ રોગ, કોદલા, દાંદર સોજા, દાદ, માખી, વીંછી, સર્પ, હડકાડુ કુતર, જે ઉદર વિગેરેના દુઃખ, સર્વ પ્રકારના સોજા, ઉપદંસ, આડાનું દરદ, આંતરિક વ બાહ્ય પીડા, દરસ, ચોટ, દુર્બળતા પ્લેગ, પ્રસૂત પ્રદર, સોમરોગ, પાંડુરોગ, ક્ષય, રોગ્યક્ષમા, બરોગ, વાયાનો ગોળો, ગલગંડ, કંઠમાળા, સનિષાત, બાહરોગ, હૃદયરોગ, મુતકચ્છ, માસિક બધ, વાતરોગ, અર્ધાંગ વાત, રક્તપીત દર્દકમર, દાંડવું, પિત, ઉન્માદ, ગળુ પડવું, અવાજ જેસી જવો, મુત્રાશય, કલેજનું દરદ, માથું, છાતી, ફેફસાં, આંતરડાં વિગેરેના રોગો પ્રત્યાદિ સર્વ રોગોને મટાડે છે. કીમત મોટી શીશી રૂ. ૨૫. અર્ધા શીશી રૂ. ૧૫. નમુનાની કી ૦-૦-૮-૦

કીમત મોટી શીશી રૂ. ૨૫. અર્ધા શીશી રૂ. ૧૫. નમુનાની કી ૦-૦-૮-૦

પત્રઅવધારને માટે લખો અમૃતધારા (આય) ઠાકોર.

આ માસિકનું માસ માસથી વધી શકે. યામ છે. આંગરેજ માસની આખરે તે બહાર પાડે છે. માટે તે માસીક ખીખ માસની ૧૫ મુધીમાં ન મળે તો અમને જાણવાથી ૧૨ી મોકલીયું. માસિકનું વાષિકે સિવાય ૨-૦ છે. દિવસના બહાર શી. ૪ છે. એટ પડાઅન નાઈટસ અને નવી સાલનું પચીસ મળે છે. એટના પોરટ ૦-૨ સાથે નવીન થનારા આદકને માસ માસથી આજ મુધીના આદક અને એટનું ૩. ૨-૨-૦નું વી. પી. કરી લવાજમ વસુલ કરવામાં આવે છે. પાછલા અકા શીલીક હશે ત્યાં મુધીન અપાશે માટે નવિન આદકોએ વેળાસર આદક થવું.

પત્ર વ્યવહાર કરનારે પોતાનું પુરેપૂરું ચિરનામું લખવું જોઈએ. જવાબ માટે રીખાય કાંઈ કે દીકરી સિવાય જવાબ આપવામાં આવતો નથી. ચિરનામું બદલવા માટે આદક નંબર જરૂર લખવો. હુંકી મુદત માટે ચિરનામું ન બદલાવવું જોઈએ.

ભાગ્યોદયના પાછલાં વોલ્યુમે શોડન શીલીક છે તે ત્યાં મુધી હશે ત્યાં મુધીન મળશે.

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૧ છુ બાધેલું ૩. ૨-૦-૦

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૨ છુ બાધેલું ૩. ૧-૮-૦

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૩ છુ બાધેલું ૩. ૧-૮-૦

નવું પુસ્તક—સરવૈ, રેવન્યુ અને ફાળદારી કાયદાનું લુથ.—નવા મુધારા વધારા સાથે ત્રીજી આદિન કોમન ૩. ૨-૦-૦ પો. ૦-૪-૦.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

આવના મારામાં બહાર પડશે.

સંવત ૧૯૭૩ ની સાલનું

શુદ્ધ ગુજરાતી પંચાંગ.

જેમાં, સંવત ૧૯૭૩ ની સાલનું માસવાર બિવિધરૂપ, દરેક માસમાં અનાજ ચાંદી, ૩. વિના બાવ કેપા મેરે, આરે ચરશે ક્યારે ઉતરશે, મુખારી કેવી રહેશે, વરસાદ ક્યા માસમાં ક્યારે ફેરશે પડશે, તે ઉપરાંત, રહેવા ગાહક, પોરટ ગાહક, વેપારી ખાતમી, કમ વરતુ ક્યાં મળે છે, મોટાં શહેરોની માલોની, ત્યાં ક્યાં ઉતરવું જોઈશે, મુખારીમાં ક્યાં ગાઈ બદલવી, જાતોના ભોમીયો, વિગેરે ઉપયોગી વિષયોથી બરપુર. કોમન ૦-૧-૧. મામરી ૫૦ ન ૩. ૨-૮-૦ ૧૦૦ ના ૩. ૮ ૦ વેપારીને આરે લાભ. હુકમોરોને પદ્ધતિ નહીં મળે છે.

દવા મિલાવની જાહેર અખરો આપનારાએ તુરત જા. ખ. મોકલી દેવી. રાષ્ટ્ર ૮ પે ૬૬. નક્ક ૩૦૦૦૦ નીકળશે ૧ પેરતા ૩.૬૦ એક કોવમના ૩.૩૫-તુરત જા. ખ. મોકલ તાખાં સાથેજ મોકલવાં.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

—સુવેદ આયુર્વેદ ચરક સંહિતા. ૬૬૬—

મૂળ મદિન ગુજરાતી બાળાંતર-પ્રથમ ભાગ—વેદનો પ્રાચિન અને મદતવનો ગ્રંથ આજ છે. આ પુસ્તકની ઉપયોગીતા એટલી બધી છે કે જેમાં દાહમાં-નવી ગણાતી-વગર દવાએ રોગો મટાડવાની વિધાઓનો પણ સમાવેશ થયેલો છે. દરેક વૈદ, ડોક્ટર, દકીમ અને ચરીફને નિરામય રાખવા દુઃખનારે આ ગ્રંથ ખરીદવાનું જોઈએ. શી. ૩. ૫

તાંત્રી ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૪.]

જુલાઇ, સને ૧૯૨૬.

[અંક ૫ મે.]

‘યથાર્થ સાધક સર્વમાં સમાનતાનેજ ધરનાર હોય છે.

(નહિ આવુ કદાનરે, મારે ઘેર શામળાયો, એ લય).

પ્રભુનો હું દાસરે, મારે તો સઘળા વાતે સહેલ છે,
જે વિધિ રાખે પ્રભુ, તે વિધિ રહેલુ, મારે મન એ ન મુકેલ છે;—
રતન જડિત માથે મુકુટ મુકોઈ, કાણના ભારાની હેલ છે,—
મુજને નિવાસ સ્થાન સમાનજ ભાસે, મહાલયક લોહની જેલ છે,—
મારા નામની કોઇ પુકારે છડી કે, મારે દેવાની ત્યાં ત્યાં દહેલ છે,—
ફરવાને કાળે ભણે વિમાન મળે કે, ગાડું નેડેલા જેને બેધ છે;
ભૂલ ભૂલામણી ખીજને તે મારે મન, સુર કરણાથી ઉઠેલ છે,—
હિંદુ દેખાય પશુ સીધું યદ્ય રહેલુ, પ્રભુમાં ને ચિત્ત સામેલ છે,—
પ્રભુ કરણાથી સુખ અને દુઃખ એતો, બને એ મારે મન ખેન છે;—
સારું ખોદુ એવા ભેદ ન ભાસે કાળે, બોધાંજન આંખમાં આંજેલ છે.—
આની મગે ભલે આધિઓ કે વિપત્તિ, કદાચિન કર્મે લખેલ છે,—
જન્મને મૃત્યુ એ તો મારે મન અહિંથી તહિંથી જવાને આવવાની રેલ છે;
સુખનું કારણ એક પ્રભુનેજ જાણુ, ખીજ તો આજંતુક આવેલ છે —
દાસ પ્રભુનો યદ્યને ઠરું ને કદી તો જાણો, સઘેર મેં પાણી ફેરવેલ છે;—
પ્રભુ જળ મુજમાં છે તો સૌને હઠાવીને, આગળ વધવામાં મારી પહેલ છે,—

શ્રી ૩.

સ્વરૂપાનુભવોદ્ગાર.

(આવેને મારે મદિરીએ જગરાય, એ લય.)

વિલોક્યો આત્મસ્વરૂપ પ્રકાશ, તિમિરનો કપાહિ નથી અવકાશ.
પ્રથમ હું દસ્ય મદા જેતો, મોહથી ચિત્ત વિધય વિષે ખેતો,

ગળી તેને સર્વસ્વ હું મ્હોતો, દષ્ટિ હવે બેઠ ધરે ખોટા,
 નથી ઠાંજે દષ્ટિમાં દશ નિવાસ; વિલોક્યો
 શરીરમાં શરીરી ન હું ન્યાળું, અતઃકરણે સ્ફુરણ ન હું બાળું;
 આ મન નથી અભિમાનીવાળું, દસો દિશ તત્ત્વજ રહીયાળું;
 સ્વરૂપ છાતાં થયો વિવર્ત વિનાશ, તિમિરનો
 અહંમમની શમતાં ઉર્મી, જીવત્ત્વની પ્રવૃત્તિ વીરમી,
 અસંગી થઈ રહ્યો તર ધર્મી, યનું ન કર્મ ઠાંજે નથી કર્મી;
 સ્વરૂપનો અદ્ભુત આશો ? વિલાસ; તિમિરનો
 દૂર્ભાગસમુ સહિ આકર્ષિ આ મન બની રહ્યું તત્ત્વ સ્પર્શી,
 અગન થઈ થયું પ્રત્યક્ષદર્શી, વૃદ્ધિરૂપ થઈને રહે વર્ષા,
 વિગ્મતા અંતે વદાતી હાથ; વિલોક્યો

શ્રી ૩.

કર્તવ્યને માટે આજાણે એકજ સમય છે.

(તેજ જીવે છે, તેજ જીવે છે, એ લય.)

આજ કરી લો, આજ કરી લો, કર્તવ્યોને કરી લો આજ,
 કા જે તે નિર્માણ થઈ છે, સિદ્ધ થવાને સધળાં કાજ.

આ સૂર્ય ઉદયની સાથ નિત્યે, જીવન શરૂ થયું જાણજે,
 સર્વાંશ તમ એ જીવનને દઈ, સુખ અપરિમિત માણજે;

જઈ કાલની સઠ વાત તો ગઈ કાલ સાથ દટાઈ ગઈ,

આજે કરી ન જગાડો, છે ત્યાંકલે એ સુધ રહી;

આજ કરી લો, આજ કરી લો, કર્તવ્યોને કરી લો આજ,
 કા જે તે નિર્માણ થઈ છે, સિદ્ધ થવાને સધળાં કાજ.

યાગે ઉપાસક આજના, એ આજને કરજે ખુશી,

કાજે થઈ છે જન્મથી, તમ મિત્ર એક અમાનુષી,

ગઈ કાલ આવવી કાલજે, તમ નિકટે આવી ના દે,

કાજે તમારે દિત સાચુ, એક પણ નવ કરી શકે

આજ કરી લો, આજ કરી લો, કર્તવ્યોને કરી લો આજ,
 કા જે તે નિર્માણ થઈ છે, સિદ્ધ થવાને સધળાં કાજ.

રે રે તમે ને આજ ! એતો દિવ્ય બેઠ બની રહી,

સગી થઈ રહેશે તદા દૃષ્ય દૃત્યતા લહેશે અદિ;

થઈ એક મેક જીવન લક્ષણ, એક બીજાને દીધો,

અદ્ભુત ક્ષેત્ર પ્રકાશનારાં, યાઓ સાચા સગીઓ;

આજ કરી લો, આજ કરી લો, કર્તવ્યોને કરી લો આજ,
 કા જે તે નિર્માણ થઈ છે, સિદ્ધ થવાને સધળાં કાજ.

શ્રી ૩

સર્વોત્તમ શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની કળા.

પોતાના સામર્થ્યમાં અચળ અને દૃઢ શ્રદ્ધા હોવી એજ યશ પ્રાપ્ત કરવાનો રામબાણુ ઉપાય છે. યશ અને અપયશ મળવો એ તેના ઉપર આધાર રાખે છે. એ આપણા હાથમાં છે. એવું જ્યાં આપણને ખરેખર માન થાય છે કે પછી આપણે આપણી પરિસ્થિતિને આપણી ઇચ્છાનુકુળ સુસ્થિતિમાં પરિવર્તિત કરવાની શક્તિ આપણને પ્રાપ્ત થવાનીજ. જ્યારે આપણને આ ગુપ્ત મહાન શક્તિનું જ્ઞાન થઇ જશે અને તેને આપણે આપણા વર્તનમાં ધારી શકીશું ત્યારેજ આપણી જાગૃત આંતરિક શક્તિઓને ઉત્તેજન મળશે, અને જેથી સધળા જગતનું નિયમન કરનાર શુરત્વાકર્ષણની માફક તેની પશુ ગતિ થઇ જવાની અર્થાત્ એ શક્તિઓ ખાલુ જગતમાં ફેલાઈને આપણા ઇષ્ટિત પદાર્થોને આપણી તરફ આકર્ષિત કરવામાં સદાયક થવાની.

ધણીએ પોતાને પ્રાપ્ત સામર્થ્ય વડે જગતના કેટલાક ભાગો ઉપર અને અન્ય મનુષ્યો ઉપર સામ્રાજ્ય મેળવેલું હોય છે. પણ તેણે મોટે પોતાને કલ્પે હોતો નથી; હું કાશુ છું, મારો આત્મા એ સુઠે, આ વાતોનો પણ વિચાર તેણે પણ કર્યો હોતો નથી અને આવા મનુષ્યોને જગતના સમગ્ર નાશવંત પદાર્થો રૂપી જડ સંમ્પત્તિ પ્રાપ્ત થઈ ગયે તો પણ તેથી તેનું કાંઈ પણ પ્રકારનું સાચું શ્રેય થયેલું હોતું નથી, અને તે આજ દાદ સોમાં દૃઢ મનુષ્યો એવાજ હોય છે. તે વિચારી આ અશાશ્વત ભૌતિક સંમ્પત્તિના નાદમા મગ્ન થઇને તેનાં દારા બની રહે છે. જો કે તે પોતાને તેના માલીક તરીકે સમજે છે પરંતુ ખરી રીતે તેજ તેના તાબેદાર હોય છે. ભૌતિક સંમ્પત્તિથી જ્યારે તેનાથી પોતાનાજ ઇષ્ટ મિત્રોનું અને પોતાનાજ દિનેષિઓનું ભય થઇ શકતું નથી તો, વસુધૈવ કુટુમ્બકમ્નું પ્રતિ-બિંબ્ય તો તેના સ્વપ્નામાં પણ જોવામાં ક્યાંથીજ આવે અર્થાત્ તેનાથી જગતના કલ્યાણનું કાંઈ કાર્ય થવાનું નહીંજ. જડ સંમ્પત્તિની સાથે ગાઢ મંચડ રાખનારા અર્થાત્ મંસારમાં જે કાંઈ છે તે સંમ્પત્તિજ છે, એવું માનનારા જ્યારે મૃત્યુ મુખમાં પડે છે ત્યારે તેમની દશા ધણીજ રોચનિય થાય છે. કેમકે તેનો આત્મા પોતાની સાથે ફરી જદામ પણ લઇ જઈ શકતો નથી. ભૌતિક સંમ્પત્તિના આ ગુલામોની પાસે આત્મિક સંમ્પત્તિ તો લેશ માત્ર પણ રહેલી નથી. વસુધૈવ કુટુમ્બકમ્ ના અદ્વિતિય ગુણના અભાવને લીધે તેનાથી કાંઈ પણ દયાની ખાતર પુણ્ય થઈ શકતું નથી. તેનો આત્મા ઉત્ક્રાંત અને પ્રમદમ રહી શકતો નથી, તેમની મનોવૃત્તિઓ અનુદાર-રૂપણ અને મંકુચિત રહે છે. મનસબ કે તે વિચારો અનેક પ્રકારની મૂલ્યવાન આત્મિક શક્તિઓથી રહિતજ રહે છે.

એ લેહો પોતાનો સધળો આયુષ્ય જડ દ્રવ્યના ઉપાર્જનમાં વ્યય કરે છે. આ સરીરને જે ઉપાયો આપણે જોડી લીધી છે તે દૃઢ યતન વખતે નષ્ટ થઇ જવાની, અને આપણા અંતઃકરણમાં એકદમ દિવ્ય પ્રકાશ ચમકવા લાગવાનો. આ કલ્પના બિદકુલ નિર્મૂળ છે. કાર્ય કારણ ભાવનો નિયમ સાર્વત્રિક અને સાર્વકાલિક છે. જેની દરજી તેની બરજી, આ નિયમ જેમ અદિક આયુષ્યક્રમે માટે છે તેવીજ રીતે પારલૌકિક આયુષ્યક્રમે માટે પણ છે. કહેવાનો સારાંચ એ છે કે, જડ અથવા મંચવળી અચળ અભિલાષા જેવી આ લોકમાં હાનિકારક છે તેવીજ પરતોડમાં પણ છે.

ન્યાં નાશવંત ભૌતિક સંપત્તિનો સંચય કરવાની ટેવ આ દેહમાં પડી ગઇ કે પછી તે શરીર છુટવા છતાં પણ છુટી શકતી નથી. તેના સિવાય તે વખતે એવી ટેવવાળા મનુષ્યોને પોતાની અભિવાપાઓ પૂરી કરવાનાં સાધન પણ પ્રાપ્ત થતાં નથી. એવી ટેવના તે સુલામ બની જવાથી દેહલોક વખતે તો તે પોતાના ચિત્તને બીજા વસ્તુઓમાં પણ ચોટાડી શકતા નથી અને પોતાની ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કરવાની સામગ્રી ન મળવાથી તે અધિક કષ્ટનો અનુભવ કરે છે. તેનું કષ્ટ એ જોઇને અધિક વધે છે કે જે એકની કરેલી વસ્તુઓ-ધન દોલતને તે પોતાની સમજતો હતો તેને હવે ઉઘાડી દોડા નષ્ટ કરી દે છે. તે પોતાની મીલકત વીલ કરીને બીજાના નામે કરી શકે છે. પરંતુ તેનો જાતે ઉપભોગ કરી શકતો નથી.

આપણે ધારીએ કે કોઇ જડ વસ્તુ આપણી છે તો એ આપણી મોટી બારે મૂર્ખતાજ છે. જેમ પરમાત્માની જમીનમાંથી અમુક વીંશ જમીન પોતે રાખીને પછી કહે કે એ મિત્ર-ક્ત મારી છે. તો તેની તે વાત બુદ્ધ બરેલી છે. જે મીજને આપણે આપણી પાસે હાંમે-શને માટે રાખી શકતા નથી તે આપણી નથી. જોઇતી વસ્તુઓ આપણને ન મળવાનું પણ એક એ કારણ છે કે, આપણે રખેને તેને આપણી મીત્રકન બતાવી લઇએ અને સંગ્રહ કરી રાખીએ; વસ્તુઓનો આપણે ઉપયોગ કરીએ એવા હેતુથી જો તેની ઇચ્છા કરીએ તો તે આપણને મળે છે.

જે મનુષ્યોને ઉચ્ચ જીવનનો અનુભવ થયો છે તેને અપાર ધન એટલું કરવાની ટેવ નથી. અને ખર્ચ કરતાં વધુ પડાયો એકઠા કરવાનું તે ઇચ્છતા પણ નથી. ન્યારે જાન થાય છે કે મારામાજ ધન બરેલું છે ત્યારે તેની દૃષ્ટિમાં બહારના ધનનો કાંઈ હિસાબ રહેતો નથી. ન્યારે તેને જ્ઞાન થાય છે કે મારામાં એક એવો ઝરા છે કે તેમાંથી જરૂર જેટલા સર્વ પદાર્થો ન્યારે જોઇએ ત્યારે માગી લેવાની અને પોતાની પાસે રાખવાની શક્તિ મારામાં છે. ત્યારે પછી તે, જડ પદાર્થો રૂપી ધન દોલતનો સંગ્રહ કરતો નથી. કેમકે તે વસ્તુઓ તેના માનવા પ્રમાણે નાશવંત છે. તેની તેને દરેક વખતે રક્ષણ કરવાની ફીકર રાખવી પડે છે. અને આ રીતે તેનો સમય અને ખર્ચાલ જીવનની અસલ વસ્તુઓમાંથી ખસીને આવી નકામી વસ્તુઓમાં લાગી જાય છે. અથવા તો એમ કહો કે તે મનુષ્ય સર્વથી પહેલાં આંતરિક રાજ્યને શોધે છે અને ન્યારે તેને તે અંદરનું સામાન્ય મળી જાય છે, ત્યારે બાકીની સર્વ વસ્તુઓ આપો આપ તેને પ્રાપ્ત થઈ જાય છે.

ધનવાન મનુષ્યોને સ્વર્ગમાં જવું એ જેટલું સોઇના હિંમમાંથી ઉઠતે જવું કઠિન છે તેટલું જ કઠિન છે. મતલબ કે જે માણસો પોતાનો સપ્તમે સમય જરૂર કરતાં વધુ ધન અને બહારના જડ પદાર્થોનો સંગ્રહ કરવામાં રાખી દે છે, જેથી તેને અલૌકિક રાજ્યને પ્રાપ્ત કરવાનો વખત પછી ક્યાંથી મળે કે જેના મળવાથી સર્વ વસ્તુઓ મળી શકે તેમ છે. આ બંનેમાંથી કઈ વસ્તુ સારી છે ? એક તો લાખો કરોડો રૂપિયાનો સંગ્રહ કરવો અને તેના રક્ષણની ફીકર, કેમકે તે સર્વ મિત્રકતના રક્ષણની ફીકર તો અવશ્ય રાખવીજ પડે છે. અને બીજા એવા નિયમો અને શક્તિઓનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું કે દરેક પ્રકારની જરૂરી વસ્તુ જોઇએ ત્યારે મળી શકે, અને એમ માનવું કે આપણે કોઇ પણ સારી વસ્તુ સિવાય સ્ત્રી, શપ્તીશું નહિ. તેમજ આ વાતનું જ્ઞાન થવું કે અમારામાં એવી શક્તિ છે કે આપણે આ-

પણી જરૂરી સર્વ વસ્તુઓ જરૂર પડે મેળવી શકીએ તેમ છે. હવે વિચાર કરો કે આ બેમાંથી ઉત્તમ કયું છે.

જે મનુષ્ય આ ઉચ્ચતર જ્ઞાનના રાજ્યમાં પહોંચી જાય છે, તેને ફરી જેમ આજ કાલ સંસારના મધ્યા લેકિને ધન મેળવવાનું ગાંડપણુ લાગેલું છે તેવી પરવાહ હોતી નથી.

જ્યારે આપણે ઉચ્ચતર શક્તિપોતે સમજવા લાગીશું ત્યારે મુળ જીવનની તરફ અધિક ધ્યાન આપીશું અને ધન વિગેરેનો સંગ્રહ કરવો તેને મિથ્યા સમજીશું કે જે આપણી ખરી ઉત્તિ યવામાં હાનિકારક છે.

ધનની પણ હદ હોય છે. જ્યારે ધન અધિક હોય છે ત્યારે આપણે તેનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી અને જ્યારે તે ધનનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી ત્યારે તે મદદ કરવાને બદલે એક રીતે વિધનકર્તા થઈ પડે છે.

આપણી આસપાસના તમામ લોક એવા છે કે જેમણે જીંદગીનો ધણો ભાગ ધન કમાવામાં જ મુમાવેલો હોય છે. તે જો પોતાની જીંદગીનો શુદ્ધ પૂર્વક ઉપયોગ કરે તો તેમની જીંદગી હંમેશાં માટે ઉત્તમ અને આનન્દ પ્રદ બની શકે તેમ છે. જે મનુષ્ય પોતાની જીંદગી સુધી ધન વિગેરેનો સંગ્રહ કરતા રહે છે અને મરતી વખતે તે તમામ પરાપકારને માટે મુક્ત હોય છે તે મનુષ્યની જીંદગી પણ ઉચ્ચ જીવનથી ધણીજ નિચે પડેલી હોય છે. તેનો ધન સંગ્રહ કરતી વખતે એ ઉદ્દેશ નહોતો કે, મરતી વખતે આ સર્વ ધન સારા કાર્યોમાં ખર્ચવાનું છે. આપણે કાંઈ ગરીબ અને પગરખા વિનાના મનુષ્યને આપણા ધસાયલાં અને ફાટેલાં પગરખાં આપીએ છીએ તેથી કાંઈ આપણે પરાપકાર કર્યો કહેવાય નહિ. પણ ખરા પરાપકાર તો તેજ છે કે જે વખતે કાંઈ ગરીબ માણસ ખરા ઉનાળામાં પગરખાં વિના રખડતો હોય છે; અને પોતાના બાળબચ્ચાનું પોષણ કરવામાં પ્રમાણિકપણે પૈસા કમાવના યત્ન કરે છે, છતાં તેની જરૂરિયાતો પુરી પડતી ન હોય તે વખતે તેને આપણે આપણાં નવાં પગરખાં દયાની ખાતર આપી અને તેને ખરા તડકામાં પણ બળતા અટકાવીએ ત્યારે તે ખરા પરાપકાર છે, અને ત્યારેજ તેનું ખરૂંકણ મુશર આપણને આવે છે.

જે લોકોએ વહુજ ધનનો સંગ્રહ કર્યો હોય તેમણે તે ધનનો આ પ્રમાણે ઉપયોગ કરવો જોઈએ કે પછી તે પોતાના બાકીના જીવનને અને રીતભાતને ઉત્તમ બનાવી શકશે. આ પ્રમાણે તેની જીંદગી દિનપ્રતિદિન સુધરતી જવાની અને ઉત્તિ યવાની. એક વખત એવો આવે છે કે જ્યારે મનુષ્યને માટે એ વાત ધણીજ ખરાબ સમજવામાં આવે છે, જ્યારે તે મરી જાય છે અને તે વખતે તેનું એકું કરેલું સમગ્ર ધન અહોજ મૂની અને તેને ખાલી હાથે જતું પડે છે.

ધણા માણસો આજકાલ મોટા મહાલયોમાં રહેતા છતાં પણ ગરીબમાં ગરીબ માણસના જેટલા સુખ અને શાંતિનો અનુભવ કરતા નથી.

ધણા મનુષ્યો ઉત્તમ વસ્તુઓથી હંમેશાં દૂર રહે છે કેમકે તે હંમેશાં જુની વસ્તુઓમાં જ પ્રિતિ રાખે છે. જેથી જો તે જુની વસ્તુઓ બીજાને આપી દે તો પછી આગળ નવી ચીજો ખરીદી પડે. સંગ્રહ કરવાથી કાંઈ પણ એક પ્રકારની હાનિ સહન કરવી પડે છે જ્યારે વિવેક પૂર્વક ખર્ચ કરવાથી હંમેશાં નવો લાભ મળે છે.

જે ઝાડ પોતાની અજ્ઞાનતા અને લોભની ખાતર પોતાનાં પાનને પોતાના ઉપર રહેવા દે તો પછી તેને વસન્ત ઋતુમાં પૂર્ણ અને સુંદર નવ છવન કેરી રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે ? ધીરે ધીરે અવનતિ થાય છે અને અંતે મૃત્યુ થાય છે. વૃક્ષ જે સુકાઈ જાય તો પછી તે પોતાનાં જુનાં પાન સાથેજ સુકાઈ જાય છે કેમકે પછી તેને નવા પાન આવતાં નથી. પરંતુ જ્યાં સુધી તે જીવિત રહે છે ત્યાં સુધી તો તેણે નવા પાન મેળવવા માટે પોતાનાં જુના પાનને ત્યાગ કરવોજ જોઈએ.

અનન્તજીવન અને શક્તિની સાથે આપણે ઐક્યભાવ માનીને જીવન વ્યતિત કરીએ. પૂર્ણ જન્મગી અને શક્તિ પ્રાપ્ત કરી એજ આપણે માટે પ્રાકૃતિક અને મૂળ જીવન છે. કે જેથી આપણને જ્ઞાન થાય છે કે જે વસ્તુની આપણને જરૂર પડે છે, તે વસ્તુનો ભંડાર આપણી પાસેજ છે.

સમ્રાટ કરવાથી નહિ પરંતુ જે સીમે આપણી પાસે આવે તેનો જીવિત પૂરવઠો ઉપયોગ કરવાથીજ આપણી પાસે હમેશાં નવી નવી વસ્તુઓના ભંડાર આવવાનાજ, આ નવો ભંડાર જુના ભંડાર કરતાં આપણી વર્તમાન જરૂરિયાતોને માટે અધિક લાભ દાયક અને ઉપયોગી હોય છે. આ રીતે આપણે પોતે અનન્ત પરમાત્માનો ઉત્તમમા ઉત્તમ ભંડારજ મેળવીએ છીએ એટલુંજ નહીં, પરંતુ આપણી મારફતે જો ભંડાર બીજાઓને પણ મળી શકે છે.

નિષ્કામકર્મનું મહત્વ.

(અનુમધાન ગતિકથી).

આ પ્રકારની નૈષ્કર્મ્ય પદવી પ્રાપ્ત કરવાને માટે અનેક જન્મ ધારણ કરવા પડે છે, તું જ્યાં તે પદવી પ્રાપ્ત થઈ કે પછી સમજવું કે મનુષ્ય જીવનમાં મેળવવા યોગ્ય વસ્તુ તને મળી છે. પછી તે સ્વતંત્ર થઈ શકે છે અને તેના પરંતુ પ્રકૃતિનું બંધન દુટ્ટી મથુ એમ સમજવું પછી તે પ્રકૃતિને તેના વાસ્તવિક રૂપમાં જોવા માટે કે જેથી તે ફરીથી તેને બંધનમાં નાખી શકતી નથી. જ્યાં અધિનતા છે, ત્યાં સ્વાર્થ જીવિત છે, અને જ્યાં સ્વાર્થ-જીવિત છે, ત્યાં ફળની ઇચ્છા છે જે મનુષ્ય સ્વાધિન થઈને પ્રેમની સાથે કામ કરે છે, તેને કદી ફળની ઇચ્છા થતી નથી, અને જ્યાં તેનો કોઈ સ્વાર્થ હોતો નથી ત્યાં પછી કર્મ ફળ તેને કુખ આપી શકતું નથી.

માથાપ પોતાના પુત્રની આસના વાસના કરે છે તે શુ નેની પાસે બદલો મેળવવા માટે કરે છે ? નહીંજ એવો માથાપતો ધર્મજ છે કે તેણે બાળકોને પાળી પોષી અને સારી રીતે ઉછરણી આપીજ નેહએ તેવીજ રીતે આપણે પણ જ્યારે કોઈ માણસને માટે, યા ગામને માટે કે દેશને માટે કાંઈ કામ કરતા હોઈએ તો તે પ્રેમ અને દલગીરી સાથે આપણે ધર્મ સમજીને કરવું જોઈએ, પણ બદલો લેવાની કે કરેલા કામોનું ફળ ભોગવવાની ઇચ્છા રાખી જોઈએ નહિ. જે તમે નિસ્વાર્થપણે પ્રાપ્તને દાન આપતા હો કે નિષ્કામ પણે સસારના ઉપર ઉપકાર કરતા દર્શો તો તમારા કર્મ કદી પણ તમને બંધન કરતાં થઈ પડશે નહિ. જ્યાં ફળની ઇચ્છા રાખવામાં આવે છે ત્યાંજ બંધન છે.

તો કરતી માફક કામ કરવાથી સ્વાર્થશુદ્ધિનો ત્યાગ થઈ શકતો નથી અને તેથી તે બંધનના હેતુરૂપ છે. પણ જો તમે સ્વામીની માફક એટલે જેમ માળાપ પ્રમદની સેવા કરે તેવી રીતે કામ કરશો તો તે કામ કરવાથી ખરા પ્રેમ અને આનંદને બોગવશો.

મનુષ્યના ચારિત્ર્યની રચના અને રક્ષા માત્ર બેજે વસ્તુથી થાય છે. એક દયા અને બીજી શક્તિ. શક્તિ—જળ—સામર્થ્ય—અધિકારના અંદકારમાં રહેવું અને તેનો અભ્યાસ કરવો. એ સ્વાર્થ પરતા છે. પ્રત્યેક પુરૂષ મા સ્ત્રી પોતાનો અધિકાર અને શક્તિથી લાભ મેળવવાની મિત્તામાં હમેશાં બ્યથ રહે છે. દયા એ સ્વર્ગનું દ્વાર છે. જેને ધર્માત્મા બનવું હોય તેણે દયા રાખવી નેપ્રએ ન્યાય, અધિકાર અને શક્તિ આ સર્વનો મયાર્થ ઉપયોગ પણ દયા ઉપર આધાર રાખે છે. કર્મના બદનાની ઈચ્છા રાખવાથી આત્મિક ઉન્નતિના માર્ગમાં વિધ્ન આવે છે. જેથી ફળની ઈચ્છાવિનાશ માત્ર કર્મ કરવાથી બંધન થતું નથી.

દયા, અને નિસ્વાર્થ ઉદારતાને ધારણ કરવાનો એક બીજો પણ ઉપાય છે. તે એ છે કે કર્મ કરતું તેને ઉપાસના સમજીને કરતું જો તમને ઈશ્વર ઉપર થકા હોય તો જે કર્મ કરો, તે તેની ઉપાસનાજ છે. અને તેથી જે કર્મ કરો તેનું ફળ ઈશ્વરને અર્પણ કરો.

જેમ પરમાત્મા ઠાઠ પણ પ્રકારના સમર્થ કે સ્વાર્થ વિના કામ કરે છે તેજ પ્રકારે તમે પણ કરો. જેમ કમળ જળમાં રહેવા છતાં પણ જળથી ઊભા રી શકે છે તેનીજ રીતે નિષ્કામ કર્મ કરનારને કર્મ બંધન કરતું નથી, પૂર્વે ન્યારે કુરેક્ષેત્રનું સુદ્ધ સમાધિ થઈ ગયું ત્યારે પાડવોએ મોટો યત્ન કર્યો હતો અને જે વખતે તેમણે ગરીબોને ઘણુંજ ધન દાનમાં આપ્યું હતું. જેથી ઘણાને આશ્ચર્ય થયું હતું. પણ ન્યારે યત્ન સમાપ્ત થયો ત્યારે લાં એક માણસ આવ્યો. તેનું અર્ધ શરીર સોનાનું હતું અને અર્ધ બૂઝા રંગનું હતું. તે ત્યાં આવીને યત્નમાં આરાટવા લાગ્યો. થોડી વાર પછી તે યત્ન કરતાંઓને સંબોધીને કહેવા લાગ્યો કે, તમે સર્વને ભુકું બોલી બૂઝાનામાં નાંખો છો. આ યત્ન નથી. આ સાંભળી યત્ન કરતાંઓએ કહ્યું, તમે શું કહો છો ? શું પહેલાં ઠાઠ વખતે આવા યત્નમાં આવડ્યું ખરું દાન અપાયું હતું ? જુવો કે ગાલ, ધનવાન અને દુખી સર્વ ધનવાન બની સુખી થઈ ગયા છે. આ સાંભળી તે માણસે ઉત્તર આપ્યો કે, સાંભળો, એક નાનું સરખું ગામ હતું. તેમાં એક ગરીબ બ્રાહ્મણ સદ્ગુણી રહેતો હતો. તેના કુટુંબમાં ચાર માણસો હતાં. એક પોતે, બીજી તેની સ્ત્રી, ત્રીજો તેનો પુત્ર અને અને ચોથી તેની પુત્રવધુ. તેના નિર્વાહ બિહાનથી થતો હતો. એક વખત એવો આવ્યો કે લાગલગાટ ત્રણ વર્ષ સુધી તે દેશમાં દુષ્કાળ પડ્યો. તેવા વખતે તેના કુટુંબ કોઈ સીમા રહી નહોતી. પૌંચ દિવસ સુધી તો તે ચારે જણુને નિરાહાર રહેતું પડ્યું. છેક દિવસે તેમને ઠાઠ માણસે જવ આપ્યા, કે જેને સંધીને બ્રાહ્મણે તેના ચાર ભાગ કરી ચારે જણે વહેચી લીધા, અને ખાવાનો ન્યાં આરંભ કરે છે. લાં કાંઈએ બારણું ખખડાવ્યું. બ્રાહ્મણે બારણું ઉઠાડ્યું, અને અભ્યામતને અંદર આવવાની આજ્ઞા આપી. આપોર્તમાં હમેશથી આ રીવાજ ચાલતો આવે છે કે, ગુદગ્ધ પોતે જૂખ્યો રહીને પશુ અનિવિને બોજન આપે છે. તે પ્રમાણે તે ગરીબ બ્રાહ્મણે આવેલા મહેમાનને પોતાના ભાગનું જે ખાવાનું હતું તે તેને આપી દીધું. આવેલો માણસ ઘણુંજ જૂખ્યો હતો જેથી તે તો તે તમામ ખાઈ ગયો, પછી કહેવા લાગ્યો કે, તમે તો મને મારીજ નાંખ્યો, હું દસ દિવસથી જૂખ્યો છું. આવવા બોજન

નથી તો મારી જૂખ ન મરતાં પછીજ વધી ગયું છે. આ સાંભળી બ્રાહ્મણની ઝીઝે પોતાના પતિને કહ્યું કે, મારા ભાગનું જે ભોજન છે તે પણ તેને આપી દો, પણ તેના પતિએ ના કહ્યું. ઝીઝે હઠ કરીને કહ્યું કે જુવો, આ ગરીબ માણસ આજે આપણે અતિથિ યજ્ઞ આપ્યો છે અને જન્મે છે, તેને ભોજન આપવું એ આપણો ધર્મ છે. કેમકે હું આપની અર્ધાંગિની છું, એથી મને આપની અતિથિ સેવામાં ભાગ લેવાનો અધિકાર છે. આમ કહી તેણે પણ પોતાના ભાગનું અન્ન તેને આપી દીધું તે પણ તે ખાધ ગયો અને પછી કહ્યું કે, હજી પણ મારી જૂખ શાંત થઈ નહીં. ત્યારે પુત્રે કહ્યું કે મારો ભાગ લ્યો હું આપું છું કેમકે કર્તવ્ય પાલન કરવામાં મારે મારા પિતાને મદદ કરવી એ મારો ધર્મ છે. પરંતુ પુત્રનાં ભાગને પણ તે અતિથિ તો ખાધ ગયા છતાં તેને તૃપ્તિ થઈ નહિ. ત્યારે પુત્રની ઝીઝે પણ પોતાનો ભાગ તેને આપી દીધો. તે પછી આવેલો અતિથિ જમી અને તૃપ્ત થયો. અને આશ્વિય દહને ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. તેજ રાત્રે તે ચારે જણ જૂખના દુ ખને સહન કરતાં મરી ગયાં, તે ભોજનના દાણા જે ભૂમિ ઉપર પડ્યા હતા ત્યાં હું આરોધવા લાગ્યો અને તેથી આ માંદું અર્ધું શરીર સુવર્ણનું થઈ ગયું છે તે વખતથી આજ સુધી હું સસારમાં ફર્યા કરું છું કે જો કોઈ એવો યજ્ઞ બીજો કોઈ કોઈ થયો હોય તો હું ત્યાં આરોગી અને માંદું અર્ધું શરીર સુવર્ણનું કરી દઉં. પછી હું અહીં આવી તમારા યજ્ઞના સ્થળે આરોગ્યો, પણ માંદું શરીર સુવર્ણનું થયું નહિ, અને જેથી હું કહું છું કે તે બ્રાહ્મણના જેવો તમારો યજ્ઞ નથી.

આ દ્રષ્ટાંતથી દાનની પરિસ્થિતિની ખાતરી થાય છે પરંતુ શોકની વાત છે કે તેની ઉદારતા અને અતિથિ સેવાના ઉત્તમ માર્ગના દિન પ્રતિદિન લોપ થતો રહે છે. અંતિમ સમય સુધી બીજાઓના ઉપર ઉપકાર કરવો, અને બદલાની આશા બિલકુલ ન રાખવી એજ ખરો ધર્મ યોગ છે. ગરીબોને દાન આપીને તેના બદલાની કદિ પણ આશા ન રાખો પરંતુ તમે પોતાને ધન્ય માનો કે તેના વડે ઉદારતા અને દયાનો અભ્યાસ કરવાની તક તમારા હાથમાં આવી. આથીજ સર્વ આશ્રમ કરતાં ગૃહસ્થાશ્રમને એજ કહી છે, કેમકે ગૃહસ્થાશ્રમ ધર્મ, સંન્યાસાશ્રમના ધર્મ કરતાં પણ કઠિન છે.

પ્રાચિન હિંદુની સમ્યક્તાનો વિચાર.

(અનુસંધાન ગતાંકથી.)

સાઇબેરિયા.

મહાભારતના યુદ્ધ પછી ધણી ધણી સૂર્યવંશી અને ચંદ્રવંશી જાતિઓ હિંદુસ્તાન છોડીને દૂર જઈને વસી હતી એક હિંદુ જાતિએ સાઇબેરિયામાં જઈને પોતાનું રાજ્ય સ્થાપિત કર્યું. તે રાજ્યની રાજધાની વજ્જપુરમાં હતી જ્યારે આ દેશને રાજા કોઇ યુદ્ધમાં માર્યો ગયો ત્યારે શ્રીકૃષ્ણના ત્રણ પુત્ર પ્રદ્યુમ્ન, ગદ અને શામ્બ ધણી બ્રાહ્મણો અને ક્ષત્રિયોને સાથે લઈને ત્યાં પહોંચ્યા. આ ત્રણે બ્રાહ્મણોમાં મોટો ભાઈ ત્યાંની માદી ઉપર બેઠો. મી

કૃષ્ણનું મૃત્યુ થયા પછી તે ફરી દારિકામાં આવ્યો હતો. તે સર્વ જ્ઞાતિ હરિવંશ પુરા-
ણમાં વિષ્ણુ પર્વના ૬૭ મા અધ્યાયમાં લખેલું છે સાધબેરિયા અને ઉત્તર એશિયાના
પ્રદેશમાં હિંદુઓનાં સંતાન આજ સુધી મળતાં આવે છે, સાધબેરિયા અને ફિનલેન્ડમાં
યુદ્ધવંશની એ જાતો હોવી એ ઇતિહાસથી જાણાય છે. તે જાતિયોનાં નામ Samon-
yedes' અર્થાત્ સામ યદુ અથવા Tchondes અર્થાત્ મદો છે.

એશિયા માધ્યમર.

પ્રથમ જે આ દેશમાં કાલદિવન નામની જાત વસતી હતી તેની સમ્યક્તા ઘણીજ
વધેલી હતી. ખરી રીતે તે ભારતની બ્રાહ્મણ જાતિના હતા. કાલદિવન શબ્દ કુલદેવનો
અપભ્રંશ છે. કુલદેવ એ બ્રાહ્મણોનુંજ નામ છે.

બૌદ્ધમતના પ્રચાર વખતે હિંદુસ્તાનના બહુજ બૌદ્ધ સાધુ એશિયા માધ્યમરમાં
પહોંચ્યા હતા. તેમણે બૌદ્ધ ધર્મના કેટલાય સિદ્ધાંત અને આચાર વિચાર આ દેશમાં
ફેલાવી દીધા હતા. તેનો પ્રભાવ ઇશાન મત ઉપર બહુજ પડ્યો હતો અને તેજ પ્રભાવ
આજે કાંઈ કાંઈ સ્થળે નજર આવે છે.

આસીરિયા.

પ્રાચીનકાલમાં આસીરિયા દેશમાં હિંદુ એશીની સમ્યક્તા ફેલાઈ હતી તે પણ હિંદુ
જાતિનીજ વસાયેલી હતી. તે જાતિમાં પ્રથમ રાજા બલિ થયો હતો તેની હકીકત હિંદુ
પુરાણમાં મળી આવે છે આસીરિયાના ઇતિહાસમાં Bel ya Boal નામના રાજાનો
ઉલ્લેખ છે. તે રાજાનું જ્ઞાતિ હિંદુ પુરાણમાં બલિ નામથી વર્ણવેલું છે. તે મહાન પ્રતાપી
અને પરાક્રમી રાજા હતો.

ધરાન.

મેઘસમુદ્ર સાહેબ લખે છે કે, જેને જોરજિંદગ્યન (પારસી) કહે છે. તે ખરી રીતે
હિંદુસ્તાનમાંજ રહેનારા હતા. તે આ દેશને છોરીને ઉત્તર પશ્ચિમમાં ગયા હતા તેમનું
ધર્મ પુસ્તક જન્દ અવસ્થા (Zendavesta) છે. તેમાંથી તેમના ધર્મના વિશે ઘણાજ
હેવાલ મળી આવે છે. ધરાન રાજા એરના રાજ્યનો અપભ્રંશ છે. ચંદ્રવંશી બુદ્ધનો પુત્ર
પુરુષા અને પુરુષનો પુત્ર એરા (એરા) હતો. આ એરાના વંશના લોક એરન કહેવાય
છે. આ એરન લોકોએ ધરાન દેશને વસાવ્યો હતો. સૂર્ય અને ચંદ્રવંશમાં પરસ્પર યુદ્ધ
થયા પછી, એરન લોક ભારતમાંથી નિકળીને આવ્યા ગયા હતા, અને પછી ત્યાં જઈ
ધરાન વસાવ્યું હતું ધરાનના ઇતિહાસમાં ધરાન અને વરણના યુદ્ધનું વર્ણન છે એથી એ
વાતમાં બહુજ પુષ્ટિ મળે છે. મનુસ્મૃતિના દશમા અધ્યાયના ૪૪ અને ૪૫ માં શ્લોકોથી
જાણાય છે કે ધરાની લોક હિંદુ દ્વિતીય જાતિમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા છે. સર કમ્પ્લેક્સ ગ્રાન્સ
લખે છે કે, જન્દ અવસ્થા ગ્રંથના ફાલમાં પ્રત્યેક દશ શબ્દોમાં ૭ થા સાત શુદ્ધ સંસ્કૃત
શબ્દ છે. ગ્રોહર હાને (Haag) હિંદુઓ અને ધરાનીયોનાં ધર્મ તત્ત્વો અને ધાર્મિક
પ્રથાઓની મેળવણી કરી, તો જણાવ્યું કે તેમાં ઘણું મળતું આવે છે. મહાભારત યુદ્ધની
પહેલાં હિંદુ લોક ધરાન સુધી ગયા હતા મહાત્મા જોરોસ્તર અને મહર્ષિ વ્યાસનો પુર્વ-
સ્તાનના બહુજ નગરમાં શાસ્ત્રાર્થ થયો હતો. ધરાનીયોનાં ધર્મ પુસ્તકમાં લખ્યું છે કે
ધરાનીયોનો નેતા જમ્બોદધ ધરાનમાં પૂર્વ તરફના હિંદુ સ્થાનમાંથી આવ્યો હતો. આ

ઉચ્ચ સ્થાન તે હિંદુસ્તાનનો ઉત્તર પશ્ચિમનો ભાગ-કાશ્મિર અને અફઘાનિસ્તાન વિ-
ગેરેના છે.

પૂર્વાઝિયા.

હિંદુઓ કેવળ પશ્ચિમ અને ઉત્તર ઝિયામાં જ નહીં પરંતુ ઝિયાની પૂર્વમાં આ-
વેલા કેટલાય દેશોમાં ગયા હતા તેનાં પ્રમાણુ નિચે પ્રમાણુ છે:-

અફઘા.

વિસ્તર સાહેબ લખે છે કે, અફઘેશ અને ટીબેટમાં પણ હિંદુસ્તાનમાંથી સંબંધતા
ગ્રહ હતી. પ્રથમ તો અફઘા એ હિંદુ નામ છે. ખીન્તું હિંદુ અને અફઘેશના રહેવાસીઓના
ધણી રીતરિવાજો મળતા આવે છે. આ વાત કહેવાની જરૂર નથી કે અફઘેશમાં જે બૌદ્ધ-
મતનો આઠલો બધો પ્રચાર છે તે આ દેશની જ વસ્તુ છે. પ્રાચીન સમયમાં અફઘા અને
હિંદુસ્તાનનો ધણી ગાઢ સંબંધ હતો.

કમ્બોડિયા.

સંસ્કૃત ગ્રંથોમાં કમ્બોજ શબ્દ મળી આવે છે કમ્બોજ ઉપરથી જ કમ્બોડિયા
જન્મ્યો છે. મુર્ગ-વસ્તુ-વેત્તાઓની સેનાઓથી આ દેશની કેટલીય જમીન ખોદવામાં આવી
હતી તો ત્યાં હિંદુઓનાં મંદીર મળી આવ્યાં હતાં જેથી જણાય છે કે, એક સમયે ત્યાં
હિંદુઓનો ધણી પ્રભાવ હતો.

ચીન.

ચીન દેશ પણ પ્રાચીન ભારત-વાસીઓએ જ વસાવ્યો છે. ત્યાં પણ પ્રગમ દાગિય
જો જઠને વસી હતી. ચીન અને તાતારના ઇતિહાસોથી જણાય છે કે ચીનવાળા હિંદુ
પુસ્તકના પુત્ર અવરના સંતાન છે. સર વિલ્સન લખે છે કે, ચીનાઓ પોતે હિંદુઓથી
ઉત્પત્ત ગણેલા જણાવે છે. ચીની ગ્રંથોમાં લખ્યું છે કે, ક્રિસ્તીસન ૨૬૦૦ વર્ષ પૂર્વે ક્ષાપ
નામના એક માણસની સાથે ચીનવાળાઓના પૂર્વજ ચીનમાં ગયા હતા. તે લોક ચીનની
પશ્ચિમના ઉચ્ચ પહાડી પ્રાંતમાંથી આવ્યા હતા, એથી જણાય છે કે, તે લોક કાશ્મિર,
અને પંજાબમાંથી ગયા હશે. એ દેશ પ્રાચિન ભારતનો ભાગ હતો; ચીનની ધર્મ મર્યાદા
અને વિધાની માતા નિર્લહિદ ભારત જામજ છે. પ્રાચિન ભારત અને ચીનનો ધણી
ગાઢ સંબંધ હતો. તેનાં અનેક પ્રમાણુ છે. રામાયણ આદિ પ્રાચિન ગ્રંથોમાં ચીન અને
ચીનની વસ્તુઓનો ઉલ્લેખ મળી આવે છે. ચીનની રાજસભામાં હિંદુસ્તાનના રાજાઓ
જતા હતા તે સારી રીતે સિદ્ધ થયું છે. ચીનમાં બૌદ્ધ મતનો ફેલાવો એ હિંદુઓના
પ્રભાવનું પૂરું પ્રમાણુ છે.

ભારતીય ઉપદ્વીપ રામદ.

કર્નલ હોલ લખે છે કે, આ દ્વીપોમાં સૂર્યવંશી દાગિય જઠને વસ્યા હતા. લાંબા મંદિ-
રની દીવાલો પર એવી અનેક ચિત્રાવ પ્રેરો અને અન્ય ગ્રંથોમાં એવી અનેક વાત છે
કે જેથી લાંબાળા એ હિંદુસ્તાનના દાગિય હતા એ સાબિત થાય છે.

જાવાદ્વીપ.

જાવાના ઇતિહાસમાં સ્પષ્ટ લખેલું છે કે, ભારતના કાશ્મિર પ્રાંતમાંથી ધણી હિંદુ

આ દ્વીપમાં જન્મને વસ્ત્રા દત્તા. તેમજેના ચાના મનુષ્યોને ઉચ્ચ શિક્ષણ આપ્યું હતું, અને પોતાનો સંવત ચક્રાચ્ચો દત્તો. અને તે સંવત આજ સુધી પણ પ્રચલિત છે. તેનો આરંભ ઇસવીસન ૭૫ વર્ષ પહેલાં થયો હતો. એલિસ્ટન સાહેબના જનાવેલા દત્તિદાસમાં એ સર્વ વાત લખેલી છે. એ પછી પાણું હિંદુઓનું એક રોણું જનાવ્યું હતું. તે રોણાના લોક જૌદ મનાવવામાં દત્તા. આ દ્વીપમાં એ વાર્તા ચાલે છે કે, સાનથી સદીના પ્રારંભમાં ગુપ્તરાતનો એક રાજા પાંચદગ્ગર મનુષ્યો લઈને ત્યાં ગયો હતો અને મતરામ નામના એક રથને વસવાટ કરી રહેલા લાગ્યો હતો. તે પછી કેટલાક વખતે બેદગ્ગર મનુષ્યો જૌદ ધર્મીનાં પાછાં ત્યાં ગયાં હતાં. તેમજે જૌદ મતનો પ્રચાર કર્યો હતો. ચીન દેશનો એક પ્રસિદ્ધ મુસાફર કે જેણે આ દ્વીપને ચોથી સદીમાં જોયો હતો તે લખે છે કે જનામાં આ વખતે સર્વ લોક હિંદુ મનાયુના હતા.

વોર્નિયોદ્વીપ.

એક પ્રસિદ્ધ મુસાફર કહે છે કે, આ દ્વીપમાં કેટલે કેટલે હિંદુ-ધર્મનાં પ્રાચીન ચિન્હ મળે છે. પર્વતોની કંદારો અને ખુલા મેદાનોમાં હિંદુસ્તાનના જેવા મંદિર અને સિનાવણોનાં ખડેર જણાય છે. સમુદ્રનાં કિનારેથી કોઈ આગ્રો માર્ગસ દૂર વાં નામની જગ્યાએ પણ દરવાજા મંદિર ઉચ્ચ શ્રેણીની કારીગરીથી જનાવેલાં જણાય છે, અને તેમાં હિંદુ દેવતાઓની પ્રતિમાઓ પણ છે.

વાલીદ્વીપ.

આ દ્વીપ જનાની પૂર્વે છે. સરસ્થામહાં રેવિયસ લખે છે કે, આ જગ્યાએ કેવળ આલ્બોનો ધર્મ એકલોજ જણાય છે એમ નહિ, પરંતુ અહીં રાદેર અને પ્રજાની વ્યવસ્થા સંબંધી દિવાજા હિંદુઓના જેવો છે.

સુમાત્રા.

આ દ્વીપમાં હિંદુઓના એક વિશાળ મંદિરનું ખડેર જોવામાં આવે છે, અને અનેક અંકિત મૂર્તિયો પણ ત્યાં મળી આવે છે.

સેલેવિસ દ્વીપ.

આ દ્વીપમાં પણ હિંદુઓનાં અનેક ચિન્હ મળે છે. પ્રાચીન મહાસાગરમાં જોડલા દ્વીપ સમૂહ છે, તે સર્વમાં હિંદુ ધર્મનાં સ્મારક ચિન્હ મળી આવે છે. કેટલાક વખતે ઉપર ત્યાં હિંદુ ધર્મનો ખુબ પ્રચાર હતો એમ જણાય છે.

લેફા.

લંકામાં અત્યંત પ્રાચિન વખતથી હિંદુઓનું આવાસમન ચાલ્યાં કરે છે. રામચંદ્રના વખતમાં લંકાના આચાર ભટ્ટ આલ્બ-નેવલનું મત્ય હતું. રાવળને માથાં પછી લંકાનું રાત્રી સદાચારી વિક્રિયજને આપવામાં આવ્યું હતું. પાછળથી હિંદુસ્તાનના લોકોએ ત્યાં જઈ જૌદ મતનો ફેલાવો કર્યો હતો. ચક્રવર્તિ અગેલના વખતે લંકા અને હિંદુસ્તાનનો ધાર સંબંધ હતો. આ દ્વીપનું બીજું નામ ત્રિલોકદ્વીપ છે, તેનું અપભ્રંશ નામ સીસોન છે.

આતો એશિયા સંબંધી વાત થઇ હવે બીજા મહાદ્વીપોની હકીકત સાંભળો:—

આસ્ટ્રેલિયા.

આ મહાદ્વીપમાં પણ હિંદુ જાતિ પહોંચી ગઇ હતી; પરંતુ ત્યાં તેણે ઘણો વખત સુધી વાસ કર્યો નહોતો. તથાપિ આ દ્વીપમાં હિંદુઓના પ્રભાવ સૂચક ઠેકઠીય અદ્ભૂત વસ્તુઓ મળી છે. તેમાં વસનારી જાતિયોની પાસે એક એવું શસ્ત્ર છે કે જે હિંદુઓની વિખ્યાત શસ્ત્રવિદ્યાની માફ આપી શકે છે. આ શસ્ત્રનું નામ બોમરંગ છે. તે બાણના જેવા આકારનું છે. તેમાં એ અપૂર્વતા છે કે શત્રુને હણીને તેના ગ્રેહની તરફ પાછું આવે છે. મહાભારતના યુદ્ધ વખતે અર્જુન અને કર્ણની પાસે જે બાણો હતા તેના જેવું આ બાણ છે. અપૂર્ણ.

વંગિય નરસત્તો.

૧

મહાત્મા કેશવચંદ્રસેન.

જ્ઞાતો સમાજના આગેવાન અને જાણીતા સુધારક મહાત્મા કેશવચંદ્રસેનનો જન્મ તા. ૧૯—૧૧—૧૮૩૮ ના રોજ થયો હતો. તેમના પીતાનું નામ ખારિગોહન હતું તેઓ કલકત્તાની ટંકચાળમાં દિવાન હતા, તેમનાં માતૃધીનું નામ સરોદાસુંદરી હતું. તેઓ દસ વર્ષની ઉમરના હતા ત્યારે તેમના પીતાનું મૃત્યુ થયું હતું તેથી તેઓ તેમના ઠાકાની દેખરેખ નીચે ઉછર્યા હતા. પ્રથમ તેમને પ્રાથમિક શાળામાં મુકવામાં આવ્યા હતા તે પછી તેઓ બેંક્રે પોલીટન કોલેજ તથા હિન્દુ કોલેજમાં દાખલ થયા હતા. બાળપણથી જ તેમને તત્ત્વ વિદ્યાનો ગોખ હતો. મીટન અને રોકસ્પીઅરનાં કાવ્યોના તેઓ ખાસ પ્રશંસક હતા. અને ગદ્યમાં બેકન અને બર્ક એ વિદ્વાનોના પ્રયોગો તેઓ ખાસ અભ્યાસક હતા. ૧૮૫૬ માં તેમનું લગ્ન થયું અને તેને બીજા વર્ષે એટલે ૧૮૫૭ માં તેઓ જ્ઞાતો સમાજમાં જોડાયા. ૧૮૬૧ માં તેમણે બેંક્રે એન્ડ બેન્ગોલમાં કલાર્ક તરીકે નોકરી ગેળતી; પરંતુ ધાર્મિક કર્તવ્ય જાળવવાના અતિ ઉચ્ચ હેતુથી તેમણે તે જગ્યાનું ધણું યોગ્ય વખતમાં રાજીનામું આપ્યું, અને તેજ વર્ષમાં તેમણે “ઇન્ડિઅન મીસર” નામનું ચોપાનીયું કાઢવું શરૂ કર્યું. ૧૮૬૨ માં ધાર્મિક વિષયની ચર્ચા કરવાના ઉદ્દેશથી તેમણે સંગત સભાની સ્થાપના કરી, અને તેજ વર્ષમાં એટલે ૧૮૬૨ ના એપ્રિલ મહીનાની ૧૩ મી તારીખે મદદિ દેવેન્દ્રનાથ ટાગોરના વરદ હસ્તે તેમને જ્ઞાતો સમાજના આચાર્યનું પદ પ્રાપ્ત થયું. ૧૮૬૪ માં તેઓ જ્ઞાતો સમાજના ઉપદેશક તરીકે મદ્રાસ ગયા. અને ત્યાં તેમણે જ્ઞાતો સમાજની શાળાની સ્થાપના કરી. તેમણે વિધવા વિવાહ અને ઇન્ટર મેરજના પડમાં ઉપદેશ કર્યો અને તે સુધીના લાખ લઇ તેમના દ્વેષીઓએ તેમની નિંદા અને ખોટી અફવા ફેલાવી અને તે દ્વારાએ તેઓએ તેમની અને મદદિ દેવેન્દ્રનાથ ટાગોર વચ્ચે વૈયત્ત્ય ઉત્પન્ન કરાવ્યું અને તેના પરિણામે તેમને તેમના શિષ્યો સાથે મદદિથી જુદા પડવું પડ્યું, અને જુદા પડતાં તેમણે નવીન સમાજ સ્થાપી આ બેદારક જનાર તા. ૧૧—૧૧—૧૮૬૬ ના રોજ જન્મ્યો. સમાજ માટે તેમણે વેદો, બાધન, કાસન અને

જંદાવરયાના પ્રમાણે સમ્રાટ કરી નવસહિતા રચી. સને ૧૮૬૮ માં પ્રખ્યાત બ્રહ્મોદી-
રનો પાયો-નાંખ્યો; અને તેજ વર્ષમાં હિંદના વાઇસરોય લૉર્ડ લૉરેન્સ તરફથી બ્રહ્મો-
મેરેજ બીલ કોહિન્સીલમાં રજુ કરવા સારે તેમને આમંત્રણ થયુ ૧૮૭૦ માં તેઓ વિ-
લાયત ગયા અને ત્યાંના જુદાં જુદાં ગ્રામોની સુધાકાત લીધી અને ત્યાંના અંગ્રેજોની
વિનંતી ઉપરથી જુદા જુદા વિષયો ઉપર વ્યાખ્યાનો આપ્યા તે ત્યાંના સઘળા અંગ્રેજો
તરફથી મુકત કંઈ પ્રતિષ્ઠા પામ્યા ત્યાંથી પાછા આવ્યા તેમણે સ્ત્રી કેળવણી તથા સુધા-
રાના ઉચ્ચ ઉદ્દેશથી ઇન્ડિઅન રીફોર્મ એસોસિએશનની સ્થાપના કરી ૧૮૭૭ માં તેમણે
કલકત્તામાં અપર સરક્યુલર રોડ ઉપર એક બંધ મકાન ખરીદ્યું અને તેનું નામ લીલી
કોલેજ પાડ્યુ ૧૮૭૮ માં તેમની દોકરીનાં લગ્ન કુચબીહારના મહારાજ સાથે કર્યા અને
તે સંબંધથી તેમના દેશીઓએ તેમની ધણી નિંદા કરી અને ખોટી અફવાઓ ઉરાડી અને
તેથી તેમને ધણું ખમવું પડ્યુ. ૧૮૮૧ માં તેમણે ધ્વજરોપણ નામના એક નવો સંસ્કાર
કર્યો તેનો હેતુ સઘળાં રાષ્ટ્રો, સઘળા લોકો, સર્વ ધર્મો, સઘળા લોકાચાર, સર્વે
ભક્તિમાર્ગો, અને સઘળાં વૈરાગ્યનાં સાધનો તેમાં એક લીન થએલાં છે અને
તે બધાંની સિદ્ધિ અર્થેજ આ નવ વિધાન ધ્વજરોપણ છે એમ સ્પષ્ટપણે સ-
મજાવ્યું અને આ ધ્વજના રક્ષણ અર્થે હિંદુ, મુસલમાન, ખ્રીસ્તી, પારસી,
વીગેરે તમામ ધર્મના લોકોએ પ્રયાસ કરવો જોઇએ અને દરેકે આપસ આ-
પસના દ્વેશોનું વિરમરણ કરી આ ધ્વજ નીચે એકત્ર થવું એમ સમજાવ્યું.
૧૮૮૪ ના જાનેવારી મહીનાની આઠમી તારીખે મહાત્મા દેશવચંદ્રસેન વિશ્વ પિતાના
અમરધામમાં સિધાવ્યા. બ્રહ્મો સમાજરૂપી જ્ઞાનું બીજ રાજારામ મોહનરાયે રાખ્યુ.
મહર્ષિ દેવેન્દ્રનાથ ટાગોરે તે જ્ઞાને પાણી પાઇ તેનું સંરક્ષણ કર્યું અને મહાત્મા દેશવચંદ્ર-
સેને તેનું પ્રમંડ જ્ઞાનનાવી સમગ્ર ભારત વર્ષને તેનો આત્મા મળાડ્યો.

મહુધાનિવાસી,

મહાભારતમાં આયુર્વેદનો અર્થ અથવા માહાત્મ્ય.

(લેખક - શ્રીયુત ઉદયચંદ લાલચંદ).

(અનુસંધાન ગતાંકથી.)

મૂત્રારામના મૂળમાં અને શુદ્ધ પ્રદેશમાં તેજનો આશ્રય કરનાર અપાન વાયુ મૂત્રપુરી-
પને બહાર નિકળવાની પ્રવૃત્તિમાં ગતિ આપે છે. અપાનવાયુના અને પ્રાણવાયુના સ્થાનના
અભ્યભાગમાં સ્થિત રહી અગ્નિ પોતાની પાચનક્રિયા કરવામાં પ્રવર્તે છે. નાભિની નીચેના
ભાગમાં પક્વાશયનું સ્થાન છે અને નાભિની ઉપરના ભાગમાં આમાશયનું સ્થાન છે.
અંત કરણ-હૃદય એ શરીરમાંની સર્વે નાડીઓનું મૂળસ્થાન છે. તેમાંથી ઉપરના, પ્રદેશો
અને નીચેના પ્રદેશોમાં અને આગ્ર પ્રદેશોમાં જે નાડીઓ દ્વાચેલી છે તે નાડીઓના સંબં-
ધમાં કહેવામાં આવ્યુ છે કે

શતંત્રૈકા હૃદયસ્ય નાઢયાસ્તાસાં શરીરમાં સ્તૃતયા ।

આ શ્રુતિમાં કહ્યા પ્રમાણે—એક સો મુખ્ય નાડીઓ ફેલાયેલી છે. એક નાડી મસ્તક તરફ ગયેલી છે. દશ પ્રકારના પ્રાણોની પ્રેરણાથી એ નાડીઓ આહારમાં આવેલા ખાન્યોના રસોને શરીરમાંના તે તે સ્થાનોમાં પહોંચાડે છે.

આ પ્રમાણે શરીરસ્થાનનો વિષય સંક્ષેપથી મહાભારતમાં કહેવામાં આવ્યો છે. શરીરમાં ઉત્તર થયેલા રોગોના નાશને માટે ઔષધાદિકનો આશ્રય દરવાની આવશ્યકતા છે, અને માનસિક રોગોના નાશને માટે પ્રજ્ઞાના આશ્રયની આવશ્યકતા છે. ઇષ્ટ પદાર્થોના વિયોગથી અને અનિષ્ટ પદાર્થોના સંયોગથી જે માનસ વ્યાધિ ઉત્પન્ન થાય છે તે ધીમે ધીમે શરીરને રોગગ્રસ્ત બનાવી દે છે. કારણ કે શરીર અને મન એ ઉભયને ધણીજ ધનિષ્ઠ અને અતિનિષ્ઠનો મંગલ છે. તેમાં પણ કોઈ મનોજન્ય વ્યાધિ કોઈ એવા પ્રકારનો હોય કે જેને દૂર કરવા માટે કુદરતના નિયમ પ્રમાણે કશોએ ઉપાયજનક હોય, તેને માટે કોઈ પણ જાતનો યોગ કે ચિંતા કરવાની જરૂર નથી. કારણકે સનત મંતાપ શરીરને જોજ નામના યુગથી રહિત કરે છે. આયુષ્યનો હાથ કરે છે. શોકથી દૂર રહેવામાં આવે તો શરીરની તંદુરસ્તી તથા ઇન્દ્રિયોનું સામર્થ્ય અપ્રતિહત રહે છે. તેને માટે તેના નિવારણ માટે—તે વિષયનું વિચરણ કરતા જવું, એ એક પ્રકારનું અંતરંગ ઔષધ છે.

આ વિષય મનુ સગવાન અને ભૃગુમુનિના સંવાદના રૂપમાં મહાભારતમાં ઉપવચ્ચ થાય છે તે સંવાદ સર્વાંશે આયુર્વેદના સિદ્ધાંતને અનુસરેલો છે.

આહારના સંબંધમાં પણ લક્ષ્મી અને ઇન્દ્રનો સંવાદ મહાભારતમાં ઉપવચ્ચ થાય છે. તેમાં લક્ષ્મીએ ઇન્દ્રને કહ્યું છે કે,

જે મનુષ્ય રાત્રિએ દહીં તથા આમલો ખાતો નથી, રહેવાનું સ્થાન દુર્ગંધિ અને ખીબતસમય પદાર્થોથી રહિત હોય, સ્વચ્છ હોય અને વિસ્તીર્ણ હોય, સૂઈના ઉદય પહેલાં નિંદ્રાનો ત્યાગ કરનારો હોય, પ્રાતઃકાલમાં મંગલમય પદાર્થો ધી, ગાય, વિદ્વાન બ્રાહ્મણ અગ્નિ દોત્રનો આગ, પુષ્પમાળા, સૂઈનાગ્રમણ, સ્વચ્છ અને પવિત્ર જળ અને ધર્મોત્તમા (રાત્ર) નાં દર્શન કરનાર હોય, રાત્રિના પહેલા પ્રદેશને છોડી વચમાંના એ પ્રદેશ નિંદ્રાવશ થનાર હોય અને નિદ્રા લેનાર ન હોય તે મનુષ્યમાં હું આરોગ્યાદિક સર્વસંપત્તિ દેવા માટે સર્વ ઉત્ક્રમ્હું છું.

તેમજ જે મનુષ્યોના પાંચકર્તા (રસોઈ કરનાર) ગંદા ન હોય, બનાવેલું અન્ન અજાલિત રોકેલું રહેતું હોય, દૂધ કે જે અવનિપરના અમૃત રૂપે છે તેનું પચીજ દુધિયારીથી સંગ્રહી કરનાર હોય, ધરતી અંદર ગોધુમ (ખજનો લોટ) ચોખ્ખા અને ખીબા ધાન્યોનું સારી રીતે સંરક્ષણ થતું હોય, મયક (ઉંદર) તથા ખીબાં ધાન્યને ફાડી ખાનારા પ્રાણીઓના સંસર્ગથી દુષિત થયેલાં ન હોય, તેવા મનુષ્યો રોગોથી દુષ્કાતા નથી. તેઓ પોતાના ઉદોગમાં સફળ થાય છે અને તંદુરસ્તી વિગેરે જે મારી કૃપાનું જળ છે તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

“વૈષૈર્વિવાદં ન સમાચરેત્”

મહાભારતનું આ વાક્ય એ જણાવે છે કે આયુર્વેદનાં જ્ઞાન અને દ્રિયા એ ઉભયના ગાતા અને અનુભવી હોય તેવા વૈદ્યની સાથે વિવાદ ન કરવો. આ કારણથી વૈદ્ય, પરિ-

આરક, ઔષધ અને ચિકિત્સા આ ચાર યાત્ર કહી છે. વૈદના કહેવા પ્રમાણે વર્તે તે યોગ્યજ છે. એમ કહી શકાય અને તેથીજ ચિકિત્સાનો કરવામાં આવેલો પ્રયત્ન સિદ્ધ થઈ શકે છે.

તે સિવાય કયા દુ.ખને કયા કયા ઉપાયથી દૂર કરવા “ એ વિષય સંબંધીતો પ્રશ્ન ધર્મરાજ-યુધિષ્ઠિરે નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચારી શ્રી બ્રીહમ્પિતામહેને પૂછેલ છે. એ વાત પણ મહા-ભારતમાંજ ઉપલબ્ધ થાય છે. યુધિષ્ઠિર પૂછે છે “ પિતામહ! શરીરમાં યતાં રોગો અને ઉપદ્રવોને કયા કયા ઉપાયથી છતી શકાય છે? કારણ કે શરીરના આરોગ્ય વિના ધર્મા-દિકે ક્રિયામાં કોઈ પણ જાતની પ્રવૃત્તિ થઈ શકતી નથી. ”

આના ઉત્તરમાં બ્રીહમ્પિતામહ. કહે છે કે.—

“ રાજન! શરીરમાં રોગોની તથા ઉપદ્રવોની ઉત્પત્તિ થયા પછી તેઓનો નાશ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો તેને—શરીરમાં પ્રથમથીજ રોગોની અને ઉપદ્રવોની ઉત્પત્તિજ ન થવા દેવાના પ્રયત્નના કર્તા—નીચી પકિતનો ગણવામાં આવે છે. પહેલાંથીજ રોગોને અને ઉપદ્રવોને શરીરમાં પ્રવેશ ન કરવા દેવા માટે યુગ્મ્ય ઉપાય એજ છે કે—દશેશ પથ્ય ભોજન કરવું, નિયમિતપણે ભોજન—અને તે પણ ક્યારેક જ્યારે પ્રથમનું ઉપયોગમાં લીધેલું અન્ન પૂરે-પૂરી રીતે પચી ગયું હોય તે સમયેજ ભોજન કરવું. એ ઉત્તમ માર્ગ છે. એ પ્રમાણે નિત્ય-ભોજનના વ્યવહારથી શરીરમાં વાત વિગેરે દોષો પ્રકાપને પામતા નથી. એ ક્રિયાથી તેઓને તેમ થવાનું નિમિત્તજ મળતું નથી અને તેઓ સામ્યાવસ્થામાજ રહે છે. એમ થવાથી રોગો અને ઉપદ્રવોનો પ્રાદુર્ભાવ થવાનો સંભવ રહેતો નથી. ”

મહાભારતમાં વૈદેક જનક રાજા અને ગુરુ વસિષ્ઠનો સંવાદ પણ છે. તેમાં મનુષ્યના શરીરમાં જે જે ધાતુઓ છે, તેઓમાંથી મતતિને પિતાના શરીરમાંથી અને માતાના શરીરમાંથી કઈ ધાતુઓ પ્રાપ્ત થાય છે, એ વિષયનું વિવેચન આયુર્વેદના શરીરસ્થાનમાં આપવામાં આવ્યું છે તે વિષયમાં કહેલું છે કે, સંવત્તિના શરીરમાં અસ્થિ, ધાતુ, સ્નાયુઓ અને મજ્જા એટલી પિતાના શરીરમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે. ત્વચા (ચામડી), માંસ, રક્ત એ ત્રણ માતાના શરીરમાંથી મળી શકે છે.

વસિષ્ઠ મુનિએ અન્તમાં તો એવોજ સિદ્ધાન્ત કરેલો છે કે—મનુષ્યના શરીરમાં જે જે ધાતુઓ છે તે તે પિતાના શરીરદારાએજ પ્રાપ્ત થયેલ છે, ત્વચા, માંસ, રક્ત, મેદ, પિત્ત, મજ્જા, અસ્થિ અને સ્નાયુઓ એ આઠ પદાર્થો સદૃશપણે પિતાનાજ વીર્યમાં રહેલી હોય છે. માતા તો એક ક્ષેત્રરૂપજ હોવાથી તે ગર્ભનું રક્ત પોષણ કરે છે.

માતાના કે પિતાના શરીરમાંથી કઈ કઈ ધાતુઓ પ્રાપ્ત થાય છે એ વિવાદ કરવાનું અત્રે સ્થાન નથી અને તેનો વિષય પણ અમે લખતા નથી. અમારે જે કંઈ કહેવાનું—લખવાનું છે તે એ છે કે મહાભારતમાં આયુર્વેદનું મહાત્મ્ય કેવું છે? “ માટે એ વિવાદસ્પદ પદોના મુકામે છીએ. શરીરને યોગના સાધનોમાં સમર્થ કરવા માટે જ્યાં પ્રાણીઓને ઉપદેશ કરવામાં આવ્યો છે ત્યાં ત્રણ વિષયોપર વિશેષ કરીને ધ્યાન કરીને ‘આન આપવાનું’ કહ્યું છે. અર્થાત્ જે સમયે, મૂત્રનો વેગ લાગે તે સમયે ગમે તેવું કાર્ય હોય તેને છોડી દેવું અને તે ક્રિયા કરવી. જ્યારે મતૌત્સર્ગ (Privi) ની હાજત જણાય ત્યારે સર્વે વ્યવહારો

સ્વચ્છ તે ક્રિયા કરી નેહએ. બ્યારે નિર્વિકાર સુધા અને તૃપ્તા—શુભ અને તરસ લાગે ત્યારે તેની નિવૃત્તિ કરી લીધા પછીજ બીજા કાર્યમાં નેહાવું નેહએ.

આ ઉપદેશને જેવી રીતે નેહએ તેવી રીતે પાલન કરનાર મનુષ્યના શરીરમાં કોઈ દિવસે રોગ કે ઉપદ્રવ થવાનો સંભવ નથી. ઘણા દુરાશ્રી (orthodox) મનુષ્યોને જેવી ખરાબ ટેવ હોય છે કે, કુદરતી રીતે થનારા આ ત્રણે વેગોનો અવરોધ કરે છે અને પોતાના કામમાંજ ગુચવાયેલા રહે છે. તેઓજ રોગને રહેવાની ધર્મશાળા જેવા બની નીપ છે. તેઓજ રોગ અને ઉપદ્રવોથી ઉત્પન્ન થતી આપત્તિઓમાં સપડાય છે અને દુઃખી થાય છે.

હૃદય પરીક્ષા.

(અનુવાદક:—શ્રીધુત જયંતિલાલ એમ. એસ., બી. એ.)

(૩)

ત્રીજે ખેરે પાંચ વાગતાં સુશીલકુમારની ગાડી એના સસરાના ઘરને દરવાજે આવી પહોંચી. સુશીલ બેઠકમાં પહોંચ્યા કે યોગેન્દ્રબાણના ન્હાના ભાઈ નરેન્દ્રબાણએ નેરથી કહ્યું—
“અરે બધું ! ડાકટર સાહેબ આવી ગયા છે, એમ અંદર જાણે કહે.”

સુશીલ સમજી ગયા કે સવારનાળી વાતનો બહોલો લેવાતું ચર ચર્ચ ગયું છે. થોડી ઘણી મસ્કરી તો થવી જ નેહએ કારણ કે સગાઈજ એ જાતની છે.

એટલામાં અમળા અંદરથી આવીને કહેવા લાગી:—“ ડાકટર સાહેબ ! અંદર ચાલો.”
સુશીલ હસીને બોલ્યા:—“ ચાલો.” પણ અંદર જતાંજ સુશીલને જણાઈ ગયું કે સામલો જરા વિચિત્ર છે. હામેશની માફક તેના સંબંધીમાંથી કાઠ આજે તેનું સ્વાગત કરવાને આવ્યું નહીં. સ્ત્રી વર્ગ અને નોકર ચાકર પણ ઝોળખના ન હોય એમ એક બાણુ ખસીને ઉભા રહ્યા.

ઝોરડાની વચ્ચોવચ લીલા રંગનો એક પડદો પડ્યો હતો. પડદા પામે એક પુરસ્તી રાખી હતી, અમળાના કહેવાથી સુશીલ તેની ઉપર બેસી ગયા.

અમળા બોલી:—“ મોટી ખેન ! ડાકટર આવી ગયા છે. હાથ બહાર ડાટો.”
તરતજ કંઠેજી, ચૂડી અને કડાં પહેરેલો એક ગોરો હાથ પડદાની અંદરથી બહાર આવ્યો. સુશીલ તો પહેલેથીજ ગુસ્સે ઘડ રહ્યા હતા, પણ આ તમાસો નેહને તો તે કોષ અને અપમાનના માર્યા ગાંડા જેવા યર્ષ ગયા. ઝોરડાની ચારે બાણુએથી ધીમે હસવાનો અવાજ આવવા લાગ્યો. દુશ્સા અમળા પણ ખ્યાન રાખ્યો જેવી થઈને હાથમાંના રૂપીયા અખડાવવા લાગી.

સુશીલનો મ્હેરો માંજેલા ત્રાંખાના વાસણની માફક લાવચોળ થઈ ગયો. આ તીવ્ર અપમાનથી એની તખીયત ખગડી ગઈ. એને તો એવું થયું કે જાણે પડદો ફાડીને ફેંકી દઈ. આ બધાથી અસહ્ય વાત તે એ હતી કે તેને અપમાનિત કરવાને રચાયલા તાટકની સરલાજી પ્રધાન અગિનેત્રી હતી.

વળી રૂપીઆને અખડાવતી અમળા બોલી:—“ ડાકટર સાહેબ શું વિચાર કરી રહ્યા છે ? નાહી તપાસો.”

સુશીલે એ વંખતની પોતાની વ્યવસ્થાને રાજીને મન સાથે નિશ્ચય કરી દીધો કે કંઈ વખતે આ અપમાનનો બદલો બરાબર લેવો. આ વખતે તો પોતે ડાક્ટર ખનીને આવ્યા હતા એટલે ડાક્ટર જેવુંજ વર્તન રાખવું ઉચિત હતું. તેમણે પોતેજ હતું હતું કે હું એક ડાક્ટર તરીકે આવીશ; નહીં કે એક સગા તરીકે, ત્યાંજે જો દાહ તેની સાથે એકજુલ વર્તન રાખે તો પછી તેનાથી એ વિરુદ્ધ કેમ કંઈ દલીલ થાય? છેવટે વ્યવસ્થિતે નાંદી બોધને સુશીલ જવાને માટે ઉભા થયા. એટલામા અમળા કહેવા લાગી. — “ હમણું જગોમાં. એકવાર ગહારી બહેનના હૃદયની પણ પરીક્ષા કરવી પડશે.”

આ મિથિમાં એટલે કે રોગીના બહાર નીકળ્યા પિતા રોગીની હૃદય-પરીક્ષા કેવી રીતે થઈ શકે! આવાત સુશીલની સમગ્ર શક્તિમાં ન આવી. એ તો વિરક્ત થઈને અમળાની તરફ જોવા લાગ્યો.

અમળા બોલી—“ મોટી બહેન, તમે ઉભા થાઓ. ડાક્ટર સાહેબ તમારા હૃદયની પરીક્ષા કરશે.” પછી આનન્દથી સુશીલ તરફ જોઈને બોલી—“ આપ આ કાણુમાથી રહેલોકોપને અદર નાંખો. ” આમ દલીલે તેણે પાછાનું છિદ્ર સુશીલની સામું ધકુ.”

બહાર ફરી પણ ધીમે હાસ્યનો અવાજ શુંજવા લાગ્યો. સુશીલનો મોઢો અંગાર જેવો લાલ થઈ ગયો. પણ એ મીઠાસો બધી રીતે લાચાર હતો. હૃદય-પરીક્ષાને ખેલ પૂરો થતાં—“ ડાક્ટર સાહેબ, આ આપની દક્ષિણા ”—એમ દલીલે અમળાએ ચાર રૂપીયા ડાક્ટરના હાથમા મૂક્યા.

સુશીલ રૂપીયાને ખીસામાં મૂકી એકદમ બહાર ચાલ્યા ગયા.

બદલો લેવાને તેનું ચિત્ત બાકુળ ચર્ચિ ગયું. મન સાથે નિશ્ચય કર્યો કે એવો બદલો હવે કે સરવાને હમ્મેશને માટે પથાતાપ કરવો પડે. આટલો દાંડ! આટલો અદંકાર!

સુશીલ ગારી ઉપર ચડવા જતા હતા કે અમળાએ તેને રોક્યા આટલું ક્યો છતાં અમળાથી તેનો છુટકારો ન થયો! પાછું અમળાએ એક ઝેરી તીર છોડ્યું—“ વાહ, ડાક્ટર સાહેબ! આપ તો શી લાઈને ચાલતા થયા! હવા તો કાંઈ લપી દીધી નહીં.

સુશીલ પાછા આવ્યા અને એક પ્રિન્સિપાલ લખી દીધું. આ પ્રમાણે તેમણે ડાક્ટરનાં બધાં કર્તવ્યોનું પાલન સારી રીતે કર્યું.

સુશીલ બીજી વાર જતા હતા કે, અમળા બોલી—“ રોગીની તબીબત આપને કેવી લાગી?”

“ આશ્ચર્યમય. ”

“ આ કયો રોગ છે?”

“ અસ્વાભાવિક ”

સુશીલના ગયા પછી તરવાએ કહ્યું—“ એ વખતે તો હું મહાકંઠ દર્શનું માંદગર રોગી થઈ. ”

સરલાએ કહ્યું—“ પણ મને તો બહુજ કટ મર્ષ હતું હતું. ”

(૪)

સંધ્યા સમયે ખીલેલી ચાંદનીમાં અગાધીમાં બેસીને તરલાં વાહુ-સેવન કરી રહી હતી. એટલામાં સરલા આવીને રાતી રાતી બોલી:—“ જુઓ બહેન, કેવો અનર્થ થયો. તમને તો મરકરી લાગતી હતી. ”

“ ચોખ્ખું કહેતે શું છે ? ”

“ જુઓ, આ કાગળ આંખો છે; વાંચો. ”

એમ વ્હીને સરલા તરલાની સામે એક પત્ર ફેંકીને ચાલી ગઈ. તરલાએ જઈને દીવાના પ્રકાશમાં કાગળ વાંચ્યો. સુશીલે નીચે પ્રમાણે સરલાને પત્ર લખ્યો હતો:—

“ સરલા, કેટલાક દિવસથી તારા કઠોર હૃદયનો પરિચય મને મળી રહ્યો છે, પરંતુ એમાં આટલું ઝેર ભર્યું છે એ મને પહેલાં માલુમ ન હતું. આજ, તારા પિતાનાં ધરનાંની સાથે મળી જઈને તેં મ્હારું મોટું અપમાન કર્યું છે, ગમે તેમ હો પણ તું મને હવે મ્હો દેખાડવા નથી મ્હાતી તો હું પણ પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે આ જીવનમાં તારું મ્હો ભ્રષ્ટ્ર નહીં. મ્હારી અને તારી વચ્ચે જે પતિ-પત્નીનો મંબંધ હતો તે હવે તુટી ગયો છે. હવે તું બધી રીતે સ્વતન્ત્ર છે. જેમ તારા મનમાં આવે તેમ વર્તજે. તું એ તો સારી રીતે જાણે છે કે મ્હારા કહેવામાં અને કરવામાં કાંઈપણ ફેર પોતો નથી. આ વખતે તારી સાથેનો મ્હારા મંબંધ તોડીને હું મને પોતાને ધણો ભાગ્યશાળી માનું છું. ”

પત્ર વાંચીને તરલા થોડી ચિંતામગ્ન થઈ ગઈ. મને ખબર ન હતી કે આવી તુચ્છ વાતને માટે સુશીલ આટલો ગુસ્સે થઈ જશે. આ વાતને લઈને જે સુશીલ અને સરલામાં હમેશને માટે વેમનસ્ય થઈ જાય તો એ માટે તરલાજ બધી રીતે અપરાધી છે. સરલા તો પહેલેથીજ આ ભાવી વિપત્તિની આશંકા કરી રહી હતી. તેણે તો તરલાને આ વાતની ચેતવણી આપી દીધી હતી.

એટલામાં સરલા આંખાથી તરલા બોલી:—“ ઝાકટર સાહેબ તો ખૂબ ગુસ્સે થયા હોય એમ લાગે છે. તે આમ ગુસ્સે થશે એવી ખબર હોત તો આવી ગમ્મત ન કરત. ”

સરલાની આંખમાં આંસુ આંખ્યાં. કંઈક સ્વરે તેણે કહ્યું:—“ બેન, હવે શું કરવું ? ”

તરલા તેને ધીરજ દઈને બોલી:—“ તું આટલી ગભરાય છે કેમ ? ત્યારે સુશીલને માલુમ પડશે કે પડ્યાની ઓચમાં હું હતી ત્યારે તારા પરનો તેમનો ગુસ્સો ઊતરી જશે, અને માટે તો મ્હારેજ ઝાકટર સાહેબને મનાવવા પડશે. કાંઈ રીતે એકવાર જે તેઓ અહીં આવે તો બધી વાતનો નીવેડો આવે. ”

“ તમે મ્હોટા ભાઈને કહો કે મને ત્યાં મોકલે. ”

“ ગાડી છે કે શું ? આથી તો તેઓ વધારે ગુસ્સે થશે. ”

બંને બહેનોમાં આ વાત ચાલતી હતી ત્યાં ચોગેન્દ્ર બાણુ આવ્યા, તે કહેવા લાગ્યા:— તમે બંનેને મળીને આજ સુશીલને ગાડા બનાવી દીધા છે કે શું ? તે જે પ્રિન્સિપાલ લખી ગયા છે તે બહાર બેઠકમાં મેંજ પર પડ્યું હતું. સાંજને વખતે ત્યારે સરલાને જોવા હરેન્દ્રબાણુ આવ્યા ત્યારે તેણે પ્રિન્સિપાલ વાંચીને કહ્યું “ સરલાની આવી નજીવી બીમારીને લઈને સુશીલ બહુ ગભરાઈ ગયા હોય એમ દેખાય છે. આ ગભરાટમાંજ તે એવું

પ્રિરિક્ષણ લખી ગયા છે કે તેમાં લખેલી જે દવાની મેળવણી કરે જતી ત્યજ છે. હરેન્દ્ર બાબુને અંદર શું બન્યું છે તેની કંઈ ખબર નહતી, તે કહેતા હતા કે આથીજ ડાકટર પોતાનાં ઘરમાં ડાકટરી કરતા નથી. ”

તરવા બોલી—“ પ્રિરિક્ષણ તો અમારે મન એક ગમત હતી, નહીં તો આજ ભાગે વિપરીત ગનાવ જતી જત. ”

“ હરેન્દ્ર બાબુ કહેતા હતા કે પ્રિરિક્ષણ એમને મોકલી આપો. તેઓ વાંચીને સુ-ધારી દેશે. ” આમ બોલીને યોગેન્દ્રબાબુ જોરથી હસ્યા.

“ એ પ્રિરિક્ષણ છે ક્યાં ? ”

“ મ્હારી પાસે છે. ”

અપૂર્ણ.

હિંદુ લોકનો પ્રાચીન અને અર્વાચીન જીવનક્રમ.

(લેખક:—શ્રીયુવ મણીલાલ કેશવલાલ પરીખ, અમદાવાદ.)

(અનુસંધાન:—વર્તમાન વર્ષના ૪૪ ૩૩ થી.)

(૪) છુદ્ધ ધર્મકાળ—(૪ સુ પૂર્વે ૨૬૦ થી ઇ. સ. ૫૦૦).

ઇ. સ. ૪૦૦ માં અહીં આવેલા ફાલ્ગુન નામના ચીની મુસાફરના વૃતાંત પરથી આ કાળનું ઉત્તમ જ્ઞાન મળે છે તે દક્ષિણ હિંદુસ્થાનના લોકના સંબંધમાં લખે છે. “ હર કિંવા અધિકારીઓના કાયદા કાનુન વિના પણ લોક સારી રીતે સુખી છે. ફક્ત જે લોક રાજાની માલીકાની જમીન ખેડે છે તેજ પોતાના નફાનો કંઈક ભાગ રાજાને આપે છે. રાજાઓ રાજકાર્યભાર ચલાવે છે; પણ કદિ પણ દેહાંત શિક્ષા કરતા નથી. પરિસ્થિતી પ્રમાણે શિક્ષા કમી, અધીક, ઘડક, કિંવા સૌમ્ય કરવામાં આવે છે. આખા દેશમાં કોઇ પણ ઠેકાણે હિંસા અથવા મહાપ્રથન ચલું નથી. ”

રાજાનું મુખ્ય કર્તવ્ય પ્રજારંજન અને તેના હિતનું સંરક્ષણ એજ હતાં, અને તેમાં અધિકારને માટે સૈન્યબળના કરતાં નૈતિક અને આધ્યાત્મિક બળનુંજ વિશેષ મહત્ત્વ મળવામાં આવતું હતું. તેમના રાજ્યનો નાશ થવાનાં ધારણો રાષ્ટ્રીય, ધૃદ્ધિ, કિંવા સમાજ ઘટનાનો અભાવ નહિ પણ તેમની ઐહિક વૈભવ મારે-પોતાના વૈભવની વૃદ્ધિ મારેતી અનાસ્થા એજ હતાં. ઐહિક રાજ્ય પદના કરતાં સ્વર્ગ પ્રાપ્તિનીજ તેમને વધારે કાળજી રહેતી હતી.

રાજા કારભારનાં તત્ત્વો ધણીજ ઉદાર હતાં અને રાજાની માલીકીની જમીન ખેડનાર પાસેથી માત્ર ઉત્પત્તિનો ૬ ભાગ કર તરીકે લેવામાં આવતો હતો, અને તે ઉત્પન્નમાંથી અનેક સાર્વજનિક હિતનાં કાર્યો કરવામાં આવતાં હતાં, પ્રજાપર કર તદ્દન હમકા અને ચોરાજી હતા આ પ્રમાણે હુએનસાંગ કહે છે.

આ પ્રમાણે નિયતી દેવાથી ખેતીને પુષ્કળ ઉત્તેજન મળતું હતું. વિદ્વાનો સત્કાર કરવાની વ્યવસ્થા પણ ધણીજ સારી હતી. ધર્મ અને ઔદ્યોગની વૃદ્ધિ ધણીજ થયેલી હતી. પ્રજા સુખી અને આર્થિક હતી. સ્થાનિક સ્વરાજ્યને ઉપભોગ તેઓ ધણી સારી.

રીતે કરતા હતા. અનેક રાજ્ય કાનિઓ અને રિચતંતરમાથી ટકાવ કરીને સ્વાતંત્ર્યને ઉપભોગ અને મુખની અભિવૃદ્ધિને આજ સમયમાં પ્રચારમાં આવેલી ગ્રામ પંચાયત પદ્ધતિથી ધણેજ સારા લાભ મળ્યો હતો.

અંદરુમ્મના દબ્બરના ગ્રીક વકીલ મેગાસ્થિનીસે કરેલું વર્ણન પણ આજ ચિની પ્રવાસીની માફકજ છે. “ શુદ્ધામની પદ્ધતિનો અભાવ, સ્ત્રીઓની પ્રવિત્રતા, અને પુરુષોનું શૌર્ય વીગેરે જોઈને તેને ધણુંજ કૌતુક અને આશ્ચર્ય લાગ્યું. શૌર્યની બાબતમાં તેઓ આખા એશિયાખંડમાં પહેલા નંબરે હતા, ખારણાને તળાં વાસવાની તેમને જરૂર નહોતી, અને સર્વથી વિશેષ તો એ કે હિંદુલોક કદિપણ ખોટું ભાષાનો દાખલો મળતો નથી. ગંભીર, ઉદ્યોગી, કૃષિ કર્મ નિપુણ, અને કારીગરીમાં પ્રવીણ એવા આ લોક પોતે પોતાના રાજ્યના અમલ નીચે મુખશાંતિથી રહેતા હતા. કાયદાને આશ્રય કરવાનો પ્રમગ તેમના પર લાગ્યેજ આવતો. રાજ્યકારભારનું ચિત્ર તો તેમણે લગવાન મનુએ ઘટેલા કાયદા પ્રમાણે જ નહોતું તેનું પ્રતિબિંબજ હોયતી એમ કહેલું છે. ગ્રામ્ય પંચાયતના વર્ણન પરથી પ્રત્યેક ગામ એટલે એક નાનું સરખું પ્રજાસત્તાક રાજ્યજ હોય એમ તેને લાગતું હતું. શુદ્ધ લોકને પણ આ આર્ય લોક યુરોપના ગ્રામીણ રાષ્ટ્રોની માફક શુદ્ધ પ્રમાણે કદી ગણતા નહોતા, ઉલટું તે તેમને પોતાના પર આધાર રાખનાર બાળકોજ હોયતી એમ સમજતા હતા. ”

સામાજિક રીતરીવાજમાં માત્ર પુષ્કળ અનિષ્ટ ફેરફાર થઈ ગયો હતો. વયમાં આવ્યા પછી કન્યાનાં લગ્ન કરનાં એ અયોગ્ય મનાવા લાગ્યાં. વારંવાર આવતા પર થકોને લઈને કન્યાને તેના પતિના મંરણથી નીચે આપી દેવાનો ઉપક્રમ શરૂ થવાથી બાળ વિવાહો પ્રચાર થયો, વિધવા વિવાહને તો પૂર્વે કદિ પ્રતિબંધ હતોજ નહિ પરંતુ આ સમયે પણ તે આવ તદન બંધ થયો નહોતો. છતાં પણ તે અયોગ્ય મનાવા લાગ્યો, ભિન્ન ભિન્ન જાતીના વિવાહ થતા હતા. પરંતુ ઉત્તમ જાતીની કન્યાનું લગ્ન કનિષ્ઠ જાતીના પુરુષ સાથે થાય નહીં એવી માત્ર એક રીત હતી. સતીના રીવાજની અધાપિ પર્વત પણ લોકને માહિતી નહોતી અને સ્ત્રીઓના સમંધમાં ઉદાર ભુદિ અને આદરમાન પણ કંમી થઈ નહોતાં.

આ સમયની કુટુંબ પદ્ધતિ આજ પણ આપણામાં ઘણે અંશે કાયમ રહેલી છે. અગ્રેજી નવશક્યાઓની માફક પ્રલક્ષ દેખાઈ આવતો પ્રેમ આ સમયના હિંદુ સમાજમાં પ્રગમ નહોતો અને તે હાવ પણ નથીજ. આર્ય પ્રજાના જીવનકે મર્માનું માધુર્ય વ્યક્તિ વિષયક સુખોપભોગમાં નહિ પણ કૌટુંબિક પદ્ધતિમાંજ છે. ગ્રામીણ આર્ય પ્રજાની ગ્રામીણ ગ્રીક પ્રજા સાથે સરખામણી કરતાં એટીન્ટન સાહેબ કહે છે કે આર્યોની અંતર્ગત સમાજ બ્યવસ્થા ઘણીજ સભ્યતાની, શત્રુ સાથેનું તેમનું વર્તન ધણુંજ દયા પૂર્ણ અને તેમનું સર્વ સામાન્ય જ્ઞાન ઉંચા પ્રકારનું હતું. ઇશ્વરનું સ્વરૂપ તથા અસ્તિત્વ આ વિષયનું તેમનું જ્ઞાન તો નિઃસંશય ઉંચા પ્રકારનું હતું અને અથેન્સના અતિ ગ્રેટ વિદ્વાનોને પણ તે જ્ઞાનની માત્ર ઝાખીજ ચર્ચા હતી.

(૫) પૌરાણિક કાળ—(ઇ. સ. ૫૦૦ થી ૧૨૦૦).

વૈદિક કાળની નિસર્ગ પૂજાને બદલે હવે મૂર્તિપૂજા શરૂ થઈ. વૈદિક અને પૌરાણિક ધર્મનાં મૂળ તત્વો એકજ છે. આ બન્નેને એકજ પરસ્પર માન્ય છે. પરંતુ એક નિસ-

ગર્ના ઉપતી-ઈંદ્ર, અગ્નિ, વરુણ, સૂર્ય વગેરેની પૂજા કરીને તે દ્વારા પરમેશ્વર પૂજન કરવું એમ કહે છે. ત્યારે બીજી ઉત્પતિ, સ્થિતી અને લય કરનારા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ આ ત્રિશુલાત્મક શક્તિનું પૂજન કરવું એમ કહે છે. આથી કરીને આગળ ચાલતાં અનેક દેવતા, ઉપદેવતા, અને તેમના સખધી અનેક અદ્ભૂત કથાઓ નિર્માણ થઈ આ કાળમાં કન્યાનાં લગ્ન બાળવયમાં થતાં નહોતાં. તેને સખતાં વાંચતાં શિખવવામાં આવતું હતું. આપન અને ચિત્રકળા પણ સ્ત્રીઓને જૂવણ રૂપ કળાઓ મનાતી હતી. વિધવા વિવાહને માટે સખત મનાઈ થઈ હતી, સતીનો રીવાજ પણ આજ કાળમાં પ્રચારમાં આવ્યો.

(૬) અર્વાચીન કાળ.

આ કાળ ભક્ત અને સંતોનો ગણાય. આ કાળમાં આખા દેશમાં અનેક મંદિર, ચૈતન્ય કપીર મહાત્માઓ ઉત્પન્ન થયા તેમણે ભક્તિ માર્ગનો પ્રસાર કર્યો. બુદ્ધ ભગવાને ઉપદેશોના વિશ્વખંડુત્વનું પ્રતિષ્ઠા આ માર્ગમાં પડેલું જણાય છે. ખરેખર ધર્મ તે ઇશ્વર અને પ્રાણીપર પ્રેમ રાખવો એજ છે. સતોએ ઉપદેશો દરિનામ રમરણનો માર્ગ ખરેખર મનુષ્ય માત્રને ચૈતન્યોત્પાદક અત શુદ્ધિ અને આત્મોન્નતિ કરનારો છે. પરંતુ બુદ્ધ ધર્મનું જે પ્રમાણે જિજ્ઞાસુતિમાં રૂપાંતર થયું તેવું આ માર્ગનું પણ વૈરાગી પથમાં રૂપાંતર થયું, ઐહિક ઉન્નતિના વિષયમાં—સુખોપભોગના વિષયમાં સર્વજન સમાજમાં ઉદ્ધારીનતા ઉત્પન્ન થઈ ચતુર્વિધ પુરુષભાષી અર્થ અને કામ આ બે પુરુષાર્થ સાધ્ય કરવા તરફ પુરુષોનું દુર્લક્ષ થવા લાગ્યું આ નિવૃત્તિ પરાયણ ધાર્મિક વિચાર પ્રવાહની પરિણામ કારણ પ્રતિક્રિયા હિંદુસ્તાનનો પાશ્ચાત્ય રાષ્ટ્રો સાથે સંબંધ જોડાયો સ્વાસ્થી શરૂ થઈ છે તે બંને મંદકૃતિના યોગ્ય સમ્બંધનથી આપણા પ્રાચીન, અતિ પ્રાચીન-હિંદુસ્તાનમાં બીજો પણ એક યોગ શરૂ થયો છે, અને તેના પ્રવર્તક તરીકે સ્વામી રામજી પરમહંસ, સ્વામી વિવેકાનંદ, સ્વામી રામતીર્થ વગેરે જગત માન્ય વિભૂતિઓ આપણને તબુ છૂટા આપવા અનેક પ્રયત્નો કરી ગઈ છે.

(૭) નવયુગ

આ નવયુગના દૈવી પ્રભાવથી સર્વજન શાંતિ, પ્રગતિ અને સમાધાનનું સામ્રાજ્ય પ્રસરે એવી પરમાત્મા પામે યાજના છે.

કળા કૌશલ્ય માટે દેશીઓની અજ્ઞતા તથા બેપરવાઈ.

આજકાલ આ લગાઈથી જે વિદેશોમાં હુજર કળાના પોતાના હસ્તક થવાના લાગ શોધાય છે તેમને માટે આ ભગતડો ભરતખંડ-હિંદુસ્તાન કેવળ બેપરવા જેવો થાય છે. એ આ દેશને જોઈ તેની તુકશાની ન સમજી, આમ વસ્ત્રવાથી રાજ્યને અને પ્રજાને મોટી ખામી પહોંચાવતી છે. જંબાન વિગેરે હમણા પોતાના કળા કૌશલ્ય જ્ઞાનવડે જ્યાંને ત્યાં તેનો લાભ મેળવ્યો જાય છે, ત્યારે આ ભગતડો ભરતખંડ હાથ ખેડીને જાનો માનો ખેડો છે. અને નાટકો ને વાર્તાઓ તથા ધર્મને નાતના મિથ્યા ઝાઝામાંજ ડોવાતો રહ્યો છે, આવું દેશ વર્તન થવાનું કારણ રાજ્ય હશે કે રાજ્યથી અપાતી પ્રજા કેળવણી હશે કે તેમાંથી કેળવતા આત્મચેષ્ટો હશે કે આ દેશની ભગતડી (કાચી) પ્રજા હશે ગમે

તેના દોષ હોય પણ તે કળા તો સમયી અગ્ર ને મેપરવા છે, એ તો દેખીતુ કે નેહની મેન, ધીરપ્રેમ, દિવાસળી જેવી હનની ચીજોનાં પણ જે દેશ કારખાના કાઢી શકે નહિ તે બીજી મોટી ક્ષેત્રે શુ મારી રહે એ વિચારના જેવું છે, આને માટે એક રંગને માટેજ દાખલો લઈએ તો તેથી તેવું થવું સમજવામાં આવશે.

હમણાં જર્મનીની કૃત્રીમ ગળી આ દેશમાં આવવી બધું યથા છે જેથી પાછી આ દેશમાં થતી કુદરતી ગળીની બનાવ તથા વેપારને ઉત્તેજન મળવા લાગુ છે, પરંતુ આ દેશમાં રાજા રંગને માટે જે પહેલા આનંદન સોરગી ને મજકનો બચાવે પાક થતો હતો અને તેમાંથી જહોને પામે રાતો પાકે રંગ કાઢનામાં આવતો હતો તથા તે દેશ વિદેશમાં અપતો હતો તે બપારથી જર્મન રાતો રંગ મજેટા, પીંગો ભરાઈને આવવા લાગે, ત્યારથી તે સ્વદેશી રંગ બનતો બધું પડ્યો હતો પરંતુ આ લગાઇ જગતા તે રંગ જર્મનીથી આવવો બધું પડ્યો છે, છતાં ધુન તે પહેલાં આ દેશમાં તો રંગ બનતા હતા તે પાછા કેમ બનતા નથી? પરંતુ તૈયાર વસ્તુ મંગે તો મેડનન વડે આન, સોરગી ને મજકમાંથી તે રંગ બનાવવા માટે આજસ છે તથા તે માટે સ્વદેશીને આદવાની બહી બહી વાતો કરનાર રાજાઓને તથા શેઠ શાહુકારો અને કપાના વેપારીઓને તે બનાવનારને રોકે નહિ મળતો હોય તેમ તેમની તેને માટે મેપરવાઇ હોવી જોઈએ, પરંતુ આવો, રંગને માટે આવેનો મોઢો, જે ભાવમાં પાતલું તેમ છે તેની અર્થશાસ્ત્રની તક ચુકવા પડી તેને માટે એવી બીજી ત ક્યારે મળવાની? વળી રસાયન શાસ્ત્ર ને પદાર્થ વિજ્ઞાન શાસ્ત્રમાં ભરતખડીઓને માયાળુ રાજ્ય પુરા તૈયાર કરવા મથે તો તેથી નમને અને પ્રાપ્તિ પુરા લાલ થવાનો છે, છતાં તેમ કેમ બનતું નહીં હોય?

આ દેશનું તાન, જેવું સસારની, ધર્મની આજતોમાં છે તથા લલોવાઓમાં, જેવું ધર્મના, વાર્તાનાં ને નાટકો આદિના પુસ્તકો પ્રગટ કરવામાં છે, તેવું તાન જો વિદ્યા હુન્નર ને કળા કૌશલ યત્નાં પુરસ્કોના ભાષાનર કરવામાં તથા નવા પ્રગટ કરવામાં લાગે તોજ આ દેશનો ઉદાર થઈ રહે તેમ છે એ શિવાય હજારો સલાઓને ભાષણ ભરવા-કરવાથી આવી લુખી લાખસીઓ પિરસવાથી કશું પગવાતું નથી. બોલવા જાણવા પ્રમાણે કરવા વર્તવાથીજ અવેશ શ્રેય થવાનું, નહિતા લુખી રીને લુખ જતાય થવાનું નહીંજ.

રંગને માટે કળકળા દોઢ વર્ષથી શરૂ થયે છે છતાં હજુ સુધી તેને માટે સરકાર-રતુ, મીલોવાળાનું, કે રંગોના કારખાનાવાળાઓનું જોઈતું લક્ષ્ય ગણ નથી, કે તેને માટે હજુ કંઈ થયું નથી સારા મહેનતું અનુસરી રસાયનશાસ્ત્ર અને જુના રંગારા, ખત્રી વિગેરેને હાથમાં લઈ તેને જાણતી મુઠી, કુટ દબને આ દેશમાં ઉપજતી રંગની વનસ્પતિ વિગેરેમાંથી રંગ બનાવવાનો પ્રયત્ન કરવાની આજની આ ઉત્તમ સધી છે સુમારે ૩૦ વર્ષ પહેલા જર્મન રંગ ક્યાં હતો? તે પહેલાં અહીંની વનસ્પતિ આદિનાજ રંગ આ દેશ વિદેશના ખત્રી રંગાગ વિગેરે ઉત્તમ પદ્ધતિ રંગ તૈયાર કરતા હતા પરંતુ હમણાં જર્મન રંગ બધું ને મોઢા થઈ ગયા છતાં પણ હમણાં પૂર્વવત્ પાછા કા થતા નથી! તથા જાણે ત્યાં કાં પુરા પડતા નથી? તેનું કારણ માત્ર આ દેશના આપણા લોકો અજ્ઞાન થઈ ગયા છે તે કે મટપટ કાંઈ અને તે કીક એવા એવી બનેલા હોવાથીજ આજે હજુ મોઢા જર્મન રંગ માટે વચખા મારે છે! હતા તે દૂર્ભાગ્ય થઈ પડે છે રંગનો

ક્રિતિદાસ બેતાં એવું દેખાય છે કે આ રંગ કળા પ્રથમ આપણી પાસેજ હતી, અને તે પૃથ્વી ઉપર બીજે અત્રેથીજ ગએલી છે. છતાં એટલું ખરું છે કે, દર વર્ષે હજારો ખાંડી રંગના કાચા પદાર્થ અત્રેથી જર્મની જતી હતા તેનો સત્વરે ત્યાં પાકો રંગ બની જતો અને અત્રે આવવા વાગ્યો અને એક પેઢાના કાચા માલનો એક આનો કે બે આના જેટલો લાભ મેળવવા લાગ્યા હતા.^૧

સરકાર, સાવકાર, મીલોવાળા અને વનરપતિ રસાયનશાસ્ત્રજ્ઞ અને બુના રંગારા શોક બે ખરા મનથી સહાય, ભરોળ, અક્ષય ને માહિતી, એની એકત્તતા મેળવી શકે તો, અત્રેની જાણુઓના અત્રેજ રંગ તૈયાર શકાય તેમ છે. સરકારને પણ રંગને માટે ખતીજને વનરપતિ ઉપરના કાપદા દીધા કરવાની તથા પરદેશી રંગ ઉપર સખત કા નાંખી દેશી રંગને ઉત્તેજન દેવાની પણ આને માટે પુરી જગ છે, તથા તે સંબંધી પોતાના વિકાસની સહાય દેવાની પણ જરૂર છે.^૨

કચરી પત્રને આધારે—લી. દેશાનુરાગી V. M. S.

જેપલિન.

(લેખક—શ્રીયુત જગન્નાથ ખન્ના, બી. એ. સી.)

વાયુ ઘટાઘમાં જર્મનીનું જળ કેવળ વિજ્ઞાનકારજ નજીક છે જર્મની વિજ્ઞાનમાં હોશિયાર હોવાથી આખી દુનિયાના વિરોધી બનવા છતાં પણ આટલા દિવસો સુધી ર બુદ્ધિમાં ટકી રહ્યા છે.

આ યુદ્ધમાં જર્મનીને જેપલિન અને સમગ્રીને ઘણી સહાયતા આપી છે. જેપલિનની સહાયથી જર્મનીએ ઘણાજ અગ્રેય કૃત્યો કર્યા છે, અને નિર્મથતાની દૃઢ કરી છે. બ્રિટીશ અને ફ્રેંચ સરકારે પણ તેનું મૂળ ભાગવાને માટે મોટા મોટા વિમાનો તૈયાર કરી જર્મનીને હતાશ પમાડવાનો આરંભ કરી દીધો છે.

જેપલિન એ એક પ્રકારનું આકાશમાં સ્વેચ્છાનુસાર વિચરનાર વિમાન છે. વાયુમાં હડનાર એક બીજા પ્રકારનું વિમાન પણ છે જેને એરોપ્લેન કહે છે. એરોપ્લેનની એટલીના એક પ્રકારના વાયુ-યાનનેજ જેપલિન કહે છે. જર્મનીના એક પ્રસિદ્ધ વિજ્ઞાનવેત્તા જેપલિને એવી ગોષ્ઠ કરી છે. આ આવિષ્કારને માટે આ વિજ્ઞાનવેત્તાને દાંટની પદ્ધિ મળી છે એથી તે ડૉટ જેપલિન કહેવાય છે.

એરોપ્લેનને વાયુમાં ટકાવવાને માટે ઘણાજ ભેરથી ચલાવવાની જરૂર પડે છે. તેમાં એક મોટું એન્જીન દર વખતે ચાલતુ રહેવું જોઈએ, આ એન્જીનના તેજ વેગથી તે પૃથ્વીથી ઘણાજ ઉચે પવનની અંદર ટકી શકે છે અને નિચે પડી જતું નથી.

એરોપ્લેન અથવા તે જેપલિન ગુન્જારાની માફક હોય છે. ગુન્જારો વાયુમાં ઉડ્યો એકે છે કારણ કે તેમાં ગ્લાસ ભરવામાં આવે છે જે વાયુ કરતાં ઘટકો છે.

* આવા હજાર ઉઘોગો દેશમાં ખીચી ચકાવ તે અર્થે અમારા તરફથી હાલમાં જ ધનવપન નામનું યુનિક બહાર પાડ્યું છે. જેના સમયમાં આજે વહેતેલા દેખીત વાંચી ખાતી કરી પુસ્તક મંગાવવું. ડી. રૂ. ૫-૦૦ પો. ૮-૫૦૦

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યેદય.

વિજ્ઞાનનો નિયમ છે કે હલકા પદાર્થ હરેશાં ભારે પદાર્થની ઉપર ચાલી શકે છે. વજનમાં પાણી કરતાં ઘાતુ બહુજ ભારે છે. એથી જો આપણે એક હલકો પાણીમાં નાંખીએ તો તે જલ્દી ડૂબી જાય છે. પરંતુ જો આપણે તે લોહાના દુકડાને ટીપીની પતંગે બનાવીને નાવ બનાવીએ તો તે નાવ પાણી ઉપર તરતું રહે છે. કેમકે લોહાના પતરાતું પહોળપણ વધી જવાથી તે પાણીને એટલું હકામી દે-છે કે, હકાવેલું પાણી આ ઘાતુના વહાણ કરતાં ભારે થાય છે. ત્યારે તે વજનમાં પાણી કરતાં હલકું થવાથી નાવ પાણીની ઉપર તરતું રહી શકે છે. અર્થાત એકજ પ્રકારના બે પદાર્થોમાંથી હલકો પદાર્થ ભારે પદાર્થની ઉપર રહે છે.

એથી દ્રવ્યના ગુણધારણ બહુજ મોટું કરીને અને તેની અંદર ખાલી જગ્યા રાખીને તેના વજનને ઓછું કરી નાંખવામાં આવે છે. એને લીધે ગુણધારણ વજન પોતાના સરખા પહોળાછવાળા વાયુના વજન કરતાં ઓછું રહે છે. અને તથી તે ઉપર ચઢી શકે છે. ગુણધારણે હલકો રાખવાને માટે તેમાંથી પવન દાઢી નાંખવામાં આવે છે. અને તેને બદલે તેના વજનથી હલકા વજનનો ગ્યાસ ભરવામાં આવે છે. જેવો કે કોમલા ત્યા લાકડાંની ધુમાડી, યા હાઇડ્રોજન નામનો ગેસ, કે જે સર્વ ગેસના કરતાં હલકો છે. જેટલો ઓછો વજનનો ગ્યાસ ભરવામાં આવે છે, તેજ પ્રમાણમાં ગુણધારણ હવામાં હલકો થાય છે, અને એ પ્રમાણમાં તેમાં વધુ માણસ કે વજન રાખવામાં આવે છે.

આ સર્વનું વજન વાયુ કરતાં હલકું રહેતું જોઇએ.

આ વૈજ્ઞાનિક સિદ્ધાંતના આધારે જેપલ્લિને પોતાનું વાયુ-યાન બનાવ્યું છે એવ્યુ-નિયમ નામની ઘાતુ બહુજ હલકી હોય છે. તેથી તેનો ધણેજ મોટો પડાજો ગોળો બનાવી તેમાં હાઇડ્રોજન નામનો ધણેજ હલકો ગ્યાસ ભરવામાં આવે છે. એથી તેનું વજન તેની પહોળાછવાળા પ્રમાણમાં હવાના વજનથી ઘણુંજ હલકું થઇ જાય છે, આ પ્રકારે તેને બહુજ હલકું બનાવીને વાયુમાં તેને ઊડાવવામાં આવે છે. તે સિધ્ધ આકાશમાં ઉપર ચાલી જાય છે. હાલતો જેપલ્લિન સેંકડોની સંખ્યામાં બની ગયાં છે.

એક હજાર ધનપ્રુટ હાઇડ્રોજન ગેસ પોતાના વાયુના વજન કરતાં એક મણુ હલકો હોય છે. એથી એટલા ગ્યાસને રાખવાના ઘાતુના ગોળાનું વજન એક મણુથી કરી હોયું જોઇએ. જેથી ઘાતુ અને ગ્યાસ બંને મળીને પવનના કરતાં ભારે ન હોતું જોઇએ. એથી જેપલ્લિનનો ગોળો એટલો મોટો બનાવવામાં આવે છે કે, તે સર્વ મળીને વાયુના વજન કરતાં એટલું હલકું હોય છે કે તેમાં કેટલાંક મનુષ્યો બેસીને ઉડી શકે છે, અને તેમાં ઘણા વજનદાર પ્રાણુધાતક ગોળા અને તોપો પણ રાખવામાં આવે છે. તેમ છતાં પણ તેનું વજન પવનના વજન કરતા કમી રહે છે. એથી તે હવામાં ઉડ્યું ચઢી શકે છે.

દેવ સંકારે હાલમાં એવાં વિમાનો બનાવ્યાં છે કે તે જેપલ્લિન કરતાં ચઢી જાય છે. તે તેના કરતાં પણ ઉંચે ઉડીને તેના ઉપર ગોળા ફેંકી શકે છે. અને તેને બાળી દે છે. જેમ ધુમાડી ભરીને ગુણધારણ હવામાં છોડી દેવામાં આવે છે, ત્યારે તે વાયુના વેગની સાથે ઉંચે ચઢી શકે છે. પણ તેમાં એટલો માણસ પોતાની ઇચ્છા અનુસાર તેને જ્યાં ઇચ્છે ત્યાં લઇ જઇ શકેલો નથી. એથી જેપલ્લિને એક નવી યુક્તિ રોપી દાઢી છે. તેણે એક એવું નવું ઇજ્જ બનાવ્યું છે કે જે જેપલ્લિનને પોતાની ધારેલી દિશામાં લઇ

જન્મ શકે છે. આ એજન્ડા વહાણની સુકોનની માફક યવત્રાની સંકાય છે. એથી વાંધુને કાપતાં જેપસિન આગળ ચાલી રહે છે અને વહાણની માફક ઇન્જીનુસાર ચલાવી શકાય છે. નિચે ઉતારવા માટે તેનું વજન બારે કરતું પડે છે, અને ઉપર ચડાવવાને માટે તેનું વજન હલકું કરી નાંખવું પડે છે. થોડા ગ્રાસ દારૂ નાંખવાથી તેનું વજન વધી જાય છે. જેથી તે એકદમ નિચે ઊતરી શકે છે. તેમજ કેટલોક એન્જિનીયરે દેવથી તેનું વજન હલકું થઈને તે ઉપર ચડી શકે છે. અને તે પ્રકારે તે ઘણે ઉચે ચડી ચડી શકે છે. તે એકદમ તીવ્રની માફક સીધું નીચે તેમજ ઉપર જઈ શકે છે. મુદ્દમાં એન્જિનના ગોળા નિચે નાંખાને તે હલકું થઈને ઉપર ચડી શકે છે. એથી તેઓના ગોળા તેને ધગીજ અડચણે વાળી રહે છે.

જેપસિનને બારે કરવાને માટે તેમાંથી ગ્રાસને બાહાર કાઢી નાંખવામાં આવે છે, એથી હલકા ગ્રાસની જગ્યાએ બારે દવા આવી જાય છે અને જેપસિન નિચે આવી શકે છે. આ પ્રકારે ઘણીવાર ગેસ કહાડી નાંખવાથી તેનું વજન ધણું વધી જાય છે, અને ગેસ ન રહેવાથી તે હવામાં સ્થિર રહી શકતું નથી એથી કોઈ જેપસિને એક મુકિત કરેલી છે.

જેપસિનની અંદર ઘણા ચેલાઓ રાખવામાં આવે છે, અને દર ધાતુની બે ટાંકીઓ પણ રહે છે જેમાંની એકમાં હવા, અને બીજીમાં ગેસ ભરી રાખવામાં આવે છે. તેને સંબંધ નળદારા ચેલામાં કરેલો હોય છે. એ પ્રકારે ત્યારે ઇન્જીન ચાલ ત્યારે તે ચેલાને પવન ભરીને બારે કરવામાં આવે છે. અને ત્યારે ઇન્જીન ચાલ ત્યારે પવનની જગ્યાએ ગેસ ભરી હલકું વજન કરવામાં આવે છે. એક જગ્યાએ અનેક ગેસના ચેલા રાખવાથી એ લાભ થાય છે કે જો કોઈ અચાનક ચેલા શરૂ તો એક કે એમાંથી ગેસ નીકળીને ખરાબ થઈ જાય પણ બીજા ગેસ ખરાબ ન થાય. કોઈ કોઈ જેપસિનની લંબાઈ ૫૦૦ ફીટથી પણ અધિક હોય છે. તેમાં નવ લાઈબ વનક્રુટ ગેસ સમાઈ શકે છે. એવા જેપસિનનું ધણું કરીને ૬૦ મણુ વજન થાય છે. તેમાં સત્તર મણુ વજન ભરવામાં આવે છે. એ કયા કયા ૬૦ માઇલના વેગથી ચાલી શકે છે. તેને ચલાવવાને માટે ૩૫૦ હોર્સ પાવરનાં ત્રણ એજન્ડા લગાવેલાં હોય છે.

પૃથ્વી ઉપરથી ઉડતી વખતે જેપસિનના ગેસના સ્પર્શથી ચેલા ભરવામાં આવતા નથી. કેટલાક ચેલા વાયુથી ભરેલા રહે છે. તે બારે હોવાને લીધે પાછલા ભાગમાં રાખવામાં આવે છે. જેથી આગલો ભાગ કેટલોક ઉપર તરતો રહે છે. એ પ્રકારે ઉડતી વખતે જેપસિનનું વજન કાંઈક વધારે હોય છે. ત્યાં તે ઉપર ચડવા લાગે છે કે તરત ચેલામાંથી વાયુ કહાડી નાંખવામાં આવે છે એથી ગેસના ચેલા પુલી જાય છે અને તે વધારે પડેલા થઈ શકે છે. આ પ્રકારે ત્યારે બારે દવાની જગ્યાએ હલકા ગેસ ભરવામાં આવે છે ત્યારે તે વાયુ—વાન—વિમાન—હલકું થઈને ઉપર હવામાં ઉડતું જાય છે. ઉડતી વખતે તેમાં વજન વધારે હોય છે, પરંતુ જેમ જેમ તે આગળ ઉડવા માંડે છે તેમ તેમ હલકું થતું જાય છે. કેમકે તેનું એજન્ડા પોતાનો ખોરાક ખાતુ જઈને તેનું વજન ઓછું કરતું જાય છે. જરૂર પડે ઉપરથી જોખના ગોળા નિચે ફેંકવામાં આવે છે તેથી હલકું થઈને તેથી પણ ઉચે ચડી શકે છે.

તેને ચલાવવાને માટે જ એજન્ડા રહે છે તેમાં જેમ મોટરગાડિયાનાં એજન્ડામાં પેટ્રોલ જાતે છે તે પ્રમાણે પેટ્રોલ બળતુ રહે છે. જો એજન્ડા ઘણાં બળવાળાં હોય છે.

હિત વચન.

(સંગ્રાહક — વાડીલાલ કાકુલાલ સંઘવી, — અમદાવાદ).

સત પુરુષોનાં નીચેનાં આત્મહિતાર્થ વાક્યો દરેક બંધુએ અવશ્ય મનન કરવાં.

૧. વૃત્તિઓના વેગોને રોકી, તેમને એકાગ્રતાપૂર્વક આત્માના ચિંતનમાં સ્થાપવી એજ સુખ, જ્ઞાન અને સામર્થ્ય પ્રાપ્તિનો મુખ્ય રસ્તો છે.

૨. કોઇ પણ કાર્યને માટે બીજાના ઉપર આધાર રાખવો, એ પોતાના આત્મચળમાં અશ્રદ્ધાજન્ય જતાવી આપે છે.

૩. મન વડે જે જે ક્રિયાઓ કરવામાં આવે છે તેજ ક્રિયા સુખ અને દુઃખમાં કારણભૂત બને છે.

૪. એકાગ્રતા અને શાંત સ્થિતિ સિવાય કોઇ પણ કાર્ય સર્વોત્તમ થઇ શકતુંજ નથી.

૫. જેટલું જાણ્યું તેટલું જ્યાં સુધી આચારમાં ઉતરતું નથી ત્યાં સુધી જાણ્યું સર્વ નકામું છે.

૬. વિગેધ કરવાથી જે કાર્ય સિદ્ધ થતું નથી, તે કાલે સ્નેહથી મુકેરી શકે છે.

૭. જેમ જન્મ, એ મૃત્યુના આગમનની સૂચના કરે છે, તેવીજ રીતે સંયોગ એ ભવિષ્યમાં થનાર વિયોગની પકી ખાત્રી આપે છે.

૮. પોતાની માફક સર્વ પ્રાણીને, માતાની માફક પારકી સ્ત્રીને, અને પથ્થર માફક પારકા દ્રવ્યને જે નિહાળે છે, તેજ જાની કહેવાય છે.

૯. દુનિયાના નાશાત્મક વિષયોના લક્ષ્યમગ્નર સુખની આસાએ પ્રભુપદ પ્રાપ્તિના ઉત્તમોત્તમ લાભ શુભાવલો એ મૂર્ખતાજ છે.

૧૦. મનુષ્ય જન્મ, એ આપણું દર્તવ્ય કે જે સર્વોત્તમ સુખને આપનાર છે, તેને સાધી લેવા માટે છે.

૧૧. જુદા જુદા દિવસ એક એકરવા મોટાં કરવામાં આવતા પ્રપત્તિથી મળતું મધ્ય, પણ પરમાત્મા તરફ વળવાથીજ મજે છે.

૧૨. ત્યાં સુધી આત્માતુલ્ય કરવામાં આવતો નથી, ત્યાં સુધી મોટી સર્વ મેષપતિ નિર્મલકજ છે.

૧૩. દરેક માણસની સ્થિતિ પોતાના કૃત્યથીજ નિર્પન્ન થાય છે.

૧૪. સત્કર્મનો નાદ પડતી માફક સ્વર્ગમાં ખુલ્લો સંભગાય છે.

૧૫. દ્રવ્ય કરતાં સર્વવર્તનની સત્તા વધારે આસે છે.

૧૬. વાણીમાં અને કરણીમાં એક સંસ્કૃત પ્રમાણિકપણું એ સર્વવર્તનનું મૂળ સમજવું.

૧૭. પરિશ્રમ લીધા વગર કોઇ પણ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા કરવી એ નિષળાઇ અને આળસનું મોટું ચિન્હ છે.

સુખ દુઃખનું સાચી મનોબળ છે.

(લેખક શ્રીયુત ત્રીભોવન શર્મા મોદી.)

૧. નાક સંધવાની ઈંદ્રી છે અને મોઝાની બરાબર ઉપરજ નજીકમાં મુઠવાનો પ્ર-
સ્થાનો હેતુ એ જણાય છે કે મોઝામાં દાખન થતી દરેક વસ્તુ સારી છે કે કેમ તેની આ-
પણીને તે ખમર આપે પરંતુ હાલની કૃત્રિમ જમાનામાં તો મનુષ્યનો કુદરતી ખોરાક નથી
તેવા ઘણા પદાર્થોમાં બીજી સુગંધી વાણી સીને બેજની બિચારી આ ઉપયોગી ઈંદ્રિ-
એતરીને જૂનાવામાં નાંખવામાં આવે છે અને પરીણામે દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે.

૨ મનની શીકરથી હોજરી બગડે છે

૩. ૧૫૪ રતનના વજનના માણસના શરીરમાં લગભગ ૧૦૦ થી ૧૧૨ સ્તંભ પા-
ણીનો ભાગ હોય છે

૪. નાના બાળકો જેમ ઉંચે તેમ તેની તંદુરસ્તી સારી છે એમ સમજવું.

૫ બાળકોને બહુ નાની ઉંમરે નિશાગે મોહ્યવાથી ધણુ તુલ્યાન થાય છે.

૬. તંદુરસ્તીના કારણુ (કારણો) પ્રમાણે જોતા બરફનું પાણી પીવાથી બિંદકુલ
કાચો નથી એટલુંજ નહીં, પણ વળી એ નુકશાન કર્તા છે જેમ બરફનું પાણી પીનામાં
આવે છે તેમ તરસ વધારે લાગે છે અને વધારે પીવાય તો ટોજરીમાં નુકશાન કરે છે.

૭. નાનાં તંદુરસ્ત બચ્ચા થોડું ધણુ રડે એવી કુદરતની નેમ જણાય છે રડવાથી
બચ્ચાના ફેફસાને કસરત મળે છે

૮. ઉંધનો વખત ઓછો કરવો અને ઉંધમાંથી થોડો વખત ચોરવો. તેથી મગજ
શરીર બંને પૈસાની બરબાદી થગે એમ નહીં માનવું

૯. આખો દહાડે અંગની મહેનત કરવાથી જોડેથી થાક લાગે અને શરીરને જોડેથી
ચસારો પડે એ તેટલો થાક અને ઘસારો માત્ર ત્રણ કનાકની મગજની મહેનતથી થાય છે.

૧૦. દરેકજી ૭ કનાક કરતા વધારે મગજનું સખત કામ કરવાથી નુકશાન થવાનો
શંકાય છે.

૧૧. મરડાવાળાં, ક્ષયવાળા અને પીનવાળા દરનીઓને લીલી દ્રાક્ષ ખાવાથી ક્ષયો થાય છે.

૧૨. કેટલાક તમીંગાનો એવો મત છે કે મગજનો ચોક્કસ ભાગ બગૃત હાલતમાં
રહે અને બાકીનો ઉંધમાં પડે ત્યારે સ્વપ્ના આવે છે.

૧૩. વહેમી માણસને મનનું સુખ લાગુ નથી.

૧૪. ખુમસુરતીથી ધ્યાર ઉત્પન્ન થાય છે પણ તે ટકાવી રાખવા સુવિધાઓની
બરફ છે.

૧૫. એક તંદુરસ્ત માણસના શરીરમાં તેના વજનનો આઠમો ભાગ લોહી હોય છે.

૧૬. પરજોલા ત્રી પુરો એતિ વીદાર કરવાથી પોતાના શરીરની પાંચમાઠી કરે છે.

૧૭. બાળકોવાળી માતાઓ, જે કળ ખાય તો તેમના બચ્ચાને મગતુ દુધ ઉત્તમ
સુણુવાળું અને પૌષ્ટિક થાય છે.

૧૮. બાળક ધાતુ હાંવ ત્યા સુધી ધાવણુનો રોગ ન થાય તેમ સંભળ રાખવી એ
માતાઓનું ખાસ કર્તવ્ય અને ફરજ છે.

૧૯. બાળક ત્રણ વર્ષનું થાય ત્યાં સુધી માતાએ અલ્પરૂપે પાળવું. જો ત્યાં સુધી ન પાળાય તો બાળક ધાવણું હોય ત્યાં સુધી તો અવરૂપે અલ્પરૂપે પાળવું જોઈએ.

૨૦. ઢાઢ પછી દીવસે દાખીને ખાવું નહીં. અને અશુદ્ધ થવા દેવું નહીં, તેથી ધાવણુ બગાડવું નથી. કદાચ બગડે તો સાધારણ રેતી લેવો.

ઉપયોગી વૈદ્યક ટુચકા સંગ્રહ.

મૂત્રક્રમ્હ-પથરી-મૂત્રાધાત-આખગનાં કુપ ઉકાળીને પેટ ઉપર બાધવાથી અને તેના ઉકાળામાં સોડા અને સાકર મેળવીને પાવાથી મટે છે.

૨ મૂત્રાના પાનનો રસ પાશર લઈને તેમાં થોડો સાણુ મેળવીને દિવસમાં કેટલીકવાર થોડો થોડો પાવો તેથી ત્રણ દીવસમાં પથરી મટે છે.

આંખ દુઃખવી-કપુર, મોરચુ ઝેણીઓ અને સીંદુર ત્રણેને એકત્ર વાટી, પાણીમાં ઘુંટી ચાંખના ઉપર ઢાગવાથી મટી જાય છે.

શૂળ-ચુક્ર-મૂત્રતાની દીંગ ૮ માસને ગાયના ઘીમાં શેડીને પછી તે ઘીમાં કુસાવેલો ટંકણ ૧ તોલો, નુનું સુઈ ૫ તોલા, મીઠું ૨૦ તોલા નાંખી ઘુંટીને તે સર્વની ૫૪ ગોળી બનાવી સવાર સાજ અઢેક ગોળી ખાવાથી ૨૭ દિવસમાં ગમે તેવી શૂળ-ચુક્ર દસે તો પાયુ મટી જશે.

તાવ-લોખાનને ઝીંચો વાટીને તેમાંથી બધે રતીના પ્રમાણથી દિવસમાં બેવાર પાળી સાથે આપવાથી તાવની ગરમી તુરત ચાલત થઈ જઈ તાવ ઉતરી જાય છે.

દાય રોગ ઉપર લસણનો ઉપાય-એક બાળકને ૪૬-૬૫ થયેલો અને તેને ગળા ઉપર કંઠમાળની ગાંઠ નીકળી હતી તે ગાંઠ ઉપર લસણના ચ્યનો લેપ કરવાથી તેના તે દાય-કર અને કંઠમાળનો રોગ મટી ગયો હતો એ લસણના રસને લીધે કરીરમાં સ્ફુર્યુરીક એસીડ તૈયાર થાય છે. અને તે દાય રોગ ઉપર ગુણ કરે છે સ્ફુર્યુરીક એસીડના કારખાનામાં કામ કરતા મજુરોને ૪૬ કે દાય થતો નથી તેમજ તેના દરદીઓ જો તે કારખાનામાં મજુરી કરવા રહે છે તો તેનું દરદ મટી જાય છે. અને તેથી સ્ફુર્યુરીક એસીડમાં દાય મટાડવાનો ગુણ છે અને તેથી ગોઝ પ્રમાણથી તે એસીડને કરીરમાં ઉત્પન્ન કરવાને માટે લસણ ખાવું એ દાય મટાડવાનો ઉત્તમ ઉપાય છે વળી તે ધણેજ થોડા અર્થનો અને ચાકસિર ઉપાય છે.

કેટલોક બિયેરને સુવાવડ પછી દાય રોગ થાય છે એથી તેને સુવાવડમાં ઘીમાં તળીને લસણ ખવડાવવાથી દાયરો થાય છે.

પ્લેગની ગાંઠ ઉપર લસણનો લેપ આપવાથી અને લસણ ઘીમાં તળીને ખાવાથી પ્લેગ મટે છે.

તેરીજ રીને લસણને ઘીમાં તળી દાવવાળા દરદીએ ગળ સવારમાં તોલા ૧ થી ૪ તોલા પર્વત લસણની દળાંમે ખાવાથી દાય મટે છે. એવું અમેરિકાના વડેઝ મેનેઝીન-ગાં ત્યાંના એક ડાક્ટરે લખ્યું છે.

ગર્ભભવિષ્ય.

(વૈવ જ્યેષ્ઠકર કાનજીભાઈ ચંદીપ્રાસાદ).

ગર્ભાધાનની મુદતનું વિવેચન કરતાં ગર્ભનું ભવિષ્ય એવા વિષયનો પ્રશ્ન ઘણી શકાય. અને તે પર વિચાર ચલાવતા તેમાં નીચે પ્રમાણે ચોવીસ બાબત બાબતની આવરખતા ઉદ્ભવે છે: અને જેમાંની કેટલીક શોધતો આધુનિક પશ્ચિમના વૈદકમાં સંપૂર્ણ રીતે વ્યક્ત થયેલી કહી શકાતી નથી.

૧ ગર્ભોત્પત્તિ ભૂમિ. ૨ રજોદર્શનનો સમય. ૩ ગર્ભ ગ્રહણ થોડા કાળ, ૪ રજસ્વલા સ્ત્રીઓના નિયમ. ૫ વિરૂદ્ધ આહારાદિ વર્તનથી ગેરનામો. ૬ રજસ્વલાનું ઇષ્ટ ગર્ભ કૃત્ય. ૭ તદંગત ભતૃ કૃત્ય. ૮ ગર્ભ ગ્રહણ થોડા નાડીઓ. ૯ યુગ્મ યુગ્મ રાત્રી ગમનફલ. ૧૦ ગર્ભાશય સ્વરૂપ. ૧૧ પુરૂષ તથા સ્ત્રી ગર્ભના ગર્ભોણીને યતા લક્ષણ. ૧૨ નપુંસક ગર્ભના લક્ષણ. ૧૩ ગર્ભ વિકૃતિ. ૧૪ ગર્ભ જનન થોડા શુક તથા આર્તવ. ૧૫ ગર્ભનું પૃથક પૃથક માસમાં બંધારણ. ૧૬ ગર્ભ બંધારણમાં પ્રથમાગમાં ભુદા ભુદા વિચારો. ૧૭ ગર્ભ બંધારણમાં માતૃપિતૃ ગોળાના વિભાગ. ૧૮ ગર્ભ જીવનના ઉપાય. ૧૯ ગર્ભ સ્ત્રિક્ષિ હેતુ. ૨૦ દષ્ટી, કેશ, નખ વિ. વૃદ્ધિ ન થવાના કારણો. ૨૧ અંગના અમેતનું કારણ. ૨૨ મળ મૂત્રોત્સર્ગ ન થવાનાં કારણો. ૨૩ બદર ગર્ભ ન હોવાનાં કારણો. ૨૪ ગર્ભવતીના કૃત્યપર ગર્ભનું ભવિષ્ય.

પ્રશ્ન. ૧—૨—૩ ના સંબંધમાં રજપ્રાપ્ત સ્ત્રી તે ગર્ભ ભૂમિ ગણાય છે. અને તે રજ પ્રાપ્તિ પ્રતિમાસે અઢીવાર કે ત્રીશમાં દિવસથી ચાર પાંચ દિવસ સુધી ચાર વર્ષથી આરંભી પચાસ વર્ષની વય સુધી આવે છે અને સાત દિવસથી ષોડશ રાત્રિ ગર્ભ ગ્રહણની મનાયેલી છે. (સર્વ સાધારણ નિયમ)

પ્રશ્ન ૪ થા ના સંબંધમાં—રૂતુ પ્રાપ્ત સ્ત્રીએ પ્રાપ્ત દિવસથીજ અહિંસા અદ્યત્ત વૃત્ત પાળવું જોઈએ. દર્ભાદિ શયા ઉપર સ્થાન કરવું, અને પેતિકા પતિનાં દર્શન કરતાં નહિ કરવાનથી, મૃતિકાના પાત્રથી અગર પર્ણપાત્રથી તથા રાત્ર સુધી હવિષ્યાન્ન જમવું. અશ્તુપાત ન કરવે. નખ ખોતરવા નહિ તેમજ અવ્યંગાદિ ક્રિયા પણ ન કરવી. નેત્રમાં અંજનાદિ પદાર્થ પણ અંજન માટે વાપરવા નહિ આન પણ વર્જ્ય છે. દિવસની નિદ્રા તથા અતિ-શ્રમથી દોડવું. ઉચ્ચ સ્વરથી બાપણ તથા હાસ્ય, કર્કશનાદ શ્રવણ. તથા આયાસ વિગેરે ક્રીડાઓ વર્જ્ય છે ભૂમિ ખોતરવી અને શીત પવન લેવો તે નિષેદ છે.

પ્રશ્ન. ૫—ના સંબંધમાં ઉપરોક્ત નિયમોનું અજ્ઞાનથી, લોભથી, પ્રમાદથી કે દૈવ-બોગથી ઉલ્લંઘન થાય, તો તેના દોષો પ્રાપ્ત થવાના ગર્ભને હાનીકર્તા થાય છે, એટલે કે રૂદન કરવાથી નેત્રમાં વિકૃતિ, નખનહેદથી કુનખતા, અસ્થંગ, અનુલેપન આનથી દુઃખચીક, અંજનથી વકેદળી, દિવસ નિદ્રાથી, ઉંઘણીપણ, દોડવાથી સાહસિક સ્વભાવ, અત્યુચ્ચ શબ્દ શ્રવણથી અધિરતા, અતિહાસ્યથી તાલુદંત, ઝાળ જીજ્ઞાસામાં રથામતા, અતિ કેનથી પ્રલાપણ. પરિશ્રમથી તથા વાત સેવનથી ઉન્મત્તતા, ભૂમિ ખનનથી રખાસત, શીલતા, આ પ્રમાણે ભુદા ભુદા વિકારો પ્રાપ્ત થવાના ગર્ભને થાય છે.

પ્રશ્ન. ૬ ના સંબંધમાં—રજપ્રાપ્ત સ્ત્રીના સ્નાન દિવસે પ્રથમ જ આકૃતિ મનુષ્યનું સુખ નિરખે છે, તે આકૃતિનો ગર્ભ પ્રસવ આપે છે. માટે તેવે સમયે પેતીકા પતિ તદ-

બાવે પુત્ર, તદ્ભાવે સત્પ્રતિમાનું નિરૂપણ રાખવું. તેને માટે શાસ્ત્રીય વૈદ્યનીય પ્રમાણ નીચે પ્રમાણે લગવાન ધનવંતરીનું છે.

પૂર્વ પદ્યે સ્તુસ્નાતા યા દશં નરમંગલા ।

તાદશં જનયેત્પુત્રં તતઃ પદ્યેત્પિતિ પ્રિયં ॥

આ સ્થળે પાર્તિ પ્રિયં નો અર્થ પોતાના પ્રિય પતિને અગર સ્વપતિ તદ્ભાવે પ્રિયં પોતાને પુત્રાદિ પ્રિય પ્રતિમા એમ નિર્દેશ છે.

પ્રશ્ન. ૭—ના સંબંધમા—તેનીજ રીતિએ પુરૂષને પણ ગર્ભાધાનને માટે પ્રથમ દિવસનું ગમન તે આયુના ક્ષયનો ભય સૂચવે છે. બીજે દિવસે પણ શુભ તેને માટે રીતિ સંગ ત્યાજ્ય છે. કારણ તે દિવસે રહેલો ગર્ભ કદાચ રહે તે તે જન્મતાં છવતા નથી. ત્રીજે દિવસે પણ રહેલો ગર્ભ સ્વસ્થાયુધી તથા અંગ વિકૃતિવાળાં પ્રાપ્ત થાય છે. માટે તે દિવસ પણ વર્જ્ય છે. અતઃપચ ચતુર્થી, પંચમી, અષ્ટમી, દશમી, તથા દ્વાદશી વિગેરે યોગ્ય રાત્રીઓમાં તેમને (શુસ્તાનસ્ત્રી) યથાર્થ ભગ્ની એટલે કે જેમ જલ પ્રનાદ ચાલતો દોષ તેવા પાણીમાં ક્ષિપ્ત દ્રવ્ય આગળ તણાઈ ઠંઠે નિષ્કળી જાય છે; તેમજ વ્યાંસુધી રોગોનીવૃત્તિ ન હોય ત્યાં સુધી પહેલું વીર્યશી દ્રવ્ય બહાર જતું રહે છે માટે તેને ગર્ભાધાનોક્ત વિધિથી ભગ્ની નેદરે વળી ધર્મ શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે પણ

પ્રથમેહનિચાંડાલી દ્વીતિયે વલ્લયાતિની ।

તૃતીયેરજકી પુસાં યથા વર્જ્યા તયાં ગના ॥

તે પ્રમાણે પ્રથમના દિન તથા વર્જ્ય છે આ ઉપરથી ખાતી થાય છે, કે ધર્મ પણ વૈદિક શાસ્ત્રને અનુસરિનેજ બંધાગેલો છે; અને વૈદિક રીવાજને અનુસરતું તે એક સુખપ્રદ જ છે. તેા ધર્મને અનુસરતું તે વધારે સુખપ્રદ કેમ ન હોય ? કારણ તે ઉભયાર્થને સિદ્ધિ આપનાર છે. ચતુર્થી રાત્રે માટે પણ એવો મત છે કે—

ચતુર્થાદિ દિવસેઽપિ રજોનિવૃત્તૌસ્ત્રીપત્યાસંગચ્છેત્ ।

નતુરજોઽનુવૃત્તાવિતિ ॥

એટલે, કે, સ્ત્રી. નિવૃત્તિ. દોષ. નો. જરૂર. અને અનુવૃત્તિ. દોષ. નો. અજરૂર. હશે. ઉપરના દિવસોમાં પણ ઉચ્ચેતર ગમન, વિદ્યા, આયુષ્ય અને આરોગ્યપ્રદ છે.

પ્રશ્ન ૮ ના સંબંધમા—પ્રેમદાઓને મનોભવાગાર સુખમાં ત્રણ નાડીઓ વર્ણવેલી છે. તેમાની પેલી સમીરણા છે. તે મદનાત પત્રમાં પ્રધાનમૂત અને વિરોધ નાડી મનાયેલી છે. ચંદ્રમીધિનો તેવિગે એવો મત છે કે, તેના સુખમાં પ્રાપ્ત થયેલું બીજ બીંદુ નિષ્કળ જાય છે. ૭ ચંદ્રમુક્તી નામની કંદર્પ ગૃહમાં પ્રધાનમૂત નાડી છે તે સમીરણાની આગળના ભાગમાં મળેલી છે. અને તેના સુખમાં પ્રવેશ થયેલું જીવ બીજ કન્યાઓનો જન્મ આપે છે, અને તે અપગતથી પણ સાધ્ય છે કારણ તે નાડીમાં ત્રીનું આર્તવ વિરોધ દોષ છે, તેમજ અવિક આર્તવથી કન્યા અને અધિક વીર્યથી પુત્ર એ નિયમે તે નાડી પુરુષના અપગતથી કન્યા ઉત્પત્તિ માટે સાધ્ય છે. હવે ૩ ૭ મોરો નામની જે નાડી ઉપરથી ગર્ભમાં સ્વભાવે સ્ત્રી પ્રધાનમૂત રહેલી છે. તેના સુખમાં પહેલું પું બીજ બહુધા પુત્રનીજ પ્રાપ્તિ આપે છે. અને તે નાડી સુરતમાં ઉપવિટ અને દૃઢથી ઉપભોગ્ય છે.

પ્રશ્ન ૬ ના સંબંધમાં—યુગ્માસુપુત્રાંજાયંતેસ્ત્રિયોઽયુગ્માસુ રાગિણી ॥ એટલે સ્નાન દિવસ પછીની સુંઝ રાત્રીગમનથી પુત્રોત્પત્તિ અને અને અયુગ્મ રાત્રીગમનથી કન્યોત્પત્તિનો સંભવ છે અને તે કાળ પોડય રાત્રી સુધી છે; જે અગ્રે આગળ કહેવાય ગયું છે; આ સ્થળ ઉપરનો પ્રશ્ન આશ્મો ગમનકાળે બિંદુ માલી નાડીના સંબંધમાં લાગુ હોય તે તેમાં ખોટું નથી.

પ્રશ્ન ૧૦ ના સંબંધમાં—શંખ નાલિના આવૃતિવાણું અને ત્રણ આવર્તવાણું સ્ત્રીઓનું ગર્ભોત્પત્તિનું સ્થાન માનવામાં આવેલું છે. તેમાં ત્રીજા આવર્તમાં ગર્ભાશયનું સ્થાન છે. અને તે પિત્તાશય અને પક્ષાશયની વચ્ચે આવેલું છે, તેની આકૃતિ જેમ રોહિત નામની માછલી પાણીમાં ધાય છે કે જેનું મોડું નાનું અને પેટ મોડું હોય છે તેની આકૃતિને મળતુંજ ગર્ભાશયનું સ્વરૂપ છે. ગર્ભાશયનું મુખ ઘણુંજ નાનું અને સાંકડું હોય છે. અને જર માંસિયી, પોડય રાત્રી સુધી તે દાર ખુલું રહે છે. ત્યારે તેમાં શુક્ર તથા આર્તવનો સંયોગ થાય છે ત્યારે શુક્રાત્તવ મુક્ત બંધાયેલા બિંદુમાં તત્કાળ જીવ પ્રવેશ છે. અને તે બિંદુ અત્યંત સુક્ષ્મગોત્ર બંધાય છે. જે અગ્રે વૃદ્ધિગત યતાં અગ્રાનું સ્ફુટપણું બંધાય છે. જેવી રીતે સૂર્યમણિમાં સૂર્યના કિરણોનો યોગ યતાં નિમે ૩ દંત્રાદિ વસ્તુ ઉપર તેમનું પ્રકાશ બિંદુ પડતાં અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે, તેવીજ રીતે શુક્ર અને આર્તવનો સંયોગ યતાં તત્કાળ તેમાં જીવ પ્રવેશ થાય છે, જે જીવ પોતાના બાવિને અવલંબી કર્મવરા બની અવિદ્યાનો રિવકાર કરી ગર્ભમાં પ્રવેશે છે અને પરિપક્વ સ્ત્રીતિએ પહોંચી જન્મ લે છે. અને જન્મ જન્માંતર કૃત શુભાશુભ કર્મોના ભોક્તા થાય છે; બીજા પ્રવેશ થયા પછી ગર્ભાશયનું મુખ બીડાય ન્વય છે. જેમ કમળ પુષ્પ સૂર્યાસ્ત થયા પછી રાત્રીએ બીડાય છે, અને પુનઃ સૂર્યોદયે ખીલે છે, તેમજ પ્રસવકાળે ખીલે છે.

અપૂર્ણ.

પાપાણુ ભેદ.

(લેખક—શ્રીયુત પૈઠ ગણાભાઈ દયાળજી પેટીગરા.)

પાપાણુ ભેદની જડીને એક રંગી સફેદ વાછરડાવાળી ગાયના દુધમાં ઘસીને જે સ્ત્રી રજસ્વળા થયાના ચોથે દિવસથી ચાર દિવસ (એટલે ૪-૫-૬-૭) પીશે તેને ધ્રુવરૂપમાંથી જર સંતાનોત્પત્તિ થશે. દુધ અડધો, શેર લાવવું, તેમાંથી પાંચ તોલા દુધમાં ચા તોલા પાપાણુ ભેદની જડી ઘસીને દરરોજ ચાર દિવસ સુધી પીવી અને માછીનું દુધ ઉપરથી પી જવું. આ જડી દુધમાં ઘસી રૂક્ષ મહિનામાં ચારજ દિવસ ન્યાં સુધી રજસ્વળા નહિ થાય ત્યાં સુધી પીવાની છે, તેના અમરાર રૂક્ષ ૭ મહિનામાં જણાશે. પાણવાના નીચમેઃ—ગરમ પદાર્થોનું સેવન કમળી કરવું, ગર્ભાશયને અતિશય આવેશ્યુક્ત થવા દેવું નહિ. તેમજ શરીરસંસ્થાને વધુ પ્રગ્લે અમ પડવા દેવો નહિ. પરિણામ—દાગ, મુકાં, મરચાં ને ખટાસ ન ખાતી.

પાપાણુ ભેદ—એક જાતની વનસ્પતિ છે. તે નાની વનસ્પતિની માફક જમીન ઉપર પસરે છે. જેને ખોરડી જેવા કાંટાં થાય છે. તે ખડક ઉપર ઉગે છે; અને બોપરી ગણીના જેવાં ધોળાં ફુલ થાય છે. મૂળ કડવાં હોય છે. તાંત્રી.

જનાવરના ચેપી દરદો.

મોંવા, મોંવાસો, ખરવા અથવા લાલીઓ.

(લેખક—વેટરીનરી સરજન ડૉ. મોતીચંદ કુરચ ઝવેરી છ. બી. વી. સી.)

આ રોગ ખાસ કરીને દોર થોટા અને ગરુડામાં જણાય છે. તે ઘણા સાધારણ રોગ છે, અને એટલો બધો ચેપી છે કે જે દોરના ટોળામાં તે દાખલ થયો તો તે ટોળાનાં તમામ જનાવરોમાં તે ધણીજ થોડા વખતમાં ફેલાઈ જાય છે.

શુદ્ધરૂપ અને ઠાંડીવાવાડમાં આ રોગ મધ્યે આપેલાં નામોથી ઓળખાય છે, તો પણ ફેટલીક જગ્યાએ તેને મોવાસ અને ખરવાસ પણ કહે છે; અને ફેટલીક જગ્યાએ તે “દવા”ના નામથી ઓળખાય છે. તે ત્યાંના ધણી બગોમાં થોડે યા ઘણે દરજે દે-મેશાં નેવામાં આવે છે; અને તેથી દોરને ધણી હેરાનગતિ બોગવરી પડે છે. ચોમાસુ અને શીયાળાની રૂતમાં આ રોગ વધારે જણાય છે. આ રોગથી જે કે ઝાઝા જનાવરો મરી જતાં નથી, તો પણ જે માંદાં જનાવરોની બરાબર માવજત નથી થતી તો તેઓ ધણી દુઃખી થાય છે. ધણીજ સાદા અને સહેલા ઉપાયથી આ રોગ મટે છે અને તેનો અટકાવ થઈ શકે છે.

ધણી વખતે મોવાસો તથા ખરવાસો બંને સાથે જણાય છે; ત્યારે ફેટલીક વખતે બેમાંથી એક માલમ પડે છે. માંદાં જનાવરો સુકાઈને ફગળાં થઈ જાય છે; ત્યારે નાનાં વાછગણો ફેટલીક વખતે મરી જાય છે.

આ રોગ ધણીજ ચેપી છે અને આ રોગથી પીડિતાં જનાવરોના સદવાસમાં જે નંદુરન જનાવર આવે તો તેને ધણીજ આ રોગ થઈ આવે છે. જે જગ્યાએ આ રોગ ચાલતો હોય તે જગ્યાનાં જનાવરોના ખોરાક તેમજ પાણી કાંદાએ પણ આ રોગ બીજાં નંદુરન જનાવરોમાં પ્રસરી જાય છે. ત્યારે મોવા થયો હોય, ત્યારે જનાવરોના મોમાંથી લાગે ઝરે છે. દરે આતું દરદી જનાવર જે જગ્યાએ પાણી પીએ, તે જગ્યાએ તેના મોમાંથી તે પાણીમાં લાગે પડવાનો સંભવ છે; અને હજી જે તેજ પાણી બીજું આતું જનાવર પીએ તો તેને પણ મોંવાસો થઈ આવે છે. માટે તેની સાવચેતી રાખતા સાદે ધણી જનાવરોને પાણી પીવાને માટે જે દવાએ મખેર હોય તે દવાગ્રમાંથી આવા, દરદી જનાવરને પાણી બીજા કુદ પાતું નહીં વળાડવાની યોગ્ય ગામળું અને લુલ લુલ દેઠાંજાતું પાણી પીએ છે; તેથી તેમાં ધણી કરીને આ દરદ દમેશાં માલમ પડે છે. ફેટલીક વખતે માંદાં જનાવરોની માવજત કરનાર લોકોથી પણ આતું જનાવરોને આ રોગ લાગુ પડે છે.

આ દરદી પીડિતી ગાયો તેમજ બેસિને દોલા ખડી જે દાખ બરાબર સાદે દર્દી વગર બીજી સારી ગાયોને દેવામાં આવે તો તે સારી ગાયોને પણ આ રોગ થાય છે; જેથી આ રોગ આવના દોષ તે વખતે ત્રાસ તથા બેચોના માલોએ સાવચેતીના ઉપાય લેતા, અને પોતાના ગાય દોલા આવનાર ગોવાળના તથા દરોજ ગરમ પાણી અને ચાણુ વની ખુબ ધાવણાવા બાદ તેને પોતાની ગાય અથવા બેંસ દોડવા દેશ.

આ દરદી ગાય તથા બગલને જેટલી ખીંચ થાય છે તેટલી બેંસ તથા પાણીને પી નથી; એટલે બેંસ તથા પાણી મોંદાં મોંદાં આતું દોષ છે તેઓને ફક્ત વાગેજમાંજ

દરકત આવે છે; પરંતુ ગાય તથા ળગલદ તે બીજાકુલ ખોરાક ખાઈ શકતાં નથી એટલુંજ નહીં પરંતુ પાણી પીવામાં પણ કેટલુંક કુખ્ય થાય છે.

દારણ—આ રોગ ચેપી છે અને એક જાતના ધણાજ ખારીક જેરી જંતુઓ તંદુરસ્ત જનાવરના શરીરમાં ખોરાક દવા અગર પાણી માર્ગે જવાથી આવે છે. આ જેરી જંતુઓ એટલા બધા ખારીક છે કે, ધણીજ ઉંચી જાતના અને કીંમતી સક્રમદર્શક યંત્રોની મદદ પડે પણ તેઓ બરોબર દેખાઈ શકતા નથી. આ જેરી જંતુઓ દરદી જનાવરના મોમાંથી નીકળતી સાળમાં; તેના પેસાળમાં, છાણમાં; દુધમાં તથા તે જગ્યાએ આ દરદી ફેલાયો જણાય છે, તે ફેલાયો અને ધારાઓમાંથી સુરતા અવાહી પદાર્થમાં, સંખ્યાબંધ જણાય છે. અને તેથીજ આ દરદી પીડાતા જનાવરને ખાવાને ખોરાક બીજાકુલ અપવે નહીં, કારણ કે તે ખોરાક અને પાણીમાં દરદી જનાવરના મોમાંથી નીકળતી જેરી સાળ પડેલી હોવાથી તે ચીત્તે પણ જેરી ચર્ષી જાય છે.

ચિન્હો—આ રોગનો દેવાવો જ્યાં ત્યાં હોવાથી સાધારણ માણસો પણ આ રોગ પારખી શકે છે, જેથી તેના ચિન્હો વંચાણથી સખવાની ઝાઝી જરૂર નથી. તે પણ મુખ્ય ચિન્હો નીચે પ્રમાણે જણાય છે. “શર્યાતમાં” જનાવરને તાવ આવે છે; તેનું શરીર ઘુન્ને છે, શીંગડાં કાન પગ અને પુછડું ગરમ જણાય છે, ખોરાક ખાવાનું બંધ કરે છે, મોમાં ચીકણું થુંક ધણું આવે છે, અને તે થુંકની સાળ ઝરે છે, જેના તાર લંબાઈને લટકે છે, અને જનાવર વળતો વખત તે થુંક ઊડતી ચુસી લે છે, અથવા હોઠ ઉપરથી છળવતી ચાટી જાય છે. પહેલાં મોઢામાં પીળા ફેડા થાય છે, જે અદાર અગર ચોવીસ કલાકમાં કુટી જાય છે, અને તેની જગ્યાએ પથ્થરદરના જેવાં સાક્ષ ચાંદાં નેવામાં આવે છે. આવા ફેડાઓ ધણાજ ખરાબ ટેસમાં ડોઈ ડોઈ વખતે નાક આંખ તથા ગાય અગર બેંસની જાનનેડ્રીયામાં પણ દેખાય છે, તેમજ કેટલીક વખતે આવા ફેડાઓ તેઓના આંચળ ઉપર પણ હોય છે, અને તે વખતે આંકિ સુછ આવે છે, અને દુધ ધણું પેટું આવે છે. ખાંસ ટીંબે આવે, ફેડાઓ અંકુષ ઉપર જણાય છે; તેપણુ સાળવામાં, ગાલની અંદર, તથા દાંતના મૂળમાં પણ વળતો વખત જણાય છે. આવી રીતીમાં જનાવર બીજાકુલ ખાઈ શકતું નથી.

પગ પહેલાં જગ સુછ આવે છે, અને બે ખરીની વચ્ચેની ચામડી બીની, સુન્નેલી અને ગરમ જણાય છે. ત્યાર પછી મોમાં જેવા ફેડાઓ થાય છે, તેવાજ ફેડાઓ પગની ખરીની વચમાં દેખાય છે. પછે જનાવર લંગડાય છે અને દુખને લઈને પગ આમ તેમ ફલાવ્યા કરે છે. જે પગની ચંબાળ બરોબર ન લેવાય તે તેમા છગડા પડે છે. પગમાં ખરજ આવવાથી જનાવર પોતાના પગ વખતો વખત ચાટે છે.

આ દરદીને નેર ધણું કરીને ત્રણ દિવસ લગી વધારે રહે છે; અને પછી ધીમે ધીમે નરમ પડી જાય છે. આ રોગથી પીડાતી ગાયો તથા બેંસોનું દુધ દરરોજ દોહી લેવું; પણ તે વાછરડાને ખાતું નહીં; તેમ જનના લગી માગુએએ પણ તે દુધ વાપરવું નહીં.

ઉપાયો—દરદી જનાવરને દાર તેના પ, સુરખાર અથવા મીઠું તેલો ૧, કરી-આનાનો શુકા તેલો ૧ સર્વે ચીને ચોખાની કાંઈ શેર ભેમાં મેળવીને પાંદી.

મોમાં ફોડવા હોય તો ફટકડી અથવા મીડુ તોલા ૨૫, પાણી શેર ૧૫ માં નાંખી તે પાણી મોમાં છાંટવું, તથા મો વખતો વખત તે પાણીથી ધોવું.

અથવા ટકેણુખાર ૩. ૦૧ ભાર, તથા મધ તોલો એક બેઉને એકઠાં ધુટીને મોમાં આંદાં પડ્યાં હોય તે પર દિવસમાં બે વખત ચોપડવું;

અથવા ફટકડી ૩. ૦૧ ભાર, ઘાંટાનો માયો ૩. ૦૧ ભાર અને મધ ૩. ૧૫ ભાર ત્રણે નીચ ધુટીને ફોડવાપર દિવસમાં બે વખત વળાવવી;

અથવા કાથાની ફેરી ભુકી ફોડવાપર લગાડવી અથવા તલતુ તાલુ તેલ શેર ૧) દરરોજ સવારમાં એક વખત પાવું;

અથવા ચણાની દાળ શેર અઢી તથા સાકર શેર ૧૫, મેને ચીને પાણી શેર ૨૫ માં રાત્રે પત્તાળી રાખવી અને બીજે દિવસે સવારે તે દાળતો અડધો ભાગ જનાવરને ખવરાવવો અને બાકીનો બીજો અડધો ભાગ સાંજે ખવરાવવો; આમ પાંચ સાત દિવસ લગી ખવરાવવું;

અથવા તુવેરની દાળ રાંધીને પાવાથી પણ ફાયદો થાય છે.

જે ઝાડો મધ હોય અને જનાવર સરીરે મજબુત હોય તો નીચેનાં જુલાખ આપવો. એળીઓ તોલા ૨૫, સુત્રા તોલા ૪, વીલાયતી ધોળા સાણુ તોલા ૪, મુંઠ તોલા ૧) બધી ચીજો વાટી ગોળમાં મીઠાવી તેના આર ગોળા કરવા અને તેમાંથી દરરોજ સવારનો અંદક ગોળો આપવો, એમ આર દિવસ લગી આપવું.

અથવા તલતુ તેલ શેર ૧). બાજરાનો લોટ શેર ૨), દરદર શેર ૦૧ તથા ગોળ શેર ૦૫૫ એમ આરે ચીને એકઠી કરી તેના સાત લાકડ વાળવા અને પછી તેમાંથી દરરોજ અંદક એમ સાત દિવસ લગી ખવરાવું.

જે પગમાં છવડા પડ્યા હોય તો ટરપીનટન (નખતેલ) તેલ ચોપડવું જેથી છવડા મરી નહીં ખરી પડશે. બાદ વીલાયતી ટાર (ગમર) પગમાં ચોપડવો; અથવા કરંછડિ તેલ, અથવા લીંબોરીના તેલમાં થાપું કપુર નાંખી તે તેલ પગપર ચોપડવું; પરંતુ તે તેલ ચોપડ્યા પડેલાં પગને ફટકડી તોલા ૨૫ અથવા મોરચુયુ તોલો ૧૫ પાણી શેર ૧૫ માં નાંખી તે પાણી વતી પગ ધોવા. મહક ૩. ૫) ભાર, અરીચ વાલ ૬. તથા સીંદુર તોલા ૨), મીચુ તોલા ૨) વગેરે ચીજો નક્કા તેલ તોલા ૫) માં મીઠાવી તેનો મલમ કરી અને તે પગમાં ભરવો અને પછી પગને પાંચે બાંધવો, પાંચ વગર પગ રાખવો નહીં.

આશરે એક રૂપિયાભાર વજનનું માછલું લઈ તેના કટકા કરી બાજરાના લોટમાં પાણીની સાથે મીઠાવી તેનું પીડીડ કરી ફકન એકજ વખત ખવરાવવાથી પણ આ રોગથી પીડાતા જનાવરને ફાયદો થાય છે એમ ફેટલાક જનુબરીઓનું કહેવું છે. સાગ્ન જતાવરને આ દવા ખવરાવવાથી તેને ભવિષ્યમાં કદી પણ આ રોગ થતો નથી, એમ ફેટલાક ભરવાડ લોકોનું કહેવું છે.

ભરવાડ લોકો કહે છે કે ઉનાળાની રૂઝમાં આ કરદ થવું હોય તો ફરદી જનાવરના પાંચ પાણીથી ધોમ સાફ કરી તેનાપર તલતુ તેલ ચોપડી દરરોજ પણ કસાક એમ સાત દિવસ લગી રેતીનાળી જ્ઞીનપર ગરોળને વખને કે જ્યારે રેતી સૂરના તડકાથી ધડી દરમ ધણ દોય તારે તે જનાવરને ફરવડ. તે લોકોનું આ પ્રમાણેનું માનવું બુદ્ધબરેલું

છે. આમ કરવાથી ફાયદાને બદલે નુકસાન થશે અને દરદીને ઘણીજ હેરાનગતી ભોગવવી પડશે. તોપણ પગને ઉપર ઢાલા પ્રમાણે સાફ કર્યો પગી અને તેપર તેજ ચોપડયા પછી ઘોળી અગર કાળી માટી પાણીમાં પલાળી તે માટી ચોપડવાથી આરામ થશે.

મીઠું શેર ૦૧, પાણી શેર ૫) માં નાખી તે પાણીથી દરદીને બાથે ત્રણ ત્રણ વખત એમ સુવાણ ચાપ ત્યાં લગી પગ ધોવાથી પણ ફાયદો થશે. જો કે મીઠાને લાંબાને પ્રથમ બે ત્રણ દિવસ પીડા તો થશે પણ તેથી ખરજ આવતી નથી થશે અને દરદી મરી જશે.

ગાય અને બેંસના આંઢિ (અડાણુ અથવા હવાડા) ઉપર પણ ત્યારે ફાયદો થવા હોય ત્યારે તેલમાં જરા કપુર નાખી તે તેજ ચોપડવું.

ઘોવાસામાં દરદી જનાવરને નરમ ખોરાક જેવો કે લીલું ઘાસ વગેરે આપવું. ચોખા, જાંતર, અથવા બાજરાની ઘેંસ જાણમાં બનાવી તે ખવરાવવી; ગોળનું પાણી પીવાને આપવું; જનાવરને ખેતરમાં અથવા જંગલમાં ચરવા જવા દેવું નહીં.

સાવચેતીના ઉપાયો—આ રોગ એક જનાવરમાંથી બીજામાં ફેલાય છે, માટે મહેલાં રોગ ફેલાતો અટકાવવાના ઉપાય કરવા જોઈએ. ત્યારે કોઈ પણ જનાવરને આ રોગ મળેલો છે, એમ જણાય કે તરતજ તેને બીજા તંદુરસ્ત જનાવરોથી દૂર રાખવું, ગામની બહાર અને દોરાને પાણી પાવાની જગ્યાએથી ધણે દુર એક ખાસ વાડો બાંધવો; અને તેમાં આ દર્દી જનાવરને રાખવાની ગોડવણ કરવી. તે વાડામાં જનાવરને ખેસવાને માટે એક કામ ચલાઉ, ઘાસ અને બાંધવું એક ઢાળીલું બનાવવું. દર્દી જનાવરને અને તેની માવજત કરનાર માણસોને આ વાડાની બહાર જવા દેવાં નહીં. દર્દી જનાવરને માટે દાણો ઘાસ પાણી વગેરે તેમજ તેઓની માવજત કરનાર માણસોને માટે ખોરાક વગેરે બહારથી તે વાડામાંજ પુરા પાડવા, જે જનાવર કમનસીબે મરી જાય તો તેને; તેનાથી ખાતાં વધેલા તેના ઘાસદાણા વગેરેને બાળી મુકવાં સલાહ ભરેલું છે. પણ કદી બાળવાનું ખર્ચ પોસાય તેમ ન હોય તો મરેલ જનાવરને જમીનમાં ઉડા ખાડો કરી દાટી દેવું, અને ઘાસ વગેરે બાળી નાંખવું. પધારીનું ઘાસ તથા ખાવાના દાણો વગેરે બાળી નાંખવાથી બેફાયદા થાય છે. તે ચીત્તેમાં દર્દી જનાવરે મુકેલો દર્દનો ચેપ નાશ પામે છે અને માખીઓ કે જીંઘો આ દર્દ એક જનાવર પરથી બીજા જનાવર પર લઇ જાય છે, તેઓ પણ ધુમાડાથી આઘી જતી રહે છે. કુતરાંઓને પણ આ જગ્યાએ આવવા દેવાં નહીં. ઘરેણુ કે તેઓ દર્દી જનાવરો પાસેથી દર્દનો ચેપ પોતાના શરીર પર લઇ જઇ બીજા તંદુરસ્ત જનાવરને પહોંચાડે છે. અને તેમ કરી આ દર્દનો વધારે ફેલાવો કરે છે. દર્દી જનાવરનું જાણુ પણ બાળી નાંખવું. તેનાં જાણુ યાપવાં નહીં; તેમજ તે ધર લીંપવાના કામમાં લેવું નહીં.

તંદુરસ્ત જનાવરોની બરાબર મેલાળ રાખવી અને તેમાંથી જો કોઈ પણ જનાવરને જરા પણ દર્દનું ચિન્હ માલમ પડે તો તેને દરદી જનાવરને રાખવાને માટે કરેલા વાડામાં લઇ જવું. ત્યારે આ દર્દી આક્રમું હોય ત્યારે ઉપર બતાવેલી સૂચનાઓ પ્રમાણે બહાવરનું કરવો અને કોઈ જનાવરનો કાકડર નચકમાં હોય તો તેની મદદ લેવી.

કાલેરા-કોગલીયું-કે માતાનું.

આજકાલ ખેડા જિલ્લા ઉપરાંત ઘણું જ્યોત્સે કાલેરાની બીમારી ચાલે છે એવા વખતે તે રોગ મટે તેના ઉપાયોના ફેલાવો થાય એ હેતુથી આ લેખ લખ્યો છે.

કાલેરાનું દર્દ એટલું ઝેરી અને નોસવર છે કે, ત્યાં તે દેખાવ જોઈએ ત્યાં સર્વ કાંઈ તેનાથી ધ્રુજે છે. સાન્ન માણસો પણ ધડી પડી શું થશે તેની કિંતા અને ભયમાં મૂકાય છે. આ રોગ ઘણા વખતથી આ દેશમાં છે. હાલ ખેડા જિલ્લામાં, ડાકર, પેટલાદ, નડીઆદ, આણંદ એ સ્થળે કાલેરાએ ઘેર કરવા માંડ્યો છે. જેથી આ લેખ વાંચી તે પ્રમાણે વર્તવાથી ઘણો લાભ થવાનો સંભવ છે.

કારણ—કાલેરા ઉત્પન્ન કરનાર ઝેરી જંતુ છે. આ જંતુ હવા મારફતે કચચિત્ત શરીરમાં દાખલ થાય છે. પણ તે ઘણું ખર્ચે પાણી મારફતે શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે. વળી ગંદવાડ, સડેલા ખોરાક, કે ખરાબ પાણીથી કાલેરાને ઉત્તેજન મળે છે. આયુર્વેદમાં આ રોગ અછળુંથી થાય છે એમ મનાય છે.

લક્ષણ—આ દરદમાં પ્રથમ ઝાડો તથા ઉલટી થાય છે. તેની સાથે શરીરમાં ગોળા ચડે છે. હાથ પગ અને પેટમાં ગોટલા ચડે છે, તોય આવે છે, પેશાબ કમી થાય છે, વખતે શરીર ઠંડું પડી કાળાશ મારે છે, અને નાડી મંદ થાય છે. ઝાડો પાતળો પાણી જેવો થાય છે, ઉલટી પાણી જેવી થાય છે, સ્નાયુ ખેંચાય છે, તૃશા અને શોષ લાગે છે, શ્વાસ મુંઝાય છે. ગલરામણ થાય છે, બળનરા થાય છે, શરીર નમણું પડી જાય છે, દરદીનું સુખ લેવાય જઈ ભયનાંક ચડેશ થઈ જાય છે. છેવટે શ્વાસ ઉપડે છે, આવા દરદમાં ખેચાર ક્ષત્રિક એકાદ દિવસમાં મૃત્યુ પામે છે, જો રોગ સંભાળ તો દરદીને જીવવાની આશા બંધાય છે, દરદી બચવાનો હોય તો ઝાડો ઉલટી કમી થાય છે અથવા બંધ થાય છે, અને શરીરમાં ગરમી આવી, નાડી વેગથી ચાલવા માંડે છે. પેશાબ છુટે છે. તે દરદીને બચવાની આશા સમજાવી.

ઉપાય—કાલેરા ચાલતો હોય ત્યાં પાણી ઉકાળીને પીવું. જીવાળ લેવો નહિ. પાણીની અંદર મીઠું નાંખીને પીવું એ સાફ છે.

ગંદકી દૂર કરવી. ખોરાકમાં કાંઈ, દુધ અને રાગડી આપતા રહેવું. કાંઈમાં પોટ-વાઈને પ્રકાશવ નાંખીને પીવાથી ફાયદો છે. દરદીને પાણીને બદલે જોડા પોટર પાવું એ સાફ છે. પેશાબ છુટવા માટે પાણીમાં મુરોખાર નાંખીને પાવો. અરીણવાળી દવા ફક્ત કાલેરાની શરૂઆતમાં જ આપવાથી ફીક છે. તેમાં કેટલાક લોક કહે છે કે અરીણ બીવડા આપવું જ નહિ.

તૃપા વધારે લાગે તો ઘણા અને વાળાનું પાણી ઉકાળીને આપતા રહેવું અથવા સ્ત્રીંગ, નયકળ, અને નાગર મોથનું પાણી ઉકાળી તે ટાડું થયે આપવું.

૧ નયકળ, નવત્રી, અરીણ, મોત્તરસ (સીંજીનાનો યુંદર), હીંગો, લરીંગ, વગર, સર્વે એક તોલો તથા લાંગ ૫ તોલા લેવું તેમાં અરીણ ઘિવાયના તમામ ઓળખ ખાંડી આળી એકવ કરવા પછી આદનો ૪ તોલા રસ લઈ તેમાં પર્ણ અરીણ ઘુટી મેગરી દેવું પછી ઉપરનું ખાંડી આગેલું ચૂર્ણ ઉમેરવું પછી બશેર પાણીમાં લાંગ ઉકાળી ના શેર પાણી રહે ત્યારે ઉતારી તે પાણીમાં સર્વે ઓળખને સુઝાઈ જતાં સુધી ઘુંટવાં. પછી તેની વડા-ણા જેવડી ગોળીયો કરવી. આ ગોળી દર ત્રણત્રણ કલાકે મોટા માપનને દરેક વખતે ખે,

દસથી પંદર વર્ષનાને એક, પાંચથી દસ વર્ષનાને અર્ધી અને નાની ઉંમરના વાળકને ધ-
રાને તેથી પણ અર્ધી દવા પાવી. જેથી કાલેરામાં કાયદો થાય છે.

સાધારણ ઘરગંતુ ઉપાયો.—આદાનો રસ એ તોલા, અને ઘોળી હુંગરીનો રસ
૨ તોલા, મિથ્ર દરી તેમાં થોડું લી નાંખી પાવું. પછી વારંવાર હુંગરીનો રસ બંધે
તોલા પાતા રહેવું.

૧ લીંબુ એ અછર્ણ નારાક છે. લીંબુના રસમાં કેસર ઘસી પાવાથી સારો
કાયદો થાય છે.

કાલેરા ચાલતો હોય ત્યાં દરરોજ લીંબુના રસનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. લસણ,
છર, સિંધવ, સંયજ, શુક, મરી, પીપર અને શેકેલી લીંગનું સુર્ણ વચ્ચેથી ચાળી લીમડાના
રસમાં ઢેટલોક વખત ધુંદી નાની નાની ગોળીઓ કરવી. દર બંધે ત્રણ કલાક બંધે ગોળી
કાલેરા ચાલતો હોય ત્યાં આપવી.

ચણાનો ખાર ડંડા પાણીમાં પાવો.

લીમડાના રસમાં આમલી મેળવી પીવી.

દુધમાં ૩ માચા જવંત્રી વાંટી પાતી.

બીજામાંને શુદ્ધ કરી ૮ ભાગ, આમલી ૯ ભાગ એકત્ર વાટી ઘોળી હુંગળીના રસમાં
મેળવી ગાળી અને તે રસ ૨ તોલા પાવો. એથી ઉલટી અને ઝાડો તત્કાળ બંધ થઈ જશે
અને ઝેરી જંતુઓ મટી જશે.

લવીંગ ૬ માસા, એકત્રી અને જવફળ અર્ધો તોલો, અરીસુ ૧ માસો સર્વેનું સુર્ણ
કરી તે ગરમ પાણીમાં અર્ધો તોલો પાવાથી કાલેરા, ઉલટી, રાજ અને ઝાડો મટે છે.

પાપડીંગ, શુક, પીપર, હરડેની છાવ, આંગળાં, ત્રિફળા, ખેડાં, વજ, લીમડાની ગજો
અને શુદ્ધ ભિત્તામાં તથા શુદ્ધ વછનાગ એ સવળાં બરાબર લઈ ગાયના મૂત્રમાં ૧ દીનસ,
ધુંદી ૨ રતી પ્રમાણે ગોળીઓ તાળી ૧ ગોળી આદાના રસ સાથે સેવન કરવાથી અછર્ણ
મટે, ૨ ગોળી ખાપ તો કાલેરા, ૩ ખાપ તો સાપનું ઝેર અને ૪ ખાપ તો સન્નિપાત
મટે છે. તેને સંઘવની ગુટિકા કહે છે.

અંગ્રેજી આપધો.—કાલેરાની સરચાતમાં સંત્રવેલેટાકલ ૨૦ મીનીમ, એસેન્સ
ઓફ પેપરમીન્ટ ૧૫ મીનીમ, લોડેનમ, ૨૦ મિનીમ, ઝેડી (દાઝ) ૩ ઓસ મિથ્ર કરી
તેમાં ૧ ઓસ પાણી નાંખી દર બે કે ૩ કલાકે આપ્યાં કરવું. દારૂ ન ખપે તેજે આદાનો
રસ કે હુંગળીનો રસ કાઢી મેળવવો.

કાલેરાગ્રાહન ૧૦ થી ૨૦ મીનીમ પાણી સાથે મેળવી બંધે કલાકે આપવાથી
કાયદો થાય છે. પણ શરીર ઠંડું પડતું જવ ને નાટી નમજી જણાય તો અરીસુ વાળી
દવાઓ બંધ રાખવી.

અજમાનાં ફલ ૬ ઝેન, કપુર ૭૨ ઝેન, પીપરમીન્ટ ૪૮ ઝેન સર્વેને વાટવાથી પાણી
જેવું થશે, તે શીશીમાં ભરી રાખવું. બંધે ટીપાં દર કલાકે કલાકે આદાના રસ, ગોળ
અને પાણી સાથે આપવાથી કાલેરા મટે છે.

વળી કાલેરાનો રોગ ચાલતો હોય ત્યાં નિચેની દવા સાગ માણસો પણ બે સવાર
સાંજ એકેક ઓસ પીવે તો તેને કાલેરા લાગ્યું પડતો નથી. સાથે સક્ષમ બોજન વખતસર
નિંદ્રા વિગેરેમાં નિયમ સર વર્તવું.

૩૦ મિનિમ ડિસ્ટિલ સફરુરીક. એંલીક, ૨ મિનીમ મર્ગેલીક અસીડ, અને ૨ ઓસ
પાણી મિથ્ર કરી. દરરોજ સવાર સાંજ બે વખત પીવાથી તેને કાલેરાની ધારતી રહેતી નથી.

અમૃત છવન દરગજ દિનસમા ત્રણ વખત ખજે ટીપા પાણી સાથે મિશ્ર કરી પીવાથી તેને કાલેરા થતો નથી અને થયો હોય છે તો તેને અમૃત છવન આપવાથી એકજ દિવસમાં મટે છે આગ, ઉનડી, સુક ગોટવા વ્યથા વિગે અમૃત છવનથી તુરત મટે છે , કરતુરી ૩ એન, કપુર ૬ એન ખનેને મિશ્ર કરી ગોળની સાથે મેગી નથુ ગોળી કરી દર કલાકે અઢેક આપવાથી કાલેરા મટે છે

વળી ૧ ગ્રામ આદાનો રસ, ૧૦ મિનીમ ટર્પેન્ડાઇન તેલ, ૨૦ મીનીમ સેવ વાને ટાઇલ ૨૦ મિનીમ મગ્યાનો અર્ક, ૩૦ મિનીમ કરતુરીનો અર્ક એકત કરી ૨ ગ્રામ પાણી રેડી તેમાં ચોડુ સગમત ઉમેરી દર બે કલાકે આખ્યા કરવાથી ફાયદો થાય છે.

ઉનડી ઉપર નિચેની દવા સારી છે

૧ મિનીમ ક્રિયોસોટ, ૫ મિનિમ ડિયુટલાઇઝેસિયાનિક એસિડ, ૧૦ મિનિમ લાઇ-કરમોફિયા, ૩૦ મિનિમ કલોરિક ઇથર, ૨ મિનિમ તજ્જુ તેલ, ૧ ઓસ ચુનાતુ પાણી મીશ્ર કરી દર નજુ નજુ કલાકે આપવુ આ દવા રોગ યતાજ આપવાથી સારો ફાયદો થાય છે વળી કિનનાઇન ૫ એન, ડિયુટ સલ્ફ્યુરિક એસિડ ૧૦ મિનિમ, ૧ મિનિમ કાર્બોસિક-એસિડ, ૩ મિનિમ ટ્રિક્લર આયોડિન, ૨ ગ્રામ સિરપ આર્જન, ૧ ઓસ કપુરતુ પાણી સ્નેહ મિશ્ર કરી દર નજુ કલાકે આપવાથી ફાયદો થાય છે

ગોળ વિશે કંડક.

(લેખક શ્રીયુત વૈદ્ય જયરાજર ઝાનછલાઇ)

ગોળ એ નિર્વિવાદ અવસ્થા ખાદ્ય વસ્તુઓમાં મિષ્ટવર્ગના ગણમાં અગ્રિમ ખોરાક છે ગોળના રસકૃત નામો, દહુચાર, મધુર, ગુડ, શિશુમિષ, સિતાદિ, અરણુ, રસજ, મોદક, અમૃતસાગર, ઇત્યાદિ છે, અને બધાં નામો તેના યથાર્થ ગુણમયકજ છે અંગ્રેજીમાં તેને (ટ્રીકનમોલાસીસ) Troacle Mollassosa કહે છે આવા પ્રકારના ગોળની બનાવટ તો આ બાલ વૃદ્ધી સુરોતજ દોની જોઇએ માટે તે ખામત લખવી તે અનાવશ્યક છે તો પણ ચાર જીએ તો શેરડીનો જે પાકેલો રસ લોઇવત (ગ્લાડીના દેદા જેવો) દહુ બનેલો થાય તે ગુ-અર્થાત્ ગોળ કહેવાય, અને આ નામ જૌદેશમાં વિશેષ અપ્રચલિત છે, જટલાજ, મત્સ્યહ, ને ગોળ કહે છે, તે મત્સ્યહ શેડીના પાકેલા રસોના જે માટલા ડાબા બતાઇ આવે છે, અને ઘાટા નરમ હોય છે, તે અને ઠાણુ બીનો આવે છે તે ગુદ અને તે બન્ને પ્રકાર માટે નીચે પ્રમાણે રાસ પ્રમાણુ મળી આવે છે

इक्षोरसोयःसप कोचनःकिंचिद्रवान्वितः । मन्दं यत्स्नपदते तस्मात्तन्म त्स्यण्डी निगद्यते ॥ अपिच इक्षोरसोयःसंपक्वो जायते लोष्टव दढः । सगुडो गौड देशेतु मत्स्य डयेव गुडोमतः ॥ भा. । मि. ।

ગોળના મુખ્ય ગુણ —

गुडोवृष्योगुह स्निग्धोवातघ्नोमूत्र शोधनः ।

नासिपित्त करोमेदः कृण क्तिमिवज्वपद ॥ (રાજવલ્લભ)

ગોળ વાહકર, ભારે, રિનક, વાતદર, મૂત્રરોધક, બહુ ગરમ નહિ તેમ બહુ મેદ-
રકર નહિ, તેમ બહુ કઠકતી પણ નહિ, થોડા કમિદર, અને બધું આપનાર છે.
નવા ગોળના ગુણ—

ગુહો નવકફશ્વાસ કૃમિકારોગ્નિમાંચકૃત્ ।

શ્લેષ્માળમાથુવિનિહન્તિસર્દાર્દકેળ । પિત્તંનિહન્તિચત્તદેવહરીતકામિઃ ।

શુંઠયાસમં વાતમશેપમિત્થં । દોષત્રયસ્યકરાય નમો ગુહાય ॥ (ભા. પ્ર.)

નવો ગોળ, કઠ, શ્વાસ, શ્વગ્ન, અને મદાગ્નિ કરવાવાળો છે. પરંતુ તે આઘાતી
સાથ લેવાથી તેના સેવનથી તત્કાળ કઠ ગ્રાત થાય છે, અને તેજ વળી દરરે સાથે લેવાથી
પિત્ત શાન્ત થાય છે, શુક્ર, અને ગોળ, સમ ભાગે લઈ તેનું સેવન કરવાથી અશ્વેષ વાત
વ્યાધિનો નાશ થાય છે. આવા ત્રણ પ્રકારના (વાત પિત્ત અને કઠ) દોષના દૂર કરનાર
ગોળને સદા નમસ્કાર હો ।

નિ ર માં તે ગોળના વિશેષ ગુણો નિચે પ્રમાણે વર્ણવેલા છે. વિગતારના લયથી
સ્લોક બદ્ધ લખતો નથી.

નવો ગોળ, મધુર, જરા ખારો, ભારે, ગરમ, રક્તગ્રાહી (લોહી ખચાડ) તથા પિત્ત
ગ્રાહી વાળાઓને અહિતકર, મૂત્ર રોધક, વીર્ય વર્ધક, ચિકિત્સા સારક, પેટના શ્વગ્ન,
તથા મેદરકર છે, વીર્ય મજબૂત, માંસ, તથા લોહીને વધારનાર છે; અમુક અશ
અગ્નિ દીપક છે, કેટલીક રીત્યા વપરાશથી, પિત્તજનક બેદર, તેમજ, વાત, શ્વાસ, કાસ
(ઉધરસ) અને કફનાશક છે. શોષક નવો ગોળ, રક્તકર્તા, કઠકતો, (કઠપ્રકૃતિવાળા-
નેજ) સ્વાદિષ્ટ, ચિકિત્સા, અને વાતકર છે. અને મધમૂત્રને યથાર્થમાર્ગ પર પ્રવર્તાવનારો છે,
એટલે કબજિયત મટાડનારો પણ છે.

એક વર્ષનો છુતો ગોળ.

સૈવૈહાર્યનો રુપપથ્યશ્વાગ્નિ પ્રદીપકઃ । મૂત્રવિષ્ટાશુદ્ધિકરો

હૃદયસ્વાદુચ પૌષ્ટિકઃ ॥ રસાયનો લઘુસ્નિગ્ધો વૃષ્યોમેહ

શ્રમાધરઃ । ત્રિદોષપાંડુ સન્તાપ પિત્તવાતા પહોમતઃ ॥

એક વર્ષનો છુતો ગોળ, રશ્મિપ્રદ, સેવનમાં પથ્થ, (નિર્વિકારિ) અને અગ્નિ-
દીપક છે. મજબૂતને શુદ્ધ કરે છે, સ્વાદિષ્ટ તથા પૌષ્ટિક પણ છે. રિનક તથા વાહકર છે,
પ્રમેદને મટાડે છે, તેમજ પરિશ્રમને દૂર કરે છે. ત્રિદોષ (સન્નિપાત) પાંચક, સંતાપ,
પિત્ત, અને વાયુને હણનાર માનેલો છે.

ત્રણ વર્ષનો છુતો ગોળ

સંયોગેન જ્વર હરસ્ત્રવન્દજીર્ણોલ્પુસ્મૃતઃ ॥

સર્વ દોષહરશ્રેષ્ઠઃ પુરાણેષુ ચૃત્તમઃ ॥ ૧ ॥

અરિષ્ટાદિષ્ઠયોજ્યઃ સ્પાત્ દૂર્ધ્વહીનગુણઃ સ્મૃતઃ ॥

છુતો ગોળના અનુપાત સાથે સેવનથી શ્વર્ણત્વર, ન્વરનો નાશ થાય છે, અને વાત-
પિનાદિ સર્વ દોષ મરી શકે છે, અને છુતો ગોળમાં ત્રણ વર્ષનો છુતો એટ માનેલો છે.
આસવ, અરિષ્ટ વિગેરે બનાવવામાં તેના પ્રયોગનો છુતો વાપરવો બેઠકો, અને તે ઉપગત
છુતો એટલા ગુણવાળો અને ફેલેક થયે નિષ્ફળ પણ થાય છે. અપચ્છ.

વસંથુ દેશી ઓસડીઆં.

(લેખક.—આર્યવંશ મયારામ સંદરજી.)

(અનુસંધાન શતાંકથી.)

શુક—લીલી ઠાલી શુકને આદુ કહે છે, અને પાકલ આદુને સુકવવાથી શુક બને છે. તેમાં ગુજરાત દેશમાં વિશનગર તરફની શુકમાં રેશા ઠંભ હોય છે. આદુનું અગ્રાણું બને છે તે દિપત પાચક કહેવાય છે. પાકલ આદુ મીઠાના પાણીમાં ચાર પાંચ દિવસ બોળી રાખીને પછી સુકવવાથી તે ખારી શુક બને છે, તે ખારી પીપર કે ખારા તિખાની પેઠે અગ્નિ દિપક માટે વપરાય છે. તે ગાંધીને કે વૈદને ત્યાં તૈયાર વેચાય છે.

શુકયાદિ સુરણુ—તેનું બીજું નામ હિંગ્વાદિષ્ટક સુરણુ પણ છે. તે શુક, પીપર, મરી, અજમો, ચીત્રક, છંદ, ચંચળ, સૈધવ, તે હીંગ એ આઠ વાનાં સમભાગે ખાડી સુરણુ કરવાથી હિંગ્વાદિષ્ટક સુરણુ બને છે. તે ૩ ન થી ૧૦ ભાર, ધીંગા ધીમાં મેળવી લેવાથી મંદાગ્નિ, અચરણુ, આદરે ને પેટનો દુઃખાવો વિગેરે મટે છે. આનાથી શ્વેત ને સંત્રહણી પણ મટે છે. આ સુરણુમાં હિંગ રોષ્ટ્રને નાખતી, હિંબુના રસ સાથે વાટીને તેની ઘેપતીઓ બનાવાય છે અને તે એમને એકઠાં સેષ્ટને એકાદ ખાવામાં લેવાય છે, સાથે સુરણુથી અરધ લણુ નાખવાથી લશુનવટી પણ તેનીજ બને છે.

કાથો—ખેરસાક, કે બાવળની છાસ અને પરડીયા ઉકાળીને તેનો ધન કાઢવાથી કાથો ૧ છે કાનપુરી ખેરીઓ કાથો સર્વ કાથામાં ઉત્તમ લેખાય છે. કાથો, ચોખો ચાક ૧ વરીયાળી સમભાગે ખાડી સુરણુ કરવું તેને કાથાદિ સુરણુ કહે છે. તે ૩ ન થી ૧૦ ભાર દહીંમાં મેળવી પાવાથી સ્કતઆમ તથા ઝઢાડા, મરડાનાં દરદ મટે છે. છુની સંત્રહણીને પણ મટાડે છે. કાથવટી—કાથો ૩. ૧૦ ભાર, અશ્વીણુ ૩. ૧ ભાર, લવિંગ ૩. ૧ ભાર સાથે ખાડી તેની વાલ વાલની ગોળીયો કરતી. તે બંને પહોરે એક એક મુખમાં રાખી સુસવાથી સંગેખમ, ઉધરસ, કફ વિગેરે મટે છે અને બંને દેવાથી ઝાડો, મરડો, રક્ત, આમ પણ મટે છે. કાથો, ચુનો, ગંધક સરખે ભાગે લણધીમાં મેળવી લખાવવાથી ખસ, ધાધર તે ખર્જવાં આદિ તવચા રોગને મટાડે છે. કાથો ને ગંધક ને બાવળી સમભાગે લઈ ગુલાબ જળમાં કે દુધમાં લગાવવાથી રવેત કુષ્ટનાં ચાકાં મટે છે.

ખારો—તેની બે જાત છે. ધુડીઓ ખારો અને પાપડીઓ ખારો. ખારાની આજ કરી શરીરે લગાવવાથી શીળસ વિગેરની ચામડી ઉપર જે ચળ (ખરજ, ઉપડે છે તે શાંત થાય છે. પેટમાં દેવાથી ઉલટી મટે છે ને પિત્ત તથા આમ્લપિત શાંત થાય છે ને મટે છે. જાતિમાં થતો દાદ મટે છે. સાજખાર તથા સાજના પુવ (ખાંધ કાળેનિટ આંક મોડા) ખારાને બદલે વાપરે તો પણ ચાલે. સાજનાં ફુલ (સોડા) આજ કાલ ખારાને બદલે વપરાય છે.

વાસીંગ મોડા નામની એક પાપડીખારની જાત આવે છે તેનાથી લુગડાં ધાવાથી તે સાજુથી પણ વધારે સ્વચ્છ થાય છે, વાસીંગસોડા પડતર રહેવાથી પુટી નંચ છે ને હવા મધ્યેના કાર્બોનિક એસીડ ગ્રાસ પુરતો પોનામાં ગ્રહવાથી તેનોજ કાર્બોનિક આંક સોડા બને છે, મોડા સાથે ચુનો ઉકાળવાથી તેનો કાઠીક સોડા (જાખાર) બને છે.

(અપૂર્ણ.)

સંપૂર્ણ વાંચો, આજેજ આહત થાઓ, મિત્રોને ભલામણ કરો.

અતિ સસ્તું સાહિત્ય! અં પૂર્વ પુસ્તકો!

સસ્તી કિંમતમાં ઉત્તમ નવલકથાઓથી તમારી લાયબ્રેરી ભરાઈ જશે!
 પ્રત્યેક નવલકથા એક એક રત્ન સમાન છે! સાચા મિત્ર જેવી છે!
 ભવિષ્યના વારંસોને માટે લાખો રૂપિયાનો વારસો છે!
 એક પછી મનુષ્ય, એક પછી કુટુંબ અને એક પછી લાઈબ્રેરી "સસ્તી વાર્તામાળા"
 વગરની હોવી જોઈએ નહિ! ઉત્તમ દળદાર સસ્તાં પુસ્તકો! તુરતજ આહત થાઓ.
 ઉત્તમ ઐતિહાસિક, સામાજિક, ધાર્મિક, હિટેકરીવ નવલકથાઓનું સંચયકેન્દ્ર.

સસ્તી વાર્તામાળા

ત્રિજી વર્ષ. વાર્ષિક રૂ. એમાં ૧૫૦૦ પૃષ્ઠ! પાંદળ સાથે.

(ચિત્રણ: કામળ, શુભર મળજૂત બહુ પૂરું, સ્વચ્છ છાપ, ૧૯૭૧ ના અસાદક્ષી ત્રિજી વર્ષ રાષ્ટ્ર યુગ છે તુરતજ આહત થવામાં લાગે છે.)

મહિને ૧૨૫ પૃષ્ઠને દિઆમે દરવર્ષે ૧૫૦૦ પૃષ્ઠનાં ઉત્તમ પુસ્તકો મળે છે.

ઉત્તમ નવલકથાઓના વાચનથી જેમ મનુષ્ય પોતે ઉત્તમ નરનારી બને છે અને જીવનનું ફેર સાચું કરે છે તેજ પ્રમાણે તે પુસ્તકોનો સંચય ભવિષ્યના બાળકોને-વારસોને માટે જ્ઞાન અને બુદ્ધિપ્રદ ચર્ધ પડે છે. મનુષ્ય લાખો રૂપિયાનો વારસો મુકી ના જાય તો તેની ચિંતા કરવાની જરૂર નથી; પરંતુ તેણે વારસોને ઉત્તમ મનુષ્ય બનાવવા માટે ઉત્તમ નવલકથાઓનો સંચય તો અવશ્ય મુકી જવો જોઈએ. ઉત્તમ વાંચન એ વાંચકને માટે સાચા મિત્ર જેવું છે. અને કિંમત રાતો નેવાં છે. પ્રત્યેક શુભરખુએ "સસ્તી વાર્તામાળા"ના આહત ચલું જોઈએ.

ચાલુ (ત્રીજી) વર્ષમાં નીચલી નવલકથાઓ મળશે.

૧. શાંતિ નિકેતન-અથવા સુખપ્રાપ્તિનો મહામંત્ર-(લેખક-ડા. રા. મહેતા.) આ નવલકથા બહુ ઉત્તમ છે. એમાં દર્શન

દેતાં પ્રત્યેક પાત્રોમાંથી વાંચકને હમણે હમણે ઉત્તમ યોષ પ્રાપ્ત થાય છે. આ એક નવલકથા હોવા છતાં તેમાં પાત્રોની રચના એવી ખુબીથી કરવામાં આવી છે કે જેથી વાંચકને દુઃખ, તાપથી ભરેલા સંસારમાં સુખ અને શાંતિ થી રીતિ પ્રાપ્ત થાય તેવું જ્ઞાન અને ઉપદેશ મળે છે. જગતમાં જ્યાં જોઈશું ત્યાં માયા મોહને લીધે શોક, ક્રોધેશનું રાજ્ય જાણીય છે. મનુષ્યો સુખ શાંતિ મેળવવાને માટે આમતેમ બઢીયાં મારે છે; પરંતુ તેમના એ દુઃખનું નિવારણ કરી, તેમને ભય, શોક, ક્રોધથી મુક્ત કરી, તેમનો સત્ય ધર્મ સમજાવી, ચિરકાલને માટે શાંતિ મંદિરમાં લઈ જઈ સુખ સમર્પે છે. અમે ખાતરી કરીએ છીએ કે આ નવલકથા ધર્મેશ્વર હિંદુ જનોને સનાતન ધર્મનાં શુભ તત્વો સરલતાથી સમજાવી તેમના હૃદયને આનંદ ધામ તરફ વાળે છે. અમે તેવા દુરામરી બી પુરોને માટે આ નવલકથા પારસમણિ રૂપ થઈ પડશે. એમાં નીતિ, ધર્મ,

સસ્તી વાર્તામાળાનાં ગ્રાહકોને ખાસ 'સસ્તો લાભ.'

૧. પતિવ્રતાબેગમ—

હુ ઉમદા-પ્રેમ અને કરુણારસથી ભરેલું ક્ષતાત છે. ઇસ્લામી બેગમો, કેરી, પતિવ્રતા, પતિને ટિપ્પણ આપનાર હોય છે તેનો આ નવલકથામાં રસભરિત ચિતાર છે. એમાં સિરાજુદ્દોલાની વાવર્યાનું, તેના એશઆરામનું, ઉપરાત રાજકાર્યનું ચિત્ર દોર્યું છે. સ્ત્રીશક્તિ નાતાના પ્રપચન દ્વયભેદ વર્ણન છે. રાજકોશ શુ નથી કરી શકતો? અ તે સ્વાર્થાંશોના કવિશ્વાસધાતનો ભોગ છે પડેલો, અગાલાનો મહાન નવાબ સિરાજુદ્દોલા પ્રપચ જાગમા સંપાદકની પુખ્ત હાલતમાં મગ્ન પામે છે તેનું હૃદયભેદ વર્ણન આ નવલકથામાં છે. પ્રત્યેક મનુષ્યનોએ વાચવી તેમજો. પાકે પૂરું, સોનેરી નામો, (કિમત રૂ. ૧-૮-૦) પણ હાલ ૦-૧૨-૦ પો. ૦-૧-૬.

૨. દેવી અન્નપૂર્ણા—

અથવા સાત્વિક જીવનનો મહામંત્ર—આ સામાજિક ધાર્મિક નવલકથા એટલી ઉત્તમ છે કે તે પ્રત્યેક હૃદયે વાંચી મનન કરવા જેવી છે. શુદ્ધસ્થાવ્રમમાં પ્રવેશ કરતા પ્રત્યેક યુવક યુવતીઓને આ નવલકથા વાચશે તો અવશ્ય તેઓ જનક રાજની પેઠે જીવનમુક્ત થઈ અનંત સુખ પ્રાપ્ત કરી શકશે અને અર્ગળા પ્રેમના જોડના થશે. સસારના ધર્મોમાં રહીને મનુષ્ય પરબ્રહ્મ પરમાત્મે રીતે મેળવી શકે છે, તેનું આ નવલકથામાં બહુ ઉત્તમ દર્શાવ છે અવશ્ય વાંચો. (કિમત રૂ. ૧-૪-૦ પણ હાલ) ૦-૧૨-૦ પો. ૦-૧-૬.

૩ ભારતજીવન—

૧૯૧૦ નો ખાસ અંક—આ ૧૫૦ પાનાના દળદાર અંકમાં સંગ્રહ કરવા લાયક ૫૫ છબીઓ અને વાચવા લાયક નો લેખો, વાર્તાઓ, કાવ્યો વગેરે ખીચોખીચ છે. પૂઠા ઉપર હિંદુમાતાની મુંઢર છે. (કિ. રૂ. ૧-૨-૦) હાલ ૦-૬-૦ પો. ૦-૨-૦.

૪ ભારતજીવન—

૧૯૧૧ નો ખાસ અંક—આ ૧૫૦ પાનાના દળદાર અંકમાં સંગ્રહ કરવા લાયક ૭૫ છબીઓ અને ઉત્તમ આકર્ષક, ઉપયોગી લેખો, કાવ્યો, નૌવેશો છે. જનને અંકમાં વિદ્વાનોની પ્રસાદી છે. પૂઠા ઉપર હિંદુમાતાની નવીન છબી છે. (કિ. ૦-૧૨-૦) હાલ ૦-૬-૦ પો. ૦-૨-૦.

સસ્તી વાર્તામાળાનું ત્રીજું વર્ષ આસાઠ માસથી શરૂ થાય છે—

સત્તર આઠક થવું. ૧૫૦૦ પૃષ્ઠની ઉત્તમ નવલકથાઓનું વાર્ષિક મૂલ્ય—કાચા મગજૂત નહા પૂઠાનું રૂ. બે અને પાકા પૂઠાના રૂ. ત્રણ (વી. પી. ખર્ચ ૦-૧-૦ વધુ.) આફ્રિકાના ગ્રાહકોએ કાચા પૂઠાના રૂ. ૨-૧૦-૦ તથા પાકા પૂઠાના રૂ. ૪-૦-૦ નો ચોટલ ચેક મોકલવો.

દરેક સ્થળે એજન્ટો નોંધવે છે:—

સસ્તી કિંમતની ઉત્તમ નવલકથાઓનો ફેલાવો કરવા એજન્ટોની જરૂર છે પત્રવ્યવહાર, નિર્ણયાર, મેનેજરને નીચલે સરનામે—

દરેક સ્થળના તેમજ અમદાવાદના પ્રસિદ્ધ બુકસેલરો પાસેથી પુસ્તકો મળશે.

ડાહ્યાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા.
મેનેજર-સસ્તી વાર્તામાળા-અમદાવાદ.

અમેરીકન અકસીર ઇલાજ.

પ્રો. જેમ્સની
વીજળીક શક્તીની ગોળીઓ

સર્વ રોગોને નષ્ટપ્રાય કરવાનો કુનીયામાં સર્વોપરી ઔષધ છે.

દહને આવે છે, કોઈ કોઈ વખતે ઘણાજ વહેલો અથવા ઘણો મોટો એટલે બે ત્રણ મહીને રહીને આવે છે આ કારણને લીધે શરીર ઘણું નબળું બને છે, પાચન શક્તિ મંદ પડે છે અને નબળાઈ બેચની કમરમાં દુઃખારો વગેરે રોગો થાય છે અને આ રોગો બે લાંબા વખત સુધી રહેવા પામે તો હીસ્ટીયા જેવો અસાધ્ય રોગ લાગુ પડવાનો સંભવ છે, ઉપર લખેલા રૂઠું સંબંધી દોષોને મટાડવામાં તેમજ સ્વાવક પછી થયેલી નબળાઈ દૂર કરવાને તેમજ ધવાડનારી માતાઓને પ્રેમ જેમ્સની વીજળીક શક્તિની ગોળીઓ ઘણીજ અસરકારક માલમ પડી છે, એ સંબંધી મળેલાહજારો અભીપ્રાયોમાંથી થોડાક નીચે જણાવીએ છીએ તે વાંચી ખાત્રી કરો.

અભીપ્રાયો.

મી. જમરોદ્દલ નસરવાનજી રોકના આબકારી કોન્ટ્રાક્ટર આરટાથી લખે છે, પ્રેમ જેમ્સની ગોળીઓ બહુ લાંબો વખત પચા વાપર છું એ ગોળીઓથી ખુસારીના કાઠબંધી અરમ શુભા કાઠબંધી દવાપર બરાબર પેલાની ખાસીઆત સારી બતાવી બેશક તાકાત આપતી છે. એક બાટલી રૂ. ગોળીની-વી. પી. થી. મોકલ્યો.

બી.સ.મ. બરનાથ—એકબીકકુટીવ ધનછનીયર દીલ્લી. મેરબાની કરીને પ્રેમ જેમ્સની વીજળીક શક્તિની ગોળીઓની બે બાટલી વી. પી. થી. મોકલ્યો. કારણ કે તે સારથીક નબળાઈમાં ઘણીજ ફાયદા કારક માલમ પડી છે.

છ. મુબાસાએમી, રૂડકન્ટસ હોમ—મદારામ કોલેજ માઈસોરથી. લખે છે કે—પ્રેમ જેમ્સની ગોળીઓ આશીરવાદ સમાન છે—એક બાટલી વી. પી. થી. મોકલ્યો.

દા. મદમુદ રહીમ કબીરવાલા થોડા દીવસ ઉપર પ્રેમ જેમ્સની ગોળીઓની બે બાટલી મારા દરદીઓ ઉપર મોકલવાને મેં લખ્યું હતું. દરદીઓને ગોળીઓની બાટલી મળી છે અને તેના ઉપયોગથી ઘણીજ ફાયદો થતા જાય છે.

દા. એસ. રાખાવીએર—મુકાદોર મારા દરદીઓને પ્રેમ જેમ્સની ગોળીઓએ અત્યારીક ફાયદો કર્યો છે, મેદરબાની કરીને બીજા ત્રણ બાટલી વી. પી. થી. મોકલ્યો.

દા. હુકમચંદ એસીસ્ટન્ટ હેલ્થ ઓફીસર પેસાવર. પ્રેમ જેમ્સની ગોળીઓ ૧ ડબ્બા દરદીઓ ઉપર વાપરી બેઈ છે. અને ઘણીજ ફાયદાકારક માલમ પડી છે. સારથીક નબળાઈના દરદી ઉપર અકસીર છે.

જહી મામદ ઉમર મુસાવલથી લખે છે કે—આજબ આપના તરફથી પ્રેમ જેમ્સની વીજળીક શક્તિની ગોળીઓની બાટલી ૨ મોકલવામાં આવી હતી તે ઘણીજ સતોષકારક નીવડી છે. આએ કાગળથી અમેને બીજા ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલી આપ્યો.

એમ. કાસ્ટો અવરમેન્ટ હાઉસ કરાંચી પ્રેમ જેમ્સની ગોળીઓ અને સારો ફાયદો કરે છે. બીજા બે બાટલી વી. પી. થી જલદી મોકલી આપ્યો.

એસ. એન. રાધના—મ્યુનિસિપલ સેક્રેટરી મીનબરથી લખે છે કે, છેલ્લા પાંચ વરસાપયાં મારી લખીયત ઘણીજ ફીલ્ડ થતી જતી હતી અને ઘણી દવાઓમાં પેસા જરબાદ કર્યા પછી તમારી પ્રેમ જેમ્સની વીજળીક શક્તિની ગોળીઓની એક બાટલી વાપરી બેઈ, અને મારી અબ્બયબી વચ્ચે અને નવી છંદગી પ્રાપ્ત થયેલી માલમ પડી છે. એ ગોળીઓ મેં હમેશા વાપરવાને કારણ કર્યો છે અને મજબૂત સંબંધી કામ કરનારાઓને અને રૂડકનો જેઓ જ્ઞાનવંદુઓની નબળાઈથી પીકાતા હોય તેઓએ સદરદુ ગોળીઓ વાપરવાની વક્ર સુમાવવી નહીં.

જી. સા. બલી તેહસીલદાર રાજુરોધી લખે છે કે મારા મી ને હકરોઆન દરદી હેરાન થતી હતી તેને પ્રેમ જેમ્સની વીજળીક શક્તીનો ગોળીઓથી ખનહદ પ્રાયદા થયો છે, અને નખળી થયેલી તલી (રપલીન) પણ અભયમ જેવી રીતે ચારી થઈ છે; હજ તેહીના આગોળીઓ માત્ર રાખવાની ધમ્મ હોવાથી બે ખાટલી વી. પી. થી જલદી મોકલાવી આપશે.

ડી. જી. ફરનાનડીસ—વેલનદીવરસ હેઠ ક્યારેકસ કારપસ અકથાખથી લખે છે કે, ખજુ લાખા વખત થયા મારા સાંભળવામાં આન્યું હજુ કે પ્રેમ જેમ્સની વીજળીક શક્તીની ગોળીઓથી ખજાં દરદો ચારો થવા થયે છે પણ તે ખાખત હું મલો બેદરકાર રહ્યો હતો. એક વખત મારા મીરને મારા દરદ સંખાંધો હકીકત જણાવી અને તેણે બે ખાટલી સરદુ ગોળીઓની મંઝાવી અને તેમાંથી એક ખાટલી અને આપી અને તરતજ બીજે દીવસથી ફાયદો માલમ પડતો જણાયો અને એક ખાટલી વાપરવાથી મારાં દરદ સાફ થતુ અથ છે. મહેરબાની કરીને બીજા બે ખાટલી વી. પી. થી મોકલી આપજો.

ઉપરના શખશો જે ખરી બીના બહુર કરે છે, અને ખરો મારગ સુચવે છે તેનો તમારે લાભ લેવો જોઈએ છે. હવે તમારે વધદો તથા ડાકતરોનો સલાહ લેવાની જરૂર નથી. તેમજ હવેપછી કોઈપણ માણસો એ, વીજળીક ઇલાજેમાં તથા બીજી બીન ભરોસાદાર દવાઓમાં પોતાના પૈસા નફામાં ખર્ચાદ કરવા નહીં જોઈએ.

જે તમે ઉપરના એક અથવા વધુ રદોની વેદનામાંથી જલદી મુક્ત થવા માંગતા હો અને જો તમારા દરદોને વધુ વાર લંબાવવા ઇચ્છતા નહોતો તમારે પ્રે. જેમ્સની વીજળીક શક્તીનો ગોળીઓ જે એક અત્યંત શુભકારીક ઔષધ છે તેનો જલદીથી બીનધાસ્તીએ ઉપયોગ કરવો જોઈએ છે. અને તેનો ફાયદો મેળવી બીજાઓની જેકે તમારે પણ જેઓ ઉપર જણાવેલા દરદોની વેદના શહન કરવા હોય તેને મલામત કરવી જોઈએ છે.

આ ગોળીઓ ખાધાથી પરુલેજ દીવસ શરીરમાં અભયમ રીતે કોવત આવવાનું શરૂ થાય છે. કામકાજ કરવાની ઉલટ ચાલુ થાય છે. જ્ઞાન તર્જની શક્તિ અને બુદ્ધી, હીમત, બળ તથા સુખમાં જણવા જેવો વધારો થાય છે, ધાતુ જતી તરત બધ થાય છે, જેથી શરીરનું જોર વધે છે. ખરાબ રપનાં ત્યાર પછી આવતા નથી મન સ્થીર થઈને ઘણું મજબુત થાય છે અને હુશીયારી લાવે છે, બુખ લાગે છે, ખોરાક ખરાબર પચે છે, દરવ સાફ આવે છે અને સઘળાં નમળાઈનાં દરદો એક પછી એક નાણુક થઈ જઈને અસલ જુવાની અને વંદુરસ્તી એ ગોળીઓ પાછી લાવે છે, આંખની તેજ વધે છે, સાંભળવાની શક્તી પાછી આવે છે, ઠંટાળી ગયેલી જીંદગી, નબળાઈ. થાક, દીલગીરી એ સરવે નાણુક કરીને સંપુર્ણ યોવન સુખ પાછુ લાવે છે.

વાળને સુંદર બનાવનાર ઉચ્ચી બનાવટનું

કામીનીઆ ઑઈલ

(રજીસ્ટર્ડ)

આ તેલ ખરી પડતાં વાળને અટકાવી સુંદર, તેજસ્વી અને શુભ્રાદાર બનાવે છે, કામીનીઆ ઑઈલ કેવળ સુગંધી તેલ નથી પણ તેમાં વાળનાં મુળને ઠકવત આપનારાં અને મગજને ઠંડક આપનારાં તત્ત્વો સમાયલાં છે, તેથી જે સ્ત્રીઓના વાળો સારી હાલતમાં હોય તેમજ વીધ્યારથીઓ અને મગજ સંબંધી કામ કરનારાઓ અને જેઓને ગાગજમાં ચાલુ દુઃખારો રહેતો હોય તેઓને પણ ઘણુંજ શુભકારક થઈ પડે છે આજ કાલ બજારમાં વેચાતા હલકા પ્રકારના તેલો જે વાળ અને મગજને નુકશાન પોચાડે છે તેવી

જાતના તેલ વાપરવા કરતા તમો હમેશા કામીનીઆ ઑઈલ વાપરો. તેની ઉત્તમ બનાવટ માટે માઈસોરના પ્રદરશનમાં સોનાનો ચાંદ અલાહુબાદના પ્રદરશનમાં સરટીફીકેટ ઓફ મેરીટસ અને બીજા સેંકડો અભિપ્રાયો મળેલા છે.

ગુજરાતી પંચ-કામીનીઆ ઑઈલ આ તેલના ઉપયોગથી માત્રમ પશું છે કે બજારમાં ઉભરાવા ઘણા તેલ કરતાં આ તેલ ઉત્તમ છે, કેશની વૃદ્ધી કરવામા સાફ, સુવાળા, પ્રકાશમાન કરવામાં માધાપરનો ખોડો નાશ કરવામા તથા મગજને શાંત રાખવામાં અદ્ભુત કામ કરે છે.

ફીં ૦ બા ૦ ૧ નો રૂ ૧-૦-૦ વીં ૦ પીં ૦ ખરચ ૦-૪-૦ બુદા.

ફીં ૦ બા ૦ ૩ નો રૂ ૨-૧૦-૦ વીં ૦ પીં ૦ ખરચ ૦-૭-૦ બુદા.

તાં ૦ કં-કેટલાક વેપારીઓ હલકા માત્રમાં ચારો નફો મળવાની આશાએ હલકી જાતનું તેલ “સાફ અને સરતુ” કે એમ કહી, આપવાને કેશેશ કરે છે, તા તે લેતા નહી પણ કામીનીઆ ઑઈલ માંગજો અને ખરીદતી વખતે કામીનીઆ ઑઈલ નામ વાંચીને સીલબધ ગાઠ સવાળી બાટલી લેજો. કામીનીઆ ઑઈલ દરેક ગામમાં પ્રસીધ દુકાનદારો વેચે છે. જો તમારા ગામના નજદીકના દુકાનદાર પાસે ન મળે તો નીચેના પતેથી મંગાવજો.

ધી એન્ડો ઈડિયન ડ્રગ એન્ડ કેમીકલ કું, ૦

નં ૦ ૧૫૫, બુમાયસીહ, મુંબઈ.

સંવત ૧૯૭૨ સને ૧૯૭૫-૭૬ ની સાલનું

સુદ ગુરુવાતી પંચાંગ.

અંયદાનો શિક્ષક.

કે જેની તમામ કોપી ખપી જવા આવી છે હવે જુન કોપી શીલી છે, તેમાં દીવાની, ફોજદારી અને રેવન્યુ તમામ (સુદકી) કાયદાઓ આવી ગયા છે. વળી જે કાયદામાં પ્રશ્ન અને અનુસારી વિદ્વાન અમલદારો અને સજ્જનોના હયા અસિમાયો કરાવે છે. કાયદો માણવાની દરેક માણસની ફરજ છે, કાયદાનું અજ્ઞાન એ દેખાતી આંખે અંધાપા જેવું છે. અને આ પુસ્તકથી દરેક માણસ-તમામ કાયદાનું જ્ઞાન મેળવી શકે છે. જુદા જુદા કાયદા અને તે આ પુસ્તકમાં આવેલા તમામ જુદા ખરીદવા જાય તો રૂ. ૧૦૦ ઉપરાંત ખર્ચ થાય તેમ છે. અને વળી તેમાં ગુજરાતી ભાષામાં કેટલાક કાયદા તો મળતા પણ નથી, જેથી કરીને આ પુસ્તક ઘણી નવજી કિંમતમાં અમુલ્ય કામ બનવે છે.

મુખર્ધ ગવર્નમેન્ટના માલ ઓરીએન્ટલ હાન્સલેટર અને હાથ ધુળીઆના કનેક્ટર સા. મે ખાનખાદુર સેપ્ક સમસુદીન સેપકમીયા કાદરી સાહેબ લખે છે કે:—

(અંકિતનું આપાતર) તમામ પુસ્તક નામ કાયદાનો શિક્ષક ધણ જ ઉપયોગી છે. મને લાગે છે કે તે શોકપ્રિય થઈ પડશે, તેની ગુજરાતી ભાષા પણ સાદી અને સમજાય તેવી સરલ છે, અને તેમાં ઘણા ઉપયોગી કાયદાઓનો સમાવેશ કરેલો છે.

તેમાં નીચે પ્રમાણે દેખ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે.

ફોજદારી વિષયને લગતા કાયદાઓ—ફોજીનલ પ્રોસીજર કોડ, હિસ્ત્રીન પીનલ કોડ, ગોંડા માણસના આશ્રય રથાન બાબતનો એક્ટ, ફટકાની શિક્ષા બાબતનો એક્ટ, જુગારનો એક્ટ, એક્સટ્રાડીશન એક્ટ, મુઆહિના આબકારી એક્ટ, અશીષુ બાબતનો એક્ટ, મીઠા બાબતનો એક્ટ, કારીગર અને મલુર બાબતનો એક્ટ, રેલ્વેનો એક્ટ, ફેક્ટરી એક્ટ, ટેલીગ્રાફ બાબતનો એક્ટ, પોસ્ટ ઓફીસનો એક્ટ, પોસ્ટની રથ, સેર્વિસ એક્ટની રથ, ઝેરી જીજ્ઞસો બાબતનો એક્ટ, રાજદ્રોહી સભા અટકાવવા બાબતનો એક્ટ, નાટકના ખેલ બાબતનો એક્ટ, નિવિનિલેપ એક્ટ, બોન્બ એક્ટ, ડગા એક્ટ, વિલેજ પોલીસ એક્ટ, રીટ્રીક્ટ પોલીસ એક્ટ. વિગેરે.

રેવન્યુ (સુલકી) તથા સરવર્ધના વિષયોને લગતા કાયદાઓ—લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, લેન્ડ રેવન્યુ કોડ કા. ૨૧૩ ઉપર થયેલી રથ, લેન્ડ રેવન્યુ કોડ કા. ૨૧૪ ઉપર થયેલી રથ, રેલ્ડ એક્ટ રાઈટસ એક્ટ અને તે ઉપર થયેલી રથ, જમીન ઉપરનું દકનું પત્રક તૈયાર કરીને રાખવા બાબતની સમજુતી, તાલુકાના નમુના, ગમના નમુના, મામલતદારોની કોર્ટોનો એક્ટ, સર્લ્સ મન્સપેક્ટરની રથ, માપણીની સમજુતી, ઓરીએનલ સરવેની રલો, વિગેરે.

દિવાની વિષયોને લગતા કાયદાઓ—ગ્રીવીસ પ્રોસીજર કોડ (નવો) વારસાનું સરરીશીફ્ટ લેવાનો એક્ટ, સગીરની જાત તથા મિલકતના વાલી નીમવા બાબતનો એક્ટ, કોર્ટ એક્ટ વોર્ડસ એક્ટ, દક્ષિણ રીશીફ એક્ટીક્લચર એક્ટ, હિંદુ પુનર્જન બાબતનો એક્ટ, ગોંડા માણસની માલ મિલકતની મંજાળ કરવા બાબતનો એક્ટ, પારસી લોકોના લમ તથા તલાક બાબતનો એક્ટ, વસિયતનામું કર્યા સિવાય ચરનાર પારસીઓના વારસા બાબતનો એક્ટ, કોર્ટ શી એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો પુરાવાનો એક્ટ, હિંદુસ્તાનનો કોરટમાં સમ આવો બાબતનો એક્ટ, કરારનો એક્ટ, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, વહેંચણું કરવા બાબતનો એક્ટ, ડ્રાન્સફર પ્રોપર્ટી એક્ટ, યુરોપીય વેક્રમસી એક્ટ, સીવીલ કોર્ટોનો એક્ટ, પ્રોબેટ તથા વલીફટ ચકાવવાની સનદો આપવા બાબતનો એક્ટ, નાદારીનો એક્ટ, મુદન બાબતનો એક્ટ, વારસાનો એક્ટ, હિંદુ લો, વારસોને કરજમાંથી છોડવા બાબતનો એક્ટ, ગુસલમાની શરૂક સરીલદારી વિગે, સરીલવા દક બાબત, રથમ્પ એક્ટ વિગેરે. જુઓ પાન ૩.

છપાવી પ્રસીદ્ધ કરનાર—જેઠાલાલ દેવરાંકર દેવે. અવિપતિ ભાગ્યેલ્ય—અમદાવાદ.

4	9	2
3	5	7
8	1	6

१.	२.	३.	४.	५.	६.	७.	८.	९.	१०.	११.	१२.	१३.	१४.	१५.	१६.	१७.	१८.	१९.	२०.	२१.	२२.	२३.	२४.	२५.	२६.	२७.	२८.	२९.	३०.
३०.	२९.	२८.	२७.	२६.	२५.	२४.	२३.	२२.	२१.	२०.	१९.	१८.	१७.	१६.	१५.	१४.	१३.	१२.	११.	१०.	९.	८.	७.	६.	५.	४.	३.	२.	१.

अ.	र.	य.	म.	छ.	ज.	झ.	ञ.
रा.	व.	व.	सि.	व.	ड.	ड.	ड.
अं	१६	१०	१	१३	२०	११	१२
इ.	५८	२६	२४	५१	५८	१२	२२
उ.	४५	२३	४४	४०	४७	५५	२२
ऋ	६१	२५	१६	१०३	३७	४४	३

• ୧୫୮୭ ମସିହା

નવું વર્ષ ભાઈબીજી સો. ૧૯૭૨
 માહરમ સન. ૧૩૨૪ [યમ,
 વિના. ૪ વી. ૨૭-૨ ચમ. ૫૭
 ૪૮ નં. દરમ પ્રદર્શ ૫૩ નં.
 ઘભાડ ૪૨
 કલ્યાણિ ભ. પ્ર. ૩૮-૨૧
 દુર્ગા ૮ ભ. નિ. ૬-૨૫
 અક્ષય નોમ [માર્ગશ્રી: પૂર
 યશ્રિકાક્ર: ૧૯-૧૧ સે. ૩૦
 પ્રભોધિની ૧૧ પંડરની યા.
 મન્વાદિ તુલસી વિવાહ:
 પ્રદોષ: વૈકુંઠ ૧૪ અનુગાથક
 મ. પ્ર. ૩૫-૩ [૩૬-૮
 ત્રિપુરી ૧૫ કાતિસ્નાન સ.

६०३ ५४ २१-५८ मि.

जम. पूर्व २४.१४ धनेश्वरः
उप नं. यमपः पृथिव्यः ४०
काणा ८ काणभैरवव्याप्त.

सिद्धेश्वरः ३८-२४ अंशपरः
उत्तरदिशि ११ न्यैषाङ्ग
लागवत ११ निर्मलनीपात्रा
यन्निर्देशः ल. अ. ५३-३८
शिवशक्तिः २६ न भूतपुत्रः ३०

[illegible]

પરચુરણ વિષયને લગતા કાલદાઓ—તગાવીનો એકટ, સને ૧૮૮૩નો ૧૬, ગો તગાવીનો એકટ, સને ૧૮૮૪નો ૧૨ માં સોફલ ફન્ડ બાબતનો એકટ, ઈનકમ ટેક્સ એકટ, મતાધાર એકટ, ગુજરાતના તાલુકાદારનો એકટ, બંદોબાસ બાબતનો એકટ, વદાણો બાબતનો એકટ, નરવાનો એકટ, મ્યુનીસીપાલ એકટ, જમીન લેવા બાબતનો એકટ સુતરાઉ માલ ઉપર જકાત લેવાનો એકટ, જંગમી પક્ષી તથા શિકારના રક્ષણ બાબતનો એકટ, હિંદુ-સ્તાનનો અક્ષયી નાણાં બાબતનો એકટ હિંદુસ્તાનનો તારીફનો એકટ, જળમાર્ગની કર-મની ડ્યુટી લેવા બાબતનો એકટ, જંગલનો, વતન બાબતનો એકટ, ધરીગણન એકટ, સિતળા કાઢવાનો એકટ, જનાવર તરફ પાતળીપણું અટકાવવાનો એકટ, સેનીટરી એકટ, હાપવાના પ્રેસો તથા વર્તમાનપત્રો અને જુકો નોંધવા બાબતનો એકટ, વર્તમાનપત્રનો એકટ, દરિયાના તથા યુદ્ધ સામગ્રી બાબતનો એકટ, ફટકાની શિક્ષા કરવા બાબતનો એકટ (નવો) વિગેરે વિગેરે.

અમદાવાદના એ. ડીસ્ટ્રીક્ટ ડીપાર્ટી કલેક્ટર સાહેબ અને સબ. ડી. ફ. દલાસ માછલેટરાહેબ એ નર્મદાશંકર દેવશંકર મહેતા બી. એ લખે છે કે—
મી. નેહાલાલનું 'કાલદાનો શિક્ષક' એ નામનું પુસ્તક કે જેમાં કાલદાઓ અને ફોનો સમાવેશ કર્યો છે, તે તમામ ગુજરાતી બાળનારા મુખ્યત્વે તથા દેવ-મુ દિવાની અને પોલીસ ખાતાના સમજા સરકારી નોકરોને ઘણું જ ઉપયોગી થઈ પડશે. અને તેમાં બત્તાર સુધીના સુધારા વધારા દાખલ કરેલા છે. તેના કામગીરી દાખલો અને બાંધણી વીગેરે વખાણવા લાયક છે અને મને ખાતરી છે કે આપણા દાસના જમાનામાં ગુજરાતી બાળનારા શુદ્ધિશાળી વર્ગની તે ઘણા લાંબા વખતની ખાત પૂરી પાડશે.

આ સિવાય અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે. પુસ્તકની કીં ૧. ૫) પૈ. ૦-૭-૦.

અમારા તરફથી હાલમાં નવાં બહાર પડેલાં પુસ્તકો.

ત્રિકાળ દર્શક દર્પણુ યાને પ્રેતાવાહન વિદ્યા

આ નામનું એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક હાલમાં જ બહાર પડ્યું છે. જેમાં બૃત્ત ભ-વિધ્ય અને વર્તમાન ત્રણે કાળનું જ્ઞાન દર્શાવનાર દર્પણુ, અમરકારિક વિદીયો વિગેરે બનાવનાના તેમજ પ્રેતાનું આવાહન કરી તેની સાથે વાતચિત કરવાની વિદ્યા ઉપરાંત દિવ્યોત્ક્રમ, ગેરોત્ક્રમના પ્રવેગો સિદ્ધ કરવાના રહેલા અને સરળ ઉપાયો, નવદુર્ખના આશ્વર્જનક ખેલો કરવાના સહેલા અને તુરંત જની રીતે તેના ગુપ્ત પ્રયોગો, કેટલીક ગુપ્ત વિદ્યા ઉપરાંત અનેક અમરકારિક વિદ્યાઓ આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યા છે. આ પુસ્તકને સિદ્ધ કરવાર માણસને મૂત, હવિષ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન થાય છે. ઉપરાંત અન્ય જનોને ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળનું જ્ઞાન થાય છે. ઉપરાંત અન્ય જનો બાગળ મોટા સિદ્ધ અને અમરકારિક પુરુષ તરીકે લેખાય છે. આવાં ઉપયોગી પુસ્તકની કીં. રૂ. ૨-૦-૦ પૈ. ૦-૪-૦ પાકું સોનેરી પુંક, જાડા એક કાગળો.

પરસીયન નાઈટસ.

ગુહરચો, આર્પે અરેબીયન નાઈટસ તો વાંચી જ દશે. તે જેમ આરબોની વાર્તા છે તેમ આ પરસીયન વાર્તા છે. અરેબીયનનાઈટસ જેવી જ રસીક અને બોધક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં છે. અરેબીયનનાઈટસમાં જેમ એક બાદશાહેને ઓયો પ્રતિ તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થઈ વાર્તાઓ શરૂ થાય છે તેમ આ પુસ્તકમાં એક શાહનશાહેને પુરૂષો ઉપર તિરસ્કાર હોવાથી તે લગ કરતી નથી. અને જ્યારે તેને તેની જદ્દ દાસી અનેક વાર્તાઓ કહી પુરૂષોની સંહૃદયતા અને પ્રેમનું વર્ણન કરે છે એટલે તેનો ભાવ બદલાય છે. અને વિવાહ કરે છે. ધણીજ મનોરંજક વાર્તાઓનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. જેનાં હીંદી, બંગાળી અંગ્રેજી વિગેરે ધણી ભાષામાં ભાષાંતરો થઈ ચુક્યાં છે. એકવાર હાથમાં લીધા પછી વાંચ્યા સિવાય છુટકા જતો નથી. પાકું પુંક, જાડા એક કાગળો. આના મનોરંજક અને દળદાર પુસ્તકનો દરેક માણસ લાભ લે તે અર્થે તેની કીંમત માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ પૈ. ૦-૨-૦ રાખી છે.

નેહાલાલ દેવશંકર દવે. અવરચાયક ભાષ્યોદય—અમદાવાદ.

[illegible]

શું તમારે ગરીબ મરી લાખો અને કરોડો રૂપિયાના માલીક બનવું છે ? તો હવે.

ધનવાન.

આ નામનું એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક હાલમાં જ બહાર પડ્યું છે. તેના બાર ભાગ છે ઉપરાંત બેસો પ્રકરણ છે જેમાં વગર-મુડીએ અને વગર ભણેલા પશુ ધનવાન મઠાશે તેના અંશરૂપ ઉપાયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. કે જે જેને ખેડો ગમે તેનો માણસ દરી શકે તેમ છે તેમાં જે વિષયો આવ્યા છે, તેનો ટુંક સાર નિચે પાંચી ખાત્રી કરો.

ભાગ ૧ લો—ધનનું મહત્વ જેમાં ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ જે—જેમાં ૨૦

પ્રકરણ છે જેમાં ધનવાન થવાને કેવી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવી તે છે ભાગ ૩ જે—

ધંધાની શાધ અને ક્યા ધંધાથી ધનવાન થવાય છે તે વિષ. ભાગ ૪ થો—લુદા લુદા

પ્રકારની નોકરી કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિષે ભાગ ૫ મો વેપાર—લુદી લુદી

ગતના વેપારો. ધનવાન થઈ શકાય તેવા. ભાગ ૬ ઠો ખેતી—જમીનનો કસ શી રીતે

વધારવો, ખાતર ક્યા પ્રકારનું કઈ જમીનમાં ફેટવું નાખવું વિગેરે ઉપરાંત વરસાદ, પાણી-

ની તગાશ શી રીતે પુરી પાડવી, જુદી જુદી ગતના અનાજ, તથા મરી મસાવા વિ

ગેરેનું વાવેતર કયારે કેવી રીતે કરવું કે જેવી પેદાશ-દર વરસ કરતાં દસ કે વીસ ધણી

વધી શકે વિગેરે. ભાગ ૭ મો—ખેતીનું પદાર્થોથી ધનની રદિ—સોનું, રૂપું વિગેરે

ધાતુ સંબંધી પ્રયોગો. ભાગ ૮ મો—ઋણશતનો વેપાર, હીરા, માણેક, મોતી વિગેરેનો

વેપાર. ભાગ ૯ મો—લુગર ઉલોગ—રંગો ઉલોગ, કાગળનો, ગાયનો, સાચુ બનાવ-

વાનો, મીઠુખત્તીનો, દોરોગાદરનો ઉલોગ, સીમેન્ટનો, વાર્નિશનો, લાખનો, દાદીનો, બટનનો

દીવાસળીયોનો ઉલોગ, મોનું અને રૂપ બનાવવાના, બનાવવી, કાંસુ, પીતલ વિગેરે જુદી જુદી

ગતની ધાતુ બનાવવાના પ્રયોગો, ધાતુઓના ડાંધા મેલ કાઢવા, ધાતુ ઉપર ગીચેટ

કરવો, બીજાની ખેતરી બનાવવી, સાદડાં રંગવાનો, છવ જંતુઓ, સાપ, માંકડ વિગેરે

અનેક જંતુઓ દૂર કરવાના, કપડાં, ધાતુ, કાગળ, કાચ મોતી, વિગેરે ઉપરથી ડાખ

કાઢવાના, ભેગ પારખવાના પ્રયોગો, અગરમતી, સુગંધી બનાવટો, કંઈ વિગેરે પરચુરણ

વસ્તુઓની બનાવટ, બનાવવી પથ્થર, કાંથીદાંત, ચામડાં, હીરા, મોતી, માણેક, પોખરાજ

મદ, હોંગ, કેસર, કસ્તૂરી વિગેરે બનાવવી. ચરીરને સુંદર બનાવનાર પ્રયોગો, આઈસક્રીમ

બનાવો, ચરમતો, અતગે બનાવવાં, સુગંધી તેલો, હેર ઓધણો બનાવવાં, લવંડર,

કાલનવોદર, શુભામળજી વિગેરે બનાવવાં, મોડા, લેગોનેટ બીગેરે બનાવવા. બીરકીટ છીંક-

ણી, મીઠુ કાપડ બનાવવું, પેન્સીલ બનાવવી, ફેડવાનું દાંડખાનું બનાવવું, દાંટેલું ધન

શોધી કાઢવું, ચમત્કારીક પ્રયોગો, વનદુર્ધ પ્રયોગો, કેટલાક ઉપયોગી હુમરો, ખસ, ગેસના

દીવા, બીજાનું તાલીમ, કપુરની માળા, ખાસા, ગંધક અને પારાના ખાસા, ચીંટણી

મોપારી, સોના ચાંદીના વરખ, દંતમંજન વિગેરે બનાવવું. ભાગ ૧૦ મો—વેદક

વિભાગ—અંગ્રેજી દવાઓ, જુદી જુદી ગતના ઝાંઝા અને એસેન્સ બનાવવા, અંગ્રેજી

પેટન્ટ દવાઓ જેવી કે, કામેનિટ આંક એગોનીયા મીઠ્યર, નાઇટ્રેટ આંક આયર્ન પોટાસ,

ક્રીનાઇન આયર્ન મીઠ્યર, આઈસાઇડ આંક કોપર, પેનક્રીલર, ક્યોરોડાઇન, સાઇટ્રીક એસીડ,

કોલ્ડક્રીમ, નાઇટ્રીક એસીડ, હાઇડ્રોચ્લોરિક એસીડ, ફોસ્ફોરસ, એન્ટીકાન્સીયા, ડેમીયાના ટોનીક

પીલમ, ઇન્ટેન્સ પીલ-સીરપ-સારસાપરીલા, બાલામન, લાઇમન્યુસ, મેગ્નેસ, ટેરકાઇ,

બાલનાશક સાણ, તેલ, અર્ક, પાવડર વિગેરે દાદરનો મસમ, ક્યોરોડાઇન, ક્રીનાઇન,

આયર્ન પીલસ, ક્રામ્પાઉન્ડ આયર્ન ક્રીનાઇન ગોળી, સીરક આંક લાઇપોઇડરેટ આંક

લાઇમ, વિગેરેની બનાવટ જુદીજુદી ગતના મઘમો. દેશી શાસ્ત્રોક્ત દવાઓ—કવાથો,

મુલ્લો, ગુટિકા, ગુગળ, અવલેક, આસવ, ચરીટ, પરચુરણ ઉપાયો, પાંકો, ક્ષાર, મુરબ્બા,

અમાણાં, મીઠાઇ, વિગેરે. ભાગ ૧૧ મો ધન પ્રાપ્તિના આધ્યાત્મિક ઉપાયો, ભાગ ૧૨ મો

ગરીબમંદી ધનવાન થનારા પુરોના છવન ચીત્રો. વિગેરે ઘણા પ્રયોગો અને ઉપાયો છે.

ગરીબ માણસ પશુ ધનવાન થવા સિવાય રહેવાનો નહિ. પુસ્તકની કી. રૂ. ૫-૦ પો. ૦-૧-૦

ભવિષ્યવેત્તા (ખીજ આવૃત્તિ.)

યાને ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા.

આ પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિ યોગેશ્વર વખતમાં ખપી જવાથી તેની ખીજ આવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવી છે.

ખૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જાણી શકવાને માટે અત્યાર સુધીમાં પૂર્વ તથા પશ્ચિમમાં જે જે વિદ્યાઓ પ્રકટ થઇ છે તે તે તમામ વિદ્યાઓનો, જ્યોતિષ યાત્રાને, અંગ્રેજી જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો, સામુદ્રિક, સ્વરાશ્વ, અને રમણશાસ્ત્રનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે, અત્યાર સુધીમાં બહાર પડેલા તમામ પુસ્તકો કરતાં આ પુસ્તક અધિક ઉપયોગી થઇ પડ્યું છે તે તેની જોડાણી માગણી ઉપરથીજ જાણી શકાય છે.

તેમાં નિચે પ્રમાણે ૪૮ પ્રકરણો છે.

પ્રા ૧-૨-એવત્સર, રાક, માસ, અયન, રાશી, મહો, નક્ષત્રો, યોગ, કરણ ચંદ્ર વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૩ તે દેવકમાં કરેલાં શુભા શુભ કર્મોનું ફળ, પ્રા. ૪ થી ૯ મહોનાં ફળ, નાની મોટી પનોતી, અશુભ મહો, મદાદશા, દિનદયા વિગેરે જોવાની રીત પ્રા-૧૦-૧૧ તમામ પ્રકારના મનુરોનો જોવાની રીત, પ્રા-૧૨ લેણુદેણી, તારા, નાડી, યોની, ગણ વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા-૧૩ ચોરાયલી વસ્તુ જડો કે કેમ તથા તે ક્યાં ગઈ છે તે જોવાની રીત, પ્રા. ૧૪ કાર્ય સિદ્ધી માટે પ્રશ્નો જોવાની રીત પ્રા. ૧૫, જન્મ માસ વિગેરેનું ફળ, પ્રા-૧૬ મહો, અને રાશી, શુભાશુભ, રૂપ, રંગ, મેત્રી વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૧૭-૧૮ જન્મોત્તરીની કુંડળીઓ ખનાવવાની તથા જોવાની રીત. ૧ લાથી બારે લાવનું, મહોનું રાશી વાર ફળ, દ્રષ્ટિનું ફળ, અંગ્રેજી રીતે ફળ, પ્રા. ૧૯ બારે લાવોનું મિશ્ર ફળ, લાગ્યોદય, દાસપણું, બંધિયાનું, રોગ, સ્ત્રી સુખ, લગનું સુખ, પ્રગ્નનું સુખ, છંદુગીનું, શરીરનું સુખ, આકસ્માત ધન પ્રાપ્તિ, રાત્ર્ય લક્ષ્મી, વાદનનું, મકાનનું, માળાપનું વિદ્યાનું, વંશનું મિત્રનું, નપુકપણાનું, મુસાફરીનું, વ્યાપાર નોકરી, ધનમંપત્તિનું, સુખ દુઃખ ક્યારે મળે વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૨૦ મહોની દ્રષ્ટિનું ફળ, પ્રા. ૨૧ સ્ત્રીની જન્મ કુંડળી ઉપરથી સ્ત્રીનું, તેના પતિનું, પ્રગ્નનું, સંધવા કે વિધવાનું, સુખ દુઃખ જોવાની રીત, પ્રા. ૨૨ થી ૨૭ હોરા, દર્શણ વિગેરે કુંડળીઓ જોવાની રીત, પ્રા. ૨૮ મું બોધાન બાળત, સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરે કે કેમ, સ્ત્રી પ્રરૂપનું મૃત્યુ, ગર્ભવંતીને શું જન્મશે, હાથ પગ વગરનું બાળક અવતરવા બાજન. પ્રા. ૨૯-૩૦ જન્મ વખતે અંધારું હતું કે દિવો હતો વિગેરે ખાતરી કરવાની રીત, પ્રા. ૩૦-રાજયોગ અને તેનું ફળ, પ્રા. ૩૧ થી ૩૩ નાભસ, પ્રવળ્યા, ચંદ્ર વિગેરે યોગો અને તેનું ફળ. પ્રા. ૩૪. બાળકનો રીષ્ટ યોગ જોવાની રીત, પ્રા. ૩૫-૩૬. આયુષ્ય જોવાની રીત, ક્યારે, કયા કારણથી મૃત્યુ થાય વિગેરે જોવાની રીત, પ્રા. ૩૭-૩૮, વર્ષફળ ખનાવવાની રીત. પ્રા. ૩૯ શરીરપરની રેખાઓ, નખ, તલ, માંસ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત; પ્રા. ૪૦-સ્વપ્ન ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવાની રીત પ્રા-૪૧ મુ દસ્તાક્ષરો ઉપરથી ભવિષ્યજ્ઞ, પ્રા. ૪૨ મું વરસાદ વરસરો કે કેમ. કયાં વરસશે અનાજના ભાવતાંની વધઘટ, સુકળ કે દુકળ વિગેરે જોવાની રીત. પ્રા. ૪૩ મું નાસિકાના સ્વર ઉપરથી ભવિષ્યની વાત જાણવાની રીત પ્રા. ૪૪ મું. રમય શાસ્ત્ર ઉપરથી ધારેલી ધન-હા પુરી થશે કે કેમ, જરા મળશે કે કેમ, ધંધામાં લાભ થશે કે કેમ વિગેરે ભવિષ્યની વાત જોવાની રીત.

ઉપર પ્રમાણે અનેક વિષયોના આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. પહેલાં આવૃત્તિ કરતાં આ આવૃત્તિમાં ઘણોજ સુધારો વધારો કર્યો છે. પાકુ આઈન્ડીંગ. છતાં ક્યાંમન માત્ર ૧. ૩) પો. ૬-૪-૦ રાખી છે. તેની પેલી આવૃત્તિના સંજ્ઞાધર્મો અનેક અભિપ્રાયો મળ્યા છે.

વૈદ ઉમીયાશંકર બાપુભાઈ મહેતા—વિરમગામથી લખે છે કે—આપનું ભવિષ્ય-વેત્તા નામે પુસ્તક જોતાં જોતિષવિદ્યાના અભ્યાસી, જ્યોતિષ જોનાર બ્રાહ્મણો અને જ્યોતિષ-વિદ્યાને માન આપનાર કોઈ પણ સજ્જનને આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી છે એમ મારું માનવું છે.

જોડાણાલ દેવશંકર દવે. બવસ્થાપક ભાગ્યોદય, રીયોરોડ—અમદાવાદ

॥ यस्य योगात् च્યવનોऽसूત पुनर्युવા ॥ चरक

“જે ઔષધના સેવનથી વૃદ્ધ અવનમુનિ જુવાન જેવા બળવાન થયા હતા.”

તે નીચેનાં કારણથી સર્વોત્તમ હોવાનો દાવો કરે છે,

૧. આ જીવન જીવનીય ગણતી હિતમ દેવી વનસ્પતિઓનું ખતે છે.
૨. આ જીવન એક પણ તુકસાનકારક વસ્તુ રહિત હોવાનો દાવો કરે છે.
૩. આ જીવન સ્વાદિષ્ટ હોવાની સાથે નિર્ભયપણે વાપરી શકાય છે.
૪. આ જીવન પુરુષો, સ્ત્રીઓ, તેમજ બાળકો સર્વને ગુણ્ય કરવાવાળું છે.
૫. આ જીવન ધીરજથી સેવવાથી તે રોગ મટાડી આરોગ્ય આપે છે.

કુકામાં શરીરના જુદા જુદા વિકારો પર અસર કરનારી દવાઓ તો ઘણી છે, તથાપિ શરીરના મુખ્યમુખ્ય વિકારોને નિયમમાં લાવવામાં, શરીરમાં નિર્દોષીપણાનાં તત્ત્વો વધારવામાં, પ્રતિભા સમાન ગાગમાં લાવી, લોહી, વીર્ય તથા શક્તિ લાવવામાં, અને નખખાઈ, પાંડુ, ખાસી, ક્ષય, સંઘર્ષણી, મરોડો, અસ્થિપિત્ત, વંધ્યાદોષ, નયુસકત્વ તથા ધાતુવિકારનાં દરેક મટાડવામાં

આ જીવનની ખરેખરી કરનાર એક પણ દવા નથી.

કિંમત—નં ૧-સેતલી ડાહીની રૂ. ૧-૮-૦. પો. ૦-૫-૦

અમદાવાદથી વકીલ શ્રી. બાઈલાલભાઈ એમ. બી. એ. એલ. એલ. બી. લખે છે કે જીવન ધણું પૌષ્ટિક છે.

ખડરો (સોધ) થી કામેશ્વર નથુરાંમ લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી કાષ્ઠો યંચો છે.

ગુજાઈથી છ. એન. હીવવાલા લખે છે કે તમારી દવા જીવનથી માફ શરીર રૂપુષ્ટ થયું છે. આવા અનેક અભિપ્રાય મળ્યા છે.

કોઈ પણ રોગનાં સલાહ મંદિત આપવામાં આવે છે. જ્ઞાત્ર ગાટે દીકર બીડવી.

જુદાખની ગોળી ૩થી ૧ ની કી. ૮-૮-૦	સુખશાંતિ લેપ (ગણુમડ મટે) ૦-૮-૦
માથાનો પાવકર (માથુ ઉતરે છે.) ૦-૮-૦	દીવપસંદ વોટર (મુખપરના મસામટે) ૦-૮-૦
ખરજવાતો મલમ. ૦-૮-૦	બુળા રોગ્ય વટી. ૦-૮-૦
વીછીની દવા, ૦-૪-૦	બાલામૃત. ૦-૮-૦
આઈફોપ્સ. ૦-૪-૦	ગાધિર્મ તેલ (જાનના રોગ મટે) રૂ ૧-૦-૦
દાંતમંજન (દાંતના તમામ રોગ મટે.) ૦-૮-૦	ઉત્તરની ગોળી. ૩થી નો રૂ ૧-૦-૦
દાદરના મલમ (ગમેતેની દાદર મટે.) ૦-૪-૦	કાક્ષાસવ રતન ૧ ની કી. રૂ ૧-૮-૦
ખસની દવા ૦-૪-૦	કુમાર્યાસવ રતન ૧ ની કી. રૂ ૨-૦-૦
સાચા મોતીનો સુરો તો. ૧ ની કી. ૧-૦-૦	સુવર્ણ આશ્લિક લખમ તો ૧ ની રૂ ૨-૦-૦
અષ્ટ લખમ તો. ૧ ની કી. રૂ. ૧-૦-૦-૦	સાખરસીંગ લખમ તો ૧ ની કી. રૂ ૧-૦-૦
લોહ લખમ તો. ૧ ની કી. રૂ. ૫-૦-૦-૦	કલાઈની લખમ તો. ૧ ની કી. રૂ ૫-૦-૦
પ્રવાહ લખમ તો. ૧ ની કી. રૂ. ૨-૦-૦-૦	સાચી મોતીની લખમ તો ૧ ની કી. રૂ ૩૦-૦
મંદુર લખમ તો. ૧ ની કી. રૂ. ૨-૦-૦-૦	

સુવર્ણ વસંત માલતી-કૃષ્ણ અને દમ જર્ણવર મટાડી પુષ્ટ કરી ધાતુ વૃદ્ધિ કરે છે. તો. ૧ ની કિ. રૂ. ૨૦.

આ સિવાય તર્પામ પ્રકારની તમામ રોગની દવાઓ, લખમો રંગો, આસલો અને મુદિકાઓ અમારે લાંબી મળી શકશે. ના આનાની દીકર બીડી પ્રાઈસલીસ્ટ મંગાવો.

જેઠાલાલ દેવરા કર દવે.

તંત્રી બાઓદમ અને પ્રોપ્રાયટર દવે કમીક્ષ વર્કસ—પાંચકુવા-અમદાવાદ.

વિશ્વકોટક પીલ્સ.

આ ગોળાઓથી વિશ્વકોટક, ગસા, ચાંદી સરીર પર ગરમીના ચકાનો પડી જતાં, ઉપદેશ અને ગરમીના તમામ રોગ તથા પત પશુ મટે છે અને તેવી દવા કરી કરીને યાક્યા છાંન મટે તો તુરંત મંજાવો. હમણે ફરદીને કાપદો થયો છે. ૩મી ૧ ની કી. ૩. ૨.

સવારમાં બે ગોળા મદ સાકર સાથે ખાવી.

શુભકર્મથી શુધાર મકન વદવસા સખે છે કે, અને થયેલ ગરમીનો રોગ વિશ્વકોટક પશુ દવાઓ કરવા છાંન મટયો તે તમારી દવાથી મટયો છે માટે ૧ ખીજી ૩મી વી. પી થી મોકલો.

પ્રમેહ પીલ્સ.

આ દવાથી વીસ જાતના પરમીયા, અને સાકરીઆ-મીઠા-પ્રમેદ પશુ મટે છે. ઉપરાંત પેશામનાં દરદો, મૂત્રકચ્છ, મૂત્રાઘાત, પેશાબે સાલ જળી, પેશાબે ધાતુ જતી, કાંકરી અને પથરી પશુ મટે છે. ૩મી ૧ ની કી. ૩. ૨.

સવારમાં બે ગોળા મદ સાકર સાથે ખાવી, ગરમ પદાર્થો ન ખાવા.

ખરોડે (સીંધ) થી કામેશ્વર નયુરાંગ સખે છે કે, આપની પ્રમેદ પીલ્સથી જુનો પ્રમેદ મટયો છે ઘણી દવાઓ કરવાથી નિરાશ થયેલા અને પેસા છુટી પડેલા પશુ આ દવાથી આરામ થયો છે માટે ખીજી ૩મી ની પી થી મોકલો.

પ્લેહા પીલ્સ.

આ દવાથી બરોળ, પાંડુરોગ સરીર પીળું પડી જઈ ઘોળી પુણી જેવું થવું, કમોઝ, કમળી, કસેળમા થયેલા લોહીનો જમાવ, મંદાસિ, અને કચેરના ખીજ રોગો તથા હાથપગને પેટના મોજા મટે છે. માત્ર ૧ પી ૪ ગોળી દુધ સાથે કે, સાટોડીના ઉઝાળાસાથે દિવસમાં બે કે ત્રણ વખત લેવી. ૩મી ૧ ની કી. ૩. ૧)

દમ-નિવારણ ગુટિ.

દમનો રોગ આ દવાથી મટે છે. અને તેથી અસાધ્ય દમ, ઉદરસ ખાસી, હેડાઈ, અને શ્વાસ ઉપર આ દવા અદ્વિતર છે. ૩મી ૧ ની કી. ૩. ૩. દરરોજ સવાર, બપોર અને સાંજે અંકી ગોળી મદ સાથે ખાવી. હોઠાપુરથી નારજીત ત્રીદમજી લખે છે કે આપની દમની દવાથી મને થયેલ દમનો આધિ નિર્મૂળ થયો છે તેથી કે પકાર માનીએ છીએ.

હરસ નાશક ગુટિ.

અમે તેવા સુકા કે કુકા હરમ, જુના કે નવા હોય, બહુ બહુ ઉપાયો કર્યા ન મટતા હોય તો આ દવા જરૂર વાપરો. આ દવાથી તમામ પ્રકારના હરસ મટે છે. અનુભવ સિદ્ધ ઉપાય છે. ૩મી ૧ ની કી. ૩. ૩. સવારમાં બે ગોળી હાસ સાથે ખાવી. ગરમ પદાર્થો ન ખાવા.

દાસ તેલ-આ તેલ દરસ ઉપર લખા. વરાથી દરસ વગર જમણે, વગર ખગત. રાએ પંદર હીવસે ખરી પડે છે. બાટલી ૧ ની કી. ૩. ૧.

દેશ્યાદથી કેશરમખ તેજમખ સખે છે કે, અને થયેલ હરસનું દરદ ઘણા ઉપાય કરવા છાંન મટવાથી નિરાશ થયેલા પશુ, તમારી દવાથી નિર્મૂળ થયું છે તેથી ઉપકાર માનું છું.

પ્રદર પીલ્સ.

અંઝોને ગ્રાજ બાગમાંથી, ધાત જતી, પાથી વહેવું કે લોહી વહેવું, લોહી વા થયો હોય તો તેને તથા રક્તપ્રદર તથા સ્વેન પ્રદરને આ દવા ખાવીથી મટાડે છે. ૩મી ૧ ની કી. ૩. ૨.

સવારમાં ચોખાના ધોવરાંમણ અને સાકર સાથે બે ગોળી ખાવી. મુમાઈની દેવગજી નારજીત લખે છે કે, આ દવાથી મળી ત્રીને થયેલ લોહિવા, પ્રદર બહુ દવાઓ કરવા છાંન મટતો હતો તે મટી ગયા છે માટે ઉપકાર માનીએ છીએ.

ક્ષય નિવારણ ગુટિ.

શરીરમાં કષેલ વ્યસાધિ ગણાતો ક્ષય-રોગ આ દવાથી મટે છે. શરીર સુકાઈ ગયું હોય, ખવાનું ન હોય અને દવાડે દવાડે શરીર ગંભીર હોય, અશક્ત થયું હોય, છાતીની, હૃદયની, ફેફસાની નબળાઈ, શ્વાસ, ખાંસી, હાનું તાવ અને ક્ષયને મટાડી દેવા આપે છે. ૩. ૧ ની કી. ૩. ૩.

દવાથી નારણ ઉઠા કષે છે કે, આપની ક્ષયની દવા સળી અકસિર નીતડી છે. જેથી હું આભાર માનું છું. અને એ આજતે હું મારા નિગાને લાક્ષમણ કેકે.

રાજવંશી યાકુતિ.

ધાતુગત તમામ રોગો મટાડી, ખંડ પુરુષાનન અને શક્તિ આપી, વીર્યનો વ-ધારો કરી, મુદ્રિયની શિથિલતા મટાડી સતેજ કરવામા આ દવા સર્વોત્તમ છે. નપુષ્કપણને પ્રાપ્ત મનુષ્યોને આશિર્વાદ સમાન છે. ૩. ૧ ની કી. ૩. ૫.

નપુષ્કત્વારિ લેપ.

આ લેપ ગુણ સામ ઉપર લગાવવાથી મુદ્રિય સતેજ થાય છે અને નપુષ્કપણ મટી ખરી જીવાની પ્રાપ્ત માય છે.

કી. ૩. ૧ ની ૩. ૩.

સંગ્રહણી પીલ્સ.

આ દવાથી મંદહણી મટે છે, વારંવાર ઝીણ થયા, ખાધું ન પચવું, અરુચિ, શરીર ગળી જવું, વિગેરે દરદો મટાડી, મંદરણીનો નાશ કરી શક્તિને આપે છે. તમામ પ્રકારના ગ્રાહા મટાડે છે ૩. ૧ ની કી. ૩. ૨-૦-૦-૦
અવતમકથી ખેાગ જમાલ અબ્દુલા કષે છે કે, મારા એક મિત્રને સંગ્રહણીનો રોગ થયો હતો, અને પાણી લાગ્યું હતું તે આપની દવાથી મટ્યું છે.

વાતહરપીલ્સ.

ગમે તેવો વા, સંધિવા, પક્ષાઘાત, કાચ પગનું રૂઠી જવું, સજકા નાંખવા વિગેરે ત-

મામ પ્રકારના વા આ દવાથી મટી શકે છે. સંવારમાં જે ગોળી દુધ અને દીવેત સાથે લેવાની. ૩. ૧ ની કી. ૩. ૨.

વાનારિ-લેપ.

વા ઉપર આ લેપ લેવાથી વા મટી જાય છે. ૩. ૧ ની કી. ૩. ૦. ૦.

વધરાવઠ પીલ્સ.

સારથુ ગાંઠ, વધરાવળ, આંતરકું ઉત-રવું, બેતરમળ-આ દવાનો ચાલુ ઉપયોગ રાખવાથી ૧ માસમાં મટે છે.

રોગ સવારમાં જે ગોળી દીવેત અને દુધ સાથે લેવી ૩. ૧ ની કી. ૩. ૨

વધરાવઠ લેપ.

આ લેપ વધરાવળ કે સારથુગાંઠ ઉ-પર લેવાથી મટે છે ૩. ૧ ની કી. ૩. ૧)

ટોનીક પીલ્સ.

ધાતુગત વિકારો મટાડી, વીર્યની વૃદ્ધિ કરી, પુરુષત્વ આપે છે. કાચ પગનું કળ-તર, માથાનો દુઃખાવો, ડેડા દાદરી અને ઈન્ડિયની શિથિલતાને મટાડી મુવાન જેવું બળ આપે છે. ૩. ૧ ની કી. ૩. ૧.

સવારે ૧ ગોળી દુધ સાથે, બપોરે ૧ ગોળી જામ્બા પંડી અને સાંજે એક ગોળી સુલી વખતે ખાઈ ઉપર દુધ પીવું.

ફીવર પીલ્સ.

ગમે તેવો, ટાટીઆ, ઉનીઆ, એકાંત-રીઆ, ગેળના, અને ચોથીઆ તાવને માટે આ દવા ઉત્તમ છે

ગમે તેવો જીવો અગર નવો તાવ આ દવાથી મટી જાય છે.

માત્રા ૧ થી ૪ ગોળી. સાકર - સાથે -દર ત્રણ કલાકે લેવી. ૩. ૧ ની કી. ૩. ૧-૦-૦

ઉન્માદહર પીલ્સ.

ગાંડપણ, વાઈ, ચકરી, મૂગીવાણ, અ-પ્રમાદ, મૂઠાં, હિરદીરીઆ વિગેરે દરદો આ દવાથી મટે છે.

સવાર સાંજ બન્ને ગોળી. દુધ સાથે ખાવી. ૩. ૧ ની કી. ૩. ૨.

આનંદવદી.

ખાધું ન પચતું, અશ્વરણ, શૂંચ ન લાગતી, અશ્વિ, આશ્વે, ગોળા ચઢવો, છાતીએ બળતરા, નળઅંધ વાયુ, બંધકાશ, વિગેરે દરદી મટાડે છે. બૂખને ઉધારે છે, ખાધું પચાવે છે. અને દસ્ત સાફ અને નિયમસર થાય છે. ડબી ૧ ની કી. ૩. ૧

સવારમાં ૧ ગોળી પાણી સાથે ખાવી બપોરે અને સાંજે જમ્યા પછી એકેકી ગોળી ખાવી.

અફીળનાશક ગુટિ.

અફીળીઓને આ દવા એક માસ ખાવાથી અશ્વિ છોડાવે છે ફરી દવા કે અફીળ ખાવાની જરૂર રહેતી નથી. અફીળમાં પેસા બરબાદ કરી શરીરને નુકસાન કરવા છતાં મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી અશ્વિ છોડવા લક્ષ્યમણ છે ડબી ૧ ની કી. ૨.

ક્રીડાવાદી રામઅવતાર વખતરમ લખે છે કે આ દવાથી દસ વરસનું અશ્વિનું બંધારણ માત્ર પચીસ દીવસમાં છુટીગયું છે.

જય ગુટિકા.

આ દવાથી જે સ્ત્રીઓને શુભ્રાવ-અટકાવ ન આવતા હોય, તેને અટકાવ આવે છે. અનિયમિત અટકાવ આવતો હોય, અને વખતે દુઃખ યદુ હોય તેને નિયમસર અટકાવ લાગે છે. અને પીડા મટાડે છે. ડબી ૧ ની કી. ૩. ૫

કોલેરા પીલ્સ.

જમને તેવો પ્રવેશ, ઝાડો, હલદી, અને ગોદલા ચઢતા હોય, માંનાતું થયું હોય, તેને આ દવા તુરંતજ મટાડે છે.

આ માત્રાથી ૪ ગોળી દર જામે કલાકે આદાના રસમાં આપવી. ડબી ૧ ની કી ૩ ૧

નેત્ર ફુલહર પીલ્સ.

આંખમાં પડેલું, ડુલ, ઝાંખ, હારી, પડખ પડખાઈ, રત્નધણપણ અને મોતીઓ પડ્યો હોય તો ને વગર વાટકાપે આ ગોળીઓ આંખમાંથી મટે છે.

આખના કામ પછી રોગ, ખીલ પડવા, આંખ દુઃખવી, પાંપણો ગળી જવી, વિગેરે

બ્યાધિ આ દવાથી મટી તેજને વધારે છે ડબી ૧ ની કી. ૨. ૧
પાણી સાથે ધરી ૧ ગોળી સાંજે અને સવારે આંખમાં આંખવી.

વંન્ધ્યા પીલ્સ.

જમે તેવી વંન્ધ્યા સ્ત્રીને-જે સ્ત્રીને પ્રગ્ન થતી ન હોય, એકવાર પ્રગ્ન થઈ પછી પ્રગ્ન થઈ જવતી ન હોય તેવી વંન્ધ્યા સ્ત્રીને આ દવાનું સેવન કરવાથી ગર્ભ ધારણ થાય છે અને પ્રગ્ન થાય છે તે દીર્ઘાયુ થાય છે ડબીની કી. ૩. ૪

પ્રાંતીજથી સોની દલસુખરામ અમચારામ લખે છે કે તમારી વંન્ધ્યા પીલ્સથી મારી સ્ત્રીને ખીલકુલ પ્રગ્ન થતી નહોતી તે તમારી વંન્ધ્યા પીલ્સથી થઈ છે તેથી તમારે આભાર માનીએ છીએ.

કામરસ ગુટિકા.

જે સ્ત્રીને વારંવાર પ્રગ્ન થવાથી, તંદુરસ્તીની હાનિ થતી હોય તેવી સ્ત્રીને આ દવાને ઉપયોગ કરવાથી પોતાનું પતિ સાથે સંયોગ કરવા છતાં પણ ગર્ભ નહોતો નથી અને પ્રગ્ન થતી નથી.

ડબી. ૧ ની કી. ૩. ૫

અમૃત પાન.

આ દવાથી ગરમીના રોગો મટે છે. અને લોહીની શુદ્ધી થાય છે. અને તાવ, ઉત્તવા, ખસ વિગેરે ગરમીના રોગો મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે. કી ૨. ૧

પ્રકાશથી ડામોદરદાસ રેવાદાસ લખે છે કે, આપની અમૃતપાનની બાટની ઘણી અડસિર છે. તે તેના નામ પ્રમાણેજ ગુણુ કરે છે તેથી હું ઉપકૃત છું.

અમૃત-જીવન.

આ દવા જુદા જુદા અનુપાન સાથે માત્ર જેજ ટીપાં આપવાથી તમામ પ્રકારના રોગો મટાડે છે. શરીરની ગંદકી દરદી ઉપરાંત બદારના આમડીનાં દરદી દવા લાગવાથી મટી જાય છે આ. ૧ ની કી ૩ ૧ આંખની બાંતના કાંઠાર સાથેના ભેરાવરસીર જ લખે છે કે અમૃત જીવનની અન્નમાયક દરદી જુદા જુદા રોગ ઉપર બહુ ખાત્રી થી બહેસાપાત્ર અને ઘણું ઉપયોગી દવા નીવડા છે.

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા.

થી તમામ રાગ મટે છે એટલુંજ નહિ પણ તે નપુપકને ખર્ચ પુરવાતન આપી પહેલવાન અને પુણ બનાવી વિધ્યની શક્તિ કરી વિવળીક શક્તિ આપ છે. એ ઉપરાંત આ દવાથી તમામ જાતના રાગ મટે છે કોઈ પણ રાગ થયા કે માત્ર એ ગોળી મદ સાથે આપી કે તુરંતજ તમામ જાતના રાગ મટે છે. અનુભવ સિદ્ધ અક્ષરી છે હજારો દરદીને કાયદો થયો છે તેનાથી એરી તાવ, તાવ, રાહીઆ, એકાંતરીઆ અને મલેરીયા વિગેરે તમામ પ્રકારના તાવ, ઝાડો, મરગ, લંબહણી, અથર્થ, નંદાગિન, હરસ, સંનિપાત લગ્નમકરોગ, ખાંસી, કફ, ઉર્લીઆ, કાપ, દમ, સાદ બેસી જવો, પાંકુ, કમળો, અમ્બપીત, અગ્નિ, ઉલ્ટી, દાહ, કૂમી, આંધરો, મોખા, વાપ, ફેર, ગાંડપણ ચકરી, મૂર્છા, વા, આમવાત, તાતરકત, પત, શીળસ, શરદી, મદરોગ, રક્તપીત, રાગ, સુંક, ગોળા મઠવો, બરોળ, ઉદરોગ, મોઢાના રાગ, દાંતના રાગ, દંઠગેગ, દાનના રાગ, ગુમ્મ, કઠમળ, ઉપદંશ, પ્રગેદ-પદર, સ્ત્રીના આર્તવ (હસ્તાં) ના રાગ, મુતકચ, પથરી, રોડ, મેતવા, એર, ધાતુકમ તાતપીત, કફપીત, વીંછી, ખરજી સર્વવિધ, કોલેરા, અંતરગળ, જલદર, ઉદરોગ, લગ્ન-ર, ગાળરોગ, બંધકાશ, ફેફસાંના મિગાડ કઠેગળ, વિદ્વાદક, મધિવા, પક્ષાત વિગેરે તમામ પ્રકારના રાગ મટાડી પુરોના ધાતુગતના અને સ્ત્રીના આર્તવના તમામ રાગ મટાડી શરીર પુણ કરી અષ્ટ શક્તિ આ એકલીજ દવા આપે છે માત્ર વનસ્પતિનીજ આ દવા છે. કી. ૩મી ૧ ના ૩૩, પા. ૦-૩-૦ નપુપકને ખર્ચ પુરવાતન આપનાર આ દવા છે.

દેવે કેમીકલ વર્કસમાં બનેલી દવાઓ વાપરનારા ગુ. કહે છે ?

રામપુરાથી મયુર નાથભાઈ લખે છે કે, આપે બાલામૂતની બાટનીઓ મોકલી તેનો ઉપયોગ કરતા સારા ફાયદો થયો છે ને આપની દવાના સેવનથી અમારા બાળક આરોગ્ય છે રૂવાથી નારણજી ઉકા પોષ લખે છે કે, —અગાઉ આપની કૃપાને માટેની દવા મંગાવેલી હતી તે ધમીજ અકસ્મિત નીવડી છે તેથી હું આપનો મદાન આભારી છઉં. વળી હું એ બાબતમાં મારા મિત્રોને બહામણ કરું છું. દાહ સુંદરી સાધીની ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

અમલેશ્વરથી કાપાણસીદંડ પ્રભાતસિંદંડ લખે છે કે આપની સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા અને વાપરી તેથી થયો ફાયદો થયો છે. માટે બીજી વ્યાધિહર ગુટિકાની એક ૩મી વી. પી. થી મોકલશે.

મુંબાઈથી પરસોતમ લખા લખે છે કે સુંદરીસાધીથી અમારાં માતૃકીને તથા દુહાની એક સ્ત્રીને સારા ફાયદો થયો છે. માટે બીજી બા ૩મી બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

બારડોલીથી મગનલાલ જીવજી લખે છે કે, આપના તરફથી આવેલ સુંદરી-સાધીની એક બાટલી અમે મંગાવેલી તેથી આરોગ્ય છે. માટે બીજી બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

નરિયોલથી સુનીલાલ રજુછાડ રાજાના મહેતાજી લખે છે કે તમારા તરફથી સુંદરી સાધીની એક બાટલી અમે મંગાવેલી તેથી પાંચ છ માસનો લોહી વા તદ્દન મરી ગયો છે માટે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

કરાંચીથી ડા કેશવજી નચુલાઈ જુએવર લખે છે કે, તમારી દવા સુંદરી સાધીથી આરોગ્ય છે માટે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

શાહપુરથી, પા ધનજીભાઈ અંબાઈદાસ લખે છે કે, સુંદરી સાધીની દવા અત્રેની એક બાઈને કસુવાવડ થઇ છે તેને પાવાથી આરોગ્ય થયો છે.

મુંબઈથી પા પરસોતમ રજુછાડ લખે છે કે, સુંદરીસાધીની ૧ બાટલી પાવાથી સારો ફાયદો થાય છે ને તાટાલીક શુષ્ક આપેલો છે. માટે હવે બીજી બાટલી વી. પી. થી મોકલશે. સાઈદર બી લાદરાપા લખે છે કે, તમારી સુંદરીસાધીની દવાથી ફાયદો છે. માટે બીજી ત્રણ બાટલી વી. પી. થી મોકલશે.

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

દહેનું સુંદરી સાથી. ૨૭૨૨૬ છે.

મંગાવે—તે સ્ત્રીઓના તમામ રાગને માટે બકસિર નીવડ્યું છે. સ્ત્રીઓના કાષ્ઠપણુ દરદ નેપાં કે, લોહીવા, પ્રદર, રૂઝ અને સ્વેત નેથી ગુહસ્થાનમાંથી નીકળી, ધાટી, પીળી, મળ ગુળળી બગર લાલ રંગની લોહી જેવી રસી વહાં કરે છે, પેસામે અગન બધે નકામ પગના તળીઆમાં, કેટામો, માસોમાં અને પગ પર પડે આખા ગુરૂરની સાથે કાઠુ સૂએ અને કાષ્ઠને આંચ, સીસા તાવ આવે, શરીર સુકાઈ ધોળી પુછી નેવું અંગિાનું તેજ કસી થાય દિવસ દિવસે ૧ સુકાઈ જઈ જાય, પેસાકિત આવે અને રોમ ચર્મ શકે નહિ, આંખો દિવસ કેરો અને માયું કાટ્યો કરે, તાવ ઉધરસ, દગ, ખાંસી મોળ, ઉલટી, અડગી, માસિક અટકાવ-સ્તાન સબંધી તમામ રાગ ગર્ભાશયની પીઝ કમુ-રાવડ, સુવારોગ વિગેરે, તમામ રાગ અને આવા અનેક દરોના સમુદને આ સુંદરી વાધી એકદમ મટાડી દે છે.

આ સુંદરીસાથી બાળ પુવાન અને જુદ રેક સ્ત્રીએ દમેશાં વાપરવા લાયક છે જેથી નેઓના તમામ રાગ મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે દસ્તાનના રાગો ધવા ખામતા નથી અને ભાંધવને ગર્ભ ધારણ કરી શકે તેવું બનાવી ખૂબ વરે ગર્ભ ધારણ થાય છે. પીવામાં સ્વાદિષ્ટ છે. ખાટકી ૧ ની દીમન ૨ ૧) મણુ ખાટલીના ૩. ૨-૪-૦ પોટ ૮-૭-૦

સુંદરીસાથીના ખાસ ગુણ.

૧ નાની બાળકીઓને પાવાથી શરીર પુષ્ટ રાખી સુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે સાથી થવા દેતું નથી.

૨ સુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના બાધિ-પ્રાથી બચાવી ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભ ધારણ કરી શકે તેવું બનાવ છે.

૩ ગર્ભ પખતે પીવાથી અધુરે માસે ગર્ભ પડતો નથી, ગર્ભનું પોષણ કરી પૂર્ણ માસે વિના કષ્ટ પ્રસવ થાય છે.

૪ સુવાવડ પંછી પીવાથી સુવા રાગ થતો નથી. બાળકને પુષ્ટ કરે તેવું તંદુરસ્ત પાવણું બનાવે છે અને બાળકનું શરીર પુષ્ટ કરે છે.

૫ સ્ત્રી રાગ તમામ મટાડે છે. દમેશાં પીવાથી સ્ત્રી તંદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વિગેરે વ્યાધી થતાં નથી.

૬ વૃદ્ધાવસ્થામાં પીવાથી શરીર પુષ્ટ અને તંદુરસ્ત સુવાન નેતું રહે છે, અને વૃદ્ધાવસ્થાને અટકાવે છે.

૭ રેક સ્ત્રીએ બાળકીથી જુદ થતા પશ્વત માટે અગત્યનું છે. નીચેની જોઈએ. આ તેવું લુગુનું સાથીના સબંધમાં

નવાખસાલથી એન્ટનીયર કંઠવાણુ અરજણ લખે છે કે, આપના તદ્દયી સુંદરી સાથીની બાટલી ૬ મંગાવી અમારી સ્ત્રીને પીવડાવી છે. તેમાં સફેદ પ્રદરની તમામ શાંતિ થઈ છે. હવે શરીરમાં તાકાદ આપી છે. અનેક દરદ એધો શાંત થયાં છે. સુંદરીસાથીની દવાના જે ગુણ આપે. દરદાઆ છે તે પ્રદર અર કાપવાકરક છે. હું તનમનથી સરડીશિક્કે આપું છું કે આપી જવા આપ અરા ગુણવાળી ને હથેરી. સત્તાવાળી દવા બનાવી છે. હજી મારા મિત્રોને લાભામળું હવે હું.

અરવારાથી થેલાપાઈ ઝીરઝાશ કર લખે છે કે. તમારી સુંદરીસાથી દવા કે મંગાવી વાપરી હતી તેગજ તેના સારા ગુણની વિશેષ દરકીન જનસમુદને સમગતવવામાં આવે છે.

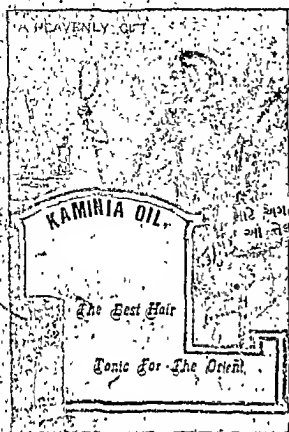
મુબાઈથી નવારી રતીલાલ પ્રલાસ કર લખે છે કે તમારી સુંદરી સાથીની બાટલી મોકલી તેથી આરામ છે તેથી ખીછ વણ ખાટલી વી. પી. થી મોકલજો. દવા ધણીજ સારી અને ઉત્તમ છે.

નાંદાદસી મણીલાલ દારકાંદાસ લખે છે કે, આપની સુંદરી સાથીની દવાથી અમારી બેરીને દરદનું આરામ છે. મેર તુરત ખીછ વ બાટલી વી. પી. થી મોકલો. રાગ મરંવાથી તમારા દરકમાં દુવા દઈએ છીએ.

આખીબલીવાથી એન. જી. બાટલીઆ લખે છે કે, દાલમાં સુંદરીસાથીના સારી રીતે ઉકાવ છે અને ધણી તરફથી તે બાળત ધન્યપાદ મળ્યો છે.

દવા દિવસમાં ત્રણ વાર અધો અધો ચં મેઝો મેઝાના પાવરાગણ સાથે પીવી. અધી કાંઈ નહિ.

દહે કેમીકલ વકાશ—અમદાવાદ. પાંચકુવા ચાર રૂતા ઉપર.

શ્રીના માથાનો શણગાર.
નરમ-સુંવાળા-ચંદ્રકાંત-કરચલીદાર
બાલ કષ્ટ શ્રીના માથા
બરથારને નહી ગમશે?
શ્રીના માથા બનાવનારે એકેજ
તેલ છે અને તે જગપ્રસિદ્ધ
કામીનીઆ ઓઈલ છે.
શ્રીના શણગારને માટે જેટલું જ
કરેનું છે તેટલુંજ મગજમારી કરનારા
પ્રકારે અને અવ્યવસ્થી વીવાર્યાંજિ
માટે અગત્ય છે.
આ તેલ લગાવનાર શ્રીના માથાનાં શણગાર માથું
ફુગાર થાય છે-માથાનો ફુગારો
દૂર થાય છે. અને શ્રીનાની ધનનરુચિ
રહેતીજ નથી.
ઉત્તમ વસાણાઓની બનાવટ છે-
સોનાનો ચોંદ મળ્યો છે-અને અવ્યવસ્થા
દેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.
અમરદા આનાની દીકરી મળ્યા
ધી નમુનો મફત મોકલવામા
આવશે.
ધી એંગલો ઇન્ડિયન ડ્રગ એન્ડ
કેમીકલ કુ-જુમાર્સલિડઃ સુબધ.

સંદર્ભ

ઓટો

રાજ

દીલ બહાર (રજીસ્ટર્ડ.)

દીલને આત્મ આપનાર, મનને પ્રકલિત કરનાર, અસંખ્ય પ્રુઓના અર્કની સગથી
ઓધી બરેલું છેલ્લામાં છેલ્લી બનાવેલું (સ્પીરીટ વગરનું) સર્વોત્તમ સેંટ છે. દક્ષ આર
પોચ દીપાં કપડાં અથવા રૂબાં ઉપર છાંટવાથી વાપરનારને તથા તેની આસપાસનાંઓને,
મીની બુથમાંગે મુગધીમાં મુકી દે છે, બીલું કાપાયે જાતનું સેંટ ખરીદના પહેલાં ઓટો
દીલબહારમાં સ્પીરીટ નહી હોવાથી અતરે તરીકે પણ વાપરી શકાય છે.
કોમન નાની બાટલીના ૮ આના, વચ્ચે બાટલીના ૧૨ આના, મોટી આધી
આસની બાટલીના ૨, ૨, નમુનાની બાટલીના ૨ આના. સુગંધી ઠાકનો એક આના.

સોલ એજન્ટ—

ધી એંગલો ઇન્ડિયન ડ્રગ એન્ડ કેમિકલ કુ-જુમાર્સલિડઃ સુબધ.

ભાગ્યોદય.

રાગદ્વિપવિયુક્તૈસ્તુ વિપયાનિદ્રિયૈશ્વરન ।

આત્મવશ્યૈવિવેચાત્મા પ્રસાદમધિગચ્છતિ ॥ ૬૪ ॥

ત્રાગદ્વેગથી તદિન અને આત્માન આધીન એવો પુરુષ મનને વશ કરીને
હૃદયનારે વિવેચોમા રમતો છતાં પણ શાન્તિને પામે છે ૬૪ (ભગ્ગી)

વિપયાનુકંભણિકા.

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
૧. પરમતત્ત્વમા વિવિનુ યવા.		૧૦ મુખ કુખનુ સાધી મ	
તો એક પ્રકાર. (સી જ) ૨૧૭		નોગળ છે	૨૩૯
૨ વિન્નરણોપદેશ (કા જ) ૨૧૮		૧૩ ઉપયુક્ત આલોગિક માહિતી ૨૪૦	
૩ દેશાભિમુખ પુરુષનુ જીવન		૧૪ જગતની જડીણી ૨૪૩	
ધન્ય છે (શ્રી ઉ) ૨૧૮		૧૫ જ્ઞાનવર્ગના દરેકના અનુ-	
૪. મુખપ્રાપ્તિની કના (શ્રી ઉ) ૨૧૮		ભવેલ ઉપાય.	૨૪૫
૫ હૃદયરિય સામર્થ્ય વી રીતે		૧૬ ગોળ વિરે કદરુ	૨૪૬
પ્રાપ્ત કરવું	૨૨૦	૧૭ જોશુવાનગ્ન	૨૪૭
૬ કમનનયની	૨૨૩	૧૮ બાળરાગ	૨૪૮
૭ ગોક્ષ-માર્ગ	૨૨૬	૧૯ દોરોમાં યતો અંશસા-	
૮ આરોગ્ય સ રક્ષણુ	૨૩૦	મોવાસાનો એથી રોગ અને	
૯ ગાહિન્ટ આશુ	૨૩૩	તેના ધરમયુ ઉપાય	૨૪૯
૧૦ હીતવચન	૨૩૬	૨૦. અનુભવસિદ્ધ દવાઓ	૨૫૧
૧૧ હનયપરીક્ષા	૨૩૭	૨૧ ધરમયુ દેથી દવાઓ	૨૫૨
		૨૨ કનિવર આશુભદ્ર	૨૫૫

આધિપતિ અને પ્રકાશક,

જોહાલાલ દેવશાસ્ત્ર દવે.

ભાગ્યોદય આશીસ-અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ ૨ દિંદુસ્તાન બહાર રી. ૪.

ભાગ્યોદય—વરોદસ રાત્રીની સાયમરીઓ માટે મંજુર થયું છે. માટે સાયમરી-
ઓએ તાકીદ આદરમાં નામ નોંધાવવાં.

સૂચના.

આ માસિકનું માર્ચ માસથી વર્ષ શરૂ થાય છે. દરેક અંગ્રેજી માસની આખરે તે
બહાર પાડે છે. માટે તે માસીક બીજા માસની ૧૫ મી સુધીમાં ન મળે તો અમને જ-
ણાવવાથી ફરી મોકલીશું. માસિકનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૦ છે. હિંદુસ્તાન બહાર શી, ૪
છે. બેટ પર્શિઅન નામિદર અને નવી સાલનું પંચાંગ મળે છે. બેટના પોસ્ટેજ ૦-૨ સાથે
નવીન થનારા આદરને માર્ચ માસથી આજ સુધીના અંકો અને બેટનું રૂ. ૨-૨-૦નું વી.
ધી. કરી લવાજમ વસુલ કરવામાં આવે છે. પાછલા અંકો શીલીક કરી ત્યાં સુધીજ અપાશે
માટે નવિન આદરોએ વેળાસર આદર થવું.

પત્ર વ્યવહાર કરનારે પોતાનું પુરેપુરું શિરનામું લખવું જોઈએ. જવાબ માટે રીપ્લાય
કાર્ડ કે ટીકીટ સિવાય જવાબ આપવામાં આવતો નથી. શિરનામું બદલવા માટે આદર
નંબર જરૂર લખવો. ફુંકી મુદત માટે શિરનામું ન બદલાવવું જોઈએ.

ભાગ્યોદયના પાછલા વૉલ્યુમેઝે થોડાજ શીલીક છે તે જ્યાં સુધી હશે ત્યાં સુધીજ મળશે.

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૧ બુ બધિયું રૂ. ૨-૦-૦

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૨ બુ બધિયું રૂ. ૧-૮-૦

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૩ બુ બધિયું રૂ. ૧-૮-૦

નવું પુસ્તક—સરવૈ, રેવન્યુ અને રેજન્ટારી કાયદાનું બુધ.—નવા સુધારા
વનારા સાથે નીજ આદરિત કી મત રૂ. ૨-૦-૦ થો. ૦-૪-૦.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

બહાર પડી ગયું

બહાર પડી ગયું છે.

સંવત ૧૯૭૩ ની સાલનું ભાગ્યોદયનું

શુદ્ધ ગુજરાતી પંચાંગ.

જેમાં, સરવૈ ૧૯૭૩ ની નવખુ માસવાર લખિમણ, દરેક માસમાં અપાજી થોડી,
૩. વિના લાવ કેવા મહેગે, મ્યારે ચદરો કપારે ઉતગે, સુખાકારી કેવી રહેગે, વરસાદ ક્યા
માસમાં કપારે ફેટશે પડશે, તે ઉપરાંત, અનુભવસીદ્ધ ક્યાઓના ભુચકા, રેલ્વે ગાઇડ,
પોસ્ટલ ગાઇડ, વેપારી ગાનગી, કઇ વસ્તુ ક્યા મળે છે, મોટા રાંધેરાની માનીતી, ત્યાં ક્યા
ઉત્તમ વિગેરે, મુસાફરીમાં ક્યા ગાડી અવગરી, જનતાને ગેમીયો, હાથ જોઇ લખિય કહે-
વાની રીત વગેરેની જેવાની રીત વિગેરે ઉપયોગી વિષયોથી ભરપુર કીમત ૦-૨-૦
સામગ્રી ૫૦ ના રૂ. ૩-૮-૦ ૧૦૦ ના રૂ. ૬-૦ વેપારીને સારો લાભ. શુક્રમેસરોને પુષ્કળ
નફા મળે છે. જરૂરી વેપારીઓએ મંગાની લેવાં. મારજુ ખાલી જતા આવ્યા છે.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

આયુર્વેદ ચરક સંહિતા.

મગ સદિન ગુજરાતી બાષ્પતર—પ્રથમ ભાગ—વૈદિકનો પ્રાચિન અને મહત્વનો અંક આજ
છે. આ પુસ્તકની ઉપયોગીના એટલી બધી છે કે જેમાં દાખમાં—નવી ગણતી—વચર
જ્વાએ રોગો મટાડવાની વિદ્યાઓનો પણ સમાવેશ થયેલો છે. દરેક વૈદ્ય, ડોક્ટર,
દર્દી અને શરીરને નિરામય રાખવા ઇચ્છનારે આ પ્રય ખરીદવોજ જોઈએ. કી. રૂ. ૫

તંત્રી ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

લાભદાયક અને ઉપયોગી સૂચના.

આજકાલ હન્ટરો વેંછો અને ડાકટરો ચૂંચી છે. જેમ વેંછોની મંખ્યા વધી છે તેમ રોગોની આવી પંજુ સંખ્યા વધી છે. ઘણા માણસો અને તો આમુક પ્રસિદ્ધ વૈદ્યરાજના શિષ્ય છીએ. અને જરીજરીઓ મેળવી છે, વિગેરે ડીડવાણું, ફરી બહેર પત્રોમાં બહેરખમરો આપી પોતાની દવા વેચવા મથતુ કરી રહ્યા છે. આવા સમયે દર્દીએ કયાથી દવા લેવી તેની તેને ખબરીજ નુ મળજી પડે છે. ઘડીમાં આ ડાકટરની દવા પીધી, ન મટ્યુ તો વળી આ વૈદ્યની પરીઝીઓ કે માત્રા આપી, નુ મટ્યુ કે વળી ન્યુસપેપર વાંચી દવા મંગાવી, વળી ન મટે તો માથે હાથ, દો નિસાસો નાંખે છે. આમ કરવાથી તેમજ અણુવડ અને પૈસાના લોભી વૈદ્યોની દવા આવાથી રોગ ન મટતાં ચરીઝ હાસ થઇ જાય છે. અને એવા વખતે શુ કરવું તેની તેને કંઈ પણ મંમજણ પડતી નથી.

આવા દરેક દર્દીને અમારી લલામણ છે કે તેણે દવા વિના ચપવડું પણ કાઢપણ અન્ન-ખ્યા કે અણુવડ વૈદ્યની મોટી મોટી બહેરખમરો કે રકસોથી દસાવું નહિ. દવા વિના મટે ત્યાં સુધી દવા ખાવી નહી, અને ને પૂર્ણ ખાતી પડે તોજ વૈદ્યની કે ડાકટરની દવા લેવી.

આ સંબંધથી અમને ખરેખર આવા રોગીઓ ઉપર દવા કિત્પત્ત થતા સિવાય રહેનીજ નથી, અને તેમની હાજણી અમને ઘણીજ થતી હોવાથી અમારા તરફથી દવે કેમીકલ અને ડામોસ્કુટીકલ વર્ક્સ નામનું શાસ્ત્રીય ઔષધીયો બતાવવાનું કારખાનું કાઢ્યું છે. તેમાં હંમેશાં વિદ્વાન વૈદ્ય ડાકટરો અને ખાસ અમારી જનિ દેખરેખ નિચે શુદ્ધ તાજ વનસ્પતિની દવાઓ શાસ્ત્રીય રીતે બનાવવામાં આવે છે, અને દરેક દર્દીને પૂર્ણ મનોપ આપવામાં આવે છે. અમારી કાંઇ પણ દવામાં નુકશાન કરતી યીજ પડતી નથી હોવાથી તે દર્દીને કાંઇપણ રીતે નુકશાન કરતી નથી.

તોપણ જનતા સુધી વગર દવાએ રોગ મટે ત્યાં સુધી દવાના રજા પીના નહીં એ અમારી ખાસ મસાલ છે. તેમજ તેના અનુભવી બન્નમનુષ્યાનું દરેકને જ્ઞાન થાય તથા આચારને વિચાર સુધેરે તે ગાંઠે લાગ્યોદ્ય નામનું માલિક કાઢી જેમ અને તેમ લોકોનાં દુઃખ ઓઠા કરવા મથતુ કરવા માંડ્યો છે. પૈસા લઈ દવા આપી દર્દી મરે કે છપે એવું ઘણા વૈદ્યરાજો કરે છે, તેમને અમે ધિકારી કાઢીએ છીએ, કાંઇ પણ વખતે કાંઇ પણ માણસ ને પોતાના રોગની સંપૂર્ણ હકીકત અમને લખી મોકલશે, તો અમે તેને તે રોગ મટે તેની સૂચના અને સવાદ, વગર પેરે લખી જણાવીશુ - પછી તેની મરજીમાં આવે તો દવા કરે કે ન કરે તે છુટી વાત છે.

પાદ રોગોને કે તમાગી સર્વ સાહેબી, સતા, વૈભવો, ધન, સ્ત્રી વગેરેનો તમે તમારું શરીર આગેજ દરો તોજ તેનો લાભ અને ખરા સુખનો અનુભવ લઇ શકશો. આરે શરીર નિરામય આનંદ, અને જળીતમાં રૂનિવાળું રહે, શ્વસન રજા રહેતે મોટે કાળજી રાખજો. આજકાલ અમારી ફારમસીનો ઝીંજે દર વરસે હન્ટરો માણસો લાભ લઇ રહ્યા છે તેજ તેની ઉપયોગીતા છે. અમારાથી જનને તેટલું અગે અમારા નિયમ પ્રમાણે સર્વ કાંઇ દુઃખી કે દર્દીનું બંધન કરીશુ એવો અમારો નિશ્ચય છે. પત્ર વ્યવહાર નિચેને ધિરનામે કરવો.

અમારું નામ મોંઘી રાખજો. કાંઇ પણ વખતે તમને રોગ ન મટે, અમુજી થાય કે તરત અમને લખી જણાવજો, તો તેની સવાદ, રખી મોકલીશુ.

અમારા કારખાનામાં જનની દવાએનો દાંબ આજે આખા દીદુસ્તાન ઉપર, સીનોન અહિલ, અનુચિતનાને ગીત, કોડન, આદિકા ઉપરાંત દરતા દેગોમાં દાંબનો સામુદાય લઈ રહ્યા છે, તો દર્દી અણુસૂચના દરો તોજ તેનો વધુ કેલાવા થયો નરો ને તેની સચતા અને પ્રમિ-શ્લિષ્ટતાની ખાતી કરવાની આથી ખોજ રહી ખાતી. અને તેમના દાંબો પત્રો આશરમ ચયાના અમારે ત્યાં આવે છે. જે સર્વ કાંઈને યશીયમાં આવી જોવાની છુટકે, તેમના ધણાજ યોગ્ય હેના નાના ઉપર વાંચી ખોતી કરજો. નાવક મને ત્યાંથી દવા મંગાવી પેના દેકી દેતા પડેનાં વિચાર કરજો અને પૈસા બચાવી રોગને મટીડના ઇચ્છારા દોતો અમને તખતે પછી આંખની મરજી.

દવે કેમીકલ વર્ક્સ - અમદાવાદ.

જીંદગીની સહીસલામતિનો ઉપાય.

આજ વખત એવો છે કે આરોગ્યે જગડતાં વાર લોગતો નથી. શરીરને એવી રોગો ઘાતુ પડતાં વાર લાગતી નથી, સીંડતા માણસને કાલેરા થઈ ધડી પડી જતો નહોતો થઈ જાય છે, ધંધુને મુસાફરીમાં પાણી લાગે છે. જલારગામ જવામાં ધણી વખત તાવ, ઉદરસ, સોજામ, અધકાસ વિગેરે વ્યાધિઓ માણસનાં શરીરને ઘેરી લે છે. જેથી તેણે તે વ્યાધિઓ ન યાચ, અને કદાચ થાય તો તેમાંથી પોતાની મેળે જ સકાય તેના ઉપાયો કરવાની, અને તેવા ઉપાયો કદમેદ માટે ખીસ્સામાં રાખવાની જરૂર છે.

ધણી વખતે નજીની બાબતની બેદરકારી રાખવાથી રોગ વધી જઈ મોત્ય દવાના અભાવે અસાધ્ય થઈ દરેક મરણને ધરણ થાય છે. માટે દરેક કુટુંબમાં એક એવી વસ્તુ ગ્રહેવી જોઈએ કે તે દરેક રોગને પોતે પોતાની મેળે જ વગર તકલીફ દયાથી શકે આવી ધણી તરફથી જુદા જુદા રોગોની પેટીઓ નીકળી છે. પણ તે કીંમતમાં જોઈએ અને વજનમાં સાથે ફેરવી ન શકાય તેવી હોવાથી તેમ વખતે કાચુ જાણ્યા સિવાય કોઈ પણ કરવાથી કાપદો થઈ શકતો નથી. જેથી સર્વની સુવશતા સમવાય અને કીડનાં ચાલતાં, મુસાફરીમાં કે ગમે તે વખતે માત્ર ખીસ્સામાં જ રેડી શકે તેમજ દરેક રોગ મટી શકે તેવી ધણી વર્ષની મહેનત, ગોઠ અને ધણી પૈસાની જરૂર પડે.

અમૃત જીવન (સચ્ચર)

નામની અમૃતમય દવા શોધી કહાડી છે. તેના હાથ ધણી વિદ્વાનો, અને તળીઓએ તથા જનસમાજોએ ખાત્રી કરી લાલ મેળવેલાં હોવાથી દરેક ધરમાં ધરગણુ દવા થઈ પડી છે. આ દવા પામે રાખવાથી કાઈ પણ રોગની બીજ રાખવાની જરૂર રહેતી નથી કારણ કે તે શરીરમાં યતા અંદરના અને બહારના રોગોને માટે રાખ્યાં જોઈએ છે. આ દવા જો તમારી જીંદગીનો ખપ કરતા હો તો હમિશ પામે રાખજો, તેનાથી, અજરણ, અનિમાર, રિસ્ટીરીઆ, ઉદરસ, ગરમી, ઉલટી, વા, ડાકમો, કટોનો કુખાવો, અધકાસ, નજાઈ, કાલેરા, કૂમીઆ, ખસ, શુમ્બ, ગોગો ચડવો, સુક, તાવ, દમ, ફાંતો કુખાવો, દાદર, નપુષ્કના, પ્રમે, પ્રદર, પાકુરોગ, ગળેળ, પ્લેગ, માથાનો કુખાવો, મધુ પ્રમેદ, કાચ, ગ્લેન્ડ, લકરો, વીર્યવર્ધક, વાગો, સસથું, વરોધ, સંધિવા, મુત્તારોગ, દરમ, હેડાઈ, નાઈટીમીઝ, ગો, સીન્ડીરીઆ, વધ, ફાંત, નાક, કાનના દર, મોળ, વીઝી, સાપ, ઉંદર, દરમ, કુલરોગ, કંકમાળ, દાઝુ, વિગેરે લગભગ તમામ દરો મટે છે, અને તેથી તેના દાવ દરેક માણસ યાચ લેતા થયા છે બાટની ૧ ની કીંમત રૂ. ૧), ત્રણ બાટનીની કીંમત રૂ. ૨-૪-૦, પો ૦-૬-૦

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૪.]

માહે આગસ્ટ સને ૧૮૧૬.

[અંક ૬ ઠે.

પરમતત્ત્વમાં વિલિન થવાનો એક પ્રકાર.

(સંકલી વૃત્તિને વીરા બહારથીરે, એ લખ.)

કંઈ દંઈ એધર્પવાળા બ્રહ્મસિધુમરિ, એક કુબડી તો મારે,
એના એકે અદ્ભુત સરખા બિડુમરિ, મોલી પાકે હજારે
કુબડી તો મારે, વૃત્તિ અંતર ઉતારે, દેશ એ તો છે ત્યાગે,
છોડી જગનો કિનારે,

આસન પહેલુ વાગીને તમે તનુને કરીને સ્થિર
દૃષ્ટિને ચળ વિચળ ન કરતાં મીચી દૃષ્ટિને વીરરે, એક
અભ્યતરમા ભુગળા જેવો એ- ઉડા દુપ,
કહવી તેમા સરસર ઉતારે, અવા રત્ન અનુપરે, એમ કુબડી તો મારે.
ઉડે જવાય તેટલા તમે ઉતર્યા કરજો માદિ,
પછી ક્ષમ સ્થિર થઈ જો જો જલો, સમુદ્ર રણો બલકાધરિ એમ
પાછા તેની અંતરે ઉતરવા માડી વીર !
હવે પ્રવાહ ન ભાળતાં, જળ જોશે સ્થિર-મબીરરે, એમ
જે જેખ્યે તે રત્નના ત્યા કરે તમે મંકપ, એક
નિ મંકરપ પડી થઈ રહેતાં મારે યત્ને સ્વદપરે; એક
શિથિલ કરી સર્વાંગને તમે પડી રહેજો તે માલ,
શિથિલ અગ જે યાયે તેમાં ગ્લો સદગ બરામ રે; એવી
જેમ બને તેમ થઈ ગ્લો ત્યાં, શાંત ને સ્વસ્થ અધિક,
કાળે (એ) પ્રશાંતિ સમયે પાકે, માગેલુ મૌકિતક રે, એમ
યથા કાળ ત્યાં દૃષ્ટિને પછી ધીમેથી જાગ્રત યાગે,
ગયા કતા તેમ કમથી ધીમે, ધીમે ઉપર આવોરે, એમ
ઉપર આવી ભાળતા, ના રત્ન નજર દેખાય,
વિકળ યશે ના, સગપતલો પરિપાક થયેજ લલાપરે, એમ
તત્ત્વસિધુમા મારજો તમે આ વિધિ કુબડી નિત્ય,
ઉપેન્દ્ર ગુરુ કમથી તો યાશે, દેવી સંપત્તિ સમન્વિતરે, એવી

(શ્રી ક.)

વિસ્મરણોપદેશ.

(હજાર કયા અમો શોધુ, એ કવ.)

આવો બંધુ ! આવો આપણે, કંઈ ભૂલકણા થઈએ;
ભૂલકણા થઈએ, કંઈ કંઈ વાત ભૂલી જઈએ.

આપણુ ભૂલકણા થઈએ.

ગઈ સાલે અમુક મરી ગયુ એ રમરી દુ ખ ના લહીએ,
મરણ તણા કરેલો શોક ઉપમાવે ન સુખ દેવે;
આજનો દિવસ તો સુખ મામ લાગે એવું ના કહીએ,
ઋતુ આજ કાલની ઠીક નથી એ પણ વિસરી રહીએ;—
અમુક સમયે અમુકે શબ્દ કહ્યો કલો તે ન રમરીએ,
દોષની ખોટી કૃતિની વાત પણ અંતરથી વિમરીએ;—
ન્યા ત્યાં વ્યર્થ કાર્યો આદરવાના આશયો ભૂલીએ,
કંઈ કંઈ પરાયે પ્રવૃત્તિ કરી પરહિત વિષે ભળીએ;—
દોષની પડની સ્થિતિનાં ગીત કદી ડેર ડેર ના ગઈએ,
જેને મદદ કરી હોય તેનું ઘર ઘર નામ ના લઈએ;—
વાગોગવાની પેડે દોષકાના ફરી ફરી ના જઈએ,
કોઈના ખોટા શુભ જીવનની કથનીનું રમરણ ત્યજીએ;
ખોટું જીવું છોડી દઈએ તો શુભવાન કહેવાઈએ,
સુશુભો તણા તણા સંતન અમરણથી, સુશુભ દેવાઈએ,—

(શ્રી ક.)

इष्टाभिमुख पुरुषतुं जीवन धन्य छे.

(માન ગુરુ આપોરે, એ કવ.)

ધન્ય જીવન તેનુંરે જીવન તેનું,	
ચિત્ત નિલ પ્રભુમા રંગી ઋતુ જેનું રે;	જીવન૦
તેના જીવનમાંથી અમી રસ ઝરતો,	
કાળે તે તો અમૃત સરિતામાં તરતોરે;	જીવન૦
તેની દૃષ્ટિમાં તો પ્રભુદષ્ટિ બગતી,	
કાળે તેની દૃષ્ટિ પ્રભુથી ન ચળતી રે;	જીવન૦
અભયશાંતિ તેની વાણીમાંથી વહેતું,	
કંઈ કંઈની દુર્જલતાને વેણ દેતુંરે,	જીવન૦
અંતરમાં ઉત્તાપ તેને ન ઘાતો,	
દુઃખી જનો કોરા સદા તે કર આતો રે;	જીવન૦

તેના હૃદયમાં મૃદુતા ભરી છે,
કાંજે તેના ઉરમાં મૃદુ શી હરિ છે રે, ૭૫૧૦
પ્રભુતણાં ચિત્તે પશુ એ રમી રહેતો,
કાંજે ચિત્ત એતો પ્રભુને અર્પી દેતો રે, ૭૫૧૦
લેવા કંઈક એવા જીવન કેરો લ્હાવો,
નરહરિ શરણે બધું આવે, આવે રે ૭૫૧૦

(શ્રી ક.)

સુખ પ્રાપ્તિની કળા.

(મન માફ માને નહિ, એ લપ.)

મું સુખની સુમિત હુ એક, (જોતે) સાધી શકે હરેક
સહજ પ્રપાતે સસારમાં

જેથી આવે સુખો અનેક, ટળતાં હુ ખો પ્રત્યેક,
આના આ માનવ અવતારમાં

તમ કોજ આજે પેગી એક બનાવજો સુદૃઢ અતિ,
પ્રત્યેક એના લાગને લડજો તમે પ્રેમાળથી,
તમ હાથથી જેટલી બને તેટલી મજાણુએ એ ક્ષી,
તેમાં તમારા કજીને હુ ખો તમામ દીપો ભરી,
જેટલી વિશ્વેતા મળી વળી કહે પ્રમંજો જે અનુભવ્યા,
વળી હૃદય કેરી વ્યથા, દારિદ્ર્યાદિ જે જે ભોગ્યા,
તે સર્વ તેમાં ભરી દઈને ઢાકણુને વાસજો,
પછી તાણુ મજાણુત મારી તેના ઉપર આપજ એસજો,
પછી નિર્ભયતા હિર ધરી, દસજો જરી જરી,
શુ શુ પુરું તે માહિ તે કાષ્ઠને પશુ કહેજો નહિ,
તેમાંનું કાંઈ કાઢીને કાઢીને મણુ દેશો નહિ,
લપ, પ્રાપ્તિ, ચિતા જેવું કાંઈ સમય કંઈ આપી મગે,
તો તેહ પશુ તેમાં પૂરી દો, જે ફરી ના નીકને,
(તો) દૂર રાખજો તમ દૃષ્ટિથી ને જગતની દૃષ્ટિથીએ,
જે સૂક્ષ્મ દર્શક મંત્રથી પશુ કાંઈ મી ન જરી લુએ,
જગને જરૂર એની નથી, કે જરૂર તમને પશુ નથી,
તેથી એ પેટી વાસી ઉપર, બિરાજો રિમત મુખથી
દૃષ્ટિ નીચે ન નાખતાં ઉચેજ ગાખતા.

ઠેરો સત્સુખના આચારમાં

(શ્રી ક.)

દૈવરિય સામર્થ્ય શી રીતે પ્રાપ્ત કરવું:

મનુષ્ય જીવનનું સર્વોત્કૃષ્ટ તત્વ આત્મતત્ત્વની સાથે વિવેક પૂર્વક એકાગ્રતા કરી અને તેનો પૂર્ણ અનુભવ કરવો એજ છે. અને આપણા અંતઃકરણને ઈશ્વરીય પ્રવાહની તરફ દોરી જવું એજ ખરું દર્શન છે.

ઈશ્વરીય રાજ્યને અને તેની સર્વ શક્તિઓને બે તમે પ્રાપ્ત કરશો તો સર્વ વસ્તુઓ એની મેળે જ તમને પ્રાપ્ત થઈ જશે.

અર્થ એ બીજો કંઈ નથી પણ આપણા અંદરજ આપણા અંતરાત્મામાંજ છે. જો તમારે ઈશ્વરીય સત્તાને મેળવવી હોય તો દરરોજ નિયમાનુસાર ઇશ્વરસંધાન કરવો પ્રયત્ન કરવો, અને ત્યાં એકાગ્રતાનો અનુભવ થશે કે તરતજ તમને ઈશ્વરનાં સર્વ સામર્થ્યો પ્રાપ્ત થશે. અને તેથી જો વસ્તુ તમે ઈચ્છશો તે તરતજ તમને મળી જશે.

મનુષ્યને જીવન પરમાત્મામાંથીજ પ્રાપ્ત થયેલું છે. માતા પિતા તો માત્ર શરીરને ઉત્પન્ન કરવામાંજ દારણ્યુત છે. પરંતુ ખરેખર જે જીવન તે તો અનંત જીવન પરમાત્મામાંથી પ્રાપ્ત થયેલું હોવાથી મનુષ્યો એ ઈશ્વરનાજ ખરા પુત્રો છે કે જે સ્વર્ગમાં વિરાજમાન છે.

જો મનુષ્ય પોતાનો મંબંધ જે પ્રમાણમાં અનંત જીવનની સાથે જોડશે તે પ્રમાણમાં તેનું જીવન સુધરી શકશે. જેનું અંતઃકરણ શુદ્ધ છે, તેને ઈશ્વરનું જ્ઞાન થાય છે. ઈશ્વરનાં દર્શન પણ તેજ દરી શકે છે.

જો મનુષ્ય પોતાના આત્મા તુલ્ય સર્વ ઉચ્ચતમ આત્માઓને ઓળખી શકે છે અને સર્વ લોકો પ્રતિ સમાન દૃષ્ટિથી જોઈ શકે છે તે મનુષ્ય સર્વોત્કૃષ્ટ ઓળખેને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. ન્યાયથી મનુષ્ય અર્ધભાવનો ત્યાગ કરી સર્વ પ્રતિ સમ ભાવને સેવતો નથી ત્યાં સુધી તે બંધનવાળો છે. પણ ત્યાં બેદ ભાવનો ત્યાગ કરી, મનુષ્ય અને સર્વ શક્તિમાન ઈશ્વર એક છે એનો અનુભવ કરે છે કે પછી તેનાં સર્વ બંધન છુટી જઈ તે મોક્ષ પદને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

જમને જાણ રિયલિટીનો અનુભવ થયો હોય છે અર્થાત જમણે પરમાત્માની સાથે એકતાનો અનુભવ કરેલો હોય છે તેઓજ સત્ય વિજ્ઞાનના રાજ્યમાં પ્રવેશ કરી શકે છે, તેમજ અર્થિક રક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, અને જ્ઞાની તોનિ તથા અર્થોક્તિ આનંદનો અનુભવ કરી શકે છે. તે જ પ્રમાણમાં ઈશ્વરિય ખનિ સાંત્રણી શકે છે તેજ પ્રમાણમાં તેમનો આત્મા ઈશ્વરિય સ્તુતિમાં દીન થઈ જાય છે અને ઈશ્વરનીજ આજ્ઞાનુસાર કામ કરી શકે છે.

જો મનુષ્ય ઈશ્વરને માત્ર જ, ઈશ્વરના ઉપર દૃઢ શ્રદ્ધા રાખી તેની સાથે એકાગ્રતા કરે છે તેજ માણસ સમૃદ્ધિશાળી, મનોમી અને શક્તિમાન બની શકે છે. અને ઘણું પણ વાન તેને અસાધ્ય લાગી નથી. પરંતુ જે માણસો ઈશ્વરને પોતાની શક્તિના આદિ દારણ્યને સમજતાં પોતાની જીવ ભાવની શક્તિઓ ઉપર આધાર રાખે છે તેને જ નિરાશા મળે છે, અને બંધનનાં દુઃખ સદા દરેક પડે છે.

જેઓ અંતરાત્માના સુરમ્ય અને શાંત ખનિને સાંત્રણી શકે છે અને તે અનુસાર વર્તન કરી શકે છે તેમને ધન્ય છે. તેથી તેને સર્વ કંઈ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, આપણે આ

ઉચ્ચત્તમ પ્રકારમાં આપણા જીવનને જે પ્રમાણમાં વ્યતિત કરીશું એટલાજ અધિક આપણે શુદ્ધિમાન થઇ શકીશું. કારણ કે આ કહી ન મિથ્યા થાય તેવો અટક નિયમ છે.

જે તમારે તમારી પ્રાપ્ત સ્થિતિમાંથી સર્વોત્તમ સુખમય સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરી હોય, આ મંસારમાજ સ્વર્ગના સુખોને મેળવવાં હોય તો આજની ધધ્ધરીય સત્તાની સાથે એકાગ્રતા કરવાનો આરંભ કરજો. અને દરરોજ અમુક સમય નિયમસર ધધ્ધરાનુસંધાન કરવાની ટેવ પાડી ધધ્ધરની સાથે એકાગ્રતા કરી તે પરમતત્ત્વના ચાંત અને સુરમ્ય સ્વરને સાંભળવાનો પ્રયત્ન કરજો. અને તેની આજ્ઞાનુસારજ વર્તન કરજો. આજ સુધીમાં છતિ-દાસમાં જે જે મહા પુરુષોએ, જગતના ઉદારેકોએ જે જે ઉચ્ચ દશા પ્રાપ્ત કરી હતી તે ધધ્ધરીય નિયમનું અનુસરણ કરવાનુંજ દૂળ છે. તે સર્વેએ પરમાત્માની સાથે એકાગ્રતા કરી અને અનુભવ કર્યો હતો. તમારે જે તે પદને મેળવવું હોય તો ધધ્ધરાનુસંધાન કરવાની પ્રવૃત્તિ કરજો. કાંઇ પરમાત્માએ તેમને આસ મદાત્માજ જનાવ્યા નહોતા. ધધ્ધરનો તો સર્વ પ્રતિ મમાન ભાવ છે. તે પણ મનુષ્યજ હતા પણ તેમણે પ્રયત્ન કરી પોતાના ખરા સ્વરૂપનો અનુભવ કરી અને ધધ્ધરની સાથે એકાગ્રતા સાધી હતી અને તેથીજ તેઓ મહા પુરુષનાં ઉચ્ચ સુખોને મેળવી શક્યા હતા ધધ્ધર કોઇના પક્ષપાતિ નથી, જે તેને માને છે તેમનેજ તેનું સામધ્ધ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. જેમ જે તપાવાળા મનુષ્યો, પાસે નિર્મળ ઝરણોનો ઝરો હોય તેમાંથી એક તે જળને પીધને પોતાની તૃપાને નિવારે છે, અને બીજો જળ હોવા છતાં પણ પીતો નથી અને તરસમાંજ પીડાયા કરે છે તો તેમાં જળનો દોષ નથી પણ જળ ન પીનારનોજ દોષ છે, તેમ દરેક મનુષ્યની પાસે પોતાનાજ હૃદયમાં સર્વ શક્તિ સંપન્ન પરમાત્મા વિરાજ્યત હોવા છતાં તેમની નિકટ જાય નહિ અને દુઃખનાં શાદર્શ રચ્યાં કરે તો તેમાં ધધ્ધરનો દોષ નથી પણ મનુષ્યનોજ છે. જેમ જળની પાસે જે જાય છે તે જળ પી તૃપાને નિવારે છે તેમ અનંતૈશ્વર્ય સંપન્ન પરમાત્માની સાથે જેઓ એકાગ્રતા સાધી શકે છે તે સર્વ શક્તિએને પોતાનામા આકર્ષિ શકે છે. સર્વ કોઇને તેમની સાથે એકાગ્રતા કરવાની છુટ છે પછી જેઓ વેપર્ય કાળનો હોષ કરી, નાશ્વત પદાર્થોને મેળવવામાંજ સધળો સમય વિતાવે અને પોતાની અમૃદ્ય જીંદગીનો હાથ કયાં છતાં પણ દુઃખમાજ રહ્યાં કરે તો પછી તેનો પોતાનોજ દોષ છે.

જે મનુષ્યો ધધ્ધરીય માર્ગનું અનુસરણ કરે છે તે મનુષ્યો મહાન શક્તિશાળી અને અજબવાન બને છે. ધધ્ધર કાંઇ એકને સમૃદ્ધિશાળી જનાવે છે અને બીજાને ગરીબ રાખે છે તેમ કાંઈ નથી. તે તો સર્વને સરખાજ ગણી સર્વને એકજ માર્ગમાં રચાવે છે. પરંતુ જે મનુષ્યો ધધ્ધરીય નિયમોનું પાલન કરી ધધ્ધરની સાથે એકાગ્રતા કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે તેમને ધધ્ધરની સર્વ વસ્તુઓ પ્રાપ્ત થતી ટોવાથી તે સમૃદ્ધિશાળી બને છે. જ્યારે બીજો પ્રાપ્ત સ્થિતિમાંજ પડ્યો રહી ગરીબીનાં દુઃખમાં રવડ્યાં કરે છે, ત્યારે કાંઈ શંકા કરે છે કે વ્યવહારમાં ધનવાન ગણાતા માણુઓમાં ભેદ જણાય છે, કાંઇ બાળક ધનિકને ત્યાં જન્મ લે છે જ્યાં તે ધનવાન અને ઐશ્વર્યનો ઉપભોગ કરે છે. અને કંગાસને ત્યાં જન્મી ગરીબીમાં રવડ્યાં કરે છે, તો તેમાં ધધ્ધરીય નિયમ કયાં રહ્યો ?

તો તેનું સમાધાન એજ છે કે, મનુષ્યને પ્રાપ્ત શરીર એ કાંઇ તેની ઉત્પત્તિનું મૂળ

નથી. એવાં તો અનેક શરીર યદિ જાય છે. જેમ સાપ જીવું થયેલી કાંચળી કાઢી નાંખી નવી કાચળીને ધારણ કરે છે તેમ આ મનુષ્ય રૂપી જીવ પણ પ્રાપ્ત શરીરને છોડી યતાં, અથવા તો તે શરીરમાં રહેવાની યોગ્યતા મટી જતા તરતજ બીજા નવા શરીરને ધારણ કરે છે, અને પાછો જાળક રૂપે જન્મી જાય છે. આ વખતે માત્ર સાપની માફક કાંચળી રૂપે તેનું શરીરજ બદલાય છે પણ મનુષ્ય જીવન તો તેનું તેજ હોય છે, અને તેણે ગત જન્મમાં-શરીરમાં કરેલાં કર્મોના ફળનો ભોક્તા પણ તેજ રહે છે, અને તેથી તે શરીરમાં જે જે કર્મો કર્યા હોય છે, તે કર્મોના ફળ રૂપે તે અનુસારજ નવું શરીર તેને પ્રાપ્ત થાય છે. અને જાળક જે યોનિમાં જન્મ લે છે તે યોનિ તેને તેના પૂર્વના કર્મના ફળ રૂપેજ મળેલી હોય છે તેથી એક જાળક શ્રીમંતને ત્યાં જન્મ લે ત્યારે બીજો ગરીબને ત્યાં જન્મ લે તેમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું કાંઈજ નથી. તે તેના પૂર્વના કર્મના ફળ પ્રમાણેજ છે. તેમાં કાંઈ ઈશ્વર કારણભૂત નથી. ઇશ્વર તો સર્વને સરખીજ યોનિમાં મોકલે છે. પંડી તો પોતે પોતાના પ્રયત્નથી ધારેલા માર્ગે જઈ શકે છે અને છત્તેલી રીતિને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

આપણે જે પ્રમાણુમાં હૃદયના સ્વરને સાંભળી તે ઉપર 'ધ્યાન' આપી તે પ્રમાણે વર્તન કરતાં રીખીશું તે પ્રમાણુમાં આપણે સર્વના મિત્ર બનવાના અને સર્વના પ્રેમને આપણા પ્રતિ આશ્ચર્યવાના, અને આપણે જે પ્રમાણુમાં તેથી વિપરીત વ્યવસ્થા કરીશું તે પ્રમાણુમાં ઈશ્વરથી વિરુદ્ધ થતાં સર્વના શત્રુ બનવાના, તેવીજ રીતે જે પ્રમાણુમાં આપણે ઉચ્ચતમ શક્તિયોની તરફ આપણું અંત કરણને ખેંચીશું અને તે શક્તિયોને આપણા દ્વારા પ્રગટ થવા દઈશું તેજ પ્રમાણુમાં આપણે આર્થિક ઇશ્વરીય પ્રેરણાઓને લીધે મનુષ્યોના ઉદ્ધારક બનવાના અને ઇશ્વરીય સત્ય સુખનો અનુભવ કરવાનાજ. આપણામાં જે કાંઈ ખામી હોય, આપણને જે કાંઈ નિરાશા મળતી હોય, અથવા તો જે આપણને કુ ખજ મળતું હોય તો તેમાં ઈશ્વરનો હોય નથી પણ આપણો પોતાનોજ હોય છે. જેમ કાંઈ માણસ બારી બારણા બંધ કરી અંધારામાં પડ્યો રહે અને પછી અજાણું ન આવવા માટે સૂઈને હોય કાંઈ તો તેમાં સૂઈને હોય નથી પણ તે માણસનોજ હોય છે. કારણ કે સૂઈ તો સર્વ પ્રતિ સમાન ભાવને ધારણ કરનાર છે. તે સર્વને પ્રકાશ આપે છે. પણ બારી બારણા બંધ કરી તેના પ્રકાશને રોકી સખી અંદર ન આવવા દેતાં પ્રકાશ નથી આવતો, કહી સૂઈનો વાક કાઢવો એ મૂર્ખાઈજ છે તેવીજ રીતે ઈશ્વર તો પોતાના સામર્થ્ય અને શક્તિયો મર્વને આપવા તત્પર છે, પણ તેને મદલ કરવાને માટે અંત કરણ ઉપર અશુદ્ધ વિચારો અને મનિન ગ્રંથકારો રૂપી મેનને ધોઈ નાંખી સ્વચ્છ શરીર જેવું શુદ્ધ કરવાની આપણને પ્રેરણા મળતી નથી કે જેમાં થઈ ઇશ્વરનો પ્રકાશ આપણામાં પ્રવેશી શકે માટે જે તમારે ખરા ઇશ્વરીય સામર્થ્ય અને સુખનો અનુભવ કરવોજ હોય તો બધાં કામ પડ્યાં મૂકી આજેજ તમારા અંતરાત્માના પ્રકાશને મદલ કરી શકે તેવું તમારા અંતઃકર્મને શુદ્ધ બનાવો અને તે પ્રતિ વાળી એકાગ્રતાનો અનુભવ કરો.

કમલનયની.

(અનુબ્રધાન-ગત વર્ષના ૫૪ ૫૦૭ થી)

આજે પ્રેમશંકરભાષને ત્યાં રહેતાં મને આર પાંચ ગદીના યજ્ઞ ગયા છે. મને અંગ્રેજી કાલેલો જાણીને ઠાકિર સાહેબે ઢાઢ, સારી નોકરી આપવાનું કહ્યું, પણ હું નોકરીને ઇન્કાર નાસે નહીં હોવાથી મેં નોકરી સ્વિકારી નથી. મને દરરોજ કમલનયની સાંભળતી હતી. તેનું શું થયું હશે! ને તે કુખી ગઈ હશે કે મારી પેઠે જીવતી નીકળી હશે તેના વિચારો મને શાં થયા કરતા હતા.

હું ત્યાંથી નીકળવાને ધણેજ પ્રયત્ન કરતો પણ આજ નહિ; કાલે જાને, એમ કરતાં કરતાં આટલા દિવસ તો ત્યાંજ વિતાવ્યા. એક વખત મેં પ્રેમશંકરભાષને ધણું સમજાવી અને રજા લીધી, ત્યાંથી પ્રયાણ કર્યું. મારા સહવાસથી સર્વ કુટુંબ સાથે પ્રેમ બંધાશેલો હોવાથી પ્રેમશંકરભાષને તથા તેમના કુટુંબને મારા નીકળવાથી ધણું લાગી આવ્યું, મને પણ તેમનો પ્રેમ સાર્વજનિક આવ્યો, પણ શું કરવું, મારું શરીર અહીં અને જીવ કમલનયનીમાં હતો, તેથી તેમજ મેમાન તરીકે ઢાઢને ત્યાં વધુ રહેવું એ યોગ્ય ન કહેવાય તેથી તેમને વળી ફરી મળીશું દલી ત્યાંથી વિદાય થયો.

ત્યાંથી હું નહીના કિનારે કિનારે આગળ ચાલ્યો. દિવસે ચાલતો અને રાત્રે ગામ આવે ત્યાં ઢાઢ ધર્મશાળામાં મુકામ કરતો એમ કરતાં હું એક વિકટ જગતમાં આવી પહોંચ્યો. ત્યાં જનકાર જેવું હતું માણસની વસ્તી બીજાકુલ જણાતી નહોતી. હું યાદી લેવા થયેલો હતો જેથી એક વૃક્ષ તલે બેઠો. ભૂખ અને તરસ પણ લાગી હતી. થોડીવાર વિશ્રાંતિ લઈ વળી જળાશયની શોધ કરવા ચાલ્યો. ત્યાંથી થોડેજ દૂર એક જળાશય તથા વિસ્તારવાળું યોગાન હતું હું ત્યાં ગયો, જળાશયમાં ઉતરી જળ પી વળી જરા આમ તેમ ફરવા લાગ્યો. પાસેના એક આમૃતકુલ ઉપરથી થોડીક ફેરીએ ખાંધ હુધાને શાંત કરી. તેની પાસે એક ખડેર જણાતું હતું. તે જોવાની ઇચ્છાથી હું તેમાં ગયો. તે પણ પડી ગયેલાં મકાનોવાળું હતું અંદર એક પણ મકાન સાબું નહોતું. પાસે એક બાગી તુટી ઝાસી હતી. હું ત્યાં ગયો અને થોડીવાર વિશ્રાંતિ લેવાની ઇચ્છાથી સુઈ રહ્યો. પણ ભૂખ તરસ, થાક અને ચિંતાથી કોને ઉધ આવે? પડ્યો પડ્યો કમલનયની હવે શું નહિ મળે! તેનાજ વિચારવમજમાં ગોથાં ખાવા ચાલ્યો. લગભગ સંધ્યાકાળ થવા આવી પણ હું તો ત્યાંજ રાત ગાળવાના ધરાદે ત્યાંથી હાથો નહિ, અને ત્યાંજ પડ્યો રહ્યો.

લગભગ સાતેક વાગ્યાના સુમારે એક માણસ આ ખડેરમાં પેદા, તે સામે મોટું ચાલતો હોવાથી તેની દૃષ્ટિ મારા તરફ નહોતી. મેં તેને જતાં જોયો. આગળ જતાં તેણે એક પથ્થર ઉંચકી તેના દારમાં થઈ અંદર જમીનમાં પ્રવેશ કર્યો. આથી તે જગ્યાએ બોંયો હશે એમ અનુમાન થયું. તે અંદર ઉતર્યે અધી કલાક થયો નહીં હશે, તેવામાજ ત્યાંથી એક કારખી ચીસ મંભળાઈ, આથી હું એકદમ ઉભો થઈ ત્યાં શું છે તે જોવા, તેણે પ્રવેશ કરેલા દાર પાસે ગયો. શાંત ચિત્તે ઉભો સ્ત્રી સાંભળવા માંડ્યું. તો ઢાઢ સ્ત્રીની ચીમોનો અવાજ બોંયરામાંથી નીકળવા માડ્યો. આથી મારા સમજવામાં આવ્યું કે આ બોંયરામાં ઢાઢ સ્ત્રીને પુરેલી હોવી જોઈએ, અને આ દમજાળ જે માણસ ત્યાં ગયો છે

તેજ તેને સતાવતો દશે. હાથ હું એકે કે શું છે ? આમ વિચાર કરી હું ઈશ્વરનું સ્મરણ કરતો અંદર ઉતર્યો. અંદર ચોક્કસ પગથીયાં ધર્મ ન્હોતાં વળી એક બાલુ કમાડ પામેલું જણાયું. અને અંદર કાંઈ શુભગણ્ય કરતું સંભળાયું. કમાડ અંદરથી ખંબકેલું હતું જેથી મેં તે ખૂબ દેરથી ખખડાવ્યું. પણ અંદરથી કાઢ્યે તે ઉઘેડ્યું નહિ. મને રીસ ચડવાથી ખૂબ દેરથી હાલો મારી તેને ગીરી નાંખ્યું, અને અંદર ગયો. અંદર જતાં તો જે માણસ ગયો હતો તેજ માણસ એક નવગોવના સ્ત્રીની લાજ બેસાતો પ્રયત્ન કરી રહ્યો હતો. આ સ્ત્રીને જતાંજ મેં ઓળખી કાઢી તે બીજી કોઈજ નહિ પરંતુ શુભવસ્ત્રો ધારણ કરેલી દેવીના અવતાર રૂપ મારી કમલનયનીજ હતી. આથી મારા ખેદ અને હાર્તો ખારે રહ્યો નહીં, મને ત્યાં એકાએક આશ્વ વખતે અને મરણની તૈયારી કરતી વખતે કમલનયનીએ જોયો કે તેનામાં નવુ જીવન આવ્યું. તે એકદમ દોડતીને મારીપામે આવી મારા ચરણ આગળ ટળી પડી. આમ એકાએક આ વિદેહ જંગલમાં અને તે વળી એક ખડેરમાં મને આવેલો જોઈ પેલો માણસ તો બેભાન બની ગયો, પણ એકદમ હીમત લાવી મને મારવા દોડ્યો, અને બોલ્યો કે દે દુષ્ટ ! તને ખબર નથી કે આવા મારા એકાન્ત સ્થાનમાં એકદમ વગર આગાએ પ્રવેશ કરે છે ? લે લેતો જા એમ કરી તેણે મ્હાન કરેલો તરવાર એકદમ ખેંચી, મારા ઉપર નાંખી, હું પણ મમમયકતા વાપરી જેવી તેણે તરવાર નાંખી કે તરતજ આપો ખસી જઈ તેનો હાથ પકડી લીધો અને તેનીજ તરવારથી તેને તેનો ત્રાસ મખાડવા ઉભો રહ્યો.

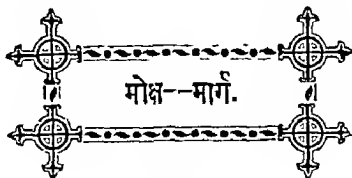
મેં કહ્યું ! દે દુષ્ટ, બલિચારી, આ નિરાધાર અનળાને આ પ્રભાણે હું તારી દુષ્ટ વાસનાને ચોપવાને માટે ફેસાન કરી સતાવે છે, પણ જાણે છે કે આ જગતમાં ઇશ્વર સર્જનો બેલો છે. તે નિરાધારનો આધાર છે. જે એકદમ દયિષ્ઠ મૂકી નહીં દેતો આ વખતજ તારૂં મોત મમજ લેજે. વળી કમલનયની પણ હોંશીયાર હોવાથી અને જે જણ્યું હતું તે તેને ચોંચી વળવાને જસ હતું. તેણે જણ્યું કે હવે જે આધીપાત્રી કરીશું તો જીવ જગે તેથી તે અમારે તાબે થયો અને પોતાની બૂલની માફી માગવા લાગ્યો. પણ આવા દુષ્ટને બરોબર સજા થયીજ નેહ્યે એમ ધારી અને બને જણે તેના હાથ પગ બાંધી એક યામલે બાંધી દીધો. પછી અને તેને ત્યાંજ રહેવા દઈ બને જણે બદાર નીકળ્યાં. કમલનયનીએ મને હવે એક પડી પણ ત્યાં ઉભુ રહેવું એ જોઈએ મરેલું છે એમ કહેવાથી અને એકદમ લાંબી ચોલવા માંડ્યું. કમલનયની તે સ્થળની બોમિયજ હતી એમ જણાયું. ત્યાંથી બે માઈલ ઉપર અને ગર્ભ ત્યારે લગભગ મધ્ય રાત્રી થઈ દગો. ત્યાં એક નાની સરખી ટેકરી હતી. અને તે ટેકરી ઉપર ચડ્યાં તો ત્યાં એક બેઠા પાટનો આશ્રમ બાંધેલો અને જણ્યો અને બને ત્યાં ગર્ભ. કમલનયનીએ એક બાલુની ખડકી ઉપકારી અંદરના એક રૂમમાં મને આવવાનું કહ્યું. અને બને તે રૂમમાં ગયાં. પછી ત્યાં મને બેસાડી કમલનયની બીજા રૂમમાં મહા ત્યાંથી ચોડીજ વારે તે કાંઈ આવવાનું લઈ મારી પામે આવી. રાત્રે તેણે ત્યાં કોઈને જણાવ્યાં નહોતાં અને બને જણે ચોડુ થાવું જતી લઈ એક બીજાની વાગે કહેવા માંડી. મેં તેને જૂજ્યું કે હે પ્રિય ! નહીં તજાવા પડી તારી દેવી સ્થિતિ ધર્મ અને તે પછી જે જણ્યું તે મને કદી સંજગાવ ! આથી તેણે કહ્યું, દે, મારજ ! હું ત્યાંથી તજાતી તજાતી એક રિનારે નીકળી પડી હતી. ત્યાં આ સ્થળની કોઈ

સેવિકા આવી હશે તેણે મને જોઈ અનેની મુખ્ય સેવીકાને તે વાત કહી જોયી તેમણે ત્યાં આવી મને અડી ઉપાડી 'મંગલ', પછી મારી આસનાવાસના કરવાથી ઘમઘમ મે ત્રણ કલાક મને ભાન આવ્યું જ્યારે હું સાચું થઈ ત્યારે મારી સર્વ વાત તેમને કહી સંભળાવી, મારા દુઃખની કથની સાંભળી તેમની આખમાંથી પણ આંસુ આવ્યાં. તેમણે મને આશ્વાસન આપી પોતાના આશ્રમમાં રાખી ત્યારથી હું અહીં રહું છું. અહીં બીજા બેતોને વિદ્યાભ્યાસ કરાવું છું. આજથી આર પાંચેક દિવસ ઉપર હું બીજા કેટલીક સેવીકાઓની સાથે આ પાસેના ગામમાં લિસા અર્થે ગઈ હતી. ત્યાંથી પાછા વળતાં હું વિખુટી પડી ગઈ તથા ધીજે રસ્તેથી વળી ગઈ. તેવામાં આજે આપે જે કુદને જોયો તેણે મને તેના આથીઓ સાથે ઘેરી લઈ મોટા કુચો લગાવી ગોંધરામાં પુરી હતી. આજ સુધી મેં મારું ક્ષેત્રુ કર્યું હતું. આજે જો આપ ન મળ્યા હોત તો મરણનો છેલ્લોજ દિવસ હોત તે લગ્ન કરવાનું મને સમજાતો હતો. મેં તેને ઘણું સમજાવ્યો પણ તે એકનો બે ચતો નહોતો. આખરે તેણે આજે મારા પતિવ્રતનો લંગ કરવાનો ઇરાદો રાખ્યો હતો. મેં પણ મરણનો નિશ્ચય કર્યો હતો. જો ઇશ્વરજ આપને મારા રક્ષણને માટે મોકલ્યા ન હોત તો આ વખતે આપણે અહીં બેસવા પામત નહીં. આ પછી મેં મારી હકીકત કહી સંભળાવી. આ પ્રમાણે આખી રાત્રિ વાતોમાં પિતાની.

પ્રાતઃકાળે પાંચ વાગે આશ્રમની બધી સેવિકાઓ જાગ્રત થઈ નિત્ય કર્મમાં પ્રવેશતા પહેલાં બધી અમારા તરફ આવવા લાગી. કમલનયનીના ગુમ થયા પછી તેમણે ધણી શોધ કરી હતી પણ પત્તો લાગ્યો નહોતો પછી આમ એકાએક મને અને તેને સાથે આવેલાં જોઈ સર્વ અમારી ખબર પૂછવા લાગ્યાં. કહી તેમને અમે અમારી વિતેલી વાત કહી સંભળાવી. આ પ્રમાણે અચાનક અમારા યિયોગનો અંત આવેલો જોઈ તે સંવળી પ્રસન્ન થઈ.

ત્યાર પછી બે ત્રણ દિવસે અમે ત્યાંથી સર્વની રજા લઈ ઘેર જવા માટે વિદાય થયાં. ચોક્કસ દિવસે અમે અમારા ઘેર આવી પહોંચ્યા ત્યાં અમને જાતેને સાથે ધણા વર્ષે આવેલાં જોઈ અમારા માથાપોતા દર્ડની કમી રહી નહોતી.

આ પછી અમે અમારું જીવન લોકોના કલ્યાણને અર્થે આખી મેં પુરોગનો ગૃહ સંસાર સુખ રૂપ થાય તેને માટે અને મારી પત્નિએ સ્ત્રીઓ સુધક અને પતિને સુખ આપનારી થાય તેમ પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો. અને એની રીતે સંસારમાં દરેક પતિ અને પત્નિ સ્વર્ગનું સુખ લોગવી આનંદ અને શાંતિનો ઉપગ્રામ કરી શકે તેનો અમે જાતેને પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો છે. છાંદસજ્યે જે પરિણામ આવે તે ખરું. અમારું કામ માત્ર કર્તવ્ય કરવાનુંજ છે.

પ્રકરણ ૧ બું.

કર્તવ્ય.

માણસ માત્ર જન્મે છે સારથી તે દેહાવસાન ચતામુખી કાંઈ અને કાંઈ પ્રયત્ન કર્યા જ કરે છે. પ્રયત્ન કર્યા વિના તેનો જન્મ નકામો ગણાય છે, બાળકને જોઈશું તો તે પણ જન્મશે સારથીજ પ્રયત્નમાંજ મંડી પડે છે, કાંઈ નહિ તો હાર્ય પગ હસાવ્યાં કરે, જરા આસનાં શીખે તો દોડદોડા કરી, ગમેતે વસ્તુને પકડે વળી ગમે ત્યાંથી બીજી વસ્તુને લેવા ફરે, આજ પ્રમાણે બાળકથી વૃદ્ધ પર્યંત, દરેક માણસને કર્તવ્ય કરવાનું હોય છે. જોણે પ્રયત્ન કરેલો એજ તેનું જીવન ન હોય તેમ જન્મે છે ત્યાંથી તે જીવનપર્યંત તે પ્રયત્ન કર્યાજ કરે છે પ્રયત્ન કરી અને તેને જે મેળવવાની ઇચ્છા હોય છે, અથવા તો જે કાંઈ કર્તવ્ય કરવાનું હોય છે તે તે કર્યા કરે છે.

આજકાલ જોઈશું તો જે માણસો પ્રયત્ન કરે છે તેમનો ઉદ્દેશ સુખ મેળવવાનો જ હોય છે, કાંઈ ધન મેળવવાથી સુખ મળશે એમ માની ધન મેળવવા માટે રાત દિવસ પ્રયત્ન કરે છે, કાંઈ સ્ત્રી મેળવવા, કાંઈ બીજી વસ્તુઓ મેળવવા અને એવીજ રીતે માણસ ઘાત કાંઈને કાંઈ મેળવવા માટે પ્રયત્ન કર્યાજ કરે છે. મરતા મુખી તેનો અંતજ આવતો નથી, આ સંબંધમાં દરેક મુખના રસ્તા જુદા જુદા માનેવા છે. રસ્તા જુદા છે પણ ધાંગેલા રથો જવાને માટે જે રથને જવું છે તે રથજ તો દરેકને માટે એકજ છે, એકજ રથો પહોંચવાને માટે કાંઈ આ રસ્તે જાય છે તો કાંઈ પૈસા રસ્તે જાય છે, કાંઈ સીધે રસ્તે જાય છે તો કાંઈ ફેરવાળા રસ્તે જાય છે. પણ સર્વને પહોંચવાની જગ્યા તો એકજ છે.

બાવહારીક પદાર્થો મળવાથી સુખનો અનુભવ થાય છે એ સાચી વાત છે, અને જે સરીરને ટકાવી ગાળી અને નિરોગ રાખવાની ઇચ્છાજ હોય તો દરેક માણસે તે તે પદાર્થો મેળવવા પ્રયત્ન કરવોજ જોઈએ સરીરનું સંગ્રહણ કરવાને માટે અન્ન વસ્ત્રાદિની, રહેવાના સ્થાનની, જોઈતી સગવડો માટે અનેક પ્રકારના પદાર્થોની માણસને જરૂર છે. અને તે સર્વને માટે ધનની જરૂર પડે છે. પૈસા હોય છે તો સર્વ પદાર્થો મળી શકે છે અને તેથી પૈસા મેળવવા અર્થે પ્રમાણિકપણે ઉલ્લેખ કરવો એ માણસ માત્રનું કર્તવ્ય છે.

પણ તેની સાથે એ બુદ્ધિ જોઈતી નથી કે ધન મેળવવું એટલાજ કર્તવ્યથી માણસે અટકવાનું નથી, પરંતુ તે સર્વે મેળવી અને જે મેળવવાનું છે તે શું છે અથવા તો આપણું યથાર્થ કર્તવ્ય શું છે તે જાણવાની માણસને જરૂર હોય છે.

જેમ ધન મેળવી શરીરનું સંરક્ષણ કરી અને વ્યવહારિક સુખો મેળવવામાં આવે છે તેવીજ રીતે, સુદૃઢ શરીરને વધુ વખત ટકાવી રાખી તેદ્વારા આપણે ખરૂં કર્તવ્ય શું સાધી લેવાનું છે તેનો વિચાર કરવાની જરૂર છે.

આપણે ઘણી શુદ્ધિમાં-વિચાર સાગર ને પચ્ચક્ષી જેવા પુસ્તકોમાં વાંચ્યું પણ છે કે, માણસે વારંવાર જન્મી અને વાસનાનો દાય યતા સુધી અથવા તો પોતાના આત્માનો અનુભવ યતા સુધી જન્મ મરણના ફેરામાં ફરવું પડે છે હા ! આ વાત તો તમે સર્વે જાણતા પણ હશે પણ કોઈ દિવસ વિચાર કર્યો છે કે આપણે શું કરવું ? આ પ્રમાણે વારંવાર જન્મ લેવા નજ પડે અને આજ જન્મમાં ધર્મરતી પ્રાપ્તિ કરી આપણા ખરા સ્વરૂપનો અનુભવ શી રીતે કરવો તેનો વિચાર કોઈ દિવસ કર્યો છે ? કદાચ કહો કે વિચાર કર્યો છે તો જરા કહેજો કે વિચાર પ્રમાણે શું કરવું તેનો નિશ્ચય કર્યો છે ? ને નિશ્ચય કર્યોજ હોય તો તે નિશ્ચયને પાળવા કદી પ્રયત્ન કર્યો છે ? ને નજ કર્યો હોય તો બધું ! ઉઠો, જાગ્રત થાવ અને આજથીજ તે નિશ્ચયને અમલમાં મુકવા તત્પર થઈ જાવ.

તમારે આ જન્મમાં વર્ષાનાં વર્ષો સુધી જીવવું નથી, તમે જેટલા વર્ષો આજન્મમાં ગાળશે તેવાં તા હજારો વર્ષો અનેક જન્મમાં ગાળ્યા હશે તમારા સંબંધીયો નવા નવા થવાના અને તમે તો તેના તેજ પાછા નહીં મહમધન કરવાને માટે મગી પડવાના, કર્તવ્યમાં મુખ્ય કર્તવ્ય પૈસા પેદા કરવાને માટે વપારે કરવાના, કે નોકરી ચોલીસે કલાક કર્યા કરવાના, પણ તેનું ફળ શું ? માત્ર પૈસા કે બીજું કાંઈ, પૈસાનો ઉપયોગ શો ! શરીરને સુખી રાખનાર સાધનો મેળવવાં, શબ્દિક સુખના આનંદનો અનુભવ કરાવનાર વૈભવો મેળવવા, ગાડી થોડે ફરવું, સ્ત્રી પુત્રની સાથે આનંદ વાર્તા કરી પ્રાપ્ત ભોગોને ભોગવવા અને આમોદ પ્રમોદમાં મગેલી અમૂલ્ય જીવિતને શુભાવધી એજ કે બીજી ? પણ જ્યારે તમારું શરીર ક્ષીણ થઈ બીજા શરીરમાં પ્રવેશ કરવાનો સમય આવશે ત્યારે આ ગાળેલા જીવનમાંથી શું સાથે લઈ જવું, સ્ત્રી લઈ જતી, પુત્રને લઈ જવો, વૈભવોને લઈ જવા, કમાયના મનના સચ્ચને લઈ જવો કે શું લઈ જવું તેનો વિચાર કર્યો છે ? ને નજ કર્યો હોય તો ચેતજો કે તમારે આ બધાં વ્યવહારિક સુખો મેળવવાની સાથે સાથે અક્ષય સુખને આપનાર પરમાત્માના સ્વરૂપનો અનુભવ કરવાનો છે આ જીવન તમે તમારા જીવરૂપે માની લીધેલા આત્મસ્વરૂપની સાથે મબધ બાંધવા માટેજ છે ને તમે તમારા સમયનો તે કાર્યને સાધવાને માટે થોડાપણો પણ સમય ગાળશો તો તેજ સમયનો સદુપયોગ કર્યો માનજો. તેજ તમને ખરૂં અને સ્થાયી ફલ આપનાર ઘણું પડશે ખરૂં કર્તવ્ય તે છે તે મુખ્ય કતવ્ય છે ત્યારે બીજાં સદાજા ઓણું કર્તવ્ય છે.

અને આને માટે દરેક ધર્મના અનુયાયીઓના ધર્મ ગુરૂઓ, દરેક ધર્મનાં ધર્મશાસ્ત્રો એકે અવાજ કહે છે કે, તમારા યથાર્થ સુખનો અનુભવ કરવા પ્રયત્ન કરો, પ્રયત્ન કરો, પણ સામજો છે ક્રેણુ !

જેમ બ્રાહ્મણાદિ દિગ્વર્ગને સંકેતોપાસના કરવાની હોય છે તેવીજ રીતે પોત પોતાના ઇંદ્રનું અનુસંધાન કરવાનું દરેક માણસને ધર્મશાસ્ત્રો ફરમાવે છે, અને તેને નિત્યકર્મ કહે છે. આ નિત્યકર્મ કરવાનું કારણ કે આખા દિવસનો જેટલો ભાગ આ કર્મ કરવામાં ગાળ્યો હોય છે તેજ ખરો અને મૂલ્યવાન સમય છે.

જેમ હિંદુઓને પોતાપોતાના ઇષ્ટદેવતાનું ધ્યાન, ભજન વિગેરે કરવાનું હોય છે. તેવીજ રીતે મુસલમાનને પણ નિમાજ પઢવાનું હોય છે. ખ્રિસ્તિયોને પ્રાર્થના કરવાની હોય છે. અને ચેરીજ રીતે સર્વ ધર્મના અનુયાયિયોને માત્ર ખરા કર્તવ્ય રૂપે તો માત્ર એકજ કર્તવ્ય કરવાનું હોય છે કે તેમણે ઇશ્વરાનુસંધાન કરવામાં દરેકજ અમુક સમય તો ગાળવોજ.

કેટલાક માને છે કે વૃદ્ધાવસ્થા થયે ત્યારે ઇશ્વર ભજન કરીશું, હાલ તો કમાવાનો સમય છે. પણ તેમની ભૂલ છે. જાગૃતિને નાનપણથીજ વ્યવહારની સાથે પરમાર્થના સ્વરૂપ માર્ગનું જ્ઞાન આપી તેના મગજમાં નાનપણથીજ આ સંસ્કારો કસાવવા જોઈએ. અને પોતાના દરેક કર્તવ્યમાં ઇશ્વરને સાથે રાખી, એટલે ઇશ્વર ઉપર દૈવ ભક્તિ-પ્રેરણા રાખી અને વ્યવહારનાં કાર્યો કરવાને માટે તેને શિક્ષણ આપવું જોઈએ. પરમાર્થ સાધવાથી વ્યવહાર ખમડતો નથી પણ ઉલટો વ્યવહાર ઉત્તમપણે સંધાય છે. ઇશ્વરાનુસંધાન કરવાની દેવચાળા મનુષ્યો કે જે પ્રધાનપણે પોતાના ખરા સ્વરૂપનું જ્ઞાન ધાય તેવા રસ્તે પ્રયાણ કરે છે, તેમનાં વ્યવહારીક નમામ કાર્યોમાં ઇશ્વર સદાય હરે છે, અને તેથી તે ઉત્તમ પ્રકારે સિદ્ધ થાય છે.

‘વ્યવહારિક કાર્યો કરવા છતાં, તેમ ધન પ્રાપ્તિના પ્રયત્નો કરવાની સાથે પણ પરમાર્થ સાધી શકાય છે. અને ને આવાં કાર્યો કરવામાં ઇશ્વરની મદાય લેવામાં આવે છે તો તે કાર્યો ઉત્તમ રીતે સાધી શકાય છે. આવાં દૃષ્ટિા લાક, પણ ધજાના જોવામાં આવ્યાંજ દેજો. અને શાસ્ત્રનાં દૃષ્ટિાનો તો પાર નથી.

આથી દરેક માણસે પોતાનું ખરૂં કર્તવ્ય, ઇશ્વરાનુસંધાન કરવું એજ માની શકાય છે.

પ્રકરણ ૨ જી.

યથાર્થ માર્ગ.

ઇશ્વરાનુસંધાન કરવાના અનેક સાધોમાં અનેક માર્ગ છે. જેમ હિંદુ ધર્મ ગાલ્પ-માં અનેક માર્ગો છે તેવીજ રીતે ખ્રીસ્ત ધર્માનુયાયિઓના સાધોમાં પણ અનેક માર્ગો છે. કેટલાક તો આ માર્ગના અસપજાની એટલી દરવાજાંજ કાળના કાળ વ્યતિત કરે છે, અને આ માર્ગ જે અમુક સાધમાં વખ્યો છે તે ખોટો છે, અને તેનાં અમુક અમુક પ્રમાણો સાધમાં છે, આવીજ રીતે મિથ્યા વાર્તિવાદ કરવાનુંજ જાણે તેમના નસીજમાં કબજાની આવ્યા હોય તેમ આખી જીંદગી યથાર્થ માર્ગ જોધવામાંજ માને છે. જેમ જે માણસોને એક ગામથી બીજા ગામ જવું હોય અને પછી ચક્રામાં અને જગ્યા બેગા થાય કે ત્યાંથી ને રસ્તા જતા હોય, એક દરેકે, આ મામ જતાનો માર્ગ આ નથી પણ આ છે, બીજો કહે, એ નથી પણ પેલો છે, અને આ પ્રમાણે પોતાની ભલ્લાની ખાતરી દરવા વગી પાછા વગે છે, વગી કાઢીને પૂટે છે નથી કાઢી દેરો કે, આ રસ્તો તે ગામ જવાનો છે, વગી કાઢી બીજો જતાવે છે, આથી નેમના મનની ખાતરી થતી નથી, વગી પાછા પ્રાઇ અનુભવીને પૂટે છે, તે વગી કાઢી જતાવે છે, તેથી પણ ખાતરી થતી નથી, અને

પોતાનો સર્વ કાળ માર્ગનો નિર્ણય કરવામાંજ ગાળી આગળ ધારેલા સ્થળે જવાને માટે ત્યાં પ્રયાણ કરવાની જરૂર છે, ત્યાં પાછા વળી સત્યાસત્યનો નિર્ણય કરવામાંજ પોતાનો કાળ ગુમાવે છે અને પાછા દુરને દુર ચાલ્યા જાય છે. વળી જો તેમના નસીબના યોગે જોને માર્ગનો ભોમિયો મળી જાય અને કહે કે ભાર્ગવડી શા માટે પડે છે. આ જોને માર્ગ ખરા છે. આ માર્ગે પણ તમારા ધારેલા સ્થળેજ જવાય છે, અને આ માર્ગે જંગો તો પણ તમારા ધારેલા સ્થળેજ જવાય છે, પણ આ જંગ ફેરનાળો છે અને આ જરા સ્થતર રસ્તો છે, વળી આ રસ્તે જતા આગળ ગ્રંથવણી ભરેલો માર્ગ આવે છે, ત્યારે આ માર્ગે વિકટ છે. આવી રીતે પોતાનો યથાર્થ અનુભવ તેમને કહી જતાવે છે ત્યારે તેમના મનની ખાતરી થાય છે. તો વળી આગળ પ્રયાણ કરે છે. પણ સમય દુકો હોવાથી કેટલાક તો વચ્ચેજ ચાડી જાય છે. આ પ્રમાણે આપણે હાલ જોઈશું તો ઘણા મોટા મોટા વિદ્વાનો, તત્ત્વજ્ઞાનીઓ અને ધર્મસ્થાપકો પણ આ પ્રમાણે પોતાનું તેજ ખર્ચે અને બીજાનું તે ખોદું કહેનારા પાડિત્યથોડો પણ માત્ર માર્ગનો નિર્ણય કરવામાંજ પોતાના અમૂલ્ય જીવનને વિતાવી દે છે. પણ તેઓ એમ પણ સમજતા નથી કે નિર્ણય કરનારા તો કરીજ ગયા છે. એ સર્વે માર્ગો ખરા છે, આપણું કર્તવ્ય તો તેમના જે માર્ગ આપણને અનુકૂળ જણાય તે રસ્તે પ્રયાણ કરવાનું છે. દરેકજ જેટલો સમય માર્ગનો નિર્ણય કરવામાં ગુમાવીએ છીએ તેનો ચોથો ભાગ પણ જો આગળ ચાલવામાં ગુમાવીએ તો થોડા વખતમાંજ ધારેલું સ્થળ આવી પહોંચતા ખરો માર્ગ કયો તેનો અનુભવ ધર્ષ જશે. પણ આ વાત હલ્યમાં કસતીજ નથી. એઓ માર્ગનો નિર્ણય કરતા કરતાં લક્ષ આપશે તો જણાશે કે તેમના વર્તનમાં અથવા તો કર્તવ્યમાં તો મીઠુંજ હોય છે, અથવા નંત્યાં હોય છે ત્યાંના ત્યાંજ અથવા તો પાછા ખસેવ હોય છે.

આવા સુઝ ખંધુઓએ મિથ્યા વાદવિવાદમાં પોતાની અમૂલ્ય જીંદગીને ન ગુમાવતાં પોતાને જે રસ્તો અનુકૂળ જણાય તે રસ્તે પ્રયાણ કરવું, અને જેમ અને તેમ દરેકજ થોડો થોડો અપ્રત્યક્ષ કરી આગળ અને આગળ ચાલી ધારેલા સ્થળે પહોંચવું એ અમારી મુખ્ય સલાહ છે.

હિંદુઓ, ઈશ્વર, દેવતા, મહાદેવ, શીવ, ચંદ્ર, દેવી વિગેરે જે દેવ દેવે તે પણ એકજ છે. જેનું સ્તવન કરવામાં આવે છે તેની પ્રાપ્તિ ચાલજ છે. મિથ્યા શીવ ખરા ને વિશ્વુ ખોટા, વિશ્વુ ખરા ને દેવી ખોટાં, આવા જખેડ કરવાથી શું લાભ છે? ઉવડી હાનિજ છે. જેનો જેવો અધિકાર તેવોજ માર્ગ તેને જરૂરનો. તેવીજ રીતે મુસલમાનો અધાહને બજે ! જેનો મહાવીર સ્વામીને પૂજે, જુદો જુદને માને, ખ્રિસ્તિઓ ઈશુને માને, કે નાસ્તિક-કો કુદરતને માને તેમાં કોઈને વિરોધ કરવાની કાંઈજ જરૂર નથી. જુદા જુદા નામથી સર્વ કોઈ માત્ર એકજ તત્વને માને છે. સર્વ કોઈ ઇશ્વરને, સર્વજ, સર્વાત્, અને સર્વ શક્તિમાન માને છે. ગુણ ધર્મો એકજ માને છે. સત્તાને પણ એકજ માને છે તો પછી મિથ્યા નામની જુદાધથી વિરોધ કરવાનું અને એક બીજાની નિંદા કરવાનું કાંઈજ કારણ નથી તેવીજ રીતે દ્વિત અને અદ્વિતના પણ મિથ્યા વાદવિવાદમાં કેટલાક કાળને ગુમાવે છે, કેટલાક મૂર્તિપૂજા માનનારને વખોડવામાંજ આયુષ્ય ગુમાવે છે, ત્યારે કેટલાક મૂર્તિપૂજાને ન માનનારાનીજ નિંદા કરી કરે છે. આ સર્વે જીંદગીને ધુળમાં ફેંકી દેવા મુલ્ય છે.

માર્ગનો નિર્ણય તો અનુભવી મહાપુરૂષો પૂર્વે કરીજ ગયા છે. અને તેમના અનુભવરૂપી શાસ્ત્રો લખી ગયા છે, જેમાંથી જેને જે સુખ માર્ગ જણાય તે માર્ગે દરરોજ યોડા યોડા સમય પણ કાર્યને સાધનામાં ગાળવો એજ ખરું કર્તવ્ય કરવાનું છે.

આપણા શાસ્ત્રમાં આત્માનુર્મિધાન કરવાને, અથવા તો યથાર્થ સુખનો અનુભવ કરવાને, પોતાના સ્વરૂપમાં સ્થિત થવાને અથવા તો જીવરૂપી અજ્ઞાનતાનો ત્યાગ કરી, યથાર્થ સ્વસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરી મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરવાને માટે મુખ્ય ત્રણ માર્ગોનું વર્ણન કરેલું છે. જેમાં યોગ, લાકિત અને તત્ત્વવિચાર આ ત્રણનું પ્રતિપાદન કરેલું છે, અને જગત તરફ દષ્ટિ નાખતાં ધણા માણસો પણ તેમાંના પોતાને ફાવે તે એક માર્ગે દરરોજ પ્રયત્ન કરતા જણાય છે. આથી આ સ્થળે અમારે અમારા વાચકોના લાભની ખાતર આ ત્રણે માર્ગોનું યથાર્થ સ્વરૂપ આપવું યોગ્ય ધારીએ છીએ.

(અપૂર્ણ.)

આરોગ્ય સંરક્ષણ.

આ દુનિયામાં સુખની પ્રાપ્તિ કરતી અને દુઃખ ન પડે અથવા તો દુઃખની નિવૃત્તિ કરતી એજ મનુષ્યને મુખ્ય પુરુષાર્થ સાધવાનો છે, અને આ પ્રમાણે સુખ મેળવવું એજ મનુષ્યનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે એ વાત દરેક માણસ જાણે છે અને તે જે જે કાર્ય કરે છે તે પણ માત્ર સુખ પ્રાપ્તિને માટેજ કરે છે. આ કર્તવ્ય કરવામાં જીવન અથવા તો આરોગ્યની પ્રથમ જરૂર હોય છે. શરીર આરોગ્ય હોય છે, શરીર નિરામય, કામ કરવાની શક્તિવાળું હોય છે તોજ દષ્ટિયત વસ્તુઓને મેળવી શકાય છે એટલુંજ નહિ પણ પ્રાપ્ત સુખોને પણ શરીર આરોગ્યવાળું હોય છે તોજ મેળવી શકાય છે. આ જમતમાં દરેક માણસની હાંધે કાળ આયુષ્યને દઢાવી રાખવાની ઈચ્છા હોય છે. ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરે, ગમે તેટલાં દ્રવ્યાદિ સાધનોને ખર્ચા નાંખે તો પણ ગયું આયુષ્ય પાછું મળતું નથી. માટે શરીર દંમેશાં સુદૃઢ અને આરોગ્યવાળું રહે તેને માટે ખાસ કાળજી રાખવાની જરૂર છે.

ધરના મુખ્ય પુરૂષની ફરજ જેમ પોતાના આરોગ્યનું સંરક્ષણ કરવાની છે તેવીજ તેની તેના બાળકો તથા સ્ત્રી વિગેરે કુટુંબી જનોનાં શરીર આરોગ્ય રહે તેને માટે કાળજી રાખવાની હોય છે. આરોગ્યને ખરાડી સહે તેવા આચાર, વિચારોથી જેમ પોતે દુર રહી કુદરતના નિયમાનુસાર વર્તન કરવાની જરૂર છે તેવીજ રીતે પોતાના બાળકો કે સ્ત્રીઓ વિગેરે રહેલી કુટુંબીઓ, તેવા આરોગ્યને ખગાડનાર આચાર વિચારોનું સેવન ન કરે તેની સાવચેતી રાખવાની પણ તેની મુખ્ય ફરજ છે.

જે ધર્મનાં સર્વે માણસોનાં શરીર સુખી હોય છે, વિચારો સુદૃઢ અને આચારો નિર્મળ તથા નિઃશંકિત હોય છે, તે ધર્મમાં માણસો આનંદિત અને સુખી જણાય છે. દંમેશાં તેઓ પરસ્પર હાનિકારક કારણોને વશ થઈ અલક્ષીના સાધનભૂત કલેષ કે દંડા અને કર્તાજ નથી, અને ત્યાં સર્વે સરખા આચાર વિચાર વાળાં હોય છે ત્યાં દરેકજણને આનંદ અને સુખનો અનુભવ થાય તેમાં નવાઈજ નથી. પણ આ સર્વે સુખી શરીર હોય છે તોજ મેળવી શકાય છે. ધણા ગૃહગ્યો, પૈતાવાળાઓના કે મોડીઆઓના ધર્મમાં આ બાજનો સડો પોરો હોય છે તેનું કારણકે તેમના ધર્મના મુખ્ય માણસની બચવાસ્તી

વધુ ઉપાધિઓથી અથવા તો મોટાંદને લીધે ઘરના બીજા માણસો તરફ બેઠકારી સિવાય બીજા કાંઈક હોતું નથી. અને તેથી જેમ શરીરને આરોગ્ય રાખનાર કુદરતિ નિયમાનુસાર વર્તન ન થવાથી તેમનાં શરીર હંમેશાં મંદવાન રહે છે. કોઈને ખાધુ ન પમે તો કોઈને પેટ તડાતુમ થાય તો કોઈને માથું દુઃખ્યાં કરે વિગેરે નમુનાંદને લગતાં અનેક દરદો તેમના શરીરમાં વાસ કરી રહેલાં હોય છે. માટે જો તેમણે પોતાના તેમજ કુટુંબના માણસોનાં શરીર સાચવવાનું હોયતો તેમના આચાર વિચાર ઉપર પ્રથમ લક્ષ આપવાની જરૂર છે.

અન્ન એ શરીરને પોષણ કર્તા છે. શરીરમાં જોઈતી સમ ધાતુઓના ધસારાને પુરવાને માટે અન્ન ખાવાની જરૂર છે. આપણે જે અન્ન ખાઈએ છીએ તે મુખવાટે જઠરમાં જઈ ત્યાં તે વલોવાય છે અને રસ રૂપ બને છે. જેથી જેમ ખોરાક વધુ ચવાય તેમ તે ખોરાક પચાવવામાં જઠરને ઓછી મહેનત પડે છે. વળી વધુ ચાવી રસ કરી ઉતારેલા ખોરાકના તમામ પૌષ્ટિક તત્ત્વો શરીરના પોષણમાજ વપરાય છે. તેથી પણ ખોરાક વધુ ચાવીને ખાવાની જરૂર છે. તે પ્રમાણે જઠરમાં ખાધેલા અન્નનો રસ થઈ તે નિચેના કારમાં થઈ મોઢાં આતરડામાં ઉતરે છે, અને તે આતરડાની ત્વચાદારા તે રસ નસોમાં જાય છે અને તેમાં કાળજના પિત્તનો ઉમેરા થઈ લોહી બને છે, તે લોહી નસોવાટ હૃદયમાં જાય છે. અને ત્યાં આલુમાત્રુ આવેલાં ફેફસાંમાં બહારથી જે આપણે શુદ્ધ હવા લઈએ છીએ તે હવાના સ્પર્શથી હૃદયમાતું લોહી શુદ્ધ થાય છે અને બગડેલા તત્ત્વો હવાદારાજ આપણે નાકવાટે બહાર કાઢી નાંખીએ છીએ. જેને કાર્બોલીક ગાસ કહીએ છીએ. આ પ્રમાણે બહારથી આવતી શુદ્ધ હવાના સ્પર્શથી હૃદયનું લોહી શુદ્ધ થઈ ત્યાંથી નસો વાટે આખા શરીરમાં વહે છે. અને ધસારો પુરે છે. તેની રીતે અન્નમાંથી રસ, તેમાંથી લોહી, તેમાંથી માસ, તેમાંથી મેદ-ચરબી, તેમાંથી હાડકાં અને તેમાંથી મનના જે હાડકાંની તળીઓને બરે છે.

અને તેમાંથી વીર્ય બને છે. જે વીર્ય એ શરીરનો રાજા મનાય છે. તેનું સંરક્ષણ કરવાની આરોગ્યને સાચવી રાખનારા દરેક માણસની ફરજ છે.

આવીજ રીતે અન્ન, હવા અને સ્વચ્છ પાણી એ શરીરનું પોષણ કરવા માટેનું લેવાનાં છે. જેથી તેને માટે દરેક માણસે ધણીજ કાળજી રાખવાની જરૂર છે.

આજકાલ ખરાબ ખાનપાનથી માણસોની મેંકે ડપ ટકા જીંદગી જોખમમાં હોય છે. જે ખાનપાનનો શરીરને કાંઈપણ ખર્ચ હોતોજ નથી પણ માત્ર માણસો ખરાબ સોજ-તમાં પડીને અથવાતો દેખાદેખી કે જીર્ણોદ્રિયને તૃપ્ત કરવાની ખાતરજ લેતા જણાય છે. આવાં ખાનપાનમાં હોટેલો એ એક ખાસ મદદરૂપ છે.

આજકાલ રૂઢા અને બીડીએ તો સેંકડે ટપ રોગોનો જન્મ આ જગતમાં આપવા માડ્યો છે. જ્યાં તે બે વ્યક્તિ પેમાં કે તે ઘરના માણસોનાં આરોગ્ય સાચવવાં મુશ્કેલજ છે. જેમ કાંઈક નાવમાં બેસી સમુદ્રપાર જવા ઇચ્છનાર માણસની જેવી રીતે ઇચ્છા પુરી થાય છે તેવીજ રીતે આ બે વ્યક્તિઓ જીંદગીને બર દરીયામાં કુખાવનાર દૂરમનોતી સોજતથી માણસ ભાગ્યેજ આરોગ્યવાન રહી શકે છે.

મહા પીનારને યતાં દરદો.

એ તમે મહા પીતા હતા તો પ્રથમનો મહા પીવાથી માણસને રોગ થાય છે. તે વાત માનવાનાજ નહીં, દારણુકે ખાંડ દુધ નાખ્યાથી મહા ગળ્યો થાય છે, અને વગી મહામાં એક વતનું એવું એક ઝેરી તત્વ રહેલું છે કે જે પીતાજ તે તમને પોતાના પંજામાં મપડાવી વત કરી લે છે, અને તેથીજ તેની કૃત્રિમ દહેજતથી તમે વશ થઇ જવડો. જેમ દોષ બદમાશ માણસ પોતાને મધથી મંપતિ પ્રાપ્ત હોય અને મુગ્ધ, અને રૂપવાન, મોંઢઈતાની મૂર્તિ-વરૂપસ્ત્રી આસા ઉઘાવનાર દોષ છતાં પણ કૃત્રિમ પ્રેમને વશ થઇ વેસ્થા-રૂપી પિશાચિનીના પંજામાં જે વખતે મપડાય છે, તે વખતે તેની પોતાની સ્ત્રી તેને દુશ્મન જેવી જણાય છે અને યથાર્થકે જે દુશ્મનનીજ ગળજ ચારે છે, કૃત્રિમ લાવચાવ અને પ્રેમથી માત્ર દ્રવ્યની લાલચાથીજ રૂમાવે છે તે વૈશ્યાને તે પોતાના પ્રેમના પાતરૂપી ગળી ખરી સુખ આપનારી સ્ત્રી તરીકે માને છે, પણ વ્યભારે પામે દ્રવ્ય ખૂટી પડે છે અને વ્યર્થ દ્રવ્યની તંગી તેના જાણવામાં આવે છે ત્યાં તે વૈશ્યારૂપી દુશ્મનની ગરજ સારનાર પિશા-ચિની બારણે ચલતાંજ દડમેયો મારી દુર ખસેડી મૂકી તેના ત્યાગ કરે છે, અને તેવા સંકટ વખતે તો માત્ર ધરની જે સુસજાણી મતી સ્ત્રી હોય છે તેજ પોતાની ધાય છે. તેથીજ રીતે મહામાં એક એવું ઝેરી તત્વ છે કે જે દહેજતથી માણસને પોતાના પંજામાં રૂસાળી દઈ દરદોજ મહા પીતા કરી અંતે જ્યારે શરીર નિઃશ્વત્ત થઇ જાય છે ત્યારે જ પીતા કરે છે.

મહા પીનારને હંધ આવતી નથી. અને તેથી કરીને માણસને વિશ્રાંતિને માટે મિંદા લેવાની જે ખાસ અગત્ય છે તેનો લાભ તેને મળતો નથી અને તેની આરોગ્ય ઉપર ખરાબ અસર થયા સિવાય રહેતીજ નથી.

મહા પીનારને વારંવાર પેશાબ કરવા જવું પડે છે, અને તેથી માણસને પેશાબના અનેક વ્યાધિયો ધાય છે. વીર્યને તારી નાખી પાતળું પાડી દે છે જેથી વારંવાર, સ્વપ્નામાં તેમજ પેશાબે ધાતુ જાય છે અને પ્રમેદ વીગે અનેક મૂત્રના રોગો ધાય છે.

મહા પીનારથી ખેગક ખવાઈ શકાતો નથી, અને ખાય છે તો ખાધેલું પચતુ નથી. કારણ કે મહા પીવાથી જઝ્ઝાસ્ત્રિ મંદ પડી જાય છે અને તેથી શરીરને આરોગ્ય મળી. દમ્ભી ગળવાને માટે જે અઘતી ખરી અગત્ય છે તે તેનાથી ન લઇ શકવાથી શરીર દિગે દિગે ધસાતું જાય છે, અને તેથી શરીર સુકાય છે. હર્ણુ જવર પણ લેવાજ, અને આખરે કાય રૂપી હવ લેખ દરદથી તેને આયુષ્ય સમાવતું પડે છે.

મહાથી દસ્તનો ખમ કાશ રહે છે અને તેથી વારંવાર દસ્તને માટે દાર્દ્રમ, સુમાવયો પડે છે અને દરસ ભગંદર વિગેરે દરદો તેને લાગુ પડે છે.

મહાથી ધાતુ ઉપર પ્રક્રીજ ખરાબ અસર ધાય છે. મહા પીવાથી ધાતુને ગદમ કરી તારી નાખવાથી પ્રગ્નને ઉત્પન્ન કરનાર તત્વો વીર્યમાંથી નાશુદ થઇ જવાથી ધણે જાગે મહાના ગારૂડીઓ અથવા અગ્ન વ્યસનીઓને પ્રગ્નની ખામી હોય છે,

(અપૂર્ણ.)

માઉન્ટ આબુ.

(લેખક, શ્રીયુત કબીરદાસ નાથલાલ દેસાઈ, બી, એ, એસ, એસ, બી.)

Mt. Abu ! I can not meet thy charm relate,
Where is that thy ancient splendid fate !
Gods and Sages made thee their holy home,
When mortals on thy peaks barely roamed;
Many Panranik legends are entwined round thee,
Which to learn antiquarians leap up with glee;
Sanctified thou art and bracing is thy air,
Pilgrims and tourists to thee their footsteps bear,
In thy recesses medical herbs and scented shrubs grow,
Thy sites and sides to painters beauteous scenes show;
Thy robe is made of woods and verdure green,
To praise thee proper needs poetic power keen;
Of Scott and Wordsworth-lovers of Nature great,
At thy feet my head in reverence I set.

વિશાળ વિશ્વમાં સૂર્ય, ચંદ્ર, મહા, ઉપગ્રહ, સુંદર સ્થળ અને વિધિવિધ મનોહર પદાર્થ
રચી પ્રભુ પોતાની અનન્ત શક્તિ, અતુલ દયા, અપાર/હીવા અને અશક અસ્તિત્વનું સ્વ
કાદને ભાન કરાવી રહ્યા છે.

ગોળ ધુમ્રટમાં ધૂમી રહેલ ગોળા,
પુનિત પૃથ્વીથી થે વિશાળ ને અમોલા;
તાપ છાંય દૃષ્ટિ કળ ફૂલ અનેરો;
સુખદ સર્વ પ્રભુ ! એ તમે રચેલાં !
પ્રેમના પ્રસાદ સૌ પ્રભુ ! તમારા,
પ્રાણી માત્રમા ચમક જવાવનારા !

આવાં રમણીય સ્થળ અને આવા સુંદર પદાર્થ પ્રત્યક્ષ નેહ અને અનુભવી શાંતિ
અને આનંદ લેવાં એ જીવનનો પરમ લાલ અને કંઈક અંશે તે આપણું કર્તવ્ય છે.

માઉન્ટ આબુ એક પવિત્ર, રમણીય અને હવા ખાવાનું સ્થળ છે. લાં ગવા માટે
અમદાવાદ થઈ આશુરોડ રેલ્વેને હિતરણ પડે છે. હાલમાં ત્યાં હાખત કરેલી મોટરૂપર સ-
રનીસથી થેડા સમયમાં હેર કરતા માઉન્ટ આબુ જવાય છે. ત્યાં જનારેજ પ્રથમથીજ
પોતાની એક મોટરમાં સીકવર્ડ કરાવવી સલાહ બરેણ છે. કારણ કે નદિતો કદાચ રાત્રિ
આશુરોડમાંજ ગાળવી પડે

મોટરમાં બેસી માઉન્ટ આબુ પ્રતિ પ્રયાણ કરતાં આમળ વધતા વાતાવરણમાં ફેરફાર
થતો લાગે છે-હિનાળાનું પિરમરણ ચામ છે, ઠંડો વા વાય છે, અને મગજ શાંત થાય છે.
ઠંડો વાયુ આનંદ પ્રેરે છે. અધવચ ગયા બાદ નીચે દ્રષ્ટિપાત કરતાં સુંદર દેખાવ નજરે

પડે છે. જુલો-કાંઈ જુલુંદ અવાજ વાળા વંકતાનું લાપજુ શ્રવણ કરતાં હોય અથવા તો કાંઈ મહાવીર કે રાજદરબારી પુરુષની દૃઢ કિયામાં ગંભીરતાથી લાગ લઇ રહ્યાં હોય કે કદાચ મંથા સમય થવાથી તેમના ચેત્ત્ર પ્રેરક પિના માર્તન્ડ પ્રભુનો અસ્ત યશે તે વિચારે શોકાર્ત નીચી મુંડી રાખી ઉભાં હોય તેવો ભાસ દરાવે છે. માર્ગે આવતાં આગળ પાછળ કુંગરની દારને દાર વિના કાંઈ નજરે પડતું નથી.

ઉપર પહોંચ્યા પાદ—

“યડા હિમ ભર્યો વહે અનિલ શો ઉત્સાહને પ્રેરતો,

જે ઉત્સાહ ભરી દીસે શુક ઉડી ગાતાં મીઠાં ગીતડાં !”

જેમ કાંઈ શહેર શત્રુથી રક્ષણ દરવા માટે ચારે બાજુએ દુર્ગથી વેશિત હોય તેમ માઉન્ટ આશુ—ગામ સર્વ દિશાએ કુદરતી રીતે વિભૂષિત થયેલું છે. સર્વત્ર પથ્થરજ દ્રષ્ટિએ પડે છે. અહીં આઝમા પાદ નીચે મહેલો તાપ, ઉકળાટ, ઠંડાળો સર્વે વિસર્જન થએલો ભોવામાં આવે છે. ઠંડી લેહરી, શાંતિ અને આનંદનું સામાન્ય વ્યાપેનું ભોવામાં આવે છે.

અનાદ્રા ગેટ—આ દરવાજો ફક્ત કુદરતી રીતે અનાદ્રા ગામ તરફ જવા માટે બનેલો છે. તે તદ્દન પથ્થરનો છે. ત્યાં આગળના કુંગર પરથી નીચે દૃષ્ટિ ફેંકતાં જાણે નીચે ચાંત મહાસાગર આવી રહ્યો હોય તેવું દ્રશ્ય નંજરે પડે છે. કૃત્રિમતા કરતાં કુદરત કેટલી ઉચ્ચ છે તેનો સહજ ખ્યાલ આવે છે. સર્વત્ર કુદરત કેલિ કરતી ભેતાં આપણાં નયનને આનંદ મજે છે. કલ્પકોના કલાક બેગી શાંતિથી આગળ પાછળ વિસ્તૃત થયેનું સૃષ્ટિ સૌંદર્ય નીહાળી મન તૃપ્તિ કરવા ઉત્કંઠા યાય છે. કુદરત તે કુદરતજ છે—ખરેખર.

“કુદરતની ત્યારી કળામાં સર્વે પ્રાણી લીન છે.”

નખી તલાવ—આ મુંદર જલધારા ભેતાં કવિ આધરનની “લેક લેમન” ને લગતી કડીઓ યાદ આવે છે અને તે નખી સરોવરને પૂર્ણરીતે લાગુ પડી શકે છે.

“Lako Nakhi woos me with its crystal face,

The mirror where the stars and mountains view

The stillness of their aspect in each trace,

Its clear depth yields of their far height and hue.”

નખી તલાવનું જળ નિર્મળ અને શીઘ્રું છે. તેમાં કેટલીક જગાએ પથ્થરના ટગલા ભોવામાં આવે છે. તળાવ વિશાળ અને મનોહર છે. ત્યાં સાહ્યાં પકડવા દેવામાં આવતાં નથી. તેમજ કપડાં પણ ધોવાતાં નથી; કપડાં ધોવા માટે દૂર પાછપવાટે પાણી આપી ધોળીઓને ઝાડવળ કરી આપવામાં આવે છે. કેટલીક જગાએ તે ધણુંજ ઉંડું છે. તેની મુંદરતા આશુમિરિના સૌંદર્યમાં અનદહ વધારો કરે છે. અન્તે નખી તલાવ માટે—

“Thus I,

Still on thy shores, fair Nakhi I may find room And food
for meditation, nor pass by,

Minch, that may give us pause, if pondered fittingly.

(Byron).

આશુના કુંગરમાંથી પથ્થર એવી રીતે ધસી આવેલા હોય છે અથવા તે કુદરતી રીતે એવા રૂપમાં ગોઠવાયેલા હોય છે કે જુદી જુદી આકૃતિઓ અનેલી હોય તેમ દેખાય છે. ટાડરોક દેડકાના આકારનું ગિરિશૃંગ છે. પથ્થર એવી રીતે કુંગરમાંથી ધસી આવેલો છે કે જાણે હમણાંજ દેડકા નીચે કૂદી પડવાની તૈયારીમાં હોય તેવોજ એક જગ્યાએ નનરોક છે. જાણે કે એક ખિસ્તી સાંધી ઉભી હોય તેવો લાસ મનમાં ધાય છે.

વસિષ્ઠાશ્રમ—આ આશ્રમ આશુગિરિથી બે માઇલ દૂર છે. માર્ગ કઠિણ અને વિકટ છે. કુંગર પર ચઢી નીચે ખીણમાં આચરે (૧૫૦) પગથીયાં ઉતરી તે નિર્જન સ્થળે જવાય છે. માર્ગમાં કરમદા, જાંબુ, આંખા અને ઉમરડા આવે છે. પાકાં કરમદાં ખાવાથી લીલી દ્રાક્ષનો સ્વાદ આવે છે. વસિષ્ઠાશ્રમ પાસેજ એક જલકુંડ છે, જેમાં ગૌમુખમાંથી કુંગરમાંથી વહી આવેલા કુદરતી જલનો પ્રવાહ દરનિશ પડ્યા કરે છે. આ સ્થળ સુંદર, શાંત અને આનંદપ્રેરક છે. ચાંદર મંદિરમાં વસિષ્ઠજપિ, ગમ, લક્ષ્મણ અને સીતાજીની મૂર્તિઓ છે. સામે ઇંદ્રની મોટી મૂર્તિ છે. એક લગ્ન ચંપક વૃક્ષ છે જે ધણા જુના સમયનું હશે. ત્યાં સાધુઓ રહે છે. આપણી ઈચ્છા હોય તો પૈસા લઈ ત્યાંથી વાસણ, લોટ, ઘી, લાકડાં, તેવ વિ મળી શકે છે. ઘડીભર આ સ્થળમાં ખેસી વિચાર કરતાં તે મહાન યોગી અને તપસ્વી વસિષ્ઠજપિ કે જેઓ પરમ કૃપાળુ પ્રભુ રામાયણના નાયક રામચંદ્રજીના શુર હતા તેમના પ્રભાવ અને તપનું આપણને સ્મરણ થાય છે. આર્યા વર્તના જૂના નટોજલાલીના દિવસો, કે જ્યારે તેના બોલો, ત્રપિ મુનિઓ, તેમ સમર્થ અને પ્રતાપી પુરૂષો ખેલતા હતા, મજાનમાંથી સીનેમેટામાફનાં ચિત્રોની માફ પસાર થાય છે અને પ્રાચીન ઇતિહાસનાં પાનાં ઉઠેલાય છે. આમ થતાં આપણુ હૃદય દશ પ્રેમ અને દશાભિમાનથી ડોલાયમાન થઈ ઘડીભર સદા ઈચ્છવા યોગ્ય સ્થિતિમાં મનને મૂકી કાઢી વિરલ કાર્ય કરવા લાગણી ઉત્કેરાય છે. આ લાવ ઉત્પન્ન થવાનું કારણ તે પરિત્ર અને એકાંત રમણીય સ્થળજ કહી શકાય. આ સ્થળ જનસમાજથી દૂર હોઈ, પુનિત ને સુંદર હોવાથી યોગી, અન્માસી, રોગી, વેરાગી, તપસ્વી માટે યોગ્ય લેખી શકાય. જગતની જંગલ કે લોહપત્થ અથવા લાલચને અહીંથી બહિષ્કાર કરવામાં આવ્યા હોય તેમ લાગે છે. ભક્તજન કે જુધ જન માટે આ જગા તદ્દન લાયક છે—કારણકે,

“ Wisdom's self

Oft seeks to sweet retired solitude,
Where, with her best nurse, Contemplation

She plumes her feathers and lets grow her wings”.

(Milton.)

ત્યાંથી નીકળી ધર તરફ જતાં પગથીયાં ચઢતાં ત્રણ ચાર વખત વચ્ચે વિસામો લેવો પડે છે. નગળા હૃદયના માણસ માટે પાછા વળતું કઠિન થઈ પડે. પાછા વળતાં આસ જોસજોર આવે છે, શરીર પાણી પાણી દષ્ટ જાય છે, અને થાક લાગી આવે છે, પણ એક પવનની સ્ફેરી આવતાંજ કંડક લાગે છે, થાક નાસી જાય છે, અને ધણી આસાયેશ

મમે છે, આ પ્રભાવ લાંબી આરોગ્ય વર્ષક હવાનો છે. અહીં રજા રજા અન્ય જનને કવિ લલિતની કવિતાથી આમંત્રણ આપીએ—

મદુલી મમની પેલે તીર,
મતો બ્હાલા !
અનેરી અમારી એ લગીર !
લગતી રહ્યા રહેવાની
ગીતકાં પ્રભુના ગાવાની,
લાગે તે આવળે લગીર !
સતો બ્હાલા !

અર્પણ.

હીત વચન.

(સંગ્રામક:—વાડીલાય કાકુભાઈ સંઘવી,—અમદાવાદ).

સંત પુરોનાં નીચિનાં આત્મહિતાર્થે વાક્યો દરેક બંધુએ અવશ્ય મનન કરવાં:—

૧. કદિન જન્માર્તા કાર્યો પણ ધૈર્યથી નિરંતર ઉદ્યોગ વડે કરાય છે તો સુલભ થાય છે.
૨. વિચાર પૂર્વક કરેલો અભ્યાસ, કદિનમાં કદિન કાર્યોને પણ સરળ કરી આપનાર મહામંત્ર છે.

૩. બની ગએલા નુકસાન અથવા પ્રમંથનું વિના કારણ ચિંતન કરવાથી નવો આવનાર લાભ અને અનુકૂળ પ્રસંગ જતો રહે છે.

૪. મનના વ્યાપારને એવો વિકાસવાળો કરો કે જે ચિંતનના ઉચ્ચ ઉચ્ચ ક્ષેત્રમાં જ રહે અને ઉચ્ચ અને ઉચ્ચ ઇચ્છાઓનેજ ધારણ કર્યા કરે.

૫. જે મુદતના નેહાએ તો સુંદર વિચારો કરો, અને એ વિચારો તમારામાં સૌન્દર્ય પ્રકટાવશે.

૬. દેવ, વૈર, તિરસ્કાર વગેરેના વિચારો કરવાથી મને તેવા સુંદર મુખ ઉપર પણ નેહું ન મમે એવી—અજ્ઞાનો ઉપજનવારી—ગેણા પ્રકટે છે.

૭. એવવામાં યોગ્યોગ્યપણાને જેમ વિચાર કરવાનો છે, તેમ સમયનો વિચાર કરવાની પણ આન જરૂર છે.

૮. પ્રભુને દેવતા માટે જે સાધનો સાધવાનાં છે તે માધનો આપ્યા સિવાય પ્રભુ દર્શનની આગ શખી અર્થ છે.

૯. અંગ્રામ વિચારો જ્યોત્સ આચારોનેજ પ્રકટાવે છે, અને મનને અંગ્રામ પ્રકારની ગિયતિમાં રચાવી દે છે.

૧૦. મન ત્યાગે પૂર્ણ એકરાજવાળા ગિયતિમાં ગાય છે, ત્યારે વિરોધી વિચારોનો આદરસન્કાર થાય એ અસંભવિતજ સમજાવે.

૧૧. પ્રાપ્ત સાધનને સર્વાંગમ અને પૂર્ણ પ્રમાણમાં ઉપયોગ કરવા માધ્યમ એ જ દર્શન છે.

૧૨. પદ્મપદ્મને એકાદર્શન એક બીજાના જીવનનું વચ્ચ વણે છે, ત્યારે પરસ્પરનો નિષાદ અથવા કલહનું એક બીજાની મરણશબ્દની આદર વણે છે.

૧૩. કાઈ પણ વ્યક્તિ આવે તેને 'કંઈપણ આપવાનું' જેના ધરમાં તૈયાર છે તે ધરમાં સુખ સંપત્તિ નિવાસ કરે છે.

૧૪. જેમ જેમ વયમાં વધતા જાયો તેમ તેમ વિશુદ્ધ પ્રેમને પણ વધવાનું દેખે.

૧૫. જ્યારે મન શુભાશા, પ્રસન્નતા, સુસ્વભાવ અને આનંદમાં હોય છે, ત્યારે કલેષ, વિપાદ કે એવું કશું પણ શરીર ઉપર સત્તા ચલાવી શકતું નથી.

૧૬. પ્રેમના પ્રદેશમાં જેમ જેમ વિશુદ્ધતાનું નિર્માણ તત્ત્વ જાય છે તેમ તેમ તે સમય સુખ અને સમય હિતિને ઉપજાવે છે.

૧૭. જેમ જેમ વિશેષ સુખની કલ્પના કરવામાં આવે છે, તેમ તેમ વિશેષ કષ્ટ વધતું જાય છે.

૧૮. સુખના અત્યંત તેજસ્વી સમયમાં જેમ જળવાન, દહામદી, અને અત્યાનંદમય, રહેવામાં આવે છે, તેમજ કષ્ટના ઘોર અધઃપતનના સમયમાં પણ મૃદેવાનો ઉગ્ર નિશ્ચય રાખવો જોઈએ.

૧૯. વિપત્તિ જોઈ વીધું મોં કરવું અને કષ્ટથી કંપી ઉઠવું, એથી જળ ક્ષીણ થાય છે.

૨૦. પ્રત્યેક પ્રતિકૂળ જાણાય, પણ હૃદયને પ્રતિકૂળ ન કરે.

હૃદય પરીક્ષા.

(અનુવાદક:-શ્રીયુત જયતિલાલ એમ. એસ., ખી. એ.)

(અનુમંધાન-ગત્રાંક ૪૯ ૧૯૫ થી શરૂ.)

"એ મને આપો."

"કેમ, શું પાછું મીઠું મરચું ભજાવવું છે?"

"ના. હજી સુધી તો તેઓ જાળમાં ફસાયેલા છે. હવે તો તેમને અહીં ખેંચી લાવીશ."

યોગેન્દ્ર બાણના ગયા પછી સરલાને તરલાએ કહ્યું-સરલા; ડાક્ટર સાહેબની ખાતર-હારીને માટે બધી તૈયારી કરી રાખ. તે હમણાં આવનાર છે."

"કાણે જાણે કંઈ જાળ પાછાં તમે રચશે?"

"સ્નેહ ભરી લાગણીથી ન્હાની બ્લેન તરફ જોઈને તરલા બોલી નહીં. નવી જાળ નહીં રચું જે જાળ રચાઈ ગઈ છે તેનો જ અંત આણીશ."

આમહુપૂર્વક સરલા પુછવા લાગી- "શું કરશો? જરા સંજોગો તો ખરા."

"જા બહોંથી, હમણાં નહિ કદું."

રાતના દસ વાગી ગયા હતા. ડાક્ટર સુચીલકુમાર ઓરડામાં આરામ પુરતી પર આજોટી રહ્યા છે. એનું મન ચિન્તામગ્ન છે. સરલાના દુર્ભાગ્ય પર તેને કોઈની સાથે વિરમમ પણ ઉત્પત્ત થઈ રહ્યો છે. એ સ્નેહમયી સન્નતરીય સરલા આજ કેમ તેને આવી રીતે અપમાનિત કરી શકી? કાલ, વચન, મનથી, પતિ-અનુરાગિણી સરલા દસ પંદર દિવસમાં જ આવી પિશાચિની બની ગઈ. આ વિચારથી સુચીલનું હૃદય અધિત થયું. શું

અભિમાનને વશ થઈને સરલાએ આતું આચરણ કર્યું ? સ્ત્રીનું આતું ખોતું અભિમાન, કદાપિ ક્ષમાને ગોચ્ય છે નહીં. કદાચ પોતાની મરજી વિરુદ્ધ આતું આચરણ કરવાને સરલાને વિવશ કરવામાં આવી હોય તો ? સરલા જેવી સંઘાયથીય નમ્રહૃદયને માટે જેમ આતું દુરાચરણ અસંભવિત છે તેમ મ્હોટા ભાષા બહેનોની વાત ટાળવી પણ કઠણ છે.

પ્રુદ્ધા ઓરડાને રસ્તે જે ત્રણ ચીજો—અર્થાત્ કંડી હવા, ચંદ્રમાનો પ્રકાશ અને ખીલેલાં પુલોની મ્હેક—આવી રહી હતી તે સુધીયનું મગજ શાંત કરવામાં ‘સમર્થ’ નીવડી. આ ત્રણની સંયુક્ત ક્રિયાથી સુશીલનું ઉચ્ચ મસ્તિષક જરા શાંત પડ્યું. તેના મનમાં કાંઈક અનુતાપ પણ થવા લાગ્યો. ઓટલામાંજ ઓરડાનું બારણું ઉઘાડી એક ‘સચેતન’ પદાર્થ અંદર ધુસી આવ્યો તેને જોઈને સુશીલ ચમક્યો. આ સચેતન પદાર્થ તેના સસરાનાં ધરતો નોકર માધુ હતો. તેની સાથે તરલાની લખેડી એક પ્રુદ્ધી ચિડી હતી.

“ સુશીલ બાણ,

તમે સરલાને માટે જે દવા લખી ગયા હતા તેનો એક ભાગ પીતાં જ સરલાની તબીબત બહુજ ખરાબ થઈ ગઈ છે. સરલાની આવી સ્થિતિ જોઈને અમે બધાં મભરાટમાં છીએ. તમે જે પ્રિસ્કિપ્શન લખી આપ્યું હતું તે માધુની સાથે મોકલ્યું. વાંચીને ‘જેગો’ કે કંઈ તેજ દવાને લઈને તો એમ નથી થયું ને. ચિડી વાંચીને તરત આ તરફ આવશે, અને તમારાથી બનતો પ્રયત્ન કરશે. વખત લાગવાથી મોટી વિપત્તિનો સંભવ છે.”

પ્રિસ્કિપ્શન વાંચતાં જ સુશીલ ખુસ્સી પરથી ડ્રેષા. અરે સત્યનારા નીકળી ગયું. હાથ પ્યારી સરલા ! હવે તને કેવી રીતે બચાવું ? અરે, કાણ છે દરવાજો. જલ્દી ગાડી લાવો, માધુએ કહ્યું—“ બાણ ! તું તો ગાડી લઈને આવ્યો છું. આપ ચાલો.”

સુશીલ વ્યવ્રતા સહિત કબાટ ખોલીને પંખ અને ફેટલીક જાતની દવાની શીશીઓ લઈને દોડતા ગાડીમાં બેગ અને ફાયરમેનને કહેવા લાગ્યા— “ જલ્દી હાંફા, તમને ખંનામ મળશે.”

ધણા નેરથી અવાજ કરતી ગાડી ચોગેન્દ્રબાણને દરવાજો આવી ઉઘી.

તરલાએ સરલાને કહ્યું—“ સુપચાપ પડી રહે, ખચરદાર જો હમી તો.”

“ મ્હોટી બહેન ! ”

“ સુપ, જે જાણી જશે તો બધો તાવ બગડશે.”

“ જુઓ, વળી પાછું એવું ન ”—

“ ગાડી ! કંઈ છું તો ખરી કે બેદિકર પડી રહે.”

તરવા સરલાના ઓરડાને બારણું ઉઘી રહી. સુશીલને લઈને માધુ ત્યાં આવ્યો. આજ ચોખ્ખીને મુસીકો પુછ્યું— “ શું સ્થિતિ છે ?

તરલા અત્યંત દુઃખિન બાવથી ખોલી— “ સ્થિતિ તો ખરાબ છે. ચાલો, અંદર જઈએ જુઓ.”

લડયથીઆં ખાતે પને સુશીલે ઓરડાની અંદર જઈને જોયું તો સરલા પડી છે. ધારથી બિઝાના ઉપર બેઠીને નાડી જોવા લાગ્યા. “ નાડીની ગતિ તો રીક છે.”

તરવા ભમર ચઢાવીને ખોલી— “ નાડી જોવાથી તમને કાંઈ માલૂમ નહીં પડે. તમને તો નાડી જોતાં આવડીજ નથી.”

સવિસ્મય સુશીલે કહ્યું:— “આપે તે કેવી રીતે જાણ્યું ?”
 “એ વાત તમે રાગીને જ પુછો. હું જાણું છું.” આમ કહીને તરલા બહાર ચાલી
 ગઇ, અને જતાં જતાં દરવાજાને બંધ કરતી ગઇ.

સુશીલ વિચારવા લાગ્યા— “હીક છે; નાહીથી તો કંઈ પત્તો નથી લાગતો.
 એકવાર હાઈની (હલ્લની) પરીક્ષા કરે. જેવા સુશીલ રખતરની નળી કાનમાં લગાવીને
 હાઈની પરીક્ષા કરવા જતા હતા કે સરલાએ તેના અને હાથ પકડી લીધા. તે કહેવા
 લાગી— “મને ક્ષમા કરો. તમારી દવા મહેં પીધીજ નથી.” એ વખતે સરલાની આંખો-
 માંથી અશ્રુધારા ચાલી રહી હતી.

ચકિતચિત્ત સુશીલ વિશ્વળ થઇ ગયા. તે અધીરતાથી પુછવા લાગ્યા—“સાચું કહે છો?”
 સરલાએ મંદેષમાં કહાણી કહી મેળજાવી. તે અભિમાન પૂર્ણ સ્વરે બોલી.—
 “જો મહારા પર તમારી સાચી પ્રીતિ હોત તો તમે તરતજ જાણી જાત કે પેલું કાંકું
 મ્હારું નહોતું, હું તો તમારા નખો સુદ્ધાં ઝોળજું છું.”

આ વખતે પણ બહાર ચારે તરફથી ખડખડ હસવાનો અવાજ આવી રહ્યો હતો.
 પ્રગલ્ભા અમળા પોકારતી હતી કે—“ડાકટર સાહેબ બહાર નીકળો. શું આખી રાત હલ-
 ચની પરીક્ષા ચાલશે ?” *

સુખ દુઃખનું સાથી મનોવ્રલ છે. (લેખક—વૈદ ત્રિભુવન સવજી ભાદી.)

(અનુસંધાન પાત્ર ૨૦૩).

- ૧ મનોબળ વિનાજ આપણે જીવનસિમાં સપડાયા છીએ.
- ૨ તમો ધ્રુમિલા કરો તે પહેલાં ચોગ્ય ચાઓ.
૩. દર્પણ શુદ્ધ હોય તોજ જોનારનું મોં તેમાં રજા દેખી શકાશે.
૪. આપણો અબ્યુદય આપણાજ હાથમાં છે.
૫. આત્મશુદ્ધિ માટે જે કાંઈ નડતર હોય તે દુર કરી.
૬. બાહ્યજાનના પગથીઆ પર ચઢવા પછી અભ્યંતરજાનના મદીરમાં જવાય છે.
- ૭ નિરાભિમાન વિનાના જ્ઞાની પુરપને જ્ઞાની કહેવોજ મિથ્યા છે.
- ૮ કુસપરંપ ઝેરી દવાને કાઢી, સુલેહ અને શાંતિરૂપ અમૃતનું સંચિત કરવા
 તતપર રહેવું

૯. થોડું જ્ઞાન તે એક બય કરે ચીજ છે.

૧૦. પ્રેમભર્યું આકર્ષણ પ્રતિજ્ઞામાં કબલ વધારો કરે છે.

૧૧. પરાપકારને લક્ષ્યબિંદુ માની તે નિશાનીથી કદા ચુકવું નહિ

૧૨. સાચું તે માફ, પણ માફ તે સાચું કરશે નહિ.

૧૩. અધમ દયાનું કારણ આપણે પોતે છીએ.

* સરસ્વતી માસિકમાંથી અનુવાદ.

૧૪. મનની ઉદાગતા વગર સારા વિચાર આવે નહિ.
૧૫. કર્તવ્યપરાયણ બની ધૃત્યાની સાથે નિંદાની પ્રવૃત્તિ અટકાવજો. નિંદ્રાત્યાગ તે સંપત્તિ હાર છે.
૧૬. કુરુદશા દૂર કરવા મહત્તાની ધૃષ્ટિ ત્યજવી.
૧૭. જે કામ લાંબા વિચારથી કરાય છે તેનું પરીણામ બહુ સુંદર આવે છે.
૧૮. જેવી આપણી લાયકાત તેવું આપણને મળે છે.
૧૯. પોતાના સુધસ્વા સિવાય હિપદેશની અસર થાય નહિ; મારે સુધસ્વા યોગ્ય પગલાં લેવાં.
૨૦. એક મહાત્માએ કુતરાના અનેક અવગુણ ઉપર નજર નહ કરતાં તેના દાંતની સુંદરતા વખાણી છે. મતલબ કે, “ગુણ અદલ કરે.”

ઉપયુક્ત ઔદ્યોગિક માહિતી.

(ઇંદ્રપ્રકાશ પત્ર ઉપરથી લખનાર—આર્ષવૈદ મયારામ સુંદરજી.)

રૂસા અથવા રોશિયા તેલની કૃતિ.

આ એક પ્રકારનું શલિષ કે રોસા નામનું ખડ છે. તે ઈંદાર સ્વસ્થાનમાં અને મહિસુર, કાસ્પીર, પંજાબ, મધ્યપ્રાંત, મુઝઈ ઈલાકાના કુંગરી ભાગ, રજપુતાના, બંગાળનો રાજમહાલ અને સિંગખૂમ ને મદ્રાસ વિગેરે હિંદુસ્તાનના ધણા ભાગમાં થાય છે. તેમજ તે શુદ્ધતા કાઢિયાવાડની કુંગરી જમીનમાં પણ થાય છે. શુદ્ધ કાઢિયાવાડમાં તેને રોસખડ કે રોસડા કે રોહડાના નામથી જાણે છે. એને સંસ્કૃત ગ્રંથોમાં રોહિસ તૃણ એવું નામ છે. આ ખડની જુદી જુદી જાત છે, તે સર્વમાંથી ઉડનાર, સુખડ વિગેરેના અતરીયાં તેલ જેવું તેલ હોય છે. તેમાંની એક જાતનું તેલ વધુ સારી મુગધવાળું હોય છે તેને “ મોતીઆ અત્તર ” કહેવામાં આવે છે. બીજી જાતમાં સિંધુ કે નારંગીના છાલમાં ઉડનાર તેલને મળતી મુગધ હોય છે. આવી બેઉ જાતિના રોહિસ ખડના છાગાંમોથી કોરલા તેલના ઉપયોગ સાધુના-કારખાનામાં મુગધા સાધુ બનાવવામાં થાય છે. ત્રીજી જાતમાંથી વધુ હિમ મુગધી તેલ નિકળે છે તે તેલનું નામ ‘રોસા’ કે ‘રોગેલ’ એવા નામથી કહેવાય છે. એ જાત નેમાડ જલમાં બહુ થાય છે. જેથી એના એવા તેલને નેમાડેસા પણ કહે છે. આ તૃણને આગટ મહિનેથી તુરં એટલે છાગાં આવવા લાગે છે અને તેના એવા તુરં જેવા ફૂલોનો બહાર અકટોગર પર્યંત, તેલ પ્રાપ્ત કરી શકાય તેવા હોય છે. જેથી આગટ આખર અને સપ્ટેમ્બર, નવેમ્બર એ ત્રણ માસમાં તેમાંથી તેલ કાઢવાનું ચાલે છે. આ તૃણનાં શુષ્કાં થાય છે તેમાં કમોદના છાડ પેઠે છાડનો એક સાથે ધગો સામટો જથ્થો હોય છે. આ ખડને ચાલતાં મુધી દોર ખાતાં નથી, જેથી ચરણની જગ્યામાં પણ તે ઉછરવા પામે છે. આ ખડને બપોર ઉપર કલા મુજબ પુલ તોરા (છાગાં) આવવા લાગે છે, અને કાંઈ પાકવા જેવા થાય છે કે તેને સપ્ટેમ્બર અકટોમ્બરમાં તે ખડને કાપીને તેના તોરાની ૨૦૦ કે ૩૦૦ સળીની જુડીએ

ખનાવવામાં આવે છે અને પછી તે ગુડીઓ એક લોહાના કામમાં મુકીને તે પાત્રમાં પાણી ભરે છે. પછી તે લોહ પાત્ર (સ્ટીલ) જડી ઉપર મુકીને અગ્નિની જોઈતી અગ્નિ આપવામાં આવે છે. આ લોહ પાત્રનું મોઢું બંધ કરેલું હોય છે અને તેના મોઢાના ડાકણના છીદ્રમાં છ કુટ લાંબી અને બે ઈંચ વ્યાસની પખતી નળી લગાવવામાં આવે છે, અને યુનો ને ઘઉંના લોટથી સાધો બંધ કરે છે. પાત્ર મધ્યેનું પાણી સારી રીતે તપીને તેની વરાળ થતા તે એને લગાડેલ નળીમાંથી નિકળી તે થંડા પાણીથી ભરેલા બીજા તે નળીને લાયક કરેલા સામા પાત્રમાંના એક પાત્રમાં ધરવામાં આવે છે. તેમાં તે વરાળ ફરીને, તે મધ્યે વરાળ રૂપે જડી આવેલું તેપને પાણી પાછું વરાળ રૂપમાંથી પોતાના પૂર્વ રૂપમાં આવે છે અને તેમાના પાણી ઉપર એકઠું થાય છે પછી તે ઠરતાં એમાંથી સાવધન નક્કી વડે કે પિચકારી વડે તેમાના પાણીને ઉપરથી ખેંચી લઇને નોખુ કાઢી એક બંધ કુચવાળા બાટલામાં ભરવામાં આવે છે. કાંઈ તેને વધુ સ્વચ્છ કરવા તેમજ તેને ફરીને એજ પંત્રમાં પાણી સાથે નાંખી પુનઃ ખેંચે છે, પણ આમ કરવું પડે તે આ તેજ ખેંચવાના, દેશી ઉર્ધ્વ નળીકા ચંત્રની (સ્ટીલને સર્પોસર્પી) જોઈતી સુધટના હોતી નથી, તેથી આમ કરવું પડે છે. પરંતુ તે માટે યુરોપમાં, જેવાં તેજ ખેંચવાનાં આવાં યંત્રો હોય છે તેમ જો એજ ગોઠવણી કરવામાં આવે તો તે પહેલીજ વખતે તેનને પાણી ચોખ્ખું નિકળે છે. ત્યારે મસાલો પાત્રમાં નાંખી તેને તેની વરાળ બનાવવા વખતે ઉઠાવવામાં આવે છે ત્યારે તેમાં ઉભરાણુ આવે છે તે વખતે તેમાંનાં અમુક સત્ત્વો વરાળ સાથે સામા પાત્રમાં તે આવવા પામે છે. તેમ ન બનવા તે કામના મોઢા ઉપર ઉધા ધડા જેવું બીજું લોહ પાત્ર ગોઠવવામાં આવે છે અને તેમાં એક જડા વાળાની જળી લાખ્ય કરી તે તેમાં આડી બેસતી કરી પછી તે ઉપર ભાગેલા કાચના કટકા કે ખડા ભરવામાં આવે છે કે જેથી તેમાંથી ફક્ત વરાળ રૂપે ઉઠનાર તેજ અને પાણીની વરાળજ પ્રસાર થવા પામે છે અને બીજી ઉભરાણુમાંની ચીજો તેમાં અટકી ઉભરાયતો ત્યાજ અટકી આળસી જાય છે. જેથી અર્ક નળી, આ બીજી ઉપલા કામને લાયક કરવામાં આવે છે. આ નળી લગાડી તેને “પ્લેસ્ટર ઓફ પારિસ”ની મજા ખનાવી તેથી તે નળીને ને એજ પાત્રનો જેજ છાંદો લેવામાં આવે છે કે જેથી પછી ત્યાંથી વગળ બાહર નિકળવા પામતી નથી, પરંતુ તેજ નળીનું બીજી બાજુનું નીચેનું મુખ, સામા ગ્રાહક પાત્રના વાયુને અવરોધ ન થવા માટે આમ છાંદવામાં ન આવતાં તેને થંડા પાણીના પાત્રમાંથી સર્પના દ્વિડલા પેઠે કાઢીને તે પાત્રના નીચેના ભાગમાંથી બાહર કાઢવામાં આવે છે, જેથી તેમાંની થંડા પાણીની સહાયથી વરાળ ફરીને તે નળીના મુખદારે, સામા ગ્રાહક પાત્રમાં, વધાઈતું નેબુ યુવે તે પેઠે પ્રવાહી રૂપે આવે છે. આ નળી મુખ ગ્રાહક પાત્ર મોઢા બાટલાના મુખમાં અપોચપ બેસતું કરવું, કે જેથી તે પાત્રમાં જમ પ્રવાહી આવ્યે જાય તેટલોજ તેમાંના વાયુ બાહર નિકાલ થતો જાય એટલો નળીને ગ્રાહક પાત્રના મુખમાં અવકાશ રહે, કે જેથી તે પાત્ર મધ્યેનું ઉઠનાર એકત્ર થતું તેજ પાત્ર બાહર હવામાં જડી જઈ ઓછું ન થાય આવાં તેજ કાઢવાના નાના ઉર્ધ્વ નળીકા યંત્ર (સ્ટીલને સર્પોસર્પી) ઇંગ્રેજ દ્વારા વેચનારાની કંપનીની હોશીઓમાંથી વેચાતાં મને છે તે જોવાથી તેમજથી ઉપરનું સમજવું, તેથી અભિપ્રાયને યથાર્થ ખીયાલમાં આવી શકે છે. દરકતરી દવાઓ વેચનાર કંપનીઓમાં આ યંત્રો

બહુ નાના અને મોંઘા મળે છે અને તેથી જળ્યાળેષ નહીં, માત્ર કામ ચલાઉ ગરજ સરે છે. પરંતુ મોટે પાયે કામ લેવાને માટે તેવા મોટા યંત્રો હોય છે, જેથી તે જોઇ એ પ્રમાણે તેવા મોટા, કામ માટે મોટા યંત્રો દેશના લુવાર, કંસારા જેવા કારીગરોને દેખાડી તે આ દેશમાં બનાવવામાં આવે તો તેથી એ બહુ સસ્તા બને તેમ છે. આટલી ઉપર મુજબ યંત્રની સમજણુ દષ્ટ હવે આપણે આપણા મુળ મુદ્દા ઉપર આવીએ.

ઉપરની રીતથી ૫૦૦), પાંચસો પૌંડ સુકા રેસાના છોગામાંથી ૨ પૌંડ શુદ્ધ તેલ નિકળે છે. કેટલેક ટુકાણે તેથી પણ વધુ નિકળે છે. ઉપર કહેલી દેથી રીતેજ આ દેશમાં રોસા વિગેરેનાં ઉડનારાં તેલો (અતરો) કાઢવામાં આવે છે. યંડા પાણીના પાત્રમાં વરાળ વડે તેલ જામવા પછી તે તેલ પાણીમાંથી નોખી પાડવાની એક સાદી રીત એક ટુકાણે તેવામાં આવી છે તે એવી છે કે, આ તેલ મિશ્રિત ગ્રાહક પાત્ર મધ્યેનું પ્રવાહી ૧ મોટા બાટલામાં ભરીને હાથના નળા ઉપર તે સાંકડા મુખના બાટલાને ઉઘટા (ઉઘો) ધરવો, જેથી તેલ હલકું હોવાથી બાટલાના તળા તરફ ઉપર જાય છે, સારખાદ હાથના તળા ઉપરના બાટલાના મોઢીઆને જરાજ તળું એક બાજુથી મોકળું કરી તે બાટલામાંથી પાણી નીચે રાખેલા પાત્રમાં જતા દેવું, અને જુજ પાણી બાટલાના મુખમાં રહે ત્યારે તેને ઉલટા કરી તે તેમ તેમાં બાજી રહેવા દેવું. અને તે તેમાં કે બીજી બંધ જુજની બાટલીમાં ભરી લેવામાં આવે છે. આવી રીતે આ રોસાનું તેલ કાઢનારાને સારા ફાયદો રહે છે. કારણકે આ તેલ જહુજ મોધું-શરના ૯ થી ૧૦ રૂપીઆના લાવથી વેચાય છે. કેટલાક લોક લખાડી કરીને આ તેલમાં ગંધ વિનાનું “કેરોસીન” (પાસબેટ) તેલ મેળવીને વેચે છે. પરંતુ પરિણા જળજુનાર તેવા ઘ્યાને માંડ પકડી શકે છે. ખાનદેશ, નિમાડ વિગેરે સ્થળોમાં આ તેલ મોખું મળી શકે છે. આ તેલ યુરોપને અમેરિકા વિગેરે દેશોમાં દર સાલ મુજબ બંદરથી ૫૦૦૦૦ પૌંડ જેટલું પરજોશમાં જાય છે. એકંદરે આ હિંદુસ્તાનમાંથી આ ‘રોસા’ તેલ લગલગ ૧૧૦ હોટ લાખ પૌંડ જાય છે.

આ તેલ આપણા દેશમાં વાના રોગ ઉપર લગાડવા માટે ઉત્તમ ઔષધ ગણાય છે. આ તેલમાં “જરાનિઓલ” નામનો પદાર્થ સેંકડે ૭૬ થી ૮૩ ટકા જેટલો હોવાને લીધે તે સાર પરદેશના લોક આ તેલની ખરીદી કરે છે. ફ્રાન્સ અને તુર્કસ્થાનના લોક અહીંથી ગએલા ઓમોખ રોસા તેલને ઉપર કહેલી ઉર્ધ્વ નળીકા યંત્રની રીતે ફરીને સ્વચ્છ કરીને તેને ગુલાબના અતર (ધસે-સલ આફ રોઝ) સાથે મેળવે છે, જેથી આ ગુલાબી અતરમાં આ રોસેલ કે રોસાના ઉડનાર તેલની સુગંધ થીલકુલ જળજુમાં ન આવતાં તે ગુલાબના અતરને ખીલવે છે ને વધારો કરી નફો અપાવે છે. તે દેશોમાં યંડી વધુ હોવાથી શુદ્ધ ગુલાબી અતર જામી જાય છે, તે તેમ ન જામે એ માટે પણ તેમાં આ ઉડનાર ‘રોસા ધસે-સલ’ નામનું તેલ (ધસે-સલ) અતર મેળવવું પડે છે. ઉપર મુજબ આપણી ગુજરાત-કાઠિયાવાડમાં રોસા કે રોહીશ અથવા રોહડા નામનું ખડ ક્યાંય ક્યાંય ફુગરાળ ખડ, ખીડા ને વાડીઓમાં તથા ગિરોમાં ખુબજ થાય છે. ત્યાં તે ઉપર કલા મુજબ એકત્ર કરી તેમાંથી તેલ કાઢવામાં આવે તો તેથી ઉપર મુજબ તેનો લાભ લઈ શકાય તેમ છે. અને એ હેતુ માટેજ આ વિષય મરાઠીમાંથી ગુજરાતીમાં, કાઠ તેમાં જોડતા ઉમેરો કરી દર્શાવવામાં આવ્યો છે. આ રોસાખડને વાઢવા પછી તેને તડકે ન સૂકવતાં જાંબામાં સૂક-

વવું નોંધ્યે કે જેથી તેના છોગામાંથી તેવ તડકાથી સુકાતાં હવામાં ઉડી ન જાય. પછી તેને જાંબની ભટ્ટીમાં દાખલ કરવું નોંધ્યે.

આ ઉપરની કૃતિ પ્રમાણે આ દેશમાંથી અજમા, ધાણા, વરીઆળા, સુવા, તંજ, લવિંગ, જટામાંસી, મોથ, પડો પાંદડી, તકમરીઆનાં મંજરીઆં ને પાનડાં એલચી, સુખડ, વિજેરે મુગાંધી દ્રવ્યો સરતે લાવે લઈ જઈને તેને ત્યાં યંત્રથી ભરડી જળમાં લિંબવી, જળ સાથે, ઉપર જણાવેલા મેટા યંત્રોમાં નાખી તેની ભટ્ટી હેઠે અગ્નિ લગાવી તેની વરાળ બનાવી યંડા પાણીના યોગે આદક પાત્રમાં ઠારી તેમાંથી તેનાં તેલો કાઢી મોથે લાવે વેચી દરવેરે પુષ્કળ નફો મેળવતા રહે છે. તેનાં નદી કંઠે સગ્ય કારખાનાં બાંધેલાં હોય છે, કે જેથી વરાળ કારવા માટે યંડા પાણીની પુરતી જોગવાઈ મળી શકે છે. આવી ચલગત હવે આપણા દેશના જણેલા જુવાનીઆ જ્યાં જ્યાં નોકરી કરવાની લિપિ માગતા ફેરે છે તેમ તે કંગાલ નોકરીમાં ન રખડતા આવાં કારખાના કાઢી આ દેશમાં ઉત્પન્ન થતી અત્રેની સસ્તી ચીજો, પરદેશીઓની પેટે ખરીદી તેમાંથી અત્રેજ તેની બનાવટો કરતાં શીખી તે બનાવવામાં લાગવું નોંધ્યે, કે જેથી પરદેશીઓનાથી અર્થશાસ્ત્ર પ્રમાણે સસ્તું પડવાથી તેમાંથી જોક્તા નફો મેળવી શકાય એ બને તેમ છે, પછી આ દેશના વતનીઓને શેકની સિખામણુ જાંબા મુધીજ હોય તેા અજાઅ.

જંગલની જડીબુટી.

(સખનાર:-વૈદ મયારામ સુંદરજી).

કુમાર જી. કન્યા-કુમારી-ગૃહકન્યા-ઘૃત કુમારિકાસં કોરફડમ. એલવા હિં
એલવાવં દરસ્તેસિવ્રપા-મુરવરબી. AIDC ઈં ઇત્યાદિ નોખ નોખી બાપામાં તેનાં નામ બોલાય છે. આ ચોરની જાતના છોડને સર્વ, બણે બાજે ઓળખતા હોય છે. તે કબરો ઉપર એતે દેવસ્થાનની જગ્યામાં વાવવાનો ચાવ હોય છે. તે ચોર પેઠે સખત ગર્ભમાં પણ માણી વિના, માત્ર હવામાંના સૂક્ષ્મ બેજ અણથી પણ જીવિત રહી શકે છે અને થોડું માણી મળતાં પણ પુનઃ પુષ્ટ બની શકે છે. કુવારનાં પાન દળદાર, ખંડકાર, જડાં દળદાર, ફિકકા લીલા રંગનાં અને ઝીનારી કારખર કાંટાવાળાં હોય છે. તેને પડખે જો પિળાં (છાડ) પુટે છે તેને જમીનમાં ચોમાસામાં રોપવાથી કેળીજ સત્તુમાં જમીન બીની કરી રોપવાથી (જમીનમાં રોપવાથી) તેનું ઉછરણ, ઉતાવળે અને પુષ્કળ થઈ શકે છે. જમીન ખરાબ ને કારી ને ધારોડીમાં હોય તોય તેવી જમીનમાં પણ તેનું ઉછરણ વધારે પુષ્કળ ને પરિપુરણ થઈ શકે છે. એટલુંજ નહિ, તેને ખુબી હવામાં જાયે રાખવાથી પણ તે જીવતી રહીને કાંઈક વધવા પામે છે. કારતક ને માર્ગશીર્ષ મહીનામાં કુમારના છોડની મધ્યમાંથી દંડ (મેલક) નિકળે છે તેના અગ્ર ભાગ ઉપર સોજાપમાન તોરાંરપ ચુચ્ચ આવે છે તે ઉપર તો જઈ ખાસે છે. આ કુણા દાંડને સોલર કે સોલરાં કહે છે. તે કુણાં હોય ત્યારે ગાળાં પેટે તેની કટકાઓ ઠરી તેને મીઠું ને લિંજુનો રસ જુસી અઘાણું બનાવે છે. તે ખાવાથી અન્ન પાચન થાય છે, બોજનની રચી વધે છે અને ઝડપી સાફ આવે છે તથા યકૃત

ક્રિયા સરળ થાય છે ને ગાંઠ કે બરસ હોય તે ગળા જાય છે. તથા સોજની અસર હોય તે દૂર થાય છે. આવીજ રીતે કુમારના જાડ પાનની ફરતી હાથ ચાકા વડે કાઢી નાંખીને તેના વચસા ગર્ભનું પશુ અથાણું ઠરવામાં આવે છે. તેના ગુણુ પશુ તેના ઢાંડાના અથાણા જેવાજ હોય છે આ કડવી કુમાર જેવી તેની મીઠી જાત દુવારમાં તરફ થાય છે તેના પાનનું અથાણું ઠરી ત્માના લોક ખોરાક સાથે ખાય છે, તે પશુ ગુણુવદ નિવડે છે. ઘોઈ ઘોઈ કુમારના પાનને છોલીને તેનું સાક બનાવીને ખાય છે. તથા તેના ઢાંડાના કટકા ઘોઈ ઘીમાં મેકીને ખાય છે એટલે સેકરાનું પશુ શાક થાય છે. તેને ચોળા ઘોઈ નાંખવાથી તેના ઝરેલ રસની તેમાંથી કડવાસ વધી જાય છે કુમારનાં પાન મોળા સુકવી ખાંડી સુરખુ બનાવી તે યકૃતવિકાર તથા કબજિયત ઉપર અપાય છે

કુમારના પાનનો ગર્ભ ૧. ૧ ભાર, સુંઠ ૩. ૦ ભાર, ગોળ ૧. ૧ ભાર માથે મેળવી ગળાવવાથી સખત હેડકી આવતી બધે પડે છે. હિન્દીરીઆની હેડકી પશુ તેથી મટે છે. તે એકવાર દેવાથી ન સમે તો અર્ધા કલાકને છોટી જીવાર દેવાથી તે શીત પડી તર્ત મટે છેજ, દમ પણ સમે છે.

કુમારનો ગર્ભ તે ઉપર સિંધવ મીઠાનું સુર્ષ ભરભરાવી ૩ ૦ થી ૧ ભાર ગળાવવાથી ઉધરસ, દમ, કફ, ગાંઠ, બરણ, કબજિયત વિગેરે મટે છે. અને રૂચી ઉત્પન્ન થાય છે ને ક્ષુધા પ્રદિપ્ત થાય છે. આ ગુણો તેના રસમાં એળીઆનો અંશ હોવાથી છે. કુમારનાં પાન કાપતાં જે રસ ઝરે છે તે ખાંડમાં ઝીલી સક તેનાં બેથી ચાર ટીપાં કે બહુ તો ૭ ટીપાં પેટમાં લેવાથી કબજિયત મટી ઝડાડો સાફ આવે છે અને ક્ષુધા તથા રૂચીની વૃદ્ધિ થાય છે.

સુંઠ ગુંબડાં ઉપર તે પકવવા તથા રજવવા કુમારનો ગર્ભ ને હળદર ઉનુ કરી બાંધે છે. વળી—

નિશાત્વર્ણયુતઃકન્યારસ પ્લીહાટપચીહર :

દરદ-ગાંઠ, જરવ, કક, કબજિયત વિગેરે કમ થાય છે ને મટે છે. મીઠાતરીઓ એળીઓ પશુ કુમારની જાતનાજ છાંમથી સેકાદ્રા ટાપુમાં જાને છે. તેના ગુણ પશુ કુમારના આ કાળા એળીઆના જેવો જ છે.

“ જાનવરોના દરદના અનુભવેલ ઉપાય.”

૧ તપડી—જાનવરને તાવ આવે છે ત્યારે શરીર ગરમ અને શરીરનાં તમામ રેંવાડાં ઉભાં થાય છે.

ઉપાય—નીલાયતી મીઠુ રોર ના, કળીઆતુ રૂ. રા બાર બાજરાના લોટના પીંડ્યા કરી ખવરાવવાથી તપડી મટે છે.

૨ વહસો—જાનવરને વહસો થાય છે ત્યારે માથું હલાવ્યાં કરે છે. નાકમાંથી ચીકણું પાણી વહે છે. ચાલતાં ધાંત્રી જાય છે. ચાંમડી પીળી પડે છે.

ઉપાય—કુદરવેલના વેવા શીંગડે બાંધવા, પાંદડાંના બૂકા નાક ઉપર છાંટવો. આથી માયામાં ચડેલું પીત ઘાસ (છીક) આવશે અને પીળું ચીકણાચાણું પાણી નીકળવાથી ચાંબડીની પીળાશ મટે છે. ખેરાક આપ છે.

૨ અજમાની કુમાડી દેવી.

૩ ગોળ અને અજમા ખવરાવવાં

૩ કંઠમેઘ—જાનવરને કંઠમેઘનું દરદ લાગુ પડવાથી માથાં પછાડે છે. શીંગડાના મુજમાં શકો લાગવાથી ખરી કુટી પડે છે અને માખીઓ આસન (અવડા) ચુકવાથી અંદર જવાત પડે છે, અંદર ખવાતુ જાય છે.

ઉપાય—મીથુ ૧ રોર, બોદાર રોર ના, ગંધક રોર ના, સીંદુર રોર ના, મોરચુરુ રૂ. રા બાર, તેલ રોર ૫, ગમર રોર ૫ પાંચ નો મવમ કરવો, આ મવમ કંઠમેઘ કાંધે ઉપર, ચાંદી, ઘોડાનાં ભાડાં, અને ખરીમાં પડેલ ધારાં, વીગેરે માટે ધણો ઉપયોગી છે. માખીઓ પામે આવતી નથી.

આફરી જલુ.—આફરેવાથી પેટ ચડે છે. ચામડી તણાય છે. કાટકાટ થવા જેવી થાય છે. પાંદ્ર રાકાતુ નથી. ચાલો રાકાતુ નથી અને જમીન ઉપર પડે છે. ઉપાય—અગાયાં સુકાં છાણાં રોર ના નો બૂદા મોમાં ચવડાવવો, અને ના રોર ઘી પાંદ્ર દેવાથી એક દસા-કતી અંદર છેરી કાટે છે, અને ચાલવા સક્તિવાન થાય છે.

પેટપીડ—ધોડાને પેટપીડ થવાથી મરજુ થાય છે.

ઉપાય—સાગનાં બી ૩. ૫ બાર ધજેના લોટ માથે આપવાથી તરત આરામ થાય છે. મંજરોસમાં ઘણા ઘોડા આ ઉપાયથી બચવા પામ્યા છે. ઉપાય ધણો સારો છે.

ગોઠ વિપે કંઙક.

(લેખક:—શ્રીયુત વૈદ્ય જ્યેષ્ઠાંકર 'કાનજીભાઈ').

અનુસંધાન:—ગ્રાંતાંક પૃષ્ઠ ૨૧૫ થી).

આવા પ્રકારનાં જીના ગોળના ગુણો (રા. નિ તથા રા. સં) માં નીચે પ્રમાણે વર્ણવેલા છે.

પિત્તઘ્નપવનાપહોરુચિકરો દ્યુષ્ઠાસ્ત્રિદ્રોષાપહ: ।

સંયોગેનવિશેષતઃ ડવરહરઃસન્તાપશ્ચાન્તિપદઃ ॥

વિષ્મૂત્રામયનાશનોઽગ્નિજનનઃ કળ્દૂપમેહાન્તકૃત્ ।

સ્નિગ્ધસ્વાદુરસોલધુશ્રમહરઃપથ્યપુરાણોગુઢઃ ॥ તથાચ ॥

ગુદામયેકામલશોપમેહેગુલમામયેપાણ્ડુહલીમકેચ ।

વાતેસપિત્તાચજિરાજરોગેરુચિપ્રદોરોગહરોગુડસ્યાત્ ॥

કાસેશોપેગુઢશ્રેષ્ઠઃ શ્વાન્યત્રાપિહિતોમતઃ ।

યોગયુક્તોવિશેષેણહિતોગુણગણાલયઃ ॥

સાધાર્થ—પિત્તકર, પવનને અનુલોભ કરનારો. રુચિકર, હૃદયને દિતકર, સ્ત્રી દોષકર, ખૂબીના ઔષધના સંયોગથી વિશેષે ન્વરાદિ સંતાપને હજીનારો અને શાન્તિપ્રદ છે. મજામૂત્રાદિ વ્યાધિઓને નાશ કરી અગ્ની પ્રતીપક છે, અને ખરજ, આદિ વ્યાધિઓ તેમજ પ્રમેદ બધી પ્રકારનો દૂર કરે છે. સ્નિગ્ધો સ્વાદિષ્ઠ, પાચનમાં હલકો પરિશ્રમને દૂર કરનારો એવો જીનો ગોળ પથ્ય માનેલો છે. (હિતકર્તા).

અને વળી, ગુઢ વ્યાધિ, કમળો, શોષ, પ્રમેદ ગુદમ. (પેટમાં ગોળો ચડવો) પાણ્ડુ. (શીકાચ) હલીમક, વાતવ્યાધિ, પિત્ત વ્યાધિ, લોદવિકારના વ્યાધિ, ક્ષય વ્યાધિ, આમાં રૂચી આપનાર, ને તે તે વ્યાધિ હજીનારો છે.

દાસશાસ, અને તેવા બધા વ્યાધિમાં પણ શ્રેષ્ઠ છે, પરંતુ પૃથક્ પૃથક્ ઔષધીઓના સંયોગથી અનેક પ્રકારના સમુદ્ધર્તુ રચાન જીનો ગોળ છે.

સાર—ધણીએક, દેશી ઔષધીઓના અનુપાનમાં જીનો ગોળ આપવાનું કહે છે, તાવ વિગેરેના મંતાપ વખતે ગોળનું પાણી તેમાં જીનો પાણી અનેક વખત ઉકાળી આપવાથી દાહ શાન્ત થાય છે. તે વખતે કેટલા વર્ષનો જીનો, અને જીનો ગોળ શા ખખેનો ? વિગેરે બાબતની શુંચવણ દૂર થવાના હેતુથી આ લેખ ઉપર મુજબ લખવામાં આવ્યો છે. ટુંકમાં નવો ગોળ વાપરવાનો હોય ત્યાં એક વર્ષનો લેવો, જીનો ક્ષો હોય ત્યાં એ ત્રણ વર્ષ સુધીનો જીનો લેવો, અને ઔષધીમાં આસવાદિ બનાવવામાં પણ તેજ લેવો, અને ચાર અને તે ઉપરત વર્ષનો જીનો ગોળ બનતા સુધી વાપરવો ઈચ્છે નથી; ગોળ એક એવી સર્વથી સુગત યોગ્ય છે જે તેની વિશેષ માહિતિની જરૂર નથી. આપણા લોકમાં મલુર વર્ગના માણસને ઘી અને ઘઉં વગર ચાલશે. પણ જાર, અને ગોળ વગર તેઓ મહેનત કરી શકતા નથી. તે ઉપરથી સદજ ખ્યાલ થયેજ. ગોળ એક એવી શક્તિપ્રદ યોગ્ય અને ઔષધનું ઔષધ છે જે જેના યોગ્ય સેવનથી ધાતુ બરમાદિ વસ્તુઓ તેની બરાબર કામ કરતી નથી. મલુર વર્ગને મહેનતના બદલામાં ગોળ ન મળે તો તેઓ રથવાયા બની જાય છે, પછાડમાં, ધામત્ર ચયામાં, ગોળનો યોગ્ય શરીરને એકદમ વાળી આપે છે. આપણામાં સુવાવડીઓને દાટલામાં ગોળજ ખવડાવાય છે, તેથી તેઓની ગચ્છેલી શક્તિ આવે છે, ખાંડ, સાકરને, ગોળના ગુણ આશ્રય સરખાવી સમજાવજ નહિ,

વળી ગોળ રોગી નિરોગી બન્નેને સેવનીય છે, અને દરેક રૂતુમાં તે પથ્યજ છે એ તેના ગુણની બહીષારિ છે. સાધારણ રીતે સુંક ગોળ ને ઘી ચાટવાની પ્રનાલિકા પ્રસંગોપાત આપણામાં ચાલી આવે છે. વળી આપણાં પુરાતન ધર્મ શાસ્ત્રમાં, સર્વ દેવોમાં શ્રી ગણપતિ પૂજન પ્રથમ કહેલું છે, ગમે તે ગ્રંથ લેખ, અગર સર્વ કાર્યના આરંભ વખતે ગણપતિ સ્મરણ આર્યોમાં પૂર્વાપર પ્રચલિત છે. તે સૌ કોષ્ટ જાણીએ છીએ, અને તેમને નૈવેદ્યમાં ગોળજ તેમનું પ્રિય બળી માનેલું છે, અને આપણા શુભ કાર્યના આરંભમાં ગોળનેજ શુકન માનીએ છીએ અને ગોળની કાંકરી ખાઈ એટલે કાર્ય માટે કૃત કૃત્યતા પ્રાપ્તિ માનીએ છીએ. અને તેથીજ શુભ કાર્યમાં પ્રથમ બક્ષણમાં ગોળનેજ આપણે પ્રથમ સ્થાન આપીએ છીએ; કેટલાક કાળથી એવો રિવાજ પણ દાખત થયો છે જે. આપણે લગત પ્રસંગે જાન વિગેરે લખને જઈએ છીએ ત્યા પ્રથમ સત્કારમાં ગોળનું પાણી અપાય છે અને તે યોગ્યજ છે. કાન્ણ આપણે શ્રમિત હોઈએ અને પ્રથમ તે પાનથી શ્રમ ઓછા થાય છે. વળી લૂ પણ લાગતી બધ થાય છે વિગેરે જાનતા પરથી એટલું તો નિશ્ચય થાય છે જે ગોળ એ એક અમુલ્ય, મિષ્ટ વર્ગમાં ઉત્તમ ખાદ્ય વીજ છે એમ કહ્યા વગર ચાલે તેમ નથી.

જાળકના જન્મ વખતેજ આપણે ગડસુલીમાં ગોળ આપવાનો છટ રિવાજ છે, અને જાળકને દૂધ જેમ અમૃત સમાન છે તેમ ગોળ પણ છે, અને તેથી તેને શિશુપ્રિય એવું નામ શાસ્ત્રકારો આપતા આવ્યા છે, અને આપણા લોકની વાત વિનોદમાં હાસ્યજનક વાતોમાં “એમ ગોળતો મગરો નહિ” આવે, દયેલીમાં ગોળ નહિ” એવી ઉક્તિ ગોળની મહત્તાના એક પડછંદાજ છે. એવો આપણી ગડસુલીની સાથેજ પાયેલો ગોળ સકારણ અપથ્ય સિવાય નિરંતર પથ્યજ છે.

જાળવાજોગ.

કોલેરા માટે સાવચેતીના તાત્કાલિક ઉપાયો—લ્લચની સેનીટરી એસોસિએશનના જ્ઞાનરરી સેક્રેટરી ખાનજહાદુર આદરજ મનચેરજ દલાલની સહીથી કોલેરા માટેની સાવચેતી અને તેના અટકાવ માટે નીચેનું દસ્તાવેજ બહાર પડ્યું છે:—

૧ પાણી—પાણી મારફતે આ રોગ સહેલાઈથી દાખલ થતો હોવાથી (૧) તમામ કુવાઓમાં પોટાસ પરમેંગેનેટ નામની દવા પાણી સહેજ રાતું થાય ત્યાં સુધી અને રતારા જતી રહે કે ફરી નીખવાની મ્યુનિસિપાલિટીઓ, ગામોની તંદુરસ્તીનાં ઓર્ડોના મેમ્બરો અને નોકરોએ ધણી કાળજી રાખવી. (૨) બની રોકે ત્યાં પાણી ઉકાળીને પીવું. (૩) જાહરા કુવાનું પાણી બિલકુલ પીવામાં લેવું નહીં.

૨ દુધ—દુધ પણ જરાબર ઉકાળ્યા વગર પીવું નહીં.

૩ ખોરાક—(૧) કાચા કે સહેલાં શાકભાજી ખાવાં નહિ. (૨) ખોરાકને ઢાંધી રાખવો કે જ્યાં માખો અને ધુળ તે ઉપર ન બેસે. (૩) જમરમાં વેચાતી, માખો બેસતી, ખાવાની ચીજોને ઉપયોગ ન કરવો. (૪) બુખ કરતાં વધારે જમવું નહિ બલકે જે કાળીચા ઝોજાજ ખાવા અને જલદી પચે નહિ એવો ખોરાક ન લેવો.

૪ સ્વચ્છતા-(૧) શરીર, કપડાં તથા ઘર અને આસપાસની જગ્યા ચોખ્ખાં રાખવાં અને રખાવવાની કાળજી રાખવી. (૨) મનને સાફ અને આનંદી રાખવું અને બહીવું કે ગભરાવું નહિ.

૫ પરચુરણ કાળજી-(૧) ઝાડની જરા પણ કબજાયાત જણાય કે તેનો ઈલાજ કરવો, પણ સખ્ત જુઠાણ લેવો નહિ. (૨) ઉગરો કે યાકોને હોય થઈ જવાય એવી સખ્ત મહેનત કરવી નહીં. (૩) ઝાડો કે ઉલટીં યાય કે તુરત ડાકટરની મદદ લેવી. સરચ્ચાતમાજ એવી મદદ લેવાથી જરૂર ફાયદો થાય છે. માટે એવા વખતમાં અદ્દજની છે એવું સમજીને ઈલાજ લેવા, દીક્ર કરવી ન જોઈએ. (૪) દરદીનાં ઝાડ ઉલટી શીના-ઈયથી ભરેલાં વાસણોમાં એકઠાં કરી, તેમને બાળી નાંખવાં. તેનાથી બગરેલાં કપડાં શીના-ઈયથી ધોઈ ઉકાળવાં અને તેવાં ગોદડાં બાળી મુકવાં. ઝાડો ઉલટી બહાર આંમણમાં ફેંકવા નહી. જુદા વાસણમાં એકઠાં કરી સુષકાર્થના ભંગીયાને સોંપવાં. (૫) ખાવા પીવાનાં વાસણો ઉકાળેલાં પાણીથી ધોવાં અને દરદીના વાસણો ખાસ અલગ રાખવાં. (૬) નદીમાં કે કુવા ઉપર ડુગડાં ધોવાં નહી. પાણી ભરવાના વાસણો બરાબર માંભ્યા પહેલાં વાપરવા નહીં.

. (૬) તાત્કાલિક ઉપાયો-(૧) ડાકટરની મદદ મળે તે દરમ્યાન એક પાઈનટ (સવા ગર) પાણીમાં ૧ થી ૬ ઓન (૫૭) ભાર) પોટેશીયમ પરમેંગેનેટ નાંખી તેનું મિશ્રણ નદીથી પીવાય તેટલું આપવું. (૨) દર્દીને સુતેલો ગમવો; ઉક એસ કરવા દેવી નહી.

ઝાડમાં જ્યારે કોલેરાની અસર હોય ત્યારે દર્દીને બરફ ને પાણી કે સોડા ને બરફ આપવાં. પછી જેમ સુધારો થતો જાય તેમ ત્રીણા એસેડ (આસેડ) ની કાંઈ, દુધ અને મોઝા, દુધ અને જવનું પાણી, ચોખ્ખાનું એસામણ આપવા. (૩) ડાકટરની મદદ મેળવવાને લાચાર દર્દીની ખચર એસોસીએશનના સેક્રેટરીને કોઈ પરમણુ ગૃહસ્થ તરફથી મળશે તો તેને તરતજ તેવી મદદની મદત ગોઠવણુ થશે.

કોલેરાના ઉપાય-જોરખન નંદલાલ બજાણીથી લખી જણાવે છે કે, જેમ વડના ઝાડને વડવાઈ હોય છે તેમ પીપળાના ઝાડને (પીપળનું ઝાડ નહિ) પણ વડવાઈ હોય છે. આ પીપળાની વડવાઈ તથા મરીના દાણાને સાથે વાટી કોલેરાના કેસને બે ત્રણ વખત પાનાથી આરામ થઈ જાય છે. ઝાડા વિગેરે ખંધ થાય છે. મેં ત્રણેક કેસોમાં આ ઉપાય અજમાવ્યો હતો ને તે દરેક કેસમાં ફતેહમંદ નીકળ્યો હતો. વડવાઈ એટલે ઝાડમાંથી જમીનમાં જે મૂળીયું ખાણું જાય છે તે.

વાઝરોગ.

(ગતાર્ક પૃષ્ઠ ૧૭૪ થી ૨૧૭).

૧ બાળકોની આંગકી-આંચકી આવવાના ઘણું કારણ છે. બહુ શરદી થવાથી ઉવરત કે હાંકણનું જોર વધવાથી. દાંત આવતા વખત ઉવેથી પડી જવાથી, અચાનક બી જવાથી બાળકોની મા વાઈડાં ખાટાં આગં નહીં પડી શકે તેવો ખોરાક ખાવાથી વાસુનો પ્રકાપ થઈ આવે તેથી બાળકોને આંચકી ઉપડી આવી, કાચ પગ ટાંકે વીગેરે ખેંચાય છે એટલે પાણી કે ફીણ નિકળે છે તેના તાત્કાલિક ઉપાય.

- ૧ કેશર, ને ખાતાલ તુખડી વાટી પાવ.
- ૨ ગીરાચંદ એક રતી આપવું.

૩ કેશર, લવીંગ, કાયદળ, અજમાને પોટી શરીરે ખરડ (લેપ) કરવો.

૪ કલાલીનના, કપડાનો શેક કરવો, હવેલા જુલાળ આપવો.

૫ તુલશીપત્ર કે આદુના સ્વરસમાં આનંદભેરસ્વરસ આપવો.

૨ બચ્ચાનો ભાર—જે બચ્ચાને ભાર હોય તેને તાવ આવે છે, સરેદ ઝાડા થાય છે, શરીર ગળતું જાય છે, દુર્ગા, ધણી, ખજુર, અડદનું પીઠું, બચ્ચું ખાય, અગર બચ્ચાની માતા ખાપ તેને લીધે ભાર રહે છે.

ઉપાય—જે ચીજનો ભાર લાગ્યો હોય તે ચીજ બાળીને રાખ કરી પાણી સાથે પાવાથી બચ્ચાને સારૂ થાય છે. અગર તેને તાવ નાણુદ થશે.

૩ બચ્ચાંઓ ઘૂડ-ચુનો-કોયલા-કાંકરી-રાખ ખાય છે તેનો ઉપાય—બોદાર કાંકરી ભે ખાતી ભાર થી સાથે પાવાથી આરામ થાય છે. હાથ ખગ દોરડી અને પેટ ગાગરડી હોય તે પણ સારૂ થાય છે.

બચ્ચાના-ઝાડા-ઉલટી-ઝાડામાં લોહી પડતું તેના ઉપાય—

૧ જવનંદ્રી, નાગરવેલના પાન સાથે આપવાથી ઝાડા મટે છે.

૨ ચુનાની આછ. (નીતરું પાણી) કે કુખાતું પાણી, પાવાથી ઉલટી મટી છે, અને દુધ પેટમાં રહે છે.

૩ કાકડાસીંગી, અતવિલતી દળા, અને લીડીપીપર સરખે વજને લઈ બેથી ૩ વાલ આપવાથી મરડો તથા લોહી પડતું બંધ થાય છે.

૪ ખીલીના ગૂરભ, ને ઝોઘીજીર, સાકર સાથે આપવાથી કાયદો થાય છે.

૪ બચ્ચાના પેશાબમાં સરેદ છાશ જેવું જાય તેનો ઉપાય—જે બચ્ચાને કમી હોય છે, તેને પેશાબ ઉપર છારી તથા પેશાબ છાશ જોવો ઉતરે છે.

ઈન્ડિયન, કાંકરીઓ, ને વાવડીંગ, શેકી જઈમાં પાવો, પીત પાપડો, એક વાલને આસરે પાવો, ઉપર-હવેલા જુલાળ રહેશે.

૫ ઉંદરી-બચ્ચાના માથામાં ઉંદરી થાય છે તેના ઉપાય,

૧ લીંમડાની લીંબોળીને વાટી તેવમાં કકડાવવું તે ઉંદરી ઉપર લગાડવું.

૨ કાંટાશેળીઆના પાન વાટી તેવમાં કકડાની તેવ માથે લગાડવું.

૩ ગ્લાસલેટ તેવમાં સાજના ફૂલ (સોડા) નાંખી લગાડવું.

૪ સરસીયા તેવમાં ગધેક તથા જજર લગાડવી.

૬ રતવા—રતવાનો સોળે શરીરમાં ચોતરફ ફેરવી કરે છે. પીડા કરે છે, પાકિ અને કુટે છે ત્યારે બળતરા સખત થાય છે.

ઉપાય—૧. રતવેલીઓ, ટાળોહંસરાજ, સોનાગેર, અને સુખાનો લેપ કરવો.

૨ રતાજીવી, વાળો, આંબાહલદર, જટામાંસી (ખાલજડ) પાણીમાં વાટી લગાડવું.

૩ હેમકદ અને સાકર ખાવાથી ઘણો કાયદો થાય છે.

ખોરાક—મોમાં ચાંદા પડેલાં હાવાથી ખોરાક લઈ શકતો નથી અને તેથી દોર તદ્દન નબળું થઈ જાય છે. શક્તિ જાળવવા માટે ચોખા શેર ૨, દુધ શેર ૩, આદર શેર ૧૦ અથવા તેા ગોળ શેર ૧૦ તેની કાંઈ જવાની નળી વતી દિવસમાં બે વખત પાવી. આ પ્રમાણે એક વખતનું છે. આરામપર આવવા લાગે ત્યારે ચોકું લીધું ઘાસ, ગાંજર, મૂળા, ધઉનો ભુસ્સો વગેરે ખાવા આપવા અને તદ્દન આરામ પર આવ્યા બાદાંસુક ઘાસ આપવું.

તદ્દન આરામ પર આવ્યા બાદ તેને લગતો જે સામાન હોય તે પ્રકારનો ખાખી નાખવા જેવો હોય તેને ખાળી નાખવો. ખાખીના સામાનને ઉકળતા પાણીથી ધોવો અને દોરને ગરમ પાણીથી નવરાવી તદ્દુસ્ત દોરો સાથે રાખવું.

દોર મરી જાય તો તેવું ચામડું નહીં ઉતરાવતાં ગામથી બહુ દૂર લઈ જઈ છૂટું ઉડાડવો ખાડો ખોદી યુતો તથા મીઠાનો થર દરી તેમાં દોરને દાટવું યુતો ૧ મણ તથા મીઠું ૧ મણ ૧ મણ વાપરવું આ પ્રમાણે કરવાથી ચેપ દૂર થાય નથી અને રોગ નાશ પડે છે.

સાવચેતી—ખરવાસા, મોવાસાનો રોગ ફાટી નીકળ્યો હોય ત્યારે હવાડા ભરાવવા નહીં, દોરોને ટોળામાં મોકલાવવા નહીં પણ પાણી તથા ઘાસ ધર આગળ આપવા જે ગામમાં રોગ હોય તે ગામના કોઈ પણ દોરને બીજા ગામમાં જવા દેવું નહીં, તેમ બીજા ગામના કોઈ પણ દોરને રોગવાળા ગામમાં આવવા દેવું નહીં જાનપરોતું હવાખાનું જે ગામથી નજીક હોય તે ગામના લોકોએ આ રોગની દવા દનાખાનામાંથી મેળવવી અને દૂરના ગામવાળાઓએ પોતે તલાટીને આ રોગ ફાટી નીકળ્યા મળ્યા પછી ખબર આપવી, અને પટેન તલાટીએ તુરત વેટરીનરી સરજન તરફ જાહેરાત આપવી કે જેથી સરકારના દરમ્યાન અન્વયે વેટરીનરી સરજન રોગવાળા ગામે આવીને રોગ અટકાવવાનાં આપતા ઉપાયો યોજશે.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે વર્તન કરવાથી દોરોને વધારે દુખ સહન કરવું પડતું નથી, દરદ તેવું જોર કેલાવી શકતું નથી, મરણ પ્રમાણે જનતા સુધી ખીતકું આવતું નથી અને તેથી ખેડૂતભાઈઓને નુકસાનીયા ઉતરવું પડતું નથી.

(યુજરતી).

અનુભવ સિધ્ધ દવાઓ.

૧. લોહી પિકારનાં દરદો માટે અક્સીર ઉપાય.

ખેરના રસની જરાબર આમળાનો રસ મેળવવો તે એ એના વજનથી ચોથે ભાગે મધ મેળવવું પડી દરરોજ દીવસમાં ત્રણ વખત તેમાંથી બેભે તેલા, લેવાથી દસ દિવસમાં મરી જાય છે ને સારસાપરિયા કરતાં વીસગણો ગુણુ આપે છે.

૨. વીછીના હેરની ઉપર અક્સીર ચુટીકા.

અનુભવ સિધ્ધ—કૌવચના બીજ, હરતાલ, કાચમીનાં દાડકાં મનસીલ, એ બધાને સરખે વજને લઈ મહેસરાના પાનાં તથા ખોરડીનાં પાનાં અને અથ નાખીને બધાને એકત્ર કરી ખરડા કરવું ને ગોળાઓ વાળવી ને ઈંધડે સુકવીને ઉપયોગમાં લેવી વીછીનું ઝેર ન્યાં ન્યાં મદ્યું હોય લાથી કબ મુધી ધીમે ધીમે ફેરવવું ઉનડુ ફેરવવું મદિ કબખર ગોળી સુકવી તથા મસી ચોપડવી એટલે તુરત વીછીનું ઝેર ઉતરી જશે.

ઘરગથુ દેશી દવાઓ.

(લેખક આર્થવૈદ્ય મયારામ સુંદરજી.)

સુરોખાર—અને ઇંગ્રેજીમાં નાઇટ્રોઇડ ઓફ પોટાશ સ કહે છે. તેને ધોષને સાફ બનાવી દવામાં ચોળે છે. તેમાં તાવ શાંત કરવાનો સ્વેદક ગુણુ છે. તે તાવ મેળો પડે ત્યાં સુધી બળે થકાકે બળેવાલ, જળ સાથે મેળવી પાવાથી સ્વેદવળી, પેશાબ વધી તાવની ગરમી ઓછી થઇ તાવ ઉતરે છે. ઉપર મુજબ દેવાથી પેશાબમાં થતી બળતરા કમ થાય છે. જ્યાં તેને ઉપર મુજબ જળ સાથે પ્રમેહાદિકમાં અપાય છે. સુરોખારથી બમણા ચણુ કપાળ લઇને ચુરુ કરી તે બળે પહોરે કે સવાર સાંજ ૩. બા. બા બાર પ્રમેહ, પ્રદર મટવાને દેવાય છે. કાંઇ તે સાથે મુખડના સ્વચ્છ તેલનાં ૫, ૫ ટીપાં પણ આપે છે, ને તેથી પ્રમેહ પ્રદરનું દરદ જલદી મટે છે. આવી ચોળનાથી કફનું દરદ પણ મટે છે. સુરોખારનો અગ્રી ઉપર નાના બકડીયામાં રસી કરી નેત્રની સળીયો ઢાળે છે અને તેનાં ટેપાં દિવાની પાસે ધરીને ઓગાળી લીસાં બતાવે છે, તે નેત્રમાં ફેરવવાથી નેત્રને ચંડક વળે છે. આમ સળીયો ખીખામાં ઢાળી કાળથીયો વેગે છે. સુરોખારનાં રમકડાં પણ ખીખામાં, ઉપર પ્રમાણે ઢાળી બનાવી વેગે છે.

ટંકણુખાર—ટંકણુખાર બકડીયામાં સેફા બારીક વાટી, પછી તેને શીશીમાં ભરી લેવો. તે મધમાં મેળવી બાળકના મુખપાક (આવેલા મુખ) માં લગાવવાથી તેને ફળવે છે. તે મધમાં મેળવી જરા જરા અંજવાથી આવેલી અખિ, વાર્ધક્ય ને પુકું મટે છે. કાંઇ તે સાથે કાથો ઉગેરી પછી ઉપર પ્રમાણે મુખપાક માટે વાપરે છે. તેલમાં મેળવી દાઝેલાં ભાગમાં લગાવાય છે. તે ન મગે તો દાઝેલા ભાગમાં આપકાળેનિટ સોડા (સાંઈનાં પુલ) ને તેલમાં ઘુંટીને લગાવવાં. વહેતા કાનમાં પુલતેવ ટંકણુખારનું ચુરુ ધઉં ધઉં બાર નાખી ઉપર ધુપેલ તેલનું ટીપું પાડવાથી વહેતા કાન મટે છે. ટંકણુખાર જેટલી લોડી-પીપર મેળવી તે બેઆની ભાર મધ સાથે ચટાડવાથી ચડેલો દમ શાંત થાય છે, ને કફ મોકળો થાય છે. વાલ બે વાલ ટંકણુખાર મધમાં બાળકને દેવાથી બાળકની ચરદી, ભા-સ્ફી, સસણી, તાવ ખેંચ, તાબડતોળ મટે છે. બેઆની બાર ટંકણુખાર ને ૧ સ્ત્રી અરીજુ યા સાથે મરડામાં દેવાથી તરતજ મરડા મટે છે. બળે પહોરે બળેવાલ એકાદ મહીનો તેટલા વળને મધ સાથે આપવાથી અપરમાર (વાઈફર) મટે છે. બોરાસિકઝેરીક ટંકણુખારનુંજ લેવ છે.

નવસાર—ઇંગ્રેજીમાં નવસારને અગ્રોનીયાકલોરાઈડ કહે છે. તે સાફ પકવીને દવામાં ચોળાય છે. લોહીની ગાંઠ કે ગડ ઉપર તેના પાણીનાં પોતા મુકવાથી તે શાંત થઇ ઉપડતી બેધી જાય છે. તે સાથે સુરોખાર મેળવવાથી તેનું પાણી અતિ થંકુ બને છે. તેનાં પોતા તાવ કમ કરવા માટે કપાને મુકાય છે, તથા ચારણુગાંક ચડાવવા તે ઉપર મુકાય છે. સ્તન પાકની શરૂઆતમાં આર્થ પોતા મુકવાથી તેના ગોળને શાંત પાડી સમાવી દે છે. નવસાર ને કળીયુનો એક બંધ છુચવાળી શીશીમાં એકત્ર કરવાથી ને તે સાથે જરા જળ મેળવી મુખાડવાથી માથાનો દુઃખાવો મોળો પડે છે તથા દિરડીરીઆની એમુદ્દી ફર થાય છે. નવ-સાર પેટમાં દેવાથી તાવ, યજ્ઞનો ગોળે (ગાંઠ), રમગો, બરોગ, ચેથર, માથાનો દુઃખાવો,

આધાશીરી, ચરકા, વા. કદ, સુંઝીરો વગેરે મટે છે. વજન-કરીયાતું ને વંરીયાળીના પાણી સાથે બળે પહેરે બળે વાલ આપવો. તાવ તથા દાઢીઓ તાવ અટકાવવાને મટે તેથી બમણે કે ત્રમણે વજન આપવો. નાનાને તેની ઉમર પ્રમાણે દેવો.

મીઠું—ઝેલર ચણ્ય હોયતો ગરમ પાણીમાં ૧ સુડી મીઠું મેળવી તે પાવાથી કાંઈ વાર ઉલટી થઈ ઝેલર ઉલટી વાટે બાહર નિકળી જાય છે. ચંપુ કે છરી વિગેરે વાગવાથી જખમ થઈ લોહી નિકળતું હોય તો મીઠાના પાણીથી ઘોંઘીયાના પાણીને પાટો બાંધવાથી લોહી બંધ થઈ જખમ પુરાઈ જાય છે. ભોજન પછી જરા મીઠું ચાવવાથી દાંત મજબુત થાય છે તથા તેમાં અનાજનો સડો થતો નથી. પડી જતાં વાગે ને બે શુદ્ધ ચવાય તો અપટી મીઠાનું પાણી કરીને પ્રવાથી સુઢીમાં આવે છે. વિંછીના ડંખ ઉપર મીઠાના પાણીનું પોતું મુકવાથી તથા તે આંખમાં આવવાથી અને જરા પાવાથી તરત વીંછીની પીડા કમ થાય છે ને મટે છે. વા ઉપર મીઠાના પાણીનાં પોતાં મુકવાં તથા ઈથી ૬ વાલ જખમાં મેળવી પીવું.

લશણ—લશણ એ અશુરણ અને વાનો અકસીર હોય છે. લશણ, સંચળ ને હીંગની વાલ વાંલની ગોળી કરીને તે ૧ થી ૨, થીણા ધીમાં દેવી. લશણની ૭ કળી ફાલી તે સાથે તેટલું મીઠું વાટી તેને થીણા ધીમાં બેળવી આપવાથી અશુરણ, આફરા, પેટનો દુઃખાવો, વા, મંધીવા અને ખીમ વિવિધ વા, થતો ક્ષય રોગ, મધુમેહ, વિપમજ્વર, શુષ્ક, શળ મંત્ર-હણી વાયુ વિગેરે મટે છે. નિત્ય લશણ દહીં સાથે પાવાનું જરૂરી રાખવાથી ક્ષયને સંમદશી મટે છે. લશણના ૧ ગાંડીઆની કળીયો ફાલી તે સાથે ૧ સ્તી અશીષુ તથા જરા મીઠું નાંખી વાટી, ધી સાથે કઠકારી તે બાજરાના ગેટલાના કટકા સાથે ખાવાથી સખત મરડાને પંથુ મટાડે છે. લશણ ફાલી સુકરી તે સાથે સંચળને તેટલી હીંગ મેળવી તેની ગોળીઓ બનાવાય છે. અને ઉપર કલા દરદોમાં ધીમાં બેળવી અપાય છે.

કુંઘળી (કુંગળી)—કુંગળી છુંદીને ઘરમાં રાખવાથી ધૂતની હવા સુધરે છે. કુંગળી છુંદીને સુંઘાડવાથી સિંદરીઆ વિગેરેની બે મુદ્દી દુર થઈ મુદ્દી આવે છે. નિત્ય તેનું સાક ખાવાથી શરીર પુષ્ટ થાય છે. કાચી છુદી તેનો રસ ૩ ૧ બાર, તેટલા મધ, ધી સાથે મેળવી લેવાથી નામદ મટી મદ બનાવે છે. તમાકુનો ઢઢ કુંગળી સુંઘાડવાથી દુર થાય છે.

લીંચુ—તેને કાગઢી લિંચુ પણ કહે છે. ૧ થી ૨ લિંચુનો પાસેર પાણીમાં રસ મેળવી તેમાં નવટાંક ગોળ કે સાકર બેળવી આમ બનાવેલું લિંચુનું સરખત પાવાથી ત્રાવની તૃષા, દાહ, બળતરા, શીરપીડા, ત્રોડ ને તપ તરતજ શાંત થાય છે ને આમ બે ત્રણ દિવસ કરવાથી તાવ પણ મટી જાય છે. તેવીજ રીતે દરીયો લાગેલ મટે છે. અને સાક લાગતી તાણુથી ને પેડાંમાંથી લોહી નીકળે છે તથા શરીરનું લોહી બગડે છે તે પણ તેથી ૩ થી ૬ દિવસમાં સુધરી આરામ થાય છે. ખોરાક સાથે દાળમાં કે ભાજમાં લિંચુનો રસ ખાવાથી તે અગ્નિ દિપત કરી—અન્ન પાચન કરે છે. દુષ્ટ રોગ ઉપર લીંચુ લગાવવાથી તેને કમ કરી ત્વચા રોગને મટાડે છે, આંખમાં લિંચુનો રસ આંજવાથી તથા બાહર ચોંપડવાથી આવેલી આંખોની ગરમી, તથા ચોરચીર, નેપાળા કે બિયામની ગરમીને શાંત કરીને મટાડે છે. તેપાળા આદિનો અતિ રોગ લાગવાથી ન વળતો હોય તો એકાદ લીંચુનું સરખત કરી પાવાથી તે તરત વૃગી જાય છે. લિંચું મીઠું મેળવીને નદાવાથી વાળ સુંવાળા

સ્વચ્છ ને મોક્ષના 'ચાય' છે. તેમજ શરીરને મુખ ઉપર લગાડીને નહાવાથી ઉનાળાના તક-
કાથી જે શરીર તથા ચેહેરાની શામતા આવેલ હોય છે તે દૂર થાય છે. આકુની કાતરી
કરી તે ઉપર વાટેવ મીકુને લિ'છુનો રસ ચડાવી 'કાંધવાર પછી ખોરાક સાથે અથાણા
રૂપે ખાવાથી રૂચી ઉત્પન્ન થાય છે, જઠરા પ્રગટ થાય છે અને અન્નનું પાચન સાધ્ય છે.

તજ—ક્ષય તથા સુંકોત્ત ઉત્તમ ઉપાય છે. તજ બે આની લારથી પાવલીભાર વાટીને
દહીં સાકર સાથે પાવાથી પર વાળો મરડો અને ક્ષય તથા સંઘ્રહણી મટે છે. તજ વાટીને
માથે ચોપડવાથી માથાનો વાયુ, મરદીનો દુઃખાવો દૂર થાય છે. વજન-નાનાં બચ્ચાને ૧,
રતી થી ૧ વાલ; મોટાને ૩ થી ૬ વાલ મઘમાં મેળવીને દેવું.

એલચી—પાચકને મુગધી છે. પાંચ દધ વણા ખાવાથી દુધપાકનું અજરણુ દૂર
થાય છે તથા દુધના ખોરાકનું પાચન થાય છે. 'એલચી' દાણા વાટીને આખ ઉપર ને કપાળે
ચોપડવાથી માથાનો દુઃખાવો તથા રાત આંધળા પાણું મટે છે. એલચીનો અફું એ
નામથી વેચાય છે તે એલચીનો અફું નથી; પણ કાળપુટી આંધલ નામનું એક 'તેલ
હોય છે. તે પણ કપાળે લગાવવાથી માથાનો દુઃખાવો મટે છે તથા તેથી આંખો દૂર છે.
તેવા ઉપર લગાવવાથી વાત વ્યાધી મટે છે. ૨ થી ૪ ટીપાં સાકરના બુકામાં પેટમાં દેવાથી
પેટનો દુઃખાવો ને વાયુ દૂર છે. અને અજરણુ આફરો મટે છે.

નયદ્ધળ—ઝડાડ, મરડાનો અને સંઘ્રહણીનો તે એક ઉપાય છે. તે મીઠાઈમાં મુગધી,
માટે વપરાય છે. તેલમાં નાખીને લગાવવાથી કોલેરામાં ગોટલા, આંટી, ચેડે છે તેને સમાવે છે
તથા વાયુ, કળતર ને દુઃખાવો દૂર કરે છે. પાણીમાં ઘસીને માથાના દુઃખાવા ઉપર લગાવાય
છે. સંઘ્રહણી રોગ જામે પહોરે જામે આની લાર દહીં સાકરમાં અપાય છે. નિંદ્રા ન આવતી
હોય તેવા અજંપાના રોગમાં રાતે ૦ નયદ્ધળ દુધ સાકરમાં અપાય છે. ટોપડેને નયદ્ધળ
વાટીને વાળમાં લગાવવાનું જરી રાખવાથી વાળ વધે છે ન કાળાબોજ અને છે. નયદ્ધળનું
તેલ લગાવવાથી વાળ કાળક પડે છે. બાળકને ૨ રતીથી ૧ વાલ ઉપર મુજબ અપાય
છે. વધુ લેતાં ઘેન મટે છે. અને ગળું શુકાય છે. જવંત્રીમાં પણ નયદ્ધળનાજ ગુણ છે.
વજન ૧ થી ૨ વાલ.

લવિંગ—સરદી, સગેખમ યએલાને, લવિંગ, પાણીમાં વાટી, ગરમ કરી કપાળે
લગાવે છે. કાંઈ તેમાં અશીષુ પણ મોળે છે. તેથી સિર પીડા પણ મટે છે. મોટી ઉંમરનાને
૪ થી ૮ લવિંગ દેવાં લવિંગ ખાવાથી અજરણુ આફરો ને પેટનો દુઃખાવો તથા રેચનો
ધુમરડો મટે છે. લવિંગનું તેલ ૧ થી ૩ ટીપાં સાકરમાં પેટની અંદર અપાય છે.

કેસર—કેસર કારમીરી સર્વથી ઉત્તમ ગણાય છે. તેનું મૂળ ઉત્પત્તિસ્થાન કાશ્મીર
દેશ છે. કેસર એ તેના છોડના ફૂલની પાંખડીયો છે. કેસર મુગધને પિણા રંગ માટે પાક
આદિમાં વપરાય છે. કેસરનો ખરડ કરવાથી બાળકની સરદી, વાયુ, ખેચ વિગેરે મટે છે.
તે થડ બાર પાવાથી પેશાબનું દરદ મટે છે. મોટી ઉંમરનાને ૧ થી ૨ વાલ પર્યંત
મઘમાં દેવાય છે.

કપુર—આને કાઈ ખરાબ 'કપુર' પણ કહે છે. તેમાંથી તે સાથે ગ્રાસડીયાં મેળવી
ઉગાડી લીમસેની ખરાબ પણ જનાવાય છે. કાઈ ઉન્માદિ કે દરદી તોફાને ચડ્યો હોય
ત્યારે એકાદ વાલ કપુર પેટમાં દેવાથી તે શાંત પડે છે. એર કાચકાનું એર ચડ્યું હોય ને
તેથી ખેંચાતો હોય તેને, કે હિરડીરીઆની ખેંચ કે તોફાન થનું હોય તેને ઉપર મુજબ

દેવાથી તે સારું થઈ મટે છે. ત્રણ કે જામમાં જીવડા પડ્યા હોય તેમાં ખાંડ સાથે કપુર મેળવી જામમાં નાખવાથી જીવડા તામડતાળ આહર આવે છે તથા તેથી જામમાં પણ રમય છે. જીવડા આહર આવે કે ચીમડાથી લઈ લેવા વજન નાની હમરે ૧ થી ૨ થઈ બાર અને મોટાને ૪ થી ૬ થઈ બાર કોલેરાની દરેક રિયેતિમાં કપુર એ રામઆણુ ઢિપાય છે. વજન પોરે બેપોરે નિરાંત થાય ત્યાં સુધી થીણા દીમાં કે દહીંમાં દીધા કરવું. અંગર મધમાં મેળવી ચૂંટાડવું. કપુર, રેફ્ટોફાઇડ સ્પિરિટ સાથે પિગળાવી કપુરનો અર્ક બનાવવામાં આવે છે. તેનાં ૫, ૫ ટીપા પત્તાશમાં પાડીને બે ત્રણ ત્રણ કલાકને છેટે કોલેરામાં આપવામાં આવે છે. કપુર ૧ ભાગને તકનું તેમ ૪ ભાગ, એકત્ર ધુંટી વાયુના દુઃખાવા ઉપર ચોળવામાં આવે છે. બંધ વાસણમાં કપુર ગરમ કરવાથી તેનો રસ થાય છે તે દાળીને તેની ગોટીઓ ને માળાઓ બનાવે છે. એક રતી કપુર ૧ રતી અશીણુની ગોળી કરી પેટમાં દેવાથી કે ગુદામાં પહેરવાથી પ્રમેદમાં થતી જાગૃતિનું રામન થાય છે. દાણાના કાકારમાં કપુર ભારવાથી દાણામાં સજો પડે નથી. તેમજ બનાત કે ઉતનાં કપડાંને આંતરી ખાતી નથી.

મીઠાળ—મીઠાળ ફળ ૧ કચરી વાટી ઉતા પાણીમાં ચોળી ગળીને પાવાથી ઉઘટી થાય છે ને પેટમાં ગચ્છેલું સહેર ઉપડીમા નીકળી જાય છે. મીઠાળનું સુરણુ ને અશીણુ સમ ભાગે લઈ ગોળી રતી રતીની કરી બે પહેરે એકે દેરી ભરી રાખવાથી રકત પડવાગા સખત મરડો પણ મટે છે. કદનો મુશરો પણ આવીજ રીતે દેવાથી મટે છે. મીઠાળને બદલે અર્ક મુળની જાસ પણ ચોળાય છે. આવી ગોળી ટાઢીઆ તાવ આવવા પહેલાં બે કલાક દેવાથી તે અટકે છે.

આકરો—અર્ક પત્ર બાણીને પેટ ઉપર બાંધી સેક કરવાથી પેટનાં દરદ મટે છે. અર્ક મૂળની છાસને અશીણુની રતી રતીની ગોળી કરીને બે પોરે એકે દેવાથી સરદી, સજેખમ, ઉધરસ, દમ, કદ ને મરડો તથા ટાઢીઓ તાવ મટે છે. અર્કચુર્ણ ને અશીણુની ૧ રતીની ગોળી કરી મરડામાં દેવી.

કવિવર બાણભટ્ટ.

(લેખક શ્રીયુત મણિલાલ કેશવલાલ પરિખ.)

આ કવિવર પોતાનાં પૂર્વજોની, સંબંધી જનોની, ગુરૂની તેમજ નિવાસ સ્થાનની વગેરે માહિતી પોતેજ લખી મૂકી છે તે મોટા આશ્ચર્યની અને સમોવાન કારક વાત છે. આ કવિ વાર્તાયન કુળમાં જન્મ્યા હતા. તેમના પૂર્વજ કુબેર એ વેદ વિદ્યામાં ધણા પ્રવીણ હતા. ગુપ્ત વંશના રાજા તેમનું ધણું સન્માન કરતા હતા. તેમને ચાર પુત્ર હતા. તેમાંનો એક પશુપત નામનો હતો. તે ધણેજ વિદ્વાન અને કુળદીપક હતો. તે બાણુની પ્રપિતા-મહ થાય—તેમનો પુત્ર અર્ધપતિ એ પણ ધણો વિદ્વાન હતો. તેણે ગુપ્તજી શિષ્યો તૈદ્યાર કર્મા અને યજ્ઞ યાગદિ કર્મ કરીને મહત્કૃતિ સંપાદન કરી હતી. અર્ધપતિને વેદશાસ્ત્ર પારંગત એવા બ્રહ્મ પ્રમુખ અગિયાર પુત્ર હતા; તેમાં ચિત્રભાનુ વિદ્યાના તેજ વડે કરીને સૂર્ય સરખો હતો. તેમને બાણુ નામે પુત્ર થયો. બાણુની માતાનું નામ રાત્યદેવી હતું તે બાણુની બાહ્યાવસ્થામાંજ દેવલોક પામી—તેમના પિતાપણુ તેમના ચૌદવર્ષની વયે સ્વર્ગે સિધાબ્યા, શીણુ નદીની પશ્ચિમે “પ્રીતિકૂટ” નામના ગામમાં બાણુનું સ્થાન હતું—બાણુ બાળવયમાં

સ્વચ્છંદી હતા. એમ તેમના ચરિત્ર પરથી જણાય છે. તેમના માતૃપિતા તેમની બાળવયમાં નિર્વાણ પામવાથી અને પાછળથી તેમનામાં વિદ્યા અને તાર્કિકતા પ્રાદુર્ભાવ થવાથી તેમની સ્વચ્છંદી વૃત્તિને અધિક ઉત્તેજન મળ્યું—આમ થવાથી તે પ્રથમ તો મોટા મોટાના ઉપ-હાસને પાત્ર થયા; પણ પાછળથી વિદ્યાન ગુરૂના સહવાસથી અને મોટા મોટા રાજદરબારમાં ફરવાથી તે મોટા મોટા રાજાઓના સન્માનને પાત્ર થયા. તે સમયના રાજા રાજાઓ તરફથી બાણના પૂર્વજોનું સારું સન્માન થતું હોવાથી તેમને ઘણા વૈભવ પ્રાપ્ત થયો હતો એમ જણાય છે. તેની પામે ઘણીજ આશ્રિત મંડળી હોવાનો તેણે સ્વતઃ ઉલ્લેખ કર્યો છે.

બાણભટ્ટ દેશાટન કરવા નિષ્કળતા ત્યારે તેની સાથે એકાદ મંથ્યાનિકની માફક મંડળી રહેતી. આ પરથી ‘વિદ્વાન દરિદ્રોયતઃ’ આ સર્વ સામાન્ય નિયમને આ કવિ અપવાદ રૂપ હતા એમ કહેવાને હરકત નથી.

આગળ આશ્રતા બાણ કવિની વિદ્વતાની કીર્તિ—હર્ષરાજના હર્ષાર પર્વત પહોંચી ગઈ. કારણ ગુણવાનમાં ખરેખર ઉત્તમ ગુણ હોય છે તો તે તેની આગળજે દોડ્યા કરે છે! પરંતુ દુર્જનોથી સળંગનોના ગુણનો ઉત્કર્ષ સહન ન થવાથી તેઓ તેમની અપકીર્તિ થતા માટે પ્રયત્ન કરે છે અને તેમાજ મોટા આનંદ માને છે! એમ ઘણું પ્રસંગે દેખાય છે તે પ્રમાણે કેટલાક દુર્જનોએ પોતાના સ્વભાવાનુસાર બાણકવિ સમક્ષે હર્ષરાજનું મન કલુષિત કરી નાખ્યું હતું; આ અનુભવપરથી કે કેમ તેણે અકારણા વિષ્ણુત વૈર તત્ત્વ રક્ષનાત્કસ્ય મયંત વિષયે; કારણ સિવાય વૈર કરનારા દુર્જનોથી કોને બચ થતો નથી? એમ કહ્યું હતું. પરંતુ જગન્નિયંતા પરમેશ્વરે એની ચોળના કરી રાખેલી દેખાય છે કે ત્યાં દુર્જન હોય છે ત્યાંજ ઘણું કરીને સળંગનોનો યોગ કરી રાખેલો હોય છે; આમ હોવાથીજ જગતની ગતિ—ઉત્તરપાવસ્થાએ આવી રહી છે! હર્ષરાજનો બંધુ કૃષ્ણરાજ એ વિદ્વાનોના અને સળંગનોનો ઘણો પ્રશ્નપાત્રી હતો, તેને આ અનાવધી ઘણું મોડું લાગ્યું. તેણે હર્ષરાજ પાસે બાણકવિની વિદ્વતા બદલ વાત કાઢીને, ‘બાધ્યાવસ્થામાં પ્રાયઃ સર્વ તરફથી પ્રમાદ થાય છે; ઇત્યાદિ પ્રકારે કહીને હર્ષરાજના મનનો દુર્ગંધ કાઢી નાખ્યો! કારણ—

“અતિ કુપિતાઅપિ સુજનાયોગત મૃદુ ભવન્તિ નતુ નીલાઃ ॥

દેમ્નઃ કઠીનસ્યાપિ દ્રવણો પાયોસ્વાડસ્તિ ન તુળાદેઃ ॥

ઉદાર અંત કરણના પુરૂષો ઘણા ગુસ્સે થાય છે ત્યારે તેમને બરાબર સમજાવીને કહેવાથી તેમના અંતઃકરણમાંથી દ્રવ થઈ છે, પરંતુ એકમ મનુષ્યના મનમાં તે છુટતો નથી! ઉદાહરણાર્થઃ—સુવર્ણ એટલું કઠણુ છે છતાં તે દ્રવે છે, પરંતુ તુલ્ય કાષ્ઠ ઇત્યાદિ વસ્તુ બળીભય છે છતાં પણ દ્રવતી નથી. આ પ્રમાણે કૃષ્ણરાજના ઉપદેશથી હર્ષરાજના મનનું નિઃકુરપણું જાહેર, તેનામાં દયાના અંદર પ્રકટ્યાં. પછી કૃષ્ણરાજએ બાણકવિને બોલાવવા માટે મેળવક નામનાં દૂતને મોકલ્યો. તેની આવી પરોપકાર ભુદિ અને નિષ્કામ પ્રેમ જોઈને બાણકવિએ ‘અત્તપેક્ષિત ગુણદોષઃ પરોપકારઃ સતાં વ્યસનમ્’ એ પ્રમાણેના કૃષ્ણ રાજને ઉદેશીને ઉદ્ગાર કાઢ્યા હતા. પછી ચોટાજ દિવસમાં બાણકવિની છાપ હર્ષરાજ પર પડવાથી સંતુષ્ટ થયેલા હર્ષરાજએ બાણકવિને અન્નાન, વિત્ત, પ્રેમ, વિશ્વાસ ઇત્યાદિ વિષયમાં પરમાવધિએ પહોંચાડી લીધો! (અપૂર્ણ)

હરસ નાશક ગુટિકો

નામની અત્યંત ખાત્રીવાળી અનુભવેલી અને ગુણવાળી દવા ધણા વર્ષથી ખતાવી છે જે સુકા કે દુખતા, અને દુઝતા હરસને મટાડવામાં રામગાણુ કામ કરે છે. ધણા માણસોએ તેનો ઉપયોગ કરી ખાત્રી કરી છે ઝાડાવાટે જતા લોકોને તો તે એકજ દિવસમાં બંધ કરી દે છે બહાર નીકળેલા ખુટા જેવા હરસના મસાને તે એકદમ બેસાડી દેઈ સંભાવી દે છે ઝોપરેશન કરવાની જરૂર રહેતી નથી. તેમ મટ્યા પછી ફરી ચતા નથી. દરત હમેશાં સાફ આવે છે, બુખ કટકીને લાગે છે અને શરીરને શક્તિ આપે છે

જો તમે હરસની દવા કરી કરીને યાકયા હો, કોઈ પણ ઉપાયે શાયદો ન થયો હોય, અને પૈસાની ખરબાદિ કરી કટાળ્યા હો, તો નિરાશ થશો નહિ. આજેજ આ દવા મગાવી અને અનુકવ કરો ખરેખર આ દવા ઇશ્વરી આશિર્વાદ સમાન છે તેથી હરસ મટ્યા પછી ફરી ચતા નથી અને છદ્મી પર્યંતના દુખથી બચાવે છે હળદરો માણસોના પત્રો મળ્યા છે, અને હળદરો માણસ તેનો લાભ લે છે

દલકતાથી, સી એમ. ચોધરી લખે છે કે, તમારી દવાથી મને જુના હરસનું દરદ મટ્યું છે જે હજુ સુધી ફરી થયું નથી જેથી તેમાંની એક ડબી મારા મિત્ર માટે વી પી. થી મોકલો આવા હળદરો પત્રો મળ્યા છે એક વાર અજમાવી જોવા બતામણુ છે. ડબી ૧ ની કીમત રૂ ૩) અનુપાનના ડબાની કીમત રૂ ૨) બંનેની કીમત રૂ ૫) સાથે મધમ રૂ ૧) તો મફત મળે છે પોસ્ટેજ જુદું

હરસથી જો તમે પીડાના હો તો આજેજ પત્ર લખવા સુકશો નહી.

સંગ્રહણી પીલ્સ

નામની અમારી ખતાવટની મંદરણીને માટે વિજ્ઞાની નીચેલી છે અને ઉપયોગ કરો, ધણાએ તેનો ઉપયોગ કરી ખાત્રી કરી છે આપને કદાચ તે રોગ લાગ્યું પડ્યો હોય તો જરૂર આ દવા મગાવી ખાત્રી કરો અને નવું જીવન મેળવો તેથી અન્ન ખવાશે, બુખ ઊઘડશે, ખાધું પચશે, વારંવાર ચતા ઝાડા મળી પચીને ખુલાસે દરત થશે શરીરમાં ફરી લોહી અને શક્તિ વધશે અજમાવી જોવા અમારી આપને ખાસ બનામણુ છે

ડબી ૧ ની કીમત રૂ ૨-૦-૦ અનુપાનના ડબાની કીમત રૂ ૨-૦-૦ પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૮-૦ માં વી પી થશે એક માસ દવા ચાલશે. અડવાડીઆમાંજ ફેર જણાશે આપને ખાત્રીવાળી મંદરણીની દવા જોઈએ તો તો મગાવી ખાત્રી કરવા બતામણુ છે.

ફર્ગ્યુસની, તેજમક વાસુમક નખે છે કે, હું મંદરણીની દવા કરી કરી ચાલી કટાળ્યો હતો છેવટે આપની મારા એક મિત્ર બનામણુ કરડા આપની દવા મગાવી ઉપયોગ કર્યો, જેથી આજે મને મંદરણી મળી શરીર નિગમ્ય બની ગયું છે, અને આપને આશિર્વાદ આપુ છું કે, ઇશ્વર તમારું જનુ કેરશે ગારા મિત્રોને કે તમારી દવાની બનામણુ કરે છું આવા અનેક પત્રો આવ્યાંજ જાય છે આપને આ દવા મગાવી ખાત્રી કરવા બતામણુ છે

ક્ષયહરપીલ્સ.

ક્ષયથી બચવાની ઇચ્છા રાખનારાઓ તો જરૂર વારંવાર જોઈએ પછી ન વાપરે અને ક્ષયના પાઠમાં સપડાય તો તેના નશીબનોજ વાંક ચમચે ક્ષયને માટે અતિ ઉત્તમ અને ગુણકારી દવા છે તેનાથી ગમે તેવો જખી ગયેતો ક્ષય પણ મટ્યા છે માટે અમારી બનામણુ માનો તો આજેજ મગાવી અને મોતના પંજામાંથી ખુટા બાચા રૂ ૧ ની કી રૂ ૩-૦-૦ અનુપાનના ડબાની કીમત રૂ ૨-૦-૦ દવા એક માસ ચાલશે અડવાડીઆમાંજ ફેર જણાશે

દયે કેમીકલ્સ વર્કસ—અમદાવાદ.

ચંદ્રોદય.

ધાતુની નળળાઈ ઉપર આ લખ્મ અ-
કસિરે છે. માત્ર ૧ થી ૩ રતી, મદ સાથે
આઈ ઉપર દુધ પીવું. તો. ૧ ની કી. ૨. ૫૦)

મુક્તા મખ્મ—સાચાં મોતીની લખ્મ.

સાધારણ નળળાઈ, ઉદરસ, ક્ષય, અને
દમમાં આ લખ્મ ધણી ગુણ કરે છે. કી.
તો. ૧ ની ૨. ૩૦.

સુવર્ણ માક્ષીક મખ્મ.

પાકુમાં, સ્ત્રીઓના પાકુમાં, હૃદયોગમાં,
મંડમાળમાં, સાધારણ નળળાઈમાં, અને
ધાતુની નળળાઈમાં આ લખ્મ ગુણ કરે
છે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૨.

શૃંગ મખ્મ—સાખરમીંગાની લખ્મ.

આસ, શળ અને કદ મટાડી પુટ કરે છે.
તો. ૧ ની કી. ૩. ૧.

સુવર્ણ વસંત માલતિ.

ઉદરસ અને ખાસ કરીને ક્ષય તથા દમમાં
બહુજ ગુણ કરે છે. રૂચિ વધારે છે. શક્તિ
આપે છે. ધાતુને સુધારે છે. જીર્ણોત્થરને
મટાડે છે. ધાતુગત જ્વર, વાયુ, ગોગ્રા, લો-
હિવિદાર અને દુબળાપણને મટાડી,
ખાળક, વૃદ્ધ, સુતિકા અને ગર્ભિણી સ્ત્રીના
દરદોને મટાડે છે. માત્ર ૧ થી ૪ રતી.
૧ તોલાની કી. ૩. ૨૦-૮૦.

વિષ્ફોટક પીલ્સ.

આ ગોળીઓથી વિષ્ફોટક, મસા, ચાંદી
શરીરપર ગરમીનાં ચકામાં પડી જતાં,
ઉપદંશ અને ગરમીના તમામ રોગ તથા
પત પથ્ય મટે છે. ગમે તેવી દવા કરી કરીને
આઘ્યા છતાં ન મટે તો તુરત મંગાવો.
દુખરો દરદોને કાપદો થયો છે, કી. ૧ ની
કી. ૩. ૨.

સવારમાં બે ગોળી ગદ ધી સાકર સાથે ખાવી,
સુખપ્રધી ગુચાર મદન વદલભ
લખે છે કે, મને થયેલ ગરમીનો રોગ નિ-
ષ્ફોટક ધણી દવાઓ કરવા છતાં ન મટયો
તે તમારી દવાથી મટયો છે માટે ૧ બીજી
કી. ૧. ૫. ૫. ૫. ૫. ૫.

વરોઝની મોઝીઓ.

આ દવાથી બરોળ, પાંકુરોગ શરીર
પીણું પડી જઈ ધોળી પુણી નેવું, ચલું,
કમળો, કમળી, કસેળમાં થયેલા લોહીનો
જમાવ, મંદાગ્નિ, અને કસેળના ખીજા રોગો
તથા દાઢપગ ને પેટના સોજા મટે છે. કી. ૩. ૧

રાજવંશી યાકુતિ.

ધાતુગત તમામ રોગો મટાડી, ખર્ચ
પુરપાતન અને શક્તિ આપી, વીર્યનો વ-
ધારો કરી, શુભે દ્રિયની સિધ્ધિતા મટાડી
સતેજ કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ છે.
નપુષ્કપણને પ્રાપ્ત મનુષ્યોને, આશિર્વાદ
સમાન છે. કી. ૧ ની કી. ૩. ૫

નપુષ્કત્વારિ લેપ.

આ લેપ ગુદ ભાગ ઉપર લગાવવાથી
શુભે દ્રિય સતેજ થાય છે અને નપુષ્કપણ,
મટી ખરી છુવાની પ્રાપ્ત થાય છે.

કી. ૩ ની ૧ ની ૨. ૩.

વધરાવળ પીલ્સ.

સારણ ગાંઠ, વધરાવળ, આંતરકુંઠિત-
રવું, અંતરગળ-આ દવાનો ચાલુ ઉપયોગ
રાખનાથી ૧ માસમાં મટે છે.

વધરાવળ લેપ.

આ લેપ વધરાવળ કે સારણગાંઠ ઉ-
પર ચોપડવાથી મટે છે. કી. ૧ ની કી. ૩. ૧)

દોનીક પીલ્સ.

ધાતુગત વિકારો મટાડી, વીર્યની વૃદ્ધિ
કરી, પુરપાત આપે છે ક્ષય પગનું કળ-
તર, માથાનો દુખાવો, કોડા કાટલી અને
હૃદયની સિધ્ધિતાને મટાડી યુવાન નેવું
બળ આપે છે. કી. ૧ ની કી. ૩. ૧.

વ્લેક હૈરઓઇલ.

આ તેલ લગાવવાથી ધોળા વાળ કાળા
તુરત થાય છે. કાષ પડતા નથી. કી. ૧. ૧-૦

સાચા મોતીનો સૂરમો.

આખનું તેજ વધારી આંખોનાં દરદો
મટાડી આંખોમાં ઠંડક આપે છે. તોલા ૧
ની કી. ૩. ૧.

ફીવર પીલ્સ.

ગમે તેવા ટાઢીઆ ઉમીઆ, એકાંત-
રીઆ, રાંજના, અને ચોથીઆ તાવને માટે
આ દવા ઉત્તમ છે. કી. ૩. ૧.

ગમે તેવા જુનો અગર નવો તાવ
૨૪ કલાકમાં આ દવાથી મટી જાય છે.

દાદ્યાનો મલમ.

દેવતાથી દાઝેલા ભાગ ઉપર લગાવ-
વાથી પુરત ૩૪ કલાકે છે. કી. ૦-૮-૦

જુલાબની ગોલી.

આ ગોળાઓથી ગળામાં લાલ કે
ગરબરી બળતી નથી, વીણાસુડા થતા નથી
અન બેચેની વગર, જેટલી ગોળી ખાય તેથી
જમણા જુલાબ થાય છે, અને મળ સાફ
થાય છે. માત્ર ૧ થી ૪ ગોળી પાણી સાથે
ખાધેની. નાનાં છોકરાને ૧ થી ૨ ગોળી,
ડબી ૧ ની કી. ૦-૮-૦

માથાનો પાવડર.

આ પાવડરથી દુઃખવા આવેલું માથું,
આદાસીસી અને મગજનો તપાસ માત્ર
એક ચપટી સુધતાંની સાથેજ મટે છે. ડબી
૧ ની કી. ૦-૮-૦

સરજવાનો મલમ.

ગમે તેવું સુકું કે લીકું ખરજવુ ગમે
તેરલું જુનું હશે તોપણ તે તથા હાડ
જંબીર આ દવાથી મટે છે. ખરજવાની દવા
કરી કરીને થાકેલા હોય તેમને અજમાવવા
લાભામણ છે. ડબી ૧ ની કી. ૦-૮-૦

શા. હનસાલ જેવંદ એડનથી લખે
છે કે તમારી ખરજવાની દવાથી માફ ખ-
રજવું મટી ગયું છે. માટે બીજી ના ડઝન
મોકલો.

આઈ ટ્રોપ્સ.

દુઃખવા આવેલી આખોને આ દવા
એકજ દિવસમાં મટાડે છે. આ. ૧ ની કી.
૧-૦-૦ ગમે દીપાં આખમાં નાખજા.

ઝાઢા ને મરઢાની ગોલી.

ઝાડા અને મરડા આ ગોળાઓથી
મટે છે. ગમે તો લોહી, કે પડે ઝાડે-પડું
હશે કે પાતળા ઝાડા થતા હશે તો પશુ આ
દવાથી પુરતજ ઝાડા અને મરડા મટી જાય
છે. માત્ર, ૨ થી ૩ ગોળી દહીં સાથે ખાવી
કી. ડબી. ૧ ની ૩. ૦-૮-૦

દંત મંજન.

દાંત દુઃખતા હોય, દાઢતા હોય, દાંતમાં
મચુકા નાખતા હોય, અવાળું પુદ્યું હોય,
અને દાંત વહેલા પડી જતા હોય તો આ
દંતમંજન દાંતજુ કરતી વખતે દાંતે ધસ-
વાથી દાંતનાં તમામ દરેક, સજુકા અને
અવાળાં મટાડી, દાંતને મજબુત કરે છે.
ડબી ૧ ની કી. ૦-૮-૦

દાદરનો મલમ.

ગમે તેવી, લાલ કે કાળી દાદર, ધણા
ધણા ઉપાય કરતા છતાં ન મટતી હોય તો
પશુ તે આ મલમથી માત્ર એકજ દિવ-
સમાં મટે છે. આ મલમ દાદરને માટે રામ-
બાણ છે, લાલ કે બળતરા બળતી નથી કે
ચામડી કાળી પડતી નથી. મલમ ચોપડ-
વાથી ઠંડક વળે છે. કી. ૦-૪-૦ એકવાર
મટ્યા પછી ફરી દાદર થતી નથી. ડઝનના ૩. ૨.

સોનગઢથી ધીરજરામ ગીરજરાજર લખે
છે કે તમારી દાદરની દવાથી દાદર મટી
ગઈ છે માટે બીજી ડબી પી. પી. થી મોકલો.

અફીળનાશક ગુટિ.

અફીળીઓને આ દવા એક માસ ખા-
વાથી અરીજુ છોડાવે છે ફરી દવા કે અરીજુ
આવાની જરૂર રહેતી નથી. અરીજુમાં પેસા
ખરબાદ કરી શરીરને નુકસાન કરતા
ક્રિષ્ણતા મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી
અરીજુ છોડવા લાભામણ છે, ડબી ૧
ની કી. ૩. ૩.

ઝીંજુવાણથી રામઅવતાર વેપનરામ લખે
છે કે આ દવાથી દસ વરસનું અરીજુનું બંધા-
રણ માત્ર પચીસ દિવસમાં છુટી ગયું છે.

દરે કેમીફલ વર્કસ-અમદાવાદ.

શ્રીઓ ધણી શરમાળ હોય છે, જે તેમનું શરીર ગળતું જાય, અચકિત વધતી જાય અને શરીર શીકું પડી જાય તો જરૂર સમજાવે કે તેને ગુપ્ત રોગ લાગ્યું પડ્યો છે.

(સુંદરી સાથી)

વાપરે છે, કારણ કે તેથી શ્રીઓના તમામ રોગો મટે છે. શ્રીઓના શ્વેત અને રક્ત પ્રદેશો, લોહીવા, અનિમિત્ત રૂપ આવવું, દસ્તાની પીડા પેદામાં સુંક દુઃખાવો, શ્લેષ્મો ભેંકાવી, ગોગો ચડવો દરેક ધોળી, લાલ, કે પાણી જેવી રસી વર્ણા, કરવી, પેસાળે લાલ બળવી, હાથ પગના તળીયામાં, કહેડામાં, માયામાં કે બરડામાં શયુક્ત નાખવા, હાથ, પગ બરડો ફાટવો, કળતર થવું, ઇર્ષ્ય જવર, દમ ચઢવી. માથું ચઢ્યાં રહેવું, આંખોનું તેજ કમી થવું, શરીર સુકાઈ જઈ લોહીલું પાંચી થઈ જઈ ધોળી પુણી જેવું બનવું, અથ ખવાય નહિ ખાધું પચે નહિ, સોળ ચઢવા ઉલટી થવી, ખાંસી આવવી, ગર્ભાશયની પીડા ગર્ભાશયનો સોળો, કસવાવડ થઈ જવી, સુવાવડમાં લાગ્યું થનારા રોગો, સુવા રોગ, દીસ્ટીરીઆ, રતવા, દિવસે દિવસે શરીર ગળી જવું, કામ થાય નહિ, કામ કરનાં હોઈ ચડે, વિગેરે તમામ દેહિની આ દવા મટાડી શકે છે. વળી શરીરમાં લોહી સુધરી લોહીનો વધારો કરે છે. ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભ પારખી કરી શકે તેવું બનાવે છે સુવાવડમાં પીવાથી સુવારોગ થતો નથી. થયો હોય તો મટી જાય છે. શરીર તંદુરસ્ત અને પુષ્ટ બનાવી કામની શક્તિ આપે છે. વળી સુવાવડ પછી પીવાથી શરીરમાં શક્તિ આપે છે. અને બાળકોને તંદુરસ્ત બનાવનાર પૌષ્ટિક દુધનો વધારો કરે છે, અને તેથીજ આજે તેને વાપરવા દેશ પરદેશના ડાક્ટરો વેદો પાતાના પેશરોને લેવામથુ કરે છે. ધણી ધણી દવાઓ કરી, પેસાની ખુવારી કરી અંતે આ દવાથી ધણી શ્રીઓએ પાતાની તંદુરસ્તી પાછી મેળવી છે. જેથીજ આજે દરેક કુટુંબમાં લાખો શ્રીઓ વાપરે છે. જે તમારા દવા દારૂમાં પેસા છુટી પડતા હોય જરૂર સુંદરી સાથીનો ઉપયોગ કરવો. ૧ બાટલીની કી. રૂ. ૧-૦-૦ તથા ૧ બાટલીથી પુણું રામ થાય છે. તથા બાટલીની કી. રૂ. ૨-૪-૦

આ દવા વાપરનારાઓ શું કહે છે:—

નવાબશાહ—સીધી કન્યાજી બરજી એજીનીયર લખે છે કે, સુંદરી સાથી અમારી સ્ત્રીને પાવાથી સફેદ પ્રદરની તમામ શક્તિ થઈ ગઈ છે, શરીરમાં તાકાત આવી છે અને અનેક દર્દ શાંત થયાં છે.

સુબ્રમણી પરમેશ્વર લખે છે કે—સુંદરી સાથીથી મારા માતૃશીને તથા અમારા કુટુંબની એક સ્ત્રીને સાચો ફાયદો છે.

નીગેલધી સુનીલાલ રણછોડ રુઝ માનતર લખે છે કે,—સુંદરી સાથીથી પાંચ ૭ માસનો લોહીવા મટી ગયો છે.

શાહપુરાધી ધનજીભાઈ અંબાઈદાસ—અત્રે એક બાઈને થયેલી કસવાવડમાં લાગ્યું થયેલ ધવારોગ સુંદરી સાથીથી મટી ગયો છે.

ગુજથી પરમેશ્વર રણછોડ—સુંદરી સાથીથી તાત્કાલિક ગુણ થયો છે.

રોડે દેવનાર હાઈસ્કૂલના માસ્તર જગદાવ ગલાલાઈ લખે છે કે, સુંદરી સાથીથી આરુમ થયો છે. જે સ્ત્રીનું શરીર સાકાંત હોય અને ગર્ભનો ખીચાડ હોય તેને આ દવા ધણી ગુણદાર નીચી છે.

અંગેલધી ગતુર વેન્કટશી—સુંદરી સાથીથી બાર તેર માસનો લોહીવા મટ્યો છે. આ સિવાય ધણી અંબાઈદાસો મળ્યા છે. દરેક દવા વેચનારને ત્યાં મળશે.

એન.ટી.

સુબ્રમણા એન.ટી.—મી.મનલાક્ષ્મી કુ. તથા વી. મી. દસ્તાની કુ. પ્રીન્સેસ ઓટ. લાવનગર, ઇ. પી. મેડીકલ હોલ, વડોદરા. ઇ. એન. દક્ષીમ, ટાવર સામે,

મુરેલ—ડી. પી. માદન, કમ્પીક બજાર.

લક્ષ્મી-દેવાઈ બેવર, રાજકોટ, મી-ગંદુલાઈની કુ.

દેવે કેમીકલ, વડોદરા.—અમદાવાદ. (એચ-મુંબાઇ.)

કલિયુગની કામધેનુ.

દરેક યુગમાં કામધેનુ જન્મ ધણિજીત ફળને આપે છે તેમ કલિયુગમાં “મદનમંજરી ગાળીઓ” આ પુસ્તકોને રાગરહિત કરી ધણિજીત ફળને આપે છે તેથી તેને કલિયુગની કામધેનુ એવું નામ મળેલું છે

મદનમંજરીના મુખ્ય ગુણો.

લોહી સુધારી તેમાં વધારો કરે છે કબજાઆત તોડી દસ્ત સંક્ર લાવે છે. વીર્ય વધારી ધૃત કરે છે, પેશાબ અને સ્વપ્નાવચ્ચાક્ષા જતી ધાતુને બંધ કરી વીર્યવિકારના તમામ રોગો નાશ કરે છે, ચાનતંત્રને મજબૂત કરી શરીર કઠાવર બનાવે છે, યાદશક્તિને અને પામ્યસક્તિને વધારે છે, દસ્તક્રમ અને તેના ખીજ દોષોથી આવેલ કમન્તર્ગનો નાશ કરી ખર અને કાયમનું પુરુષત્વ બક્ષે છે, વિગેરે, વિગેરે.

કોમત—૪૦ ગાળીની ૩ખીનો માત્ર રૂા ૧

વધુ માહિતી માટે તદ્દન મફત અળણ અમારું “વૈદ્યવિદ્યા” નામનું આયુર્વેદીય પુસ્તક મંગાવી વાંચો.

રાજવૈદ્ય નારાયણજી કેશવજી,

જામનગર—કાઠિઆવાડ

પ્રાંચ આદિત્ય, નાં ૧૮૭-કાલ્યાણવી રોડ, સુમધ

હાનાં છાકનંઓની તોડાત વનારનારી
જળીતી દવા.

ગ રે નું

બાલામૃત

ખીવામાં મીઠું હોવાથી છાકરાંઓ ખુશીથી પીએ છે

શીશી ૧ ના ૧૨ આના.

દપાલ ખર્ચ ૪ આના.

કે. ટી. ડાંગરેની ક., ગીરગામ—મુંબઈ.

પુરતો સંતોષ

વીર્યવિકારથી થયેલી નળજાઈતો નાચ કરવામાં, પેશાબ માર્ગના હરઘાઈ, ઘઘને મટાડવામાં, હીરટીરીયાનાં ઘઘને દુર કરવામાં અને લોહીને સુધારવામાં આતંકનિગ્રહ ગોળીઓએ પુરતો સંતોષ આપ્યો છે.

કિંમત—૩૨ ગોળીની કબી ૧ નો રૂ. ૧). વધારે વિગત જાણવા માટે પ્રાઈસ લીસ્ટ મંગાવો.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી,

જામનગર,

અમદાવાદના એન્ટ-ડૉ. ચંદુલાલ અંબારામ.

રીચીરોડ-પુવારા સામે.

અમૂલ્ય છતાં અલ્પ.

શરીર સંરક્ષણ અને નીતિ સંબંધી હંઆ નિયમોત્તં ચિકિત્સા આપનાર અમારું કામશાસ્ત્ર પુસ્તક હીરા અને માણેકના ટુકડાઓ સમાન અમૂલ્ય છતાં જે કોઈ માગે મંગાવે તેને અમૂલ્ય એટલે કોઈ પણ મૂલ્ય લીધા વગરજ આપવામાં આવે છે, પોષ ખર્ચ પણ લેવામાં આવતું નથી.

વૈદ્યશાસ્ત્રી

મણિશંકર ગોવિંદજી.

જામનગર—કાઠીઆવાડ.

જસવંત વ્રધસે મથુરા નીબનાવેલી ૮૦ રોગોની એક દવા.

૧૭૯ વર્ષથી
અજમાવેલું

પીયુષરત્નાકર

સરકારમાં રજી.
સ્ટર કરેલું

આ એકજ દવા વીજળીની માફક સર્વ અંદર અને બહારની બિમારીઓને માથાથી મગ મુંઢી બે ત્રણ ટીપાં ખાતાજ અને મસળતાં આરામ કરે છે. સેંકડો દવાઓની શીશીઓ આ એક શીશીના મુકામલો કરી રાકતી નથી. કોષપણુ રોગમાં આપો. વસ આરામ થઈ જશે. આવી દવા આપને ઘેર બેઠાં મગે છે તો કેમ આમ તેમની ખરાબ દવાઓને ખરીદ કરવામાં આપનાં પૈસા ગરબાદ કરો છો સર્વને છોડો અને પીયુષરત્નાકરની ૧ શીશી મંગલનીને આપની પાસે ફરેક વખતે રાખો. કી. ૧ શીશીની રૂ. ૧) મોટી શીશી રૂ. ૧૫૫, વી. પી. ૦૧ ત્રણ લેવાથી વી. પી. માફ છે. ૭ લેવાથી ૧, બાર લેવાથી અસલી રાસકોષ સીસ્ટમ પેટન્ટ વીવર ધરીયાળ ધનામ, ૨૪ લેવાથી અસલી ચાંદીની ધરીયાળ ધનામ મળે છે.

ન્યુ ઈંગલેન્ડ મનમોહન
કેશ કલપ. **ખિજખ ! ખિજખ !!** ન્યુ ઈંગલેન્ડ મનમોહન
કેશ કલપ.

એકવાર લગાવવાથી ભુરા અને સફેદ વાળ દાળા ચમકદાર ધર્મ બન્ય છે. હાથ કાળા થતા નથી. વિશેષ તારીફ એ છે કે, એકવાર લગાવવાથી જે વાળ દાળા થાય છે. તે ફરી ઉભર સુધી સફેદ થતા નથી. ખરાબર અનુભવ કરો આની જેટલી તારીફ કરવામાં આવે તે, થોડી છે. કી. રૂ. ૧૧ વી. પી. ૦-૫-૦, ત્રણ સાથે લેવાથી રૂ. ૪) વી. પી. માફ છે. ૭ લેવાથી બર્મા એક્ષારમ ધનામ.

ગોરા અને ખુબસુરત બનવાની દવા, સુગંધિત કુલોનું દુધ. આ દવા વિશ્વાયતી ખુશબોદાર કુલોનો અર્ક છે. તેને વિશ્વાયતના એક પ્રસિદ્ધ ડાક્ટરે બનાવીને હમણું મોકલ્યું છે. તેને સાત દિવસ થીર અથવા ચહેરાપર માલિસ કરવાથી ચહેરાનો રંગ શુભાવના સરખો થાય છે. બદનમાંથી ખુશબો નીકળવા લાગે છે. ગાલોપરના ડાઘ, ફાક્સ, મસા, ખુજલી, વિગેરે દુર થઈ એક એની ખુબસુરતી આવી જાય છે કે, કાલીરંગન આદ જેવી ચમકવા લાગે છે. મંગાની ખાતી કરો. દામ રૂ. ૧૧) વી. પી. ૦૧- ત્રણ લેવાથી રૂ. ૪) વી. પી. માફ, ૭ લેવાથી બર્મા એક્ષારમ ધનામ બાર લેવાથી ધરીયાળ ધનામ.

સુગંધિત વાળોને વધારનાર પુષ્પવિલાસ તેલ.

માથા અને વાળને માટે આ તેલ ખુશબોદાર અજીબ તારીફ રાખે છે. ખુશબો મીઠી છે. દામ ગાળા વી. પી. ૦૧- ૭ લેવાથી ૧ શીશી ધનામ, નવ લેવાથી બર્મા એક્ષારમ ધનામ, બાર લેવાથી જેમ ધરીયાળ ધનામ.

વેચતા નથી મફત આપીએ છીએ.

સુગંધિત શીત ચા બાલ ઉઠાવવાનો સાધુ—કાંઈ પણ ઇજ્જ શિવાય વાળને ૫ મિનીટમાં ઉઠાવીને ચામડી સાફ કરે છે, કમિત ઝ. બોક્સની ગાળ) વી પી ૦૧ બાર બોક્સ લેવાથી ૧ અસલી રાસકોષ સીસ્ટમ પેટન્ટ ધરીયાળ ધનામ ૨૪ લેવાથી સાચી ચાંદીની ધરીયાળ ધનામ. ૩૬ લેવાથી ૮ દિવસની ચાવીની જેમી ધરીયાળ ધનામ.

ફર્ડ નારાટ વટિકા-મસમ.

મગે તેરી લુની દાદર હોય તેને ત્રણ દિવસ લગાવવાથી જડથી મટાડે છે. લગાવવાથી કાંઈ દુ.ખ થતું નથી. ૧ ડબ્બીની ૦૧, વી. પી. ચાર આના. ૭ લેવાથી વી. પી. માફ ૧૨ લેવાથી બર્મા ધરીયાળ ધનામ ૧૮ લેવાથી બર્મા એક્ષારમ ધરીયાળ ધનામ. ૨૪ લેવાથી રાસકોષ સિસ્ટમ પેટન્ટ ધરીયાળ ધનામ

લખો જસન્તે વ્રધસે. નં. ૮ મથુરા.

પાતાળજી અવાજ.

અમૃતધારાનું મેં મારા કુટુમ્બમાં સેવ્યું.
કરાંચું, હું અંત કરજુથી અનુમોદન આપુ
છું કે, જે રોગોને વાસ્તે લખ્યું છે એ
લાલદાયક પ્રમાણિક છે મીસીસ એચ. પે-
ટરસન, માહિયા. નં. ૧૨૪૨, ઓકવૈડ,
અમેરીકા.

એક અન્ય બાકની સમતી.

“ મારી પુત્રીએ અમૃતધારાની શીધી
આપની પાસેથી ગયા માસમાં ખરીદી હતી,
હું આપને લખું છું કે, એ બહુજ અદ્ભૂત
વસ્તુ છે, અને મનુષ્ય જાતિને માટે એક
આમત છે, હું કહું છું કે કદી હું તે
સિવાય રહી શકીશ નહિ, કાંચુ કે તે
સર્વ રોગ મટાડનાર છે. જે મને તેની
પહેલાં ખજાર હોત તો મારાં બ્યારા પતિનો
જીવ તેથી બચી જાત. અમૃતધારાની પુરી
પ્રશંસા થઇ શકતી નથી, કોઈ અન્ય
ઓષધ તેની સાથે મુકાબલો કરી શકશે નહિ

ઈ. બ્રેડનસન, ચુનાર.

કવિ વિનોદ વૈદ ભૂપણ પં. હકુરદત્ત શર્મા વૈદ્યની દવા.

અમૃતધારા દરરોજ પાસે રાખો.

જે એકજ દવા કે જેની માત્રા ૨-૩ ટીપાં છે તે લગભગ સર્વ રોગોને, જે લગભગ
પરોમાં વૃદ્ધો, બાળકો, છુવાનો, સ્ત્રીઓ અને પુરોને ધાય છે, તે સર્વનો રામબાણુ
દવાજ છે. ખાવામાં તેમ ચોપડવામાં જાનેમાં કામ આવે છે કોઈ અચાનક દુ ખ યાથ તો
તેને અચાનકજ દુઃ કરે છે, ગડિનાના રોગો દિવસમાં, દિવસોના રોગો કસાકોમાં, કવડિનાના
મિનિશમાં દુર યસ જાય છે, એકવાગ અનુભાવો, છુધી નકતોથી બચે અને અસડને ખરીદો

રોગોનાં નામ કે જેને અમૃતધારા દુર કરે છે.

દરેક પ્રકારની માથાની પીડા, દમ, કાસ, પાર્શ્વશુળ, સ્ત્રોત્તમ, ગાપચો, કોસેરા,
અરિય, આંધરો, મડગાટ, પરિશ્રામ, શુળ, મેમ્બ્રેણી, અનિઆર, વમન, અપચાર (મૂત્રી)
દંતપીડા, વગેરે દતિના સર્વ રોગ, નાકના સર્વ રોગ, મુખના સર્વ રોગ, કોસ્ટા, ઘાંઘર
ગોળ, દાઢ, માખી, વોગી, સર્વ, દડકાયુ કુતક, ઉદર વિગેરેના દોષ, સર્વ પ્રકારના
ગોળ, ઉપદંસ, ગાડનું દંદ, આંતરિક વ બાહ્ય પીડા, દરસ, ચોટ, ફુગળના પ્લેગ, પ્રસુત
પ્રદર, સોમરોગ, પંકિરોગ, કાય, રાન્યદમા, બરોગ, વાયાનો ગોગો, ગલગંડ, કંકભાગા,
સનિપાત, બાલરોગ, લલપરોગ, મુગકચ્છ, માસિક બંધ, વાતરોગ, અકાંગિ વાગ, રૂઝાપીત
દંદકમર, દાઢવુ, પિત, ઉન્માદ, ગળુ પડતું, અચાજ બેસી જવો, મુતારાય, ક્ષેત્રાનું દંદ,
માથું, છાતી, દેકસા, આંતરડાં વિગેરેના ગોગો દવાદિ સર્વ રોગોને મટાડે છે. કીમન
ગોગી મીસી ૨. ગા, અર્ધી શીસી ૨ ૧૧, નમુનાની કીં ૦-૮-૦.

કોમન મોટી કીસી ૨. ૨૫, બર્ડીમો ૨ ૨૧, નમુનાનો કી. ૦-૮-૦ હું
પામ્પરગમે માં બેસો અમૃતધારા (સાચ) બાહોર

ખાસ દિવાળીના તહેવાર માટે!

પુસ્તકોની અંબવર હુંદ.

સર્વ જ્ઞાન સંપાદક નાનાં મોટાં ૫૫ પુસ્તકોની અસલ કીમત

રૂ. ૬ ઉપરાંત હતી પણ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૨૫ માંજ.

સ્ટોક નંબર (૨)

જ્ઞાતા વાંચનાર આલેમો! કદાચ આટલી સસ્તી કીમતે સરસ પુસ્તકો સા સાથે આપવાની શ્રેષ્ઠ તથા ફરી દરેક અને તે દેખ પાતવનાં હશે, એવાં બે સલાહ આપતા મનમા ઉપજી આવે તો તુરંત મમા ખુલાસો આપીશું કે બરાબા જગામા પુસ્તકો છપાવાથી અને સામકા મંબરવાથી અંબરોડકાનાં પડનાં હોવાથી થોડો નફો મેળવી અમારા આર્થ આદિ વાચનાર શાખીતોને વિશેષ ફાયદા આપવા આ ગોઠવણ કરી છે. આ ગોઠવણથી ગમત સાથે જ્ઞાન, જ્ઞાન સાથે નાતિ અને નીતિ સૌથી મોટો લાભ લાભ સાથે છે પુસ્તકો જેવાં કે —

પારસમણી, અરજુન ગીતા, ખરતલ સંગ્રહ, ગિરીધા, ધુવઆખ્યાન, બાચ્ચાદ અને ખીરમજ, મજનાવળી, મીરાનાથ, ભજન, યોગિરાજ કલ્યા દત્તમીદી આર પામ પુસ્તકાની ૪ કીમત જેવા જના ફીલા બે ઉપરાંત થાય છે પણ આ તો એકાદન પુસ્તકાની યોજના છે. માટે હમણાજ મગાવો આ ખાસ અત યોગ દીઓને મારેજ છે મીનીકમા લુજ નકસો બાકી છે.

સીરનામું—લુકસેય કે વી પોલ દમાગ—અમદાવાદ

સ્ટોક નંબર (૨) સારનામાં પુસ્તકો

-૮-૦-૦ પ્રોત્સાહન કીરતન ગચ્છ મોટા ૧-૭-૦-૦ મેપુર્ણ.

-૮-૦-૦ કીરતન સંગ્રહ મોટું તમામ કીરતનો.

-૪-૦-૦ ઉપદેશ ચિન્તામણી ગણપતસમ ફૂલ

-૪-૦-૦ બોધ ચિન્તામણી આવીરાજ ફૂલ

-૦-૦-૦ ભજન ભંડાર મોટો,

-૦-૦-૦ કબીર કીવાચન

-૮-૦-૦

સ્ટોક નંબર ૩ બેઠાનામાં પુસ્તકો

૧-૦-૦ સ્વર્નનું વિમાન પડીયાર ફૂલ

૧-૦-૦ યોગ વશિષ્ઠ વૈરાગ્ય અને મુખરા ને પ્રકરણ.

૧-૮-૦ લક્ષ્મણ મોટું જેની અંદર મરાઠો ભાષાના પરચાઓનો સમુદાય

૩-૮-૦

નુજ માલો! આ ત્રણ પુસ્તકાની અમલ કીમત રૂબીયા સાગ્ર ત્રણ દની પરંતુ લાખમા ફક્ત રૂ. ૮) માં આપવામાં આવે છે આપ સાથેમારે મોકલારી છુટ્ટ પુસ્તક વૈરાગ્ય દરેક તો અસલ લોડી, કીમત લખ મોકલવામાં આવશે માટે જોઈએ તો મંગાવી શો,

જ્ઞાન માલો! આ ૭ પુસ્તકાની અસલ કીમત જેવા સાગ્ર ત્રણ દની પરંતુ લાખમાં ફક્ત રૂ. ૨૫) આપવામાં આવે છે મીનીકમા લુજ નકસો છે.

(૨) પ્રોફેસર પુસ્તકો મળવાનું કે, - બુકસેલર કે. વી. પટેલ, કે હમામ-અમદાવાદ.

સ્ટોક નંબર (૪) નોવેલો.

- ૧-૧૨-૦ કુંદન અને કુસુમ સુદીર ચિત્ર સહીત.
- ૦-૧૦-૦ ખુશીનો ખંગનો.
- ૦-૧૨-૦ સતીરમણ અને નાદુરૂપ પ્રેમ.
- ૧-૧૨-૦ ચુલ્લુસુંદરી રમુજ નોવેલ
- ૧-૧૨-૦ વિલાસ સુંદરી ભા. ૧-૨-૩

૧૧૨-૧

આ સાત પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૪૫૫ હતી.
હાલમાં ફક્ત રૂ. ૨૫ માત્ર મળશે.

સ્ટોક નંબર (૫) નોવેલો.

- ૧-૧૨-૦ લતા અને લલીતા ચીત્રો સાથે.
- ૧-૧૨-૦ લીલવતી ભા. ૧-૨-૩
- ૧-૧૦-૦ મન્યામુદ્ગરી સીકે નોવેલ
- ૧-૧-૦ યોગી અને રાજકન્યા.
- ૦-૦-૦ હમામ ભાગ ૧-૨-૩-૪

૧-૬-૦

આ દસ પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૪૫૫ હતી.
હાલમાં માત્ર રૂ. ૩ માત્ર.

સ્ટોક નંબર (૬) નોવેલો.

- ૦-૦ નિમલદાસ સતિ મેનાં ભા. ૧
- ૦-૦ નિમલદાસ સતિ મેનાં ભા. ૨
- ૧-૦-૦ છાંયિગની મહાકાળી
- ૩-૦-૦ કેસરી પ્રેમ પીંગળમા સપ્તઅલોક ભા. ૧-૨

૧-૪-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૬૫ હતી પણ
હાલમાં ફક્ત રૂ. ૨૫ માત્ર મળશે.

સ્ટોક નંબર (૭) નોવેલો.

- ૧-૦-૦ વિદ્યાચંદ્ર અને નુમતી સુંદીર ચિત્રો સહીત
- ૧-૦-૦ દીનકર મુ. રમુજ નોવેલ.
- ૧-૦-૦ મોદિની ચંદ્ર ખન ખેમની ખુશી.
- ૧-૦-૦ કેરી નંસા

૪-૦-૦

આ ચાર પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪ હતી હાલમાં
ફક્ત રૂ. ૨૫ માત્ર મળશે.

સ્ટોક નંબર (૮) નોવેલો.

- ૨-૪-૦ પરમાર પ્રયુક્ત ભા. ૧-૨
- ૧-૮-૦ યંત્રી કુસુમ એટલે સરસ્વતીચંદ્રનો સમાપ્ત.
- ૦-૮-૦ સ્વર્ગની સુંદરી
- ૧-૦-૦ અલખ ભેતીવ.

૫-૪-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૫૫
પણ હાલમાં માત્ર રૂ. ૨૫ માત્ર મળશે.

સ્ટોક નંબર (૯) નોવેલો.

- ૧-૪-૦ મુખ્યત્વી શોકાણી
- ૧-૦-૦ મદનચંદ્ર નોવેલ ભા. ૧
- ૧-૮-૦ મદનચંદ્ર ભાગ ૨
- ૦-૮-૦ વિદ્યાપ્રભા ભેન્નરેલું ખુન.
- ૦-૮-૦ વિષ્ણુ

૪-૧૨-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪૫૫ હતી
હાલમાં થોડા દીવમોને માટે માત્ર રૂ. ૩૫

સ્ટોક નંબર (૧૦) નોવેલો.

- ૩-૦-૦ નટવર અને ચંચળ ચોકડી ભાગ ૧
- ૧-૦-૦ પુણ્ય સુંદીર (૩૬) ચિત્રો સહીત
- ૧-૦-૦ પંદરરાખ પર પાળી.
- ૧-૦-૦ ગંગા કીવારો
- ૧-૦-૦ રમણ અને તારા.

૬-૦-૦

આ ચાર પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૬ હતી
હાલમાં થોડા દીવમો માટે ફક્ત રૂ. ૨૫ માત્ર મળશે.

સ્ટોક નંબર (૧૧) નોવેલો.

- ૧-૮-૦ વિદ્યાવેશી ભાગ ૧-૨
- ૦-૧૨-૦ મંડીયા મંડીયાદ
- ૦-૮-૦ સુવર્ણ કુમારી
- ૦-૮-૦ લાલની લીલા.
- ૦-૮-૦ કુસુમ સુંદરી.

૩-૧૨-૦

આ ૫ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩૫૫ હતી
હાલમાં ફક્ત રૂ. ૨૫ માત્ર મળશે.

સ્ટોક નંબર (૧૨) ઇતિહાસિક નોવેલ

- ૧-૦-૦ પુણ્યગજ ચોડાણ.
- ૧-૪-૦ ઓરમગ્નમ
- ૦-૮-૦ કેશરબા.
- ૦-૮-૦ મડળગની મોહીની.
- ૦-૮-૦ ચીતોડનો ઘેરો
- ૦-૮-૦ માનસીંગ અમેસીર

૪-૪-૦

આ ૭ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪૦ હતી પણ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૩ માત્ર મળશે

સ્ટોક નંબર (૧૩) નોવેલો.

- ૦-૮-૦ બહાદુર બારવળીયા
- ૦-૧૦-૦ રતીકાન્તા મેવાડની ચીંકણુ
- ૦-૮-૦ મુરખાન
- ૦-૮-૦ બંધ સારંગીવાજો
- ૧-૮-૦ મુસ્લીમ પ્રતાપ ૩૬ ભા ૧-૨.

૩-૧૦-૦

આ ૭ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩૬૫ હતી હાલમાં ફક્ત રૂ. ૩ માત્ર મળશે

સ્ટોક નંબર (૧૪) નોવેલો.

- ૧-૦-૦ પદનમતા
- ૦-૮-૦ મુમુક્ષુ મીતા
- ૧-૪-૦ કમળા કિશોરી
- ૦-૮-૦ મારુચી માતા
- ૧-૧૦-૦ વિજયા વિજય

૩-૦-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩ હતી પરંતુ થોડા દીવસોને માટે ફક્ત રૂ. ૩ માત્ર.

સ્ટોક નંબર (૧૫) ગમ્મત સાથે જ્ઞાન

આપનારાં પુસ્તકો

- ૦-૮-૦ ખીરમખ
- ૦-૮-૦ રાખતોળને કવી કાળીદાસ.
- ૦-૮-૦ સનિહાર કવી કાળીદાસ.
- ૦-૮-૦ કવીકોલક
- ૦-૮-૦ હામની ચરીત પદ્યપંચી પ્યાર
- ૦-૮-૦ છુદા પતિનો બગાવો
- ૦-૪-૦ ગમનપટ મસાવાદાર પુરખો

૧-૪-૦

આ સાત પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૩૬ હતી હાલમાં ફક્ત રૂ. ૩ માત્ર મળશે

સ્ટોક નંબર (૧૬) નોવેલો

- ૧-૦-૦ ચંદ્રકળા બહુ પોતો બમ્બર
- ૧-૮-૦ કુમ્હ કુમારી
- ૧-૦-૦ અ.ભુત બાનુના પતંગ ભા ૧-૨ મેપુરુ

૮-૮-૦

આ ૩૪ પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૮૫ હતી પરંતુ થોડા દીવસોને માટે માત્ર રૂ. ૩ માત્ર.

સ્ટોક નંબર (૧૭) નોવેલો

- ૨-૪-૦ દેવીપુત્ર ભાગ ૧-૨.
- ૨-૮-૦ ચતુર્થાલ ભાગ એકથી ચાર
- ૦-૮-૦ ખભાતનો ખુની

૪-૧૦-૦

આ ત્રણ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪૫૫ હતી પરંતુ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૩ માત્ર

સ્ટોક નંબર (૧૮) વાર્તાઓ

- ૧-૮-૦ બનીસ પુત્રીનો મોગી વાતા
- ૦-૧૦-૦ મુઝા બહોતરની મોતી (૭૨) વાર્તાઓ
- ૦-૮-૦ મુનમકાવલીની મોગી અસલ ચીત્રો સાથે
- ૦-૮-૦ હામકળા અને કામરૂપની
- ૦-૪-૦ સેવત સાવરીયાની મોગી વાર્તા
- ૦-૪-૦ મળગામાફની મોગી વાર્તા
- ૦-૪-૦ બમ્બસપુરીની મોગી
- ૦-૪-૦ સુરત કામદારની મોગી

૪-૪-૦

આ આઠ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪૬ હતી પરંતુ થોડા દીવસોને માટે માત્ર રૂ. ૩ માત્ર.

સ્ટોક નંબર (૧૯) વાર્તાઓ

મનહર મોતી-રતીમન-પેનરોનો-સાવ અ કમળા-નીરાની વી દી-વધવાસ પચીમી-મોજાકુમાર એની રીતે ૬૪ પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૫૫૫ થતાં હતી પણ હાલમાં થોડા દીવસોને માટે ફક્ત રૂ. ૨ માત્ર મળશે.

શ્રોત્ર નંબર (૨૬) લગ્નના પુસ્તકો.

- ૧-૦-૦ તુલસીદાસ-કમ્પીરની સાખીયો.
- ૧-૦-૦ દ્વારામ કૃત કાવ્ય મોટું.
- ૧-૦-૦ કાવ્યસિદ્ધન મોટું બા. ૧-૫
- ૧-૧-૦, આત્મચરિત્રો લંડોર ૧
- ૧-૮-૦ લગ્ન સાગર
- ૦-૮-૦ કીરનન સંગદ.

એની રીતે ૭ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૫ હતી પણ દાવમાં ફક્ત રૂ. ૩ માંજ

શ્રોત્ર નંબર (૨૭) આખ્યાનો.

- ૧-૮-૦ અમરચરીત્ર ભક્ત ખાખાલાય કૃત.
- ૦-૧૨-૦ જનધર આખ્યાન સુંદર ચીત્ર સહીત.
- ૧-૮-૦ ભક્તી જાતું આખ્યાનો.
- ૧-૮-૦ ભક્તમાળા મોટું જેની અંદર આશરે સત્તા મો ભક્તના દાખલાઓ.
- ૦-૧૨-૦ મરીશા મર્મી.

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૬ હતી પણ દાવમાં થોડા દીવસો માટે ફક્ત રૂ. ૪ માંજ.

શ્રોત્ર નંબર (૨૮) આખ્યાનો.

ત્રી આખ્યાન-પેદાશ આખ્યાન, અંદાસ આખ્યાન સુધે નવા આખ્યાન સુદામા, નરસિંહ મેનો, મીંગલાઈ મોહન મોહાણે, આખાદરજુ એવી રીતે ઘણા પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪ માં ઉપરાંત હતી પણ દાવમાં ફક્ત રૂ. ૨ માંજ મળશે.

શ્રોત્ર નંબર (૨૬) કથાઓના મોટે.

- ૩-૮-૦ મહાભારત મોટું આસ વત્તમરામ સુરેશ
- સમ કૃત (૧૮) પર્વ મુંદીર ચીત્રો સહીત
- ૧-૮-૦ વલ્લભની કાવ્ય મોટું બા. ૧-૨
- ૨-૦-૦ શીવપુરાણ મોટું. (શુક.)

આ ત્રણ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૭ હતી પણ થોડા દીવસો માટે ફક્ત રૂ. ૫ માં.

શ્રોત્ર નંબર ૨૦ વાર્તાઓનાં પુસ્તકો.

તક્કદીરના તમાસા અને ખુબીનો ખજાનો બે પુસ્તક.

નસીબનાં નખરાં કે કીસ્મતનો ખેડ?

અમે તે હો! ભાવિ પ્રમળ છે! પ્રાચી યોનાના પ્રમળે પ્રાપ્તચીક તમથી નચાવે છે દાક દસાવે છે તો દાકને રચાવે છે. રાગને રંક અ રંકને રાગ બનાવી નદિ ધારેલી નદિ બનેલી વિદે મટનાઓથી જગત વિસ્મીત બનાવે છે સત્યનો આં જપ અને અનાયનો ખેલી શ્રીહરિ આખરે લાખક ઉગારે છે. પત્યાદી વિપતથી આ વાર્તાઓ રસમય બને છે હતા કીમત રૂ. ૧-૪-૦ છે.

શ્રોત્ર નંબર ૩૧ સાચીભક્તોને માટે.

- ૧-૦-૦ એખીકા કાવ્ય મોટું.
- ૧-૦-૦ સંગીત ગરમાવની મોટી.
- ૦-૮-૦ વલ્લભનીતિ.
- ૧-૦-૦ વલ્લભ પદ માળા.
- ૦-૨-૦ દસપન કૃત ગરમાવની.
- ૦-૪-૦ ત્રીવિધાસ ભા. ૧-૮
- ૦-૦-૦ નવગતોના મર્યા.
- ૧-૦-૦ ઓચ્છર પદ માળા મોટી.

આ આઠ પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૫ હતી પણ દાવમાં ફક્ત થોડા દીવસો માટે રૂ. ૩ માં મળશે.

(૬) શ્રોત્રકોનાં પુસ્તકો મળવાનું છે. જુલકસેલર કે. વી. પટેલ, ઠે. હામામ-અમલવાદ

શ્રોત્રક નંબર (૩૨) હુન્નરનાં પુસ્તકો.

- ૧-૮-૦ હુન્નર પ્રકાશ ૨૦૦૦ હુન્નરનો સંગ્રહ
- ૧-૦-૦ અદ્દત હુન્નર સાર સંગ્રહ.
- ૦-૪-૦ સાશુ બનાવવાનો હુન્નર
- ૦-૨-૦ પૈસા કમાવાનું સાધન.
- ૦-૧૪-૦

આ ચાર પુસ્તકોની કીમત રૂ. ત્રીસ ચોથ પણ હાથમાં રૂકત રૂ. ૩ માત્ર મળશે.

(૩૩)

આહુકોને કુચના

૧. સર્વ શુદ્ધચોને ખજર આપવામાં આવે છે કે આ શ્રોત્રકોનાં પુસ્તકો રૂકત થોડા દીવસોના માટે આપવામાં આવે છે જુલ નકલો ગીલકમાં બાકી છે આ શ્રોત્રકોનું કોઈ પુસ્તક સીલકમાં થઈ શ્રેષ્ઠો તેના બદલે તેલલીજ કીમતનું બીજું પુસ્તક મો-સલામાં આવશે, દરેક શ્રોત્રકનું પોષ્ટ ખર્ચ જુલુ પડશે.

શ્રોત્રક નંબર (૩૪) કથાનાં પુસ્તકો

મિદરમૂત રામાયણ મોટું મોટા ટાઇપ ચુદીર ચીત્રો સજીત કમ્પ્યુચીત્ર મોટું જેની અંદર ગોકુળલીલા દવારહાલીના મથુરાલીલા વિગેરેનો સંગ્રહ.

૧-૮-૦ નાભાચામીકૃત ભક્તમાળ.

૧-૮-૦

આ ત્રણ પુસ્તકોની કીમત અસલ રૂ. ૬૫ હતી ત્રણ થોડા દીવસો માટે માત્ર રૂ. ૩૧ માત્ર.

શ્રોત્રક નંબર (૩૫) જ્ઞાનનાં પુસ્તકો.

- ૧-૮-૦ વચનવલ્લ.
- ૬-૮-૦ ભક્તોની ભગવતમાળા.
- ૦-૮-૦ ભગવત ભગવ.
- ૦-૪-૦ પારસમણી.
- ૦-૮-૦ સત્ય ભગવાવળી.
- ૦-૪-૦ પરમાત્મ મોટું.
- ૧-૦-૦ ભગવાઅમૃત.
- ૩-૮-૦

આ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩૧ હતી હાથમાં માત્ર રૂ. ૩ માત્ર.

શ્રોત્રક નંબર (૩૬) વેદાન્તનાં પુસ્તકો.

- ૧-૦-૦ પંચીકરણુ રામઆવા કૃત.
- ૧-૦-૦ ગોમ વલ્લિષ્ટ વે. ગુ.
- ૧-૦-૦ સ્વર્ગનું વિમાન પરીચાર કૃત
- ૧-૮-૦ ભક્તમાળ.
- ૦-૮-૦ વીદુર નીતિ.
- ૦-૮-૦ ત્રપ્ત્યાલુખ્યાન રાજનીતિ.
- ૫-૮-૦

આ છ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૫૫ હતી રૂકત રૂ. ૪ માત્ર મળશે

શ્રોત્રક નંબર (૩૭) ગીતાજનાં પુસ્તકો.

- ૧-૦-૦ પંચરત્ન ગીતા મોટી રેસમીપાકા પુકા
- ૧-૦-૦ સેવગીતા ગુ. ટી.
- ૦-૪-૦ પાંડવગીતા.
- ૦-૪-૦ રામગીતા.
- ૦-૪-૦ યોધવગીતા.
- ૦-૮-૦ ભગવતગીતા.
- ૩-૪-૦

આ છ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩૧ હતી હા-માત્ર રૂ. ૩૧ માત્ર મળશે.

શ્રોત્રક નંબર (૩૮) બ્રાહ્મણ ઉપધોગી

- ૩-૮-૦ મીત્રપુરાણુ ગુ ટી. છટાં પાનાં
- ૧-૦-૦ પુરુષોત્તમ મહાત્મમ ગુ. ટી
- ૧-૦-૦ અરૂપપુરાણુ ગુ ટી.
- ૧-૦-૦ બ્રેકાદલી મહાત્મમ ગુ ટી
- ૦-૮-૦ કીપામણુ સંગ્રહ ગુ. ટી
- ૭-૦-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૭ હતી ૫ હાથમાં રૂકત રૂ. ૫૫ માત્ર તેલકે તે તાકિત ગીતી શ્રોત્ર સીલકમાં જુલ નકલો બાકી છે.

સ્ટોક નંબર (૩૯) બોતીધનાં પુસ્તકો.

- ૨-૦-૦ બોતીધ દરપણ.
૧-૮-૦ જન્મ પત્રીકા નિબંધ.
૧-૮-૦ વર્ષ પત્રીકા નિબંધ.
૦-૮-૦ નવમહા વિધાન પદ્ધતી.
૦-૨-૦ જનાવરોના સમ્બોતી સુકનાવળી.
૦-૨-૦ સામુદ્રીક ગ્રંથ સુકનાવળી.
૦-૨-૦ જાડશી વાક્ય વરસાદ ભેવાનું સાધન.
૧-૨-૦ જાતીય રૂળ.

૬-૮-૦
આ આક પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૬ હતી પરંતુ થોડા દીવમોને માટે માત્ર રૂ. ૪ માંગ.

સ્ટોક નંબર (૪૦) નોવેલ.

કેનામ, બેટ મહત્ત મંગાવી હ્યો-૨૧ પુસ્તકો.
જેની અસલ કીમત રૂ. ૪ ઉપરાંત હોવા છતાં ફક્ત એટલેટો તો મંગાવી હ્યો. તૈયાર છે. તૈયાર છે.
મદનચંદ્ર રસીક નોવેલ ભાગ ૧, ૨,
કીમત માત્ર રૂ. ૨૫
મહત્તમાં.

નોવેલો વાસ્તાવ્યો ભાગનો નાટકો વિગેરે મદનચંદ્રનું પુસ્તક ખરીદનારને ૨૧ પુસ્તકો બેટ આપીએ છીએ સીલકમાં જુજ નકલો બાકી છે.

સ્ટોક નં. (૪૧) બે ધડી આનંદ આથે તેવાં

મદન મોહનની વાસ્તા-અમત્તારી સાત પ્રશ્નો ની વાસ્તા, ચંદ્રરાજ પ્રભાવની અંધ સારંગીનાથો, રમીલી વાણી હાપણનો દરીયો વિગેરે આદિ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪ ના આશરોની છે પણ હાલમાં માત્ર રૂ. ૨ માંગ.

સ્ટોક નંબર (૪૨)

તરણાચિથે હુંગર. સસ્તી કીમતમાં મોંઘાં પુસ્તકો
રૂ. ૨-૦-૦ જેવી નજીવી કીમતમાં ૧ નહી પણ ૨૧ પુસ્તકો મંગાવો. એકરીસ પુસ્તકોની અસલ કી. રૂ. ૫૫ ઉપરાંત હતી પણ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૨૫ માત્ર જ. એક એકથી જુદાં વિવિધ પ્રકારનાં માની કાં લેખકોના આવાદ કલમથી લખાચિથાં ૨૧ પુસ્તકો જેમાંના એક રતિ વિદ્યા અથવા કાકરાજનીવી કીમત રૂ. ૧૫ છે પણ આ તો ૨૧ પુસ્તકો માત્ર ગા માં મો છે મીલકમાં જુજ નકલો બાકી છે.

સ્ટોક નંબર (૪૩) જાહુના પુસ્તકો.

- ૬-૦-૦ જાહુષ દૌતક સંમદ.
૩-૦-૦ અગળ્ય જાહુના ખેસો.
૧-૮-૦ દૌતક રત્ન ભાંગાકર એટલે કામરૂપ કે ની ઈન્દ્રગણ મોટી મુંદર (૧૭) ખીતો.

૧૦-૮-૦
આ ત્રણ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૧૦૫ હતી પણ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૬ માંગ.

સ્ટોક નંબર (૪૪) જાહુનાં પુસ્તકો.

- ૧-૦-૦ જાહુષ દેવ વિષા.
૧-૦-૦ કામરૂપેસની ઇન્દ્રગળ્ય.
૧-૦-૦ અનંતરંગ ગુપ્ત ગ્રંથ.
૦-૮-૦ ગુપ્ત વિષા.
૦-૮-૦ દેવતાષ જાહુગર ખીતો સાથે.
૦-૮-૦ જંગી જાહુગર.
૧-૦-૦ જાહુ કળા પ્રકાસ.

૫-૮-૦
આ સાત પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૫૫ હતી પણ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૭ માંગ.

(૮) સ્ટોકનાં પુસ્તકા મળવાનું કે, - પુસ્તકો સેલર કે. વી પટેલ, કે. હુમામ-અમદાવાદ

સ્ટોક નંબર (૪૫) જાહુના પુસ્તકો.

જાહુજ્ઞા પ્રકાસ-દેવવિદ્યા-સંસ્થા જાહુ ગ્રંથોગ
વત્સા કામો-હિન્દી તલેસમાત-સુદર જાહુગર-અ
ફે કામરી-સક્રમળ-ધારેતુ કામ પારપાકનાર-
જેની રીતે દશ પુસ્તકોની કીમત રૂ ૪ ની હતી
જુ હાલમા માત્ર રૂ ૨૦ માંજ મળશે

સ્ટોક નંબર (૪૮) વૈદકનાં પુસ્તકો.

૧-૮-૦ માધવનિવાન ગુ ટી
૧-૦-૦ અનત તરંગ
૧-૪-૦ કોટલાલ
૩-૦-૦ આયુર્વેદ-કવિતામા વૈદક ગ્રંથ

૬-૧૦-૦

આ પુસ્તકોની કીમત રૂ ૬૦૦ હતી હાલમા
માત્ર રૂ ૫ માંજ મળશે.

સ્ટોક નંબર (૪૬) વૈદકનાં પુસ્તકો

૦-૦-૦ અમૃતસાગર તથા પ્રતાપસાગર મોટો સ
હેવામાં સહેલો વૈદકનો ગ્રંથ
૧-૮-૦ અયુર્વેદાદિય વૈદક બોર ગ્રંથ
૧-૮-૦ યોગી અન્તામણી

૦-૦-૦

નવ્ય વૈદકનાં પુસ્તકોની કીમત રૂ ૭ હતી પણ
માત્ર રૂ ૪૦

સ્ટોક નંબર (૪૭) વૈદકનાં પુસ્તકો

૧-૮-૦ સારંગધર સહિતા
૧-૮-૦ નાડીજ્ઞાન વારગણી તથા અનુપાન તરંગ
જી નાડી જ્ઞેવાની પરીક્ષા
૧-૮-૦ આયુર્વેદ સુધાકર
૧-૮-૦ વૈદ-સારસંગ્રહ
૧-૮-૦ રૈદાઅમૃત
૧-૮-૦ વૈદવલ્લભ
૧-૪-૦ ર્નિવિદ્યા ગુપ્ત ગ્રંથ

૧-૧૨-૦

આ સાત વૈદકના પુસ્તકોના કીમત રૂ ૭૦૦
પણ દાનમા થોડા દીવમોને માટે રૂ ૬૦૦ રૂ ૫૦૦

સ્ટોક નંબર (૪૯)

યોગી અને રાજકન્યા.

આ નવમ કથામા કુલ ૨૧ અક્ષરો છે તેમ
અનુક્રમે અળખ્યો માર્ગ યોગીનો આશ્રમ મુ
લીનો શીકારી અલ રાક્ષસ નારાભાગ યોગીના
રાજપુર સખા દ્વ યુદ્ધ વિદ્યાયગીરી આન
દિસા ગુપ્ત અનુચર હલો વિવાહની વાત સ્વમ
લીલાદી વિષયો યોધનનક હોવા છતા કીમત માત્ર
૩ ૦-૬-૦ છે

સ્ટોક નંબર (૫૦)

૪-૮-૦ અનીક કલેલા મોટો ગ્રંથ
૩-૦-૦ અરેખીયન નાદેસ મોટો ગ્રંથ
૭-૦-૦

આ બે પુસ્તકોની કીમત રૂ ૭ હતી હાલમા
રૂ ૬૦ રૂ ૫ માંજ મળશે

સ્ટોક નંબર (૫૧) નોવેલો

૦ ૧૦ ૦ પાપી પીતા મુલવાન મોટી
૦-૮-૦ રવર્જની સુદરી
૦-૮-૦ સરસ્યુ
૦-૪-૦ રોમીયો અને જુલીઅટ
૦-૧૨-૦ બોજકુમાર
૦-૮-૦ વધતાલ પચીસી

૩-૪-૦

જ પુસ્તકોની કીમત રૂ ૩૦ હતી હાલમા રૂ ૨૨મા

સ્ટોક નંબર (૫૨) ગમત સાથે

જ્ઞાન આપનારાં પુસ્તકો.

- ૦-૮-૦ હોસ્તનો હોજ ભા. ૧
- ૦-૮-૦ હોસ્તનો હોજ ભા. ૨
- ૦-૪-૦ મસાલાદાર મુરખો
- ૦-૨-૦ તરત દાન મહાપુત્ર
- ૧-૦-૦ ખીરબલ મોટો
- ૦-૨-૦ અજબ ખુન
- ૦-૮-૦ કેવી કાળોદાસ
- ૦-૦-૦ હમામ ઉજન નગરીનો ભાગ ૧-૨
- ૦-૦-૦

આ નવ પુસ્તકોની કીમત રૂપિયા આઠ હતી
પણ હાલમાં ફક્ત રૂ ૨૫ માંજ મળશે

સ્ટોક નંબર (૫૩) વાર્તાઓ.

- ૧-૮-૦ જહાદારસા બાદશાની (૨૦) વાર્તાઓ
- ૦-૮-૦ મહાપ્રતીષ્ઠાની (૨૫) વાર્તાઓ
- ૦-૮-૦ સુલમહોતરની (૨૦) વાર્તાઓ
- ૦-૨-૦ પાનનામીડાની વારતા
- ૦-૨-૦ મેના પોપટની વારતા
- ૦-૮-૦ કામદારની વારતા
- ૦-૮-૦ કસ્તુરીની વારતા
- ૩-૧૨-૦

એવી રીતે સાત પુસ્તકોની કીમત રૂ ૩૫ હતી
હાલમાં માત્ર રૂ ૨૫ માંજ મળશે

સ્ટોક નંબર (૫૪) નાવેલો

- ૦-૧૨-૦ ખરા પ્રેમની ખુશી
- ૦-૮-૦ એક બાગેકનું ખુન
- ૦-૮-૦ છ દુખી અજળાઓ
- ૧-૦-૦ મહામાનું મીશન
- ૦-૮-૦ અકગરની ઉદાસતા

૩-૪-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ ૩૫ હતી હાલમાં
માત્ર રૂ ૨૫ માંજ મળશે

સ્ટોક નંબર (૫૫) નાવેલો

- ૧-૦-૦ બ્રમજયદ્ર (આંધળાનો જોળી બહાર)
- ૦-૪-૦ સુદર સ્ત્રીકે ભા ૧
- ૦-૪-૦ મણી મેનાં ભા ૨
- ૧-૦-૦ ભાગ્યવીન લાઇમેન
- ૧-૦-૦ શુસ્તીર પ્રતાપ રૂદ્ર ભા ૧
- ૧-૦-૦ શુસ્તીર પ્રતાપ રૂદ્ર ભા ૨
- ૪-૮-૦

આ છ પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ ૪૫ હતી
પણ હાલમાં ફક્ત રૂ ૩૦ માંજ મળશે

સ્ટોક નંબર (૫૬) લક્ષ્મીનાં અને સતિ ઓનાં ચરિત્રો.

- ૦-૧૨-૦ ભગત કૃષ્ણદાસ
- ૦-૧૨-૦ ભગત વૃષભદાસ
- ૦-૮-૦ ભગત નરસી મેતા ચરિત્ર
- ૧-૦-૦ મીરાં ચરીત્ર મોટું
- ૦-૧૨-૦ સતિ દયમતી
- ૧-૮-૦ ભક્તમાળ મોટું
- ૫-૪-૦

આ છ પુસ્તકોની કીમત રૂ ૫૫ હતી પણ
ખાસ દોવાળીના તહેવારના લીધે માત્ર રૂ ૩૫ માંજ

સ્ટોક નંબર (૫૭) નીતિનાં પુસ્તકો

- ૧-૦-૦ પચત્ર અથવા પચોપા આખ્યાન
- ૦-૧૨-૦ ભગુદરી સંપદ શ્રી ભા મુળ સંસ્કૃત
- ૦-૮-૦ વલ્લભ નીતિ (૫૬ બધ)
- ૦-૮-૦ વિદુર નીતિ મુળ સંસ્કૃત શ્રી ભા
- ૦-૮-૦ શ્રદ્ધાધ્યાખ્યાન રાજનીતિ

૩-૪-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ ૩૫ હતી પણ
હાલમાં માત્ર રૂ ૨૫ માંજ મળશે

(૧૦) સ્ટોકના પુસ્તકો મળવાનું કે, - છુકસેલર કે. વી. પટેલ, ડે. હમામ-અમદાવાદ.

સ્ટોક નંબર (૫૮) કાવ્ય લગ્ન કીર્તન.

- ૦-૦ અખાતી વાણી અને ગંધ રીતેદ.
- ૪-૦ ધોળ પદ સંગ્રહ.
- ૦-૦ પ્રીતમ કાવ્ય વાણી.
- ૦-૦ દયારામકૃત કવિતા કાવ્ય સંગ્રહ.
- ૦-૦ વસન પદમાળા.

-૪-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪ થાય પરંતુ હાલમાં માત્ર રૂ. ૩ માંજ મળશે.

સ્ટોક નંબર (૫૯) કથા રાગ રાગણીમાં.

- ૪-૦ અમરચરીત ભક્ત આપાસલકૃત.
- ૮-૦ સરગારોડીણી.
- ૮-૦ સુધનવા આખ્યાન
- ૪-૦ મુરેખા હરણ અસલ.
- ૪-૦ મહાવેધન વસનકૃત.
- કીરવ પાડવોનું જુગલુ
- મહાદ આખ્યાન
- ચંદ્રદાસ આખ્યાન

આઠ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪ થાય પરંતુ ચોડા વસોને માટે ફક્ત રૂ. ૩ માં

સ્ટોક નંબર (૬૦) વેદાન્તાના પુસ્તકો.

- ૦-૦ મણીરતનમાળા.
- ૮-૦ મહાત્મા કબીરદાસનાં પદો
- ૦-૦ ચોગ્ય વસીખજી વૈ. મુ.
- ૦-૦ શંકરાચાર્ય દ્રારસ રત્ન.
- ૮-૦ સુંદર વિલાસ.

-૦-૦

આ પાંચ પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૪ હતી હાલમાં માત્ર રૂ. ૩ માંજ મળશે.

સ્ટોક નંબર (૬૧) વૈષ્ણવ ઉપયોગી.

- ૨-૦-૦ બસોબાવન વૈષ્ણવોની વાર્તા.
- ૧-૦-૦ ચોરાસી વૈષ્ણવોની વાર્તા.
- ૧-૦-૦ છોદાગ ચોરણની પદમાળા.

૪-૦-૦

આ ત્રણ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪ હતી હાલમાં માત્ર રૂ. ૩ માંજ મળશે.

સ્ટોક નંબર (૬૨) જૈન ધર્મનાં પુસ્તકો

- ૩-૮-૦ શ્રીચંદ કેવલીનો મોટો રાસ
- ૨-૦-૦ રતનાત પુળ મોટી અસલ.
- ૦-૮-૦ પંચ પ્રતીકમણ.
- ૦-૮-૦ રસીક સ્વપનાવલી.

૭-૦-૦

આ ચાર પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૭ હતી હાલમાં માત્ર રૂ. ૪ માંજ મળશે.

બાહરઅખર.

આપને કોઈ પણ પુસ્તક તાકાતે જોઈએ, કમીસ જોઈએ તો કોઈ પણ ટેકાજેથી મગાવતા પહેલાં નીચેના મીરનામે એક વખત મંગાની ખાત્રી કરશે તે ધણોજ ફાયદો થશે.

દરેક જાતનાં નાનાં મોટા પુસ્તકો ધણોજ કીધાં ચત્ત બાવથી વેચનાર.

છુકસેલર કે. વી. પટેલ.

૬૦ મોટી હમામ-અમદાવાદ.

સ્ટોક નંબર (૧૩) જાદુનાં પુસ્તકો.

૧-૮-૦ તલેસમાત.

૦-૨-૦ ઇન્દ્રજાળ.

૧-૦-૦ જાદુ દેવવિદ્યા.

૨-૧૦-૦

આ ત્રણ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૨૦૦ હતી પણ હાલમાં માત્ર રૂ. ૨ મળે.

સ્ટોક નંબર (૧૪) નાટકો ઉદ્ધુ જળાન.

ઉદ્ધુ જળાન ગુજરાતી દરજ્જામાં નાટકો મોટા

૦-૧-૦ દીક્ષિતરાસ.

૦-૧-૦ જળમેદની.

૦-૧-૦ સયદેવવસ.

૦-૧-૦ સંદેહપુત્ર.

૦-૧-૦ અમૃત-નાટક.

૦-૪-૦ ઇન્દ્રજાળ ગીતો સાથે.

૦-૧-૦ સ્તબ્ધેશ્વર.

૦-૧-૦ ગુલબંધાવલી.

૦-૧-૦ પુષ્પાવ.

૦-૧-૦ મીઠાકદર.

૦-૧-૦ અલોકિની.

૦-૧-૦ ઇન્દ્રકામ.

૪-૧-૦

આ બાર પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૧૫૦ આર અને ૭૦ આના હતી પણ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૭ મળે મળે. બેઠેલો તે તાકીદ મળે.

સ્ટોક નંબર (૧૫) કીરસાઓ.

૦-૧૨-૦ ગુલબંધાવલી કીરસા.

૦-૮-૦ આર દરવેસકા કીરસા.

૦-૮-૦ જળાન દીન્દી.

૦-૮-૦ જળાન દીન્દી અલીકા.

૦-૮-૦ જળાન મોમદ દીન્દીકા.

૦-૧૨-૦ તોતાકાનીકા કીરસા.

૦-૮-૦ ફસાને અગમ્ય.

૪-૦-૦

આ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪૦ હતી હાલમાં માત્ર રૂ. ૨૦ મળે.

સ્ટોક નંબર (૧૬) નાટકો.

ઉદ્ધુ જળાન ગુજરાતી દરજ્જામાં નાટકો મોટા

૦-૧-૦ અલીમાયા આર ચાલીસ ચોર.

૦-૧-૦ અસીરે દિલ.

૦-૪-૦ અગમે સખાવત બાહ્યાદ પુદ્ગોસ્ત.

૦-૧-૦ કસોટી ઉદ્ધુ દોરંગી દુનીયા.

૦-૧-૦ કાલીનામન.

૦-૧-૦ ખવાબે હસ્તી.

૦-૧-૦ પુષ્પસુત બધા.

૦-૧-૦ પુનેનાટક.

૦-૧-૦ ગુલબંધાવલી.

૦-૧-૦ ગુલબંધાવલી આનંદાને હામાન.

૦-૧-૦ જહરી સાપ ઉદ્ધુ કટોરા ભરપુત્ર.

૦-૧-૦ બાગેદસર.

૪-૧-૦

આ બાર પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૪૦ અને આના હતી પણ હાલમાં ફક્ત રૂ. ૭ મળે.

સ્ટોક નંબર (૧૭) કીરસાઓ.

૦-૪-૦ સુબોધા સીતારા.

૦-૪-૦ મન્દુએમદ હયાત.

૦-૮-૦ મલેકમોમદ.

૦-૮-૦ હલ્લતમુ. મુસલમાન.

૦-૮-૦ હાલમતાઈકા કીરસા (સાત સવાલ)

અહીં.

૦-૨-૦ જીવનકા કીરસા.

૧-૦-૦ કસકુલ અંબીયા મોટા કીરસા.

૦-૨-૦ મીરા સેવદ અલી.

૩-૪-૦

આ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩૦ હતી હાલમાં માત્ર રૂ. ૨૦ મળે.

(૧૨) સ્ટોકનાં પુસ્તકો મળવાનું કે, - બુકમેલર કે. વી. પટેલ, ડે. હમામ-અમદાવાદ, ૮

સ્ટોક નંબર (૬૮) ગજલો ગાયન.

૦-૦ નકીર.

૦-૦ અજસર્યાન.

૨-૦ બારેગ્યાન બમધ.

૨-૦ મજલુ એક વાલી.

૪-૦

આ ચાર પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૩૧ હતી હાલમાં

રૂ. ૧૧૧ માત્ર મળશે.

રસીક જનોને ખુશખબર.

રસિક પ્રિયા.

મહારાણો ?

જો તમારે ચાહકો અને ચતુર્થ નીખરી હોય
રસિક પ્રિયા વાંચો.

જો તમારે નવે રસની માલીની મેળવવી હોય
અવસ્થ રસિક પ્રિયા વાંચો ?

જો તમે સર્વ શુભ સંપત્તિ થવાની ઇચ્છા
હો તો; રસિક પ્રિયા વાંચો. દુઃખમાં એટલું

કે દરેક આપત રસિક પ્રિયામાં સર્વિ-
ર્વન સામે આપવામાં આવી છે છતાં

૧-૮-૦ પોષ્ટ લુદુ.

જો ભાગમાં પ્રગટ થઇ ચુકેલી.

કેશરી ભા. ૧-૨.

લેખક-રેવાશંકર નાગેશ્વર હરિદાસ.

આ નવન કથામાં બાળકમથી યતી હાની
માન માતાની નિષ્કૃષ્ટતા, પ્રાદા જોડે તે પડે,

ઉન્મત નિસે. મિત્ર ફરજ, કુતાગ અને દોંગી
શોક, પ્રપંચી લક્ષ્મણીઓ, ધર્મના બદાને ચતા

કુટુંબ કવેચના માઠાં પરીણામો, અધ્યક્ષ-
બંધી, આજ્ઞાધનો દાલિઃ સુધારો, લંપટ

લોકો પુનરીઓ, પવિત્ર પ્રેમની ખુશી, શુદ્ધ
મણી, વિદ્વાનને દાગ પીકા, અને પત્નીવ્રત સા-

ચવતાં આની પહેલી અનહદ આફતો વિગેરે આ.
તોતો ચિતાર ઉત્તમ નીતિગીતથી આપવામાં આવ્યો
છે પાકા પુકોના દળેદાર પુસ્તકની બે ભાગની કી
મત રૂ. ૩-૦-૦

અનંત રંગ-અથવા.

રસિકરંગ વિલાસ.

આ પુસ્તકની રચના કોક શાસ્ત્ર, રનિવિલાસ
અને અનંત રંગ પ્રાચીન પુસ્તકો ઉપરથી સ્ત્રીપુરો

વાંની શકે તેવું સરળ શુભશતી ભાષામાં લખવામાં
આવેલું છે. મહિલા વિષયોમાંથી યોગ્ય વિષયો આ-

હોના જાણુ ખાતર આપવામાં આવે છે સ્ત્રીઓની
ચાર જાતી, સ્ત્રી પુરોના ભેદ, સ્ત્રીઓ શાધી પ્રસન્ન

ધાય, અહો શત્રીમાં જ રૂતુનો દેખાવ, ગર્ભ પારણ
ઉપાય મંદશાસ્ત્ર, જાદુ પ્રયોગ, નપુલકપણ, ના મરે

દાર્ઢ, મંજુશાના ખેત, એવી રીતે ઘણા વિષયો તેને
ઉપયોગ નીતિને માર્ગે દોરાવનાર, લાલુ આયુષ્ય

આપનાર જીવનને વધારનાર, પુવાન સ્ત્રી પુરોના
શારીરિક ધર્મ પ્રધાન રાખી તેજ વિષયો ચર્ચાવેલા

કીમત માત્ર રૂ. ૧-૦-૦ પોષ્ટ લુદુ

થોડાવખતમાં હજારો નકલો ખપી ગઈ છે

ગાઈડ ટુ ઈંગ્લીશ ટીચર.

ગર માસરે ચાર માસની અંદર અંગ્રેજી સખર્તા
વાંચતાં પોતાની મેજે સ્ત્રીખતુ હોય તો આ પુસ્તક

ખરીદશે. સીનીકમાં જુજ નકલો ખાકી છે
કીમત માત્ર રૂ. ૧૧ પોષ્ટ લુદુ, આ પુસ્તક ખરીદ-

નારને આઠ આનાની કીમતનું નોવેલબેટ આપવામાં
આવશે માટે જોઈએ તો તાકીદે મગાવી લો

આ તમામ સ્ટોકનાં પુસ્તકો મળવાનું ડેહાણું.

બુકમેલર કે. વી. પટેલ,

હમામ-અમદાવાદ

મુક્ત ! કોકશાસ્ત્ર ! મુક્ત.

હિંદી યોગવાસિષ્ઠ ઓર હિંદી રામાયણ
 ૧ દોનું વડા ગ્રંથ એક સાથ મંગાનેસે. હિંદી
 એંગ્રેજી શીક્ષક અગર તો રતિવિદ્યા યાનિ
 કોકશાસ્ત્ર દોનુંમેસે એક ગ્રંથ મુક્ત. હરએક
 ગ્રંથકા દામ રૂ. ૧) છે. પો. અલગ.

પત્તા:—

કે. વી. પટેલ બુકસેલર.—અહમદાવાદ.

નિષ્પત્તિ.

ભાગ ૧-૨-૩.

જાણે જાણ સાથે સંબંધ ૧૬ પેજ ૧૫ ૨.૫૦

કિંમત ૦-૧૨-૦ પોસ્ટેજ ૦-૩-૦

આ પુસ્તકમાં મુખ્યત્વે કરીને મહાપાત્રની નિ-
 સ્પર્શના, બપેર, પરિશુભ, સ્ત્રી શિક્ષણ અને સ્ત્રી
 સ્વાતંત્ર્ય સંબંધી લેખના બહારના અને અંદરના
 પેજ તેમજ નિષ્પત્તિ વિવાદ સંબંધમાં સુધારાના શિ-
 ખરે પેજોમાં બંધાવવાના વિચાર નિર્દિષ્ટ કરેલા છે.

સતિ ભદ્રા અને કવિ કાળિદાસ.

આ નવલકથા આશ્ચર્ય સાથે આનંદ ઉપજાવે
 તેની અને જાનપદ છે, તેમાં પંડિતની પીછાન। આપ
 બળ દેખાપ બળ! ટોળી શુરવી, આસા! લગ્નનો
 સંસાર! પ્રેમ પ્રયાણ! કુલચાની મહાકાળના દર્શન!
 કાળિદાસ કાશીમાં! અમરાપુરમાં વિજય! બોજ
 દરબાર વિચેરે વિષયો, દર્શવેલા છે. સ્ત્રી પુરુષોને
 શીક્ષણ લેવા લામક આ જીતી. કથાને નવા લેખાસ-
 માં વાંચો! સ-મુખ ખડી કરવામાં આવી છે. છતાં
 કિંમત ૩. ૦-૮-૦ છે.

મુક્ત ! વિરાટ ઉપહાર !

અસલી પૂરાના કોકશાસ્ત્ર યાનિ રતિ
 વિદ્યા; સરલ માપામે. ૨૨૦) પૃષ્ઠકા પ્ર
 દામ રૂ. ૧) ઓર ત્રીન મહિનોમે એંગ્રેજી ર
 કાનેવાળા હિંદી ટાચર દામ રૂ. ૧) જે દો
 ગ્રંથ એકસી સાથ રૂ. ૨.૫) મે મંગાનેસે હિં
 યોગવાસિષ્ઠ યા-હિંદીરામાયણ એક ગ્રંથ ડ
 દાર પો. અલગ ચારો ગ્રંથકા દામ રૂ. ૫)

પત્તા. કે. વી. પટેલ હમામ-અમદાવાદ.

નિર ઉદ્યોગીને ઉદ્યોગી અને નિર્ધનને

ધનવાન બનાવનાર.

બૃહત હુમર સાગર.

એની અનુભવ તેમજ વિનિધ ગ્રંથોના આધ
 થી આ ગ્રંથ વિનિધ હુમરોની માહેતિ આ
 હોવાથી એમે તેજા અત્યંત માણત પશુ વાંચુ
 હુમર શિખી શકે છે. આમાં જીતી જીતી ગ
 લગભગ ૧૩૦૦ હુમર છે. કિં. ૧-૦-૦ પ્રો. ૬-૩

શુરવીર વૃથુસિંહ

અને

નિમકહસાસ સતિ મેના.

ભાગ ૧-૨

મેના સ્ત્રી હોવા છતાં તેમાં વૈર, શૌર્ય
 બળ અને જીદિ, કેવી અવર્ણનિય હોય અનુકર
 હતી. આ પુસ્તક તમે વાંચતા ત્યારેજ તમને તમે
 ખાનગી લાખજરીઓ તે સાખવાતું મન ચક્રે
 એ લાખ સંપુર્ણ કિંમત ૩. ૫. ૫.

સ્ટોક નંબર (૭૧) નોવેલો.

-૦-૦ કમળાવલ્લભી.

૪-૦-૦ પદ્મલતા નોવેલ.

-૦-૦-૦ વિપલતા નોવેલ.

૪-૦-૦ કાળા વિજય. ભા. ૧-૨

૪-૦-૦

આ પુસ્તકોની કીમત રૂ. ૫૫૦ હતી પણ હાલમાં રૂ. ૩૦૦ થી ઓછી મળશે.

હીન્દુસ્તાનમાં વી. પી. જઈ રોકે છે. હીન્દુ-
સ્તાન ખાહર અમેરિકા આફ્રિકા વિગેરે સ્થળે
વી. જઈ રોકતું નથી માટે અગાઉથી
મીઝોર્ડર તથા પોષ્ટ ચેક મોકલવો પોષ્ટખર્ચ
માણું સમજવું.

સ્ટોક નંબર (૭૨) વાર્તાઓ.

એક સ્તંભ અને એક રાતની અદ્ભુત
દેવતાઈ વાંતોનો સંગ્રહ એટલે એરથીયનના પદક
કામિની ચરીત અને પ્રેમથી પ્યાર આ બન્ને પુસ્તકો
માંથી એકેક વાત વાંચવા શરૂ કરો. તો તે પુસ્તકો
એ પુરું વાંચ્યા વિના કાચમાંથી નીચે મુકવાનું
ભારે થવાનું નહિ. સોનેરી પાકુ પુંકું મોડો
જે બન્ને પુસ્તકોની અસલ કીમત રૂ. ૧૦૦ સામાન્ય
આસરની હતી હાલમાં માત્ર રૂ. ૨૦ થી ઓછી પણ
જોઈએ તો તાકીદે મંગાવી લો. સીવીલમાં જીવન
કોઈ બાકી છે પોષ્ટ ખર્ચ જીલ્લો પડશે.
આપ સાહેબોને દોષ જીલ્લો પુસ્તક જોઈતું હોય
તો અસલ લખેલી કીમતે મળી રોકો અને કમીસન
બચાવ આપવામાં આવે છે.

છપાય છે,

નવિન નોવેલ.

છપાય છે,

કાલરાત્રીનું ખૂની ખંજર.

એક અદ્ભુત રસમય હીટેકટીવ નોવેલ.

પ્રેમીઓના પ્રેમનું પોશક, નિતિનો નમુનો, પદોપકારની રચિતમા, પવીન પ્રેમદા
પતિવ્રતના પ્રસંગો સત્યનો જય, ન્યાયની નિપુણતા, રમણિઓનાં હૃદયની રસિકતા
ગરે, ઉત્તમ વિષયોથી પરિપૂર્ણ, દેલગના રાણાગારંધ, ખાંજકા, સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને
મવસ્ય વાંચવા ચોક્કસ, સુંદીર સોનેરી પાકુ પુંકું, સુંદીર ટકાવ જેવું કાગળ અને સરળ
ખાણ, છતાં અગાઉથી આહક થનાર પાસેથી પોષ્ટજ સીવાય ફક્ત રૂ. ૧-૦-૦ રાખ-
વામાં આવ્યો છે.

અગાઉથી આહક થઈ આશ્રય આપનાર સદૃશ્યોનાં સુખારક નામો પુસ્તકમાં
જોઈ શકેલાં આવશે. તાકીદે નામ નોંધાવો.

યુકસેલર કે. વી. પટેલ.

હમામ-અમદાવાદ.

શ્રી "સત્યનારાયણ" પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં, પટેલ મોતીલાલ કાળીકાસે છાપ્યું.

સીવીલ દસ્તખતાલ સામે, પાનાબાઈની વાલીમાં-અમદાવાદ.

૬૯ કેમીકલ વર્કસમાં ખનતી દવાઓના અભિપ્રાયો.

ગાલીથી. “ મી. એ. વી. દાઈબનરથી ” લખે છે કે, જીવન ખાવાથી આરામ થાય છે. એમનાથી અખાસમણી ધણાહીમ—ખનવાન નામનું પુસ્તક મળ્યું તેમાંના વિષય ઘણા સારા છે, તેથી દરેક માણસને લાલ અને ઉન્નતિ યથા સિવાય રહેશે નહીં.

મી. વિવરા-ખાનદેરાથી—ગોસ્વામા શ્રીકૃત કસીગીર શુર રેવાગીર લખે છે કે, આપના તરફથી મેં ઘણી વખત દવાઓ સામટી મંગાવેલી હતી તે વાપરી નોતા અને ખાત્રી કરતાં તે ઘણીજ સમકારી જણાય છે જેથી હવે બીજા રૂ. ૧૪ ની દવાઓ આ સાથેના લીસ્ટ પ્રમાણે વળતી પોસ્ટ મોકલશે.

લંડનીયાથી—ગવરીશંકર ત્રિભોવન-લખે છે કે આપની પ્રમોટ પીટસની ગોળીઓ ખાનાથી મને ફાયદો થયો છે, અને પ્રમોટની જરૂરપણ અસર પડી નથી. તેથી હું આપને ખરા અંતઃ-રક્તથી આશીર્વાદ આપું છું.

પાંડીચેરીથી હકીમ મહમદ મુલતાન હકીમ-લખે છે કે (તાર) જીવન તથા બીજી દવાઓ, મળી તે વાપરતાં ઘણા ગુણ જણાય છે. માટે આજેજ જીવનના રૂપ ડબા. વી. પી. કરી મોકલી આપો. વેરાવળથી મેમણ હબીબ ઉસમાન લખે છે કે,—રેલ્વે ગાર્ડ મે રેમાનગાદે તમારી દવા ઘણી અકસિર છે તેવી લવામણ કરી છે માટે સુદરી માથી ૩ આટલી તુરત મોકલો.

વલુનાગઢ રેલવેગાર્ડ-રહેમાનગાહુ—સુદરીસાથીથી સારો ફાયદો છે માટે બીજા ૩ આટલી કરી મોકલો.

મુંબાઈ ગીરગામ વસંત રઘુનાથ ગાંધી-સુદરી સાથીથી આરામ છે માટે બીજા ૩ મોકલો. નાશકરોડથી હુગરશી દેવચંદ—ધાસ-દમ નિવારણ ગોળીઓ જેવી કરી રૂ. ૩ છે, તે દવા અતિ ઉત્તમ વનસ્પતિની બનાવેલી સામગ્રણ ગુણકારી છે તેણે ઘણાજ ફાયદો કર્યો છે. મુંબાઈ-પા. ઠાઠાવાઈ મુનદાસ—તમારી દવાથી ઘણા ગુણ છે તમારા લેખની દવા ઘણીજ અકસિર નીવડી છે.

ધાંગધરાથી માતીલાલ છગનલાલ—દંતમંજનથી સારો ફાયદો છે.

કોઠારાથી દુર્લભરામ દેવજી—સુદરીસાથી વાપરવાથી ઘણાજ સારો ફાયદો છે, અમદાવાદથી વહીલ-મી. ભાઈલાલ નદનાદ દેશાઈ-મી. એ. એલ. એલ. બી. લખે છે કે, અખૂત જીવન કાલેરા ઉપર સારી અસર કરે છે અને ગર્ભવંતી સ્ત્રીઓને કાલેરામાં આપી શકાય છે. તેની ખાત્રી કરી છે.

રહીમપુલા વલીમહમદ મુબકથી—લખે છે કે; તમારી પ્રથમ મોકલેલી દવાથી સારો ફાયદો થઈ ગયો છે માટે બીજા ૩ આટલી અખૂત જીવન રૂટ મોકલો.

તાહરપાલીથી મી. અબ્બાસલ કેસરીસીહ—લખે છે કે પ્રથમ મોકલેલો સુદરી સાથીથી ઘણાજ આરો ફાયદો થયો છે. બીજા ૬ આટલી સુદરીસાથીની તુરત વી. પી. થી મોકલો. હું તમારો જુના. ધરૂદ છું.

રહેલાઈથી ઈંદિરલાલ જમનાદાસ—લખે છે કે પ્રથમ મોકલેલી સુદરીસાથીની દવાથી સારો ફાયદો થયો છે માટે બીજા ૩ આટલી વી. પી. મોકલો.

ખંભાત—ઝોબરસીયર જોન. જી. માલેકેરે લખે કે,—સુદરીસાથીની દવાનો મીઠાઈક તારાખાઈ મારકત ઉપયોગમાં લેતાં સારી નીવડેલી છે. માટે હાલ બીજા ૩ આટલી તુરત મોકલો.

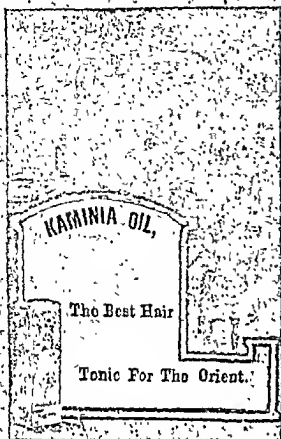
રાજવાડીયાથી—સાધુ હરીદાસ ધર્મદાસ-તમારી દવાથી ઘણાજ ફાયદો થાય છે માટે આ સાથેના લીસ્ટ પ્રમાણે રૂ. ૨૧) ની દવાઓ વી. પી. થી મોકલો.

કતારગામથી ઉમેદરામ. જયરામ લખે છે કે—સુદરીસાથીથી આરામ છે માટે બીજા ૩ મોકલો.

ચંડામલીથી શા. મગનલાલ ગીરધર—અમે પ્રથમ સુદરીસાથી મંગાવેલ તેથી ફાયદો થઈ ગયો છે તમા સંબેડથી મારા મિત્રસાથી પીતાબર દાઝએ ૧ ડઝન આટલી મંગાવેલી તેથી તેને ત્યાં તથા જોતે તે દવા આપી તે બધાને આરામ થઈ ગયો છે.

હાલોલથી જીવા મુસા હાજી અને છગન બેચર લખે છે કે—આઈ ડ્રુપ્સની શીઘ્રતા આપને ઘણાજ આરામ થઈ ગયો છે.

પ્રાઈમજી રાગ મરાઠાને માટે લખો હવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

શ્રીનાં માથાનો શણગાર
 નેરમ-સુવાળા-ચક્રચક્રીત-કરચક્રીત
 બાલ દષ્ટિ જોને ચા કપા
 ભરવાસો નહીં ગમેશે
 એવા બાલ બનાવનાર એકલ
 તેલ છે અને તે જગપ્રસિદ્ધ
 કામીનીઆ એઈલ છે.
 શ્રીનાં શણગારને માટે જોઈશું જ
 કરવું તેટલુંજ મગજમારી કરનારા
 પુરેલા અને અભ્યાસી વીદ્યાઓ
 માટે અંગતનું છે.
 આ તેલ ક્ષણકાળ તપેલું માલુ
 કંકુગાર થાય છે-માથાનો કુખાર
 દૂર થાય છે. અને બાલની ધનનસંચય
 રહેતીજ નથી.
 ઉત્તમ વસાણાઓની બનાવટ છે-
 મોખાનો આદ પ્રથો છે-અને આખા
 દેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.
 અરધા આનાની ટીકીઃ મળ્યા-
 ધી નમુનો મફત મોકલવામાં
 આવશે.
 ધી-એંગલો ઈંડીઅન ડ્રગ એન્ડ
 કેમીકલ કું-જુમામશીદ સુબિધ.

સંદર્ભ

ઓટો

રાજ

દીલ બહાર

(૨૭૨૨૨૬)

દીક્ષને આનંદ આપનારે, મનને પ્રજ્વલિત કરનારે અસંખ્ય પુણ્યોને અર્જની સુગંધી-
 ઓથી ભરેલું હૃદયમાં છેલ્લી બનાવટનું સ્પીરીટ વગરનું સર્વોત્તમ સેંટ છે. ક્રૂર મૌર
 પાંચ ટીપાં કપાં અથવા રમાલ ઉપર ઊંટવાથી વાપરનારને ત્યાં તેની આસપાસનાઓને,
 મીઠી પ્રવાહરક સુગંધીમાં ગ્રેપી દે છે, બીજું મોઢપણું બેંટનું સેંટ ખરીદવા પહેલાં જોડો
 દીલબહારમાં સ્પીરીટ નહીં હોવાથી અત્તર તરીકે પેલું વાપરી શકાય છે.
 કીમત નીની બેટલીના ૮ આના, વચલી બાટલીના ૧૨ આના, મોટી અર્ધ
 બોટલી બાટલીના ૩, ૨, ત્રણના બાટલીના ૨ આના. સુગંધી બર્ડનો એક આના.
 સોલ એજન્ટ—

ધી એંગલો ઈંડીઅન ડ્રગ એન્ડ કેમીકલ કું-જુમામશીદ.

ભાગ્યોદય.

રાગદ્વેપવિયુક્તૈસ્તુ વિપયાનિન્દ્રિયૈશ્વરનુ ।

આત્મવશ્યૈર્વિવેચાત્મા પ્રસાદમધિગચ્છતિ ॥ ૬૪ ॥

અભિપ્રયી રહિત અને આત્માને આધીન એવો પુરુષ, મનને વશ કરીને-
ઇન્દ્રિયોત્તરે વિપયોમા રમતો છતાં પણ અન્તિને પામે છે. ૬૪ (ભ-ગી)

વિપયાનુક્રમણિકા.

વિપય.	પૃષ્ઠ	વિપય	પૃષ્ઠ
૧ આત્મ પ્રકાશને અરય		૧૦ પ્રયત્નલીપ રહેના ઉપદેશ	૨૭૭
ચંતા (શ્રી ૭)	૨૧૩	૧૧ જ્ઞાન સંદર્ભગી	૨૭૮
૨ સર્વોત્તમ ઉદેશ વિતાનુ		૧૨ કર્તવ્ય ભાષણ	૨૮૪
જ્ઞાન અર્થ ૭ (શ્રી ૭)	૨૧૮	૧૩ દુષ્ટતા સંચા	૨૮૮
૩ પરમાત્મામા અનુભુત પ્રેમ		૧૪. ગર્ભ લાવિષ્ય	૨૯૦
પ્રકટાવવા પ્રમેધ (શ્રી. ૭) ૨	૮	૧૫ કર્તવ્યમા સુકતા લાવક	
૪ આત્મમોધ	૨૯	શિક્ષા વચનો	૨૮૪
૫ મોક્ષ-માર્ગ	૨૪	૧૬ જ્ઞાનવરોને માખી મચ્છર	
૬ દૈવિ ગુણોની પ્રાપ્તિ.	૨૬	વિગેરતા ત્રાસમાથી સુક્રા	
૭ પ્રાચિત દિદની સમ્પત્તોની		દરવાના ઉપાયો.	૨૬૫
વિચાર	૨૧૮	૧૭ જ્ઞાનવરોને ચોમાસામા	
૮ માઉન્ડ આશુ	૫૭૧	પ્રતા દરેક	૨૬૬
૯ લેખકનું ઉદય	૨૭૩		

અવિપતિ અને પ્રકાશક,

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે.

ભાડોશ્વર-આશીસ-અમદાવાદ.

પારિત્થ લવાજમ રૂ ૨ દિહ-તાત અહાર રી. ૪.

ભાગ્યોદય—વડોદરા મન્યની લાયકેરીઓ માટે મંજુર થયું છે માટે લાયકેરી-
ઓએ તાકીદે આદેશના નામ નોંધાવવાં.

સૂચના.

આ મોસિફિકેશન માર્ચ માસથી વર્ષ શરૂ થાય છે. દરેક અંગ્રેજી માસની આખરે
જાહેર પાડે છે માટે તે માસીક ખીજ માસની ૧૫ મી સુધીમાં ન મળે તો અમને જ
જાણવાથી ફરી મોકલીય મોકલિય વાર્ષિક રવાજમ રૂ ૨-૦ છે. હિંદુસ્તાન જાહેર શી
છે. બેટ પર્સીઅન નાઇટસ અને નવી સાવન પર્ચાઇઝ મંગે છે બેટના પોસ્ટેજ રૂ-૨-૦
નીન થનારા ગ્રાહકને માર્ચ માસથી આજ સુધીના અંકો અને બેટનું રૂ. ૨-૨-૦નું ની
પીનકરી લવાજમ વસુલ કરવામાં આવે છે, પાછલા અંકોનીતીક હશે ત્યાં સુધીજ અપાશે,
માટે નવિન ગ્રાહકોએ વેળાસર ગ્રાહક થવું.

પત્ર વ્યવહાર કરનારે પોતાનું પુરેપુરું શિરનામુ લખવું-જેમણે, જવોળ માટે રીપ્લાય
પાડે કે ટીકીટ સિવાય જવાબ આપવામાં આવતો નથી. શિરનામું બદલવા માટે ગ્રાહક
નવજ નર લખવો. ટુકી મુદત માટે શિરનામું ન બદલાવવું જોઈએ.

ભાગ્યોદયનાં પાછલાં વૉલ્યુમો ચોડાજ શીલીક છે તે જ્યાં સુધી હશે ત્યાં સુધીજ મળશે.

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૧ તુ બાધેનુ રૂ ૨-૦-૦

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૨ જુ બાધેનુ રૂ ૧-૮-૦

ભાગ્યોદય—પુસ્તક ૩ જુ બાધેનુ રૂ ૧-૮-૦

નવું પુસ્તક—સરવૈ, રેવન્યુ અને ફેજદારી કાયદાનું જુથ.—નવા સુધાત
નધારા સાથે ત્રીજી આવૃત્તિ ટીમત રૂ ૨-૦-૦ પો ૦-૪-૦.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

આજના અંક સાથે દરેક ગ્રાહકને મંવત ૧૯૭૩ ની સાલનું ભાગ્યોદયનું શુદ્ધ ગુજરાતી પંચાંગ.

બેટ મોસિફિકેશન આનુ છે, જે સલાળી વેલુ જેમાં, સવત ૧૯૭૩ ની નાસનું
માસવાર લવિષ્યફળ, દરેક માસમા અનાજ ગારી, રૂ. વિતા લાવ કેવા ગ્રેડે, કમરે ગટ્ટો
ખારે ઉતરે, મુખાદારી કેવી રહેશે, વરસાદ ક્યા માસમા ખારે ફેટલો પડશે, તે ઉપરાંત,
અનુભવસીદ્ધ દવાઓના દુચકા, રેન્ડે ગાઇડ, પોસ્ટલ ગાર્ડ, વેપારી ખાતખી, કઈ વસ્તુ
ક્યાં મળે છે, મોટા સહેરોની માહિતી, ત્યાં ક્યા ઉતરવું વિગેરે, મુસાફરીમાં ક્યાં ગાડી બદ-
લવી, જાત્રાનો ભોમીયો, હાથ જેઈ લવિષ્ય ફેલેવાની રીત જનનકુળી જેવાની રીત વિગેરે
ઉપયોગી વિષયો આપવામાં આવ્યા છે, છુટાં રૂ. ૦-૨-૦ પણ ૧૦૦ સામગ્રી મંગાવ-
નારો રૂ ૫-૦-૦, ૫૦ ના રૂ ૩-૦-૦ અને ૨૫ નકલનો રૂ. ૧-૮-૦ પડશે વધુ મંગા-
વનારે રેન્ડે પાર્મલથી મંગાવવાં.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

આયુર્વેદ ચરક સંહિતા.

મૂળ સંહિત ગુજરાતી ભાષાનર-પ્રથમ ભાગ-વૈદિકનો પ્રાચિન અને મહત્વનો ગ્રંથ આજ
છે. આ પુસ્તકની ઉપયોગીતા એટલી બધી છે કે જેમાં હાલમાં નવી ગણાતી-વગર
સ્વાસ્થ્યે રોગો મટાડવાની વિદ્યાઓનો પણ સમાવેશ થયેલો છે. દરેક વૈદ, ડોક્ટર,
દુકીમ અને સરીફને નિગમય રાખવા ઈચ્છનારે આ ગ્રંથ ખરીદવાજ જોઈએ. કી. રૂ. ૫

તંબી ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૪ થું.]

માહે સપ્ટેમ્બર સને ૧૯૧૬.

[અંક ૭ મા.

આંતરપ્રકાશને અમ્યર્યના.

(પ્રીતમ પ્રાણાધાર-એ લખ.)

મારા આંતર દિવ્ય પ્રકાશ ' મુજને દોરજે;

મારા માર્ગમાં પાડી ઉગ્રાચ, મારો નેતા થજે.

સત્યનો હુ છઠ્ઠાસુ છુ,

તારો દોર્યો આવીશ હું;

પ્રાપ્તવ્ય સિદ્ધ થવાને તું સન્માર્ગે પ્રેરજે.

મારા. ૧

તારાથી જાણીશ રાત હુ,

વળી ઝોળખીશ ભગવાન હું,

આનંદ શાંતિ ને સુખતણા ધામે તુ લઇ જજે.

મારા. ૨

અંતરમાં નો કે શુભ છુ,

થાતો ન પશ્ય કદી લુપ્ત છું;

હુરો પડી શકતો નથી હુથી તું રજે.

મારા. ૩

તારાથી મારો અમેદ હુ,

જેહ ક્ષણેથી અતુલવુ;

તેજ ક્ષણેથી આતરતિભિર મને તજે.

મારા. ૪

તવ સત્ય મુજ ઉર રાજતું,

મારૂં મારામાં વિભાજતું;

માટે મને દોર ચરી રહી મુજ રચની થજે.

મારા. ૫

શ્રી. જ.

સર્વોત્તમ ઉદ્દેશ વિનાનું જીવન વ્યર્થ છે.

(જે કરશે તે ભરશે-એ લય.)

ઉચ્ચા ઉદ્દેશ વિનાનું જીવન નકામું,

નિજ દિતને બદલે અદિત કરે તે સામું.

ભલે ડાગળ સુંદર લખીયો, પરખીડીયામાં પણ ખીડીયો;

પણ જાણો તે રસવડીયો, ઉપર જો નથી સરનામું.

નિજ. ૧

હા રહ્યા ચોપડા મોટા, પણ તેલ થવાના ખોટા;

નાણું મળવામાં ટોટા, અંદર જો લખ્યું નથી નામું.

નિજ. ૨

દયોદા ઉદ્દેશ ધર્મીયો, નથી ઉચ્ચ થતાં કર્મોદિ;

ઉપજાવે ઉત્તરો ઉપાધિ, (જેમ) અણુસમગ્રું આપ લિનામું;

નિજ. ૩

હંમે ઉદ્દેશ ધરીને, રહે તેને જે અનુસરીને;

તે બમે નદી ફરીને, પ્રભુનું જે દરારનામું.

નિજ. ૪

ઉત્તમ ઉદ્દેશને ધાર્યો, તેનો ધન્ય થયો જન્મોદાર;

તેનો સદાય છે જીવદારો, તેનાને તો શિર નામું.

નિજ. ૫

શ્રી. ક.

પરમાત્મામાં અદ્ભુત પ્રેમ પ્રકટાવવા પ્રયોગ.

(યહ પ્રેમ વશ પાતળીયા-એ લય.)

દોષ પ્રીત અજાણ લગારી, એ પ્રભુથી હૃદય લગારીરે. દોષ.

નિજ ઇચ્છાનુસાર રો પ્રભુને પણ પ્રકટ નચારી,

એ દેવી રાસ રચારી;

નિજ દરિયો ટાપ મીઠાવીરે.

દોષ. ૧

તેથી પ્રીતિ પ્રકટાવો જ્યો પ્રભુ આનંદે વધાવી;

લઈ જોડા આવી આવી;

દરીએ મોઝને મન ભારીરે.

દોષ. ૨

સદગ સદજમાં ભાગે એવી પ્રીત ન રહે મકટારી.

રો ઉપરી અધિક દહારી,

જે ન જાગે દોષી લગારીરે.

દોષ. ૩

રોડો રાધો શુભાય ન એવો ઉમંગો ઉપગતી,

જે ન જોડ્યા પાથ જીગતી;

તો જુ ધુ પ્રેમી દહારીરે.

દોષ. ૪

શ્રી. ક.

॥ ૐ ॥

॥ શ્રી પરબ્રહ્મ પરમાત્મને નમઃ ॥

આત્મબોધ.

(લેખક:-શ્રીયુત હરિદાસ નૃસિંહરામ બાલ,)

મનુષ્ય છદ.

અનુક્રુપ છદ.

તપોભિઃ ક્ષીણપાપાનાં
શાન્તાનાં વીતરાગિણાં ।
મુમુક્ષુણામપેક્ષોઽય-
માત્મબોધો વિધીયતે ॥ ૧ ॥

તપોથી^૧ ક્ષીણ પાપા^૨ ને
શાન્ત^૩ વૈરાગી^૪ જે છે,
તેવા મુમુક્ષુ માટે^૫ આ
આત્મબોધ રચે^૬ છે. ૧

વસંતતિલકા પૂત.

વાધોઽપ્યસાધનેભ્યોદિ
સાક્ષાન્બોધૈક સાધનં ।
પાકસ્ય વદ્ધિ વઠ્ઠજ્ઞાનં
‘વિના મોક્ષો ન સિધ્યતિ ॥ ૨ ॥
અવિરોધિતયા કર્મ
ના વિદ્યાં વિનિવર્તયેત્ ।
વિદ્યાવિદ્યાં નિહન્ત્યેવ
તેજસ્તિમિરસંઘવત્ ॥ ૩ ॥

હે બોધક અન્ય મૌ માધનમાંદોષ એક,
સાક્ષાત્^૧ બોધતણું સાધન એક તેજ,
અગ્નિ વિના નહિજ પાકનીક સિદ્ધિ જેમ,
સિદ્ધિ ન બોધતણું બોધવિનાજ તેમ.^૨ ૨
અજ્ઞાન કર્મ દમ મિત્રપણુધો આલે,^૩
માટેજ અરૂપણને નહિ કર્મ ટાંકે;
અજ્ઞાનને તરત જ્ઞાન હણીજ દહે,^૪
જેવો પ્રકાશ સદુ તિમીરને દરે છે. ૩

૧ ક્રો, અતિક્રૂ, અને આદાયણાદિ ૧૨૦૦ નિત્ય નૈમિત્તિક કર્મો, તથા ચારીરિક. વાચિક અને માનસિક પ્રત્યેક સાત્ત્વિક રાજસ અને તામસ તપ છે. ૨ જેના અંતઃકરણ-માથી રાગાદિ દોષો નાશ પામેલા છે તેવા. ૩ દોષ રહિત થવાથી કોઈ પણ પ્રકારના દોષ વિનાના. ૪ આ લોક ને. પરલોકના ભોગની ઇચ્છા વગરના. ૫ બોધની ઇચ્છાવાળા, એટલે મંસારમાંથી છૂટવાને માટે પ્રયત્ન કરનારા. ૬ જ્ઞાન, ૭ તપ, ૮ યજ્ઞ, ૯ મંત્ર, ૧૦ યોગ વગેરે. ૮ બીજાં સાધન તે અંત કરણની શુદ્ધિ કરી જ્ઞાનદારે બોધ આપે છે; પણ આ બોધ તો પોતેજ અજ્ઞાનનો નાશ કરી બોધ આપે છે. ૯ રમેષ. ૧૦ શ્રીમદ્ ભાગવતના રકથ ૧૧ અ. ૧૯ શ્લોક ૪ થામાં કહ્યું છે કે—

તપસ્તૈર્થ જપો દાનં પવિત્રાણીતરાણિ ચ ।

નાલં કુર્વન્તિ તાં સિદ્ધિ યા જ્ઞાન કલપા કૃતા ॥

એટલે, જે સિદ્ધિ જ્ઞાનના લેશથી-જ્ઞાનની એક કળાથી થાય છે, તે તપ, નીર્થ, ૮/૫, દાન, અને બીજા અનેક પવિત્ર પદ્ધતિથી સદા ચક્રતી નથી. ૧૧ કર્મની ઉત્પત્તિ અજ્ઞાન-અવિદ્યામાંથી થએલી છે માટે અજ્ઞાન અને કર્મ એક એક બીજા સાથે અવિરોધીપણે વર્તે છે. ૧૨ જેમ પ્રકાશને ને અધકારને શત્રુતા છે, તેમ જ્ઞાનને ને અજ્ઞાનને શત્રુતા છે; તેથી જેમ પ્રકાશ અધકારનો નાશ કરે છે, તેમ જ્ઞાન અજ્ઞાનનો સંપૂર્ણ નાશ કરે છે.

પરિચ્છિન્નં ઇવાજ્ઞાના-
તન્નાશે સતિ કેવલઃ ।

સ્વયં પ્રકાશતે હાત્મા

મેઘોપાયેશુમાનિવ ॥ ૪ ॥

અજ્ઞાનકલુષં જીવં

જ્ઞાનાભ્યાસાદિ નિર્મલં ।

કૃત્વા જ્ઞાનં સ્વયં નश्यેત્

જલં કતકરેણુવત્ ॥ ૫ ॥

સંસારઃ સ્વપ્નતુલ્યો हि

રાગદ્વેષાદિ સંકુલઃ ।

સ્વકાલે સત્યવન્દ્રાતિ

મેઘોવે સત્યસન્દ્રવેત્ ॥ ૬ ॥

તાવત્સત્યં જગન્દ્રાતિ

શુક્તિકારત્તતં યયા ।

યાવન્ન જ્ઞાયતે બ્રહ્મ

સર્વાધિષ્ઠાનમદ્વયમ્ ॥ ૭ ॥

અજ્ઞાનથી^૧ દિસત છાદિતના^૨ સમે તે,
અજ્ઞાન દૂર પળતાં ઝટ એક પોતે,
આત્માજ નહીં (નજ પૂર્ણ પ્રકાશ આપે,
જેવી રીતે ધન ગમે રવિતેજ વ્યાપે) ૪ ૪

પ્રદુર્ધણીય,

અજ્ઞાને^૫ મંડિત^૬ થએલ છવ તેને,
જ્ઞાનાભ્યાસથી^૭ અતિ નિર્મળા કરીને,
પોતે તે પશુ થુલ જ્ઞાન નાશ પામે,
પાણીનો મળ દહીં નિર્મળી^{૧૦} વિરામે. ૫

વસંતતિલકાઃ

સંસાર સ્વપ્નસમ^{૧૧} સર્વ રીતેજ જલો,
દ્વેષાદિ રાગ મહી^{૧૨} પૂર્ણ બરેલ માનો,
જન્મે સ્વપ્નસમહી^{૧૩} સત્ય સમાન લાગે,
ચંતા પ્રભાવ^{૧૪} ઝટ એક અસત્ય બાસે. ૬

આધારભૂત જગ સર્વનું એક જે છે,
તે બધા જ્યાં સુધી અજ્ઞાન વિચેજ રહે;
ત્યાં સુધી સર્વ જગ સત્ય જણાય જોમ,
અજ્ઞાત છીપ ખરું રોપ્ય દિસેજ તેમ. ૭ ૭

૧ જીવત્વનીયતાદિ શરીરાભ્યાસ આત્મામાં અજ્ઞાનથી કલ્પેલા છે, તેને લીધે.
૨ ઠંકાએલા જેવો. : ૩ પરિપૂર્ણ અદૃત આત્મા પ્રકાશે. ૪ આત્મા તો સુધીની પેડે.
નિરંતર સ્વપ્રકાશિન જ છે, પણ જેમ સૂર્યનો પ્રકાશ (કોઈ વખત) મેઘના વાદળના
પડાથી દેખવામાં આવતો નથી, તેમ અજ્ઞાનના (અજ્ઞાનરૂપી) પડાથી આત્માનો
પ્રકાશ દેખવામાં આવતો નથી, અર્થાત્ અજ્ઞાનરૂપ વાદળ દૂર થતાં આત્મા રૂપ સૂર્ય
પૂર્ણ પ્રકાશમાને બાસે છે. ૫ અજ્ઞાનવડે. ૬ અજ્ઞાનનાં કર્ષિત્વનું અદંતા અને મમતા
છે. તે વાગે એટલે દેહ દું હું અને વસ્તુઓ મારી છે એવાં અભિમાનવાળો થએલો.
૭ તેવા જીવને, ૮ જ્ઞાનનો અભ્યાસ બહુ કાળ સુધી કરતાં જ્ઞાનાદાર થતિ થતાં અજ્ઞાન
વૃત્તિ દૂર થાય તે વડે. ૯ અજ્ઞાનની વૃત્તિ, કેમકે વૃત્તિ એ પણ અજ્ઞાનનું કાર્ય છે. ૧૦
એક જનનાં થુલનો બૂધ તે પાણીમાં નાંખવાથી પાણીમાંનો કયરો વગેરે બધા મેઘને લઈ
પાણીને નિર્મળ કરી તળીએ ઠરી જાય છે. (એને નિર્મળીનાં કાળ પણ કહે છે) અર્થાત્
જીવરૂપ મંડિત આત્મામાં જ્ઞાનાનુભવ રૂપ બૂધ નાંખવાથી અજ્ઞાન વૃત્તિરૂપ-જીવ બાવ તે
રૂપી મેઘ તે દૂર થતાં દેવજ નિર્મળ આત્માજ રહેતાં તે જ્ઞાનાનુભવ મરી જાય છે.
૧૧ મિથ્યા જ છે. ૧૨ રાગદ્વેષાદિથી, રાગ-આસક્તિ, અને દ્વેષ-અપ્રેમ, ધર્મા, યતુતા વગેરે
સુખ દુઃખની પેડે રાગદ્વેષનું નેરું છે. ૧૩ પોતપોતાના સમયમાં એટલે સંસાર અદંકારનું
કારણ અજ્ઞાન હોય ત્યાં સુધી; અને સ્વપ્ન નિદ્રા હોય ત્યાં સુધી. ૧૪ સદાચરની દુપાથી
તત્ત્વ મસાદિ મહા વાક્યનું જ્ઞાન થતાં, સ્વપ્નના મેઘવર્મા સંપૂર્ણ જગતી આવતાં. ૧૫
ધોળી અજ્ઞાતી છીપ (અથવા છીપની કાગી) રસ્તામાં જતી પરી હોય તો મેઘોથી

સચ્ચિદાત્મન્યનુસ્યુતેઃ
નિત્યે વિષ્ણૌ પ્રકલ્પિતાઃ ।
વ્યક્તયો વિવિધાઃ સર્વા
હારકે કટકાદિવત્ ॥ ૮ ॥

યયાકાશો હૃષીકેશો
નાનોપાધિગતો વિશ્વઃ ।
તદ્દેદાદ્વિન્નવદ્ભાતિ
તન્નાશો સતિ કેવલઃ ॥ ૯ ॥
નાનોપાધિવશાદેવ
જાતિવર્ણાશ્રમાદયઃ ।
આત્મન્યારોપિતાસ્તોયે
રસવર્ણાદિ મેદવત્ ॥ ૧૦ ॥

। આ સચ્ચિદાત્મ વર્ણો નિત્યજ સર્વ વ્યાપી,
વિષ્ણુ વિષે વિવિધ વ્યક્તિ બધીય કટપી;
છે એક જો વિવિધ ધાર વિષે જ હેમજ,
તેમાં કડાદિ કટકમાં વિધ નામજ જેમ. ૮
આકાશ જેમ ધટ રૂપ ઉપાધિયોમાં,
વ્યાપી રહે વિવિધ રૂપ જથ્થાય તેમાં;
માયા ઉપાધિ થઈ આત્મજ વિવિધ ભાસે,
ઉપાધિ નાશ મઠી એકપણું જથ્થાશે. ૯
ઉપાધિયોમાં વર્ણાશ્રમજ ભાતિ કટપી,
આત્મા વિષે પણ ન વાસ્તવજ તેજ નહી;
જેવી રીતે મધુર સ્વચ્છ જોએ અનેક,
ઉપાધિજ વર્ણ રસજ દે પણ સ્વચ્છ તેજ. ૧૦

અથવા ઉપલક્ષ, ઉપલક્ષ જોનારને જ્યાં મુઠી “આ છીંપ છે” એવું ન સમજાય ત્યાં મુઠી
તે રૂપા જેવીજ જથ્થાવાથી “આ રૂપ છે” એવી પ્રતિતિ થાય છે. જોનાર જ્યારે પાસે
જાહે તે છીંપને હાથમાં લધને (ઉધી છતી કરી) અનુભવ કરે છે, ત્યારે “આ તો છીંપ
છે” એમ જાણે છે. પછી રૂપાનો ભાવ ઠરી રીતે ક્યાં જાય છે તે અકથ્ય છે તેજ રીતે
જ્ઞાન દષ્ટીએ જગતનો અનુભવ કરતાં (જેમ છીંપમાં રૂપાનો ગુરુત્વ ધટત્વાદિ લક્ષણો ન
જથ્થાવાથી, ને છીંપનાં લઘુત્વનીલત્વાદિ લક્ષણો જથ્થાવાથી છીંપનોજ નિર્ણય થાય છે
તેમ તેમાં જગતનાં લક્ષણ ન જથ્થાતાં અજ્ઞાનાંજ (સત્ય, જ્ઞાન, અનંત એ) લક્ષણો સર્વજ
જથ્થાવાથી “આ સર્વ અજ્ઞાન છે” એવો નિર્ણય થાય છે. ૧ માણાના મથુકામાં દોરાની
પેઠે સર્વ વ્યાપક, સચ્ચિદાનંદ અને નિત્ય (નિકાળાખાધિત) અક્ષરમાં. ૨ દેવતા. નર,
પશુ, સ્થાવર, જંગમ, હત્યાદિ જે-જે રૂપ જોવામાં, સાંભળવામાં ને ધારવામાં આવે છે તે.
૩ સર્વજનું મૂળ અક્ષર છે, તે મૂળથી લિખતા બીજકુવ નથી જ્યાં આકાર બેદથી કટપના
કરેલી છે, ૪ સોનું. ૫ કડું, વીંટી, કુંડળવગેરે ધારો કેવળ સુવર્ણ રૂપજ છે છતાં આકાર
બેદે લુહા લુહા નામ કપેટાં છે. ૬ મનાદિ અગ્નીઆર ઇદ્રિયોનો સ્વામિ અને સર્વ
વ્યાપક વિષ્ણુ. ૭ ધડો, ગાગર, ગોગ્રો, વગેરે પાત્રને લીધે આકારના તેવા આકાર બંધા-
એલા જથ્થાજ છે, તે પાત્રનો નાશ થતાં તે પાત્રના આકારનું આકાશ બદારના આકા-
શમાં (જેમ પાણીથી ભરેલો ધડો પાણીમાંજ છુટો દોય ને તે ફૂટી જતાં પાણી પાણીમાં
ભળી જાય છે તેમ) ભળી જઈ અદ્વૈત થાય છે, તેમજ આત્મા સ્યુજ મુક્તિમાંદિ ઉપાધિ-
યોમાં (સર્વવ્યાપકપણે) રહેવાથી તેવા આકારનો જથ્થાજ છે, પણ તે ઉપાધિયોનો નાશ
થવાથી (નાશ થવાથી એટલે માટીના ઘડાની પેઠે ફૂટી જવાથી નહિ, પણ સરગરવી
ફૂપાથી તત્ત્વમસ્વાદિ મહાવાક્યોનો અનુભવ થયે કાલ્પનિક ઉપાધિઓની કટપના મટી જ
વાથી) અદ્વૈત સમજાય છે, ૮ સ્યુજાદિથી. ૯ અક્ષરમાંદિ ૧૦ આલમ્બાદિ ૧૧ વાસ્તવિક
અરી રીતે. ૧૨ પાત્ર સંસર્ગાદિ. ૧૩ નીત્રાદિરંગ, અને ખારા તીખાદિ સ્વાદ.

પંચીકૃત મહાભૂત-
 સંભવં કર્મસંચિતં ।
 શરીરં સુખદુઃસ્વાનાં
 ભોગાયતનમુચ્યતે ॥ ૧૧ ॥
 પંચ પ્રાણ મનો બુદ્ધિ
 દર્શેદ્રિય સમન્વિતં ।
 અપંચીકૃતભૂતોત્પં
 મૂક્ષાંગિં ભોગસાધનં ॥ ૧૨ ॥
 અનાદ્યવિદ્યા નિર્વાચ્યા
 કારણોપાધિરુચ્યતે ।
 ઉપાધિ ત્રિતયાદન્ય-
 માત્માનમવધારયેત્ ॥ ૧૩ ॥
 પંચકોશાદિ યોગેન
 તત્તન્મય इव ધ્યિતઃ ।
 શુદ્ધાત્મા નીલવદ્વાદિ
 યોગેન સ્ફટિકો યથા ॥ ૧૪ ॥

હરિગિત.

આરબ્ધનાં સુખ દુઃખ
 ભોગવવા તણું સાધન જે,
 આ શરીર યથું છે મિથ્ય પંચ
 ભૂતોર્થો રચી ઉપાધિએ. ૧૧
 જે પંચપ્રાણુદર્શેદ્રિયમન, ૫
 બુદ્ધિ સત્તર સાધનું,
 ઉપજી અપંચીકૃતચીજે (૭)
 મૂક્ષાંગ સાધન ભોગનું. ૧૨
 ને જે અવિદ્યા છે અનાદિ,
 અકલ્પ્યકારણ દેહ ૧૦ તે,
 એ ત્રિવિધ ઉપાધિથી જૂદો,
 આત્મને ૧૧ તું જાણજે. ૧૩
 તે શુદ્ધ આત્મા પંચકોશા-
 દિથી ૧૨ તન્મયસમ ૧૩ હિશે,
 જેવા સ્ફટિકમણિ ૧૪ હીસતો
 નીલાદિ વસ્ત્રોની વિશે. ૧૪

૧ આમા રચુળાદિ ઉપાધિઓનું સ્પષ્ટિકરણ કરતાં રચુળ ઉપાધિ એટલે શુદ્ધ
 તે જણાવ્યું છે. મિથ્ય પંચ મહાભૂતમય જે આ દેહ-શરીર છે તેજ રચુળ ઉપાધિ
 કહેવાય છે. તેમાં પંચ મહાભૂત નીચેના પ્રમાણુમાં મિથ્ય ચએલાં છે. આકાશ, વાયુ,
 અગ્નિ, જળ, અને પૃથ્વી એ પંચ મહાભૂત કહેવાય છે. આકાશમાં ૧ આકાશ
 અને ૧ વાયુ, ૧ અગ્નિ, ૧ જળ, અને ૧ પૃથ્વી છે. વાયુમાં ૧ વાયુ અને ૧
 આકાશ, ૧ અગ્નિ, ૧ જળ, ને ૧ પૃથ્વી મળેલાં છે, એજ રીતે પ્રત્યેક સુખ્યમાં સુખ્ય
 અણુ બાકીના અરધમા બાકીના ચાર આત્મા આઠમા ભાગથી મળેલા છે. ૨ આમાં
 બીજી સૂક્ષ્મ ઉપાધિ જે લીંગ દેહ છે તે વિગે કહ્યું છે. ૩ પ્રાણાપાનાદિ, ૪ પાંચ
 જાતેદ્રિયો ને પાંચ કર્મેદ્રિયો. ૫ સંકલ્પ વિકલ્પ કરનાર મન. ૬ નિશ્ચય કરનાર તે
 બુદ્ધિ. ૭ અમિથ પંચમહાભૂતથી. ૮ ચક્ષુદેહ. ૯ આમાં અનાદિ કાળની અવિદ્યા ૩૫
 ત્રીજી કારણુદેહ નામની ઉપાધિ વિગે કહ્યું છે. તે સત્ છે કે અસત્ છે તે કહેવાનું નથી,
 કારણ કે એ અવિદ્યા છે અને એની અલભાથી કાલ્પનિક ઉત્પત્તી છે તેથી સત્ કહેવાતી
 નથી, તેમજ એ અનાદિ કાળની અને “ છે ” એમ કહેવાય છે તેથી એ અસત્ પણ
 કહેવાતી નથી માટે તેને નિર્વાચ્યા કહેવી છે. ૧૦ વાસના ૩૫ દેહ તે કારણુદેહ કહેવાય છે.
 ૧૧ ઉપરની રચુળ, સૂક્ષ્મ, ને કારણુ દેહરૂપી ત્રણે ઉપાધિઓનો સાદી જે એ ત્રણેથી જિત
 છે તેજ એક આત્મા છે. એમ જાણવું. ૧૨ અગમ્ય, પ્રાણમ્ય, મનોમ્ય, વિજ્ઞાનમ્ય અને
 આનંદમ્ય એ પાંચકોશથી, તથા કુષ્મા, તૃષ્ણ, જન્મ, મૃત્યુ, સુખ અને દુઃખ એ ૭ ઉર્મા-
 ઓથી-સાથે. ૧૩ એકત્ર યથ ગએલા જેવા. ૧૪ નિર્મળ ચેતનમણિ.

વપુસ્તુપાદિભિઃ કોશૈ-
ર્યુક્તં યુત્ત્યાવધાતતઃ ।
આત્માનમન્તરં શુદ્ધં
વિવિચ્ચાત્તન્દુલં યથા ॥ ૧૫ ॥

સદા સર્વગતોપ્યાત્મા
ન સર્વત્રાવ ભાસતે ।
શુદ્ધાવેવાવભાસેત
સ્વચ્છેષુ પ્રતિવિંબવત્ ॥ ૧૬ ॥

દેહેન્દ્રિયમનો બુદ્ધિ
પ્રકૃતિભ્યો વિલક્ષણં ।
તદ્દૃશિ સાક્ષિણં વિદ્યા
દાત્માને રાજવત્સદા ॥ ૧૭ ॥

વ્યાપૃતેત્વિન્દ્રિયેષ્વાત્મા
વ્યાપારીવાવિવેકિનાં ।
દૃશ્યતેજ્ઞેષુ ધાવત્સુ
ધાવન્નિવ યથા શરી ॥ ૧૮ ॥

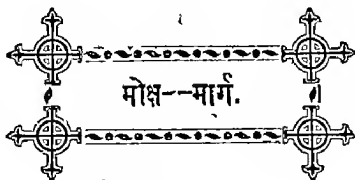
અગેરના છોડા તથા
ચોખ્ખા મહાય જ તેમ આ,
યુક્તિથી કાશી વપુર તથા
કેવળ મહો શુદ્ધાતમા ૧૫

આત્મા સદા સૌ કામમા છે,
પણ બધે ન જણાય તે,
શુદ્ધશુદ્ધિમાં જ જણાય ન્યમ
પ્રતિબિંબ સ્વચ્છવિષે પડે. ૧૬

દેહેન્દ્રિયો મન બુદ્ધિ ને
પ્રકૃતિથી જ વિલક્ષણ,^૫
છે સાક્ષિ તેમનો વૃત્તિનો
આત્મા સદા નૃપના સમો.^૧ ૧૭

છે દાદ્રિયો વ્યાપારી^૭ પણ
મુદ્દ આત્મને તેવો ગણો,
ન્યમ દોડતુ વાદળ છતા
ચર્ચો દોડતો^૮ બાળ^{૧૦} દેવે^{૧૧} ૧૮

૧ પચ્છોડા ૨ દેહ. ૩ રામદેવાદિ દોષોથી સ્વિત તે શુદ્ધ ૪ નિર્મળ જગમાં, અથવા નિર્મળ દર્પણમાં. ૫ દેહ, હૃદયો, મન, બુદ્ધિ, અને પ્રકૃતિ એ સર્વથી કેવળ વિલક્ષણ-જુદાપણવાગો છે એટલે દેહાદિ જડ, પરિણામી, નામ રૂપાન્તર પામનાર, અને દૃશ્ય છે, ત્યારે આત્મા મનાદિની વૃત્તિનો સાક્ષી અને સમિચ્છાનદૃશ્ય છે. ૬ રાજ પોતાના એક ઠેકાણામાં રહે છે છતાં જુદા જુદા દૂર દૂર રહેવા અધિકારીઓને નિમમમાં વર્તાવે છે. અર્થાત્ હૃદયાદિ પ્રકૃતિ (અધિકારીઓ) રૂપ છે, ને આત્મા રાજ રૂપ છે, એ બેનો ભેદ રૂપરૂ સમજાય છે ૭ તેનાદિ હૃદયો પોતપોતાના વિષયોમાં વર્તનાર ૮ અચાની-અવિ-વેદી. ૯ ચદ્ર હિપર ચંદ્રને વાદળ આવે છે ત્યારે આખું ભૂસ્ત્રાવો ખાવાથી વાદળની ગામી દિશાએ ચદ્ર આ તો જણાય છે. તેમજ રેનવેમાં એશીને જતા આસપાસના ઝાડ વગેરે, અને ચક્ર ચક્ર ફેરતુ હડી ખાતાં આસપાસનાં ઘર વગેરે બનતી દિશામાં ફરતુ રૂપ જણાય છે ૧૦ દેખાય છે તો બધાને, પણ બાળકો સહ માને છે કાશુ બાળકો અસાન-મુદ્દ છે. ૧૧ સમજે છે.

(અનુસંધાન ગતાંક થી)

પ્રકરણ ૩ નું.

યોગ.

યોગ ચાર પ્રકારના છે. હઠયોગ લયયોગ, મંત્રયોગ અને રાજયોગ. તેમાં—

૧ હઠયોગની વ્યાખ્યા નિચે પ્રમાણે છે. હૃદય એ સૂર્ય કહેવાય છે, અને ઠંડાર એ ચંદ્ર કહેવાય છે. હૃદયમાં સૂર્યનો નિવાસ છે. અને નાકની આગળથી બહાર બાર આંગળ ઉપર ચંદ્રનું સ્થાન છે. વળી ઇલા નાડીમાં વહન કરતા પ્રાણને ચંદ્ર કહે છે, અને પિંગળામાં વહન કરતા પ્રાણને સૂર્ય કહે છે. પ્રાણાયમ વડે કુંડલીનીનું ઉત્થાન કરી સૂર્યને ચંદ્રનો પ્રવાહ શિથિલ થઈ અને સુષુપ્ત્યુમાં પ્રાણવાયુનો પ્રવેશ થાય છે અને આ પ્રકારે સૂર્ય અને ચંદ્રને એકત્ર કરવાની કળાને હઠયોગ કહે છે. હઠયોગમાં સુષુપ્તવે કરીને બહાર કાઢવામાં આવતો પ્રાણ વાયુ-હવા જે ગરમ હોય છે તેને સૂર્ય, અને અંદર લેવામાં આવતો પાન વાયુ—વાસ જે શીતળ હોય છે તેને ચંદ્ર પણ કહે છે. બહારથી લેવામાં આવતો વાસ હૃદયમાં વિરાજ રહેવા સૂર્યના સ્પર્શથી ગરમ થઈને પ્રાણ વાયુ રૂપે બહાર નીકળે છે, અને બહાર બાર આંગળ ઉપર ચંદ્રનો સ્પર્શ કરીને તે અંદર આવે છે ત્યારે તે શીતળ થાય છે. બહારથી લેવામાં આવેલા વાયુ-અપાન-ચંદ્ર, હૃદયમાં લય લાવને પામ્યો હોય અને પછી ન્યા સુધી સૂર્યરૂપે—પ્રાણ રૂપ થઈને બહાર નીકળ્યો ન હોય ત્યાં સુધી તે સ્વાભાવિક આંતર કુંભક કહેવાય છે. ચંદ્રના સ્થાનમાં સૂર્ય લય લાવને પામ્યો હોય અને ન્યા સુધી ચંદ્ર રૂપે થઈ પાછો હૃદયમાં ન જાય ત્યાં સુધી તે સ્વભાવિક બાહ્ય કુંભક કહેવાય છે. આ પ્રકારે ઠાઈ પણ પ્રકારના કુંભકને ધીમે ધીમે અભ્યાસ વડે વધારવો તેને હઠયોગ કહે છે.

૨ લયયોગ—જે ક્રિયાથી બાહ્ય વિષયની તેમજ ધ્યેયાકારની વિસ્મૃતિ થાય અને ધ્યાતા ધ્યેયમાં લય પામે તે ક્રિયાને લયયોગ કહે છે. લય યોગમાં પ્રાણાયામાદિ ક્રમ વિનાજ શાંતવી મુદ્રાના અભ્યાસથી લય યોગની પ્રાપ્તિ થાય છે.

આધારથી બહાર પ્રપંચનાં ચક્રોમાંના ડોઈ પણ ઉપસિત ચક્રમાં અંતઃકરણની વૃત્તિને સ્થાપન કરવી અને દૃષ્ટિને નિમિષોન્મેષ રહિત શરીરની બહારના પ્રદેશમાં સ્થાપન કરવી તેને શાંતવી મુદ્રા કહે છે.

૩ મંત્રયોગ—દરેક માણસની આસપાસ શક્તિના નાગરૂપિણીમાં અને નિન્દ્રાવસ્થામાં ચાલુજ હોય છે. તેમાં અંદરથી જે આસપાસ બહાર આવે છે તે હૃદયથી બહાર આવે છે અને બહાર નીકળતી વખતે હૃદય આવે સ્વર નીકળે છે તેમજ તેજ આસને પાછો અંદર લેવામાં આવે છે ત્યારે સદાચારી પ્રવેશ કરે છે, અર્થાત અંદર આવતી વખતે સ નો

* ચક્રો, તરવો, વગેરેનું વર્ણન પાછળ આવશે.

સ્વર યાપ છે આ રીતે, દરેક માણસ જાણે કે અજાણે હંસ આ પ્રકારનો મંત્ર હંમેશાં જાપ્યા કરે છે, અને તે શબ્દ સુષુપ્ત્યા નાડીમાં ઉલટો થઈ સોહં થઈ, અને સોહં, સોહંનો જાપ થયાં કરે તેને મંત્ર યોગ કહે છે. આ પ્રકારે દરેક માણસ દરરોજ ૨૧૬૦૦ વખત 'હંસ' એ શબ્દનું રટણ કર્યા કરે છે. અને આવી રીતે 'હંસ'ને ઉલટાવી 'સોહં' મંત્ર કરી તે દ્વારા કુંડલિનીના ઉત્થાનની ભાવના કરી, મૂળાધારમાં વૃત્તિ દ્વારા અભિ-માનીએ પ્રવેશ કરી ત્યાં ઐયત શ્રીગણેશનું પૂજન કરી તેમને અહોરાત્રમાંના ૬૦૦ અજાપા મંત્ર નિવેદન કરવા, આ પ્રકારની ક્રિયા કરી ધ્યેયાધારમાં સ્થિત થવું તે ક્રિયાને મત્ર યોગ કહે છે.

૪ રાજયોગ—ચિત્તની અનાત્માકાર વૃત્તિઓના નિરોધને રાજયોગ કહે છે. રાજ-યોગના બે પ્રકાર છે. ચિત્તની એકાગ્રાવસ્થામાં જે યોગ થાય છે તેને સંપ્રગાન યોગ અને ચિત્તની નિરૂદ્ધાવસ્થામાં જે યોગ થાય છે તેને અસંપ્રગાનયોગ કહે છે.

આ પ્રકારે ચાર પ્રકારના યોગ છે. તેમાં રાજયોગ તથા હડયોગ અંગો છે. યોગની સાધના કરવાની ઇચ્છાવાળાએ તો પ્રથમ આ આઠ અંગોની સિદ્ધિ કરવી પડે છે. આ આઠ અંગો જો બરોબર સિદ્ધ થાય છે તોજ તે આગળ યોગનું ધ્વજ જે મોક્ષ છે, તેને મેળવી શકે છે. આ આઠ અંગોનો અભ્યાસ કરવાથી અવિદ્યા નષ્ટ થાય છે, અને અવિદ્યાનો નાશ થવાથી અપવિત્રતાનો પણ નાશ થાય છે, અને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે. જેમ જેમ આ યોગનાં આઠ અંગોની ક્રિયા કરવામાં આવે છે તેમ તેમ ચિત્તની મનિનતાનો નાશ થાય છે, અને ચિત્તની મનિનતાનો નાશ થવાથી જ્ઞાનનો ઉદય થાય છે.

યોગનાં આઠ અંગો નીચે પ્રમાણે છે. ૧-યમ, ૨-નિયમ, ૩-આસન, ૪-પ્રાણાયામ, ૫-પ્રત્યાહાર, ૬-ધારણા, ૭-ધ્યાન અને ૮-સમાધિ એ આઠ અંગ રાજયોગ તથા હડયોગ બનેલાં અંગ કહેવાય છે.

પ્રકરણ ૪ થું.

યમ.

યોગના આઠ અંગોનું પ્રથમ અંગ યમ છે. અને તેને વ્યવહાર અને પરમાર્થ ઉભય-ની સિદ્ધિ કરવા ઇચ્છનારે ઉત્તમપણે સિદ્ધ કરવું જોઈએ. યમના પણ દશ પ્રકાર છે.

૧ અહિંસા, ૨ સત્ય, ૩ અસ્તેય, ૪ અક્રમચર્ય, ૫ ક્ષમા, ૬ ધૃતિ, ૭ દયા, ૮ આર્જવ, ૯ મિતાહાર અને ૧૦ શૌચ.

આ પ્રકારે દશ અંગ છે તે દશે અંગનાં પ્રથમ પ્રથમ સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે છે.

અહિંસા.

મન, વચન અને ક્રિયાથી અથવા મનમાં વિચાર કરીને, મુખથી બોલીને કે શરીર-વડે કોઈ પણ પ્રાણિને દુઃખ થાય એવી ક્રિયા ન કરવી તેને અહિંસા કહે છે.

અહિંસા ધર્મ એ જોનેનો તો પ્રધાન માર્ગ ગણાય છે, ન્યાયે વેદાંતમાં અને તેમાં યોગમાર્ગમાં તો મૂખ્ય માર્ગ યોગના અંગનું પણ ઉપાગ ગણાય છે. યોગની સિદ્ધિ કરવાની ઇચ્છા રાખનારાએ તો અહિંસા પ્રથમો ધર્મ એ સત્તાનું સાર પ્રથમજ અહિંસા રૂપિ પગથીયાને સાધ્ય કરવાનું હોય છે. 'નાના જીવનું' પાવન કરવું, અર્થાત-પશુ, પક્ષી વિગેરે, પ્રાણીઓની દયા લારી તેમનું પાલન કરવું અને અન્ય મનુષ્યાદિ પ્રાણીઓને મન, વચન અને ક્રિયાથી દુઃખી કરવાં, અર્થાત યોતાના વર્તનથી અન્યને નુકસાન થશે કે અન્ય મનુષ્ય એતરણે કે ધાપ ખાશે એ તરફ લક્ષ ન આપવું એ બરો અહિંસા ધર્મ નથી.

સાચા માણસના વર્તનથી જેવી રીતે આપણને દુઃખ થાય તેવીજ રીતના આપણા તેવા વર્તનથી અન્ય મનુષ્યને દુઃખ થાય છે, અને તેથી એની કોઈ પણ ક્રિયા ન કરવી કે જેથી અન્ય મનુષ્યને જરા પણ નુકસાન કે અસંતોષ થાય.

પોતાનાથી કોઈ પણ પ્રાણીને હાથ પેદા થવો એવી ક્રિયા કરવી તે પણ હિસાબ છે. નાના જંતુઓ, જી, માકડ, મચ્છર, ચામડ, માકણ, ડાડી, મકાડી કે એવાંજ નાના પ્રાણીઓ કે જે મનુષ્યને વારંવાર દુઃખ દે છે તેને પણ દુઃખ ન દેવું જોઈએ, ધણી માણસો જી કે માકણનો નાશ કરતા પાપનો હાથ રાખતા નથી પણ તેમ કરવું ન જોઈએ. જેને અહિંસા ધર્મનું પાલન કરવું હોય છે તેણે તો નાનાં કે મોટા કોઈ પણ પ્રાણીને દુઃખ ઉત્પન્ન થાય તેવી ક્રિયા ન કરવી જોઈએ.

(અપૂર્ણ.)

દૈવિગુણોની પ્રાપ્તિ.

પરમાત્મા અખિલ જગત્તા સર્વ જીવોના છવ છે તે સર્વધાર ભૂત અને મહાન સક્રિયાળા છે, સર્વ જીવોને પ્રેરણા કરીને તેમને ક્રિયા કરાવનાર તેજ છે સર્વ ધર્મ એકજ પરમાત્માદ્વારા ઉત્પન્ન થયા છે. જેમણે પોતાના અંત કરણને નિર્મળ અને પવિત્ર કરેલું છે તેમના દ્વારા ધર્મરીય ધ્વનિ પ્રગટ થાય છે અંત કરણને જે પ્રમાણમાં ધર્મરના અભિમુખ રાખીશું તે પ્રમાણમાં આપણને બાહ્યસ્થિતિની પૂર્ણતાનો અનુભવ થશે ધર્મર કોઈ પણ વ્યક્તિ વિશેષતઃ માન સમ્માન કરતા નથી પરંતુ જે તેને પૂર્ણભાવથી ભજે છે અને શુદ્ધ નિતિથી રહે છે તે તેમને વડાલો છે, એ ધર્મશાસ્ત્રોનો સિદ્ધાંત છે સાત્વિક ગુણોની શુદ્ધિ કરીને, અંત કરણને પવિત્ર બનાવીને આત્મોત્તમ કરવી એજ પ્રત્યેક ધર્મનો પ્રધાન ઉદ્દેશ્ય છે આ દૈવિગુણોને પ્રાપ્ત કરવાને માટે તેનું આપણે નિરતર મનન અને ચિન્તન કરવું અને આઠ પહોર તેનુંજ ધ્યાન લગાવ્યા કરવું ચિંતન અને મનનરૂપી હૃદયનાં દ્વારોને ખોલવાથી દૈવિગુણ ત્યા પ્રવેશ કરીને પોતે પોતાની મેજે પોતાનું નિવાસસ્થાન બનાવીરહે જેની રીતે ઉચેતી જમીનમાના હોઝથી નિચેતી જમીનમાં પોતાની મેજેજ પાણી વહાં કરે છે તેજ પ્રારે હૃદયના ચિતન અને મનન રૂપી કમાડોને ખોલવાથી દૈવિગુણ તેમાં પોતાની મેજેજ પ્રવેશ કરી શકે છે સર્વ જગ્યાએ વહેવું એ જન્મ જળનો સ્વભાવ છે તેજ મનુષ્યના શુદ્ધ હૃદયમાં પ્રવેશ જરીને નિરતર પ્રવહિત રહેવાનો દૈવિગુણોનો સ્વાભાવિક ધર્મ છે.

પરમાત્માની સાથે એકાગ્રતા કરવાની ધમ્મકા રાખનારા સુમુખુઓએ સર્વથી પહેલાં તો તેમણે પોતાના અંત કરણની શુદ્ધિ કરી લેવી જોઈએ, જેથી તેમાં દૈવિગુણોનો આવિર્ભાવ થવા લાગે. ચિન્તન અને મનનરૂપી યોગાભ્યાસથી દૈવિગુણોને પ્રવહુ કરવાની શક્તિ અને પાત્રતા આપણને પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, અને દૈવિગુણ આપણમાં જરૂર પ્રાપ્ત થયેજ એની દૃઢ આરા રાખવાથી દૈવિગુણો આપણમાં પ્રાપ્ત થાય છે, અને પરમાત્માની સાથે એકતાનો અનુભવ પણ થવા લાગે છે.

પ્રથમ આ પ્રકારના યોગાભ્યાસને માટે એકાન્ત જગ્યાની જરૂર હોય છે જે જગ્યાએ

ધન્વિયોને ક્ષુબ્ધ કરનાર બાહ્ય વિષયોથી પોતાના મનનું ચંચળ થવું મંબવિત હોય છે તે સ્થાનનો ત્યાગ કરવો જોઈએ; અને તદ્દન શાંત અને એકાન્ત સ્થળમાં એકાગ્રચિત્તે દૈવિ-શુભોનું ચિંતન અને મનનમાં કેટલોક સમય ગાળવો જોઈએ. સાચી અને પૂર્ણ શાંતિ પરમાત્માર્માં જ છે, એ પ્રત્યેક મનુષ્યે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ. એટલો પાતતા અને ગ્રાહ-કતા આપણે પ્રાપ્ત કરી લેવી જોઈએ, કે જેથી તે શાન્ત મૂર્તિ આપણા હૃદયમાં વાસ કરી શકે. આત્મામાં પરમાત્મા નિરંતર વસી રહે એવી અચળ અભિલાષા રાખવી જોઈએ; અને એ અભિલાષાને પૂર્ણ થવામાં જરા પણ સમય ન કરવો પણ દૃઢ અદ્ધા રાખવી જોઈએ. જ્યારે આપણા આત્મામાં પરમાત્માનો વિકાસ થશે તો લોકોત્તર અને અવર્ણનિય પ્રભાવ આપણા મન ઉપરજ અને આપણા શરીર ઉપરજ દેખાવા માંડવાનોજ. આપણો યોગા-ભ્યાસ પૂર્ણ થઈને ત્યાં આપણને બ્રાહ્મિચ્છિતિ પ્રાપ્ત થશે કે પછી શાન્ત, સ્થિર અને સૂચ્વ પ્રકાશક પરમાત્મ જ્યાંતિનો આપણા હૃદયમંદિરમાં પ્રજ્વલિત થવાનો અનુભવ આપણને વારંવાર થવાનો પરમાત્માની સાથે એકાગ્રતાનો અનુભવ કરવો એજ દૈવાસ પ્રાપ્તિ છે. એજ સ્વર્ગસુખનો અનુભવ કરવો, એ છે. અને પરમાર્નદમાં રમવું એ પણ એજ છે. આ પ્રકારની બ્રાહ્મિચ્છિતિ જ્યાં આપણને પ્રાપ્ત થઈ કે પછી જે પ્રકારે પૃથ્વીના અનન્ત આ-કાશમાં ધ્રુમતા રહેવા છતાં પણ તેનું વાયુ મંડળ તેને ઠંડી છાડતુ નથી એજ પ્રકારે બહેને આપણે નિર્જન વનમાં રહેતા હોઈએ, ચાલ દિમાલયની ગુફામાં વાસ કરી રહ્યા હોઈએ, યા ગમે તો ગાઠ વસ્તીમાં રહેતા હોઈએ પણ તે બ્રાહ્મિચ્છિતિ આપણને છાડશે નહિ; અર્થાત વન, જંગલ, ગામ, કે શહેર સર્વ જગ્યાએ પછી આપણે બાહ્ય ચિત્તિમાં પરમાર્નદમાં રમણુ ઈચ્છતા રહીયું. અઘોષિક આર્નદ અને લોકોત્તર સુદ્ધિનો આપણામાં વિકાસ થવાનો અને ઉચ્ચતમ સ્થિતિથી લોકોત્તર સંદર્ભ, દૈવિ પ્રેરણા અને મહાન શ-કિત્યોનો વિકાસ પણ આપણા હૃદયમંદિરમાં થવાનોજ.

દૈવી શુભોના ચિંતન અને મનનને માટે માત્ર શરૂઆતમાંજ એકાન્ત સ્થાનની જરૂર હોય છે. જ્યાં યોગાભ્યાસ પરિપકવ દશાને પ્રાપ્ત થાય છે ત્યાં પછી ગમે તેવી ઘોષાટવાળી વસ્તીમાં પણ આપણે આપણા મનને બાહ્ય વિષયોથી આકર્ષિત ને એક હાજમંજ એકાગ્ર કરી શકાયે છીએ. પછી તો એકાન્ત જગ્યાની સાદૃજ બજારમાં પણ પરમાર્માં આપણા ઉપદ્રષ્ટ, અનુમન્તા અને પ્રેરક છે. એ વાત આપણે ભૂલી નેદતી નથી કે પછી તો અનન્ત શક્તિ અતુલ, પ્રેમ, અગાધતાન, પૂર્ણ શાંતિ અને સકલ સમૃદ્ધિ વિગેરેથી ભૂપિત પરમાર્મમૂર્તિનું નિદિધ્યાસન દરેક જગ્યાએ આપણે કરતા રહેવાનાજ. તેમાં કોઈપણ પ્રકારનું વિઘ્ન આવતુ નથી. આ પછી પરમાર્માનું ચિંતન બધ પડતું નથી તેનું પરમા-ત્માની સાથે નિરંતર સાન્નિધ્ય બનેલું રહે છે. સાચા બ્રહ્મણ થવાનો એજ માર્ગ છે કેમકે કશું છે કે, જન્મના જાયતે શુદ્ધ: સંસ્કારપદ્ સ્વિજ જ્વયતે ॥ એ ખરુંજ છે. દૈવિ વૃત્તિ-ની પ્રાપ્તિ સહજમાં થતી નથી. તેને પ્રાપ્ત કરવાને માટે તો જગદ્ગુરુ અને જગત્પિતા પરમાર્માની પાસે જઈને આપણે તેમની પાસેથી અંત કરણને પ્રકાશિત કરનાર ગાયત્રી મંત્ર કે ગુરુ મંત્રની દિક્ષાને લેવી જોઈએ. આ પ્રકારે જ્યારે દિવ્ય વર્ગને ઉપનયન સંસ્કાર થાય છે ત્યારે તેનો પણ સ્વભાવ નહ થાય છે, અનેદેવત્વ પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ ખુલ્લો થાય છે.

પરમાર્માને ઓળખવા એજ સર્વ ધર્મોનું કહેવું છે. તેમનું ચચાર્થ ઓળખાણુ કે

અનુભવ જ્યાં આપણને થયો કે પછી સંસારમાં જે કંઈ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવી આપણે ઇચ્છીશું તે આપણે પ્રાપ્ત કરી શકીશું.

પરમાત્માની સાથે એકાગ્ર યવાતી જેતી ઇચ્છા છે, અને તે ઇચ્છા જરૂર સફળ થશે જ એવો જેનો દૃઢ વિશ્વાસ છે તેને આજ જન્મમાં શાહિ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે. દૈવી શુભોની તરફ આપણે જ્યાં આપણા અંત કરણને જોડીશું કે જરૂર તે આપણામાં પ્રકાશિત થશે. જે કાર્ય કરવાનો તમારો દૃઢ સંકલ્પ થાય કે તે કરવા માટે એકદમ મંડા, આપણા હાથે અમુક વાન જરૂર થવાનીજ એવું જ્યાં જણાય કે તેને કરવાને માટે મંદાય ન થરવો.

પ્રથમ ઇશ્વરીય સંત્યને યોગો, જેથી ખીજી સર્વ વસ્તુઓ તમને આપોઆપ પ્રાપ્ત થશે. જે મનુષ્યો માને છે કે અમે અને અનન્તશક્તિ એકજ છીએ અને તેમાં દૃઢ વિશ્વાસ રાખીને તે અનન્તશક્તિની સાથે પોતાનો અધ્યભાવ રાખે છે, જેથી તે સ્વર્ગીય સંત્યને નિરંતર ઉપભોગ કર્યો કરે છે, તેને દરેક વસ્તુ સરળતાથી પ્રાપ્ત થાય છે, તેને કોઈ ચીજની કમી રહેતી નથી, તે જે કંઈ ઇચ્છે છે તે તેને મળે છે. તેનું જીવન એ ચિંતારહિત જીવન છે, કેમકે તેને વિશ્વાસ છે કે અનન્તશક્તિ પોતાનો માર્ગ ખુલ્લો કરનાર છે, અને આ પ્રકારના વિશ્વાસથી તેનાં સઘળાં કાર્યો સિદ્ધ થાય છે.

આપણે જાણીએ છીએ ધણું, વાચીએ છીએ ધણું પણ તેને જો આપણે આચારમાં ઉતારના હોઈએ તો પછી તેનું ફળ આપણને મળ્યા સિવાય રહેજ નહિ. ઇશ્વરની સાથે એકાગ્રતા સાધવાના દરેક ધર્મમાં ભુદા ભુદા માર્ગો છે, પણ તે માર્ગે વળનાર આજે કોઈ વિરલાજ જણાય છે. જેટલું ધ્યાન ધન કમાવાને માટે આપવામાં આવે છે તેના બાકા ભાગનું તો શું પણ હસમા ભાગનું ધ્યાન પણ ઇશ્વરની સાથે એકાગ્રતા સાધવામાં જાયેજ અપાતું દરો, અને જ્યાં સુધી આ પ્રમાણે જાણેજ આચારમાં ઉતારવાની દેવતા આપણે યદ્યપ્ત નહિ, ત્યાં સુધી યથાર્થ ફળના ભોક્તા આપણે થવાના નહિ. માટે જેમ અને તેમ જાણેજ આચારમાં ઉતારવા દરેક પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

પ્રાચિન હિંદની સમ્યક્તાનો વિચાર.

(ફિઝીયોલોજીકલ ગર્તાકથી.)

આફરીકા.

મીસર.

સાત આઠ હજાર વર્ષ ઉપર કેટલાક માણસો હિંદુસ્તાનમાંથી મીસર ગયા હતા અને ત્યાંજ વસવાટ કરીને રહ્યા હતા. ત્યાં તેમણે હિંદુઓના ઉચ્ચ રીત રીવાજોને ફેલાવો કર્યો, અને પોતાની વિદ્યા અને પરાક્રમથી મહાન પ્રભાવશાળી સામ્રાજ્યને સ્થાપિત કર્યું.

એક પ્રસિદ્ધ પુરા વસ્તુવેત્તા લખે છે કે મીસરવાસીઓ બહુજ ધણા વખત પહેલાં હિંદુસ્તાનમાંથી આવે અને રહેતા હતા. અને નીલ નદીના કિનારે વસવાટ કરીને રહ્યા હતા. મીસરના પ્રાચીન ઇતિહાસથી જણાય છે કે આ દેશના નિવાસિયોના પૂર્વજો એક એવા સ્થાનમાંથી આવ્યા હતા કે જે સ્થળ દાસ હિંદુસ્તાનના સમુદ્રના કિનારે છે. આ સ્થાનને તે પન્ત કહે છે. એજ જગ્યા તેમના દેવતાઓને રહેવાની જગ્યા હતી. જ્યારે આ દેવ-

તાઓ ઉપાસક અને ભક્ત આ પન્ત નામના સ્થાનનો લાગ કરી ચાલ્યા ગયા ત્યારે તે પણ તેમની પાસે પહોંચી ગયા. દરેક નામની જગ્યામાં રાણી હસવીયાપતું એક મંદિર છે. તે મીસરવાળાઓનુંજ છે. તેની દિવાલો ઉપર ચિત્રાત્મક લેખ ખોદતા મળી આવે છે તેનો અર્થ કરતાં એ નીકળે છે કે પંત સ્થાન એ હિંદુસ્તાન જ છે. મીસરવાળાઓએ પોતાની માતૃભૂમિ સાથે હમરો વર્ષ સુધી વ્યાપારનો મંથન રાખ્યો હતો. તેનાં અનેક પ્રમાણ મળી આવે છે પંત ભૂમિના રામઓએ ત્યાંની વનસ્પતિઓ અને પશુ પક્ષીઓ ઉપરાંત ત્યાંની કીમતી હાકડાનાં નામ પણ એ વાતને સિદ્ધ કરે છે કે પન્ત ભૂમિ એ હિન્દુસ્તાનમાંજ હતી, કેમકે એ સર્વ વસ્તુઓ હિંદુસ્તાન સિવાય ખીજ દેશમાં નહોતી પ્રાચીન મિસરની સભ્યતાનું મૂળ સ્થાન હિંદુસ્તાનજ છે.

આફ્રીકાને હિતર-પશ્ચિમીય હિંદુસ્તાનના મનુષ્યોએજ જન્મે વસાવ્યું હતું. મીસર પોકરિ પોતાના “ ઇડિયા ઇન ઓક ” નામના પુસ્તકમાં તેનાં કેટલાય પ્રમાણ આપેલાં છે તેમાંના કેટલાક નીચે પ્રમાણે છે,—

૧ આફ્રીકાની નદિયો અને જગ્યાઓનાં નામ હિંદુસ્તાનની નદિયો અને જગ્યાઓને મળતાં છે; જેથી તે નામોનું હિંદુસ્તાનમાંથી અનુકરણ કરેલું હોય એવો સંભવ છે;

૨ રાન્તેઓનાં નામ પણ હિન્દુસ્તાનના રામઓના નામ માથે મળતાં છે. જેમકે રમેસિસ, એ શબ્દ રામ શબ્દ ઉપરથી બનેલો છે.

૩ હિંદુસ્તાનનાં નગરો અને પ્રાંતોના નામ પણ આફ્રીકામાં જણાય છે.

૪ બને દેશોતી સિદ્ધ કથામાં સમાનતા છે.

૫ મિસર ભાષાના કેટલાય શબ્દો સંસ્કૃતના રૂપાન્તર છે.

સિંધુ નદીનું પાણી અટક્યું બાર માધ્ય નીચે જતાં લીધું (નીતું) દેખાય છે. એથી ત્યાં સિંધુ નદીનું નામ નીલાખ પડ્યું છે. એ નીલાખ યાની નામ મિસરની સર્વથી અસિદ્ધ નદીનું છે.

સિંધુ નદીનું પ્રાચિન નામ અબોસિન છે. અબીસીનીઆ જે આફ્રીકામાં એક મોટો પ્રાંત છે તેનું નામ આ અબોસીન ઉપરથી પડ્યું હોય એમ લાગે છે.

પ્રોફેસર હીરને પોતાના “ હીરટોરીકલ રીસર્ચીઝ ” નામના ગ્રંથમાં હિંદુઓ અને પ્રાચીન મિસરના રહેવાસીઓ એક હતા તે વિષયમાં સંવેસ્ત પ્રમાણ આપ્યા છે. તેમણે એ બંને જાતોના રિત રિવાજ, ધાર્મિક ગ્રંથપ્રદય, અને રાષ્ટ્રીય વિચારોની સમતા બતાવી છે અને હિંદુ જાતિ અત્યંત પ્રાચિન છે, એ પણ તેણે બતાવ્યું છે અને તેથી જણાય છે કે મિસરના રહેવાસીઓએ હિંદુઓની પાસેથીજ સભ્યતા, વિદ્યા, કલા, ઔદ્યોગ વિગેરેનું શિક્ષણ મેળવ્યું છે. એનું સમર્થન પોહોકના વાક્યોથી પણ થાય છે. તેમણે લખ્યું છે કે, ત્યારે ભારતની પ્રાચીન સભ્યતા, અર્થાત તેના સાહિત્ય અને કલા કૌશલ્ય વિગેરેથી મિસર અને યુનાન દેશોની સભ્યતાને, ઐતિહાસિક બતાવોને અને ધાર્મિક રીવાજોને સર-આવવામાં આવે છે ત્યારે તેમાં મિસર અને યુનાન દેશ, એ ભારત વાસિઓએજ વસાવેલા છે એ જણાયા સિવાય રહેતું નથી.

ઇયોપીયા.

આફ્રીકાનો જે પ્રાંત આ વખતે ન્યુગિયા એબીસીનીયા, ડોમોલા વિગેરે નામોથી પ્રખ્યાત છે, પ્રાચિન વખતમાં તે સર્વેનાં નામ ઇથોપિયા હતું. ફિલોસ્ટ્રેએ લખ્યું છે કે

આ દેશમાં પ્રથમ હિંદુ જાતોના નિવાસ કરતી હતી. ભારત વર્ષના કાંઈ રાજાને મારી નાંખવાના ગુન્હા બદલ તેમને દેશ છોડવો પડ્યો હતો. દિલ્હીસ્ટેટમાં પોતાના ગ્રંથમાં એ પણ લખ્યું છે કે, એક મિચરનિવાસી કહેતો કે ‘મને મારા પિતાએ કહ્યું હતું કે, સમસ્ત મનુષ્યજાતિમાં હિંદના લોકો ધણાજ સભ્ય અને શુદ્ધિમાન છે. ઇથિયોપિયાના નિવાસીઓએ ભારતની વિદ્યા અને રીતરીવાજોને હજી સુધી સુરક્ષિત રાખ્યાં છે.

એવીસીનિયા.

આ દેશ સિંધુ નદીના તટ ઉપર રહેનારાઓએ વસાવ્યો હતો. આવીનકાળમાં આ દેશ અને ભારતવર્ષમાં બહુજ વ્યાપાર ચાલતો હતો. ધણી હિંદુઓ આ દેશમાં આવીને વસ્યા હતા. આ વિષે ટાડ સાહેબે રાજસ્થાનના ઇતિહાસના બીજા ભાગમાં ઘણું લખેલું છે.

યુરોપ.

યુરોપ નામ સંસ્કૃત શબ્દ હરિયુપીયા ઉપરથી પડ્યું છે, અને યુરોપની ભૂમિ ભારતના આવીન નિવાસિયોથી પરિચિત હતી. તેનું વેદાંકત પ્રમાણુ નિચે પ્રમાણુ છે.

વધીત ઇન્દ્ર વરશિખસ્ય ક્ષેપઃ યત્ હરિયુપીયાના-ઋગ્વેદ.

અર્થાત—હરિયુપીયા દેશમાં જઈને ઇન્દ્રે વરશિખ ટ્રેપના પુત્રોનો વધ કર્યો.

યુનાન.

પોકોક, સાહેબે પોતાના પુસ્તકમાં યુનાનદેશ એ ભારતના નિવાસિયોએજ-મગધના હિંદુઓએજ વસાવ્યો હતો, એ બાબતના પ્રબળ પ્રમાણુ આપ્યા છે. મગધ દેશની રાજધાનીનું નામ આવીન કાલમાં રાજગૃહ હતું. તેમાં રહેનારાઓ ગૃહકા કહેવાતા હતા. આ ગૃહકામાથી ગ્રીક શબ્દ ઉત્પન્ન થયો છે. વિહાર દેશનું નામ પણ પલાશા હતું, લાંથી જે માણુમે ગ્રીસમાં જઈને વસ્યા તે પેલાસગી કહેવાયા, અને એ દેશનું નામ પેલાસગો પડ્યું. એક પ્રસિદ્ધ યુનાની કવિ અસિયસના લેખાનુસાર યુનાનિયોના વિખ્યાત રાજા પેલા સાગસ, હિંદુસ્તાનમાં, બિહારની આવીન રાજધાનીમાં ઉત્પન્ન થયો હતો. મેકડોનિયન અને મેગેડન શબ્દ મગધનો અપભ્રંશ છે. કેટલાય મનુષ્યો મગધથી જઈને યુનાનમાં વસ્યા, અને તેમના ધ્રાસો ધ્રુમ જુદા નામથી ઝાળખાવા લાગ્યા. દેવાસ-પર્વતનું નામ યુનાનમાં જેનન છે અને રામમાં કાકિન છે. શત્રિયોની ઘણીજાતો યુનાનમાં જઈને વસી છે. યુનાનની દેવી દેવતાઓ એ ભારત વર્ષની દેવી દેવતાઓની નકલ છે, આ દેશનું ધર્મ વિધાન, સાહિત્ય અને કલાસાસ્ત્ર પણ હિંદુઓનીજ વસ્તુઓ છે. આ વિષે પોકોક સાહેબનો ‘ઇથિયોપીન ગ્રીક’ નામના પુસ્તકમાં વધુ ખુલાસો છે.

રોમ.

રોમ શબ્દ રામથી બન્યો છે. એશિયામાઇનરમાં જે હિંદુઓ જઈને વસ્યા હતા, તેમનાં સંતાન એજ રોમના રહેનારાઓ છે.

રોમની નજીકની યૂરેસિયન જાતિ પણ હિંદુજ હતી. રોમનાં દેવી દેવતા પણ હિંદુસ્તાનનાં દેવિ દેવતાઓનાં પ્રતિરૂપ છે, અને રોમ જાતિ પણ હિંદુજ છે એ પણ તેનું પ્રમાણુ છે.

અપૂર્ણ.

માઉન્ટ આશુ.

(લેખક શ્રીયુત ઠાકોરદાસ નાથભાઈ દેસાઈ, બી. એ. એલ, એલ, બી.)

(અનુસંધાન ગતાંકથી ચર.)

માઉન્ટ આશુમાં રહેવા માટે બંગલા ભારે મળે છે. ભાડુ સારૂ આપતાં નોંધતી સગવડ મળતી નથી. ત્યાં રજપુતાના હોટેલ, દરગાહ હોટેલ વિ. મોટા યુરોપીયન, પાસી કે મુસલમાન માટે છે, પણ હિંદુ માટે એક લોન્જ કે વીસીની જરૂર છે. કાંઈ ગૃહસ્થ દેખેલી સાથે નોકર રાખી રહે તો સુખી થાય. બજારમાં અનાજ ને શાક તરકારી મળી શકે છે, પણ ભાવ ઘણા મોંઘા છે. ત્યાં પાણી કંઈક ભારે છે, પણ હવે ઘણીજ સારી હોવાથી ખોરાક ઝટ ઘડ પતી જાય છે અને ભૂખ ઘણી લાગે છે. ત્યાં શુભાશના છોડ ઘણા છે. કણ વૃક્ષ પણ છે.

પાલખપુર પોષ્ટ-ઠે બેઠલીઝ પૈકે જઈ આવી કુદરતની ન્યારી કળાતું દર્શન કરવાની જરૂર છે. તેથી આનંદ અને મજા મળે છે અને એક પંથ એવો દેા કાજ પ્રમાણે સારી કસરત થાય છે. વનલીલા, લીલાં વગેરે ધારણ કરી ઉભા રહેવા હુંગરો નેહ નીચેના ઉડ્ડાર અશ્ચર્યિતંબા મુખમાથી નીકળી પડે છે.

" Of this fair volume which no world do name

If we the shoots and leaves could turn with care,

Of Him who it corrects, and did it frame

We clear might read the art and wisdom rare. "

સનમેટ પોષ્ટ-ઠેથી સૂર્યાસ્તનો દેખાવ ખાસ નોંધા જેવો થાય છે. અહીં બેસવા માટે બેઠકા ફરેલી છે. રવિને અસ્તાવસ્ય પ્રતિ જતાં નેહ રિવત્તરેડેડના સૂર્યાસ્તનું આબેહુશ ચિત્ર મગજપટ પર દોરાય છે—

" રવિ મનોહર શું અસ્ત પડેતે, દરવિસામી વર ચિત્ર આલેખે;

અદદ દૂર વનદાગ પિચ્છ શાં અગણ્ય વર્ષ—નદિ પ્રજ્વળી રહ્યા !

વંળી કહીંક કનકથી રેખતો, લલક લલ્પ અદભૂત લેખતો !

મનુજ મોહિની કળાનતુ વિગે, વિરમ જર્વ, નહિ સ્વર્ગ નુથી છે " ?

માઉન્ટ આશુપર રજપુતાનાના લુહા લુહા રાગાઓના બંગલા આવી રહ્યા છે. જરૂરના રાગનો સાદો પણ મુંદર બંગલો ગગન સાથે જાણે વાત કરતો હોય અને દરેક મુસાદર કે પાત્રાણને સ્વાગત આપતો હોય તેવો ભાસ કરાવી રહ્યો છે. આ બંગલો એની જગાએ આવી ગ્યો છે કે તેના તરફ સર્વ દેખાતી દ્રષ્ટિ ખેંચાય છે. ત્યાં પોહો અને દોડીની રમત માટે પણ વિશાળ મેગાન છે. એક મુદમાં ધાયવ થયેલા સેનિકાને રાખવા માટે સેનેટોરીયમ છે. હવાના ગુણ અગણિત છે. હવા આરોગ્યવર્ધક અને રોગનાશક છે. આ હવાથી આપણામાં નેચ, લુસ્મો અને સક્રિયતા સંચાર થાય છે.

ક્રેગ્સ (Craggs) રસ્તો સરળ અને સારો છે, અહીં રીશામાં ખેરાને પણ જઈ યથાય છે. કટલીક જગાએ જતા મારેના માર્ગ ઉંચા નીચા અને કંકણ છે. ત્યાં બેસવા માટે

એક છે. આગળ પાછળ નજર ફેંકતાં કવિ ગ્રાહ્યસ્થિતિ કે આમરન માંદ આવે તે સ્વાભાવિક છે, કારણકે તેમનાં વર્ણવવાં દ્રશ્ય એક પછી એક નજરે પડે છે. અચાનક એમ લાગે કે—

“I live not in my self, but I become
Portion of that around me; and to me
High mountains are a feeling.....

(Byron).

આગળ પાછળના કુંગરો નીચેની સ્કાટની કડીઓના વર્ણનમાંજ આમેલુખ લેવામાં આવે છે. આ કડીઓ વાંચી આપુના કુંગરો અને શિખરોનો સહજ સહેલાઈથી ખ્યાલ આવી શકશે—

“The cliffs that rear their hanghty head

x x x x x

Now waving all with greenwood spray;

Here trees to every crevice clung,

. And O'er the dell their branches hung:

x x x x x

The shivered rocks ascend to heaven

Of, too, the ivy swathed their breast,

And wreathed its garland round their crest.

અહીં ઘણી ગુફાઓ છે. કેટલીક ગુફાઓ ઘણીજ વિશાળ અને અંદર સહેલાઈથી જ શક્ય તેવી છે. ગુફાઓનાં જુદાં જુદાં નામ હોય છે. હાથી ગુફા, ચંપા ગુફા, પરશુરામ ગુફા, રીંછ ગુફા, વિ. આવી ગુફાઓમાં પહેલાં યોગી કે અબ્ધુત રહેતા હશે. કેટલીક ગુફાઓ ઘણીજ ભયંકર અને અંધારી છે. અંદર જંગલી પ્રાણી વાસ કરે તે સ્વાભાવિક છે.

આપુ ગિરિપર ઘણાં દહેરાં અને મંદીર છે. પાપકેશ્વર નીલકંઠ મહાદેવ, હૈરવનાથજી, અંદર દેવી, અચલગઢ, દેલવાડાનાં દહેરા વિ. છે. અદ્વરદેવી કે અરણ્યદેવીનું દહેરું ઉચી જગાએ કુંગર પર આવેલું છે. ઉપર જવા માટે પગથીયાં છે. માતાજીનું દેવળ કુંગર-માંના પથ્થરનું બનેલું છે. અંદર મોટી ઉંડી ગુફા છે, જે ગુફામાં યજ્ઞને કિંવદંતિ પ્રમાણે માતાજી નખી તથાવમાં સ્નાન કરવા જતાં હતાં. દેવીની મૂર્તિ ભવ્ય અને પ્રભાવશાલી છે. દર્શન કરતાં પૂજ્યભાવ પેદા થાય છે; તે જગત જનની મહા સકિત તરફ આપણું મસ્તક નીચું નમે છે અને તેમના આશીર્વાદ મેળવી કૃતાર્થ થવાય છે.

દેલવાડાનાં દહેરાં લેવા લાયક છે. સહુન્ટ આપુ જનાર માણસ ભાગ્યેજ આ સુંદર દહેરાં લેવા વિના રહેતો હશે. આ દહેરાં જુના સમયની શિરપ કળાની ઉચ્ચતાનું સચોટ રીતે દિગ્દર્શન કરાવે છે અને હેસ્ટ પમાડે છે.

“The Delvada Temples—living example of ancient art,
Make spectators with praise and pleasure start.”

ત્યાં જવાનો માર્ગ સીધો છે. આ દહેરમાંથી આદિનાથ અને નેમિનાથનાં જ દહેરાં જોવા લાયક છે. વળી નેમિનાથનું દહેરું આદિનાથ દરતાં નકરીમાં ચઢી જાય એમ છે. અંદર જઈ જતા, ધુમ્મસ અને કમાનમાંનું નકશી અને કાનરકામ જોતા હૃદય વિસ્મયપ્રથી ચલિત થાય છે, આપણું ચિત્ત તે કારીગરી પર ચોંટી જાય છે અને નયન ત્યાંથી ખસતું જ નથી. આસ્મપદાણના પથ્થરમાં ધણું જ બારીક નકશી કામ જુદાં જુદાં પુષ્પ કે નિવિધ આકૃતિના રૂપમાં જોઈ “ધન્ય, ધન્ય”ના ઉર્ગારો મોંમાંથી નીકળી પડે છે.

“Around me I behold,

Where'er these casual eyes are cast,

The mighty minds of old’.

અપૂર્ણ.

લેખકનું હૃદય.

(લેખક શ્રીયુત મણીલાલ કેશવલાલ પરીખ, અમદાવાદ.)

આ વખતે પણ આકાશમાં એક જે નક્ષત્રો-નારાઓ ટમટમી રહ્યા હતા. પદ્મિઓએ દશ પોતાનું ગાન શરૂ કર્યું નહોતું. પાર્વતીની માતા બીજાનામાં બેઠે બેઠે પ્રસાદિયાં ગાઈ રહી હતી. પાસેજ એક જુદી પથારીમાં તેની નાની પુત્રી કમળા સુષ રહી હતી. કમળા સુતે સુતે બબડવા લાગી “પગે પડું છું, માફ કરો.” કમળાની માતાએ તેને ઢઢોળીને કહ્યું—“કમળા કમળા શું બમડે છે.” કમળાના આખા શરીર પરસેવો વળી ગયો હતો, “પાર્વતી, પાર્વતી, જલદી આવ, જોતો કમળાના “શા હાથ છે.” કદીને માતાએ જુમ પાડી.

પાર્વતી જાણુના ખંડમાં હતી. તે ઝટપટ ઉઠીને માતાની પાગે આવી પહોંચી. તેની પાછળ તેના સ્વામી મણીલાલ જઈ પહોંચ્યો. આંખો અને મોં પર પાણી છાંટવામાં આવ્યું. પંખાથી હવા નોંખવામાં આવી. તારેજ કંઈક કમળાને શુદ્ધિ આવી. થોડા વખત પછી તે ફરીથી સૂઈ ગઈ. મણીલાલે કહ્યું “વાત શી છે? એમ ચાલી ચલું?” માતાએ કહ્યું “શુ જાણું બેટા! આ વખતે તો હું જોઈ છું” તો તે નથી વખતસર ખાતી; નથી પીતી; ન માત્ર રાત દિવસ જોના વિચાર કર્યા કરે છે!”

પાર્વતીના ઇસારાથી મણીલાલ સાચી ખમી ગયો. પાર્વતીએ કહ્યું “જરૂર કંઈક બન્યું છે ખરું! જુઓને! આ વખતે આટલા બધા દિવસ થયા છતાં નારાયણ એવાર પણ આ તરફ નથી આવ્યા. જરૂર તે જોના વચ્ચે કંઈક ખટપટ થઈ છે. ગમે તેમ હોય, આ વખતે કમળાને હમણાં ન જગાડતાં. હું તેની પાસે બેસી છું. તમારે કામકાજ હોય તો જાઓ.”

ઓની વાત સાંભળીને મણીલાલ ઓપીસ જતી વખતે રસ્તામાં નારાયણને લાં પહોંચ્યો. નારાયણને પોતાને ઘેર આવવા માટે કહેતાં તેણે જવાગ આપ્યો કે એક વાર્તા લખવામાં હું આગકાલ રોકાયેલો રહું છું; જ્યાં સુધી તે પૂરી થશે નહિ ત્યાં સુધી આવવાનું કઠીણ છે.” નારાયણ લેખક છે. મણીલાલ તેને પોતાની વાતથી ન ફેરવી સ્કપેલ. છતાં પણ એટલું તો કહ્યું ન કરાવ્યું કે વાર્તા પૂરી થતાં જ તે જરૂર પોતાને ત્યાં-સાસરે-આવશે.

આજે બન્ને બહેનો પાછલા ડાળી બાલુના ઝોટવા પર બેઠે બેઠે ભરત શુંથી, રહી છે. ભરત કામમાં આખા મહોલામાં પાર્વતીનો નંજર પહોલો છે. હાથ એટલો ઝડપથી ચાલે, છે કે જાણે મશીન-મંચો-ન હોય ! પાર્વતી વચમાં વચમાં કમલાના તરફ પથ જતી હતી. કમળા એક જોડી છુટ ભરતી હતી. સર્વને ખચર હતી કે સાંજના નારાયણ જરૂર આવશે. કારણ કે મણીલાલ ઓશીસ જતાં નારાયણને કહેતાં જતાની વાત કરી ગયો હતો.

કમળાને સમજાવવામાં પણ પાર્વતીનો ઘણો વખત આજ ખરાબ થયો હતો.

સાંજ પડી ગઇ તો પણ નારાયણનાં દર્શન ન થયાં. પાર્વતીએ કહ્યું “ કમળા ! ” કમળાએ કહ્યું “ કેમ મોડી બહેન ”.

“ શું નારાયણ આજ નહિ આવે ? ”

કમળાનું નીચું ધાલેલું મુખ લાલચોળ થઇ ગયું. પાર્વતીએ દોરો મૂકી દઇને કમ. લાના તરફ બેઠેને કહ્યું “ તેઓ આજ હાથ અહીં બહુ થોડું આવે છે. આવું કદિ નથી બન્યું ? શી વાત છે કમળા. ? ”

“ આજકાલ તેમના હાથમા કેટલાંએ કામ છે, તેથી રજા નહિ મળતી હોય. મુક જોવાં, ગેટર મોકલવી, તે ઉપરાંત વળી માસિક પત્રોમાં વાર્તાઓ, નિબંધો લખવા, મમા-લોચનાઓ લેવી વગેરે અનેક સંકટો માથું પણ ઉચ્ચ કરવા નહિ દેતી હોય. ”

કમળાની વાતમા કંઈક ગર્વની ગંધ જણાતી હતી. તેના સ્વામીપર ગુજરાતી માસિક-કોનું આદિત્ય કેટલે આધાર રાખે છે ? જગર નારાયણ હાજર હોત તો આ વાત સાંભ-ળીને આવશ્ય કુલી ફાવી જાત. પાર્વતીએ કહ્યું “ તો પણ તારે માટે ધાર તો જરૂર થોડો વખત દાટી શકે. ”

કમળા બોલી “ ના બહેન, મારે માટે સમય નષ્ટ કરવા માટે મેં આદ ના પાડેલી છે. મારે માટે તેઓ પોતાની યશ પ્રાપ્તિમાં આ માટે બટ્ટો લગાવે ” ? પાર્વતીએ બેથું કે કમળા પોતાના દિલની વાત નહિ જણાવે.

તે રેશમનું ફૂલ દાટવા લાગી.

પાર્વતીએ ધીરથી કહ્યું “ ભલે તમારાં બેમાં કાંઈ ખટપટ તો નથી થઇને ? ”

“ ખટપટ કોની સાથે ?

“ બીજા કોની સાથે ! નારાયણની સાથે. ”

તેમની સાથે ઝઘડો. જોઇને તુ યુ કહે છે ? પરંતુ ઝઘડાની વાત આજ એકાએક કેમ ? આથી જણાય છે કે “ મારા બંનેની સાથે તમારે રોજ ઝઘડો થતો હશે ? ”

પાર્વતી વિચારવા લાગી કે કમળા પોતાના દિલની વાત ખુલાસેથી કેમ નથી કહેતી. ધીમે ધીમે કમળાની પાસે જઈને પાર્વતીએ કહ્યું “ અમારામાં ઝઘડો થાય તો તે આટલે સુધી નથી વધી જતો. તને ધન્ય છે. ભલે જે તમારામાં અણબનાવ ન હોય તો આજ-કાલ તું આટલી ગંધી ચિંતામાં કેમ રહે છે ? તે દહાડે તું એ પ્રમાણે કેમ બગડી ઉડી હતી ? તારા હાથ ભાવ બેઠેને શું હું નથી જણી શકતી ? ગમે તે હોય, પણ આ વખતે હું તને તદ્દન મદદ જોવી દેખું છું. ખરેખર તો માર દહાડા માટે આવતી તો પણ કાળજી પતની ધમાલ મચી રહેતી હતી. નારાયણ પણ વચમાં વચમાં દર્શન દર્શ જતા

હતા. પણ આ વખતે તો બોલાવવા છતાં પણ આવતો આવવાનાં લક્ષણે દેખાતાં નથી. વાત થી છે, શું નારાયણ ખરેખર તારાથી નારાજ છે ? ”

“ વિના કારણુ તે શા માટે નારાજ થાય ? ” ગમે તેમ બક્યા કરે છે. શું કદિ પણ નારાજ થતાં તેં જોયા છે ? ”

“ ગમે તે હો, કમળા હું જો કહું છું તે ધ્યાનથી સાંભળ. ”

કમળા હવે પોતાને છુપાવી ન શકી. તેનો અવાજ કંપી ઉઠ્યો. “ શું છે કહો. ” કહેતાંજ કમળાની આંખો ભરાઈ આવી, તેની છાતી ધડકવા લાગી, અને તે ખેંચી નીચું ઘાલીને બેસી ગઈ.

પાર્વતીએ પોતાના પાલવથી કમળાનાં વહેતાં આંસુની ધારાને રોકીને કહ્યું “ કમળા નારાથી શા માટે છુપાવે છે ? શું નારાયણે તને કંઈ કહ્યું છે ? મને કહી નાંખવાથી તારો હવે પણ હલકો થઈ જશે. ”

કમળાના મુખમાંથી એક સજ્જ પળ ન નીકળી શક્યો તે માત્ર જ્ઞેનની ગોઠમાં બેઠાં છુપાવીને રોવા લાગી.

(૩)

પતિપત્નીમાં માત-અભિમાન યમાજ કરે છે. નારાયણને રાત્રે વાતાંઓ અને નવલ ક્યાઓ માટે કંપના—વિષયનો વિચાર કરવાનો હોય છે. ટેમ્બની સામે જુરશીર્ષા બેઠીને તે પોતાની કંપના શક્તિને ઉત્તેજિત કરે છે. અને નક્ષત્ર પૂર્ણ અનંત આકાશમાં નં માર્ગમ તેઓ દેટલાંએ નવીન સ્વરોની શોધમાં વિચર્યાં કરે છે. ન માત્રમ તે માયા લોકમાંથી તેઓ દેટલી વાતો લઈને પાછા ફરે છે. નારાયણ લક્ષ્મીના માફક આજો વખત સાધનામાં મગ્યા રહે છે. આ સર્વે કમળાની ફટી આંખમાં નથી સમાતું. તે અડચણુ કરવામાં પણ કંઈ કસ નથી રાખતી. કમળા બાલિકા છે. તેનું સરળ કિંગાર હૃદય સ્વામીના પ્રેમ અને આદરને માટે એકવાર પણ બ્યાકુળ થઈ ઉઠે છે. તે બિચારી સરળતાથી આદર પામવાની આશાથી આવે છે, કદિ તેની લાલસા પૂરી થતી અને કદિ તે પળુ નહિ. તે વખતે ઉદાસ મને સ્વામીના પગમાં નીચે બેસી જતી; પરંતુ નારાયણને તે તરફ દૃષ્ટી સુદ્ધાં નાંખવાનો સમય મળતો નહિ, આખરે કમળા નારાયણના ચરણોપર પોતાનો ઠામજ હાથ ફેરવતાં ફેરવતાં ત્યાંજ સુઈ જતી.

આજ સાંજથીજ અઢાશ મેઘથી મેરાઈ ગયું છે. વાયુ જોરથી વહી રતો છે. આ સમયે કમળાએ નિઃસર્ણુ સાડી પહેરીને ધીરે ધીરે નારાયણના ખંડમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાં જોયું તો સ્વામી પોતાના ટેમ્બપર એક મોટી ચોપડીમાં ન માત્રમ શું લખી રવા છે. કમળાએ આંખોને સ્વામીના ગળામાં હાથ નાખ્યો. નારાયણ ચીમકાને બોલી ઉઠ્યો. “ દે શું કરે છે ? ”

વેદનાવાળાને અભિમાન ઉત્પન્ન થતાં વારજ લાગતી નથી. કમળાની આંખોમાં જળ જળિયાં આવી ગયાં. તેનું આખું શરીર જલે દર્દના આવેશથી કંપી ઉઠ્યું. કમળાએ કહ્યું “ મોટીતાર લખવાનું બંધ કરો. મારી સાથે વાતો નહિ કરો કે ? ”

“ બસ કર. તે માટે મારી પામે વખત નથી. ”

“ તો શું ફેલ લખવાનું હલ્તેજ બેસી રહેશે ? રોજ આખી રાત ભર લખવામાં હવનું શું સાદું છે ? એક રોજ પણ શું મારી સાથે વાતો ન કરી જોઈએ ? ”

મારા આવતાની સાથેજ અને લખવામાં ઘણી અડચણ પડે છે, પત્રના સંપાદક-
નિર્દેશ આવે છે. સ્ત્રીએ સ્વામીના કામમાં આ પ્રકારે દરદત કરવી જોઈએ ?”

કુન્દે અને અપમાનથી કમળા ખેંચી ગઈ. તેણે વિચાર્યું કે મારા દિલપર જે ચોટ
લાગી છે તેને માટે સ્વામીએ જાણ એક પણ વાત ન કહી. હું કેવી અભાગિની છું.
માગેજ દોષ છે. સ્વામી મરના માર્ગ તરફ ચાલી રહ્યા છે. હું માર્ગમાં ઠોટા રૂપ યઈ
પડી છું. આવા સ્વામીની શ્રી યવાની યોગ્યતા મારામાં ક્યાં છે ? હું કેટલી અપરાધિની છું.

બીજાજ દિવસે કમળાએ પોતાની માતાને પત્ર લખ્યો કે તમને તથા બહેનને મળ-
વાની ઇચ્છા દિવસથી ધ્રુવ છે તેથી અને તેજવવાનો બંદોબસ્ત કરો.”

કમળા પતિની આજ્ઞા લઈને પિયરે ચાલી ગઈ; પરંતુ કહેવાની આવશ્યકતા નથી કે-
જતી વખતે પ્રસન્ન થવાને બદલે તેનું હૃદય સંતાપ પામતું હતું.

(૪)

જાણ અવકાશ મળવાથી નારાયણ સાસરાને લાં ગયો છે. આમંત્રણ તો અગાઉથી
આવી ચૂકેલું હતું. જાણ પાર્વતીની સખીના પતિ અને નારાયણના મિત્ર મંદાકસે પણ
આવીને અનુરોધ કર્યો. તેના મનમાં અશ્વભાત એવો વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે તેણે પોતાના
મુન્દે વ્યવહારથી કમળાને અપ્રસન્ન કરી દીધી છે.

નારણ આમળ કાઢીને નહિ જતાથી નારાયણ સીધો અંદર ચાલી ગયો. સામેજ
પાર્વતી દેખાઈ. તે ઝૂપ દબને ઉભી થઈ ગઈ. તેણે કહ્યું “ લો જાણ તો મારા બપોરે
મંદોદર થયો છે. ” નારાયણને કેટલાંક મહેસૂરિયા સાંજળવાં પડ્યાં. પરંતુ તે ચૂપજ રહ્યો.
મળીલાસ જે ત્યાં હાજરજ હતો તેણે પણ કહ્યું “ નારાયણને ધન્ય છે. શું તમારી
બહેન તેને રંજન કરવા માટે એક દલાડો પણ પ્રયાસ કર્યો હતો ? ”

પાર્વતીએ કહ્યું, જાન, તેને માટે આપ હવે સીધાજ ઉપર કુંજમાં આવ્યા જાઓ.
મી રાધાજીનાં ત્યાંજ દર્શન થશે.”

આટલી સહેલાઈથી છૂટવાનો નારાયણને ખ્યાલ પણ ન હતો તે તરતજ ઉપર આવ્યો
ગયો. એટલાની સામે પદોચ્ચતાંજ તેણે જોયું કે કમળા એકામ મનથી તરીયાવજ ગમેક
ચલાતી રહી છે. કમળાએ નારાયણને દેખતાંની સાથેજ એકદમ ધૂમટો ખેંચી લીધો અને
એક ખૂણામાં સપાઈ ગઈ, આનંદ અને લજ્જાથી તેનું હૃદય કંપવા લાગ્યું.

નારાયણ ચારે બાજુએ દટી ફેરવીને કમળાનો હાથ પકડીને બોલ્યો “ બાહી. ”
“ મહે, મહે, કાઈ આવી પદોચ્ચે. ”

“ નહિ તમે નહિ છોડો ! જાણ તમારા મુખપર સાધુઓના જેવી જટા ઘણી
સુંદર લાગે છે. આવી સુંદરતા કપાને આડે છપાતી રાખવી એ શું નિષ્કૃષ્ટતા નથી.”
નારાયણે હાથ છોડતાની સાથેજ કમળા નાસવા લાગી. નારાયણે રમ્ભો રાખીને કહ્યું “ મારા
હાથમાં પડીને તું જગપણ મુખી નથી થઈ પડતું તે વડીલ સાથે જો વિવાદ ગયો
તો તો.....”

કમળાએ નારાયણને આમળ બોલતા ન દીધું. તે કહેવા લાગી “ વળી પાછી એ-
વાત ! હાં હાં હું તમારા પગ પાસે બેસવાને એ ક્યાં ગયા છું—”

કમળાની વાત વચમાંજ અટકી ગઈ.

“ પણ આમળ હાં માટે કમળા ! શું તું કાંઈ પગમાં ગળવા લાવક છે કે હું
પગમાં રાખીશ તને તો મારા હૃદયમાંજ રાખીશ. ” એટલું કહીને નારાયણે કમળાને
જે વળગાડી દીધી.

આનંદથી કમળા અધીરી બની ગઇ. તેના મ્હોમાંથી કંઈપણ વાત નિકળી સકી નહિ. સ્વામીનો આટલો આદર, આટલો પ્રેમ કાણે મેળવ્યો છે ? હું આ સ્વામીથી રીસાઇ ગઇ હતી. હું આ પાપનું પણ પ્રાયશ્ચિત્ત છે ?

નાગયણુ ફરી બોલ્યો—“ તારે દિલગીર ન થવું. મેં તારા ઉપર કદિ પણ કોષ કર્યો નથી, તુ તે દિવસે મારી વાત બરાબર નહિ સમજેલી. તને એ માન્ય નથી કે, લખતી વખતે અમારી હાલત કેવી થઇ ગય છે. નહિ તો શું હું તારી સાથે કદિપણ એવો બ્યવહાર કરત ? પરંતુ તું તો લેખકની ઓ છે, આવું કદી તો સતેવ તારે સહેતું પડશે. કમળા ! તે વખતે મેં જોને માટે નિષ્કૃષ્ટતા કરી હતી તે આ રચું જો. “નારાયણે આ પ્રમાણે કહીને કમાલમાં લપેટેલી એક નવલકથા બહાર કાઢી અને અર્પણ પત્રિકા-ખોલીને કમળાને સામે મૂકી દીધી.

કમળાએ તે જોઇને કહ્યું “ હસા દરે. ગદે આજ સુધી તમાગ પવિત્ર હૃદયને આગળ્યુ નહોતું. મને ચરણોમાં રમાય મળશેને ? ”

“ કમળા ! વળી પાછી એજ વાત દે. ”

પાર્વતી અને મણીલાલ બહારથી છૂપાઇને આ સર્વ વાતચીત સાંભળી રહ્યાં હતાં. કમળા અને નારાયણને તેની ખબર પણ નહોતી, પાર્વતીએ ઓરડામાં પ્રવેશ કરીને કહ્યું “ બડી ખુશામતખોર છાકરી છે ! મનામણા કરવાનું તો દર રચું અને પાતેજ પગમાં આળોટવા લાગી. ”

મણીલાલે કહ્યું “ નહિ ! તારી ભૂમ ચામ છે. કમળા જેવા તેવાની પાસે નથી પડી, તે એક લેખકની ઓ છે. ”

આનંદ ! આનંદ ! ! આનંદ ! ! !

પ્રયત્નશીલ રહેવા ઉપદેશ.

(મૃતિજનગદિત ચિતિ જાણી-એ લખ.)

તુજ નક્કરગ્યાન દૂર ભાસે ? આગળ વહે વીર !

ઉરમાં તું રહે વિચારી, બચવતી છે સત્તા મારી.

છે માર્ગ વિકટ ને દૂર ? છે પામે ભાર ભરપૂર ?

પણ ધૈર્ય ધરીને ઉર, તું ડરીશ ન કદી લગીર,

તું અડગ અને અઢાત, પ્રયત્ને રહે વીર !

કાર્ય તુજ સ્વીકારેલું, છે કપડું ને ત્રાસ ભરેલું !

વળી કળ શું ન એતું જણાય, તો તેથી ડર ન જન્તાય;

પ્રકટાવી અધિષ્ઠા આપ, તજી દુર્જલતા જાંજર.

તુજમાં છે પ્રભુ એમ જાણી, અદ્વાલ થજે વીર !

જણાતું નથી ક્યાં ચડવું ? જીવન લાગે છે કડવું ?

રસગદિત અને દુઃખરૂપ ! તો જોઇ આત્મસ્વરૂપ,

તું તુજને જાણે ભૂપ, નવ અંતર આણુ અધીર,

દીનમંદુ પ્રભુને જાણી, તું પ્રાર્થે જાજે વીર !

આજ સુધી સ્તુતિ ઉચ્ચારી, મિથ્યા યત્નએમ વિચારી.

તું તજીશ સ્તુતિ ન લગાર, પ્રભુ કરતા અણીએ બહાર;

ઉરમાં લટી દૃઢ આધાર, અંતરમાં બની મુરિયર;

તું પ્રાર્થે જાજે વીર !

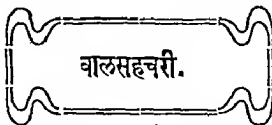
આગળ વહે વીર !

પ્રયત્ને રહે વીર !

અદ્વાલ થજે વીર

તું પ્રાર્થે જાજે વીર !

શ્રી. જી.

(લેખક, શ્રીયુત વેલુવિહારી.)

અકરણ ૧ હું.

નૌકા હખી.

અરત યતા ભગવાન સહસ્ત્ર રશ્મીનાં કામળ કાતિમાન કિરણોએ તરંગણના શિરપર દેહીપ્રમાન સુવર્ણ મુગ્ધ ધરાવ્યો છે. મંદ વાયુની લહરીએ પરમ પાવન ગંગા નદીના હૃદયપર અર્ધપ્રમ વીચિત્રગણ આનંદ ઉછળી રહ્યા છે. ગંગાના ખંતે તટપર માણસની આવ જા નથી જોયી સધળે ગોઠ શાતતા ફેલાઈ રહી છે. મારત ગણ કણે કણે આવજા કરતા હોવાથી તરવરના પત્રાદિકનો ખડખડ અને અનંત વાહિની ગંગાના ખળ ખળાટની શાતતામા એક પ્રકારનું મનોરમત્વ પ્રાપ્ત કરાવે છે. આવા રમણ સમયે રમેશની છાત્રી નૌકા રાજહંસ પ્રમાણે પોતાના શટરૂપી પાખને ફેલાવી ગંગાના સાંત પ્રવાહમાં સ્થીય સંચાર કરી રહી હતી. રમેશ ધણા દીવસે પોતાને ઘેર જતો હોવાથી પ્રસ્તુત પ્રમંથે તેના પૂજ્ય માતૃપિતા, અને પ્રેમાળ ભગિનીના સહવાસ સુખના આલ્હાદપદ વિચાર તરંગો ઉફલવી ગંગાના પ્રવાહ પ્રમાણેજ તેના હૃદયમાં આનંદની મદ મંદ લહેરો આવ્યા જતી હતી. આ આનંદ લહેરોમાં તેનું મન તરફીન ચર્મ માતાની રત્નહમયી મૂર્તિ તેના નેત્ર સામે ખડી થઈ ! ધણા વર્ષ પોતાને જોતાં તેને કેટલો બધો આનંદ થશે; માતા પ્રેમથી પોતાના જગ્યાપર હાથ ફેરવી પંપાળશે વિગેરે વિચારો આવતાં તેના નેત્રો આનંદાશ્રુથી ભરાઈ ગયાં. માતૃ પ્રેમાશ્રુજલે પુત્ર યથેક્ષા રમેશના નેત્રોને હવે પોતાની બાસ લીધાનાં દસ્યો દેખાવા લાગ્યાં ! બાલપણના નિષ્કપટ મિત્રો, સરસ્વ અને મુગ્ધ મૈત્રિણી, અને અનેક પ્રકારની રમતો જાણે હમણાંજ રમી રહ્યો હોયતી એવું તાજું સ્મરણ થવા લાગ્યું. રહેતે રહેતે તેનું મન આકર્ષણ કરનારૂં ગામ, પાસેની આંગાવાડી તેની નજર સામે આવી ખડી થઈ ! વળી તે સમયના સ્નાના રમણ તલાવનું પણ સ્મરણ થઈ આવ્યું; અને પ્રાત. ગંધ્યાએ ર્યાં રનાને આવતો રમણી સમૂહ પણ દેખાવા લાગે ! રમણી સમૂહની ગર્દીમા જાળપણે તે આજ તવાવમાં હુખ્યો હતો, તેનું પણ તેને સ્મરણ થયાવિના રહ્યું નહિ.

અતે રમેશના મનમા પોતાના લગ્ન સમનનો-વિચાર આવતાંજ તેણે પોતાના મનને પ્રેરન કર્યો “ મારૂં લગ્ન કોની સાથે થયું ? ” “ શિવનાથ સુકેની લાણી સાથે-પોતાની વહાલી તારા સાથે. ” તેના હૃદયેશે જવાબ દીધો “ બીચારી તારા તો જાણવણુમાજ વિધવા થઈ છે ! ” તેના રાંકાશિલ મને પાછું પુછ્યું, “ તેની સાથે લગ્ન થયું અશક્ય છે તેના પીતાના મનમાં તો તેનો પુનર્વિવાહ કરવાનો ઘણાજ વિચાર હતો; પણ તે વાત અશક્ય દરવાથી, પ્રપંચથી કંટાળી ઘર તજી ક્યાંતો ક્યાંય આવ્યો ગયો. રત્નપુર કંઈ તદન ગામકું નહોતું, તાતુકાનું ગામ હતું, વળી ગામમાં હમેશાં ધણી વખત આર્થસમાજ-

ચોના વ્યાખ્યાનો પણ થાય છે, છતાંયે ખીચારી તારાના પુનર્વિવાહ કરવાની જાતી તેનાં સર્ગા વહાલાની ચતી નથી ! કેવા કુદૈવની વાત ! ”

રમેશ આ પ્રમાણેના વિચારોમા મુગ્ધ થયો છે એવામાં નદીના સામે કિનારે એ વારો દેખાવા લાગ્યો, આપણે હવે મામતી સમિપ આવી પહોંચ્યા છીએ એવી તેની ખાત્રી થઇ, કારણ કે તે એવારો ગામના ‘ રાણા ’ ઘાટનો જણાતો હતો, અને આ ઘાટનું રમેશને ધણુંજ સારૂ માન હતું આ ઘાટ જણાતાંજ તેને ઘેર જવાની ઉત્કંઠા વધી અને જલદી જલદી હલેસા મારવાની તે નાવિકને ઉતાવળ કરવા લાગ્યો, એવામાં આકાશમાં એકાએક વાદળુ ચડી આવ્યું અને ચોતરફ અધાર ફેલાઇ ગયો, પવન પુરપાટ વહેવા લાગ્યો, અને અત્યાર સુધીની શાંત ગામાં મોટાં મોટા મોજાઓ થવા લાગ્યાં અને જ્યાં જ્યાં તોફાની પવન ફુકાવા લાગ્યો ! આવા ભયકર પ્રયંગમા રમેશની નૌકાના શા કાચ થયા હશે તેની કદપના વાચક બધુઓએજ ઠરી લેતી ! અનેક પ્રયંત મોજ સાથે લડતાં લડતાં ચોડાજ સમયમા નૌકા ઉધી વળી ! રમેશને તરતાં આવડતું હોવાથી નૌકા ઉધી વળી તોપણ તે ડરો નહિ પ્રયંત મોજ સાથે ટકર લેતો તે શરતાથી કિનારા તરફ તરતો આવ્યો તોફાની પ્રવાહમાંથી રરતો કાપવો પડતો હતો જેથી રમેશના કાચ પગ ચારતે આંતે શિથિલ થવા લાગ્યા તથાપિ કિનારો તદન નજદીક જણાતો હોવાથી તેણે તરવાનું કાર્ય હિમતથી જારીજ રાખ્યું, પણ આશ્રમનું પરિણામ તેની મહેનતપર હોવાથી તે એકદમ બેશુદ્ધ થઇ પડ્યો.

પ્રકરણ ૨ જી. વિયોગ સમુદ્રમાં.

રમેશ બેશુદ્ધ થઇ પડ્યો પણ તેના સુભાગ્યે તે નદીમા ન તણાતા એક પ્રયંત મોજાએ તેને કિનારા પર પટક્યો. જ્યારે તે શુદ્ધીમાં આવ્યો ત્યારે, રાત વધારે વીતી ગઈ હતી અને તે પ્રયંત વાદળાનો ક્યાંય પત્તોએ નહોતો ગગાજળના પ્રયંત મોજા અને લિપણ ખળખળાટ પણ થમી ગયો હતો, તે સમયે હૃદયથી કપારી છુતી “ ઓ માડીરે ! ” એમ સહાનુભૂતીથી લગેલા રાગે બોલાઇ જવાયું, પાસવ લેવાનું કામ પડ્યું મુખી તેણે તેનું મસ્તક પોતાના દામજ બોળામા પાછું લીધું અને અત્યંત મંદુર સ્વરે પૂછ્યું “ ક્યાંય વાંચુ તો નથી ને ? ”

અનૂતન વિકાસ પામેલા મધુગંધમય પુષ્પ સૌરભરે મત જેવું ઘેલું બને છે, તેજ પ્રમાણે તે રમણીના તે સ્વર્ગીય મધુગંધનીએ રમેશનું ચિત્ર ઘેનું બન્યું તે આનંદમા તે ઝીના પ્રાપ્તો જવાખ દેવાનું તેને જ્ઞાન રહ્યું નહિ ! વજો વખત થયો પણ પોતાના પ્રસન્નતા જવાળ ન મળ્યો જોઇ તેણે પાછો તેજ પ્રશ્ન કર્યો હવે રમેશ જરા જ્ઞાનમા આવી બોલ્યો “ ના ” પાછો તેણે તરતજ પ્રશ્ન કર્યો —

“ તમો મુકવડના — ”

રમેશનો આ પ્રશ્ન પૂર્ણ થાય તે પહેલાં તો તે ઝી ત્યાંથી દુર જઇ ઉભી ! તે અડધા વાક્યેજ તેણે સધળો ભાવાથ જણી લીધો ! તેનું મનોહર મુખ મડળ લલગાએ આરક્ત થયું હતું રમેશથી દુર જઇ ઉભા રહ્યા પછી તે ત્યાં વધારે વખત ટકી નહિ.

તેને હોંશમાં આવેલો જોતાં જ વિદ્યુત પ્રમાણે તે ત્યાંજ આવી ગઇ. રમેશના મનમાં, તે હજી થોડો વધારે વખત થોડે તો સાફ એમ ધણું હતું પણ તેને ચાટકાવવાનું સામર્થ્ય તેનામાં નહોતું. તેના ગળા પછી તેણે આમતેમ ધણું જોયું પણ તે કંઈ તેને પાછી જણાઈ નહિ. તેની શોધમાં તે આમ તેમ ફરતાં એક ઘાટપર આવી ચડ્યો. નેત્રમાંથી દેખાતો હતો તેજ આ 'રાણા ઘાટ' હતો. આ ઘાટનાં પગથીયાં ચડી રમેશ ઉપર ગયો અને આમ તેમ જોવા લાગ્યો. પણ તે રમણી તેને દેખાઈ નહિ ! તે દારણ્ય દુઃખમાં ગડ્યો ! તે સુંદરીયે તેને નહિમાંથી કાઢ્યો, પણ વિયોગ સમુદ્રમાં લોટ્યો ! હાય ! ! -

પ્રકરણ ૩ જી.

પ્રેમાંકર

ગયા પ્રકરણમાં વર્ણન કરેલા બનાવને આજે આઠ દીવસો વીતી ગયા છે. આજે રમેશ ગંગા ને ઉભો રહી તે પરમ પાવન ગંગાની શોભાનું અવલોકન કરી રહ્યો છે. સામે રજત સદય કૌમુદીના સંગમે અધિકજ ધવજ બનેલ ભાગીરથીના ઉજ્જવલ શીલુમય બોર્જાઓ ઉછળી રહ્યાં છે. જગપૂજ્ય ભાગે રાજદંડના ટોળા પ્રમાણે ધવજ નૌકા સમૂહ ધતસ્તતઃ વિહાર કરી રહ્યો છે. તેમાંની એક નાની નૌકા તરફ રમેશની નજર જતાંજ તેને બનેલી ઘટનાનું સ્મરણ થયું. તે બનાવ તેને મધુરા સ્વપ્નવત લાગ્યો ! આ સમયે ગંગા લહરી પ્રમાણે તેનું હૃદય પણ આનંદમાં ઝોકાં ખાવા લાગ્યું. અને પૂર્વ પ્રમાણેજ નૌકા ઘુલવાની આપત્તિમાં પાછા પડવાની તેને ઇચ્છા થઈ. તે રમણીના અંકપર ચિરમુકી નિદ્રા લેવા તેનું મન પુનઃ આતુર સ્થિતિ દેવીનું સર્વ સંહારકં ભયાનક સ્વરૂપ હવે તદ્દન બદલાઈ જઈ ચાંત અને ગંભીર બન્યું હતું ! આકાશમાં રજનીનાથ પણ પોતાની તારા રમણી સાથે આનંદ વિહાર કરતો હતો. વિશાળ હૃદય ગંગાદેવી પોતાના પવિત્ર જડે રમેશના મૃદુ ચરણનું પ્રક્ષાલન કરતી પૂર્વની માફક નિસ્તબ્ધ વહી રહી હતી ! રમેશ શિવાય કિનારા પર બીલું કાઢી પણ માથુસ નહોતું.

જ્યારે રમેશ સુદીમાં આવ્યો ત્યારે તે એમ ધારતો હતો કે પોતાનું માથું નદી કિનારા પરની મૃદુલ સ્થિતિ પર છે, પણ જ્યારે તેણે નેત્રો ઉઘારી જોયું ત્યારે પોતાનું માથું જમીન પર રેતીમાં નહિ પણ એક રમણીના અંકપર ક્ષિપ્ત થયેલું દેખાયું ! પણ રમેશના માન્યમાં તે વાત ન આવી. તેણે ધાયું કે હં મીઠું મધુરું સ્વપ્ન જોઈ છું. અને તેથી તેણે પોતાનાં નેત્રો મિશ્માં !

રમેશને અંક લેનાર રમણીનું શરીર અર્ધું જમીન પર અને અર્ધું પાણીમાં હતું તેનું સંરક્ષણ કરવા માટે તેણે પોતાના વિંખરણેલા કેશકલાપે તેનું અંગ ઢાંક્યું હતું. આ કેશ-કલાપના આલ્પાકારક સ્પર્શે, આપણે જોઈએ છીએ તે સ્વપ્ન નથી પણ ખરી વસ્તુ સ્થિતિ છે, એવી રમેશને ખાત્રી થઈ, અને તેથી તે તે રમણીના મુખ તરફ જોવા લાગ્યો, પણ ભ્રમર પરિવેષિત કમલ પ્રમાણે કેશકલાપે ઢાંકાયેલા તેના મુખનું દર્શન થયું નહિ, તેના આ કેશકલાપે તેના મુખ પ્રમાણે રમેશના મુખ અને હાતીને પણ ઢાંકી નાખ્યાં હતાં તથાપિ તેને ત્રાસ ન થાય માટે તેના મુખપરથી તેને વારંવાર દુર કરતી હતી. જો કે રમેશને તેનું મુખ ન જણાયું તો પણ તે વ્યથિતે પોતા તરફ નિહાળ્યાં કરે છે એવું

તે દેશકલાપના આડેથી પણ તેના જોવામાં આવી ગયું. રમેશને આ સમયે કેવળ વીસી એકી હતી. આ વયમાં રમણ સ્પર્શ મોઢ ન પામે એવો કાણુ પુરૂષ હોય ! તો પછી તેના એકાંત રમણ્ય સ્થાને અપ્યારાને પણ લગ્નને એવી સુંદર રમણીના સ્પર્શ રમેશ ઘેલો અને એમાં આશ્ચર્ય જેવું કંઈજ નથી. તે પોતાના કુખને તો નહિ પણ પોતાને પણ વિસરી ગયો. તેના અંગમાં વિદ્યુત્તના સંચાર પ્રમાણે થઈ એક નિઃશ્વાસ લીધો !

રમેશે જેવો નિઃશ્વાસ નાખ્યો કે તરતજ તે રમણીયે તેના તરફ જોયું અને તેણે પણ એક નિઃશ્વાસ છોડ્યો. ઉભવતા નિઃશ્વાસ પરસ્પરમાં મળી ગયા. રમણીનો દેશકલાપ પુનઃ રમેશના મુખ પ્રદેશ પર રમણ કરવા લાગ્યો. તેની સાથેજ રમેશની દ્રષ્ટિ કેવળ નહિ પણ હૃદય સુધી તેના મુખપ્રદેશ પર રમણ કરવા લાગ્યું. પણ આ તેની સ્થિતિ જલદીથીજ તે રમણીના ધ્યાનમાં આવી ગઈ; તે ધણીજ શરમાઈ અને મુખપર પાલવ લેવાનો યત્ન કરવા લાગી. પણ આ ધાંધલમાં રમેશનું મનતક તેના ખોળામાંથી નિચે પડ્યું જેથી તે નાચ્યું ! તે મનમાં ને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો “ જો હું નૌકામાં બેસું તો પ્રથમ પ્રમાણેજ બીપણુ સમય પ્રાપ્ત થઈ મને પાછું એક વખત તે રમણીના સ્પર્શ સુખનો-એ અનુપમેય સ્વર્ગ સુખનો-લાલ મળી શકશે કે ? આ આપત્તીની તપશ્ચર્યા શું ફળદ્રુપ નિવડી શકે ? ” આવી રીતનું તે મનોરાજ્ય રમી રહ્યો છે એવામાં તેને જણાતી નૌકા દ્રષ્ટિપથની બાહેર નિકળા ગઈ !

આ પ્રમાણે મનોરાજ્યનો લાંબો યત્ન રમેશ નિરાશ થઈ, ઉદાસ થિતે ઉભો છે, એવામાં તેને પાછળ કાઢતો સાદ સંલગ્નાયો જેથી તેણે પાછા વળી જોયું તો એક નવયુવક દારમ-વહને પોતા તરફ આવતો જણાયો. આ નવયુવક રમેશનો પ્રિય મિત્ર મહેંદ્ર હતો. મહેંદ્રે રમેશને કલકતાના સમાચાર પુછી જોયા. રમેશે તેને કુંદાણમાં સ્થળું જણાવી દીધું. મહેંદ્રે બીજી ઘણી ઘણી વાતો પુછી અને તેના જવાબો પણ રમેશે “ હા, ના ” એવાં આપ્યા. તેની આ ચમત્કારિક મનઃસ્થિતિ મહેંદ્રના તત્કાળ લક્ષમાં આવી, પણ તેનું શું કારણ છે તે તેના જણવામાં આવ્યું નહિ જેથી તેણે આશ્ચર્યતાથી રમેશને પુછ્યું:—

“ રમેશ તું આને કંઈ આનંદિત જણાતો નથી, તેનું શું કારણ છે વાડ ? ! જે માસ પૂર્વે આપણે ત્યારે કલકતામાં મળ્યા હતા ત્યારે તું ઘણાજ આનંદી હતો, હું ધારું છું કે તારી અપ્રસન્નતાના મુગમાં વિચોર રાજ ચર્ચા હોતો જોઈએ ! કલકતામાં તું કોઈ રમણીના પ્રેમપાશમાં તો સપડાયો નથીને ? ”

રમેશ તરફથી આ પ્રશ્નનો કંઈજ જવાબ મળ્યો નહિ, જેથી મહેંદ્ર એજ રીસાઈ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. રમેશે જો કે કંઈજ ખુલાસો આપ્યો નહિ તો પણ તેની યંત્રાનું નિરાકરણ થઈ, ગંગા નદે ગુરુયા કરનારી-પોતાનું મનતક ખોળામાં લેઈ બેસનારી-રમણીની મૂર્તિ તેના હૃદય પર ચિતરાયેલ તેના જોવામાં આવી. પ્રથમ દર્શનેજ પોતાના હૃદયમાં પ્રેમબીજ મેળાયું, અને તેને પ્રેમાંકુર પુટ્યાનું દૃશ્ય સ્પષ્ટ તેને જણાવા લાગ્યું. પ્રિય વાંચક બંધુ ! આ રમણી અન્ય કોઈ ન હોય, તે કેવળ રમેશની મન જમતી બાવ સખી તારાજ હતી.

પ્રકરણ ૪ થું.

જે બાલિકાઓ.

અર્ધરથ થવાને સેજ અવકાશ હોવાથી આમ, ધીરજાદિ ઉર્ધ્વા ઉર્ધ્વા જુસોનાં ઉનાત શિવે સૂર્યના સોનેરી કિરણોથી હજુ ચળકતાં હતો, ગંગાના પ્રદ્યાંત ઉદયપર ચૂકુલ ચૂકુલ લહેરીયોનું મધુક વર્તન ચાલી રહ્યું હતું ! આવા રમણ સમયે જે સુંદર બાલિકાઓ સ્નાન માટે જતી હતી. ગર્ગ તદ્દન નિર્ગૂન હતો. સ્નાને જતી બાલિકાઓ હમેશાં દસની રમતી જતી હોય છે; ગમે તેમ હો, આજે તેઓ ગુપચુપ લપાતી છપાતી આવતી હોય એવું જણાય છે. વૃક્ષશાખાપર લટકના મહેરોના ચીતકર અને ગંગાના ખળખળાટ શિવાય કંઈ પણ ખેતી કર્મગોચર થતો નહોતો, તોપણ પોતાની મેકાચ પૂર્ણ દ્રષ્ટિ આમ તેમ ફેંકતી ચાલી ગઈ હતી. ગંગાતટ સમિપ આવતાં તે જેમાંની એક એવાયિંતી ખમચાઇ એક જ્યાં તરફ આંગળી કરી બોલી હતી—“ ખ્યારી, જો તો પેતા ઝાડ એધે કોણ લેવું છે ? ”

“ ક્યાં છે ? ” ખ્યારીએ પુછ્યું. ખ્યારીની ઉમ્મર કેવળ અગીયાર વર્ષની હતી, તો પણ તેની બોલવા આલવાની દબર્મ એક પ્રકારનું પ્રોદપણ જણાઇ આવતું હતું. અને તેથી તે એક પ્રોદ સુવતીજ છે એવો ભાસ થતો ! બીજી બાલિકાનું નામ હમળ હતું તેની ઉમ્મર ખ્યારી કરતાં સહેજ થોડી હતી, તથાપિ સૌંદર્યમાં તે બંને સરખાજ જણાતાં.

ખ્યારીના “ ક્યાં છે ? ” આ શબ્દો પડી હમળ બાલિકાએ સ્વરે તે ઝાડ તરફ પાછી આંગળી બતાવી બોલી—“ પેયું જો ! ” પણ એટલામાં તો બાલિકા ગુલબ અંચલતાથી પાછી હતી—“ અયી, જો તો તારા પતી ! ”

ખ્યારી તે તરફ નજર કરી અને તરતજ પાછી વળી ! લજ્જાથી બાલિકાનું મુખ અંડળ આરક્ત બન્યું હતું !

ઝાડની એધે હોયો રહી રમેશ આ સપજું અવલોકતો હતો. હમળના શબ્દો, પોતા શબ્દો પોતાના પીતાએ ખ્યારીજ વાણી નિવ્રિત કરી છે એવું તેના જાણવામાં આવ્યું. તે સમયે તેને તેની બાલ-અબોલ રમણ થતા તે નિરાસ બન્યો ! એવામાં જલરાટમાં દોડતાં ખ્યારી નીચે પડી ગઈ એવું તેણે જોયું; તરતજ તે તે તરફ દોડ્યો અને તેનો હાથ પકડી ઉઠાડી.

પોતાને હર પકડી ઉઠાડનાર બોલે કાર્મ નહિ પણ પોતાને બાલિ પતીજ છે એવું જ્યારે તે બાલિકાએ જોયું ત્યારે તે યરમની મારી ખસીયાતીજ પડી ગઈ ! તેનું મુખ અંડળ અપિચ્છ આરક્ત બન્યું ! તે પોતાને હાથ તેના દસમાંથી મુખ દરવા પ્રપત્ત કરતા લાગી. રમેશે પકડી રાખતા પ્રયત્ન કર્યો, પણ આ ઉલ્લવની રક્તક્રમાં અને બાલિકાને જ વિજય થયો તે તથાથી છટકાગઈ. પડખૂટ થયેલો રમેશ તેની તરફ જોતોજ રહ્યો !

રૂતામાં ચાવતાં ઘેર આ જુવંત કાઢને પણ ન જાણવા માટે ખ્યારીએ હમળને સોજંદ દીધા. સંખ્યાકર્મ દેવની આત્મી થતાં “ અને રમેશ પતી મોઝા ” એવી તેણે પ્રાર્થના કરી. બીજો દીવમે પ્રાતઃકાળે તેની માથી ઉઠી ક્યારે રમણ કરવા લાગી તેમાં ચુકાં ખ્યારીને હવે પ્રાથનાનો વિષય તેજ હતો !

પ્રકરણ ૫ મું.

એક તરફી.

પરમાત્માએ પ્યારીની પ્રાર્થના સ્વિકારી ! આજથી બસબર એ અકવાડીયા પડી રમેશ સાથે તેનાં લગ્ન થવાનું કર્યું, અને મૂહૂર્ત જેટ શુદ્ધ ૭ નું નિરંધારવામાં આ પુ હતું વધુ પીતા અને વર પીતા શ્રીમતોજ દત્તા જેથી લગ્ન સમારંભની ધામધુમ અત્યારથી શરૂ થઈ ગઈ હતી. અને લગ્ન પ્રીત્યર્થ ઉલ્લસ પક્ષે પોતાની તીજોરીના મો મોટાના મુન્ન વામા આવ્યા હતાં ! રમેશ પોતાના પત્ની મશે એ વિચારે પ્યારીને આનંદની ગરી પચીયો થતી !

એક દીવસે ત્રીજ પહોરે પ્યારીની મોની વિધવા બહેન તારા, પ્યારીને પોતાના બોળામા લઈ ઓરડામા તેનો અંબોડો વાળતી બેઠી હતી એવામા યશોદા નામની એક તરફી તમા આવી યશોદાની આ બન્ને બેનો સાથે અત્યંત મૈત્રી હતી ત્યાં આનંદાજ તે તારા તરફ વળી બોલી —

“ તારાં, તુ ફેરી રૂપાળી જણાય છે, બે, પ્યારી કંઈ તારા જેવી રૂપાળી નથી ! ”

તેનું વાક્ય પૂર્ણ થાય તે પહેલાજ તારા બોરી ઉઠી, — યશોદા બેઠ અને પ્યારીથી રૂપાળી કહેતાં શું હું તમારા પર પ્રસન્ન થઈ એમ તમો ધારોછો ? ”

“ પણ તેમા તેઓ કંઈ ખોટું કહે છે બહેન ! તમો માગ કરતા રૂપાળાજ છો ” પ્યારીએ સરળતાથી ટાપશી પુરી

“ કેમ હવેતો ખાત્રી થઈને ? ” યશોદા સ્મિત વદને બોલી

“ વાર, તે વાત મુઠા પડતી પ્યારીના પત્નીને તે નોંધા કે ? એવો મુદ્દો તરફી મારા તો હજી સુધી જોવામાંએ આવ્યો નહોતો ”

તારા કાંઈજ બોલી નહિ.

યશોદાએ આગળ ચલાવ્યું, — “ પણ તેમનામાં એક દોર છે તે કંઈ મનેતો આ ગમતો નથી ! તેઓ રમેશ ઉદાસ દેખાય છે પડી તેમનું મન કાંઈએ પહેનાથીજ તરફી વધુ હોય તોતો દેવ જાણે ગમે તેમ હો, આપણી પ્યારી કંઈ જેવી તેવી નથી લ ન થતાજ તે તેમની ઉદાસીનતાનું હરણુ કરી તેમને આનંદીજ બનાવી દેજો ”

આ પ્રમાણે યશોદાએ પ્યારી અને તેના પત્નીની સામાન્ય સ્ત્રી સ્વભાવને અનુસારની કાઠાકુટ ચલાવી હતી, પણ તે તારાને ન ગમવાથી તે ત્યાથી ચાલી ગઈ તેના ગયા ગાદ અંબોડો બાધી રહેતા પ્યારી પણ ત્યાથી ઉઠી બીજે તરફે ગઈ માન જતાં જતા તેણે યશોદાનું મન લેઈ પોતાના હાથના ટાયકા ફોંચા

અપૂર્ણ

કવિવર વાળમટ.

(લેખક શ્રીયુત મણીલાલ કેશવજીવ પરિખ.)

(અનુસંધાન ગ્રંથકથા.)

આ પ્રમાણે સદગુણ દલિનાજી અંધપરથી પણ કંઈક જ્ઞાતાં સમજાયો; પણ કાળ નિર્ભય હરવાને માટે થયો માર્ગ ? અન્ય દલિઓની માફક આ કવિએ પણ પોતાનો કાળ નિર્દોશ કર્યો નથી; પણ આશ્ચર્યની વાત એજ છે કે બાળકવિ ક્યાંયે યશ ગવા તે સ્થળે ઉતરેલા, જે તમ હરવાને આપણા પોતાના અંધ સમર્થ થયા નહિ. તે એક સીના અંધ-કાંચે સદગુણમાં ફરી છે ! શ્રીધ પર્માનુયાયી દુર્લભગંજ નામનો સીનો પ્રવાસી પોતાના ધર્મ સંસ્થાપકની જન્મ ભૂમિ બેંગાળે દિંદુરયાનમાં આવ્યો હતો. તે ઈ. સ. ૧૨૬ થી ૧૪૫ સુધી એટલે ૧૬ વર્ષ દિંદુરયાનમાં રહ્યો હતો. તેણે પોતાના અંધમાં તે સમયના દિંદુ ગામના અને જેટલા રેશ તેણે જોયેલા તેના વર્ણન ધર્મીજ ઉત્તમ પ્રકારે આપેલાં છે. બાળકવિના આશ્ચર્યકતા જે પ્રસિદ્ધ દર્શક દિવા દર્શવર્ધન તેના સંબંધી ધર્મીજ વિસ્મૃત મારિતી આ પ્રવાસીને આપેલી છે; એટલે જ્યાં દરિયાના ચાતમા સંક્રમાં હતો તેથી બાળકવિ પણ તેજ મધ્યમાં દયાત દતા એમ સિદ્ધ થાય છે.

દર્શનગંજે બાળકવિને ‘વદ્યવાણી કવિચક્રવર્તી’ એવી પદવી આપી હતી, અને દુર્ગસિંદના કવિએ લખેલા કતાર્કક પચ્ચંચ નામના અંધનો આધાર છે. આ દુર્ગસિંદ કવિ ગાયકવ રાજા પેરી બીજા રાજા વ્યમવદેવના મગધમાં હતો. આ દર્શક પંચતંત્ર નામના ગ્રંથમાં દુર્ગસિંદ કવિએ પોતાના પૂર્વના કવિઓનો નિર્દેશ કર્યો છે. તે ગ્રંથમાં શુભાંગીમાં ‘યગવિષ્ણુ ચક્રવર્તી નેરેન્દ્ર મગધવર્ધ’ રાજાએ બાળકવિને પોતાની પાસે રાખ્યા હતા અને તેને ઉપનેકત ‘વરવ વાણી કવિ ચક્રવર્તી’ એવી પદવી આપી હતી એવો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

(બાળકવિના સદગુણની આગનમાં દર્શનગંજની પછી આથી થવાથી તેણે તેનું અન્ધાન કરી, અપાર અંધતા આપીને, તેને ઉચ્ચ પદે સ્થાપ્યો હતો; આ પરથી બાળકવિની યોગ્યતા ધર્મીજ-મોટી હતી એમ કહેવાને કંઈપણ હરકત નથી. બાળકવિ એ દર્શ ગંગના વિશાખ-પાત્ર, અત્યંત પ્રિય, સર્વ પંડિતોમાં મુખ્ય અને ધન સંપન્ન થયા હતા, છતાં તેમણે દર્શનગંજને ત્યાં એક આરામના ગર્ડ ન થતાં અનુચ્ચ મંચ ગચ્ચમાં પોતાના બાળકવિ સાર્થક કર્યું—દર્શનગંજે પણ રેવણ ગજ વૈષ્ણવમાં દિવા શીખાંદિ કર્મ કરવામાં જ અપરાધ વૈદિક મુખમાં એક સરખા નિમગ્ન ન થતાં સ્વપાપ વિચાર મિત્રની મંત્રિના યોગે દાન પર્મમાં ધર્મીજરી વરમીને વ્યવ કર્યો. તેમજ દર્શનગંજ પર અનેક દુષ્કારક પ્રાંત આંગ્રા તે સમયે બાળકવિ બાળ જેવી વાળીને પૂર્વ આધાર મગધથી તેનું લાસ અશાપન વિશાખ-માંથી નિકળને વિધાવિપક્ષ સરખા શાપન વિશાખમાં ભણેલુ મેવાથી તે કવિના રીતના અંદરમાંના ઉત્કૃષ્ટ કવિ ગતેના સમિય થયો એટલે આ અન્નનેય મંથાવ મુરખ અને રાજના સંપોજ પ્રમાણે જામવાથી પંચપત્ની સંગીતો પદગંજને અત્યંત ઉપયોગ થયો.

મધર અને માર્ગ દિવાદર એ બાળકના સમસાલીન કહિદના મધર તે તેમ મિત્રજ હતો. આ કવિ મધરની કન્યા બાળકવિને આપેલી હતી. તેના પેટે તેને બાળકવિ નામે

એક પુત્ર થયો હતો. આ પુત્ર પણ પિતાની માફક ધણેજ વિદ્વાન હતો તેણે પોતાના પિતાનો કાદચરી નામનો અપૂર્ણ મથ પૂર્ણ કર્યો

કવિ મયૂરના વિષયમાં એક આખ્યાયિકા પ્રસિદ્ધ છે કે તેના શરીરપર મહારાજ હિન્દુ-ભગ્નો ત્યારે તેણે-સૂર્યશતક નામે સૂર્યના સ્તવન પર એક કાવ્ય કયુ હતું અને તે વડે સૂર્યને પ્રસન્ન કરીને પોતાનો રાજ દૂર કર્યો હતો બાણકવિને આ દેવમસાદનો નાદ લાગવાથી તેણે પણ પોતાના હાથપગ તોડી નાખ્યા અને ચઢીકાશતક નામે એક દેવીની સ્તુતીનુ કાવ્ય તૈયાર કરી તેવડે દેવીને પ્રસન્ન કરીને પોતાનુ શરીર અધિક સુદર ગનાવી દીધું. પ્રત્યેક કવિ માટે આવી કાષ્ટક કંતક્યાઓ હોય છે, આ કેટલે અંશે સત્ય હોય છે તેના નિર્ણય કરવો ધણો કઠણ છે પરંતુ તે પરથી એટલું તો સિદ્ધ થાય છે કે તેનામાં કાંઈ વિલક્ષણ ગુણ હતા.

શ્રીહર્ષની પાસે બાણ, મધુર, અને માતકદિવાકર એ એક સમયેજ હતા તે વિષયે પ્રસિદ્ધ કવિ રાજગેખરે પણ એક રચને લખેલું છે.

‘માતગ દિવાકર’ એ કવિ ચાણક બાતીનો હતો એમ કેટલાક કહે છે આનું કારણ તેના નામની આગળ આવેલો ‘માતગ’ શબ્દજ માત તેઓ બતાવે છે. ‘માતગ’ શબ્દનો અર્થ ચાણક એવો થાય છે તે કવિ જો ખરેખર ચાણક હોય તો સુધારાના કાર્યમાં શ્રી હર્ષ રાજ્યએ હાલના આપણા સુધારકો કરતાં ધણુ કંઈ હતું એમ કહેવું જોઈએ.

મોટા મોટા સંસ્કૃત કવિઓએ બાણકવિની ધણી પ્રશંસા કરેલી છે તે નીચેનાં પદ્યો નજારાઈ આવે છે.

‘જાતાશિલ્પિની પ્રાક્ યયા શિલ્પી તયાવગચ્છામિ ।

પ્રાગ્લભ્ય મધિકમવાપ્તું વાણી વાણો વખૂવેતિ ॥ ૧ ॥

ગોવર્ધનાચાર્ય.

‘જે પ્રમાણે પુર્વે શિખડિની એજ શિખડી થઇ, તેજ પ્રમાણે વાણી (સંસ્કૃતી) અધિક હોવાના યોગે બાણ થઇ હોય એમ લાગે છે’ એટલે સંસ્કૃતી શ્રી હાવાથી તેનામાં ઔદતા નહોતી, પણ તે મેળવવાને માટે તે બાણ (પુરુષ) રૂપે ઉત્પન્ન થઇ (સંસ્કૃતમાં અર્થ ચમત્કાર માટે વા અને ભ એકજ મનાય છે)

“વાણેન હૃદિલયેન યન્મંદોપી પદક્રમઃ

પાયઃ કવિકુરુદ્ધર્ણાં ચાવર્લં તન કારણમ્ ॥૧૧॥”

બાણના કવિત્વ રૂપી બાણ એક વખત હ થમાં પેડા પડી કાળપણુ કવિ કુર ગોએ કવિતા કરવી એ વ્યર્થ ખટખટ માન છે ।”

“ચચિર સ્વરર્ણપદા રસભાવક્ત્રી જગન્મનો હરતિ ।

તત્તર્કિ તરુણા નહિ નહિ વાણી વાણસ્ય મધુર શ્રીલસ્ય ॥૧૨॥”

ધર્મદાસ.

કાષ્ટ કહે છે, ‘અહાહા! તેના સ્વરત્વ, વર્ણનું, અને પદનું સૌંદર્ય શુ વર્ણવું! રસ અને લાવ એ તેના અંગમાં ખેનતા હોવાથી તે સર્વના મનમાં તદ્દન ભરાઈ જાય છે !”

એ સાંભળી બીજી તેને પૂછે, “કાણે! કાંઈ તરૂણી કે?” તે ઉત્તર આપે છે, છે! છે! તરૂણી ન્હોતી—આ વર્ષન બાણ કવિની રસાળ વાણીનું કંઈકું! (૨૨૨, વાર્ષ. ૫૬, રસ, ભાવ આ પદોપર શ્લેષ છે એ કહેવાની જરૂર નથી. આ શબ્દો તરૂણીને તેમજ વાણીને પક્ષ સરખી રીતે વાગે છે.)

પ્રસન્ન રાધવ નાટકના કર્તા જયદેવ કવિએ એક પદમાં કવિતા રમણીના અવયવ-વિદ્યાસનાં સ્થાનમાં ઉત્તમ ઉત્તમ પ્રાચીન કવિ રત્નોની યોજના કરી છે. તેમાં બાણકવિ માટે એ કવિ કહે છે—

“હૃદય વસતિઃ પંચવાણસ્તુ વાણઃ ।”

બાણ એ તેના હૃદયમાં વાસ કરનાર મદનજી! આ પ્રકારે અનેક સદૃશ્ય મહાન કવિ-ઓએ બાણકવિની ઘણી તારીફ કરી છે.

સંસ્કૃત ભાષામાં ગદ્યરૂપે કાવ્ય રચનાનો નવીન પ્રકાર આ કવિએજ કાઢ્યો. ગદ્યરચનામાં બાણબટ અમરગુણ હતા એમાં કાંઈ સંશય નથી. તેની વાણીનો પ્રવાહ સરસ સમયે ગંભીર પ્રવાહ પ્રમાણે પ્રસન્ન અને અસ્ખલિત આવતો દેખાય છે. એમ ‘વરપના-ખિલ’ અન્ય કવિઓમાં કવચિતજ જણાય છે! ગદ્યમાં જેટલો સારી રીતે વિગત પ્રતિપાદન થાય છે તેટલો પદમાં થતો નથી. એ સ્તુત્ય છે, તથાપિ આ કવિના ગદ્ય ગ્રંથ તો જાણે કે છુટીજ તરેલના પેનાથી કવિત્વમાં પણ ગ્રંથને પણ પાછળ મૂકી એવો ઉત્તમ છે. તેમાં જે ખટનું રહે છે તે માત્ર હંદગ, બાકી અતઃકારાદિ સર્વ પ્રકાર પૂર્ણપણે સાધેલો છે. આ કવિએ દર્શ ચરિત્ર અને કાદંબરી એવા બે ગ્રંથ ગદ્યમાં લખેલા છે અને વગી એક ચરિકાશતક નામનો પણ ગ્રંથ લખેલો છે. દર્શચરિત્રમાં ઐતિહાસિક ભાગ મળેો પેાયા સાથે બોધ અને મનોરંજન પણ છે. કાદંબરીમાં તો સર્વત્ર મનોરંજન સાથે કાંઈ કાંઈ ભાગ બોધદાયક પણ છે. બન્ને પુસ્તકોમાં મુદ્દીનાં અનેક પ્રકારનાં ચિત્રે વાંચકોના મનપર ઉત્તમ રીતે પ્રસાવવાને માટે ધણીજ પ્રકાર છે. બાણકવિનાં આ બન્ને પુસ્તકોના પરિચીત્ર નથી આપ્યું લોકોને પૂર્વેના વંશવ, તેમનાં પરાક્રમ, આચાર વિચાર, વગેરે અનેક જાણત વાક્ષમાં આવવા જેવી છે અને તે વગી જ્ઞાનમાં રાખવા જેવી છે. આ બન્ને ગ્રંથમાં મહુર વર્ષ રચના, સંગોત્રેશાદિ અનેક અત્રંકાર, આગેદુજ વર્ણનો, ખુબીદાર યંભાપદો, અને મનને જક કરી નાંખે એવા અવિધાનક ઇત્યાદિ પ્રકાર એવી ઉત્તમ પ્રકારે ઉતરેલા છે કે તે વાંચતાં રસિક વિદ્વાન્મન તાંત તરૂણીન યજ જાય છે!

દર્શ ચરિત્રમાં વીર, કશ્વ અને અદ્ભૂત એ રમ ઉત્તમ પ્રકારે સંધાયેલા છે અને કાદંબરીમાં મુંગાર અને કશ્વ એ રમ આતમોત્ત હરેલા છે અને વચમાં વચમાં અદ્ભૂત રસ પણ મળેાજ છે. બાણબટ પહેલું દર્શ ચરિત્ર રચેલું પેાનું વેદ્ય. અને, પાછળથી કાદંબરી રચેલી તેની વેદ્ય એમ સ્પષ્ટ સમજાય છે. કાદંબરી અત્રીપર્થા લખાઈ ન લખાઈ એટલામાં મનુષ્યને તેના પર દુઃખલો કયો—એ પાંડુજ બોલું થયું. સર્વ ગ્રંથ તેની યોજના પ્રમાણે તેનાજ હાથે પૂર્ણ થયો દેવ તો કદલી યોજા પડત! પરંતુ કાળના આગળ કાળ રહિતવાન!

પાર્વતી પરિજીવ, મુકુટ તાલિક, અને સર્વ ચરિત્ર એ ત્રણ નાટકો પણ બાણકવિના નામે પ્રસિદ્ધ થયાં છે.

કાદંબરીના પર્વાર્ધનો સારાંશ.

પુંડરીકના મૃત્યુ પછી મહાશ્વેતાએ વૃતસ્થ રહેવાનો નિશ્ચય કર્યો—આ દુઃખકારક જ્ઞાતિ સાંભળીને તેની પ્રિય સખી કાદંબરીએ પણ એવો નિશ્ચય કર્યો હતો કે ત્યાં સુધી મહાશ્વેતા પતિવિરહિત રહે સાંભળી તેણે પોતે પણ અવિવાહિત રહેવું. આ આગ્રહ પૂર્ણ નિશ્ચયથી તેનું મન દેવવાને માટે તેનાં માતૃપિતાએ પોતાનાથી બનતું સધ્યું કર્યું પણ તે કદાચ સાંભળતી નહિ. આખરે યાજ્ઞને તેમણે મહાશ્વેતાને એવો મંદેશો કહાડ્યો કે તું ગમે તેમ કરીને તેનો નિશ્ચય ફેરવ—તે પડ્યો મહાશ્વેતાએ પોતાની સખી તરલિકાને કાદંબરીની પાસે મોકલી ત્યારે કાદંબરીએ પોતાના વીણાધારી દેવૂરકને તરલિકાની સાથે મહાશ્વેતાના મંદેશાનો ઉત્તર આપવાને મોકલ્યો. દેવૂરક મહાશ્વેતાને નિચે પ્રમાણે મંદેશો કહી સંભળાવે છે—“હું ભૂલદારિકે મહાશ્વેતા ! દેવી કાદંબરી તને દ્વ આશ્ચિગત કરી વિગ્રાપન કરે છે કે તરલિકા સાથે જે સંદેશો તે મોકલ્યો હતો તે શું વડીઓના વચનાનુસાર, કિંવા માફ મન લેવા સાર, કિંવા તારા અંતઃકરણનો પ્રકાશ પ્રદર્શિત કરવા સાર, કિંવા હું ઘેર રહી છું તેથી મારી નિંદા કરવા સાર, કિંવા પ્રિય સખીનો પરિત્યાગ કરવા સાર, એ અને કંઈજ સમાનતું નથી. માફ હવે તારે માટે કેટલું બધું પ્રેમપૂર્ણ છે તે તું પોતે જાણે છેજ; છતાં અતિ નિષ્ફુર સદેશો મોકલવા માટે તને કાંઈ શંકા કેમ ન આવી ? તું સ્વભાવે મધુર બાપણુ કરનારી હોવા છતાં આતું કંઠાર બાપણુ કરવાતું તને કેણે શિખવ્યું ? તારે દુઃખે હું દુઃખી છું; સહનતા દુઃખે જેતું હવે દુઃખી છે તેને સુખની, આથા ચેની અને શાંતિ ક્યાંથી હોય ? એટલે મનોગ સુખની વાત તો કરવાનીજ નહિ. જેણે મારી પ્રિય સખીની આની સ્થિતિ કહેલી છે, જે અત્યંત લાયકર, જે અપ્રિય આવરણુ કરનારો એટલે દેવજ વિષ સરખો લાગનાર, તે કામને દુઃ સકામ શી રીતે કરે ? સૂર્યના વિયોગે જ્ઞાન ચયેલી કમલિનીને જોઈને તેના સહવાસથી પરિમિત થયેલું જે ચક્રવાકી, તે પણ બિન ચક્રને સુખનો પરિત્યાગ કરે છે, તો પછી અમારા જેવી જીઓની તે શી વાત ? પ્રિય વિરહથી દુઃખી થયેતી અને પર પુરુષનું દર્શન પણ ન લેનારી એની મારી પ્રિય સખી તું સહોદિત જેના અતરમાં વમે છે એવા મારા હવેમાં તારા સિવાય અન્ય જનોની ઈચ્છા શી રીતે ઉત્પન્ન થાય ? ન્યારે મારી પ્રિય સખી વિરહદુઃખિન યજ્ઞને, વ્રત નિયમો વડે દેહ કુશ દરીને કષ્ટ અનુભવે છે તે સમયે મારે શું સખીના દુઃખની અવગણના કરીને બાણીગૃહણ સુખની ઇચ્છા કરતી એ યોગ્ય છે ? તારા પ્રેમ વડેજ હુમારિને અયોગ્ય એવું જે સ્વાતંત્ર્ય તે મેં સ્વીકાર્યું; અપયજનો અંગિકાર કર્યો, વિનય હોડ્યો, ગુર જનોની આજ્ઞાનું ઉપસંધન કર્યું, લોકાપવાદનો ભય તજ દીધો, અને સ્ત્રી જનોને ભૂષણુ રૂપ જે લગ્ન તેનો પણ પરિત્યાગ કર્યો—આ ણિયતિ દેવાથી દુઃ દવે આ કાર્યમાં શી રીતે પ્રવૃત્ત થાઉં તેનો વિચાર કર—તેથી તને હાય જોડીને, પાથે પડીને પ્રાર્થના કરું છું કે મારા પર અનુગ્રહ કર. મારા જીવી સદવર્તમાન તું અદીથી વનમાં ગયેલી છે એટલે આવી વાત સ્વપ્નમાં પણ કદિ મનમાં આણીય નહિ.” એટલું કહીને તે દેવૂરક સ્તંભ અથડે ઉભો રહ્યો.

સદગુ ઉતાડાની વિશેષ પ્રસંસા કરવી અયોગ્ય છે. આ સ્થળે કવિવર બાણભટ્ટે ક્યાની નાયકા સાથે વાંચકોની હક્ષિત ઓળખાણુ કરી આપી છે; અને તેની ગંભીરતા, તેવું

મોહ્ય, તેના મનની કામચલા, સ્વાસ્થ્ય સહાયતા, આત્મિક વગેરે ગુણનું ઉત્તમ પ્રદર્શન કરેલું છે. એ સર્વના યોગે તેને અંતરમાં ધારણ કરીને તેનું ચિત્ત આગળના કથા, ભાગ વાંચવાને અત્યંત ઉત્સુક થાય છે.

બાલ્ય કવિની વર્ણન કરવાની શૈલીની અને શ્લેષ ઉત્પ્રેક્ષાદિ અધકાર સાધવાની ચતુરાઈની વાચકને સદૃશ રૂપના કરી આપવા માટે ઉપરનો એકજ ઉતાવળ બસ છે. એમ અમને લાગે છે. સધળા ભાવને લીધે મૂળ શ્લોક સાથે અને વધારે ઉતારા આપવાની સવર નથી તેથી ક્ષમા યાચી અત્રેજ વિરમીએ છીએ.

દુધના સંચા:

(લેખક:—શ્રીયુત મુળજીભાઈ જેઠાભાઈ પટેલ.)

(અનુસંધાન:—પુસ્તક. ૨ બનાઈ ચર્ચ ૬ ના ૫૪ ૩૧૦થી)

હવે શું કરવું જોઈએ.

દુધના સંચાથી શારીરિક આરોગ્યતા માટે આવશ્યક પોષકતત્ત્વો મળતાં નહિ હોવાથી તેમજ દોરના પોષણ માટે પણ તે અડચણકારક હોવાથી આપણી પ્રાચિન પદ્ધતિ જે દુધને આધારી પછી માખણ ધી કરવાની છે, તેજ ચાતુ રાખવી ઇષ્ટ છે, તે પદ્ધતિથી શરીર મંરદાણને કારણ છે, એટલુંજ નહિ પણ આર્થિક કારણે પણ છે જે વિશે ઉપર વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે, તે ઉપરાંત સંચામાં દુધ ન વેચવાથી એક પ્રકારના પાપમાં લોહિ પડતા બને છે, તે એ છે કે એક બે પૈસા વધુ મળવાની લાલચે લોહિ દુધમાં પાણી રેડે છે, જે વસ્તુ જેવા રૂપમાં દોષ તે રૂપમાં અથવા તેના ઉપયોગીપણામાં લોહના લીધે ફેરફાર કરવો તે અનીતિ છે, અને તે એક પ્રકારે પાપ પણ છે, તેવી અનીતિથી બચવાની ખાતર પણ સંચામાં દુધ વેચવાનું બંધ કરવું જોઈએ. જગતમાં દરેક માણસે પ્રત્યેક કાર્યમાં નીતિ અને પ્રમાણિકપણેથી ચાલવું એ વ્યવહારની સરળતા માટે ઉપયોગી છે, અને જ્યાં પ્રમાણિકપણું હોતું નથી, ત્યાં નીતિ પણ પોતી નથી, અર્થાત પછી માણસ અનીતિ અને અપ્રમાણિક પણે ખોટા કૃત્યો કરવાને લક્ષ્યાંક છે. દેશના કેટલાક ગામ લોકો દુધના સંચાને ગામમાં દાખલ કરવા બદલ ગામના ઉપયોગ માટે મો, અને કે પાંચસે રૂપિયા લે છે અને તેને પછી દુધ લેવા દે છે, પણ સચાવાળો ગામ લોકને જે રૂપિયા આપે છે, તે તેના ઘેરથી આપતો નથી, પણ એના બદલે માલ ઉપર જગત એવી પેઢે દુધ વાળા ઉપર આપે છે, દુધ વેચનારા દુધમાં પાણી રેડે છે, ત્યારે સચાવાળો ગામ જે દુધને બદલે જગત કે સાડા જગત લેઈ જાય છે, અને પૈસાનો ભાગ સારા દુધના ભાગ કરતાં ઓછો આપે છે, એટલે ભાગ ઓછો આપે અને વધારાનું દુધ લેઈ જાય એ રીતે પણ તે આવા ગામને મોટી રકમની નુકસાનીયા ઉતારે છે, અર્થાત ગામ લોકને ચોટી રકમ મળવાની લાલચે તે દળરો રૂપિયાની નુકસાનીમાં લોકને ઉતારી દે છે, એ વાત દરેક ગામના આગેવાનોએ ધ્યાનમાં લેવાની છે, સચાવાળો મો; અને કે પાંચસે રૂપિયાની રકમ આપે તેથી ગામનું ભવિષ્ય કંઈ ઉધડી જવાનું નથી, પણ દળરો રૂપિયાની નુકસાની સાથે લોકોની આરોગ્યતાને નુકસાની પડેલો છે એ વાતનો વિચાર કરવો અવ-

સય જરૂરનો છે. દુધના સચા ગામમાં દાખલ કરવા એ એક પ્રકારે ગામમાં રોગ દાખલ કરવા બરાબર છે, અને રોગ દાખલ થયો એટલે તેની દવા માટે પૈસા જોઈએ, અને જે સો ખર્ચે રૂપીઆ સચાવાળા પાસેથી લીધા હોય તેના બદલે હજાર કે બે હજાર રૂપીઆ દવામાં ધમગાઇ જાય છે, એ રોગ તે બીજા કોઈ નહિ પણ લોકોની શારીરિક શક્તિનું નાશ થતુ એજ છે, શરીરની નબળાઈના લીધે મનની પણ નબળાઈ થાય છે, અને માન-સિકં શક્તિ પણ મંદ થઈ જાય છે, તેથી સ્મરણ શક્તિ ઓછી થાય છે, કારણ સ્મરણ શક્તિના માટે પૌષ્ટિક ખાન, પાનની જે આવશ્યકતા તે સંચાના લીધે મળતાં બંધ થઈ જાય છે એ માટે પણ દુધ, ધીના રક્ષણ માટે ઉપાયો ચોજવા જોઈએ.

એ ઉપાયો શું છે ?

દુધના સંચા એ એક જાતનો વેપાર છે, અને તેથી વેપાર ઉપર અંકુશ મુકવો એ અર્થશાસ્ત્રની રીતીએ નુકસાનકારક છે, પણ પૈસાના નુકસાન કરવા શરીરનું નુકસાન વધારે કીંમતી છે, તેથી તેના નુકસાનને જાણીને પછી એ ધંધો ન કરવો એ ચોખ્ખું છે. વળી અર્થશાસ્ત્રની દૃષ્ટીએ પણ દુધ વેચનાથી ફાયદો ન થતાં નુકસાન થાય છે, એવી રીતે કે સંચાવાળા વધારે દુધ લઇને બાવ જાણે આવે છે તેથી લોકોને તો પરીણામે નુકસાનજ છે. થોડી લાવચ માટે ગામમાં સચા દાખલ કરવા એ નુકસાન કરતાં છે, એ ઉપર જણાવ્યું છે તેથી પ્રત્યેક ગામ લોકોએ પોતેજ વિચાર કરીને સંચાવાળાને દુધ ન આપવું એજ સૌથી એક ઉપાય છે. દુધના સંચાથી અનેક પ્રકારના નુકસાન થાય છે, એ વિશે હાલમાં ઘણું ટૂંકાણું થયું આવે છે અને ફેટવાક તરફથી એમ કહેવામાં આવે છે કે આવા વેપારના કૃત્યમાં સરકાર વચે પડે કે નહિ એમ ધારો કે કદાચ સરકાર વચે પડે અને દુધના સચા ઉપર લાયસંસ ફી તથા જહાર જતી મેસાર્જ ઉપર ભારે જકાત નાંખે તો તેથી કરીને ફાયદો થાય એ વાત સંભવની નથી. સંચા ઉપર લાયસંસ ફી અને મેસાર્જ ઉપર જકાત નાંખવાથી તેને પરીણામ સંચાવાળાને વધુ સત્તામતી થઇ નિર્ભયતા મળશે અર્થાત સંચા કાયમ રહેશે, અને લોકોને થતું નુકસાન અટકશે નહિ. ઉલટું એક પ્રકારે સંચાવાળાને ઉત્તેજન અને રક્ષણ આપના બરાબર શરો માટે લોકના દિલખાતર શી કે જકાતનો કોઇ પણ જાતનો અંકુશ મુકવા કરતાં એ ચરાર સ્વ પાતિનાં ધાતક સચાઓને બંધ કચ્ચા એજ દિલખક છે. અને આવો શરીર અંપત્તિને નુકસાન કરનાર વેપાર કદાચિત બંધ થાય તો તેથી કંઈ નુકસાન નથી. ઉલટા અનેક પ્રકારે ફાયદા છે તેથી પ્રત્યેક દેશ રાખનાર બંધુએ પોતાના અને જન સમજાના દિલની ખાતર સંચાઓમા દુધ વેચાતું આપવું નહિ, અને દુધનું ધી કરીને વેચતુ એ સર્વોત્તમ છે, આ ઉપરથી એમ કહેવાનું તાત્પર્ય નથી કે દુધ ખીસ-કુસ વેચતુજ નહિ. શહેર વિગેરે ફેટવાક ટેકાણે લોક છુટક દુધ વેચીને પોતાનું સુજરાન કરે છે, તેતો હાય આવે છે તેમ ચાલગેજ, પણ જે લોક આજ સુધી દુધ વેચના નહોતા અને તેમ કરવું એ સારું માનતા નહોતા, તેઓ લોલના ખાતર અથવા દુધને આધરસી ધી કરેલું પડવામાં થતી મહેનતથી બચવાના ખાતર દુધ વેચ અને પોતાની તથા પોતાના કુટુંબની તેમજ સારોની આરોગ્યતાને બચાડવા તત્પર થાય તે નુકસાનકારક છે, અને એ નુકસાન બલિષ્ઠમા ફેટવી હદે જઈ પડેએ તેની કંપના કરી પણ મુલકેન છે, આજ દસ વર્ષમાં આ પરીણામ આવ્યો છે, તો આવતાં દસ વર્ષમાં કેવો આવશે તેનો વિચાર

ગૌદય, તેના મનની ક્રોધતા, સ્વાસ્થ્ય સમસ્યા, ચાતુર્ય વગેરે અનુભવે ઉત્તમ પ્રદર્શન કરેલું છે. એ સર્વના યોગે તેને અંતરમાં ધારણ કરીને તેનું ચિત્ત આગળના કથાભાગે વાંચવાને અત્યંત ઉત્તુક થાય છે.

બાણ કવિની વર્ણન કરવાની રીતની અને શ્લેષ ઉપેક્ષાદિ અલંકાર સાધવાની ચતુરશક્તિ વાંચકોને સદૃશ દર્શના કરી આપતા માટે ઉપરનો એકજ ઉતારો બસ છે. એમ અમને લાગે છે. સવળા ભાવને લીધે મૂળ શ્લોક સાથે અને વધારે ઉતારા આપવાની સવલ નથી તેથી કથા યાત્રી અત્રેજ વિરમીએ છીએ.

દુધના સંવા:

(લેખક:—શ્રીધુત મુળજીભાઈ જેઠાભાઈ પટેલ)

(અનુસંધાન:—પુસ્તક. ૨ ભાગના અંક ૯ ના ૫૪ ૩૧૦થી)

હવે શું કરવું જોઈએ.

દુધના સંવાથી ચારીરિક આરોગ્યના માટે આવશ્યક પોષકતત્ત્વો મળતાં નહિ હોવાથી તેમજ દોરના પોષણ માટે પણ તે અડચણકારક હોવાથી આપણી આગિન પદ્ધતિ ને દુધને આધારથી પછી માખણ વી કરવાની છે, તેજ આજ સમયની ઇષ્ટ છે, તે પદ્ધતિથી શરીર મંદશક્તિને કારણે છે, એટલુંજ નહિ પણ આર્થિક કારણે પણ છે ને વિશે ઉપર નિવેચન કરવામાં આવ્યું છે, તે ઉપરાંત સંવામાં દુધ ન વેચવાથી એક પ્રકારના પાપમાં લોહિ પડતા બચે છે, તે એ છે કે એક ને પૈસા વધુ મળવાની સાક્ષ્યે લોહિ દુધમાં પાણી રહે છે, ને વસ્તુ જેવા રૂપમાં દેાય તે રૂપમાં અથવા તેના ઉપયોગીપણામાં લોહિ ભરતા લીધે કેરફાર કરવો તે અનીતિ છે, અને તે એક પ્રકારે પાપ પણ છે, તેની અનીતિથી બચવાની ખાતર પણ સંવામાં દુધ વેચવાનું બંધ કરવું જોઈએ. જગતમાં દરેક માણસે પ્રત્યેક કાર્યમાં નીતિ અને પ્રમાણિકપણેથી ચાલવું એ જીવહારની સરળતા માટે ઉપયોગી છે, અને ત્યાં પ્રમાણિકપણુ દેખાતું નથી, ત્યાં નીતિ પણ હોતી નથી, અર્થાત્ પછી માખણ અનીતિ અને અપ્રમાણિક પણે ખોટાં ફળો કરવાને સરળથાપ છે. કેટલાક દેશોમાં ગામ લોહિ દુધના સંવાને ગામમાં દાખલ કરવા બદલ ગામના ઉપયોગ માટે એ, બધો કે પાંચમે રૂપિયા લે છે અને તેને પછી દુધ લેવા દે છે, પણ સંવાવાળા ગામ લોકોને ને રૂપિયા આપે છે, તે તેના વેચી આપતો નથી, પણ એના બદલે માત્ર ઉપર જામન એવી રીતે દુધ વાળા ઉપરજ આપે છે, દુધ વેચનારા દુધમાં પાણી રહે છે, ત્યારે સંવાવાળા ખંચ નેર દુધને બદલે ઊંચેર કે સાદા ઊંચેર લેઈ લેવા છે, અને પૈસાનો ભાવ આપે દુધના ભાવ કરતાં કમી આપે છે, એટલે ભાવ કમી આપે અને વધારાનું દુધ લેવા લેવા એ રીતે પણ તે આવા ગામને મોટી રકમની નુકસાનીમાં ઉતારે છે, અર્થાત્ ગામ લોકોને ધારી રકમ મળવાની સાક્ષ્યે તે દાનરો રૂપિયાની નુકસાનીમાં લોકોને ઉતારી દે છે, એ વાત દરેક ગામના આગેવાનોએ પ્ધાનમાં લેવાની છે, સંવાવાળા એ; બધો કે પાંચમે રૂપિયા આપી રકમ આપે તેથી ગામનું અવિષ્વ કંઈ ઉધડી જતાનું નથી, પણ દાનરો રૂપિયાની નુકસાની સાથે લોકોની આરોગ્યતાને નુકસાની પડેલે છે એ વાતનો વિચાર કરવો જરૂર

આર્તવ, વાયુ ગર્ભાશયનું મુખ ખુલુ હોવાથી તેમાં લઘુ જાય છે. અને ગર્ભ રહે છે. અને તે માસે માસે ગર્ભ લક્ષણયુક્ત વધે છે. પણ તે પિતા સંબંધી ગુણરહિત હોઈ, એક ક્લેવ (લોચી) બંધાય છે. એટલે તેને કેશ, ર્વા, નખ, પેડાં, ચિરા, આયુ, વીર્ય, હોતાં નથી. તેની આકૃતિ સર્પ, વૃશ્ચિક, કુર્માડ જેવી હોય છે, આને ગર્ભવિકૃતિ કહેવાય છે, અને તે કવચિત્તજ અધર્મ પ્રાપ્ત સ્ત્રીઓના સંબંધમાં જ બને છે. તેમજ ગર્ભવિકૃતિમાં ગર્ભાણી સ્ત્રીના માનભંગથી પણ વાયુક્રાપથી પ્રાપ્ત થવાનો ગર્ભવિકૃતિને પામે છે. તેમાંના ગર્ભ કુમડો, (કદરૂપો) ખોડીલો, લંગડો, મૂંગો, તોતડો, એવો થાય છે. સંગમ વખતે જેવા આહાર, આચાર, અને યેષ્ટા તેને મળતાં ચિન્હો ગર્ભપર અસર થવાનું વૈદ્યક શાસ્ત્ર અનુભવ આપે છે. ગર્ભાશયમાં ગયેલું વીર્ય, આર્તવ, અને તેથી પ્રકટ થયેલો તેમાંનો છવ વિકાર સંહિત પ્રકૃતિથી “ગર્ભ” એ સંગ્રા પ્રાપ્ત કરે છે. કાળે કરીશદ્ધિ પામી, અંગ ઉપાંગ સુક્ત યર્ધ, પૂર્ણકાલે અવતરે છે. ત્યારે તે શરિરી કહેવાય છે. અંગ અને ઉપાંગનું વિવેચન પ્રશ્નના સંબંધને લગતુ ન હોવાથી તથા વિસ્તારના લાપથી અવકાશે આગળ પર સખવામાં આવશે.

પ્રશ્ન ૧૪—ગર્ભ જનન થોડય શુક તથા આર્તવ—

ગર્ભોત્પત્તિ કરનાર પુંવીર્ય, રક્તિક સરખું પ્રવાહી, સ્નિગ્ધ, મધુર, ગંધની ગંધજેવું હોય છે. કેટલાકનું કહેવું તેમ અને મધ જેવું હોય છે. અને ગર્ભોત્પત્તિ કરનાર સ્ત્રીઓનું આર્તવ સસધાના રૂધિર સરખું; લાળના રસ જેવું તથા વસ્ત્રપર ગ્રાધ ન પાડનાર ઉત્તમ માનેલું છે. (વસ્ત્ર ધોયા પછી ગ્રાધ ન પડે તેવું) ગર્ભાણી સ્ત્રીઓના આર્તવને વહેનારી શીશ્વોના માર્ગને ગર્ભ રોકે છે. તેથી ગર્ભાણી ગર્ભ પ્રાપ્ત થયા પછી રૂઝ પ્રાપ્ત થતી નથી. ત્યારે તે આર્તવ નિચેથી રોકાઈ ઉંચે જતાં ગર્ભ ઉપર તેનો નાળ (અમરા) બંધાય છે. તે બંધાતાં બાકી રહેલું તે ઉપર જઈ તત્તમાં જઈ સ્તન વૃદ્ધિ કરે છે.

પ્રશ્ન ૧૫—ગર્ભનું પૃથક્ પૃથક્ માસમાં બંધારણ.

વીર્ય અને રજ ગર્ભમાં પડયું હોય તેવું ને તેવું દ્રવરૂપમાં પહેલા માસમાં રહે છે. બીજા માસમાં તે ગર્ભાશયમાં વાર્તપિત કદથી વીર્ય અને રજમાં રહેલા પંચમહાભૂતાં ત્મકનો અમુખાય પડે છે. (પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ અને આકાશ) અને ઘાટો થાય છે. વાયુ અને કદથી ગર્ભ પાકવાનું કારણ તેમાં ગરમી રહેલી છે. તે બાળતમાં ઘી ચરક સુતીના એવો ગત છે કે—ઉપક્તા પંચમહાભૂતની પાય ગરમીઓ છે. ત્રીજા માસમાં એ દાઢ, એ પગ, અને માથું, એવી રીતે પાંચ પીંડ બધાય છે, અને શરિરના મુક્કમ અવયવો સિદ્ધ થાય છે. ચોથા માસમાં સપળા અંગો અને ઉપાંગો રૂપ થાય છે. હૃદયની સ્પષ્ટતા થવાથી ચેતના પણ ચોથા માસમાં સ્પષ્ટ થાય છે. તેથી ગર્ભને ચોથા માસમાં અરેક વસ્તુઓની ઇચ્છા થાય છે. એક પોતાનું અને બીલું ગર્ભાણીનું એવી રીતે સ્ત્રીના બે હૃદય થાય છે. તેથી સંસ્કૃતમાં તેવી ગર્ભાણી સ્ત્રીઓને “દૌહરિની” કહેલી છે. ગર્ભવની સ્ત્રીઓને જે વસ્તુની ઇચ્છાની ખામી રાખવામાં આવે તો તે સ્ત્રીના ગર્ભમાં વિકૃતિ થાય છે, અને જે જે અવયવોમાં પોતાને હુમ તે તે ગર્ભના અવયવો વિકાર પામે છે. ગર્ભવનીને ખાવા પિવાથી તથા મનથી પણ આર્તવ રહે તેમ વર્તવું તેથી પરાક્રમી તથા દીર્ઘાયુષી ગર્ભ જન્મે છે. પાંચમે માસે મન જન્યુત થાય છે, અને છઠે માસે બુદ્ધિ જન્યુત થાય છે. સાતમે માસે સપળાં ગંગો અને ઉપાંગો

સારી પેઠે ઝુકુટ યાય છે. આઠમા માસમાં ઓજાધાતુનું મંચરણ થાય છે, અને તેઓના ગર્ભ તથા માતાપર પરિક્રમણ થયા કરે છે. તેથી ગર્ભિણી વારંવાર દર્પ તથા ખેદ યુક્ત થયા કરે છે. તેવે સમયે જો ગર્ભનો જન્મ થાય છે તો તે જીવવામા શકાવાજો રહે છે અર્થાત્ અદ્યાપાયુષી તો યાય છે. અને તેમ થવાનું કારણ એજ જે તે માસમાં ઓજા સ્થાિર રહેતુ નથી શાસ્ત્રકારોનું કહેવું છે જે આઠમે માસે ગર્ભના સરિરપર નૈઋત્ય દેવનો ભાગ લાગે છે. એટલા માટે તે દેવને તે માસમાં બધી પ્રદાન થવાથી શાન્તિ રહે છે. (પ્રામાગયે) આ નૈઋત્ય દેવનો ભાગરૂપે આપેલો છે. એમ પુરાણોમાં કથા છે. અને તે પરથી કુમાર-તંત્ર અથમાં મળી આવે છે કે; આઠમે માસે નૈઋત્યદેવને માંસોદન તદભાવે દષ્યોદનનું બધી આપવું. શ્રી નવમે તથા દશમે માસે સુખ રૂપ ગર્ભનો જન્મ આપે છે. તે ગર્ભમાં કહેવાપાત્રું ખાસ કારણ વગર ઓછું છે. કેટલીકાને અગીયાર બાર અને તેથી પણ વધારે માસે ગર્ભનો જન્મ થાય છે તો આવા પ્રયોગમાં કોઈ પણ વિકૃતિનું અનુમાન થાય છે. સાધારણ નિયમ નવમાથી દશમા માસ સુધીનો કાળ યોગ્ય કાળ માનેલો છે

પ્રશ્ન ૧૬. ગર્ભ બધારણમાં પ્રથમાગમાં જુદા જુદા વિચારો. પ્રથમાગની બાબતમાં શુચવાજો ધણો છે. આ રિતે જોનકનો મત. સપ્તમા અંગમાં શિર- ઉત્પન્ન થવાનો છે. કારણ સુખ્યધન્દ્રીઓ સપ્તમા છે. કાર્ત્તવીર્ય, તેથી જુદા પડી. હૃદયને પ્રથમાગ ગણે છે કારણ મન અને ધન્દ્રીઓનું સ્થાન તે છે. પારાશરનો અભિપ્રાય. નાભિ તરફ દોડે છે કે જેમાં પ્રાણોષ્ણતાની સહાયથી દેહ વૃદ્ધિગત થાય છે. માર્કુંડેય આ બાબતમાં એવું લખે છે જે પ્રાણીમાત્રમાં ત્રાય પગવાળા પ્રાણીજ સર્વોત્તમ છે તેટલા માટે પ્રથમાગ તેને માને છે. યુનીયુંગવ્ય ગૌતમ પ્રથમ દેહો ઉત્પન્ન થયા પછીથી બીજા અંગો થવાનું કહે છે. ધન્વંતરી સર્વથી જુદા રહી સપ્તમા અંગો અને ઉપાંગો એકી વખતે થવાનું જણાવે છે. પરંતુ સૂક્ષ્મ હોવાથી જુખાતા નથી. જેમકે. આંજાની ગોટખીમા જેમ માસ, ટળીઓ, મગ્ગ, હાવ, શિરા, અકુર, દોંટીયુ વિગેરે એક વખતે ઉત્પન્ન થાય છે, પણ અણા હોવાથી પૃથક્ પૃથક્ દેખાતા નથી તેમ ગર્ભમાં સમજવું.

પ્રશ્ન ૧૭. ગર્ભ બધારણમા માતૃ પિતૃ અંગોના વિભાગો, દેશ, દાદી, મુજ, શેમાચ નાખ, શિરા, ધમનીઓ, રનાયુ. એટલા ભાગ પિતાથી ઉત્પન્ન થાય છે. અને માસ. લોહી મગ્ગ, મેદ, યક્ત પ્તીહ, આતરકા, નાભિ, હૃદય, અને શુદ આદિ માતાથી થાય છે.

શંતિનું વધવું. વર્ણ અને બળ તથા દેહની સ્થિતિ એ સસથી અવલંબી રહે છે. એમ વૈદ્યાચાર્યોનું કહેવું છે. જ્ઞાન, અપરોક્ષ અનુભવ, આયુષ્ય, સુખ દુઃખ પૃથક્ પૃથક્ ચોનીઓમાં જન્મ વિગેરે, જન્મ જન્માતરકૃત શુભાશુભ ફળ આત્માને પ્રકૃતિ ભાવ પામવાથી થાય છે.

પ્રશ્ન ૧૮. ગર્ભ જીવનનું કારણ

શ્રીઓની સ્વવાહી નાડીઓ. ગર્ભના નાજના સાથે લગ્ન હોય છે તેથી ગર્ભ જન્મે છે. અને નિગંતર વૃદ્ધિ પામે છે. ગર્ભપર માતો નિશ્વાસ ઉચ્છ્વાસ થવાથી ચલન થતા અને સ્વપ્નથી માતા જે જે ચેતુ રહે છે તે પ્રમાણે ગર્ભ પાત્રુ અંદર રહે છે.

પ્રશ્ન ૧૯. ગર્ભ વૃદ્ધિ હેતુ

ગર્ભની નાજના મધ્યમાં એક સ્વચિત્ર નેજા સ્થાન છે તે સ્થાને નાડુ પામે છે, તેથી

ગર્ભવૃદ્ધિ પામે છે. ગરભીની સદાચતાયુક્ત વાયુ ગર્ભના ઉચિત નિયેનાં અને આડાં સ્થાનોને (મળમૂત્રોત્સર્ગના માર્ગ) જેમ વાયુ વિસ્તાર પામે તેમ તેમ તેને વધારતો જાય છે.

પ્રશ્ન ૨૦. દૃષ્ટી, કેશ, નખ, વિ. વૃદ્ધિ ન થવાનાં કારણ. રામાચીના ખાડા (રિમફ) અને દૃષ્ટી જેવાં પ્રથમ હોય તેવાંજ રહે છે. તેમાં વૃદ્ધિ થતી નથી. એમ ધનવંતરીના મત છે. અને શરિર ક્ષીણ થતાં પશુ, સ્વાભાવિક કારણને લીધે નજ અને કેશ સદા વધે છે, એવી મર્પાદ છે. જન્મ પંચીથી વિશેષ વધે છે.

પ્રશ્ન ૨૧. અંગોના અચેતનનું કારણ. મન અને ઇન્દ્રિયો સદા દેહ. ચેતના સ્થાનક-રૂપ છે; પણ તેમાં કેશ રામાચ, નજ, તેમજ અંદરના મળરૂપ પદાર્થો, અને અંદરના ગુણોમાં ચેતન નથી.

પ્રશ્ન ૨૨. મળમૂત્રોત્સર્ગ ન થવાનાં કારણો. વાયુ અદ્ય હોવાથી અને વાયુનો તથા પકવારાયનો થોડો યોગ હોવાથી ગર્ભ પ્રાણી, અધોવાયુ મળમૂત્રાદિ ઉત્સર્ગ કરતા નથી.

પ્રશ્ન. ૨૩. અંદર ગર્ભ ન હોવાનાં કારણો, મુખ ઝોપથી આઝાદિ હોવાથી, અને કંઈ કશી રૂઢ હોવાથી તેમજ વાયુ મંચારી માર્ગ રોકાયેલ હોવાથી ગર્ભ પ્રાણી રદન કરતું નથી.

પ્રશ્ન ૨૪. ગર્ભવનીના કૃત્યપર ગર્ભનું લવિધ્યઃ—ગર્ભિણીએ પહેલાં દિવસથીજ આનંદમાં રહેવું, સુવસ્ત્રો પહેરવાં, પવિત્ર રહેવું, નિશ્વેત વસ્ત્રો ધારણ કરવાં, શુદ્ધ આહાર છુટી આસામાં રહેવું, ઘણે ભાગે મધુર સ્તીર્ય હરખને મમે તેવાં હવકા અને દ્રવ પદાર્થો જમવા. અગ્નિ પ્રદીપ્ત રહે તેના પદાર્થનો ઉપયોગ રાખવો. પરીશ્રમ તજવો ક્ષુધા ખેંચવી નહિં. તેમ પરાણે ખાવું પણ નહિં. અહાયર્થ પાળવું રાતનું જાગરણ ન કરાવવું, ગોઠ તજવો, વાહન પર ન ચઢવું. (હજલોવાળી) લોહી દાહવું નહિં. મનમળના વેગને રોકવો નહિં. ઉભડક અગર બહુ જાગે ખેંચવું નહિં, ઉપશ્વા દોપના પ્રમાદથી કે જાણથી ઉલ્લંઘન થતાં આધાત કે પ્રત્યાધાત ચત્રાથી ગર્ભણીના કોઈ ભાગને પીડા યાય, તો તેના ગર્ભમાં રહેલા બાળકના પણ તે ભાગમાં વ્યથા અગર ખામી યાય છે. ગર્ભણીએ, મહીન કદરૂપી ઝોછા અંગવાળી સ્ત્રીને સ્પર્શ બનતા સુધી તજવો ને દુર્ગંધવાળા પદાર્થ સુંઘવા કે વાપરવા નહિં, તેમજ અપ્રિય પદાર્થ નેવા નહિં. કાનને અપ્રિય તથા ઠંડકા દાહકો સંમળવા જવું નહિં. સુકાયેલું વારી અન્ન જમવું નહિં. યાળા બાધેલા, તરો, સ્મશાન બુધિ, ત્યાંના પક્ષો પાસે કે ઝાલિ યાય તેના પ્રસંગમાં આવ જ ન કરવી. બહુ બહાર સુસાદરી કરવી નહિ; તથા રૂંધું નહિં. ક્રોધ તજવો, ઉવડમાં એકલું રહેવું નહિં. બહુ ઉંચે સાદે ખોલવું નહિં. કારણ તેથી ગર્ભ. વિદૂતિને પામે છે. તૈલાભ્યંગન કરવું, ખરડ બહુ ચોળીને શરિર પર ન કરવો, ઘણું કંઈ જિહાવું રાખવું નહિં. તેમજ શયન બહુ ઉંચું ન રાખવું. (જૂમીથી) ઉપરના નિયમો પાળવાથી પ્રાપ્ત ગર્ભ પુણી સુખી તથા દીર્ઘા સુખી યાય છે.

ઉપર પ્રમાણે ચોવીસ પ્રશ્નોના પ્રત્યુત્તર વૈદ્ય શાસ્ત્રના મંચાનુસાર યથામતિ દોહન કરી, પ્રકટ કીધી છે. તેમાં ભાસવામાં આવતા દોષને મહણુ ન કરતાં સાર રૂપ લઈ, અને તેને વધારે સ્પષ્ટતાપર કોઈ ભાવશે તો તે જાણતમાં આપણું જાણવાનું દેરવુંક પુરું પાશે.

શિવમ્.

કર્તવ્યમાં મુકવા લાયક શિક્ષા વચનો.

(સંસોધક.-ઝવેરી મામજનન ભગવાનદાસ.)

૧ છવનની એક દાણુ દરોડા સોનામ્હેરથી પણ ખરીદી શકાતી નથી, તેને વ્યર્થ યુમાવવા જેવી ખીજ કંઈ નુકસાની છે.

૨ સહકલોગ સરભાગનો સહોદર છે, આજની કિંગત આવતી કાલથી ડગલ છે. આજે બને તે કાલ ઉપર રાખો નહીં.

૩ વખત કુદરતનો ખમનો છે, ધરી અને ક્યાકો તેની, તોજેરીઓ છે, પગો કે કાણો તેના કિમતી હીરા છે.

૪ જ્ઞાન અને વિવેક ખરી આપે છે, એના વિના માણસ છતી આંખે આંધળો છે, તે ખાગમાં પડે તેમાં નવાઈ શું.

૫ ડોક્ટર ખેરિટર કે પ્રોફેસરની ડિગ્રી મેળવવામાં જીજ્ઞાસુઓ હેતુ પુરા થતો નથી, પણ જાહેર સેવા બતાવવામાં અને આત્મકેવ સાધવામાં તેનો ખરા હેતુ પાર પડે છે, ખરી રીતે જોનાથી મન મારતાં શિક્ષા તેજ ખરી જીજ્ઞાસુ.

૬ જે માણસ પોતાની ઇચ્છાને કાણમાં રાખી શકે નહીં, તે છવનની મુરદેખીઓ દૂર કરી વિજય મેળવી શકે નહીં.

૭ સમાજ મેવા અને દેશ મેવા એ ઉત્તમ છે પણ આત્મ સેવા એ સર્વથી ઉત્તમ છે કેમકે જગતના સર્વ પ્રાણીઓને આત્મવત્ ગણે, પરંપત પથ્થર સમ ગણે, અને પરંપત માતા તુલ્ય માને તેનાથીજ આત્મસેવા થઈ શકે છે.

૮ પ્રયત્નની ઇચ્છા રાખો નહીં પણ પ્રયત્ન થાય તેવાં કાર્યો કરો, કીર્તિ સત્યાગ્રહની સાથે રહે છે.

૯ જે તમારે મ્હેટા અતુ દેાય તો પ્રથમ ન્હાના બનો; ઉઠા પાપો નાંખ્યા વિના મ્હેટું મકાન ચણી શકાતું નથી.

૧૦ મ્હેટાઈતું માથે ઉંમરથી કે શ્રીમંતાઈથી નથી પણ અશ્વત્થથી કે ઉદારતાથી થાય છે, માટે ડાલા અને બિહાર બનો.

૧૧ તત્ત્વજ્ઞની કિંગત ન્યાયની નહીં પણ ધારથી થાય છે, તેમ માણસની કિંગત ધનથી નહીં પણ મહાચારથી થાય છે.

૧૨ વર લેતુ એ હલકાર્તું કામ છે; ત્યારે દાખા કરી મ્હેટાઈતું કામ ને; જલો પથ્થર મારનાને પણ ફોગ આપે છે.

૧૩ વાદળોએ વરસે અને પ્રસો ફરે સારે નીચે નમે છે, તેમ સમૃદ્ધિ પામ્યા પછી વધારે નમ્ર બને તેજ સન્નિવન ગણાય.

૧૪ વરસાદ માંગ્યા વગર વરસે છે તેમ સન્નિવો માંગ્યા વગર પોતાની સમૃદ્ધિ પરોપકારના કામોમાં ખરસે છે.

૧૫ મોટી પગથી સરખા પગી થરીઓના ઉપર દયા ન રાખે તેજ મેનાન, સોનાનના બપોર કાંઈ શીગડાં ઝગતાં નથી.

૧૬ સખાવત સર્વર્થની કુંડી છે અને દયા ખાનદાનીનો ખમનો છે; પથ્થર જેવા છવનની માગે ખાનદાની રહેતી નથી.

૧૭ નદીનું પાણી અસલ સમુદ્રમાં ભળે છે, તેમ જ્ઞાન આપનારની દોહત પાણી વ્યાજની જેમ દોહારનેજ મળે છે.

૧૮ ભુંડાઇને બદલે પથ્થુ લગાઇ કરે અને એપકારીનો પણ ઉપકાર કરે તે ખરે સત્યુક્ત સમજવો.

૧૯ ચડતીમાં ગર્વ ન કરે, પડતીમાં ખેદ ન કરે અને સરણાગતનો કદી પણ ત્યાગ ન કરે, તેજ મ્હોટો માણસ. (અર્થ.)

જ્ઞાનવરોને માખી મચ્છર વિગેરેના ત્રાસમાંથી મુક્ત કરવાના ઉપાયો.

૧ ચોમાસામાં ખેતરોમાં ઉપજ થતી કીડા મારી વનસ્પતિનો રસ કઢાડી શરીર લેવું કરવાથી તેની કડવાશ અને ગંધથી તેઓ જનનવર પાસે આવશે નહીં. ચોમાસામાં જ જનનવરોને માખી મચ્છરોના ત્રાસ વધુ હોય છે અને તે રૂતુમાં આ ચીજ સહેલાઈથી મળી શકે છે.

૨ રોહીસ પાને રોહરો નામનું એક ખંડ ચોમાસામાં થાય છે તેનાં ઉપરનાં છાગલાંને પાણીમાં વાટી તે પાણી માખી સહ જનનવરોના શરીર ઉપર છાંટવામાં આવે તે તેથી માખી મચ્છર જનનવરો પાસે જતાં નથી.

૩ કણ્ણુના તેલના જનનવરને શરીરે લીસોટા જેવું શરીર ચોપડવાથી તેની વાસને લીધે માખી મચ્છર જનનવરો ઉપર ખેસતા નથી.

૪ એકમણુ પાણીમાં રથકપુર તોલો ૧ વાટીને નાંખવું અને તે પાણી જનનવરો ઉપર છાંટવું આથી માખીઓ જનનવરો પાસે જતી નથી એટલુંજ નહીં પણ તેથી લુવા બગાઇ અને તેને લગતાં બીજાં જંતુઓ પણ જનનવરોને ત્રાસ આપતાં નથી.

૫ તલનું ચોખું તેલ ૫ ભાગ તથા ૧ ભાગ ટરપેનટાઇન તેલ એ બેનું મીઠણુ ગળાપર, આંઠ અને બીજી જગ્યાએ જ્યાં માખીઓ ખેસવાનો સંભવ હોય ત્યાં લગાવવું આથી જનનવરના શરીરે માખી, બગાઇ, ડાંસ અને મચ્છર ખેસાસે નથી.

૬ દીઠામાળી ભાગ ૧ ને તલના અગર કણ્ણુના તેલ ભાગ ૧૦ માં મેળવીને એકત્ર કરેલ પ્રવાહીને પણ જનનવરોને લગાવવાથી બગાઇ, ડાંસ, મચ્છર અને માખીઓ હેરાન કરશે નહીં, તેમજ તેથી બીજી કાષ્ઠપણુ જાતનું નુકસાન પણ થશે નહીં.

૭ મેગફમ પાંવડર જે ગટરો તથા ગંદકી વાળી જગ્યાએ છાંટવામાં આવે છે તે પાંવડર જનનવરોના શરીર ઉપર છાંટવાથી પણ તેમને માખીઓ હેરાન કરતી નથી.

૮ કારબોલીક ઓઇલ, ટરપેનટાઇન ઓઇલ, સુકે લીપ્ટસ ઓઇલ એ ત્રણ પૈકી ગમે તે ઓઇલ ભાગ ૧ તથા તલનું તેલ ભાગ ૧૦ મેળવી તે મિશ્રણ જનનવરોને નવરાવી બાંધવાડીઆમાં એકાદ દિવસ ચોપડવાથી માખીઓનો ઉપદ્રવ બંધ થશે અને તેથી કાષ્ઠપણુ જાતનું નુકસાન થશે નહીં.

૯ શીનાઇલના પાણીથી જનનવરને જે ભાગમાં જીવડા પડ્યા હોય તે ભાગના જખમને ધોવાથી જીવડા મરી જાય છે અને જખમ રૂઝાઇ જાય છે.

સંકુમાનિવાસી,

જાનવરોને ચોમાસામાં થતાં દરદો.

(લેખક—રા. રા. છાટાલાલ વિ. પરમાનંદાસ નાણાવટી)

કમળો

રોગ વિશે સામાન્ય હકીકત — જાનવરના હીવરમાં ખગાડ થવાથી અથવા તેના ઉપર સોને ચઢવાથી આ દરદ લાગુ પડે છે અને તે વખતે શરીરમાં એક જાતનો રસ (Bile) ફરે છે કે જે શરીરને રોગીષ્ટ બનાવે છે બેજવાળી જગ્યામાં ચોમાસામાં જાનવરો ફરે છે ત્યારે આ રોગ પોતાનું જોર ખાસ વધારે જતાવે છે તોપણ તે કાંઈ ચોમાસામાજ થાય છે તેમ નથી. ખીજી રીતમાં પણ તે દરદ જાનવરોને લાગુ પડે છે અને ચોખ્ખી દવા તથા ઉગ્મસ દિનાના તથા બેજવાળા તમેના-એ સર્વે તેના કારણો જાણવામાં આવ્યા છે રૂતુના ફેરફાર વખતે પણ કેટલાક જાનવરોને તે દરદ તેની શારીરિક રચના અનુસાર લાગુ પડે છે.

નિદાન—આ દરદ જ્યારે લાગુ પડે છે ત્યારે તેના શરીરની ચામડી પીળા રંગની દેખાય છે, અને તેની આંખ, જીભ, નાક, મળસ્થાન વગેરે જગ્યાઓની ચામડીમાં પીળાશ રચટ દેખાઈ આવે છે જ્યારે હીવર ઉપર સોને ચઢેલો હોય ત્યારે જાનવરને તાવ આવે છે, તૃષ્ણ લાગે છે, અને તેના પેટમાં જમણે પડે દળાવવાથી તે જગ્યાએ તેને દરદ થતું હોય એમ માન્ય પડે છે આ દરદના દરદીને સામાન્ય રીતે બધકુષ્ટ (Constipation) રહે છે અને તેના જાણીતા રંગ સફેદ અથવા ગાદીના રંગ જેવો માન્ય પડે છે પેશાબ ખટુ થોડો થાય છે અને તે ધણીજ પીળા-જનો થાય છે દરદીને આ દરદમાં અતિશય નખખાઈ લાગે છે અને એન પડતું નથી તથા ખોરાક માટે રૂચિ થતી નથી

સારવાર—આ રોગ ૧૧ દરદીને પ્રથમ તો જુનાબ આપી તમામ Bile જાણીતારા કાઢી નાંખવા માટે એરડીયુ તેન તોના ૨૦, તથા અજાશીનું તેન તોના ૧૦ મેળવીને તે તેમ એક સાથે પાષ્ટ દેવું તથા હીવર ઉપર તુરત અસર થવા માટે જો મગી શકે તેમ હોય તો Calomel (કલોમેલ) નામની એક ઈંચિજ પાસની બનાવટી દવા થાય છે, તે ૧૫ ગ્રેન (૧૫ ધઉ ભાર) જેટલી ગોળમાં મેળવી ખવરાવી દેવી એ પ્રમાણે દવા આપ્યા થી દસ્ત થવા બાદ તીલાયતી ચીકુ (Epsom Salt) તોલા ૩૦, નવસાર તોલા ૩, અને સુરોખાર તોલા ૧ એ બધાનું મિશ્રણ કરી પાણી શેર ૧૧ માં તે દવા હમેશાં પાવી એ રીતે દવા કર્યાથી એ દરદીના શરીરની પીળાશ બધ થવા બાદ જાનવરને શક્તિ માટે કરીયાતું તોલા ૩, નવસાર તોલા ૩, અને સુરોખાર તોલા ૧ તથા કકુ તોલા ૩, એ સર્વેને ખાંડી તેના જુકા કરી તે જાનવર તંદન સાર થતા સુધી ગોળમાં મેળવી ખવરાવવો જ્યાં જતી શકે ત્યાં કોયલીન (Quinine) દ્રાવ બા (૩૦ ધઉ ભાર) ગોળમાં મેળવી ખવરાવવું.

ચુચના—આ દરદના દરદીને જાડુ ખોરાક આપવો નહિ પણ દરદ મટવા બાદ સારી રીતે ખોરાક દેવો અને તેટલો જાનવરને ગરમાવો આપવો અને જાનવરને જો અતિશય નખખાઈ જણાય અને એસી ઉડી શકે નહિ તો તેની આસપાસ ખડની પથારી રાખવી અને સ્વચ્છતાના નિયમને સાચવવો

આ લેખમાં દવાનું જે પ્રમાણ છે તે પુખ્ત જાનવરો માટેનું હોવાથી નાના જાનવરોને આજ પ્રમાણમાં તે દેવી

દવે કેમીકલ વર્કસમાં બનતી દવાઓના અભિપ્રાયો.

ગાલીથી "મી એ વી હાઈમનથી" લખે છે કે, જીવન ખાવાથી આરામ થાય છે. સ્ત્રીમંદાથી અખાસઅલી ઇમાદીમ—મનવાન નામનું પુસ્તક મળ્યું તેમાના વિષય ધણા સારા છે, તેથી દરેક માણસને લાલ અને Cનિતિ ધણા સિવાય રહેશે નહીં,

શુ. વિવરા-ખાનદેશથી—ગોસ્વામા ધીમુત કાસીગીર ગુરૂ દેવાગીર લખે છે કે; આપના તરફથી મેં ઘણી વખત દવાઓ સામગી મંગાવેલી હતી તે વાપરી બેતા અને ખાતી ફેરતા તે ઘણીજ ચમત્કારી જણાઇ છે જેથી દવે બીજી ૨ ૧૪ ની દવાઓ આ સાથેના લીસ્ટ પ્રમાણે વળતી પેરટે મોકનશો

ભંડારીયાથી—મવરીશ દર ની મેલન-લખે છે કે આપની પ્રમેદ પીલસની ગોળીઓ ખાવાથી અને ફાયદો થયો છે, અને પ્રમેદની જરાપણ અસર રહી નથી તેથી હું આપને ખરા અંત ક-ચુથી આશીરવાદ આપુ છું

પાંડીચેરીથી હકીમ મહમદ મુલતાન હકીમ-૧ખે છે કે (તાર) જીવન તથા બીજી દવાઓ તે વાપરતાં ઘણા ગુણુ જણાય છે માટે આજેજ જીવનના ૨૫ ડગ્લા વી પી. ફરી મોકલી આપો. વેરાવળથી મેમણુ દુબીજ હિસમાન લખે છે કે,--ગરબે માર્ડ મે રેમાનશહે તમારી મ્વા ઘણી અકસિર છે તેવી બવામણુ કરી છે માટે મુંદરી સાથી ૩ બાટલી તુરત મોકલો બુનાગડ રેલવેગાર્ડ-રહેમાનશહે--મુંદરીસાથીથી સારો ફાયદો છે માટે બીજી ૩ બાટલી ફરી મોકલો

મુખ્યાધુ ગીરગામ વસ ત રઘુનાથ ગારી-તુદરી સાથીથી આરામ છે માટે બીજી ૩ મોકલો. નાગકરોથી હુગરરી દેવચંદ--ધાસ-દમ નિવારણ ગોળીઓ જેની બી ૩ છે, તે દવા અતિ ઉત્તમ વનસ્પતિની મનાવની તમમાણુ ગુણુમંદ્રી છે તેણે ઘણીજ ફાયદો કર્યો છે. મુખ્યા-પા, દાદાભાઈ મુનદાસ--નારી દવાથી ઘણો ગુણુ છે તમારા લેપની ફવા ઘણીજ અકસિર નીવડી છે,

જાંગધરાથી મોતીલાલ જગનલાલ--તમજનથી સારો ફાયદો છે, કોઠારથી દર્લસનમ દેવજી--સુદરીસાથી વાપરવાથી ઘણીજ સારો ફાયદો છે, અમદાવાદથી વડીલ-મી ભાદનાલ નંદલાલ દેવાઈળી એ એવુ એત બી લખે છે કે, અમૃત જીવન દાલેરા ઉપર સારી અમન દરે છે આ ગર્ભવતી સ્ત્રીઓને કૉલેગમા આ રી રાખ છે તેની ખાતી કરી છે

રહીમપુલા વડીમહમદ મુખ્યાથી-૧. છે કે તમારી પ્રથમ મોકલેની દવાથી સારો ફાયદો થઈ ગયો છે માટે બીજી ૩ બાટલી અમન જીવન જટ મોકલો નાહારપાલીથી મી અબાલાલ કેમરીસી હું--૧ખે છે કે પ્રથમ મોકલેની સુદરી સાથીથી ઘણીજ સારો ફાયદો થયો છે બીજી ૩ બાટલી સુદરીસાથીથી તુરત વી પી થી મોકલો હું તમારો બુનો ધરાક છું

મહલાથી ઈશ્વરલાલ જમનાદાસ--લખે છે કે પ્રથમ મોકલેની સુદરીસાથીની દવાથી સારો ફાયદો થયો છે માટે બીજી ૩ બાટલી વી પી મોકલો

ખલાત--એવરસીમર એન જ માલેકર લખે કે,--સુદરીસાથીની દવાનો મીડનાઈફ તારાખાઈ મારફત ઉપયોગમા લેતાં સારી નીવડેનો છે માટે હાલ બીજી ૩ બાટલી તુરત મોકલો

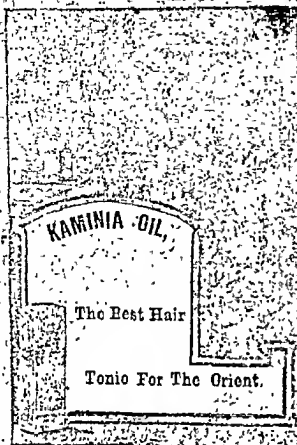
રાજવાડીયાથી--સાધુ હરીદાસ ધર્મદાસ--તમારી દવાથી ઘણીજ ફાયદો થાય છે માટે આ સાથેના લીસ્ટ પ્રમાણે ૩ ૨૧) ની દવાઓ વી પી થી મોકલો

કુતારગામથી ઉમેદરામ જયરામ લખે છે કે--સુદરીસાથીથી આરામ છે માટે બીજી ૩ મોકલો.

ચલામલીથી શા મગનલાલ ગીરધર--ખમે પ્રથમ સુદરીસાથી મંગાવેલ તેથી ફાયદો થઈ ગયો છે તથા સજેથી મારા મિત્ર ગાધી પીનાબર દાદાએ ૧ ડગ્લન બાટેની મંગાવેલી તેથી તેને ત્યાં તથા જોને તે દવા આપી તે બધાને આરામ થઈ ગયો છે

હાલોલથી જીવા મુસા હાજી અને જગન એચમ લખે છે કે--આઈ ક્રોપ્સની શીશીથી આપને ઘણીજ આરામ થઈ ગયો છે

કાષ્ઠિજી રાગ મટાડવાને માટે લખેા દવે કેમીકલ વર્કસ--અમદાવાદ

શ્રીનાં માથાનો શ

નરમ-મુલાળા-ચક્રચકીત-કરચકી
ખાસ રૂપ શ્રીને થા કયા
અરથાને નહીં ગમશે કે
ગોવા ખાસ બનાવનાર એ
તેલ છે અને તે જગપ્રસિદ્ધ
કામીનીઓ બોધે છે.
શ્રીનાં શરૂઆતે મારે જેટલું જ
રૂપ તેટલું જ મગજમારી કરનારા
પુરો અને અવ્યાસી વીલાધીઓ
માટે અગત્યનું છે.
આ તેલ લગાડતાં જ તપેલું માથું
ફુગાર થાય છે-માથામાં ફુગારો
દો થાય છે અને બોડાની ધનનેસર
લગતી જ નથી.
ઉત્તમ વસાણાઓની બનાવટ છે
શ્રીનાનો આદ મળ્યો છે-અને આખા
દેશમાં પ્રસિદ્ધ છે.
અરથા આનાની દીકરી માથા
થી નમુનો મફત મોકલવામાં
આવશે.
ધી એ ગ્લો ઇડીઅન-ડગ એન્ડ
કેમિકલ કું-ગુમામશીદ મુંબઈ

સેંટનો

ઓટો

રાજ

દીલ ખહાર

(રજીસ્ટર્ડ)

દીલને આનંદ આપનાર, મનને પ્રસૂત કરનાર અમૃત્યુ પુલોના આઈની મુગધી
ઓથી ભરેલું હૃદયમાં હૃદયી બનાવટનું સ્પીરીટ વગરનું સર્વોત્તમ સેંટ છે. કદાચ આર
પાંચ દીપાં કપડાં અથવા રૂમાલ ઉપર હાંટવાથી વાપરનારને તથા તેની આસપાસનાઓને
મીઠી ખુશકારક મુગધીમાં મગી દે છે, બીજું કોઈપણ વસ્તુ સેંટ ખરીદતાં પહેલાં ઓટો
દીલખહારમાં સ્પીરીટ નહીં હોવાથી અત્યંત તરીકે પંચ વાપરી શકાય છે.
જોઈએ તો નાની બાટલીના ૨૦ આના, મગધી બાટલીના ૧૨ આના, ઓટો અથવા
ઓટોની બાટલીના ૩, ૨, નમુનાની બાટલીના ૨ આના મુગધી કાંઈને એક આનો
સાદા એજન્ટ—

ધી એ ગ્લો ઇડીઅન-ડગ એન્ડ કેમિકલ કું-મુંબઈ

ભાગ્યોદય.

રાગદ્વેષવિયુક્તૈસ્તુ વિષયાનિદ્રિયૈશ્વર્ય.

આત્મવશ્યૈર્વિચેયાન્મા પ્રસાદમધિગચ્છતિ ॥ ૬૪ ॥

રાગદ્વેષથી રહિત અને આત્માને આધીન એવો પુરુષ, મનને વશ કરીને
ઇન્દ્રિયોત્તરે વિષયોમાં રમતો છતાં પણ શાન્તિને પામે છે. ૬૪ (ભ-ગી)

વિષયાનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧. હિંતત. પ્રકારનું હવન ગાળવા		૧૦. હિંત વચન.	૩૨૦
પ્રત્યોધ. (શ્રી ઉ.)	૨૬૭	૧૧. દામ્પત્ય-દંડ વિધાન.	૩૨૧
૨. મંત્રસિદ્ધિનો એક પ્રકાર		૧૨. મુખ દુઃખનું સાથી મ.	
(શ્રી. ઉ.)	૨૬૮	નોખળ છે.	૩૨૫
૩. હવને ઉપદેશ (શ્રી. ઉ.)	૨૬૯	૧૩. બાસ સદચરી.	૩૨૬
૪. શ્રી હજને અંતસ્તમ પ્રદે-		૧૪. પ્રાચિન દિલ્લી સ. વિ.	૩૩૪
શેમાં શોધનાર સાંધકેના		૧૫. એરાપ્સેન-હવાઈ વિમાન.	૩૩૭
ઉદ્ગાર. (શ્રી ઉ.)	૨૬૯	૧૬. માલ્ટ આયુ.	૩૩૮
૫. આત્મપ્રોધ.	૩૦૦	૧૭. કવિ ભૂષણ. ભટ્ટ.	૩૪૩
૬. મનુષ્યહવન અને પુરુષાર્થ.	૩૦૩	૧૮. ત્રીજા વર્ષાભિનંદન.	૩૪૫
૭. આર્તદમન હવન.	૩૧૦	૧૯. અમદાવાદની બાથતિનું	
૮. માસા મિત્રનું રવિન.	૩૧૬	બાંધવાનીયું.	૩૪૫
૯. દ્વાકિલાને-ઉપાસના.	૩૧૮		

અધિપતિ અને પ્રકાશક,

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે.

ભાગ્યોદય આશ્રમ-અમદાવાદ.

વાર્ષિક લગાવ મે. ૨. હિંદુસ્તાન પ્રકાશ શ્રી. ૬.

ભાગ્યોદય--વડોદરા રાજ્યની લાયકેરીઓ માટે મંજુર થયું છે. માટે લાયકેરી માટે તાદીદ આદેશમાં નામ નોંધાવવાં.

સૂચના.

આ માસિકનું માર્ચ માસથી વર્ષ શરૂ થાય છે. દરેક અંગ્રેજી માસની આખરે તે વર્ષોર પાડે છે. માટે તે માસીક ખાત્ર માસની ૧૫ મી સુધીમાં ન મળે તો અમને જાણવાથી ફરી મોકલીયું. માસિકનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૦૦ છે. હિંદુસ્તાન ખદાર શી, ૪ છે. બેટ. પર્શીઅન નાઇટસ અને નવી સાસનું પંચગિ મળે છે. બેટના ખારેજ ૦-૨ સાથે નવીન ચનારો આદેશને માર્ચ માસથી આજ સુધીના અંકો અને બેટનું રૂ. ૨-૨-૦૦ વી. પી. કરી લવાજમ વસુલ કરવામાં આવે છે. પાછલા અંકો શીલીક હશે ત્યાં સુધીજ અપાશે માટે નવિન આદેશને વેળાસર આદેશ થવું.

પત્ર વ્યવહાર કરનારે પોતાનું પુરુષ શિરનામું લખવું જોઈએ. જ્યાંજ માટે રીપ્લાય કાર્ડ કે ટીકીટ સિવાય જ્યાંજ આપવામાં આવેલો નથી. શિરનામું બદલવા માટે આદેશ નંબર જરૂર લખવો. ટુંકી મુદત માટે શિરનામું ન બદલાવવું જોઈએ.

ભાગ્યોદયનાં પાછલાં વૉલ્યુમે ચોટાંજ શીલીક છે તેમાં સુધી-હશે ત્યાં સુધીજ મળશે.

ભાગ્યોદય--પુસ્તક ૧ લું બાંધેલું રૂ. ૨-૦-૦

ભાગ્યોદય--પુસ્તક ૨ લું બાંધેલું રૂ. ૧-૮-૦

ભાગ્યોદય--પુસ્તક ૩ લું બાંધેલું રૂ. ૧-૮-૦

નવું પુસ્તક--સરવૈ, રેવન્યુ અને રેજિસ્ટ્રારી કાયદાનું લુપ્ત. નવા સુધારો વધારા સાથે ત્રીજી આવૃત્તિ કીમત રૂ. ૨-૦-૦ પો. ૦-૪-૦

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય--અમદાવાદ.

આજના અંક સાથે દરેક આદેશને સંવત ૧૯૭૩ ની સાલનું ભાગ્યોદયનું શુદ્ધ ગુજરાતી પંચાંગ.

બેટ મોકલવામાં આવ્યું છે, જે સંલાળી લેવું. જેમાં, સંવત ૧૯૭૩ ની સાલનું માસવાર ભવિષ્યજ્ઞ, દરેક માસમાં અનાજ ચાંદી, રૂ. વિના લાવ કેવા રહેશે, ક્યારે અંદરે ક્યારે ઉતરશે, સુખાકારી કેવી રહેશે, વરસાદ કેવા માસમાં ક્યારે કેટલો પડશે, તે ઉપરાંત અનુભવસીદ્ધ દવાઓના રૂબરૂ, રહેલે ગામડા, પોતડા, ગામડા, વેપારી, વાતસી, કાં વગર ક્યાં મળે છે, મોટા શહેરોની આહીતી, ત્યાં ક્યાં ઉતરવું વિગેરે, મુસાફરીમાં ક્યાં ગાડી બદલવી, જનરાનો ભોમીયો, હાથ જોઇ ભવિષ્ય કહેવાની રીત જન્મકુંડળી નેવાની રીત વિગેરે ઉપયોગી વિષયો આપવામાં આવ્યા છે, છુટક ઠો. ૦-૨-૦ પણ ૧૦૦ સામગ્રી મંગાવ નારને રૂ. ૫-૦-૦, ૫૦ ના રૂ. ૩-૦-૦ અને ૨૫ નેકલનો રૂ. ૧-૮-૦ પડશે. વધુ મંગાવનારે રહેલે પાર્સલથી મંગાવવાં.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય--અમદાવાદ.

આયુર્વેદ ચરક સંહિતા.

મૂળ સહિત ગુજરાતી ભાષાનું પ્રથમ ભાગ-વૈદિકનો પ્રાચીન અને મન્દ્રવનો અંથ આપ છે. આ પુસ્તકની ઉપયોગીતા અત્યંત વધી છે કે જેમાં હાલમાં નવી ગણાત્મી-યગ દવાઓ મેળો મેળાવવાની વિગેરેનો સમાવેશ થયેલો છે. દરેક વૈત, ડોક્ટર હકીમ અને સરીરને નિરામલ રાખવા ઇચ્છનારે આ ગ્રંથ અંદીદોજ જોઈએ. ઠી. રૂ. ૨-૦-૦

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય--અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

દિવાળી અને પરિષદનો ખાસ અંક.

પુસ્તક ૪ થી

માહે ઑક્ટોબર-નવેમ્બર સને ૧૯૧૬

અંક ૮-૯.

ઉન્નત પ્રકારનું જીવન ગાઝવા પ્રવોધ.

(આખ વિના અધારે, એ લય)

રમ્ય જીવન કોઈ ગાળોરે, બધું! મારા, રમ્ય જીવન કોઈ ગાળો
સૃષ્ટિમાં સમગ્ર ભરી છે, ત્યાં ત્યાં રમ્યતા પ્રસરી છે,
તેજ હિવાડી ત્યાળો, ત્યાળોરે બધું!

દૃષ્ટિએ નાંવે એને, અનુભવે નાંવે એ તો,
જપના માહિ બાળો, લાળોરે, બધું!

કલ્પનામાં આગે જે, પ્રત્યક્ષ ચતું કાલે તે,
(તેથી) કલ્પનામાં પણ મહાલો, મહાલોરે, બધું!

જગના જીવો ત્યાં ભ્રમતા, જે ભૂમિકામાં રમતા,
તેથી કાંઈ ઉપર ચાલો, ચાલોરે, બધું!

વિધ વિધ વિચિત્રતા સુખમાં, ધારના કેવળ સમતા,
તેથી પર વૃત્તિવાળો, વાળોરે, બધું!

સ્નેહીતે આપો જેવો, શનુને દો પણ તેવો,
(તમારા) રમ્ય જીવનનો ફાળો, ફાળોરે, બધું!

લાનના હિન્ત સેવી, જીવન રમણીયતા સહેવી,
સમગ્રે હિન્ત સેવી, જીવન રમણીયતા સહેવી,
સમગ્રે તર કનેશની જવાળો, જવાળોરે, બધું!

શ્રી ૦ ૩૦

મંત્ર સિદ્ધિનો એક પ્રકાર.

(એક સન્ન વાત મમળતુરે, એ લય)

શુર મત્રની ધૂન લગાવેરે,	બધુ માત્ર.
એ ધ્વનિથી અણુ અણુ જાઓરે,	બધુ માત્ર.
વૈષ્ણવીથી પ્રથમ ઉચ્ચારે,	
મનથી પણ મત્ર નિચારે,	
પગ પગ પછી વેગ વધારેરે,	બધુ માત્ર.
ઉઠે વિચાર ત્યા ત્યાથી,	
ઉચ્ચારે મન ત્યા ત્યાથી,	
મનના અણુ અણુમાંથીરે,	બધુ માત્ર
ત્યાથી આગળ પ્રસારે,	
એ મન ધ્વનિ નિસ્તારે,	
તનુના અણુએ ઉચ્ચારેરે,	બધુ માત્ર
જેમ ભ્રમર અખડ ગુન્નરે,	
(તિમ) અણુએ અણુ મન ઉચ્ચારે	
લટો, મત્રે વાધ્યા ત્યારેરે,	બધુ માત્ર.
પછી શરીર, મન આત્માના,	
પ્રતિ અણુમાં જાનામાંના,	
હિસારે ધ્વની મનોના રે,	બધુ માત્ર.
આ વિધિ હર વહેતો ત્યારે,	
મન ધ્વનિ સતત પ્રકારે,	
તમે મૌન ગ્રહેતો ત્યારે રે,	બધુ માત્ર.
જો હસ્ત વિષે પછી જોશો,	
એ મત્ર બોલતો લહેજો,	
તમે લો મૌન ધરી ગ્રહેજોરે,	બધુ માત્ર.
અન્યન એમ જૂદા જૂદા,	
જન જણાય મનજ બણતા,	
નન મત્રની થયે સફળતારે,	બધુ માત્ર.
અણુ અણુને વટના દેજો,	
જાતે ન તમે હિચારજો,	
પણ માલગ સાલગ રરજોરે,	બધુ માત્ર.
ઉપેન્દ્ર શુર રમરી પ્રીતે,	
વહી એક સમયે નિત્યે,	
લટો મન સિદ્ધિ આ રીતેરે,	બધુ માત્ર

શ્રી ૦ ૩૦

જીવને ઉપદેશ.

ગાંધી.

હજારો જાતના ફાંફા, અરે છવ શીદ મારે છે ?
ફરીને એક એક જોયી થાય જે તું ધારે છે,
હજારોની કરી પગસી, છતાંએ નિત્ય દારે છે
જીને એકની તું જોયી, થાયે જે તું ધારે છે,
હજારોની શુદ્ધાભીમા તુ તુજને રીદ મારે છે ?
કરી ને એકની તું જોયી, થાયે જે તું ધારે છે,
હજારોની ચગ્ગ તે ગળી, તેને ત્હારી ક્યારે છે ?
જી લે એકની તું જોયી થાયે જે તું ધારે છે.
હજારોને ઉપાઆધી, નહિ કો કોને તારે છે,
ઉપામી એક પ્રભુને લે રીશ પગી જે તું ધારે છે,
ધરી ને એક નિષ્ઠા, એક આશ્રય, એક વારે છે,
એક ઉપેન્દ્ર પ્રભુમા, તો પગી મર્વાઈ મારે છે.

શ્રી ૦ ૩૦

શ્રી ઇષ્ટને અંતસ્તમ પ્રદેશમાં શોધનાર સાધકના ઉદ્ગાર.

(નયને આરોને આજે વાચમા, એ લય.)

ઉતરીને આજે અતરે, જોડે કંઈક પ્રભુ જણાય,
જુધ્યા હશે શુ ગાન બીતરે, મન કંઈક એમ થાય; ઉતરીને.
પૈખરીમા ૭ ગોધી નયોરે, પણ પ્રભુ ન લદાય,
જોડે હશે શુ પગપગ જઈ, મને કાનિ ત્યા કંઈ થાય ઉતરીને.
ન્યૂન મુદ્દમને તારણ નેહમો, યમે પ્રભુનો ન લાસ,
જાઉં ઉતરી જન દજી ઉડે, છે મદા કારણે અવાગ ? ઉતરીને.
માલિક નહિ મત્યા મને, જાહે વજો પય પ્રાણ,
(૬૫) જોડે મમાનના અતમા છે દુપાયા ત્યા મુજ પ્રાણ ? ઉતરીને.
ન્યૂન ને મુદ્દમ આ હન્દિઓરે તેમા જણાય ન નાય
તેની મર્વાઈથી હો જઈ, જોડે આવે છે દાય ? ઉતરીને,
અત પ્રાણાદિગશમોરે, મને યયા ન પ્રત્યક્ષ,
જોડે મગાતીત સ્થાનમા દીમે ત્યા શુ કાશાધ્યક્ષ ઉતરીને.
જ્યા કંઈ દશે ત્યા હશે મુજમારે, એતો નિ મંથય નાત,
ત્યા પગી શુ કડિન છે, કળા એમને સાક્ષાત, ઉતરીને.
જ્યા જ્યા ને જે જે ગણાયછે રે, હો અનન્દમ પ્રદેશ,
ત્યા હુ ગોધીય પૂર્ણ ખતરી, માગ નરહરિ મહેશ. ઉતરીને.

શ્રી ૦ ૩૦

આત્મવૌધ.

(લેખક—શ્રીયુત હરિલાલ ત્રિસિક્કશમ બાસ)
(અનુસંધાન ગતિધર્મી.)

આત્મચૈતન્યમાશ્રિત્ય

દેહદ્રિય મનોધિયઃ ।

સ્વક્રિયાર્થેષુ વર્તન્તે

સૂર્યાલોકં યથજનાઃ ॥ ૧૯ ॥

દેહદ્રિય ગુણાન્કર્માણ્યમલે

સાચિદાત્માનિ ।

અધ્યસ્યન્ત્ય વિવેકેન

ગગને નીલતાદિ વત્ ॥ ૨૦ ॥

અજ્ઞાનાન્માન સોપાથેઃ

કર્તૃત્વાદીનિ ચાત્મનિ ।

કલ્પ્યન્તે યુગતે ચન્દ્રે

ચલનાદિ યથામ્ભસઃ ॥ ૨૧ ॥

રાગેષ્ઠા સુખ દુઃખાદિ

બુદ્ધો સત્યાં મવર્તતે ।

સુષુપ્તૌ નાસ્તિ તન્નાશે

તસ્માદ્બુદ્ધેષ્ટુ નાત્મનઃ ॥ ૨૨ ॥

પ્રકાશોઽર્કસ્ય તોયસ્ય

શૈત્ય મન્નેર્યયોજ્જતા ।

સ્વભાવઃ સદ્ધિદાનંદ-

નિત્ય નિર્મલતાત્મનઃ ॥ ૨૩ ॥

આત્મા તથા ચૈતન્યથી

દેહદ્રિયો^૨ મન શુદ્ધિએ,

નિજ વિષયમાં વર્તે રવિથી

લોક જય નિજ ફેર કરે. ૧૯

દેહદ્રિયોના ગુણ^૪ કરમ^૫ તે,

અમળ^૬ સમિત આત્મમાં

આગેપાથ^૭ અવિવેકિએ,

જમ નીકપણ આકાશમાં. ૨૦

હાહરા.

છ મનની ઉપાધિના,^૮ કર્તાદિ^૯ જે,

આત્મામાં દ્રષ્ટાવ છે,^{૧૧} અજ્ઞાને સૌ તેહ.

જળમાંના સર્પો બિમ્બમાં,^{૧૨} દેખાથે છે જમ,

જળતું ચલનાદિ^{૧૩} બધું છે કલ્પિત સૌ તેમ. ૨૧

રાગેષ્ઠા સુખ દુઃખ તે, આદિ ધર્મો જે,

તે તો શુદ્ધિનાજ છે, શુદ્ધિ સુધી^{૧૪} તેહ.

સુષુપ્તિમાં^{૧૫} નથી શુદ્ધિ તે, લેશ ન તેહ જણાય,

ખાટે તે નહિ આત્મના શુદ્ધિનાજ ગણાય. ૨૨

પ્રકાશ અંબૂર્ણતણે અને, જળનો શીતતા જોય,

અગ્નિ ફેરો ઉપજતા સ્વભાવનો જમ હોય.

તેમજ આ આત્માતથા, સમિત નિત્યાનંદ,

નિર્મળતા પાંચ^{૧૬} એ, સ્વભાવ છે સુખદ. ૨૩

૧ દ્રિયાદિ જડ-અચેતન્ય છે, પણ તે આત્માના ચૈતન્યને આશ્રયે રહીને વર્તે છે.
૨ દેહ અને દ્રિયો. ૩ સૂર્ય અપ્રકાશિત છે તે સર્વને પ્રકાશિત કરે છે. ૪ સત્યાદિ ૫ જ-માદિ તથા કાશ્યા અધિતાદિ ૬ નિર્મળ, ૭ જુદા મુદલા—કપેલા ૮ આકાશી રંગ ૯ અહંકારના. ૧૦ કર્તા બોક્તાદિ ધર્મો. ૧૧ મિથ્યા આગેપાથ છે. વાસ્તવિક નથી. ૧૨ પાણીથી ભરેલા વામણમાં પાણીમાં દેખાતા ચંદ્રમાં પ્રતિબિમ્બમાં ૧૩ જળ જેમ હાને છે વાંકુ થાય છે તેમ તેમાં ચંદ્રનું પ્રતિબિમ્બ પણ હોય તે વાંકું થતું દેખાય છે. અર્થાત્ વાસ્તવિક રીતે જળજ તેમ થતું હોય છે, ચંદ્ર તો સ્થિરજ હોય છે. પણ જળનો ધર્મ ચંદ્ર પ્રતિબિમ્બમાં દ્રષ્ટાવ છે. ૧૪ જ્યાં સુધી શુદ્ધિ હોય છે ત્યાં સુધી. ૧૫ જેમાં સ્વપ્ન આની સકતુ નથી તેની આદ નિરા. ૧૬ સત=સત્ય, ચિત=ચિત્ત, આનંદ=પ્રિયતા, નિત્ય=જ્યેષ્ઠ, સર્વિય અને વર્તમાન એતરણે કાળમાં અપ્રાપ્ય, અને નિર્મળતા = રાગદોષાદિથી રહિત.

આત્મનઃ સચ્ચિદંશચ
 બુદ્ધેર્દ્વૈચરિતિ દ્વયં ।
 સંયોજ્ય ચા વિવેકેન
 જાનામીતિ પ્રવર્ત્તે ॥ ૨૪ ॥

આત્મનો વિક્રિયા નાસ્તિ
 બુદ્ધેર્વૈષો ન જત્વિતિ ।
 જીવઃ સર્વમલં જ્ઞાત્વા
 કર્ત્તાદ્રેષ્ટેતિ મુક્ષતિ ॥ ૨૫ ॥
 રજ્જુ સર્પં વદાત્માનં
 જીવં જ્ઞાત્વા ભયં વહેત્ ।
 નાદં જીવઃ પરાત્મેતિ
 જ્ઞાત ચેન્નિર્મયોભવેત્ ॥ ૨૬ ॥
 આત્મૈવ ભાસયત્યેકો
 બુદ્ધગાદી નાંદ્રિયાણિ હિ ।
 દીપો ઘટાદિવત્ સ્વાત્મા
 જડૈસ્તૈર્નાવભાસ્યતે ॥ ૨૭ ॥

જુદ્ધિની વૃત્તિ અને આત્મિક? સચ્ચિદંશચ,
 એ બેને અવિવેકથી મંથેન નિશંક.

“હું જાણું છું” એટલી અદ્વંદાર લક્ષણ,
 યાપ્ય પ્રવૃત્તિર આત્મ તો વિદ્યમ્બીન જરૂર. ૨૪

વસંતતિલકા.

આત્મા વિશે નથ લેણ કડી વિદ્યાર,
 ને જુદ્ધિને જરૂર ન જાન કડી થનાર,
 (જાનો) દષ્ટ હું ને કારણાર હું સર્વ કેરો,
 એણુ પુરું સમજું છવ ભમે ધણેરો. ૨૫
 ઘેરી જ હોય પણ સર્પ બહી બૂંદો છ, ૨૬
 (તેમ) આત્મા જ્ઞાતું જ લઈ જન મોઘરે છે
 “હું છવ નહોય પણ હુજ પરાત્મ પોતે”
 એલેજણાય કહિ તો પછીબોજ શો છ. ૨૬
 આત્માજ એક મન ઇદ્રિયને પ્રકાસે. ૨૭
 આત્મા ન તે જડમનાદિથી લેણ ભાસે
 દીપાર્થી જેમ ઘટ આદિ પદાર્થ દીપે,
 ના તે પદાર્થ થઈ દીપક તેજ ભાસે. ૨૭

૧ આત્માના. ૨ આત્માનો મિચ્છેશ ને જુદ્ધિની વૃત્તિ એ બેનો યોગ પાસ્તવિક
 રીતે થતોજ નથી, પણ અજ્ઞાનથી તેનો યોગ મનાય છે ને અદ્વંદારમય પ્રવૃત્તિઓ યાપ્ય છે.
 ૩ કારણકે તે મદા નિર્વિહારી છે. ૪ જુદ્ધિ જડ હોવાથી જ્ઞાનથી રહિતજ છે. ૫ અદ્વંદાર
 અને અનંકરણની બંધી વૃત્તિઓ એ એકજ આત્માની સાથે મળવાથી, જેમ અગ્નિથી તપ
 રક્ત થએનો લોહાનો ગોળો અગ્નિરૂપ થઈ રહે છે, તેમ છવ દેહરૂપ, ઉપાધિરૂપ, અને
 અનંકરણની વૃત્તિઓ રૂપ થઈ ગઢે છે અર્થાત્ જેવી નિરતરની જ્ઞાન્તિ હોય તેવું રૂપ
 બને છે આત્મા દેહાદિકના ધર્મને પોતાના માની લય પામે છે દેહાદિકનો ધર્મ અજ્ઞાન
 છે, તે આત્માને વિશે આરોપણ કર્યું છે. ૬ જાણા અજ્ઞાનમાં (યોગ્ય અધારમાં) પાછી
 ચુરી દોરડી પડી હોય તેને એકએક દેખતા દોષ ભાણુમ મર્પ સમજી બીવેએ સ્વાભાવિક
 છે, પણ તે લય અજ્ઞાનથી ઉપજેનો છે, તેથી અસત્ય છે ૭ “હું છવ છું” “હું કત્તા છું”
 “હું લોકના છું” એવા અભિમાનથી ઉત્પન્ન થએલા હુ બાદિકનાજ સસારમાં નિરતર જુડી
 રહેલો હોવાથી “હું છવ છું” એમ સમજને મનુષ્ય લય પામે છે. ૮ જેમ દીપ
 વગેરેના પ્રકાશને લીધે દોરીમાંથી સર્પની જ્ઞાન્તિ નાશ થવાથી તેનો જયો લય નાશ પામે
 છે, તેમ દોષ સંજુરની કૃપાથી મનશાસ્ત્રરૂપ દીપામે જ્ઞાનરૂપ પ્રકાશ પ્રાપ્ત થતાં આત્મા-
 માંથી જન્યરૂપ જ્ઞાન્તિનો નાશ થાય તો સહેજમાં મઘજો લય નાશ પામે ને સુખ સંસ્કર
 યવાપ ૯ જુદ્ધિ, અદ્વંદાર, અને મન વગેરેને ૧૦ દીપ્યમાન કહે છે. (દશાન્ત
 સિદ્ધાન્ત ગ્રંથ છે).

સ્વબોધે નાન્ય બોધેચ્છા

બોધરૂપતયાત્મનઃ ।

નદીપસ્યાન્ય દીપેચ્છા

યથાસ્વાત્મા પ્રકાશતે ॥ ૨૮ ॥

નિષિવ્ય નિલિલોપાધી

ત્રેતિતેતીતિ વાક્યતઃ ।

વિદ્યાદૈક્યં મહાવાક્યૈ-

ર્જીવાત્મ પરમાત્મનોઃ ॥ ૨૯ ॥

દોહરું.

આત્માના નિજ બોધમાં અન્ય બોધનો જેલ,
અપ છે નહિ, આત્માજ છે બોધ સ્વરૂપ અરોપ-
પ્રકાશવાન પ્રદીપને જેવા માટે જેમ,
અન્ય દીપનો અપ નથી આત્મા ભામે તેમર. ૨૮

વસંતતિલકા.

“ નૌતિ જ નૌતિ ” કહી સર્વ ઉપાધિને તો,
વેદપ્રતિપિદ્ધ કરી નિશ્ચય બાણુ એ તો;
મહા વાક્ય “ નત્ત્વમસિ ” આદિથી તેજ માટે,
જીવાત્મને પરમ આત્મનો એકતાદે. ૧૧ ૨૯

૧ નિત્ય જ્ઞાન સ્વરૂપ આત્માને બાણુ માટે બીજા, જ્ઞાનની જરૂર રહેતીજ નથી.
૨ એક મોટા દીવાને જેવા માટે કાંઈ બીજા નાના દીવા લાવે ને તે જેમ નકામા છે
તેમ આત્મારૂપ નિત્ય સ્વપ્રકાશ મહાન સૂર્યને જેવા માટે તારા જેવા અન્ય જ્ઞાન કેવળ નકામાં
છે. ૩ નન્દતિ=નૈતિ. અટલે દિતિ=એ, ને નન્દિ, અર્થાત્ સ્થૂળ દેહ આત્મા છે?
તો કે નૈતિ=ના આત્મા નથી. ત્યારે સ્પષ્ટ દેહ આત્મા છે? તો કે નૈતિ એટલે એ નહિ,
ત્યારે શું કાણુ આત્મા છે? તો કે એ પણ નૈતિ એટલે એ નહિ. એ રીતે સર્વ ઉપાધિ-
ઓનો નિબેધ રૂપ શબ્દ નૈતિનૈતિ ધત્યાદિ છે. ૪ સ્થૂળાદિ સર્વ દૃશ્ય. ૫ વાક્યે વેદ. ૬
અનાત્મા છે ૭ બ્રહ્મ અને આત્માના અભેદનું કથન કરનારા વેદ વાક્યને મહાવાક્ય કહે છે.
માટે વેદમાં એવાં મહાવાક્ય ઘણાં છે પરંતુ એક એક વેદમાં મુખ્ય મુખ્ય એકકુ છે તે
આ પ્રમાણે અગ્રવેદના ચૈતરેયોપનિષદમાં “ પ્રજ્ઞાનમ્બ્રહ્મ ” પ્રજ્ઞાન—ચૈતન્ય એજ બ્રહ્મ છે,
એવું મહાવાક્ય છે. યજુર્વેદના બૃહદ્વાગ્વેદોપનિષદમાં “ અહંબ્રહ્માસ્મિ ” અહં=તું પરમાત્મા છે,
જે જ્ઞાનનો અધિકારી છું, અને આ દેહમાં જુદાના સાક્ષિપણે પ્રકાશ છું તે બ્રહ્મ=બ્રહ્મ
અસ્મિ=તું, અર્થાત્ તું બ્રહ્મ છું. એવું મહાવાક્ય છે. સામવેદના ઓદિગોપનિષદમાં “ તત્ત્વમસિ ”
તત્=તે (બ્રહ્મ) ત્વમ્=તું (દેહ—અતરૂપ આત્મા) અસિ=છે. એટલે તે તું છે. એ મહાવાક્ય
છે. અને અથર્વણુવેદના મોંડુકોપનિષદમાં “ અયમામામણ ” અય=આ આરમા=આત્મા મણ=
બ્રહ્મ છે એટલે આ આત્મા બ્રહ્મ છે. એવું મહાવાક્ય છે. ૮ ત્વ=તે નન્દ=તું
અસિ=છે. અર્થાત્ તે (બ્રહ્મ) તું (મનોપાધિથી ગઢિતનો તું આત્મા પોતે જ) છે.
આમાં ત્રીજા પુરૂષ વાચક “ તે ” પદનો અને બીજા પુરૂષ વાચક “ તું ” પદનો લક્ષ્યાર્થ
એકજ બાણુઓ. એટલે તે ને તું વસ્તુતઃ એકજ છે. દશતથી ખુલાસો—પેચમા આવનાથી
દામાની ચાચના કરતા પોતાના ગત્રને કાષ્ઠ માણુમ પૂર્વના વૈષ્ણવ કાર્ય સભારી આપતાં
કહે છે કે ન(૧) મને એર ખવગથી મારી નાંખનાવું કાવતર ક્યું હતું તે તું છે. (૨) મને
તથા માત્ર કુટુંબને બાળી મરવાનો પ્રયત્ન કરનાર તે તું છે. (૩) મહાબળ અને નગર-
બળના દેખતાં મારી ઝીલી લાવ લેવાનું નિર્લજ કામ કરનાર તે તું છે. (૪) બૂડ મોડી
સાલભાગ ન આપતાં જેણે ધોર મંદોર કગબો તે (પણ) તું (જ) છે. (અર્થાત્ તે વાનને
દામા આપાય? કેમ? ઉપરનાં ચાર વાક્યોમાં જેવી રીતે ત્રીજા પુરૂષ વાચક “ તે ” શબ્દને
ગર્ભે બીજા પુરૂષવાચક “ તું ” શબ્દનો કાળાદિ ઉપાધિ ને ભાગ ત્યાગ લક્ષણો એ દર કરતાં
લક્ષ્યાર્થ (શત્રુ ભાવી સ્થૂળ) એકજ સમગ્રજ છે તેવીજ રીતે મહાવાક્યમાં પણ બ્રહ્મ અને
આત્માના વાચક શબ્દનો લક્ષ્યાર્થ એજ સમગ્રજો. ૭ તારી. ૮ બ્રહ્મની. ૯ મમજ બાણુ.

મનુષ્ય જીવન અને પુરુષાર્થ.

જીવન કરતાં આ સંસારમાં કાંઈ દીર્ઘમતી અને દુર્લભ વસ્તુ નથી. મુખની પ્રાપ્તિ અને દુઃખની નિવૃત્તિ એ એક જ મનુષ્યે માત્ર પુરુષાર્થ કરી મેળવવાનું છે. જીવન હોય છે તે મનુષ્ય તેને માટે પ્રયત્ન કરી શકે છે. સંસારમાં દરેક માણસને લાંબા વખત જીવવાની આકાંક્ષા હોય છે. દરેક સમજી માણસ સમજે છે કે, એક બાલુ સંસારમાંની સવગી મીઠીન અર્થ કરી નાંખ્યા છતાં પણ ગયું આયુષ્ય ફરી મળી શકતું નથી, તેમજ આયુષ્યની એક પણ પણ વધારીશકાય તેમ નથી. આવું અમુલ્ય જીવન મળવા છતાં પણ મનુષ્ય તેનો સફળ પ્રયોગ કરી શકતો નથી અને તેને વ્યર્થ ગુમાવે છે. જીવનની એક એક પણ એવી કિમતી છે કે તેને વ્યર્થ ગુમાવવી ન જોઈએ છતાં આપણે જોઈશું તો ઘણાને તેની કિમત હોય એમ જણાતું નથી. આ જીવનમાં પોતે પોતાના તેમજ પારકાના હિતને માટે દેહલો વખતગાજે છે તે જોયા જાણું તો આશ્ચર્યજ લાગશે. આપણા જીવનની એક એક ક્ષણ એવી અમૂલ્ય છે કે તેની ખરાબરી સંસારની સઘળી સમ્પત્તિ અને અધર્મ પણ કરી શકતાં નથી. આવી અમૂલ્ય વસ્તુને અનેક મનુષ્યો મિથ્યા ગુમાવી દે છે, અથવા તો મજેલી અમૂલ્ય વસ્તુનો દુર્લપયોગ કરતાં જરા પણ અચક્રતા નથી અને પાણીની માફક ખર્ચી નાંખે છે.

દેહલાક માને છે કે મુખ યા દુઃખ પ્રારબ્ધમાં લખ્યું હશે તેજ મળશે, તે કાંઈ મનુષ્યના હાથમાં નથી તે પોતાના લાઝમચાંકે દેવતા હાથમાં છે. લાઝમમાં લખ્યું હશે તે પ્રમાણે મુખ યા દુઃખ મળ્યાંજ કરવાનું, આવું માનનારા લોકો ધણે ભાગે આજસુ અથવા તો સાદસ વિનાનાજ હોય છે, અને તેઓ ધણે ભાગે પોતાના જીવનને વ્યર્થ ગુમાવ્યાં કરે છે. વળી ધણા હૃદયની દુર્બળતાને લીધે ઉદર નિર્વાદ અર્થે જે કાંઈ પ્રયત્ન કરે છે તે સિવાય બીજું કંઈ કરી શકતા નથી. કેમ્બું છે કે—

આયુઃ કર્મ ચ વિચક્ષ્ણ વિદ્યાનિધનમેવ ચ ।

પશ્ચૈતાનીહ સૃજ્યન્તે ગર્ભસ્ય સ્વૈવ દેહિનઃ ॥

આવા પુરુષાર્થહીન મનુષ્યો કેવળ પોતાને એકલાનેજ દાનિ નથી કરતા પરંતુ માંથે શાથે સમાજ, દેશ અને સંમાજને પણ પાણીજ દાનિ પહોંચાડે છે.

મુખ યા સફળતા એ લાઝમકૃત કે કાળકૃત નથી પરંતુ તે આપણા પુરુષાર્થનુંજ ફળ છે. મનુષ્ય પોતાના જીવનને મુખમય પણ બનાવી શકે છે, તેમ દુઃખમય પણ બનાવી શકે છે. કાર્ય મિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવી યા ન કરવી એ તેના પોતાનાજ ઉપર આધાર મળે છે. મનુષ્ય પોતેજ પોતાના પ્રામ્થ યા લાઝમને રચે છે. પોતે કરેલાં કામનું ફળ એજ લાઝ યા પ્રામ્થ છે.

ઉદ્ધરેદાત્મનાત્માનં નાત્માનમવસાદયેત ।

આત્મેવ દ્વાત્મના શુદ્ધરાત્મેવ હિતમાત્મનેઃ ॥

અર્થાત—મનુષ્યે પોતેજ પોતાને જ્યાવલો જોયો છે. અને પોતાને દુઃખમાં ન પડવા દેવો જોઈએ. મનુષ્ય પોતેજ પોતાનો શત્રુ અને પોતેજ, પોતાનો મિત્ર છે.

મંસારમાં નાશ એ પ્રકારે થાય છે. એક કાળકૃત, અને બીજો મનુષ્યકૃત. કાલકૃત નાશ એ છે કે જે, અતિવૃષ્ટિ, અનાવૃષ્ટિ અથવા તો તેવાજ કોઈ ભૌતિક પ્રકાર વિગેરેથી થાય છે. તેને અટકાવવો એ મનુષ્ય શક્તિની બહારની વાત છે. મનુષ્યકૃત નાશ તે છે કે જે મનુષ્ય સ્વાર્થ, ક્રોધ, કામ, લોભ, મોહ, વિગેરે માનસિક વિકારોને વશીભૂત થઈને જે કરે છે, તે. આ બેમાં અંતિમ નાશ એ અત્યંત દારૂણ અને મંતાપગ્નક છે.

મનુષ્યનાં કરેલાં કર્મના ફળને દેવતા પણ અટકાવી શકતા નથી. આપણે પોતેજ આપણો વિનાશ કરીએ છીએ. જગાડવું એ સહેલું છે પણ જનાવવું એ મુશ્કેલ છે. જગાડવામાં વાર લાગતી નથી, તે ધણજ મહેલું છે. સ્વાર્થ, અક્ષમતા, અભિમાન, વશિભૂત થઈ જવું, બીજાને તણવત સમજાવ, ઉઠાઉ ખર્ચ કરી, દેવું કરવાની દેવ રાખવી, જીસને વશ થઈ જવું, મનમાન્સ સ્પાદિત ભોજન જમવાની લત પાડવી, કસરત ન કરવી, શુદ્ધ પાણી અને હવાની દરકાર ન કરવી, આ બધાં લક્ષણો વિનાશ કરવામાં જરા પણ દસર રાખે તેવાં નથી.

આજ પ્રકારે આપણે એ પણ જાણવું જોઈએ કે ક્યા ક્યા ઉપાયો અને માધ્યમોથી આપણે આપણા જીવનને આનંદમય બનાવી શકીએ તેમ જોઈએ. આ મંસાર એ સ્વલના અંશરૂપ છે. સ્વલ તો આનંદમયજ છે. જેવી આપણે આનંદ મેળવવાને માટે કાંઈ દૂર જવાની જરૂર નથી, માત્ર અભ્યાસ પાડવાનીજ જરૂર છે. સતત અભ્યાસ કર્યાં સિવાય આપણે આનંદને મેળવી શકતા નથી તેમજ બીજાને પણ તેનો લાભ આપી શકતા નથી. અને તેનો અભ્યાસ પાડવાને માટે આપણે મર્યાદા સંપાદન કરવાની જરૂર છે. તેની સહાયતાથી મનુષ્ય આનંદને મેળવી શકે છે, ને આપણે તેનો થોડો ધણો પણ અભ્યાસ કરીશું તો આપણે જરૂર આપણી યોગ્યતા અને પુરુષાર્થને અનુસાર આનંદ અને સુખને મેળવી શકીશું.

કેટલાક લોકો એવી વસ્તુઓની ઇચ્છા કરે છે કે જેને પ્રાપ્ત કરવાની પોતાનામાં યોગ્યતા હોતી નથી અને તે પ્રાપ્ત થવાનો પણ મંલવ હોતો નથી. તે કેટલીક વખત પોતાના સામર્થ્યની બહારની વાત કરતા જાય છે. એવા લોકો વ્યર્થ પોતાના જીવનને આકાશ-કુસુમ મેળવવાની આશામાં ગુમાવ્યાં કરે છે.

પ્રકૃતિના નિયમો સર્વને માટે એક સગ્યા છે. હૃદયાર મર્મના ઉપર સરખી અમર કંઠ છે. પછી તે પોતાને વાગે કે બીજાને મારવામાં આવે. દુઃખ મર્મને માટે મગધું દિન કર્તા છે, અને જે સર્વનો મ-ખીજ ગીતે નાશ કરનાર છે. આજસુધીમાં કોઈ પણ વિક્ષાને એવું મોધી નથી કરાડ્યું કે પ્રકૃતિના નિયમોને બદલવાથી દિન થઈ શકે. મનુષ્યોએ આજ સુધીમાં જે જે કાંઈ લાભ મેળવ્યો છે તે કુદરતિ નિયમોનાં સદુપયોગથીજ મેળવ્યો છે. અને તેજ પ્રમાણે હવે પછી પણ મેળવી શકે તેમ છે.

ઘણા માણસો સુખ મળવામાં દેવતાઓની મહેરબાની અને દુઃખ મળવામાં દેવતાઓના ક્રાપને માને છે. પરંતુ આ વાત ભ્રમ ઉપજાવનારી છે. મનુષ્ય સ્વતંત્ર છે. તે પોતેજ પોતાનું દિત કરનાર યા તો અદિત કરનાર છે. તેને સુખી યા દુઃખી થવું એ તેના પોતાનાજ હાથમાં

છે. દુઃખ એ આપણા દોષ અથવા તો પાપનું પરિણામ છે. કદી આપણે જાણી નહીં. જોઈને કોઈ એવું કામ કરીએ કે જેનું ફળ આપણને દુઃખ મળે. કદી આપણે જામ વડા થઈ અને દુઃખ મળે તેવું કામ કરી બેસીએ છીએ. અર્થાત્ કદી કદી આપણે જે કામનું ફળ સાફ મળશે એમ, જામથી માનીને તે કામ કરીએ છીએ પરંતુ તે કામનું ફળ દુઃખ આપનાર જ હોય છે. જેથી તેમાં માત્ર આપણી તે કાર્યના ફળને સમજવાનીજ ભૂલ હોય છે.

સિદ્ધાન્ત છે કે જેવું કામ તેવું ફળ. એરને કોઈ અજાણે ખાણી જાણીને પી જાય તો પણ તે તો મરીજ જવાનો. કાચુ કે ઝેર પીવાનું ફળજ મેળવે હોય છે. કેટલીક વખત આપણે આંખો બંધ કરીને આપણા પગ ઉપર કુહાડી મારીએ છીએ, તેમ કેટલીક વખત આંખો ઉઘાડી હોવા છતાં પણ તેનો ઉપયોગ કર્યા સિવાયજ મારીએ છીએ. પણ ફળ તો બનેલું એકજ આવે છે. તેમાં પણ કપાઈ જાય તો તેમાં આપણોજ દોષ છે. કાંઈ બીજા દાદનો નથી. તેવીજ રીતે સંસારમાં આપણે આપણી વિદ્યા, ક્ષુદ્રિ, અને જ્ઞાનથી કામ લેતા નથી, તેમજ કેટલીક વખત આપણે આપણા દિવસની, વીલની કે મિત્રોની મદાદ ઉપર ધ્યાન આપતા નથી, અને કાર્ય કરીએ તો તેમાં અશક્તિજ ભૂલ છે. તેવીજ રીતે આપણી મુખતાથીજ ઘણી વખતે આપણને દુઃખ પડે છે કે જેમાં આપણે દેવનો દોષ કહાડીએ છીએ.

કેટલાક લોકો પ્રારબ્ધવાદિ હોય છે. તે માને છે કે ભાગ્ય પ્રબળ છે. એક પ્રારબ્ધવાદી કહે છે કે.—

यद्भावि न तद् भावि भावि चैवान्यथा भवेत्—

इति चिन्ता विपद्भ्योऽयमगदः किञ्च पियते ॥

પરંતુ આ પુરૂષો એ પણ વિચાર કરતા નથી કે મનુષ્ય ચેતન છે. તે પોતેજ પોતાના વિધાતા છે. જ્યારે તે ક્રિયા કરવાને સ્વતંત્ર છે તો પછી ફળ પણ તેનાજ હાથમાં છે. જેથી જે ફળની ઇચ્છા હોય તેની પ્રાપ્તિને માટે તેવાં કર્મ તે કરી શકે છે.

કેટલાક લોકો મિથ્યાવાદિ या मायावादિ છે. તેને મંસાર માયારૂપ દેખાય છે. તેમનું કહેવું એવું હોય છે કે, મંસાર મિથ્યા છે. તેના મરણા વ્યવહારો મિથ્યા છે. સમસ્ત મુખ ક્ષણિક છે. આ ક્ષણિક મુખોને માટે મનુષ્યે પ્રયત્ન ન કરવો જોઈએ. એવા મનુષ્યો રાત દિવસ સંસારને અસારતાને માટે ધિક્કાર્યા કરે છે. તેમને સ્ત્રી, પુત્ર, ઇષ્ટ, મિત્ર, માતા, પિતા અને પોતાનું જીવન પણ મિથ્યા અને માયાજનિત, જણાય છે. અવ્યક્ત અને અનિર્વચનીય વિષયો પર માથાકુટ કર્યા કરે છે. એવા માણસોએ ઘણાને અકર્મણ્ય બનાવીને ઘણીજ હાનિ કરી છે. એવા માણસોને સંસારમાં ચારે તરફ દુઃખ અને દુઃખજ જણાય છે.

आयुर्वर्षशतं नृणां परिमितं रात्रौतदर्द्धगतं

तस्यार्द्धस्य परस्य चार्द्धमपरं बालत्व वद्धत्वयोः ।

शेष व्याध-वियोग दुःख सहितं सेवा दिभिनीयते

जीवे चारितरङ्ग बुद्बुदसमे सौख्यं कुतः प्राणिनाम् ॥

એણે શું કર્યું ? શું ક્ષણિક હોવાથી કોઈ વસ્તુ મિથ્યા या असत्य થઈ શકે છે ? હા, એ વાત સાચી છે કે મનુષ્ય નાશવાન છે. તે જીવન મર્યાદિત છે. સંસારમાં દુઃખ પણ

છે, પરંતુ શુ એટલા માત્રથીજ આપણે એ માની લેવું જોઈએ કે મનુષ્ય હજી નહિ, સમારના સમગ્ર પદાર્થો મિથ્યા છે, ત્યાં લેશ માત્ર મુખે નથી સંગ્રામમાં સધળા પતથો પરિણામી છે તે પરિણામ જન્ય છે, તો શુ એટલાજ ઉપરની દ્રાઢ વસ્તુ જેજ નહિ એમ માની બેઠવું? બોજન ઘસાથી છુધાની તૃપ્તિ ક્ષણિક થાય છે એ વાત ખરી, પણ ખીજે દિવસે ફરી જૂખ લાગે છે તો તે વખતે ફરી બોજન ઘસાની જરૂર પડે છે, તો તેથી શુ લોક બોજન કનનાં છોડી દે છે? શુ તેમણે બોજનને બદલે જરૂર ખાવું કે પછી બોજનજ ન કરવું પડે? મંમારમા સુખ પણ છે, દુઃખ પણ છે, લાલાઈ પણ છે અને બૂઝાશ પણ છે મનુષ્યનું તો ખરૂં દામ એ છે કે, તેણે મંમારમા લસતી માફક વિવેકથી ક્ષામ લેવું જોતે તે ઉપકારક અને હિત ઘસાર સમજે તેવું તેણે ગ્રહણ કરવું જોઈએ અને તેથી જે નિપરીત તપ નેતો તેણે ત્યાગ કર્યો જાઈએ એમ કરવાથી તે સમારમા પોતાનું જીવન આનંદ પૂર્વક વિતાવી શકે છે

વળી કેટલાક માણસો પરાક્ષ મુખને માટે નત દિવસ પોતાના ચરીત્રને નાના પ્રકારનાં કટ આપ્યા કર છે આ પ્રકારે તે પોતાના જીવનને દુઃખમય બનાવ્યા કરે છે તે મનજે છે કે વેદ “દુ સં મહાકલમ્” મંમારમા જે જોઈતું વધુ કટ ભોગવે છે તેને પરતોડગા તેટલુંજ વિષેય સુખ અને આનંદ મળે છે ભગવાન ગૌતમ જીવે એવાજ લોકાના સમાગમ મા આવી ઘોર તપ મ્યું હતું, તેથી તે એટલા દુર્બળ થઈ ગયા હતા કે તેમનામા ઉંઘવા બેસવાની શક્તિ પણ રહી નહોતી અને તેજ મહાત્માએ નિશ્ચય કરી સાક્ષાત્ બોધ આપેલ હતો કે સુખ અને શાન્તિ શરીરને ઘડ આપવાથી મળતી નથી પરંતુ ચિત્તરત્તિને મમાન નાખી કર્મ કરવાથી મળે છે તે ભાગ્ય, લાભ, લવિતવ્યના યા યદ્યજ્ઞથી પ્રાપ્ત થતું નથી પરંતુ મનુષ્ય પોતાના પુરુષાર્થથી તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે

સફળતા અને આનંદની પ્રાપ્તિને માટે સર્વથી વધુ જરૂરના જે શુષ્ક છે, તે ધૃતિ અને દૃઢ પ્રતિષ્ઠા છે સર્વથી પહેલા આપણે નક્કી કરવું જોઈએ કે આપણે શુ જોઈએ છીએ, આપણે ફરી રીતે આપણા જીવનને સર્વોત્તમ અને આદર્શ જીવન બનાવી શકી શુ આપણે આપણાજ આનંદથી સંતોષ માનવો જોઈએ નહિ, સર્વના આનંદથી આપણે આનંદિત થવું જોઈએ મહાત્માઓનું જીવન આપણને એજ જણાવે છે કે, એ મહાપુરુષોએ પોતાનાજ આનંદ અને શાન્તિને માટે પ્રયત્ન કર્યો નથી તેમણે મરણા મંમારને આનંદ અને શાન્તિ પ્રદાન બનાવવો એનેજ પોતાનું પરમ કર્તવ્ય માન્યું હતું અને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન, શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન વિગેરે એનાજ આદર્શ રૂપ મહા પુરુષો અર્થ ગયા છે

સફળતા પૂર્વક આનંદ પ્રાપ્તિનો માર્ગ સુગમ નથી તેમ તે બિનકુલ દુઃસાધ્ય પણ નથી, તે માર્ગ એવો છે કે ત્યાં સુગંધમય પુષ્પો અને દાટા બને વેરાયતા છે, અને જેથી આપણે જોઈ જોઈ અને પગ મૂકી ચાલવાનું છે સુખને આપણે પુલ રૂપ જાણી દર્પિત થવું ન જોઈએ આપણે આપણા સકલ ઉપર દૃઢ ગ્રહેવું જોઈએ, અને આપણા કર્તવ્યનું પાલન કરતા રહેવું જોઈએ શ્રી ભગવદ્ગીતામા કહ્યું છે કે—

કર્મણ્યેવાધિકારસ્તે મા ફલેષુ કદાચન ।

મા કર્મ ફલ ફેલુર્ભૂમાં તેસદ્ગોસ્ત્વ કર્મણિ ॥

કદી કદી આપણે પ્રયત્ન કર્યા છતાં પણ તેમાં કેળીભૂત થતા નથી એવી અવસ્થામાં આપણે ગભરાઈ અને નિરાશ ન થવું જોઈએ. વાગ્વાર વિધો આવે તોપણ આપણે પ્રયત્ન કરવાથી પાછા હાથ ન જોઈએ, ધણાંય કામ એવાં હોય છે કે, જેનું ફળ ધણુંજ વિલંબે મળે છે. ધણાંય માણસોને પોતાના કાર્યની સિદ્ધિ કરવાને માટે એકેએક વર્ષ સુધી પ્રયત્ન કરવો પડ્યો છે.

આપત્ત મમયને ગુમાવવો એ મોટામાં મોટું નુકશાન છે. જેટલો વખત નકામાં-ફળ વગરના કામોમાં ગુમાવીએ છીએ તેટલો વખત આપણે ઉપયોગી કાર્ય કરવામાં ગુમાવીએ તો તેથી કેટલુંય હિતકારક કામ આપણે સાધી શકીએ તેમ છે. આપણે એ વાત ઉપર ધ્યાન આપવું જોઈએ કે, આપણે ગમે તો ગમે તેટલા નાના કાં ન હોઈએ તો પણ આપણે મનુષ્ય સમાજનાજ નહિ પણ સસારના પણ એક અંશ રૂપ છીએ. જે પ્રકારે ટીપેટીપે મગેવગ ભરાય છે તેવીજ રીતે આપણા જેવા મળીને સંમાગ બન્યો છે. જેથી મનુષ્ય સમાજનું સુખ એજ આપણું સુખ અને મનુષ્ય સમાજનું દુઃખ એ આપણું દુઃખ માનવું જોઈએ. જેમ વૃક્ષના લીલા રહેવાથીજ તેનાં પાદડાં પણ લીલા પડી શકે છે, વૃક્ષથી છુટા પડ્યા પછી કાંઈ પણ પાદડું લીલું નહીં રહતું નથી, તેવીજ રીતે મનુષ્ય મમાજના સ્વરથ અને સુખી રહેવાથીજ આપણે જન્ય અને સુખી રવી શકીએ છીએ. સમાજ, દેશ અને સસારનું હિત કરવું અને તેમને સુખ પહોંચાડવું એજ માયા આનંદ છે.

આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે આપણું સુખ એ ખરૂં છે, કલ્પિત નથી. આપણે અનેક એવાં કાર્ય કરીએ છીએ કે જેને આપણે સુખ માનીએ છીએ. જે તે દુઃખદાયક હોય તો આપણે કદી તેને કરવાનું નામ પણ ન લેત આપણે આનંદ યા સાચા સુખને સારી રીતે જાળખતાં પણ શીખવું જોઈએ કારણ કે મસાગમાં કેટલાંય એવા કાર્ય છે કે જેમાં માત્ર આનંદનો આભાસજ જણાય છે. જે ઉપલક્ષ્ય જેતાં આનંદ રૂપ જણાય છે, પરંતુ તેનું પરિણામ દુઃખ ઉપજાવનાર હોય છે, જેનું ઉદાહરણ જોઈશું તો, જેમ ચોરીથી ધન મળે છે, અને તે ધનથી સુખ પણ મળે છે, તે બીજાને પણ આપી શકીએ છીએ, પરંતુ જે ચોરી કરનાર હાથમાં આવે તો તેનું પરિણામ શું આવે ? અપહિતિ અને ગત્યની શિક્ષા સહન કરવાનુંજ. માયો આનંદ ઉઘા પ્રકારનો અને સ્થાયિ હોય છે. એજ તેનું સાધારણ ઓળખાણ છે. કેટલાય લોક તેમાં આનંદ માને છે કે તેમણે હાથ પગ કાંઈ પણ હવાવવાના ન હોય તો મારૂં, કેટલાક લોક વળી ઇન્દ્રિયોને આરામઆપવાનેજ આનંદ માને છે, પરંતુ એ તે લોકોની ખરૂં જેતાં ભૂલ છે.

જાણસુ થઈ કામ ન કરતાં પડ્યા રહેવાથી આપણા શરીરના આરોગ્યનો નાશ કરીએ છીએ, એટલુંજ નહિ પણ મનની પણ મહા દુર્દશા થાય છે. આપણા શરીર અને મનથી જે કામ લેવામાં આવે તો આપણે મોટા મોટા કામ કરવામાં સમર્થ થઈ શકીએ છીએ. પરંતુ જે માત્ર એસી રહેવાની ટેવ પાડીએ તો આપણે શરીરને નિર્ણયોગી અને મનને નિર્ણવ કરી નાખીએ છીએ, અને મર્વ સુખોના મળરૂપ આપણું જીવન, આપણને બારરૂપ થઈ જાય છે. આ સસારમાં મનુષ્ય સર્વ પ્રાણિયો ક્રતા ક્ષેત્ર છે, પરંતુ ખરી રીતે જે મનુષ્યને વિદ્યા, વિજ્ઞાન, સાહિત્ય, અને મંત્રીત વિગેરેમાં પ્રેમ ન હોય તો પશુઓ કરતાં

પણ ઉતરતો છે. કારણ કે પશુઓથી તો બીજા પ્રાણીઓનું પણ હિત ચાપ છે. પણ એવા આગમ, જ્ઞાન, જેના કે જે નામ માનનાજ મનુષ્ય છે તે પૃથ્વી ઉપર બાર દેશના છે. તે પોતે મંત્રાર્માંથી કાંઈ લાભ મેળવી પણ શકતા નથી તેમ મંત્રારતે લાભ આપી શકતો પણ નથી. કહ્યું છે કે:—

येषां विद्या न तपो न दानं ज्ञानं न शीलं न शृणो न धर्मः ।

ते मर्त्य लोके भुवि भार भूता मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति ॥

આનંદ પ્રાપ્તિનું મર્ચથી અધિક આવશ્યક સાધન વિદ્યા છે. વિદ્યા એજ મનુષ્યના છે. અનાદિકાળથી લઇને આજસુધી મનુષ્ય જાતિ, દરેકજ પોતાના પ્રયત્નથી વિદ્યાની કાંઈ અને કાંઈ વૃદ્ધિ કર્યા કરે છે, તોપણ તેણે દર્શના વર્ણના મદાન પ્રયત્નથી પણ વિષ્ણુના સમર્પિતજ્ઞાનનો અનુપમ અંશ પણ મેળવ્યો નથી. વિદ્યા અનન્ત છે. આપણે જે કાંઈ વિદ્યા સંપાદન કરી છે તે અનુપ છે. આપણે જેટલી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવી જરૂરની છે તેની આગળ તો તે મનુદના એક શુદ્ધ જરૂરજર પણ નથી. આપણે સંસારના સર્વ પદાર્થોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકીએ તેમ નથી. એક એક અણુમાં દર્શના શુદ્ધિ ભરેલા છે. આપણુ દાંડ એક વસ્તુના એકાદ ગુણને જાણીને તેથી લાભ મેળવીએ છીએ ખરા પણ તે વસ્તુમાં એવા અનેક ગુણ વિદ્યમાન છે કે જે વડે લાભ મેળવવાની તો વાન વેગળી રહી પરંતુ જેનું દલુ મુઠી આપણને જ્ઞાન પણ હોતું નથી. આપણે આ સંસારમાં ઉત્પન્ન થઈએ છીએ, તેમાં રાત દિવમ પોતાના જીવનને વિનારીએ છીએ, જે આપણે આપણા જીવનના એક અંશ માત્રનો પણ 'મૃતિની શક્તિઓ અને તત્વોના ગુણ જાણવાને માટે ઉપયોગ કરીએ, અને આપણા આપણા જીવનમાંના એકાદ ગુણના એક અંશને પણ જાણી શકીએ તો આપણું જીવનમુક્તિ છે. તો તો આપણે આપણને નયિન પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાનથી આપણા પૂર્વજ્ઞના જ્ઞાન ભંડારને વધારી પણ શકીએ તેમ છે. તોજ આપણે પિતૃકાળને યુક્તી શકીએ તેમ છે. તોજ મનુષ્ય-સમાજ આપણો સહને માટે ઝળી થઈ શકે તેમ છે. જે કે આપણે તેમાં કૃતકાર્ય ન થયા તો પણ એમ નહી કહી શકાય કે આપણો સમય નિર્ધરક ગયો. કેમકે એટલા વખતમાં આપણી થોડે ઘણે અંગે પણ સાગરિક અને માનસિક ઉત્તેજિ અવસ્થ ચલાવીજ. મનુષ્યો જે દાંડ પોતાના ધનનો, પુરુષાર્થનો, સત્તાનો, અને સમયનો પોતાનાજ જાતિ લાભોનો હાથિ પહેલાઈને સ્વાર્થ સાધવામાં જ ઉપયોગ કરે તો એથી વધુ જેટની બીજી કદ વાત હોઈ શકે તેમ છે. જે મનુષ્યો વિદ્યાના સમુદ્રને પ્રાપ્ત કરવાને પ્રયત્ન નથી કરતા તેમના જેવા મંદઆગિ બીજા દાણ હોઈ શકે તેમ છે.

મત્ય દર્શના એકજ છે. તે મર્ચ ધર્મ, મર્ચ દેગ અને સર્વ જાતિને માટે સરખુંજ છે. દુધ મર્ચને મીઠું લાગે છે. બેમાં બે ઉમેરવાથી દર્શના ચારજ થઈ શકે છે. તેની ગમે તેટલી પરીક્ષા કરવામાં આવે તોપણ તે બદલ એકજ કરી શકે તેમ છે. એજ સત્ય છે, એજ જ્ઞાન છે, એજ વિજ્ઞાન છે. તેના જીવજાથી મનુષ્ય કૃતકૃત્ય થઈ શકે છે. મંત્રાર્ના સવળ પદાર્થમાં એજ સત્ય આપી રહ્યું છે. એજ સત્યને વિદ્યા કહે છે એજ મત્ય મરગા મુખોના મગ દપ છે. પરંતુ સત્યને મમજનું મુકેલ છે. ધર્મીવાર તો આપણે કાંઈ બીજુંજ માની બેસીએ છીએ. તેને જમ યા અવિદ્યા કહે છે. એ બમ આપણી દંડિયોના

દોષ, અસાવધાની, અને અવિવેકથી થાય છે. જો કે બ્રહ્મ દુઃખના હેતુરૂપ છે, તેજ બંધન છે એથી છુટવું યા બચવું તેનું નામ આનંદ છે, અને તેનેજ મોક્ષ કહે છે.

સાક્ષાત્કરણુ એજ વિદ્યાતુ પ્રધાન સાધન છે પણ મર્મ પ્રાણી સાક્ષાત્કૃત ધર્મો યદ શક્તા નથી હજારો વિદ્વાનોમા જેવી રીતે બે કે ચાર બુદ્ધિમાન નીકળી શકે છે તેજ ભીતે હજારો બુદ્ધિમાનોમાં કાંઈ એકાદજ દૈવયોગથી સાક્ષાત્કૃત ધર્મો નીકળી શકે છે સાધારણ લોકોને માટે તો વિદ્યા લજ્જતી ને લજ્જાનથી, તથા શાસ્ત્રોનું સ્વાધ્યાય પણ વિદ્યાની પ્રાપ્તિના સાધનરૂપ થઈ શકે છે. આજકાલ અંગ્રેજ મરકારની કૃપાથી ભણેવાની સખ્યા વધી ગઈ છે. એ જોઈ ધણા લોક કહે છે કે આજ કાલ શિક્ષણ વધુ થઈ ગયું છે. જેને ભણવાની કાંઈ જરૂર નથી એનાં આળેકા પણ ભણેના મળી આવે તેમ છે. પણ એટલું બધું ભણાવવું શુ કામનું છે? જેટલા રૂપિયા બાળકોને ભણાવવામા ખર્ચ કરવા પડે છે તેટલી રકમ તો તે આખા જન્મારા સુધી કમાવા છતા પણ કમાઈ શકતો નથી, તેટલા રૂપિયા તેને માટે રાખી મુકનામાં આવે તો તે વડે તે જીવતાં સુધી સુખમા નિર્વાદ કરી શકે તેમ છે કેટલાય લોક કહે છે કે ભણવાથી કાંઈ લાલ નથી. અમારા બાળકો તો બધા સિવાય પણ પોતાના બાપ દાદાની મિત્રકતથી પોતાનો સુખ પૂર્વક નિર્વાદ કરી શકે તેમ છે. પરંતુ આવું કહેનાર માણસો એ પણ સમજી શક્તા નથી મૂર્ખઅભણ મનુષ્યો, ભણેલા માણસો કરતા પોતાના પૈસાનો દુરપયોગ વધુ કરી શકે છે તેને તે નકામાં કામોમાં ખર્ચો નાખે છે. તેનાથી તે જાતે કાંઈ લાલ મેળવતા નથી, તેમ બીજાને પણ કાંઈ લાલ આપી શક્તા નથી. તે મદ્ય મુખી રહે છે. તેમને સ્વમામા પણ સાચી શાંતિ અને આનંદ મળી શકતો નથી.

‘કેટલાક લોક જીવનની અત્યંત અવસ્થાને જાણવાને માટે ગન દિવસ ખેલન કર્યા કરે છે. તે પોતાની માનસિક શક્તિઓને અનિર્વચનીય વાતોની શોધમા વ્યર્થ નષ્ટ કરે છે. જો તે તેનો કાંઈ બીજા કામમા ઉપયોગ કરે તો તેથી અનેક લોકોપયોગી કામ કરી શકે તેમ છે. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને ગીતામા કહ્યું છે કે—

અવ્યક્તા દીનિ ભૂતાનિ વ્યક્ત મવ્યાનિ ભારત ।

અવ્યક્ત નિધનાન્યેવ તત્રકા પરિ દેવના ॥

જગત એ દર્પણ જેવું છે. જો હમણે તો તેમાં દસતુ મુખ જણાશે, રોતા હોઈશું તો રડતુ પ્રતિમિમ્બ જણાવે. આપણે જેવા છીએ તેવાજ આપણે તેમા જણાઈશું. જેવું ચરમા આપણે આપણી આંખે પહેરીશું તેવુંજ જગત આપણને જણાશે.

આ ગ્રંથાર મહાન કર્મક્ષેત્ર છે. આપણે અર્ધ કર્મ કરવાને માટે આવ્યા છીએ. આપણું કર્તવ્ય છે કે આપણે મુખ, દુઃખ, કે દાનિ, લાલની કાંઈ પણ દરકાર ન ગણતા ધર્મપૂર્વક હિસાબથી પોતાના કર્તવ્યોનું પાલન કરવું જોઈએ અને આપણ તથા બીજાનું કલ્યાણ કરવામાંજ જીવનને વ્યતિત કરવું. એજ પુરુષાર્થ છે. તેનું ફળ એજ સાચો આનંદ છે. એજ શાંતિ છે અને એજ મોક્ષનો એક માત્ર માર્ગ છે.

વાસુ જગન્મોહન વર્મા.

આનંદમય જીવન.

પ્રકરણ ૧ છું.

મુખી શી રીતે ધરાય !

યથાકારી યથાચારી તથા ભવતિ !

સાધુકારી સાધુ ભવતિ, પાપકારી પાપી ભવતિ ॥

સૂત્રદારણ્યક ।

ભાવાર્થ—જે જેવું આચરણ પા વર્તન કરે છે, તે તેવો જ થાય છે. પાપ કરનાર પુરુષ પુણ્યપ્રાપ્ત થઈ શકે નહીં, પાપ કરનાર પાપી જ બને છે.

પરમાત્માએ આપણને મનુષ્યનો જન્મ આપ્યો છે જેથી આપણે તેમનો મહા ઉપકાર માનવો જોઈએ. પરંતુ મનુષ્ય જન્મ ધારણ કરવાનો આપણે ઉદ્દેશ મા છે તેનો વિચાર કરવો જોઈએ. આ મંત્રાર્માં અન્યને આપણે જન્મ બને તેમ અધિક મુખી કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, એ પ્રકારના મનને ધણા માને છે અને ત્રણ વર્ગી જુદાજ વિચારના હોય છે. આપણાથી ત્યાં મુખી બને ત્યાં મુખી અન્ય મનુષ્યોને મુખ તો આપણું જ જોઈએ એ માંડે છે. અને તેની માથે માથે આપણે પાપ મુખ મળે તેવા વસ્તુ કરવો જોઈએ, પરંતુ પોતે એકલાએ જ મુખની ઇચ્છા રાખવી એ યોગ્ય નથી. મુખ પ્રાપ્ત કરવું એ આપણું કર્તવ્ય છે અને પ્રયત્ન કરવાથી મુખ મળે છે. મુખનો ઉપભોગ કરવાને માટે આપણે આપણા મનને દમિયાં આનંદિત રાખવું જોઈએ, મનને આનંદિત રાખવાથી આપણે આનંદમાં રહી રાજ્યો છીએ તેમ અન્યને પણ તેનો લાભ આપી શકીએ છીએ. જેથી આપણે જોઈશું આનંદમાં રહી શકાય તેટલા આનંદમાં રહેવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. દમમુખા અને આનંદી મનુષ્યોના મદવાગથી આપણને કેટલા મુખનો અનુભવ થાય છે તેનો મર્વ કાઢીને ખ્યાલ લેજો. આ મંત્રાર્માં દરેક મનુષ્યે મુખ મેળવી આનંદનો અનુભવ કરવો માત્રા દુઃખમાં રહી કહેશો અનુભવ કરવો એ બંને પોતાનાજ રાખમાં છે.

વિદ્યો અને મંદોમાં પણ ભવિષ્યમાં સુખ અને આનંદ મળવાનોજ એની ઇચ્છા ઉપર શ્રદ્ધા રાખી અને સુખી છવન ગાળવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

આવા વખતમાં પોતાના સુખ વિચારોના જાણે પોતાનો સ્વભાવ આનંદમય બનાવવો જોઈએ. પરંતુ આનંદિત સ્વભાવ ધણા માણસો રાખવાની ઇચ્છા રાખે છે છતાં ધણો વખત ટકતો નથી જેથી આનંદિત સ્વભાવ હંમેશાં માટે કામમ રહે તેને માટે આપણા સ્વભાવ ઉપર હંમેશા નજર રાખવી પડે છે. અને આપણે આપણા સ્વભાવના દ્રષ્ટા થવું પડે છે.

ધણા માણસો કંટું છે કે આ મંસારજ દુઃખમય છે, અને આવા નિરાશાજનક વિચારોથી ધણા દુઃખમાંજ પડ્યા ગયે છે. પરંતુ આવા દુઃખપ્રદ વિચારોને માત્રી નિરૂપાદ થઈ જતાં કરતાં જે વિચારોથી મનુષ્ય જન્મની ક્ષેત્રતા વધારનારી અને પોતાના મનને ઉત્સાહિત કરનારી મદ્યતિની આશા ઉત્પન્ન થાય તેવા વિચારોનું સેવન કરવું એ વધુ હિતકર છે.

મનુષ્યોએ ઉદર નિર્વાહને માટે ગમે તેમ કરીને દરરોજ પોતાનો સમય ગાળવો અને તેમાંજ છવન વ્યતિત કરવું એ કાંઈ ખર્ચ કર્તવ્ય નથી. પોતાનું છવન સાર્થક થાય તેવા કાર્યમાં સમય ગાળવો એજ મગ્યનો સુદુપયોગ છે. જન્મની માર્થકતા છે.

પોતાના જીવનનો ઉદ્દેશ શું છે, અને કર્તવ્ય શું કરવાનું છે એનો એક મિદાન્ત દરેક માણસે નક્કી કરવો જોઈએ. ધણા માણસો પ્રયત્ન કરે છે પરંતુ પોતાનું ખર્ચ કર્તવ્ય શું છે તેનો નિર્ણય કર્યા મિવાપજ નેમ નહીંમાં નાંખેલું કુદ ગમે તેમ તણાવું, અચકાવું, કુટાણુ એમ ત્યાં તણાયા કરે છે, તેની રીતે પોતાનું જીવન અવ્યવસ્થિત અને અનિશ્ચિતપણે ગાળ્યાં કરે છે.

મંસારમાં સર્વ કાર્ય દેશકાલાનુમાર થયાં કરે છે, અને તેથી આપણા જીવનનો કોઈ એવો ઉદ્દેશ કદાપી ન હોઈ શકે કે જે આ સંમાગમાંજ ન સાધી શકાય. જેની રીતે પોતાની જીવન યાત્રામાં માછલીનું કોઈ કર્તવ્ય એવું ન હોઈ શકે કે તેનો મંયધ જળની માથે ન હોઈ શકે, અથવા તો પાણીમાં ન ગાધી શકે, કેમકે પાણીમાં મિવાપ માછલીનું જીવનજ દહીં શકતું નથી, તેની રીતે જ્યારે આપણે આ મંસારમાં ગીએ છીએ તો પછી જરૂર આપણા જીવનના પ્રધાન હેતુની મિદી આ મંસારમાંજ થઈ શકે જોઈએ.

મનુષ્ય સૃષ્ટિ લાખો કે કરોડો વર્ષથી છે અને તેના કેટલાંય વર્ષ સુધી આત્માજ ગદેવાની, તે તેમાં આપણા જીવનનો ઉદ્દેશ કોઈ એવોજ હોવો જોઈએ કે આપણે જેનું મંસારમાંજ પાલન કરી શકીએ અને આપણને કોઈ વિધિ મનારી શકે નહિ.

ધન કમાવું, માન તથા ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરવું અને નાના પ્રકારની ઉપાધિયોથી વિભૂષિત થવું એવાં કાર્યં તો આ જગતમાં દરેક માણસ કયોજ કરે છે. આ જગતમાં તે કરતાં વળી બીજે કેવો ઉદ્દેશ હોવો જોઈએ ? પરંતુ બે સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિથી વિચાર કરવામાં આવશે તો જણાશે કે ખરી રીતે તેથી કોઈ બીજેજ ઉદ્દેશ મનુષ્ય જીવનનો છે.

કોઈ પણ કાર્યની મિદ્ધિ કરવાને માટે કેવળ તેજ સ્થાન ઉચિત મગ્યત્રામાં આવે છે કે જ્યાં તે કાર્ય સરજતાથી ઉત્તમ પ્રકારે સિદ્ધ થઈ શકે. પરંતુ જ્યાં તે કાર્યને સિદ્ધ થવામાં વારંવાર વિધ્ન નડતાં હોય તે સ્થાનને કાર્ય કરવાને માટે યોગ્ય ગણી શકાય નહિ. આ મંસારમાં ધન, માન, ઐશ્વર્ય વિગેરેની પ્રાપ્તિ કરવાને માટે ધણાંજ કટ વેડવામાં આવે છે

અને તે તે પ્રાપ્ત કરવાને માટે અનેક વિધિ, આનસિક કલેશો અને અનેક પ્રકારની અન્ય ચિંતાઓ તથા વિધિ નહિ છે. પ્રથમ તો તેને પ્રાપ્ત કરવાને માટે ધર્મજન હટ વેકલું પડે છે, પછી તેનું વ્યાખ્યા કરવાને માટે ચિંતા, આર્થિક દાનિ, આરોગ્યની દાનિ, આનસિક કલેશ અને ક્રોધ ક્રોધ વાર તો આત્માની પણ દાનિને મદન કરી પડે છે. જેથી ખરે જોતાં આ આપણા જીવનનો રેતુ નથી. તે વિધિનું સ્મરણ કરનાર થયે જીવનમાં છે; અને તેને ધણાને અનુભવ પણ થયો જોય છે. ધન એ એક એવી વસ્તુ છે કે, જેને દમવા અને અમલ કરવાનું મનુષ્ય માત્ર ધણે લાભે પોતાનું મુખ્ય કર્તવ્ય માને છે. તે ધનને માટે તેને દેવતા વિધિ, કલેશ, શારીરિક અને આનસિક દાનિ સદન કરી પડે છે. જગી આદર્શ એકલ વેકતા છતાં પણ ધણા તેમાં સફળ થતા નથી અને કમાય છે, તો તેનો દુર્ભેશને માટે પોતે ઉપયોગ પણ કરી શકતા નથી.

દુર્ભેશના નિયમો ગદન અને અલૌકિક છે. જે આજે રાજ્ય છે તે કાલે રહે અને છે. આજે જે ધનાઢ્ય હોય છે તે દિવસ ફરતા બીજા માટે છે, અને તેથી જાણાય છે કે દેવતા મનપ્રાપ્તિ એજ આ સંસારમાં આપણા જીવનનો મુખ્ય ઉદ્દેશ હોય એમ કદાપિ માની શકાય તેમ નથી અને તેથી જ રીતે માન મેળવવામાં કે અર્થમાં પ્રાપ્ત કરવામાં પણ અનેક સંકટો અને દાનિને સદન કરી પડે છે છતાં પણ તેનો ચિરકાળ ઉપયોગ કરી શકાતો નથી. તેથી એટલું તો જાણાય છે કે આવા મદન કદે મળતા નાશવત પદાર્થોને પ્રાપ્ત કરવાને માટે કંઈ મનુષ્યનો જન્મ હોય એ કંઈ માની શકાય તેમ નથી. તો આપણા જીવનનો પ્રાપ્ત બીજો જ ઉદ્દેશ હોવો જોઈએ.

આપણે જે કંઈ કામ કરીએ છીએ તેના સારા યા ખરાબ સરકારો આપણા જીવન-દેશ ઉપર જરૂર પડે છે. ગમે તો આપણું કાર્ય આપણા જીવનના ઉદ્દેશને અનુકૂળ હોય યા પ્રતિકૂળ હોય તો પણ જોતું નેહાએ કે આપણું એવું કંઈ ખરે કર્તવ્ય છે કે જેના ઉપર આપણા પ્રત્યેક કાર્યનો ચોટા યા ધણે, સારો યા ખોટો પ્રભાવ પડે છે. તે કર્તવ્ય એજ આપણા જીવનનો ખરો ઉદ્દેશ છે. એવું કર્તવ્ય તો આત્મ સંબંધી છે. આપણે ધન, માન, તથા અર્થ મળેલી કાર્યમાં જે મદન હોઈએ યા અમદન, પરંતુ આ કાર્યનાં સાધનો દ્વારા આપણો આત્મા ચોટ યા ધણે એક ઉચત અથવા અવનત થવાનોજ. ત્યારે આપણા આત્માની ઉન્નતિ અથવા અવનતિ સતી એ આપણા પ્રત્યેક કાર્ય ઉપર આધાર રાખે છે તો એ સ્પષ્ટ જાણાય છે કે માત્ર આત્માને ઉદાર તથા ઉન્નત બનાવે એજ આપણા જીવનનો પરમ ઉદ્દેશ હોઈ શકે છે. દેવતા આત્માને ઉદાર અને ઉન્નત બનાવવા એ એક એવું કર્તવ્ય છે કે જેથી આપણને સાચું સુખ અને ખૂર્ષી શાન્તિ મળે છે.

આપણા ઉદ્દેશને લક્ષ્યમાં રાખી કાર્ય કરતું નેહાએ. આપણે આ દુર્લભ જન્મને પામીને તેને વ્યર્થ ગુમાવે એ મોટામાં મોટું પાપ છે. આપણને મનુષ્યજન્મ આપીને પ્રભિરે આપણા ઉપર એક મહત્ત્વ ઉપદેશ કર્યો છે. કાચુ કે આ જન્મમાં જ જે મનુષ્ય પ્રવલ્લ કરે તો ઈશ્વર રૂપ જની લાય છે. પોતે પોતામાં મળી શકે છે અને અનરુચિ આનંદ અને સુખને મેળવી શકે છે. એવી યોગ્યતા આપણને દર્શાવેલી છે. તેવી શક્તિ આપણામાં હોવા છતાં પણ આપણે આપણી કૌશલ્યને ન સમજી, દુઃખ અને કલેશો ઉપર વિજય મેળવી

સુખ અને શાંતિને પ્રાપ્ત કરવાની યોગ્યતા હોવા છતાં પણ તે આપણે ન મેળવીએ તો તે આપણી મોટામાં મોટી ભૂલ છે, અને આવેલો વખત વ્યથા સુમાવના તુલ્ય છે.

જે મનુષ્ય પ્રાપ્ત સુખનો ઉપભોગ કરતો નથી, તે અદ્વા દુઃખીજ રહે છે, જે પોતાના મૂલ્યવાન જીવનને અર્થ માનીને નષ્ટ કરી દે છે તેને સુખ કદી ન મળતાં દુઃખમાંજ રવડમાં કરવું પડે છે. આ દિવ્ય જગતની અસૌકિક સુંદરતા આપણા નિત્યના સદ્વાસની વસ્તુ થઈ જવાથી આપણે તેના ઉપર ધ્યાન આપતા નથી, અને ક્ષણ આપીએ છીએ તો પણ તેમના અંતઃકરણમાં કૃતજ્ઞતા જાગૃત થતી નથી. મહાન પુરુષો કહે છે કે, ઇશ્વર અન્યંત કૃપાળુ છે, પરંતુ તેનાં જે કર્તવ્યોથી ઇશ્વરનો પ્રેમ પ્રત્યક્ષ અને તત્કાળ અનુભવમાં આવી શકે, તેને તે ખતાવી શકના નથી. શુદ્ધ જંતુઓની માફક આપણને પણ ઇશ્વર ખાવાને અન્ન, પહેરવાને કપડાં અને શરીરનું આરામ આપે છે પરંતુ તે ઉપરાંત ઇશ્વરની લીલાનું ઐશ્વર્ય સમજવાની શક્તિ એકલા મનુષ્યમાંજ છે અને તેથીજ આપણે તે પરમ કૃપાળુ ઇશ્વરના પરમ ઋણી છીએ.

એકાંત સ્થાનમાં એટલી જગવડ મરણ કરવાની માથે બેસાડી વન ઉપવનમાં જઈને નિરક્ષણ કરવું નોંધ્યો. મયમ કરવાની સાથે સુખને પ્રાપ્ત કરવું એ મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે. ઇશ્વરે સંસારની રચનાજ એવી રચી છે કે વિચાર કરનાર અને જ્ઞાની દરેક માણસને સુખજ મળવું નોંધ્યો. પછી તેણે તે સુખનો અનાદર કેમ કરવો નોંધ્યો? જગતમાં પક્ષીનાં ગાયન પવનનો સણમણાટ, ઝરણોનો ખળખળાટ વિગેરે મનુષ્યને કુદગ્નિ લીધા આનંદનું જ્ઞાન કરાવી, ઇશ્વરની અસૌકિક ગતિનું જ્ઞાન આપે છે.

ધણી વખતે સુખ મેળવવાનો આવેલો વખત આપણે હાથે કરીને સુમાવીએ છીએ. જે મનુષ્ય પોતાનો જન્મ સુખમાં વ્યતિત કરી શકતો નથી તેણે શરીર ધારણ કરવા છતાં પણ પિશાચ તુલ્યજ મમજ વો નોંધ્યો, કારણ કે તેને શરીર મળવા છતાં પણ તેનો સદુપયોગ કંઈક નથી. આપણને સુખ કે દુઃખ મળવામાં આપણે પોતેજ કારણ રૂપ છીએ. જે જે ચિંતિત સુખકર વા દુઃખમય આપણને પ્રાપ્ત થાય છે તે આપણા હાથેજ આપણે મેળવેથી છે. કારણ કે આપણી ભૂલ મિથ્યા કદી પણ આપણને હાનિ થતી નથી. સુખ મેળવવાનાં સર્વ માધન ઇશ્વરે મનુષ્યને આપેલાંજ છે. ઇશ્વરના મંકેતાનુસાર જે કંઈ બને છે તે હિતકારકજ છે. ખીજની વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા મળનાજ પોતાની વસ્તુ નષ્ટ થાય છે.

વળી દુઃખ, ચિંતા, રોગ વગેરે બહારનાં કારણોથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે. જેમકે અત્યંત પ્રમી અંધધેનિ વિશેષ, તેમનો આપણી સાથે અણખનાવ અથવા તેમનું ખરાબ ક્રમમાં પ્રવૃત્ત હોવું વિગેરે ધણા બનાવો છે કે જેથી આપણને દુઃખ થાય છે. જે કોઈ આપણને ખરાબ વચન મળવાવે છે કે આપણું જોડું જોલે છે તો આપણું મન આખો દિવસ ખિન્ન રહ્યાં કરે છે. અને દુઃખનો અનુભવ થાય છે. આમ સમાજમાં રહેનારને તો વારંવાર દુઃખના પ્રસંગો ઉપસ્થિત થયાંજ કરે છે. પરંતુ આપણને બહારથી જણાતા દુઃખદ પ્રસંગો એ સત્ય નથી, જેથી જો વિપત્તિનો સાચો મર્મ જનજીવામાં ન આવે તો અવિચારથી તેથી આવી પડતા દુઃખને ન માનીને તેના અંતર્ગત ગ્રાસ થનાર સુખ અને લાભની તરફ ધ્યાન અવસ્થા આપવુંજ નોંધ્યો. આત્માને એક જગ્યાએ મજબૂતીથી બંધનમાં રાખનાર સુખ

ક્રોધ એ મહાન શત્રુ સ્વપ્ના વૈતરણી નદી ।

સંતોષો નંદનવનં શાંતિરેવદિ કામધુક ॥

અર્થાત્—ક્રોધ એ મહાન શત્રુ છે. આશા એ વૈતરણી નદી છે, સંતોષ એ નંદનવન છે અને શાંતિ એ કામધુક છે. કદાચ આપણે આપણામાં આવી પડીએ તો તેની ચિંતા કરવાથી વધુ દુઃખી થઈએ છીએ. જેમકે માણસને મરવાનું તો નક્કીજ છે તો પછી હવે મરવું પડે. શું કરીશું એવી આગળથી ચિંતા કરીને દુઃખી શા માટે થવું જોઈએ. જે સુખમાં રહેતાં ન આવડે તો તેનો દોષ આપણોજ છે. સ્વીકારને બંધન કરી સહાય છે, કાંઈ મનને કાંઈ બાંધી શકતુ નથી. તેથીજ રીતે જોને આત્મ સામર્થ્ય ઉપર વિશ્વાસજ છે તેને પછી દુઃખ એવી કાંઈ વસ્તુ છેજ નહિ, જોને તરતાં આવડે છે તેને ઉંડા પાણીનો ડર શા છે. તેથીજ રીતે પ્રાપ્ત દુઃખને આત્મ સામર્થ્યના બળે જોને ટાળી શકતાં આવડે છે તેણે પછી દુઃખથી વ્યર્થ શા માટે મોઢાવું બેઠાએ? નહીંજ. આત્મામાં સદા શાંતિ, સુખ, અને આનંદનોજ વામ છે. તેમાં જોને વિશ્વાસ છે તેને પણ સદા શાંતિ, સુખ અને આનંદનોજ અનુભવ થાય છે.

મારા મિત્રનું સ્વપ્ન.

(લેખક:—શ્રીયુત્તમ દાશરાસ નાથાભાઈ દેશાઈ. ખી. એ. એલ.એચ. ખી.)

તારીખ ૧૭ મી એપ્રિલ સને ૧૯૧૬ ની રાતના નવ વાગે હું મારી ગુચ્છ સર્પ માલ્લી બોડેલી સ્ટેશનના વેઈટીંગ રૂમમાં કામ પરવારી કોઈક બેચેનીમાં મારી આરપાછમાં નિંદ્રીત અવસ્થામાં આડા થયો હતો, તેવામાં એકાએક અવાજ આગ્યો;

“ સ્વામી ” આ શબ્દ સાંભળી હું અચ્ચક થયો; અવાજ ઓળખ્યો, અને તે વ્યતિમાં આમ તેમ જોવા લાગ્યો. અવાજ કંઈ બાલ્યુથી આવે છે તે સમજી શક્યો નહીં. મન કાણમાં રાખી પુનઃ આંખ મીંચી પડી રહ્યો. પુનઃ અવાજ આગ્યો. “ સ્વામીનાથ, મારી સામે દષ્ટિપાત કરો ” હું આમ તેમ ઝાંરીઆ મારવા લાગ્યો પણ કંઈ સમજી શક્યો નહીં. સ્વેજ મજારાઓ અને મુજેથી બોલાઈ જવાયું કે જે હોય તે સદામે આવો. પ્રત્યુત્તર મળ્યો, “ આમ જુવો બહાવા, હું તમારી સહામેજ છું. વિશ્વં ન કરો. હું આપની પાસે અંતની બીજા માગવા આવી છું. આશા રાખું છું કે મને નિરત્યાક નહીં કરો.

સાંભળમાં કદા સુખ્ય મૃત દેહ, લોગ અંગુલા જેવડા આકારે સર્વ મેદો મારી અંતે મળતો બેઠ મનમાં ખેદ પામતો બોલ્યો. ‘ ડાણ દેવી ! ’ જવાબ મળ્યો, ‘ હાજ એજ દેવી આપણી સદચારીણી. અત્યારે આપને દુઃખોદ્ધીમાં ફેંટી મૃત્યુલોક તજી યમ દેવ જે સ્થળે લઈ લાય તે સ્થળે જવા તૈયાર થઈ આપની આજ્ઞાની રાહ જોતી ઉભી છે. સ્વામીનાથ, વિશ્વં નહિ કરો. સ્વપ્નને રમ આપો. આ દેવદૂત વધુ વખત રોકાવાની ના પાડે છે. ”

અશુભ્યુ આંખે ગળગળા અવાજે મેં પ્રશ્ન કર્યો, “ દેવી, તમને આજ ગમ્યું ? આટલા વર્ષે સાથે સુખ દુઃખ ભોગવી મને એકલાને-જોડી તમને જવા દેવાની આજા માગ્યી આપી શકાતી નથી. ” જવાબ મળ્યો, “ મહારા મૃત્યુલોકના સદચારી, સર્વ ગુણગુની બૂતી જાવ. મહારા મૃતદેહ (શબ) મારા પિતાને ત્યાં ધરમાં પડેલું છે. સર્વ હલું ન હલું થઈ ગયું, તેના હર્ષ શોક કરવો વૃથા છે. સંસારની ઘટમાળ આમજ ચાલે છે. આપ તો રહેવો નોકરી કરોહો, વળી તેમાં ગાર્ડની. આગગાડીમાં અસંખ્ય ઉનારૂઓ બેસે છે; ઇન્જીન સ્ટેશને ગાડી આવતાં તે ઉતારૂઓ ઘિતરી જાય છે અને અન્ય ઉતારૂઓ બેસે છે. મારી સંસારવાત્રા પુરી થઈ છે. હવે તો આ દેવદૂત ન્યાં દોરી જાય ત્યાં જવા તત્પર થઈ છું. ”

હું કહેવા લાગ્યો, “ દેવી, ગમે તેમ કરો પણ આ તમારા સદચારીને તો સાધેજ દયો. મારી પણ આ હૃદયીજ માર્ચના છે. ” જવાબમાં મારી દેવી બોલવા લાગી, “ મૃત્યુ-લોક સાથે હવે મારે મંબંધ નથી, મારાં સંસાર બન્ધન તૂટ્યા છે. હવે આપની આજા પાળવાનો મને અધીકાર નથી. હવે દેવલોકની આજા માન્ય કરતી એ મારી કરજ છે. તેમ છતાં પણ મારે આપને ચીતની સલાહ રહે એ બોલ દેવા છે. જે આપ જીવંતી પર્યંત હૃદયમાં ધારશે. ” બુઝ્યો, આપની ઉમ્મર નાની છે, ઇદ્રિયદમન કરતાં શીખજો. આપનો સ્વભાવ બોલો છે. રહેજમાં વિશ્વાસ રાખી ઠગાઇ જાવ તેવા છે. ચાલુ જમાનો વિચિત્ર છે. માટે પાત્ર જોઇ વિશ્વાસ કરવો હિતકર છે. કારણ ડોળનો ડોળ દિન પ્રતિદિન વધેનો જાય છે. માતા પિતાપર અયાગ પ્રેમ રાખજો. સર્વ જગતના આણીને બાંકે તરીકે ગણજો. તેમ હિંચ, નીચ, ગરીબ, તવગર, હિન્દુ, મુસલમાન કે ખ્રિસ્ત કે પછી ગમે તે જાત હોય તે સર્વ એકજ પિતાના બાળક છે. એવો સમભાવ સદા હૃદયમાં રાખજો. દુઃખની દાઝ જાણજો. દયા રાખોહો તેવીને તેવી રાખશે. દુનીઆના કારસ્થાની લોકો સાથે બેળાશે નહીં. કુર્મગી લોકોની ભોળત કરશે નહીં. એવા લોકોને સુધારવા પ્રયત્ન કરશે. બીરીસ રાખ્ય અત્યે આગ લક્ષિભાવ રાખશે. રાજદોષી ને ચરકેલા મમજના મુવાનો પ્રતિ તિરસ્કાર દર્શાવશે.

વચમાંજ મહારી યવજ ઇંદ્રિઓની મરજ વિરૂદ્ધ પુજાઈ જવાયું “ દેવી, દેવી, આ વચનામૃતની જુષિ આજેજ અને આ રથિતિમાં એ શું ! આ તો અજ્ઞાનમી ! આપણા સંવત્સ દરમિયાન તમે મને આવી મુસવાદનો લાભ આપ્યો નહોતો. આ અયાગ જ્ઞાન પુર્ણ હૃદય ખોલ્યું નહોતું કે કદાચ તે રસના પ્રવાહની બંદર આપણે બંને રક્ષણ થઈ સીતારના તારની માફક એકતાર થઈ જાન, આટલું બધું તમારું હિંદુ જ્ઞાન ક્યાં છુપાવ્યું હતું ! દેવી ! મહારી હૃદયમંદિરની દેવી ! આ કરતાં તમે મને આ સમયે તમારું વચનામૃતને સ્વાદ નહિ ચખાડ્યો હોત તો ચારે ચાત. આ જ્ઞાન તમે ક્યારે અને કેવી રીતે ગંધાદન કર્યું ? ઘણી વખતે તમે છુપાં છુપાં ધર્મ પુરાણ વાંચતાં હતાં, પરંતુ દેવી ! તમે આવી હિંચ-રથિતિ પ્રાપ્ત કરી હશે તેવો મને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહોતો. ”

“ મહારા મૃત્યુલોકના સદચારી જ્ઞાન એ દીપક છે, હૃદયના હણાણમાં પ્રશ્નનું ધામ છે. તે ધામની બંદર જ્ઞાનને રહેવાનું સ્થાન છે. તે ધામનું મનન કર્યોથી જ્ઞાનનો પ્રકાશ થાય છે, તે સુરસ્તે જાય છે તો સ્વર્ગની વાટે મંચરામ છે અને કુરસ્તે ચડે છે તો દુનિયામાં

તે મનુષ્ય અંધકારમાં ગોઠ્યા ખાઈ અંતે નરકાધિકારી બને છે. મહારા હૃદય દેવતા, મહારા મૃત્યુની આગામી આજથી ત્રણ વર્ષ પહેલાં સ્વપ્નામાં યર્ષ હતી. મૃત્યુલોક સ્વપ્નને ખોટા ગણે છે, અને તે અસ્તીર મગજ કે નમળાઈનું કારણ છે એમ બતાવે છે. પરંતુ સ્વામિનાથ ! આવાં સાર્યા સ્વપ્ન કોઈકને કવચીતજ આવે છે અને તે ખાસ કરીને શુદ્ધ અને સાચા હૃદયનેજ આવે છે. બહાલા ઉપર કપીત સ્વપ્ન પછી મહાર મન સિધે રસ્તે દોરાયું. કાંઈક ભગવત ગીતાનું વાંચન શરૂ કર્યું અને તેમાંથી મહારાં જ્ઞાન-ચક્ષુનો વિકાસ થયો, સાથે સાથે ધર્મનાં પુસ્તકો વાંચ્યાં અને વાંચી તેનું મનન કરતાં શીખી, સમય જતાં જ્ઞાન અને અનુભવના યોગે મને જ્યારે આબ્યાંક કેટલાક મનુષ્યો જન્મ લેવો તે ફક્ત જગતમાં આનું પીવું અને પ્રજોત્પત્તિને માટેજ છે એમ સમજી સ્વાર્થમાં અંધારું રવસ્વાર્ય બગાડી અંતે મરણને ચરણ ચાય છે, બધકે કહીએ તો જ્ઞાનતુલ્ય જીવન માણી પ્રભુએ અર્પેલા હૃદય મનુષ્ય જીવનનો દુરૂપયોગ કરે છે. આવા મનુષ્યો જગતમાં જનમ્યા કે ન જનમ્યા સરખા છે, જે લોકો પોતાનું સારું કરી શકતા નથી તે પારકાનું શુભકું કરી શકે. મહારા દેવ ! તમે ધેર આવતા હારે સર્વ પુસ્તકો જાણ્યો મૂકી તમારું મન રંજન કરવા સ્ત્રી કર્તવ્ય અનુસાર પ્રયાસ કરતી પરંતુ તમારી સાથે કદી પણ કોઈ પણ વિષયપર વાદ-વિવાદમાં ઉતરતી નહિ. કારણ તમે મને વધુ માફ કરત અને તમારાથી એ ધા સદન કરવો સુકેલ પડત, અંતે એક વાત મહારે કહેવાની રહી જાય છે. મહારી પાછળ તમે ફરીથી કોઈ યોગ્ય કન્યા સાથે લગ્ન કરજો. આવતી મહારી બહેનને મને જે સુખ આપ્યું છે તેનુંજ બધકે તેથી પણ વધારે સુખ આપજો. આપણા કુટુંબમાં અંધારાનું માન ધણીજ ઉમદી રીતે સાચવવામાં આવે છે અને મને કહેતાં આંચકા આવતા નથી કે અંધારો દેવી તરીકે પૂજાય છે. અને વડુ કહું તો નિચેના સિદ્ધાંતનો પૂર્ણ રીતે સાક્ષાતકાર થાય છે. યત્ર નાર્યસ્તુ પ્રગ્યન્તે તત્ર રમન્તે દેવતાઃ મહારા પ્રભુ મહારો પ્રેમ મહાર મનન આ સર્વ ભૂલી જલો, પરમાત્મા તમને સર્વ સુખ અર્પે. તમારું હૃદય પાચાજીમય કરજો. મને સંભાળી ફેરન કરી કલેશ ન કરશો. આ મારી અંતની બીકા છે અને વધુ કહું તો આપણા પ્રેમમય સંબંધની હેલ્લામાં હેલ્લી ચાગત છે. બહાલા! હવે વધુ વખત રોકાવાય તેમ નથી. શું કરું, લાગ્યાર છું. વિયોગ ચતાં હૃદય લગભગ બજે છે પણ પ્રભુની આત્મા માથે ચઢાવવી તદઅનુસાર વર્તન કરવું તે પ્રભુના પ્યારાં બાળકોની પ્રથમ પંક્તિની ફરજ છે. સ્વામી ! ઇશ્વરે આ સંસારમાં વસ્તુઓની જોડી બનાવેલી છે. જેમકે હૃદય અને અંગ, દિન અને રાત્રી, જન્મ અને મરણ, સુખ અને દુઃખ વિગેરે. અને સુખ આવે કુનાઇ જવું, દુઃખ આવે ગોઠ કરવો તે એક જાતની ઘેલછા છે, સર્વ કોઈ સ્થિતિમાં પ્રભુમાં વિશ્વાસ રાખી હૃદયમાં સમતા ધારી ઈશ્વરી નિયમને માન આપવું તે પ્રાણીમાત્રનો ધર્મ છે. વખત હવે થયો ગયો, આ દેવદત્ત ઉતાવળ કરે છે. દાસી આજ્ઞા માગે છે. આપનો સદા જન્મ થાઓ.”

મહારી આંખ મીંચાઈ ગઈ. ફરીથી આંખ ઉઘાડતાં બેગાકોનો જોઈ છું તો વેહડીજ રૂમમાં મહારા સિવાય અન્ય કોઈ નહોતું. મનમાં ઘણો સંતાપ થયો, વિચારના વમળમાં ગોઠ્યા ખાતાં બાકીની રાત્રી બેચેનીમાં મહા મુશ્કેલીથી ગાળી. બીજેજ દિવસે મહારી પત્નીના મૃત્યુના સમાચાર મને તાર દ્વારા મળ્યા, અને સ્વપ્નની સત્યતાનો સ્ફોટ થયો. પ્રિયવાચક આ સાથેજ હું આટલેથીજ વિરમું છું.

કોકિલાને ઉપાસલ.

(લેખક — શ્રીકૃત વોરા વેલ્લુ લાલુ)

અનુભવ પૂર્વે.

બાલી કાચ ન બાલા તારા દહુકા,
મુથુતાં ઉપજે અતર આનંદ હેર નો,
તારા લાગે મીઠા બહુ દહુકા મને,
ધમ્ધુ મધુરી કર્ને એવા રોજ નો,

સંગીતમાં તું સ્વરેજ સૌથી શ્રેષ્ઠ છો

૧

સંગીતના સુર કાણે તુજને શીખવ્યા ?
શીખીને નવ જન્મ્યો, જાણ્યો કાંઈ નો,
વિશુ શીખ્યા આ સંગીત તુજને આવડે,
એ તુજ પર કુદરતની જાણ મહેર નો,

સંગીતમાં તું સ્વરેજ સૌથી શ્રેષ્ઠ છો.

૨

કાકિય તારા મધુર દહુકા મહે મુણ્યા,
મુથુતા મુથુતાં હૃદય મદિ કંઈ થાય નો,
જે થાણ તે કહેવાને શબ્દો નથી,
અનુભવગમ્ય ખરેખર એ છે વાત નો,

સંગીતમાં તું સ્વરેજ સૌથી શ્રેષ્ઠ છો.

૩

પ્રણય તણો પહેનો પદ્મવે છે પાકું,
હૃદયે ને પ્રીતે પદ્મના નગનાર નો,
જે નવ પદ્મતા, તેને માનવ નવ ગણું,
પ્રેમ વગરના માનવ મુઠ્ઠા તુલ્ય નો,

સંગીતમાં તું સ્વરેજ સૌથી શ્રેષ્ઠ છો.

૪

અનુભવ પશ્ચાત્

પ્રેમ તણેજ પદ્મવે મૌને પાકું છું,
પણ પોતે ના પટે પ્રેમનો પાક નો,
આત્મજને ઉછેરે કાગ તણે ધરે,
એ તે કવી પ્રેમ વગરની વાત નો,

પોથીમાંનાં સિંગનાં ના અમને ગમે.

૫

કહેવું તેવું કરવું હિતમ રીત છે
ના વસે તે ગમ્યમાળ ગણાય નો,
હૃદય વિનાનું કથન અગેને નહિ બને,
પુત્ર કદિ ના હો એવો જોષ નો,

જા કોકિલા વધુ તને હું શુ કહું ?

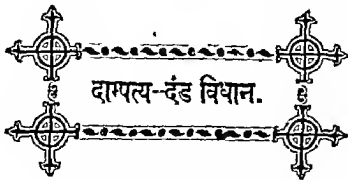
૬

હીત વચન.

(સંશોધક—ચાડીચાલ કાકુભાઈ સંઘવી,—અમદાવાદ.)

સંતપુરુષોનાં નીચેના આત્મહિતાર્થે વાક્યો દરેક બધુએ અવશ્ય મનન કરવા યોગ્ય છે.

૧. યોગ્યના હજે તો ધન, કીર્તિ, અને મોટાઈ વગેરે પોતાની મેળેજ પ્રાપ્ત થશે.
૨. જે ખાવાપીનામાં નિયમિત રહે છે તેજ પરમાત્મા સાથે મન જોડી શકે છે.
૩. અવતાર અધિક માર્થક કરવામા સ્વાર્થત્યાગ, પ્રેમમાર્થ પ્રેમ એ પ્રાધાન્ય વસ્તુ છે.
૪. પ્રભુ અને પ્રભુ ભક્તમાં તફાવત માનનાર ફળ પ્રાપ્તિમાં તફાવત પામે છે.
૫. દયા વગર દુઃખ મળતુ નથી, અને દુઃખ વગર દીનબંધુ જોળખાતો નથી.
૬. ક્રોધએ દયા કરીને આપેલી વસ્તુ મેળવ્યા પછી તેનાજ વિરોધી બનવું એ યશુઓ પણ પસંદ કરતા નથી.
૭. ગમે તેને ગમે તે વખતે આપનાની ટેવથી ભાગ્યવશાત્ મર્યાદા પ્રાપ્તિ થઈ જાય છે.
૮. શાસ્ત્ર જે શામન તથા મૂચના કરે તેનું માનથી અનુકરણ કરવું, એ મોટા પ્રાપ્તિનો સર્વોત્તમ ધંધાજ છે.
૯. અસિ સ્વરૂપ સંભાગમા જળ સ્વરૂપ સ્થિતિ ભોગવવાનું સ્વતઃ સોધન સ્વભાવ છે.
૧૦. સ્વભાવદ્વય વધારવાના સાધનોમાં સત્સંગ, સુવિચાર અને યોગાભ્યાસ એ સર્વોત્તમ છે.
૧૧. પ્રભુ પ્રત્યે પ્રીતિ તથા ભક્તિ વધવાથી કામરૂપ કીડાને દુઃકર્મરૂપી ફળો ખરડાવી દઈ આપણો પુણ્ય મંત્રદ સાચવી ગમે છે.
૧૨. 'ગરજ સરી તે વૈદ વેરી' એમ કરનાર માણસ ઉત્તમ લાભ મેળવી શકતો નથી.
૧૩. જે લોકચક્ષુષ નથી તે પોતાના ધર્મનુદ્ધાનને પણ દૂષિત કરે છે.
૧૪. દીર્ઘ વિચાર કર્યા મિત્રાય કાર્ય કરનાર કાર્ષ વખત મોટી આકૃતમાં આવી પડે છે.
૧૫. આવકના પ્રમાણથી અધિક ખર્ચ રાખનાં લોકમાં અવિશ્વાસ, ધર્મની હાનિ, લધુતા અને ભિક્ષુકના વિગેરે પ્રાપ્ત થાય છે.
૧૬. પોતપોતાના વર્ણને અનુસાર મદાચારથી ધન ખેદા કરવું તે ન્યાયગંપજ દ્વય કહેવાય છે.
૧૭. જ્યાં સુધી રાગ દંપ રૂપ બીજો દૃષ્ટ થયાં નથી, ત્યાં સુધી એસાર પશ્ચિમમણનાં એકરો કદી શાંત થવાના નથી.
૧૮. આ અનિત્ય દેહથી જેટલી તપશ્ચર્યા, જ્ઞાન, ધ્યાન, અને પદપદારાદિ બની શકે તે કરી લેવું, એજ આ માનવ દેહનું સાર્થકપણ છે.
૧૯. જે મનશુદ્ધિ વિગ્રમાન હોય તો અવિગ્રમાન ગુણો પણ આવી મળે છે.
૨૦. વિપત્તિઓના મમકરૂપ વેડીઓને કાપવા માટે યોગ એ તીક્ષ્ણ ધારવાળા કુદાઝ સરખો છે.

(Matrimonial Penal Code.)

(લેખક:—શ્રીયુત જયંતિવાય મંગળજી ઓઝા, બી. એ.)

પ્રકરણ પહેલું.

પ્રસ્તાવના. (Introduction)

સ્ત્રીઓની મરજી વિરૂદ્ધ વર્તનારા સ્વામીઓ અને સ્ત્રીનો પરમ અધિકાર નહીં સ્વી-કારનારા પુરુષોને સીધા કરવાને વારતે ખામ Penal Code પીનલ કોડની આવશ્યકતા જણાવાથી તે નીચે પ્રમાણે બનાવવામાં આવે છે.

ક. ૧ આ દામ્પત્ય-દંડ વિધાન રહેશે, અને ભારતવર્ષમાં પરણેલા દેશી પુરુષ ઉપર તેનો અધિકાર ચાલશે.

પ્રકરણ બીજું.

વ્યાખ્યા. (Definitions.)

ક. ૨. હલનચલન કરવાની શક્તિવાળું જે જંગમ દ્રવ્ય સ્ત્રીઓના સંપૂર્ણ અધિકારમાં છે તેનું નામ પતિ.

ઉદાહરણ. (Illustrations.)

અ. દ્રાંક, પેટી વગેરે પતિ યર્ષ શકતા નથી. કારણ જંગમ દ્રવ્ય હોવા છતાં તે સજીવ નથી.

બ. ગાય, બેંસ, વાછડા પતિ યર્ષ શકતા નથી કારણ સજીવ હોવા છતાં તેમનામાં પોતાની ઇચ્છાનુસાર કાર્ય કરવાની શક્તિ છે. સ્ત્રીઓની સંપૂર્ણ સત્તામાં નહીં હોવાથી તેઓ પતિ યર્ષ શકતા નથી.

ક. વિવાહિત સ્થિતિમાં જે પુરુષ સ્વતંત્રતાપૂર્વક કંઈ કામ કરી શકતો નથી તેનું નામ પતિ.

ક. ૩. જે સ્ત્રી પોતાના પતિનો મિલકત તરીકે ઉપયોગ કરી શકે છે તેનું નામ તે પતિની સ્ત્રી અથવા પત્ની.

વિવરણ (Eplanation).

મિલકતનો અધિકારી પોતાની મિલકતને મારી પીટી પણ શકે છે.

ક. ૪. પૂર્વજન્મમાં કરેલાં પાપોના પ્રાયશ્ચિત્તને માટે ભોગવવી પડતી સ્થિતિને વિવાહિત સ્થિતિ સમજવી.

પ્રકરણ ત્રીજું.

Of Punishments. શિક્ષા સંબંધી,

ક. ૫. આ કાયદાની અનુસાર અપરાધીને નીચે પ્રમાણે શિક્ષા થઇ શકે છે -
 ૧ શપનગૃહમાં અથવા ખીજા કોઇ એરડાની ચાર દિવાલો વચ્ચે કેદ
 કેદ બે ભાતની છે -

૧ સખ્ત, એટલે કે તિરસ્કાર યુક્ત શબ્દના પ્રયોગ સાથેની.
 ૨ સાદી

૨ દેશ નિકાલની સજા - એટલે કે ખીજા સંખ્યા પર મોકલવાની શિક્ષા અથવા શપનગૃહની
 ખંડાર હાકી કાઢવાની શિક્ષા.

૩ પત્નીના દાસત્વનો અંગીકાર.

૪ પોકેટ મની (Pocket Money) બંધ કરવાની શિક્ષા.

ક. ૬. આ કાયદામાં દ્રુસીનો અર્થ એવો થાય છે કે સ્ત્રી પોતાના પિતાને અથવા
 કોઇ એળખીતાને સાં ચાલી જશે અને થોડા વખતમાં પાછી આવવાની ઇચ્છા કરશે નહીં.

ક. ૭ નાના અપરાધોને માટે નીચે લખેલી શિક્ષાઓ દરમ્યાનમાં આવે છે.

૧ મ્હોં ચડાવવું (પત્ની મ્હોં ચડાવશે)

૨ ભૂ-ભંગ.

૩ સુપચાપ આંસુનો વર્ષાદ અથવા ઉંચે સ્તરે રૂદન

૪ પતિનો તિરસ્કાર.

પ્રકરણ ચોથું.

અપવાદ (General Exceptions)

ક. ૮. સ્ત્રીએ કરેલું કોઇપણ કામ અપરાધ ગણાશે નહીં.

ક. ૯, સ્ત્રીની આજ્ઞાનુસાર પતિએ કરેલું કોઇપણ કામ અપરાધ ગણાશે નહીં.

ક. ૧૦ દાંપત્ય-દંડ વિધાનના કાયદાથી જન્યવાને વિવાહિત પુરૂષ ખીજા કોઇ પણ
 કામદારનો આશ્રય લઇ શકશે નહીં.

પ્રકરણ પાંચમું.

અપરાધ કરવામાં સહાયતા આપવા વિષે. (Abetment)

ક. ૧૧. જે - માણસ.

૧ અપરાધ કરવાને પતિના જ્ઞાન ભંજેરશે, અથવા તેને પ્રવૃત્ત કરશે અથવા
 ઉત્સાહિત કરશે.

૨ જે માણસ અપરાધ કરવામાં સીધી મદદ કરશે, અથવા અપરાધ થતી
 વખતે પતિની સાથે રહેશે તે માણસ દામ્પત્ય અપરાધો કરવામાં સહાયતા
 આપનાર તરીકે અપરાધી ગણાશે.

વિવરણ.

સ્ત્રી અને અવિવાહિત પુરૂષ આવા અપરાધના ગુન્હેગાર થઈ શકે છે.

ઉદાહરણ.

અ રામ સ્વામીનો પતિ છે. યદુનાથ અવિવાહિત પુરૂષ છે અને એક સ્ત્રી
 બેસીને મદ્યપાન કર્યું મદ્યપાન દાંપત્ય અપરાધ છે. યદુનાથે એ ગુન્હો કરવામાં રામને
 સહાયતા આપી.

૩. સુશીલા રામની માતા છે. રામ સ્થાયનો પતિ છે. સુશીલાના કહેવાથી સ્થાયીની ઇચ્છા વિરુદ્ધ રામે ખર્ચ કર્યું. સ્ત્રીની ઇચ્છા વિરુદ્ધ ખર્ચ કરવું એ દાંપત્ય અપરાધ છે. સુશીલાએ આ અપરાધ કરવામાં સહાયતા આપી.

ક. ૧૨. જો કોઈ વિવાહિત પુરુષ અન્ય વિવાહિત પુરુષને દાંપત્ય અપરાધ કરવામાં સહાયતા આપશે તો તે પણ સ્ત્રી અપરાધીના જેટલીજ શિક્ષાને પાત્ર થશે; પણ તેનો ન્યાય યોગ્ય અદાલતમાં (Competent court) થશે.

વિવરણ.

યોગ્ય અદાલત એટલે કે અપરાધ કરવામાં સહાયતા કરનાર પતિની પત્ની.

ક. ૧૩. સ્ત્રી અથવા અવિવાહિત પુરુષ દાંપત્ય અપરાધ કરવામાં સહાયતા આપશે તો કેવળ તિરસ્કાર, બ્રુહંગ, અશુભાત અને રૂદનદ્વારા દંડિત થશે.

પ્રકરણ ૬ કુ.

Of Offences against the State.

રાજદ્રોહ સંબંધી.

ક. ૧૪. આ કાયદામાં 'રાજ્ય' સબ્દનો અર્થ 'સ્ત્રી સામ્રાજ્ય' એવો થશે.

ક. ૧૫. જે વ્યક્તિ પોતાની સ્ત્રી સાથે વાદવિવાદ કરશે, અથવા વિવાદ કરવાને પ્રવૃત્ત થશે અથવા વિવાદ કરવામાં સહાયતા આપશે તે વ્યક્તિને ફાંસીની શિક્ષા (Capital punishment) દરમિયાનમાં આવશે, એટલે કે તેની સ્ત્રી તેનો ત્યાગ કરી દેશે, અથવા તો રાજનગ્ન્યમાંથી હાંકી કાઢશે અને પોકેટ મની બંધ થશે.

ક. ૧૬. જે વ્યક્તિ પોતાના મિત્રોને સહાયક બનાવશે, અથવા સંતાનને ભોળવાને પોતાના પક્ષમાં લેશે અથવા ભીજે કોઈપણ પ્રકારે સ્ત્રીની સાથે લગ્ન કરવાના ઇરાદાથી વાદવિવાદ કરશે તેને દેશનિકાલની સજા દરમિયાનમાં આવશે, અને અશુભાત, રૂદન, તિરસ્કાર વગેરે દ્વારા પણ શિક્ષાને પાત્ર થશે.

ક. ૧૭ જે પુરુષ પોતાની સ્ત્રીને છોડી, અન્ય સ્ત્રી તરફ કોઈ પણ પ્રકારની લાગણી પ્રદર્શિત કરશે તે લંપટતાનો (Incontinence) અપરાધી થશે.

વિવરણ. (૧).

પોતાની સ્ત્રીને છોડીને કોઈ અન્ય યુવતી તરફ કોઈપણ પ્રકારની લાગણી—દયા કે સહાનુભૂતિ બતાવવાથી લંપટતાનો અપરાધ સિદ્ધ થયેલો ગણાશે.

ઉદાહરણ.

રામ સ્થાયનો પતિ છે. મોહિની એક બીજી સ્ત્રી છે. મોહિનીનો ન્હાનો છોકરો દેખાવમાં બહુ સુંદર હોવાથી રામ તેને ખ્યાલથી રમાડે છે, અને કેટલીક વાર ખાવાનું પણ લઈ આવે છે. આથી રામ મોહિની પર આસક્ત છે એમ સિદ્ધ થયેલું ગણાશે.

વિવરણ. (૨).

વિના કારણ સ્ત્રીઓ પતિને આ ગુન્હાના અપરાધી ઠરાવી શકશે. એ અપરાધ કયો નથી એમ કહીને કોઈ પતિ છુટી શકશે નહીં.

અપરાધની આશંકા માત્રજ અપરાધ પૂરવાર કરવાને બસ છે.

વિવરણ (૩).

વિના કારણ પતિને અપરાધી ઠરાવવાની સત્તા મોટે ભાગે કુરુપ સ્ત્રીઓની, અથવા ઘરડી સ્ત્રીઓની, કે છુટ્ટા પતિની સ્ત્રીઓની રહેશે. જો કોઈ યુવતી આ અધિકારને માટે

માગણી કરશે તો પહેલાં તેણે પૂરવાર કરવું પડશે કે તે ખરાબ સ્વભાવની છે અથવા તો આપની લાડકવાઇ છે, અથવા તો પોતે ઘણીજ કદરૂપી છે.

ક. ૧૮. જે પુરૂષ લ પટતાનો અપરાધી કરશે તે આ કાયદામાં લખેલા બધા દંડોને પાત્ર થશે, એટલુંજ નહીં પરંતુ આ કાયદામાં નહીં લખેલ બીજી શિક્ષાઓને પણ પાત્ર થશે.
પ્રકરણ સાતમું.

Of Offences relating to the Army of Navy.

પટ્ટન અને નૌકા સંબંધી અપરાધ.

ક. ૧૯. આ કાયદામાં પટ્ટન અને નૌકાસૈન્યનો અર્થ પુત્ર, પુત્રી અને પુત્ર-વધુ એવો થશે.

ક. ૨૦. ત્રિહિણી સાથે વિદ્રોહ કરવામાં જે પતિ પુત્રને અથવા પુત્રીને અથવા પુત્ર-વધુને સહાયતા આપશે તે તિરસ્કાર સુક્ત શબ્દો અને રૂદન દ્વારા શિક્ષિત થશે.

પ્રકરણ આઠમું.

(Of Offences against the Domestic.)

ઘરમાં શાંતિ ભંગ કરવાનો અપરાધ.

ક. ૨૧. જે અથવા એથી વધારે વિવાહિત પુરૂષો જે નીચે લખેલા કાષ્ટપણુ આચર-થી ભેગા થશે તો તેમનું એકન થવું કાયદા વિરુદ્ધ ગણાશે.

૧ મઘપાન કરવાને માટે અથવા બીજા કાષ્ટપણુ પ્રકારના દાંપત્ય અપરાધો કરવા માટે.

૨ પોતાનો અધિકાર બતાવીને ઝીઝોને બંદીવરાવવાનો પ્રયત્ન કરવો, અને તેમને પોતાનું પ્રભુત્વ સંપૂર્ણ રીતે પ્રકાશિત ન કરવા દેવા માટે.

૩ કાષ્ટ સ્ત્રીની આત્માનુસાર કામ થવા દેવામાં વિગ્ર નાંખવા માટે.

ક. ૨૨. જે પુરૂષ જે કાયદે ભેગી થયેલી મંડળીમાં સામેલ દશે તે કડવા શબ્દો સાંભળશે અને સખ્ત કેદને પાત્ર થશે.

મઘપાન સંબંધી.

ક. ૨૩. બાટલીમાં શખવામાં આવતી અને કાચના પ્યાલામાં નાંખી પીવામાં આવ-તી કાષ્ટપણુ પ્રવાહી વસ્તુ મઘ છે.

ક. ૨૪ ઉપર જણાવેલ મઘ જેની પાસે રોય તે મઘ-પીનાર છે.

વિવરણ

જે કે તે માણસ તે પ્રવાહી પદાર્થને અડખો પથુ ન હોય છતાં પણ તે મઘ પીનાર ગણાશે.

ક. ૨૫. મઘ પીનારને સંખ્યા સમયે શયનગૃહમાં સાદી અથવા સખ્ત કેદ ફરમાવ-વામાં આવશે.

બંદ મચાવવું. (Of Rioting.)

ક. ૨૬. સ્ત્રીની સાથે ઉચ્ચે સાદે વાત કરનારને બંદ મચાવનાર કહેવામાં આવશે.

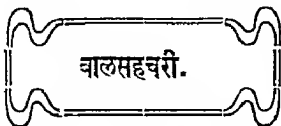
ક. ૨૭ જે કાષ્ટ પોતાના ઘરમાં બંદ મચાવશે તેને રૂદન, કડવા વચન અને અશુ-ભાત દ્વારા શિક્ષા ફરમાવવામાં આવશે.*

સુખ દુઃખનું સાથી મનોવચ્ચ છે.

(લેખક:—વૈદ ત્રિભુવન સવજી મોદી).

(અનુસંધાન પાનું ૨૪૦.)

- ૧ પરમેશ્વરે પોતાનું કરેલું કામ લોડો સુધારી શકે તેનું રાખ્યું નથી.
- ૨ સમુદ્રમાં બરતી ઓટ થયાજ કરે છે.
- ૩ સુધાં ઉગે છે, તે અવસ્ય આપમે છે.
- ૪ ગરીબાદ આલે ત્યારે લોડોનો પ્રેમ બારીએથી નાસી જાય છે.
- ૫ વિંછીનો સ્વભાવ ડંખ મારવાનો છે.
- ૬ આપણે ખાવા માટે છનીએ છીએ, તેને બદલે છવવા માટે ખાવામાં કરો.
- ૭ આપણે પરવૃત્તી તૃષ્ઠ કરવા માટે વિષય સુખ ભોગવીએ છીએ, તેને બદલે પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે વિષય ભોગવવામાં કરો.
- ૮ પૌષ્ટીક દ્રવ્યોથી પોષણ મળતું નથી, પરંતુ જોડકા પૌષ્ટીક તત્ત્વો પચીને લોહી સાથે લાગી જાય છે તેટલાથીજ પોષણ મળે છે.
- ૯ વિષયી પુરૂષ સદાચારી મૂલવી શકતો નથી.
- ૧૦ નિસાની લત એક પ્રકારની ધ્વજીતં ધેવજા સમાન છે.
- ૧૧ કુદરત કાષ્ઠ પણ વિષને ઔષધ રૂપે વાપરતી નથી,
- ૧૨ કુદરત શીત અને હેષ્ટનો સારો નિયમ રાખે છે ?
- ૧૩ ખોરાક અને ખાસીયત, આહાર અને આચાર વિચાર, અન્ન અને ઓડકાર, પોષણ અને છુદ્ધી આ સર્વને અરસપરસ ગાઢ સંબંધ છે, એ વાત કદીપણ ભૂલવાની નથી કહેવત છે કે, જેનું અન્ન ખાવામાં આવે તેની છુદ્ધિ થાય, આહાર તેવો ઓડકાર એ લોહાદિત પણ સત્યથી ભરેલી છે.
- ૧૪ જેમ કાક પશી તળાવને મુકી પનિહારીના કુંબોદ્ધનું પાન કયાં છતાં પણ પોતાની કાકવૃત્તી છોડતો નથી, તેમ દુર્જન મનુષ્યો નિમકદ્ધરામી છતાં પણ પોતાની દુર્જનતાઈ મુકતા નથી.
- ૧૫ સજ્જનોનાં સમાગમરૂપી અગ્નિથી શુદ્ધ થયેલા મનુષ્યો દેશનો સડો દુર કરવામાં કામ આવે છે.
- ૧૬ સંતોષરૂપિ અમૃતમાં લોભરૂપિ વિષનું મિંદુ પડવાથી ઉદારવાનો ગુણ સદાને માટે કલંકી બને છે.
- ૧૭ જેમ કાપેલું વૃક્ષ અને ક્ષીણ ચંદ્ર વૃદ્ધિ પામે છે, તેમ સજ્જન મનુષ્યો સત્ કાપોની વૃદ્ધિ કરી કરે છે.
- ૧૮ એકજવાર મરવું છે તેથી રહવું આવે છે.
- ૧૯ મરવું એવું કે ફરી જન્મ ન થાય.
- ૨૦ હલકી કામમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યો પણ સત્ય ધર્મનું સેવન કરી આત્મભોગ આપે છે તે મનુષ્યો ખરેખરા દૈવી પુરુષોજ સમજવા.

લેખક:—શ્રીયુત વેણુવિહારી.

પ્રકરણ ૩ હું.

લગ્ન વિધિ.

ધ્યારી અને રમેશનું લગ્ન મુહુર્ત આને હોવાથી વધુ ગ્રહમાં જ્યાં જ્યાં લગ્ન મી-
ત્યથે આવેલ પરાણાઓ અને જનૈયાઓના ટોળે ટોળાં દિલ્લિગોચર થતાં હતાં. તેમાં વધુ
તરફના આમ સખંધીઓનો વધારે જમાવ હતો; વળી તેમાંના કેટલાક તો ધણા દુર દુરના
રહેવાથીયે હતા. મધ્યાસમય થતાં વધુધરથી વરવર સુધીના રસ્તામાં રોયનાઇ (સાઈટ)
કરવામાં આવી હતી જે ભેતી દિવાળીના ભાસ થતો. લગ્ન મંડપમાં સ્ત્રી પુરોની બારે
બીઠ થઈ હતી અને સધળા વરરાજની માર્ગ પ્રતિક્ષા કરતા હતા. એવામાં યોગ્ય સમયે
વરરાજ પશુ પોતાના સાગ્રન સાથે પધાર્યા. દરેક તેમના તન્દ્ર ઉત્સુકતાથી જોવા લાગ્યા.
તેઓને નૂતન વરરાજના-રમેશના-મુખપર આનંદનું મુદ્દે ચિન્હ જણાઈ નહિ. હિલ્લે
તેનું મુખ મલિન જણાયું. આવો આ બનાવ જોઈ ઘતર પ્રમાણે રમેશના આમ-
જનોને પણ આશ્ચર્યતા ગાસી. ધારણ કે તેઓને પણ ખરા રદમ્બની જાણ થઈ નહોતી.

લગ્ન મંડપમાં આ બાબતની ચર્ચા આસતે આસતે ફેલાવા લાગી. તેનો ખરનિ દુર
ઝોરમાં બેઠેલી ધ્યારીના દાને પડ્યો; જેની સાથે તેનું હૃદય લયથી કંપવા લાગ્યું.
તેના ચક્ષુમાંથી અશ્રુ વિર્સજન થવા લાગ્યાં । એટલામાં તેની બેન તારા પશુ લાં આવી
પહોંચી. તેને આ સધળી ધંધન જેતાં આશ્ચર્ય પ્રાપ્ત થયું તથાપિ પોતાનું આશ્ચર્ય દબારી
તેને ધ્યારીને હૃદયે ચાપી તેને સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગી. પશુ તારાને આ
પ્રયત્ન, અપ્રજ્ઞ ન થતાં તે પશુ અશ્રુમેચ્છત, ખરગ, વાગી, આ, બેનનેતા, હૃદયમાં, ખુણી
તો એ હતી કે, રદનનું દાગણું શું છે તે અરસપરસ સમજી શકતી નહિ એટલું જ નહિ
પશુ પોતાથી શા માટે ગ્રાહ જવાય છે તેનું પણ રદમ્બ જોતે જાણી શકતી નહિ ।

ઘોરીમાં વરરાજની પધરામણી થતા વધુને પશુ પધરાવવામાં આવી. આ સમયે
ધ્યારીનું સપથું દુઃખ દુર થઈ તેનાં સરિરે આનંદ રોમાંચ થયો । પશુ વરની ખીમ સુદા
જોઈ વધુની સાહેલીયેનું મન ખાદું થયું. ધારણ કે તેઓને ધ્યારીના પત્નીની મ્હા મરક-
રીઓ કરવા સમય આવશે એમ ધ્યારી આનંદમાં હતી. પશુ અધિયાં તો સધળી-જ નવાઈ.

કેટલીક તો રમેશના આ વર્તનની ટીકા પણ કરી. પણ આ ટીકા રમેશની ગેરહાજર-
રીમાં હતી જેથી રમેશને તેની જાણ થઈ નહિ. એ એક રીતે હિતમજ થયું ।

પોતાના જમાતની આવી સ્થિતિ નિહાળી ધ્યારીની પ્રેમાળ માતાના નેત્રમાં કળ-
જળીયાં આવી ગયાં. પણ તે કાઈની જાણમાં જ આવે એવી આશાથી તેમણે તે છુટી

નાખ્યાં ! વિવાહ વિધિ પૂર્ણ થતાં કેટલાક ઔપચારિક વિધિ કરવા માટે રમેશને સ્ત્રીઓ
ધરમાં લેઈ ગઈ. ત્યાં તેઓએ રમેશને એક આસનપર બેસારી તેની પાસે ખારીને બેસાડી
અને વિધિ શરૂ થયો. એવામાં દુરથી કોઈ નિચેનું ગીત આવું સંભળાયું.

“ જરિ ગડ મનમોહિની મોપૈ વહે વહે નૈન ન જાનિયે કો હૈ ? ”

આ સમયે તારા ત્યાંજ હતી. ઉપરનું ગીત સાંભળી રમેશ એકદમ ચોક્કસ અને
ચોતરફ નિહાળવા લાગ્યો. પણ એટલામાં તે બીડમાં તેના બેવામાં શું આવ્યું, પ્રભુ
જાણે, પણ તેની મનોવૃત્તિ એકદમ બદલાઈ, તેના શરીરે કંપારી છુટી ! આવી સ્થિતિમાં
સ્ત્રીઓએ તે ઔપચારિક વિધિ જેમ તેમ આટોપી લીધા.

સ્ત્રીઓના આ વિધિની સંપૂર્ણતાના સમયે પર્જન્યનું આગમન થયું. સંખ્યાકાલથીજ
આકાશ મંડળનું આક્રમણ કરતો જલ સમુદ્ર આ સમયે તેપર પોતાનો અમલ સંપૂર્ણ
બેસાડી પોતાના લિપણ નાદે અખિલ વિશ્વને ચલાવમાન કરી દેતો હતો. વિદ્યુલતાનો
તો એવો પ્રલય આવી રહ્યો હતો કે ન પૂછે વાત !

પ્રકરણ ૭ મું.

સંન્યાસી.

બે પ્રદર રાની વિતી ગઈ હતી. ચોમાસાના દિવસો હોવાથી સર્વ આકારા અત્રા-
ચ્છાદિત થઈ ચોતરફ અધકાર ફલાઈ રહ્યો હતો. પવન બોસથી ફુંકાઈ રહ્યો હતો અને
ફાલે ફાલે લપકંર મેલ મર્જનાઓ થતી હતી. આવા સમયે રમેશ એકબેાજ ગામ બહારના
મેદાનમાં આસ્યો જતો હતો. રસ્તાએ કાલ્પ કિચ્ચથી ભરાઈ ગયા હતા ઠંક ઠંકાણે લપમણું
અને પાણીનાં ખાળોચીયાં નકત્તાં હોવાથી તેને ચાલતાં જો કે ધણેજ અમ પડતો હતો
તોપણ તે ક્યાંય ને રોકોતાં આગળને આગળ ચાલ્યોજ જતો હતો. તે ધણેજ દુર ગયા
પછી આગળ રસ્તાજ બંધ માલમ પડ્યો તેથી તે સહેજ ધોબ્યો, તો પોતાની પાછળ કોઈ-
ની પગથી તેના સાલળવામાં આવી જેથી તેણે “ ઢાણુ છે ? ” એમ પુછ્યું. પણ તેનો
તેને મુદ્દલે જવાબ મળ્યો નહિ જેથી તે આશ્ચર્ય પામ્યો તેની સાથેજ તેના મનમાં એવો
પણ વિચાર આવ્યો કે આપણુ આ વખતે નવ પરણીત વધુને તણ આવ્યા એ કંઈ ઠીક
ન કર્યું તો બીજેજ ફાણે સામેના પવનથી હાલતાં જુદો જાણે તેને એમ કહેતાં હોવાની કે
જો તેં કર્યું તે ચોગ્યજ કર્યું છે !

રમેશના મનમાં ઢાણુ જાણે શાએ તરંગો ઉઠતા હતા. આગળ રસ્તો બંધ થઈ પાણી
આવ્યું જતાં તે આગળજ ચાલ્યો જતો હતો. જેમ જેમ તે આગળ જવા લાગ્યો તેમ
તેમ પાણી ઉઠે ને ઉઠે આવવા લાગ્યું. છેવટે પાણી ઢીચણુ સુધી આવ્યાં ભરિ તે સહેજ
અમચાયો, અને ચોતરફ જોવા લાગ્યો કે ક્યાંય માર્ગ દેખાય છે. ત્યાં તેને સામે કંઈ સફેદ
જણાયું. તે આકૃતી માણસનીજ હોવી જોઈએ એવી તેને ખાતરી થઈ જેથી તેણે પુછ્યું
“ ઢાણુ છે ? ”

“ એક પ્રવાસી ” સામેની વ્યક્તિએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો. તેની આકૃતી અને પહેરવેશ

પરથી તે મંન્યામી દોલો ભેદ્યો એવું રમેશે અનુમાન કર્યું “કૃપા કરી મને જહાર નિકળવાનો માર્ગ દેખાડ્યો.” રમેશ બોલ્યો.

“મારી પાછળ પાછળ આવો” પ્રવાસીએ કહ્યું. રમેશ તેની પાછળ પાછળ માલવા લાગ્યો. થોડુંક આગળ ચાલી ન્યાં તે જુએ છે તો પ્રવાસી અલોપ થયેલો માલમે પડ્યો! રમેશે ઘણા ઘાંટા પાડ્યા પણ વ્યર્થ. પોતાનોજ પ્રતિધ્વનિ તેને મલળાયો. ભેરથી કુંકતો પવન અને ગંગાનદીનાં બીપણ મોગ્ગ સીવાય તેને કંઈજ ખીજું સંભળાયું નહિ. આકાશ સહેજ સ્વચ્છ હોવાથી પ્રકાશ પડી રસ્તાનું પણ લાન ચતું હતું. સહેજ આગળ જતાં નૂતન ન્યૂતન પત્તિ પ્રાપ્ત થયેલી હોવાથી બેદામ અનેકી રતનાકર પત્ની ભાગીરથી તેના નેવામાં આવી આમ તેમ નિહાળનાં રમેશની ખાતી ચપ્પ કે બટકતાં બટકતાં આપણુ પૂર્વ પરિચિત રાણાઘાટપર આવી પહોંચ્યા છીએ. આજ રથને સુમારે એક માસ પૂર્વે આપણે ભપંકર અકસ્માતમાં સપડાયા હતા. આજ ઘાટપર તે બેશુદ્ધ ચપ્પ પડ્યો હતો અને તારાએ તેનું મસ્તક પોતાના બોળામાં લીધું હતું. ભાગીરથીનું બીપણ સ્વરૂપ અવલોકન કરતાં તેના મગજમાં આ સ્મરણ પાછળનાં દ્રશ્યો ખ્યાં ચર્ચા એવામાં ઘાટનાં પગથીયાંપર નીચે ફાંપેલા પગરવ સંભળાયો તે ઘાટનાં પગથીયાં ઉતરી નીચે ગયો તો ત્યાં તેને શું જણાયું! તે આશ્ચર્ય પામ્યો!! તેનું શરીર ધુન્વા લાગ્યું!!

પ્રીય પાકક મંધુ! આવું કાણ મનોવૃત્તિને ઉવદાવી નાંખનાઈ શું દસ્ય તેના નેવામાં આવ્યું હશે વાઈ?

તેની મનોવૃત્તિને ઉવદાવે એવું ખીજું શું દસ્ય હશે. અચમના અકસ્માતમાં બોળામાં પોતાનું માથું મુકીથી તારા હમણાં પણ ત્યાંજ બેઠેલી તેના નેવામાં આવી. રમેશને તે હાથ પગ ધોતી માલમ પડી. ફક્ત તે આવી અંધારી રાત્રીએ શુ ગંગાજમાં ફક્ત હાથપગ બેવાજ આવી હતી? શું કહી શકાય?

ગંગાજમાં પગ લગડતા મુઝી બેઠેલી તે ગજ દંમણે તરફ રમેશ ઘણા વખત સુધી ટગર ટગર ભેદ રહ્યો હતો, પણ તેના મુખમાંથી એક ચમ્પે બહાર પડ્યો નહિ, અને બે તે આજ્ઞાનીની દ્રષ્ટિ તેનાપર પડી ન હોત તો કોણ જાણે ક્યાં સુધી તે એમને એમ તેને વંતોજ બોલે રહ્યો હોત! પણ તેના સુદૈવે તેને તેની સ્થિતિમાં ઘણો વખત રોકાવું પડ્યું નહિ.

તેનો પગરવ સંભળાયો હો અગર તારાની દ્રષ્ટિ સહેજે તેના તરફ વળી હો, પણ તેને જોતાંજ તે પણ તેની માફકજ આશ્ચર્ય ખમી અને સહેજ શરમાઈ મન સ્થિર કરી લાજ તાણીને બોલી.—

“રમેશ, આવા વખતે તમે અહીંયાં ક્યાંથી?”

રમેશને શેમાંય થયો, તોપણ તેણે પોતાની મનોવૃત્તિએ દ્રાવી જતાજ આપ્યો.

“મારો પણ તમેને તેજ પ્રશ્ન છે.

“મારી તો વાતજ પડતી મુઝા; હું તો જીવ લેવા આવી છું!” તારાએ જતાજ દીધો.

“આત્મહત્યા કરવા જેવું તમેને શું મંદક આવી લાગ્યું છે?” સહેજ ખમચાઈ રમેશે મુછ્યું.

“ગભરાતા નહિ ! હું કંઈ સાચેજ છવ દેવા આવી નથી.” તારા હસનાં હસતાં બોલી. “આત્મઘાત કરનારા શું બીજાને આમ કહેતા કરતા હશે કે ! મેં તો તમારો— મારા ભગીની પતીનો—મારા પર સાચો પ્રેમ છે કે નહિ તે જોવા માટે એવી હાસી કરી.”

રમેશે કંઈજ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહિ. તે થોડાક વખત સ્તબ્ધ રહી તારા પ્રત્યે બોલ્યો:—

“તારા, મારા પ્રેમ તારા પ્રત્યે છે કે નહિ, તે તારા જાણવામાં આવ્યું હોય, અગર ન આવ્યું હોય પણ મને માત્ર તું મારાપર કેટલો પ્રેમ રાખે છે તે જાણીજ જણાઈ આવશે. મેં આજે આ પરમ ભાવન ભાગીચી માતાના હૃદયમાં પ્રવેશવાનો નિશ્ચય કર્યો છે !”

“રમેશ, આહું ગાંડું ગાંડું શું વદો છો ? નહિ તમારો આ નિશ્ચય હું બીલકુલ સિદ્ધ થવા દેઈશ નહિ, બાળપણના આવા એક આપઘાતનું સ્મરણ છે ને ? તે સમયે તમે માટે માટે દુર્ગા તમાવમાં કમલ આણવા માટે ગયા હતા ત્યાં ધણો ખરા લુહાવાનોજ સમય પ્રાપ્ત થયો હતો. તે સમયે તે અકસ્માતમાંથી તમારું રક્ષણ કાણે કર્યું હતું ? આજ કંઈક સમય કરાએ તમેને તે સમયે નોકાની માફક ઝીલી રાખ્યા નહોતા કે ! વળી થોડા દિવસ પૂર્વેનો અકસ્માત હતો તાજેજ છે, તો પછી આવા સમયે તમારો આવો નિર્ચક પ્રયત્ન તોડી પાડવાનું કામ શું મને અશક્ય છે ?”

તારાનું આ વાક્ય પૂર્ણ થતાં થતાંમાં તો રમેશે તે ખળખળ વહેતા ગંગાજળમાં બૂલકો માર્યો, તેની પાછળજ તારા એક કારખી ચીસ પાડી કહી પડી ! તેણે પાડેલી ચીસને પ્રતિધ્વની ગંગાની આસપાસના સખળા પ્રદેશમાં દવામાં ધ્રુમવા લાગ્યો. રમેશને પકડવા માટે તારા પાણીમાં કુબકી મારવાની તૈયારીમાં છે એવામાં એક મોટા ભવ્ય મનુષ્ય ગળાણુડ પાણીમાં ઉભેલો તેના જોવામાં આવ્યો. તરતજ તે સદ્ગદિત કંઠે બોલી— “તમે જમે તે હો, પણ આ સમયે કૃપા કરી મારા ભગીનીના સૌભાગ્યનું સંરક્ષણ કરો. તેના પ્રીય વક્ષએ હમણાજ પાણીમાં બૂલકો માર્યો છે.

પણ તેની આ ઠરણ વાણીથી પેલી વ્યક્તિ સેજ પણ પીગળી હોય એવું જણાયું નહિ. પણ ઉઠતી ધણીજ કોપાયમાન થયેલી જણાઈ. આ સમયે તેના મુખમાંથી “તારા” એટલાજ શબ્દો તેને ઉદ્દેશીત બહાર પડ્યા.

તેટલાજ શબ્દો ! પણ તે સાંભળતાજ તારાનું સર્વાંગ ધ્રુજવા લાગ્યું ! તે વ્યક્તિ એક સંન્યાસી હોય એવું તેના જોવામાં આવ્યું.

સર્વસ્વ શિથિલ બનેલી તારા પ્રત્યે સંન્યાસી બોલ્યો, “તારા, તું જેની સાથે આવી છે તેનું શિવ યુગ્મન થઈ, તારી વાટ જોતી મંદિર આગળ ઉભી રહી છે, માટે એકદમ ત્યાં જ. એક ક્ષણ પણ અહિંયાં થાલીશ નહિ.”

“પણ રમેશ—” કંપીત સ્વરે તારાએ પૂછ્યું.

“તેની સુદલે શીકર ન કર.”

મંદિર તરફથી તારાને કાઢીને હાંક મારી બોલાવી. દિધાચિત્ત થયેલી તારા ઘાટનાં પગથીયાં ચડતાં ચડતાં સંન્યાસી પ્રત્યે બોલી “આજની વરરાત્રને વળાવવાની રાત્રી હોવાથી ગમે તેમ કરીને તેમને ઘેર પહોંચાડવો.

પણ સંન્યાસીએ કાંઈજ જવાબ ન આપ્યો “હમારી વળામણી અહિંયાંજ થશે” આના શબ્દો કાંઈ બીજાએ ઉચ્ચાર્યા.

અકેરણ ૮ સુ.

ਜੁਲੂ'ਯਾ ਰੁਜ਼ਾਨਾ.

પુ'કળ વર્ષો પૂર્વે રતનપુર શહેરમાં યજ્ઞેશ્વર નામે એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેની અતિશય ગરીબાવસ્થા દોવાથી ભાવિક શ્રીમતોની મરજ સાચવી તે પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો. તેને ભગવતી નામની એક ભગીની હતી. તેનું વય આ સમયે આઠેક વર્ષનું હતુ, વળી તે રૂપમાં ધણીજ દેખાવડી હતી. તેના આ સૌંદર્યનો ઉપયોગ યજ્ઞેશ્વરે પોતાનું દારિદ્ર દુર કરવા તરફ કરવાનો યોજી જઈદીજ એક એથી વર્ષના ધરમ જમીનદાર સાથે તેનું લગ્ન કર્યું ! પત્ન્ય ! ! એડાકજ વર્ષમાં તે વૃદ્ધ જમીનદારનો અત આબ્યો અને યજ્ઞેશ્વરની ઇચ્છા સફળ થઈ વિધવા ભગવતીનો સંબંધો કારભાર તેનાજ હાથમાં આવ્યો. જમીનદારે પોતાની હયાતીમાંજ, પોતાની પશ્ચાત પોતાની તરફથી અને સુંદર પત્નીને કાંઈ પણ જાતનો ત્રાસ ન યાય મરે પોતાની સર્વળી સ્થાવર ઇસ્ટેટનું પોતાના દુરદર્શિપણાએ રોકડમાં રૂપાન્તર કરી દીધું હતું ! આ પ્રમાણે તૈયાર માલપર તાગડધંત્રા કરવા મળતાં યજ્ઞેશ્વરની ખીજી શી ઇચ્છા સફળ થવાની હોય ! ભગવતીના પતીએ છાકરાનો પણ ત્રાસ તેની પાછળ મુક્યો નહોતો.

પત્ની પછાત લગવતીએ પણ જલ્દીજ સ્વર્ગના રસ્તા સીધાર્યો, જેથી યજ્ઞધરના, માર્ગમાં રહેલી થોડી ધણી અડચણ પણ નષ્ટ થઈ જેથી તેણે તેની સધળી પ્રસેદ સહ ધરને માર્ગ સુધાર્યો !

યજ્ઞેશ્વર રત્નપુરનો રહેવાશી હતો એ વાત જ્ઞા પ્રકરણના આરંભે જણાવવામાં આવી છે. બહેનની સઘળી ઈરિડેટ લેખ યજ્ઞેશ્વર રત્નપુરમાં આવ્યો. તો પણ તેણે પોતાની પૂર્વની ઈરિડીપણાની રહેણીદરણીમાં મુદ્દલે ફેરફાર કર્યો નહિ! પોતે સુવ્યવસ્થિત રહેતાં પૈસો થપ રહેશે, અગર તો લોકોની નજર ચડશે. આ બેમાંની જમે તે બીકે તેણે તેમ કરવું યોગ્ય નહિ ધારું હોય તે વાત તો તે જાણે !

યજ્ઞેશ્વરની પશ્ચાત્ તેણે જીવથી પણ વધારે સંભાળી રાખેલા ધનની માલેકી સમરત્ન અને શિવરત્ન નામના તેના બે પુત્રોને મળી, તેમણે પોતાના બીજા પત્ની પાસેથી પ્રમાણે ધન દાટી મુકામાજ તેની ઇતિ કર્તાવ્યતા છે એમ ન માનતાં સારી નિહાચની જમીન વગેરે તેમજ પોતાને રહેવા માટે ભપકાદાર વાડી વજીરા ખરીદવામાં તેનો ઉપયોગ કર્યો ધનનો આ પ્રમાણે યોગ્ય વિનિયોગ કરી યજ્ઞેશ્વરના આ જંને પુત્રો કાયાન્તરે સ્વર્ગવાસી થયા.

શિવરત્ન અને રામરત્ન આ બંને બંધુએ ખરીદીથી જમીનદારીનેા ઉપભોગ તેમજ દશ પેઢી સુધીના વંશજોએ અતી આનંદ લીધો. ત્યાં સુધી આ બંને વંશના વંશજોમાં લડાઈ ટાળું નામ સરખું નહોતું. પણ ત્યાર પછી કોઈ તેમજ આજ રહે એમાં ચિન્હો જણાયાં નહિ આ સમયે આ રેટનો વારસો અમરનાથ અને લવદત્ત નામના બે મરદોના હાથમાં આવ્યો હતો. માંજ કોઈ દશ પેઢી સુધી જે કુટુંબમાં ઠલકતું નામ સરખું નહોતું તે કુટુંબ ઠલકતો કેરો મામનાજ અમલમાં રાખાયો.

ખાં બે વાસ્તો પૈકી અમરનાથ વિશેષ દુરદશી હોવાથી તેણે
જોડાણ કાપાકાપ કરી જોડી સ્ત્રીને યોગદાન વર્ષોમાં તેની

પાસે સારી રોકડ ભેગી થઈ. ભવદત્તે પોતાના જંગી ખર્ચ તરફ મુલ્કે લક્ષ ન આપેલું હોવાથી તેના રોકડ સંજ ઘે દંભેશ ખેંચાતાણુજ રહેતી. આજ દીન સુધી રત્નપુત્રી જમીનદારી આ મિશ્ર કુટુંબ પાસે નહોતી. તે એક ત્રીજાજ જમીનદારીની માનકીમાં હતી. પણ આજ સમયે તે જમીનદારને ધલુજ કળ થવાથી તેને તે ઘરેલું મુકવાનો સમય પ્રાપ્ત થયો. આ વાત જ્યારે ભવદત્તના બાપમાં આવી ત્યારે ‘ જે આ જમીનદારી આપણે ધરેલું રાખીએ તો આપણને ઉત્પન્ન પણ સાફ થશે અને જ્યાં આપણે ઝીએ છીએ ત્યાં આધિપત્ય પણ આપણા કબજામાં આવશે ’ આવો વિચાર કરી તેણે તે પ્રમાણે કરવાનો કસોટી કર્યો સામાની જમીનદારી ધરાણે લેવાનો વિચાર તો કર્યો પણ રોકડ ક્યાં? તમાપિ આ અડચણથી ન ડરતાં ભવદત્તે પોતાની જમીનદારીમાંનું એક ગામ અમરનાથને ત્યાં ધરેલું મુકી પોતાનો ઇચ્છિત હેતુ પાર પાડ્યો. રત્નપુત્રી જમીનદારી આ પ્રમાણે મિશ્ર કુટુંબને હસ્તક આવી. પણ આ બાબતમાં તેમનામાં પરસ્પર જે દ્રવ્ય વ્યવહાર થયો તેજ તેમના બાવી અંતર્ગત કલહના કારણુભૂત નિવડ્યો.

ઉપર જણાવેલો બનાવ બન્યાને થોડાક દિવસો વિલા નદિ હોય એવામાં તો ધરમાંના ઉભય પક્ષના મનમાં પરસ્પરમાં દ્વેષાક્રુર કુટવા લાગ્યા! અને તેને કારણુ પણ જીજ્ઞાસુ મનુષ્ય એક દિવસે અમરનાથના ધરની એક ચાકરડી નદીપર એકવાડ દાદતી હતી અને જેથી સેજ આગળ ભવદત્તના ધરની ચાકરડી સ્નાન કરતી હતી. વાલણુ મંજરતાં મંજરતાં અમરનાથની ચાકરડીથી અજાણમાં તેમાંનું એકું પાણી ભવદત્તની ચાકરડીના ચરીરપર પડ્યું. ભવદત્તની ચાકરડી ધણી ખીજવાઈ ગઈ અને અમરનાથની ચાકરડીને ન બંડામ તેવી ગાગિ ભાંડી. જેથી તેણે પણ સામ્રી તેનીજ પુષ્પાંજળી કરી. અંતે બાકબાકી શરૂ થઈ, આટલેથી પત્તુ હોત તો ધુળ નાંખી પણ આ વટાણીયો માલિકણો મુઠી પહોંચ્યો. અને આજ કારણુને લીધે બન્ને કુટુંબના પુરોમાં વૈમનસ્ય ઉત્પન્ન થયું. અગાન સ્ત્રીયોના બદાવવાથી મૂર્ખ પુરોષ બહેકા જઈ જાઈ જાણેલાં કલહ ચાલુ છે એ વાત કુટુંબ કલહના ઇતિહાસમાં કંઈ નવી નથી.

આ વૈમનસ્યનું પરિણામ પ્રથમ અરસપરસમાં ગાળાગાળી, પછી અગોલા અને છેવટે સરકાર દરવાર સુધી પહોંચ્યું. નાદની નાદની ફરીવાદોએનું મોટા મોટા મુકરદમા અને દિવાની ફેજદારી સુધી પર્થવસાન થવા લાગ્યું, આતો એક કાયદેસર તકરાર થઈ પણ એટલાથી કંઈ વાત અટકી નહિ. કદી કદી તો તેઓમાં બેકાયદેસર કલહ પણ થતા. સરીયામ રસ્તાપર લઢૂમ લઢૂમ મુઠાં વાત આવતી.

આ પ્રમાણે આ કુટુંબ કલહનું સ્વરૂપ દિનપ્રતિદિન અધિકજ ભયંકર થતુ ચાલ્યું; અને તેનું ઘણું ખર્ચ શ્રેય ભવદત્ત તરફજ વિશેષ હતું. તેનાથી પ્રથમથીજ અમરનાથનો ઉત્કર્ષ સહન થતો નહોતો, અને તેમાં આ ‘ કલહનું કારણુ મળી આવ્યું, જેથી ‘ જેમનું તુ ને વૈદે કયું ’ જેવું થયું. અર્થાત અમરનાથને સ્થાતજે પહેલાંઆવાના ખુલા ઉઘોગો યોજવાને હવે તેને મુલ્કે લોક લક્ષ આડે આવી નહિ. ભવદત્તે પોતાનાથી બંને તેલ્લી નીચતા વાપરી, તોપણ અમરનાથનો એક પક્ષ વાળ વાંકા મનો નહિ, અને અમરનાથ પાસે ધરાણે મુકેલું પોતાનું ગામ કબજામાં લેવા માટે તેણે કોર્ટમાં ફરીવાદ દાખલ કરી. અને રૂપીઆ લખાંબાબતની તેની સહીની જોડી પાવતીયો પણ કોર્ટમાં રજુ કરી. પણ આ

ખોટા કામનો નિકાલ ખોટાજ આપ્યો. પ્રિન્ડ કૌન્સિલ સુધી લડવા છતાં પણ તેને તે કાર્યમાં યશ નજ મળ્યો. ઉલટું આ કામમાં છેવટ સુધી થયેલા અમરનાથના ખર્ચનો ખોતો પણ તેના શીરેજ લદાયો.

ભવદત્ત પાસે રોકડ તો મુદ્દે નહોતીજ પણ આ કષ્ટક્રમાં તેની સ્થાવર ઇસ્ટેટનો પણ નિકાલ લાવી તે સર્વસ્વી કંગાલ બન્યો; અને આ ગોચનીય અવસ્થાનું પરિણામ તેના મનપર યદ્યપિ પ્રિન્ડ કૌન્સિલે આપેલા નિકાલ પછી તેણે જમદીજ પધારી પકડી.

ન્યારે ભવદત્ત આગરી પડ્યો ત્યારે તેની શુશ્રુષા કરવા ફક્ત તેની એક વિધવા પુત્રવધુ તારાજ પાસે હતી. આપણા વાંચક બંધુના અત્યાર સુધીના પરિચયમાં આવેલી, રમેશની 'રસીક સાળી તારા તે એજ. તેનું લગ્ન ભવદત્તના જ્યેષ્ઠ પુત્ર નરેશ સાથે કરવામાં આવ્યું હતું. પણ લગ્ન થયા પછી થોડાજ સમયમાં તેણે તારા સાથે ઇદલોકનો પણ ત્યાગ કર્યો; આ પ્રમાણે ભવદત્તના બે પુત્રોમાંથી મોટાની તો આ ગતી થઈ. હવે રહ્યો નાહનો પુત્ર નિલાનંદ. પણ તે વેપાર નિમિત્તે હંમેશાં બાહાર ગામજ રહેતો હતો જેથી, તેનો અને બાપનો મેળાપ ધણીજ જવશ્યેજ થતો.

તારાએ પોતાના સસરાની એટલે કે ભવદત્તની તેના મંદવાડમાં હિતમ પ્રકારની વ્યવસ્થા રાખી અંતઃકરણ પૂર્વક શુશ્રુષા કરી, જેથી અંત સમયે પુત્ર પાસે ન હોવા છતાં તેમને વિશેષ દુઃખ થયું નહિ. મરતી વખતે તેમણે તારાને અંતઃકરણ પૂર્વક આર્શિવાદ આપ્યો.

ભવદત્ત સ્વર્ગવામી થયાની નિત્યાનંદને ખજર પડતાં તે ઘેર આવ્યો અને પુત્ર ધર્મને મનુસરી તેણે તેની ઉત્તરક્રિયા યથાયોગ્ય રીતે કરી. અને તે 'કામ પૂર્ણ થતાજ તેણે પોતાના કુળમાંની એકંદર ઓળોને તેના શિવાય તેના કુટુંબમાં અન્ય પુરુષ નહોતોજ કારણકે પત્નિપોતાના પીયેર અગર અન્ય સર્ગાવહાલાને ત્યાં રવાને કરી, ધરને તાણું વાસી કાયમનો ધ કર્યાં આપ્યો ગયો.

આ પ્રમાણે ભવદત્તના કુટુંબની ધુળધાણી થતાં બાકી રહેલી ઇસ્ટેટ અમરનાથના હાથમાં આવી. ત્યારબાદ ભવદત્તે ધરેણે મુકેલી ઈતર ઇસ્ટેટ પણ અમરનાથે છોડાવી આપી પોતાના કળગમાં લીધી. આપણો કથાનાયક રમેશ અમરનાથનો એકનો એકજ પુત્ર હતો. તેના બાપે તેને ન પુછતાં તારાની જાહેન સાથે તેનાં લગ્ન કરાવ્યાં, જેનું પરિણામ શું આવ્યું તે ત્રીય વાંચકબંધુએ પાછલા પ્રકરણમાં વાંચ્યું છેજ.

લગ્નના દીવસેજ રમેશ, પોતાનો એકનો એક પુત્ર ક્યાંતો ક્યાં ચાલ્યો ગયો, જેથી અમરનાથના હૃદયને ભારે આઘાત થયો અને તેમાંજ તેનો અંત થયો.

પ્રકરણ ૯ મું.

હૈંચણી.

અમરનાથના વાર્ષિક શ્રાદ્ધનો દિવસ આવી લાગ્યો તો પણ રમેશના આગમનનું ચિન્હ મુદ્દે જણાયું નહિ. માટે કોઈ પણ ગોત્રી પાસેથી તે કાર્ય આટોપી લેવાનું કરાવી રમેશની જાહેને તે કાર્યની સઘળી તૈયારીઓ કરી મુકી.

છેવટે શ્રાદ્ધના દીવસનું વહાણ વાયુ નિમનિત મંડળ વખતસર આવી પહોંચ્યું.

અને ઉપાધ્યાયો પણ આદતી સામગ્રી ગોઠવી ક્રિયા કરનારની તાદા બેસા બેસા. એવામાં તો ખુદ રમેશજ ત્યાં હાજર થઈ ગયો. તે સમયે ત્યાં ભેગા યથેલાઓમાં જે આશ્ચર્યતા અને આનંદ પ્રાપ્ત થયો હશે તેની તો દષ્ટપતાજ કરી લેવી. આદ્ય જેવા કુખના સમયમાં આવે આનંદ ઉપભોગવવાનું તેઓના નશીબે આખી જીંદગીમાં કવચિત્તજ આવ્યું હશે.

ખુદ મૃતનો પુત્રજ આવી મળતાં ઔર્ધ્વદૈહિક ક્રિયા બીજાને કરવાની જરૂરજ રહી નહોતી. ઉપાધ્યાયની સહાયતા વડે ખુદ રમેશજ તે વિધિ આટોપી લીધો. ત્યાર-બાદ તે કાર્ય નિમિત્ત ત્યાં ભેગા યથેશાને તેણે પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને કહ્યું:—

“ અમારી સર્વ ઇસ્ટેટ વડિલોપાછાંત છે. તે આપ સંધળા જાણોછોજ. આ વાતનો ઉલ્લેખ કરવાનું કારણ એટલુંજ છે કે, આ ઇસ્ટેટ એવા પ્રકારની હોવાથી તેમાંથી કોઈને કંઈ પણ આપવાનો અધિકાર મારો નથી, એવું મારા સ્વર્ગવાસી પરમ પૂજ્ય પીતાને લાગ્યું હશે. ”

“ પણ તેમ કરવાની તેમને આવસ્યકતા શી હતી ? ” રમેશની જ્યેષ્ઠ ભગીનીના પતી દેવદાસ પાઠક વચમાંજ બોલી ઉઠ્યા. “ તેમને આપણા પર પૂર્ણ ભરંસો હતો; અને હું પણ ખાત્રીપૂર્વક કહી શકું છું જે તે આજે દેવાત નથી તોપણ આ બાબતમાં આપ જે કરશો તે તેમનો સ્વર્ગસ્થ આત્મા નિઃસંશય માન્ય કરશે. ”

“ પાઠકજી, આપનું કહેવું જરાબર છે. ” રમેશો ગંભીરતાથી જવાબ દીધો. “ આ સંબંધમાં મેં શું કરવા વિચાર્યું છે તે સાંભળો. યદ્યપી મારા પીતાજીએ પ્રત્યક્ષ કંઈ પણ વ્યવસ્થા કરી શકી નથી, તોપણ આ સમયે તેઓએ મારી આગળ પોતાની જે ઇચ્છાઓ અર્થશિત કરી હતી તેને અનુસરીતેજ હું આ વ્યવસ્થા કરું છું. ”

“ અલગત, ઇંદ્ર પર્જન્ય શ્રદ્ધાનું કાર્ય મેધરાજને સોંપે છે તે કંઈ વિચાર વિનાનું હોતુંજ નથી ! ” દંતપંક્તિ કિચિત્ વ્યક્ત કરતા પાઠકજી બોલ્યા.

“ પણ મેધ કહી જ્યાં જરૂરત હોય છે ત્યાં એક પિંડુએ વરસતો નથી, અને જ્યાં તેની જરૂર હોતી નથી ત્યાં મુશળધાર વરસે છે, હું પોતેજ એજ કૃપણ હોવાથી, મેં આપને આ સહેજ સુચન કર્યું છે. ”

“ તમે ગમે તેમ બોલો. પણ ભગવાન સર્વનારાયણમાં કદીજ અંધકાર મંલવેજ નહિ. ” પાઠકજી પોતાની દંતપંક્તિનું ધુન પ્રવર્ધન કરતા બોલ્યા. ”

પણ રમેશ તેમના આ ભાષણ તરફ દુર્લ્ભ કરતો બોલ્યો, “ સાંભળો; હું મારી ઇચ્છાનુસાર જેને જે આપુછું તેણે તે આનંદ અને મનોરંજન પ્રદણ કરવું. બેન પાર્વતી ક્યાં છે ? ”

“ તે અહીંયાં આવી નથી, ઓરડામાં રડતી બેઠી છે. ” એક સ્ત્રીએ આવી જણાવ્યું.

“ સાચે, તેનું બાપુપર ઘણુંજ હેત હતું. ” રમેશ બોલ્યો “ તેમના સ્વર્ગવાસને આટલા દીવમે થયા પણ હજી તેનાં નેત્રોમાંથી અશ્રુજો સ્રાવતું નથી. ખેર, તેને હું પંદર હજાર રૂપિયા આપુછું. વાઈ, હવે દુર્ગાબેન ક્યાં છે ? ”

રમેશના મુખમાંથી નામ નિકળનાંજ દુર્ગા દાસ્ય વદને આગળ આવી. તેને જોઈ રમેશ બોલ્યો. “ દુર્ગાબેન, તમોને હું દસહજાર રૂપિયા આપુછું. ”

આ સાંભળી દુર્ગાનું દાસ્ય વદન કરમાયું, તે ખાદું મોડું કરી બોલી:—કેમ વાઈ ? આર્વતી બેનને પંદર હજાર અને મને દસ હજાર કેમ ? ”

“ તે તારા કરતાં પાંચ વર્ષે મોટી છે. ”

“ એમકે ? ત્યારે તો આ રૂપીયા પણ તેનેજ આપ ! મારે તે નહિ જોઈએ ! ”
એમ કહી છજુકામાં લાંબી ચાલી ગઈ.

દુર્ગા આ પ્રમાણે રીસાઈ ગઈ તે બદલ રમેશને કંઈજ લાગણી થઈ નહિ તેના ગયા પછી તે બોલ્યો,—“ દુર્ગાબેને આ રૂપીયાનો સ્વિકાર ન કર્યો. કાંઈ હરકત નહિ, હું આ રૂપીયા પણ તેની ઈચ્છા પ્રમાણે પાર્વતી બહેનને આપુ છું. ”

દુર્ગાએ રીસમાં જે કશું તે સત્ય કરે છે એમ જ્યારે પાકકજીએ જોયું ત્યારે તે બોલ્યા “ એમ ન કરો, દુર્ગાબેન રીસાઈ ગયાં છે, તે પાછા આવશે, એટલે તેમના રૂપીયા તેમનેજ આપજો. ”

રમેશે—દુર્ગાબેન મારાપર રીસાય ?

પાકકજી—બેને ભાઈપર નહિ તો કાનાપર રીસાવું જોઈએ ?

રમેશે પાકકજીના આ વાક્ય તરફ દુર્લ્ભા કરી બોલ્યા પ્રમાણેજ મક્કળી બ્યવસ્થા કરી. ત્યારપછી તેણે પોતાની રૂઢ, માથી, બાણેજ બાણેજયો વગેરે સર્ગા વહાલાંને જે કંઈ આપવું હતું તે આપ્યું અને પછી નોકરો તરફ વળ્યો અને તેઓને પણ તેણે યુરી કર્યા. રમેશે દરેક દરેકને પોતાની મરજી પ્રમાણે જે કંઈ આપવાનું હતું તે આપીને મોતોખ્યા. આ સધળી વહેંચણી થઈ પણ તેમાં પાકકજીનું નામે ન નિકળ્યું જોયું તેઓ ગભરાયા, તેઓથી મુંઝું રહેવાયું નહિ ! રમેશ નોકરોને બધીસ આપવાની ધાંધલમાં હતો ત્યાં તેઓ નંદી બોલ્યા:—

“ તમારાં મોટાં બેન સ્વર્ગે સીધાંબાં તેથી શું તમે બનેલીને વીસાર્યો ? તેના બાંમ અને અવસ્થા મળવોજ જોઈએ. મને મળતાં તેને મળ્યા સમાનજ છે. ”

“ હીક છે. આપ જ્યારે ત્યાં જશો ત્યારે આપના હસ્તે તે ભાગ હું અવસ્થા મોકલી આપીશ. ”

“ વાઈ ત્યારે મારો ભાગ ? ” પાકક મહારાજ બજે બજે હાસ્ય વદન રાખી બોલ્યા !

“ આ હ્યો ” એમ કહી રમેશે તેમના હાથમાં એક રૂપીયો મુક્યો !

પ્રથમ તો પાકક મહારાજને રમેશ પોતાની મરજી કરે છે, એમ લાગ્યું, પણ જ્યારે રમેશે તે રૂપીયાપર એક કોડી સરખી ન આપતા તે ત્યાંથી ચાલ્યો ત્યારે માત્ર તે ગભરાયા ! તોપણ તેઓ પોતાના મનનું સમૂધાન કરતા સ્વગત- બોલ્યા—“ મને આ એક રૂપીયો લાખને ઠેકાણે છે ! ”

(અપૂર્ણ).

પ્રાચિન હિંદની સમ્યતાનો વિચાર.

(અનુસંધાન ૫૯ ૨૭૦ થી).

જર્મની.

ઓર સાહેબ લખે છે કે, જેમ હિંદુઓ મનુને મનુષ્યોના મૂળ પ્રુરૂપ તરીકે માને છે. તેવીજ રીતે જર્મની વાળાઓ પણ માને છે. એંગેલમાં મેન, (man) જર્મન અને

સંસ્કૃતમાં મનુ (manu) એક જ અર્થને સૂચવનાર છે. જર્મનોમાં મેન્સ (mannsch) શબ્દ સંસ્કૃત મનુષ્ય શબ્દને મળતો જ છે.

જર્મન શબ્દ એ સંસ્કૃત શર્મનનો અપભ્રંશ છે, હિંદુસ્તાનમાં શર્મન એ ઉપાધિ બ્રાહ્મણોને મુક્ય છે. એથી એ સિદ્ધ થાય છે કે હિંદુમાંથી જ લોક જર્મની જન્મને વસ્તુ હતી તે બ્રાહ્મણો હતા. જર્મનોના કેટલાક રીત રિવાજો બ્રાહ્મણોને મળતા છે. જેની રીતે સવારમાં ઉડી સ્નાન કરવું, લાંબા વાળ રાખવા, ચોટલી બાંધવી, દીવા વસો પહેરવા વિગેરે. સ્નાન કરવું એ હંડા દેશનો રિવાજ નથી પણ ઉપ્પર પ્રદેશનો જ રિવાજ છે.

આર્યવર્તના ઉત્તર પશ્ચિમે જે શક નામની જાત રહેતી હતી, તેમનાં સંતાન તેજ સેક્સન લોક છે. સેક્સન (Saxon) શબ્દ સહ નસતુથી બન્યો છે. સત્તુનો અર્થ સંતાન છે. એ જોતાં સેક્સનનો અર્થ શકનાં સંતાન એવો થાય છે.

જર્મનો સ્વર્ગને તેજ નામથી ઓળખે છે. કર્નલ ટૉડ લખે છે કે જ્યારે ઇસ ૪૩૨ અને મુરોપમાં સેક્સન જાતિનાં મોટાં મોટાં કારીગરીવાળાં ચિત્ર, તેની કારીગરી અને તેની મૂર્તિઓને જોઈએ છીએ ત્યારે થી કૃષ્ણ અને ગોપિયો સર્જાઈ ગયા છે.

ગ્રૈટ-ડ્રિડન.

આચિન કાળમાં ગ્રૈટ-ડ્રિડનમાં ડ્રુઇડ (Druid) નામનો એક જનસમુદાય હતો. તે લોક યૌદ્ધ મતાવલમ્બી હતા. તે જીવના આવાગમનના સિદ્ધાન્તને માનતા હતા. જીવનાં પૂર્વજન્મ અને તેના નિર્વાણમાં તેમનો વિશ્વાસ હતો. ત્રિમૂર્તિમાં પણ તેનો વિશ્વાસ હતો. હિંદુઓનો વિશ્વાસ છે કે ધર્મિય એક રૂપથી જન્મતી ઉત્પત્તિ કરે છે, બીજા રૂપથી તેનું રક્ષણ કરે છે, અને ત્રીજા રૂપથી તેનો સંહાર કરે છે. તે લોકોનું પણ તેવું જ માનવું હતું. તેમની સંસ્થા જુદી જ હતી. અર્થે ધાર્મિક રહેણોનો મર્મ બતાવવો એ તેમનું કામ હતું. જેની રીતે બ્રાહ્મણો શાપ આપતા હતા તેવી રીતે તે પણ શાપ આપતા હતા. મોટા મોટા રાજાઓ પણ તેમનાથી બંદીતા હતા. ડ્રુઇડ (Druid) શબ્દ દ્રીપદેયનો અપભ્રંશ છે. દ્રીપદેય એ ચંદ્ર વંશના દ્રુપદ રાજાનો સંતાન હતો. તેની પાસે ચંદ્રમાનું ચિન્હ રહેતું હતું જ્યારે ડ્રિડન ઉપર રોમ-વાળાઓએ ચડાઈ કરી ત્યારે ડ્રુઇડ લોક સેન્ટ અથવા મોનાહીપમાં આપ્યા ગયા. મોનાહીપનું શબ્દ રૂપ મુનિ હીપ છે. એકવાર વિખ્ય લગવાનના વાદન મરડ. : થાક હીપ (ગ્રૈટ ડ્રિડન) માંથી દિવ્યતિયોના કાષ્ટ રાજાને હિંદુસ્તાનમાં ઉપાડી લાવ્યો હતો. આ બનાવ પણ આ જમાં હિંદુઓના રહેવાનું પ્રમાણ છે. દાસ શુક સાહેબનું એક પુસ્તક (miscellaneous Essays) અને ગોડફ્રી હિગિન્સ (Godfrey Higgins) નું પણ એક પુસ્તક (Celtic Druids) આ વિષય માટે અવલોકન કરવા જેવું છે.

રેકેન્ડિનેવિયા.

આ દેશના મૂળ રહેવાસીઓ હિંદુ-ક્ષત્રિયોનાં સંતાન હતાં. સંસ્કૃત શબ્દ રકન્ધનાભિ ઉપરથી રેકેન્ડિનેવિયા બન્યું છે. રકન્ધનો અર્થ સરદાર ચા મુખ્ય, અર્થાત્ ક્ષત્રિય છે. અને તેથી ક્ષત્રિય અને રેકેન્ડિનેવિયનનો અર્થ એક જ છે. તે નાઈડા નામના પુસ્તક ઉપરથી પત્તો લાગે છે કે ગેટિસમાનજીટસ લોક, જે રેકેન્ડિનેવિયામાં પ્રથમ આવ્યા હતા, તે અસિ કહેવાતા હતા. અને તેમના પ્રથમ નિવાસ-સ્થાનનું નામ પણ અસિગઢ પડ્યું હતું. મહાત્મા ઓડન (Oden) રેકેન્ડિનેવિયામાં ૫૦૦ વર્ષ પહેલાં આવ્યા હતા. તેમના

ઉત્તરાધિકારીનું નામ ગૌતમ હતું. આ વૃત્તાંત શુદ્ધના વખતનું વિક્રમ અવત ૪૫૭ વર્ષ. અને ઈસ્વીસન ૫૩૩ વર્ષ પહેલાંનું છે.

આ દેશની દેવી દેવતાઓનું વર્ણન અને તેની વીર રસાત્મક કવિતા હિંદુઓને મળતી છે. આ લોકોના પ્રાચીન પુસ્તકનું નામ ઇંદ છે. ઇંદ શબ્દ વેદનો અપ્રત્યંશ હોય એમ લાગે છે. હિંદુસ્તાન અને રેન્ડિંગેવિયાના દિવસોના નામોનો અર્થ પણ એક સરખોજ છે.

અમેરીકા.

અમેરીકાની આશ્ચર્યજનક પ્રાચીન સભ્યતાનાં ચિન્હો ઉપર દૃષ્ટિ નાંખવામાં આવશે તો જણાશે કે, યુરોપ વાસિયોના પ્રવેશ કરતા પહેલાં ત્યાં કોઈ સભ્ય જાતિ રહેતી હતી. દક્ષિણ અમેરીકામાં મોટાં મોટાં નગરોનાં ખડેરા, મજબૂત કોટ, સુંદર ભૂતનો, જલાશયો, સડો, નહેરા વિગેરે ચિન્હ મળી આવે છે. જેથી જણાય છે કે પ્રાચીનકાળમાં અહીં કોઈ ઉચ્ચ શ્રેણીનાં મનુષ્યો રહેતા હશે. યુરોપીય પુરા વસ્તુવેત્તાઓ કહે છે કે, તે સભ્યતા બીજે કંઈથી નહિ પણ હિંદુસ્તાનમાંથીજ આવેલી હતી. ખેરન હમબોલ્ટ મહાશયનું કહેવું છે કે, આ વખતે પણ અમેરીકામાં હિંદુઓના સ્મારક ચિન્હો મળી આવે છે.

પૌષ્ઠક મહોદય કહે છે કે, પેરુ નિવાસિયોના અને તેમના પૂર્વજ હિંદુઓના સામાજિક રીવાજો એક સરખા જણાય છે. પ્રાચીન અમેરીકાની ઇમારતોના દેખાવ હિંદુઓના જેવો છે. રકવાપર સાહેબ કહે છે કે, જેવી રીતે શુદ્ધ મતના સ્તૂપ દક્ષિણ હિંદુસ્તાન અને બીજા ઉપદ્વીપોમાં મળી આવે છે. તેવા મધ્ય અમેરીકામાં પણ મળી આવે છે, દેવી દેવતાના અને મહાત્માઓનાં પદ ચિન્હો (પગલાં) જેવી રીતે હિંદુસ્તાનમાં પૂજાય છે. જેવી રીતે લંકામાં ભગવાન શુદ્ધનો અને ગોકુળમાં શ્રી કૃષ્ણનાં પદ-ચિન્હો (પગલાં)ની પૂજા કરવામાં આવે છે, તેવીજ રીતે મેક્સિકોમાં પણ એક દેવતાનાં પગલાંની પૂજા થાય છે. જેમ સૂર્ય, ચંદ્ર, અને તેનાં ગ્રહણ હિંદુસ્તાનમાં મનાય છે, તેવીજ રીતે ત્યાં પણ મનાય છે. ઘંટા, ઘડિમાળ, શંખ વિગેરે જેવી રીતે હિંદુસ્તાનમાં તે વખતે વગાડવામાં આવે છે તેવીજ રીતે ત્યાં પણ તે વખતે વગાડવામાં આવે છે. ગ્રહણ વખતે સૂર્ય-ચંદ્રનું રાહુથી ઘેરાવું તે પણ તે માને છે. ત્યાંના પુલ્લરી સાપ વિગેરેનાં ચિન્હો દંડમાં ધારણ કરે છે. એથી હિંદુસ્તાનના મહાદેવ, કાલીમાતા વિગેરે દેવી-દેવતાઓનું સ્મરણ થાય છે.

હિંદુસ્તાનમાં જેવી રીતે ગણપતિની મૂર્તિની પૂજા થાય છે, તેવીજ રીતે ત્યાં પણ એક તેવાજ દેવતાની પૂજા થાય છે. જે પ્રકારે હિંદુ ધર્મગ્રંથોમાં પ્રવચનું વર્ણન છે તેવીજ રીતે તે લોકોના ગ્રંથોમાં પણ છે. તેમાં એક કથા એવી છે કે, “ તેમાં એક મહાત્માની આજ્ઞાથી સૂર્યની ગતિ રોકાઈ ગઈ હતી. અથવા સૂર્ય સ્થિર થઈ ગયો હતો. આપણા મહાભારતમાં પણ એક એવીજ કથા છે કે, જ્યદ્રથનો વધ કરવા સમયે કૃષ્ણની આજ્ઞાથી સૂર્ય સ્થિર થઈ ગયો હતો. કૃષ્ણના મૃત્યુ વખતે પણ અર્જુનના શોકધ્વનિથી સૂર્યનો રથ રોકાઈ ગયો હતો. હિંદુઓની માફક અમેરીકાના મૂળ રહેવાસીયો પણ પૃથ્વીને કાયબાની પીઠ ઉપર સ્થિર થયેલી માને છે. સૂર્યની પૂજા બંને દેશમાં થાય છે. મેક્સિકોમાં સૂર્યનાં પ્રાચિન મંદિર છે. જીવના આવાગમનના સિદ્ધાન્તમાં પણ હિંદુઓના જેવાજ તેમનો વિશ્વાસ છે. ધાર્મિક વિષયો ઉપરાંત સામાજિક વિષયોમાં પણ ઘણે ભાગે મળનાપણું છે.

તેમના ધણા રીતરિવાજો, હિંદુઓ જેવાજ છે. તેમનો પહેરવેશ હિંદુઓના જેવોજ છે. તે પાવડીઓ પહેરીને આવે છે, અમેરીકામાં હિંદુઓ શ્રી રામચંદ્રજીના વખત પછી ગયા હતા. ઐતિહાસિક કથાઓથી પણ જણાય છે કે મહાભારતના યુદ્ધ પછી ધણા વખત સુધી હિંદુઓ અમેરીકા જતા આવતા હતા. રામચંદ્ર અને સીતાજીની પૂજા તેમનાં અસંખ્ય નામ સાથે હાલ ત્યાં કરવામાં આવે છે. પેરુમાં રામોત્સવ વખતે રામકીલા પણ કરવામાં આવે છે. અમે ટીકાવાળાઓની મકાનો બનાવવાની શૈલી, તેમની વાર્તાઓ, તેમના દાર્શનિક વિચારો, તેમના વર્તનની રીતભાત અને પ્રાચીન ઐતિહાસિક વાર્તાઓ જોવી છે કે જેના વિચાર કરતાં જણાય છે કે, એ લોકો હિંદુ જાતિમાંથીજ ઉત્પન્ન થયેલા છે એવું માનવું જ પડે છે. મહાભારતમાં લખ્યું છે કે અર્જુનને પાતાલ દેશ જતીને ત્યાંના રાજાની કન્યા ઉત્પત્તીની સાથે વિવાહ કર્યો હતો. તેને એક પુત્ર થયો કે જેનું નામ અર્વાણ હતું. તે ધણેજ પરાક્રમી યોદ્ધો હતા.

પ્રાચીનકાળમાં હિંદુસ્તાનમાંથી અમેરીકા જવાને મારો બે રસ્તા હતા. એક હિંદુસ્તાનથી લંકા થઈ અથવા બંગાળની ખાડીમાંથી જવા અને બોર્નિયો થઈ અને મેક્સિકો પેરુ અને મધ્ય અમેરિકા જવાનું હતું. બીજો ચીન, મંગોલિયા, સાંધમેરીયા અને બાહિરંગ આગળ થઈ ઉત્તર અમેરીકા સુધી જવાનું હતું.

આ વખતે ત્યાં બહિરંગ છે ત્યાં પૂર્વે જળ નહોતું, તે પહેલાં અમેરીકા સાથે મ-જેલો મેલેસ હતો. પછી ફેરફાર થવાથી ત્યાં પ્રાણી થઈ ગયું. જેમ પહેલાં એશિયા અને આફ્રીકા મહાદ્વીપની જમીન મળેલી હતી તેવી રીતે અમેરીકા દેશ પણ મળેલો હતો. હાલ એશિયા અને આફ્રીકા વચ્ચે સુએઝની નહેર અને એશિયા અને અમેરિકા વચ્ચે બહિરંગ છે. *

એરોપ્લેન-હવાઇ વિમાન.

આપણા શાસ્ત્રમાં વિમાનોની વાર્તા વારંવાર આપણે સાંભળી છે, અને વાંચી છે. દેવો વિમાનમાં બેસી ફરતા હતા. લગાઇમાં વિમાનનો ઉપયોગ થતો વિગેરે આશ્ચર્યકારક વાર્તા આપણે જ્યારે વાંચતા ત્યારે તે વાર્તા અસંભવિત જેની કેટલાકને જણાતી; પરંતુ તે હવે નજરે નોવા જેવું થયું છે. તેવાં હવાઈ વિમાનોનો ઉપયોગ આજુ લગાઇમાં છુટથી થાય છે.

આજુ લગાઇમાં જે હવાઇ વિમાનોનો ઉપયોગ થાય છે તેની બે જાત છે. એક જે પ-લીન અને બીજી એરોપ્લેન, જે પ્લીન સંબંધી હકીકત આપણે આગલા માસના ભાગ્યોદયમાં વાંચી ગયા છીએ જેથી એરોપ્લેન સંબંધી કેટલીક હકીકત આ વખતે આપવા વિચાર છે. એરોપ્લેનમાં એક એંજીન જોડેલું રહે છે. તે એંજીન વડે બે બાલુની બે પાંખો બરાબર ચાલ્યાં કરે છે. પાંખોની ગતિના વેગને લીધે આ વજનદાર વિમાન પણ આકાશમાં સ્થિર રહી શકે છે.

વેગથી દોડતી રેલ્વે ગાડીની ખારીમાંથી મુખને બહાર કાઢનારને પવનનો બેરથી

* કન્નોમત્ર. એમ. એ. ના હાંદી લેખનો અનુવાદ.

અને ગમે તેટલો સમય થાય પણ મન અને ચક્ષુ જોઈ સંતુષ્ટ થતાં નથી પણ તેમની નિરીક્ષણ—જ્યાંસા વૃદ્ધિગત થાય છે અને અતે હૃદય અતૃપ્તજ રહે છે. નકશી તો એવી ખૂબીથી કરવામાં આવેલી છે કે એક પુષ્ક; વળી તેની અંદર પુષ્પ અને તેમજ હરેક પુષ્પની પાંખડી પણ ચોખ્ખી નજરે પડે છે. એકજ પથ્થરમાંથી આવું મુશીગત કાતરકામ કરેલું જોઈ કાળજી કંઈ કરતું નથી, શુદ્ધ બહેર મારી જાય છે અને ઇતિહાસના વાંચન પ્રતાપે જાણેલી પ્રાચીન જાહોજલાલી અને કળા કૌશલ્યની ઉચ્ચતા તાદ્રશ્ય થાય છે, ધરીભર જૂના જત સમયનો અને આધુનિક સમયનો મુકાબલો થાય છે અને તે સાથે હાલનું આજસ પ્રાપ્ત્ય અને નિરૂપમતા જોતાં હૃદય ભડભડ ભડભડ બળે છે અને નિઃશ્વાસના ઉદ્ગાર નીકળે છે. આ દેવળમાં હરતાં ફરતાં આ દહેરાં બંધાવનારં દાનવીર શેઠ વિમલશાહની ધનવિપુળતા, તેમનું ઔદાર્ય અને તેમની ધર્મનિષ્ઠાના વિચારો હૃદયમાં ઉડાવે છે અને ધન્યના પોકાર સાથે સમી જાય છે. આજ દર્શાવી આપે છે કે જુના સમયમાં ધર્મ પર આરથા દેટલી હતી, ધર્મ માટે કેટલો અનહદ પ્રેમ હતો અને ધર્મની ખાતર સ્વાર્થના ભોગે કરોડો રૂપીઆનું બલિદાન અપાતું હતું. ક્યાં તે સુખી સમય કે ન્યારે ધર્મધ્વજ ગુજરાતમાં ફરકી રહી હતી અને લોકો ધર્મિષ્ઠ અને આસ્તિક હતા. હાલમાં ન્યાં જુઓ ત્યાં સ્વાર્થ અને ધર્મભ્રષ્ટતાએ પગ પેસારો કરી દીધો છે. નાસ્તિકોનું જીવન દિન પ્રતિદિન વધતું જાય છે. અત્યારે શું કોઈ વિમલશાહ પાકશે ? દેલવાડના દેવળમાં ખરચાયેલા અમળે રૂપીઆ અત્યારે કોઈ ખરચનાર છે ? પણ ક્યાં તે સમયની ધનાઢયતા અને જાહોજલાલી અને ક્યાં અત્યારની દરિદ્રતા અને દુર્બળતા ? શું આવા મુખી દિવસો ફરીથી નહિ આવે ? આજનું આ વાદન કરી, ઉઘમને દેશવટે દઈ, એશ આરામમાં પડી રહેતું તેથી ઉન્નતિ થવાની નથી, શું આવી ગોકકારક સ્થિતિમાં પડી રહેવાથી ધન પ્રાપ્તિ કે યશ પ્રાપ્તિ થશે કે ? કમર કસી ઉઘમ ખેડવામાં આવે અને આલસના બંધન તોડવામાં આવે તો કદાચ ભારતવર્ષના ઉન્નતિ દિવસો એકવાર ફરીથી પ્રાપ્ત થાય અને દારિદ્ર નષ્ટ થાય.

" All are architects of Fate,
Working in these walls of Time;
Some with massive deeds and great,
some with ornaments of rhyme;
Let us do our work as well,
Both the unseen and the soon. "

તે વિમલશાહ શેઠ અને શિશ્યકારોની કીર્તિના જ્વતા જગતા નમુના દર્શાવે છે. અને મુક્ત કંઠે તેમની પ્રશંસાનાં સ્તોત્ર આર્પણ છે. તેમનાં નામ અમર થયાં છે. જગમાં કાંઈ વિરલ કાર્ય કરી પોતાની પાછળ પોતાના સારા નામની મુવાસ મૂકી જવા પ્રયત્ન કરવો કે ભવિષ્યમાં કોઈપણ આપણે માટે માનના અને યશના બે શબ્દો બોલો કૃતકૃત્ય થાય. ગયા કંઈ કંઈ વીર અને કવિ, સમાધાં છે કંઈ રાજ્ય અને મહાપુરુષ જૂત-કાળની ખીણમાં ઉડી; રહે છે દુનિયામાં ફક્ત એક નામ યશસ્વી, કોળના મુખમાં ગણુ છે અને જશે સર્વ સમાઈ, એવાં કાંઈ કાર્ય કરો કે ભવિષ્યમાં તે તમારાં નામ પુકારી તમારી

શુદ્ધિ અને કીર્તિનું ખીખરને જાન કરાવે અને તમારા માટે અચરતાનો યશ પ્રાપ્ત કરે. ખરે-
 “કામ કર દામનાં નામ અવિચળ રહે.”

આપણુ જીવવું સફળ કરવું હોય તો—

“વાસના વેરીને કામ એવાં કરો, નામ નિશાની રહી જાય જ્યો,
 દાખલો આપણો જોઈને કાઈ જન, મન મકી માની લે ધીર એથી.”

માઉન્ટ આશુપર શુક્ર પક્ષમાં ન્યારે કૌમુદી પૂર્ણ રીતે ખીલી રહી હોય, આકાશ
 તારાઓથી જળદળી રહ્યું હોય તેવા સમયે સંસ્કૃત કવિઓ વર્ણવી ગયા છે તેમ હુંગરો
 તથા ભૂમિતલ સુખટના રસથી કે ચંદનથી અર્ચિત હોય તેવો લાસ થાય કે કદાચ રૂપેરી
 જાનમ સર્વત્ર ખીલાની હોય તેવું ચિત્ર લાગે. વળી જો કાંઈ આવા સમયે ફરનાર
 માણસ જરા કલ્પનાચકિત દોડાવે કે તેનામાં દરેક વસ્તુમાં કાંઈને કાંઈ જોવાની ટેવ હોય
 તો તેને તારાઓમાં કંઈક નવું જોવાનું અને જાણવાનું મળે કે કદાચ તે જોઈ પશુ શકે—

“Ye stars ! which are the poetry of heaven !

If in your bright leaves we would read the fate

Of men and empires, 'tis to be forgiven,

That in our aspirations to be great,

Our destinies overleap their mortal state

for ye are

A beauty and a mystery and create

In us such love x x x

કુદરતના અવ્યાસી આવા શાંત અને આનંદદાયક સમયે શાંતિથી હૃદય રેલાવી પ્રભુ-
 કૃતિમાં કાંઈ સાર જોઈ તાત્પર્ય જોડ્યા વિના રહેજ નહિ.

અમલગદમાં સોનાની મોટી મોટી મૂર્તિઓ છે. આ પશુ પુરાણી ધર્માસ્થા અને ધના-
 ધયતાનું સ્મરણ કરાવે છે. યુરશિખર સર્વ શિખરથી ધણુંજ ઉચું છે. ત્યાં જઈ આગળ
 પાછળ ઉપર નીચે નજર ફેંકતાં એક ચિત્રકાર કે કવિને યોગ્યચિત્ર મેદાનપટ પર આલે-
 ખામણુ દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. રોહડ-ઝાઈટ=ચોડા ચોડા અંતરે જાયા ને પ્રકાશ જણાય છે.
 વરસાદ પડ્યા બાદ નીચે નજર કરતાં નાનાં નાનાં પાણીનાં લગાવેલાં ખાખોચીઆમાં સૂર્ય-
 પ્રકાશ પડતાં જાણે ભૂજિ દર્પણથી મઢી લેવામાં આવી હોય તેવો લાસ થાય છે. વળી
 ન્યારે વાઢળાં પર્વતશૃંગો પરથી પસાર થતાં હોય ત્યારે સાક્ષર નરસિંહરાવની પર્વતમંડળને
 મેધમંડળની લીટીઓ મનમાં તાજ થાય છે. વાઢળાં દાયવેતમાજ જણાય છે.

“ગિરિરાજ અસંખ્ય અહીં જળાઆ,

ધનના અનુકળ સખા મળીઆ;

ગિરિરાજ અને ધનરાજ તણો,

અહિં ખેલ અલૌકિક આજ જાન્યો;

ગિરિવૃન્દ અહો ! ધન રાજ અહો !

મુજને તમ ખેલ વિશેજ અહો !”

આશુ પરના જુદા જુદા દેખાવના ઘણા પરદેશી ચિત્રકારોએ ફોટા લીધા છે, અને
 આવી રીતે પોતાના શુદ્ધિજળથી કે પોતાની પિછીના પ્રભાથી તેઓ ખીખરને યજ્ઞરાતના

એક મુંદર રચનાની ગમણીયતાનો સાક્ષાત્કાર કરાવે છે. કવિ અને તત્ત્વવેત્તા અહીં કુદરત ખેલ અને અવનવા દેખાવ લેખ પોતાની કલ્પનાશક્તિના દુરગો દોડાવે અને અજન્મ વિશ્વ-રચના, પ્રભુલીલા, અને નૈસર્ગિક સૌંદર્યનો અનુભવ પોતાની લેખિનીના બળથી અન્ય જનને કરાવે ! યોગી અને રામી આ રચને આવી પોતપોતાની મનકામના પૂર્ણ કરે ! પ્રવાસીજન આ રચને પ્રવાસ કરી મળતો આનંદ મેળવે અને પોતાનો હેતુ સિદ્ધ કરે ! બળતાં અને શોકાભિભૂત, હૃદયો અત્રે આવી મનનો તાપ નીવારે અને શક્તિ ગ્રહે ! દરેકાઇ મનુષ્ય અહીં મુલાકાત કરી કંઈને કંઈ લાભ મેળવી શકે તે નિર્વિવાદ વાત છે, આ આશુગિરિ એવો કૃપાળુ છે કે જે કંઈ જન તેના પ્રતિ બળ છે તેના તરફ તે પોતાનો હસ્ત અંતરિક્ષા રીતે લાંબાની તેના કોડ પૂરા કરે છે. પ્રભુની લાલા અપાર છે. મુંદરતાની ખૂમી ન્વારી છે. કુદરતથી મળતો આનંદ અવર્ણનીય છે. જીવ્યા કરતાં જોયું બહુ તે મત્ત છે.

ગૌતમાશ્રમ, પરશુરામાશ્રમ, વસિષ્ઠાશ્રમ, નખીતલાવ, (જે રૂપિઓના નખથીજ ખોદાઈ હયાતીમાં આવ્યું હતું), અચ્યગઢ ને દેવનાગરનાં દેવળ જોઈ અને આ પવિત્ર અને સવ્ય સ્થાનના નામકર્તાનાં દર્શન કરતાં તેમના જીવનઅંશનાં પાનાં આપણી સમક્ષ ઉઠે છે અને કવિ હોન્ગફેલોની સુવિખ્યાત કડીઓનો હૃદયમાં આનંદપૂર્વક નિવાસ થાય છે:—

" Lives of great men all remind us,

We can make out lives sublime,

And, departing, leave behind us

Footprints on the sands of time. "

આવાં રમણીય સ્થાન, જોઈ પુરાતન ઇતિહાસ, પુરાણ અને શાસ્ત્રપ્રતિ આપણું લક્ષ દોરાય છે અને ગૌતમશ્રમિ, પરશુરામ, વસિષ્ઠ, વિમલશાહ વિ. નાં કાર્ય અને જીવનની રૂપ-રેખા મન પર ઉડી અસર કરે છે, તેમનો જીવન સુવાસ આપણાં માનુષિક જીવનમાં મેળવી શેષારમાં ઉચ્ચ અને માનપ્રદ સ્થાન પ્રાપ્ત કરવા ઉત્કંઠા થાય છે, અને કીર્તિશાન થવા પ્રયત્ન ઇચ્છા થઈ આવે છે

માઉન્ટ આશુ પરનાં વનરાજિ, ગિરિજીગ, જલઝરણાં, રૂઝકુલ પૂર્ણવૃક્ષ, લીલા વર્ણનો વિસ્તાર અને વસ્તુત રજિસૈલ્ય જોતાં કોઈ મહા પુરુષના પ્રભાવ અને અતાપનું જ્ઞાન કે જાન થાય છે.—

" એક અચળને સવ્ય વિશ્વમંદિર આ ભાસે,

અનુપમ ધુમટ જ્યોતતરો જોનો ઓપાસે;

એક પુરુષ મહાનતણી એ કીર્તિ / ગાએ,

નીરખી શકે રૂઝ પેર અહીં જનકા વિરલા એ. "

આ વિખ્યાત આશુગિરિને કુદરતના—કાઠીલા બાલકને તેના મુલામ અટો સાક્ષર દોલત-રામની ટુકેમાં ધન્યવાદ આપીએ તો અસ્થાને નહિજ ગણાય.

" શોભા અપરંપાર, ગિરિવર, શોભા અપરંપાર.

નિરાગીને ઔષધકારક, ધન્યંતરી અવતાર. ગિરિવર.

સીતાતાપ વરણ દવ નવાલા, અજો નદી પદ્મવાર. ગિરિવર.

પવન તરંગ ઉજળા મારે, તેની નથી દરકાર. ગિરિવર.

ધન્ય ધન્યતુજ જનને તે સ્થિતિ, સદા અને સુખકાર. ગિરિવર. "

આવી રીતે માઉન્ટ આશુને પૂર્ણરીતે અવલોકી, આનંદની મેળ મેળવી, કુંદરતની લીલા પ્રત્યક્ષ અનુભવી, પ્રશ્નની શક્તિનું દિગ્દર્શન કરી, તેનાં યજ્ઞોગાન ગાર્હ અને શાંતિ અને આરોગ્ય મેળવી મોટરમાં બેસી એકવાર ફરીથી મંસારના તાપ સહેલા ગૃહ પ્રતિ પ્રયાણ કરતાં આશુગિરિને નીચેના શબ્દમાં ઉવટના પ્રણામ કરી કૃતાર્થ થઈએ.

“ Adieu to thee, fair Abu ! How long delighted
The stranger fain would linger on his way !
Thine is a scene alike where souls united
Or lonely contemplation thus might stray,
Where Nature, nor too sombre nor too gay,
Wild but not rude, awful yet not austere,
Is to the mellow Earth as Autumn to the year.”
(Byron).

પ્રિય પાઠક ! આપણો થોડા સમયનો સમાગમ અત્રે સમાપ્ત થાય તે પહેલાં ત્યાં સેવકે શુદ્ધિ અનુસાર રચેલી પુષ્પમાલામાંથી એકાદ પુષ્પ તને સુંદર નદિવેલે સુવાસિત જણાશે અને તારી મગજરૂપી ધાણુન્નિયને કંઈક શાંતિ અને આનંદ અર્પશે તો આ મારો શ્રમ સફળ થયો હું માનીશ.

શુભશુભની ક્ષમા માગ્યા વિના આપની તે સજ્જન પુરૂષનો ધર્મ હોવાથી આ રચણે હું તારી ક્ષમા માગવાની આવશ્યકતા જોતો નથી.

“ જય જય ગરવી શુનરાત !

દીપે અશ્વિનું પ્રભાત,

ધ્વજ પ્રહારશે ઝળઝળ કસુબી, પ્રેમશૌર્ય અંકિત,

હું ભણુવ ભણુવ નિજ મંત્રિતિ સઉને પ્રેમ ભક્તિની રીત.

કવિ મૂર્ણ મદ્.

(સે. પરિખ મણિવાલ દેસવલાલ—અમદાવાદ.)

આ કવિ પ્રસિદ્ધ કાદંબરીકાર કવિવર બાણભટ્ટના પૂત્ર થાય. તેની માતા મયુર પંડિતની પુત્રી ચતી હતી. એટલી વાત એટલીજ છે કે આ કવિ સંખંધી કાંઈપણ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી. ‘ કાદંબરી ’ના ઉત્તરાર્ધ સિવાય આ કવિનો કોઈ અંશ પણ પ્રસિદ્ધીમાં નથી. તેણે ચોતાના પિતાની અપૂર્ણ રહેલી ‘ કાદંબરી ’ નામના અંથને પૂર્ણ કર્યો ન હોત તો વખતે આજ તેનું નામ પણ ગુપ્ત થઈ ગયું હોત. આ કવિએ કાદંબરીના ઉત્તરાર્ધ પર ચોતાનું નામ નિશાન કાંઈ રાખ્યું નથી છતાં પણ ખીલુ ઋષીક આદિતી પરથી સંસ્કૃત પંડિતોએ તેનું નામ શોધી કાઢ્યું છે.

બાણભટ્ટની કાદંબરીના સળધમાં એક અમતકારીક વાત આલે છે તે અત્રે કહેવી અનુવચક નહિ ગણાય. આ અંથના મે લાગ છે—પણ તે કનિકૃત નહોતા કાલકૃત છે !

કાદંબરી અર્ધા રચાઈ ન રચાઈ તેટલામાં મૃત્યુએ તેના પર વિજય મેળવ્યો । એ ધણુજ ખોદું થયું । સમગ્ર અંથ કવિની યોજના પ્રમાણે તેનાજ હસ્તે પૂર્ણ થયો હોત તો કેવી મજા પડત । કાદંબરીના અંતઃકરણમાં પિતાએ ભરી મૂકેલા વિચાર પૂત્રજ બહાર કાઢવા જોઈએ એવો વિધિનો સંકેપ હોવાથી તેણે પિતા પુત્રની અને કાદંબરીના વિચારનો વિયોગ કરાવ્યો એમ કહેવું અમને ઉચિત લાગે છે. કાદંબરીનું તે વાક્ય ‘હું તે કુમારને શુ સદેશો મોકલું ? એવું છે; અને તે અપૂર્ણ રહેલું બાપણ ઉત્તરાર્ધમાં ભૂપણબદ્ધે પૂર્ણ કર્યું છે. આ કવિએ આ પ્રકારે કાળની અવરૂપાથી પોતાના પિતાની અપૂર્ણ રહેલી રચનાને ઉત્તમ શોભા રૂપ કૃતિ કરીને પૂર્ણતાએ પહોંચાડી । આ કાર્ય અન્ય કાદંબા હાથે ચાત નહિ અને આવો સુંદર અંથ જોવાને તેવો અપૂર્ણ રહેત. અનુભવી પિતાની કૃતિને અનુભવી પુત્ર પૂર્ણ કરતી ઘણી દુર્લભ નથી, પણ ખીજના અંથમાં ઉમેરો કરી બનને એક રસ કરી દેવાનું કાર્ય ખરેખર અત્યંત કઠિણ છે. એમ કહેવાય છે કે ‘કાદંબરીનો અપૂર્ણ રહેલો ભાગ પિતાના વર્ષ શાદના પુર્વે એટલે એકજ વર્ષની અંદર પૂર્ણ કરવાનો તેણે સંકેપ કર્યો હતો અને તે તેણે નિમ્નપુર્વક પૂર્ણ પણ કર્યો.’

“તેણે રચેલો ઉત્તરાર્ધ જોઈ પુર્વાર્ધની સરખામણીમાં મૂકાય નહી તેમ જતાં એટલું તો ખાતીપુર્વક કહી શકાય કે સિદ્ધ વાયદ્યાની સેવા અન્ય કાદંબા પણ હાથે તેના જેવી ઉત્તમ પ્રકારે થવી અશક્ય હતી. પિતાની સાથે નિરંતર સદવાસ હોવાથી અને વિશેષતઃ તેનો અભ્યાસ પણ બાલપણથી પિતાની પાસેજ થયેલો હોવાથી તેના કવિત્વપણાની છાપ તેના પર પડવાનો જોઈલો સંભવ હતો તેટલો અર્થાત્ ખીજપર પડવાનો નહોતો. પછી તે ખીજની શુદ્ધિ ગમે તેટલી વિલક્ષણ અને તેનો કાદંબરી સાથે મમે તેટલો પરિચય હોય તો પણ શુ ! બાલુબદ્ધે આ કાર્ય પોતેજ પૂર્ણ કર્યું હોત તો હાલના કરતાં તે દોઢું ચાત અને ઉત્તરાર્ધમાં હાલ છે તેના કરતાં પણ પુષ્કળ રસ આવત એમાં કંઈપણ શંકા નથી; તથાપિ પિતાએ અંતકાળે સૂચવેલા અદ્ય માત્ર સંવિધાનક પરથી મૂળ અંથને વિસંગત ન થાય તેની રીતે પુત્રે કયાનો શોષ ભાગ લખ્યો એ કંઈ સામાન્ય કાર્ય નથી. “વળી આ દૃષ્ટાંતપરથી સિદ્ધ થાય છે કે બાલુબદ્ધે ‘પોતાનો પુત્ર પોતાનો અંથ ઉત્તમ પ્રકારે પરિપૂર્ણ કરશે’ એવી ખાતી હતી અને તેથીજ તેણે તે અંથ પૂર્ણ કરવાની પોતાના પુત્રને આજ્ઞા કરેલી; નહિતો તે તેને ખાસ કહેત નહિ બૂપણબદ્ધે કદતા વિદ્વાન હતા તેની આ બાણ બદના કથનની ખાતી થાય છે.

ઉત્તરાર્ધના આરંભમાં ભૂપણબદ્ધે નમન કરેલું છે; તેમાં તેની ઘણી કુશળતા દેખાઈ આવે છે. શિવ અને પાર્વતીની એક રૂપતા વર્ણવીને તેણે તેમને નમન કર્યું છે. આ ઉપરથી તેમની જેવી એકરૂપતા છે તેવીજ આ બન્ને ભાગની એકાકારતા કરવાનું તેણે ચૂચન કર્યું છે । તે પદ નીચે પ્રમાણે છે —

“દેહ દ્વયાર્ધ રચના ઘટિતં શરીર ।

મેકં દ્વયોરનુપ,લક્ષિત સંધિ મેદમ્ ॥

વન્દે સુદુર્વટ કથા પરિરોપ સિદ્ધયૈ ।

સદૈર્ગુલ ગિરિમુતા પરમેશ્વરૌ તૌ ॥ ૧ ॥

“પિતાની અપુર્ણ રહેલી કૃતિ-મેજ પુર્ણ કરી.” એમ રપટપણે ન કહેતાં બૂધજી બહુ તેજ હકિકત કેવી મોહક રીતે અને વિનયથી કહે છે તે જુઓ:—

ગંગાં પ્રવિણ્ય સુવિ તન્મયતા મુપેત્ય ।

સ્પીતાઃ સમુદ્ર મિતરા અપિ યાન્તિ નયઃ ॥

આ સિંધુ ગામિની પિતુર્વચન પ્રવાહે ।

ક્ષિપ્રા કથાનુ ઘટનામ મયાપિ વાળી ॥ ૨. ॥

ગંગામાં અન્ય નદીઓનો પ્રવાહ મળતાં તે તદ્દપ થઈને ગંગા રૂપેજ સમુદ્રપર્યંત જાય છે, તેજ પ્રમાણે ગંગા સરખી (પ્રસન્ન અને મધુર) પિતાની વાણી રૂપી ગંગાના પ્રવાહમાં મેં પણ મારી વાણી મેળવી દીધી. અર્થાત્ તે પણ તદ્દપ થઈ એ કહેવાની જરૂર નથી ।
(અપૂર્ણ.)

નૂતન વર્ષામિનંદન.

(કોમળ કાયા કા કરમાવો-એ શબ્દ.)

નૂતન વર્ષે છત્રનથેરે શુભ હિંચ બીજ વાણું કું;
હૃદયવાપિના લગ્ન દોરીએ પ્રીતિ વારિ સીકું.
સુખ સંપત્તિ વેણી વધજો,
આનંદ દેરા કુલકાં ખીજજો;
વરજન્ધિ બહેલી રહેજો.
રમણિક વાટિકામાલિ મુકૂટચીતાં ઘણે વધજો;
સદવર્તનની જિંદગીનાઓ પ્રેમે ભેટી રહેજો.
ચાતિ કોખીલ મંદુલ કાતે,
સંપ ભર શુભરત્ન કરજો;
હૃદયસિદ્ધિ ફળ ભોગવજો.

કોન્ફર.

અમદાવાદની જાગૃતિનું અગ્રવાહિયું.

પરિષદો.

આ અગ્રવાહીયામા અમદાવાદમા પ્રાવીન્સલ કોન્ફરન્સ (પ્રાંતિક પરિષદ) તા. ૨૧-૧૦-૧૬ થી ૨૩-૧૦-૧૬ મુધી ઓનરેબલ મી. મદમદમલી ઝીણાના પ્રમુખપણા નીચે મળી હતી. ટેમ્પરન્સ કોન્ફરન્સ (મધ્યપાન નિષેધક પરિષદ) તા. ૨૨-૧૦-૧૬ ના રાત્ર ઓનરેબલ મી. ગોરુગદામ કુદ્રાનગમ પારેખના પ્રમુખપણા નીચે મળી હતી. એન્જી-કેશનલ કોન્ફરન્સ (કેશનગી પરિષદ) તા. ૨૩ તથા ૨૪ મીના રાત્ર ઓનરેબલ મી. ચિમનલાલ હરીલાલ એનયવડાના પ્રમુખપણા નીચે મળી હતી. સોસીયલ કોન્ફરન્સ (સોસાયટીયલ પરિષદ) તા. ૨૩ તથા ૨૪ મીના રાત્ર ઓનરેબલ મી. ગુનાય પુરપોસમ પગંતપે, પ્રિન્સીપાલ ફરગ્યુસન કોલેજના પ્રમુખપણા નીચે મળી હતી.

મંડપ.

૯

માગરમતી ઉપર આવેલા એનીમશીનની પાસે ગેઝ મગગદાસ ગીરધરદામતી જમીનમાં એક મુગોલિન મંડપ બાંધનામાં આવ્યો હતો તેની પાસેના નગરગેટના બંગલામાં પ્રોવીન્સલ કૉન્ફરન્સના પ્રમુખ ઑનરેબલ મી કીણા તેમજ ઑનરેબલ મી મેતનનાડનો મુખ્ય આપ્યો હતો તેમજ આલુઆલુના બીજા બમલાઓમાં બહાનના ડીગેટોને ઉતરવાની તેમજ જમવાની ઘણીજ સારી મગવડ કરવામાં આવી હતી

તા ૧૯-૧૦-૧૬ ના રોજ સવાની મેલમાં પ્રોવીન્સલ કૉન્ફરન્સના પ્રમુખ ઑનરેબલ મી પરાજપે પવાર્થા હતા તેજ દિવસે માગરના પા વાગે તેમજો પ્રેમાભાઈ દોલમાં "Morleys Compromise" ઉપરતુ લાપણુ આપ્યું હતું

તા ૨૦-૧૦-૧૬ ના રોજ સવાના પા વાગે મેલમાં પ્રોવીન્સલ કૉન્ફરન્સના પ્રમુખ ઑનરેબલ મી મહમદઅલી કીણા અને એલ્યુકેશનલ કૉન્ફરન્સના પ્રમુખ ઑનરેબલ મી ચિમનલાલ દસીવાલ મેતનનાડ આવી પગથ્યા હતા તેમને આવકાર આપવાને રીસેપ્શન કમીટીના મેમ્બરો અને અમદાવાદના આગેવાન ગૃહસ્થો સ્ટેશન ઉપર હાજર રહ્યા હતા તેઓ પધારતાજ નાણીઓના ગડગડાટ વચ્ચે તેમને આગર આપી રીસેપ્શન કમીટીના પ્રમુખ શેઠ શ્રી મગજદામ ગીરધરદાસે તથા બીજાઓએ હાગનારા પહેગની યોગ્ય મત્તર ક્યો હતો તે પછી બે વોડાની જગીમાં તેમને પ્રેસાડવામાં આયા હતા આગળ વૉલરી-યુશની દ્વાર સાયબોના વટાના નાદ માથે તેમના આનાગમનની સૂચના કરી ચાલતી હતી ઑનરેબલ મી કીણાની સાથે રોડ શ્રી મગજદામ તથા મામે અત્રેના પ્રમિદ ઍરીટર અને કૉન્ફરન્સના જનરલ મેકેટરી મી ઇવલલાલ વજરો બેસક લીધી હતી તે પછીની ગાડીમાં એલ્યુકેશનલ કૉન્ફરન્સના પ્રમુખ ઑનરેબલ મી ચિમનલાલ મેનલવાડ તથા તેમની માથે લોખાન્ય શ્રીયુગ મોદનદાસ ડગમયદ ગાંધી ખીરાવ્યા હતા સ્ટેશનથી તથા દરવાજા સુધી રીલીગેટ ઉપરના નપારીઓએ અને તે આગળ મુખ્ય સુધી વાપટા અને તો જોથી રસ્તાને શણગાડનામાં આયા હતા અને એવી રીતે ઑનરેબલ મી કીણાને અમદાવાદની પ્રજાએ ઉત્સાહમેર આવર આપી તેમના બજારે પહેચાડામાં આવ્યા હતા

તા. ૨૧-૧૦-૧૬ રાત્રિવાડ

સવારની મેલમાં મી તીલક, મી દેવધર અને બીજા પ્રતિષ્ઠિત ડેલીગેટો આવી પહોંચ્યા હતા

મી તીલકને આવર આપના અમદાવાદના ગમ્યાબધ શહેરીઓ સ્ટેશન ઉપર હાજર થયા હતા અને મી તીલકની ગાડીના વોડા છોડી નાણી પ્રજા કર્તા માણુઓએ ગાડી હાથે ખેંચી અને સ્ટેશનથી તે રીલીગેટ માલોખોદ અને છે. મંડપ સુધી માનબર તેમને હિતારે પદાચાડનામાં આવ્યા હતા

પ્રોવીન્સલ કૉન્ફરન્સ

તે પછી જરોમર પા વાગે કૉન્ફરન્સ લગ્ન હતી તેમાં નિમેનું ગાયન બાનુએ તન્દથી ગાનામાં આવ્યું હતું

૧.

વન્દે માતરમ્

સુગન્ધાં મુદ્રણાં મયયજ્ઞ સ્વીતચામ્

શસ્ત્ર સ્યામવાં માતરમ્

વન્દે માતરમ્

શુભ્ર લ્યોલ્ના પુલકિત યામિની

કુક્ષ કુમુભિન દ્રુમદલ યામિની

સુદામિની મુખધુર લાપિણી

મુખલ, વરદા, માતરમ્ માતરમ્

વન્દે માતરમ્

૨.

જય જય મન્ત્રી મુગ્ધાન.

દીપે અરુણું પન્થાત.

ધ્વજ પ્રદાશરો જાગર મુખી, પ્રેમ શીર્ષ અંકિત

તું લાણુવ લાણુવ નિજ મંત્રી સદુને

પ્રેમ લક્ષિતની રીત

ઉઘી તુજ મુંદર જાત.

જય જય.

ઉત્તરમાં અંબા માત, પૂર્વમાં દાળી માત.

છે દક્ષિણ દિશમાં કરંત રક્ષા, કુન્તેશ્વર મદ્યદેવ

ને મોમનાથ ને દારિદ્ર્ય એ

પશ્ચિમ દેશ દેવ.

છે મદાયમાં સાક્ષાત.

જય જય.

નદી તાળી નર્મદા જોય મહીને બીજી પાણી જોય

વળી જોય મુલતના લુહ રમણને, ન્તાકર સાગર

પર્વત જોયથી પર્વતે.

દે આશિષ જયજાર.

મંત્રે મોહે સહુ જાત.

જય જય.

તે અણુલિલ વાળના રંગ તે સિદ્ધરામ જયમિંદ

તે રંગ થઈ પાણુ અધિક સરમ રંગ થાને મનર માત.

શુભ મુક્ત દીગે મધ્યાહ્ન ગોલમે.

વીની ગઈ છે રૂન

જાત વૃમે નર્મદ સાધ.

જય જય.

સ્વાગત મંડળના પ્રમુખનું આપણ.

સત્કાર.

પ્રતિનિધિ અધ્યક્ષો, સભાધ્યક્ષો અને નરસિંહજી !

આ પરિવ્રજતા રવાગત મંડળ નરસિંહી અને મુગ્ધાતના આ પ્રાચીન તથા અનિવાર્ય પાટનગર નરસિંહી તમેની અંતઃકરણપૂર્વક આવકાર આપતાં અને અન્યનું દર્શી થાય છે.

આ મુંબઈ જલાલની ૧૬ મી પ્રાંતિક પરિષદની બેઠકમાં ભાગ લેવાને તમારું સરખા જમા-
કાના જુદા જુદા હાજરોમાંથી અને દૂરના ભાગોમાં મોટી અંગત અડચણો વેડીને અહીં
પધાર્યા છે તે માટે હું તમારા ખરા દિલથી આભાર માનું છું. આપની સગવડને માટે
અમે જે કાંઈ નમ્ર ગોઠવણો કરી શક્યા છીએ તે માટે હું મારી તરફથી તેમજ સ્વાગત
મંડળ તરફથી તમારી ક્ષમા આહું છું. બેઠક હું તમોને ખાતરી આપું છું કે અમે તે માટે
પુરતો શ્રમ ઉઠાવ્યો છે, છતાં સગવડો કરવામાં જે કાંઈ ખામીઓ રહી ગઈ હોય તે માટે
અમને દરશુનર કરવામાં આવશે એવી હું આશા રાખું છું.

આગલી પ્રાંતિક પરિષદ.

આ બીજી વખત અમદાવાદ પ્રાંતિક પરિષદ ભરવાને લાગુશાળી થયું છે. ૧૮૯૪
માં આ શહેરમાં ૬ હી પ્રાંતિક પરિષદ મહુમ મી. આર. એમ. સમાનીના પ્રમુખપદ હેઠળ
ભરવામાં આવી હતી. તે પહેલાંની પાંચ પરિષદો પૂના ખાતે ભરવામાં આવી હતી અને
પ્રાંતિક પરિષદની યોજના પણ સૌથી પહેલી પૂના ખાતેજ કરવામાં આવી હતી. ત્યારપછી
૭ મી, ૮ મી અને ૯ મી પરિષદ અનુક્રમે ૧૮૯૪ માં મુંબઈ ખાતે, ૧૮૯૫ માં બેંગલોર
ખાતે અને ૧૮૯૬ માં કર્ણાટી ખાતે ભરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ ત્રણ વર્ષના ગાળા
પછી ૧૦ મી, ૧૧ મી, ૧૨ મી અને ૧૩ મી પરિષદ અનુક્રમે ૧૯૦૦ માં સતારા ખાતે,
૧૯૦૧ માં મુંબઈ ખાતે, ૧૯૦૨ માં સોલાપુર ખાતે તથા ૧૯૦૩ માં ધારવાડ ખાતે ભ-
રવામાં આવી હતી. ત્યારપછી પુનઃ ૩ વર્ષના ગાળા પડ્યો હતો અને ૧૪ મી પરિષદ
મુરત ખાતે ૧૯૦૭ માં મળી હતી. ત્યારપછી બનેલા જાનાવોનું વર્ણન કરવાની કશી જરૂર
નથી, પરંતુ એટલું કહેવું જમ યશે કે ગયે વર્ષે પૂના ખાતે પરિષદ મળી હતી અને
ત્યાં વખતના ગાળામાં રાજદારી કાર્ય કરનારાઓનો એક પક્ષ જુદે જુદે વખતે પરિષદ-
ના આકારમાં એકત્ર થયો હતો. આ વર્ષે અહીં પરિષદ બીજી વખત એક મુખિખ્યાત
સ્ત્રીનામી ગૃહસ્થના પ્રમુખપદ હેઠળ મળે છે, જે બતાવી આપે છે કે પ્રજાકીય હિતને અર્થે
આ જલાલો નાન-જાત કે ધર્મ-પથનો કશો બેદ ધ્યાનમાં ગણતો જ નથી.

યુરોપીય વિગ્રહ અને હિંદની સેવા.

આ વખતે આપણા ના. શહેરનાદ પ્રયે આપણી અગ્ર વફાદારીની અને તાજ પ્રયે
મંપૂર્ણ ભક્તિની લાગણી જાહેર કરવાની મારી ફરજ છે. હાલનો મદાન વિગ્રહ આપણી
દુનિયાનું ધ્યાન ખેંચી રહ્યો છે અને તેની સરખાતના વખતથી જ હિંદ પોતાની ક્ષિતિષ
ગત્ય પ્રયેની વફાદારી તથા મજસુત મંચ પર જાણની રાખવાની લાગણી દર્શાવી છે. દેશી
ગાળોમાંથી માંડીને ખેડેલાં પશુ એક મરખા લાગણીથી જાણુની તથા માણુઓની મદદ
આપી છે અને તમે જાણો છો કે અત્યારે આપણા બહાદુર હિંદી મૈનિદ્રા, ક્ષિતિષ, ઓ-
રોલિયન, ફેનોડીયન, ન્યુઝીલાંડ અને ક્ષિતિષ માત્રાન્ધના બીજ અનેક જતોના લઈવા-
ઓની સાથે સુદૃઢિમાં લડી રહ્યા છે. વિગ્રહની સરખાતમાં જે હિંદી મંચ કાન્મમાં મળું
હતું તેણે કાન્મનું કેલે બંદર જર્મનોના હાથમાં જતું અટકાવ્યું હતું અને એ મને સુદનો
મરખો મામતો ફરવાઈ મળે હતો. હિંદુજાન સારી પેકે સમજે છે કે આ લગાઈમાં ભાગ
લેવાનો હિંદીમાં હેતુ પોતાના સ્વાર્થનો નથી. પરંતુ તેનો હેતુ ન્યાય તથા માનુસીયતાનું
રક્ષણ કરવાનો, પાશ્વિમાત્ય સુધારાને પ્રગતિમાન રાખવાનો તથા બેદરબાઈ જેવી ઓછા

બળવાળી પ્રજાને આપેલું વચન નિભાવવાનો છે. હિંદ એમ પણ સમજે છે કે જ્યાં ન્યાય તથા માનુષીયતા રહેલાં હોય છે ત્યાં જ છેલ્લો વિજય પણ હોય છે અને વળી તે એટલું પ્રભુ મળે છે કે 'સ્વતંત્ર પ્રજાઓની જનની' તરીકે ઈંગ્લાંડની ગણના થઈ છે અને ભવિષ્યમાં પણ તે તેવું જ રહેશે, તેથી ઈંગ્લાંડને દેશ તથા મદદ આપવાથીજ હિંદની એક પ્રજા તરીકેની ભવિષ્યની પ્રગતિ મેં પ્રાપ્ત કરી શકાશે. બ્રિટિશ તાજ પ્રતિની હિંદની વર્તમાન તથા ભાવી સંસ્કૃતિનો અષ્ટ મૂલ્ય એ જ છે, તેથી તાજ પ્રત્યેની આપણી નમ્ર વફા-દારીનું દર્શન કરાવીને અને મિત્રતાઓને વિજય મળે તે માટે પ્રમુખાર્થના કરીને આપણે આપણું કામ શરૂ કરીશું.

વિષયોનું દિગ્દર્શન.

તમારી સમક્ષ જે વિષયો વિચારણાને માટે રજુ કરવામાં આવશે તે વિષે હવે હું જણાવીશ. પહેલો અને વિશેષ અગત્યનો વિષય ઉદાર બ્રિટિશ સામ્રાજ્યના આશ્રય હેઠળ મંસ્થાનોના જેવું સ્વરાજ્ય (સેફ્-ગવર્મેન્ટ અથવા હોમ-રૂલ) પ્રાપ્ત કરવાને લગતો છે. ત્યારબાદ લોકલ બોર્ડો, મ્યુનિસિપાલિટીઓ અને ગ્રામ્ય પંચાયતનું પ્રાચીન ધોરણ સંજ્ઞાન કરવાની અગત્ય વિષેના મતલબો તમારું ધ્યાન ખેંચશે. હવે જાહેર સરકારી નોકરીમાં હિંદ-વાસીઓનું ઓછું પ્રમાણ અને જમીનની મહેસુલને લગતા મતલબો પહેલેથી જ હિંદના દેશ-ભક્ત નગેનું ધ્યાન ખેંચી રહ્યા છે, અને એ બાબતોમાં આપણી ખરેખરી દુઃસ્થિતિ દૂર કરવાને સંતોષકારક પગલાં લેવામાં આવ્યાં નથી એ ખેલની વાતો છે. કેળવણીનો વિષય એવો છે કે જેના મંજૂર લેવામાં આવેલી ગમે તેટલી મહેનત પણ લાગ્યે જ પૂરતી લેખામે. આજ મંડપમાં એક કેળવણી પરિષદ ભરવાની છે, પરંતુ આધારિક, માધ્યમિક તથા ઉચ્ચ કેળવણીના મંજૂરમાં તમારો અભિપ્રાય પણ તમારે દર્શાવવાનો છે. પાશ્વિમાત્મ દેશો વ્યાપાર અને વિજ્ઞાનમાં આટલાં આગળ વધ્યાં છે તે તેઓનાં હવે પ્રકારનાં કેળવ-ણીને લગતાં ખાતાંઓ તથા સંગવડોને આભારી છે. તે સાથે તમારે અમારી કેટલીક સ્થા-નિક દરજ્જો વિષે પણ વિચાર ચલાવવાનો છે, જેવી કે વીરમગામ અને કાશિયાબાગની મર-દત્તપરતાં કેટલાંક સ્થળોએ લેવાતી જરૂરતની બાબત. આગકારી અને રેલવેને લગતી દાડ-મારીઓની બાબતમાં સરકારી મહેસુલના તથા વગસા ધરાવતા રેલ્વે કોર્પોરેશનના બજવાન વિગેધની સામે આપણને કામ લેવાનું છે. તે સિવાય બીજા કેટલાંક વિષયો પણ ધ્યાન આપવા જેવા છે.

ગુજરાતની આધુનિક પરિસ્થિતિ.

ગૃહસ્થો ! સ્વાગત મંડળે પ્રમુખ તરીકે પત્રક કરીને મને અંગત માન આપ્યું નથી, પણ પ્રજાના બધારણની સઘળી હીલચાલોમાં વ્યાપાર અને ઉદ્યોગ એક અગત્યનો ભાગ ભજવે છે, એ માન્યતા પ્રત્યે તેણે પોતાની સદાનુભૂતિ દર્શાવી છે. તમાગમાંના જેઓ આ પ્રાચીન નગરમાં પહેલવહેલા જ આવ્યા હશે, તેઓ અમદાવાદના રેલ્વે ગેરેજનમાં ટ્રેન પેન-તાંની સાથે જ મંખ્યાબધ મીઝોની ચીમનીઓ જોધને આશ્ચર્ય પ્રાપ્ત થશે. આ ઉપરથી તમે એમ માનવામાં હોરાઈ ગયા હશે કે ગુજરાત ઉદ્યોગોનું એક મોટું જૂથ હોતું જોઈએ પરંતુ એ અમત્ય વિચારને સુધારવાને હું ક્ષીણ કે એકંદર રીતે જોતાં ગુજરાતનો મુખ્ય આધાર ખેતીવાડી ઉપર રહેલો છે. જો તમે વસ્તીની ગણતરીનો અહેવાલ કે હાથબારી આદે-

વાલ તપાસશે, તો જાણાઈ આવશે કે બ્રિટિશ ગુજરાતમાં માથાદીડ એક એકર જેટલી થાવુ ખેતીની જમીન લાગ્યેજ આવે છે અને ખેતી કરી રાકાય તેની પછતર રહેતી ગામીની જમીન પણ એટલી થોડી છે કે ઘાસચારાનો સવાલ બાલુએ મેલતાં એ મરખી જમીન ખેત્રમ તોપણ તેથી વસ્તુસ્થિતિમાં લાગ્યે જ મોટો ફેરફાર પડે. વસ્તીપત્રક પ્રમાણે બ્રિટિશ ગુજરાતમાં લગભગ ૪૦ રોડેર છે, પરંતુ ખરાં રોડેર માત્ર આરજ છે; અમદાવાદ, સુરત, ભરૂચ અને કેટલેક અંગે ગોધરા. બ્રિટિશ ગુજરાતમાં દર ચોમ્સ માણને વસ્તીનું પ્રમાણ ૨૬૫ જેટલું અને ખેત્ર છઠ્ઠામાં ૪૫૦ જેટલું છે, ત્યારે ફ્રાન્સ જેવા આબાદ અને ઉદ્યોગી મુખ્ય દેશમાં એ પ્રમાણ ૧૬૦ જેટલું છે. ઉત્તર હિંદના જેવી મોટી નદેરો કે મદાસ દેશોમાં જેમાં તળાવો ગુજરાતમાં નથી. આવી સ્થિતિમાં બ્રિટિશ ગુજરાતની ખેતીવાડીની પેદાશ તેની પોતાની વસતીના ગુજરાતને માટે જોઈએ તે કરતાં લાગ્યેજ વધારે ઉતરે છે. બ્રિટિશ ગુજરાતમાં મદાસરી જમાખંદીનો દર રૂ. ૪-૧-૭ છે, અને દર પંચમદાલ પિનાના ભાગમાં છેડા દુકાળને લગતા કમિશને કરેલા દરાવ ગુજળનો છે, એટલે કે કુલ પેદાશના લગભગ ૨૦ ટકા જેટલો છે, પરંતુ વસ્તુતઃ કેટલાક દુર્લભાર દીકાકાગેના અભિગ્રામ મુજબ તે દર એકંદર આવકના ૬ ભાગ જેટલો છે. બ્રિટિશ ગુજરાત જેવા નૈનવાદી ધારણવાળા પ્રદેશમાં સિંદુ અને હસણમી વારસા હકના કાપદાને પરિણામે ખેતીવાડીના નાના નાના દુકથ ધરાવનારા મંજ્યાબધ જમીનદારો અસ્તિત્વ ધરાવતા હોય એ તો સ્વાભાવિક છે.

ત્યારે ગુજરાતનું ગૌરવ શામાં સમાએલું છે ?

આ ઉપરથી સ્વાભાવિક રીતેજ એવો સવાલ ઉઠે છે કે ગુજરાતનું બળ અને ગૌરવ શામાં સમાઈ રહેલું છે? મનુષ્ય જાતની પ્રવૃત્તિની દષ્ટિ શાખાઓમાં ગુજરાતે જનકાળમાં નામના મેળવી છે અને કદ દિશામાં તેની લલિપ્યની આબાદી સમાએલી છે? દુઃખથી મુજર્ત મુખીના પ્રદેશમાં જે લુદી લુદી જનતા વમેલી છે તેઓ પોતાના જુલકાળના ઇતિહાસમાં અને લલિપ્યની ખીતવણીમાં કાંઈ લાગણીઓ અને શુદ્ધિભવ પ્રવર્તિત કરે છે કે અને વીશમી સદીમાં જે પ્રગટીય જીવનની જગૃતિ ચલાવી છે તેમાં ગુજરાત કવી રીતે ભાગ લે છે ?

ગુજરાતના ઝુમ્પાચીન વેપારની જાહેરાતલાલી.

ઇતિહાસ ઉપરથી આપણને માલુમ પડે છે કે વ્યારીશુઝા એટલે કે હાલનું ભરૂચ બંદર જે ઈ. મ. ની ચક્રાતમાં એક આબાદ બંદર હતું અને જે ઈંગ્લેન્ડ, અરબજાન, પર્સ તથા સ્તંભીર્ય (ખંભાત) સાથે મોટી વેપાર ચક્રાવતું હતું તેને માટે ૧૦ મી સદીમાં એક અરબી મુમાફરે એનું કુતું હતું કે એ નાદણ, તીમોસ અથવા પુરેરીય નદો કળાં વધારે ઉઘા અખાતને કિનારે આવી રહેલું બંદર હતું. તેને માટે મોક્ષિપિલા કહે છે કે ૧૩ મી સદીના અંતમાં તે હિંદના જે મુખ્ય બંદરોમાંનું એક હતું. ૧૬ મી સદીના આરંભ પહેલાં અમદાવાદનું નેશન, જલ્દીકામ તથા મુતસાઉ કાપક, ખંભાતને નામે, ફેરા અને પેટાન મુખી જનું. મલખન આકી પેમેગેની જલ્દી જાતોમાં મુખ્ય સરદાર ન્યાંમુખી પોતાની ઉચ્ચાઈ જેટલો મોટો એવા માવનો દગલો એકેકો કરી રાકતો નહિ, ત્યાંમુખી તે પોતાને સ્વતંત્ર માનતો નહિ. વ્યારિકાનાં બંદરોમાં અમદાવાદી કીનખાઓ તેની ખરી કમિત કરતાં સંકોગળી ત્યાં કીમનના મોનાના બદલામાં વેચાતી. એક જૂના વખતના મુમાફરે લખ્યું છે

“અંગાનનાં વહણો એડનમાં આવે છે તે એટલાં મોટાં અને એટલાં બધાં હોય છે કે તેમા અર-
બસ્તાન, આબીસીનીયા તથા હજીસનાં બજારોમાં વેચવા માટે ધણો માલ હોય છે અને એ
મુતરાઉ કાપડ પાછળ એટલું મોટું ખર્ચ કરવામાં આવે તે થાણું ભયાનક લેખાય.” હવે એક બાણીતા
મુંબઈના સીવીલીયને આ પ્રાચીન નગરના કરેલા વર્ધન તરફ હું આપનું ધ્યાન ખેંચું છું. “મોળમી
મદીના અંતમાં આ શહેર ઘણું મોટું, સારી રીતે વ્યાખેલું અને ખાસ કરીને તંદુરસ્ત
હતું. ઘણાંબગાં ઘર છંદ અને ચુનાચી બાંધેલા હોઈને છાપરા નળીયાંથી છાંચેલાં
હતાં. રસ્તાઓ પહોળા હતા અને તેમાંના મુખ્ય રસ્તા એટલો પહોળો હતો કે ૧૦ બગદ-
આડીઓ એકી સાથે સહેલાઈથી હાંકી શકાય. તેનાં બહાર મકાનોમાં પત્થરથી બાંધેલી
તથા દરેક મુંદર કેનરેણીયાળા બખ્ખે મિનારાઓવાળી ૧૦૦૦ મસ્જીદો હતી. દુનિયાના
દરેક ભાગમાં નીપજતી વસ્તુઓ અહીં મળતી. તેના ચિત્રાગ્રંથો, કેતરકામ કરનાઓ, બીજાં
વાગનારાઓ અને મોના, રૂપા તથા લોખંડના કારીગરો મુવિખ્યાત હતા અને સોનાના
મિઠ્ઠા પાડવાની પરવાનગી જે આ દેશનાંને આપવામાં આપી હતી, તેમાંની એક
દેશના અમદાવાદની પણ હતી. તેનાં સગર દારખાનાંઓમાંથી મુતર, દેરામ અને જરી-
કામના સુંદર નમનાઓ આશ્ચર્ય પમાડે તેવા દેખાવાના અને નરી નરી ઢખના બહાર પડતા.
એકંદરે શહેર આખા હિંદુસ્તાનમાં અને કદાચ આખી દુનિયામાં સૌથી વધારે સુંદર હતું.”
તે વખતે અમદાવાદની વસ્તી લગભગ ૨૦ લાખ જેટલી ગણાતી અને તેનાં પરંબોનો
વિસ્તાર ૩૦ માઈલ જેટલો ફેલાયેલો હતો. ઈ. મ. ૧૧૭૮ માં અમદાવાદની મુલાકાત
લેનાર મુંડલરે લખે છે કે આખી દુનિયામાં ભાગ્યેજ એવી કોઈ પ્રજા હશે અને એશિ-
આમાં ભાગ્યેજ એવી કોઈ વસ્તુ હશે કે જે આ શહેરમાં જોવામા આવે નહિ. અમદાવા-
દની વસ્તીને માટે ફરિયાદ કરનારાઓએ ધ્યાનમાં ગણવાનું છે કે એ મુમાફર આગળ
જતાં જણાવે છે કે “આખી દુનિયામાં એવું બીજું કોઈ સ્થળ મારી જણ્યુંમાં નથી કે
જ્યાં એક માણસ અહીં કરતા વધારે સુખ્યેનમાં રહી શકે.” સુરતનાં વેપાર અને
ઉદ્યોગનાં જાહોગજાલીનાં દિવસોનું વર્ણન કરવાની કોઈ જરૂર રહેતી નથી કારણકે
પાશ્વિમાત્ય પ્રગ્નઓ તેની વેપારી ઉપયોગિતા તરફ કોઈ થોડાં આકર્ષણ નહોતા.

ઉદ્યોગ ઉપર ગુજરાતની આબાદીનો આધાર.

ઉપર જણાવેલી અમદાવાદ અને ગુજરાતની પ્રાચીન વેપારી આબાદી ખાસ કરી
ગુજરાતીઓની કાર્યદક્ષતાને આભારી હતી, પરંતુ હિંદુ તથા મુસલમાન રાજકર્તા-
ઓની કળજીને પણ તે કોઈ થોડી આભારી નથી. અમદાવાદની પ્રાચીન જાહોગજાલીનું
વર્ણન કરતાં સર ડી. સી. હોપ જણાવે છે કે અમદાવાદના મોગલ હાકેમોએ વેપાર અને
સામાન્ય આબાદીનો વધારો કરવામાં ઘણો શ્રમ ઉઠાવ્યો હતો. જૂતકાળનું દિગ્દર્શન કરવામાં
મેં તમારો બહુ વખત લીધો છે કારણકે હું માનું છું કે ગુજરાતનો જૂતકાળ એ તેના
ભવિષ્યનું દર્શન કરાવનાર વસ્તુ છે, અને તે સાથે તમોએ એટલું પણ જોયું હશે કે આ-
ગલા વખતની પેઠે હાલમાં પણ વેપાર તથા ઉદ્યોગને રાજકર્તાઓ તરફની મદદ તથા ઉત્તે-
જનની જરૂર હોય છે. એ ઉપરથી હાલની સ્વદેશી હીલચાલ મને સાંભળી આવે છે.
સ્વદેશી ઉદ્યોગોને ઉત્તેજન મળે તેવા ઉપાયો શોધવામાં તમે પગલ નહિ રહો એવો મને
ભરોંઓ છે. સામાન્ય અગત્યમાં આ ઈલાકામાં આ શહેર બીજો નંબરે આવે છે અને

કાપડ સુતરના ઉદ્યોગમાં આ સહેર આખા દેશમાં મુંબઈથી ઉતરતે દરજ્જે એટલે ખીન્ને નંબરે આવે છે. અત્યારની મારી સમગ્રજી પ્રમાણે અમલવાદનું ભવિષ્ય નિશ્ચયપૂર્વક કાપડ સુતરના ઉદ્યોગની આબાદી ઉપરજ આધાર રાખે છે. કાપડ ઉપર લેવામાં આવતી એકમાત્ર ઈક જકાત એ અમારી દમેશની મુદ્દત્તીરૂપ છે, અને હું આશા રાખું છું કે મરકાર જેમ બને તેમ વહેલી એ જકાત દૂર કરવાનું વાજબી વિચારશે, ખામ કાપડ ઉપરની જકાતના સત્તાલ-વિશે બોલતાં મારે જણાવવું જોઈએ કે હું મારા પોતાના વેપારી કર્મીની વિચારણાથી બોલતો નથી, પરંતુ જેઓ હિંદુસ્તાનને માટે આર્થિક સ્વતંત્રતાની મોટી અગત્ય માને છે તેઓમાંનો હું એક છું. પરંતુ એ સત્તાલ ઉપરથી બીજા ઘણા ગુંચવણભર્યા સત્તાલો ઉભા થાય છે, જેની ચર્ચા માટે વખત જોઈએ, તેથી હું આ એક કાપડ ઉપરની જકાત દૂર કરવાનો સત્તાલ રજુ કરું છું, તે સત્તાલ જો દિલ્લા લાભોનો વિચાર કરવામાં આવે તો ગ્રહવાઈથી અને તુરતમાં અમલમાં મુકી શકાય તેવો છે. ઘણી રીતે રાજ્ય પોતે પણ સ્વદેશી ઉદ્યોગોને મદદ કરી શકે તેમ છે અને હું આશા રાખું છું કે, ઉદ્યોગોને ઉત્પન્ન કરવાના તથા જૂના ઉદ્યોગોને ટેકા આપવાના કામમાં સરકાર પ્રયત્નશીલ થશે.

એક સંપીનું શુભ ફળ.

બાનુઓ અને ગૃહસ્થો! મને અને સ્વાગત મંડળને એ એક મંત્રાપનો વિષય લાગે છે કે પ્રગતીય હીલચાલના બળને પડોનો અહીં એકત્ર રૂપે સત્કાર કરવાનો આનંદ અમને મળી શક્યો છે. એક પ્રજાના જીવનનો મુખ્ય આધાર માત્ર મંપના સિદ્ધાંત ઉપર ટકેલો છે અને હિંદના ઇતિહાસનો સારી પેઢે અભ્યાસ કરી ચૂકેલા ગૃહસ્થોની બનેલી આ પ્રજામાં એવું બતાવી આપવાની કાંઈ જ જરૂર નથી કે હિંદુસ્તાનનાં સંપ્રદાયો અને આપસિઓ ભૂતકાળમાં ચાલેલા કુસંપના પરિણામરૂપ હતાં. પણ હવે આપણે આપની કીમત અને પરસ્પર સદાય કરવાની અગત્ય સમજતા થયા છીએ, અને આ પરસ્પર મહાય કરવાની બાબતના મંબધમાં એક વાર ફરીથી હું આ સહેરના પ્રાચીન ઇતિહાસ વિશે બોલીશ. આ સ્થળે બાંધવામાં આવેલું શહેર ચાર જુદા જુદા “અદમદો”ની જાતની દેખરેખ હેઠળ બધાંયું હતું. એ ચાર અદમદોમાંનો એક અદમદશાહ બાદશાહ પોતે, બીજો રોષ અદમદ, ત્રીજો મલીક અદમદ અને ચોથો કાશ અદમદ હતા. જો એક સહેર બાંધવામાં એક રાજા, એક વિદ્વાન, એક લઠવો અને એક ધર્મશૂનની એકત્ર સલાયતી જરૂર પડે છે, તો હિંદુસ્તાનની પ્રજાના મદત્તના બંધારણ માટે આપણે મળ્યાએ પરસ્પર એક સંપીથી કાર્ય કરવું કેટલું જરૂરું છે એ મમજી સમ્રાય એવી વાત છે.

મંધ્યમ લાપાની જરૂર.

જુદા જુદા વિષયોની ચર્ચામાં, હું વિશ્વાસ રાખું છું કે, દમેશની પેઢે આપણે નમ્ર અને મંધ્યમ લાપાનો ઉપયોગ કરીએ, મખત અને કટુ લાપાના ઉપયોગથી આપણે આપણામાં પરસ્પર મહાયનો ફેલાવો ભાગ્યેજ કરી મળીશું, અને એ પરસ્પર સદાયનો જ હેતુ આપણા હૃદયમાં નિવાસ કરી રહેલો છે.

સ્વર્ગસ્થ આગેવાન નરો.

કેટલાક આગેવાન નરોના મરણથી આપણને જે ખોટ ખગવી પડી છે તેનો ઉલ્લેખ કરીને હું માફ લાપણુ પૂરું કરીશ. લોહ કીચનરના અકસ્માત અને અગ્નાગ્નિક મંજુરી

ખિલ્લિસ સામ્રાજ્યને મોટી ખોટ ગઈ છે. સર પ્રીતમશાહ મહેતા એ ખજેખરા હિંદના પ્રમુખીય ભવિષ્યના ફેરફારના વખતમાં જન્મ રહ્યા છે એ આ દેશને ગએલી એક મોટી ખોટ છે. તે ઉપરાંત ઓન. મરદાર મર ચીનુભાઈ માધવરાવ ખેરોનેર, મી. દાજી આબાજી ખેરે અને મી. ગોવિંદરાવ આપાજી પાટીલનાં ખેદજનક મરણોને માટે પણ ખેદ દર્શાવવાની હું મારી ફરજ સમજું છું. તેમણે બળવેથી સેવાઓ આપ મરે જાણી છે અને તે વિશે ખાસ ઠગવો રજુ કરવામાં આવશે એટલે એ ખેદજનક બનાવો વિશે હું વધારે બોલતો નથી. તોપણ એટલું કહ્યા વિના હું રહી શકતો નથી કે સામાન્ય રીતે મુંબાઈ ઈલાકાએ અને ખાસ કરીને આ શહેરે ઓન. સર. ચીનુભાઈના મરણથી એક મદાન મળવાની નર, વિદ્યાના મદાન આશ્રયદાતા અને ટ્રેનવણી તથા ધર્મોદાતા ખાતાઓના પોપકને ગુમાવ્યા છે. જો મદાન પ્રભુએ એમને પોતાની પામે આટલા વહેલા ન બોલાવી લીધા હોત, તો આજે અહીં મારી જગ્યાએ તે આપને આવકાર આપના અને આપે અહીં આવવામાં લીધેલી તસ્દી માટે આપનો આભાર માનના હિસા હોત.

ઉપસંહાર.

પ્રતિનિધિ બંધુઓ ! હવે હું માફે ભાષણ પૂર્ક કરું છું અને તમોએ તે ધીરજથી સાંભળ્યું છે તે માટે હું તમારો આભાર માનું છું. તે સાથે હું સ્વાગત મંડળનો પણ આભાર માનું છું કારણકે જેઓ હિંદી રાજદ્વારી હીજ્યાતમાં બહુ અગત્યનો ભાગ લેતા નથી પરંતુ પોતાનો ધણોખરો વખત ઉલોગ ધધાની બાજતો પાછળ ગાળે છે તેઓના વર્ગમાંનો હું એક માણસ છું અને તેજા એક માણસને પોતાના વિચારો દર્શાવવાની અમુક વ્યતક સ્વાગત મંડળે આપવાની કૃપા બતાવી છે. ગૃહસ્થો ! એક વાર ફરીથી માફે ભાષણ સાંભળવા માટે હું તમારો આભાર માનું છું અને હવે તમારો પ્રમુખ ચુંટી દાઢવાની તથા પરિપક્વના કામકાજની શરૂઆત કરવાની હું તમોને વિનંતિ કરું છું.

પ્રમુખની નીમણુક-મી. ગાંધીનું ભાષણ.

શ્રેષ્ઠ મંગળદાસનું ભાષણ પૂર્ક થતાં મી. મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધીએ પરિપક્વના પ્રમુખ તરીકે ઓન. મી. મહમદઅલી જીન્દાની નીમણુક કરવાની દરખાસ્ત મુકતાં શુજ્ઞતામાં બોલતાં જણાવ્યું હતું કે આજના પ્રમુખની નીમણુકને માટે દરખાસ્ત કરવાનું મન સ્વાગત મંડળે મને આપ્યું છે તે માટે હું તેનો આભારી થયો છું. ગૃહસ્થો ! થોડા વખત પહેલાં ન્યારે હું દિલ્હીમાં હતો, ત્યારે ત્યારે ત્યાંનાં સુંદર દીવાને આમ અને દીવાને ખામમાં એક દાર્શી બેત મારા જોવામાં આવી હતી તેનો અર્થ એવો થાય છે કે દુનિયામાં જો કોઈ પણ દેશને સ્વર્ગ હોય તો તે અહીં છે, અહીં છે, અહીંજ છે. તે બેન વાંચતાં મને જે વિચારો ઉત્પન્ન થયા હતા તેજ વિચારો આ દરખાસ્ત મેલતાં મારા મનમાં ઉત્પન્ન થાય છે. એ ઉદ્ધારે સત્યમત અને ધનમતના પરિણામ રૂપ હતાં. એવું સ્વર્ગ અહીં હોઈ શકેજ નહિ કારણકે કાળગમન થતાં તે સ્થળના પણ ચૂરતજ થવાના છે; પરંતુ જે અવસર નીચે આપણે અહીં મળીએ છીએ તેનો જો આપણે મહુપયોગ કરીએ તો પણ વખતે આપણે સક્ષમ સ્વર્ગને પ્રાપ્ત કરી શકીએ ખર. શીત અને ઉષ્ણ પક્ષના આગેવાનો આજે અહીં મળેલા છે તે આપણને થોડું અભિમાન લેવાયોજ નથી. હિંદ સમગ્રીતોપણ કદી-

બંધમાં આવેલો દેશ છે. આ અમેલનમાંથી એક એવા મમદીતાણુ પણ નીકળે કે જે આપણને લેઈતું સઘળું મેળવી આપે એવું આપણે ઈચ્છીએ છીએ. અમદાવાદ એક વેપારી શુદ્ધ દરેક કાર્યમાં બનાવે એ આભાવિક છે. તેણે એવું વિચાર્યું કે એ બંને પક્ષોની વચ્ચે જાણે તેવા પ્રમુખ આપણને લેઈએ, તેથી તેણે એક મુમયમાન વિદ્વાન ગૃહસ્થની પસંદગી કરવાનું ધ્યાનમાં લીધું. અમદાવાદે આ હવાપણું કાંઈ પહેલીજ વાર બતાવ્યું નથી. અગાઉ ધણીસાર તેણે એવું હવાપણું બતાવ્યું છે. આપણા પ્રમુખ મી. હન્ડલ એક માગ વધીય છે, ધારાસભાના સલામત છે એટલું જ નહિ પણ આખા દિંદવા મોટામાં મોટા ઈમિયામી મહાન પણ તે પ્રમુખ છે. તેમણે આ નાની સરખી પરિપત્તું પ્રમુખપદ સ્વીકાર્યું છે તે તેમનો આપણા ઉપર મોટો ઉપકાર થયો છે. તેથી મને જે આનંદ થયો છે તે તેમને પણ થયો હશે. આપણામાં સૌ પ્રત્યે મારાપણાની ભાવના હોવી લેઈએ. સીત કે ઉબળ, સુરતી કે કાઠિયાવારી કે અમદાવાદી, હિંદુ કે મુસલમાન એ મો કાઈ માગ છે એવું જે આપણે બહારથી બતાવીએ છીએ તેવી ભાવના આપણા અંતરમાં હોવી લેઈએ. જે એમ હોય તો મુસલમાનો કે બીજાઓ આપણા પ્રેમને એવા વચ્ચે જઈ કે પછી આપણને પણ રક્ષાને માટે મંદબો સ્થાપવાં નહિ પડે. પરંતુ ઈમિયામી ભાઈઓ પોતેજ પોતાના હિંદુ ભાઈઓની ધર્મની લાગણીનો વિચાર કરીને પશુવધ કરવાનું બંધ કરશે. જે આપણે આવી ભાવના ધારણ કરીયું તો આ પ્રમંગનો અને આ સવળી ગળાવળનો ત્યાજ આપણને આપોઆપ મળી રહેશે. હું જાણું છું કે પ્રમુખનું કામ અમિ- ધારણ ઉપર કામ કરવા જેવું છે અને જે જે મંદબ પડીઓ તે ધમકે છે તેનો લાભ તેઓ મેળવે એવું હું ઈચ્છું છું. આ સભાનું કામ કરવાને તેમનામાં જે દરના, જ્ઞાન અને શક્તિ લેઈએ તે તેમને ખુદ બક્ષે એવી હું બંદગી કરું છું અને તેમને પ્રમુખસ્થાન લેવાની વિનંતિ કરું છું.

મી. પાટણકરે આપેલો ટેકો.

નામકલાળા મી. પાટણકરે તે દરખાસ્તને ટેકા આપનાં મરાઠીમાં બોલનાં જણાવ્યું હતું કે છેલ્લાં ૫૦-૭૫ વર્ષમાં કેળવણીના ફેલાવાથી જે વિચારો અને અભિધાપાઓ આપણા હૃદયમાં ઉત્પન્ન થઈ છે અને છેલ્લાં ૨૫-૩૦ વર્ષમાં નેશનલ ટ્રેનિંગ વગેરે મંદગીઓ જનજીવિ ફેલાવીને જે આશાઓ ઉત્પન્ન કરી છે તેને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં સરકારની સમક્ષ રજૂ કરવી એ આપણી ફરજ છે. તે કામને માટે હાલનો પ્રમંગ ઘણો અગત્યનો છે. હાલની યુગેષીઅન લગાઈમાં ભાગ લેવાનો ઈચ્છાંડનો હેતુ એવા છે કે પછાત પહેલી અને બીજા બજારગી પ્રજાઓની જ્વનજ્વનનું રક્ષણ કરવું; તે પછી ૧૦૦ વર્ષથી જે પ્રજા ઈસ્ટાંડના આશ્રય હેઠળ રહેલી છે તેની સ્વનજ્વનનું અને તેના સહોત્તું રક્ષણ કરવું એ તેની વધારે અગત્યની ફરજ છે. તેટલા માટે જગત પણ બહીષા વિના આપણે આપણા વિચારો ખુલા કરવા લેઈએ અને આપણને પ્રમુખ પણ એવા લેઈએ કે જે નિર્ભય રીતે પોતાની ફરજ બજાવે. એક એવો આદેશ કરવામાં આવે છે કે દિંદવામીઓ રાત્ર્યકાંબાઓ પ્રત્યક્ષ અનુભવ મગવના નથી, પરંતુ જ્ઞાન. મી. હન્ડલ તેવા અનુભવ મગાવે છે એટલું જ નહિ પણ ગન સમક્ષમાં દેશમાં જે મુગલમાનોએ ગત્ય ગયાં-સુ હતું તે વર્ષમાંના તેઓ એક છે, એવા લાયક પ્રમુખ આપણી પરિપત્તું કામકાજ મહાન રીતે ગવાવશે એ વિશે કશું શક નથી.

મી. જી. બી. પીટી એ દરખાસ્તને અનુમોદન આપ્યું હતું અને પ્રમુખે તાળીઓના અડગઝડ વચ્ચે બેઠક લઈ પોતાનું બાપણ વાંચવાનું શરૂ કર્યું હતું.

પ્રમુખ ઓ. મિ. એમ. એ. ફીળાનું ભાષણ.

પ્રતિનિધિ બન્ધુઓ, સન્નારીઓ અને મદ્યુદ્ધઓ,

૧૬ મી મેનાં પ્રાંતિક પરિષદના કામકાજનું પ્રમુખસ્થાન મને આપી આ ધલાકાના લોકો જે સન્માનની મોટામાં મોટી બક્ષિસ આપી શકે તે મને આપી છે ને હાજરેજ માટે કહેવાની જરૂર છે, તમારી પમદગી માગ ઉપર ઉતરી છે તેનું હું કારણ મમજી શકતા નથી પણ જ્યારે નિમંત્રણ થયું ત્યારે તે લક્ષ્યના સેવક તરીકે તેનો સ્વીકાર કરવો એ મારી ફરજ છે એમ હું સમજી છું. જે પદ ઉપર આપે મને મુક્યો છે તેને માટે હું આપનો અંતઃકરણપૂર્વક ઉપકાર માનું છું અને પ્રમુખ તરીકે હું મારી ફરજ બજાવીશ. આપણા કામકાજમાં આ ફરજને અદા કરવામાં આપનો સવળો ટેકો અને સહકાર્ય મળશે એવી મને સંપૂર્ણ ખાતરી છે.

સંયુક્ત પ્રાંતિક પરિષદ.

સુરતમાં કમનમીય મતભેદ થયો તે પછી ઘણે વર્ષે મંયુક્ત પ્રાંતિક પરિષદ મળવાનો આ પ્રયત્ન પ્રમંગ છે. અને તેથી દેશ અને આ ધલાકાનો પ્રબલ મત ખરી રીતે જાહેર કરવાની ખાસ જવાબદારી મારે માથે તેમજ તમારા સર્વ ઉપર આવી પડી છે.

શોકજનક મરણો વિષે ઇસારો.

પૂનામાં છેલ્લી પ્રાંતિક પરિષદ મળ્યા પછી આપણે શહેનશાહને લોર્ડ કિચનરના મરણથી એક મહાન યોદ્ધો અને સરહિસોજશાહના મરણથી એક મહાન રાજદારી ખોયો છે.

હિંદુસ્થાન અને આખી શહેનશાહત જે બોળ અને બારીક સંજોગો નીચે પસાર થાય છે; તે સમયે ખાસ કરીને આવા માણસોની પહેલી મહાન ખોટ માટે આપણને અત્યંત દિલગીરી થાય છે.

જે ઉલોગ અને વ્યાપાર માટે અમદાવાદ સુપ્રસિદ્ધ છે. તેના એક આગેવાન સર ચિનુભાઈ માધવલાલના મરણથી આપણને બહુ દિલગીરી થાય છે. તે એક મહાન પરદુઃખજનક અને વિદા તથા દુઃખવર્ણના ઉત્તેજક દત્તા.

હું અત્યંત શોકથી કહું છું કે મિ. દાજી આખાજી ખરેખરા મરણથી એક મજબૂત સ્વાતંત્ર્યવાળા અને હિંદુસ્થાનના હિત માટે શાંત પણ ઉત્સાહી કામ કરનારની ખોટ પડી છે. કોન્ફરન્સના તોફાન અને મુશ્કેલીના જૂના વખતથી તેની મદદ, કિમતી અને ચાલુ સેવા તેઓએ ઉઠાવી હતી.

મને કહેતાં દિલગીરી થાય છે કે મિ. ગોવિંદરાવ આખાજી પાટીલના મરણથી મુજરાત પ્રાંતમાં સાર્વજનિક હિત માટે ઉત્સાહી અને ચુસ્ત કામ કરનારની ખોટ પડી છે. આ મહાન અને દેશભક્ત લોકો જેઓએ શહેનશાહતને માટે કામ કર્યું છે તેમના આત્માને શાંતિ પ્રાપ્ત કરો. તેઓની જગ્યા તેમનું નામ રાખે, તેમનાં ઉચ્ચ દ્રષ્ટાંતનું અનુકરણ કરે. આ મહાન શહેનશાહતની પ્રતિષ્ઠા અને સન્માન જાળવી રાખે તેવા આમના જેવા બીજા સેવક આપણને સત્વર મળે તેવી આપણે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

બે મહત્વના પ્રશ્નો.

આપણા વિચારોમાં બે પ્રશ્ન સર્વેથી આગળ તરી આવે છે અને તે આપણું ધ્યાન રોપી રહ્યા છે. એક તો લઘુર્થ અને બીજું આ મહાન્ ધુરુ જેનો ઓળો આખી મુધરેલી દુનિયા ઉપર પડ્યો છે તે પૃથ્વી થયા પછી શું થયે તે લઘુર્થની શરૂઆતથીજ હિંદુસ્થાન ખ્રિટિશ શહેનશાહતને વકાદાર રહ્યું છે. તેણે પોતાનો ખર્ચનો ખાલી કર્યો છે અને શહેન-શાહતના બચાવ માટે ફોર્બેન્સ, આફ્રિકા, દક્ષિણ અને મેસેપોટેમિયાનાં રણક્ષેત્ર ઉપર તેના મહાનુભાવ પુત્રોએ પોતાના જન અર્પણ કર્યા છે. એક વખતે એટલું કહેવાની જરૂર છે કે ખ્રિટિશ શહેનશાહતનો એક ભાગ હોવા માટે હિંદુસ્થાનના લોકો મગર છે અને એટ-લિટન મુદ્દાન, શહેનશાહતના કોઈપણ ભાગના બીજા કોઈપણ ખ્રિટિશ જેટલીજ તેમની ગજબાંધિત ખરી અને દૃઢ છે. અને છેક છેવટ સુધી, વકાદારી સાથે હિંદુસ્થાન ખ્રિટિશ શહેનશાહતની ખાલુએ રહેશે એ વિશે સક નથી. હિંદુસ્થાન હવે તાબાની પ્રજા તરીકે અગર લોર્ડ હાર્ડિન્ગના કહેવા મુજબ વિશ્વાસ આશ્રિત તરીકે રહેવા માગતું નથી. પણ શહેનશાહતના બીજા ભાગની માફક સમાન હિસ્સેદારની માફક રહેવાનો દાવો કરે છે.

લગાઈ.

વર્તુન આગળના પ્રયત્નોમાં દુશ્મન નિષ્ફળ ગયો છે તે અત્યંત આનંદની ખિતા છે. વર્તુનનો ફ્રેન્ચ લોકોએ કહેલા બહાદુર અને મહત્વના બચાવથી આખી દુનિયા તેમની પ્રશંસા કરી રહી છે; દુશ્મનની બલુચાન્દેગ નિષ્ફળતા, ફેમિનિયાનું દાખલ થવું અને પૂઝના દારૂગોળા સાથે ઈંગ્લેન્ડે ઉભું કરેલું મહાન્ લશ્કર એથી મિત્રરાજ્યો પશ્ચિમમાં દુશ્મન ક્ષતેલ સાથે સામો દુશ્મનો લઈ જવામાં શક્તિમાન થયા છે. હવે શરૂઆત કરવાની શક્તિ પામે રહી નથી. બાહ્ય બદલાઈ છે અને મિત્રરાજ્યોને મળવાને તથા પ્રશિયન પાશવ અને આફ્રિકાના ધુક્ત લશ્કરી દોર પૂર્ણ ગીતે તૃપ્તિને હવે વધારે વિચંબ લાગતો નહિ.

શા માટે આપણે મળ્યા છીએ ?

આપણા દેશની અને પ્રાંતની સ્થિતિ વિશે વિચાર કરવાને આજે આપણે અહીં એકત્ર થયા છીએ. આપણું વધારેમાં વધારે ગંભીર ધ્યાન ખેંચે તેવા થણા મવાલો છે. આ સચાસો વિશે ચર્ચા કરવાને અને વિચાર વિનિમય કરવાને આપણે એકત્ર થયા છીએ. વસ્તુસ્થિતિનું સામાન્ય અવલોકન કરતાં વ્યાભાવિક રીતે દોઈ પણ મધુધ્ય આગળ નીચેના પ્રશ્ન રજુ થાય છે:—ગયા અર્ધા સદીમાં આપણે જેટલી પ્રગતિ કરી છે? દાક્ષી આપણી સ્થિતિ કેવી છે? આપણું ભવિષ્ય શું છે? આપણા દેશની પ્રગતિ વધારવાને તથા ખ્રિટિશ ગજબાંધ નીચેના સ્વદાન્ય અને ૧૯૧૧ ના ઓગસ્ટની તા. ૨૫ ચીના હિંદીના ખરીનામાં બતાવવામાં આવેલા પ્રાંતિક સ્વતંત્ર્યને લગતાં આપણાં પ્રિયતમ લક્ષ્ય જેમ બને તેમ જલદી ગેળવવાને કેવાં પગલાં ભરવાં વેંદાં. દેશમાં શાંતિ અને મહીમવામની છે એમ કહેવામાં આવે છે. દેશમાં ખરી આત્યાદી છે એ મનને મિ. દાદાભાઈ નવરોજી અને બહોળા ગજબાંધેણારી અનુભવ-વાળા મિ. રમેશચંદ્ર દત્ત મંમન થતા નથી છતાં એમ કહેવામાં આવે છે કે દેશમાં આત્યાદી છે. દેશનો કાગળાર મોર્ણ છે, કૌકેટલો અને કમિશનરો કર્નવપરાયણ અને જે પ્રદેશમાં ક્ષમ કરે છે તે ઉપર પ્રીતિ ગણનાર છે, દેશનો સ્વાર્થ અને કલ્યાણ તેમના દિવમાં છે.

એમ કહેવામાં આવે છે; બ્રિટિશ સૈનિકો, અને બ્રિટિશ દરિયાઈ લશ્કર આપણા જનમાલનું રક્ષણ કરે છે. આપણાં ઘરગાર તદ્દન નિર્બંધ અને સહીમયામન છે એમ કહેવામાં આવે છે. એમ કહેવામાં આવે છે કે સમગ્ર જગતની રીતે આવે છે. સનદી અમલદારો લોકોને માટે સચ્ચો યોગ્ય બંધોબસ્ત રાખે છે. આ સમગ્ર જગત ખરું છે, શાંતિ છે, આમાંથી છે અને સનદી અમલદારોના હાથમાં સંપૂર્ણ કારોબાર આવે છે, પણ આપણા દેશનો કાચુ, વડી-વટ અને કારોબાર હમેશા સુધી એક ખાસ હક તરીકે સત્તાધિકારી શાસન યુક્ત સમકાલના હાથમાં રહેવો જોઈએ એવું તે કાંઈ કારણ છે? એક અર્ધા સૈદ્ધાંતિક દરનાં વધારે વખત સુધી સત્તાધિકારી શાસનને અમુક મંજૂરોમાં રહેવો માટે કારોબાર ચલાવ્યો છે તે માટે, હવે વસ્તુ સ્થિતિ બદલાયતી છતાં-આટલી બધી બદલાયતી છતાં તેઓને આ કાયમનો ખાસ હક મળવો જોઈએ તેની તે કાંઈ દલીલ છે? વોલ્ટીયર દુકાનીમાં દિંદીઓને દાખલ કરવાને ન પાડવામાં આવે છે અને હથિયારની બંધીનો કાયદો આવું રાખવામાં આવે છે તેવું તે કાંઈ કારણ છે?

સનદી નોકરો.

સનદી નોકરો જેઓ તેમને પગાર આપનાર લોકોના અંકુશ નીચે નથી તેમ તેમના જવાબદાર પણ નથી તેમનાથી ચાલતા રાજકારોબારની પદ્ધતિ હવે વધારે વાર ચલાવતી કે કેમ તે પ્રથમ પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થાય છે. એમ કહેવામાં આવે છે કે તેઓ ના. હિંદી પ્રધાનને જવાબદાર છે અને ના. હિંદી પ્રધાન પાર્લામેન્ટની જવાબદાર છે. ઈસ્ટિંડિયા એક આજેવાન પત્ર “મેન્સેસ્ટર ગાર્ડિયન”માં હિંદુસ્તાનને લગતી બાબતમાં પાર્લામેન્ટની જવાબદારી વિષે જે કાંઈ હમણાંજ પ્રકટ થયું હતું તેમાંથી કટકો અવતરણું હું રજૂ કરીશ—

“હાલમાં નવા વાદમરોપ અને મેજેસ્ટ્રી ઓફ રેટેલ થોડા વખતથી તેમની ઓફીસને આવજ લીધો છે. લોડ્સ મેલોર્ડ અગ્રેથી સાત વર્ષ ઉપર ગયા ત્યારથી મી. મેન્સેસ્ટર લેઈનના ગયા ઉનાળામાં આવતા સુધી હાઉસ ઓફ કોમન્સમાં હિન્દને લગતા સવાલોનું કાર્ય અન્ડર-સેક્રેટરી ચલાવતા હતા, હિન્દુસ્તાનની સ્થિતિનો પુરુષોરો હેવાલ અગર તે મી. મેન્સેસ્ટર લેઈનની રાજનીતિના ખુલાસા વિષે તેઓ માહેજની નોમણક થઈ ત્યારથી તે આજ સુધીમાં હાઉસ ઓફ કોમન્સમાં કાંઈ પણ મંજૂરાયુ નથી તે અરેખર તદ્દન વિચિત્ર લાગે છે એટલું જ નહિ પણ થોડે ઘણે અંશે ઇપકાને પાત્ર ગણાય. તોપણ આજુ ગત્ય મમજે છે તેમજ શહેનશાહી રાજ સુચનામાં હિન્દુસ્તાનની સ્થિતિ ઉપર જેવી રીતે ઈંગ્લેન્ડ અને મિત્ર-રાજ્યોની લડાઈ પછીની રાજનીતિથી અમર થશે તેવી રીતે હજી પ્રકારના બનાવો ઉઠી અમર કરશે. વળી હિન્દુસ્તાનની અંદરની ગિથિને બેનાં માયુમ પછે કે તેમાં પહેલાં કોઈ વખત જાણવામાં ના આવ્યા હોય તેવા ફેરફારો સવા માંડ્યા છે. મન્ડે પમ્પ્લીક મરતીસ ઉપર બાદશાહી કમીઝને રીપોર્ટ બહાર કઢાવું નહીં ક્યોથી મળે કાંઈવારે લગતાં સુધારાની દરખાસ્તોપર વિવેચન કરવાની જરૂરીયાત કમીઝ કરી છે. હિન્દુસ્તાનને લગતા સવાલો વિષે પાર્લામેન્ટને બહુ જ ઉડા વિચાર કરનારો સમય આવ્યો છે. અને હિન્દુસ્તાનને કાંઈ મદદની જરૂર નથી પણ એકબીજા રહેવું છે. તેની અમલદારોની દૈનિકી માન્ય કરી શકાય તેમ નથી. જો પાર્લામેન્ટને આવા મોટા રાજ્યની ઉડી જવાબદારી વિષે વિચાર ન કરવો હોય તો પછી એ પાર્લામેન્ટ કે જે ઇમ્પીરીયલ કહેવાય છે તેની કામ પણ રીતે જરૂર નથી.”

સત્કારીઓ અને ગૃહસ્થો, આપણા ૩૦ કરોડ કરતાં વધારે વસ્તીવાળા દેશના ફારો-
 ખાર (પ્રધાનો અને લેખકો કહે છે તેમ) પરદેશી રાજ્ય સત્તાધિકારીઓ જેઓ દેશના
 લોકો તરફ જવાબદાર નથી જેમના ઉપર કર ભરનાર લોકોનો કરોડો પૃથ્વી અંકુશ નથી અને
 જે માટે મેકેટરી ઓફ રોટને કે જે હિન્દુસ્તાનમાં પહેલાં કાર્ષ વખત આવેલા હોતા નથી
 અને જેની હાઉસીસને કે જેમના ઘણા ખસા પેન્શનરો હોય છે, તેને જવાબદાર હોય છે
 તેના અંકુશ અને વહીવટમાં ખરી રીતે હોય તે વિચિત્ર સાગતું નથી? હોડ કુટનીએ
 હિન્દુસ્તાનના મેકેટરી ઓફ રોટની રિયલિટી નીચે પ્રમાણે ધણી ટીકા કરી છે.

“મેકેટરી ઓફ રોટ પ્રધાન મંત્રી કે જેમાં હાઉસ ઓફ કોમન્સનો વિશ્વાસ હોવો
 નેહ્યએ તેનો એક મેમ્બર છે. ઉપરમાં, પ્રમુખની મરજીને પ્રાધાન્ય પદ જેમ બધે મળે છે
 તેમ મળવું નહોત્યે. પરંતુ કેટલોક અડચણોને લીધે પ્રમુખની ઈચ્છાનું બળ નરમ પડે
 છે. ગવર્નેન્ટ ઓફ ઇન્ડીઆમાં યતા અર્થનો સવાલ હાઉસ ઓફ કોમન્સ પાસે કમીટી
 સપ્લાઇમાં આવતો નથી. કોલોનીઅલ મેકેટરીના પગાર માટે પાર્લામેન્ટ મંજૂરી આપે છે
 અને તેમની નીતિ ઉપર પાર્લામેન્ટની આખી મેસન્સમાં દર વર્ષે અવલોકન થવાનો મંજૂર
 હોય છે. હિન્દના મેકેટરી ઓફ રોટનો પગાર હિન્દુસ્તાન તરફથી મળે છે, પરંતુ તેને
 લગતો સવાલ હાઉસ ઓફ કોમન્સ પાસે કરી પણ આવતો નથી. સેશન્સની આખરે
 “એગ્રીમેન્ટ બીસ” બીજી વખત વચાર્ષ રજા પછીથી હિન્દને લગતું બજેટ રજુ
 કરવામાં આવે છે. બજેટમાં હિન્દુસ્તાનની આર્થિક સ્થિતિનો ઉલ્લેખ હોય છે અને થોડું
 ઘણું વિવેચન થયા પછીથી એક દરાવ પસાર કરવામાં આવે છે કે જેમાં આવક અને
 ખર્ચના આંકડા બતાવવામાં આવે છે. આ બીનાથી હાઉસ ઓફ કોમન્સની ઈર્ષા બહાર
 પડે, તેવો મંચમ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે. જે હિન્દુસ્તાનના મેકેટરી ઓફ રોટના પગાર માટે
 કોલોનીઅલ મેકેટરીની માફક હાઉસ ઓફ કોમન્સની મંજૂરી માટે રજુ થાય તો
 ખરેખર નેહ્યએ તેવું વિવેચન કરવાનો પ્રસંગ આવે અને તે પ્રસંગનો દુરુપયોગ થવાને
 બદલે સદુપયોગ થાય.

સ્વરાજ્યની જરૂર.

પણ હું વિશેષ કહું: હિન્દુસ્તાનના રાજ્ય વહીવટ અને ઉત્પત્તિને લગતા સવાલો
 પાર્લામેન્ટના મેમ્બરો ચારી રીતે સમજી શકે એ બનતું શું મંજૂરીત છે અથવા કુદરતી
 છે? ત્યારે આંગ્રેજીઆ, દેનેડા, અને દક્ષીણ આફ્રીકા ન્યાં હિન્દુસ્તાન કરતાં ઘણા યોગ્ય
 માણસ છે ત્યાં આમ બની શક્ય નથી. તે પછી લન્ડનમાં બેસતી પાર્લામેન્ટ હિન્દુસ્તા-
 નનો વહિવટ ફોલોમંદીથી કરવાનું ચાલુ રાખે એ શું અન્યથા ભરેલું નથી? લોકોની
 વધતી જતી જરૂરીયાતો અને માંગણીઓ, તથા થોડાં થોડાં વર્ષોને અંતરે યતા મજા મોટા
 અને અગત્યના ફેરફારો અને વિદ્યાર્થનો વિચાર કરતાં, શું વ્હાઇટ હોલ અથવા ડાઉનિંગ
 સ્ટ્રીટમાંથી હિન્દુસ્તાનનું રાજ્ય ચલાવી શકાય એ મનનીત છે? જેઓ હિન્દુસ્તાનને ચારી
 રીતે મદમજી શકે છે. તેઓ આવીથી માને છે કે હિન્દુસ્તાન હવે ભવિષ્યમાં ફક્ત તારે
 ચાલે તેવી રહેશે નહિ, પણ પોતાનો વહિવટ તે પોતે કરશે. નહીન ભારતનો આત્મા
 હવે જાગૃત થયો છે, અને તે રાજકીય સ્વતંત્રતાની માંગણી કરે છે. દુનીયાની પ્રગતિ
 તેને માન આપે, અને તેની પ્રગતિય આજરૂ અને સ્વાતંત્ર્યમાનિમાને રૂબે એવી ચિંતીએ
 પડોઅવાને ભારત હવે ઈન્ડિય છે. હવે થોડા વધુ યોદ્ધાઓ મેળવવા એનો સવાલ રહે
 નથી, ગ્રામી વધારે કરીયાતો રજુ કરવી, જમના આંતરીક રાજ્ય વહીવટમાં યોગ્ય ફેરફાર
 કરવો, એનો જમ હવે સવાલ રહ્યો નથી; હવે તો રાજ્યનીતિમાં પૂર્ણ ફેરફાર કરવો
 એનો સવાલ છે. ન્હાની ન્હાની બાબતોનો તો સવાલ નથી; હવેનો સવાલ તો રાજ્યની
 મૂળ રચનાને લગતોજ છે, અને આપણને એવા રાજ્યનીતિજ પુરૂષની જરૂર છે કે જે
 હાલની રિયલિટીને મદમજીને તેને પડોઅવી વળે, અને હિન્દુસ્તાનના રાજ્ય બંધાવવાને જુદા ફિ-
 નિદુથી નહીં પદ્ધતિએ રહે. એવું કહેવામાં આવે છે કે દેશની આંદર આજે તોપ ફાગળી છે;

એવું કહેવામાં આવે છે કે સરકારને ગુચ્છવામાં નાંખે એવી રાજકીય દિલ્લયાલો આપુ રાખવામાં આવે છે; એવું કહેવામાં આવે છે કે “હોમ-રૂલ” મંડળની દિલ્લયાલ ઇચ્છતા થોડાં નથી; પણ આ સર્વનું મૂળ કારણ શું છે? પૂછના જ્ઞાનના અભાવે કેટલાક લોકો કહે છે તે પ્રમાણે, ખરેખર, અસીમ દરખાશનાં આ ચિન્હો નથી એ દાખાનું છે કે આ ચિન્હો રાજકીય બાબતોમાં લોકોનું હૃદય જાગૃત થયું છે તેને લીધે છે, અને આ જાગૃતિને લીધે તેઓ નવીન રાજ્યપદ્ધતિ માગે છે. અને સામાજિક, ઔદ્યોગિક અને રાજકીય બાબતોમાં જે ભેદભરી રીતે વર્તન રાખવામાં આવે છે તેની પ્રત્યે સહ્ય રીતે ગુસ્સો દર્શાવે છે. આ ગુસ્સો બિનવશાદારીનું ચિન્હ છે એમ જે કહેવામાં આવે છે તે ભૂલભરેલું છે. અર્થતોષનાં જે મૂળ કારણો છે તેને હિપેડી નાંખવાં એજ હદપશુ ભરેલું દામ કહેવાશે. નવો જુસ્સો.

દેશમાં નવો જુસ્સો પ્રસર્યો છે. લોર્ડ મેરફીના રાબ્દોમાં કહીએ તો નવીન ભારતના યુવાનો જે આપણી યુનીવર્સીટીઓમાંથી સ્વતંત્રતા, પ્રજાકીયપણું અને સ્વરાજ્યના વિચારોથી ભરતોળ બનીને ગહાર આવે છે, તેમને સંતોષ આપવાનો છે.

સ્વતંત્ર સંસ્થાઓ એ પશ્ચિમનો દક્ક છે એ તેમનું કહેવું એથી તેમને આશ્વાસન મળશે નહિ. મારા ધારના પ્રમાણે દાક્ષીની સ્થિતિને પડેંચી વળતા માટે હિંદી સનંદી નોકરોને હવે એવો ખ્યાલ આવવો જોઈએ કે હિંદુસ્તાનની સરકાર આપણીમાંની અધિકારીઓના શાસનમાં આથી તો હવે વખત આવ્યો છે કે સત્તાધિકારીઓના શાસનથી હવે પ્રજા શાસન ઉપસ્થિત થયું જોઈએ. ઉચીમાં ઉચી હકુમત તેઓએ ઘાંભો વખત ચલાવી છે અને તેમના કારોબારથી દેશને લાલ થયો છે. પગ હવે વખત આવ્યો છે કે ગમે તેવી મરજી ન હોય અને સ્વાભાવિક રીતે મરજી ન હોય તો પણ તેઓએ પોતાની હિંચાર્યાં હિંચી સત્તા અને હકુમત મૂકી દેવાં જોઈએ. બ્રિટિશ રાજસત્તાથી હિંદુસ્તાનને મળેલા ધણા લાભોમાં મોટામાં મોટાં પરાક્ત રીતે અંગ્રેજોને લાભ મળેલા લાભ તે દેશલિખાનતી ખરી લાગણીનો જન્મ છે. સત્તાધિકારી શાસનવાળી સરકારના સત્તાધ માટે જેણે પોતાનો ધણો સમય ગાળ્યો છે તેવા એક સનંદી અમલદારના રાબ્દો રણુ કરીએ તો “સ્વદેશલિખાન પોતાનો આદર્શ લક્ષકરી ધીર્નિ” અને રાજની દેવ તરીકેની માન્યતા મોગનું નથી, પણ લોકોની પ્રગતિમાં પોતાનો આદર્શ જુએ છે તે એ છે. આ લાગણીવાળા અને બ્રિટિશ રાજ્યથી મળતા આર્થિક લાભથી મજબુત થયેલું હિંદુસ્તાન પ્રજા તંત્રાધીન રાજ્યવસ્થાના દરવાજા ડોકે છે. અધિકારી શાસને પોતાનું કાર્ય કર્યું છે. જો કે હિંદી સનંદી નોકરીમાં બધા ફિરસ્તા હોય પણ સત્તાધિકારી શાસનવાળી સરકારની નહિ સુધરે તેવી ખામી-ઓથી તેમના સારામાં સારા ઇરાદા પણ આડે માર્ગે જાય અને રાજકીય પ્રગતિના તેઓ વિરોધી થઈ પડે. હવે તેઓએ બાબુએ થઈ જવાની જરૂર છે અને માત્ર સહિત પોતાની સત્તાઓ અન્યને આપવી જોઈએ અને જેમ વદાણ બાંધનારાઓ ખલાસીઓને પૂરે થયેલું વંદાણ સોંપી દે છે તે પ્રમાણે મરતળા અને મગરૂરી સહિત હિંદુસ્તાનનું સુકાન સોંપી દેવું જોઈએ. આમાં હિંદુસ્તાનને ખાતર, ધનસાપતને ખાતર તેઓએ આત્મત્યાગ બતાવવાની જરૂર પડે, વિદેશી લોકો માટે કાંઈપણ પ્રજામાં જે કાંઈ સવાનુભૂતિ અને સમજ જોઈએ તેની જરૂર પડશે. આ દેશના ત્રોસ કરોડ માણસો તરફ સનંદી નોકરી વાળાઓની જે ફરજ છે તે તેઓ અદા કરશે. યુનાઇટેડ સર્વિસ કલમમાં અમલદારો સન્મુખ લોર્ડ લા-ડિન્ગે કરેલા લાપણમાં તેઓએ નીચે મુજબ ઉદ્ગાર પ્રકટ કર્યો હતો:-

લોર્ડ હાડિન્ગ અને સનંદી નોકરી.

“હજારો પશ્ચિમનો સુધારો તેના સ્વાતંત્ર્ય અને સ્વમાનના આદર્શ સાથે આ દેશમાં દાખલ કર્યો છે. હિંદુસ્તાનના આર્થિક લાભિ-ગાર માત્ર હવે તેને જોવાનું નથી. તેણે જે આકાશનાં ગીજ વાગ્યાં છે તે ઉછેરવાની તેને જરૂર છે અને તેમના પૂર્વજના દેવ

અને પરાક્રમ ક્રિયા છતાં હવે વધારે મહાન કાર્ય કરવાનું તેમની આગળ આવી રહ્યું છે અને તે એ છે કે દિલ્હી વિકાસની દૃઢ અને અચોક્કસ પગલાંને સારા માર્ગ ઉપર લઈ જવા, માર્ગ દર્શક, ફિલસૂફ અને મિત્રનું નવું કામ તમારી આગળ આવી રહ્યું છે અને તે સંબંધમાં તમારાથી બનતો સવળો પ્રયત્ન થવો જોઈએ. આ માટે કદપના સહાનુભૂતિ અને આત્મત્યાગની જરૂર પડશે કારણ કે જે કેટલીક સત્તાઓ તમે ભોગવી છે તે ધીરે ધીરે પણ આતરી પૂર્વક તમારે મૂકી દેવી પડશે. ”

રાજ્ય કારોબારમાં હિરસો.

સર્વ તરફથી એમ સ્વીકારવામાં આવે છે કે કોઈ પણ પ્રજા પાસેથી તેના કારોબારનો સવળો ભાગ તમે લઈ લો, તેથી તેનો ઉત્સાહ તમે નરમ પાડી દો છો, તેનું ચારિત્ર્ય ઝાણું કરી નાંખો છો અને તેના સ્વમાનને ઝામ દો છો. આથી પ્રગતિ થતી નથી પણ અવનતિ થાય છે.

શું કરવું ? આયલેન્ડનું હોમરૂલ બીલ.

આથી શું કરવું તે સવાલ ઉપર હું આવું છું. આ પ્રાંતિક પરિષદ છે તેથી પ્રાંતિક સરકાર વિશેષ હું બોલીશ. આમાં પહેલો સિદ્ધાંત સમર્પણ અને વહેંચણીનો-સિદ્ધાંત પગલાં જોઈએ. પણ આનો અર્થ એવો તો થાય છે કે ધારાઓ તેમજ કારોબારી બાબતમાં વડી સત્તા ઉપરનો હેવટનો અંકુશ જેવોને તેવો અને જરૂર પડે ત્યારે વાપરી શકાય તેવો રાખી મૂકવો જોઈએ. આ સિદ્ધાંતનો સારામાં સારો લાભનો આમની સમાજે આયલેન્ડ માટેના હોમરૂલ બિલથી મળે છે. આયલેન્ડની કારોબારી સત્તા શહેનશાહ પાસે રહેશે. ધારા બાંધનારી સત્તા શહેનશાહી સરકાર અને શહેનશાહી પાર્લામેન્ટની સત્તાને આધીન રહેશે એનો અર્થ એવો થાય છે. શહેનશાહી સત્તા, કારોબારી ધારાઓને અને ન્યાયને લગતી બાબતમાં ઐશ રહેશે. હિંદુસ્તાનમાં કારોબારી અને ધારા બાંધનારી સત્તા એના જેવીજ છે અને તે ફરકમાં જો કે સ્વરાજ્યનું તત્ત્વ નહિ જેવું છે, તોપણ શહેનશાહી અને પ્રાંતિક સરકારોનો કાયદાનો મંબંધ આ સિદ્ધાંત ઉપરજ રચાયેલો છે. પ્રોવિન્સિયલ કાઉન્સિલમાં બિન સરકારી વધુ મત છે એમ ધારવામાં આવે છે. બિન સરકારી સભાસદોમાં મુંદાયાલા અને સરકારના અને યુરોપિયનો નીમાયલા હોય છે. લોકોને લગતા પગલાં જેમાં યુરોપિયનોને સીધો મંબંધ હોતો નથી તેઓ સરકારને ટેકા આપે છે, સરકારના નીમાયલા મેમ્બરો સરખર તરફથી નીમાયલા હોવાથી સરકારનો પક્ષ લે છે આવું થણે પ્રમંત્રે બનેલું છે. આથી પ્રોવિન્સિયલ કાઉન્સિલની બિન સરકારી વધુ મત બમણું જેવા છે અને લોકોના પ્રતિનિધિઓને તેથી ખરી સત્તા મળતી નથી. હાલતો પ્રોવિન્સિયલ કાઉન્સિલ એક સહાઈકારક મંડળ જેવું છે. સરકાર ઉપર તેની કાંઈપણ સત્તા અગર અંદુર નથી. કારોબારી કાઉન્સિલમાં એક હિંદી સભાસદ નીમાવા ઉપરાંત ૧૯૦૯ ના સુધારા પહેલાં જે રિયનિ હતી તે પ્રાંતની ખરી સરકારી અને લોકો અગર પ્રતિનિધીઓના સંબંધની બાબતમાં રહી છે. કારોબારી સભાના એક હિંદી સભાસદની, ચુંટણીમાં પણ લોકોનો અવાજ નથી. હિંદી કાઉન્સિલ બીજાના બીજા વારના વાંચન વખતે વડા પ્રધાને પોતાના ભાષણમાં ૧૯૦૯ ના સુધારાનો જે હેતુ બતાવ્યો હતો તે ખૂંટી રીતે પરિપૂર્ણ થયો નથી. એ હેતુ એ હતો કે ધારા બાંધનારી સભાઓ માત્ર આત્મ ચાલક યંત્ર છે અને જેની દોરીઓ અધિકારી મહાજન એવે છે એવી સામગ્રી હિંદીઓને થાય તે ઇચ્છવા લેજો નથી.

પ્રાંતિક કારોબારમાં લોકોનો હિસ્સો.

પ્રાંતિક રાજકારોબાર જેને માટે પ્રાંતના લોકો તૈયાર છે તેમાં લોકોનો ખર્ચ અને અસરકારક અવાજ આપવાને માટે આપણા પ્રાંતમાં રાજ્યવહીવટની રચના કેવી ટોની ને-
છએ તેની નીચે મુજબ રૂપરેખા આપી શકાય:—

પ્રાંતિક કારોબારનું સ્વરૂપ.

- (૧) વર્ષીય ઉપર ઇંગ્લેન્ડની નીમાયલો પ્રાંતને માટે હાકિંગ નોંધ્યો.
- (૨) ૬ સભાસદનું પ્રધાન મંડળ અગર કારોબારી મંડળ રહેવું નોંધ્યો જેમાં નવું હિંદીઓ નોંધ્યો, તેમાં નીચે પ્રમાણે ખાતાં નોંધ્યો:—
(એ) પ્રાંતિક: (કાયદા અને ન્યાય સાથે) સ્વદેશ ખાતાના સભાસદ જેવું.
(બી) મહેસુલ.
(સી) ખેતીવાડી, નહેરો અને નહેર ખાંધકામ.
(ડી) કેળવણી.
(ધ) સ્થાનિક સ્વરાજ્ય (આરોગ્ય અને વૈદ્યકીય નિવારણ સાથે)

(એફ) ઉદ્યોગ અને વ્યાપાર.

કારોબારી સભામાં હિંદી સનદો નોકરો નીમી રાકાય એવી ગોઠવણ રહેવી નોંધ્યો પણ કાનુનથી હાલ જેમ તેમને માટે કાઉન્સિલમાં જગ્યા રિઝર્વ કરવામાં આવે છે તેમ ચલું નોંધ્યો નહિ. કાનુનમાં એમ હોય છે કે કારોબારી કાઉન્સિલના સભાસદોની અમુક મંજૂર નહેર નોકરીમાંથી લેવી નોંધ્યો.

અંગ્રેજો તેમ હિંદીઓમાંથી સારામાં સારા મળી શકે તેવા માણસો લેવા નોંધ્યો.

૩ જૂદા જૂદા પ્રતિનિધિ મંડળો અને લાભ ધરાવનાર વર્ગો તરફથી સુદામજા સભાસદોનો સંગીન વધુ મત કાઉન્સિલમાં રહેવો નોંધ્યો. મુસલમાનો અને હિંદીઓની મંજૂર ન્યામ થોડી હોય ત્યાં તેમના મંજૂરબળની અને રિયલિટી અનુસારી તેમને પૂરતું અને અસરકારક પ્રતિનિધિત્વ મળવું નોંધ્યો. ખાસ પ્રતિબુજનો શિવાય સરકાર તરફથી નીમાયલો ખીન સરકારી સભાસદો હોવા નોંધ્યો નહિ.

(૪) પ્રાંતિક ધારા બાંધવાને લગતું સબજનું કામ પસાર કરવાની અને પ્રાંતિક કરો નક્કી કરવાની સત્તા કાઉન્સિલને હોવી નોંધ્યો. સરકારથી ખાસ નકાર પાડવામાં આવે તે શિવાય બજેટ તેમજ સામાન્ય કારોબારને લગતા પ્રશ્નોને લગતા કરાવો અમલ માં મૂકાવાં નોંધ્યો. વધારે, તેમ વધારે વખત ચાલુ રહે તેવી એકલા માટે ગોઠવણ કરવી પડશે. પણ કારોબારી સભાના સભાસદોનો કાઉન્સિલના વધુ મત ઉપર છૂટી રીતે અગર સંયુક્ત રીતે, પોતાના હોદ્દા માટે આધાર રહેશે નહિ.

ધારા બાંધનારી સભાના અંકુશ નીચે ફરી રચાયલી અને કામ કરતી સરકાર પાસે પ્રાંતના અંદરના કારોબારનો પૂરેપૂરો અખતાર રહેવો નોંધ્યો. નાણાંને લગતી સ્વતંત્ર સત્તાઓ તેની પાસે રહેવી નોંધ્યો અને પ્રાંતિક અને હિંદી સરકાર વચ્ચેનો હાલના નાણાં પ્રકરણી સંબંધમાં બધું ફેરફાર થવો નોંધ્યો. અગર તે ઉલટાવી નાંખવો નોંધ્યો. ચોક્કસ મુદત માટે નક્કી થયેલી વાર્ષિક રકમ પ્રાંતિક સરકારે હિંદી સરકારને આપવી નોંધ્યો. આ ગોઠવણ પ્રમાણે સહેનચાહી અને પ્રાંતિક સરકારોએ નાણાંને લગતી પોતાની જૂદી પદ્ધતિનો વિકાસ કરવો નોંધ્યો. પ્રાંતિક સરકારને કર નાંખવાની અને અમુક હદમાં પસા છીનીના લેવાની સત્તા મળવી નોંધ્યો.

જીલ્લાના અને મ્યુનિસિપેલિટીને લગતા કારોબારમાં ઉદાર તત્વવાળા ફેરફાર લાખક થયા સિવાય પ્રાંતિક સ્વરાજ્યની કોઈપણ યોજના સંપૂર્ણ હોઈ શકે નહિ.

સ્થાનિક સ્વરાજ્ય.

હિંદુસ્થાનના સ્થાનિક સ્વરાજ્યમાં જે મૂળ સિદ્ધિતા રહેલા છે તેને લગતી કોઈ તૈયાર યોજના પ્રમુખના ભાષણમાં મુકવી તે મુશ્કેલ છે પણ તેને લગતી કેટલીક સૂચનાઓ હું કરીશ. તા. ૨૭ મી નવેમ્બર ૧૯૦૮ ના લોડ મોર્ગેના સુધારાને લગતા ખરીતામાંથી જ હું અવતરણું લઉં છું. "આ હેતુને લગતાં પગલાં નિયમિત કરવામાં જે સિદ્ધિતા રહેવા નો-

છએ તે તા. ૧૮ મી, ૧૮૮૨ના દિહી સરકારે મકટ કરેલા ઠરાવમાં વાપરવામાં આવેલા શબ્દો કરતાં વધારે મહત્ત્વપૂર્ણ અને સ્પષ્ટ રીતે રજુ થઇ શકે નહિ. આ અગત્યના મધ્યગા નીચે આપણી રાજનીતિ ઉપર અસર કરે તેવા સારા અભિપ્રાય બીજા દાષ્ટ ઠેકાણે આપણને મળે તેવી મને ખબર નથી.

લોર્ડ રિપનની સરકાર.

આ ઠરાવ જો કે ઠીક ૧૮૮૨ માં લોર્ડરિપનની સરકારે પસાર કર્યો હતો પણ તેને હજી સુધી પૂરેપૂરો અમલ કરવામાં આવ્યો નથી.

જૂદાં જૂદાં આ મંડળોમાં પહેલો અને આગળ પડતો ફેરફાર જરૂરનો છે કે તેઓમાં સઘળું ચૂંટણીનું તત્ત્વ હોવું જોઈએ. અંકુશ રાખવાની અને વાપરવાની સત્તા માત્ર પ્રાંતિક સરકારને જ રહેવી જોઈએ. કલેક્ટરો અને કમિશનરોનો હાલનો સરકારી અંકુશ દૂર થવો જોઈએ. પોતાનાં અધ્યક્ષ બોર્ડો પોતે જ ચૂંટી દાટે અને હોદ્દાની રૂબરૂ નીમાતા પ્રમુખની ગોઠવણુ રદ થવી જોઈએ. એકસાઇ જગતનો ફેટલોક લાગ અગર મહેસુલનું બીજું કોઈ નિશ્ચિત સાધન તેમનાં કર્તવ્ય કરવા માટે તેમને હવાલે કરવાં જોઈએ.

લોર્ડ મોર્લિના ખરીતામાંથી બીજી અવતરણુ લખે, તે કહે છે કે:—

આ માદ્યાર વિવેચનમાંના ફેટલાક ફેટલાનું અવતરણુ કરવાને હું હિંમત ધરીશ. તે વખતના સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સૂચનાનો ખુલાસો કરતાં દિહી સરકાર જે જગા પર આવે છે તે જગા આપણી પણ હોઈ શકે. પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ કારોબારમાં મુધારો દરવા માટે આ ધારો રજુ કરવામાં આવ્યો નથી એમ તેઓ કહે છે. રાજકીય અને પ્રજાકીય ડેળવણીના સાધન તરીકે તેની જરૂર છે. ત્યાં સુધી મુખ્ય કારોબારી અમલદારો નિયમ તરીકે મુનિ-સિપલ અને જહા કમિટીના અધ્યક્ષ હોય છે ત્યાં સુધી સ્થાનિક કામકાજમાં ખરો રસ મળી આ કમિટીના સભાસદોને તાલીમ મળે એવો ઓછો સંભવ છે બિન સરકારી અમલદારોને એવી લાગણી થવી જોઈએ કે ખરી સત્તા તેમના હાથમાં મૂકવામાં આવી છે અને તેઓને ખરી જવાબદારી અદા કરવાની છે. અનુભવથી ભવિષ્ય વાણીની ફેટલેક અંશે ખાતરી મળી છે. સારા કારોબારી રટાક માટે ફંડ મળતાં નથી. સ્થાનિક મંડળોમાં સરકારી તત્ત્વ ઘણી જગાએ વધારે પડતું છે. બિન સરકારી સભાસદોની સત્તા અને જવાબદારીઓ ખરી નહિ હોવાથી સ્થાનિક કામકાજમાં જેવી આચા રાખવામાં આવી હતી તેટલો રસ લેવાની તેમને વૃત્તિ થઇ નથી. તાવિમના સાધન તરીકે સ્થાનિક સ્વરાજ્યને જે જીજ્ઞાસુ આવે તેવી ફોટક મળી ન હોય તો, અંકુશ અંદર કરતાં બહારનો રહેવો જોઈએ એ ઠરાવમાંના સિદ્ધાંતથી સ્થાનિક મંડળોનું બંધારણુ દૂર ગયું છે તેજ છે. સ્થાનિક મંડળોનાં કામ ઉપર સરકારે દેખરેખ તેમ અંકુશ રાખવો જોઈએ પણ તેમને આજ્ઞા કરી જોઈએ નહિ. હાલની દિહી સરકાર ૧૮૮૨ માં તેમના પૂર્વજ સત્તાવાર રીતે રજુ કરેલી રાજનીતિ દ્રઢ કરશે અને તેને સ્વરૂપ આપી અમલમાં મૂકશે એ વિષે મને શક નથી. જે સ્થાનિક મંડળો ઉપર રિગતની બાબતમાં અટકાવ અને અંકુશ હોય તો સ્વરાજ્યના ખરા નિયમની આજ્ઞા રાખવી નિરર્થક છે તે અને સરકાર તથા જૂદાં જૂદાં સ્થાનિક મંડળોની સત્તા કાનુનથી સ્પષ્ટ રીતે નક્કી થવી જોઈએ જેથી દરેક કેસમાં રાખવામાં આવેલી મર્યાદાની અંદર જેમ અને તેમ ઓછા ઘર્ષણ અને ગેરસમભુતનું જોખમ રહે છતાં ગવર્નર જનરલ ઇનિકાઉન્સિલ એટલા આતુર છે કે કામકાજની વધારેમાં વધારે સ્વતંત્રતા સ્થાનિક મંડળોને આપવામાં આવે.

અસંતોષ અને નિરાશા શા માટે ?

જે થોડીક સામાન્ય ટીકાઓ કરી છે અને પ્રાંતિક સરકાર તથા સ્થાનિક સ્વરાજ્યના પ્રત્યની ચર્ચા કરી છે. બીજા ફેટલાક મહત્ત્વના સવાલ છે જે ઠગવના રૂપમાં કાર્યક્રમમાં મુકાયના છે. આ ઠરાવ ઉપર બોલનારાઓ તે વિશે પૂરતી ચર્ચા કરશે એ વિષે મને શક

નથી, પણ હાલ ચર્ચાના ફેટલાક પ્રશ્નો વિષે ધ્યાને કર્યા શિવાય મારું આપણું હું પૂરું કરી ચકીસ નહિ, આમાં સૌથી વધારે અગત્યનો પ્રશ્ન લશ્કર અને દરિયાઈ લશ્કરની કમિશન પદ્ધતિઓ દિલ્હીએને આપવાને લગતો સવાલ છે, કાયદાથી લાયકીને લગતી જે ચુસ્તો ઉત્પન્ન કરનાર અને હલકી ખામીઓ રજુ કરવામાં આવે છે અને જેથી ગમે તે પદ અને રિય-તિના દિલ્હીએને વોલંટીયર ટુકડીમાં દાખલ થતાં અટકાવવામાં આવે છે; હથિયારની બંધીતી કાયદો જેનાથી સુરોપિયનોને ચુકત રાખવામાં આવ્યા છે અને જે ગેરવાળગી રીતે હિંદુ-સ્થાનના લોકોને લગાડવામાં આવે છે; પ્રેસ એક્ટ અને તેના આપખુદીભર્યા કાનૂનો અને હાઇકોર્ટના ફેસલા મુજબ ન્યાયનો જે અંકુશ નથી, તેવા કારોબારીથી થતા તેના અમલનું હિંદુસ્થાનના રક્ષણને લગતો કાયદો જે માત્ર લગાડના વખતનોજ ધારો છે અને બધાં જ કાનૂનોનાથી કાલિન્સીતમાં આવ્યો ત્યારે દિલ્હી પ્રજાના પ્રતિનિધિઓએ તેને મંમતિ આપી હતી તેની ફેટલાક કેસમાં એવો ઉપયોગ થાય છે જે ઇચ્છવાનું નથી. પર્સે કસાયલા વિસ્તારો ઉપર પ્રાથમિક કેળવણી મફત અને ફરજિયાત કરવામાં ખતાવવામાં આવતી અ-ચોખ્ખ અને ખયાલ નહિ કરી ચકાસ તેરી દીસ લેશના મોટા અમંતોય અને નિરાશાનું ધારણું છે.

લશ્કર અને દરિયાઈ સैन्य.

લશ્કર અને દરિયાઈ લશ્કરનો સવાલ હવે લકુએ તો જે બે દલીલો આગળ કરવામાં આવે છે તે એ છે કે જે ફેટલીક નીતિઓ જેઓએ વંશ પરંપરાગત ધંધા તરીકે હથિયા-રનો ધંધો ધારણ કર્યો છે તે શિવાય હિંદુસ્થાનના લોકો લાયક નથી. પહેલાં તો, આ માની લીધેલી વાત ખરી છે કે લગાઈ ચકે થતાં રાજવંશીઓ તેમ હિંદુસ્થાનના લોકો એકે અન્યને પોતાના દ્રવ્ય અને લોહીથી શહેનશાહતને ટેકા આપવાને બહાર પડ્યા. હિંદુસ્થા-નના દરેક ભાગના જૂદા જૂદા વર્ગના મુનિવર્સિટીમાં અભ્યાસ કરતા ઇંગ્લેન્ડમાંના વિદ્યા-ર્થીઓ રથાનિક લશ્કરમાં જોડાવાને બહાર પડ્યા. જવાબ તરીકે તેમને કહેવામાં આવ્યું કે તેઓ હિંદી હોવાથી તેમની નોકરી કમ્પુત રાખી ચકાય એમ નથી. આ બેદુશ્ત વર્તન માટે અભ્યાસ દર્શાવનાર લશ્કર તેમણે ના. હિંદી પ્રધાન આગળ રજુ કરી ત્યારે એમ કહેવામાં આવ્યું કે હિંદુસ્તાનને લગતા આખા લશ્કરી સવાલનો વિચાર લગાઈ પડી ચશે. બંગાળમાં એક હીલચાલ ચકે કરવામાં આવી જેમાં સર એસ. પી. સિંહે વોલંટીયરોની એક ટુકડી ઉભી કરવામાં આગેવાની ભરેલો ભાગ લીધો પૈસાની એક નોટી રકમ ઉભી કરવામાં આવી અને ખાનદાન કુટુંબના છમેં માણુઓએ શહેનશાહતની લગાઈ, લડવા રજુસેવમાં જવાને તૈયાર તરીકે પોતાનાં નામ નોધાવ્યાં, પણ તેમને કહેવામાં આવ્યું કે તેમ યઈ ચકે એમ નથી, શુ સિપાહીના ધંધામાં, એક ધારાશાસ્ત્રી એકે હાકર, કવિ અગર વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી કસતાં વધારે શક્તિ અને શુદ્ધિ નેહએ છીએ ? સિપાઈ અને લશ્કરી માણુસ તરીકે દિલ્હીએ લગવાને લાયક હોય તો અમલદારોની જગા લેવાને તેઓ શ માટે નાલાયક છે ! આ લગાઈમાં હિંદી સૈનિકોએ જે પરાક્રમ ખતાવ્યું છે તે આનો સારમાં સાગે જવાબ છે. ના, શહેનશાહ વધારેમાં વધારે મોટું માન કોઈ પણ સૈનિકને આપે તો તે વિકારોરિયા કોમ છે અને દિલ્હી સૈનિકોમાંના ફેટલાકોએ મગર્ની સાથે મેળવ્યું છે.

ખીજી દલીલ એ છે કે બ્રિટિશ આત્માન્ત સામે દિલ્હી અંગેના પ્રાધાન્યવાળું સैन्य થાય એ છે પરંતુ તેના જવાબમાં હેલ્લી પ્રમુખીય કાન્દેમના પ્રમુખ સર એસ. પી. સિંહાએ જે સંપૂર્ણ પ્રત્યુત્તર આપ્યો હતો તે હું અને ટાંકુ છું, તે કહે જે કે,—

“ રાજ્યસત્તાના વિરોધીઓ અને બળવાખોરો કદાચ મુદ્દથી એકદમ અજ્ઞાન અને ભ્રાંકુતી લશ્કર પર વિજય મેળવી ચકે પરંતુ જેવવણી અને રવરાજ્યની માલીની આપનારી મંસ્થાઓના જ્ઞાન વડે દિન પ્રતિદિન રાજબકા બનતી જતી પ્રગરૂપ લશ્કર પર તે ફતેદ મેળવી ચકે નહિ. લશ્કરી હોદ્દાઓ દિલ્હીએને આપવાથી દિલ્હીયનોની કલ્પના અને

ચૈતન્ય જેવી રીતે ઉત્તેજિત થશે તેની ખીજ કાઢ પશુ રીતે થશે નહિ. પોતાના ચુરવીર પુત્રોને રક્ષાણુમાં મોઢની પોતાની વફાદારીની પ્રતીતિ ક્ષિતિય સામ્રાજ્યને કરી આપ્યર પછી રૂક્ષિઆમાં જન્મ પ્રગળે યજ્ઞકરી હોદાઓ આપવામાં આવે છે તેમ હિન્દમાં પશુ અપાશે એની હિન્દી પ્રજા આશા રાખે છે.”

વ્યાપારી વહાણોમાં એક ‘લાસ્કર’ને જગ્યા આપવામાં આવે તે ‘કરતા’ કાઢ પશુ ચઢીયાતા હોદાઓ હિન્દીવાનોને દરિયાઇ લાસ્કરમાં આપવામાં આવતા નથી, એવો પશુ વખત હવે આની પહોંચ્યો છે કે જ્યારે હિન્દી પ્રગળે પોતાના દેશના રક્ષણાર્થે દગીયાઇ બેઝકર તૈયાર કરવાની જરૂર પડશે.

પ્રેસ એક્ટ.

પ્રથમથીજ પ્રેસ એક્ટ તરફ પ્રગળિ આજુગમો બતાવ્યો છે. તે છાપખાનાને મ્હોડે તાજુ મારનારો છે હિન્દી છાપાની ખ્વતંત્રતા ઉપર તે તરાપ મારનારો છે. તેનો જે રીતે અમન થાય છે તે તરફ પ્રગળ સખ્ત વિરુદ્ધતા અને અસતોષ દર્શાવે છે કલકત્તાની હાઈ-કોર્ટે એમ સાખીત કરી આખ્યુ છે કે પ્રેસ એક્ટનો અમન સાવચેતીના ઢાનુનમાં ગુચ-વાડો ઉત્પન્ન કરનારો અને અસતોષકારક છે સન ૧૯૧૦ થી તેનો જે અમલ થાય છે, તેનો વિચાર કરવાને આ કાયદાથી ઉત્પન્ન થયેલો ગુસ્સો અને અસતોષ દૂર કરવાને કયો માર્ગ લેવો તે નક્કી કરવાને સરકારી અને ખીન સરકારી સમાસદોની એક કમિટિ, સર-કારે નીમવાનો વખન આવી પહોંચ્યો છે

“ ડિરેન્સ એક્ટ ઇન્ડિઆ એક્ટ. ”

લગાઈના એક કાયદા તરીકે દેશના બચાવને લગતો કાયદો દેશના હોદાએ સ્વીકાર્યો હતો, પરંતુ જે અમલદારોને તેનો અમલ કરવાની સત્તા સોંપાયેલી છે, તેઓના પર કાઈ પશુ જાતનો અકુશ ન હોવાથી તે એક સચ્ચ નીવડ્યો છે. ઇંગ્લંડમાં એકઝીક્યુટીવ એક્ષીસરોના દ્વક્રમો ફરી વપાસવાની સત્તા જેમ એક કમિટિને મેપિવામાં આવી છે, તે પ્રમાણે અને થવુ જોઈએ, અને આવી કમિટીમાં અધીઅર્થ હિંદીઓ હોવા જોઈએ.

ના. ગવર્નર અને મિસિસ બિસેન્ટ.

આપણા લગ્ના ના ગવર્નરને જોળખવાનું મને માન છે તેમનામાં સખ્યતા અને દયા સારી પેટે છે, તેઓ આપણા વિચારો અને લાવનાઓને સાલજે છે અને તેને ટેકા આપે છે, પશુ મારે કલ્લા સિવાય ચાલતું નથી કે, આ એક ઘણી દિલગીરીની વાત છે કે, ના. મુગાઇ સરકાર કે જેના તેઓ વડા છે તેમણે મહાન અંગ્રેજ ખાનુ મિસિસ બિસેન્ટને પ્રસ્તુત એક્ટ લાગુ પાડ્યો છે. અજર જો કે આપણે કેટલીક બાબતમાં મિસિસ બિસેન્ટથી જૂદા પડતા હોઈશું તથાપિ તેના પર અસલ ઘરાથી તે આપણો ખરેખર દિલગીર ધીજો, એટલુંજ નહીં પશુ ઇનાકામાં તેમ દેશમાં સર્વત્ર આથી દિલગીરી, અને ધકકા લાગેલો જે એમ દું જણાવુ છુ આથી ના. સરકારના મોળા અને પ્રતિષ્ઠાને નુકશાન થવાનો અલવ છે એમ મને લાગે છે.

મફત અને પ્રાથમિક કેળવણી.

પ્રાથમિક કેળવણી વિગે અત્યાર સુધી એટલી બધી ચર્ચા થઈ ચૂકી છે કે હવે એ નંબધી મારે વિશેષ કહેવાનું રહેતું નથી. કેળવણી કે જે વસ્તુ સ્વરાજ્ય મેળવવાને યોગ્ય બનાવે એવી છે, તેનો વિદાસ અને વિસ્તાર એજ હિન્દની ઉન્નતિના પાયારૂપ છે.

મને થોડા સમયમાં એની તક મળશે કે જ્યારે હું આ મહત્વની બાબત ઉપર લખાણથી બોલીશ.

આ વિષય પૂરો કરતા પહેલાં મારે જણાવવુ જોઈએ કે હિન્દના કેટલાક ભાગોની પ્રજા હજુ ‘સ્વરાજ’ મેળવવાને માટે નાલાયક છે એની ફરીયાદો જે મંલજાય છે તે પાયા વગરની છે. જો કે કેટલોક વખત થયાં ના. સરકારે આ બાબતમાં ખ્યાન આપવા-

માડ્યુ છે છતાં પ્રાથમિક કેળવણી મફત અને ફરજિયાત કરવા ગ્રંથી કશું કહે નથી આ પ્રશ્ન કંટાળા પૂરતાં નાણાં, યોગ્ય શિક્ષકોનો વગેરેનો અભાવ બતાવી મુશ્કેલી સમજાવતાં આવે છે. બીજી તરફથી આપણામાં જોઈએ તેટલા તાલિમ પામેલા શિક્ષકોનો અભાવ બતાવવામાં આવે છે. સો વર્ષથી ના, સરકારના હાથ નીચે કેળવણી લેવા છતાં, હજી યોગ્ય કેળવણીથી વર્ગ તૈયાર ન થયો હોય તો તેને માટે જવાબદાર કોણ છે? દરેક દરેક બાળકો, સ્ત્રીઓ અને પુરુષો સ્વરાજ્ય મેળવવા માટે કેળવણી જોઈએ એ કાંઈ વારતવિક હોય નથી; અને આ બાબતું પોકળ ખુલ્લું કરતાં આપણી સન ૧૮૮૮ ની કોંગ્રેસના પ્રમુખ મિ. જ્યોર્જ યુલે પ્રો. થરોલ્ડ રોજર્સના સમ્બોમાં જણાવ્યું હતું કે “આજથી સો વર્ષ ઉપર દસ દસ પુરુષો એક પુરુષ અને વીસ સ્ત્રીઓ એક સ્ત્રી પણ વાંચી લખી શકતી નહોતી. અને તે પહેલાંના એકાદ બે સૈદા ઉપર ઈંગ્લાંડની પ્રજામાંની ગરીબ અને તવંગર કે તમામ પ્રજા એક સુકીલર મેખ્યા શિવાય કેવળ અસાન દયા બોગવતી હતી છતાં તે વખતે ત્યાં “હાઉસ ઓફ કોમન્સ”નું અસ્તિત્વ હતું. અને હું ધારું છું કે હવે બધે અત્યારે લગભગ બે કરોડ જેટલી સંખ્યા લખી વાંચી શકે એવી છે.”

હિંદુ-મુસલમાનનું એકત્ય.

ગઈ કીરટમસ વખતે મુંબઈ શહેરમાં હિંદુ અને મુસલમાનો વચ્ચે જે “હૃદયની ઐક્યતા” બહેર થઈ હતી અને હિંદુસ્તાનમાં તેનાથી જે ઉત્સાહ સર્જ્યો હતો, તે ઘણા ઉપયોગી વિષય પરત્વે હવે હું બોલું છું. સાથે સાથે વધતી ગોટી કોમોની વચ્ચે શુભેચ્છા, ઐક્યતા, મંપ, અને સહકારકૃતિ એ આપણી ખરી ઉન્નતિનું રહસ્ય છે, એ સર્વે વિચારવંત મનુષ્યો સારી રીતે જાણે છે. પ્રગતિનું ખરું મિંદુ તેમના ઐક્યમાં સમાય્યું છે, અને આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે આ એક એવી બાબત છે કે જ્યાં આપણે આપણી ઈચ્છા પ્રમાણે વર્તી શકીએ. ત્રણ વર્ષ પૂર્વે ઓલ ઈન્ડિયા મોરલેમ લીગે બ્રીટીશ રાજ્યના છત્ર નીચે સ્વરાજ્યનો આદર્શ ધારણ કર્યો આ આદર્શને ઈરાનીમાં બસાવેલી ઈન્ડિયન નેશનલ કોંગ્રેસે નીચે પ્રમાણેનો હસવ પસાર કરીને આનંદથી સત્કાર આપ્યો:—

બ્રીટીશ મહારાજ્યના છત્ર નીચે હિંદુસ્તાનને માટે સ્વરાજ્યનો જે આદર્શ ઓલ ઈન્ડિયા મોરલેમ લીગે સીકાર્યો છે તેની કદર જીવંતે આ કોંગ્રેસ તેના રેકર્ડ પર નોંધ લે છે. અને દેશમાં વસતી જુદી જુદી કોમોની સહાનુભૂતિ અને મંપ ઉપર દેશનું રાજ્યકામનું લવિષ્ય આધાર રાખે છે એ મુત્ર તેની છેલ્લી એક વખતે બારપૂર્વક પોતાની માન્યતા બતાવી, અને જે માન્યતા કોંગ્રેસની પણ છે, તેના માટે પોતાની પૂર્ણ સમતી બહેર કરે છે. પ્રજાના શુભ માટેના દરેક સવાલોમાં સપડી અને એક મતથી કામ લેવાનો રસ્તો જોલવા માટે દરેક જાતનો પ્રયત્ન જુદી કોમોના આગેવાનો કશી એવી જે આશા લીગે દર્શાવી છે તેને આ કોંગ્રેસ હૃદયપૂર્વક સત્કાર આપે છે, અને આપણા સર્વેના હૃદયમાં જે મુખ્ય આશય છે તેને મદદ કરવાને માટે દરેક કામના માણસોને આગ્રહપૂર્વક વિનંતી કરે છે.”

તે વખત પછી ઓલ ઈન્ડિયા મોરલેમ લીગનો કાર્યક્રમ, ઈન્ડિયન નેશનલ કોન્ગ્રેસના કાર્યક્રમની સાથે વધુ અને વધુ મરખો થતો જાય છે. ગૌડીસા અને રસ્તાઓ પર વાગતા વાજાંના સવાલ શિવાય બીજો જે એક સવાલ અત્યાર સુધી દક્ષિણ અટપટો નીપડ્યો છે એટલુંજ નહિ પરંતુ જોણે બન્ને કોમોને અત્યાર સુધી જુદી રાખી છે. પણ આનું નિવારણ કરવું મુશ્કેલ નથી. “આપ લે” ઠરીને સમાધાન કરવાના જીમ્સાની જરૂર છે. દેશની કાઉન્સિલોમાં, અને ડીસ્ટ્રીક્ટ તથા મ્યુનીસીપલ બોર્ડોમાં યોગ્ય અને અમર કારક પ્રતિનિધિપણું મુસલમાનો માગે છે—આ તેમની માંગણી સત્યપૂર્વક વિચાર કરનાર કાઠપણું હિંદુ ના પાડી શકે નહિ. વિશેષમાં મુસલમાન લાઇઓ એવું માગે છે કે જુદી જુદી બોર્ડો અને કાઉન્સિલોમાંનું તેમનું પ્રતિનિધિત્વપણું, સુદૃષ્ટીઓ માટેનાં જુદાં પ્રતિનિધિ મંડળોદ્ગમ દદ કરવું જોઈએ. આ પ્રકારની સુદૃષ્ટીઓ માટેનાં જુદાં પ્રતિનિધિ

મંડોની માંગણી દેશમાં ૧૯૦૯ થી શરૂ થઈ છે, અને ખરી વ્યવસાય ખેતી રીતે પણ મુસલમાન કામે હાલમાં તો લુદ્ધાં પ્રતિનિધિ મંડળો માટે દૃઢ નિશ્ચય થયો છે. કામેની આશાનુસાર આ સવાલ એવો છે કે તેના ઉપર આપણામાંના ઘણા કંઈ વિચેચન કરી રહ્યાં નહિ. મદારા સ્વમજવા પ્રમાણે તો આ પ્રકારની સુદૃષ્ટીઓ માટેનાં લુદ્ધાં પ્રતિનિધિ મંડળની માંગણી મુસલમાન કામેને માટે રાજનીતિ બાબતથી પણ એક જરૂરીવાતની બાબત છે, કારણ કે મુસલમાનો જે હાંથા મમયથી ગાદ નિંદ્રામાં પડ્યા છે તેમને જગાડવાને માટે આની જરૂર છે. મદારા હિંદુભાષાઓને તેથી હું વિનંતી કરું છું કે, હાલની સ્થિતિ અને ચુંગેગામાં, મુસલમાનો જેઓ હિંદુસ્તાનમાં તેમના કરતાં સંખ્યામાં ઘણા ઓછા છે, તેમનો વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધા પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરજો. લુદ્ધાં સુદૃષ્ટીનાં મંડળ મળવવા માટે જો તેઓએ નિશ્ચય કર્યો હોય, તો તેમની માંગણી વિરૂદ્ધ હિંદુઓએ કંઈ વિરોધ જતાવવો જોઈએ નહિ.

હિંદુ અને મુસલમાનો બન્નેને અતી ઉપયોગી અને ઘણી જરૂરીવાતના ખીમ વિષયો છે જેમાં તેઓએ સંપ અને એકમતીથી કામ કરવાનું છે. ન્હાની નજીવી બાબતો, નજીવી કે કાઉન્સિલો અને રીસ્ટ્રીક્ટ બોર્ડોમાં મુસલમાનોને તો ચોખ્ખી હીલ્સો મળે તેને માટે લેવા જોઈતા માર્ગો અને ઉપાયો ને સિલતાથી, આપણી પ્રગતિ અટકી ન પડે એવી મંજૂરાત રાખવી જોઈએ, અને એક અથવા બીજી બાબતો પોતાનો આગ્રહ છોડી દેવા જોઈએ. આ કારણને લીધે હું મદારા હિંદુ ભાષાઓને વિનંતી કરું છું કે તેઓ ઉદાર હૃદયી થાય, અને સુદૃષ્ટી માટેનાં લુદ્ધાં પ્રતિનિધિ મંડળની બાબતમાં જો તેઓને થોડો ભોગ આપવો પડે તો તેઓ આપે, અને મુસલમાનભાષાઓની બીજી કાર્યશક્તિને ચક્રાર અને ઉત્તેજન આપે. આવની કોન્સ્ટિટ્યુશન ઓય ઇન્ડિયા મોન્સેમ લીગ ભરાવાની છે તે પ્રગંને હું પ્રેસી-ડન્ટ હોવાને લીધું મદારે આ બાબત ઉપર કંઈક વધારે અને પૂરું બોલવું પડશે.

પણ કાન્સેમે કમીટીઓ નીમી છે તે અને ચુંગઈની લીગ, સુધારાઓની એક બેજના પદવાને માટે થોડા વખતમાં કપકતામાં મળવાની છે, અને હું હૃદયપૂર્વક પ્રાર્થના કરું કે તેઓ એવા પ્રકારની ચોજના ધરે કે જે ચોજના સમસ્તદિની પ્રગતી એકે માવાને સીકારાયેલી માંગણી તરીકે દુનિયાની પ્રગતિમાં મમદા રજુ થાય—

પણ એક બાજન તો દેખીતી છે ચોડીક બેઠા (Seats) હિંદુઓને મો કે મુસલમાનોને મળે તેનો સવાલ નથી. હું પહેલાં જણાવી ગયો તે પ્રમાણે, સરઆતમાં તો, અધિકારી વર્ગની જે સાચન કન્વાની સત્તા છે, તે સાચન અને સત્તા પ્રમ વર્ગને આપવી જોઈએ. હાલમાં તો કમ આ સવાલ ઉપજળ આપણે આપણું પૂર્ણ લક્ષ્ય અને કાર્યશક્તિ રોકવી જોઈએ. હિંદુ અને મુસલમાનોએ આ બાબતમાં એક ધારણ કરીને, દરેક બંદતની કપદેસર દિવસાલ અને માંગણી આ સત્તા મેળવવા માટે કરવી જોઈએ. નવીન ભાગત ઉગત થાય તેને માટે દરેક નજીવી તકરાર અને ન્હાના પ્રકારના મતભેદ છોડી દેવા જોઈએ.

“હિંદુસ્તાન હાલ ૧૯ વર્ગનું છે અને ૧૯ મેળવવા માટે દરેક હિંદીએ પોતાની એકઠી સારી વસ્તુઓનો ભોગ ત્યાં આપતા, જે સમગ્રી ખરાબ વસ્તુઓને તેઓ અધ્ય-દર્શી વર્ગની રહે છે તેનો ભોગ આપવો જોઈએ, તેઓની વિરૂદ્ધતા અને વિભાગો, તેઓની એવી બાબતોમાં મગરૂરી કે જોને માટે તેઓએ સરમાતુ જોઈએ, તેઓની તકરારો અને ગેરસમજુતીઓનો ભોગ આપવો જોઈએ. આવા પ્રકારનો ભોગ દેવ લોકો પણ ચાહે છે.”

ગૃહસ્થો અને સમારોહો, મદારે ભાષણ હું પૂર કરવા આવ્યો છું. ઉવટમાં અને કહેવા દો કે, એકદરે સમગ્ર આધાર આપણા ઉપરજ છે. એકત મરેલા અને દૃઢ હિંદુ અને મુસલમાનો—નીસ થગેડ માણ્યોનો હિંદુસ્તાનમાંની ચારે દિશાઓમાં ગાથ મેલે અવાજ, એવા પ્રકારનો જુસ્સો ઉત્પન્ન કરજો. જોને પૃથ્વી પરની કોઈપણ સત્તા અટકાવી રહશે નહિ. હિંદુ દરે રાજ માર્ગ ઉપર છે. સૈદાઓ થયા તેજે ઘણું સંદેહ વેધુ છે અને ખીરજથી તેજે સપથું સદન કર્યું છે. દરે તેની સમીપ ભવ્ય અને જળક્રુ ભવિષ્ય છે.

આપણે સીદા રસ્તા ઉપર આઝાદીએ આપણું ધારણું લક્ષ્ય હવે આપણી દ્રષ્ટી સમી-
પજ છે “ આગળ વધો ” એ આપણું મુખ અને નવીન ભારત માટે સ્વરણ રસ્તો છે.
પણ આપણી વધતી જતી પ્રગતીમાં, આપણે દીર્ઘ દ્રષ્ટીવાળા બનવું જોઈએ, અને આ-
પણી સન્મુખ જે સમય ચિત્ર છે તેને કદીપણ દ્રષ્ટી બદલે જવા દેવું જોઈએ નહિ. હજી-
પણ અને સાવચેતી એ આપણું દોરવનાર સ્વર રાખવું

૨૨-૧૦-૨૬.

પ્રાતીક કોન્કરન્સની ખીજ દિવસની બેઠક આજે બપોરે મળી હતી ચર્યાપતર્ગ
વંદેમાતરમવાળું ગાયન બાનુઓએ ગાયું હતું તે પછી નિચેનું ગાયન ગાયું હતું

૩

મળી સર્વ ભારત સતાન, એક તાન મન આણું
ગાઓ ભારતના યજ્ઞ ગાન.

ભારત ભૂમિ તુલ્ય નહિ કોઈ સ્થાન
નહિ અદ્રિ દિશાદિ મમાન

ફલવતી વસુમતી સોતસ્વતી પુષ્યવતી
શતખંડ રતનું નિધાન
ચાઓ ભારતનો જય,
જય ભારતનો જય,
ચાઓ ભારતનો જય,
શુ લય શુ લય,
ચાઓ ભારતનો જય

ફલવતી સાખી સતી ભારત લલના,
પ્રાને આપુ તહેની તુલના,
શમિદા સારિત્રી રીતા, દમયન્તી પતિવ્રતા,
અતુલના ભારત લલના

ચાઓ ભારતનો જય.

વીર્યોનિ આ ભૂમિ વીરની જનની,
વ્યાપી રહી અજ્ઞાન જાતી,
મુગ્ધજીર એ તિમિર કદી નહિ રહે ચિર,
દેખા દેજે દિન દિનમણિ

ચાઓ ભારતનો જય

દેમ કરો ભીરુ કરો સાહસ આશ્રય,
પતો ધર્મ સ્તતો જય
છિનલિખ હીનબલ અઐશ્વર્ય પામશુ બન,
માતા મુખ ઉજ્જવન કરેથી શુ લય

ચાઓ ભારતનો જય.

૪

જોકે એ ભારત લક્ષ્મી, જોકે આદિત જગત જન પૂજ્ય,
દુખ દૈન્ય દૂર કરી, કરો દુરિત ભાગ લક્ષ્મી
જોકે રે જોકે ગોક સમ્યા, ચાઓ સંજ્ઞ,
પુન કમન કનક ધન ધાન્ય

જનની રે લે ત્હારે વહે,
શાન્તિથી વાસ દેત્હારે હૃદયે,

આકન્ઠ કરે તુજ ચરણ તળે, વિશદી કાળી નગનારીઓ
કમના, દુખ લાજિત ભારત વધે

સકિન મુજ સદુ માની, દાલ સાગર કંપન દર્શે,
તારે અભય મદ સ્પર્શે, નવ દર્શે.

પુનઃ તરણી આલ, મુખ લગ્ને.

જનની.

ભારત રમચાન કરો પૂર્વે, યુદ્ધ કોટિય કુંજિત કુંજે,
દેવ દિમાં કરી ચૂર્ણ, કરો પૂરિન પ્રેમ આલિ કુંજે;
ફરિન કરી તાપ પૂજ, પાપ પૂજ.

પુનઃ વિમલ કંગે ભારત પુરુષે.

જનની.

ને પછી કાન્દરવનું કામ સર્વ થયું હતું.

ગઇ રાત્રે મોટે સુધી ચરની સળગેટ કમિટિએ ઘણાક કરાવે નહી કર્માં હતા. સર્વે કાન્દરવનમાં હાજર નહિ થઇ રાકવા માટે દિલગીરી દર્શાવનારા કાગળો અને તારા વાંચવામાં આવ્યા હતાં તેમાં જોનરેગસ મર પ્રસાદકર પટ્ટણીના તાર પણ હતા.

બાદ પડેલાં સાત કરાવે પ્રમુખ તરફથી રજુ કરવામાં આવ્યા હતા. પડેલા પાંચ કરાવે સર રીફાનશાહ એમ. ગહેતા, સર મીનુભાઈ માધવલાલ, મી. દાદા બચાજ ખરે, મી. જોર્જિસ આપાજી પાટીલ, અને ચરત શ્રીચરના મરજુ માટે દિલગીરી દેખાડવા માટેના હતા. છઠે કરાવે ઇસ્લામી પ્રજા તરફથી નામદાર શહેનશાહ અને તાજ તરફની ઉડી વફાદારીની ખાત્રી આપવા માટેના તથા કોઈ પણ ખરચ અને ભોગે શહેનશાહતની બાબતે ખર્ચ થયે રહેવાની ખાત્રી આપવાનો હતો. સાતમો કરાવે હિંદી સિપાહીઓ અને પીરાએ ઘણાં જંગમાં બતાવેલી બહાદુરી માટે ગણકી લઇ મિત્રદાન્યે કતેહનું તાજ પાગે તે માટે પ્રાર્થના કરવાનો હતો. આ બધા કરાવે એક સાથેજ મંત્ર લેતાં એકમતે પસાર થયા હતા.

એા મીં પારેખનું ભાષણ.

૮. જોનરેગસ મીં ગોદગદાસ પારેખે તે બાદ એવો દરાવ મુક્યો કે “ નામદાર પદસરોયની વડી ધારાસભાના સુદી કદાયલા સભાસભોએ ચોડા વખતપર જે અરજ નામદાર પદસરોય ઉપર મોકલી આપી છે તે અરજમાં મુચવવામાં આવેલા સુધારાઓ તરફ આ કાન્દરવન પોતાની પર્વણી બંદર કરે છે, અને તેને ટેકા આપે છે.”

મીં પારેખે ઉપવા દરાવના દેશમાં વિવેચન કરતાં જણાવ્યું કે દાસમાં જે પ્રજાનાર જંગ આવે છે, તેમાં આખી શહેનશાહત પોતાનું ઉમદામાં ઉમદુ લોલી રહે છે અને દરેકજ લાખો પાંડ નાના રાજ્યો અને નજી પ્રજાના છુટાપણા માટે ખર્ચે છે, અને તેમાં સુધી દિલ્હીસ્તાનને લાગેવળગે છે લાં સુધી તેણે પોતાના દેવી ભાઈઓને અને શહેનશાહતને મંત્રાય મળે એવી રીતે પોતાની ફરજ બજાવી છે. જેઓ રાજ્યકારોવાર માટે જોખમદાર છે તેઓએ આપણને ખાત્રી આપી છે કે દિલ્હી છુટાપણાને લગતી ઇચ્છાઓ તરફ દીપ-મોજની નજરે જોવામાં આવશે. આપણને એમ પણ શહેનશાહમાં આવ્યું છે કે દિલ્હીસ્તાનને એક તાબેદાર પ્રજા તરીકે નહિ પણ શહેનશાહતના એક ભાગ તરીકેજ ગણવામાં આવશે.

આવા મંત્રેગોમાં એ કુદરતી છે કે આપણને ભવિષ્ય માટે ઉચ્ચા આશાએ ઉત્પન્ન થાય. ૧૯૦૮ સુધી દિલ્હીસ્તાનની મરદાનતા રાજ્યકારોવાર એવા અમલદાર વર્ગ તરફથી ચલાવવામાં આવતો હતો કે જે આ દિલ્હી તત્વમુખ્ય રૂપે હતું. ખરૂં છે કે જે વર્ષમાં કચ્છમાં આવેલા સુધારાઓ રાજ્યકારોએ છુટા આપવામાં આપી હતી, અને તેનું જે પરિણામ આવ્યું છે, તે વધુ છુટા આપવા માટે આપણને ઉત્તેજન આપનારું છે.

વડી ધારાસભાના જે ૧૯ સભાસભોએ નામદાર વાઇસરોય ઉપર જે અરજ મોકલી આપી છે, તે ઘણી મંબાગપૂર્વક તૈયાર કરવામાં આવી હતી. તેનું કારણ એ હતું કે રાજ્યકારો પોતાની મરજમાં આવે તેવી કોઈ ઇચ્છાને અમલમાં મૂકે નહિ.

જે બાદ જોનરેગસ મીં પારેખે અરજમાં જણાવવામાં આવેલી બાબતો ઉપર વિવેચન